UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv, Sacræ Theologiæ Professoris, Et sanctæ Inquisitionis Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtvtibvs, Et Vitiis Contrariis, In ...

Continet Tractatvs De Conscientia, De Peccatis, De Legibvs, De Fide, Spe, Et Charitate

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

urn:nbn:de:hbz:466:1-76540

Visual Library



Th. 548a!

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DE
CASTRO
PALAO
TOM. I. II. III.
E. IV.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

G. VIII
7

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DE
CASTRO
PALAO
TOM.
I. II. III
E. I.

R.P. FERDINANDI
DE
CASTRO PALAO,
LEGIONENSIS,
OPERA OMNIA,
In Septem Tomos Divisa.

DE
CASTRO
PALAO
TOM.
I. II
III
IV

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. FERDINANDI
DE

CASTRO PALAO,

LEGIONENSIS SOC. IESV,

SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,
Et sanctæ Inquisitionis Qualificatoris & Consultoris;

OPERIS MORALIS,

DE VIRTVTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS,
In varios Tractatus, & Disputationes Theologicas distributi,

PARS PRIMA,

CONTINET TRACTATVS DE CONSCIENTIA,
DE PECCATIS, DE LEGIBVS, DE FIDE,
SPE, ET CHARITATE;

DVPLICI INDICE ILLVSTRATA;
Vno Tractatuum, Disputationum, & Punctorum; altero Rerum præcipuarum.

NOVISSIMA EDITIO PRIORI AVCTIOR, ET EMENDATIOR.



Collegij Societ. Jesu Paderborna Ao 1695

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN,
& GVILLIELMI BARBIER.

M. DC. LXIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS, ET APPROBAT.

DE CASTRO PALAO TOM. I. II. III. [illegible]

R. P. F. FERDINANDI

CASTROPALAO

LEGIONENSIS SOC. IESV,

SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS

Et Iuridicæ Inquisitionis Qualificatoris & Consultoris.

OPERIS MORALIS

DE VIRTVTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS

In quatuor Tractatus, & Disputationes Theologicas distributi.

PARS PRIMA.

CONTINET TRACTATVS DE CONSCIENTIA,

DE PECCATIS, DE LEGIBVS, DE FIDE,

SPE, ET CHARITATE.

SUMPTIBUS IOANNIS ANTONII HVGVETAN

& GVILIELMI BARBIER.

M. DC. LXIX.



SERENISSIMO

COSMO,

MAGNO ETRVRIÆ PRINCIPI,

LVGDVNVM INGREDIENTI.

MAGNE HOSPES, REGIE SANGVIS, Commodè ac decorè hîc diversaberis; Et hîc Dij sunt. Nempe Dij Manes (vel vt castigatiùs loquamur, Memoria perennis & chara, assiduò mentibus locísque obversans) Civium mille Florentinorum, quos ante annos centum & triginta sinu suo excepit nostra

DE CASTRO PALAO TOM. I. D E

Lugdunum: cùm illi, Patriæ pertæsi, sub Cosmo Primo felicitatem suam concoquere non potuissent. Vnde factum est, vt suadente animi vel magnitudine vel ferociâ, nec prohibente tritavo tuo Francisco Rege, Senatulum suum hîc instituerint, Reipublicæ Florentinæ compendium. Hoc in cœtu virorum fortium, Consul Nationis, quot calendis idibúsque, ante suffragia roganda carmen initiale personabat, *Porrò Quirites, libertatem amittimus! Tu sei all'estremo fiato, cara Libertà!*

Tandem emollitis odiis, perspectáque toti Europæ Principum Mediceorum virtute ac moderatione, sponte recantarunt, filiósque suos meliora docuerunt, *Perieramus, filij, nisi periissemus.*

Vtrorumque Animæ, PRINCEPS SERENISSIME, hodiernam diem felicis Adventus tui, è cœlo prospectant exultabundæ: Et qui sub terra requiescunt cineres, pias manus expectant Aulicorum tuorum, quæ sepulchra sua Liliis Gallico-Florentinis perspergant.

Interim Vrbe totâ discurritur, eunt redeunt nostri cives, garriunt, interrogant, agunt & satagunt, CELSITVDINI TVÆ sese approbaturi: neque Te videndo expleri possunt, neque se continere quin interiorem affectum, animíque devotionem vultu gestúque ostentent; id ipsum alacriter opere & obsequio confirmaturi.

Inter

Inter tot irrequietos homines, patere MAGNE PRINCEPS, vt & nos doliolum noſtrum ad Te volvamus. Ex eo Tibi affundetur cœleſte nectar Doctrinæ ſublimis, quam celeberrimus Hiſpanus ſeptem hiſce tomis SERENITATI TVÆ propinat, gnarus Te horum eſſe ſitientiſſimum. Doceret ille Te, niſi jam ſcires, Quomodo cœlo cum terra conveniat, Principibus cum Deo, conſcientiæ cum ſceptro. Quas calles artes in memoriam Tibi revocabit, innumeráſque ventilabit quæſtiones Imperante dignas; De Principum & Subditorum mutuis officiis, De fide fœderum, De bello juſto & pace injuſta, De vectigalibus, De pecuniis & earum partu tam legitimo quàm ſpurio, De jure gladij, De præmiis & pœnis: Et quid non? Nec poſſit quiſpiam tomum aperire, quin ſtatim oculis ſeſe offerat materies aliqua vel Principe digna, vel viro Chriſtiano.

Ogganniet barbarus aliquis, Quid Principi cum Libris? quid Martio Sanguini cum ſanguine frigido Literatorum? Sed tacebit ſemihomo Centaurus, quum didicerit, nihil ignorantiâ frigidius eſſe, nihil ſtupidius. Literæ temperatum poſcunt, non frigidum: Aſinus animal eſt frigidiſſimum: De Magnatibus autem imperitis notum eſt Alphonſi Regis dicterium, Aſinos eſſe coronatos.

O quàm egregiè ab hoc opprobrio ſeſe vendicarunt

dicarunt Heroes tui Medicéi! Qui cùm Patres Patriæ vocarentur, non dedignati sunt vocari simul Patres Literarum. Nec ipsæ fuerunt ingratæ filiæ; quippe quæ laudibus suis atque præconiis immortales reddidere tuos Laurentios, Franciscos, Ferdinandos, ac ingentia nomina Cosmos; duorum quoque Leonum, Clementísque Coronas novem. De duodecim autem Coronis, ac duodecimo Leone, Fata videbunt; Certè Leo latet in nomine Leopoldi; Et sicuti pollet pollex inter digitos, ita Leopoldus Leo pollens inter fratres suos.

Quicquid futurum sit, id nunc instat, vt ad propinquiora gaudia properemus. Nove Vlysses, tot defuncte laboribus atque periculis, in tua plusquam Ithaca, tua te expectat plusquam Penelope;

Laërtésque senex, Telemachúsque puer.

O chara capita! ô sanctum, ô augustum Ternarium! quem & insuper duplicabit optata tua præsentia, Patruúsque gloria Purpuræ, & Virguncula magni Avi deliciæ.

——His sex innixa columnis
Stat Domus Etrusca, & longos perstabit in annos:
Imperio augescente augebuntúrque columnæ.

Angeli Limitanei, qui fines Italiæ & Galliæ, servant obsérvántque, Tibi per Alpes properanti viam sternant facilem & securam; Tuæque

que Serenitatis cuſtodes indefeſſi, Illam aligeris ſuis fratribus & collegis, à ſtatione in ſtationem, illæſam tradant & commendent : donec ad Apenninum tuum ſalvus & incolumis pervenias; Florentiámque, florem Vrbium, Italiæ decus, & Europæ ocellum pertingas. Illic audientur populorum acclamationes, vota, plauſus, & exultatio. Ipſemet ſubſultabit Arnus, ſive ſpiritu quodam gaudij ipſum agitante, ſive ex fragore, quo bellica tormenta quæ Stephanitæ tui Turcis eripuêre, circuntonabunt.

Dum hæc apparantur, Nos minore ſtrepitu munuſculum hoc CELSITVDINI TVÆ conſecramus; ſummiſsè rogantes, vt illud vultu excipias Tuo; id eſt clemente, ſereno, auguſtè amabili, & vt vno verbo dicamus, Medicéo. Offerebamus Lugduni ad Ararim.,

Tuæ Serenitati

Addictiſſimi & devotiſſimi,
IOAN. ANT. HVGVETAN,
& GVILL. BARBIER.

APPROBATIO M. FR. DOMINICI VELEZ, *ex Augustiniana familia.*

ACcuratè vidi hoc Opus Sapientissimi Patris Ferdinandi de Castro Palao Legionensis, decreto Domini, Domini Ildefonsi Flores de Valdez, apud Salmanticenses collegas Sancti Pelazij Rectoris, & in hac Metimnensi Abbatia pro Domino Episcopo Vallisoletano Generali Vicario, mihi commissum. In eo Author obuia pertransiens, difficiliora & minùs trita diligenter congessit, digessit vtiliter. De aliorum placitis graue iudicium, quod fert proprium, forti ratione tuetur: Vtrique foro necessarius liber est: & qui improbo non pepercit labori. Et ita pollet acumine, vt cuilibet, qui possit occurrere, casui præscius occurrat. Quapropter opus suo Authore dignum, & quod in tot, necnon tantorum librorum multitudine, qui de hisce materiis agunt, sanè deerat. Metimnæ del Campo, in Conuentu S. Patris N. Augustini, die 28. mensis Iulij, Anni 1630.

Fr. DOMINICVS VELEZ.

Facultas Domini Vicarij Metimnensis.

VIsa hac censura P. M. Fr. Dominici Velez Ordinis S. Augustini, cui examinandum commisimus librum, dictum: *Opus morale, de Virtutibus & Vitiis contrarius, Tertia Pars*; à P. Ferdinando de Castro Societatis IESV, in Collegio Metimnensi Rectore, elaboratum: Facultatem concedimus, vt in communem vtilitatem typis mandetur, præmissis iis quæ Hispaniæ iura præscribunt. In quorum fidem, hoc nostra, & infrà scripti Vicarij manu signatum, instrumentum dedimus. Metimnæ del Campo, die 29. mensis Iulij, Anni 1630.

Licentiatus ILDEFONSVS FLORES DE VALDEZ.
De mandato Vicarij Metimnensis,
PETRVS DE AVENDAÑO.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS *Societatis IESV in Prouincia Castellana.*

EGo Gaspar de Vegas Præpositus Prouincialis Societatis IESV in Castellana Prouincia, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Mutio Vitelleschi Præposito nostro Generali, facultatem facio, vt Tomus Tertius de Virtutibus & Vitiis contrariis, à Patre Ferdinando de Castro Palao nostræ Societatis, Sacræ Theologiæ Professore compositus, & eiusdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Metimnæ 8. Iulij, Anni 1630.

GASPAR DE VEGAS Prouincialis.
IOANNES DE LIGANA Sec.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE, in sacra Theologia Doctor, Custos sanctæ Crucis, in Ecclesia Lugdunensi, & in hac Diœcesi Vicarius Generalis substitutus Domini, D. Alphonsi Ludouici du Plessis de Richelieu, Eminentissimi Cardinalis Archiepiscopi & Comitis Lugdunensis: fidem facimus, nos hanc Tertiam Partem Operis Moralis de Virtutibus & Vitiis contrariis, in varios Tractatus & Disputationes Theologicas distributam, à R. P. Ferdinando de Castro Societatis IESV compositam, euoluisse, omniáque in ea iuxta Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ Ecclesiæ, Sanctorumque Patrum sanam doctrinam summa cum eruditione, singularis ingenij acumine, & eximia mentis perspicuitate exposita comprobata esse. Lugduni, Non. Ianu. 1635.

DEVILLE.

NOs quoque subsignati Doctores Parisienses, fidem eandem facimus, & attestamur omnibus ad quos quomodocunque spectabit, præfatam Tertiam Partem Operis Moralis de Virtutibus & Vitiis contrariis, in varios Tractatus & Disputationes Theologicas distributam, à R. P. Ferdinando de Castro Societatis IESV compositam, vidisse, & nihil in ea reperientes fide indignum Catholica, vt in lucem ederetur dignum iudicasse. Lugduni, in Conuentu S. Bonauenturæ, die 4. mensis Februarij, Anni Domini 1635.

Fr. DESIDERIVS RICHARD,
Guardianus præfati Conuentus.
Fr. BERNARDINVS MOLIASSON.

APPRO

APPROBATIO.

NOs infra scripti Societatis IESV Theologi fidem facimus legisse hanc quartam *Operis Moralis partem à R. P. Ferdinando do Castro Palao, de eadem Societate nostra Theologo elaboratam*; atque nihil in eâ comperisse, quod à Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ Ecclesiæ sensis, & à sanâ sanctorum Patrum doctrinâ foret alienum. Proinde dignam testamur, quæ in communem vtilitatem typis mandetur. Lugduni, 27. Octobris, 1646.

CAROLVS D'V-LIEV.

IOANNES FERRAND.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV, *in Prouincia Lugdunensi.*

CLAVDIVS MAVCLER, Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decemb. 1606. & Ludouico XIII. 14. Febr. 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos absque Superiorum permissione imprimant: permittit Claudio Prost, & Ioanni Baptistæ Deuenet, vt Librum cui inscriptio est *Operis Moralis de Virtutibus & Vitiis contrariis in varios Tractatus & Disputationes Theologicas distributi per 4. de Sacramentis in genere & specie, authore P. Ferdinando de Castro Palao, Legionensi Societatis* IESV, Sacræ Theologiæ Professore & sanctæ Inquisit. Qualificatore, & Consultore, ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possint. Datum Lugduni 5. Nouemb. 1646.

CLAVDIVS MAVCLER.

SVMMA PRIVILEGII REGIS.

CAutum est auctoritate Regis, ne quis in Regno suo aliisve locis suæ ditioni subiectis imprimat aut diuendat Librum cui titulus est, *R. P. Eerdinandi de Castro Palao Opus Morale*, septem Tomis comprehensum absque Philippi Borde consensu mulcta indicta qui secus fecerit; provt fusius in diplomate Regio continetur. Datum Parisiis, die 15. Nouembris 1666.

De mandato Regis.

POCTOIS.

Prefatus Philippus Borde, ius omne suum transtulit, & cessit Guillielmo Barbier vt patet ex instrumento super id confecto.

SERIES

SERIES,

Tractationum Moralium, his sex R. P. Ferdinandi de Castro Palao, partibus recens locupletatis contentarum.

TRACTATVS

TOMO I.

I. De Conscientia.
II. De Peccatis.
III. De Legibus.
IV. De Fide.
V. De Spe.
VI. De Charitate.

TOMO II.

VII. De Oratione, horisque canonicis.
VIII. De Adoratione, & sacrificio.
IX. De Obseruatione Festorum.
X. De Decimis, primitiis & oblationibus.
XI. De Reuerentia debita locis sacris, & eorum immunitate.
XII. De Reuerentia debita Ecclesiasticis personis, & eorum bonis, seu de immunitate Ecclesiastica.
XIII. De Beneficiis Ecclesiasticis.

TOMO III.

XIV. De Iuramento, & adiuratione.
XV. De Voto.
XVI. De Statu Religioso.
XVII. De Vitiis oppositis Religioni.

TOMO IV.

XVIII. De Sacramentis in Genere.
XIX. De Sacramento Baptismi.
XX. De Sacramento Confirmationis.
XXI. De Sacramento Eucharistiæ.
XXII. De Eucharistiæ Sacrificio.
XXIII. De Sacramento Pœnitentiæ.
XXIV. De Suffragiis, Indulgentiis, & Iubileo.
XXV. De Bulla Cruciatæ.
XXVI. De Sacramento Extremæ-Vnctionis.
XXVII. De Sacramento Ordinis.

TOMO V.

XXVIII. De Sponsalibus, & Matrimoniis.

TOMO VI.

XXIX. De Censuris.

TOMO VII.

XXX. De Prudentia, Fortitudine, & Temperantia.
XXXI. De Iustitia Cardinali Virtute.
XXXII. De Iustitia Commutatiua seruanda in contractibus.
XXXIII. De Iustitia Commutatiua.

INDEX

INDEX

Tractatuum, Disputationum, & Punctorum huius primæ partis operis moralis de virtutibus, & vitiis contrariis.

TRACTATVS I.

De Conscientia.

DISPVTATIO I.

De Conscientia errante.

Punct. 1 QVid sit cõscientia, & quotuplex. 1
2 An sit obligatio obediendi conscientiæ erranti. 2
3 Quod peccatum sit conscientiæ errauti non parere. 3
4 An sit peccatum agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu. ibid.
5 An pecces sequens conscientiam errantem, si dicet vtramque partem contradictionis esse malam? 4
6 Expediuntur aliquot leuiores difficultates de conscientia errante? ibid

DISPVTATIO II.

De conscientia opinante, seu de opinione.

Punct. 1. Quæ sit opinio probabilis, quæ probabilior, quæ communis, & an communis singulari sit præferenda? 5
2 An liceat tibi opinionem probabilem, & minus tutam sequi, relicta tua tutiori, & probabiliori. 7
3 An possit Doctor, vel Confessarius consulere, vel docere opinionem minus probabilem, relicta probabiliori propria. 8
4 An Confessarius possit, & debeat contra propriam opinionem pœnitentem sequentem opinionem probabilem absoluere? 9
5 An in administratione Sacramentorum liceat vti opinione probabili, & in re minus tuta relicta probabiliori, & tutiori, vel omnino certa? 10
6 An subditus contra propriam opinionem possit, & debeat superiori præcipienti obedire? 13
7 An Rex in bello inferendo moueri possit ex opinione probabili, dicente sibi illud regnum pertinere? 15
8 Quam probabilitatem de iustitia belli debeat habere miles, vt possit, teneatúrque militare? 17
9 Quam opinionem debeat sequi Medicus in medicamentis adhibendis? 18
10 Quam opinionem iudex possit, teneatúrque sequi in iudicando? 19
11 Quam opinionem sequi possit Aduocatus? 21

DISPVTATIO III.

De conscientia dubia.

Punct. 1. An operari ex conscientia dubia peccatum sit? 22
2 An possessio legitima in materia iustitiæ sufficiens titulus sit deponendi dubiam conscientiam, & honestandi operationem? 23
3 An possidens mala fide teneatis rem integram restituere, cùm dubius es ad quem pertineat? 24
4 An consulens homicidium, vel furtum vel furem, aut homicidam iocians, aut alio modo adiuuans, dubitas tamen, an alius absque tuo consilio, vel adiutorio furtum, homicidiúmve præstaret, tenearis de damno sequato. 25
5 Dubius an sis legitimus, naturalis, vel spurius, quis debeas reputari, & quis te alere teneatur? 26
6 An in aliis materiis à iustitia possessio sit sufficiens titulus deponendi dubiam conscientiam? 28
7 An dubius de lege, vel præcepto tenearis illo? 29.
8 Aliqua notatu digna ex supradicta doctrina inferuntur. 30
9 Dubius de voto, iuramento, vel promissione, an tenearis? 32
10 An teneatis voto, promissione, vel iuramento, si dubites habuisse animum iurandi, aut promittendi, vel vouendi? ibid.
11 An tenearis promissione, voto, vel iuramento, si dubites adfuisse deliberationem? 33
12 An dubius de materia voti, iuramenti, aut promissionis sit ne licita, tenearis voto iuramento, aut promissione? 35
13 An subditus dubitans rem sibi præceptam licitam esse, seu superioris potestatem excedentem, possit, & teneatur exequi. ibid.
14 An milites dubitantes de iustitia belli possint, & debeant principi obedire? 39

DISPVTATIO IV.

De conscientia scrupulosa.

1 Quid sit scrupulus, an cõtra illũ quis agere possit? 40
2 Quæ remedia scrupulosis sint adhibenda? 41

TRACTATVS II.

De peccatis, & requisitis ad illa.

DISPVTATIO I.

De libertate humanarum actionum, & impedimentis illius, scilicet vi, metu, & ignorantia.

Punct. 1 QVid sit voluntarium, quid liberum, & quotuplex? 42

Index Tractatuum,

2 Qua ratione volũtas cũ non sit permanere dicatur? 3
3 An effectus, vel omissio illius ex aliqua actione voluntaria proueniens imputetur ad culpam, quando actu vitari non potest? ibid.
4 An voluntas in se, & in potentiis sibi subiectis pati possit aliquam vim? 45
5 An ira, concupiscentia, aliáve passio causet inuoluntarium? ibid.
6 Quid sit metus, & an causet inuoluntarium, vel saltem illud diminuat? 46
7 Quæ conditiones requirantur ad metum iustum? 49
8 Vtrum metus grauis iniustè incussus ad extorquendum contractum reddat contractum iure naturæ nullum? 50
9 An metus grauis irritet contractus iure positiuo, vel veniant irritandi? 52
10 Vtrum metus cui causam dedisti, obstet obligationi contractus? 55
11 Aliqua inferuntur pro clariori intelligentia superioris doctrinæ de metu graui. 57
12 An metus leuis irriret contractus? 58
13 An metus mortis, vel alterius grauis damni à præceptorum transgressione excuset? 59
14 Qualiter metus probandus sit? 62
15 De ignorantia quid sit, & quotuplex, quæque causet inuoluntarium? 64
16 An ignorantia, vel inaduertentia præcepti, quando inuincibilia sunt, minuant culpam; vel ab illa excusent? 66
17 An ignorantia legis, vel pœnæ impositæ per legem excuset à pœna incurrenda? 67
18 An ad incurrendam pœnam à lege impositam sufficiat ignorantia quælibet mortaliter culpabilis? 69
19 An ignorantia excusans legis transgressionem allegari possit in foro externo, & qualiter probanda sit? 70

DISPVTATIO II.

De peccatis, vbi eorum essentia, & natura explicatur.

Punct. 1. Quid sit peccatum originale? 72
2 Quos effectus habeat peccatum originale. 73
3 Quas personas peccatum originale afficiat? 74
4 Quod sit peccatum mortale, & veniale, actuale, & habituale, & qua ratione inter se differant? ibid.
5 Qua ratione peccatum mortale à veniali differat? 76
6 An peccatum ex genere suo mortale fieri possit veniale ex defectu plenæ libertatis? 77
7 An mortale ex genere in veniale transeat ratione paruitatis materiæ, & quæ hæc sit? 78
8 An ex voluntate Legislatoris peccatum mortale possit fieri veniale? 80
9 Quibus modis veniale peccatum transeat in mortale? 81
§. 1. Qua ratione peccatum veniale in mortale transeat ratione finis? 82
§. 2. An ratione contemptus, veniale transeat in mortale? ibid.
§. 3. An peccatum veniale fieri possit mortale ratione periculi? 84
§. 4. An peccatum veniale fiat mortale, si sæpiùs multiplicetur, & quid de scandalo? 87
10 An libera complacentia, & delectatio de obiecto malo, quæque dicitur delectatio morosa absque proposito exequendi illud, sit peccatum mortale? 89
§. 1. Proponuntur aliqua certa. ibid.
§. 2. An delectari de obiecto materialiter malo, verbi gratia, de cõitu cum fœmina, v. g. de commestione carnis die Veneris, sit mortale? 91
§. 3. An delectatio, & desiderium obiecti mali sub conditione auferente eius malitiam mortale peccatum sit? 95
§. 4. An delectatio morosa de turpi obiecto habeat omnes species, quas haberet desiderium illius. 96
§. 5. An delectatio appetitus sensitiui cum commotione corporis peccatum sit mortale si voluntas in talem delectationem expresè non consentiat? 97
11 Qua ratione pecces, si te iactes, aut iactari permittas de peccato, de donis naturalibus, & de virtutibus? 99
12 An repræsentatis duobus peccatis voluntati, v. g. homicidio, & leui mendacio teneatur voluntas vtrumque respuere, vel possit absque peccato vnum præ alio amplecti? 100

DISPVTATIO III.

De peccatis, quæ est de eorum distinctione, grauitate, & pœnis eis annexis.

1 Vnde distinctio peccatorum sumenda sit? 101
2 Vnde distinctio numerica peccatorum non solùm in esse physico, sed morali, & in ordine ad confessionem desumenda sit? 103
3 Infertur aliqua pro clariori intelligentia distinctionis specificæ, & numericæ? 104
4 Vnde grauitas, & malitia peccati desumenda sit? 108
5 Quos effectus peccatum actuale habeat? 109

TRACTATVS III.

De Legibus.

DISPVTATIO I.

De Lege in communi, eiúsque causis.

Punct. 1 VNde dicatur lex, & quid sit? 111
Quotuplex sit lex? 113
3 Quid sit ius gentium, & qua ratione à iure naturali, & ciuili distinguatur? 114
4 Quot, & qui sint legis actus? 115
5 An materia legis, seu eius obiectum necessariò debeat esse honestum, & virtuti conforme, & de differentia inter legem canonicam, & ciuilem. ibid.
6 An leges ciuiles, & canonicæ possint imperare actus internos? 116
7 An lex vt obliget requirat scripturam, vel aliam formam, & quæ hæc sit? 118
8 An ex prolatione sententiæ datæ à Principe in aliqua causa intelligatur lex constituta ad similes causas decidendas? 119
9 Quibus verbis lex, seu præceptum constitutum intelligatur? 120
10 Quæ promulgatio legis necessaria sit, & sufficiat ad obligationem inducendam? 122
11 Quæ promulgatio in legibus ciuilibus requiratur? ibid.
12 Quæ solemnitas publicationis requiratur in lege canonica? 124
13 Vtrum acceptatio populi necessaria sit ad legis ciuilis, & canonicæ obligationem? 126
14 Vtrum lex ciuilis, & ecclesiastica inducant obligationem in conscientia, & sub peccato? 129
15 Vnde colligendum est legem ciuilem, & canonicam obligare in conscientia ad actum cui est pœna imposita, vel solùm obligare ad sustinendam pœnam, si imponatur? 133

16 An lex humana obliget cum periculo cuiuscunque grauis nocumenti? 136
17 Quæ intentio requiratur in subdito, vt legi, & præcepto satisfaciat? 137
18 An actu, qui sit peccatum possit legi, vel præcepto satisfieri? 140
19 Vtrum possis vnico actu pluribus præceptis, & obligationibus satisfacere? 141
20 Vtrum pluribus actibus eodem tempore factis possit satisfacere pluribus præceptis? 143
21 Quando censeatur peccare impedimentum apponens, vel non tollens legi, vel præcepto adimplendis. ibid.
22 In quibus sit potestas leges ciuiles condendi. 145
§.1. Quid dicendum est de Pontifice, & Imperatore comparatione totius orbis? ibid.
§.2. Quid dicendum de Rege, Regina, aliisque subditos habentibus? 147
23 In quibus sit potestas canonicas leges condendi. 149
24 Qui teneantur legibus tam ciuilibus quam Ecclesiasticis? 155
§.1. Legislator an suis legibus obligetur? ibid.
§.2. Infideles, pueri, ebrij, ignorantes, & amentes, qua ratione legibus teneantur? 156
§.3. De peregrinis & forensibus an teneantur legibus loci qua transeunt? 159
§.4. Quid dicendum de vagis, qua ratione legibus teneantur? 164
§.5. An peregrinus, & forensis teneatur legibus suæ patriæ quando alibi est, vbi non vigent; ibid.
§.6. Qua ratione legibus ciuilibus obligentur clerici, & religiosi? 169

DISPVTATIO II.

De Lege pœnali & irritante.

1 An lex pœnalis possit transgressores illius obligare in conscientia ad subeundam pœnam ante iudicis sententiam? 172
2 An sint aliquæ pœnæ impositæ à legislatore, tam Ecclesiastico, quàm ciuili annexæ delictis ante omnem iudicis sententiam? 173
3 An pœna apposita ex mutuo contrahentium consensu debeatur ante sententiam iudicis? 177
4 Quas pœnas teneatur exequi delinquens post latam sententiam. ibid.
5 Vtrum iudex teneatur pœnam imponere lege præscriptam. 178
6 An pœnæ solos delinquentes ligent. 179
7 De effectu legis, qui est irritatio, quæ sit, quotuplex, & an lex irritans, dicatur pœnalis, vel fauorabilis? ibid.
8 An eo ipso, quo lex actum prohibeat, censeatur illum irritare? 180
9 Quando lex irritet actum ob non seruatam formam à lege præscriptam? 181
10 An lex irritans actum ipso iure indigeat sententia, vt effectum sortiatur? 182
11 An lex eo ipso, quo irritat actum, prohibeat in conscientia illius executionem? 183
12 Quibus modis irritatio impediri possit. 184
13 An omissio leuis formæ substantialis reddat irritum actum? 185
14 An lex irritans incipiat habere effectum à puncto publicationis? 186
15 Quando pœna opposita actui efficiat inualidum, quando non? ibid.
16 Quando lex censeatur pœnam imponere ipso iure. 187
17 Quæ sint verba, quibus lex censeatur annullare actum, aut pœnam imponere ipso iure ibid.

DISPVTATIO III.

De lege non scripta, quæ Consuetudo appellatur.

1 Quid sit consuetudo, & quotuplex. 137 ~~188~~
2 De conditionibus requisitis ad consuetudinem, 189 138
§.1. Quæ vocetur rationabilis consuetudo. ibid.
§.2. De tempore requisito ad consuetudinem. 190
§.3. Examinatur tertia conditio de frequentia, & qualitate actuum. ~~192~~
§.4. Expenditur quarta conditio de consensu legislatoris ad consuetudinem requisito. 196
3 Quid possint consuetudinem introducere? ibid.
4 Quos effectus consuetudo habeat? 197
§.1. Expenditur primus effectus consuetudinis, qui est obligatio. ibid.
§.2. Qua ratione consuetudo abroget legem præexistentem, qui est secundus effectus consuetudinis. 198
§.3. De tertio effectu consuetudinis, qui est legem interpretari. 201
§.4. De quarto effectu consuetudinis, qui est irritatio. ibid.
5 An consuetudo abrogari, mutarique possit, & qua ratione. 202
§.1. De abrogatione consuetudinis per legem, ibid.
§.2. De abrogatione consuetudinis alia consuetudine. 204
6 Quomodo probetur consuetudo. 205

DISPVTATIO IV.

De Lege concedente priuilegium seu de priuilegiis.

1 Quid sit priuilegium, & qua ratione à lege, dispensatione, gratia, & rescripto distinguatur 206
2 quotuplex sit priuilegium 208
§.1. De priuilegio personali, & an re aliquid sit; & qua ratione distinguatur. ibid.
§.2. De priuilegio perpetuo, & temporali. 209
§.3. De priuilegio gratioso, & remuneratorio, conuentionali, & puro. 210
§.4. De priuilegio affirmatiuo, communi, & singulari, fauorabili, & odioso 211
§.5. De priuilegio scripto, & non scripto pro foro conscientiæ, & externo. ibid.
§.6. De priuilegio ad instantiam partis, vel motu proprio concesso. 213
§.7. De priuilegio absolutè, vel sub conditione, aut modo concesso. 214
§.8. De priuilegio ad instar. 215
§.9. De priuilegio per communicationem concesso 216
§.10. De priuilegio concesso in forma communi, vel ex certa scientia. ibid.
3 De priuilegiorum conditionibus. 218
§.1. An requiratur scriptura ac priuilegium? ibid.
§.2. An promulgatio, seu notitia priuilegij ad priuilegium requiratur? 219
4 A quo, & cui priuilegia concedi possunt? 223
5 An in concessione priuilegij causa aliqua requiratur? ibid.
6 Possit ne priuilegiatus vti suo priuilegio in quolibet loco etiam extra territorium concedentis? ibid.
7 Vtrum priuilegiatus teneatur suo priuilegio vti? 225
8 Vtrum priuilegiatus vti possit suo priuilegio aduersus pariter priuilegiatum. 226
9 Qua ratione priuilegium interpretandum sit? ibid.
10 Quod priuilegium latè, vel stricte interpretandum sit. 227
11 An priuilegium, seu potestas dispensandi absoluendi

uendi, à reseruatis latè vel strictè interpretanda sint ? 229
12 An priuilegium fauorabile extendatur ad alios præter expressos ? 231
13 Extendaturne priuilegium ad casus alios, vel personas in quibus & similes, vel efficacior ratio 232
14 De priuilegij amissione, an inquam amitti possit priuilegium ex solo lapsu temporis ? 233
15 Qua ratione priuilegium cesset, cessante causa finali ob quam fuit concessum ? 236
16 Vtrum cesset priuilegium, rescriptum, & dispensatio morte concedentis ? 239
§. 1. Quando rescripta iustitiæ, & gratiæ dicantur esse in statu integro, quando dicantur esse incepta ? ibid.
§. 2. Quando dicatur gratia facta, quando facienda ? 242
§. 3. An rescriptum iustitiæ, seu iurisdictio delegata expiret finita iurisdictione in delegante. 243
§. 4. An rescriptum gratiæ absolutè concessum expiret finita iurisdictione concedentis. 244
§. 5. An rescriptum gratiæ pro limitato tempore concessum expiret morte concedentis. 246
§. 6. An rescriptum gratiæ, & iustitiæ morte delegati, vel eius officio finito expiret ? 247
§. 7. Quæ dignitas successorem habeat, 248
§. 8. An si delegatus, cui sunt cómissa rescripta Pontificia, r moueatur à dignitate, v. g. Canonicus à canonicatu, Vicarius à vicariatu, possit eas litteras expedire ? 251
17 An privilegium, & dispensatio cessent renuntiatione ipsius priuilegiati 252
18 An priuilegium, & dispensatio amittatur per non vsum ? 254
19 An priuilegium amittatur per actum contrarium illius ? 256
20 An priuilegium amittatur per illius abusum ? 257
21 De amissione priuilegij per reuocationem 258
§. 1. An priuilegium gratis concessum revocari possit. 259
§. 2. Reuocari ne possit priuilegium onerosum, & remuneratorium. 260
§. 3. Quis possit supradicta priuilegia, onerosa gratuita, & remuneratoria reuocare casu quo reuocabilia sint. 261
§. 4. Qua ratione facienda est reuocatio priuilegij, vel dispensationis, vt censeatur effectum habere. ibid.
§. 5. Quæ publicatio reuocationis necessaria sit, vt priuilegium reuocatum censeatur. 265

DISPVTATIO V.

De cessatione legis, eiusque interpretatione.

1 De cessatione legis ex cessatione causæ finalis. 266
2 De cessatione legis per eius abrogationem 268
§. 1. Quæ conditiones seruandæ sunt in legis abrogatione ibid.
§. 2. Qui possint legem abrogare, vel derogare 270
3 De interpretatione legis 272
§. 1. Qui possint legem interpretari authentice ibid.
§. 2. An cuilibet liceat legem doctrinaliter interpretari, vbi de Epicheia. 273
§. 3. Quæ regulæ seruandæ sunt in legis interpretatione 275
§. 4. An lex extendatur ad casum sublata verborum forma non comprehensum ob similitudinem, vel identitatem rationis. 277
§. 5. An lex extendatur ad præterita 280
§. 6. Quam vim sortiantur verba, & litteræ commendatitiæ alicuius. 283

DISPVTATIO VI.

De dispensatione legis.

1 Quid sit dispensatio 284
2 An dispensatio cadere possit in his, qui iuris naturalis, & diuini sunt. 285
3 An in iure diuino positiuo dari possit dispensatio, & à quo danda sit. 287
4 An lege humana legislator possit dispensare. 288
5 An sint aliqui casus, in quibus inferiores potestatem habeant dispensandi in superiores legibus 291
6 Qui habeant potestatem dispensandi in pœnis à lege statutis, vel ab homine latis 293
7 Circa quos dispensatio exerceri potest 295
§. 1. Quilibet superior secum dispensare potest ibid.
§. 2. Vagine, & forenses possint dispensari à superiori illius loci, in quo de præsenti resident. 296
§. 3. Quid dicendum de subditis suffraganeis, An possint à Metropolitano dispensari. 298
§. 4. Cum religiosis quinam possunt dispensare in votis, iuramentis, & pœnis ibid.
8 De causa requisita ad dispensationem 299
§. 1. Quæ causa requiratur pro dispensatione propriæ legis ibid.
§. 2. Quæ causa requiratur pro dispensatione legis superioris. 301
9 An liceat habentibus potestatem dispensandi imponere aliquam mulctam pecuniariam, vel onus personale dispensaturis. 303
10 An asserenti se habere potestatem dispensandi debeas fidem adhibere. 304
11 Quæ forma seruanda sit in dispensatione expressa 305
12 Quæ conditiones seruandæ sunt in dispensatione tacita ibid.
13 An cognitio causæ debeat præcedere dispensationem faciendam, ita vt dispensatio facta absque præmissa causæ cognitione nulla sit. 307
14 An credi debeat Prælato dispensanti præmisisse dispensationi causæ cognitionem, præcipuè si id affirmet ? 308
15 Quas conditiones seruare debent ij, quibus committitur dispensationis expeditio 309
§. 1. Explicantur clausulæ, quæ communiter apponi solent in dispensatione pro foro conscientiæ. ibid.
§. 2. Explicantur clausulæ apponi solitæ in dispensationibus pro foro externo. 310
16 De causis, ex quibus dispensationis rescriptum reddatur nullum 313
§. 1. Quid de consensu per metum ? ibid.
§. 2. Quid de consensu per ignorantiam, vel errorem ; ibid.
§. 3. Quid de suppressione veritatis, vel falsitatis expressione circa causam finalem ? 315
§. 4. Expenduntur causæ, quæ iure, & consuetudine debent exprimi in dispensationibus obtinendis, quarumque taciturnitas vitiat rescriptum 316
§. 5. Expenduntur ea, quorum falsa expressio vitiat rescriptum 321

TRACTATVS IV.

De Fide, eiúsque contrariis.

DISPVTATIO I.

De Fide, eiúsque obligatione.

Punct. 1. QVid sit fides, & quotuplex ? 324
2. Quodnã sit obiectum formale fidei 325
3 An

3 An diuina reuelatio, quæ est obiectum formale fidei habeat omnimodam certitudinem 326
4 Quod, qualéque sit obiectum materiale fidei; ibid.
§. 1. Sit ne obscuritas de ratione obiecti fidei? 327
§. 2. Sit ne obiectum fidei euidenter credibile ibid.
§. 3. Quæ sint obiecta fidei 328
5 An obiectum fidei indigeat Ecclesiæ propositione, & quam efficaciam, & authoritatem habeat Ecclesia, in obiecto fidei proponendo? 329
§. 1. Quid sit Ecclesia, & quæ eius proprietates ibid.
§. 2. An Romanus Pontifex regula sit infallibilis veritatis ita vt errare nullo modo possit in rebus fidei proponendis. 334
§. 3. An in legibus ferendis pro tota Ecclesia, vel aliqua illius parte errare Pontifex possit? 336
§. 4. An sit de fide Pontificem errare non posse in canonizatione sanctorum 337
§. 5. Quid dicendum de beatificatione sanctorum, An inquam in ea Pontifex errare possit, & quousque liceat eorum veneratio 338
§. 6. Quid dicendum de religionum approbatione, An inquam, Pontifex errare possit? 340
§. 7. An Concilia generalia, & prouincialia errare possint in rebus fidei definiendis ibid.
§. 8. Quid dicendum de vnanimi consensu Patrum, & Doctorum: An inquam errare possit? 342
6 In quonam subiecto fides diuina resideat 343
7 Quæ requirantur ad actum fidei, & qualis ille sit 344
8 An sine fide supernaturali iustificari possis? 345
9 Quorum mysteriorum debet quis actualem fidem habere ex necessitate medij? 345
10 Quorum mysteriorum debeat vnusquisque habere fidem ex necessitate præcepti? 348
11 Quando quilibet fidelis supradicta mysteria fidei teneatur addiscere, & parochi, aliique, quibus cura instruendi incumbit sibi subditos, teneantur docere 351
12 Quo tempore obligatus sis fidei actum exercere 353
13 An sit præceptum de externa fidei confessione, & quando obliget? 356
14 An cum de tua fide interrogaris, tenearis illam fateri. 357
15 Quando possis, vel tenearis fugere tyrannum in Christianos sæuientem. 358
16 Licitum ne sit celare fidem verbis, vel signis contrariam religioni significantibus, casu quo non instat præceptum positiuum manifestandi fidem. 359
17 Possis ne vti vestibus, & signis propriis infidelium vel hæreticorum, vt fidem occultes, cum non vrget præceptum fidei confitendæ. 360
18 An liceat tibi omittere signum ex præscripto regis impositum ad significandum te fidelem esse? 363
19 De professione fidei ex decreto Trid. facienda 364

DISPVTATIO II.

De Infidelitate, quæ est vitium contrarium fidei.

1 Vtrum infidelis possit habere ignorantiam inuincibilem omnium illorum, quæ fides proponit credenda. 370
2 Sint ne opera omnia infidelis, & hæretici peccatum, vel possint esse aliqua opera bona. 371
3 Vtrum liceat cum fidelibus, & heretici de fide præsertim publicè disputare. 372
4 Vtrum fideles compelli possint ad audiendam fidem. 374
5 Compelli ne possit infidelis ad recipiendam fidem. 376.
6 An infideles cogi possint, & debeant, vt errores deponant, & falsum cultum relinquant. 378
7 Priuati ne sint infideles, vel priuari possint potestate, & dominio circa fideles. 382
8 Quousque communicatio fidelis cum infidelibus prohibita sit 383
9 Sub qua censura infidelium, hæreticorúmque libros Ecclesia suis fidelibus prohibeat. 386
§. 1 Expenditur prima difficultas de qualitate librorum prohibitorum ibid.
§. 2. Expenduntur actiones prohibitæ in bulla Cœnæ, aliisque decretis circa supradictos libros 388
§. 3 Circa quas personas cedat hæc prohibitio legendi, & retinendi hæreticorum libros 391
§. 4. De pœnis impositis harum legum transgressoribus ibid.

DISPVTATIO III.

De Hæresi, & apostasia à fide.

1 Quod sit obiectum hæresis, & apostasiæ à fide. 395
2 Quid si hæresis. 396
3 An omnis hæresis, aut apostasia pœnis Ecclesiæ subiecta sit, & quotuplex sit hæreticus 398
4 An possis, & tenearis omnes apostatantes à fide iudicibus fidei denunciare. 400
5 Qui reputentur credentes, fautores, receptatores, defensores hæreticorum, aduersus quos in bulla Cœnæ clausula prima lata est excommunicario. 404
6 Quæ sint pœnæ fautorib. hæreticorum impositæ 407

DISPVTATIO IV.

De pœnis spiritualibus hæreticorum, excommunicatione scilicet, infamia, priuatione beneficiorum & officiorum.

1 Qua ratione excommunicatio, quæ est prima hæreticorum pœna, hæreticos afficiat, 408
2 An hæc excommunicatio ob hæresim comprehendat perseuerantem in excommunicatione per annum 410
3 Qui possint ab excommunicatione propter hæresim incursa absoluere 411
§. 1. Expenditur facultas concessa Episcopis. 412
§. 2. Expenditur facultas absoluendi ab hæresi concessa inquisitoribus 418
§. 3. Quid dicendum de religiosorum priuilegiis 419
§. 4. Expenditur facultas absoluendi ab hæresi per bullam, aut iubilæum concessa 420
§. 5. De facultate absoluendi ab hæresi, aliisque reseruatis pro articulo mortis 421
§. 6. Possit ne aliquando absolui hæreticus à priuato sacerdote de peccatis non reseruatis tacita hæresi 426
4 Explicatur pœna irregularitatis, & infamiæ hæreticis imposita ibid.
5 De pœna priuationis beneficiorum, & officiorum 427

DISPVTATIO V.

De pœnis temporalibus hæreticorum præcipuè de confiscatione bonorum.

1 Sit ne pœna confiscationis bonorum hæreticis imposita 430
2 An omnia bona hæretici cadant sub confiscatione 431
3 An bona donata sub conditione, & acquisita post delictum confiscationi subiaceant. ibid.
4 An bona sub conditione futura debita confiscentur. 433

Index Tractatuum,

5 An publicatis bonis hæretici ius patronatus Ecclesiastici,& pensionis publicetur? 434
6 An maioratus, & fidei commissum sub confiscationem cadat? 436
7 An veniat in confiscationem maioratus, quando illius institutor delinquit? 441
8 Emphyteusis, & census qua ratione sub confiscationem cadere possint. 443
9 Qua ratione feudum sub publicatione bonorum comprehendatur. 446
10 Qua ratione peculium profectitium,aduentitium, Castrense,legitima sub confiscatione facta filio familias ob eius crimen comprehendatur. 447
11 Quæ peculia filij ob crimen parentis confiscatione dignum publicentur. 453
12 Quæ bona vxoris censeantur publicata publicatis bonis mariti. 458
13 Quæ vxoris bona ob eius delictũ publicentur. 461
14 Quæ bona publicentur publicatis bonis alicuius clerici. 462
15 An bona delinquentis existentia in alieno territorio à iudice confiscante comprehendantur in confiscatione ab illo facta. 463
16 Ad quas personas confiscatio bonorum ob hæresim,& alia crimina extendatur. ibid.
17 An confiscatio imposita ipso iure ob crimen læsæ maiestatis præcipuè diuinæ priuet delinquentem ipso facto dominio suorum bonorum.ibid.
18 An confiscatio obliget delinquentem? cui bona sunt ipso iure confiscata, ea fisco tradere ante sententiam? 465
19 An confiscatio ipso iure delicto imposita impediat ne delinquens alienare sua bona possit, & faciat, vt fiscus ea sic alienata possit recuperare. 467
20 Quem modum seruare fiscus debeat in his alienationibus rescindendis,& bonis sic alienatis recuperandis. 471
21 Valeat ne alienatio facta à delinquente, cuius bona non publicantur ipso iure, sed per sententiam,ita vt à fisco reuocari non possit. 474
22 An confiscatio bonorum delinquentis condemnati in contumaciam ob causam fidei,sit facienda à tempore latæ sententiæ, vel à tempore, quo probationes signant delictum commissum, 477
23 Cui debeant bona confiscata applicari. 479
24 An excuset hæreticus supradictam pœnam confiscationis bonorum, eo quod resipuerit, vel misericordiam postulauerit? 481
25 Qualiter fiscus satisfacere debeat creditoribus delinquentis, cuius bona publicantur, ipséque delinquens liber maneat ab obligatione eis satisfaciendi. ibid.
26 Quæ sint aliæ pœnæ temporales præter confiscationem bonorum hæretico impositæ. 494

DISPVTATIO VI.

De pœnis corporalibus hæreticorum.

1 De pœna carceris. 489
2 De pœna fustigationis, exilij, triremis, & mortis hæreticis imponenda. 490
3 De pœna portandi sacrum benedictum, & omittente pœnitentias sibi impositas. 494

DISPVTATIO. VII.

De pœnis suspecti hæretici, filiorúmque hæretici.

1 Hæresis suspecti quam pœnam incurrant? 495
2 Filij,& nepotes hæreticorum quas pœnas incurrant? 498
3 Quæ pœnæ impositæ sunt filiis parentum committentiũ crimen læsæ maiestatis humanæ?503

DISPVTATIO VIII.

De modo iudicialiter procedendi in causis fidei.

1 Qua ratione in crimine hæresis summariè, & sine figura iudicij procedatur? 505
2 De modo procedendi in crimine hæresis via accusationis. 507
3 De modo procedendi in hæresis crimine per denunciationem. 508
4 Qua ratione per inquisitionem procedatur. 509
5 De citatatione facienda reo. ibid.
6 De defensionibus concedendis reo,antequam condemnetur, vel absoluatur. 510
7 De appellatione,an & quando in crimine hæresis interponi,& admitti possit? 511
8 De recusatione inquisitoris, quando fieri possit à reo. 512
9 De tortura inferenda in crimine hæresis. 515
10 De probatione requisita in crimine hæresis. 516
11 De sententia ferenda in crimine hæresis 518
12 In crimine hæresis qui sint iudices, qua ratione possint procedere 521
§.1. De Pontifice,Episcopo,& Capitulo sede vacante,qua ratione sint iudices in causa fidei ibid.
§.2.De Inquisitore, eiusque commissariis,& de eorum potestate. 522
13 Quem modum seruare debent inquisitores, & Episcopi in hæreticis inquirendis,& puniendis 530
14 Qua ratione iudex secularis se gerere debeat in causa hæresis. 535
15 De testibus in causa hæresis. 537
§.1. Qui possint esse testes in causa fidei. ibid.
§.2. Quomodo supradicti testes alias inhabiles deponere debeant. 539
§.3. Qua ratione examinandi sunt supradicti testes, eorúmque testimonium publicandum. 541
§.4.Testes criminosi, & alias instabiles, & singulares qua ratione in hoc delicto probent? 543
§.5. An duo testes contestes omni exceptione maiores ad probationem plenam huius delicti sufficiant? 546
§.6. Qua pœna afficiendus est testis in hoc tribunali falsum deponens. 547
16 De reo hæretico. 550
§.1. De reo confitente & reuocante. ibid.
§.2.De obligatione hæretici dicendi verum, cum à iudicibus fidei interrogatur. ibid.
§.3. De hæretico absente comtumace. 551
§.4. De hæretico defuncto, qua ratione aduersus illum procedi possit? 552
§.5. De reo adorante dæmonem, seu de lamiis vulgo bruxas. 554
§.6. De Iudæis, Mauris,aliisque infidelibus non baptizatis. ibid.
§.7. De fautoribus hæreticorum impedientibus, & vsurpantibus sanctæ inquisitionis officium. 555
§.8. De reo ducente secundam vxorem viuente prima. 556
§.9. De reo non sacerdote missam celebrante, aut aliud sacramentum ministrante. ibid.
§.10. De transmittentibus arma, equos, bellicaque tormenta hostibus nostræ religionis. 557

DISPVTATIO IX.

De Confessario ad Venerem incitante.

1 Quid in hac re à Pontificibus,& ab inquisitoribus statutum sit. 558

2 An sacerdos fœminam, vel virum ad nefandum congressum inducens vel ad alios actus inhonestos, denunciandus sit inquisitoribus 559
3 An confessarius sollicitans fœminam, vel virum ad actus venialiter inhonestos, denunciandus sit sub graui culpa? 560
4 An si pœnitenti tribuas cartam postea legendam, in qua ad Venerem incites, censearis solicitator in confessione, ac proinde denunciandus, & puniendus. ibid.
5 Explicantur aliqui casus, in quibus dubium, an interueniat sollicitatio comprehensa in bullis. 561
6 An sola sollicitatio ad Venerem sit denuncianda inquisitoribus? 562
7 Quæ sollicitatio censenda sit facta, ante vel post immediatè ad confessionem, vt denuntiari debeat inquisitoribus. ibid.
8 An sollicitatio facta simulando confessionem denuncianda sit. 563
9 Qui nomine confessarij, seu sacerdotis sollicitantis veniant intelligendi ex supradictis decretis. 564
10 Quando cesset obligatio denunciandi sacerdotem ob crimen sollicitationis committentem. 565
11 Quibus pœnis, & qua ratione inquisitores in hoc crimine procedant. ibid.

TRACTATVS V.

Et

DISPVTATIO VNICA.

De virtute spei, & eius contrariis.

QVid sit spes, quod eius obiectum, & quomodo à fide distinguatur. 567
2 Qui sint actus spei. 568
3 In quibus habitus spei, & timoris insit 569
4 An sit, & quando obliget præceptum spei. 571
5 De desperatione spei virtuti contraria. 572
6 De præsumptione, quæ virtuti spei contraria est. 574

TRACTATVS VI.

De charitate, & ei annexis, & contrariis.

DISPVTATIO I.

De præcepto charitatis.

1 QVid sit charitas, quod eius obiectum, & qua ratione à fide, & spe distinguatur. 575
2 An sit speciale præceptum dilectionis Dei. 577
3 An hoc præceptum dilectionis sit præceptum de dilectione naturali, vel supernaturali 578
4 Quo tempore hoc præceptum dilectionis obliget. ibid.
5 Vtrum teneamur ex charitate proximum diligere. 581
6 Qua ratione cum inimicis, & peccatoribus procedere debeas, ne charitatis præceptum offendas. ibid.
7 Vtrum in bonis spiritualibus teneamur nos ipsos in amore appretiatiuo præferre omnibus proximis? 584
8 Vtrum in temporalibus bonis debeamus nos ipsos magis diligere quàm proximum 585
9 An ex charitate obligeris, & quando salutem spiritualem proximorum bonis propriis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre? 586
10 An possis, vel tenearis vnum proximum præ alio diligere 588

DISPVTATIO II.

De externo effectu charitatis, qui est eleemosyna

1 Quid sit eleemosyna, & quotuplex 592
2 Quando obliget præceptum eleemosynæ ibid.
3 An in casibus, in quibus obligaris eleemosynam facere, tenearis ex iustitia, an solùm ex charitate. 595
4 Vtrum satisfacias obligationi eleemosynæ, si rem, qua proximus indiget, mutuas, vel dilata solutione vendas, vel dones sub conditione, vt reddat acceptum, si ad pinguiorem fortunam venerit? 596
5 Qua ratione Ecclesiastici arctiùs obligentur, quàm sæculares ad eleemosynam 598
6 An beneficiatus peccet contra iustitiam, & ad restitutionem teneatur, si quæ ex fructibus beneficij suæ congruæ sustentationi supersunt in profanos vsus insumat? 600
7 An quæ dicta sunt de beneficiariis intelligi debeant de pensionariis? 602
8 Quid dicendum est de beneficiariis religiosis. ibid.
9 An pauperi patienti extremam, vel grauem necessitatem liceat alienas surripere, eaque consumere. 603
10 An consumens rem alienam in necessitate tenearis restituere, si ad pinguiorem veneris fortunam. 605
11 Vtrum existens in necessitate tenearis rem alienam restituere creditori necessitate simili laboranti, vel possis restitutionem omittere? ibid.
12 Ex quibus bonis facienda est eleemosyna. 606
13 Qui eleemosynam facere possunt. 607
14 Quibus danda sit eleemosyna 609
15 De eleemosynarum quæstoribus. 611

DISPVTATIO III.

De alio externo charitatis effectu, qui est Correctio.

1 Quid sit correctio, & an sit in præcepto, & cuius virtutis actus. 613
2 Quem proximum ex supradicto præcepto obligeris corripere? 614
3 Sit ne proximus constitutus in occasione peccandi venialiter corrigendus ex obligatione? 615
4 An necessariò requiratur, vt obliget correctionis præceptum, cognitio in corrigente de fratris delicto, & in ipso fratre cognitio illius. 616
5 An requiratur necessario spes fructus, vt correctio sit in præcepto, & quæ spes futura sit? 617
6 Quæ causæ ab obligatione correctionis excusent? 618
7 Quæ personæ teneantur corrigere. Et quæ sint corrigendæ? 617
8 An ordo correctionis fraternæ assignatus à Christo domino Matth. 18. sit in præcepto. 620
9 An renunciari possit ab aliquo, vt secum hic ordo seruetur, quando alias ex præcepto diuino seruandus erat? 621
10 An quodlibet peccatum quantumuis secretum possit Prælato deferri omissa secreta correctione, quando existimatur Prælatus melius delinquentem correcturus? 622
11 Quid possit Prælatus facere ex denunciatione sibi

sibi vt patri facta, de peccato subditi 623
12 An si frater emendatus sit de delicto, possis Prælato, vt patri denunciare, vt sic secus non sit à recidiuo? 625
13 An licita sit denunciatio iudicialis omissa correctione secreta, & inductione testium? 626
14 Quando cesset obligatio denunciationis iuridicæ 629
15 An accusationem debeat præcedere secreta correctio. 631
16 Vtrum iudex teneatur repellere denunciationem sibi factam de delicto, eo quod illius secreta correctio non præcesserit? ibid.

DISPVTATIO IV.

De odio, inuidia, discordia, schismate aliisque charitati contrariis.

1 De odio Dei, & proximi quid sit, & quale peccatum. 632
2 De inuidia qua ratione sit peccatum charitati contrarium. 634
3 De accedia qua ratione peccatum sit charitati oppositum. 635
4 De discordia, & contentione quid sint, & quomodo charitati opponantur. 636
5 De schismate quid sit, & quale peccatum
6 Quæ sint pœnæ schismaticorum

DISPVTATIO V.

De bello, rixa, & duello, quatenus charitati contraria sunt.

1 Quid sit bellum, & an licitum sit 641
2 Quæ authoritas ad bellum requisita sit 642
3 Quæ sit causa iusta, iustúsque titulus bellandi. 643
4 Qui modus seruandus sit in bello, vt licitè fiat
5 Expenduntur specialius peccata, quæ in bello principes, duces, & milites solent committere
6 Quæ personæ in bello pugnare possint 653
7 De quibusdam bellis particularibus iniustis, scilicet seditione, rixa, & duello. 654

DISPVTATIO. VI.

De scandalo charitati contrario.

1 Quid sit scandalum, & aduersus quam virtutem procedat.
2 An inducere aliquem ad veniale peccatum ea intentione deprauata, quia malum illius est, esse possit veniale peccatum?
3 An si velis, velinducas proximum ad peccatum, non quia malum illius est, sed quia tibi, vel alteri est vtile, pecces peccato speciali scandali?
4 An ex peccato publicè facto malitia scandali oriatur? 662
5 Vtrum pecces peccato scandali offerens alteri occasionem peccandi, vel oblatam non tollens, cum possis? 663
6 Vtrum pecces peccato scandali, si paratо graue peccatum committere, suadeas committere leuius?
7 An mulier se ornans, & virorum aspectibus se offerens peccet peccato scandali? 666
8 An vendens vel subministrans indifferentia, ex quibus proximus sumit occasionem peccandi, peccet peccato scandali? 667
9 An ministrans indifferentia excuseris à peccato, eo quod proximus alias erat transgressurus præceptum, tametsi tu illa indiferentia non ministrares. 668
10 An excuseris à peccato scandali; eo quod proximus paratus sit peccare? 669
11 Qua ratione filij, famuli, & serui possint parentibus, & dominis ministrare in eorum peccatis, & quid de captiuis remigantibus in bello iniusto? 670
12 Quæ causa excuset locantes, & vendentes domos, cibaria, vestes, meretricibus, & vsurariis? quæ meretricum patronos. quæ pingentes Adonidem nudum, vel concubinam Amasio. 672
13 Quæ causa excuset deponentem pecunias apud vsurarium, quibus conceditur vti debere ad vsuram, & deponentem vinum apud tabernarium, qui creditur venditurus fore mixtum aqua? 673
14 Quæ causa excuset tabernarios, caupones vendentes vinum scienter inebriaturis, cibaria solututuris ieiunium?
15 An sit aliqua causa excusans præbentem munera concubinæ iudicis, ab illáque petentem, vt iudicem in negotio interpellet?
16 An opus consilij, vel præcepti ob scandalum fratris omitti debeat?
17 An iacturam rerum temporalium facere debeas, ne proximus peccet!

OPVS

OPVS MORALE DE VIRTVTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS,

IN *VARIOS TRACTATVS, ET DISPVTationes Theologicas distributum.*

fine.
A. Rodr.
omitti,
vna
illa

TRACTATVS PRIMVS DE CONSCIENTIA.

PROOEMIVM.

AGGRESSVRVS explicationem virtutum, & vitiorum, placuit initium sumere à conscientia, vtpote quæ est regula humanarum actionum. Diuidóque eius tractatum in quatuor Disputationes, iuxta varias qualitates, quibus conscientia æstiri potest.

Prima erit de conscientia errante.
Secunda de probabili.
Tertia de dubia.
Quarta de scrupulosa.

DISPVTATIO I.

De conscientia errante.

PVNCTVM I.

Quid sit conscientia, & quotuplex.

1 *Definitur conscientia.*
2 *Quotuplex est, explicatur, & qualibet speciatim definitur.*
3 *Quæ sit conscientia practica, qua speculativa, & an inter se pugnent.*

1 ARIAS conscientiæ acceptiones referunt Doctores cum Magist. *in 2. distinct. 39.* & D. Thom. *1. 2. q. 19. art. 5.* & 6 de quibus specialiter videri potest Salas *tract. 8. disp. vnic. in princ.* Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 8. quæst. 1.* illis tamen omissis, Conscientia, provt in præsenti sumitur, est dictamen rationis, iudicans aliquid esse sequendum, vel fugiendum. Sic omnes Doctores. Dixi esse dictamen rationis, quia est actus intellectus non quicumque, sed iudicativus, quo intellectus iudicat, quid debeat voluntas fugere, quid amplecti.

2 Hoc dictamen rationis, seu hæc conscientia est multiplex, certa, errans, opinativa, dubia, scrupulosa. Conscientia certa est iudicium certum saltem moraliter, id est, de quo prudenter dubitari non potest. Quòd si nitatur authoritati Dei, omnem habet certitudinem, & vocatur fides diuina: si nitatur authoritati humanæ, varios habet gradus certitudinis, iuxta testimonium dicentium, & fides humana appellatur. Errans conscientia dicitur, quæ proponit sequendum, vel fugiendum, quod re vera non est. Opinativa est iudicium infirmum, seu non certum alicuius partis cum formidine alterius. Dubia, quando non valet intellectus se in alteram partē inclinare, sed anceps est; quò si in aliquam partem se magis inflectat, dummodo illi non assentiatur, erit suspicio. Scrupulosa conscientia est apprehensio ex leuibus rationibus orta. quæ iudicium certum, vel opinatiuum oppositæ partis non excludit. Dubia autem, & scrupulosa conscientia propriè non est conscientia, cùm non sit iudicium, & dictamen rationis: sed est dispositio ad illud; apprehensio enim, & inuestigatio rationum disponit ad iudicium; in quo iudicio conscientia propriè sita est. In iis ferè omnes doctores conueniunt. Azor. *supra.* Salas *sect. 2. num 12.* Vasq 1. 2. *disp. 67. c. 2. num. 7.* Thom. Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 41. n. 1. & lib. 1. in decalog. c. 9. n. 1.* Ioan. Sanch. *in suis select. & pract. disp. 42. num. 2.*

3 Rursus conscientia, seu iudicium sumi potest in genere vel in specie, quod aliis terminis solet dici conscientia practica, & speculativa. Iudicium, seu conscientia speculativa vocatur quæ in communi dictat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. v. g. esse audiendam Missam die festo, non esse diebus festis laborandum, surripere alienum esse malum; accipere vltra sortem in mutuo, esse vsuram. Iudicium, seu conscientia practica est, quæ in particulari, & in specie dictat quid sit hic, & nunc faciendum, vel fugiendum. v. g. esse hodie Missam audiendam ex obligatione, non esse laborandum: hanc acceptionem vltra sortem esse vsurariam, & euitandam. Dicunt tamen

tamen communiter Doctores cum iudicio ſpeculatiuo certo de aliqua veritate, poſſe, imò ſæpius ſtare iudicium practicum oppoſitum, vt in exemplis allatis contingit: potes enim iudicare die feſtiuo Miſſam debere audire ex obligatione præcepti, & iudicare ſimul te hic, & nunc propter infirmitatem, vel alias circunſtantias non eſſe obligatum. At ſi bene perpendatur, hoc iudicium ſpeciale contrarium non eſt illi generali iudicio, quia illud generale iudicium ad huiuſmodi caſum nunquam ſe extendit, nunquam enim verè, etſi generaliter iudicatum eſt die feſto obligationem eſſe infirmo, & impedito audiendi Miſſam, ſed potius iudicati debet oppoſitum, vt optimè ex Cordoba *lib. 3. qq. q. 5.* notauit Vaſq. 1.2. 65. *diſp. c. n. 2. & 3.* Sed quidquid ſit de de contrarietate, vel conformatione huius practici iudicij, cum iudicio ſpeculatiuo, iudicium practicum, & in particulari eſt quod præcipuè actiones regulat, & quod ſequi tenemur, vt inumeris aliis relatis docet Thom. Sanchez *l. 2. de matr. diſp. 41. n. 8.* His poſitis quæ communia ſunt, ad conſcientiam errantem deueniamus.

PVNTVM II.

An ſit obligatio obediendi conſcientiæ erranti.

1 *Nullam eſſe obligationem obediendi conſcientiæ erranti, qua ratione probetur.*
2 De inuti[ta]tran[ſ]*obligatio illi obediendi, dum non deponitur vera ſententia, procedit doctrina de conſcientia errante inuincibiliter.*
3 De ac[ſ]*Proponitur quædam obiectio, & ſit illi ſatis.*
5 *Satisfit argum. n. 1. adducto.*
6 *Operans ex conſcientia inuincibiliter errante, operatur in eadem ſpecie virtutis, qua operaretur, ſi à Deo res eſſet præcepta.*

1 NOn defuerunt, qui negarent hanc obligationem. Primò, quia conſcientia errans in re mortali eſt contraria legi diuinæ. Sed teneris legem diuinam ſequi. Ergo non poteris teneri ſequi conſcientiam errantem. Secundò, Deus non poteſt eſſe ſibi contrarius, at videretur eſſe, ſi mandat obedire conſcientiæ erranti. Ergo. Probo minorem. Deus imperat ſua lege ob nullum caſum, etiam ob ſaluandam vitam, eſſe mentiendum: conſcientia errans dictat ob ſaluandam vitam alterius debere mentiri. Ergo ſi Deus mandat obedire conſcientiæ erranti, contrarius eſt ſibi ipſi. Tertiò, Deus author eſſe non poteſt alicuius mali moralis, aut alicuius falſi. Ergo non poteſt eſſe author illius iudicij errantis eſſe mentiendum ob ſaluandam vitam alterius. Quòd ſi author illius non eſt. Ergo non eſt obligatio ſequendi illud: quod in tantum ſequi tenemur conſcientiam, in quantum eſt quædam regula à lege æterna deriuata.

2 Nihilominus certa ſententia eſt, obligationem eſſe obediendi conſcientiæ erranti, & dictanti aliquid vt præceptum, etſi contrarium ſit alteri præcepto diuino, dum non deponitur. Eſt omnium Catholicorum, ita vt contrarium non poſſit ſine temeritate & periculo erroris affirmari ita Vaſquez 1. 2. *q.* 19 *art. 6 diſp. 59. c. 2. n. 6.* Sal. *q. 21. tr. 8. diſp. vn. ſect. 6. n. 16. fin.* Ioan. Sanchez *ſelect. diſp. 41. n. 2.* Salas Vaſquez plures doctores referunt, probantque concluſionem, tum Scriptura, tum Patribus, & decretis Pontificum. Ratio eſt manifeſta. Noſtra voluntas non alio modo obligatur præceptis obedire, niſi quatenus ab intellectu obligatio repræſentatur, quia ipſa eſt cæca potentia, quæ non poteſt ferri in incognitum. Ergo ab intellectu errante repræſentatur voluntati aliqua obligatio, quia repræſentatur aliquid vt præceptum, iam voluntas ad illud amplectendum cenſetur ligata.

3 Concluſio intelligitur ne conſcientia errante inuincibiliter, ſi enim vincibiliter errat, non teneris illam ſequi, ſi dictat aliquod malum aliàs teneris facere peccatum, cum conſcientia non te excuſet: ſupponimus enim eſſe vincibilem. Neque inde fit te poſſe contrarium efficere, ſtante illa conſcientia erronea vincibili, cum non habeas iudicium dictans tibi, contrarium eſſe faciendum. Quod ergo efficere debes, eſt deponere illam conſcientiam errantem, cum enim vincibilis ſit, vinci, & deponi poteſt, ac proinde nunquam abſolutè perplexus es, & obligatus facere malum.

4 Dices ſæpè non potero conſcientiam errantem vincibiliter deponere, tum quia non ſe mihi offert, qui errorem tollat, tum & præcipuè, quia non dubito de errore, licet alio tempore dubitauerim.

Reſpondeo in tali caſu errorem reddi inuincibilem, & licèt à principio vincibilis fuerit, at cùm operationem dirigit, inuincibilis eſt ſiquidem vinci non poteſt. Quando autem error eſt inuincibilis, teneris illum ſequi, neque peccas te illi conformando: & ita tenet Thomas Sanchez & *l. 1. in Decal. c. 11. n. 12. in fine* & Ioan. Sanchez *in ſelect. diſp. 41. n. 16.*

9 Argumenta in contrarium non obſtant.

Ad primum dic conſcientiam errantem, contrariam non eſſe formaliter legi diuinæ, quia lex illa diuina, cui videtur contrariari, tunc non obligat, cum non ſit in iudicio intellectus, quod neceſſarium erat ad obligationem inducendam.

Ad ſecundum nego Deum ſibi eſſe contrarium, & ad probationem reſpondeo Deum non imperare non eſſe mentiendum in omni caſu tam per ſe, quam per accidens, ſed ſolùm in caſu, quo ab intellectu repræſentatur abſque errore eius lex de non mentiendo. In legibus enim latis à Deo immediatè nulla eſt contrarietas: at in legibus, quas ſibi homo præſcribit, medio dictamine rationis contrarietas eſſe poteſt, ob contrarietatem in iudicando: ſed illa contrarietas materialis eſt, non formalis, cum ſemper conformentur legi diuinæ dictanti conſcientiam eſſe ſequendam, nullâque alia præcepta niſi media conſcientia obligare.

Ad tertium reſpondeo Deum non poſſe phyſicè, neque moraliter ad malum morale, vel ad falſum inclinare: & ita neque conſulit, neque præcipit eſſe mentiendum, neque determinat intellectum, vt errorem illum habeat, ſed tanquam cauſa vniuerſalis ad illum concurrit. At poſito errore bene poteſt præcipere eſſe mentiendum, non quidem abſolutè, ſed ex ſuppoſitione, quòd conſcientia errans id dicter.

6 Ex iis infertur operantem ſecundùm conſcientiam errantem inuincibiliter, operari in ea ſpecie virtutis, qua operaretur, ſi res eſſet à Deo præcepta v. g. furaris, vel mentiris, vt proximo ſubueniat, furtum, & mendacium erit actus miſericordiæ: quia tunc furtum, & mendacium nullam habet formalem malitiam, & ex alia parte recipit bonitatem à fine prætenſo. Ergo. Et ita docet Thomas Sanch. *l. 1. in Decal. c. 11. n. 18.* Azor. *l. 2. c. 8. q. vlt.* Salas 1. 2. *tr. 8. diſp. vn. ſect. 3. n. 20.*

PVNCTVM III.

Quod peccatum ſit conſcientiæ erranti non parere.

1 *Eſt peccatum mortale, vel veniale iuxta naturam actionum, quæ exercentur, & in illa ſpecie, in qua eſt obiectum.*
2 *Quid ſi cogitatione non diſtinguis ſpeciem.*
3 *Quid ſi non diſtinguis, an mortale, vel veniale ſit.*
5 *Refertur ſententia Vaſquez, & Thomæ Sanchez.*
5 *Qui ſentiant ſolum culpam venialem ſupradicto caſu committi.*
6 *Quid ſentiendum ſit.*

1 OMnes conueniunt eſſe mortale, vel veniale iuxta naturam actionum, quæ exercentur. Itémque eſſe peccatum illius ſpeciei, cuius eſt obiectum. v. g. conſcientia errans dictat hodie, (qui eſt dies feriatis) eſſe præceptum audiendi Miſſam: ſi omittis, peccas mortaliter, & contra religionem ſi dictat mentiendum eſſe ob ſeruandam vitam alterius, & omittis, peccas contra charitatem, & ſic de aliis.

2 Difficultas eſt, quando ſolum in genere exiſtimas aliquid eſſe malum, neque cognitione diſtinguis ſpeciem. Mihi difficile eſt talem dari cogitationem, cum conſcientia practica ſit, & ad opus dirigat. Sed dato contingere poſſe, dicendum eſt peccatum tunc commiſſum eſſe in ea ſpecie, in qua eſt actus, quo velles in genere Deum offendere: hic enim actus in aliqua ſpecie infima debet conſtitui. Non enim omnes ſpecies vitij debet habere, aliàs eſſet grauius peccatum odio Dei, & infidelitate.

3 Sed quid ſi conſcientia non diſtinguit, an veniale ſit, vel mortale, ſed ſolum ſub confuſione tibi proponitur eſſe malum: qualiter ſolet ruſticis hominibus proponi, cum in Deum iurant, creaturas execrantur, die feſto laborant, verbum otioſum, inhoneſtum, aut detractorium dicunt, ratò enim illis proponitur dubium, an mortale, vel veniale ſit, ſed ſolum in genere malum eſſe repræſentatur.

4 In hac re Vaſquez 1. 2. *quæſt. 19. art. 6. diſp. 59. c. 3. n. 10.* Thom. Sanchez *l. 1. in Decal. cap. 11. n. 7.* exiſtimant, ſi in aliqua materia determinata feratur voluntas, vt in exemplis allatis contingit, ex materia illa deſumendam eſſe grauitatem, vel leuitatem peccati. Vnde dicunt te peccare venialiter, ſi veniale eſt obiectum; mortaliter, ſi mortale eſt. Quia illa cognitio de malitia obiecti non diſtinguens, an ſit mortalis, vel venialis ſufficit ad vtramque malitiam denominandam, eiuſque indifferentia ex obiecto debet determinari. Verùm ſi voluntas non feratur circa aliquod ſpeciale obiectum, ſed ſolùm in genere malum velit efficere; affirmat Vaſquez & Sanchez *ſupra*, & Azor. *tom. 1 inſtit. moral. l. 2. cap. 8. quæſt. 6.* & Sayrus *in clauis regia lib. 1. c. 4. n. 17.* eſſe peccatum mortale, quia illa voluntas amplectens malum abique ſufficiente examine qualitatis culpæ, manifeſto periculo ſe exponit amplectendi malitiam mortalem. Item illud obiectum, prout à voluntate amplectitur, indifferens eſt ad mortale, & veniale. Ergo voluntas quantum eſt ex ſe mortale amplectitur.

5 Alij econtra affirmant in ſupradicto caſu committi ſolùm culpam venialem. ita Nauarr. *ſum. lat. pralud. 9.* Ludou. Lop. 1 *part. inſtruct. conſc. c. 3. uerſ. præterea.* Valent. *t. 2. diſp. 2. quæſt. 14.*

quæst.14.p.4 q.3 fine. Salas *ibi,q.21.tract.8.disp.vn sect.3.n. 33. & tract.3.disp.4.sect 3.n.36.§.rogas vtrum.* Anton. Perez *certa. 10.scholast.n.19.* Man. Rodrig. *1.1.sum.c.71 fine, 2. edit.* Ratio, quia voluntas appetens malitiam in communi non appetit malitiam excedentem culpam venialem, aliàs si excederet, non esset veniali, & mortali communis.

6 Ego verò dicendum existimo, etsi supradictæ sententiæ probabiles sint, probabilius esse in supradictis casibus peccatum mortale reperiri. Et quidem, quando voluntas nullum speciale obiectum amplectitur, sed solùm in genere vult, sic probo, quia tunc voluntas quantum est ex se mortale amplectitur, cum ad mortale, & veniale indifferens sit. Neque obstat ex parte obiecti malitiam in communi maiorem non esse malitia veniali determinatè: quia sufficit quòd indeterminatè maior sit: siquidem mortalem comprehendit, & ratione, huius indeterminationis voluntas illam militiam amplectens, debet censeri mortalem amplecti. Quòd si voluntas in obiectum venialiter malum feratur, neque cognoscens eius modicam malitiam, sed solùm cognoscens esse malum absque distinctione malitiæ mortalis, vel venialis, etiam probabilius existimo fore mortale: quia illa voluntas iam se exponit amplecti peccatum mortale, per accidens enim fuit, quod obiectum veniale solum esset, eodem enim modo illud amplecteretur, si mortale fuisset. Et confirmo, cum amplecteris obiectum veniale, dubitans an sit mortale, peccas mortaliter secundùm omnium sententiam, qui te exponis periculo mortale committendi. Sed quando tibi repræsentatur obiectum malum, & prohibitum, neque distinguitur an sit mortale, vel veniale illud amplecteris, iam quantum est ex tua voluntate, periculo mortale committendi te exponis, Ergo. Et ita ex communi sententia supponit Ioan. Sanch. *in select. disput. 18. n. 1* & dixerat Thom. Sanchez *l.1.in Decal.c.1.n.9.* Bonacina *disp. 2. de peccatis,q.2.punct.3.n.14.*

Punctum IV.

An sit peccatum agere contra conscientiam non actu errantem, sed habitu.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Plures affirmant te peccare, quoties non reuocasti primum erroneum dictamen.*
3 *Probabilius est oppositum.*

1 VErbi gratia, ertasti existimans esse peccatum ius canonicum, vel physicam audire ex huiusmodi errore physicam audis, immemor conscientiæ errantis, & dictantis esse peccatum. Item ertasti, vincibiliter putans in hac hebdomada nullum esse diem festiuum, vel ieiunij, cùm tamen sit, adueniente die festo, vel ieiunij, Missam, vel ieiunium omittis, quin tibi dubium occurrat esse diem festiuum, vel ieiunij, peccas omittens Missam, vel ieiunium.

2 Affirmant plures te peccare, quoties dictamen prius non reuocasti, quia tale iudicium cùm reuocatum non sit, moraliter manere censetur: ita Med. *1.2.q.19.art.6.vers. sed nunquid.* Rodriq. *1.tom.sum.cap.71.n.2.* Villalobos *tom.1 sum.tract.1 diffic.1. n.2.* Hæc tamen sententia limitatur à Medina, dummodo dictamen rationis antiquum non fuerit, quia quod antiquum est, non censetur manere.

3 Probabilius existimo contrarium, nempe in re physica audienda, vel in omissione sacri, aut ieiunij non peccatutum actu, nisi actu sit conscientia dictans esse peccatum, vel actu dubites de eius obligatione: ita Azor. *tom 1.instit. moral. lib. 2. cap.8.q.12.* Vasquez *disp.60.cap.3 fine.* Salas *disp.vnica.sect. 3. n.19.* Thom. Sanch. *lib.1 in Decal.cap.11.n.7.* Probatur. Opera illa externa nequaquam possunt oriri à voluntate, & iudicio præterito, cum neque illa voluntas neque iudicium præteritum adsint, neque aliquis effectus ab illis productus, qui opera externa causet. Ergo non possunt in illis operibus malitiam aliquam deriuare. Confirmo. Ideo cum venenum tribuis alicui, quo vita illum priuas, censeris homicidium committere, etiam si doleas antequam venenatus è vita discedat: quia illa voluntas antiqua occidendi in aliquo effectu manet. At in præsenti illa intentio procedens non audiendi Missam, & iudicium errans de obligatione, non manent in se, neque in aliquo effectu. Ergo. Secundò si actus censetur manere moraliter, & denominare opera subsequentia, dum non retractatur. Ergo infidelis qui omnia sua opera in honorem idoli referret, peccaret semper peccato infidelitatis, quod videtur absurdissimum.

Respondet Med. Primò non peccare. Nam exercendo aliquod bonum opus, v.g. eleemosynam ob subleuandam pauperis miseriam, voluntatem priorem censetur retractare.

Secundò respondet. simul dum tempus præcessit, non est censenda manere moraliter. Sed vtramque solutionem optimè impugnat Salas *supra.* Prima enim stare non potest. Non enim potest censeri infidelis retractare priorem voluntatem, qua vult omnia sua opera in honorem idoli referri; ex eo quòd opera ex obiecto misericordiæ, vel iustitiæ exerceat, cum hæc exercitatio, & intentio contraria non sit priori voluntati. Secunda etiam solutio non subsistit, non enim dilatio præcisè perseuerantiam moralem iudicij & voluntatis potest auferre.

Punctum V.

An pecces sequens conscientiam errantem, si dicet vtramque partem contradictionis esse malam.

1 *Proponitur punctus controuersiæ.*
2 *Resoluitur nullum peccatum in supradicto casu committi.*
3 *Proponitur quædam obiectio.*
4 *Soluitur.*
5 *Quid inde inferatur.*

1 POnimus te inuincibiliter errare, obligatum esse audire Missam, cum infirmum curas, & inuincibiliter errare existimans peccare, si infirmum deseras ob Missam audiendam. Item existis excommunicatus, neque potes ab excommunicatione absolui; credis si audis Missam peccare, si illam omittis etiam peccare, committisne peccatum cuiusuis partis electione.

2 Breuiter dicendo existimo cum Thom. Sanchez *lib. 2. in 6. Decalog. cap.11.num.14.* Ioan. Sanchez *select.disp.41.n. 27. fine.* Adrian. *quæst. de restitut. qua incipit: quia dictum est.* Man. Rodr. *2.tom.sum.cap.51.n.6.* in tali casu nullum peccatum committi, quia non adest libertas sufficiens ad peccatum: cum enim vna ex illis contradictoriis sit tibi necessariò eligenda, & in illa repræsentetur peccatum, iam peccatum erit necessariò eligendum: quod est absurdum.

3 Dices, Etsi vna ex illis contradictoriis est mihi necessariò eligenda: at cum vnam determinatè eligo, liberè eligo, poteram enim illam omittere, & contrariam eligere. Ergo pecco amplectens illam, credens esse malam. Et confirmo. Si prædeterminatus essem, & necessitatus ad obedientiam Deo præstandam, qualiter Christus Dominus dicitur necessitatus fuisse obedire suo æterno Patri: si tamen huic, vel illum actum, liberè exercerem, sufficiens libertas adesset ad meritum. Ergo similiter ad demeritum sufficiet libertas ad hunc, vel illum actum determinatè, etiam cum necessitate ad vnum ex illis.

4 Respondeo te liberè eligere vnam ex illis partibus contradictoriis, nego tamen inde peccaturum: non enim sufficit ad peccatum amplecti malum, quod determinatè vitari potest, sed necessariò requiritur amplecti malum, quod etiam æquialenter vitari possit. At in supradicto casu etsi vnum malum euites, aliud æquè malum tibi est necessariò eligendum. Ergo illud malum quod eligis, non potes saltem æquialenter vitare. Ad confirmationem dic non sufficere ad meritum libertatem ad hunc, vel illum actum obedientiæ, si vterque est æquè bonus, quia non es dignus laude, eliciens vnum si alium æquè bonum teneris elicere in Christo Domino, etsi determinatio esset ad bene operandum, at quia erat libertas ad plures actus inæquales, ideo meritum in illis rectè constitui potest.

5 Ex hac doctrina à fortiori infertur, hominem carcere detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, nequaquam peccare. Quia illa omissio sacri non est libera vllo modo. Neque illud iudicium causa est illius omissionis, cùm omissio à causis aliis exttinsecis procedat. Solùm enim est iudicium speculatiuum falsum, quo iudicas in tali omissione esse peccatum, cum tamen non sit, & ita tenet expressè Ioan. Sanch. *suprà.* Thom. Sanch. *n.3.*

Punctum VI.

Expediuntur aliquot leniores difficultates de conscientia errante.

1 *Sitne maius peccatum sequi conscientiam errantem vincibiliter, quàm illam non sequi.*
2 *Resoluitur aliquando esse grauius, aliquando leuius.*
3 *Idem dicendum de operante contra conscientiam errantem vel contra præceptum superioris.*
4 *Sitne obediendum conscientiæ erranti, vel superiori contrarium præcipienti.*
5 *Non potes pro libito conscientiam errantem deponere.*

1 PRima difficultas, an sit maius peccatum sequi conscientiam errantem vincibiliter quàm illam non sequi, posito te nolle diligentiam facere, vt deponas?

2 Respondeo aliquando esse grauius peccatum, aliquando leuius, pro materiæ grauitate, vel leuitate. Si enim existimas debere mentiri, vt vitam alterius conserues, & omittas, peccas mortaliter, cum tamen in mentiendo venialiter tantùm peccares: si tamen existimas te debere furari, ad eleemosynam alicui

pauperi elargiendam, & omittas minus videris peccare quàm si furtum commisisses. Ratio est, quia vt bene dixit Sylvester verbo *conscientia, quæst.* 1. ex D. Thom. *in* 2. *distinct.* 39. Conscientia non ligat virtute propria, sed præcepti superioris, quod repræsentat, quod præceptum etiã à superiore latum antea non sit media tamen conscientia fertur, & promulgatur, ac proinde eodem modo obligat, ac si à Deo latum antea fuisset. Ex quo soluitur fundamentum Basolis *in* 2. *distinct.* 38. & 39. *qu. vnica, artic.* 3. affirmantis semper esse maius peccatum sequi conscientiam vitiosè errantem, quam illam non sequi, quia in sequenda conscientia contemnitur præceptum superioris, in illa sequenda contemnitur præceptum Dei, & rectæ rationis. Dicimus namque semper contemni præceptum Dei, & rectæ rationis dictantis contra conscientiam operandum non esse illa durante, & ita relatis Durando, Almain. Cordub. docet Azor. *t.* 1. *instit. moral. lib.* 2. *cap.* 8. *q* 9. Sayrus *in clavi regia lib.* 1. *cap.* 24. *n.* 24. & *seqq.* Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 11. *n.* 15. Vasquez 1. 2. *q.* 19. *disp.* 60. *c.* 3. *n.* 10. Salas *tr.* 8. *disp. un sect.* 3. *n.* 27. Sylvest. *q.* 2. *verb. consilia.*

3 Secunda difficultas, an sit maius peccatum operari contra conscientiam errantem, quàm contra præceptum superioris.

Respondeo iuxta supradicta pro qualitate materiæ metiendam esse obligationem, & grauitatem. Aliquando enim transgredi præceptum superioris erit grauius, quàm transgredi præceptum conscientiæ, si materia præcepta à superiore grauior sit. Verùm si superior, & conscientia circa eandem materiam versantur, grauius erit transgredi præceptum superiori, quàm præceptum conscientiæ mala fide errantis. Quia in hac transgressione conscientiæ inuoluitur aliqua ignorantia, quæ voluntatium minuit, ac proinde grauitatem peccati. Dixi grauius esse regulariter loquendo: nam aliquando error est ita crassus, & supinus, & affectatus; vt scientiæ de præcepto æquipolleat.

4 Tertia difficultas, an obediendum sit conscientiæ erranti, vel superiori contrarium præcipienti.

Respondeo, si conscientia inuincibiliter errat, absque dubio rei est obediendum: at rarò contingit inuincibiliter tunc errare, præsumi enim debet pro superioris præcepto, ac proinde deponenda conscientia, & obediendum Prælato. Ita Vasquez *disp.* 61. *c.* 1. & Azor. *t.* 2. *c.* 8. 9. 10.

5 Quarta difficultas, an possit pro libito conscientiam errantem deponere.

Respondeo nullo modo posse, cùm manifesto periculo te exponas veram conscientiam deponendi: illa enim falsa conscientia tibi apparet, vt vera. Si ergo veram pro libito deponere non potes, quia non potes pro libito te legibus diuinis exuere, neque poteris conscientiam errantem pro libito depellere. Secundò, vel illa conscientia ex rationibus probabilibus errat, vel ex rationibus moraliter certis secundum tuam æstimationem: quocumque modo sit, vt prudenter deponatur, debent adesse rationes saltem probabiles in contrarium. aliàs temerè procedes, neque poteris honestare actionem. cum oriatur ex iudicio absque vlla ratione efformato: & ita docet contra Caietanum. 1. 2. *quæst.* 19. *artic.* 5. & 6. Salas *ibid. tract.* 8. *disp. vnica, sect.* 3. *num.* 30. Vasquez *disp.* 67. *cap.* 1. *ad fin.* & aliis plurimis relatis Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 11. *num.* 10.

DISPVTATIO II.

De conscientia opinante, seu de opinione.

PVNCTVM I.

Quæ sit opinio probabilis, quæ probabilior, quæ communis, & an communis singulari sit præferenda.

1 *Qui dè his agant latè.*
2 *Quæ sit opinio probabilis.*
3 *Sufficiat ne vnius authoris dictum opinionem probabilem cõstituere: Respondetur cum distinctione*
4 *Propositio alicuius Doctoris neoterici, tametsi videatur contra communem non debet vt improbabilis iudicari.*
5 *Debet tamen hæc propositio non incidenter, & perfunctoriè esse prolata.*
6 *Factum vnius Doctoris non videtur opinionem probabilem constituere.*
7 *Opinio probabilior est, quæ firmori ratione fulcitur.*
8 *Regulariter quæ à pluribus approbatur, probabilior est iudicanda.*
9 *Sæpè sententia probabilior non talis tibi apparet.*
10 *Opinio communis est quæ communiter à Doctoribus rem ex professo tractantibus defenditur.*
11 *Hæc opinio regulariter particulari est præferenda.*
12 *Aliquando singularis communi præfertur.*

1 DE his igitur latissimè Azor. *tom.* 1. *institut. moral. lib.* 2. *cap* 9. Vasquez 1. 2. *quæst.* 19 *disp.* 62. Anton Perez *in sua laurea certam.* 10. *scholast. dub.* 2. *à cap.* 6. *vsque ad* 9. & alij in discursu referendi

2 Primò igitur dicendum est opinionem probabilem eam esse, quæ firma ratione fulcitur, neque contra se habet rationem conuincentem: si enim illam habet, iam non opinio, sed error erit, vt bene dixit Ioan. Sanchez *in select. disp.* 14 *n.* 8. Contingere autem poterit, vt tibi probabiliter opinanti ratio aliqua in contrarium videatur conuincens, sed non inde probabilitatem opinio amittit: nam licèt tu soluere illam rationem non possis, alius tamen soluere poterit, & hoc tibi debes persuadere, cum sæpè multæ rationes tibi insolubiles repræsentantur, quæ ab aliis facillimo negotio soluuntur Quare imprudenter procederes, si ob hanc causam, aliorum opiniones, quæ vt probabiles circumferuntur, improbabiles iudicares: consentit Ion Sanchez. *supra* Thom. Sanch. *in Decal. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 6. Sayrus *in clavi regia lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 7. Vasquez *disp.* 62 *cap.* 4. *n.* 8.

3 Solum est dubium, an vnius authoris dictum sufficiat. opinionem probabilem constituere?

Respondeo cum distinctione, si res pro qua est opinio ab authoribus agitata non sit, nemini potest esse dubium, dictum vnius grauis, & pij Doctoris, qui ratione firma intelligitur moueri, sufficere ad opinionem probabilem constituendam tam sibi, quàm aliis: si vero res controuersa sit à paucis, potest vir doctus aduersus illos sentire, si rationem firmam in contrarium habeat Quod si à multis sit ex professo res agitata, & omnes perpensis rationibus vnum sentiant, adhuc existimat Ioan. Sanchez *in select. disp.* 44. *num.* 62. posse virum doctum contrarium probabiliter opinari, si videat aliquam rationem pro sua parte stare ab illis insufficienter solutam hoc enim modo opiniones probabiles in scholis fuerunt introductæ. Verum etsi hoc in aliquo casu contingere possit, rarò tamen: potius enim talis Doctor credere debet se errare, quam aliorum iudicio præponi timere enim debet ne lumen, quod sibi esse videtur, tenebræ sint prudentia enim & humilitas petit aliorum iudicio se subiicere, & conformare vt rectè colligit Nauar *cap.* 27. *num.* 286. & 289. *ex cap. prudentia, de officio de legati, & cap. de quibus. distin.* 20. Aliquando tamen quod multis reconditum, & abstrusum erat aliqui manifestatur. Quot enim veritates tempore D. Thomæ, & Bonauenturæ elucidatæ sunt aduersùs communem, & receptam sententiam; Ecclesia enim Dei quotidie illuminatur; & vt bene dicit Gloss. *in cap. ad nostrã de consuetud. verbo incipientibus* iuterdũ reuelatur minori quod maior nescit: & est optimus text. ad id probandum *cap. si habes, 24. quæst.* 3. quod est Hieronymi. *ante finem.* 95. *dist.* Et ita vnius Doctoris grauis dictum, si firma ratione muniatur, sufficere ad probabilem opinionem asserendam aduersùs communem docuit Azor 1. 1 *cap.* 17. *qu.* 6. Gabriel Vasquez. 1. 2. *t.* 1. *disp.* 62 *cap.* 4. *n.* 12. Thomas Sanchez. *lib.* 1 *in Decalog. cap.* 9. *n.* 9. Villalobos *sum. tom* 1. *tract.* 1. *dessic.* 4. *num.* 17. Hentiquez *de pontif. leg. lib.* 4. *cap.* 18. *num.* 13.

4 Ex his infertur manifeste, si in libro alicuius Doctoris neoterici inuenias aliquas propositiones absolute affirmatas, quæ aduersùs communen videntur, non illas vt improbabiles debes iudicare; imo potius illas debes censere probabiles, dum tibi non constat à Sede Apostolica esse vt improbabiles iudicatas. Si enim ex consilio illius doctoris verbo tenus prolato moueri poteras ad agendum, qualiter mouetur; discipulus, & secutè procedit sententiam magistri pij, & grauis sequens, vt tenet Panormitanus *in cap. Capellanus, de feriis.* Imolac. *per tuas, el.* 2. *de simonia* & tradit villalobos *tom.* 1. *sum. tract.* 1. *difficult.* 6. *num* 1. Nauart. *concil.* 2. *de pœnitent. & remissionib.* à fortiori poteris ex consilio typis mandato, cùm tunc maiori circumspectione proferatur, & ab aliis doctis sit prius approbarum: sic docuit Azor *lib.* 2. *cap.* 17. *quæst.* 4. & 5. Villalobos *supra* Dixi, *alicuius Doctoris neoterici pij, & grauis* Nam de Doctore antiquo maior dubitatio esse potest, an eius opinio et si suo tempore probabilis fuerit, antiquata iam sit, & à Sede Apostolica censeatur communiter reprobata, ac proinde vir rudis, & indoctus eius dictis tantum fidere non debet quæ omnia optimè docuit sicut solet, Thomas Sanchez doctrinæ morralis lumen *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9 *num.* 10. & 11 & consentit Vasquez 2. *disp.* 62. *cap.* 4. *num.* 17. & 18. Villalobos 1. 1 *sum. tract.* 1. *diffic.* 6. *num.* 1.

5 Aduerte tamen, vt opinio alicuius Doctoris aduersùs communem probabilis censeatur, non sufficit, si perfunctoriè, & incidenter, & occasione alicuius argumenti dicta sit (etsi ita placeat Ioan. Sanchez. *disput* 44 *num.* 62. *fine.*) Nam vt bene dixit Mascardus *de probationib. concius.* 1143. *n.* 11 quæ dicuntur

dicuntur incidenter, fortè ad colorem, non ad probationem dicuntur, sicuti confessio incidenter facta, vel quæ fit ad alium finem, non præiudicat confitenti, vt asserit Glossa *in cap. pœnitentibus 50. dist.* per Doctores *in cap. at si clerici. in princ. de iud.* Requiritur ergo, vt resolutorè dicatur. Et multò minus sufficiet, si in indice libri dicatur: non enim indices ea cura ab authoribus sunt inspecti, & sæpè ipsius authoris non sunt, sed ab alio tertio. Quando autem in indice ratio conclusionis adducitur, placet Ioan. Sanch. *disp. 44. n. 69.* posse tutò talem opinionem, vt probabilem amplexari, quia tunc ferè idem est, ac si in corpore libri diceretur.

6 Nunquam tamen existimo sufficere ad probabilem opinionem constituendam factum vnius Doctoris etiam pij. Nam sæpe ad factum moueri potest, vel ex aliqua dispensatione si bi facta in lege, quam alius non cognoscit, vel ex aliqua passione, aut inaduertentia. Non enim semper religiosus operatur quod honestum est: & ita tradit Ioan. Sanchez *disp. 44. num. 71.* Existimarem verò sufficere, si plures religiosi id viderentur efficere absque scrupulo: tunc enim præsumendum est licere. Sic Saa *in edition. Romana, & complutensi, verbo, dubium, n. 3.*

7 Dico secundo, Opinio probabilior est, quæ firmiori, & efficaciori fundamento fulcitur, non quæ à pluribus Doctoribus defenditur: sic docet Nauarr. *sum. cap. 27. num. 289.* Thomas Sanch. *lib. 3. de matrim. disp. 44. n. 2.* Ioan. Sanch. *disp. 44. num. 68.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. assert. 4. num. 2.* Azorius *lib. 2. instit. moral. cap. 10. quæst. 2. post medium, & q. 4.* & multis allegatis docet Mascard. *de probationib. conclus. 1143. n. 3. & 5.* & constat ex text. vulg. *in lib. 1. §. neque. C. de veteri iure enucleando*, ibi, *Sed neque ex multitudine authorum, quod melius, & æquius est, iudicari debet, cùm possit vnius forsan, & deterioris sententia, & multos, & maiores aliqua in parte superare.* quem textum commendat maximè Abbas *cap. 1. de constit. vers. secundo casu principali*, & ibi Ioan. Andr. & alij relati à Mascard. *suprà.* Et iure canonico est pro hac parte textus expressus *in cap. Capellanus, de feriis*: vbi duæ fuerunt opiniones Pontifici propositæ, & posteriorem elegit, quia (inquit Pontifex) *meliori, & subtiliori ratione nitebatur.*

8 Regulariter tamen loquendo, ea sententia probabilior est iudicanda, quæ à pluribus defenditur, & à doctioribus: vt dixit Philosophus *1. topic. cap. 1.* Probabiliora sunt, quæ videntur omnibus, vel plurimis, vel sapientibus, & iis, vel omnibus, vel plurimis, vel maximè notis, & illustribus. Non præcisè, quia ab iis defendatur, sed quia præsumi debet efficatiorem rationem pro se habere, cùm plures ad eam defendendam concurrerint. Quare si firmo fundamento carent, eorum sententia non est iudicanda probabilior; imò, vt dicit Ioan. Lup. *cap. per vestras. de donat. inter virum & vxorem, notab. 3. §. 10. n. 12.* illis non est credendum, si fundamento carent.

9 Aduerto sæpe contingere aliquam sententiam probabiliorem esse, non tamen tibi ita apparere, vel quia eius fundamentum & patronos ignoras; vel quia tibi contraria fundamenta probabiliora videntur. At ad actiones regulandas non tam attendi debet, quid opinio in se habeat, sed qualis tibi appareat, vt bene notauit Ant. Perez ex Caiet. Salas *certam scholast. 10. n. 41.* & Villalobos *1. sum. tract. 1. difficult. 4. n. 8.*

10 Dico tertiò, Communis opinio est, quæ à Doctoribus eam ex professo tractantibus communiter defenditur. Nam si perfunctorè solùm de illa tractent, etiam si plures sint, non æquiualent paucis eam ex professo disputantibus, vt optimè aduertit Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 73. n. 39.* Alciat. *de præsumpt. regula 1. præsumpt. 51. n. 2. vers. item intellige*, Nauar. *cap. 27. n. 289.* Azor. *lib. 2. instit. 13. circa fin.* Ioan. Sanch. *disp. 44. n. 68. & disp. 29. n. 7.* Debent tamen ij Doctores ex professo quæstionem disputantes certi Doctoris doctrinæ non esse ita addicti, vt eum tanquam oues, & volucres vnam præeuntem sequantur. Nam tunc non communem opinionem, sed singularem efficiunt, quod bene docuit Azor. *suprà illo cap. 13.* cum Nauarr. Decio, Alexandro, & aliis. Inter Doctores verò ex professo quæstionem disputantes plures repeties, qui suam opinionem communem esse affirmant, cum tamen alij oppositam communem esse asserent, & ideo non facilè discerni potest quæ sit communis opinio, vt dixit Azor. *suprà*, nisi forè Doctores eoluas, & videas multo plures, & doctiores pro vna parte stare, quàm pro alia. Quando autem facilè cognosci non potest quæ sit communis opinio, tunc plurimum conduceret iudicem habere propium, cùm is possit tunc adhærere, vtri opinioni maluerit, nec tenebitur in syndicatu, vt ex Abbate, Baldo, & aliis docet Mascard. *de probat. concl. 1143. n. 20.* imo neque quoties sequitur opinionem probabilem relicta probabiliori, qua prudenter operatur. docet Ioan. Sanch. *disp. 44. n. 79. fine*, & infrà latiùs dicemus.

11 Dico quartò, Communis opinio regulariter præferenda est particulari, nisi forte particularis ita efficacem, ac firmam rationem habeat, vt merito multorum sententijs præponi debeat, iuxta rectum in *cap. Capellanus, de feriis*, & tradit ita Azor. *lib. c. 13. 17.* Henriq. *lib. 4. de Pontif. legib. c. 18. n. 3.* Villalobos *1. sum. tract. 1. difficult. 4. n. 19.*

12 Ex qua doctrina probat Thomas Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 18. n. 7.* & Mascard. *suprà n. 11.* opinionem singularem alicuius Doctoris probabili ratione nitentem præferendam esse, si valorem matrimonij defendat, plurium sententiæ illud impugnantium, & adducunt pro se Hostiens. Abbatem, Felinum, Decium, & alios: idémque dicendum existimant, si opinio singularis fauet causæ piæ, testamento, libertati, dotj, & similibus: idémque docuit Nauarr. *cap. 27. num. 287.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1. difficult. 7. num. 3.* & generaliter quælibet opinio defendens valorem actus præferenda est contrariæ sententiæ, etiamsi sit contra reum in fauorem actoris, vt ex multis allegatis docet Nauarr. & Villalobos *suprà.* Et ratio omnium est, quia stat pro omnibus præsumptio iuris, & veritatis pro omnibus illis causis, vt probat Barbatia *in cons. 6. scriptum est præclarè, col. 2. vers. est nouum, vol. 1.*

PVNCTVM II.

An liceat tibi opinionem probabilem & minus tutam sequi relicta tua tutiori, & probabiliori.

1 *Qui negent, & quibus suam sententiam probent.*
2 *Probabilius est eligi posse opinionem probabilem, relicta probabiliori.*
3 *Satisfit 1. & 2. argum. contrario.*
4 *Tertium fundamentum dissoluitur.*
5 *Non solùm potes relicta probabiliori opinione secundùm probabilem aliorum operari, sed in casu grauis necessitatis teneris.*

1 NEgant plures primò, quia sic operans errare vis, non tutiorem viam eligens cum possis, eáque de causa *in cap. iuuenis, de sponsalib. cap. ad audientiam, cap. significasti elect. 2. de homicidio*, dicitur in dubiis tutiorem partem esse sequendam, ne errandi periculo aliquis se exponat. Secundò *in cap. Capellanus, de feriis*, sequutus est Pontifex secundo loco propositum, eo quòd melior, & subtiliori ratione niteretur. Sentit ergo probabiliorem sequendam esse, relicta semper probabili. Tertiò non videtur qua ratione id fieri possit: nam sequens opinionem probabilem aliorum, vel retines propriam, quæ tibi tutior, & probabilior apparet, vel non? Si retines, impossibile videtur te operari secundùm opinionem aliorum: nam ad hoc vt operis bene, efformare debes iudicium practicum de bonitate obiecti, hoc est, iudicare debes hìc & nunc tibi esse licitum operari: hoc autem iudicium contradictorium est alteri iudicio probabiliori, quod habes tibi talem operationem non esse licitam, & licèt quod libet ex iis iudiciis causas, seu motiua diuersa habeat, in causa non est, quominus iudicia inter se contradictoria sint. Ergo simul esse non possunt. Si dicas te relinquere propriam opinionem, cùm secundùm opinionem aliorum vis operari, præterquam quod est contra plures, grauésque Doctores affirmantes id necessarium non esse, videtur hoc ferè impossibile: nam intellectus non facilè dimouetur ab assensu, quem verum existimat cùm in hac parte libertatem non habeat proposita veritate obiecti. Ergo absolutè non potes relicta probabiliori tua opinione aliorum opinionem probabilem sequi: & ita defendit Conrad. *de contract. 7. q. vlt. concl. 1.* Corduba *l. b. 2. q. 3.* Armilla *verb. opinio, §. 1. & seqq.* Sylueft. *eod. q. 1. & 2. & verb. dubium, q. 2.* Burgos de Paz. *in præmio legum Tauri n. 162. & 163.* at *n. 409.* dicit eligi posse opinionem æquè probabilem, sed non dicit minus probabilem.

2 Nihilominus communis sententia est, & mihi probabilior (etsi supradicta sit satis probibilis) eligi posse opinionem minus probabilem, & tutam, relicta probabiliori propria, & tutiori: sic tenet Valent. *1. 2. disputat. 2. quæst. 14. part. 4.* Vasquez *disput. 62. cap. 4. & seqq.* Salas *ibi*, innumeros referens *tract. 2. disp. vnic. sect. 6. num. 66. §. hac opinio.* Petr. Nauarr. *lib. 3. de restitut. cap. 1. dub. 13. num. 237. in noua edit.* Nauarr. *cap. 27 n. 280. & 288.* Sayrus *in claui regia lib. 1. c. 5. num. 4. & 8.* Thomas Sanchez pluribus (vt mos est) relatis *lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 14.* Ioan. Sanchez illos, & alios plures allegans *disp. 42. num. 12.* Probo primò, cum ex opinione probabili aliorum operaris, prudenter operaris, tum quia alij ex illa operantur prudenter, & præcipuè, quia sæpe opinio quæ alicui probabilior, & tutior apparet, probabilior non est, & tutior. Ergo poteris relicta tua opinione probabiliori aliorum probabilem amplecti. Secundò si teneris sequi opinionem, quæ tibi probabilior apparet, neque potes ex probabili aliorum sententia operari, mille scrupulis agituri debes, & singulis horis obligaberis opus variare, cum iam vni opinioni vt probabiliori adhæreas, iam contrariæ, vt bene expendit Salas *suprà n. 68. in confirm. 2. 6. arg.*

3 Neque obstant contraria adducta.

Ad primum respondeo te operantem ex opinione probabili aliorum errare non velle, cùm æquè tutam viam eligas, ac si ex

si ex tua probabiliori sententia operareris; nam, vt bene probat Ioann. Sanchez *disp. 44. num. 66.* inter probabiles opiniones nulla datur formaliter tutior, & securior altera: omnes enim sunt æquè securæ, securitas enim opinionis in eo sita est, vt operans ex illa nullo modo Deum offendat. Cùm ergo operans ex opinione probabili nullo modo Deum offendat, efficitur æquè securum esse, ac si ex opinione probabiliori operaretur. Quando autem dicitur à Doctoribus vnam opinionem securiorem, & tutiorem esse alia, non de securitate formali, sed materiali loquuntur, hoc est, sequens opinionem probabiliorem, & tutiorem non solùm non attingit formaliter culpam, sed nec materialiter, vt contingit cum est opinio probabiliot obligans ad restitutionem, & est alia opinio probabilis deobligans, in restitutione enim facienda nulla esse potest nec formalis, nec materialis dissonantia ad rationem: at si non restituatur, esse poterit materialis dissonantia menti diuinæ, quæ dictabat in tali casu restitutionem esse faciendam. Nunquam tamen obligaris sequi quod in re tutius est. Præterea cum operaris ex opinione probabili, operaris similiter ex probabiliori: nam probabilior opinio est te posse ex opinione probabili, relicta probabiliori operari. Ergo cùm ex illa operaris, ex opinione probabiliori operaris: probabilis enim opinio concurrit, v.g. ad te excusandum à restitutione facienda, & probabiliot opinio concurrit ad te excusandum ne obligeris eligere opinionem probabiliorem, quæ tibi dicebat esse restitutionem faciendam: sic Sanchez *suprà n.72.* Ex iis respondetur ad textum *in c. iuuenis. c. ad audientiam, & c. significauit*, mandatut enim in dubiis tutiorem partem esse eligendam, quia cum dubium propriè est, sola vna pars est tuta: at cum ex opinione probabili operaris, cum tunc dubius propriè non sis, vtraque pars est æquè tuta.

Ad secundùm respondeo te debere sequi ex consilio opinionem, quæ meliori, & subtiliori ratione nititur, non tamen ad id obligaris, si oppositæ sententiæ rationem probabilem habeas, vt bene dixit Sylvest. *verb. opinio, n fin .q.1.*

4 Ad tertium, quod est difficilius, respondet Azor. *tom.1. institut.moral.lib.2.cap.16.quæst.2 & 3. & cap.17. qu.7.* Vasquez *1.2. quæst.19.art.6.disp.62.cap.3.num.10. & cap.4. n.18. & 19. præcipuè circa finem*, necessarium non esse relinquere opinionem propriam probabiliorem, vt possis operari secundùm opinionem probabilem aliorum, sed simul te habere posse illos duos assensus, alium nitentem principiis intrinsecis ipsius rei, alium nitentem principiis extrinsecis, scilicet authoritati Doctorum. Doctissimus noster Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 12. & 15.* absolutè affirmat posse esse illos duos assensus probabiles simul, etiamsi à principiis intrinsecis prouenirent, quia intellectus (inquit) non affirmat vtramque sententiam esse certam, sed vtramque esse probabilem, seu probabiliter sustineti posse Mihi tamen dicendum videtur nequaquam simul esse posse illos duos assensus, siue ab intrinsecis, siue ab extrinsecis principiis prouenient, ratione in argumento facta, quam sic explico. Iudicas probabilius si ad beneficium eligas dignum omisso digniori, te esse obligatum restituere, alia opinio affirmat te non esse obligatum: esse, & non esse obligatum manifestam contradictionem inuoluit. Ergo non potest simul ab vno intellectu iudicari. Bene tamen stat te iudicare tuam opinionem esse probabiliorem altera, & alteram esse probabilem: at hoc iudicium nec dirigit opus se solo, neque est iudicium probabile de quo loquimur, sed est iudicium euidens: euidenter enim iudicas tibi probabilius apparere obligatum esse ad restitutionem, aliorum sententiam deobligantem probabilem apparere. Quòd autem insufficiens sit ad regulandam actionem se solo, probo. Nam si probabilius iudicabas te esse obligatum restituere, vt ab hac obligatione eximatis, debes iudicare te non esse obligatum: non enim sufficit si iudices alios sentire te non esse obligatum, nisi tu sentias te obligatum non esse, aliàs contra propriam conscientiam faceres ex aliorum opinione operando. Ergo si retineas tuam probabilem, vel probabiliorem sententiam de obligatione, nequis simul assentiri obligatum non esse, sed ad summum poteris assentiri alios iudicare te obligatum non esse, quod non est sufficiens ad honestandam actionem. Quapropter cum secundum opinionem aliorum vis operari, iudicium tuum probabile, seu probabilius de obligatione suspendere debes, & potes, cum non sit euidens, & clarum, & consequenter non necessariò rapiens intellectum: & ita docet Th Sanch. immemor suorum dictorum *l.1. in Decalog. c.9.n.42.* in medico consulente contra propriam opinionem: vbi postquam dixerat non esse licitum, subiungit. Quod intelligo retento eo dictamine, nam attendens doctiores contrarium asserere, posset prudenter id deponere, ac iam medicinam consulere.

5 Ex supradictis infertur non solùm secundùm probabilem aliorum opinionem te posse operari, relicta probabiliori propria, sed in casu grauis necessitatis te teneri aliorum opinioni parum aliàs probabili conformare. Quia ratione illius grauis necessitatis, & periculi opinio aliàs parum, vel nihil probabilitatis habens redditur maximè probabilis, & secura. ita docet Thom. Sanchez *lib.2. de matr. disp.36.n.8. & in Decal. lib.1. cap.9.num.25.* cum Soto *de secreto tegendo membro 3.q.2. concl. 3.* & Nauarr. *cap. inter verba in 2. edit. coroll. 33. num.135.* & Villalobos *tom.1. sum. tract.1. diff.8.* Explicantque doctrinam variis exemplis. Primò, putas iudicem legitimè interrogare de crimine alicuius grauis, & honestæ personæ & reipublicæ non mediocriter necessariæ: non tamen tibi omnino constat, sed habes aliquem scrupulum, & dubium, poteris tunc tacere, neque ad sensum illius respondere, iudicans in tali casu probabile esse, te posse tacere. Secundò, si mulier contrahens bona fide matrimonium inualidè, postea non possit nouum consensum expressum à marito extorquere, sufficiet, si affectu maritali accedat. Tertiò, exhibet moriturus signa contritionis sacerdote absente, poterit postea veniens in præsentia illum absoluere: quia in iis casibus grauis necessitas probabilem opinionem facit, quæ aliàs probabilis non esset.

Punctum III.

An possit Doctor, vel confessarius consulere, vel docere opinionem minus probabilem, relicta probabiliori propria.

1 *Posse consulere etiam in materia iustitiæ.*
2 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
3 *Limitant aliqui, vt intelligatur, quando interrogantem deobligas.*
4 *Si rogans intelligat sibi esse obligationem consultam ex aliorum opinione probabili, benè potes consulere.*
5 *Quid dicendum in casu quo sentires opinionem esse improbabilem, at defendi vt probabilem ab aliquibus, poterisne interrogatorem remittere ad illos?*
6 *Potest interrogans, cui grata non est resolutio vnius Doctoris, alium adire, si recta intentione procedat.*
7 *Doctores, seu rectores cathedræ non tenentur docere quæ sibi probabiliora videntur.*
8 *Improbabiles opiniones docens ex malitia, vel ignorantia culpabili peccatum esse lethale.*
9 *Si non vt magister, sed vt quidam specialis Doctor opiniones improbabiles in Logica, vel Grammatica haberet, non videtur excedere culpam venialem.*
10 *In rebus ad mores pertinentibus mortale attingit.*

1 Respondeo consulere posse in qualibet materia etiam in materia iustitiæ, & sæpè conueniens esse. ita Sayrus *in claue regia lib 1.cap.6.n.11.* Salas *tract.8.disp.vnica sect.6.n.69. & sect.9.n.84.* Vasquez *disp.62. cap.9.n.47.* Th.Sanch. *lib.1. in Decal.cap.9.num.19.* Ioan.Sanch. *disp.41.n.7.* Ratio est, quia si ex opinione aliorum, vt ex puncto præcedenti constat, sufficienter regulas tuas actiones, cur non poteris aliorum actiones regulare?

2 Dices Interrogans non rogat de aliorum opinione, sed de tua Ergo vt ad eius mentem respondeas, propriam opinionem teneris manifestare.

Respondeo primò, interrogantem non tam inquirere tuam, vel aliorum opinionem, quàm quid ipse efficere possit, siue ex tua, siue ex aliorum opinione Secundò, esto interrogaret de tua, non semper es obligatus illam manifestare, sæpè enim inconuenientia ex tali manifestatione oriuntur.

3 Hanc conclusionem limitat Salas *suprà sect.9. num.85.* & Vasquez *illo num.47.* Ioann.Sanch. *disp.43.n.42. & disp.44. num.50.* vt intelligatur quando interrogantem deobligas, secus si illi obligationem imponis. Tunc enim dicunt ij Doctores te non posse secundum opinionem probabilem aliorum consulere, cum enim ipse non de aliorum opinione roget, sed de tua, immeritò illi obligationem imponis. At Thom Sanch. *lib.1.in Decal.cap.9.num.21.* cum Salas *suprà, & sect.10. n.95.* sentit te posse consulere tam exemptionem legis, quàm obligationem illius ex aliorum opinione, nisi expresè rogans inquirat, an aliqua ratione excusari valeat à restitutione, v.g. facienda, tunc, inquam, teneris aut à consilio dando abstinere, aut aliorum opinionem probabilem excusantem declarare, & in hoc casu nemini est dubium.

4 Sentio igitur te posse ex aliorum opinione obligationem consulere, si rogans intelligat solùm ex probabili opinione sibi esse obligationem consultam, tunc enim veritatem manifestas, neque illi iniuriam facis, siquidem tacitè dicis contrarium esse probabile, & posse illud tutò sequi. At si rogans intelligat id sibi vt indubitatum consuli, qualiter solent rudes, & ignorantes intelligere, iniuriam illi facis, si ab ignorantia non remoueas. & veritatem non manifestes. Præterea omnes petentes consilium esto expresè non rogent, an aliqua ratione excusari à restitutione valeant, tacitè rogant, cum dicunt, an obligati sint restituere? Si ergo cum expresè rogant, an aliqua ratione à restitutione excusentur, teneris manifestare aliorum, vel tuam probabilem sententiam excusantem, sic teneris cum absolutè de obligatione interrogant. Nullus enim præsumi debet sibi velle imponere obligationem, cum ab illa possit excusari.

5 Sed

5 Sed quid si opinionem deobligantem à restitutione sentires improbabilem, possesne remittere interrogantem ad Doctorem, quem scis illam vt probabilem defendere?

Respondet Thom. Sanch. *lib.1. in Decal. cap.9. n.23.* te posse, si Doctor ille non ignorantia ductus, sed aliis rationibus, quæ sibi, & aliis probabiles videntur, sententiam defendat. At hoc dictum subsistere non potest: nam vel illam sententiam, quam Doctor ille defendit, euidenter iudicas esse falsam, vel non iudicas euidenter? si euidenter iudicas esse falsam, simul etiam iudicare debes defendentem illam, ignorantia laborare; ac proinde in re defendi non posse. Non ergo poteris esse occasio, vt aliquis eam amplectatur. Quòd si non euidenter iudicas improbabilem, imprudenter procedis, si eam vt probabilem non repetes. Nam licèt tibi per intrinseca principia non probetur, per extrinseca tamen probari debet, & sic interrogantem poteris ad alium Doctorem fauorabilem remittere, sicuti & tu poteras secundùm opinionem illius Doctoris interroganti respondere. Quapropter Vasq. *disp.62.c.9.n.48.* & Salas *tract.8. disp.vnic. sect.9.n.94. fine*, solùm dicunt te non posse remittere interrogantem ad Doctorem alium cuius sententiam falsam euidenter reputas; secus dicendum, quando non euidenter reputares falsam.

6 Ex his infero cum Thom. Sanch. *cap.9.num.14.* & Zumel *1.2. quæst.76. art.2. disput. 4. fine*, posse interrogantem, cui grata non est resolutio vnius Doctoris, alium, & alium adire, quousque inueniat placitam resolutionem, modò recta intentione procedat. Quia in hac inuestigatione vtitur iure à natura sibi concesso, cùm solùm inuestiget scientiam de obligatione, hoc est, an sit aliquis Doctor, qui eum legitimè excuset ab obligatione, quam alij ei imponunt. Timendum tamen est periculum errandi, ne fortè putans quærere lumen, quærat tenebras, & inueniat cæcum loco Doctoris, qui eum in foueam deiicit. Propter quam causam hunc sic inuestigantem reum esse mortalis affirmarunt Adrian. *4. mat. de restit. quæst. de præscript. dub.vlt. vers. his præmissis.* Nauarr. *c.17.n.83.* & Sum. Hisp. *c.28. ad 1. vlt. ad c.27.*

7 Dico secundò, Doctores, seu Rectores alicuius cathedræ non tenentur docere quæ sibi probabiliora videntur; sæpè enim talia solent esse minus recepta, & probata, & scandalum generarent, grauéque iugum magistris imponeretur, si obligationem haberent legendi quæ sibi probabiliora apparerent. Nam ex vi huius obligationis debebant satis inuestigare rationes pro vtraque parte, & sæpe opinio, quæ sibi probabilior hæri apparuit, hodie minus probabilis apparebit, cogerenturque quotidie mutare in scriptis sententiam. Quapropter sufficit, si quæ sibi probabilia videntur, doceant: & ita tenet Salas *disp.vnic.sect.6.n.69.* & Thom. Sanch. *lib.1.in Decalog.c.9. n.16.* quamuis dicat esse veniale, si nulla ratione excusante doceas, quæ tibi probabilia sunt relictis probabilioribus. At credo nullum esse peccatum, quia semper est ratio excusans, scilicet graue iugum, quod Doctoribus imponeretur, & obligatio mutandi sæpe sententiam.

8 Quòd si magister improbabiles opiniones doceat vel ex malitia, vel ignorantia culpabili: si sit in rebus pertinentibus ad fidem, vel mores, nemini potest esse dubium, esse graue peccatum; cùm occasionem grauissimam errandi tribuat, & ipse erret. At si opiniones sint in rebus parui momenti, Logicæ scilicet, & Grammaticæ, alicui videbitur peccatum non esse illas docere, ex textu *in cap. in quibus 22. q.1.* vbi Aug. dicit: In quibus nihil interest ad capessendum regnum Dei vtrùm credantur, aut non; vtrùm vera putentur, aut falsa; in iis errare, aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum; aut si est, minimum est, atque leuissimum. Sed dicendum est, opiniones improbabiles docere communiter in rebus parui momenti, lethale esse; tum quia officio magistri, cui se ingerit non satisfacit; officium enim illius est, veritatem firmare, & errores depellere. Tum etiam, quia grauem iniuriam auditoribus infert in eorum intellectibus errores seminando: propter quæ sentit Petr. Nauarr. *lib.2. de restit. cap.2. dub.1. n.82.* obligatos esse magistros restituere, hoc est, deceptionem tollere.

9 At si non magister, sed vt quidam specialis Doctor opiniones improbabiles in Grammatica, vel Logica sequaris causa ingenij exercendi, leue peccatum tantùm erit, iuxta doctrinam Aug. *suprà*, qui non de docente publicè has opiniones falsas locutus est, sed de assentiente illis: & ita tradit Salas, & Thom. Sanch. *suprà.*

10 Quod verò addit Salas *illo tract.8. disp.vnic. sect.5.n.44. circa medium*, scilicet per se loquendo. Si quis non in praxi, sed in solo assensu temerè circa res morales opiniones improbabiles amplecteretur, non peccaturum mortaliter, seclusò scandalo aliorum, & proprio periculo amplectendi eas in praxi, sed venialiter tantùm; mihi nullo modo probatur, sed peccatum esse mortale affirmo. Primò, quia ex malitia, vel ignorantia culpabili de rebus ad fidem, vel mores pertinentibus male sentire graue malum est. Secundò, quia non videtur posse carere periculo amplectendi talem opinionem in praxi, cùm sic illi adhæreat. Tertiò, quia hæc videtur opinio Aug. *suprà*, cùm enim dixerit nullum vel leue peccatum esse sequi opinionem falsam in rebus, in quibus nihil interest ad capessendum regnum Dei; tacitè insinuat in iis rebus, quæ ad capessendum regnum ordinantur, peccatum graue esse,

Punctum IV.

An Confessarius possit, & debeat contra propriam opinionem pœnitentem sequentem opinionem probabilem absoluere.

1 *De Confessario delegato negant aliqui.*
2 *Affirmandum est de ordinario, & delegato posse.*
3 *Adde verumque esse obligatum posita causa iudicij, seu confessione incepta.*
4 *Secus dicendum ante iudicium de eo qui obligatus non est confessiones audire. Et de qua opinione hoc verum sit.*
5 *Obligatus pœnitentis opinioni probabili se conformare, sub qua obligatione hoc sit variant Doctores.*
6 *Probabilius est sub obligatione mortali teneri,*
7 *Pœnitens credens ex aliorum opinione probabili contractum licitum esse, absoluendus est, tametsi confessarius tali opinioni non assentiatur.*

1 DE Confessario delegato negant aliqui posse; esto affirment de parocho. ita Antonin. *3. part. tit.17. cap.20.§.2.* Syluest. *verb. Confessor. 3. quæst.7.* Angel. *confessio 4. n.13.* Conr. *tract.7. de contract. quæst.100. concl.3.* ex parte consentit Ioan. Medina *C. de confess. quæst.19. in fine.* Eman. Saa *in edit. Romana*, quatenus affirmant posse Confessarium cogere pœnitentem, vt suæ opinioni probabili adhæreat. Ratio esse potest; quia delegatus cùm teneatur ministrare sacramentum petenti, solùm videtur posse illud ministrare secundùm propriam opinionem, & non aliorum. At parochus cùm teneatur ministrare, esset graue onus, si aliorum opinioni se conformare non posset.

2 Dicendum tamen est cum communi sententia, quemlibet Confessarium, siue ordinarium, siue delegatum, posse pœnitentem sequentem opinionem probabilem, v. g. opinionem deobligantem à restitutione, absoluere, quamuis ipse Confessarius tali opinioni non assentiatur, modò assentiatur esse probabilem: docet Nauarr. *cap. 27.n.280. & 288. & in cap. si quis autem, de pœnit. dist.6.n.66.* Tolet. *lib.3. cap.20. num.4.* Sayrus *de sacramento pœnitentiæ c.ap.35. n.2 & lib.1. in claui regia c.9 à n.13.* Suarez *tom.4. in 3. part. disp.32. sect.5.* Vasquez *disp.62. cap.5.* Azor. *lib.2. cap.17. quæst.10.* Anton. Perez *certam.10. schol. dub.2. à num.93.* Villalobos *tom.2. summ. tract.1 d ffic.12.* Thom. Sanchez *lib.1. in Decalog. c.9 à num.28.* Salas *quæst.21. tract.8. disp.vnic. sect.9. à n.82.* Valent. *2 2. disp.5. quæst.7. pun.4. in fine.* Ioan. Sanchez innumeros congerens *disp.33. n.m.54. & disp.44. num.35.* Ratio est manifesta: nam quilibet Confessarius siue proprius siue delegatus, nihil aliud à pœnitente exigere potest, vt absolutionem impendat, quàm confessionem omnium peccatorum; cum vero dolore, & proposito non peccandi, quibus nullo modo obstat pœnitens adhærens suæ opinioni probabili. Ergo capax est absolutionis, vtpote ritè dispositus.

3 Difficultas autem est, an non solùm possit, sed etiam debeat absolutionem impendere?

Respondeo debere, siue sit parochus, siue delegatus, quia esto delegatus voluntariè se ingesserit ad iudicandum; at posita iam causa iudicij, scilicet accusatione peccatorum necessariò sententiam debet ferre, & cùm pœnitens ritè sit dispositus absolutioni, nequit eam denegare: & ita tradunt Valent. Azor. Salas, Suarez, Vasquez, & vterque Sanchez *suprà.*

4 Dixi, posita causa iudicij, seu confessione incepta: nam ante illum sicuti Confessarius delegatus non tenetur audire confessionem pœnitentis, neque etiam tenetur eius sententiæ se conformare; aliàs obligari posset Confessarius sentiens priuilegium Bullæ regulatibus non prodesse ad effectum absoluendi à reseruatis, audire confessionem, & absoluere regularem sententem prodesse, quod non est dicendum: & ita tenet Ioann. Sanch. *disp.44. n.10.§. sed valdè notandum.* & addit obligationem Confessarij absoluendi pœnitentem sequentem opinionem probabilem esse, quando opinio probabilis est de aliqua re facta, vel efficienda ab ipso pœnitente, non de re quæ se tenet ex parte Confessarij, qualis est de iurisdictione, vel approbatione ipsius: tunc enim negata absolutio non arguit indispositionem, & indigniratem in pœnitente, sed defectum iurisdictionis in Confessario; ac proinde nulla pœnitenti irrogatur iniuria, sed potiùs eam sibi irrogat Confessarius: & consentit Basil. de Leon. *lib.4. de matr. c.25.*

5 Casu autem quo tenetur Confessarius pœnitentem absoluere, non est concors Doctorum sententia, sub qua obligatione teneatur? Sayrus, Vasquez, & Salas *suprà*, & Montesinos *1.2. disp.29. q.5. n.199.* affirmant delegatum solùm sub venali teneri, & sæpè ex bona fide, & zelo suæ opinionis excusari.

Anton. Perez *suprà*, nec veniale agnoscit, si suam opinionem Confessarius longè probabiliorem reputet: habet enim (inquit) causam suspendendi absolutionem, scilicet, vt vires sua opinio accipiat. Excipit casum, in quo pœnitens ex præcepto Ecclesiæ communicare teneatur: tunc, inquam, graue onus pœnitenti imponeretur ex denegata absolutione, cùm ritè dispositus accedat. Suar. solùm dicit esse grauem obligationem, non tamen semper sub mortali. Consentit Thom. Sanch. dicens ex paruitate materiæ veniale esse negare absolutionem, vt si confessio esset ita breuis, aut de solis venialibus facta; quia tunc non videtur graue onus pœnitenti imponi, alium confessorem adeundi. Ioan. Sanch. *disp.* 33. *n.* 54. *fine.* dicit esse mortale, si sit de mortalibus confessio: vnde tacitè innuit esse veniale, si de venialibus esset facta.

6 Ego verò in hac opinionum varietate existimo probabilius semper esse peccatum mortale negare absolutionem pœnitenti, quem credis esse ritè dispositum, si ipse in tali negatione non consentiat, siue confessio sit de mortalibus, siue de venialibus facta. Et de mortalibus videtur clarum: nam obligare pœnitentem ad iterum confitendum peccata grauia, habendúmque dolorem, est graue onus. De peccatis autem venialibus sic probo. Nam negando absolutionem priuas pœnitentem magno beneficio sacramenti, ad quod habes ius. Ergo peccas grauiter. Quòd autem huiusmodi priuationem ipse possit facilè reparare, eadem peccata venialia iterum confitendo, non te excusat à peccato, cum hæc reparatio per accidens sit: sicuti non te excusaret à graui iniustitia, si dignum aliquo beneficio Ecclesiastico, illo priuares, sciens facillimo negotio aliud æquè bonum posse consequi: quia ad grauitatem culpæ non debet attendi, an possit damnificatus damnum reparare: sufficit si damnum factum graue sit. Quod autem priuatio absolutionis, & fructus sacramenti in confessione venialium graue damnum sit, & grauis materia, sic probo. Quia si ex voto teneteris confessionem venialium efficere, & omittetes, absque dubio grauiter peccares. Ergo signum est esse materiam grauem, obligare pœnitentem, vel carere fructu ipsius confessionis vel illam iterum efficere.

7 Ex his infero à fortiori pœnitentem bona fide existimantem, contractum aliquem sibi licere, quique verè licitus est ex aliorum opinione probabili, esto Confessarius tali opinioni non assentiatur, esse necessario absoluendum, quia accedit ritè dispositus: sic tradit Villalob. *t.* 1. *sum. tr.* 1. *diff* 12. *n.* 2. & tenentur omnes supradicti Doctores consentire. At si pœnitens existimet ex ignorantia contractum illum licitum, illicitum esse, tenetur Confessarius pœnitentem monere licitum esse secundum aliquorum opinionem, vt sic à periculo peccandi pœnitentem remoueat, sic ex Salon. 2. 2. *quæst.* 62. *a* 2. *controu.* 4. *paulo ante solut. argum.* docet Th. Sanch. *lib.* 1. *de Decal. c.* 9. *n.* 31. Quòd si ille contractus omnino est illicitus, debet Confessarius pœnitentem monere, & si ab illo desistere non vult, in absolutum remittere, vt potè indispositum: sic tradit Barthol. Ledesm. *in sua sum. tit. de sacr. pœnit. diff.* 14. Villalobos *supra n.* 4.

PVNCTVM V.

An in administratione Sacramentorum liceat vti opinione probabili, & in re minus tuta, relicta probabiliori, & tutiori vel omnino certa.

1 *Quando pro vtraque parte est opinio probabilis de licito vsu, potes cuilibet te conformare. Quæstio procedit quando ex vna parte est opinio valere sacramentum, ex alia est certus eius valor.*

2 *Sacramentum inualidum esse potest ex defectu materiæ, vel formæ à Christo institutæ, vel ex defectu iurisdictionis ab Ecclesia non concessæ.*

3 *Proponitur prima sententia negans licere vti opinione probabili, relicta probabiliori, vel certa de valore sacramenti: & quibus probetur.*

4 *Apponitur supradictæ sententiæ limitatio, vt non procedat in casu grauis necessitatis.*

5 *Secunda sententia vt probabilior defenditur licitum esse vti opinione probabili, relicta probabiliori, vel certa in administratione Sacramentorum, nisi ab Ecclesia per consuetudinem, vel speciale præceptum prohibitum sit.*

6 *Explicatur doctrina, & casus, in quibus apparet Ecclesiam fecisse prohibitionem.*

7 *Non licet ministrare Baptismum sub nomine genitoris, &c. tametsi baptizatus consentiat.*

8 *Apponitur quædam limitatio, sed necessaria non videtur.*

9 *Probatur non esse necessarium sacerdoti monere suscipientem sacramentum se vti opinione probabili in eius administratione.*

10 *Satisfit argum. num.* 5. *adductis.*

1 PRo intelligentia huius quæstionis aduerto primò non esse quæstionem, quando pro vtraque parte esset opinio probabilis, an licitè fiat: tunc enim ex supradictis manifestè constat cuilibet licere eligere quam maluerit, neque se periculo morali errandi exponit, vt contingit in casu controuerso, an moriturò exhibenti solum signa contritionis danda sit absolutio; aliis negantibus, aliis rectiùs affirmantibus. Sed quæstio est, quando ex vna parte est opinio de valore sacramenti, ex alia parte non est opinio, sed certitudo valere. v.g. est opinio validum esse Baptismum ministratum sub forma genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque. At est omnino certum valere, si ministretur sub nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Item est opinio valide consecrari in typho, vulgo *zentino*: at in pane triticeo est omnino certum. Matrimonium valere, si contrahatur coram parocho contrahentium, & in propria parochia, admittunt omnes. At si ipse in aliena parochia assistit, opinio est non valere. Confessio facta simplici Sacerdoti absente proprio in articulo mortis, nemini est dubium valere; at si præsens sit proprius Sacerdos, opinio est: aliáque innumera exempla adduci possent. Difficultas autem est an tunc liceat vti opinione probabili, relicta certa, & tuta.

2 Aduerto secundò, inualidum posse reddi sacramentum vel ex defectu materiæ, & formæ à Christo Domino institutæ, quem defectum ipsa Ecclesia supplere non potest, vel ex defectu iurisdictionis ab Ecclesia non concessæ, qualiter irritatur sacramentum matrimonij celebratum coram Sacerdote, qui non sit parochus contrahentium, & sacramentum pœnitentiæ si ministretur à Sacerdote, habente potestatem ordinis, & non iurisdictionis in pœnitentem. His ergo positis.

3 Prima sententia negat, siue inualidum sit sacramentum ex defectu alicuius à Christo Domino requisiti, vel ex defectu alicuius requisiti ab Ecclesia, licere vti opinione probabili, relicta certa, & tuta in eius administratione. ita Franciscus Suarez 3. *tom. in* 3. *part. disput.* 16. *sect.* 2. *& disput.* 21. *sect.* 4. *ad finem. & disp.* 43. *sect.* 1. *in fine, & disp.* 60. *sect. in fine, & tom.* 4. *disput.* 26. *sect.* 6. *num.* 5. Henriquez 1. *tom. lib.* 1. *de sacrament. cap.* 9. *num.* 15. Bartholom. de Ledesm. *de sacrament. in genere, dub.* 5. *conclus.* 4. Petrus de Soto *lib.* 1. *de instit. sacerdot. sect.* 2. *de Euchar.* Valentia 3. *part. disp.* 6. *quæst.* 2. *punct.* 1. 2. *tract.* 8. *disput. vnic. sect.* 5. *num.* 86. & alij. Mouentur primò, quia facis irreuerentiam sacramento, cùm sine vrgenti causa te exponis periculo illud irritum faciendi, quod periculum non adest, cùm vteris opinione probabili circa aliquod præceptum: quia tunc non te exponis periculo illud violandi formaliter, etiam si in re violes; at si in vsu sacramenti tutam, & certam sententiam de eorum valore relinquis, & probabili tantùm vteris, periculo te exponis irritum efficiendi sacramentum: quam irritationem ex probabili opinione non poteris euitare, sicut potes euitare malitiam. Et confirmo. Si debens centum aureos soluetes creditori in moneta dubia, nullo modo satisfaceres; quia debito certo non potest fieri satis solutione dubia: at constitutus minister sacramentorum debet Ecclesiæ illa integrè ministrare, cùm ad hunc finem ab Ecclesia sit constitutus. Ergo non satisfacis, si sub opinione ministres, cùm possit certò ministrari. Secundo, vsus Ecclesiæ prohibens ne forma, & materia minus tuta vtaris in sacramento Baptismi, Confirmationis, & Eucharistiæ, ex aliquo fine prohibet, non ex alio, nisi ex reuerentia sacramentis debita. Ergo ex hac reuerentia prouenit, vt nullus possit vti materia probabili, relicta certa. Tertiò in rebus ad salutem animæ pertinentibus, hoc ipso grauiter quis peccat, quòd certis incerta proponit, vt dixit August 1. *de Baptismo, contra Donatistas, c.* 3. Sed qui vtitur materia, & forma sacramentorum probabili, relicta certa, iam certo incertum præponit. Ergo peccat.

4 Doctores supradicti dicunt intelligendum esse, neminem scilicet posse vti opinione probabili de valore sacramenti, relicta sententia certa sine graui necessitate: nam illa interueniente licitum esse dicunt vti materia probabili, relicta certa. Qua ratione licet Baptismum in digito paruulo ministrare, quando timetur paruulus ex vtero egrediens moriturus. Item licet confirmationem ministrare ex oleo benedicto, non mixto balsamo, cùm nullatenus balsamus inueniri possit, & vrget occasio. Item licet, & debitum est pœnitentem exhibentem signa contritionis, & iam moriturum absoluere, etsi nullum peccatum in specie manifestarit. Item licet ministrare Baptismum sub nomine genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque. si ex prolatione formæ certæ, Patris scilicet, Filij, & Spiritus sancti mors ministro immineret. In quibus omnibus consentit Ioan. Sanchez *disp.* 44. *num.* 12. *fine, & in princ.* cum Anton. Perez *certam.* 10. *scholast. cap.* 10. *&* 13. Salas *sect.* 27. *num.* 285. Suarez *de pœnit. disput.* 26. *sect.* 6. *fine.* Periculum enim irritandi sacramentum sufficienter honestatur ratione necessitatis.

5 Secunda sententia, & mihi probabilior asserit in administratione sacramentorum per se licere vti, sicut in aliis materiis, opinione probabili, relicta probabiliori, seu certa, nisi ab Ecclesia consuetudinem, vel speciale aliquod decretum prohibitum sit. Hanc probat, & defendit latè, & eruditè Gabr. Vasq. 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 63. *cap.* 2. *&* 3. Salas *ex eodem quæstion.* 21. 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 63. *cap.* 2. *&* 3. Salas *ex eodem quæstion.* 21. *tract.* 8. *disp. vnica sect.* 10. *num.* 96. sentit esse valdè probabile, quamuis

quamvis *sect.5.num.96* absolutè oppositam sententiam videtur defendisse. Anton. Perez *laurea Salam.certam.10.cap.1.& 13.* Thomas Sanchez *lib.2.de matrim.disput.20 num.4. & lib 1. in Decalog.cap.9.num.33* Villalobos,*tom.1.summ.tract.1.d ffic.13. numer.1. & 2.* Sayrus *clauis regia lib.1.cap.7.numer.4.* Basil.de Leon.*lib.4.de matrim cap.25.numer.9.* Salon.2 2.*quæst.63.art. 4. controuers.2.ad 3.* probabilem reputat Ioan. Sanchez *ut sup. 44. numer.10.* & alij ab eisdem relati. Mouetur præcipuè ex ratione ab inconueniente desumpta: si enim non liceret materia probabili in administratione sacramentorum vti, sed necessariò adhibenda esset omnino tuta, cùm ea fieri possit, graue onus ministrantibus sacramentum imponeretur. Primò enim in sacramento pœnitentiæ non liceret pœnitenti cum attritione cognita accedere, neque Sacerdoti absolutionem impenderet, cùm hæc non sit omnino certa materia. Item si pœnitens cognoscit se effecisse confessionem informem, neque vult illam repetere, non liceret sacramentum ministrare, quia confessio secundum probabilem opinionem non est integra formaliter, cum secundum probabilem opinionem est confessio informis repetenda. Similiter non liceret simplici Sacerdoti in articulo mortis præsente proprio Sacerdote absolutionem impendere, neque in sacramento matrimonij possent coniuges contrahere præsente, proprio parocho non Sacerdote, vel existente in aliena parochia: quia in iis casibus, & aliis multis adhibetur materia probabilis, relicta omnino certa, & secura.

6. Hoc argumentum, meo iudicio, conuincit ex præcisa religione debita sacramentis, licere quidem vti in eorum administratione opinione probabili, hoc est, materia, & forma probabili, relicta certa, & secura: quia sic operans prudenter operatur, cum non exponatur culpabili periculo irritandi sacramentum, sed viam moraliter certam teneat. Neque est fundamentum, vt cuius affirmemus obligatos esse semper ministros materiam, & formam omnino certam apponere. At quia plurimi sunt casus, in quibus Ecclesia vel per consuetudinem, vel per speciale decretum mandauit vti materiis, & formis certis, relictis probabilibus, ideo qui in huiusmodi casibus auderet materia probabili vti, relicta certa grauiter contra religionem peccaret. Qua ratione, etsi probabile sit Baptismum valere sub forma genitoris, geniti, & procedentis ab vtroque: at ex vsu Ecclesiæ ministrandus est sub nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: neque est probabile stante hoc vsu licitum esse reliquere hanc formam, & alia probabili vti. Item etsi probabile sit in Philosophia, aquam ex herbis extractam non differre specie ab elementaria: at non est probabile licere sub illa Baptismum ministrare. Similiter etsi probabile sit in sacramento confirmationis balsamum non requirat probabile non est non esse apponendum. Item in sacramento Eucharistiæ probabile est typhum, vulgò *zenteno*, specie non differre à tritico, sed esse triticum degeneratum: at probabile non est posse in illo conficeri. Quapropter in hac materia, certa regula præscribi non potest sed per singula sacramenta examinandum est, quæ sint ab Ecclesia ratione consuetudinis, vel specialis præcepti prohibita quæ non.

7. Ex his infero aduersùs Anton. Petrez, & Salas *sect.10. n.96.* nullo modo licere sacerdoti ministrare adulto Baptismum, sub nomine genitoris, geniti, & procedentis, ab vtroque, quantumcunque ipse consentiat, quia vsus illius formæ non solum ex charitate debita proximo debitus est, sed ex præcepto Ecclesiæ ob publicationem fidei, & notitiam clatam ipsius. Cum enim Baptismus ianua sit Ecclesiæ, oportebat in illo notitiam Trinitatis exprimi clarioribus verbis. Similiter etiam infero aduersùs eundem Doctorem, grauiter peccaturum sacerdotem consecrantem calicem, & limitantem intentionem ad sola illa verba, *Hic est calix sanguinis mei*, reliquis verbo tenus prolatis: quia obstat vsui communi Ecclesiæ nomine Christi illa dicentis, & intendentis omnibus illis consecrationem fieri, quia fortè omnia illa necessaria sunt.

8. Nostram sententiam limitat Vasquez, Villalob. Anton. Perez, & vterque Sanchez *suprà*, vt intelligatur, quando pars probabilis contraria non sit charitati, & misericordiæ proximi. Dicunt namque te vti non posse materia, & forma probabili in administratione sacramentorum, si inde aliquod damnum suscipienti sacramentum imminet. Nam si certum, & securum remedium posses sine difficultate indigenti ministrare, quo titulo debes dubium, & incertum adhibere, illúmque sacramento fortè necessario ad salutem frustrare ob sequendam tuam opinionem? Fateor dictum esse legitimum, at limitatio necessaria non est, nullus enim mihi se offert casus, in quo ob charitatem proximi teneatis vti sententia omnino certa, & sine periculo irritandi sacramentum, cum aliàs posses illa vti, quod optimè notauit Montesinos 1.2. *disp. 29. q.5. num.232.* Nam quod dicit Ioann. Sanch. *disp.44. à num.13. §. Fateor ingenuè*, mihi nullo modo probatur, affirmat namque ministrum peccaturum mortaliter, non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, quotiescunque habens iurisdictionem sub opinione probabili sacramentum ministrat quin suscipientem moneat de incertitudine sacramenti, vt possit alium ministrum habentem iurisdictionem certam adire: quia videtur esse contra charitatem suscipientis ministrare sacramentum dubium, cum possit habere certum. Ex qua doctrina infert innumeros casus, in quibus minister peccaturus est, si suscipientes sacramentum non moneat de incertitudine, quales sunt, si parochus assistat matrimonio contrahentium in aliena parochia, vel non sacerdos: vel matrimonium per metum reuerentialem contractum absque minis. Item si obtenta approbatione ab alio ordinario, quàm loci, in quo ministratur pœnitentia, auscultet confessiones; si præsente proprio sacerdote simplex sacerdos moriturum absoluat. In iis omnibus casibus, & aliis similibus ab ipso relatis affirmat ministrum peccaturum & contra charitatem & contra iustitiam. Solùm excipit in sacramento pœnitentiæ se posse excusare ministrum, iurisdictione probabili vtentem, si suscipiens sacramentum confiteatur aliqua venialia simul cum mortalibus, cùm enim circa venialia sit certum, & non sub opinione quemlibet sacerdotem iurisdictionem habere, efficitur absoluentem de peccatis venialibus, & gratiam conferentem, consequenter peccata mortalia remissurum, ac proinde nullum emolumentum suscipiens amittit ex facta confessione, quod ex alio quolibet sacerdote obtinere posset.

9. Hanc igitur doctrinam nullo modo probandam censeo; destruit enim opinionem communem asserentem in omnibus illis casibus posse sacramentum non solùm validè, sed licitè ministrari, neque vllus Doctor, qui talem sententiam docet, exigit; ministro, vt certiores suscipientes faceret de incertitudine opinionis, & periculo irritandi sacramentum. Quia quando adest probabilis opinio absoluendi à reseruatis, à censuris, assistendi matrimonio, nullo morali periculo se exponit minister irritum efficiendi sacramentum. Quia licèt ex priuilegio iurisdictionem non habeat, habet tamen ex tacito consensu Ecclesiæ, & ratihabitione de præsenti supplente iurisdictionem, ne tot actus irriti sint: ita docuit Suarez *4.tom.in 3. part. disp.26. sect 6.n.7.& seqq.* Less.*lib.2.de iust.c.29. dub.8.n.68.* Villal. *1. tom sum.tr.1.diff.13.n.5. fine*, Henriq.*lib.5.de pœnit.c.14.n.3.& 4. in comment. litt.G.* Thom.Sanch. *lib.3. de matrim, disp.22. n.65 & in sum.lib.1. in Decal.cap.9.n.35.* Basil.de Leon.*lib.5. de matr. c.19 n.8 & cap.10.n.7.* Ægid. *de Sacram. disp 8. dub.3. conclus.6.n.22.& dub.6.n.47.* Bonac.*de Sacram. disp.5.q.7.§.4. n.4* Filtucius *tom.1.tract.7.cap.9.n.227.* Omnes enim ij & alij affirmant operantem ex opinione probabili se habere iurisdictionem, illam habere certissimam, sicuti habet qui ex errore vulgi, & titulo præsumpto operaretur; ac proinde nullo periculo morali irritandi sacramentum exponi. Neque vllus ex iis Doctoribus à ministro requisiuit, vt moneret pœnitentem de incertitudine opinionis: quia ipsi ministro non debet aliud onus imponi in administratione sacramenti, quàm vt ministret omni certitudine qua potest; qui autem solùm iurisdictionem probabilem habet, solùm ex illa potest sacramentum ministrare, vt quid ergo aliud onus est illi exponstulandum? ipse enim suscipiens sibi imputet, si sacramentum validè non recipiat, cùm possit quærere ministrum certam omnino iurisdictionem habentem, & accedat ad dubium. Quòd si dicatur suscipientem ignarum esse talis incertitudinis, ac proinde à ministro monendum; nescio qua ratione ministro tale onus imponitur magis, quàm cuilibet alteri fideli, cùm ipse minister non cogat suscipientem ad se accedere, & accedenti ministret sacramentum omni certitudine qua potest. Præterea lege charitatis, & præcepto correctionis non tenemur ab intellectibus hominum ignorantias depellere, quæ non obstant medio necessario ad salutem; atqui monitus à Confessario de incertitudine opinionis non tenetur alium ministrum certiorem adire. Ergo illa ignorantia incertitudinis non est de aliquo medio necessario ad salutem, ac proinde nullus tenetur ex charitate illum docere. Denique aduersùs Ioann. Sanch. vrgere possumus: quia illa via assecurandi sacramentum pœnitentiæ, si suscipiens confiteatur venialia non est omnino certa. Nam esto quilibet sacerdos habeat circa venialia iurisdictionem (quod in sententia Salas 1.2. *tract.8.disp.vn.sect.10.num.101. & sect.27.n.286.* non est omnino certum) adhuc non est certum fieri sacramentum, quia sæpè dolor de peccatis à pœnitente adductus venialibus non obstat; quia non ita purus, & perfectus. Ergo in tali casu monendus esset pœnitens, & cùm hic casus semper contingat semper debet esse monendus pœnitens. Præterea cùm Confessarius ante factam confessionem nesciat quæ peccata sibi dicenda sunt, & an veniale aliquod, cuius dolorem habeat pœnitens manifestaturus, teneretur sanè semper pœnitentem monere de incertitudine sacramenti: quod quidem esset graue onus ministris sacramentorum imponere, contra receptam, & communem sententiam.

10. Ad argumentum pro prima sententia adducta respondeo.

Ad primum operantem ex opinione probabili de valore sacramenti non se exponere morali periculo irritandi illud, ac proinde sacramentum non offendit, neque Deum, qui solùm perit, vt minister inculpabiliter procedat: procedit namque quando ex probabili opinione operatur, aliud Ecclesia non præcipiente. Ad confirmationem respondeo, ministrum obligatum non esse operari absque vllo periculo irritandi sacramentum, sed obligatum esse operari absque periculo morali irritationis:

irritationis: qui autem cum probabili opinione operatur nulli se periculo mortali exponit, ac proinde integrè debito satisfacit.

Ad secundum respondeo, Ecclesiam in aliquibus casibus prohibere vti materia, & forma probabili, relicta certa, non tam ob reuerentiam sacramenti, quàm ob alios fines, tum religionis, tum necessitatis fidelium. Et dato quòd in aliquibus ob specialem solùm reuerentiam sacramenti sit ita mandatum; non inde mandatum ad omnes casus debet extendi absque manifesta ratione. Ad tertium dico, D. August. loqui in casu necessitatis grauis, secus in communiter contingentibus. Secundò dico, qui opinionem probabilem certæ præponit, non incertum, sed certum moraliter certo præponit.

PVNCTVM VI.

An subditus contra propriam opinionem possit, & debeat superiori præcipienti obedire.

1 *Quid sit certum, quid sub controuersia.*
2 *Licitum tibi est obedire sequendo opinionem probabilem superioris.*
3 *Debes iudicare opinionem superioris probabilem esse.*
4 *Communis sententia docet te obligatum esse obedire superiori præcipienti, tametsi imperet rem, quam probabiliter, seu probabilius existimas illicitam esse, vel esse extra eius iurisdictionem.*
5 *Contrarium videtur satis esse probabile.*
6 *Satisfit fundam. n. 4. adducto.*
7 *Si sub opinione probabili sit superiorem non esse legitimum, adhuc affirmat Sanchez. te esse obligatum in supradicto casu obedire.*
8 *Probabilius est oppositum.*

1 NOn est controuersia, quando daretur opinio probabilis ex parte subditi, quod non teneatur obedire, etiamsi contraria sit probabilior: tunc enim licitum est ex supradictis amplecti, quæ sibi gratior fuerit, & ita notauit in præsenti Thom. Sanchez. *l. 6 in Decalog. cap. 3. num. 7.* Sayrus *claui regia lib. 1. cap. 12. n. 6.* Torres *de instit. disp. 50. dub. 5. n. 9.* Ioan Sanch. *disp. 33. num 28.* Petr. de Nauarra *l. 3. de restit. p. 3. dub. 13. n. 239. fin.* Neque obstat superiorem tunc iustè præcipere, vt tu tenearis obedire, quia non vndequaque iustè præcipit, sed probabiliter, ac proinde tu probabiliter solùm obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus. Ex ignorantia enim, & diuersitate opinionum hæc diuersitas in operando oritur, ratione cuius datur bellum iustum ex vtraque parte. Controuersia ergo solùm est, an quando existimas probabiliter rem tibi imperatam illicitam esse, possis, & teneáris obedire?

2 Negat te posse in supradicto casu obedire. Adrian. *quod l. 2. p. 3.* quia ageres contra propriam conscientiam.

Sed hæc sententia meritò ab omnibus reiicitur. Si enim, vt supradictum est, relicta propria opinione probabilioti licet tibi amplecti aliorum opinionem probabilem, quare non poteris opinionem probabilem superiorem amplecti. Et ita tenet Cordub. *q. 9. l. 3. q. 96.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. n. 115.* Vasq. *disp. 62. cap. 6* Azor. *lib. 2 c. 1. quæst. 9. & c. 19. q. 6.* Thom. Sanchez *lib. 6 in Decal. 3. n. 6.* Salas *1 2. tract. 8 disp. vnic. sect. 8. n. 76.* & constat manifestè ex August. relato *in c. quid culpatur, 23. quæst. 1.* ibi, *Vir iustus si forte sub rege homine etiã sacrilego, militet, recte potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel nõ esse contra Dei præceptum certum est, vel non vtrùm sit, certum non est.* Ecce qua ratione dicit August. posse subditum superiori obedire, quoties illi certò non constat esse contra Dei præceptum. Idémque probari posset argum. *c. si virgo, 34. q. 2.* ibi: *Si virgo nupserit nesciens viro alieno si semper nesciat, nunquã ex hoc adultera erit, si autem sciat, ex tunc adultera esse incipit.* Ergo scientia de nullitate iuri alterius requiritur, vt non possis illi conformare.

3 Debes tamen, vt possis contra propriam opinionem operari, efformare iudicium practicum de probabilitate opinionis superioris: quia necessariò debes iudicare saltem probabiliter, tibi esse licitum hìc, & nunc obedire; aliàs contra propriam conscientiam regulantem actiones procederes: & ita docuit Vasq. *disp. 62. c. 6. n. 32 & 33* & Azor. *lib. 2. c. 17. quæst. 9.* Hoc autem iudicium existimant supradicti Doctores non debere subditum desumere, ex eo quòd superior sit, & præcipiat: neque enim dignitas præcipientis facit probabilem opinionem eius quod præcipit; sed quia aut subditus scit ab aliis Doctoribus illud vt probabile haberi, vel superiorem doctum, & prudentem esse, qui nisi probabiliter ductus rem illam non præciperet: quod semper existimandum est, quotiescunque de iniustitia præcepti non constat consentit Villalobos *1. tom. sum. tract. 2. diffic. 11. n. 3.* neque dissentit Thom. Sanch. *supra n. 6.* etsi videatur contrarius.

4 Maior difficultas est, an tenearis obedire, cùm tibi superior imperat rem, quam probabiliter, seu probabilius existimas esse illicitam, vel esse ex his, quæ sunt extra eius iurisdictionem? Communis sententia est te obligatum esse obedire: ita Vasquez *1 2. disp. 62. c. 6.* cum Corduba *l. 3. q. 9. initio.* Salas *tract. 8. disp. vn. sect. 8. n. 76.* Sylvest. *verb. conscientia. q. 3.* Sayrus *l. 1 in clavi regia, cap. 12. à n. 2.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. num. 115.* Thom. Sanchez *lib. 6. in Decal. c. 3. n. 5.* Villalobos *1. 1. sum. tract. 1. diffic. 11. n. 3.* Azor. *tom. 1. lib. 2. instit. c. 17. quæst. 9.* & alij.

Hanc sententiam probant Doctores communiter. Primò, in supradicto casu potes obedire. Ergo teneris: quia subditus tenetur parere, quoties absque peccato id facere potest. Et confirmo. Superior habet ius præcipiendi cùm saltem ex probabili ratione moueatur. Ergo teneris ei obedire; aliàs non leuis esset confusio inter superiorem, & subditum, nullaque communitas gubernari posset, si ob probabilem opinionem subditus excusandus esset ab obedientia, tenerentúrque superiores numquam præcipere, nisi euidenti iustitia ducti, eáque inferioribus manifestata: quod videtur esse contra Aug. *in cap. quid culpatur, 23. q. 1.* Hæ tamen rationes efficaces non sunt æquè enim militant in casu quo subditus probabiliter opinaretur non esse obligatum obedire, tunc, inquam, & superior præcipere potest, & tamen ipse non tenetur parere neque obinde confusio aduenit communitati, cùm quilibet iure proprio vtatur, & casus non sint ita frequentes: non enim ita frequenter contingit probabile esse, tem imperatam illicitam esse, vel excedentem superioris iurisdictionem, vt possit subditus ab obedientia excusari. Ratio efficax huius sententiæ ea est. Superior eo ipso, quo superior est, ius imperandi habet non solùm quæ clarè sunt licita, & honesta; sed ea quæ sub opinione honesta sunt. Quod constat ex supradicto *c. quid culpatur*, vbi August. solùm expostulat, vt possit superior præcipere, & possit subditus obedire, quòd certum non sit rem imperatam esse contra Dei præceptum. Ergo si certum est superiorem in tali casu habere ius imperandi, etiam debet esse certum, obligandum esse subditum, cùm hæc correlatiua sint. Et confirmo. Et si probabile sit coniugi matrimonium bona fide contractum inualidum esse, non tamen videtur probabile de obligatum esse reddere debitum petenti, aliàs liceret spoliare possidentem iure acquisito ob probabilem opinionem. Ita videtur dicendum in præsenti. Etsi probabile sit rem imperatam illicitam esse, vel excedentem limites rerum, quas superior imperare potest. At non videtur probabile te posse non obedire, si imperetur; sicuti si probabile tibi esset rem à me possessam esse tuam, non tamen ex hac probabilitate me poteris illa spoliare.

5 Verùm etsi hæc communis sententia in praxi semper consulenda sit, audeo tamen affirmare valde probabile esse te obligatum non esse superiori præcipienti obedire, quando opinionem habes probabilem illicitam rem esse imperatam, vel excedentem eius iurisdictionem. Moueor primò licitum subdito est non parere superior præcipienti, quando est opinio probabilis non esse obligatum parere, sed quando est opinio probabilis, non esse licitum quod imperat, vel esse extra eius iurisdictionem, est opinio probabilis non esse obligatum parere. Ergo. Probo minorem: quia probabilitas opinionis deobligantis subditum obedire, in nullo alio capite efficaciori fundari potest, quàm in eo, quòd probabile sit rem imperatam illicitam esse vel extra superioris iurisdictionem. Et confirmo: ideo quando est probabilis opinio non teneri subditum obedire, deobligatur subditus ab obedientia in sententia Thom. Sanchez, quia possessio superioris in illa materia vocatur in dubium, sed similiter vocatur in dubium potestas superioris, cùm probabilis est opinio illicitum præcipere, aut eius iurisdictionem excedens. Ergo. Secundò, nunquam superior fuit in possessione imperandi illicitum, aut excedens eius iurisdictionem, vt ex ipsis terminis constat. Sed est probabile hoc esse illicitum, vel excedens eius iurisdictionem. Ergo est probabile non habere superiorem ius præcipiendi. Ergo est probabile non teneri subditum obedire. Tertiò, non potest superior strictius obligare subditos suo præcepto; quàm Christus Dominus, & Ecclesia obligat suis præceptis, sed quoties aliquis iudicat probabiliter sub materia præcepta rem aliquam non contineri, illa non obligatur: hac enim ratione non tenetur quis fateri peccatum, quod probabili, ratione credit non esse mortale, vel esse iam confessum, vt multis allegatis docet Thomas Sanchez *l. 1. in Decalog. cap. 10. num. 76.* quia licèt præceptum de confessione integrè facienda possideat, ab illo tamen excusatur sequendo opinionem probabilem: quia in tali casu probabiliter existimat non possidere. Ergo licèt superior ius habeat præcipiendi, quia tamen non habet ius certum præcipiendi, quod est probabiliter illicitum, sed solùm habet ius probabile, ideo subditus probabiliter deobligatur.

6 Ex iis patet solutio rationis adductæ pro communi sententia. Dicimus namque superiorem habere ius præcipiendi quod est licitum certò & indubitabiliter; quod verò sub opinione tantum licitum est, etiam sub opione ius habet. Quapropter D. Augustinus *in cap. quid culpatur*, numquam dixit teneri subditum Regi præcipienti obedire, quoties certum sibi

sibi non est esse contra Dei præceptum : sed posse obedire : tametsi insinuans contingere posse casum, in quo etsi possit obedire, non teneatur. Exemplum de spolio non obstat : quia possessio rei, & proprietas illius distinguitur : stat enim optimè aliquem habere ius proprietatis in aliqua re, carere tamen illius possessione : & econtra : ac proinde potest aliquis probabiliter opinari rem ad se pertinere, non tamen probabiliter opinari habere illius possessionem, aut alium à possessione deturbare : quia sunt omnino distincta. At in præsenti idem omnino est dubitare, seu probabiliter opinari tem imperatam esse illicitam, vel excedentem superioris iurisdictionem, ac opinari non habere potestatem circa illam. Eodem modo satisfacere possemus exemplo de matrimonio ; aliud enim est opinari matrimonium inualidum fuisse, & aliud opinari alterum coniugem corpus tuum non possidere : possessio enim videtur certa, etsi proprietas stet sub opinione : & ratione possessionis certæ alterius teneris reddere debitum petenti, quantumvis opineris matrimonium non esse, vt multis allegatis probat Thomas Sanchez *lib.2. de matrimonio, disput.44. numer.3.* & nos ibi dicemus. Secundò & clariùs respondere possemus admittentes coniugem probabiliter opinantem de valore matrimonij, non teneri reddere debitum petenti, etsi possit : quia videtur idem esse opinari de valore matrimonij, ac opinari de legitima possessione alterius ; cùm nullas possit possidere coniugem alienum sed proprium ; ac proinde si alicui coniugi probabile est non esse coniugem alterius, probabile est alterum non legitimè possidere, & consequenter reddere non teneri : ideóque *in cap. inquisitioni, de sentent. excommunicat.* notanter omissum est hunc coniugem probabiliter opinantem teneri reddere ; solùm enim dicitur debitum reddere posse, sed postulare non debere. Efficitur ergo ex omnibus iis esse satis probabile subditum probabiliter opinantem mandatum superioris esse illicitum, vel excedens eius iurisdictionem, non esse obligatum exequi. Et eam absolutè defendit Ioan. Sanchez *in select. disput.33. à numer.22.* & Ledesma *tractat. de los estados, vbi de religiosos en comun, cap.4.* consentit ex parte Suarez *5. tom. in 3. part. disput.4. sect.6. numer.9. in fine*, vbi dicit teneri subditum obedire Prælato, quando æquè sunt rationes probabiles pro vtraque parte. At si manifestè probabilius est non esse licitum mandatum, vel extra eius iurisdictionem, valde probabile esse subditos excusari : & clariùs id docet *lib. 6. de legib. cap.8. num.3. & 6.* vbi probat licitum esse vti epikeia, hoc est, interpretatione, seu emendatione legis ex probabili iudicio, quoties superior conueniri non potest : imò etiamsi conueniri posset, refert idem Suarez, *n.4.* plures modernos asserere necessarium non esse recursum ad superiorem, si dubium sit de potestate eius, non de voluntate : quia tunc non debet interpretatio fieri ex voluntate superioris, & in casu quo dubium sit, contrariari eius præceptum alteri legi superiori, consentit non esse necessarium obedire. Henriquez *lib.12. de matrim.cap.6.n.7.* fauere videtur ; quatenus dicit coniugem debere reddere debitum petenti, dum non est certus per consensum opinativum probabiliorem matrimonium non esse : à fortiori idem dicetur de subdito respectu Prælati, & clariùs *lib.14. de irregular. cap.3. num.3. com. litt.X.* vbi dicit in dubio esse locum epikeiæ. Idem tenet Corduba *lib.3. qq. qu.13. ante regul.1. fol.205.* Sylvest. *verb. Papa quæst.16. disp 2.* & consentit Thom. Sanchez *lib.1. de matrim. disp.41. num. 37.* vbi dicit, cùm supradicti Doctores dicunt esse locum epikeiæ in dubio, intelligendi sunt non de dubio æquilibrio, sed de formidine, quando scilicet est probabile iudicium, licet cum formidine opposita. Sentit ergo ex probabili iudicio vti posse subditum epikeia, ac proinde non teneri obedire. Sayrus *lib.1. in clavi regia, cap.13 num.41.* dicit, quando est dubium probabile, an licitum sit, quod superior præcipit, non semper esse illi obediendum. Ergo iam admittit casum, in quo ex probabili iudicio de iniquitate rei præceptæ excusetur subditus ab obedientia. Eandem sententiam à fortiori defendere tenentur omnes illi, qui affirmant in casu dubio an sit licitum, vel illicitum, vel excedens superioris iurisdictionem, non teneri subditum exequi, quos dispur. seq. referemus.

7 Sed inquires quid dicendum sit, quando opinio non tam oritur ex re præcepta, quàm ex potestate superioris, vt si opineris superiorem non esse legitimum, quia non est legitimè electus, an tunc sit certum te non teneri obedire ?

Thomas Sanchez *lib 6. in Decalog. cap 3. num.29.* etiam in hoc casu affirmat te esse obligatum obedire, & meo iudicio, procedit consequenter : cùm enim tua opinio, & dubitatio impedire possessionem superioris non possit, sed illa opinione, & dubitatione non obstante ille est reputatus superior, æquis illum iure imperandi spoliare, ac proinde etsi opineris non esse superiorem, non potes opinari tibi imperare non posse, cùm hæc potestas à tua opinione non dependeat, sed omnino certa, & indubitata sit, quoties non constat de nullitate.

8 Verùm in huiusmodi casu mihi probabilius apparet te obligatum non esse obedire : quia tunc non est possessio certa superioris, cum de eius possessione probabiliter dubitetur. Tua ergo opinio etsi non impediat possessionem superioris, & quòd superior non tibi possit imperare : at reddit possessionem illius dubiam, & incertam, hoc est, solùm probabilem, & consequenter ius imperandi probabile tantùm. Hoc autem iure imperandi probabiliter non potes superiorem spoliare : ac ex illo non sequitur te obligatum esse obedire absolutè ; sed solùm obligatum esse probabiliter obedire, & consequenter posse probabiliter non obedire ; & ita in huiusmodi casu defendunt, etsi non satis consequenter, te non esse obligatum obedire. Vasq. *disp.62.c.6.fine*, cum Gerson. *tom.3.tract.de vita spirituali, lect.4.corol.10.alphab.62.litt.N.* Salas *1.2.tract.8. disp.vnic. sect. 8. num.78.* Sayrus *in clavi regia, lib.1. cap.12.* Lessius *lib.2. de iustit.cap.42.dub.9.n.77 fine.* Lorca *1.2. tom.2. disp.26.§. aduerte præterea.* Ioan. Sanch. *disp 33. n.31.*

Punctum VII.

An Rex in bello inferendo moueri possit ex opinione probabili, dicente sibi illud regnum pertinere.

1 *Si habet Rex opinionem probabilem, sibi licere vrbem ab alio possessam occupare, poterit bellum pro illius occupatione mouere.*

2 *Si probabilitas sit ex parte facti, aut iuris, nequit possessor à possessione ante datam sententiam deturbari.*

3 *Proponitur quædam obiectio.*

4 *Apud quem est mouenda lis, & controuersia definienda. Examinantur varia Doctorum placita.*

5 *Non approbantur,*

6 *In hac controuersia regnum esse diuidendum aliqui affirmant. Sed eorum dictum non probatur.*

7 *Resoluitur controuersia, definiendam esse litem iudicibus regni præsentis, quando non est controuersia inter supremos Principes.*

8 *Explicatur amplius doctrina.*

9 *Idem dicendum, quando est inter supremos Principes.*

10 *In supradicto casu probabile est regnum manere liberum, & posse se modo reipublicæ exempta gubernare.*

11 *Applicato regno à iudicibus designatis, potest is cui est applicatum, illud intrare, & bellum mouere, si impediatur. Excipe nisi sententia illa haberet appellationem, vel supplicationem, vt videtur admittendum.*

12 *Quod est ius probabile, & litigiosum, neque armis definiendum.*

13 *Quando alicui competit regnum certò, & alius est in possessione, monendus primo est, & rationes allegandæ, antequam bellum inferatur.*

1 SI atento iure est probabilis opinio licere Regi vrbem ab alio Rege possessam occupare ; nemini esse potest dubium posse tunc intentare possessionem, etsi ab alio possidente impediatur, bello vindicare : ita Ioan. Sanchez *disp 44. num.58.* Et consentire tenentur omnes illi, qui affirmant licitum esse opinionem probabilem sequi. Neque obstat alium iustè possidere, quia non iustè possidet absolutè, sed solùm probabiliter, ac proinde deturbari potest à possessione : quia spoliator probabiliter existimat alium non habere ius possidendi.

2 Verùm si probabilitas sit ex parte facti ; seu iuris, quia scilicet ex scripturis, vel testibus, vel alia colligit sibi vrbem competere, si post factam diligentiam res est solùm probabilis & alter est in possessione, nullo modo potest illum à possessione deturbare : ita Francisc. Vict. *de iure belli, relect. de Indis, à n.27.* Vasq. *1.2. disp.64. cap.3. n.13.* Salas *tract.8. disp. vnic. sect. 13. n. 128.* Molin. *tom. 1. tract. 2. disp. 103.* Villalobos *tom 1. sum.tract.1. diffic.17 n.7.* Ioan.Sanchez pluribus relatis *suprà n.58.* Ratio est, quia alius iustè possidet. & ratione possessionis efficacius ius habet in vrbem, quàm alius, qui possessione caret. Item in pari causa, seu dubiis, melior est conditio possidentis. & pro illo daretur sententia. Iniustum ergo esset à possessione deturbare.

3 Dices, Princeps ille supremus, qui ius solùm probabile habet ad vrbem ab alio possessam, debet ius illud omittere : non enim debet esse inferioris conditionis quoliber particulari. Si ergo quilibet particularis cùm ius habet probabile ad maioratum ab alio possessum, potest litem mouere aduersùs possidentem, vt causa examinata applicetur maioratus habenti efficacius ius, etiam poterit hic Princeps supremus ius probabile habens in vrbem ab alio possessam, litem mouere aduersus possidentem ; & data sententia in sui fauorem poterit possidentem à possessione expellere ; quod si resistat, armis vindicare.

4 Respondeo posse litem mouere. At difficultas est apud quem sit mouenda lis, & controuersia definienda ? Nam quod aliqui dicunt quemlibet supremum Principem ius habere pronunciandi sententiam, & sententia in sui fauorem pronuncia

nunciata, & adiudicato sibi regno posse regnum occupare, & armis, si opus est propugnare, mihi nullo modo probatur, si de sententia propriè dicta sermo sit. Primò, quia ipse supremus Princeps superior non est alio Principe de regno contendente. Ergo non potest iudex esse illius, illumque sua sententia ligare. Secundò alius contendens non tenetur apud hunc rationes suæ iustitiæ allegare, quomodo ergo contra inauditam partem poterit iustam ferre sententiam? & ita tenet Vasquez *illo cap. 3. num. 11.* & Salas *num. 123* reputantque contrarium improbabile. Quapropter alij dicunt supremum Principem de regno cum alio tertio contendentem, etsi non possit aduersùs illum sententiam ferre, poterit tamen iutisperitos sui regni consulere. Quod si ipsi dicant efficacius ius habere ad regnum virtute huius maioris probabilitatis posse regnum possidere: & si impediatur à possessione, armis iniuriam vindicare, ita tenet Victoria *suprà*, etiam quando alius est in legitima possessione, & Suarez *de charit. disput. 13. de bello, sect. 6. numer. 2.* Villalobos *tom. 1 summ. tract. 1. diffic. 17. num. 7.* & 8. Ratio esse potest, quia iudex pro illo, qui ius efficacius habet, debet sententiam ferre: est enim sententia actus iustitiæ distributiuæ, in qua dignior est præferendus. Est autem dignior, cui probabilius ius fauet. Ergo pro illo erat sententia ferenda. Loco autem sententiæ ferendæ in suprems Principibus succedit declaratio maioris iutis, & probabilitatis. Ergo facta hac declaratione quasi per sententiam, sibi est regnum adiudicatum. Poterit ergo tunc illud tentare possidendum, & impedientem armis oppugnare. Item facta hac declaratione iura non sunt paria, vt melior sit conditio possidentis.

5 Verùm hic modus dicendi (etsi probabilis) mihi non satisfacit. Negari enim non potest alteri Principi suos etiam Consiliarios dicturos efficacius ius habere in regnum, præcipuè cum illi faueat possessio. Quod ergo consilium ex his est executioni mandandum? Nulla ratio est, quare magis vnum, quam aliud: vtrumque autem mandari executioni non potest, neque ratio naturalis dictare potest, vt mandetur executioni consilium illius, qui potentior fuerit: aliàs ius regnandi ex armis metiendum esset: quod barbarum est, & contra naturam rationalem, illéque diceretur efficacius ius habere, qui potentior armis esset.

6 Propter hæc dicit Bannes 2. 2. & *quæst. 40. art. 1. dub. 4.* & *dub. 5. concl 3* & Eman. Rodrig. *in summ. cap. 124. n. 3. conclus. 2.* Villalobos *tom. 1. tract. 1. difficult. 17. numer. 4.* pro qualitate dubij regnum diuidendum esse, & vnum principem alteri recompensationem facere debere, quòd si diuisioni, seu recompensationi non consentiat alius, opugnari posse. Sed neque hæc mihi probatur. Nam, vt bene ait Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disput. 103. §. mihi verò* Salas *suprà numero 130.* quia est in possessione legitima, nunquam cogitur rem cum alio diuidere, aut recompensationem facere, neque iudex qui non est arbiter ad hanc diuisionem, seu recompensationem, solet litigantes cogere: non est ergo cogendus, qui regnum possidet. Et licet iustè possidens cognoscat aduersarium efficacius ius ad regnum habere (quod difficile est, & ratiò contingit) si tamen ei certum non est facta diligentia requisita, & semota omni passione: adhuc existimo probabilius obligatum non esse regnum diuidere (etsi contrà affirmet Molin. §. *illud libenter.*) quia ratione possessionis vincit quodlibet ius altetius probabile, neque tenetur se à regno, vel parte illius spoliare, quousque sententia adueniat, quæ vt lites vitentur, & pax conseruetur, solet vni potius, quam alteri rem applicare: etsi vterque ferè æquale ius habeant. Item esset non leuis controuersia in assignanda parte, quæ tradenda esset contrario. Adde regnum diuidere contra consensum ipsius regni, graue malum, & perniciosum regno esset: non est ergo admittendum. Quæ ratio etiam probat, neque ante vllius possessionem esse regnum diuidendum, sicut nec maioratus diuiditur, cùm duo super illo contendunt. Est ergo controuersia alio modo definienda.

7 Dicendum igitur est: si litigantes super aliquo regno, partes sunt ipsius regni, illique subditi, tenentur iudicio regnistare: quia ipsum regnum iudex est talis controuersiæ, sic Villalobos *supra numer. 19.* Molin. §. *quando autem.* Villalobos *suprà num 7. circa finem.* Si verò vnus sit supremus Princeps, & alius qui fortè possidet, pars regni prætensi, existimant Vasq. *supra* & Perez *numer. 109 circa finem.* litem decidendam esse ab ipso regno hoc est, ab ipsis, qui mortuo Rege ex electione, ciuitatem habent ius gubernandi. Nam cùm illa controuersia definiri debeat legibus ipsius regni, & legum illarum nullus videatur legitimus interpres præter regnum ipsum, ab ipso regno debet definiri. Neque obstat esse supremum Principem nemini subiectum, nam illa causa regno subiici debet: sicuti subiicitur Gallus legibus, & iudicibus Hispaniæ, cùm contra Hispanum de aliqua hæreditate Hispana contendit. Huic modo dicendi non requiescit Molin. §. *aduerte.* neque Suarez *de charit. disput. 13. de bello, sect. 6. num. 6.* quia sæpè Princeps supremus suspectos habet iudices externos, neque tenetur stare iudicio eorum, quos ipse non constituit ad iudicandum. Affirmat ergo Molin. non esse definiendam rem iudicio regni, sed tractandam esse, ac si inter duos principes supremos, vel duas respublicas exemptas agitaretur; quia ille Princeps supremus non videtur teneri se subiicere sententiæ latæ à republica. Mihi tamen sententia Vasquez magis probatur adhibita eius moderatione, scilicet quemlibet ex litigantibus posse iudices ordinarios regni recusare, si eos suspectos sibi esse prudenter existimat: neque enim ius quod quælibet persona particularis habet, negandum est iis litigantibus: quòd si in tali recusatione, & assignatione aliorum iudicum non velit alius consentire, poterit iniuriam sibi factam armis vindicare.

8 Ex his à fortiori infertur, si ius moueatur super aliquo comitatu subdito alicui regno, vel Regi, omnes litigantes, etiamsi sint Principes supremi, teneri stare iudicio illius regni, vel Regis, sub cuius ditione comitatus ille est positus. Nam cum controuersia hæc definiri debeat aliqua regula, & hæc non possit esse alia, nisi leges ipsius comitatus, harum autem interpres non possit esse alius magis legitimus, quàm qui eas condidit, efficitur sanè iudicio illius standum esse. Deinde occupans comittatum subditus efficitur illius regni, sub cuius ditione est. Ergo debet Regi ostendere titulum sufficientem occupandi eius terram, aliàs dum Regi non ostenditur, potest Rex illum à suo territorio expellere. Est ergo res definienda ab ipso Rege, & ita tradit Vasquez *illa disp. 64. n. 18.*

9 Quod si controuersia sit inter Principes supremos, aut respublicas superiorem non agnoscentes, & nullus est in legitima possessione regni, & pro vtraque parte sunt variæ rationes, neque est euidens, cuinam sit regnum adiudicandum: affirmat Suar. *sect. illa 6. n. 4.* communiorem sententiam esse, vnumquemque habere ius ad primò occupandum, neque esse inconueniens fieri bellum iustum ex vtraque parte, cùm interponatur ignorantia. Ratio adducitur, quia in tali casu posset iudex, cui vellet, regnum applicare. Ergo quilibet supremus Princeps sibi applicat. Verùm hic modus dicendi à Suarez non probatur, nec mihi probandus venit. Nam esto iudex ob seruandam pacem reipublicæ possit vni ex litigantibus rem applicare; etiamsi efficacius ius non habeat, sed solùm æquale, (quod non est certum.) At quilibet Rex applicare sibi non potest, quia vnius applicatio non excludit alterius applicationem. Ergo ratio naturalis non potest vtrique tribuere ius integrè rem sibi vindicandi. Debent ergo Reges ij ab aliquo tertio expectare definitionem. Neque quilibet Rex ex consilio sapientium sui regni moueri potest ad regnum occupandum, quidquid dicat Suarez *n. 6.* quia sequitur idem inconueniens, ac si quilibet Rex sibi signum applicaret. Quocirca, vt supradicebam, definienda est controuersia à iudicibus ipsius regni vacantis, vel si aliquis ex litigantibus eos suspectos habeat, & recuset, debent iudices arbitri designari, quorum iudicio standum est, neque interim bellum moueri potest, cùm nullus alteri iniuriam faciat, quæ debeat bello vindicari: sic Vasquez *supra n. 18.* Ioan. Sanch. *disp. 44. n. 56.* Quod si durante huiusmodi dubio neque res decisa per sententiam arbitri, aut per compositionem vnus tentaret regnum occupare, ajiúmque excludere, hoc ipso iniuriam alteri faceret, quam posset iustè repellere, & eo titulo iusti belli rem totam occupare: sic Suarez *sect. 6. n. 4.*

10 Aduerto in huiusmodi casu probabile esse regnum manere liberum, & posse se modo reipublicæ exemptæ gubernare, aut Regem alium à litigantibus eligere: ita docuit Salas *1. 2. tract. 8. disp. vn. sect. 13. n. 128.* Ratio videtur esse: cum enim litigantes ius incertum habeant, videtur respublica succedere, vtpote carens certo successore: neque tenetur alteri illorum regnum adiudicare, cum non sit certum illi debere. Diuidere autem regnum inter litigantes, & in grauem perniciem reipublicæ cederet, cuius damnum præferendum est cuilibet speciali.

11 Causa igitur apud iudices regni vacantis, vel arbitros agitata, & adiudicato regno vni ex litigantibus, poterit ipse, pro quo sententia lata est, illud occupandum intrare, etsi condemnatus resistat, bellum aduersùs illum mouere: quia tunc ius est illi certum euidentia legali. An autem debeat expectare vltimam sententiam, variant Doctores. Perez *certam. 10. schol. n. 105.* affirmat non esse obligatum expectare vltimam sententiam, etsi dandæ esset, sed eo ipso, quod pro illo est data sententia aliqua, efficitur ius firmius habere: quando autem certum est pro aliquo ius firmius esse, potest rem intrare possidendam, & tenetur in idem consentire Suarez *disp. 13. sect. 6. n. 2.* Mihi tamen probabilius apparet, si sententia illa appellationem, seu supplicationem admitteret, non posse virtute illius regnum intrare possidendum, aliàs vt quid expectanda est vltima sententia? Et appellatio executionem sententiæ non suspenderet, si non obstante supplicatione, vel appellatione armis exequitur.

12 Sed inquires quod ius censendum est probabile, & litigiosum, neque armis definiendum?

Respondeo quando apud intisprudentes probabile censetur, etsi negotium inter particulares agitaretur, nullus censeretur contra iustitiam litem mouere: ita tradit Vasq. *illo cap. fin.* & Villalobos *t. 1. sum. tract. 1. diffic. 17. n. vlt. fine.*

13 Vltimo

13 Vltimò pro hac materia dicendum est, quando alicui certum est regnum sibi competere, & alius in legitima possessione existit, monere debet possessorem, vt dimittat allegatis causis, & rationibus sui iuris: tenetur enim vitare bellum in quantum potest. Quòd si monitus noluerit acquiescere, poterit oppugnari. Nam in huiusmodi casu datur iusta ratio bellandi, quæ est iniuriam imminentem propulare, vel factam vindicare: in tali casu possessor facit iniuriam, cito illam non cognoscat. Ergo habet supremus Princeps ius illam propulsandi, seu vindicandi; & cùm nulla alia via id efficere possit, nisi bellando, bellum illi concessum est: sic omnes Doctores, Vasq. Molin. Salas, Villalobos, Perez, Victoria, *suprà*.

Punctum VIII.

Quam probabilitatem de iustitia belli debeat habere miles, vt possit, teneatúrque militare.

1 *Vbi non constat de belli iniustitia, possunt subditi milites obedire & qui ij sint.*
2 *Non tenentur inquirere de iustitia belli, si nulla eis dubitandi ratio sit proposita. Secus si grauis dubitandi ratio proponatur.*
3 *Milites non subditi pugnare non possunt, nisi eis de iustitia belli constet secundum communem sententiam.*
4 *Valde probabile est eodem modo hos milites bellare posse, ac subditos.*

1 SErmo potest esse de militibus subditis Regi bellum inferenti, vel de militibus non subditis. Si sermo sit de militibus subiectis, quoties illis non constat de belli iniustitia, possunt obedire; quia tunc præsumere debent bellum esse iustum, éstque expressa decisio August. *in c. quid culpatur, 23. quæst. 1.* & ita docent de hoc casu aliis allegatis Valent. 2. 2. *q. 40. art. 1 disp. 3. q. 16 p. 2.* Vasq. 1. 2. *q. 19. disp. 66. c. vlt* Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 13. concl. 3.* Nauarr. *lib. 2. de restit. c. 3. in nona edit. 2. p. dub. 12. à n. 160.* Thom. Sanch. *lib. 6. in Decal. c. 3. n. 15.* Salas 1. 2. *tr. 8. disp. vnic. sect. 26. n. 266.* Villal. *tom. 1. tract. 1 diffic. 18.* Suarez *de charit. disp. 13. de bello, sect. 6 n. 8.* Nomine *subditorum*, vt in bello possint pugnare, & teneantur ad superioris præceptum, communiter intelliguntur milites alienigenæ mercede conducti, qui continuis stipendiis sub eodem principe degunt tam tempore belli, quàm pacis: ij enim reputantur tanquam famuli qui suis dominis tenentur parere cùm de iniustitia non constarita docent Nauarr. *summ. c. 15.* Caietan. *in summ. verb. bellum, n. fin. & 2. 2. q. 69. art 1 circa solut. ad 4. dub 2.* Valent. *suprà, vers. si autem miles* Salas *n. 268.* Th. Sanch. *n. 16.* Molin *suprà.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1. d ffic. 18. n. 2.*

2 Maior difficultas est, an ij subditi teneantur inquirere de iustitia belli, antequam militent?

Respondeo cum Suar. *suprà sect. 6. n. 9.* si dubium sit negativum hoc est, si nulla specialis ratio de iniustitia illis repræsentatur, possunt authoritate sui Principis militare, imò tenentur, si præcepto cogantur nulla facta inquisitione; quia bellum indictum à Principe supremo præsumi debet iustum, vt tradit Mascardus *verbo bellum. n. 1.* Menoch. us *de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 96. n. 7* Neque executor sententiæ tenetur de eius iustitia inuestigare: grauéque onus impositum esset subditis, si iustitiam tenerentur examinare; & ferè illis esset impossibile veritatem assequi, cùm raro conueniat rationes bellandi omnibus manifestare. Verùm si subditi dubium habent positiuum, hoc est rationes probabiles pro vtraque parte de iustitia belli, possunt se illis conformare; non tamen existimo teneri, ob ea quæ suprà diximus, subditum obedire, quando probabilem opinionem habet iniustum esse præceptum. Quòd si rationes ita sunt vrgentes de iniustitia belli, vt subditus nequeat illas soluere, teneretur tunc aliquo modo veritatem inquirere, ne se periculo mortali iniustitiæ exponat, ita Suarez *suprà*, & addit hoc onus non esse faciè subditis imponendum.

3 Verùm si milites subditi non sunt, clarum est non teneri obedire. An autem possint causa non examinata, difficultas est.

Communis sententia docet non posse, nisi certi udine morali illis constet bellum iustum esse, ita Thom. Sanch. *suprà*, Molin *disp. 124 in princ.* Sylvest. *verb. bellum 1. a. 9.* & Caietan. *ibi* Ratio est, quia ex bello grauissima damna oriuntur. Vt autem illa possint inferri debet in inferente moralis adesse certitudo de iustitia. Ij autem milites cùm subditi non sint, non tam executores, quàm inferentes debent nominari. Item probari potest ex *reg. 14. de reg. iur. in 6.* ibi, *Non est sine culpa qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet*; rei, inquam, periculosæ, & quæ alteri damnum infert

4 Nihilominus valde probabile est eodem modo huiusmodi milites bellare posse, ac possunt subditi; neque aliquam esse inter illos differentiam, tenet expressè Vict. *à n. 24.* Suar. *disp 13. sect. 6 n. 12.* Vasquez *illo c. 13.* & inclinat Nauarr. *illo dub. 12.* Ratio est, quia cuilibet licitum est alterum iuuare in te, quæ præsumitur iusta, præcipuè cùm non leue emolumentum inde accipiat. Cùm igitur bellum præsumitur iustum ḍum de iniustitia non constat efficitur posse quemlibet in illo iuuare. Et ex iis soluitur supradicta ratio. Fateor enim ex bello grauissima damna oriri, ideóque in authore illius moralem requiri certitudinem de iustitia; at in iuuante sufficit, si probabile sit hanc certitudinem in authore esse. Debet autem esse probabile, quoties de iniustitia non constat: & Princeps vir Christianus, bonæque æstimationis habetur.

Ad *reg. 19* respondeo cuilibet militi importare locare operas suas in bello, neque se immiscet rei periculosæ moraliter, cùm ex probabili opinione operetur. Quæ omnia à fortiori procedunt in bello non pure aggressiuo, sed defensiuo: in hoc enim clarum est sufficere militibus iustitiam aggredientis incognitam esse; vt meritò probabiliter iudicent adiuuare posse se defendentem: ideóque cautè dixit D. Ambrosius relatus *in cap. denique. 14. quæst. 5.* si non potest subueniri alteri, nisi alter lædatur, commodius esse neutrum iuuare: non dixit non posse te iuuare alterum, se commodius esse abstinere. Quod si in adiutorio per intercessionem, de quo ibi, consultius est abstinere à subuentione vnius cum læsione alterius, à fortiori in adiutorio per bellum. In neutro tamen est obligatio.

Punctum IX.

Quam opinionem debeat sequi Medicus in medicamentis adhibendis.

1 *Tenetur Medicus medicinam certam, relicta probabili, & dubia adhibere infirmo.*
2 *Quando nullum medicamentum est certum, tenetur Medicus probabile adhibere, & illo deficiente, applicare dubium.*
3 *Illicitum est experientiam facere in infirmis, an sint medicamenta salutaria, vel nociua.*
4 *Affirmant aliqui licere medicinam, de qua aquè dubitatur, an profutura, vel nocitura sit, applicare infirmo desperato.*
5 *Negatiua sententia communior est, & probabilior.*
6 *Satisfit fundam. n 4. adducto.*
7 *Negant plures licere Medico vti medicina, quam minus probabiliter credit profuturam, relicta ea, quam probabilius credit.*
8 *Contrarium vt probabilius defenditur.*
9 *Potest Medicus agris consulere medicinam, quam alij doctiores salutiferam putant, etsi ipse eis non assentiatur.*
10 *Assistentes infirmo peccant, si relictis remediis à Medico assignatis, vtuntur iis, qua sibi videntur.*

1 IN medicinis adhibendis aliæ reputantur certò allaturæ salutem, aliæ solùm probabiliter, aliæ sub dubio. Vt ergo certa ab incertis separemus, primò certum est, apud omnes teneri Medicum adhibere ægroto, si potest medicinam certam, relicta probabili, & dubia: quia tenetur ratione sui officij, & charitatis ægrotantis saluti prospicere, & nullo modo eum periculo exponere, meritóque infirmus conquereretur de Medico potente securum medicamentum applicare, si applicet solum probabile. Neque obstat quemlibet posse sequi opinionem probabilem, vt possit Medicus relicto medicamento certo vti probabili: non enim est opinio probabilis de tali vsu, etsi sit opinio probabilis de vtilitate medicamenti.

2 Secundò, quando nullum est medicamentum certum, tenetur Medicus probabile adhibere, & quando nullum est probabile, tenetur dubium, modò certum sit medicamentum minimè nociturum: quia tunc nulli periculo infirmum exponit, & ex alia parte potest illo remedio adhibito ab infirmitate liberari. Ergo est applicandum: ita Thomas Sanchez *lib. 1 in Decalog. c. 9. n. 42.* cum Valent. 2. 2. *disp. 3. q. 10. punct. 2. col. 665. vers. altero modo.* Quando dubium æquè est, an nociturum, vel profuturum sit medicamentum, dicemus statim.

3 Tertiò est certum, illicitum esse Medicis experientiam facere de medicamentis, an sint salutaria, vel nociua, etiam in ægrotis desperatis. Tum quia nemini licet morte proximi scientiam consequi. Tum etiam quia sic operans dubius est, an mortem acceleraturus sit medicamento. Ergo peccat, sic docet Azor. *lib. 1. instit. moral. cap. 17. quæst. 11.* Cordoba *lib. 3. quæst. 5.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. num. 87.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1 diffic. 16. n. 1. & 4.* Vasquez 1. 2. *disput. 64. cap. 4.* Salas *ibid. tract. 8. disp. vnic. sect. 14. num. 136 circa finem.* Thomas Sanch. *lib. 1 in Decalog. cap. 9. num. 38* Nauarr. *summ. cap. 25. n. 51.* Sayrus *lib. 1 in claui regia, cap. 10. n. m 6.*

4 Duplex tamen est difficultas. Prima an liceat ægroto, de cuius salute desperatur, medicinam dubiam applicare, id est, de qua æquè dubitatur profuturâ-e, an nocitura sit? Affirmant vt probabilius Thomas Sanchez *lib. 1 in Decalog. cap. 9. num. 39.* cum Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 10. punct. 2. vers. non improbo, col. 664.* Mouentur, quia ex applicatione huiusce

Medici solum sequi potest periculum accelerandi mortem ægro, qui re ipsa moriturus erat. At hoc periculum sufficienter compensari videtur spe, etsi dubia, de eius salute. Ergo poterit Medicus tale remedium applicare; imò, vt sentit Sanchez, tenetur. Explico supradictam rationem. Damnum, quod euenire potest ex tali applicatione, est, quod infirmus breuiori tempore moriatur, v.g. moriturus erat intra tres dies, intra duos moriatur. Vtilitas autem quæ sperari potest, est vita plurium annorum. Ergo non fit contra charitatem infirmo debitam, si periculo ita exiguo exponatur ob tam grauem vtilitatem. Et confirmo exemplo correctionis fraternæ, quam diximus peccatori constituto in extremis adhibendam esse cum dubio an profutura, vel nocitura sit, eo quòd damnum quod timetur, videtur esse longè minus vtilitate sperata: timetur enim ægrotus ob novum peccatum condemnandus, qui alias condemnandus erat, vtilitas autem, quæ speratur, est vitatio æternæ condemnationis. Ergo similiter, &c.

5 Nihilominus communissima sententia, & mihi, quia communior, probabilior, negat licitum esse Medico applicare medicamentum, de quo dubius omnino est, an nociturum, vel profuturum sit, sed necessario requiri, vel quòd certus sit non obfuturum, vel quod probabile sit profuturum: tenet hanc sententiam Abbas *in c. cum nos, de homic. §. ad vlt. n.* 4. Innoc. *ibi n.* 1. Anton. *n.* 5. Sylvest *verb. Medicus, q.* 4. *dicto* 1. Angel. *n* 2. Sayr. *in claui regia lib* 1. *c.* 10 *n.* 9. 10 *&* 11. Salas 1. 2. *tr.* 8. *disp. vnic. sect.* 14. *n.* 136. Vasq. *q.* 19. *art.* 6 *disp.* 64. *c.* 4. *n.* 22. Azor. *lib.* 2. *instit. moral. cap.* 17. *quæst.* 11. Anton. Perez *certam.* 10. *scholast n.* 88 *§. mihi*. Villalobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *diffic.* 16. *num.* 1. idem, meo iudicio, tenet Corduba *lib.* 3. *qq.* 9. 5. *post.* 2. *propos. vers. pro declarat.* Man. 2. *tom. sum. cap.* 51. *n.* 6 *conclus.* 4. quamvis à Thom. Sanch. referantur pro sua sententia, sed immerito, cum necessariò postulent probabilitatem de fructu medicamenti, etsi non ita certam. Ratio est, quia applicans medicamentum, de quo nullam probabilitatem habet esse profuturum, sed potiùs dubitat, an nociturum sit, quantum est ex se, applicat causam efficacem mortis. Ergo non est licita talis applicatio. Confirmo. Ideo omnes Doctores negant Medicis licitum esse infirmis desperatis medicamenta experiri, quia per hanc experientiam, manifesto periculo infirmum exponunt eius mortem accelerandi. Sed idem prorsus est in præsenti casu. Ergo adde, qui dubius est, an nociturum, vel profuturum sit medicamentum, non format iudicium de eius nocumento, vel vtilitate, sed hæret suspensus ac proinde propriè, & in rigore nescit an vtile sit, an damnosum? Ergo cùm applicat, applicat ad experiendum. Experientiam autem facere de medicamentis est omnino licitum. Ergo. Verùm si vtcumque Medico probabile sit remedium profuturum, poterit illo vti, vt ferè omnes Doctores suprà relati tenent: quia tunc non morali periculo mortis infirmum exponit, sed probabili spei salutis. Tandem ipsemet Thomas Sanchez videtur retractasse sententiam *num.* 42. *in fine*. Ait enim, quando est par, aut ferè par mortis periculum, siue adhibeatur medicamentum, siue non, non licet. Quod credo, quando non adest probabilitas aliqua, fore vt prosit.

6 Ex his respondeo ad rationem, & primam confirmationem oppositæ sententiæ. Admitto in hominum existimatione leuioris considerationis esse, exponere ægrotum priuandi periculo vno, vel altero die vitæ, quàm exponere spei consequendi vitam per multos annos. At non debent fieri mala, vt inde eueniant bona: qui enim infirmum exponit periculo accelerandi mortem, periculo mortis exponit, quod intrinsecè malum est.

Ad secundam confirmationem respondeo correctionem non esse causam per se illius noui peccati, & maioris condemnationis, quod in peccatore timetur, quod omnino est per accidens, ac proinde numquam dici potest corripiens exponere peccatorem periculo maioris condemnationis. At medicamentum per se est causa accelerationis mortis, illúdque applicans censetur morali periculo mortis infirmum exponere.

7 Secunda difficultas, an liceat Medico vti medicamento, quod credit minus probabile, esse profuturum infirmo, relicto eo, quod probabilius credit, profuturum? Supponitur non esse medicamentum aliud certum.

In hac quæstione existimat Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 9. *n.* 41. ex obligatione charitatis, non tamen iustitiæ, teneri Medicum applicare medicamentum, quod probabilius credit profuturum idem tenet absolutè non distinguens, de qua obligatione, Sotus *lib.* 3. *de iust. quæst.* 6. *art.* 5. *ad* 4. Salon. 2. 2. *q.* 63. *art.* 4 *centrouers.* 2. *ad* 2. Villalobos *tom.* 2. *sum. tract.* 1. *diffic.* 16. *n.* 6. Vasquez 1. 2. *disp.* 64. *cap.* 4 *fine* Suarez *tom.* 3. *in* 3 *part. disp.* 21. *sect.* 4. *fine & tom* 4. *disp.* 16. *sect.* 6. *num.* 5. Ratio esse potest, quia charitas proximi obligat Medicum, vt certiori modo, quo possit, eius saluti prospiciat. Si ergo omisso probabiliori medicamento, probabile tantùm applicet, non curat infirmum meliori modo, quo potest. Ergo.

8 Verùm contraria sententia mihi probabilior apparet, scilicet non teneri Medicum applicare infirmo medicamentum, quod sibi videtur securius, & probabilius profuturum, sed posse applicare illud quod existimat probabile, & in aliorum opinione probabilius, & securius, ita docet Arag. 2. 2. *q.* 63. *art.* 4. *dub. penult.* Azor. *lib.* 2. *instit moral. c.* 17. *quæst.* 11. Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 14. *n.* 138. referens verba Azor. Montesinos *disput.* 19. *quæst.* 5 *n.* 214. Ioan. Sanch. *in select. disp* 44. *num.* 36. Moueor primò, quia alij Medici applicantes illud medicamentum ritè operantur, cùm existiment probabilius esse profuturum. Ergo ex aliorum opinione poteris tu operari. Secundò non semper quod tibi probabilius apparet, est probabilius, & in te securius, sæpè conueniens esset ob salutem ægrotantis alienote iudicio conformare. Tertiò, graue onus tibi esset impositum, si semper deberes sequi, quod probabilius tibi apparet; teneteris enim examinare causas probabilitatis maioris, cogeterisque quolibet momento medicamenta variare, cùm in hoc iudicio de maiori probabilitate variatio continua soleat esse. Quod enim modò probabilius apparet, sequenti die non sic repræsentatur. Item posses pro libito tibi imponere, vel auferre obligationem, cùm possis quod modò iudicas probabilius, iudicare minus probabile. Quartò applicatio talis medicamenti non est contra obligationem Medici ratione sui officij, vt Thomas Sanchez fatetur, quia neque est temeraria, neque imprudens, sed secundùm regulas artis. Ergo neque est contra charitatem. Charitas enim solùm obligate potest Medicum, vt suo officio satisfaciat. Quapropter existimo, si charitas obligaret Medicum, vt certiori modo, qui sibi videtur infirmum curaret, etiam ad id ex iustitia obligari. Efficitur ergo ex neutro capite obligatum esse curare infirmum certiori modo, qui sibi videtur, sed solùm esse obligatum ex charitate, & iustitia, vt certiori modo, quo possit, vel secundùm suam sententiam vel secundùm sententiam aliorum, infirmum curet.

9 Ex quo fit posse ægris consulere medicinam, quam alij doctiores salutiferam putant, etsi ipse eis non assentiatur, quia potest deponere propriam opinionem, & aliorum sententiæ se conformare. Sic Thomas Sanchez *super num.* 41. cum Nauar. *cap. si quis autem de pœnit. dist.* 7. *n.* 74. *&* 75. *in solut. ad* 3.

10 Aduertit optimè Villalobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *diffic.* 16. *circa fin.* assistentes infirmo sæpè peccare posse mortaliter, quando relictis remediis assignatis à Medico, aliis pro sua voluntate vruntur, & aquam, & vinum infirmo prohibent, vt eius voluntati satisfaciant. Exponunt enim infirmum absque ratione manifesto periculo moriendi saltem citiùs.

PVNCTVM X.

Quam opinionem iudex possit, teneatúrque sequi in iudicando.

1 *Casus proponitur.*
2 *Si probationes efficaciores habeas tam iuris, quàm facti, pro te est sententia ferenda: si æquales, inter vtrumque est diuidenda, tametsi alij sentiant penes iudicem esse applicare cui voluerit.*
3 *Explicatur doctrina.*
4 *Quando sub opinione est positum, an probationes ex parte facti æquales sint, vel sub opinione est positum, cui magis ius faueat negant plures posse iudicem, cui voluerit applicare.*
5 *Contraria sententia communis est, & amplectitur.*
6 *Stantibus diuersis opinionibus de iure partium, aliqui affirmant te posse relicta tua opinione probabiliori, probabiliùs aliorum amplecti si iudex supremus sit, secus si inferior.*
7 *Probabilius posse iudicem quemlibet iuxta opinionem aliorum probabilem iudicare.*
8 *Satisfit contrario fundamento num.* 6. *adducto.*
9 *Sententiam debet ferre iudex secundum ea, quæ allegata sunt, non quæ allegari poterant.*

1 POnendum est posse esse opiniones tam circa factum quàm circa ius ex facto ortum. v.g. contendis cum Petro super hæreditate, probas ad te pertinere, probat ipse similiter, poterunt esse opiniones circa probationes factas, quænam ex illis efficacior sit, an tua, an Petri? Poterunt etiam circa ius ipsum versari opiniones nulla de facto dubitatione posita. v.g. certum est tibi relictum esse legatum in testamento minus solemni, controuersum est inter Doctores, an tibi sit applicandum: factum, inquam, est certum, ius tamen sub opinione. Item controuertis de hæreditate cum Petro, eo quòd ex consanguineus sis Ioannis, qui decessit absque liberis, Petrus similiter contendit eodem titulo consanguinitatis, licèt non in eodem ordine, factum est certum, ius tamen sub opinione. Item accusatis de delicto, capitur informatio, possunt esse opiniones suppositæ informatione de quantitate, & qualitate pœnæ delicto irrogandæ. Iis positis,

2 Dico primò. Si certum sit te efficaciores probationes habere, tam iuris, quàm facti, necessario debet iudex pro te sententiam ferre, quia debet iudicare secundum allegata, & probata: quæ cùm certum sit pro te efficaciora esse, pro te est sententia ferenda, sic omnes Doctores. Verùm si ex parte facti constat

constat probationes æquales esse, & ius æque tibi, & alteri fa-
ueri, affirmat Ioann. Sanch. *disp.44. num. 51.* & Petr. de Le-
de m. *de Matrim. quæst. 45. art.1. dub.2. ad 3.* integrum esse
iudici rem applicare cui maluerit: ita uti cum duo contendunt
de beneficio Ecclesiastico, & pro vtraque parte sunt æqua-
les probationes, seu præsentationes, & æqualis dignitas libe-
rum est iudici cui maluerit applicare. Nihilominus commu-
nissima sententia docet in supradicto casu debere iudicem, si
res diuisibilis est, diuidere, aut si vtiliter diuidi non potest,
debet partes inter se componere, & vtrique satisfacere. Nam
iudex non est dominus rei, sed illius distributor. Debet ergo
distribuere pro qualitate iuris, quod vnaquæque habet; cùm
ergo vnaquæque habeat ius in rem illam æqualiter, nulla est
ratio, quare potius vni, quàm alteri tribuat: sicut enim vna-
quæque pars non potest sibi rem illam integrè vindicare, ne-
que etiam iudex poterit ei integram adiudicare. Debet ergo di-
uidere, aut si diuidi non possit, alio modo satisfacere parti,
cui rem non tribuit. Neque obstat exemplum de beneficio
Ecclesiastico: nam ad beneficium Ecclesiasticum nullus habet
ius etiam iustitiæ distributiuæ, quousque eligatur, sed potiùs
hæc iustitia dicitur, vt ex litigantibus vni tantùm conferatur:
at extra materiam beneficiorum, vtraque pars ante sententiam
iudicis debet ius iustitiæ ad rem illam, quia vtriusque est: ne-
que iudex aliud facit, quàm declarare, cui tale ius competat,
& cùm vtrique æque competat, pro vtraque parte est declaran-
dum: & ita tenet Salon. 2.2. *quæst.63. art.4. conclus.2.* Bannes
ibi, dub.1. circa solut. ad 2. Sayrus *claui regia lib.1. cap.11. n.22.*
Thom. Sanch. *lib.2 de matrim. disp.41 num.16 & lib.1. in Decal.*
cap.9. num.45. malè allegatus à Ioann. Sanch. pro sua sententia,
cùm dicit expresè rem esse diuidendam, quando ex parte facti
æquales essent probationes, idem docet Salas 1.2. *tract.8. disp.*
vnica, sect.12. num.118. & sect.23. n.240. Villalobos *tom.1.*
sum. tract.1. diff.15. n.2. Franc. Suar. *de charit. disp.23. de bello*
s.6. n.4. Æg. de Conin *de matrim. d.34. d.10. n.64.*

3 Dixi, quando ius vtrique parti fauet, rem diuidendam es-
se, si æquales sunt probationes facti: Quia solet contingere,
vt probationes æquales sint, ius tamen non æque vtrique liti-
ganti faueat: fauet enim potius possidenti, quàm non possidenti,
vt constat ex *c. ex litteris, de probationib.* ibi, *Quod si ambæ*
rum partium testes sint æque idonei, possessoris testes præferun-
tur, & ex reg. iuris in 6. *Cùm sunt partium iura obscura, reo*
faciendum est potius quàm actori. Et in causis ciuilibus reus
dicitur qui possidet. Hoc tamen intelligendum est, modo
non sit contra matrimonium, dotem, libertatem, pupillum,
peregrinum, viduam, aliamque causam piam, pro qua, cæ-
teris paribus, etiamsi actores sint, est iudicandum: vt videtur decidi *in cap. fin. de sentent. & re iudic.* Dixi, cæteris pari-
bus. Nam si opinio verior, & magis probata esset in contra-
rium, non deberet tunc iudicari pro patrimonio, & aliis fa-
uorabilibus causis, ex text. *in l.si pars, ff. de inofficioso testament.*
fauorabilibus enim causis, vt benè dicit Mascard. *de probatio-*
nib. ver. opinio, num.14. conclus.1143. debitores sumus, vt alij
iniustitia non fiat *cap. ex tenore, de foro competenti, & c. vlt. de*
donationib. inter vir. & vxor. In criminalibus autem esto accu-
sator probationes æquales cum accusato protulit, imò etiamsi
efficaciores sint, si tamen non sunt conuincentes, non debet
iudex contra reum pronuntiare sententiam, quia ad condem-
nationem debent esse probationes luce clariores, vt bene Salas
sect.12. num.115. conclus.2. Villalobos *supra num.2.* Salon.
concl.2. & multis allegatis docet Masc. *de probationib. verbo de-*
lictum, conclus.197. num.1.

4 Sed quid si probationes ex parte facti non constat æqua-
les esse, sed hoc sit sub opinione vel casu quo probationes sint
æquales, sub opinione positum est, cui magis ius arrideat, vel
denique casu quo vnus excedat alium in probationibus facti,
alius excedit in probationibus iuris: in iis enim casibus poterit-
ne iudex applicare hæreditatem cui maluerit? negat Bannes *su-*
prà 2.2. quæst.63. art.4. dub.1. circa solue. ad 2. Villalobos
diff.15. num.2. & 4. Ægid. de Coninch. *num.94.* Suarez non
distinguens de probabilitate facti, aut iuris *sect.6. num 4.* Ra-
tio est, quia in supradictis casibus æquale ius est ex parte vtriusque, sicut cùm constat æquales probationes de facto habere.
Ergo iudex, qui non est dominus rei, sed dispensator, & di-
stributor, non potest vni applicare, altero omnino excluso,
cùm videatur æquale ius cum alio habere. Debet ergo rem diui-
dere: aut, si diuidi non potest, alia via vtrique parti satisfacere.
Et hæc sententia est satis probabilis.

5 Nihilominus sententia communis (vt ipsemet Suarez su-
pra testatur) affirmat posse iudicem cui voluerit hæreditatem
applicare: sic docent expresè Sayrus *in claui regia lib.1. cap.*
11. num.4. Medina 1.2. *quæst.19. art.6. conclus.2. fol.309.* Sa-
las *quæst.21. tract.8. disp. vnic. sect.12. n.115.* Salon. 2.2. *quæst.63.*
art.4. controuers.2. concl.1 pag.1086. Aragon. *dub. vlt. in fine.* Va-
lent. *disp.5. q.7. punct.4. dub.3.* Petr. de Ledesm. 2. *tom. sum. tract.*
8. cap.22. post.11. concl. diff.1. fol.745. Man. 1. *tom. sum. cap.6. n.1.*
concl.1. Thom. Sanch. *lib.1. in Decal. c.9. n.45.* Ioan. Sanch. *disp.*
44. n.51. tenet glossa *in c. per venerabilem. verbo fauere, de elect.*
& electi potestate, ibi, cum causa fuerit ambigua, iudicem cui
parti fauere voluerit iustè posse, *& reg. in iudiciis, de reg. iuris in*
6. in fine, dicit, *Vtile est in arbitrariis iudicem gratiosum habere.*
Vnde Iason. *l.1. post dotem n.105. ff. soluto matrim.* ait huiusmo-
di causas decidi posse pro amico, & in talibus bonum est iudi-
cem propitium habere, vt dicit Decius *cap.1. de constitut. in*
fin. & traditur *in l. si quis seruum, § si inter duos ff. de legat.2.*
Ratio huius sententiæ esse potest quia iudex tenetur sententiam
ferre in illa causa, & cùm non sit maior ratio fauendi vni po-
tius, quàm alteri, poterit cui voluerit fauere. Quòd verò non
teneatur rem diuidere, aut alio modo satisfacere parti, cui hæ-
reditatem non applicat, sicut tenetur cùm probationes ex par-
te facti æquales sunt, & ius vtrique parti æquè fauet, sic pro-
bo: quia cùm sint æquales probationes facti, & ius æquè vtri-
que fauet, indubitatum est esse æquale ius in vtroque litigan-
te, ac proinde iniustum esse vni illorum integram rem adiudi-
care, alio æquale ius habente excluso. At cùm de æqualitate pro-
bationum, vel iuris non constat, sed sub opinione est positum,
quisnam vincat, simul etiam sub opinione positum est, cui de-
beat hæreditas adiudicari: ac proinde poterit iudex cui volue-
rit fauere, cùm opinionem probabilem de iure sequatur. Dein-
de cum probationes ex parte facti æquales sunt, & ius vtrique
parti æquè fauet, ius ipsum diuisionem, seu compositionem (si
fieri potest) consulit, vt tradit cum Sayro Salon, & communi
sententia Ioan. Salas *suprà à n.118. ex l. & hoc Tiberius ff. de hæ-*
redib. inst. l. sed etsi lege, § adeò, in fin. ff. de petit. hared. l. Titius,
ff. ad Trebel. At cum opiniones sunt, quisnam ex parte facti pro-
bationes efficaciores habeat, vel efficaciora iura, ius ipsum non
consulit diuisionem, vel compositionem, cùm ipsum ius dicat,
iuxta diuersas probabiles sententias Doctorum quemlibet habe-
re integrum ius ad hæreditatem. Poterit ergo iudex applicare
cui maluerit, cùm in hac applicatione se conformet sententiæ
probabili, dicenti illam partem integrum ius habere in hæredita-
tem, integréque illi debitam esse.

6 Maior difficultas est, an stantibus diuersis opinionibus de
iure partium, possis relicta opinione, quæ tibi probabilior appa-
ret, probabilem aliorum amplecti.

In hac difficultate Vasquez 1.2. *q.19. art.6. disp.64. cap.2.* di-
stinguit inter iudicem supremum, & inferiorem, & affirmat iu-
dicem supremum semper iudicare debere iuxta id quod sibi
probabilius est: quia eo ipso, quo iudex est, iudicio ipsius com-
mittitur res iudicanda. Si autem ex aliorum opinione, & iudi-
cio sententiam proferret, non tam ipse, quàm alij iudices fo-
rent. Si verò iudex sit inferior, & videat suam sententiam non
esse ita receptam in praxi, timeatque à superioribus iudicibus
reuocandam, affirmat posse iuxta aliorum opinionem relicta
sua probabiliori, sententiam ferre. Tum quia non committitur
iudici res iudicanda cum tanto dispendio sui honoris. Tum
etiam, quia eius sententia cùm debeat reuocari, nullius effectus
videtur esse. In iis ex toto consentit Anton. Perez *laureat. Sala-*
mant. certam.10 scholast. dub.2. cap.16. n.71. & seqq. Torres *de*
iustit. disp.48. n.9. & Thomas Sanchez *lib.1. in Decalog. c.9. n.47.*
Et de quolibet iudice debere sequi opinionem, quæ sibi proba-
biliori apparet docent Valent. Bannes, & Man. relati *n.4. &* 5.
& Villalobos *diffic.15. n.4. &* 5. Et ratio esse potest, quia iudex
tenetur sententiam ferre in fauorem illius, qui firmius ius cense-
tur habere: firmius autem ius censetur habere, eo ipso quod
probabilius ita putatur. Ergo, & hoc est satis probabile.

7 Mihi tamen probabilior apparet quemlibet iudicum siue
inferiorem, siue supremum, posse iuxta opinionem aliorum pro-
babilem, & quæ ab aliis reputatur probabilior, sententiam fer-
re. Sic tenent Medin. 1.2. *quæst.19. art.6 dub. penult. ad vlt.*
Salas *ibi q.21. tract.8. disput. vnica, sect.12. n.118.* Sayrus *lib.1.*
in claui regia, cap.11, num.9. Aragon. 2.2. *quæst.63. art.4.*
dub. penult. ad vlt. Salon. *ibi controu.2. concl.4.* dicens esse plu-
rium Doctorum Salmant. Petr. de Ledesma. 2. *tom sum. tract.8.*
cap.22. post.11. conclus. diffic.2. pag.946. Garcia 2. *tom. de benefic.*
part.11. cap.5. num.362. Ioan. Sanchez *disp.44. num.50.* & Tho-
mas Sanchez *sup.* reputat probabilem. Moueor, quia nulla est ra-
tio, quare non possis aliorum opinioni conformari in iudicando,
cùm opinio aliorum fortè in re probabilior, & verior sit, & in
praxi conformior. Si ergo alij iudices ex illa iudicantes rectè pro-
cederent, etiam tu procedis illis te conformando. Et confirmo,
quilibet Doctor interrogatus potest respondere ex aliorum
sententia, si responsum fauet interroganti, vt ipse Vasquez
disp.62. cap.9. num.47. docet. Cùm ergo iudex etiamsi supre-
mus sit, interrogetur à collitigantibus de suo iure, potest ex
aliorum opinione respondere, cum eius responsum vni parti de-
beat necessariò fauere.

8 Neque obstant in contrarium adducta. Committitur enim
tuo iudicio res iudicanda, sed non secundùm opinionem quæ
tibi probabilior appareat, sed secundùm eam, quæ pluribus
& doctioribus probabilior videtur. Hoc enim est quod popu-
lo, & litigantibus conuenientius est, & regno, & Regi magis pla-
cet, vt bene dixit Salas *suprà n.114. & num.120.* Quare si con-
staret tuam opinionem probabiliorem ab omnibus reputa-
ri (quod fere est impossibile) in tali casu censerem iuxta il-
lam esse iudicandum, quia tunc pro illa parte esset ius non solùm
firmius, & probabilius, sed omnino certum. At cùm solum

ex tua opinione tibi probabilioti visa, alter ius firmius habeat, non censetur absolutè firmius ius habere, ac proinde non cogeris pro illo sententiam ferre.

9 Aduertit autem optimè Vasquez *suprà*, & ex illo Sanchez *cap.9. in Decalog. num.* 48. iudicem in eligendis opinionibus attendere solùm debere quæ allegata sunt, non quæ allegari possunt. Neque posse alteri parti quæ allegare, vel probare debeat, aperire, cùm hoc sit officium non iudicis, sed Aduocati.

PVNCTVM XI.

Quam opinionem sequi possit Aduocatus.

1 *Qui censeant, & qua ratione, te non posse esse Aduocatum actoris contra reum in causa probabili.*
2 *Contrarium approbatur.*
3 *Potest Aduocatus in causis probabilibus iam vnam, iam alteram partem defendendam suscipere. At in regno Castellæ suscepto patrocinio vnius, non potes contrarij suscipere patrocinium.*
4 *Limitant aliqui in causa sanguinis, vel in causa grauis momenti.*
5 *Non approbatur limitatio.*

1 NOster Valent. 2. 2. *disput.* 5. *quæst.* 16. *punct.* 14. *concl.* 1. & 2. dixit te non posse in causa æquè probabili Aduocatum esse actoris contra reum, attento iure positiuo. idem sentit Syluest. *verbo Aduocatus, quæst* 13. mouetur ex *reg.* 11. *iur. in 6.* cùm sunt partium iura obscura, præcipitur fauendum reo potius, quàm actori. Quòd si dicas textum loqui de iudice, non de Aduocato, præterquam quòd non est certum, cùm absolutè loquatur, hinc desumitur non leue argumentum. Nemini licet petere, & persuadere, quod alius efficere non potest, sed cùm est causa æqualis, tenetur iudex sententiam pro reo dare, & non potest illam præstare in fauorem actoris. Ergo Aduocato non licet id postulare.

2 Verùm communis sententia est posse Aduocatum causam sibi probabilem, etiam relicta probabiliori patrocinari, tam attento iure naturæ, quàm attento iure canonico. Munus enim Aduocati est, veritatem partis, quam defendit, elucidare, & rationibus, ac allegationibus iudicem ad sententiam in fauorem sui clientis inflectere, quod vbi est causa probabilis, fieri pro libito potest. Nam licèt sibi ius contrariæ partis probabilius appareat, fortè iudici non apparebit. Quare Aduocatus non petit à iudice sententiam in fauorem actoris contra reum, casu quo iudex illam dare non possit, sed repræsentat iudici ius actoris, vt ipse examinet, & videat, an possit pro illo sententiam ferre, ipseque Aduocatus existimat posse, eo quòd pars, quam defendit, habeat probabile ius, & fortè aliis probabilius: & ita tenet, & latè probat Burgos de Paz *in proœmio legum Tauri, num.* 409. *& seqq.* Gutierrez *canon. qq. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 24. Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 31. *dub.* 9. Sayrus *claui regia lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 17. Salas 1. 2. *quæst.* 21. *tr.* 8. *disput. vnica, sect.* 11. *n.* 104. Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 9. *n.* 51. Ioan. Sanchez *disp.* 44. *n.* 54. *fine.* Vasquez *disp.* 64. *c.* 1. *numer.* 4. Nauarr. *summ. cap.* 25. *n.* 28. Azor. *tom.* 1. *lib.* 2. *inst. c.* 17. *q. vlt.* Villalobos *tom.* 1. *summ. tract.* 1. *diffic. c.* 14. *n.* 3. & affirmat esse communem Anton. Perez *certam.* 10. *scholast. dub.* 2. *c.* 15. *n.* 67. *& seqq.* & probabilem reputat Valent. *suprà conclus.* 4. & insinuatur *in cap. si virgo* 34. *q.* 2. & colligitur ex *l. rem non nouam. §. patroni. C. de iud.* vbi lex solum causam desperatam præcepit Aduocato deserere.

3 Ex quo fit attento iure naturæ, & canonico posse Aduocatum inter causas probabiles iam vnius partis iam alterius patrocinium suscipere, & in diuersis articulis, & diuersa instantia, putà aduocando pro vna in causa principali, & pro alia in causa appellationis. Est res certa, vt tradit Ioan. Andr. & Prapositi. *in cap. disciplina, distinct.* 46. Speculator. *titul. de Aduocatis.* Syluest. *suprà, quæst* 13. Verùm etiam in eadem causa (si absit scandalum) quia dum pro vtraque parte est probabilitas, neque apparet iustitia, vtraque pro libito defendi potest: neque enim maior ratio est, quare potius possit vnam, quàm aliam defendere. Si dicas arctatum esse defendere eam, quam primò suscipit, eo quòd allegans contraria non sit audiendus, *l.* 1. *C. de feriis, l. cum precum. C. de liberali causa*: facile respondetur allegantem contraria facta non esse audiendum, secus allegantem contraria iura. Verùm etsi hoc ita sit, attento iure naturæ, & canonico, vt suprà relati Doctores docent. At attento iure nostri regni nulli Aduocatorum licet vnius litigantis causa suscepta alterum in eadem causa patrocinari ex *l.* 13. *tit.* 16. *lib.* 2. *noua compil.* & hoc non solùm in eadem instantia, sed neque in diuersis, vt probat Azeuedo *ibi*, cum aliis, & Burg. de Paz *in proœmio leg. Tauri n.* 410. Salas *sect.* 12. *n.* 119. Addit tamen Azeuedo *l.* 17. *n.* 5. *&* 6. lite nondum cœpta, & actibus nondum factis per aduocatum posse de rigore pro contraria parte aduocare, si ei salarium non soluatur: at indecens esse ob non solutum salarium partem suscepta relinquere, & in aliam inflectere, nisi de licentia iudicis, & placet dictum.

4 Supradictam doctrinam limitant aliqui, ne habeat locum in causa criminali, sanguinis, & honoris. & in causa ciuili maximi momenti, qualis esset alicuius insignis maioratus vel possessionis omnium bonorum. In iis enim existimant te non posse causam minus probabilem defendere, in reliquis verò minoris momenti posse: ita tradit Sotus *lib.* 5. *de iustit. q.* 8. *art.* 5. Bannes 2. 2. *quæst.* 71. *art.* 4. *in* 1. *part. dub.* 6. Salon. 2. 2. *q.* 62. *art.* 3. *contr.* 2. Aragon. *ibi.* Mercado *lib.* 6. *de contr. c.* 8. Burgos de Paz *suprà num.* 421.

5 Verùm hæc limitatio necessaria non est, vt rectè Vasquez *suprà*, ex quo Salas, Thom. Sanchez, Villalobos, Anton. Perez, & alij suprà relati desumpserunt. Quia Aduocatus ideo in rebus minoris momenti causam probabilem patrocinari potest, quia eius munus solùm est merita clientis sui allegare, & iudici examinanda, & decidenda proponere, & si iusta sunt, rogare, & persuadere, vt pro illo sententiam ferat: quæ ratio æque probat siue res sit maioris, siue minoris momenti, siue ciuilis, siue criminalis. Neque item limitanda est doctrina, vt limitat Thom. Sanchez *suprà num.* 54. ad causam parum probabilem. Nam dato quòd probabilis sit, poterit absolutè eius patrocinium Aduocatus suscipere, sicuti potest cliens illam intentare. Quotiescunque enim potes contra aliquem mouere litem, poteris Aduocatum habere, vt benè dixit Vasquez *n.* 4. & consentiunt reliqui Doctores absolutè loquentes.

Aduertunt Syluest. *verbo Aduocatus quæst.* 10. Salas *sect.* 11. *n.* 103. Thom. Sanch. *n.* 51. Ioan. Sanch. *n.* 54. Vasquez *cap.* 1. *n.* 3. & alij debere Aduocatum clienti suo veritatem aperire, neque illi firmius ius, quàm habeat, proponere. Quòd si illum decipiat, existimat, & benè, Thom. Sanch. *suprà*, & Syluest. obligatum esse restituere, casu quo cliens cognito dubio causæ non esset litigaturus.

DISPVTATIO III.

De conscientia dubia.

QVÆ in disput. præcedenti desiderari poterant, inuenies in præsenti.

PVNCTVM I.

An operari ex conscientia dubia peccatum sit.

1 *Qua ratione conscientia dubia esse possit.*
2 *Conscientia dubia esse potest, vel de iure, vel de facto.*
3 *Aliud dubium est speculatiuum, aliud practicum.*
4 *Cum dubio speculatiuo stat iudicium practicum de recta operatione.*
5 *Operari cum dubio practico est intrinsecè malum.*
6 *Dubitans speculatiuè de aliquo præcepto, si rationabiliter dubium non deponat, obligatus est partem tutiorem eligere.*
7 *Quæ sit pars tutior.*
8 *In quibus sita sit difficultas.*

1 SVppono ex dictis in princ. huius tractatus, dubiam conscientiam dupliciter se habere. Primò, si rationibus hinc inde perpensis, non valet intellectus iudicium etiam probabile efformare, sed hæret anceps. Secundò, si reflexè iudicet sibi incertum esse, an res illa ita sit, vel non sit.

2 Suppono secundò hanc conscientiam dubiam esse posse, vel de aliquo iure, vel de aliquo facto. De iure, vt si dubites, an lata sit lex, vel præceptum: de facto, vt si dubites an occideris, vel alterius damni causa fueris, ex cuius occisione, vel damnificatione obligatus es restituere.

3 Suppono tertiò, aliud esse dubium speculatiuum, aliud practicum, v. g. dubitare potes, an hæc res, quam possides, tua sit, non tamen dubitas, an illam possis retinere; imò de retentione es certus ratione possessionis, etsi de proprietate dubites. Item certum est diebus festis esse præceptum audiendi Missam, dubitas tamen, an excuseris ob aliquam circunstantiam. Ad regulandas actiones attendi debet dubium practicum, quod contingit, quando hic, & nunc dubitas, an aliquo præcepto tenearis.

4 Suppono quartò, cùm dubio speculatiuo stare optimè posse iudicium practicum de recta operatione, vt in exemplis allatis constat. Requiritur autem, vt quis cum dubio speculatiuo rectè operetur, aliquam rationem efficacem, seu probabilem habere, quæ tale dubium practicè deponat, hoc est, quæ sibi persuadeat hâc, & nunc talem operationem licitam

licitam esse ; aliàs contra rationem operaretur , iudicio illi speculatiuo non se conformando. Si enim generaliter iudices nemini licere die festo seruilia opera facere ; causa aliqua debet adesse , ob quam iudices tibi licitum esse : aliàs peccabis illa exercendo. & ita tenet Cordub. *lib.3.qq. quæst.5. dub.5.post. 1. propos.* Suarez 5. *tom.in 3.part.disp.40.sect.5.n.24.* Vasquez *1.2.q.19.art.6. disp.65.cap.1.n.2.& 3.* Thomas Sanchez *lib.2. de matr.disp.41.n.6.& lib.1.in Decal.c.9.n.3.& c.10 n.7.& 8.* Ioan. Sanch. *disp.42.n.1.* ex quo fit ad variandum iudicium speculatiuum necessariò requiri diligentiam aliquam , vt benè dicit Th.Sanch.*suprà illo c.10. n.7. & 8.* quia non pro libito variari potest. At diligentia est requisita ad inuestigandam rationem aliquam probabilem : illa autem inuenta nihil amplius desideratur. His positis.

5 Dicendum est operari cum conscientia practicè dubia, hoc est, cum dubio , an hic , & nunc aliquo præcepto teneatis, esse intrinsecè malum & peccatum. Est conclusio ab omnibus recepta. Primò, quia sic operans manifesto periculo transgredendi præceptum, & legem Dei te exponis. Secundò , facis contra amicitiam Dei, siquidem eius voluntati præfers tuam , vel aliorum vilitatem, ob cuius gratiam facis opus , de quo dubitas gratum , vel ingratum sit Deo , nihil existimans sitne illi ingratum. Tertiò, talis operatio bona esse non potest , ad rectam enim operationem cognitio de bonitate obiecti requiritur, aliàs voluntas non dicetur bonum amare. Qui autem dubitat de bonitate , non potest dici obiecti boni cognitionem habere. Ergo non potest talis cognitio communicare bonitatem operationi. Malitiam autem benè potest communicare : quia ad hoc sufficit cognoscere malum sub dubio , bonum enim ex integra causa , malum ex quolibet defectu. Neque ad hanc malitiam necessarium est iudicium reflexum , quo iudices incertum esse,an sit malum id de quo dubitas, sufficit enim dubitare esse incertum , vt bene probat Vasq.1. 2. *disp 65.c.1.n.4* & Th. Sanch.*lib.1.in Decal.c.10.in princ.* Suar.*6.tom.in 3.part. disp 40. sect.5.n.2.*

6 Hinc fit dubitantem speculatiuè de obligatione alicuius præcepti , si rationabiliter dubium non deponat , obligatum esse eligere partem tutiorem. Est conclusio euidens ex suprà dictis. Nam dubium speculatiuum infert necessariò dubium practicum per se , nisi ex aliqua circunstantia deponatur. Ergo vt peccatum non committatur , debet sic dubitans pro viribus periculum peccandi vitare. Tenetur ergo eligere partem tutiorem ; & in hoc casu regula iuris, *In dubiis tutior pars est eligenda*, non est consilium , sed præceptum , vt benè aduertit Th.Sanch *lib.2.de matrim.disp.41.n.9.*& Azor.*tit.1.in.st.moral. lib.2.c.16.in fine*,& videtur decidi *cap. illud dominus. de clerico excommunic.*

7 Illa autem dicitur pars tutior , in qua nihil mali repræsentatur , quòd si duo præcepta incompatibilia concurrant , quæ dicenda sit tunc pars tutior , non est facile definire. Firma enim regula tradi non potest , cùm semper præceptum diuinum positiuum naturali præstatut ob bonum commune. Præceptum enim seruandi sigillum confessionis , consecrandi in duplici specie, cuilibet alio præcepto seruandi vitam, & honorem cuiuslibet præualet. E contra verò præceptum naturale seruandi vitam , honorem, diuitias proprias , vel alienas, præcepto diuino seruandi festum , communicandi , & similibus aliis antefertur. Quapropter quòd alicui attentis circunstantiis , & examinatis rationibus pro temporis opportunitate minus malum sese obtulerit , illud respectu illius dicendum est pars tutior , ac proinde eligendum iuxta textum *in c. duo mala , 15. dist. & in c. nerui testiculorum , ead. dist.* Quòd si discernere non valeat , quodnam ex illis præceptis præualeat , quodlibet eligere potest , cùm non sit maior ratio vnius quàm alterius, & vtrumque impleri nequit , vt relato Corduba , & Medina docet Th.Sanch. *lib.1.in Decal.c.9. num.19.*

8 Difficultas solùm est , qua ratione dubium speculatiuum, & practicum deponi possit, vt licita sit operatio, siue vnum, siue duo præcepta incompatibilia concurrant , quod in sequentibus punctis examinare pergimus.

Punctum II.

An possessio legitima in materia iustitiæ sufficiens titulus sit deponendi dubium conscientiam, & honestandi operationem.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Quid sentiat Adrian.*
3 *Quid Sotus , & alij.*
4 *Possidens rem bona fide,& facta sufficienti diligentia,an sit sua,si vincere dubium non potest , eam poterit retinere.*
5 *Proponitur obiectio.*
6 *Soluitur.*
7 *Suborta dubitatione debet fieri diligentia ad inuestigandum verum dominum.*
8 *Si hanc diligentiam omittas, cùm dominus comparere potuerat, teneris ad restitutionem.*
9 *Probabile est oppositum.*
10 *Si præmissa debita diligentia propendes magis rem illam alienam esse:affirmant plures te obligatum esse restituere , vel saltem diuidere.*
11 *Probabilius est te obligatum non esse.*
12 *Possessio legitima titulus est sufficiens non solùm ad retinendam rem,sed etiam ad illam alienandam.*
13 *Alienans contractu oneroso , debes monere emptorem de dubio.*
14 *Si certo tibi constat debitum contraxisse,dubius tamen es, an solueris , teneris soluere.*

1 VErbi gratia , dubitas de re , quam legitimè possides an tua sit , poterisne retinere, & alienare?

2 In hac re Adrian.4. *de rest. quæst.de præscrip.§. hoc.suppositio, & quodlib.2.art.2.ad 2.confirm. primi argum.* asserit facto examine sufficienti , si adhuc permanes dubius , debere rem illam restituere. Quia in dubiis pars tutior est eligenda, *cap. iuuenu , de sponsal.cap.ad audientiam , de homicid.* Constat autem tutius esse restituere , quam retinere : quia in restitutione nullum potest esse peccatum,neque iniustitia, in retentione verò esse potest.

3 Sotus *in 4.de iust. quæst.5.art.vlt. prope finem.* Martin.de Ledesm.2. *part.4.q.18.art.1. dub.14.fol.231.* Aragon.2.2.q.62. *art.1 tract.de domino ante.§.his constitutis.* & reputat probabile Corduba *lib.3.qq.6.ad 3.in 1.sf. lut.* d cunt te teneri diuidere rem cum persona, de qua dubitas an eius sit,si persona est tibi cognita : si illam non cognoscis , cum pauperibus est diuidenda. Quia stante æquali dubio,æquale ius videtur esse vtriusque partis.Ergo res diuidi debet.

4 Alij tamen Doctores (quibus libenter assentior) absolutè docent , si rem bona fide possedisti , & postea dubitas cuius sit ; factáque sufficiente diligentia ad inuestigandum verum dominum,vincere dubium non potes,te posse retinere.Quia possessio est sufficiens titulus deponendi dubiam conscientiam,& honestandi retentionem : sic Couarr. *reg.possessor.2 part.§.7.nu.4.& reg.peccatum,3.part.initio,n.4.*Molin.*tom.1.de iust.tr.2.disp.35. fine,& disp.36.concl.1.*Villalobos *tom.1.sum.tract.1. diffic.20.n. 1.* Th.Sanchez *lib.2.de matr.disp.41.n.12.& lib.1.in Decal.c.10. n.9.* Salas *1.2.tract.8. disp.vn.sect.23.n.223.* Vasquez *disp 66.c. 7.à n.36.* Sayrus *lib.1.in claui regia c.13.n.13.* Anton. Perez *in sua laurea, certam.10.scholast.n.127.*Azor.*tom.1 lib.2. cap.19. q.5.& q.8. ad primam rationem.* Ægid. de Coninch *de sacram. disput.34. dub.10.n.93.* Ioann.Sanchez *disp.43.n.12.* & alij plures possent referri. Probo primò ex *reg. iur. in 6.65.& reg 170. ff. eodem.* In pari causa , & delicto melior est conditio possidentis. Cùm ergo æqualiter dubites , an tua, vel aliena res sit , & ex alia parte tu possideas , melior est tua conditio , vt possis retinere. Secundò in foro externo spoliandus non esses in tali dubio re illa , siquidem cùm sunt partium iura obscura , reo potiùs fauendum est , quàm actori , ex *reg.11.de irregul. iur. in 6.* & quia possessor bonæ fidei sine plena , & euidenti probatione in contrarium remoueri non debet. *Lib.1. in fin. C. de conditionibus inserris* , & probat Salas *sup. num. 226.* & Molin. *de primogen. Hispan. lib.3. cap. 4 num. 32.* Sed forum internum semper externo conformari debet , quando externum falsa præsumptione non innititur , vt docent Bard. *authent. ingressi, num.49.C.de sacrosanct. Eccles.* Sotus *lib 4.de iust.q.5. artic.3. vers. quarto arguitur* .Couarr. *in cap cùm esses num.7.de testam.1.* Vasquez *1.2. com.1.disp.66.cap.1.num.3.* Salas *quæst.21. tract.8.disp.vn.sect.18.n.166.& n.171 & n.226* Garcia *2. tom. de benefic.part.9.cap.1.n.10.* Thomas Sanchez *lib.1. de matrim. disp.5.num.20.ad medium , & lib.2.de matr.disp.41.n.12.& lib.1.in Decalog.cap.10.num.9.& num.11. & lib.2.c.23.n.40. in fine.*Suarez *de censur.disput.40.sect.5.num.16.* Ioan. Sanchez *in select.disp.42.num.4.circa finem, & disp.48. num.55.* & alij ab ipsis relati. Ergo cùm in foro externo spoliandus re possessa non esses , neque etiam in foro interiori te debes spoliare. Tertiò , esto æquale sit dubium , an tua, an aliena res sit , at non est dubium te illius esse possessorem. Ergo nulli facis iniuriam in possidendo. Quartò, duplex ius superare debet vnum : ex parte tua est duplex ius in re, quam possides , alterum ius dubium proprietatis , alterum ius certum possessionis: Ex parte alterius est solum ius dubium proprietatis : Ergo tuum ius superius est iure alterius. Ergo non est , cur rem , neque aliquid illi ex à te debeas expellere.

5 Dices , ex tali dubitatione possessionem interrumpi , cessat enim bona fides in possidente, quæ consistit in eo quòd æstimet rem , quam possidet , suam esse , quod non potest æstimare , qui dubitat : cessante autem possessione,iam æquale ius est vtriusque partis. Ergo res retineri non potest ab vno,sed vel relinqui debet à dubitante. vel diuidenda inter vtrumque.

6 Facile obiectioni fit satis. Dubitatio namque impedit bonam fidem in incipiente possidere , quia iniuste rem sibi arrogat , quam non magis æstimat ad se , quàm ad alium pertinere. At in continuatione possessionis solum requiritur, vt ignoret esse alienam , quia dum non probatur esse alienam , pro possi-

dente est præsumptio, vt definitur expresè *cap. si virgo. 34. q. 1.* ibi, *in iure prædiorum tandiu vnusquisque possessor bonæ fidei dicitur, quandiu possidere se ignorat alienum*, & tradit multis relatis Couarr. *ad reg. possessor. 2. p. §. 7. n. 3. & seqq.* Ioan. Med. *Cod. de restitut. q. 17.* Lessius *lib. 2. de iust. c. 6. dub. 3.* Quocirca dum de veritate non constat, semper possidenti fauendum est, neque obligandum aliquid restituere. iuxta *l. is qui destinauit. ff. de rei vindic. & §. retinenda, Instit. de interdictis*, & consonat *lex 27. tit. 2. part. 3.*

7 Appositi notanter in conclusione, facto examine ad inuestigandum verum dominum, te posse rem, de qua dubitas, retinere, si ille non comparet. Requiritur enim suborta dubitatione diligentiam facere ad inuestigandam veritatem. Hæc namque inuestigatio necessaria est, vt vnicuique quod suum est reddatur. Ita Doctores *num. 4. in princ.* relati. Illa autem inuestigatione durante, non potes vti re, quæ vsu consumitur, alioqui frustrà dominus quæreretur. Poteris tamen vti illa, quæ vsu non consumitur. Si enim esset equus, vel mancipium, potes illo vti dum adhibes diligentiam animo soluendi domino pretium illius vsus, deductis alimentorum expensis. sic Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disput. 41. quæst. 2. concl. 3. num. 21.* Salas *disp. vnic sect. 23. n. 228.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 2. diff. 20. num. 4.*

8 Si omittas inuestigare dominum, quando ipse posset comparere, & ea de causa postea non comparet, communis sententia tenet te ea de causa possessorem malæ fidei constitui. Quia ex aliqua omissione contra iustitiam sequitur dominum non comparere. Teneris ergo tanquam possessor malæ fidei rem & fructus pro qualitate dub j restituere. ita Mol. *tom. 1. de iust. tr. 2. disp. 36. concl. 1.* Th. Sanch. *disp. 4. n. 13.* Villalob. *n. 2.* Salas *n. 317.*

9 Probabile est, si dominus non comparet, te non esse obligatum ad aliquam restitutionem. Nam esto peccaueris contra iustitiam in omittenda inuestigatione veri domini, cùm comparere probabiliter poterat, at non obinde te malæ fidei possessorem constituisti. Quia nunquam certus fuisti rem alienam possidere: quod videbatur necessarium ad amittendam possessionem antea acquisitam: & ita docet Rebell. *de oblig. iust.* (esto tutius, & probabilius reputet oppositum) *1. part. lib. 2. q. 5. de rest. n. 12. §. sed quid.*

10 At quid dicendum, si præmissa debita diligentia, & dubius sis, propendeas tamen magis rem illam esse alienam, teneris ne restituere, vel dividere?

Affirmant plures te teneri dividere, si diuisibilis est, sin minus recompensationem facere tantundem in æstimatione præbendo, sic tenet Salon. 2. 2. *q. 62. art. 6. controu. 4. concl. 4.* Bannes *ibi in præmb. ad quæst. 62. dub. vltim. concl. 2. & quæst. 40. art. 1. dub. 5. concl. 4.* Valent. 2. 2. *disp. 3. qu. 16. p. 2. col. 5. vers. si autem* Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 4. concl. 2. num. 19.* Ægid. de Coninch. *disput. 34. de sacram. matrim. dub. 10. num. 93.* Quia tunc non est par causa tua, & aliena, vt possessio tibi sufficiat: imò illa maior propensio videtur æquialere possessioni.

11 Nihilominus probabilius existimo te non teneri dividere rem legitimè possessam, etiamsi magis propendeas alienam esse, & etiam si id probabiliter iudices, modò certus moraliter non sis, alienam esse. Possessio enim præponderat omnibus rationibus non conuincentibus: & ita docet Vasquez *disp. 66. c. 7. n. 42.* Salas *sect. 23. n. 231.* Thom. Sanch. mutans sententiam *lib. 1. in Decal. c. 19. n. 9.* Qui benè aduertit te debere etiam probabiliter iudicare esse tuam, vt possis retinere; aliàs retinens operareris contra conscientiam.

12 Non solùm possessio legitima est titulus sufficiens, vt dubitans, sitne res tua, vel aliena, eam possis retinere, sed etiam vt eam possis alienare. Quia inutilis tibi esset possessio, si re possessa vti non liceret, imò potiùs esset onerosa, si illam intactam seruare deberes. ita Vasq. *n. 38.* Salas *n. 227.* Thom. Sanch. *de matrim. lib. 2. disp. 41. q. 2. concl. 4. n. 22.* Couarr. *reg. peccatum, 3. part. in princ. n. 4* Ioan. Sanch. *disp. 43. n. 12.* Perez, & Villalobos *suprà.*

13 Aduertunt tamen Couarr. vterque Sanchez, Salas, & alij, si vendas rem, sic sub dubio possidens, te debere monere emptorem de dubio, quod habes, quando probabilis spes est dominum comparituram. Quia vendis rem vitiosam, expositámque periculo, vt comparente vero domino ab emptore extrahatur. Hoc enim vitio, & periculo detecto vel emptor non emeret, vel emeret viliori pretio. Quod si spes moralis non est, vt certò vetus dominus compareat, non teneris monere de dubio, quia tunc emptor morali periculo non exponitur. sic vterque Sanch. 2. 2. *quæst. 62. art. 6. dub. 5.* Fach. *l. b. 1. contr. c. 64. in paruis fol. 118.*

14 Obseruandum denique est supradictam doctrinam non procedere in debitis certò contractis, & solutione dubia: si enim certò tibi constat debitum contraxisse, dubius tamen es, an solueris, teneris soluere; quia possidet alius actionem debiti contra te, quia idem in dubio priuare non potes. Dubia enim exceptio non potest excludere excipientem, ex *l. Titia textores, ff. de legat. 1.* & ex his, quæ notat Bald. *l. non solum, §. sed vt probari, ff. de noui operis nunciat.* Deinde quia iustitia petit æqualitatem, & debito certo non est æqualis dubia solutio. ita Vasq. *disp. 66. c. 6. fine, n. 43.* Salas *n. 231 fine* Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 19. n. 12.* Suar. *tom. 2. de relig. lib. 2. de iuram. c. 33. n. 7.* Ioan. Sanch. aliis relatis *disp. 42. n. 9.*

Punctum III.

An possidens mala fide teneatis rem integram restituere, cùm dubius es ad quem pertineat.

1 *Si à possessore bonæ fidei rem furto accepisti, & dubitas, an eius sit, teneris integram ei reddere.*
2 *Si titulo emptionis, vel donationis rem sub dubio furtiuam possederis, & facta diligentia dubium persistit, teneris diuidere inter eos, de quibus dubitas.*
3 *Limitandum est nisi à possessore bonæ fidei acceperis.*
4 *Emens rem furtiuam, vt domino reddas, non peccas.*
5 *Emptor bonæ fidei dicetis, cùm nulla ratio conuincens se tibi offert rem emptam esse furtiuam.*

1 EX dictis superiori puncto constat, si à possessore bonæ fidei rem furto accepisti, & dubitas an sit eius, teneri te ei integrè reddere. Quia iniustè illum spoliasti, neque habes titulum, ratione cuius possis rem, aut partem illius retinere. & ita tradit Nauar. *c. 17. num. 217.* Cordub. *in summ. quæst. 111. a. 2. concl. 3.* Molin. *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 25. §. verum* Nauarr. *de rest. lib. 3. cap. 1. dub. 8 n. 350.* Salas *tract. 8. disp. vn. sect. 23. n. 234.* Thom. Sanch. aliis referens *l. b. 2. de matr. disp. 42. concl. 6. n. 26.* Villalobos *tom. 1. summ. tract. 1. d'ffic. 20. n. 6.* Ioan. Sanch. *disp. 43 num. 13.*

2 Verùm si dubitas, an res sit furtiua, & titulo emptionis, aut donationis possedisti, teneris facta diligentia, & dubio persistente rem diuidere inter te & eos de quibus dubitas. Quia tunc pro nullo stat præsumptio, ac proinde omnes æquale ius habent. Pretium autem à te datum in causa esse non potest, quominus debeas aliis, qui non acceperunt, & de quibus dubitas, an eorum sit res, satisfacere. Sicut si comparet verus dominus, teneteris illi integram restituere, etiamsi pretium dedisses, quia mala fide illud dedisti. sic Salas *illa disp. vn. sect. 23. n. 231.* Th. Sanch. *concl. 5. n. 24.* Villalobos *n. 5.* Molin. *illa disp. 35. §. verum, & dise. 36 fine.*

3 Limita supradictam doctrinam, nisi à possessore bonæ fidei acceperis; tunc enim etsi dubius acceperis, at non comparente domino post factam diligentiam, poteris retinere rem, & illa vti quia succedis loco possidentis, à quo accepisti titulo emptionis, vel donationis. Qua ratione emens mancipia ab aspottantibus, etsi dubius emeris, an fuerint furtiua; at facta diligentia pro inuestigando verum dominium, si spes moralis sit, fore vt compareat, illóque non comparente potes retinere. Quia tunc non est possessio pro libertate mancipij, sed pro possessore bonæ fidei, qui illud vendit, & cuius loco tu successisti. sic Molin. *disp. 36. concl. 1. & 3.* ex quo desumpserunt Sanchez *illa disp. 41. de matrim. num. 28.* Ioan. Sanchez *disp. 43. num. 14.* Salas *n. 236.*

4 Sed inquires primò, an emens rem furtiuam, vt verum dominum inquiras, & eam illi tradas, peccet.

Respondè te non peccare, imò gratum domino fore, qui nunquam alia via rem esset habiturus. sic Couar. *reg. peccatum, 3. part. initio, n. 4.* Bannes 2. 2. *q. 62. art. 6. dub. 5. concl. 1.* Salon. *ibid. contr. 4. concl. 2.* Th. Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 41. n. 29.* Salas *1. 2. tract. 8. disp. vn. sect. 23. n. 237.* Villalobos *diff. 20. n. 8.* Quòd si dominus non comparuerit, teneris rem in pios vsus conuertere, deducto pretio. Quod similiter deducere potes domino comparente, cùm vtiliter eius negotium gesseris, ac proinde non est æquum te in amissione pretij condemnare. sic Salon. Bannes, Sanch. & Villalob. *suprà.*

5 Inquires secundò, quid requiratur, vt emptor bonæ fidei dicatis, sufficiéne ignorare rem esse furtiuam, & credere non omnia ab aliquo vendita furtiua esse, esto rumor, seu vehemens suspicio sit illum multa furtiua vendere? Negat Molin. *illa disp. 35.* sic illum multa furtiua vendere. Mercado *lib. de contr. c. 20. in fine. concl. 2. & concl. 4. in princ.* Mercado *lib. de contr. c. 20. fol. 104.* Th. Sanch. *disp. 41. n. 27.* Salas *n. 235.* Villalobos *diff. 20. fol. 104.* Th. Sanch. *disp. 41. n. 27.* Salas *n. 235.* Villalobos *diff. 20. n. 7.* Mouentur, quia periculo te exponis rem alienam retinendi, *n. 7.* Mouentur, quia periculo te exponis rem alienam retinendi, ac proinde bonæ fidei possessor dici non potes. Hoc tamen intelligerem quando rationes efficaces, seu moraliter conuincentes adessent venditorem vendere rem furtiuam, non quando dubiæ essent, & probabiles: tunc enim deponere debes dubium, & intelligere, alium ritè vendere, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur, neque in dubiis delictum commisisse, ex reg. iuris, & ex *l. meriro, ff. pro socio.*

* *
*

PVNCTVM IV.

An consulens homicidium, vel furtum, vel furem, aut homicidam socians, aut alio modo adiuuans, dubitans tamen an alius absque tuo consilio, vel adintorio furtum, homicidiúmve præstaret, tenearis de damno sequuto.

1 *Affirmatiuam partem defendit Thomas Sanchez.*
2 *Oppositum alij Doctores non contemnendi docent.*
3 *Conciliantur opiniones.*
4 *Depositarius, vel commodatarius, si dubitat, an sua culpa perierit res deposita, vel commodata, non tenetur ad restitutionem. At in foro externo condemnabitur, dum non purgat præsumptam negligentiam.*

1 THomas Sanchez *lib. 2 de matrim. n. 17. disp. 41.* affirmat te teneri primò, quia in dubio nemo præsumitur delictum admissurus, ex *lib. merito ff. pro socio.* & tradit Felin. *cap. 1. de offic. deleg. n. 13. vers. virùm autem, & cap. sicut dignum, de homicid. n. 11. concl. 3.* Decius *in reg. consil. 47. n. 9. ff. de reg. iur.* Non ergo homicida ille, vel fur præsumi debet admissurus delictum, nisi tuum consilium, vel adiutorium staret. Secundò in hoc dubio possessio est contra te, non pro te. Constat enim de tua actione iniusta, quæ apta est damnum causare, constat idem de damno causato. Ergo tibi incumbit onus probandi non causasse. Ergo dum non probas, necessariò iudicandus es causauisse, vt docet Bald. *in lib data opera, num. 52. C. qui accusari non possunt.* Ananias *id cap. ad audientiam, num. 10. de homicid.* Angel. *lib. 1. in princ. vers. vltimò est videre, ff. de eo per quem factum erit.*

2 Alij Doctores oppositum docent. Affirmant namque in casu dubij te non teneri. Quia in dubiis (præcipuè in materia iustitiæ) melior est conditio possidentis. *lib. si ob turpem causam, ff. de condict. ob turpem causam.* Syluest. *restitutio. 3. qu. 6. dicto 2. initio.* Ioan. Med. *C. de restit. q. 7. ante vers. si autem consil.* Petr. de Nauart. *lib. 3. de rest. c. 4. dub. 4. n. 48. vers. tertio colligo.* Henr. *lib. 14. de irreg. c. 3. n. 4.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diff. 10. n. 9.* Sayrus *in claui regia lib. 10. tract. 2. c. 8. numer. 1. fine.* Rebell. *de oblig. iustit. 1. p. lib. 2. q. 14. sect. 2. n. 5. & 7.* & Tabiena *verbo restitutio, q. 23. n. 24.* vbi solum consulentem obligat restituere, quando credit consilium fuisse efficax. Eman. Saà *verb. rest. n. 25. aliàs 36.*

3 Existimo in hac re non posse Doctores dissidere, affirmo namque in casu dubij (quod verè dubium sit) an ex tua actione damnum subsecutum fuerit, te nullo modo teneri satisfacere. Non enim æquum est te obligare satisfactionem certam exhibere, cum certum non sit damnum dedisse. Verùm ex eo solùm, quod consulueris, vel associaueris furem, vel homicidam, tibi moraliter constare debet causam esse damni facti, quia communiter sic consulentes, vel associantes cooperatores sunt, vt bene dixit Carbon. *tract. de restit. q. 66. vers. quartum dictum*, & ita in consulentem transfertur onus probandi suo consilio damnum non feciſſe, quia dum constat de malo consilio, præsumit ius causam fuisse, vt ex Felino, & Decio *in cap. 1. de offic. deleg.* & Baldo, & aliis *in lib. data opera ff. qui accusari non possunt*, docet Mascard. *de probat. tom. 1. concl. 419. n. 9.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. c. 10. n. 44. circa medium.* Quare, vt dubius esse possis de damno dato, rationes debes habere efficaces, quales sunt, si delictum admittens esset inimicus capitalis, vel necem antea minatus fuerit, vel præparauerat omnia necessaria ad homicidium: in iis enim casibus te non esse obligatum, affirmat Thomas Sanchez *lib. 2. de matr. disp. 41. n. 17. & lib. 1. in Decal. c. 10. n. 44. in fine.* Ioan. Sanchez *disp. 42. n. 14.* consentit Salas, etsi confusè, *1. 2. tr. 8. disp. vnica, sect. 23. n. 242. fine.* Quod verò addit Henriq. *lib. 14. de irregul. cap. 16. n. 3.* & Sayrus *de censuru. 1. 1. l. 7. c. 3. n. 2.* sufficere, si homicida huic consulenti asserat se neque ad actus substantiam, neque ad accelerationem motum fuisse eius consilio, nullo modo probat Thom. Sanch. *illo c. 10. n. 44.* nisi homicida sit ita fide dignus, aut tales aliæ coniecturæ concurrant, vt prudens arbitretur fidemilli habendam esse, & placet mihi. Hæc de consulente. De associante verò cùm immediatiùs delicto concurrat, rarò, vel nunquam dubius esse poterit de damno facto non concurrisse saltem præbendo animum principali operanti.

4 Depositarius item, vel commodatarius, si dubius sit, an sua culpa depositum, vel commodatum pererit, non tenetur ad restitutionem. Quia non est præsumendus delictum commisisse, nisi probetur. ita Thomas Sanchez *disp. 41. n. 18.* Salas *num. 243.* Villalobos *t. 1. tract. 1. diffic. 10 n. 10.* Ioan. Sanchez *disp. 43. n. 11.* In foro tamen externo, si res depositarij appareant incolumes, præsumitur in dolo. ex textu *in cap. 2. de deposito*: & ibi Abbas *n. 2.* & sic depositario incumbit onus probandi casu petiisse, vel non posse simul seruasse res suas, & depositas ob imminens incendium, maluisséque res suas incolumes tueri, quàm alienas: tunc enim cessat dicta præsumptio de dolo. & non tenetur etiamsi res suæ viliores essent ita aliis relatis docet Mascard *de probat. vers. depositarius, concl. 509.*

PVNCTVM V.

Dubius an sis legitimus, naturalis, vel spurius, quis debeas reputari, & quis te alere teneatur.

1 *In casu dubio de legitimitate communis sententia docet te reputandum legitimum.*
2 *Alij oppositum docent.*
3 *Conciliantur opiniones.*
4 *Prætendens ordines, aut beneficium, reputandus est legitimus, dum de contrario non fuerit infamatus.*
5 *Satisfit argum. n. 1. & 2. adducto.*
6 *Cuius reputandus sit filius viduæ quæ intra nouem menses à contracto matrimonio peperit, an primi, an secundi mariti,*
7 *Reputandus est filius illius, qui actualiter in possessione matrimonij est.*
8 *Ille est filius legitimus, qui nascitur ex vxore in domo mariti cohabitantibus simul.*
9 *Ex tractatu parentum sumitur sufficiens signum ad reputandum filium legitimum.*
10 *Qua ratione nominatio constituat sufficiens signum reputandi filium legitimum.*
11 *Fama aliis coniecturis fulcita est signum legitimationis.*
12 *Institutio illius tanquam filij facta à patre significat esse eius filium.*
13 *Si vna coniectura non probet sufficientem probationem, aliis adiunctis probari potest.*
14 *Proponitur dubium, quis alere tenetur filium illegitimum de quo dubitatur, quis sit eius parens determinatè.*
15 *Quilibet parens tenetur filium alere.*

1 PRima sententia, & communis inter Theologos asserit in casu dubio de legitimitate reputandum esse legitimum, & in dubio, an sit spurius, vel naturalis, reputandum naturalem, ita tradunt Gregorius Lopez *lib. 1. tit. 14. part. 2.* Vasq. *disp. 66. cap. 8.* Salas *tract. 8. disp. vnica sect. 24. n. 245.* Sayrus *in claui regia, cap. 13. n. 19.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 10. in fine.* Azor. *t. 1. lib. 2. cap. 19. q. 7.* Tellus Fernand. *lib. 1. Tauri, n. 3.* Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. cent. 2. casu 194. num. 32.* Mantica *de coniect. vlt. volunt. l. 6. c. 11. n. 33.* Mouentur, quia nemo damnandus est, & puniendus ob culpam dubiam: pœna enim certa peccato certo adhiberi debet. Si autem ille filius excluderetur ab hæreditate tanquàm verè illegitimus, ipse, & eius parentes punirentur, quin eorum culpa esset probata. Ergo. Item quia in dubio præsumi debet, quod honestius est, vt declarat Bald. *in l. filium, n. 11. ff. de iis, qui sunt sui, vel alieni iur. & ex l. miles, §. defuncto, ff. de adult.*

2 Secunda sententia docet in casu dubio de illegitimitate reputandum esse illegitimum. ita Alcia. *de præsump. reg. 2. præsump. 5. n. 8. pag. 158. in paruis.* Matienzo *lib. 6. tit. 8. lib. 5 noua compil. gloss. 3. n. 6.* Menchaca *contr. illustr. c. 85. n. 14. & 15.* Mascard. *de probat. verb. illegitimus, concl. 782. & tom. 2. concl. 1090.* Probant, quia non præsumitur matrimonium, nisi probetur, est enim quid factum. & factum non præsumitur, nisi probetur. *cap. cum Ioannes, §. verùm, de fide instrum.* & latè probat Masc. *concl. 732. t. 1. de probat.* Cùm ergo esse non possit legitimus, nisi matrimonio stante, efficitur non præsumpto matrimonio, nec legitimum præsumendum.

3 Existimo facili negotio supradictas sententias in concordiam redigi posse, prout illas redegit Azeuedo *lib. 5. noua recopil. tit. 8. lib. 9. à n. 14.* vt scilicet prima opinio procedat casu quo filius sit reus, & possessor, & non possideat contra iuris præsumptionem: tunc enim actori incumbit onus probandi, & dum non probat contrarium pro possidente standum est. Secunda verò opinio procedat, si filius actor sit, & contendat hæreditatem habere: debet enim tunc legitimitatem probare, quia est fundamentum suæ intentionis. Aliàs iniquum esset alios à possessione, vel iure certo, quod habent, expellere. Non enim ius incertum, & dubium aliorum certum vincere debet. Et idem est si existit in possessione, & tamen ius possessioni resistit: quia tunc possessio non suffragatur, vt *in cap. ad decimas, de restit. spoliat. in 6.* vbi Canonici spoliati à decimis parochiæ S. Nicolai non restituuntur, nisi euidenter docuerint, quòd eatum possessionem legitimè assequuti fuissent, quia eas occupasse iniustè vetò similiter præsumuntur, cùm proueniant ex prædiis intra alienam parochiam constitutis, sitque manifestum (nisi aliud ostendatur) eas de iure communi ad Ecclesiam pertinere. Hinc fit, si filius naturalis est à patre institutus, ascendentibus præteritis, & statim in possessionem bonorum missus, si auus petat ab eo hæreditatem, sufficiet, si probet esse auum legitimum, & reo incumbet probatio filiationis naturalis,

lis, quia ius resistit naturalem filium hæredem esse, ita Matienzo *suprà d.l. tit.8. lib.5. compil.11.*

4 Quando autem nulla lis vertitur inter aliquos, sed quidam prætendit ordines, aut prælaturam, tunc reputandus est filius legitimus, quoties de contrario non fuerit diffamatus, traditur *in cap.transmissa, & in cap.peruenit,qui filij sint legitimi,* & docet Mascard. *verbo illegitimus,n.8.concl.882. de probationib.* Neque obligandus est hic se iuramento purgare,vt docet Lancelot. Galia *in rubr. ff.de verb. obligat. n.161.* & tradit Mascardus *suprà n.10. & 11.* refert doctorandum, vel licentiandum grauandum non esse ad iurandum super natalibus, & eo minus ad probandum, si non sit diffamatus. Quòd si diffamatus sit, esse illegitimum, ac proinde excludendum à beneficio, siue possideat, siue non, debere se purgare, iuxta *cap. accedens, de purgat. canonic.* & ibi Abbas *num.4.* Ioann. Andr. *in cap. veniens, de presbytero non baptizato.* Paleotus *in lib. de nothis, & spuriis,cap.10.*Tellus Fernand.*l.11. Tauri,num.7.* Matienzo *suprà num.13.* Ratio est, quia tunc subijt vicem actoris, & debet qualitatem probare.

5 Ex iis respondetur argumento primæ sententiæ, quatenus nostræ conclusioni videtur contrarium: non enim filius punitur, quando ei negatur hæreditas, filiatione non probata, imò potiùs alij hæredes certi punirentur, si absque probatione filiationis hæreditate priuarentur. Ad confirmationem respondeo cum Mascard. *de probat. verb. illegitimus, concl.882. n.6.* in dubio præsumi quod honestius est, quando quis id allegat se defendendo, ne ex delicto puniatur, secus si dicat agendo, & ad consequendam alteri condemnationem: tunc enim non debet capi præsumptio delicti exclusiua, nisi probetur, quia est in damnum tertij, ita Decius *in l. emancipati, post n.3. vers. non obstat alia ratio, C.de collation.* cum Batt. post glossam *in l.qui iuraſſe, §.si pater, ff.de iciurando.*

Ad argumentum secundæ sententiæ respondeo, esto matrimonium non præsumatur: at matrimonio constante filium inde natum legitimum, & non illegitimum præsumi, præcipuè cùm ipse filius actor non est, sed reus, neque aliqua contra laborat infamia.

6 Sed quid si mulier aliqua effecta vidua illico alteri nubat, & intra nouem menses à contracto matrimonio secundò pariat, filius inde natus cuiusnam est reputandus, an primi mariti, vel secundi? In hac re Syluest. *verbo filij, q.17.* Mascard. *de probationib. concl.788. n.24.* affirmant cum Bart.*in l.Gallus, n.13. ff.de liberis, & posthumis,* inspicienda esse signa conceptionis, quòd si non appareat, standum consuetudini mulieris tempore quo parere consueuit, quòd si neque hoc apparet, standum iudicio peritorum Medicorum, vel obstetricum, argum. *l.1.§.1.ff.de ventre inspiciendo.* In quo casu non esse leuem coniecturam matris assertionem dicit Alciat. *de præs. reg.3.præs 37. n.15.* Item (etsi reprobetur à Bart.suprà) videri potest cui filius assimilatur, an marito viuenti, an defuncto. Nam esto assimilatio contingere possit ex cogitatione mulieris tempore conceptus: at ratò ex hac causa obtitit, & regulariter à generante procedit, & cùm in præsenti per coniecturas procedatur, sufficit assimilatio, quæ faciat probabilitatem, cùm in pluribus sit vera, & consentit Alciatus *suprà.* Tandem affirmat Syluester, si nullo probabili modo veniri possit in notitiam veritatis, debere reputari filium eius, in cuius domo natus sit, vel ex vtraque hæreditate ei prouidere, cum non appareat quæ magis obligetur, & filius, & mulier non debeant subsidiis priuari. Decius verò *in cap. per tuas, de probationibus, versic. quartus, & vltimus,* & videtur approbare Mascardus *suprà*, dicit in hoc casu debere iudicari quod esset fauorabilius ipsi filio, nempe si primus maritus esset ditior, illius sit præsumendus.

7 Mihi quidem dicendum videtur, posito, quòd supradictæ omnes coniecturæ non tollant dubium neque aperiant certò veritatem, reputandum esse filium eius, in cuius domo natus est, seu eius, qui actualiter est in possessione matrimonij. Nam in casu dubij possessio actualis debet præualere, & tradit Bald. *leg. si mater, C. de suis & legitimis hæredibus.* Vasquez *1.2.disp.66.cap.8.in princip.* Salas *tract.8.disput.vnica,sect.24. num. 245.*

8 Signa autem ad dignoscendum, quisnam reputari debeat filius legitimus, optimè tradit Panormitanus *in cap. per tuas, de probat.* Bartol. *in leg. quidam quasi, ff. de probationib.* & ex illis Couarr.*in epitome cap.8.§.3.num.9.part.2.*Menoch. *de arbitr.iudic.casu 89.à n.60.* Syluest. *verbo filij,q.12.* Mascard. *tom.1. de probationib. verbo filiatio, concl.788.* Et ex iis accipe primum signum ad cognoscendum aliquem esse filium legitimum. Et si nascatur ex vxore in domo mariti, cohabitantibus simul, in hoc omnes conueniunt, ex *l.filium, ff.de his qui sunt sui, vel alieni iuris, & ex cap. per tuas,de probationib. & ex cap.transmissa, qui filij sint legitimi.* Quod signum extendi debet, etiam si vxor tempore conceptus adulteret, si eo tempore maritus cum vxore cohabitabat, reputandum inquam esse filium matris,& legitimum.per textum *in leg.miles,§. defuncto.ff.ad legem Iuliam de adulteriis.*Bald. *in rubr.C.de probationib.col.vlt. & l.si mater, C. de suis, & legitim.* Abbas. Felin. & Doctores communiter *in cap.per tuas, de probationib.* Alciat. *de præsumpt. in regul.3.præsump.37. in princip.* & aliis multis relatis docet optimè Couarr. *in epitom.2.part. cap.8.§ 3.n.8.*Mascard.*de probationib. concl.788. n.6.* Ratio est, quia præsumendum est quod est fauorabilius & honorabilius filio, cùm enim possit esse filius mariti, & adulteri, iniquum esset si in fauorem filij præsumptio non esset. Item hæc præsumptio est in fauorem matrimonij. Ergo est asserenda. Qua ratione, & quibus casibus hæc præsumptio possit cessare, optimè per Mascard. *suprà.*

9 Secundum signum ad probandam legitimitatem sumitur ex tractatu parentum, quando parentes ita filium tractant, vt proprium, & legitimum, ipseque illos vt tales veneratur. Hic tractatus ita efficax est, vt infirmari non possit negatione parentum etiam iurata: sicut enim confessio filiationis facta à parentibus non potest reuocari ab ipsis in præiudicium filij, vt testatur Glossa *in cap. per tuas, de probat.* multò minùs reuocari poterit tractatus, qui efficacior est in nominatione, ita Abbas *in cap. per tuas, de probat. n.3. & 4.* & ibi Felin. *num.14.* Bald. *in l. non ignorat, C.qui accusari non possunt.* Couarr. *in epitom.2. part. cap.8. § 3. à num.6.* Menoch. *de arbitr. iud. casu 89. à n.60.* Mascard. *de probat. concl. 789. à num.3.* & tradit Glossa *in cap. transmissa, qui filij sint legitimi.*

10 Tertium signum adductum à Doctoribus est nominatio: hæc tamen, vt bene explicat Mascard. *concl. 790.* per se non sufficit constituere filium in quasi possessione filiationis, cum sæpè ob significandum amorem, & biandum affectum, hoc vocabulo filij soleamus vti ó que sic appellemus qui verè non sunt. At si nominatio filij à parentibus esset facta seriò, & ex proposito, & præcipuè coram aliquo Notario, & maximè in iudicio, & testamento, absque dubio constitueret filium in quasi possessione filiationis, ita vt aduersario incumbat onus probandi contrarium, & dum non probatur, reputandus talis est, ita Gloss. *in cap. Michaël, de filiis presbyter.* Abbas *cap. per tuas, num 8.* & ibi Decius *num 32.* Menoch. *casu 89. n.28 in princ. de arbitr. iud.* Couarr. *4. decret. 2. part. cap.8. §.3. n.7.* & alij innumeri relati à Mascard. *suprà.*

11 Quartum signum, seu coniectura ad probandam filiationem est fama, & communis populi opinio. Sed hæc vt probet perfectè, aliis adminiculis, & coniecturis debet fulciri, vt bene dixit Abbas *in cap. transmissa, qui filij sint legit.* Anton. de Butrio *in cap.per tuas,verb.communiter,de probationib.*Felin. *ibid.n.15.*Couarr. *epitome decret,cap.8.§ 3.n.9.in fine,p.2.* Mascardus *concl.791. à n.7.* Et ratio est, quia fama solum semiplenè probat, ex *cap.1. de appellat. & cap. veniens, el.2. de testib.* Requiruntur ergo alia, ex quibus probatio integra coalescat.

12 Quintum signum est, si à parte, vti filius instituatur, nam licèt sit institutio communis filio, & extraneo, tamen quando facta est alicui vt filio cum in possessione filiationis constituit, donec contrarium probetur. Quia per hanc institutionem taliter factam patet filium tractat vt filium, & ratione tractatus, & institutionis optimè filiatio probatur,aliàs institutio nulla esset, ex *l.si pater, l.neque apud. C.de hæredibus instituendis,* & tradit multis relatis Mascardus *concl.793.*

13 Alia signa, & coniecturas adducit Mascardus *seqq. conclusionibus*, ad filiationem probandam quales est scriptum manu parentis, in quo nominat quo die talis filius suus natus sit, & per alias nominationes. Item ex educatione, & alimentis præstitis filio, coniecturis aliis concurrentibus: quia sic tractatur vt filius. Aduertendum tamen est, etsi vna, aut altera coniectura dubium non tollat, & probationem sufficientem filiationis non constituat. si autem plures concurrant, illam constituere posse, sic Accurs. *in lib.2. in princ. ff.de excus. tut.* Anchar. *consil.225. & seqq. vol.1.* Gonzad. *cons.22. n.23.* Burfar.*consil.88. n.7. fine.* & alij plures relati à Mascard. *concl.796.*

14 Tandem dubitari potest, quis filium illegitimum alere teneatur, casu quo dubitetur de eius parente, quisnam sit determinatè? Cognoscitur enim esse eius parentem hunc, vel illum, at ignoratur, quis sit determinatè. Et quidem si ex vno patre sit spurius, & ex alio naturalis, probabilius est omnem obligationem patri constituenti naturalem conuenire, quia in casu dubij potiùs naturalis, quàm spurius præsumendus est filius, vtpotè quid honestius, & filio fauorabilius. At quando vtrique parens dubius æqualiter reddunt filium naturalem, vel spurium, non deerit qui affirmet neminem esse obligatum præbere alimenta. Primò, quia in casu dubij nullus debet possessione propriæ pecuniæ spoliari, vt ei alimenta tribuat. Secundò debitum incertum non est æquum satisfieri solutione certa, & determinata.

15 Nihilominus dicendum est quemlibet teneri filium alere. Haber enim filius actionem aduersus patrem, vt sibi alimenta præbeantur. Cùm ergo determinatè sciri non possit eius pater, ne talis actio, & debitum inutile reddatur, inter vtrumque debet diuidi. Confirmo. Quando ignoras, cuius sit res aliqua,scis tamen certò esse huius, vel illius,debes inter vtrumque diuidere, quia vterque ius habet, similiter in præsenti ignoratur cuius filius sit hic puer, cognoscitur tamen esse huius, vel illius, debet inter vtrumque debitum alimentorum diuidi, sic Vasquez *1.2. disp.66.cap.8.n.7* Salas *tract.8.disp.vnica, sect.24. n.247.*Azor.*lib.2.instit.moral.cap.19.quæst.8.* Villalobos *tom.1. sum.*

sum. tract. 1. diff. 10. in fine. Addunt tamen Azor. & Villalobos quolibet parte deficiente, vel nolente filium alere, alium esse obligatum in integrum. Quod non credo: quia aduersùs quemlibet habet filius integrum ius, & sic tradit Salas *suprà num.* 248. Quibene aduertit si patres inæquales in diuitiis, & nobilitate sunt, posse matrem à ditiori, & nobilioti plus exigere: quia ditior, & nobilior meliora alimenta tenebatur filio suo ministrare. Etto Vasquez suprà videatur contrà sentire.

Punctum VI.

An in aliis materiis à iustitia possessio sufficiens titulus sit deponendi dubiam conscientiam.

1 *Probabilius est sufficere.*
2 *Possessio est, pro qua est iuris præsumptio.*
3 *Extra materiam iustitiæ plures affirmant nihil possessionem prodesse.*
4 *Satisfit præditis text. & rationibus.*

1 REspondeo probabilius esse sufficere, siue sit in materia religionis, siue temperantiæ, siue alterius virtutis. Quia to ipso quòd pro illa parte sit possessio (si cætera paria sunt) melior est eius conditio, cum habeat aliquem titulum, quo alia pars caret. Ideo enim in materia iustitiæ, cum dubium est æquale inter duos, cui fauet possessio, rem retinere potest, etiam si partem minus tutam sequatur, quia est melior eius conditio, sed similiter cùm inter voluntatis libertatem & præceptum superioris est dubium, quòd nam viacat? Si constet pro qua parte sit possessio, illius partis melior est conditio, ac proinde illam partem etsi minus tutam securè sequi poteris. sic expressè Suarez *tom. 5. in 3. part. disp. 40. sect. 5. à num. 14. & 2. tom. de relig. lib. 4. cap. 5. num. 7.* Thomas Sanchez *lib. 2. de matr. disp. 42. n. 32. & lib. 1. in Decalog. cap. 10. n. 11. fine.* Ioann. Sanchez *disp. 42. num. 7.* Ticuino *in praxi examina. fol. 257.* Garcia *2. tom. de benefi. part. 7. cap. 2. num. 14.* Villalobos *tract. 1. consc. diffic. 21.* Filliucius *2. tom. tract. 21. cap. 4. n. 165.* insinuat Petr de Nauarr. *lib. 3. de restit. cap. 4. dub. 4. num. 48. in noua edit.* & generaliter omnes illi qui dicunt in dubio legis, aut voti nullam esse obligationem, id affirmare tenentur, quos infrà referemus.

2 Difficile tamen est assignare in causis dubiis pro qua parte sit possessio. Nam quod dicit Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 10 n. 13.* cum Soto *lib. 7. de iust. q. 3. art. 1. col. 3. versic. hic verò.* Aragon. *2. 2. q. 88. art 8. paulo post princip. notab. 2.* possessionem esse pro qua est iuris præsumptio, eo quòd ius non sine causa debeat præsumere, ne eius præsumptio temeraria sit. Etsi hoc verissimum sit, non plenè satisfacit. Nam sæpè videmus non stare præsumptionem iuris pro possidente, si ius commune possessioni resistit, vt constat ex *cap. ad decimas, de restit. spoliat. to 6. & ex cap. ex insinuatione, de procurator. & ex cap. constit. de elect.* & aliis multis relatis à Mascardo *verbo possessio, concl. 1100. n. 65.* Marienzo *lib. 5. compil. tit. 8. lib. 9 glossa 3. n. 13.* Azeuedo *ibid. n. 11.* Non ergo clara regula ad cognoscendam possessionem est iuris præsumptio, cum æquè, imò maior difficultas sit in cognoscendo, pro qua parte sit præsumptio iuris, quàm in cognoscendo pro qua sit possessio. Fateor tamen, si de præsumptione iuris constat, pro ea in foro interuo standum esse, vt docet Thomas Sanchez *suprà*. Molin. *tom. 1 de iustit. & iur. disp. 196. colon. 3.* Menoch. *de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 83. n. 62.* cùm forum internum externo debeat conformari, quando falsæ præsumptioni non nititur, vt sæpè diximus. Nam vbi est certa præsumptio iuris pro aliqua parte, ea pars debet iudicari vera, dum non probatur contrarium, cuius probatio incumbit contrariæ parti, ex traditis à Menoch. *lib. 1. de præsumpt. q. 4. n. 3. & seqq. & q. 8. n. 1.* Simanc. *de Catholic. instit. tit. 50. n. 6.* Verùm si præsumptio pro aliqua parte est dubia, seu sub opinione iudicandum est, ac si nulla esset, sicuti cum dubium est de legitima possessione, possessio non reputatur, vt aliis relatis docet Salas *1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 23. n. 233.* quia tunc pro vtraque parte est par causa. Inuestigare autem pro quibus rebus sit certa præsumptio iuris, pro quibus non, longissimum est, neque potest regula aliqua definiri. Ex dicendis tamen in sequentibus punctis aliquo modo constabit, pro quibus regulariter sit præsumptio, & pro quibus etiam sit possessio.

3 Restat satisfacere aliquibus, qui extra materiam iustitiæ nihil prodesse possessionem autumant; ij sunt Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 2. cap. 19. quæst. 10. & lib. 11. cap. 15. q. 2.* Vasquez *1. 2. disp. 65. cap. 3. n. 13.* Anton. Perez *cert. m. 10. scholast. n. 132.* Saytus *in claui regia, lib. 1. cap. 13. num. 36.* Salas *tract. 8. disp. vn. sect. 17. num. 162. & sect. 25. num. 252.* Limitat tamen suam doctrinam Salas, vt non procedat, quando cum incommoditate, & detrimento sui, vel alterius priuandus est aliquis libertate. Idémque tenentur affirmare, qui in dubio voti obligationem imponunt, quos postea referemus. Hi enim omnes dicunt extra materiam iustitiæ tutiorem partem eligendam esse in dubiis, ne aliquis se exponat periculo peccandi. Mouentur ex aliquibus textibus præcipuè ex *cap. ad audientiam, cap. significasti, el. 2. de homicidio*, vbi in dubio an occiderit Sacerdos, censetur irregularis: quia *in hoc casu* (ait Pontifex) *tutius est cessare ab officio, quàm temerè celebrare, pro eo, quòd in altero nullum, in reliquo magnum periculum timeatur.* Item *in cap. illud dominus, de cleric. excommun. ministr.* Episcopus quidam excommunicatus fuit, quia suam Ecclesiam reliquerat, & aliam occuparat, qui tamen sic excommunicatus diuinis se immiscuit, postea verò excessum suum recognoscens in præsentia Papæ constitutus inter alia in sua excusatione proposuit, se non credere, quòd Episcopus posset monitione non præmissa aduersùs eum procedere, quia non erat iudex ordinarius, sed delegatus. Item proposuit se non credere priuatum esse, officia diuina celebrare, cum ab eo commonitorias non accepisset, & cum ei non nisi per famam de sententia excommunicationis constaret. Cui allegationi respondet Innocentius III. quod, licèt in hoc non videatur culpabilis omnino extitisse; *quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quàm sacramenta Ecclesiastica pertractare.* Vbi aduerto huiusmodi Episcopum videri habuisse sufficientem rationem dubitandi se excommunicatione non ligari, & nihilominus quia id dubium erat, vt culpabilis à Pontifice declaratur nulla alia ratione, nisi quia in dubiis tutior pars est eligenda. Deinde *in cap. iuuenis, de sponsalib.* iuuenis, qui puellam nondum septenam accepit, & cum illa consummare tentauit, etsi non potuit, & postea consobrinam illius duxit, mandatur separari ratione impedimenti publicæ honestatis contracti. Quod impedimentum sanè dubium erat, quia dubium erat, an talia sponsalia valerent, imò præsumptio iuris pro eorum nullitate stabat, sed quia in hoc dubio temerè se matrimonio copulauit, cum in dubiis, quod certius est tenere deberet, ideo mandatur à Pontifice separari. Sequitur ergo ex iis omnibus partem tutionem esse sequendam, neque prodesse possessionem.

4 Verùm huiusmodi textus non conuincunt. Concedo Pontificem in casu homicidij dubij statuisse irregularitatem ob reuerentiam, & decentiam sacratum rerum, innixum illi principio, in dubiis tutiorem partem esse eligendam, non tanquam obligatorio, sed tanquam optimo consilio.

Ad *cap. illud dominus*, respondeo debuisse illum Episcopum abstinere, quia orto dubio de excommunicatione debebat aliquam diligentiam facere ad illud vincendum, nullámque legitur fecisse, ac proinde tanquam temerarius violator puniri posset. Stante enim dubio, & non facta diligentia ad illud deponendum, tutior pars necessariò est eligenda, vt diximus *puncto 1. huius disp.* Adde ex fama sicut probantur matrimonij impedimenta, poterat & excommunicatio probari, saltem vt abstineret à celebratione.

Ad *cap. iuuenis*, dico possessionem matrimonij nihil iuueni fauere posse, cùm matrimonium contraxerit dubius de valore sponsalium, & consequenter mala fide. Iudicauit autem Pontifex matrimonium esse nullum, quia priora sponsalia fuisse valida iudicauit: ea autem iudicauit valere, quia vidit malitiam iuuenis suppleuisse eius ætatem, quod non leuiter collegit ex eo quod tentauit consummare, & ex aliis coniecturis, quæ licèt non essent omnino euidentes, erant tamen moraliter certæ, vt meritò Pontifex potuerit vi illorum declarare sponsalia valida fuisse sic Glossa, & Præpositus, *in suprædicto cap.* Thomas Sanchez *lib. in Decalog. cap. 10. n. 15. §. ad 3.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de voto, cap. 5. n. 2.* Adde cum Panormit. & communi, ibi iuuenem illum maiorem esse septennio, & puellam septennio proximam esse: quando autem iuuenis maior septennio duxit minorem septennio, & eam traduxit ad domum, oritur ex tali contractu impedimentum publicæ honestatis, secundùm communem, etsi aliquo modo dubiam, sententiam.

Punctum VII.

An dubius de lege, vel præcepto tenearis illo.

1 *Si facta sufficienti diligentia adhuc dubius es de lege, vel præcepto non teneris illo.*
2 *Idem est, si dubitet, an se extendat ad aliquem casum.*
3 *Si dubitas, an sit lex vsu recepta, probabilius est te illa teneri.*
4 *Satis est probabile oppositum.*
5 *Si certus sis de lege, & dubitas an ratione alicuius necessitatis eximaris, affirmant aliqui non teneri; si lex est incommoda.*
6 *In tali casu obligaris lege.*
7 *Certus de lege, & dubius, an satisfeceris, teneris illa.*

1 REspondeo, si facta sufficienti diligentia ad inuestigandam veritatem, adhuc dubius manes, non teneris lege, aut

aut præcepto. Ita Henriquez *lib.8.de Eucharist. cap.45.num.3. in comment. litt. e.* Suarez 5. *tom. in 3. p. disput. 40. sect.5. num.15.* Thomas Sanchez *lib.1. de matrim. disp.41. num.36. & lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 32.* Villalobos *tom.1. sum. tractat. 1. diff. 21. num. 4* Eman. Saa *verb. dubium, num.2.* Quamuis Vasquez 1. 2. *disp. 64. cap.3. & disp.66. cap.1. initio*, teneat oppositum, & ex parte illi consentiat Salas *tractat. 8. disput. unic. sect. 25. num. 158.* Ratio nostræ conclusionis est, quia in hoc dubio est possessio pro libertate. Quilibet enim suarum actionum est dominus, & libere in illis procedere potest, dum se ligatum non cognoscit, qui igitur post factam diligentiam dubius est de præcepto, non se cognoscit ligatum.

2 Idem prorsus dicendum est, quoties dubium fuerit, an lex, vel præceptum ad aliquem casum se extendat, quia tunc perinde est ac dubitare de lege, an sit imposita. ita Thomas Sanchez *in Decal. cap 10. n.33.* Salas *supra n.158.*

3 Sed quid dicendum, si dubitas, an sit lex vsu recepta? Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 11. numer. 35.* existimat in hoc dubio te esse obligatum lege, quia cum de lege constet, pro eo stat possessio, & iuris præsumptio. Ergo vt ab eius obligatione eximaris, tibi incumbit onus probandi non esse vsu receptam. Fateor hoc esse probabilius: & ita tenet, etsi non satis consequenter Bonac. *disp.1. de leg. q.1. p.4. n.44. & disp.2. de pecc. q.4. p.7.*

4 Nihilominus valde probabile est te in supradicto casu lege non teneri: ita Azor. *tom.1. instit. moral. lib.2. cap.19 quæst. 12.* Salas *illa disp. unic. sect.18. num.169.* dicunt enim dubitantem an aliqua lex excommunicationem, suspensionem, vel irregularitatem imponens sit vsu recepta, posse reputare non esse vsu receptam, & non obligare. Mouentur, quia in legibus pœnalibus benigniorem partem sequi debemus. Friuola ratio, si pro lege esset possessio. Quare ratio nostræ conclusionis ea debet esse, quia tunc non constat de lege imposita, ac proinde non possidet: vbi enim dubium est, an aliquando fuerit vsu recepta, est dubium, aliquando obligauerit, quia ad hoc vt obliget, debet necessariò recipi secundum probabilem sententiam, vt tradit Dominic. *in cap. in istis §. leges, 4. dist. & in cap.2. de constit.* & Felin *in cap.2. de treg. & pace, à num.12.* & ex illis Nauarr. *in sum. cap.23. num.41.* Rebell. *de obligat. iustit. 2. p. lib.1. quæst.5. num.7.* & alij plures referendi, *tract.3. de legib. disp 1 p.13.* Si ergo dubium est, an aliquando obligauerit, dubium est, an aliquando fuerit vera lex, & consequenter non possidet. Idem dicendum est à fortiori, quoties dubitas de promulgatione legis, an fuerit facta, quia lex esse non potest sine promulgatione. *§.1. in authent. vt facta noua constitutiones, & in §. iis autem, Instit. de contrahend. empt.* & probat optimè Decius *in rubr. de constitut. post. num.36. versic. vlterius tamen videtur.*

5 Quid si certus sis de lege imposita, dubites an ratione alicuius necessitatis, vel alterius circumstantiæ ab ea eximaris? Salas *illa sect.25. n.259.* existimat te non teneri, si lex est tibi incommoda & molesta. Mouetur, quia libertati fauendum est, quantum possumus. Debemus ergo pro libertate iudicare quoties dubium est, an lex obliget.

6 Dicendum tamen omnino est in hoc casu, te obligatum esse. Quia constat legem ipsam possidere, & eius obligationem. Ergo vt censearis ab ea excusatus, probare debes exceptionem: immeritò ergo ab obligatione certa te volebas eximere excusatione dubia. sic Medina 1.2. *quæst.96. art.6. ad fin. propos.* 3. Ioan. Sanchez *disput.43. num. 8. in prine.* Thomas Sanchez, relatis Decio, Alciato, Surdo Neuiz, & aliis, *lib.1. in Decalog. cap. 10. num. 34. & lib.2. de matrimon. disp. 41. num. 37.* Idem dicendum est, si dubites, an abrogata sit lex, vel in ea dispensatum, quia lex possidet, & probare debes exceptionem, vt eximaris: sic vterque Sanchez *supra* & Salas (etsi non multum consequenter) *illa disput. unica, section.26. num.265.* Ratio in contrarium non obstat: libertati enim fauendum est, quoties non constat ligatam esse, at cùm constat de lege, constat de vinculo, & illi vt possidenti in casu dubio debemus fauere.

7 Hinc à fortiori constat te esse obligatum lege, si certus sis de illa, & dubius an satisfeceris, v. g. certus es te esse obligatum quotidie horas canonicas recitare, dubitas an obligationi satisfeceris, teneris dum non deponis dubium, recitare, quia obligationi certæ, non potest solutione dubia fieri satis. Ita Medina *C. de orat. quæst. de orat. q. horis iterandis Ledesm. 2. part.4. quæst.16. artic.6. in 2 part. dub.3.* Nauarr. *c. siquis autem, de pœnitent. distinct.7. num.76. vers.17.* Thomas Sanchez *lib.1. in Decal. cap.10. num.12.* Rebell. *de obligat. iustit. part. 1. lib.2. quæst. 14. sect.2. num. 9. & 10. in fin. pag. 119. & 2.p. lib.1. quæst.2. quæst.2. sect.2. n.13. §. qua etiam ratione.*

* *
*

PVNCTVM VIII.

Aliqua notatu digna ex supradicta doctrina inferuntur.

1 *Quid sit epiicheia, & an detur in casu dubio.*
2 *Non licet vti epiicheia in casu dubio, si consuli potest superior.*
3 *Quando superior consuli non potest, affirmant aliqui.*
4 *Seruanda tamen est lex.*
5 *Apponitur quadam limitatio, sed non approbatur.*
6 *Quid de dubitante, an soluerit 12. hora noctis, vt possit cœnare, vel carnes comedere.*
7 *Dubitans an expleuerit 21. annum, ieiunio non tenetur.*
8 *Dubitans an comederit, vel biberit post 12. horam noctis, secundùm aliquorum opinionem communicare potest.*
9 *Probabilius est sic dubitantem communicare non posse.*
10 *Satisfit fundam. n.8. adductis.*
11 *Dubitans ob tenuitatem beneficij de obligatione recitandi, tenetur recitare, defenditur probabilius.*

1 PRimò infertur, quid dicendum sit, an in casu dubij detur locus epiicheiæ. Epiicheiam voco emendationem legis, seu interpretationem, quando scilicet aliquis interpretatur legislatorem vel non potuisse, vel noluisse ad aliquem actum, etsi sub verbis legis comprehensum, obligare ob occurrentes circumstantias. Ex qua interpretatione, si voluntas operetur dicetur vti epiicheia, ac proinde epiicheia actus est intellectus & voluntatis, vt bene dixit Suarez *lib.6. de leg. cap.6. num.2. & 5.*

2 Hanc autem interpretationem seu emendationem legis nullo modo licere in casu dubio, si consuli potest superior. Est communis sententia cum D. Thom. *2.2. qu. 120. art.1. in corp. & ad 3. quæst.96. art.6. ad 2.* & ibi Caietan. & alij. Medin *C. de pœnit. tract. de ieiunio quæst. de iis, qui tenentur ad ieiunia.* Sotus *lib.1. de iustit. quæst.6. art.8. §. tertia verò conclusio & §. ad huius rei intellectum.* Thomas Sanchez *lib.2. de matrim. disp.41. n.37.* Suarez *lib.6. de leg. cap.8. n.10.* Sanchez *disp.43 n.8. circa medium.* Vasquez *de Eucharist. disp.219. cap.4. n.43* Ratio est euidens, quando dubium est de voluntate superioris, an scilicet voluerit ad illum casum legem suam extendere. Quia operari cum conscientia dubia, quando ipsa deponi potest, est peccatum ob periculum. Sed cum dubium est, an voluerit superior obligare, in tali casu deponi potest dubium ex eius consilio. Ergo non licet in tali dubio operari superiore inconsulto. Si verò dubium sit de potestate superioris, an inquam. potuerit obligare, cùm clarè non constet eius impotentia, iniquum videtur, interpretari non posse obligare, & legem deficere, cùm pro lege, & potestate superioris sit possessio.

3 Difficultas autem est, an in casu vrgenti, in quo superior consuli non potest, possis vti epiicheia?

Affirmat Sylvest. *verb. Papa, quæst.16, dicto 2. fine. & verb. dispensatio, q.4.* Cordub. *qq. lib.3. q.13. ante reg.1 fol.205.* Henriq. *lib.14. de irreg. c.3. n.3. litt. X.* consentit Salas, quoties adimpletio legis est molesta, & incommoda, *tract.8. disp.25. n.260.* Ratio, quia videtur nimis durum obligare homines legibus non certis, sed dubiis, in tali casu videtur lex dubia, cum de eius obligatione dubitetur.

4 Tenenda tamen est communis sententia, seruandam esse legem. ita D. Thom. Soto, Medin. Vasquez, vterque Sanchez, & Suarez *supra*, & affirmant Sylvest. Cordub. & Henriquez intelligendos esse non de dubio æquilibri, sed de formidine, quando scilicet est probabile iudicium, licèt cum formidine, vel non potuisse, vel noluisse superiorem in tali casu obligare. Ratio est, quia in tali casu lex non est dubia, sed certa, cùm constet verba eius talem casum comprehendere. Solùm autem est dubium, an legislator voluerit, vel potuerit illum casum comprehendere. Ergo dum non probatur impotentia eius vel nolitio, pro lege stare debet præsumptio, vtpote possidente.

5 Limitat autem supradictam doctrinam Suarez *illo lib.6. de leg. cap.8. num.12.* vt procedat, nisi alteri legi grauiori dubitetur contrariari. Tunc enim (inquit) liceret grauiorem legem exequi, omissa minori, quia illa concurrentia est sufficiens ratio deponendi præcisè dubiam conscientiam, ne homo sit perplexus. Mihi autem supradicta limitatio non placet. Existimo namque seruandam tunc esse legem, & præceptum certum, omissa lege, & præcepto dubio: quia possidet præceptum certum, dum non constat alteri legi superiori contrariari. Qua ratione coniux dubius de obitu prioris coniugis tenetur præsenti reddere debitum, etsi redditio debiti contraria sit tam iuri prioris coniugis, quàm temperantiæ: quia lex temperantiæ, & iuris prioris coniugis est dubia, & lex dubia non potest præualere aduersus legem certam & possidentem, qualis est de reddendo debitum petenti coniugi. Item quando est dubium, an materia iuramenti, vel voti licita sit, sentit D. Thom. 2.2. q.89.

quæst.89. art.9. ad 1. obligare, siquidem dicit posse Episcopum tunc dispensare. Ergo à fortiori obligabit præceptum certum, cùm dubium solum est alterj contrariari.

6 Secundò infertur dubitantem, an fuerit elapsa 12. hora noctis, non posse cœnare, si illa dies sit ieiunij. Quia possidet ieiunij præceptum, dum non constat de probabili excusatione. Et contra verò, si crastina dies est, ieiunij dubitas, an 12. noctis sonuerit, potes hodie carnem comedere, quia certò possides libertatem, & solùm sub dubio stat priuatio illius. Quòd si diuersa horologia sint, poteris cuilibet te accommodare, quia sequeris quasi opinionem probabilem, nisi fortè aliquod sit communiter, vt errans reputatum. In iis conueniunt communiter Doctores, Vega *lib.3. sum.casu 213.* Thomas Sanchez *lib. 2. de matr. disp.41.n.40.* Salas *1.2. tr.8. disp.vnica, sect.25 num. 164.* Ioan. Sanchez *disp.42.n.3. & disp.43. num.5.* Villalobos *tract.1. de conscient. diff.21. num.6. & 7.*

7 Tertiò infertur dubitantem an expleuerit 21. annum, ieiunio obligatum non esse. Quia ante dubium est in libertate non ieiunandi, qua libertate priuari non debet ob præceptum dubium. At non poterit ad ordines, vel beneficia promoueri, dum dubius est, an habeat ætatem requisitam: quia toto tempore antecedenti dubium, obligatus erat non ascendere ad ordines, vel beneficia ante ætatem. Ergo non potuit illo præcepto deobligari, dum non probat ætatem, sic Thomas Sanchez *supra n.38.* & Ioan. Sanchez *n.6. & 7.*

8 Quartò infertur quid dicendum sit, si dubites, an post 12. horam noctis comederis, an biberis, possisne communicare? Et dubium esse potest non de actione comedendi, vel bibendi, sed de tempore, certa enim esse potest comestio, vel potus, at dubium, fuerine post 12. horam noctis? Secundò potest esse dubium de comestione, vel potu, non de tempore, vt cùm quis ad luuandum se hora matutina assumit aquam ad abluendum os, dubitat tamen, an aliquid deglutierit, in iis enim casibus acriter pugnat Ioan. Sanchez *in sect. disp.42. n.1.* & præcipuè *n.9.* posse sic dubitantem ad Eucharistiam accedere, & Confessarios sic debere consulere. Adducit pro se Medin. *in sum. in declarat. 3. præcipuè Ecclesiast. § 42. non longè à princip.* vbi ait: *Ne sint fideles nimium scrupulosi, si abluendo os illis videatur aliquam guttam transgluisse, nisi enim manifestè cognoscant fuisse transiectam in stomachum, non abstineant à communione.* Lucium *in sum.fol.145. in el precepto 4. de la Yglesia de comulgar*, dicens: *El que sta en duda, si trago vna gota de aqua, y no lone claro, puede comulgar.* Fauet huic opinioni non leuiter Eman, Saa *verbo Eucharistia, n.28. edit. Complutens. 609.* quatenus dicit: *Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aqua dum os abluitur, non impedit communionem.* Probarique potest hæc opinio primò. Homo habet ex se libertatem, & potestatem communicandi. Ergo ob dubiam comestionem priuari non debet tali potestate. Secundò qui cœnat carnes die Iouis, dubitans, an sit hora 12. noctis, non aduertatur præcepto ieiunij quia est dubium, an tunc vrgeat tale præceptum. Ergo similiter talis cœna non aduertabitur præcepto ieiunandi ad communionem, quia est dubium, an tunc vrgeat tale præceptum. Et confirmo. Si quis haberet præceptum ieiunandi crastina die ieiunio naturali, sine vllo prorsus potu, & cibo, & hodie dubitans an sit hora 12. noctis, comedat, talis comestio ieiunium naturale non violat: quia non intelligitur pro tunc possidere præceptum. Ergo ex tali comestione non redderetur inhabilis ad communionem, quia in tantum reddi potest inhabilis, in quantum intelligitur ieiunium naturale soluisse: at per illam comestionem non intelligitur ieiunium naturale soluisse. Ergo. Tertiò coniux, cui dubium de valore matrimonij superuenit, & facta diligentia dubium vincere non potest, potest petere debitum, quia ante dubium fuit in possessione, quòd illa vxor esset propria, qua possessione ob superueniens dubium priuari non debuit, sed cui dubium superueniat, an comederit post 12. horam noctis, erat in possessione communicandi. Ergo non debet tali possessione ob dubium spoliari.

9 Nihilominus probabilius existimo sic dubitantem non posse communicare, ita docet Thomas Sanchez *lib.2. de matr. disp.41.n.40.* Salas *de conscient. sect.25. n.164.* Villalobos *tr.1. diff.21.n.7* & Doctores communiter. Probo. Primò. Præceptum sumendi Eucharistiam ieiunè semper obligat. Ergo si cùm accedis sumere Eucharistiam, dubitas, an sis ieiunus, dubitas an præcepto sumendi Eucharistiam ieiunè aduertseris, & cum nulla sit pro tua parte possessio præcepto antecedens, sit sanè in casu dubij pro præcepto standum esse. Secundò, qui dubius est, an sit ieiunus, dubius est, an sit dignus. Ergo ne indignè manducet, probare debet se ieiunum esse. Tertiò qualitas non præsumitur, nisi probetur vt optimè docet Menochius *consil 35.n.31. & cons.1. n.121.* Ergo non præsumitur ieiunus, nisi probet. Probare autem non potest qui dubius est. Ergo. Quartò vnusquisque probare debet fundamentum suæ intentionis, aliàs succumbet. *l.ei qui dicit, ff. de probat. l.actor. quod asseuerat, C. eod. l.qui accusare, C. de edend.* & tradit Decius *consil.564. num 1.* Socin. iunior *consil.12. n.3. lib.1.* & aliis relatis Mascard. *de probat. verb. qualis, concl.1253. num 3 & 4.* At fundamentum exigentis communionem ab Ecclesia est esse ieiunum à culpa in anima, & à cibo, & potu in corpore. Ergo dum non probat hoc fundamentum, immeritò exigit communionem.

10 Neque obstant superiùs allegata pro Ioan. Sanchez.

Ad primum dico neminem habere libertatem communicandi, nisi probata dignitate, sicut neque habet libertatem accipiendi beneficium Ecclesiasticum, aut ordines, nisi probata ætate, & legitimitate ad illa requisitis. Quare dum dubius est de ætate, aut legitimitate neque beneficium, neque ordines recipere potest, ita neque Eucharistiam, cùm dubius est, an comederit.

Ad secundum respondeo cœnam illam non contrariari præcepto ieiunij Ecclesiastici, aut naturalis per se, at contrariari communioni posteà sequendæ, non contrariatur præcepto ieiunij, quia non constat tale præceptum esse, at contrariatur sequendæ communioni, quia communioni, & præcepto certo benè potest dubia comestio contrariari. Aliud enim est ius acquisitum tollere, aliud de nouo acquirere, ex vi enim præcepti ieiunij tollitur homini ius acquisitum comedendi, cùm voluerit, quod ius tolli non potest, nisi præcepto certo & indubitato. At cum homo communicare intendit, beneficium intendit acquirere. Non ergo illi irrogatur iniuria, si non detur tale beneficium, dum non probat sufficientiam.

Ad tertium respondeo ob superueniens dubium non impediri coniugem petere debitum, quia habuit ius iustitiæ acquisitum ad petitionem. At nullus habet ius iustitiæ acquisitum, vt sibi sacramenta donentur, nisi priùs probet se nullum impedimentum habere. Ergo. Adde etsi cuilbet licitum sit matrimonio copulari, non tamen licitum illi est, si dubius sit habere impedimentum, quia numquam habuit ius se matrimonio copulandi, nisi probando impeditum non esse: ita similiter, etsi quilibet ius habeat Eucharistiam sumendi, non tamen illud habet, quin prius probet se dignum esse. Aduerto tamen horam 12. noctis compleri, cùm primus pulsus sonat, quia tunc iudicatur horam completam esse, & quia non potest vno pulsu indicari, ideo multiplicantur. Quare si quis post primum pulsum biberit, siue dubio communicare non potest: ita Thomas Sanchez *illa disp.41. num.40.* Villalobos *diffic.21.* Salas *num. 264.* Ioan. Sanchez *disp.42. n.19.* Garcia *de benefic. 1. tom.p.5. cap.1. à num.524.*

11 Quintò infertur, quid dicendum de habente beneficium tenue, & ob id dubitante an obligatus sit recitare? Salas *1.2. tract.8. disp.vnic. sect.17. n.154 fine* affirmat non teneri, quia est dubium iuris, & præcipuè ex suo sæpè repetito principio. Præceptum, inquam, onerosum, & molestum implendum ex obligatione non esse in casu dubij. Mihi quidem probabilius videtur dicendum in tali dubio obligationem esse recitandi, tenet expresè Vasquez *1.2. disput.65. cap.3. num.11.* Ratio est, quia est certum te habere beneficium, ac proinde obligationem officij illi annexam. Dubium autem est an ab hac obligatione ob partitatem fructuum excuseris, quando autem obligatio est certa, & excusatio dubia, teneris obedire. Adde in foro externo te fore condemnandum, si dubia esset excusatio, quia pro Ecclesia est certa lex, à cuius obligatione vt excusari posses, debebas excusationem probare, quod constat ex doctrina tradita à Couarr. *lib.2. var. cap 12. n.12.* Tiraquell. *de retract. lignag. § 1. Gloss.9. n.21. vers. quibus adde.* Gonzal. *reg.8. cancellar. Gloss.8. n.72.* Euerard. *in suis topicis loco ab exceptione ad regulam, n.12.* vbi omnes probant, cum de lege constat, & ab illa vis te eximere, probandam tibi esse causam excusationis, alioqui pro lege iudicandum est.

PVNCTVM IX.

Dubius de voto, iuramento, vel promissione, an teneatis.

1 *Affirmant plures, & qua ratione probent.*
2 *Probabilius est te esse excusatum.*
3 *Satisfit fundamentis oppositis.*

1 AFfirmant plures grauésque Doctores Azor. *tom.1. instit. moral. lib.2. cap.16 q.10. & lib.11. cap.15. q.2.* Vasq. *1.2. q.19. art.6. disp 65. cap.3 fine.* Anton. Perez *certam. 10. scholast. dub 2. n.132* Cordub. *sum. q.147.* Sayrus *in claui regia lib.1. c.13 n.16.* Salas, quoties votum, vel iuramentum non est de re nimis incommoda, & molesta, *1.2. tract.8. disp. vnica, sect.17. n.161 & sect.21. n.251. & 253.* Mouentur, quia extra materiam iustitiæ eligi debet tutior pars, cùm extra illam non detur possessio. Secundò, etsi in dubio iuris non sit necessarium parem tutiorem eligere, at in dubio facti necessariò eligenda est, præcipuè in foro conscientiæ, vt tenent Ioan. Andr. Cardin. Anan. & Socin *cap. ad audientiam. de homicid. num.46.* Panormit. *ibi num.1.* Felin. *n.17.* ideóque in dubio homicidij facti censetur quis irregularis, sed dubium, an votum emiseris, est dubium facti, vt de se constat. Ergo.

2 Nihilominus probabilius multo est dubitantem, an votum, vel iuramentum, aliámve promissionem emiserit, illis non teneri,

teneri, si facta diligentia vinci dubium non potest, ita Soto *lib.7. de iustit. quæst.3. art.2.* Graffis *decis. lib.2. cap.31. in fine.* Henriquez *lib.11. de matrimon. cap.21. num.5. & lib.8. de Eucharist. cap.45. num.3. in comment. litt. P.* Man. *tom.1. sum.cap 99.n.5.* Saà *edit. Complut. & Rem. verb. dubium, n.1.* Reginald. *in pract.1.2.lib 18.n.176.* Villalob. *tract.de conse.diff. 21.* Thom.Sanch. aliis allegatis *lib.1. de matrim.disp.9.n.11. & lib.2.disp.41.n.32. & in Decal. lib.10.n.36. & lib.4.cap.1.n.16.* Ioan.Sanch.*aliis allegatis disp.43.n.1.* Kebell. *de iust.p.2. lib.1. q.2.n.15.§.qua etiam ratione.* Suar.*5.tom.in 3.p.disp.40.sect.5. n.15. latius tom.2. de relig. lib.4. de voto, cap.5. n.7.* Salas *suprà*, quoties votum est de re molesta, & onerosa, vt ferè semper contingit, fauetque Glossa *in cap.ex parte de censibus.*

Ratio est, quia videtur iniquum cogi promittentem ad certam solutionem, quin probetur promissor extitisse. Quare in foro externo, & iudiciali nemo promissis cogitur stare dum de promissione non constat: si enim alicui volenti nubere, obiicias vouisse castitatem, dum non probas votum, non cogitur à matrimonio desistere. Ergo neque in foro conscientiæ cogendus est votum seruare, si in illo foro conscientiæ non constat. Item vbi tractatur de obligatione contrahenda, facienda est stricta interpretatio, ex *l. quidquid adstringendi, ff. de verbor. obligat. & cap.1. de iureiur. in 6.* fauetque *reg.11. de reg. iur. in 6. Vbi partium sunt iura obscura, reo fauendum est, potius quàm actori.* Cùm ergo vouens, & promittens reus sit, illi in casu dubij fauendum est.

Hæc ratio probat te non esse obligatum, etiamsi propendeas magis te vouisse, dummodo semper maneas dubius, sic vterque Sanchez *suprà*. At si probabile tibi sit vouisse, & de contrario solùm sit formido, neque vales assensum præstare, tenetis promissione, quia iam est moraliter certum, te debitorem esse. Si autem pro vtraque parte probabiles rationes habeas, poteris sequi, quam malueris, vt de se constat, sic Thom. Sanch. *de sponsal. disp.9. n.11. fine.* Suarez *lib.4. de voto cap.5. n.5.* Ioan. Sanchez *disp.43. n.2.*

3 Ad primam oppositæ sententiæ respondet optimè Suarez *suprà num.8. & seqq.* illam regulam. *In dubiis melior est conditio possidentis*, non solùm in materia iustitiæ, sed cuiuscunque virtutis habere locum. Tum quia iura ex quibus desumitur, sine vlla restrictione loquuntur, & constat ex *reg. in parte 65. de reg. iur. in 6.* Tum etiam, quia quilibet habet ius latè sumptum circa suas proprias actiones, vt possit illas liberè, & sine obligatione exercere. Ergo dum non probatur, illas debere, pro libertate stat præsumptio.

Ad secundam, neque in dubio iuris, neque in dubio facti, si dubium speculatiuum sit, obligationem esse semper sequendi partem tutiorem, sed id esse conuenientius. In materia autem irregularitatis, homicidij ob specialem reuerentiam rerum sacrarum pars tutior sequenda est, vt diximus.

Punctum X.

An tenearis promissione, voto, vel iuramento, si dubites adfuisse animum iurandi promittendi, vel vouendi.

1 *Oriri potest dubium ex verbis, & ex intentione.*
2 *Si dubium oriatur ex verbis, non tenetis.*
3 *Si oriatur ex intentione, proponitur ratio difficultatis.*
4 *Resoluitur te esse obligatum.*
5 *Apponitur quædam limitatio de iuramento metu extorto. Sed non approbatur.*
6 *Si dubites, an cum ambiguitate illo in casu iurareris, non teneris.*

1 POtest hoc dubium oriri ex duplici capite. Primò ex eo quòd verba prolata ambiguum sensum habeant, cùm aliquando accipiantur in sensu verè promissorio, & aliquando non: aliquando denotant promissionem veram, aliquando propositum: aliquando denotant iuramentum, aliquando simplicem assertionem, vt si dicas: Per fidem, vel conscientiam meam hoc faciam. Secundò oriti potest dubium ex intentione, an scilicet habueris intentionem promittendi, vel solùm simulandi.

2 Et in primo casu affirmo perseuerante dubio te voto, iuramento, aut promissione non teneri. Quia tunc dubium est, an sit votum: in quo casu fauendum esse libertati diximus, & meo iudicio, de iuramento decisum est *in cap. clericus, de iureiurando*, vbi clericus qui iurauit seruare statuta suæ Ecclesiæ, præstito iuramento, aliud denuo statutum factum est, promisitque per idem iuramentum factum, se seruaturum nouum illud statutum. Et respondet Pontifex. Licet transgredi non debuerat, quod promisit, non tenetur ad illius obseruantiam ex debito præstiti iuramenti, cum tamen dubium esset, an iuramentum antiquum ad præsentem materiam extenderetur & ita docet Suar. *tom.2. de relig. lib.2. de iuram. cap.33. num.3. & lib.4. de voto cap.6. num.2.*

3 De secundo casu, quandò verba probata non patiuntur dubiam significationem, sed certam, & dubitatur, an habueris intentionem iurandi, promittendi, & vouendi, vel potiùs simulandi; vel dubitas, an scieueris promissionem, votum, vel iuramentum obligare; alicui posset videri in tui fauorem faciendam esse interpretationem. Quia possides tuam libertatem, dum non constat ligatum fuisse; at cùm dubius sis de intentione promissionis, non tibi constat ligatum esse, quia non constat de voto, iuramento aut promissione, quæ ad eorum constitutionem, & essentiam requiruntur intentionem. Et confirmo. Dubius an sit imposita lex, vel an factum fuerit votum, lege, & voto non tenetur, sed qui dubitat de intentione, dubitat de voto, promissione, & iuramento, cùm sine intentione non sint. Ergo non tenetur.

4 Nihilominus in hoc dubio tenendum est pro certo te obligatum esse promissione, voto, & iuramento. Primò, quia delictum præsumi non debet nisi probetur, ex *cap. absit, 11 quæst. 3. ibi, absit vt quidquam sinistrum de his arbitremur qui Apostolico gradu succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt*; & tradit Vlpian. *in l. merito, ff. pro socio*, & ibi Doctores, & abundè confirmat Menochius *consil.99. n.12. cons.82. num.105. & con.101. n.54.* Alciat. *in tract. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. n.1.* Mascard. *de probat. verb. delictum, conclus. 496. n.1.* Si autem in tali dubio animus adfuisse præsumatur, iam delictum præsentitur. Ergo non est præsumendus adfuisse. Secundò verba signa sunt intentionis, dum contrarium non probatur; nemo enim dicere præsumitur, quod non sentit, *l. Labeo 7. ff. de suppellect. legat.* quo loci Celsus ex Tuberonis sententia dixit nomina esse, vt demonstrent voluntatem dicentis, & quemquam non dicere, quod non sensit: & tradit Bald. *in cap. mandatum. de præscript. in prince. & in rubr. de testib. & in l. voluntas, C. de fideicommiss.* & multis allegatis Menochius *de præsumpt. lib.6. præsumpt.35. à n.2. & lib.3. præsumpt.1. à n.37.* Tiraquel. *l. si vnquam, verb. libertis, n.17. & seqq.* Ergo dum non probas defuisse intentionem præsumendum est ex verbis te habere. Tertiò probato facto præsumuntur adfuisse omnia requisita ad illum, vt docet Thomas Sanchez *lib.1. de sponsal. lib. disp.9 num.13.* ex Panormit. *in cap.1. de his, quæ vi, num.9. & ex cap. in præsentia de probat.* vbi probata professione, præsumitur professus habuisse legitimam ætatem, & neganti incumbit onus probandi. Ergo cùm constet de promissione, voto, & iuramento, præsumi debet animus requisitus adfuisse: & ita tenet Suarez loquens de iuramento, *lib.2. cap.33. n.4. & lib.4. de voto, cap.6. num.4.* Thomas Sanchez *lib.1. de sponsalib. disput.9. num.13.* Nauar. *lib.3. consil. tit.34. de voto, cons.4. in fine.* Corduba *sum. q.147.* Syluest. *iuramentum 4. q.7.*

5 Supradictam doctrinam limitant Panormitanus *in cap. si verò, de iureiur. in fine*, & Angel. *verb. iuramentum 5. n.10.* Sylvest. *iuramentum 4 quæst.7. dicto 4.* Seraphin. *de priuileg. iuramenti priuileg.110. n.16.* vt non intelligatur de iuramento metu extorto. De hoc enim dicunt, in casu dubio non præsumi iurantem habuisse intentionem iurandi, aut se obligandi. Quia cùm habeat sufficientem causam dissimulandi intentionem ob violentiam sibi factam, potest ius præsumere talem simulationem adfuisse.

Limitatio mihi non probatur, quia præsumere simulationem in iurante, est præsumere delictum, cuius præsumptio vitanda semper est, præcipuè cùm non cedat in fauorem promittentis, cui magis fauet affirmando esse obligatum promissione, quàm esse delinquentem ex simulatione. Et ita tenet Felin. *cap. si verò de iureiur. in fine.* Alex. *ibid. num.42.* Imola *in cap. ad audientiam, de his, quæ vi, num.5.* Couart *4. decret. 2. part. c.3. §.3 num.3. fine.* Gutier. *de iuram. 1. p. cap.57. num.20.* Suarez *lib.1. de iuram. cap.13. num.6.* Thomas Sanchez *lib.1. de sponsal. disput.9. num.13.*

6 Aduertit tamen, & bene Suarez *n.6. circa finem*, si dubius sis, an cum ambiguitate verborum, vel restrictione mentis iurareris, te non teneri iuramento, quia tunc dubius es de iuramento. Neque in tali casu præsumitur te delictum commisisse, cùm habeas sufficientem causam æquiuocatione vtendi. Vt autem tale dubium cum fundamento habere possis, debes priùs nosse illos occultandi modos, aliàs quomodo confugere posses ad restrictionem, si restrictionem apponere ignorabas.

Punctum XI.

An tenearis promissione, voto, vel iuramento, si dubites adfuisse deliberationem.

1 *Ex quibus causis deesse possit deliberatio.*
2 *Ex impedimento ætatis non desumitur efficax argumentum ad annullandam promissionem.*
3 *Dubius, an explueris septennium existimat Thom. Sanchez te debere reputare expleuisse.*
4 *Probabilitate non caret oppositum.*
5 *De dubio orto ex somno, ebrietate, vel phrenesi.*
6 *Quid sentiat Thomas Sanchez.*

7 *Dubius*

7 *Dubius an fuerit perfectè liber ad votum, iuramentum, vel promissionem factam in somno, ebrietate, vel phrenesi, credere potest non fuisse.*

8 *Qua ratione teneatur voto, iuramento, aut promissione, si dubitet tempore amentiæ somni, vel ebrietatis facta esse.*

9 *Fit satis argum. n. 7. adductis,*

10 *Regulariter subita passio iracundiæ non tollit deliberationem requisitam ad votum, iuramentum, & promissionem.*

11 *Quod cessante calore iracundiæ pœniteat promissionis factæ, non infert validam non esse promissionem.*

1 EX multiplici causa deesse potest deliberatio. Primo ex tenera ætate. Secundo ex impedimento naturali, & accidentario, quale est somnus, phrenesis, vel ebrietas. Tertio ex subita passione.

2 De primo impedimento ætatis dicendum est ex sola illa præcisè desumi non posse efficax argumentum ad annullandam promissionem. Potest enim puer ante septennium doli esse capax, vt colligitur ex *cap. iuuenis, de Sponsal.* ac proinde votum, & iuramentum, sicut & sponsalia valere. At quia ante septennium rato, vel nunquam perfectus vsus rationis contingit: ideo regulariter nec votum, nec iuramentum, nec promissio facta ante illam ætatem valida reputantur. Et in casu dubio vt inualida reputari possunt, quia est coniectura non leuis defecisse rationis vsum. Econtra verò transacto septennio quia ius præsumit perfectum vsum rationis, nisi aliunde contrarium probetur valida debent iuramenta, & promissiones reputari. Et ita tenet aliis relatis Thomas Sanchez *lib. 1. de matr. disp. 9. n. 12 & 14. & lib. 4. de voto, c. 1. n. 14.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 2. de voto, cap. 6. à n. 6.*

2 Quod si dubium sit, an expleueris septennium existimat Thomas Sanchez *illo lib. 4 de voto. n. 14. cap. 1.* præsumendum esse te expleuisse, & votum valere. Primo, quia sic communiter accidit, tarò enim fiunt vota, aut iuramenta ante septennium, & præsumptio ex communiter contingentibus debet sumi. Secundo, quia constat de voto, & promissione, excusatio autem est dubia. Ergo pro voto est iudicandum. Tertio in casu dubii semper defendendus est valor actus pro quo est possessio. Quarto non leue argumentum desumitur ex *cap. in præsentia. de probat.* vbi allegans votum emisisse in minori ætate, neque probandi sufficienter declaratur valuisse. Quinto ex doctrina Bald. *in l. si maior in fine, C. communi diuidundo.* vbi ait cùm quis velit elidere dictum propter inhabilitatem ætatis, debeat omnino probate talem inhabilitatem & *in consil. 66. n. 3. vol 3.* dicit, ei qui ex ætate petit restitutionem de aliqua læsione, vel alicuius contractus rescissionem, incumbere onus probandi. dictam minorem ætatem, ex qua rescinditur talis actus. Ergo qui vult allegare non fuisse eius promissionem validam, eo quòd promiserit ante septennium, illi incumbit, onus probandi, & dum non probat, sed dubius est, pro promissione est standum.

4 Nihilominus, etsi suprадicta doctrina probabilior mihi sit, probabilitate tamen non caret contraria sententia, nempe dubitantem de perfecto vsu rationis, & nescientem expleuisse septennium, non teneri voto, vel alia qua cunque promissione tenet expresè Sotus *lib. 7. de iust. q. 3. art. 2. docum. 1. §. sed est hic* vbi dicit quoties votum est factum ante legitimum tempus pubertatis, non obligare in conscientia, nisi vouens sit ita certus, quod tunc habuerit vsum rationis vt nulla aut tenuissima apud viros prudentes reliqua fiat dubitatio contrariæ opinionis. consentit Vega *lib. 4. sum cas. 416.* Capua *lib. 2. decis. c. 31. fine* Beza *casu 49. in sum. fol. 233.* Moueor non ob rationes Soti, quæ si aliquid probarent, probarent; post septennium toto tempore ante pubertatem valida vota non reputanda esse. Sed moueor primo, quia tunc non supponitur votum, iuramentum, aut promissio, cum de constituentibus illa dubitetur. Secundo, iuramentum, votum, & promissio semper debet in casu dubii in fauorem iurantis interpretari ex *l. quidquid astringendæ ff. de verb. oblig* & colligitur ex *cap. ex parte, de censib.* & ibi Panormit & Glossa. Tertio, quia esto pro valore actus deberet esse præsumptio *c. Abbate, de verbor. significat. l. quoties ff. de reb. dubiis* At hoc intelligi debet, quando esset damnosus, & onerosus, ex text. *in l. qui iurasse. § si pater ff. de iureiurando.* & Gl. ibi Panormit & communis, & Felin. *cap. fin n. 13. de præsumpt.* Neque obstat text. *in c. in præsentia, de probat.* ibi enim in fauorē actus iudicatum fuit. Quia ab ipso professente religionem exhibiti fuerunt testes ad probandum in minori ætate professionem fecisse: qui testes cùm essent inducti ab ipso professente debebant plenè probare, vt dicit glossa, & cum in probatione defecerint, ideo Pontifex valorem professionis præsumit. Adde fauore religionis, cui erat ius acquisitum, debebat iudicari professionem valere quia in dubiis professio fauet.

5 Secundum impedimentum, quod solet vsum rationis tollere, est somnus, ebrietas, vel phrenesis. Quæritur ergo, an in casu dubij debeamus iudicare votum, iuramentum, & promissionem valere;

Et quidem dubium esse potest, an hæc facta fuerint tempore somni, ebrietatis vel phrenesis, vel tempore sanæ mentis. Secundo posito quod tempore somni, ebrietatis, vel phrenesis facta fuerint, posset dubitari, an tunc fuerit plena ebrietas, vel phrenesis, vel somnus tollens liberatem?

6 De primo dubio Thom. Sanch. *lib. 4. in Decal. cap. 1. n. 15.* affirmat præsumendum esse votum, iuramentum, & promissionem tempore sanæ mentis esse gesta, ac proinde valere. Probat primo, quia somnus, ebrietas, vel phrenesis breui tempore durant, ergo non possunt eo tempore hæc gesta præsumi. Quod secus est in amentibus, quando amentia continuo aliquo tempore durauerit vt probat idem Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 8 n. 17.* Secundo dum constat de voto, & promissione, excusatio est dubia. Ergo possidet votum. Tertio qualitas quæ homini naturaliter inest, semper præsumitur adesse, dum de contrario non constat Glossa *in cap. si fortè, de elect. in 6.* Glossa & doctores, *in cap. iis qui fidem, de sponsal.* Franc. Marc. *in decis 39. lib. 1.* laté Alciat. *in tract. de præsumpt. reg. 2. in princ.* Menoch. *lib. 1. de præsumpt. q. 14. n. 3.* Mascard. *de probat. verbo qualitas conc. 1254. n 86.* Quarto ex communiter contingentibus præsumptio sumenda est, ex *l. num ad ea ff. de legib.* & tradit Mascard. *de probat. verbo præsumptio, concl. 1230. n. 42.* cum Decia. *resp. 1. n. 256. lib. 1.* & Reminald. Senior. *cons. 2. n. 8 vol. 1.* Cum autem contingere non soleat vota, iuramenta aliasve promissiones tempore somni, ebrietatis, aut phrenesis emitti, sed tempore sanæ mentis, iudicandum est in casu dubij tempore sanæ mentis emissa esse, ac proinde obligare. De Secundo dubio credit idem Sanch. vota iuramenta, & promissiones non obligare, quia cum ebrietas (& idem est de sumno, & phrenesi soleat à mente alienare, stat præsumptio pro alienatione.

7 Dicendum primo est, in hoc secundo dubio verissimam esse sententiam Sanch. quàmque confirmat Suar. *lib. 4. de voto cap. 6. n. 9.* exemplo illius, qui noctu habet pollutionem quique dubitat an habuerit perfectum vsum rationis, de quo non præsumitur mortaliter peccasse ob defectum perfectæ libertatis: similiter ob eiusdem defectum non est præsumendus validè vouisse, aut promisisse.

8 Circa primum dubium dico graues, & efficaces rationes debere adesse vt dubium reddant promittentem, tempore ebrietatis, vel phrenesis, facta esse iuramenta, & promissiones. Quæ pro contraria parte stat præsumptio sumpta ex communiter contingentibus. At si daremus promittentem verè dubium existere, eo quod nec recordatur benè de promissione, neque actus ostenditur. ita bene gestus, vt tollat dubium, iuxta tradita à Conarr. 4. *decret. 2. p. c. 2 n. 7.* existimo promissionem votum, & iuramentum non valere, sed posse sic dubitantem deposito dubio agere contra illa ita Suar. loquens de voto, *lib. 4. cap. 6. n. 9.* Ratio quia tunc verè dubitatur, an sit votum iuramentum. & promissio, cum dubitetur an sit aliquid essentialiter requisitum ad illa quale est libertas. Ergo in fauorem libertatis est iudicandum.

6 Neque obstant contraria. Admittimus iuramentum, votum, & promissionem regulariter loquendo, præsumenda esse facta tempore sanæ mentis nisi ex aliis coniecturis contrarium colligitur. Neque est necesse, vt certò colligatur; sufficit, si ita colligatur, vt dubium vinci non possit. in casu autem dubio præsumendus est vsus rationis in iis, quæ spectant ad fauorem personæ, non tamen in iis, quæ ei oneris, & obligationis sunt, *in reg. iuris in 9. Quod in gratiam alicuius conceditur, non debet in eius odium retorqueri*; & docet Suar. *supra*

10 De tertio impedimento subitæ passionis, iracundiæ, aut alterius perturbationis, an si dubium sit priuare promittentem deliberatione requisita censendus sit obligatus?

Respondeo cum Suar. *illo cap. 6. n. 10.* si daremus sic promittentem verè dubium existere de suo vsu rationis, non esse obligatum: quia est dubius de valore actus, ac proinde de obligatione, Sed affirmo regulariter non posse huiusmodi dubium habere, quia rarò, vel numquam calor iracundiæ vsum rationis impedit, quin operatio inde orta sufficientem libertatem ad bonum, & ad malum habeat. Alias occidens alium iratus excusaretur à mortali, consentit Thom. Sanch. *lib. 1. sponsal. disp. 5. n. 10.* cum Panormit. *cap. dudum. de conuers. coniugat. n. 8.* Alex. de Neuo *cap. sicut ex litteris, de iureiur. n. 18.* & Felin. aliis relatis *n. 13.* Basil. de Leon. *lib. 4. de matr. cap. 1. n. 2.*

11 Verùm si cessante iracundiæ calore nullo modo promissionem faceres, sed potius factæ pœnites, etsi Anton. *cap. sicut ex litteris de iureiur. n. 9.* & panormit *cap. si vero, eod. tit. n. 7.* affirment te obligatum non esse, non credo. Nam vt bene dicit Thomas Sanchez. *supra num. 8* & Basilius *n. 6.* multa calore iracundiæ fiunt deliberationes sufficienti ad culpam lethalem quæ eo calore secluso minimè admittetentur. Est tamen probabilis coniectura, vt in casu, dubio intelligatur defuisse deliberationem. sic Sanchez, *supra* cum Tabiena *verbo votum 1. quæst. 2. in 1. in 2. edit.*

PVNCTVM. XII

An dubius de materia voti, iuramenti, aut promissionis, sitne licita, tenearis voto, iuramento aut promissione.

1 Teneris, si potes, superiorem consulere
2 Secus si consuli non potest, & vrgeat tempus promissionem exequendi

1 CErtum est te teneri (si potes) superiorem consulere, ab illoque dispensationem petere. Est decisio textus *in cap. venerabilem, de elect. §. idem, iuncta Gloss.* vbi dicitur. Non valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatur illicitum, cum nihilominus super eo nos prius consulere debuisses, quam contra ipsum propria authoritate venire. Et de iuramento docet Felin. *c. 1. de iureiur. n. 19.* Panorm. *in cap. cum contingat n. 15.* Innocēt *in cap. debitores,* & ex Theologis D. Tho. *2. 2. q. 89. art. 9. ad 3.* quatenus dicit requiri dispensationem quando est supradictum dubium. Sylvest. *iuramentum 5. q. 1.* Suarez *t. 2. de relig. lib. 2. de iuram. cap. 35. in fin.* & loquens de voto, *lib. 4. cap. 6. n. 12.*

Ratio est, quia dubius de honestate materiæ promissæ dubitat an Deo grata sit talis materia. Ergo tenetur diligentiam facere, vt hoc dubium vincat. At cum nulla efficacior, aptiorque diligentia esse possit, quam consulere superiorem, qui loco ipsius Dei assistit, ipsum tenetur consulere. Et hæc est differentia inter huiusmodi dubium, & dubium, an feceris promissionem, vel votum, quia quando dubitas an feceris promissionem, dubitas de exercitio tuæ libertatis, & sic non est necesse ad superiorem recurrere. At quando dubitas de honestate materiæ promissæ, non dubitas de aliqua conditione se tenente ex sua parte, sed dubitas de conditione, quæ se tenet ex parte Dei. Ergo Deum, vel eum qui loco ipsius est, teneris consulere, & ab illo remissionem impetrare. Et confirmo. Qui sic dubitat, non dubitat fecisse votum saltem sub conditione, si res illa grata Deo fuerit, hoc enim sibi certo constat. Ergo tenetur inquirere, an fuerit grata Deo, aliàs transgressionis periculo se exponit.

2 Verum si prudentis arbitrio, aut superioris consilio vel dispensatione reddi non possis certus de honestate materiæ promissæ; & ex alia parte vrgeat tempus promissionem exequendi, existimo te non teneri exequi, sed posse te iudicare liberum ab hac obligatione: ita docet expressè Suarez, loquens de voto *lib. 4. cap. 6. num. 13.* & consentit Sanchez *lib. 4. de [illegible] cap. num. 32. & cap. 6. num 6.* Ratio est quia non placent Deo ea, in quibus periculum prauitatis imminet. Secundo qui dubius est de honestate materiæ promissæ, neque potest dubium vincere, dubius formaliter est de lege, & voto: cum dubitet de essentiali requisito ad illa: necessario enim honestatem in materia promissa requirunt. Sed qui dubius est de voto, & lege, iam diximus illis non teneri. Ergo similiter non tenetur qui dubius de honestate materiæ promissæ neque dubium vincere potest.

PVNCTVM XIII

An subditus dubitans rem sibi præceptam licitam esse, superioris potestatem excedentem, possit, & teneatur exequi.

1 *Non esse obligatum obedire affirmant plures.*
2 *Communis sententia stat in contrarium.*
3 *Quoties præceptum superioris impleri facile potest, obligaris illo.*
4 *Satisfit argum. n. 1. adductis.*
5 *Duo corollaria notanda ex supradicta doctrina inferuntur.*
6 *Proponuntur variæ dubitationes pro intelligentia superioris doctrinæ.*
7 *Examinatur, an Religiosi, in casu dubio de honestate præcepti, teneantur Prælato præcipienti obedire.*
8 *Non videtur improbabile deobligatos esse.*
9 *Teneatúrne subditus dubitans de honestate præcepti consulere viros doctos? Qui affirmant non esse obligatum.*
10 *Probabilius est teneri.*
11 *Dubius superior, an res præcepta excedat suam iurisdictionem si præcipiat post factam diligentiam ad vincendum dubium, tenetur subditus obedire.*
12 *Si nulla diligentia facta præcipiat, quibus probetur subditum obligatum esse obedire.*
13 *Probabilius est non esse obligatum.*
14 *Fit satis rationibus n. 12. adductis.*
15 *Teneatúrne subditus in hoc dubio obedire, si damnum graue ei ex obedientia resultet? Affirmat quidam neotericus.*
16 *Affirmandum est oppositum.*
17 *Dissoluitur ratio n. 15. adducta.*
18 *Si præceptum superioris sit nimis molestum, & durum & dubites, an possit imponere, probabile est te illo non obligari.*

1 ADrian. *quodlib. 2. p. 1. & p. 2. litt. D. & in responsione ad 2.* Man. Rodriquez *in summ. verb. obedientia, 2. part. cap. 9. concl. 2. 3. & 4. tract. de ordin. iudic. c. 7. conc. 12. n. 12.* Vasquez *1. 2. q. 99. art. 6. disp. 66. cap. 2. a. n. 51. vsque ad fin.* Li ōnes Doctores absolutè affirmant, quoties dubium est de honestate præcepti posse subditum non obedire, ex parte consentit salas *1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 17. n. 52. in med. & n. 157. & n. 283. sect. 20.* quatenus affirmat non esse obediendum præcepto superioris, si dubitetur maius Dei præceptum violandum fore, casu quo obediatur.

Moueri possunt primo, quia Prælatus non est in possessione præcipiendi ea quæ sunt illicita vel supra eius potestatem, vt de se constat. Ergo subditus dubitans præceptum sibi impositum de illicitis esse, simul etiam dubitat, an prælatus talia præcipere possit. Ergo repugnans illi obedire, non spoliat Prælatum iure acquisito præcipiendi, cum numquam acquisierit ius. Præcipiendi ea in quibus periculum est honestatis. Secundo subditus dubitans, an præceptum sibi impositum sit, illo non tenetur, vt supra diximus. Sed qui dubitat, an præceptum sit de materia licita, vel illicita, dubitat in re, an sit impositum præceptum, quia dubitat de aliquo, quod ad eius valorem, & essentiam necessariò est requisitum. Ergo. Tertiò præceptum superioris non potest facere licitum, quod alioqui illicitum est. sed operari quod dubitas an sit illicitum, est intrinsecè malum. Ergo non potest accedente superioris præcepto fieri licitum. Quod si dicas accedente superioris præcepto deponendam esse dubiam illam conscientiam, & existimandum esse licitum. In hoc est difficultas, non enim illa conscientia ex solo præcepto superioris deponi posse videtur. cum ob præceptum non videar subditus aliquam specialem rationem honestatis in re præcepta.

2 Communis tamen sententia affirmat in hoc dubio obedire subditum debere. Quia superior, eo ipso quo superior est in possessione præcipiendi, & subditus est in obligatione obediendi. Ergo vt in aliquo particulari casu subditus à præcepto superioris excusetur, ostendere debet superiorem non rectè præcipere. Ergo dum non ostendit, obedire tenetur, sic docet Glossa *cap. quid culpatur, verbo iniquitas 23. q. 1 & c. nerui, verb. formidat dist. 13. cap. dilecta in fin. de maiorit. & obedient. & cap. ad aures. verbo obedientiam de temporib. ordinand. & cap. ex tenore, verbo mandato, de sentent. excommunicat.* Innocent. *cap. sicut, el 3. num. 1. de iureiurando,* & ibi Ioann. And *n. 5.* Hostiens. *num. 3.* Bald. *n. 8.* Abbas *n 16.* Alexand. de Neuo *n. 7 9.* Sylvest. *verbo bellū, 1 q. 9. concl. & verbo conscientia, q. vlt. & verbo obedientia, q. 2.* & *verbo religio 6. q. 6.* Maldet. *de virtut. q. 40. art. 1. dub 3. fol. 251.* Lorca *2. 2. sect. 3. disp. 53. n. 8. & 9 & 1. 2. sect. 2. disp 38 §. de dubio circa præceptum.* Nauarr. *cap. si quis autem, de pœnit dist 7. n. 112 & in sum. 23. n. 37.* Tolet. *in sum. cap. 25. n. 6.* vbi de peccatis mortalib. Valentin. *1. 2. disp. 2 q. 14. p. 4. q. 4. vers peculiariter, & 2. 2. disp. 3. q. 169. p. 2. concl. 5. §. sexto certum est.* Mol. *tom. 1. de iust. disp. 113. concl. 3.* Azor. *tom. 1. lib. 2. cap. 19. quæst. 9.* Nauarr. *de restit. cap. 3. dub. 12. à n 252. lib. 2.* Saà *verbo bellum. n. 1.* Sayrus *in claui regia. lib. 1. cap 13. n. 4.* Thom Sanch. *lib. 6. in decal. cap. 3. n. fine.* Villalob. *tom. 1. sum. tract. 1. diff. 26.* Garcia *de benef. 2. tom. p. 1. cap. 5. n. 366.* Ioann. Sanchez *diff. 33. n. 37.* & alii plures quos referunt supradicti Doctores, specialiter vterque Sanch.

3 In hac igitur grauissima quæstione dicendum existimo cum doctoribus nuper relatis, quoties præceptum superioris facillimo negotio impleri potest, hoc est, absque detrimento tui, vel alterius exequi te debere etsi dubius sis de eius honestate. Quia tunc nullus apparet titulus honestans omissionem præcepti, subiectionis debitæ superiori: quod enim illud præceptum videatur tibi contrarium diuino, hoc te excusare non potest, dum non probes esse contrarium. Tibi enim incumbit onus probandi illicitum esse: non autem superiori incumbit onus probandi esse licitum & honestum: hoc enim ius semper præsumit. & supponit Item superior præcipiens existimandus est iudicare se præcipere posse. Cur ergo iudicium tuum dubium superioris iudicio certo vis anteponere?

4 Neque contra hanc conclusionem obstant argumenta pro sententia Vasquez adducta. Non primum. Nam esto superior non habeat ius præcipiendi illicita; habet tamen ius præcipiendi quæ sibi licita videntur, dum non constat de turpitudine, etsi tibi illicita esse asserantur ac proinde cum dubitas de honestate materiæ imperatæ, non, ex tuo iudicio, sed potius ex eius iudicio honestas præcepti, & eius obligatio metienda est

Ad secundum respondeo dubitantem de præcepto, an sit impositum illo non teneri, quia non sufficienter proponitur: at dubitans de eius honestate tenetur; quia honestas præcepti non

ex

ex tuo iudicio dubio, sed ex superioris iudicio certo sumenda est.

Ad tertium fateor præceptum superioris non posse per se facere licitum, quod alias illicitum erat; & consequenter non posse facere, vt licitè obedias, si practicè dubitas illicitum esse obedire. Sed quia stante præcepto habes rationem efficacem deponendi dubiam illam conscientiam, & existimandi esse licitum, quod tibi illicitum sese offerebat, ideo possumus dicere præceptum superioris posse per accidens facere licitum, quod alias illicitum erat, teneri autem deponere hanc conscientiam docet optimè Nauarr. *c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. à num. 81. & in sum. cap. 16. num. 40. & cap. 3. n. 36.*

5 Ex iis infero cum Thom. Sanch. *lib. 6. in Decal. cap. 3. num. 10.* Soto *de secreto, memb. 3. q. 2. concl. 1.* Salas *1. 2. q. 21. tract. 8. disp. vnica, sect. 17. n. 115.* Si tibi valetudinario, vel alio impedimento laboranti, & dubitanti, an tenearis ieiunare, vel officium diuinum persoluere, Prælatus præcipiat, ne ieiunes, aut ne recites, te posse debere non ieiunare, quia præceptum superioris in eo dubio interpretatur te obligationē legis Ecclesiasticæ non teneri. Secundò infero teneri te obedire Prælato, in iis, in quibus dubium est solùm, an excedat suam potestatem, quia vt benè dicit Sanchez *supra num. 4.* minorem potestatem habet superior in ea, de quorum honestate dubitatur, quàm in ea de quibus dubitatur solùm, an excedant limites suæ iurisdictionis.

6 Ad plenam intelligentiam supradictæ doctrinæ multiplex dubitatio enodari debet.

Prima, an intelligatur de omnibus subditis.

Secunda, an subditus dubius de honestate præcepti, teneatur inquirere doctos, vt dubium deponat.

Tertia, an si superior simul dubitet, teneatur subditus dubius obedire.

Quarta, an subditus teneatur obedire, quoties ex obedientia timetur magnum malum proprium, vel alienum.

Quinta, quid si malum, quod timetur, non sit distinctum à re præcepta, sed ipsa res præcepta molesta, & onerosa sit?

7 Circa primam dubitationem, an scilicet obedientiam in casu dubio teneantur omnes subditi præstare, est difficultas de religiosis, nam religiosi solùm sunt subditi ratione professionis emissæ, seu votorum simplicium constituentium religionem, Prælatúsque nihil aliud præcipere potest, nisi ea, ad quæ religiosus per obedientiæ votum se voluit adstringere. Ex quo videtur sequi in casu dubio non teneri subditum obedire. Quia, vt ex materia de voto suppono, cum communi sententia nemo tenetur exequi rem illam de qua dubitat, an votum ad illam extendatur, quia hoc est idem, ac dubitare de voto, in quo casu libertas possidet, & tradit Thom. Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 4. num. 3. & in sum. lib. 4. de voto, cap. 1. num. 31.* Ioan. Sanchez *disp. 43. n. 3. & 4.* At religiosus dubitans rem sibi præceptam extra iurisdictionem Prælati esse, dubitat an suum votum ad illam se extenderit. Ergo non tenetur obedire.

Dices teneri obedire quia vota religiosi habent adiunctam traditionem, ratione cuius religio habet ius, & dominium in religiosum, & ratione huius dominij, & potestatis obligatur obedire in casu dubio, est enim melior conditio Prælati præcipientis, tùm sit in possessione.

Sed contrà. Tota hæc possessio ortum habet ex voluntate religiosi. Ergo non se extendit ad alia, quàm ad ea, ad quæ voluntas religiosi se extendit. Cùm ergo eius voluntas nunquam videatur extensa ad casum dubium, dicendum est, in illo obligati non posse. Neque obstat, si dicas, Prælatum non præcipere religioso ex iurisdictione accepta per votum, sed ex iurisdictione data à Pontifice: (nullus enim per votum, quantumvis solemne, potest alteri iurisdictionem in se ipsum dare, tum quia non potest per votum dare alteri vim coërcitiuam, sine qua nulla est iurisdictio, vt tradit Anton. Fab. *in l. magistratib. 12. ff. de iurisdict. omn. iud.* & constat ex *l. vlt. ff. de officio eius cui mand. est iurisdictio.* Tum etiam, quia facta regnorum, & publicarum rerum diuisione, potestas ius dicendi, & iurisdictio tota residet penes principes, *§. sed & quod principi. Instit. de iure naturali l. 2. §. hæc autem, de veteri iure enucleando, l. fin. ff. de legib. & constit. princip.* & tradit optimè Vasq. *1. 2. tom. 2. disput. 165. n. 26. & 28.*) præcipit ergo Prælatus religioso ex iurisdictione aliunde accepta quàm ex voto; scilicet ex iurisdictione data à Pontifice, qua iurisdictione non videtur priuandus Prælatus in casu dubio. Non, inquam, obstat huiusmodi dictum, vt religiosus in casu dubio debeat obedire. Nam esto Prælati regulares habeant in suos subditos iurisdictionem spiritualem datam à Pontifice, non tamen illam habent ad alias materias, præter eas, ad quas religiosorum vota se extenderunt. Cùm ergo prohibeatur sit, vota nunquam se extendere ad res dubias, efficitur neque ad illas esse obligationem ex iurisdictione Pontificis.

8 Hæc ratio videtur probabile reddere, religiosum verè, & propriè dubitantem de honestate rei præceptæ, vel an excedat superioris iurisdictionem, obligatum non esse obedire fauet Suarez *tom. 3. de relig. lib. 10. c. 1. in prima responsione cuiusdam obiectionis factæ*, vbi dicit, fortasse non deerunt, qui totum concedant, neque enim improbabile videtur Abbatissam non posse ex voto obedientiæ obligare monialem ad aliquid faciendum in casu dubio de honestate operis iniuncti. Et confirmat ex differentia voti, & legis: nam obligatio legis cùm oriatur ex alterius voluntate, & potestate, ex eius iurisdictione metienda est. At obligatio voti, & consequenter ex illo dimanantis præcepti, seu iurisdictionis in illo radicatæ, cùm pendeat ex propria voluntate, & intentione, & hæc non videatur extensa, nisi ad materiam certam, quando aliud non constat, neque etiam eius obligatio extenditur. Probarique potest, quia actus præsumitur ita gestus, vt minus quàm fieri possit, si agenti onerosus, tradit Menochius multis relatis *de præsumpt. lib. 6. tota præsump. 9.* Ergo professio religiosi non est præsumenda extendi ad obedientiam in casu dubio. Item in imponenda obligatione stricta est interpretatio facienda, ex *l. quidquid astringendæ, ff. de verbor. obligat.* ibi, *Quidquid astringendæ obligationis causa dictum est, id nisi palam exprimatur, omissum esse intelligendum est aut certè secundùm promissorem interpretamur*, idemque desumitur ex *cap. ex parte, de censibus*, vbi Abbas *n. 2. & 4.* ait præsumi vouentem se minus quàm possit grauare, & ideo glossa ibi fin. dixit faciendam esse pro vouente bonam interpretationem. Si ergo pro vouente facienda est interpretatio, non debemus affirmare ad casum dubium se extendisse, & consequenter neque iurisdictionem à Pontifice datam ad illum dubium casum se extendere, cùm non det iurisdictionem ad alia, quàm ad ea, ad quæ vota se extenderunt.

9 Secunda dubitatio est, an teneatur subditus dubitans de honestate præcepti consulere doctos si commodè possit, vt videat an honestum sit?

Respondet Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 3. num. 19.* non teneri; consentit Nauarr. *lib. 2. de restit. cap. 3. dub. 12. num. 161. & num. 266. in noua edit.* Valentia late probans *2. 2. disput. 7. quæst. 5. punct. 2. corollar. 2. pag. 1570.* Mouentur, quia officium subditi non est præcepta examinare, sed exequi. Superior enim tenetur videre quid imperet, quasi pro subditis rationem redditurus; subditi autem non tenentur nisi obedire obedientia illâ cæca tantò à sanctis Patribus commendata.

10 Verùm (etsi hoc probabile sit) probabilius existimo teneri subditum si commodè potest, diligentiam facere, vt certiot de honestare præcepti existat, quando Prælatus non ea scientia, authoritate, probitatéque pollet, quæ subditos obligaret, probabiliter opinari rem imperatam honestam esse. Nam in hoc casu clarum est non teneri, aliam inquisitionem facere. Moueor primò, quia hæc inquisitio non obstat obedientiæ debitæ, cùm ex illa non omittatur, neque etiam repugnat eius perfectioni, quæ solùm in eo consistere potest vt integrè, promptè, & sine vlla dilatione præceptum executioni mandetur, quando tempus vrget præceptum exequendi. Ergo dum non vrget tale tempus, sed datur locus inquisitioni, ratio naturalis dictat, vt apponatur. Nam ea posita fortè competiet subditus Prælato non esse obediendum, ac proinde iam inquisitio prodest ad vitandum malum, saltem materialiter. Secundò negati non potest talem inquisitionem veritatis bonam esse, dirigitur enim non ad quærendas excusationes præcepti, sed ad securius illud implendum, & certiùs deponendum dubium de illius honestate. Ergo non potest esse contraria obedientiæ perfectioni, cùm vna virtus alteri contraria non sit. Dices talem inquisitionem bonam, esse, non tamen subditum obligatum esse illam facere. Quia munus subditi non est inquirere, & examinare præcepta, sed illa exequi. Sed contrà, licèt munus subditi non sit examinare præcepta superioris, quando de illis dubium non habet; at in casu dubio quis ab illo hanc obligationem abstulit; cùm hæc obligatio cuilibet dubitanti de honestate præcepti iasita sit, vt prudenter operetur. Et confirmo, præceptum superioris efficacius esse non potest præcepto diuino, sed quando quis dubitat de obligatione præcepti diuini, eo quòd videtur alteri præcepto naturali repugnare, debet necessariò inquirere, & inuestigare, quantum commodè potest, quódnam sit exequendum: neque talis inquisitio obedientiæ obstat. Ergo etiam quando dubitat, an præceptum superioris honestum sit, vel contrarium alteri præcepto diuino, debet illud examinare. Item superior non habet in subditum efficacius ius imperandi, neque subditus maiorem obligationem obediendi, quam habent coniuges inter se sed cùm alter illorum dubitat de matrimonij valore, tenetur prius quàm debitum reddat, diligentiam facere, vt veritatem cognoscat, vt tradit ipsemet Sanch. Ergo etiam similiter tenebitur subditus. Quòd si dicas proprium coniugis esse examinare, an matrimonium validum sit, non tamen esse subditi proprium examinare, an rectè superior præcipiat. Est gratis dictum, cùm de hoc sit quæstio, & cum in vtroque casu sit eadem obligatio, Ideo coniux dubitans tenetur examinare (si potest) valorem matrimonij antequam reddat, ne se exponat periculo accedendi ad non suam, ac proinde faciendi aliquid in re illicitum. Sed subditus dubitans de honestate præcepti, illudque non examinans exponitur periculo efficiendi aliquid illicitum in re. Ergo ratione præcepti excusari non potest ab hac diligentia præstanda. Adde quando executio rei præceptæ differri potest

& minus malum timetur ex dilatione, quàm ex prompta executione, differendam esse executionem mandati, donec examinetur, an obediendum sit: docet expressè Thom. Sanchez *lib.6. in Decalog.cap.3 n 25.*cum Couarr. *reg. peccatum, 1.p.n. 5. ad fin.* Ergo à fortiori examinari debet præceptum, quando eius executio sine vlla transgressione differri potest. & ita tenet Alex.de Neuo *c.sicut, el.3.n.98.de iureiur.* Hostiens. *sum.tit. de pœnit.§.quid de rapina, vers. quòd si probabiliter dubitat.* Angel. *verb.bellum,n.8.* Rosell.*ibid.n.4.* Sylvest.*eod.1 quæst.9.concl.3.& verb.obedientia, q.2.*

11 Tertia dubitatio est, an casu quo superior dubitet de te præcepta, sitne licita, vel excedens limites suæ potestatis, teneatur subditus sciens talem dubitationem ei obedire?

Et quidem si hoc dubium perseueret post factam diligentiam à Prælato de veritate inuestiganda, verius esse debet teneri subditum obedire. Quia tunc Prælatus legitimè imperat, cum & habeat possessionem imperandi, & dubium subortum vincere non possit, sicut coniux, qui bona fide matrimonium contraxit, & postea dubitat de eius valore, facta diligentia ad veritatem inuestigandam, si adhuc dubius manet, potest petere, & tenetur alter redde, vt ex communi sententia dicimus *in disput. de obligatione coniugum.* Limitanda tamen est hæc doctrina ad actiones, quæ alteri à subdito molestæ, & onerosæ non sunt. Non enim cum hac dubitatione superior indicere bellum poterat, neque subditus debebat obedire; debet enim superior in rebus damnosis moraliter esse certus de iustitia.

12 Verùm si nulla facta diligentia Prælatus dubius de honestate rei præceptæ, vel de excessu suæ iurisdictionis imperet; alicui videri potest etiam in hoc casu teneri subditum obedire. Primò, quia ex huiusmodi dubio non interrumpitur possessio Prælati in subditum. Non enim ex eo, quòd dubitet, an res quam vult imperare, sitne licita, vel illicita, vel eius iurisdictionem excedens, desinit esse superior, neque obinde subditus subiectione amittit. Ergo ratione huius possessionis imperare poterit subditis in casu dubio. Secundò, sic dubitans non dubitat de dominio, & possessione in subditum, sed an eius dominium, & possessio extendatur ad talem materiam. At quando coniux, v. g. non dubitat de matrimonij valore, sed an possit, vel non possit petere, eo quòd dubitat, an habeat aliquod impedimentum castitatis, vel affinitatis denuò contractum, alter non dubitans reddere tenetur, si debitum ab illo petatur, quia nihil iniustum ab illo postulatur, & quia alter non tenetur in hac dubitatione se impeditum reputare, vt multis relatis docet Thom.Sanch. *lib.9. de debito coniug.disp 6.à.n. 4.* & præcipuè *à n.7.* Tertiò subditus dubitans, sitne licita res sibi mandata, obedire tenetur, etiam nulla diligentia facta ad cognoscendam veritatem (secundum probabilem sententiam: quia possessio Prælati excusat subditum ab hac diligentia. Ergo etiam poterit excusare Prælatum à simili diligentia præstanda. Quartò demus teneri Prælatum diligentiam facere ad inuestigandam veritatem, sicut possidens aliquam rem, & dubitans an sua, vel aliena sit, tenetur diligentiam facere, antequam rem alienet. Sed sicut si huiusmodi dubitans de facto rem alienatet, teneret alienatio, quia possessionem, & dominium incertum, quod habet, transfert in emptorem: ita similiter etsi superior malè faciat, imperans subdito absque præmissa diligentia de cognoscenda veritate, at imperium tenebit, Quintò obligatio subditi obediendi Prælato desumi non debet, ex eo, quod Prælatus dubitet, vel non dubitet de honestate rei præceptæ. Nam si subito constat honestissimam rem, & nullo modo superioris iurisdictionem excedentem. præcipi, tenetur obedire, vt optimè dixit Thomas Sanchez *lib.6. in Decal.c.3.n 21.* etiamsi superior dubitando imperet, quia dubium illud procedit ex errore, qui obstare non potest obligationi subditi, sicut si vir existimat ex errore subesse matrimonio impedimentum & petat debitum ab vxore, malè petit, at vxor certò sciens impedimentum non esse, reddere tenetur. vt probat Couarr.*4. decretal.2.part.c.3.§.1.n.6.* & Sanch. *suprà n.* 4. Econtra verò si superior imperet rem inhonestam, etiamsi ipse existimet honestissimam esse, non debet subditus obedire. Ergo obligatio subditi ex re ipsa, & ex eius iudicio, potius quàm ex iudicio superioris metienda est. Hanc sententiam tenentur (meo iudicio) docere qui coniugi dubitanti de matrimonij valore, & debitum petenti ab altero coniuge, docent reddendum esse. Ij sunt Corduba *sum. quæst. 45 p 4 fol.* 113. Henriquez *libr.12. de matrimon. cap 6. num.4. comment.list.T.* Bartholom.de Ledesm. *dub 20. de matrim. conclus.2.* Ludouicus Lopez *1.part.instruct.2.edit.c.297 § sed si iniquitas.* Petrus de Ledes. *de matrim.q.45.art.1.ad finem.§.ad hoc dubium.*

13 Nihilominus verius existimo in hoc casu subditum non esse obligatum obedire, imò neque posse, si ipse subditus etiam dubitet Ratio est, quia officium superioris est examinare honestatem, & æquitatem rei præceptæ, cum de illa dubitat, ne se errandi periculo exponat imperans quæ non licent. Ergo si absque hoc examine præceptum imponat, cum temerarius impositor sit, subditus non tenetur parere, imò nec potest, si temeritatem agnoscat, quia non tenetur parere præcepto, tam ex parte rei præceptæ, quam ex parte præcipientis temerario. & periculoso. & ita docent Petrus de Ledesm.2. *tom. sum.tract.3.c.13.concl.21.* Bannes 2.2.*q.40.art.1.dub.6.concl.3.* Thomas Sanchez *lib.6.in Decal.c.3.n.21.* Salas 1.2.*q.21.tract.8. disp.vnic. sect.26.in fine,n.275.* Man. Rodriq.1.*tom.sum.c.126. concl.4.n.5.2.edit.*

14 Neque obstant in contrarium adducta. Non primum. Admitto enim non interrumpi possessionem superioris in subditum ex tali dubitatione, quia illa dubitatio non attingit possessionem, quam superior habet; hæc enim nunquam fuit in subditum ad res, quas superior dubitat esse licitas, vel eius iurisdictionem excedere.

Ad secundum respondeo, eo ipso, quo superior dubitat de honestate rei, vel an sit excedens suam iurisdictionem, dubitat de dominio, & potestate in subditum, imò certum superiori debet esse carere dominio, & potestate, cùm hæc limitata sit ad præcipiendum ea, quæ honesta sunt, sibique sic apparent.

Ad tertium dico subditum ratione obedientiæ superiori debitæ, & in eius reuerentiam posse habere sufficientem rationem deponendi dubium, quam rationem non habet superior in imperando. Item cùm ex parte subditi, & ex parte superioris præcipientis est contentio, & dubium de honestate præcepti, & obligatione illius, ius præsumit pro superiore, non pro subdito.

Ad quartum dico superiorem non solùm debere diligentiam facere ad cognoscendam honestatem præcepti, sed dum sibi de tali honestate moraliter non constat, non posse præcipere, quia solùm potest ea quæ honesta sunt, quæque sibi talia apparent.

Ad quintum respondeo, ad valorem præcepti ex parte materiæ vnum è duobus necessariò requiri. Primò requiritur honestas illius certò cognita à subdito, & hoc sufficit, vt præceptum teneat. & in hoc casu ex iudicio subditi insurgit obligatio præcepti. Secundò requiritur, & sufficit ad obligationem, quòd superior cognoscat probabiliter rem quam præcipit, honestam esse. & suam iurisdictionem non excedere, etiam si subditus id adæquatè non cognoscat, quia dum nihil in contrarium apertè cognoscit, non habet ius se eximendi à superioris præcepto.

15 Quarta dubitatio est, an subditus teneatur obedire, quoties ex obedientia timetur non leue damnum proprium, vel alienum in honore, fama, diuitiis, vel vita, vt contingit si superior te interroget de delicto tuo, vel alterius, & dubius sis, an iuridicè interroget?

Ioan. Sanchez *disp.43.n.28*, affirmat te teneri: quia iam illud damnum præuisum est à superiore, & illo non obstante præcipit. Ergo debes obedire: quia præsumere debes superiorem iustè præcipere, ne sis iudicij temerarij reus. Item si certò tibi constaret superiorem iuridicè præcipere, tenebaris veritatem fateri. Ergo etiam cùm dubitas, teneris: quia in vtroque casu superior est in possessione præcipiendi.

16 Nihilominus dicendum est, in tali dubio te non esse obligatum præcepto. ita aliis relatis Lessius *lib.2. de iust. cap 31. dub.4.n.10.& cap.41.dub.9.num.77.* Sayrus *lib.1.in claui regia, cap.13.n.41.* Salas 1.2.*q.21.tract.8.disp.vnic.sect.17.n.155.* Th. Sanch. plures referens *lib.6.in Decal.cap.3.n.24.* Villalobos *t.1. sum.tr.1.diffic.26.n.1.* Pitigianus *in praxi crim.cap.241.* Rodriq. *2.tom.sum.c.9.n.3.& de ord.iudic.c.7.n.12.& tom.3. qq.regul.q. 19.art.4.& 6.*

Ratio est, quia subiectio, & obedientia debita superiori non tollit ius, & possessionem tuam, & alterius in bonis fortunæ, honoris, & corporis. Ergo non est æquum te obligare hanc possessionem amittere in re magni momenti ob obedientiam, quam dubitas, si debeas. Possessio enim tua, & alterius certa præualere debet iuri, & possessioni aliquo modo dubiæ superioris. Item sæpè præcepta Ecclesiastica certa cum graui detrimento proprio, vel alieno non solent obligare, à fortiori non obligabunt dubia. Imò addendum existimo, si obedientia in alterius graue damnum vergit, non solùm te non obligari, sed neque obedire posse, secus est, si solum in damnum tuum cedat, tunc enim quia potes cedere iuri proprio, etsi obligarus non sis, poteris obedire. Sicut enim superior possidet ius imperandi, etiam alius possidet ius in suis bonis iniquum. Ergo est obseruandum ius superioris dubium, lædere ius certum alterius. Et confirmo. Quilibet habet ius iustitiæ ne lædatur in bonis absque manifesto titulo, qui tibi non est, cum dubitas, an superior habeat ius imperandi.

17 Ad rationem in contrarium respondeo, etsi superiorem præsumas iustè præcipere, cùm tamen de hoc non sis moraliter certus, non teneris possessionem certam in tuis bonis amittere ob seruandam superioris possessionem in materia dubia.

Ad confirmationem respondeo superiorem in vtroque casu iuridicè præcipere, & possessionem præcipiendi habere, at te non esse obligatum obedire in casu dubio. Quia possessio tua, vel alterius certa in bonis fortunæ, honoris, & corporis præualet superioris possessioni de materia dubia. Item pro superiore est iudicandum, & non pro subdito, quando, cætera paria sunt, quod in præsenti non contingit, cum damnum tibi, vel

alteri

alteri ex obedientia obueniens graue sit, & certum. At superiori ferè nullum obueniat ex eius obedientiæ omissione.

18 Quinta dubitatio est, an si præceptum superioris sit tibi nimis molestum, & durum, & dubites, an possit imponere, tenearis illo?

Videris teneri, quia onus, & molestia illa non est aliena à præcepto, sed idem cum re præcepta, & ab illa indistinctum. Ergo cùm in casu dubio obedire debeas superiori ob possessionem, quam habet præcipiendi, obligatus es in præsenti obedire, alias nulla esset certa regula obediendi in casu dubio. Et confirmo, ideò quando damnum graue tibi, vel alteri obuenit ex obedientia excusaris obedire in casu dubio, quia possides res illas, in quibus damnum pati debebas, & possessio certa non debet amitti ob seruandam superioris dubiam: at in præsenti tibi non fauet possessio vlla, cùm non sit alicuius distincti ab ipsomet præcepto, quod possidet. Ergo.

Verùm (etsi hoc sit satis probabile) acquiescere poteris communi sententiæ te excusanti obedire. Quia non videtur consonum te onus graue certò subire, de quo dubitas, an tibi possit imponi; iugum enim Christi suaue est, & onus eius leue. Non videtur autem ita esse, si te dubitantem de potestate præcipientis obligaret in angustias coniici ob seruandam eius possessionem dubiam. Et ex hac ratione soluitur contrarium fundamentum. Non enim possessio in re dubia seruanda est cum graui onere, & molestia, & ita tenet relatis Medina, Aragon, Lopez, Sayro, Soto, Vega, Rodriques, Salas *tr. 1. de 8. disp. vn. sect. 17. n. 154*, Thom. Sanchez *lib. 6. in Decal. c. 3. n. 23.* Villalob. *tract. de consc. diff. 26. n. 2.*

PVNCTVM XIV.

An milites dubitantes de iustitia belli possint, & debeant Principi obedire.

1 *Subditi milites obligati sunt obedire, secus alienigenæ, ex communi sententia.*
2 *Nullus miles tenetur militare dubius de iniustitia belli, quousque examen præmittat.*
3 *Si subditus non habet aliquam rationem dubitandi, debet dubium deponere, & militare.*
4 *Proponuntur quadam obiectiones, & fit illis satis.*

1 APpono hanc quæstionem, vt clarius innotescant quæ diximus *disp. 2. p. 8.* huius tractatus.

Communis sententia huic quæstioni respondet subditos posse, obligatosque esse obedire, secus verò alienigenas, quia in subditis adest sufficiens ratio deponendi dubiam conscientiam, scilicet præceptum superioris, quæ ratio non adest in militibus alienigenis, & consequenter milites non subditi tenentur inuestigare iustitiam belli, antequam se dedissent, secus verò subditi: ita tenet expressè Abbas *cap. sicut, vel. 3. de iureiur. n. 16.* & ibi Bellamera *q. 6.* Alexand. de Neuo *n. 98.* Nauarr. *sum. cap. 15. n. 15.* Molin. *t. 1. de iust. disp. 113. circa finem.* Valent. *2. 2. disp. 3. q. 16. punct. 2. §. si autem mil.*, Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 2. c. 19. q. 9.* & plures alij, quos refert, & sequitur Th. Sanch. *lib. 6. in Decal. c. 3. n. 15.*

2 Verùm in hac re existimo primò, tam subditos, quàm non subditos, si dubium habeant fundatum de iniustitia belli, non teneri, imò nec posse militare, quousque examen, quantum commode possint præmittant. Moueor tum ob rationes superiùs dictas, quæ in præsenti casu, vtpote grauiori militant. Tum & præcipuè, quia quando certum est ex tua obedientia damnum tibi, vel alteri graui esse sequendum, non teneris superiori obtemperare, si dubitas, an legitimè præcipiat, vt puncto præced. *dub. 4.* diximus. Sed ex bello grauissima tibi, & aliis damna debent obuenire, non igitur debes obedire, si dubitas, an Princeps legitimè præcipiat. Et confirmo, si subditi rationabiliter dubitantes de iniustitia belli nullam diligentiam præmittere tenentur, sed possunt audito præcepto superioris statim acquiescere, sane Turcæ, & Sarraceni sequentes Principes suos in bello contra Christianos, à peccato, & iniustitia excusarentur, & carnifices martyrum, & milites crucifigentes Christum, quod nullo modo est dicendum, & in hac conclusione credo neminem dissentire posse.

3 Secundò existimo, quoties subdito non se offert aliqua grauis, & bene fundata ratio dubitandi de iniustitia belli, teneturque dubium, vtpote friuolum, & inane deponere, & iustitiam belli præsumere, & militare. Et in hoc sensu dixit D. Augustus. *cap. quid culpatur, 23. quæst. 1. in fin.* Verum iustum bellare posse sub Rege etiam sacrilego, si quod tibi iubetur, vel non est contra Dei præceptum, vel verùm sit, certum non est. Quia dum certus non est subditus contrariari diuino præcepto, præceptum superioris, præsumere debet illi esse conforme. Et in hac materia belli est res clarior, cùm enim grauissima sit, ratio est præsumendum absque sufficiente examine iustitiæ intentari: quæ iustitia, esti non appareat militibus, præsumenda est. Aliàs tenerentur Principes rationes bellandi omnibus manifestare, quod est grauissimum inconueniens.

Hæc ratio (meo iudicio) probat non solùm subditum, sed etiam non subditum bellare posse, quoties non se illi offert grauis aliqua ratio dubitandi de iniustitia belli. Et ita in hac re nullam esse distinctionem de militibus subditis, & non subditis, diximus *illo puncto 8. n. 4.* esse valde probabile, cum Vasq. *1. 2. q. 19. disp. 66. cap. 9. à n. 51.* Salas *quæst. 21. tract. 8. disputat. vnic. sect. 27. num. 272.* Suarez *de charit. disp. 13. de bello, sect. 6. num. 12.* & Nauarr. *ib. 2. de restit. cap. 3. part. 2. dub. 12. à n. 160.* Et insuper probo nullam esse posse distinctionem. Nam vel vterque miles tam subditus, quàm non subditus habet rationes dubitandi de iniustitia bene fundatas, vel non habet? Si primum dicas, nullus potest absque examine facto obedire, quia spoliare alios bonis fortunæ, honoris, & vitæ, ob seruandum ius superioris dubium, iniustitia maxima esse videtur. Si secundum dicas, cuilibet licet rationem minus fundatam, seu scrupulum, deponere, & contra illum operari, & confirmo in sententia Caietan. *2. 2. q. 169. art. 2. circa solut. ad 4 dub. 2* quem sequitur Thomas Sanchez *lib. 6. in Decal. cap. 3 n. 17* vt subditi dubium deponant, & militare possint, non indigent præcepto expresso superioris, sed sufficit velle superiorem, vt omnes milites necessarij bello se adscribant. Ex sola enim hac voluntate (quam vocat Sanch. tacitum præceptum) possunt subditi dubium deponere, & militare. Sed hæc voluntas non arctat subditos ire bellum, cum quilibet posset absque peccato illius executionem omittere. Ergo si subditis est efficax ratio deponendi dubium, etiam efficax erit non subditis.

4 Obicies primò ergo quilibet miles poterit iam vni parti se adscribere, iam alteri, si præsumere poterit, quemlibet Principem præliantem iustè præliari.

Respondeo hoc intelligi non posse de militibus subditis: ij enim in aduersam partem inclinare non possunt ob crimen læsæ maiestatis, & inobedientiæ. Solùm ergo de militibus vtrique parti prælianti alienigenis potest esse dubium. Et tunc distinguendum est, aut bellum est aggressiuum, aut defensiuum. Si aggressiuum sit, efficaciores rationes, & ferè conuincentes debent milites habere, vt se possint ei parti adscribere. Quia stat pro contraria parte possessio, & in dubio non debet spoliari, secus verò dicendum, quando bellum est solum defensiuum.

Obicies secundò, Nemini possessionem suffragari, cùm Princeps eo ipso, quòd bellum indicit, priuat alterum Principem iure possidendi, & ad executionem sententiæ à se prolatæ procedit bello.

Respondeo sententiam, & iudicium vnius Principis, alteri non subiecto præiudicare non posse, neque tale iudicium dicendum est propriè sententia, cùm sit contra inauditam partem, & quæ non tenetur coram ipso comparere. Ex quo fit ex vi illius non tolli possidenti possessionem, vt latiùs *illo puncto 7. super. disp.* dictum est, & docet Salas *tom. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 13. & 26. circa finem.*

Pro pleniori intelligentia huius disputationis de dubia conscientia, inquiri posset an dubium iuris, vel facti sufficiat in materia irregularitatis, vt quis irregularis censeatur. Sed quia hæc dubitatio in materia irregularitatis sibi vindicat proprium locum, ibi discutiendam remitto.

DISPVTATIO IV.

De Conscientia scrupulosa.

PVNCTVM I.

Quid sit scrupulus, & an contra illum quis agere possit.

1 *Definitur scrupulus.*
2 *Contra scrupulum agere licitum, & laudabile est.*
3 *Proponuntur quadam obiectiones. Fit illis satis.*

1 MIssis variis sententiis dicendum est cum communi, scrupulum esse leuem suspicionem, seu existimationem ex leuibus rationibus ortam, qua quis inducitur ad credendum, vel dubitandum esse peccatum quod reuera non est. ita Vasq. *1. 2. q. 19. d. 67. c. 2. n. 8.* Salas *quæst. 21. tract. 8. disput. vnic. sect. 29 n. 291.* Valent. *disp. 2. quæst. 14 punct. 4. in fin.* Anton. Perez *cer. am 10. scholast. n. 40.* Ioan. Sanch. *disp. 41. num. 2.* Thom. Sanch. *ib 1. in Decalog. cap. 9. num. 2. & lib. 2. de matrim. disp. 41. num. 2.* & alij ab eisdem relati.

2 Agere contra scrupulum non solùm licitum, sed laudabile esse est ferè omnium sententia, vt constat ex Doctoribus

nuper relatis, & ex Nauarr. *sum. pralud. 9. n. 9. & cap. 27 num. 283. & cap. si quis autem, de pœnit. dist. 7. n. 64.* Thom. Sanch. *in Decal. lib. 1 cap. 10. num. 80.* Ioan. Sanch. *disput. 41. à n. 7.* Ratio, quia scrupulus non tollit iudicium certum, vel probabile de honestate actus, saltem per principia extrinseca, seu ex authoritate aliotum; licèt illud iudicium suffocet aliquo modo, & quasi densis tenebris obnubilet. Aliàs si tolleret iudicium, iam non esset scrupulus, sed dubium. Stante ergo iudicio certo, vel probabili de honestate actus, clarum est stare firmam regulam honestæ operationis. Ergo potest se illi scrupulosus conformare. Quòd autem hoc sit laudabile, ex eo conuincitur, quia oportet huiusmodi dubitationes, & formidines, vtpote friuolas, & sine ratione subortas sedare: nullum autem efficacius remedium inueniri potest, quam si illis scrupulosus non acquiescat. Ergo. Adde non solùm licitum, & laudabile esse, sed aliquando obligatorium, agere contra scrupulum, videlicet, si ex anxietate scrupulorum graue damnum salutis scrupulosus pateretur, aut se officio proprio præstando inutilem redderet, aut à communione, vel confessione, aut alia actione sub præcepto obligante retraheretur, ita Sayrus *in claui regia, lib. 1. cap. 14.* Valent. *suprà.* Salas, *n. 298.* Thom. Sanch. *n. 83.* Ioan. Sanch. *n. 7. in fin.* Montes. *1. 2. disp. 29. q. 6. n. 255.*

Ex hac doctrina constat necessarium non esse deponere scrupulum, vt recta sit operatio: cùm enim scrupulus (vt dictum est) non constituat dubium formaliter, neque tollat assensum oppositæ partis, nihil obstat rectæ operationi: & ita tradunt Nauarr. Vasquez, Valent. vterque Sanchez & alij *suprà.*

3 Sed obijcies primò, *cap. per tuas, de simon.* vbi quidam ordinatus ab Episcopo, qui dicebatur Simoniacus, permittitur in suscepto ordine ministrare; non tamen ab eodem vlterius promoueri, nisi deponat errorem, qui error ex conscientia nimis scrupulosa ortum habuit, vt ibidem dicitur. Ergo facere contra scrupulum, illo non deposito, non licet.

Respondeo sic ordinatum non habuisse scrupulum, sed errorem, etsi talis error ex conscientia scrupulosa ortum habuerit. Agere autem contra conscientiam erroneam, errore non deposito, malum est, quia tollit iudicium certum, vel probabile de honestate actus, vt in 1. disp. huius tract. diximus. Non tamen est malum agere contra scrupulum, illo non deposito, quia scrupulus, cùm non sit iudicium, sed quædam leuis suspicio, & formido, non tollit assensum. Vt autem scrupuli non veniant in errorem, debemus illis in principio obsistere.

Obijcio secundò *cap. inquisitioni, de sentent. excom.* vbi coniux dubitans de matrimonij valore, si ex leui, & temeraria credulitate dubitat, dicitur debere conscientiam hanc leuem, & temerariam explodere, vt licitè possit non solùm reddere, sed exigere debitum. Ergo iam scrupulus ad rectè operandum est deponendus.

Respondeo primò cum gloss. *ibid.* deberi huiusmodi conscientiam leuis, & temerariæ credulitatis explodi: quia illa conscientia non scrupulus, sed dubium, vel potius error erat, tollens contrarium iudicium de honestate actus.

Secundò respondeo cum Thom. Sanch. *in Decal. cap. 10. num. 81.* conscientiam ex leui, & temeratia credulitate subortam debere explodi quoad consensum in illam: non enim iustum est illi acquiescere. At non est necessarium illam explodere quoad sensum, id est, illam non sentire; vix enim possibile est agitatum scrupulis, illos ita à se explodere, vt eorum vexationem non sentiat.

Punctum II.

Quæ remedia scrupulosis sint adhibenda.

1 *Oportet scrupulum cognoscere, & quomodo cognoscendus sit.*
2 *Si scrupulus sit in rebus efficiendis, non debet scrupulosus in earum examinatione detineri.*
3 *Si de rebus præteritis, non debet casum facere, nisi res clara sit.*
4 *Non debent confessiones repeti ab scrupulosis.*
5 *Nec illorum dubia Confessarius semper audire.*
6 *Eorum dubitationes in mitiorem partem interpretanda sunt.*
7 *Alia remedia videri possunt apud Doctores.*

1 VT remedia scrupulosis adhibeamus, curandum est, vt se scrupulosos esse cognoscant. Vt autem sic læsos se cognoscere possint, non suo iudicio, sed iudicio Confessoris, vel alterius viri docti, cui suam conscientiam sæpius declarauerunt, stare debent. Confessarius vel vir doctus cognoscit aliquem scrupulis vexari, si deprehendat sæpiùs illum sine fundamento firmo existimare esse peccatum, quod re vera non est, vt notant ferè omnes Doctores suprà relati. Item scrupuli possunt esse in vna materia tantùm, vel in pluribus; sed de omnibus est idem dicendum, vt ex sequentibus constabit.

2 Si scrupuli sint de rebus efficiendis, eo quòd scrupulosi suspicantur se illa efficiendo peccare mortaliter, debet Confessarius scrupulosos monere, ne se in eorum examinatione detineant, sed si primo aspectu, vt illicita non cognoscunt certò, & sine formidine, credant licita esse, ita Vasquez *disp. 67. cap. 2. ad finem.* Azor. *lib. 2. cap. 20. q. vlt.* Salas *conclus. 3.* Thom. Sanch. *c. 10. n. 81.* qui optimè addit cum Vasquez, aliquando posse aliquem ita scrupulis vexari, vt consuli possit, de quid vt mortale reputet, quin iureiurando possit affirmare ita esse. Ratio est, quia scrupulosus capax non est examinandi rationes, cùm leues, & friuolæ, vt grauissimæ illi offerantur, & quanto intentiùs & accuratiùs examinationi incumbit, tanto magis densissimis tenebris obuoluetur, vt experientia docet. Quòd si aliquando contingat hunc scrupulosum aliquid illicitum efficere, non illi est culpæ tribuendum, cùm ex recta intentione ob vitanda grauissima inconuenientia processerit, nullo modo facturus, si existimaret ibi aliquod malum adesse, ita ex Caietan. Cordub. & communi notauit Villalob. *tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 26. vers. y notese mucho.*

3 Si verò scrupuli sint, vt sæpiùs esse solent de rebus præteritis, an scilicet consenserit in aliquam cogitationem turpem blasphemiæ, desperationis, vel quid simile; tunc eadem regula seruanda est, vt nisi certò, & absque inuestigatione tibi constet consensisse, reputare potes non præbuisse consensum ita Thom. Sanch. *suprà.* Azor. *lib. 1. cap. 20. quæst. 7* Peccata enim mortalia de se ita manifesta sunt, vt primo aspectu, præcipuè à timoratis, cognosci possint.

4 Quòd si non de peccatis scrupuli sint, sed de obligatione inde consurgente, an scilicet confessiones factæ fuerint legitimæ, hoc est, de omnibus peccatis, vel cum sufficiente examine, & dolore; nullo modo Sacerdos permittat repetere confessiones, quando constat mediocrem diligentiam in confessione facta adhibitam esse, Quia probabiliter, imò moraliter certò præsumere debet præcepto confessionis scrupulosum satisfeciisse. Aliàs si confessionem permittet repeti; scrupulos in infinitum augebit, & facta vna confessione, de eadem ipsa vehementiori scrupulo agitabitur, an fuerit cum vero dolore, sufficiente examine, &c. Quapropter bene dixit Eman. Saa *verbo dubium, num. 5. edit. Complut. & Rom.* scrupulosum non teneri fateri, nisi quæ potest iurare, & fuisse peccata mortalia, & se nunquam illa fuisse confessum: cui doctrinæ consentit Thom. Sanchez *suprà num. 85.* Ioan. Sanchez aliis relatis *disp. 41. num. 18. & 20. fine,*

5 Aduertunt Azor. *suprà q. 7.* Thom. Sanch. *num. 83.* Ioan. Sanch. *n. 29.* non debere Confessarium frequenter, & in plurimum dubitationes scrupulosi admittere, sed illum repellere etiam verbis asperis, vti Christus *Matth. 8.* discipulis timentibus naufragium dixit, *Quid timidi estis modicæ fidei?* id est modicæ fiduciæ, siue confidentiæ; aliàs nunquam fons scrupulorum extingueretur.

6 Tandem dicunt, & bene suptadicti Doctores, specialiter Azor, & Sanchez, debere Confessarium dubitationes scrupulosi hominis semper in mitiorem partem interpretari. Tum quia dubia in mitiorem partem interpretanda sunt, ex text. *in c. ejtote, de reg. iur.* Tum & præcipuè, quia ipsemet scrupulus, & formido grauiora omnia repræsentat, quàm in se sunt, facitque trepidare, vbi nulla est occasio trepidationis, vel timoris.

7 Alia remedia videri possunt contra scrupulos in Laurent. Iustinian. *de disciplina Christiana relig. c. 12.* Gerson. *p. 2. tract. de præparat. ad Missam, consid 3.* Sylvest. *verbo scrupulus.* Villalobos *tom. 1. sum. tract. 1. diffic. 27.* Rodrig. *tom. 3. 99. regul. q. 66. art. 3. per totam.* Salas *1. 2. tract. 7. de conscientia, disp. vnic. sect. 29. circa finem,* & aliis ab eisdem relatis.

TRACT.

TRACTATVS SECVNDVS
DE PECCATIS, ET REQVISITIS AD ILLA.

PROOEMIVM.

HVNC tractatum triplici disputatione absoluemus.

In prima agemus de voluntario, & libero, & impedimento illius, scilicet, vi, metu, & ignorantia. Peccatum enim esse non potest, quin voluntarium, & liberum sit, vt optimè tractat D. Augustinus, *disput. 2. contra Manichæos, & lib. de vera religione cap. 14.*

In secunda disp. agemus de peccati natura, & essentia.

In tertia, de grauitate, & multiplicitate ipsius, & eius inter se distinctione; de quibus D. Thomas 1.2. *quæst. 71. vsque ad* 88.

DISPVTATIO I.

De libertate humanarum actionum, & impedimentis illius, scilicet, vi, metu, & ignorantia.

PVNCTVM I.

Quid sit voluntarium, quid liberum, & quotuplex.

1 *Definitur voluntarium, & liberum.*
2 *Quotuplex voluntarium.*

1 VOLVNTARIVM (vt dicit Philosoph. 3. *Ethic. cap. 1.* & ex illo ferè omnes Theologi cum D. Thom. 1.2. *quæst. 6. art. 1.* & ibi eius expositor) est à principio intrinseco cognoscente singula, in quibus est actio. Cognoscunt enim bruta animantia, conuenientiam, & disconuenientiam cibi, aliarúmque rerum & ratione illius cognitionis fugiunt nociua, prosequuntur conuenientia: fuga enim, & prosecutio illius voluntaria illis est, quia fit ab ipsis media cognitione conuenientiæ, vel disconuenientiæ, secus verò nutritio, & respiratio, quia esto fiat ab ipsis, non fit media cognitione: neque enim ad nutriendum aliqua cognitio requiritur. At ad amorem, odium, fugam, & prosecutionem, tristitiam, & gaudium alicuius obiecti necessariò cognitio est requisita. Et licèt ipsa cognitio non sit in voluntate, vel appetitu, quo potentiæ hæ ab anima distinguantur, non obest, quominus actus elicitus ab apetitu, & voluntate, sit voluntarius: quia est à principio cognoscente. Principium enim illarum operationum, non solùm sunt potentiæ illæ distinctæ, sed etiam ipsa anima, & cùm anima immediatè ad omnes potentiarum actiones concurrat, efficitur procedere illam actionem voluntatis, & appetitus, à principio intrinseco cognoscente.

Liberum autem superaddit voluntario expeditionem potentiæ ad agendum, & non agendum: quare, vt voluntas libera sit, requirit necessariò aliter ferri in obiectum cognitum, vt possit non ferri. Ex quo fit omne liberum voluntarium esse; quia est è principio intrinseco cognoscente: & insuper potente ab actione cessare, non tamen omne voluntarium liberum esse, quia non omnes voluntatis, & appetitus actiones nobis subduntur, sic Azor. *lib. 1 instit. moralium cap. 3. n. 4.*

In communi tamen modo loquendi, cum de actionibus humanis sermo est, pro eodem vsurpantur, vt constat ex D. Bernard. *in libello de lib. arbitr.* & D. Thom. *quæst. 77. art. 6.* & August. 3. *de lib. arbitr. cap. 18.*

2 Voluntarium, & liberum stat dupliciter, aliud directè voluntarium, aliud indirectè, aliud in se, aliud in causa. Directè voluntarium dicitur, obiectum immediatè à voluntate amatum, vel odio habitum. Indirectè, quod medio hoc obiecto appetit voluntas, v.g. vis inebriari? & hac ebrietate cognoscis pollutionem, vel homicidium sequendum: ebrietas est tibi directè, & in se voluntaria, pollutio, vel homicidium, solùm indirectè, & in causa. Debes tamen cognoscere effectum sequendum esse ex primò obiecto volito, alias, etsi sequeretur, tibi voluntarium non esset: qua ratione cùm pisces capiuntur hamo, captio illis voluntaria non est, quia non est cogita, etiamsi necessariò sequatur ex appositione cibi.

Est tamen maximè aduertendum, vt aliquid dicatur voluntarium indirectè, necessariò requiri, vt directè voluntarium causa sit physica, vel moralis illius indirectè, vt in exemplo allato contingit: ibi enim ebrietas, causa fuit physica, & moralis pollutionis, & homicidij. At quando aliquis effectus sequitur ex commissione aliqua directè volita, talis effectus non est voluntarius omittenti, nisi aliqua lege teneatur non omittere, v.g. Scis submergendam nauim, ni auxilieris, omittis auxilium, submergitur nauis, nauis submersio tibi voluntaria non est, nisi aliqua lege tenearis non omittere auxilium: quia vt esset tibi voluntaria submersio, debebas, vel esse causa physica, vel moralis illius: physica esse non potes, cùm nihil physicum producas, quo nauis submergatur: neque etiam esse potes causa moralis, cùm nullum sit præceptum, neque lex, vt suppono, quæ tibi submersionem prohibeat. Ergo non potes esse causa.

Deinde si tibi dicenda esset submersio nauis voluntaria, eo quòd posses impedire, & non impedisti, etiam Deo nostra peccata, vt peccata sunt, dicentur voluntaria, siquidem potens impedire, illa non impedit. Requiritur ergo, vt euentus ortus ex omissione aliqua, dicatur voluntarius omittenti, & quòd præuideatur sequendus ex omissione, & omittens possit, & teneatur impedire: & ita tradit S. Thomas 1.2. *q. 6. art. 3. in corp.* Vasq. *ibid. disp. 24. cap. 3. à n. 5.* Valent. *disp. 5. n. 1.* Salas *tract. 1. disp. 1. sect. 4.* Caietanus, Lorca, Medin. Zumel. *in eod. art.* Ioan. Sanchez *disp 21. select. n. 5.*

Insuper est aliud voluntarium, quod vocatur expressum, & aliud interpretativum, seu iuris fictione, & interpretatione, quia scilicet ius ipsum interpretatur te expressè consentire, etsi non consentias, quod contingit, cum in præsentia alicuius efficitur actus ad ipsum pertinens, ipséque tacet, consentire censetur: ex *reg. iur. in 6. Qui tacet*, &c. & ex *l. qui tacet, ff. de regul. iur.* de quo multa Glossa *ibi*, Baldus Abbas, & Felin. *in cap. nonne bene, de præsumpt.* Bart. *in l. qua dotis, ff. solut. matr.* & multis exornat Azor. *toto cap. 4. lib. 1. instit. moral.*

PVNCTVM II.

Qua ratione voluntas, cùm non sit, permanere dicatur.

1 *Quid est permanere voluntas in virtute.*
2 *An permaneat voluntas ex eo, quod retractata non sit.*

1 DVpliciter permanere voluntas potest, cùm non sit. Primò, si permaneat in virtute, id est, in aliquo effectu ab ipsa voluntate priori producto, ex quo tanquam ex effectu ad aliud agendum excitamur. Exemplis explico. Vis celebrare, sacratum petis. Ornamenta induis, sacrum incipis: adueniente tempore consecrationis omnino es distractus, consecrasti. Quia prior illa voluntas consecrandi virtute, & potestate perseuerauit, quia perseuerauit in aliquo effectu à te producto. Idem est cùm officium diuinum vis persoluere, & ex hac intentione librum accipis, etiamsi postea cùm recitas, animo diuagaris, officio satisfacis. Hac ratione voluntarius quis Romam pergit, etiamsi dum comedit, & dormit, & iter facit Romæ non recordetur, quia à principio voluntatem eundi Romam habuit, & ex illa voluntate iter incipit, ex qua inceptione reliqua fuerunt subsecuta: & in hoc ferè omnes conueniunt, Gabr. 2. *d.* 41. *quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 2. Altisiodor. *in sum. lib.* 2. *tract.* 19. *cap.* 3. *quæst.* 3. Bonauent. 2. *sentent. d.* 4. *art.* 1. *quæst.* 3. *ad vltimum argumentum.*

2 Secundò dici potest permanere voluntas, ex eo præcisè, quòd non fuerit retractata, si voluntas absoluta sit. Vt si absolutè velis omnia opera in Deum referre, talis voluntas censetur permanere, quousque per contrarium actum eam retractes. Verùm si absoluta non sit voluntas, sed pro aliquo determinato tempore, aut determinatis personis, censetur voluntas permanere, quousque tempus finiatur, & executioni res mandetur, vt si ex affectu charitatis in Deum promiseris omnibus pauperibus tibi occurrentibus in aliqua peregrinatione eleemosynam elargiri, & oblitus talis voluntatis pauperi indigeno ex affectu subleuandi eius miseriam tribuas eleemosynam: talis actus non solùm in specie pietatis, sed etiam charitatis censeri debet constitutus, ita Altisiodor. *in summ. lib.* 2. *tract.* 19. *cap.* 3. *quæst.* 3.

Hic secundus modus permanentiæ mihi non probatur absolutè: alias si idololatra omnia sua opera in idolum referret, censendus esset semper peccare, etiam cum opera aliàs bona, & honesta, vel indifferentia efficeret. Quapropter distinctione opus est in hac materia: sunt enim aliqua opera, quæ solùm in recipiente requirunt interpretativum consensum, & respectu horum voluntas permanere dicitur, etiamsi actu non sit, neque in aliquo effectu producto: qua ratione qui voluntatem habuit baptizati, confirmari, vngi, & repentè priuatus est sensu, potest baptizari, absolui, & vngi, iuxta *c. agrotantes, & c. paruuli, de consecrat. distinct.* 4. *& cap. maiores, §. vlt. de baptismo.* At alia opera, quæ non tam in receptione, quàm in actione consistunt, non sufficit habuisse voluntatem, & non retractasse, vt censeatur semper perseuerare, sed necessariò debet esse aliquis effectus mediatè, vel immediatè ex tali voluntate dimanans, ratione cuius censeatur voluntas durare, & opera subsequentia denominare, ita Azor. *lib.* 1. *instit. cap.* 3. *quæst.* 2. *§. tertiò diuiditur, & cap.* 6. *circa finem, & cap.* 7. *post medium, & cap.* 8. *per totum.*

PVNCTVM III.

An effectus, vel omissio orta ex aliqua actione voluntaria imputetur ad culpam, quando actu vitari non potest.

1 *Proponitur status quæstionis.*
2 *Pœnas iuris contrahit, qui causam voluntariam dedit homicidio. Vbi apponuntur limitationes.*
3 *Euentus contingens, quando euitari non potest, non addit malitiam causæ prius oppositæ.*
4 *Retractata voluntate, non censetur voluntarius.*
5 *Euentum ortum ex causa voluntaria, qui impediri non potest, non esse peccatum, qui dicant.*
6 *Probabilius est esse peccatum.*
7 *Hos effectus, vel omissiones confitendas esse.*
8 *Respondetur argum. n.* 5. *adductis.*

1 PErcussisti Petrum. Moritur, cùm iam mortem impedire non potes, morsne Petri tibi culpæ imputanda est? Noluisti scire, cùm posses, obligationem tui officij: adueniente tempore obligationis aliò diuagaris, immemor protsus obligationis, omissióne illa est tibi imputanda? Item inebriaris sciens in ebrietate pollui, blasphemare, maledicere, occidere. Suntne omnes illæ actiones verè tibi culpabiles.

2 In hac quæstione, vt certa ab incertis separemus, conueniunt omnes Doctores talem effectum, quoad pœnas iuris tibi imputari, & quoad obligationem reparandi damna inde prouenientia. Vnde si homicidio, pollutioni, aut alteri crimini sit pœna excommunicationis, suspensionis, aut irregularitatis annexa, & in effectu sequuta ex actione voluntaria, suspensionem, excommunicationem, aut irregularitatem contrahis. Quia illa pœna non tam propter effectum voluntatis, quam propter effectum ex praua voluntate ortum imponitur, sic Azor. *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 7. *vers. quod si obijcias.* Vasq. *disp.* 94. *cap.* 4. *in fine.* Thom. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 16. *fine.* Villalobos *tom.* 1. *summ. tractat.* 3. *difficult.* 6. *n.* 5. Salas 1. 2. *tract.* 7. *disp.* 6. *sect.* 8. & alij.

Ab hac regula generali excipiunt aliqui pœnam excommunicationis (& idem est de suspensione, & interdicto quatenus censuræ sunt) casu quo doleas, & pœniteas causæ datæ, quia tunc contumax non es, neque inobediens Ecclesiæ mandatis. Non igitur debes excommunicari, excommunicatio enim solùm ob contumaciam, & inobedientiam imponitur.

Et confirmo. Existens in excommunicatione, si pœniteres, statim deberes absolui: quia excommunicatio solùm imponitur ad reprimendam contumaciam, qua cessante, tollenda est: si ergo antequam contrahatur, iam non es contumax, vt quid ergo medicinalis pœna tibi est applicanda, cum medicina non indigeas? Et hæc limitatio saltem pro foro interiori mihi satis probabilis apparet, quámque tenet Ioan. Andr. & alij, quos refert, & sequitur glossa *in c. cùm quis, de sententia excommunicationis, in* 6. Innocent. *in cap. mulieres, de sententia excommunicat.* Tabiena *excommunicat.* 5. *casu* 1.

Secundò limitanda est doctrina ad aliqua peccata, quæ necessario actualem libertatem requirunt: quales sunt hæresis, contumeliæ, iuramenta, & similia: hæc enim facta in ebrietate, neque hæresis, neque contumelia, neque iuramenta formaliter sunt, ac proinde sic proferentes ligari non possunt pœnis illis annexis & ita docet Ioan. Sanch. *disp.* 20. *num.* 5. Vasquez 1. 2. *disput.* 127. *cap.* 3. *n.* 11. Thom. Sanch. *lib.* 1 *in Decalog. cap.* 16. *fine.* Suarez *tom.* 2. *de religione lib.* 3. *de iuram. cap.* 8. *num.* 6. Verùm etsi hæresis, aut iuramenti falsi, vel blasphemiæ propriè rationem non habeant; habent tamen cuiusdam moralis irrisionis, & irreuerentiæ Deo factæ, ratione cuius voluntas illas causandi, est mala & peccaminosa: vt idemmet Ioan. Sanch. notat *num.* 2. & Thom. Sanch. *in Decal. cap.* 16. *num.* 44. cum Toleto *in sum. post* 7. *lib. tract. de sept. peccat. mort. cap.* 61. *n.* 5. Solùm excipi possunt contumeliæ homini dictæ in ebrietate, quæ si nullum secretum peccatum, aut defectum detegant, potius vt facetiæ, quàm vt contumeliæ reputantur, etiam ab his, aduersùs quos dicuntur, vt benè Thom. Sanch. *in Decal. suprà num.* 44. aduertit.

3 Secundò conueniunt Doctores (paucis exceptis) euentum contingentem eo tempore, quo euitari non potest, nullam addere grauitatem, vel malitiam causæ priùs appositæ. Nam cùm nullam addat denuò libertatem, quæ fundamentum bonitatis, & malitiæ est, nullam potest addere malitiam, ita D. Thom. 4. *dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 2. *quæstiunc.* 4. *ad* 2. Zumel *quæst.* 71. *art.* 5. *disp.* 6. Salas altis relatis 1. 2. *tract.* 13. *disput.* 2. *sect.* 9. *n.* 114. Suarez 2. *tom. de relig. lib.* 3. *de iuram. cap.* 7. *num.* 7. Vasquez 1. 2. *disput.* 94. *cap.* 3. *num.* 9. Thom. Sanchez *lib.* 9. *de matr. disput.* 45. *loquens de pollutione in somnis num.* 28. & *lib.* 1. *in Decal. cap.* 16. *n.* 45. idémque fateri tenentur, qui dicunt hos euentus non esse peccata, etiam determinatiuè à causa, sed esse effectus peccati, quos statim referemus.

4 Tertiò certum esse debet retractata per pœnitentiam priori voluntate, effectum sequutum naturaliter ex causa priùs liberè apposita, non esse imputandum culpæ, sic Thom. Sanch. pluribus relatis *lib.* 9. *disp.* 45. *suprà num.* 29. Azor *lib.* 1 *instit. cap.* 7. *quæst. vnica, §. in hac re.* Salas *suprà num.* 116. Villalobos *tract.* 3 *diff.* 6. *num.* 4. *concluf.* 3. Ratio est, quia tunc causa apposita voluntaria non est, cùm iam sit reuocata. Ergo licèt effectus oriatur ex causa apposita, non oritur ex illa tanquam ex causa voluntaria, ac proinde voluntarius non est. Exemplo rem declaro. Dedisti mandatum alicui, vt nomine tuo matrimonium contraheret, pœnitet mandati, illúdque reuocas, at intimare non potes mandatario reuocationem: sed potiùs ille virtute prioris mandati contractum celebrat, ille contractus etsi à causa voluntaria ortum habuerit, tibi voluntarius non est. Ergo optimè potest causa in ratione voluntarij reuocari etiamsi effectus eodem modo naturaliter sequatur, ac si reuocata non esset.

5 Difficultas ergo est, an euentus ortus ex causa voluntaria, quando reuocata non est, neque impediri potest, censendus sit peccatum, eo modo, quo censetur actus exterior cum interiori idem peccatum constituere?

Negat Vasquez 1. 2. *disp.* 94. *c.* 3. aliis relatis, *& disp.* 73. *c.* 9. *num.* 46. *&* 47. Couarr. *Clem. si furiosus.* 3. *p. initio, num.* 4 Sayrus *lib.* 2. *c.* 6. *n.* 15. Azor *lib.* 1. *c.* 7. *q. vnica post medium, & lib.* 4. *cap.* 3. *quæst.* 4.

Fundamentum huius sententiæ est, quia non potest dici aliquis

quis peccare actu, quin actu possit impedire peccatum; alias ex necessitate peccabit. Quod videtur absurdum, & contra naturam peccati, sed pro illo tempore, quo dormit non habet potestatem homicidium, vel pollutionem impediendi. Ergo non potest illo tempore peccare, etiam per denominationem extrinsecam à causa apposita. Et confirmo. Ideo actus exterior etsi malitiam non habeat distinctam ab actu interiori, est peccatum, quia absolutè eam sit, impediri non potest; sed hic euentus (vt supponimus) impediri non potest. Ergo non est peccatum etiam per denominationem extrinsecam à causa data, sed ad summum erit effectus peccati. Adde, quòd si euentus ortum habeat ex causa, vel aliunde impediatur, per accidens est causæ datæ. Ergo tota ratio peccati in appositione causæ sita fuit, neque inde in euentum deriuari potest.

Quòd si aduersùs hanc sententiam obiicias inferri ex illa nullam esse obligationem confitendi euentus ortos ex causa voluntaria, etiam non retractata, quando impediri non possunt, siquidem nullus tenetur confiteri effectus peccati, sed peccatum. Non tenuit Valq *disp. 94. c. 4. n. 26.* concedere illationem. Idem concedit Ioan. Sanchez loquens de iuramentis falsis, blasphemiis, & heresibus tempore ebrietatis factis, *disp. 20. n. 5. fine.* Suarez similiter de iuramentis indeliberatè factis, *tom. 2. de religione lib. 3. c. 8. n. 5.* & sententiam Valq. probabilem reputat Th. Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 16. n. 46. circa finem.*

6 Verùm contraria sententia mihi probabilior apparet. Affirmo namque euentum ortum ex causa voluntaria apposita, etiamsi tunc impediri non possit, peccatum esse, & demeritum, non in se, sed in causa, hoc est, denominatione extrinseca à causa. sic glossa *cap. quia verè, fine, dist. 6.* Sotus *4. dist. 12. q. 1. art. 7 §. primum omnium propositione 1. & 2.* Med. *1. 2 q. 71. art. 5. dub. vlt. concl. 2. & 4.* Valent. *d sp. 6. q. 1. p. 4. dub. 3.* Henriq. *lib. 8. sum. c. 51. n. 2. in comm. lit. 1.* Th. Sanch. *tom. 3. de matr. lib. 9 disp. 45 n. 28.* Salas innumeros referens *tr. 23. disp. 2. sect. 9. n. 109.* Villalob. *tract. 3 diff. 6. n. 3.*

Ratio est, quia vt peccare quis dicatur denominatione aliqua extrinseca, non est necessaria actu libertas, sufficit esse moraliter, & in virtute. sicuti ad consecrandum, & ad ministrandum quodlibet aliud sacramentum, & satisfaciendum præcepto recitandi, non requiritur actualis intentio, sed sufficit in virtute. Et confirmo exemplis. Seruus, qui contra mandatum domini dormiret, verè diceretur peccare in tali somno, etiamsi postquam causam dedit, non fuerit in sua potestate excitari. Item procurans pollutionem in vigilia, & causam apponens, vt sequatur, tunc diceretur peccare, cùm se polluit, quia semel posuit causam, esto causa posita pollutio impediri non possit. Idémque est de mandante occidere alium, si homicidium à mandatario exequatur, quando mandans dormiret, vel alia via impotens esset impedire; & à fortiori cùm emittit sagittam, vel propinat venenum, non dicitur peccare cùm percutit, & occidit, quia proiecta sagitta & propinato veneno, non est in voluntate percussionem, vel mortem impedire. Quæ omnia concessa sunt difficilia, & ferè contra communem sensum. Ergo affirmandum est verè esse peccata non in se, sed in causa, & per malitiam à causa deriuatam.

7 Ex qua doctrina infero obligationem esse confitendi huiusmodi euentus ortos ex causa voluntaria non retractata. Alias ferè nunquam quis teneretur confiteri pollutionem, & occisionem alterius, sed solùm dedisse causam pollutioni, vel occisioni: quia data causa pollutio vel occisio impediri non potest, quod est contra communem sensum. & ita hæc esse fatenda supponit Sotus *in 4. d. 12. q. 1. art. 7. vers. hinc fit.* Ludou. Lopez *1. part. instr. c. 31. §. præterea quia omnibus, & 2 part. c. 76. de Euchar. §. sequitur etiam 2.* Ledesma *1. part. 4. q 25. art. 7. dub. 1. §. & ad argum.* Th. Sanch. *tom 3. de matr. lib. 9. disp. 45. n. 30.* Si tamen reuocata fuerit voluntas, quando homicidium, vel pollutio sequitur, existimo non esse obligationem confitendi vt docet Azor. *lib 1. c. 7. fine.* & vt probabiles & secutum reputant supradicti Doctores, quia tunc neque pollutio, neque homicidium apponenti causam tribuenda sunt, tanquam voluntaria, cùm voluntatem retractauerit.

8 Ex his faci è respondetur argumentis pro sententia Vasq. adductis, peccare enim potest aliquis non in se, sed denominatiuè à causa, etiamsi pro tunc impediri non possit peccatum, sufficit enim potuisse impedire, & non fecisse.

Ad confirmationem dico actum exteriorem peccatum esse non quia potest pro tunc impediri, sed quia a causa in se voluntaria ortum habet.

Ad secundam confirmationem dico euentum contingentem per accidens esse causæ appositæ, & malitiæ illius, sine illo enim non esset malitia. sic enim esset tota malitia peccati in actu interiori, etiamsi exterior diuinitus impediretur. At cùm non impeditur malitia actus interioris, informatur; sic similiter ex euentu ortus ex causa voluntariè apposita tota malitia residet in causa, neque ex euentu sequuto aliquid causæ accrescit. At posito euentu à malitia causæ, malus ipse denominatur.

PVNCTVM IV.

An voluntas in se & potentiis sibi subiectis pati possit aliquam vim.

1 *Quoad natiuum inclinationem non potest pati vim.*
2 *Quoad appetitum elicitum vim pati potest.*
3 *A nullo agente creato voluntas necessitari potest.*
4 *Vis, & violentia non præsumitur.*

1 CLara est resolutio voluntatem quoad natiuam inclinationem nullam in suis actionibus vim pati posse Quia vis est, quod eius à principio extrinseco passo non conferente vim, vt dicit Arist. 3. *Ethic. 2.* sed cùm voluntas consentit, vel dissentit, iam ipsa voluntas confert vim, siquidem elicit illum actum. Ergo non est ei vis illata in tali actu. Quòd si dicamus aliquem actum amoris, vel odij à solo Deo effectum imprimi voluntati; adhuc neque voluntas quoad natiuam eius inclinationem pateretur violentiam, illum recipiendo; quia non esset talis actus contra inclinationem ipsius voluntatis; cùm voluntas non magis vnum, quam alium actum appetat; sicuti materia prima, quia indefferens est ad quamlibet formam, in nullius receptione patitur violentiam. ita Vasquez *1. 2. disput. 26. c. 2. n. m. 12.* Azor. *lib. 1 instit. cap. 9. quæstion. 1.* Salas plur bus relatis *q. 6. art. 5. tract. 3. disp 2 sect. 4. conclus. 4. num. 66.*

2 Verùm si voluntas consideretur secundùm suum appetitum elicitum, potest & in aliis facultatibus & potentiis sibi subiectis, & in se ipsa violentiam pati; si enim renuente voluntate alius tuam manum moueat, talis motio violenta est voluntati: quia est ab extrinseco principio voluntate non conferente vim, sed potiùs retinente; & in hoc non potest esse dissentio. Hac igitur ratione potest voluntas pati violentiam in actibus à se elicitis; si enim voluntas vellet non habere amorem alicuius obiecti, & à Deo talis amor infunderetur; amor ille violentus esset voluntati quoad appetitum elicitum, etsi non esset violentus, quoad appetitum naturalem, vt probat Salas *suprà conclus. 2. numer. 66.* Hæc tamen non est propriè violentia, vt bene dicit Vasquez *suprà cap. 2. numero 14.* quia non est ita ab extrinseco, quin passum conferat aliquam vim.

3 Vnum autem est certum, & rebus moralibus necessarium, à nullo agente creato voluntatem cogi, aut necessitari posse; etsi cogi, & necessitari possint aliæ facultates sibi subditæ. Quare cùm peccatum in voluntate consistat, & sine illius consensu esse non possit; efficitur neminem cogi posse ad peccandum, ideóque rectè dixit Augustinus relatus *in c. de pudicitia, 32. q. 5. Corpus mulieris non vi maculat, sed voluntas; & in c. ad Deum, eadem causa, & q. tantum enim in mente valet integritas castitatis, vt illa inuiolata, neque in corpore possit pudicitia violari, cuius membra potuerunt superari;* aliáque multa in hanc partem ex Ambr. & aliis pluribus adduci possent quæ relato loco videnda sunt.

4 Aduertendum tamen nunquam violentiam præsumi, nisi probetur, *c. cùm matrimonij, de offic. deleg. & ex l. meritò ff pro socio.* Si enim delictum numquam præsumitur, à fortiori neque hoc delictum, quod naturæ contrarium est, erit præsumendum. & ita tradit Menochius *consil. 2. n. 326.* Alciat. *respons. 504. n. 7* & alij quos refert, & sequitur Matcard. *vertò violentia, concl. 1416. num. 2.*

PVNCTVM V.

An ira, concupiscentia, aliáve passio causet inuoluntarium.

1 *Non causat inuoluntarium.*
2 *Minuit librum, auget voluntarium.*
3 *Contractus facti spe acquirendi præmium validi sunt.*
4 *Exorta blanditiis, obnoxia non sunt restituenti.*

1 SAnctus Thomas *1. 2. quæst 6 art. 7.* respondet iram, concupiscentiam, & quamlibet aliam passionem non causare inuoluntarium, sed magis voluntarium. Et quidem si voluntarium pro libero accipiatur, nemini dubium esse potest, regulariter loquendo; iram, concupiscentiam, aliámve passionem non ita deturbare mentem, quin voluntas libera relinquatur, vt possit passioni resistere: eáque de causa rectè dixit D. Th. concupiscentiam non causare inuoluntarium, sed magis voluntarium.

2 Dubitant tamen Doctores, an posito quòd inuoluntarium non causet concupiscentia, minuat tamen illud?

Breuiter respondeo, si voluntarium pro libero accipiatur, sine dubio minuitur ex concupiscentia antecedenti voluntatem; concu

concupiscentia enim alicuius obiecti non sinit intellectum difficultates considerare, quæ possent ab eius prosecutione remouere, & consequenter non reddere voluntatem ita expeditam ad operandum. Ideóque dixit Philosophus, *Trahit sua vnumquemque voluptas.* Qua ratione leuiora iudicantur peccata, quæ ex aliqua passione fiunt, quàm quæ solùm ex malitia, & iuramenta, vel vota facta passione aliqua prædominante faciliùs relaxantur, quia non censentur ita liberè facta. Infertur ergo iram, & concupiscentiam, & quamlibet aliam passionem voluntarium liberum minuere. & ita docet D. Thom. *suprà.* Valent. Vasquez, & Medina *ibi.* Azor. *lib.1. c.17. quæst.1.* Salas *tract. 3.disput.3. sect.1. numer.47. §. dico 3.* Villalobos *tract.3. diff.7. num.5.*

Verùm si voluntarium non sumatur pro libero, sed pro eo, quod oritur à principio intrinseco cum cognitione, concupiscentia, ira, & quælibet alia passio voluntarium augebit potius, quàm minuet: quia experimento constat ea, quæ ex passione appetimus, efficacius appetere. & ita docuit Nauarr. *sum. pralud.6.numer.7.* Villalobos, Valentia *suprà.* Salas *numer.49. c ncl.4.*

3 Ex hac doctrina infero contractus factos spe acquirendi aliquod præmium validos esse, & firmos; quia talis spes non minuit voluntarium, sed potiùs auget, & liberum non tollit qua ratione si professatis religionem spe consequendi prælatiam, valida est professio, vt docet Nauarr. *com.2. de regularib. numer.67. vers. Addo decimoterciò.* Item si instituatis hæres, si Mariam duxeris, valet matrimonium, vt latè probat Sanchez *lib.1. de matrimon. disputat. 33. numer .7.* quia non obligaris ad matrimonium pœna amittendi lucri, ad quod habeas ius, sed potiùs spe, & concupiscentia præmij tibi non debiti.

4 Secundò infero, extorta blanditiis, & amatoriis verbis obnoxia restitutioni non esse, ac proinde si meritrices vltra stipendium sibi debitum, blandis, & amatoriis verbis extorqueant, restituere non debent, quia non inferunt inuoluntarium, secus verò si dolo, & fraudibus vt si dicerent se à nemine esse cognitas, vel non nisi à Principe sic tenent Sotus *lib.4. de iustitia. q. 7.art.1.in solut.ad 2.* Mol. *tom.1.de iust.tract.2.disp.94.§ si fornicariè.* Gutierr. *qq.canon.lib.1.cap.37.num.19.* Ban. *2.2. q.62.a. 5. dub.5.concl.2.* Salon. *ibi controuersia 4.post.3.concl.* Th. Sanch. plures alios referens. *lib.4. de matr.disp.11.n.2.* Ex qua doctrina infert etiam ipse Sanchez, cum Gregor. Lop. Auiles, Montalto, Menoch. & aliis, non vitiari testamentum, quod vir ductus blanditiis vxoris in ipsius fauorem confecit, quia non efficiunt inuoluntarium.

PVNCTVM VI.

Quid sit metus, & an causet inuoluntarium, vel saltem illud diminuat.

1 *Expenditur definitio metus.*
2 *Quotuplex sit metus.*
3 *An electio maioris mali, vt minus vitetur, sit aliena à viro constante.*
4 *Qua ratione metus causet inuoluntarium.*
5 *Explicatur in quo consistat inuoluntarium.*

1 METus est instantis periculi, vel futuri cadens in mentis trepidatio. ita Vlp. *in l.1.ff. de eo quod metus causa.* debet enim esse malum instans, seu mox futurum (notum enim (etsi graue sit) mentem non turbat, quia non apprehendimus efficaciter euentum, & tradit optimè glossa *in cap. ad audientiam, de his quæ vi, metúsve causa fiunt, verbo causa.* Si tamen daremus malum probabiliter euenturum fore etiam post longum tempus, neque facile occurri posse, satis esset, vt vir constans timere illud posset. Et ratio est, quia tunc non tam malum, quàm suspicio probabilis illius metum inducit. iuxta *l.nouissimè. ff. quod falso tutore.* ibi. *quid enim si metu compulsus, aut metuens ne compelleretur.* & tradit Sanch. innumeros referens *lib 4.disp.1.num.17.* Basil. de Leon. *lib.4. disp.1.num.17.* Neque obstat *l.metum præsentem ff. de eo quod metus causa,* vbi negatur suspicionem metus sufficere, sed intelligi debet de suspicione vana, & non benè fundata, vt Basil. & Sanchez *suprà* explicant.

2 Duplex est metus, alius grauis, alius leuis, alius iustus, alius iniustus. alius probabilis, alius improbabilis, alius cadens in virum constantem, alius in inconstantem. Metus grauis, iustus, probabilis, cadens in virum constantem idem est diuersis modis appellatus. Dicitur grauis quia est de graui malo iniusto, & probabilis, quia iustè, & probabiliter leges sic operantem excusant. Cadens in virum constantem, seu constantissimum, (quod idem est) vt dixit Iurisconsultus *in l.metum 2. ff. de eo quod metus causa*, qui fortitudini, & constantiæ non obstat, non enim sic operans amittere debet constantiæ, & fortitudinis laudem, cùm timore maioris mali minus malum subeat, si enim quis patiatur iacturam bonorum, ne vitam amittat, & vitam ne peccatum perpetret, fortis & constans debet reputari. Econtra metus leuis, & vanus dicitur, qui de leui malo, & non timendo habetur; iniustus, & improbabilis quem nec iuta approbant, sed potiùs improbant, vt iniustum, & motum ex illo vt inconstantem censent.

3 Hinc oritur difficultas, an si eligas maius malum, vt vites minus, v.g. peccatum vt vites infamiam, vel amissionem bonorum, vel mortem, censearis moueri metu viri constantis? Communis sententia negat, saltem si admittas peccatum mortale, quia contra virtutem constantiæ facis, cum maius malum minori præponas, & iactutam animæ præferas iacturæ corporis. ita docent innumeri relati à Sanchez *lib.4. de matrim.disput. 2.num.1.* Valent. *2 part.disp.10.quæst.3.p.2.* Comitol. *lib.2.resp. mor.qu.2.§. quintum quæsitum.* Verùm mihi dicendum videtur grauem metum secundùm leges, & iura, & in ordine ad contractus non esse considerandum comparatione electionis, sed comparatione obiecti: atque adeò si obiectum graue sit, & de se sufficiens mouere quemlibet virum constantem, etiamsi minus malum sit, quam quod de facto eligis; sine dubio erit metus cadens in virum constantem, saltim legaliter, quia leges ciuiles, & Ecclesiasticæ rescindentes contractum ex metu, non attendunt, an constantes, vel inconstantes secundùm mores patiens metum procedat; sed an grauiter iædatur eius voluntas: cum autem hæc grauis læsio contingat, siue eligas peccatum, siue non, dicendum est esse metum sufficientem viri constantis, & ita docet Th. Sanch. *lib.4. disp.2.n.3.* Basil. de Leon. *lib.4.c.3.n.2.*

4 An verò metus causet inuoluntarium?

Respondeo cum D. Thom. & communi Theologorum sententia *1.2. q.6.art.6.* facta ex metu voluntaria esse simpliciter, & absolutè, & secundùm quid inuoluntaria. Quia ea, quæ fiunt ex metu, absolutè ex voluntate fiunt, cùm possent non fieri. Eligitur enim, v.g. ad vitandam mortem iactura bonorum, quæ poterat non eligi: eligitur voluntariè, & liberè simpliciter. At quia cum tristitia, & displicentia eligitur, eo quòd incommoda, & molesta reputatur, ideò talis electio mixta est inuoluntario. Qua de causa *in l.cum proponas. C. de hared. instit.* dicitur: *potuit enim quamuis iubente domino nolle adire. & in l.si mulier 21.§. si metu coactus el.2.ff. de eo quod metus causa,* dicitur. *quia quamuis, si liberum esset, noluisset. tamen coactus voluit.* Ergo voluntas coacta, voluntas est, vt dicitur *in cap. merito 15. quæst.1.*

5 Sed adhuc non videtur satis explicatum, in quo sita sit ratio huius inuoluntarij: non enim consistere potest in electione minoris mali, ex effectu vitandi maius: nam vitare maius malum, bonum quid est, & à voluntate appetendum. Ergo etiam est appetendum medium necessarium ad consecutionem huius finis: cùm autem electio minoris mali sit medium necessarium: efficitur sane hanc electionem appetendam esse, ac proinde non posse esse vllo modo inuoluntariam, sed summè voluntariam.

Dices, verum esse electionem minoris mali non posse esse voluntariam, ex affectu vitandi maius malum, seu quatenus est medium ad vitandum illud. At esse inuoluntariam secundum se, eo quòd non eligeretur, si malum illud vitiari alia via posset: non enim proiiceres merces in mare, si mortem sperares vitandam absque illa iactura: neque potionem sumeres, si ab infirmitate absque liberareris.

Sed contrà. Nam vel habes hunc actum, non facere bonorum iacturam, nisi ad vitandam mortem, vel non habes. Si non habes, iam electio minoris mali non erit vllo modo inuoluntaria formaliter, cum non sit repugnans voluntati, etiam secundum actum elicitum, sed ad summum erit inuoluntaria, virtualiter, & interpretatiuè: quatenus censetur voluntas sibi relicta, seclusio illo timore maioris mali non factura talem electionem: si verò habes illum actum conditionatum, præelectionem quam quòd non videtur necessarius, vt voluntas inuoluntaria aliquo modo sit, est repugnans honestati debitæ, & rectæ rationi, vt si quis ex timore æternæ pœnæ obseruaret diuina præcepta, aliàs non obseruaturus, peccaret quidem mortaliter, & in illam pœnam incideret medio illo actu conditionato, quam obseruando præcepta intendebat vitare. Quapropter existimo ad rationem inuoluntarij secundum quid sufficere, si quis prosequatur obiectum, in quo per simplicem displicentiam displiceat. Negatur obiectum, in quo per simplicem displicentiam displiceat. Negari enim non potest Susannam à peruersis iudicibus incitatam, vt in libidinem consentiret, electionem mortis sibi imminentem, grauem illi, & molestam esse, ac proinde posse simplici affectu in illa displicere: sed quia huiusmodi displicentiam præcepto Domini, & timore mortis æternæ vicit: ideò talis electio voluntaria, & meritoria fuit neque ex inuoluntario adiuncto ratio meriti fuit illi minuta. sic explicant voluntarium Vasq. *1.2. disp.27.c.2.* Salas *1.2.3. disp.3. sect.2.n.40.*

* *
*

PVNCT

PVNCTVM VII.

Quæ conditiones requirantur ad metum iustum.

1 *Apponuntur conditiones ad metum.*
2 *Quæ inducant grauem metum ex communi sententia.*
3 *Examinatur an timor infamiæ, iuris, vel facti cadat in virum constantem.*
4 *Quid dicendum de metu excommunicationis.*
5 *An timor reuerentialis cadat in virum constantem. Proponuntur variæ sententiæ.*
6 *Resolutio quæstionis.*
7 *An preces importunæ indicant metum grauem.*
8 *Vnde præsumitur executurus malum, qui minatur? Proponitur communis sententia.*
9 *Resolutio dubij.*
10 *Grauitas metus, an secundùm se, an per ordinem ad personam desumatur.*
11 *Resolvitur quæstio.*
12 *Malum quod timetur, sufficit si in persona filiorum, ne potum &c. timeatur.*
13 *Arbitrio prudentis grauitas metus desumitur.*

1 TRes conditiones sunt necessario requisitæ. Ptima, vt malum, quod timetur, graue sit. Secunda, vt incutiens potens sit, & præsumatur probabiliter executurus. Tertia, vt patiens metum resistere facile non possit.

2 Circa primam conditionem ferè omnes Doctores conueniunt, timorem mortis, mutilationis, verberationis, grauis seruitutis, captiuitatis, carcerationis diuturnæ, stupri, seu violentiæ coitus, propter periculum consentiendi, amissionis nobilitatis, vel instrumentorum, quibus nobilitas defendi possit, amissionis status bonorum omnium, vel maioris partis illorum, esse timorem cadentem in virum constantem. Hæc enim omnia & quodlibet illorum grauissimum damnum est, meritóque timeri potest à viro constante. Quæ omnia constant ex *l. nec timorem 7 ff. de eo quod metus causa, l. isti quidem l. ego puto, eodem tit. & 7 tit. 33. part. 7. & ex cap. cum dilectus, de his quæ vi*; & tradit innumeros referens, & latè probans Thom Sanch. *lib. 4. de matrim. disp. 5.* Mascardus *de probationib. ver metus concl. 105.* Basilius de Leon *lib. 3. cap. 4 num. 3.* Menoch *de arbitr. lib. 2. cent. 2. casu 135. circa finem* Sylvest *verbo metus, q. 31. & 4.*

Aduertendum tamen est amissionem bonorum quæ, metum infert, esse amissionem bonorum: quæ tibi sunt propria, vel aliquo modo debentur: alias amissio tatium bonorum non posset habere rationem pœnæ rescindentis contractum. Non enim habet rationem pœnæ, sed præmij, si tibi relinquetur legatum ea conditione, vt matrimonium celebres vel religionem proficaris alias perdendum: vel si nolim tuus esse amicus spectatis vel tibi in negotijs fauorem præstare nisi contractum celebres: quia in his omnibus non proponitur tibi perdendum aliquid ad quod habeas ius, ac proinde non habet amissio illius rationem pœnæ, sed potius inuitatis illius consecutione: & ita tradit Basilius de Leon *lib. 4. de matrim. c. 4. n. 10 ex l. Titio, §. 1. & l. si ita, legatis sit ver. si. Tit. off. de cond. & dem.* Habetet tamen rationem pœnæ, si cogeretis ex tuis bonis iacturam facere, nisi contrahas. Vnde si vi impediaris, ne alicui beneficio vel cathedræ opponaris quouisque contractum celebres, cum ius habeas te opponendi, contractus celebratus est metu cadente in constantem virum: hæc enim ratione renunciatio quorundam iurium facta à quodam Archidiacono timore ne possessione Archidiaconatus impediretur, rescinditur & reuocatur, *cap. cùm venissent. de institutionib.* quia ius habebat possendi Archidiaconatum. Similiter etiam cuidam athletæ mandatur restitui pecuniam quam vltra debitum contulit fœneratori, ne a certaminibus impediretur *l. fin. § si fœnerator. ff. de eo quod metus causa* quia talia athleta ius habebat certaminibus vacare, ac proinde contra ius impediebatur. & ita notauit Thom. Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 5. num. 28* Basilius *supra cap. 4. num. 4.*

3 Item timor infamiæ grauis & quæ non facile vitari potest, siue sit infamia facti siue iuris, cadit in virum constantem: si enim deprehensio in graui delicto mineris te accusaturum vel alio modo publicaturum, non est dubium, quin malum graue sit, quia melius est bonus nomen quam diuitiæ multæ & sæpe bonum vita ipsa præferrur. Item ex tali manifestatione etiam non leuis iactura diuitiarum & fortè vitæ timeri potest: cadit ergo in virum constantem & ita tenet glossa *in l. nec mortem ff. de eo quod metus causa*, Sylvest *supra*, Sanch *num. 14. &* Bonacin. *de matrim. quæst. 3. punct. 8 num. 6.* Basilius de Leon *lib. 4. cap. 4.* Vnde cum *in l. nec timorem ff. de eo quod metus causa*, dicitur *nec timore infamia hoc edicto contemeri Pedius dicit.* intelligi debet de timore infamiæ leuis & cui facile occurri potest ita cum Accurs. Gothofred. & aliis explicat Basilius *supra*: & affirmat hoc modo intelligendos esse plures Theologos, speciatiter Comitum *lib. 3. resp. mor. quæst. 2. §. pertinet*, Affirmantem metum infamiæ non esse grauem; infamæ namque facile occurri potest.

4 De metu excommunicationis variant Doctores an cadat in virum constantem; Aliquibus placet non cadere; nam vel est iusta & tunc sibi imputet excommunicatus, quod ligetur; vel est iniusta, & tunc non ligat. Ergo non est malum, quod debet timeri; & ita tenet glossa *in c. cum dilectus verbo violent. de his quæ vi.* Socinus senior *c. sacris num. 50. 1. de sententia excommunicat.* Barbatius *c. ab excommunicato, de rescript.* Sotus *in 4. disp. 29. quæst. 1. art. 2. in fin.* Villalobos *sum. tract. 3. d iffic. 8. num. 5.* Aliis vero probatur esse metum grauem, qui semper est grauis pœna: sic Batholon. de Ledesm. *de matrim. dub. 23. fundamento 3.* Seraphin. *de priuileg. iuram. priuileg. 29. num. 4.*

Dicendum tamen est metum excommunicationis iustæ non cadere in virum constantem, ob rationem dictam; secus verò excommunicationis iniustæ qui facili ocurri non potest, quia esto non liget quoad Deum, ligat tamen quoad Ecclesiam: in foro enim externo, vt verè excommunicatus se gerere debet, ex *cap. nobis, de sentent. excommunicat.* quod graue malum est: & ita docet Couuarr. *4. decret. 2. p. §. 4. cap. 3. num. 11. vers. 8.* Maicard. *verbo metum, concl. 1055. num. 50.* Hamon. *lib. 3. de resp. q. 1. n. 139.* Bonac. *supra n. 6.* Sanch. *disp. 3. n. 16.* Basil. *l. b. 4. de matrimo. 4. n. 7.*

5 Timor reuerentialis contractuum rescisiuus non est verecundia, & pudor, qui filiis respectu parentis, & vxori respectu mariti, & subditis respectu Prælati inest, vt constat ex *c. vnico. §. porro. de respons. impub. in 6.* Alias quidquid filius expostulatus à patre, vel vxor à marito faceret, occùpatus pudore, diceretur metu facere, quod non est concedendum. Neque etiam sufficit vt quis non audeat præ pudore & reuerentia contradicere præcipienti, tametsi vel ex obediatque repugnante voluntate. De hoc ergo metu dubitatur, aut sit viri constantis. Plures Doctores tenent inducere metum grauem, Cæterum probabilius existimo solum metum reuerentialem non sufficere, inducere metum grauem, nisi aliquod malum timeatur: v. g. Vultus asperitas, rigida tractatio & exprobatio continua, aut horum timor probabilis. Quare metus reuerentialis in eo debet consistere in timore ictricet alicuius mali imminentis, eo quòd non seruet reuerentiam ei cui debet: nam cum metus sit mentis trepidatio, quilibet metus trepidationem alicuius mali debet habere.

Ex his venit decidenda quæstio an metus reuerentialis cadat in virum constantem; Thom. Sanch. *disp. 6. num. 7.* plures referens. Molin *de primogent. lib. 2. cap. 3 n 9* Duaren. *in comment. ad tit. de eo quod metus causa.* Donell. *lib. 13. comment c. 39. §. in primis volum. inferendi.* Fachin. *lib. 2 controuers. iuris.* Lessius alii *infra* existimant talem metum, si absint minæ, vel verbera, vel alterius grauis mali timor non cadere in virum constantem. Ratio est, quia sola reuerentia parentibus, marito, & consanguineis debita non videtur tanti momenti, vt merito à constante viro timeri possit. Ideoque *in cap. ex litteris de sponsat. impub* vbi redduntur ob metum patentum sponsalia irrita, aduertitur puellam minis parentum impulsam concessisse tacite innuens deficientibus minis sponsalia valitura, sicut valet renuntiatio facta à filia in fauorem patris quando vi & dolo præstita non fuit. *c. 2. de pactis in 6.* Alias si solus metus reuerentialis caderet in virum constantem fere nullius constratus, filiis vxoris clerici subditi esset firmus cum cum probare facilè possent parentum maritum Episcopum & dominum, contractum suasisse, & contrahentes consensisse contractibus vt non ausi fuerint præ pudore, & reuerentia contradicere. Affirmandum ergo est timorem reuerentiæ non esse sufficientem, nisi alterius mali grauis adiungatur, quod non est sola præceptio, tametsi maledictione misceatur non enim ex maledictione malum necessariò oritur esset tamen si timeret infensum superiorem habere continuò, & obiecturum passim illam, inobedientiam quia hoc ita graue malum est, vt vix reperiatur potens sustinere.

Alii affirmant metum reuerentialem semper cadere in virum constantem: tenet hanc sententiam Menoch. *de arb. lib. 2 casu 139. cent. 2.* Nauar. *in editione Lugdunensi, lib. 1 tit. de his quæ vi, conf. 10. n. 4.* alii plures relati à Sanch *de matr. lib. 4 disp. 6 n. 4.* præcipuum fundamentum sumitur ex variis testibus, in quibus metus reuerentialis dicitur tollere consensum. & liberatem ad contractum requisitam. Primo ex *reg. velle 4. de reg. iur.* ibi *non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini.* Ergo imperium patris, vel domini tollit voluntatem saltem omnino liberam. Secundo ex *l. § quæ oneranda. ff. quarum rerum actio non detur* cõceditur actio liberto filiquido appareat metu solo vel nimia patroni reuerentia se subiecisse, vt vel pœnali stipulationi se subiceret. Ergo non solum metus, sed nimia reuerentia defendit contractũ. Quod si dicas nimia reuerentiam intelligi metum reuerentialem minis adiunctum alias non diceret nimia reuerentiam, sed reuerentiam, facilè eludi potest, quia sensi debet tunc nimia reuerentia cum metu mortis aut alias grauis damni, ac proinde non vt quid distinctum à metu proponeretur patroni reuerentia. Tertio si patronus præsente liberto

furtum

furtum committat, non obinde censetur libertus consentire, sed actione furti agere potest: quia, vt dicit *l.penult.ff.de furtis* magna verecundia ei, quem in præsentia pudor ad resistendum impedit, furtum facere solet; id est, non obstat, cum furtum fiat. Tandem si ad metum reuerentialem minæ essent requisitæ nulla esset differentia inter metum eius, cui debetur reuerentia, & alium extraneum cum minæ semper metum grauem inducant.

Tertia sententia docet metum reuerentialem solum censeri grauem, quando patiens metum celebrat contractum cum incutiente, secus si cum alio tertio metus ignaro.

Quarta docet solùm reuerentiam debitam patri inducere metum grauem, quia est persona cui maxima debetur reuerentia, Doctores huius, 3. & 4. sententiæ refert Sanch. *disp. 6 num.5. & 6.*

9 Ego vero in hac quæstione distinguendum censeo. Vel motus reuerentialis sumitur pro pudore, & verecundia, quam subditus pati timet, si neget petitum à superiore, vel sumitur pro vultus asperitate, rigida tractatione, exprobratione continua quæ subditus pati timet, si superiori contradicat. Si metus reuerētialis primo modo sumatur, non videtur metus sufficiens vt cadat in constantem virum. Non enim pudor & verecundia ita subditum occupare debet, vt eius liberam dispositionem impediat, neque pati illum pudorem & verecundiam, quæ statim transeat, est malum tantæ considerationis vt propterea contractus rescindendus sit. Verum si non solum timet hanc verecundiam pati, cum negat, sed continuo, quia continuo sibi obijci timet, timetque vt offensum austerum, & implacidum superiorem habiturum, talis timor sine dubio cadit in virum constantem. Et ab hoc modo dicendi nullo modo discrepat Thom-Sanch. nam cum *disput.6. num.7.* dicat metum reuerentialem non cadere in virum constantem, intelligit de metu reuerētialis pudoris, & verecundiæ, quem patitur subditus superiori contradicens, vt notat ex his quæ dicit *disput.9.num. 12.* quando vero intelligit ob negatam obedientiam passurum subditum, regidam superioris tractationem, implacidum vultum & similia, &c. tunc affirmat esse metum cadentem in virum constantem. sic dicit *disp. 6. num. 14.* Quare immerito Basilius de Leon *lib.4. cap. 5. n. 7.* Thom Sanchez spendissimum lumen Theologiæ mortalis & nostræ religionis decus, inconsequentiæ vel imperitiæ arguit cum potius ipse reprehensione dignus fuerit eo quod non attenderit metum reuerentialem sumi posse, & propriè pro timore pudoris & verecundiæ, non pro sola indignatione superioris. Nostræ sententiæ etiam adscribit Lessius *lib. 2. de virtut. cap. 17. dub. 6. num.35.* affirmans si leuiter offendatur superior ex repugnantia suæ voluntatis eo quod eius indignatio citò transit, non cadere in virum constantem: secus vero, si indignatio diuturna sit.

Neque argumenta primæ & secundæ sententiæ nobis obstant: primæ enim sententiæ argumenta de metu pudoris, & verecundiæ cito transeuntis intelligi debent. Secundæ sententiæ argumenta de metu indignationis diuturnæ.

7 Item preces importunas & sæpius repetitas ab his, quibus reuerentia debetur, vt probabilius defendo cum Thom. Sanchez *disp.7.num.7.* Lessio *lib.2.cap.17.dub.6.num. 15.* cadere in virum constantem, quia molestissimum est has preces sustinere, & vix est qui possit diu resistere; graue enim est, & intolerabile subdito habitare cum superiore cuius voluntatem continuo despicit; ex tali enim despectu necessatio superior implacidum, & inoffensum se subdito ostendet. quod certè de se graue malum est. Non tamen probo quod dicit Basilius de Leon *lib.4. de matrim.* & alii ab eodem relati *cap. 5. num. 17. & cap.12. n.15* has preces à quacunque persona oriantur, inducere grauem metum, alias nihil principes voluntariè efficerent, cum omnia rogati faciant & sæpe velint esse rogati, & puella precibus amati agitata coacta diceretur, & pater si petitione importuna filij donationem concederet: quæ omnia, meo iudicio, aliena sunt à veritate eo quod censeam huiusmodi precum molestiam facilè vitari posse. quoties non oriuntur à superiore persona, & cuius habes dependentiam. Adde, esto, indignatio diuturna patris & superioris sufficiat constituere metum grauem reuerentialem. Non tamen hunc metum constituit, si vt aliorum hominum, qui ad nos non attinent, vt dicit ipse Basilius *supra cap. 5. num. 7.* Ergo similiter, esto preces importunæ superioris, & quorum habemus dependentiam, metum grauem constituant, non tamen si sint aliorum qui ad nos non attinent, vel potius nobis subditi. Neque rationem, aut textum pro se efficacem adducit: posset tamen adducere, quæ congerit doctissimus Sanchez *disp. 7. num. 4.* Nom esto preces hæ molestiam, & violentiam inferre dicantur *extrauag.execrabilis, de prabendis*, non debet censeri tanta, quæ in virum constantem cadat, neque enim Samson *Iudic. 16.* constanter egit, dum victus amore, & importunatione Dalilæ secretum fortitudinis propalauit, esto molesta ei esset, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, sibi enim imputare debebat, quod non tribueret spatium ad quietem, cum facile illam repellere posset.

8 Circa secundam conditionem dubitari potest, quæ requiritur, vt incutiens metum præsumi probabiliter possit executurus malum? Dicendum igitur est ex circumstantiis hoc esse pensandum: si enim potens sit qui minatur, & dure fert suæ voluntati repugnari, merito timeri potest executurus, eáque de causa dixit Iurisconsultus *in l. famosi ff. ad leg. Iul. maiest.* personam spectandam, & an potuerit facere, & an ante quid fecerit quasi totus metus ex conditione personæ minantis desumendus sit.

Hinc inferunt communiter Doctores requiri necessatio, vt metum incutiens solitus sit minas exequi, imo oportere solitum esse exequi in eodem genere mali, ex doctr. Baldi *in l. fin. ad fin. ff. de hared. instit.* dicentis, ex dissimilibus non sumi coniecturam: ita relato Cyno, & Alexand. *l. metum. n. 2. C. de his quæ vi*, docet Sanch. *lib.4 disp.1. num. 21.* addens hoc verum esse nisi solitus sit minas exequi in alio genere mali ita atroci, ac est illud quod minatur. Explicatque deinde Sanchez, quid requiratur, vt possit dici, solitum esse exequi minas, meritoque timeri possit executio & affirmat non sufficere alios malè tractasse vna vice, nisi pluries tractauisset, quia vnicus actus consuetudinem non facit; si vero te iam tractauit malè, sufficienter te posse timere, vt iterum faciat.

9 Cæterum existimo ad incutiendum metum non esse necessarium solitum esse minantem minas exequi, sed sufficere minari. Probo. Verba sunt signa conceptus, & intentionis. *c. humanæ aures, 22. quæst. 5. & l Lab. ff. de suppellect. legat.* cum ergo verba minantis promittant malum inferendum; merito illud timere poteris. Secundò, si homo armatus vnde quaque tibi aliquid præcipiat, timere iustè potes mortem, *vel* aliquid simile, si non obtēperas, ex *l. 3. in princ. vers. qui armati ff. de vi, & vt armata* ibi, *sufficit enim terror armorum vt videantur armis deiecisse*, & ex *l. 15 tit 2. part. 4.* ibi, *como si viesse armas*, & tradit ibi Gregor. Lopez, Ioannes Garcia *de nobilitate, gloss. 17. n. 16.* Nam licet re vera non inferatur vis, tamen satis est ad timorem iustum, timere ne inferatur, ex text. *in l. nouissimè, ff. quod falso tutore*, ibi *aut metuès ne compelleretur*, & ex *l. si donationis, C. quod metus causa & in l. interpositas, C. de trāsactionib.* & aliis multis allegatis à Mascard. *de probat. verb. metus, conclus. 1055. n. 49.* Imo etiamsi ferens arma, illa deponat, causabit grauem metum: cum enim possit illis armis vti, nihil obest depositio, ex *l. quoties, §. qui in potestat. & l. in delictis, in princ. ff. de noxalib.* & tradit Thomas Sanchez *lib.4. consensu coacto, disput. 5. n. 5. cum glossa super dict. l. 3. verbo. sed deiecerunt*, ibi Angel. Greg. Lopez *super verbo, tuuiessen.* Anton. Gabriel. *2. tom. commun. opin. verbo metus. fol. 06. col. 1.* Anton. Cucus *lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. n. 159.* Gutierrez *consil. 16. num. 20.* Ergo etiamsi minans nunquam alicui malum iuulerit. potest metum cadentem in constantem virum causare, ex eo præcipuè quod armatus præcipiat. Tertio esto verum sit delictum factum non debere præsumi, nisi probetur ex *l. merito ff. pro socio.* At efficiendum bene potest præsumi, si ipsemet reus efficiendum proponat: si enim ex eo quod reus dixerit se delictum commisisse, infertur ad minimum semiplena probatio delicti commissi, & indicium sufficiens ad torturam, vt tradit Decius *in cap. at si clerici, de iud.* Imola *in c. post inquisitionem, de elect.* & alii, quos refert, &. sequitur Mascard. *de probat. verb. delictum. concl. 298. num. 10.* Ergo etiam inferretur semiplena probatio & præsumptio non leuis delicti committendi, ex eo quod minetur se commissurum.

Quare cum Doctores dicant ad incutiendum metum grauem requiri necessatio incutientem solitum esse minas exequi intelligi debent quando solitus est minari, tunc enim minis superiactatis, & excutioni mandatis, infertur morale iudicium idem ipsum effectutum. Si verò non sint executioni mandatæ minæ, colligetur illas non proferre ex animo exequendi se ad terrorem iuxta *l. metum C. de his, quæ vi.* At si non constat alia vice minatum fuisse, nulla esse potest ratio quare ex ministerio, iactatis à potente illas exequi non concipiatur grauis timor. Et in casu dubio an aliquis atrox sit, & minas executioni mandatutus, dicit Thomas Sanch. *lib. disp. 6. n. 22.* cum Veroio *cap. 1. de officio delegati. num. 19.* incutere iustum metum. Idem tenet Bonacina *quæst. 3. de matrim. punct. 8. num. 7. fine* Ochagauia *tractat. 3. de matrim. quæst. 24.* ibi *quod si sit persona incognita timeri debet minæ, ne incautè in periculum quis incidat.* & adducit Abb. *c. 1. n. 3. de off. deleg* Felin. *ibi n. 2.* Decium *n. 11.* Henriquez *lib. 11. de matrim. c. 9. n. 3* idem docet Basilius de Leon *lib. 4. de consensu coacto, cap. 2. n. 8.*

10 Tertia conditio requisita ad metum grauem, vt scilicet patiens metum non facilè resistere possit, est manifesta. Nam si facilè malum vitare potest iustè non timet; sibi enim imputare debet, si malum eueniat cum facili negotio potuerit vitare. & ita tradunt Sylvest *verb. metus q. 1.* Anton. Cucus *lib. 5. instit. maior. tit. 12. n. 155.* Thom. Sanch. *lib. 4. de matrim disp. 1. n. 23.* Coninch. *de matr. disp. 28. dub. 2. n. 23.* Bonacina cum aliis *suprà* Basil. de Leon *lib. 4. de matrim. c. 2. num. 6.*

Circa supradictas conditiones duo sunt aduertenda.

Primum est grauitatem metus, non secundum se tantum sumendam

sumendam esse,sed per ordinem ad personas patientes metum. nam, vt bene dixit Menoch.*lib.2.cent.2.casu 135.n.2.* non omnes vnius conditionis sumus ; aliqui enim constantissimi sunt, quos nullum periculi, nullum tormenti genus terret, aliqui vero mustella ipsa timidiores Austri leues flatus verentur.Negati enim non potest mulieres timidiores esse viris , & pueros hominibus maturæ ætatis , facilùsque terreri , ac proinde malum, quod adolescentibus minatum , sufficiens non esset incutere metum grauem , fore puero, vel mulieri sufficiens , quod latè probat Tiraq.*de legib.cõnub.l.9.glos.1.n.160.*Menoc.*de arbitr. lib.2.cent.2.casu 135.n.4.*& 5.Nauar.*c.22.n.51.*Molin.*lib.2.de primog.c.3.n.10.*Couar.*4.decret.2.p.c.3.§.4.n.2.*Flamin.*lib.13.de resign.q.1.n.58.*& alij plures,quos refert,& sequitur,Th.Sanch. *disp.4.n.2.*

Hinc oritur non leuis difficultas:si enim malum,quod timeri debet per ordinem ad personam patientem metum sumendum sit,contingere potest,esse aliquem ita timidum, quem malum leue, & facile vitatu grauiter moueat,velitque potius contractum celebrare quam metui subiacere , quod quidem est contra decisionem text.*in l.metum,la 2.ff.de eo quod met.caus.* vbi dicit Consultus,*Metum non vani hominis,sed qui merito,& in hominẽ constantissimum cadat.ad hoc edictum pertinere dicimus.& l.nec timorem 7.vers.proinde,el.1.ff.de eo quod met.caus.* dicitur*si quis meticulosus rem frustrà mutueret,per hoc edictum non restituitur.* Infertur ergo non esse sumendam grauitatem metus ex imaginatione patientis,sed ex ipsa rei grauitate,& ita tenet Sanch.*lib.4.de matr.disp.1.n.14.*cum Pelac.*4.dist.29.dis. 1.fol.160.col.2.vers.ad hæc.*

11 Cæterum distinguendum censeo ; vel , loqui possumus de metu,quatenus annullat contractum,vel quatenus inuoluntarium reddit.Si enim loquamur de metu quatenus inuoluntarium reddit,fateor malum leue,& insufficiens constantem virum mouere , si sub graui malo aprehendatur causare inuoluntarium,Sicuti potest causare graue aliquod malum ; quia in tantum graue malum mouet ad sui fugam, in quantum vt tale apprehenditur.Si ergo leue malum , vt graue apprehendatur, eodem modo monebit, & inuoluntarium causabit. Verùm ne litibus occasio detur,solus motus de re graui,& quod grauiter constantem mouere potest,voluit ius canonicum & ciuile , vt contractus rescindat,& alius metus leuis pro nihilo habeatur & ita notauit expressè Lessius *lib.2.c.17.dub.6.n.45.in 2.edit.*

12 Secundo aduerto non esse necessarium timere malum in propria persona,sufficit si in filiis , & aliis sanguine iunctis & affinibus ortis ex matrimonio timeatur,quia horum malum vt proprium reputandum est,& quia iustè potest quis timere, sibi inferendum malum,si ob eam causam sibi sanguine iunctis infertur & ita tradũt aliis relatis Mascard.*de probat.concl.1055. n.24.*Flamin.*de resign.lib.13.q.1.n.158,*Matien.*lib.5.recop.tit.15 rubr.glos.1.n.189.*Th.Sanch.plures referens *lib.4.disp.4.n.8.* 11.Hi consanguinei vel affines debent esse intra quartum gradum.vt metus illis incussus censeatur proprius, quia extra illũ non reputantur consanguinei, ex text.*in c.non debet,de consang. & affin.*& tradit Thom Sanch.*supr.n.12.* Ocahgauia *tract 3.de matr.q.23.n.2.*Idem est,si metus esset incussus tibi amicissimo quia bona amici,propria cẽsentur Sanch.*n.9.*& Ochagauia n.2. Lessius *lib.2.c.17.dub 6.in princ.n.35.*ac denique idem est dicẽdum de metu incusso domesticis alicuius,iuxta *c.quicunque,de sent.excom.in 6 iũcta glos.verbe.suorum,& ex Clem.1.de excess. prab.verb.seruientes,* & tradit Sanch.n.10.& Ochagauia *suprà* consentit in omnibus Basil.de Leon.*lib.4.de matr.c.3.n.4.*

13 Tertio aduerto arbitrio iudicis,& prudentis metiendum esse metum grauem, ita probat *l.metus autem causa,ff.ex quib. caus.maior.*ibi,*non sufficit quolibet terrore adductum timuisse huius rei disquisitio iudicis est.* Non enim certa regula definiri potest nam licet malum minatum graue sit , potest tamen facile repelli,vel quia incutiens metum non valet exequi , vel quia patiens illum validior est;quocirca , horum cognitio ex arbitrio prudentis dependet,similiter etiam de pendet ex prudentis arbitrio iudicare pluta mala an attingant terminum requisitum ad grauem metum incutiendum, v.g.amissio diuitiarum, incertatio precum molestia cum metu reuerentiali , & alia huiusmodi.ita glossa *in l.interpositas,verb.Cruciatum,C. de transact.* ibi Bald.& gloss.*in c.penul.de his quæ vi metusve causa fiunt.* multis relatis docet Couuarr.optimè *de sponsal.p.2.c.3.§.4.n.8.* Sylvest.*verb.metus,q.2.*Menoch.*de arbitr.lib.2.cent.2.casu 135. n.3.*Th.Sanc.*lib.4.disp.5.n.1.& seqq.*Basil.de Leon.*lib.4.c.4.n.2.*

Aduerto tamen cum Basilio,& Sanch. *sup.* hoc iudicis arbitrium non solum desiderari iure Cæsareo,& canonico sed etiam iure regni Castellæ quidquid dicat Villalob. *in antinomia iuris ciuilis,& regij,verbo,metus,n.14.*tũ ob rationes factas,quia sepè grauitas mali,& potestas vitandi, non est ita comperta , quin iudicis arbitrium desideretur:tum etiam, quia *l.7.tit.33.part.7.* post enumrata aliqua mala grauem metum inducentia addit,*de tal miedo como esse,o tro semeiante.*Vt ergo decernatur,an simile,vel æquale malum sit illi , quod in iure est expressum,iudicis arbitrium requiritur , & in foro conscientiæ prudentis Confessoris.

Punctum VIII.

Vtrùm metus grauis,iniustè incussus ad extorquẽdum contractum,reddat contractum iure naturæ nullum.

1 *Distinguitur multiplex metus.*
2 *Proponitur prima sententia affirmans metum iniustè incussum iure naturæ contractus irritare.*
3 *Secunda sententia distingui inter contractus lucratiuos , & onerosos.*
4 *Omnis contractus tam onerosus,quàm lucratiuus, est validus iure naturæ,venit tamen rescindendus.*
5 *Satisfit rationibus prima,& secunda sententiæ.*

1 POnendum est metum grauem prouenire posse à causa naturali,vel à libera,& ab hac dupliciter iustè,vel iniustè.Si à causa naturali proueniat , certum est nullum contractũ vel promissionem annullare, aliàs promissiones , vota & iuramenta facta timore mortis imminentis in tempestate , vel infirmitate essent irrita : quod non est dicendum. Si verò à causa, libera proueni at metus cum possit iustè vel iniustè prouenire videndum est an vtroque modo annullet contractus ex tali metu celebratos. In præsenti agemus de metu iniustè incusso in sequentibus de metu iustè illato.

2 Prima sententia docet metum grauem iniustè incussum ad extorquendum contractum ,contractum annullare ipso iure naturæ,tenetur hanc sententiam Molin.*tom.2. de iust. disp. 267. & disp. 329. in fol.ad 2.*Ioan.Salas plures refens *1.2.q.6.a. 6. tract.3.disp.3 sect.1.n.8* Couuar.*4 decr.2.p.c.3.§.5.n.6.*Matienzo *lib.9.recop. tit 1 rubr.glos.1.num.189.*& alij apud Thom.Sanch. *lib.4.dematrim.disput.14.numer.1 & clisput.8.num.2.*Probatur primó,si extorqueas consensum ab alio per metum grauem, iniuriam,& iniustitiam illi facis.Ergo non est iustum , vt commodum ex tali iniustitia reportes reportares autem maximum si iniuriatum tibi obligares , & contractus celebratus firmus esset.Secundo acquisita per metum obligaris restituere , vt est communis omnium sententia ,& habetur *in l.28. tit. 11. p.3.* ergo non habes illorum dominium , dominium enim est ius & potestas vtendi re pro libito.Si ergo teneris illam reddere donanti signum est tibi non esse translatum dominium. Et ita tenet Fortun.*tr.de vlt.fin.illat.21.n.449.*P. Molin.*tom.2.de iust.tr.2.disp.32.6.in fol.ad 2.*Tertiò,si promitas Petro ex metu aliquam rem,non potest Petrus illam recipere. Ergo neque tu es obligatus illi donare.Quartò , quia nullum est ius, in quo contractus metu facti irritantur,sed potius supponuntur irriti, vel irriti declarantur Ergo signum est iure naturæ esse irritos. Quinto communis est omnium sententia vota simplicia metu exorta irrita esse,& tamen non sunt irrita aliquo iure positiuo cùm nullum appareat, in quo talia vota irritentur. Ergo sunt irrita iure naturæ Ergo idem erit dicendum de aliis promissionibus.

3 Secunda sententia distinguit inter contractus lucratiuos, & onerosos,& affirmat onerosos esse ipso iure naturæ valido quia est titulus sufficiens ad illorum valorem , scilicet dati, & accepti,qua ratione dicit emptionem.venditionem, lucrationem metu factam validam esse neque obligationem esse restituendi rem,neque fructus,quousque patiens metum petat rescissionem contractus, quia est translatum dominium. At contractus lucratiuos, in quibus nihil rependitur , vt promissio, donatio,testamentum, legatum commodatum precarium nullos esse,quia ibi nullus alius est titulus ad transferendum dominium præter voluntatem, quæ cum non sit liberalis , & gratuita,sed metu coacta non videtur sufficere ad transferendum dominium;sicuti solutio vsuratum nulla est ipso iure naturæ, quia deficit voluntas liberalis,& titulus sufficiens ad eius valorem Costmo efficaciter ex *l.donationis.ff.de donat.* ibi , *donat aliquis ea mente,vt statim velit accipientis fieri,& in nullo casu ad se reuerti.Et tantum,vt libertatẽ,& munificentiam exerceat hæc verè donatio est.*Sed qui donat ex metu,non vult in nullo casu ad se reuerti,sed potius cum donat vult.vt sibi reuertatur. Ergo talis donatio, donatio non est, ita tenet Vasq.1.2.*disp. 27. in fine.*Azor *lib.1.c.11.q.7.§.nono* Basilius de Leon,*lib.4.cap.9. n.4.& cap.7.n.4.*vbi affirmat acquisita per metum in contractu oneroso non esse restituenda, quousque patiens metum petat rescissionem contractus secùs vero acquisita contractu lucrati uo : hæc enim cum fructibus restituenda deberi , Ex qua doctrina infert *cap 11.n.9.* concessionem vectigalium , aut noui tributi Regi factam metu reuerentiæ aut quouis alio graui valere in conscientia:neque Principem ob noxium esse restitutioni, quia illa concessio non est liberalis donatio, quæ exigat plenum voluntarium.sed est contractus onerosus , cùm detur ad tuitionem regni,& ad regni hostes debellandos , aliisque publicis necessitatibus subueniendum.

4 Tertia sententia(cui tauquam probabiliori adhæreo docet contractus per huiusmodi metum celebratos valido esse

D venire

veniréque rescindendos à patiente metum actione quod metus causa, si res integra non sit potest enim agere aduersus iniustum detentorem, vt sibi res transiata reddatur: si autem res integra sit, exceptione metus potest se tueri ita tenent Sotus 4.disp.29.q.1.art.3.vers.ad 2.& vers.ad 3. Hentiq. lib. 11. de matr.c.9.n.4.Carbon.de restit.q.45. concl. 4. Petr. de Ledesma de matr.q 47.art.3.dub.1 in solut.ad 3.& 4.sol.2 4.col.2.Lessius lib.2.cap 17.dub.6.n.42. Azor lib.1.c.11.q 6.& 13. Thō.Sanchez lib.4.de & matrim.disp.8.n.4.& disp.14.n 2.& alij innumeri ab eisdem relati. Præcipuum fundamentum est quia non obstante iniuria per metum illata datur quidquid ad rationem contractus necessariò requiritur. Ad valorem enim contractus solum requiritur iustus titulus, & voluntatius consensus sed metus non tollit voluntarium absolutè, vt suprà diximus, neque excludit titulum dati, & accepti, donati promissi, & similium. Ergo talis contractus iure naturæ validus est. Secundò probo à simili. Contractus, cui dolus causam dedit non est irritus iure naturæ, vt patet in matrimonio contracto ex errore, quo putabas nobilem, & diuitem, esse vxorem, cum tamen ignobilis, & pauper sit. Et generaliter de omnibus contractibus stricti iuris, dolo, vel metu contractis definitur, esse validos, debereque actionem exceptione doli mali, vel metus elidi. *Instit.de except.in princ.& l.dolo.C.de inut.stip.* qua de causa deceptor non potest resilire à contractu, si deceptus velit stare contractui, vt colligitur *ex cap.de eo qui duxit, in matr.& ex l.13.ff.de act.empt.in princ.* sed metus, & dolus æquiparantur in iure, *cxil dolo.C.de inutil.stip* ibi.*dolo,vel metu adhibito actio quidem nascitur,si subdita stipulatio sit per doli mali tamen,vel metus exceptionem submoueri petitio debet.* Idem constat ex *l.si dolo.ff.de inut.stipul.&c.cum contingat,de iureiur. & c.1.de pactis, in 6. in fine.* Ergo si dolus non reddit iure naturæ irritum contractum, cui causam dedit neque metus. Tertiò metus leuis non reddit irritos contractus iure naturæ vt est communior sententia. Alias in foro externo deberent irriti declarari, quod nullo modo fit, neque admittitur, actio neque exceptio de huiusmodi metu vt constat ex *leg.vani timoris..ff.reg.iureiurand. & leg. metum, ff. de eo quod metus causa.* sed per metum leuissimum etiam fit iniuria contrahenti cùm eius voluntas iniustè cogatur. Ergo si hæc iniuria leuis non reddit irritum contractum, neque etiam grauis debet irritare, cum in vtroque reperiatur iniustitia. Quarto sacramenta recepta metu graui valida sunt, matrimonio excepto. habetur de sacramento Baptimi *cap. maiores, §. item quæritur, de Baptismo.*& de reliquis sacramentis est communis sententia quia est eadem ratio. Ergo metus non tollit libertatem requisitam ad valorem actus iuræ naturæ.

§ Neque obstant argumenta contraria,

Ad primum primæ sententiæ respondeo parum vtilitatis accrescere iniurianti ex contractu meticuloso, cum teneatur rescindere, si solubilis est,& res in pristinum statum restituere.

Ad secundū fateor te acquirere dominium tam in contractu oneroso, quam lucrativo, vt tradit glossa *in c.vn de his.quæ vi, in 6. not. 1.& cap super hac,de renunt.ver,resignat.* Nauarr.*c. accepta de restit.spol. oppos.§ n, 21.* Th. Sanch. plures referens *lib.4.disp.8.n.5.& 11.* Less *lib.2.c.1. 7. dub.6. n. 44.* Sed ius acquisitum est nimis infirmum, cum teneatis amittere & rem ad pristinum statum reddere. Neque hæc obligatio obstat dominio: non enim dominium est potestas vtendi re in quemcumque vsum, alias possidens maioratum, non diceretur illius habere dominium cum non possit alienare, neque obligare. Est igitur dominium tentio rei iusto titulo, id est titulo à iure non annullato.*§.per traditionem.Inst.de rer.diuis.& l. traditionib.C.de pact.* At cum huiusmodi contractus etsi per iniustitiam sint extorti, non reperiantur è iure annullati, efficitur sanè validos esse. Cui valori non obstat te obligatum esse reddere rem primo possidenti, sicuti non obstat dominio, quod habes in tuis bonis, vt teneatis aliqua ex eis Petro donare, si promisisti, quod enim promissio acceptata efficit id ipsum præstat iniuria illata. Imo addendum existimo, si rem sic per metum acceptam in tertium possessorem transferas, posse patientem metum, non solum à te, sed etiam ab illo tertio possessore rem vindicare *l.si cum exceptione,§.in hac actione ff.de eo quod metus causa* quia vitiosè translata est, quod colligitur apertè ex *l. metum autem præsentem.9.§.volenti ff.de eo quod metus causa,* vbi dicitur *Volenti* (scilicet per metum) *detur & in rem actio in personam,& §.licet* dicitur etiam *actionem in rem dandā existimamus,* quia *res in bonis eius est,qui vim passus est.* non quia propriè res sit patientis metum, sed quia qui habet actionem ad rem, ipsam habere videtur. *reg.qui actionem 14.ff.de reg.iur.* habet ergo patiens metum actionem, non solùm aduersus metum inferentem, sed etiam aduersus quemcumque possessorem pro vindicanda re? & ratio, est, quia patiens metum ob iniuriam sibi illatam ius habet rescindendi contractum factum quia habet ius, vt sibi satisfactio detur, & iniuria facta reparetur, quæ non potest alia via reparari, quam si contractus factus rescindatur, & res in suum pristinum statum reddantur, hæc tamen actio non obstat dominio per contractum ac quisito, vt ex supradictis constat.

Ad tertium respondeo etsi Petrus extorquens à te legatum non possit illud recipere ratione iniuriæ, potest tamen illud recipere ratione contractus, ita tu obligatus es ratione contractus illi tradere, esto ratione iniuriæ excuseris, ac proinde exceptione iniuriæ repellere potes illum à legato, stat enim optimè te obligatum esse ex vno capite ad aliquid faciendum, & deobligatum esse ex alio v.g. ex contractu potes alicui debere centum at si tibi iniuriam intulit, poteris debitum retinere, quousque satisfactionem exhibeat, & si petat, poteris exceptione iniuriæ repellere,

Ad quartum dico etsi nullus textus sit in quo plures contractus metu initi declarentur, quia tamen sunt plures textus in quibus validi declarantur, efficitur manifestè iniuriam ex metu factam insufficientem esse ad annullandos contractus iure naturæ,

Ad quintum vota simplicia per metum esse irrita non iure. positiuo scripto, sed traditione,& consuetudine Ecclesiæ vim legis obtinente, sicuti matrimonium metu contractum, vel fidelis cum infideli iritum est hoc modo secundum probabilem sententiam,

Ad rationem autem secundæ sententiæ respondeo quamlibet donationem metu factam validam esse, nam esto non sit omnino libetalis,& gratuita, sed coacta, quia tamen non est simpliciter inuoluotaria sed potius simpliciter voluntaria, & libera, ideo simpliciter,& absolutè valet, & ideo *in l. vlt, C.de his quæ vi,* præcipiuntur eodem modo donationes, ac venditiones, & transactiones, Per potentiam extortæ insirmari. Non igitur sunt omnino irriti, & ita tenet Lessius *lib.2.c.17.dub. 6 n.37.§.sed verius est.* Neque est simile de vsuris; nam ibi deficit titulus, datur enim in pretium mutui, quod dignum pretio non est. Ad confirmationem, quam ita extollit Basil.de Leon, vt minus modestè cæcutientes & cæcos appellet esse, qui illa non conuincuntur, facilè respondetur primo legem illam loqui de donatine pura, & perfectissima de qua etiam locutus fuit Aristot. 4. *topic. cap.* 5. dicens donum esse datum irredibile id est animo, & affectu, ne vnquam tibi reddatur. At non loquitur de quacumque donatione. hæc enim solum ad eius valorem requirit liberum consensum, cui non obstat metus, aliàs neque donatum Deo, aut promissum ex metu esset validam, cum simplici affectu velis non fieri & tibi reddi.

Secundo respondeo ex vi donationis, qui donat etiam coactè, vult simpliciter, & absolutè fieri accipientis, neque sibi vnquam reddi: at simplici affectu vult non date, & sibi reddi, sicuti contingit in proiiciente merces in mare, simpliciter enim, & absolutè vult merces à se abdicare & a mari possideri & nunquam sibi reddi at simplici affectu nec vult proiicere, neque à se abdicare imò potius reddi.

Punctvm IX.

An metus grauis irritet contractus, iure positiuo, vel veniant irritandi.

1 *Proponuntur communis sententia non esse irritos; sed venire irritandos.*
2 *Aliqua excipiuntur ab hac regula secundum omnium sententiam.*
3 *Quid dicendum de contractu sponsalium.*
4 *Quid de promissione dotis.*
5 *Quid de constitutione procuratoris.*
9 *Quid de iurisdictione data,vel prorogata.*
7 *Quid de sententia per metum lata.*
8 *Quid de renunciatione beneficij.*
9 *Quid de metu incusso ad contrahendum matrimonium cum aliqua indeterminate.*

1 Communis est sententia non esse irritos, sed venire irritandos, ita Nauarr.*in cap accepta,de rest.spol.oppos.§.n.7 & summ.cap.22.n.50.* Lessius *lib.2.c.17.dub.6 n.* 36. Thom. Sanch.*lib,4.disp.8.n.4.* Gutierr.*de iurm 1.p.cap.* 57. *n.* 11. Flam *de resignat.lib.3.q.2.n.9.* Gregor.Lop.*l.56.verb,defecto,tit.5.p.5.* Hētiq.*lib.11 de matr.c.9.n.4.* Bonac.*de matr.q.3.p.8.n.8 §.dixi,* iure Ecclesiastico & alij plures, quos ipsi referunt, specialiter Thom. Sanchez innumeros congerit. Pæcipuum fundamentum sumitur ex aliquibus text. vbi facta per metum veniunt recindenda, specialiter *in c.Abbas,de his quæ vi,* dicitur renuntiationem factam per metum debere in irritum reuocari. Ergo signum est, validam esse, quod enim irritum est, non indiget in irritum reuocetur,& *in cap.audientiam,de his quæ vi,* dicitur quæ vi, metùsve causa fiunt, carere debent robore firmitatis siquidem possunt, & debent rescindi. Item *Instit.de accept.in princip.* dicitur, *si metu coactus,aut dolo inductus,aut errore lap. stipulāti Titio promisisti, quod non debueras promittere,palā est iure ciuili te obligatū esse.& actio qua intēditur dare te oportere, efficax est,* vbi glossa *obligatum esse,* scilicet inspecto iuris rigore, *& efficax est,* scilicet in sui substantia. Item *nil,vlt,C.de his quæ vi,* dicitur, *venditiones,donationes, transactiones,quæ per potentiā extortæ*

extorta sunt, præcipimus infirmari. Ergo etiam aliquo modo validæ, & iuris remedio infirmandæ sunt. Idem traditur *in l. 9 §. volenti, & §. sed & quod prætor. & l. si mulier, §. penult. ff. de eo quod metus causa, & l. interpositas, C. de transact. dolo* 51. *C. de inutil. stipulat. & l.* 56. 57. *tit.* 11. *p.* 5. Neque obstat *l.* 28. *tit.* 11 *p.* 5. vbi dicitur, *por miedo, o por fuerça, o por engaño que fuesse prometiendo vn hombre a otro do dar o de facer alguna cosa, magner se obligue sopena, iurado de cumplir lo que promete, decimos que no es tenudo de cumplir lo prometido, ni de pechar la pena.* Ergo per metum extorta promissio nullam inducit obligationem iure nostri regni. Non, inquam, obstat: nam, vt benè Greg. Lop. *ibi verb. tenudo*, intelligi debet cum effectu, hoc est, non esse obligatum promissionem implere, non ratione promissionis, sed ratione iniuriæ ibi factæ, & quoties quis habet exceptionem aduersùs petentem, habet etiam ius retinendi, quod non obstat valori contractus, vt in puncto antecedenti diximus. Aduertendum tamen est, ad rescissionem contractus sufficere, si ab aliquo tertio tibi sit metus illatus, etiamsi is quo cum contrahis, conscius non sit iniuriæ; quia ex eo, quòd tertius causa fuerit iniuriosa illius contractus, contractus absolutè coactus est, ac proinde infirmus, & rescindendus, quod constat ex *cap. ad aures, cap. Abbas, de his quæ vi, cap. veniens, el.* 2. *de sponsal.* in quibus text. à tertiò erat metus illatus, & cui dabatur Ecclesia resignata forte ignarus erat vitij commissi. Clariùsque decidituur *in l. item si cum exceptione, §. in hac actione, ff. quod metus causa*, ibi, *in hac actione non quæritur, vtrùm is qui conuenitur, an alius metum fecit, sufficit enim hoc dicere mecum tibi illatum, vel vim*, tradit aliis relatis Sanch. *lib.* 4. *de matrim. disp.* 8. *& disp* 12. *n.* 19. Lessius *lib.* 2. *c.* 17. *dub.* 6. *n.* 39.

2 Ab hac regula generali aliqua excipit glossa *in cap. Abbas de his quæ vi* Syluester, *verb. metus, q.* 8. Rebell. 2. *p. de oblig. iust. lib.* 1. *q.* 5. *n.* 12. Azor. *lib.* 1 *cap.* 11. *q.* 5. 6. *&* 7. Salas 1. 2. *tr.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. *n.* 17. Lessius *lib.* 2. *c.* 17. *dub.* 6. *n.* 30. Basil. de Leon *lib.* 4. *cap.* 8. *n.* 7. quæ sunt irrita iure Ecclesiastico. Primò in quo omnes conueniunt, est matrimonium *cap. significauit, de eo qui duxit in matr. c. requisiuit. cap. gemma, de sponsal.* Secundò votum solemne in religione, *cap. per latum, de his quæ vi*, & ex hoc ad quodlibet votum extenditur. Tertiò testes adhibiti in testamento si cocti sint *l. qui testam. §. vlt. ff. de testam.* & tradit glossa *ibi, & in c. sacris, verb. per coactionem, de his quæ vi.* Quartò omnis promissio, vel obligatio facta in gratiam eius, qui aliquem metu graui in carcerem coniecit, vel detinet, *l. qui in carcerem, ff. de eo quod metus causa*, ibi, *qui in carcerem aliquem intruserit, ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.* hoc est nullius vigoris, hunc enim esse eius particulæ sensum, constat ex *c. ordinary, in fine, de off. ord. in* 6. ibi, *aliter*, inquit, *facta collatio nullius sit momenti*, sic explicat alios referens Farinac. 1 *p. pract. crim. q.* 35 *n.* 4 requiritur tamen, vt ad huiusmodi finem in carcerem coniecerit. Nam si aliunde ob aliquod delictum in carcerem iuste coniectus sis, & tibi offeratur libertas si renuncies; probabilius est, renunciationem valere, vt optimè docet Flamin. *de resign. lib.* 13. *q.* 1. *n.* 61. *&* 165. Th. Sanch *lib.* 4. *disp.* 12 *n.* 6. Gutier. *de iurum.* 1. *p. c.* 57. *n.* 4. *&* 5. aliique ab eisdem relati. Si tamen cum alio ab eo, qui te in carcere detinet, contractum ineas non, inquam, ad instantiam incarcerantis, nullo modo dicendus est contractus metu celebratus quia tunc carceratio est per accidens, tradit alios referens Flam. *lib.* 13 *q.* 1. *n.* 120. Farin. *supr. n.* 3. Basil. de Leon. *lib* 4. *de matr. c.* 10 *n.* 9. Quintò nulla est absolutio ab excommunicatione, suspensione, vel interdicto, vel eorum reuocatio, *cap. vnic. de his quæ vi, in* 6. ibi, *absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia, vel quamcumque reuocationem ipsius, aut suspensionis, seu etiam interdicti, per vim, vel metum extorta præsentis constitutionis authoritate omnino viribus vacuamus.* Sextò promissio, vel traditio rerum Ecclesiæ ex metu, *c. peruenit, de iureiur. & cap.* 1. 11. *q.* 6. Septimò assignatio tutoris, vel curatoris metu facta, ex *l. 1. §. vlt. ff. de author. tut.* Alia sunt, in quibus est controuersia inter Doctores, an sint ipso iure irrita, vel venant, sicut reliqui contractus, rescindenda. Primò dubitatur de sponsalibus, de quibus tenent plures DD. inualida esse ex *c. ex litteris, de despons. impub.* vbi puellæ contrahenti per metum cum impubere, datur facultas accipiendi alium virum, si noluerit expectare, vt puer 14. attingat. Signum ergo est sponsalia valida non fuisse, alias ratione impedimenti publicæ honestatis, non daretur libera facultas contrahendi cum alio quolibet. & ita tenent Couarr. 4. *decret. 2. p. c.* 3 §. 1. *n.* 1 Th. Sanch. defendit pluribus relatis, vt probabilius, *lib.* 4 *disp.* 19. *n.* 3. Azor *lib* 1. *cap.* 11. *q.* 7. *in* 1. *casu.* Salas *sect.* 3 *disp.* 3 *sect.* 1 *n.* 17. Gutier. *de matr. c.* 7. *n.* 41 Regin. *lib.* 31. *n.* 28. Bonacina *q.* 3. *n.* 8. *n.* 31. Verùm hic textus non satis probat sponsalia fuisse irrita, nam esto valida fuissent, poterat Pontifex ob iniuriam factam infirmare, & licentiam puellæ contrahendi cum alio quolibet concedere, cum quo impedita non esset, impedimento publicæ honestatis. Item hoc impedimentum publicæ honestatis non videtur nasci ex sponsalibus ita infirmis, quæ possunt pro voluntate partis irritari: hæc enim iure reputantur quasi irrita, vt tenet Lessius *lib.* 2. *c.* 17. *dub.* 6. *n.* 37. Deinde quia illa puella non solùm coactum consensum, sed nec consensum videtur habuisse, ait enim text. *nolens, & inuita minis parentum impulsa*; denotat ergo minas parentum non solùm effecisse illam inuitè consensisse, verùm nec consensisse, aliàs illi duo, termini non satis explicatur, dolet ibi gloss. *verb desponsati*, & Innocent. *ib. in princ.* Addere aliquis poterat, ex Alex. de Neuo *in suprad. cap. ex litteris n.* 5. *&* 6. metum incussum non esse in contractu sponsalium, sed in traductione ad domum, & consequenter in matrimonio. Ait enim text. *Puella quædam ann.* 12. *iurata fuit, & desponsata cuidam puero nouem, vel decem annorum, & tempore procedente, de voluntate parentum, potiùs quàm de sua. sicut asserit, ad domum patris pueri adducta, vbi nolens, & inuita minis parentum impulsa, moram fecit per annum.* Metus ergo fuit in traductione ad domum, & detentione; non autem in sponsalibus prioribus. Verùm, vt rectè ait Th. Sanch. *lib.* 4. *disp.* 19. *n.* 3. si coactio nulla præcessisset in sponsalibus, sed solùm ad matrimonium; nulla esset occasio sponsalia irritandi, præcipuè cùm puer causa non fuerit coactionis, ac proinde non debebat iure acquisito ptiuari. Præsumendum ergo est metum non solùm in traductione sed etiam in sponsalibus contigisse, sed non ob id sunt irrita, sed irritanda, & ita tenet Lessius *sup.* Ochagau. *tr. de matr. q.* 33. *n.* 2. Henriq. *lib.* 11. *de matr. c.* 9. *n.* 6. Petr. de Ledesm. *de matr. c.* 47. *art.* 3. *circa* 3. *arg. dub.* 3.

4 Secundò dubitatur de dote, an eius promissio, & solutio metu extorta sit iure positiuo irrita? Negat Baibos. *rubr. ff. sol. matr.* 4. *p. n.* 31. *&* 32. casu quo dos absolutè absque determinatione quantitatis promitteretur. Bart. *in l. si mulier, §. si dos, ff. de eo quod metus caus.* & Alex de Neuo *c. cùm locum, n.* 28. *de sponsal.* nisi promissioni dotis stipulatio adiungatur. Mouentur, quia esto dos accessoria sit matrimonio, eo quòd sine matrimonio esse non possit. *l.* 3. *ff. de iur. dot. l. fin. verb sicut, C. de donat. ante nupt.* At non semper accessorium sequi debet naturam principalis, aliàs assistentia matrimonio parochi, & testium coacta non valeret, quia matrimonium per metum non valet, solùm enim accessorium debet sequi naturam principalis, quando eadem ratio militat in accessorio, ac in principali *l. etsi is, C. de prad. min.* At in dote non militat eadem ratio, ratio enim quare matrimonium per metum ab Ecclesia irritum redditur, est, quia si semel validum esset, irritari non posset; at dotis promissio, & solutio irritari, & annullari posset, quantumcumque valida priùs esset. Ergo.

Communis sententia tenet irritam esse (& idem est de arrhatum promissione, & solutione,) ita gloss. *cap. 2. verb. coactus, de his quæ vi.* Abbas *n.* 9. Anchar. *n.* 3. Hostiens. *ad fin.* Greg. Lop. *tit.* 11. *p.* 3. *l. fin. verb. o prometiesse.* Padilla *l. interpositas, n.* 9. *C. de transact.* Thom. Sanch. *lib.* 4. *de matrim. disp.* 12. *n.* 23. Azor. *lib.* 1. *cap.* 11. *q.* 7 *§. secundus casus.* Lessius *lib.* 2. *c.* 17. *dub.* 6. *n.* 37. Salas *tract.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. *n.* 17. Probatur ex *l. si mulier* 21. *§. si dos, ff. de eo quod metus causa*, ibi, *si dos metu promissa sit, non puto nasci obligationem, nec talem promissionem dotis vllam esse.* Idem habetur *l. fin. tit.* 11. *part.* 3 Ratio quare motus fuit Consultus ad irritandam dotis promissionem, est, quia est accessoria matrimonio, quod per metum est irritum, & licèt non militet eadem ratio in dote, ac in matrimonio, vt bene probat supradicta ratio contraria. Hoc solum probat non fore irritam promissionem dotis, eo quòd matrimonium irritatum sit: at non probat sufficientem causam non adesse, vt Consultus motus fuerit irritate promissionem dotis, sic enim fauet irritationi matrimonij factæ ab Ecclesia.

5 Tertiò dubitatur de constitutione procuratoris ad negotia, an sit irrita, vel irritanda, si fiat ex metu? Affirmat irritam esse Flam. *de resign. lib.* 9 *q.* 7. *n.* 42. vbi testatur esse communem, *& lib.* 13. *q.* 1. *n.* 47 Basil. de Leon. *lib.* 4 *c.* 8. *n.* 15. *& cap.* 14 *n.* 16. Sarmiento *de reddit. b. p.* 1. *c.* 4. *n.* 8. & alij quos ipsi referunt. Mouentur ex *cap. accedens, per procur.* vbi mandatur cuidam detinenti in sua potestate nobilem mulierem, pœnæ libertati restituere, vt sic existens libera procuratorem liberè ordinare valeat. Verùm, vt rectè ait Th. Sanch *lib.* 4 *de matrim. disp.* 12. *n.* 22. cum Couar. 4. *decret.* 2. *p. c.* 3. *§.* 5. *n.* 9. *ad fin* Padilla *l. interpositas, n.* 7. *C. de transf.* Ludou. Rom. *sing.* 124. supradictum text. non probare irritam esse constitutionem procuratoris cùm nullum sit verbum annullans, solùm enim cauetur liberè efficiendam esse, quod verum est: cùm autem nullus textus in iure sit, in quo constitutio procuratoris per metum irrita censeatur, affirmandum est validam fore, & venire, rescindendam. & ita tenent supradicti Doctores, Azor *lib.* 1. *c.* 11 *q.* 10. Excipitur tamen solùm constitutio procuratoris ad matrimonium, hæc enim si coacta fiat, nulla est, quia nihil matrimonio deseruire potest. Assignans enim procuratorem, non aliàs ratione matrimonio celebrato per procuratorem consentit, nisi quatenus procuratorem assignat & vices suas tribuit. Si igitur consensus in matrimonio metu præstitus est nullus, & assignatio procuratoris ad illud etiam nulla erit, & ita tenet Couar. & Padilla, & Th. Sanch *suprà*, Hostiens. *c. cùm locum, paulo post princ de sponsalib.* vbi Ioan. Andr. *n.* 1 Imola *c.* 2. *de his quæ vi n.* 5. *fine.* Basilius de Leon. *lib.* 4. *c.* 4. *n.* 16. quamvis contrarium teneat Azor. *illa q.* 10.

Aduertit tamen Flamin. *lib.* 13. *quæst.* 1. *n.* 48. ad reuocationem procuratoris ad resignationem, metu graui assignati, non requiri intimationem fieri ipsi procuratori, vel resignatorio.

sed sufficere, si clam fiat, quia ille diminutus consensus, quo assignatus fuit, qualibet renocatione potest tolli, idem tradit Rumus *consil.* 171. *num.*21. limitans hoc modo *Clement.*1. *de renuntiat.* vt quando procurator fuit constitutus metu, possit etiam clam reuocari.

6 Quartò dubitatur de iurisdictione data, vel prorogata per metum, de qua docent glossa *cap.*2. *de his quæ vi*, *verbo coactus* non valere, vbi Abbas *n.*12 & 17. *fin.*Anton.*n.*10. Anchar.*n.*3. Imola *n.*4. Bart. *tract.de tyran. n* 14. Bald. *l. decernimus*, *n.*5. *C.de sacrosanct. Eccles.* Azor *lib.*1.*cap* 1. *quæst.*7.§. *tertius*, Salas 1.2.*tr.*3.*disp.*3. *sect.*1.*n.*27 Basilius de Leon *lib.*4. *cap.*8.*n.*14. Mouentur primò ex *l.*2 *ff.de indic.* vbi resistens quidam ex litigantibus tributre iurisdictionem cuidam iudici, & compulsus concessit, dicitur nullam esse iurisdictionem. Secundò electio prælati metu facta nulla est, ex *cap.vbi periculum*, §.*cæterùm*, *in princ.de elect.in* 6. ibi, *cessat electio, dum libertas adimitur eligendi.* Nam, vt ait glossa, electio procedit ex consensu; liber ergo debet esse iuxta *cap. cùm locum*, *de sponsal.* Ergo iurisdictio per metum non datur, neque prorogatur.

Verùm probabilius censeo iurisdictionem metu concessam, vel prorogatam valere, quia nullus est textus, vbi expressè irrita declaretur, ac proinde debet sortiri forum, quod sortiuntur gesta per metum, quæ valida sunt. Ita tenet Cardinal. *c.*2. *de his quæ vi*, *n.*unico, *versic. quintus casus*, *& c. licet* 31. *de elect.*Thomas Sanchez *lib.*3.*de matrim.disp* 39 *num.*13.Lessius *lib.*2. *cap.*17. *dub.*6. *n.*37. Neque obstant contraria.

Ad primum dico, ibi esse casum specialem, cogebantur enim litigantes consentire in iudicem non suum, idcóque talem consensum nullum esse decernitur, ac proinde quotiescunque à partibus litigantibus datur, vel prorogatur iurisdictio alicui, cui aliàs partes non sunt subiectæ, talis iurisdictio, collatio, & prorogatio per metum facta nulla est, & gesta ex illa nullius sunt roboris; secus de aliis actibus.

Ad secundum dico, si integrè adimatur libertas, cessat electio: at cùm per metum, non integrè, sed secundùm quid adimatur; non enim metus tollit omninò libertatem, sed illam diminuit, ideo nec tollit electionem, sed tollendam, & cassandam inducit. Aliàs & concupiscentia, & pravus animi affectus cassaret electionem, cùm ab vtroque dicatur debere eligentem liberum esse.

Ex quo infertur electionem factam per metum validam esse, cùm in nullo textu inueniatur irrita ipso iure. Esto contra teneat Nauarr. *cap.accepta*, *de restitut. spoliat. opposit.*5. *num.*8. & 23. Flamin. *de resignat. lib.*13.*q.*2.*num.*14 cum glossa *in cap. bonæ*, 1, *de elect.* Innocent. *in cap.quod sicut eod.tit.* Azor *lib.*1. *cap.*11.*q.*11. Couarr.4. *decret.*2.*p.cap.*3 §.5. *num.*8.

7 Quinto dubitatur de sententia per metum lata, an sit iure irrita.

Affirmat Hostiens. *summ.tit.de his quæ vi.*Salas 1, 2. *tract.*3. *disp.*3. *sect.*1. *num.*27. Verius tamen est valere, vt tenet Azor *lib.*1. *cap.*11. *quæst* 8. cum glossa, Archidiacono, & Panormitano, quia nullibi inuenitur irrita.

8 Sextò dubitatur de renunciatione beneficij. Esse nullam, sit fiat ex metu graui, docet Bonifac. *in Clement multorum*, *n.*27. *de pœnis.* Anton. de Butrio, *in cap.super hoc*, *de renuntiat.* Staphileus *de litteris gratia*, *tit.de variis mod.vacat. n.*24. *& seq.* Probus *in addit.ad Ioann.Monach.in rubr.de renuntiat.*Anton. *in c.ad aures*, *de his quæ vi*, *quæst.*6. *num* 2. inclinant Hostiens. *in sum.tit.de renuntiat.*§. *qualiter.* Innocent. *in cap.ad aures*, *& in cap. super hoc de renuntiat.* & longo tempore docuit Nauarr. vt ipse testatur, *in cap.accepta*, *de restit.spoliat. opposit.*5. *n.*1. *& seqq.* Basilius de Leon *lib.*4 *cap.*8. *num.*16. Mouentur primò, qui renuntiat Ecclesiam ex metu, restituitur ad illam sine noua collatione, quod constat ex *cap. ad aures*, *de his quæ vi.* Ergo signum est beneficij titulum non amisisse. Secundò *in cap. ad audientiam*, dicitur renunciationem beneficij metu factam, obore firmitatis catere debere. Tertiò *in Clement. multorum* 2, *de pœnis*, decernitur renunciationes modo supradicto extortas (id est per captionem, & detentionem iudicis sæcularis, licèt à resignantium ipsorum prælatis receptæ, aut ratæ habitæ fuerint; nullius omnino decernimus esse firmitatis. Ergo non valent ipso iure. Verbum enim *decernimus*, vt optimè probat Nauarr. *suprà n.*8. & Flamin. *n.*3. *&* 4. decretum nouum inducit.

Verùm probabilius existimo resignationem beneficij metu graui factam valere, sicut & alia metu gesta valent, quousque rescindantur, tenet plures referens Flamin. *lib.*13. *de resignat. benefic.quæst.*2.*num.*8. Nauarr. *in c accepta*, *de restitut. spoliat. opposit.*5.*num.*7. Azor. *lib.*1. *cap.*11, *quæst.*9. Lessius *lib.*2. *cap.* 17. *dub.*6. *num.*37. § *nonus.*

Probo primò, etsi iuramentum metu extortum valeat, *cap. rerum de iureiurand.* at si apponatur actui, qui nullus est, & à iure reprobatus, non valet, *c. cùm contingat*, *de iureiurand. cap. quamvis pactum*, *de pactis in* 6. *cap. licet*, *eod. lib. authent. sacramenta puberum*, *C.si aduersus venditionem*; at iuramentum de renunciatione beneficij metu facta valet; itémque iuramentum de beneficio renunciato non repetendo, *cap. si verò*, *de iureiurand.* & tradunt ibi glossa, & Doctores. Ergo illa renunciatio valida est.

Secundò, quia in nullo textu inuenitur talis resignatio irrita, quod videri potest, si expendamus textus in contrarium adductos, & primò *supradicto cap. ad aures*, non dicitur renunciationem illam non tenere, sed solùm dicitur, *non impediri quominus is qui renunciauit Ecclesiæ, ad cuius regimen prius fuerat electus, præficiatur eidem*, vbi non indicatur debere præfici sine noua collatione. Adde etsi absque noua collatione præficiatur, non inde infertur non amisisse titulum per renunciationem, quia quando restituitur Ecclesiæ, simul etiam confertur titulus illa enim restitutio est tacita beneficij collatio, quæ rescissa renunciatione omnino sufficit, sicuti si absque titulo canonico obtineres beneficium, & dispensationem de impedimento obtineres, posses collationem antiquam, sine alia noue facta contiuuate, vt ex Gemin. *in cap. fin.61.dist.* tradit Nauarr. *suprà*, *num* 18. ita poteris redire ad beneficium pristinum, rescissa renunciatione priùs facta absque noua illius collatione, illa enim rescissio, & beneficij restitutio est tacita beneficij collatio, sic tenet aliis relatis Flamin. *sup.n.*23 Nauarr.*n.*15. *& seqq.* Rebuff. *de pacifico pos.n.*328. *&* 181. Limitat tamen Flamin. *n.*18. Rebuff. *n.*181. nisi alteri fuerit beneficium collatum, tunc enim videtur desiderari noua collatio, qua ius extinctum reuiuiscat, & collationem alteri factam annullet. Item *in c.ad audientiam*, solùm dicitur renunciationem metu factam *carere debere robore firmitatis*; quæ verba optimè adaptantur carentiæ, & priuationi faciendæ per sententiam. Sùm autem *Clement. multorum*, *de pœnis*, est quæ in præsenti difficultatem ingerit, propter verba illa, *nullius omnino decernimus esse firmitatis*; quæ videntur ipso iure annullare resignationem sic factam, sed quia ille est casus specialis, non debet ad alias resignationes extendi: quæ solùm eæ resignationes, quæ fuerint per metum, & detentionem, seu incarcerationem iniustam, nullæ erunt; secus de aliis, quæ solùm per metum extorquentur absque captione, sic Glossa *in supradicta Clement. Bonifac. n.*27. Hostiens. *in c. ad aures.* Ruin. *consil.* 121. *n.*14. *vol.*4. *& n.*19. *vers. sed & præmissis.* Nauar. *suprà n.*8. Flamin. *n* 18

Ex dictis infero cum Nauarr. *suprà à num.*20. & Flamin. *à num.* 19. ante restitutionem faciendam per iudicem non posse sic renunciantem ministrare in beneficio, & eius fructibus vti, quia non habet titulum, sufficit tamen, si iudex competens parte non citata restituat, iuxta *cap.Abbas de his quæ vi.* Panormit.*notab.*2. *& cap.Si verò*, *de iureiurando*, & ibi Panormit. & Felin. Secundò infero renuntiantem metu non posse ordinari ad titulum illius beneficij, ita Nauarr.*n.*22. Flamin.*n.*32. quia per renuntiationem titulum amisit. Tertiò non teneri ad horas canonicas, si alia ratione non adstringitur, sicuti non tenetur electus ante confirmationem, præsentationem, & institutionem, quia absolutè non habet beneficium. Nauarr. & Flamin. *suprà.* Quartò sic renuntians, etsi remanserit in beneficij possessione triennium, non tamen iuuatur decreto de pacificis possessoribus, quia possidet absque titulo, sic Rebuff. *tract. de pacifico possessore*, *num.* 351. Flamin. *num.*35. At si spoliatus beneficio, postea sit in illo restitutus, tempus intermedium, quo caruit beneficio, non obstat, quominus tempus præcedens, quo possedit beneficium, coniungatur cum tempore postea subsequuto, v.g. si per annum possedit iustè præcedente titulo, & renuntiauit metu, postmodum fuit restitutus ad dictum beneficium sine noua collatione, illúdque possedit per biennium, vtique hæc tempora coniunguntur, vt iuuetur decreto de pacifico possessore, ita ex Rebuff. *suprà n.*328 docet Flamin. *n.*63.

9 Septimò dubitatur, an si metu cogaris contrahere matrimonium cum aliqua ex filiabus Petri, teneat matrimonium?

Affirmat tenere Azor. *lib.*1. *cap.*11. *quæst.*11. Sylua nuptialis *lib.*2.*n.*119. Cosma *pragmat. sanctio tit.de electione*, §. *adroliendum*, *versic. liberè* Ioan. Lupus *cap. per vestras de donat. inter virum & vxorem*, *notab.*3.§.11.*n.*1. Abbas, Felinus, Imola, Iason, & alij, quos refert Couar.4. *decret.*2. *p.cap.*3.§.5.*n.*8.

Probatur primò, quia illud matrimonium dici non potest coactum, sed omnino liberum, & voluntarium, cùm nulla sit coactio facta circa electionem illius fœminæ, esto sit facta circa electionem absolutè. Secundò si cogaris regimen Ecclesiæ assumere, relicta tibi facultate eligendi, quam maluerit Ecclesiam, electio valida est, sicuti valet electio, si electores cogerentur non certam personam, sed aliquam ex certis eligere in regimen alicuius Ecclesiæ, vt tradit Azor, & Couarr. *suprà*, cum Panorm. & communi sententia. Ergo similiter debet valere matrimonium, si non certam personam, sed vnam ex certis cogaris assumere, quia substantia electionis videtur non coacta, sed libera.

Verùm probabilius existimo tale matrimonium non valere; ita tenet Couarr. *suprà*, cùm Bart. Bald. Decio, & Philippo, Ioan. Salas 1.2.*tract.*3. *disp.*3 *sect.*1.*n.*27. Thomas Sanchez plures referens *lib.*4 *disput.*12.*num.*20. Padilla *in l. interpositas*, *n.*6. *C.de transact.* Rebellus 2.*p.lib.*2. *quæst.*11. *sect.*1 *n.*11. Basilius de Leon, *lib.*4. *cap.*14. *num.*14 Moueor, quia sic coactus verè, & propriè dicitur ex metu, & coactione assumere matrimonium, aliàs non assumpturus. Ergo tale matrimonium comprehendi debet sub decreto irritanti matrimonia coacta.

Tum

Tum quia verè est coactum, tum quia ex illo infelices exitus possunt timeri, sicuti ex quolibet alio matrimonio coacto quæ fuit ratio irritationis. Argumenta adducta pro prima sententia non obstant.

Ad primum patet solutio ex probatione nostræ conclusionis. Ad matrimonium enim liberum non sufficit electio huius, vel illius personæ, sed requiritur, vt electio talis status libera plenè sit, & non coacta.

Ad secundum respondeo primò, si electio coacta irrita esset, ex *cap.3. §. caterum. de elect. lib 6.* sicuti irritum est matrimonium metu contractum; ex *cap cùm locum, de sponsalib.* prudentis iudicatem, etsi tibi optio daretur eligendi vnam ex determinatis personis, vel Ecclesiis, si tamen per metum iniustum ad electionem cogeretis, fore electionem irritam, quia talis electio coacta est absolutè.

Secundò respondeo cum Sanchez esse disparem rationem de electione, & de matrimonio: ad electionem enim faciendam inter duos obligati poteras ex lege, & præcepto superioris. At ad matrimonium nulla lege obligari potes, nisi priùs ex tua voluntate obligeris. Ergo licèt metus incutiatur, vt fiat electio, si tamen libera optio detur inter personas, non videtur coactio sufficiens irritandi electionem, quia non cogeris ad id, ad quod aliàs ex præcepto obligari non poteras. Fateor hanc solutionem mihi non satisfacere.

Probatur enim ex illa nullam electionem futuram esse irritam, quia de qualibet esse potest lex, & præceptum obligans fieri. Quaptopter retinendam existimo priorem solutionem.

PVNCTVM X.

Vtrùm metus, cui causam dedisti, obstet obligationi contractus.

1 *Omnes contractus extra matrimonium, & professionem esse validos.*
2 *Præfertur prima & secunda sententia probabilis matrimonium non valere.*
3 *Defenditur vt probabilius ex hoc metu non irritari matrimonium.*
4 *Satisfit argumentis primæ & secundæ sententiæ.*
5 *An si mineris malum absque animo inferendi, retinere possis, quæ sic extorques.*

1 EXtra contractum matrimonij, & professionem ferè nullus Doctor est, qui affirmet obstare obligationi contractus, quia cùm tota ratio rescindendi contractus validos, sit iniuria, & hæc absit, cùm tu metui causam dedisti; non est, vnde contractus rescindatur, & traditur expressè *in l. metum 9. in princ. l si mulier 21. ff. de eo quod metus causa.* vbi mulier contra patronum ingrata, & aliquid ei promittens, ne in seruitutem redigatur, tenet promissio quia *hunc sibi metum* (ait Consultus) *ipsa infert.* & ita docet Sylvest. *verbo metus, q.6.* Flamin. *de resignat. lib.13. quæst.1. n.122.* Lessius *lib.2.cap.17. dub.6. n.41.* Thomas Sanchez *lib.4. disp. 8. n.8. & 9.* & elegantèr Donell. *lib.15. comment. cap. 30 §. non est satis.*

2 Solùm de matrimonio (& idem est de professione) est controversia inter Doctores, an metus iustus, cu causam dedisti, annullet matrimonium? v.g. Repertus es in delicto, minatur tibi inuentor accusationem, vel denunciationem, nisi eius filiam ducas, accusatio enim, vel denunciatio iusta est, tu fuisti illius causa. Dubium ergo est, an teneat matrimonium celebratum timore ne accuseris. Hanc quæstionem optimè, ea claritate, & eruditione, qua solet omnia, explicuit Th. Sanchez *lib.4. de consensu coacto, disp.13.* Triplicem sententiam refert, duas probabiles. Tertiæ vt probabiliori adhæret.

Prima negat valere matrimonium, quia metus, siue iustè, siue iniustè inferatur, æquè adimit libertatem. Ergo si ob defectum libertatis irritatur, cùm metus incutitur iniustè, etiam cùm iustè incutitur irritabit. Confirmo quia æquè ex vtroque matrimonio infelices exitus sperari possunt, cùm contra voluntatem illius patientis metum fiat. Secundò, *in c. veniens, el 2. de sponsalib.* iudicatur matrimonium irritum cuiusdam adolescentis, qui à parentibus cuiusdam puellæ repertus cum ea in lecto, coactus fuit eam ducere, cùm tamen videatur talis metus iustè incussus. Ergo metus iustè incussus matrimonium irritat, sic docet Couarr. *4. decret. 2. p. cap.3. §.4. n.15.* Manuel *2. t. sum. c.93. n.3.* Gutierr. *de iuram 1. p. c.p.57. n.9.*

Secunda sententia distinguit. Si metus sit lege incussus ad iustum finem extorquendi matrimonium, matrimonium valet: si autem non sit à lege incussus, sed iudex, vel alius propria authoritate incutit metum, irritum reddit matrimonium, v.g. violasti puellam, potes enim ex lege obligari ducere, vel solùm dotare, si ex lege obligatus es ducere, valet matrimonium, secus si ex lege non obligatis. Priorem partem probat Sanchez quia tunc non ab alio, quàm à te metus incutitur, si enim tu commisisti delictum, cui annexa est obligatio ducendi puellam, cùm eam ducere obligatis, obligatis ad id, ad quod iam es obligatus, aliàs celebrans sponsalia, cogi non posset perficere, quod falsissimum est: cum quia talis coactio debita est nolenti promissis stare, ac proinde irritare contractum non potest: tum etiam, quia iudex iuridicè procedens, non dicitur metum inferre, *l. continet. §. sed vim. ff. de eo quod metus causa,* & in hac parte ferè nullus est, qui dissentiat, vt videri potest in Farinacio *1. p. præct. crim. q.5. n.17.* Basil. de Leon *lib.4. c.13. n.5.* Neque obstat textus *in cap. fin. de appellationib.* vbi patiens metum à iudice excusatur, ne appellationem interponat, quia ibi erat metus iniustus, de iure enim non debet iudex appellationem impedire: si autem metus iustus esset, non excusaret, vt benè ex Decio, Imola, & aliis docet Basilius *num.6. & cap.19. n.7.* Secundam partem sic probat. Primò, quia nemo ab alio quàm à se ipso obligari potest ad matrimonium, vel professionem, sunt enim status summam libertatem requirentes: at ex delicto commisso non est delinquens obligatus ad matrimonium, vel professionem, vt suppono. Ergo si de facto obligatur ex metu graui, iniustè obligatur, non enim iustum est matrimonium extorquere ab eo qui iustè renuere poterat. Secundò si habens ius accusandi de delicto, vt cedas accusationi, extorqueas à delinquente summam aliquam, quæ excedat pretium iustum accusationis vltra dimidium, vel vt concedas latebras latroni fugienti, extorqueas ab illo contractum nimis damnosum, committis iniustitiam, & contractus rescindi potest, vel ad æqualitatem reduci, vt docet Lessius *lib.2. c.17. dub.6. n.45.* quia obligas delinquentem cessionem iuris emere plus iusto. Ergo etiam erit iniustitia, si ob hanc cessionem extorqueas matrimonium ab eo aliàs non celebraturo: quia petis rem non solùm vltra dimidium, sed infinitum excedentem cessioni iuris accusandi, & cuilibet alteri actioni. Ergo matrimonium ex tali contractu celebratum est nullum. Probo hanc vltimam consequentiam; quia metus, & dolus sufficiens ad rescindendos alios contractus, reddit contractum matrimonij nullum, eo quod semel validum rescindi non potest, & ita supponit pro certo Sanch. *lib.4. de matr. disp.6. n.2.* cum Couarr. *4. decret. 2. p. cap.3 §.6. n.4.* docente ab omnibus esse receptum. Nauarr. Ludouic. Lop. & alij. Tertiò accusatio delicti ad punitionem delicti ordinatur, non ad matrimonium: ergo iniustè facis, si per accusationis minas matrimonium extorqueas, ita Sotus *4. d.29. q.1. art.3. vers. hinc primò colligitur.* Cord. *sum. q.71. p.1.* Bonacina *de matr. q.3. p.8. prop.1. n.11. & seqq.*

3 Verùm probabilius censeo nunquam matrimonium irritari ob metum iustè incussum ad extorquendum matrimonium, quia tu propriè non incutis metum, sed metu aliunde incusso offers matrimonium in remedium illius. Explico hanc rationem; comprehensus es in delicto, ratione delicti iustè timere potes, vt accuseris, qui ergo à te petit matrimonium, ne accuset, tibi offert matrimonium, vt extinguat timorem accusationis iam conceptum. Ergo iniustè non procedit, cum non timorem apponat, sed remedium. Deinde minans tibi accusationem, nisi matrimonium celebres, non te obligat, si tenuas matrimonium subire, ad aliquod malum, quòd aliàs subire non tenereris. Ergo nullam iniustitiam tibi facit extorquendo matrimonium, cùm non extorqueat inferendo aliquod malum. Tertiò non potest dici tale matrimonium coactum, cùm nullus te cogat celebrare sed a te ipso, & à tuo delicto coactio oritur, siquidem ab illo oritur metus accusationis, ita Thom. Sanchez plures referens *lib 4. disp.13. n.3.* Lessius *lib.2. cap. 17. dub.6. num.40.*

4 Argumenta verò primæ & secundæ sententiæ non obstant.

Ad primum primæ sententiæ nego irritari matrimonium metu iniustè incusso ob defectum libertatis, vtcumque, sed ob defectum libertatis prouenientis ex iniuria vel, vt melius dicam potius ob iniuriam, quàm ob defectum libertatis. Ad confirmationem dico eodem modo matrimonium irritari, non quia infelices exitus ex illo sperantur: sed quia sperantur ex illo tanquam ex causa iniusta.

Secundò respondeo generaliter loquendo ex matrimonio, metu iustè incusso, non sperari infelices exitus, sicut ex matrimonio iniustè petito: quia si iustè infero tibi metum, iam tu causa illius es, ac proinde matrimonium non est tibi ita inuoluntarium, cùm saltem in causa voluntarium, & omnino liberum fuerit.

Ad textum *in cap. veniens, 2. de sponsalib.* respondetur, tale matrimonium irritari, non quia parentes minati fuerint delinquenti accusationem, sed quia minati fuerint mortem, vel aliud damnum propria authoritate inferendum: quod malum iniustè minabantur, cùm secundùm canones inferre non possent. Et licet ex text. talis comminatio non colligatur, sed absolutè dicatur valere matrimonium, nisi coactio fuerit metu cadente in constantem virum, hoc sufficit, vt intelligamus, debere esse metum alicuius grauis mali iniustè inferendi, quia metus mali, quod delinquens sibi infert, non cadit in virum constantem, neque virtute illius dici potest delinquens coactus, vt constat ex *leg. si mulier 21. in princip. ff. de eo quod metus causa.*

5 Quæres

secunda sententia quoad primam partem nobiscum consentit; quoad secundam, quæ nobis non probatur, respondeo neminem obligari posse ad matrimonium, vel professionem ab alio, quàm à se ipso absolutè: potest tamen sub conditione obligari, scilicet, si velit, vt tu cedas alicui iuri, quod habes aduersus illum, ob cuius cessionem expostulas matrimonium, vel professionem, tunc enim non cogis ad matrimonium, sed ipse se cogit, qui vult cessionem impetrare.

Ad secundum respondeo concedendo metum iniustè incussum, qui sufficiens sit ad rescindendos alios contractus, annullare matrimonium, sed quia metus iustè incussus etiam cum enormi læsione, non rescindit cæteros contractus ratione metus, sed ratione læsionis, ea de causa non annullat matrimonium.

Dices, Etsi non annullet ratione metus, debet annullare ratione læsionis.

Respondeo, si læsio sit circa substantiam contractus, fateor annullare; at si sit circa accidentia, nullo modo annullat. Læsio autem circa substantiam in contractu matrimonij, solùm contingit, quando est error in persona, vel conditione seruili, vt si contrahas cum Maria putans esse Catharinam; vel contrahas cum ancilla, putans esse liberam. Existimare autem esse nobilem, diuitem, vel virginem, non ad substantiam contractus sed ad accidentia illius pertinent, ac proinde non annullat talis læsio. At in reliquis contractibus bonæ fidei, quælibet læsio in pretio, est læsio in substantia, eáque de causa rescindi contractus potest, vel ad æqualitatem reduci, & ita docuit Sanchez *lib.4. disp. 6. n.15.*

Ad tertium concedo delicti accusationem non ad matrimonium de se ordinari, sed ad punitionem. Nego tamen te committere iniustitiam extorquendo matrimonium, vt ab accusatione cesses, quia non extorques matrimonium absolutè, sed sub conditione, quod alius velit te cedere iuri accusandi.

5 Sed inquires, an si minans alicui malum sine animo inferendi, etsi posses iustè inferre, valeas retinere, quod sic extorques?

Molin. *tom.2. de iustit. tractat.1. disputat.514. fine*, negat retinere posse. Primò, quia alius non donat, nisi in quantum intelligit sibi necessarium esse ad vitandum malum comminatum, aliàs non donaturus. At ad hunc finem non est necessarium, siquidem etsi non donaret, adhuc malum non fieret. Ergo donatio est nulla.

Credo tamen probabiliùs retineri posse sic donatum, nec posse repeti. Probo, quando petis alicui pretium, ne accuses, carens animo accusandi, aliúsque tibi pretium donat, donat pretium, vt cesset accusatio non vtcumque, sed vt cesset certò, securè, & irreuocabiliter. Ad cuius modum cessionis necessariò requiritur pretium esse donatum. Et confirmo, pretium experis, non solùm ne accuses, sed vt ne possis accusare, etsi velis, ac proinde, vt cedas iuri accusandi, cui cessioni impertinens est te habere, vel non habere animum accusandi. Neque obstat ratio in contrarium. Fateor delinquentem non daturum pretium, si cognosceret minantem malum non habere animum inferendi, at quia non dat, vt deponat talem animum, sed vt deponat certò, & securè accusationem, & hæc depositio non fiat sine obligatione, ideo donatio tenet. Sic docet Sanch. *lib.4. de matr. disp.9. n.9.* Lessius *lib.2. cap. 17. dub.6. n.42.*

Punctum XI.

Aliqua inferuntur pro clariori intelligentia superioris doctrinæ de metu graui.

1 *Valere matrimonium condemnati ad mortem, cui offertur libertas, si ducat filiam aut consanguineam occisi.*
2 *Quid dicendum de Medico nolente mederi, nisi ducas eius filiam.*
3 *Quid de iudice extorquente iustè matrimonium secundùm allegata, & probata, iniustè tamen secundùm rem.*

1 PRimò infero, validum esse matrimonium condemnati ad mortem, cui libertas offertur, si ducat meretricem, vel filiam, aut consanguineam occisi, quia tunc matrimonium non extorquetur per metum sed metu mortis iam per delictum incusso, offertur matrimonium, vt medium purgandi metum, ita Sanchez aliis pluribus relatis *disp.18. n.9. & 10.* quæ ratio non solùm probat validum esse matrimonium a capto, condemnatóque iustè ad mortem, sed etiam ab eo qui iniustè captus, condemnatúsque sit; (modò tamen non capiatur, vel condemnetur sine extorquendi matrimonium,) qui a semper offertur matrimonium, vt medium purgandi metum aliàs incussum, sic Sanchez *supra n.11.* Valent. *tom.4. disp.10. q.3. pun.2. vers. decimus.* Bonacina *de matr. quæst.3. pun.8. proposit.2. num.10.* Coninch. *disp.28 de matr. dub.1. n.10.* Nauarr. *lib.1. cons. tit. de his quæ vi, cons.8. in fine, 2.edit.* Basil. de Leon. *lib.4. cap. 19. à n.2.* esto *n.13.* aliqua ex parte contradicat.

2 Secundò inferò Medicum nolentem te mederi, nisi ducas eius filiam, valere matrimonium, quia non timore mortis à Medico incussæ matrimonium celebras, sed pretium curationis. Quod esto excessiuum sit, non annullat contractum, quia non est error & dolus in contractus substantia, sed in accidentibus, & ita tenet Cordub. *sum.q.171.p.1.* Coninch. *suprà n.11.* Sanch. *disp.12. n.15.* Bonacina *n.23.*

Limitarem tamen huiusmodi doctrinam, nisi Medicus obligatus esset vel ex iustitia, vel ex charitate te mederi pretio communiter taxato, tunc enim minans non curare, nisi ob matrimonium, minatur metum iniustè inferendum, ac proinde sub metu, iniustè matrimonium extorquet, ita Basilius de Leon. *cap.13. n.3. & 9. & cap.19. n.15.* Ægidius *disp.28. dub.1. conclus.3. n.11. & 12.*

3 Tertiò infertur, quid dicendum sit ad illam quæstionem, an sit validum matrimonium, si iudex cogat iustè secundùm allegata, & probata, iniustè tamen secundùm rem, vt si te cogat matrimonium contrahere cum fœmina post promissionem datam fornicante. Thomas Sanchez *lib.4. disput. 14. n.8.* Bonacina *de matrim. quæst.3. punct.8. num.14.* existimant validum esse matrimonium, quia huiusmodi compulsio, & coactio iuridica est, & iusta formaliter. Ergo non est credendum matrimonium ex illa contractum reprobatum à iure: si enim ius coactionem non reprobat, sed potiùs approbat, quomodo potest matrimonium ex coactione consurgens reprobare? Econtra verò dicunt suptadicti Doctores matrimonium non valere, si iudex cogat iniustè secundùm allegata, & probata.

Nihilominus probabilius existimo ad irritationem contractus non esse attendendum, sitne coactio iusta, & licita ex parte iudicis, sed potiùs sitne iusta ex parte patientis coactionem. Fateor, inquam, quando iudex procedit secundùm allegata, & probata, falsò tamen probata, iustam esse coactionem ex parte sua, at ex parte patientis, iustam non esse, sed iniustam, iniustè enim cogitur, cum ipse non dederit causam tali coactioni Ergo ius irritans contractum ex coactione iniusta hunc casum non excludit. Secundò si pater alicuius puellæ minaretur adolescenti cum ea reperto, mortem, nisi duceret, nullum esset matrimonium, vt omnes Doctores docent *in cap. veniens, el 2, de sponsal.* quamvis ex errore existimaret pater sibi licitam esse coactionem, quia in re, & respectu patientis metum iniusta est, at quando iudex cogit ob allegata, & probata, quæ falsa sunt, in re, & respectu patientis metum, iniusta est coactio. Ergo rescindit contractum. Tertiò si tibi falsò probetur te dedisse fidem puellæ de matrimonio contrahendo, & cogeris carcere, vel excommunicatione contrahere, nequis dici causa talis metus, quia non tu, sed malitia, vel ignorantia testium illius est causa. Ergo rescindendus est talis contractus. Probo consequentiam ex *l. si mulier 22. in princ. ff. de eo quod metus causa*, vbi mulier contra patronum suum ingrata facta, timens ob ingratitudinem reducendam esse in seruitutem, ex hoc timore aliquid dedit, donatio non reuocatur: quia huic sibi metum ipsa intulit. Ergo ne rescindatur contractus, requiritur necessariò patiens metum, sibi metum intulisse: cùm autem in præsenti non sibi inferat metum, qui cogitur iniustè secundùm rem, etsi iustè secundùm allegata, efficitur contractum rescindendum fore. Quartò talis coactio iudicis in falsa præsumptione fundatur: sed ea quæ falsæ præsumptioni innituntur, non habent locum in foro animæ, quæ veritati debet stare, *cap. tua, cap. is qui fidem, de sponsalib.* ergo talis coactio in foro animæ non potest matrimonium approbare. Neque obstat ratio in contrarium. Dico enim illam coactionem iniustam esse ex parte patientis, licèt non sit iniusta ex parte iudicis inferentis, ac proinde ius ipsum non reprobat inferri, reprobat autem sustineri, quod mirum non est, cùm in falsa præsumptione fundetur, sicque tenet Basil. de Leon. *lib.4. cap.19. n.11.*

Punctum XXII.

An metus leuis irritet contractus.

1 *Metus leuis neque iure naturæ, neque positiuo irritat contractus.*
2 *An officio prætoris, vel in foro conscientiæ rescindendi sint.*
3 *Mulier, vel filius metu reuerentiali consentiens non tenetur implere contractum.*
4 *Idem est dicendum de consentiente precibus importunis.*
5 *Proponuntur aduersus dicta aliqua obiectiones, & soluuntur.*

1 QVi dicunt iure naturæ metum grauem iniustè illatum irritare contractum, consequenter dicere tenentur metum leuem irritare, quia etiam iniustitia in tali metu intercedit. At quia probabilius existimamus metum grauem non annullare contractum iure naturæ, absolutè dicimus metum leuem neque contractum rescindere, neque matrimonium, vel professionem annullare. Ratio omnium est, quia metum leuem, pro nihilo reputat ius, quod constat ex *leg. nec timorem 7. ff. de eo quod metus causa, & l. metus, eod. tit.* ibi, *metus vani hominis*

hominis non est spectandus, sed is qui in constantissimum cadit. & reg. vani timoris ff. de reg. iur. ibi, *vani timoris nulla est excusatio.* & tradit Bonifac. *clem. 1. n. 3. de foro compet.* Glossa *in cap. vnic. de his quæ vi, in 6. verbo subtrahere,* & ibi Franc. *in fine,* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6. n. 46.* & Doctores passim.

2 Ex quo infertur iure Ecclesiastico, neque ciuili non venire rescindendum contractum leui metu celebratum, actione quod metus causa, quia hæc actio solùm datur ob metum grauem vt constat ex supradicta *l. nec timorem, & ex c. 1. 3. & 4. de his quæ vi.* esset enim occasio magna litium, si ob metum leuem daretur actio rescindendi contractum.

Aliquibus Doctoribus placet, esto non detur patienti metum leuem actio ad rescindendum, contractum iure positiuo, dari tamen officio prætoris, quia æquum non est iudicem permittere, vt metum inferens commodum ex iniuria reportet, sic docet Th. Sanch. *disp. 9. n. 5. & 6.* Verùm ratio metum leuem patienti subuenietur officio iudicis (etsi possit) ne litibus ostium aperiatur. quæ ratio est sufficiens, vt iudices iustè hanc leuem iniuriam permittant. sic Basil. de Leon, relato Paulo Comit. *lib. 4. de matr. c. 10 fine.*

Verùm etsi hoc ita sit, nihilominus in foro conscientiæ, omnes contractus tam lucratiuos, quàm onerosos factos per metum leuem rescindi probabilius existimo, si coactus rescindere velit metum passus, quia cogens tali metu contrahere iniustitiam infert; tenetur ergo iniustitiam illam repellere in quantum possit. ergo tenetur, si potest, res in pristinum statum reducere, reducit autem, si coactum constituat in statu, in quo possit liberè probare, vel reprobare contractum. Nam vique hunc statum illi concedat, non manet reparatum eius ius, sed potiùs læsum. ita Couarr. *reg. peccatum 2. p. § 3. n. 7.* Nauarr *summ. c. 17. n. 30. init.* Nauarr. *de restitut. lib. 3. c. 1. dub. 7. n. 32.* Molin. *t. 2. de iust. tr. 2. disp. 267. fin.* Th. Sanch. *lib. 4. disp. 9. n. 4.* Lessius *supra n. 46.* Rebel. *1. p. de obligat. lib. 4. q. 5. n. 9. & 16.* & alij plures, quos ipsi referunt.

3 Ex hac doctrina infertur primò, si mulier, vel filius metu reuerentiali ductus fideiubeat, non teneri in conscientia soluere ex fideiussione, etiamsi fideiussio solemnitates habeat à iure requisitas. Item si promittat solutum debita patris, vel mariti morientis, non teneri soluere, & generaliter nullus tenetur stare contractui per metum leuem celebrato, sed potest se tueri exceptione iniuriæ factæ, & is qui aliquid ex tali contractu accepit, restituere debet. Ratio est, quia metu reuerentiali consentiens, per iniuriam consensit; potest ergo libertatem suam optatissam recuperare, & stando in iure naturali se tueri exceptione iniuriæ factæ, sic Lessius *n. 48* Sanchez *lib. 4. disp. 9, n. 13. & 14.* Quare si donasti aliquid tali metu ductus, tibique non restituatur, potes occulta compensatione vti; si tamen iurasti, debes prius iuramenti relaxationem impetrare, quam potest Episcopus concedere.

4 Secundò infero, idem esse dicendum de consentiente precibus importunis, quæ crebrò, & vehementer vrgent consentientem, quarum molestiam non potest minore incommodo repellere, quia preces importunæ inuoluntarium mixtum constituunt, vt optimè probat Sanchez *lib. 4. de matrim. tota disputat. 10.* Quare etsi metus illatus non cadat in virum constantem, quia leuis est; at quia iniuriosus est, ideo patiens illum non tenetur promissis stare, & inferens metum non potest accepta ex tali contractu retinere. sic Lessius & Sanchez *suprà.*

Dixi consentientem inuoluntariè precibus debere taliter consentire, vt molestiam illarum non possit facilè, seu sine difficultate repellere; si tamen facilè molestiam illarum repellere possit, vti possunt Prælati, & Principes beneficia, & officia concedentes precibus agitati, censeri non debent per iniuriam concedere. ita Lessius *num. 48.* qui dicit sæpè contingere concedentem aliquid precibus importunis, etsi in concessione fuerit inuitus, at in retentione non esse, sed concessione facta, nullo modo vult sibi donatum reddi. & tradit Basil. *lib. 4. § 12. num. 3. & 10.* sæpè enim Principes grauati precibus supplicantium volunt, differúntque, ne minor sit rogantium turba, vt dicebat Senec. plurisque sacrificium æstimetur.

5 Sed aduersus supradicta obstat Ioann. Med. *Cod. de restitu. q. 3. causa 2. vers. fiat remissio.* asserens metu leui extorta obnoxia restitutioni non esse. Idem docet Basil. de Leon *lib. 4. de matrimon. c. 10. num. 5.* solùm ea ductus ratione, quod metus leuis facilè repelli potest. Sed probari vrgentius potest. Primò, quia in iure negatur actio patienti metum sic donata recuperandi. Ergo cares iure recuperandi, alràs ius negans actionem cooperaretur iniustitiæ illatæ, seu illiam continuaret. Confirmo. Iniquum est innocentem punire, nocente manente indemni: at si accepta per metum leuem restituenda sunt in foro conscientiæ, iniquum est patienti metum denegare actionem ea recuperandi. Secundò forum internum conforme debet esse externo, quando externum falsæ præsumptioni non innititur, vt sæpè diximus; sed externum cognitio meru leui adhuc negat restitutionem eorum, quæ sic sunt acquisita. Ergò in foro conscientiæ non debent restitui. Tertiò matrimonium sic contractum validum est. Ergo & alij contractus firmi esse debent. Probo consequentiam: nam metus qui alios contractus rescindendos constituit, matrimonium nullum reddit, quia maior libertas in matrimonio est requisita, quam in aliis contractibus. Ergo econtra metus, qui matrimonij valori non obstat, non obstabit firmitati aliorum contractuum. Quartò si acquisita per metum leuem restitui deberent ratione iniuriæ factæ, non solùm inferens metum ea restituere deberet, sed etiam quilibet illorum possessor; siquidem patiens metum semper habet ius, vt sibi detur satisfactio de iniuria illata, quæ satisfactio nequit fieri, nisi recuperando rem sibi ablatam per metum; potest ergo à quolibet possidente recuperare. Hoc autem videtur falsum, quia si possidens non tenetur sic accepta patienti metum reddere, quia non tenetur ratione iniustæ acceptionis, cùm ipse nullam iniustitiam commiserit, ignarus enim fuit, vt suppono, metus illati, neque etiam tenetur ratione rei acceptæ, cùm hæc non sit patientis metum, sed possidentis. Ergo ex nullo capite est obligatio sic accepta restituendi. in his ex parte consentit Azor. *lib. 1. c. 11. q. 16.* dum dicit extorta per metum leuem, qui est causa actus, & sine quo actus non fieret, esse restituenda, secus si solùm sit causa impulsiua seu excitatiua, & qua non intercedente actus fieret.

4 Verùm his argumentis facilè respondetur.

Ad primum admitto patientem metum leuem carere iure forensi recuperandi sic donata, esto non careat iure naturali, neque proinde Ecclesia, & respublica negans hanc forensem actionem cooperatur iniustitiæ factæ, sed illam permittit ob bonum commune, scilicet ne respublica litibus perturbetur. Ex quo fit nihil iniquum facere priuando innocentem forensi recuperatione.

Ad secundum, forum internum externo conformatur. Externum autem non negat restitutionem faciendam esse, sed negat faciendam esse compulsione iudicis. Adde. esto non detur actio quod metus causa, ad rescindendas donationes, & quoslibet contractus metu leui celebratos. At bene potest officium iudicis implorari, & officio iudicis tales contractus rescindi, & æquum est, vt ita fiat, ne inferens metum commodum aliquod reportet ex sua malitia, vel ne patiens metum damnum iniustè patiatur. sic glossa *cap. cùm dilectus, de his quæ vi.* & ibi Panormit. *n. 9.* Anton *n. 16.* Ancharan. *n. 2.* & tradit Garcia *de nobilit. gloss 17 n. 20* Thom Sanch. *lib. 4. disp. 9. n. 5.* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 6. in fine.* & alij plures à Sanch. & Garcia relati.

Ad tertium respondeo, metum qui valori matrimonij non obstat, non obstare firmitati forensi aliorum contractuum, obstare autem firmitati naturali, quia cæteri contractus rescindi possunt, etsi validi sint; at matrimonium nequit rescindi, si semel validum fiat.

Ad quartum respondeo probabile esse sic possidentem non teneri sic acquisita restituere. ita docet Ioan Garcia *de nobilit. glossa 17. num. 29.* Lessius *lib. 2. c. p 17. dub. 6 num. 39 & d. b. 5. num. 33* Verùm probabilius existimo ratione rei acceptæ teneri ex iure naturali. Nam esto dominium rei transfatum sit, est tamen infirmum, & reuocabiliter transfatum ob iniuriam commissam, ac proinde quoties voluerit transfator sibi rem reddi, debet possidens reddere. sic Sanchez *lib. 4. disputat. 9. num. 6.*

Punctum XIII.

An metus mortis, vel alterius grauis damni à præceptorum transgressione excuset.

1 *Præmittitur differentia actionum prohibitarum.*
2 *Metus mortis, & cuiusuis damni minuit culpam.*
3 *Non excusat culpam in his quæ sunt intrinsecè mala.*
4 *Quid dicendum de homicidio.*
5 *Quid de comestione carnis humanæ.*
6 *Quid de tyranno minante mortem, nisi comedas carnem humanam.*
7 *An metus mortis excuset ab obseruantia præcepti diuini.*
8 *Quid dicendum de exercitio potestatis Ecclesiastica.*
9 *An metus grauis damni excusat sæpè, non semper ab obseruatione humani præcepti, & quando hoc contingat.*

1 Actiones prohibitæ sunt in multiplici differentia. Aliæ sunt ita prauæ vt nulla ratione etiam per diuinam potentiam honestari queant; quales sunt mendacium, idololatria, odium Dei, pollutio voluntaria, fornicatio, & similia. Aliæ actiones sunt quæ honestatem admittere possunt, vt est acceptio rei alienæ inuito possidente, si enim tibi concedatur à Deo facultas surripiendi, nullum in acceptione peccatum committis. sicuti non committis, cum ex graui, vel extrema necessitate alienum accipis; similiter accessus ad mulierem, si facta sit propria, nullum est peccatum. Aliæ sunt actiones quæ ex se nullam honestatem, vel dehonestatem habent, habent tamen

illam ex diuino, vel Ecclesiastico præcepto. Hæ sunt consecratio in duplici specie, mixtio aquæ ad consectationem calicis ritus communis celebrandi sacrificium, integritas confessionis, &c. His positis.

2 Dico primò, Metus mortis, & cuiuslibet grauis damni, esto non excuset à culpa, illam diminuit. Conclusio expressa est *in c. sacris. de his quis vi.* ibi, *licèt metus extenuet culpam.* Et ratio est manifesta, quia metus extenuat libertatem ad culpam requisitam; rarò tamen, vel nunquam illam in tantum extenuat, vt ex peccato mortali faciat veniale, sed res intactas relinquit. sic Salas 1.2. *q.6. art 6 tract.3. disp.3 sect.1.n.28.* Sylvest. *verbo metus. q.7.* Sanchez *lib.4. de matr. disp.1.n.6.* Villalob. *tr.3. diff.7.n.46.*

3 Dico secundò, Metus mortis non excusat in his quæ sunt intrinsecè mala, quæque nulla ratione honestari possunt. habetur suprà *dicto cap. sacris.* ibi, *cùm ob nullum metum peccatum fieri debeat*, & ex terminis liquet, si enim actio intrinsecè mala est, metus, cùm libertatem non tollat, tollere eius malitiam non potest: hac enim ratione non licet mentiri ob tuendam vitam, neque adulterari, neque fornicari, neque pollutionem procurare, neque homicidium facere, quia omnes hæ actiones intrinsecè malæ sunt.

4 De homicidio non defuerunt Doctores, qui asserent licere tibi occidere innocentem, si à tyranno mineris occidendum, nisi occidas. sic docuit Iason §. *si minus, n. 17. Instit. de actionib.* & Cynus *l.1. C. vnde vi, qu. penult.* excusat seruum occidentem vxorem adulteram, mandato domini minantis mortem. Salicet. *l.1. c. vnde vi.* Bart. *l. si seruus ff. de noxal. actionib.* quia in ea l. apertè dicitur seruum nihil deliquisse, qui domino iubenti obtemperauit. & Ioan. Anan. *cap. interfecisti, n.18. de homicid.* excusat illum, qui metu tyranni alium occidit. Cardinal. *cap. sacris, de his quæ vi.* Ratio esse potest, quia si te fugiente hostes, adsit in itinere innocens, quem pedibus debes conculcare, si transeas; non obligaris desinere, sed pro defendenda tua vita potes cursum prosequi, etsi in cursu innocentem interficias. Ergo pro defendenda tua vita potes innocentem vita priuare.

Nihilominus Catholica sententia est ob nullum metum licere directè innocentem vita priuare. habetur Exod. 23. *Insontem, & innocentem non occides, quia auerser impium.* Ratio est, quia nemini datum est dominium vitæ alteriur. Ergo nemini licet alterum occidere. Neque obstat ratio contraria. Fateor inquam, te posse fugere, etsi in fuga innocens sit occidendus, quia tunc innocentis occisio non intenditur, sed per accidens, tam respectu tuæ intentionis, quàm fugæ contingit. sic Lessius *lib.2. cap.9. dub.6. num.59.* Hac enim ratione tibi licet in defensionem tui vel alterius aggredientem interficere, quia non interfectionem, sed defensionem per se intendis idcóque *in l. vt vim. ff. de iustit. & iure*, dicitur, *qui ad tutelam sui corporis aliquid facit, id iure fecisse videtur.* quare sola occisio innocentis per se intenta, est quæ prohibetur taliter, vt nulla ratione valeat honestari, non tamen occisio indirecta, vnde etsi respublica singulorum dominium habeat, possitque pro communi bono innocentis vitam periculo exponere, vel tyranno occidendum tradere, quia etiam ipse innocens vel ex pietate, vel ex iustitia legali pro communi bono obligationem habet se tradendi. At nullo modo licet reipublicæ per se, & directè innocentem occidere, etsi sciat tyrannum occisione illius fore contentum, quia occisio innocentis de se mala est, neque est medium per se ordinatum ad reipublicæ defensionem, sed ex malitia tyranni, cui non licet cooperari, vt optimè probat Lessius *lib.2. de iust. c.9. dub.7.n.37.*

5 Secunda actio, quæ vocatur in dubium, an sit intrinsecè mala, est comestio carnis humanæ, hominum, inquam, qui aliàs sunt interfecti.

Valent. 2.2 *disp.9. q.3. p.1. col.3.* absolutè defendit esse intrinsecè malam neque honestari posse timore mortis. Probabile reputat Victor. *relect. de temperamen. n.6.* Azor. *p.1. lib.7. inst. mor. c.33. q.4.* Ratio est, quia natura ipsa hanc comestionem execratur, vtpote babaram, & ferocem, illáque vtentes barbaros, & brutis feriores appellamus: signum ergo est, esse intrinsecè malam.

Nihilominus probabilius existimo, hanc comestionem non esse ita malam, quin ex grauissima necessitate honestari possit. sic Nauarr. *cap.23. num.122.* Emanuel Sà *verbo comedere n.1. in editione Complut. & Roman.* Caietan. *quæst.148. artic.2. ad 2.* Tolet. *post. lib.7. de peccat. mortal. cap.60. n.3.* Lessius *lib.4. cap.3. dub.2. num.10.* Thom. Sanchez *lib.1. Decalog. cap.18. n.12.* Bonacin. *disp.2. de pecc. q.8. p.2. n.13.* Ratio est quia horror insitus in comestione carnis humanæ honestari satis videtur extrema necessitate, & horrore mortis: horror enim mortis alium horrorem vincit, magis enim durum, & horridum apparet te velle morti tradere, & fame perire, cùm facilè possis vitare, quàm horridum sit vesci carnibus, quæ feris, & auibus comedendæ relinquuntur. Secundò tota malitia huius comestionis sita est in indecentia, & horrore, quem secum trahit comestio carnis eiusdem naturæ cum comedente. Sed hæc indecentia non obstat, quominus in medicinam sumatur caro humana vaguentis condita, vt contingit in medicamento, quod medici *momiam* appellant. Ergo neque etiam debet obstare, quominus sumatur in medicinam vrgentis necessitatis, siue caro sit condita, siue non: condimentum enim non videtur variare naturam cibi, & ex alia parte necessitas vrgens est quasi quædam naturæ infirmitas. Poterit ergo in huius remedium applicari.

6 Ex his patet quid tibi faciendum sit, si tyrannus minetur mortem, ni comedas carnem humanam? si enim tali comestione intendit detestari huius abstinentiam quasi malam, vel inutilem, & superfluam, debes omnino abstinere, & mortem subire; aliàs irrationabilem consuetudinem comedendi carnes approbares, & illius abstinentiam laudabilem reprobares, quod est intrinsecè malum: qua ratione non licèt idolothytis vesci, sic docet Lessius *lib.4. cap.3. dub.2. num.11.* Quocirca quotiescunque in odium religionis, vel legis aliquid faciendum imperatur sub comminatione mortis, aliàs licitum, nullo modo licet tibi illud efficere, quia religionem, & legem sanctam facto ipso reprobares. Quapropter sanctissimi Machabæi, cùm compellerentur à Rege Antiocho carnem porcinam manducare, obedire noluerunt, quia in odium sanctæ legis talis comestio imperabatur, 2. *Machab. c.6.* Verùm si alio fine de se honesto tibi comestio carnis humanæ imperatur, sub comminatione mortis, poteris iuxta supradicta ad vitandam mortem comedere, quia tunc verè adest extrema necessitas, quæ est ratio excusans hanc comestionem, ita Thom. Sanch. *lib.1. in Decal. cap.18. num.13.* cum Victor. *Relect. de temper. n.6.* Laudabilius tamen procederes, si mortem subires, non enim teneris medio ita de se indecenti, & horribili vitam conseruare, vt multis exemplis probat Lessius *suprà n.12.* Bonacin. *n.15.* Idem quod dictum est de comestione carnis humanæ, dicendum est de cibis idolo immolatis, non enim licet vllo timore vesci illis si in odium & contemptum nostræ religionis imperetur, secùs verò cessante tali fine: ita Vasq. 1.2. *disp.162. c.5.* Bonac. *disp.2. de pec. q.8. p.2. in fine.*

Aliæ sunt actiones iure naturæ prohibitæ, vel imperatæ extra casum necessitatis, illo tamen adueniente honestari dicuntur, qua ratione famuli intercedentes dominis, illósque comitantes in executione turpis amoris, remigantes in tritemibus Turcarum, debitores, depositarij in soluendis debitis, vel depositis excusantur, de quibus, & alis multis exemplis suis locis erit sermo, præcipuè *tract. de charit. disput. de scandalo.*

7 Dico tertiò metus mortis excusat etiam ab obseruantia præcepti diuini positiui respicientis vtilitatem propriam, & specialem operantis; secus verò respicientis bonum commune. Vtramque partem tradit Salas *tract.3. disput. sect.1. numer.35. & 36.* Prioris partis exempla sunt integritas confessionis, confessio ipsa præmittenda Eucharistiæ communioni. Non enim lex diuina cum eo rigore videtur obligare. Vasquez 1.2. *disput.162. cap.2.* Sanch. *lib.1. cap.18. num.4.* Suarez *de censuris disput.6. sect.3. num.7.* plures referens Bonacina *disput.2. de pecc. quæst.8. p.2. numer.3.* Suarez *lib.3. de legib. cap.30. numer.6.* & probari poterat illo 1. *Reg.21.* vbi Dauid manducauit panes propositionis, quos non licebat laïcis manducare, & tamen in illo facto nullum peccatum commisit, vt constat ex *Matth.12.* Discipuli die Sabbati spicas colligebant, Machabæi pugnabant. quæ omnia ex necessitate vrgenti honestabantur, vt tradit D. Thom. 2.2. *quæst.100. a.8. & 3. p. q.40. art.4. ad 3.*

Ex quo fit habentem votum simplex castitatis, posse timore mortis, vel alterius grauissimi damni matrimonium contrahere: quia votum non obligat cum tanto rigore: non tamen poterit sic contractum consummare, quia ratione metus matrimonium non contraxit. Vnde consummans accederet ad non suam.

Solùm de susceptione communionis, vel baptismi existimat Azor. *tom.1. lib.1. instit. cap.11. quæst.2.* obligare cum vitæ discrimine, quia teneris certam reddere quoad possis tuam æternam salutem, quod fieri non potest absque horum sacramentorum receptione; vera enim contritio difficilis est, & ignoras an illam consequaris. Verùm existimo probabilius te cum vitæ discrimine non teneri illa sacramenta suscipere, quia nec teneris ratione præcepti diuini. Aliàs cum vitæ discrimine deberes confessionem communioni præmittere, integréque confiteri, quod omnes reprobant, neque teneris ratione periculi admittendi vitam æternam, tum quia hoc periculum moraliter non inest, quotics moraliter tibi constat de contritione. Item susceptio sacramento etiam remanet idem ferè periculum non enim scis an ritè susceperis, an ritè fuerit administratum: non ergo teneris omne periculum amittendi salutem vitare; sed solùm morale, & probabile periculum, aliàs esset obligatio impossibilis. Item si esses obligatus securam salutem reddere, quoad posses, susceptio sacramento confessionis, deberes Eucharistiam susceipere; & susceepta Eucharistia, extremam vnctionem, vel aliud sacramentum, vt si forte in vno fuit defectus, alio recompenseur. Adde cùm non sis in extremis, quando obligat confessionis, & Eucharistiæ præceptum

prum diuinum, sed locus concedatur ea alio tempore sumendi, cessat omnino periculum propositum amittendi æternam salutem, quia vsque periculum sit mortis, non periclitatur æterna salus. & ita docet Thomas Sanchez *lib.1. cap.18. n.10.* cum Soto *lib.1.de iustit. quæst.6.artic.ul.4 ad fin. corp.* Cordub. *sum.q.137.dicto 4.* Arag. *2.2.q.62. art.3.in 1.dub.circa solutionem ad 4.*

Exempla posteriotis partis conclusionis sunt sigillum confessionis, consecratio in dupici specie, illius consumptio, rita sacramentorum confectio, scilicet Eucharistia in pane triticeo, absolutio sacramentalis ritè disposito, vel cum debita iurisdictione, extrema vnctio infirmo, & non sano, & alia huiusmodi, hæc enim omnia nullo modo licent fieri, etiam si obinde mortem deberes subire, quia bonum commune religionis, quod his præceptis attenditur, præponi debet cuilibet particulari damno: sic colligitur ex Sanchez *suprà num.8.* Suarez *t.5.in 3. p.disp.6.sect.3. n 3.* Sed obiicies, metu cadente in constantem virum poteris contrahere matrimonium absque peccato (dummodo illud non consummes) vt optimè probat Thom. Sanchez *lib.4.disp.16.n.6.* aiàs si peccares in tali contractu, non permitteretis ab Ecclesia contrahere ob vitandum temporale periculum, sicuti permittitur *c.cùm locum.c.veniens,de sponsal.* sed qui contrahit metu, efficit sacramentum nullum, sicut efficit, qui indispositum absoluit, vel in materia indebita consecrat. Ergo non omne prohibitum ratione boni communis debet præferri cuilibet particulari damno.

Respondetur esse clatam differentiam inter sacramentum matrimonij, & reliquorum sacramentorum confectionem, Sacramentum enim matrimonij habet pro materia, & forma esse contractum legitimum. At quando contrahis metu, non afficis contractum, non quidem tua culpa dum metum non intuleris, sed culpa inferentis, illa autem culpa interueniente irritatur ab Ecclesia contractus in tui fauorem, ac proinde sic contrahens non peccas, quia non apponis materiam, neque formam indebitam sacramento, cum ibi non sit contractus legitimus, in quo materia, & forma huius sacramenti consistit. At in reliquis sacramentis, cum determinatæ sint eorum materiæ, & formæ, si de facto absolutionem indispositi impendas, vel verba consecrationis super aquam proferas, iam formam, quæ de se forma est, super indebitam materiam constituis, ideóque grauiter peccas, & in his consentit Thom. Sanchez *lib.1. in Decal.c.18.num.4.* Valent. *disp.12.gener.q.3.p.2.§. respondeo ad primum argum.* Ægid. *de sacr.disp.28.dub.3.* Basil. de Leon. *lib.4.c. 16.n.4.*

8 Ab hac regula excipit Thom. Sanch. *supr. n.8.* exercitium potestatis Ecclesiasticæ. Affirmat namque excommunicare absque potestate non esse tanti momenti, quin timore mortis honestari possit, præcipuè cùm nullum damnum ex tali excommunicatione, vtpote irrita, excommunicato proueniat. Mihi tamen hæc exceptio non probatur. Affirmo namque tale exercitium illicitum esse, nec timore mortis posse honestari, quia est fictio, & simulario potestatis, & quasi in opere mendacium, ac proinde etsi nullum damnum alicui inferas, sicuti non infert iocosum mendacium, habet tamen de se malitiam, quæ timore mortis nullo modo tollitur, & ita docuit Suarez *suprà n.3.*

Ioan. verò Sanchez *disp.35.select.n.6.* aliam limitationem adducit, quæ audaciam, & temeritatem videtur redolere: affirmat namque ob grauem causam in administratione sacramentorum vti posse simulatione, & huius simulationis varia exempla adducit. Primò inquit, si hæreticus minaretur mortem, si non consecrares omnem panem in foro exantem, poteris vti æquiuocatione, & intentionem non habere consecrandi. Secundò poterit Confessarius verba absolutionis sine intentione proferre circa indispositum, si alia via malum comminatum vitare non potest. Tertiò poterit ob solatium scrupulosi anxiè petentis absolutionem, cùm tamen indispositus sit verba sine intentione profette. Quartò licere Sacerdoti ministrare hostiam non consecratam, pro consecrata mulieri, quam cogit maritus ad communicandum, quæ sine iactura opinionis non potest communionem omittere, quia in omnibus his datur sufficiens causa vtendi æquiuocatione, & simulatione, est idololatria, quæ inde sequitur, est solùm materialis, & non formalis. Hæc tamen mihi nullo modo probantur. Tum quia illa simulatio non obstat, quin verè actum iurisdictionis exerceas circa rem diuinam, & supernaturalem. Tum etiam, quia in foro externo sacramentorum fictus vsus videtur esse, quasi quædam exterior idololatria. Adde etsi alij ob ignorantiam ab idololatria excusentur, tu verò excusari non pores, cùm materialis illorum idololatria tibi sit voluntaria. Manet ergo certum in his quæ pertinent ad communem, & generalem ritum sacramentorum ob nullum timorem omitti posse, immutari, aut simulari, & ita tradit Suarez *3.tom. n 3.. disp.67. sect.4. circa fin.* Vasq. *de Euchar.disp.209.n.41.* & alij.

9 Dico vltimò, metus mortis, & alterius grauis damni excusat aliquando ab obseruatione legis humanæ tam ciuilis, quàm Ecclesiasticæ, aliquando non. Examinare autem quando hoc in particulari contingat, & cuius mali metus sufficiat, esset omnes materias præsenti tractatui immiscere. Breuiter tamen dico, si lex humana prohibeat, vel imperet actum aliquem respicientem de se ritum communem, obligat ad sui obseruantiam periculo mortis, quia tale bonum commune præferri debet cuilibet vtilitati particulari. hac enim ratione non licet ob cuiuslibet necessitatem conficere sacramentum Eucharistiæ, sine vestibus sacris, neque sine mixtione aquæ, & aliis huiusmodi, quia sunt actiones respicientes ritum communem. Video tamen contrarium tentire Bonac. *disp.2.de pecc.q 2.p.2. num.9.* cum Anton. *3.p.tract.13.cap.6.* Salas *de legib. disp.11.sect.1.n.8. vers.secundò adde.* Vasquez *disp.161.c.3* Valen. *disp.7. quæst.5. p.8 quæstunc.4.* Beccan. *tom.2.tract.3.cap 6.quæst.4.num.8.* consentit Suarez ex parte *lib.3. de legib. cap.30. num.15.* vbi dicit cessante scandalo, & contemptu, posse ob vitandam mortem fieri sacrum absque vestibus sacris, & adducit Ledesm. *2.p. quæst.19.art.5.* *quæst.25.art.3.* Medin. *1.2.quæst.96.art.4.* Nauarr. *cap.25.num.84.* Mouentur, quia leges humanæ non obligant cum tanto dispendio. Addunt tamen, nisi ita expostulet bonum commune, quod ego semper existimo adesse in his actionib. Verùm si actiones non respiciant de se bonum commune, sed potiùs singulorum vtilitatem, numquam obligant cum discrimine vitæ. habetur *cap.consil um, de observ.ieiun.* vbi præceptum ieiunij non obligat cum detrimento salutis, & idem est de solutione decimatum, & auditione Missæ. & *cap. inter, de sentent. excommun. cap.quoniam multos, 11.q.3.* excusantur communicantes cum excommuuicato ob necessitatem. Et ratio est, quia neque Ecclesia, nec respublica censetur proximè intentionem habere obligandi, debet enim in suis legibus Christi legibus conformari, cuius iugum suaue est, & onus leue. Adde Ecclesiæ, & reipublicæ concessam non esse potestatem obligandi subditos cum eo discrimine, nisi communi bono necessarium fuerit, non enim cogere potest subditos bellum aggredi, nisi defensio reipublicæ inftet, vt rectè dixit Salas *tr.3. disp.3.sect.1.num.33.* Hinc fit timore mortis, vel alterius grauis damni licere tibi matrimonium contrahere cum impedimento impediente, vel dirimente, quia non est credendum cum eo tigore velle Ecclesiam te esse obligatum, præterquam quòd in tali casu matrimonium non est, & ita docet expresse Suar. *lib.1. de leg.c.30 n.13.*

Solùm obiici potest aduersùs hanc doctrinam *c. sacris, de his quæ vi.* vbi Pontifex credit communicantem excommunicatis, & per coactionem adstrictus fuerit communicare, ab excommunicatione liberum esse: at si per metum communicet, excommunicationis labe teneri: & redditur ratio, quia licèt metus attenuet culpam, non tamen eam prorsus excludit. Ergo metus non excludit culpam in prohibitis lege Ecclesiastica, qualis est communicario cum excommunicato.

Hunc textum variè explicant Adrian. *mag. de excommunic.§. quoad materiam.* D. Thom. *4.d.28.quæst.2. art.4 qu.3.* Sylvest. *verbo metus, quæst.7.* Angel. *excommunicat. 8.§.18* Nauarr. *c.27. num.33.* Suarez *tom.5.in 3.p. disp.6.sect.on 3.num.10 & disp.15. sect.2.num.13. & lib.3. de legib.cap.30.fine.* Sanchez *lib.1. in Decalog.cap.18.num.4* Salas *tract.3.d isp.3.sect.1. num.34.* Couarr. *cap.alma. 1.p § 3. num.9.* Mihi tamen ea explicatio magis probatur, quæ affirmat loqui text. non de qualibet communicatione cum excommunicatis, sed de communicatione cum excommunicatis in crimine crimino so, seu de communicatione quæ cederet in contemptum religionis, vel legis Ecclesiæ, quæ communicatio cùm intrinsecè mala sit, ob nullum metum honestari potest.

Punctum XIV.

Qualiter metus probandus sit.

1 *Metum allegans probare debet.*
2 *Probatis his, quæ inducunt grauem metum metus probatur.*
3 *Coniecturis metus probatur.*
4 *Sufficiens coniectura est, si præcessisset tractatus de te cogendo.*
5 *Item si fuisti reclusus.*
6 *Pœnitentia actus facti indicat aliqualiter coactè factum fuisse.*
7 *Probatio metus iudicis arbitrio relinquitur.*
8 *An duo testes deponentes de metu præferendi sint multis negantibus.*
9 *Quando censeatur metus purgatus.*

1 PRimò certum est, metum alleganti incumbere onus probationis, tum quia nemo præsumitur delictum commisisse, nisi probetur ex vulgari, *l.merito, ff. pro socio,* & tradit plures referens Flamin. *lib.13.d resign. q.n.71.* tum quia metus est res facti: factum non præsumitur, nisi probetur. *c.cùm Ioan.§. verum hanc consonem istam, de fid. instr.l.in bello.§. facta.ff. de capt. & postlim. reuers.* & tradit Menoch. *cons.11.n.301.* Masc. alios allegans, *verb.facta.con l.732.*

2 Secundò certum est, si quodlibet illorum, quæ suprà diximus,

mus, metum grauem inducere probetur legitimè, metus sufficienter erit probatus, v.g. celebras contractum cum Petro. probat Petrus te illi, vel eius consanguineis, au amicis nimis coniunctis, minatum fuisse mortem, amissionem bonorum, vel aliud graue damnum, contractúsque statim celebratus est, præsumitur ex huiusmodi metu celebratus, ac proinde rescindendus colligitur ex *l.si donationis,C.quod metus causa*, & tradunt communiter DD.*in cap.quamuis pact.de pact.in 6.*& docet Mascard. pluribus relatis,*verb.metus,concl.*1055.*num* 44. Ratio est. Timere namque iustè poteras damnum minatum tibi esse inferendum, si voluntati minantis non consentires. Adde ibi constat de metu, & constat de contractu celebrato. Vt ergo non iudicetur fuisse appositum ad extorquendum contractum, debet incutiens metum probare, & dum non probat, succumbit.

3 Tertiò est certum coniecturis posse metum probari, cùm enim metus ratò soleat publicè inferri sed communiter secretò, efficitur coniecturis, agendum esse ad illius probationem, vt multis relatis docet Mascard. *verb.metus, concl.*1059. *n.*3. Flam. *lib.* 13. *q.*1. *num.* 99. hæ tamen coniecturæ, vt bene Mascard. notat *n.*9. Flamin. *n.*102. debent esse legitimè, exactè ac plenè probatæ, ex *l. non est, ff. quod metus causa*, & tradit Alciat. *in cons.*504.*n.*7. *& cons.*5.*n.*17. Et ratio est clara, quia cùm de delicto non constat, nisi mediis coniecturis, si coniecturæ non probantur integrè, delictum improbatum manebit. Quocirca ad cuiuslibet delicti probationem, ad minus necessarium est clara cognitio illarum coniecturarum quæ validæ, & à iure approbatæ sunt, delictum inferre docuit Foller.*in sua pract. crim.in vers.capiat in forma.n.*18 & loquens de metu tradit Burs*at.cons.*72. *n.*18.*vol.*1. Hæc clara cognitio non erit, quousque per duos testes omni exceptione maiores fuerit coniectura probata, quia omne indicium sic debet probari ex sententia Bart. *in l. fin n.*7.*vers.quæro qualiter debeat.ff.de q.*& notauit aliis relatis Mascard.*concl.*498.*n.*17.

4 Ex hac doctrina infertur. Si probas præcessisse tractatum de te cogendo ad contrahendum, & contractus sequatur, probate satis contractum fuisse metu factum, quia iam probas voluntatem minantis rebellionem. & iniustitiam; dum ergo ipse minans non probauerit à tali voluntate recessisse, in illa iudicatur perseuerasse. Adde idem esse aliquid coactè facere, vel metu ne cogatur, ex *l. nouissimè, ff. quod falsò tut.auth.*& tradit Bald.*ibi.* Decius *cons.*690. *vers.visis dubitationib.col.*2.*n.*10. Paris.*cons.*139.*n.*17.*vol.*4. Sed si contrahas cum eo, qui tractauit damnum tibi inferre, ni contraheres, metum iustum habes, ne cogaris. Ergo coactè contrahis, & ita tenet Scapola *cons.*2.*col.* 2.*vers.*1.*coniectura.* Cruetta *cons.*115.*n.*6. Masc. alios referens *concl.*1055.*n.*44.

5 Secundò infertur esse sufficientem coniecturam ad probandum metum, si probes in aliqua domo etiam priuata te retentum fuisse clausum, præsumitur enim metu actum quidquid agis, habetur *l.succurrit.ff.ex quib.caus.maior.l.*1.*§.pen.ff. de vi, & vi arm.*& tradit Paris.*consil.*60.*n.*15.*vol.*4.Corn.*cons.* 41.*vol.*2.Mascard.*n.*45. Flamin. *lib.*13.*q.*1.*num.*126. Ratio est, iustè enim timere potes graue damnum si voluntati retinentis resistas. Neque obstat retinentem minatum non fuisse carcerationem diuturnam, vel aliud damnum graue. Sufficit, inquam, quòd satis probabiliter timere possis infetendum, si resistas: hac enim ratione, cùm probatur strepitus, & fragor armorum, etsi non probetur vim fuisse illatam, probatur sufficienter metus, quia satis probabiliter malum timetur, vt est decisum *in l.nouissimè ff.quod fals.tut. auth.l.si donationis, C. quod met.ca.si interpositas, C.de transact.*& tradit Paris. *supra n.*13. Mascard. *n.*49. Flam.*n.*127. Hæc tamen retentio, vt suppono, debet esse iniusta, si enim iustè ad petitionem alicuius, partis, vel officio iudicis clausus retineris, non obinde contractus rescindendus esset, quia non debet præsumi metu factus, tum quia talis incarceratio est executio iuris. Executio autem iuris nec metum, neque iniuriam inducit. *l.iniuriarum, §.1.ff.de iniur.l.quemadmodum §.magistrat.ff. ad legem Aquil.* glossa *c.cùm dilectus, de his quæ vi.* Tum etiam, quia tua culpa incarcerationem pateris, atque adeò non alius, sed tu ipse tibi metum infers. Denique ex actione iusta non debet præsumi iniustum, ergo ex tali carceratione iusta non debet præsumi tibi aliquod malum iniustè inferendum. Atqui solus metus de malo iniustè inferendo rescindit contractus, vt constat ex *l.*3.*§. sed vim l.si mulier.in princ. l. qui in carcerem, ff. quod metus causa.* Ergo. Ex his reprobatur, vt inutilis confutando quorumdam iudicum Ecclesiasticorum extrahentium à carcere stupratorem, vt stupratam ducat, existimant enim non liberè, sed coactè contrahere, si carcere detentus contrahat, quod omnino est alienum à veritate, cùm talis detentio iniusta non sit. Adde casu quo necessarium esset stupratorem à carcere exire, vt liberè posset matrimonium celebrare; deberet sic ita à carcere exire, vt libera ei facultas daretur eundi, quòd si nolet, aliàs non intelligeretur à carcere exisse formaliter, sed præsè habetur *in l.qui neque* 48 *iunct. gloss. verb. seruat, ff. de verb.sign fic.*& tradit multos referens Sigismund.*inter consilia feudalia, cons.*17.*n.*10.*& seq.*Gutierr.*de iuram.*1.*p.cap.*51. *n.*10. Thom Sanchez *lib.*4.*de matrim.disp.*13.*n.*4.Flamin.*lib.*13. *q.*1.*n.*118. Farinac.*lib.*1.*pract crimin.q.*35.*n.*5.Basil.*lib.*4.*cap.*19. *num.*8.

6 Tertiò infero esse coniecturam sufficientem ad præsumptionem metus, esto non ad illius integram probationem, si post actum gestum fugias, ne illum exequaris, fuga enim indicat te inuitè, contra voluntatem consensisse. *cap. constat*, 1.*q.*1.vbi Innocent. de ordinato ab hæreticis dicit, *si statim discedentibus illis, à pessimo conciliabulo eorum abrenuntiauit, & ad Ecclesiam rediit, iste talis potest habere colorem aliquem excusationis.*expende, *colore aliquem*,non integram excusationem. Idem probatur argumento à contrario, ex *cap. ad id*, 21. *de sponsal.* & ibi glossa, Archid. Cardin. & alij, quos sequitur Mascard. *n.*46. Item est coniectura ad præsumptionem, quando in contrahente, vel aliud agente, dignosceretur præter morem pallor in vultu,aut vox tremula, aut aliud huiusmodi, quia huiusmodi accidentia effectus sunt timoris. sic Mascard. *supra n.*48. & colligit ex *l. minore*, §. *tormenta, ff. de quæst.* Deinde est coniectura ad præsumptionem actus sufficiens, si renuncier quis iuri suo absque, quia nullus præsumitur rem sibi damnosam sua voluntatè facere, & colligitur ex *cap. super eo, de renunt.* Abbas *ibi*, Alciat, *de præsumpt.reg.*3. *præsumpt.*7.*n.*2. Mascard. alios referens, *n.*42.

7 Restant aliquæ difficultates examinandæ.

Prima est, an probatio metus iudicis arbitrio relinquatur?

Affirmo relinqui (esto nullus textus id clarè probet.) Nam *lex, metus autem causa* 3. *ff.ex quib.caus. maior.*25. *ann. rest.* quam adducit Decius *in l. in omnib. causis*, *n.*7.*ff. de reg.iur.* solùm probat iudicis arbitrio relinqui, qualitatem metus, non autem qualitatis probationem, vt optimè considerauit Menoch.*lib.*2.*de arbitr.tent.*2.*casu* 136.*n.*2.Mascard. *concl.*1056. *n.*11. Moueor tamen ad affirmandum iudicis arbitrio sæpe relinqui quia sæpe non constat testes deponentes de metu esse omni exceptione maiores, neque etiam constat, an probationes pro metu vincant probationes factas pro spontanea voluntate. In his ergo, & aliis casibus decidenda res est per iudicem, & ita tenent Menoch. & Mascard. *supra*, glossa, Innoc.& DD. *in cap.cùm dilectus,de his quæ vi.* Couarr.4.*decr.*2.*p.c.*3.*§.*5.*n.*10. Ant.Cucus *lib.*5.*inst.maior.tit.*12.*n.*167.*&* 168. Th.Sanch.*lib.* 4.*de matr.disp.*27.*n.*3.Nau.*cons.*10.*n.*3.*&* 8.*tit.de his quæ vi, lib.*1. *in* 2.*edit.*

8 Secunda difficultas, an magis credendum sit duobus testibus deponentibus metum fuisse illatum, quàm mille negantibus?

Affirmat communis sententia. Inn.*in cap.super hoc,de renunt. in gloss.quæ incipit, & hoc vnum.* Alciat, *de præsum. reg.*3. *præs.* 7.*n.*5.*& cons.*162.*n.*12.Couar.*rubr.de sponsal.*2.*c.*3.*§.*5.*n.*10 Burs. *cons.*72.*n.*48. & alij plures relati à Flam. *lib.*13.*q.*1.*n.*85. Masc. *verb.metus concl.* 1057.*n.*1.Mouentur,quia deponentes de spontanea voluntate, deponunt de actu mentali, & inuisibili, qui soli Deo notus est: at qui deponunt de metu, deponunt de minis, verberibus, & tormentis, quæ sensu corporis percipiuntur: præsertim ergo ij debent.

Verùm vt hæc sententia communis vera sit deponentes de metu deponere debent, non in genere, sed in specie, & in individuo,aliàs non probarent,vt bene Salicet.Bart.& alij.*in l.interpositas,C.de transact.*& Bald.*ibi*,inferens non satis esse ad rescindendum contractum fœneratitium contrahentem fuisse fœneratorem nisi etiam probetur in illomet contractu fœneratum fuisse, & tradit aliis relatis Flam.*lib.*13.*q.*1.*n.*110.Insuper etiam deponentes de spontanea voluntate deponere debent absolutè,non restringentes eius depositionem ad tempus, & locum,in quo contractus affirmatur fuisse factus ex metu: hoc enim modo clarum est dictis deponentium de spontanea voluntate, non infirmari dictum deponentium de coactione,cùm vtrumque dictum veritatem habere possit.

Aduerto tamen cum Farinac. multos referente *libr.* 1. *prax. quæst.* 35. *à num.*13. clausulam appositam à patiente metum, quod sponte facit actum, nullâque vi compulsus, non probari inde sponte factum esse, eodem enim timore,quo induci potuit ad contrahendum, induci poterat ad affirmandum, quod sponte faciat.

Verùm si deponentes de spontanea voluntate, hoc est, de carentia coactionis restringant depositionem ad tempus, & locum, in quo coactum esse alij testes affirment, tunc probantes coactionem præferendi nullo modo sunt probantibus non interuenisse, si alioqui testes numero, & qualitate pares sint. Et ratio, meo iudicio, est manifesta, quia vtique testes de re exteriori, & quæ sensibus obiicitur, deponunt. scilicet de coactione, vel de illius carentia. Ergo non est, cur de coactione deponentes præferantur deponentibus de carentia illius, & ita tenet Thom.Sanchez *lib.*4.*de matrim.disp.*27.*num.*3.cum Decio *cap. fin.de appellat.n.*28. Sigismundo inter consilia feudalia, *cons.*48. *n.*18. Flamin. *lib.* 13.*q.*1.*n.*89. imò cæteris paribus deponentes de spontanea voluntate, hoc est, de carentia coactionis, præferri debent deponentibus de coactione, tum quia deponunt de non delicto, cuius carentia semper præsumitur, tum etiam quia deponunt de modo operandi voluntati consentaneò, & ira tenet

net Cepol. *cons. crimin. 1. vers. ne videtur ex alio. & cons. ciuil. 60.* Mascard. *concl. 497. n. 15.* Flamin. *suprà à n. 89. & 90.* Item deponentes de carentia coactionis in contractu celebrato, etsi non deponant coactando depositionem ad locum, & tempus, in quo testes de coactione deponunt, adhuc possunt illis æquare, quia possunt deponere de talibus circumstantiis, & conjecturis, quæ omnino præsumptionem metus tollant: stare enim optimè potest metum alicui illatum fuisse ad extorquendum contractum, postea verò cùm contractus celebratus metum purgatum esse, & ita tenet Decius *suprà n. 25. & reg. in omnibus 39. n. 8. ff. de reg. iur.* Sanch. *disp. 27. n. 2.* Alciat. *cons. 104. n 8. & cons. 5. n. 27.* Cepol. *cons. ciu. 2. num. 14. & seqq.* Mascard. plures referens *concl. 1057. n. 8. & 9.*

9 Tertia difficultas est, quando censeatur metus purgatus? Communis sententia est, non censeri purgatum, dum non cessat omnino timoris causa, quamvis in actu externo appareat libertas, tradit Menochius *lib. 3. præsumpt. 4. num. 22.* Mascard. *suprà n. 36.* Anton. Gomez *2. variar. cap. 14. num. 27.* Flamin. *lib. 13. quæst. 1. n. 123. & præcipuè num. 226.* Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 18. n. 7.* Basilius de Leon. *lib. 4. cap. 17. n. 3.* & alij ab eisdem relati. Durat autem timoris causa, vt tradit Sanchez alios referens, Mascard. optimè *concl. 1055. num. 36.* quoties durat subiectio timorem incutienti, vt si iudex metum inferat, dum durat officium, si tyrannus, dum durat tyrannis, si vir, dum durat matrimonium, si pater, dum durat patri subiectio. Hinc infert Flamin. *n. 17. & seqq.* primò carceratum, & coactum præstare cautionem de soluendo, licèt postea liberatus si à carceribus, & cum interuallo solutionem faciat, solutio dicitur facta ex metu, nam si non soluisset, posset rursus carcerari, & seuerius tractari. Secundò infert, si contractus venditionis fuit celebratus per metum, & traditio rei venditæ fuerit facta ex interuallo, durante causa metus, traditio dicitur metu facta. Tertiò, si maritus verberauit vxorem, quia non consentiebat cuidam instrumento, si postea vxor assentiat etiam ex interuallo, dicitur consensisse metu mariti. Quartò, si mulier intrauit in monasterium per metum, ibique per plures annos perseuerauit, non purgatur metus, si viget eadem causa. vel si non cessant impedimenta, vt possit reclamare, & tradit etiam Sanchez *lib. 4. disp. 18. n. 8.* Basilius de Leon *lib. 4. cap. 17. n 3.* cum Nauar. *4. comment. de reg. cap. statuimus, n. 19. quæst. 3 n. 71.* Quocirca vt metus censeatur purgatus, debet adesse aliquis actus spontaneam voluntatem demonstrans, quia causa semel posita, semper durare præsumitur, dum aliqua ratione non probatur posse, traditque optimè Menoch. *lib. 6. præsumpt. 37.* Azor. *lib. 1. cap. 11. quæst. 18.* ideóque, quod metu factum est ab initio, etsi postea fuerit confirmatum, nullas vires habet, præsumitur enim metu confirmatum, *l. si per impressionem, C. quod metus causa.* & multis relatis docet Mascard. *conclus. 1057. n. 34.* Actus autem purgandi metum debet integrè & liquidè spontaneam voluntatem demonstrare, quare si aliam interpretationem recipit, metum non purgat, vt benè docuit Ioan. Garc. *de nobilitate, Gloss. 17. n. 46.* Nauarr. *lib. 1. cons. tit. de his quæ vi, cons. 4. n. 9. in 2. edit.* Azeued. *lib. 4. recop. tit. 21. l. 1. n. 195.* Basil. de Leon. *lib. 4. cap. 17. n. 3.* Ex qua doctrina infert aliis allegatis Sanchez *lib. 4. disp. 18. n. 10.* Basil. de Leon. & Nauarr. solutionem illius quod per metum soluere iurasti, fore rescindendam, etsi solutio spontanea sit, quia non præsumitur spontanea, sed facta timore periurij incurrendi, iuxta *cap. debitores, de iureiurand.* vbi iurans soluere viuras potest repetere, quia non censetur sponte soluisse. Qui autem sint actus spontaneam voluntatem demonstrantes, quibus metus purgetur, non est facilè dictu, aliquot referunt Doctores, neque difficultate carent. Primus est præsentia iudicis, seu magistratus, hanc enim sentiunt purgare metum, eo quòd fauore iudicis possit agens quemlibet metum repellere, ita Bart. *in l. vlt. ff. quod metus causa.* Iason *consil. 71. col. 2. volum. 1.* Cravet. *consil. 114. n. 11. volum. 1. & consil. 253. n. 4.* Thomas Sanchez *lib. 4. disp. 27. n. 2.* Mascard. *de probat. concl. 1055. num. 5.* Verùm huiusmodi præsentia solum inducit præsumptionem, quòd metus sit purgatus, non tamen inducit probationem claram, stat enim optimè aliquem ita metu esse adstrictum, vt non solùm non audeat contractum repellere, verùm neque coactionem manifestare, & tunc contractus etiamsi sit factus in præsentia iudicis, erit metu celebratus, & tradit ex Bart. & Bald. Flam. *lib. 13. quæst. 1. n. 194.* Secundò quo censetur metus purgatus, est, si fiat actus coram consanguineis, vel amicis patientis metum, præsumitur enim tunc libere consentire, ita Bart. *in l. transactionem, C. de transact.* Iason *ibi, & in leg. interpositas, n. 5. C. eod.* Felin. *in cap. causam matrimonij, colum. 3. vers. quarta declaratio, de offic. deleg.* Decius *cap. vlt. col. vltim. versic. postremò notandum, de appellat.* Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 27. n. 2.* At hoc intelligendum est, vt recte Mascardus *suprà n. 24.* casu quo consanguinei, vel amici sufficientes essent resistere violentiæ eius, qui infert metum, secus econtra Quapropter Bart. *suprà*, dicit ex consanguineorum præsentia non cessare metum, vel metus præsumptionem, imò Thomas Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 12. n. 21.* Anton. Gomez *tom. 2. variar. cap. 14. n. 27 fine.* Christ. *cons. 16. n. 24.* & alij docent, neque hanc præsumptionem cessare, sed tantùm cogi allegantem metum, vt probet grauiorem illatum fuisse, & clariores probationes afferre. Tertiò censetur metus purgatus ex cohabitione spontanea cum inferente metum, qui enim fugere facilè coactionem potest, neque fugit, voluntariè iam consentit, sic enim censetur matrimonium, & professio metu facta ratificari, si contrahentes non fugiant, vel reclament, cùm facilè possint, habetur expressè *cap. ad id, de sponsalib. & ibi Glossa*, & tradit Mascard. multis relatis *suprà n. 35.* Sanchez *lib. 4. disp. 18. n. 3.* Quod autem tempus requiratur, vt sic habitans censeatur coactionem fugere potuisse, prudentis arbitrio metiendum est *cap. de causis, de officio delegat. & l. 1. ff. de iure deliber.* quia non est à lege tempus præscriptum. Sanch. *suprà n. 6.* Vnde placet mihi, quod dicit Mascard. *concl. 1055. num. 39.* non præsumi purgatum metum in matrimonio, etsi mulier in domum viri traducatur, ibique habitet modico tempore, si statim ad domum Patris reuertatur; præsumitur enim non habitasse spontaneè cùm fugerit, cum primum potuit, & consentit in his Basilius de Leon. *lib. 4. cap. 17. n. 17.*

Punctum XV.

De ignorantia quid sit, & quotuplex, quæque causet inuoluntarium.

1 *Definitur ignorantia.*
2 *Quæ sit ignorantia vincibilis, & inuincibilis.*
3 *An detur ignorantia vincibilis, quæ non sit crassa, & supina.*
4 *Triplex ignorantia culpabilis distinguitur.*
5 *Quando dicatur ignorantia vincibilis.*
6 *Quarum rerum censearis habere ignorantiam inuincibilem.*
7 *Quid dicendum de parochiano ignorante festa, & ieiunia in hebdomada occurrentia.*

1 VArias acceptiones ignorantiæ tradunt Doctores cum D. Thom. *1. 2. q. 6. art. 8.* Illa tamen nostro instituto deseruit, quæ est illarum rerum, quas quisque scire tenetur. Quapropter ignorantiam definire possumus *esse carentiam cognitionis debitæ.* Hæc carentia multiplex esse potest, alia iuris, alia facti, alia vincibilis, alia inuincibilis. Ignorantia iuris est, qua ius ignoras, vt si ignores contractum vsurarium esse illicitum, omnia peccata mortalia etiam dubia nec scitiò esse confitenda, diebus festiuis audiendum esse sactum. Ignorantia facti est, qua ignoras hunc contractum esse vsurarium; hoc peccatum mortale esse necessariò confitendum; hac die audiendam esse sacrum.

2 Hæc ignorantia iuris, vel facti vincibilis esse potest, & inuincibilis. Vincibilis dicitur, quia illam viribus tuis vincere poteras. Inuincibilis, quia nullo modo illam superare potuisti. Poteris autem circa vnum, & eundem actum scientiam, & ignorantiam inuincibilem habere: cognoscere enim potes accessum ad consanguineam, vel affinem esse peccatum intemperantiæ, non tamen esse incestum. Item ignorare potes fœminam esse nuptam, vel habere votum castitatis, cùm tamen cognoscas illius accessum tibi esse prohibitum: tunc talis actus, quatenus ex ignorantia procedit, non est peccatum, etsi peccatum sit, quatenus à scientia, vel ignorantia vincibili procedit, tradit S. Thom. *1. 2. quæst. 76. articul. 3.* & ibi omnes eius expositores.

Hinc fit ignorantiam inuincibilem vocari antecedentem, iustam, & probabilem. Vocatur antecedens, quia antecedit actum; est enim causa illius, quatenus si ipsa non adesset, actus non fieret: sicuti absentia naturæ, causa est submersionis nauis, quia si natura non absuisset, nauis non submergeretur. Vocatur iusta, & probabilis, quia eam canones, & leges probant, & operantem ex illa excusant. Vincibilis ignorantia dicitur consequens improbabilis, & iniusta. Consequens dicitur, quia aliquem actum voluntatis consequitur, v. g. dubitasti an hac hebdomada dies aliquis sit ieiunij, omisisti inuestigare: ecce ignorantiam consequutam esse ad illam voluntariam omissionem. Talis ergo ignorantia, iniusta est & à iure improbatur, & operantem ex illa non excusat, sed accusat. De ignorantia comitante nihil est, quod dicamus, quia neque accusat, neque excusat actum, hæc enim cùm solùm consistat in quodam habituali affectu voluntatis, quo quis paratus est actum eodem modo præstare, si ignorantia careret, ac præstitit ignoras, & affectibus nec meteamur, neque demereamur, efficitur sanè ignorantiam comitantem, si in consequentem non transit, non inducere peccatum, quia non potest inducere, quin fuerit aliquo modo voluntaria, vt optimè probat Salas *1. 2. tract. 13. disp. 8. sect. 5. num 35.* Sanchez *disp. 32. n. 26.* Item, quia licèt ille affectus peccaminosus sit, non tamen est causa actus, & consequenter non potest actus ratione illius puniri. Insuper vincibilis ignoranti adiicitur affectata, crassa, & supina. Affectata, quia ignorare affectas, & intendis. Crassa, quia more crassi hominis & pinguis, deses, & piger es in ea depellenda. crassi enim homines, & pingues desides solent esse. Eodem modo dicitur supina,

supina, quia more iacentis supinè in lecto, qui de nulla re curat, sic non curas ignorantiam expellere, in his omnes conueniunt. Ex hac doctrina infero non sufficere ad ignorantiam vincibilem adstruendam alicuius effectus, te cognoscere illius causam, nisi simul cognoscas saltem sub dubio causam esse illius effectus, docet Vasquez *illa disp.* 107. *cap.* 3. & Sanch. *n.* 25. & *specialiter n.* 38. vbi probat danti operam rei illicitæ effectus inde sequutos non imputari, nisi aliqua, cognitio de connexione effectus cum tali causa occurrerit.

3 Difficultas est, an detur aliqua ignorantia vincibilis, & culpabilis mortaliter, quæ tamen non sit crassa & supina? Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 16. *n.* 7. & *lib.* 6. *disp.* 13. *num.* 32. & *seqq.* Salas *tract.* 13. *disp.* 8. *sect.* 10 *num.* 76. Bonacina *disp.* 1. *de censuris. quæst.* 2. *punct.* 1. aliis relatis, *num.* 4. affirmant sufficere ad ignorantiam vincibilem mortaliter, si diligentiam mediocrem non apposueris: at ad ignorantiam crassam, & supinam summam negligentiam requiri. Ergo distinguuntur.

Fateor tamen me non posse percipere hanc distinctionem si enim ignorantia vincibilis mortaliter necessariò expostulat non esse appositam mediocrem diligentiam in veritate inuestiganda, necessariò expostulat nullam, vel modicam diligentiam esse adhibitam: qui enim mediocrem diligentiam non adhibuit: & aliquam adhibuit, modicam sanè adhibuit, sed qui modicam diligentiam fecit, obligatus facere mediocrem censet Thom. Sanchez habere ignorantiam crassam, & supinam. Ergo ignorantia crassa, & supina à mortali culpabilis distingui non potest: & ita sentit Suarez 1. *tom. in* 3. *p. disp.* 4. *sect.* 10. *n.* 7. Coninch, *disp.* 13. *de censur. dub.* 11. *n.* 95.

4 Quoeirca (si placet) triplicem ignorantiam culpubilem agnosco. Primam directè voluntariam Secundam indirectè. in qua nulla diligentia adhibita est ad illam vincendam. Tertiam, in qua aliqua diligentia modica tamen, & insufficiens est adhibita. Ignorantia directè voluntaria est eadem ac affectata de qua Glossa *in cap. eos, verbo affectum, de tempor. ordin. in* 6. & *in cap. vlt. §. tu autem, verbo scienter, de offic. dolegat. in* 6. Affectata autem ignorantia scientiæ æquiparatur, ex *cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* ibi, *si istis procurantibus, aut studiosè negligentibus filij reperiuntur oppressi ab officio altaris. debet perpetuò abstinere* & tradit Menochius *de arbitr. lib.* 2. *centur.* 4. *casu* 316. Mascardus *verbo ignorantia. conclus.* 876. *num.* 31. Ignorantiam indirectè voluntariam, in qua nulla diligentia adhibita est ad illam vincendam appellarem igorantiam crassam & supinam. Et in hoc sensu verum est dicere ignorantiam crassam, & supinam summam negligentiam ex expostulare ex *leg. regula* 9. *§. sed facti ff. de iur. & facti ignor.* ibi, *sed facti, ignorantia ita demum cuique non nocet, si non summa negligentia obiiciatur.* At ignorantiam in qua aliqua diligentia etsi modica ad illam vincendam adhibita sit, nullo modo crassam, & supinam appellarem; quia qui facit aliquam diligentiam, iam non videtur procedere ex lata culpa neque videtur integrè habere animum omittendi: & hac ratione optimè intelligitur, quomodo potest esse ignorantia mortaliter culpabilis quin fuerit crassa & supina.

Quæ dicta sunt de ignorantia, intelligenda sunt de obliuione, & inaduertentia. Obliuio enim, & inaduertentia quædam ignorantia est, & eodem modo cum actu comparari debet, ac comparatur ignorantia. Quare obliuio, & inadaertentia inuincibilis operantem excusat, vincibilis verò accusat, sicut de ignorantia dictum est. Cita tradit Thom Sanchez *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 8. Suarez 5 *tom. in* 3. *p. disp.* 4 *sect.* 8. *n.* 5. & 8. Azor. *tom.* 1. *lib.* 1. *instit. cap.* 16. *quæst.* 3.

5 His positis restat explicandum, quid requiratur; & sufficiens sit, vt ignorantia vincibilis, dicatur, vel inuincibilis, potens humana diligentia superari, vel non potens superari; Aliquibus placet sufficere te esse obligatum aduertere, etiam si neque dubitationem aut scrupulum de malitia habuisses: sic tenet Zumel 1. 2. *quæst.* 76. *art.* 3. *disp.* 2. *dict.* 4. Valent. 1. 2. *disp.* 6. *qæst.* 6. *p.* 1. Mouentur, quia præceptum impleri non potest sine aduertentia, & cogitione illius, Ergo præceptum obligans ad illius executionem, obligat ad illius aduertentiam. Ergo si hanc omittis, peccas eodem peccato, ac si omiteres præceptum vt, diximus *in tract. de conscientia, disp. de conscientia errante* Secundo idem est (quoad peccatum) præceptum scire, ac illud debere scire, ex *l. quod te mihi* 5. *ff. de rebuff. credit.* ibi, *sed etiam si aliqua iusta causa sit propter quã intelligere deberes*, quando ergo scis præceptum & non exequeris, peccas Ergo etiam peccas, quando debes scire, *cap. si culpa, de iniuriis*. Tertio communiter Doctores tradunt ignorantiam iuris vincibilem esse, secus vero ignorantiam facti quod nulla ratione verum esse potest, nisi quia iura leges tenearis scire, secus vero facti. Ex quo oritur illud commune axioma Ignorantia facti excusat, secus ignorantia iuris.

Mihi tamen magis probatur ad ignorantiam vincibilem, & culpabilem non sufficere te ex statu; vel officio obligatum esse, nisi aliqua cognitio, dubitatio, vel scrupulus sit de tali obligatione, quia vsque talis dubitatio sit voluntaria, esse non potest illius aduertenti omissio: prima ergo cognitio, qua voluntas moueri debet, necessaria est, & non libera.

Dices Ergo omittens præceptum semper omittit ex scientia illius, & non ex ignorantia; ergo nunquam datur peccatum ex ignorantia.

Respondeo facilè omittere ex scientia illius clara, & distincta, nego: ex scientia illius confusa, vel dubia concedo. Ignorantia enim vincibilis huiusmodi cognitioni confusæ & dubiæ non opponitur, imò potiùs illam requirit consistitque enim malitia ipsius ignorantiæ in eo quod nolueris illam dubitationem & cognitionem confusam de præcepto examinare. ita Sanch. *lib.* 1. *Decalog. cap.* 16. *n.* 21. Vasquez 1. 2. *disp.* 107. *cap.* 3. *à num.* 6. & *disp.* 123. *cap.* 2. Salas *tract.* 3. *disp.* 4. *sect.* 5. *n.* 8. *latius tract.* 13. *disp.* 8. *sect. vlt. num.* 87. vbi reputat supradictam sententiam improbabilem.

Argumenta in contrarium non obstant

Ad primum dico, quamlibet legem obligare ad sui aduertentiam & considerationem, posteaquam tibi proposita est, non antea, proponitur tamen, cum dubitas vel scrupulum habes de illa.

Ad secundum concedo, idem esse quoad culpam scire præceptum, ac debere scire. At nego te debere actu scire, quousque dubites de tali obligatione.

Ad tertium respondeo regulariter ignorantiam facti, non iuris excusare; facilius enim ignoratur factum, quam ius, si enim ius naturale sit à natura ipsa habetur, si positiuum sit passim. solemnique ritu promulgatur: eaque de causa in foro externo alleganti ignorantiam iuris incumbit onus probandi, quia præsumptio est in contrarium, semper enim quis præsumitur scire quod publicum est, vt bene norant Doctores *in cap.* 1. *de postulat. prælat. & cap. fin. §. alioqui qui matrimonium accus. poss.* & tradit. gloss. *cap. nulli, verbo verisimiliter, de elect. in* 6. At si daremus (vt bene dari potest) ignorantiam iuris inuincibilem, eodem modo excusat à peccato, ac excusat ignorantia inuincibilis facti, ita tradit Sanchez *lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 26. Vasquez *disp.* 123. *cap.* 2. *num.* 5. Azor. *lib.* 1. *cap.* 13. *quæst.* 13. & *cap.* 16. *q.* 1 Quod autem in pluribus casibus ignorantia inuincibilis iuris dari possit, nemini esse potest dubium, aliàs nullus esset fidelis qui ignorare posset inculpabiter, mysteria fidei, & præceptorum Ecclesiæ, nullusque Confessarius, vel iudex esset, qui ignorantia inuincibili laboraret eorum, quæ ex officio scire tenetur, quod est prorsus à veritate alienum. Concedo tamen in foro externo raro præsumi, neque admitti ignorantiam inuincibilem iuris communis, esto admittatur ignorantia probabilis legis municipalis *cap. vt animarum, de constit. in* 6.

6 Sed inquires, quarum rerum ignorantiam inuincibilem habeas? Respondeo illorum omnium, quorum neque scrupulus, neque dubitatio tibi occurrit: quia hæc est prima radix veritatem inuestigandi, Azor. *lib.* 1. *cap.* 16. *q.* 5. Bonacina *disp.* 2. *de pec. q.* 8. *pun.* 3. *n.* 3. Ex quo fit posse te ignorare plura, quæ iure Ecclesiastico, diuino, & naturali prohibentur, latè probat Salas multis relatis 1. 2. *tr.* 3. *disp.* 8. *sect.* 4. potes enim inuincibiliter ignorare percussionem cleticì esse specialiter prohibitam, effusionem seminis vel sanguinis violare Ecclesiam, habere copulam cum affine esse incestum, & similia. Ex iure diuino ignorare potes plurima mysteria fidei integritatem confessionis receptionem Eucharistiæ. Ex iure naturali plurima possunt inuincibiliter ignorari, etiam toto vitæ tempore vt bene docet Vasq. *disp.* 122. *cap.* 2. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 16. *n.* 33. eo quod eorum malitia non ita clara sit & manifesta: hac enim ratione ignorare potes vsuras esse illicitas, & periurium honestari non posse ad defendendam propriam, vel alterius vitam pollutionem esse intrinsecè malam, & alia huiusmodi, quæ passim vidi à multis inuincibiliter ignorari,

Dubitatione tamen suborta de prohibitione aliqua, non est ita facilè concedendum te laborare ignorantia inuincibili. Nam in primis debes diligentiam facere inuestigandi veritatem alias ignorantiã affectas: diligentiam autem non summam, sed quæ communiter fieri solet in re graui, & salutem animæ spectante, colligitur ex *l. regula ff. de iuris & facti ignorant. & l. lata culpa. ff. de verborum significa.* illa autem facta. si veritas non cognoscatur, inuincibilis ignorantia censetur: ita Vasq. *disp.* 123. *cap.* 2. *n.* 5. Sanchez *num.* 34. Suarez 5. *tom. in* 3. *part. disp.* 4. *sect.* 8 *num.* 12, 16. & *seqq.* Azor *lib.* 1. *cap.* 16. *quæst.* 6. Salas *tract.* 13. *disp.* 8. *sect.* 4. Bonacina *suprà n.* 3. aduertit tamen & bene Vasq. *disp.* 123. *cap.* 2 *num.* & Sanchez *num.* 17. Azor. *cap.* 19. *quæst.* 5. ignorantiam rerum proprium, officium, & statum spectantium raro esse inuincibilem, quia rarò definit quis aduertere se ratione officii aliquibus obligationibus teneri, quæ cognitio sufficienter viam aperit inuestigandi obligationem vt legum. & præceptorum communium facilius ignorantiam inuincibilem concedi posse, quia non ita occurrit tibi dubitatio omnium præceptorum.

7 Ex his deducitur parochianum ignorantem ieiunia, & festa in illa hebdomada occurrentia excusari, si die Dominica Missæ maiori adfuit neque Parochus, vt solet publicauit, vel si abfuit, alios interrogauit, neque monitus fuit, quia hic præstitit diligentiam inuestigandi veritatem quæ communiter præstari solet sic Azor. *lib.* 1. *cap.* 12. *q.* 1. *di.* 3. Miguel. 1. *tom. sum.*

*sum.cap.13.conclus.7.n.9,in fine.*Sanchez *lib.1.c.ap.6.num.37.* quod si neque interfuit neque alios interrogauit, censendus est vincibili ignorantia laborare, quia non præstitit diligentiam, quæ solet præstari. At hoc bene limitat Sanchez *suprà* intelligendum esse casu quo parochianus aliquem scrupulum, vel dubium habuerit illa hebdomada aliqua ieiunia, vel festa occurrere. Nam si nihil horum occurrit, censendus est inuincibiliter ignorare, & tradit in simili salas *tract.13. disp.8. sect.4. n.23.§.6.regula.*Bonacina *disput.2.de peccat.quæst.8.pun.3.n.28.* Signum autem efficax ad cognoscendum te laborasse in aliqua te ignorantia inuincibili est, si finitum propositum formale, vel virtuale habeas satisfaciendi tuæ obligationi quia hoc propositum omnino excludit negligentiam mortaliter culpabilem, vt ex se constat,& tradit alius relatis Salas 1.2.*tract.13. disp.8.sect.4.n.13.§ 1.regula.*

PVNCTVM XVI.

An ignorantia, obliuio, vel inaduertentia præcepti quando vincibilia sunt, minuant culpam, vel ab illa excusent.

1 *Non excusat à culpa.*
2 *Minuit culpam si non sit affectata.*
3 *An ignorantia vincibilis possit ex mortali veniale facere.*

1 PRimò certum est ignorantiam illorum. quæ ratione tui officij vel status teneris scire, esse peccatum. Ea autem, quæ teneris scire, in duplici sunt differentia, alia quorum cognitio per se imperatur, vt sunt mysteria fidei, alia quæ solum ratione operis, vt est scientia Decalogi, & aliorum præceptorum. Si ignorares culpabiliter mysteria fidei, aduersus fidem peccares, si ignores præcepta seruanda, & ob illorum ignorantiam aliqua transgrederis, vel te periculo transgressionis illorum exponis, peccas eadem specie peccati, ac si scienter illa præcepta violares; ita docet Vasq.1.2.*disp* 119.*c.*2. & 3. & Azor. *t.* 1. *lib.*1.*c.*12.*q.*5. Sanchez *lib.*1.*in Decal.c.*17.*n.*11. & 12.

2 Secundò certum est ignorantiam culpabilem minuere culpam, quia minuit rationem voluntarii; minus enim voluntaria est transgressio præcepti ex ignorantia, quam ex scientia: nam ex scientia est transgressio directè voluntaria, ex ignorantia verò etiamsi affectata sit, est solum indirectè, quatenus negligit præceptum inuestigare. Verum si huiusmodi negligentiam affectes, vt liberius, & sine remorsu præcepta transgrediaris, esto transgressio actualis illius præcepti minus voluntaria sit, quam si ex scientia præcepti procederet, hoc non obstat quominus grauius delinquas: non quia illud peccatum multiplicem habeat circumstantiam, quod videtur insinuare Azor.*lib.*1.*cap.*14. *quæst.*1. Sanchez *lib*1. *in Decalog. cap.*17. *num.*1. quatenus dicit peccatum adulterij, verbi gratia scienter factum, solum adulterium esse: at cum ignorantia affectata esse temerarium, & periculosum & aliis grauioribus peccatis incestus scilicet, & sacrilegij expositum; hoc enim per se falsum est: nam etiam adulterium commissum ignorantia solum crassa seu mortaliter culpabili est temerarium: & periculosum,& illis criminibus committendis expositum, sed quia non est expositum mortaliter, eo quod illarum circumstantiarum ignorantiam probabilem habueris, ideo illud delictum non habet aliam malitiam præter malitiam adulterij. Ergo ex hac parte non potest peccatum ex ignorantia peccatum scientiæ superare. Ratio igitur efficax quare grauius delinquas, si ex ignorantia supradicta affectata liberius peccandi pecces, quam si ex scientia ea est, quia in hoc affectu virtute omnia transgrederis præcepta ob animum depraua tum siquidem remouere à te vis impedimentum à Deo positum ne violentur sua præcepta: medio enim conscientiæ remorsu deterret Deus peccatores, ne in peccata labantur; si igitur hoc affectu pœnam à te excutere vis tacitè vis liberè in peccata vagari.

3 Difficultas autem in eo sita est an ignorantia vincibilis quæ non sit affectata, aut crassa minuat culpam, vt quæ alias deberet esse mortalis, reddat venialem; Neque est controuersia de culpa aduersùs ius diuinum, & naturale; hoc enim si ab ignorante ignorantia culpabili mortaliter violetur, mortale erit. Controuersia est de violatione legis humanæ quæ non videtur, ita strictè obligare, vt eius violatio ignorantia non affectata, crassa, aut supina mortalis sit, etiamsi ignorantia culpabilis mortaliter fuerit: sic docet Thom. Sanchez *lib.*1.*ca.*17. *à num.*19.& adducit pro se Valent. Vasquez, Armillam. Nauarrum, Sotum, & alios Doctores, contenditque explicari non posse de ignorantia venialiter culpabili; hæc enim culpam mortalem à cuiuslis præcepti transgressione excusat secundum omnium sententiam: ita tenet Bonacina *disp.* 2. *quæst.* 8. *punct.*3. *num.*11. videtur tamen loqui de ignorantia venialiter culpabili. Sed fateor tenuitatem ingenij mei: non enim percipere possum, quomodo detur ignorantia mortaliter culpabilis, & transgressio præcepti ex tali ignorantia mortalis non sit: Nam tota materia transgressionis consistit in negligentia culpabili sciendi præceptum, imo potius non est alia malitia omissionis, v.g. ieunij, vel missæ præceptæ quam est in illa culpabili negligentia. Si ergo illa negligentia est culpabilis mortaliter, omissio culpabilis mortaliter erit. Nequit ergo negligentia culpabilis mortaliter reddere violationem venialiter culpabilem: ita Suarez 3.*tom in* 3.*p.disp.*82.*sect.*3.*col.pen.*

Ex his infero peccatum ex ignorantia culpabili, vel scientia commissum non ita variare naturam ipsius, vt necessario debeas in confessione explicare fuisse ex ignorantia culpabili, vel scienter commissum, non enim notabiliter auget, aut minuit peccatum: ita Nauarr.*summ.cap.*6. *num.* 12. Suarez 4. *tom.in* 3.*part.disput.*22.*section* 4.*num.*14. At si fortè procederet peccatum ex ignorantia affectata liberius peccandi & sine remorsu, illic enim affectus videtur necessario declarandus, quia non solum auget malitiam, vt dicit Sanchez *lib.*1. *cap.*17. *fine*, sed, meo iudicio aliam specialem constituit aduersantem voluntati Deo seruiendi,

PVNCTVM XVII.

An ignorantia legis, vel pœnæ impositæ per legem excuset à pœna.

1 *Proponitur casus.*
2 *Ex ignorantia legis imponentis pœnam pœna non contrahitur,*
3 *Idem est si adest ignorantia facti.*
4 *Quid dicendum si solum ignores pœnam à lege impositam.*
5 *Decidituv quæstio,& approbatur ignorantiam pœnæ in cæsuris excusare*
6 *Probabile est ad irregularitatem extendi.*
7 *Probabile etiam est excusare ab aliis pœnis delicti grauitatem secundum se excedentibus.*
8 *Aliqua inferuntur ex superiori doctrina.*
9 *Satisfit argumentis n.4. positis.*

1 SI nulla alia lege actus prohibitus est, nisi ab illa à qua est pœna imposita, ignorans inuincibiliter legem illam, pœnam non contrahis, quia non peccas. Ergo non es à lege puniendus,ex *reg.sine culpa,*23.*de regul.iur.in* 6 *& cap.*2.*de constit.*& est res omnino manifesta. Difficultas autem est quando actus prohibitus est alia lege præter illam quæ pœnam imponit,& ignoras legem imponentem pœnam, cognoscis tamen actum alia lege prohiberi, & illum efficis, v.g. cognoscis, percussionem clerici esse prohibitam iure diuino & naturali: ignoras tamen adesse Ecclesiæ prohibitionem sub excommunicatione; contrahisne si clericum percutias excommunicationem, vel irregularitatem, aliámve pœnam?

2 Respondeo probabilius esse te nullo modo contrahere, quia non dum liquisti contra legem Ecclesiasticam vtpote ignarus illius. Ergo non debes pœnis illius puniri. Nec enim pœna est viterius protrahenda, quam dictum fuerit, vt dicitur *in cap.*2 *de his quæ fiunt à maiore parte capit.& in cap. felicis vers.illud autem,de pœnis,in* 6. iudex enim pœnam metiri debet ex culpa. Confirmo: Grauius delinquit qui percutit clericum cognoscens percussionem illius non solum esse prohibitam iure naturali & diuino, sed etiam Ecclesiastico & sub censura, quam qui solum cognoscit prohibitionem iuris naturalis. Ergo non debet vterque eisdem pœnis puniri. Secundo in censuris est res meo iudicio manifesta. Non enim contrahi potest censura absque monitione, *reprehensibilis, de appell.cap.Romana,cap constitutum,de sentent excomm.in* 6, atqui non censetur qui monitus quouisque legem comminantem cessatam agnoscat. Ergo Item censura instituta est ad reprimendos rebelles, & inobedientes Ecclesiæ, sed qui eius præcepta ignorat, nequit inobediens iudicari. Ergo non potest censura reprimi. Tandem censura est medicinalis pœna, id est, pœna non punitiua tantum delicti sed potius præseruatiua committendi, *cap.* 1,*de sent.excomm.in* 6. præseruati autem non ab alia ratione potes, nisi quatenus timore illius præseruaris a delicto committendo. Ergo necessario debes illius habere notitiam.

Hæ rationes non solum probant ignorantiam legis municipalis, sed etiam Pontificiæ,& cuiuscumque sit, à pœna per ipsam imposita excusare. Quare cum *in cap.vt animarum,*2.*de constit. in* 6. dicit Pontifex se nolle vt ignorantes ligentur statutis quotumcumque ordinariorum, non inde infertur legibus à se latis velle ignorantes ligare, imo ex ratione decidendi illius textus, quæ est, *vt animarum periculis obuietur*, supponit contrarium. Grauius enim periculum animarum adesset si pontificiis legibus ligarentur ignorantes, quam si legibus municipalibus ligarentur: tum quia graniores sunt; tum quia minus cognitæ. Quod si dicas cur ergo Pontifex de solis sententiis latis ab ordinario loquutus fuit,& non absolutè de omnibus statutis. Item si nouum ius concedere nolebat, sed antiquum declarare, cur vsus est verbo *nolumus* debebat enim vti verbo *declaramus* Facile respondetur, quia solum de statutis ordinariorũ poterat esse difficultas an ignorantes ligarentur. Legem ergo

tulit de difficultatibus, ex quo quod facilius erat colligi poterat: non autem vsus est verbo *declaramus*, sed verbo *nolumus*; quod indifferens est ad nouum ius statuendum, vel antiquum declarandum vt sic daretur locus opinioni affirmanti ignorantiam censuræ ea se ab illa incurrenda non excusare, & ita tenet plures referens Sanch. *lib.9.de matr.disp.32.n.9.* Nauarr, *c.27. n.272.* Suarez *t.5.in 3.disp.4 sect.8.n.20.* Valq. *de excomm. dub. 16.n.6.* Bonac. *de censur disp.1.q.2.p 1.n.7.* Azor. *lib 1.instit.mor. c.15.q.3.* Coninch. *disp.13.de censur.dub.10.n.91.*& alii.

3 Idem quod dictum est de ignorantia iuris, dicendum est à fortiori de ignorantia facti: si enim ignoras inuincibiliter hunc, quem percutis, esse clericum, censuram percussionis clerici annexam non incurris: esto scias percussioni clerici censuram esse annexam. Ratio est eadem, & efficacior, quia talis ignorantia facti reddit actum illum, cui censura annectitur, omnino inuoluntarium: ac proinde incapacem censuræ, vel alterius pœnæ, ideoque *in c. si vero 2. de sent. excomm.* excusatur ab excommunicatione occidens clericum, eo quod ignorarit clericum esse, quia gestabat comam, & docent Doctores suprà relati. Salas *de legib disp 15 sect.9.n.10.* Vasq. *supra dub.14.n. 2.& 7.* Bonacina *n 8.* Molin. *tom.4.disp 53.n.1.&* Sanch. *n.23.* Et hoc verum est, etiamsi animum haberes percutiendi clericum, quia licet talis animus malus sit, at percussio illa ex tali animo non proficiscitur, quia semper intelligebas te non percutere clericum sed solum feram aut laicum, ergo percussio illa clerici, quatenus clericus est, tibi non fuit voluntaria nec peccaminosa, & consequenter nec censura punienda, & ita docent Sanch. suprà *n.26.* Bonacina *disp 1. de cens.q.2 p 1. n 14.* Molin. *to.4 disp.53.n.1.& tom.6.tract.5 d p 71.n.8.* Valq. *1.2.disp.126. à n.4. & de excomm. dub.14.n.4.* & alii.

Sed quid si proiiciens sagittam intendas occidere Petrum clericum, & casu occidas Franciscum similiter clericum, erisne excommunicatus, irregularis.

Respondeo te non esse excommucicatum, neque irregularem ob ignorantiam facti: excommunicatio enim, & irregularitas non ob intentionem, sed ob malum opus externum contrahi debet: at occisio Francisci peccaminosa non fuit: intentio autem occiddendi petrum inducere non potest excommunicationem, aut irregularitatem. Ergo excusatis ab illis, secus vero dicendum est, si non casu, sed ex voluntate percutias Franciscum clericum, credens esse Petrum quia tunc percussio illa tibi est voluntaria, etiam si non sit voluntaria, quatenus Francisci est; ita aliis relatis docet Sanch. *disp 32. n. 27.* Bonac. *disp.1.q.2.p.1.n.20.*

4 Maior difficultas est, an ignorantia solius pœnæ à lege impositæ sufficiat ab ea excusari.

Et quidem non sufficere probatur. Quia tota ratio delicti merentis pœnam, in transgressione legis sita est: hæc autem transgressio solum expostulat notitiam legis non pœnæ. Ergo ignorantia pœnæ, à pœna non excusat. Alias inuincibiliter ignorans esse pœnam inferni positam peccato mortali, illam non incurreret; quod omnino est falsum. Nam vt dicitur *in leg. 15. tit.13.p.2.el que face el yerro el mesmose mete en serui dumbre de la pœna*, secundò vel pœna imposita est proportionata delicto, vel est illi improportionata: si hoc secundum dicas, erit iniusta, & iniustè infligetur: si, primum eo ipso quod committas delictum, teneris subire pœnam proportionatam. Ergo cognitio pœnæ necessaria non est ad illam incurrendam, & ita tenet Matienz. *lib.5.recop.tit.12.l.1.gloss.1.num.3.* Iulius Clarus *lib.5. recep.§.fin.q.85.vers.2 est casus*, Couuarr. dicens oppositum esse errorem, *cap. alma mater.1.p.§.10.n.9.* Cordub. *in quæst. lib. 1. q.25.in prine.* Ledesm. *2.p.4.qu 24. art.6.ad fin.* Auila *2.p. c.5. disp.5.dub.10 concl.2.* & alii.

5 Verum etsi sæpradicta sententia probabilis sit, probabilius tamen existimo ignorantiam pœnæ à lege impositæ excusare ab illa incurrenda ipso iure, etsi per iudicis sententiam imponi possit. De pœnis, quæ *medicinales* vocantur, quales sunt excommunicatio, suspensio, & interdictum, est res clarior, quia nulla alia ratione dicuntur medicinales, nisi quatenus sui timore retrahunt homines à delictis committendis. Ergo necessario expostulant cognosci, vt sui timore possint delinquentes detinere. Secundò ad incurrendam excommunicationem, & idem est de suspensione, & interdicto, quatenus censuræ sunt, requiritur competens monitio, ex *cap. sacro de sentent. excom municat.* at non censetur quis competenter monitus, quousque sub comminatione censuræ moneatur. Ergo. Tertio censura non fertur, nisi quando alia via delinquens corrigi non potest, ex *cap. nemo Episcoporum 11.q 3.* ibi, *illos qui aliter non potuerunt corrigi*, &c. & satis colligitur ex Trident. *sess.25.cap.3.de reformat.* Ergo quousque delinquens corrigi nolit per monitionem censuræ, non debet censura affici.

Quarto violans legem Ecclesiasticam ignorando censuram annexam, non est contumax, & rebellis, quantum esse potest potestati Ecclesiasticæ, siquidem adhuc restat contumacia, & rebellio talis potestatis, sub comminatione, & notificatione pœnæ impositæ. Ergo quousque ei notificetur, ligari non potest tali pœna. Probo consequentiam, quia censura est vltima pœna vltimam contumaciam puniens: non autem punitur vltimam contumaciam, sed potius primam, si non expectaret notitiam censuræ: quia *in cap.2, de constitut. in 6.* dicitur ignorantes statuta ordinariorum ligandos non esse illorum pœnis: quod decretum, cum in animarum fauorem latum sit, extendi debet ad ignorantes non solum statutum, sed & pœnam per statutum appositam. Ergo ignorantes censuras excusantur ab illis & ita de his pœnis quæ censuræ sunt, docet Suar. *t.5.tom.in 3.p. disp. 4. sect.9.n.19.* Sanch. *lib.9.de matrim. disp.32.n.13.& 21.* Bonacina *disp.1 de censuris q.2.n 13.* Coninch. *disp.13.de censur. dub. 10. num.90.* Flamin. *de consid.q.21.n.17.*

6 Hanc doctrinam extendit Sanch. & Bonacina *suprà* & Coninch. *disp.18.dub.4.num.31* & Suar. *num.21.* ad irregularitatem, existimantque esse satis probabile ignorantem alicui actui impositam esse irregularitatem excusari illa, quia irregularitas, quæ est pœna, similis valde est aliis censuris, tum in eo quod reus in se illam exequi debet, tum etiam, & præcipuè, quia numquam imponitur, nisi ad puniendam alicuius contumaciam, & singulatem rebellionem aduersus potestatem Ecclesiasticam, vel ob grauissima crimina, qualis est irregularitas imposita exercenti actum ordinis censura ligato, violanti interdictum occidenti hominem, & similia. Denique probari hoc potest ex *cap. proposuisti 82.* vbi venia conceditur clericis ignorantibus constitutionem Syricij Papæ, quæ deponebat clericos incontinentes. Ergo ignorantia pœnæ à pœna per legem imposita excusat.

Neque obstat text. *in cap. cum illorum, de sententia excommunicationis*, vbi percutientes clericum, si postea ordines recipiant scienter deponuntur perpetuo si clerici sæculares sint: si autem sint regulares, ab executione ordinis suspenduntur; at si ignoranter processerint, eo quod non recordentur se in excommunicationem incidisse, vel prorsus ignorasse impeditos esse ordines sic suscipere, cum eis poteris dispensare: si ergo admittitur dispensatio, contrahitur impedimentum etiam ignoranter & ita motus hoc textu docet Azor. *lib.instit.moral.cap.5.q.7.* Non, inquam, obstat suprà dictus textus, nam ibi loquitur Pontifex non de ignorantia inuincibili, sed vincibili, & crassa, loquebatur enim pro foro externo, vt dixit Hostiensis, & Abbas ibi *n.15.* In foro autem externo nemo præsumi poterat laborare ignorantia inuincibili iuris ita clari, & manifesti, & ita docet Nauarr. *sum cap.27.n.241.* Suar. plures referens *tom. 5. in 3. p. disp.31 sect.1. n.59.§. vlterius autem.*

7 De aliis pœnis à censuris, & irregularitate, sentit Nauarr. *summ.cap.23.num.47.& latius cap.27.num. 274.vers. 15.* ignorantes non ligari, nisi forte pœnæ fuerint ita leues, & delicto proportionatæ, vt nulla ratione videantur excedere. Idem tenet Saa *verbo ignorantia, num.vnico, in editione Complutensi* vbi dicit: Ignorantia iuris, & facti excusat à pœna legis humanæ etiam cum non excusat à peccato, vt cum quis peccat, sed ignorat ob id positam à lege pœnam: abest enim contemptus legis. Probabile reputat. Suarez *tom.5.in 3.part.disp.4.sect.9 n.22.* Sanchez *lib 9.de matrim.disp.32.num 21.* Bonacina *disputat. 1. de cens.quæst.2.punct. 3.num.13.* Ratio Nauarri ea est, quia delinquens obligari non potest ad pœnam subeundam, nisi aliquo modo in illam consentiat; at ex ipso delicto solum consetur consentire in pœnam quæ delicto proportionata sit iuxta prudentum æstimationem, non autem in pœnam extraordinariam, exoibitantem, & auctam ob talis delicti frequentiam, vel alias circumstantias personæ, temporis, loci, &c. Ergo ad pœnam extraordinariam non censetur delinquens obligatus. Deinde violans legem grauissimis, & extraordinariis pœnis munitam, ignorando illas probabiliter, minus peccat, quam si eas sciret, sicuti minus peccat, qui causa furandi ingreditur hortum nullo, vel leui cespite septum, quam si alto pariete esset cinctus, sed qui sciens violat legem grauissimis pœnis munitam, illas incurrit. Ergo cum violatore ignorante mitius est agendum. Hic discursus Nauarri probat non posse iudicem ignoranti pœnam extraordinariam legis illam ei imponere, si delinquat, sed solum cum illo est agendum, ac si nulla esset pœna imposita, quia ratione ignorantiæ non fuit formaliter illius transgressor. Deinde probat supradictus dicursus sic ignorantem non contrahere pœnam, si debeat ipso pœnam in seipso exequi, quia pœna, cuius executio ab ipso delinquente debet fieri, nullo modo est annexa delicto, ac proinde delinquens in illam non consensit, non igitur subire illam debet. Item illamet executio est res grauis & extraordinaria, & tanquam à pœna extraordinaria & exoibitante excusari debet: sic videtur sentire Coninch. *disp.18 de irregul.dub.4.concl.1.num.29.in fin.* Molina *tom.1.de instit. disp.92.§. observa.*

8 Ex hac doctrina infertur primo ignorantem inuincibiliter delicto à se commisso annexam esse excommunicationem, suspensionem, interdictum, vel irregularitatem pœnalem non incurrere has pœnas quia sunt pœnæ tum medicinales; tum grauissimæ, tum ab ipso delinquente exequendæ. Poterit tamen iudex arbitrio prudentis delictum punire: constat ex Doctoribus suprà relatis.

Secundo infero reseruationem absolutionis factam in odium alicuius peccati non contrahi ab ignorante, secus vero si ob commune bonum Ecclesiæ, & rectam illius gubernationem reseruetur

retur: tunc autem intelligi debet reseruari ob commune bonum præcisè, quando per se, & ratione sui reseruatur, nulla speciali constitutione peccatum illud prohibente: at quando reseruatur constitutione aliqua specialiter prohibitiua, & punitiua delicti, vti fecit Sixtus V. contra malè promotos ad ordines, & Gregorius XIII. contrahentes, & recipientes pecunias pro gratia à Sede Apostolica obtinenda, non contrahitur ab ignorante talem pœnam. sic Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 32. num. 18.*

Tertiò infert idem Sanchez *suprà*, cum Anton. *c. 2. de const. n. 19. versic. hæc vera.* annulationem actus, quando non est solemnitatis defecta, sed in delinquentis pœnam, non incurri à legis ignaris. Aliàs ipse delinquens esset proptiæ pœnæ executor: quod durum, difficiléque admodum est, & sentit Flam. *de consid. q. 21. n. 33.* quoad forum conscientiæ, esto quoad forum exterius, & iudiciale affirmet incurri.

Quartò infero coniugem habentem rem cum consanguineis alterius coniugis in secundo gradu, ignorando hunc accessum esse specialiter ab Ecclesia prohibitum, non impediri à debiti petitione, qua non committit incestum. Idem est si teneret, vel baptizaret filium alterius coniugis, ignorans hoc esse ab Ecclesia prohibitum, quia in his casibus est ignorantia iuris, quæ si inuincibilis est, à pœna excusat ex supradictis, & tenet aliis relatis Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 32. à n. 43.* Idem existimo dicendum de ignorante solam pœnam, hoc est, de ignorante sibi esse prohibitam debiti petitionem ob incestum commissum, etsi sciat specialiter prohiberi.

9 Restat satisfacere argumentis probantibus ignorantiam solius pœnæ non excusare ab illa.

Ad primum dico, adæquatam rationem delicti merentis pœnam delicti extraordinariam fuam esse in transgressione legis imponentis talem pœnam, non vtcumque, sed cum sufficiente illius cognitione, aliàs non censebitur delinquens esse subiectus. Neque obstat exemplum de pœna inferni, quam quilibet peccator meretur, esto illam inuincibiliter ignoret, quia hæc pœna non est extraordinaria peccato mortali, sed potiùs ordinaria illius & leuior ea, quam peccatum meretur. Deinde non est pœna, quam ipse delinquens in se debeat exequi, sed potiùs illo est exequenda. Ad executionem autem pœnæ proportionatæ quilibet delinquens subiicitur eo ipso, quòd delinquens sit.

Ad secundum dico plures esse pœnas extraordinarias, & exorbitantes impositas delictis, si delicta in se considerentur, at non esse exorbitantes, attenta delicti multiplicatione, & aliis circumstantiis, quibus iudex motus est ad pœnam illam extraordinariam constituendam. Ex quo fit delinquentem ignarum obligatum non esse talem pœnam subire, bene tamen subire eam, quæ delicto secundùm se fuerit proportionata.

PVNCTVM XVIII.

An ad incurrendam pœnam à lege impositam sufficiat ignorantia quælibet mortaliter culpabilis.

1 *Non contrahit pœnam, si lex petat scientiam præsumptionem, aut temeritatem; peccatum tamen committit.*
2 *Si lex factum prohibeat verbis simplicibus, excusaris à censuris.*
3 *Ab aliis pœnis non excusaris.*

1 REspondeo nequaquam sufficere si lex scientiam legis expostulet: vt si dicat, qui scienter actum talem fecerit, excommunicatus, suspensus aut irregularis sit, tunc enim necessariò requiritur ignorantia affectata, quæ scientiæ æquiparatur, neque alia sufficit, qualibet enim alia data, non verè diceretur scienter fecisse, sed ignoranter. Item cum lex petit in delinquente scientiam legis, & pœnæ petit dolum in delinquente, vt pœna illius afficiatur: at dolus non committitur, nisi cùm ex ignorantia affectata procedit, vt optimè probat Sanch. *lib. 9. de matr. disp. 32. n. 36.* Ergo absque hac ignorantia non contrahitur pœna lata aduersùs scientes facientes, ideo enim dicitur *in l. 1. ff. de dolo*, ignorantem in dolo non versati, quia non quælibet ignorantia constituit dolum, sed affectata.

Dices. Ergo ignorantia vincibili, & crassa actum prohibitum à tali lege efficiens non pecco, siquidem solùm aduersùs scienter facientes lata lex est.

Respondeo te peccare etsi pœnam non contrahas, nam quoad peccatum idem est te debere scire, ac si scires. ex *l. quod te mihi 5. ff. de reb. cred.* at quoad pœnam non est idem: & ita hanc sententiam sustinent Syluest. *verbo ignorantia, q. 8. dicto 4.* Nauarr. *c. 27. n. 141. de lar at 4.* Couarr. *4. decret. 2. part. c. 6. § 8. n. 11. & cap. alma, 1. p. § 10. n. 17 versi. eadem sanè ratione.* Sanchez plures alios referens *lib. 9. disp. 32. n. 35* Bonac. *de cens. disp. 1. q. 2. p. 1. n. 10.*

Idem quod dictum est de lege lata aduersùs scienter facientes, intelligi debet, si feratur aduersùs temerè consultò violantes, vel præsumentes violare, vel audentes violare, hæc enim omnia necessariò expostulunt scientiam in delinquente, vel saltim ita affectatam ignorantium, quæ scientiæ æquiparetur. ita Suarez *1. 5. in 3. p. disp. 4. sect. 10. n. 3.* Sanchez *suprà n. 37. & 38. lib 6. in De al. c. 8, n. 43.* Bonacin. *suprà n. 11.* vbi neque affectatam ignorantiam in prædictis casibus existimat sufficere, nisi cum ingenti temeritate fuerit coniuncta, sed necessariò ex certa scientia debere actum procedere.

2 Difficultas autem est, an casu quo lex non vtatur verbis supradictis, scientiam, præsumptionem, & temeritatem importantibus, sed absolutè dicat, qui deliquerint, tali pœna puniantur, aliqua ignorantia vincibilis, & mortaliter culpabilis delinquentes excusetur?

Thom Sanch. pluribus relatis *lib. 9. de matr. disp. 32. n. 30. & seq.* existimat ad contrahendas censuras, & irregularitatem non sufficere ignorantiam vincibilem moraliter, sed necessariò desiderari crassam, & supinam, quámque vocat ius ignorantiam ex lata culpa. Præcipuum fundamentum desumitur ex *c. 2. de const. in 6.* vbi Pontifex excusat ignorantes à pœnis latis per statuta ordinariorum nisi eorum ignorantia crassa fuerit & supina. Quod decretum, etsi de statutis ordinariorum expresè loquatur, potiori ratione de legibus Pontificiis intelligendum est. vt suprà diximus. Ergo aliqua ignorantia moraliter culpabilis, dummodo crassa non fuerit, & supina, à pœnis excusat, aliàs nihil Pontifex decreuerit, in quo esse posset difficultas: nam ignorantia, quæ leuiter est culpabilis, & quæ negligentiam mortalem non attingit, in omni sententia à censuris, & qualibet pœna graui excusat, siquidem excusat à peccato mortali.

Hæc sententia in censuris, & irregularitate probanda mihi videtur, eo quòd sint pœnæ, quæ contemptum legis requirunt, vt optimè probat Nauarr. *cap. accepta de restit. spoliat. oppesit. 81. illar. 9 n. 35. & c. cùm contingat, causa nullitatis, remedio 2. n. 7.* Sed contemptus non videtur adesse, vbi aliqua diligentia est adhibita: hæc enim diligentia excusat à dolo, cùm quælibet causa, siue iusta, siue iniusta fit, ab illo excuset, vt multis exornat Flam. *de consid. q. 46. n. 8.* Ergo, & ita tenet Bonac. *de cens., disp. 1. q. 2. punct. 1. n. 10.*

3 De aliis autem pœnis existimarem sufficere ad illas contrahendas, diligentiam non fuisse adhibitam sufficientem, eo quòd de illis nihil videam specialiter decretum, nisi solùm in pœna imposita coniugibus, non petendi debiti um ob copulam cum consanguineis sui coniugis habitam, vel si absque necessitate baptizauit, vel leuauit filium coniugis ex sacro fonte, in quibus casibus necessariò requiritur scientia delicti, neque sufficere ignorantiam crassam, sed necessariò debet esse affectata: quod satis in affinitate probatur ex *cap. 1. de eo qui cognouit consanguineam.* ibi: *si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, neque à matre debitum petere, neque filiam vnquam habere potest vxorem.* Et in impedimento cognationis probatur ex *c. si vir, de cognat. spirit.* ibi, *si ex ignorantia factum est, eos ignorantia excusare videtur*, vbi ignorantiam non quamcunque, sed affectatam intelligit, vt optimè probat Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 32 à n. 47.* An peccans ex ignorantia committat peccatum eiusdem speciei, ac si sciens peccaret, iam diximus superiori tract. de conscientia, cum de errore esset sermo. Item an euentus ortus ex ignorantia culpabili imputandus sit, & sit verè peccatum, latè discussimus hac disputatione *punct. 4.*

PVNCTVM XIX.

An ignorantia excusans legis transgressionem, allegari possit in foro externo, & qualiter probanda sit

1 *Proponitur non posse allegari.*
2 *Defenditur allegari posse.*
3 *Satisfit argumentis n. 1. positis.*
4 *Apponitur modus probandi ignorantiam.*
5 *Iuramentum non sufficit ad ignorantia probationem si alia via ignorantia probari potest. Et quid specialiter in lege ficienter promulgata.*
6 *Allegari, & probari potest ignorantia, si alia via prater iuramentum fieri potest.*
7 *Ignorantia facti sufficienter probatur iuramento.*
8 *Aliqua notabilia inferuntur.*

1 NOn posse allegari, probatur primò, quia allegaret latam culpam, qualis est ignorare iuris dispositionem, quam omnes scire debent. *l. leges sacratissimæ ff. de legibus.* Secundò contra præsumptionem iuris, & de iure non admittitur probatio ignorantiæ, vt tradit Felin. *in cap. cognoscentes, n. 13. de constitut.* & multis exornat Flamin. *de consident. quæst. 76.* At cùm lex est solemni ritu publicata, est præsumptio iuris, & de iure pro eius scientia. Ergo nemini permissum est allegare ignorantiam. Tertiò non toleratur ignorantia eorum, quæ quis tenetur ratione officii scire, & inuestigare, ex *cap. inuotuit, de elect. glossa ibi, verbe ignorantiam.* Sed quilibet tenetur leges,

& obligationes sui muneris scire. Ergo non es admittendus allegare in contrarium: hac enim ratione Episcopus allegans ignorasse vacationem beneficij, repellitur, quia cùm præsens diœcesi debeat esse, præsumitur omnia ibi suo muneri pertinentia scire, ex glossa *in l. si tutor, super verbo ostenderis. C. de pericul. tutor. & ex cap. qui & humanus, 12. quæst. 2.* Quocirca Masc. *verbo ignorantia, concl. 879. n. 22. 23. & 24.* probat multis allegatis nemini patrocinari ignorantiam decreti publici, edicti ordinarij publicati, & cuiuscumque statuti quoad homines loci illius.

2 Nihilominus certa sententia est, ignorantiam legis allegari, & probari posse tradit Abbas *in c. cognoscentes, n. 9. de const. & glossa ibi in fine.* Sylvest. *verbo l. x. q. 7.* Menoch. *de arbitrar. iud. lib. 2. cent. 2. casu 186.* & supponunt omnes. Et ratio est clara, quia notitia legis positiuæ non est à natura insita, sed diligentia cuiusque, & aliorum disciplina haberi debet: hæc autem possunt ex multis capitibus impediri, & impossibilia reddi. Ergo potest allegari, & probari.

3 Neque obstant rationes in contrarium. Fateor, inquam, aduersus ignorantem ius, statutúmque commune esse præsumptionem, ideóque illi incumbere onus probandi, & præsumptionem elidendi.

Ad primum dico. Qui allegat ignorantiam legis, vt à transgressione legis excusetur, non allegat latam culpam, quia non allegat ignorantiam vincibilem, sed inuincibilem, & probabilem.

Ad secundum dico aduersus præsumptionem iuris & de iure debere non admitti probationem simplici verbo, imò nec iuramento, vt dicemus, benè tamen si alia via ignorantiam probare contendat, scilicet allegando causas, ex quibus efficaciter præsumitur. Adde pro scientia legis solùm esse præsumptionem iuris, non de iure; cum solùm verosimiliter, seu probabiliter, non necessariò omnibus insit, in quo præsumptio iuris sita est, vt optimè dixit Alciat. *de præsumpt. 3. p. in præludio. n. 9. Præsumptio iuris (inquit) est probabilis coniectura ex certo signo prouenions, qua alio non adducto pro veritate habetur*; & multis exornat Flam. *de consid. q. 77. n. 12.* vbi *n. 8.* probat aduersus hanc præsumptionem admitti probationem.

Ad tertium eodem modo respondemus efficaciorem probationem ignorantiæ requiri, quoties de scientia est ita vehemens præsumptio.

4 Modus autem probandi ignorantiam duplex est. Primus est ex coniecturis, iuxta textum *in c. cùm in tua, qui matr. accusare possunt.* gloss. *ibi. & in c. præsumitur. vers. 3. quando probatur, de reg. iur. in 6.* Bald. & Abbas *in c. cognoscentes, de const. n. 10.* Felin. *n. 19.* Coniecturæ sunt, si probes absentiam tempore publicationis, si detinearis infirmitate, si in tenera ætate eras constitutus, & his similia, *ex supradicto c. cùm in tua*, & tradit aliis relatis doctissimus Menoch. *de arbitr. iud. lib. 2. cent. 2. casu 186. n. 16.* Mascard. *de probat. verb. ignorantia, concl. 880.* vbi *n. 1.* aduertit hanc probationem ignorantiæ per coniecturas non esse plenam, non enim de his quæ sunt in animo, constare certò potest; ac proinde iudicis arbitrio debet relinqui. Menoch. *suprà.* Secundus modus probandi ignorantiam est iuramentum, cum enim ignorantia in mente constitat, solo vid[illegible] testimonio ignorantis probari posse. Sic glossa *in c. propter, alti, 82. dist. c. qui diuinis, verbo. & humanis, 12. q. 2. c. si verò el. 2. de sentent. excommun. verbo, propria.* Abbas *d. c. cognoscentes, n. 9.* Couar. *2. var. c. 10. n. 1. vers. tertio admitenda est*, & alij plures, quos refert, & sequitur Masc. *de probat. concl. 881. n. 1. & 2.* Menoch. *suprà n. 3. vers. primus est modus.* Gregor. Lopez *l. 12. tit. 1. p. 7. verb. que lo non supiera.*

5 Difficultas autem est, an hoc iuramentum sufficiat ad probandam ignorantiam legis?

Et quidem quando alia via præter iuramentum ignorantia probari potest, omnes conueniunt iuramentum insufficiens esse, colligitur ex *cap. præsentium, de testibus, cap. ex litteris, de præs.* & tradit aliis relatis Felin. *cap. 2. n. 12. de const. versic. fallit primò.* Mascard. *suprà num. 23.* Iuramentum enim in defectum alterius probationis subrogatur; est enim probatio hæc priuilegiata, cui locus est tantùm cum aliæ probationes deficiunt. tradit Menoch. *n. 7. ex l. 2. 2. §. diuus, el. 1. de iure fisci.* Secundò non sufficit iuramentum, si agatur tam de probanda ignorantia, quàm de probanda ignorantiæ iustitia, vt si allegas ignorantiam ex causa absentiæ, vel infirmitatis, debes absentiam, vel infirmitatem legitimis probationibus probare. ita Felin. *suprà num. 19.* Menoch. *num. 15.* Mascard. *num. 15.* plures referens. Rationes adducit Menoch. & Mascard. quia actus isti ignorantiam iustificantes non consistunt in animo allegantis, sed sensibus obiiciuntur. Debent ergo aliis testimonijs probari. Tertiò non probatur ignorantia solo iuramento ignorantis, quando aduersus eum esset maxima iuris præsumptio, vel ex publica fama, vel ex facti notorietate, vel ex longi temporis præscriptione, alióve simili. ita Decius *in supradicto cap. cognoscentes, n. 18. vers. similiter arbitrari.* Felin. *num. 17.* Couarr. *reg. possess. r. 3. p. §. 3. num. 4. vers. 10.* Gratian. *reg. 270. n. 7.* Menoch. *suprà num. 7. & 8. & tract. de recup. possess. rem. 16. n. 36.* vbi probat allegantem se ignorasse sui antecessoris. Vitiosam possessionem, non esse audiendum, quando publicè notum est illum antecessorem suum vitiosè possedisse. Ignorantia enim illorum quæ publicè nota sunt, non præsumitur, imò præsumitur contrarium, & aduersus iuris præsumptionem solo iuramento non videtur standum.

Hinc oritur dubitatio, an ignorantia legis sufficienter promulgata probetur iuramento? Non enim videtur probari posse: nam aduersus iurantem semper est iuris præsumptio, eo quod lex publica sit, & publicè omnibus nota post duos menses à publicatione. In contrarium autem est, quia non est præsumendus quis ita immemor suæ salutis, vt peierare vellet. Item quia ea quæ sunt in animo latentia, non possunt efficaciori via probari, quàm testimonio ipsius dicentis: illi est ergo fides adhibenda.

Vtraque sententia est probabilis, & quælibet plures habet patronos. At probabilior, & magis recepta sententia est in ignorantia legis, seu iuris non admittendam esse probationem iuramenti: ita docet Menoch. *suprà. & lib. 1. de præsumpt. præsumpt. 77. à n. 3.* Thom. Sanch. *lib. 9. de matr. disp. 32. n. 5.* Mascard. *conclus. 881. n. 27. & 26.* & alij, in duplici casu hæc nostra sententia verius procedit. Primò, si lex aut statutum prohibeat ignorantiam allegari: tunc enim nullo modo admittenda est probatio ex iuramento, quia statutum valet, & aliquid debet operari. tradit Bald. *l. 1. ff. de legib. num. 6.* Felin. *in cap. cognoscentes, n. 15. de constit.* Menoch. *num. 10.* Mascard. *num. 20.*

6 Verùm si alia via probari potest ignorantia inuincibilis legis admittenda est probatio, etsi lex prohibeat ignorantiam allegare, quia intelligi debet prohibere ignorantiam culpabilem, crassam, & supinam, non tamen prohibere allegare ignorantiam iustam, & probabilem. Nam si prohiberet iustam, & probabilem ignorantiam allegare, prohiberet iustam innocentis defensionem, & intenderet, innocentem, ac si esset nocens punire. Dices, ergo nihil speciale prohibet: nam quælibet lex prohibet allegare ignorantiam vincibilem. Ergo huiusmodi statutum de inuincibili est intelligendum: & sic tenet Felin. *dict. c. cognoscentes, num. 15.* Farinac. plures referens *1. p. fragment. verb. constit. num. 702.*

Respondeo tamen quamlibet legem repellere ignorantiam vincibilem, & crassam, admitteretque probationem ignorantiæ probabilis, & iustæ; at cum hac differentia. Quia, quando lex non repellit probationem ignorantiæ, admitti potest eius probatio simplici iuramento ex probabili sententia, cui se potest iudex conformare. At quando lex ignorantiam allegari prohibet, nullo modo admitti potest eius probatio simplici iuramento, sed aliunde petenda est, & sic iam lex aliquid operatur. Secundò dici potest statutum nihil in hac parte speciale operari, sed ad maiorem claritatem, & expressionem illius, quod ex natura rei inest, illa verba esse apposita: sic aliis relatis explicat Menochius *à num. 12.* Minus enim inconueniens est negare legem aliquid speciale operari, quàm affirmare iniquitatem continere, contineret autem iniquitatem, si iustè ignorantem puniret. Ergo. Secundus casus, in quo nullo modo aduersus legem admittitur probatio per iuramentum, est, quando agitur de tertij præiudicio, non enim iustum est alterum præiudicari solo tuo dicto; cùm pro illo stet legis præsumptio. ita Menoch. *suprà n. 9.* Masc. *n. 12.* qui limitant procedere in præiudicio graui non leui.

7 Rursus si loquamur de probanda ignorantia facti, censeo statuendum esse regulam generalem probari sufficienter iuramento ignorantis, quia ignorantia facti regulariter præsumitur: propterea dicitur. Ignorantia facti, non iuris excusat. *c. ignorantia, de regul. iur. in 6.* Hæc regula colligitur ex *c. si verò, el. 2. de sent. excomm. c. cùm in tua. qui matr. accus. poss. & ibi gloss.* & multis exornat Masc. *concl. 81. n. 4.*

8 Ex qua regula infero primò, cum Mascard. *num. 3.* referente Abbatem, Hyppolyt. & alios non soluentem vectigal impositum mercibus, quas refert, propter quod incidit in commissum, excusari sufficienter, si iuret se nescisse impositum esse vectigal, & tali iuramento facto absoluendus est, neque res eius cadunt in commissum. Secundò infero, hæredem alicuius non soluentem canonem per biennium, ob cuius negligentiam cadit in commissum, purgari sufficienter, si iuret, se ignorasse emphyteuticam. ita Accurs. *in l. 2. gloss. vlt. vers. sed quid si ille, qui soluere debuit C. de iure emphyteutico.* Marsil. *in rub. C. de probationib. numer. 137. vers. & dixit multum egreg.* & Masc. plures referens *num. 4. & 5.* Tertiò infero, si dominus recepit canonem, id est, pensionem, & censum ab emphyteuta, postquam cecidit à iure suo ob negligentiam solutionis, eam redintegrat, iuxta *l. 2. C. de iure emphyteut.* Hoc tamen intelligendum est, casu quo dominus scierit emphyteutam à iure suo cecidisse, secus si ignorauerit. Nam si ignorans recepit solutionem pensionis, non redintegrat. Hæc tamen ignorantia, cum sit ignorantia facti, & non iuris, iuramento domini probatur sufficienter, tradit Marsil. *supr. n. 138. vers. Adde quod ista probatio ignorantiæ.* Mascard. *num. 6.* Quattò infero vasallum allegantem feudi vacantis ignorantiam, offerentemque iurare, debere admitti, quòd si non admittatur, appellare potest, tanquam

graua

grauatus, sic aliis relatis Mascard. *n.7.* Infero quintò procuratoris ignorantiam probari sufficienter iuramento ipsius, nisi à domino habuerit speciale mandatum, sic Mascad. *num.8.* Sextò infecto receptante in domo hæreticum, purgari sufficienter, si inter se nesciisse hæreticum esse, quia cùm sit de facto alieno, & occulto, præsumitur ignotasse, sic Simanc. *libr. catholic. institt. tit.15. n.9.* Menoch. *lib.9. præsumpt.23. n.54.*

Ab hac regula excipi debet factum, pro cuius scientia est à iure præsumptio, vt si sit publicum, si in tua præsentia: tunc enim non probatur satis iuramento, sed alleganda, & probanda est causa ignorantiæ, est enim eadem ratio de hoc facto, ac de lege, siquidem legis ignorantia ideo non probatur satis iuramento, quia eorum, quæ publica sunt, qualis est lex, scientia præsumitur. Quæ autem sint facta, pro quibus à iure est præsumptio scientiæ, vel ignorantiæ, optimè expendit Menoch. *lib.6. præsumpt. 23. & 24.*

DISPVTATIO II.

De peccatis. Vbi eorum natura, & essentia explicatur.

PEccatvm aliud est originale, aliud actuale, aliud habituale, aliud mortale, aliud veniale, de omnibus est sigillatim dicendum: sed quia à peccato originali omnia peccata originem trahunt, ideo de illo placet priùs agere, & breuiter inquirimus. An sit? Quid sit? & quas personas afficiat, & quos effectus habeat?

Pvnctvm I.

Quid sit peccatum originale.

1 *Fide tenendum dari peccatum originale.*
2 *Prima sententia peccatum originale esse peccatum Adæ moraliter quemlibet denominans.*
3 *Refellitur superadicta sententia. & asseritur esse priuationem iustitiæ debitæ.*
4 *Proponuntur obiectiones aliquot, & soluuntur.*
5 *Quid sit priuationem gratiæ debitam esse paruulis.*

1 NEmini Catholicorum esse potest dubium dari peccatum originale, cum hæc veritas expresè definita sit à Trident. *sess.5. de peccat. origin. cap 3.* ex illo loco Pauli ad Roman.5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Notanda enim sunt verba Pauli dicentis ab Adamo peccatum in hunc mundum *intrasse*, quod non potest intelligi de introitu per imitationem, quia paruuli non peccant imitando, ergo debet intelligi per realem propagationem. Nam eodem modo dicit intrasse peccatum, ac intrauit mors comes illius, quæ certè non imitatione, sed veritate, omnes afficit. Deinde probatur ex Baptismo, qui institutus est ad paruulos in Christo regenerandos, iuxta Paulum *ad Rom. 6.* Signum ergo est mortuos esse ob peccatum, non quidem actuale, quod habere non possunt, sed originale. Item traditur ad Ephes.2. *Eramus natura filij iræ.* & 1. Corinth.15. num.22. *Omnes in Adam moriuntur.*

2 In quo autem hoc peccatum consistat variant Doctores, eorum opiniones refert, & errores latè impugnat Azor. *lib.4. instit. moral.cap.26* Vasq.1.2. *disp.132.* Salas 1.2. *tom.2. tract.23. disp.11. sect.1.* illis tamen omissis.

Duplex est sententia, quæ veritati accedit. Prima affirmat peccatum originale nihil aliud esse, quàm peccatum Adæ moraliter, & intrinsecè inhærens, & denominans quemlibet hominem peccatorem. Cùm enim peccatum originale debeat esse voluntarium, & nihil appareat, quod voluntarium sit præter Adæ peccatum, effici videtur in ipso, vt moraliter denominante peccatorem, sitam esse rationem peccati: quod exemplo peccati habitualis explicatur, peccatum enim habituale nihil aliud esse videtur, quàm peccatum actuale, dum non est sufficienter retractatum, aut à Deo condonatum, quia sic existens moraliter censetur perseuerare, & intrinsecè peccatorem denominare: ita similiter in peccato Adæ, dum tale peccatum non est sufficienter retractatum, aut à Deo pro omnibus hominibus condonatum, censetur illis inesse moraliter, ita doctus Salmeron *ad Rom.1. disp.45. & 46.* & plures moderni illi consentiunt. Fateor tamen me non posse illi acquiescere, redolet enim errorem Alberti Pighij *controuers.1.* Catharini *opusculo de casu hominis c.8. & vlt. & lib. cui titulus est Summa doctrinæ ad sacros Theologos. de peccato orig. §.3. qui incipit, Est igitur mea propositio,* qui asserunt peccatum originale solùm esse peccatum Adæ nobis imputatum, ac proinde quid extrinsecum ei, non vnicuique proprium, contra Concilium *sess.5. can.3.* Sed probo non posse peccatum originale consistere in peccato Adæ moraliter, & intrinsecè denominante paruulum: quia peccatum Adæ tam actuale, quàm habituale est omnino remissum. Ergo non potest moraliter in paruulis perseuerare, quia perseuerantia moralis alicuius rei, tunc est, quando prudenter homines censent illam rem perseuerare, & reputant, ac si physicè existeret, quod esse non potest, destructo totaliter fundamento huius denominationis: at quia totum fundamentum huius denominationis moralis, est peccatum actuale, & habituale Adami, quod per eius pœnitentiam, & gratiam animo fuit destructum. Ergo. Secundò per gratiam Christi in Baptismo collatam tollitur in paruulo totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet: vt dicit Concil. Trident, *sess.5. can 5.* sed non tollitur peccatum Adæ, hoc enim iam erat sublatum per eius pœnitentiam. Ergo aliquid aliud debet tolli, quod sit fundamentum illius moralis denominationis. Tertiò nequit intelligi, qua ratione multiplicetur peccatum originale in quolibet paruulo, si peccatum originale non sit aliud præter Adæ peccatum moraliter paruulo inhærens: nam cùm peccatum Adæ vnum sit, vnum debet reputari, & non multiplex formaliter, quod est contra Concil. *sess 5. can.3.*

3 Quapropter tenenda mihi videtur communis sententia, quæ affirmat peccatum originale consistere in priuatione singulis debita iustitiæ, & sanctitatis, cuilibet enim debebatur iustitia Adamo non peccante: at quia ipse peccauit, & omnes in illo, quia in illius voluntatem nostræ erant refusæ, ideo nobis debita est priuatio gratiæ, & iustitiæ. In hac ergo priuatione debita peccatum originale consistit, ita Azor *cap. illo 26. circa finem.* Vasquez *cap.8.* Salas *sect.3 n.38.* Bonacina *disp.2. de pecc. q.1. p.2.* Ratio est, quia peccatum originale ita est vnicuique proprium, vt verè illum peccatorem constituat, sed nihil est, quòd singulis insit, quod possit illos peccatores intrinsecè constituere, præter hanc priuationem. Ergo in hac priuatione peccatum originale consistit. Minorem probo, quia neque est peccatum Adæ, vt *supr.* probatum est, neque est aliqua qualitas, vt bene probat Azor, Salas, & Vasq. *supra*, neque aliquis reatus ad pœnam, hic enim potius est effectus peccati quàm peccatum. Restat ergo, vt solùm sit priuatio debitæ gratiæ.

Dices hanc priuationem non esse paruulis voluntariam, & liberam, quod est ad peccatum requisitum.

Respondeo esse quidem liberam in Adamo; ibi enim omnes hominum voluntates refusæ erant, ac proinde cùm ipse peccauit, omnes nos peccauimus, & priuationem gratiæ meruimus habere. Ergo in hac priuatione debita peccatum originale consistit.

4 Verùm aduersùs hanc sententiam obstat, primò, quia priuatio sanctitatis debitæ paruulis fit à Deo, Deus enim priuat hominem gratia sua, & iure ad gloriam, quia peccator est. Ergo priuatio gratiæ non est peccatum, sed effectus peccati. Secundò, quilibet homo non solùm est priuatus iustitia originali, quatenus iustitia originalis est gratia sanctificans, sed quatenus est donum quoddam, virtute cuius passiones sensitiuæ in Adamo subiectæ erant rationi, quia Deus Adamum condens, promisit illi, si mandatum seruaret, omnibus eius posteris, non tantùm gratiam, sed iustitiam originalem daturum. Ergo in vtraque priuatione consistet peccatum originale, ac proinde non remittitur integrè per Baptismum. Tertiò ipsemet Adamus, postquam peccauit, mansit priuatus iustitia originali, & tamen non habuit originale peccatum. Ergo peccatum originale non potest in hac priuatione consistere?

Hæc tamen argumenta non obstant, quominus firma debeat esse communis sententia.

Ad primum dico, priuationem gratiæ fieri à Deo, sed non quatenus paruulis talis priuatio est debita: peccatum enim originale non in priuatione vtcumque gratiæ consistit, sed in priuatione debita, cuilibet enim homini per seminalem propagationem procreato, detur priuatio gratiæ, & sanctitatis, ob peccatum, quod Adamus commisit, cui ipse homo virtualiter, & moraliter consentit.

5 Sed inquites. In quonam consistit, priuationem gratiæ esse cuilibet debitam, seu quemlibet meruisse priuari gratia. Nam in peccato Adami non videtur posse consistere, cùm hoc vnum sit, & priuatio debita multiplex. Item peccatum Adami est extrinsecum paruulis: deberi autem priuari gratia illis est intrinsecum, aliàs præcipua ratio peccati originalis in extrinseco sita esset. Quid ergo est in paruulis vltra carentiam gratiæ debitum carendi illa.

Respondeo non esse facile explicatu. Dico tamen necessariò recurrendum esse ad moralitates, peccatum enim Adami non solùm fuit peccatum ipsius, sed etiam peccatum omnium posterorum, in illo enim omnes posteri peccauerunt, iuxta Paul. *ad Rom.5.* Quid ergo mirum, si singuli peccarunt, singuli habeant debitum contrahendi priuationem gratiæ? hoc tamen debitum etsi ortum sit ex peccato Adæ, formaliter non est peccatum Adæ, sed ab illo quasi resultat moraliter, vel potest dici non esse peccatum Adæ, prout est peccatum ipsius; sed secundùm quod est peccatum posterorum, & omnes in

illo peccauerunt, & secundùm hanc rationem etsi physicè extrinsecum singulis sit: at moraliter intrinsecum est, & omnes intrinsecè afficit.

Ad secundum concedo non tantùm inesse singulis priuationem gratiæ, sed etiam subiectiones suarum passionum rationi rectæ; at nullo modo in hac priuatione subiectionis consistit, neque partialiter peccatum originale: tum quiâ Concil. *sess.5. can.5.* dicit per Baptismum totum peccatum originale tolli, & tamen hæc priuatio subiectionis non tollitur: tum etiam, quia hæc subiectio non constituit gratum Deo: ergo neque eius priuatio ingratum constituere potest, ac proinde non potest esse peccatum, aliàs priuatio scientiæ, aliorúmque donorum, quæ Adamo non peccante haberemus, essent peccatum originale, & sic peccatum originale non esset vnum, sed multiplex in quolibet subiecto, quod non est dicendum.

Ad tertium concedo Adamum habuisse priuationem gratiæ post peccatum, non tamen habuisse originale peccatum; requiritur enim ad originale peccatum priuatio gratiæ non vtcumque, sed debita origine, & seminali propagatione, debita, inquam, non ratione culpæ propriæ, seu propria persona commissa, sed ratione culpæ capitis, in cuius voluntate omnium voluntates refusæ erant.

Punctum II.

Quos effectus habeat peccatum originale.

1 *Priuat regno Dei.*
2 *Contrahimus mortem, & rebellionem appetitus.*

1 CONueniunt omnes Catholici priuare regno Dei, taliter quòd decedentes in peccato originali, nunquam visuri sunt Deum, secundùm illud Ioan.3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*; non tamen inde sequitur habituros esse aliquam pœnam sensus, vt rectè, & eruditè probat Salmeron *ad Rom.5. disp.48.* Suarez *in 3.p.tom.2.disp.57.sect.6.* Salas *tract.13 disp.11.sect.6.n.74.& num.83.* Azor *lib.4. cap.33. q.1.& 2.* sed non ob carentiam huius pœnæ, & fruitionem rerum naturalium, & perfectam illarum notitiam dicendi sunt esse in beatitudine naturali; nam, vt bene probat Azor *q.5.* Salas *disp.11. sect.6. n.92.* beatitudo naturalis expostulat naturam rectam, sanam, integram, & puram, quæ si peccato mortali originali afficiatur, talis non est: nam caret perfectionibus, quæ secundùm legem ordinariam ei fuerunt possibiles. Deinde qui in peccato originali est, Deo est inuisus, & inimicus, ac proinde miser; non ergo potest dici beatus. Item non essemus immortales, neque appetitus subditus rationi esset, sed sæpè in malum inclinaret: plurium etiam haberemus ignorantiam; qua ratione bene comparat Sotus *lib.1 de nat. & grat. cap.13.* hominem in pura natura homini nudo, qui nunquam fuit vestitus, & hominem in natura lapsa comparat spoliato, qui antea vestitus erat. Sed quid dicendum si aliquis originali infectus, cum solo peccato veniali decedat? & posse decedere probat latè Salas *q.80.tract.13. disp.18. sect. 6.& 7.* quia obligatio se conuertendi ad Deum, & potest ignorari inuincibiliter. & casu quo ignoretur, potest illi non satisfieri absque culpa. Item potest tunc homo aliquod mendacium leue, verbumve otiosum committere, & subitò mori. In tali ergo euentu decedens in originali, & veniali, quam pœnam sensus habebit.

Respondeo habiturum aliquam, sed non pœnam æternam, sed temporalem, qua purgetur peccatum veniale commissum: locus autem, in quo purgandum est, vel est infernus, non cum societate damnatorum, sed separatim ab illis: vel est limbus, in quo decedentes cum originali residunt; non enim repugnat in limbo esse aliquem locum ignotum, quo animæ decedentes cum originali, & veniali purgantur, & purgatæ, à veniali statim coniunguntur aliis, quæ cum solo originali decesserunt. Quòd si dicas, quare Patres, & Concilia nihil de hoc loco dixerint; facilè respondetur, quia pauci sunt, qui sic decedunt. Vide Salas *sup.* & Suar. *t.4. in 3. p.disp.11. sect.2.*

2 Secundò est de fide ob peccatum Adami mortem incurrere, ad Rom.5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors*, &c.

Tertiò ob peccatum incurrimus rebellionem appetitus, ægritudines, labores, & alias innumeras miserias, de quibus latè Vasquez *1.2. disp.134. cap.1.* Suarez *3. p.tom.2. disp.57.sect.6.*

Aduertendum tamen est mortem corporis, rebellionem appetitus, ignorantiam, & alia similia, quæ per peccatum incurrimus, etiam in natura pura creati habere deberemus, neque obinde fit per peccatum non fuisse hominem vulneratum in naturalibus: fuit equidem, quia dono gratiæ, & iustitiæ originalis illi prauiati affectus naturales erant impediti, & per peccatum homo perdidit hanc gratiam, & rediit ad id, quod de se habebat. Ergo verè vulnerata est in naturalibus. Vide D. Thom. *q.85. art.3.* Caiet. *ibi.* Vasquez *disp.138. c.2.* Salas *tract. 13, disp.13. sect.1.*

Punctum III.

Quas personas peccatum originale afficiat.

1 *Omnes descendentes per seminalem propagationem, excepta B.Virgine Maria, peccatum originale contraxerunt.*
2 *Aliqui affirmant Virginem sanctissimam non solùm exemptam fuisse ab originali culpa, sed etiam à debito illam contrahendi.*
3 *Defenditur, vt probabilius immunem non fuisse B.Virginem à debito contrahendi peccatum.*

1 DE fide est omnes descendentes ab Adamo per seminalem propagationem tale peccatum incurrere, cùm primùm eorum corpori animæ vniuntur: ita Trid. *sess.5. can.5.* nisi aliquis speciali priuilegio eximatur, quod dico propter Beatissimam, & nunquam satis laudatam Virginem Mariam; hæc enim mater Dei, & Regina mundi sub hac regula generali non comprehenditur, fuit enim diuinitus excepta: decebat enim dignitatem matris, vt tota fieret pulchra, & decora absque macula, & ruga. Neque obinde fit ab eius filio Christo Domino redemptam non esse; redempta enim fuit, ne incurreret captiuitatem peccati, non liberata post incursum, qui modus redemptionis nobilior, & efficacior est. Negari enim non potest B. Virginem ex meritis Christi præseruatam, ne vllum peccatum veniale committeret, & plures Sanctos præseruatos esse, ne mortale commiserint, qui in toto rigore dici possunt redempti à captiuitate peccati incurrenda, nisi gratia præuenirentur, ita B. Virgo dici potest redempta de peccato originali, non quod contraxit, sed quod de facto contraheret, nisi à gratia per Christum præuenta fuisset. Testimonia Scripturæ, Patrum, & rationum in fauorem huius piæ, & debitæ sententiæ videri possunt in Salmer. *ad Rom.5. disp.49.& 50.* Azor *lib.4. c.34. q.3.* Suar. *tom.2. tota disp.3. sect.5.& 6.* Bellarm. *4. de amiss. grat. c.15.* Vas. *tom.2. ad 3. p.disp.116.& 122.disp.130.c.1.* Beia *tr.2. c.9.q.10.* Salazar, & aliis qui latissimè hanc veritatem confirmarunt; nobis tamen sufficiat consensus ferè vniuersalis Ecclesiæ defendentis hanc sententiam, quam Sixtus IV. & Pius V. non leuiter promouere voluerunt, concedentes singulares gratias, & indulgentias hoc festum celebrantibus. Et est nouissima Pauli V. constitutio, quæ incipit, *Sanctissimus Dominus noster*, quam refert Barbosa *in remiss. ad Conc. sess.5. fol.50.* Naldus *verbo Mariæ conceptio*, quæ silentium contrarium opinantibus imposuit, sanciuitque, & meritò, ne publicè in concionibus, lectionibus, conclusionibus & aliis quibuscumque actibus publicis, asseretur Beatiss. Virginem culpa originali fuisse conceptam: quibus decretis veritas immaculatæ conceptionis Virginis est ita stabilita, vt potuerit à Summo Pontifice tanquam dogma fidei definiri.

2 Rursus aliqui neoterici sequentes Cathetinum *lib.de pecc. orig.c.vlt.& lib.de concep.Virg.ad Synod.Conc.Trid.p.1. c.1.& lib.4. contra Caiet.* & Galari, *de arcan.lib.7. c.10* & Salmeron *ad Rom.5. disp.45.* existimant Virginem non solùm exceptam fuisse ab originali peccato gratia præueniente, verùm exceptam fuisse à debito contrahendi illud; eo quòd non peccauerit in Adam. Dicunt enim in decreto illo, quo Deus statuit peccante Adamo omnes posteros concipiendos fore sine gratia, & iustitia, eximisse B.Virginem absolutè, si decreuerat incarnari ante præuisum peccatum, vel sub conditione si præuiso Adæ peccato incarnari vellet: quæ exceptio videtur & dignitatem Christi, & matris commendare; matris, quia non solùm à peccato, sed etiam à debito contrahendi liberatur; Christi, siquidem ex meritis ipsius hæc gratia matri conferetur. Probabilem reputat hanc sententiam Valent. *disp.6 q.21.p.2.ad 1.* Henriq. *lib.3. sum. cap.21.§.3.* Salas *1.2.tr.13. disp.11. sect.5.q.11. à n.68.* Azor. *tom.1. lib.4. cap.34. q.1. circa finem*, licet oppositam reputent probabiliorem, & ita mihi videtur.

3 Ratio, quare non eximam B. Virginem à debito contrahendi peccatum originale, est, quia ante peccatum originale non fuit Christus Dominus præuisus saltem in statu passibili, & meritorio, quem de facto habuit; hic enim status assumptus fuit in remedium, & satisfactionem peccati commissi. Ergo non potuit esse causa meritoria præseruandi Virginem à debito contrahendi peccatum Adæ; hæc enim præseruatio, præuisionem ipsius peccati antecedit. Secundò, si B. Virgo in Adamo non peccauit, eius voluntas in Adami voluntatem non fuit refusa. Ergo Adam non fuit caput morale B. Virginis. Ergo etiam Adamo non peccante B. Virgo non haberet gratiam, & originalem iustitiam ex promissione Dei facta Adamo, sed alitudo illi concedenda erat: quod non videtur, neque in Scriptura, neque in Patribus fundamentum habere. Tertiò habete B. Virginem debitum contrahendi peccatum, & non contrahere potius extollit, quàm minuit eius dignitatem; debitum enim contrahendi peccatum non est peccatum, sed est obligatio illud contrahendi: quod cum non contrahatur, gratiorem reddit annum, vtpote qui clariùs se videt redemptum. Quarto hoc modo rectè explicantur aliqua loca Scripturæ, quæ affirmant omnes nos in Adam peccasse,

peccasse, *ad Rom. 5. & 1. Corinth. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Ergo si B. Virgo per Christum fuit viuificata, & ita & in Adam fuit mortua, ac proinde debitum habuit cadendi per peccatum.

PVNCTVM IV.

Quod sit peccatum mortale, & veniale, actuale, & habituale, & qua ratione inter se differant.

1 *Definitur peccatum.*
2 *An omne peccatum sit contra legem.*
Proponitur. & resoluitur. ibid.
3 *Obiectiones contra dictam resolutionem proponuntur, & diluuntur.*
4 *Conuenit supradicta peccati definitio tam mortali, quàm veniali.*
Et quid sit peccatum habituale. ibid.

1 PEccatum definit Auguſt. 22. *contra Fauſt. c.* 27. eſſe dictum, factum, vel concupitum contra legem diuinam. Hanc definitionem approbant omnes Scholaſtici cum Mag. 2. *diſt.* 35. & D. Th. *q.* 71. *art.* 6 coincidit cum ea, quam tradit Ambroſ. *lib. de parad. c.* 8. Peccatum (inquit) eſt diuinæ legis præuaricatio, & cœleſtium inobedientia mandatorum. Dicitur dictum, factum, vel concupitum, vt explicarentur peccata cordis, oris, & operis, eſto malitia propriè in actibus voluntatis reſideat, in actibus verò aliarum potentiarum denominatiuè tantùm, ſicuti & liberras, Item comprehenduntur peccata tam commiſſionis, quàm omiſſionis: omiſſio enim actus debiti, etiamſi pura ſit, eſt quædam moralis effectio, facit enim id omittendo, quod facere non debebat. Item comprehenduntur peccata, quæ ſunt contra legem naturalem, diuinam, & humanam; omnia enim ſunt contra legem diuinam indirectè. Deus enim præcipit obedire legibus hominum, iuxta il ud ad Hebræos 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis.* Ideóque Lucæ 10. dixit, *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.*

2 Difficultas autem eſt, qua ratione peccatum ſit contra legem Dei? Et ratio difficultatis eſt, quia lex diuina ſæpè mala prohibet, quia mala ſunt: prohibet enim mendacium, adulterium, quia ex ſe mala ſunt. Ergo antecedenter ad prohibitionem eſt in rebus prohibitis malitia, quæ ſufficiat conſtituere peccatum. Et confirmo. Primò ſecludamus legem diuinam, & committas mendacium verè facis aliquid indecorum, & inhoneſtum. Ergo peccas: hac enim ratione dixit Paulus ad Rom. 2. *Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, oſtenduntopus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum.* Confirmo ſecundò, Deus ſibi legem imponere non poteſt: nihilominus tamen non poteſt mentiri, nec ſe odio habere: quia ex ſe mala ſunt. Ergo ſeciſa eius lege malitiam habent.

Propter hæc exiſtimo dicendum malitiam moralem, & peccatum in his quæ de ſe mala ſunt conſiſtere immediatè, & formaliter in diſſonantia cum natura rationali: ſed quia hæc diſſonantia ſemper eſt prohibita à lege diuina; ideo omne peccatum verè, & propriè dicitur eſſe contra legem diuinam: ſic Vaſq. 1. 2. *diſp.* 96. & 97. Salas *tract* 13. *diſp.* 2. *ſect.* 4. *n.* 59. & 71. & *diſp.* 3. *ſect.* 3. *n.* 28. *in prine.* Azor. *lib.* 4. *c.* 1. *q.* 2. *in fine.* & *q* 4. & 5. Bonacina *diſp.* 1. *de pecc. q.* 2. *p.* 1. *n.* 2. & 4. Suar. *lib.* 2. *de legib. c.* 6. *n.* 5. & 11. Moueor ad affirmandum eſſentiam peccati non eſſe immediatè contra legem diuinam, ſed contra naturam rationalem: nam ſtare optimè poteſt aliquem mentiri, quin aduertat mendacium eſſe ab aliquo ſuperiore prohibitum: ſed ſolùm cognoſcat eſſe indecens, & indecorum naturæ rationali. Ergo tale mendacium peccatum erit, ſeu malum morale, eſto non ſit contra legem ſuperioris.

Secundò alij probant. Lex diuina prohibens mendacium libera eſſe videtur in Deo: nam eſt actus quidam diuinæ voluntatis, reſpiciens creaturas, & illas obligare intendens: qui actus nequeunt eſſe neceſſarij in Deo, etiam ſuppoſita voluntate producendi creaturas. Vnde enim talis neceſſitas oriri poteſt? Demus ergo ſuſpendere Deum huiuſmodi legem: at tunc mendacium non eſſet aduersùs legem illam, eſſet tamen aduersùs naturam rationalem. Ergo in diſſonantia cum natura rationali peccatum conſiſtit.

Sed hæc ratio mihi non probatur, quia eſto omnis actus diuinæ voluntatis ad extra liber ſit, tamen hic actus, quo omnia intrinſecè mala prohibet, neceſſarius eſt non abſolutè, ſed ex ſuppoſitione, quo voluit mundum creare, & creaturas ratione vtentes ſubditas habere: nam eo ipſo obligatus fuit eſſe illarum legiſlatorem, & prohibere, quæ prohibenda ſunt, aliàs non haberet prouidentiam illarum conſentaneam ſuæ bonitati, vt rectè dixit Suarez *lib.* 2. *de leg. cap.* 6. *numer.* 14. *circa fin.* Quare prima ratio ſuſtinenda eſt de contrarietate cum natura rationali. Quod intelligendum eſt tam de peccato commiſſionis, quàm omiſſionis: omittere enim actum debitum, qui verè debitus eſt, rationi naturali aduerſatur, & in hac contrarietate peccati malitia conſiſtit. Dixi peccatum conſiſtere in diſſonantia cum natura rationali, non cum ſenſitiua. Nam licèt plura peccata tam rationi naturali, quàm ſenſitiuæ diſconuenientia ſint, vt eſt beſtialitas, ſodomia, & pollutio, quæ ideo vocantur contra naturam, quia ſunt non ſolùm naturæ rationali, ſed etiam ſenſitiuæ diſconuenientia. At plurima alia peccata ſolùm rationi naturali, & non ſenſitiuæ diſconuenientia ſunt, vt bene notauit Bonacina *diſput. 2. de pecc. quæſt. 2. p. 1. num. 9.*

3 Sed obiici poteſt primò illud ad Rom. 4. *Vbi non eſt lex, nec præuaricatio,* & 1. Corinth. 15. *Virtus peccati lex.* Ergo contrarietas legis, eſt quæ peccatum conſtituit. Secundò peccatum eſt inobedientia, & offenſio ſuperiori facta, vt dixit Ambroſ. ſed inobedientia, & offenſio neceſſariò requirunt cognoſcere legem ſuperioris, cuius voluntati inobediens repugnat. Ergo in hac contrarietate ad legem conſiſtit peccatum. Non enim dici potes te offendere ſuperiorem, cuius voluntatem non cognoſcis. Tertiò ſi ex diſſonantia cum natura rationali peccatum deſumitur: qui mendacium committeret aduertens lege diuina eſſe prohibitum, grauius multò peccaret, quàm qui ſolùm aduerteret eſſe diſſonum naturæ rationali, tenerúrque in confeſſione hanc circunſtantiam, vt notabiliter aggrauantem, vel fortè mutantem ſpeciem explicare, quod certè inauditum eſt.

Ex ſolutione harum obiectionum noſtra ſententia dilucidabitur.

Ad primam reſpondeo cum Anſelm. *ibi*, & Vaſquez *diſp.* 97. *cap.* 4. non eſſe præuaricationem, nec peccatum in multis, vbi non eſt lex Moyſis, quia nec ſunt aliàs prohibita, neque diſſona naturæ rationali: ſi tamen generaliter velis loqui Paulum de quacunque lege, reſpondeo verum eſſe, non eſſe præuaricationem, vbi non eſt lex Dei, indicans, vel præcipiens aliquid eſſe malum, quia eo ipſo quòd malum ſit, indicatur à Deo malum eſſe, ac proinde nunquam eſt peccatum; quin ſit contra legem Dei indicantem eſſe malum. Deinde affirmo, cùm peccatum eſt contra rationem, eſſe etiam contra legem Dei præcipientem ſaltim mediatè, quia omne quod eſt contra rationem eſt contra Dei præceptum: quòd ſi aliquando huius rationis præceptum non cognoſcitur, non tollit, quominus verè peccatum ſit, & dignum pœna, vt bene dixit Azor *lib.* 4 *quæſt.* 4.

Ad ſecundum reſpondeo peccatum eſſe inobedientiam, & offenſam Deo factam, non formaliter, ſed materialiter, & indirectè, ſeu conſequenter. Ad rationem enim inobedientiæ formalis requireretur tranſgreſſio legis ex voluntate non obediendi, & ad rationem offenſæ formalis cognitio ipſius ſuperioris præcipientis; quæ cùm poſſit non haberi, cùm peccas, poteris non eſſe inobediens formaliter, etſi materialiter, & abſolutè inobediens ſis: quia rationem naturalem violas.

Ad tertium concedo, grauiorem eſſe culpam illius, qui aduertit ad legem, & violat præceptum, quàm ſi nullam illius aduertentiam haberet: at quia ratio, vel nunquam accidit te ignorare legem eſſe illorum, quæ ſunt intrinſecè mala, ideo non eſt neceſſarium diſtinguere in confeſſione, an preces ex ignorantia legis, an ex illius cognitione: ſi tamen caſus daretur, in quo inuincibiliter ignorares, vel non aduerteres legem diuinam eſſe prohibentem ea, quæ ſunt intrinſecè mala, exiſtimarem neceſſariò tibi eſſe explicandum in confeſſione, iuxta ſententiam aſſerentium circumſtantias notabiliter aggrauantes, vel diminuentes eſſe neceſſariò explicandas.

4 Supradicta definitio peccati, eſſe ſcilicet præuaricationem legis ſeu eſſe voluntatem, locutionem, operationemve contra legem, non ſolùm conuenit peccato mortali, ſed etiam veniali. Veniale enim peccatum etiam eſt contra legem: tum quia aduerſatur rectæ rationi: tum quia eodam præcepto ſæpè peccata venialia, & mortalia prohibentur, vt patet in furto graui, & leui; & ita tenet plures referens Salas 1. 2. *q.* 98. *tract* 13. *diſp.* 16. *ſect.* 5. *n.* 27. Vaſquez *diſp.* 143. *cap.* 4. & alij communiter. Quare cùm Doctores dicunt peccata venialia non eſſe contra legem, ſed præter legem, intelligenda ſunt non abſolutè, ſed cum addito, hoc eſt, non eſſe magnopere, & notabiliter contra legem, vel non eſſe contra legem neceſſariam gratiæ, & amicitiæ diuinæ. Non enim peccatis venialibus gratia, & amicitia diuina diſſoluitur, eſto infirmetur, & remittatur.

Peccatum habituale eſt macula moralis relicta in anima ex peccato actuali præterito, quæ macula dum non remittitur à Deo, vel non retractatur, reddit hominem dignum odio diuino & pœnæ æternæ deſtinatum. Hæc macula neque eſt peccatum præteritum, aliàs nunquam deleri poſſet, neque eſt carentia diuinæ condonationis, quia huc in Deo exiſtit, & à Deo eſt intenta. Ergo non poteſt neque partialiter peccatum conſtituere, ſed eſt quid reſultans ex peccato actuali præterito, quod dum non condonatur, ſemper cenſetur perſeuerare. Sed de his latius in materia de gratia.

PVNCTVM V.

Qua ratione peccatum mortale à veniali differat.

1 *Declaratur in quo conueniant, & in quo differant.*
2 *Expenditur an veniale peccatum priuet gloria pro aliquo determinato tempore.*
3 *Proponitur quædam obiectio aduersùs suprædicta, & soluitur.*
4 *Peccatum ex genere suo mortale aliquando potest esse veniale.*

1 NOn differunt formaliter ex obiecto, cùm vtrumque rationi naturali, & legi diuinæ aduersetur, ac proinde esse possunt, etiam in genere moris eiusdem speciei, vt bene probat Salas *1.2.tract.13. disp.16. sect.21.* Vasquez *disput. 144. cap.2.& 3.* Valent. *disput.6. quæst.2. p.2. & quæst.18.p.2.* differunt tamen ex modo tendendi in obiectum, quia veniale leuiter aduersatur rationi naturali, & legi diuinæ, mortale grauiter: in effectibus autem maximè differunt, quia mortale destruit amicitiam Dei, secus veniale; mortale meretur carentiam perpetuam diuinæ visionis, & pœnam inferni, veniale autem minimè, sed solùm aliquam pœnam temporalem.

2 An vero veniale mereatur carentiam diuinæ visionis pro aliquo tempore breui? Quæstio videtur de nomine, certum enim est existentem in peccato veniali excludum esse à diuina visione, quousque illius pœniteat, vel pro illo satisfaciat, quia nihil coinquinatum in illam ciuitatem intrabit.

Sed dicunt aliqui hoc non contingere, quia peccatum veniale mereatur carentiam illius visionis, sed quia illa visio cum tali peccato incompatibilis sit, sicuti existens in peccato mortali habere non potest amorem Dei, non quia peccatum mereatur huius amoris carentiam, sed quia cum amore habet incompatibilitatem. Ita similiter videtur dicendum de peccato veniali, non mereri quidem carentiam diuinæ visionis, sed cum illa esse incompatibile. Quòd autem non videatur mereri carentiam diuinæ visionis, etiam pro determinato tempore, inde probatur, quia peccatum veniale non meretur etiam pro breui tempore priuationem gratiæ, & iustitiæ, quæ est semen gloriæ, seu ius ad gloriam. Ergo neque etiam potest mereri ipsam gloriæ priuationem.

Alij verò dicunt, & mihi verius apparet, peccatum veniale mereri priuationem gloriæ, & visionis diuinæ pro aliquo determinato tempore. Quia ideo Deus negat gloriam existenti in peccato veniali, quia se indignum illa constituit. Item talis negatio gloriæ à Deo facta, pœna est delinquentis veniatiter, & est pœna iusta. Ergo venialiter peccans pœnam hanc meretur, aliàs iniustè Deus gloriam negaret. Adde peccatum veniale mereri pœnam aliquam in purgatorio. Ergo meretur carere diuina visione toto tempore, quo nec. ſsariò fuerit ad illam pœnam subeundam, quia illa pœna cum visione diuina esse non potest.

Ex quibus rationibus patet solutio rationis oppositæ sententiæ; carentiam enim diuinæ visionis non infert peccatum veniale ex incompatibilitate vtcunque quam cum visione habet, sed ex incompatibilitate meritoria, ideóque huiusmodi carentiam infert Deus in pœnam illius. Carentia autem diuini amoris, cùm aliquis Deum odio habet, non infertur à Deo, sed ab ipsomet peccatore habetur: eâque de causa non potest esse propriè pœna, quia illud quod debet habere rationem præmij, vel pœnæ, ab alio ab ipso merente, debet principaliter effici.

Ad replicam de merito priuationis gratiæ pro aliquo tempore, dicimus peccatum veniale non mereri priuationem gratiæ, mereri tamen dispositionem illius, quod sufficit, vt gloria non data, sed danda mereatur, pro aliquo determinato tempore carere: facilius enim te iudignum facis beneficio acquirendo, quàm acquisitio: peccatum enim veniale non priuat gloria habita, sed impedit habendam ob status excellentiam, & perfectionem: at non priuæ gratia habita, neque habenda in hac vita ob statum multis imperfectionibus abundantem.

3 Sed obijcies. Carentia diuinæ visionis ob aliquod breue tempus est maius malum, quàm pœna æterna sensus, eo quod priuet maiori bono: sed peccatum veniale huiusmodi pœnam sensus non meretur. Ergo neque illam.

Respondeo primò, carentiam diuinæ visionis iam habitæ esse maius malum, concedo: carentiam diuinæ visionis, seu retardationem illius, nego.

Secundò respondeo cum Salas *tract.13. disp.16. sect.8.num. 27.* negandum absolutè assumptum: non enim carentia diuinæ visionis ob breuissimum tempus est maius malum passione longissima, seu æterna tormentorum inferni, aliàs magis purgaretur anima per breuissimam retardationem visionis, quàm per grauissima tormenta, quæ in hac vita, vel in alia pati posset, cùm decedens in peccato mortali, & veniali, ob solum peccatum veniale posset puniri pœna sensus æterna, quantumcunque æterna, quia carentia diuinæ visionis non punitur, cùm hæc peccato mortali correspondeat. Quæ omnia, & alia, quæ adducit Salas *suprà num. 23.* concedi non debent.

4 Rursus peccata alia sunt ex genere suo mortalia, alia venialia, alia verò per accidens mortalia, alia ex accidenti venialia. Ex genere suo peccatum mortale est homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, & similia. Ex genere suo veniale dicitur otiosum verbum, inanis gloria, impatientia laborum, & similia: hæc tamen, quæ ex genere suo sunt mortalia fieri possunt venialia, tum ex imperfecta deliberatione, tum ex paruitate materiæ, si enim in homicidium, adulterium, vel furtum semiplena deliberatione consentias, carebis mortali culpa. Item si consentias in furtum non in magna quantitate, sed leui, & in falsum testimonium non graue, sed leue, peccatum veniale solùm committes. E contra verò, quæ ex genere sunt venialia, fieri possunt mortalia ex accidenti, si occasio sint, & periculum vel tibi, vel alteri grauioris culpæ committendæ. Neque in his potest esse inter Doctores dissensio, sed indigent explicatione.

PVNCTVM VI.

An peccatum ex genere suo mortale, fieri possit veniale ex defectu plenæ libertatis.

1 *Aliqua supponuntur.*
2 *Negant aliqui peccatum mortale ex se fieri posse veniale ex defectu plenæ deliberationis.*
3 *Sententia affirmans defenditur.*
4 *Satisfit contrarijs.*
5 *Quæ sint indicia plenæ, vel semiplenæ deliberationis.*

1 TRactatu de conscientia *disput.1. punct.2. num.6.* probaui ad peccatum mortale sufficere, si aduertas malitiam in communi, etsi non distinguas, an mortalis, vel venialis sit. Item hanc malitiam moralem potes dupliciter cognoscere. Primò clarè, & distinctè; secundò confusè, & quasi densis tenebris obuolutam. Quando clarè, & distinctè cognoscis, valésque perfectè voluntatem ab eius prosecutione prohibere, dicetis plenè liber: quando autem confusè, vt contingit, quando non es integrè à somno excitatus, vel es semiebrius, vel aliò distractus, tunc dicetis imperfectè liber: ita Nauarr. *summ. pralud.9.* Thomas Sanchez *lib.1. cap.1. num.10.* Vasquez *1.2. d sp. 27. ap.4.num.11.* Bonacina *disput.1. de peccat. quæst.2.p.3. num.2.* & alij.

2 Dubium autem est, an hæc imperfecta libertas peccatum, quod aliàs mortale esset, reddat veniale? Sunt aliqui, inter quos est Ioan.Sanchez *in suis disput. select. disput.18.* qui maximè inclinent non posse dari peccatum veniale ex semiplena deliberatione, sed necessariò esse mortale, vel nullum esse. Mouentur primò, quia Deus non imponit sua præcepta semihomini, sed homini integro, & suarum facultatum domino. Ergo dum non integrè dominus suarum actionum, non videtur à Deo obligatus. Secundò committens furtum, vel adulterium ex semiplena deliberatione, vel potuit plenè deliberare, vel non: si non potuit, non videtur peccare; si potuit, iam est in culpa. Tertiò, si semiplena aduertentia potest peccatum, quòd aliàs esset mortale, excusare à mortali, & facere veniale. Ergo poterit si circa veniale peccatum feratur excusare ab illo: v.g. si iocosum verbum, vel leue furtum ex semiplena aduertentia amplectaris, excusabit te à peccato, aliàs semiplena deliberatio fauorabilior erit peccato mortali, quàm veniali, si quidem à mortali excusat, & non à veniali. Quartò, non satis explicatur, in quo consistat hæc semiplena aduertentia in peccato: non enim consistere potest in difficultate cessandi à peccato; nam cum maxima difficultate cessandi à peccato, stare potest plena libertas, vt vt patet in homine malè inclinato: neque etiam consistere potest in remissa cognitione, seu aduertentia obiecti, nam in gradu quantumcunque remisso dari potest cognitio sufficiens reddere voluntatem plenè liberam. Ergo non est in quo hæc semiplena aduertentia consistere possit.

3 Nihilominus certa omnium sententia, omniúmque Doctorum authoritate confirmata, (à quibus Ioan. Sanchez non ausus fuit recedere, etsi animum manifestauerit,) affirmat ex semiplena deliberatione reddi peccatum aliàs mortale, veniale. Ratio est clara, nam qui semiplena libertate in peccatum consentit, liberè consentit. Ergo peccat. Quòd verò non peccet mortaliter, inde colligitur: quia peccatum mortale diuinam amicitiam dissoluit, & hominem æternis cruciatibus destinat. At non æquum ob actum semiplenè liberum ita grauiter hominem punire. Ergo signum est non esse in illo malitiam mortalem. Item ad rationem peccati requiritur liber consensus.

Ergo

Ergo ad rationem peccati mortalis, quod propriissimè peccatum est perfectus consensus requiritur.

3 Neque obstant contraria.

Ad primum Deum imponere præcepta homini absolutè: si autem ipse semiebrius, vel semidormiens ea transgrediatur, reus erit culpæ non grauis, sed leuis. Neque parua merces reputanda est excusatio à graui culpa, & ab integra præcepti transgressione. esto leuis committatur.

Ad secundum concedo non potuisse plenè deliberare, sed non obinde ab omni culpa excusari, sed à mortali, quia semiplena deliberatio libertatem constituit.

Ad tertium semiplena aduertentia potest à mortali excusare, & reddere veniale, non tamen potest à veniali omnino excusare, quia ad excusandum à mortali, sufficit quòd plena libertate non aduertetur legi: at ad excusandum à veniali, necessarium erat omnino libertate carere: quod omnino repugnat, cùm semiplenè liberum tamen intra terminos venialis peccati leuissimum.

Ad quartum fateor esse difficile explicatu, in quo hæc semiplena deliberatio sita sit, non enim consistit in difficultate voluntati recedendi ab obiecto prohibito, neque in cognitione intensa, vel remissa de malitia obiecti, vt bene probat obiectio, sed consistit in cognitione distincta, vel confusa huius malitiæ vt diximus in princ.

5 Sed inquires, quæ indicia habebis, vt cognoscas plenè, vel semiplenè aduertisse, libertatèque plena, vel semiplena operatum esse?

Respondeo nulla esse, quæ semiplenam deliberationem à plena distinguant, ita certo, vt nulla relinquatur dubitatio: cùm enim hæc in animo insint, solus Deus ea perfectè distinguere potest: ideóque dixit Augustinus *in Enchirid. c.78.* quæ sunt grauia, & leuia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio: aliquibus tamen coniecturis hæc distingui possunt, de quibus diximus *tractat. de conscient. disput. 3. punct.11.*

Prima coniectura inferendi semiplenam deliberationem sumitur ex defectu ætatis, quia non attigisti septennium, tunc si dubites habuisse plenam libertatem, præsumere poteris non habuisse. Idem est si dubites, an perfectè à somno fueris excitatus, vel ebrietatem depueris, quia hæc cùm perfecta sunt, libertatem tollunt; ergo cùm imperfectè existunt, illam diminuunt. Sic Sanch. *lib.1. in Decal. c.1. n. vlt.* Bonac. *disp.2. de pecc. q.2. p.3. in fine.*

Secunda coniectura est si animum firmum habeas, & sæpe repetitum nunquam committendi mortale, præsumere poteris peccato non plenè consensisse: illa enim quæ odio multoties sunt habita, quando amantur plenè, facilè, & sine difficultate cognoscuntur.

Tertia est, si facile potes peccatum exequi, illúdque, cum tui compos es, pro viribus respuis, præsumere poteris antea non plenè consensisse: non enim ita facilè affectus mutatur. tradit Sanch. *suprà n.17.* Bonac. *n.19.*

Quarta coniectura sumitur ex communiter contingentibus quæ efficacissima est, vt tradit Menoch. *lib.1. præsumpt.18. & lib. 5. præsumpt.32.* Quare si aliquis sit timoratæ conscientiæ, peccatúmque mortale abhorreat, præsumendus est non plenè consensisse, cùm de consensu dubitat: secus dicendum, si perditis moribus sit, hic enim cùm peccatum, velut aquam bibit, cùm illo angitur, præsumere potest verè commisisse. sic docet Sanchez *suprà n.20.* Bonacina *n.19.* Sayrus *in claui regia, lib.8. c.7.n.6.*

Supradictæ coniecturæ, vt dixi, veritatem non ostendunt, nec dubium tollunt, ac proinde illis non obstantibus teneris in confessione manifestare, cùm dubius existis, an plenè consenseris, secus si opinionem habueris probabilem, qualem regulariter facit quælibet ex supradictis coniecturis.

PVNCTVM VII.

An mortale ex genere in veniale transeat ratione paruitatis materiæ, & quæ hæc sit.

1 *Quæ peccata non possint leuia esse ex partitate materiæ.*
2 *Proponitur difficultas, & soluitur.*
3 *Vnde desumenda sit grauitas, vel leuitas materiæ in peccatis? Proponitur dubium.*
4 *Desumitur ex obiecto, quatenus fini intento à legislatore conducit, & exemplis explicatur.*
5 *Limitatur à Sanchez in legibus prohibentibus aliquod causa vitandi damnum reipublicæ.*
6 *Excluditur hac limitatio.*
7 *Non est verum affirmare grauem materiam esse, quæ est totius præcepti violatio, leuem, quæ est partis illius.*

1 PRimò in hac re est certum apud omnes esse aliqua, in quibus non admittitur paruitas materiæ, & alia esse in quibus admittitur. Quæ autem hæc sint, non est facilè definire. Suarez *lib.2. de legibus, cap.18. numer.23* Bonacina *disp.2. de peccat. quæst.3. punct.3. n.11.* Thomas Sanchez *lib.1. in Decal. c.4. num.1.* Affirmant nullam dari paruitatem materiæ in his, quæ directè, & immediatè, circa Deum, & eius honorem versantur: & hac ratione in odio Dei, contemptu ipsius, & infidelitate, nulla est paruitas materiæ. Item in iuramento assertorio falso, in simonia, & aliis. Rationem reddunt, quia in his omnibus, quantumuis sit parua materia, inuenitur integra irreuerentiæ; & offensionis ratio. Nam si neges aliquem minimum fidei articulum, veritatem diuinam negabis: si odisti Deum infinitam Dei bonitatem odisti; si contemnis Deum, infinitum esse Dei contemnis; si falsum iuras, mendacem Deum facis; si simoniam committis, pretio temporali rem spiritualem æstimas. Ergo graue peccatum committis.

2 Sed hæc doctrina difficultate non caret, inquiri enim potest, quare integra Dei offensa, & irreuerentia in materia parua odij, infidelitatis, contemptus, & iuramenti assertorij falsi inuenitur: & non inueniatur in iuramento promissorio, comminatorio, voto, sacrilegio, & aliis religionis actibus? Item non caret difficultate, quare in odio Dei & contemptu dari non possit paruitas materiæ: siquidem non vis Deum absolutè contemni, & offendi, sed contemni, & offendi leuiter, quod sic explico. Quodlibet peccatum veniale est Dei offensa, & inobedientia, & qui illud committit, re ipsa offendit Deum, eiúsque præceptum transgreditur. Ergo si hoc velit ex expressa voluntate, & animo Deum offendendi, eiúsque præceptum in illa materia transgrediendi, non obinde Deum in graui materia offendit, aut contemnit. Ergo solùm venialiter peccat. Deinde, esto concederemus, (vt verè concedendum est,) in respicientibus Deum, eiusque honorem non posse dari paruitatem materiæ. Quæ ergo regula erit in respicientibus naturam humanam eiúsque honorem? Nam in his aliqua sunt, in quibus non admittitur paruitas materiæ, vt in homicidio, fornicatione, pollutione, &c. In aliis admittitur, vt in contumelia, percussione, furto, cum in omnibus his inueniatur integra ratio sacrilegij. Et explicatur in iuramento iniusto, quod diuinam bonitatem videtur offendere, æquè ac si esset in materia graui. Æquè enim diuina bonitas pugnat cum peccato veniali, ac cum mortali, sicut diuina veritas cum falsitate graui, ac leui. Item in furto paruo integra ratio iniustitiæ reperitur, sicut & in furto magno: hæc enim adæquatè consistit in contrectatione rei alienæ inuito domino. Alias furtum aureorum decem non dicetur habere integram rationem iniustitiæ, cùm possit dari iniustitia grauior, & grauior.

Propter hæc dicendum existimo ex communi sensu Ecclesiæ & fidelium desumendam esse grauitatem aliquarum rerum & leuitatem aliarum. Quæ autem hæc sint, suis locis examinandum est: fundatur autem hic sensus Ecclesiæ in naturis ipsarum rerum: aliqua enim ita de se inordinata sunt, vt in qualibet materia reputentur grauissima: quælibet enim idolotria, simonia, iuramentum falsum, infidelitas, desperatio, odium, & contemptus Dei, irritatio sacramentorum, homicidium, pollutio, fornicatio, & similia de se grauem inordinationem habent, & in quacumque materia constituantur, non variant iudicium; alia verò ita leuia sunt, vt nisi ex aliquo accidenti extrinseco grauia esse non possint, vt verbum otiosum, scurrilitas, & alia huiusmodi. Alia verò, quæ esto de se grauia sint non semper æqualem deordinationem habent, vt furtum, si fiat in magna, vel parua quantitate, variat enim multùm iudicium.

Propter hæc dicendum existimo ex communi sensu Ecclesiæ & fidelium desumendam esse grauitatem aliquarum rerum & leuitatem aliarum. Quæ autem hæc sint, suis locis examinandum est: fundatur autem hic sensus Ecclesiæ in naturis ipsarum rerum: aliqua enim ita de se inordinata sunt, vt in qualibet materia reputentur grauissima: quælibet enim idolotria, simonia, iuramentum falsum, infidelitas, desperatio, odium, & contemptus Dei, irritatio sacramentorum, homicidium, pollutio, fornicatio, & similia de se grauem inordinationem habent, & in quacumque materia constituantur, non variant iudicium; alia verò ita leuia sunt, vt nisi ex aliquo accidenti extrinseco grauia esse non possint, vt verbum otiosum, scurrilitas, & alia huiusmodi. Alia verò, quæ esto de se grauia sint non semper æqualem deordinationem habent, vt furtum, si fiat in magna, vel parua quantitate, variat enim multùm iudicium.

3 Rursus est difficultas explicare, vnde desumenda sit grauitas, vel leuitas materiæ, in his, in quibus dari non potest: nam vel sumenda est ex ipsis rebus, vel ex fine intento à legislatore, vel ex voluntate ipsius: neque est imaginabile alixd caput, vnde desumatur. Ex ipsis rebus desumi non potest, cùm sæpè venialia, vel indifferentia ob aliquem specialem finem à legislatore intentum, sub graui culpa prohibeantur, vt dicemus. Neque sumitur ex fine intento à legislatore: hic enim grauissimus semper est, & idem respectu materiæ leuis, & grauis. Deinde ex voluntate legislatoris desumi non potest: alias rem grauem sub leui culpa, & econtra leuem sub graui, imperare posset. Item inquiri posset, vnde hæc voluntas cognoscenda foret, quando expressè explicata non est.

4 Dicendum igitur est, grauitatem, vel leuitatem materiæ præceptæ desumendam esse non ex ea secundùm se spectata, sed secundùm quod conducit ad finem intentum à legislatore: si enim materia præcepta grauiter conducit fini legislatoris, erit peccatum graue illius transgressio, esto materia leuis sit: si leuiter conducit, erit peccatum veniale, esto grauis materia sit, vt tradit, & optimè probat Vasquez 1.2. *tom.2. disput.158. cap.6. num 59. & 60.* Thomas Sanchez *lib.1. in Decal. cap.4. num.2. & 6.* Suarez *de legib. lib.3. cap.25. num.4. & 12.* Exemplis conclusionem declaro: præcipit legislator, ne alienam contra voluntatem domini accipias, vel retineas; finis huius præcepti est, ne dominus damnum patiatur in bonis suis: accipis contra eius voluntatem centum aureos: talis acceptio grauiter conducit fini præcepti, siquidem tali acceptatione grauiter dominum lædis: at si assem acciperes, non esset acceptatio grauiter conducens

cens fini præcepti. Item multiloquium, de se leuis est materia at si obtruantia religiosa minuatur grauiter, & ob id superior silentium præcipiat, violatio silentij peccatum graue erit, quia grauiter conducit fini intento: & tradit Sanchez *lib.1. cap.4.num.3.* & Bonacina *disp.1.de legib.quæst.1.p.7.§.4.n.11.* Item ingressus vnius religiosi in cubiculum alterius gratia loquendi, materia leuis est de se: at si superior ingressum prohibeat, vt aliqua inconuenientia euitet, quæ ex tali ingressu oriuntur, sine dubio ingressus grauis materia erit, & peccatum mortale. Item si scholastici tormentum ignem, vel alia arma secum deferri prohibeantur ob pacem reipublicæ, & aliquis vna hora cum illis incedat, sine dubio lædit grauiter finem à legislatore intentum, qui est vitatio occasionis rixarum; secus verò dicendum, si breuissimo tempore deferret, sublata omni occasione etiam remota rixæ, ita Bonacina *suprà n.18.* Deinde si, prohibitum esset scholasticis, ne cum armis in scholas intrent, & aliquis illa deferens solùm transeunter illac iteret, quando nullo modo apparet occasio rixæ, non videtur grauiter læsisse finem à legislatore intentum; secus verò si ibi per horam commoraretur. Colligitur ex his, quæ dicit Bonacina *suprà num.19.* Deinde inferes quantitatem, quæ pro furto materiam grauem constituit, non constituere illam pro donatione prohibita: pro furto enim sex, vel octo drachmæ censentur grauis materia in communi sententia. At si hæc dones, non censeberis grauem donationem fac.re, sed omnino leuem: quocirca pro donationis grauitate expendenda est persona donantis, & donatarij & aliæ circumstantiæ: & secundùm illas iudicanda est grauis, vel leuis donatio, vt rectè dicitur *in cap. etsi quæstionibus, de simonia*, vbi pensata qualitate donantis, & donatarij, non reputatur magna vnius equi donatio, etsi pro tempore reputetur: regulariter ergo pro donatione materia grauis duos, vel tres aureos debet excedere. sic Molin. *tom.1. de iustit. tract.2.disput.88. circa finem, versic. illud admonuerim.* Azorius *tom 1.lib.5.cap.28.§ sciendum est.* Sæpe eadem materia respectu vnius finis est grauis, respectu alterius est leuis. Deinde auditio sacri singulis diebus, si ob religionem, & spiritualem cuiusque profectum imperetur, vt potest imperari à Prælato religiosorum; non est dubium esse grauem materiam: at si imperetur à Prælato Ecclesiastico, vel sæculari, ob rectam alicuius vniuersitatis, vel collegij gubernationem: sicuti solet Rector vniuersitatis scholasticis sibi subiectis imperare aliquibus diebus sub pœna præstiti iutamenti; materia grauis non videtur omissio vnius, vel alterius diei. sic Bonacina *suprà de legibus, n.16.* Vasquez 1.2. *disput.158. cap.6.* Th. Sanchez *in Decal.lib.1. cap.4.num.2.& 6.* Couar. *c.quamuis pact.1.p.§.7. fine.*

Ex his constat atendendum præcipuè esse fini præcepti an grauis sit, & an res præcepta grauiter ad illum finem, quod ex circumstantiis colligendum est, conducat: nulla enim certior regula in hac materia præscribi potest. sic Valent. 1.2. *disp.7. quæst.5. punct.6.col.957.* Suarez *tom.5.in 3. part. disp.4. sect.6. num.11. & 12. & disp.18. sect.3.n.16.& 17.* Sanchez *lib.1. in Decalog.c.4 n.3.* Bonacina *disp.2.quæst.3.punct.3.n.12.* & optimè Suarez *lib.3.de legib.c.24.n.7.* Vnum tamen est certum, in casu dubio, an grauiter conducat, grauisque sit finis, præsumi debere, & esse finem grauem, & grauiter conducere: quia præsumptio stat pro communiter contingentibus, & raro, vel nunquam præceptum imponitur, nisi ob finem grauem, & de materia illi maximè necessaria: & ita tenet Suarez *5.t. in 3.p. disp.4.sect.6.n.11. & de legib.suprà n.4.* Th. Sanch. *l.b.1. in Dec. c.4.n.3.*

5 Supradictam conclusionem limitat Thom. Sanchez *lib.1. in Decal. c.4. n.8.* & Victoria *de potestate ciuili, n.19.* vt non procedat in legibus prohibentibus ai quid causa vitandi damni in republica: qualis est lex, ne arma, neque pecuniæ aut aliæ merces ex regno extrahantur, néve triticum coctum vendatur: existimat enim, si in graui quantitate hæc fiant ab vno, peccaturum illum mortaliter, quamuis damnum graue ex tali facto non proueniat reipublicæ. Mouentur, quia non debet spectari, quale damnum sequatur vno contraueniente, sed quale si à multis, & communiter fiat. Secundò, in furto datur quantitas notabilis, etiamsi parum alicui noceat vt si centum aureos à Rege accipias. Ergo in his non est attendendum damnum, sed quantitas: aliàs furari mille aureos è diuersis furando à quolibet vnum dipondium, non esset lethale. Tertiò, quia aliàs finis legis frustraretur; nunquam enim quilibet tantam quantitatem extrahit, vt ex ea solùm ingens reipublicæ damnum sequatur. Quartò, quia ideo iustè suspenditur prædo in itinere accipiens à viatore 50. nummos aureos, quia etsi id damnum non sit notabile semel illatum at magni momenti est grauiter id delictum punire, ne passim fiat.

6 Verùm hæc limitatio mihi non probatur. Existimo namque asportationem mercium, diuitiarum, armorum, & similium ex ciuitate, tunc solùm peccatum mortale esse, quando ex tali asportatione ciuitas damnum graue pateretur. Mouet ad id asserendum, primò quia tota ratio huius prohibitionis est vitatio damni reipublicæ (vt suppono.) Ergo dum respublica grauiter non damnificatur, non fit grauiter aduersus huiusmodi prohibitionem. Confirmo. Tunc violatur lex grauiter, quando violatur grauiter finis intrinsecus ipsius legis: at finis intrinsecus huius legis, non est alius quàm vitatio damni in republica. Ergo dum hic non violatur grauiter, non violatur grauiter ipsa lex. Secundò sequeretur ex oppositâ sententia, asportare quantitatem de se sufficientem ad furtum, esse peccatum mortale aduersus hanc legem: quod videtur ridiculum, quia illa quantitas de se grauis est, etsi passim, & communiter à multis asportaretur, non est dubium ciuitatem fore accepturam graue damnum. Ergo peccaretur grauiter aduersus hanc legem.

Neque obstant rationes contrariæ.

Ad primam dico spectasse legislatorem in ferenda lege, ne damnum sequatur reipublicæ ex tali asportatione, non tamen intendisse sub graui culpa prohibere asportationem mercium factam ab vno, quæ graue damnum reipublicæ non causat, tametsi si à multis fieret graue damnum respublica ex illis pateretur; aliàs asportatio vnius aurei, imò drachmæ esset mortalis: si enim hæc à multis, & passim fieret, sine dubio graue damnum reipublicæ proueniret.

Ad secundam nego ex graui furto non accepturum quemlibet etiam ditissimum graue damnum, & quando à multis auferetur, tota illa communitas per modum vnius damnificatur. Sed gratis admisso non damnificari dominum grauiter ex quantitate graui de se, v.g. decem aureorum, non obstat, quominus furtum graue non committas, quia retines alienum inuito domino, in materia graui, quæ est ratio, & finis immediatus huius prohibitionis, & non damnum ipsius domini.

Ad tertiam nego finem legis frustrari tua culpa adæquatè, & perfectè, siquidem in culpa non es, vt damnum graue respublica patiatur.

Ad quartam concedo rectè suspendi prædonum arripientem à viatore 50. aureos, non tam ob damnum illatum, quàm ob iniuriosam actionem. In præsenti autem supponimus adæquatum finem legis esse vitare damnum in republica, quod si graue non sit, non apparet, vnde peccatum mortale nasci possit. & ita tenet Mercado *lib.3. de contract. c. vlt. §. esto supposito.* vbi solùm dicit esse mortale extrahere à regno triticum in magna quantitate anno sterili. Idem tenet Margarita Confessorum *in quæst. moral. q. an licitè possit transferri frumentum, & equi contra legis interdictum. fol.246.* & Sanch. *suprà n.17.* refert plures viros doctos sentire non esse mortale vendere panem coctum contra pragmaticæ regni interdictum, nisi sit in ea quantitate, ex qua ingens damnum reipublicæ sequatur, cariori multo reddito ob id tritici pretio.

Sed inquires. Ex qua mercium asportatione censeberis damnum graue reipublicæ facere?

Respondeo non posse certa regula definiri, sed pensandum esse prudentis arbitrio, regulariter loquendo, centum aureos, vel merces illius valoris, seu arma decem militum existimatem esse grauem materiam, ex qua damnum respublica pati posset, secus in minori quantitate, nisi forte respublica oppressa esset ab inimicis, vel penuriam pateretur, tunc enim non est dubium minorem quantitatem sufficere.

7 Ex his infertur decipi Doctores asserentes grauem materiam illam esse, quæ est tota præcepti; leuem, quæ comparatione totius materiæ præcepti leuis est. Nam, vt constat ex exemplis allatis, totalis materia præcepti leuis esse potest, si leuiter ad finem à legislatore intentum conducit. Item leuis esse potest materia compatatione totius rei præceptæ: at secundùm se grauis, vt si habeas obligationem dandi eleemosynam millium aureorum, & 50. omittas: omissio 50. comparatione millium leuis est materia; at quia secundùm se & in ordine ad finem intentum, qui est subleuatio alienæ miseriæ, vel exercitatio pietatis, grauiter conducit: ea de causa grauis materia censetur: & peccatum mortale illius omissio. Econtra si obligationem ex præcepto, vel voto habeas recitandi coronam virginis, & decennarium duplex omittas, comparatione totius rei præceptæ grauis est materia, quia est tertia pars: at quia ad finem intentum, scilicet deuotionem excitandam, virginem colendam, non videtur grauiter conducere, sed solùm leuiter; peccatum solùm veniale erit illius omissio. Idémque censeo de tertia parte cuiuslibet horæ minoris. sic tenet Bonac. *disp.2.de peccat.q.3.punct.3.n.14.* Sanch. *n.5.* esto contrarium videatur sentire *n.18.*

PVNCTVM VIII.

An ex voluntate legislatoris peccatum mortale possit fieri veniale.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *In materia leui non potest legislator grauem obligationem imponere.*
3 *Limitant aliqui in sæculari Principe, secus in Ecclesiastico. Reiicitur tamen.*
4 *Ex intentione in legislatoris circa materiam grauem potest esse venialis obligatio.*

5 *Contra*

5 *Contraria sententia proponitur, & probatur.*
6 *Satisfit eius rationibus.*

1 CVm quodlibet peccatum mortale transgressio legis sit, & transgressio ex voluntate legislatoris pendeat: dubium est, an possit legislator efficere, vt materia de se grauis, & grauiter conducens ad finem præceptum, obliget solùm sub veniali culpa; & econtra, an possit materiam leuem, & leuiter fini præcepto condecentem, sub graui culpa imperare? v. g. ex motiuo temperantiæ imponit tibi ieiunium, ex motiuo religionis & spiritualis profectus imperat auditionem sacri: ieiunium enim & grauis materia est, & grauiter conducit fini à legislatore intento. Idem est de sacri auditione, poteritne solùm ad culpam venialem obligare? econtra verò verbum otiosum, mendacium leue, leuia iurta, & leuiter vitiuti opponuntur, poteritne obligare sub graui culpa, ne proferantur!

2 In hac re certum est, nullo modo posse legislatorem in materia leui obligationem grauem imponere, quantumvis vellit, & intendat; ita communis sententia. Suarez *lib.3. de legib. cap.25 n.2.* Vasquez 1.2. *tom.2. disp.158. cap.4. n.34.* Sanchez *lib.1. in Decal. cap.4. n.3* Valent 1.2. *disp.7. p.6. col.957.* Azor. *tom.1. lib 5. cap.6. q.5.* Salas *tom.2 quæst.71. tract 13. disp.2. sect. 11. n.30* & alij innumeri, quos superuacaneum est recensere. Ratio est, quia talis intentio, & obligatio esset iniqua, & iniusta: quid enim magis iniquum, & iniustum, quàm leuis præcepti transgressionem culpam grauem & pœnam æternam adiungere? Non igitur est concedenda superiori talis potestas.

3 Hanc assertionem iam tac Sayru, *in claui regia, lib 3. cap. 7. n 17* ad legislatorem sæcularem; & dicit Ecclesiasticum posse sub graui culpa rem leuem imperare. Quo i posset probari ex vsu religionum, in quibus res leues sub pœna excommunicationis prohibentur: & ex præcepto nostris primis parentibus imposito quod videbatur leuissimum, & ex *l.1. ff. de constitut. princ.* ibi, *quod principi placuit, legis habet vigorem.*

Sed reprobanda est hæc limitatio, quam probat Sanchez *supra.* & Suarez *n.7.* & tenens communis sententia: quia ratio facta tam de Principe sæculari, quàm Ecclesiastico probat: in vtroque enim grauitas materiæ delideratur, vt fundamentum necessarium grauis obligationis. Neque obstat vsus religionis, ibi enim si aliqua res leuis in virtute obedientiæ vel sub excommunicatione mandatur, credendum est ob aliquem finem grauem reddiram sit grauem, vt diximus de silentio seruando, de ingressu in cellas; secus verò quando omnino constaret leuem esse materiam: hoc modo explicanda est *Clement exiit de verborum sign. & cap. ex his, eodem tit. in 6.* dum dicunt verba præceptiua in regula sancti Francisci indicare obligationem sub mortali. Minus obstat præceptum nostris patribus impositum de abstinentia à cibo vetito, quæ licèt in se spectata videatur leuis: ad finem autem à Deo intentum grauissimarum fuit, siquidem erat præcepta in recognitionem diuinæ authoritatis, & humanæ subiectionis. Dictum verò legis primæ loquitur non de Principe Ecclesiastico, sed de sæculari, de quocunque tamen loquitur, intelligi debet seruata prudentia, & iustitia, quod enim Principi placet, rationabiliter, & iustè legis habet vigorem.

4 Rursus circa materiam grauem, an possit superior sub veniali obligare? Mihi probabilius multo est posse, & ita tenet & late probat Suarez *lib.3. de legib. cap.27. n.7.* Valent. 1.2. *disp.7. q.5. p.1. quæstiunc.2.* Castro *lib.1. de leg pœn. cap.5 documen.4. latim in principio, & cap.11. paulo post princip. in probatione 2.p. concl.* Thom. Sanchez *lib.1. de matrim. disp 9. n.6. & lib.6. in Decal. cap.4. n.25.* Nauart. *sum cap 23. num.49.* Ioan. sanch. *disp.15. n.16.* Salas *de legib. disp.10. sect 7. n.35.* Bonacina *disp. 1. de legib. quæst.1. punct. 7. §.4 n.23.* & valde probabile reputat Lessius *lib.2 cap.41. dub.9 num.96. § tertio,* & alij plures ab eisdem relati. Nam obligatio legis ex voluntate legislatoris est. Ergo si legislator non vult ad mortale obligare, lex obligare non potest, quia nequit extendi obligatio vltra mentem legislatoris, ex *l. si quis nec causam. & l. non omnis, ff. si certum petatur.*

Dices, superiorem habere intentiones repugnantes; ex vna parte vult obligare sua lege, (vt suppono,) siquidem obligat ad culpam venialem; ex alia parte non vult obligare ad mortale: hæ autem intentiones videntur repugnantes, & vna aliam excludere.

Respondeo huiusmodi intentiones repugnantes non esse: nam de ratione legis solùm est obligatio ad culpam; non verò obligatio ad mortale. Ergo intendens obligare, & nolens ad mortale non committit repugnantiam. Præterea hic modus obligandi in materia graui aliquando potest esse conueniens præcipuè in religionibus, vbi ne multiplicentur obligationes graues, & quia leues sufficiunt, possunt superiores præcipere aliqua grauia, v.g. vt Missa singulis diebus audiatur obligando sub veniali culpa, quæ indecentia in hac constitutione est, potest, quæ iniustitia aut quis excessus? Affirmandum ergo est hunc modum imperandi & possibilem esse & sæpè esse conuenientem, & ita dixit Suarez *illo cap. 27. numer. 12.* cum D. Thom. 2.2. *quæst.106. art.9. ad 1.* in aliquibus religionibus obseruati.

5 Verùm aduersùs hanc sententiam pugnat acriter Vasq. 1.2. *tom.2. disp.158. cap.3. n.17. & cap.4. à num.32.* probans in potestate legislatoris esse imponere præceptum: at illo posito non esse in eius voluntate obligationem coarctare, sed necessariò metiendam esse obligationem iuxta materiæ qualitatem. Idem tenet Bellarm. *tom.1 controu. part. 2. controu 5. de membr. Eccles. milit. lib 3. cap.11. in solut. ad pen.* Salmeron *tom.4. Euang. part 3. tract.12. §. differt autem.* Mexia *pragm. panis, conclus.1. n.11.* Victor. *relect. de potest. ciuili, n.19.* Aragon. 2.2. *quæst.62. art 3. col.1. §. secundò est aduertendum.* Salon. *quæst.77. art.1. controu.8. col.2 §. tertiò, quia non possunt.* Ochagauia *tract. vlt. de satisfact. sacram. quæst.1. n.7.* Zapata *tract. de iust. distrib. p. cap 3. fol 1 4* Reginald. *lib.15. à n.44.* B can. *tract. 3. cap.6. quæst 3. n.10.* & de legislatore sæculari, quòd non possit imperare sub culpa veniali, vel mortali, sed necessariò iuxta qualitatem materiæ debeat procedere, tenet Graffis 1.p. *decis. lib.2. cap.57 num.6.* Sotus *lib.1. de iust. q.6. art.4.* Salon. 2.2. *q.77. art.1. controu.4. §. tertiò, quia.*

Mouentur primò, quia voluntas superioris solùm requiritur ad imponendam obligationem: qualis autem obligatio sit, ex grauitate, vel leuitate rerum, quæ præcipiuntur debet sumi. Ergo non stat in voluntate superioris hanc obligationem extendere, vel coarctare. Et confirmo primò, peccatum esse veniale, vel mortale non pendet ex voluntate imperantis, sed ex ipsis rebus præceptis, quæ posito præcepto grauem, vel leuem deordinationem habent. Ergo pro voluntate superioris non potest fieri veniale, quod alias est mortale. Confirmo secundò, superior sua lege, & præcepto rem præceptam in aliqua virtute constituit, v. g. cùm imperat ieiunium in materia temperantiæ, & cum imperat iactum facere in materia religionis. Ergo hæc omittens, si grauia sunt, grauiter lædit virtutem. Ergo non potest venialiter tantum peccare. Secundò lex diuina, & naturalis obligare non potest sub culpa veniali in materia graui. Ergo neque lex humana. Tertiò non potest legislator ad culpam mortalem obligare in materia leui, quia est irrationabilis & iniusta talis obligatio: sed etiam est irrationabilis, & iniusta obligatio leuis in materia graui, siquidem non proportionatur materiæ. Ergo. Quartò obligatio est quasi effectus consecutus ad legem, ideo enim subditi legibus superioris obligantur, quia leges legitimæ sunt, & validæ: sed effectus consecutus ex causa naturali impediri non potest. Ergo neque potest impediri obligatio, posita lege. Ergo neque obligatio grauis, posita lege de re graui. Quintò si votum, vel iutamentum facias de re graui, teneris sub culpa graui adimplere, quantumvis te voueris obligare sub culpa veniali. Ergo similiter teneris obedire sub mortali legè à superiore lata de re grauiter, etsi ipse velit tantum sub veniali. Sexò in sacramento pœnitentiæ pœnitens tenetur sub mortali pœnitentiam grauem pro grauibus peccatis implere, etsi Confessarius dicat se velle ad venialem tantum culpam obligare. Ergo etiamsi legislator velit ad veniale subditum obligare, ob igab tur ad mortale.

6 Verùm hæ rationes non obstant, quominus tenenda firmiter sit nostra sententia.

Ad primum dico, voluntatem superioris non solùm requiri ad imponendam obligationem, ed ad qualitatem illius: quando autem ipse superior voluntatem non coarctat, censetur velle obligare iuxta materiæ qualitatem: & tunc ex grauitate, vel leuitate materiæ pensanda est obligatio. Ad confirmationem primam fateor peccatum veniale à mortali non distingui ex voluntate legislatoris immediatè, sed ex ipsis rebus imperatis, distinguitur tamen mediatè, quatenus voluntas legislatoris intendentis ad solum veniale obligare facit, vt res imperata, etsi grauis sit, non grauiter lædat legem, neque grauem deordinationem habeat. Ad confirmationem secundam admitto antecedens. & nego consequentiam, non enim grauiter lædituv virtus, cuius omissio non est grauis præcepto prohibita.

Ad secundum argumentum concedo libenter legem naturalem obligare non posse in materia grauis ad culpam leuem, secùs verò lex positiua, diuina vel humana. Et ratio differentiæ est, quia obligatio legis naturalis ex ipsis rebus, & deordinatione, quam habent immutabilem cum recta ratione, oritur: at obligatio legis positiuæ cùm auferri omnino possit pro voluntate legislatoris potest etiam pro eadem voluntate limitari.

Ad tertium concedo non posse legislatorem ad culpam mortalem obligare in materia leui: nego tamen non posse in materia grauis non obligare ad culpam mortalem, quia prior voluntas est iniusta, & iniuriosa subdito, non verò secunda, esto aliquando fuerit imprudens: magis enim requiritur ad imponendam obligationem, quàm ad illam minuendam, ad obligationem enim imponendam requiritur necessariò vt limites potestatis non excedat superior, ne subdito iniuriosus fiat: ad tollendam obligationem, vel minuendam, sufficit potestas superioris, quia inde nulla iniuria subdito prouenit.

Ad quartum admitto obligationem subditi obseruandi legem esse quasi effectum legis: nego tamen hunc effectum coarctati non posse pro voluntate legislatoris: legislator enim

ferre

ferre potest legem obligantem, secundum totum quod potest vel solùm obligantem leuiter, & secundùm minorem obligationem, quam potest imponere

Ad quintum negari posset consequentia; posito enim voto, & iuramento, non pendet ex voluntate vouentis, & iurantis obligatio, sed ex iure acquisito Dei, ac proinde non mirum si vouens, vel iurans non possit se ad venialem culpam obligare in materia graui; secus vero possit legislator, cuius voluntate sicuti potest tolli obligatio, potest & diminui. Secundò respondeo negando vouentem non posse se ad venialem culpam in materia graui obligare, quia sicut omnis obligatio à sua voluntate ortum habuit, ita potuit ortum habere limitato modo, & non secundùm omnem materiæ capacitatem, & ita docet Th. Sanchez *lib.1.de matrim.disp.9.num.6.* Secus dicendum existimo de iuramento, in quo Deum in testem, & fideiussorem rei promissæ adducis: in hoc enim non potes limitare obligationem ad veniale, si materia grauis est; quia non pendet à tua voluntate obligatio implendi promissum, Nam etiamsi ab initio haberes animum non implendi; vel non te obligandi, si tamen iuras, debes implere.

Ad sextum respondeo primò negando antecedens, quod negat Suarez *tom.4.de pœnitent.disp.38.sect.7.n.5.* Medina *c.de confess.tract.2.quæst.48.* Diximus namque pro voluntate Confessoris coarctari posse obligationem pœnitentiæ, quia est quædam lex, & præceptum: & conditione legis & præcepti humani sortiri debet. Secundò respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio diuersitatis, quia Confessarius non imponit nomine proprio satisfactionem, sed nomine Christi & vices illius gerens: Christus autem non præsumitur velle grauem satisfactionem leui obligatione adstringere. Ergo. Item pœnitens non obligatur satisfactionem exequi virtute solius Præcepti à Confessario impositi, sed etiam virtute sacramenti recepti, ne sacramentum imperfectum relinquat; hæc autem obligatio si materia grauis est, non videtur esse posse venialis. & ita tenet Coninch. *de sacram. disp.10.de pœnit.dub.8. n.65.* Bonacina *disp.5.de sacram pœnit.q.5.sect.3.p.4.n.4.fin.* Ioann. Sanchez *disp.15.select.num.16.* Ochagan. *tract. de satisfact.q.8.n.7* & alij.

Punctum IX.

Quibus modis veniale peccatum transeat in mortale.

Multipliciter hoc contingit. Primò si vltimus finis in peccato veniali constituatur, vel ei mortalis sit adiunctus. Secundò ratione contempus. Tertiò si occasio, & periculum proximum sit incidendi in mortale. Quartò si sæpe multiplicetur. Quinto si proximum scandalizet, de his omnibus sigillatim est dicendum

§. I.

Qua ratione peccatum veniale in mortale transeat ratione finis.

1 *Si finis est mortalis, mortale est.*
2 *Si finis est venialis, & medium mortale, peccatum est mortale.*
3 *Distinctio Suarez, & Sanchez non admittitur.*
4 *Sufficit explicare in confessione malitiam mortalis medij, tacito fine veniali.*

1 Certum est apud omnes peccatum esse mortale, si quis ex affectu fornicationis mentiatur, vel aliud veniale committat, quia habet affectum & voluntatem peccandi mortaliter: at quia huiusmodi affectus extrinsecus est, & peccatum veniale, quod vt medium assumitur, non immutat; ideo declarato in confessione affectu, veniale peccatum declarari non est necesse, docet Sanch. *lib.1.in Decal.cap.5.num.7.* Reginald. *lib. 6.num.129.* Bonacina *de pœnit.disp.5.quæst.5.sect.2.p.2. diff.3. n.27.§ decimo octauo.*

2 Econtra si ob studium, vel iactantiam, vel alium vanum finem, omittas sacrum, fornicetis vel occidas, videris non solum peccatum fornicationis, vel homicidij committere, sed etiam iactantiæ grauis necessario in confessione explicandæ. Probo quia amorem illius obiecti creati præfers amicitiæ diuinæ: siquidem ob illius consecutionem nihil pendes peccare mortaliter. Ergo talis amor inordinatus est: ergo non solum peccas peccato fornicationis, quod ob illius consecutionem admittis, sed etiam alio speciali peccato; & confirmo, qui furatur, vt formicetur, magis est honestus, quam fur: quia malitia potius ex fine, quam ex mediis desumitur. Ergo qui ob studium vel iactantiam, vel alium vanum finem, sacrum omittit, fornicatur, aut occidit, magis est censendus curiosus, vanus, aut superbus, quam sacrilegus, intemperans, vel iniustus. Ergo magis ex amote finis, quam ex amore mediorum debet malitia desumi,

3 In hac re Suar. *4.tom.in 3 disp.22.sect.4.n.11.* & ex illo Thom. Sanch. *lib.1.in Decal.cap.5.n.15.* affirmant dupliciter ex fine veniali re operari posse. Primo ex vehementi, & inordinato ad illum affectu. Secundò ex tua libertate, & facilitate. Si primo modo operaris, debes (inquiunt) circunstantiam finis fateri: secus si secundo modo. Probant priorem partem, eo quod veniale efficiatur mortale, quoties in eius obiecto vltimus finis constituitur. Secundum probant; quia tota malitia in præcepti omissione consistit, atque ex ea in finem redundat: quare explicata omissionis malitia tota culpa explicatur.

4 Fateor tamen hanc distinctionem non percipere, non enim intelligere possum in quo vehemens, & inordinatus ille affectus consistit: quia non consistere potest in aliqua graduum intensione, hæc enim de peccato veniali nunquam mortale constituit & ad præsens institutum esse omnino talem intentionem impertinentem, tradit ipse Sanchez *supra n.140.* Ergo solum consistere potest in eo quod ex eius amore non dubites peccatum mortale committere: satis enim inordinatè procedis; & nescio quomodo possit esse maior inordinatio. Ergo vel dicendum est circunstantiam finis venialis semper fatendam esse, vt probant rationes *n.3.* allatæ; vel nunquam esse necessariò fatendam, quod probabilius existimo, sed sufficere explicare malitiam medij assumpti: ita videtur sentire Bonacina *disp.2. de peccat.q.3.p.3.num.2.* vbi eodem modo loquitur quando peccato veniali finis mortalis adiungitur: ac quando fini veniali mortalis electio copulatur, & in materia de pœnitentia loco citato de vtroque casu dicit non esse necessarium in confessione fateri malitiam venialis, sed mortalis malitia declarata satis esse: idem tenet expressè Azor *tom.1.lib. 4. instit. mor. cap.3. quæst.7.* fine vlla distinctione. Ratio est efficacissima: nam vel ille affectus, qui est causa amplectendi peccatum mortale, versatur circa obiectum bonum, vel indifferens, vel malum: si circa obiectum bonum, vel indifferens, nullam inde recipit malitiam. Ergo tota malitia est ex electione medii. Ergo declarata tali electione in confessione; manifestissimè tota malitia declaratur: si vero versatur circa obiectum malum, clarum est declarari debere, si graue sit; secus si solum venialiter delinquit. Et confirmo si ex affectu vehementi, & inordinato studendi vel equitandi vel furandi leuem quantitatem sacrum omitteres? logo an talis affectus sit irreligiosus, sacrilegio distincto ab omissione sacri, vel non? Dici non potes esse sacrilegum sacrilegio distinctum; cum equitatio vel studium, vel furtum ad religionem nullo modo pertineant: & alias cum aliquis furaretur rem grauem, vt fornicaretur, non solum in furto, sed etiam in fornicatione duplex esset malitia mortalis, altera iniustitiæ, altera intemperantiæ; quod certe est inauditum: non enim multiplicari debent peccata absque necessitate. Ergo dicendum est affectum finis solùm esse malum, vel ex malitia propria, vel denominatiuè ab electione. Malitia autem propria esse non potest mortalis; cum circa rem bonam, vel indifferentem, vel leviter malam versetur, vt suppono. Ergo solum malitia medij est declaranda in confessione necessario. & non malitia finis venialis.

Neque obstat quod dicit D. Thom. *1.2.q.88. art.5* ab omnibus receptus, veniale transire in mortale quando in eo vltimus finis constituitur: concedo enim transire in mortale; sed non malitia distincta ab eo ratione cuius transit.

§. II.

An ratione contemptus veniale transeat in mortale.

1 *Transgressio legis contemptus est, & qua ratione contingat.*
2 *Si iungitur transgressioni legis, duplex peccatum facit.*
3 *In qua specie peccati comptus sit.*
4 *Circa præceptum, & consilia versatur contemptus.*
5 *An possit dari contemptus formalis, qui soli peccatii veniale sit; proponitur ratio dubitandi, cui assentiunt plures Doctores*
6 *Resoluitur contemptum formalè semper esse mortale peccatii.*

1 Certum est quamlibet legis transgressionem siue mortalem, siue venialem, esse aliquem contemptum; contemnit enim legem, qui delinquit in legem: postponit enim eius obseruantiam propriæ voluntati, & vilitati. At hic contemptus vocatur materialis, quia in ipsa materia, & opere peccaminoso imbibitur & quia non habet malitiam distinctam ab ipsa legis transgressione sed per omnes transgressiones vagatur, vt bene dixit D. Thom. ab omnibus receptus *in 4.disp.9. art.3. quæstiunc.3.* De huiusmodi contemptu non loquimur in præsenti, cum ratione huius peccatum veniale non transeat in mortale, sed immutatum perseuerat. Alius est contempus formalis, de quo in præsenti hic procedit ex intentione formali, despiciendi aliquam personam eiusve præcepta, & consilia

Hic

Hic autem contemptus, vt bene dixit Suar. *lib. 3. de legib. cap. 8. n. 15.* potest esse in intellectu, & in voluntate in intellectu est, quando sine vllo fundamento, & ratione iudicatur res aliqua, vel persona minori æstimatione digna: quam par est: quia actus si circa Deum versetur, erit blasphemus: si circa homines erit iudicium temerarium, cuius grauitas ex grauitate obiecti metienda est. At ad peccatum contemptus hic error intellectus non requiritur: in voluntate autem est contemptus, si velis personã aliquam, vel eius præcepta, & consilia, pro nihilo habere: hanc voluntatem subsequitur opus, quo intendis personam illam vel eius præcepta & consilia ostendere parũ æstimari debere.

2 Ex hac doctrina infertur primò contemptum legis esse speciale peccatum distinctum ab illius transgressione: ac proinde esse necessario explicandũ, colligitur ex D. Th. communiter recepto 2. 2. *q. 186. artic. 9.* v. g. si omittas sacrum die festo ex contemptu legis, duplex peccatum committis, & omissione sacri debiti, & contemptum præcepti. Probo, quia violans ex contemptu legem non solum peccas peccato contratio legis violatæ: sed etiam peccas, quia ex contemptu illam violas. Nam si hic contemptus, etiam sine voluntate legem transgrediendi adesset, quis dubitat peccatum graue fore. Ergo ex eo quòd trãsgressioni legis iungatur, non amittit malitiam. Neque potest malitiam transgressionis habere, cum indifferens sit iungi cuilibet legis transgressioni, ita tradit Valent. 1, 2. *disput. 7. q. 6. punct. 6. casu. 1.* Th. Sanch. *lib. 1. in decalog. c. 5. n. 6.* Bonac. *disp. 2. de peccat. q. 3. punct. 5. n. 16.*

3 Sed inquires, in qua specie peccati contemptus sit?

Respondeo si circa Deum, & eius præcepta, & consilia contingat peccatum erit contra religionem; religio enim Dei te obligat debitum cultum, & honorem Deo exhibere, & consequenter illam non despicere: si circa parentes contemptus sit, erit peccatum contra pietatem eadem ratione, pietas enim virtus est obligans reuereri parentes. & consanguineos? si circa Prælatos, & superiores, erit aduersùs obseruantiam; & obedientiam illis debitam: nullo tamen modo est formaliter contra obedientiam, potest enim despici superior, quin eius præcepta despiciantur. Quare inobedientia formalis, non est formalis contemptus, sed aliquando contemptum præsuponit, aliquando non: enim nascatur ex superioris despectu, & abiecta illius æstimatione, vt regulariter solet, contemptum supponit: si tamen ex indignatione illius, præsuponit odium si ex propria æstimatione, & arrogantia, arguit superbiam: semper enim inobediens formaliter habet aliquod ex his motiuis: nam præcisè ob inobedientiam moueri non potest: nemo enim intendens ad malum operatur. Quod si contemptus versetur circa alias personas, minoris, quam par est illas æstimando, est actus iniustitiæ, ex iustitia enim cuilibet debetur reuerentia, honor, & æstimatio iuxta eius qualitatem: si tamen velis illum aliter tractare, iniuriam illi irrogas.

4 Infertur secundo contemptum non solum versari posse circa præceptas, sed etiam circa consilia: hæc enim contemni possunt, vt vana & inutilia. Quod si ita contemnatur, quis dubitat, peccatum cõmitti; & ita tradit Suar. *lib. 3. de legib. c. 28. n. 13.* Azor. *tom. 1. inst. moral. lib. 12. c. 13. q. 1.* Thom. Sanch. *lib. 6. in Decal. cap. 1. n. 3 & 4.* Suar. *de legib. lib. 3. cap. 28. in fine.* Bonac. *su pra, n. 13.* Ex quo fit latius patere contemptum, quam inobedientiam formalem, cùm hæc solum sit circa præcepta: contemptus esse potest circa consilia & circa personam, vt tenent supradicti Doctores.

5 Difficultas præcipua est, an possit dari contemptus formalis, qui ioium veniale peccatum sit.

Ratio dubitandi est, quia potest contemptus versari circa materiam leuem: potes enim contemnere legislatorem, eiúsque præcepta non absolutè, sed quatenus sunt in hac materia leui v. g. in silentio seruando: sed tunc contemptus non videtur grauis, sed leuis leuem enim iniuriam videris legislatori irrogare leuia eius præcepta contemnens, grauia æstimans.

Propter hanc rationem plures Doctores affirmant dari posse peccatum veniale contemptus, sicut & inobedientiæ formalis, si præceptum superioris contemnas, non absolutè, sed quatenus est in materia leuitenet Caietanus *summ. verb. contemptus vers. aduerte hic, ibi* Armilla *num. 3.* Bartholom. de Medina 1. 2. *quæst. 88. artic. 4 fine.* Valent. 1. 2. *disput. 7. quæst. 5. punct. 5, 6. 10 1. casu. & 2. 2. disput. 8. quæst. 3. punct. 3. vers. caterum,* consentit Leonardus Lessius *lib. 2. de iustit. c. 46. d. 6. n. 45. & 46.* loquens expressè non solum de legislatore humano sed etiam diuino: & affirmans, si nolis illis parere in rebus minimis, vt ostendas eorum minima præcepta te parui facere, non esse mortale: consentit Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 5. n. 11. & 13. fin.* in legislatore humano secus in diuino.

6 Dico igitur primò formalem contemptum Dei seu, de Deo indignam æstimationem habere, aut illam aliquo signo ostendere, semper esse mortale; continet enim tacitam blasphemiam: in hoc omnes conueniunt, Suar. *n. 23* Bonac. *disp. 2. de pecc. quæst. 1. p. 5. numer 10.* Salas *de legib. disput. 10. sect. 8. numer. 38.* Idem est, si, nolis Deo in re leui obedire, ne illum solatio afficias vère eius beneplacitum facias: est enim act us odij, grauisque iniuria & ostendis satis animum deprauatum. sic, Ioann. Sanc. *disput. 7. sect. num. 13.* Suar. *lib. 3. cap. 28 numer. 23.*

Dico secundò, formalis contemptus diuini præcepti etiam leuissimi, & cuiuscuis consilij est semper mortale, Th. Sanch. *supra n. 11 fine.* Ratio est, quia tacitè ipsum Deum despicis, cuius præcepta consiliáve contemnis. Item si præcepta diuina, & consilia cõtemnis, quia vana, & inutilia, nemini esse potest dubium esse grauissimum peccatum, vt ipsemet Leonardus fatetur. Suar. *lib. 3. de legib c. 28. n. 22.* sed non videtur esse posse circa illa alius formalis contemptus. Dicere namq; te illa contemnere; eo quod vis ostendere te illa parui facere, non satisfacit. Rogo enim in quo stat te velle ostendere, parui facere præcepta diuina leuissima, seu consilia. Non enim cosistit in eo quod illa transgrediaris; quia velle ostendere te transgredi præceptum diuinum non est contemptus formalis alias quoties te laudas de peccato commisso, vel vis peccatum committere in præsentia aliquorum, dicereris præcepta diuina formaliter contemnere, quod non est concedendum. Neque etiam stare potest in eo quod velis ostendere præcepta illa leuia necessaria non esse ad salutem, & multo minus consilia: nam hoc est verissimum, & in hac ostensione contemptus esse non potest: contemptus enim non est, quoties est vera rei æstimatio. Restat ergo, vt contemnens præcepta, vel consilia diuina, illa contemnas vt vana & inutila. vel saltem vt minus vtila minusque conuenientia, quam de facto sunt: sed hoc, meo iudicio, continet tacitam blasphemiam, derogat enim æstimationi debitæ præcepti diuinis, & consiliis. Ergo est peccatum mortale.

Dico tertio contemptus legislatoris humani, quatenus legislator est seu violatio cuiuscumque legis præcepti, & consilij ipsius, ex tali contemptu semper reputo esse Peccatum mortale, non solum in graui materia, vt ferè omnes dicunt, sed etiam in leui. Ratio est, quia esse rem leuem quæ tibi imperata est non obstat quominus tibi imperetur ex eadem potestate; qua imperatur res grauis. Ergo si ex contemptu huius potestatis præceptum leue violas ita grauiter peccas, ac si violares præceptum graue. Item potestas imperandi tibi rem leuem, à Deo dimanat, sicuti dimanat potestas imperandi rem grauem: Ergo cùm illam contemnis: bonum ipsius Dei contemnis. Ergo Deo irrogas iniuriam; tacitè; enim Deum temnis temnendo eius potestatem; hac enim ratione dixit Christus Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* ita Bonacina *n. 10,* Suarez *n. 24.* & in hoc sensu explicati potest, quod dixit Augustinus relatus *in cap. vnum ora rium. distinct. 25. §. hinc. autem* nullum scilicet esse peccatum vẽniale, quod non fiat mortale si placet, quando placet, inquam ex legis contemptu? sic explicat Sanchez *lib. 1. cap. 5. num. 16.* vel quando placet ex contemptu Dei vt expliear. Suarez *num. 23. in fin.* Verum si superior tẽtatur non quatenus superior est sed quatenus est infimæ sortis, indoctus inprudens & ex huiusmodi contemptu nolis ei obedire in re leui, non erit peccatum mortale, quia tunc non contemnitur formaliter eius potestas, contemnitur enim eius persona ob defectus quos habet, potest ergo huiusmodi contemptus venialis esse, sicut & murmuratio, & detractio. Item si ex indignatione leui, & prauo aliquo affectu, erga superiorem nolis illi obedire in re leui, non est mortalis talis inobedientia neque talis indignatio, & prauus affectus charitatem grauiter lædit, vt tenet Lessius *n. 46.* Sanchez *n. 12,* Bonacina *n. 13.* Ergo neque etiam supradictus contemptus superioris lædit grauiter reuerentiam illi debitam, & ita tenet Sanchez *in sum. lib. 1, cap. 5 num. 8. 12. & 13.* Suarez. *de legib. lib. 3. cap. 28. num. 24* Lessius *n. 46.* Bonacina *num. 10. & 12.* Castro *lib. 1. de leg. pœnal cap. 5. conclus. 2.* Ioan. Sanchez *disp. 7. select. num. 13.*

Ex qua doctrina infert Bonacina *num. 11.* excusari à mortali clericos seminarii vel aliorum collegiorum, nolentes obedire suis præfectis, ex quodam ipsorum contemptus, quia tales præfecti veram potestatem non habent, nec verè superiores sunt, & sic potius videntur contemni: vt particulares homines ob aliquas ipsorum imperfectiones, quam vt superiores

Dico vltimo contemnere alias personas, quæ superiores non sunt aliquando est mortale, aliquando veniale pro materiæ grauitate, vel leuitate cum enim peccatum hoc iniustitiæ sit, recipit magis, & minus colligitur ex doctoribus supra relatis.

§. III.

An peccatum veniale fieri possit mortale ratione periculi.

1 *Esse peccatum mortale, si sit occasio proxima illius.*
2 *Quod sit periculum proximum peccandi.*
3 *Proponitur triplex agitanda quæstio.*
4 *Propositum committendi omnia venialia esse mortale.*
5 *Resolvitur supradicta sententia.*
6 *Soluitur fundamentum num. 4. positum.*
7 *Qui dicant non esse licitum ob illam causam te periculo peccandi exponere, & quomodo probent.*
8 *Exponitur quomodo liceat te periculo pecandi exponere.*
9 *Soluitur fundamentum. num. 7. adductum.*

10 *Quid dicendum de accessu ad prædicandum Euangelium in fidelibus, & conuersionem meretricibus cum periculo peccandi.*

11 *Infertur parentem posse alere filios ex concubina domi retenta chirurgum mederi verenda fœminæ, custodam carceris ministrare cibaria fœminæ incarceratæ.*

12 *Neque filius familias tenetur patris domum deserere, neque scriba officium relinquere.*

13 *Item parochus non debet officium parochi deserere.*

14 *Quid de domino, cui debet concubina centum aureos*

15 *Absoluendum sæpè esse qui est in occasione proxima peccãdi si proponit non peccare, affirmauit Ioan. Sanch. & refellitur.*

16 *Si cessat periculum, tametsi non cesset occasio, absolui potest.*

17 *Si non tenetur pœnitens occasionem deserere, absolui potest.*

18 *Si tamen tenetur, non debet Confessarius absoluere quin prius pœnitens occasionem fugiat, tametsi semel, vel iterum possit.*

19 *Quæ dicta sunt procedunt tam in vero peccatore, quam in eo qui sic reputatur.*

1 COnstat apud omnes non solum peccatum veniale, sed etiam rem de se indifferentem fieri mortalem; si occasio mortalis, & proxima tibi sit incidendi in mortale. Ratio est manifesta, quia eodem præcepto, quo teneris peccatum mortale non admittere, teneris & proximum illius periculum vitare, quia si non cui as, cum possis, conuinceris sanè amare peccatum illud, cuius amas periculum. Suarez *tom. 5. in 3. p. disp. 18. sect. 3. num. 16.* Ex quo fit te obligatum esse in confessione manifestare peccatum cum omnibus suis circunstantiis cuius periculo te exposuisti: sic Alcozer *sum. c. 20. fol. 74* Th. Sanch. *lib in Decal. c. 8. n. 4.*

2 Illud autem dicitur periculum proximum, & mortale peccandi, quod frequenter ad peccatum inducit, vel attenta tua fragilitate te in peccatum inflectit, & passim sese offert: sic. Suarez *4. tom. in 3. p. disp. 32. sect. 2. ad finem.* Nauar. *sum. c. 3. n* Thom, Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 8. n. 1* Neque ad hanc occasionem, & periculum proximum requiritur domi concubinam habere; si alibi habeas pro tua voluntate, liberque tibi sit aditus ad illam, ac si tecum habitaret, sicut lenones solent efficere, vt liberius absque metu iudicis concubinariam vitam transigant. sic Ioan. Sanch. *disp. 10. select. n. 3.* Neque necesse est, peccatum esse opere consummatum, sufficit esse solum in voluntate vt teneatis occasionem illius vitare, quia iam illud est peccatum mortale: quare si domi retines fœminam, ex cuius præsentia moueris illam lasciuè desiderare; ab eius consortio te debes separare, sic Graffis *1. p. decis. lib. 1. cap 26. nu. 16.* Nauar. *in sum. c. 3. n 23.* Chapiau. *tr. de casib. reseruat. in examine confessar. fol. 386.* Ioan. Sanch. *n. 13.*

Dixi si te frequenter ad peccatum inducit; nam si semel aut iterum peccasti, pluries verò restitisti, non videtur occasio proxima, & mortalis peccati: sic Ioan. Sanchez *disp. 10. select. num. 17.* cum Anton. Fernand. *in instruct. confessar. document. 6. num. 1. fol. 26.* & colligitur ex Nauarr. *sum. cap. 4. n. 42. vers. de nono*, vbi requirit ad hoc vt tactus dicatur peccatum mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatis.

3 Triplex est pro intelligentia huius materiæ tranctanda quæstio. Prima, an sit occasio proxima peccandi mortaliter, propositum committendi quodcumque veniale; quod se tibi vtile obtulerit Secunda, an ita malum sit te exponere periculo peccandi, mortaliter, vt nulla ratione honestari possit. Tertia, an existens in periculo peccandi, ex eo quod proponat non peccare, quin se tali periculo remoueat, possit, & debeat absolui.

4 Circa primam quæstionem Thom. Sanchez *lib. 1. in Decal. c. 5. n. 4.* & Bonac. *disp. 2. de pecc. q. 3. p. 5. n. 17.* affirmant propositum committendi omnia venialia, quæ se tibi obtulerint, esse peccatum mortale. Mouentur, quia peccata venialia ad mortale disponunt, vt tradit. S. Thom, ab omnibus receptu 12. *qu. 83. art. 3.* & colligitur ex Ecclesiast 28. *Qui spernit modica paulatim decidet.* Ergo qui illa vult committere, in manifestum periculum committendi mortale se exponit: ergo peccat mortaliter. Additque Sanchez non solum propositum generale committendi omnia venialia, quæ se tibi obtulerint, mortale esse sed etiam propositum committendi omnia venialia in materia periculosa, vt luxuriæ: nam si in hac materia habeas propositum admittendi confabulationes aspectus, tactus quoties solum venialia fuerint, peccas (inquit) mortaliter, eo quod certum sit libidinis mortalis periculum sit.

5 Verum supradicta sententia mihi semper difficilis apparuit. Fateor namque habentem longo tempore propositum cõmittendi venialia quæcumq; merito timere posse esse à Deo desperandum. & relinquendum in mortale incidere: at ex vitalis propositi, præcipuè si longo tempore in illo non perseuerat, non credo esse in peccato mortali. Moueor primo, quia peccata venialia, etsi ad mortale disponant, non disponunt proximè, & mortaliter, sed remotè, cum sæpè videamus homines, qui de fugiendis venialibus nihil curant, mortale non committere. Ergo venialia de se non sunt dispositio proxima mortalis. Ratio est, quia licet venialia peccata animum labefactent, & charitatem refrigerent, hominemque in interitum adducant: at propositum non committendi mortale exercitiumve operum pietatis, & religionis detinent, firmumque reddunt animum, ne corruat; quod enim ex vna parte deperditur, alia via reparatur. Secundò propositum faciendi venialia, ideo esse potest peccatum mortale, quia est propositum periculi, & occasionis proximæ committendi mortale? sed hac ratione esse non potest. Ergo ex nullo capite esse potest mortale. Probo minorem. Vel illud mortale periculum, & occasio proxima committendi mortale consistit in omnibus venialibus simul sumptis, vel in aliquibus; Non in aliquibus tantum: aliàs propositum committendi aliqua venialia in qualibet materia diceretur esse propositum committendi mortale, quod est plusquam falsum: præterquam quod signari non possit, quæ venialia hæc debeant esse. Neque etiam consistere potest hoc periculum in omnibus venialibus simul sumptis, cum nunquam dari possit casus, in quo hæc committantur. Ergo propositum illa committendi, non est propositum alicuius periculi, & occasionis moralis, quæ de facto esse possit. Tertio ex opposita sententia sequeretur quemlibet obligatum esse sub graui peccato vitare aliqua venialia, nam si omnia sunt occasio proxima mortale committendi, & quilibet tenetur non se exponere occasioni proximæ committendi mortale, efficitur teneri peccata aliqua vitare. Rogo ergo, quot, & quæ hæc sint. Certè signari non poterunt. Item nostra salus non consisteret solum in obseruatione præceptorum obligantium sub mortali, sed etiam in obseruatione præceptorum obligantium sub veniali. siquidem vitatio venialium, ad vitationem mortalis necessario requiritur. Tandem tenetur quia ad contritionem habendam, non solùm conteri de mortalibus, sed etiam de venialibus, vtpote illorum dispositionibus proximis quæ certè concedi non debent? sed potius concedendum est propositum non vitandi venialia compati posse cum proposito firmo non admittendi mortale.

6 Ex his solutum manet argumentum adductum in fauorem Thomæ Sanchez. Fateor namque propositum committendi venialia disponere ad mortalia, sicut & quodlibet aliud veniale disponit. Non enim dubium est veniale ex indeliberatione ad mortale deliberatum disponere, & veniale ex parui tate materiæ, ad graue eiusdem, futtum enim leue disponit ad furtum graue; sed non quia veniale disponit ad mortale, te constituit in magno, & aperto vel probabili periculo illius, ac proinde non efficitur mortale ratione periculi præuisi, vt optimè notauit Salas *1. 2. tom. 2. quæst. 83 tractat. 13. disputat. 16. sect. 23. num. 67. fine.* Quare solum propositum committendi illa venialia, quæ occasiones proximæ fuerint mortalis peccari, erit mortale, vel propositum committendi illa venialia, quæ simul sumpta mortale constituunt, vt si proponas multa furta committere in parua quantitate, licet enim quodlibet furtum per se leue sit: coniunctum cum aliis non leue, sed graue est vt statim dicemus. Extra huiusmodi casus propositum committendi venialia, non est peccatum mortale, vt tenet Salas. *disputat. 19 sectione 25. numer. 8* g. §. *sed auctores*.

7 De secunda quæstione non desunt Doctores, qui affirment ob nullam causam temporalem, licitum esse te exponere certo, vel probabili periculo peccandi, docet Lorca *2. 2. sect. 3. disp. 28 num. 9.* Affirmans ob bonum spirituale proximi non licere tibi exponere tali periculo. Graffi. *in decisionib. lib. 1. cap.* 28. Ludouicus Lopez. *1. part. instruct. cap. 21 §. ad secundam rationem. & cap. 22. §. tertium notabile. & corollario vltim.* & alij. Mouentur, quia bona spiritualia, cuilibet temporali bono præferenda sunt. Ergo præferendum est periculum lapsus cuiliber alio bono. Ergo ob conseruationem famæ propriæ, vel alienæ non poteris te exponere peccandi periculo. Item si tua & alterius salus periclitatur, non erit legitimus ordo Charitatis si tuam deseras & alienam respicias: deseris autem, si ob vitandum alterius peccatum te peccato exponas. Ergo non erit tibi licita talis expositio.

8 Nihilominus communi veraque sententia docet licitum esse ob grauem, honestamque causam te periculo peccandi exponere, vel si iam expositus es, periculum non deserere docet Nauarrus *sum. cap. 3. n. 14.* Suarez *4. tom. disp. 32. sect. 2. circa finem.* Thom. Sanchez. *lib. 1. in Decalog. cap. 8. num.* Emanuel Saa *verbo peccatum, num 6.* Salas *1. 2. quæst 6. artic. 6. tractat. 3. disput. 3. sect. 1. num. 31. §. inferunt aliqui circa finem.* Basilius de Leon *lib. 5. de matrim cap. 35. num. 4.* Ioannes Sanchez innumeros referens & videtur expresse tradi *in cap. consultationi, de frigidis* vbi permittuntur coniuges, quorum matrimonium ob impotentiam est irritum simul habitare vt fratres. At constat aperte ex tali cohabitatione periculum tactus necessariò esse. Ergo ob rationem vrgentem scilicet, ne detur

scanda

scandalum periculum peccati permittitur. Ratio huius conclusionis est manifesta : quia periculum peccati , non est peccatum formaliter , sed solùm occasio illius. Ergo potest aliqua ratione honestati. Item in tantum periculum peccati , peccatum est , in quantum est tibi integrè voluntarium , seu in quantum censeris illud gratis amare : at si vrgente aliqua occasione illud suscipis, non tam dici potes amare periculum , quam illud subire, prout egregiè docuit Basil. *in constituit. monast. c. 4. pag.* 489. vbi inquit, qui vrgente aliqua causa , & necessitate se periculo obiecit , vel permittit se esse in illo , cùm tamen aliàs nollet , non tam dicitur amare periculum , quàm inuitus illud subire , & ideo magis prouidebit Deus ne in illo pereat.

9 Neque obstat ratio in contrarium adducta. Fatemur namque bona spiritualia cuilibet temporali bono præferenda esse, non tamen inde sequi vitationem periculi peccati præferendam esse cuilibet alia damno temporali certo , quia periculum peccati non est peccatum in se , nisi quatenus sine necessitate amatur, neque etiam inducit necessitatio peccatum : at aliud damnum temporale est certum, & inuitabile , vt supponimus. Ergo hoc est præferendum illi.

Ad secundum respondeo , si salus alterius , æquè ac tua periclitatur, concedo, te non teneri tuam periculo exponere. At si alterius salus necessario periclitatur , tua verò solùm contingenter , vt contingit , quando infans existens apud infideles moriturus est sine Baptismo , si tu non accedis : at si accedis, timere potes subuersionem ; existimo certè non solùm te posse, sed etiam debere te illi periculo exponere ob infantis salutem. Non enim infans spoliari debet iure suo , quod habet ad Baptismum ob infidelium malitiam , vel fragilitatem baptizaturi : & ità tenet Bannes 2. 2. *quæst. 26. artic. 5. §. & si quæras* Azor. 1. *tom. lib. 12. cap. 4. ante finem.* Valentia *tom. 3. disput. 3. quæst. 4. fol. 658.* Suarez *de charitate , disput. 9. sect. 2. num. 3.* plures refrens Ioan. Sanchez *disp. 10. selectar. num. 9.* Neque obstat locus ille Christi Domini Matth. 16. Marc. 8. Lucæ 9. *Quid prodest homini , si vniuersum mundum lucretur , animæ verò suæ detrimentum patiatur : aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Non enim sensus huius loci est , nihil prodesse homini lucrari totum mundum ; si alicuius peccati periculo se exponat vrgente causa , sed potius sensus est nihil prodesse homini lucrari totum mundum ; si aliquod peccatum committat, peccatum enim est detrimentum animæ , non periculum peccati , quo stante peccatum vitari potest.

10 An verò possis ad infideles accedere gratia illos conuertendi cum periculo subuersionis , & ad prædicandum meretricibus cum periculo peccandi ? Mihi probabilius multo est te posse , quia tunc est sufficiens causa honestandi tale periculum cui tu te exponis : neque censendum est tunc fore verè periculum , sed diuino auxilio facilè vincendum : & ita docet D Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 9. in fine corporis.* Salas 1. 2. *tract 8. disputat. unica, sect. 5. num. 60. §. ad secundum argumentum* , & latè plurибus relatis *tom. 2. quæst. 74. tract. 13. disp. 6 sect. 17. n* 105. & 106, & Sotus *lib. 5. de institut. quæst. 1. artic. 6. in fine 2. concl.* Ioan. Sanch. *disp. 10. elect. n. 8.*

11 Ex his infero primò , posse , imò teneri parentem alere filios ex concubina , qui nec sperari possunt à matre , neque alia via possunt victum quærere , etsi periculum habeat lapsus cum concubina : sic Ioannes Sanchez *suprà n. 9. circa medium.* Item chirurgus potest verenda fœminæ curare cum periculo consensus : idem si aliqua fœmina incluta sit in aliquo secreto loco , vt sit in cæteribus inquisitionis , ad cuius sustentationem solus custos carceris occurrit , potest officium exercere, etsi periculum habeat peccandi cum illa , si alius non sit per quem cibaria ministret. Ratio omnium est , quia damnum , quod proximè euenit ex omissione harum actionum , est graue, & inuitabile : damnum autem , quod tu incurris , vitare potes auxilio Dei , quod non deerit , præcipuè cùm non tua voluntate, sed ob eius beneplacitum in tale damnum , hoc est , periculum peccandi incideris.

12 Infero secundò , filium familiàs non teneri domum patris deserere , in qua adest occasio peccandi , nec mercatores , & seribas ab officiis propriis abstinere , etsi in illis habeant occasionem peccandi : quia tunc non est illis voluntaria occasio , sed inuiti in illam incidunt quam cum graui detrimento vitare nequaquam tenentur : ita Nauarr. *summ. cap. 3. n. 4.* Graffis *lib. 1. decis. cap. 28. n. 25.* Anton. Fernand. *instruct. confessar. document. 6.* Ioan. Sanch. *disp. 10 n. 10. & 11.*

13 Infero tertiò , neque parochum esse obligatum deserere officium , etsi experiatur voluntariè pollui occasione desumpta ex auditis in confessione , sufficit enim si proponat firmiter amplius non consentire : at Confessarius qui liberè confessiones audit , & facilè potest illas fugere, tenetur fugere , ne se periculo exponat , quia ob opus consilij non grauiter necessarium , non debet peccandi periculo se exponere. Dixi , si facilè potest non si ex desertione officij confitendi , sequitur aliqua nota honoris, & famæ Confessarij , non debet abstinere : in his consentit Ioann. Sanchez *suprà disputat. 10. numer. 18.* cum Lopez 1. *part. instruct. cap. 25. §. per hoc vltra.* Nauarr. *summ. cap. 3. num. 26.*

14 Tandem infert Ioannes Sanchez *num. 20.* non teneri dominum expellere domo concubinam , cui dedit mutuos centum aureos , quorum recuperandorum spes nulla est , si illam è domo expellat : neque econtra ipsam teneri à domo exire , si exiens non recuperata est , quæ sibi debentur. Verùm huiusmodi dilationem non facilè admitterem , pensanda enim est occasio : si enim diuturna sit , & grauiter moueat , censerem admittendum esse debitum , ex cuius amissione non graue damnum, tibi veniat. Nam quilibet tenetur saluti propriæ consulere etiam cum aliquo temporali detrimento.

15 De tertia quæstione , an debeat absolui , qui est in occasione proxima peccandi , ex eo quòd proponat firmiter non peccaturum ? Ioannes Sanchez *illa disputat. 10. numer. 4.* ausus est affirmare non solùm semel , sed ter , & quater posse absolui , & loquitur , quando liberè potest occasionem deserere, adducit pro sua sententia aliquos Doctores : qui in casu occasionis proximæ nihil minus dicunt , præcipuè adducit Suarez *tom. 4 de pœnitent. disp. 32. sect. 3. num. 3.* qui dicit posse pœnitentem absolui , antequam exequatur id , quod facere tenetur : quia satis est habere firmum propositum suam obligationem implendi, cui credendum est , præsertim, si tunc primùm incidit in eam occasionem , & non est inuentus infidelis , seu inconstans in similibus propositis , neque ex aliis coniecturis potest talis suspicio probabiliter concipi : ex eo igitur quod dicit *prafatim* , infert Sanchez sentire Suarium posse ter aut quater absolui : quis non videat , quàm leuiter inferat & quàm iniustè , cùm potius inferri debeat secunda vice non esse absoluendum , si iam inuentus fuit infidelis , & inconstans in similibus propositis : imò si Ioannes Sanchez vellet attendere Suarium, paulò inferius vidisset non esse absoluendum ter , vel quater. Aliquando , (inquit Suarez ,) oportet remittere pœnitentem , & illum non absoluere , donec suam obligationem impleat ; præsertim , quando iterum , atque iterum illam confessus est , & implere promisit , neque impleuit, quia aliàs relinqueretur in morali occasione peccandi , & eius propositum moraliter non potest iudicari efficax , quandoquidem conuincitur esse in magna mora & posse, & non facere : quapropter oportet Confessores in hoc esse cautos , & constantes , ne grauentur peccatis alienis : quod notauit Caietanus *verbo restitutio , c. 6.* & Anton. 2. *part. tit. 2. c. 8.* Nauarr. *c. 17. n. 54. & cap. 26. n. 5.* hæc Suar. Quid ergo clarius dici posset ?

16 In hac ergo re primò certum est : si iam res sint mutatæ ita vt censeri moraliter possit occasionem peccati cessare , sine dubio absoluendus est : hoc contingit , cùm puella deformis facta est : sic Graffis *lib. 1. decis. 1. part. cap. 28. num. 9.* Ioan. Sanchez *disp. illa 10. sect. n. 12.* vel si cognatio inter ipsos esset suborta , quæ ab ipsis contemni non creditur , aut noua alia interfunt obstacula. Sanchez *suprà* , cum Ludouic. Lopez 1. *part. instruct. c. 21. in princ.* Anton. Fern. *in instruct. conf. docum. 6.*

17 Dico secundò , in casibus , in quibus pœnitens non tenetur fugere occasionem peccandi, eodem modo debet Confessarius cum illo procedere , ac procedit cum habente consuetudinem iurandi falsò, vel murmurandi , vel se polluendi , sicut enim hos absoluit , quoties intelligit firmum se emendandi animum habere , ita absoluere debet occasione ligatum. Expediet tamen (vt bene aduertit Suarez *suprà n. 4.* Reginaldus *tom. 2. praxi, lib 8. num. 19.* Graffis 1. *part. decis. li. 1. cap. 28. num. 23.* Nauarr. *summ. c. 3. n. 21.* Coriolanus *de casibus reseruati, fol. 76.* Lopez 1. *part. instruct. c. 22. §. tertium notabile* ,) videre an aliqua ex sendatio sit : nam si nulla apparet , differenda erit absolutio: non quia necessarium si differri, si de firmo proposito probabiliter constat, sed vt illo intermedio tempore se amplius disponat, aliquámque pœnitentiam faciat : quando autem nulla adest emendatio , sed fortè maior in dies peccatorum numerus augetur : satis certò potest Confessarius inferre non habere pœnitentem verum propositum se emendandi : quia in peccatum graue non ita facilè labitur quis , quando illud ex animo exectatus est maiorique diligentia se præcauet, quidquid in contrarium sentiat Ioan. Sanchez *suprà n. 16.*

18 Dico tertiò , quando pœnitens tenetur deserere occasionem peccandi : etsi possit Confessarius semel, aut iterum absolutionem concedere , antequam de facto expellat , eo quòd fidit expulsurum : ratò tamen illam concedere debet , sed potius cogere pœnitentem , vt à se peccati periculum expellat , & sic liberum velit absolui. Moueor ad id affirmandum experientia magistra : ratò enim pœnitens (præcipuè si ex illis est, qui semel in anno ad confessionem accedunt) occasionem expellit iam absoluturus ; sed iterum eisdem , & grauioribus peccatis se implicat , & confessarius non solum officium iudicis , sed Medici debet exercere , circa pœnitentem : ac proinde esto iudicet esse ritè dispositum ad absolutionem ratione firmi propositi quod de præsenti habet , ideóque posset ex officio iudicis illi absolutionem concedere : at ex officio Medici tenetur medicamentum apponere , quod videt esse vnicè necessarium ad præcauendum futura peccata, timere enim iustè potest , non fore remouendum occasionem, si absolutionem non remota occasione concedant. In hac conclusione à fortiori conueniunt Doctores affirmantes , nec prima vice concubinarium esse absoluendum,

quin prius expellat concubinam: hi sunt Rodriguez *tom.2. sum. cap.46 n.17* Nauar.*cap.16.n.20* Anton.Fernand.*instruct. confess. document.1.n.4.fol.31*. Margarit. *confessor. fol.30*. Chapiuil.*de casibus reseruatis in fine fol 386*. Syluester *verbo concubinarius, quæst. 2.* & certè meo iudicio videtur ferè decisa hæc controuersia à D.Augustino *in cap. satisfactio.de pœnitent, dist.3.* ibi, *satisfactio pœnitentiæ est peccatorum causas excidere, neque earum suggestionibus aditum indulgere*: & ibi Gloss.verbo *causa*, ait,vitiosum radicem nec sufficit ramos incidere,& opportunitates,vel occasiones peccandi, & *c. valet interdum.9. dist.81.* ibi, *Congruum est enim inde corporaliter auelli, vbi quisque illecebris deseruiuit, & cap. legutur.24.q.2.* Gelasius Papa admonet Faustum,absoluendos non fore,qui in errore & occasione peccandi sua culpa immersi sunt,

19 Dico vltimò idem quod dictum est de vero concubinario, dicendum esse de eo, qui est in hominum opinione, ac proinde eodem modo esse, vel non esse absoluendum: quia quilibet tenetur non solùm à se remouere occasionem peccandi, sed quæ talis existimatur esse ob scandalum. Syluester *verbo concubinarius quæst.2.* Nauarr. *sum.cap.3.n.10.& cap.16.n.20.* Graffis *lib.1 decis.1.part.c.28.num.8.* Chapiuil, *tract.de casibus reseruatis in examine confessariorum*, q.1 habetur in fine libri, *fol.386.* Ioannes Sanchez *disp.selectar.num.15.* Villalobos *sum. tract.11.difficult.25.num.4.*

§. IV.

An peccatum veniale fiat mortale,si sæpiùs multiplicetur, & quid de scandalo.

1 *Ex sola multiplicitate nullum peccatũ veniale fit mortale.*
2 *Proponuntur aliqua in contrarium.*
3 *Soluuntur supradicta.*
4 *Peccata,quæ vniantur in aliquo tertio, fieri possunt mortalia,si multiplicentur, secus si nullam habeant vnionem.*
5 *Comedens sæpè die ieunij, tametsi singulis vicibus parum, violare grauiter potest ieiunium, secus si pluribus distinctis diebus.*
6 *Intemperanter comedens peruenire potest ad mortale peccatum.*
7 *Laborans die festo pluries, tametsi singulis vicibus parum, violare potest festum.*
8 *Quid dicendum de eo,qui causa est,vt plures modicum quid accipiant die ieiunij,vel modicum laborent die festo.*
9 *Quid de omittente singulis diebus orationem Dominicam recitare, quam tenetur ex voto.*
10 *Quid si plura leuia vota violet eodem die. Proponitur prima sententia te peccare mortaliter.*
11 *Probabilius est oppositum.*
12 *Respondetur fundamentis n.10. adductis.*
13 *Si peccatum de se veniale grauiter proximum scandalizat, peccatum est graue. Reliqua de scandalo remittuntur tractanda tract. de charit.*

1 CErtum est apud omnes Catholicos, nullum peccatum veniale ex genere suo fieri mortale ex sola multiplicatione: quare si verbum otiosum est solum peccatum veniale, etiamsi sæpiùs multiplicetur, veniale semper constituet, & idem est de aliis peccatis. Ratio est manifesta:quia multiplicatio non constituit actum in alia specie, neque auget peccati grauitatem intensiuè, sed solùm extensiuè,hoc est, plura peccata eiusdem rationis constituit: vt bene probat Suarez *lib 3.de legibus,c.28, n.9.* Azor.*lib.4.instit.moralium.cap 9.q.15.*

2 Contrarium huius conclusionis videtur docere Vasquez *1.2.quæst.96. disp.158.cap.6.num.60.* vbi ait, transgressionem legis frequentem esse mortalem, quia notabiliter lædituf finis legislatoris, etsi aliàs venialis esset. Et confirmari potest in religiosis, quorum regulæ communes non solent ad culpam grauem, imò neque leuem obligare, quas tamen si passim transgrediantur, peccant lethaliter, eo quòd videantur illa contemnere, & periculo transgrediendi vota exponi, tradit Abbas *c.nam concepiscentiam, num.1.& 5.de constituit.*& ibi Felin.*n.11. in fine.* Sylvest. *religio,1. quæst 12, dicto 4.* Valent.*2.2. disp.10.q.4. punct.5.versic.atque ita est.*

3 Verum hæc non obstant; quominus verissimum sit ex consuetudine, & multiplicatione venialis ex genere nunquam fieri mortale: quia finis legislatoris eodem modo læditur actibus repetitis,ac si repetiti non essent: quia, vt suppono,illi actus non vniuntur inter se, neque in obiecto, & consequenter non est, vnde mortale peccatum possint constituere. Exemplum autem de religioso nobis non contradicit. Fatemur namque, si ex transgressione plurium regularum ad culpam non obligantium exponeretur religiosus periculo transgrediendi vota, ob periculum esse mortale: at non video qua ratione huic periculo exponatur. Nihilominus tamen credo peccaturum mortaliter, non ob suptadictum periculum, sed ob scandalum aliorum, & specialem religionis ruinam, quæ sine dubio oriretur ex illo tepido, & defectuoso procedendi modo; quis enim dubitare potest religiosum, qui passim silentium violaret, cubicula ingrederetur, epistolas sine licentia scriberet, & hæc paruipenderet, scandalum fore aliis religiosis, & ruinam religioni non mediocrem allaturum, & tanquam pestem esse omnino à cœtu, & communicatione aliorum excludendum: ergo peccat mortaliter, si hæc faciat, vel propositum habeat ea faciendi, quia religiosus tenetur sub mortali ita viuere, & mores suos componere, vt meritò in religione sustineri possit; ita tradit aliis relatis Thomas Sanchez *lib.6, in Decalog. cap.4. num.18. & seqq.*

4 Quòd si de peccatis venialibus, quæ ex paruitate materiæ talia sunt, loquamur, distinguendum est, alia enim inter se, & in ordine ad aliquem tertium, seu obiectum vniuntur, alia verò non. Quæ in aliquo tertio non vniuntur, qualia sunt iuramenta vera, sed indeliberata, hoc est,iudicia carentia, quantumuis multiplicentur, semper retinent eandem malitiam. At peccata, quæ in aliquo tertio vniuntur, ita accrescit eorum malitia ex multiplicatione, vt peccatum; quod aliàs veniale foret,mortale sit ob peccata venialia, quæ iam facta supponit. Explico conclusionem. Furatis à Petro nummum regalem, committis peccatum veniale, repetis furtum aliquoties, sine dubio deuenies ad furtum, quod verè peccatum mortale sit: non quia ex venialibus peccatis,mortale aliquod fiat, sed quia illud peccatum furti, quòd aliàs veniale foret, si alia furta facta non supponeret, fit mortale: quia illo furto completur damnum notabile, quod verè tale esse iudicatur: quod clarissimè constat, quando rem acceptam retines; pono enim quantitatem sufficientem ad peccatum mortale esse quatuor nummos argenteos; accepisti tres, si postea vnum, vel duos accipias, quis dubitat te peccaturum mortaliter, cum duos accipis, siquidem verè es acceptor, & possessor grauis quantitatis alienæ: & idem est, etiam si de facto illos tres nummos argenteos non possideres, quia sufficit te possidere obligationem illa restituendi, quia hæc est possessio in virtute. Ratio est, quia materia præcedentium peccatorum venialium, vnitur moraliter cum materia huius vltimi peccati: ac proinde hoc furto vltimo voluntariè amplecteris totam illam materiam; siquidem intendis grauem quantitatem à Petro accipere, grauéque damnum illi inferre. Quocirca quoties obiecta peccatorum venialium vniri possunt, & moraliter vnum efficere, poteris peccando venialiter ad mortale peccatum peruenire. sic Vasquez *1.2. disp.146.c.2,* Sanchez *lib.1, in Decalog.cap.4.num.9. & 10.* Bonacina *disp.2.de peccat.q.3.p.5. n.20.* Suarez *lib 3.de legib.cap.28.n.11.*

5 Ex his infero primò, te comedentem sæpiùs die ieiunij, violare ieiunium vltima illa comestione, quæ ad notabilem quantitatem peruenit; quia illa vltima comestio, etsi per se sumpta, leuiter temperantiam læderet: at vt coniuncta aliis, & illas supponens, grauiter lædit: moraliter enim illis coniungitur, & quasi esset simul cum aliis facta reputari debet: ita Vasquez *suprà num.4. & disput.158. cap.6.num.60.* Sanchez *num.11. & 15* Bonacina *num.27.* Suar.*lib.5. de voto cap.5.num.12.* Secus dicendum, si diuersis ieiunij diebus parum aliquid comedas; vel propositum habeas parum aliquid singulis diebus comedendi, quia vnum ieiunium cum alio non continuatur, neque comestio vno die facta, cum alterius diei comestione: sic supradicti Doctores. Neque propositum fertur in omnes illas comestiones coniunctim sumptas, sed in omnes separatas, & singulis diebus debitas, & prout debitæ sunt: quæ cùm solùm sint debitæ sub peccato veniali, nunquam est propositum de mortali: ita docet optimè Suarez in simili *lib.5. de voto,cap.5. num.16 §.difficultas.*

6 Infero secundò, si intemperanter cibum sumas, & vltima comestione agnoscas tibi notabile damnum inferri: peccas mortaliter, quia iam amplecteris obiectum grauiter dissonum rationi; quod etsi secundùm se graue non esset: at graue est redditum ob multiplicem præcedentem comestionem, sic Vasquez, Sanchez, & Bonacina *suprà.*

7 Infero tertiò te laborantem similiter die festo aliquoties, etsi singulis vicibus parum tempus consumas, peccare mortaliter, quando peruenis ad quantitatem notabilem, verbi gratia, duarum horarum, quia omnes illi labores moraliter vniuntur, & quasi in eodem tempore facti reputantur: siquidem verum est dicere te laborasse illic die festo vltra duas horas; secus verò, si per quadrantem singulis festis laborares: quia tunc sicut festa diuersa sunt, ita & labores sunt diuersi, neque vnum cum alio continuatur: sic Sanchez *cap.4. num.11.* Bonacina *num.25.*

8 Infero quartò, non peccaturum mortaliter, qui eodem die ieiunij in causa est, vt plures modicum quid accipiant, & in die festo per breue spatium similiter laborent: quia actiones cuiuslibet personæ cum actionibus alterius nullo modo continuantur: sic Bonac.*c.26,* Sanchez *n.11.& 12.*

9 Infero quintò, quid dicendum sit, si omittas plures dies recitare orationem Dominicam, vel dare eleemosynam paruam, quam singulis diebus dare promisisti, an pecces mortaliter? Et quidem si in honorem illius diei, vel remedium alicuius necessitatis singulis diebus facta est promissio, censeo te

non

non peccaturum mortaliter, etsi pluries omittas; quia quælibet omissio non continuatur moraliter cum alia neque vnum quid efficiunt; secùs verò dicendum, quando intentio vouentis non determinat tempus, vt fiuiat obligationem, sed potius vt illam augeat: vt contingit in solutione debitorum, tempus enim præfigitur debito soluendo, non vt extinguat debita, si de facto non fiat solutio, sed ne vlterius prottahatur solutio, ac proinde aduenientе termino, & debito non soluto, magis debitor est: quando autem hoc modo recitatio, vel eleemosyna promittitur, nemini est dubium posse peruenire ad aliquem diem, in quo omissio eleemosynæ, vel recitatio sit grauis, quia tunc non solùm omittitur eleemosyna, vel recitatio illius diei: sed recitatio, & eleemosyna omnium dictum præcedentium quæ debita tunc est ac proinde est grauis: & ita tenet Bonacin. *disp. 2. de peccat. q. 3. punct. 5. n. 23.* Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 4. n. 14.* Suar. *lib. 5. de voto, c. 5. n. 2. 9. & 10.*

Sed inquire, quando censebitur vouens annectere obligationem ad diem, quando non?

Respondeo, quoties aliquod motiuum in singulis diebus reluceat, quale solet relucere in recitando quotidie calculo virgineo, nullo modo censetur vouens in diem sequentem prorogare obligationem: & in votis personalibus ita semper est intelligendum, dum aliud non constat. vt bene dixit Sotus *lib. 7. de iustit. & iur. art. 1. col. 4. versic. conclusio ergo.* Aragon. 2. 2. *quæst. 88. art. 3. paulo post principium, concl. 3.* Quapropter Suarez *lib. 5. de voto, cap. 5. num. 12. & 13.* & alibi sæpè: dicit rarò contingere in votis personalibus obligationem factam pro vno die in sequentem prorogari: in votis autem realibus facilius potest præsumi intentio prorogandi obligationem, eo quod videatur non solum attendi religiosum seruitium, sed etiam necessitatis alicuius remedium, quod semper habet eandem opportunitatem. Quapropter Medina 1. 2. *quæst. 88. art. 4. ad 4.* Petrus de Ledesma 2. *tom. summ. tract. 10. cap. 3. dub. 1.* & multis relatis Garcia *de benefic. 3. part. cap. 1. num. 171.* sentiunt in votis realibus obligationem in sequentem diem semper protogari credo tamen sic præsumi, dum aliter non constat: constaret autem, si in honorem Virginis promissa esset eleemosyna danda singulis Sabbatis, vel in eius festiuitatibus: non enim ad sequentes dies transiret, sed eodem modo iudicandum esset de tali eleemosyna, ac de ieiunio tunc promisso.

10 Maior difficultas est, an peccet mortaliter, si vioies plura vota eodem die, quorum quodlibet de re leui sit, & omnia simul grauem materiam constituant? Verbi gratia, promisisti Deo in honorem Virginis septies salutationem Angelicam recitare; alio voto in honorem passionis quinquies orationem Dominicam, & alio voto alias orationes in honorem alicuius Sancti, peccesne mortaliter, si omnia hæc omittas.

Bonacina *disp. 3. quæst. 3. punct. 6. num. 29.* existimat te peccaturum mortaliter, & idem tradit Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 4. num. 16.* non solùm in votis, quæ sunt eiusdem rationis, sed etiam in votis diuersis, vt si vno voto promisisti aliquas leues orationes recitare, & alio eleemosynam, alio opus aliquod leuis charitatis. Mouentur primò, quia omnia illa vota eiusdem rationis sunt: obligant enim sub materia religionis. Ergo violans illa violat virtutem religionis grauiter. Secundò per accidens est omnes illas orationes multiplici voto esse Deo promissas, poterant enim vnico voto promissæ esse. At si vnico voto promissæ fuissent, & de facto omitterentur, peccatum foret mortale; ergo etiam est mortale, quando multiplici voto fuerint promissæ Confirmo. Si Petro magnam pecuniæ summam promisisses promissionibus diuersis, quarum singulæ promissiones leuem materiam continerent; eodem modo peccares omittendo pecuniæ solutionem, ac si vnica promissione pecunia illa promissa sit, quia per accidens est promissam esse vnica, vel multiplici promissione: ita similiter in promissionibus Deo factis videtur dicendum, cùm ad eius honorem, & cultum parum referat, multiplici, vel vnico actu omnes illas orationes promissas esse.

11 Verùm etsi supradicta sententia probabilis sit, mihi probabilior videtur opposita: nempe in supradicto casu non esse peccatum mortale omissionem illorum votorum: ita colligitur ex Francisc. Suarez *lib. 5. de voto, c. 5. num. 11.* & 12. vbi affirmat, si promisisti singulis horis eleuare mentem ad Deum, vel quoties Missam audires, nihil leue ex illa omitteres, etsi toto die non eleuares mentem ad Deum, & in pluribus Missis leue quid omitteres, nunquam te peccaturum mortaliter; & reddit rationem, quia vna materia cum alia non colligatur; secus verò si promisisses recitare officium diuinum integrè, & in prima omitteres Psalmum, in tertia, & sic in singulis horis, quia omnes illæ horæ vnum officium diurnum constituunt, & omnes illæ omissiones in vnum adunantur. At in supradicto casu illa vota non vniuntur in aliquo tertio, sed quodlibet ex illis est separatum, & distinctum. Ergo violatio vnius non potest augere violationem alterius. Neque obstat illa vota vniri in virtute religionis: nam etiamsi promisisses Dominicis singulis Dominicam orationem recitare, & multis diebus omitteres, non excares; quia esto omnes illæ recitationes aduersùs religionis virtutem sint, quia tamen inter se non vniuntur, ideo grauiter virtus religionis non læditur; sed omnia illa vota (etsi sint vno die implenda) non tamen vniuntur inter se, sed ita distincta sunt, ac si quodlibet illorum quodlibet distincto die præstandum esset, quod exinde probatur: quia quodlibet votum in specialem reuerentiam, & honorem alicuius Sancti, vel mysterij diuini factum est, in quo aliud votum non conuenit. Ergo sunt inter se omnino disparata. Ergo non peccas mortaliter, esto omnia illa omittas.

12 Ad rationem contrariam facile respondetur. Admitto omnia illa vota vniri in virtute religionis, sed hæc vnio non sufficit, vt ex omissione illius grauitas alterius accrescat: debebant enim inter se vota vniri.

Ad secundum respondeo impossibile esse vnico formali voto promitti, esto vnico actu omnes illæ orationes promitterentur, est enim ille actus virtualiter multiplex, & de re multiplici, sicuti est, quando vnico actu promittis singulis Sabbatis recitare salutationem Angelicam, quodlibet enim Sabbato absoluitur promissum illius diei, neque vltrà progreditur, neque recitatio vnius Sabbati cum recitatione alterius coniungitur: secus verò est in promissione pecuniæ homini factæ, quæ cùm in eius vtilitatem cedat, omnes illæ pecuniæ promissæ in huiusmodi fine, qui est immediatus, adunantur, & siue vnica promissione, siue multiplici promissæ sint, siue vnico die præstandæ, siue multis diebus: at verò recitationes non vniuntur, cùm quælibet cedat in honorem particularis Sancti, vel mysterij.

13 An peccatum veniale, vel opus indifferens mortale reddatur ob scandalum? Certum est reddi mortale, si enim tuo dicto, vel facto inducas ad peccatum mortale, peccas mortaliter, quia particeps es peccati alterius: & ita docet D. Thomas 1. 2. *quæst. 88. art. 5. corp.* & ibi interpretes Toletus *lib. 3 Summ. cap. 2. n. 3. in fin.* Suarez 3 *tom. in 3. part. disp. 18 sect. 3. num. 7.* Thom Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 6. num. 11.* Vasquez *de scandalo quæst. 43. art. 8. dub. 2. num. 17. versic. vera autem.* Qua autem ratione hoc contingat, & quibus modis scandalum mortale fit, cùm opus sit tantum veniale, vel indifferens, latè dicemus tract. de charitate, disp. de scandalo.

PVNCTVM X.

An libera complacentia, & delectatio de obiecto malo, quæque dicitur delectatio, morosa absque proposito exequendi illud, sit peccatum mortale.

§. I.

Proponuntur aliqua certa.

1 *Explicatur differentia inter delectationem de obiecto & eius desiderium.*
2 *Delectatio de cogitatione obiecti mali, mala non est.*
2 *Idem est dicendum, si delecteris de modo aliquo mirabili, & artificioso.*
4 *Limitantur supradicta.*
5 *Quomodo cognoscendum sit, procedatne delectatio ex artificio, & cogitatione, vel ex obiecto malo.*
6 *Delectatio de obiecto formaliter malo, semper est mala.*

1 PRimò certum est magnam esse differentiam inter delectationem de aliquo obiecto, & eius desiderium: sæpè enim licita est delectatio de aliquo obiecto, cuius tamen non est licitum desiderium: licitum enim est complacere de ludo, qui fuit causa omissionis Missæ, non tamen licet illud desiderare, & licet displicere, & tractari de auditione Missæ facta in die festo ob labotem annexum, non tamen licet desiderare Missam non audire. Ratio est, quia desiderium, seu voluntas efficax alicuius obiecti tendit ad ponendum obiectum cum omnibus suis circumstantiis. Ergo ab obiecto talibus circumstantiis vestito separari non potest malitia, neque etiam à voluntate separari poterat; accipit enim voluntas malitiam ab obiecto: at delectatio non tendit ad ponendum obiectum, sed quasi supponit iam positum, illúdque secundum se respicit, ac proinde facili negotio denudari potest à malitia: siquidem neque directè, neque indirectè in illam fertur. cùm nihil ponat, ex quo malitia sequatur. E contra verò potest esse aliquod desiderium ab obiecto licito, cuius tamen complacentia non sit licita, desiderare enim potes copulam habere cum Maria, casu quo sit tua legitima vxor, neque tu fis aliquo vinculo impeditus: at complacere in tali copula, non est ita certum licere. Quæ omnia probant desiderium, & voluntatem efficacem sumere suam bonitatem, & malitiam ab obiecto: complacentiam autem ex conformitate, vel deformitate immediata cum virtute: sic Vasq. 1. 2. *disp. 111. cap. 3.* Salas *tract. 13. disp. 6. sect. 5. n. 50.* Basil. de Leon *lib. 10. de matrim. c. 16. §. 1. 7.* Bonac. *de matrim. q. 4. p. 8. n. 3. 15. & 16.*

2 Secundò certum est delectationem de cogitatione obiecti mali,

mali, malam non esse: nam cognoscere obiectum malum, malum non est. Ergo neque delectari de tali cogitatione malum esse potest. Et confirmo. Deus cognoscit omnia mala, & peccata, & delectatur de tali cognitione, non igitur potest esse ibi aliqua malitia.

3 Tertiò certum est delectationem aliquo modo mirabili, & artificioso in obiectis prauis relucente non esse mortalem, quia non est delectatio de obiecto malo, quatenus malum est, neque quatenus fundat malitiam, sed potiùs quatenus ab illa præscindit. Obiectum enim talis delectationis bonum quid est, scilicet dexteritas, velocitas, ingenium, fortitudo, inopinatus euentus, & similia, quæ licèt prauis actionibus adiungantur, non tamen fertur delectatio, vt illis sunt coniuncta, sed potiùs vt ab illis præscindunt. Hac enim ratione cùm videmus aliquem ex præcipitio cadere, & grauiter vulnerari, ridere, & lætari solemus, non quidem de malo illius, sed de modo quo cecidit. Item cùm narrantur fraudes, furta, duella, aliáque similia, delectari solemus, quia imbibunt in se inusitatum modum, dexteritatem notabilem: sic Azor. *tom.1. instit. mor. lib.4.c.6.q.1.* & alij statim referendi.

4 Aduerte suprædicta intelligi per se loquendo: nam per accidens sæpè est peccatum mortale, vel veniale, delectari de cogitatione, vel de aliquo artificioso peccato. Erit namque peccatum veniale, si cogitatio sit vana, & otiosa: erit mortale, si periculum adsit consentiendi in aliquo mortalitèr relato D. Thom. Angel. Sylu. & aliis docet Salas *1.2.q.74. tract.13. disp.8. sect.7. n.61.62. & 64. sect.45. n.230. circa finem.* Thom. Sanch. *lib.1. in Decalog. c.2. à n.2.* Lessius *lib.4. de virtutib. c.3. dub.15. n.109.* Bonacin. *de matr. q.4. punct.8. n.7.*

5 Sed inquires quomodo cognosces, an delectatio ex cogitationes, vel ex aliquo artificio oriatur, an verò oriatur ex re mala cogitata.

Respondeo difficillimum esse cognitu, & periculosissimum. Primò enim certum est, vt delecteris de cogitatione debere te necessariò aduertere cogitare, alias conuinceris de re cogitata delectari & non de cogitatione, quia voluntas ferri non potest in incognitum. Posito autem quòd supra cogitationem reflexeris, non indè infertur manifestè de sola cogitatione delectari, nam potes & de cogitatione, & de re cogitata delectari. Secundum signum licèt non euidens, clatiùs tamen sumitur ex occasione vnde orta est cogitatio: nam si ex honesta occasione cogitas de obiecto prauo, vt quia audis confessiones, legis, studes, prædicas, præsumeris delectari de cogitatione, non de re cogitata, & licèt in appetitu sensitiuo oriatur delectatio, censeris ei non consentire: at si ex occasione praua, vt ex affectu turpi & otioso, locutione inutili, lectione vna oriatur: non leue indicium est ex re cogitata esse potius delectationem, quàm de ipsa cogitatione. Tertium & mihi apertum indicium est ad cognoscendum, vnde oriatur delectatio, attendere, an artificium in rebus piis relucens æquè te delectet, ac in prauis, & inhonestis; nam si cùm honesta sint, & si elegantiora, & subtiliora, non te ita delectant, signum est non ex artificio tantùm, sed ex re cui est annexum artificium, sumi delectationem: hac ratione optimè aduertit Salas *1.2. tract.13. disp.6. sect.8. q.74. n.65.* conuinci plurimos consentire in delectatione rerum turpium sub prætextu artificiosi carminis, vel suauis musicæ, qui tamen carmina elegantiora rei piæ, & honestæ audire, & legere recusant, vel saltem minori auiditate legunt, & audiunt, & quasi minus lepida, & artificiosa sibi videntur; indicium sanè non leue suæ prauæ affectionis.

Secundò conuinci latenter delectatione carnis ferri, qui frequentiùs, & libentiùs loquuntur de occultis partibus corporis, de ægritudinibus, medicinis, vestibus, & aliis ad eas pertinentibus, quarum memoria irrumpit in risum incompositos testes alicuius delectationis latentis.

Tertiò inquit Salas similis peccati argui, qui metaphoris rerum turpium gaudent, quasi artificiosè loquantur, & qui facile multa detorqueut ad turpes sensus, & celebrant minus inconsideratè dicta sub specie ostentandi acumen ingenij, & loquentis imperitiam, qui potius gaudeat rebus turpibus cogitatis: & quamuis hæc sæpè à mortali excusentur ex inaduertentia, aut ignorantia, aut quia obiectum non est adeò obscœnum; sæpè tamen ob delectationem formalem rei turpis mortalia sunt, quare omnino vitanda.

6 Quartò certum est delectationem de obiecto formaliter malo etiam sub ratione delectabilis esse mortalem: loquimur de obiecto non venialiter malo, sed mortaliter, hoc est de peccato mortali (nam delectatio de aspectu cutioso fœminæ, de furto leui, de verbo otioso, veniale est in omni sententia si sicut & ipsum obiectum) Supposito existimo ita certum, vt nulla ratione stante fide dubitari possit: qui enim se iactaret, vel delectaretur de fornicatione habita, de furto commisso, de iciunio violato siue à se, siue ab alio, voluntate sua amplectitur obiectum grauiter prohibitum. Ergo peccat mortaliter, & idem est, etiamsi de facto hæc commisisset, nec commissurus esset, sed fugeret committi, & sic de illo delectaretur, quia iam per voluntatem amplectitur obiectum formaliter malum: parum enim refert esse obiectum verum, vel fictum, vt malitiam tribuat, Basilius de Leon. *lib.10. de matrimon. cap.16. numero 2. & 3.*

Ex quo fit si coniuges copulam maritalem habentes, se delectarent de copula fornicaria, mortaliter peccaturos, quia approbant obiectum mortaliter malum: contingit enim sæpè coniux accedens ad vxorem, cogitationem habere in alia fœmina, & in illius congressu, quasi in præsenti delectari, nemini potest esse dubium tunc peccare mortaliter: ita Sylvest. *verbo debitum, quæst.2. in fine.* Sanchez alios referens *lib.9. matrim. disp.17. num.6.*

§. II

An delectari de obiecto materialiter malo, v.g. de coïtu cum fœmina, de comestione carnis die Veneris, sit mortale.

1 *Proponitur sententia negans.*
2 *Contraria affirmans.*
3 *Tertia distinguit de prohibito iure naturali, vel positiuo.*
4 *In materia luxuria nulla est delectatio deliberatè quæsita de obiecto graui in personis solutis, quæ ex leuitate materiæ venialis sit.*
5 *An delectari de copula sub conditione, si licita sit, sit mortale? Negat Sanchez de delectatione voluntatis, secus de delectatione appetitus.*
6 *Admittenda non est talis distinctio.*
7 *Viduis nullo modo licet de copula habita durante matrimonio delectari.*
8 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
9 *Soluuntur.*
10 *Mortale est delectari de pollutione naturaliter contingente, tametsi liceat illam ob aliquem honestum finem desiderare, aut de ea sic contingente ob eundem finem honestum gaudere.*
11 *Idem est dicendum de aliis materiis.*
12 *Quid dicendum de coniugibus ligatis voto castitatis.*
13 *Quid si ex alio impedimento extrinseco illicita copula sit coniugibus, an possint de copula delectari.*
14 *Quid quando dubium habent de valore matrimonij, & ratione dubij interdicta est debiti petitio. Proponitur sententia affirmans esse licitam talem delectationem.*
15 *Probabilior opposita.*
16 *Respondetur argumentis num. 14. deductis, & resoluitur tactus in absentia coniugis absque periculo pollutionis licitos esse.*
17 *Quid dicendum, quando coniux dubius non est de valore matrimonij.*
18 *Quid dicendum de delectatione in coïtu aliorum, proponitur quædam sententia.*
19 *Resoluitur esse mortale tam delectationem de coïtu licito quàm illicito.*
20 *In aliis materiis à Venere licita est delectatio de opere bono.*
21 *Si de opere ex aliqua circumstantia malo delecteris, quatenus tale est peccas.*
22 *De obiecto iure positiuo prohibito potest esse delectatio absque peccato.*

1 Variæ sunt sententiæ.

Prima negat vllam delectationem de obiecto materialiter malo, etiamsi sit in re venerea, esse mortalem, sed solùm venialem: tribuitur Martino de Magist. *tract. de temperantia, q.3. luxuria ad 17.* clarius illam docet *q. de pollutione, post probationem 4. conclus.* Cordubens. *lib.1. q.23. dub.11. §. igitur,* illam reputat probabilem. Medina *1.2. q.74. art.6.* non audet illam condemnare. Fundamentum huius sententiæ est: quia ferè nullum est obiectum, à quo separari malitia per apprehensionem non possit. Ergo de illo vt sic apprehenso delectari potes absque peccato saltem mortali: nam licèt virtus castitatis omnes motus, & delectationes circa rem veneream reprimat: at non videtur sub mortali reprimere inefficaces, sed solùm illas, quæ efficaces sunt, & causa operis.

2 Secunda præcedenti opposita affirmat omnem delectationem de obiecto mortali, siue prohibito iure naturali, siue positiuo in quacumque materia sit, esse mortale: ita Medina *Cod. de restit. quæst. 21. §. mihi tamen.* Valent. *1.2. disputat.6. quæst.4. punct.4. ad finem.* Azor. *tom.1. institut. moral. lib.4. cap.6. quæst.1.* sauet D. Thom. *quæst.74. artic.8.* vbi probat delectationem veneream de opere mortali, mortalem esse, quia mortale est confirmari per affectum peccato mortali, quæ ratio æquè probat de obiecto contra castitatem, ac contra quamlibet aliam virtutem, & de prohibito iure naturali, vel positiuo.

3 Tertia, & communis sententia est, omnem delectationem morosam de opere mortali prohibito iure naturali mortalem esse, non item de prohibito iure positiuo tradit D. Thom. *1.2. quæst.74.*

quæst.74.art.8. in cap.1. ad 5. siquidem solum in prohibitis iure naturali exemplum ponit Lessius *lib.4. de iust.cap.3. dub.15. n.109. & 115.* Corduba *lib.2. q.30 dub.1.* Sanchez alios refe-rens *lib.1.cap.2.num.9.*

Priorem huius sententiæ partem probant Doctores, quia à prohibitis iure naturali separari non potest malitia, quia sunt intrinsecè mala: at à prohibitis iure positiuo optimè potest separari; siquidem ab illis separati potest prohibitio, quæ facit, vt mala sint. Ergo bene potes de illis, non quatenus prohibita sunt, sed quatenus in se sunt delectabilia, delectari: si enim die Veneris videas ægrotum comedentem carnem, & de tali comestione delectaris; delectaris, inquam, de comestione bona, & non mala; siquidem non delectaris de comestione violante legem. Verùm, vt distinctè procedamus, priùs dicendum est de delectationibus in materia luxuriæ, postea de reliquis.

4 Dicendum ergo primò est in materia luxuriæ nullam esse delectationem deliberatè quæsitam in solutis hominibus in re venerea de obiecto graui, quæ ex leuitate materiæ excusetur à mortali: ita communis sententia, neque contraria vllam habet probabilitatem. Vasquez *disput. 109. cap.3.* Salas innumeros referens *tractat.3. disput.6 section.4. num.45.* Basilius de Lessius *lib.10. de matrimon. cap.16.§.2. num.8. lib.4. cap.3. dub.15. num.109.*

Ratio huius conclusionis est, quia delectatio de obiecto venereo est causa per se, & suapte natura coitus, vel pollutionis, commouet enim appetitum sensitiuum, & spiritus vitales subseruientes generationi vocat. Ergo per se est mala, & prohibita. Osculà, tactus, & amplexus nulla honesta ratione accepti peccata sunt, quia initium sunt, & causa per se coitus, vel pollutionis. Quòd verò hæc delectatio mortalis sit, esto si, actus inefficax ex eodem principio, probo; quia magis quàm tactus, osculà, vel amplexus appetitum delectat, maiorique impetu, & efficacioti ad coitum, vel pollutionem promouet, & rarò abest à tali delectatione consensus in opus; vt notauit D. Thom. *de verit.q.15.art.4.*

5 Ex hoc fundamento infertur nemini soluto licere delectari de copula sub conditione cogitata, si esset licita; quia illa cogitatio, & delectatio præsens est, & causa, & initium coitus præsentis: ita Sanchez, Basilius de Leon, & Vasquez *suprà*, Limitat tamen Sanchez *tom.3. de matrimon. disput.47. num.1. & seqq. & lib.1. in Decalog.cap.2. à num.31.* hanc doctrinam ad solam delectationem appetitus sensitiui, & non voluntatis, quia appetitus sensitiuus ferri non potest in obiectum conditione vestitum, scilicet sub conditione matrimonij, quia imaginatiua non potest repræsentare appetitui obiectum vestitum aliqua conditione, sed absolutè, ideo (inquit) appetitum non posse ferri in obiectum illicitum, sed in obiectum secundùm se, & cùm copula in se mala sit in solutis, ideo mala erit talis delectatio, secus delectatio voluntatis: probat autem non posse imaginatiuam repræsentare appetitui obiectum sub conditione, quia in repræsentatione obiecti conditionalis, est quidam tacitus discursus, qui imaginatiuæ cum brutis communi non est tribuendus: videtur enim in repræsentatione obiecti conditionalis affirmatio, & negatio, vt cùm dicitur, si homo est animal, est sensibilis: æquiualet enim huic, est animal, ergo sensibilis.

6 Verùm huic doctrinæ acquiescere non possum. Existimo enim delectationem voluntatis de copula sub conditione auferente eius malitiam, si fiat in solutis, malam esse: non quia ex parte obiecti mala sit, sed quia de facto excitat appetitum, & commouet ad copulam præsentem, quæ nullo modo solutis licita est: si enim castitas delectationem appetitus sensitiui refrenat in solutis, quare non debet refrenare delectationem voluntatis? Deinde falsum est appetitum non posse, sicut & voluntatem delectari de obiecto sub aliqua conditione, imaginatiua enim repræsentare potest obiectum vestitum aliqua conditione: nam ad hanc repræsentationem non requiritur discursus, affirmatio, vel negatio, sed sola simplex apprehensio, qualis est in brutis; brutis enim sæpè repræsentantur cibi conuenientes, vestiti tamen aliqua conditione quæ illos à sumendo remouet, & verè comederent illos, nisi timor domini castigantis adesset; habent ergo appetitum sub conditione: sic Ioann. Salas *tract.13. disp.6. sect.28. num.189 & sect.30. n.200.* Quòd verò in voluntate detur, non solùm gaudium, sed etiam delectatio, videtur necessariò affirmandum exemplo Christi, qui summum gaudium visio Deo habebat: imò gaudebat vehementer se pro redemptione mundi pati, & mori, non tamen de illa morte habebat delectationem, sed potiùs tristitiam, iuxta illud, *tristis est anima mea vsque ad mortem*, quæ tristitia non solùm in appetitu, sed etiam in voluntate residebat. In quo autem differant gaudium, & delectatio voluntatis, non est facilè explicatu. Dico ergo gaudium esse quandam complacentiam approbationem boni possessi, qua voluntas vult ita esse, & complacet, vt ita sit; tendit enim ad rem, provt est in se; delectatio verò non respicit rem, provt est in se, sed provt sibi est vtilis, & conueniens, & de illa vt sic delectatur: quare delectatio ex gaudio sequitur; at non semper gaudium infert delectationem. Adde difficillimo negotio distingui posse delectationem voluntatis à delectatione appetitus; habent enim huiusmodi potentiæ talem inter se annexionem, vt vix eorum actus distingui possint, vt experientia constat.

6 Secundò infero non esse licitam viduis delectationem tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui ortam ex cogitatione copulæ habitæ tempore matrimonij, neque sponsis de futuro delectari de copula habenda tempore coniugij: quia talis delectatio non sumit suam bonitatem, vel malitiam ab obiecto, quod bonum quidem est, sed ex oppositione, quam de præsenti habet cum virtute castitatis, eo quòd de præsenti excitet, & commoueat spiritus subseruientes generationi, & pollutionis, vel coitus præsentis initium sit: & ita tenet Sanchez plures referens *lib.9. de matrim. disp.47. num.4.* Bonacina *q.4. de matrim. punct.8. n.13.* Vasquez *1.2. disp.114. n.3.* Basilius de Leon *lib.10. de matrim. c.16.§.2. n.10. & 11.* Lessius *lib.4. de iust. c.3. dub.15. num.120.*

8 Sed obijcies. Eiusdem bonitatis, & malitiæ est operatio, & eius delectatio, teste Aristotel. communiter recepto *lib.10. Ethic. cap.3. ad finem, & cap.5.* sed operatio, quàm delectatio habet pro obiecto, est licita. Ergo. Secundò delectari de copula, est copulam approbare, & de illa gaudere; sed gaudium, & approbatio copulæ licitæ licita est. Ergo licita est talis delectatio. Tertiò coniugibus licitum est, delectari de copula tunc habita, quia delectantur de obiecto bono, sed idem est obiectum cùm vidui sunt. Ergo licet de eodem delectari; diuersitas enim temporum speciem moralem non variat, si in obiectis non sit variatio. Quartò licitum est delectari de comestione carnis tempore quo licet, de occasione latronis à iudice facta, de distributione pecuniæ alienæ, casu quo esset propria. Ergo etiam erit licitum delectari de copula: & ita tenet de sponsis de futuro Medina referens Vict. *1.2. quæst.74. artic.8. dub.3.* & ibi Zumel. *disp.4. cub.3.* Paludan. *in dist.9. quæst.3. art.1.n.9.* & probabilem reputat Corduba *lib.1. quæst.23. dub.13.* & de viduis docuit idem Medina *dub.2.* Palud. Zumel. *suprà* Valent. *1.2. disp.6. quæst.4. p.4.* Sylvester *verbo delectatio quæst.3.* Emanuel Sà, *verbo luxuria, n.13.* Salas *tract.13. disp.6. sect.28. numer. 190.* probabile reputat delectationes etiam appetitus sensitiui de obiecto turpi sub conditione auferente eius malitiam licitam esse, & *sect.29.* loquens de sponsis de futuro, solum vt probabilius defendit non esse eis licitas tales delectationes, & *sect.30. n.20.* in viduis reputat probabilius posse delectari de copula habita.

9 Verùm retinenda est nostra sententia affirmans delectationem veneream tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui in personis solutis esse mortalem. Dixi, tam voluntatis, quàm appetitus sensitiui: quia delectatio voluntatis excitat delectionem appetitus propter sympathiam naturalem, neque valet distingui, quando delectatio est voluntatis solùm, quando verò sit etiam appetitus, vt benè probat Vasquez *disp.113.c.2. & disp.108.c.2.* Salas *disp.6. sect.30.n.200.* Quocirca.

Ad primum dico eiusdem bonitatis & malitiæ esse delectationem cum operatione, quam causat, non cum operatione, quam habet pro obiecto. Cùm autem delectatio de copula licita causet illicitam, quia causat copulam de præsenti, quæ illicita est; ideo ipsa delectatio illicita est. Secundò respondeo eiusdem bonitatis, vel malitiæ esse delectationem cum opere, quod habet pro obiecto: at obiectum delectationis non est copula præterita, quatenus præterita, sed quatenus vi apprehensionis modò sit præsens, & quasi modo sit exercita, & cum de præsenti illicita sit, efficitur illicitam esse eius delectationem.

Ad secundum nego delectari de copula esse formaliter copulam approbare: aut de illa vtcunque gaudere: nam in omni sententia licitum viduæ est, gaudere, quòd debitum marito reddiderit, & cuilibet licitum est gaudere, quod coniuges sibi inuicem debitum reddant: quia hic actus totam suam bonitatem, & malitiam sumit per ordinem ad obiectum sicuti actus desiderij, & voluntatis efficacis: at delectatio inefficax cùm non respiciat obiectum, vt præteritum, neque vt futurum, sed abstrahat ab illo, eius malitia, & bonitas non per ordinem ad obiectum, ex quo originem sumpsit, sed ex effectu, quem causat, desumenda est. Et fortè hoc est quod voluit dicere Iessius *lib.4. cap.3. dub.15. num.120.* Bonacina *quæst.4. matrimon. punct.8. num.14.* Salas *1.2. tract.13. disput.6. sect.29. & sect.30. num.199.* cùm dixerunt sponsis de futuro non licere delectari de copula futura, neque viduis de copula præterita apprehensa per imaginationem, vt præsenti, & nunc exercita; secus verò de illa, vt futura vel præsenti.

Ad tertium nego coniugibus licitum esse delectari de copula tunc habita, quia delectantur de obiecto bono, sed quia delectationes non sunt eis tunc prohibitæ; cùm enim licita eis copula sit, & licita esse debet causa illius.

Ad quartum admitto licitas esse illas delectationes, quia non habent specialem deformitatem cum virtute; nego tamen licere delectationem de copula ob rationem sæpè dictam.

10 Tertiò infertur nullo modo tibi licere delectari de

pollutione in somnis habita, vel coitu sine peccato contingente: quia talis delectatio causa est excitativa pollutionem coitus præsenti, & ob eam causam prohibetur à castitate. Ita Zumel plures referens 1.2.q 74.artic.8. *disp.4.dub.2.& 4.* Salas *tr.13. disp.6.sect.32.num.219.* Basil.de Leon *lib.10.c.16.§.2.num.12.* At licitum est de illa pollutione gaudere ob effectum inde sequutum, & ob eandem causam desiderare, quia tunc non est propriè delectatio de pollutione, sed de effectu inde sequuto. Verbi gratia, licet desiderare, vt pollutio naturaliter contingat ob tentationes sedandas, & ob eundem effectum de illa gaudere: hac enim ratione Ecclesia gaudet de Adæ peccato, cùm dicit: *O felix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere Redemptorem.* Sic Vasquez *disp.115.cap.2.& 3.* Basilius *suprà.* Lessius *lib.4.c.3.dub.14.n.105.* Saà *verb.luxuria, n.12.* Salas plures referens *tract.13.disp.6.sect.32.n.217.& seq.* Sanch.*lib.1.in Decal. c.2.n.18.*

11 Quod dictum est de pollutione ob huiusmodi finem, dicendum est de homicidio, fornicatione, & aliis peccatis, licitam esse, inquam, delectationem non illorum præcisè, sed quatenus fuerunt causæ alicuius boni effectus. Sic Basilius *lib.10. de matrimon.cap.16.num.2 fine.& num.12.fine.* Salas *tract.13. disp.6.sect.32.* Bonacina *de matrim.quæst.4.punct.8.num.8.* Neque obstat, si dicas te non posse procurare pollutionem, homicidium, fornicationem: ergo neque de illis contingentibus delectari, quia procurare pollutionem est esse causam illius: at delectari de illa naturaliter contingente ob effectum relictum non est esse causam illius. Ergo non est, vnde talis delectatio vitietur. Verùm si loquamur de desiderio: esto Emanuel Saà *verb.peccatum, n.13. in editione Complutensi*, affirmet licitum esse desiderare illud, de quo est licitum gaudere. Et idem docet Lessius *lib.4.cap.3.dub.14.num.105.verb.dico quarto.* At mihi videtur id verum non esse; licitum enim est gaudere, quod aliquis fuerit interfectus non ex displicentia personæ, sed ob hæreditatem inde prouenientem: at interfectionem eius desiderare non videtur licitum. Item nullo modo licet desiderare, vt aliqui nefariè copulentur, ad habendos filios, quia licèt desideret finem bonum, desiderat illum medio peccato: at posito iam peccato licitum esse videtur de illo, secundum quod causabit liberos gaudere. Quare solùm licebit desiderate ob bonum finem illud obiectum, quod sine peccato effici potest, licebit, inquam, desiderate pollutionem naturaliter contingentem, non voluntatiè contingentem mortem naturalem alicuius, vt à peccato cesset, vel rempublicam non turbet. In omnium enim sententia certum est nullo modo licere supradicta procurare: non enim quidquid licet desiderare, licet efficere, quia alio modo tendit desiderium in obiectum, ac tendit operatio: desiderare enim potest clericus, vt latrones interficiantur, non tamen potest illos interficere, quia non desiderat interfici à se, sed ab alio: quæ omnia notauit Sotus *1.de iust.q.12.art. 1.versus finem* Nauarr.*sum.c.16.n.17.vat.6.* Salas alios referens *1.2.tr.13.disp.6.sect.32.n.220.* Lessius *lib.4.c.3. dub.14.n.104. vers.dico secundò.*

12 Quartò infertur non esse licitum coniugibus ligatis voto castitatis delectari de copula legitimè habita, vel habenda; quia licèt obiectum bonum sit: at delectatio bona non est, eo quòd aduersetur voto castitatis, quod prohibet omnem delectatio em sensibilem veneream. Sic Basilius de Leon *num.12.* Sanchez *lib.9.de matrimon. disp.44.num.25.* Vasquez *disp.112. num.10.* Temperant tamen aliqui hanc doctrinam. Coninchus *disp.34.de matrimon.dub.11.num.109.* ne habeat verum in coniuge, qui votum castitatis emisit absque consensu alterius coniugis, & ratione cuius non deobligatur à debiti redditione. Nam tunc delectatio non videtur prohibita, siquidem absolutè copula non est prohibita, cuius ipsa potest esse causa: at cen eo cum Sanchez, Coninch o *n.115.* & Vasquez *suprà*, talem delectationem tibi esse prohibitam ratione voti castitatis, quia ratione illius obligatus es abstinere ab omni carnali delectatione quantum est ex te, seu quæ sine iniuria alterius coniugis omitti potest: at talis delectatio omitti potest sine iniuria coniugis. Ergo. Neque obstat illam delectationem initium esse posse copulæ licitæ, quia non prohibetur ratione copulæ, cuius initium esse potest, sed ratione sui ob votum castitatis. Adde initium esse non copulæ licitæ, sed illicitæ: nam est initium copulæ petitæ à delectante, non copulæ redditæ, ratione enim delectationis, ipse qui delectatur, copulam petit. Sic Lessius *n.106.* Vasq. *1.2.disp.115.c.2.*

13 Sed quid si ex alio impedimento extrinseco copula coniugalis illicita sit, vt quia vterque, vel alter affinitatem contraxerunt, vel prohibiti sunt copulari, vel ex copula damnum est sequendum proli; an tunc licita sit delectatio de copula?

Negat Basilius de Leon *lib.10.de matrim.cap.16.§.2.num.12.* quia delectatio tunc initium est copulæ illicitæ. Probabilius tamen existimo oppositum; quia esto copula ex accidente illicita sit, at per se licita est. Ergo delectatio licita erit, cùm delectatio non respiciat copulam secundùm quod ex circumstantia vitiatur, sed secundùm quod se habet. Et confirmo, si votum castitatis feciisset coniux non absolutum, sed limitatum, scilicet non accedendi ad vxorem: certum est non peccaturum aduersus votum in delectatione morosa. Ergo delectatio morosa non sumit suam bonitatem, vel malitiam ex copula, quam de præsenti potest causare attendendo ad circumstantias extrinsecas, sed de copula, quam potest causare per se. Adde in impedimento affinitatis esse rem manifestam, cum ratione huius impedimenti solùm arceatur coniux à debiti petitione. Ergo non à delectatione illius. Ita docet Sanch. *lib.9. de matr. disp.44. à n.21.*

14 Maior dubitatio est, quando coniugi dubium est de valore matrimonij, & ratione dubij interdicta est debiti petitio, an tunc licita sit delectatio? Videtur licita: tum quia copula coniugi dubitandi absolutè licita: est tum quia delectatio non infert copulæ petitionem potius quàm redditionem, sed est indifferens. Ergo ratione huius indifferentiæ licita erit talis delectatio. Et confirmo, Tactus, qui ab vno coniuge in absentia alterius haberetur, non est mortalis, vt defendit Sanch. *disp. illa 44 n.16.* quia de se est indifferens ad copulam licitam, vel illicitam, neque delectatio morosa copulæ cum coniuge absente quia referri potest ad copulam coniugalem, licet actu non dirigatur. Ergo similiter delectatio de copula à coniuge dubio excusabitur à mortali, quia ordinari potest ad copulam licitam, qualis est petita ab altero coniuge.

15 Dicendum tamen existimo prohibitam esse talem delectationem: quia in solutis omnis delectatio carnalis tam extrinseca, quàm intrinseca prohibita est, eo quod aduersatur castitati cohibenti omnes has delectationes: sed qui dubius est de matrimonij valore, non habet ius percipiendi has delectationes, nisi in quantum necessarium fuerit ad seruandum ius illæsum alterius partis bona fide contrahentis: at ad conseruandum ius alterius compartis nunquam est necessarium coniugem dubium se morose cogitando delectare, sicut neque se in absentia coniugis tactibus prouocare. Ergo nullo modo talis delectatio est illi licita: & ita tenet Sanchez *lib.9.de matr.disp.44.n.24.* Coninch. *disp.34. de matr.dub.11 n.115.*

16 Ad rationem oppositam respondeo, cùm copula solùm licita sit, casu quo petatur: at sublata tali petitione illicita sit, efficitur delectationem, quæ non supponit, neque supponere potest, petitionem semper illicitam esse: quia non habet conditionem, quæ illam possit honestare. Ad confirmationem, etsi Nauarr, Saà, Corduba, & alij, quos refert Sanchez *disput.44.n.2.* & Basilius de Leon *lib.10.de matrim.cap.16.num.11* existiment tactus, & delectationem appetitus sentientis in coniuge absente mortalia esse; quia cùm non possint esse causa, & principium liciti coitus eo quod sit impossibilis, sunt causa, & principium coitus illiciti, vel pollutionis. Nihilominus existimo tales delectationes, & tactus absque periculo pollutionis non esse peccata mortalia, eo quòd ratione matrimonij omnes delectationes carnales, quæ ad copulam per se ordinantur, à mortali sine excusatæ. Quòd verò copula sit impossibilis, cum impossibilitas sit per accidens, non tollit quominus delectatio ad illam ordinetur, ideóque licita sit, & ita tenet Vasq. *1.2.disp.113. c.2.* Sanch.*n.3.* Coninchus *disp.34. dub.11. n.113.* At in coniuge dubitante de valore matrimonij, cùm nullam causam habeat honestandi delectationes carnales, nisi ad petitionem compartis carentes dubitatione: nullo modo illi est licita talis delectatio, aut tactus.

17 Quòd si coniux dubius non est de matrimonij valore, neque aliquo impedimento voti, affinitatis, aut similis ligatus est: probabilius existimo licitum ei esse delectari de copula matitali habita, vel habenda, ac si præsens esset, modò absit periculum pollutionis: quia omnes hæ dilectationes coniugibus sunt licitæ, eo quòd principium, & dispositio sint copulæ coniugalis, quæ illis licita est. Ita Vasq. *1.2. disput.113. cap.2.* Sanch. *lib.9. de matrim. disput.44. n.3.* Coninch. *n.113.* Neque redditur mortalis, etiam si inde consurgat membri pudendi alteratio, & commotio absque pollutionis periculo, quia hæc omnia ad copulam materialem de se ordinantur: si tamen propter eorum delectationem appetantur, erit culpa venialis, quia extrahitur à suo fine. Sic Vasq.*n.4.* Sanch.*n.5.* Salas *tr.13. disp.6.sect.30 n.206.* Quòd verò Salas *ibi n.205.* affirmat mortale esse, si coniuges se delectentur de copula maritali imaginaria & ficta, mihi non probatur; quia parum refert copulam esse fictam, vel veram, si delectat in absolutè illis prohibita non est. & non fertur ad obiectum formaliter malum, & ita tenet Sanchez *disp.44.n.22.*

18 Quintò infertur quid dicendum sit de delectatione in coitu aliorum, & quidem si coitus aliorum malus sit, & de illo sic apprehenso delecteris, nemini est dubium te peccare, quia placet tibi, & approbas obiectum malum. At si coitus aliorum à culpa excusetur, eo quòd fuerit in amentia, Herrera *disp.31. quæst.17.* existimat non esse mortale, quando abest periculum propriæ libidinis, & iniuria proli; quia amentibus, inquit, nulla est lex posita, & idem est de eorum coitu delectari, ac delectari de coitu brutorum. Verùm si coitus aliorum à culpa excusetur ob ignorantiam, somnum, aut ebrietatem, existimat mortale esse de illo sic apprehenso delectari; quia hi peccantes lege adstringuntur, licèt ab illa ob ignorantiam excusentur.

Ergo

Ergo delectari de illorum coitu, est delectari de actu prohibito. Adde, hos ignorantes non licet coniugere, nec consulere, vt coniugantur. Ergo nec licet de illorum coniunctione delectari.

19 Ego verò existimo de omnibus esse mortale, sic Corduba *lib.2.q.30.fine*, Salas *tract.13.disput.6 sect.31 n.118.* Azor. *tom.1. instit. moral. lib.4 cap.6. quæst.9.* Moueor, quia omnes tam ebrij, quàm amentes lege tenentur, licet ab illa obligatione, vel amentiam fuerint excusati. Ergo delectari de illorum coitu per se, est delectari de obiecto malo, & soùm per accidens excusato à malitia. Ergo est mala delectatio. Confirmo. Nemini licet amentem ad necem hominis inuitare, neque ebrios inter se coniungere, neque desiderare, vt iudex erret in proferenda sententia, aut testes falsum testimonium dicant, etiam ignoranter, quia mala illa, & peccata, à quibus amentes, & ebrij per ignorantiam excusantur, tibi erunt voluntaria, & grata. Deinde in veneris est specialis ratio, quare de his obiectis nequeas delectari, quia delectationes de his obiectis non soùm sunt prohibitæ, quia ad obiecta prohibita referuntur, sed etiam ratione sui, & ob repugnantiam quam habent cum castitate, exstant enim, & commouent de se appetitum ad coitum. Ergo siue obiectum excusetur à malitia, siue non, delectatio de illo mala erit. Vnde non soùm delectatio de coitu à malitia per accid n. excusato mala est, sed etiam delectatio de coitu matrimoniali aliorum; quia talis delectatio excitat in habente illum, fluxum seminis. Et licèt aliquando non excitet, hoc est per accidens, ex se enim habet excitare, ac proinde à culpa excusari non potest, esto contra tenet Salas *suprà n.115*, tam de delectatione voluntatis, quàm appetitus sensitiui, friuola (inquit) est talis distinctio.

20 Verùm si de delectatione in aliis materiis à Venere loquamur, dicendum est primo licitam esse delectationem de quolibet opere bono, siue à se, siue ab alio factum sit. Probo, quia obiectum bonum est, & nullum prauum affectum mouet. Ergo licet de illo delectari, sicut desiderare. Qua ratione licitum est te delectari de suspenso latrone, de inimicis iure vastatis, sic omnes Doctores.

21 Dico secundò. Si opus ex aliqua circumstantia malum sit, & de illo, vt est sub tali circumstantia, delecteris, delectatio peccaminosa est, sicut & ipsum opus, sic Basilius de Leon *lib. 10. de matrim. cap.16. num.16.* Ratio, meo iudicio, est euidens, quia delectatio vel est approbatio obiecti, vel supponit illius approbationem; sed approbare obiectum malum, malum est. Ergo de illo vt sic delectari malum erit. Explico conclusionem, Apprehendis te ipsum comedere carnes in Quadragesima, si de tali comestione delectaris, procul dubio delectaris de obiecto formaliter malo; similiter si te iudicem fingis, & sub hac apprehensione contemplaris vindicari de inimico, quis dubitare potest te peccaturum; cum obiectum formaliter malum approbes.

22 Dico tertiò, de quolibet obiecto iure positiuo prohibito potest absque mortali delectatio esse, dummodo intellectus repræsentet voluntati obiectum denudatum conditione vitiante, & voluntas & appetitus in illud vt sic repræsentatum feratur. Hæc conclusio est communis, Lessius *lib.4. cap.3. dub.15. n.11. & seqq.* Vasq. *1.2. disp.110. cap.2.* Sanch. alios referens *lib.1. Decal. cap.2. n.10.* Ratio videtur aperta, quia obiectum, vt sic repræsentatum, non inuoluit malitiam. Ergo nequit illam delectationi tribuere: posse autem tale obiectum denudari per intellectum à conditione vitiante, apertum est, cum ab extrinseco habeat malitiam, sicuti & prohibitionem hac ratione tibi non est mortale, si in Quadragesima delecteris de esu carnis absolutè, quia esus carnis in se malus non est, neque in se inuoluit prohibitionem; esset tamen mortale si delectatio esset de esu carnis in Quadragesima facto, ita vt obiectum delectationis illammet circumstantiam comprehenderet.

Dices. Sanè nullo modo licet velle in Quadragesima comedere carnes, etiamsi non velit illas comedere, quatenus sunt prohibitæ. Ergo neque etiam licebit in Quadragesima de esu carnis delectari.

Respondeo negando consequentiam. Ratio disparitatis est, quia voluntas efficax tendit ad exequendum opus, & cum ab opere sic exercito separari non possit malitia, neque à voluntate efficaci separari potest: at delectatio cum operis executiua non sit, potest in opus denudatum à conditione vitiante ferri, ac proinde mala non esse, vt benè notant Coninchus *disput.34. dub.11. n.110.* Bonacina *de matrim. quæst.4. part.8. n.11.*

Dico quartò, de obiecto iure naturali prohibito mala est delectatio, quoties ab illo præscindi non potest malitia: at si ab illo obiecto in aliqua circumstantia facto separari potest malitia, non erit mortalis eius delectatio. In priori parte huius conclusionis omnes conueniunt: nam tunc delectatio non habet, vnde honestari possit, cùm malum semper approbet. Qua ratione nunquam potest esse licita delectatio de idololatria, odio Dei, mendacio, infidelitate, & similibus, quia in nulla circumstantia hæc licita esse possunt. Secunda pars paucis arridet, eo quòd existiment à prohibitis iure naturali separari non posse malitiam, & prohibitionem. Verùm si rectè expendatur, clara est: furtum enim licitum esse potest necessitate graui vrgenti, homicidium authoritate publica factum: si igitur quis delectaretur de horum actuum substantia, non inferret delectari de illis, quatenus mali sunt; siquidem, & mali, & boni esse possunt, secundùm diuersas circumstantias in quibus fiunt; hac enim ratione, vt bene dicit Azor statim allegandus, non peccat mortaliter, qui se ducem fingens in bello iniusto delectatur, quòd strenuè pugnauerit, mirificè se defenderit, aliáque huiusmodi fuerit operatus. Item ipsemet Thomas Sanchez, qui *lib.1. cap.2. num.11.* affirmauit, delectationem de prohibitis iure naturæ semper esse malam, *n.35.* nobiscum videtur consentire, siquidem admittit non esse culpam lethalem, si laicus se apprehendat Sacerdotem, & iurisdictionem habentem; delectetur in confessionibus audiendis, quia audire confessiones non est malum, nisi quatenus fit à non habente potestatem; quare dum non delectatur de huiusmodi conditionis absentia, non delectatur dealiquo malo, sic dicendum in duello homicidio, & similibus, quæ licita, & illicita esse possunt, ita tenet Basilius de Leon *lib.10. de matrim. cap.16. num.19.* Azor *tom 1. instit. moral. lib.4. cap.6. quæst. 1. in fin.* & Thomas Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.2. num.16. fine.* Coninch. *suprà num.110.*

§. III.

An delectatio, & desiderium obiecti mali sub conditione auferente eius malitiam, mortale peccatum sit.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *De prohibitis iure positiuo non est peccatum.*
3 *Quid dicendum de prohibitis iure naturæ? Proponitur quædam sententia non posse honestari talem delectationem.*
4 *Probabile est honestari posse.*
5 *Sati fit argumentis num.3. positis.*
6 *Aliqua aduertuntur pro superioris doctrina intelligentia.*

1 DEsideras comedere carnes die Veneris, occidere, mentiri, vindicare, idololatriare si tibi licerent, & de illis sub tali conditione apprehensis delectaris, committisne peccatum, ac si conditionem non apposuisses.

2 Si de prohibitis iure positiuo loquamur, recepta omnium sententia est, te non peccare, si apponas conditionem excusantem à malitia, & sub ea obiectum velis, vt si velis in Quadragesima comedere carnes, casu quod Ecclesia permitteret, stante enim Ecclesiæ permissione talis comestio licita est. Ergo velle comestionem sub tali conditione est velle obiectum bonum nulla ex parte maculatum.

3 Quòd si de prohibitis iure naturæ loquamur distinguendum est. Aliqua enim sunt, à quibus separari potest malitia: alia à quibus malitia est inseparabilis. Prioris generis sunt, coitus, homicidium, furtum, infamatio, quæ stante aliqua conditione licita sunt, coitus enim licitus est si cum vxore propria fiat, homicidium, si authoritate publica, furtum, si vrgente necessitate, infamatio, si honesta causa intercedat. Alia sunt, à quibus malitia separari non potest, quia nullus casus dabilis est, in quibus hæc liceant, vt mendacium, fornicatio, vindicta, idololatria, odium Dei, & similia. Si voluntas fertur in prioris generis obiecta sub conditione auferente eius malitiam, existimo peccatum mortale non esse, quia fertur in obiectum denudatum à malitia; hac enim ratione non peccat mortaliter religiosus, qui velit ducere vxorem, casu quo libet esset à voto, & occidere latrones casu, quo iudex esset, & alienum accipere necessitate vrgente, sic Caietanus *in summa, verbo cogitatio.* Emanuel Saa *verbo peccatum.* Man *1. tom. summ. cap.212. n.1. in 2. edit.* Basilius de Leon *lib.10. de matrim. cap.16. num.10.* Th. Sanch. alios referens *lib.1. in Decal. cap.2 n.24.* & alij Doctores statim referendi. Quòd si voluntas fertur in posterioris generis obiecta, quæ in nullo casu licita esse possunt, affirmat Thom. Sanch. *n.23.* Basilius de Leon *suprà* Azor *tom.1. instit. moralium, lib.4. cap.6. q.10.* te peccare mortaliter, quomocumque ea velis, etiamsi ea velis sub conditione, si tibi liceret, vel si non essent mala, vel prohibita. Nam cùm impossibilis sit talis conditio, pro non adiecta debet haberi. ex text. *in cap. fin. de conditionib. appositis*, at si conditio non esset apposita, sed absolutè in talia obiecta motus fuisses, nemini est dubium te peccaturum grauiter. Ergo etiam si conditionem apposueris. Secundò cùm dicis te velle mendacium, si esset licitum, conniteris desiderare licitum esse mendacium. Ergo desideras, vt naturæ rerum mutentur, & iure naturæ vetita liceant. Ergo peccas. Tertiò nemini esse potest dubium, hunc actum esse culpam lethalem, si esset licitum. destrueremus Deum, cùm tamen conditio rationem malitiæ auferre videatur.

4 Nihilominus existimo satis probabile non esse peccatum mortale hæc obiecta intrinsecè mala desiderare vel de illis delectari sub conditione, si licita essent, vel si Dei offensa non esset; sic tenet expressè Valquez *1.1. disput.116. cap.2.* Sayrus *in claui regia, libr.8. cap.7. num.28. & 29.* Salas *tractat.13. disputat.6. section. 27. num.180.* Emanuel Saà *in*

edit.

edit. Complut. & Rom. verbo peccatum, n.2. Bonacina de matrim. quæst.4. p.8. num.20.

Probo primò, quia sic desiderans illa obiecta, non absolutè, & efficaciter illa desiderat, cum videat esse impossibilia, solùm enim ostendit propensionem suæ voluntatis in tale obiectum quando enim dicit se mendacium commissurum, si liceret, scit nec esse, neque posse esse licitum mendacium. Ergo non habet voluntatem committendi mendacium; cum hac enim voluntate mentiendi, si liceret, stat optimè voluntas nunquam mentiendi, quia non est licitum. Ergo solùm illa voluntas est, quædam voluntas inefficax, seu, vt melius dicam, est quædam propensionis in obiectum significatio: at quando ita est, ipsemet Thomas Sanchez *num.*25. affirmat malam non esse. Ergo nunquam est mala talis voluntas. Secundò, qui vult mentiri, casu quo liceret, non vult obiectum prauum, siquidem mendacium licitum malum non est, & licèt nunquam possit esse licitum mendacium, hoc non obest quominus voluntas in illud sub ea conditione feratur; in apprehensione enim, & affectu mendacium licitum est.

5 Neque obstant rationes contrariæ. Admitto enim conditionem impossibilem in matrimonij contractu fauore ipsius pro non adiecta haberi: at non in aliis contractibus, ex §. *si impossibilis*, *Institut. de inutilib. stipulat.* & *leg. impossibilis*, 7. *ff. de verborum obligat.* & *leg. non solum*, 30. *ff. de actionib. & obligat.* Ex quibus legibus constat apponentem conditionem impossibilem non habere voluntatem contrahendi, sed potiùs irridendi?

Ad secundum nego volentem mentiri, casu quo liceret, velle vt licitum sit mendacium, quia circa bonitatem, vel malitiam mendacij non fertur eius voluntas, sed negatiuè se habet: sicuti si voluntatem haberes occidendi latrones, si iudex esses, non infertur te habere voluntatem assumendi officium iudicis. Neque religiosus, qui diceret: Si solutus essem à voto, ducerem vxorem; infertur habere voluntatem se à votis liberandi, sed solùm dicit, quid in illo statu faceret, sibique gratum foret. Ergo ex tali voluntate non infertur velle, vt rerum naturæ mutentur. Secundò respondeo concedendo te velle, vt illa omnia essent licita, & naturæ rerum mutentur; sed quia non vis illud efficaciter, sed inefficaciter, & per simplicem affectum, & ob finem bonum, non est cur peccari mortalis talis affectus damnandus sit, vt benè dixerunt Vasq. & Salas *suprà*.

Ad tertium respondeo illam voluntatem, si esset licitum, destruerem Deum, mortalem esse non ex formali obiecto, quod respicit, sed quia videtur effectus esse alterius voluntatis Deum odio habentis: qui enim seriò id diceret, manifestè conuinceretur Deum sibi displicere, & ex displicentia ipsius esset mortale; non obiecto.

Pro maiori intelligentia supradictæ doctrinæ aduerto aliquos esse casus, in quibus à mortali aliqui se existimant excusatos ob conditionem appositam, cùm tamen non sint, eo quòd conditio illa non tollat malitiam integrè. Si enim dicas vindicaret, fornicarer, aut aliud malum facerem, si infernus non esset, vel si non essem sacerdos religiosus, &c. sine dubio peccas quia esse, vel non esse infernum, esse, vel non esse sacerdotem, non tollit malitiam vindictæ, fornicationis, & aliorum peccatorum; tolleret tamen aliquam circunstantiam: vt si diceres, si non essem religiosus, fornicarer, & constitueret peccatum solùm contra temperantiam, non contra votum, vt benè notauit Bonacina *de matrimon. quæst.*4. *p.*8. *n.*27. Sanchez *libr* 1. *in Decalog. cap.* 2. *n.* 28. qui *n.* 29. aduertit, cùm aliquis dicit, si hoc mihi alio tempore accideret, vindicarer, esse peccatum, si potentiam exequendi vindictam desiderat: at si solùm enuntiatiuè proferat, enuntiando, inquam, quid tunc faciendum fuisse existimat, culpa vacat. Nunquam tamen est peccatum velle relinquere peccatum ob timorem inferni, vel ob amissionem honoris, ob quemcunque enim finem peccatum relinquatur, peccatum non est.

§. IV.

An delectatio morosa de turpi obiecto habeat omnes species, quas haberet desiderium illius.

1 *Explicatur quæstio, & declaratur, in quo sita est difficultas.*
2 *Si delectatio sit de copula cum coniugata, quatenus talis est, speciem habet adulterij, secus si de copula coniugata præciso per intellectum coniugio.*
3 *Proponitur quædam obiectio, & soluitur.*
4 *Aliqua aduertuntur notanda.*

1 COnstat primò, desiderantem fornicari cum soluta contra temperantiam peccare; si cum nupta, addere iniustitiam ob adulterium; si cum religiosa, vel voto castitatis ligata, peccare contra religionem; si cum consanguinea, peccare contra pietatem, quantumvis vellet non esse coniugatam, religiosam, vel consanguineam, quia desiderium peccati tendit ad exequendum peccatum, & cùm à peccato illo separari non possint illæ circunstantiæ, necessariò illatum malitiam habere debet desiderium, seu voluntas efficax.

Difficultas autem est, an etiam illas habere debeat delectatio: siquidem delectatio non tendit ad executionem operis, sed potiùs ipsum opus, quasi exercitum supponit, & in illo delectatur.

2 Et quidem si delectatio sit de copula habita, vel habenda cum coniugato, quatenus coniugata est: ita vt obiectum tuæ delectationis non solùm sit copula cum illa fœmina, quam cognoscis coniugatam, sed copula cum illa vt coniugata, taliter quòd esse coniugatam te delectet, nemini esse potest dubium talem delectationem non solùm contra temperantiam, sed etiam contra iustitiam esse: siquidem iniustitia tibi placet, & grata est, & tradiderunt Azor. Vasq. & Salas infrà allegandi. At verò vel nunquam hoc contingit, quia fœminam esse coniugatam, vel alio impedimento ligatam, patum delectationi deseruit, imò potiùs temperat delectationem, non illam excitat. Ergo cùm de illius concubitu delectaris, non delectaris de illo, quatenus est concubitus coniugatæ, vel religiosæ, sed ab omnibus his circumstantiis præscindis. Posse autem delectationem ab omnibus his circumstantiis præscindere, videtur manifestum: fœmina enim illa esse poterat sine coniugio, vel voto castitatis. Ergo bene potest apprehendi, quin apprehendatur affecta coniugio, vel voto castitatis (esto alia cognitione cognoscatur affectam esse coniugio, vel voto castitatis.) Ergo apprehendere potes copulam cum illa, vt sic apprehensa. Ergo si delectaris in tali copula, non delectaris in copula adulterina, vel sacrilega: quia copula illa prout est in tua apprehensione ab omnibus his malis præscindit. Ergo delectatio de copula cum coniugata, religiosa, vel consanguinea, eiusdem esse potest speciei, nisi formaliter delectatio fiat de illis, quatenus tales sunt, ita tenet, & latè probat Vasq. 1.2. *disp.*112. *cap.*2. Azor *lib.*4. *instit. mor. cap.*6. *q.*3. Sayrus *in claui regia lib.*8. *c.*7. *n.*19. & 20. Thom. Sanch. *lib.*1. *in Decal. cap.*2. *n.*12. attenta eius limitatione, quam apponit conclusioni, probabilem reputat Lessius *lib.*4. *de virt. cap.*3. *dub.*15. *n.*123. Saà *verbo luxuria n.*13. Salas 1.2. *tract.*13. *disp* 6. *sect.*6. *num.*56. & 57. Ægid. de Coninch. *disp.*34. *dub.*11. *n.*108. Bonac. *de matr. q.*4. *p.*8. *n.*9.

3 Sed obijcies, cum delectaris de obiectio prauo, verbi gratia de copula habita cum coniugata, copula cum coniugata tibi placet, & grata est, Ergo tibi grata est copula adulterina, quia ab illa copula cum coniugata separari non potest adulterij malitia.

Respondeo, si per approbationem voluntatis tibi placeat copula cum coniugata, certum est malitiam adulterij talem approbationem habere; illa enim voluntas est voluntas operis: at si per delectationem tibi placeat, non est necessarium, quòd tibi placeat copula cum coniugata, quatenus cum coniugata est; sufficit, si placeat illa copula, quæ cum coniugata est facta, quatenus est cum fœmina pulchra, & à te amata; stat enim optimè non posse ab aliquo opere separari plures malitias, & in delectatione illius operis omnino separari. Exemplis probat Coninchus, Lessius, & Salas *suprà*, si in loco sacro malè tractetur tuus inimicus, & tamen de illius calamitate delecteris absque consideratione loci sacri: talis delectatio malitiam sacrilegij non haberet, etiam si opus externum sacrilegum fuerit. Item audis verba facetiæ, sed contumeliosa, impura, detractoria, delectari de illis potes, non quatenus contumeliam causam, sed quatenus risum excitant, item non quatenus detractoria, sed quatenus impura. Ergo non est necessarium delectationem integrè obiecto conformari, & omnem eius malitiam in se recipere, sed poteris solùm ex parte turpitudinem ab illo accipere.

4 Aduertendum tamen est, si delectatio contingat de copula Sodomica, vel bestiali, necessariò fatendum esse, quia omnino sunt distincta à copula fornicaria, & specialem cum virtute castitatis oppositionem habent: siue hæc oppositio illis proueniat à turpitudine obiectorum, quæ respiciunt, siue à se ipsis per ordinem ad obiecta, sic Vasq. *cap.*2. Lessius *n.*122. Salas *num.*60.

Secundò aduertendum est, si delectatio fiat ab habente votum castitatis, esse non solùm contra temperantiam, sed etiam contra votum, quia votum omnes delectationes carnales excludit. Solùm est difficultas, an delectatio coniugis cum fœmina aliena habeat non solùm malitiam contra castitatem, sed etiam contra iustitiam? Affirmat Bonacina *quæst.*4. *punct.*8. *de matrimon. n.*19. *versic. Secundus casus*, quia coniux per matrimonium non solùm corpus, sed etiam affectus alteri coniugi obligauit. Ergo si in alteram à coniuge inclinat, iniuriam irrogat. Hæc tamen ratio non caret difficultate, supposita nostra sententia affirmante delectationem non accipere malitiam omnem obiecti, sed quatenus ab intellectu voluntari repræsentatur. Cùm autem à circumstantia coniugij possit intellectus præscindere, & seipsum quasi solutum considerare, non videtur circumstantiam coniugij, posse malitiam tali delectationi tribuere. Quòd autem per coniugium non se coniuges obligauerint ab his delectationibus abstinere, sicuti obligantur vouentes castitatem; inde probatur, quia hæ delectationes sunt

sunt per se incognitæ alteri conjugi. Ergo non potest ratione illarum injuriam pati, neque ob illas priuatur copula sibi debita. Ergo non sunt contra justitiam, sed solum contra temperantiam, quod dubitando dictum sit.

§. V

An delectatio appetitus sensitiui cum commotione corporis, peccatum sit mortale, si voluntas in talem delectationem expresè non consentiat.

1 *Qua ratione in his motibus consentire possit, & de quo consensu sit controuersia.*
2 *Motus appetitus sensitiui non refrenati à voluntate, cum possit qui affirment esse mortale.*
3 *Probabilior, est sententia opposita.*
4 *Soluuntur fundamenta num. 2 posita.*
5 *An sit peccatum veniale hos motus non reprimere; Proponitur sententia non esse.*
6 *defenditur cum communi esse veniale peccatum, & soluuntur contraria rationes.*
7 *Quid si ob causam honestam non reprimis.*

1 Dupliciter voluntas in huiusmodi motibus consentire potest. primò expresè appetendo illos, & in illis se delectando, & de hac voluntate nemini est dubium esse peccatum mortale. Secundò consentire potest tacitè, & virtualiter, quatenus non reprimit, neque coërcet, cum possit. Et de hac secunda volunate est controuersia, an sufficiat, vt motus appetitus sensitiui sint peccata mortalia, etiam quando abest periculum pollutionis, vel alterius consensus mortalis.

2 Prima sententia affirmat. sic Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 6. quæst. 5. & cap. 21 quæst. 5.* Pettus de Ledesma *2. part sum. cap. 27. initio.* Valent. *1. 2. 3. disput. 6. quæst. 4. punct. 3. vel nihilominus contraria.* Lessius *lib. 4. de iustit. cap. 3. num. 117.* Vasquez *1. 2. disput. 108. cap. 2.* Sayrus *lib. 8. cap. 7. num. 3.* referunt pro se D. Thom. Bonauent. Alens. Richard. & alios, sed immerito, vt rectè expendit Salas *1. 2. tract. 13. disp. 6. sect. 3. in princ. num. 24. & 25.*

Probari potest primò, quia voluntas tenetur regere appetitum, & omnes alias potentias, ne rationi pugnent; ideo enim constituta est domina, & regina potentiarum. Ergo si cum appetitus, aliæque inferiores potentiæ oppugnant rationem voluntas non se opponit, & apertem reprimit, & obligationi, non satisfacit. Ergo peccat. & cum sit materia grauis excusari non potest à mortali. Secundo, si voluntas in huiusmodi motus expresè consentiat. omnes affirmant, peccare mortaliter. Ergo etiam peccabit si virtualiter consentiat, tacitus enim, & expressus consensus pro eodem reputantur, ex *l. de quibus, in fine. ff de legibus, & l. cum quid. ff si certum petatur.* & latè Euerard. *loco ob expresso ad tacitum.* Confirmo, quia vix distingui potest, an voluntas se negatiuè habeat, an expresè consenserit nam cùm appetitus secum trahat voluntatem, difficile erit decernere consentiente aperitu voluntatem non consentire. Tertio si aliquis huiusmodi motus per tactus, & amplexus in se excitaret, obligatus esset sub mortali illum reprimere. Ergo etiam cum à natura excitantur cum eodem modo ad fermi[illegible]nationem prouocent. Neque valet dicere te esse obligatum repellere huiusmodi tactus, ne peccato alterius consentias: nam etiamsi alter non peccaret, eo quod ebrius, aut amens esset, teneris illum à te repellere, neque tales actus permittere? quia talis irritatio à quocumque proueniat, castitati obstat Quarto velle hos motus, & delectationes indè consurgentes, ideo est mortale, quia hæ delectationes initium sunt, & causa proxima pollutionis, vel coitus, sed siue apponatur expresè, siue tantum interpretatiuè, eodem modo sunt initium: & causa pollutionis, vel coitus. Ergo eodem modo erunt peccata, cum consensus interpretatiuus verus con[illegible]. Quintò, si voluntati licet hos turpes motus [illegible] sed illorum delectationem recipere, contenta erit tali [illegible]ne, & de matrimoniali copula non curabit. Obstabit ergo [illegible]entia fini matrimonij.

3 Nihilominus etsi supradicta sententia valde probabili sit: probalior mihi videtur non peccare mortaliter voluntatem, quæ non reprimit hos turpes motus sed merè negatiuè se circa illos habet, dummodo absit periculum pollutionis, aut vlteriotis grauis consensus. tenet hanc sententiam Caietan. *1. 2. quæst 74. art. 3. & in summ. verb. delectatio versic. magna tamen.* Nauarr. *cap. 11. num. 9. vers. 11. partic. 4. & cap. 16. num. 9. partib. 5.* Tolet. *summ. lib. 5. cap. 14. num. 2.* Philiarcus *tom. 1. part. 2. sum. lib. 4. cap. 8.* & alij plures, quos refert Salas *tract. 13. disp. 6. sect. 3 num. 25.* Et licet ipse noluerit suam mentem declarare, satis insinuauit esse pro hac sententia vt legenti patebit. Probabilissimam esse affirmat Thomas Sanchez *lib. 3. de matri. disp. 45. num 25 & lib. 1. in Decalog. cap. 2. num. 13.* vbi hanc reputat probabiliorem in rigore metaphysico practicè tamen aliam dicit esse veram.

Præcipua ratio, quæ me mouet, est quia huiusmodi motus à natura proueniunt, ita vt omnes coërcere sit impossibile, aliquos difficillimum. Non est igitur credendum de diuina bonitate salutem æternam hominem his periculis exposuisse esset enim salus æterna cuiuslibet hominis non leui periculo exposita, si cùm à natura sit in malum procliuis, arctatus sit non solum non admitere hos motus, sed etiam illos reprimere, & coërcere. Item si obligatus esset homo hos motus reprimere, cum possit, obligaretur sanè media apponere non difficilia ad reprimendum. Ergo si videa hos motus consurgere eo quod in lecto tali vel tali modo decumbit tenebitur à tali cubitu abstinere,, imò surgere, & se aliqualiter verberare, quòd certè est durissimum, & pauci admittunt. Deinde peccabit mortaliter, si non euitat causas, ex quibus cognoscit huiusmodi motus prauos insurgere; nam si postquam excitati sunt tenetur illos reprimere à fortiori tenebitur impedire ne excitentur; tenebitur ergo sub mortali fœminam non alloqui, nec videre, aliaque similia omittere, quæ omnium sententia vel bona sunt, vel solùm venialia.

4 Denique argumenta contrariæ sententiæ non vrgent. Ad primum dico, voluntatem obligatam esse sub mortali regere appetitum, ne ita cum ratione pugnet, vt ex eius pugna ipia consentiat: at impedire quamlibet pugnam, non videtur obligata voluntas saltem sub mortali.

Ad secundum admitto gratis in contractibus idem esse iudicium taciti, & expressi propter præsumptum consensum: at in peccatis nequaquam; nunquam enim tibi licet aliorum peccata velle: licet tamen illa non impedire, & Deus peccata permittit, non tamen illa vult. Quare si rectè expendatur hic consensus tacitus, qui solum est permissio, non debet dici proprie consensus voluntatis, cum voluntas quantum est de se illos non velit, & in tali appetitus delectatione displiceat. Alias diceretur Deus tacitè velle nostra peccata, & virtualiter in illis consentire, si quidem illa permitti potens cohibere quo nihil absurdius. Ad confirmationem, difficile quidem est discernere voluntatem non consentire, consentiente appetitu: at experientia constat ita contingere, præcipuè cum in voluntate adest displicentia formalis de tali delectatione, quæ displicentia efficaciter detinet voluntatem, ne consentiat, esto inefficax sit ad prauos illos motus reprimendos.

Ad tertium concedo obligatum te esse sub mortali repellere excitantem turpes motus: at non obligari eodem modo, quando à natura excitantur: esse enim excitatos à natura, diminuit obligationem, sicut in pollutione contingit quæ permittit potest stuere quando à natura prouenit: at si alius in te excitaret omnino debebas illam repellere.

Ad quartum concedo velle hos turpes motus illòsque procurare, esse peccatum mortale, quia initium sunt, & causa pollutionis. Nego tamen inde inferri illos permittere esse mortale; quia aliud est velle causam pollutionis, aliud permittere illam. Qui enim permittit causam pollutionis à natura prouenientem, non dicitur illius causa: at qui illam vult causa illius est. Adde si præuideatur futura pollutio, etiamsi non præuideatur illius consensus, communiter Doctores fatentur teneri tunc voluntatem resistere, nec posse solùm negatiuè se habere, quia tenetur causas notabiliter ad pollutionem influentes auertere, si commode possit: sic Sanchez *jupra lib. 9. de matrim. disp. 45. num. 45. & in Decal. lib. 1. cap. 2. n. 14.* Salas *1. 2. tract. 13. disput. 6. sect. 18. num. 121. fine, & sect. 9. num fine,* quamuis difficultate non careat.

Ad quintum nego talem permissionem obstare grauiter fini matrimonij, cum enim voluntas non possit horum motuum delectationem procurare, vel in illa gaudere sed summum illam pati, cum acciderit, non potest periculum esse, quòd his delectationibus contenta sit.

5 Ex dictis oritur non leuis difficultas, an sit peccatum veniale hos motus non reprimere, cum possis

Ratio difficultatis est. Nam si est peccatum veniale non reprimere hos motus, ideo est, quia est obligatio reprimendi, & carentia illius repressionis aduersatur alicui præcepto: at nullum præceptum esse videtur cui aduersetur: nam illud præceptum, *non concupisces*, non appetitus cupiscentia vbi non est libertas, sed de concupicentia voluntatis latum est. Ergo dum ipsa voluntas non concupiscit hos motus, nullum peccatum esse potest. Deinde si adsit præceptum reprimendi hos motus, cum hæc si materia grauis obligatio erit sub mortali. Ergo vel dicendum est nullum esse peccatum hos motus non reprimere, vel esse mortale. Denique non reprimere hos motus, ideo esse potest peccatum veniale, quia ipsi excitant, & mouent ad pollutionem, cuius causas debes auertere, si commodè possis. Ergo hæc ratio probat non esse peccatum veniale, sed mortale. Quia non auertere causas in materia luxuriæ notabiliter influentes in pollutionem, mortale est, vt expendit Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 45. num. 15.* Confirmo pollutio præuisa, & non intenta, in tantum est peccatum, in quantum est peccatum causa illius, sed quando ex huiusmodi dele&t

delectationis appetitu præuideretur pollutio, delectatio appetitus peccatum mortale est. Ergo etiam erit mortale, quando non præuidetur. Probo consequentiam, quia causa pollutionis esse mortale, vel non esse, non prouenit ex effectu sequuto, sed ex eo quòd ipsa per se talem effectum habeat. Ergo vel dicendum est nullum esse peccatum hos motus non reptimere, etiam stante pollutionis periculo, vel semper esse peccatum mortale. Quapropter plures Doctores asserentes hanc delectationem mortalem esse, non tam de periculo pollutionis, quàm de periculo consensus in ipsam sunt locuti: quocirca Alensis, Bonauent. & alij, quos refert Salas 1.2. *tract.13. disp.6. sect.3. n.30. & sect.35. circa finem, n.6.* sentiunt nullum esse peccatum has delectationes permittere, si absit periculum consensus, & expressè docet Ioan. Sanchez *in select. disp.21. n.3.*

6 Verùm omnino retinenda est communis sententia, quam docet Salas *suprà sect.3. num. 30. fine & sect.9. in princ.* vbi plures refert Thomas Sanchez *in Decalog. lib.1. cap.2. n.11. fine*, & omnes communiter: permittere, inquam, hos turpes motus, & delectationem appetitus absque aliqua causa honesta, esse peccatum veniale, quia de se sunt inordinati, & ad copulam incitant. At à copula prohibitus es abstinere: ergo etiam prohibitus es abstinere ab iis motibus sub graui culpa, ne illos velis; sub leui, ne illos permittas. Nec mirum est hos diuersos modos consentiendi, non eadem grauitate culpæ prohiberi, sicuti non eadem grauitate culpæ prohibetur resistere tepidè tentationi, ac illam velle. Ex his patet ad primam & secundam rationem dubitandi. Ad vltimam dico te obligatum esse auertere causas per se ad pollutionem notabiliter influentes, quando commodè potes; obligaris, inquam, sub mortali, si tibi voluntariæ sint; sub veniali, si à natura sint appositæ, vel si intelligantur probabiliter pollutionem causaturæ. Vnde cùm Doctores dicunt causam date pollutioni, absque vlla necessitate, mortale esse, etiam si pollutio non sequatur, si causa per se refertur ad pollutionem, optimè dicunt: at qui permittit huiusmodi motus, non dat causam per se pollutioni, sed permittit causam à natura datam: hæc autem permissio non videtur sub graui culpa prohibita, quando pollutio non intelligitur prouentura: sufficit, si tunc sub veniali intelligatur prohibita.

7 Notandum item est, si ob causam necessariam, vel vtilem tibi, aut alteri non reptimis huiusmodi motus, quales sunt, audire confessiones, legere, studere, locutio vrbana cum fœmina, equitatio, timor incidendi in turpiores delectationes, vel vrgentiùs tentandi, nullum peccatum committis: etiamsi adsit periculum pollutionis, modò absit periculum consensus, quia tunc pateris has delectationes, non agis: ita Azor *tom.1. institutionum moralium. lib.4. cap.6. quæst.5.* Salas plures referens *1.2. tractat.13. disp.6. sect.3. num.31.* Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.2. n.12.* Vasquez *disp.108. cap.3. fine.* Coninchus *disp.34. de matrim. dub.11. n.111.* Lessius *lib.4. cap.3. dub.14. num.94. & dub.15. num.118.*

PVNCTVM XI.

Qua ratione pecces, si te iactes, aut iactari permittas de peccato, de bonis naturalibus, & de virtutibus.

1 *Iactantia de peccato peccatum est.*
2 *Si de dexteritate, aliisque circumstantiis iacteris, idque audientes intelligant, à peccato mortali excusari potes,*
3 *Si alius te de peccato laudat, & laudes acceptas, mortaliter peccas.*
4 *Idem est si alium tu de peccato laudas, vel quod non commiserit exprobras.*
5 *An iactantia in peccatum eandem habeat malitiam, ac ipsum peccatum.*
6 *Iactantia immoderata in donis naturalibus per se est veniale peccatum.*
7 *Aliquando est mortale, vt si in damnum tertij vergat.*
8 *Quærere ab hominibus æstimationem, & gloriam in virtute aliquando licet.*
9 *Humanas laudes propter se appetere illicitum est.*
10 *Sed quid si ob gloriam humanam captandam fingeres opera virtutis.*

1 SIne controuersia est, iactantiam de peccato peccatum esse, quia iactantia & est complacentia in peccato, & ex illo laudem quærit. Vnde si peccatum fuerit mortale, mortalis erit iactantia: si veniale, venialis. Neque refert, siue peccatum verum, vel falsum, de quo te iactas, quia iactantia eadem esse potest, siue peccatum verum sit, siue falsum, sic omnes Doctores cum D. Thom. *2.2. q.132. art.1. & 3.*

Sed quid si tibi placeat peccatum, imò potiùs illud detesteris; at ne condemneris ab aliis, néve exprobreris, te iactas de peccatis commissis, vel fingis commisisse.

Respondeo in iactantia de peccato communiter dupliciter peccari, primò per complacentiam, & gaudium de peccato, de quo te iactas. Secundò per extollentiam prauam, & elationem inordinatam. Si in peccato, de quo te iactas, non complaceas, excusaris à peccato complacentiæ, & delectationis illius: at non excusaris à peccato elationis, seu inanis gloriæ, quæ consistit in quærenda laude, & honore ex peccatis, sic D. Thom. *suprà articul.3.* Nauarr. *summ. cap.23. num.12.* Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.3. num.5. & 10.* Azor *tom.1. instit. lib.4. cap. 13. quæst. 2. & 5.*

2 Verùm si in peccato narrato non complaceas, neque ratione illius laudem quæras, sed solùm te iactes, de ingenio, dexteritate, vtilitate in committendo, affirmat Lessius *lib.2. de iustit. cap.47. dub.6. n.42.* Sanchez *num.4.* Bonacina *quæst.4. de matrim. punct.8. num.10.* non esse mortale casu, quo audientes intelligant te neque complacere in peccato, neque laudari de illo, sed solùm de modo, qui in committendo adfuit: nam si id non intelligunt, peccas inanis gloriæ peccato, siquidem opere saltem externo exultas in rebus pessimis. Et ita præsumendum est contingere, quoties tuus animus in contrarium manifestè non declaratur, sumitur enim præsumptio ex communiter contingentibus, ex *l.nam ad ea, ff. de legib.* Negari item non potest talem narrationem periculosissimam esse.

3 Quòd si alius te de peccato iactet, & laudes acceptes, illisque congaudeas, clarum est te peccare mortaliter, vt bene dixit Nauar. & Sanchez *suprà*: at si tibi displicerent, & præ verecundia taceres, existimat Sanchez non esse mortale, nisi talis esset laudatus, qui tacendo stantibus scandalum præberet. Ego verò, vt te excusem à peccato, sempet existimo necessarium, vt aliquo modo displicentiam, quam habes in corde, exteriùs manifestes; alioqui censeberis laudes ex malefactis acceptare, & in illis consentire.

4 At si tu alium de peccato commisso laudas, vel exprobras, quòd non commiserit, clarum est te peccare pro grauitate peccati, de quo laudas, vel exprobras, tum quia excitas alium, vt de peccato gaudeat, vel pœniteat non commisisse, excitetúrque ad committendum; tum quia significas laudem, & honorem ex malefactis esse quærendam, idque procuras, sic Nauar. *cap.23. num.13.* Caietan. *sum. verb. iactantia.* Sanchez *n.6. & seq.* vbi bene aduertit aliquando otiri obligationem restitutionis, si tua exprobratione, vel iactantia motus aliquis fuerit damnum inferre. Quòd si solùm dexteritatem, ingenium, & vires in peccato laudare intenderis, id vt excuseris à peccato explicare debes, & cauere omnino, ne in te vel in alio periculum sit iactantiæ, & gaudij de mortali admisso: ratione cuius bene dixit Sanchez *num.12.* frequentissimè hanc laudationem mortalem esse.

5 Sed inquires, an iactantia eiusdem sit specificæ malitiæ cum peccato, de quo te iactas, ac proinde in confessione tenearis dicere, & declarare peccatum, de quo fuit iactantia, si fuit, inquam iactantia de furto, vel de fornicatione.

Affirmat Sanchez *illo cap.3. n.13.* Mouetur, quia virtus non solùm prohibet peccatum sibi formaliter contrarium, sed etiam delectationem, & iactantiam de illo. Quæ sententia vera omnino est, si iactantia sit cum gaudio de peccato commisso: at si gaudium excludas, & solùm peccatum iactantiæ committas, existimo probabilius non variari eius malitiam ex varietate peccati, circa quod versatur; ac proinde te non esse obligatum declarare peccatum, cuius fuit iactantia, sed sufficienter satisfacere dicendo te de mortali culpa iactasse. Probo, quia tota iactantiæ malitia consistit in captanda gloria, & honore ex malè factis; quòd verò malè facta sint latrocinia, homicidia, aut fornicationes, materiale quid est, & per accidens ad iactantiæ malitiam, sicuti ad violationem voti, & iuramenti, materiale quid est, quòd violatio sit in castitate, vel in paupertate, ita tenet expressè Nauar. *sum. prælud. 9. num.4.* Neque verum est quamlibet virtutem prohibere iactantiam de peccato sibi contrario, sicuti prohibet delectationem, gaudium, & desiderium illius, quia iactantia de peccato, quodcumque sit, per se prohibetur à virtute humilitatis; est enim iactantia filia superbiæ, seu inanis gloriæ, vt dixit Gregor. *lib.31. mor. cap.31.* & D. Thomas communiter receptus *2.2. quæst.132. articul.4.* ac proinde humilitati contraria: at delectatio, gaudium, & desiderium de peccato solùm ab ea virtute prohibetur, qua prohibetur ipsum peccatum.

6 Verùm si de iactantia in donis naturalibus, nempe ingenio, nobilitate, robore, & fortitudine loquamur, & de his te iactes, pluspuam oportet, peccatum veniale per se tantùm est. Esse peccatum constat, siquidem appetit excellentiam, & honorem indebitum. Esse tantum veniale ex eo probatur, quia res quæ appetitur bonum est, scilicet honor, & gloria humana: modus autem appetendi non est cum damno tertij, vt suppono. Ergo non videtur esse grauis culpa. Et confirmo, quia actioris ingenij, nobilioris prosapiæ, præstantioris doctrinæ opinionem assecutus est, quàm sua merita postulant, non tenetur manifestare veritatem, sed poterit hanc opinionem, etsi falsam permittere; dummodo non vergat in detrimentum aliorum. Ergo procurare opinionem excedentem meritis, non est mortale, siquidem non est peccatum illam conseruare.

7 Dixit

7 Dixi non esse mortale per se apparente excellentiam, & honorem indebitum, quando non vergit in aliorum graue detrimentum. Nam si iactatio horum bonorum, eo quòd falsa sit, in aliorum graue detrimentum vergit, nemini est dubium esse mortale. Vnde si ignarus iuris canonici, vel medicinæ te fingas peritum Medicum, vel Aduocatum, & obinde exponeris periculo medendi infirmos, vel dissoluendi lites, nemini est dubium peccare mortaliter, cum obligatione restituendi, si damnum fuerit sequutum: sic Nauarr. *capit. 23. num. 13. & 16.* Lessius *libr. 3. cap. 47. dub. 6. num. 42.* Sanchez alios referens *libr. 1. in Decalog. cap. 3. num. 2.* vbi à peccato mortali excusat generaliter competitores cathedræ, qui se coram electoribus plus iusto extollunt, & laudes, & facinora fingunt, vt competitoribus aliis præferantur, quia huiusmodi dictis ferè nulla fides adhibetur.

8 Quòd si de iactantia in virtute loquamur, dicendum est narrare rectè facta, & ab omnibus gloriam, & æstimationem ob illa quærere, fieri posse aliquando absque peccato, iuxta illud Ecclesiast. 41. num. 15. *Curam habet de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri,* & Apostolus ait, *prouidentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Debet tamen huiusmodi recta æstimatio non propter se appeti, sed vt melius Deo ratio illius obsequaris, vel cauta sis, vt alij obsequantur, qua ratione dixit Matth. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est*: sic Azor. *t. 1. institutionum moralium lib. 4. c. 13. q. 3.*

9 Qui enim solùm humanam laudem ex operibus bonis captaret, peccaret sanè, vt optimè expendit Nauarr. *in cap. minister 23. quæst. 5. num. 30. & 44.* & Azor. *libr. 4. instit. cap 13. quæst. 1.* tum quia omnia creata non sunt propter se appetenda tum quia inordinatio est virtutem, quæ excellentior est, ad humanos honores dirigere, & propter illos appetere: tum etiam, quia virtus per se solùm est laude digna, & dignissima, vt per se appetatur. Deinde non leuiter demonstrat Christus Matth. 6. *Attendite* (inquit) *ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Nam de illis qui hoc faciunt, subiungit *recepisse mercedem suam*, quasi diceret, iam illis est satisfactum: cùm eorum opera præmium à Deo non meruerint, cùm non propter ipsum fuerint facta. At hæc culpa etiamsi sit in administratione, vel receptione sacramentorum, solùm est venialis, quia non videtur grauis inordinatio ex bono opere humanam laudem captare, & ita tenet Nauarr. *cap. 23. num. 13. versic. 4 qui res principaliter.* Sylvest. *verbo vana gloria, q. 2. fine.* Henriquez *libr. 4. de pœnitent. cap. 36 num. 4 in comment. litt. R.* Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 3. num. 1.* Bonacina *de matrim. quæst. 4 p. 8. num 10.* colligitur ex Azor. *tom. 1. lib. 4. instit. mor. cap. 13. quæst. 3 & 4.*

10 Sed quid si ob gloriam humanam captandam fingeres opera virtutis, adhuc existimo te solùm venialiter peccare, si inde damnum aliquod graue alijs non obuenit, quia non videtur grauis inordinatio, quod expressè docuit Azor. *tom. 1. instit. moralium lib. 4. cap. 13 quæst. 5.* vbi postquam dixit hypocrisim, qua quis factis vitæ integritatem, & sanctimoniam fingit, ac simulat, cupiens, & studens bonus haberi, & prædicari, subiungit in his tunc lethalem culpam in esse, cùm proximo graue damnum infertur, aut grande aliquod imminet peccati periculum, aut cum in deprauatum finem, animum, & mentem intendimus. Ergo iis exclusis sentit solùm esse veniale. Leonardus Lessius *lib. 2 cap. 47. dub. 6. num. 45.* dicit esse solum venialem, sicut mendacium, & iactantia: & solum ex adiunctis esse mortale, colligitur ex Nauarr. *cap. 22. num. 15.* & Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 3 num. 2. & 3.* vbi falsò laudatum peccati mortalis condemnant, si aduertens inde graue damnum oriri tacat, imò aliquando subdunt Sanchez, & Nauarr. nec veniale esse falsis laudibus non contradicere: dummodo illis, quæ falsa sunt, non delecteris, sed quia per opinionem, ersi falsam, quam habent alij de tua virtute, quæ tuo statui necessaria erat, vitatur scandalum.

PVNCTVM XII.

An repræsentatis duobus peccatis, voluntati, v. g. homicidio, & leni mendacio, tencatur voluntas vtrumque respuere, vel possit absque peccato vnum præ alio amplecti,

1 *Proponitur dubitatio.*
2 *Licitam esse electionem minoris mali comparatione maioris probat Sanchez.*
3 *Peccatum est electio minoris mali in supradicto casu.*
4 *Non est peccatum aduersus electionem, sed aduersus virtutem, qua cum pugnat malum electum.*
5 *Qui malus malum eligeret secluso minori, aduersus illam virtutem peccaret, aduersus quam est malum electum.*
6 *Soluuntur argumenta n. 2. posita.*

1 CErtum est voluntatem vtrumque respuere debere, si id sibi est possibile, quia vtrumque malum est; ac proinde vitandum. Controuersia igitur est an casu, quo determinata sit vtrum respuere, possit elicere absque peccato hunc actum; *si peccatum à me admittendum esset, eligerem potius leue mendacium, quàm homicidium?*

2 Affirmat Sanchez *libr. 1. in Decalog. cap. 10. à num. 25.* licitam esse hanc electionem, seu prælectionem minoris mali, comparatione maioris; iniquam tamen, si maius malum eligeret. Mouetur primò, quia hic non absolutè vult eligere minus malum; hoc enim esset iniquum, sed vult eligere, casu quo fragilitate sua vnum è duobus illis peccatis esset determinandus eligere: sed eligere minus malum comparatione maioris, est recta electio. Ergo. Confirmatur. Licitum est determinato, vnum è duobus peccatis efficere; consulere, vt minus eligat, quia tunc non consulitur absolutè malum, sed electio minoris, quæ bona est. Secundò etsi charitas te obliget vitare in proximo quodcumque peccatum, at vbi ipse determinatus est vnum è duobus eligere, tenetis arctiori vinculo maius vitare. Ergo etiam teneris in te ipso arctiori vinculo maius peccatum vitare. Ergo voluntas, eligendi minoris mali potiùs quàm maioris bona est, & sub præcepto. Tertiò hic actus, si mihi mentiendum esset, aut neganda fides, eligerem negare fidem, esset grauissimum peccatum: at non esset peccatum, nisi quatenus opponitur præcepto de minoris mali prælectione: siquidem voluntas similiter ad non peccandum est determinata. Quartò, quando duo præcepta incompatibilia concurrunt, datur præceptum eligendi, quod grauius est, & quod grauius malum euitat. Ergo idem erit, quando ex voluntate se quis coniicit in has angustias; quia necessitas non efficit præceptum de vitando grauiori malo, sed illud supponit. Hæc sunt præcipua argumenta, quibus Thomas Sanchez mouetur, contendit pro sua sententia adducere Sotum 4. *distinct. 17. quæst. 2. articul. 4. in 5. conclus.* Barthol. à Ledesm. *in summ. sacrament. tractat. de pœnitentia, vbi de contritione, difficult. 6. col. penultim.* Martinum de Ledes. 2. *part. 4. quæst. 2. articul. 3. paulo post principium, in 4. proposit.* Suarez *tom. 4. in 3. part. disput. 3 section. 10. num. 7* Petrum de Ledesm. *in summ. tractat. de pœnitentia, cap. 6. post. 9. conclus. fol. 438. versic. de lo dicho se sigue.* Qui tamen, meo iudicio, non negant electionem minoris peccati, etiam facta illa suppositione, peccatum esse: sed solùm dicunt non esse peccatum distinctum, neque habere malitiam distinctam ab ea, quam haberet, si per se eligeretur, & nulla comparatione facta: consentit sententiæ Sanch. integrè Bonac. *disp. 2. de peccat. q. 4. punct. 4. propos. 5. num. 25.*

3 Triplici conclusione meam sententiam declarabo.

Affirmo primò dicentem, si furtum, vel leue mendacium ego determinatem committere, eligerem potius mendacium, quàm homicidium; peccare peccato mendacij, quantumuis habeat voluntatem vtrumque vitandi. Probo, quia etsi eligit minus malum, ad euitandum maius: at absolutè malum eligit, sed electio libera mali nunquam potest esse bona. Ergo. Quod longè aliter se habet in consulente, in cuius potestate non est, dimouere proximum ab vtroque peccato, ideo rectè facit consulens, vt minuatur malum illud: at in eligente, vt benè dixit Suarez *tom. 4. in 3. part. disput. 3. sect. 10. num. 3.* semper habet in potestate sua vtrumque vitare, neque fieri potest, vt commissio leuioris peccati, sit necessaria ad vitandum grauius, quia est aperta contradictio, & ideo in ipso eligente nunquam ille actus potest esse bonus. Confirmo. Illa suppositio, si determinandus esses ad mendacium leue, vel ad homicidium, nullo modo tollit malitiam illo actu, quo dicis te electurum esse mendacium, quia non tollit malitiam mendacij, determinatio enim tuæ voluntatis ad vnum è duobus committendis, non immutat obiecta, neque illa aliter quàm sunt, supponit. Ergo. Item cum dicis: si essem laicus, & non Sacerdos, me vindicarem, peccas peccato vindictæ. quia esto habeas voluntatem absolutam nunquam te vindicandi, habes tamen voluntatem illius sub conditione non auferente eius malitiam, ac proinde peccas, vt omnes fatentur: sed eodem modo te habes in præsenti, sub conditione enim, quòd determinandus esses ad vnum è duobus ad homicidium, vel ad leue mendacium, dicis te electurum mendacium, peccas quidem eligendo mendacium, quia illa suppositio tuæ determinationis, non tollit mendacij malitiam, quia & libera est, & mendacio extrinseca.

4 Dico secundò, posita fictione supradictæ comparationis, in qua minus peccatum relicto maiori eligitur, talis electio minoris peccati non habet malitiam aliam distinctam ab ea, quam habet minus peccatum. Hæc conclusio à nemine negari potest: imò hoc est solùm, quòd Doctores relati à Sanchez videntur docere; cum tantùm dicant facta illa comparatione ficta, potius minus malum quàm maius est admittendum nunquam tamen dicunt in illa electione libera minoris mali malum non esse, sed non esse maium aduersùs præceptum electionis.

5 Dico tertiò, qui sub illa comparatione homicidium eligeret,

omisso leui mendacio, peccaret sanè morali peccato homicidij: at non credo aliam malitiam habere. Quòd peccet mortaliter, constat ex prima conclusione, & expresse omnes Doctores admittunt; quod verò non habeat aliam malitiam, inde probo: nam si aliquam haberet, maximè aduersus præceptum, quo cauetur ex duobus illis malis minus esse eligendum, sed in præsenti nullum est tale præceptum: siquidem qualibet suppositione facta vtrumque vitari impetratur. Ergo. Deinde vitare homicidium, potius quam leue mendacium ipsamet iustitiæ virtus obligat: quælibet enim virtus quo grauior est, & excellentior, eo strictiùs obligat ad sui obiecti obseruationem. Ergo non est necessaria alia obligatio distincta. Ergo qui vult committere homicidium, potius quàm leue mendacium aduersus iustitiam peccat.

Sed quid dicendum, cum inter duo peccata mortalia eligis?

Respondeo semper te peccare mortaliter, quia semper teneris vitare vtrumque qualibet suppositione facta. At peccas solùm aduersus iliam virtutem, cui opponitur peccatum, si de facto committeretur: vnde pro qualitate virtutis est maior, vel minor obligatio; semper enim fides, v. g. fidelitate excellentior est. At cum te determinas vnum è duobus violare, & resoluis violare fidem, solùm aduersus fidem peccas, quia fides est, quæ te dictabat magis esse ipsam seruandam, quam fidelitatem. Neque enim necessaria est alia virtus, quæ hoc dicter.

6 Argumenta pro sententia Sanchez ex dictis manent soluta; qualibet enim determinatione facta semper est malum eligere peccatum leuius; non tamen est malum consulere eligendum, quia non consulitur eligendum minus malum absolutè, sed diminutionem maioris, cum in potestate consulentis non sit vtrumque vitare. sicuti est in potestate electoris.

Ad secundum concedo te teneri arctiori vinculo peccatum grauius vitare, quam leuius, non tamen inde inferri, si eligas leuius, non peccaturum: peccabis, inquam, sed leuius.

Ad tertium concedo illum actum negandi fidem esse grauissimum, & aduersus fidem, quia sufficit sub conditione non auferente malitiam velle fidem negare.

Ad quartum quando duo præcepta incompatibilia concurrunt, si rectè expendatur, non datur præceptum eligendi, quod grauius est, quia ibi tunc non sunt duo præcepta, sed vnum tantum; aliud enim cessat, quia ponetur aliqua circumstantia, qua posita cessat obligatio. Verbi gratia, adest præceptum audiendi Missam, & simul necessitas succurrendi infirmo, cessat omnino præceptum audiendi Missam, quia ponitur aliqua circumstantia, qua cum non obligat: at in præsenti casu supponimus vtrumque præceptum de facto obligare, neque vnius obseruantiam alterum excludere. Ergo vtrum est secundum. Ergo si vnum ex illis violes, peccabis.

DISPVTATIO III.

De Peccatis, quæ est de eorum distinctione, grauitate, & pœnis eis annexis.

PVNCTVM I.

Vnde distinctio peccatorum sumenda sit.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Multiplicitas ex parte præcipientis non multiplicat peccata.*
4 *Obiectiones aliquot proponuntur, & diluuntur.*
4 *Quoties est distinctio formalis, non materialis rei præceptæ, est peccatum distinctum,*
5 *Proponuntur obiectiones, aduersus dictam doctrinam, & illis fit satis.*

PRincipium constitutiuum cuiuscumque rei est principium distinctiuum illius, ex Philosopho: cum autem constitutiuum peccati, vt est præcedenti disputatione constat, sit dissonantia cum natura rationali, quotiescumque hæc dissonantia numero, vel specie diuersa est, diuersum est peccatum numero, vel specie; ita Azor. *tom.1 Institut. moralium, lib.4.cap.1.quæst.5.6.& 7.* Valentia *1.2.disp.6.quæst.2. punct.1.* Vasquez *disp.98.cap.2.& 3.* Salas *1.2.tract.13. disp.3. sect.2.num.16.*

Difficultas autem est, an quoties multiplicantur præcepta, multiplicentur dissonantiæ, & consequenter peccata?

Et dicendum est præceptum multiplicari posse, vel ex parte præcipientis, vel ex parte rei præceptæ: ex parte præcipientis multiplicatur, quando ab eadem persona pluries præceptum reperitur: à diuersis, quando eadem res à diuersis prælatis præcipitur, vel à Deo, & creaturis. Ex parte rei præceptæ multiplicatur præceptum, quando multiplicantur res, quæ præcipiuntur.

2 Dico ergo primò, sola multiplicitas ex parte præcipientis non multiplicat grauiter dissonantiam rationis, ita vt sit necessariò confitenda. Probo, quia hæc multiplicitas non facit esse præceptum multiplex, formaliter, sed solum facit præcipientes esse multiplices. Ergo non potest hæc multiplicitas diuersam obligationem constituere; ac proinde neque diuersum peccatum necessariò in confessione manifestandum ita tenet Azor. *quæst.5.* Vasquez *cap.2.* Salas *n.9* Bonacina alios referens *disp 2.de peccat.q.4 punct 3,n.5.10 & seqq.coroll.*

Ex hac conclusione infero omittentem ieiunium in vigilia alicuius Sancti concurrenti in Quadragesima, & sacrum die S.Petri occurrentis in Dominica non peccare duplici peccato necessariò manifestando, sed satisfacit præcepto confessionis, si dicat semel violasse ieiunium, vno die festinato sactum omisisse; sicuti satisfaceret clericus, qui diceret se omisisse recitare vno die, etiamsi ratione ordinis sacri, & virtus vel plurium beneficiorum obligatus fuerit. Ratio omnium est, quia omnia illa præcepta eandem rem præcipiunt: ita Vasquez *disput.98.cap.3.* Salas *tract.13. disputat.3. sect.2.num.17.* Azor. *lib.4. cap.2. quæst.6.* Sanchez alios referens *lib.9.de matrim.disp.15,num.5. & 6. lib.1. in Decalog.cap.14. num.9.* Henriquez *lib.3.Summ. cap.5.§.6.*

3 Sed obiicies. Præceptum est actus intellectus, & voluntatis præcipientis, sed non potest esse idem actus intellectus, & voluntatis quando præcipientes sunt diuersi, v. gr. homo, & creatura, Pontifex, Episcopus. Ergo neque potest esse idem præceptum. Ergo est multiplex. Ergo violator illorum violat multiplicia præcepta. Ergo multiplex peccatum committit, ac proinde tenetur confiteri.

Secundò quando tibi ab vno superiore præcipitur audire Missam, & alius independenter ab illo id ipsum tibi præcipit, quodlibet mandatum ex his te integrè obligat: siquidem quolibet deficiente manere obligatus. Ergo omittens Missam, vtrumque præceptum violas; non enim est maior ratio de vno, quàm de alio. Ergo dupliciter peccas.

Tertiò negari non potest omittentem sacrum à Deo, & ab Ecclesia præceptum inobedientem esse Deo, & Ecclesiæ. Ergo grauius peccat, quàm si solùm Ecclesiæ, vel Deo inobediens foret. Ergo saltem ratione huius grauitatis tenebitur manifestare in confessione à quibus fuerit sibi præceptum impositum.

Facilis est horum solutio.

Ad primum dico esse quidem diuersum præceptum Pontificis, & Episcopi, non formaliter, sed materialiter, quia vnus alteri non superaddit obligationem nouam, sed eandem vrget.

Ad secundum concedo quodlibet mandatum ex his te integrè obligare: at quia ad idem formaliter obligat, non peccas duplici peccato, sed vno, sicuti si ab Episcopo, & Pontifice lata esset excommunicatio ob furtum in Ecclesia commissum; si committeres furtum, non duplicem excommunicationem, si vnam contraheres.

Ad tertium concedo omittentem sactum à Deo, & ab Ecclesia præceptum, esse inobedientem Deo, & Ecclesiæ, non formali inobedientia, sed generali, quatenus omnia peccata dici possunt esse contra obedientiam, vel charitatem, aut gratitudinem: at quia pluribus es inobediens, concedo te aliquo modo grauius peccare, sed non est grauitas tantæ considerationis, vt necessariò manifestanda in confessione sit, quamuis concederemus circumstantias notabiliter aggrauantes esse in confessione manifestandas

4 Dico secundò. Nulla est alia distinctio peccatorum, nisi secundùm distinctionem præceptorum. Vnde si ex parte rei præceptæ sit solùm diuersitas numerica, peccatum solum numero multiplicatur, si diuersitas specifica, peccatum diuersum erit in specie. Conclusio est manifesta: nam cum peccatum sit transgressio legis, & lex sit diuersa, quoties res præcepta diuersa est, efficitur sanè omittentem quamlibet rem præceptam distinctum peccatum efficere. Hoc autem intelligi debet de distinctione rei præceptæ formaliter, non materialiter, non enim ex diuersitate materiali obiectorum, videtur diuersificari peccata; qui enim prodigus esset expendendo aurum, non committeret diuersum peccatum specie, si expenderet argentum. Idem in plurium sententia contingit in intemperantia ex diuersitate ciborum, non enim attendi debet materiale obiectum, sed formale præcepti, diuersitas enim materialis conducit ad diuersitatem numericam actus, non ad speciem: ita communis sententia Azor. *tom.1.lib.4. cap.2.q.5.* Vasquez *disp.98. cap.2.* Valent.*1.2. disp.4.q.2.p.1.* Salas *tract.13.disp.2.sect.2.n.9 & 14.*

5 Sed obiicies primò. Vnico præcepto plura diuersa mandari possunt, præcepto enim iurandi prohibetur iuramentum falsum, iniustum, otiosum; & præcepto non fornicandi, prohibetur fornicatio, adulterium, pollutio, bestialitas, & tamen hæc omnia differunt specie. Ergo diuersitas peccatorum non requirit diuersitatem in præceptis, sed solùm diuersitatem in re præcepta.

Secundò

Secundò obiicio. Eadem res duplici via prohiberi, vel præcipi potest titulo inquam, religionis, & iustitiæ vt contingit in præcepto prohibente furtum rei sacræ, titulo pietatis, & temperantiæ, vt in fornicatione cum consanguinea, titulo, castitatis & iustitiæ, vt in fornicatione cum vxorata, sed tunc committens furtum rei sacræ, vel fonicationem cum consanguinea, duplex peccatum committis necessariò in confessione manifestandum. Ergo multiplicitas peccati non requirit multiplicitatem.

Tertio contingit multiplicari rem præceptam formaliter noa multiplicati peccatum numero, vt contingit, si fœminam insequaris, alloquaris, deosculeris pluries, & rem cum illa habeas, quodlibet ex antecedentibus est peccatum distinctum, & tamen non est necessariò in confessione manifestandum: vt tenet communis sententia. Ergo non ad multiplicitatem rei præceptæ peccata multiplicantur.

Ad primam obiectionem concedo vnico præcepto materiali, seu vnica propositione plura diuersa prohiberi, sed hoc non tollit, quin æquiualenter, & formaliter plura præcepta dicantur: aliàs omnia, quæ Deus prohibet dicerentur vnico præcepto prohiberi, si quidem vnico indiuisibili actu prohibet; sufficit enim, vt dicantur esse pluta præcepta, si res præceptæ ita distinctæ sunt vt quælibet seorsim possit suo præcepto prohiberi.

Ad secundam, ibi esse duplicem rem præceptam, vel vnam rem sub aliqua diuersa circumstantia; ratione enim iustitiæ prohibetur furtum cuiuslibet rei, siue sacræ, siue profanæ, ratione enim religionis prohibetur specialiter furtum rei sacræ, quod certè distinctum est: nam respectu iustitiæ rem sacram esse, vel non esse est per accidens; solum enim respicit, ne alienum, contra voluntatem domini accipiatur: ac respectu religionis est quidem per se esse rem sacram, quia religio non prohibet furtum rei sacræ quatenus furtum est, sed quatenus illo causatur irreuerentia, & indecentia rei sacræ, & Deo dicatæ. idem est in præcepto non fornicandi cum consanguinea, castitas enim prohibet quamlibet fornicationem cum aliena. Quod verò sit consanguinea, vel non, non pertinet ad castitatem: at pietas & reuerentia consanguineis debita expostulat, ne te illis turpiter immisceas; ac proinde, quod est per accidens respectu castitatis est per se respectu pietatis. Similiterque dicendum est de, fornicatione cum vxorata, quæ est aduersùs castitatem prohibentem accessum ad non suam quæcumque sit, & simul est aduersùs iustitiam prohibentem cuiuslibet iniuriam. Quare dicere possumus in omnibus his duplicem esse rem formaliter præceptam; ea enim, quæ sunt per se accidens prohibita respectu vnius virtutis, sunt per se prohibita respectu alterius.

Ad tertiam respondeo, ex his quæ latius dicemus *in tractat. de pœnitentia disputat.* 1. de his quæ necessario sunt confitenda. Fateor, inquam, quodlibet ex illis peccatum esse, & peccatum physicè distinctum: at quia moraliter, & secundum communem æstimationem non distinguuntur; sed ad idem sunt: ideo declarata copula, omnia illa quæ communiter contingunt, censentur declarata, & de osculis, & tactibus copulam præcedentibus ferè omnes affirmant, non esse necessariò fatenda, vt videre est apud Nauarrum *cap. 6. numer. 18. §. infertur.* Valquez 1. 2. *tom. 9. disputat. 75. cap. 2. fine, & de pœnitentia, quæst. 91. articul. 1. dub. 5 numer. 33.* Azor. *tom. 1. instit. moralium, libr. 4. cap. 4. quæst. 6.* Suarez. *tom. 4. in 3. part. disputat. 22. section. 5. numer. 26.* At de osculis, tactibus & collocatione subsequente copulam, esto Vasquez, & Suarez *supra*, existiment necessariò esse fatenda, quia sunt initium alterius copulæ: at si absque animo illius fiant, existimo satis probabile non esse necessariò fatenda, quia videntur esse complementum copulæ præteritæ, & non initium alterius: & sic declarata copula, omnia, quæ regulariter euenire solent, intelliguntur declarata, & licet aliquando id non contingat, est per accidens: ita Nauarr. *in cap. consideret, de pœnitent distinct. 5. num. 46. & in summ. cap. 6. num. 17.* generaliter dicit actus, qui præcedunt, vel subsequuntur communiter ad actum principalem peccati, non esse necessariò in confessione manifestandos, vt si quis alterum occidat, & statim gaudeat; lætetur, vel de illio colloquatur, aliisque ostendat sibi placere, quia hæc communiter contingunt. Henriquez *lib. 5. summ. cap. 5. §. 5.* vbi comment. dicit esse communem *& cap. 8. num. 3.* Azor. *tom. 1. instit. moralium libr. 4. cap. 4. quæst. 6. fine.* Salas *tractat. 13. disput. 5. section. 8. num. 92. circa finem.* Quod verò Ioan. Sanchez *disput. 6. selectar. num. 3.* addit supradicta esse vera, etiamsi magna intercesserit interruptio temporis inter copulam, & consequentia ad illam; dummodo ad alia negotia qui commisit fornicationem, non se diuertat, sed in eodem statu, & situ permaneat, detinens fœminam, ad deosculandum illam & colloquendum, vel si fortè fœmina discesserit, ex vtriusque conuentione expectet reditum, ad iterum deosculandum illam nullo modo mihi probatur, neque Nauarr. quem pro se adducit *in cap. consideret*, id dicit sed solùm dicit *in sui iuxta edit. Lugdunen. s. 1597. cap. 9. num. 17. versic. infertur septimo*, semel tantùm peccate quoad necessitatem confitendi, qui post vnam fornicationem cum amica habitam, sæpius osculatur, non ad iterandam fornicationem, sed ad maiorem delectationem, quia omnia illa oscula videntur consequentia fornicationis, & rei iam habitæ. *& in cap. consideret, num 48. fine*, æquauit præambula, & consequentia ad copulam. & ea, in quæ quis vno impetu fertur quæ omnia intelligi debent de immediatè consequentibus copulam, quæque potius sunt copulæ complementum, quàm alterius initium; at tactus, & oscula longo tempore post copulam subsequentia, nescio qua ratione possint dici esse complementum illius, & non via alterius.

Vnum tamen est omnino dubitatum apud omnes, coitum vnum non esse viam ad alium, ac proinde etiam si mox post alium sequatur, necessariò est peccatum distinctum in confessione manifestandum.

Punctum II.

Vnde distinctio numerica peccatorum non solùm in esse physico, sed morali, & in ordine ad confessionem desumenda sit.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Resoluitur.*
3 *Respondetur rationi dubitandi.*

1 Non leuis est difficultas, quando peccata quoad numerum mortaliter censebuntur multiplicata vt teneatis in confessione ea manifestare, & declarare. Ratio dubitandi est, quia peccatum præcipuè consistit in voluntate quàm in opere externo. Ergo multiplicata voluntate etiamsi opus externum non multiplicetur, multiplicari debet peccatum. Ergo cùm quis pergit hominem occidere, & ex hac voluntate parat equum, assumit arma, quærit inimicum, multiplicat peccata, nec in confessione satisfacit, si dicat hominem occidisse, nisi huiusmodi voluntates declarauerit, necessarium enim est eas multiplicare, præcipuè si aliquo tempore in ea durauit: Et confirmo. Demus te post aliquos dies pœnitere voluntatis habitæ, & omnino ab illa cessare: satisfacis ne si dicas te voluisse hominem occidere, quin dicas, quoties voluisti, vel quo tempore perseueraſti in tali voluntate. Nemo credo audebit id affirmare, cum quælibet ex illis voluntatibus peccatum distinctum sit. Ergo etiam cum sequitur occisio, sunt hæ voluntates manifestandæ, siquidem eorum malitia non obinde immutatur. Adde declarata occisione non sufficienter hæ voluntates declarantur: non enim ad quamlibet occisionem necessarium est tanto tempore in deprauata voluntate perseuerare: aliàs qui toto anno in ea persisteret, & in fine illius eam executioni mandaret, satisfaceret dicendo se hominem occidisse, quin declarauerit in tali voluntate in tegro anno perseuerasse.

Fateor pressum me esse hac difficultate. Nam vt rectè dixit Nauarr. *in cap. consideret, in princip. distinct. 5. num. 13. versic. pone item.* si quis velit occidere hominem subitanea quadam voluntate, sed deliberata, moraliter peccat, si continuauit paululum illam certum est ex praxi communi nondum teneri ad illam extensionem confitendam, neque si continuauit vnam horam neque duas, neque tres, si tamen octo dies vel mensem, vel annum continuaret, tenebitur sanè: quis Ego determinabit temporis illam quantitatem, post quam tenetur & intra quam tenetur;

2 Pro resolutione suppponendum est aliqua esse peccata quæ interius consummantur vt odium, superbia, inuidia, hæresis, delectatio morosa: alia, quæ exterius perficiuntur, vt iuramentum falsum, idololatria, homicidium, fornicatio, furtum, &c. Si de peccatis, quæ interius consummantur, sermo sit communiter. Doctores tradunt multiplicata voluntate, multiplicari peccatum, quia cum illæ voluntates inter se non vniantur, neque vniuntur in aliquo effectu, qui causa sit talis peccati, non est vnde vnum peccatum dici possint. Ergo sunt plura peccata, ita docet Azor. *tom. 1. lib. 4. cap. 4. quæst. 4.* consentit Salas 1. 2. *tract. 13 disput. 5. section. 8. num* 89. Vasquez *disput. 75. cap. 1. num. 2.* Nauarr. *summ. cap 6. num. 16.* Si verò de peccatis, quæ exterius consummantur, loquamur, dicendum est, voluisti occidere hominem, & in re reuersus decreuisti à praua illa voluntate cessare, si postea iterum velis occidere peccas & necessariò est manifestanda talis multiplicitas; quia postrema voluntas eum priori non continuatur, etiam in aliquo opere externo, cum fuerit per contrariam voluntatem retractata: ita Nauarr. *cap. consideret, in princip. distinct. 5. num. 48. circa finē.* Emanuel *verbo confessio cap. 51. num. 6.* Salas alios referens, 1. 2. *quæst. 73. tract. 13. disp. 5. sect. 8. num. 84. & tract. 7. di p. 6. sect. 6. num. 35. conclus. 1.* Quod si non mutasti voluntatem occidendi,

sed perseueraſti in illa quouſque occideris, tunc diſtinguendum eſt: ſi durante illa, voluntate ad alia opera te diuertiſti, quæ via non erant occiſionis, interrupiſti iam voluntatem non ſolùm interiùs, ſed etiam exteriùs, ac proinde teneberis in confeſſione declarare, quod poteris quoties interruptam voluntatem aſſumpſiſti, neque ſatisfacies dicendo te occidiſſe, quia omnes illæ voluntates occidendi, cùm non fuerint in aliquo opere, quod via fuerit occiſionis continuatæ cenſeri non poſſunt continuatæ, ac proinde neque vnum peccatum cum occiſione efficere, docet Syluest. *verbo peccatum*. 1. §. 2. Armilla *verbo peccatum*, §. 4. & plures recentiores, prout refert Salas *tom. 1. in 1.2. tract. 7. diſput. 6. ſection. 6. num. 28. fine*, & 31 *fine* Bonacina *diſputat. 2. de peccat. quæſt. 4. punct. 2. num. 5.* Valquez *diſput. 75. cap. 2. & 3.* vbi quatuor modos apponit interrumpendi voluntatem. Primò, per contrarium actum. Secundò per ſumnum. Tertiò per inaduertentiam. Quartò per diuerſionem ad alia opera. Qui omnes mihi probantur, niſi ſomnus fuerit aſſumptus, vt medium ad prauam intentionem exequendam: ſecus Emanuel. *verbo confeſſio. cap. 52. num. 6.* Lopez 1. p. *inſtruct. cap. 31.* Graſſis. *lib. 1. cap. 20. n. 14. & ſeqq.* & alii quos ſequitur Salas 1. 2. *quæſt. 73. tractat. 13. diſput. 5. ſect. 8. num. 84.* docent ſolam interruptionem per actum contrarium, & non per ſomnum, & eſum efficere nouum peccatum neceſſariò confitendum. Si verò voluntas occidendi non fuit interrupta alia voluntate contraria, neque aliquo opere externo, quod via non fuerit ad occiſionem, ſed perſeuerauit moraliter, quouſque hominem occideris, exiſtimo te ſatisfacere obligationi confeſſionis, confitendo occiſionem, quin declares quo tempore duraſti in illa voluntate, & quæ opera ad illius executionem aſſumpſiſti; ſuppono enim omnia illa opera non habere aliam malitiam, niſi à voluntate occiſionis. Ratio eſt quia quando eſt vnum propter aliud, non cenſetur, niſi vnum, vt tradit S. Thom. 1. *part. quæſt. 5, articul. fin. ad vltim. argument.* Omnia autem illa opera, omnes illæ prauæ volitiones, etiam in genere entis, & peccati [phyſicè loquendo] plura ſint: tamen quia ad occiſionem ordinantur, & eum illa vnum conſtituunt, quia fuerunt illius cauſæ, ſicut lapides, columna, & ligna, ſunt cauſæ domus, ideo declarata occiſione, cenſentur omnia declarata, facitque ad id textus *in leg. cum qui ff. de vſurpation.* & ita tenet Nauarr. *in ſumm. cap. 6. num. 16. 17. & 18. & in cap. conſideret, in princip. diſtinct. 5. numer. 48. verſ. ex hac limitatione.* Henriquez *libr. 1. de pœnitent. cap. 5.* Bonacina *diſp. 2. de peccat. quæſt. 4 pun. 2. num. 8 §. 3.* Tolet *lib. 3. cap 7.* Syueſt. *verbo peccatum. 1. §. 2.* Salas *tractat. 13. diſp. 5. ſection. 8. num. 87* Aduertit autem cum Henriquez hoc eſſe intelligendum, quando inter hos actus modica eſt diſtantia, & bene quia quando plurima eſt, non poteſt voluntas ad alia non diuertis quæ media non ſint finis exequendi, ac proinde eſt facta interruptio moralis.

Verum ſi occiſio non fuerit ſequuta, eo quòd retractaſti voluntatem, vel fuit tibi impoſſibilis cùm tota illius pecati malitia ſita fuerit in voluntate, neceſſariò obligatus es voluntatis multiplicitatem declarare, quia non habent, vnde tales voluntates vniantur, & moraliter vnum ſint: cum talis multiplicitas declarari facile non poſſit, cum ſingulis momentis voluntas renouetur, debes declarare te toties habuiſſe voluntatem occidendi, quoties opera aliqua externa diuerſa ad illum effectum aſſumpſiſti, vel quoties voluntatem intelligis renouare. Quod ſi id tibi videtur arduum, & ſcrupulis expoſitum, declara tempus, quo in voluntate illa perduraſti, quia hac via videris voluntates. ſic Nauarr. *cap 6. num. 18.* Salas Vaſquez *locis citatis*, Bonacina *num. 9.* & in ſimili tradis Azor 1. *tom. lib. 4. cap. 4. quæſt. 4 fine.*

3 Ad rationem dubitandi reſpondeo præambula illa etſi in eſſe phyſico peccata diſtincta ſint tamen ſecundum communem hominum æſtimationem non reputantur diſtincta, ſed idem peccatum cum occiſione facta quia fuerunt via, & cauſa illius, & nullo modo interrupta. Ad confirmationem, concedo antecedens, te obligatum eſſe manifeſtare voluntates, quas habuiſti occidendi quando occiſionem non fuiſti executus, quia tunc illæ voluntates non habent tertium, in quo ſint vnum: at quando occiſio ſequuta fuit, etſi eodem modo mala fuerint ea peccata, quia habent in quo continuentur, ideo non debent neceſſariò explicari.

Ad aliam confirmationem concedo non eſſe neceſſarium ad quamlibet occiſionem multiplicari tot opera, & voluntates, ſed non obinde ſit integro anno, imò neque menſe in eadem voluntate perſeueraturum, quin debeat manifeſtare: nam ferè impoſſibile eſt quod ad alia opera, quæ via non erant occiſionis, non ſe diuerterit: quando autem interrumpit voluntatem, vel per contrariam voluntatem, vel per opus ad executionem illius non ordinatum, iam diximus manifeſtari tunc debere, & eſſe peccatum, non ſolum phyſicè ſed moraliter omnino diſtinctum neceſſario in confeſſione manifeſtandum.

PVNCTVM III.

Inferuntur aliqua pro clariori intelligentia diſtinctionis ſpecificæ, & numericæ.

1 *Examinatur, an accipiens rẽ alienam, & apud ſe retinens plura diſtincta peccata committat neceſſariò in confeſſione manifeſtanda, & proponitur ſententia affirmans.*
2 *Reſoluitur quæſtio cum diſtinctione.*
3 *Satisfit fundamentis contrariis.*
4 *Proponitur te plura peccata committere neceſſario in cõfeſſione manifeſtanda ſi eodem tempore plura iuramenta falſa proferas ad eandem rem confirmandam pluribus maledictionibus, vel plagis inimicum afficias.*
5 *Defenditur contraria ſententia.*
6 *Quid dicendum ſi diuerſis contumelioſis verbis Petrum eodem tempore afficias.*
7 *Quid ſi pluribus in peccato exiſtens ſacramenta miniſtres vel iratus plures eodem impetu vulneres;*
8 *Defenditur eſſe plura peccata neceſſariò manifeſtanda in confeſſione.*
9 *Coniugatus, ſi cum coniugata adulterium committat vtrumque coniugium tenetur manifeſtare.*
10 *Religioſus, ſacerdos, non tenetur vtrumque manifeſtare, tum peccatum luxuria committit, ſed ſufficit ſi ſacerdotium vel votum declaret.*
11 *Quid ſi votum caſtitatis eſt ſimplex*
12 *Religioſus tranſgrediens ſuperioris præceptum dupliciter peccat.*
13 *Idem eſt ſcholaſtico, cui res alioquin obligatoria præcipitur, in virtute præſtiti iuramenti.*
14 *Cauſa peccati qua ratione declaranda in confeſſione ſit.*
15 *Quid dicendum de eo, qui in plures Sanctos balſphemat, vel alicui familia maledicit.*
16 *Qui in die feſto ſæpè proponit non audire Miſſam, qui dicant non committere plura peccata.*
17 *Contrarium eſt dicendum.*
18 *Satisfit rationi contrariæ.*

1 EX his infertur reſolutio illius difficultatis, an accipiens rem aliquam, neque reſtituens multo tempore, teneatur declarare, quo tempore acceperit, & perduraurit in illo peccato; Et videtur eſſe obligatum declarare, neque ſatisfacere dicendo ſe rem alienam accepiſſe, neque adhuc reſtituiſſe. Primò, quia perſeuerans in concubinatu multo tempore tenetur declarare. Secundò, quia perſeuerantia in peccato commiſſo auget peccatum. Tertiò, quia gaudere de peccato commiſſo peccatum eſt diſtinctum, ſed qui rem alienam vult non reſtituere, gaudet de eius retentione. Ergo. Quartò, ſe queretur, eum, qui rem furatus fuerit, etiam eam ſæpius contractauerit, imo etiam ſi ab alio fuit, qui eam rem furatus fuerit, recuperauerit, diuerſum peccatum non committere cum ſemper eandem habuerit obligationem reſtituendi, noluerit reſtituere.

Propter hæc aliqui dicunt quoties vteris re aliena vel renouas voluntatem non reſtituendi vel aduertis alienum poſſidere, eſſe diſtinctum peccatum neceſſario in confeſſione manifeſtandum: ſic Nauarr. *ſum. cap. 17. num. 55. §. ex quo infertur primò.* Econtra verò docet Henriquez *lib. 2. de pœnitentia, cap. 5. §. 5.* Aragon, 22. q. 62. *articul. 5. dub. circa 2. argumentum dicto 2.* Ouand. 4. *diſtinct. 16. propoſit. 23.* Si toto eo tempore quo rem alienam retinuiſti, potuiſti reſtituere, & noluiſti ſatisfacere, ſi dicas, te alienum accepiſſe, neque reſtituiſſe, quia non commiſiſti diuerſum, diſtinctum peccatum, ſed vnum longo tempore cotinuatum, retentio enim illa toto illo tempore vna eſt, & non diuerſa. & ab eadem voluntate moraliter exiſtente prouenit. At duratio in peccato non eſt circumſtantia neceſſariò fatenda, quia neque mutat ſpeciem, neque auget numerum, cùm a re durante non diſtinguatur, tametſi grauiſſima ſit, & in grauitate æquiualeat pluribus peccatis; indicat Azor *tom. 1. inſtit. lib. 4. cap. 3. quæſt. 5 fine*, quatenus ſolùm cùm vendit. & alienat rem furtiuam cenſet peccare furem, quia tunc ſe impedit à reſtitutione facienda, & videtur eſſe Nauarr. *in ſum. Lugdunenſ. 1. 97. cap. 6. n. 17. verſic. addimus ſecundo*, vbi dicit, qui furatus eſt infantem, qui apud eum adoleuit, vnum furtum fec ſe dicitur ex *inficiando*, §. *infans de furt.*

2 Ego vero exiſtimo dicendum primo, ſi decreuiſti reſtituere, & poſtea boni propoſiti pœnitens perſiſtas in retentione, manifeſtum eſt te peccatum diuerſum committere, quia iam ceſſauit illa retentio eſſe voluntaria. Secundo, ſi impotens factus es reſtituere, & poſtea potens non reſtituis, committis peccatum diſtinctum, quia per impotentiam, reſtitutionis diſcontinuata fuit prior voluntas, cum iam retentio non fuerit peccaminoſa, vt antea; & in his ferè omnes conueniunt. Tertiò, ſi poſtquam rem accepiſti animo retinendi, ad alia te diuertas, neque cogites de retentione. & iterum recordatus

retentionis

retentionis, adhuc non restituis, credo te de nouo peccare, & tanquam novum peccatum manifestandum fore in confessione. Probo, quia tunc voluntas retentionis est noua, neque cum priori continuata. Ergo est novum peccatum. Et confirmo: toto illo tempore, quo non aduertis, neque potes aduertere te alienum retinere, retentio non est tibi actualiter voluntaria: neque est voluntaria in aliquo effectu, qui sit causa illius. Ergo cùm de nouo fiat voluntaria, de nouo fit peccatum, ac proinde necessariò confitendum. Dices, si post furtum dormiam, & post somnum aduertam retinere, somnus interrumpit retentionem: nam durante somno retentio fuit inuoluntaria. Concedo totum: neque obinde fit semper somnum interrumpere voluntatem: nam aliquando sumitur, vt medium exequendi illam: at in retentione nunquam, vt medium assumi potest, quia non indiget positiuo influxu, vt sit, eáque de causa, quælibet inaduertentia voluntatem interrumpit; & ita tenet Vasquez 1.2. *disp.* 75. *num.* 14. & 15. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disp.* 22. *sect.* 5. *n.* 32. optimè Fernand. Rebell. *de oblig. iustit.* 1. *part. lib.* 2. *de restitut. quæst.* 17. *sect.* 2. *præcipuè conclus.* 2. *num.* 7. & 8.

3 Rationes contrariæ leues sunt.

Ad primam dico, perseuerantiam in concubinatu manifestandam esse, quia non perseueratur in vna copula, sed in pluribus, quælibet enim copula ab alia est distincta, neque vna cum altera continuatur.

Ad secundam concedo, perseuerantiam in peccato augere peccatum, sed quando augmentum non constituit peccatum diuersum, non est necessariò in confessione manifestandum.

Ad tertiam concedo, gaudere per delectationem morosam de furto commisso, esse novum peccatum: at gaudere per voluntatem efficacem non esse peccatum distinctum à voluntate retinendi, nisi adsit aliqua interruptio.

Ad quartam concedo contrectantem sæpius rem furtiuam in sua, inquam, potestate existentem, non esse peccatum distinctum, sed idem continuatum, quando ex contractione non redditur res deterior: imò etiam probabile est non esse peccatum distinctum, sed idem, quando à fure, qui tibi rem furripuit, recuperasti, quia semper est eiusdem rei retentio, seu non restitutio, videturque decisum *in l. ei qui, & l. inficiendo, §. infans ff. de furtis*, & tradit expressè Azor *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 5. *fine.* Ioan. Sanchez *disp.* 6. *select. n.* 1. Salas 1.2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 8. *n.* 90.

4 Secundò infertur, quid dicendum, si eodem tempore plures maledictiones in alium iactes, plura iuramenta fatsa ad aliquam rem confirmandam proferas, pluribus plagis inimicum afficias, pluries fœminam eodem tempore deosculeris, an, inquam, tunc plura peccata numero distincta efficias necessariò confitenda? Ratio dubij est: quia quodlibet ex his iuramentis, plagis, & maledictionibus, & osculis, etiamsi aliud non sequeretur, esset peccatum consummatum interius, & exterius. Ergo quodlibet ex his est distinctum ab alio, neque cum alio continuatur. Et confirmo: si hæ maledictiones, & iuramenta prolata essent diuersis temporibus, quælibet ex illis maledictionibus, & iuramentis constitueret peccatum consummatum distinctum. Ergo quòd facta fuerint successiuè vnum post aliud, non impedit hanc multiplicitatem, sicuti in pollutione, & fornicatione, non impedit eorum multiplicitatem, esto successiuè fiant.

5 Verùm communis sententia est, hæc non reputari peccata distincta, sed idem peccatum numero: sic Azor 1. *part. instit. moral. lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 15. Ratio est, quia omnia illa iuramenta confirmant eodem tempore vnicam falsitatem, maledictiones idem malum inimico imprecantur, percussiones vnum vulnus constituunt: quod non leuiter confirmari potest ex negatione D. Petri; ter enim dictus est negasse Christum: neque absque temeritate, aut errore, vt dicit noster doctissimus, & omnibus sæculis meritò laudandus Ioannes Maldonatus *Matth.* 26. *num.* 1. dici potest sæpius, quàm ter negasse; attamen singulis vicibus plura iuramenta, & attestationes protulit, vt optimè ipse Maldonat, expendit *num.* 70. 72. & 74. Primò enim interrogatus, quasi dubitanter ab ancilla, an esset ex discipulis Christi, respondit: *non sum*; vt dicit Ioan. at cum ancilla instaret, & diceret affirmanter, *Et tu cum Iesu Galilæo eras*, Respondit ipse: *neque noui illum, neque scio, quid dicas*, vt Matth. Marc. & Lucas scribunt. Secundò verò interrogatus adhibuit iuramentum. Tertiò examinatus superaddidit execrationem illam quam sæpè ingeminauit, quod constat ex illis verbis, *cœpit detestari*; quas sæpè, & multis modis execratus fuerit, ideoque dixit Marcus *execratione vsum fuisse*. Secundò probatur ex *cap. cum pro causa de sentent. excommunication.* vbi ob verberationem clerici factam in dormitorio, & continuatam per clausturn, vnica excommunicatio contrahitur ratione verberationis: esto pluries quàm semel percussus sit, quia omnes illæ percussiones reputantur vna. Et licèt in textu videatur duplici excommunicatione illum ligatum esse: hoc non est ratione solius percussionis, sed ratione violationis Ecclesiæ, vide glossam. Confirmat hanc sententiam Ioan. Andreas *reg. delictum, col. penult. de reg. iuris lib.* 6. affirmans eum, qui ter pugione clericum percussit, continuatis vulneribus, vnam tantum excommunicationem contrahere, quia reputatur vna percussio: facit *cap. Lotharius*, adiuncta glossa *verbo appellauit*, 3. *quæst.* 2. vbi dicitur eum, qui vno, & continuo impetu appellauit bis, vel ter à sententia, semel appellasse dicitur, & *l. cum quæstio, C. de legatis §. sed & alia*, dicitur, qui eandem rem cuipiam in testamento, bis, aut ter legauit, proinde est, ac si semel legauerit: & ita hanc sententiam docet expressè Nauarr. *in summ. cap.* 6. *n.* 17. & *in cap. considerei in princip. de pœnit. dist.* 5. *num.* 48 *vers. ex quibus* Henriquez 2. *de pœnitent. cap.* 5. §. 6. & *cap.* 8. §. 3. Bonacin. *disp.* 2. *de peccat.* 3. 4 *punct.* 2. *num.* 11. Simanchas *de Catholic. institut. cap.* 8. *fine.* Couarr. 2. *variar. cap* 10. *num.* 8. Salas alios referens 1.2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 8. *n.* 86. & 90. & *tom.* 1 *tract.* 7. *disp.* 6. *sect.* 6. *n.* 39. §. *dico septimò* Azor 1. *tom. lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 5. Ioan. Sanchez *in select. disp.* 6. *n.* 1. 2. 3. & 6. indicat Vasquez *tom. de pœnitent. quæst.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *num.* 8. quatenus dicit vnum peccatum committere, qui alium lancea ter vulnerauit, vno, inquam, actu, id est. vno iracundiæ impetu. & *tom.* 1. *in* 1. 2. *disp.* 75. *cap.* 2. *fine*, dixit vnum esse peccatum pluries fœminam deosculari lasciuè, vel tangere in eodem tempore, quia in vno opere exteriori continuatur, videlicet in perseuerantia conuersationis cum fœmina permanente periculo.

6 Sed quid si Petrum diuersis verbis contumeliosis afficias eodem tempore, si nomines illum latronem, adulterum, homicidam: erine diuersum peccatum, quælibet ex his contumeliis? Communis est sententia esse plura peccata, & necessariò in confessione manifestanda, quia est diuersa species iniuriæ, sicut si vocates latronem, & simul percuteres, sic Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 5. consentit Salas *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 8. *num.* 90. Ioann. Sanch. *in select. disp.* 6. *num.* 1. Suarez *tract.* 3. *disp.* 6. *de charitate oppositis sect.* 2. *num.* 3. Nauarr. *cap.* 6. *summ. n.* 18. *vers. infertur secundò.*

Nihilominus Bonacina *disp. de peccat. quæst.* 4. *punct.* 2. *n.* 12. censet non esse plura peccata, neque in confessione debere explicari: quia esto essent iniuriæ diuersæ rationis, tamen in ratione iniuriæ, & contumeliæ conueniunt: sicuti si à Petro furatus esses equum, vestem, & arma, non teneris explicare ea in confessione, sed satisfaceres sufficienter declarando quantitatem, quia in ratione furti, omnia illa eiusdem rationis sunt, sic videntur esse in ratione contumeliæ: ahàs semper deberes in confessione explicare, quibus nominibus proximum dehonestasti, quod certè non est apud confessarios satis receptum; & hæc sententia probabiliter sustineri potest.

7 Tertiò infertur, quid dicendum sit, si existens in peccato mortali, pluribus eodem tempore sacramenta ministres, vel iratus plures vulneres, etiam eodem ictu, vel prohibitus ludere, ludas cum pluribus continuatè per noctem?

Fortè placebit alicui hæc omnia vnum esse peccatum, neque obligationem habere sic operantem distinguendi in confessione, quot fuerint personæ, quibus malè sacramenta ministrauit, quáue vulnerauit, quibus cum lusit; sed satisfacere, si dicat, malè semel adiministrasse sacramenta, vulnerasse hominem grauiter, lusisse, cum prohibitus fuerit: & de hoc vltimo casu id tenet Azor 1. *tom. summ. lib.* 4. *cap.* 4. *fine.* Ioan. Sanch. *disp.* 6. *select. n.* 1. Nauarr. *in cap. considerei, in princ. de pœnit. dist.* 5. *n.* 48. *vers. ex quibus*, & docuit Bart. *in l. inficiando ff. de furtis.*

8 Verùm tam in hoc, quàm in aliis casibus tenendum est, esse plura peccata necessariò in confessione manifestanda, tenet Vasq. 1.2. *disp.* 98. *cap.* 3. *n.* 9. Probo, quia ad multiplicitatem personarum multiplicantur actiones, neque vna cum a ia vnum efficiunt, quis enim dicet administrationem sacramenti Petro factam, vnum componere posse cum administratione facta Ioanni, & vulnus Ioanni inflictum pertinere aliquo modo ad vulnus Petri? Et idem est de ludo; quælibet enim ex his actionibus omnino independens est ab alia in esse peccati, & totam in suo genere malitiam completam habet, sicuti habet fornicatio cum diuersis personis. & probari potest ex doctrina Bartoli *in l. inficiando, §. infans ff. de furtis. n.* 5. cum qui vendit certi vini mensuram decem nummis, stante lege, quòd solis octo vendatur, toties delinquere, quoties vendit etiam eodem die.

9 Quartò infertur, an coniugatus habens rem cum alia vxore, debeat vtrumque coniugium explicare, vel satisfaciat dicendo in confessione adulterium commisisse? Probabile reputat Sa *in editione Complutensi verbo confessio*, *n.* 30. non esse necessariò manifestandum: & posset probari; quia esse vtrumque coniugatum, aut esse vnum, non variat speciem adulterij, neque numerum illius, sed solùm auget eius grauitatem. Ergo non est necessariò manifestandum in confessione. Tenenda tamen est contraria sententia, tanquam certissima, deberè, inquam, te manifestare, vtrumque coniugium, quia esto actus sit vnus numero in esse physico, & mortali fornicationis: at in ratione adulterij, seu iniustitiæ duplex est, & duplicem malitiam continet, eo quod duplex iniuria duobus personis inferatur, ita Vasquez 1.2. *disp.* 98. *cap.* 3. *n.* 9. Salas plures referens *tract.* 3. *disp.* 3. *sect.* 2. *num.* 19. Nauarr. *summ. cap.* 6. *n.* 5. *vers. quartò infertur, fine.*

10 Quintò infero, quid dicendum de religioso habente ordinem sacrum, & violante castitatem?

Respondeo non esse obligatum manifestare vtrumque, sed sufficere, si dicat se esse religiosum, vel ordinem sacrum habere; quia ordo sacer non obligat ad castitatem seruandam, nisi ratione voti in eo inclusi, quæ est obligatio eadem cum obligatione voti in professione facti. Ergo declarata qualibet illarum, sufficienter declaratur tota malitia peccati, ita Medina 1.*tom.sum.cap.*14.§.18.*vers.*3.Manuel Rodrig.1.*tom.cap.*53. *concluſ.* 4. *num.*5. *& cap.* 195.*concluſ.*2. *num.*2. Azor *tom.* 1. *lib.*4. *cap.*2. *quæſt.*6. *fine.* Salas 1.2. *quæſt.*72. *tract.*13. *diſp.*3. *ſection.*2. *n.* 21. vbi alios refert.

11 Sed quid si habeat votum simplex castitatis & insuper solemne ratione ordinis sacri, satisfacietne, si dicat se peccasse aduersùs votum castitatis, tacens esse solemne?

Respondeo satisfacere: tum quia votum simplex à solemni non differt essentialiter, sed solùm accidentaliter, vt latiùs in materia de religione: tum & præcipuè, quia esto votum solemne castitatis differat specie à simplici, eo quòd inhabilem reddat hominem ad matrimonium, & ad alios fines: at ad seruandam castitatem eodem modo, & sub eodem fine obligat, scilicet ne irreuerentia Deo fiat, si non seruetur, quod ei promissum est: quapropter *in c.rursus, qui clerici, vel vouentes*, ait Celestinus votum solemne non magis obligare apud Deum, quàm simplex. Idémque traditur *in l.*2. *tit.*8. *part.*1. & ibi Greg. Lopez alios refert: & ita tenet, & latius probat Salas *sup. n.*22. Vnum tamen est omnino certum, in quo ferè omnes conueniunt. Sacerdotem violantem castitatem satisfacere, si dicat se ordine sacro esse insignitum, quia idem votum repetitur in omnibus ordinibus, aduersùs quos peccat.

12 Sextò infero, religiosum transgredientem præceptum superioris intendentis sub mortali obligare, duplicem culpam committere, necessariò in confessione manifestandam; alteram aduersus illam virtutem, in qua res præcepta est constituta; alteram aduersùs obedientiæ votum. Quod vt rectè intelligatur supponendum est superiorem præcipientem constituere rem præceptam in ea virtute, ex cuius amore mouetur præceptum imponere, seu quam intendit, vt subditi executionem rei præceptæ consequantur. Hæc autem virtus aliquando est eadem cum ea, quam ipsæ res præceptæ iure ipso naturli respiciunt, vt contingit, cum furtum, & homicidium prohibetur, ne fiat alicui iniustitia, & tunc non constituit præceptum superioris distinctum peccatum: aliquando est distincta, vt cum furtum rei sacræ prohibetur ob specialem loci sacri reuerentiam, & tunc iam diximus peccatum constituere speciale contra virtutem religionis, aliquando verò res mandatur, quæ iure naturali mandata non erat: vt ieiunare, audire Missam; aliquando prohibentur quæ iure ipso prohibita non erant; videlicet ne religiosi domo egrediantur, ne inter se loquantur, néve vnus in alterius cubiculum ingrediatur; in quibus præceptis attendendus est finis immediatus legislatoris, & dicendum rem præceptam in ea virtute esse, in qua fuerit finis immediatus, siquidem ad illum consequendum, vt medium assumitur. Hoc supposito probo manifestè religiosum transgredientem superioris præceptum peccare dupliciter. Primò aduersùs illam virtutem, in qua est præceptum. Secundò aduersùs votum: nam cum superior habeat hanc vim constituendi rem præceptam in aliqua virtute, ac si iure naturali ab ipsa virtute esset mandata, violans tale præceptum, violat ipsam virtutem: ex alia etiam parte religiosus habet votum obediendi superiori in his, quæ sibi sub obedientia fuerint imperata. Ergo peccat aduersùs huiusmodi votum, cum obedire renuit. Quocirca Franciscanus, qui feria 6. Quadragesimæ non ieiunat, dupliciter peccat. Primò contra præceptum Ecclesiæ, & superiorum per regulam id sibi præcipientium. Secundò ratione voti obedientiæ, quo ad obseruantiam regulæ obligantis sub mortali se adstrinxit: & ita tenet Vasquez 1.2. *disputat.*98. *cap.*3.*num.*7. *&* 9. Azor *tom.*1. *lib.*4. *cap.*2. *quæſt.* 6. Salas alios referens *tract.* 13. *disputat.* 3. *sect.*2. *num.*16. *&* 17. Non tamen ex hac doctrina infertur religiosum omittentem horas canonicas ab Ecclesia præceptas, & Missam die Dominica, & alia, quæ communiter aliis à religiosis sunt imperata, peccare aduersus votum obedientiæ, quia ratione illius solum obedire tenetur in his, quæ sibi, vt religioso fuerint imperata, vt bene notant Thomas Sanchez *lib.*6. *in Decal. cap.*1. *n.*9.

13 Septimò infero scholasticum omittentem præceptum sibi impositum in virtute præstiti iuramenti; si res alioqui sibi erat præcepta, peccat dupliciter, & contra iuramentum, & contra virtutem, in qua erat res præcepta, sic Azor, & Salas *suprà*. Dixi, si res alioqui sibi erat præcepta: nam si præcipitur sub virtute præstiti iuramenti res non sibi alioqui præceptæ; existimo solum contra iuramentum delinquere, eo quòd videatur superior nullam illi obligationem imponere, etsi possit. Quando tamen aliquis verè superior non est, quia non habet vim obligandi aliunde, nisi ex voto: tunc certum est violantem rem sibi imperatam à superiore alioqui non præceptam, solùm peccare contra votum, vt contingit in sæculari vouente obedire suo confessario in omnibus, quæ iudicauerit suæ spirituali saluti maximè conuenire, ita Salas *diſp.*3. *ſect.*2. *n.*16. Vasquez *diſp* 98. *cap.*3. *num.*7.

14 Infertur octauò, te non teneri declarare in confessione omnia illa, quæ causa fuerint peccati omissionis, v.g. Missæ audiendæ, si nullam aliam malitiam in se habent, præter eam, quam contrahunt ex omissione, quia declarata omissione, declaras integram illorum malitiam: quapropter non teneris dicere ob voluntatem studendi, ludendi, &c. Missam reliquisse, sufficit, si dicas te Missam omisisse, cùm audire debueres. At si ob fornicationem, vel furtum reliquisti sacrum, teneris id declarare, vt constat, sic Sayrus *lib.*2. *in claui regia, cap.*6. *n.*10. Valent. *tom.*2. *diſp.*6. *q.*1. *p.*4. *dub.*2. Bonacina *diſp.*2. *de peccat. q.*4. *p.*4. *fine n.*27. Azor *tom.*1. *lib.*4. *cap.*3 *q.*7.

An verò ludus, vel studium, qui causa fuit omissionis, dici debeat commissionis peccatum, vel omissionis? res est parui momenti: existimo peccatum esse commissionis, licèt sit contra præceptum affirmatiuum, quia non est contra illud directè, sed indirectè, quodlibet enim præceptum affirmatiuum habet adiunctum negatiuum, prohibens omnia illa, quatenus impediunt præcepti affirmatiui executionem.

15 Infero nonò, quid dicendum de illo, qui in plures Sanctos blasphemat, vel alicui familiæ maledicit, committítne tot peccata, quot sunt Sancti, vel tot peccata, quot sunt personæ in familia? Videtur id affirmandum, quia si omnes illos Sanctos specialiter malediceret, & omnes illius familiæ de facto occideret, etiamsi vno impetu faceret, tot iniurias, & homicidia committeret, quot essent personæ maledictæ, & occisæ. Ergo etiam in voluntate maledicendi, & occidendi, tot debent esse peccata, quot sunt personæ. Item si aliqua persona ex illa familia esset Clericus, haberet malitiam sacrilegij ille actus. Ergo quælibet persona secundum se tribuit suam malitiam: sic affirmat Azor *tom.*1. *inſtit. mor. lib.*2. *cap.*4. *q.*3. *&* 5. Salas 1.2. *q.*73. *tract.*13 *diſp.*5. *ſect.*6. *n.*65. *fine.* Verùm Nauarr. *cap.*6. *n.*18. *in noua edit. Lugdunenſ. verſ. inferur quartò*, contrarium defendit, eo quòd in iure tota vna familia, vna persona reputatur, *l.*1. *ff. ſi familia furtum feciſſe dicatur*, idémque tradit Bonacina *diſp.*2. *de per. q.*4. *p.*2. *n.*1.

Dicendum tamen est, voluntatem occidendi totam vnam familiam sumptam per modum vnius, vnicum esse formaliter peccatum: at virtute multiplex esse, iuxta multiplicitatem personarum, quæ appetuntur occidi. Quòd sit vnum peccatum formale, probat ratio Nauarri, & quia vnus est indiuisibilis actus: aliàs qui vellet homines infinitos occidere, malitias infinitas formaliter haberet? Quòd verò sit in virtute multiplex, inde probatur, quia habet in voluntate formaliter plures occisiones, atque adeò est voluntas plura peccata committendi. Ergo saltem in virtute illa voluntas plura peccata continet. Adde qui intendit familiam occidere, non satisfaciet confessioni, si dicat habuisse voluntatem homicidij, quia non est voluntas vnius homicidij, sed plurium, sicuti non satisfaceret confessioni, qui diceret habuisse voluntatem fornicandi, si habuit voluntatem fornicandi cum omnibus, qui in vna domo residebant. Ergo signum est illam voluntatem in re esse multiplicem. Quocirca Bonacina, qui tenet vnum esse peccatum, vnicámque malitiam habere, nihilominus affirmat in confessione exprimendum esse obiectum huius peccati, quod nescio an sit satis consequenter dictum, cum solùm numerum, & speciem teneatur quis confiteri, cui obligationi satisfacere videtur, si dicat habuisse semel voluntatem homicidij, si in illa voluntate non est nisi vna numero malitia. Aliàs si obiectum peccati declarare debebat, solùm quia pertinet ad constitutionem huius numero peccati, etiam teneretur declarare, si voluit occidere Ioannem potius, quàm Franciscum. Item si furtum fuit pecuniæ, vel suppellectilis, si intemperantia fuit in cibo, aut potu, cum omnia hæc ad constituendum peccatum concurrant. Item teneretur declarare intentionem, & durationem huius peccati, quia ipsum peccatum constituunt. Neque est simile de voluntate furandi omnes libros alicuius bibliothecæ, vel destruendi aliquam domum, hic enim actus formaliter, & in virtute vnus est, quia solum vnicum furtum, vnicámque destructionem causat; at voluntas occidendi familiam, continet. & causat plures occisiones, quarum quælibet est peccatum distinctum.

16 Infertur decimò quid dicendum de illo, qui eodem die festo proponit sæpius non audire Missam, & de facto non audit, an peccet vno, vel pluribus peccatis, quot sunt voluntates omittendi.

Negare tenentur omnes illi qui dicunt peccata, quæ opere externo consummantur, tunc tantùm multiplicari, quando voluntas peccandi, quæ fuit intercisa per contrarium actum, multiplicatur: nam si per contrarium actum non fuit intercisa, censetur semper moraliter manere, & consequenter licèt physicè repetatur, non constituit diuersum peccatum necessariò in confessione manifestandum: tenet expresè Caietan. *t.m.*1. *opuſcul.*31. *&* 17. *reſponſ. in* 15. *dub.*2. Nauarr. *cap.*6 *n.*16 *&* 17. Graffis *lib.*1. *cap.*10. *num.*14. *& ſeqq.* & alij, quos sequitur Salas *tract.*13. *diſp.*5. *ſect.* 8. *num.*85. adhibita hac limitatione, nisi inter ipsos actus voluntatis multum temporis intercedat: quæ

quæ limitatio in præsenti casu non potest habere locum. Ratio huius est, quia voluntas non tractata semper censetur moraliter manere. Ergo cum alia similis superadditur, eadem est moraliter cum illa. Deinde cùm vna voluntas ab alia non multum distat, moraliter loquendo, continuari censentur, præcipuè cùm vtraque ad idem obiectum tendant, & eundem effectum causent. Præterea, qui vult occidere inimicum, & ex hac voluntate parat arma, & ex alia iter arripit ad occisionem illæ voluntates neque inter se vniuntur, vt constat, neque vniuntur mediis, sed ad summum vniuntur in effectu; hanc autem vnionem in effectu etiam habent illæ voluntates omittendi Missam. Ergo sunt vnum peccatum, & non plura.

17 Dicendum existimo, si ex voluntate alicuius operis incompossibilis cum præcepto Missæ Missam omittas, vnum peccatum censeris committere, quantumcunque renoues voluntates, quia omnes illæ in illo opere radicantur & sunt medio illo causæ impedientes præcepti adimpletionem: neque in hoc est maior difficultas, quàm in voluntate occidendi Petrum ex cuius voluntate plura, media apponis. At si propositum habeas omittendi Missam, neque ex illo proposito apponas medium aliquod incompossibile, sed ibi sistas, & post factum renoues idem propositum, & postea adueniente tempore vigenti præcepti eandem renoues voluntatem, censeo tot multiplex peccatum commisisse; quia omnes illæ tres voluntates non habent in quo sint vnum; non enim sunt vnum inter se, cum non inter se vniantur, neque in aliquo effectu producto, cum nihil producant, neque in omissione Missæ, quia omissio audiendi Missam non incipit nisi ab eo tempore, in quo Missa audiri non potest. Ergo necessario illæ voluntates debent reputari multiplex peccatum. Confirmo. Si voluntatem haberes crastina die Petrum occidendi, neque ex hac voluntate medium aliquod apponeres, sed easdem voluntates sæpiùs repeteres, quousque crastinus dies accederet, inquo & appositio medii, & occisio simul iunguntur omnes illæ voluntates antecedentes, & repetitæ iuxta nostriam sententiam peccata essent, quia non habent in quo vniuntur; non inter se, neque in aliquo effectu, cum nullus sit, quando ipsæ sunt; seù similiter voluntates repetitæ toto manè non audiendi Missam hora 12. non habent in quo vniantur & vnum sint. Ergo etiam debent censeri distinctæ: & ita tenet Vasquez 1.2. *disput.* 75. *cap.* 3. *fine num.* 16.

18 Ad rationem dubitandi respondeo voluntatem non retractatam manere moraliter habitualiter, sed non actualiter, & in virtute, ideoque constituit voluntas de nouo aduenies diuersum numero actuale peccatum: neque in hoc attendi debet distantia, vel propinquitas temporis inter vnam, & aliam voluntatem; sed an illæ voluntates causæ sint alicuius effectus communis, vt contingit in casu de inimico occidendo: tunc enim media, quæ apponis inter se vniuntur ad consequentiam finis intenti, sicuti vniuntur lapides & ligna collecta ad ædificationem domus ob quam vnionem moralem & accidentalem collectio lapidum, & lignorum, etiamsi physicè multiplex sit, moraliter tamen vna censetur, quia ad vnum finem ordinatur, & ab eadem voluntate ædificandi prouenit.

Punctum IV.

Vnde grauitas, & malitia peccati desumenda sit.

1 *Peccata esse in grauitate inæqualia.*
2 *Ex variis capitibus desumitur grauitas peccati.*
3 *Peccatum inferioris speciei superare potest aliud peccatum grauius ex obiecto.*

1 BReuiter me ab hac difficultate expediam, omissis variis dicendi modis. De fide enim certum est non omnia peccata æqualia esse in grauitate, sed vnum peccatum alio grauis esse: constat ex *Genes.* 13. vbi Sodomitæ pessimi iudicantur, peccatores coram domino nimis, & *Genes.* 37. Ioseph. ac eusaui fratres de crimine pessimo. & clarius Christus Dominus *Ioannis* 19. dixit Pilato, *qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Ergo peccata æqualia esse non possunt. Ratio est manifesta, quia licet omnia peccata in eo conueniant, vt sint contra rationem: at ipsammet rationem naturalem grauius offendit vnum peccatum, quàm aliud grauius enim offendit bestialitas, quàm simplex fornicatio; & simplex fornicatio diu desiderata, quàm casu contingens. Deinde quia omnes essent æquè puniendi, quod est contra illud Deuteron. 25. *pro mensura delicti, erit & plagarum modus*; & Marth. 10, & 11. *terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii* & Luc. 20. *hi accipient damnationem maiorem.* Neque obstat rectitudinem non suscipere magis, & minus vt dicamus peccata, quæ videntur priuare rectitudine, non suscipere magis, & minus quia non priuant rectitudine priuatiue, sed positiue, & in formis ponitur, datur locus inæqualitati licet enim frigus priuet subiectum calore quia tamen priuat per formam contrariam, potest suscipere magis & minus. Item licet rectitudo alicuius lineæ in indiuisibili constat ab hac rectitudine magis, & minus linea recedere potest? de quo late Vasquez 1.2. *disp.* 99. & Salas *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 1. Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 9.

2 Præcipua peccati grauitas, & malitia sumitur ex obiecto directo, quia inde sumit speciem: tradit D. Thom. 1.2. *q.* 73. *art.* 3. Secundò ex circunstantiis. Tertio ex continuatione, & duratione. Quartò ex intensione. Explico in homicidio facto in loco sacro, cuius prima grauitas sumitur ex iniustitia facta. Secunda ex circunstantia sacrilegij. Tertia ex continuatione voluntatis. Quarta ex eius intensione

3 Contingit autem sæpe grauiorem malitiam peccati esse ex circumstantia, quam ex obiecto, vt si quis cognosceret fœminam religiosam, vel nuptam grauiùs ex circumstantia quàm ex obiecto peccaret.

Difficultas autem est, an peccatum ex obiecto minus graue, possit ratione intensionis vel durationis, vel extensionis obiectiuæ fieri grauius, alio grauiori ex obiecto; quia nunquam videtur species inferior superiorem vincere posse. At tenendum est tanquam omnino certum peccatum inferioris speciei superare posse aliud peccatum grauius ex obiecto, quidem si cum peccatis venialibus superioris speciei fiat comparatio, res est indubitata: quis enim negabit furtum pollutionem, & adulterium superare iuramentum otiosum, vel falsum non plenè deliberatum. Ex quo non leue argumentum sumitur ad probandum aliquod peccatum mortale inferioris speciei superare posse aliud de superiori specie. Exemplis res manifestatur. Detractio & contumelia ex obiecto, & speciei leuiora peccata sunt homicidio: at si quis vnam nobilem & illustrem familiam de proditione, vel hæresi diffamaret, sine dubio grauius peccaret, quam si vnum ex infima plebe occideret. Ergo. Item si quis di apidaret ærarium publicum reipublicæ maximè necessarium, grauius peccaret, quam omittendo Missam vel occidendo plebeium. Ratio est, quia cum quodlibet peccatum habeat grauitatem limitatam; & finitam absolutè potest aliud peccatum leuioris speciei ita multiplicari, & intendi, vt eius grauitatem adæquet, sicuti contingit in argento, quod licet secundum materiam suam inferius sit auro: at in æstimatione, & valore ob eius quantitatem crescere, & superare aurum potest. Neque est inconueniens quod indiuiduum alicuius speciei inferioris, superet indiuiduum altioris speciei; cœlum enim ratione incorruptibilitatis & aliarum qualitatum quæ sibi sunt propriæ superat in perfectione pluta viuentia sublunaria: & ita tenet, & latè probat Sayrus *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 9. Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *q.* 4. *fin.* Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disp.* 66. *sect.* 2. Salas *q.* 73. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 2. *à n.* 14. Herrer. *in* 2. *d sp.* 32. *q.* 3. & videtur clare esse sententia Augustini relati *in c. quæro* 6. *q.* 1. vbi inter ignoranter hæreticum, & scienter auarum, & inter hæreticum bene moraliter viuentem, & Catholicum sceleribus plenum, non audet ferre sententiam quis grauius delinquat. Supponit ergo Augustinus peccatum minus graue ex suo genere ita aggrauari posse ex multiplicatione, vt vincere possit peccatum grauius ex suo obiecto.

Punctum V.

Quos effectus peccatum actuale habeat

1 *Diminuit inclinationem naturam ad virtutem.*
2 *Priuat gratia, & virtutibus infusis.*
3 *Destinat peccatorem ad pœnam æternam.*
4 *Arguitur effectum peccati venialis esse pœnam æternam.*
5 *Defenditur non esse proprium effectum peccati venialis.*
6 *Quomodo vnum peccatum sit effectus, seu pœna alterius peccati.*
7 *Nota, & infamia peccatoris effectus est peccati*

1 DE his agit D. Thomas 1.2. *à quæst.* 85. *vsque ad* 88. & latè Valent. Salas, & Vasquez *ibi*, exponam præcipuos ea breuitate, qua in omnibus studeo.

2 Primus effectus peccati est diminuere inclinationem naturam ad virtutem: sic D. Thom. *quæst.* 85. *art.* 2. Caietan. Conrad. Zumel. *ibi* Vasqu. *disp.* 132. Salas *disp.* 13. *sect.* 2. Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 2. *q.* 2. Quod vt rectè intelligatur, aduertendum est, inclinationem naturalem ad virtutem ab ipsamet potentia voluntatis non distingui; quare cùm in seipsa substantialiter voluntas non immutetur. efficitur nullo peccato intrinsecè eius inclinationem diminui posse: verùm quia voluntas non ita inclinatur ad virtutem, quin libere possit vitium amplectis fit multiplicato vitio multiplicati habitum & qualitatem ad vitium inclinantem: ac proinde inclinantem voluntatem, vt virtutem relinquat, & vitium amplectatur: & hac ratione dicitur diminui per peccatum inclinationem ad virtutem extrinsecè quidem & accidentaliter, quia quo magis voluntas in vitium inclinatur, eo magis à sequenda virtute impeditur. Nunquam tamen ita impeditur quin voluntas libera maneat, & potens sit virtutem sequi, & naturam suam inclinationem opere

complete, vt dixit Trident. *sect. 6. can. 5.* Ratio est manifesta, quia cùm omnis hæc diminutio fit per habitus vitiosos inclinantes ad vitium virtute oppositum, & omnes hi habitus non necessitent voluntatem, sed potius illi subdantur, nunquam potest ita inclinatio ad virtutem diminui, vt finiatur, semper enim intrinseca, & libera potestas ad virtutem. ac proinde natiua inclinatio (substantialis integra manet.

2 Secundus effectus peccati mortalis est priuare hominem gratia, & virtutibus infusis, cum enim peccatum constituat hominem Deo inimicum, & inimicum, necessariò debet excludere ab illo gratiam, quia amicus reddebatur.

3 Tertius effectus peccati mortalis est destinatio ad pœnam æternam, quam necessariò omnes peccatores decedentes in mortali subibunt iuxta illud, *Ite maledicti in ignem æternum Matth. 25. Marc. 3. & 8. & 2. ad Thessalon. 1. & 1. Corinth. 6. & in aliis locis*, vbi passim scriptura æternitatem pœnæ peccatoribus comminatur, solum autem est difficultas in reddenda ratione, quomodo hæc pœna æterna proportionata sit culpæ, imò leuior, quam culpa ipsa meretur, cùm tectum sit ab omnibus Theologis cum Mag. *4. d. 46.* & ibi D. Thomas *q. 2. art. 2. q. 1. ad 1. & 1. p. q. 21. art. 4. ad 1.* Deum punire circa condignum: & difficultas in eo sita est. Nam peccatum mortale non habet grauitatem infinitam, quia neque illam habere potest, ex Dei infinitate, aduersùs quam peccatur; neque ex vilitate personæ peccandis, quia hæc omnia extrinseca sunt, ideoque non possunt refundere in actum infinitatem; alias quodlibet peccatum veniale haberet infinitam grauitatem, & æternitatem pœnæ mereretur. Item quodlibet mortale contineret grauitatem omnium mortalium, neque vnum mortale esset grauius alio, & æqualiter pro vno, ac pro multis deberet peccator puniri, quod est absurdum. Quæ ergo est ratio, quare peccatum finitum in grauitate puniatur extra condignum pœna æterna? Plures rationes ad hanc veritatem confirmandam adducuntur à D. Gregor. *4. dialog. c. 44.* D. Thom. *1. 2. q. 87. art. 3. 4. & 5.* & ibi Vasq. Salas Zumel, Valent. Sayr. *lib. 2. c. 13. n. 8.* Anton. Perez *in sua laur. certam. 9. c. 10. n. 86.* Et tamen mihi videtur efficacior quia pœna, quæ in intentione est finita, & solùm in duratione non habet finem, absolutè finita est, & secundum quid finita, sicuti Angelus, & anima rationalis finita entia sunt etiamsi finem non sint habitura? sed quodlibet peccatum mortale, esto simpliciter finitum sit aliquam tamen habet infinitatem, eo quod sit contra Deum infinitum. Ergo pœna in duratione æterna non excidit eius meritum.

4 Sed inquires an pœna æterna sit etiam effectus peccati venialis.

Et videtur quòd sic. Nam decedentes cum mortali & veniali, non solùm ratione mortalis, sed etiam ratione venialis perpetuò puniuntur: nam cum semper in illo perseuerent efficitur, semper ob illud debere puniri? ideo enim D. Thom. Vasquez. Zumel. Salas, & alii nuper relati affirmant pœnam inferni æternam esse, quia æternum futurum est peccatum, ob quod infligatur? sed veniale peccatum in damnatis etiam erit æternum. Ergo etiam pœna nisi correspondens æterna debet esse.

5 Dicendum tamen est, pœnam æternam non esse effectum proprium peccati venialis, quia peccatum veniale de se illam non meretur sed solum meretur temporariam. Conclusio est omnium catholicorum: decedentes namque in gratia cum peccato aliquo veniali non remisso non puniuntur æternaliter, sed aliquo tempore in purgatorio, & postea gloriam consequuntur; alias peccatum veniale gloriæ consequutionem in æternum impediret, quod est contra fidem. Si vero peccatum veniale in damnatis existat, etiamsi ex se pœnam æternam non mereatur, punitur tamen æternaliter. est communior, & probabilior sententia, quam latè defendit cum D. Thom. *1. 2. qu. 87. art. 5. ad 2. &* 3. Vasq. *disp. 141.* Valent. *disp. 6. quæst. 17. p. 4.* Salas plures referens *tract. 13. disp. 15. sect 11. nu. 70. &* 73. Azor. *tom. 1. lib. 4. cap. 10. q. 5.* Suarez, *3. p. tom. 4. disp. 11. sect. 2 n. 11. & seqq.* Probo efficaciter primo, quia illa pœna, quam damnati in inferno sustinent, etsi de se esset sufficiens extinguere debitum peccati venialis, si voluntariè acceptaretur: at quia non solum inuitè, sed etiam impatienter, & blaphemè sustinetur, non videtur vllo modo sufficiens extinguere debitum peccati. Ergo post vnam pœnam toleratam potest Deus aliam, & aliam infligere. Secundò illius pœnæ toleratio non poterat culpam, & debitum illius extinguere, quin à Deo acceptaretur & acceptaretur ex meritis Christi quia nullum peccatum hominibus remittitur nisi ex Christi meritis, vt traditur in Trident. *sess. 15. cap. 8.* & docuit Suar. *tom. 2. in 3. disp. 11. sect. 2. num. 7.* Azor. *tom. 1. lib. 4. cap. 10. q. 3.* sed merita Christi iam non operantur in damnatis; sunt enim membra abscissa à Christo in perpetuum. Quarto de damnatis dicitur, *vbi ceciderit lignum, ibi manebit*, hoc est manebunt in eadem pœna in quam ceciderunt. Ergo non possunt pro peccato veniali satis pati. Quinto quia peccatum veniale aliquo modo habet infinitatem; cum sit contra Deum. Ergo saltem pro aliquo statu meretur pœnam aliquo modo infinitam, qui status non potest esse alius, nisi quando cum mortali coniunctus esset.

6 Quartus effectus seu pœna peccati solet enumerari aliud peccatum; & quidem secundum quod peccatum est neqait esse pœna, quia non fit à Deo, neque appeti ab eo potest: non enim appetere potest sibi fieri offensam & iniuriam, neque rationabiliter procederet, si vellet iniuriam sibi factam alia iniuria vindicare. Pœna autem vt tradit Augustin. *de lib. arbitr. cap. 1.* est à Deo, & placere ei aliquo modo potest, siquidem procedit ab illo, vt à supremo iudice iniuriam factam vindicante. Peccatum autem secundum quod est permissum, hoc est, permissionem ipsam peccati posse: & sæpe esse pœnam peccati negati non potest, cùm id constet ex variis locis Scripturæ, præcipuè ex Paulo ad Rom. 1. à n. 24. *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam.* &c. id est permisit illos sua desideria defluere, de negando auxilia specialia quam denegationem potest Deus velle cum nihil in ea malum sit. Vide D. Thom. *12. q. 87. art. 2.* Caietan. Medin. Zumel, *ibi* Vasq. *disp. 129. cap. 9. & disp. 140* Salas *tract. 13. disp. 15. sect. 2.* Valent *disp. 6. quæst. 17 punct. 3.* Bonacina *disput. 2. de peccat. quæst. 7. punct. 2.* Neque obstat aduersus hanc doctrinam Augustin. *1. confess. cap. 12.* vbi dicit: *Iussisti Domine, & sic est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi pœna sit*, quia Augustin. loquitur causatiuè non formaliter; quia non est formaliter pœna quatenus est inordinatus, sed ratione tristitiæ, damni, infamiæ & aliorum effectuum, quos inordinatio causat.

7 Quintus effectus peccati est nota & infamia peccatoris sed hic effectus non sequitur quodcunque peccatum, sed peccatum publicum illo tamen semel posito, semper præsumitur durare ex text. *in cap. semel malus de regul. iur lib. 6.* & tradit Augustin. *in cap. nonnulli, 46. dist.* propter quod dixit Vlpian. *in l. si cui §. iidem ff. de calumn.* quod ille qui semel est calumniatus in futurum calumniari præsumitur, & semel periurus, in futurum peieraturus ob quod à iuramento præstando repellitur *cap. paruuli, 22. q. 5. & c. litteras, de præsumpt.* & aliis multis exemplis probat Menoch. *de præsump. lib. 5. præsump. 32.* & Mascard. *de probationib. concl. 1006. à n. 54.* Purgari tamen censetur huiusmodi nota & infamia ex facto proueniens, si per triennium ab illo delicto perpetrando abstineas, præcipue si occasiones committendi illud tibi fuerint oblatæ, vt tradit Alberic. *in l. omnimodo num. 3. C. de inoffic. testam.* & probat text. *in §. hanc autem nobis versic. nam etsi vitium, in Authent. de monach.* Imo addendum existimo cum Menoch. *nu. 33.* per pœnitentiam sacramentalem omnino tolli infamiam, & notam & præsumptionem simile delictum committendi, quia & tollitur peccatum quod infamiam causabat, & retractatur voluntas, ex qua præsumptio oriebatur.

TRACTATVS

TRACTATVS TERTIVS DE LEGIBVS.

PROOEMIVM.

STVDIOSVS rerum moralium præ oculis habere debet dicenda in hoc tractatu, vtpote principia communia omnibus quæ de vitiis, & virtutibus in sequentibus dicenda sunt. Claritatis gratia hunc tractatum in sex disputationes diuidam.

In prima explicabo naturam legis, eiúsque conditiones, & causas.

In secunda specialem sermonem instituam de lege irritante, & pœnali: hoc est, de lege imponente pœnam, & irritante actum contra ipsam factum.

In tertia de lege non scripta, quæ est consuetudo.

In quarta de lege speciali, quæ priuilegium vocatur.

In quinta de cessatione legis, eiúsque interpretatione.

In sexta de illius dispensatione.

DISPVTATIO I.

De lege in communi, eiúsque causis.

PVNCTVM I.

Vnde dicatur lex, & quid sit.

1 *Expenditur etymologia legis.*
2 *Definitur lex.*
3 *Apponitur eius differentia à consilio, petitione, & præcepto.*
4 *Semper debet esse iusta, rationabilis, & bono communi conueniens.*
5 *Respicit commune bonum.*
6 *Proponitur quædam obiectio.*
7 *Satisfit obiectioni.*
8 *Lex ferenda est ab eo, qui curam communitatis habet.*
9 *Debet esse promulgata.*
10 *Expendantur alia conditiones.*

1 LEx dicitur primò à legendo, secundùm Isidorum 2. *etymol. cap.* 10. *& lib.* 5. *cap.* 3. quia in ea legitur quid faciendum sit, quidve vitandum. Secundò dicitur à deligendo eo quòd ex multis eligat quæ potiora videntur, ad rectum viuendi vsum vt tradit Cicero *lib.* 2. *de natura Deorum*, vel vt dixit Augustinus *in quæst. ex nouo Testamento, quæst.* 15. vt de multis, quid eligas, scias. Tertiò dicitur à ligando, quia ligat homines ad sui obseruantiam: sic D. Thomas 1, 2. *quæst.* 90. *art.* 1. Variis autem nominibus solet lex appellari, iuxta varias factiones, quas habet; cùm enim lex doceat, instituat, præscribat, quid sit agendum, vel omittendum, aliquando solet appellari doctrina, institutio, præscriptio: specialiter tamen dicitur, *ius constitutio, statutum, & sanctio.* Dicitur *ius*, quia iubet, & imperat, vel quia intendit tribuere vnicuique quod suum est: dicitur *constitutio, & statutum*, quia constituit, quæ sunt facienda: dicitur *sanctio*, quia sancit pœnam non obtemperantibus ex *l. sanctio, ff. de pœnis.* Hæc autem nomina in eo differunt, quia leges Principis supremi sæcularis, Regis, vel Imperatoris vocantur iura; Pontificis verò decreta, vocantur constitutiones. Inferiorum verò Principum, ciuitatum, & populorum decreta, vocantur statuta. Vide Azor *tom.* 1. *instit. mor. lib.* 5. *quæst.* 1. *&* 2. Suarez *de legib. lib.* 1. *cap.* 1. *&* 2. Salas 1. 2. *tractat.* 24. *disput* 1. *sect.* 1, 2. *&* 3.

2 S. Thomas receptus ab omnibus 1. 2. *q.* 90. *art.* 4. definit legem, vt sit ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet promulgata. Dicitur *ordinatio*, quia ordinat, & præscribit quid sit faciendum, vel vitandum; dicitur *rationis*, quia à ratione prouenit hæc ordinatio, & quia non tam respicit bonum speciale subditorum, quàm reipublicæ, ideo *ad commune bonum dicitur ordinata ab eo, qui curam communis boni habet*; & insuper requirit lex promulgationem, vt ex sequentibus videbimus.

Vt autem hæc definitio plenius intelligatur, supponendum est, quemlibet legislatorem, antequam ferat legem, iudicare debere legem illam conuenientem esse reipublicæ; alias imprudenter, & iniustè legem ferret absque hoc iudicio, illóque deficiente lex nulla esset, quia nullam vim haberet obligandi, vtpote, quæ iusta non esset. Hoc iudicio supposito accedit secundò voluntas, quia vult subditos obligare ad legis obseruationem. Tertiò signo aliquo manifestat eius voluntatem. Ex quo fit legem esse actum intellectus, & voluntatis; intellectus, inquam, iudicantis rem imperatam per legem esse conuenientem bono communi; voluntatis, intendentis obligare subditos ad eius obseruationem. Nam sine quolibet horum actuum non erit lex; sine primo non erit iusta, & rationabilis, & sine secundo non obligabit. Requiritur insuper tanquam conditio, & applicatio, vt hæc manifestetur subditis, alias non poterunt obligari. Sic Suarez *lib.* 1. *de legib. cap.* 4. *numer.* 6. *& cap.* 5. *per totum, præcipuè numer.* 22. Bonacina *disputat.* 1. *de legib. quæst.* 1. *punct.* 1. *numer.* 1. & alij apud ipsos.

3 Ex his constat primò, quia ratione lex differat à consilio, à petitione, & præcepto. Nam licèt per hæc ordinetur quis, & dirigatur ad rectè operandum, non tamen dirigitur per ipsa, tanquam per aliquem actum alicuius superioris respicientis bonum commune. Consilium enim, & petitio non est formaliter actus superioris, cùm ab æquali, & inferiori possint procedere. Præceptum verò, etsi necessariò petat à superiore oriri, non tamen à superiore respiciente bonum commune, cùm præceptum speciali bono illius, cui præceptum imponitur, contentum sit. Præterea præceptum spirat motte imponentis: at lex cùm sit perpetua, eius morte non finitur, quam differentiam notauit Menochius *lib.* 1. *de arbitr. q.* 69. Vasq. 1. 2. *disp.* 151. *c.* 3. Sanch. *lib.* 8. *de matrim. disp.* 28. *q.* 2. *n.* 47. Suar. *de legib. lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 9.

4 Secundò constat legem iniustam, inutilem, non conuenientem bono communi legem non esse, neque obligationem inducere, ita Vasq. 1. 2. *disput.* 151. *cap.* 2. Salas *de legibus, disput.* 2. *sect.* 8. *n.* 50. Bonacina *disput.* 1. *de legibus, quæst.* 1. *punct.* 1. *num.* 9. Suarez *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 11. In casu autem dubio an sit conueniens, inutilis, vel iniusta, præsumi debet iustam esse, & obligationem inducere; vt relato Panormitano, Felino, & aliis docet Suarez Bonacina, & alij *suprà*. Vide quæ diximus *in tractat. de conscient. disput.* 3. *punct.* 7. vbi de casu dubio legis.

5 Prima ergo conditio requisita ad legem, est respicere bonum commune, ex Papiniano *in l. lex est, ff. de legib.* ibi, *Lex est, commune præceptum* & ex Isidoro relato *in c. erit autem lex, distinct.* 4. vbi inter conditiones requisitas ad legem ait esse, vt nullo proprio commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta

conscripta sit, & tradit D.Th. communiter receptus 1.2. q.90. art.1. Suarez cap.6.n.8. Ratio est manifesta, quia leges sunt de se regulæ perpetuæ humanarum actionum. Non ergo personas particulares, & bonum illatum, quod finem habent; debent respicere. Item fiunt à persona publica, quatenus publica est.

6 Dices plures esse respicientes bonum speciale, & non commune, quales sunt leges minorum, pupillorum, militum quæ respiciunt bonum harum personarum, non communitatis. Secundò quodlibet priuilegium, quod lex priuata dicitur *in cap. priuilegium, dist.3.* in bonum tantùm priuilegiati cedit, non commune. Tertiò lex tributorum, & vectigalium solùm respicit vtilitatem Regis, non communitatis: imò potiùs est in damnum illius. Quartò lex præscriptionis, quæ aliquibus est vtilis, plutibus est damnosa. Ergo non omnis lex cedit in bonum commune. Tandem, quia si leges hæ, quæ bonum speciale aliquorum ciuium respiciunt, leges propriè nuncupantur, eo quòd bona ciuium sint bona communitatis, quia bonum partis est bonum totius; quodlibet præceptum latum cuilibet personæ particulari, dici poterit lex: quia eius bonum cedit in bonum commune. Ergo hæc inditecta cessio non sufficit ad legem.

7 Respondeo leges pupillorum, minorum, militum, nobilium, &c. bonum commune respicere; quia non attendunt bonum cuiuslibet personæ singularis, quatenus talis est, sed quatenus inducit rationem communem pupilli, minotis, militis, &c. Præterea bonum harum personarum cedit in bonum totius reipublicæ, cui maximè conuenit supradictis personis fauere.

Ad secundum dico, si priuilegium sit pro aliquo genere personarum latum, lex in rigore erit: si autem sit pro singulari persona concessum, à lege propria distinguitur; quia tunc non respicit bonum commune, sed speciale.

Ad tertium leges vectigalium, si vectigalia iusta sunt, vtiles esse reipublicæ, quia nihil reipublicæ vtilius esse potest, quàm esse defensam, ad cuius finem tributa imponuntur.

Ad quartum legem præscriptionis vtilem esse reipublicæ, quæ vitat lites, & pacem constituit, esto alicui damnosa sit: sicuti lex punitiua damnosa est delinquenti, vtilis tamen reipublicæ.

Ad vltimum concedo inditectum illum & remotum respectum boni communis non sufficere ad legem, vt probat exemplum de præcepto lato personæ singularis. Quare ad rationem legis necessariò requiritur, vt per ipsam legem immediatè respiciatur bonum commune, quod non potest esse, nisi circa ipsam communitatem, vel partem principalem illius feratur lex. De intentione autem legislatoris non est curandum: nam esto ipse legislator malo animo procedat, si tamen lex ipsa iussa est, quia bono communi est conueniens; sufficiet ad obligationem inducendam. Si tamen ipse per legem damnum alicuius intendit, quòdque in bonum commune non cedit, iniusta erit lex, & nullam obligationem inducet, & ab illa vt iniqua licebit appellare, vel exceptione doli contra eam agere, vt rectè dixit Panormit. *in rubr. de constitut. num.2.* Felin. *in cap. cùm omnes, de constitut. num.5.* Bart. *in l. omnes populi, de iust. & iur. quæst.5. n.53.*

8 Secunda conditio requisita ad legem est, *esse latam ab eo qui curam communitatis habet*, non qualemcumque curam, sed curam politicam, & iurisdictionis. Pro quo aduertendum est dupliciter te curam communitatis habere posse. Primò per potestatem dominatiuam, & œconomicam. Secundò per potestatem politicam. Primam potestatem dominatiuam habent parentes in filios, domini in seruos, mariti in vxores; & hæc potestas non sufficit ad ferendam legem: tum quia ex vi illius nihil possunt exigere, quod sibi non debeatur: tum etiam, quia ex vi huius potestatis non attenditur semper bono subditorum, sed proprio. Restat ergo ad ferendam legem necessariò requiri potestatem politicam, seu iurisdictionis, qua scilicet legislator potens sit subditos coërcere, & bonum non proprium, sed commune respicere, sic D.Thomas 1.2. *quæst 90. art.3. ad 2.* Salas *de legib. disput.1. sect.9. num.54.* Sayrus *in claui regia, lib.3. cap.1. n.7.* Bonacina *disp.1. de legibus, quæst.1. punct.1. n 1. & punct. 3. n. 2.* Suarez *lib. 1. de legib. cap. 8. num.2. & n.6.* pluribus exornat.

9 Tertia conditio requisita ad legem est, *esse promulgatam seu intimatam subditis*; sine hac enim promulgatione vim obligandi habere non potest, cùm non possit de illa subditis constare. Debet autem hæc promulgatio communitati fieri, quia pro bono communitatis fertur, & quia singuli non obligantur, vt singulares personæ, sed quatenus partes sunt communitatis; ac proinde ipsa communitas debet quasi priùs obligata esse, sic D.Thomas 1.2. *quæst.90. art.4.* & tradit Isidor. *in d. cap. erit autem lex, dist.14.* Sayr. *n.12.* Suar. *lib.1. c.11.* Castro *lib. 1 de leg. pœn. c.1.*

10 Aliæ autem conditiones à Doctoribus enumerantur, quæ vel in superioribus continentur, vel non sunt necessariæ. Expostulatur, inquam, ad rationem legis scriptura, sed hanc probabilius est necessariam non esse, sed conuenientem; voce enim manifestari voluntas legislatoris potest, vt rectè dixit Ioan. Andr. *in reg. nemo potest, de reg. iur. in 6.* Panormit. Decius, & Felin. *in rubr. de constitut.* & multis relatis tradit Suarez *lib.1. de legib. cap.11. fine, & lib.3. cap.15. n.6.* Azor. *tom.1. institutionum moralium, lib.5. cap.2. quæst.5.* & constat ex *cap. institutionis, 25. quæst.2.* ibi, *institutionis nostræ decreta, siue quæ scripto decernimus, siue quæ in nostra præsentia videntur esse disposita, & cap.1. de iureiurando in 6.* ibi, *iuramenta statuta, consuetudines Ecclesiarum scripta, aut non scripta inuiolabiliter obseruare.* Idem constat ex *cap. in istis, distinct.4. & cap. consuetudo, distinct.1.* Secundò requiritur acceptio populi, sed hoc ex benignitate legislatoris, vt postea dicemus. Tertiò requiritur perpetuitas, si enim pro determinato tempore lex feratur, potius præceptum, quam lex dici debet. Nam cùm lex pro bono communitatis feratur, & communitas de se perpetua sit, lex etiam debet esse perpetua: & tradidit gloss. *in cap. à nobis, 1. de sentent. excommun.* & Panormitanus *ibi num.11.* Nauarrus *summ. cap.27. num.74.* Suarez plures referens *lib.1. cap.10. num.5. iuncto num.16.*

PVNCTVM II.

Quotuplex sit lex.

1 *Lex triplex est, alia diuina, alia naturalis, alia humana.*
2 *Qua sit lex diuina.*
3 *Qua naturalis.*
4 *Qua positiua, & quotuplex.*
5 *Expenduntur alia legis diuisiones.*
6 *Qua sit lex odiosa, qua fauorabilis.*

1 LEx alia est diuina, alia naturalis, alia humana, seu positiua. Diuisio hæc recepta est ab omnibus Theologis, & iuris peritis.

2 Lex ergo diuina est Deus ipse, quatenus iudicat, quid faciendum sit, quidve omittendum, & voluntatem habet obligandi homines, & Angelos ad sui obseruationem. Ex hac igitur lege omnes leges dimanant, illique conformari debent, quia est prima regula, & mensura, ad quam omnia tanquam ad finem ordinantur, conueniuntque illi perfectissimè definitio legis in superiori puncto constituta, est enim actus rationis, seu actus ab eo, qui est ratio per essentiam, & potestatem habet in omnes creaturas, quibus suam legem lumine rationis indicat, & manifestat.

3 Lex naturalis propriè sumpta dicitur illa, quæ rationali naturæ insita est, quaque natura rationalis discernit honestum à turpi: inqualibet enim creatura rationali datur dictamen quoddam rationis, consistens in cognitione eorum, quæ honesta, vel inhonesta sunt, conuenientia, vel disconuenientia suæ naturæ.

Difficultas autem est, an hoc dictamen debeat dici lex? Ratio difficultatis est, quia non est à superiore, sed ab ipsomet proponente. Item quia nihil aliud facit, nisi proponere malitiam, vel bonitatem in obiecto. Ergo supponit iam obiectum esse malum, & prohibitum. Ergo ipsum cognitio non prohibet, aliàs ipsemet Deus respectu sui ipsius haberet propriè legem naturalem, siquidem etiam habet hoc dictamen rationis. Neque etiam disconuenientia, vel conuenientia obiectorum cum rationali natura legem constituere potest, sed est fundamentum ipsius legis prohibentis: ideo enim prohibetur mendacium, quia est dissonum: & ideo mandatur subuenire egeno, quia est conueniens. Item si in hac disconuenientia, vel conuenientia lex naturalis consisteret, diceretur Deus legem naturalem habere, non minus, quàm homo, quia non minùs, imò magis naturæ diuinæ, quàm humanæ est dissonum mendacium.

Propter hæc multi dicunt legem naturalem non esse propriè legem præceptiuam, sed esse legem indicatiuam, quia indicat, quid faciendum sit, quidve omittendum: sic docuit Corduba *lib.3. de conscientia, quæst.20. ad 2.* & alij relati à Suarez *lib.1. de legibus, cap.6. num.3.* Sed hoc nullatenus est admittendum, cùm lex naturalis, lex propriè appelletur à Patribus, & Doctoribus, & illius transgressores vere peccatores dicuntur, & sunt. Quocirca existimo legem naturalem, seu dictamen rationis includere simul legem æternam Dei, quia procedit à Deo tanquam à supremo legislatore. Deus enim cùm naturas rationales creare voluit, simul voluit illas regere, & gubernare, ad cuius gubernationem necessarium erat leges illis imponere. Imposuit ergo illis legem de vitandis his, quæ intrinsecè sunt inhonesta, & disconuenientia rationali naturæ; vt autem hanc disconuenientiam, & inhonestatem cognosceret rationalis natura, lumen rationis ei indidit, quo illuminatur, & regitur, ac proinde hoc dictamen quatenus præsentat ea, quæ à Deo sunt prohibita, habet rationem propriæ legis, eâque de causa dixit D.Thomas 1.2. *quæst.92. art.2.* legem naturalem esse participationem legis æternæ, & *quæst.94. art.6.* adducit D. Augu-

stinum

stianum *neonf. ff. cap. 4.* dicentem, *Lex tua scripta est in cordibus hominum.* Ergo lex naturalis referri debet ad legem Dei, vt sit propriè lex, & ita tradit Gerson. *tractat. de vita spirituali lect. 2. per totam, præcipuè corull. 5.* Victoria *relect. de præuenient ad vsum rationis, num. 8.* Suarez *lib. 2. de legibus, cap. 6. num. 5.*

4 Rursus lex positiua, vt distinguitur à lege naturali. & diuina, est, quæ à superiore accidentaliter ponitur: & hæc est duplex, alia est diuina, alia humana. Diuina positiua est, qua Deus homines regit & gubernat, quatenus corpus quoddam politicum constituunt. Sic præcepta veteris legis de ritu sacrificiorum, & ordine iudiciali leges positiuæ diuinæ dicebantur: & in præsenti præcepta de administratione sacramentorum, & illorum receptione à Christo Domino lata, leges diuinæ dicuntur. Lex humana dicitur, quia ab hominibus proximè & immediatè prouenit. Deus enim ius prouidentia voluit homines per homines gubernari, & alios aliorum superiores esse: qui ergo superiores sunt, & supremam habent potestatem, leges condere possunt, quibus inferiores gubernentur. Sed quia ni superiores alij sunt Ecclesiastici, alij sæculares, alij recipiunt à Christo Domino potestatem condendi legem; alij verò ab ipsa republica. Ideo lex humana in Ecclesiasticam, & ciuilem diuiditur. Ecclesiastica est, quæ à Christo Domino tanquam ab eius authore primo prouenit, & subditos in supernaturalem finem dirigere intendit. Ciuilis præcipuè attendit gubernationi politicæ, & subditos in pace conseruare.

5 Hæ sunt diuisiones legis præcipuæ: nam aliæ, quæ dantur ex varietate obiectorum, satis notæ sunt; dicitur enim lex alia affirmatiua; alia negatiua. Affirmatiua est quæ imperat aliquid positiuum, & reale, esto verbis negatiuis imperet, vt est lex de audiendo sacro diebus festis, de communione recipienda in Pascha. Negatiua lex est, quæ negationem imperat, & actum positiuum prohibet, qualis est lex de non furando, de non occidendo, de non fornicando, &c. Insuper aliæ sunt leges merè præceptiuæ, aliæ purè pœnales, aliæ irritantes contractum, aliæ prohibentes fieri. de quibus omnibus in sequentibus latè agendum est. Vide Azorium *tom. 1. lib. 5. cap. 1. quæst 5.* Suarez *lib. 1. cap 3. fine.* & latiùs *lib. 5. c. 1. & 2.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. 2. fin.* Salas *de legib. disp. 2. sect. 1.* Vasq. *tom. 2. disp. 151. cap. 5.*

6 Sed inter has diuisiones illa est præcipua, qua diuiditur lex in legem odiosam, & fauorabilem. Odiosa dicitur: non quia odio digna sit, est enim iusta, & sancta; sed quia imponit grauamen aliquod, vel pœnam, quam meritò recusat subire humana natura. Fauorabilis dicitur lex quæ fauorem continet. At difficultas non leuis est, in cognoscendo quæ lex dicatur grauamen continere, quæ fauorem? Sæpè enim lex, quæ grauamen alicui imponit, alteri beneficium confert, vt contingit in lege imponente tributum quæ soluentibus grauis est, & odiosa; ei autem cui soluitur, fauorabilis. Item priuilegium alicui concessum, quo eximitur ab obligatione legis communis, fauorem continet respectu priuilegiati: at respectu communitatis grauamen habet; sentit enim communitas, quòd aliquis ex illa eximatur, eique non conformetur. Deinde lex pœnam delinquentibus imponens odiosa censetur respectu illorum, quibus imponitur: at respectu aliorum, in quorum defensionem lata fuit, fauorabilis est. Qua ratione multi dicunt, legem latam *in c. si quis suadente diabolo*, qua percussores clericorum excommunicantur, esse fauorabilem quia licet respectu delinquentium odium contineat: at respectu status clericalis, in cuius defensionem lata fuit, fauorem continet.

Propter hæc Tiraquel. *in præfat. ad retract. lignag. n. 65.* existimat legem odiosam dici illam absolutè, quæ grauamen alicui imponit, etiamsi aliis fauorabilis sit; quia absolutè fauorabilis dici non potest. & bonum ex integra causa. At dici potest absolutè odiosa, quia ad hanc denominationem sufficit ex parte odium continere. Deinde, quia ne odia extendantur, ratione odij semper est restringenda lex.

Verùm hæc doctrina absolutè probanda non est, aliàs nulla esset lex, quæ odiosa non esset censenda, cùm quælibet lex eo ipso, quòd præceptiua sit, onus, & grauamen imponat eis, quibus præcipit. Quocirca dicendum existimo, vt lex aliqua dicatur fauorabilis, vel odiosa, spectanda est materia præcepta, quæ si conueniens sit his, quibus præcipit, fauorabilis est censenda: si autem onerosa sit, censenda est odiosa. Exempla legis fauorabilis sunt, lex apponens contractibus solemnitatem aliquam, vt fraudes euitentur, item signans taxam mercibus, ne vitra debitum valorem vendantur. Exempla verò legis odiosæ, sunt leges quæ imponunt vectigalia, vel pœnas transgredientibus aliquas leges; quia his, quibus vectigal soluendum mandatur, vel pœna subeunda est, onus est, & præiudicium, esto cedat in alterius, vtilitatem vel in vtilitatem boni communis: nam hoc est per accidens, alias omnes leges fauorabiles essent, cùm omnes tam pœnales, quam præceptiuæ ad bonum commune dirigantur. Non igitur spectandus est finis legis; sed solùm attendenda est materia legis primò, & per se intenta. Colligitur satis apertè ex gloss. *cap. si propter. de rescript. in 6. verbo primi anni*, vbi appellat fauorabilem illam constitutionem, quæ reseruat fructus vacantes Episcopo mortuo, quia cedit in fauorem Episcopi defuncti, vt soluat debita, quod erat præcipuè intentum etiamsi inde damnum obueniat iis, quibus aliàs debebant illi fructus prouenire. sic Couarr. 2. *var. c. 11. n. 5.* Thomas Sanchez plures referens *lib. 1. de matr. disp. 1. n. 4.* Ioan. Sanch. *disp. 21. de legib. sect. 4. n. 10.*

Quando autem dubium est, an lex aliqua dicenda sit odiosa vel fauorabilis, quia non apparet, quid præponderet, iudicanda est fauorabilis, quia de Principe potius beneficium, quàm odium præsumendum est: & ita tradit Suarez *lib. 5. de legib. c. 2. n. 13.* cum gloss. & Bald. *in l. 2. C. de his, qui non possunt ad libertatem peruenire, verbo int. rrogauerit.* Bald. *in l. penult. C. de pactis, circa finem* Alexand. *lib. 7. consil 197.* vide de hoc Emanuel Rodriq. *tom. 1. regul. q. 11. art. 6.* vbi optimè explicat quæ sit lex fauorabilis, & odiosa.

Punctum III.

Quid sit ius gentium, & qua ratione à iure naturali, & ciuili distinguatur.

1 *Distinguitur ius gentium à iure naturali, & ciuili.*
2 *Explicatur differentia.*

1 Distinguit ius gentium à iure naturali, & ciuili, supponunt Doctores ex *l. 1. § huius studij ff. de iustit. & iure*, vbi traditur ius coalescere ex præceptis naturalibus, gentium, & ciuilibus. Item habetur *Instit. de iur. natur. gent. & ciuili, §. 1. & 2.*

Difficultas autem est, qua ratione distinguatur? Nam quælibet lex, vel est lex necessario adstringens homines ad sui obseruationem, vel solùm accidentaliter. Si necessariò est lex adstringens homines ad sui obseruationem, pertinebit ad ius naturale, si accidentaliter, ad ius ciuile. Ergo non est medium inter ius naturale, & ciuile. Dicendum igitur est, ius gentium medium esse inter ius naturale, & ciuile, & cum vtroque conuenientiam habere. ita omnes Doctores infrà referendi, & manifestè constat ex *c. 6. dist. 1.* vbi diuiditur ius in naturale, gentium, & ciuile.

2 Pro declaratione suppono legem naturalem, seu ius naturale illud esse, quod est insitum cuilibet à natura, suppositâ humana societate, & communicatione politica: nam hac societate, & communicatione politica posita, insitum est seruo, obedire domino, promittenti reddere promissum, & contrahenti non defraudare in contractu; quæ omnia sunt de iure naturali. Quocirca quotiescumque aliqua ita sunt prohibita, vt nulla ratione possint non prohiberi, eo quòd de se mala sint, à iure naturali prohibentur. Ius autem ciuile est quod Princeps statuit ad regimen suorum subditorum, sed ita statuit, vt possit illud non statuere, quia liber fuit in iure illo ferendo, illóque solum obligare potest sibi subditos. Ius autem gentium, quod est medium inter ius naturale, & ciuile, affirmo esse ius, quod neque à natura est insitum necessariò, neque à determinato aliquo Principe aut regno ortum habet: sed ferè ab omnibus gentibus introductum est, non scriptura, sed vsu, & consuetudine gentium. Quod probo inductione illorum quæ dicuntur de iure gentium. Principio discretio gentium & regnorum diuisio iure gentium introducta est *l. ex hoc iure. ff. de iustitia, & iure.* nam iure naturali stante bene poterant omnia esse communia. Item bella, contractus, seruitutes, legatorum admissio, paces, fœdera, & alia, quæ refert Isid. *5. etimolog. cap. 4. & 6.* & traduntur *in eius gentium, dist. 1.* iure gentium sunt introducta, quia ius naturale non necessitabat ad illa commercia, bella, seruitutes, &c. alia enim via gubernari homines possent, & de iniuriis sibi factis satisfactionem recipere, vt bene expendit Suarez *lib. 2. de legibus, cap. 19. à n. 7.* & ex alia parte non sunt ab aliquo Principe in aliquo speciali regno stabilita, sed communi vsu gentium determinata. Ergo ius gentium est medium inter ius naturale, & ius ciuile naturali, & ciuili maximè conforme, & ita tradidit Iustinian. *in §. ius autem Inst. de iure naturali. gentium, & ciuili* vbi dicit, *ius gentium omni humano generi commune est: nam vsu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humana iura quædam sibi constituerunt.* Ergo non à natura erant talia iura constituta, sed homines sibi, vsu & consuetudine ob necessitates occurrentes constituerunt. Idem habetur *cap. omnu lex.* Quapropter ius gentium etsi naturali rationi conforme sit, in illâque fundetur, proximè tamen & immediatè positiuum est. & humanum; quia ab hominibus oritur, ipsique vsu, & consuetudine sibimet constituerunt. sic Suarez *supra lib. 2. c. 18. 19. & 20.* Molina *de iust. tract. 1. disp. 3. & 5. & tract. 5. de iurisd. disp. 69. ad finem* Valent. *1. 2. disp. 7. q. 5. punct. 2.* Salas *de legib. disp. 2. sect. 3. n. 23.* Bannes *2. 2. q. 57. art. 3.* Bonac. *disp. 1. de legib. q. 2. punct. 2. n. 15.*

PVNCT.

PVNCTVM IV.

Quot, & qui sint legis actus.

1 *Quatuor enumerantur.*
2 *Proponitur obiectio.*
3 *Satisfit obiectioni.*
4 *Quomodo inhabilitas, & irritatio sit actus legis.*

1 REspondeo quatuor enumerari à Modestino *in l. legis virtus, ff. de legibus.* Legis (inquit) *virtus hæc est, imperare vetare, permittere, punire.* D. Th. 1.2. q. 92. *art.* 2. & communiter Doctores, ex his verbis colligunt nullam esse legem, quæ vel non imperet, aut vetet, aut permittat aliquid faciendum, aut factum puniat. & ita probat, & variis textibus exornat Azor. *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 5. *c.* 5. *quæst.* 5. Suarez *l.b.* 1. *de legib. c.* 15. *& seqq.*

2 Sed obiici potest: quia aliqui ex his actibus non distinguuntur; alij verò ad legem non pertinent. Primò enim imperare, non videtur distingui à vetare. Nam prohibens aliquid fieri, imperat ne fiat. Ex alia etiam parte permissio, & punitio non sunt actus legis: nam permissio non inducit obligationem quatenus permissio est. Ergo non potest esse actus legis permissio. Item punitio sit propter legem violatam. Ergo iam supponit totam legem. Ergo non est actus ipsius: aliàs etiam collatio præmij actus legis enumerabitur, & sic plures actus legis erunt, quam quatuor enumerati.

3 Respondeo imperare, & vetare distingui, tanquam affirmatiuum, & negatiuum: nam etsi omnis lex si in rigore sumatur, verè, & propriè imperet; ex communi tamen acceptione accommodatur solùm legi imperanti aliquid positiuum Verbi gratia, auditionem Missæ, largitionem eleemosynæ: econtra vetare, accommodatum est legi prohibenti actum, & imperanti negationem, quales sunt leges prohibentes furta, fornicationes, homicidia, & alia huiusmodi. De permissione autem, siue sit de bono actu, siue de malo: qua ratione ad legem pertinere possit? Dico non pertinere ad legem per se, sed consecutiuè, quia non est lex respectu illius, cui est facta permissio, est tamen lex respectu aliorum. Nam eo ipso, quo tibi permittitur aliquod malum absque punitione facere, prohibentur iudices, & omnes alij, ne te obinde puniant, aut molestent, Quod si permissio non de aliquo malo sit, sed de aliquo bono; similiter etiam prohibentur alij, ne te in eius vsu perturbent. De punitione similiter dicendum est obligare iudices ad eius executionem, & subditos, vt punitionem sustineant. Neque est simile de præmio, nam licèt aliquando procedat à superiore ferente legem; non tamen est necessarium vt ab illo semper procedat, potest enim sicut & consilium ab æquali, & inferiori oriri; ideóque punitio est semper actus legislatoris, non tamen præmij collatio.

4 Solùm de inhabilitate personarum ad aliquos actus, & de illorum irritatione, dubitari potest, an sit actus legis? Ratio dubitandi est: quia ignorantes afficit; quod de præceptis dici non potest. Sed dicendum est inhabilitatem personarum ad contrahendum, & irritationem actuum à lege oriri; quia lex ipsa prohibet, ne subditi tales actus validos efficiant: & licèt ignorantes ligentur, quoad valorem actus, non tamen ligantur, quoad culpam. Quocirca lex irritans duo habet; & habet obligare subditos, ne efficiant tales actus, & habet obligare, ne validos illos efficiant. Hoc secundum verum habet, etiamsi ignoranter procedant. Sic Suarez *lib.* 1. *de legib. cap.* 17. *num.* 10.

PVNCTVM V.

An materia legis necessariò debeat esse honesta, & virtuti conformis, & de differentia inter legem canonicam, & ciuilem.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Statuitur omnem legem debere esse de actu virtutis, & satisfit rationi dubitandi.*
3 *Expenditur differentia inter legem canonicam, & ciuilem.*
4 *Quando Ecclesiasticus vti debet lege ciuili.*

1 RAtio dubitandi est; quia plures sunt leges gubernationi politicæ attendentes potius, quam morum honestati: qualis est lex prohibens actionem aduersùs defraudantem infrà dimidium iusti pretij: concedens præscriptionem possidendi bona fide aduersùs proprium dominum: permittens meretrices, non puniens occisionem adulteræ, & aliæ similes. Item sæpè res indifferentes prohibentur. Ergo non est de ratione legis, quod sit de materia virtutis.

2 Certa tamen sententia est, omnem legem, siue naturalem siue canonicam, & ciuilem necessariò esse de aliquo actu virtutis; quia lex omnis debet esse honesta, & rationi conformis: vt dixit Isidorus *lib.* 5. *etymolog. cap.* 2. & refertur *in c. omnis, lex dist.* 3. tradit D. Thom. 1.2. *q.* 95. *art.* 3. sed ea quæ sunt honesta, & rationi naturali conformia, ad virtutem pertinent. Ergo Item finis cuiuslibet legis est, facere subditos bonos, vt tradit D. Thomas receptus ab omnibus 1.2. *q.* 92. *art.* 1. Sed non potest subditos efficere bonos, nisi id, quod imperat, bonum sit. Ergo. Item lex humana intendit ciues suos bonos ciues efficere, qui esse non possunt tales, nisi bonis moribus prædíti sint. Ad rationem autem dubitandi facile respondetur, omnia illa ad pacem, & tranquillitatem reipublicæ pertinere; quia lex ciuilis accommodatur humanæ conditioni, & fragilitati, cui est conueniens, & honestum impunita relinquere aliqua minora mala, ne in maiora prolabatur.

Ex quo fit lege humana non prohiberi omnes actus vitiosos, imò attenta hominum conditione, neque prohiberi posse; quia attenta hominum conditione est conueniens ad rectam gubernationem aliqua mala permittere, & impunita relinquere. Ergo non potest esse conueniens omnia mala prohibere, & punire: & ita docuit Salas *disp* 9. *de leg. sect.* 2. *n.* 39. Suarez *lib.* 3. *de leg. c.* 12. *n.* 12. *& lib.* 4. *c.* 11. *n.* 3.

Neque obstat omnes actus vitiorum à lege naturali, & diuina prohiberi; quia lex naturalis, & diuina attendit, quid vnicuique conueniat, lex verò positiua, quid communitati: & cùm communitati hominum conueniens sit attenta eorum fragilitate, aliqua minora mala permitti, non potest esse conueniens omnia prohiberi.

Dices. Lex positiua prohibens ea, quæ naturali, vel diuina lege sunt prohibita, non addit specialem malitiam. Ergo si à lege naturali sunt prohibita, poterit lex positiua, ea omnia prohibere, cùm nullum grauamen subditis inde imponat. Adde qui peccat aduersus legem naturalem, & diuinam, dignus est non solùm pœna apud Deum, sed etiam apud homines; ad iudicis enim pertinet curam, vt omnes leges naturales seruent.

Respondeo legem positiuam non addere specialem malitiam legi naturali: addere tamen specialem subiectionem ad pœnam, cui non est subiectus delinquens aduersus legem naturalem. Et licèt de quolibet particulari peccato verum sit committentem dignum esse pœna non solùm æterna, sed temporali, posséque à republica imponi: at de omnibus collectiuè non est dicendum conueniens esse, vt imponeretur, imò potiùs est conueniens impunita relinqui.

Ad illud verò, quod addebatur de rebus indifferentibus, respondeo res indifferentes, qua ratione indifferentes sunt, non esse materiam legis; esse tamen quatenus necessariæ, vtiles sunt ad finem à legislatore intentum: semper enim legislator finem habet honestum in lege ferenda; & ex huiusmodi honestate, res de se indifferentes honestatem recipiunt, vt benè dixit Suarez *lib.* 3. *de legib. cap.* 12. *à n.* 16. Bonac. *disp.* 1. *de leg. q.* 1 *p.* 5. *num.* 4.

3 Aduertenda tamen est differentia inter leges canonicas, & ciuiles: nam licèt omnes leges tam canonicæ, quàm ciuiles honestatem, & virtutem respiciant, leges tamen canonicæ primò, & per se virtutem respiciunt, quatenus media virtute ad finem supernaturalem homines diriguntur; leges autem ciuiles respiciunt virtutem, & honestatem, quatenus ad rectam, & conuenientem gubernationem conducunt: eáque de causa materia legis ciuilis temporalis est; materia verò legis canonicæ spiritualis, vt colligitur ex *cap. scitote, de maiorit. & obed. & c. p. benè quidem. cap. si Imperator. & alia* 96. *dist.* & tradunt doctores *in cap. Eccl. sia. de constitutionibus. & in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure.* Neque obstat lege ciuili prohiberi clandestina matrimonia, iuramenta, vsuras, incestus, & alia, quæ etiam lege canonica sunt prohibita, & spiritualia sunt: quia non prohibentur, quatenus impediunt homines à fine supernaturali consequendo, sed quatenus impediunt pacem, & rectam reipublicæ gubernationem, & sic harum materia temporalis est. Adde huiusmodi leges ciuiles punientes hæc delicta iuuare maximè canonicas leges, & in eorum subsidium sunt admittendæ. Vide Couarr. 4. *decret. in princ. n.* 18. *& seq.* Th. Sanch. *lib.* 3. *de matr. disp.* 47. *n.* 12. Suarez *lib.* 4. *de lege canonica c.* 11. *à n.* 6. *& seqq.*

4 Secundò aduerto sæpè iudices Ecclesiasticos vti in litibus definiendis, & pœna delinquentibus imponenda, legibus ciuilibus. Primò si lex ciuilis sit iam ab Ecclesia canonizata, hoc est, acceptata: nam tunc non obligat virtute ciilis legis, sed quia est lex canonica, vt contingit *in c.* 1. *& 2. de possess. & propr. & cap. in primis. §. gloriosus, dist.* 11. *& ibi glossa.* Aduertit optimè Suarez, *lib.* 4. *de leg. c.* 11. *n.* 15. *cum Abbate in c. super eo, de rest. n.* 4. & Felino *ibi n.* 3 Rebuffo, Guttierez, & aliis non censeri approbatam ab Ecclesia legem ciuilem, ex eo quòd Gratianus in suo decreto illam inseruerit, sed necessariò ab aliquo ex Pontificibus debet approbari: quia Gratianus non habuit auctoritatem leges canonicas condendi; ac proinde neque ciuiles leges canonizandi.

Secundò vti debent iudices Ecclesiastici legibus ciuilibus

in litibus definiendis, in pœnis imponendis, quando non habent leges proprias canonicas, secundùm quas possint iudicare, tunè enim earum loco subrogantur leges ciuiles, ex *cap. 1. de nouis operis nuntiatione*, ibi, *sicut leges non dedignantur sacros canones imitari: ita & sacrorum statuta canonum Principum constitutionibus adiuuantur*: & paulo inferiùs, *secundum legum, & canonum statuta negotium non differas terminare*. Ratio est, quia leges ciuiles sunt rationi conformes: congruum ergo est, vt illas Ecclesiasticus sequatur, quando proprias non habet: sic maiori rectitudine & æquitate procedet: & ita tradunt Doctores *in supradict. c.* Panorm. *in cap. 2. de desponsat. impub.* Dubium tamen est, an leges proprij regni præferendæ sint legibus imperialibus? Affirmat Bernard. Diaz, & Salzedo *in practica criminali cap. 14. fine*, concedit Suarez de consilio, non de necessitate, *lib. 4. de legib. cap. 11. n. 14.* quia in iure canonico talis prælatio non præcauetur. Ego verò existimo obligatum esse iudicem Ecclesiasticum in supradicto casu præferre leges proprij regni, legibus imperialibus. Nam ex *supradicto cap. 1. de operis noui denuntiatione*, tenetur iudex Ecclesiasticus deficientibus canonicis legibus sequi ciuiles. Ergo tenetur sequi ciuiles, quæ obligant in toto regno: Imperiales autem non obligant, nisi cùm deficiunt propriæ. Ergo.

Punctum VI.

An leges ciuiles, & canonicæ possint imperare actus internos.

1 *Proponitur difficultas, ob quam Doctores affirmant legem humanam circa actus internos versari.*
2 *Nulla lex humana circa actus merè internos versatur.*
3 *Indirectè bene possunt præcipi actus interiores.*
4 *Actus internus, qui ad actum exteriorem præceptum, neque physicè, nec moraliter necessarius est, præcipi non potest.*
5 *Satisfit rationibus n. 1. adductis.*

1 De lege æterna, & naturali nulla est dubitatio, cùm tam potentiæ exteriores, quam interiores intellectus, & voluntatis Deo subiectæ sint. Solùm de lege humana ciuili, & canonica est controuersia, an circa actus interiores versari possit. Ratio dubitandi est, quia quælibet lex humana, tam canonica, quàm ciuilis imperat, vel prohibet actus humanos, & liberos: sed actus humani, & liberi esse non possunt sine exercitio voluntatis. Ergo imperat, & prohibet actus interiores voluntatis. Et confirmo. Cum lex prohibet, ne pro mercibus accipiatur vltra pretium taxatum, prohibet voluntatem accipiendi tale pretium. Ergo tam lex versatur circa actus voluntatis. Item referuat peccata interiora. Secundò, si lex ciuilis solum versari posset circa actus externos, & non circa actus internos: ideo est, quia lex ciuilis imperare, aut prohibere non potest, nisi eos actus, qui rectæ gubernationi, & communi paci reipublicæ possunt conducere, quia solùm ad hunc finem data est hæc potestas. Sed ex hoc infertur, non posse imperare, neque prohibere actum externum, nisi vt notorium, & manifestum, quia solus hic actus perturbare rempublicam potest, & communi bono obesse, quod sanè est falsum, & contra receptam sententiam. Ergo dicendum est, posse actus internos imperare. Tertiò homicidium, vsura, adulterium, quantumvis occultum, à lege ciuili prohibetur, etiamsi puniri non possit. Ergo etiamsi de interioribus actibus iudicare non possit legislator, poterit nihilominus eos prohibere, aut imperare. Quartò specialiter de lege canonica, iudices enim Ecclesiastici non à populo, sed à Christo Domino habent potestatem: sed Christus Dominus non solum in actus externos, sed etiam in internos potestatem habuit. Ergo potuit hanc potestatem suis successoribus relinquere, imò credendum est relictam esse. Probo hanc consequentiam, quia verba, quibus reliquit hanc potestatem generalia sunt: *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque solueris super terram, erit solutum in cœlo.* Ergo non debent limitari ad actus externos, cum potestatis concessio latè sit interpretanda, vtpote fauor Principis non in destructionem, sed in ædificationem animarum concessus. Item absoluit peccata interiora. dispensat in votis merè internis, excommunicat delinquentes si odio, vel amore iniustè procedant, vt constat ex *Clement. 1. §. verum, de hæreticis*, vbi Inquisitores omittentes ex odio, vel amore tutpis lucri proceder contra aliquem ex cauta fidei excommunicantur, & *in Clement. 1. de statu monachorum*, excommunicantur monachi Benedictini ad curiam accedentes animo accusandi Prælatum: quæ conditiones omnino esse possunt interiores, & nemini manifestæ. Item præcipit Ecclesia sacramenta recipi cum recta dispositione, hoc est, absque conscientia peccati mortalis. Ergo præcipit contritionem, qui actus merè internus, & supernaturalis est. Denique præcipit Ecclesia recitantibus officium diuinum attentionem in oratione, ex *cap. dolentes, de celebratione Missarum*, & recipientibus beneficium curatum, intentionem assumendi sacerdotium intra annum, aliàs fructibus beneficij eos priuat, ex *cap. commissa, § cæterùm de elect. in 6.* Denique potestas Ecclesiæ est potestas spiritualis, quæ respicit bonum animarum, & supernaturalem finem, à quo per peccata merè interna maximè separantur.

Propter hæc multi censent legem humanam versari posse circa actus merè internos, specialiter si canonica sit, docuit glossa *in cap. cogitationis de pœnit. dist. 1. & in Clement. 1. de hæret. §. verùm, verb. de eo ipso.* Medina C. *de oratione, q. 15. de hac re.* Rosella *verbo absolutio 1. n. 28. & 29.*

Alij Doctores sub distinctione procedunt. Affirmant namque non posse humanam legem, circa actus merè internos versari, si per se sumantur: at quoties actui exteriori coniunguntur, etiamsi per accidens, & ex arbitrio operantis coniuncti sint, posse circa illos versari, sic docuit Soto *lib. 10. de iustit. quæst. 5. art. 5.* Corduba *lib. 4. quæst. 13.* Couarr. *in regul. peccatum, 2. part. n. 7.* Caietan. *sum. verbo excommunicatio, cap. 3. & verbo hora, §. 3.* Angel. *verb. hæreticus, n. 2.*

2 Dicendum tamen est primò, non posse ciuilem, aut canonicam legem circa actus merè internos versari. Et de lege ciuili certum existimo, cum hæc à potestate populi ortum habeat, & populus non possit dare iurisdictionem supra id, quod sibi est omnino incognitum, & in quo nullam inter se ciues communicationem habent, neque bono communi obesse; aut prodesse potest: propter quæ dixit Seneca *3. de benefic.* relatus à D. Thoma *1. 2. q. 104. art. 5. corp.* obnoxia esse, & adscripta dominis, mentem autem sui iuris esse, quasi diceret, in actibus mentis nulli hominum deberi subiectionem. De lege autem canonica probabilius censeo, non posse versari circa actus merè internos, non quia Christus Dominus non potuerit suæ Ecclesiæ hanc potestatem relinquere, sed quia credo relictam non esse, quod mihi persuadet: quia potestas hæc ferendi legem data est primò, & per se ad rectam Ecclesiæ gubernationem, sed Ecclesia visibilis non rectè gubernatur actu inuisibili. Ergo non pertinet ad rectam Ecclesiæ visibilis gubernationem actus interior inuisibilis. Item potestas legislatiua coniuncta esse debet cum potestate punitiua, vt dixit Aristot. 10. *Ethic. c. 5.* qui enim leges ferre potest, potestatem debet habere puniendi transgressores illarum: puniendi, inquam, non solum per ipsam legem imponendo pœnam ipso facto transgressoribus: sed per sententiam cognoscendo de delicto, & de pœna imposita, hoc enim conueniens est, & maximè necessarium ad obseruationem legum, sed in Ecclesia non est potestas puniendi per sententiam actus merè internos, quia nequit illos Ecclesia cognoscere, & indicare, homo enim videt solum ea, quæ patent: Deus autem intuetur cor: & ita traditur *in cap. tua nos c. sicut tuæ, de simonia*, & alibi sæpè. Ergo cum cognitio delicti, & iudicium ipsius ad punitionem debeat necessariò præcedere, efficitur, non posse actum interiorem, Ecclesiam punire, & consequenter neque imperare: sic docuit D. Thom. communiter receptus *1. 2. quæst. 91. art. 4. & quæst. 100. art. 9.* Nauarr. *sum. cap. 27. n. 17. & in cap. cogitationis de pœnitent. distinct. 1. n. 9. & in cap. si quis non dicat, eadem distinct. n. 8.* Suarez plures referens, & latè probans, *lib. 4. de legib. cap. 12. n. 4. & lib. 3. cap. 13. à n. 1.* Salas *disp. 9. sect. 1. n. 30.* Azor. *tom. 1. institut. moralium lib. 7. c. 10.* Vasquez *2. tom. disp. 160. cap. 2.* Valent. *tom. 3. disp. 7. q. 3. pun. 2. & 7.* Bonacina *disp 1. de legib. quæst. 1. pun. 5. n. 8.* & alij plures ab eisdem relati.

Dico secundò, potest humana respublica, & Ecclesia suis legibus actus interiores indirectè præcipere, si per se coniuncti sunt, cum actibus exterioribus præceptis: dupliciter autem esse possunt coniuncti. Primò, si necessarij sint ad actus externos imperatos faciendos, vel omittendos: & secundum hanc rationem clarum est posse præcipi actum internum, si enim lex præcipiat vendere merces, contractum celebrate, tributa soluere, tacitè præcipit voluntatem habere hæc omnia faciendi; quia sine tali voluntate hæc fieri non possunt, & in hoc nullus est, qui dissentiat, quia tunc non præcipitur actus internus per se, sed per accidens, quatenus ad externum efficiendum necessarius est. Adde talem actum internum sufficienter externo manifestari. Secundo modo coniunctus esse potest actus internus cum externo, quatenus necessarius est, vt actus externus non in esse physico, sed in esse morali constituatur, sæpè enim actus interior ad exteriorem hoc modo necessarius est, ad contractum enim legitimum requiritur intentio contrahendi, & secundum probabilem satis sententiam voluntas se obligandi: ad orationem vocalem intentio, & attentio: ad ministrationem sacramenti intentio faciendi, quod facit Ecclesia. Quando ergo actus exterior actum interiorem hoc modo requirit; si Ecclesia, vel respublica præcipiat talem actum exteriorem simul & interiorem censetur præcipere, & tunc præceptum non solum in rem exteriorem cadit, sed etiam in interiorem non per se, sed quatenus forma est actus exteriotis. Quòd autem præceptum talis actus exterioris facultatem Ecclesiæ, vel reipublicæ non excedat, inde probatur, quia huiusmodi actus exteriores pertinent vel ad humanam, & politicam gubernationem, vel ad religiosum cultum Deo debitum, quis enim negare potest obesse reipublicæ contractus fictos, & fraudulentos esse? & quis negabit ad cultum religiosum

pertinere veras orationes fundere, & non fictas? & sacramentorum confectionem veram esse, & non irrisoriam? Ergo cùm ad hæc omnia actus interior necessarius sit, ex præcepto actus exterioris & interior censetur præceptus: & ita tenet, & latè probat Suarez *lib.4. de legib. cap.13. à n.5.* Salas *n.14.* Vasq. *cap.5.* Bonacina *n.8. & 9.* videtur manifestè definiri *in cap. dolentes, de celebratione Missarum*, vbi mandatur officium diuinum, studiosè, attentè, & deuotè dicere.

4 Dico tertiò, quoties actus interior necessarius non est ad actum exteriorem physicum, neque moralem efficiendum, sed per accidens cum nullo coniungitur, nequit Ecclesia talem actum interiorem imperare, sic Suarez *suprà num* 14. Ratio. Quia tunc verè, & propriè, & directè præciperet actum interiorem, siquidem externus tam in esse physico, quàm morali independens est ab illo actu interiori. Imperare autem talem actum internum non videtur necessarium ad rectam Ecclesiæ gubernationem, neque in illo fideles communicare possunt communione visibili. Ex quo fit nunquam Ecclesiam præcipere fidelibus, vt in oratione fundenda hanc, vel illam intentionem habeant, quia hoc esset præcipere directè actum internum: solùm enim præcipit in necessitatibus orationes fundere, ieiunia sustinere, eleemosynas erogare, sed nihil de speciali intentione, & fine. Quod constat: nam si quis ieiunaret, oraret, & alia bona opera faceret ob vanam gloriam, vel ob alium prauum finem, non peccaret aduersùs legem Ecclesiasticam. Ergo signum est nunquam præcipi actum internum qui per accidens est externo coniunctus.

5 Neque obstant in contrarium adducta.

Ad primum cum eius confirmatione respondeo legem humanam prohibere posse actum internum, non per se & directè, sed indirectè, & per accidens, & quatenus est causa actus exterioris, prohibens enim actus exteriores prohibet consequenter apponere causas efficaces illius: & econtra imperans actum exteriorem fieri, imperat apponi causas ad illius executionem necessarias, & remouet illius impeditiuas: quod non est propriè habere iurisdictionem in actum internum.

Ad secundum nego solum actum externum, notorium, & manifestum perturbare rempublicam posse, & communi bono obesse: quia quilibet actus exterior malus, quantumvis occultus, hunc effectum habere per se potest, esto de facto non habeat, quod est per accidens, & extra eius naturam, quæ cognoscibilis est. At actus interior non solum de facto communi bono non obest, sed neque per se obesse potest, cum per se ab hominibus incognoscibilis sit. Quæ autem per se, & natura sua cognosci ab hominibus possunt, rectè eius iurisdictioni subduntur, secus verò, quæ per se, & natura sua incognoscibilia sunt.

Ad tertium dico vsuram, adulterium, & homicidium occultum prohiberi à lege humana, & puniri per se posse, esto per accidens non puniatur, dum est occultum.

Ad quartum nego Christum Dominum concessisse Ecclesiæ potestatem præcipiendi actus merè internos, quia non erat hæc potestas necessaria ad rectam Ecclesiæ gubernationem, sicut neque tradidit potestatem illos puniendi, quia non erant per se cognoscibiles: tradidit autem potestatem ligandi, & soluendi sacramentaliter delinquentes actu merè interno, quia hæc potestas ad rectam Ecclesiæ gubernationem pertinebat, quia Ecclesia non solum attendit bonum, quod est commune fidelium, quatenus inter se communicant, sed quatenus bonum est cuiuslibet; ad cuius respectum erat maximè necessaria potestas ligandi, & soluendi actus interiores, quibus à fine supernaturali homines recedunt. Hæc tamen potestas non est potestas iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, quæ in commodum subditi, & ex consensu illius habetur: potestas autem legem ferendi, quia non requirit consensum subditi, neque bonum illius speciale respicit, sed commune, ea de causa non potest circa actus internos versari.

Ex qua doctrina facilè obiectionibus satisfieri potest. Concedo, inquam, directè absoluere sacerdotem peccata merè interna, etsi non sint signo aliquo externo manifesta dummodo ea confessori pœnitens declaret, quia absoluit in iurisdictione data à Christo in bonum fidelium: similiter etiam dispensat in votis, & iuramentis merè internis, quia nomine ipsius Dei dispensat, & in causa, quæ inter hominem, & Deum agebatur: quod non est consequens ad legem. Ad illud verò de excommunicatione respondeo, etsi moueri odio, vel amore, cognosci ab hominibus non possit certò; probabiliter tamen, & moraliter cognosci potest, quod sufficit, vt puniatur Vasq. *disp.160. c.3.* Salas *de legib. disp.9. sect.1. n.8. & 9.* existimant puniri non posse censura, nisi quatenus exteriùs moraliter manifestatur. Adde non puniri delinquentem ob actum interiorem præcisè, sed ob actum exteriorem tali conditione effectum, scilicet procedentem ex odio, vel amore: quod non est extensio potestatis, sed potius restrictio illius, poterat enim ob actum exteriorem præcisè puniri, cum malus sit, vt suppono. Ergo cum ad punitionem expostulatur, vt actus exterior malus ex odio, vel amore procedat potius limitatur pœna, quàm extenditur, siquidem non omnem actum exteriorem afficit, sed illum, qui tali conditione affectus est: sicuti limitatur, cùm excommunicatio fertur in delinquentes scientes, poterat etiam ferri: etsi non scienter deliquissent, sed contra delinquentes absolutè. Eodem modo respondetur ad exemplum monachi Benedictini accedentis ad curiam intentione accusandi Prælatum, poterat enim excommunicati, etiamsi hac intentione careret. Ergo non extenditur, sed potiùs vsus potestatis limitatur.

Ad illud de sacramentorum receptione, existimo probabilius non præcipere Ecclesiam suis fidelibus rectam dispositionem habere, hoc enim reliquit diuino præcepto, quod obligat sancta sanctè tractare. Recitantibus præcipit attentionem, quia non potest esse oratio exterior, sine intentione, & attentione, sicut in recipientibus beneficium curarum, postulat intentionem recipiendi intra annum sacerdotium, non in vi solius præcepti, sed in vi conditionis, vt applicet fructus, & beneficium retineat, cum enim Ecclesia domina, seu administratrix sit beneficiorum potest sub illa, vel illa conditione beneficia conferre: vna autem ex conditionibus est, vt voluntatem efficacem habeant assumendi sacerdotium, qui beneficium recipiunt. Si ergo illa voluntate carent, deficiunt in conditione requisita, neque facient fructus suos, neque possunt beneficia retinere, sicuti cum Ecclesia indulgentias distribuit operantibus aliqua opera, sub hac, vel illa intentione, si illa carent, non lucrantur indulgentias: & hoc non est legem ferre de actu interiori, sed nolle beneficium tribuere, nisi sub conditione alicuius actus interioris: quod optimè probant Azor. & Suar. *sup.* Adde cum ex præcepto diuino teneatur beneficiatus aliquo tempore ordinari, poterit Ecclesia determinare diuinum præceptum, vt intra annum ordinetur, sicuti facit in præcepto confessionis, & Eucharistiæ.

Ad vltimum fateor potestatem Ecclesiæ ad ferendas leges, esse potestatem spiritualem: tum quia à Christo Domino processit: tum quia ad bonum animarum ordinatur, & in materia sacramentorum, & virtutum supernaturalium versatur. Sed non inde infertur esse potestatem ad actus merè internos, quia hæc omnia respicit hæc potestas, quatenus fideles inter se conueniunt, & vnum corpus componunt, ad illiúsque rectum regimen conducere potest: quæ omnia exteriora debent esse, & per se cognoscibilia:

PVNCTVM VII.

An lex vt obliget, requirat scripturam, vel aliam formam, & quæ hæc sit.

1 *Legem expostulare scripturam ad sui constitutionem, qui affirment, & quomodo probent.*
2 *Defenditur communis sententia necessariam non esse scripturam.*
3 *Limitatur, nisi ex consuetudine, aut alia lege anteriori aliter statutum sit.*
4 *An consultatio legem præcedere debeat.*
5 *Deciditur necessarium non esse.*

1 DE lege æterna, & naturali nihil est dicendum, cum certum sit legem æternam solo actu diuini intellectus, & voluntatis constitui: naturalem verò cognitione honestatis, vel turpitudinis. Solùm de lege humana canonica, & ciuili est controuersia, quo signo sensibili constituenda sit?

Et quidem signo aliquo sensibili constituendam esse nemini est dubium: quia est præceptum humanum ab homine in hominem directum, quod nisi sensibile sit, cognosci non potest. Hoc autem signum debere esse scripturam, tradidit Albericus, Salicet. Clossa, & Archidiacon. relati à Felino *in rubr. de constitutionib.* Beroius *in supradicta rubr.* testatur esse communem iuris ciuilis interpretum: & traditit plures referens Turreremata *in cap. lex, distinct.1. art.2.* Mouentur, quia lex diuiditur in scriptam, & non scriptam, *§. constat, Instit. de iure naturali, gentium, & ciuili*, quia alia est lex vsu, & consuetudine introducta, alia quæ sit per constitutionem. Lex ergo, quæ per consuetudinem introducitur, scripturam non requirit, vt de se constat, & traditur *in §. sine scripto*, ibi, *sine scripto ius venit, quod vsus approbauit*, at lex quæ constitutione, & decreto Principis fit, scripturam requirit, ex *cap. lex est, cap. ius generale, distinct.1.* ibi, *lex est constitutio scripta.* Idem traditur *in cap. consuetudo, & aliis.* Ratione autem probatur, quia lex debet esse permanens, & stabilis, sed si voce, vel alio signo transeunte proferatur, stabilis esse non potest. Ergo. Item debet esse clara, & distincta, & regula actionum, quod vocibus, vel aliis signis non facilè accommodatur. Ergo.

2 Nihilominus communis sententia Canonistarum, & Theologorum est, ad legem constituendam non esse necessariam scripturam, sed vocibus, vel aliis signis posse Principem ferre legem: esto conueniens maximè sit, vt nunquam ferat nisi scriptam, sic docuit Felin. & Beroius *sup.* Azor. *t.1. inst. mor. lib.5. c.2. q.4.* Suar. *lib.1. de legib. c.11. fin. & lib.3. c.15. n.6. & lib.4. cap.14. initio.* Selua *tr. de beneficiis, c.22. n.14.* Valent. *t.2. disp.6. q.1. pun.2.* Salas *disp.1. de leg. sect.9. n.64.* Bonacina *t.2. disp.6. q.1. pun.2.* Salas *disp.1. de leg. sect.9. n.64.* Bonacina *disp.1. de legib. q.1. p.4. n.39.* & alij plures ab eisdem relati.

Probo,

Probo, quia ad rationem legis requisita non est scriptura ex natura rei, quia solum potest requiri, vt subditis voluntas legislatoris manifestetur: at manifestari optimè potest voce, vel alio signo sensibili. Ergo scriptura non est simpliciter necessaria. Quod videtur manifestè probari ex præceptis latis à Christo Domino, & ab Apostolis tempore nascentis Ecclesiæ, quæ sine scriptura, sed sola prædicatione, & publicatione illorum inceperunt obligare. Neque etiam est necessaria ex iure aliquo positiuo, nullibi enim extat tale ius. Nam quæ referuntur ex Isidoro *cap. lex, c. consuetudo*, solùm probant legem constitutione latam frequenter scripturæ ferri, non tamen esse hoc necessarium, cum *in supradicto, c. consuetudo*, dicatur de lege, *non differre legem, siue scriptura, siue ratione consistat: quæ ratio legem commendat.* Neque conditio de stabilitate hoc probat, siquidem in hominum mentibus moraliter permanere lex potest solo verbo prolata, sicuti permanet præceptum superioris, etiamsi per actum transeuntem latum fuerit, & non leuiter colligitur ex *c. 1. de iureiur. in 6.* vbi iuramenta, statuta, & consuetudines Ecclesiarum, siue scripta, siue non scripta, præcipiuntur obseruari: & *c. institutionis, 25. q. 2.* dicitur, *Institutionis nostræ decretum, siue quæ scripto decernimus, siue quæ in nostra præsentia videntur esse disposita, nolumus ex quauis occasione conuelli, aut irritari*, consensit ibi Glossa *verbo præsentia*. Adde ex iure etiam ciuili non requiri scripturam ad legem: nam *in §. sed & quod constitutum est, Institut. de iure naturali, gentium, & ciuili*, dicitur: *Quodcumque ergo Imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edicto præcipit, legem esse constat*. Ergo ad rationem legis neque ex iure canonico, neque ciuili scriptura necessariò requiritur: Argumenta pro contraria sententia solum probant, vt diximus, legem frequentius, & conuenientius ferri scripto, quàm voce, vel alio signo.

3 Limitanda tamen est hæc doctrina, nisi ex consuetudine, aut alia lege anteriori decretum sit legem non valere, nisi scriptura proferatur; tunc enim non erit constituta lex, quousque scriptis mandetur, nisi forte legislator potestatem habeat derogandi consuetudinem, & vellet sua lege non scripta derogare, quod necessariò debet manifestare, alias vim non habebit, sic Suarez *lib. 3. de legib. cap. 15. n. 6. fin.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 4. n. 50.* Salas *n. 68 ad finem*.

De priuilegiis verò rescriptis, & gratiis à Principe concessis, qua ratione expostulent concedi in scriptis, vt effectum sortiantur, cum de priuilegiis erit sermo, dicetur.

4 Rursus dubitari posset, an Princeps necessariò debeat consulere prudentes, & doctos, priusquam legem ferat? Ratio dubitandi est, quia leges ferre, est res magni momenti, & quæ indiget magna consideratione, ne error committatur, imperando ea, quæ honesta non sunt, neque reipublicæ conuenientia. Quapropter *in l. humanum, C. de legibus*, dicitur, si in posterum noua lex statuatur, eam ab omnibus proceribus tractari debere, & si vniuersis placuerit, tunc dictari, & collectis omnibus recensiti, & cùm omnes consenserint, in sacro imperatorio consistorio recitari poterit. Requiritur ergo consilium virorum prudentium ad legem ferendam.

5 Dicendum tamen est absque consilio, & consultatione prudentium, posse Principem ferre legem, quia consilium solum requiritur vt medium, ad inuestigandum, sine talis lex reipublicæ conueniens: sed hanc conuenientiam ipse Princeps attingere potest per se ipsum. Ergo non necessariò expostulat consilium prudentium. Dices ex iure positiuo hoc esse postulatum, ex *supradicta l. humanum, C. de legibus*. Sed contrà quia (vt dicit Suarez *lib. 3. de legib. cap. 15. num. 3.*) prædicta lege non arctantur Imperatores ex necessitate, sed ex benignitate: tum quia ipsi suis legibus arctari non possunt: tum quia possent secum dispensare: tum etiam, quia possent talem legem mutare, vel abrogare. In iure autem canonico nullus extat textus tale consilium necessariò expostulans. Ergo non est affirmandum: & ita docet Suarez *supra* cum Bartolo, *in l. omnes populi, ff. de legibus*, & Iason. *in l. 2. ff. de constitutionibus Principum. num. 1.*

PVNCTVM VIII.

An ex prolatione sententiæ datæ à Principe in aliqua causa intelligatur lex constituta ad similes causas decidendas.

1 *Sententia declaratiua legis, vim legis habet.*
2 *Sententia decisiua litis non habet vim legis, quomodo probatur.*
3 *Proponitur communis sententia affirmans sententiam decidentem litem habere vim legis.*
4 *Apponitur limitatio, vt intelligatur de sententia definitiua.*
5 *Quid sit dicendum.*
6 *Idem quod dicitur de sententia, intelligendum est de epistola & rescripto Principum.*
7 *Quid de sententiis magistratuum Principi inferiorum.*

Ferd. de Castro sum. Mor. Pars I.

1 DVpliciter legislator sententiam ferre potest in aliqua speciali causa, alia quæ sit declaratiua legis à se latæ, alia quæ solum sit decisiua litis, secundùm leges à se, vel à iure diuino, & naturali statutas. Si sententiam ferat declaratiuam legis à se, vel à suis prædecessoribus latæ, & si tal declaratione legem nouam non constituat: at efficit, vt lex illa declarata obliget secundùm sensum sic expressum: quia lex obligat secundum voluntatem, & intentionem expressam legislatoris quæ voluntas, & intentio illa declaratione sufficienter manifestatur, & in hoc omnes conueniunt.

2 Solùm est difficultas de sententia decisiua litis an eo ipso ad similes clausas decidendas pro lege habenda sit? Negat Couarruu. *4. decret. 1 p. c. 7. §. 4. n. 15.* quia in decidenda lite alicuius causæ particularis non attendit Princeps Bonum commune, sed speciale aliquorum. Ergo ex vi illius decisionis non est censendus legem statuere. Deinde, quia lex præceptiua non versatur circa materiam præteritam, sed circa futuram, quia inducit obligationem in subditis aliquid efficiendi. E contra verò decisio litis semper est de re præsenti, quia semper declarat ius præexistens inter partes, non de nouo constituit. Ergo non potest esse lex, quia lex est iuris constitutio, non declaratio, facitque *lex 2. C. de legibus*, vbi dicitur, *quod ex relationibus, vel suggestionibus iudicantium procerum introducto negotio statuimus, &c. generalia iura non sunt*. Neque aduersatur (ait Couar) *lex vlt. C. de legib.* vbi sententia inter partes data cum cognitione causæ pro lege habenda decidit, quia loquitur hæc lex vltima de sententia declaratoria legis, non de sententia decisiua litis. Quod videtur constare ex illis verbis: *qui tantæ superbiæ fastidio tumidus est, vt regularem sensum contemnat.*

3 Nihilominus communis est sententia vtriusque iuris interpretum sententiam decisiuam litis cum cognitione causæ interpretes legem constituere ad similes causas decidendas, sic plures inferens Ludouic. Gomez *in proœmio ad reg. Cancellariæ*. Felin. *in rub. de rescriptis, n. 1.* Iason. *1. ff. constit princ. n. 1. & in l. 1 ff. de feriis, n. 23. & 24.* glossæ *l. 2. C. de legibus*. Mouentur præcipuè ex supradicta leg. vlt. quæ non videtur posse intelligi solùm de sententia declaratoria legis, sed necessariò intelligenda est de sententia decisiua litis: tum quia requirit cognitionem causæ & partium præsentiam quæ ad declarandam legem necessaria non erant, cum in absentia partium, & sine cognitione illius facti lex declarati poterat.

Respondeti posset, verum esse legis declarationem non expostulare illam causæ cognitionem, & partium præsentiam: at ex illa, occasionem legislatorem sumpsisse ad suam legem declarandam. Sed contrà, quia legislator decidens litem, tarò legem suam interpretatur, sed potiùs legem naturalem, & iuxta illam sententiam fert. Ergo si sententia decisiua inter partes vim legis habere debet, de sententia decisiua litis intelligenda est, vtpote frequentiori. Quando autem *lex 2. C. de legibus*, affirmat statutum Principis vim legis non habere (dicit communis sententia) intelligi debere de statutis priuilegiatis, quæque in fauorem particularium personarum conceduntur, quæ nullo modo legis vim sortiri possunt, cui modo dicendi consentit Suarez *lib. 3. de leg. cap. 15. n. 1. fine*.

4 Hanc communem sententiam limitant aliqui, vt solum procedant in sententia decisiua, & vltimò definitiua litis, non in sententia interlocutoria. Sed friuola est hæc distinctio: nam etiam sententia interlocutoria procedit ex causæ cognitione, & inter partes. Ergo haberi debet pro lege, siquidem sententia definitiua litis ideo vt lex habetur, quia procedit cum cognitione causæ, & inter partes. Adde sententiam interlocutoriam esse etiam in illo puncto decisiuam, & vltimò definitiuam. Item sæpè sententia interlocutoria in corpore iuris inseritur, & tanquam lex constituitur. Denique hoc videtur decisum *in l. 1. ff. de const. princip.* vbi dicitur, *quod Princeps de plano interlocutus est, legem esse*.

5 Mihi verò dicendum videtur, opinionem Couarr. in rigore veram esse, nullam scilicet sententiam decisiuam ex eo præcisè, quòd decisiua sit, pro lege esse habendam: sic sentit Suarez *num. 16.* Hoc mihi persuadet ratio suprà allata, quia sententia decisiua non respicit commune bonum, sed speciale, & non futurum, sed præteritum, vel iam præexistens inter partes, vel vt clarius dicam, sententia decisiua litis est applicatiua iuris vni parti, potius quam alteri, non constitutiua alicuius obligationis in populo. Adde sæpè sententiam decisiuam, si ex propria opinione procedat, poterit errorem continere, qualem continebat illa sententia, in qua iudicatum fuit matrimonium ratum dissolui per subsequens consummatum, cuius mentionem fecit Alexand. III. *in cap. licet, de sponsa duorum*, & qualem continebat illa sententia, cuius meminit Innocent. III. *in cap. quarto, de diuortiis*: vbi definit matrimonium inter fideles baptizatos non dissolui per hæresim, aut apostasiam à fide, licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur. Ergo sententia lata à Pontifice non habet ex se vim legis. Quocirca, vt sententia decisiua litis vim legis sortiatur, debet Princeps aliquo alio signo id declarare, quale esset, si in corpore iuris mandaret sententiam illam inseri, aut alia solemni forma publicari, hac enim ratione dubium non est sententiam decisiuam habere posse vim legis, siquidem leges iuris canonici

ex huiusmodi sententiis præcipuè constituuntur : & deciditur expresè *in cap. causis, de re iudicat. vbi, cùm in similibus causis cæteri teneantur similiter iudicare*, & hoc modo sententia lata à Pontifice, & vniuersali Ecclesiæ proposita errorem non poterit continere.

6 Quæ dicta sunt de sententia, eodem modo locum habent in epistola, & rescripeis Principis, habere quidem vim legis si declarant propias leges, vt deciditur *in l. 1. ff. de constit. Princ.* ibi, *Quodcunque Imperator per epistolam constituit, vel edicto præcepit, legem esse constat* : & sumitur ex secunda parte suprà dictæ legis vlt. *C. ne legib.* sic aliis relatis docet Suar. *lib. 3. c. 15 fine* Si verò opinione propria interpretante ius naturale, aut diuinum, respondeat Princeps consultationi, leges vim non habent eius rescripta, nisi aliquo signo sufficienter manifestet se tale responsum velle pro lege haberi, quod præcipuè locum habet, quando tale responsum aduertaretur iuri communi, tunc enim præsumendus est Princeps non voluisse legem statuere, sed priuilegium concedere, & cum aliquibus dispensare, fauetque *cap. pastoralis, de fide instrument.*

7 Sed inquires, an quæ dicta sunt de Principis, & legislatoris supremi sententia, & rescripto, dicendum etiam sit de sententia alicuius magistratus illi subiecti casu, quo potestatem habeat pro sua prouincia leges ferre, qualem habent Episcopi in suo Episcopatu? Breuiter respondeo cum Suarez *suprà illo cap. 15. n. 18 & lib. 4. c. 14. fine n. 13.* Si sententia, vel responsum magistratus sit declaratiuum iuris totius regni, nequaquam vim habet legis, etiam in sua prouincia, quia talis interpretatio nequit esse communis omnibus prouinciis, cùm non procedat ab habente in omnes potestatem. Inordinatum autem est legem communem in vna prouincia vnum sensum habere, & non in alia. Ergo non est credibile, talem potestatem à legislatore supremo concedi. Si verò responsum, seu sententia sit non contraria iuri communi, neque illius declaratiua, sed explicet solùm quid sibi videatur in illa causa iuri naturali, diuino, vel communi regni conforme : tunc dicendum est, legis vim habere posse, si ipse velit : explicare autem debet hanc voluntatem aliquo signo publico, aliàs intra limites cuiusdam particularis sententiæ, vel responsi manebit.

PVNCTVM IX.

Quibus verbis lex, seu præceptum constitutum intelligatur.

1 *Debent esse, quæ sufficienter exprimant voluntatem legislatoris.*
2 *Expenduntur verba præceptum indicantia.*
3 *Quid dicendum de verbis imperatiui modi, & in actu exercito præceptum indicantibus.*
4 *Ex receptâ consuetudine aliqua verba inducunt grauem obligationem, quæ ex se non videbantur inferre, & aliqua non inferunt, quæ ex se inferre videbantur.*

1 CErtum est apud omnes, ea verba esse debere ad legis constitutionem, quæ sufficienter exprimant voluntatem legislatoris intendentis obligare, quia est res grauis, & subditis onerosa. Quapropter in casu dubio, an verba aliqua præceptum, & legem importent, an consilium, & exhortationem : reputanda sunt consilium, & non legem, vt docet Castro *lib. 1, de lege pœnali, cap. 5. documento 4* & docet Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 27. & 66.* & nos diximus *tract. 1. de conscient. disp. 1. p. 7.* Et generaliter quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent ad mortale extendi, quia semper in dubio, & in pœnis benignior interpretatio facienda est. *l. interpretatione, & l. si Præses, ff. de pœnis*, & habetur *regul. in pœnis de regul. iur. in 6.* & tradit Sayrus *lib. 3. claui regia, cap. 7. num. 29.* Nauarr. *sum. cap. 23. num. 50.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 76.* His positis.

2 Verbo, quæ præceptum, & legem affirmatiuam significant, sunt *præcipio, iubeo, impero, mando*, quæ legem prohibentem sunt, *prohibeo, inhibeo, veto, interdico*, sic Azor. *tom. 1. institutionum moralium, lib. 5. c. 6. q. 5.* Vasquez *1. 2. disp 158. cap. 3. n. 22.* Suar. *lib 3. de legibus, c. 15. n. 6.* plures referens Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalog. c. 4. n. 33* & constat ex *cap. ex his, de verborum significat. in 6. & Clement. exiuit de paradiso, de verborum signif.* Neque audiendus est Emanuel Saà, *verbo lex. n. 6.* Azor. *suprà* dicentes verbum *iubeo, vel mando*, præceptum graue non importare, quia, vt bene probat Thomas Sanchez, Vasquez, & alij *suprà*. Idem prorsus significant, ac *præcipio & impero*.

Alia sunt verba supradictis æquipollentia, quæque præceptum de se important : hæc sunt cùm dicitur, tenentur omnes, obligentur omnes, nemini liceat, nemo possit, & generaliter omnia illa verba, quæ necessitatem important : tradit Vasquez *cap 3. num. 21.* Suarez *num. 6.* Sanchez *num. 38.* quia cum his verbis non intendat legislator inducere necessitatem naturalem, sed solùm mortalem, & obligatoriam, infertur velle præceptum imponere.

De verbo *debeo*, etsi alicui Doctores sentiant debitum honestatis, & non necessitatis importare : at communior sententia docet necessitatem Imperii propriè significare, sic Vasquez *disput. 158. cap. 3. num. 21.* Sanchez *lib. 4. de matrimon. disp. 23. num. 22. & lib. 6. in Decal. cap. 4. num. 36.* Secus verò dicendum de verbo *oportet*, hoc enim honestatem, & conuenientiam rei declarat, non imperium, Suarez *num, 10.* Sanchez *num 37.* etsi Nauarr. *summ. c. 23. num. 53.* Saà *verbo lex. num. 6.* Tolet. *in sum. de peccat. mort. cap. 20. num. 2.* & alij relati à sanchez *suprà*, contrà sentiant.

Verba communia, & indifferentia præcepto, & exhortationi, sunt *volumus, decernimus, ordinamus, statuimus, monemus, hortamur, intendimus, sancimus, innouamus*, & similia ; prout bene probat Sanchez *n. 40.* Azor. Vasquez Suarez *suprà*.

3 De verbis autem imperatiui modi, & in actu exercito præceptum indicantibus ; dubium est inter Doctores : an absolutè prolata præceptum contineant ? Hæc sunt, *facite, cauete, soluite, abstineant omnes, nemo audeat*, &c Castro *lib. 1. de lege pœn. cap. 5. docum. 4.* Caiet. *2. 2. quæst. 166. art. 9. circa solut. ad 2*, Carbon. *de leg. lib. 7. disput. 4. ad fin.* existimant præceptum non continere. Nauarr. verò *cap. 23. num. 49* Emanuel Saà *verbo lex. n. 6.* Sayrus *in claui regia, lib. 3. cap. 7. n. 16.* solum importare obligationem sub veniali non sub mortali.

Mihi placet sententia Thomæ Sanchez *n. 39.* standum in hac parte esse consuetudini regionis, quod si de hac consuetudine non constat, attendendam esse materiæ grauitatem, & necessitatem, quæ si magna sit, & grauiter à legislatore fuerit ponderata, censenda sunt illa verba præceptiua esse. In decretis autem Conciliorum, & summorum Pontificum, ferè semper accipienda sunt, vt dixit Vasquez *1. 2. disp. 158. c. 2. n. 24.* Bonacina *disp. 1. q. 1 punct. 7. §. 4. num. 10.* Et probari efficaciter potest primo, ex *Clement. exiuit, de verborum significat. §. item quia, verbi, non itaque* ; vbi ex materiæ grauitate, ex huiusmodi verbis, ait Pontifex, colligendum esse præceptum, & tradidit Abbas, Felin. Imola, Anton. & alij *in cap. nam concupiscentiam, in fine de constitut.* Secundò probatur ex decreto Trident. *sess. 13. cap. 5. & 7.* vbi Sacerdoti celebranti non præmissa confessione, ob inopiam Confessoris, præcipitur quamprimùm possit confiteri. Quod præceptum non aliis verbis statuitur quàm imperatiuis ibi. *Quod si necessitate vrgente sacerdos absque præmissa confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur.* Tertio in decreto *Clement. VIII. de casuum reseruatione*, latum est præceptum, ne superiores pro tempore existentes vrantur scientia confessionis ad exteriorem gubernationem. Quod præceptum his verbis imperatiuis pronuntiatum fuit. Dicitur enim ibi, *Caueant diligentissimè, ne ea notione, quam de aliorum peccatis in confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem vtantur.* In quibus verbis esse præceptum docuimus *in tract. de pœnitent. disp. vlt. de sigillo.*

4 Aduertendum tamen est quotiescumque verbis etiam indifferentibus, alia adiunguntur, ex quibus iuxta receptam consuetudinem, iudicatur animus superioris intendentis obligationem imponere ; in omnium sententia, illa verba indifferentia legem, vel præceptum constituunt. Hæc sunt, si dicat superior, *Ordinamus hoc faciendum in virtute obedientiæ, sub pœna præstiti iuramenti, in virtute Spiritus sancti*, quia hæc verba indicant obligationem obedientiæ ex voto, vel iuramento. Idem est, *sub interminatione maledictionis æternæ, vel gehennæ, vel indignationis Apostolorum* ; quia absque culpa graui, hæc maledictio, & indignatio non contrahitur : sic Azor. *tom. 1. inst. tut. moralium, lib. 5 cap. 6 quæst. 5* Vasquez *disp. 158. cap. 5. num. 46.* Sanchez plures referens *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 43.* E contra verò possunt esse verba rigore præceptiua, neque præceptum continere, quia ex vsu communi religionum constat præcepta superiorum non obligare ad culpam, quibuscumque verbis proferantur, nisi eis addatur, *in virtute sanctæ obedientiæ, vel in virtute Spiritus sancti, vel in nomine Iesu Christi.* Sic habetur in Societate Iesu *6. part. constitut. cap. 5. fine*, quia vsque hæc verba addantur, non censentur superiores suam voluntatem obligandi satis explicare : & ita tradit Vasquez *disp. 158. cap. 3. n. 24.* Lessius *de iustit. lib. 2. c. 41. dub. 9. n. 76.* Thomas Sanchez *lib. 6. in Decal. c. 4. n. 70.* vbi bene aduertit idem esse, si superior præciperet, *sub excommunicatione, vel maledictione æterna*, quia tunc etsi non addaret, in virtute obedientiæ, vel in nomine Christi, satis explicat suam voluntatem obligandi.

Parentes verò respectu filiorum, & Abbatissæ respectu monialium, qui iurisdictionem spiritualem non habent, ac proinde non possunt in virtute Spiritus sancti, vel obedientiæ præcipere, si præcipiant sub maledictione æterna vel sub aliis verbis sufficienter explicantibus suam voluntatem, & materia præcepta grauis sit, quia grauiter gubernationi domesticæ conducit, absque dubio obligabunt sub mortali : sic Sanch. *suprà*.

PVNCT

PVNCTVM X.

Quæ promulgatio legis necessaria sit, & sufficiat ad obligationem inducendam.

1 *Publicari debet ea publicatione, quæ sufficiat, vt ad notitiam communitatis deueniat.*
2 *An possit quis vtri notitia legis publicandæ in damnum aliorũ*
3 *Non est necessarium cuilibet in particulari legem publicari.*
4 *Omnia, quæ vim legis habent publicari solemniter debent.*
5 *Lex reuocatoria antiqua publicanda similiter est.*
6 *Quid dicendum de regulis Cancellariæ.*

1 PRimò constat ex dictis in definitione legis dari non posse legem, quin publicetur publicatione sufficienti, vt ad notitiam totius communitatis deueniat, quia lex est regula operationum non vnius, vel alterius personæ, sed omnium, quæ in communitate resident: debet ergo lex ita publicari, vt in notitiam omnium illorum possit deuenire: tradique videtur *in l. leges sacratissimæ, C. de legibus* vbi Iustinian. ait: *Leges sacratissimæ intelligi ab omnibus debent, vt vniuersi præscripto earum manifestius intellecto prohibita declinent, & faciant præcepta. & Authent. vt factæ nouæ constitutiones, collat. 5.* & de legibus canonicis traditur *in cap. 3. dist. 4.* vbi Gratianus *leges instituti cũ promulgantur firmari autem quando moribus recipiuntur.* Quocirca dupliciter lex solemniter constituitur; sicut fit in consistorio Pontificis, vel in congregatione alicuius consilii: si tamen illa solemnitas non sufficiat, vt in notitiam communitatis deuenire possit, nullo modo censetur lex constituta: seu vim obligandi habere etiam respectu illorum ad quorum notitiam deuenit; quia vsque tunc non est regula communis. sic Suarez *lib. 3. de lege humana, cap. 16. num. 1.* Salas *de leg. disp. 12. sect. 1. n. 6.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 4 num. 10.*

Neque obstat *cap. 1. de postulat. prælat.* vbi dicitur legem obligare si solemniter editur, aut publicè promulgatur. Ergo non requirit lex promulgationem publicam; sufficit si solemniter edatur, & ita sentit Panorm. *ibi* & Reginald. *lib. 13. n. 155.* Non, inquam obstat; quia illa particula *aut* quæ disiunctiua videtur in re non est disiunctiua, sed copulatiua, faciens hunc sensum. Lex obligat, si solemniter edatur, & publicè promulgetur, sic Salas *disp. 12. sect. 1. n. 6.* Nauarr. *cap. 23. n. 40.* Bonacina *disp. 1. q. 1 p. 4. n. 6.* vel vt ait Suar. idem esse significari per solemnem editionem, aut publicam promulgationem, sed solemnis editio respicit legislatorem promulgatio respicit subditos, non tamen in re distinguuntur, sicuti non distinguitur, actio, & passio nisi ex terminis ita Suarez *lib. 3. de leg. cap. 16 n. 2.*

2 Aduertunt tamen aliqui Doctores scientem legem esse factam à Principe, & statim publicandam non posse vti notione illius legis in fraudem, & damnum alterius. Exemplum est quod tradit Bart. *in l. quæro ff. de act. empt.* de versante in palatio, & sciente pragmaticam esse publicandam quod frumentum viliori pretio vendatur, ipse vero statim frumentum emptori non certiorato de lege promulganda, maiori pretio vendidit illicitè vendere, & contra legem: tradit etiam Roman. *singul. 282.* Felin. *in cap. cognoscẽtes. col. 4. vers. secundò limita de constitutionib.* Farinac. *fragment. 1 p. verb. constitut. n. 647.* Credo tamen contrarium esse dicendum, quia videns non curius, vendit rtit cum, quàm valet, esto minus valiturum sit facta legis publicatione. Ergo nullam injustitiam committit. Monere autem emptorem de publicatione facienda legis, ipse non tenetur: esset tamen officium perfectionis, & ita tenet alios referens Menoch. *lib. 2. de arbitr. casu 185. n. 22.*

3 Publicatio autem multipliciter fit, vel voce præconis, vel affigendo scripturam loco publico: ita supradicti Doctores. Nullo autem modo requiritur, vt singulis iuridicè intimetur *cap. 1. de postulat prælat.* quia hoc regulariter est impossibile, & quia sufficienter per communem promulgationem in singulorum notitiam deuenire potest. Lex enim non circa singulos in particulari sed quatenus vnum corpus communitatis componunt versatur: ac proinde secundum illam rationem debet esse promulgatio: sic Molin. *tract. 5. de iurisdict. disp. 70. n. 2.* Bonac. *num. 9.* & alii *suprà.*

4 Ex his infertur, ea omnia, quæ in puncto 2. diximus vim legis sortiri, necessarò publicanda esse publicatione ad legem requisita. Quocirca interpretatio legislatoris suæ legis antea factæ, vt secundum illum sensum lex obligationem accipiat, debet necessario iuridice publicari, & idem est de rescriptis, seu epistolis & responsis Principum, ita Suarez. *lib. 3 cap. 15. n. 17.* & *lib. 4. cap. 14.* Bonacina *disp. 1 q. 1 p. 4. n. 12.*

5 Secundo infero, legem reuocantem antiquam eodem modo publicandam esse, ac quælibet alia lex: cum quia est lex & lex tollens possessionem alterius. Item quia res per causas per quas nascitur, per eas dissolui debet ita tradit Azor. *tom. 1. instit. lib. 5. cap. 3. quæst. 7.* Vasquez *disp. 136. cap. 4. num 25* Bonacina *disp. 1. quæst 1 punct. 4. num. 13.*

Dices si legislator voluntatem non habeat obligandi, lex non obligat, sed cum reuocat legem etiamsi reuocationem non publicet, non censetur velle legem reuocatam obligare. Ergo vt lex reuocatoria suam vim sortiatur non requirit publicationem.

Respondeo nunquam censeri legislatorem velle suam legem non obligare, quousque reuocationem publicet eo modo, quo lex fuit publicata: quod si daremus hoc velle, cessaret quidem lex prior, sed non authenticè & per legem reuocatoriam, sed per defectum alicuius requisiti ad legem.

6 Tertio infertur, quid dicendum sit de regulis Cancellariæ?

Dico ergo, si legis vim habere habent, vt vere habent, sunt necessario sicut & aliæ leges publicandæ, vt autem obligent officiales Cancellariæ in vi præcepti non expostulant publicationem. At credo regulas Cancellariæ non tam in vi legis scriptæ, quam in vi consuetudinis, seu styli curialis obligare omnes; ille enim stylus, & vsus ex consensu Principis est illarum publicatio: quocirca non obligant, antequam tempus currat præscriptioni, vel consuetudini inducendæ necessarium. sic Bonacina *num. 14.* Sed de his latius cum de consuetudine habeatur sermo; ibi enim examinabimus, qua ratione stylus curiæ legis vim sortiatur.

PVNCTVM XI.

Quæ promulgatio in legibus ciuilibus requiratur.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Leges latæ pro vna prouincia sufficit si in ciuitate metropoli publicentur.*
3 *Si pro diuersis prouinciis leges fiant, in qualibet prouincia debent publicari solemniter, & tunc non nisi post duos menses incipiunt obligare.*
4 *Excipe: Nisi aliter expressè constet de legislatoris voluntate.*
5 *An lex lata à principe in curia, & intendens statim obligare, sortiatur effectum. Proponitur communis sententia.*
6 *Suarez distinctione vtitur.*
7 *Approbatur sententia Suarez aliqualiter explicata.*
8 *Apponitur quædam obiecti, & soluitur.*
9 *Satisfit argumentis num. 3. adductis.*

1 VAriæ sunt leges ciuiles, aliæ dantur pro vna prouincia, seu paruo regno, aliæ dantur pro pluribus prouinciis, seu regnis. Aliæ procedunt ab Imperatore, Rege vel communitate nemini subiecta, Aliæ à magistratu iis subiecto.

2 Si leges ferantur pro vna tantum prouincia, vel paruo regno, siue à magistratu Imperatori subiecto, siue ab ipsomet Imperatore, & Rege, sufficit promulgatio facta in præcipua ciuitate, neque requiritur publicatio in qualibet ciuitate, neque transitus duorum mensium, vt incipiant obligare, nisi aliud in lege expressè caueatur, ita Sylvest. *verbo lex, quæst. 3. & 6.* Azorius *tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 3. quæst. 2.* Salas *de legib. disput. 12. section. 2. num. 21.* Suarez *lib. 2. de legib. cap. 16. nu. 7. & cap. 18. num. 6.* Bonacina *disp. 1. quæst. 2. punct. 4. num. 16.* & alii ab eisdem relati.

Ratio est; quia ex iure naturali neque ex iure positiuo amplior publicatio requisita est. Non ex iure naturali; nam illa est sufficiens, vt in omnem prouinciam notitia legis deueniat. Ex iure autem positiuo nullibi est assignata amplior promulgatio, neque temporis prorogatio, quia solum de legibus latis pro diuersis prouinciis expostulatur, vt in qualibet fiat publicatio, & terminus duorum mensium, *in Authent. vt factæ nouæ constitut.* Ergo.

3 Quod si leges pro diuersis prouinciis latæ sint in qualibet prouincia debet fieri sua solemnis promulgatio, & post duos menses ab illius publicatione incipit lex in illa prouincia obligare, ita Nauarr. *consil. 1. de constitut. quæst. 4. num. 19.* Valent. *tom. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 5.* Suarez plures referens *lib. 3. cap. 16. num. 8. & seqq.* Bonacina *n. 16.* Mouentur ex authent. *vt factæ nouæ cõstitutiones*, vbi id statuitur expresè: habetur enim, *vt factæ nouæ cõstitutiones post insinuationes earum post duos menses valeant.* Dices illa esse verba rubricæ seu tituli illius Authenticæ, non autem esse verba legis: in lege autem non de qualibet constitutione, sed de constitutionibus ad testamentum pertinentibus sermo habetur, quod constat ex *cap. 1. illius Authent.* ibi, *Sãcimus igitur ex illo nostras constitutiones, quæ pro testamẽtis fiunt, valere, ex quo in cõmuni factæ sunt manifestæ, in prouinciis autem ex quo directè per metropolitas palam factæ sunt.* Ergo ex iure positiuo leges non testamentariæ non expostulant hanc multiplicem promulgationem, & terminum duorum mensium: tum quia ex vno singulari non debet vniuersalis inferri; tum quia in testamentis est specialior ratio, vt hæ publicationes fiant, nempe, vt omnino tollatur ignorantia, ne propter illam deficientiam infringatur voluntas, vt ibidem dicitur, & ita tenet Vasquez 1. 2. *disput. 116. cap. 3.* Adde, etsi titulus generalis fuerit omnibus legibus, cum in lege ad solas testamentarias leges arctetur; ex huiusmodi coarctatione tituli ex

plicandus est, & limitandus: nam vt eruditè probat Menochius *lib.6.præsumpt.*1.rubrica per leges scriptas, quæ claræ sunt, & distinctè explicanda est, & limitanda.

Adde rubricam non disponere tanquam legem, nec posse pro textu allegari, sed est index legis, & demonstrat, quæ in textu habentur, vt ex Decio & Alciato probat Menoch, *ibi*: Ergo etiamsi generalis fuerit, non obligabit generaliter, cum textus ad particulares leges arctetur.

Verum retinenda est communis sententia affirmans ex huiusmodi præfatione, seu rubrica iuncto textu omnes leges Imperatoris latas pro diuersis prouinciis esse in qualibet illarum publicandas, vt in qualibet obligent, & duos menses præteundos esse vt incipiant obligare. Moueor, quia ita tenet communis sententia, affirmans textum infrà scriptum appositum esse non ad limitandam rubricam, sed exempli gratia. quod inde colligunt, tum quia rubrica habet sensum perfectum tum, quia est fauorabilis dispositio, & non contraria textui. Ergo. Adde, omnes leges tam vltimarum voluntatum, quam aliarum rerum requirunt, si pro diuersis prouinciis ferantur, terminum duorum mensium, vt obligent; quia ita in alia Authent. statutum est quod declarauit Pius I V. *in bulla edita pro obseruando Concilio Tridentino*, quæ incipit *sicut & sacrorū*: vbi mentionem faciens huius authenticæ dixit iure communi statutum esse, vt constitutiones nouæ non nisi post certum tempus obtineant. Ergo non obstat locutio particularis de legibus vltimarum voluntarum, vt doctrina generaliter de omnibus legibus iuxta rubricam intelligatur.

4 Limitant autem supradicti Doctores, Suarez, Salas Bonac. Nauarr, Valent. Menoch. *de arbitr. lib.*2. *casu* 185, *numer.*2 & alii nisi legislator, qui legibus Imperatoriis subiectus non est manifestet voluntatem obligandi ex sola vna publicatione in curia facta. Nam cum iure naturæ, illa sufficiens sit ad obligationem subditis inducendam poterit legislator illa sola contentus esse, cum leges imperatorias non teneatur obseruare. Semper tamen necessarium est vt legislator tempus concedat sufficiens vt in totius communitatis notitiam lex deuenire possit; alias communitatem non obligabit.

5 Ex quo oritur, difficultas an lex lata à Principe intendente statim ac illam in curia promulget, omnes sibi subditos obligare, de facto sortiatur effectum, & subditos obliget.

Affirmat communis sententia cum Panormit, Felin. Decio, & aliis *in c.*2. *de constitut.* Salas *disp.*12. *de leg, sect.*2. Suar. *lib.*3. *c.*16 *fine, n.*14. Bonac. *disp.*1. *q.*1 *p.*4. *n.*16.

Probatur, quia lex constituitur in suo esse integro, quando promulgatur; sed lex esse non potest sine obligatione, qui est eius effectus. Ergo. Et confirmo, si esset lex irritatoria contractuum, & vellet Princeps à puncto publicationis omnes contractus irritare, sine dubio manerent irriti, quantumuis contrahentes notitiam legis habere non possent. Ergo signum est promulgatione solemni sufficienter legem constitui.

Ex quo inferunt Salas *disp.*12. *de legib, sect.*9. *num.*34. Bonac. *disput.*1. *quæst.*2. *punct.*4. *num.*28. & 29. si facta promulgatione solemni statim aliquis subditus in remotissimis partibus existens, miraculosè notitiam legis haberet, obligatus esset illam seruare quia adest quidquid ad obligationem inducendam necessarium esse videtur, scilicet legem esse publicatam solemniter, & notitiam illius. Ergo publicatione solemni sufficienter lex constituitur.

6 Suarez *lib.*3. *cap.*17. *à num.*17. distinctione vtitur; affirmat namque legem publicatam in loco debito, nullámque habentem temporis determinationem, ex voluntate Principis statim incipere obligare eos, qui illius habent seu habere possunt notitiam, in quo cum communi sententia conuenit illos verò, ad quorum notitiam deuenire tunc non potest, sed necessarium est aliquod tempus, intra illud tempus, quod moraliter necessarium fuerit, affirmat obligare: pro quo modo dicendi adducit Nauarr. *consil.*1. *constitut. quæst.*4. *in respons. ad* 4. *obiectionem*, Panorm. & Felin. *in supra dicto cap.*2. *de constitut. num.* 7. & 8. & Bart. *in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. quæst.*5. D. Thom. 1.2. *quæst.*10. *art.* 4 & *ibi* Caietan priorem partem huius sententiæ probat Suar. fundamento pro communi sententia allegato & quia potiùs censetur lex pro vno populo publicata, quam pro tota prouincia. Secundam partem probat ex *c.*1. *de cōcess. prab. in* 6. *vers. neque obstat*: vbi dicitur, *lex seu cōstitutio, & mandatū nullos astringunt, nisi postquam ad notitiam peruenerint eorundem, aut ipsi post tempus intra quod ignorare minimè debuissent.* Ex quo infertur. Ergo lex non obligat, nisi post sufficiens tempus elapsum, intra quod moraliter sciri posset: nam illud est in quo ignorare minimè debuisset. Secundo probati potest quia impossibile est notitiam publicationis ad remotas partes eodem die peruenire. Ergo illa publicatio non est sufficiens, vt lex eo die quo est publicata obliget existentes in illis remotis partibus probo consequentiam; quia ad obligationem inducendam necessaria est notitia legis: sed lex Matriti v. g. publicata, non potest illo die causare notitiam sui existentibus Hispali. Ergo non potest Hispalenses obligare eo die, debet ergo concedi tempus moraliter necessarium, vt lex in notitiam subditorum, vel per se, vel per alios possit peruenire. Quocirca promulgatio legis, et si videatur in instanti fieri & coram paucis personis at re vera non fit in instanti, sed successu temporis toto enim tempore, quod necessarium est vt illa promulgatio ad notitiam totius communitatis obligatæ ad legem deueniat, verè propriè lex promulgari dicitur, neque ante hoc tempus conferi debet integrè promulgata. Ex hac doctrina infert Suar *cap.*17. *nu.*14. si legis publicatio in notitiam absentis deueniat miraculoso modo, cum tamen humano modo venire fuerit impossibilis, nullo modo obligare ad illius obseruationem, quia respectu illius non est lex publicata.

7 Placet mihi hæc sententia Suarez quoad secundam partem ob rationes factas: circa primam addendum existimo, nunquam legem obligare posse aliquos quin eius publicatio in notitiam communis, quæ arctari possit lege, deueniat, Explico, promulgatur Matriti aliqua lex pro toto Castellæ regno; eius publicatio quæ in foro fit non potest simul, & in eadem hora per totum regnum diffundi, imo neque per totam ciuitatem, vt de se constat; Quousque igitur elabatur tempus, vt per totam ciuitatem diffundi possit neminem illius ciuitatis arctat? etiamsi publicationi præsens extiterit. Probo quia lex prius arctat communitatem, quàm singulos illius; singuli enim communitatis in tantum arctantur lege, in quantum partes sunt communitatis lege obligatæ hæc enim est vna ex differentiis legis à præcepto, quod præceptum respicit singulos, quia in bonum ipsorum ordinatum est lex vero communitatem: quia in ipsius bonum primo, & per se ordinata est Sed ad maioris partis ciuitatis notitiam non potuit lex deuenire in eodem puncto, & momento quo in foro publicatur. Ergo singuli illius ciuitatis non arctantur quousque tota ciuitatis arctetur, eaque de causa stylus communis legislatoris est cum intendit legis suis obligare prius præsentes quam absentes apponere terminum competentem, intra quem moraliter in omnium notitiam lex deuenire potest.

8 Dices. cum Rex Hispaniæ fert legem pro toto Castellæ regno illamque Matriti promulgat neque declarat se velle prius obligare curiales quam absentes non videntur curiales obligari esse, quousque totum regnum obligatum esse censeatur quia curiales non obligantur; quatenus sunt partes curiæ sed quatenus partes sunt totius regni siquidem pro toto regno lex fertur. Ergo prius debet esse regnum obligatum.

Fateor ex natura rei hoc esse dicendum. At si princeps legis tenore significet se velle subditos quam primum possit obligare, cum possit propinquiorem ciuitatem, prius quam remotam obligare, tacitè innuit se ita velle, ac proinde prius curiales quam absentes lege illa obligantur; & ita docet Suar. *li.*b3. *cap.* 17. *num.*10.

9 Restat satisfacere argumentis pro communi sententia.

Ad primum dico, legem publicatione solemni constitui: at regulariter hæc publicatio, etsi physicè in vna hora finiatur non tamen moraliter, & modo necessario, vt in notitiam totius communitatis deueniat ad hoc enim necessaria est temporis prolongatio: in quo tempore possit lex per præsentes in absentium notitiam deuenire, ac proinde communitatem, quæ lege arctari possit

Ad secundum dico ex facta publicatione optimè posse legem irritare contractus, & taxam mercibus constituere, etiamsi obligationem ciuibus non inducat, quousque eam scire possint quia effectus irritationis & taxa mercium procedit à Principe, non ex potestate legislatiua sed denominatiua, quæ non indiget ad sui integritatem notitia subditorum colligitur à simili ex his quæ tradit Suar. *lib.*1. *de legib. c.*17. *n.*11. & docet expressè Nauarr. *sum. c.*23. *n.*44. Azor *tom. lib.*5. *c.*3. *q.*9. Ex quo fit ignorantem legem taxantem pretium mercibus si eas vendat altiori pretio quam sunt taxatæ obligatum esse restituere non quia peccauit sed quia accepit quæ sibi non debentur: sic Bonac *disp* 1. *de legib, q.*1. *p.*4. *n.*22.

PVNCTVM XII.

Quæ solemnitas publicationis requiratur in lege canonica.

1 *Proponitur prima sententia eandem seruari debere. quæ in ciuilibus legibus, nisi expresse aliud conster statuere Pontifex.*
2 *Sufficit publicatio Romæ facta, vt certum defenditur.*
3 *An lex Romæ publicata statim Romanos obliget, vel post duos menses; Defenditur vt probabilius statim obligare.*
4 *Qualibet lex municipalis statim subditos obligare potest. & qualibet constitutio principis, si id vellet.*
5 *Satisfit argum. n* 1. *adductis.*
6 *An lex obliget ignorantes.*

1 PRima sententia docet seruandam esse eandem solemnitatem, quā inciuilibus legibus iure communi seruandam esse diximus: scilicet, si leges sint pro diuersis prouinciis, hoc

hoc est, Episcopatibus in quolibet esse publicandas, & non obligare, nisi post duos menses à publicatione nisi aliud expressè Summus Pontifex declarer, sic docet Soto *lib.1. de iustit. quæst.1. art.4. versus. at verò.* Nauarr. *in summ. cap.23. n.44.* Medina 12. *quæst.90. art.4 versus. sed quæritur.* Panorm. *in cap. cognoscentes, de constitut. num.7. ad finem.* Decius *lect.2. n.6.* Felin. *num.7.* Anton. Butrio, Imola, Ioan, Lignanus, Cardinalis Zabarella *in supradicto cap. cognoscentes, n.4. q.6.* & alij apud Farinac. *fragm. 1.part. verbo constitutio, n.656.* vbi hanc sententiam censet probabilem. Mouentur, quia vbi ius canonicum nihil disponit, seruandum est ciuile, si bonis moribus non repugnet *cap.1. de noui operis nuntiatione*, vbi dicitur: *Sicut legum non dedignantur sacros canones imitari: ita sacrorum canonum statuta constitutionibus Principum adiuuantur, & in cap. si in aditorium, distinct.10.* dicit Augustinus, *Si in adiutorium vestrum etiam terreni imperij leges assumendas putatis, non reprehendimus*, fecit hoc Paulus, cùm aduersùs iniuriosos ciuem Romanum se esse testatus est: vbi glossa dicit, *non sunt allegandæ leges ciuiles, & in causis Ecclesiasticis recipiendæ, nisi in defectum canonum.* Ergo cùm canones tempus obligationis legis non determinent, & id determinent leges ciuiles, ex harum determinatione colligenda est determinatio temporis in obligatione legum Ecclesiasticarum. Adde huiusmodi determinationem conuenientissimam esse, tum vt obligati legum ignorantiam allegare non possint: tum vt faciliori, & suauiori modo lex Ecclesiastica obligationem inducat. Secundò, *cap. cùm infirmitas, de pœnit. & remiss.* dicitur, *lege Medicos non teneri, nisi postquam eam Prælati promulgauerint.* Ergo promulgatio Prælati requiritur, vt in sua diœcesi lex habeat vim obligandi. Tertiò, quia nimis durum est facta publicatione in Romana Curia alicuius decreti, statim omnes Christi fideles per orbem dispersos obligari ad illius obseruationem.

2 Nihilominus certa, & omnino tenenda sententia est, sufficere publicationem Romæ factam, vt lex Pontificia omnes Christi fideles adstringat, nec opus esse in singulis Episcopatibus publicari, nisi aliter in ipsa bulla habeatur. Panormitanus *in cap. nouerit, de sentent. excommun.* Nauarr. *consil.1. de constitut. n.19.* & Syluest. *verbo lex, quæst.6.* Suarez *lib.4. de legibus, cap.15. n.3.* Azor *tom.1. lib.5. cap.3. quæst.3. circa medium*, Salas *disp.12. sect.2. n.10.* Vasquez *disput.156. cap.2.* Menoch. *lib.2. casu 185. num.8.* Farinac. *suprà, num.653.* Bonacina *disp.1. quæst.1. punct.4. num.16.* & alij plures ab eisdem relati.

Ratio præcipua est, quia Pontifex non tenetur seruare modum publicationis iuris ciuilis in suis decretis, quia eius legibus non arctatur; neque Authenticam, *vt facta noua constitutiones*, inuenitur se acceptasse. Ergo quoties suam constitutionem Romæ promulgat, neque mandat alibi publicari, sed potiùs illa promulgatione contentus est, intendit Christi fideles obligare. Ergo de facto obligabuntur; quia adest quidquid necessarium est ad legem. Et confirmo, quia plura decreta iuris canonici, Decreti, Decretalium, Sexti Clementinarum, Extrauagantium, Concilij Tridentini, non sunt in multis prouinciis promulgata. Item Bulla Cœnæ Romæ tantùm solet publicari, & tamen arctat omnes Christi fideles. Item regulæ Cancellariæ Romæ publicantur, & secundùm illas causæ ex toto orbe deciduntur, quod iustum non esset, si illæ leges non obligarent. Ergo non est necessaria publicatio in qualibet prouincia ad obligationem legis Pontificiæ inducendam. Quod ita verum est, vt censeat Azor suprà relatos contrariam sententiam probabilitate carere. Nam Soto, & alij Doctores affirmantes decreta Pontificis in quolibet Episcopatu publicanda esse, mouentur ex præsumptione, quia præsumunt Pontificem non aliter velle obligare. At hæc præsumptio omnino cessat ex vsu, & consuetudine satis recepta. Ergo.

3 Maior dubitatio est, an Romæ publicata lex, quæ nullum tempus determinat, incipiat statim obligare Romanos, & vicinos illius? An necessaria sit præteritio duorum mensium ad eius obligationem?

Probabilius, imò certum existimo, statim obligare: sic Azor, Salas, Vasquez, Bonacina, Suarez *suprà* Farinacius plures referens *1.part. fragment. verbo constitutio, num.663. aduersus Nauarr. cap.23.n.44.* Valent. *disp.7. quæst.5. punct.5.* Reginald. *lib.13. num 152.* Menoch. *de arbitr. lib.2. casu 185. num.19.* & alios relatos à Farinac. *suprà*, negantes obligare saltem in foro conscientiæ, sed ad summum in foro externo. Ratio nostræ conclusionis est eadem, quia Pontifex in modo ferendi legem suam, & obligationem inducendi, non acceptauit Authenticam illam, quod constat ex superiori puncto, vbi probamus non acceptasse illam quoad publicationem faciendam in qualibet prouincia. Ergo neque acceptauit quoad terminum duorum mensium in illa assignatum, quia non est, vnde hæc acceptatio colligi possit: præcipuè cùm sæpè in Bullis Pontificum non expectetur ad obligationem inducendam spatium duorum mensium, vt in Bula Cœnæ, & aliis, & supponitur *in cap. cùm singula, de prabend. in 6.* vbi dicitur, *circa eos autem, qui plures prioratus, vel Ecclesias huiusmodi nunc detinent, prouidemus, vt infra mensem, postquam præsens constitutio peruenerit ad eos-dem, vnum ex ipsis, quem retinere voluerint, reliquis dimissis eligere teneantur, alioquin ex tunc pœnis subiaceant supradictis*, vbi glossa *verbo peruenit*, inquit, *si peruenit ante duos menses, tempore publicationis, statim incipit eis tempus currere.* Aliquando verò vltra duos menses spatium prorogatur, vt in Bulla Pij IV. de eunlgatione Concilij Tridentini, vbi ttium mensium spatium assignauit. Item, quia Authentica illa spatium duorum mensium requirebat ad legis obligationem inducendam in qualibet prouincia, quia illud erat sufficiens, vt in omnium notitiam lex illa deueniret: at hoc spatium nullo modo est sufficiens regulariter, vt lex lata Romæ, & ibi tantùm publicata, in notitiam veniat Hispanorum, & Indorum. Ergo per se ad obligationem inducendam spatium duorum mensium non requirit, sed pro distantia prouinciæ extendi, vel coarctari tempus debet. Denique Nauarr. & alij affirmant, si Romani transgrediantur constitutionem Pontificiam ibi publicatam, & non habentem determinatum tempus ad obligationem, condemnari, & puniri in foro iudiciali, vt transgressores illius, etiamsi duo menses non præterierint. Ergo signum est obligatos esse ad illius obseruationem, cùm primum publicatur, alias iniquè punirentur, cum nullam culpam neque præsumptam commiserint, si lex ante duos menses nullam in conscientia inducit obligationem.

4 Ex his infertur primò, constitutionem Principis suprem, qualis est Rex, aut Pontifex, ligare subditos, in quorum notitiam deuenire potest, cùm primum publicatur, si expressè id in constitutione notetur, quia id lex efficere potest, & nihil est, quod obstet: ita tradit Menoch. *de arbitr. lib.2. casu 185. num.3.* Farinac. alios referens *1. part. fragment. crimin. verbo constitutio, n.666. iuncto num.669.*

Infertur secundò, legem municipalem, seu statutum alicuius ciuitatis, non indigere ad obligationem inducendam termino duorum mensium; sed statim ab ipsa publicatione ligare omnes illos in quorum notitiam deuenire potest: quia neque Authentica, *vt facta noua constitutiones*, de his constitutionibus loquitur, neque iure naturæ tempus aliud requiritur, præter illud, quod necessarium est, vt in notitiam illorum, qui obligandi sunt, deueniat: & ita tradit alios referens Farinacius *fragm. crim. 1. part. verb. constitutio, n.659.* Menoch. *lib.2. casu 185. num.5.*

5 Ad rationes autem, quibus probabat prima opinio leges canonicas in qualibet prouincia publicandas esse, & vltra duos menses à publicatione obligare, vt *in Authentica, vt facta noua constitutiones*, habetur. Respondeo leges ciuiles acceptari ab Ecclesia in causis decidendis, quando neque repugnant rationi, neque adsunt canonicæ leges, quibus tales causæ decidi possunt, quia hæc acceptatio erat moraliter necessaria, cùm causæ decidendæ aliqua regula decidi deberent, quæ nulla videtur aptior lege ciuili, si canonica deficiat. At in modo ferendi suas leges Ecclesia, non est necessarium, quòd seruet modum præscriptum legibus ciuilibus, cùm & superiorem authoritatem habeat & maiorem inter se vnitionem; omnes enim fideles vnum corpus mysticum efficiunt, cuius caput est Pontifex: quod non ita esse videtur in Rege diuersa regna gubernante. Ad *cap. cùm infirmitas*, respondeo, illam publicationem necessariam esse in illa lege; quia ita cauetur tum propter pœnam ibi appositam, tum & præcipuè, quia est res summè necessaria, in qua nulla ignorantia debet prætendi: at ex hoc textu non debet sumi argumentum ad reliquas leges: sicut neque sumitur argumentum ex lege irritante matrimonia clandestina, quæ in qualibet parochia debet publicari. Trident. *sessione 24. cap. 1. de reformat.* vt dicamus omnes leges Pontificias irritantes contractus debere sic publicari. Ad illud verò, quod addebatur, scilicet esse durum obligare fideles per totum orbem dispersos vnica promulgatione, facilè respondetur, dicendo, non obligari, nisi intra tempus, in quo moraliter illius legis publicatæ habere possunt notitiam: cùm ergo aliqui ante duos menses, alij non nisi post quatuor menses habere legis notitiam possunt, iuxta huiusmodi possibilitatem erit obligatio.

6 Ex quo fit solutio illius difficultatis, an dicendum sit legem obligare ignorantes? Obligat quidem ex se, quando ita est publicata, vt moraliter ad illorum notitiam possit deuenire; per accidens autem non obligat, quia illius notitiam de facto non habent inculpabiliter. Sed, vt melius dicam, ab obligatione tunc ob ignorantiam excusantur. Quando autem lex ita est publicata, vt impossibile sit in omnium notitiam deuenire statim; tunc lex neque ex se ignorantes obligat, quia non adest ex parte eius, quidquid ad obligationem inducendam requiritur. Et ita in concordiam redigunt Doctores asserentes leges ignorantes obligare, quod asserit Medina 1. 2. *quæst.90. art.4.* & Soto *lib.1. de iustit. quæst.1. art.4.* contra glossam *cap.2. de rebus Ecclesiæ non alienand. in 6. verbo, hactenus* Bald. *in l. leges sacratissimæ, C. de legibus*, Panormitanus, Innocentius, Felinus *cap. cognoscentes, de constitut.* qui affirmabant non obligare, sic in concordiam redigit Suarez *lib.3. de legibus, cap.18. fine.* Azor *tom.1. instit. moralium, lib.5. cap. 3. 4.9.* alios referentes.

PVNCTVM XIII.

Vtrùm acceptio populi necessaria sit ad legis ciuilis, & canonicæ obligationem.

1 *Potest Pontifex fideles suis legibus obligare, tametsi contradicant.*
2 *Plures affirmant requiri de facto acceptationem, expendunturque rationes pro illorum sententia.*
3 *Si tempus instat obseruandi legem, non potest eius obseruatio violari, sub pratextu quod à populo acceptata non fuerit.*
4 *Supradicta tetetia limitatur in legibus difficilis obseruationis.*
5 *Si à maiore parte populi lex non obseruetur tempore ad præscriptionem requisito, lex cessat obligare.*
6 *Satisfit argum. n. 2. adductis.*
7 *Probatur in lege ciuili acceptationem populi necessariò ad legem requiri.*
8 *Proponitur, & probatur argumentis non esse necessariam acceptationem populi.*
9 *Si de facto lex vsu recepta non est, cessat eius obligatio.*
10 *Explicatur quid necessarium sit ad non vsum inducendum.*
11 *Dum lex vsu, vel desuetudine abrogata non est, obligat.*
12 *Si maior pars populi restitit legi, & princeps permittit, reliqui à lege excusantur.*
13 *Satisfit argum. num. 7. adductis.*
14 *Facta supplicatione, vel appellatione ad principem pro legis reuocatione lex durat.*
15 *Si taceat princeps audita petitione, censetur legem reuocare.*

1 VT à clarioribus incipiamus. Primò certum est posse Pontificem obligare fideles ad obseruantiam legis à se latæ, quamuis populus contradicat, sic Castro *lib. 1. de lege pœn. cap. 1.* Suarez 4. *de legibus, cap. 16. n. 2.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 4. n. 28. & 29.* & Vasquez 1. 2. *disp. 156. cap. 5.* Salas *disp. 13. de leg. sect. 1.* & alij aduersus Nauarr. *cap. 23. num. 41.* & Valent. *disput. 7. quæst. 3. punct. 5. quæstione 4.* existimantes non posse, quia non esset lex iusta, & in commune bonum condita, quia esset occasio perturbationis. Sed ratio nostræ conclusionis est, quia Pontifex non à populo, sed à Christo Domino potestatem accepit ligandi, atque soluendi, in cuius potestatis concessione non apposuit Christus Dominus conditionem de populi acceptatione, sed absolutè dixit *Pasce oues meas. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo,* &c. Ergo poterit populum obligare independenter ab eius acceptatione, quoties id sibi conueniens visum fuerit. Alias potestas data Pontifici inefficax esset, si populum Christianum ad legum obseruantiam cogere non posset, nisi ipsomet populo consentiente: hoc enim esset Pontificem non habere potestatem absolutam in populum Christianum, siquidem non potest suis legibus illum cogere, cùm vellet, si necessarium est, vt populus velit se alligari. Neque obinde dicenda est lex iniusta, & occasio perturbationis, quia iniquè ex talis potestatis vsu perturbarentur subditi.

Secundò; Episcopi legati, aliique inferiores Prælati legem ferentes possunt ad illius obseruantiam subditos obligare quamvis ipsi contradicant, sic Suarez, & Castro super relati. Ratio ferè est eadem, quia tota potestas Ecclesiastica à Christo in eius vicarium dimanauit, & ex illo ad omnes Prælatos inferiores. Sed potestas, quam habet Christi Vicarius in legibus ferendis, est independens à populo. Ergo sic intelligendus est Prælatis inferioribus communicasse.

2 Difficultas est, an quoties Pontifex, vel alij Prælati leges ferunt, expectari possit, seu de facto expectetur consensus populi, & illius acceptatio, vt vim, & obligationem sortiantur. Affirmat glossa *cap. 1. de treuga, & pace, verbo frangere.* Couarr. *lib. 1. variarum, cap. 16. à n. 6* Nauarr. *cap. 23. n. 41.* & *consil. 1. de constitut. quæst. 5.* Maior *in 4. distinct. 15. quæst. 4 in argum. contra secundam conclusionem.* Diedo *lib. 1. de libertate Christiana, cap 9. docum. 2.* Henriquez *tract. de Synodi potest. 3. part. art. 2. n. 62.* Armilla *verbo lex, n. 11.* Angelus *n. 4. in fine,* & videtur tenere Azor *tom. 1. institut. lib. 5. cap. 4. q. 1. & seqq.* Salas *de legibus, disp. 13. sect. 1. & 5.* Reginald. *lib. 13. n. 160.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. 4. n. 27.* Fundantur primò in illo dicto Gratiani communiter recepto §. *leges cap. 3. distinct. 4. Leges constituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus vtentium approbantur.* Ergo sine moribus vtentium lex firmitatem non habet. Secundò, quia præsumitur Pontificem legem condere subintellecta conditione, si populo placuerit, quia hoc ad suaue regimen Ecclesiæ videtur pertinere. Tertiò multæ sunt constitutiones Pontificiæ deobligantes, eo quòd nunquam fuerint receptæ, imò à principio non videntur habuisse obligationem, eo solùm, quòd à populo non recipiebantur. Ergo.

3 Nihilominus dicendum est primò, si tempus instat obseruandæ legis iustæ à Pontifice, vel Episcopo latæ, nemini licitum esse, illam violare, sub prætextu, quòd populus adhuc non consenserit, hanc expressè docet Corduba *in qq. lib. 4. q. 7.* Suarez *lib. 4. cap. 16. num. 4. & 8.* & tenent omnes illi, qui dicunt receptionem populi ad legis obligationem necessariam non esse, neque legem tollere, nisi in vi consuetudinis, quos in puncto sequenti referemus. Probo conclusionem. Nullibi habetur hanc populi approbationem ad legis naturam requiri, neque enim requiri potest ex potestate in populo residente, quia potestas Pontificis à Populo non dependet, vt dictum est: neque etiam requiri potest ex concessione ipsius Pontificis, nullibi enim talis concessio reperitur. Ergo lex canonica independenter à populi acceptatione constituitur. Ergo vim habet obligandi. Deinde ipsa acceptatio populi ad legem requisita, vel est obseruantia ipsius legis, vel est quædam illius approbatio. Nullum ex his ad legem constituendam requiri potest. Non primum, quia obseruantia legis legem supponit. Ergo non constituit. Non secundum, quia alias populus esset conlegislator cum Pontifice, si eius iuridica approbatio requisita est ad legem. Præterea hæc approbatio vel debet esse à populo in communitate constituto, vel ab ipso diuiso: à populo autem in communitate constituto, rarò, vel nunquam fit approbatio, vel reprobatio legis canonicæ. Ergo hæc requisita non est à populo diuisim sumpto; nulla alia approbatio, vel reprobatio legis, præter eius obseruationem, vel transgressionem inuenitur. Ergo. Adde. Ponamus latam esse aliquam legem à Pontifice, & instare tempus illius obseruationis, in quo tempore neque est à populo reprobata, neque acceptata: si de facto non obseruas, peccas, quia in tantum excusari poteras ab obseruatione legis, in quantum populus sciens legem, illam non acceptauit; cuius acceptatio cum non sit per aliquod iudicium commune, rarò cognosci potest.

4 Limitanda tamen est hæc doctrina in legibus, quæ difficilis sunt obseruationis, vel quæ aduersantur consuetudini receptæ: in his enim ex benigna interpretatione legislatoris credimus quemlibet excusari ab obseruatione legis, quousque Princeps informetur de difficultate, vel recepta consuetudine, quia prudenter præsumere potest præcessisse legem ex ignorantia difficultatis, quæ in illius obseruatione inuenitur, vel ex ignorantia consuetudinis in contrarium receptæ: & ita tradit Suar. *lib. 4. c. 16. n. 4. fine, & n. 7. & 8.* & sequens de legibus ciuilibus, *lib. 3. c. 19. n. 12.* id affirmat fauétque *c. certificati, de sepultur, & c. 1. de constitut. in 6.*

Sed inquires, quando probabiliter præsumete poteris legem esse difficilem, & grauem, vt meritò excusari posses ab illius obseruatione, quousque Pontifex de difficultate informetur? Respondeo non ex tuo cerebro tantum hoc esse metiendum, sed ex consilio prudentum, vel timoratorum facto; si enim videas plures tractare de interponenda supplicatione vel appellatione legis, argumentum est difficultatem non leuem habere, quam Pontifex creditur ignorasse.

5 Dicendum secundò est, si de facto lex canonica à maiori parte populi non acceptetur, hoc est, non obseruetur, & hæc non obseruatio legis duret tempore requisito ad præscriptam desuetudinem seu non vsum; tunc poterunt aduersus legem procedere subditi absque culpa; quia desuetudo vim habet abrogandi legem, seu impediendi eius obligationem, vt tenet communis sententia *in cap. vlt. de consuetud. lib. 6.* & tradit Azor *tom. 1. institut. lib. 5. cap. 4. q. 1.* Suar. *lib. 4. c. 16. à n. 9.* Quod autem tempus, & quæ conditiones ad hanc præscriptionem requirantur in §. sequenti dicemus, quia communes sunt legi tam ciuili, quàm canonicæ.

Quòd si roges, quid nomine communitatis intelligatur? Respondet optimè Bonac. *disp. 1. de legibus, q. 1. punct. 4. n. 33.* non solùm intelligi totam communitatem, cui lex dirigitur, sed etiam intelligi communitatem particulatem, quæ per se capax legis esse potest. Quocirca si Rex aut Pontifex legem ferat pro tota Ecclesia, aut regno, & aliqua ciuitas, seu maior pars illius, vel ex ignorantia, vel ex scientia legis, legem non obseruet, reliqui illius ciuitatis excusantur à culpa, quia in illa ciuitate lex recepta non est, etsi in omnibus aliis partibus lex obliget, quia recepta fuit, sic Nauarr, *consil. 1. de constitut. q. 5. & seqq.* Salas *de legib, disp. 13. sect. 2. n. 10. & 11.* Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 5. c. 4. q. 3.* Bonac. *supra.*

6 Argumenta pro priori sententia non vrgent.

Ad primum dico, leges ex vsu, & moribus subditorum firmari, seu stabiliri, in obligatione, quam habent, non tamen ab vsu obligationem accipere. Vel, vt dixit Turrecremata *in illo §. leges, distinct. 4.* cum Hugone, & Archidiacono, leges moribus firmantur de facto non de iure. Quapropter in suptadicto §. *leges,* dicit Gratianus; sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus vtentium ipsæ leges confirmantur: sed mores contrarij legi abrogant legem latam. Ergo mores conformes legem latam, & obligantem confirmant, seu stabiliunt.

Ad secundum negamus ad suaue, & rectum regimen Ecclesiæ pertinere, vt in omni lege ferenda Pontifex subintelligat illam conditionem, si populo placuerit; derogaret enim suæ authoritati, & occasionem tribueret suspicandi dependentiam habere à populo in sua potestate: sufficit, si hæc conditio subintelligatur in lege difficilis obseruationis, & quæ consuetudini

tudini receptæ opponitur : quam difficultatem, & consuetudinem præsumitur probabiliter Pontifex ignorare, cùm legem tulit. Ex quo patet ad tertium, fateor, inquam, aliquas esse constitutiones pontificias deobligantes: eo quòd non fuerint vaquam receptæ. An verò primò transgressores culpæ rei fuerint, decidendum est iuxta dicta : si probabiliter præsumpserunt ignorasse Pontificem difficultatem legis, vel consuetudinem in contrarium ; quam si sciret, non fore latarum legem, à culpa excusantur : secus verò si hanc probabilem præsumptionem non habuerunt.

7 Maior difficultas est, an in lege ciuili necessaria sit ad eius constitutionem acceptatio populi, quia legislator sæcularis quicumque sit à populo mediatè, vel immediatè accepit potestatem leges ferendi. §. *sed & quod, Instit. de natur. gent. & ciuili.* Ergo credendum est illam authoritatem accepisse dependenter ab ipso populo, quia hoc videtur populo conuenientius, siquidem posita hac dependentia, longè erit populus ab iniuria, & grauamine recipiendo à legislatore. Secundò legislator legem ferre non potest, quæ in bonum commune subditorum non cadat ; sed cùm maior pars subditorum legi resistit, non cedit lex bono communi ipsorum ; ideo enim tali legi repugnant, quia intelligunt sibi disconuenire. Ergo iudicium totius populi, vel maioris partis præualere debet iudicio legislatoris de conuenientia. Et confirmo. Negari non potest tantorum iudicium de disconuenientia legis, & illorum contradictionem, reddere probabile, imò moraliter certum legem illam disconuenire. Sed quando certum est, legem esse populo disconuenientem, non potest legislator illam ferre, etsi de facto ferat, quia de iure non fert, non inducit obligationem. Ergo similiter cùm probabile, vel moraliter certum, est, legem disconuenire, erit probabile, vel moraliter certum legem non obligare. Tertiò, si legislator sub expressa hac conditione *si populus acceptauerit*, ferat legem ; nemini est dubium ante acceptationem legem non obligare : at hic modus ferendi aptior est populo, cuius bonum ipse tenetur respicere in lege ferenda : siquidem populus melius cognoscet, quid sibi vtile, vel inutile sit, quàm legislator. Ergo credendum est sub hac ferre conditione. Quartò posita, & promulgata lege sæpè populus contradicit, & ab illa appellat, vel supplicat. Ergo durante supplicatione, vel appellatione, licebit illam non obseruare. Ergo signum est, legem non obligare ante acceptationem. Quinò consuetudo populi efficaciam habet abrogandi legem. Ergo à fortiori habebit efficaciam impediendi eius obligationem. Sexto decidi videtur *in l. de quibus, ff. de legibus*, vbi dicitur, *cùm ipsa leges nullas alias ex causa ius teneant, quàm quod iudicio populi receptæ sunt.* & infrà *illud receptum est, quòd leges non solùm suffragio legislatoris sed etiam tacito consensu hominum per desuetudinem abrogentur.*

Propter hæc communis est sententia, acceptationem populi ad obligationem legis necessariam esse. Abbas, Felin. Hostiens. Innocent. Ioan. Andreas *c. 1. de treuga, & pace.* Couarr. *lib. 1. var. cap. 16. n. 6.* Nauarr. *cap. 23. n. 40. & consil. 1. de constit. quæst. 5. & 6.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 4. quæst. 1. & quæst. 5. in fine* Driedo *lib. 1. de libertate Christiana c. 9. docum. 2.* & alij, quos refert Suarez *lib. 3. de legib. cap. 19. in princ.* & Azor. *suprà*, Bonac. *disput. 1. quæst. 1. punct. 4. num. 27.* Salas *de legib. disp. 13. sect. 1. & 5.*

8 Nihilominus secunda sententia affirmat non esse necessariam ad legis obligationem acceptionem populi, sed posse Principem, cui commissa est potestas regendi populum, legem ferre obligantem subditos ad illius obseruationem tenet hanc sententiam Turrecremata *in § ideo, dist. 4.* Cardin Zibarella *in præmio Clem. verbo vniuersitati q. 2.* Gregor. Lopez *leg. 16. tit. 1. p. 1. n. 4.* Castro *lib. 1. de leg. pœnali. c. 1.* Ioan. Medina *C. de resti. q. 36. ad quintum.* & de potestate tenet Salas & Bonac. *suprà*, & Vasq. *1. 2. disp. 156 c. 5.* Suarez *lib. 3. de legib. c. 19. & lib. 4. c. 16.* & alij. Mouentur primò, quia vel princeps potest populum adstringere ad acceptandam legem à se latam, vel non ? Si non potest, diminuta est eius potestas, & inefficax ad regendum populum ; si potest populum adstringere, iam acceptatio populi necessaria non est. Ergo. Secundò, quia Rex, Imperator & quilibet alius legislator supremus, punit transgressores suæ legis, neque admittit excusationem quòd populus nondum acceptauerit, quia hanc acceptationem populi intendit legislator stabilire. Ergo signum est acceptationem populi ad legis essentiam necessariam non esse.

9 Vt ergo cum distinctione procedamus. Primò affirmandum est, cessare legis obligationem, si de facto non sit vsu recepta, ita communis sententia : neque secunda contradicit, vt notauit Suar. *lib. 4. cap. 16. num. 9.* Difficultas tamen est, quando censeatur lex non esse vsu recepta : non enim cùm proponitur populo obseruanda, neque instat tempus obseruationis, potest dici tunc non recepta, quia actus simpliciter negatiuus non inducit non vsum, vel desuetudinem : vt cum omnibus Doctoribus tradit Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 4. q. 7.* Salas *disput. 13. sect. 2. num. 11.* Nauarr. *de constit. consil. 1. quæst. 6. num. 25.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 4. num. 48.* Man. Rodrig. *reg. qq. tom. 1. q. 6. artic. 12.* Dicitur ergo lex non esse vsu recepta, quando instat tempus obseruandi illam, & de facto non obseruatur : illa ergò non obseruatio, seu transgressio dicitur legis non receptio, quia in vsu, & obseruatione lex non recipitur. Hæc autem non obseruatio si completa, & perfecta sit, efficax est ad legis obligationem impediendam : nam si consuetudo legis contraria tollere legem receptam potest. *cap. vlt. de consuetudine.* non minus desuetudo, seu non vsus legis, efficax erit impediendi obligationem legis non receptæ.

10 Sed inquires, quæ requirantur ad hunc non vsum inducendum ? Primò requiritur, vt hic non vsus introductus sit à tota communitate, vel saltem à maiore illius parte, quia consensus maioris partis, est consensus communitatis. *l. quod maior ff. ad municipalem*, & tradit cum Panormit. Antonio, & aliis Suar. *lib. 4. c. 16. n. 9.* Azor. *tom. 1. lib. 5. c. 4. q. 3.* Secundò requiritur ab aliquibus consensus saltem tacitus legislatoris, quo censeatur in desuetudinem consentire : hic autem consensus tacitus tunc habetur, cùm lex non obseruatur sciente legislatore, & non puniente transgressionem : ita Syluest. *verbo lex. q. 6. v. vi. 4.* Probabilius multo est, imò certum ex ignorantia Principis posse desuetudinem, seu non vsum introduci, qui sufficiens sit legis obligationem impedire : ita relato Felino *in cap. 1. de treuga, & pace, n. 13. vers. considera secundò.* & Dominico *cap. in istis §. leges dist. 4.* Nauarr. *consil. 1. de constit. q. 5. n. 33.* docet Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 4.* supponit Suar. *lib. 3. c. 19. num. 10. in fine, & præcipuè lib. 4. c. 17 n. 10.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 4. num. 35. & præcipuè num. 45.* Ratio est manifesta : si enim consuetudo etiam ignorante Principe abrogare eius legem potest, vt dicemus loquentes de consuetudine ; à fortiori desuetudo eius efficaciam poterit impedire. Adde cum Azor, & Nauarr. *suprà* legislatorem habere hanc voluntatem, vt eius leges obligationem retineant, dum non est desuetudo, siue non vsus contrarius, sicuti habet voluntatem, vt eius leges obligent, dum in contrarium non est præscripta consuetudo. Tertiò requiritur, vt pro aliquo tempore duret hic non vsus, seu desuetudo, quia, debet contra legem præscribere. Quod autem tempus requiratur, variant Doctores : alij tempus 40. annorum exposulant, præcipuè vt aduersus legem canonicam præscribatur : alij decennium : alij nullum assignant tempus determinatum, sed prudentis arbitrio iudicandum esse. Dicendum ergo est decennium sufficere, siue vsus, & desuetudo procedat ignorante Principe, siue sciente. Decennium reputatur in iure longum tempus, ex *glossa recepta in c. vlt. de consuetud. in 6.* Sed consuetudo longi temporis sufficit ad tollendam legem receptam. Ergo à fortiori ad impediendam obligationem legis non receptæ requiri debet : & ita docet aliis relatis Couarr. *lib. 2. var. c. 16. n. 6.* Azor. *tom. 1 instit. lib. 5. cap. 4. q. 4.* Suar. *lib. 4. de legib. c. 16. n. 12.* Adde sciente Principe eius legem non obseruari à maiori parte populi, & ex alia parte non puniente transgressores, cùm possit, censetur tacitè in eius abrogationem consentire : neque necessarium est tunc decennium, sed breuissimo tempore, vno, vel altero actu tolerato, lex cessabit : ita aliis relatis docet Suarez *lib. 4. de legib. c. 16. n. 11.* Nauarr. *consil. de constit. q. 5. n. 24.* Azor. *tom. 1. lib. 5. c. 4. quæst. 5.* Quod si Princeps desuetudinem ignoret, etsi Azor. *q. 4. 5. & 6.* dicat decennium necessariò requiri, nec minus sufficere : at probabilius existimo cum Suarez *c. 16. n. 12.* minus tempus sufficere, præcipuè in lege ciuili, quia decennium sufficit ad abrogandam legem vsu receptam. Ergo minus debet requiri ad impediendam eius obligationem.

11 Dico secundò. Dum lex desuetudine, vel non vsu abrogata non est, obligat subditos ad sui obseruationem, quia non habent, vnde excusentur ; excusari enim poterant, vel quia legislator non intendit eos obligare, quod non est credendum, cùm potius intendat legem suam stabilire : vel quia vsus, & desuetudo est in contrarium ; sed hic vsus, & desuetudo non excusat, quousque decurrat tempus præscriptionis. Ergo. Ita Suarez *lib. 4. c. 16. n. 9.* Quocirca mihi non probatur quod dicit Azor. *suprà quæst. 5.* ex Nauarr. *consil. 1. de const. q. 5. n. 24.* primos transgressores non peccare, si transgressionem sciat legislator, & non puniat : quia ad hoc, vt sciat transgressionem legislator, supponitur transgressionem esse. Ergo ex scientia subsequente honestari transgressio non potest.

12 Aduertendum tamen est, regulariter loquendo, si maior pars communitatis legi resistat, idque sciat Princeps, neque puniat, excusari reliquos ab obseruatione legis, etiamsi non præterierit tempus sufficiens ad desuetudinem præscribendam, quia tunc adest in minori parte populi probabilis opinio de voluntate Principis nolentis obligare. Deinde, quia talis obseruatio non cedit in bonum communitatis, cùm non obseruet maior pars communitatis, sed minor. & ita tenet Nauarr. & Azor. *suprà* & consentit ex parte Suarez *illo c. 16. n. 9. & 12. & lib. 3. c. 19. fine n. 13.* Quæ autem censenda sit maior pars communitatis, iam suprà diximus. Secundò aduertendum est, si lex nimis dura, & grauis sit, vel consuetudini contraria, poterunt tunc excusari omittentes eius obseruationem : quia probabiliter præsumere debent, vel ignorare legislatorem difficultatem, vel apposuisse legem non cum intentione obligandi ad eius obseruantiam, sed potiùs cum intentione experiendi, quod circa illam sensetint, constat ex dictis in puncto antecedenti.

13 Restat

13 Restat satisfacere argumentis n.7 adductis.

Ad primum concedo legislatorem à populo potestatem accepisse: sed nego accepisse cum illa limitatione: populus enim iudicauit conuenientius sibi esse omnem potestatem regendi, in vnum caput transferre, nec sibi partem reseruare: quia sic magis subditus erit & magis cum suo capite vnitus. Aliàs si populi acceptatio, & consensus ad legem requireretur, populus se regeret, non Rex regeret adæquatè populum.

Ad secundum sæpè communitatem resistere legi, non quia iudicet sibi disconuenientem esse, sed quia sentit subiectionem & grauamen impositum. At si legi resistat, quia iudicat sibi esse disconuenientem, vel quia iniusta, vel quia nimis grauis, tunc iam diximus probabile esse excusari ab illius obseruatione, & per hæc patet ad confirmationem.

Ad tertium negamus illum modum ferendi legem esse aptiorem, quia derogat potestati legislatoris, quæ cedit in bonum communitatis. Adde: ex illo modo ferendi legem plures sequerentur dissensiones, quia non facilè populus vnitur, vt exploretur eius consensus, præcipuè cùm per non obseruantiam legis debet introduci.

In quarto argumento petitur, qua ratione possit populus à lege appellare, vel supplicare? Dicendum ergo est, à lege lata ab inferiore legislatore appellari posse ad superiorem: non quia sit iniusta, suppono enim iustam, & validam esse legem, sed quia onerosa sit; hæc enim ratio sufficit ad interponendam appellationem, quia est causa rationabilis: à lege autem supremi Principis appellari nullo modo potest; quia appellatio debet esse ab inferiore ad superiorem, quia habet effectum deuolutiuum, & suspensiuum: ac poterit supplicari à lege, hoc est, rogare legislatorem, vt legem tollat; in hoc enim nullum est inconueniens: & sic de facto vsus obtinuit, præcipuè in legibus Pontificiis, quæ quia feruntur pro toto orbe, & sæpè alicui prouinciæ, & regno disconuenientes sunt, neque talem disconuenientiam Pontifex agnouit, merito interponitur supplicatio. Sic Castro *lib.1. de leg. pœnal. c.1.* Panorm. & Felin. *in c.1. de treuga, & pace.* Suar. *lib.4. de legib. c.16. à n.6.*

Ad quintum admittimus consuetudinem, & desuetudinem habere vim abrogandi legem, & impediendi eius efficaciam, si præscripta sit.

Ad vltimum desumptum ex *l. de quibus*, dico legibus non alia ratione nos firmiter teneri, nisi quia vsu receptæ sunt: absolutè autem ad earum obseruationem ex sola voluntate legislatoris tenemur.

14 Sed inquires primò, an facta supplicatione, vel appellatione ad Principem pro lege lata reuocanda, liceat subditis interim aduersùs eam procedere, ac si lex lata non esset?

Respondet Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 16. num. 8.* durante supplicatione nihil faciendum esse contra legem: quod si id fieri non potest sine scandalo; vel graui rerum mutatione, ex benigna interpretatione Principis iudicandum est cessare legis obligationem. Et hic modus dicendi mihi probabilior apparet, quia supponimus legem tunc obligare ac proinde subditos excusari non posse, nisi ex epikeia, quia credunt legislatorem illum casum non comprehendere. Verùm Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 4. numer. 41.* Salonius *de contractib. tom. 2. de censibus, art. 3. disput. 4. conclus. vlt.* Salas *dispu. 18. sect. 4. numer. 21.* Castro *lib. 1. de leg. pœn. c. 1.* Manuel Rodriquez *tom. 4. qq. regul. quæst. 6. art. 7.* non ita strictè loquuntur: affirmant namque, quoties populo est iusta, & rationabilis causa supplicandi pro legis reuocatione, interim posse agere, ac si lex posita non esset, quia sic videtur vsu receptum, & quia hoc est conueniens suaui Ecclesiæ, & reipublicæ gubernationi, ne scilicet subditi pro tunc legis onere premantur, donec legislator mentem suam magis explicuerit. Fateor hoc esse probabile, sed quod diximus probabilius, quia non est sufficiens ratio præsumendi legislatorem nolle obligare subditos, quando subditi habent rationabilem causam supplicandi pro reuocatione legis: stare enim optimè potest adesse causam sufficientem, vt petatur reuocatio, & adesse efficaciorem, vt non concedatur, quare certa legis obligatio ex dubia causa cessare non videtur.

15 Inquires secundò, an si Princeps audiat petitionem, & supplicationem communitatis pro reuocanda lege, & taceat, censeatur legem reuocare.

Probabilius existimo reuocare, quia tenebatur legi insistere, & subditos ad illius obseruationem vrgere, si animum habebat obligandi: cùm igitur nihil horum faciat, censetur petitioni illorum annuere & ita docet Bonacina *disp. 2. de legibus. q. 1. punct. 4. n. 43.* Salas *disp. 18. sect 4. n. 21.* Limitant tamen, nisi ex coniecturis colligeretur clarè, taciturnitatem Principis non ad reuocandam legem dirigi: sed potiùs ad illam firmandam, eo quod suaui, & benigno modo intendit subditos ad sui obseruationem retrahere.

PVNCTVM XIV.

Vtrùm lex ciuilis, & Ecclesiastica inducat obligationem in conscientia, & sub peccato.

1 *Quæ probent non posse obligare in conscientia, & sub peccato.*
2 *Certa est sententia obligare sub peccato.*
3 *Satisfit argum. n. 1. adductis.*
4 *Ad omnem legem ciuilem, & canonicam hæc obligatio extenditur.*
5 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
6 *Fit supradictis obiectionibus satis.*
7 *Sed quid dicendum de lege iniusta, explicatur, quotuplex esse potest iniusta.*
8 *Si est iniusta ex parte rei præceptæ nullam inducit obligationem, quia non est lex.*
9 *Idem iuris est de legibus latis à carente potestate.*
10 *Quid dicendum de tyranni legibus.*
11 *Examinatur, an peccet tyrannus condens legem, & ferens sententiam.*
12 *Cessat obligatio legis, si ex parte subditorum sit iniusta; & lex fundata in præsumptione non obligat.*
13 *Secus dicendum, si non in præsumptione facti, & delicti, sed in periculo illius fundetur, quia tunc obligat.*
14 *Quid dicendum de lege inæqualiter subditos grauante.*

1 DE lege diuina, & naturali nullus dubitat. De lege humana tam Ecclesiastica quam ciuili ausus est Gerson. *3. part. tract. de vita spirituali, lect. 4. alphab. 62.* affirmare non obligare ex se, & in foro conscientiæ, sed quatenus solum declarat legem diuinam. Idem sentit Almain. *de lege ciuili, lib. de potest. Ecclesiæ. c. 12.*

Moueri possunt primò ex illo Pauli ad Timoth. 1. *Iusto non est lex posita.* Ergo his qui iustitiam per Baptismum adepti sunt, lex imponi non potest in conscientia obligans. Similis locus est ille ad Galat. 5. *Si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Ergo lege actari non possunt, qui spiritu ducuntur. Secundò omne peccatum definiuit Augustinus esse dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Ergo non contra legem hominum. Tertiò propter peccatum mortale est pœna inferni constituta; sed homo non potest talem pœnam imponere. Ergo non potest sub illa pœna obligare. Ergo non potest obligare sub peccato. Quartò lex humana præcipuè ciuilis solum respicit bonum commune politicum reipublicæ: sed ad hunc finem non videtur necessaria obligatio conscientiæ, quæ est interior, & bonum cuiusque proprium. Ergo. Quintò homo non potest cognoscere ea quæ in conscientia alterius geruntur, cùm scilicet ex perfecta scientia, & ex perfecta libertate procedat, quia solùm videt ea, quæ patent: Deus autem intuetur cor. Ergo non poterit illum in conscientiæ obligare.

2 Nihilominus certa sententia est tam legem Ecclesiasticam, quam ciuilem habere vim, & efficaciam obligandi subditos in conscientia: ita vt transgressores illarum peccent mortaliter: sic omnes expositores cum D. Thom. 1. 2. *quæst. 96. artic. 4.* Castro *lib. 3. de leg. pœn. cap. 4. & 5.* Nauarr. *summ. cap. 23. num. 54.* Suarez *lib. 3. cap. 21. num. 6 & lib. 4. c. 17.* Avor. *tom. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 1. 2. & 3.* Salas *disp. 10. de legib. sect. 1. n. 6.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 7. numer. 1.* Vasquez 1. 2. *disputat. 158. cap. 2. & 4.* Sayrus *lib. 3. cap. 4. & 7.* Valent. *tom. 2. disp 7. q. 5. p. 6.* Reginald. *summ. lib. 13. num. 174.* Molina alios referens de Hispanorum primogenitis *lib. 2. cap. 1. num. 7. fol. mihi 202* & alibi plures ab eisdem relati: & videtur conclusio definita à Paulo ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:* & taliter subdita est, vt si potestati resistat, Dei ordinationi resistit: sed qui Dei ordinationi resistit, peccat, & sibi damnationem acquirit, vt ipsemet Paulus dicit. Ergo qui resistit potestati, peccat, & damnationem acquirit. Item qui non audit Ecclesiam, reputatur vt ethnicus, & publicanus. *Matth. 18.* Ergo committit peccatum.

Ratio autem præcipua est, quia quicunque legislator humanus, etsi à republica accepit potestatem regendi ipsam, à Deo illam immediatè accepit, posita electione reipublicæ, iuxta illud Prouerb. 8. *Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt,* & Sap. 6 *Audite Reges: quoniam data est à Domino potestas vobis.* Ergo cùm imperant, nomine Dei imperant. Ergo contemnentes eorum mandata, Dei mandata spernunt iuxta illud Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit & qui vos spernit, me spernit.* Quocirca eo ipso, quòd legislator humanus legem imponit, Deus obligat illam seruare, & pœnam æternam transgressoribus constituit, quia nomine ipsius, & per potestatem ab ipso Deo acceptam legem imponi. Dices, ergo transgressor legis humanæ non est reus culpæ, quatenus legem humanam violat, sed quatenus violat legem diuinam ibi inclusam. Neganda est consequentia, quia lex Dei de seruanda lege humana, non adesset, ni

nisi humana poneretur. Quapropter intelligi non potest peccare contra hanc legem diuinam, nisi humanam violando, ac proinde vtramque legem inseparabiliter violat. Adde, posse legislatorem obligare suis legibus in conscientia, est maximè necessarium gubernationi reipublicæ, & bonis moribus subditorum, qui si hanc obligationem in conscientia habere non possunt, sed solum timore pœnæ debent duci ad legem seruandam, nullam legem perfectè seruarent, solùm enim obseruationi illius attenderent, quando viderent esse imponendam. Quod esset aperire viam hypocrisi, & simulationi.

3 Ex his facile est respondere argumentis, pro sententia Gerson.

Ad locum Pauli, *Iusto non est lex posita*; respondeo primò cum D. Th. in illum locum, non esse impositam legem, tanquam onus; quia illa non grauantur: habitus enim illorum interior ad seruandam legem inclinat; ideóque ipsi sibi sunt lex. Secundò respondeo non esse impositam iusto legem pro ipso iusto, sed pro iniustis: quasi diceret Paulus: Si omnes essent iusti, nulla necessitas esset imponendi legem, quia ipsi sibi essent lex. Imponitur lex ad coërcendos malos: at semel posita omnes tam iustos, quàm iniustos alligat. Tertiò, iusto non est posita lex; vt sub illa tanquam sub pædagogo contineatur, siquidem spiritu charitatis in bonum dirigitur, & à malo arcetur. Eodem ferè modo respondere possumus ad locum illum, *Si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Id est, non estis sub lege, tanquam sub onere: neque legis pœna vos vrget, aut premit; cùm spiritu charitatis ducamini. Hieronymus verò explicat: Si spiritu ducimini, hoc est si spiritu Christi induti estis, non estis sub lege antiqua, sed liberi estis à iugo legalium cæremoniarum. D. Th. dicit: Si spiritu ducimini, non estis sub lege, id est, non estis contrarij legi.

Ad secundum admitto omne peccatum esse contra legem Dei, sed non inde infertur non esse contra legem hominum, cum illa quæ sunt contra humanam legem, necessariò sunt contra legem diuinam.

Ad tertium concedo non posse hominem sub pœna inferni directè obligare, vt seruentur eius mandata, potest autem obligare indirectè, quatenus cum eius obligatione coniuncta est obligatio legis æternæ de seruandis mandatis humanis sub pœna inferni: quod appositè exemplo explicat Suar. *illo c. 21. n. 13.* potest enim Princeps aliquam pœnam sibi propriam, & reseruatam suæ iurisdictioni assignare transgredientibus leges suorum gubernatorum, tunc enim gubernatores obligare non possent directè ad seruandas suas leges, sub pœna illa à Principe assignata, quia illam imponere non possunt: at obligant indirectè, siquidem ex eorum obligatione, sequitur obligatio, quam Princeps imponit, & pœna, quam transgressoribus impositurus est.

Ad quartum nego, necessariam non esse hanc obligationem in conscientia ad bonum commune, cùm in bonitate morali, bonum commune politicum fundari debeat.

Ad quintum neganda est consequentia; benè enim potest homo hominem obligare in conscientia ad actus externos, etiamsi ea, quæ in conscientia geruntur, non agnoscat, quia non obligat per se ad ea, quæ in conscientia fiunt, sed ad ea, quæ exterius procedunt.

4 Sed inquires, an hæc obligatio ad omnem legem extendenda sit?

Respondeo ex recepta omnium Theologorum, & Iuristarum sententia, cum D. Th. 1-2. *q. 92. art. 2. ad 1. & q. 93. art. 2. & in c. omnis. dist. 3. & in l. legis virtus, ff. de legib.* nullam legem esse posse, quæ vim obligandi non habeat: nam si lex est vera, iusta, & rationabilis, à superiore procedit, quatenus superior est, & quatenus potestatem habet, & cum intentione obligandi. Ergo de facto obligat. Neque ergo intelligi præceptum impositum esse subditis, & subditi obligati non esse parere; quia vt superiori puncto diximus, ex lege diuina, & naturali talibus præceptis obediendum est.

5 Verùm vt hæc doctrina clariùs innotescat, placet aliqua aduersus illam proponere. Et quidem plures in ire videntur esse leges, nullam obligationem inducentes. Primò lex est iure gentium statuta, homines in bello captos reducere in seruitutem; bella mouere aduersùs occupantes terras nostras: quæ tamen neminem videntur obligare; nemo enim cogitur captiuos in seruitutem redigere, neque bella, aduersùs occupantes iniustè eius bona, mouere. Secundò plures sunt leges permittentes aliqua mala in republica vt maiora vitentur, vt constat ex *cap. omnis, dist. 3.* iuncta glossa. Aliæ enim leges bona permittunt, non tamen obligant, permittuntur enim secundæ nuptiæ: nemo tamen ad illas obligatur. Tertiò priuilegium est lex priuata *cap. priuilegium dist. 3.* & tamen non adstringit priuilegiatum ad eius vsum, si quidem potest ei renuntiare: *cap. cum ad monasterium, de regularib.* Quartò leges pœnales verè leges sunt, & tamen non obligantur subditi ex illis, ad summum enim obligantur ad sustinendas pœnas, si imponuntur. Quintò constitutiones plurium religionum, leges sunt, & tamen ad nullam culpam obligant, imo, neque etiam videntur obligare posse ad sustinendam pœnam: nam pœna nunquam potest imponi, nisi pro culpa. Sextò consilium inter leges enumeratur, ex *l. legis virtus. ff. de legibus,* & tradunt ibi communiter Doctores, & tamen consilium non obligat. Septimò lex fundata in præsumptione, vera lex est, & tamen non obligat in conscientia, vt est communis Doctorum sententia. Octauò obligatio legis à legislatore pendet. Ergo potest ipse pro voluntate sua limitare obligationem. Ergo poterit omnino tollere, & solùm ad subiectionem pœnæ obligare. Ergo non est de ratione cuiuslibet legis hanc obligationem inducere. Vltimò sanctiores plurium religionum ad nullam culpam obligant, & tamen leges sunt. Ergo.

6 Facilis est horum solutio.

Ad primum dico, posse homines in bello iusto captos redigi in seruitutem, legem propriè non esse, sed facultatem vtilem concessam bellanti iustè; ideóque huic facultati renuntiare optimè potest. At quia ad huiusmodi facultatem iure ipso sequitur obligatio in omnibus aliis, ne sic vincentem, & captorem in seruitutem victos redigentem perturbent, ideo respectu illorum lex propriè est, & dici potest.

Ad secundum & tertium eodem modo respondetur, permissionem, & priuilegium quatenus particulari personæ concessum, seu quatenus permissio, & priuilegium est; non esse propriè legem: at esse legem, quod ex illis proximè & immediatè consequitur, consequitur enim in omnibus subditis illius, qui permissionem, vel priuilegium concessit, obligatio non perturbandi vtentem permissione, vel priuilegio.

Ad quartum & quintum concedo, leges purè pœnales esse veras leges, etiamsi non obligent in conscientia ad actum immediatum, ratione cuius pœna imponitur; sufficit enim, si ex illis obligentur iudices ad pœnas imponendas, vel subditi ad soluendas pœnas suppositis legis transgressione, vel ad sustinendas pœnas casu, quo imponantur à iudicibus; hoc enim vltimum ad minus est necessarium; quia aliàs non poterit superior efficaciter subditum punire, si subditus obligatione careat sustinendi pœnam, seu non resistendi: cùm verò dicitur non posse esse obligationem sustinendi pœnam, nisi præcedat culpa; respondeo, nisi præcedat culpa quoad Deum, nego? sufficit, si præcedat culpa, quoad homines, & in foro illorum.

Ad sextum consilium latè dici legem, non propriè, habet enim cum lege quandam similitudinem, quia dirigit, & docet, quod faciendum sit.

Ad septimum dico legem fundatam in præsumptione facti, seu delicti esse veram legem, si præsumptio cum veritate conueniat: secus verò, si à veritate discordet; tunc enim erit vera lex sed præsumpta, & ideo tunc solùm præsumptiuè erit quis lege obligatus, non propriè.

Ad octauum concedo posse legislatorem limitare pro sua voluntate obligationem legis, vt diximus in superiore tractatu *de peccatis disp. 2.* & obligare ad culpam venialem in materia graui: attollere omnimodam obligationem perseuerante lege, impossibile, quia si perseuerat lex, perseuerare debet præceptum & obligatio, quæ de ratione illius est; si verò solùm ad pœnam sustinendam obligat, non verò ad actum immediatè præceptum, solùm erit lex propriè quoad pœnam, & vocabitur lex purè pœnalis.

Ad vltimum concedo esse constitutiones plurium religionum ad nullam culpam ex se obligantes; quia ita voluerunt illarum religionum fundatores: & leges humanæ pro voluntate legislatorum obligant; vnde si legislator non intendit in conscientia obligare, nullam in conscientia obligationem inducere potest: & ita sancitum est in constitutionibus nostræ Societatis *6. p. c. 5.* & de regulis Ordinis Prædicatorum docet D. Thom. *2-2. quæst. 186. art. 9. ad 1.* & ibi Caietan. *circa solut. ad 1. dub. 1.* Syluest. *verbo religio. 1. quæst. 12. d. 6 to 1.* & de constitutionibus ordinis D. Francisci idem Syluest. *quæst. 13.* Corduba *in reg. D. Francisc. cap. 10. quæst. 3.* Passatellus *in priuil. minist. c. 25.* & generaliter de his omnibus docuit Thomas Sanchez plures referens *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 11.* Suarez *lib. 3. de legib. c. 22. num. 5.* Vasquez *disput. 158. cap. 3. numer. 15.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 2. num. 5.* An verò dicendæ sint hæ constitutiones leges, aut consilia, quæstio est leuis momenti: placet tamen mihi modus dicendi Thom. Sanchez, & Suarez Bonacina *suprà*, neque esse leges propriè, neque propriè consilia: assimilari tamen legibus, ac proinde leges esse dicendas. Non sunt leges propriè, quia non ligant, cùm de ratione legis sit vinculum, & obligatio: vt latè probat Suarez *lib. 3. cap. 20. à num. 3.* Neque propriè consilia, quia etsi de rebus ad perfectionem pertinentibus sint, imperatiuo modo procedunt, & à superiore habente authoritatem condendi veras leges, & præcepta, & ad bonum commune ordinantur: insuperque transgredientibus illas constitutiones imponitur pœna, quæ omnia sunt aliena à consilio, & affinia legi: eáque de causa leges dici debent, seu, vt placet Bonacinæ, dicuntur regulæ, seu ordinationes, quæ ordinant, & dirigunt ad bonum, ostendendo, quid faciendum sit, quid vitandum.

7 Sed quid dicendum de lege iniusta, an obliget in conscientia?

Triplici

Tripliciter lex, seu præceptum iniustum esse potest. Primò ex parte rei præceptæ. Secundò ex parte legislatoris. Tertiò ex parte subditorum. Ex parte rei præceptæ est iniusta lex, si rem contrariam bonis moribus, vel contrariam bono communi imperet. Ex parte legislatoris est iniusta, si potestatem non habeat ferendi illam. Ex parte subditorum potest esse lex iniusta, si deficiat fundamentum, & ratio, ob quam lex, & præceptum illis imponitur.

8 Dic ergo primò, si lex sit iniusta ex parte rei præceptæ, quia præcipit rem bonis moribus contrariam, clarum est non obligare, quia esset obligatio ad peccatum. Item lex humana est participatio legis naturalis, & diuinæ: non ergo potest esse illi contraria. quòd si aliquando aduersetur, ea parte non est lex, neque illi est obediendum: quia *præstat magis obedire Deo, quam hominibus*, Actorum 4. Quòd si bono communi reipublicæ aduersetur, etiamsi quod præcipit malum in se non sit non est illi obediendum, quia non est lex. Legislator enim quicumque sit, non habet potestatem condendi leges, nisi quatenus reipublicæ vtiles sunt: nam si legislator sit Ecclesiasticus, hoc est illi data potestas à Christo Domino, in destructionem Ecclesiæ, sed in eius ædificationem: si verò sit legislator ciuilis cùm à republica acceperit potestatem, non potest dici in destructionem ipsius reipublicæ accepisse, sed potiùs in illius ædificationem, commodum: sic omnes Doctores.

9 Dico secundò, si lex iniusta sit ex defectu potestatis in legislatore, certum est non obligare, quia deficit fundamentum legis, debet enim procedere à superiore, qui vere superior sit, vel taliter existimetur.

10 Hinc oritur non leuis difficultas, an legibus latis à tyranno obediendum sit? Videtur enim illis non esse obediendum, quia caret potestate leges ferendi: neque verè superior est, neque talis existimatur: supponimus enim tyrannicè regnum vsurpasse, ac proinde iurisdictionem. Item non adest communis error populi cum titulo colorato: sed potiùs adest communis omnium cognitio de vsurpatione iniusta iudicij.

Nihilominus dicendum est legibus latis à Rege tyranno, dum pacificè possidet regnum, neque à republica expellitur, obediendum esse. Sic Salas alios referens *disp.*10. *sect.*3. *numer.* 14. Lessius *lib.*2. *de iust. cap.*29. *dub.*9. *numer.*70. Bonac. *disp.*1. *quæst.*1. *punct.*7 §.3. *numer.*12. Ratio præcipua est, quia præsumendum est rempublicam dare tyranno potestatem leges, & sententias ferendi, dum potestate caret expellendi illum à regno, ne incommoda multiplicentur, & omnia sint confusione, & perturbatione plena: & ita dicendum est esse superiorem, dum occupat regnum, & habere potestatem, quæ necessaria à republica iudicatur ad rectam sui gubernationem, in hac enim concessione respicit respublica vtilitatem propriam, non tyranni.

11 Dices. Ergo tyrannus ferendo leges, & sententias non peccat; si quidem vtitur facultate sibi data. Consequens videtur falsum, quia illa facultas non est data à republica voluntariè, sed quasi coactè, & ad redimendam vexationem, Ergo vsus illius est tyranno illicitus, sicuti vsus pecuniæ est illicitus vsurario. Item, quia vtendo illa facultate, se quasi firmat in regno, & potestate vsurpata. Huic obiectioni respondet Lessius *lib.*2. *de iust. cap.*29. *dub.*9. *numer.*7. & Suarez *lib.*3. *de leg. cap.* 10. *numer.* 9. peccare quidem tyrannum leges, & sententias ferentem ob rationem dictam, etsi magis peccaret, si sententias, & iudicia non ferret: ob quam rationem licitum est subditis (inquit Lessius) petere à tyranno leges, quibus gubernentur, & sententias, quibus in pace custodiantur: quia petunt ab illo non absolutè, sed ex suppositione, quòd velit in regno persistere, quod est petere, & consulere minus malum.

Verùm mihi dicendum videtur probabilius cum Bonacina & Salas *suprà* tyrannum non peccare in sententia ferenda, & legibus condendis, supposito, quòd velit in vsurpatione regni persistere. Tum quia posita illa voluntate obligatur ius petentibus dicere. Ergo non peccat dicendo: tum etiam, quia si ipse peccaret, facta illa suppositione, quòd velit in regno persistere, peccarent subditi petendo, quia licèt minus malum esset, est tamen malum: at nemini licet malum, vt malum petere. Neque verum est talem potestatem inuoluntariè à republica esse datam: nam supposita violenta occupatione regni, non inuoluntariè, sed nimis voluntariè, & liberè habuit facultatem ferendi leges, & sententias: quia hoc non est in bonum ipsius tyranni, sed reipublicæ: secus verò & de pecunia data vsurario, cuius datio immediatè est inuoluntaria, quia non cedit in vtilitatem dantis, sed recipientis.

12 Dico tertiò, si ex parte subditorum cesset fundamentum, & ratio imponendi eis legem, & præcepta, cessat illorum obligatio, hac enim de causa lex, quæ fundatur in præsumptione, non obligat, si veritas præsumptioni non conueniat, Sic Nauarr. *cap.*17. *num.*284. *& cap.*23. *num.*62. Couarruu. *cap. cùm esses, de testament. num.*9. *& in epitome decret.*1. *p.c.*§.1.9. 9. Suarez plures referens *lib.*3. *de legib. cap.*23. *num* 1. *& lib.*5. *cap.*24. Sayrus *claui regia lib.*3. *cap.*7. *num.*8. Valq. 1.2. *disp.*163. *cap.*2. & 3 Salas *de legib. disput.*10. *sect.*4. *& disput.*16. *sect.*7. *num.*14. *&* 15. *& seqq.* Bonacina *disp.*1. *quæst.*1. *punct.*7. §.3. *num.*2. *&* 6. Basil. de Leon. *lib.*5. *de matrim. cap.*5. *num.*6. Manuel Rodr. *tom.*1. *regular. qq. quæst.*67. *art.*3. *& seqq.* Verùm, vt hæc conclusio, & doctrina communis rectè intelligatur, supponendum est cum supradictis Doctoribus, Salas, Bonacina, Suarez, & Vasquez, Basilio *suprà*, duplicem esse præsumptionem, aliam quæ fundatur in aliquo facto, seu delicto; aliam, quæ fundatur in periculo illius, seu, vt alij vocant, alia est præsumptio iuris de quolibet casu singulari; alia de communiter in illo contingente. Quando ergo lex, seu præceptum fertur ob præsumptionem alicuius facti, seu delicti, seu propriè ob præsumptionem iuris de aliquo singulari casu: tunc si præsumptio veritati non conueniat, cessat obligatio legis, & in hoc sensu est vera communis sententia affirmans esse legem iniustam, & deobligantem, quæ in præsumptione finiatur. Et ratio est manifesta, quia tunc cessat adæquatus finis legis & præcepti, & consequenter debet ipsa lex cessare. Quare si superior insistat in lege ferenda, quia veritatem ignorat, subditus deobligatus erit obedire, quia solum in præsumptione est lex, non in veritate. Explico aliquibus exemplis. Primò contraxisti matrimonium impedimento, dirimente, cogeris excommunicatione reddere debitum vxori petenti, non teneris, imò nec potes obedire, ex *cap. tua nos. cap.* 11. *qui, de sponsalibus, & cap. inquisitioni, de sententia excommunicat.* Secundò si per falsos testes conuincaris esse Petri debitorem, & compellaris soluere, non teneris; quia tota ratio præcepti, & obligationis tibi impositæ, est quia præsumit legislator te debitorem esse; sed tu verè debitor non es. Ergo corruit tota ratio obligationis, & ita tenet Sanchez *lib.*4. *in Decaleg. cap.*15. Nauarr. *cap.*17. *num.*283. Valent. *tom.*2. *disp.*7. *quæst.*5 *p.*6. Salas *de legio. disp.*10 *sect.*4. Quocirca si de facto soluas, poteris vti occulta compensatione, quia iniuria tibi est illata in re, etsi in foro externo non præsumatur. Habes ergo ius quoad possis, illum repellendi & ita docet Azor 1. *part. lib.*5. *cap.*6. *quæst.*4. Vasquez *tom.*2. *disp.*163. *cap.*2. *&* 3. Sayrus *in claui regia lib.* 3. *cap.*7. *n.*8. Suarez *de legib. lib.*3. *c.*23. *& lib.*5. *cap.*10. *num.*3. Bonacina *disp.*1. *de legib. quæst.*1. *punct.*7. §.5. *num.*1. *fine*, *& num.*6. Nauarr. Valent. Sanchez, & Salas *suprà*. Tertiò si priuatus es officiis, muneribúsve honorificis, eo quòd descendas à patre condemnato; & criminoso, quia ipse timore tormentorum tibi crimen imposuit, vel per falsos testes sic probatum fuit: si tibi constat veritas in contrarium, poteris in foro conscientiæ vti officiis, & muneribus, quia non teneris illi sententiæ, vt pote fundatæ in falsa præsumptione delicti obedire. sic Basil. de Leon *suprà n.*10. Manuel Rodr. *tom.*1. *regul. qq. q.*67. *art.*3. *vers. ex dictis.*

Sed obiicies, legislator iustè procedit, quia procedit secundùm allegata, & probata. Ergo eius sententia legitima est. Ergo teneris obedire. Ergo soluere. Ergo non poteris vti occulta compensatione. Item ratio præcipiendi non est debitum à parte rei, sed in existimatione iudicis, & probatione legitimè facta: hæc autem ratio semper perseuerat. Ergo semper perseuerat finis, & ratio præcepti. Ergo obligat præceptum. Deinde si excusaris à solutione ob iniustam in re sententiam. Ergo non poteris soluere sponte, nisi velis donare, quia cooperaris peccato alterius.

Respondeo legislatorem iustè procedere quoad se, & secundùm suam conscientiam, non tamen quoad rem ipsam, eáque de causa non teneris obedire. Ad confirmationem dico aliam esse rationem finalem præcipiendi aliam occasionem imponendi præceptum: præsumptio, & probatio legitima occasio est, qua mouetur legislator ad imponendum præceptum. At ratio finalis, seu finis ipsius præcepti, quique intenditur obtineri, est satisfactio partis, & cùm hæc non sit, quia nihil debetur, efficitur finalem rationem præcipiendi in illo casu ommno cessare. Ad aliam confirmationem respondeo te non cooperari peccato etsi non animo donandi soluas, sed potius recuperandi sic solutum, quia illa solutio de se non est mala: sicuti non est mala solutio vsurarum, etsi acceptio sit iniqua. Habes tamen sufficientem causam efficiendi illam actionem, cui acceptio iniqua coniungitur, nempe ad redimendam tuam vexationem, ne amplius non obediendo graueris. Item ad vitandum scandalum quod ferè semper oritur ex inobedientia sententiæ in foro externo legitimæ: & ita docet Bonac. Salas, & Sayrus *suprà*. Tertium exemplum sit. Constitutus fuisti hæres Ioannis, non fecisti inuentarium ob cuius causam condemnaris soluere debita Ioannis, quæ tamen debita excedunt hæreditatem. non teneris secundùm satis probabilem sententiam soluere; quia talis sententia, & præceptum fundatur in præsumptione delicti commissi, scilicet te occultare bona Ioannis, hæreditatémque sufficientem esse ad omnia debita soluenda: & ita docet Suarez *lib.*1. *de legib. c.*23. *n.*9. Sayrus *lib.*3. *c.*7. *n.*8. Sylvest. *verbo lex. q.*9. Bonac. *disp.*1. *q.*1 *p.*7. §.3. *n.*8.

13 Verùm si lex, & præceptum non in præsumptione facti, & delicti, sed in periculo illius fundatur, quantumuis

in

in aliquo casu speciali cesset, quia non cessat generaliter & absolutè, ea de causa non cessat lex & præceptum: hac enim de causa contractus minoris, & pupilli sine authoritate tutoris & aliis conditionibus requisitis donatio vxoris facta marito, obligatio dotis, renuntiatio illius, aut legitimæ confectio testamenti, electio & alia plura sine solemnitate irritantur quia talem contractum sine solemnitate iudicatur habere periculum fraudis, & ob tale periculum annullatur; & licet in aliquo casu periculum non habeat, quia tamen natura rei illud habet, ea de causa à iure irritatur. Quocirca matrimonium clandestinum alienatio bonorum Ecclesiæ sine solemnitate à iure requisita, inualida sunt; quia in modo illo contrahendi præsumitur, seu potius iudicatur periculum adesse fraudis: esto in hoc vel illo casu nullum sit; semper enim verum est dicere talem contractum sic factum periculosum esse, ita latè explicat Suarez, Salas; Bonacina, Basilius de Leon, & alii *supra*.

Ex hac conclusione colligit Basilius de Leon *n*,11. religiosorum præcepta prohibentia in virtute obedientiæ ingressum in cellas ob aliqua incommoda euitanda, obligare etiam in casu in quo aliquis certò sciat non adesse ibi periculum, ratione cuius præceptum impositum fuit quia esto non adsit periculum in illo casu, adest tamen generaliter, & in plurimum, & hoc sufficit, quia fuit hæc causa imponendi præceptum. Idem tenet Manuel Rodriquez *supra*, ex alia tamen ratione.

14 Rursus lex iniusta esse potest quia inæqualiter subditos afficit, quod potest contingere in impositione tributorum, & vectigalium. si enim sine iusta, & rationabili causa alii præ aliis grauentur, poterunt illa in parte ab obseruatione legis excusari, quia lex debet esse æqualis, & legislator non debet committere in illa ferenda vitium acceptionis personarum. Dixi; *sine rationabili causa* nam sæpè alii præ aliis grauantur in tributis, rationabili & legitima causa intercedente: plebeii enim, & rutales potius quam nobiles, mercatores potius, quam equites, diuites potius quam pauperes. Quare non facile iudicandum est legitimam, & rationabilem causam non adesse, & in casu dubio semper ita præsumi debet. Aduerto item tributum posse ex parte iustum esse, & ex parte iniustum: & tunc lex soluendi illud non erit absolutè iniusta sed solum ex parte quia vtile per inutile non vitiatur. & tradit Suarez *lib.*1.*de legibus*, *cap.*9.*num.*16. Bonacina *disput.*1. *de legibus*, *quæst.*1.*punct.*7.§.3.*num.*2. & latius dicendum est *disputatione de vectigal*.

Punctum XV.

Vnde colligendum est legem ciuilem, & canonicam obligare in conscientia ad actum, cui est pœna imposita, vel solum obligare ad sustinendam pœnam, si imponatur.

1 *Explicatur distinctio pœnæ spiritualis & temporalis.*
2 *Excommunicatio minor solum est signum obligationis ad veniale excommunicatio maior semper est mortale.*
3 *Excommunicatio ferenda non videtur sufficiens signum mortalis obligationis*
4 *Idem quod dictum est de excommunicatione, dicendum est de suspensione, interdicto, & irregularitate pœnali.*
5 *Idem iuris est de pœna depositionis, degradationis & priuationis beneficii.*
6 *De lege temporalem pœnam imponente non obligare ad culpam, qui defendant, & quomodo probent.*
7 *Proponitur sententia affirmans ad culpam obligare.*
8 *Distinctione apposita resoluitur quæstio de lege lata sub verbis præceptiuis.*
9 *Si superior declarat se nolle ad culpam obligare, non obligat lex tametsi præceptiuis verbis apponatur.*
10 *Si verba legis in differentia sunt, probabilius est ad culpam non obligare. Excipe nisi de consuetudine, & vsu aliter fuerit declaratum.*
11 *Ex grauitate pœnæ temporalis plures Doctores censent sum sufficiens indicium obligationis ad mortale.*
12 *Contrarium probabilius videtur.*
13 *Proponitur aduersus hanc doctrinam quædam obiectio, & soluitur.*
14 *Satisfit argumentis, num.*6.*&* 7.*adductis.*

1 Non leuis est difficultas cognoscendi quando lex ciuilis, & canonica obliget subditos ad actum immediatè intentum, vel quando solum obliget ad sustinendam pœnam casu, quo legem illam transgrediantur. Nam esto legislator obligare posset subditos ad actum, cui pœnam imponit, tamen sæpè contentus est impositione pœnæ absque alia obligatione. Quærimus ergo vnde hoc sit cognoscendum

2 Pro quo supponendum est alias esse pœnas spirituale alias temporales: spirituales voco excommunicationem suspensionem, interdictum, irregularitatem dispositionem, & similes. Temporales, priuationem, pecuniæ, exilium, infamiam, mortem, &c.

Si de pœnis spiritualibus loquamur, cum distinctione est procedendum, quia non omnes pœnæ vniformes sunt: si pœna sit excommunicatio minor non est sufficiens signum condemnandi transgressorem legis ad culpam grauem; bene tamen ad venialem, quia excommunicatio minor solet ob culpam venialem contrahi, etsi aliquando ob mortalem contrahatur; vt *in tractat. de excommunicatione* latius est dicendum. Suarez *lib.*4.*de legib. cap.*18.*num.*4.*& lib.*5.*c.*3 *num.*2. Sanchez *lib.*6.*in Decalog. c.*4.*num.*48. Vasquez 1.2. *disp.* 157. *num.* 40. Si autem pœna spiritualis sit excommunicatio maior, & hæc sit ipso iure lata absque dubio lex, cui hæc pœna est annexa obligat sub mortali & ita tradit Sanchez *lib.*6.*cap.*4 .*num* .49 Suarez *lib.*4.*de legibus*, *cap*,18.*n.*4. & plures alii quos refert, & sequitur Bonacina *disp.*1.*quæst.*1.*punct.*7.§.4.*n.* 30. Salas *de leg. disp.*01.*sect.*9.

3 Quod si excommunicatio ferenda est tunc plures Doctores affirmant esse signum sufficiens transgressionis sub mortali. Et quidem si excommunicatio sine vlla alia monitione & contumacia posset inferri censeo certissimum. At quia existimo, cum censura annexa non est peccato indigere semper alia monitione, vt imponatur, ea de causa non est sufficiens signum mortalis obligationis, sic Petrus de Soto *lect.* 3. *de excommunicat.* §.*primò igitur*. Valent. 1.2.*disp.*7.*quæst.* 5. *punct.*6. *q.*3.*in signo* 4. Driedo *lib.*2.*de libertate Christiana*, *cap.*1. *paulo ante* 3.*propositionem* consentit ex parte Suar. *lib.*4.*c.*18. *n.* 18. *fine*: vbi dixit ex vi talis censuræ, non satis colligi legem obligare per se: sub mortali inquam regulariter loquendo, & nisi lex ipsa declaret, vt excommunicatio feratur, nulla alia monitione præmissa Thomas Sanchez *supra n.* 50. etsi existimet ex communicationem ferendam esse signum sufficiens mortalis obligationis: tempetat tamen *n.*51 *& seq.* nisi ad terrorem excommunicatio apposita sit, & non animo statim illam sine vlla monitione inferendi; & ita passim fieri à iudicibus Ecclesiasticis credit? & generaliter quotiescumq; ex consuetudine, vel ex vsu, trina monitio requiritur, non est (inquit) sufficiens signum mortalis obligationis: consentit Castro *lib.*1. *de lege pœn. c.*5*docum.*4. Vasq. *disp.*158.*c.*5.*n.*45. Henriquez *lib.* 13. *de excomm. cap.*17.*n.*2.

Dices posita monitione noua imponitur censura ob factum præteritum. Ergo factum ipsum peccatum erat mortale.

Respondeo non imponi præcisè ob factum præteritum, sed ob illud noua resistentia & contumacia vestitum. Nam, vt optimè dicunt Vasquez, Suarez & Sanchez *supra*, bene potest fieri mortale factum illud post monitionem Prælati, quod, tamen antea non erat, quia resistere monitioni nouæ cedit in maiorem contemptum non solum legis, sed etiam superioris ratione cuius causa talis excommunicationis completur.

4 Idem quod dictum est de excommunicatione dicendum est de suspensione, & interdicto, & irregularitate pœnali, quæ si absolutè proferantur, & sint censuræ, ipso facto semper sunt signum mortalis obligationis, secus verò si ferendæ sint? sic Vasquez *cap.*5. *n.*48. *& seqq.* Thom. Sanch. *n.*54. Suarez *n.* 14. Azor *tom.*1.*institut. moralium*, *c.*6.*quæst.*5. Bonacina *disp.*1.*q.* 1. *punct.*7.§ 4.*n.*30. Salas *disp.*10. *sect.* 9. *num.* 54. *&* 62. esto contra teneat Nauar. *c.*23.*n*53. eo quod suspensio, interdictum & irregularitas imponantur aliquando absque culpa. Temperat autem Sanchez, & Suar. *supra* nisi suspensio, & interdictum leuia essent, vt alicuius specialis actus ad breue tempus: tunc enim non esset iudicium obligationis grauis, sicuti dictum est de excommunicatione minori.

5 Pœna item depositionis, degradationis, & priuationis Ecclesiasticæ sepulturæ indicium sunt obligationis mortalis, quia sunt pœnæ grauissimæ nunquam impositæ, nisi ob grauem culpam: sic aliis relatis Sanchez *n.*55. *&* 56. aduerit cum Vasquez *disp.*159.*cap.* 3. *n.*22. Azor.*tom.*1.*instit.moral.lib.* 5. *cap.*6.*quæst.*5. supradicta procedere, etiamsi verba legis indifferentia sint, vt statuimus, ordinamus, &c. quia magnitudo pœnæ spiritualis indicat sufficienter esse in legislatore voluntatem obligandi ad actum immediatè ordinatum, & cui pœnam imponit.

6 Maior autem difficultas est de legibus, siue ciuilibus siue canonicis imponentibus temporales pœnas; an inquam, hæ leges obligent in conscientia transgressores ad actum immediatè præceptum.

In qua re est prima sententia affirmans nullam legem, siue ciuilem siue canonicam, pœnam temporalem imponentem transgressoribus, obligare ad culpam mortalem nisi id expressérit legislator quantumcunque per verba præceptiua procedat: sic Nauarr. latè probans *summ.*c. 23.*à n.*55.*& lib.*1. *consil. cons.*3.*de const.* & adducit pro se Imol. & Felin plures adducit Couarr. *regul. peccatum*, *p.*2.§. 5.*num.*2. docet Menchaca 1. *contro. cap*,29. vbi dicit Principes sæculares nec velle; nec posse

suis legibus, & præceptis obligare ad pœnam æternam, seu in conscientia reputant valde probabile Valent.1.2. *disp.7. q. 5. p.6.post.signum,a vers.alterum signū.*& Salon.1.2.*quæst.7.7.art 1.controu.7.§.hæc opinio.*Limitat tamen,dummodo pœna grauis non sit Azor.*tom.1.instit.lib.5.c.6.q.4.vers. quæ vero*, vbi dicit non esse condemnandum qui hanc sententiam amplecteretur. Item Bonacina *disp.1.q.2.punct.7.§.2. num.3.*reputat probabilem: siquidem contrariam solum dicit probabiliorem, & §. 1.*num.2.*affirmat legem vetantem venationem, piscationem sine præiudicio proximi, delationem quarundam vestium, aut armorum nocturno tempore, ad culpam mortalem non obligare:censentit Salas *disput.10.sect.9.numer.47 & disp.13.sect.1. num.17.& seqq.*vbi etiam extendit ex aliorum doctrina ad venantes in nemoribus, vel fluminibus alienæ communitatis, vel priuatorum dominorum, etiamsi prohibeatur venatio & piscatio certis temporibus, vel instrumentis, quia multi pisces capiuntur,solum esse obligationem sub veniali: & idem est de lege,qua prohibentur merces à ciuitate extrahi,vel illuc importari: & de lege regisitandi,& alia similia.Mouentur variis rationibus. Primo quia subditis non sunt vincula & onera imponenda sine manifesta necessitate: atqui non videtur necessarium illos obligare ad culpam, si transgrediantur legem, cui pœna temporalis est imposita: sufficienter enim timore solius pœnæ arcentur à transgressione. Ergo Secundo ignorare non potest legislator huius opinionis probabilitatem.Ergo si illa non obstante, non exprimat se velle ad culpam obligare transgressores,censetur consentire illos deobligatos esse, ergo de facto deobligantur. Tertio con suetudo est optima legum interpres,sed Nauar.testatur consuetudinem esse receptam has leges non obligare ad culpam, sed ad pœnam. Ergo Quarto negare non possumus legislatorem posse pœnam æternam & temporariam imponere,temporalem directè æternam indirectè, imponendo, inquam obligationem in conscientia ad actum immediate ordinatum, sed cum legem pœnalem statuit, solùm pœnam temporalem exprimit nihil cutans de obligatione conscientiæ. Ergo obligatio in conscientia censetur exclusa ex *cap.nonne, de præsumptionib.* vbi qui vnum exprimit,& aliud tacet censetur excludere quod tacet. Quinto generales legumlatores nihil curarunt de obligatione conscientiæ, & æterna pœna, quia illam non cognouerunt:sed eodem modo Principes, Christiani has leges politicas pronuntiant,Ecclesiastici verò cum possent pœnas spirituales apponere, & non apponant, nisi temporales, eadem via videntur procedere. Ergo nullæ leges obligant in conscientia. Tandem quia in dubio obligationis, & pœnarum mitior interpretatio facienda est,

7 Secunda Sententia affirmat omnes leges pœnales, siue Ecclesiasticas, siue ciuiles obligare subditos ad culpam, & ad pœnam ita Sylvest.*verbo gabella,3.quæst.8.§.22.& verbo inobedientia fine,*& ibi Armilla *num.2.* Azor *tom.1.lib.5.cap 6.quæst.* 4.Tolet.*de peccat.mort.cap.20.nnmmer.*4.Carbon.*de legib.lib.* 8. *disput.5.propos.* 6.Ioann. Medina *Cod.de restit.quæst.36. art.* 6 Arragon.*2.2.quæst.62.art.3.conclus.1.ad* 2.Salon *quæst.* 77. *art.* 1.*controuers.7.paulo ante* 1.*conclus.* Manuel. Rodriquez. *tom.* 1. *quæst.regul.quæst.6.art.* 7.& plures alii, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib.* 6.*in decalog. cap.* 4. *numer.* 59 Couarr. *regul.peccatum 2.part.§.5.num.2.&* 3.Salas *disput.*10 *sect.* 5. *&* *disput* 15.*sect.* 1. Bonacina *disput* 1. *de legibus, quæst. punct.* 7.§.2. *numer.* 2. Fundamentum huius sententiæ est, quia de natura legis, & præcepti est inducere obligationem. Ergo si leges pœnales, sunt verè leges, veram in conscientia obligationem,inducunt Ergo non solum obligant ad pœnam, sed ad culpam. Secundo omnis pœna est propter culpam, vt dixit D Augustin. 1.*retract. cap.*9. ibi,*Omnis pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur* D.Thomas 2 2. *quæst.* 108.*artic.*4.& colligitur ex *cap.2.de constitut. in 6.& cap.non afferamus* 24. *quæst.* 1. Sed leges pœnales pœnam imponunt transgressoribus illarum. Ergo supponunt culpam. Et confirmo: transgrediens legem pœnalem inuincibili ignorantia non est dignus pœna: sed hoc nulla alia ratione, nisi quia non committit culpam. Ergo necessariò culpa debet præcedere.vt ei pœna à lege tarata imponi iustè possit. Tertio legislator impositione pœnæ intendit actum, cui pœnam annectit prohibere. Pœna enim imponitur ne actus aliquis fiat Sed facere contra prohibitionem taciturn, vel expressam superioris,est culpa. Ergo. Quarto leges pœnales non procedunt vniformiter sed aliquando leues,aliquando graues pœnas transgressoribus imponunt. Ergo signum est leuiorem, vel grauiorem culpam agnoscere.

8 In hac grauissima quæstione censeo distinctione vtendum esse. Dupliciter enim lex ferri potest. Primo per verba præceptiua, seu præcepto æquipollentia. Secundo per verba indifferentia. Si lex siue Ecclesiastica, siue ciuilis sit, feratur verbis præceptiuis existimo probabilius semper obligare ad culpam mortalem, si materia grauis sit,& legislator aliud non expressit.sic Suarez *lib* 5.*de legibus, cap.*3 *numer.* 6.& testatur esse communem Theologorum, eamque latè probat Castro *lib.*1.*de lege pœnali,cap.*8.Driedo *lib.*2.*de libertate Christiana,cap.*1 *post secundam propositionem, & lib.*3. *cap.* 3. *ad* 5. Sanchez *lib.*6.*in Decalog.cap.*4 *num.*6.Vasquez *disput.*199.*cap.* 2.& 3 Bonacina *disput.*1.*quæst.*1.*punct.*7.§.4.*numer.* 3.4. & 6. Couarr.*regul.peccatum* 2.*p.*§.5. *num.*4.& à fortiori eam defendunt omnes Doctores pro secunda sententia relati. Ratio est quia lex vtens verbis præceptiuis, sufficienter indicat voluntatem legislatoris esse imponere præceptum: sed posito præcepto necessario resultat obligatio in conscientia obediendi illi pro materiæ grauitate.Ergo.Confirmo primo, si lex illa absque comminatione pœnæ promulgaretur verbis præceptiuis, obligaret in conscientia transgressores, quia materia capax est obligationis vt suppono, & verba obligationem significant: sed ex appositione pœnæ diminui non potest hæc obligatio, imo potius augetur, quia appositio pœnæ contraria non est obligationi in conscientia,neque indicat intentionem legislatoris esse tollere talem obligationem, imo potius declarat velle illam appositione pœnæ munire & roborare. Ergo. Confirmo secundo assertionem duplici exemplo relato à Suarez *illo cap.*, 3.*num.*9, & 10.lege Ecclesiastica imperatur clericis pensionariis sub obligatione restituendi fructus, recitare quotidie officium patuum Beatæ Virginis, sed appositio huius pœnæ non impedit conscientiæ obligationem, neque excusat culpam commissam omittendo officium. Ergo. Item ideo lex taxans pretia rerum, obligat in conscientia ad sui obseruationem quamcumcumque pœnam transgressoribus imponat quia constituit medium in materia iustitiæ, sed quælibet lex, eo ipso, quo lex sit, & regula præceptiua alicuius actus virtutis, constituit medium in illa materia Ergo obligat in conscientia ad sui obseruationem,

9 Dixi in conclusione, nisi legislator suam intentionem declarauerit se nolle ad culpam obligare: tunc enim etsi verbis præceptiuis vtatur præceptum non continebunt, quia præceptum, & lex propriè esse non potest sine obligatione vt dictum est expresse notat Sanchez *lib.*6.*cap.*4.*numer.*70. de præceptis impositis per superiorem religiosorum, quæ ad culpam non obligant, nisi eis addatur in virtute obedientiæ, vel Spiritus sancti,vel sub excommunicatione,vel sub interminatione maledictionis æternæ,& similium

10 Quod si lex pœnalis feratur per verba indifferentia, quæ præceptum sufficienter non indicant.Existimo probabilius,nullam inde in conscientia obligationem oriri, nisi consuetudine & vsu declaratus sit in aliqua lege animus legislatoris intendentis ad culpam obligare tenet expresse Sanchez *supra* Bonacina *num.*4. Azor.*tom.*1.*lib.*5.*cap.*6.*quæst.*5. Suarez *lib.*5. *cap.* 4.*num.*9.qui dicunt in hoc casu Nauarri sententiam esse intelligendam. Ratio præcipua est, quia legislator potuit sufficienter intentionem suam obligandi declarare. Ergo cum illam non declauerit, præsumere debemus non habere talem intentionem, quia hæc præsumptio benignior est; & subditis fauorabilior. Aduerto tamen tunc legem propriè non ferri in actum immediatum sed in pœnam, cum enim lex dixit: Ordinamus, ne aliquis è regno pecunias, vestes, & arma extrahat, sub illorum amissione: extractio armorum, pecuniarum, vestrum non prohibetur rigoroso præcepto,& leges sed transgressores illius subduntur pœnæ infligendæ,taliter, quod vi, & armis resistere ei non possunt,

Notanter appossui *nisi consuetudine,& vsu declaratus sit animus legislatoris intendentis ad culpam obligare*,nam consuetudo est optima legum interpres *l.minimè.ff.de legibus;& c.cum dilectus,de consuetudine,*ita tradit expresse Suar.*nu.* 8, Nauarr. c. 23.*num.*58.*fine.*

11 Alii præter consuetudinem, & vsum affirmant ex grauitate pœnæ sumi sufficiens indicium obligationis mortalis, dicunt enim:si lex pœnam mortis,mutilationis, exilii perpetui, flagellationis, infamiæ, caeteris diuturni, & similium inferat, obligare sub mortali, quia hæ pœnæ iustæ debent esse sed esse non possunt iustæ nisi ob culpam grauem imponantur. Ergo, Et de pœna mortis docet Couarruuias *regul,peccatum*2.*part.*§.5.*num.* Castro *lib.*1.*de lege pœnali cap.*5.*document.* 4.Vasquez.*disp.*159.*cap.*3.*num.*23.Azor. *lib.*5.*c.*6.*quæst.*5 Tolet. *Summ.de peccat,mortali,cap.*20.*num.*4.Driedo *lib.*2.*de libertate Christiana,cap.*1.*post.*2.*proposit.*Arragon.2.2.*quæst.*62.*art.*3.*col.* 7.Bonacina *disp.*1.*q.*1 *punct.*7.§.4.*n.* 26.& 27.. Thom. Sanch. plures alios referens *lib,*6.*cap.*4.*numer.*64.Suarez *lib.*5. *cap.* 4. *numer.*11

De pœna mutilationis alicuius membri idem tradunt fere omnes Doctores, quia mutilatio est mors inchoata. & pœna grauissima. De pœna grauis infamiæ, flagellationis, triremis. exilii perpetui, carceris ita diuturni, vt reputaretur perpetuus amissionis bonorum, vel magnæ illius partis, non ita constat apud Doctores, an sit indicum sufficiens obligationis sub mortali.Communior tamen sententia affirmat, quia sunt pœnæ grauissimæ, quas pro culpa leui imponi iniquum esset sed ita docet alios referens Sanchez, Azor, Bonacina. Suar. Castro *supra* Quod si obiicias effractoribus carceris causa fugiendi,hæ pœnæ imponuntur, & tamen, vt est communior

senten

sententia culpam non committunt. Ergo non est signum sufficiens culpæ mortalis impositio harum pœnarum ? Respondet Suarez *suprà lib.5. cap.4. num.11.* talem pœnam vel non esse nimis grauem respectu talis personæ, vel à republica iudicatam esse proportionatam ad coactionem necessariam pro tali prohibitione, & quasi ad defensionem sui iuris, & publicæ iustitiæ. Sanchez *lib 6. cap.4. n.64.* respondet effractoribus carceris hanc pœnam imponi, quia lex præsumit culpam, aut quia sequitur opinionem affirmantem culpam committi in tali effractione.

12 Verùm, (si dicere licèt quod sentio) probabilius existimo nullam pœnam temporalem indicium esse sufficiens obligationis mortalis ad actum, cui pœna imponitur, docet, & latè probat Nauarr. *illo c.23. n.57. & seqq.* Reginald. *lib.15. n.50.* Probo, quia potest optimè respublica tranigressorès suarum legum obligare ad pœnam sustinendam, quin obliget sub culpa mortali in actu immediatè ordinato. Quid enim vetat legem hoc modo statuere ? Nam ad impositionem pœnæ quantumvis grauis videtur sufficere, si culpa politica, & ciuilis committatur, etiamsi non committatur mortalis, custodibus enim murorum in bello lex imponi potest de vigilia sub pœna vitæ, quin ad vigilandum sub mortali obligentur : neque tunc priuatio vitæ est propriè pœna, sed damnum. Exemplum item de pœna imposita effractoribus carceris hanc partem videtur omnino confirmare : nam vel illa pœna flagellationis, & infamiæ ob carceris effractionem imponitur à republica in defensionem sui iuris, & ne scilicet malefactores audeant illud violare, quia in violatione culpa mortalis committatur, sed eadem ratione dici potest de qualibet pœna imposita : imponi inquam à republica in defensionem sui iuris, ne scilicet subditi audeant illud violare. Ergo impositio pœnæ non arguit culpam. Si dicas cum Sanchez præsumi à republica culpam, sustineri non potest, quia aduersùs communiorem sententiam lex præsumere non potest, iniqua enim esset talis præsumptio. Neque stare potest legem præsumere culpam, & propter culpam, quam sentit committi in effractione carceris, imponere pœnam flagellationis, & infamiæ, & esse communiorem sententiam, & veriorem, nullam culpam mortalem ibi committi. Quocirca Vasquez *disp.159. cap.3.* de nulla alia pœna, nisi de pœna mortis, & membri mutilatione existimat esse indicium sufficiens obligationis sub mortali. Sed, vt benè dicit Nauarr. nihil speciale reperitur in pœna mortis, & mutilationis, ratione cuius culpam mortalem debeat necessario præsupponere, & ita de omnibus est vniformiter dicendum : consentit Philiarc. *de officio Sacerdotis tom.1. p.2. lib.3. c.1. dicto 4.*

13 Sed obijcies, exponere se aliquem periculo mortis, vel mutilationis, est peccatum : sed tali periculo exponitur, qui transgreditur legem, cui est imposita hæc pœna. Ergo peccat.

Respondeo primò cum Nauarr. negando transgressorem huius legis exponere se periculo mortis, quia potest ea circunspectione transgredi legem, vt pœnam euiter. Secundò dico subire periculum mortis aliquando licere, si ex rationabili causa, fiat, potest enim aliquis ob aliquam grauem necessitatem sui, vel alterius transgredi legem prohibentem sub pœna mortis, ne cibaria extrahantur à ciuitate, & tunc non peccate, etiamsi periculo mortis se exponat. Addo tertiò horum obligationem ex lege naturali prouenire, quia tenemur fugere periculum mortis non ex vi legis positiuæ.

Ex his inferet aliquis vectigalia iusta non deberi in conscientia, si lex pœnam imponat non soluentibus : sic Nauarr. *cap.23. n.60.* & Angelus *verbo pedagium, num.6.* & quidem si verbis præceptiuis immediatè directis ad solutionem vectigalium lex feratur, nullo modo sustinenda est talis sententia, quia est præceptum de re iusta, & debita Regi : si verò non per verba præceptiua, sed indifferentia statuantur, adhuc existimo esse soluenda non in vi legis humanæ, sed in vi legis naturalis determinatæ illa ordinatione, & decreto Principis, iure naturali tenentur subditi ad Principis sustentationem concurrere : quo autem modo debeant concurrere : assignat Principis suo decreto. Facta ergo tali assignatione debentur illa vectigalia Principi, quia sunt eius, sicuti vendenti merces debetur pretium à lege taxatum, neque ipse potest extorquere maius, neque illi minus reddi, quin peccetur contra iustitiam, & aduersùs legem naturalem prohibentem alienum accipere: & ita tenet Sanchez *lib. 6. in Decal. cap.4. num.102.* Vasq. *disp.159. c.2. n.15.* Sylvest. *verbo gabella, 3. q.8. n.22.* Castro *lib.1. de lege pœn, c.8.*

14 Restat satisfacere argumentis pro prima & secunda sententia, quatenus nostræ aduersantur.

Ad primum primæ sententiæ concedo non esse vincula subditis imponenda absque necessitate : at cùm legislator verbis præceptiuis vtitur, iudicauit necessatiò duplici vinculo subditum ad obseruationem legis alligare, & timore pœnæ, & horrore culpæ.

Ad secundum dico ex cognitione probabilitatis vtriusque opinionis non inferri subditos deobligatos, vel obligatos esse absolutè, sed solùm sub probabilitate, quam probabilitatem non intendit tollere legislator, sed illam immutatam relinquere.

Ad tertium fateor consuetudinem esse optimam legum interpretem : nego tamen esse talem consuetudinem in legibus latis verbo præceptiuo ; siquidem eam Doctores, non agnoscunt.

Ad quartum & quintum respondeo non esse necessariam in legislatore humano cognitionem pœnæ æternæ ; quia non imponitur immediatè ab homine, sed à Deo propter transgressionem humani præcepti ; & diuini in illo inclusi, vt in superiori puncto dictum est.

Ad vltimum concedo mitiorem interpretationem in dubio faciendam esse : at cùm lex præceptiuis verbis procedit, excludit dubium obligationis, & illam pro certo constituit.

Argumenta verò secundæ sententiæ nostram primam confirmant : at quatenus videntur aduersari secundæ, illis satisfaciendum est.

Ad primum dico de ratione legis esse obligationem in conscientia, vel actum immediatè ordinatum, vel ad sustinendam pœnam propter eius transgressionem, si imponatur, vt dictum est.

Ad secundum dico pœnam regulariter imponi propter culpam mortalem : at aliquando propter solam ciuilem, & politicam, sæpè enim conuenit reipublicæ cogere subditos solo timore pœnæ, vt contingit in religionibus, in quibus virtute obedientiæ obligantur subditi accipiendi, seu non repugnandi pœnæ à superioribus imponendæ ob transgressiones regularum.

Ad tertium nego esse expressam, vel tacitam probabilitatem, cum per verba communia, & indifferentia lex imponitur.

Ad quartum, diuersitatem pœnarum prouenire ex diuersitate culpæ moralis : sufficit, si adsit diuersa culpa, ciuilis, & politica.

PVNCTVM XVI.

An lex humana obliget cum periculo cuiuscumque grauis nocumenti.

1 *Cum periculo vitæ lex humana obligare potest.*
2 *Declaratur, quando hæc potestas principi data sit.*
3 *Respondetur quæstioni sub distinctione, quando periculum non est annexum actioni præceptæ.*

1 CErtum est legem humanam te obligare posse ad actum, cui est periculum vitæ annexum : potes enim tempore pestis obligari assistere infirmis, & bello ingruente custodire ciuitatem, quia bonum commune præferendum est particulari. Quocirca princeps, penes quem est potestas regendi populum potest te exponere periculo mortis, ne tota gens pereat, & taliter expositus teneris subire illud periculum, quia si ab illo periculo, & præcepto te excusare posses, eo quod non videris esse magis obligatus, quàm quilibet alius, non posset Princeps efficaciter prouidere bono communi. Vt ergo huic bono prouideat, obligaris obedire cum periculo vitæ facta assignatione. Nam esto ante assignationem, & præceptum non esses obligatus specialiter, posita assignatione obligaris, sine dubio, & ita tenent alios referens Couarr. *in cap. alma, 1. part. § 3. n.9.* Soto *lib.1. de iustit. q.6. art.4. in fine.* Suar. *lib.3. de legibus, c.30 n.4.* & est communis.

2 Aduertendum tamen est hanc potestatem non posse legislatorem exercere, nisi cùm bonum commune vrgentiaque non potest legislator obligare subditos ad actum grauiter periculosum, nisi id necessarium sit bono communi, quia respublica non est domina vitæ suorum subditorum, sed gubernatrix : & iniqua esset gubernatio, si vitam priuatorum periculo exponeret, absque necessitate boni communis.

Dices sæpè ad conseruandam alterius vitam, est necessarium alterum se periculo exponere. Ergo tunc poterit respublica te obligare, vt tali periculo exponaris : præcipuè si tua vita non sit ita reipublicæ necessaria. Exemplum est in humano corpore, vbi membra vnius principalis periculo exponuntur ob conseruationem principalioris.

Respondeo concedendo totum casu, quo illius vita esset reipublicæ maximè necessaria, tua verò minimè : neque hoc est exponere tuam vitam ob alterius vitæ conseruationem, sed conseruationem boni communis : quia scilicet alterius vita bono communi est necessaria, tua verò non. Aduerto tamen non ob quamcumque conuenientiam posse rempublicam te periculo vitæ exponere : est enim hæc obligatio summè ardua, & difficilis, & ideò non facilè imponenda, sed solum ob extremam vel grauem boni communis necessitatem. Tu verò esto obligatus non sis exponere vitam ob alterius vitæ conseruationem : poteris tamen id præstare, quia est opus magnæ charitatis, cedere proprio commodo temporali, vt alterius damnum vitetur : sic Suar. *lib.3. de legib. c.30. n.10.*

3 Quòd si periculum vitæ annexum non sit actioni præceptæ, sed vel à natura, vel ab extrinseco incutitur, tunc distinguendum est, vti distinximus *tract.2.de peccat. disp.1 p.* [illegible] si enim res aliqua intrinsecè mala sit; non poterit timore mortis honestari: hæc enim de causa mentiri non potes, neque fornicari, neque occidere: etsi scias mortem subiturum, ni facias. Eodem modo non licet tibi manducare idolo oblata, vel cessare ab auditione Missæ, vel ieiunium violare, si in contemptum religionis hæ actiones expostulentur, quia tunc esset religionem contemnere, quod est intrinsecè malum. Aliæ verò actiones sunt solo iure positivo, siue diuino, siue Ecclesiastico præceptæ: & hæ aliæ sunt speciales, aliæ communes, si speciales sunt, quæque singulos respiciunt, non obligant cum graui detrimento vitæ, imò neque honoris, aut rei familiaris. Non enim teneris cum graui horum detrimento, ieiunare, audire Missas, soluere decimas, communicare in Paschate, &c. At si actiones communes sint, hoc est pertinentes ad communem ritum sacramentorum vt est obseruatio sigilli, consecratio in vtraque specie, & in pane azymo in Ecclesia Latina, celebrare vestibus sacris, miscere aquam vino, & similia: existimo cum periculo vitæ obseruandas esse, quia hæc obseruatio pertinet ad bonum commune religionis, quod præferendum est cuilibet speciali temporali cuiusuis: & de aliquibus actionibus est res omnino certa ob nullum enim periculum, violari potest sigillum confessionis neque consecratio fieri in vna specie: sed hoc nulla alia ratione, nisi quia pertinet ad ritum communem, & rectam sacramentorum administrationem. Sed hæc ratio etiam militat, etsi non ita efficaciter in aliis actionibus. Ergo, Vide dicta *loco allegato*.

PVNCTVM XVII.

Quæ intentio requiratur in subdito, vt legi, & præcepto satisfaciat.

1 *Præcepta alia sunt affirmatiua, alia negatiua.*
2 *Non potest esse intentio faciendi rem præceptam, & non satisfaciendi præcepto.*
3 *Si ita rem præceptam exequeris, vt velles non exequi, si posses, peccas.*
5 *Aliud est non violare præceptum, aliud illud implere.*
4 *Si coactus facias rem præceptam, coactione non tollente libertatem, præcepto satisfacis, secus si illam tollit.*
6 *Proponitur quædam obiectio, & fit ei satis.*
7 *Pro clariori superioris doctrinæ intelligentia duo inferuntur.*
8 *Non est necessarium habere intentionem expressam satisfaciendi præcepto, vt præcepto facius satis.*
9 *Proponitur quædam obiectio, ob quam plures sentiunt te non satisfacere præcepto, absque intentione satisfaciendi illi.*
10 *Satisfit obiectioni.*
11 *Quid dicendum; si animo expresso non satisfaciendi illa Missa, aut recitatione præcepto, Missam audis, & horas canonicas recitas? qui sentiunt, & quibus probent te non satisfacere.*
12 *Probabilius est te satisfacere.*
13 *Proponitur duplex obiectio, vt doctrina data eliceat, & soluitur.*
14 *Soluuntur argumenta n.10. adducta.*

1 SVppono primò, Præcepta, seu leges, aliæ sunt affirmatiuæ aliæ negatiuæ. Affirmatiuæ sunt, quæ actum aliquem positiuum imperant: negatiuæ, quæ negant.

2 Suppono secundò, aliquos distinguere duplicem intentionem, aliam faciendi, vel omittendi rem præceptam, aliam satisfaciendi præcepto impositio: dicunt enim te posse habere intentionem audiendi sactum die festo, quod est res præceptas non tamen habere intentionem satisfaciendi præcepto impositio. At credo hoc esse impossibile, nisi ex ignorantia procedas: nam si semel habeas intentionem efficacem faciendi rem præceptam, simul etiam habes intentionem præcepto satisfaciendi: nam præcepto fit satis formaliter in actu exercito efficiendo, quidquid præcipitur.

3 Tertiò suppono te peccare, & in voluntate transgredi preceptum, si ita rem imperatam exequeris, vt velis non exequi, si posses, aut nisi timor pœnæ adesset; quia talis voluntas est voluntas contraria præcepto. Secùs verò dicendum est, quando eam conditionatam voluntatem non habes, sed solùm absolutam implendi præceptum. esto in intellectu diuino verum sit secluso timore pœnæ te non exequuturum præceptum; quia Deus neminem condemnat propter voluntatem, quam habiturus foret, sed propter voluntatem, quam de præsenti habet contrariam legi.

4 Quartò suppono aliud esse non violare præceptum, aliud implere illud. Ad non violandum præceptum, nulla per se intentio requiritur, secùs verò ad illud implendum. Explico tam in præceptis negatiuis, quam affirmatiuis; ebrius enim, dormiens, & omnino oblitus nullam habet intentionem, & tamen non violat præceptum, siue negatiuum, siue positiuum si quia violari non possunt absque cognitione, & libertate. At dici non potest, illa præcepta implere, quia ad præcepta implenda; sicuti ad violanda requiritur libertas: humanæ enim actiones, non animales præcipiuntur. Ergo requiritur voluntas saltem faciendi opus præceptum.

Est autem maxima differentia inter præcepta negatiua, & positiua: nam negatiua cùm non requirant actionem, impleri possunt sine vlla intentione, & voluntate, eo enim ipso, quo quis furtum non committit, dicitur præceptum non furandi implere: at si præceptum est affirmatiuum, cùm requirat actionem liberam, impleri non potest absque voluntate; & in his omnes Doctores conueniunt, & videri potest Vasq.1.2. q.100 *art.9. in expositione littera*. Azor. *tom.1.lib.7.c.12.q.6.* Th.Sanch. *lib.1.in Decalog.c.13.* Suar. *lib.2, de legib.c.10. & lib.3.6.29.* Bonacin. *disp.1.q.1 p.10.* His positis.

5 Prima difficultas est in præceptis affirmatiuis, an inuitus, & sine voluntate possis illa implere, ita vt maneas deobligatus. Verbi gratia, assistis coactus sactificio Missæ attentione requisita ad implendum præceptum, manesne deobligatus? (& idem est de voto, iuramento, & pœnitentia, si ex vi horum esses obligatus audire Missam: vt bene notarit Sanch. *suprà*, quia sunt quasi quædam speciales leges, & præcepta.) Et quidem si coactio non tollat libertatem, sed illam diminuat, vt contingit, quando procedit ex metu, censeo tanquam certum præcepto fieri satis, quia est actio simpliciter libera, & ita tenet Azor. *tom.1. instit.moralium. lib.10.c.12.q.9.* Th.Sanch. *lib.1. in Decal.c.13. n.7.* Salas *disp.9. de legib.sect.1.n.33.& 34* Suar. *tom.2. de relig. lib.4.c.26.n.12.* Bonac. *disp.1.q.1.punct.10.num 5* vbi bene dicit pueros satisfacere Missæ præcepto, si audiant cum debita attentione, quamuis nollent illam audire, nisi flagella timerent, & *n.8.* absolutè dicit metum grauem non obstare adimpletioni præcepti. At si coactio omnino libertatem tollit, ita vt verò inuitus, & coactus sacrificio assistas, existimo probabilius te non satisfacere præcepto, neque deobligatum manere audiendi sacrum: ita tenet Molin. *tractat.5. de instit. disput.56.à num.2.* Azor. *tom.1.lib.7.cap.2.quæst.6 & lib.10.c.12.q.9.* Suar. *3. tom.in 3.p. disp.88. sect.3.versic. circa posteriorem partem, & lib.2. de legib.cap.10.num.4.& lib.3.cap.29.in princ.* Bonacina *suprà.n.6.* Salas *disput.9. de legib.sect.2 num.32.* Thom. Sanchez *lib.1. in Decalog. cap 13.n.5.* Ratio est, quia impleri non potest præceptum, quin efficiatur opus præceptum: at præceptum non est tibi impositum de opere aliquo necessario, sed de opere, quod in tua situm sit voluntate. Ergo dum non effacis opus, quod omittere possis, præceptum non impleS.

6 Dices illa actione coacta te non implere præceptum moraliter, hoc est, in voluntate, implere tamen re ipsa, ita vt excusatus maneas iterum Missam audire: sicuti si tibi esset præceptum ieiunandi impositum, & inuitus ieiunares, & si in voluntate præcepto non satisfaceres, satisfaceres tamen rei re ipsa, siquidem in re ipsa non transgrederis præceptum ieiunij; ac proinde si non ieiunantibus censura esset imposita, illam nullo modo contraheres. Item si præceptum haberes erogandi eleemosynam, & inuitus dares, deobligatus esses iterum dandi, sicuti si deberes restitutionem facere, & inuitus, aut alienus mente restitueres, cessaret tibi obligatio restituendi. Ergo.

Respondeo in voluntate, neque in re te implere præceptum: quia non fecisti rem præceptam: quæ est audiri libera sacri. In præcepto ieiunij secus dicendum est, quia non requirit actum, sed negationem; idcóque potest sine vlla voluntate re ipsa impleri, etsi non impleatur moraliter. Præceptum verò eleemosynæ, etsi non impleas, quando inuitus tribuis, at facis vt res ita mutentur, vt cesset omnino obligatio illius: nam obligatio dandæ eleemosynæ proueniebat ex necessitate pauperis, suppositis in te facultate succurrendi: quando autem aliqua ex his circumstantiis deficit, cessat præceptum. Idem prorsus est in restitutione: nam licèt ei non satisfaceres inuitè reddendo ablatum: at reddito ablato, cessat tibi obligatio, aliud reddendi, quia iam cessat retentio rei alienæ, quæ erat conditio necessaria ad restitutionis obligationem, ad summum enim obligati potes te esse contentum de tali redditione.

7 Ex quo sit ebrium, vel dormientem recitantem orationem aliquam debitam ex voto, vel præcepto, præcepto non satisfacere quia non est actio illa, quæ imperatur: ita omnes Doctores, vt dicit Salas *de legib. disp.9. sect.2.n.32.* consentiunt, Suarez, Bonac. & Sanch. *suprà*.

Secundò inferunt Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.13.num.3.* Bonacina *punct. 10. num. 4.* Accendentem ad Ecclesiam animo meditandi res diuinas, si Sacerdos interim adeat altare, ad celebrandum Missæ sacrificium, non satisfacere præcepto audiendæ Missæ, quia non habuit intentionem audiendi sactum, vel solum meditandi. At credetem verè præcepto satisfeciSSe, si attentione requisita sacro interfuit: quia interfuit sacro non violenter, sed liberè. Ergo habuit voluntatem audiendi sacrum; hæc enim voluntas separari non potuit ab illa morali, & religiosa præsentia. Neque obstat cùm primùm accessit ad Ecclesiam non habuisse animum audiendi sacrum; putabat enim

tnim vel non esse faciendum sacrum vel non fore illi præsentem debita attentione: sed facto iam facto si ipse debita intentione assistit, tam vult sacrum audire, neque intentio meditandi obesse illi intentioni potest.

8 Secunda difficultas est, an necessario habeas debere intentionem satisfaciendi præcepto, vt satisfacias, & de obligatus maneas.

In qua re existimo necessarium non esse te habere voluntatem expressam satisfaciendi præcepto nam etiamsi ex ignorantia præcepti rem præceptam exequaris, præcepto satisfacis, taliter, quod deobligatus illo maneas. Verbi gratia ignoras esse diem festum, & hac ignorantia stante audis sacrum postea verò cognoscis esse diem festum, non teneris aliud sacrum audire, sed poteris reputare te præcepto satisfeciſſe: ita expresse Azor *tom.1.lib.7.cap.2.quæst.6.& lib.10.cap.12.* *quæst.9.* Suarez *tom.3.in 3.part.disp.88.sect.3.& lib.3.de legib.* *cap.29.circa princip.* Valquez *1.2.quæst.100.art.9.in expositione litera.num.5.* Valent.*2.2.disp.6.quæst.2. punct.vlt fine.* Bonac.*disp.1.de legib. quæ.1 punct.10.num.9.* Henriq. *lib.9. de Missa cap.25.n.6.* Thom Sanch.*lib 1.in Decalog.cap.13. n.9.* Ratio est, quia impletio præcepti, est exequutio rei præceptæ, sed ignotans esse impositum præceptum exequeris libere rem præceptam. Ergo satisfacis præcepto.

9 Dices. Præceptum impleri non potest sine cognitione. Ergo si ignorans præceptum feciſti rem præceptam, præcepto non satisfacis. Antecedens probo. Tum quia præceptum obligat ad sui notitiam: qui enim negligens est in cognoscendis præceptis sibi impositis, peccat; sed hoc nulla alia ratione verum est, nisi quia impleri non possunt sine cognitione. Ergo; tum etiam, quia ignotans præceptum non facit actum obedientiæ. Ergo præceptum non implet. Item si deberes restituere centum pauperibus ob malè parta; & huius obligationis, immemor totidem in eleemosynas tribuas, adhuc non extinguis debitum. Ergo signum est ad præcepti adimpletionem necessariam esse præcepti cognitionem: & ex voluntate illi satisfaciendi executionem procedere. Propter hanc obiectionem Sylvest.*verb.hora q.11.dicto 5.n.14.* & Ludouic. Lopez *lib.1. de contract cap.53. fol.198.* censent te debere intentionem habere satisfaciendi præcepto saltem in virtute, & reputat probabile Petrus de Ledesma *sum. de sacrament.tract. de Eucharistia,cap.27.post.10.conclus.*

10 Facile tamen respondetur præceptum per se, & regulariter impleri non posse sine cognitione, ideòque obligat ad sui notitiam: per accidens tamen, & casu impletur absque cognitione illius solùm ex cognitione, & notitia rei, quæ præcepta est, & voluntate faciendi, illam; quin sit voluntas faciendi, quatenus præcepta est. Cum vero vrgetur non esse tunc opus obedientiæ, concedo non esse opus obedientiæ formalis, esse tamen opus obedientiæ materialis, quod sufficit ad præcepti adimplerionem, taliter, quod deobligatus omnino maneas, neque enim præcepta obligant ad opus externum ex motiuo obedientiæ faciendum: alias qui audiret Missam ob vanam gloriam præcepto non satisfaceret, sed solum obligant ad rem præceptam exequendam, quæ cum exequi possit absque cognitione præcepti præcepto fit satis. In obligationibus autem iustitiæ secus est dicendum; non enim sine cognitione obligationis exequi rem præceptam potes, quia res præcepta est solutio, non donatio; solutio autem necessariò inuoluit cognitionem obligationis, & voluntatem satisfaciendi, quibus deficientibus erit donatio liberalis, ac proinde debitum non extinguit, & ita tener Sanchez *lib.1 in Decal. cap.15.n.11.* cum Ludouic. Lopez *lib.2.de contractib.cap. vlt.col. antepenult.* Bonac., plures referens *disp.1.q.1.punct.10.n.13.& tract.de restit.disp.1.* *q.vlt.punct.2.§.2.q.3.* Aduerto tamen in prædicto casu te sufficienter satisfacere posse, etsi in particulari ignores obligationem neque voluntatem specialiter habeas satisfaciendi, si tamen aliquando in genere voluisti, vt si casu aliquam obligationem habeas restituendi, eleemosynæ à te faciendæ loco illius subrogentur. Nam tunc illæ eleemosynæ non propriæ eleemosynæ & donationes liberales sunt, sed solutiones debiti, cùm ex voluntate satisfaciendi debito procedant.

11 Sed quid dicendum, cùm non solùm ignarus præcepti, rem præceptam exequeris, sed animo expresso non satisfaciendi præcepto per talem rem satisfacisne tunc præcepto Verbi gratia, audis Missam, vel recitas horas canonicas, nolens illa Missa, vel recitatione præcepto satisfacere, sed potius intendens iterum recitare, vel aliam Missam audire. Manesne obligatus, ac si Missam non audisses, vel horas non recitasses.

Plures sentiunt te obligatum manere. sic Nauarr. *cap.quando,de consecra. distinct.1. cap.13. n.15.27 & 28.& cap.16* *n.73.& seq.* Azor *lib.10.cap.8.q.7.& c.11.q.8.* Henriquez *lib* *9.de Missa,cap.25.num.6. fine* Ioan Medina *C.de oratione, qu.* *de horis canonicis iterandis,dub.vlt.* Man *1.com.summ.in 2.edit.* *cap.144.num.2.* Petrus de Ledesma *summ. tract. de Eucharist.* *cap.27.post.10.conclus.& 2.tom.tract.9.cap.4.* Thomas Sanchez eam valde probabilem reputat *lib.1. in Decalog. cap.13.* *n.13.* & est quidem probabilis satis. Primo quia præcepti satisfactio, qua talis est, debet esse voluntaria, & libera quia præceptum est, de actione humana: sed qui non vult illa recitatione præcepto satisfacere non habet voluntatem implendi præceptum. Ergo, Secundo actus non operatur vltra agentis intentionem *l.non omnis ff.si certum petat.l.in agris ff.de acquirend.domin.* Sed intentio huius agentis est non satisfacere illa actione. Ergo de facto non satisfacit. Tertio executio rei præceptæ est executio rei debitæ: cum autem ex deuotione audis Missam aut horas recitas, non potes dici rem debitam exequi: nam illa Missæ auditio, & recitatio provt à te procedit non procedit, vt debita, sed Deo liberaliter donata. Ergo præcepto non satisfacis.

Dices verum esse à te non procedere, vt debitam; at quia in se debita est, admitti à Deo vt debitam, Sed contra: quia illa numero actio non erat debita. Ergo non est necessarium quod Deus, vt debitam illam admittat. Item Deus non admittit nostras actiones, nisi quatenus à nobis procedunt, sed illæ actiones à te procedunt animo liberali, & gratuito. Ergo non admittuntur à Deo vt debitæ. Et confirmo variis exemplis: si enim ex voto; & iuramento deberes Missam audire quotidie & tempore, quo audis Missam, haberes animum non satisfaciendi illa Missa, sed alia quam existimas audire, de facto satisfacis, quia non imples promissionem Deo factam, sed alium cultum liberalem Deo præstas. Item si ex pœnitentia à Confessario iniuncta, deberes Missam audire, & audis Missam non vt pœnitentiæ satisfacias, sed vt amico placeas, qui à te Missam expostulauit; non satisfacis præcepto. Deinde si debeas centum Petro & totidem dones animo liberali nolens vt illa donata computentur pro debito, debitum integrum manet. Idemque est si pro Missa dicenda stipendium accepisses & velles gratis Missam dicere, non extingueres, debitum. Ego signum est non posse satisfacere præcepto, sine voluntate satisfaciendi illi. Tandem quia leges. & præcepta obligant subditos illa implere, ergo obligant vt id velint, qua implenda sunt humano, & voluntario modo.

12 Nihilominus probabilius existimo te illa Missæ auditione & recitatione satisfacere: ita tenet Valent.*2.2. disp.6.q.2.* *punct.vlt.fine* Suarez *tom.3.in 2.part.disp.88 sect.3.vers. circa posteriorem partem Latius tom.2.de relig. lib.4.de horis canõ.cap.* *26.n.8.* Vasquez *1.2.q.100.art.9.in expositione littera. à n.5.* Lessius *lib.2.de iustit.cap.37.dub.10.num.59.& c.46.dub.6.* *n.42.* Bonacina *disp.1. quæst.1.punct.10.n.19.* Thomas Sanchez *lib.1.in Decalog.cap.13.num.13.* reputat æquè probabilem ac contrariam sententiam Arragon. *2.2.q.83.art.13. vers. sed dubitabit aliquis,* Ratio efficax est quia illa voluntas, qua vis non satisfacere præcepto, inefficax est, & nullo modo obstat quominus præcepto, satisfacias, quia tibi præceptum imponitur tantùm de Missæ auditione, & recitatione libera tali die facienda. Non enim tibi Imperatur audire sacrum, aut horas canonicas recitare, ex intentione satisfaciendi præcepto nullibi enim extat præceptum de tali intentione. Et confirmo. Si lata esset censura aduersus illos, qui die festo Missam non audiunt vel horas canonicas non recitant: qui hoc modo audiret Missam, & horas canonicas recitaret censuram vitaret, quia vere Missam audiuit, & horas recitauit. Ergo signum est illam voluntatem non obstare præcepti satisfactioni. Quocirca advertendum est aliqua præcepta positiua esse, quæ licet sint de actibus exterioribus aliquam specialem intentionem, & voluntatem, necessariò ad sui constitutionem expostulant; alia verò non, recitatio enim horarum requirit intentionem colendi Deum illa actione quare si breuiarium legeres gratia addiscendi, vel docendi alios non satisfaceres præcepto; quia illa recitatio non est oratio. Idem est in administratione sacramentorum si absque intentione faciendi, quod facit Ecclesia, verba proferas, esset enim talis prolatio, ficta, & verbalis non vera sacramentorum ministratio. In his ergo non solum actio exterior, sed etiam intentio pertinet ad rem præceptam: at in præcepto audiendi Missam, nulla alia intentio præter voluntatem audiendi seu assistendi sacrificio expostulatur. Vnde si habeas voluntatem audiendi Missam, vel recitandi horas canonicas ex motiuo colendi Deum, etiamsi expressam habeas voluntatem non satisfaciendi illa recitatione, & Missæ auditione, verè satisfacis, quia efficis quidquid tibi præcipitur.

13 Dices, si exequendo opus, quod mihi præceptum est præcepto satisfacio. Ergo non possum habere voluntatem non satisfaciendi: at in præsenti casu supponitur me habere illam voluntatem & experientia constat plures habere. Ergo signum est illo opere præcepto non fieri satis.

Respondeo voluntatem, quam habes non satisfaciendi, procedere ex ignorantia qua credis illa voluntate exequendi rem præceptam non fieri satis præcepto ac proinde ex se efficacem non esse, nec destruere priorem voluntatem, qua rem præceptam exequeris, & qua præcepto satisfacis.

Obicies secundo. Ergo non teneor mutare illam voluntatem non satisfaciendi præcepto vt præcepto satisfaciam, sed potero toto die illam habere siquidem non obstat præcepti satisfactioni.

Respondeo non obstare præcepti Ecclesiastici satisfactioni

atque adeò ex vi illius te non esse obligatum mutare voluntatem: at obstat præcepto diuino, quo tibi prohibetur nolitio non implendi Ecclesiasticum præceptum quapropter debes ab illa voluntate cessare & ita docet Suarez illo *lib.4.cap. 26.num.11. & 12.*Salas *de leg. disp.9.sect.2.num.33.* Bonacina *disput.1.q.1. punct.10.fine* Sanch. *lib.1.cap.13.num. 14.* Ex quo patet solutio ad illam interrogationem, an scilicet peccatum committas audiens Missam, vel recitans horas intentione non satisfaciendi: si enim nulla alia Missa tibi restaret audienda, neque tempus, in quo iterum posses horas canonicas recitare, sine dubio peccares non quidem in re, sed in affectu: quia scilicet affectum habes non satisfaciendi præcepto Ecclesiastico: at si restaret alia Missa & tempus superesset iterum recitandi & haberes voluntatem audiendi illam Missam, & iterum horas recitandi nullum peccatum committis: & ita tenet Suarez *supra.* & Sanchez *num.14 & 15.*

14. Neque obstant argumenta pro prima sententia.

Ad primum dico, præcepti satisfactionem, qua talis est liberam esse debere: neque huic libertati obstat nolitio satisfaciendi præcepto procedens ex ignorantia, si de facto datur absoluta libertas exequendi quidquid præceptum est.

Ad secundum concedo actum non operari vltra intentionem agentis, sed quando voluntatem habes audiendi Missam, & non satisfaciendi præcepto duplicem voluntatem habes, aliam inefficacem non satisfaciendi; & quæ ex ignorantia procedit, aliam efficacem satisfaciendi: in concursu autem huius duplicis, voluntatis, vincit voluntas efficax, vtpote principalior.

Secundo respondeo actum non operari vltra intentionem agentis, quando ab ipso pendet actus & effectus: at satisfacere præcepto, si semel exequaris, quidquid tibi præceptum est, non est in tua potestate.

Ad tertium concedo executionem præcepti esse executionem rei debitæ, non tamen esse necessarium, vt à te procedat formaliter, vt debita, quia præceptum non obligat, vt formalem intentionem obediendi habeas, sufficit, si à te procedat, quæ debita est, & licet illa actio numero absolutè non sit debita quia tamen prima est ideo debita est. Huic modo operandi non obstat affectus ille tuus inefficax non satisfaciendi præcepto, tum quia procedit ex ignorantia qua credis non satisfaceretum & præcipuè, quia non destruit affectum efficacem ponendi quidquid tibi mandatum est. Eodem modo Deus acceptat illud opus: acceptat, inquam illud opus tanquam debitum; & sic in te executum; non tamen tanquam debitum in tuo affectu inefficaci.

Ad confirmationem de Missa debita ex voto & iuramento respondet Suar. *lib.4. de horis canonicis c.26.n.8.* Si audias voluntate non satisfaciendi voto, sed intendas aliam Missam audire, vt voto satisfacias tacite te prorogare votum vel nouum votum facere, quia cum obligatio voti à te dependeat, potes pro libito illam tibi de nouo imponere: at obligatio præcepti Ecclesiastici cum à superioris voluntate oriatur neque in tua potestate sit illam prorogare: si semel illi satisfecisti nihil manet satisfaciendum: & hoc est probabile, sed probabilius est, quod dicit Sanch. *lib.1. in Decal. cap.13. fine num.18.* te integrè satisfeciſſe voto quamtumuis habeas intentionem alio opere satisfaciendi, quia verè præstas quidquid vouisti, neque tu cum illam voluntatem habes non satisfaciendi voto per illud opus, intendis de nouo vouere etsi possis, sed solum intendis priori voto per aliud opus à te faciendum satisfacere. Ergo si iam satisfecisti, nihil restat tibi satisfaciendum.

Ad exemplum de pœnitentia iniuncta distingui potest vel offers Missam pro amico, vel in tuorum peccatorum satisfactionem. Si in tuorum peccatorum satisfactionem, etiamsi non habeas animum satisfaciendi obligationi tibi impositæ integrè satisfacis, quia efficis quidquid tibi est mandatum, & ita docet Sanch. *num.17.* At si in satisfactionem peccatorum amici offeras, videris non satisfacere, quia non præstas, quidquid tibi mandatum est: tibi enim non solum mandatum est Missam audire, sed audire in satisfactionem tuorum peccatorum quia pro tuis, & non pro alterius peccatis Missa in pœnitentiam iniuncta est. Verum si Confessarius expresè tibi non præcepit pro tuis, & peccatis Missam offerri, sed absolutè Missam iniunxit in pœnitentiam, existimo esse satis probabile te satisfacere præcepto pœnitentiæ audiendo Missam: quantumuis pro amico offeras, quia efficis quicquid tibi mandatum est. Offerre autem pro tuis peccatis, non inuoluitur in pœnitentia, nam licet pro tuis peccatis opus pœnale sit iniunctum, poterat iniungi vt illud pro animabus purgatorii offerres. Item aliud est finis præceptis: aliud res præcepta. Fateor, iequam, pœnitentiam iniungi, vt tuis peccatis satisfacias, non tamen satisfactionem tuorum peccatorum cadere sub præcepto, quia non est materia præcepti, sed finis præcepti alias si in statu mortalis peccati pœnitentiam adimpleres, præcepto non censeberis satisfeciſſe: quod est contra communem sententiam.

Ad exemplum de debito iam dictum est in superiori difficultate non extingui liberali donatione, quia ex debito non deberur donatio, sed solutio.

Ad vltimum. Concedo leges obligare subditos, vt illis satisfaciant, & consequenter, vt habeant voluntatem satisfaciendi quam tamen habet quicunque rem præceptam exequitur, etsi ex ignorantia ipse credat non habere.

PVNCTVM XVIII.

An actu, qui sit peccatum, possit legi, vel præcepto satisfieri.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Opere ex se bono, vitiato tamen aliqua circumstantia satisfieri præcepto potest.*
3 *Satisfit rationi dubitandi.*
4 *Si ex voto, aut pœnitentia teneatis Missam audire, vel eleemosynam facere & ex fine vanitatis hæc præstes voto, & pœnitentiæ satisfacis.*

1 RAtio dubitandi est quia omne præceptum est de opere bono. Ergo vt ei, fiat satis opus bonum debet exequi, quia debet exequi opus, quod est imperatum. Ergo non potest fieri ei satis opere malo, quia opus malum non est imperatum. Neque obstat si dicas præcepto satisfieri debere opere bono ex se, non tamen est necessarium esse bonum ex circumstantiis; auditio enim Missæ & largitio eleemosynæ bona sunt illisique videtur præcepto Missæ & eleemosynæ satisfieri, etiamsi ob prauum finem vitientur. Non inquam, obstat, quia si opus externum prauo fine vitiatur, absolutè vitiosum est, & peccatum; sed de peccato nunquam est præceptum. Ergo illa auditione Missæ & eleemosyna non fit satis præcepto, quia non est opus præceptum. Et confirmari potest ex *regul.8. extrauag. de regul.iur.* vbi dicitur *qui ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit, & ideo iam non facit.* Ergo à fortiori non faciet præceptum, qui malo fine facit.

Secundo confirmo ex *l.non dubium, C. de legib. & l.contra legem ff. eod. tit.* vbi dicitur, *Is in legem delinquit, qui legi verba amplectens contra legis nititur voluntatem, & intentionem.* Sed finis omnis legis est facere subditos bonos, & Deo obsequentes, qui fini obstat manifestè actus vitiosus etiam ex circumstantia extrinseca. Ergo. Et ita tenet Anton. *2.part.tit.9.cap.1 o.§.2.* vbi dicit non satisfacere præcepto audiendi Missam, qui accedunt ad Ecclesiam, vt videantur, vel videantur ab amatoribus suis, sed debent (ait) accedere ad orandum. & tunc à se remouere debent cogitationes temporales ad Deum orandum consentit Maior *in 4.dist.15.q 3. paulo post prine.* Adrian. *4. vbi de confessione. q.5. dub.4.* Catthusian. *1. dist, 1. q.2. & 2. dist.17. q.1.*

2 Nihilominus tenenda est vt certa communis sententia opere, inquam ex se bono vitiato tamen ex fine vel ex alia circunstantia extrinseca fieri satis posse præcepto humano; quia præceptum humanum solum imperat actus substantiam non modum, qui necessarius non est ad eius exteriorem honestatem. Tum quia actus sic factus pertinet sufficienter ad cultum Dei extrinsecum, & ad rectam Ecclesiæ & reipublicæ gubernationem: modus autem alius operandi extrinsecus, etsi maxime sit interior, per accidens est operi præcepto, & forte extra humanam iurisdictionem. Ergo quicumque ille sit? obstare non potest executioni operis præcepti.

Dixi legem & præceptum imperare actus substantiam non modum qui non sit necessarius ad substantiam actus præcepti, nam aliquando aliquis modus pertinet ad substantiam præcepti, & tunc non solum res extrinseca per se, sed vestita illo modo mandatur. Exempli causa, mandatur alicui recitatio horarum, consequenter mandatur intentio colendi Deum, & attentio requisita ad orationem, quia sine hac intentione, & attentione, non est recitatio, quæ vera sit vt benedicit Suarez *tom.2. de relig. lib.4.c.26.* Item mandatur alicui sacramentum confessionis recipere simul mandatur intentionem habere illud recipiendi dolorem de peccatis confessis; quia sine his non recipiet sacramentum. Aliquando vero modus est extrinsecus operi præcepto. Verbi gratia præcepto audiendi Missam, dandi eleemosynam communicandi, extrinsecus est finis vanæ gloriæ. Quocirca si ob vanam gloriam vel turpem amorem audias sacrum, eleemosynam tribuas communices satisfacis præcepto quia rem præceptam exequeris. Non enim ex vi talis præceptiille primus finis adiunctus prohibetur sed aliunde & ita tenet Nauarr. *cap.21.n.7. & in enchirid. de orat. c.20 n.29* Almain. *dist.18. quæst vnica circa finem* Soto *lib 2. de iustit. quæst.3. art.9. & 4. distinct.13. q.2. art.1. in fine* Suarez *lib.3 de legib. cap.19.n.6.* Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.14. nu.1.* Azor *tom 1. lib.7. cap.6. q.1.* Couarr. *cap. alma mater 1. part. §.5. num.1. versic. præter hæc* Bonacina *disp.1. de legibus, q.1. punct.9 n.1. & seqq.*

3 Neque obstat ratio dubitandi. Fateor inquam auditionem Missæ & eleemosynam ob finem prauum vitiosam esse sed non esse vitiosam intrinsecè sed extrinsecè: vitium autem extrinsecum non obstat præcepti satisfactioni quia non obstat quominus auditio Missæ & eleemosyna de se bona sit quæ solum est materia præcepti.

Ad

Ad confirmationem ex *reg. iur.* 8. dico facientem ex timore præceptum, aliàs non facturus, non implere præceptum in affectu, & quoad Deum, bene tamen in effectu, & quoad Ecclesiam.

Ad illas verò leges respondeo cum D. Thom. relato à Sanchez *num.* 4. & à Suarez *libr.* 3. *de legibus. cap.* 20. *numero* 3. duplicem esse voluntatem, seu intentionem legislatoris, aliam de re præcepta, aliam de fine obtinendo per præceptum. Prima intentio, & voluntas est forma intrinseca legis, & ideò qui aduersùs illam procedit, peccat in legem. Secunda verò est extrinseca, & ideò peccans in illam non censetur legem transgredi.

4 Ex his infertur, si ex pœnitentia, voto, aut iuramento obligatus sis, eleemosynam facere, vel Missam audire, & ob vanam gloriam hæc præstes, te satisfacere voto, iuramento, & pœnitentiæ, quia hæc omnia obligant instar cuiusdam legis, & præcepti; & de pœnitentia docet Suarez 4. *tom. in* 3. *p. disp.* 38. *sect.* 9. *n.* 1. *fine*, & de voto Vasquez 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. *in expositione litteræ, n.* 11. & de omnibus Sanchez *lib.* 1. *in Dec. c.* 14. *n.* 2. & 3. Bonacina *suprà*.

Sed obiicies, voto intendisti rem gratam Deo offerre, quia est actus religionis. Pœnitentia intendit Confessarius, vt satisfacias Deo pro peccatis: sed hæc obtineri non possunt actu vitioso. Ergo non satisfacis voto, & pœnitentiæ per actum vitiosum.

Respondeo te non satisfacere fini intento per votum, & pœnitentiam, vt connexit ob actio, satisfacere autem materiæ voti, & pœnitentiæ, si rem de se gratam Deo, & honestam offeras, etsi vitiatam extrinseca circumstantia: quia finis extrinsecus voti, & pœnitentiæ sub votum, & pœnitentiam non cadit, sicut neque cadit sub lege finis extrinsecus legis, aliàs qui lautè, & delitiosè in die ieiunij comederet, seruans formam statutam ab Ecclesia, non seruaret ieiunium, quia non seruat finem eius extrinsecum, qui est, carnem aliqua inedia macerare: quod est omnino falsum.

Punctum XIX.

Vtrùm possis vnico actu pluribus præceptis, & obligationibus satisfacere.

1 *Si obligationes sunt iustitiæ, non potes pluribus vnico actu satisfacere, secus si sint obligationes diuersarum virtutum.*

2 *Vouens ieiunare in Quadragesima satisfacit præcepto Ecclesiæ & voto.*

3 *Explicatur, quando superueniens obligatio petit distinctum actum, quando cadit super debitum.*

4 *Confessarius imponens pœnitentiam censendus est ad actus, qui aliàs obligatorij non sunt, obligare, nisi contrarium explicet.*

5 *Vouens dare eleemosynam, non satisfacit voto, restituens debitum.*

6 *Idem iure est, si parentibus, & fratribus in graui necessitate subuenias.*

7 *Quid dicendum de eleemosyna data extremè, vel grauiter indigenti.*

8 *Probabilius est fieri satis voto, & pœnitentiæ.*

9 *Quid dicendum si actum facias, qui pluribus obligationibus singillatim tantum satisfacere posset? Sub distinctione respondetur.*

1 SI obligationes sunt iustitiæ, certum est apud omnes vnico actu satisfieri non posse diuersis obligationibus, implicat enim rem debitam titulo iustitiæ, alio titulo iustitiæ deberi, quia si ex iustitia debita est, alio titulo deberi non potest, cùm super eandem rem duo tituli iustitiæ cadere non possint. Ex quo fit, si debes Petro centum ex promissione acceptata, vel ex contractu, & insuper committis delictum, quo teneris centum dare Petro, non satisfacis vtrique obligationi dando centum, sed necessariò debes dare ducentos.

Verùm si obligationes sint diuersarum virtutum, seu ex diuersis præceptis, vnico actu pluribus obligationibus fieri potest satis; quia non implicat rem debitam vno titulo, alio diuerso deberi: non enim implicat rem debitam titulo iustitiæ, deberi etiam ex voto, & pœnitentiæ præcepto, & debitam ex præcepto temperantiæ deberi etiam ex voto. Ratio est, quia obligatio voti, pœnitentiæ & alterius præcepti positiui ex legislatoris intentione pendet, quæ rebus iam debitis alio titulo alligari potest. At cum debitum iustitiæ ex ipsa rei natura oriatur, & in æqualitate rei ad rem fundetur, nequit duplex obligatio iustitiæ super eandem rem cadere. Sic Medina *Cod. de satisfact. q.* 4. *vers. corolla. sequitur*. Th. Sanch. *lib.* 1. *in Dec. c.* 14. *n.* 5. Bonac. *disp.* 1 *q.* 1. *p.* 9. *n.* 4. & in hoc ferè omnes conueniunt, & nemo discrepat.

Ex hac doctrina infertur, si voueas ieiunare in Quadragesima, satisfacere & præcepto Ecclesiæ, & voto. Item si voueas restituere debitum, dare eleemosynam indigenti, satisfacis vnico actu duplici obligationi: sicuti obligatus recitare officium diuinum ratione ordinis sacri, & beneficij, vtrique titulo satisfacit vnica recitatione, quia super eandem materiam illa duplex obligatio cecidit. Quæ omnia clara sunt, & manifesta.

3 Dubium tamen est explicare, quando de facto superueniens obligatio cadat super actum debitum, quando verò expostulet alium.

Respondeo certa regula definiri non posse, sed ex circumstantiis colligendum esse, quia ex voluntate, & intentione legislatoris pendet: si enim circumstantiæ denotent legislatorem velle exigere actum non debitum, manebis tunc obligatus illum præstare, neque poteris actu debito satisfacere. At si circunstantiæ denotent contentum esse actu aliàs debito, satisfacis illo vtrique obligationi, & obligationi denuò impositæ, & præcedenti. Sic Suarez *tom.* 4. *in* 3 *p. disput.* 37 *section.* 6. *num.* 5. Thomas Sanchez *libr.* 1. *in Decalog. cap.* 14. *numer.* 6. Regulariter tamen, quoties distincta obligatio superuenit, distinctum actum expostulat, quia sic communiter legislatores intendunt, vt benè dicit Sanchez *suprà*. Et in casu dubio sic est interpretandum, quia interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus.

4 Ex his infero primò. Si tibi à confessario esset impositum præceptum recitandi bis calculos virgineos, & haberes votum quotidie, vel diebus festis illos recitandi, non satisfaceres præcepto confessarij recitatione debita ex voto, quia confessarius nisi clarè se explicet, ad rem non debitam intendit te obligare, præcipuè cum obligatio illa à confessario imposita, non sit alligata diei, sed potes, quando tibi placuerit, satisfacere. Idem est si aliqua ieiunia absolutè imponeret, non satisfaceres ieiuniis ex præcepto Ecclesiæ, aut voto debitis, quia intendit tibi obligationem imponere de re aliàs non debita, vtpotè maximè satisfactoria, & ita tradunt Sanchez & Suarez *suprà*. Nauar. *cap.* 26. *num.* 23. & *cap.* 1. *in princip. num.* 44. *de pœnitentia, distinct.* 6. Azor. *tom.* 1. *lib.* 11. *c.* 14. *quæst.* 1. *fine*. Sayrus *in claui regia sacerdot. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 22. Henriquez *lib.* 5. *de pœnitent. cap.* 19 *num.* 5. & *cap.* 21. *num.* 3. & alij ab eisdem relati. Verum si confessarius dicat: Singulis diebus hoc mense audias sacrum, ex benigna interpretatione censetur Missa debita ex præcepto diebus festiuis, contentus esse: neque enim censendus est obligare ad audiendum duplex sacrum diebus festis, quia est graue onus: quod non est credendum imposuisse, nisi manifestet, ac proinde diebus festis, vnico sacro audito, satisfacies vtrique obligationi. & ita tenet Sanchez *suprà c.* 14. *n.* 6. Bonac. *disp.* 1. *de leg. q.* 1. *punct.* 9. *n.* 7.

5 Secundò infero. Si voueas dare eleemosynam, vel illam ex pœnitentia debeas, non satisfacere dando ea, quæ debes restituere ob incertorum ablationem, quia elargitio non est donatio liberalis, & consequenter neque eleemosyna. Sed est solutio & restitutio debiti. Sic Sanchez *n.* 6.

6 Tertiò infero cum eodem Sanchez te non satisfacere voto, vel pœnitentiæ, de danda eleemosyna, si des fratribus, auis, & parentibus taliter indigentibus, vt tenearis illis subuenire, quia illa non erit propriè eleemosyna, sed solutio debiti legalis, ad quàm per iudicem potes compelli, casu quo dines sis. Item quia non est elargitio pauperi, pauper enim non est, qui ius habet postulandi alimenta, vt ex aliis probat Surdus *de aliment. tit.* 7. *quæst.* 37. *à n.* 1. *vsque ad* 11. Verum si aliis consanguineis à suprà relatis eleemosynam tribuas, satisfacies voto, & pœnitentiæ iniunctæ, quia non teneris ex debito legali illis alimenta præbere, vt probat Molina *libr.* 2. *de primog. c.* 15. *à num* 37.

7 Quartò infero, quid dicendum sit de eleemosyna data pauperi grauiter, aut extremè indigenti: an, inquam, tali eleemosyna satisfacias eleemosynæ debitæ ex voto, vel pœnitentiæ? Videris quidem non satisfacere, quia illa eleemosyna est debita ex præcepto misericordiæ, sed quæ debita sunt alio præcepto, non censeris vouere, neque tibi in pœnitentiam iniungi, nisi exprimantur. Ergo. Et confirmo. Ideo prima Missa audita in die festo non satisfacis pro Missa debita ex voto, & pœnitentia, etsi velis pro voto & pœnitentia applicare, quia illa Missa non cecidit sub voto, & pœnitentia, siquidem non est in tua potestate situm, facere, quod non sit debita, & quòd illa non fiat satis præcepto Ecclesiæ. Sed similiter non est in tua potestate facere, quòd pauperi extremè, vel grauiter indigenti eleemosyna non debeatur ex præcepto misericordiæ. Ergo illa eleemosyna non potest fieri satis eleemosynæ debitæ ex voto, & pœnitentia. Sic Medina *Cod. de satisfact. quæst.* 4. Suar. *tom.* 4. *in* 3. *p. disp.* 27. *sect.* 6. *n.* 5. Sayrus *in claui reg. lib.* 6. *c.* 3. *n.* 22. Palud. 4. *dist.* 15. *q.* 1. *art.* 2. *n.* 8.

8 Verùm in hoc casu probabilius censeo satisfieri pœnitentiæ, & voto illa eleemosyna data extremè indigenti. Sic tradit Henriquez *lib.* 5. *de pœnitent. cap.* 21 *num* 3. *in comm. litt.* & Azor. *tom.* 1. *lib.* 11 *cap.* 14. *quæst.* 1. *in fin.* Emanuel Saa *sum. verbo satisfactio, dub.* 9. *fine*. Th. Sanchez alios referens *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 14. *num.* 6. Moueor, quia non est debita illa eleemosyna ex præcepto misericordiæ absolutè, sed ex suppositione, quòd non possis alia via necessitati pauperis subuenire. Quod

constat manifestè. Nam si debita restituenda pauperibus tali pauperi tribueres, cessaret tibi obligatio dandi eleemosynam: quia hæc solum adest, dum non potes alia via eius necessitati prouidere. Sed in casu præsenti potes necessitati pauperis subuenire eleemosyna debita ex voto, & pœnitentia. Ergo alia eleemosyna ex præcepto misericordiæ non debetur. Ex quo manet soluta ratio in contrarium: Missa enim in die festo absolutè est debita, etiam quacunque suppositione facta, secus de eleemosyna indigenti.

9 Quintò infertur quid dicendum, cùm pro multiplicatione tituli res multiplicanda est, v. g. debes dare pauperibus centum ob iniustè ablata, alia centum ex voto: alia ex pœnitentia: si centum largiaris cuinam ex his obligationibus satisfacies. Omnibus est impossibile, quia non debes solum centum, sed ter centum.

Et quidem si decreuisti vni illarum obligationum satisfacere, illi satisfacies: quia illud opus de se est integrè satisfactorium, pro qualibet illarum obligationum: solum ergo indigebat determinatione, vt potiùs vni obligationi præ aliis satisfaceres: hanc autem determinationem à tua intentione habet. Ergo. Et videtur hoc decisum *in l. cum pluribus ff. de solution.* Sic Sanch. *lib. 1. in Decalog. cap. 14. num. 8.* Bonac. *disp. 1. de legib. quæst. 1. punct. 10. num 12.* Limitanda tamen est hæc doctrina, ne superioribus contradicat pro obligationibus, quæ à loco & tempore absoluuntur, & à tua voluntate pendet illorum satisfactio. Alias tua intentio, & applicatio nihili deseruiret. Quod dixerim, vt intelligas, si die festiuo audias sacrum, intentione satisfaciendi voto, intendens aliud audire intentione satisfaciendi Ecclesiæ præcepto, voto non satisfacis, sed Ecclesiæ præcepto, quia illa Missa non sub voto comprehensa fuit, sed sub præcepto, vtpote debita.

Quòd si decreuisti omnibus obligationibus satisfacere, cum sit impossibile satisfacere integrè, satisfacis eo modo, quo possis: nam actus, qui non valet, vt agitur, debet valere meliori modo, quo potest, vt tradunt Doctores *in cap. vnico. §. idem quoque, de despons. impub. n. 6.*, & constat ex ipso textu. Quocirca in præsenti distinguendum est: aut opus est diuisibile, aut indiuisibile, si opus est diuisibile, vt eleemosyna, & largiaris centum, cum debeas ter centum pro furto, voto, & pœnitentia, satisfacies pro rata parti cuiuslibet debiti: manebit tamen cuiuslibet debiti pars insoluta, cui onus habebis satisfaciendi: quia cum illa largitio pecuniæ non possit omnibus debitis integrè satisfacere, & potest cuiuslibet parti, illa pars manebit satisfacta. Si verò opus indiuisibile sit, vt ieiunium, vel Missa, & intendis omnibus obligationibus vno solo sacro satisfacere, cum tria debeas, reputandus es vrgentiori obligationi satisfacere, ob rationem dictam: quia cum illa Missa non possit diuidi in satisfactionem plurium obligationum, sed necessariò vni tantum debeat impendi: & ex tua expressa intentione non signetur vna præ alia, affirmandum est, vrgentiori obligationi satisfacere: quia sic valet actus, meliori modo quo potest. Quare cum præceptum Ecclesiasticum præualeat voto, & votum præualeat præcepto Confessarij, censeberis prius Ecclesiastico præcepto, deinde voto satisfacere, & tertiò pœnitentiæ.

Quòd si nulli obligationi decreuisti satisfacere, sed illarum immemor opus debitum variis obligationibus exequeris, tunc sequenda est decisio legis, *cùm ex pluribus ff. de solution.* vbi dicitur: *Si debita sunt omnino æqualia, nec quisquam decreuit, cui debito satisfacere velit, censetur omnibus pro rata satisfacere, si autem alterum sit grauius, censetur grauiori.* Excipe debitum ex iustitia: huic enim necessariò requiritur intentio satisfaciendi: aliàs etiè donatio liberalis, & non solutio, vt sæpè in superioribus dictum est. Consentiunt in his Sanchez, & Bonacina *suprà.*

Punctum XX.

Vtrùm pluribus actibus eodem tempore factis possis satisfacere pluribus præceptis.

1 *Affirmatiuè respondetur.*
2 *Explicatur conclusio, & refellitur quædam Doctorum limitatio.*

1 Respondeo posse, si actus facias, quales exiguntur à quolibet præcepto, quia efficis, quidquid per præcepta exigitur. Ergo satisfacis illis: diuersitas enim temporum nullibi in præceptis exigitur, & ita tenet Nauarr. *summ. cap. 21. num. 8. & cap. quando, de consecr. distinct. 1. cap. 19. num. 178.* Henriquez *lib. 9. de Missa, cap. 25. num. 5.* Azor. *tom. 1. lib. 10. cap. 12. q. 10. & lib. 7. c. 5. q. 3.* Valent. *2. 2. disp. 6. q. 2. punct. vlt. coroll. 1.* Suarez *de sacram. disp. 58. sect. 6. n. 5.* Bonacina *disp. 1. de leg. q. 1. p. 9 num. 8* Th. Sanchez *lib. 1. in Decalog. c. 24. n. 11.* & alij plures ab eisdem relati.

2 Dixi te posse eodem tempore satisfacere pluribus præceptis per plures actus, si actus facias, quales exiguntur à præceptis. Nam plures Doctores existimant regulariter hoc esse impossibile: quia non potes pluribus actionibus incumbere ea attentione, quæ à præceptis exigitur: qua de causa dicunt te posse satisfacere præcepto audiendi Missam si simul velis satisfacere præcepto recitandi horas canonicas, quia attentio vnius actionis, attentionem alterius impedit. Sic Syluest. *verbo Missa 2. fine.* Angelus *verbo feria. num. 46.* Armilla *verbo festum, num. 11. & verbo Missa. n. 39.* Rosella *verbo, Dominica, num. 7.*

Verum iure optimo hæc doctrina ab aliis Doctoribus, præcipuè Nauarr. Azor. Henriquez, Suarez, Sanchez, & Bonacina non admittitur: non enim potentia intellectiua ita limitata est, vt nequeat duplici actioni simul attendere, & experientia constat recitantem calculum virgineum, vel horas canonicas posse sufficienter testificari de omnibus, quæ in Missa contigerunt. Signum ergo est manifestum attendisse sufficienter. Adde non requiri in supradictis actionibus diuersam attentionem, sed vnam: non enim necesse est, vt ad verba, & sensum illorum, quæ in Missa, vel horis canonicis proferuntur attendas, sufficit si attendas ad Deum; quæ attentio vtrique operi conuenit, & sufficiens est.

Punctum XXI.

Quando censeatur peccare impedimentum apponens, vel non tollens legi, vel præcepto adimplendis.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Respondetur quæstioni sub distinctione, & affirmatur præcepta naturalia per se obligare omnia impedimenta tollere, secus præcepta positiua.*
3 *Explicatur doctrina.*
4 *Proponitur obiectio, & sit satis.*

1 Semper videris peccare, quoties impedimentum apponis executioni præceptæ, vel iam impedimentum appositum non tollis, vel apponendum non remoues: quia superior præcipiens finem, simul etiam, & media censetur præcipere. Sed est medium necessarium remouere impedimenta, quæ executioni præceptæ obstant, vel iam posita remouere. Ergo si id non facis, peccas.

2 Cæterum hæc doctrina ita generaliter sumpta vera non est: non enim excommunicatus tenetur ex vi præcepti audiendi Missam, absolutionem quærere excommunicationis, vt plures Doctores docent, quos refero in materia Eucharistiæ in fine, vbi de præcepto audiendi Missam; neque tenetur dies non laborare, vt possit ieiunium seruare, neque peregrinationem in alium diem differre, vt censent plures. Quocirca distinguendum est inter præcepta naturalia, & positiua, & affirmandum præcepta naturalia per se obligare omnia impedimenta illorum executioni obstantia remouere: & media, quæ ad illorum executionem per se necessaria sunt, apponere, quia cum obligatio horum præceptorum ex ipsis rebus nascatur, nequit limitata esse obligatio pro vno, vel altero medio, aut impedimento & non pro omnibus. Vnde exequens officium iudicis, Confessarij, Aduocati, tenetur addiscere, quæ necessaria sunt ad illius rectam executionem, & remouere impedimenta, quæ obstare visa fuerint. Et obligatur lege charitatis succurrere indigenti, eleemosyna corporali, vel spirituali correctione, tenetur media necessaria apponere, & impedimenta, quæ videt obstare, remouere, quia hæc obligatio ex ipsa rei natura nascitur: & si natura præscribit absolutè finem, & media necessaria ad illum præscribere debet. Quare nisi iusta aliqua causa intercedat excusationis, præceptum ad hæc omnia ponenda, vel remouenda obligat. Neque in horum præceptorum impedimentis video esse inter Doctores dissensionem, solùm enim est dissensio pro sufficienti causa excusationis.

At in præceptis positiuis secus dicendum est: non enim ex vi horum præceptorum teneris omnia media, quæ videntur aliquo modo necessaria ad illius executionem apponere, vel impedimenta remouere, quia non obligant cum tanto grauamine: cum enim horum obligatio ex voluntate legislatoris procedat, poterit legislator illorum obligationem statuere sub conditione, quòd liber, & expeditus existas, non verò imperare tibi expeditionem. Quod exemplo de excommunicatione pro præcepto audiendi Missam, & exemplo peregrinationis pro præcepto ieiunij illustrari potest. Quæ autem sint media apponenda, quæve impedimenta remouenda pro executione horum præceptorum, non videtur posse certa regula definiri; aliqua enim sunt grauiora præcepta, alia leuiora, & sic media apponunt, vel impedimenta remouent proximiora, vel remotiora: quare ex modo, quo quodlibet præceptum receptum est, peti debet hæc obligatio. Sic docet Thom. Sanch. *lib. 1. in Decalog. c. 15. num 4. 5a as 1. 2. q. 71. tract. 13. disp. 2. sect. 9. n. 117. & 118.*

3 Verùm etsi hoc ita sit, credo omnia illa media, quæ per se, & intrinsecè, seu ex natura rei necessaria sunt ad illorum exe-

cutionem

cutionem, te obligatum esse apponere, & omnia illa impedimenta, quæ per se, & ex natura rei obstant, removere. Cætera verò petenda sunt ex consuetudine, & modo quo præceptum receptum est. Primam partem probo, tum ratione superius posita: præcipiens enim finem, consequenter præcipere censendus est, quæ ad illius executionem necessaria sunt: aliàs non efficaciter finem intendet, sed diminutè procedet: tum exemplis. Si enim die festiuo nolis à lecto surgere, & Ecclesiam adire, sed ludo occupari, peccas contra præceptum audiendi Missam. Item & obligatus horas canonicas recitare, projicias Breuiarium, aut nolis habere, peccas: quia hæc omnia sunt media per se, & intrinsecè necessaria ad illorum præceptorum executionem: & sicut tenent supradicti Doctores. Qua ratione dicunt, si aliquis die festiuo, vel nocte proxima se inebriaret, præuidens impediendum esse à Missæ auditione, peccare cum se inebriat, contra præceptum audiendi Missam, quia apponit impedimentum per se obstans præcepti executioni.

Dixi, si die festiuo, vel nocte proxima te inebriares: quia tunc iam censetur moraliter adesse præceptum, ac proinde efficaciam habere remouendi impedimenta obstantia illius executioni. At si antequam dies præcepti aduenial, vel quasi in proximo sit, te inebriares; vel cibum nocium sumeres ex quo præuideres infirmitatem tibi obuenturam, & impedimentum apponendum recitationi horarum, Missæ, & ieiunio; non videris, tunc aduersus hæc præcepta peccare; quia non videntur extendi ad media, & impedimenta ita remota: & docet Salas, & Sanchez *supra*. Adde aliquos Doctores, etsi concedant te inebriantem die, quo est præceptum audiendi sacrum, vel recitandi horas, ex qua inebriatione impeditur eorum executio, peccare aduersus hæc præcepta: At admittunt sumentem vinum, aut nocivum cibum, præuidentem ob morbum se omissurum Missas, horas, & ieiunia, aduersus hæc præcepta non peccare, sic Henriq. *lib 9. cap.25. num.11. in com. litt. P.* quamvis non exprimat, si id faciat eo die, quo vrget præceptum. At Med. *t.2.q.77. art.7. & in summ. in declarat. 3. præcepti cap.14. §.10. fol.* 101. de eodem die loquitur, & dicit non peccare contra præceptum ieiunij, eum qui iter facit, vt inuisat concubinam, seu amicam: vel laborat in venatione, vel in ludo pilæ. præuidens inde fore, vt die illo non possit ieiunare, & Thom. Sanch. *lib.1. sum. cap.15.* referens hanc sententiam, non videtur ab illa dissentire, solùm enim dicit obligare, ne hæc impedimenta in fraudem ieiunij apponantur, hoc est ex intentione violandi illud: consentit Ioan. Sanchez *disp.54. select. n.10.* & addit, etiamsi fiant ex intentione non seruandi ieiunium, adhuc non peccare, quia illa non est intentio violandi ieiunium, cum obligat, sed intentio excusandi se à ieiunij obligatione, seu apponendi causam excusantem: quærere autem causam excusantem ab obligatione præcepti, non videtur esse contra præceptum.

Ego verò huic extensioni acquiescere non possum sicut neque Salas *supradicto loco t.2. sect 13. disp.2. sect.9. n.118.* acquiescit: imò absolutè dicit esse falsam sententiam Medinæ, & ab omnibus reprobatam, intellige ab antiquis Doctoribus: (nam recentiores aliqui eam approbant.) Moueor, quia nullam differentiam inuenio inter inebriantem se, & ex proposito dormire volentem die, quo debet audire Missam, & inter edentem cibum noxium, ex quo præuidet impedimentum esse apponendum, quo minus Missam audire possit, vtrumque enim impedimentum æquè obstat præcepti executioni: si igitur in eo, qui se inebriat, vel dormire vult, omnes admittunt omissionem Missæ imputari in causa, ita debet imputari ei, qui cibum sumit, ex quo infirmitas, & impedimentum nascitur, quominus audire Missam possit. Item nullam ferè differentiam inuenio in eo, qui die festiuo vult ludere tempore, quo Missa dicenda est, vel in eo qui vult ludo pilæ vel alio labore non necessario, neque honesto occupari: ex quo violatio ieiunij est sequenda. In vtroque enim casu impedimentum apponitur præcepti executioni per causam, cuius positio nulla ratione honestatur. Neque hoc rigidum, & durum alicui debet videri, sed rationi multum conforme. Ratio enim dictat, vt quando vrget præceptum, vel iam est in pendenti, vt vrgeat, remoueantur quæ illius executionem impediunt, & apponantur quæ ad illius executionem necessaria sunt. Quando verò præceptum non actu obligat, neque proximè est vt obliget, faciùs permitti potest non prohibere causas obstantes illius executioni: & in hoc sensu sustineri potest comedentem cibum noxium, vel exercentem actionem, ex qua actione executio præcepti Missæ ieiunij, recitationis impedienda est, non peccaturum aduersus hæc præcepta; si, inquam, illa faciat, non eo die, quo præceptum occurrit, vel in proximo est, vt occurrat, sed aliquibus diebus antecedentibus.

4 Dices ergo agricola, vel alius officialis non poterit laborare die ieiunij, neque peregrinationem aliquam facere, aut honestum aliquod opus, & pium exercere, si inde sciat impotentem reddi ad ieiunandum; & si hoc potest, poterit etiam ludo pilæ, & venationi se committere, quin peccet, poterit etiam illa omnia exercere, sciens impediendum esse ab auditione Missæ, & recitatione horarum. Hæc obiectio proposita secundam partem nostræ conclusionis, scilicet plura esse impedimenta, quæ ex consuetudine, & communi Doctorum sententia apponi absque culpa possunt executioni præcepti: neque illa sunt censenda impedimenta, sed exemptiones ipsiusmet præcepti, præceptum enim ieiunij, v.g. obligat vacantes otio, non laborantes: quare qui die ieiunij laborat, etiam in labore sibi non necessario, non videtur comprehensus sub præcepto. Aliàs dicendum esset teneri agricolas, fabros lignarios, & ferrarios diuites, quique facilè laborem excusare possunt, à labore cessare, vt ieiunium seruent: quod est contra receptam sententiam, vt tradit Ioann. Sanchez *disp.54. in select. n.14.* Eadem ratione peregrinantes, vel se flagellantes, aliáque opera pia exercentes, quibus cum compati non potest ieiunij obseruatio, videntur excusati, sic Ioan. de Friburg. *in sum. Confessor. lib.1. tit.12. q.19. & 29.* Ariost. *in Enchirid.2. p. de ieiunio, for.89.* Astens. *2 par. tit.28. q.3.* Ioann. Sanchez *disp.54. n.21. & 22.* quia præceptum hoc solum illum laborem videtur remouere, qui neque necessarius est, neque honestus. Vnde censeo non excusatum eum, qui ludo pilæ & venationi se committit. A præcepto autem audiendi Missam, & horarum recitatione, cum vrget, censeo excusatum non fore, eum, qui labori quantumvis pio se exercet: nisi ad illud exercendum obligatus ex charitate sit: præcepta enim illa remouent omnia impedimenta, quæ absque graui detrimento tui, vel proximi omitti possunt.

PVNCTVM XXII.

In quibus sit potestas leges ciuiles condendi.

1 *Certum est hanc in omnibus esse potestatem.*
2 *Hæc potestas non est à natura, sed à republica.*
3 *Qua ratione hæc potestas sit à Deo.*

1 HVcusque de obiecto legis, de eius publicatione, & obligatione, quam inducit, sermonem fecimus: pergamus inuestigare causam eius sufficientem.

Primò supponendum est vt omnino certum, esse in hominibus potestatem leges ferendi, quia sine illa communitas hominum gubernari non posset: nam (vt dixit Sapiens *Prouer.11.*) vbi non est gubernator corruit populus; sed gubernator exercere officium non potest, nisi mediis legibus. Ergo vel ab alio debet illas recipere, vel ipse, si supremus sit, debet illas condere.

2 Hanc autem potestatem ferendi legem nullus habet à natura, quia natura omnes homines fecit liberos, nemini enim potestatem, & iurisdictionem politicam in alium concessit. Restat ergo, vt solùm ipsa communitas hominum habeat à natura hanc potestatem: hanc autem habent, eo ipso, quo plures familiæ velint se se inuicem iuuare, & inter se vinculo societatis vniri: nam sine potestate ferendi leges, non possunt in pace, & iustitia gubernari, & conseruari. Quapropter per vllam potentiam non potest impediri hæc potestas. Verùm quia communitas iudicauit se rectius gubernari posse, aliquo singulari, vel aliquibus, quam omnibus; quia si omnes ad regimen sui concurrerent, esset non leuis confusio, & continua perturbatio, præcipuè si esset magna hominum multitudo; ideo totam suam potestatem transtulit in vnum, vel in plures aliquos determinatos, qui regere, & gubernare rempublicam posset, potestate ab illa accepta: & in his omnes ferè conueniunt cum D.Thom. *1.2.q.90. art.3. ad 2. & q.97. art.3. ad 3.* & tradit Natarr. *in cap. nouit, de iudic. not.ab.3. num.119.* Castro *lib.1. de lege pœnali, cap.1 §.postquam.* Suarez *lib.3. de legibus, cap.2. n.3.* Conatr. *pract. cap.1. concus.1.*

Ex his infertur, quemlibet Regem potestatem habere condendi leges à republica immediatè: constat ex supradictis Doctoribus, & decidit *in l.1. ff. de constitutionib. Principum, & l.3. §.nouissimè, de origine iuris,* & tradunt ibi Doctores, & Canonistæ *in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Ratio est manifesta, quia non habet à propria natura, cùm hæc omnibus communis sit, & nulla sit ratio, quare magis vni, quam alteri hanc potestatem, & iurisdictionem politicam concesserit. Habet ergo ab ipsamet communitate.

4 Dices habere à Deo immediatè, iuxta illud Pauli ad Rom.13. *Non est potestas, nisi à Deo. & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit;* & Ioan.19. dixit Christus Pilato, *Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi data esset desuper.* & Prouer.8. dixit Sap. *Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt.* Secundò si à republica haberet hanc potestatem, esset respublica superior Rege, & posset Regē pro libero hac potestate priuare, quod videtur falsū. Ergo signū est à Deo haberi.

Respondeo omnem potestatem regiam à Deo esse immediatè, sed non inde infertur in alio prius immediatè, non fuisse, fuit quidem immediatè in ipsa communitate, à qua in Regem transfata fuit. Sed hæc prioritas non obstat, quominus in Rege immediatè à Deo sit potestas, tum quia non est alia potestas in Rege, quàm illa potestas, quæ fuit in communitate: tum quia ipsemet Deus sua speciali prouidentia hanc translationem, seu successionem ordinauit. Adde suppositā potestate

in

in Rege, Rex gerit vicem Dei, quia quidquid Rex imperat, Deus imperat ex qui.

Ad secundum nego absolutè rempublicam manere superiorem illo, in quem transtulit potestatem, hac enim translatione, abdicauit à se dominium, & se Regi subiecit; sicuti si te venderes alicui in seruum, maneres quidem supposita venditione inferior, etsi antea non esses, neque posses facta venditione illum dominio tui priuare: sic proportionaliter in republica contingit, facta suæ potestatis translatione.

Sed quia hæc potestas in variis personis residere potest, ideo expendendæ sunt, in quibus dubium est residere. Dubitatur, inquam primùm de Pontifice, & imperatore respectu totius orbis, Rege, & Regina, cui ius regni competit, de communitatibus nomini subiectis, de aliis qui Regi subduntur, de magistratibus, de patrefamilias, de marito respectu vxoris. De singulis ergo examinandum est, qua ratione ius habeant condendi leges ciuiles.

§. I.

Quid dicendum de Pontifice, & Imperatore respectu totius orbis.

1 *Pontificem non habere potestatem condendi leges ciuiles totum orbem obligantes.*
2 *Neque huic decisioni obstat derogatio, quam sæpè facit, legum Imperatoris, aliorúmque Principum.*
3 *Pontifex in terris sibi subiectis leges ciuiles condere potest.*
4 *Idem dicendum est de Imperatore legitimè electo, comparatione regnorum, quæ sibi subduntur.*
5 *Extra illa regna non valet leges ferre.*
6 *Bene potest leges ferre obligantes illis in regnis, in quæ habet directum dominium, tametsi immediatè non gubernet.*
7 *Deficientibus legibus propriis, ditionis Pontificiæ, & Lusitaniæ; leges imperatoriæ in causis decidendis obligant, secus in Hispania, & Gallia.*
8 *Qui negent etiam ex consuetudine non esse obligatos iudices Hispanos sequi ius ciuile deficiente proprio.*
9 *Probabilius credo oppositum.*
10 *Satisfit rationibus n. 8. adductis.*
11 *Ob transgressionem legum ciuilium, si non procedat aduersùs ius naturale, nulla pœna debetur.*
12 *Quid dicendū cum ius ciuile contrarium est Pontificio ciuili.*

1 COmmunis, & vera sententia est, Pontificem non habere potestatem ferendi leges ciuiles obligantes totum orbem, neque totum populum Christianum, sed solùm habere potestatem ferendi leges obligantes terram sibi temporaliter subiectam, sic Bellatm. *lib. 5. de Pontif. cap. 2. 3. & seqq.* Nauarr. *cap. nouit, de iudic. notab. 3. n. 19.* Couarr. *reg. peccat. 2. p. §. 9. n. 7.* Molin. *tract. 2. de iust. disp. 29.* Suarez *de leg. lib. 3. cap. 6. n. 3. & 3. p. tom. 2. disp. 48. section. 2. fine.* Bonacina *disp. 1. de leg. quæst. 1. p. 3. n. 5.* Salas *disp. 7. de leg. sect. 4. n. 30.* & alij plures ab eisdem relati. Et quidem non habere potestatem ferendi leges obligantes infideles, constat ex Paulo 1. *Corinth. 15.* dicente, *de his qui foris sunt, quid ad nos?* quasi nihil circa illos Pontifex statuere possit, & *in cap. gaudemus, de diuortiis*, decidatur constitutionibus canonicis non obligari paganos. Ergo à fortiori obligati non poterunt legibus ciuilibus. Circa fideles verò commorantes in terris Imperatori, & Regibus aliisque Principibus subiectis, inde probatur, quia huiusmodi Principes habent supremam potestatem ciuilem, & temporalem, in suos subditos, vt constat ex *cap. duo sunt, cap. cùm ad verum, 96. distinct. & cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, cap. solita de maiorit. & obedient. cap. nouit. de iudic.* Ergo Pontifex supremam iurisdictionem non habet, aliàs derogaret iurisdictioni supremæ illorum Principum. Sed sine hac iurisdictione, & potestate non potest leges temporales condere, quæ subditos Imperiales, Hispanos, & Gallos, & eorum Principes obligarent. Ergo. Adde Christum Dominum solum spiritualem iurisdictionem Pontifici tribuisse, non temporalem, vt fere omnes Doctores exponunt illis verbis dictis Petro, *Tibi dabo claues regni cœlorum. Pasce oues meas.* Quocirca vt Pontifex temporalem iurisdictionem haberet, sicuti reliqui Principes sæculares, indiguit illa donatione, quam illi Principes fecerunt, vt constat ex *cap. ego Ludouicus, 63. dist. & cap. Constantinus, 96. dist. & cap. fundamenta, de elect. in 6.*

2 Neque obstat Pontificem sæpè derogare leges Imperatoris, & Principis supremi, vt patet ex *cap. vigilanti, & cap. fin. de præscript. & regul. possessor, de reg. iur. in 6.* vbi Pontifex abrogauit legem ciuilem permittentem præscriptionem cum mala fide: & *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrimon.* concedit, & mandat filiis illegitimis præbere alimenta, quæ legibus ciuilibus negata erant. Non, inquam, hoc obstat, quia hæ leges latæ à Pontifice sunt leges canonicæ, salutem animarum spectantes, quando enim Pontifex videt Principes sæculares ferre leges æquitati contrarias, potest, & debet suis legibus abrogare, sicuti in supradictis exemplis factum est: lex enim illa de præscriptione mala fide fouebat fraudes, & latrocinia, lex item negans filiis alimenta pietati naturali aduersabatur: merito ergo reprobari debebant ab illo, cui animarum cura commissa est. Item quando Pontifex videt Principes sæculares negligentes esse in statuendis his, quæ ad rectum regimen suorum subditorum pertinent, ob cuius negligentiam peccata grassantur, poterit ea suis legibus præcauere: neque enim hoc est directè potestatem habere temporalem in subditos imperiales, & regios, sed solum habere in illos spiritualem potestatem, illorum conscientias spectantem: ratione cuius prouidere, & statuere potest, quidquid necessarium, & conueniens iudicatur: & in hoc sensu Bonifac. VIII. *in Extrauag. vnam sanctam de maior. & obed.* dixit, *oportere gladium esse sub gladio*, hoc est, temporalem Principum iurisdictionem spirituali Pontificis subjici.

3 Quòd verò Pontifex in terris sibi subiectis habeat temporalem iurisdictionem, nemini dubium esse potest, cùm spiritualis iurisdictio temporalem non excludat, vt habetur in supradicta Extrauag. Bonifac. VIII. Adde Reges & Principes transtulisse in Pontificem potestatem gubernatiuam. Ergo & legislatiuam, quæ gubernatiuæ necessariò coniuncta est.

4 Quòd si de Imperatore loquamur, constat apud omnes imperatorem legitimè electum posse leges ferre in prouincias, & regna sibi subdita, quia in illis habet supremam potestatem, & iurisdictionem, deciditurque *in l. 1. C. de vet. iur. concel. & l. bene à Zenone, C. de quadrien. præscript. & l. 4. & vltim. C. de legib.* Item Imperatores antiqui potestatem habebant condendi leges obligantes totum suum imperium, vt constat ex *supradict. leg.* & ex toto iure Cæsareo, qui authoritate imperiali constitutus est, & specialiter ex *l. 2. C. de vet. iur. enucl.* vbi dicitur soli imperiali authoritati leges condere, & interpretari esse concessum: sed eandem potestatem habet nunc Imperator Romanus legitimè electus in terris sibi subditis. Ergo. Dixi, legitimè electus: nam si caret legitima electione, caret potestate legislatiua, sicuti careret, qui per vim, & iniustitiam regnum occuparet. Contingere autem potest, vt bene dicit Suarez infra referendus, successu temporis populum admittere talem principatum, & tunc ratione consensus populi, potestatem habere legislatiuam. Adde, dum expelli non potest, censendus est illam habere, ne maiora mala proueniant, esset enim maius malum carere populum gubernatione vlla, quàm permitti gubernari à tyranno, quem à se expellere non potest: & ita tradunt Salas *disp. 7. de leg. sect. 12.* Molina *de iustit. tract. 2. disp. 13.* Suarez *lib. 3. de leg. cap. 4. num. 4.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 3. n. 5. circa med.*

5 Nullo autem modo potest Imperator legitimè electus extra regna, & prouincias sibi subditas leges ferre, quia non habet potestatem, & iurisdictionem illis in locis: nam vel illam habere debet à Christo Domino, vel iure belli, vel electione populi. A Christo Domino illam non habet: nam si Pontifici data non est, vt diximus, minus censebitur Imperatori concessa. Adde nullum reperiri locum in Scriptura, vnde talis potestas concessa intelligatur. Ergo sine fundamento hæc affirmanda sunt: iure autem belli constat Imperatorem nunquam occupare terras, quæ Regibus aliis subditæ sunt: quales sunt Hispaniæ, Galliæ & Belgicæ, electione tamen minus id constat. Ergo non est vnde censeri debeat, in totum orbem iurisdictionem habiturum. Adde Pontificem in terris subditis sibi potestatem temporalem supremam habere, Regem Hispaniæ, & Regem Galliæ in suo regno, & sic de aliis. Ergo non potest Imperator illam habere: & ita fere omnes Doctores sentiunt, vt videre est in Molin. *tract. 1. de iust. disp. 24. 29. & 30.* Suar. *lib. 3. cap. 7. n. 8.* Vasq. *2. 2. disp. 153. cap. 2.* Bonacina *disp. 1. de leg. q. 1 p. 3. n. 5. vers. dixi.*

6 Aduerto tamen Imperatorem habere dominium directum in aliqua regna, & prouincias, etsi ab alio, tanquam à supremo domino gubernentur. Nam esto Imperator illa regna per se immediatè non gubernet: at recognoscitur à Ducibus illorum regnorum tamquam supremus Princeps iure feudi, vel alio simili titulo. Et in his prouinciis, & regnis leges Imperatoris vim, & obligationem habent, & obseruari debent; quamvis non solæ; quia possunt habere proprias leges à suis Principibus latas, tradit Bonacina *suprà* Salas *disp. 7. section. 8. num. 46.* Vasquez *cap. 2. num. 24.* Suarez *cap. 8. n. 2.* At autem ipsi Principes imperio subiecti possint imperatorias leges suis legibus derogare? Respondet optimè Suar. ex consuetudine, & & vsu colligendum esse: potuit enim à principio dari illis dominium prouinciæ ea conditione, vt legibus imperatoris gubernentur; neque possent aliquas facere, quibus earum obseruantia diminueretur, sed potiùs foueretur, vel posset dari ea conditione, vt leg bus imperatoriis gubernatentur, cum propias non haberent: qualiter autem fuerit concessum, colligendum est ex ipso vsu, & consuetudine.

Extra has verò prouincias, & regna leges Imperatoris per se non obligant. Vnde non obligant in regno Hispaniæ, Galliæ, Lusitaniæ, Flandriæ, & similium, quia neque Imperator est illorum regnorum gubernator, neque iure feudi, aut alio titulo simili ei subiecta sunt.

7 Sed

7 Sed dubium est, an deficientibus legibus propriis horum regnorum, gubernari debeant legibus imperatoris, in causis, inquam, decidendis.

Et quidem de prouinciis Pontifici temporaliter subiectis id affirmandum est, quia ita Pontifex statuit, *cap. 1. de noui operis nuntiat.* quod pro causis spiritualibus decidendis vim habet in tota Ecclesia: pro temporalibus autem solùm in terris temporali Pontifici subiectis, sic Suarez *lib. 3. cap. 8. num. 3.* Bonacina *num. 5.* Vasquez *disp. 153. cap. 2.* Salas *disp. 7. sect. 8. num. 46.* Idem dicendum est de regno Lusitaniæ, deficientibus enim propriis legibus, decidendus casus est legibus iuris ciuilis, non Pontificij, etiamsi Pontificium contrarium sit ex *lib. 3. ordinam. tit. 64.* In regno autem Galliæ, & in Hispania nullo modo tenentur iudices deficientibus propriis legibus leges ciuiles sequi in causis decidendis, quia in legibus illorum regnorum, nullibi est statuta talis obligatio.

8 Solum est dubium, an ex consuetudine teneantur iudices sequi decisiones iuris ciuilis deficiente iure proprij regni, præcipuè in Hispania? Negat Suarez *num. 5.* & adducit Gregor. Lopez *leg. 6. tit. 4 part. 3.* Franc. Varg *tract. de potest. Pontif. axiom. 7. n. 10.* Bernard. Diaz *practic. quæst. 144. circa fin.* vbi Salcedo. Mouetur, quia non constat de tali consuetudine, quæ fuerit introducta consentientibus, vel scientibus, Regibus. Item quia Philippus II. nouissimè renouauit *l. 1. & l. 2. Tauri*, in qua deciditur causas decidendas esse per leges horum regnorum, & non per alias: habetur *l. 1. & 2. lib. 2. noua compilat.* Quod non videtur dicendum, si deficientibus legibus nostri regni leges ciuiles sequendæ forent, Item non probatur consuetudo, & vsus ex eo, quòd iudices frequentius iudicent per leges ciuiles deficientibus propriis, quia id fieri potest non obligatione, sed imitatione, quia scilicet æquitati proximiores videntur.

9 Verùm mihi probabilius est teneri iudices Hispanos leges ciuiles sequi in causis decidendis, si deficiant leges proprie: probat latè & erudite Burgos de Paz *in l. Tauri, à num. 520.* Anton. Gomez *ibi num. 10.* Didacus à Castillo *ibi verbo, no se vse de ella, & in l. seqq. in verb. pues por ella, y no por otras, & infrà l. 3, verb siete testigos, col. 8* Moueor primò, quia leges ciuiles sæpissimè allegantur in tribunalibus, cum propriæ deficiunt, easque iudices sequuntur: si autem iudices eas non tenerentur sequi, nullius vtilitatis esset illas allegare. At videmus, & testatur Burgos de Paz iudices etiam supremos non audere his legibus contraire, nisi cum nostris legibus aduersantur. Ergo ex obligatione habent illas sequi. Secundò ex *l. 1. tit. 9. lib. 3.* quæ fuit edita Batcinonæ anno 1493. vbi sancitur nullum iudicem effici posse, absque eo, quod iuri canonico, & ciuili per decem annos studuerit: si autem ius ciuile ad causas decidendas non deseruit, etiam deficientibus propriis, vt quid tanta cura apponenda erat in eius studio? Tertiò, quia leges ciuiles, quæ peccatum non nutriunt, in maxima æquitate fundantur. Ergo cùm conueniens sit iudices regulam aliquam habere in causis decidendis, ne se periculo errandi exponant, & ex iure regio illam non habent, mutuari debent ab imperiali iure. Et confirmo ex *cap. fin. de transactionib.* vbi cauetur, *cùm iudex ius expressum non habet in causis decidendis, æquitate causam dirimat*, & probat textus *in l. quod si Ephesi, in fine, ff. de eo quod certo loco.* Sed ad hanc æquitatem seruandam nullus modus aptior esse potest, quàm lex imperialis deficientibus propriis. Ergo. Adde causam decidere ex proprio cerebro, prætermissis iuris ciuilis sanctionibus, errandi periculo non leui est expositus: quod damnat textus *in l. 1. §. mirabile, C. de vet. iure enucleando.* ibi, *& propter ipsam conscientiam, & voluntatem iudicum magis quàm legitima authoritate lites dirimebantur.* Quartò non leuiter probatur hæc sententia ex præludio legum Matriti anno 1502. vbi loquens Rex de causis decidendis affirmat decidi debere *por las leyes de las partidas, e de los fueros, e ordenamientos, e pragmaticas, y por derecho commun.* In quibus vltimis verbis ius ciuile intelligitur. Ergo iure ciuili causæ decidi debent, deficientibus legibus propriis.

10 Neque obstant superiùs allegata, solum enim probant, stantibus legibus nostri regni, per illas, & non per alias leges decidendas esse causas, vel probant non esse in Hispania causas decidendas per leges ciuiles, & imperiales, deficientibus propriis, tanquam per leges per se obligantes, sed tanquam per solidas quasdam rationes, & æquitati, & rationi naturali maximè conformes. In quo sensu probat Burgos de Paz *num. 546.* ex Hostiensi, & aliis, in Gallia vtendum esse legibus ciuilibus, cùm propriæ deficiunt: neque contrarium esse textum *in cap. super speciali, de priuileg.* quia interpretandus est, quòd Galli eas non vt leges obseruant, sed vt rationes, & decisiones iuri naturali conformes, vel quòd non obseruant imperiales extantibus propriis.

11 Placet tamen mihi sententia Suarez, Gregor. Lopez, & aliorum *suprà*, neminem esse puniendum propter transgressionem legum ciuilium, si actus non sit contra ius naturale, vel regni: neque contractum fore irritum, etsi à iure ciuili irritetur, si tamen iure naturali, vel regio non irritatur: quia si hos effectus leges ciuiles haberent, obligarent sanè Hispanos, sicuti propriæ, quod non est dicendum.

12 Sed aduersùs supradicta obstat: quia si deficientibus legibus nostri regni, sequendum est ius ciuile non in vi legis per se obligantis, sed in vi rationis, & directionis iustæ. Ponamus iuri ciuili Pontificium esse contrarium. Quod ergo sequendum erit? Suarez *num. 6.* facile ab hac dubitatione se eximit: affirmat namque neutrum ex obligatione esse sequendum, ex consilio, & æquitate Pontificium. Verùm Gregor. Lopez *lib. 8. tit. 14. part 5.* & Salcedo *pract. quæst. 144. litt. C.* affirmat sequendum esse ex obligatione Pontificium. At crederem præferendum esse ciuile Pontificio: (loquor de Pontificio ciuili, non canonico.) Moueor, quia ius Cæsareum ideo vocatur commune, quia commune est omnibus regnis, cum proprium deficit. Secundò, quia ius Cæsareum permittitur allegari in causis decidendis: at ius speciale Pontificium nullo modo. Tertiò, quia ipsemet Pontifex mandat ius Cæsareum sequi in suis prouinciis, cum proprium deficit Ergo si Rex Hispaniæ idem intendat, & velit, vt deficiente proprio iure commune sequatur, rationabiliter, & iustè videtur procedere.

§. II.

Quid dicendum de Rege, Regina, aliisque subditos habentibus.

1 *Rex, & supremus Princeps leges ferre potest.*
2 *Aliquando illas ferre non potest independenter à regno.*
3 *Regina si domina est regni, & viro soluta, leges ferre potest.*
4 *Proponitur obiectio, & fit satis.*
5 *Matrimonio adstricta dubium est an gaudeat hac potestate, vel illam integrè transferat in maritum.*
6 *Probabilius est hanc potestatem retinere.*
7 *Soluitur ratio dubitandi n. 5. adducta.*
8 *Qui subditos habent ratione dominij, & non iurisdictionis, leges ferre non possunt.*
9 *In quo potestas dominij, & iurisdictionis distinguuntur.*
10 *Communitates perfectæ, seu supremam habentes iurisdictionem, leges ferre possunt.*
11 *Secus quæ in Principem potestatem transtulerunt, nisi ex priuilegio, vel vsu contrarium constet.*

1 CErtum est quemlibet Regem supremum habere potestatem ferendi leges in suo regno, quia habet potestatem gubernatiuam, quæ sine legislatiua esse non potest. Bart. *in l. vlt. C. de legibus.* Bald. *cap. 1. de constitut.* Nauarr. *cap. nouit. de iudic. notab. 2. n. 110.* Suarez *lib. 3. cap 9. n. 2.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. 3. n. 7.* Salas *disp. 7. sect. 11. num. 51.* & ferè omnes expositores D. Thom. 1. 2. *q. 90. art. 3.*

Idem dicendum est de aliis Principibus supremis, qui superiorem non cognoscunt quoad temporalem iurisdictionem, quocumque nomine nuncupentur, Duces, Marchiones, Barones, &c. Qui verò superiorem agnoscunt, examinare debent, qua ratione illis concessa est facultas gubernandi, & leges ferendi: an, inquam, dependenter à Principe supremo, an independenter ab illo: & pro modo concessionis erit potestas ferendi leges, sic Suarez *num. 3.* Bonacina *suprà*, Salas *sect. 8. n. 46.* Vasquez *disp. 153. cap. 2. & 3.* Idem cum proportione dicendum est de magistratibus, seu gubernatoribus, quibus regimen prouinciæ incumbit, possunt enim hi vel ex lege, vel ex consuetudine, vel ex speciali voluntate Principis leges ferre: quia potestas leges ferendi delegabilis est à Principe, cùm sit potestas iurisdictionis. Videre tamen debent, quam habeant potestatem, sic præcitati DD. Bonacina, Suarez, Salas *suprà*, In Hispania autem nulli gubernatores, Duces, Comites & Dynastæ habent potestatem leges ferendi, quia *in l. 12. tit. 1. part. 2.* expressè illis prohibetur.

2 Aduerto tamen aliquando Regem, etiamsi supremus sit, non habere potestatem ferendi leges independenter à regno: vt dicitur de regno Aragoniæ, quod sub hac conditione Regi tradidit gubernandum, cum enim tota potestas legislatiua sit prius in communitate, & ex illa in Regem fuerit translata, potuit communitas sub hac, vel illa conditione potestatem tradere, & tunc communitas legislatiua erit simul cum Rege, & Rex cum communitate. Ita Suarez *lib. 3. cap. 9. num. 3. & cap. 19. num. 6.*

3 Sed inquires, quid dicendum sit de Regina?

Respondeo: si ipsa domina est regni, & matrimonio alligata non est, leges ferre potest, sicuti quilibet alius Rex supremus, quia ratione dominij in regnum habet in se potestatem legislatiuam, cum alio modo regnum gubernare non posset. Secundò, quia ipsa fœmina capax est regiæ iurisdictionis, *cap. dilecti, de arbitr. cap. ex parte, el 2. de priuileg.* Ergo capax est præcipui actus illius, qui est leges condere. Tertiò sequeretur peccaturum, qui regnum fœminæ relinqueret, siquidem tribueret potestatem ei, qui eam exercere non potest. Quocirca Regina regni domina poterit leges condere, & causas cognoscere, & sententias ferre, quia hæc omnia non excedunt potestatem sibi concessam: & ita tradunt Innoc. & Panorm. *in c. dilecti,*

dilecti. Suar. *lib.3. de leg. c.9. n.9*, Bonac. *diſp.2. q.1. p.3. n.8.* Salas *diſp.7. ſect.11.* & ferè omnes.

4 Sed obijcies, Paulum 1. *ad Timoth.2.* dicentem, *docere mulieri non permitto, neque dominari viro*, ſed cùm leges ferat mulier, docet viros, quæ debeant facere, illiſque dominatur. Ergo non eſt illi permiſſum. Secundò *in l.fœminæ, ff.de reg. iur.* habetur fœminas ab omnibus officiis publicis remotas eſſe: quare neque iudices eſſe poſſunt, neque magiſtratum gerere. Ergo à fortiori neque leges ferre. Tertiò ad ferendas leges, & iudicandum de illarum tranſgreſſione, requiritur ſcientia, & prudentia. Sed hanc fœminæ nequaquam habent. Ergo.

Reſpondeo Paulum non permittere mulieri docere publicè doctrinam fidei, non quia incapax, ſed quia eſt indecens, & indecorum: quæ tamen indecentia non inuenitur in legibus ferendis; ſiquidem poteſt ſecretò legem ferre, & poſtea voce præconis promulgare. Dominari autem viro in ſtatu matrimonij non permittit Paulus, quia eſt contra naturam, quæ mulierem in matrimonij vſu, & regimine familiæ inferiorem efficit: at natura non efficit mulierem inferiorem homini in gubernatione politica, ſiquidem hanc poteſt ab ipſiſmet hominibus habere. Ergo.

Ad ſecundum dicas fœminas communes, ſeu quæ iuriſdictionem non habent, excluſas eſſe ab officijs publicis, non verò eas, à quibus ipſamet officia publica pendent. Adde ſupradictam legem non poſſe regiæ poteſtati derogare, quia eſt ſupra ipſam legem.

Ad tertium caſu, quo Regina ſcientia & prudentia neceſſaria ad condendas leges, careret, poſſe defectum ſupplere conſilio prudentum, neque enim omnia per ſe ipſum gubernator ſcire poteſt.

5 Verùm ſi Regina matrimonio iuncta eſt, dubitare meritò potes, an retineat poteſtatem condendi leges, vel tranſferat in maritum neceſſario. Ratio dubitandi eſt locus ille Pauli 1. *ad Timoth.2.* vbi non permittitur mulieri dominari viro, & 1. *Cor.* 11. dicitur *vir caput vxoris*. Si autem ipſa poſſet leges ferre, & Regem illis obligare, dominaretur viro, & caput illius eſſet: quod non eſt dicendum. Et confirmo. Primò ratione matrimonij mulier ita eſt ſubdita viro, vt vir dominium habeat tam in corpus vxoris, quàm in eius voluntatem, ac proinde in omnes actiones, quas exercere poteſt. Ergo poterit prohibere, ne condat legem, & à fortiori facere, ne ipſe obligetur lege condita. Confirmo ſecundò ex *l.9. tit.1. p.1.* vbi habetur dominium regni acquiri matrimonio: quando ſcilicet priuatus matrimonio iungitur fœminæ dominium regni habenti. Ergo tunc vir eſt dominus regni. Ergo poteſt leges ferre.

6 Nihilominus tenenda eſt communis ſententia affirmans ſtante matrimonio adhuc Reginam retinere poteſtatem condendi leges. Primò, quia retinet ius, & dominium regni, cui dominio neceſſariò ſequitur adminiſtratio, & gubernatio illius. Ergo leges condere, quibus gubernetur. Quòd autem retineat ius, & dominium regni, inde probatur, quia regnum tranſferri non poteſt ſine conſenſu regni, nullibi autem conſtat conſenſiſſe regnum in hac tranſlatione, aliàs mortua Regina ſine liberis, maneret maritus dominus regni: quod eſt omninò falſum.

Dices, tranſferri adminiſtrationem, non proprietatem, ſicuti in dote vxoris tranſfertur adminiſtratio in maritum durante matrimonio, non tamen proprietas illius. Sed contrà: quia neque hæc tranſlatio adminiſtrationis fieri poteſt ſine conſenſu regni, neque regnum cenſetur conſenſum præbere in tali alienatione, quia eſt contra naturam ipſiuſmet regni, regnum enim cùm in aliquem tranſfert dominium ſui, tranſfert in illum poteſtatem gubernationis: nequit ergo vnum ab alio ſeparari. Neque eſt ſimile de dote, quæ ad ſubeunda onera matrimonij data eſt, & ideo illius adminiſtratio penes maritum debet eſſe: at regnum non ad ſubeunda matrimonij onera, ſed ad regendos ſubditos conceſſum eſt: Ergo.

Adde vxorem habentem ius patronatus præſentare poſſe ſine conſenſu mariti. Ergo etiam poterit leges ferre conuenientes regno, ſine illius conſenſu. Maritus autem tanquam Rex honorabitur, & nomine Regis nuncupandus eſt, non tamen regimen, & adminiſtrationem illius habet: & ita docet Bald. *in cap. ſignificauit, de reſcript. n.3.* Tiraquel. *de nobil. cap.18. n.3.* Greg.Lopez *in lib.8. gloſſ.9.& in lib.9. gl.4. tit.1. p.2.* Bonacina *diſpu.1. de leg. quæſt.1. p.3. n.8.* Suarez *lib.3. de leg. cap.9. num.10.* Salas *de leg. diſp.7. ſect.9. n.63.* Vaſquez 1.2. *d.153. cap.3.*

7 Ad rationem dubitandi reſpondeo ſub diuerſa ratione virum eſſe caput vxoris, & illi ſubditum. Eſt caput vxoris in his quæ pertinent ad matrimonium, ad domus, & familiæ gubernationem & educationem filiorum: eſt tamen vxoris ſubditus in adminiſtratione politica, ſi vxori competit ius, & dominium regni.

Ad primam confirmationem dico, virum non habere abſolutam poteſtatem, & dominium in omnes actiones vxoris, ſed tantum in eas, quæ ad regimen familiæ pertinent, ac proinde non poteſt prohibere, ne leges ferat, neve ipſe illis obligetur: lex verò adducta ex parte, etſi Palazio Rub. relato à Gregor. Lopez ſupra videatur probare adminiſtrationem, & dominium in Regem per matrimonium tranſferri: at, vt bene notat Gregor. Lopez in ipſamet lege continetur limitatio, & declaratio: ſiquidem ſolùm ratione coniugij conceditur marito nomen Regis, & honoris regni.

8 De aliis perſonis ſingularibus habentibus ſubditos ratione dominij, videtur alicui leges ferre poſſe. Verbi gratia maritos reſpectu vxoris, dominos reſpectu ſeruorum, patrem reſpectu filiorum, & totius familiæ. Sed hoc omnino falſum eſt, etſi poſſint præcepta imponere, quia ad rationem legis neceſſariò requiritur poteſtas iuriſdictionis non dominij, & poteſtas gubernatiua reipublicæ, & communitatis perfectæ, non poteſtas gubernatiua alicuius imperfectæ communitatis: qualis eſt ſpecialis aliqua domus, & familia, & ita docent ferè omnes Doctores, Bart. *in l.omnes populi, ff.de iuſt. & iur. in 1. quæſt. & in l.imperium, ff.de iuriſdict. omnium iudic. n.8.* Canoniſtæ Communiter *in cap. cum Eccleſia S.Mariæ, de conſtitutionib. & cap. ſolitæ, de maior. & obedientia.* D.Thom. communiter receptus *q.90. art.3.* Suar. plures allegans *lib.1. cap.8. n.5. &* 6. Bonacina *diſp.1. q.1. p.3. n.3.*

9 In quo autem poteſtas dominatiua, & iuriſdictionis diſtinguantur, optimè explicant ſupradicti Doctores. Primò differunt ex obiecto, quòd poteſtas iuriſdictionis reſpicit communitatem perfectam, quia ad illius politicam gubernationem ordinatur: ſecus poteſtas dominatiua, quæ per ſe reſpicit imperfectam communitatem, aut partes illius: communitas autem perfecta non poteſt eſſe vna ſpecialis familia, ſed multiplex, quia non poteſt eſſe communitas perfecta, niſi quæ ex conſenſu plurium vnica eſt, & ſibi ſufficiens. Secundò differunt ex fine, quia poteſtas dominatiua ſolùm reſpicit vtilitatem propriam imperantis, vel vtilitatem perſonæ, cui præceptum imponit, vt videre eſt in præceptis latis à patre, domino, & marito circa ſuos ſubditos: at poſtea politica, ſeu iuriſdictionis, non ſpectat per ſe vtilitatem alicuius perſonæ ſingularis, ſed rectum regimen communitatis, & bonum illius. Tertiò ex origine, poteſtas enim iuriſdictionis reſidet in communitate, ex eo ſolum, quod communi ſenſu ad componendum vnum corpus politicum coniungantur: transfertur autem in aliquem non iure naturæ, ſed conſenſu ipſiuſmet communitatis, & pro voluntate ipſius. At poteſtas dominij aliquando eſt iure naturæ, per naturalem originem, vt in patre reſpectu filij, aliquando eſt iure naturæ, ſuppoſito tamen aliquo contractu, vt in marito reſpectu vxoris, in ordine ad domus gubernationem, & perſonæ cuſtodiam: aliquando eſt ex iure gentium, & ciuili, vt in domino reſpectu ſerui bello capti: aliquando ex contractu, pacto, vel promiſſione, vt ſi te vendas in ſervum, vel votum obedientiæ alicui præſtes. Quartò differunt in modo cogendi ſubditos: dominatiua enim poteſtas non poteſt ſubditos punire pœna ſanguinis, non enim licet dominis ſæuire in ſeruos, ſolum enim moderatum ſupplicium inferre poſſunt: at poteſtas politica poteſt pœna ſanguinis ſubditorum delicta punire, quia totum hoc eſt neceſſarium ad vitia coërcenda.

10 Tandem reſtat dicendum de communitatibus per ſe gubernationem exercentibus. De his ergo certum eſt, communitates illas perfectas, ſeu ciuitates, quæ ſupremam habent iuriſdictionem, qualis eſt, Veneta, Genuenſis, habere poteſtatem condendi leges pro ſuis ſubditis, quia non poſſent ſubditos gubernare ſine hac poteſtate, & conſtat ex *l.omnes populi, ff.de iuſt.& iur. &* § *ſed natur. Inſt.de iur. nat.* & tradunt communiter DD. Solùm aduerto aliquando hanc communitatem, & rempublicam tranſtuliſſe ſuam poteſtatem in aliquem Principem, & tunc videndum eſt, qua ratione tranſtulerit: quia pro poteſtate iuriſdictionis eſt poteſtas leges ferendi: vt bene probat Bald. *in d.l.omnes populi*, ſi enim integrè tranſtulit ſuam poteſtatem in Principem, poterit Princeps, Dux ſeu Marchio nuncupatus leges ferre independenter ab ipſa republica: at ſi ipſa reſpublica non integrè, ſed diminutè poteſtatem conceſſit, eo quod voluit Principem comitari in lege ferenda: neque poterit ipſa reſpublica ſine Principe, neque Princeps poterit ſine republica leges ferre ſic Suar. *lib.3. cap.9. n.19* Bonac. *diſp.1 q.1. p.3 n.10.*

11 Aliæ autem communitates, ſeu ciuitates, quæ ſupremo Principi ſubditæ ſunt, & in quem ſuam poteſtatem gubernatiuam integrè tranſtulerunt, nequeunt condere leges aliquas, niſi priuilegio Principis, vel ex vſu, & conſuetudine ſic receptum ſit, ſolent enim ex priuilegio, vel ex vſu, & conſuetudine hæ communitates condere leges, quæ *municipales* appellantur habetur *in §.conſt.Inſt. de iure natur.* & collitur ex *l.leges C.de legib.* ibi, *neque his, quæ ſpecialiter conceſſa ſunt ciuitatibus, vel prouincijs, vel oppidis*, &c. Requiritur ergo conceſſio Imperatoris. vt hæ ciuitates illi ſubiectæ poſſint leges ferre. Et in Hiſpania eſt res manifeſta: nemini enim à Rege conceſſum eſt leges ferre, vt traditur *in l.11. tit.1 part.1, & l.8 tit.1. lib.7. nouæ compilat.* Ex quo à fortiori conſtat minores populos quales ſunt villæ, caſtra, & ſimiles, nullam habere poteſtatem condendi

condendi leges tum quia non habent altam & supremam iurisdictionem, quæ ad leges ferendas requiritur: tum quia neque forum causarum regulariter habent iuxta *l. si dicas, ff. de excus. tut.* vel si aliquod habent, est in causis leuis momenti, & cum maxima dependentia à ciuitate, vel alio superiore iudice; ita Bonac. & Suar. *supra*.

An vero possint facere aliqua statuta pertinentia ad rectam & Politicam eorum administrationem, quæque leges ciuiles & municipales nuncupentur? Affirmat Bart. *in d. l. omnes populi*. Sylvest *ver. lex. q.4*. Marius Burgensis & alii relati à Salas *disp. 7. sect. 14.* quia cum commissa sit illis potestas gubernatiua, & legislatiua videtur concessa. At tenendum est cum Bonacina, Suar. & Salas *supra* non posse facere statuta, quæ vim legis habeant, quia hoc esset habere integrè potestatem condendi leges ac habet respublica, supremam potestatem habens: hæc enim nullas alias leges statuere potest, nisi quæ ad rectam subditorũ gubernationem conducunt, Si igitur illi populi minores hanc etiam potestatem haberent pro suis incolis, nullam à republica suprema differentiam haberent nisi in extensione subditorum. Poterunt tamen huiusmodi populi conuentiones aliquas facere inter se, quibus in vi contractus obligentur, poterunt que aliqua præcepta subditis imponere, sicut potest paterfamilias pro sua domo non perpetua, sed temporalia & quæ à principe reuocari poterunt sic Suar. *c. 9. n. 17*. Bonac. *disp. 1. q. 1 p. 3. n. 11. fin*. cum D. Th. *q. 90. art. 3*.

PVNCTVM XXIII.

In quibus sit potestas canonicas leges condendi.

1 *Pontifex hanc potestatem habet à Christo.*
2 *Non pendet Pontifex in vsu huius potestatis à Conciliis.*
3 *Neque item pendet à consilio, vel consensu Cardinalium.*
4 *Episcopus in suo Episcopatu leges ferre potest ex potestate à Pontifice accepta.*
5 *Proponitur quædam obiectio, ob quam sentit Vasquez, Episcopos immediatè à Christo accipere facultatem.*
6 *Satisfit obiectioni præcedenti.*
7 *Episcopus electus, & confirmatus, hanc habet potestatem.*
8 *In rebus grauioribus non potest Episcopus inconsulto Pontifice leges ferre, & quæ res grauiores dicantur.*
9 *Quando Pontifex consuli non potest, potest dispensare, non legè Pontificiam abrogare.*
10 *Consensu cleri, aut capituli non indiget Episcopus ad legem ferendam.*
11 *Quid dicendum de Archiepiscopo, Patriarcha, aliisque Prælatis Episcopo superioribus.*
12 *Legatus Summi Pontificis non solum pro tempore legationis, sed illo finito leges ferre potest.*
13 *Sanctis Patribus, & Doctoribus non est data potestas condendi legem.*
14 *Concilium viuente Pontifice congregatum absque eius auctoritate, nullam potestatem habet ferendi leges.*
15 *Congregatum eius nomine probabilius censeo non habere potestatem leges ferendi obligantes Ecclesiam, quousque Pontifex eas approbet.*
16 *Quid dicendum de Concilio congregato tempore schismatis, vel mortuo Pontifice.*
17 *A Concilio ad Pontificem datur appellatio.*
18 *Quid dicendum de Conciliis prouincialibus, nationalibus, & diœcesanis.*
19 *Congregatio Cardinalium qua ratione leges ferre possit.*
20 *Remanente vno Cardinali in conclaui, aliis descendentibus probabilius censeo non posse Pontificem eligi ab eo.*
21 *Capitulum Sede vacante no posse leges, ferre, quibus probetur*
22 *Probabilius est leges ferre posse.*
23 *Satisfit rationibus n. 21 adductis.*
24 *Capitulum viuente Episcopo, nullam videtur habere potestatem condendi leges obligantes etiam ipsos capitulares.*
25 *Tenendum tamen est oppositum, & sit satis rationi contraria.*
26 *Qua ratione Ecclesia collegiata, vniuersitates, collegia, confraternitates leges ferre possint.*
27 *Religiosorum communitates habent potestatem leges ferendi.*
28 *Abbatissæ & Monialium Præfectæ, an habeant iurisdictionem.*
29 *Quibus delegari possit à Pontifice potestas leges ferendi pro tota Ecclesia? Proponuntur varii dicendi modi.*
30 *Quid tenendum.*
31 *An fœminis hæc potestas delegabilis sit.*

1 NEmigi Catholicorum dubium esse potest esse hanc potestatem in Pontifice Petri successore, quia illi commissa est potestas gubernatiua Ecclesiæ, quæ sine legislatiua esse non potest. Habet autem Pontifex hanc potestatem immediatè à Christo Domino: non enim pro solo Petro Dictum est, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, sed pro omnibus eius successoribus: omnibus enim dictum est. *Quodcumque ligaueris super terrã, erit legatum & in cœlis: & quodcũque solueris, erit solutum*. Ratio est manifesta quia est potestas supernaturalis. Ergo solum à Christo haberi potest. Dices, haberi quidem à Christo, sed medio Concilio, seu Cardinalium congregatione. Sed contra, quia Christus non contulit Ecclesiæ hanc potestatem, vt in Petrum transferret, sed immediatè contulit Petro, & ex illo in successores deriuatur: *c. nouit, de iudic. cap. significasti, de elect.* & decidit in Concil. Trident. *sess. 14. c.* & alia plura congerit Suar. *lib. 4. de legibus, cap. 1*, Salas *disput 8. sect. 3*. Bellarm. *lib. 4. de Roman. Pontif. cap. 23. & seq.* Requiritur tamen, vt persona, cui est conferenda à Christo hæc potestas, ab omnibus eligatur, quia neque eligitur à Christo immediatè neque iure sanguinis succedit.

2 Ex quo fit manifestè Primo Pontificis potestatem á Conciliis non pendere. Tum quia est à Christo immediate, tum quia Pontifex est supra Concilium etiam generale: tota enim authoritas Concilii est dependens à Pontifice, vt ostendit Card. Bellarm. *2 de Concil. c. 14*. Azor *tom. 2. lib. 5. cap. 12. q. 1*. Valent. *2. 2. disp. 3. q. 1 p. 7*. Molin *de iustit. tract. 2. disp. 21*. Salas *disput. 7. legibus. n. 25 & 70*.

3 Fit secundo, neque pendere Pontificem in vsu huius potestatis à Concilio, vel consensu Cardinalium: sine consensu enim ipsorum, imo ipsis contradicentibus potest Pontifex leges valide ferre. Nam pontifex habet eandem potestatem, ac habuit. Petrus cuius est immediatus successor: ed Petrus independenter ab aliis Apostolis potuit leges ferre. Ergo à fortiori Pontifex independenter à Concilio Cardinalium idipsum poterit. Adde nullibi à Christo Domino hæc dependentia fuit insinuata, sed potius contrarium, cum soli Petro dictum sit, *Super hãc petram ædificabo Ecclesiam meam*, &c & satis videtur decisum *in cap. cũcta 9. q. 3* vbi dicitur, *Apostolica Sedes sine vlla Synodo præcedenti, soluendi & ãdi habuit potestatẽ*. Quare si aliquando Concilium Cardinalium Pontifex expostulat ad leges ferendas, non est ex necessitate, sed ex æquitate, eo quod conueniens est, vt omnes intelligant summa maturitate & prudentia Ecclesiam gubernare & ita tenet latè probans Felinus *in rubr. de constitutionibus, num. 2*. Decius *ibi lect. 1. q. 3*. & alii, quos refert & sequitur Suarez *lib. 4. de legibus, cap. 3. n. 14* Neque vllo modo probanda est contraria sententia, quam pro viribus defendit Andreas Siculus *tractat. de præstan. Cardin. part. 1. quæst. 1*. Cardinalis *consil. 118*. Ioan. Monachus, & Ancharan. *in c. super eo de hære. in 6*. Sed nullum pro se adducunt firmum fundamentum, nam illud, quod sumitur ex vsu, & consuetudine, præterquam, quod nulla est, cum sæpè Pontifex absque consilio Cardinalium leges ferat, Pontificis potestatem, quæ est de iure diuino, adstringere, aut limitare nullo modo potest.

4 Quod si de Episcopis loquamur certum est Episcopos in suo Episcopatu leges ferre posse, habetur expresse *cap. 2, de maiorit. & obedient. cap. 2. de constitut. in 6*. & tradunt communiter Doctores *in rubr. & in c. cum omnes. c. cum accessissent, de cõstitutionib*. Hæc autem potestas à Pontifice, tanquam à primo fonte manauit: non enim illam à Christo Domino immediatè acceperunt. Soli enim Petro & eius successoribus dictum est *pasce oues meas*. Ergo solus Pontifex eam immediate à Christo recepit, reliqui vero medio. Pontifice. Item si a Christo immediate reciperent alii prælati potestatem legislatiuam, non posset Pontifex illorum potestatem minuere, aut tollere, sed esset à Pontifice omnino independens, vtpote à superiore concessa. Consequens est omnino falsum. Ergo. Denique, quia id est definitum à Leone *in cap ita Dominus, 19. distinct* vbi de potestate Petri dicitur, à Christo Domino fuisse illi donatum, vt ab ipso quasi à quodam capite, donat sua velut in omne corpus diffunderet Et Gregorius *in cap. decreto, 2. q. 6*. inquit *Romana Ecclesia vices suas ita aliis impertiuit Ecclesiis, vt in partẽ sint vocatæ solicitudinis, non in plenitudinem potestatis*; aliaque plura congerit in huius confirmationem Bellarmin. *lib. 2. de Roman. Pontif. c. 15. & lib. 4. cap. 14*. Valent. *tom. 2. disp. 2. q. 1. punct. 7*. Suar. *de censur. disp. 1. sect. 2. n. 7. & de pœnitent disp. 26 sect. 3*, & specialius *lib. 4. de legib. c. 4 à num. 6*. Salas *disp. 8. sect. 3*. Bonacina *disp. 1 q. 1. p. 3. n. 5*.

5 Sed obiicies primo, Episcopos esse successores Apostolorum *cap. in nouo dist. incl. 21*, Sed Apostoli omnes immediatè à Christo acceperunt potestatem legislatiuam. Ergo etiam Episcopi à Christo accipiunt. Confirmo ex verbis Christi Matth. 8. *Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo* quæ non solum ad Petrum, sed omnes Apostolos dicta fuere. Ergo omnes Apostolorum successores habent potestatem ligãdi per leges à Christo. Secundo Episcopi constituti sunt à Christo Domino, vt specialiter Ecclesiam gubernarent, quia Pontifex per se, & immediatè toti orbi præsens esse non poterat: qua ratione dixit Paulus *Actorum* 20. esse à Spiritu sancto positos Episcopos regere Ecclesiam Dei, sed Ecclesia regi, & gubernari non potest sine potestate legislatiua. Ergo si à Christo constituti fuerunt Episcopi, & Rectores Ecclesiarum constituti fuerunt & legislatores. Tertio Episcopi habent potestatem ordi-

nariam. Ergo non delegatam à Pontifice Quarto ſtare optimè poteſt Epiſcoporum poteſtatem dependentem eſſe à Pontifice & nihilominus à Chriſto recipi, quia poteſt dependere à Pontifice in aſſignatione materiæ, & ſubditorum, non in ipſamet poteſtate, & illius vſu materia iam aſſignata. Quare quilibet Epiſcopus, eo ipſo, quod Epiſcopus eſt, & ſucceſſor Apoſtolorum, dici poteſt iuriſdictionem habere in potentia, ſeu in habitu, dependere tamen à Pontifice in materiæ aſſignatione. Sicuti elementum ignis verè habet in ſe potentiam comburendi; at combuttere non poteſt niſi materia ei applicetur.

Propter hæc Vaſq. 1, 2. *diſp.* 252. *cap.* 2. ſequutus à Chriſto *de iuſta hæreticorum punit. c.* 24. affirmare auſus eſt omnes Epiſcopos immediatè à Chriſto domino poteſtatem iuriſdictionis accepiſſe, dependenter tamen à Pontifice, quoad materiæ, & ſubditorum aſſignationem.

6 Sed, vt optimè expendit Suar. *lib.* 4. *cap.* 4. leuia ſunt hæc fundamenta, vt à communi & recepta Theologorum, Iuriſperitorum ſententia recedendum eſſet. Fateor, inquam, Epiſcopos ſucceſſores eſſe Apoſtolorum non in Apoſtolatu, ſed in Epiſcopatu, hoc eſt in conſecratione, non in iuriſdictione, alias æqualem cum Pontifice haberent poteſtatem, & eodem modo reſpondeo ad locum *Matth.* 18.

Ad ſecundum reſpondeo Epiſcoporum conſecrationem à Chriſto eſſe immediate inſtitutam gubernationem à Pontifice, cui inquam præcepit, vt Epiſcopos crearet; & iuriſdictionem conferret, prout illi conueniens viſum fuerit. Neque obſtat Epiſcopos ſic à Pontifice poſitos, eſſe poſitos à Spiritu ſancto, ſiquidem Spiritus ſanctus inſpirauit, & prouidit, vt ſic ponerentur. Neque ex hoc quod Rectores conſtituti ſint Eccleſiarum, infertur neceſſario debere eſſe legiſlatores: poterant enim regere, imponendo temporalia præcepta: ſicuti gubernatores ſæculares ſupremo Principi ſubiecti.

Ad tertium concedo habere poteſtatem ordinariam, ſed à Pontifice: dicitur autem ordinaria quia ratione officii conceditur, & cum poteſtate delegandi.

Ad quartum nego intelligi poſſe poteſtatem Epiſcoporum recipi à Chriſto immediatè & dependere à Pontifice in aſſignatione materiæ, & ſubditorum, Nam illa dependentia tollit omnimodam poteſtatem antecedentem: quæ enim iuriſdictio, & poteſtas eſſe poteſt ſine ſubditis. Alias quilibet homo poteſt dici habere poteſtatem regiam in habitu, quia habet poteſtatem vt in Regem eligatur.

Adde vel illa poteſtas in habitu, quam Epiſcopi habent, à Chriſto immediate eſt ratione conſecrationis Epiſcopalis, vel ratione electionis & confirmationis: Non ratione conſecrationis Epiſcopalis, alias haberent poteſtatem ſine vllo termino, & æqualem Pontifici, quia non eſt vnde limitetur. Quod eſt omnino falſum & contra, vſum; cum ſæpe videamus ipſos conſecratos nullam habere iuriſdictionem, dum non eſt illis Epiſcopatus aſſignatus, ſeu iuriſdictio à Pontifice conceſſa, ex *cap. inter corporalia de tranſlatione Epiſcopi*. Quod autè per electionem, & confirmationem illam non habeant à Chriſto eſt manifeſtum: alias quilibet Prælatus illam haberet, habent ergo illam à Pontifice.

7 Dubium tamen eſt, an eo ipſo, quod Epiſcopus ſit electus, & confirmatus habeat hanc poteſtatem, vel indigeat ſpeciali conceſſione à Sede Apoſtolica.

Reſpondeo nulla indigere conceſſione ſpeciali, ſed iure ipſo eſſe illi conceſſum leges condere conuenientes ſuo Epiſcopatui, habetur *cap.* 2. *de maior. & obedient. & cap.* 2. *de conſtitut. an.* 6. & tradunt omnes Leges tamen debent eſſe non repugnantes legibus Pontificiis, quia inferior leges ſuperioris abrogare non poteſt. Quocirca non poterit leges condere repugnantes iuri communi, aut ſtatutis à Pontifice confirmatis, colligitur ex 6. 1. & 2. *de reliq. & veneran. Sanct. & cap.* 1. *de tranſlat. Epiſcopi*, & tradit Nauarr. *tit. de regul. lib.* 3. *conſil.* 26. *num.* 8. Suar. *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 2. Salas *diſput.* 8. *de leg. ſect.* 6. *n.* 4. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 7. *n.* 30. Bonac. *diſp.* 1. *q.* 1. *n.* 23. & alii innumeri apud præciratos Doctores.

8 Ex hac doctrina ſit non poſſe Epiſcopos leges condere in rebus grauioribus: tum quia hæc ex generali regula ſunt Pontifici reſeruata. *c. maiores, de Baptiſmo. c.* 1. *de tranſlat. Epiſcop.* Reſeruantur, inquam hæc in ſignum ſupremæ poteſtatis, & vt maturiori conſilio fiant: tum etiam quia hæ cauſæ grauiores ſæpe aduerſantur iuri communi, ſic Doctores ſuprà relati. Quæ autè dicantur hæ cauſæ grauiores optimè explicuit Suar. & Salas *ſupra*, ſunt enim quæ ad vniuerſalem Eccleſiam ex ſe pertinent, qualis eſt definitio alicuius veritatis fidei, canonizatio Sanctorum, Sacerdotum continentia, reuocatio conſuetudinis, vel priuilegij vniuerſalis & communis, vnam Eccleſiam alteri ſubiacere, aut Epiſcopatus vnire, aut diuidere, &c.

9 Poterit tamen, vt bene aduertit Bonacina *ſupra*, cum Decio *c. at ſi clerici. §. de adulteriis. nu.* 81. *de iudiciis* & aliis relatis à Salas *diſp.* 8. *de legibus ſect.* 6. *n.* 40. in aliquo particulari caſu diſpenſare in iure communi dum ſuperior conſuli non poteſt. Sed hoc non eſt legem contrariam iuri communi ferre, ſed ius commune interpretari aut in illo pro aliquo caſu ſingulari diſpenſare.

10 Sed inquires. Indigebitne Epiſcopus conſenſu cleri, aut Capituli ad leges ferendas?

Reſpondeo non indigere, quia poteſtas nullibi inuenitur conceſſa cum hac dependentia, & limitatione, ſolum pro feſtis ſtatuendis requiritur conſenſus cleri, aut etiam populi, *cap. vlt. de feriis*, & pro alienandis rebus Eccleſiæ conſenſus Capituli *cap. veſtra, de locat. c. nouit. cap. quando, de his quæ fiunt à prælato ſine conſenſu capituli*. Ex his non eſt deſumendum argumentum ad alios caſus, vt arguit Panormit. *c. vlt. de eſſic. deleg.* & ita tenet alios referens Salas *ſect.* 7. *n.* 41. Suar. *c.* 5. *n.* 2. Bonac. *n.* 24. Vaſq. *diſp.* 253. *cap.*

11 Ex his infertur, quid dicendum ſit de aliis Prælatis ſuperioribus, Archiepiſcopis, Patriarchis, ſeu primatibus. Et quidem in ſua diœceſi poſſe leges ferre vt dictum eſt de Epiſcopo, nemini eſt dubium, quia ibi habent propriam iuriſdictionem. Condere autem leges obligantes totam prouinciam; ſeu Metropolim, non poſſunt, niſi in prouinciali Concilio, & de conſenſu comprouincialium Epiſcoporum, habetur expreſsè *in c. nullus Primas. 9. quæſt.* 3. ibi *nullus primas, vel metropolitanus diœceſani Eccleſiam, vel parochiam, aut aliquem de eius parochia præſumat excommunicare vel iudicare, vel aliquid agere abſque eius conſilio, vel iudicio*, & infra: *Si quis Metropolitanus Epiſcopus ſine conſilio & voluntate omnium comprouincialium Epiſcoporum aliquid agere tentauerit, gradus ſui periculo ſubiacebit, & quod egerit, irritū habeatur, & inane.* Idē habetur *c. ſicut olim, de accuſat.* Salas *de legi. diſput.* 8. *ſect.* 9. *n.* 48. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 17. *num.* 36. Suarez *lib.* 4. *de legibus, cap.* 5. *num.* Bonacina *diſp.* 1. *quæſt.* 1. *punct.* 3. *num.* 25. qui excepit ſub dubio tempus viſitationis ſed tunc non leges, ſed præcepta imponere poteſt cum non ſint perpetuo duratura, quod ad rationem legis neceſſario requiritur, vt bene probat Suarez *lib.* 1. *c.* 10. *n.* 7.

12 De legato Summi Pontificis, quod leges fere poſſit obligantes totam prouinciam, non ſolum tempore legationis ſed illo finito, donec à Pontifice, vel alio legato reuocetur, conſtat ex *cap. vlt. de officio legati*, vbi hæc poteſtas illi conceditur. Cardinalis Romanus ex vi ſui tituli, & dignitatis ſolum poteſt ferre leges obligantes ſuam Eccleſiam; quia ſolum ibi habet iuriſdictionem: colligitur ex *cap. his quæ, de maiorit. & obedient. cap. quadam, de electione*, & ibi Panormit. Bonacina *p.* 3. *num.* 26. Suar. *lib.* 4. *de lex. c.* 5. *n.* 4. Salas *diſp.* 8 *ſect.* 8. *n.* 45. Sebaſtian. Medicis *de leg. p.* 1. *q.* 10. & alij plures ab eiſdem relati. Alii prælati exempti quales ſunt abbates aliqui iuriſdictionem Epiſcopalem habentes, poſſunt leges ferre, niſi eis aliquo modo ſit prohibitum, aut ex conſuetudine requirant conſenſum cleri vel Capituli, ſic Suar. *ſupra*; quia hæc poteſtas legiſlatiua eſt poteſtas iuriſdictionis non conſecrationis.

13 Solum de ſanctis Patribus & Eccleſiæ Doctoribus; poteſt eſſe dubium, an illis ſit data poteſtas condendi leges; Et quidem non eſſe illis datam hanc poteſtatem tradit optimè gloſſa *diſt.* 20. *in prine.* & Felin. Panormitan. & Decius *in cap. ne innitaris. de conſtitution.* & colligitur ex hoſtienſi *cap. ſolita, de ſententia excommunicat. in* 6.

Dices. Eſto illis data non ſit talis poteſtas; at cum eorum ſententiæ in decreto inſeruntur à Gratiano, vim legis habere debent ex tacito conſenſu Pontificis.

Reſpondeo negando aſſumptum, (quamuis contra teneat Felinus cum aliis *cap.* 2. *de reſcriptis. num.* 45.) quia nullibi inuenitur Pontificem approbaſſe leges ea, quæ in Decreto à Gratiano referuntur, Alias etiam dicta Imperatorum, & leges ciuiles inſertæ in Decreto vim legis canonicè haberent præterea nonnulla inſeruit Gratianus in Decreto, vt bene aduertit Suar. propriis originalibus difformia, ac proinde emendata ſunt. Non ergo eſt inferendum vim legis habere ex eo, quod in Decreto Gratiani contineantur: habent tamen magnam authoritatem, ratione cuius ſequendæ ſunt ex æquitate; & ita tenet gloſſa *cap.* 1. *de rebus Eccleſiæ non alienandis, verbo tractatus*. Decius, Panormit. & alii *cap.* 2. *de reſcriptis*. Nauarr. *de redditib. Eccleſiaſt. qu.* 3. *mon.* 17. *num.* 5. Sanchez *lib.* 9. *de matrim. diſp.* 12. *n.* 3. *circa medium & num.* 5. Bonacina *punct.* 3. *circa finem* Suarez *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 7. Salas *de leg. diſp.* 8. *ſect.* 13. Valent. 2. 2. *diſp.* 6. *quæſt.* 6. *punct.* 6. & alii plures ab eiſdem relati, aduertunt tamen ſuprà dicti Doctores aliquando ſententias Patrum & leges ciuiles à Pontifice canonizari, hoc eſt tanquam leges proprias promulgari, & in Decretalibus inſeri & tunc clarum eſt vim legis habere ex voluntate Pontificis. Secundo aduertunt ſæpe ſanctos Patres legge & præcepto aliquo naturali, aut diuino, à Chriſto vel apoſtolis tradito aut Eccleſiæ traditione introducto, teſtari, & tunc illis credendum eſt non tanquam legiſlatoribus, ſed tanquam teſtibus fide dignis iuxta maiorem, vel minorem conſenſum ſanctorum Patrum in ea re.

Ex his infero non habere vim legi vniuerſalis decreta particularium Epiſcoporum aut Conciliorum etiamſi à Pontifice allegentur ſi tamen non fuerint ab illo vel alio Pontifice approbata; retinent enim ſolum primæuam ſuam diſpoſitionem, & authoritatem, vt bene tradit Valen. Th. Sanch. Bonac. & Salas *ſupra* & Suar. *c.* 6. *n.* 10.

14 Rurſus de Conciliis videndum eſt, an poteſtatem habeant condendi leges. Si

Si generale Concilium viuente Pontifice non fuerit eius authoritate, & consensu congregatum, certum est nullam authoritatem habere leges condendi obligantes Ecclesiam : vt optimè tradit Bellarm. 2. *de Concil. cap* 14 Salas *disp.*8. *de leg. sect.*3. Molina *de iust. tract.*2. *disp.*21, Suarez *lib.*4. *de leg. cap.*5. *num.*3, quia nullibi inuenitur hæc potestas à Christo concessa. Hæc enim potestas leges canonicas ferendi data fuit Petro, & eius successoribus, & ex illis tanquam ex capite ad reliqua membra deriuanda est. Item hoc Concilium cùm non sit legitimè congregatum, non est verum Concilium, deficit enim illi caput.

15 At si Concilium authoritate Pontificis congregatum sit, placet Bonac. *disp.*1. *q.*1. *p.*3. *n.*13. posse leges, & statuta generalia facere, quia sic illis à Pontifice est concessa facultas. Idem significauit Soto 4 *dist.*20. *q.*1. *art.*4. *ad* 2. Vict. *in relect.*2. *de potestate Papæ q.*1. *n.*6. Probatur ex eo, quòd frustra conuocarentur ad leges ferendas, si leges ferre non possunt.

Mihi tamen probabilius est non posse Concilium leges ferre obligantes totam Ecclesiam, antequam à Pontifice approbentur, quia nullibi inuenitur talis facultas à Pontifice concessa, & ex vtu contrarium constat : siquidem omnia Concilia generalia, à summo Pontifice postulatunt suorum decretorum confirmationem. vt fecit Trident. *sess.*25. *in fin.* Ergo ante hanc confirmationem iudicauit Concilium leges, & decreta à se facta obligationem toti Ecclesiæ imponere non posse : & ita tenet Nauar. *lib.*1. *conf. tit. de constit. conf.*1 *n.*4. Caiet *opusc. de comparat. Papæ, & Concilij.* Turrecremata *lib.*2. *Sum. cap.*71. Suar. *lib* 4. *de leg. c.*6. *n.*1. Salas, Molin. & Bellarm. *suprà.*

16 Sed quid dicendum de concilio congregato ob defectum Pontificis, vel quia ipse (quod Deus auertat) hæreticus factus est, vel est schisma inter electos, & ignoratur, quis fuerit legitimus ?

Respondeo in tali casu posse Concilium ea statuere, quæ rectæ Ecclesiæ gubernationi pro illo tempore visa fuerint, quia hoc naturali iure illi conuenit, ne Ecclesia omni remedio destituta videarur. Non tamen poterit leges condere perpetuò duraturas, quia nullibi inuenitur concessa talis potestas : sic Suarez *suprà num.*4.

17 Ex his infertur à Concilio, cui Pontifex non assistit, dari posse appellationem ad Pontificem, quia datur appellatio ad superiorem : sic docet Sebastian. Medicis *de leg.*1. *p. quæst.*9. Salas *disp.*8. *sect.*14. *circa finem.* Bonacina *disp.*1. *quæst.*1. *punct.*3. *num.*13 & colligitur ex *l.*1. *ff. quis, & à quo. & ex cap. super quæstionum. vers. porrò de officio delegati.* At si Pontifex ei Concilio assistit, dari non potest appellatio, quia esse appellatio eiusdem ad idem tribunal, quod nullo modo licet, ex *cap. nemo, cap. cuncta.*9. *quæst.*3.

18 Alia verò Concilia particularia sunt in triplici differentia, Nationalia, Prouincialia, & Diœcesana. Natio. alia, quando omnes Episcopi, & Archiepiscopi alicuius nationis, sub vno Primate, seu Patriarcha congregantur, Prouincialia, vbi sub vno Archiepiscopo Episcopi suffraganei conueniunt. Diœcesana, in quo Rectores Ecclesiarum, Abbates, & priores iunguntur cum suo Episcopo ; quod Concilium vocatur Synodus Diœcesana. Et quidem omnia hæc Concilia habere potestatem leges ferendi pro suo territorio, est res indubitata : nam si quilibet Prælatus seorsim à suo clero potest leges ferre, à fortiori ex eius consensu, & colligitur ex *cap. Catholica.*11. *dist. & cap. Concilia. dist.*17. *cap. regula. dist.*3. *& c. placuit.*12. *quæst.*1. At nullo modo possunt leges ferre obligantes totam Ecclesiam, quia non possunt obligare extra territorium Aliquando tamen à Pontifice decreta Concilij prouincialis approbantur pro tota Ecclesia, & tunc ratione approbationis vim legis vniuersalis habent, non verò, vt à tali Concilio emanatunt. Hæc autem approbatio, vt dixi, non est colligenda ex eo, quòd in Decreto Gratiani contineantur, sed ex aliis decretis Pontificum, vel ex traditione : & in his conuenit Suarez, *lib.*4. *de legibus, cap.*6. *num.*8. Bonacina *disputat.*1. *quæst.*1. *punct.*3. *num.*14. Salas *disput.*7. *sect.*15. *num.*79. Valent. 2. 2. *disput.*1, *quæst.*1, *punct.*7. Bannes *ibi quæst.*1. *art.*10. *dub.*3. vbi notant, quæ fuerint hæc Concilia à Pontifice approbata, & aduertunt. Concilia non generalia errare posse in suis decretis ; quia non sunt leges vniuersales, neque de rebus grauioribus. At si à Pontifice pro sua Ecclesia approbantur, cacere omni errore ; quia Pontifex in his, quæ pertinent ad vniuersale regimen Ecclesiæ, errare non potest, vtpote, qui infallibilem habet diuini Spiritus assistentiam.

19 Rursus dicendum est de congregarione Cardinalium, de quibus certum est nullam habere potestatem condendi leges excedentes sum territorium, neque viuente Pontifice, neque vacante. Sede. Sed cùm enim illis conceditur Sede vacante vt ea statuant, quæ pro electione Summi Pontificis, & pro Ecclesiæ defensione, & periculorum occurrentium, visa fuerint expedire, ex *cap. vbi periculum, de elect. in 6.* Et cauetur, ne se in alio negotio intromittant, & quidquid aliud fecerint, irritum, & inane decernitur *in Clement. ne Romani de elect.* Quare cùm præceptorum impositione sufficienter prouideatur periculis, occurrentibus, nequeunt legem statuere, quia lex est statutum permanens ; & ita tradunt alios referens Salas *disp.*8. *sect.*8 Suar. *lib* 4. *c.*6. *n.*5. Bonac. *disp.*1. *q.*1. *punct* 3. *n.*16. Neque obstat collegium Cardinalium assimilari Senatui Romano, ex *c. Constantinus* 2. 96. *distinct.* quia non assimilatur Senatui in potestate leges condendi, sed in honore, & dignitate : non enim Constantinus hanc potestatem. cùm sit spiritualis, dare poterat Cadinalibus, sed à Pontifice necessariò debebat prouenire. Item non obstat collegium habere potestatem eligendi Summum Pontificem, & consequenter creandi legislatorem vniuersalem, vt dicamus habere potestatem leges condendi, quia solùm ad electionem Pontificis est illi concessa facultas : facultas autem concedi potest ad actum nobiliorem inferiori denegato, sicut à Christo conceditur omnibus Sacerdotibus potestas consecrandi eius corpus, non tamen consecrandi calices, vt rectè expendunt glossa *in Clement.*2. *de elect. verb. potestatis.* Suar. *lib.*4. *c.*6. *n.*5. Bonac. *disp.*1. *q.*1 *punct.*3. *n.*26. Salas *disp.*8. *sect.*8.

20 Aduertit tamen Bonacina : si omnes Cardinales, vno excepto, è conclaui discedant, posse ab eo, qui remansit, Pontificem eligi, quia omnes alij reputari debent, ac si è vita decessissent. Probabilius credo non posse, sed reputandum est, ac si nunquam in conclaui fuissent Cardinales congregati ; fanétque *cap. vbi periculum, & Clement. ne Romani*, quæ semper loquuntur de numero plurali, imò de collegio, & cœtu, qui non videtur esse vnus, neque duo, sed ad minus tres. *l. Neratius, ff de verb. signif.*

21 Insuper dubitari potest de Capitulo Ecclesiarum, quod sumi potest Sede vacante. vel Episcopo viuente, si tumatur Capitulum Sede vacante, plures Doctores sentiunt leges ferre non posse obligantes totam diœcesim : sic Sebastian. Medicis 1. *part de legibus, quæst.*16. Salas *de legib. disp* 8. *sect.*15. *num.*86. Primò, quia solùm illi conceditur administratio temporalium, & spiritualium rerum pro limitato tempore. Ergo non conceditur illi potestas condendi leges, quæ de se sunt perpetuæ. Secundò, Capitulo conceditur ea facultas, quæ necessaria est ad Ecclesiæ gubernationem Episcopo absente : quia Capitulum, vt dicit glossa *Clement.*1. *de haret. verbo Capituli*, est necessarius, non voluntarius administrator : sed ad hanc gubernationem voluntariam non videtur necessatia facultas condendi leges, per præceptorum enim impositionem sufficienter prouideri poterat, sicut diximus de collegio Cardinalium, & Concilio generali Pontificis, Sede vacante. Ergo. Tertiò, si leges condere potest, poterit & antiquas latas ab Episcopis abrogare, quia poterunt esse illis contrariæ. Sed hoc videtur esse contra *cap.*1 *ne Sede vacante aliquid innouetur*, & contra glossam *cap. si qua de rebus*, 12. *q.*2. vbi dicit, non posse Capitulum Sede vacante mutare statutum Episcopi, id est, statutum, vt legit Felin. *c. cùm omnes, de constitut. num.*10. Quartò, Capitulum Sede vacante non potest præbendas conferre, *cap.*2. *ne Sede vacante*, ibi, *cùm nunquam inueniatur cautum in iure, quòd Capitulum vacante Sede fungatur vice Episcopi in collationibus præbendarum.* Ergo non ex eo, quòd illi concessa sit administratio temporalium, & spiritualium rerum, censetur concessa potestas leges ferendi.

22 Nihilominus probabilius censeo cum communi sententia, Capitulum Sede vacante posse leges ferre obligantes totam prouinciam, quousque à Pontifice, vel Episcopo successore reuocentur : sic Panormitanus *cap. cùm olim, de maiorit. & obedient. num.*24. Felinus *cap. cùm omnes, de constitut. n.*9. Syluest. *verbo Capitulum, quæst.*6. Bonacina *disp.*1. *quæst.*1. *punct* 3. *n.*29. Suarez *lib.*4. *de legibus, cap.*6 *n.*14 Pauin. *de potestate Capit. Sede vacante, quæst.*6. Ratio præcipua est, quia Capitulum Sede vacante succedit in administratione temporalium, & spiritualium rerum totius diœcesis, *cap. cùm olim de maiorit. & obed. & cap. vnic. eod. tit. in* 6. *si Episcopus, & c. vlt. de supplenda neglig. prælat in* 6. & Trid. *sess* 24. *cap.*16. Sed administratio esse non potest sine iurisdictione. Ergo succedit in iurisdictione Episcopi. Ergo in potestate ferendi leges. Probo hanc consequentiam quia fauot, & potestas restringi non debet, sine manifesto textu, & ratione : at qui nullus est textus, neque ratio firma denegans Capitulo potestatem leges ferendi, & ex alia parte in generali administratione potest seruata proprietate verborum contineri. Ergo. Et confirmo. Capitulum Sede vacante præstat omnia officia iurisdictionis, quæ præstat Episcopus, nisi ei specialiter sit prohibitum : & sic dispensat in irregularitate, in denunciationibus matrimonij, in interstitiis, in illegitimitate ad ordines, & ad beneficium simplex, vt ex propriis materiis constat. & tradit Bonacina, Salas, & alij *suprà.* Sed potestas condendi leges, est potestas iurisdictionis. & ex alia parte non est denegata Capitulo. Ergo potest. Adde exercitum huius potestatis non esse Ecclesiæ, neque Episcopo successori damno um potius quàm potestatem imponendi præcepta, quàm nullus dubitat Capitulum habere, quia legem esse per modum statuti, vel præcepti, parum Ecclesiæ interest, dum durat præceptum ; aduenante autem nouo Episcopo, iam liberum illi est statutum abrogare, si expediens esse non iudicat.

23 Neque obstant contraria.

Ad primum dico, etsi Capitulo concedatur pro limitato tempore administratio : at pro eo tempore conceditur tota potestas

testas Episcopi: sicuti Vicario Episcopi ad tempus signato concedit Episcopus potestatem suam, & Legato Pontificis ad tempus misso concedit Pontifex potestatem ferendi leges in perpetuum duraturas.

Ad secundum admitto Capitulum esse administratorem necessarium dicec. sis, quia necessario succedit, & iurisdictio Episcopi in illum transmissa necessariò est. Nego tamen inde inferri leges ferre non posse, quia esto per præceptorum impositionem poterat malis occurrentibus prouideri: at non ita bene. Adde esse necessarium gubernatorem, quoad potestatem, quia necessariò illam habet, non tamen quoad modum gubernandi: non enim arctatum est Capitulum in modo gubernationis, sed potest aliquando per præcepta, aliquando per leges, aliquando solùm impositione pœnarum delicta subditorum coërcere. Neque est simile de collegio Cardinalium & Concilio generali; in quibus non potuit potestas legislatiua Pontificis, quæ est de iure diuino, transferri: ex iure autem humano potius denegata est ex *Clement. ne Romani, de elect.* & solùm concessa in his, quæ ad electionem Pontificis pertinent & præcauenda mala, quæ Ecclesiæ accidere possunt illo tempore: at contrà accidit in Capitulo sede vacante, cui à iure est potestas absoluta concessa ad omnia, & solùm in aliquibus casibus limitatur: non igitur extendenda est limitatio vltra illos.

Ad tertium concedo, posse leges latas ab Episcopo prædecessore abrogare: neque hoc obstat textui *in c. nouit, ne sede vacante*: quia ibi solùm dicitur, ne sede vacante aliquid de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, & dignitatem Episcopalem innouetur, sicuti neque Episcopus bona Ecclesiæ vacantis sibi subiectæ alienare potest. *cap. si quis Episcopus*, 10. *q.* 2. Non tamen aliquid dicitur de innouatione legum; quapropter immeritò nomen status Episcopi mutauit Felinus in statutum.

Ad quartum concedo non posse præbendas Episcopo pertinentes Capitulum conferre, quia expresse cauetur iura Episcopalia reseruari debere successori: vt tradit benè glossa *in cap. cùm olim & c. his quæ de maior. & obedient.* & alii. At omnia alia, quæ ad iudicium, absolutionem, & condemnationem pertinent, benè potest, vt in suprad. cap. notatur.

24 Verùm si cap tulum timatur viuente Episcopo, dubium aliquod est, an absque eius consensu possit aliquas leges ferre: obligantes ipsos capitulares? nam extraneos certum est obligari non posse, quia Capitulum non habet in diœcesanos iurisdictionem, nisi per mortem Episcopi.

Plures tenent non posse vllam legem ferre, neque præceptum, sed solùm regulam, & directionem, qua possit, si iuxta, vel promittant Canonici eam seruare, tenebuntur, ex iuramento, vel promissione, non ex vi legis, aut præcepti, Capitulum absque Episcopo non videtur vllam habere iurisdictionem: si enim illam haberet, quæ necessitas erat expostulandi Canonicis iuramentum de seruandis statutis? Quia ergo in statutis nulla agnoscebatur obligatio, expostulatur iuramentum ad illorum obseruationem. Adde Episcopum esse caput Capituli, & cum illo vnum efficere. Ergo non potest Capitulum sine Episcopo habere vllam iurisdictionem: aliàs sine Episcopo esset integrum corpus, siquidem sine illo se posset regere, & gubernare.

25 Tenenda tamen est communis sententia, Capitulum posse absque consensu Episcopi leges, & statuta ferre obligantia suos capitulares in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem Ecclesiæ, quia absque Episcopo in his rebus procedunt: Ergo signum est habere in illis iurisdictionem, atque adeò imponere posse leges, seu præcepta. Nam gubernatio sine vi coactiua fieri rectè non potest: & colligitur ex *cap. cùm omne, de constit.* vbi supponi videtur posse Canonicos irrequisito Episcopo ius in se ipsos statuere; quia tamen ius quod ibidem statuerunt, omnibus commune non erat, ideò à Papa reuocatur: in rebus autem grauioribus, quales sunt abrogatio aliquarum constitutionum, & alienatio, vel venditio alicuius fundi, necessarius est consensus Episcopi, & sæpe Pontificis. ex *c. cum accessissent, de constit.* & ita tenet Panorm. *c. cùm omnes de constit. n.* 4. & Felin. *ibi n.* 8. glossa *c.* 2. §. 1. *verbo statutum. de verbor. signific. in* 6. Sylvest. *verbo lex q.* 4. Sebastian. Medicis *q.* 16. Salas *disp.* 8. *sect.* 16. *n.* 84. Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 3. *n.* 31. Suarez *lib.* 4. *de legib. cap.* 6. *n.* 11. & 12.

Neque obstat argumentum in contrarium: expostulatur enim iuramentum, ad maiorem statuti obseruantiam, & obligationem: non quia simpliciter ratione statuti obligati Canonici non sint. Item ratione iuramenti obligantur absque dubio, secluso illo solùm ex maiori probabilitate.

Ad confirmationem respondeo Capitulum secluso Episcopo esse corpus integrum, quia caput habet immediatum, scilicet Decanum, taliter, quod in Capitulo Episcopus, non est caput, sed Decanus.

26 Supradictam doctrinam extendit Felin. & Panormit. *in cap. cum omnes, & c. cum accessissent, de constit.* & Sylvest. *verbo lex. q.* 5. Salas *disp.* 8 *sect.* 17. *num.* 89. Albericus *tract. de statutis q.* 3. & 6. ad alias Ecclesias collegiatas, vniuersitates, & societates, ac collegia: de omnibus enim dicunt posse in rebus leuioris momenti leges ferre; secus verò in grauioribus. Bonacina verò *p.* 2. *num.* 31. & Suarez *cap.* 6. *num.* 19. negant hanc potestatem. Et quidem si ex vsu, & consuetudine non habent, ex iure certum est non habere, quia nullibi inuenitur illis concessa. & potestas iurisdictionis, cùm sit res facti, præsumenda non est, nisi probetur. Poterunt tamen vt bene aduertunt supradicti Doctores, constitutiones, & ordinationes facere tam dispositiuas, quam pœnales, quæ ad culpam obligent, vel ratione potestatis dominatiuæ, quam communitas acquirere potest ex traditione, quam vnusquisque de se communitati, vel illius rectori facere, potest, vt gubernetur, & puniatur, si non obedierit; vel ratione promissionis, & iuramenti; quod solent præstare de seruandis statutis communitatis.

27 Tandem venit dicendum de communitatibus religiosorum, in quibus non solùm est potestas dominatiua ex vi voti obedientiæ & traditionis vniuscuiusque ad se gubernandum; sed etiam est potestas iurisdictionis à Pontifice concessa ad gubernandum religiosos iuxta præceptum regulæ, tradit Suar *l.* 6. 4. *de leg. c.* 6. *n.* 21. cum Innocent. *cap. in singulis, de statu Monach.* Salas *disp.* 8 *sect.* 18 Bonacina *disp.* 1. *q.* 1 *p.* 3. *n.* 31 *fine* Sebastian. Medicis *de leg* 1. *q.* 9 & 15. In quibus autem resideat hæc potestas iurisdictionis, an scilicet in Capitulo generali tantùm, an etiam in ipso Generali vel etiam in Prouincialibus, aut in conuentibus? spectanda sunt particularia cuiusque religionis statuta: nam secundùm illa iurisdictio concessa est.

28 Abbatissis autem, & monialium præfectis concessam esse potestatem præcipiendi non solùm ex voto & promissione, sed etiam ex iurisdictione à Pontifice, videtur necessariò dicendum; aliàs non possent moniales delinquentes punire: & tradit Bonacina *supra*, Salas *disp.* 8. *sect.* 19. *n.* 90. Valq. 1. 2. *disp.* 166. *cap.* 4. *n.* 28. Thom. Sanch. *lib.* 7. *in Decalog. c.* 1. *n.* 27. Nunquam tamen possunt præcipere, nisi ea, quæ ad rectam, & politicam gubernationem domus, sibi visa fuerint conuenire, quia ad alia imperanda iurisdictione carent.

29 Inquires, quibus delegari possit à Pontifice hæc potestas ferendi leges? Et quidem delegari posse nemini est dubium; cum sit pars iurisdictionis: habetur *cap. grauem, de sentent. excommunic.* & tradit ibi Panormit. *n.* 1. Suar. *lib.* 4. *c* 6 *fine*, Salas *disp.* 8. *sect.* 19 *n.* 92 Bonacina *n.* 33.

Difficultas est, an alicui possit delegari pro tota Ecclesia? Salas *n.* 93, existimat posse Concilio generali, personæ autem particulari expediens non esse. Bonacina verò & Suar. affirmant delegabilem non esse, quia non est delegabilis intallibilis assistentia spiritus sancti, in quo fundatur potestas obligandi totam Ecclesiam, aliàs tota Ecclesia errare posset.

30 Ego vero distinguendam censeo: aliquæ enim sunt leges immediatè ad mores pertinentes, quæque si rectè expendantur, potius sunt definitiones filei, & conclusiones deductæ ex principiis naturalibus, vel reuelatis, quàm positiuæ constitutiones: & de his censeo nullum alium præter Pontificem posse aliquid firmiter statuere, ob rationem dictam, quia non est delegabilis assistentia Spiritus sancti requisita ad huiusmodi leges: & hæc est lex prohibens matrimonia eunuchorum, bigamiam, coitum vagum, mutuum dare sine vsuris & forte præceptionem rei mala fide possessæ. Aliæ autem sunt leges, & meritè tamen pertinentes ad salutem, quia sine illis & salus obtineri posset imò etiam si aliud diuersum disponeretur. Et in his non video qua ratione requiratur assistentia diuini Spiritus, præcipuè in delegato, & quare non possit aliquis pro tota Ecclesia potestatem habere ferendi has leges: neque mihi se offert inconueniens, in eo quòd Conclium generale, vel aliqua persona particularis possit remittere aliqua statuere, vel modum specialem præscribere, in resignando, vel acquirendis bonis fictis, vel in sacrificio Missæ aliquas ceremonias superaddere præcipuè cùm Pontifici semper liberum sit, legem illam à suo vicario factam abrogare, ratione potestatis à Christo concessæ quæ inamissibilis est.

31 Secundò dubitari potest de fœminis, an capaces sint iurisdictionis Ecclesiæ?

Negat Victoria *relect.* 2 *de potestate Ecclesiæ, q.* 2. *n.* 3 4. & 5. Mouetur ex illo loco Pauli 1. Cor 14. *Mulieres in Ecclesiis taceant, turpe enim est mulieres loqui in Ecclesiis.* Sed hoc fundamentum infirmum est ad probandam ferè etiam Victoriæ, cum Paulus solùm de publica exhortatione doctrinæ loquatur, non de legislatione. Adde posse legem secretò condere, & alteri publicandam dare. Item licèt mulieri turpe sit in Ecclesia loqui ex proprio motu: at ex potestate speciali Pontificis ob aliquem casum grauem turpe esse non videtur: vt de S. Catharina Senensi refert Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *punct* 3. *n.* 15. admissam fuisse ad concionandum coram Pontifice, & Cardinalibus Ecclesiæ Romanæ. Quocirca nulla se mihi offert repugnantia, quominus Pontifex possit mulieri hanc potestatem delegare, sicut & potestatem imponendi censuras: sic Bonacina *supra*. Salas *disp.* 8. *sect.* 19. *n.* 44. & alij quos *in tract. de censuris* retuli.

PVNCT

PVNCTVM XXIV.

Qui teneantur legibus, tam ciuilibus, quàm Eccleſiaſticis.

VAriæ ſunt perſonæ, de quibus dubitari poteſt, an legibus teneantur.
Primò, de ipſo legiſlatore.
Secundò, de pueris, ebriis, & amentibus.
Tertiò, de peregrinis, & forenſibus.
Quartò, de reſidentibus extra territorium.
Quintò, de Eccleſiaſticis perſonis reſpectu legum ciuilium.

§. I.

Legiſlator an ſuis legibus obligetur.

1 *Diſtinguitur duplex obligatio.*
2 *Obligatur directiua obligatione.*
3 *Vnde naſcatur hæc obligatio.*
4 *Hanc obligationem eſſe grauem, qui cenſeant, & quibus probetur.*
5 *Probabilius eſt ſecluſo ſcandalo, aliàve ratione extrinſeca ſolum eſſe venialem.*
6 *An hæc obligatio inſit Principi reſpectu legum, quæ ab inferioribus ſeruantur, & ab ipſo confirmantur.*
7 *Proponitur obiectio, & ſoluitur.*
8 *Teſtamentum, & inſtitutio hæredis facta à Principe abſque ſolemnitate valet, non tamen valet teſtamentum in fauorem Principis factum, niſi ipſe prius diſpenſauerit.*
9 *Obligari ad pœnam nullus legiſlator poteſt.*
10 *Vxor legiſlatis, beneficio legiſlatoris exempta præſumitur.*

1 DVpliciter obligari poteſt. Primò ad culpam. Secundò ad pœnam. Prima obligatio vocatur directiua, quia dirigit lex, quid faciendum ſit. Secunda obligatio eſt coactiua, quia cogit legiſlator pœnæ impoſitione ad legis obſeruationem.

2 De obligatione ad culpam communis eſt ſententia cum D. Thom. 1.2. *q.96. art.5. ad.3.* legiſlatorem ſuis legibus obligari, quando leges reſpiciunt materiam communem, & accommodatam ſubditis, & legiſlatori, indecens enim eſt legiſlatorem non ſe conformare & ſuis ſubditis: & aliud prædicare verbo, aliud docere exemplo, poterat enim illi obiici, quod obiiciebatur Phariſæis, nempe ligare aliis onera grauia, & importabilia, cum tamen ipſe nolit digito ſuo ea mouere. Quapropter *in c. cum omnes, de conſtitutionib.* dicitur, *patere legem, quam ipſe tuleris*, nam ſus, quod quiſque in alterum ſtatuit, ipſe eodem vti debet: & Nauarr. *in Sum. ſi quando, de reſcript. except. 1. & conſil. 18. de pœnit. & remiſſ.* Couarr. *in cap. alma mater. 1 part.* § 1. *n.5.* Suar. *lib. 3. de legibus, ca. 35. num. 4.* Salas *diſp. 14. de legibus, ſect. 2. n. 15 & ſeqq.* Leſſius *lib. 2. de iuſtit. c. 15. dub. 5.* Bonacina *diſp. 1. de legib. q. 1. p. 6. n. 19.* Azor. *lib. 5. c. 11. q. 1.* & alij plures ab eiſdem relati.

3 Difficultas autem eſt, vnde hæc obligatio oriatur, an lege ipſa, qua cæteros adſtringit, an ex lege aliqua naturali? Ex lege enim ipſa non videtur oriri poſſe: tum quia nemo in ſe ipſum exercere iuriſdictionem poteſt, quia non poteſt eſſe ſuperior, & inferior. Tum, quia obligatio legis poſitiuæ à voluntate legiſlatoris pendet. Poterit ergo legiſlator velle alios ſuis legibus obligare, & ſe ab obligatione eximere: & ita credendum eſt fieri, quoties legem à ſe latam tranſgreditur. Efficitur ergo ſolum ex ipſa rei natura oriti talem obligationem. Quapropter cum legiſlator abſque cauſa tranſgreditur legem aliis impoſitam, non peccat aduerſùs ſuam legem, ſicuti non peccaret quilibet alius, quem legiſlator abſque cauſa à legis obſeruatione eximeret: peccat tamen aduerſùs legem naturalem dictantem legiſlatorem debere verbo & exemplo ſubditos ad virtutem promouere.

4 Quanta autem ſit hæc obligatio, grauis, an leuis? Couarr. *cap. alma mater, 1. part. num. 5. & 7.* Vaſquez plures refe rens 1.2. *diſputat. 167. c. 7.* Sayrus *in claui regia, lib. 12. cap. 9. num. 2.* Sylueſt. *verbo lex, quæſt. 14.* exiſtimant eſſe grauem, quia grauis eſt materia per legem præcepta, quia ipſe tenetur illam exequi, vel ex obligatione ſuæ legis, vel ex obligatione iuris naturalis: ſed à quocumque oriatur obligatio, debet eſſe grauis, ſiquidem reſpicit materiam grauem. Ergo. Et confirmo, cum legiſlator omittit ieiunium, vel Miſſam à ſe generaliter præceptam, peccat aduerſùs illam virtutem, aduerſùs quam ſubditi peccant omittendo præcepti obſeruationem vt tenet Suarez *lib. 3. cap. 35. n. 8.* Leſſius *lib. 2. cap. 35. dub. 5* Bonacina *punct. 7. num. 24.* & alij relati à Salas *diſp. 14. ſect. 2. n. 17.* Sed ſubditi ideo peccant grauiter, quia materiam grauem alicuius virtutis omittunt. Ergo etiam legiſlator eandem omittens grauiter peccabit. Addeſi ex præcepto naturali teneretur quis ſeruare ieiunium, vel Miſſam audire, cui dubium eſſe poteſt peccaturum grauiter omittentem? Sed legiſlator imponens legem ieiunij, ex lege naturali tenetur ieiunium ſeruare, neque poteſt ſe abſque cauſa ab illius obligatione eximere. Ergo peccat generaliter, ſi omittat.

5 Nihilominus probabilius cenſeo ſolùm eſſe peccatum veniale ſecluſo ſcandalo, vel alia ratione extrinſeca: ſic docet Leſſius *cap. 35. dub. 5.* Bonacina *num. 23.* Azor. *lib. 5. cap. 11. q. 1.* Salas *de leg. diſp. 14. ſect. 2. num. 17. & ſeqq. & diſp. 20. ſect. 12. num. 104.* Moueor, quia non videtur grauis deordinatio legiſlatorem in vno, vel altero actu ſubditis non ſe conformare, quia ex illa deformitate non ſequitur perturbatio in republica, neque aliquod graue inconueniens: cum autem tota ratio obligationis in legiſlatore inde naſcatur, efficitur ſanè grauem non eſſe. Quapropter non eſt attendenda grauitas materiæ ſecundumſe, ſed in ordine ad fidem præceptum, concedo enim ieiunium in ordine ad temperantiam, & Miſſam in ordine ad religionem, eſſe grauem materiam, ac proinde illorum vnicam omiſſionem culpam grauem efficere: at in ordine ad regimen reipublicæ rectum, & pacem in illa conſeruandam nequaquam grauem eſſe. Cùm ergo legiſlatore præcipiente ieiunium, non præcipiatur illi ieiunium ob temperantiam, ſicuti præcipitur ſubditis, ſed ob regimen rectum reipublicæ, non peccat grauiter, etſi illud vna, vel altera vice tranſgrediatur, ſed ſolùm, quando ſcandalum graue, & graue inconueniens inde timere poteſt. Ex quo fit non peccare legiſlatorem non obſeruantem ſuas leges contra virtutem, quam peccant ſubditi, vt voluerunt Suarez, & Bonacina *ſuprà*, & alij relati, ſed contra virtutem poteſtariuam.

6 Sed inquires, an hæc leuis obligatio ſit in legiſlatore ſuperiore reſpectu legum ab inferiori latarum, præciptè cum in illa prouincia, ac ciuitate commoratur, vbi vrgent. Quod eſt inquirere, an ſummus Pontifex, dum in aliqua diœceſi ſpecialis exiſtit, teneatur legibus illius? & idem eſt de Imperatore, & Rege, an teneatur legibus municipalibus prouinciarum? Videtur teneri, quia indecorum eſt, non ſe omnibus conformare: quæ fuit ratio ſupradictæ obligationis. At dicendum eſt minimè teneri, etiamſi illæ leges ab ipſo fuerint confirmatæ: tenet expreſsè Suarez *lib. 3. de leg. cap. 35. num. 14.* & adducit Felin. *cap. 1. de conſtitut. num. 30.* Tiraquell. *de vtroque retractu, lib. 1. gloſſ. 1. §. 3. num. 38.* conſentit Bonacina *p. 6.* dum non fuerint à legiſlatore confirmatæ. Salas *diſp. 14. ſect. 2. num. 23. & ſeqq.* Ratio eſt, quia legiſlator non ſolum eſt caput illius ſpecialis prouinciæ, ſeu ciuitatis, in qua de facto commoratur, ſed etiam aliarum, in quibus illæ leges non obſeruantur. Ergo ex ratione capitis, non tenetur ſe aliquibus ſubditis præſtare vniformem, cùm alii ſubditi contrarij ſint. Dixi, etiamſi ab ipſo legiſlatore confirmatæ ſint, quia non confirmantur pro toto tuo territorio, ſed aliqua illius parte. Limitat tamen Suar. *num. 14* hanc doctrinam in loco proprio, domiciliario legiſlatoris, qualis eſt cutia Principis, in hoc enim affirmat debere legiſlatorem leges illius oppidi accommodatas ſuæ perſonæ, & dignitati obſeruare: quia aliàs occaſionem præberet ſuo exemplo illas temnendi: crederem tamen leuiorem cauſam ſufficere ad honeſtandam harum tranſgreſſionem, quàm tranſgreſſionem legis communis à ſe latæ.

7 Solùm video obiici poſſe aduerſùs ſupradicta Principem obligarum eſſe, ſicut obligantur ſubditi, ſequi taxam mercium à ſe factam: item ſtare legibus contractuum à ſe latis, ſi de facto contrahat. Ergo obligatur grauiter legibus.

Reſpondeo negando conſequentiam, quia ſequi taxam mercium, obligatur ex iure naturali, quo cauetur, ne pluris vendantur res, quàm valet communiter: at poſita taxatione, iam res illa communiter non valet plus, quàm taxata eſt. Ergo idem dicendum eſt in contractibus, in quibus ex iure naturæ expoſtulatur æqualitas in vtroque contrahentium, quapropter ſi contrahens cum legiſlatore, obligatur legibus legiſlatoris, & ipſe legiſlator ſtare illis debet, non quia leges illius ſunt, ſed quia ſunt conditiones; ſub quibus contractus eſt celebratus. Quocirca ſi legiſlator celebret contractum cum aliquo, qui aliàs ſuis legibus eſt iritus, cenſetur in ſuis legibus diſpenſare, quia præſumitur velle actum fieri meliori modo, quo poteſt: vt dicit Suarez *libr. 3. cap. 35. num. 25.* Salas *diſputat. 14. ſectione 3. num. 32.* Bonacina *diſput. 1. quæſt. 1. punct. 6. num. 16.* vel dicendum eſt neutrum obligatum eſſe, quia impoſſibile eſt legiſlatorem deobligarum manere, alio manente obligato: vel ſub vna conditione aliquem ex contrahentibus celebrare, quæ ab altero non acceptetur.

8 Ex his infertur, ſi Princeps condat teſtamentum, ſine ſolemnitate à ſe requiſita, & inſtituat aliquem hæredem, validum eſſe teſtamentum, quia præſumitur cauſam habere legitimam omittendi illam ſolemnitatem, & ſecum quaſi diſpenſando, cum in hac diſpenſatione nemini irroget iniuriam: & ita traditur *in l. ex imperfecto. C. de teſtament.* At ſi aliquis inſtituat Principem hæredem, vel legatarium in teſtamento, in quo iuris forma ſeruata non eſt, neque Princeps conſequi legatum, aut hæreditatem ex illo: quia non præceſſit diſpenſatio teſtamento condendo.

condendo, & dispensatione non facta testamentum illud nullum est, ac proinde Principi ius non potest tribuere: & ita decidit in suptadicta *l. ex imperfecto, & §. vlt. Instit. quibus modis testamenta infirmentur*, & tradit Glossa *ibi*. Suarez *cap. 35. n. 25. & seqq.* Bonacina *part. 6. num. 17.* Salas *disput. 14. section. 3. num. 32.* Et hæc de prima obligatione legis, quæ est obligatio ad culpam.

9 Quòd si de secunda obligatione legis, quæ est ad pœnam, loquamur, communis, & satis clara est decisio nullum legislatorem ligari posse pœna à se statuta, quia nemo à se ipso cogi potest: neque etiam à lege imponente pœnam, quia est superior ipsa lege, & præcipue, quia in nostra sententia pœna imponitur ob transgressionem legis positæ à legislatore: at legislator non est suæ legis transgressor, sed solum legis naturalis dictantis conformationem ipsius cum reliquis membris. Ergo: & ita tenent alios referens Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 11. q. 1.* Sayrus *in clavi regia lib. 3. c. 4. num. 5.* Valent. *tom. 2. disp. 7. q. 5. p. 4.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 6. num. 14.* Suarez *libr. 3. cap. 35. n. 15.* Salas *de leg. disp. 14. sect. 2. n. 8.* Valq. *disp. 167. cap. 1.* Lessius *lib. 2. de iust. c. 35. dub. 5.* & deciditur expresse *in l. Princeps. ibi. Princeps legibus solutus est, & §. vlt. Instit. quibus modis testamenta infirmentur*, ibi, *licèt legibus soluti simus, attamen legibus viuimus*, hoc est, etsi nos leges non astringant, attamen ob bonum exemplum legibus conformamur: & licèt videantur hæ leges sub titulo limitato comprehendi, quia de legatis caducis, & testamentis erat titulus: at decisio generalis est, & decisioni est standum potius, quàm rubricæ, vt benè explicuit Menoch. *lib. 6. præsumpt. 1.*

10 Aduerto vxorem legislatoris, etsi legibus à legislatore latis subdatur: at beneficio legislatoris exempta præsumitur, ex *l. Princeps. ff. de legibus*: & ita tradit alios referens Sayrus *in clavi regia lib. 3. cap. 4.* Salas *de regib. disp. 14. sect. 3. num. 36.* Bonacina *disputat. 1. quæst. 1. punct. 6. num. 10.* Suarez *libr. 3. cap. 35. num. 28.*

§. II.

Infideles, pueri, ebrij, ignorantes, & amentes, qua ratione legibus teneantur.

1 *Infideles nullis legibus Ecclesiasticis tenentur.*
2 *Ebrij, amentes, ignorantesque inuincibiliter legem, à lege excusantur.*
3 *Pueri ante rationis vsum, qui regulariter est septennio completo, legibus Ecclesiasticis non tenentur.*
4 *Post vsum rationis ante pubertatem Ecclesiasticis legibus non teneri, qui docent.*
5 *Certa sententia est obligari pueros habentes perfectum vsum rationis.*
6 *In præcepto Eucharistiæ esse aliquid speciale, qui sentiant.*
7 *Quid sit dicendum.*
8 *Censuris ab homine latis non adstringuntur pueri ante pubertatem.*
9 *Imò neque videntur censuris à iure, excepta excommunicatione ob percussionem clerici.*
10 *Qui non comprehenduntur sub præcepto, possunt subministrare, & adiuuare in actione prohibita. Secus qui excusantur.*
11 *Licet infidelibus, pueris, amentibus cibos vetitos subministrare: non tamen licet infidelem in monasteria monialium introducere.*
12 *Non licet ignorantibus esse diem ieiunij cibos vetitos ministrare, & ad comedendum inducere.*
13 *Potes pueros ante septennium in monasteria monialium introducere, secus amentes.*
14 *Non licet tibi inuitare ad copulam amentes, ebrios, nec pueros rationis vsu carentes.*

1 PRæmittamus, quæ in hac materia sunt omninò certa, vt gradum faciamus ad ea, quæ aliquam dubitationem habent. Primò certum est infideles nullis legibus Ecclesiasticis teneri, quia sunt extra Ecclesiam, & in illos nullam Ecclesia habet iurisdictionem, *cap. gaudemus, de diuort.* at tenentur legibus naturalibus, & diuinis, quia Deo, & rationi subduntur. Ex quo infertur, an teneantur Eucharistiam sumere, & peccent morientes non solum in non suscipiendo Baptismo, sed etiam in non recipienda Eucharistia? vtraque opinio est probabilis. Quid autem sit probabilius, in tractatu de Eucharistia definiemus.

2 Secundò certum est ebrios, & amentes, sicut & ignorantes inuincibiliter legem, tempore amentiæ, & ebrietatis, & ignorantiæ excusari à legis transgressione, quia illius rei esse non poterant sine libertate, qua omnino carent. At dicendi sunt legibus affici, sicut & afficiuntur dormientes, quia suapte natura legem intelligere possunt, & ad illos, vt ad subditos, per se dirigitur: sic Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 12. n. 3.*

3 Tertiò certum est pueros ante vsum rationis, qui regulariter habetur completo septennio, nullis legibus Ecclesiasticis teneri. quia fundamentum harum obligationum, est rationis vsus. Quapropter possunt lacticiniis, & carnibus vesci, diuinis interesse tempore interdicti, monialium clausura ingredi: sic Salas *disp. 14. de leg. sect. 13.* Sayrus *clavi regia, lib. 6. cap. 8. n. 21.* Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 40. q. 6.* Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 11. n. 2.* Suar. *tom. 3. in 3. p. disp. 40. sect. 2. vers. & iuxta hanc* Bonac. *disp. 1. de legib. q. 1. p. 6. n. 6.* & alij plures ab eisdem relati. Videntur tamen teneri legibus naturalibus, quia harum obligatio cum ipsa natura ortum habet, quæ de se capax rationis est, excusantur tamen à transgressione, & peccato, donec perfectum vsum rationis obtineant: sicuti de perpetuò amentibus dicendum est, si enim legibus tenentur, excusantur tamen ab illarum obligatione ob amentiam. Quando verò dubium est, an rationis vsum habuerint, præsumendi sunt habere, si compleuerint septennium, secus antea, vt diximus *tract. de conscientia*, loquentes de conscientia dubia, quia præsumptio desumenda est ex communiter contingentibus. Addit que Ioan. Sanch. *in suis select. disp. 51. num. 31. fine*, etsi constaret puerum ante septennium habere vsum rationis, non obinde obligari legibus iuris positiui, quia leges positiuæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt. *L. nam ad ea. ff. de legib.* & cum communiter non contingat vsus rationis ante septennium, non debet ante illam ætatem, cui ex accidenti prouenit, obligari.

4 Post vsum verò rationis ante pubertatem non defuerunt Doctores, qui affirmarent legibus Ecclesiasticis non teneri: nam D. Anton. 2. *part. tit. 9. c. 8. §. 2.* affirmat præcepto confessionis non teneri pueros, vsque ad decimum, & dimidiatum annum, & aliquantulum vltrà, & fœminas, vsque ad nouum, & dimidiatum annum, & aliquantulum vltrà. Sotus 4. *dist. 12. q. 1. art. 11. ad fin. corp.* dicit vsque ad duodecimum non teneri pueros vllis Ecclesiæ præceptis, nec confessionis. Eman. Saa *verb. confessio, n. 3.* consentit præceptum confessionis non obligare vsque ad pubertatem, addit tur verò in summis reformatis ad pœnas non confitentibus impositas. Hentiq. *lib. 8. de Euch. c. 42. n. 5. init.* censet Ecclesiæ præceptis non obligari pueros, statim ac vsum rationis habent, & *lib. 13. de excomm. cap. 49. num. 2. in comm. litt. N.* dicit dari his lacticinia, & carnes aliquo tempore post vsum rationis, in diebus ieiunij. Quod autem hoc tempus sit, non determinat.

5 Vera tamen sententia, & omnino tenenda, est pueros, cum ad vsum rationis peruenerint, qui communiter intelligitur aduenire septennio completo, obligari legibus Ecclesiæ, quæ expresse tempus obligationis non determinant: sicut determinat in præcepto ieiunij, tenet expresse Th. Sanch, plures referens *lib. 1. cap. 12. n. 6.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 6. n. 8.* Salas *de leg. disp. 14. sect. 13.* specialiter de præcepto confessionis, & Missæ, docet Suar. *4. tom. in 3. p. disp. 46. sect. 2. num.* Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 2. q. 1. & c. 40. q. 6.* & de abstinentia à carnibus, & lacticiniis, docet idem Suar, Azor & alij relati à Sanchez *supra*. Ratio efficax est, quia eo ipso, quod vsum rationis quis habeat; capax est legis humanæ obligationis, siquidem capax est obligationis legis naturalis, & diuinæ. Ergo si expresse non inuenitur exceptus lege, obligatur illa. Et de præcepto confessionis videtur res indubitata, cùm *in communis vtriusque sexus*, præcipiatur omnibus fidelibus, cum ad annos discretionis peruenerint, confiteri, cuius præcepti transgressores erunt pueri, si discretionem habentes confessionem omittant, consci peccati mortalis. Neque alia via ab hoc præcepto, & aliis se excusare possunt, nisi affirmando discretionem perfectam ad illius obseruantiam, non habere. est enim res indubitata non æqualiter vsum rationis omni materiæ aduenire, aliqua enim sunt clariora, alia difficiliora: vt benè dicit Vasquez 1. 2. *disp. 149. per totam*: & Zumel *ibi q. 89. art. 5.* sicuti non omnibus eodem tempore aduenit, pueris enim nobilibus, & inter vrbanos & politicos educatis, citius vsus rationis prouenit, quàm rusticis, & agrestibus: vt Reginaldus *tom. 2. lib. 29. num. 82.* Quocirca dicere quis poterit puerum septennio completo peccare posse iurando, mentiendo, non tamen comedendo carnes die Veneris, aut omittendo annuam confessionem, quia discretionem sufficientem in his materiis non habet. At, vt diximus *in tract. de conscientia disp. 3. de conscientia dubia*, quoties dubium est puerum habere vsum rationis, præsumendum est habere, & esse obligatum, si impleuit septennium, quia regulariter illo completo in omni materia vsus rationis habetur, & alleganti contrarium incumbit onus probandi, cum aduersus præsumptionem ortam ex communiter contingentibus procedat.

6 Limitant tamen hanc sententiam communiter DD. in præcepto communionis, de quo affirmant non teneri statim, ac vsum rationis habent, sed expectari posse, & debere vsque ad decimum, vel duodecimum annum, quia vsque ad illud tempus regulariter non videntur pueri habere discretionem, vt reuerenter Christi corpus sumant. Quapropter *in communis vtriusque sexus*, vbi hoc præceptum imponitur, Confessoris indicio remittitur temporis prorogatio: ac quilibet Confessor ex iudicio prudentum, & consuetudine Ecclesiæ satis recepta hanc prorogationem facit. Ergo illa facta iam puer Ecclesiæ præcepto non tenetur.

7 Fateor

7 Fateor hanc limitationem veram esse stante prorogatione Confessoris : at si Confessor sic differendam communionem non consulit expresse, summopere inclinor affirmare quemlibet puerum, cùm ad annos discretionis venit, & obligatus est lege confessionis, obligatum etiam esse recipere Eucharistiam, neque expectandam esse ad hanc obligationem longius tempus : tenet hanc sententiam expresse Ioan. Sanch. *in select. disp. 26. n. 6.* & adducit Anton. *2. p. tit. 9. cap. 8. p. 2. circa marginem, & 3 p. tit. 14. cap. 12. §. 5. in prine.* & Paludan. *in 4. dist. 12. quæst. 1. n. 25.* qui expresse id affirmat, & colligitur ex Tabien. *in sum. verb. communicare, n. 3.* Valent. *4. tom. disp. 6. quæst. 8. p. 2.* quatenus solùm requirit, vt pueri sciant discernere hunc cœlestem cibum à cæteris : quòd si vsum rationis habeant ad confessionem, sufficienter id præstabunt : alij etiam Doctores adduci in fauorem huius piæ opinionis possent, qui nullam ætatem pueris determinant, sed solum dicunt obligandos esse suscipere Eucharistiam, cùm Confessario visum fuerit rationis vsum sufficienter habere : facit non leuiter Trident. *sess. 13. can. 9.* & Pius V. *in catechismo de Eucharistia, num. 63.* Ratio præcipua est, quia *in cap. omnis vtriusque sexus* omnibus fidelibus æqualiter imponitur, & præceptum confessionis, & communionis in Paschate : vt notat ibi glossa. Additur tamen communionem differri posse ex consilio Confessoris, non quia obligatus non sit communicare, qui obligatus est confiteri, sed quia possunt esse plures causæ prorogandi tempus communionis, cùm tempus signatum communioni determinatum sit, quod non est determinatum confessioni. Item puer discretionem habens, & obligatus præcepto confessionis, vel indiget prorogatione Confessoris, vt excusetur à communionis præcepto, vel non ? Si indiget Confessoris prorogatione. Ergo signum est illa non stante obligatum esse ; si verò illa non indiget, ergo iam *cap. omnis vtriusque sexus*, non æqualiter de præcepto confessionis, & communionis loquitur : quod videtur falsum, cum verba vniformia sint, neque ex parte fidelium ad hanc obligationem amplius expostulat, quam discretionem. Adde non minorem discretionem requiri ad recipiendam absolutionem sacramentalem, quàm ad recipiendam reuerenter Eucharistiam : nam ad recipiendam absolutionem sacramentalem, non solùm requiritur, quòd scias distinguere inter bonum, & malum ; sed vt scias te debere omnia peccata cum intimo dolore Confessori manifestare : at hoc non minus difficile est, quàm scire te non debere communicare, nisi purgatum peccatis, & ieiunum. Ergo. Denique in articulo mortis, pueris doli capacibus, & aptis confiteri, posse dari viaticum, tenet Armilla *verbo communio, num. 10.* Caietan. *verbo minister communionis, in fine,* Vinald. *de Eucharistia, cap. 160.* Salas *de legib. lib. 14. sect. 13. num. 127.* Reginald. *2. tom. praxis, lib. 19. num. 82.* Henriquez *lib. 8. cap. 42. n. 4. fine.* Suarez *tom. 3. in 3. p. disp. 70 sect. 1. in fin.* Arboled. *præd sacram. de Eucharist. not. 13.* Zambra *de Eucharist. cap. 3. dub. 2. num.* Sanno *de Eucharistia quæst. 80. art. 9. difficult. 2. n. 3. argument.* Nauarr. *sum. cap. 21. n. 57.* Plures ex Doctoribus tenent non solum posse dari, sed debere dari viaticum pueris morituris capacibus pœnitentiæ. Ergo signum est habere discretionem ad Eucharistiam, & consequenter ligari præcepto illius etiam extra illum articulum.

8 Sed quid dicendum de censuris, & pœnis ?

Respondeo, si ab homine latæ sint, non adstringuntur pueri quousque ad pubertatem deueniant : habetur expresse *cap. 1. de delictis puerorum, & in cap. referente, eod. tit.* vbi etsi pueri possint ante pubertatem peccare : at ex benignitate Ecclesiæ à pœna peccato imposita excusantur, sic Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 40. quæst. 6.* Sotus *4. dist. 18. quæst. 1. art. 3. ad fin. corp.* Vasquez *tom. de pœnitent. quæst. 90. art. 2. dub. 4. n. 5.* Cordub. *summ. quæst. 60. dicto 4.* Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. c. 12. n. 7.* Ioan. Sanch. *disp. 16. select. n. 18.* & alij ab eisdem relati.

Dixi, excusari pueros ante pubertatem à pœnis, & censuris ab homine latis : nam à censura iuris communiter Doctores tradunt non excusari, si doli capaces sunt : mouentur ex *cap. super eo cap. pueris, cap. quamvis, de sentent. excommun.* & tradit Vgol. *de censur. cap. 17. § 3. n. 5.* Suarez *tom. 5. de censuris disp. 5. sect. 1. n. 19.* Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 41. quæst. 10.* Henriquez *lib. 8. de Eucharistia, cap. 42. comm. 8.* Thom. Sanch. *num. 8.* & Ioan. Sanchez *num. 18.* Et rationem differentiæ, quare censura iuris comprehendat pueros doli capaces ; secus verò ab homine lata, assignat Suarez, & Vgol. *suprà*, quia impuberis ætas non censetur apta ad ordinem iudiciarium intelligendum : ac proinde neque de iure citari impubes potest, neque ad agendum, vel defendendum se in iudicio admitti, iuxta *cap. vlt. de iudic. in 6.* quod ad incurrendam censuram ab homine latam necessarium est. Verùm hæc solum probant non incurri censuram specialiter ab homine latam, quæque indiget citatione speciali : at non probat in censura, quæ generaliter ab homine fertur, quæque videtur conformis censuræ à iure latæ.

9 Quocirca dicendum existimo solùm sententiam excommunicationis ipso iure latam ob percussionem clerici propter eius grauitatem contrahi à pueris doli capacibus ante pubertatem, quia in supradictis textibus ità habetur : aliæ autem censuræ, & excommunicationes ab homine latæ etiam generaliter non comprehendunt pueros ante pubertatem ; sed sequenda est communis decisio *in cap. 1. de delictis puerorum*, quia odia debent restringi. Quare omittentes confessionem ; & communionem, non contrahunt excommunicationem ab Episcopo latam aduersus non communicantes in Paschate, & confitentes in anno, ita Ioan. Sanchez *num. 18.* Filiucius *tom. 1. tract. 11. cap. 5. num. 130.* & puerum impuberem occidentem non contrahere irregularitatem, testatur Auila *de censur. 7. p. disput. 6. sect. 1. dub. 13.* Henriquez *de irregul. cap. 3. num. 4. lit. Z.* Ioan. Sanch. *suprà.* quamvis contrà teneat Thom. Sanchez cum Syluest. *lib. 1. cap. 12. num. 8. in fin.* Neque hinc fit posito interdicto in aliquo loco non comprehendi pueros impuberes doli capaces, comprehenduntur namque ratione præcepti in interdicto lati, non in aliqua pœna ipsis imposita ob alicuius præcepti transgressionem, & ita cum communi sententia docet Suarez *tom. 5. de censur. disp. 5. sect. 1. n. 19.* Cordub *summ. quæst. 60. dicto 3.* Sylvest. *verb. interdictum 2. n. 18.* Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 41. quæst. 10.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 12. num. 8.*

10 Tandem inquires, an liceat tibi in omnibus excusatis à præcepto cooperari in actione per præceptum prohibita ; v. g. an liceat tibi, pueris, infidelibus, ebriis, amentibus, ignorantibus, subministrare die ieiunij carnes, aliósque cibos veritos ?

Distinguendum est dupliciter aliquos excusari posse à præcepto. Primò tanquam non comprehensos sub illo. Secundò tanquam comprehensos. Priori modo excusantur infideles à legibus Ecclesiasticis, & infirmi à præcepto ieiunij, & pueri ante vsum rationis ab omnibus legibus saltem positiuis. Secundo modo excusantur ebrij, ignorantes, & dormientes, & amentes : hi enim sub præcepto comprehenduntur : at ratione ebrietatis, ignorantiæ, dormitionis, & amentiæ transgressio præcepti illis non imputatur : qui modus excusationis non est propria excusatio à præcepto, sed à transgressione culpabili illius : quapropter dicuntur transgredi præceptum sibi impositum, ersi illis non imputetur transgressio. Quotiescumque ergo aliqui excusantur à præcepto primo modo, scilicet, quia sub præcepto non comprehenduntur, bene poteris illis in actione prohibita per præceptum ministrare, quia non ministras in actione, quæ eis sit aliquo modo prohibita, sed in actione honesta, & de se bona : ac proinde neque formaliter, neque materialiter illa actio mala est, non ergo habet vnde malitiam accipiat. At si solùm à transgressione, & non à præcepto excusantur, nullo modo poteris illos ad talem actionem mouere, quia moueres ad rem materialiter malam, & de se prohibitam sic colligitur ex Th. Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 12. præcipuè à n. 9.* Bonac. *disp. 1. de legib. q. 1. p. 6. à n. 2. & seq.*

11 Ex his infertur primò, licere tibi subministrare cibos veritos die Veneris, carentibus rationis vsu, infidelibus, pueris, infirmis, amentibus, quia nec ipsi comedendo peccant etiam materialiter, neque tibi specialiter talis subministratio interdicta est, sic Sanchez, & Bonacina *suprà.*

Notanter apposui, talem subministrationem tibi interdictam non esse, quia potest contingere actionem aliquam, provt ab aliis fit, interdictam non esse, tibi verò esse interdictam, interdictum enim non est infidelibus iure Ecclesiastico ingredi in monialium monasteria, quia nullis Ecclesiasticis legibus tenentur : at si tu illos ibi introduceres, peccares sanè, quia non solùm ingressus, sed & cooperatio ad ingressum est tibi specialiter interdicta, vt constat ex allegatis à Sanchez *lib. 6. in Decal. cap. 16.* sicuti pueri ante vsum rationis capaces non sunt vllius legis Ecclesiæ : at si in ea ætate decedant, sepeliri non possunt in loco interdicto, quia hæc prohibitio non tam ipsos, quàm sepelientes respicit. Suarez *de censur. 5. tom. disp. 35. sect. 1. num. 2.* Henriq. *lib. 13. cap. 42. n. 3.* Sanchez *cap. lib. 1. num. 21.* Bonacina *num. 7.* Salas *disp. 14. de legib. sect. 13. num. 126.*

12 Infero secundò, non licere tibi ignorantibus esse diem ieiunij, neque ebriis cibos veritos ministrare, & comedendos consulere, quia absolutè tenentur lege ieiunij ab illius transgressione excusentur. Item cooperaneris ad actum de se malum, liceret tamen tibi illos cibos subministrare amentibus : non quia carent ratione, sed quia amentia infirmitas est excusans à ieiunio, ita Sanchez *num. 16.* Bonacina *num. 5.*

13 Infero tertiò, licere ibi pueros non habentes vsum rationis, quales sunt non septennes regulariter, intromittere in monasteria monialium, & fœminas similiter non septennes in virorum monasteria, quia neque ipsi ingredientes peccant, neque vllo iure videtur prohibita hæc intromissio, cùm ex illa non sequantur inconuenientia, quæ sequuntur, si amentes, vel infideles puberes introduceres : sic docet plures allegans Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 16. n. 5.* Bonacina *num. 6.* Salas *disp. 14. sect. 13. num. 116.* Barbosa *remiss. Concil. sess. 25. cap. 1. de reform.* & alij.

14 Infero quartò, non licere tibi pellicere ad copulam ebrios, & perpetuò amentes, neque pueros carentes rationis vsu, quia illa actio est de se omnibus illis prohibita, esto ob defectum rationis, & discursus, culpæ illis non imputetur. Qui verò dicerent pueros non septennes nullis legibus etiam naturalibus teneri? consequenter debent affirmare, consulere horum congressum non esse de se malum, sicuti non est malum belluas coniungere. Quapropter nos diximus, etsi à legum transgressione, & peccato excusentur, dum rationis vsum non habent, non tamen eximi à legibus, sed leges naturales cum ipsis, vtpote rationis capacibus, loqui.

§. III.

De peregrinis, & forensibus an teneantur legibus loci, qua transeunt.

1 *Forensis accedens animo ibi perpetuò manendi, legibus illius loci tenetur statim.*
2 *Idem iuris est, si maiori anni parte intendas ibi commorari.*
3 *Legibus statuentibus solemnitatem in contractibus teneris.*
4 *Ab hac doctrina excipitur à Sanchez, & aliis contractus dotalis, sed non probatur eius exceptio.*
5 *Explicatur supradicta doctrina, & declaratur, vbi quid est conueniendus.*
6 *Teneris legibus loci, qua transis, si eadem vrgent in tuo territorio.*
7 *Idem iuris est de legibus bonum speciale ciuitatis respicientibus.*
8 *Idem de legibus iuris communis, tametsi in tuo territorio vigorem non habeant ex consuetudine recepta.*
9 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
10 *Qui censeant, & quomodo probetur extra supradictos casus, legibus loci, qua transis, te deobligatum esse.*
11 *Probabilius existimo te obligari.*
12 *Limitans aliqui nostram sententiam, vt procedat de transitu cum aliqua perseuerantia, sed repellitur.*
13 *Intelligenda est obligatio peregrinorum, tam quoad culpam quam quoad pœnam.*
14 *Procedit resolutio, tametsi lex pro solis aduenis lata esset.*
15 *Idem iuris est de sententia, & præcepto, ac de statuto, & lege.*
16 *Delinquens in suo oppido si aliò accedat, non potest à iudice illius loci puniri, quidquid dicat Basil. de Leon.*
17 *Satisfit argum. num. 10. allatis.*

1 IN hac re sunt aliqua, in quibus Doctores communiter conueniunt, alia in quibus est dissensio.

Primò conueniunt omnes forensem accedentem alicui loco animo ibi manendi in perpetuum, teneri statim legibus illius loci, quia tunc non est forensis, & peregrinus, sed incola, vtpote, qui acquisiuit domicilium, ratione cuius quis habitus est, vt tradit Farinacius 1. *part. prax. quæst. 7. n. 1.* & ita tenet plures referens Sanchez *lib. 3. de matr. disput. 18. num. 9. & lib. 1. in Decalog. cap. 12. num. 42.* Suarez *tom. 1. de relig. libr. cap. 14. n. 15.* Salas *disput. 14. sect. 4. in princip.* Lessius *lib. 4. de iustit. cap. 2. dub. 7. num. 4.* & alij referendi. Domicilium acquiritur eo ipso, quo quis incipit habitare aliquem locum animo ibi perpetuò manendi *l. domicilium, ff. ad municipalem*, & tradit glossa, & Sanchez plures referens *libr. 3. de matrim. disput. 23. num. 2.* Neque requiritur decennij habitatio, nisi ad præsumendum animum perpetuum: vt bene Sanchez *numer. 1. & 2.* Semel autem domicilio constituto non deperditur; nisi & habitatio, & animus ibi perpetuò manendi mutentur, quia cùm vtrumque, & habitatio, & animus ad domicilium constituendum concurrerunt, vtrumque est necessarium ad illud amittendum: quia res per quascumque causas nascitur, per eas dissoluitur, *cap. 1. de regulis iuris* ita relati Doctores. Neque audiendus est Ioan. Sanchez *disput. 54. in select. num. 35.* dicens, non acquiri domicilium, quousque maiori anni parte perseueret quis in voluntate illo in loco perpetuò manendi, quia gratis, & sine authoritate asseritur.

2 Secundò conueniunt communiter Doctores, si intendas maiori anni parte in aliquo loco commorari, sicuti solent scholastici in vniuersitate studentes, solicitatores in curia locantes operas ad longum tempus, teneris legibus illius, quia esto domicilium non fueris consecutus; consequeris tamen quasi domicilium: hoc enim dicitur assidua, & diuturna habitatio, ratione cuius potes conueniri, iuxta *l. 1. in princip.* ibi, *& assidue versatur, Cod. vbi senatores, vel alij clarissimi, & l. hæres absent. §. proinde, in fine, ff. de iudicijs, & l. 2. Cod. vbi de crimine agi oportet*, & ibi glossa *verbo elegit*, & tradit Tiraquellus *de retract. linnag. §. 9. glossa 2. num. 26.* Farinac. *supra n. 5.* Thomas Sanchez *libr. 3. capit. 23. num. 12.* Item ratione quasi huius domicilij potes ibi recipere omnia sacramenta præter ordinem; ordo enim excipitur, *cap. cum nullus, de temp. ordin. in 6.* Item ibi es sepeliendus, nisi alibi eligas sepulchrum. Molin. *de iust. tract. 2. disput. 214. vers. quando quis.* Ergo absolutè censeris subditus, & legibus illius loci obligatus: docet plures referens Sanchez *lib. 3. de matrimon. disput. 18. num. 9.* Lessius *lib. 4. de iustit. cap. 2. dub. 7. num. 47.* Bonacina *disput. 1. de legibus quæst. 1. p. 6. num. 43.* Basilius de Leon. *lib. 5. de matr. cap. 7. §. 1. num. 4.* quamuis non desint plures Doctores relati à Sanchez *lib. 2. de matrimon. disput. 18. num. 8.* dicentes requiri animum perpetuò manendi, vt legibus, & consuetudinibus illius loci subdatis. Sed non videtur vllo modo admittendum.

3 Tertiò conueniunt Doctores teneri in contractibus seruare conditiones, & solemnitates à legibus illius loci, in quo contrahis, constitutas: quia ratione contractus fortiris forum, ibique ad standum, contractui poteris conueniri, ex *cap. dilecti, cap. fin. de foro compet. l. quòd si nolit. §. quia assidua, ff. de edilit. l. si hæres absens. §. si quis tutelas. ff. de iudic.* & in nostro iure, *l. 32. tit. 2. p. 3.* docet plures referens Sanchez *n. 10. & seq.* Molina *tract. 2. de iust. disput. 260. initio.* Basilius *num. 21.* Bonacina *num. 51.* Salas innumeros referens *disp. 14. sect. 4. n. 52.* Quare si in contractu non seruetur solemnitas à lege locali præscripta, omnino est irritus, & nullus: vt tenet Felin. *cap. 1. de spons. alib. num. 23.* Bonacina, Salas, & alij *supra*. Hinc fit te teneri pretium mercibus signatum seruare quia lex de prætio est, quæ præcipuè pertinet ad contractum. Item quia teneris æquitatem seruare, quæ maximè in prætio procedit. Deinde teneris soluere gabellam, vel aliud quodcumque onus contractui annexum, quia est pars contractus, vel accessorium illius. Quæ omnia vera sunt, etiamsi per epistolam, vel nuntium contractus celebretur, docet Felin. & Basil. *supra*.

4 Ab hac doctrina excipit Thomas Sanchez, Salas, Bonac. Suarez *de legib. cap. 33. num. 13.* contractum dotalem, in quo dicunt non attendi solemnitatem loci, in quo celebratur, sed loci, in quo vir habet domicilium, probantque ex *leg. exigere ff. de iudic.* ibi, *mulier debet, vbi maritus domicilium habet, non vbi instrumentum dotale scriptum est.* Verùm hæc exceptio mihi non probatur, sed absolutè existimo contractum etiam dotalem, quoad lucrum, & alia onera, & conditiones, fieri debere, iuxta leges loci, in quo celebratus est. Moueor, quia nullo iure videtur exceptus hic contractus: nam supradicta lex non loquitur de solemnitate in hoc contractu requisita, & conditionibus illius, sed de exactione, & repetitione illius, quòd longè diuersum est. Fateor, inquam, cùm dos repetenda est, debere repeti, vbi vir domicilium habet, non vbi dotis contractus celebratus est, quia bona viri obligata sunt dori soluendæ: at contractus secundùm leges loci, in quo celebratus est, iudicari debet: & ita in iure nostri regni videtur decisum, *lib. tract. 11. p. 4.* ibi, *cada costumbre de aquella tierra Hefiziesen el casamiento, debe valer quanto en las dotes, en las arras, ganancias, que fizieren, e no la de aquel lugar, do se cambiaron*, ita tenet, & optimè probat Salas *disp. 16. de leg. sect. 4. num. 46.* cum Gregor. Lopez *in supradict. l.* Simancas *de catholic. instit. tit. 9. n. 143.* Basilius de Leon. *lib. 5. de matrim. cap. 7. n. 22.*

5 Dixi, ad standum contractui te conueniri posse, vbi contractus celebratus est, quia fortiris forum illius ex supradictis legibus: & *l. omnem obligationem. ff. de iudic.* & tradit alios referens Salas *num. 45.* Excipi tamen debet nisi ex voluntate contrahentium, & natura contractus executio in alium locum designata sit: quod contingit cùm incola alicuius loci cum aduena contrahit, quem scit statim discessurum, tunc enim non potest aduena conueniri in loco, vbi contractus est celebratus, sed vbi habet domicilium, quia ibi intendit se soluendo obligare, ex *l. contraxisse, ff. de oblig & act.* ibi, *contraxisse vnusquisque eo loco intelligitur, in quo vt solueret, se obligauit*, aliàs durum esset, quotquot locis quis nauigans, aut iter faciens delatus est, tot locis se defendere, vt dicitur *in l. si hæres absens. 19. §. proinde de iudic.* Et hac ratione dicimus contractum dotalem reperendum esse in loco, vbi vir habet domicilium, quia ex natura talis contractus, & ex voluntate contrahentium ille locus solutioni designatus est. Aliquas huic doctrinæ limitationes adhibet Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 9. lib. 2. glos. 1. à num. 71.* quæ omnia videnda sunt, quia optimè hanc materiam, & supradictam legem explicant.

6 Quartò conueniunt Doctores te teneri legibus loci, qua transis, si illæ leges obligent simul, vbi ipse habes domicilium: sic Sanchez *de matrim. lib. 3. disput. 18. num. 3. & 24. & lib. 4. in Decalog. cap. 12. num. 21.* Salas *disput. 14. sect. 4. num. 40.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 14. num. 15.* Bonacin. *disput. 1. quæst. 1. p. 6. num. 52.* & contrarium dicere reputant absurdum. Ratio, quia iure communi per consuetudinem introducto, iex propria tui domicilij, vel lex illius loci, vbi resides, te obligat, quod certè æquum esse videtur, cùm ex hac obligatione non graueris amplius, quàm si in tuo proprio domicilio existeres. Quamuis contrà teneat Ioann. Sanchez *in select. disp. 54. num 32. ad fin.*

7 Quintò conueniunt DD. si leges latæ sunt in bonum illius loci, qua transis, te obligatum esse illas seruare: vt suas

sunt leges prohibentes, ne aliqua merces ex oppido extrahatur, ne peregrini vltra tot dies commorentur, quia aliter populus defendi non potest: & ita tradit plures referens Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 18. n. 14. & lib. 1. in Decal. cap. 12. n. 36.* Salas *sect. 4. num. 54.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 6. n. 53.* Suar. *lib. 3. de leg. cap. 32. n. 8.* Quapropter in iure nostri regni, eadem incolis, & forensibus præscribuntur, vt constat ex *l. 12. tit. 12. lib. 1. noua compilat. & l. 12. tit. 10. lib. 5. & l. 5. tit. 18. lib. 6.*

8 Sextò ferè omnes conueniunt te obligatum esse seruare leges oppidi, qua transis, si leges sint iuris communis, & vbique obligantes, etiam si in loco tui domicilij vigorem non habeant ex contraria consuetudine. Ratio videtur manifesta quia tu subiectus es illarum legislatori, neque habes aliquam causam te excusantem ab illius obedientia: siquidem consuetudo tui oppidi, quæ te excusabat, non excedit territorium, non enim facit priuilegium personale, sed locale; sic Henriq. *lib. 9. de Missa, cap. 25. n. 2.* Nauarr. *cap. 23. num. 120.* Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 12. num. 39.* mutans sententiam, quam docuerat *lib. 3. de matr. disput. 18. num. 7.* Sayr. *claui regia, lib. 3. cap. 4. num. 15. dub. 2.* Salas *de leg. disp. 14. sect. 4. circa fin.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 6. num. 55.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 14. n. 17 & 18.* Ex quo infertur Castellanum transeuntem per Lusitaniam non posse vesci die Sabbati animalium intestinis, sicut in Castella, quia iure communi obligatur abstinere, & solum ex consuetudine Castellæ excusabatur. Et idem est de incolis illorum locorum, in quibus non incipit quadragesimale ieiunium à die quarta Cinerum, qui si transeant illac, vbi ieiunium seruatur, tenentur ieiunare, sic suprà dicti DD. quamvis contra teneat Sanchez *in loco allegato de matr.* cum Palacios *4. distinct. 15. disput. 8. post. 6. concl. sol. 126. vers. at verò*, & Petr. de Ledesm. *de matrim. quæst. 45. art. 5. p. 3. dub. vlt.*

9 Sed obijcies hinc sequi ieiunia, & festa, & quasliber alias leges latas ab Episcopo, in cuius diœcesi commoratis, vel à tuo Principe, te obligare transeuntem per totam diœcesim, etiamsi in loco, vbi domicilium habeas, vigorem non habeant?

Respondeo, si latæ sunt generaliter pro tota diœcesi, idem esse dicendum, ac diximus de legibus iure communi latis, obligare, inquam, omnes diœcesanos, dum sunt in diœcesi, neque posse excusari, nisi ob contrariam consuetudinem: quia non excedit terminos alicuius oppidi, extra illud non excusabit. At si leges non sint latæ pro tota diœcesi, sed pro aliqua ciuitate; tunc qui dicunt non teneri peregrinos legibus municipalibus illius loci, qua transeunt, consequenter de his legibus dicendum est: quia non ad omnes subditos, sed ad subditos in illo loco feruntur. His ergo positis.

10 Prima sententia docet extra supradictos casus te deobligatum esse legibus loci, qua transis, seu in quo maiorì anni parte residere non vis, sic Sanchez plures referens *lib. 3. de matrim. disp. 18. num. 6. & lib. 1. in Decal. cap. 12. num. 38.* Sayrus *in claui reg. lib. 3. cap. 4. n. 13.* Lessius *lib. 4. de iust. cap. 2. dub. 7. n. 49.* Azor *tom. 1. lib. 7. cap. 30. quæst. vlt.* Tolet. *lib. 6. sum. cap. 5. num. vlt.* Bonacina *disp. 1. de leg. quæst. 1. p. 6. num. 36.* Ioan. Sanchez *disp. 54. select. n. 31.* vbi innumeros refert. Mouentur, quia nullus fit alteri subditus, vt obligari, & puniri possit, nisi ratione originis, domicilij, vel delicti, vt multis comprobat Farinac. *lib 1. suæ praxis. quæst. 7. à n. 1.* Sed domicilium, aut quasi domicilium, non acquiritur ex eo, quod minori parte anni alicubi commoretis. Ergo non habes fundamentum, quo obligeris legibus loci qua transis. Secundò Episcopus, v.g. illius loci, qua transis, neque te potest coniungere matrimonio, neque in votis dispensare, neque alios fauores conferre, præter sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ, ex tacita tui Episcopi concessione. Ergo neque poterit suis legibus te alligare. Tertiò adducitur à Sanchez decretum Leonis VIII. vulgo IX. *in epist. aduersùs Michaëlem Imperator. Constantinop. cap. 28.* vbi statuit, vt vnusquisque iuxta ritum suæ Ecclesiæ celebret. Ergo non teneris loci consuetudinibus te conformare. Quartò probant ex Augustin. relato *in cap. illa, dist. 12.* ibi, *Alia, quæ per loca terrarum, regionésque variantur, sicut est, quod alij ieiunant Sabbato, alij non, totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes*, vbi glossa ait, *verbo, liberas*, quòd liberum est Sabbato ieiunare, quantum ad extraneos, non quantum ad illos, vbi consuetudo seruata est. Quintò adducunt *l. hæres absens ff. de iud.* vbi probatur viatores non fortiri forum loci, qua transeunt. Sextò probant ex eo, quòd qui transit aut breui tempore diuertit ad locum, non dicitur moraliter in eo esse *l. quæsitum, 76. §. fin. ff. de legat. 3.* ibi, *rebus, quæ in fundo sunt, legatis, non accedunt, quæ casu illic fuerunt*, & *l. si ita. 86. ff. eod. tit.* ibi. *nec quòd casu ibi sit magis esse legatum, & cap. nam & ego, de verb. signif.* vbi statim obiens, quasi non natus reputatur, & eadem de causa dicitur Salomon vnigenitus, quia frater vterinus quem habuit, citò obiit, *& in cap. ad vestram, de regularib.* dicitur, *qui triduo tantùm fuit habitu regulari indutus, non dicitur habitum induisse*; quia, vt ait ibi glossa, non dicitur factum, quod non durat: quam glossam sequitur Felinus *cap. in præsentia, num. 32. de probat.* sic non debes dici præsens esse alicubi, vbi non longo tempore commoratis. Septimò probant ex text. *in cap. à nobis, de sent. excom.* vbi Clemens III. dicit sententiam latam generaliter, in eos qui furtum fecerint, tantùm comprehendere subditos. Ergo tantùm comprehendit subditos incolas, non extraneos. Ergo extranei subditi non sunt. Denique variis exemplis nituntur hanc sententiam confirmare. Primò infideles transeuntes per Hispaniam non obligantur legibus illius. Secundò regulares non obligantur legibus territorij, neque nouitij legibus professorum; neque Græci Sacerdotes legibus Latinorum. Ergo extranei non subduntur legibus loci, qua transeunt.

11 Nihilominus etsi supradicta sententia probabilis sit, probabilior multo mihi visa est affirmans peregrinum, & forensem teneri legibus loci, qua transit, dum tempore obligationis in illo persistit: sic Nauarr. *cap. 23. num. 120.* Couarr. *4. var. cap. 20. num. 8.* Hentiquez *lib. 7. de indulg. cap. 13. n. 8.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, c 14. & lib. 3. de leg. c. 33. n. 33.* Salas *disput. 16. de leg. sect. 4. concl. 4.* Gabr. Valquez *3. tom. in 3. p. disput. 84. cap. 2. num. 28.* Basilius de Leon. *lib. 5. cap. 7. §. 1. num. 6.* consentit ex parte Lessius *lib. 4. cap. 2. dub. 7. numer. 47.* quatenus affirmat, si peregrinus, & forensis aliquibus diebus in loco commoretur, quia ille locus terminus est vitæ, teneri legibus: & alij plures relati à Sanchez *illa disput. 18. de matrimonio numer. 4.* Salas, Suarez *locis citatis.*

Ratio præcipua est, quia conformati consuetudinibus, & legibus loci omnes, qui ibi residenti, dum præsentes sunt, & commorantur, conuenientissimum est, & rectæ gubernationi, paci, & tranquillitati reipublicæ maximè necessarium: vt colligitur ex Augustin. *cap. quisquis. dist. 41. cap. in noua, 16 q. 7. cap. illa, dist. 12. c. quæ contra, dist. 8.* Ergo debemus agnoscere esse aliquem in rerum natura, qui omnibus obligationem inducat ad seruandam hanc vniformitatem; sed nullus alius esse potest aptior præter gubernatorem illius loci: ergo gubernator illius loci ex iure ipso naturali, vel gentium potestatem habet obligandi omnes in suo territorio existentes, dum ibi existunt. Et confirmo: si ibi peregrinus delinquat contra ius naturale, omnes conueniunt puniri à superiore illius loci posse; sed hoc nulla alia ratione contingit, nisi quia ad rectam reipublicæ gubernationem conuenit, vt vbi quis commisit delictum, ibi puniatur, & malum exemplum punitione reparetur, sed æquè ad rectam gubernationem conuenit, ne mala exempla præbeantur, nèue aliis occasio transgrediendi leges præbeatur. Ergo iustum est quemlibet obligari, se legibus illius loci conformare. Secundò si leges illius oppidi, qua transit peregrinus, in suo territorio obligant, admittunt communiter DD. etiam contratiæ sententiæ inducere obligationem, quia ex iure communi, consuetudine, & praxi recepta, leges eam vim habent sed hæc consuetudo, & praxis recepta ostendi non potest, specialiter in hoc casu. Ergo dicendum est, esse generalem ad omnes leges, siue commmunes sint in oppido peregrini, siue diuersæ. Et confirmo: quia in præsenti casu, ideo obligatur peregrinus, quia ex peregrinatione non grauatur, siquidem existens in suo territorio obligatus maneret: at ex eo, quod forensis legibus territorij, qua transit, obligetur, non inde grauatur: nam grauamen, quod illi imponitur, obligatione illarum legum, compensatur aliunde exemptione legum sui territorij. Ergo. Tertiò si cùm leges sunt communes domicilio, & loco, qua transis, dicis te esse obligatum ex iure communi non scripto, etiam ex iure communi scripto manes obligatus seruare omnes ferè leges, & consuetudines loci, qua transis, etiamsi in tuo loco non obligent: nam vniuersalis est lex lata *in c. fin. de feriis*, obligans celebrare omnes festiuitates, quas Episcopus cum suo clero in sua diœcesi celebrandas statuerit, & *c. 2. de obseru. ieiun. §. item*, dicitur in festiuitatibus, & abstinentiis seruandam esse consuetudinem regionis; sed in his capitibus nihil distinguitur inter viatores, & incolas. Ergo omnes manent comprehensi. Ergo ex iure communi adstringuntur viatores loci consuetudinibus. Quartò cùm lex municipalis est de re ad bonum illius loci pertinente, conueniunt Doctores, vt diximus, viatorem obligatum illa esse; sed omnis lex ad bonum reipublicæ, & in vtilitatem illius refertur. Ergo ex hac parte omnis lex habebit vim obligandi viatores. Et confirmo, pax, tranquillitas, & bonum exemplum, non minus bonum est reipublicæ, quàm abundantia tritici, & copia armorum, & cuiusvis mercis. Sed quando lex prohibet, ne arma, vel triticum extrahatur, nèue aliunde merces in rempublicam inuehantur, obligantur forenses ob bonum reipublicæ. Ergo etiam obligari debent omnibus legibus, ex quibus perturbari pax, & tranquillitas potest. Tandem probari potest ex supradictis locis Augustin. quæ referuntur à Sanctio, Basilio, Salas, Suar. & aliis suprà, specialiter ex *cap. quæ contra, dist. 8.* ibi *quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diuersitate sunt vitanda, vt pactum inter se gentis, aut ciuitatis, consuetudine vel lege firmatum, nulla ciuis, aut peregrini libidine violetur; turpis enim est omnis pars, vniuerso suo non conueniens.* Vbi expendenda est

ratio

ratio, quare Aug. obligat viatores se conformare consuetudini loci, qua transeunt, quia scilicet turpe est partem non se conformare vniuerso.

12 Aliqui Doctores hanc nostram sententiam limitant, vt solus transitus non sufficiat ad obligationem hanc indicendam, sed necessariò requiri, vt aliquo modo ibi viator sistat, sic Emanuël Saa *verbo Missa auditio, num.6.* Lessius *suprà n.47.* Nauarr. *cap.13. n.5.* Ludouicus Lopez 1 *part. instruct. cap.52. §.nec peccant.* Sed reprobanda est limitatio, & dicendum obligatos esse viatores, ac sunt incolæ illius loci, & teneri legibus municipalibus, si instet tempus adimplendi illas: & ita docet Salas *num.50.* Basilius *n.14.* Suarez *n.22. & seqq.* cùm enim ratione accessus, & habitationis pars sint illius reipublicæ, subditi fiunt gubernatori illius. Ex quo fit, si ibi seruatur ieiunium, te non posse carnibus vesci; quia abstinentia carnis toto tempore diei obligat. Idem est de Missæ auditione, si instat tempus audiendi, eo quod non sit alia Missa, præter vnam, quæ dicitur, cum tu ibi commoratis, teneris sanè illam audire, sicut & incolæ tenentur. Hoc autem intelligendum est, casu, quo ibi maneas tempore proportionato audiendi sacrum, scilicet toto mane, vel magna illius parte; si enim solum ad cibos sumendos ibi persistas, non videtur obligatio tibi esse imponenda, quia non est tempus proportionatum ad satisfaciendum huic obligationi, sic Salas *disp. 14. de legibus, sect.4 num 50. versic. & quamvis.* At si sunt plures Missæ dicendæ, & tu antequam finiatur, vis à loco, in quo est festum, exire, existimo te non esse obligatum audire sacrum, quia dum ades illi loco, non te instat obligatio audiendi sacrum, potes enim illam, vsque ad vltimam Missam differre: exiens verò iam eximeris ab obligatione, quæ ratione existentiæ in loco te tenebat; ergo nunquam censeris obligatus: sic docet Sanchez *lib.3. de matrim. disp.18 num.21.* Lessius *lib.4. c.2. dub.8. num.56.* & Salas *num.50.* vbi bene aduertunt, si dum es in illo loco, non celebratur sacrum, te non teneri illic expectare, quia dum ades ibi, non te instat obligatio ob defectum Missæ, expectare autem nulla lege videris adstringi. Ergo & de his postea latius dicemus.

13 Supradicta nostra sententia de obligatione viatorum legibus municipalibus, quà transeunt, non solùm intelligenda est de obligatione directiua, sed etiam pœnali. Quapropter si pœna transgredientibus legem imponatur, afficiuntur illa aduenæ transgressores: tum quia committunt delictum in illa transgressione, vt supponimus; ergo debent ibi puniri: nam ratione delicti superiori illius loci subduntur *l.15. tit.1. part.1. & ex authent. qua in prouincia, C. vbi de crimine agi oportet, & c.fin. de foro compet.* & aliis pluribus relatis à Fatinac. *lib.1. praxis, quæst.7. n.1.* Tum etiam quia vis præceptiua, sine coactiua inefficax esset, & inutilis: & ita tenet alios referens Salas *disp.14 de legibus, sect.3. n.49.* Basilius *n.15.* Suarez *lib. 3. de legib. cap 33 num.9.*

14 Secundò intelligenda est doctrina, etiamsi lex pro solis aduenis, & peregrinis feratur, potest enim casus contingere, vt ad bonum commune reipublicæ spectet aliqua statuere solis peregrinis conuenientia, vt quòd non deferant arma, neque in tali loco recipiantur, neque sint tot dies, quin se manifestent, & alia huiusmodi. Ergo concedenda est in republica potestas ad hanc obligationem inducendam: aliàs non posset respublica se incolumem, & indemnem seruare: & ita tenet contra Innocent. *cap. à nobis, el.1. de sentent. excommun.* Panormit. & Hostiens. *ibi.* Syluester *excommunicatio 2. num.5.* Suarez *de legibus, lib.3. c.33. n.7.* Salas *disp.14. sect.4. n.49.*

15 Ex supradictis fit, si lata sit excommunicatio aduersus ferentes arma, vel colloquentes cum monialibus sine licentia, vel furtum committentes, incurrere excommunicationem. Sed hoc limitant Doctores, quando excommunicatio lata est per statutum, non per sententiam generalem: & sic explicant *cap. à nobis, el.1. de sentent. excommun.* vbi interrogatus Pontifex, an forenses comprehenderentur in excommunicatione lata ab Episcopo pro futuris delictis: respondet solos subditos comprehendi: dicunt ergo forenses esse exclusos, & ita tenet cum communi sententia Suar. *de legib. cap.33. num.9. & 10.* redditque rationem, quare statutum, & lex comprehendat forenses, non verò præceptum, quia leges afficiunt personas ratione territorij: at præceptum directè ad ipsas personas fertur; & cùm aduenæ solum ratione territorij sint subditi, solùm legibus, & statutis videntur posse ligari. Deinde, quia leges, vtpote firmæ, & stabiles, sunt magis cognoscibiles: at præcepta non tam facilè cognosci possent; meritò ergo viatores ab obseruatione præceptorum debent esse immunes, obligari tamen legum obseruatione. Ego verò dicendum existimo, posse forenses præceptis specialibus ligari, quia rectæ gubernationi reipublicæ hæc potestas videtur conuenientissima. Item omnes rationes, quæ militant de legum obligatione, procedunt in præceptis: præcipua enim ratio, ob quam legum obligatio tenet forenses, est conformatio cum reliquis de republica, quæ in præceptis æquanimiter procedit, neque illa distinctio legis à præcepto, scilicet legem ferri ad personas pro territorio, præceptum verò ad solas personas, est satis fundata. Lex enim, & præceptum extra territorium operari non potest. Quocirca non solùm posse, sed de facto obligari peregrinos sententijs generaliter latis, credo probabilius cum glossa *in supradicto cap. à nobis de sentent. excommun.* Et licèt Pontifex expressè non dixerit aduenas ibi comprehendi: non tamen illos exclusit, sed quasi rem indecisam reliquit, vt locus daretur opinionibus; qui enim dicunt aduenas comprehendi, debent explicare, voluisse Pontificem comprehendere omnes subditos tam incolas, quàm aduenas, dum ibi existunt, secus dum terminos territorij egrediuntur, iuxta *cap. vt animarum, de constitut. in 6.* Adde supradictum caput à nobis posse optimè, non de sententia, sed de statuto, & lege explicari, quia eodem modo procedit, ac *c.vt animarum, de constit. in 6.* quod esse statutum omnes affirmant: sic aliqui relati à Salas *n.44.* Basilius de Leon *n.19. & 30.*

16 Neque hinc fit delinquentem in suo oppido, si aliò accedat, posse ibi puniri, vt intulit aduersus communem sententiam Basilius de Leon *num.15.* leui fundamento adductus. Monetur, inquam, quia viator est subditus iudici illius loci, sicut & legibus illius: quod probat ex *Clement. Pastoralis, de sentent. & re iudic.* ibi, *quod si punitio criminis intra districtum imperialem commissi, ad Imperatorem forsan pertinuisse asseratur, verum est quidem, si in eodem districtu fuisset inuentus delinquens, vel ad illum de more remissus, quare si eius fines transgrediatur, cessat potestas.* Ex quo ipse Basilius infert: ergo delictum causa non est subjciendi delinquentem iudici; aliàs vbicumque delinquens maneret, subditus esset. Et confirmat suam sententiam ex praxi curiæ Romanæ, quæ alibi delinquentes punit.

Verùm hoc fundamentum leue est, vt à communi sententia recedamus: viatores enim subditi non sunt iudici loci, qua transeunt, nisi in his, quæ ad rectam illius reipublicæ gubernationem pertinent, quia cùm domicilium non acquisierint, neque ibi delictum commiserint, non habent fundamentum integræ subiectionis. Quapropter tota illorum subiectio est indirecta, & quatenùs ad bonum commune reipublicæ pertinet: at ad bonum illius reipublicæ, qua transeunt, non pertinet punire delicta ab ibi commissa, sed ad summum remittere delinquentem puniendum. Ergo. Et *Clement. Pastoralis*, hoc ipsum probat, siquidem dicit, non posse iudicem ordinarium punire delinquentem existentem extra territorium suæ iurisdictionis, nisi fuerit illi de more remissus. Supponit ergo Pontifex de more, & consuetudine esse remittendum: mos autem cùm non sit specialis alicuius prouinciæ, sed generalis, constituit ius, atque adeò de iure est remittendus. Ergo non potest iudex illius loci illum punire. Adde, etsi delictum integra causa sit subiectionis, non obinde sequitur existentes extra territorium posse à iudice puniri, quia constituit subiectionem, dum est intra territorium, secus extra: sicut domicilium, quod est causa integra constituendi subiectionem, non dat actionem iudici extra territorium. Quòd autem alibi delinquens non possit à iudice loci illius, qua transit, puniri tenet innumeros reformans. & la è probans Farinacius *lib 1. praxis, q.7. à num.6. & 7.* & ad consuetudinem Romanam optimè respondet *num.12.* id prouenire ex præcripta consuetudine; cùm enim à principio fuerit totius orbis domina, & ratione sui imperij omnes ei subjicerentur, delinquentes alibi ipsa puniebat & hæc potestas ex tacita aliorum Principum concessione videtur prorogata. Aduertit tamen Farinacius non pœna ordinaria, sed extraordinaria puniri. Pares limitationes huius doctrinæ adducit Farinacius de fure reperto cum re furata, de hæretico, de bannito, de assassino, de latrone publico. Sed si bene expendantur, hæ non sunt limitationes, sed declarationes regulæ generalis, quæ dicit ratione delicti delinquentem subiectum esse iudici illius loci, in quo delictum commissum est: nam omnes hi censentur continuare delictum, & illud, quasi de nouo, vbi resident, præstare.

17 Restat argumentis num.10. allatis satisfacere:

Ad primum dico, domicilium, & delictum reddere subditum ad inquisitionem de delicto faciendam: de quo loquitur cum communi sententia Farinac. at ad obligationem ei imponendam sufficit habitatio, quæ si permanens sit, permanenti obligationem inducit, secus transeunti. Quæ solutio necessario est ab aduersariis admittenda in legibus, & præceptis, quæ ob bonum commune reipublicæ feruntur, quæque diximus astringere peregrinos, & in legibus, quæ æquanimiter obligant in loco peregrinationis, ac in domicilio. Nam ex aliquo capite oritur tunc subiectio, & obligatio, non ex domicilio, neque ex delicto. Ergo ex transeunte obligatione. Ergo habitatio transiens sufficit ad subiectionem constituendam in his quæ ad bonum commune reipublicæ pertinent.

Ad secundum facilis esset solutio, si concederemus, posse Episcopum loci, qua transeunt peregrini, illos matrimonio jungere, & in votis dispensare: vt cum aliis defendit Basilius de Leon *lib.5. de matrim. cap.13. num.4.* Sed dato non posse, non inde infertur, non habere iurisdictionem ad subjiciendum viatorem suis legibus, sicut & habet ad subjiciendum legibus bonum reipublicæ spectantibus; quia ad hanc iurisdictionem solum

solum requiritur habitatio, etsi modica sit; at ad dispensandum, & coniungendum matrimonio, & reliqua alia sacramenta, quæ necessaria non sunt, potest non solùm habitatio pro maiori anni parte, sed quæ verè domicilium constituat, requiri, vt docet Azor *tom.1. lib.5. cap.11. quæst.3. fine*, & alij multi relati à Sanchez *illa disp.18.* Adde non ex eo, quod Episcopus non possit ordinare, & confirmare viatorem, nisi residentem maiori anni parte, infertur non posse suis legibus illum adstringere. Ergo neque etiam ex eo, quòd non possit coniungere matrimonio, vel dispensare, debet inferri; ex vra enim potestate ad aliam non procedit argumentum. Et ratio omnium est, quia potestas obligandi legibus, ex bono reipublicæ, in qua forensis moratur, procedit: quod bonum cum adsit, etiamsi breuissimo tempore ibi existat, tribuit potestatem: at potestas dispensandi, & coniungendi matrimonio, respicit bonum ipsorum qui coniungendi, vel dispensandi sunt. Non ergo est mirum si remittantur ad proprium pastorem, & denegetur facultas ei, qui ex accidenti solum proprius est.

Ad tertium fatemur quemlibet Sacerdotem debere celebrare iuxta morem suæ patriæ, vel in azymo, vel in fermentato, quia ita specialiter est constitutum in Conc. Florentino sub Eugenio IV. ob seruandam pacem, & vnionem inter Ecclesiam Græcam, & Latinam: ex quo ad alios casus non licet argutere; imò potius ex hoc priuilegio licet inferre obligandos esse viatores se conformare legibus loci, qua transeunt, in omnibus illis casibus, in quibus non est speciale priuilegium, quia exceptio firmat regulam in contrarium.

Ad quartum rejicienda est expositio glossæ dicentis, ieiunare in Sabbato, vel non ieiunare, liberam esse obseruationem quatenus ad extraneos, non quantum ad incolas; omnes enim adstringuntur, vt diximus, consuetudine recepta: quare expositio legitima est. S. Augustini, hoc genus rerum liberam habere obseruationem, quia libertum est cuilibet populo sine præiudicio fidei, quod in hac parte libuerit, obseruare; cùm tamen in rebus ad fidem pertinentibus hæc libera obseruatio admitti non debet.

Ad quintum iam constat, qua ratione viatores non sortiuntur forum loci, qua transeunt, vt possint, inquam, ibi conueniri, quando scilicet ex mutuo consensu, vel ex natura contractus, alibi est destinata solutio; secus verò dicendum de solemnitatibus, & conditionibus in contractu requisitis.

Ad sextum concedo legato fundo, non legari seruos, qui ibi casu sunt; non enim ex eo, quòd quis habet dominium alicuius rei, debet illud habere omnium illarum rerum, quæ ibi existunt: at vbicumque aliquis sit, necessariò iurisdictioni illius reipublicæ subijci debet, quia ad rectam gubernationem hæc subiectio pertinet. Ea autem, quæ adducuntur ex *cap. nam & ego, &c. ad vestram, de regularibus* optimè explicat Suarez *illo cap.14. de relig. num.25.* ait enim cum Panormit. dici per quandam metaphoram, & improprietatem non durare ea quæ breui tempore durant, non quia verè non durent: sicuti Pontifex vnius diei, verè Pontifex est, & inter Pontifices numeratur, etsi possit reputari per metaphoram quandam, ac si non fuisset: cùm autem in præsenti non de metaphora, & improprietate, sed de veritate sermo sit, an scilicet legibus loci teneatur, qui verè in loco existit, dum ibi permanet, non debemus ad metaphoras recurrere. Adde Salomonem dici vnigenitum, quia ex legitimo matrimonio vnigenitus fuit, textus verò *in cap. ad. vestram de regularib.* fundabatur in præsumptione, præsumebatur enim monachum illum non consensisse in professione, cùm tam breui tempore ab ea resiliret: at obligatio viatorum ad leges loci, qua transeunt, non in præsumptione animi, sed in vera loci existentia, & vnione cum reliquis de ciuitate fundatur.

Ad septimum iam diximus, non solum statutum, sed etiam sententiam comprehendere subditos intra territorium existentes, secus extra morantes.

Ad vltimum nego infideles non teneri legibus politicis loci, qua transeunt; concedo tamen non teneri legibus Ecclesiasticis, quia sunt extra iurisdictionem Ecclesiæ. Idem dicendum est de regularibus, quia exempti sunt, non obligati legibus, cuiuslibet Episcopatus, nisi in casibus à iure expressis: at obligantur legibus illius conuentus, qua transeunt. Nonitij autem, etsi non teneantur legibus professorum, quia non sunt professi: at astringuntur aliquibus legibus propriis, quæ statum suum respiciunt. De sacerdotibus celebrantibus more suæ patriæ iam dictum est.

§. IV.

Quid dicendum de vagis: qua ratione legibus teneantur.

1 *Quis sit vagus.*
2 *Hos non teneri legibus loci qua transeunt, sicut peregrini, & forenses, affirmant aliqui.*
3 *Reprobatur hæc sententia.*
4 *Vagus puniri potest à iudice loci, in quo capitur, tametsi forensis non possit.*
5 *Probabilius est remittendum esse ad locum delicti, si petatur à iudice illius.*

1 VAgus est, qui nullibi habet certam sedem; quare qui alicubi habuit domicilium, & ab illo exiit animo non redeundi, sed alibi assistendi, vagus est, quousque domicilium figat, sic Thom. Sanchez *lib.3. de matr. cap.25. à n.1. vsque ad 4. & lib.1. in Decal. cap.12. num.23. fine*, & multis allegatis Farinac. *lib.1. praxis quæst.7. n.15.*

2 De his ergo vagis sentit Leonhardus Lessius *lib.4. cap.2. dub.7. num.49.* & Sayrus *in claui regia lib.3. cap.4. num.8.* idem esse dicendum ac de peregrinis, & viatoribus, cum affirmet peregrinos & viatores nullis legibus oppidi, qua transeunt, astringi; & de vagis censet esse idem dicendum? & ita tenet Ioan. Sanch. *in suis select. disp.54. n.34.*

3 At meritò ab omnibus aliis Doctoribus rejicitur hæc sententia, etiam ab aliis qui affirmant peregrinos, & forenses exemptos esse à legibus municipalibus, & Episcopalibus. Nam in vagis est specialis ratio cùm enim nullibi habeant domicilium, debent illud sortiri ex præsentanea habitatione, aliàs omnibus legibus particularibus essent exempti, quod à recta eorum gubernatione dissidet: & ita tenet Sanchez *lib.3. de matrim. disp.18. num.15 & in Decalog. lib.1. cap.12. n.23.* Azor. *tom.1. lib.5. cap.11. quæst.13.* Salas *disp.14. de leg. sect.4. num.55.* Bonac. *disp.1. de leg. quæst.1 punct.6. num.54.* Suarez *tom.1. de relig. lib.2. cap.14. num.20* Basil. de Leon. *lib.5. de matr. c.7.* Lorca *1.2. tom.2. disp.25. in fin. in tract. de leg.*

4 Ex quo infertur vagum puniri posse à iudice loci, in quo capitur, de delicto alibi commisso: sic probat textus cum glossa *in lib.1. C. vbi de criminib. agi oportet*, quam ait Farinac. *lib 1. praxis quæst.7. num.13.* esse communiter receptam.

5 Difficultas autem est, an debeat remitti ad iudicem, vbi commisit delictum, si petatur? in qua re Farinac. *lib.1 praxis quæst.7.* alios referens, docet, non esse remittendum necessariò, si iurisdictiones sint sub diuersis Principibus, secus si sub vno Principe. Nam quando sunt sub diuersis Principibus, verè iudex capiens vagabundum habet iurisdictionem in illum ex præsentanea habitatione; sicut si ibi figeret domicilium. At quando sub eodem Principe versatur iurisdictio, censetur Princeps nolle delinquentem alibi puniri, nisi in loco, vbi commisit delictum. Cæterùm probabilius credo semper delinquentem remittendum esse ad locum delicti, vt ibi puniatur, si à iudice loci illius petatur remissio; quia iudici illius loci ratione delicti subiectus est: neque videtur subiectus iudici loci, qua transit, in punitione delictorum, quæ alibi sunt commissa: nisi ad summum in defectum iudicis, vbi delictum commissum est, quia punitio est ob exemplum, & reparationem scandali dati: quod cùm datum solùm sit, vbi delictum commissum est, ibi est puniendum, quæ ratio probat, siue domicilium acquiratur, siue non, sic Decian. *in matrim. tom.1. lib.4. cap.13. num.17. & seq.* Couarr. *pract. qq. c.11. n.7.* Iul. Clar. *lib.3. recept. sent. in pract. crim. quæst.39. n.7.* consentit Azor *tom.1. lib.4. c.11. q.3. fine.*

§. V.

An peregrinus, & forensis teneatur legibus suæ patriæ, quando alibi est, vbi non vigent.

1 *Nullis adstringitur legibus extra territorium.*
2 *Quid ex eo inferatur.*
3 *Si animo non seruandi legem à territorio exeas, negant plures te deobligatum manere.*
4 *Probabilius est oppositum, licitámque esse talem fugam.*
5 *Satisfit argum. num.3. adductis.*
6 *Si in tua parochia sit dies festiuus, & extra non; non teneris Missam audire, si non dicitur, dum ibi assistis, neque illam expectare.*
7 *Si tamen dicuntur plures Missæ à mane, vsque ad 12. non potes horâ octauâ exire Missa non audita, secundùm satis probabilem sententiam.*
8 *Probabilius censeo oppositum.*
9 *Quid dicendum de ieiunio? affirmant plures te posse ientaculum sumere manè vbi ieiunium obligat, si nocte peruenturus es ad locum, in quo nulla est obligatio.*
10 *Probabilius censeo oppositum.*
11 *Cum manè deobligatus fuisti à ieiunio, non teneris vespere illud seruare, defenditur, vt probabilius.*
12 *Si iam impleuisti præceptum communionis, ieiunij, & festi in loco tui domicilij, non teneris illud seruare, secluso scandalo, cum peruenisti ad locum, vbi tunc viget.*
13 *Leges respicientes delictum in territorio commissum ligant subditum extra existentem, quidquid immerito contradicat Basil. de Leon.*
14 *Beneficiarij absentes absque legitima causa ligantur excommunicatione lata aduersus absentes.*

15 *Eos*

15 *Fur existens extra territorium ligatur excommunicatione lata aduersus illum ob delictum in territorio commissum.*
16 *Statuto municipali obligari potest subditus absens, ad id quod cedit in vtilitatem grauem municipij.*
17 *Excommunicatione lata aduersus colloquentes cum monialibus ligari beneficiarios, tametsi monasteria extra diœcesim existant, asseritur, vt probabile.*
18 *Proponitur obiectio, & resoluitur, quid sit tenendum.*
19 *Ratione rei sitæ ligari potest absens statuto municipali.*
20 *Communis sententia docet statuto municipali, specialiter in damnum communitatis non cedentes absentes non ligari.*
21 *Contrarium censeo satis probabile.*
22 *Satisfit tacitæ obiectioni.*
23 *Quod dictum est de lege, dicendum est de pœna, quæ ad sui executionem officium iudicis non requirit.*
24 *Si censura imposita est alicui delicto, & illud inchoas in tuo territorio, perficis extra, censura non ligaris, tametsi alij contra sentiant.*
25 *Pœna, quæ officium iudicis requirit, extra territorium imponi non potest.*
26 *Potest imponi à iudice, in quo delictum consummatum est, & etiam ab eo, in quo fuit inchoatum, si ibi habeat domicilium.*
27 *Item, esto domicilium non habeat, communis sententia docet posse puniri delinquentem à iudice, in quo delictum fuit attentatum, non solùm ob attentationem, sed ob delictum, quod alibi consummauit.*
28 *Proponitur quædam obiectio, & fit ei satis.*
29 *Quæ dicta sunt de territorio alieno, dicenda sunt de locis exemptis.*
30 *Quæ dicantur loca exempta?*

1 COmmunis, & recepta sententia est, neminem extra territorium adstringi legibus illius, etiamsi leges sint iuris communis; quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè, vt est decisio textus *in cap. vt animarum, de constitut. in 6.* & tradunt ibi Doctores, & *in cap. à nobis, de sentent. excommunic.* sic Sanchez *lib* 3. *disp.*18. *de matr. n.*18. & *in Decal. lib.*1. *cap.*12. *n.*26. Couar. 4. *variarum, cap.*10. *n.*8. & *in cap. alma,* 1. *part.* §.10. *n.*3. Azor *tom.*1. *lib.*7. *cap.* 30. *fine.* Suarez *lib.*2. *de festiuit. cap.*13. *n.*2 & *c.*14. *n.*25. & *lib.* 3. *de legibus, cap.*32. *n.*3. Basilius de Leon *lib.*5. *cap.*8. *num.*1. Bonacina *disp.*1. *de legibus, quæst.*1. *punct.*6. *n.*59. Salas innumeros referens *disp.*14. *de legibus, sect.* 5. *n.*60. Lessius *lib.*4. *de iustit. cap.*2. *dub.*8. Saytus *in claui regia, lib.*7. *cap.*3. *num.*11. Ratio est, quia Princeps in lege ferenda bono suæ ditionis attendit. Ergo extra suam ditionem nihil imperare potest.

2 Ex quo fit peregrinum, & forensem accedentem ad locum, vbi ieiunium non seruatur, sicuti si veniret Mediolanum, primis quatuor diebus. Quadragesimæ, in quibus carnes vescuntur, posse moribus illius se conformare. Idem est, si Lusitanus veniret Castellam, posset die Sabbati intestinis animalium vesci. Et idem est de vicinis vnius parochiæ, si transeant in aliam parochiam, dicti sic supradicti DD. Suar. Bonacina, Salas, Sanchez, Basilius *suprà.*

3 Sed restant enodandæ difficultates.

Prima, an si animo eximendi te ab obligatione, qua in tuo territorio adstrictus es, peregrineris, possis tunc priuilegio vti?

Negat Petr. de Ledesma *de matrim. quæst.*45. *art.*5. *p.*3. *dub. vlt. concl.*1. & 3. *fol.*198. Man. 1. *tom. summ cap.*219. *n.*2. *fine.* Rebellus *de iustit.*2. *part. lib.*2. *q.*7. *sect.*3. *n.*16. & inclinat Salas *disp.*14. *de legib. sect.*5. *n.*63. *circa finem.* & Saytus *in claui regia, lib.*7. *cap.*3. *n.*12. & specialiter, cùm quis ob confessionem faciendam alteri à proprio Sacerdote proficiscitur: tenet Gabr. Vasquez *in* 3. *part. quæst.*98. *art.*2. Mouentur ex *cap. sedes, cap. ex tenore, de rescript.* vbi fraus, & dolus nemini patrocinari debent: at hic dolum & fraudem committit. Deinde *in l.*1 §. *iidem aiunt, ff. de aqua pluu. arcenda,* prohibetur fodiens agrum proprium, si id fecerit animo nocendi alteri, scilicet auertendi fontem vicini, quod si animo fecit meliorem suum agrum reddendi, ei permittitur: at hic animo nocendi legislatori proprio fugit à loco. Ergo ei non est licitum.

4 Nihilominus tenenda est contraria sententia scilicet licitum esse fugere hanc præcepti obligationem, & exire à loco, vbi ieiunium, vel festum viget, animo solùm in alio loco, vbi præceptum non est, laborandi, vel comedendi. Ratio efficax est, quia in hac fuga vtitur iure sibi concesso, neque enim præceptum, quod in aliquo loco viget, obligat ibi vicinos perfistere, sed solùm obligat, vt dum ibi adsunt, seruent illud; postquam autem ex illo loco exierint, iam cessat eius obligatio: & ita tenet alios referens Sanchez *lib.*3. *de matrim. disp* 18. *n.*29 & *lib.*1. *in Decalog. cap* 11. *n* 35 Basilius de Leon *lib.*5. *de matrim. cap.*9. *n.*4. Suarez *tom.*1. *de relig. lib.*2. *cap.*13. *num. penult.* Bonacina *disp.*1. *quæst.* . *punct* 6. *n.*64. qui omnes docent intendentem contrahere sine parocho, & testibus, seruata tamen antiqua forma, posse se conferre ad locum, vbi non est acceptum Tridentinum: etiamsi eo animo faciat, neque obinde peccare, quia non potest dici fraudem committere, vtens iure sibi concesso, ex *reg. nullus videtur, ff. de regul. iur.* & *l.*3 §. *is tamen ff. de libero homine exhibendo,* qua ratione optimè aduertit Sanchez *illa disp.* 18. *n.*29. cum Couarr. & Satmient. contrahentem cum concubina in articulo mortis, ea intentione, vt filios legitimos faciat, non peccare, etiamsi in fraudem substituti fecerit, quia non potest dici fraudem committere, qui iure vtitur proprio: colligi etiam licet, licere peregrinum habentem casus reseruatos, vel alia causa intendentem alteri, quàm parocho domicilij confiteri, peregrinari ea intentione, quia vtitur iure sibi concesso, tempore peregrinationis, confiteri, inquam, cui voluerit, non ex concessione proprij parochi domicilaris, sed ex concessione iuris communis, sic expresè Basilius *n.*6.

5 Argumenta contraria ex dictis manent soluta: non enim committitur fraus, dum quis iure suo vtitur. Neque in præsenti facis aliquam iniuriam legislatori, ex eo, quòd eius obligationem fugias; ipse enim non habet potestatem obligandi, nisi dum in suo territorio extiterit: at egressus ex illo, iam cessat eius iurisdictio. Adde supradictam *l.*1. prohibere fossionem agri, cùm constat nullo alio fine fieri, nisi damnificandi vicino: at in præsenti non potest constare fugam esse ob minuendam iurisdictionem superioris, sed potiùs ob commodum tibi inde prouenies. Ergo.

6 Secunda difficultas est, an si in tua parochia sit dies festiuus, & extra non, teneatis audire Missam, antequam exeas è tua parochia?

Et quidem si nullum est sacrum, antequam exeas, etiamsi postea futurum sit, censeo te non esse obligatum expectare, quia præceptum Missæ non obligat ad expectandum in loco, sed ad audiendum sacrum, cùm audiri potest. Econtra verò si solum vnum sacrum est, quódque celebratur, cùm tu præsens es loco, sine dubio obligatus es audire, quia obligaris præcepto & est commoditas adimplendi, nec apparet ratio, vnde excuseris: in his conueniunt Doctores statim referendi.

Difficultas est, an quando in tua parochia plures sunt Missæ celebrandæ, v.g. à manè vsque ad duodecimam, possis non audito sacro egredi hora octaua ad locum, in quo Missa dicenda non est, neque illius est obligatio?

7 Negat Suarez *lib.*2. *de festis, c.*5. *circa finem, n.*9. & 10. quem sequitur Basilius de Leon. *lib.*5. *de matr. c.*8. *n.*6. Moueantur; quia dum es illo in loco, afficeris præcepto, & obligatione audiendi sacrum: contracta autem obligatione, non illam pro tuo libito excutere potes, sed illam debes necessariò adimplere, quia est præceptum affirmatiuum, quod obligat implere, quàm primùm possit, neque supperit postea via implendi. Et confirmo. Si stante illo in loco scires impediendum fore, audire sacrum, necessariò hora nona, tenebaris hora octaua sacrum audire, & impedimentum præuenire: & idem est de recitatione horarum, de & communione paschali, & generaliter de quolibet præcepto, quo semel fuisti ligatus, si scias impedimentum tibi esse apponendum, teneris ante implere: at si in præsenti scis apponendum tibi esse impedimentum, ne audias sacrum, & hoc à tua voluntate; ergo debes anteaquam impedimentum apponas, sacrum audire.

8 Nihilominus, etsi hoc sit satis probabile: at probabilius credo te non teneri audire sacrum in supradicto casu: docet Sanchez *lib.*3. *de matrim. disp.*18. *n.*21. & *lib.*1. *in Decalog, cap.*12. *n.*32. Salas *disp.* 14. *de legibus, sect.*5. *n.*66. Ioan. Sanchez *in select. disp.*54. *n.*29. Probo, quia dum ades in illo loco, & sunt plures Missæ celebrandæ, quibus potes satisfacere præcepto, non te vrget præcepti obligatio: at præceptum non te obligat à loco non exire. Ergo non te obligat audire sacrum, si non vis exire. Probo consequentiam, quia exiens à loco, iam exemptus es ab obligatione. Et confirmo: si scires tibi esse concedendam dispensationem horæ decimæ à præcepto audiendi Missam; illo die non tenebaris Missam præuenire: sicuti si scires tibi esse concedendam dispensationem recitandi horas canonicas illo die, non tenebaris præuenire tempus dispensationis, sed egrediens à loco, conceditur tibi dispensatio, & egressus nullo iure tibi prohibetur: ergo non teneris Missam præuenire. Secus verò dicendum, si ad locum, vbi obligat præceptum, profiscereris, in quo tamen scis celebrandum non esse sacrum; tunc enim tenebaris audire sacrum, antequam exires, quia tunc illa Missa, quæ dicitur, quando vis exire, est reputanda vltima, & vnica, & obligatoria præcepti. Quocirca est aduertendum duplex esse genus impedimentorum præcepti adimplendi: alia sunt impedimenta, quæ omnino liberant à præcepto; alia, quæ excusant. Impedimenta quæ liberant à præcepto; non teneris præuenire, neque impedire, etsi possis: qua ratione non teneris impedire dispensationem, quæ te omnino liberat à præcepto: at impedimenta, quæ solùm excusant à præcepto, quia præcepto manes subiectus, vt sunt infirmitas, ignorantia, obliuio, detentio & similia, tenebaris præuenire, vt præcepto satisfaceres, neque ibi licitum erat quærere hæc impedimenta, vt ab obligatione præcepti liberareris: at dispensationem præcepti, & egressum à loco vbi obligat, nullo iure cauetur te non posse quærere. Ergo. Et per hæc solutum manet argumentum contrarium.

9 Tertia difficultas est, an idem dicendum sit de ieiunio? in

in tuo enim oppido est dies ieiunij, extra non est; poterísne in tuo oppido carnes, & ientaculum sumere manè, si scias vesperè futurum esse in loco, vbi ieiunium non seruatur?

Et quidem omnes conueniunt te existentem in loco, vbi ieiunatur, non posse carnes comedere, quia obligatio abstinendi à carnibus obligat pro singulis momentis, & quolibet momento integrè adimpleri potest: ergo teneris illa obligatione dum es in tuo oppido. Dubitatio solum est de ientaculo sumendo, an, inquam, sumere illud possis manè, sciens vespere deobligatum esse à ieiunio? Affirmat Sanchez *disp.* 18. *n.* 12. *& in Decal. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 34. Lessius *lib.* 4. *cap.* 12. *dub.* 8. *n.* 57. Salas *disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 68. Suarez *lib.* 2. *de relig. tom.* 1. *cap.* 12. *fine, & lib.* 3. *de leg. cap.* 32. *n.* 3. Ioan. Sanchez innumeros referens *disp.* 54. *de ieiunio, n.* 27. *&* 30. Mouetur, quia obligatio ieiunij est indiuisibilis, consistens in vnica comestione; quare semel ieiunio violato, nulla est obligatio: at ieiunium nocte obligaturum non est. Ergo neque obligabit summo manè. Neque obstat causam nondum adesse, sufficit moralis illius certitudo; sicut iturus ad exercendum opus seruile, potest cibos sumere, antequam exeat, non obstante ieiunij præcepto, quamvis causa excusans nondum extet, impediríque posset.

10 Cæterum hæc sententia mihi non probatur, quia nullus potest excusari à præcepto ob moralem certitudinem superuenientis dispensationis, quia non spes dispensationis, sed dispensatio ipsa obligationem præcepti tollere potest: atqui existens in loco vbi ieiunium seruatur, obligatur ieiunio. Ergo non potest ab illo excusari ob spem existentiæ in loco priuilegiato postea futuræ: aliàs non existentia in loco priuilegiato, sed spes, & voluntas illius priuilegium concederet. Neque est simile de laborante, cui enim labor est necessarius, eo ipso à ieiunio excusatur, non ob laborem existentem sed ob necessitatem illius: quocirca dicimus communiter laborantes deobligatos esse ieiunare diebus festiuis, non solum ob defatigationem laboris præcedentis diei, sed ob necessitatem ad laborandum die sequenti. Sed necessitas, aut voluntas obtinendi dispensationem, aut existendi in loco priuilegiato, non eximit à ieiunio. Ergo manes illo obligatus: & ita tenet Basil. de Leon. *lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 3.

11 Sed quid dicendum, si manè deobligatus fuisti à ieiunio, vel quia non impleuisti 21. annos, vel quia fuisti in loco, vbi non seruatur ieiunium, & absque illius violatione peruenis ad locum domicilij, vbi ieiunium seruatur, poterísne in reliqua parte diei ieiunium non seruare? Negat Th. Sanch. *lib.* 1. *c.* 12. *n.* 33. Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 8. *num.* 57. Basil. de Leon. *lib.* 5. *de matr. c.* 8. *n* 3. Mouentur, quia absolutè potes præceptum seruare, & illo teneris, cùm es in loco domicilij. Cæterùm credo esse satis probabile in præsenti casu te non esse obligatum. docet Ioan. Sanchez *disp.* 54. *select. n.* 4. *&* 26. Quia præceptum ieiunij, seu abstinentiæ à duplici comestione, respicit totum diem integrum, vt indiuiduum obiectum: non enim per mandatum ieiunij, præcipitur dimidium diei, vel quartam partem ieiunare, sed totum diem. Igitur exemptus à ieiunio per aliquam partem, totaliter liberatur illo die, cùm præceptum illud, vel totum diem comprehendere debeat, vel nullam partem illius. Et confirmat ex principiis Sanchez, Lessij, & aliorum dicentium, si accessurus sis ad locum, vbi non seruatur ieiunium, posse in loco domicilij, vbi seruatur, prandium sumere quia sufficit, quod nocte cœnare possis. Si ergo quod nocte debeas esse exemptus ab obligatione, honestat comestionem in loco domicilij, vbi viget præceptum, etiam similiter honestabit, quòd fueris manè exemptus.

12 Quarta difficultas est de eo, qui existens in suo oppido, præceptum confessionis, & communionis, ieiunij Quadragesimalis, & festi expleuit, peruenit tamen ad locum, vbi tunc obligat, quod sæpè contingere potest ob non receptum nouum Kalendarium Gregorianum: an inquam, hic sit obligandus consuetudine illius loci, præcipuæ si ibi figat domicilium? Basil. de Leon *lib.* 5. *de matrim. cap.* 8. *fine.* A præcepto communionis, & confessionis excusat; secus verò à præcepto ieiunij, & festi: & rationem differentiæ reddit, quia præceptum communionis, & confessionis personas alligat independenter à loco; quare qui illi obligationi fecerit satis non videtur amplius teneri, aliàs ad bis communicandum in anno obligaretur; secus verò dicit esse dicendum de ieiunio, & festo, quæ personam in ordine ad locum adstringunt. Verùm in vtroque casu idem censeo dicendum, neminem scilicet, secluso scandalo, teneri obseruare festum, & ieiunium, sicuti neque communicare, si iam in sua parochia tali festo, & ieiunio, communioni paschali satisfecit; quia hoc præceptum adstringit fideles, non bis, sed semel in anno. Ergo fideles, qui iam semel illi præcepto satisfecerint, amplius illo teneri non possunt. sic docet Lessius *lib.* 4. *de iust. c.* 2. *dub.* 7. *n.* 52. Sanchez *in Decal. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 22. Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 6. *num.* 57. Salas *de leg. disp.* 14. *sect.* 4. *in prine. n.* 37. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 25. *quæst.* 2.

13 Quinta difficultas est quid dicendum sit de legibus, & præceptis respicientibus delictum in territorio commissum, an ligent subditum extra existentem? negat Basilius de Leon *lib.* 5. *c.* 7. *n.* 20. cum Gab. *in* 4. *dist.* 28. *quæst.* 2. *conclus.* 6. neque aliam rationem adducit præter textum *in c. vt animarum, de constitution. in* 6. vbi extra territorium ius dicenti non paretur impunè. Quocirca dicit Episcopum non posse sententiam excommunicationis ferre, contra subditum suum existentem in alieno territorio, etiam pro delicto commisso in suo territorio.

Rejicienda tamen est hæc sententia vtpote contraria expressis iuribus, consuetudini, & rationi, & amplectenda communis affirmans posse subditum extra territorium existentem, ligari legibus territorij, si delinquat in territorio. Quare vt extra territorium subditus ligari non possit, debet ipse, & res circa quam operatur, & operatio ipsa extra territorium esse, nam si aliquod ex his intra territorium existit, ligari legibus territorij potest; sic docent communiter Doctores, Syluest. *verbo excommunicatio.* 2. *n.* 8. Angelus *num.* 10. Vgolinus *de censur. tab.* 1. *cap.* 9. § 3. *fine* Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 5. *sect.* 4. *&* 5. *& lib.* 3. *de legibus, cap.* 32. *n.* 8. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *num.* 67. Couarr. *cap. alma,* 1. *part.* §. 10. *n.* 3. Salas *de legibus, disp.* 14. *sect.* 5. *à num.* 71. Conclusionem probo, quia existens in alieno territorio potest delinquere in territorio. Ergo potest à iudice territorij puniri eius delictum: si enim iudex territorij potestatem non habet hæc puniendi, plenam potestatem non habet præcauendi sibi noxia: ne ergo dicamus imbecillem, & inefficacem potestatem esse, affirmare debemus posse subditum existentem extra territorium, delinquentem tamen in illo punire. Quòd autem subditus existens in alieno territorio, possit in territorio delinquere, constat, quia extra territorium existens potest emittere sagittam, & occidere hominem in territorio existentem. Ergo delinquit tunc in territorio: & si in illo est excommunicatio lata aduersus occisores, ligabitur illa: sicuti si esset excommunicatio lata aduersus occidentes in Ecclesia, & existens extra sagittam mitteres, qua aliquem existentem in Ecclesia occideres, quis dubitare potest te excommunicatum fore? quia delictum plenè est factum in Ecclesia, etsi extra fuerit inchoatum.

14 Ex his infertur primò. Si in Episcopatu Salmanticensi sit censura lata etiam per statutum ipso facto aduersus beneficiarios à sua Ecclesia sine legitima causa absentes, ligare beneficiarium extra diœcesim existentem, quia delictum commisit in diœcesi: cum enim in diœcesi deberet esse præsens, *cap. ex tua, de clericis non residentib.* & omittat præsentiam, ibi censetur omittere, vbi præsens esse debebat. iuxta *l. qui non facit, ff. de regulis iuris.* ibi, *qui non facit, quod facere debet videtur facere aduersus ea, quæ non facit,* & colligitur ex *cap.* 1. *de vsuris, in* 6. *iunctа glossa, & cap.* 1, *vt lite non contestata,* & tradunt Syluest. Angel. Suarez, Bonacina, Salas, & alij *suprà.*

15 Infertur secundò, ligari furem existentem extra territorium excommunicatione lata aduersus furantes, nisi intra mensem satisfecerint, vel se sistant iudici delicti, vel domicilij, in quo est lata excommunicatio; quia tunc delinquit domicilium non se præsentando iudici illius, ex suppositione, quod iudici delicti non se præsentauit, neque satisfactionem fecit, tradit expressè Azor. *quæst.* 2. Angel. & Syluest. *suprà,* & Salas *num.* 76. *fine.*

16 Infertur tertiò, statuto municipali obligari posse absentem subditum ad id, quod cedit in vtilitatem grauem municipij, & puniri si id non faciat, quia tunc non punitur propter delictum, extra territorium commissum, sed intrainiuria enim, & offensa, & damnum municipio proueniens inita, censetur factum moraliter, etsi physicè extra fiat, sic Couarruuias, Suar. Salas, & reliqui communiter: qua ratione ligabitur censura lata per statutum aduersus extrahentes triticum è ciuitate. vendentes arma barbaris, & alia similia qui hæc fecerit, quia esto actiones materiales, & physicæ extra diœcesim sint, ad damnum, & iniuria diœcesi irrogatur, & in illa moraliter existit: ea de causa meritò puniri potest, & deciditur *in l. nemo,* 2. *C. quæ res exportari non debeant,* vbi prohibentur arma illa, aut ferrum vendere barbaris, hoc est, hostibus Romani imperij, & *in l. fin. C. de pœnis,* cauetur, ne scientia subjiciendarum nauium hostibus communicetur. Idem est si Princeps caueret, ne subditus extra prouinciam mercaturam exerceat, quia videtur in damnum, & iniuriam reipublicæ cedere, vt tradit Roman. *singul.* 516. facítque *l.* 2. *C. de eunuchis,* vbi cauetur, *ne eunuchi Romani, ad dominum cuiusque transferantur,* quod intelligi debet, quando is, qui transfert, subditus est Romanorum Principi: hoc dixi vt conciliarem diuersas sententias communiter versantes in intellectu legis Lusitaniæ, quæ prohibet, ne mancipia se vendant: nam Salas *n.* 77. affirmat nequaquam se vendi posse, etiamsi existant in loco, vbi est consuetudo, vt qui vult, se vendat: contrarium tenet Molin. *tom.* 1. *de iustit. disp.* 33. *vers. sciendum est, in fine.* Dicendum ergo est, si mancipium amittit domicilium, vt verè censendum est amittere, cum se vendat alteri à Lusitano, non tenebitur lege, quia tunc non est subditus; secus verò si se vendat Lusitano, quia non videtur amisisse domicilium.

17 Quartò posset aliquis inferre, si statutum sit in hac diœcesi Salmantina, ne vllus clericus, sine speciali licentia sui Episcopi ad monasteria monialium, vbicumque sint, accedat,

accedat, & ibi colloquatur, ligati excommunicatione eo accedentes, etiamsi monasteria extra diœcesim existant, quia delictum est aduersùs dignitatem, & decentiam status clericalis huius Episcopatus, quam decentiam, & honestatem illa lege intenditur præcaueri, quia illo accessu, & collocatione labefactari censetur: facitque ad id *l. mercatores, C. de commerciis, & mercatoribus*, vbi prohibentur ciues Romani habere commercium cum Persis, quia non erant imperio Romano subiecti, & *l. fin. ff. de decret. ab ordine faciend.* habetur, ne extra municipium eat aliquis ad commercia. Ergo iam lege municipali, possunt subditis aliquæ actiones prohiberi cedentes in damnum municipij, & ita tradit Bart. *in l. cunctos populos, C. de summa Trinit.* Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 25. *quæst.* 4. Salas *disp.* 14. *sect.* 6. *num.* 86. Aduerto tamen sufficienter debere explicari actionem extra territorium factam, vt lege comprehendi censeatur.

18 Sed aduersùs hoc corollarium objicies: Quia ex eo videtur inferri nullam esse legem, quæ subditos existentes extra proprium territorium ligare non possit, cùm quælibet lex bonum communitatis respiciat, & de violante illam dici posset iniuriam, & damnum, vel in fortuna, vel in opinione reipublicæ facere. Consequens autem videtur esse contra expressam decisionem textus *in cap. vt animarum, de constitut. in* 6. vbi extra territorium ius dicenti non paretur impunè: quem textum, etsi Bart. explicet *in l.* 3. *C. de summa Trinit. num.* 45. & 46. de legislatore absolutè ferente legem, neque explicante an velit extra territorium extendere, & dicat talem legem debere ad territorium restringi: at si expresserit suam voluntatem, vt extra territorium procedat, affirmat subditos ligari posse. Cæteri verò Doctores, vt videre est in Couarr. *cap. alma*, 1. *part.* §. 10. *n.* 3. Nauatt. *cap.* 17. *n.* 272. Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 5. *sect.* 5. *n.* 17. & *de legibus, lib.* 3. *cap.* 32. *n.* 4. hanc interpretationem omnino rejiciunt, & affirmant nullum iudicem extra proprium territorium posse ius dicere, quantumvis velit; quod si dicere attentet, posse illi non parere absque delicto, & merito punitionis. Quocirca respondeo dupliciter actionem prohibitam per legem, & in territorio alieno exercitam, cedere posse in iniuriam, & damnum reipublicæ, à qua prohibetur, vel generaliter, vel specialiter. Si specialiter cedat in iniuriam & damnum reipublicæ, vt contingit in lege prohibente extractionem stumenti à ciuitate, venditionem armorum exteris, & similia, absque dubio censeo existentes in alieno territorio ligari posse supradicta lege. At si solùm generaliter cedat in iniuriam, & damnum reipublicæ, quæ tulit legem, quia scilicet non magis cedit in eius iniuriam, quàm in iniuriam alterius respublicæ, vt contingit in lege, & statuto prohibente furtum, stuprum, homicidium, & etiam in statuto prohibente clericis accessum ad monasteria monialium, comitatum fœminarum: hæc enim omnia æquè labefactant decentiam, & honestatem status clericalis illius reipublicæ, quæ tulit legem, quàm alterius cuiuslibet; ac proinde his statutis, & legibus non ligantur absentes.

19 Infertur quintò ratione rei sitæ ligari posse absentem statuto municipali, quia ratione rei sitæ sortitur quis forum. *cap. fin. de foro competenti*, & probat text. *in cap. Romana*, §. *contrahentes, eodem tit.* Quocirca fieri potest statutum, ne res aliqua, domus, ager, &c. vendantur, nisi tali forma, & solemnitate, ligat enim tunc vendentes, etiamsi extra territorium sint, iuxta *l.* 1. *ff. de fundo dotali*, & præterea, quia harum legum obseruatio cedit in vtilitatem reipublicæ, & illarum violatio in graue illius damnum, ac proinde delictum committi censetur in diœcesi, non extrà.

20 Sexta difficultas, an possit dari statutum ligans delinquentes subditos extra territorium, etiamsi delictum non cedat specialiter in damnum reipublicæ statuentis?

Communis est sententia dari non posse, ex *supradict. cap. vt animarum*, vbi non attenditur factum, sed potentia, redditur enim ratio, quare existentes extra territorium statutis Episcoporum suorum non ligentur, quia ius dicenti extra territorium non paretur impunè, hoc est, attentanti dicere ius extra territorium, absque punitione non paretur: sic ferè omnes Doctores *in princ. huius* §. relati.

21 Verùm si liceat mihi dicere, quod sentio, existimo esse satis probabile, posse ligari lege, & statuto delinquentes, in alieno territorio: atque adeò posse sub excommunicatione ipso facto incurrenda, prohiberi subditis, vbicumque existant, furtum, homicidium, adulterium, & quamlibet aliam actionem prohibitione dignam. Probo, quia per sententiam, & generale præceptum hæc prohiberi possunt, vt cum communi sententia docet Suarez 3. *p. tom.* 5. *disp.* 5. *sect.* 5. Bonacina *censur. disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 11. *num.* 11. Ergo etiam prohiberi possunt per legem, & statutum. Probo consequentiam: nam qui sententiam, & præceptum generale imponit, ius dicit, sicuti cùm legem imponit: si igitur per præceptum dicere potest ius in existentes in alieno territorio, cur non dicere poterit per legem? Affirmare nanque legem adstringi territorio secus verò præceptum, hoc est, quod euertere conamur, & rationem huius petimus; vtrumque enim tam generale præceptum, quàm legem ob bonum territorij feruntur. Præterea nullum sequitur inconueniens, ex eo quòd existentes extra territorium ligentur lege, potius, quàm præcepto. Non enim ex hoc specialiter labefactatur iurisdictio iudicis, in cuius territorio delinquens existit: siquidem in eius territorio, & ditione nullum, actum iurisdictionis contentiosæ legislator exercet. Nam ibi non citat reum, neque comprehendit, neque punit punitione, quæ secum delictum non trahat, quæque præcepto imponi non possit.

22 Neque obstat, si objicias extra territorium neminem posse exercere iurisdictionem contentiosam; at imponendo legem exercetur iurisdictio contentiosa, quia iurisdictio contentiosa illa est, quæ in inuitum redditur, vt dixit Accurs. communiter receptus *in l.* 2. *ff. de officio Proconsulis*, & semper censetur quis inuitus sustinere obligationem legis sibi impositam. Ergo. Non, inquam, obstat, quia hoc argumento probaretur neque præcepto generali, neque speciali posse existentem extra territorium ligari, cum obligatio præcepti, sicut & legis, censeatur inuitum adstringere. Quocirca dicendum est, contentiosam iurisdictionem non esse, quæ redditur in inuitum præcisè sed quæ indiget testibus, citatione, aut alia iuris solemnitate. Quando ergo solùm à voluntate obligantis pendet, vt contingit in præceptorum impositione, non contentiosa iurisdictio, sed voluntaria potiùs appellanda est. Adde aliud esse legem imponere, aliud lege obligare; omnia enim illa, quæ ad legis impositionem necessaria sunt, extra territorium lex promulgari non potest: at effectus ipsius legis, qui est obligatio, extra territorium esse potest, cùm afficiat insensibiliter personas, sine strepitu aliquo iudicij. Censeo ergo in omnibus illis casibus, in quibus præceptum generale imponi subditis potest extra territorium existentibus, & legem imponi posse. Et econtra in omnibus illis casibus, in quibus statutum ferri non possit aduersùs extra territorium delinquentes; neque præceptum posse ferri, sic docuit Salas *disput.* 14. *de leg. sect.* 7. *num.* 90. & insinuauit *sect.* 5. *n.* 80. & *seqq.* & Basil. de Leon. *lib.* 5. *de matrim. cap.* 7. §. 2. qui *num.* 19. dicit se nullam differentiam inuenire in excommunicatione lata per sententiam vel per modum statuti.

23 Septima difficultas, an ea, quæ dicta sunt de lege, dicenda sint de pœna per legem imposita?

Et quidem si pœna iudicis executionem non requirat, sed ipso facto contrahatur, vt contingit in censuris ipso iure latis, eodem prorsus modo dicendum est, ac diximus de lege, & præcepto; illos enim omnes, quos lex, seu præceptum comprehendere potest, potent & censura comprehendere. Et econtra qui extra territorium existentes lege non ligantur, neque censura per legem imposita ligari possunt, quia censuta est pœna transgressionis legis, & vbi nulla est transgressio, nulla esse potest pœnæ impositio, & in hoc nulla potest esse dissensio.

24 At contingere potest, vt in tuo territorio inchoes delictum, & in alieno consummes: vt si existens in tuo territorio occideres existentem in alieno. Item decepisti in territorio proprio virginem, extraxisti à territorio, & in alieno violasti.

In hoc ergo casu placuit Vgolino *lib. de censur. tab.* 1. *c.* 9. §. 3. *fine*, te contrahere censuram homicidio, & stupro impositam, quia sufficit inchoare delictum, vt ratione illius subditus sis iudici illius loci, vbi inchoatur.

Cæterùm tenenda omnino est contraria sententia te nullo modo contrahere censuram ipso facto, quia censura non est imposita ob inchoationem delicti, sed ob eius consummationem: at consummatio est extra territorium, & consequenter extra iurisdictionem iudicis legem imponentis. Ergo, sic Suarez *tom.* 5. *de censur. disp.* 5. *sect.* 4. *num.* 8. & 9. & *lib.* 3. *de leg. cap.* 32. *n.* 5. & 6. Syluest. *excommunicatio* 2. *n.* 8. Angel. *ibi n.* 10. Salas *disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 71.

25 Quòd si de pœna: quæ iudicis executionem requirat loquamur, primò certum est nullum iudicem posse executionem illam imponere posse, quia est actus iudicij & iurisdictionis contentiosæ, siue ob delictum inchoatum, siue consummatum imponatur.

26 Quis autem iudex illam debeat imponere, an iudex loci, in quo delictum fuit inchoatum, an iudex illius, in quo fuit consummatum?

Recepta est omnium sententia puniri posse à iudice loci, in quo delictum est consummatum, etiam si ibi non habeat delinquens domicilium, quia verè ibi delictum est commissum, & ratione illius læsum territorium. Ergo gubernator illius habet potestatem iniuriam sibi factam vindicandi. Deinde conueniunt Doctores, si in loco, in quo delictum est inchoatum, habeat delinquens domicilium, poterit ibi puniri, non solùm pœna debita delicto attentato, sed etiam consummato, quia ratione domicilij subdita est persona delinquentis iudici domiciliatio.

27 Quæstio ergo solùm est, an casu quo delinquens non subdatur iudici loci, in quo delictum attentauit, nisi ob attentatio

attentationem delicti alibi consummati, possit talis iudex delinquentem punire ob delictum consummatum, v. g. Castellæ vulnerasti Petrum, occidisti Lusitaniæ. Castellæ rapuisti puellam, violasti Lusitaniæ potesne à iudice Castellæ ob occisionem & stuprum puniri. Communis sententia docet te puniri posse. sic tradit Felin *in c. fin. de foro competenti, n.* 13. Abbas *in cap. postulati, eodem. tit, num.* 25. Bart. *in l. dominium. ff. de furtis.* Marsilius *in l. unica, n.* 150. *C. de raptu virginum*. Bald. *in l. si quis non dicam, rapere, n.* 3 *C. de Episcopis & clericis.* Suarez *de censuris. disp.* 5. *sect.* 4. *n.* 8. *&* 9. Salas *de legib. disp.* 14. *sect.* 5. *n.* 61. Farinac. *lib. praxis, tit.* 1. *quæst.* 7. *num.* 45. Ratio est, quia cum inchoatio delicti sit consummationi coniuncta, vbi delictum est inchoatum, ibi etiam reputatur consummatum ac proinde tanquam consummatum puniri potest. Deinde inchoatio, & consummatio delicti vnum delictum censeri debet vtroque loco factum, ac proinde in vtroque loco æquè punibile.

28 Cæterum hæc communis sententia non leuem patitur difficultatem, quia in re ipsa & rigore iuris, aliud est inchoare delictum aliud illud consummare. Quapropter sæpè delicto inchoato non imponitur ea pœna, ac delicto consummato. Ergo si delictum consummatum est extra tuam iurisdictionem, non poteris ob illius consummationem delinquentem punire; quia solum potes illum punire ob iniuriam tibi factam: at non fecit iniuriam in delicto, prout est consummatum, sed solùm prout est attentatum. Ergo solam attentationem, & non consummationem poterit iudex punire. Confirmo. Si mandantes alicui occidere Petrum, & Petrus à mandatario esset occisus in alio territorio, ab eo in quo dedisti mandatum. secundùm communiorem sententiam, non posses in loco mandati puniri pœna debita occisioni, quando mandato talis pœna imposita non est, sed es remittendus ad locum, in quo occisio facta fuit, vt docent Abbas *in c. fin. de foro competenti.* Iulius Clarus *in pract. quæst.* 38. *versic. item quæro.* & alij plures relati à Farinac. *num.* 47. etsi ipse plenè non assentiatur. Sed hoc nulla alia ratione contingit, nisi quia obligatio in mandante, non ex mandato, sed ex delicto ex mandato sequuto oritur? sed etiam obligatio homicidii, stupri, non ex attentatione homicidii, & stupri oritur, sed ex huiusmodi delictis in re executis Ergo non potest delinquens in loco attentationis ob delictum alibi consummatum puniri, & ita tenet Bart. *in l. libellorum. ff. de accus.* Felin, *in cap. fin. de foro competenti, n.* 14. Alexand. plures referens *consil.* 75. *n.* 6. *vol.* 3.

Retinenda tamen est communis sententia, posse, inquam, iudicem loci, in quo delictum fuit inchoatum, punire eius consummationem, Moueor ratione consuetudinis iure gentium introductæ, quæ ne delicta maneant impunita, vtrique iudici delictum integrè subdit: facitque *l.* 1. *C. vbi de crimine. agi oportet, ibi commissa, vel inchoata sunt.* Neque obstat ratio in contrarium adducta quia inchoatione delicti via paratur consummationi: & licet consummatio, quoad actionem physicam sit in alio territorio; at moraliter in eodem territorio fieri censetur. Præterea esto non lædatur consummatione, potest ius ratione inchoationis subdere personam puniendam quoad totum delictum, quod fere non subdidit in mandante. Esto Farinacio non absque probabilitate videatur mandantem, & recipientem mandatum in loco mandati puniri posse de delicto consummato. Neque obligatum esse iudicem mandati, etiamsi petatur sed debere tunc consulere Principem.

29 Octaua difficultas, an quæ dicta sunt, de territorio alieno, intelligi debeant de locis exemptis etiamsi intra diœcesim existant;

Respondeo debere: ita ex communi sententia docet Suarez *supradicto loco de censuris, & lib.* 4. *de legib. c.* 32. *fine. num.* 9. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *n.* 65. Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 25. *q.* 4 Salas plures referens *disp.* 14. *sect.* 6. *in princ. n.* 85. Ratio est, quia ideo vocantur exempta, quia eximuntur à iurisdictione illius, cuius sunt exempta. Ergo ille non poterit iurisdictionem contentiosam ibi exercere, nisi in casibus à iure expressis & decidit *in Clement. Archiepiscopo, de priuileg.* facitque *c. cū Episcopus de offic. ord. in.* 6. vbi communiter Doctores. *& c.* 1. *de priuilegiis, eod. lib. & cap. vnico, § fin. de statu regularium. in.* 6 Quod si ad obligandum legibus, & præceptis exerceri deberet iurisdictio eo in loco in quo obligatio imponitur, nullo modo posset exerceri in locis exemptis, extra casus à iure excepros. At iam diximus legibus, & præceptis obligari posse subditos extra territorium existentes, quia hæc obligatio cum insensibiliter fiat, neque indigeat citatione, & notificatione facta in loco exempto, optimè poterit subditos ibi existentes afficere.

30 Sed inquires, quæ dicantur loca exempta,

Respondeo loca exempta esse illa, in quibus iudex territorii exercere iurisdictionem non potest, sed alterius iurisdictioni subduntur. Monasteria monialium, & conuentus religiosorum, in quibus sui superiores Episcopalem iurisdictionem non habent, nullo modo reputo exempta, quia illa non sunt exempta, sed personæ ibi habitantes exemptæ dicuntur. Quapropter censeo subditos territorii illuc accedentes ligari præceptis, & statutis lati pro suo territorio: & ita docet. Suarez *de censuris, disp.* 5. *sect.* 4. *n.* 10. & Salas *de legibus disp.* 14. *sect.* 6. *n.* 85.

§. VI.

Qua ratione legibus ciuilibus obligentur clerici, & religiosi.

1 *Legibus Ecclesiasticam libertatem violantibus ligari non possunt; secus legibus, quæ eorum statui conuenientes sunt.*
2 *Hic legibus ita grauiter, ac laici obligantur clerici, quidquid, Nauarr. sentiat.*
3 *Hæc obligatio secundum plurium sententiam nascitur ex conformitate, quam clerici debent habere cum laicis eiusdem reipublicæ.*
4 *Alij dicunt ex sola approbatione Pontificis*
5 *Refelluntur supradicti modi dicendi.*
6 *Probabilius est has leges per se, & directè clericos obligare quoad vim directiuam.*
7 *A potestate coercitiua, & punitiua omnino cleriri exempti sunt*
8 *Proponitur quædam obiectio.*
9 *Supradicta obiectioni fit satis.*
10 *Religiosi legibus ciuilibus eodem modo obligantur, & deobligantur, sicuti clerici.*
11 *Constitutionibus Episcopalibus deobligantur exceptis casibus à iure expressis.*

1 QVæstio non procedit de legibus Ecclesiasticam libertatem lædentibus; quales essent illæ, quæ clericos solum, & eorum bona respicerent; constat enim his legibus vtpote iniustis, minimè ligari, ex *cap. quamquam, de censibus. in* 6. *cap. Ecclesia, cap. quæ in Ecclesiarum, de constitut. cap. nouerit, de sentent. excommunicat. cap. vltim. de immunit. Ecclesiarum in* 6. *cap. diligenti, cap. significasti, de foro competenti.* & tradit Trident. *sess.* 25. *cap.* 20. *de reformat.* Sed quæstio solum est de legibus, quæ clericorum statutum non dedecent communesque sunt clericis, & laicis, & rectæ gubernationi ciuitatis conuenientes. Talis est lex, quæ prohibet arma noctu deferri, merces ex ciuitate extrahi vel quæ signat pretia rebus vendendis, & contractibus formam imponit. Ab his ergo legibus & eorum obseruatione conueniunt Doctores aduersus Nauarr. *cons.* 3. *de constit. concluf.* 3. *num.* 4. clericos exemptos non esse: sic docent Vasquez 1. 2. *disp.* 167. *cap.* 4. Saytus *in claui regia, part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 16. Salzedo *in pract. canonic. cap.* 55. Couarr. *in pract. cap.* 33. Suarez *de legibus, cap.* 34. *numer.* 6. Salas *disput.* 14. *sect.* 8. *numer.* 94. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *numer.* 29. Molin. *tom.* 1. *de iustit. tract.* 2. *disputat.* 31. *sub fin. concluf.* 6. Bellarmin. *libr.* 1. *de clericis cap.* 28. & alii plures ab eisdem relati.

2 Difficultas autem est, quanta sit hæc obligatio, & vnde nascatur?

Et quod ad primum attinet. Nauar. *consil.* 3. *constitut. concl.* 3. *n.* 4. existimat nullam esse obligationem, quia non tenentur his legibus, vtpote non fauorabilibus, sed potius odiosis, & præiudicialibus, quia non de contractibus, sed de delictis loquuntur. consentit ex parte Bonacina *disp.* 1. *de legib. q.* 1. *punct.* 6. *n.* 33. dicens non peccare mortaliter, sed tantum venialiter, posito, quod indirectè solum teneantur legibus ciuilibus. Verum reliqui omnes Doctores affirmant teneri his legibus eadem obligatione, ac tenentur laici, quia non apparet vnde minuatur eis obligatio. si semel ponamus legibus illis adstringi.

3 Quoad secundum verò vnde nascatur hæc obligatio; Vasquez *disp.* 167. *c.* 4. existimat nasci solum ex conformitate, qua teneri debent clerici cum laicis vtpote partes eiusdem reipublicæ, non ex eo, quod legibus ciuilibus directè adstringi possint. idem tenet Azor *tom. lib.* 1. *c.* 12. *quæst.* 3. *& tom.* 2. *lib.* 9. *de imperat. cap.* 7. *quæst.* 8. *&* 9. Salzedo *in pract. canon. cap.* 55. *versic. non tamen intelligas.* Mouentur quia potestati ciuili nulla est attributa potestas imperandi personis Ecclesiasticis, vt expresè dicitur *in cap. Ecclesia S. Maria, de constitut. c. decernimus, de iudiciis, cap sæculares de foro competenti, in* 6. Sed sine potestate, imperandi, obligatio obediendi esse non potest. Ergo Ecclesiastici nullam habent obediendi obligationem legibus ciuilibus qua leges ciuiles sunt. Et confirmo, quia iudices laici nullam habent potestatem puniendi clericos transgredientes suas leges. Et signum est non habere potestatem directam illos obligandi, quia potestas coercitiua semper est directiuæ coniuncta Restat ergo vt aliunde oriatur obligatio: at ex nullo alio capite videtur posse oriri, nisi ex conformitate quam omnes partes reipublicæ debent inter se habere. Ergo ex illo capite oritur,

4 Propter hæc Suarez *lib.3. de legibus, cap.3. & cap.34. n.13.* concedit has leges ciuiles, quatenus tales sunt, non obligare Ecclesiasticas personas, sed solum quatenus à Pontifice approbantur, & canonizantur ad hunc effectum, adducitque pro se Decium *in cap. Ecclesia, de constitution. num.27.* & ibi Marius Mantua *num.23.* & Petrus Gregorius *n.16.* Fortunus Garcia *de vltim. fine, illat.10. princip. num.155. & illat. 14. num.223.* Maranta *disp.8. n.17. & 47.* Rebuffus *in comment. ad constit. Gallia, tom.1. in proœmio, gloss.1. n.62.* Qui omnes solùm dicunt huiusmodi leges ciuiles apptobati à Pontifice: nullus autem dicit secluſa hac approbatione vim obligandi habere, imò potius supponunt ideo esse approbatas, quia verè leges erant, & approbatione dignæ. Probat autem Suarez suam sententiam ex *cap. 1. de noui operis nuntiatione*, vbi mandatur demoliri ædificium, quod post nunciationem factum erat: & redditur ibi ratio, quia legalibus constitutionibus demoliri debet. Signum ergo est legales constitutiones à Pontifice approbari, & assumi in causis definiendis. Secundò probat ex *cap. innotuit, de arbitr.* vbi excommunicatio declaratur nulla, eo quòd lata fuerit aduersùs eum, qui secundùm leges ciuiles non tenebatur stare sententiæ latæ ab arbitris. Tertiò adducit *cap.1. cap si in adiutorium, c. de capitulis, dist. 10.* & aliis, in quibus Pontifices promittunt facturi, vt leges Imperatorum seruentur.

5 Mihi verò supradicti modi dicendi non probantur: & quod attinet ad primum, puta ex illo inconuenientia sequuntur. Primò enim sequitur Ecclesiasticos transgredientes leges has ciuiles, vel nullum peccatum committere, vel ad summum veniale. Non enim peccant ciues, qui legitimè exempti sunt ab obligatione alicuius legis ex eo, quòd aliis ciuibus non conformentur, sicuti non peccant legitimè dispensati, hæc enim conformatio obligat, quando nulla est rationabilis causa excusans. Secundò esto clerici partes sint cum laicis vnius reipublicæ: at nulla est dissonantia, etsi illis in modo procedendi non conformentur; in qualibet enim republica non omnes personæ eodem modo obligatæ esse debent, imò potiùs varietas in hac parte est quædam vniformitas: qua ratione Equites, & nobiles non subeunt eadem onera, & tributa, at plebeij, neque proinde dissonantiam causant. Ita ergo in personis Ecclesiasticis philosophandum est; solùm enim dissonantia esset, si personæ Ecclesiasticæ nulla legitima causa intercedente, inter se non conuenirent. Tertiò si leges ciuiles imponentes pretia tritico, & oleo, aliisque mercibus personas Ecclesiasticas non ligarent, possent vendere Ecclesiastici absque iniustitia, & obligatione restituendi vltra pretium taxatum. Probo, quia illa taxa non ligat Ecclesiasticos, sed secluſa illa poterant Ecclesiastici vendere triticum, & oleum vltra pretium taxa signatum. Ergo etiam poterunt stante taxa. Taxa enim solùm est pro tritico, & oleo laicorum, non Ecclesiasticorum. Neque valet dicere posita taxa, siue à lege, siue à consuetudine, siue à natura, iam triticum, & oleum vltrà non valet: siquidem vltrà æstimari non potest, quia hoc est verùm, quando pro omni tritico, & oleo, & pro omnibus personis esset taxa impolita: tunc enim omnes eandem de mercibus æstimationem facerent: at quando solum pro mercibus aliquarum personarum taxa est impolita, mercibus aliarum plurium personarum intactis relictis, hæ merces valorem habent, ac si nulla taxa facta fuerit. Quartò sequeretur non teneri Ecclesiasticos seruare leges formam contractibus imponentes, quia illis non subduntur: quod est contra omnium sententiam, & expressam decisionem textus *in cap. innotuit, de arbitris.* Dices teneri seruare, quia irritant actus taliter factos. Contrà hæc irritatio prouenit ex potestate superiori: at si ciuilis gubernator nullam in clericos potestatem habet, sed ipsi integrè sint ab eo exempti, non habebit potestatem irritandi eorum actus. Efficacior enim iurisdictio requisita est ad obligationem, quàm ad simplicem obligationem. Hæc ratio clarè conuincit in contractibus factis à clericis inter se: nam si clericus cum laico contrahat, tunc enim quia claudicaret contractus ex parte laici, etiam ex parte clerici reddebatur infirmus: sicuti contingit in contractu matrimonij Christiani cum infideli; ratione enim inhabilitatis positæ Christiano, redditur contractus infidelis nullus: in testamentis autem est specialis ratio; si enim leges ciuiles formam testamentis imponentes testamenta clericorum non comprehendunt, possent illis non seruatis, non solùm alios clericos, sed etiam laicos instituere hæredes, quia laicus capax est hæreditatis ex legitimo testamento relictæ, sicuti capax esset hæreditatis relictæ ex testamento; quod secundùm leges suæ patriæ nullum esset, est ramen firmum secundùm leges proprias patriæ, in qua conditum fuit. Ne ego hæc inconuenientia sequantur, probandus non est modus dicendi Vasquez.

Neque etiam mihi probatur integrè modus dicendi Suar. Nam ex supradictis *cap.1. de noui operis nuntiat. & c.innotuit, de arbitr.* potius colligitur has leges ciuiles obligare clericos ratione sui, quam ex approbatione Pontificis, ibi enim decidunter casus, ea solùm ratione, quia legali constitutioni aduersabantur. Supponebat ergo Pontifex legalem constitutionem ex se vim habere. Dices, habere vim ex antecedenti approbatione Pontificis; sed contrà nulla approbatio Pontificis ostendi potest, quæ sit constitutiua obligationis, & illam non supponat. Ergo Deinde, quia si leges ciuiles ex se non habent vim obligandi, sed solùm quatenus approbantur à Pontifice, cùm approbatione Pontificis generalis sit, censebuntur approbatæ non solùm quoad actum imperatum, sed etiam quoad pœnam illius transgressioni impositam; præcipuè cùm ex hac approbatione nullum speciale inconueniens sequatur; non enim ex hoc sequitur potestatem ciuilem habere iurisdictionem puniendi Ecclesiasticos, cùm non puniat ratione sui, sed quatenus per potestatem canonicam talis punitio approbatur. Consequens autem non admittitur à Doctoribus. Ergo signum est leges ciuiles aliunde habere vim obligandi, quàm ex approbatione Pontificis.

6 Quocirca mihi probabilius apparet, has leges ciuiles, de quibus in præsenti est sermo, per se, & directè clericos obligare: tenent hanc sententiam, & modum dicendi ferè omnes Doctores in princip. relati, & eam probat latè Salas *disput. 14. de legibus, sect.8. à num.94.* Ratio præcipua est, quia clerici ciues sunt, & partes præcipuæ ciuilis reipublicæ, ac proinde gubernatori politico reipublicæ debent esse subiecti. Sed gubernator politicus, quique iurisdictionem temporalem habet, in illa republica non est, vt suppono, Pontifex, sed Rex. Ergo Regi in temporalibus subiecti sunt. Poterit ergo Rex illas leges imponere, quæ tam eorum statui, quam reipublicæ conuenientes sint. Confirmo. Neque iure diuino, neque humano clerici exempti sunt à gubernatione politica reipublicæ. Ergo tenentur eius legibus respicientibus communem gubernationem, ac tenentur reliqui ciues. Antecedens probo. Nam ex iure diuino potiùs constat contrarium ex illo loco Pauli ad Rom. 13. n. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est*, quæ verba expendens Chrysostom. *hom.23. ad Rom.* etiam ad clericos extendit; ait enim, etiamsi Apostolus sis, Euangelista, Propheta, siue quisquis tandem fueris; nec enim pietatem subuertit ista subiectio: & paulo superiùs dixerat Christum leges suas non ad hoc induxisse, vt politicas euertat, sed vt ad melius instituat. Ex iure autem canonico constat potiùs huiusmodi leges sæpè præcipi obseruandas; non ergo ab illarum obseruatione eximuntur. Quare cùm personæ Ecclesiasticæ dicuntur exceptæ à iurisdictione laicorum, intelligi debet, quoad vim coërcitiuam, seu punitionem, & quoad vim directiuam: in rebus tantùm spiritualibus, & quæ eorum immunitatem spectant. Adde clericos obligari legibus communiter latis, neque illis præiudicium afferentibus, vt cùm Abbate *in cap. Ecclesia S. Mariæ, de constitut.* & Felino *ibi num. 37.* Decio *num. 17.* tradit Molina *de Hispan. primogen. lib.2. cap.10. n.82. pag. mihi 325.* Sed ex hac directa obligatione nullum detrimentum clerici patiuntur. Ergo.

7 Verùm si de potestate coërcitiua, seu punitiua loquamur, certum est clericos iure canonico exemptos esse ex *c. at si clerici, c.clerici, c.qualiter, de iudiciis, c.Ecclesia S. Maria, de constitutionib. c.decernimus. de re iudicata, c.sæculares, de foro competenti*, & aliis, quæ passim referuntur à Doctoribus, quæ non solùm probant de punitione, quæ causæ cognitionem requirit, sed etiam de punitione, quæ ipsi delicto annexa est. Nam etiam hæc punitio est quædam virtualis sententia lata non aduersùs communitatem, sed aduersùs quamlibet personam delinquentem: cùm autem clericus, quà clericus est, & quatenus est persona particularis, exemptus sit à iurisdictione laica, vt ex supradictis textibus constat, efficitur sanè ligari non posse pœna per iudicem laicum statuta.

Neque obstat potestati præcipiendi coniunctam per se esse potestatem puniendi, quia hoc est per se: at ex ratione, & ex priuilegio possunt separari, & in diuersis personis existere; per se enim & ex natura rei tam clerici quàm laici transgredientes leges politicas puniri à Rege poterant: at ex priuilegio, & exemptione illis concessa à Christo, vel à summis Pontificibus puniri non possunt ab alio, quàm ab Ecclesiastico iudice, qui potest eandem pœnam imponere, quæ imposita erat laicis transgredientibus leges politicas; non tamen tenetur, sed potest pro libidine pœnam moderari: & in his conueniunt Suarez *lib.3. de legibus, c.34. n.15. & 18.* Salas *disp.14. sect.9. & 10. num. 106.* Bonacina *disp.1. q.1. p.6. n.29.* Vasquez *disp.167. c.4. num.30.* Cou. *in pract. cap.33. n.7.* & Salzedo *in pract. canonica, cap. 55. versic. tertiò minimè, & seqq.* Bellarm. *lib.1. de cleric. cap. 28.* & alij innumeri per eosdem relati.

8 Sed objicies consuetudinem satis vsitatam puniendi clericos transgredientes has leges: si enim clericus arma noctu ferat, aduersùs ciuilem legem prohibentem sub priuatione armorum, ne ferantur, iudex sæcularis arma tollit, neque restituit, esto id intendat iudex Ecclesiasticus: tradit Couarr. *1. variarum, cap.20. n.18. ad finem.* Iulius Clarus *lib.5. recept. sentent. §. fin. quæst.35. num 26.* Plaça *1. de delictis, cap.8. num.26.* supponit Salzedo *in pract. cap.55. pag.166.* Emanuel Saa *verb. clericus, n.6.* consentit Vasq. *disp.167. cap.4.* quando arma sunt prohibita, quæ neque domi retineri possunt. Item si clericus prohibita, quæ neque domi retineri possunt. Item si clericus prohibita, quæ neque domi retineri possunt. Item si clericus

ab illo exigitur pœna, & si opus est, ex eius bonis accipitur illo renuente, aut pignota capiuntur, dum ipse non soluit: sic tradit Salzedo alios referens *c. 55. pag. 173.* Item signata contributione pro reparatione viarum, pontium, &c. quæque clericis vel ex iure, vel ex permissione Pontificis imponuntur, si de facto negligentes sunt, obligatur soluere saltem per bonorum apprehensionem, etiamsi beneficiorum fructus sint: sic Ioan. de Platea *in l. fin. Cuius ut ii mineribus, lib. 10.* Rebuff. *c. 1. n. 11. de sententia, art. 3. glossa 6.* Auiles *in capitib. pretorum, c. 23. in glossa ad verbum, den orden.* Ludouic. Mexia *in pragmatic. taxæ panis, conclus. 5. n. 43.* Salzedo alios referens, *c. 55. pag. 172. col. 2.* Ergo iam clerici puniuntur à iudice sæculari.

9 Respondeo nullo modo posse iudicem sæculatem arma tollere ab Ecclesiastico, neque pecuniam pro reparatione damni illati, & solutione vectigalium, si ad hæc faciendo coercitio causæ prærequiratur: nam tunc coram iudice Eccl. co, & non sæculari clericus conuenirendus est. tradit Gregorius Lopez *in l. 14. tit. 15 part. 7.* Castillo *l. 70. Tauri num. 18.* Auiles *in cap. pretorum, c 17. glossa 1. n. 12.* Salzedo *in pract. c. 55. pag. 172. col. 2.* Ioannes Andreas, Felinus, Abbas & alij *in c. Ecclesias de constitutionib.* (quidquid contra sentiat Bartholom. Cassan. *in consuetudin. Burgundiæ, rub. 1. §. 5. n. 90.* Mexia *in pragm. taxa panis, conc. 5. n. 29.* Ioan. Faber *in l. adductos ex textu. ibi. in verbo vltro procedat, C. de episcop. aud.* & alij.) quia clericus tenetur ab potestate ciuili; quoad tribunalia, & iudicia, ex *cap. de foro competenti, c. clerici, c. si clerici, de iudicijs*, & aliis relatis. Ergo absque speciali permissione Summi Pontificis subdi in hac parte non potest. Hanc autem permissionem apud Gallos inualuisse defendit Petrus Rebuffus *in l. armorum vir. fin. ff. de verborum significat.* Sed an hæc sit reuocata constitutione Bullæ cœnæ, iudicandum relinquo Summo Pontifici, prout reliqui Nauarr. *c. 27. n. 70.* Salzedo *supra vers. apud Gallos, pag. 168.* Vasq. *disp. 167. c. vlt. n. 32.* Salas *disp. 14. sect. 9. n. 108.* Verùm si pœna exigenda est de plano, absque aliqua controuersia iudicium qualiter solent iudices exigere ob solam declarationem ministrorum, qui signati sunt ad has pœnas, seu contributiones exigendas, tunc licitè videtur posse sæculares iudices ab Ecclesiasticis exigere? quod soluere si noluerint, poterit ab illis aliqua in pignus accipere solutioni præstandæ, quia hæc non tam in pœnam violatæ legis accipiuntur, quàm in reparationem damni dati, seu in contributionem debitam: sic docet Arendano *de mandatis regum 2. part. cap. 14. n. 13.* Greg. Lopez *l. 51. tit. 6. vers. por razon, part. 1.* Azeuedo *l. 12. tit. 13. lib. 1. nouæ compilationis, num. 2.* quos refert, & sequitur Salzedo *in pract. cap. 55. pag. 173.* Et idem dicendum est de sublatione armorum, non, inquam, tolluntur arma in pœnam transgressionis legis, sed potius ne clericus prosequatur in legis violatione m.

Dices hoc verum esse, si clerico postea redderentur; at tolluntur, vt fisco regio applicentur. Ergo in pœnam delicti committi, ac proinde iam puniuntur clerici à sæcularibus iudicibus.

Respondeo hoc argumentum conuincere non posse spoliari armis clericum à iudice sæculari, nisi ei postea reddatur eorum valor, aut à iudice Ecclesiastico in illorum priuatione condemnetur: sic Salas *disp. 14. sect. 9. n. 107.* & sic explicat Couarr. & Emanuel Saà suprà relatos.

Sed inquires, qui clerici exempti sint à potestate laïcali in punitione?

Respondeo omnes illos, qui priuilegio fori gaudent: qui autem hi sint, latius dicemus in tractatu de immunitate Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum.

10 Religiosi comparati possunt ad leges ciuiles, & ad constitutiones Episcopi, in cuius diœcesi versantur, si comparentur ad leges ciuiles. Idem dicendum est de illis, ac dicimus de clericis, teneri, inquam, seruare illas leges, quæ neque eorum tollunt immunitatem, neque statui religioso opponuntur. Quocirca tenentur non extrahere triticum, vel alias merces à ciuitate, quando ob bonum commune prohibetur talis extractio, teneantur etiam seruare formam, & solemnitatem in contractibus, & alia similia. Non tamen obligari possunt ad pœnam, sicuti neque clerici obligantur.

11 Quod si religiosi ad constitutiones, & præcepta Episcopalia comparentur, nulla ratione exceptis casibus à iure expressis, obligantur ea seruare, si exempti sunt à iurisdictione Episcoporum; qualiter iam omnes ferè religiosi sunt: constat ex *c. 1. de priuilegijs, in 6.* & ex Tridentin. *sess. 25. cap. 42. de regularibus*, vbi solùm eis præcipitur obedire in festorum obseruatione, & in interdicto, & cessatione à diuinis: ergo ab aliis sunt prorsus exempti; & ita tradit Felinus *in cap. dilectus, de officio ordinarij.* Suarez *de legib. lib. 4. cap. 20. fine.* vbi bene aduertit, neque ex debito vniformitatis teneri has leges seruare. nisi adsit scandalum; quia habent sufficientem causam excusationis ab hac vniformitate, cùm enim obligationibus statui religioso annexis arctentur, cogi non debent alia sustinere. Adducit Suarez in huius confirmationem exemplum de nouitiis, qui non tenentur seruare leges, & præcepta professis imposita; quia nec tenentur ex voto obedientiæ, cum nullum fecerint, neque etiam ex vni-

formitate, quia hæc non ligat nisi illos, qui in eodem statu, & professione sunt. At nouitij non sunt in eodem statu cum professis, sed potius sunt in probatione illius status, illamque intendunt experiri. Multò minus videntur teneri Religiosi conformari sæcularibus in eorum obseruantijs.

DISPVTATIO II.

De lege pœnali, & irritante.

QVÆ superiori disputatione diximus, communia sunt cuilibet legi. Sed quia de lege irritante actum, & pœnam imponente, sunt speciales difficultates, placuit de illis specialem disputationem instituere.

PVNCTVM I.

An lex pœnalis possit transgressores illius obligare conscientia ad subeundam pœnam ante iudicis sententiam.

1 *Pœna alia est priuatiua alia positiua, alia ipso iure lata, alia ferenda.*
2 *Sotus affirmat nullam pœnam præter censuras incurri posse ante iudicis sententiam.*
3 *Alij distinguunt inter pœnas positiuas, & priuatiuas, & priuatiuas affirmant incurri posse ante iudicis sententiam, secus positiuas.*
4 *Ad vtramque pœnam potest humana potestas obligare ipso facto per legem.*
5 *Intelligenda est conclusio de pœna moderata, non de ea, in qua vita, fama, aut honor periclitatur.*
6 *Satisfit argum. num. 2. & 3. adductis.*

1 PRæmitto primò, duplex esse genus pœnarum. Aliæ sunt priuatiuæ, aliæ positiuæ: seu aliæ sunt, quæ nullam requirunt actionem, aliæ verò, quæ illam requirunt. Priuatiuas pœnas voco, quæ in priuatione consistunt: quales sunt omnes censuræ, inhabilitates, irritationes, & annullationes actuum. Positiuas pœnas voco, quæ actionem aliquam expostulant ad sui executionem, siue actio facienda sit ab ipso delinquente, siue ab alio tertio. Hæc sunt flagellatio, exilium, solutio pecuniæ, mutilatio membri, priuatio vitæ, & similia.

Secundò præmitto pœnam aliam dici latam ipso iure, aliam ferendam. Illa dicitur lata ipso iure, quæ ad positionem delicti consequitur: illa dicitur ferenda, quæ posito delicto ferenda est à iudice.

2 Quæstio ergo procedit de pœnis tam priuatiuis, quam positiuis. An possit legislator suis legibus obligare transgressores ad subeundum illas ipso facto ante sententiam saltem declaratoriam criminis?

In qua re est prima sententia Soti *lib. 1. de iust. q. 6. artic. 6. conclus. 1. ad 1. 2. & 4. lib. 4. quæst. 6. art. 3.* qui ausus est affirmare nullam pœnam præter censuras incurri posse ante iudicis sententiam, fauet Victoria *relect. 1. de indic. num. 14* & Angel. *in 4. n. 9. de iustitia legis pœnalis.* Probari potest hæc sententia. Quia non videtur data reipublicæ potestas ad hanc obligationem inducendam, quia tota potestas reipublicæ est ad politicam gubernationem. Ergo ad coërcenda delicta, quæ politicæ gubernationi obstant. Sed hæc non videntur esse alia, quàm quæ publica sunt, publicatione facti, vel sententiæ. Ergo ob alia delicta pœna incurri non potest. Et hinc nascitur differentia inter legis latas à potestate Ecclesiastica, & ciuili; potestas enim Ecclesiastica bonum spirituale subditorum attendit, idcóque potest secreta delicta pœnis suis spiritualibus coërcere: at ciuilis potestas, cùm potiùs attendat politicum regimen, non videtur peccatis secretis pœnam afficere posse. Et confirmo. Pœnæ Ecclesiasticæ sunt medicinales, quæ statim, ac quis cessat à delicto, tollendæ sunt. At pœnæ temporales semel impositæ non tolluntur, quantumuis de delicto resipiscas. Ergo ex impositione pœnarum Ecclesiasticarum ad ciuiles non valet argumentum, præcipuè cùm potestas imponendi Ecclesiasticas pœnas manauerit à Christo Domino, qui potuit ob præcauenda secreta peccata hanc potestatem concedere. At potestas ad ciuiles pœnas ferendas manauit à republica, quæ solùm delicta gubernationi politicæ aduersantia præcauere intendit. Secundò, quia exequi pœnam est officium iudicis. Ergo sine interuentu iudicis pœna exequi non potest.

3 Secunda sententia affirmat priuatiuas pœnas contrahi posse ante iudicis sententiam, secus verò pœnas positiuas, quæ actionem ad sui executionem requirunt: ita Caietan. 2. 2.

q.62. art.3, & in summa, verb. pœna, Bannes 2.2.q.12. art. 2. ad 1. & vltim. Aragon. q.41. art. 3. & q.62. art. 3. Valent. 1.2. disp.7. q.5. part.6. q.3. prope finem. Medina 1.2. quæst. 96. art. 4. Conrad. de contract. q.7. & Corduba lib.1. quæst 36. & alij ab eisdem relati. Probat Caietan. quia lege tantùm obligari quis potest ad sustinendam pœnam, cùm pœna in passione consistat, non ad agendum illam.

4 Dicendum ergo est posse legem humanam obligare ad pœnam tam priuatiuam; quam positiuam subeundam ante iudicis sententiam, modò sit moderata pœna, & humanæ conditioni non admodum difficilis, sic tenent communiter Doctores. Vasquez disp.168. cap.2. & seqq. Castro 2. de lege pœnal. c.5.8. & seqq. & lib.2. de iusta hæret. punit. cap.6. & seqq. Nauarr. cap. 23. n.7. & cap. 25. n. 117. Couarr. 2. part. de sponsalib. cap. 6. § 8. n.10. Suar. tom.5. in 3. part. disp.3. sect.1. & lib.5. de legibus, c.5. à n.15. Salas de legib. disp.15. sect.2. num.25. Bonacin. disp.1. quæst.1. punct.7. §.2. n.8. & 9. Et quidem de pœnis priuatiuis est res manifesta: si enim potest Ecclesia priuare sacramentorum receptione, & administratione, & communione politica, & aliis bonis, ad quæ Christianus habet ius; quare non poterit respublica dominio pecuniarum priuare, & inhabilem delinquentem efficere ad officia publica, aliáve munera subeundi? De pœnis autem, quæ actionem requirunt, sic probo. Quia obligatio ad huiusmodi actiones pœnales efficiendas non excedit potestatem præceptiuam reipublicæ; potest enim respublica ob bonum commune præcipere alicui iejunium, eleemosynam, remigationem. Quare ergo non poterit hæc eadem præcipere in pœnam, ob aliquod delictum commissum?

5 Dixi posse rempublicam obligare suis legibus ad pœnam subeundam, modò sit moderata, & humanæ conditioni non admodum difficilis. Nam si pœna sit acerba, & nimis grauis, non est expediens illam imponere, quia pauci illam exequerentur. Sed quod communitati expediens non est, non potest præcipi à legislatore. Ergo.

Ex hac doctrina fit non posse legislatorem obligare delinquentem ipso facto ad aliquam actionem efficiendam, ex qua grauiter eius vita, fama, & honor periclitetur, quia non esset obligatio naturæ humanæ accommodata, neque rectæ gubernationi conueniens, & ita docet Salas disp.15. sect.2. specialiter n.37. Suarez de legib. lib.5. cap.5. n.12. & 16. fine.

6 Neque obstant argumenta contraria,

Ad primum pro sententia Soti respondeo negando sola crimina publica posse prohiberi à republica, quia etiam secreta obstant rectæ gubernationi; gubernator enim ciuitatis non solùm latrocinia, & quælibet alia crimina publica, sed secreta præcauere debet. Nullus autem aptior modus præcauendi esse potest, quam impositione pœnæ. Poterit ergo pœnam per legem imponere.

Ad primam & secundam confirmationem dico probare optimè pœnas Ecclesiasticas, præcipuè censuras, aptius & frequentius ipso facto imponi posse, non tamen probare aliquas pœnas non posse tam à iudice Ecclesiastico, quàm ciuili imponi, si causa exigat.

Ad secundum concedo exequi pœnam, secundum quod importat actionem, esse officium iudicis, & sine interuentu iudicis exequi non posse: at cùm iudex, seu legislator delicto annectat pœnam, officium iudicis exercet, ipséque reus, vt minister iudicis in se ipsum pœnam exequitur. At quia hæc executio non est forensis, & iudicialis, sed secreta, & in foro conscientiæ, ideo non requirit alios testes, & accusatores præter ipsum delinquentem, ipse enim sibi ipsi est accusator, testis, & minister, qui pœnam imponit, quando pœna actionem eius requirit.

Ad fundamentum Caietani facilis est solutio. Nam etiamsi demus pœnam in passione consistere, obligari quis poterit ad agendam actionem, ex qua talis passio, seu pœna oriatur. Quod necessariò dicendum est post latam sententiam condemnatoriam, qua quis condemnatur ad solutionem pecuniæ, vel ad pergendum in exilium. Adde pœnam dici optimè posse quamlibet actionem grauem, & molestam naturæ.

PVNCTVM II.

An sint aliquæ pœnæ impositæ à legislatore tam Ecclesiastico, quam ciuili annexæ delictis ante omnem iudicis sententiam.

1 *Censuræ excommunicationis, suspensionis, & interdicti, & irregularitatis pœna sæpe incurruntur.*
2 *Irritatio actus, & inhabilitas ad illum sæpè est non vt pœna, sed vt forma: aliquando inducitur vt pœna, & quando hæc contingant.*
3 *Pœna conditionalis ante iudicis sententiam obligat.*
4 *An admissus ad collegium in quo est statutum, si tale delictum committat, priuilegio priuetur, maneat ipso iure priuatus.*
5 *Proponitur communis sententia nullam pœnam præter censuras, & irregularitatem reo imponi ante sententiam.*
6 *Pœna ad sui executionem postulantes actionem non contrahuntur ante sententiam saltem declaratoriam.*
7 *Pœna impedientes ius quærendum absque sententia contrahuntur.*
8 *Ferè nulla est pœna priuans iure quæsito, quæ ante sententiam declaratoriam contrahatur.*
9 *Excipienda est pœna, qua coniuges incestuosi debiti petitione priuantur.*
10 *Obijciuntur aliqua aduersus supradicta.*
11 *Satisfit supradictis obiectionibus.*
12 *Firmatur conclusio probabile esse nullam pœnam, quæ propriè pœna sit, contrahi absque sententia criminis declaratoria, exceptis censuris, & irregularitate.*
13 *Satisfit cuidam obiectioni.*

1 GRauissima est hæc difficultas, ad cuius decisionem aliqua præmittenda sunt, in quibus ferè omnes Doctores conueniunt.

Primò conueniunt Doctores censuras excommunicationis, suspensionis, & interdicti, & irregularitatis pœnam ipso facto, nulla expectata iudicis sententia, sæpè incurri, ex *cap. si quis suadente, 17. q.4. & ex toto tit. de sent. excomm. & de homicid.* & tradit ipsemet Sotus 1. *de iust. q.6. art.6. concl.2.* Salas plures referens *disp.15. de legib. sect.2. n.29. vers. inhabilitas.* Sanch. *lib.9. de matr. disp.30. n.1. & 2.* Suar. *de legib. lib.5. cap.5.* Ratio præcipua est, quia ita est vsu receptum, & quia conueniens erat, vt Ecclesia, quæ spiritualem subditorum profectum spectat aliquas pœnas haberet, quibus à contrahendis delictis, quantumcumque occultis, arceret.

2 Secundò conueniunt Doctores sæpe induci annullationem actus, & inhabilitatem ad illum, non vt pœnam sed vt formam: qua ratione matrimonia clandestina sine parocho, & testibus requisitis à Trident. celebrata, redduntur nulla, alienatio rerum Ecclesiæ sine debita solemnitate, testamentum minus solemne, contractus pupilli sine consensu tutoris, & alia innumera, quæ pœnæ non sunt, sed solemnitates à iure requisitæ. Aliquando verò annullatio actus, inducitur in pœnam delicti commissi, qualiter in omnium sententia inducitur ei, qui cognouit consanguineam vxoris intra secundum gradum, ne sciliset habilis sit ad contrahendum, nisi ex dispensatione Pontificis, & si est coniugatus, ne possit debitum petere, ex *cap. transmissa, de eo qui cognouit consanguineam vxoris.* Item si aliquis coniugatus sub fide data de matrimonio contrahendo, cum aliqua adulterium commisit, inhabilis redditur mortua vxore ad contrahendum, ex *cap. super hoc, cap. significasti, cap. fin. de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium,* quæ pœnæ nulla spectata iudicis sententia contrahuntur, vt tenent omnes Doctores. Vt autem sciatur, quando inhabilitas apponitur, vt pœna, quando non? Attendendum est, an imponatur ob punitionem, & detestationem alicuius delicti, aliàs non erit pœna, textus *in cap. pœnitentia, de pœnitentia distinct.3.* & tunc cessante delicto, cessabit & pœna, & inhabilitas: at si non ob punitionem delicti, sed ob bonum regimen, & fraudes præcauendas apponatur inhabilitas, qualis est in matrimonio clandestino, & intra gradus prohibitos, in alienatione rerum Ecclesiasticarum, in contractibus, in quibus forma non seruatur, tunc non est pœna, neque requirit iudicis sententiam, sed eo ipso actus est nullus, & irritus, vt probat Matienzo *lib.5. recopil. tit.4. l.1. gloss.10. num.35.* & Azeuedo *eodem lib. tit.1. l.1. n.13.* Thom. Sanchez alios referens *lib.3. de matr. disp.4. n.9.* Salas *disp.16. sect.2.* Farinac. *2. part. fragment. crim. vbi de lege, n.160. pag.203.*

3 Tertiò conueniunt Doctores pœnam conditionalem, seu legem sub conditione positam obligare ante iudicis sententiam, quia hæc non est pœna, sed conditio, sub qua aliquid conceditur, qua non impleta, cessat fauor factus. Qua ratione in Trident. *sess.23. cap.6. de reformat.* statuitur vt clericus minorum ordinum gaudeat priuilegio fori: neque coniugatus si non contraxit cum vnica, & virgine, & alicuius Ecclesiæ seruitio sit addictus, quia non ponit conditionem, sub qua hoc priuilegium conceditur. Item *in cap. fin. §. si quis verò, de clandestina desponsatione,* declarantur illegitimi filij nati ex matrimonio clandestino inualido; vtpote quibus deficit conditio requisita, vt filij nati ex matrimonio legitimi essent, & ita tradit Sanch. *lib.3. de matrim. disp.53. n.8. & lib.8. disp.21. n.77.* Valent. *1.2. disp.7. quæst.5. punct.6. §.3.* Suarez *lib.5. de legibus, c.6. n.10.* Clauis regia *lib.3. cap.9.* Bonacina *disp.2. quæst.1. punct.7. num.24.* Idem contingit in legatis sub conditione & forma, qua non impleta cessat legatum, vt si fœminæ relinquatur legatum sub conditione *si casta vixerit*, ea turpiter viuente, nullo modo retinere in conscientia legatum potest, sed debet ad hæredes transmittere, quia ibi non priuatur legato in pœnam fornicationis, sed quia conditionem, sub qua fuit concessum, non impleuit; sic Molin. *tom.1. de iustit. tract.2. disp.96. fine.* Th. Sanch. innumeros referens *lib.7. de matr. disp.91. n.2. & 3.* Vasq. *p.1. disp.173. c.3.* Valent. *1.2. disp.6. q.5. punct.6. vers. sicut intelligendum est.* Bonac. *de legib. disp.1. q.1. pun.7. §.2. n.24.* Salas

de

de legibus, disput. 15. sect. 3. circa finem. Suarez *lib. 5. de legib. cap. 6. num. 10.*

4 Hinc infertur quid dicendum sit de eo, qui admissus est ad aliquod collegium, in quo est statutum, si tale delictum commiserit, priuilegiis collegij priuetur, & obligetur restituere quidquid à collegio accepit: an, inquam obligatus sit in conscientia à collegio desistere, & ea omnia, quæ accepit, nulla expectata sententia restituere? docet Sayrus *in claui regia, lib. 3. cap. 9.* Sotus *lib. 1. de iustit. quæst. 6. art. 6. ad 4.* Reginald. *lib. 13. num. 276.* quia videntur priuilegia, & alia bona collegij sub conditione concedi, & sub ea ab ingredientibus accepta.

Cæterùm plures Doctores defendunt, hanc priuationem pœnam propriè esse, ac proinde non incurri ante iudicis sententiam, & delicti probationem, sic Molin. *tract. 2. de iustit. disput. 96. circa finem.* Nauarr. *cap. 23. n. 63.* Azor *lib. 5. cap. 8. quæst. vlt.* Vasquez *1. 2. tom. 2. disp. 173. cap. 1.* reputat probabile Bonac. *disp. 1. de legibus, quæst. 1. punct. 7. §. 2. num. 26.* Mouentur, quia receptio in collegio videtur absoluta, & non conditionalis, item quia illa est propriè pœna, quæ priuat priuilegiis iam acquisitis, non quæ priuat acquirendis; vt bene dixit Sanchez *lib. de matrimon. disput. 21. num. 77. ad fin.* sed pœna propriè dicta non incurritur ante sententiam; vt dicemus. Ergo.

Ego verò dicendum existimo, ex consuetudine, & vsu hoc esse colligendum, negari enim non potest sub hac conditione re posse in collegium admitti, & priuilegia collegij concedi, dum à delicto abstinueris, sicuti conceditur legatum vxori sub conditione, *si castè vixerit*; & in tali casu renuntiare debes collegio, & restituere, quæ ab illo accepisti, quia non priuaris iure tibi integrè concesso, sed concesso sub conditione, qua non seruata cessat. At si in collegium absolutè fuisti admissus, neque claris, & expressis verbis, tibi declaratum est sub illa conditione admitti, obligandus non es renuntiare collegio, neque restituere, quæ ab illo accepisti, quousque sententia declaratoria saltem interuenerat, quia est propriè pœna, & ad eius executionem, vt diximus, hæc sententia requiritur.

5 His ergo positis, est difficultas, an de facto sint aliquæ pœnæ annexæ delictis, nulla expectata iudicis sententia?

Rationem dubitandi fecit communis sententia Doctorum asserentium nullam pœnam reo imponi absque sententia iudicis præter censuras, & irregularitatem, quia hoc non videtur necessarium ad rectam reipublicæ gubernationem: & quia aliàs sæpè obligaretur reus ad manifestandum proprium delictum exequendo pœnam: ita docuit D. Thomas communiter receptus *2. 2. quæst. 61. art. 3. in corpore, & ad 3. & glossa in cap. fraternitas, verbo cum argumento, 12. quæst. 2.* Sanchez dicens esse omnium Theologorum, & iuris vtriusque professorum, *tom. 1. de matrim. lib. 3. disp. 53. num. 2. & 6. & lib. 9. disp. 29. num. 10.* Anton. Gomez *3. variarum, cap. 14. n. 3.* Didacus Perez *ad leg. fin. verbo, que en ellas cayere, tit. 13. lib. 2. ordinam. regij.* Molin. *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 176. §. illud vniuersis.*

6 Pro resolutione reuocanda est in memoriam distinctio suprà posita de pœnis, quæ actionem ad sui executionem requirunt, & de pœnis, quæ nullam actionem expostulant.

Dico ergo primò, si sermo sit de pœnis, quæ actionem ad sui executionem requirunt, non video vllam esse, quæ taliter delicto annexa sit, vt absque sententia iudicis saltem declaratoria criminis incurratur: & in hoc casu communis sententia amplectenda est, quam tenet vltra Doctores suprà relatos Salas *disp. 15. de legibus, sect. 3. n. 49.* vbi dicit leges nostri regni obligantes reum soluere pœnam ante sententiam, qualis videtur esse *lex 2. tit. 9. & lex 4. tit. 4. & lex 30. tit. 15. & lex. 15. tit. 21. lib. 2. ordinam. regalis*, non esse consuetudine receptas, vt ante sententiam saltem declaratoriam criminis reos adstringant. In iure autem ciuili, vel canonico nulla est lex, quæ ad huiusmodi pœnas ante sententiam obliget, sic Suar. *lib. 5. c. 7. n. 6.* & pluribus aliis exornat Farinac. *2. part. fragm. vbi de lege, n. 157. pag. 102.*

7 Quòd si de pœnis priuatiuis loquamur, aduertendum est, esse in duplici differentia. Aliæ, quæ impediunt translationem dominij, seu iuris acquirendi: aliæ, quæ priuant iure quæsito, seu incepto possideri, & hæ vltimæ pœnæ propriæ sunt, vt bene alios referens dixit Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 53. num. 8. circa finem.* si de pœnis, quæ impediunt ius acquirendum, loquamur.

Dicendum est secundò, plures esse in iure tam canonico, quàm ciuili, quæ absque iudicis sententia contrahuntur: cùm enim respublica suorum bonorum domina sit, iustissimè potest nolle ea donare his, qui leges eius non obseruant: sic recipiens beneficium parochiale sine sacerdotio, si intra annum non ordinetur sua culpa, illud dimittere obligatur, ex *cap. licèt canon. de elect. in 6.* ibi, *si intra idem tempus promotus non fuerit, Ecclesia sibi commissa, nulla etiam præmissa monitione, sit priuatus.* Idem dicendum est de Episcopis, qui intra sex menses à confirmatione sua non consecrantur, priuantur enim Episcopatibus adepti, quia sub tacita conditione illis sunt concessi, habetur in Trident. *sess. 23. cap. 2. de reformat.* Idem est de beneficiariis non residentibus in suis Ecclesiis, qui pro rata absentiæ fructus non faciunt suos, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos detinere possunt, vt habetur in Trident. *sess. 23. cap. 1. de reformat.* Idem de beneficiariis non recitantibus Horas canonicas nam ex motu proprio Pij V. incipiente, *ex proximo Lateranensi Concil.* Romæ edito anno 1571. 12. Kalend. Octobris, & refertur à Nauarro *cap. 25. n. 122.* non faciunt fructus suos, sed tenentur pro rata illos restituere, si acceperint, quia sub hac conditione illis dati sunt. Item *sess. 22. cap. 4. de reformat.* priuantur Canonici voce actiua in Capitulo, si in sacris non existant, & *in Clement. vt is qui, de ætate, & qualitate*, priuantur præbendati voce actiua in Capitulo, si intra annum non receperint ordinem suis præbendis annexum. Hoc tamen dubium est, si adsit in sacris; existimo enim esse satis probabile requiri sententiam, quia priuantur iure quæsito. Item consequentes secundum beneficium incompatibile cum primo, ipso iure illo priuantur, & redduntur ineligibiles, si non dimiserint: ex *cap. cùm singula, de præbend. in 6. & ibi glossa.* Et idem est de inhabilitate ad matrimonium imposita coniugi, qui vxorem interficit, vt concubinam ducat, vel sub promissione futuri coniugij cum illa rem habeat, ex *cap. 1. cap. super eo, cap. significasti, de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.*

8 Verùm si de pœnis priuantibus iure quæsito loquamur,

Dicendum est tertiò, satis probabile esse ferè nullam esse pœnam, quæ iudicis sententiam non requirat ad sui plenam executionem, quantumvis lex dicat, ipso facto, vel ante declarationem: quia semper debet intelligi ante declarationem pœnæ, & non ante declarationem delicti. Mouetur, quia in pœnis semper est benignior interpretatio faciendæ, *regul. in pœnis, de regulis iuris in 6.* Præterea, quia hæretici priuantur ipso iure bonis possessis à die commissi criminis, ex *cap. cùm secundum leges, de hæret. in 6.* & tamen non tenentur bona fisco tradere, & contractus, & alienationes factæ ab ipsis validæ sunt, vt communis tenet sententia. Ergo bene infertur pœnam non integrè incurri. Item simoniaci spoliantur beneficiis, & inhabiles redduntur ad alia obtinenda, ex Trident. *sess. 24. cap. 18. de reformat.* & ex constit. Plj IV. aduersùs committentes simoniam, & tamen non obligantur renuntiare beneficiis, aliàs obligarentur sæpè ad manifestandum se ipsos, vel ad patiendam grauem necessitatem. Ergo signum est priuationem tituli non esse delicto annexam, aliàs priuato non liceret sacramenta ministrare, & alia iura, & munia, quæ ratione beneficij conceduntur, exercere, neque fructus beneficij recipere. Ergo in his pœnis priuantibus iure quæsito, expectanda est sententia declaratoria criminis, vt integrè incurratur, sic Emanuel Saa *verbo lex, n. 11.* Perez *lib. 2. ordin. regij, tit. 9. lib. 2.* Couarr. *2. p. sponsalium, cap. 6. §. 8. n. 8. & 10.* Vasquez *de legibus, disp. 178 cap. 4. n. 25.* Castro *lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 9.* Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 29. dub. 8. cap. 34. dub. 34. & cap. 35. dub. 26. & 27.* Salas *de legibus, disp. 15. à n. 46.* Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 53. à num. 5. & seqq. & lib. 9. disp. 29. num. 10.* vbi dicit, communissimum Doctorum axioma esse, pœnam non deberi ante iudicis sententiam saltem declaratoriam criminis: imò quamvis textus dicant incurri absque alia declaratione, intelligi debent de declaratione pœnæ. Vnde adhuc desiderabitur declaratio criminis facti per iudicis sententiam, vt sustinet vtrior opinio, quam refert Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. n. 10. versic. tertio*, atque in strictioribus legis verbis docent hoc ipsum Azeuedo *lib. 5. recopilat. tit. 12. lib. 5. num. 11.* & ibi Matienzo *glossa 1. n. 4.* cùm enim illa lex dicat hæc verba, *por esso mismo echo, sin proceder à ello, ni para ello otro conocimiento de causa, ni otra sentencia, ni declaracion alguna ayan perdido las mercadurias*; dicunt adhuc requiri sententiam: quare Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 96. fol. 591.* docet exigi verba legislatoris luce clariora explicantia ipsius mentem esse, nullam desiderari sententiam. Hæc Sanchez. Et aduertendum est ex eius sententia *lib. 3. de matrim. disp. 52. fine*, illam dici pœnam, quæ est priuatio iuris quæsiti, seu incipientis possideri, non acquirendi.

9 Dixi ferè nullam esse pœnam, vt excipierem pœnam, qua coniuges incestuosi priuantur debiti petitione, nulla expectata iudicis sententia, etiam declaratoria criminis: vt testatur de communi sententia Sanchez *lib. 9. de matrimon. disput. 30. num. 2.* quia in hac pœna, sicut in pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis, praxis, & vsus obtinuit ligari delinquentes nulla expectata sententia.

10 Sed aduersùs supradicta objici potest primò textus *in c. pro humani, de homicid. in 6.* vbi occidentes alios per assassinos qui subiecti erant dominis temporalibus, priuantur officio, & beneficio ipso facto, taliter, quòd liberè aliis possint conferri.

Sed hic textus nihil contra nos urget: nam ibi adduntur verba, quæ clarè indicant sententiam iudicis ait enim textus, *postquam probabilius constiterit argumentis aliquem tam execrabile scelus commisisse*, quæ verba ad notitiam publicam, & iudicialem debent referri. Quapropter quousque in iudicio constet de tali delicto, non videtur priuatus officiis, & beneficiis: & ita sentit Suar. *lib.5. de legibus, cap.8. n.15.* cum Felino *in c.2. de fide instrum. n.9.* Vasquez *disp.166. cap.4.* cum Sylvest. *verbo assassinus, in fine.* Sot. *1.de iustit. quæst.6. art.6. ad 8.* Salas *de legibus, disp.15. sect.2. num 30. vers. octauo.*

Secundò adducitur textus *in extrauaganti Ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienand.* vbi Prælati inferiores, & Rectores Ecclesiarum alienantes bona suorum beneficiorum contra præscriptum illius legis, priuantur ipso facto beneficiis per hæc verba: *priuati existant ipso facto, & absque alia declaratione in ea censeantur.* Si ergo ad vacationem opus esset sententia declaratoria criminis, iam verba legis vera, & effectiua non essent, intendunt enim vacationem absque alia declaratione: & ita tenet Suar. cum Caiet. Nauarr. & Coardub. *lib.5. de legib. cap.8. n.14.* Sed addunt illas pœnas non esse vsu receptas.

Tertiò adducitur constitutio Pij IV. aduersùs committentes simoniam confidentialem, quam refert Nauarr. *c.23.n.110.* vbi simoniacos confidentiales priuat beneficiis obtentis, ipso facto; quòd autem non requiratur sententia declaratoria criminis, docet idem Nauarr. & Suarez *supradicto loco de leg. n.16.* retractans sententiam, quam docuerat *tom.1. de relig. lib. 4. vers. notat decimò, cap.45. in fine.* Et mouetur, quia Pontifex intendit hac constitutione præcludere viam committendi tale delictum spe subterfugiendi iudicium, quod patet ex illis verbis vltimis dictæ constitutionis *Sed ne quisquam vana fiducia fretus, non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret, vtque hoc malum grauiori censura stimulo vsquequaque prohibeatur; omnes, & singulos, &c. & quidquid tale admiserint in futurum omnibus beneficiis, & officiis, &c. præsentium authoritate priuamus, & ad futurum inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus.* Si autem hæ pœnæ non contraherentur, vsque crimen esset declaratum, iam fiducia vana fretus iudicium contra se non esse intendendum, in crimine perseuerare posset, quod est contra mentem Pontificis. Verùm non credo hanc constitutionem quoad pœnam priuationis beneficiorum, & inhabilitatem ad alia contrahi ante sententiam declaratoriam criminis, quia sufficienter satisfit intentioni Pontificis, si delinquens à die commissi criminis obnoxius priuationi maneat, neque aliud expostuletur, quàm declaratio delicti, vt priuatus existat. Et ita interpretanda est lex Bonifacij VIII. quam confirmauit Gregor. XIII. priuans beneficiis obtentis, recipientes in curia aliquid pro gratia, & iustitia, eodemque modo debemus explicare Trident. *sess.24. cap. 18. de reformat.* priuans beneficiis antea obtentis examinatores, simoniam in examine committentes, vt scilicet absolui non possint à peccato simoniæ, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocunque antea obtinebant, subintelligitur si fuerit eorum crimen declaratum, sic Salas *de leg. disp.15. sect.2. num. 31.* Lessius *lib.2. de iustit. cap.35. dub.26. n.147.* & generaliter nullam legem etiam in beneficiis incurri ante sententiam declaratoriam criminis, etiam si dicatur ipso facto, nulla declaratione præmissa: docet Vasq. *disp.168. cap.4.* Couarr. *2.p.de sponsalibus, cap.6. § 8. n.8.* Eman. Saa *verbo pœna, n.1* Sanchez *lib.6. de matr. disp.53. num.1.* Molin. *tom.1. de iustit. tract.2. disput.96. pag. 590.* & alij ab eisdem relati.

Quartò obijci potest pœna inhabilitationis vocis activæ, vel passiuæ ad aliquam cathedram, officium, vel beneficium; sæpè enim ob crimen commissum priuatur quis potestate eligendi. *cap. cùm inter, de electione, cap.1. de postul. Prælatorum, cap. cùm in cunctis, de elect. cap. quia diuersitatem, de concessione prabenda, cap. fin. de excessibus Prælatorum, cap. vnico, §.1 ne sede vacante in 6.* Et in multis vniuersitatibus fiunt ipso iure inhabiles ad cathedras obtinendas, qui aliquos suffragatores corruperint, vel cum aliis competitoribus pactum fecerint de cessione facienda in oppositione, vt ipsi etiam vicissim in alia oppositione, cedant. Item quia ipsi corrupti inhabiles nulla expectata sententia fiunt: quod constat ex statutis huius Salmanticensis vniuersitatis *tit.33. à n.4. & segq. præcipuè 20.21.22.* & de vniuersitate Complutensi testatur Vasquez *1.2. disp.168. cap.6.* Suarez *lib.5. cap.9. à num.7.*

11 Verùm supradicti textus non satis probant; concedo enim priuationem, quæ incurritur per censuras, hanc vim habere; secus verò priuationem, quæ ratione delicti imponitur. Et supradicti textus de ligatis censura loquuntur. Idem debet censura esse denunciata, vt non solùm vsu, sed etiam potestate eligendi quis priuetur: at si censura eligendum adstringit, etiamsi occulta sit, reddit eius electionem passiuam nullam ex *cap. postulasti, in princ. de clerico excommunic. ministr.* Solùm *cap. cùm in cunctis, de elect.* potest ingerere difficultatem, quia ibi priuantur Canonici potestate eligendi, si eligant scienter indignum. Sed non habemus efficax argumentum ad nostrandum requiri priùs sententiam declaratoriam criminis; imò potiùs nobis fauet communis regula de pœnis, quæ temperandæ sunt, quoad fieri possit: cùm autem hæc sit propria pœna, quia priuat iure quæsito, scilicet potestate iam habita priùs eligendi, censeo latis probabile requiri sententiam declaratoriam criminis. Et idem censeo de supradictis statutis vniuersitatum priuantibus voce activa, & passiua ad aliquam electionem. Nam licèt dicant, *ipso facto inhabiles sint*, debent tamen temperari facta per iudicem declaratione: tenet hanc sententiam Sotus *lib.1. de iust. quæst.6. art.6. ad 4. & lib.4. quæst 6, art.3. ad finem.* Ledesma *2 p.4.q.18.art.2. conclus.3.* Eman. Saa *verbo lex, num.11. & verbo pœna, num.1. in vtraque editione.* Thom. Sanch. *lib. 9. de matrimon. disp.30. n.1. & lib.2. in Decal. cap.22. n.19. & 20.* Molin. *tom.1. de iust. tract.2. disp.99. pag.591.*

12 Ex his ergo constat satis probabile esse vltra censuras, & irregularitatem, nullam aliam pœnam contrahi ipso facto ante sententiam declaratoriam criminis. Si de propria pœna loquamur, qualis est priuatio alicuius iuris quæsiti, seu incepti possideri; etiam si lex, aut statutum dicat contrahi ipso facto, absque alia declaratione, & processu; quia ita habet praxis, & vsus, & pluribus exornat vltra allegatos suprà Prosper. Farin. *2 p. fragment. crimin. n.157. & n.164. pag. mihi 202. & 203.* Quod in tantam verum est, vt nullo modo possit talis pœna mandari executioni, nisi talis declaratoria interueniat, Ad quam declaratoriam faciendam citatio partis requiritur, vt testatur Iulius Clarus *in pract. §. fin. quæst.31. num.3. vers. item addo.* Cardin. Tuscus *in verbo, declaratio, conclus.98. num.62.* Farinacius *suprà num.167. & num.168.* plures referens docet ab hac declaratoria dari appellationem.

13 Sed objices. Ergo frustrà apponuntur in lege pœnali verba ipso facto, & absque alia declaratione, si pœna non contrahitur commisso delicto, sed expectanda est iudicis sententia, neque differentia vlla erit inter legem statuentem pœnam ipso facto, & legem statuentem pœnam ferendam; sed omnis lex pœnalis dicitur esse de pœna ferenda, & non lata.

Respondeo negando assumptum; cùm enim pœna ipso facto à lege imponatur, non requirit sententiam condemnatoriam, sufficit declaratoria criminis, secus verò est in sententia ferenda. Secundò omnes actus, qui post commissum delictum fiunt, veniunt irritandi, si irritabiles sint: quare si ipso facto ob delictum, prioris officio, beneficio, vel bonis, roneris post sententiam fructus restituere fisco petenti, & si alienaueris, potest rescindi contractus, si in damnum fisci celebratus fuerit, quia omnia transeunt cum illo onere. Tertiò hæredes possunt conueniri ad persoluendam pœnam realem, quam debebat defunctus, quia transit res ad illos cum illo onere. Secus verò est in pœnis ferendis, vt latiùs dicemus, cùm de confiscatione bonorum sermo habeatur. Ratio omnium est, quia lex, quæ pœnam imponit ipso facto, priuat quantum est de se delinquentes bonis, sub conditione tamen, quòd delictum declaretur: quare non indiget, vt iudex sententiam ferat de priuatione, sed de declaratione delicti. At lex quæ imponit pœnam ferendam, non priuat, sed remittit iudici, vt priuet. Ergo est clara differentia inter vnam, & aliam legem: & ita explicat, & pluribus exornat Salas *disp.15. de leg. sect.3. sub num.47.* Thom. Sanchez *lib.2. in Decal. cap.22.n.28* Bonacina *disp.1. de leg. q.1. punct.7.§ 2. n.8.* Vasq. *disp.170.cap.4.* Molin. *tom.1 de iustit. tract.2. disp.95.* Graffis *1.p.decis. lib.2.cap.11. n.26. & 29 & seq.* Henriquez *lib. 13. cap.56. num.2. litt. N. in com.* Sayrus *in claui regia, lib.3. cap.9.* Anton. Gom. *3. var. cap. vlt. num.2.*

PVNCTVM III.

An pœna apposita ex mutuo contrahentium consensu debeatur ante sententiam iudicis.

1 *Si expresè ad id se obligarunt, debetur.*
2 *Cùm non est hæc expressa obligatio ex solo contractu, prima sententia affirmat deberi in conscientia.*
3 *Secunda dicit deberi, casu quo ab alio petatur.*
4 *Tertia quam approbo probabiliorem, defendit non esse debitam, quousque à iudice declaretur.*
5 *Infertur dari posse præscriptionem pœnæ conditionalis.*
6 *Soluuntur rationes prima & secundæ sententia.*

1 LOquimur de pœnæ appositione non reprobata per textum *in cap. gemma, de sponsal.* sed de pœna, ad cuius solutionem licitè possunt contrahentes se obligare.

Et quidem cùm omnis hæc obligatio ex intentione contrahentium pendere debeat: si ipsi se expresè obligauerint ad soluendam pœnam ante iudicis sententiam, imò etiam, antequam ab alio petatur, dicendum est obligatos manere, sic sentit Suarez *lib.5. de leg. cap.6. num.9.* & alij statim referendi.

Difficultas autem est, quando non exprimunt hanc obligationem, sed solùm dicunt se obligare stare contractui, quòd si resiliant, solutoros esse talem pœnam: an tunc, inquam, pœna debeatur in conscientia?

2 Triplex est sententia.

Prima

Prima affirmat deberi in conscientia, etiam parte non petente, sic. Felin. *cap. 1. de constitut. numer. 46.* & Decius *ibi lect. 2, num. 20, & lect. 1. num. 78.* Palud. *4. disp. 27. quæst. 1. art. 2. numer. 13.* indicat Nauarr. *lib. 3. de restit. cap. 2. dub. 10. numer. 274. in 2. edit.* Mouentur quia obligatio ad pœnam fit ex contractu, sed quod ex contractu debetur, in conscientia debetur: qua ratione *in l. rescriptum, §. si pacto. ff. de pactis*, datur actio aduersus debitorem pœnalem; dicitur enim ibi, *si quis in pacto pœnam stipulatus est, posse postea agere, vel ex pacto vel ex stipulatione suo arbitrio*, Ergo signum est debitorem pœnæ in conscientia esse obligatum. Confirmo argumento desumpto ex voto pœnali, ad cuius obligationem vouens tenetur, nulla expectata sententia si principali promisso non stetit: ergo etiam debet teneri homini, si à principali obligatione destitit.

3 Secunda sententia docet, teneri resilientem à contractu soluere pœnam, casu quo ab alio contrahente petatur, nulla expectata iudicis sententia: sic docet Menochius *de arbitr. lib. 2. cent. 3. casu 260. num. 40.* Gutierr. *de matrim. cap. 18. num. 19. & de iurament. 1. part. cap. 36. num. 11 fine.* Couarr. *lib. 4. decret. cap. 6. §. 8 numer. 11.* Azeuedo *lib. 1 recopil. tit. 1 in rubr. num. 28. & seq.* Bonacina *de legib. disput. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 2. num. 23. & de contract. disp. 3. quæst. 3 punct. 7. numer. 4.* Suar. *de legib. lib. 5. cap. 6. numer. 8.* Salas *de legib. disput. 15. sect. 3. num. 51.* Molin *tom. 1. tract. 2. disput. 97. fine.* Emanuel. Saa *verb. pœna, numer. 2.* & alii ab eisdem relati. Mouentur, quia hæc videtur esse intentio contrahentis, vt peritio partis loco sententiæ succedat, alias si contrahentes intelligerent iudicis sententiam expectandam esse, hoc explicarent. Præterea obtinere sententiam iudicis non leuem patitur difficultatem. Ergo non est obligandus innocens hoc grauamen subire, vt sibi debitum recuperet, nisi ad id se expresse obligauerit.

4 Tertia sententia cui tanquam probabiliori adhæreo, etsi duæ præcedentes sint satis probabiles: affirmat, non deberi hanc pœnam quousque à iudice declaratur, ex contrario fundamento. Quia mens contrahentium, nisi aliud verbis exprimatur, non videtur esse obligare ad pœnam, nisi facta condemnatione. Tum, quia hæc obligatio est ob transgressionem legis sibi impositæ. Sed quando quis transgreditur legem à iure communi impositam, non contrahit pœnam, præcipuè si requirat actionem absque sententia iudicis. Ergo neque etiam contrahere debet pœnam quam sibi ipsi imponit ob transgressionem suæ legis sine sententia iudicis tum etiam quia has pœnas sæpè moderatur iudex, quia exuberantes sunt, imò ex stylo curiæ non fit condemnatio harum pœnarum, nisi quatenus interest, vt testatur Sanchez loco statim referendo, cum Auendano *in suo dictionario, verbo pœna* & Gutierrez *de iurament. 1. part. cap. 36 numer. 10.* Ergo oportet vt ad eatum obligationem inducendam sententia iudicis accedat, qui aduertat, an sint pœnæ exorbitantes, an etiam damnum aliquod innocenti sequutum fuerit: nam seclusis his casibus non debet ad pœnam condemnare. Tandem in casu dubio intelligi debent contrahentes apponere pœnam, iuxta regulam pœnarum iuris communis, quæ non obligat ante latam sententiam saltem declaratoriam: & ita tenet plures referens Thomas Sanchez, scriptorum moralium princeps *lib. 1. de sponsalib. disput. 37. num. 4.* Nauarr. *cap. 23. num. 67.* Vasq. *disp. 173. cap. 1.* Bela *1. part. casu 41.* Lessius *lib. 2. cap. 20. dub. 15.* Gutierrez *canon. quæst. lib. 2. cap. 20. numer. 13.* Vide Tuscum *verbo declaratio. concl. 98. numer. 15. & 16.*

5 Ex his infero cum Sanchez, & Gutierrez *locis citatis* debitorem pœnæ conuentionalis præscribere posse solutionem; si non petatur coram iudice, ex *l. omnes. Cod. de præscript. 30. ann.* quia dum non petitur, possidet bona fide. Imo addendum existimo cũ Rebuffo *in proœm. constit. regal. glossa 8. num. 47.* hanc pœnam, & quamlibet aliam legis præscribi posse post condemnationem; *si* à parte interessente non petatur spatio 30. annorum quia credere potest debitor creditorem nolle iure suo vti, sed gratis remittere; sicuti contingit in hæredè, à quo legatarius non petit legatum, & in domino, qui scit feudatarium decidisse in commissum & non petit; consentit Vasquez *disp. 173. cap. 3.* Salas *de legibus, disput. 15. sect. 3. numer. 52.* Reginald. *lib. 13. numer. 283.* Bonacina alios referens *disput. 1. quæst. 1. p. 7. §. 2. numer. 30.*

6 Argumenta vero in contrarium non obstant.

Ad primum primæ sententiæ respondeo, debitorem pœnæ esse obligatum ex pacto soluere posita condemnatione, non antea; & hoc sufficit, vt possit creditor agere aduersùs illum.

Ad confirmationem concedo votum pœnale statim obligare, quia in voto non est imaginabilis alia sententia præter eam quam sibi quisque imponit, secus vero in debitis homini factis.

Ad argumentum secundæ sententiæ nego esse illam intentionem contrahentium, sed potius contrariam vt constat ex probatione nostræ conclusionis.

Punctum IV.

Quas pœnas teneatur exequi delinquens post latã sententiam.

1 *Non potest condemnatus iudici resistere. quid si in falsa præsumptione sententia fundetur.*
2 *Non potest obligari ad executionem pœnæ mortis, mutilationis &c.*
3 *Quæ teneatur præstare condemnatus ad mortem.*
4 *Pœnam verberationis, exilij, carceris, communis sententia docet te obligatum esse exequi.*
5 *Temperatur communis sententia.*
6 *In pœnis pecuniariis tenenda est communis sententia te obligatum esse*

1 PRimò est certum delinquentem resistere non posse iudici infligenti pœnas legis, post legitimam sententiam, esto possit sine resistentia fugere cum pœna grauissima est; quia ad fugam habet ius à natura, ad resistendum nullum ius habet, quia nulla ei irrogatur iniuria. vt suppono. Si autem ex præsumptione falsa damnatus sis ad graue supplicium, non est improbabile, posse te armis defendere à ministris iustitiæ, si aliquam spem habeas euadendi, quia re ipsa tibi infertur iniuria, quam potes vi repellere, sicuti si inuasus esses à furioso, docuit Lessius *lib. 2 de iust. cap. 31. dub. 4. fine* Vasquez *disput. 174. cap. 1.* Sotus *1. de iustit. quæst. 6. art. 6. & lib. 5. quæst. 6. art. 4.* Salas *disput. 15. sect. 7. num. 87.* Aduertunt tamen non posse te ministros vulnerare, sed solum armis terrere, quia non licet tibi iniuriam facere; cum iudex iniuriam non inferat. At Bannes *2. 2. quæst. 68. art. 4.* cum Victor. & alii relati à Couarr. *1. var. cap. 2. numer. 13.* etiam admittunt te illos vulnerare posse, si hac via spem habeas euadendi: & videtur approbari à Lessio exemplo furiosi, quem licet tibi vulnerare, si alia via eius inuasiones declinare non potes, sufficit enim tibi in re fieri iniuriam, etiamsi inferens vt talem non reputet.

2 Secundo credo etiam certum delinquentem neque per legem neque per sententiam condemnatoriam obligare posse ad pœnam mortis mutilationis, verberationis grauis, & infamis sibi inferendam, quia bono communi non expedit delinquenti hanc obligationem ita grauem imponere, vt ipse sui ipsius vindex sit, sufficienter enim sit satis bono communi, & pœnæ debitæ pro delicto, si cum ab alio imponitur, patienter sustineat. ita Suar. *lib. 5. c. 7. ad finem & cap. 10. n. 12.* Vasq. *disp. 173.* Bonac. *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 2. num. 29.* Graffis *1. p. lib. 2. 11. numer. 40.*

Hinc fit, non posse reum obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo oblato quia nunquam hoc est necessarium bono communi vt ipse suæ mortis sit executor: & ita docuit Suarez *lib. 5. de leg. cap. 7. num. 13. & cap. 10. numer. 14.* Vasquez *disput. 173. cap. 3.* Salas *disput. 15. sect. 7. numer. 82. & 89.* Lessius *lib. 2. cap. 9. dub. 6. num. 26* Reginaldus *lib. 13. num. 288.* quamuis contra teneat Bonacina *disp. 2. de rest. quæst. vlt. punct. 3. numer. 3.* cum Aragon. *2. 2. q. 69. art. 4.* Emman. Saa *verbo iudicialis actus num. 54.*

3 Vnum tamen mihi certum videtur facta condemnatione ad mortem, vel exilium quam condemnationem fugiendo vitare non potes, te posse, imo & debere ad locum destinatum proficisci, collum præparate; manus apponere, & alias actiones efficere, quæ ab alio ministro iustitiæ commodè fieri non possunt, quia hæc cooperatio ad mortem, censetur remota cooperatio, & de se indifferens, mortemque non inducens, & ex alia parte honestatur sufficienter præcepto iudicis & exemplo adstantium, qui si te ire violenter viderent iudicarent te impatienter mortem subire & velle iustitiæ resistere, & ita tradit Sotus *1. de iustit. quæst. 6. art. 6. concl. 2.* Couarr. *2. p. 4. cap. 6. §. 8. n. 10.* Arag. *2. 2 qu. 62. art. 3.* Salas *disp. 15. de leg. sect. 7. n. 82.* Sayrus *lib. 3. c. 9. n. 41.* Suar. vbi testatur de communi *lib. 5. cap. 10. numer. 14.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1 punct. 7. §. 2. numer. 23.* Vasquez *disp. 173 cap. 3.*

4 De aliis pœnis, nempe verberatione, exilio, carcere diuturno communis sententia docet teneri pœnam exequi si ad executionem condemneris sententia vltima, quam appellatione vel alio remedio iuris non potes infirmare Vnde non potes à carcere fugere, ab exilio exire, & seruitute liberari, quia est iusta sententia & præcepto iusto parendum est sic D. Thom *2. 2. quæst. 62. art. 3.* Tiraquellus plures referens *in l. si vnquam Cod. de reuocandis donation. verbo reuertatur. num. 293.* Nauarr. *cap. 23. numer. 66.* Salas *disput 15. sect. 2 numer. 32.* Clauis regia *lib. 3. cap. 9. numer. 4.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. p. 7. §. 2. numer. 33.* Azor. *tom. 1. libr. 5. cap. 8. q. 6.* Suar. plures referens *lib. 5. cap. 10. à numer. 5.*

5 Verum censeo hanc sententiam communem temperandam esse: quare si carcer sit durus & tristis, non videri obligatus ibi persistere & à fortiori, ibi malè tracteris: quod do-

ceo

cet Suarez *supra numer.16*. Et idem censeo, si condemneris, ad exilium certæ alicuius salubri, & longo tempore ad triremes, & ad quemlibet aliam actionem de se nimis molestam, præcepta enim humana, humana debent esse: & inhumanum videtur, si obligeris vt in pœna adeo molesta ipse tibi ministret iudicis contra te ipsum. Ergo dicendum est te non posse ad hoc obligari. Et confirmo. Communis sententia tenet (vt videbimus loquendo de confiscatione bonorum) non teneri delinquentem deferre bona fisco, sed satisfacere non impediendo fiscum possidere Ergo etiam satisfacies non impediendo iudicem, vt exequatur in te sententiam.

Quod si dicas: Iam impedio executionem cum, fugam ab exilio, & carcere arripio.

Respondeti potest impedire executionem, vtendo iure proprio defensionis, non tamen inferendo vim, adde omnibus his condemnatis præcipi obedire sententiæ, sub communicatione grauioris pœnæ. Ergo signum est solo timore pœnæ velle iudicem te adstringere, vt obtemperes: quare si in aliquo casu lex pœnalis censenda est ad solam pœnam obligare, hic debet esse, cum præcipiatur res ita ardua, & difficilis & ita sentit probabili Lessius *lib.2.cap.31.dub.5.num.39*. Salas *disput.15.sect.7. numer.88*.

6 In pœnis autem pecuniariis tenenda est communis sententia te obligatum esse soluere pœnam facta condemnatione, vel declarato delicto, quando pœna delicto est annexa, *facta*, inquam, *declaratione*, quam appellatione, vel alio remedio iuris infirmare non potes: sic docet Bonac. *supra num.30*. Vasquez *de legib. disput.173.cap.3*. Salas *disput 15.sect.7.num.82.& num. 106*. Suar. *lib.4.cap.7.num.7*. Graffis *1.p.decis.lib.2.cap.11. num. 40* Requiritur tamen, vt petatur ab eo, cui est soluendas quia ita habet praxis, & vsus communis: quare dum non petitur, retinere eam potes, & sufficienter præsumere tibi condonari, vt in puncto antecedenti diximus.

Aliæ autem quæstiones de confiscatione bonorum, de reo fugiente à carcere, declinante iudicium, negante veritatem, cum de hæresi, & de reo fermo habeatur, aprius explicabuntur? neque enim omnia in vnum locum coaceruanda sunt, cum sua loca habeant destinata.

PVNCTVM V.

Vtrum iudex teneatur pœnam imponere lege præscriptam

1 *Princeps supremus seu legislator, potest si tamen absque causa faciat venialiter peccat.*
2 *Iudex inferior sub graui culpa est obligatus.*
3 *Proponuntur obiectiones, & soluuntur.*

1 LOqui possumus de Principe supremo, seu de ipso legislatore, vel de iudice inferiori. Si de principe supremo seu legislatore loquamur, D. Thom. communiter receptus 2. 2. *quæst.67.art.4* ait non esse obligatum pœnam taxatam delinquenti imponere, sed posse remittere, & arbitrari: consentiunt Iuristæ *in l. nulla iuris ratio ff. de legibus* Ratio esse videtur, quia cum ipse ad imponendam illam pœnam non possit arctari nisi ex sua lege, & lex non arctat legislatorem: fit sanè non esse obligatum, Verum si absque legitima causa rigorem legis temperaret, peccaret ad minus venialiter: quia sine causa excipit subditum ab obligatione legi communis: quod si ab omni pœna delinquentem liberaret sine causa idque constaret, censeo graviter peccaturum, eò aduersus propriam legem, sed aduersus potestatem sibi à republica concessam, qua abutitur in eius præiudicium, præbet enim illa remissione occasionem multiplicandi delicta. At hic casus rarus est non moraliter contingens: semper enim præsumendus est princeps remissionem concedens, moueri causa legitima, plures enim causæ esse possunt hanc remissionem concedendi, quæ in inferiori iudice locum non habent: quales sunt benignitatis, & liberalitatis ostensio, intercessio alicuius magnatis, remuneratio, & gratificatio obsequiorum delinquentis, vel eius progenitorum, & similes aliqua enim ex his causis intercueniente cedi remissio in commune bonum, ac proinde licita est: sic Salas *disp.15. sect.8.num. 105*. Suar. *lib.5.c.11.n 9*.

2 Quod si de iudice subdito legislatori loquamur, communis sententia docet teneri pœnam taxatam delinquenti legitimè conuicto imponere, siue pœna sit pecuniaria, siue corporalis: ita Suar. *supra*, plures referens, & Salas, qui supresso nomine Suarez, hanc quæstionem fere iisdem verbis explicat Ratio est manifesta nam vel lex imponit pœnam ipso facto vel signat ferendam, si constituit ipso facto, iudex declarans delictum eo ipso declarat pœnam incursam, neque hanc incursionem potest ipse impedire, alias legislatore esset superior si autem est ferenda pœna, & iudex procedit ad punitionem delicti, cum necessario aliqua regula regi debeat vt æquitatem seruet, & hæc nulla alia aptior esse possit, quam lex, legi debet conformari; Adde legem illam de pœna imponenda aliquem astringere, quia est lex: at nullum alium præter iudicem astringere potest, quia nec delinquens ante impositionem tenetur illam subire, neque alius præter iudicem illam imponere Ergo.

3 Sed obiicies primo. Aliquando pœnas iudices augent, aliquando minuunt vltra taxam legis. Ergo signum est non teneri seruare leges in hac parte. Secundo sæpe timorati, & religiosi interpellant iudices pro delinquentibus, ut constat ex *tota causa 23.quæst.1*. si autem ipse neque augere, nec minuere posset pœnam pro suo arbitrio, sed lex seruanda esset, inutilis, & vana imo illicita esse talis interpellatio. Ergo.

Respondeo ad primum. Concedo sæpè iudices augere, vel minuere pœnas delicto secundum se impositas: nego tamen id fieri vltra taxam legis absolutè, esto sit vltra taxam talis legis in particulari; lex enim aliqua specialis imponit pœnam delicto vt frequenter committi solet: at si specialem grauitatem & deformitatem habeat, ob illam grauitatem, augeri pœna potest quia ita est aliis legibus præscriptum: vt sumi potest ex *l. quidquid reg. pœna. ff. de his qui notantur infam. & ibi gloss.* Econtra vero si delictum non attingat grauitatem communiter contingentem, quia fuit prouocatus, & subita ira accensus temperari potest pœna ex *l. absentem, ff. de pœnis*. Item ratione ætatis rel similis vel puerilis ex *l. auxilium. ff. de minorib.* Et de pœnis pecuniariis paupertas est sufficiens occasio temperandi pœnam ex *l. illicitas. §. vlt. ff. de offic. præsid.* Ex quibus constat solutio secundæ obiectionis: cum enim in horum consideratione multum possit affectus, merito interpellari potest iudicex, vt mitiorem partem eligat.

PVNCTVM VI.

An pœnæ solos delinquentes ligent

1 *Nullus pro delicto alterius puniri potest.*
2 *Proponitur obiectio de filiis priuati legitima ob crimen patris*
3 *Soluitur obiectio.*

1 PRimo in hac quæstione est regula generalis, nullum pro delicto alterius puniri debere. quia pœna suos tenet authores, neque vlterius contra eos progreditur, qui procul sunt à delicto, ex *l. sancimus, C. de pœnit.* tradit, pluribusque exornat Farinacius *lib.1 prax. tit.3.q.24.n 1*. Couarruuias *2.variarum.c.8.n.7*.

2 Difficultas autem est, quia ob crimen læsæ maiestatis præcipuè diuinæ, filii priuantur legitima, quæ illis debebat obuenire, ob patris delictum. Item excluduntur ab officiis, & beneficiis. Deinde vnus pro alio se obligare potest ad pœnam subeundam, vt optimè tradit Decius *c. quæ in Ecclesiarum, de-stit. & c.2. eodem tit* Rom. *consil.15. & in singul.128*. Ergo iam vnus pro alio puniri potest.

3 Respondeo filium priuari legitima, quia non erat filii sed patris, priuatur tamen officiis iam habitis & iure consequendi alia ob delictum patris, quia est aliqui dilius quare non tam priuatur tunc filius, quam pater filii priuatione sicuti contingit in Dauid quem Deus ob homicidium, & adulterium priuauit filio, qui ei natus erat: & in hoc sensu vera est sententia glossæ *in c. cum homo, 23.q.5. vers. supple*, quam receptà esse omnium consensu affirmat Felin. *cap.2. de constitut.* dicens valere statutum, quo vxor seruitute, vel alia pœna puniatur pro culpa mariti: nam tunc illa seruitus non tam est pœna vxoris, quam mariti, siquidem in vindictam delicti à marito commissi imponitur. Vt autem hoc verum esse possit, debet delictum mariti talis conditionis esse, vt non censeatur sufficienter punitum pœna marito imposita, sed requiratur ad coniunctos extendi. Nunquam tamen valeret statutum, vt delictum vnius in alio etiam coniuncto puniatur, ipso delinquente relicto incolumi. Videtur enim esse contra rationem delinquentem à pœna libera & innocentem, quis ei coniunctus est, illa afficere. Ex voluntate autem propria optimè potest aliquis puniri ob delictum alterius, si ipse se pœnæ obiecit, cessit enim iuri proprio, & obligationem alterius, in se accepit sic Bonac. *disp.2. de peccat.q.7.punct.3.circa finem*.

PVNCTVM VII.

De effectu legis, qui est irratio, quæ sit? quotuplex? & an lex irritans dicatur pœnalis, vel fauorabilis.

1 *Legislator humanus potestatem habet annullandi actum.*
2 *Dupliciter lex irritare contractum potest, vel ipso iure vel expectata sententia.*
3 *Irritatio, alia implicita, alia explicita.*
4 *An irritatio dicenda sit lex fauorabilis, vel non.*

1 Legisla

1 LEgislator humanus, non solùm habet vim obligandi subditos, sed etiam annullandi eorum actus, quando bono communi expediens iudicauerit, ita vt censeatur taliter ac si facti non essent; quia hæc potestas æquè reipublicæ est necessaria ad commune bonum, sicut potestas obligandi. Adde quemlibet ciuem posse suis contractibus conditionem apponere, sub qua se velit obligare, & non aliter. Quare ergo non poterit respublica, cui omnes voluntates subditæ sunt, signare conditiones, sub quibus, & non aliàs valeant gesta per ipsos? Denique ab effectu constat hanc potestatem esse in republica ciuili, & Ecclesiastica; plures enim sunt contractus in vtraque republica, irriti, qui secluſa lege irritante validi forent.

2 Dupliciter lex irritate contractum potest, vel ipso iure, vel expectata sententia. Contractus irritus ipso iure est ille, qui ita est nullus, vt nulla indigeat iudicis irritatione: hic est contractus matrimonij clandestini, vel intra gradus prohibitos, contractus impuberum, alienatio rerum Ecclesiæ non seruata forma, & alia huiusmodi, de quibus in sequentibus; contractus verò, qui ipso iure non est irritus, sed per sententiam venit irritandus, est contractus, in quo est deceptio vltra medietatem iusti pretij, ex *l.2.C. de rescindenda vendit.* Vide de his plura exempla apud Vasquez *disp.163. & 164.* & Lessium *lib.2. cap.17.dub.6.* Salas *de legib.16.sect.1. & 4.* Sanch. *de matr. lib.3. disp.4.n.3.*

3 Item irritatio alia est implicita, alia explicita: vt dicunt Doctores *in l. actus legitimi. ff. de reg. iuris, & cap. actus. legitimi, eodem tit. in 6.* Irritatio explicata est, quæ verbis explicitis habetur; vt si lex prohibeat actum, & insuper addat quod si fiat, non valeat, sed careat robore firmitatis; iuxta *cap. decet. §. ordinarij de immun. Ecclesiarum in 6.* Implicita irritatio est, quæ per verba æquiualentia fit, qualis à Doctoribus connumeratur illa, in qua præscribitur forma seruanda in contractibus; deficiente enim forma, quæ dat esse rei, corruit actus, ex *Clement. vnica de rebus Ecclesiæ non alien. c. quia propter, de electione c. vlt. de restit. spoliat. c. cùm delicta, de rescript.* & aliis pluribus, in quibus ob non seruatam formam actus redditur nullus, & in his omnes conueniunt.

4 Ex quibus constat, an irritatio dicenda sit pœnalis lex, vel non.

Dicenda, inquam, est pœnalis, quoties in pœnam alicuius delicti imponitur, vt contingit in lege irritante matrimonium ob vxoricidij, & adulterij crimen cum promissione futuri matrimonij, ex *toto tit. de eo, qui duxit in matrimonium, quam pepulit per adulterium*, & in lege irritante electionem ad beneficium ob simoniam commissam, & generaliter quoties lex irritationem assignat in odium transgredientis legem, & ob solam legis prohibitionem, lex pœnalis est, sic tradit Sanchez *lib.3. de matrim. disp.4.n.9.* Salas plures referens *disp.16. sect.2.* Suarez *lib.5. cap.19. num.7.* Et ratio est clara, quia priuare aliquem potestate contrahendi, vel acquirendi, quam aliàs habebat, onus graue est, & aptum, vt in pœnam delicti merito apponi possit. At si irritatio non ob commissum delictum, sed ob bonum commune religionis, reipublicæ, vel aliquorum priuatorum apponitur, siue irritatio sit directa, seu indirecta, implicita, seu explicita, non debet censeri pœnalis: talis est lex irritans actum ob non seruatam formam præscriptam; vt contingit in matrimonio ob defectum parochi, & testium, & in testamento non habere testes requisitos, & in alienatione rerum Ecclesiæ sine solemnitate præscripta *in Clement. 1. de rebus Ecclesiæ non alienan.* Item lex quæ directè, & explicitè irritat, si irritat actum ob bonum commune religionis, vel reipublicæ, non debet censeri pœnalis; talis est lex irritans matrimonia religiosorum, clericorum, affinium, & consanguineorum; attendit enim debitam honestatem, & religionem. Deinde si irritet ob bonum priuatorum, non debet censeri pœnalis, non enim censenda est lex pœnalis, quæ irritat professionem ante 16. annum completum, neque contractus pupilli sine authoritate tutoris, imò potius videtur fauorabilis. Neque obstat aliquando his legibus irritantibus grauari contrahentes, quia illud grauamen non per se intenditur à lege; solùm enim lex bonum commune, & rectam reipublicæ gubernationem intendit, ob cuius consecutionem aliqua onera suis ciuibus imponere potest: & ita tenent Sanchez, Suarez, & Salas *suprà*, conciliantes Doctores affirmantes, & negantes legem irritantem esse pœnalem.

PVNCTVM VIII.

An eo ipso, quo lex actum prohibeat, censeatur illum irritare.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Non ex eo, quod prohibeatur, sit actus nullus.*
3 *Quid dicendum in nostro regn.*
4 *Satisfit rationi dubitandi.*

1 RAtionem dubitandi fecit *l. non dubium, Cod. de legibus*: vbi dicitur. *nullum pactum, nullam conuentionem, nullum contractum, inter eos valere volumus subsequutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente: quod ad omnes legum interpretationes, tam veteres, quam nouellas trahi generaliter imperamus, vt legislator, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, cætera quasi expressa ex legis licet voluntate colligere.* hoc est, vt ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habeantur: licèt legislator prohibuerit tantùm, neque specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est. Neque valet dicere hanc legem ciuilem, & solùm in terris Imperatori subiectis vim habere posse, quia hoc esset verum, si aliis legibus, Hispaniæ, Galliæ, repugnaret: quod non constat. Deinde iure canonico videtur talis lex approbata, *cap. imperiali. 25. q. 2.* vbi, *imperiali constitutione aperte sancitum est, vt ea, quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.* Item *in reg. 64. de reg. iuris in 6.* dicitur, *quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi.* Et ratione probatur, quia aduersùs voluntatem superiotis, inferioris voluntas nihil efficere potest; sed voluntati superioris prohibenti actum, aduersatur voluntas inferioris efficiens illum. Ergo. Propter hanc rationem dubitandi tenent communiter Iurisperiti contractus, & alios actus simpliciter prohibitos esse irritos ipso iure, quamuis lex non addat irritos esse: sic Panormitan. *cap. nulli, de rebus Ecclesiæ non alienand. & in cap. ad Apostolicam, de regularib. n.11.* Syluest. *verbo lex, q.28.* glos. Bald. & alij *in supradicta leg. non dubium.* Tiraquel. plures referens *l.16. connub.* glos. *4. n.5. & 6.* & alij.

Scio huic sententiæ varias limitationes, & distinctiones à Doctoribus adduci, eo quòd multa prohibita sint, quæ tamen si fiant, factum tenet. *cap. ad Apostolicam, de regularibus, capit. vnico, de voto libr. 6.* & alij, easque adducunt Suarez *libr. 5. de legibus cap. 25.* & Salas *disput. 16. sect. 8.* & optimè impugnant; quapropter illis omissis, quid dicendum sit, paucis exponam.

2 Dicendum ergo est, ex eo solùm, quod lex prohibeat actum, non censetur actus nullus in conscientia, sed insuper necessarium esse, si velit nullitatem causare, vti verbis id explicantibus, docet Suarez *num.11.* & Salas *num.26.* Molin. *tom.1. de iustit. tract.2. disp.88.* Thom. Sanchez plures referens *lib.7. de matrim. disp.2. num.10.* Ferdinand. Mendoça *1. de pactis, cap.4. num.41.* Bonacina *disp.1. quæst.1. punct.7. §.5. num.8.* videtur consentire Farinac. *2. part. fragment. vbi de lege, num.189. pag. 206.* & ferè omnes Thologi. Ratio est, quia prohibere, & irritare sunt omnino distincta quia prohibere actum, est obligare, ne fiat, irritare est inefficacem reddere voluntatem in illus effectione. Ergo sola prohibitione legis non significatur irritatio. Ergo neque illam inducere potest: quia solùm inducere potest id quod significat. Dices non significari irritationem, si lex. *Non dubium*, canonizata à Pontifice non adesset: at supposita illa lege irritante actum à lege prohibitum, iam lex prohibens simul irritat. Sed contra, quia illa lex ad summum habere potest vim in terris imperio subiectis, non in aliis, quia est nimis odiosa, & onerosa. Ergo non est cur obliget Italos, Hispanos, & Gallos. Præterea quia in his tertiis imperio subiectis, non videtur in illo rigore accepta, vt contractum reddat ipso iure nullum, sed annullandum, iuxta *cap. vides, distinct.10.* ibi, *quidquid contra leges accipitur, per legem dissolui meretur*, scilicet à iudice, *& pro infectis habeatur*, suppositâ sententia, ita tradit Molina *illa disp. 88. ad confirmationem primi argumenti*, & Salas *n.23.* Suarez *lib.3. cap.28. num.7. & seqq.* Sæpè enim actus est nullus, non quia re vera nullus sit ipso iure, sed quia ope exceptionis, & sententiæ à iudice latæ fieri nullus debet à puncto, in quo fuit factus, casu, quo actus capax sit huius irritationis, & pœnæ. Deinde quia Ecclesia olim prohibuit matrimonia clandestina, *c. cum inhibitio, de clandestina desponsatione*, quæ tamen non erant irrita; vt constat ex Trident. *sess.24. cap.1. de reformat.* Item adstrictus voto simplici castitatis prohibitus est contrahere: at si contrahat, matrimonium tenet. Prohibitus est quis donare rem alteri promissam, si tamen docet, validè est donatio. Ergo non ex prohibitione directa, & per se, sequitur irritatio: & alia plura in confirmationem huius sententiæ adduci possunt, quæ libens omitto, quia per se est manifesta.

3 Sed quid dicendum in nostro regno?

Respondeo ex sola prohibitione facta non inferri annullationem ipso iure, quia nulla est lex, quæ hanc vim simplici prohibitioni tribuat; imò potius contrarium colligitur ex consuetudine satis recepta: sunt enim plures leges prohibentes ministris iustitiæ munera accipere, quæ si accipiant, acceptio valida est, dum non infirmatur. Item prohibentur acquirere ludo vetito, & tamen dum non repetuntur acquisita, retineri possunt. Quapropter cùm lex irritationem intendit, non est contenta simplici prohibitione, sed addit clausulam irritantem, vt videre licet *in l.1. tit.2. lib.5. recopilationis*, quam optimè explicat Azeuedo *ibi, & n.23. & sequent.* vbi ponderat necessitatem illius verbi, *lo aya por dido y pierda, y por el mismo caso pase el derecho de la demasia a los herederos*, sic Suarez *lib.5. c.30.* Molin. *supra disp.88.* Vasquez *de legibus, disp.164. cap.3.* Salas *disp.16. sect.8.*

sect. 8 *vers. dico quartò*, facitque ad hæc Fatinacius 2 *part. fragment. vbi de lege, pag.* 208. *n.* 200.

6 Ex his constat solutio rationis dubitandi, dicimus enim *l. non dubium*, neque in terris imperio subiectis habere vim ipso facto, sed ope exceptionis, & per sententiam, quia non videtur expediens esse alio modo receptam. Adde esse illam irritationem pœnalem, vt constat ex illis verbis legis initio propositis, *nec pœnas insertas legibus euitabit, qui se contra legu sententiam saua prærogatiua verborum contra legem excusat.* Irritatione autem pœnali, etiamsi sit ipso iure potest expectari sententia declaratoria criminis, vti diximus in pœnis impositis ipso iure, & dicemus. *Caput* autem *imperiali*, loquitur de quodam testamento, quod erat secundum leges imperiales irritum ipso iure, & licet ibi subdat generalem rationem, quia erat contra legem, intelligi debet non de lege prohibente præcisè, sed irritante in pœnam. *Regula* autem *illa* 64. *de regulis iuris.* vbi cauetur habenda esse pro infectis, quæ contra ius fiunt. Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disp* 5. *num.* 4. *ad* 4. censet intelligi de his quæ fiunt contra ius dans formam actui. At neque hoc est necessarium: nam etiamsi solùm sit contra ius prohibens tantum, potest a iudice pro infecto haberi, si iudicet esse conueniens ob transgressionem legis talem irritationem apponere, debet tamen actus capax esse irritationis: nam aliqui actus semel validi capaces non sunt huius effectus, vt matrimonium, ordinatio, & alij similes. Ad argumentum ex ratione peritum, dico inferioris voluntatem contraire non posse voluntati superioris: at voluntas superioris si tantum prohibet actum, non resistit illius valori, sed eius honestati, eáque de causa potest a subdito validè, licèt illicitè effici.

PVNCTVM IX.

Quando lex irritet actum ob non seruatam formam à lege præscriptam.

1 *Quid sit forma, & quotuplex, alia substantialis, alia accidentalis.*
2 *Quomodo cognoscitur an sit forma substantialis, vel accidentalis.*
3 *Limitatur, vt non procedat, cùm datur potestas, & præcipitur forma apponi, quæ de iure inest.*
4 *Episcopus excommunicans non seruata forma præscripta ... c. 1. de sentent. excommun. in 6. validè, esto illicitè excommunicat.*
5 *Processus factus omisso iuramento, valet.*
6 *Si habenti potestatem audiendi confessiones indifferenter præcipiat superior, ne audiat fœminarum, valet confessio, esto illicitè faciat Sacerdos.*
7 *Quid dicendum, cùm committitur tibi facultas, vt facias actum ex consilio peritorum, sine actus nullus omisso consilio.*
8 *Quid quando statutum mandat fieri actum certo loco, & tempore.*
9 *In casu dubio, an forma inducta sit substantialis, vel accidentalis, præsumi debet substantialis.*

1 FOrmam definit Decius cum Bald. *in l. hac consultissima, num.* 10. *Cod. qui testamenta facere possunt.* Alciat. *lib.* 5. *paradox. cap.* 16 *in princ.* esse quandam ordinatam seriem, qua res perficitur, exemplis manifestari potest, tum in sacramentis, tum in contractibus, & vltimis voluntatibus, in quibus omnibus signatur talis series rerum, quæ sacramenta, contractus, & testamenta ad suam perfectionem deducit.

Duplex est forma, alia substantialis, alia accidentalis. Substantialis est, quæ dat esse rei, accidentalis illud supponit; ob defectum enim formæ substantialis perit actus substantia: secus ob non seruatam formam accidentalem. Exemplum vtriusque formæ videri potest in matrimonio; præsentia enim parochi, & testium requiritur, vt forma substantialis, quia illa deficiente, deficit contractus: denunciationes autem, & aliæ solemnitates Ecclesiasticæ non requiruntur, vt forma substantialis, sed tanquam accidentalis: nam esto non seruentur, adhuc perseuerat actus, & *in cap. quia propter, de elect.* præscribitur forma substantialis, & accidentalis.

2 Tota ergo difficultas est, quomodo cognoscenda sit forma substantialis; & distinguenda ab accidentali? Et omissis variis dicendi modis forma substantialis inducitur, quoties lex dicit hoc esse seruandum pro forma, quia tunc forma stat pro famosiori significato, ac proinde pro forma, quæ dat esse rei: sic docet alios referens Farin. 2. *p. fragm. vbi de leg. n.* 203. *pag.* 209. *vers. die primò.* Secundò quando aliàs irritatur actus. Tertiò si loquatur conditionaliter: sic Farinac. ex communi sententia. Quartò quoties lex tribuit facultatem actus faciendi, & simul modum præscribit, talis modus censetur inductus, vt substantialis forma, & probatur ex *c. cùm dilecti, de rescript. c. venerabili. iuncta gloss. de offic. deleg.* quia censetur dans potestatem, dare illam limitatam: hoc est, sub illa forma seruanda, & non aliàs, & cùm ex defectu potestatis actus ruat, tuit actus ob non seruatam talem formam: & hoc est verum, etiamsi non apponatur clausula irritans: & ita tradit gloss. *in Clem. 1. de iure patron. verbo inhibentes.* Felin. *in c. ex parte, de constit. in princ.* Panorm. *ibi n.* 5. & probatur ex ipso textu, vbi Pontifex dedit facultatem conferendi certas præbendas ex consilio Episcopi: & quia hoc omissum fuit, declaratur collationem esse nullam. Thom. Sanch. *lib.* 5. *Decal. c.* 4. *n.* 26. Suarez *l. b.* 5. *de leg. c.* 31. *n.* 6. & 31. *num.* 9. Salas *disp.* 16. *sect.* 9. *ad fin.* Farin. 2. *p. frag. vbi de lege, num.* 204. *pag.* 209. & *n.* 225. *pag.* 211. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. § 5. *n.* 17. Sylvest. *verb. consilium, q.* 3. Rodriguez *tom.* 2. *q. regul. q.* 45. *art.* 2 *fine.* Saà *verb. lex, n.* 14.

Quòd si habenti alias potestatem, signetur forma seruanda non debet censeri irritus actus ob non seruatam formam, nisi à lege ipsa irritetur expressè: docent Doctores supra relati moti à contrario fundamento, quia talis actus procedit a potestate antea habita, quæ non debet censeri restricta, nisi expressè de tali restrictione constet, non autem constat ex eo præcisè, quòd mandetur seruari talis forma.

2 Hæc doctrina limitanda est, vt non procedat, quando datur potestas, & simul præcipitur forma apponi, quæ de iure communi inest accidentaliter, & non substantialiter, nam tunc debet præmitti, vt substantialem expostulari. Exemplum est manifestum in contractu matrimonij: si enim alicui des mandatum, vt contrahat tuo nomine, præmissis denuntiationibus, ipse tamen omittat denuntiationes, contractus legitimus est, quia non censeris illam conditionem alio modo expostulare, quàm à iure expostulata est: cùm autem à iure solùm de solemnitate accidentali, & non substantiali sit requisita, vt bene probat Sanch. *lib.* 3. *de matrimon. disp.* 5. efficitur sanè, neque à te alio modo expostulari, nisi clarè explices. Idem est si Sacerdoti licentiam concedas assistendi matrimonio, diligenti examinatione præmissa, an sint contrahentes impediti, quia de iure inest talis inquisitio, vt forma accidentalis: sic docet Sanch. *ibi n.* 4 Basil. de Leon. *lib.* 5. *de matr. m. c.* 39. *n.* 6. Salas *disp.* 16. *sect.* 9. *num.* 39. *vers. vnde hæc differentia.* Farin. 2. *p. fragm. vbi de lege, n.* 203. *pag.* 209. *vers. septimo.*

4 Hinc fit septimò Episcopum excommunicantem non seruata forma à iure requisita, *cap.* 1. *de sentent. excomm. in* 6. hoc est, sine scriptura, & sine expressione causæ, validè excommunicare, illicitè tamen, quia præcepto apponendi talem formam, non censetur potestas restricta; sic glossa, Salas, Bonacina, Suarez, Emmanuel Sà *suprà*. Sanchez *lib.* 3. *de matrimon. disp.* 5. *num.* 4.

5 Fit secundò processum factum, in quo omissum est iuramentum, quod iudicibus præstandum erat in principio litis, iuxta *l. rem non nouam, C. de iudic.* validum esse, vt ibi glossa notat, & Suar. *lib.* 5. *c.* 32. *n.* 3. quia lex expostulans iuramentum illud; non restringit potestatem iudicis, sed instruit, quid facere debeat.

6 Fit tertiò, si tibi habenti potestatem audiendi confessiones, præcipiat superior, ne audias fœminarum, aut mercatorum, nisi expressè restringat potestatem, integra tibi ad omnes personas manebit, esto licite vti illa non possis respectu fœminarum, & mercatorum. Ita Salas *sect.* 10. *n.* 43. qui idem dicit de acquisitis ludo prohibito, & de muneribus receptis à ministris iustitiæ, qui non tenentur ea in conscientia restituere, quia esto prohibeantur recipere, non tamen sub clausula irritante, & cùm aliàs habeant potestatem validè illa recipiendi, non debet censeri restricta, nisi expressè constet.

7 Fit quartò, quid dicendum sit ad illam quæstionem, an cùm tibi datur potestas ad aliquem actum, & apponitur clausula, vt fiat de consilio aliquorum, si secus facias, teneat factum?

Respondeo iuxta supradicta, si aliunde non habes potestatem, sed simul cum appositione illius clausulæ potestas conceditur, magnum indicium est nullum esse actum, non petito consilio, est communis sententia Doctorum, ex *cap. cùm in veteri. de elect.* vbi irritatur electio ob omissum consilium: & idem habetur *in cap. nouit, de his quæ fiunt à prælato*: ita Sylvest. *consilium, q.* 1. & 3. Panormitanus *cap. ad Apostolicam, de regularibus, circa finem, & cap. fin. de Ecclesiis ædificandis.* Azor. *tom.* 1. *disp.* 12. *c.* 5. *quæst.* 3. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 4. § 2. *num.* 3. Molin. *tract.* 5. *de iust. disp.* 21. *n.* 2. At si aliunde habenti potestatem mandatur consilium peti; ob illius omissionem non debet censeri actus nullus: tenet Sylvest. *suprà*, & Panorm. *cap. ex parte, de constit. circa fin.* Salas *disp.* 16. *sect.* 10. *n.* 43. Ratio est, quia tunc præsumitur consilium mandari, vt rectè actus præstetur, non vt validè.

8 Fit quintò, quid dicendum sit quando statutum mandat fieri aliquid certo loco, & tempore, an actus contra factus irritus sit, & nullus.

Plures Doctores affirmant nullum esse, quia inducit formam substantialem: sic Felin. *c. cùm dilecti, de reseriptis, ... vers. sic. octauum signum.* per textum *in l. scire oportet*, §. *consequi, ff. de excusat. tutorum.* Bald. *in authent. quæ supplicatio, prope fin. C. de præcibus Imperatori offerendis.* Roland. *consil.* 72. *n.* 7. *lib.* 3.

lib.3, tuer Tuscus *verba forma, conclus.414.n.14.15.18. & sequentib.* At renendum est generaliter loquendo, actum validum esse, nisi lex, aut statutum vlterius procedat annullando actum docuit aliis relatis Farinac.2.*par fragment. vbi de lege, n. 216* Suarez *de legibus lib.5.c.25.n.10.& c.28.n.17. & & 18.* quia tunc non intelligitur circunstantia temporis, & loci vt forma apposita.

9 Aduerto quoties dubium est an forma inducta, sit substantialis, vel accidentalis, præsumi debere substantialem præcipuè si fauorem contineat: tradit Farinacius *num.221.* cum Matheslilao *singul.130.& seqq.* Roland. *cons.43 num.13. lib.2. & cons.30.num.1.& cons.55 num.26.lib.3.* Vantius *in tract. de nullit. rubr. quot & quibus modis nullitas in iudicio proponatur, num.52.*

Punctum X.

An lex irritans actum ipso iure indigeat sententia, vt effectum sortiatur

1 *Si irritatio succedit actui iam facto, ob omissionem formæ accidentalis, non habet effectum, quousque à iudice declaretur.*
2 *Quando irritatio comitatur actum, vel illum antecedit, & in odium transgredientis imponitur, probabile est non habere effectum ante sententiam.*
3 *Quædam diligenter notanda, quoties declaratoria requiritur.*
4 *An lex irritans actum, v.g. testamentum, electionem ob non seruatam solemnitatem, aliquem habeat effectum in conscientia. Proponitur prima sententia non habere, si nihil contineat aduersum naturali iustitiæ.*
5 *Secunda sententia docet effectum habere.*
6 *Tertia distinguit inter actum publicæ potestatis, vel propriæ.*
7 *Præfertur secunda sententia.*

1 Dico primo, si irritatio succedat actui iam facto ob non seruatam aliquam accidentalem conditionem; censeo non habere effectum integrum, quousque à iudice declaretur; sicuti diximus de pœna à lege imposita. Exempla sunt si lege irritaretur donatio; venditio & alii actus, ex quibus gabella non soluitur quia tunc actus præsupponuntur rite facti, & sine vlla legis resistentia; irritatio vero postea subsequens pœna est in odium delicti commissi. Ergo debet sequi naturam legis pœnalis, quæ indiget sententia saltem declaratoria criminis: & ita vt probabile defendit Suarez *lib.5.c.32.n.2.& 3.* Sanchez *lib.3.de matrim.disp.4.num.9.* Farinac.2.*p. fragm. vbi de lege, num.102.pag. mihi 196.latius 157. 160. 161. & 232.pag.212.*

2 Dico secundo quando irritatio comitetur actum seu illum antecedat, & imponitur ob solam legis prohibitionem, & in odium transgredientis, probabile etiam est indigere sententia declaratoria, docet Suar. *supr. num.5.* & indicat Sanchez *num.9.* & Farinacius *locis citatis.* & probari videtur ex *cap. si religiosus, de iudæis in 6.* ibi *& in pœnam præsumptionis illius electio eadem viribus vacuetur.* Idem habetur *in cap. nouit; de his quæ fiunt à Prælato.*

Excipiendus est contractus incapax irritationis, si semel valide fiat, hic enim statim irritus fit etsi in pœnam apponatur irritatio: constat in matrimonio prohibito ei qui cognouit consanguineam vxoris, vel commisit adulterium sub promissione coniugii, vel mortem intulit vxori animo ducendi concubinam? quibus etsi in pœnam delicti commissi irritatio fiat, statim habet effectum, cum matrimonium attentatur, quia alio tempore habere non potest & tradit Sanchez *lib.3. de matrim.disp.4.fine.*

3 Aduertendum tamen est ex Farinac. *num.167.* quoties declaratoria requiritur ad executionem pœnæ impositæ ipso iure, citandum esse delinquentem, vt pœna executioni mandari possit, consentit Clarus *in practic. §.fin.quæst.31.n.3. verf. item adde.* Tuscus *verbo declaratio, conclus.96.n.3.& 98.n.62.* Ratio esse potest quia illa declaratio est actus iudicii, & sententiæ, qui sine citatione fieri non potest.

Secundo aduerto cum eodem Farinacio, Tusco, & aliis ab huiusmodi declaratione dari appellationem, quia nihil est, quod obster. Excipe? nisi factum esset notorium vel periculum in mora: sic Felin. *in c.2. de sponsalibus, n 4. & in cap. Rodulphus n.43. de rescriptis.*

4 Difficultas autem est an in contractibus, & electionibus quæ irritari possunt per sententiam, esto à principio valida sint; si lex requirat aliquam solemnitatem, & addat verba irritantia, omissio illius solemnitatis & conditionis reddat actum nullum in conscientia vel tantum in foro externo, & mediante iudicis sententia. Exemplum est in testamento minus solemni quod leges infirmant, *cap. cum esses, de testam. l. hac consultissima C. qui testamenta facere possunt.* Item in electione facta sine consensu Capituli, & in alienatione rerum Ecclesiæ. In qua re inuenio plures sententias.

Prima affirmat; si actus nihil contineat contra naturalem iustitiam & æquitatem, esse ipso iure validum, quousque rescindatur, quia lex irritans illum, fundatur in falsa præsumptione, qua putat electionem esse alicuius indigni, alienationem in damnum esse Ecclesiæ, hæreditatem fraudulenter esse relictam. Si ergo electio est digna, & alienatio, cedit in vtilitatem Ecclesiæ, & in testamento nulla est fraus commissa, credibile videtur legem nolle talem actionem irritare: ita docet Nauar. multis relatis *commen. de alienatione rerum Ecclesiasticarum, notab, 11. num.19.& comment. de spoliis n. 6.* Anton. *in c. quia plerique. de immunitate Ecclesiarum* & ibi Panorm. *& in cap.1. de constitut.* vbi Felinus, Innocent. *in cap. quia propter, de elect.* & Archid. *regul. beneficium, de regulis iuris in 6.* consentit Couarr. *cap. cum esses, de testament. n.5.* loquens de testamento: cum hæredi constat de libera voluntate testatoris, posse, inquam, in conscientia hæreditatem accipere, & retinere, quousque hæredibus ab intestato applicetur à iudice, idem docet Medina *C. de restit. num,23. fine.*

5 Secunda sententia docet huiusmodi leges irritantes statim sortiri suum effectum neque indigere sententia aliqua. sic Salas *disp.16. sect. 9. circa finem.* Suar. alios adducens *lib.5. cap. 34.n.3.* Mouentur quia causa irritationis harum legum, non est fraus, vel dolus qui in singulis casibus interuenit, sed illorum periculum, quod adesse communiter recognoscitur. Quæ ratio semper subsistit, etiamsi in aliquo casu particulari nulla fraus, nec dolus intercesserit.

3 Tertia sententia distinguit inter actus factos virtute publicæ potestatis & inter actus factos virtute potestatis propriæ & dominii. Actus publicæ potestatis vocat electionem Prælati, alienationem rerum Ecclesiæ: actus priuatæ potestatis, & dominii institutionem hæredis in testamento, venditionem, & alienationem propriarum rerum. Si actus sit publicæ potestatis, censet hæc sententia ipso facto esse irritos, si lex irritos esse decernat, neque indigere sententia, quia cum eorum valor à publica potestate pendeat, & hæc potestas media lege illi resistat, si non seruetur talis conditio, & forma, absolute actus nullus est censendus, At si actus à priuata potestate pendeat, non debet censeri irritus in conscientia, ex eo solum quod lex irritum esse decernat quia bono communi per legem intento sufficienter satisfit si reddantur irriti accedente sententia.

7 Inter has sententias secunda mihi magis probatur. Existimo enim Principem media sua lege habere efficaciam inhabilitandi personam ad donandum, & contrahendum alia forma quam ipse præscribit, quia hoc pertinet ad commune bonum: quare si hanc intentionem sufficienter explicet, sine dubio habebit effectum, & irritam reddet donationem. Aduertenda tamen sunt verba legis & rigorosè pensanda, an reddant actum nullum in se; an solum in fauorem alicuius partis, an solum reddant actum nullum in exteriori foro hoc est ne ex illo aliquid in iudicio vel extra probari possit? Si verba legis irritant actum in fauorem vtriusque contrahentis, certum existimo habere vim nulla expectata sententia; si veto in fauorem alicuius, vt contingit in alienatione rerum Ecclesiæ, & minoris, consentiente Ecclesia, & minore contractus dissoluitur.

Tandem potest fieri irritatio solum quoad probationem externam, & fidem faciendam. vti dicit Molin. *tom. 1. de iustit. disp.81.pag.297. verf. in hac graui, & difficili.* & Suarez *lib.5. de legibus. & cap.32.n.6 & 7. circa fin.* contingere in testamentis. Affirmant namque testamenta minus solemnia non esse inualidata à lege quoad naturalem obligationem sed solum quoad ciuilem & forum exterius: quapropter concludunt hæredem sic institutum posse retinere hæreditatem, dum non exigitur ab eo; attamen si per iudicem applicetur hæredi ab intestato qui certè id expostulare potest, extingui eo ipso ius hæredis instituti, quia ob commune bonum lex habere potest hanc efficaciam, auferendi ab vno dominium & applicandi alteri. Sed hæc latiùs cum de testamentis fuerit sermo.

Punctum XI.

An lex eo ipso, quo irritat actum prohibeat in cõscientia illius executionem.

1 *Lex irritans actum, non prohibet illius executionem formaliter.*
2 *Proponitur obiectio & soluitur.*
3 *Quid dicendum de irritatione facta in fauorem alicuius.*
4 *Cum lege irritante sæpe prohibitiua coniungitur.*

1 Respondeo ex eo præcisè quod lex irritet actum, non prohibet illius executionem: quia irritatio est effectus distinctus ab obligatione. Exemplis res declaratur. Matrimonium, & professio irritantur, si fiant graui metu & tamen non peccat sic contrahens ex communi sententia, ratione enim metus excusatur à peccato. Item testamentum conditum sine debita solemnitate est irritum: & tamen sic condens non vide-

tur peccare quia nulli facit iniuriam non instituto, poterat enim illum prætermittere.non hæredibus ab intestato siquidem nullam illis obligationem habet: Ergo vtitur iure suo liberè de propriis bonis disponens. Neque obstat ex illo actu aliquam deceptionem, aut inimicitiam oriri,quia hoc est per accidens quod sufficienter honestari potest, si ob rescindendas iniquas, querelas importunas preces, & vexationes ita disponas:sic tenet Salas *disput.16.sect.6.* Suarez *lib.5.c.* 20. *præcipuè num.8.& 11.*

2 Dices,si contraheres matrimonium clandestine, & professionem sine debita forma faceres,peccares grauiter. esto solum esset decretum irritans: Ergo sufficit irritatio actus, vt prohibitionem inducat.

Respondeo distinguendo consequens, sufficit irritatio actus vt prohibitionem inducat per ipsam legem, nego. At si aliunde ex lege ipsa naturali oriatur prohibitio, transeat. In supradictis casibus de matrimonio clandestino & professione sine debita forma nascitur prohibitio ex lege ipsa naturali, qua teneris actus pertinentes ad religionem & iustitiam valide præstare, nisi aliqua legitima causa excuseris.

3 Item si irritatio facta est in fauorem alicuius cui fauori ipse cedere potest,non peccat inualidè actum faciens: sic filia renuncians hæreditati paternæ contenta dote non peccat, esto inualidè renunciet. Vxore alienans fundum dotalem cum licentia mariti, quia hæ irritationes non sunt absolutæ, sed dependenter ab ipsis; possunt enim iuramento illas firmare. Ergo non sunt censendæ peccare in tali renunciatione,& alienatione; & ita tradit Salas *n.8*,Suarez *supra n.11.*

4 Dixi in principio legem irritantem actum non prohibere illius executionem ex eo præcisè quod irritans sit vt aduerteres sæpe cum lege irritante coniungi prohibitionem, quod tum ex verbis legis,tum ex materia colligendum est. Si enim verba sint præceptiua, directa ad personas, clarum est esse legem præcipientem: si autem materia ita sit exarata à lege, vt in ipsius odium irritatio fiat, tunc certè præceptum de illa vitanda intelligendum est adesse, quod optimè explicuit Suarez *lib.1.de legibus,cap.*20.*n.*10.sic enim (inquit) lex irritans collationem beneficij per confidentiam in conscientia prohibet illam; & lex irritans electionem religiosi ad Episcoparum acceptatum sine licentia sui prælati,prohibet talem acceptationem: sic etiam turpia legata, dum irritantur in odium scribentis, prohibentur,vt saltem prohibita esse supponuntur.*in l.turpia. ff. de legat.1.*

Punctum XII.

Quibus modis irritatio impediri possit.

1 *Si ferenda sit à iudice omnibus illis modis impeditur, quibus impeditur sententia.*
2 *Si iniquis mediis impedias irritationis sententiam,probabilius tenet Suarez te obligatum esse rescindere; tamet si non condemneris.*
3 *Quæ debeant supponi ad nostram sententiam.*
4 *Teneris contractum rescindere,si per actionem iniustã aduersus emptorem impedis rescissionem.*
5 *Secus si per actionem iniustam aduersus iudicium.*
6 *Quid dicendum in casu beneficij à te possessi, cuius collatio irritari potest.*
7 *Irritatio ipso iure imposita in pœnam delicti commissi,cessante delicto cessat.*
8 *Secus de irritatione ob bonum publicum, quæ nulla ratione etiam ob ignorantiam impeditur.*
9 *Irritatio in fauorem priuatæ personæ, illa renunciante, cessat*

1 Reuocanda est in memoriam distinctio supradicta,de irritatione ipso facto,& incurrenda per iudicem. Si irritatio sit ferenda à iudice,impediri omnibus illis modis potest, quibus potest impediri aliqua sententia; cum enim hæc dari non possit nisi causa probata,& sæpe probationes deficiant, hac via optimè impediri potest irritatio.

2 Difficultas autem est, si hunc defectum probationis iniquis mediis obtineas, scilicet incutiendo metum parti læsæ, ne rescissionem intentet,vel si intentat negas, veritatem, aut subornas iudicem aut falsos testes inducis an tunc tenearis in conscientia contractus rescindere, etiamsi à iudice non fuerit irritatus?

Suarez *lib.5.disp.*21.probabilius existimat te teneri. Probat quia per iniustitiam impedisti, ne rescinderetur contractus: Ergo obligaris illum rescindere, cum possis,& confirmat:nam vel teneris restituere aliquid actori.eo quod impedisti actus rescissionem, vel non? Dicere autem te nihil restituere esse obligatum affirmat esse incredibile: si autem obligatus es aliquid restituere, necessario dicendum est,te esse obligatum restituere rem ipsam & contractum dissoluere, quia alia recompensatio non est facienda, cum debitum restitui potest in propria specie.

3 Verum vt meam sententiam pronuntiem, suppono iure naturæ te obligatum non esse rescindere contractum, sed solum reparare damnum factum.v.g. vendidisti rem vltra dimidium iusti pretii, teneris inquam,iure naturæ reddere emptori partem illam pretii in qua excessisti iustitiæ æquitatem, & insuper damna si aliqua euenerunt ex dilatione huius restitutionis. Ad rem autem reddendam nunquam teneris nisi posita sententia & applicatione iudicis, qui valet rescindere contractum in pœnam excessus & iniustitiæ commissæ; emptor autem ius non habet recuperandi rem nisi adueniente sententia & applicatione iudicis.

Secundo suppono dupliciter te posse impedire hanc irritationem, vel per actionem iniustam aduersus emptorem, vel per actionem iniustam aduersus iudicium:actio iniusta aduersùs emptorem est,si dolo, vi, metu,& fraude emptorem detineas, ne contractus rescissionem procuret, vel iudicem impedias, ne sententiam pronunciet. Actio vero iniusta aduersùs iudicium est si interrogatus in iudicio negas veritatem ad idem reduci potest si precibus aut donis absque aliqua vi iudicem persuades ne rescissionem faciat,his ergo positis.

4 Dico primo si per actionem iniustam aduersùs emptorem impedis rescissionem contractus, teneris contractum rescindere, quia damna quæ ex iniustitia facta alicui obueniunt debent reparari. Item emptor,& quilibet alius habet ius à natura concessum ? ne iniuriosè impediatur à consequutione legati, hæreditatis, muneris, vel alterius cuiusque beneficii: qua ratione dicunt communiter Doctores,te teneri ad restitutionem,si vi, dolo, aut fraude impedis alicui legatum,quod defunctus intendebat relinquere.Nam licet ad legatum non habeat ille ius vllum in re supposita declaratione voluntatis defuncti habet ius ne illi hæc declaratio iniuriosè impediatur. Ita similiter in præsenti dicendum est neminem habere ius ad rescissionem contractus validi, nisi supposita sententia iudicis: quia tamen habet ius,ne iniuriosè hæc sententia sibi impediatur. ideo si illam impedis obligatus es iniuriam reparare: & cum possis rescindendo contractum integrè reparare,ad eius rescissionem teneris, & hæc doctrina non solum habet verum in rescissione contractus sed etiam in qualibet pœna applicanda actori;nam licet actor non habeat ius ad pœnam, nisi supposita sententia,& applicatione iudicis;habet tamen ius, ne injuriosè impediatur talis applicatio.

5 Dico secundo, si per actionem iniustam aduersus iudicium impedias contractus rescissionem non teneris rescindere. sic videtur sentire Nauarr.*cap.*18.*n.*48. & Vasquez *de legibus, disput.*175.*cap.* 2.quatenus affirmant nullum reum obligatum, esse ad restitutionem pœnæ debitæ post condemnationem etiamsi inique & iniustè impediat. probo, quia tunc non committis iniustitiam aduersus emptorem, quia amptor ante sententiam non habet ius iustitiæ. vt sibi pretium reddatur, sed solum habet ius à lege illud intentandi, & procurandi. Ergo cum in iudicio negas veritatem, non committis iniustitiam aduersus emptorem, quia ipse emptor non habet ius iustitiæ vt in iudicio veritatem manifestes: hoc enim ius oriri poterat ex eo quod haberet ius iustitiæ ad rescindendum contractum at hoc non habet ante sententiam,sed solum habet ius ad procurandum, quod est ius legale.Ergo nulla iniustitia aduersus emptorem committitur, ac proinde nulla est obligatio reparandi.Confirmo.Si denuntiatori delinquentis applicanda est aliqua pecunia ob denuntiationem factam,& tu impedias illius consecutionem; communior sententia quam etiam approbat Suarez *lib.5.cap.21.n.7.* tenet non esse obligatum, quia ipse non habet ius iustitiæ ad pœnam antecedenter ad iudicis applicationem: sed similiter emptor non habet ius iustitiæ ad rescissionem contractus,nisi applicatione facta. Ergo. Ad intentandam autem & procurandam pœnæ applicationem à lege habet ius denuntiator, sicuti habet emptor ad rescindendum contractum, sed hoc ius non præstat negationem veritatis in iudicio esse contra iustitiam commutatiuam. Ergo. Neque etiam ius quod habet emptor ad contractus rescissionem: nam quod vnum ius concessum sit ob bonum commune reipublicæ, aliud ob speciale partis læsæ, accidentarium est, si vtrumque ius est eiusdem rationis, scilicet legale.

6 Ex quo inferendum est,si consequutus fuisti beneficium valide siue per alicuius resignationem, siue per ordinarii prouisionem ? & alius quia cognouit aliquem defectum, ratione cuius cassari electio potest, intentet cassationem ? tu vero negando veritatem in iudicio, vel alia via,quæ non sit actio iniuriosa impedias irritationem non teneris ad nullam restitutionem, quia nullam iniustitiam aduersus procurantem irritationem committis: illa enim irritatio tanquam lex pœnalis iudicanda est: sic docet Suarez de beneficio non per resignationem acquisito, sed vacanti absolute, & ab ordinario tibi concesso.

7 Restat loqui de irritatione ipso iure imposita. Supponimus ex sæpè dictis hanc irritationem imponi posse, vel in pœnam delicti commissi, vel in fauorem reipublicæ aut membrorum eius.Si irritatio imposita est in pœnam delicti commissi, quacumque via delictum excusetur, excusabitur irritatio, quia cessante

cessante adæquata causa legis, debet cessare lex. Cùm ergo adæquata causa sit culpa, & hæc cesset, cessabit irritatio: & ita docet alios referens Suarez *lib. 5. de legibus. cap. 22. n. 3.* Difficultas autem est, an ignorantia irritationis pœnalis excuset ab illa incurrenda, si delictum, cui est annexa, commissum est. Huic difficultati satisfecimus, cùm de ignorantia pœnæ constitutæ per legem loquuti sumus; ibi enim, vt probabile, defendimus non contrahi pœnam.

8 Si autem de lege irritante ob bonum commune loquamur, qualis est illa, quæ testamentis, electionibus, matrimonio contrahendo formam præscribit, ob nullam viam, neque ob ignorantiam, neque ob vrgentem aliam causam, impediri irritatio potest, quia effectus irritationis à sola lege causatur, & cùm illa de se efficax sit operati talem effectum, non poterit à subdito impediri. Confirmo, quia actus non potest habere valorem, nisi ex voluntate legislatoris: at legislator resistit valori, quando non seruatur forma ab eo præscripta. Ergo. Neque obstat legem humanam cum graui detrimento non obligare; quia lex non obligat ad irritationem, sed illam imponit; & ita tenet cum communi sententia Sanchez plures referens *lib. 3. de matrim. disp. 17. num. 10.* Gutierrez *de matrim. cap. 61. n. 7.* Salas *disp. 16. sect. 3.* Suarez *lib. 5. disp. 22. à n. 4.* Nauarr. *cap. 23. à num. 44.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. num. 22.* Henriq. *lib. 11. cap. 5. num. 5.* Contrarium huius conclusionis videtur tenere Tiraquel. alios referens *de legib. connubialib. glossa 6. num. 34.* Alderan. Mascard. *de generalib. statut. interpretand., conc. 9. n. 78. & 82.* Farinac. citans plures *2. part fragment. verb. lex, n. 221. & 223.* dicunt enim necessitate compulsos non implere formam præscriptam, non vitiare obinde actum, sed firmum esse, ex præsumpta, inquam, voluntate legislatoris nolentis in eo casu obligare. At hæc doctrina vera esse non potest, nisi cùm irritatio fit in pœnam, vel est irritatio ferenda per iudicem, & non ipso facto.

9 Quòd si lex non absolutè irritet actum, sed in fauorem alicuius priuatæ personæ; tunc certum est irritationem impediri posse ipsa persona renunciante, ex *cap. ad Apostolicam, de regularib. & cuius, de testib.* quia tunc lex non intendit causare irritationem, nisi in quantum alteri commodum fuerit. Qua ratione contractus pupilli sine authoritate tutoris & religiosi sine licentia Prælati, esto irriti sint, si tamen cedant in vtilitatem pupilli, & religionis, debent valere; quia in eorum specialem fauorem irrita decernuntur, & quod in fauorem alicuius introductum est, non debet in eius dispendium retorqueri ex *regul. 61. de regulis iuris, in 6.* sic docuit Nauarr. *comment. 2. de regularib. num. 32.* Salas *disp. 16. sect. 3. fine.* Suarez *lib. 5. cap. 33. num. 7.*

Punctum XIII.

An omissio lenis formæ substantialis reddat irritum actum.

1 *Varia sunt Doctorum placita.*
2 *Dicendum est leuissimam formæ substantialis omissionem reddere actum nullum.*
3 *Forma ad vnguem est specificè seruanda.*

1 VAria sunt placita Doctorum, vt videre est apud Suarez *lib. 5. cap. 32. n. 8.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. n. 23.* Molinam *de iustit. disp. 81. in fine* & Molin. *de primog. lib. 2. cap. 6. n. 33.* Azor. *1. part. lib. 5. cap. 28. vers. animaduertendum.* Greg. Lopez *in l. 5. tit. 6. p. 6.* Salas *de leg. cap. 21. sect. 3. versic. decimaquarta.* Alij affirmant leuem formæ substantialis omissionem vitiare actum, sic Suarez, & alij. Alij negant, vterque Salas, Molina, Bonacina, & alij.

2 Dicendum tamen est videri implicatum dari leuem omissionem formæ substantialis: nam si aliquid formæ substantialis omittitur, vel illud quod omittitur pertinet ad substantialem formam actus, vel non; si non, iam non est pars formæ substantialis, & de illo non est quæstio: si autem pertinet ab substantialem formam, implicat sine illo substantialem formam esse, & consequenter actum. qui ex illa constituitur: ac proinde non est leuis, sed grauis omissio, probatur efficaciter ex *lib. cum hi, §. si prator, ff. de transactionib.* vbi transactio censetur nulla, si non de omnibus inquisierit, quæ oratio mandat, hoc est, de causa, de modo, & de personis, quarum de quibusdam quæsierit. Adde vix posse contrarium opinantes assignare, quæ formæ substantialis leuis omissio sit: nam in sacramentis omissio vnius litteræ, si mutat sensum, non est leuis omissio: in testamento, & in contractu matrimonij omissio vnius testis, non reputatur leuis omissio: in inquisitione, si non præcedat infamia, & sic de aliis. Quæ ergo signari potest leuis omissio? ergo non est concedenda, & sic tradit plures referens Farinac. *2. part fragment. vbi de lege, pag. 210. n. 208.* Tuscus *verbo forma, conclus. 415. n. 13. & 421. n. 7.*

2 Ex hac doctrina sit primò, formam ad vnguem, & vt iacet, exequi debere, neque ei aliquid addi, aut minui potest, quin corruat actus: sic Cardin. Tuscus *practic. concl. verbo forma, conclus. 415.* Tiraquellus *de retractu lignag. §. 1. glossa 21. sub n. 11. & de retractu conuentionali, §. 4. glossa 6. sub n. 31.* Farinac. *2. p. fragment. vbi de lege, num. 214.* Alderan. Mascard. *de general. statut. interpret. concl. 9. n. 56.*

Fit secundò, quando lex, seu statutum aliquid pro forma exigit, illa specificè adimplenda est, & non sufficit per æquipollens, tradit Roland. *cons. 30. n. 4. lib. 3. & consil. 72. n. 54. & seqq* Alderan. Mascard. *suprà n. 62.* Farinacius *n. 209.* Tuscus *verbo forma, conclus. 415.*

Punctum XIV.

An lex irritans incip'at habere effectum à puncto publicationis.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Resoluitur ante tempus publicationis non habere effectum, nisi expressis verbis declaretur.*

1 RAtio dubitandi est; quia huiusmodi effectus à sola lege emanat, afficitque ignorantes. Ergo optimè potest à puncto publicationis causari. Et confirmo. Lex prohibens concedit tempus subditis post eius publicationem; quia obligationem illis inducit, quam obligationem subire non possunt, sine eius notitia: at lex quatenus est irritans, nullam subditis inducit obligationem, sed tendit ad annullandum actum, siue scienter, siue ignoranter fiat. Ergo ex eo puncto, in quo lex constituta est, poterit irritare; & ita de legibus canonicis sentiunt Nauarr. *ca. 23. n. 44. & lib. 3. consil. tit. de regularib. consil. 31. n. 5.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 2. casu 185. n. 2.* Syluest. *verbo lex. quæst. 6. dicto 3.* & alij plures relati à Suarez *lib. 5. de legib. cap. 33. n. 5.* & à Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 17. n. 10.* Farinac. *1. part. fragment. verbo constitutio. num. 672.*

2 Dicendum tamen est nullam legem ciuilem, aut canonicam irritare actum antequam transeat tempus, in quo possit obligationem inducere, nisi id expressis, & manifestis verbis legislator declaret. Probo, quia ante illud tempus non censetur sufficienter applicata lex, vt in notitiam subditorum deueniat, sed irritare actum, antequam possit in subditorum notitiam deuenire, obstat rectæ gubernationi: quid enim magis contrarium rectæ gubernationi esse potest, quàm existimare subditos se validè contrahere, cum tamen inualidè contrahant: sequerentur enim ex hoc non leuia incommoda, vt de se patet. Ergo. Dixi, nisi id manifestis verbis legislator declaret: nam tunc procedit ratio dubitandi facta, in qua probatur hunc effectum irritationis non pendere à notitia subditorum, sed à lege causari, ac proinde posse ipsam legem, eo ipso, quo est constituta illum efficere: sic Sanchez, & Suarez *suprà.*

Punctum XV.

Quando pœna imposita actui, efficiat inualidum, quando non.

1 *Pœna imposita actui, qui non obstante prohibitione fieri validus potest, non efficit inualidum.*
2 *Contrahentes matrimonium clandestinum inualidum, non contrahunt pœnas iure antiquo latas.*
3 *Prælatus excommunicans nulliter, non contrahit pœnam suspensionis, cap. 1. de sentent. excommunicat. in 6.*
4 *Pœna imposita actui inualido, inualidum facit.*
5 *Debet tamen esse inualidus ex illa ratione, qua imponitur pœna.*

1 REspondeo consideranda esse verba legis: si enim lex puniat actum, qui validè fieri potest, non obstante prohibitione, non incurritur pœna ob actum inualidum. Et ratio est, quia non censetur tunc prohiberi illa lege actus inualidus sed validus. Nomine *actus*, non venit regulariter intelligendus actus nullus, sed verus, vt probat Tiraquellus *de retract. lignagier, §. 1. gl. 2. num. 5. & 6. & Laboues, §. hoc sermone, tota limit. 1. ff. de verbor. signific.* Seraphin. *de priuilegiis iuramenti priuileg. 71. fine* quia idem est non esse, & esse nullum, *lib. duo sunt Titij, ff. de testament. tutel.* & ita tenet alios referens Suarez *labor. 5. cap. 34. numer. 13.* Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 2. num. 2. & 5.*

2 Ex quo infero primò contrahentes matrimonium clandestinum inualidum, non incurrere pœnas latas ab antiquo iure contra celebrantes matrimonia clandestina, quia illæ erant latæ contra celebrantes matrimonia clandestina valida, non inualida vt constat ex verbis Concilij *sess. 24. cap. 2.* vbi reddit rationem, quare irritauerit matrimonia clandestina antiquitus valida, quia ex illis ad alias nuptias transibant, & in perpetuo concubinatu viuebant. Supponebat ergo Concilium esse valida matrimonia. Ergo ob inualida matrimonia non

imponuntur il æ pœnæ. sic Sanchez alios referens *num.* 5. Suarez *num.* 12

3 Secundò inferre possumus Prælatos sola voce, & non scriptis excommunicantes contra *cap.* 1. *de sentent. excommuni. in.* 6. non contrahere suspensionem illo cap. impositam, si excommunicatio aliunde fuit nulla; vel si de facto non habuit effectum, eo quòd subditus appellauit, aut patuit mandato; quia tunc Prælatus non commisit actum, cui est annexa suspensio; suspensio enim non cuicumque excommunicationis sed excommunicationi latæ fuit imposita: non enim est lata excommunicatio, quousque aliquis illam contrahat, etsi tentauerit; & ita tenet Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disput.* 2. *num.* 5. cum Lupo *allegat.* 73. *de sentent. excommun. paulo post princ. vers. sed de secundo.*

4 Quòd si pœna imposita sit actui aliàs inualido, vel qui sit inualidus lege illa, quæ pœnam imponit, tunc ob actum inualidum contrahitur pœna: sic Sanchez, Suarez, & alij suprà relati. Ratio est manifesta, quia tunc solum factum, & depranatum animum intendit lex punire, non iuris effectum, vel, vt clarius dicam, intendit lex punire attentationem actus, non ipsum actum verum. Quapropter si aliqua via excusetur nullitas actus, pœnæ hæ cuitabuntur, quia non est factum id, cui pœnæ sunt annexæ.

5 Limitat autem Suarez *num* 10. hanc doctrinam, in casu, quo actus non sit aliàs inualidus, nisi ob eam causam, quæ à lege punitur. Nam si a iunde inualidus est, affirmat non contrahi pœnas impositas: hac ratione excusat emphyteutam, qui inconsulto domino vendit, vt non cadat in commissum, si venditio aliàs nulla sit. Idem excusat Notarium conficientem instrumentum falsum, vt non cadat in pœnas falsario impositas, si instrumentum ex alio capite nullum sit. Idem est de rebaptizante, si de facto primus Baptismus nullus extiterit, non contrahere pœnas rebaptizanti impositas; quia tunc re vera non est rebaptizatio: etsi ipse ex conscientia erronea sic esse existimet. Idem est de nubente secundò, si ex alio capite nullum sit secundum matrimonium, vel primum fuerit nullum. Ratio omnium est, quia cùm hæ leges sint pœnales, & odiosæ, strictè sunt interpretandæ. Placet hæc sententia.

PVNCTVM XVI.

Quando lex censeatur pœnam imponere ipso iure.

1 *Non censetur imponere, cum loquitur per verba indifferentia.*
2 *Aliqui limitant in pœna infamiæ, sed repellitur limitatio.*
3 *Secundò limitant, nisi duplici constitutione idem esset statutum sed nunc approbatur.*
4 *Tertiò limitant in constitutione verbis geminatis prolata.*
5 *Lex pœnam imponens sub verbis de præsenti, intelligitur, ipso iure.*
6 *Inducit nullitatem omnibus subsequentibus.*
7 *Si sub verbis imperatiuis directis in iudicem feratur, non censetur pœna ipso iure imposita; secus si directa sit in reum speciali aliqua circunstantia.*

1 Dico primò, quoties lex per verba indifferentia pœnam imponit, non censetur pœna ipso iure imposita esse, sed per sententiam imponenda, quia leges pœnam imponentes in mitiorem partem sunt interpretandæ, ita Cardin. Tuscus *practic. concl. verb. pœna, conclus.* 238. *n.* 4. *& in verbo, priuatio, conclus.* 719. *n.* 7. Suarez *lib.* 5. *de leg. bis. cap.* 6. *n.* 2. *& cap.* 7. *num.* 5. Salas *de legibus, disp.* 15. *sect.* 6. *n.* 79. Fatinacius *fragm. crim. 2. p. verb lex, n.* 59. *pag. mihi* 189.

Ex quo fit, si statutum intendat aliquid fieri sub pœna capitis, stremis, exilij, excommunicationis priuationis bonorum, &c. non incurri has pœnas, nisi aduenerit sententia: sic Tuscus *suprà* Suarez *cap* 6. *n.* 4. Salas *sect.* 4. *n.* 4. *& sect.* 3. *n.* 77. Tiraquellus *in l. si vnquam, C. de reuocand. donat. verbo reuertatur, n.* 254. Farinacius *num.* 69.

2 Limitant aliqui suprà dictam conclusionem in pœna infamiæ, quæ non ab homine, sed à lege imponitur. At, vt optimè expendit Suarez *lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 17. *& seq.* & Salas *disp.* 15. *sect.* 6. *n.* 77. *ad finem* & Vasquez *disp.* 73. *cap.* 1. non semper delicto annexa est; & dato esse annexam alicui delicto, & illo commisso incurri, indiget sententia declaratoria criminis, secus verò est de propria irregularitate, quæ nunquam ab homine sed à iure imponitur; consentit Farinacius *num.* 77. *& num.* 85.

3 Limitant secundò, nisi duplici constitutione idem esset statutum; tunc enim affirmant, ne frustratoria sit, & inutiles constitutio pœnam ipso iure imponere, etiamsi per verba de futuro, aut indifferentia procedat, & verba extrahi à propria significatione. tradit plures referens Tiraquel. *in l. si vnquam, C. de reuocand. donat, verbo reuertatur, n.* 34. 35. 44. 45. & videtur consentire Farinacius *num.* 90. 91. & aliquantulum Suarez *lib.* 5. *c.* 6. *num.* 14. *&* 15. quatenus dicit seruandam legem, & si non addat pœnam ipso iure, posse aliquem effectum habere specialem, si prima lex in desuetudinem venit. Sed tunc iam non esset secunda lex, sed prima, si prima non obligat. At ex sola geminata constitutione efficax argumentum non desumitur, cùm possit ob maiorem rei obseruantiam, & recommendationem pluribus constitutionibus idem mandari.

4 Limitant tertiò, nisi verbis geminatis constitutio procederet; tunc enim & annullationem actus, & pœnam ipso iure incurri, tradunt communiter scribentes: vt videre est apud Tiraquel. *num.* 64. Farinacium *n.* 72. Tuscum *practic. conclus.* 719. *n.* 12. At si rationi inhærendum est, non videtur hæc geminatio sufficere, vt defendit Suarez *lib.* 5. *de legibus, cap.* 6. *num.* 12. Salas *num.* 78.

5 Dico secundò, lex pœnam imponens sub verbis de præsenti, aut præteriti temporis, intelligitur ipso iure; vt si dicat: Excommunicatus, suspensus, priuatus sit, non teneat, nullius sit roboris, nullius momenti; sic docet innumeros referens Farinacius *n.* 73. *&* 74. consentit Tiraquellus, Tuscus, Francisc. Suarez, Salas & alij. Fateor tamen hæc verba sæpè futurum significare. Quapropter, nisi aliquid addatur, denotans præsens tempus, non debent intelligi pœnam ipso iure imponere, vt ex his, quæ *numer.* 7. dicemus, colligi potest; semper enim in pœnis benigna interpretatio facienda est.

6 Ex hæc conclusione infert Farinac. *n.* 83. cum Tiraquel. *in l. si vnquam, C. de reuocand. donat. verb. reuertatur n.* 212. *& seqq.* Cardin. Tusc. *conclus.* 719. *n.* 26. *&* 27. & aliis, si per statutum, aut tententiam alicui denegantur iudicia: vt si dicat, non audiatur bannitus, aut excommunicatus sit, inducere nullitatem ipso iure in omnibus gestis per ipsum. Et idem est, si statutum præfigat terminum ad probationem aliquam faciendam, & transacto termino iubeat, vt non audiatur, auditi non poterit, neque admitti ad probandum: & omnes probationes transacto illo termino esse nullas.

7 Excipe tamen ab hac conclusione legem, quæ fertur per verba imperatiui modi directa in iudicem: vt si dicat lex, *Petrus si hoc fecerit, excommunicetur, priuetur, deponatur interdicatur, spoliatur, abiiciatur, repellatur*; tunc enim non contrahitur pœna ipso iure, sed est ferenda per iudicem, illa enim lege non obligatur reus, sed iudex instruitur quid debeat facere cum reo, si tale delictum commiserit; sic docet cum communi Salas *disp.* 16. *sect.* 3. *num.* 41. *& sect.* 6. *n.* 78. *conclus.* 3. Tuscus *verbo priuatio, conclus.* 719. *n.* 13 Farinac. 2. *part. fragm. crim. verbo lex. pag.* 191. *num.* 67. & facit. quod dicit *num.* 78. *& num.* 13 *& seqq.* At si verba sint directa ad reum, vt amittat ius, careat iure, perdat, incidat in excommunicationem, subiaceat excommunicationi, censenda sunt in pœnam ipso iure, contrahere, præsertim si addatur aliqua ex illis particulis, *mox, incontinenti, statim illico, ex tunc, continuò, protinus* & similia. sic Salas *de leg. disp.* 15. *sect.* 6. *num.* 78. Et quidem de excommunicationis pœna illis verbis additis certum existimo. De priuatione iuris quæsiti non probo, vt rectè probat Tiraquellus *in l. si vnquam, C. de reuocandis donat. verbo reuertatur. à n.* 151. Farinac. *part.* 2. *fragment. verbo lex. pag.* 199. *à num.* 125.

PVNCTVM XVII.

Quæ sint verba, quibus lex censeatur annullare actum, aut pœnam imponere.

1 *Si verbis expressis irritatio fiat, nulla est dubitatio.*
2 *Quid de verbis, nullius sit momenti, nullius valoris, & efficacis.*
3 *Quid de illis, careant omni robore firmitatis.*
4 *Quid de illis, non potest, non possit.*

1 De verbis expressis id declarantibus, nulla est controuersia: vt sit lex dicat, talis actus irritus si ipso iure, ipso facto, eo ipso, ex tunc; quia, cùm lex ipso iure possit annullare actum, nullis verbis clatioribus id significare potest. De aliis verò verbis est aliqua inter Doctores controuersia, an actus nullitatem ipso iure inducant?

2 Et primò dubitatur de illis verbis, nullius sit momenti, nullius sit efficaciæ, & valoris, de quibus Tiraquel. *in d. l. si vnquam, C. de reuocand. donat. verbo reuertatur, n.* 97. Salas *disp.* 15. *sect.* 6. *sub. num.* 79. docet ipso iure nullitatem inducere. Cui modo dicendi assentior, quando nullitas præcedit actum, at si actus supponitur factus, & ob alicuius omissionem postea sequuram irritatur, non censeo irritationem esse ipso iure. Explico. Prouisus fuisti in aliquo beneficio; imperatur tibi residere; aliàs gratia facta nullius sit momenti, non inducitur irritatio ipso iure, quia solùm intelligitur pœnam vocationis tibi esse comminatam, quia illa irritatio est propria pœna, cùm tendat ad tollendum ius quæsitum: sic docet Oldrad. *cons.* 155. quem refert, & sequitur Tuscus *verbo comminatio concl.* 477. *n.* 1. Farinac. 2. *p. fragm. verbo lex, n.* 100. *&* 101. & Tiraq. *n.* 238. *& seqq.*

3 Secundò

3 Secundo dubitatur de illis verbis, careat omni robore, omni iure firmitatem non habeat, &c. Distinguendum similiter est, si hæc verba cadunt supet actum faciendum, de quo dicitur, vt careat omni robore omni iure omni firmitate, omnibus viribus: probabilius existimo inducere nullitatem ipso iure, quia est fere omnium sententia. Ratio esse potest, quia illa verba denotant nullam firmitatem habere actum: nam si aliquam habet, iam non caret omni robore firmitatis, esto posset responderi actum irritabilem etiam carere omni firmitate, siquidè irritabilis est: sic colligitur ex *cap. decet. §. vlt. de immunit. Eccles. in 6. & in Clem. quia contigit. §. vt autem, de religiosis domibus*, & tradit Salas *disp. 46. sect. 8. sub. num. 29.* Farinac. *p. 2. fragment. crimin. verb. lex. pag. mihi 198. num. 120.* Verum si illa verba non super actum, sed super rem, qua quis priuari debet cadunt non censentur importare annullationem ipso iure: vt si lex dicat, priuetur omni iure, omni commodo, omne ius amittat: hæc enim verba indifferentia sunt, & referri possunt, æquè ad iudicem & ad reum: quando autem verba referri possunt ad iudicem, & importare sententiam, debemus hanc partem, vt benigniorem amplecti, & ita docent Doctores supra relati.

4 Tertio dubitatur de verbis quæ resistunt actus potentiæ, qualia sunt, non potest, non possit, quæ inducunt nullitatem ipso iure: tradit plures referens Tiraquell. *de legibus, connubij lib. glos. 4. num. 1. & seqq.* sed vt bene expendit Suar. *lib. 5. cap. 33. num. 11.* Salas *disp. 16. sect. 8. num. 32.* Couarr. *cap. quamuis pactum p. 2. §. 4. n. 4.* non semper hoc verum esse, quia aliquando solum inferunt licitum vsum non validum *cap. litter. de restitut. spoliat. & c. faciat homo 22. quæst. 2.* nam quod licitè fieri non potest, absolutè verum est, te facere non posse Regulariter autem semper censenda sunt hæc verba nullitatem inducere: nam si materia legis pendet ab ipso principe, & lege, vt est electio administratio bonorum communium sententia tutoris officium, & similia, & in his dicatur, vt aliter fieri; non possit, omnes conueniunt tolli potentiam, ac proinde ex defectu potestatis reddi actum nullum, quia cum ab ipsamet lege detur potestas faciendi actum, censetur dari sub illa forma? qua non seruata corruit actus si verò materia sit proprij dominij, qualis est alienatio, donatio proprij patrimonij, & lex dicat, non possit aliter alienare, donare, & similia, etiam regulariter censendum est tolli potentiam aliter faciendi, quia hæc potestas limitari, & auferri potest pro voluntate reipublicæ. Ex quo sit leges prohibentes donationes inter coniuges meliorationes filiorum, contractus minoris, omissis conditionibus, quæ à lege præscribuntur, reddere actus irritos ipso iure, docet aliis relatis Farinac. *2. p. fragment. vbi de lege n. 181. pag. 206.* Alia verba referuntur à Farinacio, Tiraquello, Tusco, & aliis Doctoribus, in quibus parua est controuersia; an inducant sententiam ipso iure, an ferendam.

DISPVTATIO III.

De lege non scripta, quæ consuetudo appellatur.

EXPLICVIMVS legem scriptam, & eius conditiones; restat explicare aliam legem non scriptam, quæ consuetudo appellatur.

PVNCTVM I.

Quid sit consuetudo, & quotuplex.

1 *Diffinitur consuetudo.*
2 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
3 *Quomodo differat consuetudo ab vsu, ab stylo à præscriptione.*
4 *Quotuplex sit consuetudo. Alia est canonica, alia ciuilis; alia totius Ecclesiæ, alia alicuius prouinciæ, seu diœcesis. alia secundum legem, alia præter legem, alia contra legem.*

1 CONsuetudo sumi potest pro facto, vel pro iure. Si sumatur pro facto, vt sumitur *in cap. 1. de constitut. in 6.* & ab Isidoro *in cap. mos. distinct. 1.* est idem, ac frequens vsus: vt tradit Gregor. Lopez *in l. 1. tit. 2. part. 1* si sumatur pro iure, vt sumitur *in cap. vlt. de consuetudine*, definitur ab Isidoro communiter recepto; & relato *in cap. consuetudo. dist. 1.* esse ius quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex & consonat *lex. 4. tit. 2. part. 1* vbi Alfonsus Rex definiens consuetudinem, dicit esse ius non scriptum, quod ex longo & continuo vsu ortum est quam definitionem recipiunt Iuristæ communiter *in rubric. de consuetudine*; & *in l. de legib. ff. de legibus.* Dicitur autem esse ius quoddam moribus institutum, quia moribus hominum, & vsu frequenti illorum, ius illud obligans instituitur, eaque de causa vocatur ius non scriptum, quia scripturam non requirit; sed ex more, & vsu frequenti, qui in facto & non in scriptura consistit, ortum habet. Additur deinde consuetudinem esse ius, quod pro lege suscipitur: non quia verè non sit lex, sed quia loco legis scriptæ suscipitur, & eandem cum illa obligationem inducit. Vltimo dicitur hoc contingere, cùm deficit lex, hoc est cum lex non adest quæ obligationem inducere possit,

2 Sed obijcies, aliquando consuetudinem aduersari legi; aliquando esse legi scriptæ conformem: ergo non semper introducitur consuetudo in defectum legis?

Respondeo, quando consuetudo conformatur integrè cum lege scripta, tunc non constituit ius, sed potius ius constitutum excquitur; si verò aliquid superaddit, aut immutat, illa in parte poterit nouum ius constituere, quia in illa parte iam deficit lex Quod si consuetudo opponatur legi tunc manifestum est deficere legem in eo circa id quod est consuetudo, cùm lex de opposito sit. Adde cum Bartholo, *in l. d quibus. ff. de legib. quæst. 1. num. 6.* consuetudinem perfectam nunquam aduersari legi scriptæ quia derogat legi, ac proinde non habet legem, cui aduersetur; non enim duo iura possunt esse sibi contraria; sed solum aduersari legi; dum non est perfecta consuetudo, sed inchoata,

3 Ex hac definitionis explicatione colligi potest, qua ratione distinguatur consuetudo sumpta pro iure ab vsu frequenti, ab stylo fori, & præscriptione. Distinguitur namque hæc consuetudo ab vsu tanquam effectus à causa; ex vsu enim frequenti nascitur hoc ius Ab stylo tamen distinguitur, tanquam includens ab incluso, quia stylus est consuetudo, sed est consuetudo limitata ad iudiciales actus quia stylus significat modum procedendi alicuius reipublicæ in suis iudiciis, & sententijs: sic tradit Bald. *in l. vlt. C. quæ sit longa consuetudo.* & Cynus *in l. 1. eodem tit.* Bart. *in repetitione legis de quibus ff. de legibus. n. 10. in fine. & in l. 2. C. quæ sit longa consuetudo.* Rochus de Curte *in tract. de consuetudine. n. 33.* Burgos de Paz *l. 2. Tauri num. 100.* Ex quo communiter dicitur stylum curiæ Romanæ facere legem, quia ex frequenti vsu quo causæ deciduntur in Romana curia, siue decidantur aliqua sententia, siue rescripto, aut bulla, nascitur consuetudo obligans modum illum seruare. Eadem ratione consuetudo à foro distinguitur est enim forum, vt alias acceptiones omittam, consuetudo de vsu iurisdictionis, in iudicij seruando, qui vsus si legitimè fuerit introductus, vim legis sortiti potest; ac proinde latius patet consuetudo quam forum: sic Salas *disput. 19 sect. 1. n. 5.* & Suarez *lib. 7. cap. 5. à n. 9.* Gregor. lop. *l. 7. tit. 2. part. 1.* Burg. de Paz *in l. 1. Tauri, n. 385.* Differt autem consuetudo à præsumptione variis modis, vt videre est in panorm. *cap. fin. de const. num. 10.* Rochus de Curtis *in c. vlt. de consuetudine* Azor. *tom. lib 5. cap. 18. quæst. vlt.* Molin *lib. 2. de primog. c. 6. n. 10. & 11.* Matienzo *l. 1. glos. a. 6. num. 3. tit. 7. lib. 5. noua. collection.* Salas *disp. 19 sect. num 6.* Suarez *lib. 7. cap. 1. à num. 10.* Primo, consuetudo est lex. obligans communitatem ad aliquem actum efficiendum, vel omittendum: at præscriptio non attendit communitatem, sed inter particulares personas esse potest. Quando autem vna communitas aduersus aliam præscribit habet se, ac si persona particularis esset. Secundo consuetudo sæpè inducit obligationem legalem in his qui vtuntur consuetudine, vel à legali obligatione eximit: at præscribens non inducit obligationem legalem in eo, aduersus quem præscribit, nec se eximit ab obligatione legali, sed inducit obligationem iustitiæ vel à iustitiæ, obligatione se eximit, quia præscriptio patit dominium, consuetudo legem. Tertio differt, quia in præscriptione requiritur semper bona fides: at in consuetudine non semper est necessaria: nam esto mala fide incepta, sit consuetudo, præscribere aduersus legem potest. Quarto ad præscriptionem non requiritur nec expressus, nec tacitus consensus eius, aduersus quem præscribitur. Ad consuetudinem autem requiritur saltem consensus tacitus Principis. Ex quo fit consuetudinem aduersus nullum præscribere: nam si aduersus aliquem præscriberet, is esset Princeps, & aduersùs Principem non præscribit, cum potius ex eius consensu consuetudo inducatur, & vires obtineat, vt rectè dixit Gabriel Vasquez *disp. 177. cap. 5. num 43.* Adde ad præscriptionem requiri titulum, ad consuetudinem nullum esse necessarium, tacitus enim populi, vel Principis consensus sufficit pro titulo. Denique ad consuetudinem inducendam diuersum tempus requiritur, ac requiritur ad præscriptionem, vt inferius dicemus. Ergo differt consuetudo à præscriptione.

4 Cum consuetudo propriissimè habeat rationem legis, vt dicemus, eadem diuisiones patitur, ac lex. Primo enim diuidi potest in consuetudinem canonicam, & ciuilem. Canonica est quæ frequenti vsu clericorum est introducta. Ciuilis, quæ laicorum vsu dimanat; aliquando vero clerici, & laici in eadem te conueniunt, & communem vsum habent & tunc ciuilis consuetudo appellanda est vt rectè dixit Suarez *lib. 7. cap. 5. numer. 2.* quia est de communi bono politico ciuitatis, & ad rectum illius regimen temporale pertinet, neque in hoc distinguuntur

clerici à laicis, quia non inducunt illam consuetudinem; quatenus clerici sunt, sed quatenus ciues sunt & partes communitatis.

Secundo diuidi potest consuetudo canonica, & ciuilis iuxta communitates, à quibus ortum habet: si enim sit totius Ecclesiæ, vel regni, dicetur ius commune canonicum vel ciuile: si vnius prouinciæ, nationales; si vnius ciuitatis, municipale.

Tertio & præcipuè solet diuidi consuetudo in eam quæ est secundum legem, præter legem & contra legem. Vt autem hæc diuisio rectè intelligatur, aduerte, loqui nos posse de lege naturali, diuina & humana. De omnibus his dubitari potest, quia ratione consuetudo esse possit aduersus illas leges, præter illas, & secundum illas? Et quidem si consuetudo est secundum legem; siue lex naturalis sit siue diuina, & humana, non ponit, nec tollit legem, quia ipsa est obseruatio legis iam positæ, & ex intentione obseruandi ledem habetur, non ex intentione introducendi nouam. Adde Principem nunquam intendere obseruatione suæ legis nouam legem inducere, sed eandem firmare, & facilem esse eius obseruationem ostendere: & in hoc sensu dixit Gratian. *in cap. in istis. distinct. 4. §. leges*, leges institui cum promulgantur, firmari autem, cum moribus vtentium comprobantur. Non quia per vsum aliqua firmitas noua legi accrescat, sed quia remouentur ea, quæ legem tollere poterant, remouetur enim contraria consuetudo, & allicitur voluntas legislatoris ad suam legem firmandam? & hæc est consuetudo, quæ dicitur optima legum interpres. *cap. cum dilectus, de consuetudine*, interpretatur enim legem & illius sensum, qui forte dubius foret, ea non interueniente consuetudine. Quod si de consuetudine contraria legi loquamur, distinguendum est: si enim contraria sit legi naturali, clarum est non esse consuetudinem, quæ vim legis habere possit, sed corruptelam, cum sit de actu malo, & peccaminoso, in quem nulla obligatio cadere potest. *cap. si consuetudo. cap. quæ contra mores, distinct. 8.* Si autem sit contraria legi diuinæ, idem est affirmandum, quia semper erit peccatum, & consequenter inefficax ad inducendam obligationem. Erit, inquam, peccatum, quia lex diuina semper perseuerat, neque Deus censetur consentire in eius abrogatione, ex eo quòd multo tempore contra illam homines pugnauerint: sic omnes Doctores cum D. Thom. *quæst. 97. art. 3.* At si consuetudo contraria sit legi humanæ, optimè potest aduersus illam præuelare, & obligationem inducere, quia non obinde sequitur obligationem inducere ad aliquid malum, vt latius infrà. Verum si de consuetudine, quæ sit præter legem; loquamur, nemini dubium esse potest efficaciam habere inducendi obligationem. Nam si hæc consuetudo obligationem non inducit, nulla est, quæ inducere possit.

PVNCTVM II.

De conditionibus requisitis ad consuetudinem.

PLures conditiones ad consuetudinem inducendam exigunt Doctores, cum glossa *in cap. fin. de consuetudine, & in l. de quibus. ff. de legibus, & l. 2. C. quæ sit longa consuetudo.* Omnes tamen comprehenduntur duplici illa conditione assignata *in cap. fin. de consuetudine*, scilicet esse *rationabilem, & legitime præscriptam.* quia nihil aliud ibi exigitur, quam vt consuetudo vim legis habere possit.

§. I.

Quæ vocetur rationabilis consuetudo.

1 *Deciditur, rationabilem consuetudinem esse, quæ est de re honesta, & vtili reipublicæ,*
2 *Proponuntur quædam obiectiones.*
3 *Illis fit satis.*
4 *Quando censeatur bono communi consuetudo expedire.*
5 *In dubio præsumenda est bono communi expedire.*
6 *An peccent introducentes consuetudinem contra legem.*

1 VAriant Doctores in explicatione huius termini, vt videre est apud glossam *in cap. fin. de consuetudine*, & Panorm. *ibi, num. 5.*, Nauarr. *comment. de spoliis §. 14. num. 7.*, Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 1. casu 82. & consil. 52. num. 131.* Rochus de Curte *tract. de consuetud. sect. 2. à n. 20.* Salas *de legib. disp. 19. sect. 5.* Suar. *lib. 7. cap. 6.* Vasq. *1. 2. disput. 177.* Sed omissis variis dicendi modis, ille mihi verior & probabiliot apparet, qui affirmat consuetudinem rationabilem esse, quæ est de re honesta, & vtili reipublicæ. Ratio est manifesta: nam consuetudo pro lege suscipitur. Ergo eandem cum lege æquitatem habere debet, quare cum nulla lex ferri possit, quæ non sit de re honesta & vtili reipublicæ, efficitur manifestè consuetudinem nullam esse posse rationabilem, nisi quæ hanc æquitatem contineat: sic Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 4. num. 14.*, Salas *supra num. 50. & sect. 11. num. 89.* Suarez *num. 14.*, Basil. de Leon. *lib. 6. matrim. c. 5. num. 2.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. num. 46.* & alii ab eisdem relati.

2 Sed obiicies supradictam doctrinam solum procedere posse de consuetudine, quæ sit præter legem, non autem de consuetudine, quæ legi aduersetur. nam cum lex necessario debeat esse rationabilis, hoc est conformis rationi & bono communi expediens, *cap. erit autem lex, distinct. 4. & l. leges sanctissimæ. C. de legibus*, consuetudo illi aduersa rationabilis esse non poterit. Quomodo enim potest esse rationabilis, si peccatum continet?

Secundo obiicies te præscribere non posse aduersùs aliquam personam priuatam, nisi illius rei, quam intendit præscribere, titulum legitimum existimes habere: bona enim fides requiritur ad præscriptionem. Ergo neque communitas aduersùs legem præscribere poterit, nisi bonam fidem habeat: at hoc est impossibile in consuetudine aduersa legi, cum lex à communitate cognoscatur, & consequenter cognoscitur illius transgressio, qua firmari intenditur consuetudo.

3 Respondeo ad primam obiectionem, non solum de consuetudine præter legem, sed de consuetudine contraria legi positiuæ intelligendam esse. Fateor enim legem dum durat, esse rationabilem, sed hoc non obstante, potest esse consuetudo illi aduersa rationabilis, non quidem dum legi aduersatur, sed cum legem tollit; stat enim optimè consuetudinem incipere, & procedere irrationabiliter: at si multo tempore perseueret reddi rationabilem, quia iam est rationi consonum, & reipublicæ expediens, ne culpa vltra progrediatur, néve ciues ad obseruantiam rei difficilis tanto tempore adstringantur: sic docuit Suar. *lib. 7. cap. 18. num 24* Bonac. *n. 45. & 46.*

Ad secundam obiectionem concedo præscriptionem nunquam posse esse cum mala fide, quia non decebat furta, & latrocinia fouere: fouerentur autem, si mala fide rem alienam possidenti præscriptio faueret. At consuetudo induci potest cum mala fide, quia non obinde transgressiones legis fouentur cum facilè possit Princeps consuetudinem interrumpere, & legem suam reuocare. Adde præscriptionem priuare aliquem iure proprio, & dominio acquisito, & hoc irreparabiliter ob vitandas lites, quod non erat conueniens concedi mala fide possidenti. At consuetudo aduersa legi neminem iure suo priuat, sed solum remouet obligationem legis, quam facilè potest legislator renouare, & denuo stabilire, si id expediens iudicauerit.

4 Sed inquiris, quando censeatur consuetudo bono communi expedire, ac proinde esse rationabilis?

Respondeo si consuetudo nulli legi aduersetur, sed præter legem, clarum est bono communi expedire eius obseruationem, quia bono communi videtur expedire id, in quod communiter omnes conueniunt: quod notauit Menoch. statim referendus. At si legi aduersetur, tunc relinquendum est arbitrio prudentis, vt tradit glossa *in c. 1. de constitution. in 6. verbo rationabile.* Panorm. Ioan. Andr. *cap. vlt. de consuetud.*, & alii plures quos refert & sequitur Menoch. *lib. 2. cent. 1. de arbit. casu 82. in princ.* Thom. Sanch. *lib. 7. de matrim. disput. 4. num. 14. circa finè* Aduerto tamen minorem causam ad tollendam legem esse necessariam, quam ad statuendam de nouo, vt rectè ponderauit Suar. *lib. 7. de leg. cap. 18. n. 9. & 10.*

5 In dubio autem an consuetudo contraria legi sit rationabilis, hoc est expediens communi bono, præsumenda est rationabilis, & communi bono expediens, quia in dubio fauorem consuetudinis iam introductæ firmandum est, tradit Sanch. ibi. Suar. *lib. 7. cap. 6. num. 15.* Verum si consuetudo non solum sit contraria legi, sed etiam à lege prohibita, aut reprobata, tunc in dubio pro lege firmandum est, & iudicandum consuetudinem esse irrationabilem: hoc tanquam certum dicit Sanc. & Suar. *supra*, Salas *disp. 19. sect. 18.* cum Roch. de Curtis *tract. de consuetud. sect. 7. num. 24* & probatur optimè ex *cap. 3. de eo, qui mittitur in possessio.* ibi, *si laudabilem esse constiterit.* Et ratio est clara, quia reprobatio consuetudinis facta à lege, est certa: ergo non potest ab honestate dubia vinci. Insuper notat benè Sanch. & Salas *supra* cum Caietan. *1. 2. quæst. 97. articul. 3. supplement.* Gabr. *4. dist. 42. quæst. 1. art. 3. dub. 6.* Valent. *1. 2. disp. 7. quæst. 5. part. 8.* Ex quo patet posteros consuetudinem à suis maioribus introductam obseruantes à culpa excusari nec inuestigare teneri de illius iustitia, sed posse illam præsumere. In quo sensu dixit Basil. de Leon *in l. de quibus, ff. de legib.* quod ab omnibus fit, rectè fieri præsumitur. Intelligendum tamen est, quando toto tempore necessario ad præscriptionem, consuetudo præualuit. Denique si consuetudo immemorialis fuerit, præsumenda est iusta, & rationabilis, etiamsi esset contra dispositionem legis anteriorisquia ratione temporis diuturni, præsumitur in ea iustus titulus, sic docuit Alexand. *cap. quo iure dist. 8.* Auendan, *de exquend. mandat. cap. 6. numer. 8.* Salas *disp. 19. sect. 18. fine*

6 Ex his venit decidenda quæstio, an introducentes consuetudinem aduersus legem peccent, toto eo tempore, quo consuetudo introducta non est. Et dicendum existimo peccare quia à legis obseruatione excusari non poterant, nisi ob consuetudinem legitimè præscriptam. Ergo si consuetudo nondum

præscripta

præscripta est, nulla est ratio excusans. Item dum non est introducta consuetudo, lex obligat, sed ferre contra legem obligantem est peccatum. Ergo & ita tenet Suar. illo *cap. 18. n. 14.* Bonac. *disp. 1. q. 3. p. vlt. §. 3. n. 45.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 4. num. 14. circa finem.*

§. II.

De tempore requisito ad consuetudinem.

1 *Proponitur prima sententia tempus immemoriale requirens.*
2 *Secunda sententia distinctione vtitur: prater legè, vel contra legem ciuilem decennium dicit sufficere: contra legem canonicam, quadragenarium expostulat.*
3 *Nullum tempus determinat tertia sententia, sed arbitrio prudentis relinquit.*
4 *Aduersus hanc sententiam proponitur obiectio, & soluitur.*
5 *Placet mihi quarta sententia affirmans decennio sufficienter consuetudinem præscribi.*
6 *Limitant aliqui in consuetudine introducta præsente Principe.*
7 *Reiicitur supradicta limitatio.*
8 *Alii limitant, vt in lege ciuili, procedat non in canonica.*
9 *Non admittitur hæc limitatio.*
10 *Apponitur tertia limitatio, vt procedat de consuetudine, quæ ex superueniente consensu Principis introducitur. Reiicitur.*
11 *Consuetudo non debet interrumpi, & quando censeatur interrupta.*

1 SEcunda conditio necessaria ad consuetudinem inducendam, est temporis diuturnitas, sed quanta hæc debeat esse, non constat inter Doctores. Prima sententia affirmat requiri tempus immemoriale; sic videtur sentire Duaren. *ad tit. de legibus, cap. 11.* & Balduinus *Institut. de iure naturali, verbo diuturni.* & probant quia ad legem inducendam videtur requiri consuetudo inueterata vt probat. *l. de quibus, 32. ff. de legibus* at consuetudo inueterata, est illa, de cuius initio non est memoria *l. vlt. C. quæ sit longa consuetudo.* Item inueteratum dicitur, quod fuit 40 annis stabilitum, *l. vlt. C. de fund. rei priuata, lib. 11. & ibi gloss.* Ergo. Item consuetudo sæpè appellatur illa, quæ excedit hominum memoriam. *l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidiana, & æstiua.* at hoc tempus centum annos comprehendit, vel paulo minus, vt tradit Cravet. *tractat. de antiq. tempor. 2. particul. 4. partis princ. num. 2.* Cuttius iunior *consil. 158. n. 16.* Adde ad consuetudinem, quæ legem introducat legum tempus requiri *c. vltim. de consuetudine* sed longum tempus comprehendit centum annos. *l. vlt. C. de sacrosanct. Eccles.* Ergo.

2 Secunda sententia distinctione vtitur, si consuetudo sit præter legem, vel contra legem ciuilem, decennio affirmat compleri: si contra legem canonicam quadraginta annos expostulare, sic Panormit. *cap. fin. de consuetud. n. 11.* Azor. *tom. 1 lib. 5. c. 4. quæst. 4.* Gregor. Lopez *l. 5. gloss. 4 tit. 2. part. 1.* Couarr. *lib. 2. variarum, c. 17. n. 8. §. quarto.* Molin. *tom. 1 de iustit. disp. 77.* & alii plures relati à Salas *disp. 19. de legibus, sect. 4.* Fundamentum huius opinionis est quia leges ad inducendam consuetudinem solum expostulant longum tempus *l. 1. C. quæ sit longa consuetudo, l. de quibus, l. sed ea quæ ff. de legibus, l. 1. in fine ff. de aqua pluuia arcenda. & aliis* at secundum ius ciuile decennium est longum tempus requisitum ad præscriptionem. *toto tit. C. de præscript. longi tempor. & §. 1. Institut. de vsucapionib. & l. super longi temporis, ff. de præscript.* secundum vero ius Ecclesiasticum quadragennium expostulatur *authent. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles.* Ergo hoc tempus erit ad consuetudinem requisitum.

3 Tertia affirmat nullum tempus determinatum esse ad consuetudinem inducendam, sed arbitrio prudentis hoc pensandum esse, qui pro negotij qualitate, & pluralitate actionum limitare, vel extendere tempus debet. sic tradit doctissimus Menochius *de arbitrar. lib. 2. cent. 1. casu 83. n. 6.* Cottas *in l. de quibus, ff. de legibus, n. 8. & in comment. de iure ciuili in artem redigendo, p. 2. cap. 19.* Cuiac. *lib. 2. obseruat. c. 1.* Anton. Faber. *ad leg. 38. ff. de legib.* Duaren. *de legib. c. 11.* Gabriel Vasquez *1. 2. disp. 177. c. 5.* Medin. *quæst. 97. art. 3 §. sed dubitatur.* Valent. *disp. 7. quæst. 5. punct. 8.* Sotus *1. de iustit. quæst. 7. art. 2.* Basilius de Leon. *lib. 6. de matrim. c. 5. num. 9.* Lessius *lib. 2. de iustit. c. 6. dub. 14.*

Fundamentum huius sententiæ est, quia consuetudo vt legem præexistentem abroget, aut denuò constituat, aliquod tempus requiri: quod autem hoc sit, non est determinatum iure naturæ, vt de se constat, neque etiam iure ciuili aut canonico: ergo relinquendum est arbitrio prudentis. Quod autem iure ciuili, vel pontificio determinatum non sit probo: quia in iure ciuili aut canonico non inuenitur textus loquens de consuetudine legali qui hoc tempus determinet. Nam si aliquis textus est qui hoc tempus in consuetudine determinet, non de consuetudine legali, sed de consuetudine requisita ad præscriptionem rerum mobilium, & immobilium aduersus priuatas personas, vel communitates loquitur. vt expendenti totum titulum de consuetudine patebit.

4 Dices *cap. vlt. de consuet.* quod expressè loquitur de consuetudine legali, tacitè determinat tempus requisitum ad inducendam consuetudinem, cum enim ibi dicat Pontifex non esse vilis authoritatis consuetudinem longæuam, si sit rationabilis, & legitimè præscripta, tacitè illis verbis, *longæua, & legitimè præscripta tempus requisitum ad consuetudinem determinauit.* siquidem solum expostulauit tempus sufficiens, vt dicatur longæua, & legitimè præscripta. Sed contra quia longum tempus, & diuturnum non est in iure determinatum, aliquando enim biennio comprehenditur. argum. textus *in l. 56. ff. locati*, aliquando quinquennio. *l. 2. §. 2. ff. de re milit. iuncta l. 23. §. vlt. eod. tit.* aliquando 40. annos amplectitur. *l. 57. §. 1 ff. de ritu nuptiarum. l. 12. C. de præscr. 30. annorum* & trad. Cuiac. *lib. 18. obseru. c. 28.* Ergo ex verbo longæuo, quod denotat longum tempus? tempus non determinatur. Deinde neque ex verbo legitimè præscripto id inferri potest. Tum quia non omnibus præscriptionibus idem tempus signatur legitimum? aliquando enim decennium sufficit, aliquando vigesimum requiritur, aliquando trigesimum, aliquando quadragesimum, aliquando centesimum, seu immemoriale, vt constat ex *Institut. de vsucapionibus, §. 1. l. eum in longi, C. de præscriptionibus cap. sanctorum, c. de quarta, de præscript. authent. quas actiones, C. de sacrosantis Ecclesiis.* Tum etiam, quia etsi præscriptioni tempus signatum sit, non inde infertur consuetudini legali signatum esse, quia consuetudo legalis non est præscriptio, præscriptio enim acquirit ius præscribenti, aduersus quem præscribit: at consuetudo legalis non semper acquirit ius sed aliquando à iure obediendi se eximit, & tunc non præscribit aduersus aliquem, nam si aduersus aliquem præscriberet, is esset Princeps. seu legislator contra hunc autem non præscribit. cum potius ex eius consensu tacito, vel expresse vim legis consuetudo sortiatur. Ergo ex ratione præscriptionis tempus signari non potest.

5 Quarta sententia, quæ mihi probabilior apparet, quia communior, affirmat consuetudinem esse longæuam legitimèque præscriptam sufficientemque ad abrogandam legem, vel denuo constituendam, si decennio perseueret: tradit plures referens Franciscus Suarez *lib. 7. de legibus, cap. 8. n. 7. iuncto c. 15. n. 5. & c. 18. n. 12.* Donell. *lib. 1. c. 10.* & ibi Oswald. *in notatis litt. E.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 3. n. 31.* Mascard. *de probat. conclus. 424. à n. 24.* Emanuel Sà *verbo, consuetudo, n. 3* Ratio qua moueor est, quia iuta solum requirunt ad consuetudinem inducendam longum tempus, sed decennium est longum tempus, & infra illud non reputatur *l. vlt. C. de præscript. long. temp. §. 1. Institut. de vsucap.* Præter ea requirunt vt consuetudo sit legitimè præscripta *cap. vlt. de consuetud.* sed quæ per decennium durat, legitimè est præscripta: nam licet multæ aliæ sint præceptiones longius tempus exigentes quia tamen hoc est sufficiens, standum est huic tempori, cum agatur de re omnino fauorabili, & nemini contraria: non enim est contraria Principi, cum ex eius voluntate consuetudo vim habeat, neque etiam subditis, cum ab eorum consensu pendeat. Ergo. Et per hæc soluuntur fundamenta contraria.

6 Supradictam conclusionem aliqui limitant in consuetudine, quæ habetur in præsente Principe, seu legislatore; secus vero illo absente: cum enim legislator absens est, existimant requiri non decennium, sed vicennium ad inducendam consuetudinem.

Probant primo longum tempus esse decennium inter præsentes, at inter absentes est vicennium, ex *supradicta l. vlt. Cod. de præscript. longi tempor.* Ergo cum legislator absens est requiritur vicennium ad præscribendum aduersus illum. Ergo non semper consuetudo constituit legem vel abrogat præexistentem decennio; confirmatiq. potest ex *l. 5. tit. 2. p. 1* vbi Alphonsus Rex, declarans vim consuetudinis dicit *el. tal pueblo como esse o la mayor parte del si vsaren diez, o veinte años à facer alguna cosa en manera de costúbre, & c puendà la facer, e daba ser tenuda e guardada por costumbre*, vbi sub distinctione apposuit decem. aut viginti vt tacitè insinuaret absente legislatore 20. requiri presente illo decem. Alias cur dixit, decem, aut 20. potius quam 10. vel 15. vel 30.

7 Sed reiicienda est supradicta limitatio, quam reiicit Suarez illo *cap. 15. num. 6. & cap. 18. num. 11.* Salas *disputat. 19 sect. 4. num. 31.* cum Vasquez *1. 2. disput. 177. cap. 3. num. 33.* Quia consuetudo non introducit legem, neque abrogat præexistentem ex consensu subsequente Principis, sed ex consensu eius lege iam stabilito, quæ declarat consuetudinem longi temporis authoritatem habere inducendi legem; ac proinde impertinens est esse Principem absentem, vel præsentem consuetudini.

Ad confirmationem respondeo primò cum Gregor. Lopez *in d. l.* & Burgos de Paz *1. Tauri, à n. 205.* illam particulam, aut esse disiunctiuam, & respectu eiusdem appellari, facereque hunc sensum, si consuetudo siue absente Principe, siue præsente inualuit decem, aut 20. annis obseruanda est: quasi diceret, si consuetudo decem annorum est sufficiens, multo magis, si

120. annis, vel 30. duraverit: quem sensum tradidit glossa in rub. *Cod. quæ sit longa consuetudo.* & alii relati à Burgos de Paz *suprà*.

Responderi secundo posset, dictionem illam 10. *annos*, importare consuetudinem, quæ habetur in absentia legislatoris, ac proinde iure Hispano requiri in consuetudine inducente legem decem annos, si fuerit præsens legislator; 20. verò, si fuerit absens. Cæterum legem illam iam hodie in Hispania non vigere sentit Gabr. Vasquez 1.2. *disput.* 177. *cap.* 3. Suar. *lib.*7. *de leg. cap* 15. *numer.*7. Basilius de Leon. *lib.*6. *de matrim. c.* 5. *n.*7 *fine.*

8 Secundo limitant plures supradictam conclusionem, vt procedat in lege ciuili tantum. nam in canonica affirmant 40. annos requiri, quia aduersus Ecclesiam non datur præscriptio nisi post 40. annos. *cap. de quarta, cap. ad aures. de præscriptionib.* Sed consuetudo abrogans legem canonicam suo modo præscribit contra Ecclesiam. Ergo tempus necessario requisitum ad præscribendum contra Ecclesiam, erit etiam requisitum ad præscriptionem consuetudinis Ecclesiæ: & ita tenet Suarez plures referens *lib.*7. *cap.* 18. *numer.*12. Salas *disput.*19. *sect.*4. *numer.* 42 Reginald. *lib.*13 *num.*247. Rebellus 1. *p. lib.*1. *q.*5. *n.*12. Bonac. *disp.*1. *q.*1. *p. vlt.* § 3. *n.*30. Mascard. *verbo consuetudo. conclus.* 224 *numer.*32.

9 Sed neque admittenda est hæc obligatio, quam non admittit Lessius *lib.*2. *cap.*6. *dub.*14. *num.*46. Azor 1. *p. lib.* 5. *cap.* 18. *quæst.*6 Eman Sà *verbo consuetudo. numer.*6. quia consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam, non est contra Ecclesiam, sed potius pro illa cum ex consensu ipsius Ecclesiæ tradito *in cap. vlt. de consuetudine* hæc abrogatio procedat, sed præscriptiones, quæ sunt in fauorem Ecclesiæ & contra illam, non indigent spacio 40. annorum; sed decennio perficiuntur, vt tradit Rota *in nouissimis. p.*2. *decis.*375. *numer.*8. apud Farinac. Ergo. Deinde si ob similitudinem desumptam à præscriptione propria, expostulantur in consuetudine canonica 40. anni etiam debent expostulari centum, vel tempus cuius initij non sit memoria. Probo quia aduersus Ecclesiam Romanam non datur præscriptio, nisi spatio centum annorum *auth quas actiones. Cod. de sacrosanct. Eccl.* Ergo consuetudo, quæ legem latam à Romano Pontifice abrogat, spatium centum annorum ad præscriptionem exiget. Deinde aduersus reseruata Principi non præscribitur, nisi consuetudine immemorialis ex *cap. super. quibusdam præterea de. verbor. significat.* & tradit multos allegans Mascard. *de probation. concl.*424. *num.*40. Sed lex lata à Principe, sibi est eius dispensatio reseruata. Ergo non solum spatium 30. annorum sed immemoriale requireretur, si ex proportione ad præscriptionem esset desumenda præscriptio in consuetudine legali. Item vna Ecclesia aduersùs aliam præscribit decem annis nisi obest ius. Ergo aduersùs legem municipalem, vel statutum decem annis præscribitur. Ergo consuetudo canonica abrogans legem, non expostulat 40. annos.

10 Tertio limitant aliqui, vt procedat de consuetudine, quæ vires habet ex superueniente consensu principis, de hac enim dicunt decennium expostulare, secus de consuetudine, quæ in ratione consuetudinis vim habet introducendi legem.

Sed neque hanc limitationem probo dico enim consuetudinem ex consensu Principis introductam inducere legem vel abrogare antiquam, eo ipso quo constet principem ad eiusmodi effectum consuetudinem approbare, quia tunc non in vi consuetudinis, sed in vi approbationis & consensus Principis lex abrogatur vel denuo constituitur. Ista autem abrogatio non censebitur facta ex eo quod consuetudini non contradicat. cum possit vt non rectè dixit Lessius *lib.*2. *cap.*6. *dub.*14. *num.*46. Valent *disput.*7. *quæst.*5. *p.*8. Bonac *disput.*1. *quæst.*1. *p. vlt. numer.*33. *vers. addit Lessius.* Nam potest Princeps habere aliquas causas permissionis seu dissimulationis vt manifestè constat ex *cap. super eo. de cognitione spirituali* ibi *Verum si de consuetudine habeatur, vt talia coniugia permittantur in Ecclesia tua dissimulare poteris: ita quod nec contradicere, nec tamen videaris præstare assensum,* &c Requiritur ergo manifesta approbatio quæ legi æquiualeat, vel æquiualeat legitimæ abrogationi legis factæ: & ita tradit Suarez *lib.*7. *cap* 12. *circa fixem.* Basilius de Leon *libr.* 6. *de matrimon. cap.* 6. *num.*6.

11 Aduerto tamen consuetudinem decennalem, quæ ad constituendam legem nouam, vel antiquam abrogandam necessaria est non debere interrumpi: sic docuit alios referens Suarez *libr. de leg. cap.*8. *numer.*14. Et probatur, nam si interrumpitur, iam non durat decennio. Secundo à præscriptione excluditur interruptio ergo & à consuetudine. Tertiò tempus requisitum à iure, ad aliquem effectum de tempore continuo & non interrupto intelligitur vt notauit; Lapus *allegat.*47. & Sylvest *verbo religio.*3. *q.*5. Nauar *consil.*87. *de regularib. n.*1. Tunc autem censebitur interrupta consuetudo, si à tota communitate vel a maiori illius parte contra consuetudinem agatur etiamsi vnico actu fiat: sic docuit Panormit. *cap. vlt. de consuetudine, nu.* 19 Reginald. *lib.*10. *n.*249. Bonac. *disp.*1. *q.*1. *p. vlt. n.*33. Salas *disp.* 19. *sect.* 11. *numer.* 93. Item si à Principe introducentes consuetudinem puniantur, tacitè tunc resistit eius introductioni. & consuetudinem interrumpit: sic Suarez *lib.*7. *de leg. cap* 8. *num.*15.

§. III.

Examinatur tertia conditio de frequentia, & qualitate actuum.

1 *Requiritur ad consuetudinem actuum frequentia.*
2 *Quot actus sint requisiti, examinatur.*
3 *Vnum neque duos actus non sufficere ad consuetudinem.*
4 *Limitatur, nisi legislator consuetudinem sciens, non resistat sed non approbatur limitatio.*
5 *Explicantur. Doctore qui videntur contrarium sentire.*
6 *Actus tametsi iudiciales sint non sufficiunt ad consuetudinem inducendam, nisi decennio duruerint.*
7 *Decisiones Rotæ, & declarationes Cardinalium vim legis non habent esto magnæ sint authoritatis.*
8 *Quid de stylo curiæ.*
9 *Non est necesse consuetudinem in contradictorio iudicio approbatam esse.*
10 *Proponuntur quædam obiectiones, & soluuntur.*
11 *Ad stabiliendam consuetudinem actus voluntarij requiruntur, & consequenter non ex errore aut ignorantia.*
12 *Debent procedere ex intentione introducendi consuetudinem hoc est introducendi obligationem.*
13 *Quomodo cognoscetur consuetudo inducta ex obligationis intentione vel intentione liberali.*
14 *Actus introducentes consuetudinem debent esse externi, vniformes, & pacifici.*

1 TErtio ad consuetudinem requiritur actuum frequentia, seu vsus crebro iteratus. Probari potest tum ex definitione consuetudinis, tum *ex lib.*1. *Cod. quæ sit longa consuetudo.* ibi *Probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem controuersiarum genere seruata sunt* Idem habetur. *in* §. *ex non scripto, Instit de iure natur. & libr.*3. *Cod. de ædificiis priuatis*

2 Difficultas est quot actus requirantur.

Aliqui affirmant vnum continuatum sufficere. sic Panormit. *cap. vlt. de consuet. numer.*17. & Azor. *tò.* 1. *lib.*5. *cap.*17. *quæst.*9. & *cap.*18. *qua.*15. quia ratione continuationis ille actus pluribus æquialet. Alii dicunt duos, vel tres actus efficaces esse ad abrogandam legem. maximè si fiant sciente Principe, & non contradicente, dum commodè potest contradicere, quia tunc censetur consentire. Deinde, quia quod bis vel ter fit, dicitur fieri frequenter, *cap. ita nos,*25. *quæst.*2 sic Lessius *lib.*2. *c.*6. *dub.* 14. *numer.*45. Sylvest *verb. consuet. quæst.*4. Saa *eodem. numer.*3. Mascard. plurib. relatis *concl.*424. *a num.*16. & indicat Sanch. alios referens *libr.* 4. *de matr. disput.*1 *numer.* 22. Alii suprà dictam sententiam veram esse existimant, si actus iudiciales fuerint; secus vero si sint extraiudiciales: nam de iudicialibus dicunt constituere stylum, qui bino actu perficitur ac proinde consuetudinem in illa materia. Adde his, quæ authoritate publica fiunt maiori vis, & efficacia danda est, quam his quæ solum à communi populo operantur; & ita tenet glossa *in l. de quibus, ff. de legibus, verbo inueterata.* Bart. *ibi in repetit. q.* & loquentes de stylo docent Rebuff. *tract. de consuetud. art.* 2. *gloss.*1 § *numer.*10. & 17. Decius *in rubr. de constitut. numer.*35. & alii plures quos refert Osuald. *in epitome Don. lib.* 1. *cap.* 10. *litt.* S. Alii tandem hanc frequentiam relinquunt iudicis arbitrio: sic pluribus relati Menochius *lib.*2. *de arbitrar. cent.*1. *casu* 81. *numer.*4. Duaren. *de leg. cap.*21. Basilius de Leon. *lib.* 6. *cap.* 6. *numer.*1. *fin.* & ex parte sentit Suarez. *lib.*7. *de legibus, cap.* 10. *numer.* 4 Ratio esse potest, quia ad inducendam consuetudinem habentem vim legis ea frequentia necessaria est, quæ sufficienter ostendat populi consensum, & principis voluntatem, sed voluntas principis & populi consensus aliquando paucioribus, aliquando pluribus manifestatur. Ergo relinquendum est prudentis arbitrio

3 Cæterum dicendum est primo vnum neque duos actus non sufficere ad consuetudinem. Tum quia quod semel aut bis fit non dicitur fieri frequenter ex *l. item apud Labeonem,* §. *aliud est. ff. de iureiurando.* Tum etiam quia consuetudo quæ ex ratione consuetudinis vim habet legis debet esse longæua, & legitimè præscripta, vt ex dictis constat. Vnico autem vel duobus actibus longæua & legitimè præscripta esse non potest, quia ad hanc longitudinem, & præscriptionem requiritur decennium. Ergo si actus eo tempore non duruerint, consuetudo non erit longæua nec legitime præscripta: & ita docet Suar *lib.*7. *c.*10. *n.*1. Bonac. *disp.*1. *q.*1. *punct. vlt. n.*32. Salas *disp.*19. *sect. num.*71 Basilius de Leon *lib.* 6. *de matrim. cap.* 6. *num.*1.

4 Limitant tamen supradicti Doctores conclusionem nisi legislator consuetudinem sciens ei non resistat. Sed iam dixi ex non resistentia præcisè non inferri approbationem Quod

si legislator iudicetur approbare consuetudinem, in tali casu consuetudo non habet vim legis ratione sui, cùm non sit propria consuetudo, sed inchoata, sed habet vim ex approbatione legislatoris: quæ approbatio sicut se sola potest legem statuere, & præexistentem abrogare; idem efficere potest annexa voico, vel duobus actibus.

5 Quando autem Panormit. & Azor. ad consuetudinem vnum actum permanentem sufficere dicunt, non de consuetudine legali, sed de præscriptione dominij loquuntur; hoc enim dominium præscribi potest vnico actu perseuerante, vnica enim collatione beneficij, cui tibi non opponitur lis, poteris aduersùs quemlibet præscribere, *c. cùm de beneficio, de præb. in 6.* & possessione domus domum præscribere: in præsenti autem non loquimur de præscriptione iuris, & dominij, sed de consuetudine vim legis inducente, quæ in actuum frequentia necessariò consistit. Neque obstat *c. ita nos, 25. q. 2. & l. 3. C. de episc. aud.* In quibus geminatio actus vocatur consuetudo, & frequentia: non vocatur consuetudo, & frequentia, quæ ad legem inducendam sufficiat, sed quæ sufficiat ad grauiorem criminis punitionem, ad cuius effectum quælibet imperfecta consuetudo, seu assuefactio sufficit: & ita explicuit Bonac. *disp. 1. quæst. 1. punct. vlt. n. 32* Suarez *lib. 7. cap. 10. num. 3.* cum Bart. *in l. 2. C. quæ sit longa consuet.*

6 Dico secundò, Actus tametsi iudiciales sint, non sufficiunt ad consuetudinem inducendam, nisi decennio duraverint: sic alios referens docuit Suarez *cap. 11. num. 12.* quia quòd sint in iudicio, vel extra non extendit longitudinem, & præscriptionem consuetudini requisitam, & ex alia parte illi actus iudiciales non faciunt ius; quia non procedunt ab habentibus potestatem illud constituendi, vt suppono. Ergo ex nullo cap. vim legis habere possunt. Quapropter sicut extra iudicium requiritur decennio frequentia actuum, similiter etiam in iudicio, neque alio modo inducetur stylus necessariò obseruandus. Excipe, nisi actus iudicialis sit à supremo legislatore: tunc enim eius sententia, etiamsi vnica sit, loco legis habenda est, vt diximus in principio huius tractatus; quia tunc non ratione consuetudinis, sed ratione suæ voluntatis sufficienter declaratæ vim legis habet.

7 Ex his constat decisiones Rotæ, & declarationes Cardinalium, & sententias Cancellariæ, & regij Senatus non esse necessariò habendas pro lege, quia non procedunt à iudicibus habentibus authoritatem legis constituendæ: & ita tradit Suarez *lib. 7. c. 11. circa fin.* Vasquez *1. 2. disp. 177. c. vltim. n. 75.* Sanchez *lib. 8. de dispens. at. disp. 2. n. 10. circa fin.* Salas alios referens *disp. 19. sect. 19. sub n. 109.* Habent tamen hæc omnia maximam authoritatem, quapropter ab illis recedendum non est, nisi in contrarium obstet vrgentissima ratio, vt præcitati Doctores aduertunt.

8 Si autem de stylo curiæ Romanæ, Bullis, & decretis Pontificum manifestato loquamur, certum debet esse ius continere, neque indigere ad sui vigorem diuturnitate: constat ex *cap. quam graui, de crimine falsi*, & tradit alios referens Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 21. num. 16.* vbi optimè probat stylum curiæ Romanæ seruandum esse. Quapropter si ex stylo curiæ aliqua sunt in dispensatione necessariò manifestanda, & contra fiat, dispensatio subreptitia erit. Idem tradit Mascard. *de probat. conclus. 1317. num. 51.* Salas *disp. 19. de legibus, sect. 19.* Bonac. *disp. 1. de legib. q. 1. punct. 4. n. 14.*

9 Sed inquires primò; an consuetudo debeat esse in contradictorio iudicio approbata, vt vim legis habeat.

Respondeo cum communi sententia debere esse necessariò approbatam, quia consuetudo eo ipso, quo rationabilis sit & legitimè præscripta, vim legis habet, ex *l. de quibus, ff. de legibus, & cap. vlt. de consuetud.* neque vllus est textus, in quo amplius expostuletur. Ergo approbatio iudicialis sine fundamento fingitur: & ita tenet Suarez *lib. 7. cap. 11. n. 2.* Salas *disp. 19. sect. 11. n. 93.* Gabriel Vasquez *disp. 177. c. 6.* Basil. de Leon. *lib. 6. de matrim. c. 6. n. 2.* Mascard. *concl. 427. n. 3.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 3. num. 25.* Salas *disp. 19. sect. 11. sub n. 93.* & alij plures apud præcitatos Doctores.

10 Sed his obstat textus *in cap. Abbate, de verb. signific.* vbi quædam consuetudo eligendi iudicatur insufficiens, quia non fuit in contradictorio iudicio probata. Verùm huiusmodi textus non loquitur de consuetudine vim legis habente, sed de præscriptione iuris eligendi, quod est longè diuersum: & concesso, quod de consuetudine loquatur, solùm probat consuetudinem ex allegatis à parte aduersa non esse sufficienter probatam, siquidem pro consuetudine non fuit data in contradictorio iudicio sententia mota lite super consuetudinem; non tamen probat huiusmodi sententiam ad firmandam consuetudinem necessariò requiri, imò nec probat sententiam necessariam esse ad probandam consuetudinem, si quidem ad illam sententiam probatio consuetudinis supponenda est. Adde totum hoc allegatum esse pro parte aduersa, neque à Pontifice approbatum. Secundò obstat *lex cùm de consuetudine 34. ff. de legibus*, vbi cauetur in allegante consuetudinem primò inspiciendum esse an ja contradictorio iudicio firmata sit. Sed respondeo esse quidem inspiciendum non de necessitate, sed de vtilitate, quia maximè vtile est ad probationem consuetudinis esse firmatam in contradictorio iudicio: nam ex hac probatione releuatur allegans ab onere probandi consuetudinem, quod notauit Donell. *lib. 1. comment. cap. 10.* Tertiò obstat textus *in l. 5. tit. 2. part. 1.* vbi videtur requisitus non vnus tantùm, sed duplex actus iudicialis pro firmanda consuetudine; inquit enim lex, *debe ser tenida, y guardada por costumbre, si en este tiempo mismo fueren dados conseferamente dos Iuicios por ella de homes sabidores, e entendidos de iusgar.* Huic legi repulsis aliis explicatoribus respondet Burgos de Paz *in l. 1. Tauri, n. 247.* Gabriel Vasquez *1. 2. disp 177. cap. 6.* assentiendo iuri nostri regni duas illas sententias necessarias ad consuetudinem, esto iure communi, & ciuili nulla fuerit necessaria: quam explicationem, vt absurdam, & repugnantem refellit Suarez *lib. 7. cap. 11. num. 7.* Basilius de Leon. *lib. 6. cap. 6. num. 4.* Ea, inquam, ratione, quia si duæ illæ sententiæ necessariæ sunt ad stabiliendam consuetudinem, prima sententia non posset ferri pro consuetudine, seu secundum consuetudinem, quia nondum est consuetudo, cùm prima sententia profertur; sed fateor hanc rationem conuincere dari non posse sententiam decisiuam alicuius litis in vi consuetudinis, si consuetudo contraria sit legi; quia tunc æquitas non patitur dari sententiam contrariam legi in vi consuetudinis non constitutæ. At hinc non infertur non posse ad consuetudinem stabiliendam, sententiam declaratoriam consuetudinis requiri; cùm enim consuetudo ex voluntate legislatoris vires habeat, poterit legislator supremus statuere non valere consuetudinem, quantumvis longæuam, nisi iudicio contradictorio declarata fuerit: & ita sentit Burgos de Paz *à numer. 247.* factum esse in iure Hispano. Sed addit ad consuetudinem triginta, vel quadraginta annorum, vel immemorialem, hos actus iudiciales non requiri, sed solùm in consuetudine decennia, vel vicennia, quod ipse optimè probat *à num. 251.* Suarez verò *lib. 7. cap. 11. num. 7.* reiecta interpretatione supradicta, subjicit aliam: affirmat namque supradictam legem dupicem partem habere; in prima statui quid necessarium sit ad consuetudinem stabiliendam, & hoc fit cùm dicitur debere decennio, aut vicennio durare. In secunda tradi, quid requiratur, vt irreuocabilis sit consuetudo, & affirmatur ex virtute, & ordinatione talis legis fieri irreuocabilem, & firmam omnino consuetudinem, si pro illa duo actus iudiciales lati fuerint. Verùm hæc interpretatio mihi non probatur; quia eo ipso, quòd consuetudo introducta est, irreuocabilis est ex se, sicut & quælibet alia lex: at sicut quælibet alia lex quantumvis firma, reuocari potest, alia lege superueniente, vel consuetudine contraria, ita & consuetudo etiamsi actibus iudicialibus firmata fuerit, reuocari hoc modo poterit. Quapropter dicendum existimo actus illos iudiciales non exigi ibi ex necessitate, sed ex vtilitate, neque pro conditione, sed pro abundantia; ita vt faciat hunc sensum, consuetudo, quæ decennio, vel vicennio duravit, seruanda est, maximè si illo tempore bis pro illa iudicatum fuerit, sic Basilius de Leon. *lib. 6. de matrim. cap. 6. num. 4.* Item poteris dicere legem illam loqui pro foro externo, & iudiciali: ita vt sensus sit, postquam in Senatu regio iudicatum fuerit, consuetudinem habere vim, non posse iam in iudicio controuerti, sed pro consuetudine esse iudicandum: facitque *lex cùm de consuetudine, ff. de legibus*, vbi dicitur in consuetudine primò explorandum esse, an fuerit in iudicio firmata, & ita explicat Salas *disputat. 19. sect. 6. numer. 67. circa finem.* Neque puto ab hac interpretatione dissentire Suarez, sed hoc ipsum, etsi obscurè voluit intendere esse consuetudinem irreuocabilem.

11 Inquires secundò, quales actus ad stabiliendam consuetudinem requirantur?

Respondeo primò, requiri actus esse voluntarios his, qui consuetudinem introducere debent; quia ex eorum consensu libero debet introduci, aliàs vim legis habere non poterit, & ita docet cum communi sententia Suarez *lib. 7. toto cap. 12. & cap. 18. num. 8.* Salas *disp. 19. sect. 11. num. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. vltim. § 3. num. 12.* & alij ab eisdem relati. Quapropter si per vim, aut metum grauem, obligatur populus actionem aliquam præstare, & in ea longo tempore perstitere; numquam censendus est præstare consensum sufficientem consuetudini introducendæ, quia præsumi non potest velle stabilire ius actibus ita sibi repugnantibus, sic alios referens Suarez *illo cap. 12. fin. & cap 18. num. 8.* Si autem illi actus ex ignorantia, aut errore circa substantiam consuetudinis procedant, mihi etiam est manifestum, non posse illis consuetudinem introduci, quæ firmas vires habeat, sic Suarez & alij *suprà*; quia nihil magis voluntati contrarium, quàm ignorantia & error. Quapropter, etsi durante errore, aut ignorantia intelligatur consuetudo vires habere; aut illis sublatis omnino corruit. Et explico in hunc modum: si ignorat populus legem latam, & ex illa ignorantia violat, nullo modo potest aduersùs legem præscribere, quia non habet talem intentionem: sic autem credit legem esse, cùm tamen non sit, & obseruat, non potest legem statuere, quia non habet animum statuendi legem, sed seruandi eam, quam falsò existimat, quòd si leg m

illam

illam existimaram violet, tunc illa violatio non est derogativa legis, cùm nulla sit lex, cui derogetur. Ergo nunquam ignorantia, & error vim legis habere potest. Neque obstat *lex quod non ratione 39. ff. de legibus*, vbi dicitur, *quod non ratione introductum est, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum, in aliis similibus non obtinet*, quæ hunc sensum videtur habere? ea, inquam, quæ non ratione, id est, cognitione, sed errore à principio introducta sunt, consuetudine ipsa vim obtinere in eadem materia, non in aliis similibus. Ergo iam ex errore introduci potest consuetudo. Adde lege non limitari præscriptionem ad consuetudinem ortam ex scientia, ergo etiamsi ex errore procedatur, habebit effectum, & ita sentit, vt probabilius, Salas *disp. 19. sect. 6. num. 61.* Non inquam, obstat, quia supradicta lex (vt communis docet sententia) non loquitur de consuetudine legali, sed præscriptiua, & non de quacumque præscriptione, sed de ea, cui ius naturale resistit, eo quòd per errorem introducatur, secus verò, vbi non est fundamentum præscriptionis error. Et hæc explicatio probatur optimè communi exemplo, quo glossa *in supradicta leg.* & Panor, *in cap. fin. de consuet.* vtuntur. Videlicet, si consuetudo sit aurigam obligatum non esse de periculo vini, quod in plaustro defert, si dominus vini plaustrum comitetur, eo quòd existimet nullum ius habere, nulla est consuetudo, quia fundamentum illius est error, quo cessante euanescit consuetudo, secus verò, si ex alio errore introducta foret. Et hac ratione dicit Suarez *num. 5.* adversùs Rochum, si populus consuevit non extrahere frumentum è ciuitate; quia credebat id sibi esse prohibitum, non ideo consuetudinem obligantem inducere, quia non abstinuit ab illa actione, animo inducendi consuetudinem, sed animo obseruandi legem quam sibi esse positam existimabat. Quòd si supradicta lex de consuetudine legali loquatur, tunc sensus illius est, quòd non ratione, sed errore introductum est, & consuetudine obtentum, manifestato errore, neque iure, neque in similibus obtinere, quia per huiusmodi consuetudinem nullum ius acquisitum est ad similes actus exercendos. Ad illud quod additur, leges non limitare præscriptionem ad consuetudinem ortam ex scientia, negamus, si loquamur de consuetudine legali ob rationem dictam, quia esto leges non limitent clarè, & verbis expressis, tacitè id significant, cùm expostulant consuetudinem debere esse rationabilem, & legitimè præscriptam, quod per actus inuoluntarios nunquam fieri potest.

12 Dico secundò. Non solùm actus, quibus introducitur consuetudo, debent esse voluntarij, sed etiam debent esse ex intentione introducendi consuetudinem: nam absque hac intentione authoritatem, & efficaciam habere consuetudo non potest. Consuetudo enim pro lege suscipitur: ac proinde, sicut ad rationem legis requiritur in legislatore intentio ferendi illam, sic ad consuetudinem requiritur in his, qui illam introducere possunt, intentio introducendi illam. Hæc tamen intentio duplex esse potest in populo. potest enim populus intendere consuetudinem, vt deuotioni, & pietati, gratitudini, aut vrbanitati faciat satis, absque animo se obligandi & potest intendere consuetudinem; animo se ad illius obseruationem obligandi. Vel si consuetudo est contraria alicui legi, potest intendi illa consuetudine legem abrogari, vel solùm voluntati depranatæ satisfacere. Consuetudo ergo, quæ legem abrogare debet, vel nouam statuere, necessariò procedere debet ex speciali intentione abrogandi legem & ex speciali intentione statuendi nouam, quæ alia via starui non potest, nisi procedat ex intentione se obligandi ad illius obseruationem, quia iuxta intentionem populi talis est consuetudo, & in his ferè omnes Doctores conueniunt, vt videre est in Suarez *lib. 7. cap. 14. num. 6. & cap. 15. num. 10.* Salas *disp. 19. sect. 11. num. 92.* Saa *consuetudo, num. 3.* Rochus de Curte *tract. de consuetud. sect. 4. num. 36.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. numer. 19.* Vasquez *1.2. disp. 177. cap. 2. ad finem* Azor, *tom. 1. lib. 5. cap. 18. quæst. 5.* & alij plures ab eisdem relati. Ex quo fit ad iudicium ferendum de consuetudine necessariò attendendum esse, qua intentione fuerit incepta, & continuata. Requiritur enim, vt tempore requisito ad præscriptionem continuata fuerit consuetudo animo inducendi obligationem, etiamsi à principio ex deuotione fuerit incepta. At si solùm ex deuotione incepta, & continuata est, nullam obligationem inducit, vt non inducit consuetudo salutandi Virginem, ad signum campanæ noctis, ieiunandi in eorum vigiliis, sumendi aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, panem benedictum diebus Dominicis, & Cinerem benedictum primo die Quadragesimæ, & ramum in Dominica palmarum, recitationem matutini ante Missam, & alia exempla his similia congerit Bellarmin. *lib. 4. de Roman. Pontif. cap. 18.* Suarez *lib. 7. cap. 14. num. 6.* Salas *disput. 19. sect. 11. sub num. 92.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 18. quæst. 5.* Idem est, si ex vrbanitate, aut liberalitate, alicui obsequium, vel beneficium præstaret populus etiam multo tempore, non inde ex necessitate obligatus manet continuare, quia cùm solum ex vrbanitate, & liberalitate introducta, sit consuetudo non potest aliam in continuatione obligationem inducere: sic Me..ochius *de arbitrar. lib. 2. centur. 5. casu 494. num. 4.* & probat ex *l. creditores, Cod. de pignorib. l. ciuile, C. de furt. & cap. potuit, de locat.* consentit Sylvest. *consuetudo, num. 4.* Bonac. *suprà n. 19. & 20.* Molin. *tom. 1. tract. 2. disp. 77.* Salas *disp. 19. sect. 11. n. 92.* & alij.

13 Difficultas autem est, quomodo cognoscetur quòd consuetudo inducta sit ex intentione inducendi obligationem, vel solùm ex deuotione, & liberalitate.

Respondeo breuiter, si de consuetudine legali loquamur, relinquendum hoc esse prudentis arbitrio, qui pensatis circunstantiis sententiam de consuetudine proferet. Nam cum actus, quibus consuetudo introducta est; indifferentes sint, vt ex deuotione, vel ex obligatione fiant, aliunde quam ex illis colligenda est intentio. Quapropter Suarez *lib. 7. de legibus, cap. 15. num. 13. fine*, quatuor coniecturas assignat, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Prima, si consuetudo sit rei grauis, difficilis, & communiter seruata à populo, quia non solet populus vniformiter conuenire in his actibus, nisi quando se obligatum sentit. Secunda, si viri timorati malè sentiant de his, qui non seruant consuetudinem, vel communiter populus scandalizatur. Tertia, si Prælati, & superiores puniant violantes consuetudinem. Quarta, si materia consuetudinis, & illius obligatio multum conferat reipublicæ. Quælibet enim ex his coniecturis non leue indicium est obligationis. In casu autem dubio semper præsumendum est consuetudinem ex deuotione, & non ex obligatione inductam esse: tum quia ea, quæ sunt facti, & non iuris, non præsumuntur, & lex non præsumitur, nisi probetur: tum etiam; quia nemo præsumitur sibi velle onus, & obligationem imponere, nisi id manifestè constet: & ita tenet Suarez *lib. 7. cap. 15. numer. 13.* Bonacina *disput. 1, quæst. 1. punct. vltim. §. 3. numer. 21.*

14 Dico tertiò. Actus, quibus inducitur consuetudo, debent esse externi, quia de consuetudine externa loquimur. Insuper debent esse manifesti majori parti communitatis introducentis consuetudinem, quia ab illa maiori parte communitatis debent procedere. Item consuetudo pro lege suscipitur, & cùm non indigeat alia promulgatione à se ipsa, efficitur re ipsa esse manifestam, sic Vasquez *tom. 1. disput. 177. cap. 7. numer. 56.* Bonac. *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. num. 26.* Suarez *lib. 7. cap. 10. num. 5.* Item addi potest debere esse actus vniformes, pacificos, & non controuersos, sic Rota *decis. 65. num. 13. & 16. in nouissimis*, apud Farinac. Sed hoc de præscriptione intelligitur, non de consuetudine legali. Nam etiamsi minor pars populi consuetudini resistat, major pars præualere debet.

§. IV.

Expenditur quarta conditio de consensu legislatoris ad consuetudinem requisito.

1 *Consensum legislatoris esse requisitum, constat.*
2 *Aliqui affirmant requiri consensum alium, præter eum, qui in cap. vlt. de consuetud. exprimitur.*
3 *Sufficit consensus contentus in supradicto textu.*
4 *Satisfit fundamento n. 2. adducto.*

1 REquiri consensum legislatoris ad inducendam consuetudinem, quæ vim legis habeat, vel quam derogет, est constans sententia desumpta ex *l. de quibus, l. sed & ea, ff. de legib.* Et ratione probatur manifestè, quia nullus potest statuere legem, & statutam abrogare, nisi qui potestatem habeat leges ferendi. Ergo absque huius consensu, non poterit induci consuetudo, quæ vim legis habeat.

2 Difficultas autem est, an huiusmodi consensus legislatoris sit satis expressus *in cap. fin. de consuetud.* in quo dicitur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam legi derogare posse. An insuper requiratur consensus alius expressus, seu personalis legislatoris, quo approbet consuetudinem introductam?

Non desunt Doctores, qui hunc nouum consensum expostulent: sic Basilius de Leon. *lib. 6. de matrim. cap. 6. num. 7.* Vasquez *1.1. disp. 177. cap. 2. & 3.* Mouetur Basilius quia non omnis consuetudo approbatur à Principe, sed multæ consuetudines permittuntur tantùm, aliæ approbantur. Ergo non potest ob vniuersalem illam doctrinam *cap. fin. de consuetud.* præsumi in quavis consuetudine approbatio. Item consuetudo specialis, specialis est lex. Ergo specialem consensum legislatoris præexquirit, qui esse non potest sine speciali scientia, & approbatione consuetudinis.

3 Cæterùm tenenda est communis, & receptissima sententia, nullum alium consensum, præter traditum *in cap. vlt. de consuetud. & l. de quibus ff. de legib.* requiri sic Panormit. *cap. vlt. de consuetud. num. 13.* Rochus de Curte *tract. de consuet. sect. 4. num 24.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 4. n. 11. & 14. & disp. 82. n. 10.* Suarez *lib. 7. de leg. cap. 13. à num. 6.* Salas *disput. 19. sect. 3. num. 20. & 37. & sect. 4. num. 39. & 40. &*

40. & *sect.* 5. *num.* 58. & *sect.* 6. *n.* 62. Bonacina *disp.* 1. *q.* 1. *punct. vlt.* §. 3, *n.* 34. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 18. *q.* 1. & alij innumeri ab eisdem relati.

Fundamentum est, quia Princeps supremus, scilicet, Rex, aut Pontifex, optimè potest lege sua stabilire, vt quoties populus in aliqua consuetudine, rationabili decennio durauerit, ea consuetudo pro lege suscipiatur: facta autem hac lege nemini dubium esse potest consuetudinem rationabilem decennio durantem vim legis habere ex approbatione legali supremi Principis: neque alia est approbatio expostulanda. Sed hoc ipsum factum iam est iure canonico, & ciuili. Ergo. Iure autem canonico constat hoc factum esse *in cap. vlt. de consuetud.* vbi stabilitur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam tari positiuo derogare: quod autem sit rationabilis, non pendet ex scientia, & voluntate legislatoris, sed ex natura ipsius rei, cuius est consuetudo: esse autem legitimè præscriptam, habetur ex cursu temporis. Ergo cùm nulla alia conditio ad stabiliendam consuetudinem requiratur iure canonico, gratis, & sine fundamento expostulatur scientia Principis, & eius nouus consensus. Item iure ciuili constat eadem doctrina ex *l. de quibus, ff. de legibus*, vbi dicitur, *rectissimè receptum est, vt leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur*, id est, non solùm suffragio legislatoris expresso, & personali, quæ consuetudini introductæ superueniat; sed consensu populi ex facultate accepta à legislatore, & *l. vlt. Cod. quæ sit longa consuetudo*, dicitur, *probatam, & seruatam tenaciter consuetudinem, perpetuæ legis vicem habere statuimus*. Item habetur *in l. Cod. eodem tit.* quibus legibus non obstat *l.* 2. *Cod. quæ sit longa consuetudo*, relata *in cap. consuetudinis, distinct.* 11. vbi dicitur, *consuetudinis, vsúsque longæui non vilis authoritas est, sed non vsque adeò sui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem.* Non enim consuetudo sua authoritate vincit legem, sed ex authoritate legislatoris, & illius consensu, non quidem exercitus postquam iam est consuetudo introducta, sed antecedenter ad ipsam consuetudinem manifestatus.

4 Neque obstat fundamentum Basilij de Leon. Concedimus non omnem consuetudinem approbari à Principe, sed solùm rationabilem, & legitimè præscriptam: & hæc est, quæ *in supradicto cap. fin. de consuetud.* approbatur, & non alia. Cùm verò dicitur consuetudinem specialem, specialem esse legem. Ergo specialem consensum legislatoris expostulare: distinguendum est de speciali consensu, & dicendum requiri specialem consensum proprium, & manifestum; non tamen ita singularem, vt solùm vnam consuetudinem comprehendat, potest enim vnus, & specialis consensus pluribus consuetudinibus deseruire.

PVNCTVM III.

Qui possint consuetudinem introducere.

1 *Ab vna persona consuetudo introduci non potest.*
2 *Imperfecta communitas introducere consuetudinem non potest.*
3 *Communitas perfecta optimè potest.*
4 *Regnum, & prouincia superiorem recognoscens, neque habens authoritatem leges condendi, potest introducere consuetudinem.*
5 *Est introducenda consuetudo à majori parte communitatis, qua consuetudinem introducere potest.*
6 *Aliqua inferuntur pro horum clariori intelligentia.*

1 IN primis certum est ab vna tantum persona, etiamsi potestatem legislatiuam habeat, qualis est Princeps, non posse consuetudinem suis actibus introduci, quæ vim legis habeat: tum quia ad consuetudinem consensus plurium, & conuenientia in actibus expostulatur, tum & præcipuè, quia Princeps non censetur præceptum, aut legem imponere subditis, ex eo, quòd hoc, vel illo modo operetur: sic docuit Suar. *lib.* 7. *de legibus, cap.* 3. *num.* 8. cum Rocho de Curte *tractat. de consuetud. in præfat. num.* 16. & 22. & tenent omnes. Ex quo à fortiori fit, nullam aliam priuatam personam id efficere posse. Neque obstat aliquando priuatam personam consuetudine à se introducta se eximere ab obligatione legis; sicuti Episcopus obligatus erat in correctione subditorum procedere ex consilio Capituli *cap.* 1. *de præscriptionibus, in* 6. & tamen consuetudine à se introducta se eximere potest ab hac obligatione, *cap. non est, de consuetud. in* 6. Non, inquam, obstat, quia hæc exemptio non est exemptio directa à communi lege, sed indirecta, quatenus tollit materiam illius legis præscriptione aduersùs Capitulum: consuetudo autem præscriptiua iuris dari potest à priuata persona; secùs verò consuetudo legalis, quia sicut priuata persona capax non est legis, ideo sua consuetudine introducere legem non potest. Adde esse nimis irrationabile, & contra bonum commune, si subditus transgrediendo legem, aut præceptum posset se ab obligatione illius eximere, daretur enim ansa leges violandi.

Secundò est certum, imperfectam communitatem, qualis est familia quædam, non posse consuetudinem legalem introducere, quia non est capax ferendi legem: consuetudo autem legalis, lex quædam est, sic supradicti Doctores, & colligitur manifestè ex *l. de quibus, l. sed ea, ff. de legibus.*

3 Tertiò certum est communitatem perfectam, qualis est respublica, prouincia, regnum superiorem non recognoscens, posse consuetudinem legalem statuere, quia potest legem ferre; ergo potest consuetudinem, quæ pro lege suscipitur, introducere.

4 Difficultas nonnulla est de populo superiorem recognoscente, neque habente authoritatem condendi legem, qualis est generaliter Hispaniæ regnum: an, inquam, hoc regnum, & quælibet prouincia illius, possit consuetudinem introducere, quæ vim legis habeat? Et eadem difficultas est de quolibet Episcopatu, an possit consuetudinem legalem introducere: cùm ipse non habeat potestatem condendi legem; sed hæc potestas tota resideat penes superiorem, Pontificem, scilicet, aut Episcopum?

Dicendum ergo est habere quidem potestatem introducendi consuetudinem derogatiuam legis antiquæ, aut nouæ constitutiuam, quia ad hanc potestatem sufficit de se posse legem introducere, etsi ex accidenti id non possit. Adde solùm requiri ad hanc consuetudinem introducendam esse communitatem cui lex possit imponi, esto non sit capax ferendi illam; quia consuetudo talis communitatis non introducit legem, vt suam sed ex consensu Principis, qui consuetudini communitatis capacis legis recipiendæ applicatus est, & ita docet Salas *disp.* 19. *de legibus, sect.* 6. *num.* 59. & *sect.* 11. *num.* 90. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct. vlt.* §. 3. *num.* 13. & 28. Suarez *lib.* 7. *c.* 9. *à n.* 7. probátque latè Burgos de Paz *l.* 3. *Tauri, concl.* 4. *n.* 601. *pag.* 246.

5 Aduerto tamen, consuetudinem introducendam esse à majori parte communitatis, quæ illam introducere potest, quia tunc tota illa communitas censetur consentire, consentiente majore illius parte: & ita tradit Salas *disp.* 19. *sect.* 6. *n.* 60. ex glossa *l. consuetudinis, Cod. quæ sit longa consuetudo.* Suar. dicens esse communem omnium *lib.* 7. *cap.* 9. *num.* 12. Non tamen requiritur, vt duæ partes communitatis consentiant, hoc enim ad aliquas electiones est specialiter requisitum, non ad consuetudinem, ex *l. quod maior, ff. ad municipalem, & cap.* 2. *l. de his quæ fiunt à majori parte capituli.* Hæc major pars debet esse ex personis habilibus, & capacibus legis, vnde amentes, & infantes, & omnes illi, qui legibus non tenentur, non possunt sua consuetudine legem abrogare, aut nouam constituere.

6 Ex hac doctrina fit primò laïcos non posse sua consuetudine eximere clericos ab obligatione clericis imposita, neque econtra: & generaliter consuetudine vnius communitatis non potest alia deobligari, qui actus vnius communitatis ad aliam non pertinet: sic Suar. *num.* 11. & *cap.* 16. *n.* 9. Salas *n.* 91. *sect.* 15. *n.* 105. Bonac. *disp.* 1. *q.* 1. *punct. vlt. n.* 16. Verùm si laïci consuetudinem aliquam introducerent, non quatenus laïci sunt, sed quatenus ciues sunt, & circa materiam clericorum proprie, vt contingit in ieiuniis, & festiuitatibus seruandis, tunc eorum consuetudo est consuetudo ciuitatis: ergo adstringit omnes ciues illius. Ergo clericos, quatenus ciues illius sunt. & ita docet Suarez *lib.* 7. *cap.* 16. *num.* 12. contra Paludan. & alios relatos à Suarez *ibi*, quibus fauet Salas *disp.* 19. *sect.* 15. *num.* 105. *circa finem.*

Fit secundò, moniales posse consuetudine à legibus sibi impositis se eximere, quia sunt capaces legis recipiendæ: sic docuit Suarez *suprà num.* 11. Salas *sect.* 11. *num.* 91. Bonacina *num.* 15.

Fit tertiò, communitates mercatorum consuetudine posse à lege sibi imposita se eximere, & nouam constituere, quia est communitas capax obligari lege. Ergo etiam se à lege eximendi per consuetudinem, quia non se eximit vi sua sed ex consensu legislatoris; & ita tenet Bonacina *num.* 30. Salas, & Suar *suprà.*

PVNCTVM IV.

Quos effectus consuetudo habeat.

MVltipliciter consuetudo humanas actiones afficere potest. Primò obligationem imponendo. Secundò abrogando obligationem legis antea positæ. Tertiò interpretando illam. Quartò irritando actum contra factum,

§. I.

Expenditur primus effectus consuetudinis qui est obligatio.

1 *Examinatur, possitne introduci consuetudo obligans tantùm ad pœnam determinatam? Resoluitur posse.*

2 *Consue-*

2 *Consuetudo vnius ciuitatis aliam non obligat.*
3 *Quando in vna ciuitate non est lex, nec consuetudo, recurrere debet iudex ad vicinas ciuitates, non ex obligatione, sed ex æquitate.*

1 DE priori effectu consuetudinis, qui est obligatio, satis supérque dictum est; cùm enim consuetudo pro lege suscipiatur, & de ratione legis sit obligationem inducere, infertur manifestè consuetudinem hanc vim obligandi habere. Quocirca sicut lex pro materiæ grauitate obligat ad culpam; sic consuetudo, quæ est vera lex, ad eam obligabit.

Difficultas ergo prima est, an consuetudo introduci possit, quæ solùm ad pœnam obliget, & ad pœnam determinatam?

Et quidem mihi videtur certum id fieri posse; quæ enim est repugnantia, vt consuetudo introducatur puniendi transgressores alicuius legis, hac vel illa pœna determinata? cùm enim id lege fieri possit, cur non poterit fieri consuetudine, quæ pro lege suscipitur? Item introduci potest consuetudo, vt tali pœna multetur transgressor alicuius constitutionis, etiamsi constitutio ad culpam moralem non obliget. Ergo iam potest consuetudo ad pœnam tantum obligare; & ita tenet Suarez *lib.7. de legib. c.16. n.2. & 3.* cum Roch. de Curt. *tract. de consuet. sect.4. num.20.*

2 Secunda difficultas est, an consuetudo vnius ciuitatis aliam obliget?

Respondeo obligare non posse, quia consuetudo, & præscriptio tantum habet de potestate, quantum de vsu, & actu, vt ex Baldo, & aliis probat Menochius *de retinenda possess. rem. 5. num.91.* & Rota *in nouissimis decis. 288. num.4. tom.1. ad Farinacium.* Quocirca non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, sic Salas *disp. 19. sect.14.* Suarez *lib.7. cap.16. num.6.* & alij plures ab eisdem relati. Ratio est, quia Princeps solùm censetur velle consuetudine obligare communitatem, quæ illam introduxit, non aliam; communitas item aliam introducit ex intentione se obligandi tantum. Ergo nunquam ex consuetudine vnius communitatis alia obligatur.

3 Nihilominus tamen, si in aliqua ciuitate non fuerit statutum, aut lex, aut consuetudo, quibus causa decidatur, recurrere debet iudex ad consuetudinem vicinarum ciuitatum, si rationabilis est, iuxta *c.cùm eo, de censibus, & c.cùm olim, de consuetud.* & tradit Panormit. *ibi n.1.* Et idem est in eadem ciuitate circa diuersum casum, si subest eadem ratio, & æquitas. Conceditur enim tunc extensio, & vsus præscriptionis, vt relatis aliis docet Menochius *suprà num.65.* Verùm, vt rectè aduertit Salas *disp.19. sect.14. num.102.* hoc intelligendum est non de obligatione, sed de conuenientia, & æquitate; quia consuetudo vnius ciuitatis ad aliam authenticè non extenditur, neque de vno casu ad alium, vt dictum est. Neque obstat textus *in cap. super eo, de cognat. spirituali*, vbi videtur præcipi Episcopo consuetudinem suæ metropolitanæ Ecclesiæ, vel aliarum circumpositarum inquirere, & diligentiùs imitari: tum, quia hoc non videtur iniungi ex præcisa obligatione, sed ex æquitate: tum & præcipuè quia illa inquisitio, & inuestigatio consuetudinis metropolitanæ Ecclesiæ, vel vicinarum ciuitatum fit ad inuestigandam consuetudinem propriæ Ecclesiæ, quæ ignorabatur; quare consuetudo vicinarum ciuitatum, vel metropolitanæ Ecclesiæ non obligat sufftaganeum, quia est metropolitanæ Ecclesiæ, vel ciuitatum vicinarum; sed quia præsumitur eandem esse consuetudinem in propria Ecclesia, licèt ignoretur. Vt autem plenè cognoscatur, (ait Pontifex) consuendos esse vicinos Episcopos, & maximè metropolitanum: an, inquam, consuetudo suæ Ecclesiæ, sit consuetudo communis totius diœcesis, sic explicat Suar. *suprà num.7.*

§. II.

Qua ratione consuetudo abroget legem præexistentem, qui est secundus effectus consuetudinis.

1 *Consuetudo legitimè præscripta abrogat legem.*
2 *Quod intelligitur de lege præcipiente, & pœnali.*
3 *Potest consuetudo abrogare pœnam legis, manente legis obligatione.*
4 *Potest consuetudo contra abrogare legem manente obligatione ad pœnam.*
5 *Potest abrogare legem irritantem.*
6 *Quid dicendum de lege prohibente consuetudinem contrariam? Proponitur ratio dubitandi abrogari non posse.*
7 *Proponitur distinctio Suarez, & aliorum, sed non admittitur.*
8 *Lex improbans consuetudinem per generalia verba, non solùm de consuetudine præterita, sed etiam futura intelligitur.*
9 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
10 *Si lex improbet consuetudinem, vt reipublica inconuenientem, non potest aduersùs illam consuetudo praualere; nisi res ita mutentur, vt prudenter possit legislator velle legi derogare.*
11 *Potest consuetudo praualere aduersùs legem versantem circa sacramentalia.*
12 *Aduersùs ius gentium communis sententia tenet consuetudinem praualere non posse.*
13 *Contrarium probabile est.*
14 *Aliqua notantur in huius probabilitatis confirmationem.*

1 TEnet communis sententia consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam efficaciam habere abrogandi legem, seu tollendi eius obligationem, ex *cap. vlt. de consuetud. & l.de quibus, l. sed ea, ff. de legib.* neque opus est in re manifesta authores coacernare. Ratio est, quia ab bonum commune, & rectam reipublicæ gubernationem pertinet, ne Princeps suis legibus adstringat populum diu earum obseruationi repugnantem; sed potiùs conniueat, & consentiat consuetudini à populo introductæ. Ergo ex huiusmodi consensu efficaciam habet consuetudo tollendi legem.

2 Ad plenam tamen intelligentiam huius communis sententiæ, aliquæ expediendæ sunt difficultates. Prima est, an intelligatur supradicta doctrina non solùm de lege purè præcipiente, sed etiam pœnali? Deinde, an consuetudo valeat abrogare pœnam, relicta obligatione ad culpam? Et circa primum omnes affirmant consuetudinem prævalere posse aduersùs quamlibet legem positiuam, quia potest esse rationabilis, & legitimè præscripta: imò circa legem pœnalem potest excogitari major conuenientia, eo quòd populus efficacius eius obseruationi repugnare possit.

Circa secundum verò Castro *lib.2. de lege pœn. cap. 2.* alios referens existimat consuetudinem abrogare non posse pœnam lege impositam, nisi simul abroget ipsam legem, seu eius obligationem. Mouetur, quia faciens contra legem committit culpam; ergo adstringitur pœna, quia pœna est propter culpam. Ergo consuetudo non potest abrogare pœnam legis, manente legis obligatione.

3 Nihilominus dicendum est posse consuetudinem abrogare pœnam non solùm ferendam à iudice (de hac enim nullus dubitat) sed etiam ipso iure latam, manente legis obligatione, sic docuit Nauarr. *comment. de regularib. num. 55. & in summ. c.27. num.106.* Suar. *lib.7. cap.19. num.4.* Salas *disp. 19. sect.9. num 76.* cum Panorm. *cap.1. de treuga, & pace.* Sylueft. *consuetudo, quæst.3. & 11.* Azor. *tom.1. lib.5. cap.18. quæst.10.* Ratio est manifesta, quia esto transgressioni legis debeatur pœna, sed non debetur hæc pœna determinata, cùm potuerit alia imponi, vel relinqui arbitrio iudicis imponenda. Ergo optimè potest consuetudo pœnam abrogare manente legis obligatione. Et confirmo. Nemini dubium est posse Principem abrogare pœnam in lege positam, manente legis obligatione; sed quod fit lege expressa, fieri potest consuetudine. Ergo. Item *Extrauag. 1. de rebus Ecclesiæ non alienand. & in Clement. ambitiosæ, eod. tit.* & in aliis multis decretis, variæ pœnæ sunt impositæ, quæ iam vsu cessarunt, manente legis obligatione, vt testatur Nauarr. *cap. 27. num.150.* Suarez, & Salas *suprà.* Ad fundamentum contrarium respondeo, violantem legem committere culpam, & pœnæ obnoxium esse, non tamen huic pœnæ determinatæ, sed arbitrio iudicis relinqui.

4 Secunda difficultas est è contra, an consuetudo possit abrogare legem obligantem, manente obligatione ad pœnam.

Respondeo breuiter posse, nisi pœna talis conditionis sit, vt culpam præsupponat: sic tradit Salas *disp.19. de legibus, cap.9. num.77.* cum Nauarr. *in c.fraternitas. 12. quæst.2. num. vlt. considerat.3.* Suarez *lib.7. c.19. n.12.* Ratio est, quia dari possunt leges purè pœnales, quæ solùm ad pœnam obligent, non ad culpam propriam. Ergo etiam consuetudine hoc ipsum introduci potest. Dixi, nisi pœna talis conditionis sit, quæ culpam propriam supponat, quod dixi propter censuras, quæ nunquam imponuntur, nisi contumacibus, & inobedientibus Ecclesiæ, ac proinde culpam propriam committentibus.

5 Tertia difficultas est de lege irritante, an, inquam, consuetudo possit abrogare huiusmodi legem?

Respondeo posse, quia per legem id fieri posse nemo dubitat. Ergo etiam per consuetudinem fieri potest, quæ loco legis succedit. Item potest inueniri causa honestans legem, quæ deroget priori irritanti, vt de facto à Trident. factum est in votis impedimentis matrimonij iure antiquo positis. Ergo etiam potest inueniri causa honestans consuetudinem, quæ simili legi deroget sic docuit Sanchez *lib.7. de matrim. disp.4. n.11. & 14.* Suarez *lib.7. cap.19. n.14.* Salas *disp.19. sect.10. n.78.* Basilius de Leon. *lib.6. de matrim. cap.4. n.6.* & alij plures ab eisdem relati. Ex quæ resolutione inferunt supradicti Doctores, posse consuetudine introduci impedimenta matrimonium irritantia & introducta iure humano aboleri. Neque obstat textus *in cap. quod*

quod super his, de consanguin. & affinit. in fin. vbi Pontifex cauet ne intra gradus prohibitos matrimonium contrahatur, & præsumptores Ecclesiastica districtione puniendos esse, non obstante consuetudine, quæ dicenda est corruptela. Loquitur enim de consuetudine non legitimè præscripta, hæc enim non habet vim legis abrogandæ; secus verò de consuetudine rationabili, & legitimè præscripta, quæ esse potest, etiamsi à principio reprobata fuerit, vt statim dicemus.

6 Quarta difficultas est de lege prohibente consuetudinem contrariam, an, inquam, abrogari consuetudinem possit.

Ratio difficultatis est, quia prohibens consuetudinem futuram, prohibet illius efficaciam, aliàs nullius effectus erit talis prohibitio; qualibet enim lege prohibentur actus illi contrarij, ac proinde prohibetur introduci consuetudo facta. Ergo si specialiter consuetudo prohibetur introduci, de consuetudine iuris, seu de efficacia consuetudinis intelligenda est prohibitio. Et confirmo. Consuetudo vi sua non habet authoritatem derogandi legi, sed ex consensu, & voluntate legislatoris: at legislator expressè manifestat se nolle consuetudinem huic legi præualere. Ergo nullo modo præualet. Confirmo secundò à simili ex præscriptione, si enim lex prohibeat præscriptionem alicuius rei, vel saltem intra tempus quadraginta annorum: tunc aduersùs talem legem vel omnino non præscribitur, vel non, nisi tempore quadragenario, idque esto interueniat bona fides, & titulus, vt constat ex *l. vbi lex. ff. de vsucap.* vbi dicitur, *vbi lex tollit præscriptionem, non præscribatur*, tradiqué optimè Molin. *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 77. fine.* Salas *disp. 19. sect. 7. num. 70.* & alij, sed cùm lex prohibet consuetudinem introduci, prohibet, ne præscribatur contra legem. Ergo talis consuetudo nullam vim, & efficaciam habere potest: & ita tenet Molin. Salas *ibi*, & alij innumeri apud ipsos, & apud Azor 1. *part. libr. 6. cap. 17. quæst. 10.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. § 3. propos. 2.* Couarr. 3. *variarum, c. 13. num. 3. & 4.*

7 In hac re Suarez *lib. 7. c. 7. à num. 2. & c. 19. n. 18.* & Salas *disp 19. sect. 7. n. 71.* distinguunt inter legem prohibentem introduci consuetudinem, & inter legem improbantem illam; dicúmque aduersùs legem prohibentem consuetudinem futuram, præscribi posse consuetudine; secus verò aduersùs legem improbantem consuetudinem, quia non obstante prohibitione consuetudinis, potest esse consuetudo rationabilis, & legitimè præscripta: at consuetudo improbata, vt irrationabilis, rationabilis esse non potest. Ergo.

Cæterùm supradicta distinctio vera quidem est, si quoties reprobatur consuetudo, reprobaretur, vt dissona rationi, & contraria legi naturali, aut diuinæ, aduersùs quam legem nulla consuetudo præualere potest. At quia non semper reprobatur consuetudo, vt sit irrationabilis, sed quia reipublicæ, aut Ecclesiæ non censetur conueniens, ideo existimo supradictam distinctionem necessariam non esse; sed idem esse dicendum de lege sic improbante consuetudinem, ac de lege consuetudinem prohibente, quia si prohibet legislator consuetudinem, ideo illam prohibet, quia iudicat esse reipublicæ inconuenientem: cùm enim iudicet legem latam conuenientem esse, necessariò iudicare debet consuetudinem illi contrariam inconuenientem esse. Ergo in idem redit prohibitio, & reprobatio consuetudinis inconuenientis: & ita eodem modo loquuntur cæteri alij Doctores; vt videre est apud Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 4. n. 14.* Couarr. *lib. 3. var. c. 13. n. 4.* Basil. de Leon *lib. 6. de matrim. c. 6. n. 9.*

8 Dicendum ergo est primò, si lex improbet consuetudinem per generalia verba, & indifferentia ad præteritam, & futuram consuetudinem, qualia sunt, non obstante contraria consuetudine, de vtraque consuetudine debet intelligi, quia est fauor legis constitutæ. Et videtur satis approbari ex *cap. ad nostram. 3. de consuetud.* vbi illis verbis, *præmissa consuetudine non obstante*, non solùm comprehenditur præterita, sed etiam futura: & *c. cùm inter eod.* vbi consuetudo non seruandi interdictum generale irritatur, ad futuram consuetudinem extenditur, vt tenent in supradicto cap. ferè omnes Doctores, & tradit Molin. *tom. 2. de iustit. disp. 79.* & consentit Suarez infra referendus. Neque valet dicere ideo extendi prohibitionem ad futuram consuetudinem, quia erat irrationabilis, & disciplinæ Ecclesiasticæ contraria, quia semper consuetudo prohibetur, vt irrationabilis, hoc est, vt minus rationi consona, & aliquo modo disciplinæ Ecclesiasticæ, vel bono communi contraria, sic tradunt innumeros referens Tiraquel. *de retract. in præfat. num. 18. & 19.* Couarruuias 4. *variarum, cap. 13. num. 4.* Burgos de Paz *lib. 1. Tauri, num. 464. & num. 479.* Cæuallos *in suis quæst. pract. quæst. 704.* Salas *disp. 19. sect. 7. fine.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matr. in. disput. 4. num 13. aduersùs glossam in Clement. statutum, verbo consuetudini, de elect.* affirmantem ad solam præteritam consuetudinem illa verba se extendere, neque improbare futuram.

9 Sed obijcies primò, improbare consuetudinem est quid odiosum. Ergo non est extendenda, sed limitanda. Secundò quia illis verbis solùm intendit legislator tollere consuetudinem contrariam suæ legi: consuetudo autem, quæ nondum est, non legi contraria. Ergo de illa lex non loquitur. Tertiò, quia sæpè legislator verbis claris consuetudinem futuram prohibet, vt si dicat, nolumus contra legem hanc aliquam consuetudinem valere. Ergo cùm id non exprimit, censendus est solùm præteritam consuetudinem improbare. Propter hæc Suarez *lib. 7. de legibus, cap. 7. à n. 2.* cum glossa *in Clement. statutum, verb. consuetud. de elect.* & alij Doctores existimant verba illa generalia, *non obstante contraria consuetudine*, solùm ad præteritam consuetudinem se extendere, neque futuram respicere. Sed retinenda est nostra sententia, vt communior. Et.

Ad primum dicimus reuocare consuetudinem, esse odiosum consuetudini: at legi fauorabile; ideóque reuocatio extendenda non limitanda.

Ad secundùm concedo solùm consuetudinem existentem, contrariari legi formaliter; at quia etiam futura ei contrariari potest, si introducatur ideò lex eam præuenire, & impedire vult.

Ad tertium concedimus aliquando legislatorem verbis expressis, & claris futuram consuetudinem improbare; sed non obinde infertur, si verbis indifferentibus procedat, non improbare illam, sed solùm infertur non esse certum, & indubitatum improbare illam, vt contingit, cum verbis expressis improbat, at esse satis probabile illam improbare.

10 Dico secundò, quoties lex prohibet, vel improbat consuetudinem contrariam, vt inconuenientem reipublicæ, non potest consuetudo aduersus legem præualere, nisi res ita mutentur, vt prudenter possit legislator velle legi derogari consuetudine: sic tradit Sanchez *suprà num. 14.* Nauarr. *comment. de spoliis, §. 15. n. 2.* Couarr. 3. *variarum, cap. 13. num. 4.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 17. quæst. 10.* Salas *disput. 19. sect. 7. sub n. 71.* Suarez *lib. 7. cap. 19. num. 21. & 24.* Basilius de Leon *lib. 6. cap. 6. num. 9.* Bonacina *disput. 1. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. num. 37.* Priorem partem conclusionis mihi probat ratio dubitandi cum suis confirmationibus. Non enim existimo esse sufficientem rationem reprobandi consuetudinem, vt dixit Suarez *num. 22.* specialiter aduertere iudices, & gubernatores, ne permittant vsum contrarium, satis enim hoc ipsa lege aduertitur. Sed credo ideò reprobari consuetudinem, vt vires non assumat aduersus legem; intendit enim legislator legem firmare, & roborare quoad potest: videt autem consuetudine contraria posse infirmari, & destrui; cauet sua prohibitione hanc destructionem.

Secundam partem conclusionis sic probo, & explico: si enim res ita mutentur, vt prudenter possit legislator legi velle derogare, tunc consuetudo aduersus legem reprobantem consuetudinem præualere potest, quod contingit quando est aliqua ratio bonum commune attingens, quæ legislatorem latuit, cum legem tulit, vel quando denuo se offert, quam ipse excogitare non potuit. Tunc, inquam, rationabiliter posset legislator legem suam abrogare. Ergo optimè potest consentire, vt per consuetudinem abrogetur.

Dices, non obstante illa ratione quæ denuò se offert, lex in suo robore persistit, & persistit etiam reprobatio consuetudinis illis contrariæ. Ergo non præualet aduersus legem.

Respondeo legem in suo robore persistere, non enim ipso iure cessat lex, ob quamlibet rationem, quæ sufficiat, vt illam legislator mutet. At reprobatio consuetudinis, vt credo, non persistit, quia illa consuetudo, quæ denuo introducitur, iam non est irrationabilis, sicuti à principio excogitata fuit, sed potius est rationi consona, & apta, vt legislator ei consensum præbeat: quod probatur à simili ex *l. si hominem 30. ff. mandati.* vbi dicitur, generalem procuratorem posse reuocare à domino prouisa specialiter, si habuerit iustam causam reuocandi, hoc est, si habuerit causam nouam, vel de nouo cognitam, quæ dominum præsumitur latuisse. Ergo similiter non potest obstare consuetudinem esse reprobatam, quominus vires assumat aduersus legem noua causa superueniente, quo argumento vtitur Sanch. innumeris relatis, *lib. 7. de matr. disp 40. num. 14.* non longè à principio.

Quinta difficultas est de lege versante circa sacramentalia, an, inquam, hæc lex derogari consuetudine possit.

Respondeo posse, etiamsi à legislatore non cognoscatur talis consuetudo, quia *in cap. fin. de consuetud.* nullum datur fundamentum excipiendi consuetudinem aduersus legem sacramentalem, neque expostulandi scientiam Principis de consuetudine. Item legislator sæpè leges sacramentalium à se statutas mutat pro diuersitate temporum: vt videre est in matrimonio, in ordine, Eucharistia administranda. Ergo consuetudo poterit idipsum efficere ex consensu legislatoris, & fauere videretur text. *in cap. 1. de cognat. spirituali, & cap. super eo, eodem tit.* in postrema sui parte: vbi standum esse consuetudini Ecclesiæ dicitur præcipuè, si consuetudo sit, quæ scandalum generet, hoc est, ex cuius violatione præsumitur scandalum generandum esse. Si ergo consuetudo valeret introducere legem attingentem sacramentorum administrationem, à fortiori poterit legi latæ derogare: & ita tenet Couarr. 4. *decret. 2. p. c. 6. § 10. num. 9.* Sanch. plures referens *lib. 7. de matr. d. p. 82. n. 20.* Suar. *lib. 7. de leg. c. 19. n. 26.* Nauarr. *c. 22. n. 83.* Salas *disp. 19. de leg. sect. 5. n. 58.*

Neque obstat Clement. *fin. de etate, & qualitate.* vbi Clem. V. decernens ætatem seruandam in suscipientibus ordines sacros, dicit: *generaletem Ecclesiæ obseruantiam volentes antiquis iuribus in hac parte præferri, decernimus*, &c. Ergo signum est obseruantiam Ecclesiæ non derogasse antiqua iura, siquidem indiguit hac speciali constitutione; verbum enim *decernimus*, nouum ius insinuat constitui, vt tradit ibi glossa, non declarat iam constitutum. Adde particulam illam *in hac parte*, denotate illam obseruantiam, & consuetudinem Ecclesiæ velle Pontificem antiquis iuribus præferri, non tamen aliam obseruantiam, & consuetudinem. Non, inquam, obstat, quia Pontifex non ex speciali indigentia firmandi consuetudinem illam, prætulit antiquis iuribus, sed vt clarius constaret præferendam esse, eiusque voluntatem esse sic præferri; cùm enim posset Pontifex illam obseruantiam, & consuetudinem abrogare, sicuti abrogauit consuetudinem suscipiendi ordines extra quatuor tempora *cap. 2. de temporib. ordinat.* non solùm hanc abrogationem noluit præstare, sed potius illam consuetudinem, vt validè rationabilem approbauit.

Sexta difficultas est de iure gentium, an possit consuetudo aduersus illud prævalere?

Communis sententia negat: sic Panormit. *c. vlt. de consuetud.* Rochus *ibi sect. 5. num. 16* Azor *p. 1. lib. 5. cap. 17. quæst. 4.* Salas *disp. 19. sect. 6. n. 65.* Mouentur, quia ius gentium est ius naturale, & aduersus ius naturale non datur præscriptio. Sed hæc ratio nullius est ponderis, cùm ius gentium à naturali distinguatur, vt constat ex his quæ diximus in principio huius tractatus. Quapropter ratio efficax ea est, quia ius gentium ab omnium communitate introductum est, & acceptatum; sed ab hominum communitate nulla est facta lex de præscriptione aduersus illud. Ergo. Et confirmo: vel consuetudo præscribens aduersus ius gentium est singularis, hoc est, alicuius regni, vel prouinciæ; vel est consuetudo omnium nationum, hoc secundum est ferè impossibile, quia impossibile videtur conuenire omnes nationes in consuetudine opposita iuri, quod est naturæ rationali maximè conforme, quodque à principiis naturalibus deriuatur. Primum verò non videtur satis ad derogandum iuri gentium, etiam in illa prouincia, vbi est consuetudo: tum ob rationem dictam, quia nulla datur lex efficaciam præbens consuetudini aduersus ius gentium: tum & præcipuè, quia consuetudo non potest habere vim aduersus ius gentium, nisi de consensu illius, qui ius gentium condidit, vel de consensu alicuius, qui sit illo superior; inferior enim non potest legem superioris abrogare: atqui condens ius gentium non tribuit hanc efficaciam consuetudini: Deus autem, qui solus est illo superior, non apparet hanc efficaciam concessisse. Ergo ex nullo capite illam potest habere. Adde nullum specialem Principem habere potestatem ferendi statuta contraria iuri gentium, quia est inferior condente illud, quod tradit Bald. *tit. de natura feudi, c. 1. & tit. qui feudum dare possunt. c. 1. §. vlt.* & Iason *in l. quominus. ff. de fluminib. in repetit. n. 3.* Ergo neque poterit consuetudini hanc potestatem tribuere; quod enim sua lege expressa facere non potest, minus poterit tacita.

Verùm satis probabile existimo & posse singularem Principem aliqua statuere, in sua republica contraria iuri gentium, si ita expediens visum fuerit rectæ reipubicæ gubernationi, & consuetudinem ipsam ex eiusdem Principis consensu, idipsum posse præstare. Quia habere Principem hanc potestatem, videtur maximè conueniens reipublicæ administrationi. Quare dicendum est illam habere ex tacita hominum concessione; ius enim gentium dictat illis hanc potestatem concedi debere, & ita tradit glossa *in l. si locus. ff. quemadmod. seruit. amit.* Suar. *lib. 7. de leg. & c. 4. num. 6.* consentit ex parte Azor. & Salas *suprà.*

Ex his fit posse in aliqua prouincia consuetudine, vel statuto firmari, captiuos in bello non esse redigendos in seruitutem, sed relinquendos in libertate. Item potest introduci, si causa iusta, & communis subsistat, vt ciues aliqui priuentur possessionibus suis, etiam non soluto pretio à republica. Item vt vendant domum, vel agrum, vel mutuo concedant, vel soluat vnus pro alia pecuniarium debitum, & similia; quæ licèt de iure gentium sint, potest tamen consuetudo, vel statutum Principis ob bonum suæ reipublicæ aliter statuere. Adde si hæc omnia rectè inspiciantur, nunquam iuri gentium fit derogatio: ius enim gentium nunquam obligabat captiuos in seruitutem redigere, sed id permittebat, dum contrarium à gubernatore reipublicæ non statuitur. Item ius gentium nunquam prohibuit priuationem dominij in particularibus ciuibus, si illa priuatione respublica indigebat ad sui gubernationem, sed solùm prohibuit priuationem nulla communi causa intercedente, & alias priuationes permittit. Quapropter nunquam videtur consuetudo aduersus ius gentium directè procedere.

§. III.

De tertio effectu consuetudinis, qui est legem interpretari.

1 *Clarum est consuetudinem posse interpretari legem.*
2 *De interpretatione authentica, vel probabili, quomodo differant.*
3 *Item consuetudo interpretatiua authentica requirit decennium, secus probabilis seu coniecturalis.*
4 *An secundum consuetudinem, vel secundùm legem debeat iudicare arbiter, in quem est compromissum factum de iudicio ferendo secundùm ius.*
5 *Secundùm consuetudinem sunt regulandi contractus.*
6 *Iudicium internum, & externum iudicandum secundum consuetudinem.*

1 COnstans est omnium sententia, consuetudinem habere hunc effectum, & traditur sufficienter *in l. minimè, l. si de interpretatione, ff. de l. gib. & c. cum dilectus, de consuetud.* ibi enim dicitur, *consuetudo est optima legum interpres.* Ratio autem est manifesta: nam si consuetudo habet vim introducendi legem, & abrogandi institutam; à fortiori habere debet efficaciam interpretandi illam, præcipuè cum hic effectus magis necessarius esse videatur, quàm alij; sæpè enim leges obscuræ sunt & ambiguæ, tum in obligatione, tum in materia, ad quam se extendunt, neque legislator suam mentem declarat: consuetudine autem huiusmodi obscuritas, & ambiguitas tollitur. Ergo est maximè necessaria talis interpretatio.

2 Obseruandum tamen est dupliciter consuetudinem posse interpretari legem. Primò authenticè, & necessariò. Secundò coniecturaliter, & probabiliter. Quando consuetudo legem interpretatur authenticè, ipsamet interpretatio habet vim legis, & necessariò est seruanda, vt traditur *in l. nam imperator, ff. de legib. ibi, in ambiguitatibus, quæ ex legib. proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuò similiter iudicatarum authoritatem, vim legis obtinere debere.* Cum enim legislator legem à se latam, alia denuo lata lege interpretari soleat, quæ interpretatio sequenda est vt lex, quia verè est lex: ita consuetudo legitimè præscripta eandem vim habere debet, quia pro lege suscipitur. Quocirca omnia quæ requiruntur, vt consuetudo vim legis habeat, eadem, requiruntur, vt legem authenticè interpretetur, quia in hac interpretatione legis rationem sortitur. Verùm si consuetudo interpretans legem non est legitimè præscripta, tunc solùm coniecturaliter, & probabiliter legislatoris mentem interpretatur; sicuti Doctores solent leges interpretari: altiori tamen ratione, eo quòd plures in vnum conueniant. Quapropter ad hanc interpretationem faciendam, tam consuetudo subsequens legem quam antecedens deseruire potest, vt rectè dixit Suar. *lib. 7. c. 17. num. 3.* cum glossa *in cap. nonnulli, de rescript.* Bart. *in l. omnes populi, ff. de iustitia & iure,* & Panormitanus *in cap. certificari, de sepulturis,* quia lex non intelligitur derogare consuetudini, nisi id expresè caueatur, imò potius secundùm consuetudinem solet institui.

3 Notanda tamen est differentia inter consuetudinem interpretatiuam, coniecturalem, & authenticam. Nam authentica, quia vim legis habet, expostulat tempus decennij ad sui valorem: at coniecturalis quia eam non habet authoritatem, minori tempore contenta est. Quapropter dixit Menochius *lib. 2. de arbitr. centur. 1. casu 83. numer. 10.* si agatur de consuetudine interpretatiua, posse iudicem æstimare eam satis stabilitam paruo tempore, quia temporis diuturnitas in his non requiritur intellige ad probabilem, & satis efficacem coniecturam faciendam, Excipit ipse Menochius cum aliis, nisi sit consuetudo interpretatiua contra iuris communis dispositionem, intellige claramitunc enim, dum non est consuetudo præscripta, corruptela est, non consuetudo, ac proinde non debet mouere iudicem vt secundùm illam sententiam ferat.

4 Ex qua doctrina fit satis illi quæstioni, quid debeat facere iudex arbiter, in quem compromittunt partes, vt secundùm iura sententiam ferat, si aliud lex aliud consuetudo habeat? Et dicendum est, dum consuetudo legitimè præscripta non est, secundum legem debere iudicare: at si consuetudo præscripta est, quia habet vim legis abrogandæ, secundùm illam ferenda est sententia. Neque obstat compromissum esse factum, vt secundùm iura detur sententia, quominus dari possit secundùm consuetudinem præscriptam, quia consuetudo præscripta ius est, & sub iure continetur, & à iure imperatur seruari: sic ex Panorm. & Sylu. notauit Salas *disp. 29. sect. 13. num. 104.*

5 Fit secundò, secundùm consuetudinem introductam regulandos esse contractus, quia secundùm illam intelliguntur facti, nisi aliud fuerit expressum. *l. semper stipulationibus, ff. de regulis iuris, l. quod si nolit, §. qui assidua. ff. de ædilitio edicto.* Salas *disp. 19 sect. 19. sub. n. 103.*

6 Fit

6 Fit tertio, regulandum esse tam iudicium internum, quàm externum secundùm consuetudinem introductam, quia iudices debent secundùm leges iudicare, sed nulla firmior, & solidior illarum interpretatio esse potest, quàm ea, quæ per consuetudinem habetur. Ergo debet secundùm illam iudicare.

§. IV.

De quarto effectus consuetudini, qui est irritatio.

1 *Vim habet irritandi consuetudo.*
2 *Aliqui limitant, vt procedat ex scientia Principis, sed non admittitur.*
3 *Debet esse mixta laicorum, & Ecclesiasticorum, qui sentiant.*
4 *Neque hæc limitatio approbatur.*
5 *Alij limitant, vt procedat in consuetudine, quæ scandalum generat, si non obseruetur.*
6 *Non admittitur limitatio.*

1 COnstat ex supradictis in difficultate tertia, consuetudinem vim habere derogandi legem irritantem si rationabilis, & legitimè sit præscripta. Ergo etiam habere potest vim introducendi legem aliquam irritantem, quia non minorem authoritatem requirit ad abrogandam legem, quàm ad legem introducendam: & cùm hæc omnia ex consensu Principis pendeant, sicut potest consuetudini vim dare abrogandæ legis, potest etiam dare illam constituendi. Quod autem sic factum sit, constat ex *cap. fin. de consuetud. & l. de quib. ff. de legibus*, vbi cuilibet consuetudini rationabili, & legitimè præscriptæ datur potestas legalis, neque ibi fit aliqua limitatio. Adde, consuetudine redditur quis inhabilis ad beneficium, *c. cum olim de cleric. coniugat.* & reddi potest inhabilis ad matrimonium contrahendum, *cap. super eo, in postrema sui parte, de cognat. spirituali.* Item & ad electionem, *cap. Cumana, de elect. cap. cum Eccles. de causa poss. & proprie.* Ergo iam consuetudo legem irritantem inducere potest, & ita tenet innumeros referens Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 4. n. 11.* Suar. *lib. 7. cap. 16. num. 4. & c. 19. n. 34.* Salas *disp. 19. sect. 10. n. 86. iuncto n. 84.*

2 Limitant tamen aliqui primò supradictam doctrinam, modo adsit scientia Pontificis de tali consuetudine. Verum, vt rectè Sanch. Salas & Suar. *suprà*, hæc limitatio non est necessaria, quia in *supradict. cap. fin. de consuetud. & l. de quibus*, nulla mentio fit huius scientiæ, solùm enim ibi petitur consuetudinem esse rationabilem, & legitimè præscriptam, hoc est, durantem tempore necessario ad præscriptionem, talique consuetudini authoritas legis tribuitur. Neque obstat introducentes consuetudinem inferiores esse Pontifice, quominus possint legem Ecclesiasticam irritantem matrimonium, electionem, & alios contractus introducere, quia non vi sua, sed ex Pontificis consensu dato *in cap. fin. de consuetud.* procedunt.

3 Limitant alij secundo in consuetudine irritante matrimonia, seu inducente impedimenta irritantia, vt talis consuetudo mixta sit laicorum, & clericorum: sic docuit Sanch. *illo lib. 7. disput. 4. n. 11. c. ea finem*, cum Couarr. 4 *decret. 2. p. cap. 8. §. 10. num. 18.* Ludouic. Lop. 2. *p. instruct. de matrim. cap. 46. col. 5 §. deinde dubitare.* quia in legibus Ecclesiasticis nil possunt laici. Ergo consuetudo laicorum præcisè non valebit impedimenta matrimonij statuere. Qua ratione consuetudo Gallica allegata *in cap. 1. de sponsalib.* non obstabit valori matrimonij, quia erat à laicis, & non à clericis introducta. sic Sanch. *suprà*. cum Anton. *in supradict. cap. 7. & 8.* Abbas *num. 6.* Alexand. de Næuo *num. 10. 11. 21. 22.* Felino *num. 2.*

4 Sed neque hæc limitatio necessaria est, vt docet Salas *disp. 19. sect. 10. num. 86.* quia laici absque clericis introducere possunt consuetudinem Ecclesiasticam, si ad laicos pertinet materia consuetudinis, quia non introducunt ex authoritate, quam ipsi habent à se, sed ex consensu Pontificis, vt videre est in ieiuniis, & festiuitatibus; consensus verò Pontificis applicatur illis, quibus conuenit consuetudo: at consuetudo matrimonialis laicis conuenit, esto eius cognitio ad Ecclesiæ forum spectet. *cap. tuam, de ord. cogn.* Ergo possunt laici consuetudinem in hac materia introducere. Neque obstat text. relatus *in cap. 1. de sponsalib.* quia illa consuetudo fortè non erat rationabilis, & legitimè præscripta: tum & præcipuè, quia non erat de substantia matrimonij sed de quadam solemnitate accidentali, vt explicat glossa, & alij relati à Salas *suprà*.

5 Tertiò alij limitant, vt consuetudo, quæ has vires obtinere debet, secum ferat scandalum, id est, eius violatio scandalum generetur. sic Couarr. Ludou. Lop. Henriq. relati à Sanch. *vbi disp. 4. num. 7.* Mouentur ex *cap 1. de cognat. spirituali*, ibi, *nisi consuetudo Ecclesiæ, qua scandalum generet, aliter se habere noscatur*, Vbi consuetudini Ecclesiæ scandalum generanti, hæc efficacia introducendi impedimenta matrimonij tribuitur, non consuetudini, quæ scandalum non generet.

5 Sed neque hæc limitatio admittenda est: nam etiamsi nullum sequeretur scandalum ex violatione talis consuetudinis si consuetudo est rationabilis, & legitimè præscripta, hanc efficaciam habebit, ex *cap. fin. de consuetud.* Econtra verò, si rationabilis non est, aut non est legitimè præscripta, etiamsi scandalum ex eius violatione sequatur, seruanda non erit. Quapropter non scandalo, sed consuetudini rationabili & legitimè præscriptæ hæc efficacia tribuenda est. Illa autem verba Pontificis solùm indicant id, quod communiter accidit; consuetudo enim legitimè præscripta, & rationabilis scandalum generat, si non obseruetur. Adde Pontificem ibi velle consuetudinem tollere, nisi scandalum inde sequatur. Quapropter timore scandali ducitur ad approbandam illam consuetudinem, & relinquendam in sua vi, iuxta *cap. quod dilecto, de consanguinit. & affinit.* ibi, *Vnde in hac parte consultius duximus multitudini, & obseruantiæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem, & scandalum populi statuendum, quadam adhibita nouitate.* Sic Sanchez suprà *n. 11. post medium.* Salas *disp. 19. sect. 10. n. 85.* Suar. *lib. 7. c. 16. n.* Basil. de Leon. *lib. 6. de matr. cap. 6. num. 10.*

Punctum V.

An consuetudo mutari, abrogarique possit, & qua ratione.

DVpliciter mutari, seu abrogari consuetudo potest. Primò, lege expressa. Secundò, alia consuetudine.

§. I.

De abrogatione consuetudinis per legem.

1 *Potest lege consuetudo abrogari.*
2 *Nulla lex abrogat consuetudinem, nisi consuetudini contraria sit.*
3 *Lex vniuersali abrogari consuetudo vniuersalis potest.*
4 *Lex vniuersali non censetur derogata consuetudo alicuius loci neque statutum.*
5 *Explicatur text. in c. vnic. de feudi cognit.*
6 *Lex speciali facta à Principe pro aliqua prouincia, probabile est non derogari illius prouincia consuetudinem, nisi lex contineat clausulam derogatoriam.*
7 *Qualis debeat esse consuetudo, vt non censeatur lex illam abrogare? Probabile censet Suarez intelligi de consuetudine præscripta, & qua tendit ad præscriptionem.*
8 *Probabilius est de sola consuetudine præscripta esse intelligendum.*
9 *Satisfit fundamentis n. 7. adductis.*
10 *Sub clausula reuocatoria generali consuetudinis, non venit immemorialis.*

1 POsse consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam lege expressa abrogari, nemini esse potest dubium, cùm sit expressa decisio text. *in cap. 1. de constitution. in 6. c. cùm consuetudinis. de consuetudine.* Ratio est clara, quia tota consuetudinis vis, & efficacia à legislatoris voluntate saltim tacita pendet. Ergo si legislator ei resistit, nullam vim, & efficaciam habebit. Adde consuetudine non arctari potestatem superioris, vt non possit contrarium disponere, si videat conuenire; cederet enim in perniciem communitatis. Denique legem à se latam potest superior abrogare alia lege, & constitutione. Ergo & consuetudinem, quæ pro lege suscipiatur. Explicandum tamen est quando id fieri censeatur.

2 Dico primò. Nulla lex consuetudinem abrogat, nisi clarè ex diametro illi contraria sit; quare si obseruantia consuetudinis compati potest, etiamsi ad hunc effectum verba legis restringenda sint, non debet censeri consuetudo abrogata. Ratio est manifesta, quia iuris correctio vitanda est, quoad fieri potest, ex *l. præcipimus C. de appellat.* Sed consuetudo legitimè præscripta ius quoddam est. Ergo. Item legislator in statuenda lege motibus subditorum censendus, est potius se accommodare, quam resistere, ex text. *in c. sit autem lex dist. 4.* ibi *secundùm patria consuetud.* sic omnes Doctores.

3 Dico secundò lege vniuersali abrogari consuetudinem æquè vniuersalem illi oppositam, etiamsi illius non fuerit facta mentio, neque lex habuerit clausulam derogatoriam: & hoc siue lex procedat à supremo Ptincipe, qualis est Pontifex, aut Rex, siue ab Episcopo, aut gubernatore ciuili: quicunque enim sit, qui legem vniuersalem comprehendentem totam suam ditionem instituit, eo ipso & consuetudinem illi oppositam abrogat. Est communis sententia, quam tradit Panormit. *cap. fin. de consuetud. num. 24.* Azor. *tom. 1. libr. 5. cap. 16. quæst. 7.* Bonacina *disput. 1. de legib. quæst. 1. punct. vlt. §. 3. num. 39.*

Salas *disp.19 sect.1 3.num.* 98. Suar. *lib.7. cap.20.n.* 7. Reginald. *praxi pœnitent. lib.13. num.247. ad finem*, & alij ab eisdem relati; & sumitur apertè ex *cap.1. de constitut. in 6.* vbi solùm singularia consuetudines censentur exceptæ à generali lege. Ratio est, quia consuetudo vniuersalis non præsumitur ignorata à Principe, vt dicitur *in supradicto c.* 1. Ergo cùm legem illi contrariam statuit, subintelligitur velle illi derogare.

4 Dico tertio, lege vniuersali non censetur derogari consuetudo alicuius loci, neque statutum ius commune non continens nisi talis statuti, aut consuetudinis fiat mentio specialis, vel saltem in genere apponatur clausula derogatoria cuiuscunque statuti, aut consuetudinis contrariæ, sic supradicti Doctores, & constat *ex dicto cap.1. de constitut in 6.* vbi redditur ratio conclusionis, quia pontifex, vel alius Princeps, specialium locorum consuetudines, & statuta ignorare probabiliter censetur. Ergo censetur nolle illis derogare, præcipuè, cùm derogatio consuetudinis iuri communi obstet ex *l. minimè. ff. de legib.* Et in hoc sensu est verum illud axioma. *Consuetudo Principum leges, & rescripta silere facit*, quod probat ex aliis Menoch. *de arbitr. libr.1. quæst. 71. numer.* 9. vbi dicitur, si alicui committatur à Principe potestas iudicandi, semper intelligitur, salua consuetudine, præcipuè municipali. Item si mandaret Rex proprio exactori compellere debitorem, quocunque modo sibi visum fuerit, nunquam censetur velle derogare consuetudini, & legi municipali in exigendis tributis. Ergo signum est statuta, & consuetudines municipales lege vniuersali non derogari.

5 Ex his facilè intelligitur textus *in cap. vnica, de feudi cognitione.* vbi Obertus filio suo Anselmo scribit. *Legum Romanarum non est vilis authoritas, sed non adeò vim suam extendunt vt vsum vincant, aut mores.* Intelligendus, inquam, est textus, leges Romanorum non vincere vsum, aut mores particularium, prouinciarum, cùm vniuersales sunt, vel non vincere vsum, aut mores titulo præscriptionis comparatos. Nam quod dicit Cuiac. *in supradicto text.* leges Romanorum non vincere vsum, & mores, si sint in contradictorio iudicio confirmati, optimè refellitur à Vasq. *disp. 177. num. 63.* eo quòd quælibet consuetudo quantumcunque in contradictorio iudicio firmata sit, potest abrogari lege superueniente. Quòd verò ipse Vasq. & Salas *disp. 19. sect.7. num.* 72. dicunt textum intelligendum esse de consuetudine Longobardorum, & facere hunc sensum, leges Romanorum, licèt apud Longobardos authoritatem non leuem haberent, quia ex parte seruabantur, non tamen adeò vim suam extendebant, vt vsum Longobardorum vincerent, aut mores, sustineri posset, nisi textui videretur obstare, qui non de qualibet consuetudine, sed de consuetudine feudali loquitur; quam consuetudinem, siue sit Longobardorum, siue Romanorum, non abrogant leges. vt docuit Bald. *ibi*, & constat ex illis verbis text. *iudicium de feudis etiam legibus nostris contrarium dici solet.* Neque etiam mihi probatur, quod dicit Suar. *lib.7. c.20. num.* 4. leges vniuersales non vincere consuetudines proprias in materia feudorum, nam vel intelligit leges vniuersales loquentes de feudis non vincere consuetudines specialium locorum, & prouinciarum: & si hoc dicit, nobiscum conuenit, vel intelligit leges vniuersales non loquentes de feudis, neque oppositas consuetudini feudali, non habere vim aduersùs consuetudinem; & sic nihil speciale diceret, & sententiam suam non contineret: præterquam quod expresè textui opponitur, siquidem dicit, *iudicium de feudis etiam legibus nostris contrarium dici solet.* Ergo signum est consuetudinem, in qua iudicium illud fundabatur, contrariam esse legibus.

6 Dico quartò, lege speciali facta à Principe superiore, v. g. Rege, aut Pontifice, pro aliqua ciuitate, vel prouincia suæ ditionis, probabile est non derogare consuetudinem illius prouinciæ, nisi expresè apponatur clausula derogatoria: sic Suarez *lib. 7. cap.20. numer.* 15. Emanuel Saa *verbo lex, num.*19. Bonac. *disp.1. quæst.1. punct. vlt.* § 3. *num* 42. Ratio sumitur ex *supradict. cap.1. de constitut. in 6.* ibi. *non enim censetur derogata consuetudo specialis generali lege: quia præsumitur Princeps ignarus talis consuetudinis.* Sed idem fundamentum ignorantiæ est siue legem vniuersalem, siue specialem statueret; hæc enim ignorantia fundatur in eo, quòd Princeps non potest omnibus sui imperij partibus assistere, neque pro varietate negotiorum, & multitudine occupationum omnia singularia cognoscere. Neque obstat legem illam reddi frustraneam, & inutilem, vtpote quæ neminem ligat, quia hoc est per accidens ob consuetudinem ignoratam. Adde dici non posse esse frustraneam, & inutilem; quia verè obligantur illa subditi, esto illius obligatio suspendatur, dum ad legislatorem accedunt, & certiorem faciunt de consuetudine contraria: quod autem illa obligentur, patet: quia certior factus legislator de consuetudine, non tenetur legem de nouo statuere, & publicare. Ergo antea erat lex, ac proinde obligationem inducebat, esto excusarentur subditi consuetudine contraria. Ex qua doctrina infertur, idem esse dicendum de statuto facto ab aliqua ciuitate, vel populo, ad cuius valorem Principis consensus requiritur, nempe tale statutum non derogare consuetudinem contrariam, nisi Princeps conscius fiat talis consuetudinis derogandæ, fortè enim si sciret consuetudinem, non præstaret consensum statuto derogatorio; ac proinde ignorantia consuetudinis, cui opponitur statutum, reddit consensum inualidum: sic docet Suarez *libr. 7. de legibus cap. 20. numer.* 8.

7 Sed inquires primò, qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censeatur illam abrogare ex præcisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria; an, inquam, debeat esse consuetudo præscripta, vel sufficiat ea, quæ tendit ad præscriptionem?

Suarez *libr.7. cap.20. num.*12. probabiliter censet non esse restringendam regulam illam, *cap. 1. de constitutionibus, in 6.* ad solam præscriptam consuetudinem, sed posse extendi ad quamlibet aliam rationabilem, & honestam, & tanto tempore firmatam, vt posset Princeps pro illa legem ferre. Mouetur primò, quia *in suprad cap.* solum mentio fit de rationabili consuetudine, nihil de conditione præscriptionis. Ergo non est nobis talis conditio expostulanda. Secundò, quia lex semper præsumitur ferri iuxta consuetudinem patriæ, & non econtra. Ergo. Tertiò, quia si sciret legislator talem consuetudinem, fortè contrarium disponeret, vel saltem à lege abstineret. Ergo ex præsumpta voluntate legislatoris non derogat eius lex tali consuetudini.

8 Fateor his rationibus meritò motum esse doctissimum Suarez, iudicare probabile de vtraque consuetudine, præscripta scilicet, & non præscripta intelligendam esse regulam *cap. 1. de constitut. in 6.* Verum etsi hoc probabile sit, probabilius tamen existimo de sola consuetudine præscripta intelligendam fore. Moueor, quia consuetudo, quæ præscripta non est, non est, ius, neque facultatem tribuit illa vtendi, vt constat ex superioribus, & omnes admittunt. Ergo illa excusari non possunt subditi à legis obseruatione. Secundò sola consuetudo præscripta præualet aduersùs legem latam. Ergo sola illa impedit obligationem legis ferendæ. Tertiò, derogatio propriè est alicuius iuris, & facultatis: at ex consuetudine non præscripta nullum resultat ius. Ergo nulla indiget derogatione talis consuetudo. Quartò, consuetudo introduci non potest resistente Principe, at qui legem contrariam instituit, resistit eius introductioni. Ergo. Quintò, impediri legem consuetudine res est odiosa, & in legislatoris detrimentum. Ergo non debet extendi ad omnem consuetudinem. Sextò, consuetudo est stricti iuris strictéque est interpretanda: vt tradit Rota in nouissimis *p. 2.* apud Farin. *dec. 112. num.* 4. Ergo sola præscripta debet obstare legis efficaciæ, quia sola hæc est, quæ propriè dicitur consuetudo, & ita hanc nostram sententiam eruditè probat Mascard. *de probationib. verb. consuetudo, concl. 423. numer.* 17. vbi dicit se, cùm verba facit de consuetudine, intelligere de præscripta, iuxta glossam *in cap. mos. 1. dist.* ex textu ibi, & tradit Bald. *in cap. 1. de feudi cognit. col.* 1. vbi inquit, quod dicitur de consuetudine, intelligitur de præscripta. nam antequam sit præscripta, non dicitur consuetudo, sed voluntas inducendi consuetudinem. Item appellatione consuetudinis venit intelligenda propria consuetudo, quæ solum dicitur, cùm præscripta est, vt tradit alios referens Mascard. *suprà.*

9 Neque obstant fundamenta contraria Concedo, inquam in supradict. cap. solum fieri mentionem consuetudinis rationabilis, sed non obinde excludi debere esse legitimè præscriptam, imò potiùs hoc supponebatur, quia de derogatione illius erat sermo, & non est derogatio, nisi vbi est ius quæsitum. Adde solo illo verbo *rationabilis* videri exclusam consuetudinem non præscriptam. Nam posita lege, & valore illius, iam illa consuetudo censenda non est rationabilis, quia bono communi non expedit.

Ad secundum dico, legem semper præsumi ferri iuxta consuetudinem receptam patriæ; non tamen iuxta consuetudinem non receptam, de hac enim non curat legislator.

Ad tertium æquè dubium, & contingens est, legislatorem cessare à legis institutione, ac illam ferre, si sciret consuetudinem inchoatam, sæpe enim conuenit his initiis resistere, & contrarium disponere.

10. Inquires secundò, an sub clausula generali reuocatoria consuetudinis comprehendatur consuetudo immemorialis, vel longissimi temporis?

Respondeo cum communi sententia non comprehendi, etiamsi dicatur, non obstante quacunque consuetudine, sed debet addi immemoriale, vel aliquid simile: sic Tiraqu. *de vtroque retract. tract.2. §.1. glossa 2. numer.*25. Couarr. *lib.3. var. cap.*13. *n.*5. Suarez *lib.7. cap.20. n.*18. Bonacina *disp.1. quæst.1. punct. vlt. §.3. numer.* 43. Salas *disp.* 19. *sect.*11 *sub num.*95. *circa finem*, explicans Eman Saa, Ratio est, quia pro consuetudine immemoriali titulus iustus præsumitur; consuetudo enim immemorialis habet vim priuilegij à Principe concessi, vt tradit Mascard. *de probation. conclus.*419 *à num.*3. *ex l. hoc iure. §. ductus aqua. ff. de aqua quotid. & æstiua. & cap. super quibusdam. §. præterea, de verbor. significat.* & docuit Decius *consil.*11. *num.*9. Abbas *consil.* 71. *volum.*2. & aliis pluribus allegatis à Salas *disput.*17. *de legib. sect.*2. *sub num* 23. Sed priuilegium non debet derogari censendum est ex clausula generali derogante consuetudinem. Ergo.

Et

Et confirmo argumento à simili de præscriptione, quæ si immemorialis fuerit, non censetur exclusa, cum præscriptio generaliter excluditur, quod constat ex *l.3 § ductus aquæ, ff. de aqua quotid.& æstiua.*

§. II.

De abrogatione consuetudinis alia consuetudine.

1 *Posse abrogari non est dubium.*
2 *Debet cõsuetudo abrogans contraria esse præxistenti,& quomodo hoc contingat;*
3 *Proponitur quædam obiectio de tempore requisito ad consuetudinem,maximè Ecclesiasticam abrogandam.*
4 *Affirmat Suarez esse quadragenarium.*
5 *Probabilius defenditur decennium sufficere.*
6 *Qui non vsus censeatur legem abrogare.*

1 REs est indubitata consuetudinem abrogari consuetudine posse, sicuti lex abrogari potest alia lege:colligiturque ex *l.pæ nouissima Cod.de pactis.& l.2.Cod.de inofficiosis dotib.* & tradit Medicis *tract.de legib.p.2.q.14.n.5.*Suar *lib.7.ca.20.n.19* Salas *disp.19.sect.13.n.99* Bonac.*disp.1.q.1.punct.vlt.*§. 3.*n.44.*& omnes.

2 Vt autem consuetudo subsequens hanc vim habeat abrogandi præexistentem, primo debet esse illi contrariè opposita. quare si consuetudo est vniuersalis abrogari debet alia vniuersali: particulari autem abrogari non potest vniuersalis, nisi eo in loco in quo cum generali habuerit oppositionem. Ratio est quia consuetudo non introducit ius, nisi vsu,& facto. Ergo non potest contrarium ius introducere, nisi vsus & facta contraria sint. Secundo requiritur in consuetudine derogatoria idem tempus, quod consuetudo præexistens requisiuit ad sui constitutionem: nam cum vtraque habeat vim legis, & eius efficiera fundetur, *in cap.vlt.de consuetud.& l.de quibus ff. de legib.*& ibi nullum diuersum tempus consuetudini deroganti legem scriptam, & derogãti consuetudinem assignetur, efficitur idem esse assignandum.

3 Sed obijcies, consuetudo præxistens in materia Ecclesiastica, si fuit præter ius decennio, habebit vim obligandi: at abrogans illam consuetudinem requirit tempus quadragenarium, quia procedit contra ius per consuetudinem stabilitum. Ergo non expostulatur idem tempus in consuetudine abrogante, ac in consuetudine abrogata. Item, si consuetudo prior fuit contra ius commune, indiguit quadragenario tempore,ad sui præscriptionem, vt tenet communior sententia. At si hæc consuetudo non fuit vniuersalis,sed particularis,decennio abrogati potest; quia consuetudo abrogans non procedit contra ius commune, sed potius reducit res ad terminos iuris communis.

4 Propter hæc Suarez *lib.7.cap.20.num.21.* censet in materia Ecclesiastica regulatiter consuetudinem abrogantem semper requirere quadragenarium tempus. Nam si consuetudo abrogata erat vniuersalis,iam ius per illam erat constitutum; si est particularis, & non opposita iuri communi, etiam constituit iur. Ergo consuetudo abrogans contra ius procedit. Ergo requirit tempus quadragenarium, Solum autem censet probabile decennium sufficere in consuetudine abrogante particularem consuetudinem aduersam iuri communi, obrationem dictam? quia talis consuetudo abrogans non procedit contra ius commune, sed res reducit ad terminos illius.

5 Nihilominus de omni consuetudine legali retinenda est vt probabilior nostra doctrina, idem tempus esse necessarium ad abrogandam consuetudinem consuetudine, ac fuit requisitum ad illius introductionem: cum autem ad introducendam consuetudinem, siue abrogatiuam legis, siue illius constitutiuam dixerimus decennium sufficere tam in materia ciuili quam Ecclesiastica,efficitur sanè idem tempus decennij sufficiens esse ad abrogandam consuetudinem; rationem reddimus, quia consuetudo abrogans legem & ius constitutum, non est contra ius, sed potius iuri conformis, quia ex ipso iure habet hanc efficaciam nemine repugnante.leges autem expostulantes tempus quadragenarium ad præscriptionem, loquuntur de præscriptione iuris contra Ecclesiam, Ecclesia contradicente; at consuetudo legalis non præscribit contra Ecclesiæ mandatum ex repugnantia Ecclesiæ sed potius ex eius consensu, & voluntate. Ergo non est idem tempus expostulandum.

6 Aduertendum tamen est pro intelligentia superioris doctrinæ consuetudinem abrogantem legem consistere aliquando in facto positiuo, aliquando in omissione alicuius facti positiui in facto consistit vt si obliget consuetudo audire Missam, soluere decimas, &c. in omissione consistit, quando lex mandat actum positiuum, v. g audire sactum & populus voluntariè omittit, ipsa omissione præualet contra legem quia tunc illa omissio est quædam consuetudo seu desuetudo & non vsus legis. Quapropter ad abrogandam legem, consuetudine, desuetudine seu non vsu, necessario requiritur violatio legis, & consuetudo, seu non vsus illi contrarius:vnde si casus legis non accidat, nunquam non vsus abrogare potest: & in hoc sensu est verum, quod Iurisperiti dicunt, desuetudine; seu non vsu abrogante legem non venire actus negatiuos sed priuatiuos qui non veniant actus, qui legi non opponuntur, sed potius qui illi sunt oppositi: sic docuit Azor *tom.1.lib.5. cap.4. quæst.7.*Salas *disput.19.sect.20,num.114.*Suarez *lib.7.cap.5.num.14.& ca.18,numer.7.*Bonacina *disput.1.quæst.1.punct.vlt.*§.3.*num.27.*Rebellus *1.part.libr.1.quæst.5.num.23.*Reginald.*lib.13.num.250.*Mascard.*verb.consuetudo,conclus.424 sub.num.3.* & alii ab eisdem relati.

PVNCTVM VI.

Quomodo probetur consuetudo

1 *Allegans consuetudinem tenetur probare.*
2 *Excipitur consuetudo notoria.*
3 *Item consuetudo de ordine procedendi in iudicio.*
4 *Idem est de stylo fori,& curiæ.*
5 *Tandem excipitur consuetudo,de qua est dubium, an sit rationabilis.*
6 *Consuetudo, qua ab allegante probanda est, plenè probari debet.*
7 *An vnus testis semiplenè consuetudinem probet.*
8 *Duobus testibus plene consuetudo probatur debent tamen deponere de frequentia actuum, & diuturnitate temporis.*
9 *Doctori excellenti de consuetudine testandi credendum est præsumptiuè,non concludenter secundum Mascard.*
10 *Testantes communiter Doctores de consuetudinæ,integrè illã probant.*
11 *Vni doctori in foro conscientiæ,dum alii non contradicunt integre fides adhibenda est.*

1 ALleganti consuetudinem, legalem, siue præscriptionem (hæc enim Doctores inter se sæpè confundunt) incumbere onus probandi, est recepta omnium sententia; quia ea, quæ consistunt in facto non præsumuntur: & tradit Parisius *cons.31.n.14.vol.1.& cons.10.vol.4.*

2 Solum excipi debet primo consuetudo notoria? hæc enim propter eius notorietatem, non indiget probatione, sed sufficit eam allegare, vt multis relatis docuit Mascard.*de probat. verb.consuetudo, conclus.423.n.27.*& Tiraquel.*tract.de præscrip. §.1.gloss.2.fol.8.verbo,sed quæstionis est.*

3 Secundo excipit Mascard.*n.33.*cum Decio, Bart. & aliis consuetudinem quæ respicit ordinem procedendi, quia hæc est modici præiudicii. ideoque illam allegans, non est cogendus probare, secus est de consuetudine decisionem causæ respicente. Exceptioni assentior; sed non quia sit modici præiudicii hanc, vel illam consuetudinem in prosecutione litis seruare; sæpè enim ex vna consuetudine prægrauatur litigans; & causæ decisio prolongatur & aduersæ sententiæ exponitur; ex alia vero consuetudine hæc omnia inconuenientia cessant. Sed ratio præcipua est, quia consuetudo in prosecutione litis nota debet esse iudici quod si de illa dubius fuerit, ipse se tenetur informare.

4 Tertio excipit Mascard.*n.34.* consuetudinem, quæ vocatur stylus fori & curiæ; tum quia hæc non à populo, sed à iudice ipso, vel illius superiore introducta est: tum præcipuè, quia hæc pertinet ad ipsum iudicem, cui obligatio incumbit sciendi ea, quæ ad rectam sui officii executionem pertinent.

5 Quarto excipi debet consuetudo in qua dubitatur, an rationabilis & honesta sit:tunc enim si de qualitate consuetudinis agatur cum non sit res facti sed iuris ad iudicem pertinet discernere, an honesta vel inhonesta sit:sic docuit Rochus de Curte *tract.de consuetud.sect.7.n.24.*cum Panormit.*c.fin. de consuetud num.5. ad finem.*& Salas *disp.19. sect.18.num.108. circ oppositum.*

6 Consuetudo autem quæ ab allegante probanda est. plene probari debet: sic Bart.*in l. de quibus num.22.ff. de legib.& in reperit .l.2.quæst.27.C.quæ sit longa consuet.*Rochus de curte *tract.de consuetud.n.644.& seqq.*Mascard.plures referens *supr. n.19.* Ratio est quia sæpè ex consuetudine pendet causæ decisio. Quapropter si de consuetudine principaliter non agatur in iudicio, sed secundario, & incidenter, tunc semiplena probatio videtur sufficere, sic ex Bart.& Guidone Papa tradit Mascard, *concl.423.num.6.*

7 Aduerto tamen non probari etiam semiplene consuetudinem, si vnicus solus testis inducatur imo neque in hac parte deferri iuramentum suppletiuum, sic ex Bald. & aliis docuit Mascard *n.11.*Ratio est, quia cum consuetudo debeat esse pluribus nota, consistit enim in facto, & in populi consensu si vnus tantum inueniatur eam cognoscens, eo ipso eius cognitio suspecta censetur, & eius testimonium fallax. Duas tamen limitationes adducit Mascard. huic aduertentiæ, prima, vt

depositio sit de consuetudine vigente illo in loco, vbi testis commoratur; secus si de probanda consuetudine alterius loci tractaretur, quia tunc vnus testis videtur semiplenam probationem præstare, quia est probabilis ignorantia illius consuetudinis. Sed hæc limitatio mihi non probatur, si in loco illo, de quo probanda est consuetudo, non adsint alii testes illam testificantes: nam tunc à fortiori cognitio absentis suspecta censeri potest, & eius testimonium fallax. Secundo limitat Mascard. vt non procedat, quando ageretur de probanda consuetudine multum antiqua, quia tunc vix est, qui illius recordetur, & vnus testis iuratus semiplenam constituit probationem, ex *authen. sed cum testator. C. ad legem Falcid.* & *l. si arbiter. ff. de probat.* cui limitationi assentior.

8 Plenè autem probatur consuetudo, si duo testes de illa deponant: sic Guid. Papa *consil. 116. n. 9. & consil. 171. n. 3.* Bart. *in l. 2. C. quæ sit longa consuet. q. 26. & in l. de quibus, in 4. q. in princ.* Rochus de Curte *tract. de consuet. sect. 14. n. 56.* Mascar. alios referens *concl. 424. n. 4. & n. 13.* Salas *disp. 19 sect. 18. n. 108.* Hi autem testes debent deponere de vsu populi, frequentia actuum, & diuturnitate temporis illius actus, quia hæc omnia ad consuetudinem præscriptam requiruntur, alias non probant consuetudinem. sic Guid. Papa *consil. 231.* Rebuff. *tract. de consuetud. n. 196. tom. 1.* Mascard. *supra n. 2.* Quo citca debent testes deponere se vidisse sic obseruatum esse illo in loco, scientibus & præsentibus multis toto temporis spacio, quod ad introducendam consuetudinem requiritur: vt elegantet tradit Rota *decis. 255. in nouiss.* apud Fatin. *pag. mihi 291. tom. 1. decisionum nouissimarum. & decis. 5. & 6. n. 7. fine & part. 2. decis. 497. n. 2.* neque sufficit, si testentur esse consuetudinem, nisi illius rationem reddant, vt optime tradit Decius *consil. 215. n. 3.* Rochus de Curte *in tract. de consuetud. n. 617. versic. & quod testis.* Bart. *in l. de quibus, col. 9. versic. sed quid si testis.* Ratio est, quia consuetudo est vsus frequens populi longo tempore durans. Ergo qui de consuetudine testari debet, de vsu frequenti longo tempore durante debet ferre testimonium. Verum si de immemoriali consuetudine testes deponant, sufficit, si testentur, se ita vidisse, & à maioribus audisse obseruatum, quin viderint, aut audierint aliquid contra fieri.

9 Sed inquires, an consuetudo probetur sufficienter per assertionem alicuius excellentis Doctoris, de consuetudine testificantis?

Varia sunt Doctorum placita in hac re, vt videre est apud Thomam Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 17. num 8.* & Mascard. *de probationib. conclus. 426. n. 1. & seqq.* Salas *disp. 19. sect. 18.* Illos tamen in concordiam redigit Mascard. *n. 11.* affirmans, Doctori excellenti testanti in suis scriptis esse consuetudinem, credendum esse præsumptiuè, non concludenter. Et probat præsumptiuè esse credendum, quia testis etiam non iuratus facit præsumptionem: vt obseruat glossa *in cap. nuper de testibus.* Item dictum honesti viri inducit credulitatem? vt obseruat Accurs. *in l. Titio fundus ff. de condit. & demonstrat.* & Decius *cons. 540. & consil. 691 fine.* Item pro iudice præsumitur *cap. in nostra de procuratorib. & in cap. in præsentia de renunciat.* quin etiã pro Notario præsumitur. *cap. ad audientiam, de præscrip.* Ergo etiam præsumendum est pro dicto excellentis Doctoris, donec contrarium probetur. Quod autem dictum excellentis Doctoris non faciat concludentem probationem, probat optimè Mascard. primo, quia consuetudo est quid facti: in his autem, quæ ad factum pertinent, nihil magis Doctori, quam aliis credendum est, secus vero fieret in his, quæ ad eius professionem spectarent. Secundo quia ea, quæ sunt facti, plerumque etiam prudentissimos fallunt. *l. 2. ff. de. iuris & facti ignorantia.* Ergo non concludit dictum prudentissimi. Tertio testi cuiuscumque sit qualitatis non creditur absque iuramento, vt in religiosis patet, *c. tuis, de testibus.* Et de Episcopo constitutum est *in c. fin. de iuram calumn.* quin imo neque etiam S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali creditur, si deponat absque iuramento, vt docuit glossa *cap. cum olim. 1. in verbo fratrum.* & ibi Abbas *de priuilegiis.* & Abbas *in cap. nuper, de testibus.* Ergo multo minus videtur credendum Doctori etiam præstantissimo absque iuramento. Quarto probat idem Mascard. quin alias sequeretur duplicem specialitatem circa idem concurrere. Prima quod admitterentur testes non iurati. Secunda, quod admitterentur testes qui deponerent per scripturam? quod non licere sanctum est *in cap. testes. 3. q. 9. & in l. 3. §. idem diuus. ff. de testib.* Sed istud non debet admitti quia duplex specialitas circa idem concurrere non debet *l. 1.* & quod ibi notat. Bart. *c. de inoffic. dotib. & in l. si is qui pro emptore, ff. de vsucap.* Ergo vni Doctori fides integra non est adhibenda.

10 Verum si communiter Doctores consuetudinem testentur, & nullus sit qui contradicat, credo fidem eis integrè hadendam esse quia tunc videtur probata consuetudo notoria & dicta illorum Doctorum habentur tanquam publica instrumenta sic docuit Mascard plures referens *conclus. 426. num. 17.* saach *lib. 7. de matr. disp. 17. n. 8.* Salas *disp. 19. sect. 18. num. 108.* Debet tamen consuetudo iuri communi esse conformis & non aduersa: nam si iuri communi aduersatur, dicta illorum Doctorum plenè non probant omnibus enim illis ius commune præponderat: vt rectè ex aliis Doctoribus docuit Mascard. *ibi numer. 24.* Qua etiam ratione, etsi ex authoritate vnius glossæ consuetudo probetur, vt censet Bald. *cap. cum dilectus, col. 2. de consuetud.* & Decius *cons. 540. num. 9 & 10.* & glossa *in l. dos à patre, Cod. soluto. matrimonio.* hoc intelligendum est, si communi non aduersetur: vt ex aliis notat Mascard. *num. 29.*

11 Hæc omnia intelligenda sunt de probatione fori externi; & iudicialis. Si enim de foro conscientiæ loquamur, existimo vni excellenti Doctori asserenti consuetudinem esse, dummodo alii non contradicant posse integrè fidem adhiberi, quia facit rem moraliter certam, ac proinde aptam, cui fides in foro conscientiæ merito habenda sit, sic Salas *disp. 19. sect. 18. n. 108.* Suar. *lib. 7. de legib. c. 11. n. 8.*

DISPVTATIO IV.

De lege concedente priuilegium, seu de priuilegiis

AD perfectam legis notitiam pertinet priuilegiorum cognitio vtpote extrahunt subditos à legis communis obseruatione.

Multipliciter priuilegium nuncupatur: quælibet enim gratia, beneficium, fauor, prærogatiua, exemptio, indulgentia, & facultas alicui specialiter concessa, priuilegium dicitur: & quia hæc solent per rescriptum Principis, diploma, seu bullam Pontificis concedi: ideo illud præscriptum, diploma seu bulla, solet priuilegium appellari non quia sint priuilegium, sed quia priuilegium continent, qua vero ratione differant, statim videbimus.

PVNCTVM I.

Quid sit priuilegium, & qua ratione à lege, dispensatione, gratia, & rescripto distinguatur.

1 *Definitur priuilegium.*
2 *Qua ratione dicatur lex priuata.*
3 *Inferuntur aliqua valde notanda.*
4 *Leges pœnales priuilegia dici non debent.*
5 *Explicatur, quomodo priuilegium differat à lege, dispensatione, gratia, & rescripto.*

1 DOctores communiter definiunt priuilegium, vt sit priuata lex aliquod speciale beneficium concedens. Sic sumitur ex Isidoro relato *in cap. priuilegia. dist. 3. & c. in his, de priuileg. cap. Abbate, cap. olim. de verborum significat.* Dicitur *lex* non propriè tum quia sæpè priuilegium non est perpetuum, sed temporale: tum etiam quia necessitatem non imponit priuilegiato vtendi priuilegio, sæpè enim illum liberum relinquit vtendi priuilegio, vt contingit, quando priuilegium est in fauorem priuatæ personæ, & non in fauorem communitatis: dicitur tamen *lex* quia dum durat alis necessitatem importat ne priuilegiato vsum priuilegiis impediant, esto huiusmodi necessitas etiam ex iure ipso naturali ortum habeat quia ius ipsum naturale dictat ne priuilegiati iure, & facultate sibi à superiori concessa priuentur. quare priuilegium respectu aliorum est lex, non respectu priuilegiati.

2 Vocatur autem *lex priuata*, quia regulariter priuatæ personæ conceditur, ei dato, quod alicui communitati concedatur & tanquam parti communitatis superioris quæ erat lege communi obligata, conceditur, præcipuè tamen appellatur lex priuata, quia priuatum aliquod beneficium priuilegiato concedit, si enim nihil speciale concederet, quod ex iure communi concessum non esset inutile & frustraneum esset priuilegium vt dicitur *in cap. in his, de priuilegiis, cap. Abbate eodem tit.* & tradit Gratian. *§. vlt. 25. quæst. 1.* Neque obstat sæpè reputari priuilegia concessiones factas à principe illarum terum, quæ alias iure communi concessa erant, vt constat ex *cap. quia in causis, de procuratoribus*, vbi conceditur vniuersitati Parisiensi, vt possit procuratorem creare, quod de iure communi, vt ibidem dicitur, fieri poterat. & *in cap. ersi Christus, §. fin. de in-reiurando*, religiosis conceditur potestas iurandi in propriis causis alias probatione deficiente, quod iure etiam naturali facere poterant. Non inquam, obstat: tum quia hæc non sunt propriè priuilegia concessiua, de quibus loquimur, nihil enim speciale his personis concedunt, quod alias concessum non esset: sunt tamen priuilegia declaratiua, quia declarant quod fortè illis erat dubium, & obscurum: quæ declaratio meri-

to reputari potest priuilegium, quia causat securitatem, & certitudinem in operante: & ita docet glossa *in supradicto cap.* Azor *tom.1.lib.5.cap.23.quæst.3.* Nauarr. *consil.5. de statu monachali.num.5.* Salas *disp.17.sect.1.num.4.* Suarez *lib. 8. cap. 1.* Quod his concessionibus non solum securitas, & certitudo concedatur, sed etiam licentia, & facultas faciendi aliquid, quin possit ab aliquo inferiori Prælato impediri: tunc clarum est esse propriè priuilegium concessiuum. Semper tamen quoad fieri potest, intelligendum est priuilegium, de priuilegio concessiuo, non declaratiuo: quia hoc propriissimè priuilegium, vt sumitur ex *cap. in his, de priuileg.* & tradit Panormit. & Felin. *in cap.1. de rescript.* Azor. *suprà* Salas *num. 4.* Suarez *num.8.*

3 Ex qua doctrina infert Azor *quæst.3.* & ex illo Salas *n.5.* priuilegium concessum Episcopo, vt testari queat, intelligendum esse de bonis ratione Ecclesiæ, cui præest, quæsitis, non de patrimonialibus, de quibus iure communi testari potest. Secundo si concedat priuilegium, vt procedat in causa appellatione remota intelligitur non de iniusta; appellatione, sed de iusta quia procedere semota iniusta & friuola appellatione quilibet iudex potest; quod sentit Manuel. Rodriq. *tom.1.regular. quæst.quæst.18.art.13.* Tertio facultas data Episcopo creandi nouam dignitatem in Ecclesia, censetur data sine consensu Capituli. Quarto mandatum Pontificis de conferendo beneficio in certa Ecclesia, protenditur vsque ad canonicatum, si in ea Ecclesia non sint alia beneficia. Quinto, si princeps concedat alicui ius inquirendi, & animaduertendi in aliquos homines, intelligitur de his, in quos inquirere, & animaduertere alioqui non poterat. Sexto, si concedat, vt agnoscat delicta, quæ alioqui antea poterat, intelligitur, vt de his delictis procedere queat, etiam fama publica non præcedente. Adde quando priuilegium solum concederet id, quod iure communi concessum esset, rectè poterat vocari priuilegium concessum, non quidem noui iuris, & facultatis, sed eiusdem, etiam habitæ nouo titulo, quæ concessio nouo titulo facta, reputari potest priuilegium, vt docet Suar. *lib.8.cap. 22. num.3.* Baldus *verbo priuilegium.n.3.* Bonacina *disp.1.quæst.3. punct.4. num.1.* Deseruit autem hæc concessio, ne per simplicem probationem impediri possit illius vsus, sed necessaria sit reuocatio priuilegiis concessi, vt aliis relatis docuit Suarez *suprà*

4 Dixi in definitione, priuilegium concedere speciale aliquod beneficium vt excluderem à ratione priuilegii leges omnes pœnales, quæ licet in defensionem aliquarum personarum, vel immunitatis Ecclesiæ latæ sint priuilegii, naturam non obtinent quia non per se concedunt beneficium, licet ex impositione pœnæ & delinquentis punitione aliquo modo resultet. sic Salas *sect.1. num.2. & sect.2. num.17.* cum Vasquez *disput.151.cap.3.num.19.* Suarez *lib.8.cap 6. num.6.* vbi optimè notant non esse priuilegium decretum, quo aliqui excluduntur ab aliqua congregatione, & collegio ob defectum aliquem: quia licet decretum cedat in fauorem communitatis, quia tamen hoc non est per se, sed ex consequenti siquidem materia illius decreti non est fauor, sed pœna. & priuatio; ideo non est priuilegium; sicuti nec priuilegia dici debent decreta Pontificis, quibus aliqua genera personarum ab ordinibus suscipiendis arcentur, nullum enim beneficium tali statuto alicui directe confertur.

5 Ex his constat, qua ratione priuilegium à lege, à dispensatione, à gratia, & rescripto differat. Differt enim à lege primò, quia lex respicit ius commune, & publicum; priuilegium ius speciale. sic Vasquez *disput.115.cap.1. num.2. & 3.* Secundo quia lex semper astringit ad sui obseruationem eos, in quos fertur, priuilegium à legis obseruatione excipit priuilegiatum. Tertio lex aliquando imponit pœnam transgressoribus, priuilegium non item.

Differt autem à dispensatione, quia latius patet, quam dispensatio: dispensatio enim semper est alicuius legis, at priuilegium non semper dispensationem legis continet; quando scilicet priuilegium non est aduersum iuri communi, sed præter illud. Item dispensatio ad vnum solum actum conceditur. v.g. ad vnicam excommunicationem, vel irregularitatem. vel impedimentum matrimonii tollendum; & tunc certe talis facultas dici in rigore non potest priuilegium, quia non est priuata lex non enim ad modum legis permanet, sed potius ad modum præcepti transitorius autem, & facultas per priuilegium concessa debet esse aliquo modo permanens & stabile. A gratia autem, & beneficio Principis differt, tanquam inferius a superiore omne enim priuilegium gratia est & beneficium Principis: at non omnis gratia & beneficium priuilegium est, siquidem datur gratia, qualis, est absolutio alicuius excommunicationis incursæ, & dispensatio alicuius irregularitatis, quæ priuilegium non est. Denique differt priuilegium à rescripto, quia rescriptum, si nomen propriè attendamus, significat responsum Principis scriptum ad decisionem alicuius dubii iuris vel iuris, inquam communis, vel specialis: ac proinde à priuilegio est omnino distinctum, quod non constituit ius sed potius regulariter à iure eximit. Verum communiter iam rescriptum sumitur pro scriptura, qua gratia, vel iustitia alicui conceditur. Rescriptum iustitiæ est rescriptum datum, vt ius alicui seruetur ac proinde priuilegium differt multo ab illo, quia priuilegium gratiam, non iustitiam continet. A rescripto autem gratiæ differt, quia sæpè hoc rescriptum pro solo vnico actu conceditur, vt contingit rescriptis dispensatiuis, alicuius impedimenti canonici, & inhabilitatis. Rescriptum autem quod priuilegium continet, facultatem ad plures actus concedit. Item rescriptum gratiæ, sæpe est alicuius gratiæ quoad factum, non quoad ius; hoc est, est alicuius gratiæ quæ consistit in facto esse, seu quæ vnico facto completur, vt contingit in rescriptis concedentibus beneficia, dignitates, & officia. At priuilegium propriè est facultas de aliqua gratia, quæ non absorbetur vnico facto sed relinquit facultatem exercendi actiones plures iuri communi contrarias. vel saltem distinctas.

PVNCTVM II.

Quotuplex sit priuilegium.

MVltiplex est priuilegium aliud reale, aliud personale, aliud remuneratorium, aliud gratiosum, aliud purum aliud sub conditione. Aliud ob bonum commune, aliud ob priuatum, aliud fauorabile, aliud odio sum, aliud temporale, aliud perpetuum, aliud scriptum, aliud non scriptum. De quibus omnibus sigillatim est dicendum.

§. I.

De priuilegio personali, & reali, quid sint, & qua ratione distinguantur.

1 *Explicatur vtrumque priuilegium.*
2 *Duo notabilia inferuntur pro clariori intelligentia superioris doctrinæ*
3 *Priuilegium concessum alicui ob aliquam illius excellentiam, quando censeatur, reale, quando personale.*
4 *Apponitur quædam limitatio.*
5 *Quid quando est dubium, an sit reale, vel personale; Placet aliquibus debere intelligi personale.*
6 *Sub distinctione respondetur.*
7 *Si tibi probabilius sit esse priuilegium personale, & non reale, tametsi Suarez & alii sentiant te debere stare parti maioris probabilitatis: at securè potes probabili parti adhærere.*
8 *Si tibi possidenti priuilegium, vt reale, saboriatur dubium, sitne personale, neque potes vincere, reale poteris reputare.*

1 PRimo diuiditur priuilegium in personale, & reale, secundum omnium sententiam ex *l. priuilegia ff. de regul. iur.* ibi *Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ. & cap. mandata de præsumptionib.* dicitur: *non loco tribuimus, sed personæ.* Personale priuilegium est, quod personæ ratione ipsius conceditur. Reale, quod personæ conceditur ratione alicuius rei ab ipsa distinctæ; semper enim priuilegium siue personale sit; siue reale personam respicit, quia sola illa capax est fauoris, & beneficii per priuilegium concessi: at quia hoc beneficium loco, officio, dignitati, aliisque similibus solet annecti priuilegium tunc reale dicitur quia immediatè rei conceditur, & ratione illius personæ. Hæc distinctio est maximè aduertanda ob diuersos effectus priuilegii personalis & realis. Nam priuilegium personale cum persona finitur *cap. priuilegium, de regulis iuris, in 6. l. vnica §. ne autem, C. de caducis tollendis, l. cum quis 55. l. fin. ff. de verborum obligat. §. finitur. Inst. de vsu fructu.* Priuilegium vero reale durat toto eo tempore, quo durat res, cui annectitur. *l. Imperatores ff. de publicanis* & tradit alios referens Ioannes Garcia *de nobilitate, glossa 6. num.38. versic.8.* Gutierrez *de gabellis, quæst.166. num.3.* Barbosa *in l. quia tale 14 ff. soluto matrimonio, num. 77 fine.* Donell. *de iure eligendi, lib.15. comment .cap.1.* Res autem, quibus soler annecti priuilegium reale, sunt in duplici differentia: alia vocantur corporea, alia incorporea. Corporea vocantur Ecclesiæ, monasteria, agri, aliaque similia. Incorporea, Episcopatus, Clericatus. Doctoratus officium, & munus iudicis, scholaris, militis. Quandocumque ergo priuilegium alicui fuerit concessum ob aliquam rem, & qualitatem. ex his supradictis, priuilegium reale dicendum est.

2 Ex quo fit primo priuilegium concessum religioni, vniuersitati, ciuitati, collegio, monasterio, vt ipsa communitas, quatenus talis est, illo vtatur, priuilegium reale propriè dici debere quia tunc non descendit ad singulares, personas, sed ipsi communitati, qua talis est, conceditur. Tum etiam, quia de se est priuilegium perpetuum, sicuti ipsa communitas de se perpetua est *l proponebatur .79. ff. de iudiciis.* Quæ est ratio sufficiens, vt priuilegium reale dicatur, ex *l forma, § quamquam ff. de censibus.* Si vero priuilegium communitati sit concessum

cessum, vt singuli ex illa communitate illo frui possint, etiam reputo priuilegium reale dici debere; quia esto descendat ad singulares personas non qua tales sunt, sed ob qualitatem communem sibi adhærentem, scilicet, quia sunt ex tali communitate.

Fit secundò priuilegium concessum minoribus, & absentibus, vt in aliquibus casibus restitui possint, & priuilegium concessum filiis familias, ne ratione mutui possint obligari, & concessum fœminis, ne pro fideiussione obligentur. priuilegium reale dici debet; quia illas personas singulares respicit, non qua tales sunt, sed ratione qualitatis communis illis adhærentis: & in his omnes ferè Doctores conueniunt, vt videre est in Azor *lib.5. cap.22. quæst.2. & seqq.* Salas *disp.17. sect.2. à num.6.* Suarez *lib.8. cap.3. à num.3.* Basil. de Leon *lib.8. de matrim. c.18. à num.4. & num.6.*

3 Difficultas autem est, quando priuilegium alicui personæ conceditur ob aliquam illius excellentiam? Verbi gratia, ob labores in bello factos, ob ingentem victoriam, ob singularem scientiam; an tunc priuilegium illud sit personale, vel reale? Et quidem si priuilegium illud ob materiæ incapacitatem, ad successores, vel hæredes illius transire non potest, priuilegium personale erit, quantumcumque verba aliud indicent; quia verba debent rebus accommodari: sic ex Panormit. Ancharan & aliis docet Suarez *lib.8. de legibus, cap.3. à n.13.* Menochius *lib.3. præsumpt.103. num.1. & 16.* Basilius *cap.18. §.1. num.6.* Sanchez *l.b.8. disp.27. num.3.* At si priuilegium illud ad successores, vel hæredes transmitti potest, tunc, inquam, attendenda sunt verba, quibus priuilegium conceditur, vt ex iis intentio concedentis colligatur. Nam si verba priuilegij dirigantur ad dignitatem, officium, & munus illius personæ, quod munus, & dignitas ad successores transit, regulariter priuilegium reale iudicati debet, & ad successores transmitti. Vt si dicat Princeps; Concedo Episcopo Salmanticensi, Comiti Benauenti, Duci Sidoniæ hanc, vel illam facultatem, &c.

Dixi regulariter, quia ex verbis, & materia priuilegij, potest constare non fuisse priuilegium concessum dignitati, sed personæ, etiamsi persona nominata non fuerit. Vt si Episcopo Salmantino concedatur potestas aliqua dispensandi, & addatur in priuilegio, id illi concedi ob eius prudentiam, & singularem scientiam, & sanctitatem, concessio personalis erit, neque ad successores transmittenda, vt multis allegatis docet Thomas Sanchez *lib.8. de dispensat. disput.27. num.3.* & probatur satis ex *cap. mandata, de præsumptionibus.* Verùm si dicas: Concedo tibi Petro, Francisco, &c. regulariter personale priuilegium est reputandum: tum quia concessio ad personam dirigitur: tum quia non nominat officium, cùm possit: ita Panormitanus, & Felinus *in cap. quoniam Abbas, de officio delegati*, glossa *in cap. tua, de his, quæ fiunt à prælato, & 25. quæst.2. in princip.* Baldus *in cap.1. de his, qui feudum dare possunt, §. Marchio, num.4.*

4 Limitanda tamen est hæc doctrina, nisi addantur aliqua verba, quæ perpetuitatem, & transmissionem priuilegij ad successores denotent: tunc enim reputandum est priuilegium, non personæ singulari, sed officio, vel familiæ concessum. Vt si priuilegium dicat tibi, & successoribus tuis hæc facultas conceditur. Et idem est, si diceret: Tibi in perpetuum concedo hanc facultatem; ratione illius particulæ, *in perpetuum*, ac successores priuilegium transit. Nam si ad successores non transiret priuilegium, nihil illa particula operaretur, sed esset inutilis, & frustranea: quod in legibus, & priuilegiis omnino vitandum est, vt decidit *in cap. si Papa de priuilegiis, in 6.* ibi, *cùm verba aliquid operari debeant, & l.3. in princip. ff. de iureiurand.* nec frustrà adjicitur. Quod adeò verum est, vt etiam quælibet syllaba aliquem effectum debeat sortiri: & tradit Staphil. *de litteris gratiæ, tit. de vi, & effectu clausulæ, §.1. num.6.* Simon de Prætis *de interpret. vltim. volunt. lib.2. interpret 3. dub.2. solut.5. & gloss. cap. solita, de maiori & obed. verb. tanquam.* Sed ex eo præcisè, quod priuilegium dicat: Concedo tibi hanc facultatem, sine vlla temporis restrictione, intelligitur tibi concessa toto tempore vitæ tuæ. Ergo vt aliquid operetur, particula illa *in perpetuum*, ad successores debet extendi. Neque obstat concessionem tibi tantùm esse factam, quia tibi tantùm est facta sub expresso nomine, & successoribus, sub nomine implicito, & virtuali: sic Felin. *in cap. quoniam Abbas, de offic. delegat. n.11.* Suarez *lib.8. cap.3. num.12.* Basil. de Leon *lib.8. cap.18. n.5.* Menochius *de præsumptionibus. lib.3. præsumpt. 103. n.58.* Ioan. Garcia *de nobilit. glossa 1. §.1. n.15.* Neque obstat *l.1. ff. pro socio*, vbi contractus societatis, etsi dicatur factus in perpetuum, non extenditur vltra vitam, quia non possunt socij obligare hæredes ad societatem, ex *l. cùm duobus, 52. §. idem respondit, l. adeò. 60. ff. pro socio.*

5 Sed inquires, quando pensatis verbis priuilegij, & illius materiæ dubium est, an priuilegium reale sit, an personale, quod reputandum sit; verba enim priuilegij simul & ad personam, & ad officium dirigi possunt. Vt si dicat priuilegium: Concedo tibi Episcopo Salmanticensi facultatem, &c illa enim verba tum ad dignitatem, tum ad personam dirigantur, ambiguúmque sensum reddunt, an ad personam ratione ipsius vel ratione dignitatis dirigantur: quid ergo dicendum tunc est? Aliquibus videtur reputandum esse priuilegium personale, quia duplici præsumptione concurrente, alia speciali, alia generali, prævalet specialis, vt ex multis probat Menochius *de arbitr. lib.2. casu 472. num.14. & de præsumptionibus, lib.1. quæst. 29. n.7.* Sed personalis præsumptio magis specialis est, quàm realis. Ergo pro personali in casu dubio standum est: sic tenet relato Decio *cap. quoniam Abbas, num.36. de officio delegati, in noua editione.* Thomas Sanchez *lib.8. de matrimon. disp.27. num.4.*

6 Verùm sub distinctione respondendum censeo. Si priuilegium est omnino fauorabile, quia nec iuri communi, neque iuri tertij contrarium est, reputari debet reale in casu dubio, & extendendum, sic ex Bart. & Bald. Barbosa, Rodriguez, & aliis docet Suarez *num.18.* Bonacina *disp.1. de legibus, quæst.3. punct.1. num.7.* & innumeros referens Thomas Sanchez *lib.8. de dispens. disp.1. num.1. in fine, & num.4.* Basil. de Leon *lib.8. de matrimon. cap.18. §.1. n.7.* Ratio est, tum quia beneficium Principis latè est interpretandum, ex *l. vlt. ff. de constit. Princip.* tum etiam, quia beneficium concessum à Principe decet esse maturum, ex *reg. decet, 16. de regul. iur. in 6.* Verùm si priuilegium iuri communi deroget tantùm, etsi plures Doctores sentiant latè interpretandum esse, ac proinde, vt reale iudicandum: at meliùs Thom. Sanchez pluribus relatis, Suarez, & Bonacina, Basil. *sup.* sentiunt limitandum esse, & personale iudicandum. Et ratio desumitur ex *cap.1. § ille verò de filiis presbyterorum, in 6.* vbi ea de causa restringitur dispensatio illegitimi, quia à iure communi exorbitat. Si autem priuilegium præter ius commune sit, vergit tamen in præiudicium aliorum, ea parte, qua in præiudicium vergit, stricte est interpretandum; ac proinde reputandum erit tunc personale, & non reale, sic Sanchez, Bonacina, Suarez, & alij apud ipsos. Debet tamen præiudicium graue esse, alias non debet in considerationem venire; sic ex *gloss. fin. cap. olim, de verb. significat.* & aliis, docet Sanchez *supra num.4. circa finem.* Neque obstat aduersùs hanc doctrinam regulà illa, quòd præsumptio specialis generalem cessare faciat, quia hoc intelligitur, quando specialis generali opponitur, secus verò de præsumptione speciali, quæ si in generalem transeat, fauorabilior erit.

7 Aduertit tamen Suarez, & Bonacina *ſuprà*; si tibi maior probabilitas est, priuilegium personale esse, & non reale, vel econtra; pro parte maioris probabilitatis stare debes, etsamsi probabile iudices oppositum, quia illa maior probabilitas est quædam moralis certitudo, & maius ius confert: ac proinde non solùm in foro interno, sed externo sic iudicandum est. Verùm, vt constat ex dictis *in tract. de conscientia probabili*, etsi tibi sententia aliqua probabilior appareat, non teneris illi adhærere, sed probabili magis sequi potes: tum quia non est certum illam sententiam, quæ tibi probabilior apparet, esse probabiliorem: ab aliis enim, vt minus probabilis iudicabitur, ac proinde cautè dixit Suarez *lib.8. de legibus, cap.3. circa finem* sententiam probabiliorem sequendam esse, si excessus probabilitatis certus sit quòd ferè est impossibile: tum etiam, quia id quod verè est probabile, in ea ratione, qua probabile est, prudenter te illi conformas. Ergo non teneris probabiliorem partem sequi.

8 Aduerto secundò, si tibi possidenti priuilegium, vt reale, subortatur dubium, an fuerit personale, & re diligenter examinata, dubium vincere non potes, reale esse poteris reputare, iuxta vulgatam regulam. *In dubiis melior est conditio possidentis*, sic Bonacina, & Suarez *ſuprà.*

§. II.

De priuilegio perpetuo, & temporali.

1 *Explicatur priuilegium perpetuum, & illius tenuitio.*
2 *Explicatur temporale, & quotupliciter contingat.*

1 SEcundò diuiditur priuilegium in perpetuum, & temporale. Priuilegium perpetuum est, quod durare perpetuò potest, nisi a concedente reuocetur. Temporale econtra, quod de se tempore limitato finitur. Priuilegium perpetuum semper est reale, ac proinde tunc solùm contingit, quando adhæret rei de se perpetuæ, & concessum est absque vlla temporis limitatione. Sic dicitur priuilegium perpetuum, quod conceditur monasterio, Ecclesiæ, alteríque loco pio, quia hæc loca de se perpetua sunt. *cap. quæ semel 19. quæst.3.* Item quod vniuersitati, collegio, & religioni primò est concessum; quia communitas illa semper manet, etsi singulares finiantur. Idem est de priuilegio concesso dignitati, officio, & muneri, quod ad successores transit, quia successione ipsa perpetuatur, & durat.

2 Priuilegium autem temporale triplicitèr contingit. Primò ex parte eius cui conceditur. Secundò ex parte concedentis. Tertiò ex parte ipsius priuilegij. Ex parte eius, cui conceditur, contingit,

contingit, si personæ tantum concedatur, quódque vocatur priuilegium personale, singulare. Nam licet hoc aliquo modo dici possit perpetuum, sicut exilium pro tota vita perpetuum dicitur: comparatione tamen facta cum priuilegio alio reali perpetuo, temporale est, quia pro tempore signato, qualis est hominis vita, durat; hac enim finita, & priuilegium finitur, ex *cap. priuilegia, de regulis iuris, in 6. & l. priuilegia, l. in omnibus causis, ff. eodem.* Ex parte concedentis est priuilegium temporale, quando pro sola eius vita conceditur, vel pro limitato aliquo tempore. Nam licèt priuilegium, quia gratia est, & fauor, non finiatur de se morte concedentis, quando absolutè conceditur, ex *cap. gratum, de offic. delegat. & c. si super gratia, eodem tit. in 6.* At si concedens limitauerit intentionem suam, vt solùm pro tanto tempore, vel pro sua vita vim habeat, vltra illam extendi non poterit, quia non potest extendi priuilegium vltra intentionem concedentis illud. Quandò verò hoc contingere, ex verbis ipsius priuilegij desumendum est, & nos explicabimus, cùm de cessatione priuilegij loquemur. Ex parte verò priuilegij est temporale, si concedatur sub aliqua conditione, quæ lapsu temporis finitur: nam vltra illam extendi non poterit, quia non extenditur priuilegium vltra intentionem concedentis illud.

§. III.

De priuilegio gratioso, & remuneratorio, conuentionali, & puro.

1 *Explicantur hæc priuilegia.*
2 *Quodlibet ex his priuilegiis potest esse reale, & personale.*
3 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
4 *Soluuntur.*
5 *In casu dubio, an hæc censenda sint priuilegia personalia, an realia.*

1 TErtiò diuiditur priuilegium in gratiosum, & remuneratorium. Remuneratorium priuilegium dicitur, quod alicui conceditur in præmium, & satisfactionem meritorum eius, vel suorum parentum, vel consanguineorum. Gratiosum verò, in quo non habetur respectus ad vlla merita tanquam merita. Concedens enim priuilegium dupliciter se gerere potest in illius concessione. Primò purè, gratiosè, cui gratiæ non obstat respectus ad merita priuilegiati, tanquam ad causam impellentem, & mouentem ad concessionem; obstat tamen, si respiciat merita, tanquam merita, & pretium; pro quibus, & in quorum satisfactionem, & præmium intenditur priuilegium concedi. Si ergo priuilegium merita, vt merita non respiciat, erit priuilegium gratiosum: si autem illa, vt merita spectet, & priuilegij concessione velit illa remunerari, & quodammodo satisfacere, censebitur priuilegium remuneratorium; in hac enim explicatione omnes Doctores conueniunt.

Quarto, diuiditur priuilegium in conuentionale, & purum. Conuentionale autem priuilegium, vt ex ipsis terminis constat, est, quod ex conuentione, & pacto conceditur. Non conuentionale, seu purum, quod omni conuentione, & pacto caret.

Dices conuentionem priuilegio stare, quia quæ debentur ex conuentione, sunt debita; priuilegium autem est gratia, vt diximus: gratia autem debito opponitur. Ergo.

Respondeo, de ratione priuilegij solùm est facultas alicui concessa extra id, quod à iure habet, quæ de se gratia est: quòd autem hæc facultas, & gratia concedatur ex debito, vel ex liberalitate, nihil interest ad priuilegium: vt bene dixit Suarez *lib. 8. de priuil. cap. 4. n. 9.*

2 Sed inquires, an quodlibet ex his priuilegiis possit esse reale, vel personale?

Respondeo & posse esse reale, & personale, quia siue purè, siue ex pacto, siue in remunerationem, siue gratiosè priuilegium concedatur, potest concedi personæ, vel officio, limitato tempore, vel in perpetuum. Ergo ex se indifferens est, vt personale sit, vel reale; quare attendenda sunt verba priuilegij, & materia circa quam versatur, vt inde colligatur, an priuilegium reale sit, vel personale.

3 Sed obijcies, quia priuilegium remuneratorium non videtur posse esse reale; contra verò priuilegium conuentionale non videtur esse posse personale. Ergo supradicta doctrina non subsistit: quòd autem priuilegium remuneratorium non possit esse reale, hoc est, ad hæredes, & successores transire, inde probatur: quia ad ipsos non transeunt merita, ob quæ priuilegium est concessum. Ergo neque priuilegium transire potest; priuilegium enim remuneratorium debet habere merita, quæ remuneret. Ergo vbi non habet merita, quæ remuneret, priuilegium remuneratorium esse non potest. Et confirmo ex *l. 69. ff. de regul. iur.* vbi *in omnibus causis id obseruatur, vt vbi persona conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat*, & ex *l. 1. ff. de constitut. Princip.* vbi Vlpian. dicit, *Quæ Princeps alicui ob merita indulsit, vel si quam pœnam irrogauit, vel si cui sine exemplo subuenit, personam non egreditur.* Ergo priuilegium concessum ob merita alicuius, illius personam egreditur: siquidem conditio ipsius locum fecit beneficio, ac proinde ea deficiente, beneficium deficere debet. Quòd autem priuilegium conuentionale personale esse non possit, inde probatur, quia fundatur in pacto, & non in persona, & ratione pacti neque ab ipso concedente reuocari potest. Ergo est priuilegium reale, & de se perpetuum.

4 Facilis est horum solutio. Dico ergo priuilegium remuneratorium non exigere actu merita, quando est, sufficit, si aliquando præcesserint; propter merita enim præterita tibi priuilegium remuneratorium concedi potest; imò propter merita tuorum parentum, vel consanguineorum: illa enim merita in te remunerantur, & illud priuilegium remuneratorium est, non tuorum meritorum, sed aliorum, quæ tibi applicantur.

Ad confirmationem desumptam ex *regul. 69.* concedo, vbi personæ conditio locum facit beneficio, taliter, quod beneficium à conditione personæ pendeat in esse, & conseruari, deficiente ea, beneficium quoque deficere. Quia tunc est priuilegium personale, qualitatem personalem respiciens. At quia sæpè personæ conditio locum fecit beneficio, quod beneficium non dependet in sui conseruatione à conditione, quæ illius fuit occasio; ideo tale beneficium non semper finitur deficiente persona, sed ad successores transire potest. Ad legem illam primùm concedo priuilegia, quæ Princeps alicui ob merita indulsit, vel gratis donauit. personam illius cui sunt concessa, non egredi; per consequentiam, inquam, similitudinem, & exemplum, quia *in regul. 74. de regulis iuris, in 6.* dicitur, *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* Hoc tamen non obstat, quominus per identitatem possint personam egredi, & ad successores transire. Quod si rectè expendatur, non est propriè egredi personam, cui sunt priuilegia concessa; siquidem à principio non fuerunt vni, & singulari personæ concessa, sed multis, scilicet omnibus ex familia, vel successoribus in dignitate. Alia verò obiectio de priuilegio conuentionali difficultatem non habet. Concedo ergo priuilegium conuentionale fundari in pacto, tanquam in occasione, & causa, ob quam est concessum: non tanquam in fundamento, cui annectatur ipsa concessio; est enim pactum occasio concessionis, non materia illius.

5 Sed vlteriùs inquires, quid in casu dubio censendum sit, an priuilegium reale, an personale. Et quidem de priuilegio conuentionali regulariter censendum est reale, ex *l. 1. 2. ff. de iure immunitatis.* Ratio est, quia huiusmodi priuilegium rationem contractus sortitur, qui regulariter ad hæredes transit, ex *l. iurisgentium, §. pactorum ff. de pactis.* Menochius *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 103. num. 22.* Barbosa *in l. quia tale, ff. soluto matrimonio, num. 6. ad finem.* De priuilegio autem remuneratorio censeo probabilius in casu dubio personale esse, quia merita, in quibus fundatur, personalia sunt: sic Menochius plures referens *suprà num. 12.* Barbosa *num. 6.* Basil. *lib. 8. cap. 18. §. 1. num. 9.*

§. IV.

De priuilegio affirmatiuo, & negatiuo, communi, & singulari, fauorabili, & odioso.

1 *Explicatur affirmatiuum, & negatiuum, & quomodo distinguantur.*
2 *Priuilegium commune, & singulare expenditur.*
3 *Fauorabile, & odiosum declaratur.*

1 QVintò priuilegium sicut & lex, & præceptum diuidi solet in affirmatiuum, & negatiuum. Diuisio est ratione materiæ priuilegij. Affirmatiuum priuilegium vocatur, quod facultatem concedit ad aliquid efficiendum: negatiuum, quod concedit facultatem ad omittendum. Multipliciter autem hæc differunt. Primò differunt, quia priuilegium affirmatiuum aliquando est contra ius commune, aliquando est præter illud, quia in actione consistit, quæ potest esse, & iuri communi aduersa, vel saltem ab illo non concessa: sic priuilegium concessum ingrediendi monialium monasteria, est contra ius commune, & priuilegium lucrandi indulgentias, eligendi Confessorem præter ius commune. At priuilegium negatiuum semper est contra ius certum, vel saltem dubium; quia esse non potest priuilegium, nisi concedat facultatem alias non habenti: at quilibet habet potestatem omittendi ea, ad quæ facienda nullo iure tenetur. Ergo ad hæc omittenda non datur priuilegium. Dixi, contra ius certum, vel dubium, vt comprehenderem omne priuilegium, tam declaratiuum facultatis, quàm concessiuum illius, quando enim ius dubium est, & non obligat nisi ex ignorantia, & scrupulo alicuius; tunc priuilegium, quod illi conceditur, non est propriè priuilegium, quia non est concessio alicuius facultatis aliàs non habenti, sed est declaratio facultatis incognitæ, quam habebat. Hinc est secunda differentia priuilegij affirmatiui à negatiuo, quia negatiuum semper

semper est oppositum positiuo præcepto: at affirmatiuum non semper est oppositum præcepto, & quando ei opponitur, negatiuo præcepto opponitur. Alij tertiam differentiam addunt, quia priuilegium negatiuum amitti non potest per non vsum, seu omissionem; secus verò affirmatiuum. Quod verum habet, si non vsus intelligatur de non vsu, seu omissione legis communis, quia per talem omissionem, & non vsum legis priuilegium seruatur. Quomodo ergo amitti potest? At si intelligatur de non vsu, & omissione ipsius priuilegij, potest sicut & affirmativum priuilegium deperdi.

2 Sextò diuiditur priuilegium in commune, & singulare. Voco priuilegium commune, quod ob finem boni communis, immediatè conceditur. Singulare, quod ob bonum alicuius singularis est immediatè concessum. Notanter appositi particulam *immediatè*: nam omne priuilegium, siue concessum communitati, siue concessum singulari personæ, semper est ob finem communis boni vltimatè, quia ad bonum commune spectat priuilegia indigentibus, & demeritis concedi: sed non obinde debent dici priuilegia communia, & ob finem boni communis immediatè concessa, sed singulatia; quia licèt nullis concedantur, cuilibet tamen conceditur, quatenus talis est. At priuilegium quod ob finem boni communis immediatè conceditur, primò, & per se communitati conceditur, & inde ad singulos deriuatur, non qua singuli sunt, sed qua partes sunt illius communitatis. Exemplum est manifestum in priuilegio concesso clericis, ne ad tribunal sæculare trahantur, quod est concessum statui clericali primò, & inde ad quoslibet clericos deriuatur, quatenus partes sunt illius status. Huic ergo priuilegio communi nemo potest renuntiare, ex *cap. si diligenti, de foro compet. c. contingit, de sentent. excommun. & l. ius publicum ff. de pactis*, quia nemo potest renuntiare, quod sibi directè concessum non est, esto illo fruatur, bonum enim commune pendere non debet à cuiusque voluntate. Item ipse non potest renuntiare esse partem illius communitatis, cui concessum est priuilegium. Ergo nec priuilegio, quod illi aduenit, quatenus est pars, & membrum communitatis. Priuilegio autem in commodum vniuscuiusque introducto cedere quiuis potest, ex *cap. ad Apostolicam, de regularibus, l. si quis in conscribendo, C. de pactis*, tum quia non decet beneficium inuito concedi: tum & præcipuè, qua si in commodum ipsius est priuilegium, ipse constituitur illius dominus, ac proinde renuntiare poterit. Limitanda tamen est hæc doctrina, nisi priuilegium concessum in gratiam vnius, respiciat etiam commodum alterius, & vnum ab alio separari non possit, quia tunc ab vno tantam non poterit renuntiari, aliàs posset renuntiare priuilegio alterius. Qua ratione dicitur vxorem non posse renuntiare priuilegio senatusconsulti Velleiani, non se obligandi fideiussione sine consensu mariti; quia tam in fauorem vxoris, quam mariti hoc priuilegium est vxori concessum. Idem est, si priuilegium concessum in fauorem tui, esset etiam directè concessum in vindictam altetius; quia tunc tali priuilegio renuntiare non posses, eo quod non possis intentionem legislatoris, quæ tuum consensum non respicit, impedire sic Bonacina *disput. 1. q. 3. punct. 1. num. 10.* Suarez *lib. 8. cap. 7. à num. 1.* Salas *disp. 17. sect. 2. num. 24.*

3 Septimò diuiditur priuilegium in fauorabile, & odiosum. Fauorabile est, quod ita fauorem continet, vt nemini incommodum afferat. Tale est priuilegium audiendi Missam tempore interdicti, vescendi lacticinia, vel carnes tempore Quadragesimæ, faciendi testamentum sine iuris solemnitate, & alia similia, hæc enim etsi obseruationi iuris communis opponantur; quia tamen nemini specialiter præiudicium afferunt, fauorabilia priuilegia absolutè dicenda sunt. Odiosum verò priuilegium è contra dicitur, quòd ita fauet priuilegiato, vt simul alteri noceat: tale est priuilegium, quo exemptus es à decimarum solutione; nocet enim illi, cui decimæ debebantur, etsi tibi prosit. Item priuilegium, quo capax es habendi plura beneficia, cedit enim in præiudicium aliorum. Simile est priuilegium concessum ad lites, & maximè si datur, vt procedat iudex, appellatione remota, quia hæc omnia etsi tibi faueant, aliis damnosa sunt, sic Panormit. *in cap. quia, de priuileg. & cap. olim, de verb. signific.* Bald. *in l. 1. ff. de constit. Princip.* Tiraquell. *de vtroque retractu, in præfat. num. 62.* Azor. *lib. 5. cap. 23. q. 2.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 1. num. 11.* Suarez *lib. 8. cap. 6. num. 5.*

§. V.

De priuilegio scripto, & non scripto pro foro conscientiæ, & externo.

1 *Quid sit priuilegium scriptum, & an transsumpto fides habenda sit? quid non scriptum.*
2 *Consuetudine comparari potest priuilegium.*
3 *Proponitur quædam obiectio, & soluitur.*
4 *Explicatur priuilegium pro foro conscientiæ, & pro foro externo.*
5 *An priuilegium pro foro conscientiæ intelligatur pro foro sacramentali? approbatur non intelligi.*
6 *Imò neque concessum pro foro pœnitentiæ importat necessariò forum sacramentale, quidquid contra statuat Sanchez & alij.*

1 OCtauò diuiditur priuilegium in scriptum, & non scriptum. Scriptum priuilegium est, quod per scripturam conceditur. Debet autem scriptum esse authenticum, & obsignatum Principis sigillo, vt fidem saltem in foro externo faciat. Si autem velis transsumptum aliquod deducere, debes citare partem, cuius interest, aliàs nullam fidem facit transsumptum, sic deductum ex originali.

At si priuilegium nullis specialiter opponitur, debes edicto generali vocare; si aliquis fortè est, cui interest tale priuilegium vt compareat ad contradicendum, sic Couarr. *q practic. cap. 2. circa finem.* Baptista de Salas *in sum. verbo priuilegium fol. 199. col. 1.* Emanuel Rodrig. *q. regul. q. 8. art. 16.* & probant omnes, ex *cap. Albericus, de testibus.* Verùm post Clementem V. ferè semper in omnibus priuilegiis specialiter religiosis concessis, apponunt Pontifices clausulam, vt transsumptis etiam impressis habeatur integra fides, modò sint manu Notarij publici subscripta, & sigillo personæ in dignitate constitutæ munita, vt videri potest in omnibus bullis. Imò Iulius II. vt refert Emanuel Rodrig. *tom. 1. regul. qq. quæst. 8. art. 16.* vnum sufficere concessit, vel transsumptum obsignari manu Notarij publici, vel sigillo personæ in dignitate constitutæ quod priuilegium non censetur reuocatum, ait Eman. etiamsi Pontifices subsequentes vtrumque ad fidem expostulent, subintelligitur enim, nisi aliud sit specialiter concessum. Priuilegium non scriptum est, quod verbotenus à Principe est concessum, vel consuetudine est introductum. Quapropter modò ex dicendis in puncto seq. scripturam non esse de substantia priuilegij, sed consensum Principis, quomodocumque manifestetur, sufficere.

2 Difficultas autem est, an huiusmodi consensus in consuetudine inueniatur, ac proinde priuilegium consuetudine comparari possit?

Respondeo cum communi omnium sententia posse, sic glossa *in cap. super quibusdam. § præterea, verbo non extat, de verbor. significat. & in cap. nouit, de iudiciis, verbo consuetudinem, & in c. conquestus, 9. q. 3.* Innocent. *cap. constitutus, de rescriptis.* Suar. *lib. 8. cap. 7. à n. 5.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 1. n. 3.* Salas *disp. 17. sect. 2. n. 22.* Ratio est, quia consuetudo legalis vim habet abrogandi legem in totum, vel in parte, si de communitate procedat, sed talis abrogatio verè priuilegium est. Si autem consuetudo non sit ab aliqua communitate, quæ legem introducere possit, sed ab aliqua familia, vel singulari persona, tunc idem est, ac præscriptio: præscriptione autem acquiruntur varia iura, & facultates, & iurisdictiones, vt constat ex *cap. cùm contingat, de foro competenti*, vbi id notat glossa, & Panormit. Felin. *cap. auditis, n. 17. de præscription. & cap. super quæstionum, § si verò, de officio delegati, n. 17.* Cassanæus *in consuetudinib. Burgundiæ rub. 1. §. 6. verbo du prince, n. 13.* Hæc autem reputari debent, & verè priuilegia sunt. Consensus autem Principis ad huiusmodi consuetudinem legalem, vel præscriptionem subsequens non requiritur. Sufficit enim datus *in l. ac quibus, ff. de legib. & cap. vlt. de consuetud.* vt loquendo de consuetudine diximus. Quocirca omnes conditiones, quæ ad consuetudinem legalem, vel præscriptionem requiruntur, eæ omnes requiruntur ad hoc priuilegium, siquidem media consuetudine legali, vel præscriptione debet introduci. Cùm autem ad consuetudinem legalem, & ad præscriptionem diuersæ conditiones requirantur, vt constat ex supradictis de consuetudine, ad consuetudinem legalem diximus sufficere decennium, ad præscriptionem non semper, sed pro qualitate rei præscribendæ. Ad consuetudinem introducendam non expostulatur bona fides, secus ad præscriptionem. Diuersæ etiam conditiones requiruntur ad priuilegium consuetudine legali, vel præscriptione comparatum.

3 Sed obijcies sequi ex hac doctrina, quoties reuocantur alicui priuilegia, reuocari ea, quæ consuetudine, & præscriptione comparauit; siquidem verè, & propriè priuilegia sunt. Consequens autem communiter non admittitur. Ergo non sunt verè priuilegia.

Respondeo negando sequelam, & ad probationem dico, etsi iura, & facultates consuetudine, vel præscriptione comparatæ verè, & propriè priuilegia sint, quia tamen nomen priuilegij pro priuilegio specialiter à Principe concesso sumitur communiter: ea de causa in materia odiosa, qualis est reuocatio, non debent venire intelligenda, quæ consuetudine, vel præscriptione comparata sunt, sic docuit Salas *disp. 17. sect. 2. n. 22.* Bonacina *disp. 1 quæst. 3. punct. 1. n. 3.* Suar. *lib. 8. cap. 7. à num. 10. & præcipuè num. 15.* Et fauent omnes illi, qui dicunt, priuilegium hoc esse præsumptum, seu fictum fictione iuris, quos refert Suar. *suprà num. 6.* Verùm si sermo sit de augmento, & extensione aliqua fauorabili, optimè possunt consuetudines & præscriptiones sub nomine priuilegij comprehendi, quia

quia verè sunt priuilegiati? nulla apparet ratio, quare talis fauor illis competere non possit.

4 Nona diuisio priuilegij in priuilegium pro foro conscientiæ tantùm, & in priuilegium pro foro externo, est satis vitiata, & cognitu necessaria. Priuilegium datum pro foro conscientiæ tantùm, ita prodest priuilegiato in illo foro, vt non possit in exteriori foro virtute illius operari, sed debet se exercitis gerere, ac si nullo priuilegio gauderet. At priuilegium datum absolutè seu datum pro foro externo, non solùm in illo foro prodest, sed etiam pro foro conscientiæ, nam securus in conscientia procedit, qui virtute talis priuilegij operatur. Quod intelligendum est quando verè priuilegium est, & non præsumptum, seu subreptitiè acquisitum: nam tunc licèt in exteriori foro videatur esse priuilegium; re tamen ipsa nullum est, sed solùm præsumitur.

5 Difficultas autem est, an idem sit priuilegium datum pro foro conscientiæ, & pro foro pœnitentiæ? Negat Eman. Rodriq. *tom. 1. quæst. regular. quæ 61. art. 10.* & Thom. Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 34. num. 19.* hi enim Doctores distinguunt cum Præposito *cap. præterea. el. 2. num. 5. de sponsalib.* triplex forum; primò contentiosum; secundò pœnitentiale; tertiò quasi pœnitentiale, quod est medium inter hæc, quódque vocatur conscientiæ, quando ergo priuilegium concessum est pro conscientiæ foro, existimant ij Doctores extra sacramentum pœnitentiæ exerceri posse: at si concessum sit pro foro pœnitentiæ, solùm in foro sacramentali pœnitentiæ exercendum esse. Assentior his Doctoribus, qua parte dicunt priuilegium concessum pro foro conscientiæ non expostulare forum sacramentale, cum multa ad conscientiam pertineant, quæ extra sacramentum exerceri possint, vt benè dixit etiam Nauarr. *lib. 5. consil. de priuilegiis, consil. 11. num. 2. in 2. editione, & in summa cap. 27. num. 41.* Idem docet Eman. Saa *verbo excommunicatio*, vbi de absolutione, *num. 1.* Quare priuilegium pro conscientiæ foro concessum, solùm importat vsum occultum illius minimè deficientem iudiciali foro, nullóque modo expostulantem sacramentalem confessionem, nisi materia priuilegij aliud indicet.

7 Dissentio tamen à Thom. Sanch. Eman. Rodriq. & Præposito, quatenus affirmant priuilegium concessum pro foro pœnitentiæ, seu pœnitentiali, importare confessionem necessariò. Pœnitentia enim Ecclesiastica sæpè extra confessionem sacramentalem imponitur, vt cùm aliquis ab excommunicatione solemniter absoluitur, talis absolutio pœnitentialis est, & in foro pœnitentiæ datur, & tamen non datur in foro sacramentali. Quocirca forum pœnitentiæ à foro conscientiæ in eo solùm existimo distinguendum, quòd forum conscientiæ comprehendit quidquid ad conscientiam pertinet, quod non solùm est remotio cuiuscumque mali, & peccati, sed etiam cuiuscumque boni concessio. Vtile enim est conscientiæ, non solùm tollere ab illa mala, quæ habet sed etiam fauores aliquos, & bona, quibus capax est, concedere. At forum pœnitentiæ solùm comprehendit culpam vel malum aliquod, & vinculum, pro quo tollendo pœnitentia facienda est; cùm autem hoc vinculum, & malum sæpè possit tolli extra sacramentum Pœnitentiæ, manifestè videtur inferri priuilegium concessum pro foro pœnitentiæ, non semper importare forum sacramentale, sed solum quando malum, quod tollendum est, alia via tolli non possit, quàm per sacramentalem confessionem, quod malum solum est culpa, & peccatum, non censura, & pœna; & ita docet Suarez, adducens Sylu. Rosellum, Antonium, & Tabien. *lib. 8. de legibus, cap. 6. num. 15.* insinuat Basilius de Leon *lib. 8. cap. 21. num. 17.* Quod adeo verum est (inquit Suarez) vt etiamsi indultum committatur Sacerdoti confessori, vel qui audit confessiones, non debeat ob id intelligi exercendum necessariò in sacramento Pœnitentiæ; quia illis verbis solùm indicatur qualitas personæ eligendæ, non actualis vsus confessionis. Idem docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimon. disput. 34. num. 19.*

Ex qua doctrina infero cum ipso Suarez *num. 16.* indultum datum Episcopis in Trident. *sess. 24. cap. 6.* de absolutione à quacumque censura, & impedimento occulto in foro conscientiæ, iniuncta pœnitentia salutari, non indigere ad sui executionem sacramento Pœnitentiæ, sed extra illud imponi posse pœnitentiam salutarem. Idémque esse in foro conscientiæ iniuncta pœnitentia salutari, ac in foro pœnitentiæ, vel pœnitentiali.

§. VI.

De priuilegio ad instantiam partis, vel motu proprio concesso.

1 *Quæ sint hæc priuilegia.*
2 *Probarine possit testibus priuilegium esse motu proprio concessum.*
3 *Clausula motus proprij in priuilegio tollit vitium subreptionis, ex communi sententia.*
4 *Intelligitur, si nulla à te facta sit supplicatio.*
5 *Tametsi supradicta gratia careat vitio subreptionis, hoc est ex aliis capitibus infirmari.*
6 *Si concedens priuilegium exprimit in concessione falsitatem, nullum est.*
7 *Quid si supplicationem facias diminutam, & concedens apponat clausulam ex motu proprio? probabilius censeo valere, esto doctissimus Suarez contrarium defendat.*

1 ILlud dicitur priuilegium concessum ad instantiam partis, quando propter instantiam priuilegiati, vel alterius, qui eius partes gerit, conceditur, aliàs non concessurus. Econtra verò illud dicitur motu proprio concessum, in cuius concessione Princeps à se ipso mouetur independenter à qualibet alia intercessione. Sed quia hæc motio, & voluntas Principis constare non potest, nisi ipse eam declaret, imbibit enim vniuersalem negatiuam, ex nullo alio motum esse, cuius probatio moraliter impossibilis est: ea de causa nunquam consuetur priuilegium, & gratia motu proprio concessa, nisi in ipsa concessione sic exprimatur: deciditur *in cap. si motu proprio, de prabendis. in 6.* Neque inde fit excludi à tali gratia, & priuilegio petitionem priuilegiari poterat enim petiisse priuilegium & nihilominus priuilegium non ob eius petitionem, tanquam ob causam finalem, sed ex voluntate Principis esse concessum, quia concedit ex sua voluntate, sicut petitum est, non quia petitum est, & ita ex Baldo, Decio, Felino, & aliis tradit optimè Menochius *lib. 2. de arbitrar. centur. 3. casu 201. num. 79.* Rebuff. *in concord. in forma mandati Apostol. verbo motu proprio, versic. notandum est, & praxi beneficiaria tit. de mandat. Apostol. in clausulis mandatorum, num. 21.* Thomas Sanch. *lib. 8 de dispens. disp. 1. num. 6.* Suarez *de legib. lib. 8. c. 12. n. 6. & 7.* alij apud præcitatos Doctores.

2 Ex qua doctrina infert bene Suarez, & Sanch. *suprà*, alios allegans, & Mascard. *de probat. conclus. 845. num. 34.* non posse testibus probari gratiam esse motu proprio concessam; quia non possunt testificari de illa vniuersali negatiua, à nullo moueri Principem in concessione. At si Princeps semel id expresserit, & rescriptum deperdatur, possunt testes deponere in illo appositam esse clausulam motu proprio, sic Sanchez *suprà*, Mascard. *num. 14.* Addo etiam posse probari testibus, si gratia verbo tenus concessa fuisset, & testes deponerent concedentem dixisse se motu proprio concedere.

3 Sed inquires, an clausula motus proprij apposita in priuilegio tollat vitium subreptionis.

Communis sententia affirmat tollere vitium subreptionis, quæ prouenire potest ex taciturnitate veritatis, alioqui necessariò explicandæ; secus verò ex falsæ causæ expressione sic Menochius *lib. 2. de arbitr. centur. 3. casu 201. num. 80.* Thomas Sanchez *lib. 8. de dispens. disput. 21. num. 47. & 52.* Mouentur, quia ex tacita veritate non colligitur, an concedens bene, vel malè informatus gratiam proprio motu concesserit: at quando falsa causa exprimitur, satis constat illa informatum esse, & cùm ex falsa informatione motus fuerit ad concessionem, concessio nullius momenti erit.

4 Cæterùm dicendum est primò si nulla à te, vel pro te facta est supplicatio, sed Princeps motus est à se priuilegium concedere, & in concessione nullam falsitatem exprimit, etsi taceat ea, quæ alioquin exprimenda essent, gratia firma est, neque vllum habet vitium subreptionis: sic Doctores suprà relati, & tradit Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 12. num. 14.* & est expressa decisio textus *in cap. si motu proprio, de prabendis, in 6. & Clem. si Romanus eodem tit.* Ratio est manifesta, quia vbi nulla à te, vel pro te facta est supplicatio, nulla surreptio interuenire potest; ad summum enim interuenire potest ignorantia ex parte concedentis, quæ non debet præsumi.

5 Nihilominus, etsi gratia sic concessa vitio subreptionis careat; non infertur semper firmam, & validam esse: potest enim ex aliis capitibus irritari. Primò enim irrita redditur, si alioqui inhabili concedatur, vt si illegitimo, excommunicatio, aut irregulari concedatur beneficium, non impetrata priùs dispensatione illius impedimenti; quia hæc clausula motus proprij solùm significat moueri concedentem, à se, & non ab alio in priuilegij concessione; non autem significat se dispensare in impedimentis, & inhabilitatibus illius, sic glossa *in supradicto cap. si motu proprio, verbo ob hoc, per textum ibi.* Rebuff. *in concordatis, tit. de forma mandati Apostolici, in clausula motus proprij, in 6. 7. & 10. effectibus.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. centur. 3. casu 201. numer. 81. & 82.* Thomas Sanchez *lib. 8. disp. 21. quæst. 3. numer. 49.* Suarez *lib. 8. cap. 12. num. 14. fine.* Secundò inualidatur gratia, si cedat in præiudicium tertij, quia non censetur concedens iuri acquisito derogare, nisi illius faciat mentionem; item si sit aduersùs constitutum municipale, & consuetudinem receptam ob eadem rationem. sic Rebuff, Menoch. Thom. *suprà*. Gigas *de pensionibus quæst. 9. num. 4. & 5. & quæst. 29. num. 4. & 5.* in quibus alia exempla videri possunt, quæ quia materiam de beneficiis Ecclesiasticis attingunt, omitto, latiùs in proprio tractatu dictatus.

6 Dicendùm secundò, si concedens priuilegium falsitatem exprimit

exprimit in conceſſione, qua non exante non ſolet priuilegium ſic concedi, ſiue in illius falſitatis ſuetis occaſio, ſiue alioude in mentem concedentis obuenerit, gratia irrita redditur, eſto addat clauſulam, *Motu proprio*; quia tunc non cenſetur Princeps concedere priuilegium, niſi quatenus intelligit rem ſic ſe habere. Cùm ergo aliter ſit, ac ipſe exiſtimat, efficitur non habere intentionem concedendi: & ex defectu intentionis gratia eſt irrita. Neque obſtat ſe dicere proprio motu concedere, concedit enim proprio motu, poſita veritate talis relationis. Ex quo fit inualidam eſſe diſpenſationem conceſſam in impedimento conſanguinitatis, ſi in tali diſpenſatione ipſe Pontifex referat puellam pari iacturam honoris, & innuptam manſuram; cùm tamen hoc falſum ſit, eſto addat clauſulam motus proprij, quia hæc ſubintelligitur poſita veritate ſupradictæ relationis, quæ cùm non ſit, non ſubſiſtit conceſſio. Idem eſt in collatione beneficij Eccleſiaſtici, cuius valorem falsò expreſſit Pontifex, non valet vtique, quantumuis habeat clauſulam motus proprij, & alia plura exempla his ſimilia adduci poſſent, quia, vt benè dicit Menoch. *num.* 83. ex Rota *deciſ.* 10. *num.* 2. *de reſcriptis in nouis*, & communi ſententia, multa expreſſa nocent, quæ tacita nocere non poſſent, & ita tenet Staphileus *de litteris gratiæ, tit. de vi, & effectu clauſularum, in clauſula, motu proprio, effectu* 7. *num.* 3 Menoch. *ſuprà n.* 83. *& ſeqq.* Sanchez *n.* 52. Suar. *n.* 15. & alij ab eiſdem relati.

7 Verùm ſi ſupplicationem facias diminutam pro priuilegio obtinendo, & Princeps ex illa moueatur concedere priuilegium, aliàs cognita veritate non conceſſurus, eſto addat clauſulam motus proprij, exiſtimat Suarez *ſupra num.* 16. cum Panormitan. & aliis irritam eſſe conceſſionem, quia deficit intentio concedentis. Crederem tamen in præſenti validam eſſe, quia omnes Doctores, qui ſupponunt taciturnitatem veritatis, non vitiare gratiam ex motu proprio conceſſam, ſupponunt petitam eſſe, & videtur apertè conſtare ex *Clemen. ſi Romanus, de præbendis, & ex ſupradicto cap. ſi motu proprio.* Ergo ſi ex petitione diminuta redditur conceſſio nulla, nullus eſt caſus, in quo propriè ex taciturnitate veritatis facta à priuilegiario valeat gratia. Neque clauſula motus proprij aliquid ſpeciale operaretur in priuilegio, vbi priuilegiatus ſupplicationem fecit, quod eſt contra communem ſententiam, vt videre eſt in Menoch. Sanchez & aliis *ſupr.* Quocirca etſi Princeps fortè non conceſſurus eſſet priuilegium, ſi veritatem integrè cognoſceret; at abſolutè vult concedere, & hunc defectum ſupplere, eo ipſo, quòd addit ex motu proprio, ſe concedere. Aduerte aliquando ob diminutam relationem priuilegij conceſſionem eſſe nullam; quod contingit, cùm relatio eſt occaſio, vt res diuerſa ab ea, quæ conceditur, intelligatur; ſi enim petens beneficium Eccleſiaſticum taceas eſſe regulare, vel hoſpitale, vel vnitum alteri, conceſſio nulla eſt, etiamſi fiat motu proprio, non tam ob taciturnitatem veritatis, quàm ob defectum intentionis in concedente; intendit enim concedere beneficium commune, quia ita per ſe fuit repræſentatum; non tamen intendebat concedere illis qualitatibus affectum: atque adeò rem diuerſam conceſſit ab ea, quam intendebas cáque de cauſa fuit conceſſio nulla. Vide cùm dicimus taciturnitatem veritatis, non vitiare gratiam, intelligitur de taciturnitate veritatis extrinſecæ rei, & quæ illam non mutat, non de qualitate aliqua intrinſeca, quæ rem eſſe facit diuerſam, & ita tenet Abbas *cap. ad aures, 1. numer.* 3 *de reſcriptis.* Rebuff *in concordatis, tit. de forma mandati, in clauſula, in tu propriò, in 5. effectu.* Sanch. *lib.* 8. *d. ſp.* 21. *n.* 51. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 3. *caſu* 201. *n.* 80. *& ſeqq.*

§. VII.

De priuilegio abſolutè, vel ſub conditione, aut modo conceſſo.

1 *Quid ſit explicatur.*
2 *Quando omiſſio operis, ſub cuius onere priuilegium fuit conceſſum, irritet eius vſum? ſub diſtinctione reſpondetur.*
3 *Si detur tibi facultas diſpenſandi, abſoluendi, puniendi cum conſilio alicuius, ſi omittas conſilium petere, nulla eſt diſpenſatio, abſolutio, &c.*
4 *Intelligitur doctrina de opere expoſtulato, quod de iure non ineſt.*

1 SAtis communis, & vulgaris eſt diuiſio priuilegij abſolutè conceſſum, vel ſub conditione, aut modo. Illud dicitur conceſſum abſolutè, quod ſine vllo onere priuilegiario conceditur. E contra illud ſub conditione, aut modo, quod conceditur ſub onere alicuius operis efficiendi.

2 Difficultas ergo eſt, quando omiſſio operis, ſub cuius onere priuilegium conceditur, irriter eius vſum? & quidem ſi opus iniunctum poſſit fieri poſt priuilegij vſum, nequaquam illius omiſſio irritum reddit priuilegij vſum, quia iam ſupponitur vſus legitimus priuilegij: hac ratione valida eſt abſolutio à reſeruatis, quam obtinuiſti cum obligatione comparendi, cui obligationi, etſi non ſatisfacias, abſolutio data, valida eſt; peccas tamen, quia ſub illo onere tibi fuit hoc priuilegium abſolutionis conceſſum. Idem eſt in facultate conceſſa per Iubilæum, etſi illud poſtea non lucreris; abſolutio tamen priùs data tenet quia opus ſubſequens expoſtulatur, vt onus priuilegij conceſſi, non pro conditione ad illud concedendum. At quando opus iniunctum antecedere debet priuilegium, communis ſententia docet, nullum eſſe vſum priuilegij, ſi tale opus omittatur, quia tunc cenſetur concedens priuilegium, ſub conditione illius operis concedere, & ex defectu intentionis priuilegium non operatur effectum. ſic Suarez *lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 4 *& ſeqq.*

3 Ex qua doctrina infert, ſi detur tibi priuilegium diſpenſandi, abſoluendi, vel puniendi aliquem, cum conſilio alicuius, & omittas petere, nullam eſſe diſpenſationem, abſolutionem, vel punitionem à te factam, quia conſilium natura ſua antecedit actum: vt colligitur ex *cap. cùm in veteri, de officio ordinar.* vbi id notat gloſſa, Innocent. & Panormit. *in fine.* quare debes conſilium priùs petere, non tamen obligaris ſequi, quia in petitione conſilij hoc non includitur, aliud enim eſt petere conſilium, aliud conſilio aſſentiri. Neque ſemper mandatur conſilium expoſtulari, vt ipſum ſequaris, ſed vt melius inſtructus poſſis prudentius operari. At ſi tibi data eſſet facultas aliquid faciendi de conſenſu, vel cum conſenſu alterius; tunc neceſſariò ſequi debebas beneplacitum illius: aliàs non de conſenſu, ſed potiùs ex diſſenſu illius fieret opus. ſic Suarez *ſupra num.* 6. & adducit gloſſam *in cap. ſi pro re de reſcriptis in 6. verbo aſſenſu, & in cap.* 1. *ne ſede vacante in* 6. & Felinum *in cap. ex parte, de conſtitutionibus in prine.* Federicum Senenſem *conſ.* 1. *numer.* 4.

4 Aduerte tamen ſuprad cta intelligi debere de opere expoſtulato, quod iure ipſo non ineſt priuilegio conceſſo; hoc enim ſi neceſſariò antecedere debeat priuilegij vſum, præſumi debet peti ſub conditione & ſub illa priuilegij vſum concedit. Verum ſi opus expoſtulatur, quod alioquin ex iure ipſo tenetur priuilegiatus facere, ſi vti priuilegio velit, tunc videndum eſt, an à iure expoſtuletur tale opus, vt ſubſtantialis forma, an vt ſolùm accidentalis; igitur eo modo, quo à iure expoſtulatur; ſic præſumendum eſt concedentem priuilegium, expoſtulare illud à priuilegiato; neque aliud intendere per expreſſionem illius operis, quàm monere priuilegiatum, quid teneatur facere. Quæ omnia conſtant ex his, quæ diximus de lege irritante, quæ in præſenti accommodanda ſunt.

§. VIII.

De priuilegio ad inſtar.

1 *Quid ſit.*
2 *Debet habere effectum priuilegium, ad cuius ſimilitudinem eſt conceſſum, aliàs non tenet conceſſio.*
3 *Proponitur quædam obiectio, & ſoluitur.*
4 *Quædam limitationes ſupradictæ ſententiæ apponuntur.*
5 *An ſub illa forma, Concedo tibi cathedram, ſeu canonicatum, ſicuti tuus prædeceſſor habuit, cenſeantur tibi conceſſa facultates perſonales prædeceſſoris? Sub diſtinctione reſpondetur.*

1 PRiuilegium ad inſtar, vocatur, quod ad ſimilitudinem, & exemplum alterius conceſſum eſt: ſi enim Princeps conceſſo alteri priuilegio dicat: Concedo tibi priuilegium idem ac Petro conceſſi; tunc priuilegium tibi conceſſum vocatur priuilegium ad inſtar, quia eſt ad inſtar, & ſimilitudinem priuilegij Petro conceſſi: ita vt omnem limitationem, vel extenſionem, quam habuerit Petri priuilegium, habeat priuilegium ad inſtar: aliàs non erit perfectè ad inſtar illius, ita docet Nauarr. *comment. de iubileo, notab.* 26. *numer.* 2. Bonacina *diſp.* 1. *queſt.* 3. *punct.* 7. §. 1. *num.* 20. Suarez *lib.* 8. *c.* 15. *numer.* 2. *cum* Bald. *in l. omnia, C. de Epiſc. & cleric.* Mandoſ. *tract. de priuileg. ad inſtar. q.* 4.

2 Quapropter ad huius priuilegij valorem requiritur neceſſariò, vt priuilegium illud, ad cuius ſimilitudinem eſt conceſſum, habeat effectum, & valorem, & ſit verè priuilegium, aliàs nulla erit conceſſio. Nam cùm totum ſuum eſſe, ſit eſſe inſtar carebit effectu. Neque obſtat Principem expreſſiſſe ſatis voluntatem concedendi tibi priuilegium; cùm enim non expreſſerit, quid conceſſerit, conceſſio eius fuit nulla, quia priuilegium debet eſſe de re certa, & determinata: faciuntque ad id *lex ſi ſic legatum, 75. § ſi mihi, ff. de legatis* 1. ibi *ſi quantitas non ſi adiecta, euidenti ratione nihil deberur; quia non apparet, quantum fuerit legatum.* ſic docet Suarez alios referens *lib.* 8. *cap.* 15. *numer.* 6. Bonacina *diſp.* 1. *queſt.* 3. *punct.* 7. *numer.* 20.

3 Sed obiicies *Legem in teſtamento*, 2. *ff. de conſtitutonib. & demonſtrat*, vbi cauetur, ſi teſtator iuſſerit fieri monumentum inſtar exiſtentis in tali loco, & ibi nullum reperiatur, adhuc teneri

generi hæredem monumentum statuere, iuxta vires hæreditatis; quia satis expressit velle monumentum construi; esto non appareat, quomodo sit construendum. Ergo idem erit in priuilegio, cum satis expresserit Princeps se velle priuilegium concedere.

Respondeo esse longè diuersam rationem primo quia testator mandans monumentum construi, satis expressit, quid faciendum sit; potest enim fieri monumentum, esto non fiat simile alteri: ac proinde satisfieri voluntati testatoris in substantia, etsi non fiat satis in modo: at priuilegio vti non potes, nisi scias in qua materia, & quo modo vti illo debeas, ac proinde qui tibi per generalia verba priuilegium concessit simile alteri, quod nullum est, nullam tibi facultatem concessit, sed solum nomen priuilegii dedit, & animum concedendi significaui. Secundò est diuersa ratio in illo casu testamenti, ac in priuilegio; quia esto testator non expresserit, quid faciendum sit, ipse tamen hæres interpretari debet, eius voluntatem; cum vices illius gerat: at priuilegiato non committitur potestas interpretandi voluntatem concedentis, quia ad concedentem, vel eius successorem adire potest. Quapropter hæres tenetur monumentum facere, vt tibi ex coniecturata mente mandantis, visum fuerit; priuilegiatus vero non potest vllo priuilegio vti, quin ad concedentem, vel eius successorem adeat pro priuilegii explicatione.

4 Aduerto tamen, si aliquo modo Princeps in hoc priuilegio ad instar expresserit, quid concedat; vt si dicat, concedo tibi hanc vel illam facultatem dispensandi in votis eligendi Confessorem, &c. sicuti habet Petrus: tunc priuilegii concessio tenet, etsi Petri priuilegium nullum sit, quia per illam particulam, ad similitudinem priuilegii Petri non irritatur concessio facta, & satis explicata; quia non apponitur vt conditio, sed exempli gratia: sic tradit alios referens Felin. *in cap. quoniam Abbas, de officio delegati, num.* 11. Mandos. *in tractat. de priuilegiis ad instar, quæst.* 5. Suarez *numer.* 7. Bonacina *numer.* 10.

Aduerto secundo, si priuilegium Petri fuit aliquando validum, & firmum, vsu vero vel renunciatione amiserit, & princeps concedat tibi priuilegium; sicuti habet Petrus: probabiliter existimare poteris tuum priuilegium; valere quia videtur facta concessio de priuilegio ad similitudinem illius, quod Petro concessum fuit, & quod existimabas habere.

Aduerto tertio si augeatur, vel diminuatur, aut omnino tollatur Petri priuilegium post concessum tibi priuilegium ad instar illius, non obinde augeri, & diminui tuum priuilegium: quia petri priuilegium fuit tantum adductum in exemplum & similitudinem, ad determinandam voluntatem concedentis facta iam determinatione & concessione tuum priuilegium ex alio non dependet. Item voluntas concedentis priuilegium ad instar, solum attendit priuilegium Petri in exemplo secundum statum, quem habebat tempore concessionis, quia solum ad instar illius est facta concessio. Ergo ex varietate postea subsequenti in exemplari non variatur priuilegium ad instar. Quæ omnia satis confirmari possunt, argumento *legis in testamento, 2. ff. de condit. & demonstrat.* & docuit Mandos. *supra q. 6. & 9.* Suarez *n. 3. & 4. & cap. 16. num. 17 fine.* vbi de priuilegii communicatione, quod idem est, ac priuilegium ad instar vt statim dicemus. Bonacina *num.* 20. Emanuel Rodriquez *tom. 1. qq. regul. q. 9. art. 9.*

5 Sed quid dicendum de illa forma: Concedo tibi cathedram, canonicatum, & beneficium, sicuti habuit tuus antecessor: an inquam, succedas non solum in his, quæ iure ordinario cathedræ, & beneficio sunt annexa, sed etiam in priuilegiis personalibus, si fortè illa habebat.

Ratio dubitandi est quia in priuilegiis personalibus non datur successio, sed cum ipsa persona, extinguuntur; ex *regul. priuilegia personæ sunt in. 6.* Nihilominus dicendum est, si modus concessionis tibi factus nouus fuit, neque antea vsitatus, credendum est voluisse Principem transferre tibi non solum canonicatum, & præbendam; cum his, quæ ex iure ordinario ei erant annexa, sed etiam quæ ex particulari priuilegio illi annectabantur, quia alias ille specialis modus, & forma concessionis frustra esset appositus & ita docet aduersus Barbos. *in l. quia tale, ff. solut. matr.* Suarez *lib. 8. c. 15. num.* 11. Quam doctrinam aliquo modo confirmatam vidi in Ecclesia Compostellana; vbi Ludouic. Henriquez obtinuit cantoriam, quæ etsi dignitatem non tenet vere, & in re est canonicatus in illa Ecclesia & simul etiam obtinuit alium canonicatum obiit & eius frater Antonius de Castro petiit à Pontifice vtramque præbendam eo modo quo suus frater obtinuerat, annuit Pontifex supplicationi: & licet controuersum fuerit, an ex vi illius clausulæ sicut prædecessor suus obtinuit, fuerit satis dispensatum de facto iudicatum fuit in eius fauorem.

§. IX.

De priuilegio per communicationem concesso.

1 *Quotupliciter hoc contingat.*

2 *Nunquam hoc priuilegium vni religioni concessum, censetur alteri communicari, si obseruantia regularis inde minuatur.*

3 *Quid si in ipsis priuilegiis caueatur, vt non censeantur aliis communicata.*

4 *Restrictio facta religiosis Societatis* IESV *ne possint suis priuilegiis vti, nisi à Præposito generali fuerint communicata, non communicatur aliis religiosis, tametsi priuilegia communicentur.*

5 *Priuilegia, Iubilæa & gratiæ concessæ alicui religioni in honorem alicuius sancti proprij ad alias tranferitur in communicatione proportione seruata.*

1 PRiuilegium per communicationem est quando communicatur tibi priuilegium quod alteri est concessum. Tripliciter autem hæc communicatio contingere potest. Primò per quandam quasi extensionem eiusdem priuilegii, ita vt vnum & idem priuilegium quod aliquibus personis erat concessum ad alios æquè extendatur, non per nouam concessionem, sed per aggregationem plurium subiectorum: ita vt concessio potius tendat ad applicationem eiusdem priuilegii ad plura subiecta, quam ad noui priuilegij concessionem: & tunc cum sit idem priuilegium, aucto, vel diminuto in his quibus fuit primo concessum, augetur, & diminuitur in omnibus aliis. Secundo modo contingit communicatio priuilegii concessi, non per communicationem, & applicationem priuilegii ad plura subiecta æquè primò, & principaliter, sed secundario: qua ratione priuilegium concessum religiosis extenditur ad moniales: & priuilegium concessum domino extenditur ad eius seruos, non quidem æquè primo, sed accessoriè; cum autem accessorium sequatur naturam principalis, aucto vel diminuto principali, augetur, vel diminuitur accessorium. Tertio, & principaliter contingit communicatio priuilegii per nouam priuilegii concessionem: sed quia illud priuilegium, quod denuo conceditur est eiusdem rationis cum priuilegio antea concesso; ideo per quandam similitudinem, & imitationem dicitur priuilegium concessum communicari, & in hoc sensu communicantur priuilegia vnius religionis alteri religioni: neque inter huiusmodi priuilegium, & priuilegium ad instar inuenio aliquam in se differentiam, sed solum secundum maiorem vel minorem explicationem. Quapropter omnia illa quæ dicta sunt de priuilegio ad instar, intelligi debent de hac priuilegij communicatione. Sæpe tamen non solum priuilegium concessum communicatur sed etiam concedendum, vt patet ex Bulla Pii V. Sc cietati concessa, quæ incipit, *Cum indefessæ?* vbi non solum priuilegia concessa aliis religionibus, sed & concedenda communicantur; debet tamen hoc exprimi alias non intelligetur communicari priuilegium nisi secundum statum, quem habet tempore communicationis.

2 Sed circa hanc priuilegiorum communicationem est primo aduertendum non communicari priuilegia alicuius religionis alteri, si ex eius communicatione obseruantia regularis labefactetur; quia Pontifex non intendit religionem destruere, sed potius fouere. Quocirca priuilegia concessa ordinibus militaribus habendi proprium, testandi &c. siue concessa fiat per modum dispensationis, siue ob aliquos fines superiores religionibus mendicantibus, non communicantur; quia sui monasterii rectæ gubernationi obessent sic Manuel Rodriq. *tom. 1. qq. regul. quæst. 55. art. 2.* Suarez *lib 8. cap. 17. num. 3. & 4.*

3 Secundo aduerto: si in ipsis priuilegiis communicandis cauetur, ne censeantur aliis communicata, qui priuilegio communicationis gaudent: sicuti in Bulla Gregorii XIII. edita anno 1584. quæ incipit, *satis superque*; & in Bulla Gregorii XIV. de instituto Societatis cauetur, necessaria est vt postea alteri hæc priuilegia concedantur specialis clausula huius derogationis, alias hæc specialis prohibitio non censebitur derogata ita & tradit Suarez *lib. 8. cap. 17. n. 8.*

4 Tertio aduerto restrictionem factam religiosis Societatis de suis aliorum priuilegiis, ne scilicet illis vti possint: nisi in quantum Præposito generali fuerint communicata? vt concessit Gregor. XIII anno 1575. in Bulla incipiente, *Ad futurum*, non obstare quominus aliæ religiones suis priuilegiis vti possint, quamuis per suos præpositos non fuerint communicata, quia illa restrictio non est in priuilegio sed in ipsius vsu ob specialem modum, quem habet Societas in suo regimine: dependet enim tota eius gubernatio à suo primo capi-

re: & sic erat conueniens, vt etiam in vsu suorum priuilegiorum dependeret? quod tamen aliis regionibus, quæ hoc gubernationis modo carent, non videtur necessarium: atque ita possunt aliis religionibus nostra priuilegia communicari, quia communicetur hæc restrictio: & ita tenet Manuel Rodriq. *tom. 1. regul. q. 55. art. 27. vers. secundum dubium.* Suarez *lib. 8. c. 17. num. 6.*

5 Quarto aduerto priuilegia, gratias & indulgentias concessas alicui religioni in honorem aliquorum Sanctorum sui ordinis transferri ad omnes alias religiones quæ cum illa religione in priuilegiis communicant porportione seruata; vt sicut illa prima religio habet facultatem non seruandi interdictum, vel lucrandi iubilæum die vocationis suæ Ecclesiæ, & in festiuitate sui fundatoris, & aliorum Sanctorum: pari ratione alia religio communicans his priuilegiis gaudeat in die vocationi suæ Ecclesiæ, & in festiuitate sui fundatoris supradictis priuilegiis; hoc enim operatur illa communicatio priuilegiorum: sic optimè explicat Eman. *tom. 1. reg. qq. quæst. 55. art. 20.* ad lucens Bullam Iulij I I. in quâ hoc fuit declaratum. Suar. *lib. 8. de leg. c. 17. num. 7.*

§. X.

De priuilegio concesso in forma communi, vel ex certa scientia.

1 *Explicantur supradicta.*
2 *Quando censeatur in forma communi, quando ex certa scientia priuilegium confirmari.*
3 *Si ex certa scientia fiat, renouat priuilegium iam amissum*
4 *Non censetur confirmatum priuilegium subreptione impetratum. Neque derogatum Concilio generali.*
5 *Si inferatur priuilegium confirmandum in confirmatione tametsi nullum sit valet confirmatio, defenditur vt, probabilius*
6 *Clausulæ vt omnes defectus iuris, & facti suppleantur, equivalet clausulæ ex certa scientia.*
7 *Quid operetur clausula, vt brachium seculare inuocare possint*
8 *An debeat iudex secularis certificari de iustificatione causæ, vt teneatur auxilium præstare; Negant aliqui. Sed probabilius est ostendendam esse per summariam informationem, vel authenticam ostensionem litterarum.*

1 HÆc non habent locum nisi in priuilegij iam concessi confirmatione; solet enim Princeps concessum tibi priuilegium confirmare, duplici tamen forma; alia ex certa scientia cognoscendo inquam qualitatem & circunstantias priuilegij quod confirmat alia sine tali scientia, & notitia. Si primo modo priuilegium confirmet, dicitur confirmare illud ex certa scientia si secundo modo, dicitur confirmare illud in forma communi,

2 Vt autem censeatur Princeps confirmare priuilegium suum ex certa scientia, id debet explicare, vel in actu signato affirmando expresè ex certa scientia priuilegium confirmare: tunc enim illi credendum est, vel per verba æquiualentia, qualia censenda sunt, si dicat se confirmare; non obstante qualibet alia lege contraria, seu de plenitudine potestatis: vel debet explicari in actu exercito, inferendo in confirmatione tenorem priuilegij, quod confirmat: sic docet glossa *in cap. venerabilis de confirmatione vtili.* Bart. *in l. priuilegia. C. de sacrosanct. Eccles.* Felin. *in c. cum inter. de except. in prin. & in c. nonnulli de rescript.* Suarez alios referens *lib. 8. de leg. cap. 18 n. 5. & seqq.* Quando autem sic non explicat, censetur confirmare priuilegium in forma communi, hoc est confirmare priuilegium eo modo, quo est concessum, & vsu obseruatum. Quod si contingat priuilegium vim non habere, illa confirmatio in forma communi nullius est effectus; quia non intendit priuilegium de nouo concedere, casu quo non existat, sed solum intendit approbare, robotare, & sub sua speciali protectione accipere quod factum est, si forte sit aliquid, quod possit accipi. Quapropter sæpè Princeps cum priuilegia in forma communi confirmat, addere solet ad maiorem explicationem suæ voluntatis, se confirmare, sicuti factum est; quæ clausula. vt bene expendit Suarez *suprà num. 7.* necessaria non est, sed ex eo solum, quod cognoscatur ex perfecta cognitione, priuilegii confirmationem non potuisse? intelligi debet esse confirmatum in forma communi, hoc est confirmare priuilegium, seu illud approbare, vt de presenti existit. & ita tradit Riccius *in rubr. de confirmat. vtili, vel inutili, dub. vltim.* Felin. *in cap. inter dilectos. de fide instrum. numer. 13. & in cap. cum venissent de testibus num. 2.* & sumitur ex *cap. 1. cap. quia diuersitatem de concess. præb. cap. examinata. de confirmat. vtili, vel inutili.* & aliis

5 Verum si Princeps ex certa scientia priuilegium confirmat habet talis confirmatio vim, & efficaciam renouandi, seu concedendi priuilegium si forte vtu, vel alia via amissum fuit. Probo, quia vel Princeps cognoscit defectum, & nullitatem priuilegii confirmandi, & illa non obstante confirmat: & tunc clarum est talem confirmationem nouæ concessioni æquiualere, quia intendit dare illi firmitatem, quoad possit alias intenderet facere actum superfluum, inutilem, & frustraneum; qui omnino præcipuè in legibus, & dispositionibus Principum vitandus est: si autem Princeps nullitatem priuilegii non cognouerit, vel de illa dubius existat, præterquam quod hoc præsumi non debet contra verba ipsius confirmantis, qui dicit ex certa scientia confirmare adhuc consendus est velle dare priuilegio vim & efficaciam, ne cogamur dicere apposuisse illa specialia verba *ex certa scientia*, inutiliter & frustranee, siquidem non præstant in eo casu aliquem specialem effectum quod si addat, *de plenitudine potestatis*, intelligendus est, sic velle confirmare in quantum potest, & necessarium est. sic Tuscus *verbo confirmatio ex certa scientia per totam conclusionem.* Suar. *lib. 8 de legibus c. 18. n. 12.* & alii plures ab eisdem relati,

4 Sed circa hanc confirmationem priuilegiorum *ex certa scientia.*

Aduerto primo non censenda esse confirmata priuilegia quæ subreptione, & falsa causa impetrata sunt nisi expresè Princeps diceret se confirmare non obstante surreptione priori tum quia hic est defectus commissus in ipsa priuilegii consecutione, qui non præsumitur cognitus à Principe. tum etiam quia Princeps non intendit confirmare, nisi priuilegium concessum: priuilegium autem subreptione impetratum. nunquam concessum fuit. & ita docet Panorm. *in cap. inter dilectos de fide instrum. n. 8.* Felin *ibi. n. 6. & in cap. 2. de rescri num. 42.* Rota *decis. 2. in nouis. tract. de confirm. vtili, vel inutili.* Suarez *lib. 8. de legib. c. 9. n. 3.*

Aduerto secundo non censeri confirmata, quæ generali concilio reuocata sunt: nisi expresè derogatio huius reuocationis addatur. quia non præsumitur velle legi à Concilio stabilitæ derogare ob concessionem ita generaliter factam: quod enim multorum consensu stabilitum est, maiori authoritate est firmatum, ac proinde maiori & speciali reuocatione indiget. ita Suarez *n. 5.* Eman. Rodriq. *tom. 1. regul. qq. 8. art. 10. in medio* vbi alios allegat.

5 Aduerto tertio si priuilegium confirmatur inserendo in confirmatione priuilegium confirmandum, & hoc nullum sit vel quia reuocatum à Principe speciali reuocatione, vel quia renunciatum à priuilegiato existimat Suarez *lib. 8. c. 19. n. 4.* non censeri confirmatum, nisi fiat mentio reuocationis eius vel addatur clausula generalis, *non obstantibus* &c quia non præsumitur Princeps scire illam reuocationem, aut renunciationem quia est de re & facto speciali, quod princeps præsumitur ignorare iuxta *c. de constit. in 6.* secus vero affirmat esse dicendum si princeps diceret expresè se ex certa scientia, vel ex plenitudine potestatis priuilegium confirmare. Verum probabilius existimo in omnibus his casibus priuilegium manere confirmatum tum quia diximus in princ. huius §. & const. nit ipse Suarez *c. 18. n. 5* tenorem priuilegii insertum in confirmatione æquiualere clausulæ ex certa scientia quodque satis probatur ex *cap. venerabilem de confirm. vtili, vel inutili.* & ibi gloss. & Panorm. Ergo debet æquiualere in valore & efficacia tum quia si huiusmodi scientia renuncationis, aut renunciationis non præsumitur quia est de re speciali ad factum pertinente & obinde non censetur renouatum priuilegium neque etiam censebitur renouatum & confirmatum quando per non vsum fuerit amissum, quia etiam hic defectus est specialis & pertinet ad factum, ac proinde in nullo casu renouabitur priuilegium nullum, quod est contra communem sententiam.

6 Aduerto quarto in confirmatione priuilegiorum solere apponi clausulam qua supplentur omnes iuris, & facti defectus si qui interuenerint in eisdem. hoc est in priuilegiis, quæ confirmantur: sic apposuit Sixtus V. & Paulus IV. in confirmatione priuilegiorum minoribus facta prout refert Eman. Rodriq. *tom. 1. qq reg. q 8. n. 15.* & pro nostra Societate in Bulla edita à Greg. XIV & à Paulo V. eadem clausula habetur quæ verba nihil speciale videntur addere confirmationi ex certa scientia, sed solum apponi ad maiorem claritatem, & euidentiam, quia nec suppletur defectus subreptionis: si qui interuenit, quia hoc est contra naturam priuilegii confirmatorii & tradit Eman. Rodriq. *subr. n. 15* Suarez *c. 20. circa fin. n. 12* neque tia supplat defectus & in habilitates priuilegiari vt si sit spuri, excommunicatus, & irregularis quia hæc specialem noti am requirunt, & clausa generali non videntur sublata neque etiam supplet alios defectus naturales, quia vel hi suppleri non possunt, vel saltem non possun licitè vt bene dicit Host. *in cap. 1. de transact.* & Felin *in cap. sciscitatis, de rescript. num. 4.* Suarez, & Emanuel. *supr.* Ergo nihil est quod per illam clausulam speciali et suppleantur, quod per confirmationem ex certa scientia supplerum non sit

7 Aduerto

7 Aduerto quintò in supradictis priuilegiis sæpè concedi vt possint inuocare brachium sæculare : quæ quidem concessio ad maiorem abundantiam est, nam iure ipso tenentur iudices sæculares Ecclesiastico fauere ; si is suo officio impediatur, & auxilium expostulet, vt constat ex his, quæ tradit Roland. à Valle *in consil. 39. lib. 1.* Menoch. *lib. 2. de arbitr. cent. 5. casu* 452. *n. 4.* & alij ab eisdem relati. Quapropter iudex delegatus, & virtute priuilegiorum ad eorum obseruationem electus, si viderit priuilegiatos à secularibus impediri, poterit inuocare auxilium sæcularis iudicis : quod si parere noluerit, poterit censuris compellere, aliàs inutilis esset inuocandi concessio, si simul non daretur potestas compulsiua renuentis : sic aliis relatis docet Emanuel Rodrig. *tom. 1. quæst. 8. art. 14.*

8 Difficultas autem est, an debeat sæcularis iudex certificari de iustificatione causæ, vt teneatur auxilium præstare, antequam censuris possit compelli à iudice Ecclesiastico ? Negat Eman. *supra*, cum Aualos *in direct. iudic. Ecclesiast. 2 p. cap. 13. n. 13.* quia si hæc informatio, & certificatio requiritur, facilè potest à iudice sæculari repelli auxilium, affirmans non esse satis iustificatam causam. Item in competentia iurisdictionis, & præoccupatione inter Ecclesiasticum iudicem, & sæcularem Ecclesiasticus debet sententiam pronuntiare, & tenetur ei obedire sæcularis : vt multis relatis docet Couarr. *pract. qq. c. 33. n. 1. vers. quibus & suffragatur.* Ergo impertinens est quælibet ostensio litterarum, & informatio, siquidem semper standum est pro iudice Ecclesiastico. Verùm probabilius credo debere iudicem Ecclesiasticum ostendere sæculari iudici, à quo petit auxilium, facultatem, quam habet, & iustitiam ad petendum, vt sic prudenter omnes procedant : aliàs pluribus vexationibus res esset exposita. Hæc tamen manifestatio per ostensionem authenticam litterarum, per informationem summariam factam ab ipsomet iudice Ecclesiastico fieri debet, quod si his non credit iudex sæcularis, & ob id renuit auxilium præstare, poterit tunc Ecclesiasticus illum excommunicatione, aliisve censuris cogere; quia sufficienter manifestauit se iustè procedere.

Aduerto sextò in pluribus religiosorum priuilegiorum confirmationibus, haberi hanc clausulam, *dummodo decretis Concilij Tridentini contraria non sint* ; per quam exceptionem solùm intelliguntur excepta ea, quæ Concilij Tridentini decretis specialiter reuocantibus sunt contraria. Quare omnia priuilegia, quæ per Concilium specialiter reuocata non sunt, illa confirmatione censebuntur confirmata ; quia non sunt simpliciter contraria Concilio : & ita tradit alios allegans, & bene probans Eman. Rodrig. *reg. qq. tom. 1. q. 8. art. 6. & 7.* expendit, quæ priuilegia derogentur per Tridentin. regularibus.

PVNCTVM III.

De priuilegiorum conditionibus.

DVplex conditio videtur expostulanda ad priuilegium. Prima scriptura. Secunda promulgatio. Necessitatem harum conditionum in præsenti examine intendimus. Et quidem si de priuilegio consuetudine comparato loquamur, certum est nullam aliam scripturam, & promulgationem in illo esse posse, præter ipsos actus, quibus consuetudo inducitur. Quare solum de priuilegio à Principe concesso controuerti potest.

§. I.

An requiratur scriptura ad priuilegium.

1 *Non est necessaria.*
2 *Proponitur quædam obiectio, sit illi satis.*
3 *An habeat locum in beneficiis.*
4 *An in facultate residendi.*
5 *An in facultate ingrediendi monialium monasteria.*
6 *An in iudicibus à Romano Pontifice designatis.*
7 *An in remissionibus delictorum in nostro regno.*
8 *An in gratia, quæ consistit in iure ad agendum, qui affirment ad hanc gratiam necessariò requiri scripturam.*
9 *Probabilius est oppositum.*

1 COmmunis est sententia, scripturam per se necessariam non esse ad gratiæ valorem : sic sumitur ex *Clem. dudum, verb. in quibus per ipsos, de sepultur.* ibi, *vniuersa priuilegia gratias vel indulgentias, verbo, seu scripto, seu quacumque forma concessa, & ex Extrauag. etsi dominici, de pœnit. & remiss.* ibi, *tam verbo, quam scriptis confectis litteris, & ex cap. institutionis, 25. q. 2.* quod est ex Gregor. *siue quæ scripto decernimus, siue quæ in nostra præsentia videntur esse dispositæ*, & tradit glossa *in supra d. Clement.* Salas *disp. 17. sect. 2. n. 20.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 4. circa fin.* Nauar. *lib. consil. in 2. edit. tit. de priuileg. cons. 1. n. 1.* Molin. *lib. 2. de primog. c. 7. n. 55.* noster Molin. *tom. 3. de iustit. disp. 599. n. 1.* Masc. *de probat. v. g. conclus. 845. art. 14.* Suar. *lib. 8. de leg. c. 1. n. 2.* Thom. Sanch. *lib. 3. disp. 35. n. 10. & lib. 8. de matr. disp. 29. n. 2.* & alij innumeri ab eisdem relati. Probatur, quia totus valor priuilegij pendet ex voluntate concedentis, quæ verbis sicut scriptura manifestari potest. Secundò nemo potest arctari lege lata à Principe contra Principis voluntatem. Ergo si Princeps vult te non arctare, eo ipso liber existis. Vt autem hæc libertas tib constet, scriptura non est necessaria ; sed verbo, aut aliis signis id fieri potest. Tertiò, quia priuilegium est quædam donatio : donatio autem perfecta est, etiamsi litteræ non expediantur.

2 Sed obiicies. Ante expeditionem litterarum censetur gratia informis, & imperfecta, vt colligitur ex *regul. 25. Cancell.* vbi dicitur, ne iudicetur iuxta formam supplicationum signaturam super quibusdam impetrationibus, & concessionibus, sub scripto verbo, placet, vel fiat, quia gratia Apostolica informis censetur, & imperfecta. Et confirmat. Officiales Pontificis possunt expeditionem litterarum impedire. Ergo signum est gratiam non esse plenè consummatam ante illarum expeditionem. Confirmo secundò ex reg. Cancell. 53. aliàs apud Rebuff. *praxi benef. 56.* vbi cauetur dispensationes non suffragari, nisi litteris expediris. & Gregor. XIII. *reg. 50. Cancell.* sic disponit : Nulla talis dispensatio, cuiquam in iudicio, vel extra suffragatur ; antequam super ea litteræ Apostolicæ sint confectæ.

Respondeo ex communi sententia gratiam, & facultatem concessam à Pontifice verbotenus censeri informem, & imperfectam in ordine ad iudicium ; quia non habet perfectionem necessariam, vt ex illa iudicetur : at in se formalis, & perfecta est, & in foro conscientiæ omnino valida, & ius impetranti acquititur, ex *cap. si probè de rescriptis, in 6. cap. fin. de conces. præbend. in 6.* & ex aliis in principio relatis. Ad confirmationem primam concedo officiales posse impedire expeditionem litterarum, sed non obinde sequitur perfectam gratiam non esse ; sed non esse perfectam ad iudicium, & forum externum, & eodem modo explicandæ sunt regulæ illæ Cancellariæ, quibus cauetur gratias à Pontifice factas litteris non expeditis, non suffragari in iudicio neque extrà, hoc est in iudicio contentioso, neque extra iudicium ; in foro tamen externo publico non suffragari. Quapropter si aliquis incapax alicuius muneris, officij vel beneficij, virtute huius dispensationis, viuæ vocis oraculo impetratæ se opponat, poterit non solùm in iudicio contentioso, sed etiam nullo iudicio præcedente repelli ; quia tam in foro iudiciali, quam publico non suffragatur gratia sic obtenta. Dixi, gratiam à Pontifice concessam, litteris non expeditis, non suffragari in foro externo (etsi in se perfecta sit.) Nam gratiæ aliæ concessæ ab inferioribus Prælatis, à Rege, & aliis sæcularibus Principibus, non solùm in foro conscientiæ, sed etiam iudiciali suffragati possunt, si per testes sufficienter probentur ; quia nullo iure cautum est oppositum : & ita tenet alios referens Mascard. *de probat. concl. 845. n. 11.* Azeuedo *l. 2. tit. 25. lib. 8. noua recop. n. 2.* Qua verò ratione debeat probari, consulendi sunt Mascard. Azeuedo, Matienzo *ibi* Cæuallos *qq. pract. q. 722.*

3 Supradictæ doctrinæ plures limitationes adhibentur à Doctoribus. Prima est in beneficiis collatis, confirmatis, vel vnitis à Sede Apostolica, quorum possessionem nullus apprehendere potest, nisi litteris expeditis : alioqui totum est irritum, nec facit fructus suos, & beneficiis obtentis priuatur, nec iuuari potest annali, biennali : aut triennali possessione ; quia est intrusus ; & violentus possessor : & ex *Extrauag. incurristi, de elect.* iuncta constitutione Pauli III. quæ incipit *cum nobis*, & Iulij II. quæ incipit *Romani Pontificis*, quæ constitutiones ad beneficia ab ordinariis impetrata non extenduntur ; ac proinde litteris non expeditis poterit impetrans capere possessionem, & fructus accipere, vt docuit Azor *tom. 3. lib. 5. cap. 2. q. 5. circa fin.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 4. n. 50.* Aduerto tamen, etsi non possis beneficij collati à Sede Apostolica capere possessionem litteris non expeditis : at facta gratia poteris commutare cum alio, quia est tuum, sic ex Rebuff. Ioan. Monach. & aliis tradit Mascard. *de probat. concl. 845. n. 18.* & colligitur ex Sanch. & aliis ab ipso relatis *lib. 8. de matr. disp. 29. n. 5.*

4 Secundò limitant Doctores in facultate non residendi in beneficiis curam animarum habentibus : quæ vt valida sit, vltra causam exigit dari in scriptis ab ordinario, sic Trident. *sess. 25. c. 5. reform.*

5 Tertiò in facultate ingrediendi intra septa monasterij, quæ valida non est sine Episcopi, vel superioris licentia in scriptis obtenta. Trident. *sess. 25. c. 1. de reform.*

6 Quartò in iudicibus signatis à Romano Pontifice, quique ad iudicandum eliguntur, qui non possunt inchoare iudicium, quousque litteræ iurisdictionem concedentes expediantur : constat ex *supra d. reg. Cancell. 25. de non iudicando iuxta formam supplicationis.* & tradit ibi Gomez *q. 6. n. 1.* Molin. *lib. 2. de primog. c. 7. n. 56. & 57.* noster Mol. *tom. 3. de iustit. disp. 499. n. 2.* Thom. Sanch. *lib. 8. de matr. disp. 29. n. 10.* Alij verò iudices à sæculari Principe, vel Episcopis signati hac regula non tenentur.

7 Quintò limitatur ex legibus nostri regni, in remissionibus delictorum ; inualida enim est delicti remissio à Rege facta, quousque Rex suo nomine, & sigillo obsignauerit remissionem, & insuper duo Consiliarij ; constat ex *l. 1. tit. 25. lib. 8. noua compilat.* tradit, & pluribus exornat Azeuedo *ibi à n. 2.*

8 Sextò, & præcipuè limitatur in gratia quæ consistit in facto,

cto, non in iure ad agendum, hoc est, quæ consistit in sola concessione Principis, non in potestate ad aliquid ex concessione faciendum. Quapropter dicunt Doctores statim referendi, dispensationem factam alicuius irregularitatis; & inhabilitatis, remissionem obligationis contractæ, confirmationem alicuius facti validam esse litteris non expeditis: at verò gratia seu facultas facta alicui, vt aliquid operetur, quod aliàs efficere non poterat, nulla est, quousque litteræ expediantur, sic Bald. *in l. falsus, num.* 22. *Cod. de furtis*, & ex illo tradit Molin. *lib.* 2. *de primogen. cap.* 7. *n.* 57. *& seqq.* Gutier. *quæst. canon. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 4. *& quæst. pract. lib.* 2. *q.* 75. *n.* 2. Auendanno *l.* 43. *Tauri. gl.* 1. *n.* 2. Man. Rodr. *aq. reg. tom.* 2. *q.* 46. *art.* 8. Matienz. *lib.* 5. *compil. tit.* 7. *l.* 1. *gl.* 2. 3 4. *&* 5. & indicat (licet obscurè) Azeued. *ibi n.* 11.

Ex qua doctrina infert supradictus Molin. Matienz. & Azeued. non esse validam licentiam concessam à Rege nostro instituendi maioratum, quousque subscribat, & litteris expediat concessionem: & inclinare videtur in hac parte noster Molin. *tom.* 3. *disput.* 599. *numer.* 3. non ob rationem generalem gratiæ, & priuilegij ad aliquid agendum, sed ob peculiaria illa, quæ in hac gratia cernuntur. Secundò infert Gutierr. *eadem quæst.* 75. *num.* 2. & Man. *art.* 8. licentiam concessam à Pontifice Episcopis ad testandum, non valere, quousque litteræ expediantur, quia est ad aliquid agendum. Tertiò infertunt supradicti DD. omnes illas gratias, quæ ad aliquid faciendum sunt concessæ, quæque, vt ipsi dicunt, non habent esse perfectum, perire mortuo concedente, neque à successore expediri.

9 Verùm admittenda non est hæc limitatio, sicut neque illam admittit noster Molin. *disp* 599. *num.* 4. Suarez *lib.* 8. *c.* 2. *n.* 4 Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 2. *q.* 5. *circa fin.* Thom. Sanch. *lib.* 8 *c.* 29. *n.* 7. quia iure naturæ ad committendam alicui iurisdictionem, & facultatem ad aliquid agendum, non requiritur scriptura, vt de se constat; iure autem positiuo non inueniur talis exigentia ad omnes actus, sed solùm ad iudicandum: & hoc non ex iure communi, sed ex *reg.* 25. *Cancell.* Ergo sine fundamento firmo hæc conditio expostulatur. Quapropter infero cum Azor, & nostro Molin. validam esse facultatem ad testandum, ad instituendum maioratum, ad eligendum Confessorem, qui absoluat à reseruatis, ad non seruandum ieiunium, ad celebrandum tali hora, & tempore sacrificium, ad suscipiendos ordines non seruatis interstitiis, vel extra tempora, vel ante legitimam ætatem, ad lucrandas indulgentias, & alia similia; etiamsi litteræ non expediantur, sed solùm verbo *placeat*, sit facta concessio: consentit Nicol. Garc. 6. *p. de benef. cap.* 2. *circa fin. à n.* 350.

§. II.

An promulgatio, seu notitia priuilegij ad priuilegium requiratur.

1 *Requiritur promulgatio, vt alij priuilegiatum non impediant, & quæ sufficiat.*
2 *Quid dicendum de priuilegio, quatenus fauor est priuilegiati? Notatur distinctio priuilegiorum pro declaratione.*
3 *Non censetur priuilegium concessum, quousque illius notitiam habeas.*
4 *Satisfit cuidam obiectioni.*
5 *Limitatur ab aliquibus, vt intelligatur de priuilegiis gratiosis, non remuneratoriis. Sed non admittitur.*
6 *Secundò limitatur, vt ante acceptationem, seu notitiam priuilegiati non habeat suam vim integram, tametsi non possit reuocari à concedente? Non admittitur.*
7 *Priuilegium non expostulat notitiam illorum, in quorum damnum cedit.*
8 *Excipe nisi priuilegio tollatur alicui tertio ius quæsitum.*
9 *Scientia priuilegij requiritur in priuilegiato per se, & directè, secus in indirectè priuilegiato.*
10 *Quæ acceptatio sufficiat? Sufficit facta per procuratorem, nuntium, &c.*
11 *Limitant aliqui, vt non intelligatur de priuilegiis, quæ secum inuoluunt dispensationem.*
12 *Non admittitur limitatio.*
13 *Proponitur obiectio, quædam, & soluitur.*

1 EX supertiotibus constat priuilegium habere rationem legis, non quidem respectu illius, in cuius fauorem est concessum, sed respectu aliorum, quia ipsi vel ex iure ipso naturali, vel ratione præcepti in priuilegio lati, tenentur non impedire priuilegij vsum.

Si verò de priuilegio, quatenus inducit obligationem in his, qui formaliter priuilegiati sunt, loquamur; certum esse debet indigere promulgatione, quæ sufficienter priuilegium manifestet: tum quia in hac parte priuilegium habet rationem legis, seu præcepti: tum quia præcepti, & legis obligatio esse non potest, vbi non est illius notitia. Hæc autem notitia non debet dari publicatione solemni, nisi priuilegium sit vniuersali lege constitutum: quale est latum *in Extrauag.* 1. *de reliq. & venerat. Sanctor. & Clement. vnica de Baptismo*, & aliis, quia priuilegia, quæ non vniuersali lege, sed particulari indulto, & rescripto conceduntur singularibus personis, & communitatibus, singularem commoditatem, & fauorem respiciunt. Ergo singularis publicatio sufficit: ea enim quæ sufficit priuilegiatis ad vtendum priuilegio, eadem per se sufficit aliis, ne illius vsum impediant, quia ex vno aliud necessariò sequitur. At quia sæpè occultè conceditur priuilegium, & solum priuilegiato innotescit, ideo necessarium est hanc concessionem aliis etiam manifestari, vt teneantur illius vsum non impedire. Manifestanda tamen est ostensione publici instrumenti, quia publico instrumento fuit facta concessio, vel saltem manifestari debet per testes omni exceptione maiores, qui de concessione facta, & litteris expedita nullum vitium habentibus testentur, vel saltem testentur publicè, & coram omnibus priuilegiatum vsum fuisse priuilegio, aliàs fidem perfectam in iudicio non facient, sic Syluest. *verb. exemptio, quæst.* 5. *&* 7. Suarez *lib.* 8. *de legibus, cap.* 24. *num.* 10. Mascard. *de prob. conclus.* 845. *num.* 24 in foro tamen conscientiæ non tanta probatio requiritur, sed sufficit ea, quæ prudentem hominem certum reddere potest de priuilegio concesso, qualis est censenda ea, quæ à solo priuilegiato habetur, etiamsi ipse suo iuramento affirmet se habere priuilegium, quia, vt bene dicit Suarez *suprà num.* 9. nullus in propria causa est testis omni exceptione maior, cui ex obligatione fides sit adhibenda, esto ex vrbanitate aliquando credi possit.

2 Verùm, si de priuilegio, quatenus fauor, & beneficium est priuilegiati, loquamur, certum est, si sit priuilegium per modum legis concessum, indigere promulgatione, sicut & ipsa lex indiget, & consequenter expostulat notitiam illius in priuilegiato, esto non debeat singulorum auribus intimari: sic omnes DD. referendi; hoc enim non est tam ratione beneficij, quàm ratione obligationis inductæ ex lege. At si loquamur de priuilegio concesso per modum rescripti singularibus personis, vel communitatibus, in quorum commodum, & fauorem cedit, varia sunt Doctorum placita. Nam esto communiter dicant non valere priuilegium, quousque priuilegiatus illius notitiam habeat, & priuilegium accepter, tot limitationes adhibent, vt ex illis potius videatur pro regula generali esse statuendum, valere priuilegium absque notitia priuilegiati. Vt ergo cum distinctione procedamus, distinguenda sunt priuilegia, alia sunt priuilegia præter ius, alia contra ius. Priuilegia præter ius voco ea, quibus aliqua iurisdictio, & facultas tibi conceditur, quæ communi iuri non repugnat: contra ius voco omnes dispensationes, & facultates, quibus à iuris communis obseruatione eximeris. Et quidem posse Principem de plenitudine suæ potestatis alicui priuilegium concedere inuito, & nolenti, res debet esse indubitata: quæ enim repugnantia ostendi potest, in eo, quod Pontifex habilitet clericum ad matrimonium contrahendum, si causa communis expostulet, vel dispenset cum illegitimo ad ordines etiam nolente dispensationem, & obligationem decimandi, & ieiunandi auferat? Impedimenta enim hæc, cùm à potestate Pontificis tantùm fuerint introducta, ab illo solùm auferri possunt, & dispensari, nec consensus subditi requiri necessariò debet, sic Bonac. *disp.* 1. *quæst.* 3. *part.* 3. *n.* 4. Salas *disp.* 20. *sect.* 14. *num.* 13. Suar. alios referens *lib.* 8. *cap.* 25. *n.* 15. Aduerto tamen, nunquam sic intelligendum est factam esse concessionem, nisi clarè constet.

3 Quapropter regula. Etsi Princeps supremus possit priuilegium quoddam tibi concedere, nulla illius notitia à te habita: attamen nunquam sic censetur concedere, sed eius concessio imbibit tacitam conditionem, dummodo non resistas. Probo, quia hoc expedit rectæ gubernationi, ne beneficia, & mercedes Principis exprobrentur, & contemnantur: neve dentur nisi indigentibus & petentibus. Secundò, quia priuilegium est quædam donatio, quæ absque acceptatione donatarij non censetur habere effectum: sic Menoch. *lib.* 2. *de arbitrar. centur.* 2. *casu* 185. *n.* 31. Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disp.* 6. *n.* 10. *&* 29. *& lib.* 3. *disp.* 30. *num.* 13. *& disp.* 36. *per totam.* Bonac. *disp.* 1. *de legibus, q.* 3. *punct.* 3. *n.* 5. Suar. *lib.* 8. *de legib. c.* 25. *num.* 13. *& seqq.* Vasq. *disp.* 156. *c.* 4. *n.* 30. *&* 31. Salas *disp.* 20 *sect.* 14. Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 3. *q.* 7. *&* 8. *n. vlt.* & alij plures ab eisdem relati.

4 Neque obstat aduersùs hanc regulam, quòd priuilegium æquiparari solet legato, *authent. de nupt. §. disponat. collat.* 4. Sed legatum relictum à testatore acquiritur legatario, etiam ignoranti à tempore mortis testatoris, *l. cùm pater §. surdo, ff. de leg.* 2. Ergo priuilegium. Non, inquam, obstat, quia solùm æquiparatur in eo, quòd vtrumque seruandum sit, & priuilegium, & testamentum: at quodlibet diuersas conditiones expostulat ad sui valorem; testamentum enim morte testatoris firmatur, priuilegium verò acceptatione priuilegiarij. Neque item obstat *l.* 2. *§.* 1. *ff. de iudic.* vbi ignotans sibi esse prorogatam iurisdictionem, illam de facto habet; sed prorogatio est quoddam priuilegium. Ergo. Non, inquam, obstat, quia iurisdictio prorogata eadem est cum principali, ac proinde non est mirum, si ad prorogationem specialis scientia, & acceptatio non requiratur.

5 Supra

5 Supradictæ conclusionis plures limitationes adhibentur. Prima vt intelligatur de priuilegiis gratiosè concessis, non verò de priuilegiis remuneratoriis; hæc enim etsi expresè non acceptes, neque illorum notitiam habeas, valida iudicantur, quia tacitè videris illa acceptare cùm rem dignam præmio operaris: sic alios referens Menoch. *lib.2. de arbitrar. centur.2. casu 185. n.45.49.& 50.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.3. n.15.* Sanchez *lib.3. de matr. disp.36. n.3.* quibus fauet Barr. *in Lomnes populi, ff. de instit. & iur. num.37. & 38.* dicens statutum priuilegiarum continens commodum habere effectum absque notitia priuilegiarij; & hic bannitum capientem habere debere præmium à statuto propositum, etsi ignorauerit statuti dispositionem.

Sed hæc limitatio admittenda non est: tum quia nullus est textus, qui hanc exceptionem affigner, tum etiam quia sola acceptatio, quæ fundatur in dignitate operis, est nimis remota, & confusa; ex illa enim solum sequitur ad summum te sic bene operantem velle, vt detur præmium opere dignum: at quod sit hoc, vel illud non infertur. Ergo cùm tibi hoc determinatum præmium offertur, acceptatione indigebat: aliàs cogeris acceptare, quod fortè tibi conueniens non est, nec meritis æquale. Deinde expendo moduni, quo dari potest hoc priuilegium remuneratiuum sine scientia, & cognitione priuilegiati: dari, inquam, potest generali edicto, quo à Principe constitutum est, faciendum tale opus, tali priuilegio esse afficiendum, vel ipso facto afficiatur tali præmio: vel denique, si pro opere iam facto in illius satisfactionem, & remunerationem tali præmio afficiatur. Si primo modo præmium constitutum est, facto opere non consequeris præmium statim, sed solùm obligationem in Principe te præmiandi: si autem præmium ipso iure constitutum sit, consequeris quidem illud, sed non in vi meriti, quia non potes meteri, quod nescis esse concedendum, sed consequeris illud ex conditione apposita, sub qua princeps intendit priuilegium concedere. Ergo si intentio absoluta principis in priuilegiis gratiosis non sufficit sine notitia, & acceptatione priuilegiarij: neque etiam videtur sufficere in huiusmodi priuilegiis sub conditione concessis; sed in omnibus æquè scientia, & notitia priuilegij requirenda est. Quod idem à fortiori constat, quando priuilegium conceditur ob opus iam factum: tum quia tale opus nullo modo fuit factum ex respectu ad tale priuilegium: tum quia esse priuilegium remuneratorium illius operis, non tollit debitam illius acceptationem; ideo enim hæc acceptatio in priuilegiis gratiosis expostulatur, ne priuilegia Principis repellantur, & contemnantur. Quapropter ipse non censetur intentionem habere faciendi gratiam inuito, & nolenti, sed eadem prorsus ratio, imò efficacior militat in remuneratiuis priuilegiis, si Princeps ea concedit ignoranti, & non acceptanti: siquidem facta concessione repellere potest priuilegium remuneratorium, vt sibi non conueniens, neque meritis dignum. Ergo excludenda est hæc limitatio conclusionis de priuilegiis remuneratiuis: sicuti eam excludit Decius *c.2. de constit. in 1. lect. num 44.* & ibi Panorm. *num.7.* Alexand. de Neuo *num.29.* Felin. *n.7. versic. tertiò limita.* Beroius *n.48.* & latè Suarez *lib.8. de legibus, cap.25. à n.18.* solúmque in eo sensu vera est hæc doctrina, quatenus Princeps offerens priuilegium bene operanti, tenetur vi suæ promissionis concedere si operans acceptauerit; & in eo casu non caret difficultate, an requiratur etiam sententia declaratoria operis meritorij: sicuti in legibus ipso facto pœnam imponentibus, dicimus requiri sententiam declaratoriam criminis ante pœnæ incurrionem.

6 Secundò limitatur, vt priuilegium ante acceptationem, & notitiam priuilegiati, non habeat suam vim integram, & valorem, habere tamen aliquem effectum, scilicet, vt non possit à concedente reuocari: sic Decius, Alexand. & Felin. *supra* Bald. *in l. beneficium, n.15. ff. de constitut. Princ.* Cardin. *in proœm. Clementinarum, verbo vniuersitatis, q.5.* & fundantur *in cap. si tibi absenti, de prabend. in 6.* vbi collatio beneficij absenti facta, esto non habeat effectum integrum, quousque acceptetur, reuocari tamen non potest.

Verùm neque hæc limitatio admittenda est, quia aliud est beneficij Ecclesiastici collatio, aliud priuilegij concessio, concedere namque priuilegium non tenetur Princeps: at beneficium conferre tenetur; cùm igitur conferendo etiam absenti functus fuerit officio suo, non est mirum, vt non possit beneficij collationem reuocare, sed debeat expectare consensum eius, cui facta est: at priuilegij concessio, cùm sit quædam liberalis donatio, quousque à priuilegiato acceptatum non sit, potest à donante reuocari: & ita tenet alios referens Couarr. *3. variarum. cap.16. n.1.* Menoch. *casu 185. num.46. & 47.* Thomas Sanch. *lib.3. de matrim. disp.36. num.4.* Bonacina *disput.1. quæst.3. punct.3. n.12. & 13.* Suarez *lib.8. cap.25. n.7.* Adde dispositionem illius *cap. si tibi absenti*, esse specialem in beneficiis, propter eorum perpetuitatem. Ergo non est extendenda ad priuilegia, imò neque ad alia munera, & officia Ecclesiastica, & sæcularia, quamvis concedens obligatus sit illa conferre: alias Princeps assignans Petrum pro gubernatione alicuius prouinciæ, assignationem reuocare non posset, quousque Petrus acceptet; quod falsum est: sicut enim post acceptationem potest illum reuocare, poterit à fortiori ante acceptationem. Item hæc obligatio non reuocandi priuilegium oriri poterat, vel ex iure naturali, vel positiuo: non ex iure naturali, quia ex illo non censetur facta donatio irreuocabilis, quousque acceptet donatarius, quia sub hac conditione censetur facta: vt multis probat Sanchez *lib.1. disp.6. à num.3.* Ergo siue donatio sit facienda ex obligatione, siue ex mera voluntate, nunquàm censebitur facta irreuocabiliter, quousque donatarius acceptet, quia respectu illius, cui sit, semper est gratuita: ex iure autem positiuo solùm in beneficiorum collatione disponitur, quod ius supremum Principem non arctat sed illo non obstante, poterit reuocare priuilegium non acceptatum: de aliis materiis nulla est dispositio à iure. Ergo non est ad alias materias extendendum, & ita sentire videtur Azor. *tom.1. lib.5. cap.23. quæst. vlt.* Salas *disp.17. sect.5. sub num.37.* Suarez *cap.25. num.7. in princ.*

8 Tertiò limitatur, vt priuilegium requirat scientiam, & acceptationem priuilegiati; secùs verò illorum, in quorum damnum cedit: sic Menoch. *lib.2. de arbitrar. casu 185. n.18.* Dec. & Felin *supra.* Roman. *concil.130.* Sanchez *disp.illa 36. n.5.* Bonacina *disp.1. de legib. quæst.3. punct.3. n.14. & 15.* Suarez *lib.8. cap.25. n.28. & 30.* Mouentur ex *c.1. de concess. prabend. in 6. versic. dicebat autem, ad fin.* ibi, *Nam si alicui à Sede Apostolica concedatur, quod excommunicari non possit, licèt id forsitan suus ignoret Episcopus, non tamen propter hoc eius ligatur sententia.* Et paulo inferiùs: *si alicui conferendi prabendam aliquam à Sede Apostolica tribuatur potestas, ex hoc ipso videtur, quòd sit Episcopo conferendi tunc iam penitus interdicta facultas.* Verùm hæc limitatio non est limitatio nostræ conclusionis; quid enim mirum, quòd priuilegium non expostulet notitiam, in quorum damnum cedit, cùm illorum acceptationem non requirat, neque respectu illorum sit priuilegium?

8 Aduerto tamen, licèt ex ratione priuilegij non petatur notitia illius in alio, quàm in priuilegiato: at si per priuilegium reuocetur ius quæsitum tertio, censeo notitiam priuilegij illi dandam esse, quia non debet præsumi velle Principem priuare aliquem inscium iure suo; est enim bono communi, & suauti gubernationi non leuiter damnificatiua talis priuatio, & ex alia parte est valde expediens damnificatum monere, vt possit, si velit, se opponere. Quod, meo iudicio, expresè decidit *in cap. cùm persona, de priuileg. in 6.* vbi ligatur excommunicatione ordinarij, & delegati exemptus, qui priuilegij, seu præscriptionis, quibus ab ordinarii iurisdictione se defendit, non fecerit plenam fidem: *& in cap. si duobus de appellat.* vbi ex priuilegio appellans ad Rom. Pontificem ligatur excommunicatione ordinarii, nisi iudex cognouerit eum ad audientiam Romani Pontificis appellasse: vbi glossa *verbo tenebit*, dicit, quia debuit ire, & allegare priuilegium suum, ex *c.cùm parati, eodem tit. de appellationib. & l.si quis ex aliena, ff. de re iud.* ex quacunque enim causa quis vocetur, debet ire ad prætorem, *l.2. ff. si quis in ius vocatus non ierit.* Neque obstat textus *in cap.1. de concess. prabend. in 6.* vbi ignorante Episcopo eximitur quis ab eius censura: nam vt bene explicat Suarez *illo cap.25. n.30. fine.* hoc intelligendum est, quando iudex non petit ostensionem priuilegii, & sufficiens tempus elapsum est, in quo posset illius notitiam consequi, & per illum stetit, vel casu accidit, vt non haberet.

9 Quartò limitari potest ad priuilegiatum directum, etiam per se; secùs verò de priuilegiato indirecto, & per accidens; in hoc enim non requiritur scientia, notitia, & acceptatio priuilegii. Explico limitationem. Concessum est priuilegium alicui communitati pro omnibus sociis illius lucrandi indulgentias, absoluendi à peccatis, quilibet ex illa communitate illo priuilegio gaudet, etsi ignorantiam illius habeat. Item clericus coniugatus si habeat omnes conditiones à iure requisitas, priuilegio fori gaudet, etsi illius ignarus sit. Item obtinuisti dispensationem de affinitate, consanguinitate, aliòve impedimento communi cum puella, quam ducere intendis, puella etiam censetur dispensata, etsi ignara sit. Et ratio omnium est, quia per quandam consequentiam, & necessariam illationem hoc priuilegium in his personis ignorantibus sequitur; & ita docet Suarez *lib.8. cap.25. num.17.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.3. n.2. in 2. edit.* Henriquez *lib.11. de matrim. cap.3. n.6. in comment. lit. H.* Sanchez *lib.8. de matrim. disp.26. n.6.* Hæc tamen limitatio, seu potiùs explicatio conclusionis verissima est.

10 Sed inquires, quæ scientia, notitia, & acceptatio priuilegii sufficiat, vt verè priuilegium tibi concessum valorem habeat?

Communis sententia docet sufficere, si acceptes per te, vel per tuum nuntium, aut procuratorem, aut per epistolam à te missam, qua beneficium petis: illa enim est anticipata acceptatio, & sub conditione si Princeps consenserit. & vltra dictas acceptationes nullam esse sufficientem, sic docet Bonacina *disp.1 quæst.3 punct.3 n.5.* Salas *disp.17. sect.5. sub n.38. concl.2. & disp.20. sect.14. n.109.* Suarez *lib.8 cap.25. num.13. & 14.* Sanchez *lib.1. de matrim. disp.6. n.3. & 20. & lib.3. disp.16.*

semper causam habere debet. Nam vel priuilegium est dispensatiuum legis communis, & tunc omnes concedunt ratione dispensationis causam adesse debere, vt licitè legislator procedat; aliàs non seruaret iustitiam distributiuam, si pro sua voluntate, nulla alia causa intercedente, aliquem à communi lege eximeret. Si autem est purum beneficium Principis, neque alicui tertio, nec iuri communi derogans, etiam causam honestam habere debet, vt licitè concedatur: aliàs prodigalitatis, & vitij acceptionis personarum arguetur, & occasionem dabit inuidiæ, & perturbationis reliquis aliis non priuilegiatis: & ita tenet Suarez *lib.* 8. *cap.* 21. *num.* 2. Salas *disput.* 17. *sect.* 4. *sub num.* 29. Sed contrà tenet Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disp.* 1. *num.* 1. Causa autem concedendi priuilegium, non est necesse, vt immediatè bonum commune respiciat, quia priuilegium est lex priuata, & primariò bonum priuatum respicit, quare si in remunerationem alicuius virtutis, scientiæ, vel laboris priuilegium conceditur priuilegium, sufficienter honestatur eius concessio, quia hæc causa particularis mediatè ad bonum commune dirigitur, quatenus fouet religionem, pietatem, vel iustitiam. sic Salas *disput.* 17. *sect.* 4. *fine.*

2 Quòd si de valore priuilegij loquamur, si legislator velit dare absque causa, validum est priuilegium, quia semper est de re, quæ solùm à voluntate legislatoris pendet, nam si priuilegium est purum beneficium, est de bonis illi subiectis, & quorum ipse est dominus: si autem est dispensatiuum suæ legis, sicut potest legem totam abrogare, ita potest limitare illius obligationem, & ratione illius limitationis aliquas personas eximere, sic Suarez, Salas, & Sanchez *supra cum communi sententia.* Quod secus est de indulgentiarum concessione, quia tunc disponit nomine Christi, de eius meritis, & reliquorum Sanctorum, cui dispositioni Christus non censetur consentire, nisi quando rationabilis est, & ex iusta causa procedit. Dixi valere priuilegium, si legislator velit dare absque causa, quod nunquam est præsumendum, quia nunquam debet delictum præsumi, præcipuè in Principe, & ex dictis constat esse delictum, si absque causa concedatur. Ex quo fit sæpè inualidum esse priuilegium, quia causa, ob quam fuit concessum, verè non est, sed falsò allegata, vt infrà dicemus: quando autem priuilegiatus bona fide processit, vel Princeps motu proprio priuilegium concessit, semper præsumi debet, esse rité concessum, quia stat præsumptio pro superiore. sic Salas *supra sect.* 4. *num.* 30.

PVNCTVM VI.

Possitne priuilegiatus vti suo priuilegio in quolibet loco, etiam extra territorium concedentis.

1 *Pro omni loco concedentis valet priuilegium.*
2 *Si à concedente limitatur pro aliquo loco, extra illum non potest extendi.*
3 *Si priuilegium sit dispensatio alicuius impedimenti, te habilem reddit pro omni loco, ac si impedimentū non habuisses*
4 *Si vsus tui priuilegij non est extra territorium concedentes prohibitus iure communi, aut speciali constitutione illius loci, vti illo poteris.*
5 *Secus est, si obstant legibus, & constitutionibus contractum respicientibus.*
6 *Expenditur, vtrum possis priuilegio ab Episcopo concesso, si eius vsus obstet legibus communibus, vel municipalibus illius loci, qua transis? Defenditur, vt probabilius, te vti non posse, si vsus aduersetur speciali constitutioni illius loci, secus si communi.*
7 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
8 *Illis fit satis.*

1 PRimò certum est priuilegium concessum absolutè, & sine vlla limitatione valere pro omni loco, & territorio concedentis; quia non est maior ratio de vno loco, quàm de alio. Ergo ne inutile sit, ambiguum, & incertum pro omni loco intelligendum est. Adde, si legislator non vellet pro determinato loco priuilegium valere, ipse se debebat explicare: cùm autem non se explicauerit, prudenter intelligimus pro omni loco concessisse, præcipuè cùm sit regiuris 55. *contra eum, qui legem apertiùs dicere potuit, est interpretatio facienda.* sic Suarez *lib.* 8. *cap.* 26. *num.* 2. Bonacina *disput.* 1. *q.* 3. *punct.* 5. *num.* 1.

2 Secundò certum est, si ab ipso concedente priuilegium limitetur pro aliquo loco, extra illum extendi non posse, quia non potest extendi vltra intentionem concedentis, cum ex eius intentione, totus valor priuilegij pendeat: hæc autem limitatio colligi potest, vel ex verbis, quibus priuilegium conceditur, vel ex fine, ob quem conceditur, vel ex materia circa quam conceditur. Quando ex verbis priuilegij limitatio constat, tunc conclusio est clara, vltra illa extendi non posse. si verò verba sint indifferentia, & ex fine, aut ex materia concessionis appareat pro aliquo determinato loco priuilegium concedi, vltra illum extendendum non est. Hac ratione dicunt plures Doctores priuilegium Bullæ cruciatæ concessum Hispanis comedendi lacticinia tempore Quadragesimæ, non posse extra Hispaniam extendi, quia ob inopiam piscium Hispanis conceditur. Credo tamen non esse hunc finem, sed ieiunij rigorem temperare fomentibus bullam, ob subsidium, & eleemosynam ab ipsis datam: aliàs habitantes in locis maritimis, vt sunt plures in Hispania, priuilegio illo vti non possent. Sed quidquid sit de hoc exemplo, regula est certissima, vndecunque constet finem concessionis esse pro loco limitato, non debere vltra illum extendi. Hic autem finis ex tenore ipsius priuilegij cum antecedentibus, & consequentibus, & ex materia ipsius coniecturandus est.

3 Tertiò certum est, si ratione alicuius impedimenti, inhabilitatis, irregularitatis impediaris functionibus communibus, & dispenseris in supradicto impedimento, vbilibet poteris vti functionibus communibus, ac si impedimento nunquam fuisses ligatus, hoc enim non est concedere priuilegium pro omni loco, sed tollere impedimentum, quod tuam habilitatem impediebat: sic vxoratus impeditus ob votum castitatis, vel ob affinitatem contractam petere debitum, si dispensationem impedimenti obtineat, vbilibet debitum petere potest: & irregularis, suspensus, & excommunicatus, qui ratione excommunicationis, suspensionis, aut irregularitatis impeditus erat ordines, aut beneficium suscipere; si dispensationem obtineat, habilis vbique manebit. sic Th. Sanch. *lib.* 8. *dispensat. disp.* 31. *num.* 17. *aduersus aliquos num.* 16. *relatos.*

4 Quartò certum est, si vsus tui priuilegij illo in loco, qua transis, non est prohibitus iure communi, neque aliqua synodali, aut municipali constitutione, te illo vti posse, quia aliunde, quam ex iure communi, constitutione, aut mandato speciali superioris illius loci impediri non potest. Neque obstat, concedentem tibi priuilegium exercere iurisdictionem extra territorium suum; quia non exercet iurisdictionem contentiosam, cùm strepitu iudicij, sed voluntariam, quam vbique exercere potest.

5 Quintò est certum, si priuilegij vsus obstat legibus, & constitutionibus respicientibus contractus, vel bonum commune illius loci, qua transis, quibus legibus diximus in omnium sententia peregrinos, & forenses teneri, te illo priuilegio vti non posse extra locum concedentis, quia concedens non habet potestatem (vt suppono) te à iurisdictione superioris illius loci eximere, qui non est superior illo: ac proinde non potest te liberare ab obseruatione illarum legum, qua reliqui peregrini, & forenses tenentur. In his consentiunt Doctores, vt constat ex Suar. & Bonac. *supra.*

6 Difficultas est, an vti possis priuilegio à tuo Episcopo concesso, quando in alieno territorio existis; si eius vsus obstet legibus communibus, vel specialibus constitutionibus, aut mandatis illius loci, qua transis? v. g. Obtinuisti priuilegium eligendi confessorem, comedendi carnes diebus prohibitis, non recitandi horas, laborandi festis diebus, legendi libros hæreticorum: quæ omnia possunt esse & prohibita lege communi, & speciali aliqua constitutione, aut mandato. Difficultas ergo est, an possis vti illo priuilegio, vbicunque existas?

Censeo resolutionem huius difficultatis pendere ex illa, an forenses teneantur legibus, constitutionibus, & mandatis loci illius, qua transeunt. Nam in sententia illorum, qui dicunt non teneri, manifestè infertur vti non posse priuilegiis supradictis; siquidem mandato, lege, aut constitutione locali impediri non potes. At quia nos, vt probabilius, resoluimus, forenses non solùm legibus per modum statuti, sed etiam per modum sententiæ, hoc est, constitutionibus, & mandatis localibus ligari, sicuti ligantur vicini, & naturales; ideo censeo te supradictis priuilegiis vti non posse, si illo in loco, qua transis, est speciali aliqua constitutione, aut mandato prohibitus illorum vsus: quia ab obligatione illius constitutionis, & mandati, quam contrahis ratione transeuntis habitationis, exemptus esse non potes virtute priuilegii alibi tibi concessi, quia priuilegium illud non est ab aliquo, qui potestatem habeat remittendi obligationem impositam tibi per superiorem illius loci, qua transis; quia non est superior illo, & ita docet Suar. *lib.* 8. *cap.* 26. *à num.* 7. Salas *disp.* 17. *sect.* 10. *num.* 54. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 6. *num.* 4. Aduerte, etsi Bonacina: & Suarez, cùm de obligatione forensium legibus loci, qua transeunt, loquerentur, affirmatent, non teneri mandatis, & sententijs superioris illius loci; nihilominùs in præsenti dicunt priuilegiatum his teneri: neque vti posse priuilegio eligendi confessorem; aut comedendi carnes, si specialiter prohibeatur à superiore illius loci, quod non videtur satis consequenter. Aduerto secundò ex benigna interpretatione voluntatis superioris illius loci, qua transis, præsumere potes te obligatum non esse eius legibus à quibus in tuo territorio exemptus es, & quæ specialiter loci illius non sunt propriæ. sic Salas *disp.* 17. *sect.* 10 *numer.* 56 Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 7. *numer.* 6. Suar. *supra.*

Si autem vsus tui priuilegij non sit contra aliquam specialem constitutionem, aut mandatum loci illius, qua transis, sed solùm aduersetur legi communi æque in tuo, ac in alieno territorio obliganti, vt probabilius existimo te exemptum esse, liberèque vti posse tuo priuilegio, quia obligatio illius legis eadem

n.8. & lib.4. in Decalog. cap.48. Ratio quare hæc acceptatio sufficiat, est, quia hæc sufficit ad constituendam validam, & firmam quamlibet aliam donationem. Ergo & priuilegium. Consequentia est legitima, quia priuilegij concessio est quædam donatio. Antecedens probatur, quia inter voluntatem donantis priuilegium, & recipientis illud, debet esse aliqua vnio & respectus: at hic sufficienter intercedit, si nomine tuo alius acceperit; ea enim, quæ alius nomine tuo facit, tu facere censeris. Quapropter *in l.5. tit.4 p.5* hoc necessariò ad donationem, vel promissionem requiritur, ibi, *mensajero cierto, que le imbie a decir sen aludemente lo que le da.* & *in l.3.tit.11. part.5.* ibi, *embiando à prometer, o decir por su carta firmada, o por su mensajero cierto,* & multis allegatis docet Sanchez *illo lib.1. de matr. disp.6. n.2.* Ex quo fit validum esse priuilegium à puncto acceptationis per te, vel per tuum nuntium, procuratorem, aut litteras factæ. Quòd autem alia acceptatio non sufficiat, probatur, quia acceptatio, quæ à te immediatè vel mediatè per nuntium aut procuratorem non fit, tibi tribui non potest Quocirca si tibi absenti Titius concederet priuilegium aliquod, & Petrus, qui neque est tuus nuntius, neque procurator, neque habet ad id mandatum, acceptaret, nulla esset talis acceptatio, quia reputari non potest tua, eo quòd nomine tuo facta non fuerit, si autem ipse Petrus non missus à donante, sed sua sponte tibi nuntiaret concessionem à Titio factam, & tu acceptares, etsi Gregorius Lopez *l.3. verbo no lo puede, tit.4. part.5.* & Azeuedo *lib.5. recopil. tit.16. l.2. n.20.* affirmant valeretur cum communi sententia tenendum est esse inualidam, nec fortiri effectum; quia illa non est acceptatio donationis factæ, non enim censetur facta, quousque donans, donatario, vel alicui nomine ipsius manifester, sic Capicius multis relatis *decis.180. num.9.* Sanchez *lib 1. disp.6. num.3.* Ex his plures illationes inferunt Sanchez, & Bonacina *supra*, sed & ex doctrina posita manifestæ sunt.

11 Temperat tamen supradictam doctrinam Vasq. *de legib. disp.156. cap.4. n.31. & 32.* Suar. *lib.8. de legibus, c.25. n.25.* vt procedit in priuilegiis, quæ fructum habere possunt sine operatione priuilegiarij, secus verò de priuilegiis, quæ secum inuoluunt legis communis dispensationem; de his enim censent non valere, quamvis nuntius, vel procurator accepter, quousque priuilegiarius notitiam illius habeat. Probant, quia hoc priuilegium, & dispensatio legis est, vt licitè facias, quod aliàs tibi illicitum erat, sed hoc obtinere non potes, quousque illius priuilegij notitiam habeas. Ergo non censetur vsque tunc priuilegium concessum.

12 Sed rejicienda est hæc limitatio, vt eam rejicit Sanchez *lib.4. in Decalog. c.48. n.9* & Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.3. num.15.* cum Sylvest. *verb. priuilegium, quæst. vlt.* Ratio est, quia concedens tibi priuilegium dispensatiuum legis, non intendit te à legis obseruatione eximere per se, & vi priuilegij. Sed hæc exemptio fieri potest, etsi tu illam ignores Ergo ignorantia tua valori priuilegij obstare non potest. Minorem probo. Lex legitimè publicata potens est ligare ignorantes, etsi ipsi à legis obseruatione excusentur. Ergo priuilegium legitimè publicatum, & acceptatum eximit ignorantes à legis obligatione, etsi ipsi ob ignorantiam lege obligentur. Hæc enim ignorantia est per accidens, & non per se, quam Princeps non attendit. Et confirmo ex his, quæ admittunt Suarez, & Vasquez: hi enim dicunt, si tibi concedatur priuilegium, ne excommunicatione Ordinarij ligari possis, esse validum priuilegium, à tempore, quo tuus procurator acceptauit, etsi tu illius ignarus sis; quia hoc priuilegium non petit in se aliquem vsum sed potius tollit vsum facultatis Ordinarij te excommunicandi. Item dicunt, si tibi concedatur facultas colligendi decimas ex aliquo loco, valere priuilegium à tempore concessionis, & acceptationis factæ per tuum procuratorem, quia, vt hilarum sis dominus non est necesse, vt decimas colligas ante notitiam priuilegij. At ex his exemplis non leuiter confirmatur nostra sententia, & contraria infirmatur. Fundamentum enim contrarium eo tendebat, vt probaret non esse intentionem concedentis priuilegium dispensatiuum legis, quousque ille tuam notitiam habere possis; quia illo priuilegio legislator intendit licitum, & honestum vsum in priuilegiato. Sed hæc ratio in supradictis exemplis æquè procedit; ideo enim eximeris ab excommunicatione ordinarij, vt licitè procedere possis illa non sumpta: & habes ius decimandi vt sine peccato colligere decimas possis; sed hæc intentio etsi de facto non habeat effectum ob ignorantiam priuilegiati, non obstat horum priuilegiorum valori. Ergo neque etiam obstabit priuilegiis dispensatiuis. Et confirmo: matrimonium contractum per procuratorem validum est, & ad licitum copulæ vsum ordinatur, & tamen illo vti non potes, quousque perfectam illius notitiam habeas: & generaliter quælibet donatio per procuratorem acceptata ius tribuit donatario vtendi re donata: & nihilominus illa vti non potest, quando ignorat donationem. Ergo sicut hæc impotentia non obstat valori donationis: ita neque valori cuiusvis priuilegij, quia semper censetur hæc impotentia per accidens, & non orta ex ratione priuilegij, & manifestationis illius. Sicque sit satis fundamento contrario.

13 Sed obijcies: Priuilegium tibi concedens exemptionem à lege nullius effectus est, dum priuilegium ignoras, quia de facto à lege non eximeris. Ergo non est verisimile valorem habere, quousque ad tuam notitiam deueniat?

Respondeo idem argumentum fieri posse in lege, probatisque legem non habere valorem in subditis ignorantibus quare cùm ibi necessariò dicendum sit ignorantiam esse per accidens ad legis valorem: sic dicendum est in priuilegio acceptato. Præterea multiplex effectus ex valore priuilegij oritur. Primò, si lex in qua dispensatur, non solùm erat prohibens, sed irritans actum & de facto posito priuilegio actum operaris, valet actus, quamvis ex ignorantia peccatum commiseris. Hac enim ratione, si tibi habenti impedimentum contrahendi matrimonium concedatur dispensatio Romæ, & tuus procurator accepter, & sub probabilitate illius, etsi ignarus, contrahis, peccas; at matrimonium tenet. Et idem est de iurisdictione concessa ad absoluendum, & de omni alio priuilegio. Si autem priuilegium solum det licitum vsum, quia lex, in qua dispensatur, solum erat prohibens, potest deseruire, si habeat excommunicationem, aut reseruationem annexam, ne in illam incurras: & dato non obtineri effectum à superiore intentum, id est per accidens ex tua ignorantia, non ex ratione priuilegij, quòd sufficienter censetur promulgatum, dum tuo procuratori intimatum fuit, & ab illo tuo nomine acceptatum.

Punctum IV.

A quo, & cui priuilegia concedi possit.

1 *Nullus alius præter legislatorem priuilegium concedere potest.*
2 *Neque aliis, nisi subditis possunt priuilegia concedi.*

1 Regula est, nullum alium præter legislatorem posse priuilegia concedere. Et quidem de priuilegio dispensatiuo legis res est manifesta, quia nullus alius præter legislatorem, aut superiorem illo; potest propria authoritate in lege dispensare. Si autem de priuilegio concessiuo facultatis extra ius commune, vel municipale loquamur, probatur non posse ab alio concedi, quam à legislatore; quia nullus alius potest legem ferre obligantem suoditos præter legislatorem: at concedens hoc priuilegium, simul etiam fert, vel ferre potest legem obligantem, ne priuilegiatus impediatur in vsu priuilegij, aliàs priuilegium non erit lex priuata: ergo necessariò dimanare debet priuilegium à legislatore, & ita tenet alios referens Suarez *lib.8. c.8. n.1.* Salas *disp.17. sect.3. à n.17.* Bonacina *disp.1. q.3. p.3. n.1.* Azor *1.p.lib.5. cap.22.*

Quocirca omnes illi, & soli, qui potestatem habent legislatiuam, possunt priuilegia concedere; & hæc circa materiam sibi subiectam, & circa quam legem ferre possunt. Quapropter Pontifex, & Rex potest concedere priuilegium derogans iuri communi; Episcopus verò, & magistratus iuri solùm à se statuto. Item Pontifex, & Rex possunt concedere priuilegia circa materiam sibi subiectam, quæ latissima est; Episcopus verò & magistratus solùm in materia, quæ illis subiicitur, & circa cuius obseruationem subditos cogere possunt: sic tenent supradicti Doctores.

2 Ex quibus constat, quibus personis concedi possint priuilegia; si enim priuilegia sint dispensatiua legis, solùm subditis, qui lege arctantur, possunt concedi: si autem sint facultatis concessiua, non solum subditis, sed etiam non subditis, concedi possunt; potest enim Rex clericis, tam naturalibus quam exteris, & quibuscumque forensibus, permittere aliquos contractus in suo regno, qui aliis sunt prohibiti. Item potest permittere extrahere ex regno arma, cibos, & alia, quæ subditis prohibentur. Ergo priuilegium concessiuum facultatis non subditis dari potest. Ratio est, quia per huiusmodi facultatem, & priuilegium non arctatur priuilegiatus ad vsum illius, sed libere omittere potest. Ergo sicut est capax cuiusvis donationis, capax etiam est huius priuilegii. At quia priuilegium inuoluit respectu aliorum, qui priuilegiati non sunt, rationem legis obligantis, ne priuilegiatum in vsu priuilegij impediant; ideo hæc priuilegia concessa à Principe non subditis, debent esse de materia, quæ Principi est subiecta, & circa quam subditos cogere potest: sic Doctores suprà relati.

Punctum V.

An in concessione priuilegij causa aliqua requiratur.

1 *Ad licitam concessionem semper causa requiritur.*
2 *Secus ad eius valorem, nisi quam tamen sic datum præsumitur.*

1 Etsi esse potest de valore priuilegij, vel de licita illius concessione. Si de licita illius concessione loquamur, semper

semper causam habere debet. Nam vel priuilegium est dispensatiuum legis communis, & tunc omnes concedunt ratione dispensationis causam adesse debere, vt licitè legislator procedat; aliàs non seruaret iustitiam distributiuam, si pro sua voluntate, nulla alia causa intercedente, aliquem à communi lege eximeret. Si autem est purum beneficium Principis, neque alicui tertio, nec iuri communi derogans, etiam causam honestam habere debet, vt licitè concedatur: aliàs prodigalitatis, & vitij acceptionis personarum arguetur, & occasionem dabit inuidiæ, & perturbationis reliquis aliis non priuilegiatis: & ita tenet Suarez *lib.* 8. *cap.* 21. *num.* 2. Salas *disput.* 17. *sect.* 4. *sub num.* 29. Sed contrà tenet Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disp.* 1. *num.* 1. Causa autem concedendi priuilegium, non est necesse, vt immediatè bonum commune respiciat, quia priuilegium est lex priuata, & primariò bonum priuatum respicit, quare si in remunerationem alicuius virtutis, scientiæ, vel laboris priuilegium conceditur priuilegium, sufficienter honestatur eius concessio, quia hæc causa particularis mediatè ad bonum commune dirigitur, quatenus fouet religionem, pietatem, vel iustitiam. sic Salas *disput.* 17. *sect.* 4. *fine.*

2 Quòd si de valore priuilegij loquamur, si legislator velit dare absque causa, validum est priuilegium, quia semper est de re, quæ solùm à voluntate legislatoris pendet, nam si priuilegium est purum beneficium, est de bonis illi subiectis, & quorum ipse est dominus: si autem est dispensatiuum suæ legis, sicut potest legem totam abrogare, ita potest limitare illius obligationem, & ratione illius limitationis aliquas personas eximere, sic Suarez, Salas, & Sanchez *supra cum communi sententia.* Quod secus est de indulgentiarum concessione, quia tunc disponit nomine Christi, de eius meritis, & reliquorum Sanctorum, cui dispositioni Christus non censetur consentire, nisi quando rationabilis est, & ex iusta causa procedit. Dixi valere priuilegium, si legislator velit dare absque causa, quod nunquam est præsumendum, quia nunquam debet delictum præsumi, præcipuè in Principe, & ex dictis constat esse delictum, si absque causa concedatur. Ex quo fit sæpè inualidum esse priuilegium, quia causa, ob quam fuit concessum, verè non est, sed falsò allegata, vt infrà dicemus: quando autem priuilegiatus bona fide processit, vel Princeps motu proprio priuilegium concessit, semper præsumi debet, esse rité concessum, quia stat præsumptio pro superiore. sic Salas *supra sect.* 4. *num.* 30.

PVNCTVM VI.

Possitne priuilegiatus vti suo priuilegio in quolibet loco, etiam extra territorium concedentis.

1 *Pro omni loco concedentis valet priuilegium.*
2 *Si à concedente limitatur pro aliquo loco, extra illum non potest extendi.*
3 *Si priuilegium sit dispensatio alicuius impedimenti, te habilem reddit pro omni loco, ac si impedimentū non habuisses*
4 *Si vsus tui priuilegij non est extra territorium concedentes prohibitus iure communi, aut speciali constitutione illius loci, vti illo poteris.*
5 *Secus est, si obstant legibus, & constitutionibus contractum respicientibus.*
6 *Expenditur, vtrum possis priuilegio ab Episcopo concesso, si eius vsus obstet legibus communibus, vel municipalibus illius loci, qua transis? Defenditur, vt probabilius, te vti non posse, si vsus aduersetur speciali constitutioni illius loci, secus si communi.*
7 *Proponuntur aliquot obiectiones.*
8 *Illis fit satis.*

1 PRimò certum est priuilegium concessum absolutè, & sine vlla limitatione valere pro omni loco, & territorio concedentis; quia non est maior ratio de vno loco, quàm de alio. Ergo ne inutile sit, ambiguum, & incertum pro omni loco intelligendum est. Adde, si legislator non vellet pro determinato loco priuilegium valere, ipse se debebat explicare: cùm autem non se explicauerit, prudenter intelligimus pro omni loco concessisse, præcipuè cùm sit regiuris 55. *contra eum, qui legem apertiùs dicere potuit, est interpretatio facienda.* sic Suarez *lib.* 8. *cap.* 26. *num.* 2. Bonacina *disput.* 1. *q.* 3. *punct.* 5. *num.* 1.

2 Secundò certum est, si ab ipso concedente priuilegium limitetur pro aliquo loco, extra illum extendi non posse, quia non potest extendi vltra intentionem concedentis, cum ex eius intentione, totus valor priuilegij pendeat: hæc autem limitatio colligi potest, vel ex verbis, quibus priuilegium conceditur, vel ex fine, ob quem conceditur, vel ex materia circa quam conceditur. Quando ex verbis priuilegij limitatio constat, tunc conclusio est clara, vltra illa extendi non posse. si verò verba sint indifferentia, & ex fine, aut ex materia concessionis appareat pro aliquo determinato loco priuilegium concedi, vltra illum extendendum non est. Hac ratione dicunt plures Doctores priuilegium Bullæ cruciatæ concessum Hispanis comedendi lacticinia tempore Quadragesimæ, non posse extra Hispaniam extendi, quia ob inopiam piscium Hispanis conceditur. Credo tamen non esse hunc finem, sed ieiunij rigorem temperare fomentibus bullam, ob subsidium, & eleemosynam ab ipsis datam: aliàs habitantes in locis maritimis, vt sunt plures in Hispania, priuilegio illo vti non possent. Sed quidquid sit de hoc exemplo, regula est certissima, vndecunque constet finem concessionis esse pro loco limitato, non debere vltra illum extendi. Hic autem finis ex tenore ipsius priuilegij cum antecedentibus, & consequentibus, & ex materia ipsius coniecturandus est.

3 Tertiò certum est, si ratione alicuius impedimenti, inhabilitatis, irregularitatis impediaris functionibus communibus, & dispenseris in supradicto impedimento, vbilibet poteris vti functionibus communibus, ac si impedimento nunquam fuisses ligatus, hoc enim non est concedere priuilegium pro omni loco, sed tollere impedimentum, quod tuam habilitatem impediebat: sic vxoratus impeditus ob votum castitatis, vel ob affinitatem contractam petere debitum, si dispensationem impedimenti obtineat, vbilibet debitum petere potest: & irregularis, suspensus, & excommunicatus, qui ratione excommunicationis, suspensionis, aut irregularitatis impeditus erat ordines, aut beneficium suscipere; si dispensationem obtineat, habilis vbique manebit. sic Th. Sanch. *lib.* 8. *dispensat. disp.* 31. *num.* 17. *aduersus aliquos num.* 16. *relatos.*

4 Quartò certum est, si vsus tui priuilegij illo in loco, qua transis, non est prohibitus iure communi, neque aliqua synodali, aut municipali constitutione, te illo vti posse, quia aliunde, quam ex iure communi, constitutione, aut mandato speciali superioris illius loci impediri non potest. Neque obstat, concedentem tibi priuilegium exercere iurisdictionem extra territorium suum; quia non exercet iurisdictionem contentiosam, cùm strepitu iudicij, sed voluntariam, quam vbique exercere potest.

5 Quintò est certum, si priuilegij vsus obstat legibus, & constitutionibus respicientibus contractus, vel bonum commune illius loci, qua transis, quibus legibus diximus in omnium sententia peregrinos, & forenses teneri, te illo priuilegio vti non posse extra locum concedentis, quia concedens non habet potestatem (vt suppono) te à iurisdictione superioris illius loci eximere, qui non est superior illo: ac proinde non potest te liberare ab obseruatione illarum legum, qua reliqui peregrini, & forenses tenentur. In his consentiunt Doctores, vt constat ex Suar. & Bonac. *supra.*

6 Difficultas est, an vti possis priuilegio à tuo Episcopo concesso, quando in alieno territorio existis; si eius vsus obstet legibus communibus, vel specialibus constitutionibus, aut mandatis illius loci, qua transis? v. g. Obtinuisti priuilegium eligendi confessorem, comedendi carnes diebus prohibitis, non recitandi horas, laborandi festis diebus, legendi libros hæreticorum: quæ omnia possunt esse & prohibita lege communi, & speciali aliqua constitutione, aut mandato. Difficultas ergo est, an possis vti illo priuilegio, vbicunque existas?

Censeo resolutionem huius difficultatis pendere ex illa, an forenses teneantur legibus, constitutionibus, & mandatis loci illius, qua transeunt. Nam in sententia illorum, qui dicunt non teneri, manifestè infertur vti non posse priuilegiis supradictis; siquidem mandato, lege, aut constitutione locali impediri non potes. At quia nos, vt probabilius, resoluimus, forenses non solùm legibus per modum statuti, sed etiam per modum sententiæ, hoc est, constitutionibus, & mandatis localibus ligari, sicuti ligantur vicini, & naturales; ideo censeo te supradictis priuilegiis vti non posse, si illo in loco, qua transis, est speciali aliqua constitutione, aut mandato prohibitus illorum vsus: quia ab obligatione illius constitutionis, & mandati, quam contrahis ratione transeuntis habitationis, exemptus esse non potes virtute priuilegii alibi tibi concessi, quia priuilegium illud non est ab aliquo, qui potestatem habeat remittendi obligationem impositam tibi per superiorem illius loci, qua transis; quia non est superior illo, & ita docet Suar. *lib.* 8. *cap.* 26. *à num.* 7. Salas *disp.* 17. *sect.* 10. *num.* 54. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 6. *num.* 4. Aduerte, etsi Bonacina: & Suarez, cùm de obligatione forensium legibus loci, qua transeunt, loquerentur, affirmatent, non teneri mandatis, & sententijs superioris illius loci; nihilominùs in præsenti dicunt priuilegiatum his teneri: neque vti posse priuilegio eligendi confessorem; aut comedendi carnes, si specialiter prohibeatur à superiore illius loci, quod non videtur satis consequenter. Aduerto secundò ex benigna interpretatione voluntatis superioris illius loci, qua transis, præsumere potes te obligatum non esse eius legibus à quibus in tuo territorio exemptus es, & quæ specialiter loci illius non sunt propriæ. sic Salas *disp.* 17. *sect.* 10 *numer.* 56 Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 7. *numer.* 6. Suar. *supra.*

Si autem vsus tui priuilegij non sit contra aliquam specialem constitutionem, aut mandatum loci illius, qua transis, sed solùm aduersetur legi communi æque in tuo, ac in alieno territorio obliganti, vt probabilius existimo te exemptum esse, liberèque vti posse tuo priuilegio, quia obligatio illius legis eadem

est in tuo, ac in alieno territorio; sed ab obligatione illius legis exemptus es virtute priuilegij: ergo vbique exemptus es. Et confirmo. In lege communi, & generali non dispensat Episcopus, nisi ex commissione Pontificis; sed si Pontifex dispensaret, valeret dispensatio, & priuilegium pro omni loco. Ergo etiam valet, quando dispensat Episcopus. Qua ratione dicunt communiter Doctores dispensatum ad plura beneficia à legato Sedis Apostolicæ, posse vbilibet ea retinere, & accipere, quia nomine Pontificis dispensatio in iure communi facta est: & ita docet Suarez *libro* 8. *cap.26. à num.15. & seqq.* Salas *disp.17. sect.10.* Bonacina *disp.1. qu.3. punct 6. num.4.* Sanchez *l.8. de matrim. disp.31. num.17.* Azor *lib.5. cap.23. quæst.6.* & alij plures ab eisdem relati.

7 Sed obijcies primò. Si ea, quæ sunt prohibita iure communi, speciali etiam constitutione, & mandato superioris illius loci prohibentur, priuilegium te liberare non potest ab illorum obligatione: ergo neque liberat, quando solùm iure communi sunt prohibita. Probo consequentiam, quia prohibitio specialis non addit specialem obligationem; aliàs grauiùs delinquerent subditi, quoties à pluribus superioribus illis materia prohiberetur. Secundò Episcopus illius loci tibi prohibere potest vsum priuilegij à tuo Episcopo concessi: quia constitutionibus, & mandatis illius Episcopi, vbi resides, obligaris, sicut cæteri commorantes. Item si est priuilegium de non ieiunando diebus prohibitis ab Ecclesia, potest tibi imperare ieiunium, cui præcepto debes obedire. Ergo signum est priuilegio non integrè liberatum te esse à præcepto. Tertiò ideo teneris seruare statuta, & leges loci, qua transis; quia per habitationem etiam transeuntem factus es pars illius loci, & est inconueniens, quòd pars discordet à toto, sed eadem ratio, imò efficacior militat in lege vniuersali. Ergo. Quartò ideo priuilegium tui Episcopi non ieiunandi, non te eximit à constitutione, & lege ieiunij alterius Episcopi, quia est diuersa lex, & diuersa obligatio ab ea, à qua dispensationem obtinuisti; sed lex communis, & generalis, etsi physicè vna, & eadem in omni loco videatur esse: at moraliter, & secundùm obligationem, in quolibet loco distincta est, quod ex eo sufficienter constat, quia abrogari potest consuetudine in vno loco perseuerando in alio. Ergo licèt tuus Episcopus tibi priuilegium concesserit in lege communi, non inde infertur in omni illius obligatione concessisse, sed solùm in obligatione sui territorij. Ergo obligatio alterius territorij, qua transis, te ligat.

8 Verùm etsi hæc argumenta, & præcipuè quartum satis probabilem reddant sententiam affirmantem priuilegium à tuo Episcopo concessum non te liberare ab obligatione legis communis quandiu in alio Episcopatu commoraris: nihilominus, quia contrarium est communiter receptum, ideo retinendum est. Quare ad primum dicimus prohibitionem factam per statutum speciale, non addere supra communem legem specialem obligationem in his, qui lege communi ligantur; quia omnem obligationem, quam inducere potest, habent iam à lege communi: at in his, qui à lege communi exempti sunt, valet obligationem inducere, quia non est vnde impediatur.

Ad secundum nego Episcopum illius loci, in quo transeunter resides, tibi impedire posse vsum priuilegij à tuo Episcopo concessi, nisi ex subreptione arguatur, neque imperare ieiunium, quo iam exemptus es, nisi aliquam specialem, & honestam causam habeat: poterit tamen tibi impedire vsum priuilegij, quousque illi priuilegium manifestes, quia ad manifestationem te obligare potest. sic Suarez *illo cap.26. num.17.* Ex quo fit, si licentiam habeas celebrandi, administrandi sacramenta, eligendi Confessorem, comedendi carnes diebus prohibitis, &c. debere Episcopum examinato priuilegio tibi liberum vsum relinquere.

Ad tertium concedo ideo forensem obligari constitutionibus loci, qua transit, quia est factus pars illius, & non habet priuilegium exemptionis ab illorum obligatione: at quia ab obligatione legis communis habet priuilegium exemptionis, ideo lege communi non tenetur.

Ad quartum concedo te obligari lege, & constitutione municipali, quia est diuersa lex à diuerso legislatore proueniens, à quo non habes exemptionem: at non obligaris lege communi, quia esto in diuersis locis habeat distinctam obligationem, ab omnibus illis exemptus es per priuilegium concessum ab ipsomet legislatore, nomine enim ipsius tuus immediatus Prælatus priuilegium, & dispensationem concessit: & cùm dispensatio facta absolutè, pro omnibus locis debet intelligi.

PVNCTVM VII.

Vtrùm priuilegiatus teneatur suo priuilegio vti.

1 *Nemo tenetur speciali priuilegio vti.*
2 *Excipitur, nisi per priuilegium legi subiiciatur, cùm antea subiectus non esset.*
3 *Explicatur suprædicta limitatio.*

1 REsolutio communis est neminem teneri suo speciali priuilegio vti, *cap. si de terra, de priuileg.* quod enim in fauorem alicuius factum est, non debet in grauamen eius retorqueri, ex *regul.61. de regul. iuris in 6.* Neque contra hanc resolutionem obstat, quòd clericus debeat vti priuilegio fori, & canonis, si casus occurrerit, quia non cogitur vti priuilegio sibi specialiter concesso, sed priuilegio concesso statui clericali: & cùm ipse statum clericalem à se abdicare non possit, neque etiam priuilegium poterit abdicare.

2 Aliqui limitant suprædictam resolutionem, dummodo per priuilegium non fiat actus licitus, qui antea illicitus erat, & legi subiiciatur: nam in huiusmodi casu tenetur priuilegiatus suo priuilegio vti. Exemplum adhibent in præcepto audiendi Missam tempore interdicti, quo ratione interdicti excusaris: at si priuilegium habeas audiendi Missam tempore interdicti, illam audire teneris. Ecce qua ratione priuilegio vti cogeris: sic Bonacina *disp.1. quæst.2. punct.4. fine.* Idem est in coniuge votum castitatis habente, qui ob matrimonij ius tenetur reddere debitum petenti: at si alter coniux adulterium commisit, iam ratione illius excusatur à redditione, & non solùm excusatur, sed neque potest reddere, quia tunc votum castitatis seruari potest, vt docet Sanchez *lib.9. de matrim. disp.6. num.15.*

3 Verùm, vt rectè notauit Suarez *lib.8. de legib. cap.23. n.9. circa finem*, hæc non est limitatio communis resolutionis, quia obligatio in suprædictis casibus non prouenit ex priuilegio, sed ex voto, aut Ecclesiæ præcepto. nam in illo casu interdicti priuilegium tollit interdictum respectu priuilegiati: sublato autem interdicto, præceptum Ecclesiæ manet, quo priuilegiatus obligatur. Ergo non ex priuilegio, sed ex præcepto Ecclesiæ nascitur obligatio. Et idem est in illo coniuge votum castitatis habente, impediebatur enim ab obseruatione voti ob ius alterius coniugis petentis debitum, quo iure priuatur per adulterium, & sic cessat impedimentum, quod coniux innocens habebat seruandi integrè votum, tenetur ergo posito adulterio illud seruare, quæ obligatio non oritur formaliter ex priuilegio obtento per adulterium, sed ex voto facto.

PVNCTVM VIII.

Vtrùm priuilegiatus vti possit suo priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum?

1 *Affirmatiuè respondetur.*
2 *Quid dicendum, si in re diuersa alius priuilegiatus sit?*

1 COnclusio est affirmatiua, & ratio euidens, quia si tuum priuilegium æquale est alteri priuilegio illo non derogabitur: vti ergo illo poteris, non obstante alterius priuilegio. Explico conclusionem. Exemptus es à decimis soluendis, alius item similiter exemptus est, exemptio alterius non potest tuam impedire, sed est omnino per accidens, aliàs implicaret simul plutibus idem priuilegium exemptionis concedi, si vnius priuilegium alterum impedire posset: sic Couarr. *in reg. possessor. 2. p.§.2. num.4.* Suarez *lib.8. cap.23. num.3.*

2 Difficultas ergo solùm est, an vti possis tuo priuilegio aduersùs illum, qui in re non simili, sed diuersa est pariter priuilegiatus; v. g. exemptus es à decimis soluendis: alius habet priuilegium accipiendi decimas à quocunque, qui in suo territorio existit. Item habes priuilegium, ne ob debita possis vinculis alligari, alius verò habet priuilegium comprehendendi quemlibet sibi debitorem, poteritne vti tuo priuilegio: nam si illo vteris, iam tuum priuilegium superius est alio, siquidem prævalet aduersùs illud.

Dicendum ergo est in suprædicto casu te vti posse tuo priuilegio, nisi per priuilegium alterius sit specialiter derogatum, quia cum tuum priuilegium sit speciale, & aliud sit generale, speciale prævalet: quia generi derogatur per speciem, ex *reg.34. de reg. iuris.* Neque obinde fit tuum priuilegium prævalere aduersùs aliud generale, quia in generali subintelliguntur excepti priuilegiati specialiter: sicuti in omni lege generali subintelliguntur excepti qui priuilegium exemptionis habuerint: & ita non sunt priuilegia formaliter contraria, licèt videantur esse, sed vnum est generale, & aliud speciale, non specialiter oppositum generali, sed ab illo exceptum. & ita tradit Eman. Rodriq. *tom.1. qq. regul. quæst.9. artic.11.* vbi duplici exemplo conclusionem illustrat, quæ ibi videri possunt, & tradit optimè Salas *disp.17 sect.14. sub num.74.* Quòd si priuilegia reperiantur contraria, neque aliqua via appareat, quomodo in concordiam reduci possint, vt vtrunque valeat, tunc examinandum est, quod sit antiquius, vel ab altiori Prælato concessum, & illud iudicandum est prævalere; aliud verò illi contrarium cessare. sic Suarez *lib 8. cap.23. num.5. & 6.* Ex quo colligit Emanuel Rodriquez *suprà.* Si aliquod monasterium ædificatum priuilegio gaudeat, ne aliud intra certas cannas ædificetur, & alteri sit concessum intra cannas illas ædificari, nisi suprædicto priuilegio derogetur

tur, non censebitur habere priuilegium aduersùs monasterium priùs priuilegiatum, quia non censetur Princeps velle iuri alterius acquisito derogare, nisi illius expresè meminerit.

PVNCTVM IX.

Qua ratione priuilegium interpretandum sit.

1 *Priuilegium verbis claris concessum interpretatione non indiget, in dubio potius menti, quàm verbis inhærendum est, & ex supplicatione colligenda concessio.*
2 *Priuilegium derogans iuri communi, vel alteri nocens, secundùm hanc partem odiosum est, aliquando quod vni est odiosum, alteri est fauorabile, & tunc est mixtum.*
3 *In priuilegij interpretatione seruanda est verborum proprietas: qua desumenda est ex vsu, & stylo concedentis.*
4 *Non est facienda ita stricta priuilegij interpretatio, vt reddat priuilegium inutile, & priuilegium extenditur ad necessariò connexa.*
5 *Quæ sit lata interpretatio, Quæ stricta?*

1 ALiqua sunt, in quibus Doctores conueniunt. Primò, Doctores conueniunt, si priuilegium feratur verbis claris sufficienter intentionem concedentis exprimentibus, interpretatione non indigere, quia interpretatio est ad inuestigandam voluntatem concedentis, ex qua tota efficacia priuilegij pendet. Si ergo hæc ex ipsis verbis appareat, superuacanea erit alia diligentia. At sæpè contingit aliud tenere verba, aliud constare ex manifestis coniecturis, esse ex mente concedentis, tunc potius menti, quàm verbis inhærendum est, ex *cap. in hu. de verb. significat.* ibi, *non sermoni res, sed rei est sermo subiectus, & non intentio verbis, sed verba debent intentioni seruire.* Idem colligitur ex *cap. Martinus, 1. qu. 1. cap. sedulò. 38. dist.* & aliis, & tradit Azor. *lib. 5. cap. 23. quæst. 2.* Syluester *priuilegium, quæst. 3.* Salas *disp. 17. sect. 8. num. 45. & disp. 20. sect. 10. num 90. § quarto.* Si verò verba indifferentia sunt obscura, & incerta, tunc attendenda est supplicatio: nam Princeps precibus sibi factis se solet accommodare, ex *l. si preces. ff. de leg. 3. cap. inter dilectos. § cæteri, de fide instrument.* & tradit Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 1. gloss. 2. num. 3.* Gutierr. *lib. 3. pract. qq. 17. & 18. n. 42. & 43.* Salas *disp. 7. sect. 9.* Bonacina *disp. 1. qu. 3. punct. 7. num. 3.* Suarez *lib. 8. cap. 28. num. 19.* Deinde attendi debet initium ipsius inducti, quia iuxta illud reliqua solent adiungi. *l. vlt. de hæred. instit.* Item materia, circa quam priuilegium versatur, quia ex re, & materia subiecta optimè intentio Principis inuestigatur: ac denique possumus spectare aliud simile priuilegium, & ex illo interpretationem sumere. Quòd si adhuc res sit dubia, nec probabiliter per receptam doctrinam definiri potest, (inquit Suarez, Salas, & Bonacina suprà alios referentes,) consuli debet Principi, nisi aliquod sit periculum in mora: nam si est, vti licebit, quod secundùm prudentiam visum fuerit pro loco, & tempore conuenire.

2 Deinde duplex est priuilegium, aliud directè derogans iuri communi, vel alicuius tertij; aliud, quod nemini nocet. Priuilegium, quod derogat ius commune, vel alicuius tertij, secundum hanc rationem odiosum est, quia nocumentum, & grauamen continet. Priuilegium verò, quod nemini nocet, fauorabile est, quia fauorem, & gratiam continet nullo grauamine mixtam: solet autem priuilegium vni fauere, nocendo alteri, & tunc priuilegium est mixtum ex odio, & fauore, quale est priuilegium exemptionis à decimarum solutione: vt autem hoc priuilegium reputandum sit absolutè fauorabile, vel absolutè odiosum, spectanda est causa, ob quam conceditur, quæ si bono communi, & religioni maximè faueat, censendum est priuilegium fauorabile.

3 Item in priuilegij interpretatione seruanda est verborum proprietas, quoad fieri possit. Quia si ad improprias significationes liceret recurrere, nihil in priuilegiis esset firmum: sic glossa *in Clem. siter. de præbendis, verbo dilectus.* Bonacina *disp. 1. qu. 3. punct. 7. §. 1. num. 2.* Salas *disp. 17. sect. 8. num. 47. & 49.* Suarez *lib. 8. cap. 28. num. 15. & 16.* Thom. Sanchez *lib. 8. de dispensat. disp. 1. num. 5.* vbi alios refert.

Hæc autem proprietas verborum attendenda est penes vsum, & stylum concedentis: vt si priuilegium sit regium, attendendus est stylus Regis, si Pontificium, attendendus est stylus Pontificis, quia inde aptiùs cognoscitur intentio concedentis, quæ per interpretationem inuestigatur. sic ex Bald. *l. si quando. 1. C. de bonis vac. antitus lib. 10.* Syluest. *verbo priuileg. quæst. 3.* Azor. *lib. 5. cap. 23. quæst. 3.* tradit Salas *num 49.* Bonacina *n. 2.* Suarez *num. 16.* vbi variis exemplis doctrinam declarant, inquirunt enim, si priuilegium concedatur Episcopo pro suis familiaribus, vt conceditur in Trident. intelligi debet de familiaribus, qui actu famulantur, non de illis, qui per literas ad famulatum recepti sunt, iuxta *cap. vlt. de verborum sign. licet. in 6.* quia hi in rigore, & proprietate famuli non sunt, sed electi in famulos. Item si concederetur facultas minuendi numerum ministrorum Ecclesiæ ob penuriam reddituum, non intelligitur concessa ad augendum numerum, etiamsi redditus crescant, quia minuere non significat propriè augere. Item priuilegium circa modum seruandi interdictum, non extenditur ad cessationem à diuinis, quia illa duo diuersa sunt. Et ob eandem rationem priuilegium ascendendi ad maiorem dignitatem, non intelligitur ad accipiendam æqualem. *cap. licèt, de transl. Episcopi;* sicut priuilegium datum regularibus transeundi ad arctiorem religionem, *cap. licèt de regularibus*, non intelligitur transeundi ad æquè arctam. Similiter facultas concessa prouidendi primam præbendam vacantem per decessum, non intelligitur data, si vacauerit per renunciationem, vel cessionem, quia vacare per decessum, vel per renuntiationem distincta sunt, *cap. susceptum, de prabendis. in 6.*

4 Rursus nunquam est facienda interpretatio priuilegij ita strictè, vt reddat priuilegium inutile. *lege non dubium. C. de legibus*, quia inutilem, & frustraneam actionem efficere, non decet Principem. Quapropter cùm priuilegium tendat ad concedendum aliquid priuilegiato, quod aliàs ei non liceret, semper extendenda est interpretatio, quantum fieri potest, vt hunc effectum operetur; neque contenti esse debemus, vt confirmet, quod aliàs licet priuilegiatio, nisi ad id manifesta ratio cogat: sic tradit Nauarr. *summ. cap. 12. num. 79.* & in apologet. *de reddit. quæst. 3. membr. 6. num. 3.* Salas *de legibus, disp. 17. sect. 8. num. 46.* Suarez *lib. 8. de legib. cap. 28. num. 2.* Ex quo fit priuilegium, seu dispensationem, quantumuis odiosa sit, extendi debere ad ea, quæ illi sunt necessariò connexa, & sine quibus effectum habere non potest, quia dans formam, dat consequenter, quæ ad illam requiruntur. sic Angel. *verbo dispensatio, num. 9.* Sylvest. *quæst. 5. num. 9.* Bonacina *disp. 1. qu. 3 punct. 7. §. 1. num. 5.* Suarez *lib. 6. cap. 11. num. 10.* Sanchez *lib. 8. de matrimon. disp. 1. num. 19.* vbi pluribus relatis docet dispensatum ad plura beneficia, simul esse dispensatum in residentia vtriusque, & dispensatum in minori ætate, vt beneficium parochiale habeat, esse dispensatum in obligatione assumendi intra annum sacerdotium: & parochum dispensatum, ne intra annum ordinetur, simul esse dispensatum, ne eius beneficium vacati possit, quia non vacatur, nisi ob culpam, quæ nulla est stante dispensatione: & idem aliis relatis docet Sanchez *num. 14.* de Episcopo cui est dispensatio concessa differendi consecrationem vltra tres menses à iure præscriptos; non, inquam, eius beneficia vacari posse, quia nullam committit culpam. Aliud etiam exemplum adducit *num. 27.* quod mihi optimè probatur; inquit enim, si cum illegitimo, vel alias irregulari dispensetur ad omnes ordines, vel ad sacros ordines, dispensari simul ad beneficium aliquod simplex, quo possit ordinibus insigniri, quia sine huiusmodi titulo nequit promoueri in sacris, ex Trident. *sess. 21 de reformat.* Neque obstat habere patrimonium, seu pensionem, quia pensio aut patrimonium non per se sufficiunt ad ordines sacros recipiendos, nisi adsit necessitas, vel vtilitas Ecclesiæ.

5 Tandem lata interpretatio priuilegij illa est, quæ extendit priuilegium, tam quoad rem concessam, quàm quoad personas, quantum verba patiuntur; illa verò stricta, quæ restringit priuilegium, quantum fieri potest: sic omnes Doctores.

PVNCTVM X.

Quod priuilegium latè, vel strictè interpretandum sit.

1 *Priuilegium in nullius præiudicium cedens latè est interpretandum.*
2 *Priuilegium derogans iuri communi regulariter est strictè interpretandum.*
3 *Explicatur exemplis.*
4 *An extendatur hæc doctrina ad priuilegium derogans statuto, vel consuetudini speciali.*
5 *Limitatur doctrina in priuilegio cedente in fauorem religionis vel piæ causæ.*
6 *Item in priuilegio inserto in iure communi.*
7 *Item in priuilegio ex certa scientia concesso.*
8 *Priuilegium derogans alterius iuri strictè interpretandum est. Quid de priuilegio ad lites, ad beneficia &c.*
9 *Priuilegium derogans iuri communi, an debeat continere clausulam derogatoriam expressè? Resoluitur negatiuè.*
10 *Limitatur doctrina, dummodo ius commune priuilegio non refragetur.*
11 *Derogans iuri alterius debet habere clausulam expressam derogatoriam.*

1 DIco primò. Priuilegium, quod in nullius præiudicium cedit, latè est interpretandum, ex *cap. olim, de verborum significa.* tum quia est purum beneficium Principis, quod latam admittit interpretationem. *l. beneficium. ff. de constitut. Princip.* tum etiam, quia favor, & gratia semper ampliandæ est, ex *l. hoc modo. ff. de condit. & demonstr. & l. cum quidam. ff. de liberis. & posthumis,*

posthumis, & ex regula iuris, *Odia restringi, fauores conuenit ampliari*. Neque obstat, si dicas priuilegium nunquam esse ita fauorabile, quin etiam aliquod præiudicium afferat; affert enim præiudicium concedenti, qui priuilegij concessione priuatur potestate, aliis idipsum donandi: præiudicat item aliis sua singularitate, & exceptione. Ergo ex hac parte limitandum est. Non, inquam, obstat; quia præiudicium concedentis est ab ipsomet concedente intentum; eo enim ipso, quod concedit beneficium, & suam mentem non satis explicat, præsumitur concedere amplè, quia sic decet eius liberalitatem: singularitas autem, & exceptio priuilegiarij, si ex iusta, & rationabili causa facta est (vt semper præsumi debet fieri) aliis non nocet, sed potiùs vtilis est; quia illa incitantur ad simile priuilegium merendum. sic Salas *disputat.17. sect.6. numero 44.* Bonacina *disputat.1. quæst.3. punct.7. §.1. num.4.* Suarez *libro 8. cap.27. num.3.*

2 Dico secundò. Priuilegium derogans iuri communi regulariter est strictè interpretandum, ex *cap. sanè, cap. porrò, de priuilegiis.* Ratio est manifesta, quia qua parte derogat legi communi, includit dispensationem, quæ strictè est interpretanda. Adde bonum commune regulariter esse particulari præferendum; ac proinde in casu dubio pro iure communi, & non pro particulari priuilegij est iudicandum: & ita docet Panormitanus *in cap. quod dilecto, de consanguinit. & affinit. cap. quia circa, de priuileg. cap. olim, c. Abbate, de verborum significa.* Sylu. *verbo priuilegium, quæst.3.* Suarez *lib.8. cap.27. num.5.* Thomas Sanchez *lib.8. disp.1. n.1. & 5.* Bonac. *n.5.* Salas *n.44.* & alij plures ab eisdem relati.

3 Ex his fit, si illegitimo concedatur priuilegium ad ordines, intelligendum est de minoribus ordinibus: tum quia permissio in genere mediocritatem respicit, ex *l. fin. §.1. C. communia de legatis, & L. legato generaliter. ff. de leg.1.* at ordines minores sunt medij inter tonsuram, & sacros. Ergo. Tum etiam, quia est odiosa dispensatio: & sic quoad minus fieri possit, debet lædere ius commune. sic Doctores statim referendi. Excipe, nisi iam illegitimus minoribus esset insignitus; quia tunc ne priuilegium esset frustraneum, & inutile de maioribus debet intelligi. sic Sylvest. *verbo clericus, 1. quæst.4. & verbo priuilegium, quæst.3.* Salas *disp.17. sect.8. num.49. & 50.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct 7. §.1. num.10.* Azor. *lib.5. cap.23. quæst.2.* Suarez *lib.8. cap.28. num.16.* Sanchez *lib.8. disp.1. num.25.* qui hoc limitat cum Bellámera, quando Pontifex dispensans nouit illegitimum minoribus initiatum, secus si id ignorabat. Idem docet Salas *disp.20. sect.10. num.91.* Quòd si Pontifex dicat, Dispenso cum illegitimo ad omnes ordines, de minoribus, & maioribus est intelligendum; quia cautè addita est illa particula, *omnes*, vt ordines etiam sacri intelligerentur. sic glossa *cap. fin. verb. ad omnes, de filiis presbyter. in 6.* & alij relati à Sanchez *suprà*, quos ipse sequitur. Item si cum illegitimo, vel aliàs irregulari dispensetur ad beneficia, priuilegium, & dispensatio intelligenda est de simplicibus, non de dignitatibus, & curatis. sic Salas *disputat.17. sect.8. num.50.* Bonacina, Sanchez, & Suarez *suprà*. Si verò dicat Princeps: Dispenso cum irregulari in irregularitate, quam habet, censetur tollere vinculum omne, ac proinde habilem reddere ad omnes ordines, & beneficia. Adde in illis verbis non esse fundamentum vllum, vt possit magis de ordinibus, quàm de beneficiis intelligi. Ergo de vtroque est intelligenda dispensatio, ne ambigua, & incerta, ac inutilis reddatur. sic Sanchez *suprà num.28.*

4 Sed inquires, an extendenda sit hæc doctrina ad priuilegium derogans statuto, vel consuetudini speciali.

Respondeo. Probabilius est extendi debere, modo statutum, vel consuetudo non contrarietur iuri communi. sic Suarez *suprà num. 16.* Bonacina *num.8.* esto contrà teneat Salas *sect.8. num.52.* Azor *cap.23. quæst.2.* Ratio est clara, quia tale statutum, & consuetudo est instar communis iuris. Ergo præferendum est iuri speciali priuilegij. Ex quo fit dispensatus ab oneribus, debet intelligi de oneribus, extraordinariis, & non ordinariis. sic Sylvest. *verbo priuilegium quæst.9.* Suarez *suprà n.16.* cum Bart. *in l.2. ff. de iure communitatis.* Ratio omnium est, quia priuilegium, quod secum trahit dispensationem in iure communi, strictè est interpretandum: ita vt quoad minus fieri possit, ius commune lædatur, ex *cap. cùm dilectus, de consuetud.* & ibi glossa.

Dixi, modò statutum, aut consuetudo non contrarietur iuri communi. nam si contrariatur, tunc priuilegium latè explicandum est; quia eius explicatio lata fauet iuri communi. sic Salas *disp.20. sect.10. num.70.* Sanchez *lib.8. disp.1. num.12.* Bonacina *num.9.* Henriquez *lib.7. cap.30. num.3.*

5 Supradicta conclusio aliquas patitur limitationes.

Prima & principalis est, vt non intelligatur, quando priuilegium cedit in fauorem religionis, aut piæ causæ, tunc enim, etsi aliquo modo derogat ius commune, latè explicandum est; quia summum ius est, quod pro religione facit *l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. funerum.* Qua ratione priuilegium concessum filijs familiàs contra commune ius strictè est explicandum; ita vt solùm pro filijs legitimis intelligatur, iuxta *leg. vlt. C. de his, qui veniam ætatis impetrauerunt.* & Batt. *in l. omnes populi ff. de iustit. & iure, n.60. & 62.* At si priuilegium cedat in fauorem religionis, & piæ causæ, ad legitimatos per priuilegium extenditur: tradit Suar. *lib.8. c.27. n.7.* Salas *disp.17. sect.6. n.43.* cum Bart. *in l. si constanter, ff. soluto matrim. n.44.* & videri potest Tiraquell. *tract. de pia causa, n.160.* Tale est priuilegium concessum militibus, religiosis, & aliis similibus; expedit enim maximè reipublicæ, religioni, & communi bono his personis fauere; quo bono compensatur sufficienter vulneratio iuris communis per dispensationem facta, sic Suar. *suprà.* Salas *sect.8. n.52. & disp.20. num.90. vers. sexto.* Bonac. *disp.2. qu.3. punct.9. §.1. n.5.* Sanchez *lib.8. de matrim. disp.1. n.33.* Eman. Rodriq. *tom.1. regul. qq.q.11. art.6. vers. decima regula.* Hinc infert Sanchez *num.14.* Salas *sub num.90. vers. sextò.* Si tibi Episcopus dispensationem concedat colligendi fructus in absentia causa studij, esse latè interpretandum; quia non tam ob personam, quàm ob causam publicæ vtilitatis conceditur dispensatio.

7 Secunda limitatio est ad priuilegium non insertum in iure communi, quia si in iure communi insertum sit, latè est interpretandum. Ratio est manifesta, quia non est priuilegium contra ius absolutè, sed potiùs iuri conforme, cùm ius commune constituat. sic Suarez *lib.8. c.27. n.8.* Bonac. *suprà.* Sanch. *lib.8. de matrim. disp.1. n.7.* Hinc infertur, priuilegia omnia, quæ in perpetuum religionibus conceduntur, latè esse explicanda: tum, quia fauent religioni: tum, quia reputantur ob eorum perpetuitatem, ac si corpori iuris inserta forent. sic Sanch. *lib.8. disp.1. n.13.* Henriquez *lib.7. de indulg. c.22. n.3. & c.24. n.4 fine.* Bonac. *disp.1. quæst.3. punct.7. §.1. n.6. & 7.* & alij apud ipsos. Extenditur hæc limitatio ad priuilegium de materia iuris communis; quia tunc secundùm ius commune debet intelligi, qua ratione dicit alios referens, Salas *disp.20. sect.10. n.90.* & Sanch. *suprà num.8.* Bonacina *n.7.* etsi dubitanter, dispensationem in tertio consanguinitatis gradu extendi ad secundum cum tertio; quia est conforme iuri communi, vt gradus desumatur ab eo, qui à stipite remotior est, *cap. fin. de consanguinit.* & licentiam testandi concessam Episcopis prodesse, vt testamentum ante illam factum conualescat; quia est conforme iuris dispositioni, vt testamentum valeat, si facultas testandi tempore mortis existat. *l. si quis filio exheredato. §. irritum, ff. de iniustit. rupto testament.* Matienz. *lib.5. recopt. it.4. leg.3. glossa 3. num.4.* Batt. Anton. Gom. & alij apud Sanchez *num.9.* Salas *disp.20. sect.10. n.90.*

7 Tertia limitatio est de priuilegio, proprio motu, vel ex certa scientia concesso; hoc enim latè explicandum est, quantumuis sit contra ius commune, iuxta *cap. si motu proprio, de prebendis, in 6.* quia tale priuilegium sic concessum, est proprium beneficium Principis, ac proinde decet eius honorem, & liberalitatem lata interpretatio. sic plures referens Sanchez *lib.8. disp.1. num.5. & 6.* Suarez *lib.8. de legibus cap.27. num.8.* Bonacina *disp.1. quæst.3 punct.7. §.1. num.7.* Salas *disp.20. sect.10. num.89.*

8 Dico tertiò, Priuilegium derogans iuri alterius restringendum est, quantum patitur proprietas verborum, quia non præsumitur Princeps velle huic iuri derogare, nisi id expresserit, sumitur ex *l.2. §.1. verb. merito. ff. ne quid in loco publico. l. nec anus. C. de emancipat. lib.c.p. licet in corrigendo, de officio ordin. c. ex tuarum, de authorit. & vsu pallij.* & tradit Panormit. *in c.1. de iudicijs, c. certificari, de rescriptis, n.9.* Sanch. *lib.8. disp.7. n.6.* Suarez *lib.8. de leg. c.27. num.9. & cap.28. num.10.* Salas *disp.17. sect.8. ad fin.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.7. §.1. n.33.* & alij plures apud ipsos.

Ex his fit priuilegium ad lites concessum strictè explicandum esse; quia præbet occasionem litigandi, & vexandi alios, ac frequenter minuit inferiorem iudicum potestatem: sic communiter Doctores. Et idem est de priuilegio ambitioso, quale reputatur ad plura beneficia obtinenda; semper enim hæc derogant vel ius commune, vel alterius tertij, ac proinde strictè sunt explicanda. Idem est de priuilegio concesso ad beneficia vacantia conferenda, quod non est intelligendum de beneficiis prouidendis ab ordinario, nisi exprimatur. sic Sanchez *lib.9. disp.2. n.3.*

9 Sed inquires, quibus verbis ferendum est priuilegium derogans ius commune, vel tertij, vt intelligatur derogare iuri communi, vel alicuius tertij?

Respondeo de priuilegio derogante ius commune, etsi probabile sit requiri clausulam expressam derogatoriam iuris communis, cui priuilegium opponitur: at probabilius existimo sufficere ipsius priuilegij concessionem, nulla derogatione superaddita. Probo, quia Princeps non præsumitur ignorare ius commune, sed potiùs illud scire, *cap.1. de constitutionibus in 6.* Ergo dans priuilegium derogatiuum iuris communis, præsumitur velle illud derogare; aliàs præsumeretur nihil velle concedere, sed tantùm actionem inutilem efficere: & confirmari optimè potest ex *cap in his de priuileg.* vbi priuilegium datum minoribus celebrandi in altari portatili absque clausula derogatiua iuris communis requirentis licentiam Episcopi, vim habet absque illa: sic glossa *in dicto cap.1. de constitutionib. in 6. verbo nosc atur.* Felin. alios referens *in cap. nonnulli, de rescript. regul.2.*

gul.2.fallent.2 num.13 Bald.in l. item Lapidiff.de rerum diuis. num.8.Suarez lib 8 cap.14.num.4.& 5.Ex quo infertur, si tibi concedatur priuilegium aduersus priuilegium in corpore iuris insertum, valebit priuilegium ob rationem iam dictam ? quia præsumitur Princeps scientiam huius priuilegii in corpore iuris inserti habere, & quia idem iudicium faciendum est de illo, ac de iure communi.hic Suarez n.8.

10 Limitanda tamen est hæc doctrina dummodo ius commune priuilegiis non resistat si enim resistit derogando,seu reuocando illa, debet priuilegium, vt effectum habeat huic iuri sic fortificato derogare, alias nullius valoris erit. Ratio est, quia omnis efficacia priuilegii derogatur clausula illa iuris communis. Ergo dum illius clausulæ efficacia non tollitur,effectum non poterit habere priuilegium. Et confirmo : si priuilegium absque clausula derogatoria valeret derogare legem sic fortificatam, cuius vtilitatis erat illa roboratio, si eodem modo ac si non esset roborata,per priuilegium, derogetur ? Neque obstat illam resistentiam priuilegiorum esse de iure communi,ac proinde non esse præsumendum à Principe ignorari;quia esto non præsumatur ignorari; potest tamen præsumi nolle illi derogare, cum priuilegium verbis communibus concedit absque clausula derogatoria, sed satisfacere tantum importunitati petentium, sic Felinus,& Suarez *supra*.

11 Verum si priuilegium sit contrarium iuri alterius ; vel consuetudini aut statuto speciali, nullo modo vim habebit. nisi addatur clausula reuocatoria talis iuris, consuetudinis, aut statuti, etiamsi priuilegium sit proprio motu concessum. Quia nunquam præsumitur Princeps iuribus specialibus derogare nisi illorum faciat mentionem, eo quod ignorare illa præsumatur, ex *cap.1.de constitutionibus , in 6.* sic Suarez *lib.8.cap.14 num.8.& cap. 22.fine & cap. 28.num. 8.& 10.* vbi alios refert Emanuel Saa *verbo gratia.num.14 in vtraque editione.*

PVNCTVM XI.

An priuilegium, seu potestas dispensandi, absoluendi à reseruatis latè, vel strictè interpretanda sint

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Potestas dispensandi personis non expressis, latè est interpretanda.*
3 *Soluitur ratio dubitandi.*
4 *Si potestas dispensandi concedatur expressa persona,distinctione vtitur Sanchez.*
5 *Semper esse strictè interpretandum resoluitur vt probabilius.*
6 *Potestas concessa Episcopis in Trident.sess.24.cap.6.latè est interpretanda.*
7 *Quid de potestate concessa per Iubilæum,& Bullam cruciatæ Resoluitur latè interpretandam esse.*
8 *Quid de potestate concessa alicui eligendi Confessorem; An sit intelligendum de peccatis commissis vel committendis Resoluitur de commissis,si in bonum ipsius concessa sit potestas*

1 RAtio dubitandi est, quia hoc priuilegium in ordine ad actum, & propter illum conceditur : actus autem, qui est dispensatio,seu à reseruatis absolutio stricti iuris est. Ergo etiam debet esse ipsamet potestas ; debet enim imitari naturam illius, propter quod est:vt tradit BART. *in l.constitutionibus,n. 1. ff.ad municipal.* Adde, quidquid derogat iuri communi, strictam admittit interpretationem, sed hæc potestas dispensandi, & absoluendi à reseruatis, derogat iuri commune ? commune enim ius est neminem dispensari posse, aut à reseruatis absolui nisi à proprio iudice.Si ergo aliis datur facultas dispensandi, & absoluendi, iam læditur huiusmodi ius. Ergo ex hac parte strictè interpretandum est hoc priuilegium : & ita sentire videtur glossa *in cap.de rescript.in 6.verbo processus,& in cap.solet,de sentent.excommunicat. in 6. verbo per superiorem.* Anton. de Roiella *tractat.de legitimis.lib.2.§.2.de causa materiali,num.10.*

2 Nihilominus tenenda est communis sententia potestatem dispensandi, & absoluendi à reseruatis non expressis personis absoluendis, vel dispensandis, latè esse interpretandam Ratio est quia nulli iuri est contraria talis potestas ; nullum enim est ius prohibens ordinario delegare facultatem, quam habet, imo potius iuri est maximè conformis hæc delegatio, quia sic occurrentibus necessitatibus facilius subuenitur. Item hæc facultas delegata nemini nocumentum affert. nam si alicui afferret, afferret iudici ordinario:at huic non potest dici afferre nocumentum, cùm potius nomine ipsius habeatur,& exercearur:& dato quod ipsi nocumentum aliquod afferret, cum in illud voluntariè consentiat,non est reputandum alicuius considerationis, vt ob eam causam restringenda sit facultas. Adde Potestas ordinaria dispensandi latè est interpretanda. ex *cap.per venerabilem,qui filij sint legitimi, & cap.fin. de simonia.* Ergo etiam delegata,quia ideo ordinaria latè interpretatur, quia nec respicit personam aliquam specialem, sed communitatem, cui necessaria, & vtilis est hæc potestas;sed potestas delegata nullis expressis personis respicit communitatem, ad cuius regimen multum interest talis potestas. Ergo. Et ita tenet innumeros referens Sanchez *lib.8.de matrim.disp.2.num.1.* Salas *de legibus. disp.20.sect.11.num.110.* Saa *verbo dispensatio, num.7.* Bonacina *disp.1.quæst.3.punct.7.§.1.num.14.* Molin. *tractat. 3. de iustit. disp.173. versic.obseruandum est.*Suarez *lib.8.de legibus,cap.17. num.11.*Couarr.*4.decret. 2. part. cap. 8. §.8.num.6.*& alii apud ipsos.

3 Neque obstat ratio dubitandi. Fateor, inquam absolutionem & dispensationem esse strictè interpretandam, quia ius commune vulnerat : nego tamen potestatem dispensandi eiusdem rationis esse, quia non datur propter dispensationem aliquam specialem,& determinatam, sed pro omnibus illis, quæ communi bono, & rectæ gubernationi visæ fuerint expedire: quod certè beneficium est, & reipublicæ necessarium, & iuri conforme.Alias etiam potestas ordinaria dispensandi esset strictè interpretanda, cum sit propter dispensationem. Ad confirmationem dico ius commune dictare, neminem absolui, aut dispensari posse, nisi à proprio iudice, vel ab illo, qui vices illius gerat, qualis est, qui potestatem habet delegatam.

4 Verum si persona, aut personæ absoluendæ. vel dispensandæ exprimantur, distinctione vtitur Sanch. *illa disp 2. n. 6.* Salas *disput.20.sect.11.num.110.*Bonacina *disp.1. quæst. 3.§. 1. versic.quarta , num.19.*dicunt enim si in gratiam dispensaturi concedatur facultas dispensandi , latè esse interpretandam:secus verò si in gratiam eius, cui est concedenda dispensatio.Et mouentur ex *cap.sicut nulla, de prabendis,in 6.*vbi facultas alicui concessa prouidendi de beneficiis vacaturis, nulla expressa persona, non expirat morte concedentis secus vero si super prouisione certæ personæ facienda sit data potestas eidem , non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam , vel fauorem ; illa verò expirat omnino , si concedens re integra moriatur.

5 Cæterum probabiljus censeo , in vtroque casu idem esse dicendum,nempe facultatem dispensandi cum determinata persona,siue in gratiam dispensantis siue in gratiam eius , cui est facienda dispensatio , strictè interpretandam esse : sic docet doctissimus, & nunquam satis laudatus P. Franciscus Suarez nostræ Societatis , & religionis Christianæ optimè meritus *lib.6,de legib.cap.17.num.7.*& adducit Angel.*verbo dispensatio num.9.*Sylvest. *quæst.5.num.9.* Gambara *de authoritate legati, lib.10.num.200.*Francisc. *in cap .is qui, de filiis presbyter. in 6.* Tabien. *verbo beneficium,2.num.16.*Sayro *tom.1.cap.18.num.8. fine.* Ratio est ; quia dari facultatem dispensandi cum determinata persona in gratiam dispensaturi,vel in gratiam eius, cui est concedenda dispensatio,non immutat facultatem , cum huiusmodi finis sit extrinsecus ; sed cum datur in gratiam eius , cui est concedenda dispensatio, est strictè interpretanda ; sed solum an expiret morte concedentis & ibi affirmatur : si gratia sit in fauorem eius cui prouideri mandatur , expirate re integra secus verò erat dicendum,si esset in gratiam eius qui prouidere debebat ; quia tunc gratia sortita erat suum effectum.Ex hoc autem non infertur , sitne gratia strictè, vel latè interpretanda cum ipsemet Sanchez *lib.8,disp.28,num. 87.& sequentib.* affirmet mandatum ad dispensandum dispensatione necessaria non perire mortuo mandante, & tamen est strictè interpretandum. Ergo durare priuilegium post mortem concedentis non infert latam eius interpretationem.

6 Ex his infertur primò , potestatem concessam Episcopis in Trident.*sess 24 cap.6.de reformat.* esse latè interpretandam ; tum , quia est facultas data non expressis personis & ob bonum commune Ecclesiæ, & in corpore iuris inclusa.Ergo est latè interpretanda, & ita sentit Henriquez *lib.10,de sacrament. ordinis,cap.20.num.2.& lib.14.cap.18.num.2.*Bonacina *disp.1. quæst.3.punct.7.§.1.num.19.*Sanch.*l.8.disp.2.à n.10.& seqq. & in summ.lib.4.cap.54.n.7.*

7 Secundo infero quid dicendum sit de potestate concessa per Iubilæum & Bullam cruciatæ eligendi confessarium. qui absoluat à reseruatis . vel dispenset in votis & aliis canonicis impedimentis Sanchez *lib 8.disp.2.n.7.* Nauarr, *lib. 2. consil. tit.de iureiurando.in 2. edit consil.1.n 6.*Salas *disput.20.sect.11. num.100.fine* existimant strictè interpretandam esse , quia est beneficium , & fauor accipientis Bullam , & obtinentis Iubilæum. Item est inchoata dispensatio siquidem tenetur electus si causa subsit dispensationis, dispensationem concedere vt benè

probat ipse Sanchez *disp.28,num.98*. Verum etsi attenta hac ratione hæc facultas esset strictè interpretanda ob fines, & circumstantias huius concessionis latè explicanda est ; sicuti de dispensatione in fauorem piæ causæ, & religionis diximus. Nam finis præcipuus huius facultatis non est aliquod priuatum commodum sumentis nullam, & obtinentis lubilæum, sed est commune bonum Ecclesiæ & subuentio illius in aliqua publica necessitate. Ergo ex hac parte latam accipit interpretationem. Item hæc potestas dispensandi, & absoluendi ordinatur ad luerandum efficacius indulgentiam, & remissionem peccatorum concessam : indulgentia autem & remissio cùm sit Principis beneficium nemini nocens, nec iuri communi aduersum, latè est explicandum. Ergò etiam & hæc potestas : & ita tenet Suarez *lib.6 de voto,cap.16 ,num 3*. Bonacina *disp 1.q.3, punct 7.§.1.num.17.& de indulgent.punct 7.ad finem*. Henriqu. *lib. de indulgent.c.p.30. in princ*. Ludouic. Lopez *2 p. tit. de claui cap.9 col.6*.

8 Tertio inferunt, quid dicendum sit de potestate alicui concessa eligendi confessorem; qui cum absoluat à censuris & casibus reseruatis ; Azor *lib.5 cap.23. quæst. 2*. affirmat strictè interpretandam esse ac proin de limitari ad censuras, & peccata præcedentia facultatem, nisi aliter constet de mente concedentis. Mouetur quia si pro peccatis committendis daretur, an sam præberet libertas peccandi: Ergo non est extendenda ad illa. Fruola ratio, cum hoc per accidens sit, & non à facultate proueniens, sed à malitia abutentis. Quapropter Bonacina *disput.1 quæst.3 punc.7 §.1.nu.11*. Salas *disp.17.sect.8.num.51*. existimant latè esse interpretandam hanc facultatem, comprehendereque non solum commissa sed committenda : tum quia verba generaliter prolata generaliter sunt intelligenda tum quia fauet animæ saluti ne peccator in peccatis sordescat. Mihi tamen absolutè dicendum videtur hanc facultatem strictè interpretandam esse si ob bonum priuatum ipsius absoluendi concessa fuerit : quæ proinde ad solas censuras contractas, & peccata commissa extendi posse, non ad committenda quia est fauor singularis personæ derogans legi communi reseruationis? est enim illa facultas inchoata dispensatio, & exemptio à lege communi qua caueri adire superiorem tenentur pro absolutione ; ipse vero ab illa obligatione eximitur. Ergo tanquam dispensatio in lege est strictè interpretanda. Ergo non debet extendi ad omnes casus, quibus verba adaptari possunt. Notanter apposui strictè interpretandam esse si ob bonum priuatum absoluendi concessa fuit facultas: nã si ob bonum commune vel ob aliquod singulare ita graue & necessarium vt eius grauitas præponderet derogationi legis communis concessa facultas latè tunc interpretanda erit eaque de causa Salas *illa disput.17.sect.8 num.51*. sibi contrarius his quæ dixerat *disp.10.sect.11.fine*, dicit facultatem eligendi Confessorem per Bullam cruciatæ ampliandam esse vt non solum extendatur pro peccatis commissis ante sumptionem Bullæ sed etiam pro committendis quamtumuis fuerint; in confidentiam Bullæ

PVNCTVM ~~VIII~~ XII

An priuilegium fauorabile extendatur ad alios præter expressos

1 *Non extenditur ad alios præter expressos. Explicatur exemplis.*
In aliquibus priuilegiis qui censeatur exp essi.
2 *Proponitur quædam obiectio. Soluitur.*

1 REgula generalis est non extendi ad alios præter ibi expressos quia tota efficacia priuilegii pendet ex intentione significata concedentis quæ intentio verbis significatur. Ergo vltra expressionem verborum non potest extensio fieri. Hinc est quod communiter dicitur, priuilegia valere tantum quantum sonant. A quibus exemplis regula illustratur priuilegium concessum religiosis etiam sub nomine masculino, comprehendit religiosas illius ordinis, in his, quorum sunt capaces : quia in illo priuilegio satis exprimuntur, siquidem non attenditur sexus, sed qualitas Manuel Rodriquez *tom.1.regul,qq. quæst.13. art.22*. Bonacina *disp.1 quæst.3.punct.7.§.2. num. 2*. Suarez *lib.8.cap.10.n 7*. Verum si in priuilegio dicatur, *viris religiosis* vt dicitur *in cap.pastoralis, de priuilegiis* nunc ad fœminas non extenditur ; quia ratione illius nominis viri, fœminæ non exprimuntur sed potius excluduntur. si Suarez, & Bonacina *supra* Item priuilegium concessum filiis filias comprehendit quia nomine filii & filiæ sunt intelligendæ ex *l.iusta.l.filiis,cognoscere de verb.sign.*& tradit optimè Marienzo *lib.5. recopilat tit.7.l.11. à num 5*. Secus verò & si dicatur filiis masculinis, fœminæ tunc manent excluæ sic Rebuff. *in l.1.de verborum significat. verbo masculos*. Suarez, Bonacina *supra*. Esto contra videatur tenere Emanuel Saa *verbo gratia, num.11.in vtraque editione* ; ibi in priuilegio nomine marium comprehenduntur etiam fœminæ : & *verbo interpretatio. num.3*. dicit in fauorabilibus masculinum comprehendere fœmininum secus in contractibus. Item priuilegium fratribus, sororibus est commune nisi aliunde appareat restrictio ; quia sub nomine fratrum sorores veniunt intelligendæ ex *l.Lucius,93.§.quæsitum ff. de legat.3*. vbi dicitur nomine fratrum in testamento sorores intelligi, nisi aliud de mente testatoris constet. Idem habetur *in l.tres fratres ff. de pactis*.& tradit Tiraquell. *lib 1.de retract.lignagier.§.1. glossa 9. num. 200*. Suarez *lib.8.cap.10.num. 7*. Bonacina *num.4*. Nomine autem filiorum non veniunt nepotes regulariter loquendo, quia sub nomine filii in rigorosa significatione non comprehenduntur: sic Rebuff. *in l.liberorum 220.ff.de verborum, significat*. Barbosa *in l.maritum.num. 80. ff. soluto matrimonio*. Quare vt priuilegium concessum filiis, ad nepotes extendatur, debet ex iuris dispositione, vel alia via de mente concedentis constare. sic Suarez *lib.8.de legibus.cap.11.num 6*. & sic intelligit *authent.si quid,C.qui potiores in pignore habeantur,& l.iusta,201.ff.de verborum obligation*. in quibus locis nomine filiorum solent nepotes intelligi.

2 Sed obiici potest primo priuilegium concessum Sacerdoti celebranti tempore interdicti, conceditur ministro eius, & domino conceditur seruis : at nec minister sub nomine Sacerdotis, nec seruus sub nomine domini exprimuntur. Ergo iam priuilegium extenditur ad alios præter ibi expressos. Secundo priuilegium nobilitatis concessum marito ad vxorem extenditur, & concessum patri, ad filios : at vxor sub nomine mariti non comprehenditur neque filius sub nomine patris Ergo.

Facilis est horum solutio.

Ad primum dico, Dupliciter aliqua in priuilegio exprimi possunt, formaliter : vel virtualiter quocumque autem modo in priuilegio exprimantur ad illa priuilegium extenditur, Exprimuntur autem virtualiter omnia illa, sine quibus priuilegium inutile redderetur Nam concedens priuilegium intendit commodum eius vsum concedere, & consequenter omnia illa quæ huiusmodi vsui vel ex præcepto, vel ex consuetudine annectuntur : cum autem celebrationi annectatur minister, si conceditur priuilegium Sacerdoti & ministro virtualiter conceditur : sic priuilegium concessum Sacerdoti ad celebrandum, vel cuilibet alteri ad audiendum diuina tempore interdicti, conceditur etiam familiaribus qui cum comitari solent, *cap. licet, de priuilegiis, in 6*. quia alias inutilis redderetur concessio, si quidem ex consuetudine habet, cum pergit ad audienda diuina deferre illum comitatum. Hinc infert Suarez *lib.8. cap.11.num 7.& 8*.& ex illo Bonacina *disp.1.quæst 3. punct.7. §.2. num. 6*. si Sacerdoti concedatur priuilegium recitandi matutinum statim post meridiem (vt ipsemet Suarez habebat) concedi consequenter socio cum illo recitanti quia conceditur priuilegium iuxta vsum ab Ecclesia receptum at vsus Ecclesiæ est recitare cum socio. Ergo socio conceditur, alias fere inutile esset priuilegium, siquidem cogeretur sæpe recitare solus, cum raro inueniret socium qui recitare vellet scens obligationi propriæ non satisfacere. Indicat Saa *verbo gratia. num.30*.

Ad secundum fateor priuilegium nobilitatis marito concessam, ad vxorem extendi, & concessum patri ad filios, non ex vi illius priuilegii quo maritus, & pater nobilitantur, sed ex alia iuris dispositione, qua cauetur quoties marito aut patri priuilegium nobilitatis conceditur, vxorem, & filios illo gaudere ex *l. fœmina.ff.de Senatoribus, & l. 1. Cod. de dignitatibus, lib.12*. Hæc autem nobilitas communicatur vxori, & filiis, sicuti communicatur marito. Quocirca, si nobilitas marito ingenita sit, vxor per participationem, tam viuente marito, quam illo mortuo nobilis permanet, & idem est de filiis : si autem nobilitas non ex sanguine, sed ex officio, & munere marito aduenit tunc distinguendum est : si perpetua sit in marito etiam renunciante officium, ad vxorem, & filios transit illo etiam mortuo si autem cum officio coniuncta sit nobilitas, solum dum illiud durat, nobiles existent maritus & filii : sic Suarez *lib.8.de legibus, cap.11.num.2.3.& 4*. consentit ex parte Azor *lib.5.cap 23.quæst 4*. cum Panormitan. *in cap. licet, de consibus*, & Cyno *in l.2. Codic. de Episcopis & clericis* Sylvester *priuilegium. quæst. 5*. Salas *disputat,17. sect. 11*. Bonacina *disputat. 1.quæst.3.punct.7.§.2.num.10*. Efficitur ergo ex his vetam esse regulam positam, nunquam priuilegium extendit ad alios præter expressos formaliter, vel virtualiter in priuilegio siquidem : vt priuilegium nobilitatis extenderetur ad vxorem, & filios necessaria fuit noua iuris dispositio. Quapropter si priuilegium exemptionis à tributis concedatur marito, ob eius necessitatem, aut aliam rationem, exceptis nobilitate, non extenditur ad vxorem neque ad filios sic Azor, Salas, & Suarez *supra*, Sicuti priuilegium canonis fori concessum clerico coniugato non extenditur ad eius vxorem & filios, quia nec iure habetur talis extensio neque etiam erat conueniens siquidem clerico conceditur ob dignitatem clericalem. quæ vxori communicari non potest ? ac tandem ratione matrimonij in ipso clerico eius priuilegium coarctatur, vt constat ex *cap.vnico de clerico coniugato, in 6*. & Tridente *sect. 23.cap.6.de reform*.eo quod non sit ita ad diuinum obsequium expeditus ac si liber existeret: Ergo longè erit ab extensione in ordine ad alios sic Sanchez plures referens *lib. 7. disp. 47*.

disput.47. n.1. & 3. Suarez *lib.8. de legibus, c.11. n.3.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.7. §.2. n.9.*

PVNCTVM XIII.

Extendatúrne priuilegium ad casus alios, vel personas, in quibus est similis, vel efficacior ratio.

1 *Negatiuè respondetur.*
2 *Proponuntur quædam obiectiones.*
3 *Quid sentiat Sanchez.*
4 *Defenditur non esse extensionem faciendam etiam in fauorabilibus de casu ad casum, nec de persona ad personam.*
5 *Satisfit positis obiectionibus.*
6 *Quid dicendum de potestate legitimandi adulterinum, & incestuosum, si vtrumque vitium in eadem persona concurrat? Proponitur dubitandi ratio.*
7 *Resoluitur te posse legitimare.*
8 *Quomodo limites Sanchez. Explicatur eius limitatio.*

1 EX supradicta regula in puncto præcedenti appositа liquidò videtur constare, priuilegium extendi non posse ad casus alios, vel personas ob similitudinem, vel maiorem rationem, tenet expresse Salas *disput. 20. de legibus, sect. 11. num.110.* Suarez *lib.8. cap.28. n.11.* Bonacina *disp.1. de legibus, quæst.5. punct.7. §.1. num.15. & §.2. num.11. & 12.* & alij plures, quos ipsi referunt. Ratio est manifesta, quia tota efficacia priuilegij ex voluntate concedentis significata pendet: ipse autem concedens verbis exprimit suam voluntatem, cùm igitur hæc verba casum, vel personam similem non comprehendant, ad illos priuilegium extendi non potest. Item priuilegium est quædam lex priuata, quam Princeps alicui concedit ob specialem rationem. Ergo etiamsi eadem, & efficacior ratio sit in alio, non obinde infertur Principem illi priuilegium concessisse, ac proinde neque priuilegium habere, sed solùm infertur esse priuilegio dignum. Deinde etiamsi in alio similis ratio sit, vt Princeps priuilegium concedat; si prius priuilegium concessum non fuisset: at posita iam prioti concessione, sæpè non videtur sufficere; efficacior enim ratio requiritur, vt pluribus communicetur idem priuilegium, quàm si tantùm vni concedatur. Denique si ob similitudinem rationis liceret priuilegia extendere, nihil esset in priuilegiis firmum, & plures contra voluntatem priuilegiantis priuilegium haberent; concesso enim patri priuilegio, esset concedendum filio, imò extraneo, si in eo eadem ratio militat: & concesso alicui speciali religioni omnibus aliis æqualibus esset concedendum, & vni militi, omnibus aliis militibus æqualibus. quæ omnia sunt absurda: non igitur est extendendum ad casus similes.

2 Sed objici potest primò, quia in lege datur extensio ob similitudinem rationis. Etgo etiam in priuilegio. Et confirmo ex *c. cùm dilecta, de confirm. vtili, vel inutili*, vbi ex eo, quod admittuntur testes alias non admittendi, arguit Pontifex se moueri ad concedendam innouationem priuilegiorum, eiusdem æquitatis similitudine prouocatus. Ergo datur in priuilegiis extensio ob similitudinem rationis.

Secundò probatur ex *cap. ex parte tua, 27. de decimis*, vbi priuilegium concessum percipiendi decimas de laboribus terræ parochiarum suarum, extenditur ad noualia; quia vbi maius conceditur, inquit Pontifex) minus concessum esse videtur, fauétore *regulæ iuris 53. in 6. Cui licet quod est plus, licèt vtique, quod est minus.*

Tertiò ex *cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi*, vbi Pontifex probat dispensationem illegitimo concessam ad actus spirituales, extendi ad temporales, quia quod in maiori conceditur, licitum esse videtur & in minori.

Quartò priuilegium ad dispensandum in votis, extenditur ad vota iurata, quia est eadem ratio, item extenditur ad illa commutanda: & priuilegium testandi extenditur ad faciendum codicillum, vel donandi causa mortis. Et facultas concessa clerico beneficiario accipiendi fructus in absentia causa audiendi Theologiam, extenditur etiamsi ius canonicum audiat. Ergo iam priuilegium extenditur ad casum similem.

3 Propter aliqua ex his argumentis Sanchez *lib.8. disp.x. num.33. & sequentib.* etsi admittat in dispensationibus odiosis, non valere argumentum à partiate rationis, vel à maiori ad minus: at in fauorabilibus admittit valere quidem, & *num 34.* dicit valere argumentum à maiori, quando casus, in quo dispensatur, rationem expressam concessionis continet, & *n.36.* concedit valere argumentum à maiori ad minus in his quæ à canone, vel lege inducuntur; secus verò in dispensationibus ab homine concessis, & *disp.3. num.1.* dicit potestatem dispensandi non extendi ad casus, qui non comprehenduntur sub lata forma concessionis, extendi tamen ad consecutiua, etiam separabilia, in quibus est eadem, vel maior ratio. Et Emanuel Saa *verbo gratia, n.18.* dicit absolutè priuilegia extendi ad casu similes.

4 Cæterùm retinenda est indemnis conclusio posita, non solùm in dispensationibus, & in priuilegiis odiosis, in quibus est *regula iuris in 6. Quæ à iure communi exhorbitant, non sunt ad consequentiam trahenda*; sed etiam in fauorabilibus, quantumvis sint à iure concessa, & in eis exprimatur ratio concessionis: nullo modo, inquam, valere argumentum à paritate rationis, neque extensionem faciendam esse de casu ad casum, vel personam similem. Quæ ratio superior assignata æquè de omnibus probat. Non enim extendi potest dispensatio, aut priuilegium, quantumvis fauorabile, nisi ex voluntate concedentis, quam si verba priuilegij non manifestant, nullo modo efficaciam habet. Quòd autem in priuilegio exprimatur ratio concessionis, non facit concessionem ad plura se extendere; talis enim expressio solùm declarat motivum concedentis, non extendit concessionem. Probatque potest exemplis, si enim Petro ob eius merita in priuilegio expressa concedatur pluralitas beneficiorum, vel priuilegium non decimandi, vel non soluendi tributum, vel habendi oratorium, non obinde infertur tecum dispensatum esse, & omnia illa priuilegia concessa, etiamsi tua merita æqualia, vel maiora existerent. Item si moniali ob eius infirmitatem in priuilegio expressam concedatur è monasterio egressus, non obinde est concessus aliis æquè infirmis: & ita tenet Felinus *cap. postulasti, numer. 9. limitat.1. de rescriptis.* Salas *disput.20. sect.10. num.95.* Basilius de Leo *lib.8. cap.21. num.8. & seq.*

Quapropter ad obiectiones factas respondeo.

Ad primum concedo gratis legem fauorabilem extendi ad casum, in quo est eadem ratio; quia lex pendet à ratione: at priuilegium non à ratione, sed à voluntate concedentis.

Secundò dico nunquam legem extendi ad casum non comprehensum, etiam in illo sit similis ratio; sed ex vno casu per legem decisо, alius à iudicibus decidendus venit, non ex necessitate, sed ex quadam æquitate, & conuenientia. Confirmatio ex *cap. cum dilecta*, solùm probat, quoties adest similis ratio, sufficiens esse, vt Princeps idem decernat, & simile priuilegium concedat; quod satis innuit illis verbis, *ob eiusdem æquitatis similitudinem prouocatus*; id est, prouocatus fuit priuilegium innouationis concedere, non tamen de se concessum erat.

Ad caput *ex parte*, concedo priuilegium concessum illi Abbati percipiendi decimas extendi ad noualia; quia vbi maius conceditur, concessum est minus, quod est in maiori inclusum; in illa enim priori concessione, attenta verborum proprietate noualia includebantur; siquidem noualia terra erat illius Abbatis. Ergo si illi Abbati concessæ erant decimæ ex laboribus terræ parochiarum suarum, & noualia conceduntur secundùm latam interpretationem, ac proinde non est extensio de vno casu ad alium, ob similem rationem, sed est casus in priuilegio comprehensus. Et eodem modo intelligenda est *l. neque ea, 22. ff. ad legem Iuliam de adulter.* vbi dicitur, qui occidere potest adulterum, multo magis contumelia po erit iure eum afficere; quia contumelia in ipsamet occisione videtur inclusa. Quapropter habens potestatem in vitam alicuius, & in eius bonis videtur habere, quia & sunt accessoria vitæ, & tacitè inclusa; sic bannitum spoliare potes, quia potes interficere: sic glossa *cap. litteris, verbo prædo, in fine, de restit. spoliat.* Salas Sanchez *suprà.*

Caput *per venerabilem*, fateor esse difficile, vt dixit glossa.

Primò responderi potest esse allegationem partis, valere argumentum de maiori ad minus à legitimitate in spiritalibus, ad legitimitatem temporalem; non decisionem Pontificis.

Secundò respondeo in illo casu valere, si penes concedentem legitimationem in spiritualibus, sit potestas legitimandi in temporalibus, non quia priuilegium de vno casu ad alium extendatur, si casus sunt separabiles: at quando ex decentia, & æquitate separari non possunt; sed vnius concessio aliam secum trahit: tunc in concessione vnius aliud virtualiter continetur. Qua ratione diximus priuilegium concessum alicui audiendi diuina tempore interdicti, extendi ad eius familiares: in præsenti autem legitimatio in temporalibus, annectitur legitimitati in spiritualibus, ne legitimatio in spiritualibus indecens esset, & monstruosa, siquidem (vt dicit Pontifex) monstruosum videretur, vt qui legitimus ad spirituales fieret actiones, circa sæculares actus illegitimus remaneret.

Ad quartum præmitto priuilegium dispensandi in votis extendi ad vota iurata, quia est accessorium, & extendi ad ea commutanda, quia commutatio, qua ratione deficit ab æqualitate, pars dispensationis est. Item priuilegium testandi extendi ad codicillum, vel tanquam accessorium testamento, vel tanquam sub nomine testamenti comprehensum; excepto enim vsu, & vulgari significatione, quælibet dispositio causa mortis testamentum vocatur, vt dicitur *l. Marcellus, ff. de*

donationibus causa mortis, ibi, *Nam & mortis causa donare potuit, cui testari concessum est*, atque adeò non est extensio ad alium casum extra priuilegium, sed ad causam in priuilegio comprehensum: sic Mandos. *in praxi signatura gratiæ, verbo licentia, versic. alia etiam ambiguitas.* Molin. *tom.1. de iustit. tract.2. disp.141. ad finem.* Suarez *lib.8. de legibus, cap.28. num.15.* Sanchez alios referens *lib.8. disp.1. num.38.* Bonacina *disp.2. quæst.1. punct.7. §.2. n.11.* Salas *disp.20 sect.10. n.96.* Eadem ratione infert Sanchez, Salas, & Bonacina *suprà*, licere lacticinia comedere habenti priuilegium comedendi carnes die ieiunij, quia est accessoria prohibitio: & dispensatione facta in principali, censetur facta in accessorio. Similiter habenti priuilegium comedendi oua, & lacticinia esse licita, quia nec lacticinia, neque oua prohibentur, quatenus talia sunt, sed quatenus sementinam trahunt originem à carnibus, vt dicitur *in cap. denique, 4 distinct.* Quapropter dispensatione facta in aliquo ex illis, in omnibus facta est; quia ratio prohibitionis eadem, & non similis in omnibus originatis à carne inuenitur.

9 Ex his venit decidenda quæstio, an habens potestatem legitimandi adulterinum & incestuosum, possis legitimare, si vtrumque vitium in eadem persona concurrat?

Ratio dubitandi est, quia esset extendere potestatem ad casum in priuilegio non comprehensum, laborans enim in vtroque vitio non comprehenditur sub illo, qui aliquo tantùm laborat, quia diuersum est mixtum à simplici. Item magis odiosus, & execrandus est natus ex adulterio, & incestu simul, quam natus ex adulterio tantùm, vel ex incestu tantùm, *l. adulterium cum incestu, in princ.* vbi Bart. *ff. ad legem Iuliam, de adulter.* Ergo ex facultate legitimandi adulterinum, & incestuosum, non venit vtroque vitio laborans: & confirmo ex *cap. porrò, de priuilegiis*, vbi non censetur concessum maius ex concessione minoris: at legitimare vtroque vitio laborantem, maius est, quàm legitimare laborantem vnico tantùm. Ergo in concessione legitimandi laborantem vnico vitio, non est concessa facultas legitimandi laborantem vtroque.

7 Cæterùm dicendum est tanquam probabilius, te posse legitimare laborantem vtroque vitio, si habeas potestatem legitimandi adulterinum, & incestuosum seorsim sumptos. Ratio præcipua est, quia illa vitia, siue in diuersis subiectis, siue in vno existant, eadem sunt; sed cùm in diuersis subiectis existunt, potes illa tollere. Ergo etiam cum in vno existunt. Et confirmatur ex *l. si ita, in princip. ff. de liberis, & posthumis*, vbi sub simplici mixtum comprehenditur, præcipuè in materia fauorabili, qualis est potestas legitimandi non expressis personis concessa: & ita tenet Mandos. *regul.10. Cancellariæ, quæst.3. num.10.* Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo dispensatio, num.7.* Henriquez *lib.14. de irregularitate, cap.14. num.10.* Syluest. *verbo dispensatio, num.10.* Thomas Sanchez plures referens *lib.8. disp.2. num.28.* Neque obstat ratio dubitandi, quia laborans vtroque vitio simul, esto non æquiualeat laboranti vno tantùm: at æquiualet pluribus, qui singulis laborant.

8 Limitat tamen Thomas Sanchez cum multis aliis, vt non intelligatur si de præiudicio tertij tractetur. Sed ego hanc limitationem intelligendam puto, quando potestas data esset pro personis expressis; tunc enim quia est dispensatio quasi inchoata, limitari decet iuxta dicta: at quando hæc potestas conceditur personis non expressis, latè interpretari debet, esto exercitium potestatis strictè interpretandum sit, si in præiudicium alicuius vergat.

Punctum XIV.

De priuilegij amissione. An, inquam, amitti possit priuilegium ex solo lapsu temporis.

1 *Multis modis amittitur priuilegium.*
2 *Priuilegium pro limitato tempore concessum illo transacto finitur.*
3 *Idem est, quando deficit conditio priuilegio inhærens.*
4 *Quando priuilegium conceditur ad aliquid agendum, non finitur actu inualido.*
5 *Neque etiam vnico actu, si verba sint indifferentia. Probat Sanchez, Suarez, Salas.*
6 *Communis sententia docet vnico actu finiri.*
7 *Quid sentiendum sit.*
8 *Explicantur plures casus difficiles, in quibus vnico actu videtur priuilegium finitum.*

1 CErtum est multis modis priuilegium amitti. Primò cessatione causæ finalis. Secundò morte priuilegiati, vel concedentis priuilegium. Tertiò renuntiatione expressa. Quartò renuntiatione tacita, scilicet non vsu, vel vsu contrario, vel abusu. Quinò per reuocationem concedentis, de quibus in seqq. In præsenti autem dubitamus, an ex solo lapsu temporis amittatur.

2 Certum est priuilegia pro limitato tempore concessa, finito eo tempore finiri; quia cum tota virtus, & efficacia priuilegij pendeat ex voluntate concedentis, & hæc non extendatur vltra tale tempus in priuilegio signatum, efficitur sanè neque priuilegium extendi posse, iumitu. que ex *l.2. & 4. C. de precibus Imperatori offerend. & cap de causis, de officio delegati.* Idem est de priuilegio concesso dependenter ab aliqua conditione, illa enim sublata priuilegium euanescit, tatione supradicta, quia concedens priuilegium annectit illud conditioni appositæ. Qua ratione priuilegium clerico, & monacho concessum peribit, si mutat statum, quia sub conditione clericatus, vel monachatus conceditur.

3 Aduertendum tamen est cum Suarez *lib.8. cap.9. num.5.* conditionem appositam posse se tenere, vel ex parte concessionis, vel ex parte priuilegij, vel ex parte vius, & exercitij priuilegij: si ex parte concessionis se teneat conditio, priuilegium ab illa in conseruari non pendet, sed solùm in fieri; quia solùm ad dandum priuilegium fuit conditio requisita, non ad illud conseruandum. Exemplo res illustratur. Concedit Pontifex monasterio priuilegium non soluendi decimas, si Episcopus consentiat, consentiente Episcopo semel, priuilegium manet firmum, quamvis postea mutet voluntatem & dissentiat, quia eius consensus requisitus fuit ad effectum priuilegij, non ad illius conseruationem. At si ex parte priuilegij conditio insit, quia videlicet concedens significat concedere priuilegium, quamdiu illa conditio existat. Verbi gratia, quamdiu fueris monachus, sis à tributo exemptus, quamdiu Episcopus consenserit, non soluas decimas, tunc pereunte conditione priuilegium perit. Verùm si conditio ex illis est, quæ semel sublatæ facilè possunt redire, vt in casus de consensu Episcopi: tunc existimo priuilegium non omnino perire, sed suspendi, quoad eius vsum. Quod à fortiori constat quando conditio vsui priuilegij esset apposita; vt si diceret Pontifex. Concedo tibi ne soluas decimas, possis ministrare sacramenta, concionari, consentiente Episcopo, æquualet enim huic, ne soluas decimas, concioneris; ministres sacramenta; quamdiu, vel quoties Episcopus consenserit. Quocirca his conditionibus, quæ varietatem communiter recipiunt, non censetur priuilegium, quoad suum esse annecti, sed quoad vsum, ac proinde pereunte conditione, priuilegio vti priuilegiarium posse.

4 Hinc venit decidenda quæstio illa, an priuilegium absolutè concessum, ad aliquid agendum, vel omittendum vnico actu finiatur?

Et quidem quando verba priuilegij clara sunt pro vnico actu, nemini est dubium illis inhærendum esse, neque vltrà esse extendendum: debet tamen actus esse validus, nam irritus reputatur, ac si non esset appositus, ex *regul. vulg. Quod nullum est, nullum sortiri potest effectum*: & tradunt Doctores statim referendi, & Emanuel Saa *verbo interpretatio, num.12, in vtraque editione.* Excipe, nisi ex voluntate, & scientia nullitatis factus fuerit à priuilegiario, quia tunc ne commodum ex sua iniquitate reportet, eo actu priuilegium finitur: sic multis relatis docet Tiraquell. *in l. bones, § hoc sermone, limit.2. à n.1. & seqq. præcipuè num.29.* Ancharan. *cap.1. quæst. penult. de filiis presbyter. in 6.* & ibi Dominic. *num. penult.* Francus *n.13.* Quare difficultas est, quando verba sunt ambigua, & indifferentia, ita vt possint ad vnum actum limitari, vel ad plures extendi, quæ regula sit seruanda?

5 Sanchez *lib.8. de matrim. disp.31 num.8.* Salas *de legibus, disp.20. sect.19. n.127.* Suarez *lib.8. de legibus, cap.29. n.8.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.8. §.2. numer.* existimant vnico actu non finiri tale priuilegium nec dispensationem; excipit tamen Sanchez, nisi esset omnino causa, ob quam fuit concessum. Mouentur, quia quando dispensatio, & priuilegium pro vnico actu tantùm conceditur, clarè significatur. Addi etiam solet, pro hac vice dumtaxat, semel in vita, vel in morte & Remilia, quæ clarè denotant restrictionem. Ergo quando hæc significatio non est clara, sed dubia, non debet ad vnicum actum limitari. Ex quo infert Sanchez *num.10.* cum Ioann. Andr. *cap.1. de filiis presbyt. in 6 & cap. non potest, n.5. de præbendis, in 6.* Angel. *verbo beneficium, num.24.* & ibi Armilla *n.29.* Syluest. *verbo beneficium, 4. quæst.11. num.14.* Tabiena *eod.2. quæst.17. num.19.* illegitimum dispensatum absolutè ad beneficium posse illo dimisso aliud accipere; quia illa dispensatio tendit ad reddendam personam habilem ad vnum beneficium, qua habilitate supposita beneficium retinere potest. Secundò infert, si cum habente votum castitatis dispensetur ad matrimonium, dispensationem intelligi non de solo vnico matrimonio, sed de aliis priori dissoluto. Tertiò infert, si cum religioso, vel sacris ordinato dispensetur ad matrimonium, non solùm prima vice, sed secunda, posse matrimonio iungi perseuerante causa dispensationis; secus verò si ea causa non perseuerat; vnde si ob successionem in regno fuisset dispensatum, & haberet sobolem, vel in ea ætate esset matrimonium dissolutum, vt generare non posset, nequit ad aliud transire. Quartò infert, si cum habente votum castitatis dispensetur, ad hoc tantùm, vt possit cum Matia contrahere, eo quòd ipsa famæ iacturam patiatur

patiatur, nisi nubat, mortua illa, vel aliunde matrimonio dissoluto, non licebit sic dispensato aliud matrimonium inire, quia tota causa dispensationis cessauit.

6 Communis tamen sententia docet facultatem, & priuilegium faciendi aliquid, finiri primo actu in rebus odiosis; secus in fauorabilibus: sic Felinus *cap.2. de treuga, & pace.* Nauarr. *cap.placuit, de pœnitent. distinct.6. num.166.* Azor *lib. 3. cap.23. quæst.5.* Rochus *de iure patronatus, verbo honorificum, quæst.10.* consentit Henriquez *lib.12. de matrimon. cap.5. à num. 7. in comment. litt. V.* fauet Bart. *leg. vlt. ff. de constitut. Princip num.6.* dicens priuilegium ad agendum in iudicio, finiri illo iudicio finito; secus verò ad excipiendum, quia priuilegium ad agendum est odiosum, vt pote contra alium; secus verò ad excipiendum, quia est in defensionem propriam.

7 Cæterùm in hac re difficile est ferre iudicium, & regulam generalem tradere; quia tota perseuerantia priuilegij, vel eius decisio pendet ex intentione, qua fuit concessum. Hanc autem intentionem inuestigare, cùm verba ipsa clara non sunt, vel ex se, vel ex stylo, aut consuetudine, difficultatem habet. Crederem tamen satis probabiliter inuestigari posse ex motiuo, & causa, ob quam priuilegium fuit concessum. Non quia cessante causa priuilegij cesset priuilegium hoc enim non est vniuersaliter verum, vt videbimus; sed quia ex ipsa causa concessionis inuestigari potest amicus concedentis. Causa autem dupliciter esse potest, alia quæ alicui determinato vsui priuilegij annectatur, alia, quæ illi annexa non est, quando causa ob quam priuilegium conceditur, est annexa alicui speciali vsui priuilegij, neque alijs communis: tunc priuilegium finito illo vsu cessat, quia solùm pro illo vsu præsumitur concessum: quod probatur efficaciter exemplo illo adducto à Thoma Sanchez *in 4. illatione*, quia illa non est dispensatio vori, sed potius suspensio illius obligationis, vt satisfieri posset domino Matiæ illato. At si priuilegium concedatur ob finem, qui pluribus actibus communis esse potest: tunc existimo non esse limitandum priuilegium, quantumvis odiosum, ad vnicum actum, nisi ex verbis, aut alia circunstantia constet id manifestè Principem voluisse. Quia licèt priuilegium odiosum restringendum sit, quoad fieri possit: at non extra proprietatem verborum, & materiam subiectam. Limitatio autem ad vnum actum extra propriet tem verborum est, quando verba plures comprehendunt: & in hoc sensu Suar. Salas, Sanch. & Bonac. sunt loquuti.

8 Sed vt clarius nostra doctrina intelligatur, placet discurrere per casus, quos adducit Felin. *in cap.2. de treuga, & pace,* & ex illo Azor. *lib.3.cap.23. quæst.5.* Salas *de legibus, disp.17 sect.13. num.62.* Basilius de Leon. *lib.8. cap.20. n.11.* Primò dicunt dotis promissionem pro primis tantùm nuptiis intelligendam esse; ex *l. dotis promissio, ff. de iure dotium,* & ex eo, quod habetur *in l. bones, ff. de verborum significat.* vbi, *hoc sermone dum nuptæ erat.* vbi primæ nuptiæ significantur. Quæ doctrina verissima est, quia dos semel concessa, de se perpetua est: & non solùm pro primis; sed etiam pro secundis nuptiis deseruire potest: extendere autem promissionem dotis, vt non solùm pro primis nuptiis, sed etiam pro secundis, & tertijs multiplicetur, est extra verborum proprietatem, & materiam subiectam, quæ solùm exigunt, vt concedatur fœminæ dos competens eius qualitati, non plures dotes quæ simul sumptæ qualitatem eius excedunt. Secundò dicunt, si detur alicui facultas, vt duo simul beneficia curam animarum habentia obtinere queat, ad duo prima protenditur, *cap. non potest, de præbendis, in 6.* quod verum est; quia hæc facultas non est propriè priuilegium, sed dispensatio in pluralitate beneficiorum iuri communi maximè contraria, ac proinde strictissimè interpretanda. Item est impedimentum ex parte beneficiorum, non ex parte obtinentis illa. Quocirca si illegitimo detur facultas obtinendi beneficium, non obtentione prioris beneficij finitur, sed eo dimisso aliud potetit obtinere, vt ex Sanchez suprà retulimus; quia est impedimentum ex parte personæ: neque causa dispensationis alicui beneficio speciali annectitur. Tertiò si facultas data est, vt veniat in vrbem is qui publicè proscriptus est, semel tantum venire potest: adducunt Bart. *in l.1. ff. ad legem Iuliam, de adulter.* At credo attendendam esse causam concessionis; cui si illo primo aduentu satisfactum sit, vlteriùs non esse extendendam concessionem; secus verò si causa communis sit tam primo, quàm secundo aduentui. Quartò potestas data arbitrio in compromisso, de prorogando termino compromissi, finitur prima prorogatione. Ratio esse potest, quia causa dispensandi se tenet ex parte compromissi, vt illa prorogatione finiatur. Quintò potestas ingrediendi in cœnobia sanctimonialium primo ingressu finitur, intelligi debet, si datur ob occurrentem necessitatem: secus si per modum priuilegij. Idem est si daretur moniali facultas egrediendi è cœnobio, spectanda, inquam, est causa concessionis, quæ si sit infirmitas, aut alia occurrens necessitas, prima vice finitur. Sextò facultas data patrono laïco, qua possit, postquam vnum clericum nominauit, alium nominare, vno actu finitur, ex *cap. quod autem, de iure patronatus.* At hoc intelligendum est, postquam nominatus fuerit institutus: nam ante institutionem variare potest, vt constat ex supradicto textu, & glossa ibi. Septimò facultas data Patribus Concilij generalis, de eligendo locum, in quo Concilium celebretur, prima electione finitur; quia ea electione facta, non potest dici integrè satisfactum non esse priuilegio, præcipuè si illo in loco expediri potest Concilium, & acceptatur à Patribus electio. Octauò, si quis emit fructus, qui ex prædio aliquo percipiantur, intelligitur emisse primos tantùm; sed hoc ex pretio dato colligendum est. Nonò, potestas data arbitrandi, censetur data ad semel arbitrandum; intellige si pro speciali negotio data fuerit. Decimò, si testator instituit, vt eleemosyna erogaretur in die S. Laurentij, prima erogatione finitur, nisi adderet, vt quotannis fieret. Vndecimò, facultas data monacho, vt procurator sit, intelligitur data, vt semel tantum: quod intellige, si causa concessionis fuerit aliquod speciale negotium; secus si causa communis. Duodecimò, si promitto dare Kalendis, intelligitur de proximo venturis, quia promissio, quamprimùm fieri potest, adimplenda est. Decimotertiò, si Princeps priuilegium confert tibi, & hæredi, in primo hærede extinguitur: intelligendum est de priuilegio personali, non reali, & quæ ex subiecta materia aliud expostulat, vt optimè alios referens docet Matienzo *lib.5. recopil. tit.7. lib.11. gl 8. n.3.* Molin. *de primogen. cap.5. n.21 & seqq.* vbi explicant testamentum factum ab Henrico II. in quo dixit donationes à se factas velle firmas esse in illis personis, quibus concessæ fuerunt, & in suo filio primogenito: nomine autem filij primogeniti non solùm intelligunt primum successorem, sed reliquos in perpetuum. Decimoquartò, promissio facta de reparanda domo, prima reparatione finitur, quia integrè promissioni satisfacit. Decimoquintò, si Episcopus priuilegium habeat adepta possessione Ecclesiæ nominandi vnum in canonicum, & hic postquam fuit institutus, canonicatum deposuit, alium nequit nominare, quia iam satisfactum est priuilegio: aliàs haberet potestatem non vnum, sed plures canonicos nominandi. Decimosextò locator relinquès scienter conductorem in re conducta censetur renouare conductionem, & illam eisdem conditionibus, ac erat antea, prorogare: constat, quia aliud non explicat. Decimoseptimò, Princeps promittens præmium ei, qui vexillum hostibus eripuerit, creditur primo eripienti tantum promisisse, quia stat vexillum pro famosiori, quod est primùm, reliqua verò eripto primo facilè habentur. Decimooctauò, si promittis iudici dare centum, prima datione satisfacis, aliàs non centum, sed 200. promitteres. Item promittis dare Petro quidquid iactu retis ceperis, de primo iactu videtur, intelligendum. Insuper addit Felin. Salas, & Azor *suprà*, in his, quæ odium, pœnam, onus, aut detrimentum non continent, facultatem datam non finiri primo actu. Probant primò ex facultate data alicui eligendi Confessarium, qui eum absoluat. Sed hoc intelligendum est, quando datur facultas per modum priuilegij & pro peccatis non tantùm commissis, sed committendis. At si occasione alicuius peccati commissi daretur simplex facultas alicui, prima absolutione illorum peccatorum finiretur; quia annectitur concessio causæ, quæ ad plures actus non extenditur. Secundò probant ex facultate legendi libros prohibitos, edendi carnem diebus ieiunij, sacrificium offerendi in domo priuata, sed in his spectanda maximè est causa concessionis, quæ ad vnicam lectionem, & comestionem, & sacrificium arctari potest. Quando autem causa, ob quam conceditur priuilegium non ita limitatur ad plures actus extendi potest. Qua ratione priuilegium concessum alicui, & eius familiaribus, vt tempore interdicti diuinis assistant, non solùm extenditur ad familiares, qui de præsenti sunt, quando conceditur priuilegium, sed ad alios, qui fuerint successu temporis, sic Matienzo *suprà n.5.* Addunt tertiò Salas, Azor, & Felin. quandò res aliqua natura sua, vel more postulat iterationem, primo actu non finitur. Probant primò, testator præcipiens hæredi, vt vestiat, & alat viduam, intelligitur toto tempore viduitatis, nec sufficit semel vestire. Probo, quia illa verba, vestiat, & alat, continuationem denotant, aliàs mandaret testator, dari illi vnicam vestem. Secundò, si legasti vxori Titij alimenta, præsumi potest te legasse secundæ vxori, quod intelligo, si causa legandi fuit Titius; secus si ex parte vxoris se tenebat, quia tunc legatum cum illa finitur, quod satis probatur ex his, quæ suprà dicti Doctores statim subiungunt, dicunt enim, si Titius vxori suæ alimenta legauit, intelligi legata vxori, quam de præsenti habebat, non alteri, quia causa legandi videtur ex parte vxoris stare. Tertiò, si quis instituat posthumum, censetur instituisse plures, si fuerint, quia non est maior ratio de vno, quàm de alio. Quartò, si testator reliquit domum suam vt in ea habitaret filia sua vidua, quoties ipsa vidua fuerit, gaudebit priuilegio, imò probabile mihi videtur, etiamsi nubat, gaudere, dummodo, non ratione viduitatis exprimat pater relinquere domum, sed apposuerit nomen viduæ ad significationem, & denotationem filiæ, cui legatum relinquebat.

PVNCTVM XV.

Qua ratione priuilegium cesset, cessante causa finali, ob quam fuit concessum?

1 *Si priuilegium nondum sit integrè concessum, cùm cessat causa finalis, cessat priuilegium.*
2 *Expenditur illa grauis difficultas. An causa priuilegij, & dispensationis Romæ concessa verificanda sit tempore concessionis, vel tempore, quo ab ordinario expeditur? Resoluitur vtroque tempore.*
3 *Priuilegia non habentia tractum successiuum, si tempore concessionis adest causa finalis, valent, tametsi postea cesset.*
4 *Quando dispensatio, seu priuilegium ad effectum integrum productum non est, si cessat causa, defendit Sanchez, cessare dispensationem.*
5 *Non admittitur supradicta sententia.*
6 *Priuilegium, & dispensatio de obligatione diuidua, & ob causam similiter diuiduam, cessat cessante causa.*
7 *Si causa concessionis integrè existit, cum conceditur priuilegium, vel dispensatio, non cessat, cessante causa successu temporis.*
8 *Quoties ex aliqua causa rèdditur priuilegij vsus iniquus, cessat priuilegium.*
9 *Satisfit argum. n. 4. adducta.*
10 *An peccet vtens dispensatione, cessante causa illius.*

1 PRæmittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conueniunt, vt gradum faciamus ad ea, in quibus est specialis difficultas.

Primò, conueniunt Doctores: si priuilegium nondum sit integrè concessum, quando omnino cessat causa finalis concessionis, nullam esse illius concessionem, quia cessat intentio concedentis, quæ est concedere priuilegium ob illum finem, sic Tiraquell. plures referens *in tractat. cessante causa, tota limitat.* 12. Menoch. *lib.* 4. *de præsumpt.* 189. *circa finem, n.* 196. & 197. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 30. *n.* 8. & 9.

2 Hinc deciditur grauis illa difficultas, quando debeat verificari causa finalis priuilegij, & dispensationis, quæ Romæ obtinetur ad contrahendum matrimonium: an, inquam, sufficiat verificari, quando Romæ impetratur dispensatio, an quando ab ordinario, vel confessore expeditur, an vtroque tempore simul? Cui difficultati respondeo, vtroque tempore verificandum esse causam dispensationis, & quidem de tempore, quo Romæ impetratur, (quamvis Nicol. Garcia *6. part. de benefic. cap.* 2. *numer.* 263. affirmet non requiri, tunc verificari, sed solùm tempore quo ab ordinario, vel confessore exequuntur,) probabilius censeo oppositum, quia tunc est vera concessio, donatio, seu dispensatio ob finem, & causam allegatam, quæ si falsò allegetur, nulla est concessio ex defectu intentionis in concedente: & est decisio textus *in cap. quia circa de consanguin.* vbi nulla est dispensatio secundùm glossam, & Doctores ibi, in gradibus prohibitis ad matrimonium contrahendum, eo quòd fuerit falsò allegata proles, siquidem vnica filia, quam habebat ille nobilis, cum quo dispensabatur, iam erat mortua; clariùs deciditur *in cap. si eo tempore, de rescriptis, in* 6. vbi nulla est prouisio de beneficio curato facta, qui tempore datæ catebat legitima ætate, quamvis tempore collationis illam habebat.

De tempore autem, quo ab ordinario, vel confessore expeditur dispensatio, an tunc debeat causa finalis verificari?

Negat Maseard. *de probation. conclus.* 1128. *num.* 22. vbi in hæc verba dicit. Quintò conclusionem declarabis, vt tunc impetranti necesse sit probare narrata esse vera tempore impetrationis, per *cap. quia circa, de consanguinitatibus, & affinit.* vbi habetur: si quis narret habere filiam, & habeat tempore impetrationis, quæ postea tempore comprobationis mortua sit, sufficiat probare, se habuisse tempore impetrationis, sicuti dicitur de læsione probanda tempore contractus, *in l.* 2. *l. si voluntate, Cod. de rescind. vendit.* sic asseuerauit Rebuff. *in præfat. de rescriptis, num.* 56. *vers.* 14. consentit Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo gratia, num.* 9. & 10. Et ratio esse potest, quia ordinario, vel confessori committitur executio dispensationis. Ergo dispensatio iam ante illorum expeditionem facta est.

Verùm probabilius existimo illo etiam tempore, quo ab ordinario, vel confessore expeditur dispensatio verificandam esse causam concessionis; quia verè ordinarius, vel confessor dispensat. Quod constat tum ex verbis indulti, quæ dicuntur in decretis, si preces veritatinitantur, cum illis dispenses, &c. Tum etiam, quia ante hanc expeditionem dispensationis, si matrimonium contraheretur, nullum erat. Ergo signum est non esse dispensatum ante, ergo si tunc dispensatur, tunc debet adesse causa dispensationis: sic Couarr. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 6. § 9. *num. vltim.* Mandos. *praxi signatur. titul. de dispensation. versicul. dispensatio est.* Gallego *de cognition. spirituali, cap.* 3. *num.* 23. & *cap.* 4. *num.* 17. & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.* 8. *disputat.* 30. *numer.* 12. Nicol. Garcia *illa* 6. *part. cap.* 2. *à numer.* 270. & *num.* 289.

3 Secundò, certum esse debet, si priuilegium sit ex illis, quæ actione ipsius concedentis perficiuntur, neque habent tractum successiuum, si tempore concessionis vera fuit causa finalis, ob quam fuit concessum, etiam si postea cesset, non perit priuilegium. Exemplis rem declaro. Absolutus fuisti ab excommunicatione, dispensatus in irregularitate in voto, vel alio impedimento, si tempore dispensationis, vera fuit causa allegata, etiamsi postea cesset non cessat dispensatio, ex *reg.* 73. *de reg. iur. in* 6. ibi, *factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari.* Item donasti Petro centum ob paupertatem, quam habuit tempore donationis, venit postea ad pinguiorem fortunam, non cessat donatio. Ratio est, quia effectus iam consummatus non dependet à causa concessionis; causa enim solùm ad productionem illius, non ad conseruationem necessaria fuit. Adde similia priuilegia absolutè concessa cessare non possunt ipso facto, sed indigent reuocatione concedentis. Ergo dum non adest talis reuocatio, ipsa priuilegia, & dispensationes perseuerant. Denique aliqua ex supradictis nec reuocatione cessare possunt; omnia enim illa priuilegia, & dispensationes, consistunt in remotione alicuius impedimenti, si semel illud impedimentum tollatur, iam redire non potest; non enim redire potest excommunicatio, irregularitas, votum sine voluntate voluentis: si semel sublata sint, & ita telato Bart. Iasone, & aliis docet Menochius *lib.* 4. *præsumpt.* 189. *circa finem. num.* 197. Tiraqueil. *in tract. quod cessante causa, cessat effectus, 1. part. limit.* 12. Suar. *lib.* 6. *de legibus, cap.* 30. *à num.* 4. Sanchez *lib.* 8. *de dispensat. disp.* 30. *num.* 10. Emanuel Saa *verbo gratia, num* 6. Ex quo fit, si cum irregulari dispensetur ob eius paupertatem ad beneficium, & ordines; & ordinibus susceptis, & beneficio acquisito dites factus est, non cessat, nec cessare potest eius dispensatio, quia iam habuit suum consummatum effectum; sic Doctores supra relati. Et idem est de matrimonio contracto virtute dispensationis ob paupertatem factæ, nam etiamsi postea puella dites effecta est, matrimonij dispensatio non reuocatur. Neque in his, & similibus est dissensio.

4 Quare difficultas est, quando dispensatio ad effectum integrum perducta non est, & cessat integrè causa dispensationis, antequam perducatur, an tunc cesset dispensatio?

Sanchez plures referens *lib.* 8. *de dispensat. disp.* 30. *num.* 14. existimat cessare dispensationem; ita vt eius vsus non solùm illicitus, sed inualidus sit. Addit tamen *num.* 17. non ita cessare, quin si postea redeat causa, ob quam fuit concessa dispensatio, & ipsa dispensatio redire non possit. Quocirca affirmat non propriè cessare, sed suspendi eius valorem, quovique causa concessionis præexistat. variis argumentis suam sententiam probat. Primò ex *cap. generaliter, 16. quæst.* 1. & *cap. tua, de cleric. non resident.* & *cap. Abbate, in fine, de verbor. signif.* vbi reuocatus gratia, & priuilegium cessante causa. Secundò ex *l. Vranius, 72. versic. sed cùm duo ff. de fideiussorib.* vbi quædam fideiussoris obligatio extinguitur, & redditur ratio his verbis: *vt quemadmodum incipere aliàs non possunt, ita nec remaneant.* vbi gl. verb. *remaneat*, inde infert, quod impedit faciendum, destruere quoque iam factum: quod impedit, inquam, faciendum per modum causæ finalis, impedire iam factum quoad illum effectum, qui non est in esse productus, vel si partim productus est, impedit effectum successiuum, qui commodè diuidi potest. Tertiò, quia facilius tollitur priuilegium, seu ius extraordinarium, & speciale, quale est dispensatio, quamvis commune, *l. ius militis, § 1. & ibi gl. verb. quocumque modo, Cod. ad senatusconf. Velleianum*, & docent multi alij, quos refert, & sequitur Tiraquel. *in tract. cessante causa, limit.* 12. *fine.* At ius commune cessat, cessante causa eius finali, vt apud omnes est compertum. Ergo à fortiori ius speciale. Et confirmat, quia lex generalis indulgens priuilegium aliquod cessat, cessante causa eius finali. Ergo à fortiori, priuilegium, & dispensatio priuata cessabunt. Tum quia maiori firmitate gaudere debet priuilegium omnibus per legem indultum, quæ tanta consultatione fit, quàm priuilegium priuatæ personæ, quæ passim conceditur. Tum etiam, quia priuilegium per legem indultum latè est interpretandum; secus verò priuilegium, & dispensatio communi iuri derogans. Quartò probat, quia actus non operantur vltra agentium intentionem; *cap. quemadmodum. de iureiurand.* at in omni dispensatione subintelligitur conditio, si causa permaneat. aliàs iniquus esset dispensator. si vellet dispensationem extendi ad eum casum, quo causa prorsus cessaret. Et confirmat ex *l. facto, in princ. ff. de vulgar. & pupil. substit.* vbi deciditur priuilegium patri concessum substituendi filio furioso, cessare filio sanæ mentis effecto, & euanescere substitutionem illi antea factam; cùm tamen priuilegium iam esset ad effectum

effectum deductum : quia is reuocabilis erat , & reddit textus rationem his verbis , *etenim iniquum incepit fieri beneficium Principis , si adhuc id valere diceamus, auferret enim testamenti factionem homini sana mentis.* sic ergo in nostro casu , cùm cessante causa incipiat esse iniqua dispensatio : vt pote quæ absque vlla ratione ex tunc eximit priuatum à iure communi, vel naturali diuino , in præiudicium communitatis , cui id scandalo est, cessabit tunc quoad effectum, qui commodè reuocabilis est. Et confirmat amplius , quia pœna sunt nullam ab initio fuisse causam , & fuisse aliquam , sed illam omnino finiram esse, vt expressè probatur ex *l.1. ff de condictione sine caus. & l.nihil interest. ff. de nautico fœnore.* & docet Afflictus, quem refert, & sequitur Tiraquel. *tract. cessante causa. in princip. num.14.* At quando à principio nulla esset causa , dispensatio irrita esset, vel illicita. Ergo eodem vitio afficietur, si postea perseueret : at credendum non est , velle dispensantem peccare intendendo , vt dispensatio vim habeat in eo casu , in quo dispensatio aut irrita esset , aut illicita. Quintò probat , quia *regul. in ambiguis pro dubiis 85. §. non est nouum , num.3. ff. de regulis iuris* , probat actum legitimè tractari , quando res ad eum casum peruenit , vt causa finalis deficiat. Tandem probat , quia absurdum videtur , vt is cum quo leg timè dispensatum ad carnium esum ratione debilitatis dubiæ , & quæ ex se non excusabat secluſa dispensatione , possit eis vesci , si integram & firmam valetudinem recipiat.

5 Cæterùm hæc sententia sic vniuersaliter posita mihi probati non potest ; contradicit enim formæ dispensationis absolutæ , & facit omnes dispensationes fieri conditionatas , vt statim videbimus. Quocirca distinguendum censeo inter causas dispensationis : aliæ enim sunt integrè existentes , quando conceditur dispensatio ; aliæ verò habent tractum successiuum , sicut & ipsa dispensatio habet. Exemplo distinctionem manifesto. Dispensat tecum Pontifex in voto castitatis ob carnis tentationem , & in impedimento matrimonij ob pauperta tem, & in pluralitate beneficiorum ob munus , quod geris : integra causa dispensationis adest , quando conceditur dispensatio , quia non conceditur dispensatio in voto castitatis ob tentationem præteritam , neque futuram : neque dispensatur in matrimonij impedimentis ob pauperta tem , quæ non est ; sed ob illam, quæ de præsenti existit. Verùm si Pontifex tecum dispenset in esu carnium ob dubiam infirmitatem , & in recitatione horarum , ob imminentes occupationes , causa dispensationis non integrè existit , sed succedit , sicuti succedit vsus dispensationis , & cum illo commensuratur ; dispensat enim Pontifex tecum in esu carnium hoc mense , propter infirmitatem huius mensis : at ob hanc non potest dispensare , vt sequenti mense carnes comedas , sed ob infirmitatem , quam tunc habebis , quia infirmitas huius mensis parum deseruit ad honestandum esum carnis in mense sequenti , quòd si infirmitatem mense sequenti non habes , iam cessat causa dispensationis pro illo mense , pro quo dispensatio illam requirebat. Hoc posito.

6 Dico primò. Quotiescunque priuilegium , & dispensatio de obligatione diuidua , & successiua est , & est concessa ob causam similiter diuiduam , & successiuam : cessante causa cessat dispensatio , quia dispensatur in obligatione , quandiu fuerit causa , & cùm sit multiplex obligatio multiplicem causam requirit ad illius exemptionem : & in hoc sensu vera est sententia Sanchez suprà relata , quam etiam docet Suarez *libro 8. capite 30. num.18.* & Tiraquel. plures referens *in dict. tractatu cessante causa , limit. 23. numero 11.* Et satis apertè confirmatur de dispensatione ieiunij, & recitatione horarum , ob infirmitatem dubiam , quamuis Salas statim allegandus etiam in hoc exemplo affirmet non cessare dispensationem , quod non probo.

7 Dico secundò. Quoties dispensatio , aut priuilegium conceditur ob causam , quæ integrè tunc existit, nullo modo desinit, aut suspenditur ob causæ cessationem : sic docet Suarez *libro 8. de legib. cap.30. à n.12.* Salas *disp.20. sect.6. n.67. & seq.* Gutierr. *com.quæst.lib.1. cap.15 num.22. initio & fine, & lib.2. cap.15. n.30. & 132.* Tiraq. *tract. cessante causa, in princip. n.92. & 94.* Sylvest. *verbo dispensatio, qu.6.* Eman. Saa *verb. gratia, num.6.* & alij plures relati à Sanchez *lib.8. disp.30. n.13.* quam licèt ipse Sanch. non sequatur , affirmat esse probabilem. Probo primò, quia tota causa , quam priuilegium , & dispensatio ad sui valorem requirit, est cùm priuilegium , & dispensatio conceditur , vt suppono. Ergo quòd in posterum cesset , nihil interest priuilegio , & dispensationi ; quia non propter futuram causam , sed propter actum præ entem fuit concessum. Secundò per priuilegium , & dispensationem legitimè factam , est ius priuilegiario acquisitum ; quia eo ipso , quod est legitima dispensatio , & legitimum priuilegium , habet ius vtendi illo : at ius semel quæsitum non reuocatur ex cessatione causæ , ob quam fuit priùs concessum, vt optimè aliis relatis docet Menoch. *lib.4 præsumpt. 189.n.197.* Gutier. & Tiraquell. *sup.* Ergo. Tertiò communis est distinctio dispensationis , & priuilegij in absolutum , & conditionatum : & priuilegium conditionatum vocatur , quod dependeret ab aliqua conditione conceditur , ita vt priuilegij duratio commensuretur cum causæ duratione ; vt sumi potest ex *c. Abbate , de verbor. signif.* vbi tandiu monasterium prærogatiua ibi prætcripta debet gaudere , donec in illo viguerit obseruantia regularis. Priuilegium verò absolutum est quod non afectatur durationi alicuius conditionis , sed ob causam semel positam concedkur. Ergo quòd postea cesset causa , priuilegium cessare non debet ; causa enim temporalis , & transiens honestare potest concessionem aliquam,& priuilegium perpetuum. Quarò probo aliquibus exemplis ; si enim cum muliere ob eius paupertatem dispenserur in impedimento consanguinitatis , & antequam matrimonium contrahat , dies facta sit , non ex eo amittit dispensationem , neque eius vsus suspenditur , quia non fuit concessus sub conditione , si paupertas perseuerauerit toto tempore ante matrimonium ; neque hoc inuestigatur à contrahentibus, esseтque occasio non leuis scrupulorum : vt bene dicit Nicol. Garcia *6 p. de benefic. c.2. n.291.* Item datur puellæ dispensatio in voto castitatis , ob periculum incontinentiæ , ex vi huius dispensationis absolutè concessæ soluitur vinculum voti. Ergo illa non solùm semel ; sed pluries potest nubere , etiamsi iam periculum incontinentiæ non habeat ; quia aliàs non fuisset facta relaxatio voti & obligationis ad Deum,sed suspensio. Deinde priuilegium concessum religioni accipiendi , vel non soluendi decimas , ob eius regularem obseruantiam. & singularem fructum in proximos , etiamsi postea cesset huiusmodi causa , & deueniat ad statum, in quo Pontifex tale priuilegium minimè concederet, non obinde cessat priuilegium ipse facto ; quia non fuit concessum sub illa expressa conditione,sicuti *in cap. Abbate , de verb. signifie.* fuit concessum.

8 Dico tertiò. Quotiescunque ex aliqua circunstantia priuilegij vsus reddetur iniquus , cessat pro tunc priuilegium. Concluſio est omnium, & ex terminis liquet , aliàs liceret , quod illicitum est. Qui modus cessandi priuilegium vocatur à Suarez *lib.9. cap.30. num.6.* per cessationem causæ finalis contrariæ ; quia contrariatur causæ , ob quam fuit concessum : quod non mihi plenè satisfacit , quia priuilegium decimandi ex aliqua Ecclesia concessum alicui ob specialem seruitutem Romanæ Ecclesiæ factam , suspendi potest , si Rector illius Ecclesiæ non habet congruam sustentationem , & tamen tunc non cessat ratio concessionis ; hæc enim cessare non potest , siquidem non potest non esse factum illud seruitium Ecclesiæ Romanæ : necessitas autem rectoris non est contraria illi speciali seruitio , sed exemptioni. Ergo non benè explicatur hic modus cessationis , per cessationem causæ finalis contrariæ. Sed est quæstio de nomine, ac proinde parui momenti ; quod enim ab omnibus admitti debet,est cessare vsum priuilegij, quoties redditur ex aliqua circunstantia iniquus.

At dices,quando cessat causa finalis concessionis priuilegij priuilegij vsus est iniquus. Ergo semper cessat priuilegium cessante causa finali illius.

Respondeo negando antecedens , quando propter causam integrè existentem concessioni fuit priuilegium , aut dispensatio concessa , quia tunc iam habet vsus dispensationis sufficientem honestatis rationem, scilicet dispensationem legitimè factam , & vtilitatem ipsius priuilegiati : vnde si ex alia circunstantia non vitiatur , licitus erit illius vsus. Dixi cessare pro tunc priuilegium,quia non extinguitur,sed sopitur, argum. *cap. Abbatis , de verborum significat. in fine.* & tradit ibi glossa *verbo donec.* Suar. *lib.8. cap.30. num.12.* Sanchez *lib.8. disp.30. num.17.* cum Mencha *lib.1. controuers. illustr. c.46. n.3. & lib.1. de successionum progressu. in præfatione. n.67.*

9 Argumenta pro sententia Sanchez adducta nobis non aduersantur ; probant enim cessare priuilegium cessante causa concessionis, quando concessio petit causam successiuam concessioni commensuratam ; vel quando concessio redditur iniqua ex aliqua circunstantia supervenien . Sed vt clariùs veritas constet, placet omnia argumen trere.

Ad primum ex *ca.. aliter* , quod desumptum est ex Cod. Iustiniani , constat , dari priuilegium immunitatis ab omni tutela , & cura cuiuscunque generis , & cuiuscunque personæ , omnibus Episcopis , Presbyteris , Diaconis , & Subdiaconis , & Monachis , qui apud sanctas Ecclesias , vel monasteria permaneant non diuagantes : quare si diuagantes officiis diuinis non intersint , perdant huiusmodi immunitatem , quia propter hoc ipsum conceditur , vt ibidem dicitur. Ecce quomodo causa concessionis est successiua , scilicet permanentia. Eodem modo respondetur *c. tua, de clericis non residentibus* , ibi enim studiorum gratia erat canonicis indultum , vt in absentia fructus percipiant præbendarum suarum : ipsi verò accepta licentia ad vrbes se transferunt. Dicit , inquam , Pontifex Innocent. præfatam indulgentiam illis competere non debere , & meritò ; quia ob causam successiuam , scilicet assistentiam in studiis , illis fuerat concessa, quæ expositio clariùs competit *cap. Abbati, de verbor. signifi* , vbi conceditur cœnobio sancti Bertini , vt ex illo Alciatens. Monachi sibi eligant personam idoneam in Abbatem tandiu , donec ibidem viguerit obseruantia regularis. Ecce priuilegium dependens à viridi obseruantia , quæ est causa successiua.

Ad secundum ex *l. Vranius* respondeo illam obligationem

omnino extinguí, quia peruenit ad ſtatum, à quo incipere non potuit, non propter ceſſationem cauſæ finalis, ſed propter circunſtantiam aduenientem, quæ reddit illius obligationis vſum iniquum: & cum gloſſa dicit, quod impedit faciendum, deſtruere iam factum intelligendum eſt, quando eſt impedimentum honeſtati contrarium; ſecus verò, quando eſt impedimentum per præciſam ceſſationem cauſæ.

Ad tertium cum eius confirmatione concedo facilius mutari poſſe priuilegium, quàm legem: tum reuocatione, tum deciſione; quia facilius à Principe reuocari poteſt, & facilius ſuboriri poteſt aliqua circunſtantia, quæ vſum priuilegij impediat: at non inde ſequitur debere ceſſare ex omni cauſa, qua lex ceſſat; lex enim ceſſat deficiente cauſa eius finali adæquata, quia ex huiuſmodi defectu redditur inutilis: at iniuſtum eſt obligare ſubditos ad obſeruantiam legis inutilis. Ergo. Priuilegium verò & diſpenſatio, etiamſi ceſſet cauſa, ob quam fuerunt conceſſa, vtilia eſſe poſſunt priuilegiato, & ex alia parte non obligantur ad illius vſum. Ergo.

Ad quartum concedo priuilegium non operari vltra concedentis intentionem: at intentio concedentis abſolutè priuilegium, eſt, vt vtatur priuilegiatus illo etiam ceſſante cauſa, ob quam fuit conceſſum. Neque obinde fit peccare priuilegiatum, neque peccare concedentem: non peccat priuilegiatus, quia priuilegio ritè conceſſo vtitur, neque peccat concedens priuilegium, cùm ob legitimam cauſam concedat, quæ cauſa non requiritur, vt ſemper exiſtat, quoties fuerit vſus priuilegij. Neque obſtat tunc adeſſe cauſam, ex qua poſſet priuilegium incipere, quia plus requiritur ad inceptionem priuilegij, quàm ad eius continuationem, vt optimè ipſemet Sanchez probat *illa diſput. 30. num 8.* Ex qua doctrina infert ipſe non ceſſare diſpenſationem, ſi cauſa finalis non omnino ceſſauit, quamuis reliquæ manentes non iudicarentur ſufficientes ad priorem diſpenſationis conceſſionem. Ergo idem debet dicere, etiamſi omnino cauſa ceſſet.

Ad confirmationem ex *l. ex facto*, reſpondeo ſubſtitutionem illam euaneſcere, ſi filius ſanæ mentis efficiatur, quia ex ſubiecta materia conſtat fuiſſe conditionalem, nempe ſi filius in furore vſque ad mortem perſeueret, aliàs vt bene dicit textus, iniqua eſſet ſubſtitutio: & ratione circunſtantiæ, quæ reddit ſubſtitutionem iniquam, ceſſat ſubſtitutio.

Ad ſecundam confirmationem ex *l. 1. ff. de condictione ſine cauſa, & ad l. nihil intereſt*, reſpondeo, ſicut ad quartum dixi magis requiri ad honeſtam inceptionem priuilegij, & diſpenſationis, quam ad illorum continuationem: ad inceptionem enim requiritur legitima cauſa; ſecus verò ad illius continuationem, decet enim conceſſum à Principe beneficium eſſe manſurum: *reg. decet. 17. de regul. iur. in 5.*

Ad quintum ex *regula in ambiguis*, dico probare ceſſante cauſa conceſſionis poſſe ſæpè à Principe reuocari priuilegium; at non probat Decius ipſo facto priuilegium ceſſare.

Ad vltimum negat Salas *d ſput. 20. ſect. 6. fine*, abſurdum eſſe ſic diſpenſatum veſci carnibus, etiamſi iam cauſa infirmitatis ceſſauerit; quia retinet diſpenſatio ſuum valorem, eo quòd data fuerit ob infirmitatem, non ſolùm præſentem, ſed quam probabiliter concedens exiſtimabat futuram. At credo in tali caſu ceſſare diſpenſationem, quia dependenter à cauſa futura fuit conceſſa, quæ cùm ceſſet, ceſſabit diſpenſatio.

10 Ex his patet deciſio illius quæſtionis, an peccet vrens diſpenſatione ceſſante cauſa illius?

Reſpondeo iuxta ſupradicta non peccare, ſi diſpenſatio fuit conceſſa ob cauſam actu exiſtentem, quia verè manet diſpenſatus, legibúſque ſolutus: at peccare, ſi diſpenſatio fuit ob cauſam ſucceſſiuam, & vſum diſpenſationis commenſuratum, quia ceſſat diſpenſatio; creditur enim dependenter ab illa cauſa fuiſſe conceſſum, ſiquidem præſens infirmitas non eſt ſufficiens cauſa concedendi perpetuam diſpenſationem in ieiunio: concedere autem diſpenſationem ſine cauſa, vel ſine cauſa ſufficienti, etiam in propria lege non eſt præſumendum de Principe. Ergo affirmandum eſt diſpenſationem eſſe dependentem ab exiſtentia cauſæ, ac proinde illa ceſſante ceſſare diſpenſationem, eſto contrà teneat Salas *ſuprà dicta diſput. 20. ſectione 6. à num. 66. verſ. ergo in hac re, & ſeqq. & num. 65.* refert aliquos recentiores id probabile exiſtimare.

PVNCTVM XVI.

Virum ceſſet priuilegium, reſcriptum, & diſpenſatio morte concedentis.

EX huius puncti enodatione pendet deciſio plurium difficultatum, ideo placet exactiùs rem explicare, neque breuitatis ſolitæ obliuiſcar: ſi enim priuilegium, reſcriptum, & diſpenſatio, non fuerint in ſtatu integro, morte concedentis non pereunt, vt dicemus ex omnium ſententia. Quapropter inueſtigandum eſt, quando dicantur eſſe in ſtatu integro, quando in ſtatu inceptionis, & primò loqui debemus de reſcriptis iuſtitiæ, & ex ibi dictis facile erit inferre, quid dicendum ſit de reſcriptis gratiæ.

§. I.

Quando reſcripta iuſtitiæ, & gratiæ dicantur eſſe in ſtatu integro, quando dicantur eſſe incepta.

1 *Triplicem ſententiam refert Sanchez, qui ſentit per ſolam citationem iuridicam deſinere rem eſſe integram, & perpetuari iuriſdictionem in reſcriptis iuſtitiæ.*

2 *Cenſerem probabilius ſufficere iudicem iuriſdictione incepiſſe vti, tametſi citationem non fecerit. Sed quia commune eſt citationem requiri, illud eſt ſequendum.*

3 *Suffecit citationem egreſſam eſſe à delegato, tametſi parti inuimata non fuerit, defendit Sanchez, vt probabilius.*

4 *Cenſeo probabilius oppoſitum.*

5 *An requiratur trina citatio in caſibus, in quibus per edictum citari quis poteſt, vt perpetuetur iuriſdictio? Probabilius videtur ſufficere vnam citationem.*

6 *Perpetuetur ne iuriſdictio ex eo quod delegatus ſubdelegauerit? Probabilius eſt non perpetuari, tametſi partibus præſentibus fiat.*

7 *Per reſcripti præſentationem non firmatur iuriſdictio.*

8 *An per vnam citationem firmetur iuriſdictio reſcripti plures cauſas continentis? Sed diſtinctione reſpondetur.*

9 *Quid ſi conſtituatur iudex delegatus ad vniuerſitatem cauſarum, & citationem in vna cauſa faciat? Affirmo cum Sanchez firmatam eſſe circa omnes iuriſdictionem.*

10 *Si cauſa commiſſa non indiget citatione, prima muneris executione facta, firmatur iuriſdictio.*

11 *In reſcriptis gratiæ ex vocatione partis dicitur negotium cœptum.*

1 DE reſcriptis iuſtitiæ refert Sanchez, *lib. 8. diſp. 28. à n. 8.* triplicem ſententiam.

Prima affirmat deſinere rem eſſe integram, eo ipſo, quo iudex cœperit iuriſdictione ſibi data vti, etſi citationem non fecerit. Quia modus firmandi, & radicandi iuriſdictionem eſt per vſum ipſius. Si igitur ante citationem vti iuriſdictione poteſt, iam iuriſdictionem firmat. Adde, iuriſdictio delegata tunc dici poteſt eſſe integra, quando nullum illius vſum habuiſti. Ergo ſi in virtute illius aliquem vſum exercuiſti, qualis eſt ſignare locum iudicij, nominare Notarium, teſtes percipere, redigi litteras in publica forma, verè iuriſdictio integra non eſt, ſed potiùs cœpta. Fauet huic ſententiæ *cap. licet vndique, de officio delegati, & cap. ſi à ſubdelegato, eod. tit. n 6.* in quibus ſolùm expoſtulatur ad perpetuandam iuriſdictionem, quod delegatus iuriſdictione delegata vti non cœperit, ſeu in aliquo ex illa proceſſum non fecerit: neque ibi auctatur ad vſum per citationem, vel per litis conteſtationem, vel per ſententiam, vel per nominationem Notarij, aut ſignificationem loci. Ergo non eſt cur aliquis determinatus vſus expoſtuletur, & pro hac ſententia adducit Sanch. plures Doctores, & videri poteſt Syluester *verbo d legatus, q. 6.*

Secunda ſententia docet iuriſdictionem delegatam integram eſſe, quouſque lis conteſtata ſit. Mouetur ex *cap. relatum, de officio delegati*; vbi decidituir expirare iuriſdictionem delegati lite non conteſtata; & idem habetur *in l. regia, 21. tit. 4. part. 3.* & vltra Doctores, quos Sanchez allegat, poteſt allegari Salas *diſput 20. ſect. 17. num. 125.* ibi, *erit autem cauſa ſaltim cœpta, quando lis fuerit conteſtata.* Aug. de Barboſa *de poteſtate Epiſcopi. 2. p. allegat. 39. n. 29.* vbi tenet delictum non dici deductum ad forum contentioſum, quouſque lis conteſtata fuerit, quia forus contentioſus dici non poteſt, niſi inter partes contentio fiat: non eſt autem perfecta contentio, quouſque conteſtetur lis. Ergo neque forus contentioſus, quouſque lis ſit conteſtata. Ergo neque iuriſdictio contentioſa exercita ante litis conteſtationem. Adde iudicium propriè eſſe poſt litis conteſtationem; omnia enim alia præambula illius dicuntur ex reſolutis per Aſin. *praxi Florent. § 1. cap. 2. num. 14. & ſeqq.* Lancel. *de attentat. in præſar. num. 7.* Petrog. *var. lib. 2. ſub rub. de conditionib. n. 54.* & tradit alios referens Sigiſmund. Scaccia *d. iudic. cap. 2. num. 22. & cap. 8. num. 15.* Ergo iuriſdictio iudicialis non erit exercita, niſi poſt litis conteſtationem. Item lis non mouetur, quouſque conteſtata non fuerit, ex text. *in c. ex parte 30. de verb. ſignific.* & tradit Maranta *de ordin. iudic. p. 5. tit. & omnia fiant durante inſtantia, num. 64.* Surd. *de alim. tit. 5. q. 8. n. 4.* Ergo neque iuriſdictio ad iudicandum conceſſa ſi mata, ſeu exercita cenſebitur, quouſque lis mota ſit, & immediatè delegatus cœperit.

Tertia ſententia, cui tanquam probabiliori adhæret ipſe Sanchez docet per ſolam citationem iuridicam deſinere rem eſſe integram, & perpetuari iuriſdictionem, ducitur ex *cap. gratum, de officio delegati.* vbi ad firmandam iuriſdictionem ſolùm petit citationem, ibi, *cum citatione facta negotium ſit quaſi cœptum,*

& c. vlt. de officio legati, dicitur petite iurisdictionem, si citatio non præcesserit, per quos text. affirmat explicandos esse relatos pro prima & secunda sententia; quia correctio iurium vitanda est: nam textus qui generaliter dicunt requiri vsum iurisdictionis, intelligendi sunt de vsu, qui ad minus sit per citationem quia citatio est primus actus iudicij, *c. quoniam contra, de probationibus*. Textus autem dicentes per litis contestationem rem non esse integram, non id tanquam necessarium petere, sed tanquam maximè conducens, pro hac sententia plures Doctores adducit.

2 Mihi verò maximè arridet prima sententia, quam ipsemet Sanch. valdè probabilem dicit; tum ob rationes, quas ibi adducit: tum quia decet beneficium Principis esse mansurum: tum quia licèt citatio sit primus actus iudicij, est tamen primus actus iurisdictionis, cùm ante citationem pluries exerceri iurisdictio possit. Verùm, quia video communi Doctorum sensu probatum citationem requiri, vt res desinat esse integra, ideo in praxi iudico hoc esse sequendum, quódque defendit Mol. *tract. 5. disp. 9. n. 12. & 14. disp. 19. n. 3.*

3 Sed dubium est, an sufficiat citationem egressam esse à delato, etiamsi parti intimata non fuerit, vt censeatur res non integra?

Sanch. alios referens *n. 13.* probabilius censet sufficere. Monetur, quia *in c. gratum, de officio delegati*, solum requiritur, vt negotium sit quasi cœptum, quod propositum sit citationis edictum. Deinde, quia citatio tribus partibus constat, ex mandato iudicis, & ex parte citanda, seu ex cuiuscunque nuntij, & ex illius assertione se citationem fecisse: at ex his tribus solum mandatum est vsus iurisdictionis. Ergo solo illo iurisdictio radicatur. Item solus iudicis actus est pensandus ad perpetuandam iurisdictionem, qui perfectus est per solum actus mandatum.

4 Cæterùm retenta sententia, non per quemcunque actum iurisdictionis, sed per citationem desinere rem esse integram ad effectum perpetuandi iurisdictionem in delegato, probabilius censeo non sufficere citationem egressam esse à iudice, nisi parti intimetur: sic docet Mol. *illa disp. 19. num. 3.* Ratio est, quia vsque parti intimetur, non est vera citatio, sed expeditio citationis, neque enim dici potest pars citata, ex eo quod mandet iudex eum citari. Deinde, quia *in cap. gratum*, non expeditionem citationis, sed ipsam citationem factam expostulat Pontifex, vt negotium sit quasi cœptum, inquit Vrbanus III. *Nos autem inquisitioni tuæ aliter respondemus, quod cum in casu priori citatione facta negotium sit quasi cœptum.* Et licèt in principio dicatur, proposito citationis edicto, hæc verba non indicant citationem non esse factam, sed potius indicant esse factam: nam si propositum fuit citationis edictum, alicui fuit propositum, atque adeo aliquis fuit citatus. Adde illa verba, à parte fuerunt dicta, non à Pontifice approbata; ipse enim absolutè dicit, *citatione facta*. Deinde iuta expostulantia citationem, de citatione perfecta, & consummata debent intelligi: argumento sumpto ex *cap. quia propter, & cap. cùm post petitum, de electione*; sed in tatione citationis non est perfecta, & consummata, quousque ad partis notitiam deuenire possit. Ergo. At dices mandatum citationis esse citationem perfectam, quoad effectum inchoandi in iudice delegato iurisdictionem, ad cuius effectum fuit requisita. Sed respondeo non esse perfectam, quoad hunc effectum, eo ipso, quòd petatur citatio ad inchoandam iurisdictionem. Fateor, inquam per mandatum citationis aliquo modo inchoari iurisdictionem, imperfectè quidem; sed quia non inchoatur per citationem, quæ est primus actus iudicij, ea de causa non dicitur propriè inchoari iurisdictio ad cum effectum, vt perpetuetur mortuo delegante. Et per hæc patet responsio ad rationes oppositas. Dico ergo, non solum iudicem exercere iurisdictionem, quando pronunciat citationem faciendam, sed etiam quando ipse Notarius illam facit. Non enim Notarius est, qui citat, sed iudex est, qui citat partes medio Notario, sicut voce præconis legislator legem promulgat.

5 Insuper dubitari secundò poterat, an si hæc citatio fiat per edictum, seu proclamationem, in his casibus, in quibus de iure fieri potest, debeat esse trina, vt censeatur iurisdictio perpetua, & res inchoata? Aliqui videti posser trinam requiri, eo quod nullus censeatur citatus per edictum, quousque trina fuerit publicatio illius iuxta *Authent. qui semel, & l. tres denunciationes, C. quomodo, & quando iudex*, & tradit Menoch. *lib. 2. de arbitrar. cent. 5. casu 464. n. 4.* Cæterùm probabilius censeo sufficere vnam citationem, etiam per edictum, vt intelligatur iurisdictio delegata esse incepta; tum quia *in c. gratum, & cap. si à subdelegato, & aliis relatis*, non expostulatur, nisi citatio: at verò si à vocatio per edictum, etsi vnica sit, citatio est, licèt non sufficiens vt condemnetur citatus. Ergo firmatur ex illa delegari iurisdictio; & ita aliis relatis docet Sanch. *n. 14. & num. 16.* aduertit optimè citationem illam debere esse validam; nam si ex aliquo capite irrita fuerit, reputatur, ac si non facta; quod enim nullum est nullum potest producere effectum.

6 Tertiò dubitatur, an ex eo quod delegatus subdelegauerit causam, vel partem illius, censeatur perpetuata iurisdictio?

Pluribus, quos recenset Sanch. *num. 18* placet esse perpetuatam, quia verè delegatus vsus fuit iurisdictione: subdelegatio enim illa facta actus iurisdictionis est. At mihi cum eodem Sanch. *ibi*, & Mol. *disp. illa 9. num. 3.* probabilius videtur firmatam non esse iurisdictionem; tum quia subdelegatio non est vsus iurisdictionis delegatæ, sed est vsus iurisdictionis à lege concessæ. Lex enim concedit in his, & illis casus subdelegare ac proinde est vsus iurisdictionis non delegatæ, sed potiùs ordinariæ. Excipit tamen Sanchez *ibi*, nisi præsentibus partibus subdelegatio facta fuisset; quia tunc existimat talem subdelegationem citationi æquialere. At etedo hoc concedendum non esse. Nam *cap. si à subdelegato, de officio, & potestate iudicis delegati*, quo mouetur ipse ad affirmandum subdelegationem præcisè non firmare iurisdictionem delegati, non distinguit, an fuerit præsentibus partibus facta, vel absentibus, imò potius supponit ex consensu partium factam fuisse. Item subdelegatio siue sit præsente parte, siue absente, non est vsus iurisdictionis delegatæ, sed à lege concessæ. Ergo semper manet res integra. Adde iura ad minus citationem expostulare pro forma, ad firmandam iurisdictionem delegati, vt ipsemet Sanchez *num. 10.* fatetur. Sed cùm aliquid expostulatur pro forma, non impletur per æquipollens: vt tradit Gutierrez *canon. qq. lib. 2. tom. 2. cap. 15. à num. 112. cum seq.* Bart. *in l. nemini, C. de aduocatis diuers. iudic.* Iason *in l. si procurator, C. de procuratorib. n. 2.* confirmat Berous *in cap. cum sit Romana, de appellationib. n. 78.* Denique ipsa subdelegatio non potest dici æquialere citationi, eo quod fiat præsentibus partibus; siquidem partes citandæ sunt denuo, vt ipse subdelegatus possit in causa procedere.

7 Quartò dubitatur, an per rescripti præsentationem desinat res esse integra, & firmetur iurisdictio?

Respondeo cum Sanchez *lib. 8. disp. 28. num 19.* & aliis ab eo relatis, nullo modo firmari iurisdictionem; quia acceptans rescriptum, non illo vtitur, sed potius se disponit ad vtendum, vt manifestè constat ex *cap. is qui, de procurator. in 6.* ibi, *post mandatum susceptum, etiam si eo vsus non fuerit.* At rescriptum firmari non potest, nisi aliquem illius vsum habueris. Ergo.

8 Quintò dubitatur quando multæ causæ distinctæ tibi in vno rescripto delegantur, vel circa vnam, vel circa diuersas personas, & vnam citationem facis, an eo ipso incepta sit quoad omnes iurisdictio?

Respondeo breuiter, si citatio illa communis fuit, eo quod citaueris vniuersaliter, vt compareant coram te partes interessentes, tunc clarum est circa omnes causas firmatam esse iurisdictionem, quia omnes illas causas citatio comprehendit; ac proinde verum est esse illarum omnium citationem factam: si verò circa vnam tantum causam citatio facta sit, etsi non desint Doctores, qui affirment perpetuari iurisdictionem quoad omnes, eo quod vsus sis rescripto tibi concesso, & iurisdictione data per illud. Nam esto sit citatio de vna tantùm causa, videtur sufficiens ad verificandum absolutum vsum illius rescripti. At probabilius censeo non perpetuari iurisdictionem, quoad reliquas, sed solùm quoad illam, de qua fuit citatio facta. Quia illud rescriptum, etsi materialiter vnicum sit; at formaliter multiplex est iuxta multiplicitatem causarum, seu personarum, quæ in illo rescripto continentur: ac proinde ex vsu illius rescripti circa vnam causam, non videtur probari illius vsus absolutus quoad reliquas. Et confirmari potest ex *l. scire debemus, in princip. ff. de verborum obligat.* vbi statuitur multiplicari stipulationes ad multiplicitatem rerum specialiter designatarum, secus verò, si nulla specialiter designentur, etiam si plures sub vniuersalitate comprehendat: & ita tenet Bart. *in l. more, n. 14. ff. de iurisdict. omnium iudic.* Imola *cap. pastoralis, §. quoniam, num. 9. de rescriptis*, Sanchez alios referens *lib. 8. disp. 28. n. 25.* Molin. *tract. 5. de iustit. disp. 19 num. 4.* Excipe, nisi vna causa sit alteri annexa: nam tunc ex citatione illius perpetuatur in altera annexa iurisdictio ob connexionem, ex *l. fin. C. de duobus reis.* & tradit Panorm. *cap. licèt, de off. deleg. num. 5.* Molin. *suprà*. Sanchez *n. 22.*

9 Sextò dubitatur, si constituaris iudex delegatus ad vniuersalitatem aliquarum causarum, an tunc citatione facta circa vnam causam, cœpta sit iurisdictio circa omnes?

Affirmat Sanchez referens plures *num. 27.* & Molin. *disp. illa 19. num. 4.* Monetur, quia tunc est vnica commissio, vnicáque iurisdictio pluries causas comprehendens. Ergo vtendo iurisdictione circa vnam causam, censeris vti illa circa omnes; cum enim in rescripto, & commissione facta, nulla causa specialiter designetur, efficitur ianè quando aliquam causam specialem iudicas, vllam iudicare ex iurisdictione tibi vniuersaliter tradita: ac proinde iam firmas iurisdictionem communem.

Sed obijcies, ex citatione, & contestatione litis circa vnam causam, non infertur citationem esse factam circa aliam. Ergo neque negotium quasi cœptum circa illam: ergo neque firmatam iurisdictionem respectu illius. Item parum referre vi-

detur ad rem moralem causas singulariter esse positas in rescripto, vel vniuersaliter esse datam commissionem respectu illatum. Tum quia iurisdictio in vtraque delegatione per modum vnius datur, & potest esse æquè vniuersalis : siquidem possunt enumerari omnes causæ, quæ contigerunt illo anno in tali territorio, respectu cuius constitueris iudex delegatus vniuersalis. Tum etiam, quia *in l. quid tamen, in princ. ff. de arbitr.* plura compromissa reputantur, si compromissum plures causas comprehendat?

Respondeo ex citatione circa vnam causam non inferri esse citationem factam circa alias : at inferri te vsum esse iurisdictione quam habes circa illas ; quia est eadem iurisdictio omnium. Ad cuius firmationem nego parum referre ad perpetuandam iurisdictionem circa omnes causas esse commissionem per modum vnius, vel plurium ; siquidem quando nominantur causæ, non est vnica, sed plures formaliter commissiones : at quando causæ non nominantur, etsi æquiualenter sint plures commissiones, formaliter tamen vnica est, & consequenter incepta iurisdictio ratione vnius causæ, circa omnes censetur incepta. Ad legem *quid tamen*, respondet optimè Decius *in cap. pastoralis §. quoniam num 19. de rescript.* reputari, inquam, plura compromissa non verè, propriè, sed virtualiter. Quapropter rectus non dicit absolutè esse plura compromissa, sed quasi plura denotans solum virtualiter esse plura.

10 Aduerte tamen cum Molin. *illa disp. 19. num. 4.* si tibi aliquod munus delegetur, cuius exercitium citatione non indiget, quale reputari solet, munus visitandi prouinciam aliquam religiosorum ; tunc prima muneris illius executione circa aliquid eorum, ad quæ id munus se extendit, dicitur iurisdictio incepta, quia non habet alium modum inceptionis.

11 Ex his deducitur, quando rescripta gratiæ dicantur esse in statu integro, & quando in statu inceptionis ; cùm enim in his rescriptis non habeat locum citatio iudicialis, sed loco illius succedat vocati partem, cum qua est dispensandum, eo ipso, quo authoritatiuè illam voces censetur iurisdictio incepta. Item si mandes informationem fieri de veritate precum, quia iam est vsus authoritatiuus rescripti. Nullo tamen modo per præsentationem rescripti censeo rem inceptam esse, quia præsentatio rescripti non est vsus iurisdictionis per illud concessæ, sed est dispositio ad illius vsum, sic Felin. *cap. pastoralis, §. quoniam, n 3. de rescriptis.* Sanchez *lib. 8 de dispensationibus, disp. 28. num. 20.*

Sed quid si rescriptum plures personas contineat, censebiturne ex dispensatione vnius res incepta, quoad alias?

Respondeo iuxta superius dicta censeri, si vocasti communiter omnes, vel aliquem alium actum communem omnibus feceris ; secus verò si totum negotium circa vnam personam actum est, & rescriptum plures personas contineat, sic relato Felin. Angel. Sylvest. & aliis docet Sanchez *num. 29.*

§. II.

Quando dicatur gratia facta, quando facienda.

1 *Sumitur decisio ex cap. si cui, de prabend. in 6.*
2 *Obstat Suarez.*
3 *Defenditur, vt probabilior modus dicendi Sanchez. Et rationibus contrariis fit satis.*
4 *Limitatur doctrina, vt procedat de facultate, & mandato prouidendi certæ personæ, & de certo beneficio.*
5 *Neque intelligitur gratia facta, quousque acceptata sit.*

1 VT videamus, quando rescripta gratiæ permaneant morte concedentis, præsupponendum est, quando dicantur habere rationem gratiæ factæ, quando faciendæ.

Resolutionem huius facultatis colligunt DD. ex *cap. si cui, de prabend. in 6.* vbi decidit facultatem alicui concessam prouidendi personas, idoneas de beneficiis vacaturis esse factam gratiam ; quia cum prouidendæ personæ non nominentur, tota gratia videtur esse illius, cui conceditur facultas, ac proinde non expirat morte concedentis ; secus verò si super prouisione certæ personæ facienda, sit data potestas eidem non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam, vel fauorem : illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur. Quia illa facultas non censetur gratia illius, qui de beneficiis prouidere debet, quia non datur ei libera facultas prouidendi, quem voluerit, vel de beneficiis, quæ voluerit, sed potius censetur gratia illius, qui prouidendus est, quia in eius vtilitatem, & commodum cedit, quæ cum non reputatur facta, sed facienda, ea de causa periit morte concedentis, & integra, circa quem textum obseruat Sanchez *lib. 8. disp. 28. num 87.* illam facultatem, quæ tibi datur de prouisione certæ personæ in aliquo beneficio, vel de absolutione aut dispensatione aliqua facienda in fauorem eius, qui prouidendus, aut dispensandus est, esse gratiam faciendam, si liberè vti possis illa facultate ; at si tenearis ex præcepto & mandato (inquit) illam gratiam præstare, erit gratia facta : probat, quia in priori casu nemini est ius quæsitum per illas litteras non dispensaturo, quia in eius fauorem illa facultas non conceditur, vt suppono, non dispensando, quia relinquitur arbitrio dispensantis, velit ne dispensare. Ergo non habet ius ad dispensationem, ac proinde non est gratia ei facta : at si minister necessarius sis, iam censetur gratia facta dispensando, & solum exigitur tunc executio, quam negare non potes.

2 Sed aduersus hunc modum dicendi insurgit Suarez *lib. 4. de leg. c. 31. n. 13.* quia esse ministrum necessarium, seu ex obligatione, potius videtur obstare gratiæ factæ, quàm illam statuere, nam illa necessitas transit in mandatum : mandatum autem periit morte mandantis re integra : ex *cap. gratum, cap. relatum, de off. deleg. & l. mandatum, C. mandati.* Et confirmat, quia difficile creditu est, vt licentia data Sacerdoti ad te absoluendum in tui fauorem sit gratia facienda, & pereat, si nullum Sacerdoti præceptum de tali confessione audienda imponatur, & sit gratia facta, & duret, si præceptum imponatur, cum præceptum pereat morte mandantis. Propter hæc Suarez *num. 18.* censet spectandum esse, ad quem rescriptum directè referatur. Nam si dispensaturo referatur directè, vt te à peccatis absoluat, vel tecum dispenset, etiam si in fauorem tui datum illi sit rescriptum ; affirmat non esse gratiam tibi factam, sed faciendam, quia per tale rescriptum solum videtur tibi paratam esse causam, quæ gratiam illam debet conferre. At si rescriptum ad te referatur, vt ratione illius eligas Confessorem, qui tecum dispenset, vel absoluat, vel de beneficio prouideat, gratia censetur tibi facta, siue Confessor teneatur dispensare, absoluere, & prouidere, siue non ; quia illa facultas tibi per rescriptum concessa, est quasi dispensatio facta in re. Et idem tenet noster Molin. *tract. 5. de iustit. disp. 20. num. 4.* D. Sahagun de Villafranc. *in cap. relatum, de off. deleg. n. 14.*

3 Cæterùm retinendus est, vt probabilior, modus dicendi Sanchez, quem sequitur Nicol. Garc. *6. p. de benefic. cap. 2 §. 3. à num. 304* Non enim attendendum est, ad quem rescriptum gratiæ referatur, sed cui gratia in effectu fiat : in effectu autem fit gratia dispensando, siue rescriptum referatur ad dispensantem, siue ad dispensandum, cùm in fauorem solùm dispensandi latum sit. Quid enim tua interest dari huic Sacerdoti licentiam, & mandatum te absoluendi, & dispensandi, &c. in tui fauorem, si volueris ad illum accedere, & elegeris in Confessorem, quàm dare tibi potestatem eligendi illum in Confessorem, qui tecum dispenset, &c. Imò, si bene aduertis, in vtroque casu datur potestas Sacerdoti ad tuam electionem. Ergo si in vno casu est gratia facta, in vtroque debet esse. Quocirca existimo non solùm rescriptum, in quo tibi conceditur beneficium primò vacaturum, esse gratiam factam, si mandetur ordinario vt te prouideat, sed etiamsi è contra dirigatur mandatum ad ordinarium, vt te de primo beneficio vacaturo prouideat, quia in vtroque casu non tam ordinarius tibi confert gratiam quàm exequitur gratiam à Pontifice factam. Neque obstant rationes adductæ pro modo dicendi Suarez. Fatcor enim mandatum expirare morte mandantis, & minuere gratiam, si fieret illi, cui imponitur mandatum : at cum gratia non fiat ei, sed alteri, & vt firmitatem habeat, imponitur executuro mandatum, mandatum non minuit gratiam, sed potius auget. Neque difficile creditu est facultatem in tui fauorem Sacerdoti concessam ad te absoluendum imposito præcepto de excipienda tua confessione esse gratiam factam tibi ; secus verò si nullum sit illi præceptum impositum, quia quando nullum est præceptum impositum, non habes ius ad illum cogendum, vt tuam confessionem excipiat ; secus verò posito præcepto.

4 Supradictam doctrinam, limitant Rota, Gigas, Mandos. Graffis, & alij, quos refert, & sequitur Nicol. Garc. *d. 6. p. de benefic. cap. 2. §. 3 n. 301.* & docet Molin. *tract. 5. disp. 20. n. 2. circa fin.* vt intelligatur de facultate, & mandato prouidendi certæ personæ de certo beneficio. Et idem est de facultate cum aliquo dispensandi in re certa, & determinata : aliàs dicunt non esse gratiam factam, sed faciendam ; quia cùm non determinetur, in quo gratia fiat, non potest dici facta, sed facienda, & videtur probari ex supradicto *cap si cui nulla, vers. secus*, vbi non censetur gratia prouidendi facta, potestas data alicui super eius prouisione, quia non determinatur, cuiusnam beneficij debeat esse prouisio. Neque obstat, quod Hieronym. Paulus *in praxi Cancell. vers. præstantissime Doctor.* & Rebuff. *in concord. rubr. de mandatis Apostolicis, §. 1. verbo fuit purificatus.* Gutierr. *lib. 2. canon. qq. cap. 17 n. 5.* Thomas Sanchez alios referens *illa disp. 28. n. 87.* excludant hanc limitationem, & affirment supradictum textum *si cui* debere intelligi de facultate simplici absque mandato prouidendi certam personam de beneficio siue certo, siue incerto ; quia vt bene aduertit Nicol. Garcia *n. 302.* violatur illa interpretatione littera textus : siquidem ibi dicit *mandatur.*

5 Secundò limitari non potest vt non intelligatur gratia facta, quousque acceptata sit ab eo, cui gratia fit, quia hæc est quædam donatio quæ non censetur facta, quousque interueniat donatarij acceptatio, sic docet Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8.*

punct. 8. §. 1. Cæterùm reiicienda est hæc limitatio, & affirmandum est, esse integrè gratiam factam, quatenus est ex parte concedentis, etsi acceptatio non interuenerit; acceptatio enim requiritur, non vt gratia fiat, sed vt fiat firma; neque reuocari possit pro libro: & ita docet Sanchez *libro 8. disputatione 28. numero 43. & 69.* Suarez *lib. 8. cap. 31. numero 21.* & ferè nullus est, qui hanc acceptationem requirat, vt gratia facta dicatur.

§. III.

An rescriptum iustitiæ, seu iurisdictio delegata expiret finita iurisdictione in delegante.

1 *Si res delegata, integra sit, perit; secus si non sit integra. Quo procedit, tametsi delegatus ignoret iurisdictionem delegantis expirasse.*
2 *Quid si ignorantia populi comitatur.*
3 *Extenditur doctrina, etiamsi sit delegatus à Principe: & etiamsi dixerit delegans, quousque reuocauero, imo etiam si partes consentiant.*
4 *Quid si delegatus aliquem subdelegauit: peribit ne iurisdictio in subdelegato morte delegantis, si supereſt primus delegans? Proponitur triplex sententia.*
5 *Eligitur secunda sententia, vt probabilior expirare iurisdictionem in subdelegato.*
6 *Quid si primus delegans moriatur, postquam subdelegatus vti incepit iurisdictione? Sub distinctione respondetur.*
7 *Apponuntur aliqua declarationes superioris doctrinæ.*

1 SI res delegata integra sit, perit præscriptum iustitiæ, & iurisdictio delegata; secus verò si non sit integra: decisio est expressa *in cap. gratum, cap. relatum, cap. licet vndique, de off. deleg. c. vlt. § vlt. de off. legat. 2. si cui nulla, de prab. in 6, & l. & quia, 6 ff. de iurisd. omnium iudic. l. 21. tit. 4 part. 3.* Ratio est, quia isto delegatus iurisdictionem acquirat per rescriptum, non radicatur in illo, quousque illa vti cœperit, neque quando illa incepit vti, vtitur vt iurisdictione sibi propria, sed vt quid delegantis, quod satis constat ex *cap. quamuis, de officio delegati, in 6, ibi, cum iurisdictio, ex quo ipse vsus non extitit, non censetur in eum efficaciter transisse.* Ergo pereunte iurisdictione perit iurisdictio delegata, si res sit integra. Dubitant tamen aliqui, an pereat ipso iure, an ope exceptionis. Sed tenendum est ipso iure cessare. Tum quia textus, & ratio allegata id probat, & in officio conseruatorum expressè decidit, *in c. hac constitutione, verse. officium, de offic. delegat. in 6.* Quod adeò verum, est vt etiamsi delegatus ignoret iurisdictionem in delegante expirasse, & ex hac ignorantia citationem faciat, & sententiam pronuntiet, citatio, & sententia nullam vim habeant: sic Couarr. *quæst. practicar. cap. 11. num. 1.* & testatur esse omnium Maranta *de ordin. iudic. 4. part. distinct. 5. tit. an sit iudicium ordinarium.* Gregorius Lopez *l. 21. tit. 4. part. 3. glossa 1. in fine.* Panormitanus *cap. gratum, de officio deleg. n. 10.* Molin. *tract. 5. disp. 19. n. 2.* vbi testatur esse communem.

2 Quod intelligendum est, dummodo ignorantiam delegati, non comitetur ignorancia populi. Nam si adest communis error, & ignorantia cessatæ iurisdictionis in delegante, sufficit, vt gesta per ipsum delegatum valeant, vt multis relatis docet doctissimus Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 22. num 59.* Molin. *disp. 21. n. 2.* Basilius de Leon optimè *lib. 5. de matr. c. 24. numero 2.* Aduerto tamen per citationem, aut contestationem litis illo tempore factam non firmari iurisdictionem in delegato, quia firmari non potest iurisdictio, quæ iam non est; delegatus enim nullam ex rescripto habet iurisdictionem, solùm enim illam habet ex communi errore vulgi in ordine ad validitatem actuum, quos fecerit ob communem vtilitatem, ex *l. Barbarius, ff. de officio prætor.* & tradit plures referens Richardus. *§. sed cum aliqua, Instit. de testam. num. 10.* & Basilius de Leon. *lib. 5. cap. 24. n. 4.*

3 Extenditur autem supradicta doctrina, siue delegatus sit à Principe, siue sit ad vniuersitatem causarum; semper enim perit iurisdictio, pereunte delegante, quia ratio facta, & textus allegati id probant, vt bene tradit Maranta *de ordin. iudic. 4. p. distinct. 5. an iudicium sit ordinarium, vel delegatum, n. 61.* Sanchez *lib. 8. disp. 28. de matrim n. 33. & 34.* Basilius de Leon *lib. 5. de matr. c. 23. n. 14. & 6.* & alij ab eisdem relati. Secundò extenditur, etiamsi dixerit, quousque reuocauero habeas hanc potestatem; cessat enim in te delegato, morte delegantis, si res sit integra; secus verò si vti cœpisti iurisdictione. Sanchez *suprà n. 54.* At si tibi commissa est facultas, & rescriptum iustitiæ ad beneplacitum concedentis; cessat etiamsi illo vti cœperis, quia deficit conditio, scilicet voluntas concedentis, sub qua fuit iurisdictio concessa, vt ipsemet Sanchez notat. Tertiò extenditur perire iurisdictionem delegati; etiamsi partes consentiant, quia partes non dant iurisdictionem, neque possunt prorogare iam extinctam; ad summum enim possunt in illum consentire, tanquam in arbitrum, constat ex *l. priuato, C. de iurisdict.* ibi, *sanè si partes actis ab hoc legato* (scilicet, qui iam priuatus est) *consentiant, valebunt illa non in vim sententiæ, sed contractus*, & tradit innumeros referens Thom. Sanchez *disp. 28. numero 41.* Moral. *tom. 2. in prælud. n. 98.* Basilius de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 23 n. 17.*

4 Sed quid si delegatus aliquem subdelegauit, expirauit ne iurisdictio in subdelegato, morte delegati, superstite primo ordinario delegante, si res sit tam in subdelegato, quàm in delegato integra? Quadruplex sententia refertur à Sanchez *illa disput. 28. num. 36.* & omnes sentit esse probabiles. Prima affirmat, non expirare iurisdictionem in subdelegato, quia iurisdictio in primo delegante non expirauit, & in illo specialiter debet radicari iurisdictio in subdelegato. Secunda censet expirare iurisdictionem, quia non fuit in subdelegatum efficaciter transmissa: siquidem illa vti non cœpit ac proinde manet penes delegatum. Ergo pereunte in illo, perit in subdelegato. Tertia distinguit, si subdelegatio facta est in totum, scilicet committendo omnes vices suas, tunc censet non petire in subdelegato; secus verò si solùm partem delegationis commiserit, quia committendo omnem causam, abdicauit à se iurisdictionem, ac proinde radicatur in primo delegante; secùs verò committendo partem, ex *cap. super quæstionum, §. porrò, de off. deleg.* Quarta sententia, cui ipse Sanchez vt probabiliori adhæret, sentit, si delegatus subdelegauit ex commissione sibi facta à primo delegante, non petire iurisdictionem subdelegati, morte delegati: superstite primo ordinario delegante, siue commiserit partem causæ, siue totam causam; quia tunc subdelegatus non videtur esse substitutus delegati, sed primi ordinarij delegantis: at si nomine proprio subdelegauit, sine speciali commissione, censet petire iurisdictionem subdelegati.

5 Inter has sententias, quæ verè probabiles sunt, mihi magis placet secunda, scilicet expirare omnino iurisdictionem in subdelegato, quam tenuit Anchar. *in cap. licet vndique, de off. delegat. quæst. 5.* Molin. *tract. 5. disp. 21. verse. sic priori modo.* Moueor ratione pro illa sententia adducta, quia dum subdelegatus vti non cœpit iurisdictione sibi commissa à delegante, non fuit in illo radicata iurisdictio; sed penes delegatum delegantem manet, ita vt pro libro possit subdelegationem reuocare, vel causam reassumere, si subdelegatus moriatur, vt habetur expressè *cap. quamuis, de off. deleg. in 6.* Ergo si perit delegati iurisdictio, peribit & subdelegati, quæ alia non est, & hoc siue nomine proprio, siue ex commissione expressa ordinarij subdelegauerit; quia hæc commissio impertinens esse videtur ad perpetuandam iurisdictionem, si aliunde ab ipso iure habeat delegatus eam facultatem subdelegandi, quam ab speciali commissione recipit. Solùm excipio, si ordinarius dixerit, ex nunc illi delego, cui tu delegatus vices commiseris; tunc enim ipsemet ordinarius subdelegare, vel potius delegare intelligitur; & ille signatus non tam erit subdelegatus, quam delegatus, ac proinde iuxta regulas delegati metienda est eius iurisdictio, & tradit alios referens Basilius de Leon *libro 5. de matrimon. cap 26 à numero 14. sed præcipuè numero 16.*

6 Quid si primus delegans moriatur, postquam subdelegatus vti incipit iurisdictione sibi commissa, sed antequam delegatus illa vsus fuerit?

Respondeo, si delegatio fuit absoluta, neque aliquam iurisdictionem in causa sibi delegatus reseruauit, tunc perseuerat iurisdictio in subdelegato. Ratio est manifesta, quia primum vsum iurisdictionis radicata fuit in subdelegato iurisdictio, & consequenter facta fuit independens à primo delegante, & à delegato, & videtur colligi argumento à contrario ex *cap. si à sufficiente, & de off. deleg. in 6.* sed clarè decidit *in cap. si delegatus, eodem titulo in 6.* ibi, *nam talis commissio, per quam censetur etiam sententia relatio committi, nequaquam morte committentis expirat, ex quo res integra non exiſtit* & tradit alios referens Sanch. *lib. 8. disp. 28. n. 37.* Molin *tract. 5. disp. 21. n. 4.* At si subdelegatio non fuisset absoluta, sed sub hac forma vsque ad beneplacitum meum, vel quousque ego voluero, aut fuerit mea voluntas, tunc morte delegati expiraret iurisdictio in subdelegato, etiam re non integra, quia defecit conditio subdelegationis: constat ex *cap. si gratiosè, de rescript. in 6* & affirmat gloss. *in cap. si delegatus, de officio delegati, in 6.* & tradit Molin. *supra*, & est communis.

Quod si delegatus vti cœperit iurisdictione commissa, antequam subdelegauerit, & subdelegatione facta, priusquam subdelegatus subdelegatione vsus fuerit, moriatur primus delegans, non obiude extinguitur iurisdictio in subdelegato, sed illa vti potest, quia illam non habet à primo delegante, sed à delegato, cuius iurisdictio firmata fuit in delegato per vsum illius: sic colligitur ex *cap. si delegatus*, tradit Sanchez alios referens *num. 38.*

7 Quadrupliciter temperatur supradicta doctrina de cessatione iurisdictionis delegatæ morte delegantis re integra, à Sanchez *lib. 8. disp. 28. n. 42. 43. & 44.* Primò vt intelligatur, quando datur noua potestas per delegationem. Nam si solum, morte

excitatus

excitatur per commissionem potestas antea habita, non peribit morte delegantis, & bene, quia non habet ex delegatione potestatem, sed solum mandatum exercendi iurisdictionem, quam habet. Ergo solum mandatum peribit, & non iurisdictio. Secundò temperat, nisi iurisdictio delegata sit accessoria gratiæ iam factæ. cum enim, vt posthea dicemus, non pereat gratia facta, morte concedentis, neque iurisdictio data ad illius executionem perire potest: tum, quia accessorium sequitur naturam principalis: tum, quia gratia redderetur inutilis, si simul cum illa non concederetur potestas, quæ accessoria est ad illius executionem. Tandem quia ita deciditur *in c. si super gratia, de off. deleg. in 6.* Tertiò temperat, nisi ea potestas delegata, commissa sit nomine dignitatis: nam cùm hæc semper permaneat, & iurisdictio ab illa concessa semper permanere debet. Quando autem intelligitur facultas data nomine dignitatis, quando nomine personæ, ex supradictis constat, & ex dicendis statim amplius elucidabitur. Adde si delegatus lege aliqua constitutus sit, perseuerat delegatio, quandiu lex perseuerat, sic Molin. *tom. 5. de iustit. disp. 29. n. 5 fin.* cum Panorm. & aliis *in c. irrefragabili. §. cæterum, de off. ordin.* Ex qua doctrina infert Molin. vt quotiescumque in Concilio Trid. aut alibi Episcopis committitur, vt procedant tanquam Sedis Apostolicæ delegati, etiamsi nunquam professerint, quia casus non occurrit, poterunt mortuo Pontifice conditore illius canonis procedere, quia lex perseuerat, & consequenter iurisdictio data per illam. Quartò imperati potest in delegatis ad res fidei cognoscendas, cuius iurisdictio non perit morte concedentis re integra ob fauorem fidei & religionis: habetur expressè *c. ne aliqui, de hæret. in 6* & tradit Decius *c. pastoralis. §. quoniam. n. 18. de rescript.* Iason *l. more. n. 65. ff. de iurisd. omnium iudic.* Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 28. n. 27.*

§. IV.

An rescriptum gratiæ absolutè concessum expiret finita iurisdictione concedentis.

1 *Si gratia facta sit non expirat, secus si sit faciendæ.*
2 *Licentiam tibi datam in fauorem pœnitentium ad audiendas illorum confessiones, qui affirment perire morte concedentis.*
3 *Probabilius est oppositum, & sit satis contraria rationi.*
4 *Quod si indultum sit de absolutione faciendæ alicuius certæ personæ, communis sententia docet perire morte concedentis re integra.*
5 *Non videtur carere probabilitate oppositum, tametsi in praxi non consulendum.*
6 *Satisfit rationi communis sententiæ.*
7 *Quid facultate tibi concessa eligendi Confessorem? Resoluitur non perire.*
8 *Idem procedit in dispensationibus, quæ committuntur ordinariis, si preces veritati nitantur.*
9 *Quid de mandato, vt prouideatis in aliquo beneficio vacante? Qui censeant expirare.*
10 *Probabilius est oppositum.*
11 *Idem dicendum de facultate, & licentia testandi Episcopis concessa.*
12 *Item de facultate à Rege concessa instituendi maioratum.*
13 *Dupliciter gratia, & priuilegium concedi potest. Primò cum aliqua limitatione. Secundò absolutè, si priuilegium, & gratia absolutè concedantur.*

1 REgula communis est, & omnino certa, si gratia facta sit, non expirare finita iurisdictione concedentis; secus verò si sit faciendæ: colligitur ex *cap. si super gratia, de off. deleg. in 6. & cap. si cui nulla, de præbend. in 6.* & tradunt ex supradictis testibus præcipuè ex *cap. si cui nulla, gloss. ibi, notab. 1* Archid. *ad finem, vers. secus faciendæ.* Decius *in cap. relatum, de offic. deleg. n. 3. & in noua edit. num. 21.* Nauarr. *c. 27. n. 253. vers. 9. & lib. 1. consil. in 2. edit. tit. de off. de leg. consil. 2. n. 1.* Gutierr. *lib. 1. canonic. qq. cap. 15. n. 24. & lib. 2. cap. 17. à prin.* Molin. *l. 2. de primog. cap. 7. n. 63.* Rebuff. *in pract. tit. de gratia, 2. p. §. rationi congruit.* Thom. Sanch. *lib. 8. de matr. disp. 28. n. 64.* Suarez *lib. 8. de leg. cap. 31. numero 1.* & alij plures ab eisdem relati. Quando autem sit gratia facta, quando faciendæ, iam suprà diximus. Sed vt res clariori fiat, ad aliquos casus, in quibus potest esse aliqua difficultas, deueniamus.

2 Primus est de licentia, & facultate tibi data à Pontifice, Episcopo, vel parocho audiendi confessiones in fauorem pœnitentium, an pereat morte concedentis, finita eius iurisdictione?

Perire affirmat Philiar. *de off. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 1. c. 24. ad finem*, de licentia data per Episcopum, seu alium Papa inferiorem, docet Nauarr. *summ. Hispan. cap. 27. numero 264.* D. Antonin. *3. p. tit. 17. cap. 9. fin.* Vgolin. *de off. Epis. cap. 36. §. 10. num. 3. & alias cap. 26. §. 21. num. 21.* & de licentia data à parocho alteri Sacerdoti, docet noster Molin. *tit. 5. de iustit. disp. 29. n. 5.*

Præcipuum fundamentum est, quia iurisdictio delegata perit morte concedentis, si res fuerit integra, quia non radicatur in delegato, sed manet penes delegantem, quousque delegatus ea vti cœperit. Ergo similiter hæc iurisdictio ad audiendas confessiones, ad dispensationes faciendas, peribit concedentis morte; siquidem est iurisdictio delegata. Item hæc facultas semper videtur data in gratiam pœnitentium; sed illis non est gratia facta, sed faciendæ. Ergo perit morte concedentis.

3 Cæterum longè probabilius est licentiam concessam Sacerdoti, audiendi confessiones pœnitentium, per Pontificem, vel Episcopum, vel parochum, non perire morte concedentis. Quia est gratia, & fauor factus, præcipuè ipsi Sacerdoti, potius quam pœnitentibus, cum non sint expressi & nominati, & ad ipsorum petitionem: gratia autem facta non perit concedentis morte, vt diximus. Ergo. Et ita tenet Thomas Sanchez *illa disput. 28 numero 72.* Nicol. Garcia *6. p. de benefic. cap. 2. n. 321.* Salas *de legib. disput. 20. sect. 17. vers. dico sexto.* Suarez *l. 8. cap. 31. num. 3. & c. 32. n. 9.* Ægid de Coninch. *disp. 8. dub. 10. n. 72.* Saa *verbo gratia, num. 4.* Basil. de Leon *lib. 8. de matrim. cap. 19. §. 1. n. 2.* & alij plures, quos ipsi referunt. Et licèt aliqui ex illis solum in generali de licentia concessa loquantur; alij verò expressè dicunt, etiamsi à parocho concessa fuerit, non perire; quia nulla est in hoc ratio differentiæ. Exempli gratia, de priuilegiis, & gratiis Pontificum iura loquuntur, non quia ad sola priuilegia Pontificis sit limitandum, sic Nicol. Garcia, Basilius, Ægidius, Sanchez *suprà*, Suarez *cap. 32. n. 9.*

Neque obstat fundamentum contrarium. Fatemur iurisdictionem delegatam, si sit in materia iustitiæ, perire morte concedentis; quia ita deciditur *in cap. gratum, cap. relatum, cap. si ex, de off. deleg.* at cum in materia gratiæ nihil determinetur, non debet morte concedentis perire. Adde in materia iustitiæ totam iurisdictionem delegatam censeri factam in fauorem, eorum qui iudicandi sunt non in fauorem ipsius iudicis; secus verò in delegatione gratiosa.

Ad confirmationem respondeo non solùm in gratiam pœnitentium, sed Confessoris datam esse, quando persona non determinatur.

4 Secundus casus est, si detur tibi indultum, vt absoluas aliquas determinatas personas, vel cum illis dispenses ob illarum fauorem: an tunc si res integra sit, expiret morte concedentis? Sanchez *libro 8. disp. 28. n. 73.* ex communi sententia sentit expirare, consentit Garcia *6. p. cap. 2. num. 327* Bonacina *disp. 1. qu. 3. p. 8. §. 1. n. 25.* Mouentur, quia tunc est gratia faciendæ, & non facta quæ expirat morte concedentis re integra ex *cap. si cui nulla, de præbend. in 6.*

5 Fateor hanc esse communem sententiam, & in praxi consulendam: at reputo satis probabile, & securum in conscientia tibi indultum non perire; censeo enim potestatem tibi datam ad dispensandum, vel absoluendum, non solum esse gratiam illius, cui est absolutio, vel dispensatio concedenda, sed etiam tui, siquidem tu vt magis idoneus electus es ad illam dispensationem concedendam: & ita tenet Emanuel Saa *verbo dispensatio, num. 6.* in editione genuina, & reformata, & indicat *verbo gratia, num. 4.* Salas illum referens *disput. 20. sect. 17 fine*, & in potestate ad absoluendum probabilius censet Suarez *capite 31. num. 18. ad finem*, inclinat maximè, & securum reputat Basilius de Leon *libro 8. de dispensat. cap. 19. §. 1. num. 5. & n. 8.* absolutè eam tenet.

6 Neque obstat textus *in cap. si cui nulla, de prebendis, in 6.* ibi enim solùm deciditur, facultatem concessam alicui super prouisione certæ personæ facienda expirare, si non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam, & fauorem sit concessa: quare si non solùm ob gratiam eius, cui prouideri mandatur sed etiam ob prouisorem facultas concedatur, gratia non expirat. At cum facultas absoluendi, & dispensandi videatur, non solùm in fauorem dispensandi, & absoluendi, sed etiam in fauorem absoluentis, & dispensantis fieri, perseuerare dicendum est; quia saltem ex vna parte iam est gratia facta, scilicet ex parte dispensantis: & cum hæc perseuerare non possit, nisi simul perseueret gratia faciendæ dispensando, vtraque perseuerat, vt multis allegatis probat Sanchez *libro 8. disputat. 28. num. 80. & 81.* Adde satis probabile videri, quamlibet facultatem datam alicui ad effectum causandum in alio esse gratiam factam illi, cui data est talis facultas, etiamsi ex speciali intentione ad alium referatur, ac proinde non perire morte concedentis, nisi in his casibus, in quibus ex iure aliud colligitur, qui solum duo sunt. Primus in materia ambitiosa, qualis est beneficialis, ex *à to cap. si cui nulla, & cap. si super gratia, de officio delegat. in 6.* Alius in materia fori contentiosi, vt *in cap. gratum, cap. relatum, de officio delegat.* ad quem reducuntur externi contractus, & negotia humana, & aliæ leges quæ statuunt mandatum expirare morte mandantis, sic Suarez *lib. 8. c. 31. n. 24.* & ex illo Basil. de Leon *lib 8. c. 19 §. 1. n. 5.*

7 Tertius casus est de facultate ibi concessa eligendi Confessorem, siue determinatum, siue indeterminatum, qui à reseruatis absoluat, vel tecum dispenset: an inquam, hæc facultas pereat morte concedentis re integra? Et dicendum est nullo modo perire, quia est gratia iam facta tibi, & benefi

beneficium legitimè à te possessum, ratione cuius potes Sacerdotem eligere, sic tenet Nauarr. *c. placuit, de pœnitent. dist. 6. numer. 35 & 161.* Henriquez *summ. lib. 7. cap. 21. § 6.* Suarez 4. *tom. de pœnitent. disp. 26. sect. 3. n. 7. & lib. 8. de legib. c. 31. num. 3. & 19.* Sanchez *lib. 8. disp. 28. n. 72. & 75.* Nicol. Garc. *6. part. de benefic. c. 2. n. 315.* Basil. de Leon. *lib. 8. c. 19. §. 1. n. 7.* & alij, quos ipsi referunt, quamuis contrà teneat Angel. Philiarcus, Gomezius, & alij relati à Garcia *numero 316.* in licentia concessa per Episcopum aut alium Papa inferiorem. Quæ doctrina procedit à fortiori in facultate eligendi Confessorem data per Iubilæum, quia huiusmodi facultas est accessoria indulgentiæ, seu facultas lucrandi indulgentiam, quæ cùm sit gratia iam facta, & morte concedentis non expirat, vt est communis sententia, neque etiam potestas eligendi Confessarium, quæ illi est accessoria. Item in facultate concessa eligendi Confessorem per Bullam Cruciatæ, constat non expirare morte Pontificis concedentis: cùm quia est gratia iam facta Regi, in cuius fauorem, pro expeditione belli contra infideles conceditur, tum quia conceditur pro tempore determinato: sic Sanchez alios referens *num. 78.* Basilius de Leon. *num. 9.* Garcia *numero 317. & 318.* Item in facultate recipiendi ordines extra tempora, vel non seruatis interstitiis, celebrandi in priuato oratorio, comedendi carnes diebus prohibitis, & aliis similibus, quia hæ omnes sunt gratiæ factæ ipsi, cui tales facultates conceduntur; ac proinde petire non possunt morte concedentis, vt supradicti Doctores autumant.

8 Quartus est de dispensationibus, quæ committuntur ordinariis, in preces veritati nitantur, dicendum, inquam est, expediri posse ab ordinariis, quia est gratia facta ipsi dispensando, etiamsi res fuerit integra, quando Sedes Apostolica vacauerit. sic Basilius *numero 7.* Sanchez *num. 80 87.* Garcia *num. 312.* Molin. *tract. 5. disp. 20. num 4.* Salas *disp. 20. sect. 17. num. 125.* Suar. *lib. 6. de leg. cap. 17. num. 9.*

9 Quintus est, si pro te à Pontifice, vel eius Legato detur mandatum, vt prouideatis in aliquo beneficio tunc vacante, an hæc gratia, & mandatum expiret morte concedentis re integra? Videtur expirare, quia mandatum morte mandantis expirat, *leg. mandatum, C. mandati, & §. vltè. Instit. eodem tit. c. gratum, cap. relatum, de officio delegati.* Item quia text. *in c. si cui nulla* videtur id decidere: siquidem dicitur, si super prouisione certæ personæ facienda detur potestas alicui & res fuerit integra, cùm concedens moritur, perire gratiam: & ita tradit Staphileus *de litteris gratia, tit. quibus modis expirent litteræ ad beneficia, in princip. num. 1. & 2.* Zerola *2. p. praxis Episcopalis, verb. d. legatus, §. 1.* Th. Sanch. inclinat. *lib. 8. disp. 28. n. 43. 64. & 81.* Eman. Rodriq. *qq. reg. tom. 1. q. 9. art. 1.*

10 Nihilominus, etsi supradicta sententia sit probabilis, probabilior mihi videtur non perire tale mandatum. Quia eo ipso, quo de prouisione certi beneficij obtinuisti mandatum, acquisisti ius ad rem ad supradictum beneficium, quod ius maxima gratia reputari debet, ac proinde non cessat morte concedentis re integra, ex *cap. si super gratia, de officio deleg. in 6.* & tradit Gigas *de pensionibus quæst. 91. num. 4.* Gutier. *lib. 2. can. qq. c. 17. num. 5.* Henriq. *sum. lib. 14. cap. 17. n. 7.* Thom. Sanch. *supr. n. 87.* Mandos. *reg. 10. q. 2. num. 4.* Nicol. Gar. *6. part. de benefic. cap. 2. num. 300.* & alij plures ab eisdem relati. Et ad rationem in contrarium facile respondetur, expirare quidem mandatum morte mandantis, quando non est gratiæ factæ annexum; secus verò, si datum sit pro illius executione. Textus autem *in c. si cui nulla*, loquitur quando non pro certo beneficio, sed incerto, & posito in electione mandatarij conceditur mandatum, quia tunc non videtur gratia facta certa, & determinata, sed facienda, vt ex Rota Gigas, Mandos., Rodrig. & aliis docet Garc. *n. 30.* vel potest dici loqui text. quando non datur propriè mandatum, sed solùm licentia, & facultas, quia tunc non est executor necessarius, sed voluntarius; ac proinde cessat morte concedentis re integra: sic ex Hieronym. Paulo, Rebuf. & aliis docet Sanchez *num. 87. 95.* Adde supradictam doctrinam procedere, etiamsi detur mandatum de prouisione certæ personæ, ad certum beneficium cum eiusdem cognitione, & citatione partis. Quia semper habet rationem gratiæ factæ, & executoris potestas accessoria gratiæ reputatur, sic ex Paulo, Rebuf. Gutierr. Sanch. *num. 88.* Garcia *n. 303.* Quocirca si tibi sit gratiæ rescriptum concessum, ratione cuius assignatur certa pensio super aliquod beneficium, non expirat hoc rescriptum morte Pontificis concedentis; sed executor potest ad illius executionem procedere: sic Gigas *de pensionibus, q. 91.* Gutier. *lib. 2. can. qq. c. 17. n. 5.* Sanch. *n. 88.* Garc. *num. 310.* si tamen committeretur assignatio pensionis, quæ executori videbitur, tunc in opinione Garciæ, Mandosij, Roderici, & aliorum expirat, quia non censetur gratia facta, siquidem non est de re certa, & determinata. At in opinione Sanchez quæ satis probabilis videtur, non expirat; quia non est leuis gratia habere mandatum super prouisione incerti beneficij.

11 Sextus est de facultate, & licentia testandi concessa Episcopis à Papa; quæ cùm sit gratia facta, non expirat morte Papæ concedentis re integra: sic Ioann. Gutierr. *lib. 2. pract. q. 75.* noster Mol. *de iustit. 2. tom. tract. disput. 241. ad finem.* Sanchez *lib. 8. disp. 28. num. 81.* Couarr. *in nouæ edit. in cap. cum in officiis, de testament. n. 8.* Garcia *6. p. de benefic. cap. 2. num. 328.* Fachin. *lib. 5. controuers. c. 99.* & alij ab eisdem relati. Adde hoc verum esse, etiamsi litteræ expeditæ non fuerint, quia est gratia perfecta eo ipso, quòd Pontifex dixit, *fiat*: sic Sanch. *disp. 29. n. 7.* Gonçalez *super reg. 8. cancellar. glossa 17. n. 45.* Mol. *tom. 3. de iustit. disp. 599. n. 6.* Garcia *n. 334.* Saa *verbo gratia, n. 15.*

12 Septimus est de facultate data à Rege faciendi maioratum, vel alienandi bona ipsius, & dicendum est non expirare morte concedentis re integra: & est expressa decisio *leg. 43. Tauri, & leg. 2. tit. 7. lib. 5. noua compilat.* & tenent omnes: quod non solùm habet verum, quando litteræ huius facultatis sunt expeditæ, sed etiam litteris non impeditis: vt tradit Garcia *n. 331.* Sanch. *disp. 29. n. 7.* Gonçalez *reg. 8. cancellar. glossa 12. à n. 45.* Mol. *de iustit. tom. 3. disp. 599. n. 6.* Ratio est, quia, vt suprà diximus, gratia, & priuilegium non petit ad sui valorem scripturam. Si verò facultas faciendi maioratum concessa esset à ministris, & Regis consiliariis, dependenter tamen à Principis subscriptione; quæ tamen subscriptio non esset facta, quando Princeps moritur; tunc gratia facta à ministris Regis expirat, neque illa vti poteris ad instituendum maioratum, etiam successore Principe subscribente: nisi de plenitudine suæ potestatis vellet concessionem ministrorum supplere, quia tunc gratia non est perfectè facta, sed potius est in fieri: sic intelligendus est Mol. *de primog. lib. 2. c. 7. n. 64.* Gutier. *lib. 2. pract. q. 74. in princ. & q. 75. n. 2. & lib. 2. can. qq. c. 17. n. 14.* Matienz. *leg. 2. recop. tit. 7. lib. 5. gl. 2. n. 1. fine*, ibi Azeued. *n. 11. Auend. leg. 43. Tauri, gloss. 1. n. 2.* & alij qui affirmant facultatem concessam instituendi maioratum litteris non expeditis à Principe petire; loquuntur enim non de facultate à Principe, sed ab ipsius ministris concessa, quæ est dependens à subscriptione Principis, vt rectè explicuit noster Mol. *3. tom. disp. 599. n. 6.* Thom. Sanch. *lib. 8. disp. 29. n. 7.* Gonçalez *gloss. 12. à n. 45.* Garcia *n. 333.*

§. V.

An rescriptum gratiæ pro limitato tempore concessum expiret morte concedentis?

1 *Non perit, quousque tempus finiatur.*
2 *Sed quid si concessum sit sub hac forma, ad annum, ad meum beneplacitum? Affirmant plures prorogari post annum, si Princeps viuit.*
3 *Censeo oppositum probabilius.*
4 *Quid de gratia, dum fuerit nostra voluntas, ad beneplacitum nostrum? Probabilius est perire.*
5 *Non caret probabilitate oppositum.*

1 COntingere potest, vt rescriptum gratiosum sit concessum pro aliquo tempore limitato, v. gr. pro tempore vnius anni; si intra illum annum concedens moriatur, non petit, sed valet, quousque annus finiatur, & hæc est vna ex rationibus, quare priuilegia Bullæ cruciatæ non pereunt morte concedentis intra illum annum contingente, quia pro duratione vnius anni fuerunt concessa, & sic sunt gratia facta pro illo anno, sic Basil. de Leon *lib. 8. cap. 19. n. 7.* Sanch. *disp. 28. à n. 50.* & specialiter de Bulla *n. 78.* Suar. *lib. 8. cap. 32. num. 10.* Henriq. *lib. 7. de indulg. cap. 21. num. 4.*

2 Sed quid si dicat Princeps: Concedo tibi licentiam ad annum, ad meum beneplacitum, peribit ne licentia si intra annum moriatur, vel vltra annum protogabitur, si Princeps viuit? Affirmat Sanchez *num. 51.* prorogari post annum, consentit Hentiq. *lib. 7. de indulgent. cap. 21. n. 4.* Anton Gabriel. *tom. 3. commun. opin. lib. 6. tit. de præbend. concl. 2. n. 31.* Quia illa concessio facit hunc sensum: Concedo tibi licentiam ad annum, & vlteriùs ad meum beneplacitum.

3 Cæterùm probabilius censeo non prorogari post annum etiamsi viuat concedens. Quia illa verba, ad beneplacitum meum, non videntur extensiua prioris facultatis, sed potiùs restrictiua illius: & facere hunc sensum, ad beneplacitum meum tibi concedo licentiam per annum: id est, licentiam tibi concessam per annum volo esse dependentem à mea voluntate. Et confirmatur. Si Princeps concederet licentiam per annum, & adderet, nisi reuocauero, clarum est non prorogari vltra annum: ergo neque cùm dicit ad beneplacitum. Præterea quia sensus ille pro sententia Sanchez allatus extra proprietatem verborum esse videtur, facit enim duplicem confessionem, scilicet ad annum, & vlterius ad beneplacitum, cum tamen verba eam non admittant: non enim est concessio facta per propositionem hypotheticam, sed cathegoricam, neque per copulatiuam, sed per simplicem: & ita tenet Suarez *cap. 32. num. 31. & 12.* Ex quo mihi etiam satis probabile videtur, si intra annum moriatur concedens perire licentiam sub illis terminis datam, quia datur per annum ad beneplacitum: & cùm beneplacitum pereat, pereunte persona, petit concessio. Posset tamen non incongruè habere hunc sensum supradicta propositio; scilicet concedo tibi licentiam ad beneplacitum meum, id est, ex beneplacito meo, qui sensus non denotat conditionem concessionis, sed potiùs

potius causam illius : ac proinde perseuerat pro toto anno, etiam mortuo concedente intra illum, sic Suar. *illo cap. 32. in fine*, & Henriq. *c 21. num 4.*

4 Quando autem Princeps concedit gratiam, apponendo illam dictionem, *ad beneplacitum meum*, vel quamdiu voluero, aut fuerit nostra voluntas, dubitari potest, an pereat concedentis morte? Et quidem perire probabilius est, quia post mortem neque est voluntas, neque vllum velle, nec beneplacitum; ac proinde cessat conditio, sub qua fuit gratia facta : *cap. si gratiosè, de rescriptis, in 6.*

Dices, ergo si non adderentur illa verba, sed absoluta esset concessio, periret gratia, siquidem perit voluntas, & beneplacitum, ex quibus habet gratia efficaciam.

Respondeo ex voluntate positiua concedentis habere gratiam efficaciam, vt sit, non tamen, vt conseruetur; non enim indiget ad sui conseruationem positiua voluntate concedentis; solum enim requirit, ne adsit contraria voluntas, scilicet reuocatio. At quando sub illis terminis conceditur; tunc indiget positiua voluntate conseruante, quia sub illa conditione conceditur : quare si hæc absolutè cessaret, cessat & gratia : sic docent Sanchez plures referens *disp. 27. n. 52.* Menoch. *lib. 1. de arbitrar. quæst 69. n. 2. & seq.* Couart. *3. var. cap. 15. n 3.* Basilius *lib 8. cap. 19. §. 1. n. 9 & 10.* Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 32. num. 2.*

5 Addendum tamen existimo, non carere probabilitate ex illis verbis non limitari gratiam ad vitam concedentis, sed protegari post illam, quousque reuocetur; quia videntur in communi loquendi modo æquiualere illa verba ad beneplacitum meum, illis verbis, donec reuocauero, seu aliter ordinauero, quia dum aliter non ordinatur, semper videtur esse, & perseuerare eadem voluntas. Et confirmari potest ex vsu, & consuetudine ordinariorum, cum facultatem religiosis, & aliis personis concedunt administrandi sacramenta, subiungunt ferè semper, se velle, vt illa licentia efficaciam habeat, dum fuerit nostra voluntas : at ex his verbis non reputantur licentiæ cessare, quousque reuocentur; ergo, & ita tenet Emanuel Saa *verbo gratia, num. 7.* in vtraque editione genuina, & reformata : ibi, gratia, in qua dicitur, donec voluero, vel donec aliter ordinauero, vel ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedente. Ecce qua ratione pro eodem vsurpat illa verba donec voluero, vel donec aliter ordinauero : & in editione genuina subiungit (etsi contra habeatur in reformata) quod si dicat Papa, ad nostrum beneplacitum, expirate eo mortuo quidam putant, alij negant : & remittit se ad id, quod dixerat verbo *delegatus*, vbi *in n. 3.* inquit : Delegatio non expirat delegante excommunicato, aut suspenso, neque ipso mortuo, si est data ad eius beneplacitum.

§. VI.

An rescriptum gratiæ, & iustitiæ morte delegati, vel eius finito officio expiret.

1 *Delegatio personalis expirat, secus realis.*
2 *Si sub nomine proprio delegatio fiat, regulariter censenda est personalis.*
3 *Si sub nomine dignitatis realis, & ad successores transit.*
4 *Extenditur, siue res integra sit, siue non.*
5 *Item etiamsi nudum factum committatur.*
6 *Item esto si consanguineus delegantis.*
7 *Si in commissione exprimatur nomen proprium, & nomen dignitatis, censenda est commissio personalis.*
8 *Apponuntur duæ limitationes : vna approbatur, altera reijcitur.*

1 OMnes conueniunt delegationem personalem expirare; secus verò realem. Quando autem commissio sit personalis, quando realis, non est facile explicatu; quia contingere potest, esse commissionem personalem, etiamsi solum dignitas delegati exprimatur : si in commissione addantur tales circunstantiæ, quæ indicant sufficienter electam esse industriam personæ, vt suprà diximus latius, cum de priuilegio reali, & personali loqueremur, videri potest de hac re doctissimus Menochius *lib 1. de arbitrar. quæst. 68. à num. 1. usque ad 25.*

Sed claritatis gratia notandum est tribus modis fieri delegationem posse. Primò expresso nomine delegati tantùm. secundò illo tacito expresso tamen officio, & dignitate. Tertiò expresso vtroque nomine; & proprio, & dignitatis.

2 Dico primò, si commissio nomine proprio fiat v.g. Petri, regulariter censenda est personalis : nisi ex circunstantiis, & subiecta materia aliud manifestè colligatur. Conclusio est ferè omnium Doctorum, quos statim referemus. Et ratio est clara, quia ad successorem non potest transire, nisi ex voluntate delegantis explicata : cum autem id non explicuerit, sed potius signando personam contrarium significauerit, efficitur sanè commissionem esse personalem ex vi illius.

3 Dico secundò si commissio sub nomine dignitatis facta sit verbi gratia, Episcopo Salmantino, Decano talis Ecclesiæ, realis, est, & ad successorem in dignitate transit; quia tunc commissio non est facta personæ, ratione illius, sed ratione dignitatis sibi inhærentis : & cum hæc perpetua sit, & ad successores transit, transit & commissio : habetur expressè *c. quoniam Abbas, de offic. delegat.* ibi, *quia sub expressis nominibus locorum, & non personarum commissio emanauit*; & ita tenet glossa *ibi*, Abbas *numero 8.* Menoch. *lib. 1. q. 68. de arbitr. n. 21.* Salas *disp. 20. de legib. sect. 17. concl. 1.* Sanch. *lib. 8. disp 27. n 6.* Bonacina *disp. 1. q. 3. p. 8. §. 1. n. 3. vers. respondeo secundò.*

4 Extenditur conclusio, siue res integra sit, siue non; quia esse rem integram, vel non esse, non immutat concessionem : & cum hæc dignitati potius, quàm personæ facta sit, cum illa transit sic Panormit. *in cap. quoniam Abbas, num. 12.* Menoch. *num. 22.* Sanchez *num. 7.* Salas Bonacina *supra*, & reliqui omnes Doctores; excepto Angelo, vt testatur Menoch. & Sanchez *supra*.

5 Extenditur secundò, vt locum habeat, etiamsi solum nudum factum committatur; quia nudum factum minus exigit industriam personæ : ergo facilius potest ad successorem transire. Adde cum iurisdictio exercenda committitur, quæ transit ad successores, plures actus ibi committuntur, qui nudum factum respiciunt. Ergo iam commissio nudi facti transire ad successores potest : sic cum Abbate, & Decio defendit vt probabilius Menoch. *d. lib. 1. quæst. 68. num. 23.* Sanch. alios referens, *num. 14.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8 §. 1. num. 16.*

6 Extenditur tertiò conclusio, vt habeat locum, etiamsi ille, cui committitur delegatio sub nomine dignitatis, sit consanguineus, aut amicus delegantis : adhuc censenda est commissio realis, si commissio sit ex illis, quæ solum personis constitutis in dignitate regulariter fiunt, iuxta *cap. statutum, de rescript. in 6.* quia tunc qualitates illæ consanguinitatis, vel amicitiæ non principaliter spectantur : ac verò si commissiones sint ex illis, quæ nudo ministerio contentæ sunt, tunc præsumptio non leuis est esse commissionem personalem, & ad successores non transire; quia videtur spectata qualitas amicitiæ, vel consanguinitatis potius, quam dignitatis : sic legatum relictum Archiepiscopo consanguineo, vel amico, præsumitur relictum personæ, non dignitati. *cap. requisiti, de testamentis.* Et idem est si illum in executorem nominet; quia ad executionem testamenti potius amicitia, quam dignitas prodest : hic docet Menoch. *lib. 1. de arbitr. quæst. 68. num. 25.* & adducit pro se Iason *in l. more, num. 65. vers. quarò limita. ff. de iur. sanct. omniud.* Couart. *in c. requisiti, de testament.* & glossam *in c. religiosus, in glossa penult. de testam. in 6.* Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 15.* Secus verò dicendum si in Archiepiscopo non esset illa qualitas amicitiæ, vel consanguinitatis, quia tunc præsumitur legatum ad successorem transire, vt optimè probat Menoch. *lib. 4. præsumpt. 121. num. 5.*

7 Dico tertiò, si in commissione exprimatur nomen proprium delegati, & simul eius dignitas, reputanda est commissio personalis, & non realis, etiamsi nomen proprium fuerit postpositum nomini dignitatis : sic docent alios referentes Flamin. *de resignat. lib. 1. qu. 11. n. 12.* Salas *disp. 20 de leg. sect. 17. n. 124. concl. 2.* Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 20.* Bonacina *disp. 1. q. 3. p. 8. §. 1. n 3.* Gutierr. *de matr. cap. 125. n. 1. & 9.* Ratio est, quia nomen personæ in commissione positum restringere videtur vniuersalem significationem prouenientem ex nomine dignitatis; ac proinde facit, vt solùm vnicæ personæ communicetur commissio, & non pro omnibus habentibus illam dignitatem : alias si omnibus communicatur, nomen personæ in rescripto positum esset inutile, & confusionem causaret; quod non est dicendum, quia verba in rescripto semper debent habere effectum ex *l. si quando, ff. de legatis 1.*

Dices, etiam nomen dignitatis, inutiliter ponitur; siquidem ratione illius non extenditur rescriptum amplius, quàm si solùm sub nomine personæ latum esset.

Respondeo negando esse inutiliter positum, quia licèt nomen dignitatis non deseruiat ad extendendam commissionem, deseruit tamen vt clarius, & euidentius cognoscatur persona, cui est facta commissio : non enim tunc nomen dignitatis gratia disponendi fuit appositum, sed potius gratia demonstrandi cui dispositio concedebatur. At si commissio esset generalis facta omnibus habentibus talem dignitatem, nomen speciale, & proprium vnius personæ in commissione positum ad nihil aliud, nisi ad confusionem posset deseruire.

8 Limitant plures Doctores hoc esse intelligendum, quando delegatus cognitus erat deleganti; secus verò si illi esset incognitus, quia tunc videtur nomen proprium non esse in consideratione; ac proinde nomen dignitatis, vt potentius, & firmius præualere : sic docent Bart. *in l. si seruus communis ff. de stipul. seruor.* per textum *ibi*, Abbas *in cap. quoniam Abbas, n. 8. de officio del.* Berous *ibi n. 91.* & dicit esse communem Gregor. Lop. *leg. 47. fin. tit. 18. part. 3.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 68. num. 16. & 17.* & alij relati à Sanchez *lib. 8. disp. 27. numero 19.* Verùm hæc limitatio mihi non probatur : tum quia rationes

supra

supradictæ in hoc etiam casu militant, scilicet inutiliter fore appositum tunc nomen personæ: tum etiam quia *in c. quoniam Abbas, de offic. delegati.* vbi declaratur quænam sit commissio realis, dicitur esse in qua sub expressis nominibus locorum & non personarum sit. Ergo à contrario, vbi sub expressis nominibus personarum sit commissio, non realis, sed personalis censenda est: & ita tenet Sanch. Bonac. Flamin. Salas, & alii supra relati nihil distinguentes.

Secundo limitat Sanch. Bonac. Salas, & alii *suprà* vt intelligatur commissionem esse personalem nisi ex circunstantiis reddetur, vel damnosa alteri, iniusta, vel inutilis, quia semper in casu dubio præsumendum est delegantem non velle suam dispositionem iniustam vel inutilem esse.

§. VII.

Quæ dignitas successorem habeat.

1 *Proponitur quæstio & distinguuntur dignitates*
2 *Commissiones factæ legato non transeunt ad successorem.*
3 *Commissiones factæ canonico, qui existiment non transire ad successorem. Probabilius censeo oppositum in Ecclesia, vbi est certus numerus canonicorum.*
4 *Iudici synodali facta commissio ad successorem non transit.*
5 *Vicarius Episcopi non habet dignitatem perpetuam.*
6 *De rigore iuris commissiones illi factæ non debent ad successorem in officio transire at transeunt ex consuetudine.*
7 *Nomine vicarii, seu officialis non comprehenditur Episcopus, etiam mortuo, seu remoto ab officio vicario.*
8 *Neque nuntius, seu legatus Apostolicus.*
9 *Neque auditor cameræ Apostolicæ.*
10 *De vicario capituli sede vacante qui affirment nomine officialis, & vicarii diœcesani intelligi, ac proinde expediri posse commissiones diœcesano factas*
11 *Quid dicendum,*
12 *Sed quid si duo sint officiales? principalior eligi debet; si aquè sint principales in gratiosis rescriptis quilibet eligi potest in contentiosis variant Doctores? censeo probabilius recurrendum esse ad de legantem*
13 *Electo vno officiali in rescriptis pro foro externo, non potest alius adiri, secus in foro pœnitentiæ.*
14 *Non potest Episcopus ab vno has commissiones auferre & alteri committere, si in officio vicariatus illum teneat.*
15 *Sub nomine vicarii diœcesani intelliguntur vicarii prælatorum habentium iurisdictionem, quasi Episcopalem.*
19 *Vicarii foranei non possunt commissiones factas diœcesano expedire.*

1 PRo intelligentia superioris doctrinæ restat explicare quæ dignitas intelligatur successorem habere vt sic commissio facta alicui ratione dignitatis ad successorem illius transeat. Et ratio difficultatis est. Nam commissio facta Vicario Legato à latere, Canonico, & iudici synodali videtur ad successorem transire; cum tamen hæ dignitates propriè successorem non habeant.

Vt ergo cum distinctione procedamus.

Primo dicendum est de Legato.

Secundo de Canonico.

Tertio de iudice synodali

Quarto de vicario.

2 Et primò de legato dicendum est commissiones illi factas etiam sub nomine solius dignitatis, non transire ad successorem in legatione, sed esse personale ac proinde finito eius officio extingui. Ratio est lata quia dignitas Legati successorem non habet quia non est dignitas permanens in Ecclesia, sed ad voluntatem Pontificis constituitur: ac proinde quoties alicui legatio committitur, de nouo creari Legatus dicitur, non succedere præterito. Quapropter prouisiones, & reseruationes beneficiorum à Legato factæ, si effectum sortitæ non sunt, finita legatione expirant: vt habetur *in c. præsenti, de off. legat. in 6.* & tenet Sanchez alios referens *lib. 8. disp. 27. n. 11.* Gutierr. *de matrim. c. 125. n. 4.* Bonacina *disp. 1. quæst. 4. punct. 8. §. 1. num. 15.*

3 Secundo de Canonico dubitari potest, an commissio illi facta, etiam sub nomine solius dignitatis, transeat ad successorem.

Respondet Sanchez aliis relatis *lib. 8. disp. 27. num. 12.* siue in Ecclesia sit certus numerus Canonicorum, siue non; commissio facta Canonico ad successorem non transit de rigore iuris; quia non habet successorem, bene tamen ex benigna interpretatione voluntatis Pontificis, sicuti de vicario dicemus: consentit Bonacina *disputat. 1. quæst. 3. p. 8. §. 1. num. 14.*

At mihi probabilius est, si in Ecclesia sit numerus certus Canonicorum, quorum quilibet habet suum titulum vt in multis Hispaniæ Ecclesiis contingit commissio facta Canonico S. Petri, v. g. sub nomine dignitatis ad successorem transit. Moueor, quia verè huiusmodi canonicatus est beneficium perpetuum, quod petit successorem, siquidem tenetur Prælatus de illo prouidere, neque potest diuidere, aut extinguere. Caput autem *dilecte, de præbend.* §. *præterea* vbi dicitur canonicatum cum Canonico nasci, & desinere cum defuncto, loquitur quando in Ecclesia non est certus numerus præbendarum quia tunc per mortem vnius Canonici nulla dignitas vacat. si quidem liberum est electoribus de nouo illum creare: at in Ecclesia vbi est certus numerus præbendarum præbenda vere dicitur vacare, vt colligitur ex illis verbis, *vno indiuiduo iure vacante*, sic tenet relato Anastasio Germonio, Nicol. Garcia 6. *p. de benefic. cap. 2. num. 37.*

4 Tertio dubitari potest de iudice synodali an inquam, ad successorem transeat? Et breuiter dicendum est, nullo modo transire, sed cum ipso extinguitur tum quia huiusmodi iudices debent designati nominatim, & in particulari: vt colligitur ex Trident. *sess. 25. de reformat. cap. 10.* vbi statuitur designati personam, quæ qualitates habeat iuxta *ca. statutum, de rescript. in 6.* quibus causæ à Romano Pontifice delegari possint. Ergo eorum assignatio non transit ad successorem in præbenda, tum quia esto assignatentur in genere, & sub nomine dignitatis, verbi gratia, sit, iudex synodalis Decanus huius Ecclesiæ illo mortuo non transit ad successorem decanatus quia non transit iudicatura, sed cum primo assignato expirat sic docet Garcia *9. p. de benefic. cap. 2. à n. 349.* cum Michaele Acosta *in cap. quoniam Abbas de offic. delegat.* & refert et ita declaratum fuisse in regia Cancellaria Pintia & à sacra Congregatione super Concilium *illo c. 10* quam declarationem refert. Barbol. *super Concil. in nona edit.* Flamin. *de resign. benefic. lib. 1. q. 11. n. 14.* Cæualos *commun. contra comm. q. 666.*

5 Quarto dubitatur de vicario & quidem statuendum est vicarium Episcopi non habere dignitatem perpetuam, quia vicariatus non est dignitas, quæ successorem exposulat. Non enim tenetur Episcopus mortuo vicario alium substituere. sed pro libito illum substituit, sicuti & pro libito illum in officio confirmati poterat enim ab officio remouere, quæ omnia constant ex *c. 1. & 2. de offic. vicar. in 6. & Clemen. 2. de rescript.* trad. Rebuff. *tit. de forma vicarii n. 192.* Barbosa *de potestate Episcopi 2. part. allegat. 54. n. 170.* & multis citatis *n. 145.* Quapropter vicarii dignitas, quæ nulla alia est quam iurisdictio ab Episcopo delegata, perit morte vicarii, vel remotione illius ab officio: & quando alius loco illius assumitur, non debet dici subrogari in eadem prorsus dignitate, sed in alia simili: & sic proprie est de nouo creatus, non tamen est proprie successor. Ex qua doctrina videbatur inferri necessario commissiones factas vicario Episcopi etiam sub nomine dignitatis, tantum esse personales: quia eius dignitas personalis est non perpetua, neque illi per se inhærens, sed ex voluntate alterius contingens: sic tradit latè probans, & alios allegans Menochius *lib. 4. præsumpt. 121. à n. 5. & de arbitrar. lib. 1. q. 68. num. 24.* Mantica *de coniecturis, lib. 8. tit. 17. n. 3.* Flamin. *de resignat. lib. 7. q. 24. n. 76.* & alii plures relati à garcia *6. part. de benefic. cap. 2. num. 32.* Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 8.*

6 Nihilominus etsi hoc de rigore iuris verum sit: attenta consuetudine, & stylo curiæ commissiones factæ vicario sub nomine dignitatis ad successorem in vicariatu transeunt; præsumitur enim intentionem Pontificis ita esse, ne passim rescripta vicariis Episcoporum commissa pereant, & ne sumptus in nouis expeditionibus multiplicentur; néve conscientiæ multorum diu sint vinculis alligatæ, & grauatæ dilatione nouæ expeditionis. sic docuit Abbas *in cap. quoniam Abbas, n. 11. de off. delegat.* Cardinal. *ibi, & in Clement. 2. de rescript. q. 5.* vbi gloss. *verbo principalis* Hieronym. Gabr. *consi. 33. lib. 2.* Thom. Sanch. *n. 10. & 31.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8. num. 5.* Salas *disp. 20. sect. 17. sub. numer. 124. versic. ex dictis* Gutierrez. *de matrim. cap. 125. num. 14.* Nicol. Garc. *de benefic. 6. part. c. 2. n. 34.* & alii apud ipsos.

7 Sed adhuc est difficultas. qui veniant nomine vicarii Episcopi, seu officialis diœcesani intelligendi, vt possint dispensationes, & commissiones factas vicario Episcopi, seu officiali diœcesano expedire;

Et primo dicendum est nullo modo venire intelligendum ipsemet Episcoporum etiam mortuo, vel remoto ab officio vicario, quia Episcopus non est vicarius, neque dignitas Episcopi est dignitas vicariatus, sed omnino distincta: vt constat ex *cap. venerabilibus, in princ. de sentent. ex commun. in 6.* Neq. obstat esse idem tribunal Episcopi, & vicarii, vt possit Episcopus causas commissas vicario expedire quia est idem tribunal in his, quæ competunt vicario ex commissione Episcopi & iure ordinario, non ex commissione, & delegatione Pontificis sic Nauarr. *lib. 1. consil. in 2. edit. de offic. delegat. cons. 5. n. 4.* Sanchez plures referens *lib. 8. disp. 27. n. 30.* Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 1. n. 12.* Gutier. *de matr. cap. 125. n. 11.* Salas *disp. 20. sect. 17. versic. ex dictis.*

8 Nec videtur intelligendus nomine vicarii, seu officialis diœcesani, Nuntius seu Legatus Apostolicus tum quia Legatus Apostolicus non est vicarius neque officialis diœcesanus cui est commissa talis facultas: tum quia Legatus non potest se

intromittere in his, quæ à Sede Apostolica specialiter delegantur: iuxta *cap. studuisti, 2. de officio legati.* & ita tenet relato Sahagun. Nicol. Garcia *6. part. de benefic. cap. 2. sub num. 58. versic sed restat.*

9 Tertiò nec videtur intelligendus auditor cameræ Apostolicæ: nam licèt hic sit litterarum Apostolicarum vniuersalis executor, id est, vbi alij executores deputati non fuerunt, at vbi deputati sunt, solùm potest accumulatiuè cum illis litteras expedire, sic Garcia *suprà.*

10 Quartò de vicario Capituli Sede vacante plures affirmant nomine vicarii diœcesani venire intelligendum: ac proinde litteras commissas vicario Episcopi, seu diœcesani, posse illas expedire; sic docet Cardinal. *Clemet. 2. de rescript. quæst. 13. n. 15.* Sanch. *disp. 27. n. 10. 32. & 33.* Zechus *de vicario Episcopi, c. 23. §. 1. n. 1.* indicat Salas *disp. 20. sect. 17. vers. ex dictis*; præcipuè in iub nomine vicarij diœcesani commissio facta est. Mouentur; quia hic vicarius Capituli Sede vacante verè est vicarius diœcesanus: imò verè dici potest vicarius Episcopi, id est, illius qui Episcopalem habet iurisdictionem.

11 Verùm si commissio facta sit vicario Episcopi, censeo non venire intelligendum vicarium Capituli Sede vacante; quia propriè, & in rigore vicarius Capituli, non est vicarius Episcopi sed iurisdictionis Episcopalis, vt docet glossa *in Clemet. 2. de rescriptis. verbo Episcopi.* Lambertinus *de iure patronatus. 3 p. 2. l. quæst. 1. ar 7. n. 3.* Garcia *6. p. de benef. c. 2. n. 41.* vbi plures refert. Bonacina *disp. 1. quæst. 3 punct. 8. §. 1. n. 7. vers. ego vero.* Augustin. Barbos. *de potestate Episcopi. 2. p. allegat. 54. num. 142* Si autem commissio facta fuerit vicario seu officiali diœcesano, vt communiter fieri solet, tunc probabilius, imo pro certo existimo non venire intelligendum vicarium Capituli Sede vacante in dispensationibus matrimonialibus, & rescriptis iustitiæ, & gratiæ quæ dantur in forma *dignum*; quia attenta consuetudine, & stylo curiæ Romanæ non cententur commissæ vicario Capituli; siquidem semper committuntur Episcopo vicinioti, aut eius vicario; neque vicarius Capituli audet illas litteras expedire sine noua commissione. sic Hieronym. Paul. *de præt. Cancellar. in princ. vers. circa qualitatem personarum.* Leo *in thesauro fori Ecclesiastici cap. 10. n. 8 fallent. 5. & 6.* Sahagũ *in c. quoniam Abbas. n. 15.* Garcia Pluribus decisionibus Rotæ comprobans *6. p. de benefic. cap. 2. num. 44. vsque 58.* Bonacina *suprà.* Augustin. Barbos. *de potestate Episcopi. 2. p. allegat. 54. n. 158.* Notanter dixi non posse vicarium Capituli Sede vacante expedire dispensationes matrimoniales, & rescripta, quæ dantur in forma *dignum.* commissa officiali diœcesano; quia ex stylo curiæ contrarium habetur. vt intelligas commissiones, & executiones in forma *gratiosa* seu in forma *commissoria* quæ non sit in forma *dignum.* & executiones pensionum, & delegationes causarum, & litium posse per vicarium Capituli Sede vacante expediri, si fuerunt vicario, seu officiali diœcesano commissæ: tum, quia in his non habetur in contrarium stylus curiæ, tum quia nomine vicarii, seu officialis diœcesani venit intelligendus vicarius Capituli Sede vacante, vbi contrarium de stylo non constat: vt docet glossa *Clement. etsi principalis, de rescriptis, verbo Episcopi.* Imola, Anchar. & alij, quos sequitur Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 32. & 33.* & plures, quos refert & sequitur Garc. *6. p. cap. 2. num. 41.* & ita tenet ipse Garcia *sub. num. 58.* cum D. Sahagun. *in c. quoniam Abbas, de officio deleg. n. 15.* & additur delegationes factas à Nuntio Apostolico in Hispania vicario diœcesano, etiam in forma *dignum.* posse expediri per vicarium Capituli, quia solum ex stylo curiæ Romanæ non venit intelligendus vicarius Capituli nomine vicarii diœcesani non tamen ex stylo Nuntii & aliorum.

12 Sed quid si eiusdem Episcopi sint duo officiales quisuam poterit expedire litteras officiali diœcesano commissas?

Respondeo, si vnus est principalior, eo quod magis latam iurisdictionem habeat, is solus poterit expedire quia is solus nomine officialis diœcesani intelligitur in rescriptis Pontificis, vt constat ex *Clement. 2. de rescriptis, & ibi glossa verbo principalis* Item quia nomen *dignitatis* absolutè prolatum stat pro principaliori significato. Quocirca si plures in vna Ecclesia essent Archidiaconi, & commissio facta esset Archidiacono absolutè, intelligi debet esse facta principaliori: sic Sanchez alios referens *n. 36.* Salas *sect. 17. sub. nu. 14* Gutierrez *de matr. cap. 125. num. 14* Bonacina *num 10.*

Si autem vterque officialis esset æque principalis, tunc distinguendum est inter dispensationes, & rescripta contentiosa, & non contentiosa nam pro dispensationibus, & rescriptis, quæ contentiosa non sunt neque inter partes agitantur, poterit quamlibet illorum eligere, qui nullum inde sequitur inconueniens, & videtur esse mens concedentis: sic glossa *cap. quoniam Abbas, verbo substitutum, de offic. de leg.* Sanchez *num. 37. fine* Bonacina & Salas *suprà.* Pro dispensationibus verò, & rescriptis contentiosis tenet glossa supradicto loco esse iudicem quem actor maluerit, quia in fauorem eius rescriptum concessum est, sic videtur electio eius voluntati remitti. Alii vt Broius *d. c. quoniam Abbas, à. n. 77.* censent ambos esse simul iudices, & neutrum seorsim, quia non maior ratio vnius, quam alterius. Salas autem, & Bonacina *suprà.* censent contentientibus partibus quemlibet eligi posse, quia quilibet habet authoritatem, neque vlli fit iniuria: at dissentientibus partibus concurrendum esse ad Principem, vt determinet. Mihi verò probabilius videtur neutrum à partibus eligi posse, sed electionem, & determinationem faciendam esse à delegante. Moueor, tum quia hæc est communis sententia, vt videri potest in his, quos refert, & sequitur Sanchez *n. 37.* tum quia tota iurisdictio, & potestas iudicandi, quam quilibet illorum officialium habere potest, est ex commissione non ex electione partium. Ergo si commissio non magis vnum, quam alium iudicem signat, partes non poterunt vnum potius, quam alium designare. Vtrumque autem designare non possunt, quia non duobus, sed vni tantum commissio facta est, Adde quando vna pars in assignatione dissentit, non potest iudex assignatus ab alia parte concedere, & non ob aliam rationem, nisi quia in rescripto non fuit actori talis potestas eligendi concessa, sed neque etiam fuit concessa, quando alia pars consenserit. Ergo,

Dices, ergo manebit irritum rescriptum quia est incertum iuxta *cap. ad hæc, cap. fin. de rescript.*

Respondeo negando consequentiam; quia non est incertum rescriptum: sed certum, de re, inquam, certa, & de persona certa sub disiunctione: quod etsi hæc sit aliqua incertitudo, non vitiat rescriptum, quia purgari potest ex assignatione delegantis, nulla facta in rescripto mutatione: vitiaret autem rescriptum, si omnino incertus iudex eligeretur: at quia, in præsenti ex certis personis iudex eligitur, non incertus omnino, sed certus reputari debet: & ita cum Bero. defendit Sanc. *illo. n. 37.*

13 Vnum tamen est omnino aduertendum, in rescriptis pro foro externo electo vno officiali, quando partes illum eligere possunt, non posse alium æquè principalem adiri. Probant aliqui, quia vbi cœptum est iudicium, ibi terminari debet. *vbi cœptum. 30 ff. de iudiciis.* Sed friuola ratio, quia per solam rescripti præsentationem iudicium cœptum non est, vt supra diximus, sed per citationem, vel litis contestationem. Ratio autem vera est, quia electione illius facta per rescripti præsentationem, cum animo procedendi circa illum, acquirit iudex signatus iurisdictionem, quæ tamen pro voluntate partis tolli non potest, neque ipse in alium nisi subdelegando in casibus, in quibus subdelegare permittitur, transferre potest. sic Antonin. *cap. licet. vndique, num. 13. de offic. deleg. glossa illo-quoniam Abbas, verbo substitutum.* Sanchez *num. 38.* Bonacina *num. 10.* At si electus moreretur, deponeretur, aut alia via alius loco illius subrogaretur, hic posset causam finire. sic Salas, Sanchez *suprà* quia tunc successor reputatur eadem persona cum illo, qui fuit primò electus. In foro autem pœnitentiæ satis probabile est electo vno iudice alium adiri posse quousque inuenias, qui dispensationem in tui fauorem expediat. Quia videtur concessa facultas iuxta naturam fori pœnitentialis, quæ est vt possit pœnitens electo vno Confessore, illum relinquere, & alium adire, & ab eo absolutionem impetrare. In electione Confessoris delegati videtur dicendum te posse, si eius sententia non placuit, alium eligere, qui iudicet, quia censetur tibi data potestas eligendi, quousque impetres rescripti consummationem. sic Sanchez *lib. 8. dispu. 27. num. 40.* cum Suarez *tom. 4. de pœnit. disp. 27 sect 4. dub. 2. num. 7.* Salas *num. 124. fine*, aduersus Nauarr. *lib. 1. consil. in 2. editione, tit. de officio delegati consil. 8. num. vnico.*

14 Secundò aduerto, nullo modo posse Episcopum à suo vicario has commissiones auferre, & alteri concedere, manente priori in officio vicariatus, quia non pendet ab Episcopo vicarius in harum commissionum expeditione: neque potest ad solas harum commissionum expeditiones vicarium statuere, quia iste non esset vicarius Episcopi propriè, quod requiritur, vt capax sit harum delegationum sic Salas *disp. 29. sect. 17. sub. num. 124. fine.* Sanchez *lib. 8. disp. 27. num. 42.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct 8. §. 1. num. 11.* libentur tamen est Episcopo vnum vicarium ab officio remouere, & alium constituere: & tunc nequibit prior dispensationes sibi præsentatas tanquam vicario expedire, sed expediendæ erunt per successorem: sic doctores nuper relati quod examinandum est in §. sequenti.

15 Quinto de vicariis Prælatorum habentium iurisdictionem, quasi Episcopalem, est dubium, an veniant intelligendi sub nomine vicarij, seu officialis diœcesani, cui committuntur rescripta?

Plures, quos refert. Sanchez *lib. 8. dispu. 27. num. 34.* negant cum glossa *in Clement. etsi principalis de rescript. verbo Episcopi*, consentit nouissimè Augustin. Barbosa *de potestate Episcopi; 2 part. allegat. 54. num. 141* Sbrozius *lib. 2. quæst. 23. num 8.* Mouentur, quia hi non sunt capaces harum delegationum, eo quod non habeant dignitatem. Cæterùm probabilius censeo capaces esse harum delegationum: tum quia hi verè habent dignitatem, sicuti vicarius Episcopi, habent enim rerum Ecclesiasticarum administrationem cum iurisdictione, in quo consistit dignitas Ecclesiastica, vt testatur multis relatis Sbrozius. *l. 2. c. 17. n. 11.* Barbosa *de potest. Epis. 2. p. allegat. 54 n. 133.* tum quia verè hi vicarij, sunt vicarij, diœcesani, negat. 54 *

ceptum, ne deterioris conditionis sint illæ diœceses omnibus: & ita renet Sanchez alios referens *suprà numero* 34. Flores de Mena *variar. lib. 1. quæst. 4. à num.* 14. Bonacina *disp. 1. q. 3. p. 8. §. 1. num. 9.*

16 Sextò dubitari potest de vicariis Episcopi foraneis, an, inquam, expedire litteras commissas vicario diœcesano possit?

Et pro certo tenendum est non posse, quia non sunt vicarij diœcesani: ita aliis relatis docet Barbosa *numero* 139. Adde vicarium foraneum non propriè dici obtinere dignitatem, sed officium, vt testatur Aloysius Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, decis. 377. num. 1. in 1. edit. & in 2. edit. resol. 551.* Barbosa *suprà num.* 140.

Septimò de vicario Episcopi electi, sed nondum consecrati, an, inquam, possit expedire has litteras commissas vicario Episcopi?

Respondeo probabilius posse: tum quia hic verè est vicarius Episcopi, & nullus alius ibi adest, qui has litteras expedire possit. Tum quia de se capax est harum delegationum, vtpote in dignitate constitutus. sic glossa *verbo Episcopi, in Clement. 1. de principalu, de rescriptis.* Sanchez *libro* 8. *disput.* 27. *n.* 35. Barbosa *de potestate Episcopi, 2. part. allegat.* 54. *num.* 138. & alij apud ipsos.

§. VIII.

An si delegatus, cui sunt commissa rescripta Pontificia, remoueatur à dignitate, verbi gratia, Canonicus à canonicatu, vicarius à vicariatu, possit eas litteras expedire.

1 *Si commissio facta est ratione officij, expirat.*
2 *At si facta sit personalis? Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Censeo expedire commissionem posse, si aliquem ex supraditis titulis habuit tempore commissionis.*
4 *Satisfit rationi contrariæ.*
5 *Excipe, nisi delegatus priuatus fuerit in pœnam dignitate.*
6 *Item si delegatus transit ad statum incompatibilem.*

1 ET quidem si commissio fuit facta ratione dignitatis, seu officij, certum esse debet relicto officio extingui commissionem, siue res incepta sit, siue non. Quia cessat conditio sub qua commissio fuit facta, sic glossa *verbo principalis, Clement. 2. de rescript.* vbi Cardinal. *numero* 7. Imola *numero* 11. & 13. Abbas, Bald. Henriquez, Ioann. And. Bellamera, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *libro* 8. *de dispensat. disput.* 27. *numero* 23. & 28. *fine.* Bonacina *disputat. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 1. num.* 13. Ebrozius *lib. 3. quæst.* 47. Barbosa *de potestate Episcopi, 2. p. allegat.* 54. *num.* 156. Flamin. *lib. 1. quæst. 11. num.* 16. Garcia *de benefic. 6. part. cap. 2. numero* 49. Gutierr. *de matrim. cap.* 15. *num.* 13.

2 Si autem commissio facta fuit personalis, non caret difficultate, an delegatus possit illas litteras expedire? quia illæ litteræ committi non possunt, nisi in dignitate constitutis, vt constat ex *cap. statutum. de rescript. in* 6. & Trident. *sess.* 25. *c.* 10. *de reformat.* sed ille delegatus iam non est in dignitate constitutus. Ergo iam non valet illas litteras expedire. Probo consequentiam; quia ratio, quare in delegato Sedis Apostolicæ expostulatur dignitas, est, ne Papa, & Sedes Apostolica à vili ministro repræsententur: vt tradit glossa *in supradicto capite statutum, verbo committantur.* ibi, *ne vilipendantur à tali ministro.* Sed hæc ratio militat tam in principio causæ, quam in medio, & fine; imò magis in expeditione causæ, quam in eius acceptione. Ergo.

3 Nihilominus tenendum est, posse huiusmodi delegatum, cui sub nomine proprio commissio facta est, litteras expedire, quamuis nec dignitatem, personatum, aut canonicatum habeat, modo aliquem ex his titulis habuerit quando commissio illi facta fuit, docet glossa *in supradicto capite statutum, verbo canonicis, in fine.* Decius *cap. quoniam Abbas, de officio deleg. n.* 56. Beroius *n.* 95. Felinus *n.* 5. Cæsallos *pract. quæst.* 666. *n.* 5. & *quæst.* 667. *n.* 10 *fine.* Sanchez plures referens *libro* 8. *disp.* 27. *num.* 28. Flamin. *lib. 1. quæst. 11. num.* 6. & *seqq.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 1. numero* 17. Augustin. Barbosa *de potestate Episcopi 2. part. allegat.* 54. *num.* 155. Garcia 9. *p. de benefic. cap. 2. num.* 351. & alij apud ipsos: & testatur Garcia, Barbosa, Flamin. Sanchez, sic decisum fuisse à sacra Congregatione, quas decisiones ipsemet Flamin. & Garcia referunt, & nouissimè adducuntur à Ioanne Gallemart *illo capite* 10. *Concil. sessione* 25. *de reformat.* Probatur, quia illa commissio personæ, & non dignitati facta est. Ergo si illa persona capax fuit illius commissionis, quando illi commissio facta est, nequit illam deperdere, ob deperditam dignitatem, quia non videtur in conseruari, pendere à dignitate, sicuti donationem factam pauperi non deperdit pauper, ex eo quod postea dives factus fuerit, quia non paupertati, sed personæ pauperi facta est. Ratio est, quia huiusmodi qualitas non expostulatur adesse, nisi tempore commissionis, quod constat ex illis verbis *dicti cap. statutum. Sancimus, vt nullis, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus, seu Ecclesiarum cathedralium canonicis causa, authoritate litterarum, Sedis Apostolicæ, vel Legatorum eiusdem de cætero committantur.* Ergo. Si dignitas adfuit tempore commissionis, commissio habuit effectum. Ergo etiam si postea deperdatur dignitas, non deperdetur commissio; quia nullibi habetur ad executionem litterarum requiri, sed solum ad illarum commissionem. Vide Flamin. *illa q.* 11. multis hanc rationem exornantem.

4 Neque obstat ratio in contrarium, cui benè satisfacit Flamin. cum Imola *in Clement. etsi principalis, de rescript. col.* 4. Negat enim dignitatem expostulatam esse à delegato, tanquam finalem causam, ne à vili ministro Sedes Apostolica repræsentetur. nam licet hæc ratio fuerit impulsiua, non tamen finalis, finalis enim fuit; ne ab imperitis, & inhonestis Sedes Apostolica repræsentetur, argum *cap. cum in cunctis, de electione.* Quæ ratio semper permanet, etiamsi dignitas cesset. nam propter qualitatem præcedentem tempore commissionis, semper præsumptio est peritiæ, & honestatis in delegato. Adde, etiamsi daremus finem expostulandi dignitatem in delegato esse, ne à vilibus personis Sedes Apostolica repræsentetur, non cessare huiusmodi finem, etiamsi cesset dignitas, modo non cesset per priuationem, aut inhabilitatem aliquam, quia iam illa persona qualificata est ob dignitatem tempore commissionis habitam, neque vilis reputari potest.

Ex quo fit limitandam esse primò hanc doctrinam, vt intelligatur, nisi delegatus in aliquius delicti pœnam priuatus fuerit tali dignitate, quia tunc cessat finis, ob quem diximus, dignitatem in delegato expostulari, qui est morum honestas, & peritia. Adde esse personam vilem & indignam repræsentandi Sedem Apostolicam, sic tradit Sanchez *n.* 26. cum Bald. *l. generaliter. C. de Episcopis, & clericis. num.* 7. Decius *cap. quoniam Abbas num.* 58. *de officio deleg.* & ibi Felin. *num.* 5. Beroius *num.* 96. & probat ex text. *in l. C ssius, sed ff. de Senatoribus.* vbi remotus à senatu ob turpitudinem iudicare nequit, secus si ob aliam causam.

6 Secundò limitanda est doctrina cum eodem Sanchez *numero* 27. Decio, Felin. & Beroio *suprà* Flamin. *lib. 1. q. 11. n. 15.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 1. numero* 13. vt intelligatur, nisi delegatus transierit ad statum incompatibilem delegationis, eo quod factus fuerit incapax iurisdictionis Ecclesiasticæ; vt quia contraxit matrimonium, vel quid simile fecit. nam in hoc casu non poterit illam causam expedire, quia non præsumitur Pontifex velle, vt eius iurisdictione vtatur, qui sic est impeditus.

PVNCTVM XVII.

An priuilegium, & dispensatio cessent renuntiatione ipsius priuilegiati.

1 *Controuersia est de priuilegio in fauorem priuilegiati concesso, non de priuilegio in bonum commune, quod renuntiari non potest.*
2 *Clericus renuntiare non potest priuilegio fori, & canonis. Quid de filiofamilias in priuilegio Macedoniano, & de minore in beneficio restitutionis in integrum?*
3 *Vinculum, quod semel per priuilegium, seu dispensationem sublatum est, non redit renuntiatione.*
4 *Renuntiatio priuilegij non est non vsus illius.*
5 *Ad renuntiationem, per quam priuilegium cessat, requiritur voluntas libera renuntiantis.*
6 *Sed an hæc sufficiat, sub distinctione respondetur.*
7 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
8 *Electus renuens consentire electioni, mutata voluntate consentire potest.*
9 *Limitatur suprædicta doctrina in vinculo voti, & iuramenti, sed cum declaratione.*
10 *Renuntiatio priuilegij acceptari debet à concedente priuilegium.*
11 *Quæ sit renuntiatio tacita.*
12 *Per ipsam, nisi à concedente acceptetur, non amittitur priuilegium.*
13 *Si obtinuisti dispensationem, vt duceres Mariam, duxisti aliam, ea mortua potes priorem ducere.*
14 *Dispensatus ad beneficia, si ad nuptias transit, non ob id cassatur dispensatio, sed mortuo vxore illa vti poterit.*

1 PONendum est primò, sermonem esse de priuilegio, & dispensatione, quæ in bonum priuilegiarij primò & per se cedunt; quia hæc solum sunt, quæ renuntiari possunt, ex *l. quod fauore, C. de legib. & l. paciscì. ff. de pactis, & l. pactum inter hæredem, l. 1. ff. de feriis, & l. si iudex. ff. de minorib. & cap. ad Apostolicam, de regularibus.* Priuilegia namque, quæ in bonum commune directè ordinantur, renunciari nullo modo possunt à

particularibus, quia non sunt propria bona cuiusque *leg. cum publicum. ff. de pactis, cap. si diligenti, de foro competenti*, & aliis. Ad hæc reducitur, si priuilegium sit pluribus pro indiuiso concessum, non poterit quilibet eorum renuntiare, quia non potest vnus iuri alterius præiudicare.

2 Ex his sit nullum clericum renuntiare posse priuilegio fori, & canonis; quia statui clericali concessus est. Item nec vllus religiosus priuilegiis suæ religioni concessis; & in his omnes conueniunt. An verò filius familias possit renuntiare priuilegio Macedoniano, quod non possit ex mutuo pecuniæ obligari, & minor beneficio restitutionis in integrum, & mulier priuilegio Velleiani, vt fideiussio sit firma? alterius est loci. Breuiter dico filium familias, id est, illum, qui est sub patria potestate, non posse priuilegio Macedoniano renuntiare, quia non in fauorem ipsius tantùm, sed præcipuè in fauorem parentum concessum est, quorum indemnitas per tale priuilegium intenditur. Cùm autem nullus possit priuilegio in fauorem alterius concesso renuntiare, non poterit filius huic priuilegio renuntiare: & ita tenet Anton. Gom. 2. *var. cap. 6. num. 2. paulo post princ.* cum glossa, & com. Doct. *in l. tametsi ff. ad Maced. n.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 22. quæst* 10. Salas *disp. 17. de legib. sect. 2. num. 25. & sect. 13. n. 69.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. § 6. n. 11. & de contr. disp. 3. q. 3. punct. ad finem.* Idem dicendum est de minoribus, non posse, inquam renuntiare beneficio restitutionis in integrum; quia hoc priuilegium non est concessum minoribus, vt singulis personis, sed potius statui minorum, ob eorum imbecillitatem, & pericula decepționis, quæ illis poterunt occurrere. sic Salas *illa sect* 13. *ad finem.* Addit tamen Bonacina *disp. 1 q. 3. p. 8. § 5. n. 8.* huic beneficio posse minores renunciare, si addant iuramentum se non vsuros hoc priuilegio, vel si petant à Principe ætatis veniam. At credo ex solo iuramento non renuntiare hoc priuilegium, esto iuramentum seruandum sit, dum non relaxatur, at relaxatione obtenta poterit agere minor beneficio restitutionis, neque poterit ei opponi iuramentum factum: sic in filio familias docet Anton. Gom. cum Bart. & aliis *suprà.* Eodem modo dicendum est de muliere, quæ non potest pro marito fideiubere, neque renuntiare priuilegio Velleiani; quia hoc priuilegium non fuit introductum in fauorem cuiusque, sed in fauorem status. & vt imbecillitati mulierum prospiceretur. sic Salas *illa disp. 17. sect. 13. fine.* Azor *tom 1. lib. 5. cap. 22. q. 10. sub fine* Anton. Gom. plures referens *tom. 2. var. cap. 13. n. 17.* vbi aduertit in nostro regno valere prædictam renuntiationem; quia ita statuitur *l. 3. tit. 12. part. 5.* At si huiusmodi renuntiationi accedit iuramentum soluendi, & fiat instrumento publico, tunc quidem fideiussio firma est, si conscia erat mulier absque iuramento illo præstito non teneri: vt multis relatis docet Sanchez *libro 4. de matrimonio disput. 9. numero 15.* quia iuramento firmatur contractus, & purgatur deceptio. Et idem est, si coram magistratu sit facta renuntiatio; quia ita cauetur *in l. fin. §. fin. ff. ad Vellianum* propter authoritatem, & vigorem iudicij.

3 Ponendum secundò est, priuilegium, & dispensationem alicuius vinculi, quod semel sublatum fuit, non posse per renunciationem priuilegij redire; non enim potest dispensatio facta in consanguinitate, in irregularitate, alióue simili impedimento desinere effectum habere, quantumuis tu dispensationis factæ pœniteas, quia non stat in tua voluntate cassam reddere dispensationem, quæ iam habuit effectum.

4 Ponendum tertiò renuntiationem priuilegij non esse formaliter non vsum illius, potes enim priuilegio, & dispensatione tibi concessa non vti, & nihilominus tamen nolle priuilegio renuntiare; quia priuilegium consistit in facultate vtendi, cùm volueris; quæ facultas remanere potest, etiamsi illa de facto non vtaris. Exempli gratia. Data est tibi facultas non ieiunandi, ieiunas, non ob id renuntias priuilegio: in his Doctores omnes conueniunt.

5 Quocirca explicandum est, quæ renuntiatio sufficiat, vt priuilegium amittatur: amitti namque renuntiatione constans est Doctorum sententia, ex *cap. si de terra. cap. accedentibus, de priuileg. cap. ad Apostolicam, de regul. l. si quis in conscribendo, C. de pactis.* Ad hanc autem renuntiationem requiritur voluntas libera renuntiantis, hoc est, non coacta, qua scilicet velit abdicare à se ius, & potestatem sibi concessam, vel in totum, si sit totius priuilegij, vel in parte, si sit renuntiatio alicuius partis priuilegij.

6 Sed an hæc voluntas sola sufficiat, est controuersia. Et quidem si priuilegij renuntiatio cedit in aliorum vtilitatem; quia scilicet renuntiatione ius aliis confertur, vel remittitur, vt contingit in priuilegio non soluendi tributa, exigendi decimas, & similia, tunc certum est renuntiatione etiam exterius manifestata non amitti priuilegium, nisi accedat acceptatio eius, cui interest; quia illa renuntiatio reuocabilis est: sicut & quælibet alia donatio, dum à donatario accepta non fuerit. sic glossa ex *cap. cum venissent, de eo qui mittitur in possessionem, verbo obtuli.* & ibi notat Bald. *n. 8. fal. in l. postquam hic C. de pactis, n. 1.* cum aliis. Basilius de Leon *lib. 8. de dispensat. cap. 18. § 2. n. 17.* Suarez *lib. 8. cap. 33. numero 9.* Si autem priuilegium sit ex illis, quæ solum spectant priuilegiarium, neque alteri damnum inferunt, vt sunt priuilegium eligendi Confessorem, recurrendi ante horam completam, comedendi carnes diebus prohibitis. Probabilius censeo non amitti, nisi concedentis priuilegium acceptatio renuntiationis accedat. sic docet Sanchez *libro 8. disputat. 32. num. 2.* Salas *disputat. 20. sect. 19. sub numero 128.* Bonacina *disputat. 1. quæst. 3 punct. 8. § 4. numero 3.* Suarez *libro 8. cap. 33. numero 18.* Basilius de Leon *lib. 8. de dispensat. cap. 18. § 2. numero 18.* Ratio est, quia per renuntiationem non immutatur voluntas concedentis priuilegium; sed cùm perseuerat voluntas concedentis, perseuerat priuilegium, cuius vis, & efficacia ab illo depender. Ergo. Et explicatur amplius discurrendo per priuilegia, quæ tibi possunt concedi; alia enim sunt, quibus à lege communi eximeris: & hæc non videntur posse salua tua voluntate perdi, quia voluntas propria non est sufficiens imponere tibi nouam legis obligationem, à qua iam per priuilegium exemptus eras; si enim exemptus fuisti per priuilegium ab obseruatione alicuius interdicti, quomodo per voluntatem tuam iterum contrahere poteris illius obligationem? Est enim obligatio non ex tua voluntate, sed ex lege. Si autem priuilegium sit facultatis, & iurisdictionis concessiuum, vt contingit in priuilegio absoluendi pœnitentes, iudicandi reos, & similia: iam illud priuilegium à tua voluntate in conseruari non pendet, sed permanens est, quoties concedens non reuocauerit, quia ita communi bono, & rectæ gubernationi expediebat. Quæ omnia satis confirmantur ex *capite licet, de procuratoribus, in 6.* vbi licet is, qui procurator constituitur ab absente, dixerit præsentatum sibi suscipere nolle mandatum: hoc tamen nequaquam obstante, *quandiu constituens in eadem perstiterit voluntate, ipsum accepisse poterit, quamdiucumque placuerit.* Ecce qua ratione sola renuntiatione non amittitur mandatum procurandi. Ergo neque etiam priuilegium.

7 Dices. Pendet quidem priuilegium à concedente, sed est concessum sub hac tacita conditione, dum priuilegiarius illud acceptauerit: cum autem per renuntiationem iam priuilegiarius non censeatur acceptate priuilegium, cessat quidem priuilegium, quia cessat etiam voluntas concedentis illud. Quod autem sub hac conditione fuerit concessum, inde probatur. Tum quia est in fauorem priuilegiarij, & fauor inuito non debet concedi. Tum quia ea de causa à principio expostulatur acceptatio priuilegiarij, vt suum effectum sortiatur priuilegium. Ergo.

Sed contra, quia concessio priuilegij fuit absoluta, vt suppono. Ergo non debemus facere illam conditionalem contra verba priuilegij; decet enim beneficium Principis permanere, & latam interpretationem habere. Alias liceret etiam dispensationem aliquam concessam in consanguinitate, affinitate, & irregularitate affirmare, datam esse sub conditione, id est, dum dispensatus vti illa voluerit. Item si aliqua condritio, quæ fauorem priuilegiarij continebat, in concessione priuilegii includatur, ea est, vt priuilegiarius habeat priuilegium, quandiu voluerit habere; & careat quandiu voluerit, vt sic in voluntate priuilegiarij priuilegium positum sit, quæ gratis, & sine fundamento dicuntur, ac proinde affirmandum est concesso, & acceptato priuilegio, semper perseuerare, quotiès concedens renunciationem illius non acceptauerit; acceptando enim renuntiationem, renocat priuilegium. Acceptatio autem in principio expostulatur, quia natura priuilegij, sicut & cuiuslibet donationis, acceptationem requirit.

8 Ex quo fit electum renuentem consentire electioni, posse mutata voluntate eandem acceptare electoribus in eadem voluntate perseuerantibus. Et idem est de iudice delegato & arbitro, qui delegationem repudiarunt, & de beneficiario, cui beneficium collatum est, posse etiamsi prius collationi dissenserit ei consentire, & beneficium obtinere, dummodo conferens in priori voluntate perseueret, sic docet Sanchez *libro 8. disp. 32. num. 2.* cum gloss. Ioan. Andr. Archid. & aliis.

9 Limitat autem Sanchez *illa disp. 32 num. 3.* vt supradicta doctrina intelligatur in priuilegiis, & dispensationibus aliarum legum; secus verò in dispensatione voti, & iuramenti; quia obligationem aliarum legum non potest quilibet sibi pro libito imponere: at obligationem voti & iuramenti cum à propria voluntate pendeat, poterit quilibet, etsi dispensatus sit, sibi iterum imponere: censetur autem sibi imponere, quoties renuntiat dispensationi sibi factæ in tali voto, & iuramento; quia hæc renuntiatio nihil aliud esse videtur, quam voluntas redeundi ad priorem obligationem. Ergo per renuntiationem solum absque vlla acceptatione amittitur in voto, & iuramento dispensatio concessa. Verùm si bene perpendatur hæc limitatio, nobis contraria non est. Aliud enim est dispensationem, & priuilegium concessum tolli voluntate priuilegiati tantum, aliud indigere noua dispensatione, & nouo priuilegio, si nouum vinculum contrahatur. Fateor ergo dispensatum in voto, & iuramento posse denuo vouere, & iurare, & nouum vinculum sibi imponere, indigens noua dispensatione; sicuti qui ab irregularitate homicidij est dispensatus, poterat nouam irregularitatem alio homicidio contrahere. At hoc non probat, dispensationem

10

in voto priori, & iuramento renuntiari posse; quantumcumque enim velis illi renuntiare, non poteris obtinere, quia iam à tua voluntate non dependet, sublato enim illo vinculo, semper manet sublatum, etsi possis aliud denuo, & omnino simile tibi imponere. Adde contingere posse te velle renuntiare dispensationi concessæ in voto, aut iuramento, quin votum, aut iuramentum denuo facias, quod contingit, quando ignoranter existimas in tua voluntate esse positum prodesse, vel non prodesse dispensationem; & insuper habes voluntatem non repetendi votum; tunc enim votum non repetis, & renuntiatio non habet effectum. sic Salas *disp.20.sect.19 fin.*

10 Sed inquires, quis possit hanc renuntiationem priuilegij, & dispensationis acceptare?

Respondeo nullum alium præter concedentem priuilegium, aut habentem ab illo commissionem: cùm enim hæc acceptatio renuntiationis, sit virtualis reuocatio concessionis factæ; à nullo alio oriri potest, nisi ab illo à quo fuit facta concessio, aut ab illo, qui ab eo habet commissionem. Hanc autem commissionem non censetur habere executor dispensationis, & priuilegij, quia hic non est delegatus ad reuocandam dispensationem, sed potius ad illam exequendam, & ita aliis relatis docet Sanchez *lib.8.disp.32.n.4.*

11 Sed quid dicendum de tacita renunciatione? Tacitam renunciationem appello eam, quæ desumitur ex actibus, qui non videntur stare posse cum animo vtendi dispensatione & priuilegio, verbi gratia dispensatus fuisti in aliquo impedimento ad contrahendum matrimonium cum Maria, contraxisti postea cum Catarina, videris renuntiare dispensationi tibi concessæ. Item dispensatus fuisti ad beneficia obtinenda, ducis vxorem, videtis renunciare dispensationi factæ.

12 Credo tamen huiusmodi actus stare optimè posse sine voluntate renuntiandi dispensationem, & priuilegium concessum, quia potest habere animum retinendi priuilegium pro tempore, quo eius vsus licitus illi sit. Sed demus fieri illos actus animo reuocandi priuilegium, vel dispensationem, non obinde dispensatio, aut priuilegium amittitur; quia si renunciatio expressa priuilegij non valet cassare priuilegium, nisi acceptata sit à concedente priuilegium, neque etiam renuntiatio tacita illam efficaciam habebit, quousque per concedentem priuilegium fuerit acceptata. Requiritur ergo, vt priuilegium, & dispensatio cessent per renuntiationem, tacitam acceptari à concedente.

13 Ex his infertur primò, si dispensationem obtinuisti, vt consanguineam ducetes & duxisti aliam, vel castitatis votum fecisti, poteris mortua vxore, vel dispensato voto, vti prioti dispensatione; quia illa dispensatio non fuit amissa, habuit enim effectum, qui non reuocatur. Quod verum est, etiamsi reperis instrumentum, vel indultum dispensationem continens, quia hoc solum impedit, ne faciat fidem in foro exteriori, non tamen inualidat dispensationem iam concessam, sic Sanchez *disp.32.n.6.* Basilius de Leon *lib.8.c.18.§.3.n.20.*

14 Infertur secundò, si illegitimus impetraret dispensationem ad beneficia, vel quilibet alius ad plura beneficia habenda, & obtenta dispensatione ad nuptias transiret: adhuc non extingui dispensationem, sed mortua vxore posse beneficia consequi. Ratio est, quia matrimonium non reddit cassam dispensationem sed illius vsum suspendit. Item quia dispensatio illegitimitatis tollit inhabilitatem ad beneficia; quæ inhabilitas semel sublata non redit per matrimonium contractum; non igitur matrimonium facere potest, vt iterum censeatur illegitimus. Si autem dispensatio sit ad plura beneficia obtinenda, est dispensatio in lege statuente, neminem posse plura beneficia retinere, sed vnum tantùm. At ex tali dispensatione non conceditur dispensato ius aliquod ad beneficium, quia neque est institutio, neque electio, nec præsentatio, sed solum redditur habilis, & capax illorum? siquidem lege prohibente pluralitatem beneficiorum solutus est. Hanc autem capacitatem, & habilitatem: quia non est ius ad beneficium, non tollit matrimonium, sed suspendit eius vsum. sic Sanchez *lib.7. de impedim. disputat.42. num.9.* & consentire videtur Basil. *loco citato.*

Punctum XVIII.

An priuilegium, & dispensatio amittatur per non vsum.

1 *Amitti per non vsum. Et qui non vsus debeat esse.*
2 *Proponitur efficax dubitandi ratio.*
3 *Priuilegia quæ in aliorum grauamen non cedunt, non perduntur per non vsum.*
4 *Quæ cedunt, tunc amittuntur, quando grauati præscribunt.*
5 *Excipe, nisi in priuilegio fuerit appositum, vt vtaris illo tuo arbitratu.*
6 *Decennium affirmat communis sententia sufficere, vt grauati præscribant aduersus priuilegiatum, priuilegio non vtentem.*
7 *Resoluitur dari non posse regulam generalem, sed aliquando decennium, aliquando vicennium, & vltra est requisitum.*
8 *Amittuntur hæc priuilegia tam in foro externo, quàm in conscientia.*

1 QVæstio procedit solum in priuilegiis, & dispensationibus respicientibus actum aliquem positiuum, qualis est accipiendi decimas, comedendi carnes diebus prohibitis, eligendi ad beneficia, & similia, quia solum in his potest inueniri non vsus, hoc est, carentia huius priuilegij. sic DD. statim referendi.

De his ergo priuilegiis regula generalis est per non vsum amitti: sic docent glossa, Abbas, Innocent. Felin. Decius, *in cap. cum accessissent, de constit.* Azor *lib.5.c.4 q.8 & c.42. q.8.* Salas *de legib. disp.17. sect.13. à n.63. & disp.19. sect.20. n.115.* Suarez *lib.8.c.34.num.2.* Bonacina *disp.1.q.3.p.8.§ 5.n.3.* Basil. de Leon *lib.8. de matr.c.18.§.3.n.7.*

Pro huius regulæ explicatione aduertendum est primò, non deperdi priuilegium, per quemliber non vsum illius, sed per non vsum voluntarium, & liberum, data occasione vtendi priuilegio, qui vocatur non vsus priuatiuus, seu omissiuus. Nam si longissimo tempore nunquam se obtulit occasio vtendi priuilegio, vel obligata occasione non potuisti illo, vti per talem non vsum amitti non potest priuilegium, quod constat ex *leg. vnus ex socijs, § vlt. & l. seq. ff. de seruit. rust. prad.* vbi habetur non amitti seruitutem mihi debitam, de aqua ducenda in fundum meum si illa vsus non fuerim, quia fons exaruit. sic Doctores suprà relati. Ex quo fit, si vniuersitati sit concessum priuilegium scholasticos ad gradus magistri, vel Doctoris promouendi: & per decennium, vel longius tempus neminem promouit, quia nullus promoueri voluit priuilegium non amittere. Excipe, nisi vniuersitas causam dederit scholasticis, quare nolint promoueri, quia tunc est idem, ac si noluisset promouere volentem. Idem est si priuilegium habens à Principe exigendi aliquod tributum, vel excludendi milites à ciuitate: & nulla se occasio obtulit exercendi priuilegium, priuilegium non amittit, sic Basil. Salas, Azor, Bonacina, Suarez *suprà*, cum aliis. Ad idem est, si priuilegio non vtaris ob conuentionem factam cum alio. Bonacina *numero 5.* Suarez cum Felin. *libro 8 capite 34.num.26. ad fin.* quia tunc ratione conuentionis factus es impotens vtendi illo, vel, vt melius dicam videris æquiualenter priuilegio vti, si aliquid pro non vsu illius recipis.

2 Sed circa supradicta est prima difficultas, qua ratione per non vsum possit priuilegium, quod absolutè, & absque determinatione temporis conceditur, amitti? Ratio difficultatis est, quia non vsus rei propriæ non tollit dominium illius; hoc enim dominium non deperditur præcisè ex eo, quòd re propria non vtaris. Ergo non deperditur priuilegium per non vsum. Aliàs dominium pecuniæ, & vestium, aliarúmque rerum mobilium, & immobilium deperderes eo solum, quia illis non vteris, quod est falsum. Requiritur ergo ad minus quod illas relinquas, & à te abiicias, & quasi pro derelicto velis habere, ex *l.1. & 2. ff. pro derelict.* Ergo quoties priuilegium à te non abiicis, quod renuntiatione debebat fieri, non poteris illud per non vsum amittere. Deinde non vsus in tantum esse potest causa amittendi priuilegium, in quantum indicat illius renuntiationem, vel est occasio, quod grauatus priuilegio aduersus priuilegiatum præscribat. At neutra ex his rationibus probat amitti priuilegium per non vsum. Ergo. Probo minorem quoad primam partem. Nam licèt non vsus priuilegij indicet renuntiationem illius, aut renuntiatione etiam expressa non amittitur priuilegium, quousque acceptetur à concedente. Ergo ex non vsu, quatenus significat renuntiationem, amitti ipso iure non potest. & sic vltra DD. superiori §. relatos docet Suar. *illo cap.34.num.27.* Adde ex non vsu priuilegij præsumi non posse renuntiationem illius; quia ob alios fines potest priuilegiarius priuilegio non vti, vt notauit Basil. de Leon *illo cap. 18.§.2.& 3* cum Vasquez *1.2.disp 177. n.54.& 55.* Suar. *c.4.n.17.& seq.* Quod autem ex non vsu, quatenus occasio est, quod grauatus priuilegio aduersus priuilegiatum præscribat, amitti non possit, sic probo. Tum quia hoc non esset amittere priuilegium per non vsum formaliter, sed solum occasionaliter tantum: quia non in omnibus priuilegiis potest dari præscriptio. Quæ enim præscriptio dari potest, in priuilegio tibi concesso comedendi lacticinia, recitandi ante horam consuetam & alia similia, quæ solum priuilegium respiciunt, neque versantur circa alios, vel tollendo ab illis commoditatem aliquam vel imponendo nouum onus, siquidem præscriptio non est sine possessione continuata rei, quæ præscribitur: at huiusmodi priuilegia non habent vsum, qui extra priuilegiarium egrediatur. Ergo in illis nullus potest præscribere. In aliis autem priuilegiis, quæ in aliorum grauamen, & seruitutem redundant, vt sunt priuilegia decimandi, imponendi tributa, etsi videantur posse grauari illis priuilegiis præscribere aduersus priuilegiarium: at hæc præscriptio tolli videtur à concedente priuilegium. siquidem in voluntate priuilegiarij constituit vsum eius. Quoties autem voluntati priuilegiarij remittitur vsus priuilegij censent plures non contemnendi Doctores non posse aduer-

sus priuilegiarium præscribi, sic Felin. *in cap. cùm accessissent, de constit. n.* 26. & 27. Decius *n.* 27. Balb. *de præscript. 4. p. 5. princ. vers. quarò quæro, n.* 4. Gloss. ordin. *in c. vt priuileg. gloss. pen. in fin. de priuileg.* vbi Anton. Molin. *de Hispan. primog. lib.* 2. *c.* 7. *fin. §. sed verius videtur* Azued. *lib.* 5. *tit.* 7. *l.* 2. *noua compilat. fine.* Azor *lib.* 5. *c.* 4. *q.* 8.

3 Pro resolutione huius difficultatis dicendum est primò priuilegia, quæ in aliorum grauamen non redundant, qualia sunt priuilegium non ieiunandi, non recitandi, comedendi lacticinia, dicendi sacrum ante horam consuetam: quibus etiam annecti debet priuilegium audiendi confessiones, ministrandi sacramenta, eligendi Confessorem; quia ex tali priuilegio non derogatur ordinaria potestas, siquidem integra manet, & ex alia parte leuat eius onus, & animarum saluti maximè prodest: vt bene dicit Suarez *n.* 15. Bonacina *n.* 5. Basil. de Leon *n.* 22. De his ergo priuilegiis, probabilius censeo, nunquam perdi per non vsum quantumcumque continuatum; quia nulla est lex statuens hæc priuilegia amitti per non vsum, leges enim statuentes priuilegia per non vsum amitti, vt *l.* 1. *ff. de nundinis*; & in nostro regno *l.* 42. *tit.* 18. *p.* 3. *l.* 3. *tit.* 2. *p.* 5. loquuntur de priuilegiis, quæ in grauamen aliorum cedunt, vt legenti constabit. Ergo non sunt extendenda ad hæc priuilegia. Tum quia restrictio priuilegiorum, & illorum decisio est quid odiosum: tum quia est diuersa ratio, siquidem in illis, quæ circa aliorum actus versantur, potest dari præscriptio: at in his priuilegiis, quæ solum priuilegiarij actiones respiciunt, nulla esse potest, vt ex ratione dubitandi constat. Ergo. Et ita sentit Suarez *n.* 16. Bonacina, Basil. de Leon *suprà*.

4 Dico secundo, priuilegia, quæ in aliorum grauamen cedunt, tunc amittuntur à priuilegiato per non vsum, quando grauati aduersus priuilegiatum præscribunt. sic docet Basil. de Leon *lib.* 8. *c.* 18. §. 3. *n.* 22. Suar. *illo c.* 34. *à n.* 16. *præcipuè num.* 20. *& seqq.* Bonac. *n.* 5. Salas, Azor & alij in principio relati. Ratio est, quia præscriptio vim habet mutandi rerum dominia, & consequenter auferendi ab alio, quod sibi proprium erat. Ergo si grauati aliquo priuilegio aduersus priuilegiarium præscribunt, præscriptione facta peribit in priuilegiario priuilegium: dicetur autem petire per non vsum illius, quia ex non vsu orta fuit formaliter præscriptio. Quod autem in his priuilegiis præscriptio inueniri possit, probatur facilè, quia vel illa priuilegia sunt de exercenda aliqua actione illis onerosa, vel de exigenda ab illis, quocumque enim modo sit priuilegium, si priuilegiarius eo non vtitur longo tempore, alij præscribere poterunt contra priuilegiarium, ne illo priuilegio vtatur. Ergo. Probo minorem. Nam ex eo quod priuilegiatus tali priuilegio non vtatur alij possident se, & sua pro libito, siquidem priuilegiarius illos non grauat ex actione alicuius operis, vel impositione illius. Sed possessio hæc longo tempore continuata, est præscriptio. Ergo.

5 Limitant tamen hanc conclusionem gloss. Balb. Decius, Molin. Azor. & alij relati supra in ratione dubitandi, vt intelligatur, quando non est in priuilegio expressè appositum, vt vtaris illo pro tuo arbitratu: nam si tuæ voluntati vsus libetè relictus est, censent hi DD. non præscribi aduersus illud, quia dici non potest dum vita durat, te non vti priuilegio, siquidem priuilegium dicit: Vtaris illo, quandiu volueris. Ergo dum potes velle vti priuilegio, concessioni illius non contradicis. Et confirmo. Si priuilegium diceret: Concedo tibi facultatem instituendi maioratum in tua vita, vel tempore mortis, tale priuilegium ob tua vita per non vsum amitti non poterat, quia dum vita finita non est, iudicari non potest te priuilegio non vti, vt expressè tradit in hoc casu Molin. *de primog. illo cap.* 7. *fin.* Azued. *l.* 2. *fin. tit.* 7. *lib.* 5. *noua compil.* Mol. Theol. *tom.* 3. *de iustit. tr.* 2. *disp.* 599. *fin. n.* 10. Sed idem casus esse videtur, quando tuæ voluntati vsus priuilegij relinquitur; facit enim hunc sensum: Si velis in tua vita hoc priuilegio vti, tibi est concessa facultas. Hæc limitatio displicet nostro Mol. Thol. *supr.* Salas *disp.* 19. *de leg. fin. n.* 115. Suar. *lib.* 8. *c.* 34. *n.* 28. & displicet Abbati *in c. vt priuileg. de priuil.* & Iaf. etsi sub dubio. *in l. fi. n.* 57. *ff. de constit. Princip.* Anton. de Padilla *in l.* 2. *C. de aduersus rescript. n.* 5. Quia in quolibet priuilegio tacitè inest hæc conditio, si illo vti voluerit priuilegiatus, non enim obligatur illo vti.

Cæterum mihi retinenda videtur limitatio supradicta, vtpote maiori Doctorum calculo firmata. Fateor ergo in quolibet priuilegio subintelligi illam conditionem vt priuilegiatus illo vtatur, si voluerit, sed non subintelligitur eodem modo, ac quando exprimitur; quando enim exprimitur illa conditio, extenditur pro tota priuilegiati vita, ac proinde impeditur præscriptio aduersus illud, durante vita; at quando illa conditio non apponitur, solum intelligitur concessa facultas pro tempore, quo alius aduersus priuilegiatum non præscribit. Moueor ad hanc distinctionem apponendam, ne cogar dicere illa verba, quibus vsus priuilegij liber voluntati priuilegiarij remittitur, esse inutiliter apposita.

6 Secunda difficultas est, quantum tempus requiratur, vt aduersus hæc priuilegia, quæ in aliorum grauamen cedunt, detur præscriptio? Communis sententia docet requiri, & sufficere decennium, sic Felin. Panorm. Decius *in cap. cum accessissent, de constit.* Barth. Iason. & alij *in l.* 1. *ff. de nundinis, & in l. falso C. de diuersis reser.* Rebuff. *in pract. tit. de different. inter priuil. & rescripta, num.* 41. Mandos. *tract. de priuil. g. ad instar gloss. 11. num.* 5. & alij plures relati per Bald. *tr. de præscr. 4. p. 5. princ. vers. quarò quæro.* Mouentur *ex suprad. l.* 1. *ff. de nundinis*, vbi facultas concessa à principe celebrandi nundinas, si per decennium illis non fuerit vsus, amittitur. Et confirmari potest ex *l.* 42. *tit.* 18. *part.* 3. vbi affirmantur priuilegia, quæ dantur ad aliquid agendum, quæ aliàs non licent, decennio perire, si illis priuilegiatus non fuerit vsus: & ponit exemplum in priuilegio nundinarum extrahendi à regno vetita, vel vendendi ea, quæ vendere non licebat, seu per aliam mensuram inconsuetam, & his similia; hæc enim priuilegia subiungit lex, semper durant, *si vsaren dellos fasta diez annos desde el dia, que les fueren dados, mas si fasta este tiempo no vsaren dellos, desde adelante perdense, e no deben valer.*

7 Cæterùm existimo regulam generalem statui non posse, sed attendendas esse leges præscriptionis, vt inde colligatur, quando hæc priuilegia amittantur; aliquando enim in præscriptione sufficit decennium, aliquando verò requiritur vicennium, vel tricennium, vel quadragennium. Ergo cum hæc priuilegia non amittantur præcisè ex non vsu, sed ex præscriptione, tempus, quod fuerit ad præscriptionem requisitum, erit etiam ad amissionem horum priuilegiorum. & ita tenet Suarez *lib.* 8. *cap.* 34. *num.* 20. Basil. de Leon *lib.* 8. *cap.* 18. *n.* 23. Menoch. *lib.* 6. *præsumpt.* 41. *fine, & lib.* 8. *consil.* 727. *in fine num.* 13. in nouissima editione, in quibus locis plures Doctores refert, affirmantes decennium solum intelligi de priuilegiis singularibus concessis, non de priuilegiis concessis communitatibus, & Ecclesiasticis personis, in quibus longius tempus ad eorum amissionem requiritur: regulariter enim decennium inter præsentes requiritur, vicennium inter absentes, quia hoc tempus sufficiens est ad præscriptionem seruiutum; & iurium incorporalium; vt tradit Anton. Gomez *libro* 2. *var. cap.* 25. Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 17. Molin. Theol. *tract.* 2. *de iust. disput.* 7. ad quæ priuilegia reduci possunt. At si priuilegia sunt Ecclesiis, aut monasteriis concessa: tunc quadragennium est necessarium, *ex cap. accedentibus, de priuileg. c. illud, de præscript.* & licèt *in c. si de terra, de priuileg.* videatur expostulari, vt sufficiens triennis præscriptio; at per caput *accedentibus*, correctum esse videtur, vt ibi tradunt glossa, Felin. Abbas, & alij communiter.

In nostro tamen regno priuilegia ad agendum concessa deperduntur per non vsum illorum intra decennium à concessione; priuilegia verò ad non agendum, scilicet ad non soluendum tributum, non deperduntur, nisi per non vsum per triginta annos, quæ omnia constant ex *l.* 42. *tit.* 18. *part.* 3. & ibi Lopez Matienzo *lib.* 5. *tit.* 10. *l.* 1. *gloss.* 17.

Neque obstat aduersus hæc *l.* 1. *ff. de nundinis*; tum quia hæc loquitur in speciali casu, & qui maximè præiudicat vniuersis, ideóque breuiori tempore amittitur, vt dixit gloss. *ibi, & in l. falsò, verbo perennia, C. de diuers. rescr.* tum quia erat priuilegium laicis concessum, quod decennio amitti potest præscriptione in contrarium. Et eodem modo explicanda est *l.* 42. supra relata. Adde carere probabilitate in nostro regno non amitti priuilegia illa ad agendum, vel non agendum concessa; si in primo decennio, vel tricennio à die concessionis illis vsus fuerit, etiamsi infra illud decennium, vel tricennium longissimo tempore illis vsus non fueris, quia ita videtur decidi in suprad. *l.* 42. illis verbis, *Tales priuilegios como estos dura por siempre, pero perdense, si los que los tubieren no vsaren de ellos, fasta treinta años, del dia, que les fueren concedidos,* Idem habetur *in l.* 3. *tit.* 7. *l.* 5. *in fin.* & infra loquens de priuilegiis ad agendum dicit *duran siempre, si vsaren de ell. fasta diez annos des el dia, que les fueren dados.* Vnde ad perpetuitatem horum priuilegiorum solum videtur expostulari, vt in primo decennio, vel tricennio, illius legis constat, & tradit Gregor. Lopez *ibi, verbo fasta treinta años* & probabile reputat Suar. *n.* 24. Basil. de Leon *n.* 23. etsi probabilius censeant per non vsum decennij, quocumque tempore sit, amitti.

8 Tertia difficultas est, an hæc priuilegia, quæ per non vsum cum actu tertio præscriptione amittuntur, non solum in foro externo, sed etiam in interiori amittantur?

Respondeo affirmatiuè, quia præscriptio præbet iustum titulum possidendi rem, & tollit potestatem à quocumque alio illa vtendi, sic docet Suarez *lib.* 8. *cap.* 34. *num.* 26. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8. §. 5. *fine* Basil. *lib.* 8. *de mai. c.* 18. §. 3. *n.* 24. Salas *disp.* 17. *sect.* 13. *n.* 64. *vers. nihilominus.*

PVNCTVM XIX.

An priuilegium amittatur per actum contrarium illius.

1 *Non amittitur, si priuilegium solum fauorem priuilegiarii respicit.*

2 *Cessat priuilegium, si tractum successiuum non habens.*

3 Qua

3 *Quæ cedunt in aliorum grauamen, non admittuntur nisi ipsi præscribant.*
4 *Quoad valorem actuum, quibus priuilegio contradicis, cessat priuilegium, tametsi alij non præscripserint.*
5 *Si habes priuilegium non soluendi vectigalia, & permittas te scribi in libro, vbi cæteri non priuilegiati scribuntur, non amittis priuilegium.*
6 *Idem si priuilegium habeas, ne eligaris ad munera publica, & permittis te eligi.*
7 *Idem est de communitate exempta à decimis, si semel, vel iterum soluat.*
8 *Quæ requirantur ad præscriptionem contra priuilegiatum.*
9 *Quid dicendum, si condemneris ante præscriptionem, in amissione priuilegij.*

1 EX dictis in puncto præcedenti facilis est huius difficultatis solutio. Dicendum ergo est primò, priuilegia absoluta, quæ solum respiciunt priuilegiatum, nullo modo amittuntur per vsum contrarium: cum quia contrarius vsus priuilegij non inducit renuntiationem illius, cum possit ob alios fines habere à priuilegiato, scilicet ob vitandam aliquam litem, aut in gratiam personæ alicuius, quotiescumque autem aliqua, etsi ius coniecturâ fieri potest alterius finis à renuntiatione, præsumptio renuntiationis excludenda est, quia talis, renuntiatio odiosa est, & restringenda, vt relato Felin. Anton. & aliis docet Suar. *lib.* 8. *cap.* 35. *num.* 12 Basilius de Leon *lib.* 8. *cap.* 18. §. 3. *num.* 18. Bonac. *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8 §. 6. *n.* 5. Adde etsi præsumatur renuntiationem fecisse, ex illa non adimitur priuilegium, quousque acceptetur renuntiatio à concedente, vt suprà diximus. Ergo. Et ita tenet in his priuilegiis Suarez *à n.* 7. Basilius *n.* 15.

2 Dico secundò, priuilegia, quæ non habent tractum successiuum, sed ad vnicum actum conceduntur, per contrarium vsum illius omnino cessant. Et in hoc sensu est verissima sententia communis, priuilegium amitti per contrarium vsum, de quo communiter DD. *in cap. cùm accessissent, de constitut. cap. si de terra, cap. accedentiis. de priuileg.* glossa *in cap. ex ore, de his quæ sunt à maiore, verbo renuntiasse, & in cap. gratum, de offic. deleg. verbo recessum.* Bart. Ias. & alij *in l. vltim. ff. de constit. Princip.* & tradunt Bonacina, Suar. Basil. Salas, Azor, Gregor. Lopez, & alij locis sæpè allegatis. Ratio est manifesta, quia si priuilegium datum erat pro vno actu, & tu illum non effecis, sed potiùs contrarium, cessat tibi priuilegium.

3 Dico tertiò, priuilegia, quæ in aliorum grauamen cedunt, quæque tractum habent successiuum, eo quòd dentur ad plures actus, non amittuntur neque vno, neque pluribus actibus contrariis, nisi ex parte illorum, qui grauati sunt, detur præscriptio. Probo, quia huiusmodi actus non sunt toti priuilegio contrarij, cùm non sint contrarij omnibus actibus, qui fieri possunt ex tali priuilegio, sed aliquibus. Ergo non derogatur priuilegium ex illis. Et confirmo. Si habeas priuilegium non soluendi tributa, & soluas hac occasione, & tempore potes nolle in posterum soluere. Ergo vna, vel altera solutio non integrè contradicit priuilegio. Ergo non possunt ex illis actibus amitti. Quod satis probatur ex *l.* 2. *de priuileg. veteran.* vbi asseritur non labefactari priuilegium immunitatis ab oneribus ciuitatis, esto quis sponte aliqua munera subeat. Idem colligitur ex *l. voluntariè*, C. *de excusat. tut. l.* 2. *Cod. de his qui sponte munera subeunt, lib.* 10. & tradit Gregor. Lopez, Bonacina, Suar. Salas, Basil. *suprà.* Ratio est manifesta, quia in eo, in quo vis contradicere priuilegio, non potes velle vti illo: si enim habeas priuilegium non soluendi tributum. & soluas, iam in illa solutione non vis priuilegio gaudere, sed potius renunciare. Qua ratione *in l.* 43. *titul.* 18 *part.* 3. *fin.* dicitur, habentem priuilegium super aliquas res, si de vna illarum conueniatur in iudicio, & condemnetur, eo quòd non allegauerit priuilegium, priuilegium illi cessat, quoad illam rem tantùm; ita vt amplius in iudicio allegari priuilegium super illa re non possit.

Hoc tamen intelligi debet; modò priuilegium sit ex illis, quæ in tui fauorem directè concessa sunt, quibus tu præiudicare potes, aliàs nihil priuilegio derogas, etiamsi plures actus contrarios illi facias, vt notauit Basil. *n.* 26. Suar. *à n.* 11. Salas, & Bonacina *suprà.*

4 Ex his infertur primò. Si habeas priuilegium non soluendi vectigalia, & permittas scribi in libro, vbi cæteri non priuilegiati scribuntur: & intra decem dies non appelles à tali grauamine, non obinde amisisse priuilegium; quia non processit tempus requisitum ad præscriptionem, sed solùm infertur te velle illa vice soluere: sic tradit Ias. *in l. vlt. Cod. de constit. Princip.* Alexand. *const.* 133. quod refert, & valde commendat Gregorius Lopez *suprad. l.* 42. *tit.* 18. *part.* 3. consentit Bart. *in l. voluntariæ, Cod. de excusat. tutorum, & in l. vltim. ff. de constitut. Principum.* Suarez *num.* 14. *fine* Basilius *n.* 28.

5 Secundo infertur, si habeas vniuersale priuilegium ne eligaris ad munera publica, & permittis eligi, non ideo amittis priuilegium, ne ad alia munera eligaris, imò ne eligaris alia vice, sed solùm amittis pro illa vice, qua electioni consensisti: colligitur ex *suprad. l. voluntaria.* ibi, *voluntaria tutela munera priuilegiis nihil derogant.* hoc est, nihil derogant quoad alia munera prætet ea, quæ sunt voluntariè suscepta, sic glossa. *ibi* Basil. *n.* 28. Suarez cum Felin. Bart. & aliis *num.* 12. & iuxta hæc explicanda est *l. fin. ff. de priuil. veteran.* Veteranos, si passi sunt se in ordinem legi, muneribus fungi cogendos esse, cogendos inquam, esse fungi his muneribus, quibus se subiecerant & quoad ea, quæ inde consequuntur, non tamen cogendos esse fungi aliis muneribus.

7 Tertiò infero. Si communitas priuilegio exempta à solutione decimarum, decimas semel, aut iterum soluat, non amittere priuilegium absolutè, sed solùm quoad illas decimas solutas; quia non est præsumendum voluisse integrè renuntiare priuilegium, sed ad euitandam litem, aut alia de causa id fecisse, sic docet Basilius *illo num.* 28. Gregor. Lopez *suprad. l.* 42.

8 Dixi in conclusione non amitti priuilegium per actus contrarios, nisi accedat præscriptio illorum, qui grauati priuilegio sunt. Vt autem hæc præscriptio accedat, non requiruntur plures actus contrarij priuilegio, sed sufficit si vnus adsit continuatus, & sine vlla illius tractione, quia tunc aduersus priuilegiatum in illo genere præscribitur, quod optimè aduertit Suarez *illo cap.* 35. *num.* 10. vbi dicit: Si quis priuilegiatus semel soluit gabellam, etiamsi iterum non soluat, non ex vsu priuilegij, sed quia non occurrit occasio; & in eo statu permaneat per legitimum tempus, amittet priuilegium, saltem quoad illam speciem tributi, quia præscribitur, contra ipsum. Idem est, si passus est se eligi ad munus, ad quod erat immunis, vel passus est electionem fieri sine suffragio, ad quod habet priuilegium: nam licèt nulla alia electio fiat, illa cum tempore sufficiente sufficit. Quod autem sit legitimum tempus ad præscribendum, iam dixi superiori puncto.

9 Dico quartò. Si in his priuilegiis, quæ tractum habent successiuum, condemneris in amissione illorum ante tempus præscriptionis, eo quòd feceris actum priuilegio contrarium, quia iudex præsumit te fecisse ex animo renuntiandi integrè priuilegium, cùm tamen non feceris, non teneris in conscientia sententiæ obedire, sed potes secluso scandalo priuilegio vti; quia sententia ip falsa præsumptione fundata non obligat: at in foro externo debes te reputare, vt priuilegio destitutum; sic docet Bonac. *illa disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 8. §. 6. *num.* 16. Suarez *illo cap.* 35. *n.* 25. *circa fin.*

Secus verò, si sententia daretur, non ob præsumptionem renuntiationis, sed ob contrauentionem priuilegij: nam tunc etiam in foro conscientiæ, obedire teneris quia est iusta sententia; rarò tamen sententia ob hunc finem pronuntiatur; sed solùm, quia præsumitur priuilegiatus renuntiasse priuilegio. Suarez *suprà*, cum glossa *in cap. pro illorum, verb. authoritate, de præbend.*

PVNCTVM XX.

An priuilegium amittatur per illius abusum.

1 *Quibus modis abuti potes priuilegio.*
2 *Quemcumque abusum exerceas, dignus es illius amissione.*
3 *Ipso facto propter abusum, non priuatur quis priuilegio nisi ex verbis priuilegij aliud constet.*
4 *Explicatur suprædicta doctrina, discurrendo per abusus communiter contingentes.*

1 PRiuilegio abuti potes tripliciter. Primò si extendas priuilegium vltra id, quod concedit. Secundò, si occasionem ex illo sumes delinquendi. Tertiò addi solet, si fini priuilegij tuis prauis moribus resistis, v.g. est tibi concessum priuilegium, ne in Ecclesia resideas, vt litteris vaces; tu verò teris tempus, & vanis rebus occuparis, fini priuilegij resistis.

2 Quocumque autem ex his modis priuilegio abutaris; mereris illud amittere, iuxta doctrinam satis receptam: Priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur facultate, *cap. vbi, distinct.* 74. *cap. priuileg.* 11 *quæst.* 3. *cap. licet, de regularib. cap. vt priuilegia, de priuileg. c. contingit, 2. de sent. excommun.* & alibi sæpè. Quia in quolibet ex his modis datur verus priuilegij abusus, ac proinde verum amissionis meritum, sic Salas *disp.* 17. *sect.* 13. *num.* 67. Bonacina *disp.* 1. *q.* 3. *punct. vlt.* §. *vlt. n.* 1. Suarez *lib.* 8. *cap.* 36. *à n.* 4.

3 Difficultas est, an priuilegiatus propter abusum priuetur

ipso facto priuilegio, vel veniat priuandus. Item an priuetur toto priuilegio, vel parte illius, id est, valore actuum, quos virtute priuilegij facit?

Cui difficultati respondeo, regulariter loquendo, nullum priuari suo priuilegio ob illius abusum, sed solùm venire priuandum, quia in allegatis textibus solùm dicitur meteri amittere priuilegium, qui concessa sibi abutitur potestate: id est, dignum esse amittere, sic docet Salas, Bonacina, Suarez *suprà* Basilius de Leon *lib.8. c.18. n.29.*

Dixi in conclusione, regulariter loquendo, propter abusum non amitti priuilegium ipso facto, vt intelligeres aliquando ipso facto amitti, quia ex priuilegij verbis debes colligere; quæ si hanc pœnam expressè non apposuerint, non debes censere ipso facto impositam, sed solùm ferendam. Adde, etiamsi ipso facto imposita sit, non teneris te priuilegij vsu priuare, quousque adueniat sententia saltem declaratoria abusus, ob quem priueris priuilegio, iuxta dicta de lege pœnali; & tradit in præsenti Suarez *lib.8. cap.36. n.8.* Bonacina *disp.1. q.3. p.8. §. vlt. n.1.*

4 Vt autem suprà dicta clariùs intelligantur, placet discurrere per modos, quibus abuti potes priuilegio. Et quidem quando abuteris priuilegio extendens illud vltra id quod potes, clarum est extensionem illam esse nullam, vtpote factam sine potestate; ob illam tamen extensionem, & priuilegij abusum mereris priuilegio priuari: & de facto aliquando priuaris, vel toto priuilegio, vel parte illius: vt *in cap.2. de postul. prælator. cap. cùm in cunctu, §. vltim. & cap. cùm Vvitonensis, de elect.* In quibus textibus priuaris pro illa vice potestate eligendi, eo quòd elegeris indignum. Si autem secundo modo abuteris priuilegio, occasionem ex illo desumens delinquendi, mereris quidem priuilegio priuari: at facto ipso non es priuatus saltem, quousque adueniat sententia declaratoria criminis: vt videri potest *in cap. contingit, 2. de sentent. excommunicat.* vbi clericus incedens sine habitu, & tonsura occasione liberiùs viuendi, non amittit priuilegium clericale, quousque ter monitus sit. Facta autem trina monitione iam illi priuilegium prodesse non potest. Credo tamen non teneri ipsum se priuilegio priuare, quousque per sententiam declaretur. Idem habetur *in cap. ex litteris, de vita, & honestate clericorum*, vbi clericus negotiator ter monitus non defenditur à soluendis tributis; quia facto ipso priuilegium abiecit clericale: debet autem constare ter monitum esse, & insuper declarari, quoad prætermissis diuinis officijs sæcularibus negotiationibus institerit. Ad idem reduci potest: qui in Ecclesia delinquit eius immunitate priuatur, *c. vlt. de immun. Eccl.* Quòd si abusus priuilegij tollat finem, & fundamentum illius: tunc clarum est cessare priuilegium eo modo, quo cessat finis, & fundamentum illius; si enim finis, & fundamentum priuilegij non omnino cessat, sed solùm quoad aliquem actum, tunc priuilegium pro illo actu cessabit. Si verò in totum cessat finis, in totum etiam cessabit priuilegium; sed hæc cessatio non est in pœnam abusus, sed ob defectum finis à priuilegio intenti. Exemplis manifestatur; conceditur enim clerico coniugato gaudere priuilegio clericali, si habitum deferat clericalem, & alicui Ecclesiæ deseruiat: quo priuilegio priuatur eo ipso, quòd laicè viuat; quia cessat tunc causa concessionis: vt constat ex Trident. *sess.23. cap.6. de reformat.* & dictum erat *in cap. ex parte, de clerico coniugato, cap. vnic. eod. tit. in 6.* Sed hæc amissio non est absoluta, & in perpetuum, sed interim dum laicè viuit: nam si depositio habitu laïco habitum clericalem deferat, & Ecclesiæ destinatus sit, gaudebit priuilegio. Accipe aliud simile, quod adducit Didac. Perez *lib.8. tit.2. lib.1. ordinam. regul.* Suarez *lib.8. de legib. cap.36. n.7.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct. vlt. §.7. fine*, Salas *disp.17. sect.13. n.68.* de beneficiario, cui est priuilegium concessum lucrandi fructus suæ præbendæ absque residentia ob studium litterarum, qui si non studeat, amittit priuilegium, non quidem absolutè, sed quoad fructum illius, hoc est, pro tempore, quo non studet, quia scilicet dum non studet, non poterit gaudere priuilegio, & virtute illius fructus præbendæ in absentia recipere: quia cessat conditio, seu causa sub qua priuilegium est concessum: sicut enim beneficiatus absens à beneficio sine causa, non potest fructus illi temporis correspondentes lucrari; ita neque hic, qui illo tempore absque causa studijs non vacat, non poterit similes fructus lucrari virtute priuilegij; quia priuilegium residentiam Ecclesiæ in studium commutare visum est: quæ omnia non leuiter confirmantur ex *cap. generaliter, 16. quæst.1.* quod est sumptum ex *l. generaliter, Cod. de Episc. & cleric.* ibi *eos tamen clericos, & monachos habere huiusmodi beneficium* (scilicet exemptionis à tutela testamentaria, datiua, siue legitima) *sancimus, qui apud sanctas Ecclesias, vel monasteria permanent, non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides, cùm propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus.* Addit tamen Salas *illo num.68.* & concinunt Suarez, & Bonacina *suprà*, supradictam doctrinam procedere, quando ex priuilegio constat solùm ob illam causam, quæ cessat, esse priuilegium concessum; secus verò si ob aliam æquè principaliter concessum fuisset, quæ tamen non cessaret. Item quando cessat ob causæ cessationem, priuilegium non cessat in se, sed quoad fructum eius pro tali tempore, seu modo operandi. Nam si postea velis bene vti, poteris fructu priuilegij gaudere.

PVNCTVM XXI.

De amissione priuilegij per reuocationem.

PRætermitto primò priuilegium esse in triplici differentia: Primò est priuilegium gratuitum, id est, ex libera Principis voluntate concessum. Et hoc contingit dupliciter. Aliud consistens solùm in potestate, & licentia delegata ad aliquem vsum contra legem, vel præter legem: aliud, per quod ius in priuilegiarium transfertur. Secundò est onerosum, & lucratiuum, quod datur ob aliquod onus, vel lucrum à priuilegiario exhibitum. Tertiò est priuilegium remuneratiuum, quod datur in præmium, & remunerationem seruitiorum, quæ à priuilegiario sunt Principi exhibita.

Præmitto secundò, priuilegium & subdito, & non subdito concedi potest.

Præmitto tertiò, priuilegium, siue gratuitum; siue onerosum, aliquando inuoluit dispensationem legis, aliquando non.

§. I.

An priuilegium gratis concessum reuocari possit.

1 *Priuilegium datum ob aliquem vsum validè reuocari potest absque causa, sed peccatum veniale committitur.*
2 *Priuilegium transferens dominium priuilegiatum nequit à concedente, neque ab eius successore reuocari.*
3 *Satisfit cuidam obiectioni.*
4 *Expenditur, quæ causa sufficiat ad reuocandum priuilegium acceptatum, cuius priuilegiatus habet dominium.*
5 *Princeps reuocans priuilegium, quod sine causa reuocare non potest, tenetur probare causam adesse reuocationis.*
6 *An requiratur ad huius reuocationem vltra legitimam causam compensatio priuilegij? Probabilius est non requiri.*

1 DIcendum est, si priuilegium consistat in facultate, & licentia delegata ad aliquem vsum, vel contra communem legem, vel præter illam, potest validè concedens, & eius successor reuocare, quando voluerit: at peccabit venialiter: si absque vlla causa id fecerit, sic cum communi sententia tradit Felin. *n.8.9. & 10. de iud.* Thomas Sanchez *lib.8. de dispens. c.33. n.1.* Suarez *de legibus, lib.8, cap.37. n.10.* Salas *disp.17. sect.14. n.70. & disp.20. sect.18. n.126.* Matienz. *lib.5. tit.10. l.6. num.5.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.8. §.3. n.1.* Basilius *lib.8. de matrim. cap.19. num.11.* Prior pars conclusionis, scilicet validè posse reuocare hanc facultatem, constat; quia hæc est, quasi quædam delegatio: delegatus autem nomine delegantis operatur. Ergo ex voluntate delegantis cessare potest. Quòd si hæc facultas, & licentia operandi contra communem legem, alicui subdito sit concessa; clariùs constat reuocari posse à concedente, quia potest ipse concedens exemptum à lege subditum iterum legi subjicere: quia cùm non amiserit potestatem iurisdictionis in illum, poterit, circa illum exercere, denuo imponens præceptum, quod per priuilegium sublatum fuit. Secundam partem conclusionis, scilicet in hac reuocatione peccatum veniale admitti, probo. Quia sine causa voluntatem mutare, leuitatis, & inconstantiæ est, & contra naturam beneficij Principis, quod decet esse mansurum, ex *reg. decet, de reg. iur. in 6.* & tradit pluribus exornans Molin. *de primogen. lib.4 cap.3. n.20.* Sanchez *num.11.* Bonacina *n.6.* Salas *disp.17. n.70.* Limitat tamen Sanchez *num.6. & 7.* supradictam doctrinam in concessione iurisdictionis, quam dicit reuocari posse pro libito absque causa, etiam sine vllo peccato, quia videtur semper hæc excepta, vt duret, quoties concedenti placuerit. At credo retinendam esse communem sententiam, vt peccatum sit veniale hanc reuocationem facere absque causa, quia arguit leuitatem, & mutationem, & docet Suarez, Molin, Salas & alij, *locis allegatis.*

2 Verùm si de priuilegio, quod dominium transfert in priuilegiarium, loquamur, siue subdito, siue non subdito concessum sit, non poterit concedens, neque eius successor reuocare validè absque causa, si iam fuerit acceptatum; quia donatio acceptata non potest ad libitum donantis reuocari. Aliàs absque causa poterit quis priuari rebus suis, sic cum communi sententia docet Suarez *illo cap.37. num.7.* Bonacina *num.5.* Sanchez *n.2.* Matienz. *supradicta gloss.1. num.6.* vbi plures refert. Molin. *suprà n.11.* Ex quo fit, si tibi priuilegium sit concessum, decimandi, exigendi aliquod tributum, non potest Princeps pro libito à te tollere, quia possides illud tanquam bonum proprium, quo sine causa priuari non potes.

3 Neque obstat *l.1. tit.10. lib.5. nouæ compil.* vbi dicitur, *Tenemos por bien, y mandamos que las mercedes que se hizieren por sola*

sola voluntad de los Reyes, que se puedan del todo reuocar. Quæ lex videtur esse contraria, tum dictis tum *l. 6. eod. tit. 10. lib. 5.* vbi dicitur: *Las causas que el Rey diere a alguno, no se las pueda quitar el ni otro alguno sin culpa.* Quia, vt bene explicat Matienz. *l. 5.* loquitur in quodam speciali facto, scilicet in beneficiis factis à Rege ex sola eius voluntate, sine consilio procerum, vel loquitur de beneficiis, quæ à Rege fiunt de redditibus sibi propriis, quales Hispanè vocantur *Iuros*. Si enim de his feudum gratis alicui concedatur à Rege; poterit pro libito revocari; quia conceditur sub hac conditione, vt duret, quoties concedenti placuerit: & traditur *in l. 1. fine, tit. 26. part. 4.* In aliis verò priuilegiis, & concessionibus retinenda est communis sententia, non posse pro libito concedentis reuocari.

4 Sed inquires, quæ causa legitima sit ad reuocandum priuilegium acceptatum à priuilegiato, & cuius ipse habet dominium?

Respondeo, si priuilegium non subdito fuit concessum, & ab illo acceptatum, nulla in concedente relinquitur reuocandi potestas, nisi in casu, in quo donatio perfecta reuocari potest; quia concedens non habet potestatem, neque in personam priuilegiarij, neque in bonis illius; non igitur poterit priuilegiatum acceptato priuilegio priuare: sicut enim Princeps ob bonum sui regni, non potest alterius regni subditum priuare bonis, ita neque poterit priuilegijs illi concessis, quia iam illa priuilegia bona sunt illius, & non concedentis subiecta: sic cum communi sententia docet Anton. Gabr. *lib. 1. tit. de iure quæsito non tollendo, conclus. 6. num. 10.* Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 10. l. 6. gloss. 1. n. 4.* Dixi, nisi in casu, in quo donatio perfecta reuocari potest; quia huius priuilegij concessio, est quædam donatio; ac proinde ex illa causa, ex qua donatio reuocari potest & priuilegium hoc reuocabile est: & notauit Matienz. cum aliis *supra*.

Sed dices. Poterit priuilegium non subdito concessum cedere in graue detrimentum concedentis, vel regni. Ergo in tali casu potetit reuocari.

Respondeo ex illa causa, etiam donatio perfecta videtur reuocabilis, quid mirum si etiam priuilegium reuocetur? Adde illam propriè non esse reuocationem, sed cessationem priuilegij ex nouis rerum mutatione; videtur enim concedi sub tacita conditione, dummodo damnosum non sit concedenti, & regno. Aliàs si concessum fuisset ea intentione vt extenderetur ad euentum, in quo præiudicium graue concedenti vel eius regno afferret, esset irrationabilis concessio, sic Suarez *lib. 8. c. 37. num. 3.* Si verò priuilegium subdito fuerit concessum, olarum est reuocari posse ex illis causis, quibus donatio perfecta reuocabilis est. Item quoties in grauem iacturam Regis, vel regni cedit, vt ex non subdito diximus. Adde non solùm ob has rationes posse subdito reuocari priuilegium acceptatum, & cuius ipse habet dominium, sed etiam, quoties ad publicam vtilitatem spectauerit talis reuocatio; quia cuiusvis bona subditi subduntur dispositioni Principis in ordine ad publicam vtilitatem. Ergo in illis casibus, in quibus potest. Princeps subditos priuare bonis suis, potetit & priuilegia illis concessa reuocare. Adde hanc non esse tam reuocationem, quàm cessationem priuilegij: videntur enim sub hac tacita conditione concessa, vt durent, quoties ad publicam vtilitatem, eorum cessatio non pertinuerit: sic docet multis relatis Matienz. *lib. 5. titul. 10. l. 6. gloss. 1. numer. 11. & 12.* Suarez *numer. 5.* Basilius *lib. 8. cap. 19. §. 2. num. 13.*

5 Sed inquires secundò, an quoties Princeps reuocat priuilegium alteri concessum, quódque absque causa validè reuocare non potest, teneatur probare causam, vel sufficiat, si adesse affirmet?

Respondeo probabilius videri teneri probare causam; aliàs nihil esset firmum, sed facillimo negosio posset Princeps ius tertio quæsitum auferre: sic docet multos allegans Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 10. leg. 6. glossa 1. n. 16.* reddítque rationem; quia vbi aliquid permittitur ex aliqua causa, & ea deficiente est prohibitum, satis non est causam exprimere, nisi verè probetur: & docet Bart. *in l. si forte, per illum textum. ff. de castrensi peculio, & in l. si donatione*, vbi latè moderni *Cod. de collationib.* Ripa *lib. 2. responsi. tit. de rescript. cap. 19. num. 19.* latissimè omnium Aymon Crauetta *de antiquit. tempor. in princ. num. 16.* & deinceps vsque in finem.

6 Inquires tertiò, an requiratur non solùm iusta causa ad validam reuocationem huius priuilegij, sed etiam aliqua illius compensatio; Videtur requiri, quia priuatur priuilegiatus iure iam quæsito. Ergo est illi debita satisfactio: si enim aliis bonis priuaretur, deberet Princeps recompensationem quoad posse facere. Ergo etiam debet pro priuilegio, quod bonum illius est. Nihilominus tamen probabilius censeo, non requiri ex iustitia compensationem. Quia licèt priuilegium sit bonum priuilegiari, est tamen bonum gratis illi donatum. Ergo habet conditiones donationis, quæ reuocari absque compensatione potest, cùm adest legitima causa reuocandi. Non enim concedens priuilegium gratis, intendit hanc sibi obligationem imponere non reuocandi, causa iusta intercedente, nisi facta recompensatione; sed potiùs præsumitur concedere sub potestate reuocandi absque recompensatione, cùm iusta causa intercesserit: & ita relato Decio *in cap. nouit. num. 7. verbo quartò fallit, de iudiciis*, docet Suar. *lib. 8. cap. 37. num. 9.* Basil. de Leon *lib. 8. cap. 19. §. 2. n. 13.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 3. num. 3.*

§. II.

Reuocaríne possit priuilegium onerosum, & remuneratorium.

1 *Non potest hoc priuilegium reuocari, nisi causa boni communis intercedat, & satisfactio à reuocante exhibeatur.*
2 *Dispensationes concessæ pro foro externo non possunt, nisi supradictis conditionibus intercedentibus reuocari.*
3 *Priuilegia concessa in Bulla non reuocantur anno Iubilæi.*
4 *Extenditur doctrina ad priuilegium remuneratiuum.*
5 *Probabilitate non caret ad huius reuocationem requiri compensationem.*
6 *Explicatur quid requisitum, vt priuilegium censeatur concessum in remunerationem.*
7 *Censeanturne probata merita, si concedens adesse affirmet?*

1 PRiuilegium concessum per contractum, id est, sub onere alicuius pretii, vel operis exhibendi, reuocari à concedente non potest; nisi legitima causa intercedat, quæ nulla alia est, nisi communis boni, & vtilitatis publicæ; iuxta superiùs dicta; & insuper tenetur reddere pretium, si accepit; quòd si pretium non accepit, sed opus iniunxit, tenetur reddere æquiualentiam illius operis, aliàs nulla erit reuocatio, vtpote iniusta, sic multis allegatis probat Matienz. *lib. 5. noua compilat. tit. 10. leg. 6. gloss. 1. n. 13.* Gregor. Lopez *leg. 2. tit. 1. part. 2. verbo, buen cambio, per text. ibi* Sanch. *lib. 8. disp. 33. n. 9* Suar. alios allegans *lib. 8. cap. 37. n. 5.* Salas *disp. 17 sect. 14. n. 70. & disp. 20. sect. 4. n. 42. vers. prædicta temperat*, præcipuè tamen *sect. 18. n. 126.* Bonac. *disp. 1. q. 3. p. 8. §. 3. n. 2.* Vasquez *in opusculo c. 6. § 1. dub. 1. num. 55. & dub. 2. n. 33.* Lessius *lib. 2. de iustit. c. 33. dub. 4. n. 35.* Basil. de Leon *lib. 8 de matrim. cap. 19. §. 2. num. 13.* Azeued. *lib. 1. recopil. tit. 3. leg. 4 n. 41.*

2 Ex hac doctrina infertur primò dispensationes concessas pro foro externo à Pontifice in gradibus prohibitis ad contrahendum matrimonium, non posse ab eodem reuocari, nisi causa iusta intercedat, & insuper reddatur pretium ei cum quo fuit dispensatum, sic Sanch. *suprà n. 13.* Bonacina *n. 12.* Basil. *n. 13.* Salas *disp. 20. sect. 18. sub finem.* Et ratio est manifesta: quia data est dispensatio, & priuilegium ob pecuniam solutam.

4 Infertur secundò, priuilegia in Bulla cruciata concessa non reuocari per Iubilæum, quod olim centesimo anno concedi solebat, & nunc 25. anno conceditur, quamvis Pontifex dicat se reuocare omnes gratias, priuilegia, & facultates singularibus personis quacunque dignitate fulgentibus, etiam Regibus ex quacunque causa sint concessa: adhuc non reuocantur concessa in Cruciata, quia illa sunt concessa sub contractu oneroso, cuius debebat specifica mentio fieri; concessa enim sunt priuilegia Bullæ singulis, quia singuli signatam illam eleemosynam tribuunt, & non aliàs; vt constat ex illis verbis, *porque days tanta limosna os concedo*, &c. debebat insuper reddi vnicuique eleemosyna data, aliàs reuocatio esset iniusta, & nulla: & ita tradit Henriq. *lib. 7. de indulg. cap. 21. n. 7.* Manuel *in exposit. cruciatæ, §. 12. num. 13.* Bonacina *disp. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 3. n. 13.* Salas *disp. 20. de legib. sect. 18. circa finem, §. hinc colligitur*, Sanch. *disp. 13. n. 10.* & testatur Clementem VIII. sic explicasse, & anno 1625. in tota Hispania publicata fuit Cruciata, & valorem habuit, & Pontifex Vrbanus VIII. declarauit 15. Februarij non esse eius mentem per Iubilæum Romanum gratias, indulgentias, & facultates in Cruciata concessas suspendi, idem tradit Basil. de Leon *lib. 8. de dispensationibus, cap. 19. n. 13.* vbi addit hæc validè obseruanda esse ad ea, quæ nonnulli dicunt de reuocatione Bullæ comparatione Religiosorum.

4 Idem quod dicimus de priuilegio dato per contractum onerosum, dicendum est de priuilegio remuneratiuo, sive remuneratio fuerit debita ex iustitia, sive ex gratitudine; quia quocunque modo debita sit, cedit priuilegiatus illius debito ob priuilegium sibi concessum: eáque de causa transit in contractum: sic relato Felino *cap. nouit. de iudiciis, n. 12.* docet Sanch. *suprà n. 5.* Basil. *n. 13.* Suarez *n. 6.* Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 10. leg. 6. glossa 1. n. 18.* latiùs dixit *tit. 7. leg. 11. glossa 1. & glossa 9.* Bonacina *n. 2.*

5 Sed est difficultas, an non solùm ad huius reuocationem causa publica requiratur, sed etiam aliqua compensatio. sicuti diximus de priuilegio concesso per contractum onerosum? Negant, ersi dubitanter, Suar. Basil. Bonac quando remunerario non est debita ex iustitia sed solùm ex gratitudine. Et ratio est: potest, quia reuocans priuilegium reducit res in pristinum statum; & consequenter reddit priuilegiatio sua merita, quo-

rum

rum cessionem fecerat ob priuilegium: cùm autem illa merita non expostulent ex iustitia compensationem, non videtur compensatio illi debita esse. Fateor hoc esse satis probabile: at probabilitate non caret requiri compensationem ex iustitia, non quidem propter merita præcisè, sed propter cessionem illorum, quam fecerat ob priuilegij consecutionem; quæ cessio pretio quidem est æstimabilis, cùm sit actio libera damnosa cedenti, & vtilis cessionario: quæ tamen nunquam redit, etiamsi redeant merita. Quapropter reliqui omnes Doctores eodem modo de priuilegio remuneratorio, ac de priuilegio per contractum onerosum, & lucratiuum loquuntur.

6 Secunda est difficultas. Quid requiratur, vt priuilegium censeatur concessum in præmium, & remunerationem meritorum?

Respondeo non sufficere generalem mentionem meritorum, sed requiritur specialis; ita vt expressè dicat: Ob hæc, & illa merita tibi hoc priuilegium concedimus. Ratio est, quia priuilegium ob merita concessum debet meritis adæquari, sed non potest constare hæc adæquatio, nisi merita exprimantur. Ergo. Secundò, quia generalis mentio meritorum in priuilegio facta potius videtur pro honore priuilegiarij fieri, quàm pro veritate. Quapropter reputanda est, ac si facta non fuisset, argument. *l. quod venditor*, & ibi notatur, *ff. de dolo, & l. si quid venditor, & l. seq. ff. de ædilit. edict.* Tertiò, quia obscura, & dubia locutio nullius effectus esse videtur, ex *l. vbi autem, §. qui illud, ff. de verb. obligat. l. cùm incertis, ff. de legatis 1. l. vltim. C. de annal. except.* At generalis locutio meritorum dubia est, & obscura, ex *l. prætor edixit, in princ. ff. de minoribus.* Ergo non amplius valet, quàm si apposita non fuisset: & ita tradit plurib⁹ exornans Tiraquell. *in l. si vnquam, C. de reuoc. donat. verbo donatione largitus, n. 85.* Socin. *cons. 395. n. 8. vers. 4. casus, lib. 2.* Matienz. *lib. 5. recop. tit. 10. l. 15. gloss. 12. n. 2.*

7 Tertia est difficultas, an hæc merita censeantur probata ex eo solùm, quod concedens priuilegium illa esse affirmet?

Respondeo, si merita specialiter fuerunt expressa, sufficienter censetur probata ex Principis assertione, maximè si per instrumentum publicum id asserit: secus si solùm generaliter dixerit, quia est bene meritus, sic Ias. *consil. 227. vol. 9. vers. 9. pro ista parte, lib. 2.* Gregor. Lopez *in l. 3. tit. 10. p. 2. verbo la merecisse*, & multis allegatis Matienz. *lib. 5. recop. tit. 10. l. 6. gloss. 1. n. 19. & l. 15. gloss. 12. n. 5.* Limitat autem hanc assertionem Matienz. & Greg. Lopez, & Tiraquell. *in d. l. si vnquam, verbo donatione largitus, num. 77.* dummodo Princeps prohibitus non sit alienare, nisi præcedant merita: nam tunc secundùm communem sententiam merita non probantur, etiamsi expressa fuerint. Quia præsumuntur expressa, vt eius donatio valeat, ex *l. qui testament. & ibi gloss. ff. de probation.* Quod adeò verum est, vt non sufficiat, etiamsi iuramentum in eius confirmationem addiderit, vt ipse Tiraquell. *num. 79.* & Matienz. *l. 15. gloss. 12. n. 7.* probant.

§. III.

Quis possit supradicta priuilegia gratuita, onerosa, & remuneratoria reuocare, casu quo reuocabilia sint.

1 *Concedens, & eius in dignitate successor optimè potest.*
2 *Quid dicendum de dispensatione inferioris in lege superioris? Affirmant aliqui posse reuocare.*
3 *Probabilius est oppositum.*
4 *Duo inde inferuntur notanda.*
5 *Quid dicendum de inferiori prælato? An illius superior possit reuocare dispensationem ab illo factam.*

1 CErtum est fieri posse à concedente priuilegium, & eius successore; quia habet eandem cum illo iurisdictionem. Quod non solùm in supremo Pontifice, in quo resolutio certa est, sed etiam in quolibet inferiori habet verum: licet Anton. Gabr. alios referens *lib. 3. tit. de iure quæsito non tollendo concl. 7. n. 9.* contrarium dicat absque fundamento, vt bene aduertit Suarez *illo cap. 37. num. 12.* Basil. *cap. 19. num. 15.* Ratio est, quia priuilegium solam iurisdictionem concedentis spectat, & ab ipsius solùm voluntate pendet. Ergo poterit sicut supremus illud tollere; quia in illius concessione tanquam supremus operatur.

2 Difficultas est, an sicut priuilegium concedens contra ius proprium, potest validè illud reuocare absque legitima causa; idipsum possit inferior dispensans, vel concedens priuilegium contra legem superioris, quando illi concessa est facultas dispensandi?

Affirmant aliqui fieri posse. Tum quia facultas ab his Prælatis concessa habet tacitam conditionem, vt perseueret quoties ab ipsis non fuerit reuocata. Tum quia ipsi intendunt per dispensationem factam non derogare suæ iurisdictioni, sic tradit Bonacina *disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 3. n. 11.* reputat probabile Suar. *lib. 8. cap. 37. n. 15.*

3 At mihi probabilius est, validè inferiorem absque causa reuocare non posse dispensationem à se factam: causa autem interueniente, posse, docet Sanch. *disp. 33. n. 12.* cum glossa *c. cùm ex eo, verbo septennium, de elect. in 6.* & ibi Archidiac. Dominic. Francus, & alij. Roman. *singul. 519.* Salas *disp. 20. de legibus, sect. 18. fin.* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 19. num. 15.* & reputat probabile Suarez *num. 14. & 16.* addit: cùm conceditur pro tempore limitato dispensatio, valde probabile esse reuocari non posse, argument. textus *in cap. vnico, de commodato*, vbi dicitur rem commodatam ad certum vsum, vel tempus, non posse ante illud repeti: & subdit rationem, cùm non deceat beneficio nos decipi, sed iuuari. Item quia pro toto illo tempore abstulit legem superioris, quam ipse inferior restituere non potest. Ratio verò generalis ea est, quia inferior non potest validè dispensationem in lege superioris, concedere, absque causa. Ergo neque etiam poterit dispensationem iam concessam absque causa reuocare: cùm enim ex voluntate superioris operatur, non est vnde colligatur voluntatem superioris esse, vt validè absque causa reuocet; cùm tamen absque causa non possit validè concedere? Neque obstat ratio in contrarium: quia dispensatio fuit absoluta, & grauis fingeretur habuisse conditionem.

4 Ex quo infertur primò, non posse absque causa Episcopum reuocare licentiam parocho concessam ad non residendum, vel ad differendos ordines ratione studij, quia est dispensatio in lege superioris, quam ipse denuò stabilire non potest: sic docent Sanchez, Salas, Basil. & alij, *num. præcedenti* relati. Secundò infertur dispensationes à sacra Pœnitentiaria concessas non posse absque causa ab ipsamet reuocari ob eandem rationem. Quia voluntas Pontificis est, vt semper causa interueniente vtatur iurisdictione, sic Salas *suprà*, & tenentur reliqui consentire.

5 Sed quid dicendum de inferiori Prælato, an illius superior possit reuocare dispensationem ab illo datam valide absque causa?

Respondeo, si Pontifex sit, qui reuocat, validè reuocare, quia ab illo omnis iurisdictio pendet; & quia potest denuo legem ablatam imponere, & subditum ab alio exemptum illius obligationi subdere: At inferiores Prælati non videntur posse, eo quòd videatur iniustum priuare inferiorem vsu legitimo suæ ordinariæ iurisdictionis: sic docet Sanchez *disputat. 33. numer. 7.* cum Suarez *tom. 4. in 3. part. disputat. 26. sect. 3. num. 3. & lib. 8. de legib. cap. 37. num. 17. fine.* Basilius *lib. 8. c. 19. num. 15. fine.*

§. IV.

Qua ratione facienda est reuocatio priuilegij, vel dispensationis, vt censeatur effectum habere.

1 *Dupliciter reuocari priuilegium potest.*
2 *Clausula generalis in reuocatione expressa sufficit.*
3 *Excipiuntur priuilegia concessa per modum contractus, oneris, siue remunerationis.*
4 *Item priuilegia habentia clausulam, vt non possint derogari.*
5 *Item priuilegia inserta in corpore iuris.*
6 *Quid si priuilegia sint in Concilio generali, debet expressè illius mentio fieri.*
7 *Sublimitanda hæc sunt, nisi aliter constet de voluntate derogantis.*
8 *Derogatio tacita, quæ consistit in contrarietate posterioris priuilegij, cum antiquo derogat antiquum, si concedatur ex scientia prioris priuilegij.*
9 *Quemodo præsumitur hæc scientia. Distinguitur ad eius explicationem triplex derogationis modus.*
10 *Si priuilegium insertum sit in corpore iuris lege vniuersali contraria derogatur, secus si extra corpus iuris sit.*
11 *Idem dicendum, cum alio priuilegio contrario derogatur; si in corpore iuris sit insertum.*
12 *Proponitur obiectio, & sit illi satis.*
13 *Extra corpus iuris priuilegium non derogatur, nisi illius fiat mentio, qui teneant.*
14 *Probabilius est secundum priuilegium valere non obstante generali priori.*
15 *Satisfit arg. n. 13. adductis.*
16 *Per sententiam derogari priuilegium, quibus probetur.*
17 *Reuocatur, si condemnetur reus in amissione priuilegij, seu per sententiam contrariam.*
18 *Satisfit rationibus, n. 16. adductis.*

1 DVpliciter reuocari priuilegium, vel dispensatio potest. Primò expressè. Secundò tacitè. Expressè reuocatur, quando verbis expressis reuocatio fit. Tacitè reuocatur,

catur, quando Princeps actum facit, qui cum priuilegio stare non potest.

2 Loquendo igitur de reuocatione expressa, dicendum est, regulariter loquendo, sufficere clausulam generalem, quia Princeps dicit velle tale priuilegium, vel constitutionem valere, non obstantibus quibuslibet priuilegiis in contrarium; quia hæc de se sufficiens est quælibet contraria priuilegia abrogare: sic Doctores statim referendi.

3 Limitanda tamen est primò in priuilegiis concessis per modum contractus, siue oneroſi, siue remuneratiui, hæc enim reuocata non censetur sub quacunque clausula generali, nisi exprimantur in reuocatione priuilegia etiam per contractus concessa; quia cùm hæc priuilegia irreuocabilia sint ob ius tertiò quæsitum, nisi causa publica intercedente, & compensatione, quoad fieri possit, facta, nullo modo illorum reuocatio debet præsumi, quousque exprimatur: sic aliis relatis Sanchez *disp.33. num.8.* Suarez *lib.8. cap.38. num.3.* Bonacina *disp.1. q.3. punct 8. n.11.* Salas *disp.17. sect.14. n.71.73. & 79. ad finem.* Azor *lib.5. cap.22. q.11.* Basil. *lib.8. c.19. n.16.* Azeued. *lib.1. recop. tit.3. leg.14. n.42.*

4 Limita secundo in priuilegiis habentibus clausulam, vt derogari non possint, nisi eorum specifica mentio fiat. Tunc enim, vt reuocata censeantur, debet addi aliqua clausula, qua hæc priuilegia videantur contineri, vt si dicat Princeps: Reuocamus priuilegia in contrarium, etiamsi clausulam habeant, vt derogari non possint, nisi de verbo ad verbum illorum fiat expressa mentio. Tunc enim clarum est derogari; quia illa lege, quam sibi Princeps imposuit, ne reuocare censeatur, nisi exprimendo priuilegium reuocatum, iam dispensat per illam reuocationem. Adde sufficere, si dicat se reuocare priuilegia in contrarium, sub quacunque forma concessa sint: nam illa verba, sub quacunque forma concessa, aliquid operari debent, ac proinde reuocatoria debent esse priuilegiorum habentium clausulam reuocatoriam quorumcumque priuilegiorum, aliàs superflua essent, contra textum *in cap. si Papa, de priuilegiis, in 6.* ibi, *cum verba aliquid operari debeant, & l.3. in princ. ff. de iureiurando*, ibi, *nec frustrà adjicitur*, sic Doctores *in cap. nonnulli, de rescript. per textum ibi.* Felin. *num.6.* & habetur *Clem.1. & 2. de sepulturis*, & tradit Suar. *cap.38. n.2.* Basil. *n.15.* Bonacina *n.11.* Salas *disp.17. sect.14. n.71.*

5 Limita tertio in priuilegiis insertis in corpore iuris: hæc enim, quia non solùm sunt priuilegia, sed canones, & leges, quousque legum, & constitutionum fiat derogatio, non censentur derogata, tradit Basil. *num.16.* Suarez *num.1.* Salas *disp.17. sect.14. sub n.73. cum glossa in l.3. C. de silentiariis, & decurionibus lib.10.* Ias. *in l.1. ff. soluto matrim.* glossa, & Doctores *Authent. quia in prouincia. C. vbi de crimine agi oportet, verbo omni priuilegio.*

6 Addendum tamen est, si priuilegia sint à Concilio aliquo generali stabilita, tunc non sufficit clausula derogatoria quorumcunque priuilegiorum, sub quacumque forma fuerint concessa, aut constitutionum, & canonum, vt censeantur reuocata, sed insuper debet exprimi Concilium, saltem sub generalibus verbis, dicendo non obstante quacunque constitutione, etiam in Concilio generali edita: colligitur ex *cap. ex parte, cap. vltimo, de capellis monach. cap. nonnulli, de rescript.* & tradit Couart. *4. var. cap.16. num.6. & 4. decretal. 2. part. cap.8. §.9. n.6.* Menoch. *volum.3 consil.294 n.11. & 12.* Mol. *de iust. tract. 2. disp.173. vers. occasione, pag. mihi 630.* Sanch. *lib.3. disput.26. n.7.* vbi plures refert. Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.8. n.13.* Padilla *in l. vniuersi. C. de diuersis rescriptis* (sito contrà teneat Basil. de Leon *lib.6. cap.19. n.19* vbi affirmat ita declarasse Pium V. in quadam extrauaganti, & praxim Ecclesiæ idem testari. Fallitur tamen meo iudicio: si enim Pius V. ita declarasset, & praxi Ecclesiæ ita esset receptum, ignorari non poterat à tot ita doctis, & eruditis viris. Item debebat ostendere extrauagantem, in qua Pius V. declarauit. Præterea adducit pro se glossam *in c. ex parte, de capellis monach.* approbatam ab Innocent. & aliis, quæ illi non fauet, sed potiùs oppositæ sententiæ, nam *in illo cap. ex parte, verbo, nulla mentio*, dicit. Si quis litteras impetrat contra aliquod ius, siue Concilium, non valent, nisi fiat mentio de illo iure: & refert se ad *cap. nonnulli, de rescript.* vbi verbo *facerit mentionem*, dicit: Rescriptum debet facere mentionem de constitutione, ad hoc, vt ei præiudicet: & in margine additur, communiter non exprimitur nomen constitutionis, sed dicitur: Non obstante constitutione de duabus diætis edita in Concilio generali. Ecce qua ratione mentio facienda est vel illius constitutionis, vel in genere constitutionis, addendo conciliaris. Rationem reddit Menoch. & Sanch. quia constitutio Concilij generalis ob eius grauitatem censetur habere tacitam clausulam derogatoriam ad postea concedenda, *c. vnico, de excessibus Prælatorum*, Innocent. & Ioann. Andr. *in cap. ex parte, de capellis monach.* Ergo non censetur derogata, nisi illius fiat specifica mentio. Attamen Sanchez, cum Henriq. *lib.7. de indulgent. cap.26. n.3.* Viuald. *candelab. 3. p. cap.12. n.12.* Si Concilium generale modernum sit, quale est Tridentinum, non sufficere clausulam derogatoriam cuiuscunque Concilij; sed requiri specificam Tridentini mentionem. Sed non video, quo fundamento hoc dicatur, cùm omnia Conciliorum decreta æqualis authoritatis sint. Imò potiùs pro decretis Trident. censeo non esse necessariam specialem, imò neque generalem derogationem, eo quòd in decreto vltimo eiusdem Concilij *sess. 25.* declaratur omnia in dicto sacro Concilio statuta de morum reformatione & Ecclesiastica disciplina ita decreta fuisse, vt in his salua semper authoritas Sedis Apostolicæ, & sit & esse intelligatur: ac proinde cùm contrarius Pontifex decernit, Concilio non contradicit, sed facultate ibi expressa vtitur. Ergo si indiget derogatione, sic aliis relatis docet Nicol. Garcia *4. part. de benef. cap.5. n.30. & n.32.* adducit motum proprium Pij V. editum anno 1570. in quo declarauit neque speciali, neque generali derogatione Concilij Tridentini opus esse in quibuslibet concessionibus Apostolicis propria manu Papæ signatis.

7 Hæ tres limitationes sublimitandæ sunt, nisi aliter constet de voluntate derogantis; si enim clarè constet velle Principem sub verbis generalibus priuilegia hæc exempta derogare, derogata erunt; quia hæc, vel illa verba apponit derogans, ad denotandam suam voluntatem. Ergo quocumque modo voluntatem clarè significet, etiamsi formam communem clausulæ derogatoriæ non seruet priuilegium reuocabit: & ita tradit Bonacina *n.13. circa finem.* Iulius Clarus dicens esse communem *lib.3. receptarum, §. testamentum, q.99. versic. cæterum.* Sarmiento *lib.3. select. cap.14. n.7.* Henriq. *lib.7. de indulg. cap.26. n.3.* Couart. *rubr. de testamentis, 2. part. n.19. vers. quartæ conclusio.* Sanchez *lib.3. disp.26. n.7. in medio*, & habetur in decisionibus Farinacij *decis.614. n.3. tom.3 pag. mihi 84.* Ex quo fit dispensationes super impedimento affinitatis & consanguinitatis obtentas à Pontifice, vel à sacra Pœnitentiaria cum clausula, *Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus, Apostolicis cæterisque contrariis quibuscumque*, validas esse, etsi non fecerint expresse mentionem constitutionis contrariæ Concilij generalis, relati *in cap. non debet, de consanguinit. & affinit.* Quia ex vsu, & praxi satis iudicatum est voluntatem Pontificis esse pro illo casu speciali, & certo Concilij generalis dispositioni derogare. Præterea, quia illa generalis derogatio solùm habere potest effectum circa illius Concilij generalis dispositionem; quia nullibi est alia prohibitio. Ergo reputari debet, ac si derogatio esse specifica, ex *l.2. ff. de liberis, & posthum.* vbi Ias. & ita tradit, relato Felin. Ioann. Sanch. *lib.8. de matr. disp.35. n.17.*

8 Si autem reuocatio non expressa sit, sed tacita, eo quòd lex, vel priuilegium nuper latum contrarietur præcedenti, non leuis est inter. Doctores controuersia quòd debeat præualere? Alij affirmant præualere primum, alij secundum.

Et quidem si secundum priuilegium contrarium priori concedatur, ex scientia, & notitia prioris priuilegij, certum est derogare illud ea in parte, in qua illi est contrarium, quia aliàs intenderet concedens facere actum nullum, quod non est de Principe præsumendum. Dixi, derogare primo priuilegio ea in parte, in qua illi est contrarium; quia contingere potest, vt secundum priuilegium, vel dispensatio saluetur, cum sola derogatione prioris priuilegij quoad partem: & tunc solùm quoad illam partem debet censeri priuilegium derogatum. Vt si alicui habenti priuilegium non soluendi tributum, exigatur de mandato Regis tributum, reputandum est exigi pro illa vice, vel pro illo anno: & tunc secundùm illam, & quoad illam partem priuilegium derogabitur, non tamen omne priuilegium, sed integrum manebit pro annis sequentibus; derogatio enim est odiosa, ac prouide restringenda: sic docet ex communi sententia Suarez *lib.8 cap.38. num.6* Basilius de Leon *lib.8. cap.19. §.1. num.17.* Bonacina *disp.1. quæst.3. punct.8. n.4. fine.* Dixi insuper debere secundum priuilegium vel actum priori priuilegio contrarium, procedere ex notitia & scientia prioris priuilegij, aliàs non derogabit; quia hæc derogatio debet esse libera, & voluntaria, & consequenter ex cognitione saltem virtuali derogari procedens. Quod apertè colligitur ex *c. nonnulli de rescript. c.1 de const. in 6 & ex l. idem Vlpian. §. sunt & alij, ff. de excusat. tutor.* vbi facultas concessa tutori ad mutandum domicilium censetur virtualis facultas dimittendi munus, & solicitudinem tutoris, si data fuerit ex rescripto Imperatoris scientis illum tutorem esse; quare secluſa illa scientia talis voluntas præsumitur.

9 Tota ergo difficultas sita est in explicando, quando præsumenda sit & scientia, & voluntas in Principe, cùm verba priuilegij, legis, vel rescripti nihil aliud contineant, quàm nouam dispositionem repugnantem priori priuilegio. Pro cuius explicatione suppono tripliciter priuilegium derogari posse. Primò lege aliqua generali contraria supradicto priuilegio. Secundò priuilegio contrario aliis concesso. Tertiò sententia data contra primum priuilegium

10 De primo ergo modo derogationis per legem aliquam vniuersalem, in qua non adest clausula derogatoria, distinguendum est, aut priuilegium derogandum est insertum in corpore iuris, aut extra illud: si est insertum in corpore iuris, illa lege vniuersali derogatum manet; quia ea quæ sunt in corpore iuris inserta, non præsumuntur à Principe ignorata ex

cap.1.

c.1.de constit.in 6. Adde, huiusmodi priuilegium insertum in corpore iuris, est lex communis. Lex autem communis alia communi lege contraria abrogatur absque eo quod præcedentis fiat mentio; vt videtur constare ex *l. sed & posteriores ff. de legibus.* ibi, *n si contraria sint.* & tradit glos. *in supradicto c.1. verbo reuocare & verbo noscatur.* & Doctores statim referendi. Si vero priuilegium derogandum extra ius commune sit, non derogatur lege vniuersali illius mentionem non facientc quia non præsumitur in Principe illius priuilegii scientia vt potc ius speciale, & priuatum, quod ad notitiam Principis non semper venit iuxta *cap.1.de cõstitut.in 6.* ibi, *licèt Princeps præsumatur scire ea quæ sunt iuris cõmunis, tamen ignorare posse iura facta, & consuetudines priuatas.* sic ex communi sententia docent Salas *disp.17.sect.14.num.74.* Bonacina *disp.1. quæst. 3. punct.8. §.3.n.15.* Basil. *lib.8.cap.19.num.19.* Suarez, *lib.8 c. 39.num.2.* pluribus exornans Matienz. *lib.5.recopilat.tit.11.l.8.glos.12.numer.6.& 7.* & constat ex *cap.cum ordinem.cap.nonnulli. de rescrip.* & tradit glossa *ibi & in cap.1. eod.tit. & in l.3.C.de silentiariis,lib.12.*

11 De secundo modo derogationis, alio scilicet priuilegio, distinguendum similiter est de priuilegio inserto in corpore iuris, & extra illud Et dicendum. Si priuilegium sit insertum in corpore iuris, derogatur secundo priuilegio, ea in parte, quia illi contrarium est, etiamsi illius mentionem non faciat, quia præsumitur scitum à Principe, ex *cap.de constitutionibus.in 6.* Quod verum habet, siue secundum priuilegium derogans sit speciale, siue generale, siue inseratur iuri, siue non. sic docent Salas *numer.* 75. Basilius *numer.* 19. Bonacina *numer.*17. Suarez *numer.* 2. & 5. & alii ab eisdem relati. Esto contra teneat Saa *verbo gratia, num.* 19. in vtraque editione.

12 Sed obiicies. Rescriptum, seu mandatum contra communem legem non habet effectum, nisi illius mentionem faciat: iuxta *l.rescripta,C.de precibus Imperatori offerendis,* & habetur *in cap.rescripta,25.quæst.1.* & tradit glossa *in cap. nõnulli.de rescript: verbo fecerit mentionem.& in cap.ex partes de capellis monach.verbo nulla mentio.* & ibi Abbas, referens multos alios: & rationem reddunt, quia rescriptum est particularis actus, qui non præsumitur factus cum tanta consideratione: & aduertentia ad leges oppositas. Ergo etiam priuilegium contrarium iuri communi non habet effectum, nisi iuris communis mentionem faciat.

Propter hanc obiectionem respondeo primò limitandam esse communem sententiam, vt intelligatur de priuilegio perpetuo, quod quia matura consideratione conceditur, præsumi debet consideratum etiam ius, cui opponitur. At si priuilegium sit temporale pro aliquo actu vel pro limitato tempore, tunc præsumi potest in concedente ignotatio iuris communis oppositi, ac proinde illius debet mentionem facere; hoc enim priuilegium sic limitatum non videtur differre à rescripto. Fauet huic modo dicendi aliquantulum Salas *disp.17. sect.14. circa finem,n.77.*

Respondeo secundo concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est, quia rescriptum debet esse iuxta commune ius, quando aliud non exprimitur: at dispensatio, & priuilegium potius est illi contrarium; eaque de causa rescriptum non derogans ius commune, non valet, valet tamen priuilegium & dispensatio.

13 Quod si primum priuilegium sit extra corpus iuris, nunquam derogatur subsequenti priuilegio, nisi illius mentionem faciat, siue vtrumque sit generale, siue vtrumque speciale, siue primum speciale, & secundum generale. Ratio est, quia præsumitur secundum concessum ex ignorantia prioris ex *c.1.de constitu.in 6* & videtur satis probare ex *c.cum ordine,de rescript.* vbi priuilegium Cistercien sibus concessum non derogatur per subsequens priuilegium illius mentionem non faciens. sic Suarez *num.6.* Basilius *num,* 21. Salas *sect.14.num.74.* Bonacina *disp.1 quæst. 3.punct.8.§.3.n.17.circa finem.* At si primum sit generale & secundum speciale videtur primum semper præualere, si illius non sit facta mentio: tum quia præsumitur semper ignoratum, eo quod non sit in iure communi insertum, cuius tantum scientia præsumitur: tum quia videtur esse priuilegiatio ius quæsitum, cui non censetur Princeps derogare velle, nisi illius fiat specifica mentio. Tum denique, quia *in cap.ex parte. de officio delegati,* vbi rescriptum speciale ad Archidiaconatum auunculi obtinendum, non derogat priori rescripto generali ad Archidiaconatum primo vacaturum obtinendum. Item *in cap.ex tua, de filiis presbyterorum,* secundum scriptum speciale priori generali non derogat. sic glossa *in reg.generi de reg.iuris in 6.* Panormitan. *c.veniens de præscriptionibus, num.*12.

14 At probabilius censeo secundum priuilegium valere non obstante generali priori. Mouecr tum quia regula est in iure expressa, genus derogari per speciem maximè, quando species subsequitur *reg.44.de regul.iuris in 6.* tum quia secundum speciale priuilegium non est directè contrarium primo generali sed solum est quædam exceptio illius Quam exceptionem faciendi non est credendum Principem sibi abdicasse potestatem, cùm primum priuilegium generale concessit: & tradit glossa *cap.1.de rescriptis,cap.pastoralis.§ quoniam,eodem,& in reg.generi lib.6.& in l.doli clausula,ff.de verbo.obligation.* & probatur satis ex *cap.dudum §.nos igitur de præbendis in 6.* & *c. quamuis tibi eodem tit.* & tradit Basil. *lib.8.cap.19.num.21.* Suarez *lib.8.cap.39.num.7.* Bonacina *num.17.vers. secundo limitat.* Salas *num.74.* & *79.* Limitanda tamen est supradicta doctrina, casu quo priuilegiatus generaliter non acquisierit virtute priuilegii ius in re, circa quam secundum priuilegium conceditur: nam tunc est censendus Princeps velle iuri iam quæsito derogare, argumento textus *in cap.fin.de concess.præbenda.in.6.* sic Panormitan *in d.c.veniens n.12.* Suarez *n.8.* Bonacina *n.17. fine.* Salas *n.74.fine.* Basil. *illo c.19.circa finem,num.26* & faciunt ea, quæ tradit Molin. *de Hispan. primogen.lib.4.cap. 3.num.13. num.21.*

15 Neque obstant rationes adductæ pro sententia Panormit.

Ad primam concedo generale priuilegium ignorati, cum speciale conceditur, sed illam ignorantiam non obstare, quominus secundum priuilegium speciale validum sit: tum quia non est proprie contrarium priori priuilegio, sed quædam illius exceptio tum quia illa ignorantia censetur concomitans, quia eodem modo concederetur priuilegium secundum cognito priori, ac illo ignorato; vt dicitur in supradicto *cap. dudum;* & notat Basil. *num.* 25. Suarez *num.*8. Bonacina *n.*17. Salas *num.*74.

Ad secundam concedo, si virtute priuilegii cesset ius in re quæsitum priuilegiato, non derogari secundo priuilegio: sed quia sæpè ex priuilegii concessione non acquiritur ius in re, quousque priuilegio vsus fueris; ideo potest Princeps pro aliqua illius parte minuere causa rationabili interueniente.

Ad tertiam ex *cap. ex parte,* dico primum rescriptum non fuisse generale, sed speciale quoad effectum: verificatur enim, & complebitur primo Achidiaconatu vacante & consequenter secundum rescriptum non poterat aduersùs illud præualere, vt rectè dixit glossa, & Bertius *in cap.1.de rescriptis,* & tradit Basil. *num.* 23. vbi aduertit si secundum rescriptum non concurreret cum primo, eo quod Archidiaconatus primo vacans, non fuit Archidiaconatus auunculi, sed alius, quem occupauit primo priuilegiatus, non potest secundo priuilegiatus visui rescripti obtinere Achidiaconatum auunculi, non quia opponatur priori rescripto, sed quia irrogaretur præiudicium Ecclesiæ, grauando illam duobus mandatis de prouidendo, quod non est præsumendum de Pontifice nisi clarè constet vt colligi potest ex *d.c.ex part.vers. quoniam igitur* ibi *nullatenus scripsissemus & ex cap.litteris,de rescriptis,in 6.*

Ad textum *in cap.ex tua* respondeo vtrumque rescriptum esse generale & circa diuersa: nam primum rescriptum fuit concessum Episcopo Ebotacensi, vt filiis presbyterorum bonæ vitæ, posset præbendas parentum conferre: secundum rescriptum fuit obtentum, vt hi filij priuarentur præbendis obtentis: quod rescriptum si intelligatur de illis, qui præbendas habuerunt ex dispensatione, nullum est; quia tacita est veritas: si autem intelligatur de illis, qui sine dispensatione Episcopi præbendas obtinerent, tunc validum est, neque contrarium priori.

16 De tertio modo derogationis per sententiam priuilegio contrariam defendunt plures reuocari priuilegium, si lata sit ab eo qui priuilegium reuocare potest. sic Azor *lib.5 cap.22. quæst.9.* Salas *disp.20.sect.14.n.71.fine.& sect.15.nu.* 78. Bonacina *disp.1.quæst.punct.8.§.3. num.* 18. Mouentur quia sententia æquiparatur iuri, & legi, sed lege, & iure contrario reuocatur priuilegium. Ergo & sententia. Deinde *in cap. suborta, de sententia,& re indic.ad finem,* dicitur: Si Innocentii priuilegium fuit Alexandro in iudicio repræsentatum, & ipse tulit sententiam aduersus illud, intelligitur reprobasse vel vt alii legunt, intelligitur reuocasse. Nam vt glossi ibi dicit, instrumentum reprobatum censetur, eo ipso quod cum iudici ostenditur, contrarium iudicat, & alios casus allegat ibi glossa *verbo reprobasse.* Aduertunt tamen Salas. Bonacina, Azor *suprà,* sententiam debere esse iustam, & latam ab eo, qui priuilegium reuocare potest, alias non esset reuocatio. Secundo cum cognitione priuilegii.

Pro resolutione supponendum est aliud esse reuocare priuilegium, & aliud aliud reprobare. Reuocare priuilegium est auferre priuilegium, quod verum est, & validum: at reprobare est excludere priuilegium tanquam nullum vel quia subreptitium, vel quia abolitum vel ob alium defectum. His positis.

17 Dicendum existimo per sententiam tunc reuocari priuilegium quando priuilegiatus in pœnam delicti commissi priuilegio priuatur: at tunc illa non est tacita reuocatio, sed expressa, & de hoc modo reuocationis nullus dubitat; debet tamen fieri vel à concedente priuilegium vel ab alio ex eius licentia; quia alias inferior non potest priuilegiis à superiore concessis subditos priuare At per sententiam contrariam priuilegio, qua scilicet reus condemnatur non obstante priuilegio nulle

nullo modo priuilegium reuocati potest, sed solum poterit reprobari, quia vel sententia est iusta, vel iniusta, si iniusta sit non habet effectum, neque ex illa priuilegium derogatur, vt ipsimet Doctores contrarij fatentur. iusta autem esse non potest stante valore priuilegij: nam si priuilegium valet, non potest priuilegiatus ob factum virtute illius condemnari. Quo, circa si reus condemnetur, non obstante priuilegio exhibito, est vel quia iudex censet priuilegium illud non esse validum, vt pote subrepticium, vel dissuetudine derogatum, vel quia ad illum casum non se extendit: & tunc non est reuocatio priuilegij, sed reprobatio illius vel declaratio authentica, quod ad illum casum non se extendebat: & ita tenet Suarez *lib. 8. c. 39. n. 4.* Basilius *lib. 8. de matrim. c. 19. sinn. 27.*

18 Neque obstant rationes contrariæ. Fateor, per sententiam, sicuti per ius reuocari posse priuilegium; sed debet esse sententia iusta, non iniusta: sententia autem iusta esse non potest, quæ reuocet priuilegium, nisi sit ob aliquod crimen à priuilegiario commissum dignum priuilegij priuatione; potest tamen esse sententia reprobans, & excludens priuilegium, vtpote inualidum, seu illum casum non comprehendens. Quæ sententia reprobatiua non est reuocatiua priuilegij, sed declaratiua illius; & in hoc sensu explicatur textus *in cap. Suborta*, & gloss. *ibi.*

§. V.

Quæ publicatio reuocationis necessaria sit, vt priuilegium reuocatum censeatur.

1 *Si lege lata est reuocandum, debet publicari ex publicatione qua lex.*
2 *Si priuatim reuocatur priuilegium, non habet effectum, quousque priuilegiato innotescat.*
3 *Qui censeant hanc reuocationem quocumque modo cognitam priuilegiario sufficere.*
4 *Probabilius est debere fieri per nuntium, vel epistolam, & rescriptum ad id specialiter destinatum.*

1 PRæmittendum est reuocationem aliam esse ab homine, aliam à lege.

Si lege lata priuilegium reuocetur, necessaria est illa publicatio, quam ad legis constitutionem diximus requiri, quia non potest talis lex vim habere reuocandi, quousque in suo esse sit constituta: non autem est constituta, quousque publicetur. Ergo. Adde in hac reuocatione separari non posse vim obligandi à vi reuocandi, cum ab eodem fundamento, scilicet à lege, vterque effectus nascatur. At quia diuersimodè de lege ciuili, & canonica loqui sumus, iuxta eam diuersitatem de reuocatione per legem ciuilem aut canonicam dicendum est. Diximus namque legem ciuilem, si pro diuersis prouinciis feratur ab his qui imperatoriis, legibus reguntur, in qualibet prouincia esse publicandam, & in ea non habere effectum, nisi post duos mensis à die promulgationis: si autem feratur pro vnica prouincia, in ea solum publicandam esse, & in ea non habere effectum, nisi postquam cucurrerit tempus sufficiens, vt in subditorum notitiam deueniat: legem autem canonicam diximus sufficere Romæ esse publicatam, vt omnes obliget, postquam ad illorum notitiam deuenerit, aut commodè deuenire possit, & non antea. Idem ergo dicendum est de lege hac reuocatoria, quia vera est lex, & habet effectum obligandi, & sæpè irritandi actus contra illam factos: quæ omnia expostulant, vt seruentur in illa conditiones necessariæ ad legem. sic docent, relato Felino, Panormitano, & aliis Salas *disp. 17. de legibus sect. 17. n. 80 & 82.* Suar. *lib. 8. c. 40. à n. 1. & seqq.* Bonac. *disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 3. n. 10.* Non desunt tamen qui dicant requiri publicationem legis reuocantis priuilegium fieri in qualibet diœcesi, sic docent Soto 1. *de iustit. q. 1. n. 4.* Medin. 1. 2. *q. 90. a. 4. post. 5. conclus.* Eman. Sà *verbo gratia n. 17.* in vtraque edit. At certè sine fundamento, cum videamus reuocari sæpè priuilegia ob legem Romæ publicatam.

2 Verùm si priuilegium priuatim reuocetur, quod fieri potest vel mandato concedentis, vel alio priuilegio, assimendum est non habere effectum reuocationem, quousque priuilegiato innotescat: sic ex communi sententia docet Sylu. *verb. gratia, n. 4. & verb indulgentia, n. 17.* Corduba *in qq. lib. 4. q. 36 concl. 3.* Sotus 1. *de iustit. q. 1. art. 4.* Medin. 1. 2. *q. 90. a. 4 post. 5. concl.* Azor *lib. 5. c. 12. q. 7.* Bonac. *n. 10.* Salas *n. 82.* Suar. *n. 6. & de pœni. disp. vlt. sect. 2.* Basilius *lib. 8. c. 9. n. 14.* Ratio est quia ad rectam reipublicæ & Ecclesiæ gubernationem pertinet, vt velit Princeps priuilegiatos suis priuilegijs vti quousque agnoscant esse reuocata aliàs vellet plures actus inualidos fieri, quod non est credendum de Christiano Principe.

3 Addunt verò aliqui hanc reuocationem non esse necessariam fieri per nuntium, vel per epistolam ad hoc missam ab ipso reuocante, sed quocumque modo certus reddatur priuilegiatus de sui priuilegij reuocatione, priuilegium est reuocatum, sic docet Suar. *lib. 8. c. 40. n. 7.* Bonac. *disp. 1. q. 3. punct 8. §. 3. n. 10. fine.* ratio esse potest, quia ex natura rei hic modus notitiæ per nuntium, vel epistolam ad reuocationem non est necessarius, vt de se constat: iure autem positiuo nullibi inuenitur præscriptus. Ergo sine fundamento expostulatur. Et confirmo. Reuocatio priuilegij solum ex voluntate concedentis pendet, non ex voluntate priuilegiatij, siquidem priuilegiario renuente fieri potest. Ergo si illius notitia in priuilegiario requiritur, & ob suaue regimen Ecclesiæ, quod certè saluatur, ex quocumque capite notitia habetur. Neque obstat ad concessionem priuilegij requiri intimationem illius per rescriptum, vel nuntium ad id destinatum: vt inde dicamus etiam in reuocatione necessarium esse, quia priuilegij concessio non habet effectum absque acceptatione priuilegiarij, ac proinde debet concedens manifestare suam voluntatem, & concessionem priuilegiario, vt ipse accepter: non autem potest dici manifestare suam voluntatem, si nomine ipsius non fit. Ergo. Adde. Concedentis, & acceptantis voluntates debent aliquo modo vniri, ad cuius vnionè hæc intimatio videtur ex natura rei expostulata: at quia reuocatio non pendet ex acceptatione priuilegiarij, sed illo inuito fieri potest, efficitur non videri necessariam illam intimationem.

4 Verùm etsi hoc sit satis probabile. At credo probabilius esse reuocationem fieri debere per rescriptum, epistolam, vel nuntium ad id destinatum: sic docet expressè ansi. *lib. 8. cap. 19 n. 14.* Sà *verbo gratia n. 7.* in vtraque editione: & meo iudicio tenentur docere omnes illi, qui dicunt reuocationem iurisdictionis ordinariæ, vel delegatæ debere fieri per nuntium ad id destinatum, neque sufficere notitiam reuocationis aliunde habitam, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *lib. 3 de matr. disp. 30. n. 12. & disp. 36. n. 9.* quia hæc iurisdictio, est quoddam priuilegium, & quidquid de illa dicitur, de priuilegio dici potest. Ratio autem est, quia reuocans priuilegium siue per legem, siue priuatim, tenetur reuocato intimare reuocationem, ne amplius priuilegio vtatur, aliàs imprudenter operaretur. Ergo quousque ipse intimet, non censetur velle reuocare. Adde reuocationem priuilegij, sicut & legis debet reuocans publicare. Ergo publicatio, quæ à reuocante non procedit, non est publicatio authentica, ac proinde non firmat reuocationem, sicut diximus de publicatione legis non facta à legislatore. Quocirca huiusmodi publicatio, & intimatio non propter acceptationem ipsius priuilegiati, sed propter naturam ipsius reuocationis necessaria est. Et per hæc fit satis fundamento contrario.

DISPVTATIO V.

De cessatione legis, eiusque interpretatione.

DVPLICITER obligatio legis cessare potest, vel in totum vel in parte. In totum cessat quando cessat lex, eo quod cessat omnino causa, ob quam fuit concessa, vel ex eo quod abrogata sit. In parte cessat lex, quando aliquo casu speciali, vel pro aliquo tempore eius obligatio cessat; & hoc contingere potest dupliciter. Primò eo quod aduenerint tales circumstantiæ, quibus adstantibus prudenter iudicatur legislatorem, vel noluisse, vel non potuisse sua lege ibi obligare: & hæc non est propria cessatio, quia nunquam ad illum casum lex extensa fuit. Secundo contingit, quando lex casum comprehendit, & legislator sua voluntate ab illius obligatione subditos eximit. Quapropter cessare potest adæquate lex. Primò ex cessatione causæ finalis illius. Secundo abrogatione. Tertio cessare ex parte potest interpretatione. Quartò dispensatione. De prioribus dicendum est in præsenti disputatione, & in sequenti agemus de cessatione per dispensationem.

PVNCTVM I.

De cessatione legis ex cessatione causæ finalis illius

1 *Distinguitur duplex finis, alius extrinsecus, alius intrinsecus.*
2 *Quando censeatur præceptum ex fine extrinseco desumi.*
3 *Lex lata ob duplicem finem intrinsecum & extrinsecum, intrinsecus spectandus est.*
4 *Cessante tota causa finali, ob quam res præcipitur, cessat lex*
5 *Proponitur obiectio, & fit satis.*
6 *Limitat Soto, vt procedat posita declaratione Principis, vel consuetudine. Sed non admittitur limitatio.*
7 *Si cessat adæquatus finis pro determinato tempore, vel in parte legis, pro illo tempore, & illa parte cessat lex seu suspenditur.*

8 *An cessatio finis legis toti communitati constare debeat, vt singulares eximantur? Resoluitur sufficere cuilibet constare.*
6 *An si esset finis legis in aliquo speciali casu, cesset lex. Proponitur casus, & prima sententia affirmans.*
10 *Contraria sententia est communior, & secura.*
11 *Qua ratione nobis probetur.*

1 PRæmitto duplicem finem in lege attendi posse: alium intrinsecum, qui à re præcepta non distinguitur: alium extrinsecum, & à materia præcepti distinctum. Prioris exemplum est, si legislator tibi præcipiat ieiunare, orare, eleemosynam facere, propter honestatem, quæ in oratione, ieiunio, & eleemosyna reperitur, posterioris exemplum est si hæc ipsa præcipiat, vt peccatorum debito satisfacias, vt carnem maceres, tentationes vincas; peccatorum enim satisfactio, maceratio carnis, & tentationum victoria non est materia præcepti.

2 Præmitto secundò aliquando cum fine intrinseco, & materia præcepti, finem alium extrinsecum coniungi & spectari; aliquando verò solum spectari in materia præcepti finem extrinsecum illius. Quoties materia præcepti de se habet honestatem, lex illam præcipit, nisi aliud expressè constet, censetur præcipere ob finem intrinsecum illius, esto simul habeat alios extrinsecos fines. At quoties materia præcepti de se honestatem non habet, vel si illam habet, à legislatore non intenditur, sed solam intenditur illius executio, quatenus alicui fini extrinseco conuenit, tunc ex illo fine extrinseco desumenda est tota honestas rei præceptæ; quod bene aduertit Suarez *lib. 6. de leg. c. 9. n. 8.* His positis

3 Dicendum est primò. Quando lex fertur ob duplicem finem, intrinsecum, & extrinsecum; attendendus est semper finis intrinsecus pro perseuerantia legis, vel illius cessatione. Quocirca, etsi finis extrinsecus cesset, si perseuerat intrinsecus, non cessat lex. Ratio est manifesta, nam ex fine intrinseco habet materia præcepta sufficientem honestatem bono communi conuenientem, & propter illam præcipuè est præceptum. Ergo perseuerat præceptum. Quod exemplo ieiunij manifestatur, ad cuius obligationem omnes tenentur, etsi carnem habeant spiritui subiectam, quia non tantùm ob carnis subiectionem imponitur, sed etiam ob honestatem temperantiæ in ieiunio repertam: & dutante hac honestate durat præceptum: sic Salas *disp. 21. de legibus, sect. 3. n. 34.* Azor *tom. 1. lib. 5. c. 16. quæst. 15.* Castro *lib. 1. de potest. leg. pœn. c. 5. docum. 3* Suarez *lib. 6. de leg. c. 9. n. 9.* Bonacina *disp. 1. q. 1 punct. vlt. §. 2. n. 1. vers. dixi cessante tota causa.*

4 Dico secundò. Cessante tota causa finali, ob quam res præcipitur, cessat lex, & obligatio illius: sic cum communi sententia docet Couarr. *4. decret. 2. p. §. 9 n. 8. & cap. cum. effet. de testament n. 9.* Azor *supra.* Victor. *relect. de potestate ciuili, n 22.* Suarez plures referens *n. 5. iuncto n. 10.* Bonacina *supra.* Ratio ea est, quia lex in tantum obligate potest, in quantum materia ipsius iudicatur à legislatore bono communi expedire, sed cessante causa, ob quam iudicatum est bono communi expedire, cessat & legislatoris iudicium. Ergo cessat lex. Et confirmari potest exemplo voti, cuius obligatio cessat, si cesset causa finalis illius: vt si vouisti, non ingredi aliquam domum ob periculum puellæ ibi commorantis, & ipsa recedat, & commoretur alibi, cessat tibi votum.

5 Dices contingere posse, vt materia legis bono communi expediat, etiamsi esset finis ob quam fuit impetrata. Ergo in illo casu non cessabit lex: sic docet tanquam valde probabile Salas *disp. 11. sect. 3. n. 32. concl. 2.*

Respondeo tamen cum reliquis Doctoribus negando consequentiam: nam ad cessationem legis, sufficit, si cesset conuenientia, quæ per legem fuit intenta: alia autem conuenientia, quæ succedit, à legislatore intenta non fuit; ac proinde ex illa non firmatur lex: solum enim deseruit vt denuo lex alia circa illam materiam fieri possit. Quod exemplo voti confirmati potest; cessat enim votum ingrediendi illam domum, cessante periculo ob quod fuit factum, etiamsi aliud denuo superueniat, ob quod meritò possis votum aliud facere.

6 Hanc conclusionem limitat Soto *lib. 1. de iustit. q. 6. art. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5. ad 1.* vt intelligatur cessare aduenientе declaratione Principis, vel consuetudine in contrarium; secus verò ante illam. Moueri potest, quia esto cesset finis intentus à legislatore, adhuc lex sine peccato obseruari potest, vt suppono. Ergo poterat Princeps velle subditos ad illius obligationē teneri quousque sua declaratione, vel consuetudine in contrarium eximerentur. Ergo præsumendum est ita velle, quia hæc subiectio, & subditorum subordinatio bono communi videtur expedire.

Sed hæc limitatio admittenda non est: tum quia nullus, præter Sotum, illam admittit: tum quia apponit legem & obligationem nouam absque vllo fundamento. Nam vel obligatur communitas ad illius legis obseruantiam ex virtute illius legis & hoc non ob rationem superius dictam, quia non iudicat legislator ex illa lege materiam illam bono communi necessariam esse; siquidem illa necessitas, & conuenientia iam expirauit. Vel obligatur communitas ex alia lege superueniente qua Princeps statuit suas leges seruandas esse, quoties seruari possunt sine peccato, etiamsi cesset finis adæquatus illarum quousque declarationem authenticam faciat? sed hæc lex nullibi inuenitur. Ergo fingenda non est. Adde si hæc declaratio necessaria esset, nunquam lex cessaret propriè ex cessatione causæ finalis quod est contra communem sententiam desumptam ex *cap. cum cessante, de appellationib. ibi, cessāte causa cessat effectus, & cap. si Christus, de iureiurando. cap. post translationem, de renunciat.* vbi glossa, *verbo cessante, & cap. statuimus, 61. distinct. verbo causa, in fine. & c. quod pro remedio, 1. q. 17.* Ex quibus textibus colligitur, cessante causa, cessare & legis obligationem, neque vllam Principis declarationem desiderari, alias potius diceretur cessare per abrogationem, quam per cessationem causæ finalis.

7 Aduerto tamen, sæpè non cessare causam finalem absolutè, sed pro aliquo tempore, & tunc non cessat, absolutè lex; quia absolutè non est reddita inutilis, sed solum suspenditur eius obligatio pro illo tempore, pro quo iudicatur inutilis: ita docuit Suarez *illo cap. 9 fine.* Salas *disp. 11. sect. 3. n. 32.* Bonac. *disp. 1, q. 1. punct. vlt. §. 2. n. 4.*

Aduerto secundò, si lex plura diuisibilia contineret, & respectu vnius partis facta esset inutilis, & respectu aliorum vtilis perseueraret; cessaret quidem in illa parte, in qua reddita fuit inutilis: at perseueraret respectu aliorum in quibus vtilis iudicatur, quod nullum est inconueniens; cum in illo casu non sit vnica lex; sed plures pro diuersitate rerum, quæ præcipiuntur: si tamen res præceptæ inseparabiles sint, & vna reddita est inutilis, regulariter videtur lex cessare: tum quia illa inutilitas inficit totam legem: tum quia bonum ex integra causa, & malum ex quocumque defectu. sic ex parte Suarez *supra, n. 18.* Bonac. *n. 5.*

8 Sed inquires, an necessarium sit communitati cognoscere cessasse causam finalem legis, vt possit quilibet particularis contra legem facere vel sufficit notitia cuiuslibet?

Respondet Suarez *illo lib. 6. cap. 9. n. 12.* necessariam esse publicam & manifestam illius cessationis notitiam in tota communitate, & hanc sufficere? & quod sufficiat est clarum, quia iam communitati constat redditam esse legem inutilem fini communi à legislatore intento. Quod verò hæc notitia necessaria sit, inde probat; quia lex communitatem adstringit, & ratione illius singulas personas. Ergo dum communitati non constat de cessatione, etsi singulis constet, singuli excusati non possunt quia non prius excusati possunt, quam ipsa communitas excusetur. Credo tamen si de facto aliquibus constaret cessasse integrè finem à legislatore intentum posse aduersus legem procedere, secluso scandalo, etiamsi communitati id non constaret; quia singulæ personæ communitatis non deobligantur à lege, ex eo quod communitas cognoscat rationem legis cessasse; sed x eo quod de facto cessauerit. Ergo si ipsi cognoscunt de facto cessasse, cognoscunt deobligatos esse Adde à puncto cessationis causæ communitatem deobligatam esse quia lex perit, esto ipsa communitas ex ignorantia non cognoscat. Ergo quod ipsa communitas ex ignorantia se censeat obligatam, non inde inferendum est carentes illa ignorantia obligaros esse.

Secundò inquires, an sufficiat probabile iudicium, vel dubium de cessatione causæ, vt possit communitas contra legem operari? Cui difficultati satisfecimus *tract. 1. de conscientia opinatiua, p. 6. & alsp. 3. de conscientia dubia, p. 7. & 8.* videantur ibi dicta.

9 Maior difficultas est, si cesset causa finalis in aliquo speciali casu circa aliquam particularem personam, cum tamen vniuersaliter circa reliquos perseueret, an in illo casu cesset obligatio legis? v. g. latum est generale præceptum, ne arma noctu deferantur ob vitandas rixas, & perturbationes, cognoscis nullam sequendam esse rixam, neque perturbationem, etiamsi deferas, poteris ne absque transgressione legis deferre? Item lex prohibet cum Sarracenis commercium ob periculum peruersionis; cognoscis nullum tibi ex tali commercio periculum adesse, poterisne commercium prosequi? Item est præceptum ne scholastici vestibus sericis vtantur, ne opes parentum exhauriantur, poterit ne his vestibus vti, qui parentem ditissimum habet? & sic de aliis exemplis.

Circa hanc difficultatem prima sententia affirmat, quoties lex aliqua edita est, ob vitanda inconuenientia, cessare eius obligationem in quolibet casu, in quo ipsa inconuenientia cessent: secus verò dicunt de lege edita ob finem bonum, quæ non cessat, etiamsi cesset finis, ob quem fuit edita, dummodo maneat alius qui legis obseruationem honeste: sic docent expressè Caietan. *tom. 1. opusc. tract. 12. de matr. q. 2.* Nauarr. *summ. c. 16. n. 37.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 17. n. 2. comm. lit. O.* Ludouic. Lop. *1. p. instr. cap. 85. §. præterea peccat.* Bartholom. à Ledesma *dub. 17. de matr. fol. 1175* Eman. Saa *in vtraque editione, verbo lex: n. 1.* insinuat glos. *in c. etsi Christus, de iureiur. verbo cessante in princ.* Panorm. *in c. quoniam, de probat. num. 6.* & latius *in cap. quia insultis, de regularib.* per textum *ibi.* & concludit generaliter cessante legis ratione in particulari cessare legem fauet Sylu. *verb. lex. q. 8. & 9.* Angel. *ibi n 4. casu. 7.* Ratio huius sententiæ ea esse potest, quia finis & ratio legis est anima ipsius legis

legis. Ergo in illo casu, in quo deficit, & lex ipsa deficere debet. Et confirmo. Cum deficit ratio legis vniuersaliter, cessat integrè lex, & eam deficit pro aliquo tempore, pro illo deficit, seu suspenditur eius obligatio, vt diximus. Ergo etiam suspendi debet pro casu, & persona, pro qua deficit ratio legis. Quia ideo in supradictis casibus cessat obligatio legis cessante illius causa; quia tunc lex non iudicatur bono communi expedire, sed vbicumque cesset ratio ipsius, cessat ratio iudicij. Ergo & iudicium, ergo & lex.

10 Nihilominus communior, & secura sententia docet ob praecisam cessationem negatiuam causae finalis in aliquo speciali casu, circa aliquam, vel aliquas particulares personas non cessare obligationem legis, si in vniuersali causa finalis persteueret; sic pluribus relatis docet Suarez *lib. 6. cap. 7. à n. 5. & toto cap. 8.* Salas dicens esse certum *disp. 11. sect. 3. n. 31. concl. 3.* Bonacina *disp. 1. q. 1. p. vlt. §. 2. n. 2.* Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 1. n. 39. versus. Sed displicet solutio.* Ratio huius sententiae ea est, quia lex, & generale praeceptum non respicit casus speciales, sed ea quae communiter contingunt, *l. ea quae raro, ff. de regul. iur.* non enim lata est de prohibitione armorum, ob vitandam huius, vel illius rixam, sed ob vitandas rixas communiter contingentes. Ergo dum communiter contingere possunt; quilibet est censendus obligatus; quia iam videtur comprehensus sub lege, & sub fine illius. Item non leuia inconuenientia ex opposita sententia sequerentur; daretur enim occasio violandi leges non solùm positiuas, sed naturales; cùm facile posset quis affirmare cessare in illo rationem prohibitionis. Exemplum sit, si dicamus fornicationem esse prohibitam solùm ob malam prolis educationem, & quis apposuisset media, quae ad rectam illius educationem possunt excogitari, necessaria; dicere etiam posset sibi licere fornicationem, quod absit.

11 Mihi haec sententia omnino probatur non ob rationem allatam, nisi amplius explicetur; sed quia existimo finem legis in nullo casu speciali cessare, si in vniuersali non cesserit; etsi cesserit in illo aliquo modo inconuenientia, quae lege intendebantur vniuersaliter praecaueri. Aliud enim est cessare damnum, & periculum illius speciale, aliud cessare generale periculum illius. Finis enim legis, & vniuersalis praecepti prohibendi armorum delationem, v.g. est vitare generale periculum rixae, non speciale. Et ob huiusmodi finem omnibus etiam pacatissimis delatio armorum prohibetur, & merito, quia lex est generalis, & omnes, qui in illam delinquere possunt, debet comprehendere. Ergo non possunt ipsi allegare, cessare in illis rationem prohibitionis, siquidem non cessat generale periculum, licet speciale cesset. Et ex hac ratione facillimo negotio soluitur fundamentum primae sententiae. Cuius distinctio de lege lata ob vitanda inconuenientia, vel ob finem bonum, nullo modo est admittenda: nam, vt rectè expendit Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 9. num. 14.* eandem dependentiam vtraque lex habet à suo fine. Neque imaginari potest, quare ex cessatione vnius cesset lex, & non ex cessatione alterius, si in vtraque eodem modo cesset.

PVNCTVM II.

De cessatione legis per eius abrogationem.

DVplicitet lex tolli potest à Principe, vel secundum se totam, vel quoad aliquam illius partem, si integrè tollatur, dicitur abrogatio, si secundum partem, derogatio. Quod autem de abrogatione dicitur, de derogatione similiter intelligendum est, quia est partialis abrogatio.

Secundo, praemitto abrogari legem posse vel alia lege contraria inducente obligationem ad contrarium actum, vel ad abstinendum ab eo, qui erat per priorem legem imperatus. Vel abrogari potest tollendo obligationem illius, & nullam aliam imponendo. Videndum ergo est, quae conditiones seruandae sint, siue hoc, siue illo modo lex abrogetur, & quis legem possit abrogare.

§. I.

Quae conditiones seruandae sint in legis abrogatione.

1 *Lex valida, & vtilis abrogari potest.*
2 *Vt honeste fiat abrogatio, requiritur causa bono communi prospiciens.*
3 *Sine causa abrogatio legis ab eo, qui legem tulit, valida est, tametsi illicita.*
4 *Qua publicatio in abrogatione requiratur, proponuntur duae extremae sententiae.*
5 *Reducuntur in concordiam.*
6 *Qua publicatio sufficiat, si non est per legem reuocatio facta.*
7 *Lex posterior priorem abrogat, si in corpore iuris prior fuerit inserta.*
8 *Limitatur, nisi iuramento firmata fuerit.*
9 *Posterior abrogat priorem, dummodo illi contraria sit, neque patiatur interpretationem.*
10 *Lex abroganda specialis, vel generalis extra corpus iuris non abrogatur, nisi illius fiat mentio saltem in genere.*
11 *Lex specialis pro aliquo loco, vel speciali materia, tametsi corpori iuris fuerit inserta, non abrogatur lege contraria, nisi illius fiat mentio saltem in genere.*

1 PRimò certum est legem validam, & reipublicae vtilem abrogari posse, non solùm validè, sed etiam licitè, & honestè: sic omnes expositores cum D. Thoma *1. 2. quaest. 97. art. 1.* Iuristae *in l. vnica, C. de cadue. tollend. in princ. & in l. 1. & 2. ff. de constitut. Princip. & in cap. non debet, de consanguinit. & affinit. & cap. alma mater de sentent. excommunicat. in 6.* Ratio est, quia obligatio legis pendet à voluntate legislatoris. Ergo si cessat eius voluntas, cessabit & lex. Quòd autem licitè possit hanc voluntatem habere tollendi legem factam, inde constat; quia pro varietate temporum res solent mutari, & quae vno tempore bono communi iudicabatur vtilis, postea minus vtilis esse potest. Adde, etsi lex vtilis sit reipublicae, potest magis vtilis esse illius reuocatio: tum quia ex illa fortè grauantur nimis subditi: tum quia facta est tanta legum multiplicatio, vt videatur non leuiter conuenire aliquas abrogare: tum quia passim violatur, & cedit ex malitia subditorum in illorum perniciem. Ex quibus rationibus constat, & posse legem vtilem esse reipublicae, & ex alia parte posse validè, & honestè abrogari.

2 Secundò certum esse debet, vt honesta sit, & licita abrogatio, necessariam esse causam pertinentem ad bonum commune. Constat ex supradictis textibus, praecipuè ex *l. 2. ff. de constitut. Princip. & ex cap. non debet, de consanguinit. & affinit.* Et ratio est clara, quia abrogare legem vtilem reipublicae absque legitima causa, est abuti potestate, & iurisdictione sibi concessa. Ergo peccat. Deinde Princeps ex officio tenetur sibi subditos regere legibus conuenientibus. Ergo si has leges tollit absque causa, iniquè facit, quia subditis praeiudicat.

3 Tertiò certum esse debet puram legis abrogationem factam absque causa, ab eo, qui legem tulit, validam esse, esto illicita sit. Probo, quia legis obligatio ex voluntate legislatoris pendet. Ergo si cessat eius voluntas, & nolit amplius ea lege obligare, cessabit obligatio legis. Dixi, abrogationem puram: nam si fiat per nouam legis impositionem, certum est sine causa non valere, quia non valet lex, quae non iudicatur bono communi expedire. Minus enim necessarium est ad legis abrogationem, quam ad illius impositionem, quia minus necessarium est ad tollendam subditis obligationem, quàm ad imponendam illis: & in his omnes ferè Doctores conueniunt: vt videre est in Vasquez *2. part. de legibus, disputat. 178. à capit. 1.* Salas *disp. 18. sect. 1. praecipuè num. 3. & 4.* Suarez *lib. 6. cap. 25. à n. 3.* Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 1. n. 1. & 2.*

4 Difficultas prima est. Quae publicatio requiratur in abrogatione, vt censeatur lex abrogata? In qua re sunt duae extremae sententiae. Prima exposturat publicationem similem cum lege, quia vsque legis reuocatio subditis insinuetur, lex publicata viget, & subditi illa adstringuntur: sic docet Vasquez *disp. 156. cap. 4. num. 25.* consentit expresse Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 3. quaest. 7.* Salas *disp. 12. sect. 8. & disp. 18. sect. 2.* Secunda sententia huic contraria est, nullam publicationem requiri, sed sola voluntate Principis abrogari legem posse, sic docent Cordub. *lib. 3. qui est de indulgent. quaest. 16. post 3. conclus.* Capreolus *in 4. distinct. 1. quaest. 3. ad 1. contra. 1. conclus.* Conrad. *1. 2. quaest. 90. art. 4.* vbi Medin. *circa finem art.* Mouentur, quia in tantum lex obligat, in quantum legislator intendit obligare. Ergo si cessat eius intentio, cessabit obligatio. Et confirmo. Si à principio sine intentione obligandi legem ferret, etsi subditi ignari illius intentionis crederent se obligatos: at reuera obligati non erant. Ergo etiam postea deobligati manebunt, cum primam reuocat intentionem.

5 Facile possunt huiusmodi sententiae in concordiam reduci. Si dicamus priorem sententiam loqui de reuocatione, quae fit per nouam legis impositionem, haec enim abrogatio omnes conditiones legis habere debet: neque censenda est vim habere reuocandi legem, quousque sit in ratione legis constituta, quia effectus reuocationis est illi secundarius. Secundam autem sententiam dicere possumus loqui de pura reuocatione, quae sola reuocatione Principis etiam interius facta completi potest. At reuocare hoc modo absque promulgatione non est praesumendum de Principe: quia esset reuocatio debitae gubernationi contraria, & multis inconuenientibus exposita, & ferè nullius effectus. Quocirca mihi valde probabile apparet non posse Principem solam voluntatem iam intimatam, & quae obligationem induxit, sola reuocatione interiori reuocare, quia actibus interioribus non se homines communicant neque ex illis potest effectus aliquis in alios redundare. Ergo ex sola interiori reuocatione non potest obligatio subditorum tolli; aliàs posset dici absolutionem à censura, & dispen-

dispensationem cuiusuis vinculi fieri posse sola interioti voluntate dispensantis. Item hæc reuocatio est iurisdictioni exercitium; sed hoc esse non potest per actus internos. Ergo non potest esse legis reuocatio actu solo interioti. Requiritur ergo, vt aliquo modo subditis manifestetur: & ita tenent Salas, Azor, Vasquez, Suarez, & alij ab eisdem relati *supra*.

6 Quæ autem publicatio sufficiat, & necessaria sit, prudentis arbitrio est consideranda, & præcipuè attendenda est consuetudo, si aliqua sit. Nam cum hæc reuocatio non fiat per legem, non erit necessaria publicatio, quæ ad legem est requisita. At censeo debere esse ita publicam, vt facilè in omnium, qui lege ligantur, notitiam deuenire possit; neque debere Principem velle aliter legis obligationem desinere, quia rectæ gubernationi maximè conuenit, vt sicut omnes simul fuerunt lege obligati, omnes simul illa soluantur. Ex quo fit scientem legis reuocationem non adhuc solui lege, quousque reuocatio fuerit publicata, vt communiter in subditorum notitiam deuenire possit, sicuti diximus de lege Pontificia: neque præsumenda est alia voluntas in legislatore ob rationes dictas, dum aliud non exprimit.

7 Secunda difficultas est in abrogatione per legem, quando lex posterior censeatur priorem abrogare?

Cui difficultati respondeo primò. Si lex prior generalis erat, & in communi iure inserta, & secunda eadem generalitate loquitur, eo ipso, quo fertur lex priori contraria censenda est abrogata, neque necesse est prioris mentionem facere. Ratio est, quia Princeps legem posteriorem ferens, conscius erat legis prioris contrariæ: hanc enim ignorare non præsumitur ex *c. 1. de constitut. in 6.* Sed non obstante illa lege, tulit legem contrariam; ergo voluit illam derogare: sic docent omnes cum glossa *in supradict. cap. & in leg. sed & posteriores de legibus verbo, nisi contrariæ sint.*

8 Limitant aliqui, nisi prior lex firmata fuerit iuramento, de non derogando illam, nisi illius fiat expressa mentio, quia tunc illa lex nouo vinculo est stabilita, ac proinde non est præsumendum contraria lege voluisse Principem abrogare. sic docet Azor *1. part. lib. 5. cap. 6. q. 6.* Emanuel Saa *verbo, lex, n. 19.* in vtraque edit. consentit Bonacina *disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 1. vers. ego verò.* in casu, quo iuramentum non est solum assertorium de præsenti, sed promissorium de futuro, scilicet de non reuocando legem: & sumi potest ex his, quæ de reuocatione priuilegiorum tradit Suarez *lib. 8. c. 14. n. 6.*

Placet mihi hæc limitatio ea præcipuè ratione, quia tunc non est præsumendum Principem habuisse memoriam legis prioris iuramento stabilitæ; & consequenter procedere reuocatoriam legem ex ignorantia prioris, ac proinde non habere effectum. Neque obstat iuris communis ignorantiam in Principe non præsumi, *cap. 1. de constit. in 6.* quia hoc est generaliter verum, quoties nullum sequitur inconueniens: at in præsenti sequitur non leue inconueniens, nisi præsumatur illa ignorantia, quia sequitur Principem violasse iuramentum factum de non reuocanda lege, siquidem illam non relaxato iuramento intendit reuocare: quoties autem duæ præsumptiones concurrunt in vno actu, illa præualere debet, pro qua est honestas, & excludenda præsumptio delictum continens. Neque obstat etiam pro actus valore præsumendum esse, & consequenter pro lege posteriori, vt multis relatis docet Menochius *de præsumpt. lib. 6. tota præsumpt. 4.* quia, vt ipsemet Menochius *supradicta præsumpt. num. 50.* affirmat, non procedit hæc præsumptio de valore actus, quando repugnat mens disponentis, quæ omnino offenderetur, si sumeretur interpretatio validitatis actus. At in præsenti clarum est offendi Principem, si præsumatur sciens iuramentum à se factum de non reuocanda lege, nisi illius mentionem faciat, illam reuocare, nulla prioris facta mentione, nec relaxato iuramento.

9 Dixi posteriorem legem abrogare priorem, dummodo priori contraria sit; nam si aliquo modo excusari potest contrarietas, legum correctio, quoad fieri possit, vitanda est, ex *leg. vltim. Cod. de appellat. & l. 1. C. de inoffic. dotib. & ex cap. cum expediat, de elect. in 6. & ex cap. cum dilectus, de consuetud.* & tradit Bart. *l. si constante ff. soluto matrim. n. 39.* & plutibus relatis Tiraquel. *in præfat. num. 62.* Et ratio est, quia mutatio legum damnosa est reipublicæ, per se loquendo; quapropter fieri non potest, nisi vbi vrgens necessitas vel vtilitas interueniat, vt colligitur satis ex supradictis textibus.

Aliqui hanc doctrinam extendunt, vt procedat etiam, si ad hanc correctionem vitandam, fuerit necessarium verba legis correctoriæ impropriare: sic docent alios referens Sanchez *lib. 1. de matr. disp. 17. n. 6.* Gutierrez *lib. 3. practic. quæst. 15. n. 34.* At hæc extensio mihi absolutè non probatur, quia aliàs nihil esset firmum in legibus, solùm enim verba improprianda sunt, vt eluitetur aliqua iniquitas, & iniustitia, vel saltem ne dispositio inutilis, & illusoria reddatur, vt bene tradunt Felinus, Panormit. & Decius *in cap. 1. de constitut.* Bart. *in leg. omnes populi, ff. de iustit. & iure, n. 57. & 58.* Suarez *lib. 6. de legib. cap. 17. num. 11.* Salas *disp. 18. sect. 6. n. 15.* & sumitur ex glossa *l. non possunt. ff. de legibus.*

10 Dico secundò, si lex specialis, aut generalis abroganda extra ius commune sit, tunc per posteriorem legem contrariam non abrogatur, nec derogatur, nisi illius saltem in genere faciat mentionem, quia non præsumitur edita ex scientia prioris legis, eo quòd ea quæ sunt extra ius commune, ignotari à Principe præsumantur ex *d. c. 1. de constit. in 6.* tradit Suarez *n. 12.* Salas *sect. 6. circa finem.*

11 Dico tertiò, si lex abroganda in iure communi inserta specialis sit pro aliquo loco, vel speciali aliqua materia per posteriorem legem vniuersalem, non censetur abrogata, nisi illius meminerit, sed potius ex illa lege lex vniuersalis debet limitari seu derogari. Tum quia est regula communis: generi per speciem derogatur. vbi glossa communiter recepta explicat, etiamsi species præcedat: tum quia vtraque lex potest subsistere. Ergo credendum est ita principem voluisse: tum denique, quia derogatio legis est vitanda, quoad fieri potest, sed in præsenti vitari potest, affirmando posteriorem legem vniuersalem ferri cum illa tacita limitatione, & exceptione prioris legis; ergo ita interpretandum est: sic docent Bart. Abbas Iaf. Decius, Bald. & alij plures relati à Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 24. num. 6.* & addit hoc esse verum, etiamsi in lege noua sit clausula. Non obstante, debet enim (inquit) intelligi lege contraria, quæ non possit cum præcedenti sustineri per aliquam limitationem, seu distinctionem, idem tradit Suarez, & Salas *supra.* Anton. Gabr. *tom. 2. comm. lib. 10, verbo lex. fol. 50.* Azeued. *lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. n. 52.* Matienz. *ibi glossa 3. n. 11. & tit. 11. l. 1. glossa 8. n. 36. in princ.* & alij plures, quos ipsi referunt.

§. II.

Qui possint legem abrogare, vel derogare.

1 *Qui illam tulit, & eius successor illam abrogare potest.*
2 *Inferior non potest legem superioris abrogare.*
3 *An inferior in suo territorio possit superioris legem abrogare? Proponitur dubitandi ratio.*
4 *Communis sententia hanc potestatem in legibus ciuilibus admittit, non in canonicis.*
5 *Nullus inferior potest, siue pura derogatione, siue statuto contrario superioris legem abrogare.*
6 *Satisfit rationi dubitandi.*
7 *Statuta confirmata à superiore, possitne inferior illa condens reuocare? Negat communis sententia.*
8 *Qua ratione hæc communis sententia vera sit, exponitur.*
9 *Possitne Episcopus abrogare constitutiones factas in Synodo diœcesana? Proponitur dubitandi ratio.*
10 *Censeo probabilius posse.*
11 *Satisfit argum. num. 9. adductis.*

1 CErtum est legem reuocari posse ab eo, qui illam tulit, vel ab eius successore, qui eandem cum legislatore, habet potestatem, vel à superiore illorum. De legislatore constat quia dependet ab eius voluntate. De successore idem probatur, quia habet cum illo eandem potestatem. Item, quia nullus suo successori æquali prohibere potest abrogationem legis à se factæ, sicut nec sibi prohibere potest. Quia par in parem non habet iurisdictionem. De superiore autem idem constat, quia habet vniuersaliorem iurisdictionem. Qua ratione Pontifex sæpè leges ciuiles abrogauit, eo quòd bonis moribus contrariæ fuerint, vel præiudicauerint libero vsui sacramentorum, dispositioni rectæ piarum causarum, & aliorum bonorum Ecclesiasticorum, quia ob huiusmodi titulum, superior est Pontifex quolibet legislatore ciuili, vt rectè multis exemplis confirmat Azor *1. part. lib. 5. cap. 20. & seqq.* docet Suarez *lib. 6. cap. 16. num. 3.* Salas *disp. 18. sect. 4.*

2 Secundò certum est inferiorem non posse legem superioris abrogare, quia superior potestas non subditur inferiori, ex *cap. cum inferior. de maiorit. & obedient.* & habetur *Clement. ne Romani, de elect.* Ex quo fit neque Episcopum abrogare posse legem Pontificiam, neque Concilij prouincialis, quia huiusmodi leges latæ sunt à superiore. Item Episcopus solum habet iurisdictionem in sua diœcesi, extra illam non habet: leges autem Pontificiæ, & Synodi prouincialis obligationem inducunt non solum pro sua diœcesi, sed etiam pro aliis. Ergo Episcopus non potest illarum obligationem tollere, sic omnes supponunt, quos superuacaneum est recensere.

3 Difficultas autem est, an inferior habens potestatem condendi legem in suo territorio, possit legem condere contrariam legi vniuersali superioris, vel illam pro suo territorio abrogare? Ratio dubitandi est quia inferior ea de causa habet potestatem dispensandi in lege superioris; Episcopus, inquam, in legibus Pontificiis, & magistratus in legibus regiis; quia pertinet hæc potestas ad rectam, & suauem suæ ditionis gubernationem. Sed etiam ad rectam, & suauem ditionis gubernationem pertinet habere potestatem derogandi leges superioris, cùm sæpè lex vniuersalis in aliqua prouincia minus vtilis, vel potùs damnosa iudicatur. Ergo gubernator illius prouinciæ potestatem habere debet impediendi illius obligationem.

Ex

Et confirmari potest hæc ratio ex pluribus statutis municipalibus uti communi contrariis, quæ valorem habent, plura refert Azor *lib.5. instit. cap.25. quæst.* 11. & 14. Ex iure enim communi habetur, ne aliquis ob delictum alterius puniatur, vt tradit Bart. *in l.ne quid.num.1.ff.de incend.ruin. naufrag.* & Iulius Clarus cum communi sententia *lib.5. recept. sent. in pract. crim.n.qu.86.n.1 & sequent.*& tamen valet statutum, quo cauetur dominum teneri satisfacere damna famulorum, quæ commissa fuerint etiam ipso nesciente, & patrem damna filiorum, & alia similia statuta passim fiunt. Ergo optimè potest inferior, in suo territorio legem superioris abrogare.

4 Communis sententia admittit hanc potestatem in ciuilibus legibus; negat tamen in Canonicis sic Ias.*in l.omnes populi, ff. de iustit. & iur.* Panormitanus, *in cap. Vtrum. de consuetud.* Felinus *cap. quod super his, de maiorit. & obedient. numero 2.* Rochus de Curte *tractat. de consuetud sect.3. numero 6.* Alberic. *tractat. de statutis. 1.part. quæst.7.* Prior pars huius communis sententiæ probari potest ratione dubitandi. Secundò videtur definita *in cap. quod super his, de maioritate & obedient.* ibi, *nihil statuat, quod canonicis obsit institutis.* Idem constat ex *Clement. ne Romani, de elect. & ex cap.institutionis, capite Ecclesiastico*, & aliis quæ referuntur 25. *quæst.2.* Ratio autem differentiæ ea esse potest, quia omnis iurisdictio Ecclesiastica, seu circa leges canonicas dimanat à Pontifice, qui non accepit illam ab Ecclesia, sed à Christo Domino. Ergo dum non constat Prælatis inferioribus dedisse Pontificem facultatem derogandi suis legibus, non sunt censendi illam potestatem habere. At in iurisdictione politica, aliter res se habet, siquidem à republica Rex accepit potestatem. Quid ergo mirum, si transtulerit in illum ea conditione, vt quoties sibi visum fuerit bono communi expediens legum regalium efficaciam impedire, id efficere possit? Ergo.

5 Nihilominus tenendum est nullum inferiorem posse superioris legem derogare siue pura derogatione, siue statuto contrario, nisi ab ipsomet superiore habeat potestatem, quæ tamen præsumenda nunquam est nisi probetur: sic latè, & optimè probat Suarez *lib.6.cap.16.n.9.*

Præcipua ratio desumi debet ex ipsis terminis inferioris, & superioris: si enim inferior à se potestatem haberet leges superioris derogandi, inferior non esset illo, sed potius superior. Ex qua ratione probauimus suprà ad legis constitutionem non esse necessariam populi acceptationem, quin legislator posset populum renuentem legibus conuenientibus adstringere. Nam licet à populo potestatem gubernationis acceperit non illam accepit populo subordinatam; aliàs populus maneret superior, & non posset à Principe cogi, quod est contra debitam Principi subordinationem.

6 Neque obstat ratio dubitandi. Nego enim inferiorem habere de se potestatem dispensandi in lege superioris; habet tamen regulariter illam à superiore. Tum quia dispensationis potestas magis est necessaria, quàm abrogationis, quia frequentius occurrunt circumstantiæ petentes dispensationem, & non derogationem. Tum etiam, quia dispensatione, quæ fit ad vnum, vel alium casum, non ita vulneratur lex, ac derogatione communi. Quod si daremus aliquando legem communem minus vtilem prouinciæ iudicari, consuli debet superior, & ab illo derogatio expostulari, interim tamen seruanda est, nisi manifestè constet non potuisse Principem, vel noluisse in illa occasione obligare.

Ad confirmationem respondeo statuta illa non esse contra dispositionem iuris communis, sed præter illam; iure enim communi non est prohibitum expresè, ne aliquis innocens puniatur in bonis suis ob delictum alterius; quando id à republica iudicabitur expedire ob commune bonum, sed solum est concessa talis punitio in personis, quæ aliquo modo participes fuerint delicti facti: omisit tamen disponere pro personis, quæ delicto cooperatæ non fuerint; statuta verò de his personis dispondentia non aduersantur iuris communis dispositioni, sed potius illam adiuuant: siquidem faciunt, vt maiori cura, & diligentia delicta euitentur: condere autem statuta præter ius commune, & potius illi fauentia, quam nocentia, est reipublicæ concessum *in l.omnes populi, ff. de iustit. & iur.* Adde esse receptissimam sententiam, quod quamvis inferior abrogare legem superioris non possit, potest tamen illius obseruationem nouis statutis, & pœnis adiuuare, vt tradunt glossa communiter recepta *in Clement. ne Romani, verbo tolli, de elect.* Cardinal. *ibi quæst.3.* Bonifac. *n.16.* & 17. Imola *n.28.* Couarr.4. *decret. 2.p. cap.6. initio, num.* 18. & 19. Menoch. *de arbitrar. lib.2. centur.4. cas.* 398. *n.46.* Matienz. *lib.5. recopilat. tit.1. l.1. glossa 7. num.* 8. Marant. *pract.6. part. tit. & peruenitur aliquando per viam, n.2.* & alij ab eisdem relati. Illa tamen statuta non contrariantur, sed potius adiuuant communis iuris dispositionem, ac proinde seruanda sunt.

7 Secunda difficultas est, an statuta confirmata à superiore, possit conditor illorum abrogare. Verbi gratia, statuta alicuius Episcopatus à Sede Apostolica confirmata, possit Episcopus abrogare; & statuta alicuius prouinciæ confirmata à Rege possit ipsa prouincia?

Communis sententia docet reuocari non posse, quia per illam factæ sunt leges superioris, siquidem authoritate illius sunt roboratæ: illa enim nostra facimus, inquit Pontifex, *in c. si Apostolica de prabend. in 6.* quibus authoritatem impertimur. Item vbi Princeps confirmat, idem est, ac si ferat sententiam. *l.1. §.sed neque, C.de veteri iure enucleand.* sic docet Botteus *de Synod. Episcop. 2.p. art.4. n.12.* Sayro *thesauri casuum, in 1. tom. lib.6. cap.11. n.11.* Azor *lib.5. instit. moralium, cap.25. q.7.* Sylvest. *verbo beneficium, 3.q.9 n.13.* Thom. Sanch. alios referens, *lib.8. de matr. disp.17. n.30.* Barbosa *de potestate Episcopi, 2.part. allegat. 34. n.7.*

8 Hæc tamen communis sententia vetissima est, casu quo Princeps addiderit in confirmatione clausulam illam, vt si quidquam contra fieret, non valeret; tunc enim ipsis statuentibus tollitur, ne contra statutum sic confirmatum procedant: habetur expresè *cap. delicto, de prabendis*, & notauit glossa *ibi.* Suarez *lib.6. de legibus, cap.26. n.24.* Salas eius verba transcribens *disp.18. sect.5. n.11.*

At si princeps illa verba non addiderit, sed solum confirmationem simplicem apposuerit, non caret difficultate illa communis sententia; potest enim confirmatio superioris expostulari, & fieri ob quandam authoritatem, & specialem splendorem; qui ex approbatione superioris aduenit statutis sic confirmatis, & non ob specialem aliquam vim obligandi. Ergo cum non constat esse petitam hanc nouam obligationem, non debet censeri à Principe concessa: tum quia inducere nouam obligationem, odiosum est; tum quia Princeps si velit inducere obligationem legis communis, poterat addere illa verba *l. cap. delicto*, vt si quid contra fieret, non valeat. Ergo cum non addit, censetur solum statuta approbare iuxta illorum obligationem, non nouam inducere. Quapropter censeo, quoties statutum respicit commodum statuendum, etiamsi à Sede Apostolica confirmatum sit, confirmatione, inquam, simplici, posse derogari, seu abrogari ab statuentibus; quia non debet præsumi superior velle inuito beneficium conferre, & ad fauorem recipiendum obligare nolentem: sic glossa *in dicto c.dilecto filio, de prabendis, verb. huiusmodi clausula.* & constat ex *cap. cum M. cap. cum accessissent, de constitutionib.* & tradit Suarez, & Salas *sup.* Emanuel Saa in vtraque editione *num.30.* ibi contra statutum etiam à Principe confirmatum possunt facere statuentes, si est principaliter in eorum fauorem, quia tunc confirmatio habet vim priuilegij, cui potest renuntiari.

Verùm si statutum confirmatum à Principe non tam sit in fauorem statuentium, quam aliorum, pro quibus statuitur, censeo distinctione esse vtendum, si secluda confirmatione Principis habebat vim obligandi, eo quod conditor statuti iurisdictionem habebat imponendi obligationem, & statuta condendi, regulariter confirmatio ob authoritatem, & honorem expostulatur, & sic censenda est concedi, dum aliud non constat, ac proinde poterit statutum abrogari à conditore, ac si confirmatum non esset, sic docent Bald. *l.ex placito, C. de rerum permutat. à n.12. & seq.* Bart. *in l.omnes populi, ff. de iustit. & iure, num.33.* Suar. *num.22.* Si autem conditor statuti in bonum aliorum potestatem non habet obligandi illos, pro quibus statutum conditur, vt sunt plurimæ communitates statuta condentes, tunc certè præsumendum est confirmationem expostulari, vt legem à superiore; siquidem ipsi statuentes, legem facere non possunt, & superiorem ita concedere, sic Suarez *num.25.* Salas *illa sect.5. fine.* Qua confirmatione posita non poterit statuti conditor statutum derogare, quia non potest legem superioris derogare. Non nego tamen posse aliquando confirmationem expostulari etiam in his statutis ob authoritatem, & non ob obligationis impositionem. Sed dico hoc non esse præsumendum, nisi clarè constet, quia consuetudo, & communis vsus declarauit hanc confirmationem pro obligatione sibi necessaria expostulari; siquidem ex se non habent vim obligandi.

9 Tertia difficultas est, an Episcopus, vel Archiepiscopus abrogare possit constitutiones à se factas in Synodo diœcesana? Videtur non posse, primò, quia constitutiones sic factæ vim habent ab Episcopo, & à clericis ibi congregatis: omnes enim ibi habent suffragium decisiuum, vt docet Imola *cap. grauis n.22. de prabend. ad finem.* Ergo non potest solus Episcopus eas abrogare, quia non est solus earum legislator. Secundò, quia Episcopus non est superior sua Synodo: est enim pars illius, sicut Decanus est pars Capituli Ecclesiæ Cathedralis. Ergo non potest abrogare statutum factum à Synodo. Tertiò, quia ipsemet Episcopus legibus, & constitutionibus synodalibus astatur, vt docet Medin. *1.2.quæst.96. art.5. dub.2 concl.1.* Gallego *de cognat. spirit. cap.21. n.18.* Manuel *1.tom. summ. in 2. edit. cap.237. n.1. fine.* Vega *1.tom. summ. cap.88. casu 2. fin.* Quartò. Nam etiamsi Episcopus solus sit, qui in Synodo diœcesana habet potestatem condendi statuta & clerici ibi congregati solùm præstant consilium; hoc tamen efficere videtur, vt absque illorum consensu abrogari non possit, quia statutum factum de consensu aliquorum transit in contractum, ac proinde non potest sine simili consensu reuocari, vt tenet Bart. *in l. omnes populi, n.29.vers.distingue, ff.de iust. & iur.* Alexand.

c n.101.n.1.vers. & idem tenet. lib.1. Barbatius consil.2.n.12. vers. ergo sequitur, lib.4. Cardin. consil.85.n.4. vers. illud statutum Felin. in c.2.n.19. vers. alias casus, de const. Ex quibus omnibus videtur inferri non posse Episcopum abrogare constitutiones factas in Synodo diœcesana, nisi ipsa Synodus consentiat, & ita tenet expresse Gallego Man. Veg. supra.

10 Nihilominus probabilius censeo posse Episcopum inconsulta Synodo constitutiones synodales abrogare, si id viderit expedire (raro tamen id expediet) sic colligitur ex Nauart. sum. cap.25.num.74. & cap.fin. n.4. de simonia Azor illum referente lib.5.instit.cap.15.q.3. Sanch. lib.8.de matr. disp.17.n.33. Barbosa de potest. Episcopi 2. pallegat.34 n.3. Hi omnes docent Episcopum dispensantem in constitutionibus synodalibus absque causa validè dispensare, quia dispensat in constitutionibus à se solo factis: nam clerici, & parochi in Synodo congregati non faciunt constitutiones, sed solum præbent consilium ad illas faciendas, non ex necessitate, sed ex vtilitate, & conuenientia, vt prudentius Episcopus procedat. Ex qua ratione efficitur posse Episcopum tales constitutiones abrogare, cum ab eius voluntate solùm dependeant.

11 Neque obstant argumenta contraria.

Ad primum nego habere votum decisiuum clericos ibi congregatos, cuius non leue indicium est solum Episcopum constitutiones subscribere, absque vlla clericorum mentione.

Ad secundum concedo Episcopum esse partem Synodi, & caput illius, & illius superiorem habentem iurisdictionem legislatiuam, & coercitiuam, quam non habet Decanus respectu Capituli; solum illi conceditur potestas congregandi Capitulum, proponendi, & resoluendi, quod pro maiori parte fuerit decisum.

Ad tertium negamus Episcopum arctari constitutionibus synodalibus alio modo, ac arctatur suis constitutionibus à se factis, quibus solum ex quadam decentia obligatur.

Ad quartum respondeo cum Rota *tom.3. decis. nouissim. Farinacij decis.* 34. *à num.*3. *pag. mihi* 31. negando statutum factum de consensu aliquorum transire in contractum, quando consensus non expostulatur, vt necessarius, & quando consentientes non tribuunt aliquid statuenti, sicut tribuunt forenses venientes ad habitandum in aliquo loco, eo quod illis immunitas concedatur, si venerint, aduentus enim illorum, est quasi quædam illorum donatio, qua facta reuocari non potest statutum, vt bene tradit Bart *in l. quod semel numero 1. vers. ex quo habet. ff. de decretis ab ordine faciendo.* At in supradicta Synodo, neque consensus clericorum, qui ibi congregantur, est necessarius, neque aliquid Episcopo tribuunt, aut recipiunt; sed solum se habent, sicut populus qui legem Principis acceptat, vel sicut Regis consiliarij, qui consilium præbent Regi, illúmque instruunt in lege ferenda, à quibus tamen Rex non necessariò dependet; neque in constitutione legis, neque in illius abrogatione. Sic est dicendum de Episcopo in Synodo diœcesana.

Punctum III.

De interpretatione legis.

Interpretatio nihil aliud est, quam declaratio legis ad illum casum esse, vel non esse extensam. Dupliciter autem hæc fieri potest, vel ab ipso legislatore, vel à vitis doctis. Si fiat à legislatore, quatenus talis est, vocatur interpretatio authentica. Si fiat à viris doctis, vocatur doctrinalis declaratio, de quibus glossa *in l. si de interpretatione. ff. de legib.* Sylvest. *verbo interpretatio n.*1. Tabiena, Angel. Sa, & alij Summistæ *ibi.* Decius & Panormit. *cap.*1. *de postul. prælat.* Vt autem cognoscas, quando lex per interpretationem egeat, oportet examinare.

Qui possint legem interpretari, & quo casu interpretatio illis licita sit.

Secundò quæ regulæ seruandæ sint in interpretatione faciendæ.

Tertiò ad quos casus lex extendi, vel coarctari debeat.

§. I.

Qui possint legem interpretari authenticè.

1 *Solus conditor legis, vel illius successor, aut illorum superior potest.*
2 *Proponitur obiectio. Soluitur. Declaratur hanc interpretationem publicandam esse, sicut & legem.*
3 *An declarationes Cardinalium circa Tridentini decreta vim legis habeant? Proponitur non habere.*
4 *Si publicatæ sint, vim legis habent.*
5 *Si publicatæ non sint, tametsi de illis authenticè constet, non habent vim legis. Qui censeant.*
6 *Probabilius videtur oppositum.*
7 *Iudicibus inferioribus non licet legem authenticè declarare.*

1 Respondeo solum conditorem legis aut illius superiorem, & successorem eam interpretari posse: quia solus ille est, qui potestatem habet obligandi per illam legem, ac proinde inducendi ex eius declaratione obligationem constat ex *l. fin. Cod. de legibus*, ibi, *leges condere (si Imperatori concessum est) & leges interpretari solo dignum imperio esse oportet, l. in prætorijs ff. de præt. stipulat. & cap. sicut 11. qu.1. & cap. inter alios, de sentent. excommunic.* & aliis quæ referuntur à glossa *in reg. contra iura de reg. iur. in 6.* Azor *tom.1. lib.5. c.16. q.16.* Salas *de leg. disp.21. sect.2.* Suar. *lib.6. c.1. n.2.*

2 Dices omnes cuiuscunque sibi soli notam esse; ergo solus, qui condit legem, potest illam certò, & infallibiliter declarare. Ergo non successor, neque eius superior. Hi enim solum illius mentem coniectari possunt.

Respondeo successorem, vt superiorem legislatoris, cùm legem aliquam declarat authenticè, non tam declarat intentionem personalem primi conditoris, quàm sensum, in quo debeat lex deinceps recipi, & obseruari. Et licet huiusmodi sensus forte sit extra mentem primi conditoris, non tollit, quominus dici possit illius legis declaratio, quia in illa lege fundatur. Debet autem hæc declaratio publicari ea solemnitate, qua lex; aliàs non erit authentica, neque legis obligationem habebit, sed solum erit declaratio doctrinalis, sicut cuiuslibet alterius viri docti, grauioris tamen authoritatis sic Suarez *lib.6. c.1. n.3.*

Dixi, solum conditorem legis, eius successorem, aut superiorem posse legem interpretari authenticè, quia nullus alius in actum superioris habere potest iurisdictionem, sic omnes.

At dubium est, sine aliquibus commissa hæc potestas saltem pro aliquo casu?

Et dubitari potest primò de congregatione Cardinalium designata ad declarandum Concilium. Secundò de iudicibus inferioribus.

3 Circa primum de congregatione Cardinalium extat Bulla 7. Sixti V. edita anno 1588, quæ incipit *In mensa.* In qua postquam sibi Pontifex reseruauit potestatem congregandi Concilium, & res fidei definiendas, subiungit. *Cardinalibus verò præfectis interpretationi, & executioni Concilij Tridentini, si quando in his, quæ de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis iudicijs, & aliis, quæ humana statuta sunt, dubitatum, aut difficultas emerserit, interpretandi facultatem (nouis tamen consultis) impertimur.* Ex quibus verbis constat supradictæ congregationi commissam esse hanc facultatem interpretandi leges Concilij Tridentini: illa tamen conditione, vt summus Pontifex consulatur. Hinc ergo oritur dubium, an declarationes huius sanctæ congregationis, quæ passim circunferuntur, vim legis habeant, vel solum sint quædam declarationes doctrinales, magni ponderis, & authoritatis?

Videtur quidem, vt doctrinales habendas esse. Primò, quia raro hæc sancta congregatio Pontificem consulit: vt testatur Salas *disp.22. sect.12. pag.566.* vbi ait: Illud verò ex declarationibus impressis, & manuscriptis patet, quòd congregatio non semper, sed in raro casu, & in grauioribus, & difficilioribus dubijs summum Pontificem consulere soleat. Si ergo non seruat conditionem, sub qua potestas declaratiua illi est concessa; non debet censeri eius declaratio vim legis habere. Secundò, quia huiusmodi declarationes sæpè inter se pugnant, vt notauit Suarez *tom.4. in 3.p. disp.28.n.6.* Ergo nulla est authentica, quæ enim ex illis, est authentica interpretatio? non prior: aliàs non succederet secunda illi contraria. Non secunda, quia non habent potestatem derogandi legem, sed interpretandi factam. Ergo nulli illarum declarationum est necessariò standum. Tertiò, si declarationes huius sanctæ Congregationis vim legis haberent, deberent solemniter publicari, sicut & communiter dicitur de declaratione authentica ipsius legislatoris: at hæ declarationes nec typis mandantur, nec à Pontifice mandantur publicari. Ergo signum est vim legis non sortiri. Quartò, quia multitudo legum, & obligationum vitanda est, quoad fieri possit: at si declarationes Cardinalium vim legis haberent, innumeræ essent leges Ecclesiasticæ, prout innumera sunt responsa huius sanctæ congregationis. Ergo dicendum est solum esse declarationes doctrinales: & ita tenet Sanchez *libro 8. de matrim. disp.2. num.*10. *circa finem.* Vasquez idem sentire videtur *1.2. d.97.177. cap. vltim.* Nauarr. relatus à Salas *disput.1. de legibus, sect.9. numero* 4. docet his declarationibus non esse standum.

4 Pro resolutione aduertendum est nos loqui posse de his declarationibus, antequam promulgentur, vel facta illarum promulgatione. Et quidem si aliquæ sint solemniter promulgatæ, nemini esse potest dubium vim legis habere, quia concurrunt in eis omnes conditiones quæ pro legis constitutione sunt requisitæ, scilicet potestas, & promulgatio.

Neque obstat, si dicas potestatem esse datam ad declarationem doctrinalem, non legislatiuam: vt sentit quidam vir doctissimus tacito nomine relatus ab Emanuel Rodriq. *1. tom. qq. regul. q 11. art.2.* Quia ad hanc doctrinalem declarationem non indigebant Cardinales potestate concessa. Ergo dicendum est potestatem pro declaratione legislatiua illis datam fuisse. Item eadem congregatio censuit has declarationes eam vim habere,

habere, ac si à Romano Pontifice emanassent, prout refert Nicol. Garcia *tract. de benefic. in præfat. ad Lectorem*, Salas *de legibus, disp. 21. sect. 11.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 8. n. 4.* Sed si à Pontifice declarationes suarum legum promulgatæ sint, vim legis habent in omnem sententiam. Ergo etiam hæ declarationes habent, postquam sunt promulgatæ. Neque aduersùs hanc conclusionem obstant superiores rationes, quia in his declarationibus, quæ publicantur, præsumi non potest omissum fuisse consilium Pontificis, si necessarium erat. Neque aliqua pugnantia, & contrarietas; nam per subsequentem declarationem tollebatur, sicut lex posterior præcedenti contraria abrogat præcedentem.

5 At si publicatæ non sint, etiamsi authenticè de illis constet, plures Doctores tenent vim legis non habere, sic docet Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 8. n. 4. vers. secunda pars.* Suarez generaliter loquens de omni declaratione facta à Principe, *lib. 6. cap. 3. num. 3.* Lorca 1. 2. *disp. 18. appendice, circa finem.* Salas *disp. 2. sect. 9. fine, disput. 10. sect. 9. n. 68. & disput. 21. sect. 1. num. 8.* & idem iudicat *disp. 21. sect. 12. corollar. 5. fine.*

Mouentur, quia publicatio est de essentia legis, ita vt declaratio Principis, si vim legis habere debeat, indigeat publicatione. Ergo etiam hæ declarationes. Quòd si obijcias publicationem esse requisitam ad legis constitutionem, non ad illius declarationem, quia declaratio cum ipsa lege à principio inest. *Lata fidei, ff. de iure fisci.*

Respondent supradicti Doctores declarationem claram, & euidentem inesse ipsi legi à principio: non autem declarationem in re dubia, & ambigua, & pro qua sunt variæ opiniones: hæc enim declaratio, vt omnino sequenda sit, publicari debet, si quidem ex publicatione legis non infertur. Stare enim optimè potest lex cum contraria declaratione. Deinde si obijcias Romam Romanum sequi omnino declarationes Cardinalium, etiamsi promulgatæ solemniter non sint, vt constat ex pluribus decisionibus Rotæ, quas referunt Salas *illa disp. 21. sect. 12.* Emanuel Rodriguez, & Bonacina *suprà* respondent id fieri, quia iudicant maximi ponderis, & authoritatis esse, vt verè sint, non quia vim legis habeant. Fateor hanc sententiam probabilem esse, illique stari posse, dum aliud à Pontifice non definitur.

6 Verùm probabilius, & securius censeo has declarationes vim legis habere, & astringere in iudicio, & extrà, cùm authenticè de illis constat per breue Pontificis, vel per monitorium auditoris Cametæ, vel per epistolam alicuius Cardinalis suo sigillo munitam, vel per transumptum authenticum ex regestro congregationis parte citata; quia huiusmodi publicatio videtur satis in harum legum declaratione ex vsu, & consuetudine. Nam licèt ex illa publicatione non statim multis innotescat, paulatim in multorum notitiam deuenit, & de se apta est deuenire; quod videtur sufficiens ad obligationem inducendam, sic docent Emanuel *illa q. 11. art. 2.* Salas alios referens *disp. 21. sect. 12. fine.* Garcia *in præfat. de beneficiis.*

7 Circa secundum dubium de iudicibus inferioribus, an illis liceat authenticè declarare leges superioris?

Respondeo nullo modo licere declarare, taliter, quòd eorum declaratio liget, ac ipsa lex; quia nullibi constat datam illis esse eam potestatem. Bene tamen poterunt secundum veriorem Doctorum sensum legem interpretari, & secundùm illam interpretationem iudicium ferre, præcipuè si Princeps consuli non potest, sic Emanuel *qq. regul. q. 11. art. 1.* Salas *disput. 21. sect. 2.* & tradit Syluest. *verbo interpretatio, quæst. 1.* Adde, in rebus facillimis, & minutioribus credendum est inferiores Prælatos habere potestatem declarandi legem, non solùm doctrinaliter, sed etiam authenticè; quia aliàs nulla legis obseruantia perfectè introduceretur, si passim recurrendum esset ad Principem. Quapropter Constantinus Imperator Plotiano rescripsit *in l. 1. Cod. de relationib. in Cod. Theodosiano*; super paucis, quæ iuridica sententia decidi non possunt, nostram debes consulere maiestatem, ne occupationes nostras interrumpas cum litigatoribus, legitimum maneat arbitrium à sententia pronuncandi, sic Emanuel Rodriquez, & Salas *suprà*. Quod credo habere verum, quando agitur de interesse partium, & necessaria est interpretatio ad decidendam litem; possunt enim tunc Prælati inferiores legem prout probabilius videbitur, interpretari, & cogere, vt partes hanc interpretationem sequantur.

§. II.

An cuilibet liceat legem doctrinaliter interpretari? Vbi de epiikeia.

1 *Cuilibet licet hac interpretatio.*
2 *Pluribus placet non esse licitum à verbis legis deuiare.*
3 *Vtì licet epiikeia non solùm in casu, in quo obseruantia legis iniqua esset, sed etiam in quo esset difficilis.*
4 *Causa in hac interpretatione debet ad minus esse probabilis*
5 *An, quando prohibetur à lege eius interpretatio, possit fieri hæc doctrinaliter? Proponitur dubitandi ratio.*
6 *Solum censetur prohibita interpretatio friuola, & contra mentem legis.*
7 *Aliquando etiam prohibetur interpretatio typis mandata, & ex professo.*

1 FEREè omnes Doctores conueniunt, cuilibet licere hanc interpretationem, si eam faciat iuxta regulas, & sensus Doctorum non proprio cerebro innixus; cùm enim lex sæpè ambiguitatem in sua significatione contineat, neque legislator de facili consuli potest, necessarium erat, vt Doctoribus daretur facultas hanc interpretationem faciendi. *l. vnic. Cod. de professorib. l. 1. ff. de origine iuris l. 1. ff. si certum petatur, l. si negotium, ff. de priuilegiis credit.* & colligitur satis ex *cap. 2. de priuileg. in 6. & ex proœmio decret. 6. & Clement. in fine, & aliis in locis.* Regulas autem, quibus hæc explicatio facienda est, postea subijciemus.

2 Difficultas autem duplex est. Prima, an liceat cuilibet contra verba legis hanc interpretationem facere? quod est inquirere, an licitum sit vti epiikeia, seu emendatione legis vniuersaliter loquentis ob aliquas speciales circumstantias?

Aliquibus videtur non esse licitum à verbis legis deuiare, nisi quando esset iniqua illius obseruatio, sic videtur tenere D. Thomas 2. 2. *quæst. 120. art. 1.* & ibi Caietan. Sotus *lib. 1. de iustit. quæst. 6. & 8.* Corduba 4. 2. *p. §. 9. n. 8.* Ratio est, quia epiikeia est emendatio legis in eo casu, in quo lex peccat, vt constat ex Aristotel. communiter recepto, 5. *ethic. c. 10.* Sed lex non peccat, cùm non obligat ad aliquid iniquum. Ergo nequit emendari, nisi quando iniquum esset illi obedire.

3 Nihilominus tenenda est communis sententia, à qua nec D. Thomas dissentit, non solùm licitum esse vti epiikeia, in casu, quo obedire legi esset iniquum, sed in casu, quo esset nimis graue, & difficile, propter aliquod graue damnum inde resultans: quia iam tunc peccat lex, si ad rem ita difficilem velit obligare. Iugum enim Dei suaue est, & onus eius leue. Ergo nunquam leges censentur ita duram obligationem imponere. Optimè interpretari quis potest non habere legislatorem tunc voluntatem obligandi; hac enim ratione ieiunia Ecclesiastica interpretamur non obligare, si ægritudine labores; neque præceptum audiendi Missam, si damnum graue honoris, vitæ, aut rei familiaris inde timeas. Sic latè Suar. *lib. 6. cap. 7. n. 9. & seqq.* vbi extendit doctrinam, non solùm, quando sequitur graue damnum ex obseruantia legis in rebus acquisitis, sed etiam in acquirendis; quia lucrum cessans iustum, & graue, damno, moraliter loquendo, æquiparatur, vt constat ex *l. vnic. C. de sententiis, quæ pro eo, quod interest, proferuntur, in fine.* Quare si ex obseruantia legis, v. g. festi, amittis occurrentem occasionem magni lucri, ab obseruatione festi cessare poteris, & iustè interpretaris ibi nolle legislatorem obligare.

4 Aduertendum tamen est in hac interpretatione faciendâ causam excusantem debere esse ad minus probabilem; vel quia probatur Doctoribus, vel quia firma ratione fulcitur, iuxta dicta de sententia probabili. Posita autem hac probabilitate, rectè poteris interpretari illo in casu te obligatum non esse. Maior difficultas est, quando hanc probabilitatem non attingit excusans causa, sed hæres dubius, an casum illum comprehendere voluerit legislator? Cui difficultati dicendum est: si consuli potest superior, non posse contra legis verba facere, quia iam habes remedium deponendi dubium; si verò dubius sis, an potuerit superior comprehendere, & verbis legis comprehensus sit, regulariter verbis legis est standum neque licitum tibi erit interpretari non esse obligationem, quia lex possidet. Sic Salas alios referens *disp. 21. sect. 12. n. 35.* Vide quæ dicta sunt de dubia conscientia, *p. 8. & seq.*

5 Secunda difficultas est. Quando per aliquam legem prohibetur eius interpretatio, an liceat tunc Doctoribus interpretationem doctrinalem facere? Ratio dubitandi est, quia illa prohibitio aliquem effectum habere debet, sed non potest habere alium, nisi hanc interpretationem prohibeat. Ergo hæc censetur prohibita. Minorem probo; quia interpretatio authentica, & necessaria, & quæ vim legis haberet, iam ipso iure, & ratione naturali erat omnibus extra legislatorem prohibita. Interpretatio autem friuola, & inanis per se ipsam est exclusa. Restat ergo, vt solùm interpretatio probabilis, & doctrinalis prohibeatur.

6 Respondeo, regulariter loquendo, quoties in aliqua lege prohibetur interpretatio, solùm prohibere interpretationem friuolam, & quæ est contra mentem legis. Sic docet Salas *disp. 21. sect. 2. fine.* Saa *verb. interpretatio, in vtraque editione, n. 5.* quod colligitur ex Trident. *sess. 4. decreto de vsu sacrorum librorum*; vbi prohibetur fieri interpretatio contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, quare si quis præter consensum Patrum, non tamen illi contrarium Scripturam interpretetur, huic prohibitioni non aduersatur, sic Bannes 1. p. q. 1. *art. 10. dub. 6.* Azor 1. p. *lib. 8. cap. 2. quæst. 3.* & approbatur ab August. Barbosa *in remissionib. Concilij illo in loco.* Neque obstat

hanc interpretationem per se esse exclusam, vt non possit etiam præcepto excludi.

7 Dixi, regulariter loquendo solùm prohiberi interpretationem friuolam, & contra mentem legislatoris. Nam aliquando etiam interpretatio doctrinalis prohibetur, non quæcunque, sed quæ typis mandatur, & ex professo fit. Hæc enim interpretatio est, quæ videtur prohibita à Pio IV. *in Bulla confirmatoria Concilij Trident.* ibi enim prælatis præcipitur, sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ, & reliquis omnibus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne commentarios, glossas, annotationes, scholia, vllúmve interpretationis genus super ipsius Concil. decretis quoquo modo edere, aut statuere audeant, etiam prætextu maioris corroborationis, aut executionis ipsius Concilij. Per quæ verba, etsi prima facie videatur prohibita quælibet declaratio supradicti Concilij; quia illud verbum *edere* non solùm de declaratione typis excusa, sed de qualibet quomodolibet dicta & publicata sumi potest, vt tradit ex aliis Simon Schardius *in lexico iuris, verbo edere*; & probat textus *in l.1. § 1. l. si quis ex argentariis, §. in vitium, ff. de edend.* attamen consuetudine ipsa declaratione typis excusa intelligitur, quæ consuetudo verborum proprietati præualere debet; & ita tradit Eman. Rodrig. *tom.1. regul. qq.quæst.11. art.3.* Hentriq. 1 *p. summ. lib.7. de indulg. cap.29. n.4.* Salas *disp.21. sect.11. vers. neque obstat.* Augustí. Barbosa, *in remiss. Concilij, sess.25. cap.2. de reformat.* Reginald. *lib.20. num.13. fine.* Adde neque etiam ptohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed eam, quæ ex professo desumitur. Nam si vnum, vel alterum Tridentini decretum incidenter interpreteris, huic decreto non aduersaris, vt notauit Eman. *suprà* Bonacina *disp.1. q.1.p.8. n.3. fine.* Suar. *tom.5. de censuris. disp.27. sect.7. n.12.* Salas *sect.11. vers. ad secundum.* Illa ergo interpretatio videtur hic tantùm prohibita, quæ esset quasi glossa, & scholia, & commentaria Concilij, quæque esset ex professo desumpta, & authenticis scriptis redigenda. tradit Burgos de Paz *in proœmio legum Tauri, num.236. pag. mihi 35. column. 4. & sequentibus.*

§. III.

Quæ regulæ seruandæ sint in legis interpretatione.

1 *Si de intentione constat, illi standum est.*
2 *Seruanda est proprietas verborum.*
3 *Quod est verum, etiamsi legislator extra legem dicat, se aliter intelligere.*
4 *Limitant aliqui in lege correctoria, sed nobis non probatur.*
5 *At limitandum est, nisi ex proprietate verborum sequatur absurdum.*
6 *Item nisi reddatur lex inutilis.*
7 *Quæ proprietas verborum seruanda est? Resoluitur seruandam esse naturalem.*
8 *Quod est intelligendum de lege præceptiua, & pœnali, non de fauorabili: hæc enim ad ciuilem etiam significationem extenditur.*
9 *Quid si duplicem habet significationem.*
10 *Intentio legislatoris, & materia legis ex proœmio desumitur.*
11 *Interpretatio in lege fauorabili extendenda est, in pœnali limitanda.*
12 *Quoties de obligatione agitur, stricta interpretatio facienda est.*
13 *Correctio legis vitanda, quoad fieri possit.*
14 *Lex noua debet secundùm antiquam interpretari.*
15 *Videnda sunt alia regulæ pro legum interpretatione in Doctoribus relatis.*

1 HÆ regulæ dirigunturr ad inuestigandam mentem, & intentionem legislatoris, nam si de hac constat aliquibus aliis circumstantiis, illa obseruanda est; quidquid in contrarium verba legis aliud significent: iuxta *l. non dubium, C. de legib.* vbi dicitur, in legem committit, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem, idem colligitur ex *l. scire, §. aliud, ff. de excusat. tutor. & ex l. non aliter, ff. de legat. 3. & l. si pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2. & ex cap. humanæ aures, 22. quæst 5. cap. secundò requiris, de appellat. cap. ratio nulla, de præbend.* & aliis. Ratio est, quia verba apponuntur ad declarandam mentem, & intentionem proferentis. Ergo si illam mentem non declarant, illis standum non est: sic docet, & latè probat Tiraquell. *ad l. si vnquam, Cod. de reuocand. donat. verbo libertas, num.45.* Azor 1. *part. lib.5. quæst.9.* Salas *disputat. 21. sect. 3. vers. at si ratio.* Bonacina *disput. 1. q.1. punct.8. à num.4.* Suarez *lib.6. cap.1. à num.12.* Sanch. *lib.2. disp.37. n.3.*

2 Prima ergo regula ad mentem legislatoris inuestigandam. ea est, vt in legis interpretatione seruetur proprietas verborum, & secundùm illam proprietatem intelligatur legem latam esse, sic Suarez *illo cap.1. n.7.* Salas *disp.21. sect 3. n.4.* Azor 1. *p. lib.5. cap.16. quæst.9.* Bonacina *d sp.1. quæst.1. punct. 8. n.15.* Eman. Rodrig. *tom.1. regul. qq.q.11. art.6. vers. tertia regula*, & constat ex *l. non aliter, ff. de legat.3 & in l. prospexit, ff. qui, & à quibus*, & colligitur satis ex *cap.2. §. sed neque, de translat. Episcop.* Ratio est manifesta, quia legislator debet procurare legem claram esse, & distinctam. Ergo debet vti verbis in significatione propria, aliàs nihil firmum stabiliter, sed omnia essent cauillationibus subiecta.

3 Quod adeò verum est, vt etiamsi legislator extra legem dicat se aliter intelligere, quam ipsa verba sonant, non obligamur eius interpretationi stare, quia duplici ex capite obligari possemus; vel quia illa interpretatio est declaratio clara mentis habitæ à legislatore, cùm legem tulit: vel quia est ipsius legislatoris. Non primum, quia manifestum est non esse claram declarationem, siquidem ad impropriam significationem recurrit, & non est præsumendum legislatorem impropriè fuisse loquutum, cùm legem tulit, ac proinde neque illam interpretationem imbibitam esse in lege: si autem in lege imbibita non fuit, ad illam modò extendi non potest; quia lex extendi non potest ad casum, qui à principio, à lege non fuit comprehensus, vt optimè docet Anton. *cap. post translationem, de renunciat. n.34.* & ibi Abbas *in 2 lectura. num.17.* Sanch. *lib.2. de matr. disp.37. num.3.* quia si extenderetur de nouo, iam esset noua lex, & nouum præceptum. Ergo illa declaratio, quatenus est declaratio mentis habitæ, non obligat. Item quod ex verbis non venit intelligendum, neque ex mente prouenire creditur. *l. Labeo, §. id Tubero, ff. de supellect. legat.* Neque etiam quatenus est facta ab ipso legislatore; quia dum ipse legislator non promulgat suam declarationem, & per illam intendit obligationem inducere, solùm se habet vt quidam specialis Doctor, cuius opinionem, & sensum sequi non tenemur, cùm rationes firmæ sunt in contrarium, sic docent Salas *disp.21. sect.13. fin. n.31.* Sà *verb. lex, n.25. & 26.* Bonac *disp.1. quæst.1. part.8. num. 16.* Qui omnes testantur ea de causa Hostiens. & alios Doctores recessisse à declaratione facta ab Innocent. IV. super constitutione à se antea edita.

4 Limitant tamen supradictam doctrinam aliqui Doctores in lege correctoria; in hac enim dicunt improprianda esse verba, & recedendum à communi illorum significatione, vt iuris correctio vitetur, sic docent Abbas *cap. cum olim, fine, de sentent. & re iudic.* Felin. *c. non potest, eodem tit. num.8 vers. limita duplicitet.* Anton. *cap. cùm dilectus, n.15.* & ibi Imola *n.12. de consuetud.* Alexand. *consil.85. num.12. lib.4.* Mieres *de maioritatibus, 1. part. quæst.1. num.74.* Gozad. *cons.43. n.2.* Beroius *cap quoniam, num.31, de iure patronat.* Gutierr. *lib.3. pract. q.15. n.34.*

Hæc tamen limitatio absolutè sumpta mihi non probatur, quia ratio supradicta æquè in omnibus legibus militat, scilicet debere proferri per verba in communi acceptatione sumpta, ne æquiuocationibus, & fallaciis exposita sit. Quapropter si in aliquo sensu proprio verba explicari possunt, quo legis correctio euitetur, etiamsi ille sensus non sit ita proprius, ille retinendus erit, Quod abundè constat ex *cap. cùm olim, de re iudic. in fine*, vbi ad electionem requisita est concordia eligentium, & tamen si maior pars in vnum conuenerit, censentur omnes concorditer conuenire, ne communi iuri fiat derogatio, vt tradit ibi glossa, & Panorm. Suar. *lib.6. c.1. n.18.* Salas *disp. 21. sect.6. n.16.* quia illa in iure vocatur concordia: recurrere autem ad sensus improprios, nunquam licet sine manifesta ratione, vt iam dicam.

5 Secundò limitant, nisi ex proprietate verborum sequeretur aliqua absurditas, vel iniquitas in legislatore; tunc enim verba improprianda sunt, vt vitetur iniquitas. Placet hæc limitatio, quia cùm lex debeat esse iusta, non debet præsumi voluisse legislatorem iniustitiam committere in illa ferenda: colligitur ex *l. nulla iuris ratio, ff. de legib. & l.18. & 19. eodem tit.* & tradunt Azor *lib.5. cap.16. quæst.9* Salas *disp.21. sect.3. num.4. versic. at si* Suarez *lib.6. cap.1. numer. 17.* Eman. Sà *verbo interpretatio, num.1.* Bonacina *disp.1. quæst.1. punct.8. num.14.*

6 Tertiò limitant, nisi ex proprietate verborum redderetur lex inutilis, tunc enim ad impropria posse recurri, sic Nauarr. *cap.27. n.51.* Covarr. *3. variarum, cap.3. num.9.* Felin. *in cap. translato, de constitut. n.14.* Suarez *lib.6. cap.2. num.7.* Mascard. *de probat. conclus. 596. num. 2.* Sarmiento *lib.1. select. cap.12. num.7.* Tiraquel. *in l. connubial. glossa 5. n.115.* & alij apud ipsos. Et probatur ex *cap. si ciuitas de sentent. excommun. in 6.* vbi ne sententia interdicti illusoria reddatur, extenditur ad suburbia, *& in l.4. ad Macedonian.* vbi ratione mutui filij familias excusantur ab obligatione: extenditur hoc priuilegium ad venditionem pecuniæ creditæ. Sub nomine testamenti etiam codicillus intelligitur, ne fiat illusoria dispositio, sic glossa *cap. vlt. de vsuris in 6.* Verùm si rectè perpendatur, hæc non est limitatio conclusionis: non enim verba impropriantur, sed retenta propria illorum significatione extenditur lex ad ea, quæ sunt omninò connexa, suburbia enim est accessorium ciuitati, & ea de causa interdicta ciuitate, interdicuntur suburbia.

bla, sicut interdicta Ecclesia, & cœmeterium interdicitur, quia est accessorium: & lex loquens de testamentis, debet ad codicillum extendi; quia est accessorius, seu illius complementum. Item venditio pecuniæ creditæ est propriè mutuum. Quid mirum si nomine mutui comprehendatur in dispositione favorabili.

7 Sed inquires, quæ proprietas verborum seruanda sit, naturalis, an ciuilis? Naturalem voco, quæ ex communi hominum acceptatione habetur. Ciuilis, quæ ex sola fictione iuris, & per quandam quasi translationem. Exemplis res declaratur. Nomen mortis ex communi hominum acceptatione morti naturali est accommodatum: at fictione iuris, & per quandam quasi analogiam, & translationem, professioni religiosorum, & exilio attribuitur. Item nomen *filius* de naturali dictum est: at iuris beneficio de illo, qui priuilegio Principis est adoptatus. Item nobilis attribuitur illi, qui ex iure sanguinis talis est: per translationem autem accommodatur ei, qui ex Principis beneficio factus est.

Respondeo ergo: per se loquendo seruanda est proprietas verborum naturalis, seu quæ communi hominum acceptione, & vsu habetur; & iuxta illam lex intelligenda est: quia analogum absolutè sumptum stat pro famosiori, & principaliori significato. Colligitur manifestè ex *l. vltim. C. de his, qui veniam ætatis*, vbi legitima, & perfecta ætas de naturali intelligitur, non de illa, quæ beneficio Principis obtinetur. Idem sumitur ex *cap. susceptum, de rescriptis, in 6.* & tradit ibi glossa: & Titaquell. pluribus exornans, *in l. si vnquam. Codic. de reuocando donat. verbo susceperit, num.* 17. Matienz. *lib.* 5. *titul.* 8. *l.* 9. *glossa* 3. *fine n.* 15. vbi probat leges de filiis loquentes ad legitimos referri.

8 Hæc doctrina habet verum in lege præceptiua, & pœnali: at in lege favorabili non solùm proprietas verborum, communis, sed etiam ciuilis solet attendi, & secundùm vtramque proprietatem lex extenditur. Quia ratio favoris petit, vt extendatur lex, quantum fieri possit seruata proprietate verborum. Hac enim ratione sub nomine filij in his dispositionibus venit adoptiuus, & sub nomine legitimi legitimatus. sic Suar. *lib.* 6. *cap.* 2. *n.* 6. Bonac. *disp.* 1. *quæst.* 1 *p.* 8. *n.* 9. *& seq.* Menoch. *lib.* 4. *præsumpt.* 89. *n.* 36. *& seqq.* vbi id variis limitationibus, & ampliationibus confirmat, & plurib⁹ Doctoribus exornat. Aduerto tamen cum Eman. Rodrig. *tom.* 1. *reg. qq. q.* 11. *art.* 6. *reg.* 12. verba legis esse intelligenda secundùm subiectam materiam; *cap. intelligentia, de verbor. significe.* Exemplum desumit ex Bulla Clement. VIII. qua decreuit informationes illorum, qui in religionem debebant ingredi, esse faciendas à 4. Patribus ex antiquioribus Conuentus. & Notario: nomine autem Notarij non regius, nec Apostolicus, sed electus à prouinciali, vel generali est intelligendus.

9 Quòd si verba duplicem significationem, propriam, & vsualem habeant, & lex sit favorabilis, & vtique possit accommodari, in vtraque est intelligenda; quia id petit favor: at si vtrumque sensum retinere non possit, vel sit lex præceptiua, correctoria, vel pœnalis: tunc in casu dubio legis materia spectanda est, & benigniori sensus amplectendus. Bart. *in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure. n.* 58. Sà communiter receptus *verbo interpretatio, n.* 1. Salas *disp.* 21. *sect.* 3. *octaua regula*; & traditur *in l. benignior ff. de legib.* & videtur constare ex *reg.* 68. *ff. de reg. iur.* ibi, *quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipitur, qua rei gerendæ aptior est.* Semper tamen vsus loquendi communis est præferendus propriæ verborum significationi, eo quòd semper præsumatur legislator iuxta communem intellectum verba proferre; quia lex est communis omnibus, & omnibus proponitur obseruanda; ac proinde debet proponi verbis communi vsui accommodatis, sic Eman. Sà *verbo interpretatio, n.* 15. Salas *disp.* 21. *sect.* 3. *vers. prima regula.* Sanch. *lib.* 6. *disp.* 25. *n.* 3. Azor 1. *p. lib.* 5. *cap.* 16. *quæst.* 9. & constat ex *l. liberorum, § quod tamen Cassius, ff. de legat.* 3. *& ex cap. cùm dilectus, de consuetud.* Ex quo fit, si consuetudo declaratur, in quo sensu verba sunt acceptanda, illi necessariò est standum; quia consuetudo est optima legum interpres. *l. si de interpretatione, ff. de legib. & l. in obscuris, ff. de reg. iuris, & cap. cùm dilectus, de consuetud.* sic Azor *supra*. Salas, *vers. vndecima.*

10 Materia autem legis, & præcepti & consequenter intentio legislatoris ex nullo alio ita efficaciter colligi potest, quàm ex procœmio, & initio legis: hæc enim ibi apponitur finis, & causa, ob quam lex ferenda est: tradunt alios referens Tiraquel. *tract. cessante causa, limit.* 1. *num.* 65. Burgos. de Paz *cons.* 32. *n.* 6. Mol. *lib.* 1. *de primog. cap.* 5. *n.* 3. 4. 5. *& cap.* 12. *n.* 28. Gutierr. 3. *pract. q.* 90. *n.* 60. *& 91.* Salas *disp.* 21. *sect.* 3. *vers. tertia regula.* Suar. *lib.* 6. *cap.* 1. *n.* 11. Thom. Sanch. *lib.* 2. *disp.* 37. *n.* 3. *in medio.* Emanuel Rodrig. *tom.* 1. *regul. qq. q.* 11. *art.* 6. *vers. prima regula*, & alij apud ipsos; & constat ex *l. regula, circa finem, ff. de iuris, & facti ignor. & l. fin. ff. de testamentaria tutela.* & ibi Bart. & alij.

11 Secunda regula esse potest, quam tradit Emanuel Sà *verbo interpretatio, n.* 1. & ferè ab omnibus Doctoribus recipitur. Interpretatio (inquit) in pœnis, facienda est mitior, in favorabilibus amplianda, in dubio facienda, vt potius valeat res, quàm pereat. Triplicem partem habet huiusmodi regula. Prima est in pœnis esse faciendam mitiorem interpretationem, & est decisio textus *in cap. pœnis, de regul. iur. in* 6. *l. penult. ff. de pœnis.* Secunda pars, scilicet in favorabilibus latam esse interpretationem faciendam, constat ex *reg. iuris, Odia restringi, & fauores conuenit ampliari, l. in testamentis, ff. de reg. iuris*, & tradit glossa communiter recepta *l. fin. ff. de constitution. princip.* Tertia pars, vt in dubio pro valore actus interpretatio facienda sit. Quia nemo præsumendus est inutiliter operari, ex *l.* 3. *ff. de milit. testamento, l. quoties, la* 2. *ff. de rebus dubiis, l. quoties, de verbor. obligat.* & tradit Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *tota præsumpt.* 5. Sanch. *lib.* 1. *disp.* 38. *num.* 4. *& lib.* 3. *disp.* 35. *num.* 19.

12 Tertia regula est similis præcedenti, quamque tradit Eman. *num.* 2. scilicet vbi tractatur de obligatione, strictam esse interpretationem adhibendam, *cap.* 1. *de iureiurando in* 6. *l. quidquid adstringendi ff. de verb. oblig.* est enim obligatio res odiosa, ac proinde restringenda, quoad fieri possit: quapropter in contractibus iuxta minimam obligationem est interpretatio facienda *l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iuris.* Ex eadem regula nascitur reo potius in iudiciis fauendum esse, quàm actori; & possessori, quàm petitori, *§. commodum, instit. de interdictis, l. fin. Cod. de probationib.* Et ratio est, quia non est inducenda obligatio sine manifesta ratione: sic docent Salas *disp.* 21. *sect.* 3. *vers. octaua regula.* Sanch. *lib.* 1. *disp.* 9. *n.* 11.

13 Quarta lex nunquam censetur derogata alia lege, nisi lex derogans priori sit omnino contraria; quia correctio legis vitanda est, quoad fieri potest, ex *l. præcipimus, Cod. de appellat.* Quocirca si lex prior sit specialis pro aliquo casu, & posterior generaliter loquatur, non est censenda correcta prior, sed potiùs posterior limitari priori, nisi expressis verbis posterior priori contradicat, argum. *cap. cùm expediat. de elect. in* 6. *& si quando, C. de inofficios. testament. l. sed & posteriore. ff. de legibus.* Anton. Gabriel. 2. *tom. comment. lib.* 10. *verbo lex, fol.* 50. *colum.* 2. Azeued. *l.* 5. *recopilat. tit.* 4. *l.* 1. *num.* 12. & ibi Matienzo *glossa* 3. *n.* 11. *&* 12. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disp.* 14. *n.* 6. Salas *disp.* 21. *sect.* 6. *n.* 16. Rebellus *lib.* 1. *de obligat. iustit. q.* 6. *sect.* 5. Quæ doctrina adeò vera est, vt etiamsi posterior lex habeat clausulam, Non obstante, ex illa non intelligatur prior derogata, nisi quatenus posteriori est contraria quare si per aliquam limitationem, vel distinctionem possit prior lex specialis sustineri, retinenda est, sic Sanchez *supra*, cùm gloss. *Authent. de succession. ab intestato, circa princip. verbo vacantibus.* Bart. *super extrauag. ad reprimendam, § non obstantibus num.* 6. *& l. sciendum, verbo non compelli, ff. qui satisdare cogantur, n.* 2. & ibi Ias. *n.* 4 *& in l.* 1. *n.* 9. *ff. soluto matrim.* Nunquam tamen per legem generalem constitutiones speciales & consuetudines prouinciatum censetur derogatæ, quia cùm hæ constitutiones ad factum pertineant, illarum ignorantia in legislatore supremo præsumitur. ex *c.* 1. *de constitutionib. in* 6. & notauit Salas *illa disp.* 21. *sect.* 6. & est omnium.

14 Quinta regula esse potest, vt semper lex non debeat secundùm antiquam interpretari, ex *l. non est nouum, & l. sed & posteriores. ff. de legibus, l.* 1 *§ lex Falcidia ff. ad legem Falcid.* vbi Alexand. *n.* 7. & gloss. notabilis *in l. sciendum in glossa* 1. *ff. qui satisdare cogantur*, & tradit Menoch. *casu* 499. *n.* 22. *& centur.* 6. *casu* 502. *n.* 67. *vers. & quidem hac opinio.* Quod adeò verum est, vt licet antiquiores leges abrogatæ sint, iuxta illas nouæ sunt explicandæ: vt notauit ex Bart. & Ludouic. Gom. Burgos de Paz 1. *l. Tauri, n.* 570. Sanch. *lib.* 2. *de matrim disp.* 24. *n.* 6. Rursus, quoties lex vna venit ad interpretationem alterius, recipit omnes limitationes, restrictiones, ac extensiones, quas recipit lex interpretata, vt decidit *authent. de filiis ante dotale instrum. natis, collat.* 3. ibi *cùm omnibus manifestum sit oportere ea, quæ adiecta sunt per interpretationem in illis valere in quibus & interpretatis legibus sit locus.* vbi glossa aduertit esse mirabile verbum. Idem colligitur ex *l. nihil, ff. de coniungendis cum emancipato liberis*, & ibi Bart. Ludouic. Roman. *cons.* 345. *n.* 18. *& seqq.* Socin. *cons.* 187 *&* 188 *n.* 4. *lib.* 2. Matienz. alios plures referens *lib.* 5. *tit.* 4. *l.* 2. *gl.* 9. *n* 6 *&* 10.

15 Aliæ regulæ assignantur à Doctoribus, pro legum explicatione, quas videre potes in Sa as *illa sect.* 3. *& seqq.* & Azor *illo cap.* 16 *à quæst.* 9. sed ad suptadictas facilè possunt reduci. Omitto explicationem aliquarum dictionum, quæ disiunctiuæ, vel copulatiuæ numerantur. quia perfectus earum sensus ex subiecta materia, & ex modo dicendi, & vsu colligendus est; sæpè enim disiunctiua pro copulatiua sumitur, vt constat ex *l. ita sæpè, ff. de verb. signif.* Videri tamen potest Azor *cap.* 17 *&* 18. & Salas *disput.* 21. *sect.* 3. vbi de his latè agunt. Vnum tamen placet aduertere cum his Doctoribus, & Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1 *punct.* 8. *in fine.* particulam *seu*, & *siue*, copulatiuè accipi, cùm apponitur post aliquid vniuersaliter, & pluraliter dictum; disiunctiuè verò cùm apponitur post aliquid singulariter dictum.

§. IV.

§. IV.

An lex extendatur ad casum sub lata verborum forma non comprehensum, ob similitudinem, vel identitatem rationis.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Negatiuè respondetur legem vnquam non extendi ad casum sub lata verborum forma comprehensum.*
3 *In legibus irritatoriis, & pœnalibus non datur extensio ad casum non comprehensum.*
4 *In legibus correctoriis non datur extensio.*
5 *Corrigens vnum ex æquiparatis aliud corrigere censetur.*
6 *In legibus exorbitantibus non datur extensio.*
7 *Neque etiam in fauorabilibus est admittenda extensio.*
8 *Limitandum est: nisi in iustitia, vel absurditas sequatur.*
9 *Dispositum in vno correlatiuo, censetur in alio dispositum.*
10 *Idem in æquiparatis.*
11 *Idem in connexis.*
12 *Idem in mensuratione, & mensurato.*
13 *Sæpè lex casum nominat specialem exempli, & demonstrationis causa.*
14 *Tametsi lex non extendatur ad casum similem, at iudex in iudicando pro illo debet sententiam ferre, si aliqua alia lege non fuerit decisum.*

1 SAtis perplexa est hæc quæstio. Vt autem in illa distinctè procedamus, oportet aduertere communem illam distinctionem rationis similis, vel identicæ. Stat enim optimè in dispositione aliqua non militare eandem rationem omnino, sed solum similem, vel maiorem; aliquando verò eadem omnino rationem militare: sæpè tamen similis ratio cum identica confunditur, & difficillimum est illas distinguere, si est perfecta similitudo. Exemplum ergo similis rationis, & identicæ desumi potest ex *cap. quia in insulis, de regularib.* vbi ad professionem prohibetur in insulis admitti monachus, qui 18. annum non habuerit, & redditur ibi ratio *quia ibi est dura congregatio*, quæ ratio in aliis regularibus ibi existentibus militat: at si alibi existant, etiamsi duriorem vitam degant, non militat eadem ratio, sed similis, vel maior. Aliud exemplum desumi potest ex *Clement. 1. de elect.* vbi cauetur, ne eligatur in Abbatem, vel Prælatum conuentus religiosus alterius religionis, vel habitus: & redditur ibi ratio, *cum rationi non congruat, vt homines disparis professionis, vel habitus simul in eisdem monasteriis socientur.* Quæ ratio eadem est in monasteriis monialium, vt ibi notat glossa. Similis est, ne religiosus in Episcopum sæcularis, vel regularis Ecclesiæ eligatur, quia etiam tunc homines disparis professionis in eadem Ecclesia sociantur. Item eadem, vel similis ratio est, ne eligatur religiosus alterius religionis in socium, quia socius etiam cum aliis sociatur.

2 Dicendum ergo est ob solam similitudinem, vel identitatem rationis nunquam legem esse extendendam ad alium casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus. Hæc conclusio sub his verbis à paucis asseritur; quia regulariter dicunt Doctores, ob similitudinem, vel identitatem rationis legem extendi: at subiungunt tot limitationes huic generali doctrinæ, vt potius censeam pro generali regula ponendum esse ex similitudine, vel identitate rationis præcisè, non esse legem extendendam: sicut nec eam extendit Suarez *lib. 6. cap. 3. à num. 4.* & meo iudicio, satis probatur ex *suprà dicta Clement. de elect.* vbi esto similis, vel potius eadem ratio procederet, ne religiosus in Episcopum cathedralis, vel regularis Ecclesiæ eligeretur, ac procedebat, ne eligeretur in Abbatem monasterij aduersæ professionis: nihilominus electio Episcopatus permittitur; non tamen prælaturæ regularis. Deinde ratio prohibendi electionem religiosi diuersi habitus, & professionis in Prælatum, procedit in quolibet religioso diuersæ professionis, si velit viuere in conuentu alieno: & tamen hoc non prohibetur, vt constat ex gloss. *in suprad. cap.* Ergo esse eandem, vel similem rationem in vno, ac alio casu, non arguit vtrumque prohiberi, quando solus vnus exprimitur. Et ratione probatur; quia ratio legis non est lex: ergo etiam si in alio casu eadem ratio sit, adhuc non infertur esse de illo legem; quia optimè potest legislator de vno disponere, & non de alio, vel quia non vult, vel quia non expedit omnia simul prohibere, neque omnia omittere, etiamsi in illis eadem ratio sit. Et confirmo. Obligatio legis non potest, nisi legislator voluntatem obligandi manifestet: at hanc voluntatem non manifestat, qui sublata verborum forma legis casum non comprehendit. Ergo circa huiusmodi casum nulla est obligatio legis.

Dices, ex ratione finali legis, quæ pro illo casu eadem est, sufficienter eius voluntatem manifestari; quia legislatoris voluntas rationabilis est, & in ratione fundata. Ergo manifestata ratione manifestatur voluntas.

Respondeo ex ratione finali legis manifestari sufficienter voluntatem legislatoris in illo casu, de quo verba legis procedunt: at de aliis casibus, ad quos verba non se extendunt, non sufficienter manifestari voluntatem legislatoris, voluisse illos comprehendere; quia stare optimè potest assumpsisse illam rationem pro decisione vnius casus; & non pro alio. Neque inde infertur non esse eius voluntatem rationabilem, quia ad hoc vt sit rationabilis, solùm requiritur, quod in ratione fundetur: fundatur autem in ratione, etiamsi non disponat de omnibus, ad quæ ratio illa extendi potest, tum quia illa extensio fortè non expedit, tum quia potest esse aliqua superior ratio nobis ignota, mouens Principem, vt in vno casu, & non in alio disponat: & ita est præsumendum; quia semper præsumi debet legislator prudenter operari.

3 Infertur primò. Ex supradicta conclusione, in legibus pœnalibus irritatoriis, & odiosis non dari extensionem ad casum in lege non comprehensum ob similitudinem, vel identitatem rationis. Et primò, quòd pœna non extendatur de vno casu ad alium, est omnium Doctorum, quos statim referam. Quòd autem lex pœnalis ea parte, qua est directiua, & obligatiua, non extendatur, sic probo: tum quia odia debent restringi, tum quia sicut legislatori liberum fuit casum sub hac pœna prohibere, quia poterat prohibitionem facere, sub alia pœna, vel sub nulla: ita liberum est hunc casum, & non alium comprehendere; ideo enim in pœnis non datur extensio, quia pœnæ pendent præcipuè à voluntate imponentis: sed etiam obligati ad hunc casum, & non ad alium pendet præcipuè ex voluntate legislatoris. Ergo eadem ratio est, ne detur in illis extensio. Adde. Si lex pœnalis quoad vim directiuam ad casum similem extenderetur, & pœna, quæ est accessoria legi, deberet extendi. Ergo cùm pœna non extendatur, neque obligatio extendenda est: sic glossa *in cap. in pœnis, 49. de regul. iur. in 6.* Castro *lib. 1. de lege pœnali, cap. 7. docum. 3.* noster Molin. *tract. 2. de iust. disp. 176. §. quarto.* Sanchez *lib. 10. de matrim. disp. 4. n. 3. circa med.* Eman. Rodtic. *1. tom. qq. regul. q. 11. art. 6. reg. 14.* Suarez *tom. 3. de Eucharist. q. 67. art. 8. in comment. §. matius verò dubium est, & lib. 6. de legibus, cap. 3. num. 5.* Salas *disp. 21. sect. 5. sub n. 11.* Nauarr. pluribus exornat *in cap. pœnæ, de pœnit. distinct. 1. à num. 1.*

4 Infertur secundò in legibus correctoriis non dari extensionem ex vno casu ad alium in lege non comprehensum ob similitudinem rationis, quia correctio legum est odiosa. Ergo quantum fieri potest vitanda est, ex *l. præcipimus, Cod. de appellat.* Ergo non est extendenda ex vno casu ad alium: sic glossa *authent. quas actiones, Cod. de sacrosanct. Eccles.* Ias. *n. 21. ante fin.* dicens esse receptam. Bart. *num. 8. & 9.* Barbosa alios referens *l. si constante, 25. ff. soluto matrim. n. 101. vers. tertia principalis conclusio, pag. 561.* vbi varias limitationes, & ampliationes ponit Suarez *lib. 6. cap. 3. n. 4.* Salas *disp. 21. sect. 6. vers. tertia.*

5 Sed quid si lex correctoria corrigit vnum ex æquiparatis iure antiquo, extenditur ne ad aliud æquiparatum.

Respondeo affirmatiuè, si æquiparata sunt ob eandem propriam rationem, quia tunc non datur extensio in lege ex vno casu ad alium, sed potiùs dispositio vnius alium ad se trahit ob connexionem, & æquiparationem, quàm habet à iure, sic Bart. communiter receptus *in l. 2. de legat. 1.* & latè Euerard. *in centur. legulib. in loco à ratione legis, n. 72.* Menoch. *cent. 6. casu 502. n. 36.* latè probat Barbosa *l. si constante, ff. soluto matrim. n. 104. & seqq.* Matienz. *l. 6. tit. 6. gloss. 1. num. 6.* At si æquiparata non sint ob eadem rationem, sed ob diuersam, lex correctoria vnius ex æquiparatis aliud non corrigit. Exemplum est manifestum *in l. fin. C. de sacrosanct. Eccles.* vbi Ecclesia, & ciuitas æquiparantur in præscriptione, ne scilicet aduersùs illas præscribi possit minori tempore, quàm centenario. Attamen *in authent. quas actiones, eodem tit.* corrigitur hoc priuilegium Ecclesiarum, & solùm Romanæ Ecclesiæ permittitur illo vti. Ex qua correctione non sequitur correctum esse priuilegium ciuitatibus concessum; quia esto Ecclesia, & ciuitas fuerint illa lege finali æquiparata in præscriptione; non tamen sub eadem ratione: Ecclesiæ enim fuit illud priuilegium concessum fauore religionis, ciuitatibus autem propter ius publicum, sic glossa recepta *in suprad. auth.* Tiraquell. *l. si vnquam, verbo libertis, n. 45. ad fin. Cod. de reuocand. donation.* Barbosa *l. si constante, 25. ff. soluto matrim. n. 105. pag. 564.* Salas *disp. 21. sect. 6. circa finem.*

6 Infertur tertiò, in legibus exorbitantibus non dari extensionem ob similitudinem, vel identitatem rationis. Legem exorbitantem voco eam, quæ detrahit à iure communi ob aliquem specialem fauorem alicui personæ, vel personis factum: vt rectè expendit Barbosa *in l. si constante 25. in princ. ff. soluto matrim. num. 92.* Has ergo leges affirmo non extendi ad casus similes, tam quia hæ leges assimilantur dispensationibus, & priuilegiis: priuilegia autem, & dispensationes non recipiunt extensionem, *l. quod verò, ff. de legib. & cap. sanè, de priuileg.* Ergo neque hæ leges. Tum etiam, quia ea, quæ à iure communi exorbitant, non sunt in consequentiam trahenda, ex regula vulgari iuris: sic tradit, & eruditè probat Barbosa *suprædicto loco, sub num. 96.* Salas *sect. 5. n. 14.* Rebell. *1. part. de oblig. iustit. q. 6. sect. 4.*

sect. 4. Quocirca esto possit pater imperare occidere filiam in adulterio deprehensam, *l. patria, 20. ff. ad leg. Iul. de adulter.* non tamen ano id est permissum, etiamsi eadem, vel similis ratio videatur sic Barbosa, Salas, & alij *suprà*.

Limitant autem hoc corollarium Salas & Barbosa *supr.* cum Tiraq. *l. si unquam, verb. libertis, n. 61.* & aliis, ne intelligatur in materia fauorabili, & pia: de hac enim dicunt, si in se fauorabilis sit, recipere extensionem. Quod intelligendum est, si sub verbis latè sumptis comprehendi potest; secus si extra illorum latam significationem sit: sic Barbos. alios referens *n.* 100. Salas *sect. 3. circa fin.* & probant ex *l. filium, habeo ff. ad Maced.* Priuilegium enim concessum filio familias, ne creditoribus ex mutuo obligetur, extenditur ad nepotes, quia nepos sub appellatione filij comprehendi potest.

7 Infertur quartò. Etiam in legibus fauorabilibus non esse admittendam extensionem de casu ad casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus à lege. sic docet Suarez *illo cap. 3. num. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 8. n. 16.* Et ratio meo iudicio est efficax, quia si verba legis casum illum non comprehendunt, nec lex comprehendere censetur; quia lex verbis exprimitur: Ergo si fiat extensio, ab homine erit, & non à lege: vt ponderauit Anton. *cap. fin. num. 58. verse. breuiter, de consuetud.* Dominic. *cap. 1. num. 9 post. princ. de rescript. ordin. in 6.* Item quòd ex verbis non prouenit, neque ex mente creditur prouenire. *l. Labeo, §. idem Tubero ff. de supellect. leg. l. now aliter, ff. de legatis 3.* Ergo nunquam extra verba debet fieri extensio sine manifesta ratione.

8 Limitanda tamen est supradicta doctrina cum suis illationibus, vt intelligatur, quando nulla iniquitas, vel absurditas sequitur ex eo, quòd non extendatur lex ad casum sublata verborum forma non comprehensum. Nam si aliquid ex his sequitur, tunc affirmandum est legem comprehendere illum casum, quia vt vitetur iniquitas, & imprudentia in legislatore verba legis, si opus fuerit, sunt impropriandа, ergo multo magis extendenda. Neque illa est propria extensio legis, quasi à principio casum non comprehendens, verè enim à principio casum illum comprehendebat lex, vel ex ratione expressa in lege, vel ex verbis in lata significatione sumptis vel ex alia circumstantia. Per quam limitationem satisfit communi sententiæ affirmanti legem extendi, ad casum, in quo est eadem ratio; habet enim verum non solùm in lege fauorabili, sed in penali, odiosa, & correctoria, si ex negata extensione arguatur legislator iniustitiæ, vel imprudentiæ; secus verò si nulla iniustitia, vel imprudentia sequatur. Quod vt clarius constet, placet discurrere per casus communiores, in quibus Doctores extensionem admittunt ex identitate rationis, qui si bene perpendatur, non tam comprehenduntur sub lege ob identitatem rationis, quàm ob veram significationem verborum, vel ob connexionem inter se.

9 Primus casus esse potest de correlatiuis, quatenus tales sunt: dispositum enim in vno correlatiuo, censetur esse dispositum in alio ex *l. fin. C. de indicta viduitate, l. fin. ff. de accep. l. 1. C. de cupress. lib. 11.* & probat latè Euerad. *loco à correlatiuis, n.* 8. Sanchez *lib. 1. disp. 54. num. 1. & lib. 9 disp. 14. n. 16.* Suarez *lib. 6. c. 4. n. 7.* Salas *disp. 21. sect. 5. num. 12. vers. tertia regula.* Nauarr. *cap. pœna, de pœnitent. distinct. 1. num. 5.* Exemplis manifestatur ob adulterium enim vxoris eximitur maritus ab obligatione reddendi debitum, similiter etiam & vxor ob adulterium mariti, aliàs esset lex iniusta. Item ob absentiam sponsi sine licentia sponsæ dissoluuntur sponsalia, *c. de illis de sponsalib.* qui textus etsi non loquatur de sponsa, ad illam debet extendi, & casu quo abesset, vt rectè Sanchez *suprà*, & probat *l. 7. tit. 1. p. 4.* Item statutum determinans, vt maritus succedat in bonis vxoris, debet extendi, vt vxor succedat in bonis mariti, aliàs iniustè procederet, sic Salas *suprà* cum Bald. *l. liberorum, ff. de his, qui not. infam.* Ecce qua ratione non tam ob identitatem rationis, quàm ob seruandam æqualitatem, & iustitiam lex lata pro vno correlatiuo aliud comprehendit.

10 Secundus casus esse potest de æquiparatis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: videlicet in ea re, in qua sunt æquiparati, secundùm gloss. & Bart. *in l. quod verò, ff. de legib. & l. si quis seruo. C. de furtis.* & ibi Angel. Salas *disp. 21. sect. 3. n. 1.* §. Nauarr. *cap. pœna, de pœnitent. distinct. 1. n. 6. &* 14. Suarez *lib. 6. c. 4. n. 9.* & alij apud ipsos. Quapropter cum Falcidia, & Trebellianica æquiparentur in iure, *l. Marcellus. §. quod autem, ff. ad Trebell.* efficitur dispositum in Falcidia, censeri dispositum in Trebellianica; vt multis probat, & exornat Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 4 l. 1. gloss. 19. num. 12.* Idem est de electione, postulatione, prouisione, & præsentatione quæ in iure participantur, & dispositum in vno, in alio censetur dispositum ob connexionem earum, ex gloss. *in cap. si postquam, in verbo prouisio, de elect. lib. 6. in Clement. 1. verb. sacerdotium, de off. vicar.* Nauarr. *n. 12.*

11 Tertius casus esse potest de connexis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: connexio tamen potest esse ex iure, vel ex consuetudine, quomodocumque sit dispositum in vno, in alio est dispositum docet Sanchez *lib. 7. disp. 20. num. 1.* Idem est de contentis dispositum in continente, censetur dispositum de contento. Qua ratione constitutio loquens de vicario Episcopi, extenditur ad vicarium Capituli Sede vacante, quia est contentum sub illo. Et constitutio disponens de gradibus consanguinitatis, censetur de publica honestate, & affinitate disponere: & dispositum in diaconatu, censetur in subdiaconatu dispositum. Et statutum excludens filiam à successione excludit neptem, quæ sub nomine filiæ latè sumpto comprehenditur, ex *l. secundum liberorum ff. de verb. signific.* & tradit Suarez *supra, c. 4. num. 8.* Nauarr. *cap. pœna, de pœn. disp. 1. num. 11. 12. 18. & 20.*

12 Ad idem est de mensurante, & mensurato; dispositum enim in mensurante, censetur in mensurato dispositum, sic Dominic. *c. 1. n. 9. fallent. 5. de temporib. ordin. in 6.* ibi Franch. *nu. 8. limit. 9.* Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 10. n. 10.* vbi exemplo cognationis spiritualis confirmat. Inquit enim. Quia impedimentum hoc restrictum est per Trident. *sess. 24. cap. 2. ad 1. gradum.* quando oritur ex Baptismo, restrictum censetur, quando oritur ex cathechismo. Aliud exemplum adducit Salas *disputat. 21. sect. 5. vers. quinta regula,* ex Rebello *de obligat. iust. q. 6. sect. 4.* Tutela legitima commensuratur successione ab intestato. Vnde si per statutum agnati præferantur cognatis in successione, præferuntur in tutela. Bart. *l. 1. ff. de legit. tutel.* Item si lege permissum sit laico donare certam quantitatem sine insinuatione, & postea detur ei facultas donandi Ecclesiæ duplo maior, censetur data facultas ea conditione, ac in prima scilicet sine insinuatione, quia commensuratur ex prima facultate.

13 Aduerto primò, sæpè legislatorem de aliquo casu, seu persona speciali loqui, non quia velit ad illum casum, seu ad illam personam legem limitatis sed exempli gratia, & tunc lex ad omnes casus similes extendenda est, qua ratione videmus Pontifices, & Imperatores decidendo casum aliquem specialem, illum pro lege statuere, quando autem hoc contingat, ex circumstantiis pensandum est: sic docent alios referens Suarez *lib. 6. cap. 4. num. 10.* Salas *disp. 21. sect. 5. in princ.* Rebell. *lib. 1. de oblig. iust. q. 6. sect. 4.* plures referens Tiraquel *l. si unquam, verbo libertis, à n. 45. C. de reuoc. donat.* & satis probatur ex *l. his solis, C. de reuoc. donat.* Et ratio est, quia lex non agit de singularibus, sed de omnibus, neque illud exemplum limitat dispositionem, sed declarat. Quod adeo verum est, vt etiam in lege correctoria id ipsum affirmandum sit ex *l. regula §. fin. ff. de iuris, & fact. ignor.* & tradit alios referens Barbosa *n. 102.* Salas *sect. 6. n. 16. vers. tertia.* Hinc est illud quod communiter dici solet, cùm lex frequentioris vsus causa aliquid decernit, casum minus frequentem non excludere; sed comprehendere: vt tradunt Doctores *in l. vnic. C. de raptu virginum, cum glossa ibi, & in l. 1. verbo Dei capite, C. de his qui ad Eccles. confug. & Clemen. 1. verbo præsidentes, de rescript.* Rebuff. *tract. nominat. q. 5. num. 25.* Valasc. *tom. 1. cons. 8. n. 2.* Peralta *in l. Lucius l. 1. num. 22. ff. de legat. 2.* Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 20. n. 3. cita finem, & lib. 9. disput. 14. n. 16.*

14 Aduerto secundò. Etsi lex ob similitudinem rationis, non extendatur ad casum in lege non comprehensum: at iudex in iudicando illam debet extendere; prudentia enim, & recta ratio postulat, vt cum pro aliquo casu decidendo non est certa lex à similis casus decisione, decisio illius petatur: iuxta *l. nam. ff. de legib.* ibi, *quando lex in vno disponit bonam esse occasionem, cetera, quæ tendunt ad eâdem vtilitatem, vel interpretatione vel certa iurisdictione suppleri,* & ita tenet ibi gloss. & pluribus exornat Felin. *in cap. translato de constit. à n. 10.* Quapropter scolet dici casum similem expresso non esse omissum à lege: siquidem per legem casus expressi decidi potest ille casus similis, vt tradit Tiraquel. *de retract. consanguinit. §. 2. gloss. 1. num. 19.*

§. V.

An lex extendatur ad præterita.

1 *Præmittitur distinctio de lege constitutionis declaratiua. Et deciditur declaratoriam legem propriè legem non esse.*

2 *Lex noui iuris constitutiua non trahitur ad præterita.*

3 *Item neque quatenus præceptiua est.*

4 *Quatenus pœnam imponit potest trahi ad præterita.*

5 *Lex irritans aliquando potest trahi ad præterita: raro tamen.*

6 *Lex declaratoria quatenus talis, futura, & præterita comprehendit.*

7 *Lex, statutum constitutio non censentur extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si perfectus sit secus si imperfectus.*

8 *Explicatur conclusio aliquorũ casuum decisione. Primò de lege dante formam testamenti, & contractibus.*

9 *Secundo de statuto determinante, vt vir lucretur tertiam dotis vxoris præcedentis. An inquam, tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statutum.*

10 *Tertiò de statuto prohibente, ne merces extrahantur; & ea extrahere incepisti,*

11 Quid

11 *Quid de statuto ponente pœnam? An extendatur ad delicta ante statutum commissa.*
12 *Statutum concedens delinquentibus remissi mem pœna An extendatur ad delinquentes præteritos, vel futuros.*
13 *Loquens lex de præteritis ad omnia extenditur.*
14 *Excipiuntur præterita iam decisa.*
15 *Item conclusa in causa.*
16 *Item decisa per sententiam, tametsi ab ea fuerit appellatum.*
17 *Quid in prima instantia.*
18 *Probabilius est non extendi ad pendentia in iudicio.*

1 PRæmittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conueniunt, vt ad controuersia gradum faciamus.

Præmitto primò aliam esse legem declaratoriam iuris, aliam illius inductiuam, seu constitutiuam. Lex constitutiua iuris, est quæ legem propriè constituit. Lex declaratoria, quatenus talis est non constituit ius sed declarat ius iam constitutum, vt habetur. *in l. hæredes palàm § sed etsi notam ff. de testam.* & tradit Felin. *in cap. licèt causam, columna 2. de probationib.* & Doctores communiter *in l. 1. ff. si certum petat*, declarans enim nihil aliud facit, quàm manifestare id, quod ab conditum, & abstrusum est: sicuti, qui granum sub aristis latens de spica excuteret: vt probatur *in l. adeò, § videtur, ff. de acquir. rerum domin.* & plurib. exornat Decius *in consil. 498. num. 30.* Burgos de Paz. *in proœmio legum Tauri, à n. 355.* Matienz. *lib. 5. tit. 10. l. 3. gloss. 16.* Quocirca lex declaratoria, quatenus talis est, non est propriè lex: quia de ratione legis est esse regulam necessariam operationis: at declaratio non regulat operationem, sed manifestat legem regulantem. Ergo. Sæpè tamen contingit declarando antiquum ius, nouum etiam constituere; & ex hac parte erit lex propria. sic Suarez *lib. 3. de leg. c. 14. n. 4.* Salas *disp. 21. sect. 7. n. 21.* Azor *lib. 5. cap. 16. quæst. 13.* & probant ex *cap. quanta, de sentent. excommun.* vbi excommunicatio lata aduersus percussores Episcopi, interpretatur Pontifex extendi debere ad eos, qui percussoribus non obsistunt: quæ interpretatio non est pura declaratio antiqui iuris, cum ius antiquum ad non impedientes non extenderetur, sed est noui iuris constitutio.

2 Præmitto secundò nullam legem noui iuris constitutiuam ad præterita trahi nisi verbis claris id exprimatur. Decisio est certa ex *l. leges, C. de legib.* ibi, *leges, & constitutiones certum est futuris dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocari, nisi nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis, cautum sit. & Authent. vt facta nouæ constitutiones.* Idem sumitur ex *cap. 1. & vlt. de constitut.* vbi glossa, & Doctores ibi *& in Clement. 2. de ætate & qualit. vers. in posterum. & in cap. de cleric. resident. in 6. verb. receperint*, & aliis in locis & tradit Syluest. *verbo lex. q. 23* Azor. *lib. 5. c. 16 q. 13.* Far. *2. p. fragment. verbo lex, num. 16. & seqq.* Suarez *lib. 3. cap. 14. n. 8. & 12.* Salas *disp. 21. sect. 7. n. 18.* Matienz. *lib. 5 recop. tit. 10. l. 3. gloss. 16.* Ratio est quia præcipuus effectus legis est dirigere humanas actiones: id autem quod factum est dirigi non potest. Ergo respectu illius non potest lex præcipuum suum effectum sortiri. Ergo lex absolutè prolata ad præterita non debet censeri extensa, siquidem non posset censeri extensus præcipuus eius effectus. Quæ doctrina extendi debet, etiamsi per verba præteriti temporis lex loquatur. Exemplum apponit Bart. *in l. illicitas, ff. de offic. præsid.* quod stante lege, quòd iudex venditiones factas à minoribus rescindat; licèt propter verbum *factas* de præteritis venditionibus esset intelligendum: at quia natura legis est comprehendere futura, & non præterita, de factis post legem debet intelligi quia aliàs lex esset modici effectus. sic Fel. pluribus exornans *c. fin. de consti. n. 2. vers. amplia. tertiò.* Alder. Masc. *de gener. stat. interpret. c. 13. n. 21.* Farin. *2. p. fragm. verbo lex, n. 42.* Sed quia lex non solùm habet effectum dirigendi, sed etiam puniendi, vel irritandi, ideo de singulis claritatis gratia videndum est, an possit extendi ad præterita? pro quo

3 Præmitto tertiò lex quatenus præceptiua est, nullo modo potest trahi ad præterita, quia actus præteritus præcipi non potest, quia non potest præcipi fieri quod est factum, sed quod, est faciendum. Ex quo euidenter sit legem, quatenus talis est nunquam ad præteritum extendi: quia lex quatenus talis est semper est præceptiua. sic Suarez. *num. 8.* Salas *num. 18.* & alii relati.

4 Præmitto quartò lex quatenus pœnam imponit, potest trahi ad præterita? quia potest legislator pro præteritis actibus pœnam dignam imponere. Item per sententiam potest illos punire? ergo & per legem. Vt autem pœna propriè possit actibus præteritis imponi, siue per sententiam, siue per legem, debent esse actus culpabiles, hoc est, facti contra aliquam legem, siue positiuam, siue naturalem, vel diuinam, quia pœna cadere non potest nisi in culpam, quocumque autem ex his modis culpabiles sint, possunt à legislatore puniri. Dixi, pœnam propriam: nam inhabilitas aliqua, & irregularitas etiam ob actus in culpabiles imponi potest, sicuti quando irregularitas ad ordines, & beneficia illegitimis fuit imposita, omnes, qui tunc erant illegitimi, comprehendit. In his conueniunt Suarez, & Salas *suprà.*

5 Præmitto quintò lex irritans actum, aliquando loquitur de actibus qui irritabiles sunt, (vt excludat matrimonium, & reliqua sacramenta, quæ semel valida irritari non possunt,) potest trahi ad præterita; ratò tamen; sic Salas, & Suarez *suprà.* Saa *verbo. lex n. 24.* Priorem partem probo. Potest enim Princeps omnes venditiones tam faciendas quàm factas, in quibus fuit dolus, etiam citra dimidium iusti pretii irritare: Quid ergo id vetat. Ergo iam lex irritans ad præterita potest extendi. Secundam partem, scilicet hanc irritationem ratò fieri, facilè probo quia ad hanc irritationem faciendam debet adesse causa à bono publico expostulata, quæ tamen non ita facilè inuenitur, præcipuè si actus nullam malitiam contineant, sed omnino validi fuerint.

6 Præmitto sextò. lex declaratoria quatenus talis est, futura, & præterita comprehendit: quatenus declarat legem ante latam, fertur ad præterita, scilicet ad legem; quatenus verò declarat actus esse contra legem, vel præter illam, tam præteritos, quàm futuros actus comprehendit. Exemplum est manifestum *in cap. vlt. de sponsa duorum.* vbi Pontifex declarat matrimonium contractum, & consummatum ab eo, qui antea matrimonio rato copulatus erat, non esse validum. Quæ declaratio tam ad præterita matrimonia, quam ad futura extendi tur, vt de se constat. Idem sumitur ex *c. vt. lex. 27. q. 1.* iuncta gl. *ibi*, & tradit ex communi sententia Suarez *supra n. 2.* Salas *n. 17.* Azor. *q. 13.*

7 Difficultas verò est an lex actum prohibens extendatur ad actum inchoatum ante illam legem? Omissis variis dicendi modis censeo legem, statutum, seu constitutionem prohibentem, punientem, vel irritantem aliquem actum nunquam extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si ille actus perfectus sit; secus verò si sit imperfectus. Ratio quia natura constitutionis, (vt sæpè dixi) est respicere futura non præterita, nisi id expressè caueatur: si autem actum iam perfectum comprehenderet, ad præterita extenderetur. Ergo ne hanc extensionem sine fundamento firmo admittamus, dicendum est ad actum perfectum non extendi & colligitur ex glossis *in c. 2. verbo. commiserint. de const, in 6. & in c. vnic. de cler. nó resid. eod. lib.* & tradunt Far. *2. p. fragm. verbo lex, n. 19. & 33.* & doctores statim referendi. Conclusio explicanda est aliquorum casuum decisione.

8 Primus casus sit in lege constituente formam, & solemnitatem testamentis, an talis lex comprehendat testamenta condita ante ipsam; etiamsi executio, & effectus testamenti succedat post illam? Et dicendum est, non comprehendere, quia post illam succedit mors testatoris, quia testamentum erat omnino perfectum, & consummatum ante legem. sic Ald. Mascard. *de interpret. statut. concl. 13. n. 11 & seqq.* Farin. *nn. 30.* Eman. Saa *n. 24. verbo lex.* & deciditur *in l. iubemus. C de testam.* limitat autem Fel. alios allegans *cap quoniam, de const. volum 3. & 4.* vt intelligatur, modò condens testamentum non habuerit potestatem illud mutandi: sed hæc limitatio admittenda non est, sicut neque eam admittunt reliqui doctores, quia licèt possit mutare, attamen est perfectum, dum non mutatur. At si testamentum nondum subscriptum sit, vel Notario signatum, vel alio modo sit imperfectum, cum lex de testamentis promulgatur, comprehendit ipsum; quia licet sit inchoatum, at absolutè in ratione testamenti futurum est siquidem non habet suum esse. Idem quod d eo de testamentis, dicendum est de contractibus: si enim lex dans formam contractibus, inueniat contractus iam perfectos, illos non comprehendit, etiamsi executioni mandati non sint, comprehendit tamen inchoatos nondum perfectos in suo esse text. est *in l. contractus, C. de fide instrument.* ibi, *quæ tam in posterà conficiendis instrumentis, quàm in his, quæ iam scripta: nondum autem absoluta locum habere præcipimus.* sic Abbas *in cap. fin. n. 11. versic. aut statutū procedit, de constitutionibus*, Bat *in l omnes, populi, n. 44. versi. primo casu, ff. de iustit & iur* Fatinacius *2. part. fragment. verbo lex, num. 33.* Nauarr. alios referens *cap. si quando, de rescript. excep. 21 in noua edit num. 12. & 13.* facitque ad hæc textus *in c. statuimus, de maiorit & obedient.* vbi statuitur, vt inter Canonicos maior in dignitate minori præferatur in considendo, etiamsi posteriùs esset receptus, quæ constitutio non comprehendit Canonicos ante illam receptos ex eo quod *in cap. fin. de constitut* excipiantur; quia est actus, & executio rei perfectæ, & consummatæ scilicet Possessionis, & in qua erat ius quæsitum ratione præbendæ, vt rectè explicat Nauar. *in §. de consutat. contrariorum. n. 6.*

Aliquibus exemplis adductis à Nauarr. *illa excepr 21. n. 53.* hæc resolutio firmari potest. Statutum enim ne filia dotata succedat, comprehendit filias dotatas ante statutum. sic Bald. *in l. illum c. de donation.* Et statutum, ne fœminæ succedant, extenditur ad eas, quæ non acceperunt hæreditatem. sic Bart. *in l. omnes populi ff. de iustit & iure, num. 42.* Quam doctrinam extendit Nauarr. *num. 52.* ad filias iam patre defuncto, cùm fertur statutum, si hæreditatem non acceperunt. Ad hoc enim credo quia morte patris verè iam successerunt, & est successio perfecta. Actus autem perfectus, & eius quæsitum, tolli non debet, nisi clarè, & manifestè explicetur: vt bene dixit Bald. *in l. illam C. de collationib.* & tradit Felin. *c fin. de const. n. 21. versic. fallit. §* Item

Item statutum ne fœminæ succedant stantibus masculis, ad iam natas extenditur, vt ex Alex. & aliis probat Nauarr. *n.* 58. quia loquitur de actu integrè futuro, non de aliquo præterito. Item statutum videtur tantum capiendi bannitum, debet dari illi, qui cepit ante statutum, & post statutum præsentauit: quia illa captura, quousque sit præsentata, non est perfecta, ac proinde præmium offertur pro re futura. sic ex Felin *c. fin. de const.* col. 11. Nauarr. *n.* 54. Item stante statuto, ne quereiæ bannitorum audiantur, si accusator, pendente accusatione banniatur, amplius audiri non potest, quia iam est de re, & vsu non perfecto, sed inchoato Nauar. *n.* 55 Item statutum prohibens electo, ne ante confirmationem, administrationem Ecclesiæ gerat etiam tanquam procurator. *cap. auaritiæ, de elect. lib. 6.* comprehendi, electum, qui ante quam eligeretur administrabat ipsam Ecclesiam tanquam procurator, vel œconomus, quia illa administratio est res omnino distincta, & futura circa quam cadere potest prohibito: sic ex Ioan. Andr. *in supradict. c.* tradit Nauarr. *supra n.* 57. Ad idem est lex determinans executores testamentorum tationes reddere ordinatis de sua executione, solum comprehendit executores, qui post illud decretum fuerint, non illos qirante decretum executores exisserint, etiamsi rationes non reddidissent, quia illa redditio rationum mandata est, ne malè executores administrarent: quæ ratio cessat omnino in his, qui iam administrationem finierunt, cùm lex illa promulgatur, vt bene ex glos. *in Clement. 1. de testam.* notauit Nauar. *illo cap. si quando, de reser. except. 21. n. 68. & 69.*

9 Secundus casus est de statuto determinante, vt vir lucretur tertiam partem dotis vxoris præcedentis in matrimonio An ioquam tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statutum & mortuam post statutum? Negat Imola *in c. fin. de const. col. 7.* ibi Felin. *col. 2.* Mouentur primò communi ratione quia lex non debet trahi ad præterita. At hæc ratio nullius est ponderis, nam si recte expendatur hæc constitutio, non trahitur ad præterita; licèt enim nos præcesserit ante constitutionem lucrato dotis, de qua est constitutio, non præcedit vllo modo sed subsequitur. Secundò præcipuè, mouentur, quia ex contractu dotis ius quæsitum est hæredibus vxoris. Ergo non est censendum per statutum illud nouum tolli: sed neque hæc ratio est firma, quia ius filiis & hæredis in bonis viuentis non est propriè ius, neque spes aliqua à lege approbata, quomodo per legem facilimè tolli non possit; vt rectè Bart. *in l. is potest. n. 3. & 6. ff. de acquir. hared.* Quocirca censeo probabilius mariti lucraturum esse tertiam illam partem dotis, vxoris præcedentis in matrimonio, quia est constitutio fauorem matrimonij lata & fauorabilis marito qui est immediatè per constitutionem spectandus. Ergo est latè interpretanda. sic Auarr. alios allegans *c. si quando. de rescrip. except. 21. n. 49.* Farin. *n. 30.* Vide hoc Card. Tuscum *pract. concl. verb. lex concl. 264. n. 25, 34, 50, 51. & seqq.*

10 Tertius casus esse potest. de statuto ptohibente, ne vinum, triticum, aliaue res extrahatur à ciuitate. An, inquam, comprehendat triticum, quod iam extrahere incepisti Et quidem, si ante statutum perfectè extractum est, etiamsi postea casu ad ciuitatem redierit poteris illud extrahere, quia tunc non tam extrahis è ciuitate triticum, quam extractum iam contineas, nec illud triticum dici potest extrahi è ciuitate, cum ciuitatis non sit post primam extractionem: & hic est casus decisus *in l. Cæsar. ff. de publicanis, & vectigalib.* vt inspicienti constabit, & tradit Azor. *lib. 5. c. 16. q. 13.* Salas *disp. 21. sect. 7. n. 20.* At si triticum incepisti extrahere qua parte extractum non est, comprehenditur statuto, quia nulla ratione excusari potest. sic Far. 2. *p. fragm. verbo lex. n. 30.*

11 Secunda difficultas est. an statutum pœnam imponens, delicto, extendatur ad delicta ante statutum commissa? Et quidem si punita sunt, clarum est non extendi; quia non decet punire bis in idipsum, similiter si pœna ipso iure per constitutionem imponatur, constat afficere non posse delictum commissum; quia tunc pœna trahitur à delicto, & delictum iam commissum eam trahere non potest: vt ex aliis notaui optimè Felin. *c. quoniam, de const. n. 14. vers. secundò intellige.* Quare solum est dubium de pœna iudice imponenda pro delicto non punito. An, inquam delictum antea commissum puniendum sit pœna nouæ legis, vel legis antiquæ? Cui difficultati respondet optimè Fel. *suprad. loco, n. 14. vers. fallit, octauo.* sub distinctione, si pœna antiquæ legis erat delicto conueniens. secundùm illam debet puniri ex *l. 1. ff. de pœnis, & c. fin. de sent. excom.* At si conuenientior est pœna per nouam legem imposita, sicut semper ita est præsumendum, secundum illam debet delinquens iudicari; quia ad imponendam pœnam, tempus sententiæ regulariter attenditur, ex *l. pen. ff. si ex noxali causa agatur.* vbi seruus delinquès in seruitute, & accusatus in libertate, punitur. non vt seruus, sed vt liber: consentit huic resolutioni Bart. *in l. omnes populi, n. 51. ff. de iust. & iur.* Farinac. alios referens *n. 39.*

12 Tertia difficultas est, an lex, vel statutum concedens remissionem pœnæ delinquentibus debitæ, extendatur ad delinquentes præteritos, vel ad futuros?

Respondeo ad solos præteritos extendi, & non ad futuros ne, inquam detur occasio delinquendi & hoc etiamsi loquatur statutum per verba futuri temporis, ex *l. cum lex. ff. de legib.* per quem textum dicunt Bart. & Bald. statutum disponens bannitum extrahi de banno, si soluat decem, solum ad bannitos tempore statuti extendi, quia lex in decisuis, & contractibus dat formam fututis negotiis non autem in remissionibus pœnarum ex beneficio concessis, sic Felin. latè id probans *supra. num. 13.* Farinacius 2. *part. fragment. verbo lex, num. 38.* Alderan. Mascard. *de general. statut. interpretat. concl. 13. num. 56.* Tuscus *verbo lex conclus. 264. num. 10. & 65.* Azor. *lib. 5. cap. 16. quæst. 13.* Salas *disp. 21. sect. 7. num. 20.* Suarez *lib. 6. cap. 4. fine.*

13 Quarta difficultas est, an lex vel statutum loquens nominatim, & expressè de præteritis, de omnibus præteritis intelligatur; Regulariter de omnibus intelligitur, quia verba sunt generalia, & ita *l. leges, C. de legib.* dicitur leges, & constitutiones ad præterita non extendi, nisi nominatim, & de præterito tempore, &c. Ergo quando nominatim, & de præterito tempore loquitur ad ea extenditur: habetur *cap. fin. de const. & Clem. 2. de iudic.* & omnium sententia, vt testatur Fatinac. Felin. & alij statim allegandi.

14 Dixi regulariter, vt aduerterem plures casus, in quibus lex de præteritis loquens ad præterita non se extendit. Primò non trahitur ad præterita iam decisa. sic Felin. *cap. fin. de consti. n. 3. vers. hanc fallentiam,* vbi testatur esse omnium. ex text. *in l. causas, C. de transactieu.* quia non præsumitur legislatorem voluisse reuocare, quæstiones decisas. Et hoc habet verum, quomodocomque res decisa sit, siue per sententiam, transactionem, iuramentum, solutionem, quietationem, præscriptionem, & similes sic Felin. *supra n. 3.* Abbas *n. 9. & in Clem. dudũ §. etenim, in verbo pacta. de sepult.* Farinac. 2. *part. fragm. verb. lex. num. 44.* Tuscus *eodem verbo conclus. 215. num. 13.* & alii apud ipsos.

Excipe primò, nisi lex expressè nominaret decisa, ad illa quidem esset extendenda: deberet tamen iusta causa adesse, alias neque per rescriptum, neque per legem iuris alterius quæsito per decisionem derogari posset: sic glossa *in l. causas, in glossa fin. in fine. C. de transactionibus.* Abbas *cap. fin. de constitutionib. num. 9.* Felin. *num. 3. vers. secundus casus* Farin. 2. *p. fragment. ver. lex. n. 50.* Excipe secundò nisi lex noua diceret quod omnia, facta priùs habeantur pro infectis quia tunc etiam decisa annullata erunt. ita Felin. *suprà. col. 4. vers. procedunt ista,* Farin. *n. 49.* & probat text *in Clem. 1. de immunit. Eccles.* & ibi gloss. *verbo pro infectis*

15 Secundo, lex de præteritis loquens, non trahitur ad præterita iam in causa concluſa nisi expresse illa ipsa nominaret, quia paria sunt esse concluſum in causa, ac esse decisum: siquidem ex concluſione in causa negotium finitum est *cap. auditis, de procurar. & cap. pastoralis de causa possess. & propor. & c. cum dilectus, de fide instrum.* Debet autem hoc in intelligi, quãdo in causa ita concluſum est, vt nulli partium liceat nouas iuris productiones allegare quia ex concluſione facta debet proferri sententia, & secundum leges tunc vigentes eo quod concludendo, quod amodo inter se paciscantur se nolle alio iure vti. At si partibus liceat post concluſum in causa alias de nouo probationes offerre, ad causas iam sic concluſas lex loquens de præteritis extenderetur; quia tunc ius partis, quæ vult reprobare; non est in totum singillatim: non igitur erit illi vi præcluſa vtendi legi noua sibi fauorabili: & ita tenet Alderan. Mascar. *de general. stat. interpret. concl. 13. n. 19. & seqq.* Farinac. *verbo lex, numer. 55.* Felin. *cap. fin. de consti t. num. 3. vers. limitat. secundo,* dicens in his casibus indubitanter in practica sic esse seruandum.

16 Tertio. lex seu statutum de præteritis loquens ad præterita decisa per sententiam non extenditur, etsi à sententia fuerit appellatum. Excipe semper, nisi illa ipsa expresse nominaret; colligitur ex text. *in Authent vt cum de appellat. cognosc. circa princ.* Abbas *c. fin. de const. n. 9. vers. aut, praterita* ibi Felin. *col. 6. vers. limitat tertio.* Et testatur esse omnium Fat. *supra n. 56.* Alderan. Mascard. *num. 30.* Tuscus. *verba lex conclu 26. 1. n. 17. & 18.* & alij plures apud ipsos. Ratio est quia iudex appellationis succedit loco primi eaque de causa iudicare tenetur secundum ius commune, quod in prima instantia vigebat. Aduertit autem optimè Felin, hoc esse intelligendum in spectantibus ad decisionem, & materia causæ: nam in his iudex appellationis debet seruare ea, quæ debebat seruare iudex causæ principalis, cum in eius loco succedat. at in his quæ ad ordinem procedendi spectant, cum in his debeat appellans sequi ordinem iudicis ad quem appellat, & loci, in quo causa agitanda est, ex *l. 3. in fine, ff. de test.* & tradit Abbas *in c. quod clerici de foro competenti.* & ex communi sententia Fel. *num. 10. ver. fallit quarto.* Efficitur sanè debere partes se conformare legi præscribenti iudici ordinem procedendi,

17 Sed quid dicendum in prima instantia quando lis agitatur neque concluſum est in causa, sed est in pendenti Trahitur ne tunc ad illam causam, ita vt ex lege illa superueniente causa decidi possit. Communis sententia affirmat si lex nominatim mentionem faciat de præteritis: sic plures, quos allegat Felin *illo cap. fin. constit. col. 7. vers. limita quarto* Farin. 2 *part.*

fragm. verb. lex n. 47. Tuscus ibi, concl. 264. num. 9. 11. 70. & concluſ. 295, n. 19 & 20. Hanc tamen communem sententiam limitat Felin. Fatinac. & alij ab ipsis relati, vt procedat in lege, & rescripto procedente ex motu proprio Principis, & non ad instantiam partis; quia quando ad instantiam partis emanauit lex, habet rationem priuilegij: priuilegium autem concessum pendente lite etiam motu proprio superioris, non nocet parti aduersæ, vt notauit Anton. Hostiens. Imola. Abbas *in cap. causam, el. 2. de testam.* & Ioann. Andr. *tit. de dolo, & contum. §. fin. versic. porrò in addito.*

18 Verùm probabilius mihi est non extendi legem ad pendentia in iudicio, etiamsi mentionem præteritorum faciat nisi simul mentionem faciat pendentium. Et de statuto id docet Bald. post Bart. *in l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles.* Generaliter autem tam de statuto, quàm de lege. In quo in hac parte nulla est differentia, vt bene ex Imola notauit Felin. *column. 7. vers. limita quarto*, id affirmant Bart. *in l. omnes populi, num. 40. ff. de iust. & iur.* Alexand. *consil. 96. num. 4. lib. 2.* Alderan. Mascar. *de general. statut. interp. et. concl. 13. n. 33 & seqq.* & Felin. reputat probabile. Probo primò, quia ex eo quòd causa deducta est in iudicium, quælibet pars litigans ius aliquod acquisiuit, vt secundùm leges tunc vigentes iudicetur. Quod ius læditur, si lex de nouo lata locum in his, habet: atqui Princeps nunquam derogare iuri partis litigantis præiudicare nisi exprimat. Ergo Secundò quia *in l. leg. 2. C. de legib.* expressè habetur leges, & constitutiones futuris negotiis dare formam, neque ad præterita reuocari nisi nominatim; & de præterito tempore & adhuc dependentibus negotiis cautum sit. Ergo non sufficit nominare præterita vt intelligantur pendentia negotia comprehensa, sed debet mentio fieri negotiorum pendentium. Tertio, lex emanans ad instantiam partis non comprehendit negotia pendentia, ne pars aduersa præiudicium habeat: at idem præiudicium sequitur, etsi motu proprio lex manet. Adde etiamsi lex, vel statutum ad instantiam alicuius fuerit promulgatum: at finis illius non est fauor specialis sed communis vtilitas, ex *cap. erit autem lex, distinct. 4.* Ergo postulatio partis non potest obesse, vt lex ad pendentia in iudicio non extendatur, si quando motu proprio Principis emanat, extenditur: cùm semper habeat eundem finem, ac proinde eodem modo sit extendenda. Quartò, lex loquens de præteritis, sufficienter saluatur cum tota sua significatione, si comprehendat ea, quæ deducta non sunt in iudicio: quare ergo ad deducta in iudicio debemus extendere?

§. VI.

Quam vim sortiantur verba, & litteræ commendatitiæ alicuius.

1 *Dupliciter fiat commendatio generalis, & specialis,*
2 *Si ex commendatione mea generali Petro res tuas commisisti, non teneor de damno sequuto,*
3 *Excipe nisi dolo fecerim,*
4 *Si litteræ, vel verba specialia continent verum, non tenor damnum reparare, nisi verba denotent, me voluisse obligationem subire.*

1 DVpliciter aliquem tibi commendare possum. Primò verbis generalibus affirmantibus esse virum probum, fide dignum, cui securè negotia tua committere possis. Secundò, si in particulari causas dicas esse hominem, cui tale negotium possit committi, & talis contractus cum eo initi.

2 Dico primò. Si verbis generalibus tibi commendaui Petrum, & tu hac commendatione fisus res tuas Petro commisisti, non teneor de damno tibi sequuto, nisi dolo fecerim: decisio est *l. & eleganter, §. vltim. ff. de dolo. & l. fin. vers. nec, Cod. cum eo*, glossa *ibi* Anton. Gom. 2. *var. cap. 13. num. 5.* Salas *disp. 21. sect. 9. numer. 23.* Rebellus *1. part. lib. 1. quæst. 6. sect. vltim. num. 48.* Ratio pro de obligatione in conscientia est clara, quia hæc obligatio esse non potest, nisi culpam commiserim in commendatione Petri. At suppono mihi ignotum esse, esse improbum, & infidelem. Ergo nullam culpam in eius commendatione commissi, delicta enim non tenebar præsumere. Pro deobligatione autem externi fori ea ratio est quia hæc generalis laudatio ad vrbanitatem pertinet; tibique culpæ imputare debes, qui ita facile credidisti & res tuas sine debito examine commisisti.

3 Dixi me deobligatum esse, nisi laudationem dolo fecerim, dolum autem commisisse censebor, si sciens Petrum furtis assuescere, pro fideli commendauerim: sic Doctores suprà relati, & constat ex *dict. l. & eleganter.* tum ex definitione doli quam tradit glos. *in l. ff. de dolo* quæ est calliditas quædam ad decipiendum alium. Et probari potest, tum quia ius habet vnusquisque, ne fallacia decipiatur. Si ergo te decepi, & media deceptione causa fui, vt damna patiaris, videor teneri resarcire. Solum in mei fauorem est quia hæc verba non videntur de se efficacia inducendi damnum, eo quod cordatus, & prudens illis non decipietur. Ergo si tu deceptus es, tuæ facilitati debet tribui, non mihi. At video non sufficienter hac ratione excusari, si semel cognoui, vel dubitaui te illis verbis esse decipiendum, quia stante tua facilitate iniurioſus fuit vrens illis fallaciis, & mendosis verbis

4 Maior difficultas est, quando litteræ, vel verba continent quid certum, v. g. quando circa casum specialem laudo Petrum, & dico fidelem esse, quo cum inire potes talem, vel talem contractum, &c. An, inquam, tunc sim obligatus,

Et quidem si addidi aliqua verba, quæ denotarent me velle assecutationem illorum facere, vt si dicerem *Yo lo tomo à mi cuenta, o corra por mi riesgo:* non est dubium manere obligatum actione mandati. textus *in l. si verò non remunerandi, §. si quis mandauerit. ff. mandati.* & ibi gloss. & Doctores communiter. Anton. Gom. *illo c. 13. n. 5.* Salas *disp. 21. sect. 9. in princ.* Rebellus *de oblig. iustit. lib. 1. q. 6. n. 47. & seqq.* Ratio, quia illa verba non tam continent approbationem personæ, quam susceptionem alieni periculi.

Verùm si absque his verbis petrum laudarem, & tibi commendarem, quatumcumque in negotio speciali commendatio fieret, si absque dolo feci credo probabilius me non teneri damna reparare. Quia non inuenio in hoc casu aliquam specialem rationem, quæ in laudatione generali non procedat: & fauet *regula iuris 61. in 6. Nemo ex consilio, nisi fraudulenter fit, obligatur:* & ita tenet Rebellus *illa quæst. 6. sect. vlt. n. 49.* Salas eius verba transcribens *sect. 9.* Credo tamen in foro externo comdemnandum fore actione mandati, si circa rem aliquam specialem Petrum tibi commendassem, affirmans te posse securè cum illo contrahere; quia præsumor quasi mandare ex *l. Lucius ff. de fideiuss. & l. si litteras, C. mandat.* glossa, Bart. Bald & alij, quos refert & sequitur Anton Gom. *n. 5.*

DISPVTATIO VI.

De dispensatione legis.

PRÆ manibus habenda est huius disputationis doctrina, vt pote in praxi maximè frequens; ex illa enim dependet decisio plurium difficultatum in variis materiis contingentium. In tres partes hanc disputationem diuidemus. In prima agemus de natura dispensationis, & causis illius: quis, inquam, concedat dispensationem & quibus concedatur. In secunda de conditionibus requisitis ad valorem dispensationis. In tertia de causis, quibus dispensatio cessat; vbi de interpretatione illius. Si autem aliqua in huiusmodi disputatione desiderantur, ex disputatione de priuilegiis petenda sunt.

PVNCTVM I.

Quid sit dispensatio.

1 *Definitur dispensatio in genere.*
2 *Propriùs, & ad rem definitur ab aliquibus Reiicitur & statuitur propria definitio.*
3 *Dispensare non est legem interpretari.*
4 *Neque etiam est permittere.*
5 *Dispensatio differt ab absolutione à peccatis & censuris.*
6 *Differt à simplici licentia requisita per legem.*
7 *Differt à legis abrogatione, & derogatione.*
8 *Differt à priuilegio.*
9 *Legis dispensatio, & dispensatio voti, & iuramenti multum differunt.*

1 SI nomen dispensationis in genere sumatur, eius definitio est, iusta rerum communium distributio, iuxta illud Lucæ 12. *Quis putas est fidelis dispensator?* & 1. ad Corinth. 4. *Ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* & cap. 9. *Dispensatio mihi credita est.* Eadem dispensationis acceptio constat ex iure ciuili; text. *in l. dispensatori, 51. & in l. dispensatorem, 61. ff. de solution. l. vrbana, 166. ff. de verb. significat.* Et ex iure canonico idem habetur, *cap. dispensatio, 43. dist. & in extrauag. vnigenitus, de pœnitent. & remission.* & tradunt doctores statim referendi. Verum omissa hac dispensationis lata acceptatione, dispensatio apud Theologos, & iurisperitos sumitur pro exemptione alicuius à lege, ex *l. princeps, ff. de legib.*

2 Dispensatio communiter sic definitur. Est relaxatio iuris communis cum causæ cognitione facta ab eo qui potestatem habet relaxandi, sic glossa *penult. in princ. in c. requiritis, § nisi rigor. 1, q. 7.* Couarr. *de sponsalib. p. 2. cap. 6. n. 1.* Nauarr. *in sum. præludio 9. n. 15.* Sanchez. plures referes *lib. 8. de disp. disp. 1. n. 2.* &c

& alij. At hæc definitio sustinenda non est. Primò, quia dispensatio non solùm est iuris communis, sed etiam municipalis, & synodalis: quod ius nomine iuris communis non venit intelligendum, ex *cap.1. de constitution. in 6.* Secundò, ad dispensationis valorem, causa non semper exigitur, vt postea videbimus, etiamsi ad licitam illius concessionem requiratur, quare Sanchez hanc particulam *cum causæ cognitione*, à definitione dispensationis excludit. Tertiò, neque etiam videntur apponenda illa verba, *facta ab eo, qui potestatem habet relaxandi*, quia in ipsamet relaxatione legis includitur debere fieri ab habente potestatem; aliàs etiam deberet exprimi causa materialis dispensationis, & conditiones, quæ ad valorem illius requiruntur. Quapropter aptior definitio ea esse potest. *Dispensatio est iuris alicuius relaxatio*, seu exemptio alicuius à legis obligatione; sic colligitur ex *c. de multa, de prabend. cap. necessaria, cap. dispensationes, c. tanta, c. si qui 1. qu. 1. 7.* quibus in locis vocatur dispensatio relaxatio, seu moderatio canonum & *in c. ipsa pietate, §. si inquirat, 23. q. 4.* vocatur ab August. vulnus contra integritatem seueritatis; & ita tradit Salas *disp. 20. sect. 1. vers. vt tamen*, Basil. de Leon. *lib. 8. c. 1. n. 3.* Suar. *lib. 6. cap. 10. n. 7.* Salas *disp. 20. sect. 2. n. 9.* & alij plures apud ipsos.

3 Ex hac definitione infertur primò dispensare non esse interpretari legem pro illo casu non obligare; sed est exemptio à lege, illius obligatione posita: constat ex iuribus suprà relatis, & tradit plures referens Suarez *num. 2.* Basil. *num. 4.* Salas *sect. 1. n. 4.* Valquez 1. 2. *tom. 2. de legib. disp. 178. à n. 6.* Sanch. *lib. 8. disp. 1. n. 1. & lib. 4. summ. cap. 37. quæst. 1.* Et ratio est manifesta. Primò, quia interpretatio non est actus iurisdictionis, sed doctrinæ, argum. textus *in §. constat autem ius nostrum. vers. Responsa prudentum. Instit. de iure natur.* Quilibet enim vir doctus interpretari potest legem in tali, vel tali casu non obligare, dispensare autem non potest. Quod si in casu dubio alteri à superiore non permittatur interpretatio, non inde infertur interpretationem esse actum iurisdictionis, sed doctrinæ, reseruatæ tamen superiori. Secundò, sæpè dispensat legislator, certus obligationem in dispensato non cessare, vt contingit, cùm tecum dispensat in esu ouorum, eo quòd erogaueris pro subsidio contra infideles duo dragmata in acceptione Bullæ cruciatæ, & in impedimentis ad matrimonium, & ad ordines ratione alicuius canonici impedimenti, manifestè apparet. Tertiò, si dispensatio esset declaratio legis pro illo casu non obligantis, quoties euidenter constaret casum esse omnino similem, posset quis absque dispensatione se à legis obligatione eximere, quod est absurdum. Quartò, sequeretur æqualem potestatem esse in Principe ad dispensandum in lege propria, ac in lege diuina, & naturali; si in lege propria, nulla alia potestas concederetur præter potestatem declarauam. Quintò, non posset in propria lege negare dispensationem; quia non potest in propria lege illius declarationem petitam repellere. Neque credendum est D. Thom. *q. 97. art. 4. in corp. & ad 3.* oppositum sentire, vt aliqui recentiores illi attribuunt; quia ibi loquutus est D. Thom. de dispensatione latè sumpta, provt est quædam gubernatio, ordinatio, & distributio attenta personarum necessitate, & qualitate: tum quia dicit legislatorem alicui licentiam concedere non obseruandi præceptum, cùm videt communi bono non expedire. Ex quo non infertur cessare ipso facto obligationem, sed esse causam sufficientem, vt illum relaxet.

4 Infertur secundò dispensationem non esse permissionem propriè, quia dispensatio tollit legis obligationem in dispensato: at permissio illam non tollit. Deus enim permittit peccata, non tamen in illis dispensat. Quapropter permissus facere contra legem, committit culpam, & pœnæ subjicitur, etiamsi eius executionem dissimules; at dispensatus nullam culpam facit contra legem operans. Interdum verò dispensatio solet appellari permissio, & dissimulatio *c. dispensationis, 1. q. 7.* sed non propriè sic Salas *disp. 20. sect. 1. n. 5. vers. secundò.* Basil. *lib. 8. cap. n. 5.* Suarez *lib. 6. c. 11. n. 3.*

5 Infertur tertiò dispensationem differre ab absolutione à peccatis, & à censuris; quia horum absolutione non vulneratur ius, sed potiùs ius ipsum impletur. Ius enim iubet rectè dispositò absolutionem à peccatis, & censuris concedi; at ius non iubet semper dispensationem facere. Item potest secum quis dispensare, vt dicemus, se tamen non potest absoluere. Denique absolutio, vt pote iuri conformis, latè est interpretanda, secus verò dispensatio, sic Suarez *lib. 6. cap. 10. à num. 9.* Basil. *lib. 8. cap. 1. num. 5.* Salas *sect. 1. coroll. 3.* & colligitur ex glossa *cap. cupientes, § cæterùm, de electione, in 6. verbo dispensatio.* Panorm. *cap. tam litteræ vestræ, n. 3. de testib.*

6 Infertur quartò dispensationem differre à simplici licentia requisita per legem, in eo, quòd licentia non est contra legem, sed potiùs pro lege; neque licentia tollit per se obligationem legis, sed potius per ipsam obligationi legis fit satis. Qua ratione cùm Prælatus tibi concesserit egressum è monasterio proprio, & Pontifex ingressum in monasteria monialium, & Episcopus ex legitima causa non tecum dispensant, sed apponunt conditionem à lege requisitam: lex enim cauebat, ne è monasterio proprio absque licentia exires, neve in monialium monasteria intrares absque licentia illius, qui eam potest concedere. Cùm ergo tibi Prælatus ad hos actus facultatem concedit, iam lex non obligat, quia ex apposita licentia, illius materia cessabit. Et idem est, cùm tibi facultas conceditur donandi, vel accipiendi nummos, nullo modo in voto paupertatis dispensaris, quia huius dispensatio solùm est Pontificis argument. text. *in cap. cùm ad monasterium de statu regul.* sed cessat casus, pro quo voto teneris, sic Basil. *n. 5.* Salas *sect. 1. circa fin.* Suarez *n. 11.*

7 Infertur quintò, dispensationem differre à legis abrogatione, & derogatione: in eo quòd abrogatio est cassatio totius legis, tam quoad materiam, quàm quoad personas. Derogatio verò est cassatio legis pro aliquo tempore, vel pro aliqua parte communitatis, vel pro aliqua parte legis, si lex secundùm materiam habeat latitudinem: constat ex *l. derogatur, 102. ff. de verborum significat. & ex l. derogatur, ff. de reg. iur.* ibi, *derogatur legi cum pars detrahitur; abrogatur, cùm prorsus tollitur.* Sanchez *lib. 8. disp. 1. num. 1.* Salas *disp. 20. sect. 1. circa princ.* Suarez *n. 12.* Basil. *n. 5.*

8 Infertur sextò, dispensationem differre à priuilegio, quia dispensatio semper est contra ius: at priuilegium non est semper contra ius, sed sæpè præter ius. Quando verò priuilegium est contrarium iuri, idem est, ac dispensatio, & eodem modo causam requirit, sic Salas *sect. 1. circa finem.* Suarez *lib. 6. cap. 10. n. 13.* Basil. *n. 5.* Sanchez *lib. 8. disp. 1. n. 1.* Deinde dispensatio sæpè non est permanens, hoc est, non est pro vsu pluries repetito contra legem, sed est pro vnico actu determinato: at priuilegium semper consistit in facultate permanenti operandi contra legem, vt diximus explicando priuilegij naturam, & notauit Salas *sect. 1. in fin.*

9 Infertur septimò, dispensationem legis, & dispensationem voti, & iuramenti multum differre. Primò, quia dispensatio in voto, & iuramento nunquam fieri potest validè sine causa: at legis propriæ dispensatio optimè potest, vt dicemus. Secundò in voto, & iuramento dispensat Prælatus nomine Dei, cui est ius per votum acquisitum: ipse autem vices suas Prælato committit: in lege autem proprio nomine propriè dispensat. Tertiò in voto fieri potest commutatio, etiam propria authoritate, si sit in melius, & in euidenter æquale, secundùm probabilem sententiam: at in lege nunquam potest dari commutatio, quia obligatio voti à vouentis voluntate ortum habuit, & solum diuinum honorem respicit, qui cùm per materiam meliorem, vel æquè bonam conseruatur, poterit ex voluntate vouentis mutari: at legis obligatio ex voluntate legislatoris pati potest mutationem: sic Vasquez *disput. 178. cap. 2* Salas *sect. 1. sub num. 5. & sect 2. num. 7.* Aduerto ex supradictis Doctoribus ex iuramento sæpè oriti non solùm obligationem Deo, sed etiam alteri homini: vt si in fauore alicuius feceris iuramentum, ipséque acceptauit, non poteris commutare, illo non consentiente, & licèt Prælatus possit relaxare obligationem Deo factam: at sæpè non potest obligationem homini acquisitam, quia illius vices non habet.

Punctum II.

An dispensatio cadere possit in his, quæ iuris naturalis, & diuini sunt.

1 *Explicatur ius naturale tum fundatum in voluntate humana, tum in diuina, tum in conuenientia rerum.*
2 *Aliqua dicuntur de iure naturali non præceptiuo, sed concessiuo.*
3 *Ius præceptiuum mutari non potest, secus ius concessiuum.*
4 *An ius naturale præceptiuum, seu præcepta naturalia dispensari in aliquo casu possint? Proponitur dubitandi ratio.*
5 *Probabilius censeo in nullo iure naturali cadere posse dispensationem.*
6 *Satisfit fundamentis n. 4. adductis.*
7 *Expenditur quorum præceptorum naturalium possint Prælati facere dispensationem indirectam.*

1 IVs generale voco, quod ab ipsa natura rationali ortum habet; ab ipsa enim natura rationali ortum habet malum à se furari, non subuenire pauperi, non defendere innocentem, cùm possim. Hoc autem ius naturale, aliquando fundatur in voluntate humana, aliquando in diuina omnino libera, aliquando in sola conuenientia cum natura rationali. Ius ergo naturale fundatum in voluntate humana, est iuramentum, votum, matrimonium, & quilibet alius contractus; natura enim ipsa dictat hæc omnia seruanda esse, eo ipso, quòd facta sint. Ius verò naturale fundatum in voluntate diuina omnino libera est illud, quod ex institutione sacramentorum, & mediorum ad salutem pertinentium promanat; facta enim institutione horum sacramentorum ratio ipsa naturalis dictat honestè, & religiosè esse tractanda. Denique ius naturale ortum ex sola conuenientia cum rationali natura est tum affir-

matiuum, tum negatiuum, tam erga Deum, quàm erga proximum. Affirmatiuum erga Deum est præceptum de illius cultu, & reuerentia. Negatiuum est, ne fallos Deos colas, ne verum odio habeas. Erga proximum est ius negatiuum, scilicet illum occidas, & affirmatiuum, nempe, vt illi subuenias.

2 Præmitto secundò aliqua dici de iure naturali non præceptiuo, sed concessiuo, vel probatiuo. Concedit enim ius naturale bona esse communia, homines esse liberos: non tamen præcipit sic permanere semper. Item concedit matrimonium, non tamen omnibus præcipit. Item approbat filium succedere patri, & duobus testibus fidem integrè haberi; non tamen præcipit id esse seruandum.

3 Hæc ergo omnia ab hominibus mutati possunt pro circumstantiis occurrentibus; quia non à natura præcipiuntur, sed concéduntur. Quapropter etsi communitas rerum à natura concessa fuerit. §. *quædam enim, Instit. de rerum diuis.* ab hominibus tamen ob pacem seruandam tolli, vel minui, aut coarctari potuit, *cap. ius naturale, distinct. 1. & cap. quo iure, dist. 8. & cap. sit. distinctus, 12. quæst. 1.* Item etsi libertas fuerit à natura hominibus concessa, §. *ius autem, Institut. de iure naturali, gent. & ciuili.* At iure gentium aliquando aufertur, *leg. manum ffiones, ff. de iustit. & iur. & §. seruitus, Institut. de iure personarum.* ibi, *contra naturam.* Item à natura est, ne quis alterius damno locupletetur, néve alienum retineat, *leg. nam hoc natura, ff. de condict. indebit. & l. iure naturæ ff. de regulis iuris* at sæpè respublica ob commune bonum, & pacem seruandam bona vnius alteri tribuit, in quo fundatur viucapio, & præscriptio à lege introducta. *l. 1. ff. de vsucap. & vsurpat.* Ratio est, quia sæpè expedit hæc iura, & dominia mutari: si enim attenta propria vtilitate potest tibi non expedire libertatem, & bona amittere, réque in seruum tradere, si amissione illius libertatis, & traditione in seruum graue damnum vitas; quid mirum ob bonum reipublicæ id in aliquibus casibus statui possit; at mutare præcepta naturalia nunquam esse potest expediens, quia nunquam esse potest expediens omittere, quod intrinsecè bonum est, & cuius omissio per se, & ab intrinseco est mala. Et hinc fit, quare ius gentium mutare possit ius, seu dominium datum à natura, non tamen ius præceptiuum illius, quia præcepta naturæ fundantur in intrinseca eorum rectitudine, & honestate, seu necessaria veritate: & cum essentiæ rerum variari non possint, non potest illorum præceptorum honestas, & rectitudo variari. At ius dominatiuum seu dominia rerum fundantur in ipsis rebus quæ cùm sint variabiles, dominium in illis fundatum variari potest.

4 Controuersia ergo est, estò ius naturale, seu præcepta naturalia integrè mutari non possint, possint tamen in aliquo casu dispensari, vel ab ipso Deo, vel ab homine?

Ratio dubitandi est, quia quilibet legislator in suis legibus dispensare potest, & alteri vices dispensandi committere: cùm enim leges ex legislatoris voluntate obligationem sortiantur, poterit legislator obligationem coarctare, ac proinde efficere, ne omnes æquanimiter obligentur. At præceptorum naturalium legislator est ipse Deus: ergo poterit in ipsis cum aliquibus dispensare, & alicui hanc potestatem committere. Et confirmo. Sæpè occurrunt casus hanc dispensationem expostulantes, ne gubernatio communis deficiat. Ergo concedenda est: hac enim ratione cogitur sæpè legislator humanus in suis legibus dispensare; quia ea, quæ pro communi vtilitate omnibus imperantur, non omnibus expediunt. Deinde probo variis exemplis Deum per se in his naturalibus præceptis dispensasse, & vices dispensandi commisisse; dispensauit enim cum Abrahamo in occisione proprij filij, *Genes. 22.* & cum Osea in copula fornicaria, *Osea 2.* & cum filiis Israël in spoliatione Ægyptiorum, *Exod. 12.* & poterat dispensare in pluralitate vxorum, in matrimonio consummato, & in matrimonio inter fratres, & inter alios, qui iure naturæ sunt contrahere impediti. Deinde Pontifici commisit potestatem dispensandi in votis, & iuramentis, & in matrimonio rato, & in residentia Ecclesiæ, quorum omnium obligatio ex iure naturæ prouenit. Ergo dari potest dispensatio in lege naturali: & ita defendit tanquam probabilius Thomas Sanchez plures referens *libro 8. de matrim. disput. 6. num. 5.* eam tamen *num. 6.* limitat, vt non de omni iure naturali intelligatur, sed de eo, cuius dispensatio censetur esse rectæ gubernationi expediens. Quod autem hoc sit, non satis explicat, sed apponit exemplum voti, residentiæ, & sacrificij in vtraque specie. Vnde videtur ad hæc sola limitare.

5 Nihilominus dicendum est in nullo iure naturali cadere propriè, & directè posse dispensationem neque à Deo, neque ab alio vices ipsius habente. sic docent Couarr. *reg. peccatum, p. 2. cap. 6. §. 9. num. 3.* Suarez *de legib. lib. 2. cap. 14. num. 5.* vbi quamplures refert *& cap. 15. num. 2. & 26.* Vasquez *disp. 179. cap. 1.* Basil. de Leon. *lib. 8. cap. 2. num. 4.* Nauarr. *consil. 4. de desponsat. impuber. num. 16.* plures quos refert Thom. Sanchez *lib. 8. de matr. disp. 6. num. 4.* & tradit glossa *in cap. sunt quidam, 25. quæst. 2.* ex text. ibi, *& in c. propositum de conuers. præbendæ.* Probatur conclusio. Dispensatio est relaxatio legis, eo casu quo lex obligat absque mutatione circumstantiarum causantium obligationem, sed numquam Deus in iure naturali dispensare potest, quin circumstantiam aliquam obligantem mutet. Ergo nunquam potest in iure naturali dispensatio cadere directè. Consequentia, & maior propositio ab omnibus admittitur. Minorem probo; quia ea, quæ sunt de iure naturali; habent intrinsecam honestatem, & debitam decentiam per conformationem ad rectam rationem, secluſa omni lege extrinseca; sed rebus omnibus immutatis hanc conformitatem Deus mutare non potest; quia essentia rerum est inuariabilis, sibique esset contrarius. Ergo neque potest immutare debitam honestatem illarum; ergo neque dispensare: quia dispensare est ex voluntate superioris facere licitum, quod aliàs illicitum est rebus omnibus immutatis. Quòd si Deo in iure naturali dispensatio non concedatur, à fortiori neque humanæ potestati est concedenda, quia homo ex se hanc potestatem habere non potest, sed ex Deo: siquidem inferior in lege superioris dispensare non potest, sine eius commissione, *cap. inferior. dist. 21. & Clement. ne Romani de electione.* Vnde consuetudo aduersùs ius naturale prætualere non potest. *cap. cum tanta, de consuetud.* & tradit ibi glossa, *& in §. 2. dist. 5. & §. vlt. dist. 6.*

6 Neque obstant fundamenta contraria. Ad rationem enim dubitandi respondeo, nunquam contingere posse casum, in quo conueniens sit in iure naturali dispensare; quia nunquam potest esse conueniens facere id, quod de se malum est, vel omittere, quod per se debetur. In legibus autem positiuis conuenit sæpè dispensatio; quia causæ, ob quas fuerunt appositæ, non æquanimiter circa omnes procedunt. Exempla item adducta non probant dispensare Deum in iure naturali, sed mutare circumstantias rerum, & conditiones, in quibus ius naturale obligat. Pro quo supponendum est aliqua esse præcepta naturalia immutabilia, quæque in qualibet circumstantia præcepta sunt. Hæc censentur esse omnia illa, quorum materia non pendet ex dominio Dei, qualia sunt mentiri, falsos Deos colere, odio Deum habere. Alia verò sunt, quorum materia ex dominio Dei pendet: hæc, inquam, si Deus vti velit suo absoluto dominio, non obligabunt; quia mutabitur materia obligationis, hæc autem mutatio dispensatio non est. Non enim dispensat respublica in lege reddendi depositum, quando ob commune bonum redditionem impedit, neque dispensat in lege naturali occidendi hominem, quando ob punitionem delicti commissi mandat occidi. Sic ergo cùm Deus Abrahamo imperauit filium occidere, & Oseam copulari mulieri fornicariæ, & Israëlitis, Ægyptios spoliare, non dispensauit in præcepto naturali occidendi, fornicandi, aut furandi; hæc enim semper inuariabilia manserunt, sed apposuit conditionem, qua illorum obligatio cessabit, & qua posita numquam ius naturale negauit occisionem, commixtionem corporum, aut spoliationem. Hæc autem conditio fuit vsus suæ potestatis dominatiuæ; cùm enim ipse dominus sit absolutus omnium creaturarum, tam rerum, quàm corporum, & vitæ, poterit pro libito illis vti, ac proinde spoliare quosdam, aliósve ditare, vnum occidere, alium conseruare, vnum commiscere, commixtione alteri denegata. Eodem modo dicendum est de aliis exemplis in illa ratione dubitandi allatis: mutari inquam, materiam, qua obligatio naturalis cessat, non tamen dispensari directè in illius obligatione, & in voto res videtur esse manifesta: non enim potest Deus facere, vt manente voto, & eius acceptatione, non debeat vouens votum implere; quia hoc est intrinsecè debitum rationi: at quia potest nolle oblatum acceptare, vel acceptatum remittere, ideo potest obligationem relaxare: remissio autem huius acceptationis dispensatio proprie dici non debet, quia hæc non est actus iurisdictionis, sed dominij, aliàs cùm Petro promitteres, hereditatem aliquam, ipse verò cederet promissioni, dispensare tecum diceretur, quod est impropria locutio, & ita non debet concedi, sicut non concedit Suarez *de legibus lib. 2. cap. 14 numero 11.* Basil. *de matrim. lib. 8. cap. 2. num. 9.* Salas *disp. 24. sect. 5. fine,* Exemplum de residentia eodem modo soluitur. Admitto residentiam de iure naturali esse, quoties supremus pastor, & rector illius non cesserit obligationi à te contractæ, at si ipse cedat, & subeat in se onus prouidendi Ecclesiæ necessitatibus; cessat tibi obligatio non per dispensationem propriam, sed per remotionem materiæ, ex qua obligatio consurgebat vt optimè explicat Suarez *cap. 14. num. 21.* & Basil. *num. 15.* Similiter dicendum est de dispensatione in matrimonio rato; est enim matrimonium illud natura indissolubile, ita vt ex voluntate eo trahentium dissolui nullatenus possit: at ex voluntate Dei, qui supremus Dominus est voluntatis humanæ, & vinculi inde consurgentis, dissolui poterit, quod quidem non est propriè dispensare in matrimonio, cùm matrimonium non maneat, sed tollere matrimonium, & consequenter illius obligationem: sicuti quando solet respublica dissoluere alios contractus legitimè factos, non dicitur tunc dispensare, sed potestate sua dominatiua vti. sic Vasquez *disp. 179. c. 3. prope finem.* Basilius *num. 14.*

7 Sed inquires. Quorum præceptorum naturalium habeant Prælati potestatem mutandi materiam, ac proinde tollendi obligationem? quod est inquirere, in quibus præceptis naturalibus possit cadere humana dispensatio indirecta?

Respondeo

Respondeo breuiter, posse cadere dispensationem indirectam in illis omnibus, in quorum materia habent Prælati potestatem dominatiuam, quia si illa potestate vtantur, cessat præceptorum obligatio. Exemplis declaro. Quia habet respublica potestatem dominatiuam circa bona suorum subditorum, vt possit ob necessitatem boni communis ea expendere, datur vsucapio, & præscriptio in alienis bonis. Item potest rem ab vno auferre, & alteri tribuere. At in illis rebus, in quibus non habent Principes potestatem dominatiuam; nequeunt etiam indirectè dispensare, seu naturale ius variare. Quocirca cùm in corpora humana non habeant liberam facultatem disponendi, non poterunt mulierem sine consensu illius alteri applicare, & commixtionem carnalem licitam efficere. Neque Deus censendus est hanc potestatem Principibus sæcularibus, neque Pontifici summo reliquisse, quia non videbatur expediens hanc illis potestatem relinquere; erat enim non leuibus inconuenientibus exposita. Qua ratione dicit Thomas Sanchez *libro 8. disput. 16. numero 10.* cum innumeris à se relatis Suarez *libro 2. de legibus, capite 14. numero 23.* Basilius *libro 8. de matrim. capite 2. numero 16.* Pontifici summo relictam non esse potestatem dispensandi in impedimentis iure naturæ dirimentibus, qualia sunt impedimenta erroris, impotentiæ, ligaminis, & consanguinitatis in primo gradu. Quia licèt in aliquo casu hanc dispensationem concedere videatur expedire: at conuenientius esse videtur hanc potestatem omnino denegatam esse, ne frequentius, quàm par esset, illa Pontifices vterentur, & via incestuosis aperiretur.

Punctum III.

An in iure diuino positiuo dari possit, dispensatio, & à quo.

1 *Deus optimè potest in illo dispensare.*
2 *Sed non credendum concedere, nisi per Ecclesiæ authoritatem.*
3 *Non est concessa hæc potestas Regibus, neque aliis sæcularibus Principibus.*
4 *Proponitur triplex sententia. An Pontifex in iure hoc dispensare possit.*
5 *Approbatur tertia, negans posse dispensare.*
6 *Proponuntur quædam obiectiones, & soluuntur.*

1 PONO primò, posse Deum dispensare: si enim potestas dispensandi in propriis legibus cuilibet legislatori humano conceditur; quomodo supremo legislatori neganda erat? Et licèt humanus legislator non possit pro libito dispensationem concedere, sed debet causa adesse dispensandi. At legislator diuinus pro libito suo illam concedere potest; quia eius voluntas est sufficientissima causa honestandi dispensationem; tum quia est supremus Dominus: tum quia eius voluntas est infallibilis regula bonitatis.

2 Pono secundò, hanc dispensationem non esse credendum Deum concedere; nisi per Ecclesiæ authoritatem constet, aut per aliam certam reuelationem ab Ecclesia approbatam, ex *c. nisi cum pridem, de renunciat. cap. cùm ex iniuncto, de hæret.* & tradit Basil. de Leon *lib. 8. cap. 3. num. 1.* Suarez *lib. 10. de legibus, cap. 6. num. 1.* Salas *disp. 24. n. 31.*

3 Pono tertiò hanc potestatem non esse concessam Regibus, & aliis sæcularibus Principibus, quia ipsis non est concessa alia potestas, nisi temporalis, quia hæc sufficit ad gubernationem politicam. Hæc autem potestas est spiritualis, & supernaturalis, vtpote circa spiritualia, & supernaturalia versans. Ergo. Deinde affirmo non esse concessam Prælatis inferioribus à Pontifice, scilicet Episcopis, Patriarchis, &c. quia vsus huius potestatis tarissimus esse debebat, casu quo concessus esset: ac proinde necessarium non erat penes quemlibet Prælatum residere. Adde dispensationem hanc esse ex grauioribus causis, quæ in Ecclesia contingere possunt. Ergo si ad aliquem pertinet, solùm debet esse summus Pontifex, ex *cap. maiores, de Baptism.* sic Suarez *suprà num. 2.* & supponunt omnes alij Doctores.

Quæ solùm de Pontifice mouent quæstionem? An, inquam, dispensare in hoc iure diuino possit?

4 In hac re triplex est sententia. Prima affirmat in omni iure diuino positiuo, seclusis fidei articulis, posse ex causa graui, & vrgente Pontificem dispensare, sic Panormitanus *in cap. proposuit de concess. prabend. num. 20.* Felin. *in cap. quæ in Ecclesiarum, de constit. num. 19 & 20.* vbi pluribus exornat. *& in cap. 1. de constitution. n. 23.* Decius *consil. 112. num. 3. & in supradicto cap. qua in Ecclesiarum, num. 44. in nouis.* Secunda sententia limitat supradictam. Affirmat namque dispensare Pontificem posse non in omni iure diuino, sed in aliquo, in eo scilicet, in quo maius Dei obsequium videatur esse, dispensationem concedere, quàm ius diuinum integrè obseruari. sic docuit Cano *relect. de pœnitent. part. 5. ad finem.* Sanchez *de matrim. libro 8. disput. 6. num. 6.* Fundamenta vtriusque sententiæ ex probatione nostræ conclusionis dissoluuntur; quòd si aliqua fuerint, quæ speciali indiguerint explicatione, postea subiiciemus.

5 Tertia sententia communis, & vetissima est. Affirmat in nullo iure positiuo diuino posse Pontificem dispensare. sic D. Thom. quem communiter Theologi sequuntur 1. 2. *quæst. 97. artic. 4. ad 3. & 2. 2. quæst. 88. art. 10. in solut. ad 3. & quodlib. 4. art. 13.* Suarez plures referens *libro 10. cap. 6. numero 6.* Salas *disp. 24. sect. 5. num. 33.* Basilius *lib. 8. cap. 3. n. 2.* Couarr. *4. decret. part. 2. cap. 6. §. 9. num. 4.* Syluest. *verbo Papa, quæst. 16.* Salmer. *tract. 21. in act. in 4. & 5. difficult.* & alij apud ipsos, & facit textus *in cap. sunt quidam, & cap. contra statuta patrum, & cap. omne quod,* & alij 25. *quæst. 1.* vbi asseritur non esse Sedis Pontificiæ aliquid condere contra Apostolorum statuta, vel aliquid illorum mutare. Ratio est, quia Pontifex non habet hanc potestatem, nisi à Christo Domino illi sit specialiter commissa. At hæc commissio non constat primò ex illis verbis, *quodcumque ligaueris super terram*; tum quia illa verba nimis generalia sunt. Ex verbis autem ita generalibus non debet inferri concessio rei ita grauis, & extraordinariæ; quia propter eius grauitatem specialem concessionem desiderabat. Quocirca nunquam intellexerunt Pontifices illis verbis esse talem potestatem concessam, aliàs sæpè vsi illa fuissent, sicuti vtuntur aliis potestatibus sibi datis, quas habere agnoscunt. Item hæc potestas non cedebat in ædificationem Ecclesiæ, sed potiùs in illius destructionem; destruebat enim vnitatem, & firmitatem Ecclesiæ: Ecclesia enim per totum orbem terrarum est vna, non solùm in articulis fidei, sed etiam in religioso cultu, qui in sacrificiis, & sacramentis continetur: si igitur hic religiosus cultus variari posset decursu temporis, vix vnitas Ecclesiæ agnosceretur. Adde Christum Dominum nulla alia præcepta positiua Ecclesiæ imposuisse, præter illa, quæ pertinent ad fidem, & ad sacramenta & sacrificia; si igitur in his admittatur dispensatio, facilè Ecclesia corruere poterit, cùm eius fundamenta corruant. Denique nulla potest excogitari causa legitima dispensandi in aliquo præcepto diuino, quæ in omnibus præceptis locum non habeat: at concedere potestatem dispensandi in omnibus, videtur Ecclesiæ vnitati, & stabilitati omnino perniciosum. Ergo etiam videtur perniciosum concedere potestatem dispensandi in quolibet ex his præceptis diuinis. Maiorem probo exemplis, sæpè contingere casus, vt ob defectum aquæ paruulus absque Baptismo moriatur, sæpè vt sacerdos non adsit absoluendo. Poterit ergo in his casibus dispensare, vt aqua rosata pro naturali apponatur, & laicus nomine sacerdotis absoluat? Absit. Item in aliqua regione esse potest summa penuria tritici, in alia vini. Dispenset ergo Pontifex, vt in pane hordeaceo, vel in sicera consecretur? Item ex obseruatione sigilli confessionis, graue damnum sacerdoti, vel regno imminere potest. Dispenset ergo Pontifex in tali præcepto? Quòd si in his, & aliis dari non possit dispensatio, in nullo præcepto diuino est concedenda. Quia firmitas horum præceptorum magis expedit Ecclesiæ, quàm quælibet alia causa, quæ pro dispensatione illorum excogitari potest.

6 Sed obiicies primò, ex verbis Christi Domini Matth. 19. *Quodcumque ligaueris super terram*, &c. colligunt Doctores Pontificem dispensare posse in voto, iuramento, & matrimonio rato, & in matrimonio spirituali inter Episcopum, & Ecclesiam; sed hæc omnia sunt iuris diuini. Ergo iam in iure diuino dari potest dispensatio.

Respondeo primò. In iure diuino fundato in humano contractu benè potest dari dispensatio; quia hoc non est dispensare in iure diuino, sed in fundamento illius. At in iure diuino absoluto, & independenti à voluntate hominis qualia sunt, materiæ, & formæ sacramentorum, & sacrificij, & præcepta fidei, spei, charitatis, nullo modo cadit dispensatio.

Secundò respondeo ex illis verbis Matth. colligere Doctores, posse Pontificem remittere nomine Dei obligationem, voti, & iuramenti, & matrimonij rati; quia ex praxi, & vsu Ecclesiæ id constat: at ex vsu, & traditione Ecclesiæ contrarium colligitur in aliis diuinis præceptis. Ergo in illis non est admittenda talis dispensatio, sicuti non admittitur in matrimonio consummato.

Obiicies secundò. In solemni religiosorum professione solet Pontifex dispensare; sed hæc obligatio videtur esse ex iure diuino. Ergo in iure diuino debet admitti dispensatio?

Respondeo solemnitatem in professione non ex iure diuino, sed Ecclesiastico esse, vt constat ex Bulla, *Ascendente Domino pro Societate Iesu expedita*, atque ideo sicut potest causa existente remittere obligationem cuiuslibet voti Deo facti, ita potest remittere obligationem professionis. Deinde Pontifex est supremus, & immediatus Prælatus religiosorum, cui in obedientia subeuntur religiosi. Si ergo Pontifex hanc obedientiam remittit, cessat obligatio voti; sicuti si tibi promitterem hæreditatem sub voto, & tu nolles eam acceptare, vel acceptatam remitteres, cessaret in te voti obligatio, quia cessabit materia voti. Deinde sublata obedientia, tollitur etiam votum paupertatis, & castitatis, quæ tacitam habebat conditionem, dum sub obedientia existerem. sic explicuit Basil. de Leon *lib. 8. de matrim. cap. 3. num. 5. & lib. 7. cap. 12. in fine.* Salas *disput. 24. sect. 5. num. 35.*

Obiicies tertiò Aliquando Pontifex dispensat, vt minister confirmationis sit simplex sacerdos, cùm tamen videatur esse de iure diuino, quòd sit Episcopus.

Respondeo. De iure diuino solùm est, quod minister ordinarius confirmationis sit Episcopus, non tamen absolutè, absolutè enim quilibet simplex sacerdos est ex institutione diuina, confirmationis, & ordinis minister: ac proinde cùm ex commissione Pontificis simplex sacerdos confirmet, non censetur in iure diuino dispensatus. sic Basilius *suprà cap.3. num.6.* Suar. *lib.10. c.6.num.10.& 3.tom.de Eucharist. disp.36. sect.2.* Salas *disput. sect.5. num.35.*

Obiicies quartò. Pontificem dispensare posse, imò dispensasse in sacrificio ob vrgentem aliquam causam, vt fieri possit in vna tantùm specie, vini scilicet, vel panis. At fieri sacrificium in vtraque specie est de iure diuino. Ergo iam datur in iure diuino, immediata, & directa dispensatio: sic docuit de hoc exemplo expressè Thom. Sanchez *lib.8.de matrim. disp.6. n.6.* & tradit Turrecremata *in c.comperimus, de consec. dist.2.* & Anton.*3.p.tit.13.c.6.§.1.*

Respondeo primò negando Pontificem vnquam dispensasse; quia, de tali facto authenticè non constat, imò neque dispensare posse. sic Vasq. *tom. de Eucharist. disp.228. per totam.* Basil.*de matr.lib 8.c.3.fine.*Suar.*de Euchar.disp.43. sect.4. & de legib.l b.10.c.6.n.21.* & alij apud ipsos. Tum quia non potest à sacrificio expressam significationem mortis Christi separare, quæ videbatur separata, si in vna tantùm specie fieret consecratio; quia in consecratione vnius tantùm speciei non satis apertè significatur separatio sanguinis à corpore. Tum etiam, quia non apparet, quare magis in hoc iure, quàm in sigillo confessionis, & matrimonio consummato, & in materia Baptismi, & aliorum sacramentorum, non detur dispensatio, si semel ponamus de iure diuino esse consecrationem fieri in vtraque specie.

Secundò respondeo probabile esse posse authoritate Pontificis in vna tantùm specie sacrificium offerri, vrgenti, graui, & communi bono alicuius prouinciæ; sed tunc Pontifex non dispensabit in iure diuino, sed declarabit doctrinaliter ad illum casum non se extendere. Pro quo supponendum est in hac sententia offerri sacrificium ex iure diuino esse: at quòd sit in vtraque specie, non esse per se ex iure diuino, sed ex iure naturali dictante, si offeratur sacrificium Deo, integrum, & perfectum esse offerendum. Cùm ergo Pontifex permitteret in aliqua prouincia sacrificium in vna specie offerri, declararet, vtique præceptum naturale sacrificandi integrè ad illum casum non se extendere. sic Suarez *libro 10.cap.6.fine.* vbi aduertit hanc declarationem fieri non posse ab alio præter Romanum Pontificem, quia est res grauissima, & satis dubia.

Punctum IV.

An in lege humana legislator illius possit dispensare.

1 *Cuilibet legislatori competit potestas dispensandi in suis legibus.*
2 *Pontifex in suis legibus, & in legibus Concilij, & in legibus aliorum Pontificum potest dispensare.*
3 *Episcopus in legibus Synodi diœcesanæ.*
4 *Aliqui limitant, nisi iuramento sint constitutiones firmatæ, sed repellitur limitatio.*
5 *Secundò limitatur, nisi constitutiones transierint in contractum. Explicatur limitatio.*
6 *Tertiò limitant, nisi fuerint constitutiones à superiore confirmatæ. Sed intelligenda est de vera confirmatione.*
7 *An in legibus superioris non reseruatis expressè, possint inferiores dispensare? Proponitur prima sententia.*
8 *Probabilius est hanc potestatem inferiores non habere, nisi expressè, aut tacitè concedatur à superiore.*
9 *Satisfit arg.n.7. adductis.*
10 *Non potest Episcopus in legibus Concilij prouincialis dispensare, aliter quàm in legibus Pontificis.*
11 *Idem dicendum est de Archiepiscopo, qui tali Concilio præfuit.*

1 COnstat legislatori competere potestatem dispensandi, quia ab eius voluntate pendet legum obligatio. Et idem est de successore in iurisdictione; quia reputatur eadem persona cum legislatore. Et idem est à fortiore de superiore legislatoris, vt ex terminis liquet. sic Vasquez *disput.178.de legib. cap.2.* Bonacina *disp.1.quæst.2.punct.5.n.15.* Azor *tom.1.lib.5. cap.15. quæst.5.* Salas plures referens *disp.20.sect.3.n.16.* & alij statim referendi.

2 Ex hac doctrina fit posse Pontificem dispensare in legibus à se latis, quia est earum legislator, & in legibus Concilij generalis, quia est superior, & in legibus aliorum Pontificum, quia est æqualis authoritatis; nullus enim extra Deum limitare Pontificis authoritatem potest. Adde posse dispensare in lege qualibet Apostolica humana, vt in lege ieiunij quadragesimalis, in obseruatione diei Dominicæ, in bigamo non ordinando. Quia licèt Apostoli in dignitate Apostolica, ainsique prærogatiuis fuerint Pontifice superiores, & excellentiores: at in iurisdictione illis Pontifex inferior non est, siquidem non est inferior Petro, in cuius iurisdictionem succedit. sic alios referens tradit Couarr.4. *decret.2.part.c.6.§.3.n.6.* Suarez *lib.10. de legib.cap.14. n.2.* Salas *disp.20.sect.3.sub n.16.* Basil. *lib.8.de matr.cap.5.n.2.* Bonacina *n.8.*

3 Secundò fit posse Episcopum, vel Archiepiscopum in legibus Synodi diœcesanæ dispensare; quia leges synodales sunt leges ab ipsomet Episcopo latæ: parochi autem solùm sunt consiliarij, non legislatores. sic Nauarr. *in summ.cap.25.num.74.* Azor *tom.1.lib.5.cap.15.quæst.3.* Thomas Sanch. *lib.8.disp.17. num.33.* Ioan.Salas *disp.20.sect.4.num.43.* Suarez *lib.6. cap.15. num.8.* Basilius *lib.8.cap.5.num.3.* Bonacina *num.5.* Barbosa *de potestate Episcopi.2.part.alleg.34.num.3.* Quocirca his legibus, quoad vim coactiuam non arctantur Episcopi, vt bene notauit Basilius *suprà.* Aduerto non requiri Episcopum esse consecratum, sufficit, si electus, & confirmatus sit; quia potestas dispensandi non est potestas ordinis, sed iurisdictionis, sic Basilius *cap.4. num.4.* Sanchez pluribus relatis *lib.4. in Decalog c.37. num.16.* & 20. Barbosa *2.p.de potestate Episcopi, allegat.36.n.8.* & colligitur satis ex *c.cum in cunctis, §.cùm verò, iuncta gloss. verb.administrationem, de elect.*

4 Limitant tamen aliqui, dummodo constitutiones non sint à legislatore iuramento firmatæ, quia cùm ipse sibi relaxare iuramentum non possit, neque poterit dispensationem legis concedere. sic Syluest. *verbo dispensatio, quæst.13. num.19.* Sayro *Thesauri casuum tom.1.lib.6.cap.11.num.11.* Azor *lib.5.institutionum, cap.15.quæst.7.* Barbosa *2.part.allegat.34.num.6.* Cæterùm admittenda non est hæc limitatio, sicuti neque illam admittit Sanchez pluribus relatis *lib.8. disp.17. numero 31.* Salas *disp.20.sect.4.num.42.versic. tertiò temperan.* Basilius *lib.8.c.5. num.1. & 5.* Ratio est, quia iuramentum semper habet subintellectam conditionem æquitatis, hoc est, non esse dispensandum in lege, nisi causa iusta dispensandi intercueniat, vt multis probat Farinacius *libro 1. praxis, quæst.17. numero 15.* Item tecum Episcopus dispensare potest in iuramento, sicuti potest cum suis subditis, vt tradit Sanchez *disp.3. num.8.* & nos postea dicemus. Ergo non obstante iuramento poterit legislator in constitutione iurata dispensare, dispensato prius iuramento. Denique iuramentum solùm impedire potest, ne licitè dispensationem concedat: at valorem dispensationis impedire non potest, quia valor dispensationis in lege propria ex voluntate solùm dispensantis pendet.

5 Limitant secundò. Nisi illa constitutio transierit in contractum, & commodum alterius; vt si constitutio facta sit, vt gaudeant immunitate à tributis omnes, qui ad ciuitatem venerint, vel in ea habitauerint, non poterit legislator venientes, vel habitantes legis beneficio priuare. sic Syluest. *verbo dispensatio, quæst.13. num.19.* Sanchez plures referens *numero 29.* Barbosa *numero 6.* Addit tamen Sanchez, & Barbosa ex legitima causa superueniente posse tali constitutioni contranenire legislatorem. Verùm indiget explicatione hæc limitatio: si enim Episcopus, vel alius Princeps animo se obligandi illam constitutionem promulget, absque dubio posita conditione ex parte subditorum obligatus manebit, neque poterit postea resilire, non quia non possit in sua lege dispensare, sed quia non potest dispensare in lege naturali illum obligante seruare contractum initum. At si Princeps nolit, vel non possit se hoc modo obligare: tunc equidem dispensare posset, quia esset dispensatio in propria lege, non in contractu. sic Salas *disp.20.sect.4.num.42. limit.1.* Basil. *lib.6.c.5.n.7.*

6 Tertiò limitant: nisi illæ constitutiones à superiore legislatore fuerint confirmatæ. Vt si Episcopales constitutiones confirmet Pontifex, non videtur tunc posse Episcopum in talibus constitutionibus dispensare, quia ex illa confirmatione nouam authoritatem receperunt, & factæ sunt, quasi leges Pontificiæ. Vnde cùm leges Pontificias neque abrogare, neque mutare potest Episcopus, ita neque poterit has à Pontifice confirmatas. sic Boter. *de Synod.Episcop.part.2.art.4.n.12.* Sayrus *de censuris, lib.6.cap.11.num.11.* Azor *lib.5.cap.15.quæst.7.* Sanch. *disp.17.n.30.* Barbosa *allegat.34.n.7.* At hæc limitatio vt verum habeat, intelligenda est de vera confirmatione, qua Pontifex velit constitutionem inferioris propriam sibi facere, sæpè enim solùm intendit constitutionem factam approbare, & quasi laudabilem esse iudicare; non autem nouam vim obligandi tribuere. Quod ita præsumendum est, quoties ante approbationem Pontificiam habebat constitutio vim obligandi. nam si nullam habebat, eo quòd non erat lata ab his, qui legem statuere poterant, præsumi debet approbationem Pontificiam expostulatam esse pro vi obligandi. Quapropter tenor confirmationis semper inspiciendus est. sic Salas *disp.20 sect.3.n.29.circa finem.* Basilius *lib.8 cap.5 n.6.*

7 Difficultas ergo est, an in legibus superioris non reseruatis expressè habeant inferiores Prælati potestatem dispensandi ex suo officio?

Prima

Prima sententia docet Prælatum inferiorem posse in legibus superioris dispensare, si ei interdictum non sit, sic Anton. 1. *part. tit.* 17. §. 20. Soto *in* 4. *distinct.* 27. *quæst.* 1. *art.* 4. §. *at quo tandem.* Couarr. *cap. alma.* 1. *part.* §. 7. *n.* 8. reputat probabile Bonacina *disput.* 1. *de legibus, quæst.* 2. *punct.* 1. *num.* 27. plures adducit Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi allegat.* 33. *num.* 17. Et probant primò, quia sine hac facultate non possunt inferiores gubernationi consulere; quia non debent pro quocumque casu ad Principem recurrere; esset enim nimis molestum. Ergo censetur illis concessa. Secundò sæpè reseruat superior sibi dispensationem legis à se constitutæ. Ergo cùm non reseruat, censetur illam concedere; aliàs frustra reseruaret, si ex positione tantùm legis reseruata esset. Et confirmo ex *cap. nuper, de sentent. excommunicat.* vbi dicitur, cùm Pontifex non reseruat sibi absolutionem excommunicationis, eo ipso censetur inferioribus Prælatis concedere. Ergo idem erit dicendum in dispensatione. Tertiò, quia in votis, & iuramentis inferior dispensat, cùm non interdicitur. Ergo etiam in qualibet lege Ecclesiastica, cuius obligatio inferior est obligatione voti, quæ est ex iure diuino. Quartò in obseruatione festorum, & ieiuniorum dispensant inferiores Prælati, quia non interdicuntur. Ergo etiam in aliis legibus. Denique est ratio à priori, quia quilibet Episcopus in sua diœcesi potest quidquid potest Papa in tota Ecclesia, nisi à Pontifice prohibeatur, sic Victor. *relect. de potest. Ecclesiæ, num.* 28. Sanchez plures referens. 1. *de matrim. disp.* 61. *num.* 3. Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 33. *n.* 17. Est enim pastor ordinarius, cui incumbit regimen suæ diœcesis adæquatè. Ergo dum non limitatur, æquè ac Pontifex habet iurisdictionem, hac enim ratione Confessor ordinarius habet potestatem absoluendi ab omnibus casibus, qui Episcopo, vel Pontifici reseruati non sunt; quia est ordinarius. Ergo idem erit dicendum de Episcopo in dispensationibus concedendis.

8 Nihilominus probabilius existimo nullum inferiorem habere potestatem dispensandi in legibus superioris, nisi superior expressè vel tacitè concedat: sic glossa *in cap. cùm singuli,* §. *fin. verbo canonici, de prabend. in* 6. *& in cap. in quibusdam de pœnis.* Couarr. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 6. *n.* 15. Ioan. Gutierrez *lib.* 1. *canon. quæst. cap.* 5. *n.* 10. Basilius *lib.* 8. *cap.* 6. *n.* 1. Suarez *lib.* 6. *de legibus, cap.* 14. *n.* 4. Salas *disp.* 20. *sect.* 3. *n.* 20. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 5. *n.* 9. *& lib.* 2. *disp.* 40. *num.* 1. Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi, allegat.* 33. *n.* 18. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 1. *num.* 27. & alij apud ipsos, & colligitur satis ex *cap. cùm inferior, de maiorit. & obedient. & ex Clement. ne Romani, de elect.* vbi cauetur inferiorem non posse superioris iura mutare: si autem absque illius consensu tacito, vel expresso dispensationem concedere inferior posset, iam superioris iura sine illius consensu posset mutare. Deinde inferior non potest voluntatem superioris impedire ipso non consentiente; aliàs esset ipso superiore superior. Ergo non potest concedere dispensationem ipso non consentiente; quia per dispensationem impeditur voluntas superioris intendentis obligare. Neque satisfacis, si dicas ex vi officij tibi hanc potestatem esse concessam, dum non prohibetis; quia aliàs non bene argueret textus *in cap. dilectus, de temporibus ordinat.* condemnans Episcopum, quòd vno die plures ordines factos conferret, etiamsi de mandato Metropolitani faceret; quia à iure ei non est permissum, poterat enim replicare, sufficit, quod mihi non sit prohibitum. Adde plures esse irregularitates, & inhabilitates à iure statutas, in quibus nequeunt Episcopi ex proprio munere dispensare, quia non inueniuntur concessæ, etiamsi non inueniantur prohibitæ. Requiritur ergo expressa, vel tacita concessio. Denique etsi glossa *in supradicto c. dilectus, verbo, permissa,* censeat in criminibus posse Episcopum dispensare, nisi expressè ei prohibeatur. *At in cap. ai sp clerici,* §. *de adulteriis, de iudiciis,* cum communi sententia docet in criminibus adulterio maioribus dari non posse dispensationem, eo quod non reperitur concessum; bene tacitè in minoribus.

9 Neque obstant argumenta contraria.

Ad primum dico plures esse casus, in quibus conceditur inferioribus potestas dispensandi, quibus sufficienter prouisum est gubernationi, de quibus statim dicemus.

Ad secundum reseruat quidem dispensationem, ne veniat intelligenda in generali concessione.

Ad confirmationem, ex *cap. nuper,* dico absolutionem excommunicationis concedi, quoties non reseruatur, secus verò dispensatio, quia absolutio non est contra ius, sed potius ipsi conformis; ius enim præcipit dispositum absoluere: at dispensatio semper ius violat. Item absolutio ab excommunicatione, & peccatis ad bonum animæ ordinatur, ideoque expedieba: facilius concedi quàm dispensatio. Quapropter non solum Episcopo, sed parocho est concessa, dum non reseruatur; vt constat ex *suprad. cap. nuper.*

Ad tertium dico dispensationem in votis, & iuramentis non esse dispensationem in lege superioris, quia nullus dispensat, vt manente voto cesset obligatio, sed est remissio materiæ per votum promissæ, quam remissionem possunt omnes Prælati facere nomine Dei, quoties sibi non interdicitur, quia hoc videbatur expedire communi bono, eo quòd frequentissimè occurrat occasio in his dispensandi.

Ad quartum concedo ex tacita concessione Pontificis consuetudine manifestata habere inferiores Prælatos potestatem dispensandi in obseruatione festorum & ieiunij, eo quòd hi censentur casus satis frequentes.

Ad vltimum nego illud axioma verum esse, Episcopum in sua diœcesi habere eandem potestatem, ac summum Pontificem pro tota Ecclesia, numquam enim Episcopus potuit committere presbytero sacramentum ordinis, aut confirmationis, quod tamen potest Pontifex, neque potuit dispensare in matrimonio rato, neque definire res fidei, canonizare Sanctos, concedere indulgentias absolutè vsque ad plenariam remissionem, instituere censuras, approbare religiones, & alia huiusmodi, solum enim illa propositio habere potest verum in his quæ ad commune regimen spectant, & antequam à Pontifice lex aliqua constituatur. Nam illa lege constituta ex vi illius limitata est inferioris iurisdictio, vt non possit circa illam se intromittere. Adde quoties non conceditur inferiori potestas dispensandi in lege superioris, expressè censetur denegata: nam licèt non denegetur in particulari, denegatur tamen in genere, eo quòd generaliter ius statuat præcepta superioris ab inferioribus obseruanda esse, *cap. super his, cap. cùm inferior, de maior. & obed. & c.* 1. *de constit.*

10 Ex his infertur primò, Episcopum non posse dispensare in legibus Concilij prouincialis, alio modo, quàm potest dispensare in legibus Pontificis, quia sunt leges superioris, sic Basilius *lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 10. Suarez *lib.* 6. *cap* 15. *num.* 4. & Doctores referendi corollario sequenti. Concilium enim prouinciale superius est quolibet Episcopo, vt constat ex *tota disp.* 18. *& ex cap. saluo,* 9. *q.* 3. *& cap. graue nimis, de prabend.* Item Concilium prouinciale potest condere leges, quas Episcopi obseruare tenentur, & facere obseruari, vt dicitur *cap. sicut olim, de accus.* & in Trident. *sess.* 24. *cap.* 2. Adde, tempore antiquo Concilium prouinciale potestatem habebat cognoscendi de causis Episcoporum, & illas terminandi, vsque ad definitiuam sententiam quod est satis clarum Concilium prouinciale semper fuisse quolibet Episcopo superius.

11 Infertur secundò, Idem quod dictum est de quolibet Episcopo, dicendum est de Archiepiscopo, qui Concilium prouinciale congregauit, non posse, inquam, dispensare in his legibus, quia hæ leges non sunt leges latæ à solo ipso, sed sunt leges latæ à Concilio superiore illius, sunt enim latæ ab aliis Episcopis per modum vnius, omnes enim habent votum decisiuum. *cap. sicut olim, de accus.* Item Metropolitanus solum habet potestatem supra alios Episcopos congregandi Concilium: vt constat ex Trident. *sess.* 24. *cap.* 2. Deinde, quia ab Archiepiscopo ad Concilium prouinciale datur appellatio, tanquam ab inferiore ad superiorem, vt tradunt *gloss. fin. in cap. à collatione, de appellat. in* 6. Cardinal. *in Clement.* 1. §. *quod etiam in interdictis, num.* 1. *notab.* 1. *de sentent. excommunicat.* vbi Anchar. *num.* 5. *notab.* 5. & tradit Nauar. *consil* 6. *sub tit. de maiorit. & obedient. in nouis, num.* 4. Neque obstat Archiepiscopum esse caput Concilij: quia non est caput Concilij quoad iurisdictionem, non enim est in iurisdictione superior ipso Concilio congregato, sed est caput illius quoad vocandum, & congregandum Concilium, & quoad locum sedendi in Concilio, sicut Decanus, & Canonicus senior in Capitulis Ecclesiæ cathedralis. Neque etiam obstat textus *in cap. graue, de prabendis,* vbi dicitur: Metropolitani delictum superioris iudicio relinquitur ex parte Concilij nuntiandum. Ergo Concilium non est superius Archiepiscopo. Non, inquam, obstat, quia non dicimus Concilium superius esse Archiepiscopo quoad omnes actus, sufficit, si quoad constitutiones ibi ordinatas superius sit, ita vt possit Archiepiscopum compellere ad illarum obseruationem. Adde, etsi Concilium non posset compellere Archiepiscopum ad constitutionum obseruationem, propter eius dignitatis reuerentiam, sufficit vt eius subditi compellantur à Concilio, quam compulsionem Archiepiscopus tollere non potest, quia non est Concilio superior: & ita tenet Nauarrus *supradicto loco, num.* 5. Suarez *lib.* 6. *de legibus, cap.* 15. *à num.* 5. Thomas Sanchez pluribus exornans *lib.* 8. *disput* 17. *num.* 36. *&* 27. Basilius *lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 11. *&* 12. Bonacina *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 1. *num.* 14.

Punctum V.

An sint aliqui casus, in quibus inferiores potestatem habeant dispensandi in superioris legibus.

1 *Proponitur primus casus. Cum lex clausula generali dicit, vt dispensari possit.*

2 *Limitant aliqui, vt intelligatur de pœnis, quas alij à legislatore imponere possunt. Sed reijcitur.*

3 *Secundò limitant, ne in constitutione Concilij generalis intelligatur. Sed non probatur limitatio.*
4 *Secundus casus, in quo censetur inferioribus commissa facultas, cum materia legis leuis est.*
5 *Tertius, si casus frequentes sint.*
6 *Quartus, quando leges sunt illius prouinciæ propriæ, non alij communes.*
7 *Quintus, in extraordinario aliquo euentu.*
8 *Hic casus limitatur ab aliquibus: nisi inferior totam illam necessitatem moderata aliqua eleemosyna, vel diligentia suppleri possit.*
9 *Sed non approbo limitationem.*
10 *Sextus casus, in quo censetur concessa potestas dispensandi, est, cum est dubium an indigeat dispensatione. Et explicatur de dubio probabili, & negatiuo, quando dispensatio necessaria non est.*
11 *Septimus est, si consuetudine præscribatur inferiores in lege superioris dispensare posse.*
12 *Hæc potestas, infertorum in supradictis casibus ordinaria est. Et inferuntur aliqua notabilia.*
13 *Non pendet hæc potestas à Capitulo.*

1 REspondeo plures à Doctoribus assignari. Primus est, si generaliter concedatur facultas: hæc autem concedi potest verbis expressis, & de his nulla est dubitatio, vti conceditur in Trident. *sess.24. cap 6.* pro casibus occultis etiam Pontifici reseruatis. Potest item concedi verbis aliquo modo dubiis, qualia sunt, si in lege ipsa additur impersonaliter dispensari posse; tunc enim censeo inferioribus concedi facultatem, quia illa verba ad alium præter legislatorem referri debent, ne superflua sint. De legislatore namque dubitari non poterat posse in lege sua dispensare. Ergo illi non est intelligenda commissa facultas. Ergo pro aliis venit intelligenda. Item potestas dispensandi ampliè est interpretanda, vt in fine huius disputationis dicemus. Ergo pro aliis à legislatore interpretari debet: & ita tradunt *glossa fin. in cap. penult. de pœnis, & in cap. postulasti, verbo dispensatur, de clerico excommunicato ministr. & in cap. quisquis, de elect.* Innocent. *in cap. dilectus, de temporibus ordinat.* Felinus *in cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic, n.1.* innumeros referens Sanchez *lib.8. disp 5. n.1.* Salas *disp.20. sect.3. num.21.* Barbosa *2. part. allegat.33. n.22.* Suar. *lib.6. cap. 14. n.8.* Bonacina *disp.1. q.2. punct.1. n.17. versic. addit Sylvest.* Basilius *lib.8. cap.6. n.5.* & alij apud ipsos. Neque obstat textus *in cap. cum ex eo, de elect. lib.6. & cap.1. de ætate, & qualitate, eodem lib.* vbi concessa facultate dispensandi additur Episcopis, quæ additio videtur superfluere, si vera est doctrina tradita. Non. inquam, obstat, quia sæpè in concessione additur Episcopis, vt omnino dubitatio tollatur, quæ esse potest Episcopis non nominatis, hac enim ratione in Trident. dicitur *sess. 24. cap.6.* liceat Episcopis dispensare in omnibus irregularitatibus occultis, &c.

2 Hanc doctrinam limitant aliqui, vt intelligatur de pœnis, quas alij à legislatore imponere possunt. Nam si pœnam solus Pontifex imponere posset, solus ipse censebitur habere potestatem relaxandi, quia illius est soluere, cuius est ligare. At hæc limitatio omnino rejicienda est, si ab ipsomet legislatore relaxandi potestas concedatur; quia rationes suprà relatæ omnino pro hoc casu limitant, vt rectè cum aliis notauit Sanchez *disp.5. n.4.* Basilius *n.6.*

3 Secundò limitant. quæ intelligatur de constitutione Concilij generalis, sed Pontificij. Nam si sit Concilij generalis, affirmant plures, quos refert Sanchez *n.5* non posse inferiorem Prælatum dispensare, nisi claris verbis illi committatur, & docuit Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, allegat.83. n.23. & 24.* Mouentur, quia iam illa verba quibus permittitur dispensatio in illa constitutione, habere possunt aliquem effectum, quin inferioribus concedatur dispensandi facultas. Primus est, vt si abroganda sit, non sit necesse fieri illius specificam mentionem. Secundus est, vt Pontifex facilius dispensationem concedat. Verùm neque hæc limitatio admittenda est; quia si in illa lege permittitur dispensatio non legislatori, qui tali permissione non indiget, sed aliis permittenda est. Adde etiam facta hac permissione, indiget conciliaris constitutio expressa illius mentione, vt derogetur, vt ex his, quæ adducit Barbosa suprà, colligi facilè potest, & ita tenent plures referentes Couarr. *cap. alma, 1. part. §.7. n.8.* Sanchez *lib.8. disp.5. n.5.* Basilius *n.6.* Tertiò limitant, vt intelligatur in constitutione ligante subditos, secus si ipsum dispensaturum ligaret. Quæ limitatio admittenda est, ne dicamus in proprio facto, & ad propriam vtilitatem dispensare. Quod est rationi dissonum; & tradit alios referens Sanchez *num.3.* Basilius *n.6.* Ex quo venit intelligendus textus *in cap.2. de bigamis*, vbi cum Episcopo promouenti ad ordines bigamum, dicitur dispensari posse, non quidem ab ipso Episcopo, sed à Pontifice, qui illi depositionis pœnam imposuit.

4 Secundus casus est, si materia legis leuis sit, præsumitur enim legislator inferioribus Principibus potestatem dispensandi concedere. Ratio est, quia esset nimis onerosum ad Principem in minimis recurrere; vel quia in moralibus parum pro nihilo reputatur; vel tandem, quia commissa iurisdictione in minoribus, videntur hæc minora concessa. Et idem est, si lex non obligat ad culpam mortalem, sed solum ad venialem, vel ad nullam, vt contingit in religionibus, quia eo ipso, quod legislator noluit obligationem rigorosam ponere, iudicauit rem tanti momenti non esse, vt dispensatio ipsi maneret reseruata, sic Caietanus *quæst.97. art.4.* Emanuel Saa *verbo dispensatio, n.9.* Salas *disp.20. sect.3. num.22. & 23.* Suarez *lib.6. cap.14. n.9.* Bonacina *disp.1. quæst.2. punct.1. num.17.* Basilius *lib.8. cap.6. num.7.*

5 Tertius casus est, si casus frequentes sint; quia non est præsumendum legislatorem velle, vt pro ipsis decidendis ad ipsum sit recursus, esset enim nimis onerosa gubernatio, si gubernatores in his potestatem dispensandi non haberent. Vnde in his admitti potest illa vniuersalis propositio, Episcopum posse dispensare in omnibus sibi non prohibitis. Qua ratione diximus habere potestatem dispensandi in votis omnibus, obseruatione festorum, & ieiuniorum, sic Caietan. *2.2. q.143. art.4.* Nauarr. *cap.21. n.21.* Eman. Saa, Salas, Suarez, Bonacina, Basilius *suprà*.

6 Quartus casus est. Quando leges non sunt communes aliis prouinciis, sed propriæ vnius; tunc gubernatori illius prouinciæ censetur data facultas in illis dispensandi. Tum, quia ea, quæ sunt propria alicuius loci, vel communitatis sunt minus nota Principi, *cap.2. de constitut. in 6.* Ergo credi potest commissam esse gubernatori proprio, qui pleniorem illius loci habet notitiam. Quia eo ipso, quod arctatur lex pro sola illa prouincia, vel congregatione, censetur induere conditiones legis ab illa prouincia factæ, ac proinde dispensari à gubernatore posse causa intercedente, sic Caietanus *q.97. art.4.* Sotus *1. de iustit. q.7. art.3.* Valent. *1.2. disp.7. quæst.5 punct.9.* Azor *tom.1. lib.5. cap.15. quæst.7.* Verùm mihi probabilius apparet non inferri satis potestatem dispensandi ex eo solum, quod lex pro illa tantum communitate lata sit; quia lata est absolutè à legislatore supremo neque induit conditiones legis municipalis, siquidem abrogari à gubernatore non potest; sicuti poterat lex ab ipso facta. Item etsi ea, quæ propria sunt alicuius loci, supremo Principi nota satis non sint: at eo ipso, quod legem posuit pro illa communitate, cognouit communitatem indigere illa lege. Ergo etiam potest velle cognoscere, quando egeat dispensatione: aliàs non omni lege vniuersali ex hoc argumento posset inferri quemlibet gubernatorem dispensare posse; quia dispensatio non generalem conuenientiam totius communitatis ligatæ per legem, sed specialem illius, quo cum est dispensandum, attendit; quæ tamen conuenientia suptemo Principi minus nota est, quam speciali gubernatori. sic docet Suarez *lib.6. cap.14. num.10.* inclinat Salas *disput.20. sect.3. num.22. & 23.*

7 Quintus casus est, in extraordinario aliquo euentu, quando viget necessitas dispensandi, estque periculum in mora, neque facilè ad legislatorem potest recurri: siue lex sit de matrimonio impediendo, vel de aliqua irregularitate, vel reseruatione voti, aut similium. De omnibus his asseritur posse inferiorem dispensare, si vrgeat necessitas; quia tunc ex præsumpta legislatoris voluntate censetur inferioti commissa dispensandi facultas. Negare enim in his casibus potestatem dispensandi, videtur esse contra charitatem, & suaue Ecclesiæ regimen, & commune bonum, quod non est præsumendum. Adde sæpè absolutionem alicuius criminis reseruat Pontifex sibi, præterquam in mortis articulo: & tamen si ad Pontificem recursus non sit, potest Episcopus absolutionem concedere. Ergo ex necessitate vrgenti præsumi potest potestas concessa dispensandi, sic relatis multis docent Thomas Sanchez *lib.2. disp 40. num.3. & lib.8. disp.6. num.20.* Salas *disp.20. sect.3. num.25.* Suarez *lib.6. cap.14. circa finem, n.10.* Basilius *lib.8. cap.6.n.7.* Bonacina *disp.1. quæst.2. punct.1. n.17.* Vasquez *disput. 178. cap.2. num. 16.* Barbosa *2. part. de potest. Episcop. allegat. 33. n.27. & alleg. 35. à n.3.*

8 Huic casui adhibet Vasquez suprà limitationem, vt intelligatur, nisi tota illa necessitas suppleri possit aliqua moderata eleemosyna, vel diligentia facta ab ipso Episcopo: tunc enim affirmat Vasquez non posse Episcopum dispensare in lege Pontificia, sed debere pauperiem dispensandorum supplere: consentit Bonacina *suprà, punct.1. circa finem.* Mouentur, quia illa non reputatur necessitas, siquidem ita facilè suppleri potest. Et confirmatur exemplo simplicis Sacerdotis, qui secundùm probabiliorem sententiam non potest periclitanti beneficium absolutionis impendere præsente proprio Sacerdote, vel non petita ab illo prius licentia.

9 At hæc limitatio mihi non probatur, sicuti neque probatur à Thoma Sanchez *lib.4. summ. cap.40. n.39. versic. secundò limitantur*, & Salas *disp.20 sect.3. n.27.* Moueor, quia nullus ex innumeris Doctoribus, qui hanc potestatem inferiori concedunt, huius limitationis meminerunt, praxisque Ecclesiæ illi aduersatur. Item, quia licèt Episcopus supplere suis sumptibus possit necessitatem illorum, quibus concedenda est dispensatio: at non videtur obligatus illam hoc modo supplere, quia neque

neque obligatur ex virtute misericordiæ, cùm dispensandus non indigeat, (vt suppono) ad sui sustentationem illis sumptibus, neque obligatur ex proprio munere Episcopi; quia munus Episcopi est dispensare cum subditis, quando ipsi necessitate dispensationis vrgentur, non tamen illius munus est impedire necessitatem dispensationis suis sumptibus. Et per hæc solutur ratio contraria. Ad confirmationem concedo, præsente proprio Sacerdote, non posse simplicem, beneficium absolutionis impendere; quin prius simplici constet nolle Sacerdotem proprium absolutionem concedere, quia vsque tunc non constat absoluendum vrgeri necessitate. At sicut nolente proprio Sacerdote non tenetur simplex pecunia inflectere, vt velit, neque si absens sit, tenetur sumptus facere, vt veniat, quia ipsi non incumbit tollere necessitatem, sed solum incumbit posita necessitate absolutionem concedere. Ita in præsenti dicendum est.

10 Sextus casus est, cum dubium est, an casus indigeat dispensatione? Et quidem si dubium sit positiuum, non excludens probabiliratem, certum esse debet posse dispensandum absque dispensatione operari, nulli enim morali periculo se exponit, sequens opinionem probabilem. sic Bonacina *disput. 1. quæst. 2. punct. 1. num. 18.* & multis relatis Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, allegat. 35. n. 18.* At si dubium sit negatiuum, neque valet iudicium probabile efformare tibi dispensationem superuacaneam esse in tali casu; existimat Bonacina suprà, dispensationem petendam esse à Sede Apostolica, ne te exponas periculo faciendi contra legem superioris: & quia praxis ita obtinuit. Cæterùm mihi ptobabilius apparet; si æquè dubium sit an casus indigeat, vel non indigeat dispensatione, reputandum esse non indigere, quia tunc est præsumptio pro libertate: neque aliqui morali periculo faciendi contra legem exponeris; si verò inclines te indigere dispensatione: adhuc existimo te reputari posse non indigere illa, quia non debes censeri lege adstrictus, quousque de lege tibi certò moraliter constet. Concesso tamen gratis in illo dubio tibi esse necessariam dispensationem, existimo Episcopalem sufficere: tum quia non videtur Pontifici reseruatus casus dubius, sed certus: tum quia potestas dispensandi latè est interpretanda: & ita tradit Emanuel Saa *in vtraque editione, verbo dispensatio, num. 1.* Salas reputans probabilem *disp. 20. sect. 3. numero 28.* Barbosa *suprà n. 19.* & loquentes de voto reseruato tradit Suarez *tom. 1. de relig. lib. 6. de voto, c. 16. n. 6.* Sanchez *lib. 4. in Decalog. cap. 40. n. 16.*

11 Septimus casus esse potest, si consuetudine præscribatur inferiorem in lege superioris dispensare. Nam consuetudo legitimè præscripta iurisdictionem concedit, vt constat ex dictis de consuetudine: & traditur *cap. cum contingat, de foro competenti*, & aliis ibi per glossam. Ex quo fit parochos, quibus de iure non competit dispensatio, dispensare solere in festorum, & ieiuniorum obseruatione; videbatur enim maximè necessaria illis hæc potestas ob frequentes casus expostulantes hanc dispensationem, sic Sanchez *libro 8. disp. 9. num. 27.* Suarez *lib. 6. cap. 14. in fine*, Basilius *cap. 6. num. 8. lib. 8.* Ad huiusmodi casum reduci potest potestas, quam singuli Episcopi habent pro sua diœcesi dispensandi in legibus Concilij prouincialis. Erat enim maximè expediens hanc illis Concilium facultatem concedere, ne subditi obligati essent pro dispensatione obtinenda ad Pontificem recurrere, vel aliud Concilium prouinciale expectare. sic docuit Suarez *libro 6. capite 15. numero 7.* Bonacina *disp. 1. quæst. 2. punct. 1. num. 14.* Neque valet dicere Archiepiscopum hanc potestatem habere, quia neque à iure illam habet, cum sit inferior Concilio, sicuti reliqui alij Episcopi. Neque à Concilio inuenitur ei aliquo modo specialiter commissa. Quocirca dicendum est cuilibet Episcoporum pro sua diœcesi commissam esse. sic Suarez, & Bonacina *suprà*, & multis exornat Sanchez *dispur. 17. numero 35. & seqq.* & Salas *disp. 20. sect. 4. num. 46.*

12 Aduerto hanc potestatem inferiorum dispensandi in omnibus supradictis casibus debere dici ordinariam, potius quam delegatam: tum quia conceditur ratione muneris, & officij; tum quia est perpetua, quæ sunt conditiones iurisdictionem ordinariam constituentes, vt tradit glossa *in cap. finem, de offic. ordinar.* Felin. *in cap. licèt, eodem titulo*, plures referens Couarr. *3. variarum. c. 10. n. 6. & 10.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 40. n. 14.* Suarez *lib. 6. cap. 15. num. 1.* Basilius *lib. 8. cap. 6. num. 9.* Ex quo infertur primò potestatem, quam habet Legatus ad dispensandum in legibus, & votis, ordinariam esse, quia est annexa illi officio, & muneri in perpetuum. Sumitur ex *cap. quod translatio. de officio legati*, & tradit Panormitanus *in cap. vltimo, de transactionib. num. 5.* Speculator *tit. de transactionibus §. consequitur.* Suarez, & Basilius *suprà*. Secundò infertur potestatem, quam habent ex priuilegio superiores religionum ad dispensandum cum religiosis, & ad illos absoluendum, esse etiam ordinariam, & non delegatam, quia est in perpetuum concessa: sic ex Collectore priuilegiorum fratrum Minorum, *verbo absolutio ordinaria quoad fratres, in fine, n. 27. dub. 2.* tradit Basilius *suprà num. 9.* Tertiò infertur posse hanc potestatem delegare, sic Suarez, & Basilius *suprà*. Emanuel Rodriquez *tom. 1. qq. regul. q. 22. art. 11. circa fin.*

13 Aduerto secundò, hanc potestatem dispensandi concessam Episcopis, & omnibus illis, qui Episcopali gaudent iurisdictione, non pendere à Capitulo in eius vsu. Ratio est, quia nullibi inuenitur apposita talis dependentia, sed potius cum Episcopis conceditur dispensandi facultas, illis absolutè conceditur nulla facta mentione Capituli, vt constat ex *cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic.* & aliis multis à glossa *ibi*, & Trident. *sess. 24. cap. 7. & sess. 24. cap. 6. de reformat.* Adde etiamsi à iure consensus Capituli requisitus esset ad dispensationem (quod non probo) iam consuetudine abrogatum est, sic aliis relatis docet Suarez *libro 6. capite 15. numero 10.* Basilius *libro 8. capite 5. num. 4.* Neque obstat, si dicas in rebus arduis debere Episcopum Capituli consilium expostulare, ex text. *in cap. penult. 15. qu. 7. & capite quanto, de his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.* Nam, vt supradicti Doctores docent, dispensatio non est ex rebus arduis, quæ huiusmodi consensum, vel consilium requirunt; solum enim consensus Capituli requisitus est quando vellet iuri proprio, & indemnitati Ecclesiæ, seu Capituli derogare: quod non est, quando dispensat cum irregulari ad ordines, vel beneficia & alia similia.

Punctum VI.

Qui habeant potestatem dispensandi in pœnis à lege statutis, vel ab homine latis.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Legislator imponens pœnam, & ante patratum delictum, & post illud, dispensare potest.*
3 *Pœnus annexus delicto non possunt inferiores impedire.*
4 *Pœna lege statuta, & quæ executioni mandanda est per iudicem augeri, aut minui non potest ab eo, sine causa.*
5 *Apponuntur tres limitationes superiori doctrinæ.*
6 *Post latam sententiam, & pœnam inflictam nullus iudex inconsulto Principe potest augere, vel minuere pœnam, spectato iure ciuili. Secus iure canonico.*
7 *Hæc potestas competit Capitulo Sede vacante, & omnibus illis, qui Episcopali gaudent potestate.*
8 *Infertur corollarium maximè notandum pro Prælatis religiosorum.*
9 *Limitatur doctrina, dummodo dispensandus pœnitentiam per aliquot dies egerit.*
10 *Prælatus secum dispensare non potest in pœna, quæ illi per sententiam est imposita.*
11 *Item debet fieri dispensatio absque tertij præiudicio.*
12 *Non extenditur hæc potestas ad crimina adulterio maiora.*
13 *Religiosus condemnatus à Rectore, non potest prouincialis renuente Rectore pœnam tollere.*

1 NOn est animus per omnes pœnas sigillatim discurrere; esset enim omnes materias morales huic disputationi immiscere. Solum intendo tradere generalem doctrinam dispensationis pro pœnis contractis. Potestas ergo dispensandi, & sumi potest ante pœnam contractam, vel post illius incursionem. Deinde loqui possumus de legislatore imponente illam pœnam, vel de inferiore, aut superiore illius.

2 Dicendum ergo primò est legislatorem supremum quicque pœnam delinquentibus imposuit, posse dispensare, siue ante patratum delictum, siue post illud cum delinquentibus, ne pœnam à se statutam contrahant, néve contractam retineant; quia dispensat in sua lege, cuius obligatio, & punitio ex voluntate ipsius pendet.

3 Dicendum secundò. Si pœna sit à lege, consuetudine, vel statuto imposita ipso iure pro aliquo delicto, quæque nullam iudicis executionem requirit, nullus inferior legislatore impedire potest, ne committens illud delictum talem pœnam contrahat, tum quia nullibi habetur talem potestatem inferioribus esse datam: tum quia id non erat expediens, cum pœna ante commissum delictum detinet, ne committatur. Quapropter nullus dicet posse Episcopum impedire, ne percutiens clericum contrahat excommunicationem, & homicidium committens irregularitatem: sunt enim hæ pœnæ delicto annexæ nulla indigentes executione. sic communiter Doctores. Neque de his est dubitatio.

4 Dicendum tertiò, quando pœna executioni mandanda est per iudicem, & pœna est à lege statuta, non licet iudici absque causa pœnam minuere, neque augere, bene tamen causa intercedente. Priorem partem probat textus, quem mirabilem dicit Accursius *in §. oportet. in authent. de iudic.* vbi iudex non debet esse lege ipsa clementior: & sumitur ex *cap. de causis de off. deleg. & in c. licet, & ibi glossa, verbo pœnam pecuniariam, de pœnu.* & probat alios referens Tiraquel *de pœnu, in præfat. num. 1.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 96. n. 10. & seqq.* Farinac. *praxi lib. 1. tit. 3. q. 27. num. 5.* Ratio est, quia frustra esset pœna constituta à lege, si iudici absque causa liceret illam minuere, vel remittere: arbitrio enim iudicis factum committitur, non pœna; hæc enim legis authoritati reseruatur, ex *cap. iudicet, 6. qu. 7. &*

ex

ex l. si quæ pœna, ff. de verborum significa. Posteriorem partem conclusionis, scilicet causa intercedente, posse iudicem pœnam à lege statutam remittere, vel minuere, & aliquando augere, docet innumeros referens Farinac. *in praxi quæst. 17. n. 7.* Menoch. *lib. 1. quæst. 96. n. 14 & seqq.* Basilius de Leon *lib. 8. de matrim. cap. 7. n. 6.* Iulius Clarus *quæst. 85. vers. ulterius quæro*, & colligitur aperte ex *l. etsi seuerior*, vbi glossa, & Doctores, *C. ex quibus causis, l. hodie, ff. de pœn. l. quid ergo, § pœna grauior, ff. de his qui notantur infam. cap. quoniam frequenter, § fin. vt lite non contest. cap. at si clerici, §. de adulteris, de iud.* & alibi sæpè. Rationem subdit præ omnibus Farin. quia delicta diuersis circumstantiis, & qualitatibus perpetrantur, pro quarum diuersitate aliquando fiunt excusabiliora, aliquando grauiora. Expediebat ergo iudici pro grauitate, vel leuitate delicti pœnam temperare, vel augere, siquidem à lege temperari, vel restringi non potuit. Neque inde fit (inquit Farinac.) iudicem esse benigniorem lege, nec contra legem venire, vel ab eius dispositione recedere, sed potius legem seruare, quæ ita vult, atque disponit non solùm in præallegatis iuribus, sed etiam in genere per illam regulam, quod pœna est commensuranda delicto, *l. sancimus, C. de pœnis, c. sicut dignum de homicid. c. vt clericorum, de vita, & honestate cleric.*

5 Huius conclusionis varias limitationes adducit Farinacius *supradict. quæst. 17. per totam*, qui omnino videndus est. Tres tamen sunt præcipuè. Prima, vt procedat in maioribus magistratibus, secus in minoribus, qui etiam ex causa non possunt ordinarias pœnas alterare, nisi vel consulto Principe, vel nisi causa cohæreat delicto, sic Farinac. *n. 67.* Menochius *lib. 1. de arbitr. q. 96. n. 18.* Iulius Clarus *q. 85. sub versic. vlterius quæro.* Secunda limitatio, vt procedat, nisi statutum expressè prohiberet iudici ne pœnam alteraret, vt *in c. inquisitionis, de accusat. in prine.* & alibi sæpè, tunc nequit contra legem facere, alias frustranea esset prohibitio, sic Farinac. *num. 68. 69. & 70.* Tertia limitatio est in pœnis parti applicandis. Exempium est in statuto mandante vulnerantem puniri pœna ducentorum, quorum centum fisco, alia verò centum vulnerato applicentur, non poterit isto casu pœnam debitam vulnerato remittere, vel minuere, sic Farinac. *n. 61.* Menochius *dict. q. 96. n. 1. & 2.* vbi Menochius ampliat doctrinam ad ipsummet Principem, qui si de plenitudine suæ potestatis hanc pœnam remitteret, teneretur de suo proprio supplere, alias peccatum mortaliter, cui consentit Grammat. *cons. 34. n. 2.* Dominic. Soto *lib. 4. de iustit. quæst. 5. art. 4.* quod intelligendum est, quando sine causa remitteret, nam causa sustinente, scilicet publicæ vtilitatis, & bono pacis, optimè potest pœnam hanc delinquentibus remittere, vt optimè relatis aliis, docet Farinacius *lib. 1. praxis, tit. 1. q. 6. à num. 22.*

6 Dico quartò post latam sententiam, & pœnam inflictam, siue fuerit imposita ad instantiam partis, siue ex officio, attento iure ciuili nullus iudex potest inconsulto Principe pœnam impositam minuere, vel augere, aut aliquo modo tollere, quia data sententia functus est officio suo, nec habet vltrà quid faciat constat ex *l. mortis, § iste ferè ff. de pœnis, l. iudex postquam ff. de re iudic.* & tradit glossa communiter recepta *in l. quid ergo, § pœna grauior, in verbo onerasset, circa princ. ff. de his qui notant. infam.* Couarr. *pract. quæst. c. 35. circa finem, & lib. 2. var. resolut. cap. 9. n. 8.* Clarus *in practic. § fin. quæst. 85. sub versic. vlterius quæro.* Farinacius *quæst. 17. lib. 1. tit. 3. num. 61.* Basilius *lib. 8. cap. 7. n. 7.* At attento iure canonico poterit iudex post latam sententiam pœnam minuere, vel aliquo modo in illa dispensare, præcipuè si ex officio in causa processum sit argument. textus *in cap. commissi, § necnon, de hæret. in 6.* & habetur *c. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic.* vbi clericum confessum, & conuictum de adulterio, & ob id depositum ab officio, potest Episcopus peracta pœnitentia restituere, tradit Alciat. *ibi n. 2.* Tiraquel. *de pœnis temperand. causa 53. n. 2.* Basil. *n. 7. & seqq.* Farinac. *n. 61.* Man. Rodrig. *regul. qq. tom. 1. q. 24. art. 18.* & alij apud ipsos.

7 Aduertendum tamen est, hanc potestatem competere Capitulo Sede vacante, & omnibus aliis, qui Episcopali potestate gaudent, quales sunt Prælati religionum, respectu suorum religiosorum, quia hi nomine Episcopi veniunt intelligendi: & tradit Man. *suprà, col. 1.* Sanchez plures referens *lib. 8. disp. 3. à num. 10. præcipuè num. 12. & 13. & lib. 2. summ. cap. 11. num. 4. & lib. 4. cap. 38. num. 17.* Salas *de legib. disp. 8. sect. 16.*

8 Ex quo fit, si Prælatus alicuius religionis ob furtiuum è monasterio discessum, vel mulieris ibi ingressum, vel fornicationem, aut adulterium ibi, vel foras commissum, condemnet religiosum in priuatione vocis activæ, & passivæ, & inhabilitate ad omnia honoris officia, poterit, si religiosus resipuerit, cum illo misericorditer dispensare, sic docet expressè Man. Rodriquez *suprà.* Neque obstat, si pœna priuationis, & inhabilitatis apposita per sententiam fuerit, etiam lege aliqua statuta ipso facto, & sub verbis perpetuo, omnino, &c. adhuc poterit Prælatus dispensare, vt relato Abbate, Decio, & Marsilio docet Eman. Rodriq. *suprà, q. 24. art. vlt. § secundum argumentum.* Basilius *de matr. lib. 8. cap. 7. num. 18.*

9 Limitanda tamen est hæc quarta conclusio. Primò, vt intelligatur posse Prælatum dispensare cum clerico verbaliter depositio ob adulterium, &c. si pœnitentiam egerit, quia ita cauetur *in illo cap. at sit clerici.* Nam antequam clericus per aliquot dies pœnituerit, non videtur causa adesse dispensationis, nisi fortè à populo expostuletur dispensatio, quia tunc videtur necessariò concedenda, vt tradit Manuel *illa quæst. 24. § aduertendum, fine*, eo quod videatur populo necessarius, vel vtilis talis minister: & vtilitas publica honestat dispensationem.

10 Secundò limita non posse Prælatum secum dispensare, si fortè ipse per sententiam priuatus officio sit, aut alia pœna mulctatus, quia licèt possit cum aliis dispensare, non tamen secum in his, quæ iurisdictionem coactiuam, & sententiam concernunt, vt sit in præsenti, aliàs inutilis, & friuola esset sententia si ab ipsomet sententiato tolli posset, sic Basilius *cap. 7. n. 17.* & probat textus *in cap. ideo, 2. quæst. 6. cap. cum inferior, 26. de maior. & obed.*

11 Tertiò limita, vt procedat dispensatio absque præiudicio tertij, si enim tertio ius esset quæsitum, non posset ex dispensatione tolli, veluti si pendente accusatione impetrasti beneficium clerici in euentu priuationis, vel post condemnationem illius impetrasti, non poterit Episcopus à te beneficium tollere, & dispensatio ad beneficium clerico delinquenti facta de beneficiis obtinendis debet intelligi, non de habitis, & alteri datis, ex text. *in cap. quamvis, de rescript. in 6.* vbi restitutio alicui concessa intelligitur sine præiudicio tertij in iure quæsito, & ex *l. quod si minor 25. § non semper, ff. de minorib.* & tradit Abbas *cap. at si clerici, n. 18.* Decius *n. 155.* Sahagun *ibi n. 14.* Calderin. *consil. 12. de rescript.* quos omnes refert, & sequitur Basilius *lib. 6. de dispensat. cap. 7. num. 13.*

12 Quartò limita, vt intelligatur posse prælatum dispensare in pœna pro adulterio, & minoribus criminibus imposita? secus si pro grauiori crimine imponeretur, constat ex *dicto c. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic.* ibi; *De adulteriis verò, & aliis criminibus, quæ sunt minora, potest Episcopus cum clericis post peractam pœnitentiam dispensare.* Vbi glossa ait, cum concedatur de minoribus, de maioribus per consequens denegatur, & *cap. qualis, 25. distinct.* Neque obstat textus *in cap. presbyterum, 50. distinct.* vbi Episcopus dispensat cum hæretico, quod crimen est longe maius adulterio; quia non dispensat nisi simul cum Inquisitore, & ex speciali commissione illi facta, *in c. vt commissi, § necnon, de hæreticis, in 6.* Neque etiam obstat textus *in c. si quis presbyter, eadem distinct.* quia sacrilegium non reputatur ita graue, & reipublicæ damnosum, sicut adulterium, vt tradit glossi. *in supradicto cap. at si clerici.* Quocirca iuxta regulam Alexand. III. *in supradicto cap. at si clerici*, potest Episcopus, & quicumque alius Episcopalem iurisdictionem habens, dispensare in pœnis debitis adulterio, fornicationi, stupro, & periurio simplici, & aliis similibus; non tamen poterit in pœnis ob periurium qualificatum, simoniam, incestum, sodomiam, assassinatum; quia hæc inter grauissima crimina reputantur, tradit Man. Rodriquez *quæst. 24. art. 18.* cum Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. à n. 2.* Mandos. *in praxi signat. §. dispensat cum incestuoso.* Salcedo *practic. crimin. cap. 86.* In his, inquam, pœnis poterunt dispensare, si adsint conditiones requisitæ à Trid. *sess. 24. c. 6. de reformat.*

13 Dico vltimò pro religiosis specialiter post latam sententiam, & condemnationem factam à iudice ordinario, v. g. à Rectore Conuentus, si velit prouincialis dispensare, vel post latam sententiam à prouinciali, velit generalis, id efficere non poterit renuente iudice ordinario: colligitur ex Tridet. *sess. 14. cap. 1. de reform.* vbi suspensum ab ordinario non potest Metropolitanus, neque alius contra voluntatem ipsius Prælati suspendentis promouere. Ratio est, ne authoritas iudicantis contemnatur à subditis, sic expressè Man. Rodriq. *tom. 1. quæst. regul. q. 22. art. 8.* vbi aduertit, si condemnans finierit officium suum, posse tunc prouincialem, aut generalem subditum condemnatum à Rectore absoluere, nulla requisita licentia à Rectore moderno, seu ab eo, qui reum condemnauit, quia tunc authoritas Prælati, qui condemnauit non contemnitur, siquidem iam definit esse Prælatus: quæ erat ratio prohibitionis Concilij.

PVNCTVM VII.

Circa quos dispensatio exerceri possit.

VNo verbo respondere possemus, asserentes necessariò circa subditos exercendam esse; cum enim actus sit iurisdictionis, & superioritatem ex parte dispensantis, & subiectionem ex parte dispensati importat. Et hinc oritur ratio dubitandi.

Quinam possint inducere hanc subiectionem: an idem respectu sui ipsius.

An vagi, & forenses respectu superioris illius loci.

An suffraganei respectu Metropolitani.

An

An religiosi respectu sui Episcopi.
De his ergo sigillatim est dicendum.

§. I

Quilibet superior secum dispensare potest.

1 *De dispensatione indirecta non est dubium.*
2 *Quod leges, vota iuramenta, probabilius est directa dispensatione posse prælatum secum dispensare.*
3 *Extenditur doctrina ad prælatos, religiosos, &c.*
4 *In censuris non potest secum dispensare.*
5 *Probabile est posse in irregularitate, inhabilitate, & depositione ipso iure contractis.*

1 DE dispensatione indirecta nemini potest esse dubium, secum posse superiorem dispensare. Quando enim Prælatus in lege ieiunij, vel festi concederet dispensationem pro tota ciuitate, vel Conuentu; necessariò in illa dispensatione includitur, sicuti includitur, cum distribuit indulgentias pro tota communitate, quia ipse est pars præcipua illius; debet ergo in illa distinctione includi, sic Sotus 4. *distinct. 21. quæst. 1. art. 4. in fine corporis.* Ludouicus Lopez 2. *part. instruct. cap. 5. col. 32.* Suarez *tom. 3. disp. 82. sect. 2. circa finem. & loquens de indulgent. 4. tom. disp. 52. sect. 1. n. 20.* Sanchez. *lib. 6. cap. 12. n. 8.* Item nemini esse potest dubium posse alteri vices suas committere, qui dispensationem ei concedat: tum quia *in cap. fin. de pœnit. & remission.* datur facultas Prælatis exemptis eligendi Confessorem, qui eos absoluat, ne cogantur superiorem absentem adire. Sed hæc ratio est eadem in dispensatione. Ergo. Tum quia congegatio Concilij decreuit facultatem datam Episcopis *sess. 24. c. 6. de reform.* absoluendi, & dispensandi sibi subditos posse eum ipsis Episcopis à Confessario ab illis electo exerceri. Tum denique, quia Prælati non debent esse deterioris conditionis, quam subditi, qui præ manibus habent, quo eum possint absolui, & dispensari; ipsi verò debeant absentem superiorem quærere. sic docet innumeros referens Sanchez *lib 8. disput. 3. num. 3. & in Decalog. lib. 2. cap. 11. numer. 11.* Suarez *tom. 5. de censuris, disput. 41. sect. 2. à num. 9* Garcia *de benefic. part. 11. cap. 10. numer. 139.* Augustin. Barbosa *ad c. Concilij sess. 24. cap 6.* Basil. de Leon. *lib. 8. cap. 4. num. 9.*

2 Solum est dubium de directa dispensatione, an scilicet quilibet Prælatus possit secum dispensare in legibus, votis. iuramentis, irregularitatibus, & aliis pœnis, in quibus possunt cum subditis?

Respondeo, quoad leges vota, & iutamenta attinet, probabilius credo superiorem secum dispensare posse, sicuti potest cum suis subditis; est communior sententia, vt multos referentes docent Couarr. *cap. alma. 1. part. §. 1. n. 7.* Sanchez *lib. 8. disp. 3. num. 6. & lib. 4. in Decalog. cap. 37. num. 40.* Salas *disp. 20. sect. 3. difficult. 3. & sect. 12.* Suarez *vbi suprà, de legib. lib. 8. cap. 12. à num. 8.* Basilius *lib. 8. cap. 4 num. 9.* Bonacina *disp. 1. quæst. 2. punct. 1. num. 9.* & alij apud ipsos. Ratio est, quia neque ex iure naturali neque est positiuo repugnat aliquem secum dispensare. Ergo non est negandum superiori. Non. inquam ex iure naturali, quia si inde repugnaret, id esset, quia dispensatio requirit distinctionem personarum; eo quod sit actus iurisdictionis, & nemo videtur in se ipsum iurisdictionem posse exercere, & sibi ipsi subiici. Sed ex hoc capite nulla est repugnantia, quia iurisdictio, quæ requirit distinctionem personarum, est iurisdictio coactiua nemo enim à seipso cogi potest. Item iurisdictio contentiosa, quæ inter partes fieri debet. Item est iurisdictio in actu sententiæ, nemo enim se ipsum sententiare, condemnare, vel absoluere in aliqua causa potest. At iurisdictio, quæ in dispensatione exercetur, neque est contentiosa, neque condemnatiua, aut absolutiua, sed omnino voluntaria. Ergo non repugnat, vt in se ipsum quis illam exerceat. Explico hanc rationem. Hæc dispensatio esse potest in lege propria, vel in lege superioris. In lege propria non est propria dispensatio: nemo enim sua lege proprie, & directè ligatur sed ligatur lege naturali dictante non esse excusandum ab obseruatione suæ legis, cum honestam aliquam causam excusationis non habeat: & posito, quod directè propria lege esset ligatus, facillimo negotio se ab illa soluere posset, nolens obligari, siquidem ex propria eius voluntate obligatio legis pendet. Si verò dispensatio facienda sit in lege superioris, & ex illius commissione, quid obstat superiorem committere suas vices inferiori, vt quoties sibi visum fuerit dispensare cum subditis, vel secum in obligatione legis id facere possit; sic ergo creditur esse commissum, ne superiores deterioris conditionis sint quam subditi. Et eodem modo dicendum est in voto & iuramento: nomine enim Dei obligationem superiores remittunt quibus à Deo hæc potestas non solum quoad subditos, sed etiam quoad ipsos censetur concessa. Ex iure autem positiuo nullibi inuenitur prohibitum generaliter, superiorem non posse secum dispensare in his quæ potest cum subditis. Quocirca, si alicubi reperiatur prohibitum, ne in se ipsum quis iurisdictionem voluntariam exerceat, id est, in materia ambitiosa, & fraudibus subiecta, non tamen in dispensatione legis, voti, & iuramenti, vt no. *ex cap. per nostras, de iure patronatus*, ibi, *nullus se ingerere debet Ecclesiasticæ prælationis officiis, & cap. fin. de institutionib.* vbi dicitur eum qui beneficium conferre potest, non potest se ipsum instituere. Et licet ibi subdatur ratio, cum inter dantem & accipientem debeat esse distinctio personarum, non est illa ratio generaliter sumenda, sed in illa materia beneficiorum ob inconueniens maximum, quod esset, si Prælatus beneficiorum distributor sibi ipsi conferret, vt rectè docuit Abbas *suprad. cap. num. 5. & cap. ex litteris, n. 11. & 12. de probationib.* & idem constat ex *Clement. 1. de rebus Eccles. non alienand.* vbi vnio Ecclesiæ alteri facta de consensu Episcopi, & Capituli valet; secus si ipsi Capitulo vnio fieret, eo quod in proprio facto, vt ait glossa, in materia ambitiosa nemo ius sibi dicere posset. In quo sensu explicanda est *lex 2. ff. de authorit. consens. tutor*, vbi regula iuris est, in rem suam tutorem authorem fieri non posse; & alia plura, quæ traduntur à Gotofredo *ibi & l. 9. ff. de pactis* Neque obstat aduersus hanc doctrinam *in c. magnæ, de voto* vbi laudatur Episcopus Treccnsis, eo quod noluit se voti obligatione exemptum iudicare absque concilio Sedis Apostolicæ, cum videatur id posse eo quod causa voti cessarat, vti glossa ait, *verbo consilio.* Quia nemo iuramentum, vel votum suum debet interpretari Non inquam, obstat, quia ibi laudatur, non quia fecit opus necessarium, sed quia fecit opus supererogationis & maximè decens.

3 Supradicta doctrina extendenda est ad Prælatos religiosos generales, prouinciales, priores, rectores, & vicerectores, & qui illorum vices in absentia gerunt; quia hi omnes iurisdictionem habent quasi Episcopalem. sic Sanchez relatis pluribus *disp. 3. n. 9.* Suarez *de legib cap. num. 12.* Basil. *num. 12.* Salas *sect. 12. n. 105* & est expressa sententia D. Thom. *2. 2. q. 185. art. 8.* Et generaliter idem dicendum est de quolibet habente potestatem dispensandi cum aliqua communitate, cuius ipse pars fuerit, censetur & secum posse in eisdem dispensare, ne deterioris conditionis fiat.

4 Dixi Prælatum dispensare posse secum in lege superioris, & in votis, aut iuramentis, à se factis, quæ potest cum sibi subditis nisi expressè prohibeatur. De censuris autem aliter dicendum existimo: si enim censura aliqua ligatus sit v. g. ex communicatione, suspensione, aut interdicto, non potest nisi medio sacerdote à se electo absolui, quia hæc tolli non possunt nisi absolutione, & absolutio est quædam sententia, quam in seipsum quis exercere non potest. De irregularitate, depositione, & qualibet alia inhabilitate maior est dubitatio, an possit secum dispensationem facere? Etquidem si per sententiam contraxerit, certum est non posse illam à se immediatè & directè, nec medio aliquo à se electo tollere quia illam tollere non potest nisi ex comissimone imponentis, quam non est præsumendum concedere, alias frustranea esset eius coactio. Et in hoc sensu verissimum est eius esse soluere; cuius est ligare, *cap. cum inferior. de maior. & obedient.* & ita notauit Basil. de Leon *lib. 8. cap. 6. n. 6. & cap. 7. n. 17.* & satis colligitur ex *cap. at si clerici, 2. de iudic. cap. 2. de bigamis.*

5 At si pœna, & inhabilitas non per sententiam, sed ipso iure incurratur, credo posse Prælatum secum dispensare, sicut potest cum sibi subditis; quia licèt per iurisdictionem coactiuam ligatus fuerit, solui tamen potest, ex iurisdictione voluntaria, & directiua. Item non tam se ipsum soluit, quam soluit superior, qui pœnam imposuit; ipse enim potuit Prælato committere vices suas, vt dispenset in omnibus pœnis, & irregularitatibus tam secum, quam cum sibi subditis. ex qua commissione ipe secum dispensat. Et ita in hoc casu videntur sentire omnes Doctores in princip. huius §. relati. Siquidem absolutè controuertunt, an Prælati secum possint dispensare in omnibus in quibus possunt cum subditis, & specialiter nominant irregularitates, vt videre est in Sanch. *disp. 3. citata, n. 4.* Quare solum in casu, quo lex tantum esset prælatis lata, & pœna tantum ipsis imposita, censerem restringendam esse potestatem vt relatis aliis docet Sanch. *disp. 5. n. 3*

§. II.

An vagi, & forenses possint dispensari à superiore illius loci, in quo de præsenti resident.

1 *De vagis nullibi habentibus domicilium est certum. De forensibus dubium.*
2 *Prima sententia docet dispensari posse, etsi breuissimo spacio commorentur.*
3 *Secunda exposulat, vt illuc confluant animo ibi habitandi.*
4 *Tertia requirit domicilium.*
5 *Qualibet ex his sententiis est probabilis. Placet prima sententia in dispensatione legis municipalis, & communis.*

6 *Pro dispensatione voti iuramenti, aut alterius singularis impedimenti, non acquiritur sufficiens subiectio ex habitatione transeunte.*

7 *Imò neque ex habitatione diuturna, si domiciliaris non sit.*

1 DE vagis nullibi habentibus domicilium certum est dispensari posse ab eo loci superiore, vbi resident, sicuti & administrari reliqua omnia sacramenta, ratione enim habitationis subduntur, vt benè dicit Sanch. *lib.3. de matrim. disp 25. n.5. & lib.2 cap.11. n.8. & lib.4 sum. cap.57. n.31.* Lessius *lib.2. cap.40. dub.18. n.121.* De forensibus autem res dubia est.

2 In qua re est prima sententia, peregrinos, & forenses, etiamsi breui tempore commorentur, posse à diœcesano illius loci dispensari in legibus, votis, & iuramentis, sicuti possunt reliqui alij subditi sic Basil. *lib.8. cap. 5. num.7.* Mouetur quia peregrini ratione habitationis subduntur legibus illius oppidi qua transeunt. Ergo non deficit illius subiectio necessaria ad dispensationem obtinendam. Quòd si congregatio Concilij, prout refert Farinac. *sess. 24. Trident. cap. 6.* declarauit forenses, & peregrinos posse absolui ab ordinario loci, quia transeunt, non tamen dispensari; non est, quia deficiat iurisdictio, & potestas ad concedendam dispensationem, sed quia regulariter deficit causa requisita. Vnde, si causa adesset, credit dispensari posse.

3 Secunda sententia requirit vt peregrini, & forenses possint dispensari in legibus, votis iuramentis, & irregularitatibus, vt illò confluant animo ibi habitandi tempore diuturno, qui animus colligitur satis, si illò confluant expediendi alicuius negotij causa, quod breui expediri non potest. Qua ratione dicunt scholasticos Academiæ ab Episcopo illius loci posse dispensari, sicut possunt reliqui, sic docent pluribus relatis Sanchez *lib.3. de matrim. disp.23. num.12. & 13.* Henriquez *lib.6. de pœnitent. cap. 14. num.8.* Lessius *lib.2. cap. 40. dub.18. num.121.* Suarez *lib.2. de diebus festis cap.14. à num.6. & seq.* contrarius his, quæ docet *lib.6. de voto, 11. num. 11.* Man. *1. tom. summ. nouæ edit. cap.55. num.5.* Ratio præcipua est, quia ratione habitationis diuturni præcipuè si conducta sit domus, contrahit qui quasi domicilium, & sortitur forum, ita vt possit ibi de alibi gestis conueniri, vt probat Abbas *cap. quod clericis, num.5. de foro competenti.* Innocent aliis relatis *cap. ex parte n.1. eod.tit.* & constat ex *l. hæres absens. §. proinde, in fine. ff. de iudic. & l.2. C. vbi de crimine agi oportet. & ibi glossa, verbo degit. & l. quisquis, C. si certum petatur. & ibi glos. verb. versatus.* Ergo etiam in rebus spiritualibus, quales sunt dispensationes, acquiretur quasi domicilium ex hac diuturna habitatione.

4 Tertia sententia affirmat ad dispensationem obtinendam in legibus, votis, iuramentis, & pœnis contractis necessariò requiri domicilium, neque alio modo subdi potestati dispensandi peregrinum, & forensem. sic docent Abbas. Syluest. Tabiana, Angel. & alii relati à Sanchez *lib.3. disp.23. n.11.* Suarez *lib.6. de voto, cap.11. num.11.* Barbosa *2. part. de potestate, Epis. lib. allegat.36. num.18.* Fauent huic sententiæ plures declarationes Cardinalium, asserentes hunc forensem non esse subditum illius diœcesani, quoad dispensationem obtinendam, bene tamen quoad absolutionem à peccatis, & censuris, quas declarationes refert Garcia *de benefic. 11. part. cap. 10. num. 139.* Ratio est, quia vsque acquirat domicilium, non censetur verè subditus illius, quia non censetur esse illius parochianus; vt enim esset parochianus illius deberet habitare animo ibi perpetuò manendi, sicuti habitat, vbi habet domicilium: hic enim animus adacquirèdum domicilium requiritur ex *l. nihil interest. 25. ff. de captiuis. & postlim, reuers.* ibi *neque enim satis est. corpore domum quem rediisse, si mente alienus est,* & tradit innumeros referens Sanchez *supra num.1.*

5 Quælibet ex his sententiis est satis probabilis: at vt veritas cognoscatur, aliter de dispensatione in lege municipali, & communi, aliter in dispensatione voti, iuramenti, & cuiuslibet alterius specialis, impedimenti dicendum existimo. Et quidem de dispensatione legis municipalis, & communis affirmo cum prima sententia, dispensari posse forensem à superiore illius loci, sicuti quemlibet alium ciuem quia ad superiorem illius loci pertinet vt omnes ibi commorantes leges obseruent Ergo etiam pertinet, causas perpendere; quæ earum obseruationem impediunt, vel excusant. Ergo etiam perpendere causas, quæ petunt dispensationem concedere? ergo dispensare. Confirmo. Forensem diximus obligari legibus loci illius, qua transit, ne deformitatem causet. Ergo superior loci illius iurisdictionem habet cogendi illum ad talem obseruationem, Ergo iurisdictionem, vt possit ex causa obligationem, relaxare Alias forensis detentionis conditionis esset quolibet incola siquidem esset obligatus legibus, sicut sunt incolæ, & non haberet recursum ad obtinendam dispensationem illarum.

6 De dispensatione autem voti, iuramenti, aut alterius singularis impedimenti, nullo modo credo ex habitatione transeunte acquiri subiectionem sufficientem, vt possit à superiore illius loci dispensari, quia hæc iurisdictio multum pendet ex consuetudine. At hæc consuetudo sufficienter declaratur à congregatione Cardinalium admittente absolutionem propter eius necessitatem negante tamen dispensationem, quia ita necessaria non est. Ergo non debet admitti. Item ex transeunte habitatione non contrahitur parochia, vt possit parochus illius parochiæ matrimonio forensis assistere. Quod non leuiter colligitur ex *cap. is quis de sepult. in 6* vbi is, qui habet domicilium in ciuitate, vel castro, quandoque ad villam ruralem se transfert recreationis gratia, vel vt ruralia exerceat, si non electa sepultura decedat, non in Ecclesia dictæ villæ, sed in sua parochiali sepeliri debet. Ecce qua ratione non reputatur parochia ea, in qua breui, & trasceunter quis commoratur: & docet multos referens Menochius *vers. 4. consil. 398.* Nauarr. *consil. 6. lib. 4. consil. tit. de clandest. desponsat.* Denique ordinarias illius loci, etsi possit forensibus, & peregrinis breui tempore commorantibus sacramentum Eucharistiæ, & Pœnitentiæ ministrare id habet ex concessione proprij ordinarij propter horum sacramentorum necessitatem; secus verò de sacramentis voluntariis dicendum est. Quapropter Basilius qui affirmabat cum his dispensare posse ordinarium loci, vbi commorantur, subdit id fieri debere vrgente causa, vt si contrahendum esset matrimonium ad restaurationem alicuius damni illati fœminæ, vel ad legitimationem filiorum parente existente in mortis periculo, in quibus casibus concederem eos dispensari posse non ex iurisdictione, quam per se habent ordinarij loci circa forenses ad hoc voluntaria, sed ex præsumpta voluntate suorum odinariorum.

7 Ex habitatione autem diuturna, si domiciliaris non sit probabilius credo non sufficere, vt loci illius ordinarius dispensationem concedat. Mouetur præcipuè ex declarationibus Cardinalium relatis à Garcia. & Farinac *suprà* quæ de hoc casu expressè loquuntur; inquit enim congregatio: Absoluere ordinarius potest ex decretò Trident. in sacramento pœnitentiæ forensem, qui gerit officium Prætoris, Medici vel Officialis qui habet domum, commoratur in ciuitate, vel diœcesi, & in eis Ecclesiastica sacramenta percipit, non tamen poterit eum eisdem dispensare. Item est alia declaratio. Qui non est subditus Episcopi: puta Medicus, Prætor, & similes cæteri qui tantum habitant in ciuitate, hoc decreto comprehenduntur, etiam si commiserint crimina in aliis ciuitatibus. Habita tamen hac distinctione, quod scilicet possint absolui in sacramento Pœnitentiæ à suis criminibus, non tamen dispensari. Et ita S.D.N. Gregorius, XIII. audita relatione Congregationis declarauit. Neque obstat dicere non posse dispensare, deficiente causa? secus illa intercedente. Nam vel est causa sufficiens, vt concedatur dispensatio ab habente potestatem, vel non si non, nullus poterit dispensare, si adest causa, & est ordinarius sicut est ordinarius ille, vbi hic forensis habet domicilium, cur non poterit dispensari? Quod si dicatur vltra causam requisitam ad dispensationem adesse causam specialem, vt ordinarius illius loci dispenset tunc præsumpta voluntate proprij ordinarij censerem dispensationem esse concedendam non ex propria iurisdictione; vt dixit Suarez *lib.6. de voto, cap.11. fine* & Barbosa *suprà n.18.* Neque obstat textus *in cap. cum nullus, de tempor. ordinat. in 6.* vbi dicitur, nullus electicum alienæ parochiæ debeat præter superioris licentiam ordinare. Superior in hoc casu intelligitur, in cuius diœcesi promouendus domicilium obtinet. Cum ergo singulariter de sacramento ordinis dicat in hoc casu superiorem debere esse, in cuius diœcesi promouendus domicilium habet tacitè censetur ad reliqua sacramenta recipienda, & dispensatione obtinendas superiorem habitationis saltem diuturnæ sufficere non inquam, obstat, quia per illa verba in hoc casu voluit pontifex distinguere sacramentum ordinis, præcipuè Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, circa quorum administrationem ex habitatione etiam transeunte acquiritur iurisdictio. Adde nihil. ibi Pontifex de aliorum sacramentorum administratione intendit disponere, sed solum quid in administratione ordinis seruandum sit, decidit alia relinquit dispositioni iuris

§. III.

Quid dicendum de subditis suffraganeis, an possint à Metropolitano dispensari.

1 *Resoluit non posse.*

2 *Emunerantur casus, in quibus potest.*

1 DIcendum est non posse: quia Metropolitanus non habet in suffraganeos potestatem, nisi in aliquibus casibus à iure concessis, vt dicitur *in cap. pastoralis de officio ordinar.* ibi. *cum tamen exceptis quibusdam articulis nullam habeat potestatem. cap.1 in princ. de foro competent. lib.6. c. de eo, de offic. ordin. & c. nostra, de pœnitent. & remiss.* vbi conceditur tanquam quid speciale posse in suffraganeis Ecclesiis indulgentias concedere. Signum ergo efficax est alia non posse, & ita tradunt ex communi sententia Syluest *verbo votum 4. q.3* Sayrus *lib.6. cap.11. n.79.* Suarez *lib.6. c.10. n.8.* Barbosa *2. p. de potest. Epis. alleg.36. fine num.20.* Basil. *lib.8. cap.5. num.9.* Thom. Sanchez alios referens *lib.4 summ. cap.38. num.11.*

2 Basis

2 Casus autem, in quibus Archiepiscopus cum suffraganeis subditis dispensare potest, sunt. Primus, si per appellationem ad ipsum causa deuoluta sit, eo quod nolit inferior dispensationem concedere, sic communis sententia *in cap. 1 de officio legati, & cap. duo, de officio ordinar.* Secundus, si inferior remissus sit in concedenda dispensatione, & ob eam causam imploretur Metropolitani potestas, & iurisdictio, etiamsi legitima appellatio non interueniat, & hanc causam sufficere, vt Archiepiscopo iurisdictio deferatur, videtur docere *in* glossa *cap. Romana, de supplenda negligentia Prælat.* & Panorm. *in cap. ex frequentibus, de institutione.* At hoc sustinendum non est, nisi causa concedendi dispensationem sit ita necessaria, vt teneatur suffraganeus illam concedere, idque manifestissimè constet, & notorium sit; tunc enim illa negligentia sic manifesta vicem gerit appellationis, aliàs ad Metropolitanum deferri non potest iurisdictio. Scio tamen non deficere authores, qui solùm ex eo quod inferior renuat dispensationem concedere, causa dispensandi interueniente, posse Metropolitani auxilium implorari, vt ex misericordia dispenset, vel faciat, vt inferior dispenset, sic docuit Henriquez *lib. 14. de irregular. cap. 18. n. 3.* Auila *de censur. 7. p. disp. 10. dub. 6. notab. 2. circa primam concl.* Sanch. illos referens, & sequens, *lib. 4. sum. cap. 38. n. 12.* Sed quod diximus tenendum est vt probabilius, scilicet non posse, nisi causa ita necessaria sit, vt malè faciat inferior dispensationem denegans, idque manifestum sit, quia alio modo negligens reputari non potest inferior, vt loco illius Metropolitanus subrogetur. Tertius casus est, dum Metropolitanus visitat, quia tunc videtur esse superior. At tunc non est superior ad dispensandum, sed solum ad absoluendum, *c. fin. de censib. in 6.* Aliàs posset dimissorias concedere, quod communiter reprobatur, sic tradit Suarez *tom 5. de censur. disp. 41 sect. 2. n. 12. & tom. 2. de relig. lib. 5. de voto, cap. 10. n. 9.* Basil. *lib. 8. cap. 5. num. 11.* Sanch. *n. 14.* Quartus casus est respectu Episcoporum, qui ei suffraganei sunt, quorum comparatione dicitur superior; cum his enim poterit dispensare, non solum dum visitat, sed etiam alio tempore, sic tenet Henriquez *lib. 14. de irregularit. cap. 18. n. 3.* Angel. Anton Paludan. Saytus relati à Sanchez *lib 4. sum. c 38. n 16.* quam ipse probabilem reputat, consentit Auila *de censur. 2. p. cap. 7. disp. 1. dub 10. concl. 3. & p. 7. disp. 10. dub. 6. notab. 2. circa 1. concl.* licèt limitet tempore visitationis. At credo hunc casum amittendum non esse, sicuti neque admittit Suarez *lib. 6. de voto, cap. 11. n. 5.*, Basilius *lib. 8. cap. 5. n. 10.* Tum, quia ex iure non constat hæc potestas, tum quia non est necessaria. Nam vel dispensatio concedenda est in legibus Archiepiscopi, & his non ligantur Episcopi, neque illius suffraganei: & sic pro his nulla est dispensatio necessaria, vel concedenda est dispensatio in legibus Pontificiis, & Concilij generalis, & in his æquè omnibus inferioribus est interdicta dispensandi potestas. Quando verò Archiepiscopus cum suis subditis in his dispensare potest, & potest etiam Episcopus cum suis subditis, & secum. Ergo nullo casu hæc potestas necessaria est. Et idem est de votis, iuramentis, & irregularitatibus.

§. IV.

Cum religiosis quinam possint dispensare in votis, iuramentis, & pœnis.

1 *De religiosis exemptis procedit dubium.*
2 *Hi religiosi à suis Prælatis possunt dispensari,*
3 *Ab Episcopo non possunt hi religiosi absque suorum Prælatorum licentia dispensari.*
4 *Si iniustè hac licentia negatur, potest religiosus Episcopum adire. Secus si iustè negetur. Et in casu dubio præsumendum est pro superiore.*
5 *Si non potest Prælatus religiosorum adiri. poterit tunc Episcopus.*
6 *Limitatur conclusio: nisi religiosus possit adire intra religionem superiorem alium Prælatum.*
7 *Quando nullus religionis Prælatus cum religioso dispensare potest, potest ipse de licentia sui Prælati Episcopum adire.*
8 *Ex priuilegiis religiosorum omnes possunt de licentia sui Prælati Episcopum adire pro dispensatione obtinenda, tametsi iure communi prohibitum sit.*
9 *Religiosi, & seculares subiecti Prælatis ordinum militantium, quibus non competit potestas absoluendi, & dispensandi in Trident. concessa, possunt de licentia suorum Prælatorum adire Episcopum.*

1 LOquimur de religiosis exemptis à iurisdictione Episcopi, quales communiter sunt hodie omnes, nam si aliqui sunt Episcopo subiecti, reputantur ac alij clerici sæculares in ordine ad dispensationem, ita vt nihil in hac parte potetit Prælatus regularis, quia non gaudet iurisdictione quasi Episcopali, quæ ad hanc dispensationem concedendam requiritur, sic Suarez *lib. 6. de voto, cap. 10. n. 14. & 15.* Nauarr. *summ. cap. 12. num. 75.* Thom. Sanchez *lib. 4. summ. cap. 39. num. 9.*

2 De religiosis ergo exemptis tenendum est posse ab ipsorum Prælatis dispensari, quatenus est ex parte iurisdictionis; quia eam habent respectu suorum religiosorum sicut Episcopus in clericos, docuit Sanchez *n 3.* Nauarr. Suarez, Lessius, & alij plures ab eisdem relati. Quod non solùm de superioribus Prælatis, sed etiam de inferioribus, quales sunt conuentuales Prælati, Rectores, vicerectores; dum rectores absunt, respectu suorum subditorum, quia hi iurisdictionem quasi Episcopalem habent in subditos; cum hac tamen subordinatione, vt possit eorum iurisdictio à superioribus Prælatis limitari, sic Sanchez *lib. 4. summ. cap. 39. num. 5.* Quocirca cùm religiosus subiectionem Prælato amittit, eò ipso Prælatus non poterit vllam cùm illo dispensationem exercere vtpote, quæ in iurisdictione fundatur. Sic non poterit religionis Prælatus dispensare in votis, pœnis, vel aliis inhabilitatibus sui religiosi iam Episcopi, quia exemptus est à iurisdictione religiosa. Similiter non poterit dispensare cum electo in perpetuum, quia religio illius iurisdictionem abdicauit, & sic subditur Episcopo, sicut quilibet alius clericus sæcularis, Sanchez *num. 13. & 14.*

3 Difficultas autem est de Episcopo, & Archiepiscopo, an in religiosos exemptos potestatem habeant dispensandi, sicuti habent in sæculares clericos? Et primò tanquam certum tenendum est, absque licentia sui Prælati non posse religiosum ab Episcopo dispensationem vllam impetrare; quia illa exemptio, quam religiosus habet ab Episcopali iurisdictione, non tam est in fauorem ipsius religiosi concessa, quàm in fauorem totius religionis. Nequit ergo pro suo arbitrio sine voluntate Prælati huic priuilegio cedere, & iurisdictioni Episcopali se submittere. Adde hanc renuntiationem cedere in non leue detrimentum religiosi status; est enim contraria quieti & tranquillitati, & subiectioni debitæ religioso Prælato, non ergo est concedenda, sic Sanch. *lib 4. summ. cap. 39. n. 27.* Basil. *lib. 8. c. 5. n. 13.*

4 Sed quid si Prælatus regularis nolit, vel non possit subdito dispensationem petitam concedere; poteritne tunc religiosus Episcopum adire?

Respondeo primò, si iniustè neget, posse, quia tunc præsumitur Pontifex licentiam concedere, & exemptionem tollere; cùm enim hæc exemptio pro bono religionis, & religiosi concessa sit, non debet in eorum damnum verti, esset enim non leue damnum tum religioni, tum religioso, si negata iniustè licentia cogeretur religiosus pro dispensatione, vel absolutione obtinenda cuagari & Pontificem adire. Debet autem, vt per epiikeiam hæc licentia Pontificis præsumatur, constare subdito licentiam à Prælato regulari iniustè negari: nam in casu dubio an iustè, vel iniustè neget, possidet lex exemptionis in fauorem religionis facta, ac proinde non poterit adiri Episcopus, sic Mol. *tom. 4. de iustit. disp. 61. num. 5.* Thom. Sanchez *lib. 4. summ. cap. 39. num. 36.* Basil. *lib. 8. cap. 5. num. 14.*

5 Dico secundò, si non possit Prælatus dispensare cum religioso, eo quòd excommunicatus denuntiatus sit, aut defunctus, aut longè absit, neque est alius, qui eius vices gerat (quod tarò potest contingere) tunc poterit Episcopum religiosus indigens dispensatione adire ob rationem dictam; quia præsumitur Pontifex ob bonum religionis, & religiosi in hac parte exemptionem tollere, sic telato Henriq. Antonin. Syluest. docet Sanchez *num. 35.* Basil. *num. 15.*

6 Vtramque conclusionem limitat Sanchez *num. 38.* cum Mol. *suprà num. 3.* Basilio *num. 15.* vt intelligatur casu; quo in Prælato superiore non esset potestas absoluendi, vel dispensandi, nam si hæc esset, debebat religiosus prius ad illum recurrere, quàm ad Episcopum, quia dum intra religionem, remedium quærere potest religiosus, non est censendum Pontificem tollere exemptionem tum quia id noceret debitæ subditorum subordinationi, tum quia frustranea esset casuum reseruatio facta superiori Prælato, si religiosus adire posset Episcopum pro illius absolutione, & dispensatione, quoties immediatus Prælatus non potest, vel non vult dispensare. Placet mihi hæc limitatio adhibita moderatione, quam Basil. apponit, scilicet, nisi necessitas vrgeat impetrandi dispensationem, & superior Prælatus longè absit, & facilè adiri non possit, cui moderationi non videtur contradicere. Sanch. & Mol. *suprà.*

7 Quòd si nullus religionis Prælatus possit subditum absoluere, vel dispensare, probabilius existimo de licentia sui Prælati posse religiosum adire Episcopum pro absolutione, vel dispensatione obtinenda, quia adire hoc modo Episcopum non obstat priuilegio exemptionis; siquidem præsumi potest fieri ex licentia religionis cuilibet Prælato communicata. Neque etiam obstat bono regimini illius, & debitæ subditorum obedientiæ, cùm ex licentia superioris fiat. Ergo. Adde præsumi posse Pontificem hoc modo priuilegium exemptionis concedere, scilicet, nisi aliter visum fuerit Prælatis expedire. Aliàs in hoc casu deteriotis conditionis essent religiosi, quolibet sæculari, cùm non possint à suis Prælatis neque ab Episcopo absolutionem, vel dispensationem impetrare sicuti possunt sæculares, sed debent necessariò contra instituta cuagari, & Sedem Apostolicam adire. Ne ergo hoc inconueniens sequatur.

dicendum est de licentia sui Prælati posse Episcopum illos absoluere, & dispensare, sic alios referens Auila *de censuris, 2.part. cap.7. disp.1. dub.6.* Henriquez *lib.14. de irregular. cap.20. num. vlt & lib.6. de pœnitent. cap.16. n.8. & lib.10. de sacrament. ordin. cap.20. n.2.* Suarez *de pœnit. disp.30. sect.2. n.3.* qui dicit ita esse in praxi receptum, *& tom.5. de censuris, disp.41. sect.2. n.12.* plures referens Sanchez *lib.4. summ. cap.39. num.32.* Molin. *disp.61. citata, num.4.* Basilius de Leon *num.16.*

8 Aduerto tamen, etsi de iure communi non possent religiosi ex suorum Prælatorum licentia Episcopum adire pro dispensatione obtinenda: at ex priuilegiis à Sede Apostolica concessis rectè possunt. Est enim omnibus ferè religionibus hoc priuilegium concessum, vt testatur Corduba *in compendio priuilegiorum mendicant. in suis addit. verbo absolutio ordinaria quoad fratres, §.1.* & ex illo tradit Sanchez *n.32.* Basil. *n.18.*

9 Aduerto secundò cum Basil. de Leon *illo cap.5. n.21.* religiosos, & sæculares subiectos prioribus ordinum militarium, quibus non competit potestas absoluendi, & dispensandi subditos in casibus commissis à Trident. Episcopis; posse de licentia suorum Prælatorum ad Episcopum recurrere, pro dispensatione, vel absolutione obtinenda, quia non debent deterioris conditionis esse aliis sæcularibus. Episcopus autem (inquit Basil.) erit ille, in cuius diœcesi commorantur, aut si nullius diœcesis sint, Metropolitanus, tamquam ad ordinarium Metropolis, vel nuntius, qui si potestatem habeat Legati à latere, potest etiam & religiosos quoslibet absoluere, quia est legitimus exemptorum superior, vt bene dicit Sanchez *lib.4. summ. c.39. num.25.* Imò existimat posse hos subditos remitti ad vicinum Episcopum, etiamsi illius diœcesis non sint. Tum quia ista subiectio fit tantummodo ex voluntate Prælati, quoad hunc effectum. Tum etiam, quia nisi fuisset priuilegium exemptionis, ad illum iure communi illi exempti pertinerent.

PVNCTVM VIII.

De Causa requisita ad dispensationem.

DIspensatio esse potest in legibus propriis, & obligationibus inde consurgentibus, vel in legibus superioris. Item causa requiri potest, vt licitè dispensatio concedatur, & vt validè concedatur.

§. I.

Quæ causa requiratur pro dispensatione propriæ legis.

1 *Vt valida dispensatio in propriis legibus sit, nulla causa requiritur.*
2 *Sine causa concedens dispensationem peccat.*
3 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
4 *Aliquibus placet hoc peccatum mortale esse.*
5 *Probabilius est esse tantum veniale.*
6 *Quid dicendum de Principe sine causa dispensante.*
7 *Vtrum ne dispensatione sine causa data, an peccet? Placet aliquibus venialiter ad minus peccare.*
8 *Probabilius credo nullum committere peccatum.*

1 PRima regula sit, nullam causam requiri, vt valide legislator in propria lege dispenset: sic tenet innumeros referens Salas *disp.20. sect.4. num.37.* Sanchez *lib.8. disp.17. n.14.* Suarez *lib.6. de legibus, cap.19. num.6.* Basilius *lib.8. cap.14. n.7.* Couarr. *2.p. de matr. cap.6. §.9. num.8.* Ratio est, quia voluntate Principis lex constituitur, & ex illa integrè pendet eius obligatio. Ergo si Princeps velit ab obligatione eximere aliquos, aliis obligatis manentibus, exempti erunt ab obligatione, quod non solum verum est in supremo legislatore, sed etiam in quolibet alio inferiore respectu propriarum legum. Nam ratio facta æquè de omnibus probat. & ita docet Sanchez *illa disp.17, num.27* Salas *sect.4. num.42.* Basilius *n.7.* Quocirca Episcopi, & Archiepiscopi dispensatio in legibus suis, vel Synodi diœcesanæ concessa sine causa valet, etiamsi leges iuramento firmatæ sint; quia esto periurium committat: at dispensario, vtpote in re propria, & in propria voluntate tenet. Adde secum posse iuramento dispensare. Deinde est valida dispensatio propriarum legum, esto confirmatæ sint à Pontifice, dummodo confirmatio solum sit approbatiua, non authoritatiua, qua illas leges sibi Pontifex proprias facit, vt notat Salas, & Basilius *suprà.*

2 Secunda regula sit. Legislator dispensationem sine iusta causa concedens peccatum committit, sic D. Thomas communiter receptus *1.2. quæst.97. art.5.* Vasquez *disp.178. cap.3. & 4.* Sanchez *lib.8. de matrim. disp.18. n.3.* Salas *disp.20. sect.5. n.50.* Suarez *lib.6. de legibus, cap.18. n.4.* & alij innumeri ab eisdem relati: neque contrarium, vt probabile defendi potest. Et probatur ex *l.4. in princ ff. de damno infect.* ibi *pretorem posse definitum terminum ex causa dare, & ex l. relegati, in fine ff. de pœnis,* ibi, *Nemo potest commeatum, remeatúmve dare exuli, nisi Imperator ex aliqua causa.* Idem colligitur ex text. *in cap. quod pro remedio, & in cap. necessaria, 1. quæst.7.* & præcipuè ex Trid. *sess.25. cap.1. de reformat. & sess.24. cap.5.* loquens de matrimonij impedimentis, *vel nulla,* inquit, *dispensatio detur. vel rarò, idque ex causa,* & *sess.25. c.14.* petitur causa ad dispensandum, & *cap.18.* dicitur, quod si vrgens, iustáque ratio, maiorque quandoque expostulauerit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, & summa cum maturitate à quibuscumque ad quos dispensatio pertinebit, præstandum est. Et ratio est manifesta, quia si Princeps sine causa ab obligatione legis communis te eximit, inæqualitatem facit, & aliquo modo vitium acceptionis personarum committit, & occasionem aliis præbet querelas efformandi, cum videant se esse sub onere legis, à qua tu sine speciali causa exemptus es: quæ omnia sunt contra rationem. Ergo non potest Princeps, qui debet esse fidelis, & prudens obligationum dispensator, hanc facere inæqualitatem.

3 Neque obstat, si dicas obligationem pendere ex voluntate legislatoris, qui sicut potuit pro libito illam imponere, ita potest eam abrogare, vel dispensare. Quia nunquam potuit absque causa boni communis legem imponere, neque absque illa (vt multi docent) abrogare, neque cum aliquo dispensare, si causa, quæ saltem mediatè cedat in bonum commune, non intercedat, quia iure naturæ obligatur bono communi prospicere, cui non satis consuleret, si pro libito ab obligatione legis aliquos eximere posset. Item neque obstat Deum posse pro sola sua voluntate à legum obligatione aliquem eximere, vt dicamus etiam legislatorem humanum id ipsum posse, quia voluntas diuina est summa regula bonitatis, quæ tamen non est humana. Item legislator humanus tenetur tam in legis impositione, quam in illius dispensatione bono communi prospicere, quia est dispensator bonorum communium, cui tamen bono Deus non tenetur attendere, sufficiet, si bono speciali alicuius prospiciat, quia est dominus omnium. Neque obstat etiam posse Principem tributa sibi debita debitori remittere absque vlla alia causa, præter eius voluntatem, & vt illi benefaciat, vt inde inferas posse à legis obligatione debitorem remittere, quia in remissione tributi debiti habet se Princeps vt priuata persona: at in exemptione à lege non personam priuatam, sed communem induit. Tandem non obstat plures dispensationes in gradibus prohibitis à Pontifice expostulari, nulla tamen causa assignata, quia licèt non assignetur causa, non tamen sine causa conceduntur; pro causa enim concessionis succedit copiosior eleemosyna à dispensato donata in sumptus publicos, sicuti pro causa concedendi priuilegium Bullæ succedit eleemosyna à quolibet Bullam sumente tributa.

4 Sed inquires, quod peccatum sit dispensationem sine causa concedere? Plures affirmant ex genere suo esse mortale, sic Couarr. *4. decret. 2. part. cap.6. §.9. n.7.* Manuel Rodriguez *1.part. summ. cap.196. fine, in 2. edit.* Suarez *lib.6. de legibus, cap.18. n.17.* & alij plures, quos refert Sanchez *lib.8. disp.18. n.6.* Mouentur præcipuè ex Trident. *sess.25. cap.5. de reformat.* vbi grauiter prohibet dispensationem sine causa datam: & ratio assignatur *in dict. sess.25. c.18.* cum dicit, dispensare sine causa nihil aliud esse, quam vnicuique ad leges transgrediendas aditum aperire. Negari enim non potest inde sumi occasionem minoris obseruantiæ.

5 Cæterum verius credo solum esse peccatum veniale ex genere suo, si secludamus scandalum, & damnum notabile aliorum, sic docet Sanchez plures referens, *n.7.* Salas *disp.20. sect.5. n.55.* Valent. *1.2. disp.7. quæst.5. punct.9. ad finem.* Nauarr. *prælud.9. n.11. & cap.11. n.57.* Basilius de Leon *lib.8. cap.14. n.4.* Ratio est, quia non videtur grauis deformitas partem toti non se conformare. Ergo seclusa scandalo, & damno aliorum non est graue peccatum sine causa dispensationem concedere. Quocirca si ex concessa dispensatione sine causa, sumerent dispensati occasionem grauem contemnendi legem, tunc certè teneretur Princeps sub mortali dispensationem talem negare. Et idem est, si graue damnum Ecclesiæ, vel subditis ex tali dispensatione proueniret, & sine dubio proueniret, si cum Sacerdote absque vlla causa dispensaretur in cœlibatu, vel in recitatione continua horarum, vel in pluralitate beneficiorum. Et ex his soluitur fundamentum contrarium. Ideo enim Concilium prohibet grauiter dispensationem sine causa, quia ex illa oriuntur supradicta inconuenientia. Quare in casu, in quo illa sequuntur, erit mortale. Adde inferioribus præcipi grauiter posse, ne dispensationem sine causa concedant, quia hi mortaliter peccant, vt dicemus, eo quod nulla sit dispensatio.

6 Ex his infertur Principem secum sine causa dispensantem in legibus, quas ipse debet ex honestate obseruare, peccare mortaliter, vel venialiter, iuxta diuersas sententias nuper relatas, quia iure naturæ tenetur non discordare à subditis sine causa. Quod si dicas, posita secum dispensatione, iam discedit cum causa, obstat, quia hanc dispensationem concedere sibi non potest, & concessam tenetur reuocare. Secundò infertur subditum

ditum petentem dispensationem sine causa peccate eodem genere peccati quo peccat superior illam concedens; quia petit rem intrinsecè malam. Contingere autem potest, vt excusetur subditus, si ignorantia inuincibili laboret, & non excusetur superior cognoscens causam non adesse. Et econtra contingere potest, vt excusetur superior putans esse causam, cum tamen subditus non excusetur, qui optimè notauit causam non adesse, sic Suarez *lib.6. cap.18.n.12.& 13.* Basil. de Leon *lib.8. cap.14. n.5.* Cum autem superior cognoscit causam non adfuisse ad dispensandum, dispensationem datam tenetur reuocare, quia semper tenetur consulere, vt subditi vniformiter viuant, & legibus communibus æqualiter obligentur, nisi iusta causa excusans intercedat: sic Basilius *suprà.*

7 Inquites secundò, an vtens dispensatione sine causa à legislatore concessa in propria lege peccet? Aliqui existimant peccare ad minus venialiter, tum quia cooperatur dispensationi iniquæ superioris, illam acceptando, tum quia non se conformat aliis subditis. Tum denique, quia superior ipse vtens tali dispensatione peccater. Ergo. sic Couarr. *in 4. decret. 2. part. c.6. §.9. n.7.* Ledesma *2. p.4. q.17. art.3. fol. 204. col.3.* Sanch. *lib.8. disp. 18. num.12.* Salas *disp.20. sect.6. num.59.* & alij apud ipsos.

8 At credo satis probabile esse sic vtentem dispensatione valida non peccare, nec venialiter; sic ex communi Canonistarum tradit Emanuel *tom.1. reg. qq.q.22. art.4. summa corona. cap.1. de cognoscend. peccat. n.32.* Viuald. *appendice ad candelab. cap.12. n.8.& 21.* Nauarr. *cap.12. n.57.* Basil. de Leon *lib.8. cap.14. n.5.* Suarez *lib.6. cap.19. n.14.* Vasquez *disp.178. cap.4.* Salas *num.60.* & alij plures ab eisdem relati. Et ratio est efficax, quia nec peccat contra legem positiuam, quæ iam non est neque etiam contra naturalem, quia dispensatus non tenetur ex iure naturæ se aliis conformare; habet enim causam legitimam exemptionis, scilicet dispensationem validam, etiam si illicitè obtentam. In quo est valde diuersa ratio subditi, & superioris. Superior namque vtens dispensatione sibi sine causa in lege concessa, peccat quia tenetur dispensationem reuocare. & potest: at subdito non incumbit tale onus. Neque etiam esse potest peccatum, quia coopetatur dispensationi iniquè à superiore concessæ, quia solum cooperatur, cùm petit, petita iam, & concessa vtitur illa, qui vsus non videtur specialiter esse prohibitus.

§. II.

Quæ causa requiratur pro dispensatione legis superioris.

1 *In lege diuina, & naturali qualibet dispensatio sine causa inualida est.*
2 *Idem est de dispensatione inferioris in lege superioris.*
3 *Aliqui temperant, nisi inferior habeat plenitudinem potestatis. Sed reijcitur.*
4 *Secundo limitant alij, nisi in facultate dispensandi exprimantur nomina eorum quibus dispensatio est concedenda, & non exprimatur causæ cognitio. Sed non admittitur limitatio.*
5 *Tertiò limitant alij, nisi bona fide inferior processerit, existimans adesse causam. Sed non approbatur.*
6 *Inferior dispensans in lege superioris absque causa, mortaliter peccat.*
7 *Non potest certa regula definiri, quæ sit legitima causa dispensandi in legibus superioris.*
8 *Stante iusta causa dispensandi affirmant plures obligatum esse superiorem dispensare.*
9 *Aliquando tenetur dispensationem concedere, aliquando potest negare.*
10 *Quando hoc contingat.*
11 *Delegatus teneatur ne dispensare, quoties adest causa sufficiens? Sub distinctione respondet Sanchez.*
12 *Aliter distinguendum est.*

1 Dico primò, in lege diuina, seu naturali, quælibet dispensatio facta ab humano legislatore sine causa, inualida est. Quare si Pontifex in voto, iuramento, matrimonio tato, & residentia pastorum, sine causa dispenset, nulla erit eius dispensatio. Quia non accepit à Deo potestatem dispensandi pro libito, sed iusta causa intercedente; aliàs non esset potestas in ædificationem, sed in destructionem concessa, neque censendus esset dispensator fidelis, & prudens, sed potius imprudens, & infidelis: & ita Theologi docent cum D. Thom. *2.2. q.88. art. 11.* Canonistæ cum glossa *cap. non est, verbo adimplere, de voto.* Vasquez *disp.178. cap 3. n.17.* Sanchez *lib.8. disp.17. num 3.* Salas *disp.20. de leg. sect.4. n.30.* Suarez *lib.6. de voto, cap.17.* & alij innumeri ab eisdem relati.

2 Dico secundò. Dispensatio inferioris in lege superioris inualida est, si facta sit absque causa legitima, ita communis intentia; prout videre est ex innumeris, quos referunt, & sequuntur Sanchez *illa disp.17. num.4.* Couarr. *2.p.4.cap.6. §.7. n.11.* Salas *disp.20. de leg. sect.4. n.31.* Vasquez *disp.178. cap.3. n.17.* Valent. *disp.7. q.5. p.9.* Basil. *cap.14. n.8.* Barbosa *2.p. de potestate Episcopi, alleg.33. n.3.* Ioan. Sanchez *disp.54. select. n.38.* Ratio est, quia non censetur superior potestatem concedere, nisi pro dispensatione rationabili. Ergo inferior aliter dispensans excedit commissionem, & mandatum; & consequenter nulla est eius dispensatio. Ex quo sit dispensationem Episcopi, vel Archiepiscopi, in legibus Concilij prouincialis sine causa datam nullam esse; quia est dispensatio in legibus superioris, vt docet multis relatis Sanchez *disp.17. n.36.* Salas *de legib. sect.4. n.45.* & nos diximus suprà.

3 Temperant tamen aliqui hanc doctrinam, nisi inferior habeat plenitudinem potestatis à superiore concessam, qualis habeat Legatus à latere in casibus sibi à Pontifice commissis, sic Eman. *in summ. tom.2. in 2. edit. cap.24. concl.3. num.5.* Quia tunc videtur reputandus, ac ipse legislator, cuius dispensatio absque causa valida est. Sed hæc limitatio merito reijcitur à Sanchez pluribus relatis, *disp. illa 17. n.5.* quia non est præsumendum sic concessam esse potestatem, esto possit illam sic concedere; posset enim Pontifex concedere facultatem dispensandi in suis legibus, taliter quod data dispensatio sine causa teneat. sic Salas *disp.20. sect.4. n.32.* est enim dispensatio in re propria.

4 Secundò temperant alij, nisi in potestate dispensandi exprimantur nomina eorum, quibus dispensatio est concedenda, nulla facta mentione cognitionis causæ; quia tunc dispensans censetur merus executor, & præsumere debet committentem certiorem esse factum de dispensationis causis, sic relato Felino, Speculatore, Garibay, docet Sanchez *n.6.* At licèt hoc sit probabile, mihi tamen probabilius apparet teneri causas dispensationis inuestigare, quia absolutè ipse dispensat. Quòd verò potestatem concedens nullam fecerit mentionem de causarum cognitione, non arguit omittendam esse; cum à iure ipso moneatur dispensans debere causas dispensationis examinare, idque meritò Princeps debebat supponere.

5 Tertiò temperant; nisi bona fide inferior Prælatus procedat, existimans adesse causam legitimam, cum tamen non sit. Quia non est credendum aliam esse Pontificis mentem circa suas leges, & Dei circa suas; siquidem hac ratione scrupulis obuiatur, & conscientiæ securæ redduntur, & gesta à Prælatis firma permanent, quæ omnia rectæ Ecclesiæ gubernationi conducunt. sic docet Sanchez *lib.8. disp. illa 17. num.8.* cum Azor *lib.7. institut. moralium, cap.29. quæst.6.* consentit Ioann. Sanchez *in select. disp.54. num.39.* At hæc limitatio mihi non probatur. Tum quia ad rectam gubernationem Ecclesiæ non pertinet firmare dispensationes sine causa, sed illas excusare; aliàs pertineret etiam ad rectam gubernationem, vt quoties dispensandi putarent bona fide nullam sibi dispensationem esse necessariam, validos actus efficerent, nulla adhibita dispensatione, & sic contrahentes bona fide in gradibus prohibitis validè contraherent, quod non est admittendum. Tum quia allegantes superiorem absque legitima causa dispensasse audiuntur, etiam si superior bona fide processerit. Ergo signum est manifestum, bonam fidem dispensantis non firmare dispensationem, & ita tenet *illa sect.4. n.37.* Basilius *lib.8. cap.14. n.8.*

6 Dico tertiò. Dispensatio inferioris in lege superioris data sine causa peccatum mortale est, & consequenter illam petens, & vtens peccat mortaliter. Et idem à fortiori est in dispensatione de votis, & iuramentis, & omni iure diuino, & naturali, quia vsurpat alienam iurisdictionem, & facit actum irritum: sic omnes Doctores, vt testatur Salas *disp.20. de legib. sect.6. n.59.* vbi aduertit ex leuitate materiæ aliquando posse esse veniale petere, & concedere talem dispensationem, sicuti esse potest, violatio voti, & cuiuslibet alterius legis sub mortali obligantis.

7 Sed inquires, quæ sit legitima causa ad dispensationem in legibus concedendam?

Respondeo non posse certa regula definiri, sed multum ex arbitrio prudentis pendere, quia ponderare debet qualitatem personarum, ex qua sæpè oritur sufficiens causa dispensationis, eo quod ad commune bonum pertineat personas excellentes gratas habere, vt dixit D. Thomas *1.2. q.63. art.2. ad 2.* & Trident. *sess.24.c.5. de reform.* attendere etiam debet pietatem, necessitatem, vtilitatem dispensationis: nam pro maiori, vel minori vtilitate, pietate, & necessitate dispensatio facilius concedi potest. Semper tamen dispensatio cedere debet in bonum publicum, quia est actus potestatis publicæ, & iurisdictionis communis. At cum lex pro bono publico statuta sit, pro bono publico est relaxanda, & tradit Panormitanus *in cap. multa, de prabendis, num.8.* Sotus *1. de iustit. quæst.7. art.3.* & colligitur ex Trident. *sess.25. cap. 28. de reformat.* Non tamen requiritur, vt causa, ob quam conceditur dispensatio, immediatè bonum commune respiciat, sufficit si mediatè ad illud ordinetur, quatenus bonum particularis personæ in bonum communitatis refertur; expedit enim reipublicæ aliquas gratias, & exemptiones aliquibus facere, vt sic alij excitentur ad bene merendum de republica. Adde legislatori competere singulorum necessitatibus subuenire, quia id communi bono

expedit. Quocirca sæpè ob inopiam mulieris dispensatur in consanguinitatis impedimento, & ob periculum incontinentiæ in voto castitatis & ob vitationem maioris mali in aliqua lege; quæ sunt causæ personam singularem attingentes: at nediatè ad bonum commune ordinantur, sic aliis relatis docet Sanchez *lib.8. disp.19. in prine.* Salas *disp.20. sect.8. num.75.* Basilius *lib.8. cap.14. n.12.* & colligitur satis hæc doctrina ex *cap. requisitis, § nisi rigor, 1. quæst.7. cap. necesse est. 29. dist. cap. ipsa pietas, 23. quæst.4. cap. fraternitas, 34. dist.* & Trident. *sess.25. cap.18. de reform.*

8 Inquires secundò, an stante iusta causa dispensationis teneatur superior dispensationem concedere, vel possit illam denegare?

Prima sententia affirmat peccare Prælatum, si non dispenset, quoties subest iusta causa dispensandi, glossa *cap. Domino sancto, verbo necesse, 50. dist.* Rebuff. *repetit. cap. postulastis, notab.3. num.12.* Sylvest. *verbo dispensatio, quæst. 1. in fine.* Rosella *ibi num.4.* Eman. Saa *n.2.* Armilla *n.14.* Ioan. Sanchez *in select. disp.43. num.8. § præterea,* & alij relati à Thom Sanchez *lib.3. de matrim. disp.10. n.2.* quámque ipse reputat probabilem, & verè probabilis est. Ratio præcipua est, quia potestas dispensandi commissa est Prælatis in bonum reipublicæ, & subditorum. Ergo si causa iusta adest exercendi hanc potestatem, videtur Prælatus teneri illam exercere; aliàs contra debitum sui muneris faceret. Et confirmo. Ex iustitia distributiua tenetur Prælatus in distributione obligationum communium, & exemptione illarum procedere. Ergo tenetur merita personarum attendere. Ergo si existentibus meritis alicuius, vt eximatur ab onere, & obligatione communi illum non eximat, malè distribuit. Quòd si negata vni exemptione, alteri æqualia merita habenti exemptionem concedat, iam videtur personarum acceptor. Ergo peccat. Non declaratur autem hæc sententia quale peccatum sit: at attenta materiæ grauitate videtur dicendum graue esse.

9 Secunda sententia, cui tanquam probabiliori adhæreo, affirmat aliquando teneri Prælatum dispensationem concedere, aliquando non; sed posse illam iustè denegare. tenet Sanchez *supra*, plures referens *num.3.* Salas *disp.20. sect.7. num.70.* Suarez *lib 6. de legib. cap.18 num.22.* Basilius *lib.8. cap.14. num.6.* & alij apud ipsos. Prior pars conclusionis, scilicet aliquando dispensationem esse debitam, videtur colligi ex *cap. Domino sancto, 50. distinct.* ibi, *vt necesse sit illos restaurare in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem recepisse merentur, & ex cap. quanto, in fine, 2. quæst.4.* & ex Trident. *sess.24. cap.1.* vbi prudentiæ & iudicio ordinarij committitur dispensatio in denuntiationibus, quando est probabilis suspicio matrimonium malitiose impediri posse, quod iudicium, & prudentia ad eximendam suspicionem videtur expostulari, non ad negandam, vel concedendam dispensationem cognita suspicione malitiosi impedimenti. Idem etiam colligitur ex *sess. 14. cap.7.* vbi de occidente in defensionem propriam, excedente tamen moderamen inculpatæ tutelæ, ait Concilium dispensationem ei quodammodo deberi. Fateor has iuris probationes facilè solui posse. Quod ergo efficaciter hanc conclusionis partem probat, est ratio pro prima sententia facta, potest enim contingere ita vrgens causa boni communis, vel specialis alicuius, vt Princeps, cuius officium est hæc omnia respicere, censeatur contra debitum sui muneris procedere, si dispensationem neget; si enim media dispensatione pax reipublicæ obtinetur, & negata destruitur, quis negare potest debere Principem, & reipublicæ gubernatorem dispensationem concedere? Item si dispensandus dispensatione sibi concessa reparat honorem sibi ablatum, quia alia via reparari non potest, vt contingit in fœmina stuprata, quo modo negari absque iniustitia dispensatio poterit? Secundam partem conclusionis, scilicet non semper debitam esse, probatur primò, quia sæpè in iure dispensatio vocatur indulgentia, *cap.1. de statu monach. in 6.* aliquando misericordia, *cap. postulasti de cleric. communic. ministr.* aliquando gratia, *cap. didici, 1. quæst.7. fine, cap. licet canon. de elect. in 6.* sed indulgentia, misericordia, & gratia non sonant debitum. Ergo. Secundò, dispensatio deberi potest vel ex aliquo præcepto positiuo, vel naturali, ex præcepto positiuo non semper debita est: nam dispensatio concedenda est à supremo legislatore, tunc certum est ex præcepto positiuo deberi non posse, cùm nullis legibus positiuis humanis arctetur. Si autem ab inferiore concedenda est, sæpè eius voluntati committitur dispensatio, vt *in cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic.* Ergo. Tertiò quia esto Princeps teneatur ex suo munere dispensationem concedere, si vrgens causa boni communis, aut alicuius particularis intercedat: at sæpè non ita vrget, quin etiam vrgeat ferè æqualiter causa negandæ dispensationis. Ergo in tali casu & poterit concedere dispensationem, & illam denegare, sicuti contingit in ferenda lege. Non enim semper Princeps cùm legem fert obligabatur illam ferre, poterat enim alia via bono communi prospicere, aliàs quidquid posset facere, ex necessitate faceret: contra *leg. quidquid, 40. ff. de iudiciis,* vbi non quidquid potestati iudicis permittitur, id necessitati iuris subiicitur, & notat glossa *in c. consuluit, verbo gratiam, de off. deleg.* Quartò esse potest probabile, adesse causam dispensationis, & non adesse. Ergo in hoc casu non tenetur dispensare superior, etsi possit, quia sequi potest opinionem probabilem.

10 Quòd si inquiras, quando sit debita dispensatio? Vno verbo respondere possunt: quoties bono communi, vel speciali grauiter conducit, neque alia causa in contrarium præponderet, sic Doctores pro sententia secunda relati, specialiter Sanchez, Salas, & Suarez: quando autem id conducat, prudentiæ, & iudicio superioris relinquendum est. Adde, quoties in iure denotatur causa ad dispensandum, tenetur inferior posita tali causa dispensare, quia tunc instruitur inferior, cui committitur potestas, quomodo illa debeat vti: sic docent Sanchez *lib.3. de matrim. disp.10. n.6.* Ioan. Sanchez *disp.43. n.8. versic. præterea.* Suarez *lib.6. cap.18. n.21.* Salas *disp.20. sect.7. circa finem.* Quapropter tenetur Episcopus dispensare cum clerico, ne resideat ratione studij, ex *c. cùm ex eo, de elect. in 6.* quia ibi apponitur hæc causa, ex qua potest dispensari sic relato Ioan. Andr. Decio, Franco docet Sanchez, Suarez, & Salas *supra.* Item tenetur dispensare in denuntiationibus matrimonij, si probatur adesse suspicionem malitiosi impedimenti. Item in interstitiis, si id vtilitati Ecclesiæ viderit expedire, ob eandem rationem.

11 Ex his infertur; quid dicendum sit in delegatis. An, inquam, hi teneantur dispensationem concedere, cùm viderint adesse causam sufficientem? Thomas Sanchez *lib. 4. summ. cap.54. n.12.* loquens de voto distinguit inter delegatos habentes priuilegium dispensandi in sui fauorem concessum, vel in fauorem dispensaturi. Et de habentibus priuilegium in sui fauorem, negat teneri dispensationem concedere postulanti, eo quòd nemo teneatur suo priuilegio vti, & sic excusat regulares nolentes dispensationem votorum concedere pœnitentibus; quia ipsi non adstringuntur vti suo priuilegio: at si priuilegium concessum sit in fauorem pœnitentis vt est priuilegium Bullæ, & Iubilæi, affirmat teneri electum Confessarium dispensationem concedere, quia pœnitens petit ius ex priuilegio sibi concessum: consentit quoad hanc secundam partem Aragon. *2.2. q.88. art.12.* in dubio quod mouet circa 2. conclus. *fol.1041.* Vivald. *candelab. sacram. 3. p. cap.14. n.58.* Chapeauila *de casib. reseruat. q.2. diffic.17. fol.2.* Stunica *de voto, q.5. n.38.* Sayrus *clauis regia lib.6. cap.12. num.18. fine.*

12 At existimo aliter esse in hac parte distinguendum, aut enim loqui possumus de Confessario, antequam pro dispensatione votorum, vel impedimentorum illum eligat vel facta electione, & ab ipso acceptata: si post factam electionem, & acceptationem denegat tibi Confessarius dispensationem, pro qua obtinenda causam iustam habes, infidelis est, & iniustus; quia iam quasi ex iustitia ratione acceptatæ electionis obligatus est concedere. Et hoc siue concedenda sit dispensatio ex priuilegio in tui fauorem concesso, vel in fauorem dispensantis. Quia iam ipse priuilegiatus se ipsum obligauit vti priuilegio suo, eo quòd electionem acceptauerit. Verùm si loquamur antequam ipse Confessarius acceptet electionem sui ad dispensationem concedendam, nullo modo tenetur tibi dispensationem concedere, etiamsi confessionem audiat, qua priuilegium concessum per Bullam non est ad audiendum Confessarium ad dispensationem concedendam, sed est priuilegium concedens facultatem dispensandi Confessori volenti, non reuenti; aliàs quilibet Sacerdos approbatus requisitus per Bullam teneretur confessionem cuiuslibet pœnitentis, qui illum requirit, auscultare, quod est sine fundamento dictum.

Aduerto, aliquando posse delegatum teneri consentire electioni de se factæ & dispensationem concedere: nempe, si id iudicauerit grauiter bono dispensaturi expedire, eo quòd ab aliis repellitur, & ob repulsam tristatur grauiter; & in periculo peccandi existit. sic Ioan. Sanchez *disp.14. select. n.17. circa finem.*

PVNCTVM IX.

An liceat habentibus potestatem dispensandi imponere aliquam mulctam pecuniariam, vel onus personale dispensaturis.

1 *Si dispensatio est in voto, fieri potest. Et idem est quoties ex onere imposito integratur causa dispensationis.*
2 *Causa legitima ad dispensandum intercedente nequit Prælatus, siue inferior, siue superior mulctam imponere: qui defendam.*
3 *Resoluitur in casibus, in quibus debetur dispensatio non posse mulctam imponi; secus in illis, in quibus denegari potest.*
4 *Inferior non potest sub onere aliquo, & pecuniaria mulcta dispensationem concedere, vt probabilius defenditur.*
5 *Proponitur obiectio, & fit illi satis.*

1 SI dispensatio sit in voto, nemini est dubium id fieri posse quia tunc dispensans non imponit obligationem, sed ipse dispensandus sibi illam assumit. Item si causa iusta dispen-

sandi

sandi non intercedit, nisi posita illa mulcta pecuniaria: potest quidem imponi, & ex illius impositione resultat sufficiens causa dispensationis, vt in dispensatione impedimentorum matrimonij fieri solet, & tradit Ledesma 2. *part. 4. quæstione 27. artic. 3. in fine.* Suarez *libro 6. de legibus, capite 16. in princip. & cap. 18. fine, & tom. 1. de relig. tractat. 3. lib. 4. de simon. cap. 20. num. 11. & 12.*

2 Quare difficultas solum est an causa legitima intercedente possit superior nolle dispensare absolutè, sed sub aliquo onere? Et procedit quæstio tam de Principe supremo, quam de inferiori.

De vtroque negat Ioan. Sanchez *disp. 54. select. n. 40.* Mouetur, quia causa legitima intercedente tenetur superior dispensationem concedere ex vi sui muneris; sed pro exercenda actione debita non potest peti pretium aliquod, neque onus poni. Ergo. Et confirmo. Vel absque impositione illius oneris est causa sufficiens, vt superior legem relaxet, vel non? Si non est sufficiens causa, non est de illo quæstio: si autem absque illius oneris impositione est causa sufficiens, vt legislator dispenset, iniustè videtur grauare dispensandum, cum absque causa onus imponat. Non ergo videtur onus imponendum, nisi pro complemento causæ ad dispensationem necessariæ.

3 Dicendum ergo existimo illis in casibus, in quibus diximus dispensationem debitam esse, nullo modo poterit legislator multam, vel onus aliud tibi renuenti imponere, quia pro actione debita onus imponi non potest. sic Filliucius 2. *tom. tractat. 27. cap. 7. num. 129.* & in hoc sensu est verum, quod dicit Ioan. Sanchez. At cum dispensatio debita non est, sed potest absque iniustitia negari, poterit si legislator sit, mulctam pecuniariam, vel aliud onus imponere, aliàs nolle dispensare. sic Suarez *libro 6. capite 16. in princip.* vbi testatur esse omnium. Supponit Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 10. num. 9.* & videtur satis colligi *ex c. licet, de fer.* vbi conceditur diebus festis posse vacare piscationi haleciæ ita vt post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem. Et ratio est, quia cum non teneatur suam legem absolutè relaxare, poterit illius obligationem in alia materia subrogare.

4 Quod si dispensans inferior legislatore sit, & in lege superiors tibi concedit dispensationem, probabilius existimo non posse sub onere aliquo, & pecuniaria mulcta illam concedere. sic Sotus 4. *distinct. 28. quæst. 2. artic. 2. versus. ex his.* Ludouicus Lopez 2. *part. instruct. de matrim. cap. 39. §. sed si quis.* Thom. Sanchez *lib. 3. disp. 10. n. 9. & lib. 8. disp. 14. à num. 2.* Ioan. Sanchez *in select. disput. 54 num. 40.* Probatur, quia ad illud onus, & pecuniariam mulctam obligari non potes ex contractu, aliàs redoleret simoniam, si ob dispensationem tibi concessam in lege imponeretur obligatio pretio æstimabilis. Neque etiam ex lege præcedenti obligari potes, quia inferior non valet legem præexistentem ad aliam materiam extendere, neque de nouo legem, aut præceptum imponere. Vnde enim constat talis potestas? Quod si dicatur à legislatore illam habere, eo quod debet præsumi legislatorem concedere potestatem dispensandi in lege, prout melius ipsi videbitur, absolutè, vel miscendo commutationem. Negamus id posse præsumi, aliàs præsumi posset datam esse potestatem inferiori commutandi superioris legem, in aliquod opus pium, quoties viderit subdito conuenientius esse. Quocirca inferiori Prælato solum committitur potestas relaxandi legem causa iusta intercedente: at subrogandi loco illius aliam nullo modo, & in legibus, quæ non imponunt onera subditis, sed ad vitanda aliqua inconuenientia, vel ad seruandum debitum ordinem feruntur, affirmat Suarez *libro 6. cap. 16. num. 9.* imponi non posse mulctam pecuniariam, & hinc infert pro remittendis denuntiationibus ad matrimonium, interstitijs ad ordines, pro licentia suscipiendi ordines ab alio Episcopo non posse mulctam pecuniariam imponi; & fauet Concil. Trident. *sess. 24. cap. 1.* & *sess. 25. cap. 18.* & *sess. 21. cap. 1. de reform.*

5 Sed obijcies, Prælati inferiores sæpè dispensant in obseruatione festorum, ieiuniorum, imponendo aliquod onus, & pecuniariam mulctam pauperibus, vel fabricæ Ecclesiæ applicandam, iuxta *cap. licèt, de feriis.* Ergo signum est à legislatore supremo commissam illis esse potestatem hoc modo dispensandi.

Respondeo cum Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 14. num. 2.* hoc esse signum sequi sententiam probabilem sibi fauentem, & iustificationem extendentem, non tamen esse certum commissam illis esse talem potestatem.

Obijcies secundò cui commissa est potestas dispensandi in votis, & iuramentis, commissa est etiam potestas commutandi, eo quod maior sit potestas dispensandi, quam commutandi. potestas enim dispensandi tollit integrè obligationem; potestas verò commutandi ex parte tollit. Ergo. Similiter concessa potestate dispensandi in legibus, censebitur commissa potestas commutandi, quia minus est.

Respondeo negando consequentiam. Et ratio differentiæ est, quia potestas commutandi vota, censetur sub potestate dispensandi inclusa, tanquam quid minus in maiori: at potestas mutandi legem non potest includi sub potestate dispensandi, quia maius est; maius enim est tollere legem, & aliam denuo imponere, quam solum tollere absolutè, sed non est maius commutare votum, quam votum dispensare, quia licèt commutans tollat antiquum votum, quoad materiam præexistentem subrogat aliam materiam, ob quam votum extenditur ex voluntate ipsius cui est facta commutatio: at in commutatione legis tota subrogatio, non ex voluntate illius, qui est ligatus per legem, sed ex voluntate legislatoris prouenit, eâque de causa maius quid est commutare legem, quam in illa dispensare.

PVNCTVM X.

An asserenti se habere potestatem dispensandi, debeas illi fidem adhibere.

1 *In foro conscientiæ bene potes; non teneris.*
2 *In foro externo nemini est credendum, nisi instrumentum commissionis ostendat.*
3 *Limitatur in his, quæ graue præiudicium generare possunt, secus in his, quæ nullum, vel minimum.*
4 *Asserenti potestatem se habere dispensandi, absoluendi, concedendi indulgentias, credi potest.*
5 *Creditur Episcopo non subditum ordinanti, si dicat in titulo de licentia proprij Episcopi feciſſe.*
6 *Item de Pœnitentiario dicente viuæ vocis oraculo sibi concessam esse potestatem absoluendi à reseruatis.*

1 SI sermo sit de foro conscientiæ, fides ei potest adhiberi; experientia enim testatur credi Confessori dicenti se habere potestatem absoluendi, vel dispensandi, sic Sanchez *libro 8. disp. 17. n. 22.* imò non solum Confessori dicenti se habere, potestatem, sed etiam tibi asserenti potestatem, & priuilegium habere, vt absoluaris à reseruatis, vel dispenseris, poterit Confessor credere, quia solum de tuo commodo, vel præiudicio agitur. Neque tamen videris obligatus credere; quia nemo in propria causa censetur testis omni exceptione maior.

2 Si autem loquamur de foro externo, regula generalis est, nemini credendum esse habere potestatem delegatam, nisi instrumentum commissionis ostendat, quia est res facti, quæ non ab ipso, sed ab alio, scilicet à delegante pendet, eâque de causa probanda est, aliàs quilibet priuatus officium iudicis assumere sibi posset: sic multis allegatis docet Menoch. *de arbitr. libro 1. quæst. 76. præsertim à num. 8.* Mascard. *de probat. concl. 268. à n. 15.* Sanch. *lib. 8. disput. 17. à num. 18.* & probatur satis ex *capite cum in iure peritus, de off. deleg.* vbi statuitur non credi delegato, nisi de suæ obligationis mandato fidem faciat; quia dum non constat de mandato delegationis, in loco priuati habetur. Quæ ratio probat de quocumque delegato, etiam in magna dignitate constituto, vt relato Decio, Ias. & aliis tradit Menoch. *illo num. 8.*

2 Limitat autem Sanch. *n. 19.* Menoch. *n. 10.* Mascard. *num. 22.* vt intelligatur in his, quæ graue præiudicium generare possunt; secus verò in his, quæ nullum, vel minimum præiudicium afferunt, quia tunc præiudicium inferres asserenti, si absque causa ei fidem non adhibeas.

4 Ex qua limitatione infert Sanch. *n. 19.* cum Ias. *repet. l. admonendi. n. 175. de iureiur.* & Gutierr. *lib. 2. qq. canon. cap. 17. fin.* asserenti se habere potestatem dispensandi, absoluendi, concedendi indulgentias credi posse; quia agitur de nullo, vel minimo præiudicio. cautè tamen hæc illatio accipienda est, non enim cuilibet in hac parte credi debet, sed viro timorato, & in dignitate constituto, & de quo præsumi non posset falsum dicere. Tum quia esto hæc potestas nullum, vel minimum præiudicium ordinarijs afferat: at affert habenti illum specialem honorem, & authoritatem, ob cuius causam præsumi potest tibi falso arrogare. Non ergo est credendum, nisi probet.

5 Secundò infert Sanch. *n. 20.* credi Episcopo promouenti ad ordines non subditum, si dicat in titulo collationis de licentia proprij ordinarij feciſſe: consentit Menoch. *n. 10.* Gutierr. *lib. 2. qq. can. 17. n. 9 pen.* Rebuff. *praxi benef. tit. de forma dimissoriarum, num. 36.* Ratio esse potest, quia illa ordinatio non subditi cedit in modicum præiudicium Episcopi proprij, & in graue damnum Episcopi ordinantis, siquidem manet suspensus. Non ergo præsumi potest mendacium committi. Placet.

6 Tertiò infert Sanch. & bene, alios referens, *n. 21.* credi summo Pœnitentiario dispensanti in aliquo casu reseruato, si asserat viuæ vocis oraculo sibi concessam esse potestatem, quia non videtur hæc cedere in præiudicium alicuius; si enim dispensatio in alterius præiudicium cederet, credi ei non debet, vt plurибus relatis docet Mascard. *concl. 268. n. 22.*

PVNCTVM XI.

Quæ forma seruanda sit in dispensatione expressa.

1 *Nulla est præscripta forma verborum, sed illa sufficit, quæ mentem dispensantis exprimit.*
2 *Ad valorem dispensationis, cum absenti conceditur, mandatum eius non requiritur.*
3 *Non tamen habet effectum, quousque dispensãdo innotescat.*
4 *Gratia impetrata valet absque tuo mandato, secus illius acceptatio.*

1 DVpliciter dispensatio concedi potest, tacitè, inquam, vel expressè. Expressam dispensationem voco eam, quæ verbis expressis conceditur. Tacitam, quæ ex signis aliquibus vel factis infertur, & præsumitur.

Nulla est præscripta verborum forma pro dispensatione concedenda, neque ex natura rei, neque ex iure; sed illa erit sufficiens, quæ satis expresserit & voluntatem dispensantis, & effectum dispensationis. Hic autem effectus dispensationis potest & specialiter, & generaliter declarari. Specialiter declaratur, si sumatur specialiter id cuius est dispensatio. Vt si superior diceret: Dispenso tecum in hoc, & illo impedimento, in hac, vel illa irregularitate. Generaliter declaratur, si sub verbis generalibus exprimitur, dicendo, in quacumque irregularitate, vel in quocumque impedimento, quod habeas, tecum dispenso. Qui modus dispensandi sat est ad constituendam dispensationem expressam, vt bene probat Tiraquel. *de legibus connub. gloss. 7. n. 86. & seqq.* Item debet exprimi persona, quia dispensatio, alicuius est dispensatio. Debet, inquam, exprimi, vel exprimendo eius nomen, vel æquivalens. Item non est necessaria scriptura ad hanc expressam dispensationem; sufficit si verbo tenus fiat, vt late diximus *in disput. priuileg.* Et ratio pro dispensatione est manifesta; cùm enim dispensatio legis, sit relaxatio obligationis, quam lex inducit, & hæc obligatio ex voluntate pendeat legislatoris, si legislator cessat à voluntate obligandi, tibique manifestat, cessat tibi obligatio legis, & consequenter es in lege dispensatus. Excipiuntur tamen aliqui casus, in quibus ex iure non prodest etiam in foro conscientiæ dispensatio, nisi in scriptis fiat, aliquos enumerat glossa *in cap. 1 § postquam, de censibus libro 6. verbo in scriptis*, & Trident. *sess. 25. c. 5. de reformat.* & nos diximus illo loco de priuilegiis.

2 Deinde ad valorem dispensationis, cùm absenti conceditur, mandatum eius non requiritur, sed ipsi ignoranti concedi potest, quia nullibi habetur necessarium esse mandatum pro gratia, priuilegio & dispensatione obtinenda. Hæc enim differentia est inter rescripta gratiæ, & iustitiæ, quod rescripta iustitiæ, speciale mandatum requirunt, vt habetur *in capite nonnulli, §. fine, de rescript. & ibi glossa, & in capite qui ad agendum, de procuratoribus, in 6.* At rescripta gratiæ nullum mandatum expostulant. Optat enim ius præcidere lites, ideoque ne augeantur, hoc speciale impedimentum apposuit pro rescriptis ad lites, quod in rescriptis gratiæ non procedit. Quapropter *in leg. vniuersis, C. de precibus Imper. offerend.* dicitur rescriptum ab Imperatore concessum validum esse, per quemcumque impetratum sit. Neque obstat textus *in capite innotuit, de elect.* vbi videtur annullatum rescriptum, eo quòd fuerit sine mandato impetratum: inquit enim textus: *cum non ad postulandam dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nuntij destinati.* Quia ibi non annullatur rescriptum, quia fuit concessum sine mandato, sed quia fuit concessum pro confirmatione irritæ electionis, nulla dispensatione facta. Item ibi requirebatur mandatum Capituli, quia agebatur de confirmatione electionis ad ipsum pertinente: non tamen inde infertur requiri mandatum eius, qui gratia confertur, imò potius contrarium non leuiter ex illo text. probatur & ita tenet Azor *lib. 5. cap. 23. qu. 12.* Suarez cum Rebuff. & Nauarr. *lib. 6. cap. 13. n. 5. & 6.* Salas *disp. 20. sect. 14.* Saa *verbo gratia, num. 13.* Petr. Gregor. *in cap. nonnulli, verb. absque speciali mandato, de rescript. lib. 2.* Hugolin. *de irregular. cap. 62. num. 5.* Basil. de Leon *lib. 8. de matrim. capite 15. n. 3.* Thomas Sanchez alios referens *lib. 8. de matrim. disput. 26. num. 4.*

3 Aduerto tamen, etsi dispensatio, gratia, & priuilegium absque tuo mandato impetratum, vel concessum à Principe valorem habeat; non tamen habet effectum, quousque tibi innotescat, & illud acceptes, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur: & licèt tibi inuito, & renuenti concedi possit, hoc tamen nunquam debet præsumi, nisi id manifestè constet, ne gratiæ Principis vilipendantur. Quapropter semper trahunt secum imbibitam conditionem; si tibi placita sit, & grata existat, sic videtur decisum *cap. ad mediam, vers. ex parte, de concess. præbend.* & tradunt Suarez, Salas Basilius, & Sanchez *suprà*. Adde neque expedire Principi dispensationem concedere, nisi petitionibus sit coactus; quia est iuris relaxatio, ad quam faciendam non se debet Princeps facilem exhibere. Mandos. *de resignat. grat. tit. de dispens.* Rodriquez *tom. 1. q. 22. artic. 3. regul. qq.* & colligitur ex *l. 4. §. 4. ff. de damno infecto.* Non tamen inde infertur non posse aliquando absque petitione concedere, si id viderit expedire, vt rectè Suarez *lib. 6. cap. 13. num. 8.*

4 Aduerto secundò. Quamuis impetrata gratia absque tuo mandato valeat, at acceptatio illius non valet, nisi ex tuo mandato; quia gratiæ valor pendet à concedente præcisè: at acceptatio illius pendet ab ipso, cui gratia confertur. argum. text. *in c. si tibi absenti, de præbend. in 6.* & notauit ex Petro Gregorio, Basilio *illo c. 15. n. 3.*

PVNCTVM XII.

Quæ conditiones seruandæ sint in dispensatione tacita.

1 *Quilibet potest tam in suis legibus, quam in legibus superioris hanc dispensationem concedere.*
2 *Cognoscitur hæc tacita dispensatio, si tibi à Prælato mandetur actus, qui sine dispensatione fieri non potest.*
3 *Secundò, si videat te disponi ad operandum contra legem, & non impediat, cùm facilè possit.*
4 *Proponitur sententia plurium asserentium taciturnitatem, & dissimulationem Prælati non esse sufficiens signum tacitæ dispensationis.*
5 *Satisfit, & explicatur doctrina.*
6 *Ratihabitio, & præsumptio excusans ab obligatione, non debet subsequi actum, sed antecedere.*

1 OMissis variis dicendi modis, qui à veritate sunt alieni, quid probabilius censeam paucis exponam.

Dicendum ergo est dispensationem tacitam, quæ consistit in ratihabitione, seu præsumptione voluntatis superioris dispensantis non solum concedi posse à quolibet legislatore respectu suarum legum, sed etiam respectu legum superioris. sic docet plures referens Sanchez *lib. 8. disput. 4. numero 16.* Suarez *libro 6. cap. 13. n. 13. & tom. 5. de censur. disp. 41. sect. 3. in fine.* Salas *disput. 20. sect. 2. n. 8.* Emanuel Saa *verbo dispensatio, n. 12.* Basil. *l. 8. de matrim. c. 15. n. 5.*

Ratio est, quia pro dispensatione concedenda non est in iure forma aliqua præscripta, sed eo ipso, quo manifestetur voluntas dispensantis, dispensatio habet effectum: at non tantum verbis, sed etiam signis manifestari potest eius voluntas. Ergo dari potest dispensatio tacita?

Neque obstat ad dispensationem requiri notitiam causæ: nam hæc esse potest vel testibus, vel rei notorietate, & illa posita dicimus dari posse dispensationem tacitam. Adde, vt videbimus statim. Satis probabile est causæ cognitionę non præmissa validam esse dispensationem, si causa subsistit. Ergo nihil obstat, quominus legislator dispensationem tacitè concedere possit.

2 Difficultas ergo est, quibus signis censeri iure potest Prælatus velle dispensationem concedere: cum enim sit quæstio de facto, & quæ pendet ex animo Prælati, non est præsumenda, nisi probetur.

Primum signum, & communiter receptum est, si tibi à Prælato præcipiatur, vel concedatur actus, qui sine dispensatione exerceri non potest: tunc enim censetur dispensare; quia non censeri debet Prælatus præcipere, vel concedere ea, quæ illicita sunt, & iure repugnantia. Quapropter, si tibi irregulari dimissorias ad ordines concedit, vel beneficium confert, censetur quidem tecum dispensare illa in parte: & colligitur ex *leg. quidam consulebat. 57. fine. ff. de re iudic.* vbi Princeps dignitatem concedens minori, censetur dispensare, vt gesta per ipsum valeant. Debet autem procedere sciens te esse impeditum, aliàs non erit dispensatio, cum ex ignorantia impedimenti mandatum procedat. sic Rebuff. *in practic. tit. de dispens. à num. 5.* Suarez alios referens *lib. 6. cap. 13. num. 23. & 24.* Salas *disp. 20. sect. 2. num. 8. versic. secundus modus.* Azor *tom. 1. libro 5. cap. 15. quæst. 10. & vltim.* Nauarr. *pralud. 9. numero 15. & cap. 27. numero 74.* Sanchez *libro 8. disput. 4. num. 2. & seqq.* dicens esse communem omnium sententiam in supremo Principe, eamque latè probat. Et idem est de infetioribus in his, in quibus dispensare possunt.

3 Secundum signum tacitæ dispensationis, & præsumptæ voluntatis est, si potens dispensare videat te disponi ad operandum contra legem, & de facto operari, & taceat, nec impediat, cum facile id impedire possit. Quia qui tacet, consentire videtur, ex *reg. iur. 43. in 6.* quæ maximè procedere debet, cum ex officio tenetur non tacere, nisi consentiat. Ratio quare hoc signum videatur sufficere, est, ne præsumatur in superiore delictum, quod sanè esset, si tibi subditum non coërceret, & detineret, cum facile posset, ne legem sine dispensatione transgrederetur. Adde, illa parentia est ratihabitio de præsenti, quæ sufficit ad concedendam iurisdictionem, vt multis allegatis probat Sanchez *lib 3. disput. 35. num. 20.* Vasquez *tom.*

de

de pœnitent. q. 93. art. 2. dub. 2. n. 5. Emanuel Saa *verbo Confessor, post n. 31. & verbo consensus, n. 1. & verbo iurisdictio, n. 1. & verbo Prælatus, n. 4.* Basilius *lib. 5. de matr. c. 29. n. 1. & lib. 8. c. 15. num. 7.* & alij innumeri, quos refert, & sequitur Ioan Sanchez *in select. disp. 44. n. 3.* Ergo multo magis sufficeret ad concedendam legis relaxationem, & ita tenet alios referens Sanchez *lib. 8. disp. 4. num. 26.* Salas *disp. 20. de legib. sect. 9. n. 87.* Suarez *lib. 6. cap. 13. num. 21.*

4 Video tamen grauissimos Doctores asserere taciturnitatem præcisè, & dissimulationem, cùm possit à superiore effectus impediri, non esse sufficiens signum concessæ dispensationis: sic glossa, Cardinal. Ancharan. Imola, Bonifacius, Innocentius, Hostiensis, Anton. Panormitanus, Henriquez, Bellamera, Anania, Fel. Socinus Senior, Selua, Anton. Gabriel, Menoch. Mayol, & Sayrus locis relatis à Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 4. n. 25.* & à Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 13. n. 18.* licèt *n. 22.* maximè in hanc partem inclinet, inquit enim, solam taciturnitatem non sufficere ad præsumendam dispensationem, nisi addantur aliquæ aliæ circunstantiæ, videlicet quòd defectus illius esset vtique, essetque causa sufficiens non petendi expressam dispensationem, & ineret dispensatum, & dispensantem esset familiaritas. Mouentur, quia ad dispensationem concedendam requiritur non tam permissiua voluntas, quàm concessiua, siquidem est concessio alicuius priuilegij: at ex taciturnitate, & dissimulatione solùm infertur permissio, non tamen concessio. Quod videtur clarè probari ex text. *cap. super eo, de cognatione spirituali.* ibi, *id in Ecclesia tua dissimulare poteris, ita quòd nec contradicere, nec tuum videaris præstare assensum.* Idem colligitur ex *cap. cùm desideres, in responso ad primam quæstionem, de sententia excommunicat.* vbi Episcopus admittens ad diuina excommunicatum, non censetur illum absoluere. Ergo ex taciturnitate, & dissimulatione non infertur dispensatio.

5 Respondetur præcisam taciturnitatem, & dissimulationem non esse sufficiens signum concessæ dispensationis, nisi aliunde etiam constet Prælatum facilè posse effectum impedire: hæc autem facultas, dum non probatur, nullo modo debet præsumi, quia potius stat præsumptio pro permissione facti, quàm pro illius concessione, eo quòd sæpius Prælatus permissiuè se habet, quàm concessiuè; cùm enim sæpè ex subita resistentia, subditi audaciores fiant, ob hoc damnum Prælatus dissimulat, esto non dispenset. Adde, etsi in hac dissimulatione aliquam culpam committeret pusillanimitatis, & negligentiæ; fortè grauiorem faceret, si absque causæ examinatione dispensationem concederet, & ansam non mediocrem plurimis daret transgrediendi legem coram superiore, vt sic superior dispensare cum illis censeretur; quando autem duæ præsumptiones concurrunt, illa præferenda est, in qua minor culpa intercedit, ex *l. si adulterium cum incestu, §. 12. & 3. ff. ad legem Iuliam, de adulter.* & in hoc sensu dixit textus *in cap. cùm iam dudum, de præbend.* multa per patientiam esse tolerata, quæ si deferantur ad iudicium, non subsistunt. Quia non præsumi debet adfuisse superioris consensum, sed permissionem, eo quòd non possit ob inconuenientia facilè expedire, vel id non aduertit. At si subdito constet facilè à superiore impediri posse, & obligationem impediendi aduertisse: tunc certè nescio qua ratione, talis dissimulatio, non sit absoluta concessio: sicuti est, cùm præsente proprio parocho illius subditum absoluis. Et per hæc soluitur fundamentum communis sententiæ canonistarum. Fateor namque præcisam dissimulationem, & taciturnitatem non arguere concessionem, maximè, quando in tali concessione sunt non leuia inconuenientia, vt *in supradict. cap. super eo*, contingebant. Verùm si constet nullum esse inconueniens in concedenda dispensatione, quia causa adest sufficiens, si Prælatus videat subditum contra legem procedere, & non impedit, cùm facile possit, & aduertit; tum certè dissimulatio etit concessio, ne delictum in superiore, & subdito præsumatur. Ad textum *in cap. cùm desideres*, etsi Sanchez *lib. 8. disputat. 4. numer. 24.* dicat non præsumi ibi absolutionem, quia absolutio à censura non potest esse tacita, sed expressa. At longè probabilius est nullam esse pro absolutione excommunicationis, aut alterius censuræ formam præscriptam ab Ecclesia, vt relatis aliis docet Nauarr. *de pœnitent. distinct. 6. cap. 1. in princip. num. 59. & in comment. de Iubil. no. ab. 30. n. 8.* Couarr. *cap. alma, §. 11. n. 6. & 7.* Suarez *de censur. disp. 7. sect. 9. num. 2.* Salas *disp. 20. sect. 9. n. 85.* Quapropter non ex defectu formæ, & signi sufficientis ad exprimendam absolutionem, non præsumitur ibi adfuisse, sed quia noluit Episcopus eam dare, procedebat enim ex consideratione, & aduertentia, quia putabat ob iuramentum præstitum, quòd excommunicatus fecerat de obediendo Ecclesiæ mandatis, esse iam absolutum. Adde, etsi pro valore absolutionis ab excommunicatione non requiratur vlla forma: at pro licito eius vsu requiritur, qui absque vlla causa omitti non debebat, idòque non præsumpsit Pontifex Episcopum illum intendisse absoluere per illam communicationem sic excommunicatum.

6 Aduerto ratihabitionem, & præsumptionem voluntatis superioris, quæ sufficiens est ad deobligationem legis, non debere esse voluntatis futuræ, sed præsentis, & antecedentis actum legi contrarium, quia voluntas futura non est absolutè voluntas, sed erit. Ergo non potest actu te eximere ab obligatione legis, quia non potes eximi ab illius obligatione, nisi actu velit superior te eximere: sicut nec potes obligari lege, ex eo quòd superior voluturus est te obligare, sed ex eo, quòd actu vult.

Neque obstat ex ratihabitione voluntatis futuræ honestari actum aliàs prohibitum, vt contingit secundùm probabilem sententiam in religioso, cui distributio, & acceptatio pecuniæ est prohibita sine licentia superioris, qui si rationabiliter præsumat superiorem non fore inuitum, si ipse accipiat, & distribuat, sed de facto si peteret, concessurum, non peccat. Ergo etiam in dispensatione legis est idem dicendum. Non, inquam, obstat, quia tunc religiosus non facit contra legem sibi per votum impositum, sed potiùs legi satisfacit, & illam exequitur. Lex enim non prohibebat acceptationem, & distributionem pecuniæ absolutè, sed exclusa licentia, taliter quòd formaliter, vel virtualiter distributionem pecuniæ posita licentia concedebat. Vnde licentia non soluit legem, sed legem adimplet: secus dispensatio, quæ est legis vulnetatio, quia in lege ipsa non includitur. Ex qua differentia nascitur, quoties à lege præscribitur licentia pro actu faciendo, posse extendi ad licentiam futuram; quia cùm talis licentia non aduertatur legi, debet extendi, quoad fieri possit, ita vt non solùm comprehendat præsentem, sed futuram: at dispensatio, cùm legem vulneret, restringi debet, vt solùm pro dispensatione præsenti sumatur. Quapropter nullo modo fieri potest actus à lege absolutè prohibitus, sed spe futuræ dispensationis, seu sub dispensatione, quæ concederetur, si petita esset, & ita tenet Suarez *lib. 6. cap. 13. num. 20.* Salas *disput. 20. sect. 2. numer. 8.* Sanchez innumeros referens *lib. 8. disp. 4 num. 11. iuncto n. 15.* aduersùs Menoch. *de præsumpt. lib. 2. de præsumpt. 20. n. 23. & 26.* Anton. Gabr. *tom. 3. commun. lib. 1. tit. de præsumpt. concl. 8. num. 15.*

Punctum XIII.

An cognitio causæ debeat præcedere dispensationem faciendam, ita vt dispensatio facta absque præmissa causæ cognitione nulla sit.

1 *Explicatur quæstio. De quo legislatore sit sermo.*
2 *De legislatore in propriis legibus dispensante, valida est dispensatio, absque causæ cognitione.*
3 *De inferiore dispensante in legibus superioris plures affirmant validam esse dispensationem absque causæ cognitione, si verè causa existit.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Qua cognitio causæ ad licitam saltem dispensationem requiratur? Probabile est debere esse iudiciatem.*
6 *Probabilius sufficere, quocumque modo sit.*
7 *Quomodo in foro externo probandum sit adfuisse causam dispensationis.*
8 *Motus proprius testibus probari non potest: benè tamen scientia.*
9 *Clausula, Ex certa scientia, in rescriptis posita, operatur solum quoad causas ibi expressas.*

1 LOqui possumus de legislatore in propriis legibus dispensante, & de illo dispensante in legibus superioris. Item loqui possumus de foro externo, & iudiciali, & de foro conscientiæ.

2 Si de legislatore dispensante in propriis legibus sermo sit, credo dispensationem validam esse absque causæ cognitione, dummodo ipse illam velit concedere. Nunquam tamen sic esse concessam debet præsumi, nisi id manifestis signis demonstretur. Ratio prioris partis est, quia tota obligatio legis pendet à legislatoris voluntate: si ergo ipse absque causæ cognitione eximere te velit ab obligatione, exemptus manebis: & ita multis relatis docet Sanchez *lib. 8. disp. 17. num. 24.* Cou. 4. *decretal. 2. p. cap. 6. & 9. n. 8. & seqq.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 15. quæst. 19.* Salas *disp. 20. sect. 9. in prine.* Basil. de Leon *lib. 8. cap. 25. num. 18.* Suarez *lib. 6. cap. 19. n. 6.* & alij innumeri apud ipsos. Ratio verò pro secunda parte est manifesta, quia dispensatio absque causæ cognitione fit temerè. Ergo non debet fic de legislatore præsumi. Quapropter in Trident. *sess. 25. c. 18. de reformat.* dicitur, quòd si vrgens, maiórque ratio quandoque postulauerit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, summáque maturitate, atque gratis, à quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, etiè præstandum: aliterque facta dispensatio subreptitia censetur. Expende verbum, *subreptitia censetur*, quasi semper debeat censeri subreptitia. & præter voluntatem concedentis, dum contrarium non constat.

3 Verùm si de legislatore dispensante in legibus superioris loquamur, plures Doctores affirmant dispensationem datam

absque causæ cognitione validam esse vtroque foro, quousque reuocetur; reuocari tamen posse vel ab ipso concedente, vel à superiore ipsius: sic tenent alios plures referentes Sanchez *lib.8. de matrim. disp. 17. n.11.* Salas *disp. 20. sect.9. num.79.* Suarez *lib.6. de legib. cap.19. n.2.* Basil. *lib.8. cap.15. num.18.* Præcipuum fundamentum est, quia licèt ius ipsum expostulet cognitionem causæ præmitti dispensationi: non tamen constat illam expostulare pro forma, & valore ipsius, sed vt licitè concedatur. Quod non leuiter colligitur: siquidem æquè illa forma pro dispensatione facienda à Prælatis inferiotibus, & à supremis Principibus constituitur, vt expendenti iura allegata pro contraria sententia constare potest: at supremi Principes optimè possunt in legibus à se latis absque causæ cognitione validè dispensare. Ergo etiam possunt inferiores. Et probari satis potest ex *cap. nihil de electione*, vbi de electo, absque causæ cognitione dicitur dejiciendum esse, si indignus sit. Ergo si dignus sit, dejici non debet. Quòd autem sic concessa dispensatio reuocari possit cum à concedente, tum à superiore illius, est communis Doctorum opinio, vt testatur Salas *illa disp. 20. sect. 9. n.79.* quia est contra ius positiuum, & naturale concessa. Ergo poterit infirmari, & quasi in pristinum statum reduci, si causa reducibilis est. Quod dixi, quia sunt aliqua impedimenta quibus semel sublatis non est in potestate legislatoris ea facere, vt reuiuiscant.

4 Nihilominus probabilius censeo vtroque foro nullam esse dispensationem factam absque causæ cognitione, etiamsi in re causa subsistat: sic docent post alios antiquiores Nauarr. *cap. fin. num 4 de simon.* Azor *tom.1. lib. 5. cap. 15. quæst. 9. & 10.* Conarr. *de matrim. 2 part. cap.6. § 9. num.11.* Stunica *quæst.6. de voto, n.104.* Gutierr. *lib.1 canon. quæst. cap 19 n.5.* Menoch. *consil. 15. n.15.* vbi testatur esse omnium, Barbosa *2. part. de potest. Episcop. alleg.33. num.4. & 5.* & alij apud ipsos. Probant; quia non videtur facultas dispensandi inferioribus commissa, nisi seruato iuris ordine: at ordo iuris expostulat dispensationem præcedere causæ cognitionem, *cap. necesse, cap. dispensationis, 1.quæst.7.* & ex Trident. *sess.14 cap.7. de reformat. & sess.25. cap.18. de reformat.* Secundò & præcipuè mouetur, quia dispensatio facta sine cognitione causæ, est facta sine causa; quia in tantum causa mouere potest dispensantem, in quantum cognita est: si igitur nulla illius cognitio præcedit, dispensatio non erit data propter illam, & consequenter erit data sine causa. Ex qua ratione sertit Suarez loquens de voto, *lib.6. c.17. n.7.* dispensationem voti factam absque cognitione causæ nullam esse, etiam si in re causa subsistat, quod de omnibus legibus superioris dicere debebat.

Neque obstat fundamentum contrarium. Fateor cognitionem causæ expostulari à Concilio, vt licita sit dispensatio in legislatore dispensante in propria lege: at in inferioribus expostulari pro forma; quia inferiores absque causæ cognitione non possunt dispensare, & consequenter non possunt dispensare, quin causam cognoscant, aliàs dispensatio non nititur illi causæ, si cognita non sit.

5 Sed inquires, an hæc cognitio causæ ad licitè concedendam dispensationem requisita debeat esse iudicialis, vel sufficiat, quocunque modo nota sit dispensanti. Menoch. alios referens, & latè probans *illo consil. n.15. & 16.* iudicialem cognitionem requirit, quia requirit citationem eorum, quorum interest, & terminum datum ad allegandum: aliàs, inquit, non præcedit causæ cognitio.

6 At mihi probabilius est, quocunque modo dispensanti constet de causæ cognitione requisita ad dispensationem, validè dispensare posse. Et in primis, quando causa notoria est, & manifesta, docent ferè omnes Doctores, cum glossa *cap. manifesta, 2.quæst.1. cap. si quis sine examinatione, dist.81. & cap. fin. 2.quæst.1. cap. de verbo qui concubinas, dist.51.* Panormitan. *cap. præterea, n.11. de testibus cogendis.* Sanchez alios referens *lib.8. de matrim. disp.4. num.22.* quia id quod est notorium, examinatione non indiget; habetur enim ac si iure esset probatum. Quando autem causa notoria non est, est tamen nota dispensanti, credo licitè dispensantem concedere dispensationem; quia cùm à iure solùm causæ cognitio pro dispensatione requiratur, & hæc cognitio iudicialis, & extraiudicialis esse possit, immeritò ad iudicialem cognitionem restringeretur. Adde cognitionem causæ requiri, vt vitetur temeritas dispensantis, quam omnino vitat, dum sibi de iustificatione causæ constat, & ita docent, relato Sylu. *verbo dispensatio, in fine,* & Bart. *in l. Barbarius, ff. de officio prætoris, n.8.* Suarez *lib.6. c.13. num.16.* Salas *disp.20. sect.9. n.79. vers. imò quidam,* Basil. *lib.8. c.15. n.16.*

7 Aduerto in foro externo nunquam admitti dispensationem, nisi probetur testibus causam adfuisse legitimam pro illius concessione. Hæc tamen probatio post datam dispensationem superuenire potest, qua facta admittenda erit in illo foro dispensatio. sic Suarez *lib.6. cap.13. num.16.* Basil. *lib.8. cap.15. num.16 & 17.* Nunquam tamen existimo requiri necessariò, vt ex ipsomet instrumento dispensationis probetur adfuisse causam, aut illius cognitionem: sufficit, si testibus, aut alia via constet; quia & hoc instrumentum amitti potest, & nullibi est statutum hoc loco genere probationis probari posse. sic Suarez *lib.6. cap.13. in fine,* & plurib. exornat Sanchez *lib.8. disp.4. n.5.*

8 Neque obstat aliquid motu proprio Principis esse factum, non posse testibus probari, sed solùm assertione Principis dicentis in concessione rescripti motu proprio duci, vt expresse deciditur *cap. si motu proprio, de prabendis in 6.* Quominus dicamus certam scientiam, & cognitionem causæ ex assertione tantùm Principis probandam esse. Non, inquam, obstat: nam motus proprius imbibit absolutam negationem, nunquam esse sic concessum expostulatum à Principe: quæ negatio aliunde quàm ex dicto Principis probari nullatenus potest. Quis enim scire potest, si ante hunc, vel alterum annum quis supplicauerit Principi pro concessione facienda? At certa scientia, cùm quid positiuum includat, probari potest aliunde, quàm ex dicto ipsius Principis: sic docet glossa *in suprad. si motu proprio, verbo expresse,* Menoch. alios referens *lib.2. præsumpt.20. num.7.* Masc. *de probat. concl.845. n.23.* Thom. Sanchez *lib.8. disp.4. n.5.* Basil. de Leon *lib.8. c.15. n.17.*

9 Addit insuper Sanchez *num.6.* Menoch. *num.3.* & Felin. *cap. cùm inter, num.5. vers. intellige de exception.* & Basil. *n.17.* clausulam appositam, Ex certa scientia, in rescripto dispensationis solùm operari quoad expressas causas, non tamen operari quoad extrinseca, quæ in rescripto expressa non sunt; quæ enim ibi non exprimuntur, quomodo potest intelligi à Principe esse cognita: ipse enim nequit omnia vitia dispensati nota habere, quod maximè verum haber in supremo Principe, iuxta *cap.1. de constitutionibus, in 6.* qui nec tenetur, nec potest facta subditorum nosse; secus verò dicendum fortè esset de Episcopo, aut Prælatis particularibus, quibus obligatio inest subditorum vitam examinare, & eorum facta crebrò prospicere, qui si dicant se ex certa scientia dispensare, videntur dispensate ex notitia, & scientia omnium impedimentorum, quæ subdito poterant obstare dispensationi. sic Suarez *lib.8. cap.13. n.14.* cum Abbate ex *cap. innotuit, de elect. num.9.* per textum, & glossam *ibi.*

Punctum XIV.

An credi debeat Prælato dispensanti præmisisse dispensationi causæ cognitionem, præcipuè, si id affirmet.

1 *In foro conscientiæ optimè ei potest credi.*
2 *In foro externo si in propria lege dispenset. At si causam ex facto alieno pendentem alleget ad dispensandum, tamets præsumptionem faciat, datur probatio in contrarium.*
3 *In dispensatione legis superioris credendum est asserenti causam habuisse dispensandi, donec contrarium probetur.*
4 *Debet tamen declarare saltem in genere, se habuisse causam, aliàs probabilius est non esse credendum causam adesse.*

1 BReuiter dicendum est, si pro foro conscientiæ loquamur, dum tibi contrarium non constet, credere potes Prælatum dispensantem causam legitimam dispensandi habuisse, & cognouisse; quia delictum nunquam debet præsumi, nisi probetur, *l. si merito ff. pro socio,* at esset delictum, si Princeps dispensaret absque legitima causa, eiúsque cognitione: non igitur est præsumendum. Adde, vt fidem possis alicui in foro conscientiæ adhibere, sufficit probabilis aliqua ratio. quod te non decipit. Videretur autem satis probabile, vt credas te non decipere Prælatum, quod nullum, vel leue ex tali dispensatione commodum illi accrescat, imò potiùs graue damnum, si absque causa dispenset, siquidem peccat. Ergo nixus hac ratione, cotidiè procedis, si credas habuisse, & examinasse causam dispensandi, & ita tenet expresse Sotus *in 4. dist.21. quæst.2. art.2. col. antepenult. & lib.7. de iustit. quæst.4. art.3. ad 2. in fine.* Suarez *de cens. disp.41. sect.3. & lib.6. de leg. c.13. n.16.* Th. Sanch. *lib 8. disp. 17. n.15. & 16.*

2 Si autem pro foro externo loquamur, distinguendum est de dispensatione in propria lege, & in lege superioris, siue positiua sit, siue naturalis, vel diuina. In dispensatione ergo propriæ legis admittetem credendum esse Prælato dispensanti habuisse causam, si ipse asserat, quia cùm ipse absque causa concedere dispensationem possit, non est cur de examinatione causæ pro valore dispensationis moueatur dubium. Quòd si causam aliquam alleget, quæ ex facto alieno pendet, vt ferè semper solet fieri in dispensationibus; etsi eius dictum præsumptionem faciat, non tamen adeò efficacem vt in contrarium non possit admitti probatio, vt pluribus allegatis docet Mascard. *de probat. concl. 1213. à n.35. & seqq.* Menoch. *volum.1. consil. 100. n.25.* quia id non est Principem arguere mendacij, sed inculpabilis ignorantiæ, & deceptionis; non enim omnia specialia potest Princeps cognoscere, *cap.1. de consil. in 6.*

3 In dispensatione autem legis superioris, quamque dispensans

spensans absque causa concedere non potest, si ipse testetur causam adesse, credendum illi est, donec contrarium probetur: sic Cranet. *consil.* 135. *num.* 42. & *tract. de antiquit. tempor. part.* 1. *num.* 32. Menochius plures referens *consil.* 100. *num.* 29. & 30. Mascard. *concl.* 1233. *num.* 109. & *seqq.* rationem reddunt, quia dictum superioris dispensantis circa causam, facit grauem præsumptionem eam adesse, pro qua standum est, donec manifestis rationibus elidatur: imò non contemnendis Doctoribus placet integrè probare Principis assertionem, neque posse probationem in contrarium admitti. sic docuit Bald. *in cons.* 328. *Quæritur si Rex col. penult. versic. porrò in Principe, lib.* 1. & *consil.* 327. *versatem omnes Reges.* Socin. senior *consil.* 4. *col.* 3. *lib.* 3. & *consil.* 87 *n.* 18 Ias. *consil.* 217. *col.* 8 *lib.* 2. & *cons.* 236. *col.* 2. *lib.* 2. Alexand. *consil.* 203. *num.* 11 *lib.* 6. & alij relati à Crauet. *illo tract. de antiquit. tempor.* Menochius *n.* 26. & 27. Mascard. *num.* 108.

4 Quòd si Princeps dispensando in lege illa superioris non declauerit, ex qua causa mouetur saltem in genere asserendo ex certa scientia, & sufficienti informatione causæ moueri, probabilius est non esse credendum ex causa iusta factum esse dispensationem, ac proinde nec validam esse: tum quia frustrà expostulata esset causa pro valore dispensationis, si quoties fit dispensatio, semper adesse causam sit præsumendum. tum quia debebat Princeps significare non temerè, sed cordatè, & ex iuris ordine, scilicet ex cognitione causæ processisse; cùm autem id non significauerit, merito eius dispensatio repellitur. sic tenent Menochius *de præsum. t. lib* 2. *tota præsumpt.* 20. & *consil.* 100. *numero* 30. & 31. Mascard. *de probat. conclus.* 1233. *num.* 109. Nauarr. *lib.* 3. *cons. tit. de regularib. cons.* 56. & *comment. de spoliis, super c. non licet,* 12. *q.* 2. §. 2. *num.* 7. & 8. Sanchez *lib.* 8. *disp.* 17. *n.* 14. & 16.

Punctum XV.

Quas conditiones seruare debeant hi, quibus committitur dispensationis expeditio.

Sæpe aliqui, quibus non tam facultas dispensandi, quàm dispensatio ipsa expedienda committitur. Videndum ergo est, quas conditiones seruare debeant tum dispensatione concessa pro foro externo, quàm concessa pro foro conscientiæ.

§. I.

Explicantur clausulæ, quæ communiter apponi solent in dispensatione pro foro conscientiæ.

1 *Explicatur prima clausula de qualitatibus in delegato requisitis, esse, inquam, Magistrum in Theologia, vel Doctorem iuris canonici, & ab ordinario approbatum.*

2 *Sacerdotes Societatis* Iesv *habent hoc priuilegium, quamuis non sint gradu Doctoris, vel Magistri insigniti.*

3 *Potest dispensandus relicto vno dispensante, alium adire in dispensationibus concessis pro foro interno, secus pro foro externo.*

4 *Præmittere debet dispensans causæ cognitionem, aliàs non est dispensatio: at dicto tamen si non iurato dispensandi creditur, & explicantur reliquæ aliæ conditiones.*

5 *An absolutio sacramentalis præmitti debeat? Affirmat Basil. de Leon.*

6 *Probabilius est oppositum.*

7 *Qua ratione facienda est commutatio ip pia opera.*

8 *An necessariò litteræ dilaniandæ sint.*

9 *Qua ratione impedimentum dispensandum debeat esse occultum.*

10 *Neque ad contentiosum forum deductum.*

11 *Quid si deductum fuit, & non fuit probatum integrè, sed semiplenè.*

12 *Quid si plenè probatum, & punitum.*

13 *Qua ratione coniux impedimenti ignarus conscius debet fieri nullitatis prioris matrimonij.*

14 *Quid de potestate legitimandi prolem in his dispensationibus concessa.*

1 Hanc dispensationis formam tam pro voto castitatis, quàm pro quolibet alio impedimento ad matrimonium contrahendum refert Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 34. *à n.* 1. vbi videri potest.

Prima ergo clausula continet qualitatem personæ, cui committitur dispensatio. Requiritur enim, vt talis delegatus insignitus sit gradu Doctoratus canonici iuris, in aliqua Academia, vel Magistri in Theologia: neque sufficit esse Licentiatum in decretis, aut Theologia, aut Doctorem iuris Cæsarei. Neque item harum facultatum professorem in Academia approbata, quantumuis idoneum. Item nec sufficit esse Magistrum in Theologia ex instituto aliquarum religionum, sed necessariò requiritur, vt gradu Doctoris, & Magistri insignitus sit in aliqua vniuersitate approbata, iuxta textum *in cap. statutum, de rescript. in* 6. Item neque sufficit si communi errore quis existimetur magisterij gradum habere; quia communis error non dat qualitatem sed iurisdictionem: cùm autem in præsenti qualitas in persona electa requiratur, & hæc deficiat, deficit conditio, vt validè eligi possit. sic Basilius *libro* 8. *cap.* 21. §. 1. *num.* 13. Insuper requiritur esse ab ordinario approbatum ad confessiones excipiendas; constat ex tenore litterarum, quæ communiter expediuntur, quásque refert Sanchez *lib.* 8. *disp.* 34 *n.* 1. 2. & 3. Salas *disp.* 20. *de legib. sect.* 10. *n.* 96.

Quæ autem approbatio requiratur? Thomas Sanchez *disput.* 34. *num.* 16. sufficere placet, etiamsi pro singularibus personis data sit verbi gratia, pro viris, non pro fœmmis, pro personis huius oppidi; quia ille est approbatus: neque approbatio restringenda est ad approbationem absolutam. At probabilius credo non sufficere, si respectu latoris approbatus non sit. Tum quia est satis probabile non posse has litteras expedire, nisi præmissa sacramentali confessione. Ergo qui illam efficere non est capax, non erit capax huius delegationis. Adde approbationem debere esse comparatione alicuius; ergo comparatione illius, qui illum ad dispensandum elegit, sic docet Basilius *lib.* 8. *cap.* 1. §. 1. *num.* 13. Si autem ex communi errore aliquis existimetur parochus, vel approbatus ab ordinario, is valide expediet has litteras; quia is, qui ex communi errore approbatus existimatur, ab ordinario approbatur, & iurisdictio ei conceditur; secus verò est in qualitate Magistri, vt diximus; magisterium non est qualitas concedens iurisdictionem, secus approbatio.

2 Sacerdotes tamen Societatis Iesv, quibus Generales, aut alij superiores permiserint, priuilegium habent ad expediendas has litteras, ex priuileg. Gregor. XIII. concesso 3. Aprilis anno 1582. constátque ex compendio priuilegiorum, *verbo Confessarius, n.* 3. licèt nullo gradu Doctoratus, aut Magistri sint insigniti. tradit Sanchez *suprà n.* 11. Basil. *c.* 21. *num.* 13. Salas *disp.* 20. *de legib. sect.* 10. *n.* 97. Rodriq. *tom.* 1 *qq. regul. q.* 63. *art.* 8.

3 Quòd si hic Doctor, vel Magister iudicet esse subreptitiam, aut inualidam dispensationem, potest mutare postea sententiam, vel impetrans dispensationem potest alium adire, qui sibi videatur dispensationem validam esse iudicaturus. Ratio est, quia hæ dispensationes, cùm committantur Confessario in foro conscientiæ tantùm, sequuntur naturam illius fori, in quo potest iudex sententiam datam reuocare, vel pœnitens aliud denuò adire, vt patet in eo, qui ex priuilegio ad absolutionem censuræ, aut peccati, aut ad voti commutationem elegit confessorem, potest alium & alium adire, quando primi electi sententia ei non placuerit, sic Sanchez *disp.* 27. *n.* 40. Basil. *n.* 14. Secus verò est in dispensationibus, quæ pro foro externo conceduntur; ibi enim si iudex delegatus declaret esse subreptitium, aut validum, cùm functus sit officio suo, ad quod fuit delegatus, non habet amplius quid faciat, neque alius aditi potest, vt communiter tradunt Doctores *in l. iudex postaquam, ff. de re iudicata*, & docet Sanchez *disput.* 27. *numero* 39. Basil. *num.* 14.

4 Secunda clausula continet conditiones aliquas obseruandas ante dispensationis expeditionem. Debet enim Confessarius verificationem causarum, quæ allegatæ sunt ad dispensationem, indagare. Vnde si absque examine, cognitionéve causarum dispensationem expediat, nulla erit dispensatio; quia Pontifex non vult prodesse dispensationem, nisi sub conditione, & forma huius examinis, vt constat ex verbis in litteris dispensatoris appositis. ibi, *si ita esse per diligentem latoris examinationem, ac post monita, & consilia opportuna illi præstita, inuenerit.* Quod adeo verum est, vt etiamsi causa subsisteret, nulla esset dispensatio omisso hoc examine, quia omittitur forma, & conditio requisita. sic cum Gutierr. docet Sanch. *disp.* 34. *num.* 26. Salas *disp.* 20. *sect.* 10. *n.* 97. Basil. *num.* 16. Examen hoc non debet fieri recipiendo testes, sed solùm interrogando ipsum latorem, cui in hac parte fides est omnino adhibenda. An autem requiratur iuramentum à latore expostulari? Dicendum, inquam est, necessarium non esse, quia diligenter examinari potest lator, absque eo, quòd iuramento grauetur, sicuti examinatur in foro pœnitentiæ: cui foro hæc expeditio maximè est conformis Sanch. *disp.* 34. *n.* 21. Salas *sect.* 10 *n.* 97. Non tamen condemnarem eum, qui vt plenius sibi satisfaceret, hoc iuramentum à partibus expostularet, sic Basi. *num.* 16. quia hæc expeditio non plenè imitatur sacramentale forum. Si tamen constat causam esse notoriam, & manifestam, vel ipsi confessario satis cognitam, nullum erit examen necessariò præmittendum quia cessat causa, ob quam mandatur, scilicet cognitio veritatis. Thomas Sanchez Salas, Basil. *suprà.* Quòd si Confessarius aliunde cognoscat causam esse falsam, non debet credere latori, nec potest ex qui dispensationem; quia hoc examen ad veritatem indagandam assumitur, quæ cùm iam indagata sit, impertinens est latoris in contrarium testificatio. sic Sanchez, Salas, Basil. *suprà.*

Consilia

Consilia autem, & monita, quæ Confessarius adhibere debet ad veritatis cognitionem ordinantur: probabile autem est hæc non necessariò requiri, sed ex æquitate, & conuenientia; sufficienter enim veritas indagatur interrogatione confessoris, & responsione oratoris. sic Sanchez *num.*27. Salas *num.*97. Basil. *num.*16. Additur insuper in rescripto, vt eundem à mutatione propositi absoluas hac vice, in forma Ecclesiæ consueta, iniuncta pœnitentia salutari. A mutatione, inquam, propositi, si fortè culpabilis fuit, debet dari absolutio; vt si habens votum castitatis, illud fuerit transgressus: tunc enim debet absolui ab illa transgressione, per illam enim mutauit propositum ante votum conceptum.

5 An autem hæc absolutio præmittenda necessariò sit dispensationi, vel dispensatio concedi debeat audita peccatorum confessione? Basil. de Leon *lib.*8.*cap.*21.§.1.*numero* 17. affirmat. Mouetur, quia Pœnitentiarius vtitur in his dispensationibus ea voce in foro pœnitentiæ, quæ non potest extra sacramentum aptari. Deinde quia omnia, quæ in his litteris continentur, indicant sacramentalem confessionem. Primò, quia vtitur verbo absoluendi, & in forma Ecclesiæ consueta. Secundò & præcipuè, quia requirit qualitatem approbationis, quæ supernacanea videtur; posita qualitate magisterij, si confessio non requiritur.

6 Nihilominus probabilius est hanc dispensationem expediri posse, quin confessio sacramentalis præmittatur. sic Sanchez *disput.*34. *numero* 29. Gallego *de cognat. spirit.cap.*23. *num.*2. Salas *disp.*20.*de legib.sect.*10.*num.*98. Ratio præcipua est, quia ibi Pontifex non dicit dispensationem expediendam esse pro foro pœnitentiæ, sed pro foro conscientiæ, forum autem conscientiæ non est forum sacramentale, sed secretum, & extraiudiciale, vt optimè tradit ex Præposit. *c.præterea.el.*2.*n.*5. *de sponsalib.* Sanchez *suprà* & docuit Nauarr. *summ.cap.*27.*n.*41. *& lib.*5. *consil. tit.de priuil.consil.*11.*n.*2.*in* 2. *edit.* Saa *verbo excommunicatio, num.*1. Eman. Rodriquez *tom.*2.*reg.qq. quæst.*61.*art.*10. Item absolutio danda ei, qui mutauit propositum votum transgrediens, non expostulatur à Pontifice, vt conditio, & forma ad dispensationem concedendam: tum, quia non semper hæc absolutio necessaria est, quia non semper quis voti fuit transgressor: tum quia quando est necessaria absolutio, non videtur esse ad dispensationem; sunt enim res omnino diuersæ, neque in rescripto est aliquod verbum, ex quo colligi possit hanc absolutionem priùs, & necessariò dandam esse, & aliter factam dispensationem esse nullam. Nam quòd Pœnitentiarius vtatur verbo absoluendi in forma Ecclesiæ consueta, non arguit hanc absolutionem præmittendam esse dispensationi necessariò, poterit enim subsequi, vel omitti, quin dispensatio annulletur. Duplex enim potestas in his litteris confessori committitur, altera absoluendi, si fortè lator transgressor fuerit sui propositi; altera dispensandi in proposito, seu voto, vel impedimento, quæ vna ab alia non pendet in exercitio. Quòd si instes facultatem istam absoluendi non videri necessariam, cùm ipse approbatus ab ordinario illam habeat? Respondet optimè Sanchez illam sæpè non habere; quia sæpè transgressio voti est reseruata in diœcesi. Neque etiam arguit hanc absolutionem debere præmitti qualitas approbationis requisita in dispensante; quia hæc qualitas requiritur, tum vt possit absolutio concedi, quando de facto necessaria est: tum vt Pontifici omnimodo constet de scientia illius, cui committitur dispensatio. Et per hæc sit satis rationibus Basilij.

7 Tertia clausula continet commutationem in pia opera, quam debet Confessarius virtute huius priuilegij, & delegationis facere. Circa quam conditionem obseruandum est non esse in potestate dispensatoris hæc opera omittere, quia opponitur pro forma; poterit tamen ea moderari, provt sibi visum fuerit, dummodo aliqua singulis diebus facienda exprimat. Sanchez *disp.*34. *à n.*33. Basil.*n.*18. Salas *num.*98. dicitur enim in rescripto: Commutes (scilicet votum) in frequentiam sacramentalis confessionis, singulis scilicet mensibus semel, vel quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera iniungenda, inter quæ sint aliqua pietatis opera, quæ quotidie facere teneatur. Quapropter licet tibi imponere dispensando non singulis mensibus, sed tertio quoque mense confessionem, & opera religionis, vel pietatis quotidiana, quæ tibi visa fuerint saluti dispensandi vtiliora: hic enim finis attendendus necessariò est. sic Sanchez *disp.*34.*à n.*33. Basil.*lib.*8.*c.*21.*n* 18. Salas *disput.*20. *de legibus,sect.*10.*num.*98. An autem iniungi possint opera, vel confessiones, aliàs ex voto, vel pœnitentia debitæ? Salas *num.*98. affirmat. Et probari potest, quia esse illa opera debita vno titulo, non obstat, quominus alio debeantur. Item cùm tibi imponitur singulis mensibus confessio, non intendit Confessarius mense, quo præcepto Ecclesiæ satisfacis, duplicare confessionem, vt Sanchez docet *n.*37. Ergo iam confessio debita ex præcepto iniungi potest. At credo commutationem necessariò esse faciendam in opera supererogationis, quia ea videtur esse mens Pontificis, obligare, inquam, dispensandum, aliàs non obligarum; cùm enim gratis tollat impedimentum, vult loco illius, vt aliquid Deo gratiosum subrogetur. Et confirmari potest ex pœnitentia in sacramento iniuncta, quæ absolutè prolata de opetibus alias indebitis intelligitur, sic Sanchez *num.*37. Basil. *num.*8. Neque obstant rationes contrariæ. Concedo posse opera multiplici titulo deberi, atque adeò posse Pontificem in opera aliàs debita admittere commutationem: at dum non exprimit, non est ita censendum. Quando autem singulis mensibus imponitur confessio ex benignitate Pontificis, subintelligitur mensis exceptus, in quo præcepto Ecclesiæ vis facere satis.

8 Quarta clausula est; vt hæ litteræ dilanientur à Confessario, nec tradantur oratori, & si ei traditæ fuerint, nihil ei suffragentur. Circa quam conditionem aduerto non esse de substantia dispensationis cùm eam dispensatio præcedat; mens enim Pontificis solùm videtur esse, ne illæ litteræ in foro externo suffragentur impetranti, non tamen infirmare in foro conscientiæ dispensationem factam. sic Sanchez *num.*42. Basil.*num.*19. Salas *n.*98. *circa finem.*

9 Quinta clausula est, vt impedimentum in ratione impedimenti occultum sit, hoc est, non publicum, & notorium tale delictum adesse, sicuti dicitur in Trident. *sess.*24. *cap.*6. *de reformat.* dicitur occultum, non quòd non potest probari, vt tenet Graffis *tom.*2.*consil. sub tit. de homicid. cons.*2. *num.*20. Nicol. Garcia *de benefic.*7.*part.cap.*11.*num.*46. sed quod non est publicum, hoc est, quod non est cognitum à maiori parte viciniæ, in qua sint ad minus decem personæ. sic Sanchez *lib.*2. *de matrim. disp.*37.*num.*11. *& lib.*8.*disp.*34.*num.*55. *& in Decal. lib.*2.*c.*11. *num.*19. Barbosa 2.*p.de potest.Episcopi,alleg.*39. *num.*24. *&* 25. vbi innumeros refert.

10 Deductum ad forum contentiosum non dicitur, ex eo quòd iudici delictum denuntiatum sit, sed ex eo, quòd pars sit à iudice citata; quia à citatione incipit iudicium, § *fin. Instit. de pœna temerè litigantium* glossa *in rubr. C. de in ius vocand.* Riccius *in praxi fori Ecclesiastici,resol.*449. *in* 2. *edit. & in* 1. 522. Sanchez *locis alleg.* Imò non paucis, neque contemnendis Doctoribus placet, non dici deductum ad forum contentiosum, quousque lis contestata sit. sic docet Barbosa 2.*p.de potest.Episcopi,all.*39.*n.*29. *& seq.* Mouetur primò, quia vsque tunc non verè datur inter partes contentio, negando, vel confitendo: per confessionem enim, vel negationem actu lis contestatur, vt aliis relatis docet Farinac. *tom.*1.*prax.crimin.quæst.*10.*sub. n.*35. *ad finem.* Secundò, quia forus contentiosus est idem ac iudicium, sed iudicium propriè non est, neque ad litis contestationem, ex allegatis per Lancellot. *de attentatu,in præfat.numero* 7. Peregrin. *variar.lib.*2.*sub rubr.de iudic.num.*54. Tertiò, quia forus contentiosus dicitur ex eo, quòd in foro, seu iudicio concedatur, sed contendere in iudicio, est idem ac mouere litem in iudicio: at in iudicio non censetur lis mota, quousque fuerit contestata, ex text. *in cap.ex parte,* 30. *de verb.signific.* & tradit Maranta *de ordin.iud.p.*5.*tit.& omnia fiant durante instantia.n.*64. Sutdus *de alim.tit.*5.*q.*8.*n.*4.

11 Quòd si postquam deductum est ad forum contentiosum in illo foro fueris absolutus; iam tunc occultum delictum est, & poterit dispensari, quia non potest dici eum effectu deductum, & quia per absolutionem manet magis occultum, quàm si nunquam ad iudicium deductum fuisset. sic Sanchez & Barbosa *locis suprà allegatis.* Quod habet verum, etiamsi mediis deptauatis obtinueris absolutionem. sic Suarez *de censur. disp.*41.*s.* & 2.*à num.*6. Sanchez *lib.*2.*de matrim. disp.*37. *n.*12. *& lib.*8.*disp.*34.*num.*57. Barbosa *num.*13. Limitat autem Suarez hanc sententiam, vt intelligatur, quando absolutio data est de delicto, eo quòd non fuerit probatum; secus verò si semiplenè probatum fuit. At meritò à Sanchez *libro* 8. *disput.*34. *num.*57. reiicitur, quia tunc absoluitur ab instantia iudicij, neque potest iam illud delictum in iudicium deduci, nisi ex nouis circumstantiis superuenientibus. quare dum illæ non succedunt, iam manet illud delictum occultum, siquidem per illam sententiam interlocutoriam purgata fuit informatio certa ex illa semiplena probatione; & facit id, quod docet Barbosa *num.*34. cum Sayro, Mayol. & aliis. Quòd si iudicium non fuerit sententia finitum, eo quòd accusator per annum tacuerit, manere occultum, ita vt possit dispensari.

12 Sed quid si deductum sit, & probatum, & punitum, erit ne tunc dispensabile? Affirmat Henriquez *lib.*14. *cap.*9. *numero* 5. Auila *de censur.part.*2.*disp.*2.*dub.*7. *& p.*7.*disp.*10.*dub.*7. Sanch. *in Decaleg. lib.*2. *cap.*11. *n.*11. *vers. sed quod.* Reginald. *lib.*30. *praxis,tract.*2.*num.*29. Mouentur quia cessat ratio, quare delicta publica, & deducta ad forum contentiosum prohibeantur dispensari, quæ est ne impediatur eorum iudicialis punitio. Cæterùm etsi in dispensatione irregularitatis, inhabilitatis, excommunicationis, & aliorum impedimentorum commissa Episcopis in Trid. id censeam vt probabile sustineri posse. At in his dispensationibus, quæ à sacra Pœnitentiaria pro delictis, & impedimentis occultis conceduntur, nequaquam assentior, quia ibi petitur, vt delictum sit occultum. Quid ergo magis publicum, quàm quod nulla tergiuersatione celari potest, & super quo in iudicio est lata sententia? Et ita de omnibus generaliter negat dispensari, vel absolui posse, Barbosa *illa alleg.*39.*num.*35. cum Gutierr. *lib.*1. *canon. qq. cap.*3. *ad fin.* Eman. *in summ.* 1.*part.* 6.168. *in fin.* Suarez *disp.*41.*de censur.sect.*2.*n.*5. *ad fin.* Bonacina

de

de censuris, disput. 1. quæst. 3. punct. 2. n. 2. & disp. 7. quæst. 5. p. 1. num. 5.

13 Sexta clausula est, vt coniux impedimenti ignarus certior fit factus de nullitate prioris matrimonij: & ponitur hæc notitia sub ablatiuo absoluto, quod videtur conditionem necessariam importare, ex *l. à testatore, ff. de condit. & demonst.* Cæterùm mihi placet sententia Sanchez *illa disp. 34. n. 61.* illam notitiam non apponi pro conditione ad dispensationem, sed in instructionem Confessarij, qui cùm viderit id fieri posse, quin latoris delictum detegatur etiamsi sub graui suspicione, id faciat? secus verò si absque graui suspicione delicti, certiorari non potest coniux de nullitate prioris consensus. Item sæpè hæc notitia fieri non potest, quin graues inimicitiæ inter coniuges oriantur, maximè si impedimentum fuit ex parte fœminæ. Ergo in illo casu non est credendum velle Pontificem certiorem facere coniugem de nullitate prioris matrimonij, qua esset certiorati virum de delicto fœminæ. Addeillam clausulam non tam expostulati à Pontifice pro valore dispensationis, quam pro matrimonij restauratione, quia, existimauit instaurari non posse matrimonium, nisi certiorato coniuge de nullitate prioris consensus: at vigenti causa est probabile satis instaurari posse, quin habeatur talis notitia. Ergo ad summum intelligitur esse faciendam, quando pro restauratione matrimonij expostulatur.

14 Potestas legitimandi prolem concessa in his dispensationibus solum etiam prodest pro foro conscientiæ. vnde pro solo ipso foro potest, & vtique parenti succedere, & ad ordines accedere, non tamen in foro externo. Quare si beneficium ei collatum sit, & impedimentum manifestatur, impetrati ei potest vt omnino vacans, & collatum illegitimo; quia solum pro foro interno profuit dispensatio. Quando verò ex parte vnius est bona fides, proles in vtroque foro legirima est: nequeunt opponitur clausula decernens legitimam esse prolem, nisi vt scrupuli tollantur. Vltimò aduerte has dispensationes gratis semper exhiberi, neque per modum recompensationis aliquid expostulari, vt constat ex verbis illic appositis, & ex communi stylo.

§. II.

Explicantur clausulæ apponi solitæ in dispensationibus pro foro externo.

1 *De qualitate delegati.*
2 *Qua causa, & quibus modis dispensatio concedenda sit.*
3 *Possintne delegari hæ dispensationes? Proponitur dubitandi ratio.*
4 *Resoluitur examinationem testium, veritatis indagationem delegari posse, non absolutionem, neque dispensationem, neque prolis legitimationem.*

1 HÆ clausulæ opponuntur à Sanch. *lib. 8. disp 35. à n. 1. &* 3.

Prima continet personam cui dispensationes committuntur expediendæ; qui est officialis, diœcesanus. Nomine officialis qui veniat intelligendus, latè dixi *in tract. de priuileg.* ibi enim probaui debere esse vicarium Episcopi, vel illius, qui iurisdictionem quasi Episcopalem habet quales sunt aliqui Abbates, vel priores, sic Basil. *lib. 8. cap. 21. num. 20.* Riccius *in praxi dec. 252.* vbi testatur sic declarasse summum Pontificem: si autem contrahentes diuersæ sint diœcesis, sufficit, si ordinatio vnius litteræ præsententur. Basil. *suprà* Sanchez *disp. 35. n. 5.* quia absolutè est illorum ordinarius vnius directè, & alterius indirectè.

2 Secunda continet causas, ob quas expedienda est dispensatio quando ex causa conceditur, quas causas explicuimus, cùm specialiter de dispensationibus concessis pro matrimonio contrahendo disseruimus.

Tertia continet modum, quo hæ causæ debent verificari. Non enim est necessarium officiali cui tacis expeditio concedituer, Notario, & testibus iuratis veritatem inuestigare, sed quomodocunque de veritate causarum, quæ ad dispensationem concedendam sunt allegatæ, certus fiat sufficiens est ita. Parisi. *volum. 4. consil. 75. num. 55.* Basil. *lib. 8. cap. fin. num. 25. & lib. 5. cap. 32. n. 3.* vbi quando aliquid relinquitur iudicio alicuius, idem est ac relinqui conscientiæ, nec iudicialem indaginem requirit vt constat ex multis iuribus, quæ colligit glossa *in cap. fin. de veto, & cap. nisi cum pridem de renunciat. ad finem* ibi, *vbi reduximus relinquendum* & præcipuè *cap. statutum, de rescriptis in 6. §. assessori* ibi, *quod conscientiæ relinquatur eiusdē* vbi glossa, cùm enim hoc conscientiæ relinquatur ipsius. Ergo solus Deus, hic, & nullus alius est iudex, vel cognitor, quam glossam pluribus exornat Philippus Francus *ibi, num. 6.* Quòd si in dispensatione affirmet Pontifex dispensare ob aliquas causas, quæ contrahentium animum mouerunt, vt cupient se inuicem copulari, cum tunc nullius causæ in particulari mentio fiat, censetur pontifex gratis dispensare, pecunia à contrahentibus in subsidium data. Neque tunc tenetur commissarius, cui expeditio dispensationis delegatur inuestigare causam aliquam, vt rectè docet Sanchez *disput. 35. num. 24.* Neque obstat mandari officiali in his dispensationibus, vt inuestiget, an preces veritati nitantur: id enim solum ad impedimentum refertur, hoc est inuestiget, an verè sint impedimenta, vt possit dispensare, vel solùm ex communi stylo curiæ opponitur.

Quarta clausula est quæ etiam habetur in dispensationibus pro foro conscientiæ, vt fiat gratis, nec aliquid etiam sponte oblatum accipiatur. quod qua ratione verum sit latè dicemus *de simonia.*

3 Sed inquires, an hi, quibus hæ dispensationes committuntur, possint eas subdelegare. vel saltem informationemcausæ, aut aliquid simile.

Ratio difficultatis est, quia videtur in his dispensationibus electa industria personæ. Dicitur enim, discretioni tuæ, de qua in his specialem in Domino fiduciam obtinemus. Item conscientia oneratur dispensantis, tam in examinatione veritatis, quam in dispensatione facienda: at quoties conscientia alicuius grauatur, videtur subdelegatio prohibita, & personæ industria specialiter electa, vt tenet Iason. *in l. à iudice. cap. de iudic. num. 11. limitat. 5.* Bald. *in cap. si pro debilitate, de officio deleg. num. 6.* Imola *in cap. fin. § 1. eodem tit.* Leo *in the. sauro fori Ecclesiæ. cap 15. num. 49.* Et casu quo nominatæ personæ dispensatio expedienda committeretur, affirmat Graffis *decis. 9. casuum conscient. lib. 2. cap. 13. num. 19.* Sanchez *lib. 8. disp. 27. fine num. 43.*

4 Nihilominus dicendum est, etiam si personæ nominatæ commissio fiat posse veritatis indagationem, examinationemque testium delegari; non tamen dispensationem, neque legitimationem prolis, neque absolutionem, impositionémque pœnitentiæ seu commutationem in pia opera. Priorem partem, scilicet examinationem testium, indagationémque veritatis delegari posse, tenet Abbas *in cap. vlt. § 1. de officio delegati. nu. 7. & in cap. cum in veteri, in princ. de electione.* Nauarr. *consil. 6. de officio deleg. num. vnico in 2. edit* Marc. Anton. Genuens. *cap. 83. num. 5.* Nicolaus Garcia plures alios referens *6. p. de benefic. cap. 2. à num. 100.* Thom. Sanchez *lib. 8. de dispensat. disput. 27. num. 43.* Menoch. *tom. 1. consil. 27. num. 12.* Ratio est, quia examen testium, indagatióque veritatis actus est iurisdictionis, ac proinde delegari potest. Secundam autem partem, scilicet dispensationem, legitimationem prolis impositionémque pœnitentiæ delegari non posse, tenent ferè omnes doctores suprà relati, præcipuè Thom. Sanchez, & Menoch. quia est nudum ministerium, quòd subdelegari non potest, ex doctrina recepta, *in cap. fin. de officio delegati*, quam pluribus exornat Felin. *ibi. §. vlt. ad fin. vers. 4.* Graffis *decis. 157. in addition. ad eam. num. 6. & 7.* Genuensis *cap. 83. num. 6.* Et de legitimatione prolis est alia specialis ratio, quare subdelegari non possit, quia est ex Principi reseruatis in signum suæ supremæ iurisdictionis. *§ si verò is qui solùmodo in auth quibus modis natur. effic. sui.* Bald. *in l. 1. col. 1. C. de iure aureorum annul.* Felin *in cap. vltim. n. 4. vers. fallit. in reseruatis, de officio delegati, &* Purpurat. *in l. 2. num. 373. & 374. de officio eius.* Menoch. *dicto consil 17. num. 9.* at vbi referuata Principi delegantur, subdelegari non possunt. vt tradit ibi Menoch. cum Baldo *in rubr. de officio deleg. & cap. vlt. eodem titul.* & ibi Felin. *n. 4.* Iaf. *in l. à iudice, column. vltim, versic. 13. limitat. Cod. de iudic.* Decio, Alexand. Pupurato. & aliis. Ergo.

Punctum XVI.

De causis ex quibus dispensationis rescriptum reddatur nullum

TRipliciter dispensationis rescriptum reddi potest nullum. Primò, si deficiat causa requisita ad dispensationem Secundo, si deficiat potestas in dispensante. Tertiò, si deficiat consensus. De primis duobus modis satis superque in hac disputatione dictum est. De tertio restat nunc dicendum. Consensus namque deficere potest. Primò, si dispensans cogatur per metum cadentem in virum constantem concedere dispensationem, Secundò. si per ignorantiam, vel errorem inducatur ad illam concedendam.

§. I.

Quid de consensu per metum.

1 *Probabilius censeo si causa legitima intercedit non esse irritam dispensationem.*
2 *Secus si adest causa. nisi in propria lege, dispensatio concedetur.*
3 *Debet tamen dispensans absolutam voluntatem habere dispensandi.*

1 Et

1 ET quidem de consensu coacto omnes illi doctores, qui affirmant metum iure naturæ annullare quemlibet contractum, consequenter affirmabunt annullare dispensationem. At quia loquens de metu probabilius censui ex hoc capite non esse iure naturæ irritum contractum, censeo neque dispensationem sic exortam esse irritam, si causa dispensandi alias intercedit, quia metus non tollit voluntarium, etiamsi illud diminuat. Quapropter si demus dispensantem habere absolutam voluntatem dispensandi, non obstante iniuria per metum sibi facta, dispensatio obtinebit. Iure autem positiuo non inuenitur talis dispensatio irritata, & annullata? solùm enim de absolutione ab excommunicatione inuenitur cautum esse nullius effectus *cap. vnic. de his quæ vi, in 6.* quod non licet extendere ad dispensationem, quæ est omnino diuersa, quæ doctrina tam in dispensatione legis positiuæ, quam naturalis, scilicet voti procedit, & ita tenet Suarez *lib. 6. de legib. c. 21. n. 21. & lic. 6. de voto, cap. 27. n. 27.*

2 Dixi. Si causa legitima dispensandi in lege intercedat, quod nonanter apposui ob dispensationem concessam in voto, iuramento, & qualibet lege superioris; in quibus si dispensans cogeretur concedere dispensationem, legitima causa dispensandi non proposita, nulla esset dispensatio non tam ex metu, quàm ex defectu causæ, quod optimè aduertit Suarez *lib. 6. de voto, cap. 27. n. 18* At si cogitur dispensare legitima causa intercedente, iustus videtur esse metus incussus: neque conqueri potest Prælatus de talis incussione, præcipuè si causa, sit, ex qua debebat ipse dispensationem concedere. Quod si metus legislatori esset iniustè incussus, vt ipse in propriis legibus dispensationem concederet, & de facto concedat, nulla illi allegata causa, dispensatio tenet, quia illam dare potest absque causa, præcipuè cùm ex parte ipsius sufficiens causa sit honestandi dispensationem, metus incussus.

3 Dixi similiter si dispensans habet absolutam voluntatem dispensandi, valere dispensationem; quia sufficiens fundamentum est, vt præsumatur, non animo sed verbo tenus dispensationem concedere. At quia etiam est præsumptio neminem alio sensu verba proferre, quam in animo habet, ex *c. humanæ aures, 22. quæst. 5.* ibi *humanæ aures verba nostra talia iudicant, qualia foris sonant.* Quare nisi manifestè constet de contraria voluntate, pro verbis iudicari debet vt tradit glossa *in supradicto cap.*

§. II.

Quid de consensu per ignorantiam, vel errorem.

1 *Ignorantia, vel error tollens voluntarium, annullat gratiam & quamlibet dispensationem.*
2 *Rescriptum gratiæ per subreptionẽ obtentum ipso iure est nullum. Rescriptum iustitiæ venit annullandum.*
3 *Debet in rescripto attendi, quod sit primò concessum, vt intelligatur, quando est rescriptum gratiæ, quando iustitiæ.*
4 *Taciturnitatis, veritatis, vel expressio falsitatis, reddi supradicto modo rescriptum nullum, tametsi in culpa non sis.*
5 *Si deceptio committatur circa substantialia, vel circa personã, cui committitur, rescriptum annullatur. Explicatur exemplis, de substantialibus in materia rescripti.*
6 *Explicatur de errore commisso circa personam.*
7 *Quid si ex errore concedens dispensatione, intelligit esse alium ab eo cui re vera concedit. Affirmat Sanchez valere dispensationem.*
8 *Probabilius est oppositum*

1 PRæsupponenda sunt aliqua certa, vt gradum ad difficiliora faciamus.

Primò certum est; si detur ignorantia, vel error, qui voluntarium tollat, dispensationem, & quamlibet aliam gratiam & rescriptum esse nullum; quia hæ concessiones sine voluntate concedentis habere non possunt effectum. Dupliciter autem error, vel ignorantia contingere potest. Primò si causam ex qua impeditur dispensatio, taceas. Secundò, si falsò exprimas causam. ex qua conceditur; quocumque enim ex his modis error, vel ignorantia contingat, dispensatio, gratia, & quodlibet aliud rescriptum irritum est, habetur *cap ex parte. cap. sedes, c. si proponente, cap. constitutus, cap. postulasti, de rescript. cap. quia circa, de consanguinit. & affinit. c. inter dilectos, vers. vlt. de fide instrũ. cap. vlt. de filiis presbyter. in 6. & l. quod si nolim. ff. de ædilit. edict.* Ratio est quia non intendit Pontifex tali errore, vel ignorãtia stante rescriptum concedere; in quolibet enim rescripto subintelligitur hæc conditio, si preces veritati nitantur, quæ cùm à veritate alienæ sint, vel per suppressionem veri, vel per expressionem falsi, conditio requisita ad rescripti valorem non subsistit, & consequenter neque rescriptum. Quod adeò verum est, vt etiamsi in rescripto non diceretur expressè, si preces, veritati nitantur si de facto non nituntur veritati rescriptum nullum est, vt est decisio expressa *in cap. ex parte, de rescript.* ibi, *in huiusmodi litteris intelligenda est hæc conditio, etiamsi non apponatur, si preces veritati nitantur.* quia est conditio, quæ de iure inest vt bene explicat glossa ibi. Neque obstat textus *in l. fin. C. de diuersis rescript.* ex qua videbatur ad irritationem rescripti necessarium esse hanc exprimi conditionem: inquit enim lex, *sub ea conditione proferri præcipimus, si preces veritati nitantur* Ergo quando non sub ea conditione profertur rescriptum, valorem obtinebit. Non inquam, obstat: tum quia ibi non præcipitur rescriptum proferri sub ea conditione expressa quia id necessarium sit ad irritationem rescripti, sed quia est conueniens sic proferri, vt nemini detur locus dubitandi. Tum, quia verbum illud, proferri, non videtur sumendum in rigorosa significatione, ita vt intelligatur præcipi ab illa lege, in quolibet rescripto hanc exprimi conditionem; non enim videtur hic sensus esse, cum videamus plura rescripta hanc expressam conditionem non continere, sed sensus est sub ea conditione prolatum censeri præcipimus; quia cùm sit conditio, quæ de iure inest, parum interest si exprimatur, cum non expressa, subintelligenda sit.

2 Secundò est certum diuerso modo rescriptum gratiæ per subreptionem obtentum esse irritum, ac rescriptum iustitiæ. Rescriptum gratiæ voco illud, quod continet dispensationem, vel facultatem dispensandi præsentationem, collationem beneficij, aut aliam quamcumque gratiam. Rescriptum iustitiæ est quod dat iurisdictionem ad lites, vt multis probat Menochius *lib. 2. centur. 3. casu 201. num 1.* Rescriptum ergo gratiæ est nullum ipso iure, si per subreptionem, hoc est, per taciturnitatem veri, vel expressionem falsi obtentum sit. *cap fin. de filiis presbyterorum, in 6.* ibi *veluti per subreptionem obtentum, nullius penitus est momenti, & cap. postulati, de rescript.* ibi, *commodũ reportare non debet huiusmodi litteris, vt pote veritate tacita impetratis.* Et idem dicitur *in cap. constitutus, eodem tit.* & licet huiusmodi iura in materia beneficiali loquantur, quæ grauius, & rigorosiùs solet à iure prohiberi ob præcludendam ambitionem, iuxta *cap. quamuis de præbend. in 6.* At fere omnes Doctores illorum textuum decisionem extendunt ad quamlibet gratiam, & dispensationem, quia militat eadem ratio, scilicet defectus voluntatis in concedente, quæ non est censenda adesse, quando eximitur, quod tacendum erat, & tacetur, quod erat eximendum. sic pluribus exornat, & comprobat Felin. *in cap. audientiam 1. de rescript. num. 22. versic. amplia secundo.* Tiraquel. multos referens *tract. cessante causa. limit. 1. n. 12. & seqq.* & pluribus exornans Nicol. Garcia *part de benef. cap. 3. à princ.* Gutier. *qq. canon. lib. 2. cap. 15. num. 22.* Suarez *lib. 6. de voto, cap. 27. n. 3.* Sanchez *lib. 8. disput. 21. n. 10.* At rescriptum iustitiæ sic per subreptionem obtentum, non est ipso iure nullum, sed venit annullãdum ope exceptionis, quare quousque per exceptionem elidatur validum est habetur *cap. si autem, & c. plerumque, de rescript.* vbi secundum rescriptum impetratum per subreptionem id est per taciturnitatem primi rescripti non est nullum, sed venit cassandum. quia si esset nullum ipso iure, conualesceret data negligentia ptimi impetratoris, quam inductionem testatur Felin. *supradicto cap. ad audientiam, n. 17 in princ.* approbari ab omnibus: & ita tenent omnes supradicti Doctores. Ratio autem, quare rescriptum iustitiæ non annulletur à iure ipso facto, sed ope exceptionis, rescriptum vero gratiosum reddatur irritum; ea mihi videtur præcipua, quam tradit Felin. *supradict. cap. ad audientiam, in fin.* cum Cardinal & Imola. videlicet, quia litteræ ad beneficia tribuunt, ius, sed litteræ ad lites tribuunt iudicem, non ius; & sic primæ sunt maioris præiudicij, ideo facilius inficiuntur.

3 Plures limitationes, & ampliationes adhibentur huic doctrinæ, quas potes videre specialiter in Felino, qui in supradicto loco optimè hanc materiam expendit. Illa tamen est præcipua, spectandum esse in rescripto, quid sit primò concessum, quando in litteris rescriptum gratiæ, & iustitiæ continetur. Nam si primò concessum sit rescriptum gratiosum, & pro illius executione detur rescriptum iustitiæ. Si primum vitiatum est subreptione, secundum rescriptum est ipso iure nullum, ex *cap. si super gratia, de off. deleg. in 6. & cap. constitutus, de rescript.* & aliis, quæ allegat Felin *in cap. ad audientiam 2. de rescript num. 18.* Econtra verò si primum rescriptum datum sit ad lites, & consequenter, rescriptum gratiæ sit factum, cui scilicet concedatur aliquod beneficium, v. g. reuocetur alicui iurisdictio, valet hoc secundum rescriptum, sicut & primum, quousque ope exceptionis elidatur, vt tradit Felin. cum aliis *supra. num 21.* Ratio desumitur ex *reg. iur accessorium. de reg. iur. in 6.* accessorium enim sequitur naturam principalis: & ita alios referens tenet Felin. *in d. cap. ad audientiam. n. 17. & 19.* & ibi Abbas *num. 14.* Nauarr. *cap. si quando. prælud. 1. num. 1. de rescript.* Sanchez *lib. 8. disput. 21 num. 6.* Aduertunt tamen plures Doctores supradicta intelligenda esse de rescriptis impetratis à Pontifice, vel eius Legato; secus de gratiis & rescriptis impetratis ab ordinario, existimant enim nullam gratiam, nullamve dispensationem ab ordinario impetratam vitiari ex subreptione: sic loquens de benefic. docuit Gonzalez. *reg. 8. cancell. glossa 4. num. 173.* Menoch. *de arbitr. casu 201. à num. 115.* & general ter loquens de omnibus gratijs videtur docere Eman.

Sa *verb gratia*, *n.*22. & expresè alios referens Nicol. Garcia 8. *part. de benef. cap.*3.*n.* 6.& alij apud ipsos. Sed, vt bene notat Thom. Sanch. *lib.*8. *de matr. disp.*21.*n.*4. *& lib.*4. *in Decal. c* 47. *n.num.* 10. hæc limitatio sic vniuersaliter accepta, vera non est. Negari enim non potest subreptitiam, & nullam esse dispensationem ab ordinario obtentam, circa votum assumendi ordinem sacrum falsò allegata causa incontinentiæ. Quare illam doctrinam veram esse iudico solum in materia beneficiorum, in quibus deceptio circa valorem beneficij non vitiat gratiam ab ordinario concessam, quia non cauetur à iure hanc qualitatem esse ordinatio exprimendam, quia ipse supponitur perfectam omnium notitiam habiturus, ex *Clem.*2. *de off. ordin.* Idem putarem dicendum de falsitate circa ea, quæ ordinarius teneretur omnino scire; oppugnate enim non potest talis dispensatio vitio subreptionis qua ratione impetrans ab ordinario absolutionē ab excommunicatione falsò allegans parti satisfeciſſe, tenet absolutio, quia ordinarius tenebatur hæc rectè inuestigare, & tradit Nauarr. *c.*27.*n.*38. Couarr. *c. alma*, 1. *p.* §. 11. *n.*14. multis relatis Nicol. Garcia 8. *p. de benefic. c.*3.*n.* 10. At in reliquis, & præcipue in dispensationibus legum superioris retinenda est doctrina posita, vt intelligatur tam de Pontifice, quàm de ordinario.

4 Tertiò certum esse debet quomodocumque taceatur veritas necessariò exprimenda, vel exprimatur falsitas necessariò tacenda, rescriptum subreptitium erit, & nullum nullitate supradicta. Ratio quia deficit voluntas concedentis, & videtur decisum *in c. si super litteris* § *si vero, de rescript.* & tradit glos. *c. si motu proprio, de prab. in* 6. *verb. taceatur*, Mascard. *de prob. cõcl.*846.*n.*4. Menoch. *de arbitr. lib.*2. *cent.*3. *caſ.*201.*n.*22. & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *lib.*8. *disp.*21.*n.*14.42. & 56. Salas *disp.*20. *sect.*15. *num.*116. Gutierr. *lib.*2. *can. qq. cap.* 15.*n.*133. ex quo fit, si absque tua culpa, tuus procurator vt facilius dispensationem impetraret, mutauit narrationis substantiam, vel tacendo verum, vel exprimendo falsum nulla erit impetratio rescripti, habetur *c. si motu proprio, de prab. in* 6. *vers. secus si ad petitionem illius, vel alterius pro te oblatum, &c.* sic alios referens docet Sanchez *lib.*8. *de dispens. disp.*21.*n.* 56. 57. & 58. & ratio est eadem, quia deficit voluntas.

5 Quarto certum esse debet, si deceptio commissa sit circa substantialem materiam rescripti vel circa personam, cui committitur rescriptum, vitiari omnino. Exemplis declaro de errore commisso circa materiam substantialem. Petis dispensationem pro voto castitatis, cùm tamen sit votum religionis. Petis dispensationem pro voto non fornicandi, non nubendi, cùm tamen sit votum castitatis. Licet enim in voto castitatis includatur votum non fornicandi, non nubendi, non polluendi, includuntur sub absoluta voluntate castitatis; quare si absoluta voluntas castitatis non declaratur, non declaratur materia dispensanda. Item si pro voto assumendi ordines, petas dispensationem non nubendi; sunt enim hæc omnino diuersa. sic Suar. *lib.*6. *de voto, c.*27.*n.*6. Sanch. *lib.*4. *cap.*47. *num.*28. Ad idem est si petas dispensationem voti religionis, cum tamen sit etiam profitendi in religione; quia secundum probabiliorem sententiam votum profitendi aliquid superaddit primo. sic Nauarr. *c.*12.*n.*47. Suarez *suprà*. Sanch. *lib.*4. *c.*47.*n.*35. Econtra vero si habens votum religionis peteres dispensationem de voto profitendi: credo dispensationem valere, quia in voto profitendi clauditur expresse votum religionis: etsi insuper aliquid addatur, ac proinde non est commissus error in voti substantia. Suar. *sup.n.*8. Sanch. *n.*29. Item si peteres dispensationem voti dubij, cum tamen sis certus, varias substantialem materiam dispensationis; quia votum dubium forte non obligat, sicuti nec remissio debiti dubij prodest debitori certo. Sanch *disp.*21.*n.*40. *& lib.*4. Dec. *c.*47.*n.*34. Suar. *lib.*6. *de voto, c.*27.*n.*6. Idem quod dicimus de dispensatione voti, dici poterat de rescripto ad beneficia, vel pro illorum executione: si enim petis beneficium curatum, cum tamen sit simplex, nulla est concessio, nisi forte esse curatum, vel simplex, gratia demonstrationis esset appositum, quod tamen non est præsumendum, si eadem oratione concessio fiat, vt rectè docet Felin. *c. super litteris, de rescript.n.*4. Idem in impedimentis ad matrimonium, ad ordines, ad beneficia; si enim habens vnum impedimentum, dispensationem in alio petas, etsi grauius, corruet dispensatio, quia erratur in materia substantiali dispensationis. Ad idem est, si princeps declarasset voluntatem suam repugantem dispensationi in aliquo casu, & tu sub verbis generalibus peteres illius dispensationem. Vt si diceres præsta facultatem dispensandi in aliquo casu, non censeretur ille casus concessus, quia sub generali concessione non veniunt ea, quæ quis in specie non esset verò similiter concessurus. *reg. in generali, de reg. iur. in* 6. sicuti in generali concessione absoluendi à reseruatis, non comprehenditur hæresis. sic Sanchez *lib.*8. *disp.*21.*n.*24. *& lib.*4. *in Decalog. cap.*47. *num.*26. Salas *disp.*20. *de legib. sect.*15.*n.*122. *vers. sextum dubium*, vbi bene aduertunt, si hæc voluntas repugnans non præcesserit, sed solùm quædam naturalis repugnantia, quia minutissima quæque obseruat, ob quam conditionem præsumi potest non concessurum facultatem, si casus in specie declararetur, validam esse concessionem illam absolutam, quia absolutè concedit.

6 Si autem error commissus sit circa personam, cui committitur rescriptum expediendum, censeo omnino vitiare, v. g. affirmasti te esse diœcesis Salmantinæ, cùm tamen sis Vallisoletanæ, & rescriptum commissum est Officiali Salmantino, putans Pontifex te esse ex illa diœcesi, rescriptum nullum est, quia nec expedite illud potest Officialis Salmantinus, eo quòd ex errore sibi concessum sit, aliàs non concedendum: nunquam enim Pontifex alteri ab ordinario dispensandi, nisi ex certa scientia rescriptum delegat, iuxta Trident. *sess.*22. *cap.*5. *de reformat.* Neque etiam expedite illud potest Officialis Vallisoletanus, siquidem illi commissum non est. Ergo sic Sanch. *lib.*8. *disp.*21. *numero* 39. quamuis contra tenent Basil. *lib.*8. *c.*17.*n.*43. *fine.* Quòd si error commissus sit circa personam, pro qua est rescriptum concessum, distinguendum est, aut error facit, vt dispensans intelligat alium esse, cui concedit dispensationem ab eo, cui re vera concedit, aut non facit. si non facit, erit error per accidens, & non vitiabit rescriptum. Qua ratione dicunt communiter Doctores: si erretur in nomine, vt si pro Francisco ponatur Petrus in rescripto, non vitiari rescriptum; quia nominari Franciscum, vel Petrum dispensatum non variat conceptum dispensantis, neque alteri ab eo, qui sibi offertur, intendit dispensationem concedere est expressa decisio *Institut. de legat.* §. *si quis in nomine*, & *leg si quis in fundi*, 4. *ff. de legat.*1. & plures allegans docet Sanchez *lib.*8. *d sp.*21.*n.*37.

7 Quòd si error faciat, vt dispensans intelligat alium esse, cui concedit dispensationem ab eo, cui re vera expostulatur concedi; vt si propositus esset Ioannes dispensandus notus, & familiaris dispensanti, cùm tamen esset Petrus omnino incognitus. Thomas Sanchez *num.*38. affirmat, validam esse dispensationem, neque hunc errorem obstare, si constaret eodem modo concedendam dispensationem Petro incognito, si expressus esset, ac conceditur Ioanni eius noto, & familiari. Mouetur, quia in his Princeps non debet spectare, quis est sibi propositus; sed quis est qui verè dispensationem petit, & illa indiget, sicuti administrator sacramentorum, excepto matrimonio, non spectat, quisnam sit, cui est administrandum sacramentum, an notus, vel ignotus sibi sit, sed suam mentem dirigit ad eum, qui sibi est præsens.

8 Cæterùm credo probabilius hunc errorem vitiare omnino rescriptum. Quia dispensans tantùm concedit dispensationem ei, qui sibi est propositus: nullo autem modo est sibi propositus is, qui indiget dispensatione, sed alius. Nam licèt procurator intenderit proponere indigentem dispensatione, de facto alium proposuit; siquidem alium esse cognouit ex relatione dispensans. Ergo dispensans non indigenti dispensatione, sed tibi proposito dispensationem concessit. Ergo est nulla concessio. Et confirmo ex § *si quis in nomine*, *Instit. de legatis*, vbi error nominis, aut pronominis legatarij non obstat legato, notanter apponitur, *quando aliàs de persona constat*, quia tunc est error accidentalis: at in præsenti casu non constat de persona, cui petitur dispensatio, & relatio facit, vt prorsus intelligatur distincta. Ergo. Secundò confirmo ex *cap. significante, de reseript.* vbi rescriptum datum contra Vicarium Remensis diœcesis, cùm tamen fuerit Leodiensis, irritum decernitur, quia non constabat aliunde de persona, contra quam erat rescriptum impetratum, sed in casu nostro, de persona, cui petitur dispensatio, non constat, imò potiùs intelligitur dari omnino distinctæ. Ergo. Et ita tenet gl. *in suprad. c.* & *in c. Rodulphus, eod. tit.* Neque obstat exemplum sacramentorum, quia ibi determinatur persona, cui administratur sacramentum per præsentiam: at in præsenti nec determinatur per petitionem, cùm potiùs erretur in illa, neque per necessitatem, cùm sint multæ, quæ eandem necessitatem habeant, quibus omnibus dispensatio non prodest. Ergo ex nullo capite determinatur. Aliàs, vt bene dicit glos. *in d. c. significante, verbo, non de Remensi*, vna clausula, quæ certa, & determinata videretur, posset trahi ad plures personas, quod esse non debet, tum quia generalitas in huiusmodi litteris reprobatur. tum quia rescripta, & præcipuè ad lites; stricti iuris sunt, & potius restringendæ sunt, quam laxandæ.

§. III.

Quid de suppressione veritatis, vel falsitatis expressione, circa causam finalem.

1 *Quæ sit causa finalis.*
2 *Quando vitium in hac causa vitiet rescriptum: Proponitur triplex sententia.*
3 *Præfertur tertia sententia affirmans ex sola taciturnitate veritatis, quæ iure debebat exprimi, & ex sola expressione falsitatis, quæ iure tacere debebat, reddi rescriptum subreptitium.*
4 *Expressio causæ, & taciturnitas veri debet esse circa causas finales.*
5 *Nomine iuris intelligitur non solùm ius scriptum, sed etiam stylus Principis concedentis.*

1 NOn est facile distinguere inter causam motiuam, & finalem. Illa mihi videtur germaniorem explicatio, quæ affirmat, finalem causam esse, quæ concernit intrinsecè materiam ipsius rescripti, & sine qua rescriptum non concederetur. Motiuam, quæ extrinsecè se habet, & per accidens, & qua posita, vel sublata rescriptum eodem modo concederetur, & si non ea facilitate. sic Tiraquell. *tractat. cessante causa, limitat.1.num.11.* Couarr. *lib.1.variarum.cap.20.num.5.* Vnum tamen debet esse omnino certum, si in rescripto solùm apponatur vnica causa, illa finalis, & non motiua censenda est, ac proinde si falsa sit, vitiabit rescriptum, quia semper censetur Princeps priuilegium velle concedere causa allegata etiamsi motu proprio, & ex certa scientia dicat concedere, ita Menoch. *de arbitr. lib.2.cent.3. casu 201. num.8.* Sanchez *lib.8.disp.21.num.41.* Gutierr. *lib.2. canon. qq. c.15.n.103.& 104.*

2 Difficultas ergo est, quando suppressio veritatis, vel falsitatis expressio circa causam rescripti, vitiet rescriptum? Variæ sunt sententiæ. Prima docet eam suppressionem veritatis reddere subreptitium rescriptum, quæ si exprimeretur, vel non concederetur rescriptum, vel si concederetur non ea facilitate, sed grauiori difficultate, & econtra, eam falsitatis expressionem vitiare, qua sublata non concederetur rescriptum, aut non cum ea facilitate. Secunda sententia inquit, esse rescriptum subreptitium, si supprimatur veritas, qua cognita minimè Princeps rescriptum concederet, vel exprimatur falsitas, qua sublata non concederet, aut non concederet eo modo. Tertia sententia dicit non ex quauis suppressione veritatis, neque ex quauis expressione falsitatis reddi rescriptum subreptitium, sed cùm tacetur veritas, quæ iure debebat exprimi, vel exprimitur falsitas, quæ iure debebat taceri. Doctores, & rationes harum sententiarum adducit eleganter Sanchez *lib.8, disp.21. à n.10.*

3 Hæc tertia sententia, vt probabilior sustinenda est, quámque probat Sanchez *à numero* 13. Salas *disput.20. sect.15, num.115.* Basilius de Leon, *lib.8. de matrim.c.17.n.2.* Suarez, *lib.6. de vero, cap.27, à num.6.* Ratio est, quia plura sunt, quæ si expressa essent, retardarent Principem à concessione, imò omnino eum ab illa remouerent, vt si dispensatus sit vitiosus, sit eius inimicus. Alia sunt, quæ falsò expressa impellunt Principem concedere, aliàs fortè non concessurus, vt quòd sit vir doctus, pius, & prudens; quorum tamen expressio, vel suppressio, quia non cauetur à iure, non annullat rescriptum, vt ex communi sententia docent supradicti Doctores. Quocirca pro regula statuendum est, illorum taciturnitatem impedire concessionem, quæ à iure mandatur exprimi, & illorum expressionem falsam vitiare concessionem, quibus secundùm ius mouetur Princeps in rescripto concedendo, ita vt iure cautum sit, quòd eis expressis gratiam Princeps non concessisset, sic vltra Doctores nuper relatos docet innumeros referens Nicol. Garcia 8. *part. de benefic. cap.3. numero* 20. Ratio prioris partis est, quia cùm ius aliquam conditionem exprimendam expostulat, intelligitur illam expostulare pro forma: quod non leuiter colligitur ex *cap. si motu proprio de prab. in 6.* vbi taciturnitas modici beneficij vitiat gratiam, qui à iure cauetur exprimi. cùm tamen expressum gratiam non impediret; sed deficiente forma, deficit actus. Ergo. Ratio verò secundæ partis est, quia si falsò allegatur causa, quæ mouet Principem ad rescriptum concedendum: iam rescriptum conceditur præter voluntatem concedentis. Ergo non potest habere effectum. Item omne rescriptum habet subintellectam conditionem, si preces veritati nitantur. *c.2. de rescriptis.*

4 Aduerto tamen expressionem falsi, sicut & taciturnitatem veri debere esse circa causas finales, non impulsiuas tantùm, hoc est, circa causas pertinentes directè ad concessionis materiam, non ad ipsum concedentem, vel quæ concessioni sunt extrinsecæ. Qua ratione elecmosyna data pauperi iniquo, vel fingenti se deuotum, valida est, quæ tamen non daretur, si eius vitia cognoscerentur, quia non committitur falsitas in causa, quæ ad ipsam donationem à iure requisita sit. sic Henriquez *lib.11. de matrim. c.3. num.7.* Couarr. *lib.1. var. c.200.n.5. vers. falsitas.* Suarez *lib.8. disp.21. num.18.& 32.* Mandos. *reg.32. Cancell. q.9.n.10.* Gutierr. *canon. qq. lib.2.c.15.n.19.* vbi plures refert.

5 Aduerto secundò, nomine iuris intelligi non solùm ius scriptum, sed etiam stylum Principis concedentis, & consuetudinem. Et de stylo constat, quia stylus curiæ ius facit, *cap. quàm graui, de crimine falsi.* Et eodem modo, ac ius obseruandum est. sic Menoch. *de arbitrar. lib.2. cent.3. casu 201 num.28.* Mascard. *de probat. conclus.846. num.8.* Sanchez alios referens *illa disput.21. num.16* Garcia 8 *part. de benefic. cap.3. num.21.* Neque obstat extra curiam Romanam illius stylum non obligare: nam hoc est verum quoad solemnitates accidentales iudicij, non quoad qualitates in dispensationibus, vel litteris gratiæ, aut iustitiæ exprimendas, quæ iuxta stylum vnde emanarunt, veræ, vel falsæ iudicandæ sunt. Sanchez *supra*, Salas *disp.20. sect.15. n.117.* Garcia 8. *p. de benefic. cap.8. n.65.* De consuetudine autem similiter probatur, quia consuetudo habetur pro lege. *leg. minimè ff. de legit.* & tradunt supradicti Doctores.

§. IV.

Expenduntur causæ, quæ iure, & consuetudine debent exprimi in dispensationibus obtinendis, quarúmque taciturnitas vitiat rescriptum.

1 *Non est necessarium mentionem facere alio tempore negatam esse dispensationem.*
2 *Sitne dispensatio nulla, ex eo quod taceas aliam tibi esse in ea materiam concessam.*
3 *Resoluitur vt probabilius non esse.*
4 *Limitatur suprædicta doctrina, si prima dispensatio fuit in præiudicium tertij, quia tunc debes illius mentionem facere.*
5 *Idem est, si est necessarium, vt Princeps qualitatem, & quantitatem gratiæ intelligat. Explicaturque exemplis.*
6 *Item si necessarium est, vt impedimentum dispensandum integrè cognoscatur.*
7 *Valet dispensatio secunda sine mentione primæ, quoties ad tollendos scrupulos, vel dubium secundum impetratur.*
8 *Sed quid si obtinens secundam dispensationem priori vsus non fuerit? Affirmat Sanchez priorem euanescere.*
9 *Sed probabilius est secundam esse inualidam, casu quo prima extincta non sit impedimento perpetuo.*
10 *Duplici impedimento ligatus debeatne vtriusque mentionem facere: prima sententia negat.*
11 *Secunda probabilior affirmat.*
12 *Quid si habeas votum castitatis, & velis cum consanguinea contrahere? An possis voti dispensationem impetrare, tacito impedimento consanguinitatis. Resoluitur posse in aliquo casu.*
13 *Quid si habeas votum castitatis, & religionis.*
14 *Si impedimenta irritatione tolli debent, non est necessario faciendæ mentio in impetratione dispensationis.*
15 *Quid si impedimentum sit aliud publicum, aliud occultum.*
16 *Quid dicendum in dispensatione irregularitatis, & aliarum pœnarum.*

NOn est animus inuestigare, quæ debeant exprimi pro dispensatione in beneficiis, in matrimonio, in censuris, neque pro obtinendo rescripto ad beneficia, matrimonium, & censurarum absolutionem; quia hæc propriam sedem habent, suísque locis debent reseruari. In præsenti autem solùm dicam de his, quæ omni dispensationi, & rescripto generalia sunt.

1 Primò ergo dubitatur, an debeas in impetratione dispensationis mentionem facere tibi alio tempore negatam esse, si fortè petisti, & negata fuit? Docet Menochius *libro 2. de arbitrar. centur.3. casu 203. numero 6.* Et ratio esse potest, quia concedit ex errore, aliàs non concessurus, si sciret antea negasse. Cæterùm tenendum est hoc non esse necessarium, quia neque ex iure, neque ex stylo, neque ex consuetudine habetur: quòd autem Princeps esset negaturus dispensationem, si sciret antea negasse, non obstat, quia tunc non negaret ex causa concernente dispensationem, sed ex causa satis extrinseca dispensationi, qualis est negasse illam. Ergo si causa allegata ad dispensandum sufficiens est, tacere negatam esse prius dispensationem, non potest reddere illam insufficientem, & ita tenet Sanchez *libro 8. disput.22. num.14.* Suarez *de legibus libro 6. cap.22. numero 1. & seqq.* Basilius *libro 8. de matrim. cap.17. numero 3.* Et hæc doctrina vera est, siue idem sit superior, qui negauit dispensationem, & secundo concedit, siue inferior illo, qui negauit; adhuc existimo valere. Quia ex negatione superioris non est sublata, aut restricta inferioris facultas. Si ergo antequam superior negaret, poterat hic inferior dispensationem expedire, idem poterit post negationem: & ita tenet Basilius *suprà numero 4.* Suarez *num.6.* aduersùs Thom. Sanchez *lib.8. de matrim. disp.14. numero 5.*

2 Secundò dubitatur, an sit nulla dispensatio, si taceas aliam tibi esse in ea materia concessam? Et in primis certum esse debet, si prima dispensatio ob aliquem defectum fuit nulla, non esse necessarium illius mentionem facere in impetratione secundæ, quia non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, iuxta *regul.52. de regulis iuris in 6.* & tradit Suarez *lib.5. de legibus, cap.23. num.17.* Mascard. *de probationibus conclus.846. num.20.* Sanchez *lib.8. disput.22. num.21.* & alij plures ab eo relati. Dixi in ea materia; quia circa diuersas, elatum est non esse necessarium, mentionem prioris facere, vt docet Panormitanus *cap. penult. num.13. de rescriptis.* Sanchez plures referens *disp.22. num.5.* Suarez *lib.6. de legibus, c.23. n.2.* Vnde non est necessarium, si dispensatus fuisti in ieiunio, illius dispensationis mentionem facere, cùm irregularitatis dispensationem obtines, nec si fuisti dispensatus in voto castitatis, narrare dispensationem, cùm de illegitimitate petis. At si in eadem

eadem materia dispensatio secundò petatur, eo quòd prima limitatè fuit concessa, plures Doctores affirmant secundam esse subreptitiam: sic glossa communiter recepta *in cap. 2. de filiis presbyter. in 6. per text. ibi.* Molin. *de primog. lib. 2. c. 4. n. 51. & lib. 4. cap. 3. num. 43.* Gutierrez *lib. 2. canon. qq. cap. 15. n. 91.* Menochius *de arbitrar. lib. 2. centur. 3. casu 201. n. 39. & casu 203. n. 33.* Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 8. §. 8. n. 5. versic. 7.* & alij plures relati à Sanchez *disp. 22. n. 2. & 6.* vbi eam expresse affirmat: & videtur colligi ex *supradicto cap. 2. de filiis presbyter. in 6.* vbi legitimus dispensatus ad vnum beneficium, si postea ad plura beneficia dispensationem obtineat, redditur hæc secunda dispensatio subreptitia, quia prioris dispensationis mentionem non fecerit. Idem colligitur ex *cap. penult. de præscriptionib.* vbi declaratur subreptitium priuilegium absolutè concessum cuidam Abbati recipiendi sacramenta à quocumque antistite, cùm tamen antea illi erat concessum sub hac moderatione, si proprius antistes noluerit ministrare. Tertia ex *l. 3. C. de episcop. audient.* vbi deciditur, crimina semel tantum commissa remissionem habeant. Ergo semel impetrata dispensatione de vno impedimento impetrari alia non potest tacita dispensatione priori. Et ratio esse potest, quia non est verisimile Principem concessurum dispensationem alio modo, quam priùs concesserat, ne leuitatis, & inconstantiæ arguatur. Si ergo priùs limitatam dispensationem concedit, quomodo ex eadem causa præsumendum est velle illam concedere absolutam.

3 Cæterùm tenendum est secundam dispensationem non vitiari ex eo præcisè, quòd primam impetraueris, & illius mentionem non feceris, quia supradictus textus, neque ratio allata non conuincunt, vt ex ipsomet Sanchez *num 3.* & Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 23. à n. 2.* colligi potest. Nam *cap. 2. de filiis presbyterorum, in 6.* ideo est nulla secunda dispensatio, non quia prioris mentionem non fecerit, sed quia non fecerit mentionem prioris defectus, scilicet illegitimitatis, in qua solum ad vnum beneficium erat facta dispensatio; neque potebat denuo plura obtinere, quin obtineret dispensationem illius defectus, & ita intelligunt eundem textum Dominic. *ibi num. 7.* Francus *n. 2. notab. 3.* Couarr. *in 4. decret. 2. part. cap. 8. §. 8. n. 5.* Suarez *n. 7.* Basilius de Leon *lib. 8. cap. 17. num. 7.* Textus enim *in c. penult. de præscriptionib.* loquitur in casu speciali, quando scilicet concessum est priuilegium primum in præiudicium tertij, cum aliqua tamen moderatione, seu conditione, quæ ius ipsum commune tertij conseruat, & retinet, si postea secundum priuilegium ex eadem causa concedatur amplius primum, & iuri tertij plus derogans, necessariò est facienda mentio prioris priuilegij, quia per illud primum priuilegium, in eo, in quo non fuit derogatum communi iuri tertij, fortificatum indirectè manfit, quasi si tertio fuisset priuilegium concessum. Si autem fuisset ei priuilegium concessum, requirebat mentionem expressam, vt ei esset derogatum; sic videtur in præsenti requiri. Neque hic casus est ad alias dispensationes, & gratias tertio non præiudicantes trahendus, vt tradit Innocent. *ibi num. 4.* Felin *num. 2.* Bald. *n. 10.* Suarez *n. 6. & 7.* Basilius *num. 6.* lex item *3. C. de episcop. audient.* loquitur specialiter de remissione criminum, quæ ad alias dispensationes crimina non supponentes trahenda non est, eo quòd in criminibus sit specialior ratio negandi secundam dispensationem, seu remissionem ei, cui est prima in eo crimine concessa, ne scilicet audeat secundò crimen committere, videns remissionem sibi esse negandam. Ratio autem, qua moueretur communis sententia, firma non est. Non enim argui potest leuitatis, & inconstantiæ legislator, etiamsi secundam dispensationem latiorem concedat, quàm primam, quia extendere primam dispensationem non est reuocare primam, sed superaddere primæ, & liberalitatem ostendere. Ad ostendendam autem liberalitatem potest se mouere, etiamsi antea motus non fuerit sine vlla animi leuitate ex eadem ratione; quia liberè in hac parte procedit. Adde si negaret Princeps dispensationem, & postea concedat, non ideò censetur inconstans, vt propter hanc mutationem dispensatio nulla fuerit. Ergo neque censeri debet inconstans, si priorem dispensationem moderatam concesserit, & secundam latiorem, cùm in hoc minus inconstantiæ, & mutationis inueniatur.

4 Quapropter solum in duplici, vel triplici euentu censeo prioris dispensationis mentionem esse faciendam.

Primus quando obtinuisti dispensationem cedentem in præiudicium tertij, & per dispensationem secundam ampliorem amplius præiudicatur, tunc enim est primæ dispensationis, seu priuilegij mentio facienda, vt intelligatur derogari iuri communi tertij per primam dispensationem indirectè conseruato, iusta textum *in cap. penult. de præscriptionib.* vbi si obtinuisti dispensationem, ne decimas solueres Ecclesiæ ex agro; & postea impetres dispensationem, ne solueres ex vinea, vel duabus solas; teneris prioris dispensationis mentionem facere, vt valeat secunda, quia ius commune Ecclesiæ ex vi prioris exemptionis læsum fuit ea in parte, in qua subtrahebantur decimæ, & conseruatum indirectè, & fortificatum in omnibus illis partibus, in quibus debitæ manebant: ac proinde secunda dispensatio, quia est derogatio communis iuris fortificati per priuilegium, nulla est, si prioris dispensationis, seu priuilegij mentio non sit, quia non censetur hanc fortificationem cognoscere Princeps, etiamsi ius commune cognoscat. Basilius *cap. 17. num. 11.* Suarez *num. 7. & 10.* Ad idem potest reduci obligatio faciendi mentionem prioris beneficij obtenti, vt obtineas secundum, aliàs nullum erit beneficium, quia cedit in præiudicium Ecclesiæ vni plura beneficia conferri, cùm possint pluribus adaptari, & Ecclesia plures ministros habere & probat textus *cap. constitutus, cap. ad aures, cap. postulasti, cap. ad audientiam, 2. de rescriptis*, & aliis. Quod adeò verum est, vt etiamsi modicissimi beneficij, & insufficientis ad sustentationem sit impetratum, deberes illius mentionem facere pro impetratione secundi, iuxta textum *in cap. si motu proprio de præbend. in 6.* Quæ videtur esse noua decisio iure antiquo non expostulata: Neque obstat textus *in cap. gratia, de rescriptis, in 6.* vbi impetratio secundi beneficij non facta mentione prioris obtenti, non est subreptitia, si per ignorantiam, & simplicitatem factum fuerit. Non, inquam, obstat: nam licet aliqui dicant ignorantiam excusare à facienda mentione prioris beneficij, si sit probabilis ignorantia. Secundò, si nemini fiat præiudicium. Tertiò, si Papa aliàs esset concessurus, si cognouisset: vt tradit Menochius *de arbitrar. lib. 2. centur. 3. casu 201. n. 33.* In casu illius textus hæc concurrere non possunt, quia terrum non concurrit, eo quòd primum beneficium absenti, & ignoranti collatum pingue fuerit, & omnino cum secundo incompatibile, ac proinde præsumi non poterat Principem concessurum. Quocirca ibi non fuit mentio necessariò facienda prioris beneficij, quia non erat impetratoris; erat enim illi absenti, & ignoranti collatum, & quouisque ipse acceptasset, vel eius procurator nomine ipsius, dici non poterat esse suum, iuxta *cap. si tibi absenti, de præbendis, in 6.* ac proinde non tenebatur illius mentionem facere, & ad huiusmodi effectum ponderatur à textu ignorantia, sic explicat Sanchez *lib. 8. disput. 28. num. 60. fine.* Basilius *lib. 8. cap. 17. num 19.* Couarr. *lib. 3. variarum. cap. 16.* Quod si instes. Ergo etiamsi sciret primum beneficium tibi esse collatum, si tamen illud non acceptasset, posset secundum beneficium impetrare, nulla facta mentione prioris; siquidem non est habitum, & possessum, quousque illud acceptes? Neganda est consequentia; quia tunc dolo procedis, & solùm ignorantia in hoc casu beneficij nondum acceptati excusare potest.

5 Secundus casus, in quo debes mentionem prioris dispensationis facere, vt secunda valida sit, est quando id necessarium est, vt intelligat Princeps qualitatem, & quantitatem gratiæ adæquare causæ sibi propositæ. Nam si hæc cognitio ex suppressione primæ dispensationis non habetur, gratia facta voluntaria non est, ac proinde omnino cessat. sic Suarez *lib. 6. cap. 23. n. 11.* Basilius *lib. 8. c. 17. n. 8.* declaratur exemplis. Primò obtinuisti dispensationem non residendi in beneficio cum perceptione fructuum per quinquennium; illo expleto vis ex eadem causa aliud quinquennium impetrare; debes necessariò mentionem facere primæ concessionis, tum quia causa illa fortè non erat sufficiens, nisi ad quinquennium vnum, non ad duplex quinquennium. Tum quia illa concessio æquiualet decennij concessioni, quam non præsumitur facturus Princeps, si prioris dispensationis conscius esset. Sic ex Felino *in c. penult. de præscript. n. 2.* docet Basilius *n. 8.* Suarez *num. 11.* Ad idem est, si impetrasti dispensationem ad alienanda bona maioratus, & post illius vsum, aliam similem, vel ampliorem impetras, tacita priori dispensatione, impetratio secunda subreptitia erit, si sit ex eadem causa; quia non est censenda causa sufficiens ad tantam alienationem concedendam: neque est verisimile Principem secundam facultatem concessurum, si conscius esset prioris facultatis concessæ, nulla noua causa superueniente. Secus verò si peteretur secunda facultas ex diuersa causa, quam spectatis circunstantiis crederetur Princeps concessurus. sic Molin. *de Hispan. primogen. lib. 4. cap. 3. n. 42.* Gutier. *lib. 2. canon. quæst. c. 15. n. 95.* Basilius *lib. 8. de matrim. cap. 17. num. 16.* Sanchez *lib. 8. disp. 22. n. 12.* Secundum exemplum adducitur, si habens votum castitatis, obtineas dispensationem ad vnum matrimonium contrahendum, & mortua vxore iterum petas dispensationem ad matrimonium ex eadem causa, scilicet quia tentationibus vexaris, tacita priori dispensatione. Basilius, & Suarez *suprà*, existimant nullam esse secundam dispensationem, quia non concepit Pontifex, quantam relaxationem faciat in eo voto. At huiusmodi exemplum mihi non probatur. Satis enim concipit Pontifex quam relaxationem faciat in illo voto iuxta causam sibi propositam, concipit enim se relaxare votum ad matrimonium ex causa legitima: quòd autem priùs fecerit relaxationem ad matrimonium non inducit aliquod impedimentum, vt ex eadem causa subsistente non possit idem votum relaxare, imò potiùs quasi cogitur dispensationem priorem continuare, secus verò erat de illo exemplo non residentiæ concessæ per quinquennium, vbi tacitè infinitatur causam pro solo quinquennio sufficere, præterquam quòd ibi est præiudicium Ecclesiæ, ac proinde debet quasi specialiter derogari, iuxta dicta in primo casu & Basilius.

meo iudicio, sibi est contrarius in eadem pagina: nam cùm priùs *illo num.*8. dixisset prioris dispensationis voti mentionem esse faciendam, vt valeret secunda ad contrahendum matrimonium, subdit *num.*9. Si post obtentam dispensationem in voto, v.g. castitatis ad contrahendum matrimonium, postea petat aliam, mentione facta tantùm voti, valet secunda, vera enim est narratio totius impedimenti auferendi. Quod intellige, siue vsus fuerit prima dispensatione, siue ob superueniens impedimentum euanuerit. Et idem videtur sentire Suar. *n.*16. Ego verò (inquit) in hoc præcisè quòd prior, dispensatio taceatur, nullam fraudem inuenio: quandoquidem totum votum auferendum proponitur, & Pontifex ignorare non potest peti puram dispensationem sine limitatione solitis, & insolitis, & ideo ex hoc capite non video subreptionem, & nullitatem. Quod optimè confirmatur ex his, quæ Sanchez *disputat.*22. *numer.*13. inquit enim: Si fœmina ob dotis defectum impetrauit dispensationem nubendi consanguineo, & illo mortuo velit alteri consanguineo nubere, non indiget mentionem facere prioris dispensationis, si idem defectus dotis perseueret: tum quia illa perseuerantia defectus dotis, reputatur noua causa superueniens, & honestans nouam dispensationem: tum etiam, quia vna dispensatio non habet cum alia connexionem. Ergo similiter dicendum est in voto: nam licet per dispensationem ad secundum matrimonium ampliorem relaxationem in voto faciat, quàm per dispensationem ad vnum tantùm, si perseuerat causa, quæ primam dispensationem honestauit, honestabit secundam dispensationem, quia reputatur distincta causa, neque vnum matrimonium cum alio connectitur. Tertium exemplum est, si petas dispensationem in vxoricidio ad contrahendum matrimonium; & illo contracto aliud crimen simile committas, teneris, si velis secundò dispensationem impetrare, mentionem primæ facere argumento textus *in l.*3. *C. de episcop. audient.* & tradit Basilius *lib.*8. *cap.*17. *n.*8. Suarez *lib.*6. *cap.*13. *num.*12. Sanchez *lib.*8. *de matrim. disputat.*22. *num.*20. cui exemplo libenter assentior. Et ratio est, quia cùm in secundo homicidio tibi dispensatur, non cognoscit superior qualitatem, & quantitatem gratiæ, quam facit. An, inquam, sit proportionata causæ allegatæ, nam licèt causa sit proportionata pro impetranda dispensatione primi vxoricidij, non tamen indè infertur esse proportionatam pro secundo; quia secundum crimen, eo quòd post remissionem primi succedat, redditur iure ordinatio indispensabile, ex *supradicta l.*3. ac proinde requirit causam grauiorem. Quocirca si non manifestas, cùm secundò impetras, dispensationem tibi fuisse primam concessam, non manifestas qualitatem gratiæ, quam petis, neque Princeps illam censetur concedere. Et confirmari potest ex communi omnium sententia asserente ineuntem scienter matrimonium in gradu prohibitio, teneri in dispensatione narrare hanc malitiam, neque sufficere si dicas te in gradu prohibito contraxisse, eo quòd tunc impedimentum est regulariter indispensabile, iuxta Trident. *sess.*24. *cap.*5. Quapropter Sanchez *lib.*8. *de dispensat. disput.*21. *num.*15. generaliter infert, quoties in iure cauetur, ne in aliquo casu dispensatio concedatur, néve delictum remittatur, esse illius specialem mentionem faciendam, aliàs non erit voluntaria gratia facta.

6 Tertius casus solet addi, in quo prioris dispensationis est mentio necessariò facienda, quando scilicet est necessaria commemoratio, vt impedimentum dispensandum integrè cognoscatur, qui casus est omnino admittendus, at rarò, vel numquam prioris dispensationis mentio est necessariò facienda, vt impedimentum integrè cognoscatur: si enim tibi illegitimo dispensatio concessa fuit ad vnum beneficium simplex & postea velis curatum, vel aliud simplex obtinere, non videtur necessario mentio facienda prioris dispensationis, sed prioris defectus nondum integrè sublati, iuxta ea, quæ diximus suprà explicantes textum *in c.*2. *de filiis presbyter.* sic docet Basil. de Leon *lib.*8. *cap.*17. *n.*7.

7 Extra hos casus, non est necessariò mentio facienda prioris dispensationis, vt obtineatur secunda. Quocirca valet dispensatio secunda, sine mentione primæ, quoties ad tollendum scrupulum, vel dubium primæ fuit impetrata circa eandem rem; quia nullibi cautum est prioris dispensationis tunc esse mentionem necessariò faciendam, imò valet dispensatio secunda, etiamsi petatur ad extensionem primæ, dummodo non sit in præiudicium tertij, vt si obtinuisti dispensationem irregularitatis ad ordines minores, potes explicata irregularitate ad ordines maiores, vel ad omnes ordines dispensationem obtinere, & impetrata dispensatione ad ordines, poteris dispensationem super interstitia impetrare, quia irregularitas non est impedimentum respectu interstitiorum. Item potes dispensationem ad beneficia impetrare, nulla facta mentione dispensationis; facta tamen mentione irregularitatis. Item si obtinuisti dispensationem in voto castitatis ad contrahendum vnum matrimonium; potes causa intercedente aliam dispensationem impetrare, quin mentionem facias prioris dispensationis. Quòd si dispensatio facta in voto castitatis, ita fuit absoluta, vt omnino tolleret votum illud, quia in pia aliqua opera commutauerit; tunc quidem non debet fieri mentio voti, quia non est, sed potius piorum operum, in quæ fuit facta commutatio. Ad idem est, si dispensatio in eadem lege secundùm diuersas partes concedatur, non est confessariò mentio facienda prioris dispensationis. Verbi gratia, si obtinuisti dispensationem huius ieiunij, vel festi, & alius dies ieiunij, vel festi superueniat, non teneris prioris dispensationis obtentæ mentionem facere. Item obtinuisti dispensationem pro ducenda consanguinea, & mortua illa poteris aliam dispensationem pro alia obtinere, absque mentione primæ. in his conuenit Suarez *lib.*6. *de legibus, cap.*23. *à n.*13. & Basilius *lib.*8. *cap.*17. *à num.*9. quamvis contra videatur sentire Sanchez *illa disput.*22. *à num.*15. vbi affirmat, quoties petitur secunda dispensatio ad corroborationem vel augmentum primæ, secundam corruere, & validam esse primam, quia non censetur priori renuntiare, nisi ex eo quòd valeat secunda, quæ ob taciturnitatem primæ inualida est. Sed quod diximus est longè probabilius.

8 Sed quid dicendum, si cùm obtines secundam dispensationem, prioti vsus non fueris? Verbi gratia, non fuisti vsus dispensatione ad contrahendum cum consanguinea, vis cum alia contrahere, & obtines dispensationem, nulla facta mentione prioris dispensationis. Quæ ergo dispensatio valet, posterior ne, an prior, an vtraque?

Thomas Sanchez *lib.*8. *de dispens. disp.*22. *n.*19. sentit posteriorem valere, & primam omnino euanescere. Mouetur euanescere primam; quia ex impetratione secundæ censeris renuntiare primæ in manus Pontificis; & dato te nolle sic renuntiare, Pontifex non intendit secundam concedere, nisi excluſa prima. Ergo prima omnino euanescit. Quòd autem secunda valeat, inde probat, quia prioris non debebas mentionem facere in impetratione secundæ, quia non est ad priorem dispensationem augendam, sed est super matrimonio diuerso, & nullam inter se connexionem habent.

9 Cæterùm mihi probabilius est, secundam dispensationem esse inualidam, casu quo prima extincta non sit, & impossibilis eius vsus per mortem coniugis, vel alterius impedimenti perpetui. Ratio est, quia vtraque valere non potest; non quia Pontifex non possit vtramque concedere, sed quia non est verisimile id velle; est enim nimia gratia, & indulgentia, quam concedere Pontificem alienum est à ratione. Prior autem dispensatio valida perseuerat, eo quòd solùm per renuntiationem cessare potest, cui tamen non renunciat impertans, cùm secundam obtinet, quia non habet eam animum, & casu quo renuntiare velit, non manifestat, ita vt Pontifex id intelligens renuntiationem acceptare possit. Infertur ergo debere corruere secundam dispensationem; eo quòd prioris mentio non sit facta, quia sine illius mentione non cognoscit Pontifex, quantam gratiam huic impetranti faciat. sic docet Suarez *lib.*6. *de legibus, cap.*23. *num.*21. Basilius *lib.*8. *cap.*17. *n.*9. *circa finem.* Ex quo fit, si impetrasti facultatem ad alienanda bona maiorata, & illa facultate nondum vsus impetres aliam, vel ex eadem causa, vel diuersa, hæc secunda non videtur valere, nisi mentionem primæ feceris, vt Princeps primam facultatem irritam reddat, vel validam relinquat, quia non censendus est velle, vt vtraque facultas simul valida perseueret, & tantum grauamen maioratui fiat. sic indicat Basil. *illo cap.*17. §.1. *fin. n.*9.

10 Tertiò dubitatur, an ligatus duplici impedimento, debeas illorum omnium mentionem facere, cùm alicuius dispensationem impetras? v.g. vis consanguineam ducere, adstrictus es voto castitatis, affinitatis, & consanguinitatis, poteris ne per partes horum impedimentorum dispensationem impetrare, ita vt priùs impetres dispensationem voti. Secundò affinitatis. Tertiò consanguinitatis, quin in vna dispensatione mentionem facias aliorum impedimentorum. Idem est si plures irregularitates habeas, & velis ad ordines promoueri. An, inquam, teneatis in qualibet dispensatione omnium mentionem facere? In hac re est duplex sententia. Prima, negat mentionem esse necessariò faciendam illorum impedimentorum, sed posse dispensationem obtineri vnius, tacito alio, & postea alterius, & sic plurium. sic docuit Nauarr. *lib.*4. *consil. tit. de consanguinit. consil.*7. *n.*2. & 3. *& consil.*8. & 9. *eodem tit.* Eman. Saa *verbo dispensatio, n.*16. Cæuallos *pract. q.*737. *num.*27. & alij relati à Sanchez *disput.*23. *num.*1. quamque ipse probabilem reputat: Fundamentum præcipuum est, quia nullibi habetur in dispensatione vnius impedimenti reliqua esse manifestanda. Ergo non est hoc onus dispensato imponendum: præcipuè cùm integrè possit vnum impedimentum absque alio manifestari, & causa tollendi illud integrè cognosci.

11 Secunda sententia vniuersaliter affirmat debere in dispensatione vnius impedimenti reliqua manifestari, aliàs esse subreptitiam dispensationem: sic docet Couarr. 4. *decret.*2. *part. cap.*6. §.4. *fine.* Menoch. *de arbitrar. lib.*2. *centur.*3. *casu* 203. *n.*12. Sanchez *lib.*8. *disp.*23. *n.*2. & alij innumeri ab eis relati. Huius communis sententiæ ea solùm mihi videtur ratio firma, quæ ex praxi, & consuetudine desumitur: & cùm hæc in

dispensatio

dispensationibus impedimentorum matrimonij clarior appareat, in illis, vt probabilior, & securior tenenda est. Congruentia autem addi potest? quia impedimentum vnum ex alterius coniunctione redditur difficilius dispensatu, difficilius enim dispensatur cum persona pluribus impedimentis laborante, quàm si vnum tantum haberet, quod intelligendum est, quando ad eundem effectum dispensatio postulatur: tùc enim militat supradicta ratio ex coniunctione, scilicet aliorum impedimentorũ, quodlibet impedimentũ reddi difficilius dispensatu, & quasi aggrauari quia cùm dispensatio tendat ad habilitandam personam ad vnum, & eundem effectum, ad quem ex pluribus impedimentis est incapax, & hæc habilitas non consequatur per vnius dispensationem, ob taciturnitatem aliorum impedimentorum, sequi videtur, neque dispensationem valere, quia cessat finis, ob quem data est. Hæc inquam, ratio solum est quædam congruentia ad inuestigandam intentionem concedentis, non tamen videtur omnino firma, siquidem in excommunicationibus eodem modo procedit. Pluribus enim excommunicationibus ligatus absolutionem impetrare ab vna potest, aliis tacitis, vt tradit glossa communiter recepta *in cap. ex parte, verbo reddere, de officio ordin.* quamuis ex vna communicationis absolutione habilis diuina non sis factus

12 Dixi notanter, quando ad eundem effectum dispensatio postulatur. Ex quo fit quid dicendum sit, si habeas votum castitatis, & velis cum consanguinea contrahere? Poteris dispensationem à voto castitatis priùs impetrare, etiam si animo contrahendi cum consanguinea facias; dummodo causa allegata ad dispensandum in castitate non sit ducere consanguineam, neque ad illum effectum ordinetur. Ratio est, quia dispensatio voti castitatis alium effectum habere potest præter matrimonium cum consanguinea, neque votum castitatis est speciale impedimentum ad contrahendum cum consanguinea, neque ex coniunctione consanguinitatis est difficilius dispensatu. Impetrata autem dispensatione circa votum, potes de consanguinitatis impedimento dispensationem impetrare quin mentionem facias dispensationis voti, quia votum omnino sublatum est. Sic Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 24. num. 5.* Basilius de Leon. *lib. 8. de dispens. cap. 17. num. 24.* Sanchez *lib. 8. disp. 23. num. 4.* Secus verò dicendum est, si habens votum castitatis dispensationem petas priùs de consanguinitate tunc necessariò votum debes manifestare, quia cùm dispensatio consanguinitatis ad nullum alium effectum tendat, nisi vt te habilem, & expeditum reddat ad matrimonium, & ex voto castitatis impeditus adhuc existis, ea de causa, vt effectum sortiatur, tenetis votum manifestare: sic supradicti Doctores. quamuis contrà absque fundamento teneat Nicol. Garc. 8. *p. de benefic. cap. 3. à num. 61.* motus, quia non est impedimentum irritans sed impediens, & consequenter non videtur posse impedimentum irritans augere. Sed hoc non obstat; sufficit, quòd verè impediat.

13 Fit secundò quid dicendum, si habeas votum castitatis, & religionis, & velis vnius dispensationem impetrare, an debeas vtrumque manifestare? Et quidem si petis prius dispensationem in voto religionis, affirmat Suarez *lib. 6. cap. 24. num. 8.* validam esse tacito voto castitatis, quia ex voto castitatis, non redditur difficilior dispensatio in voto religionis, cùm potius in illud soleat commutari; & ex alia parte suum effectum habere potest independens ab alio. At si petatur dispensatio in voto castitatis, tacito voto religionis, existimat inualidam esse, quia cùm religio ad seruandam castitatem obliget, nulla causa videtur posse allegari sufficiens ad dissoluendum votum castitatis, manente voto religionis. nam incontinentia non videtur sufficere, siquidem per matrimonium succurri non potest, durante voto religionis. At credo satis esse probabile impetrare te posse dispensationem in voto castitatis, etiamsi taceas votum religionis. sic Basil *lib 8. cap. 17. num. 24.* quia votum religionis non obligat ad perseuerandum. Ergo dispensatio pro voto castitatis vtilis esse potest casu quo in religione non perseueres, Item esse vtilis potest toto tempore, quo religionem experiris, ne tot peccata committas: & ex hac vtilitate dari potest sufficiens causa dispensationis. Secus verò dicerem de solo voto non nubendi, quia non videtur adesse posse causa dispensandi in illo, si votum religionis perseueret.

14 Fit tertiò. Quid dicendum si impedimenta non solum dispensatione, sed alia via, scilicet irritatione, aut remissione tolli possunt. An tunc sit necessariò facienda mentio omnium tam impedimentorum, quæ dispensantur, quam illorum, quæ irritatione tolli debent?

Respondeo; solum ea impedimenta narrari debent dispensanti, quæ per dispensationem tolli debent: at ea quæ alia via tolli possunt, necessarium non est manifestare, siquidem extra dispensantis iurisdictionem sunt hæc proinde videtur extra rem illi narrare. Qua ratione si contraxisti sponsalia, vel votum castitatis ante pubertatem emisisti, & vis cum consanguinea contrahere potes impetrare dispensationem impedimenti consanguinitatis, quin sponsalia votum manifestes; quia votum illud irritatione tolli potest, & sponsalia remissione illius, cuius interest. sic Sanchez *lib. 8. disput. 23. num. 6.* Basil. *lib. 8. cap. 17. num 23.*

15 Fit quartò. Quid dicendum, si impedimenta concurrunt diuersa, aliud publicum, aliud occultum? An inquam, debeas manifestare simul omnia?

Respondeo te non debere manifestare occultum, cùm publici dispensationem petis, etiamsi ex manifestatione occulti non sequatur infamia? quia non præsumitur Pontifex id velle, esset enim nimis durum, & alienum à suaui regimine Ecclesiæ: quia præcluderetur via pluribus contrahendi matrimonium. Quapropter pro his impedimentis occultis constituti iudices pœnitentiarij sunt, quibus non solùm occulta, sed etiam publica impedimenta manifestanda sunt. vt ex stylo curiæ refert Sanchez *disp. illa 23. n. 7.* & tradit Basilius de Leon *lib. 8. cap. 17. num. 23.*

16 Fit quinto. Quid dicendum in dispensatione irregularitatis, & aliarum pœnarum? An inquam, debeas, cum vnius dispensationem impetras alias manifestare. Et quidem ratio supra allegata in his videtur procedere, quia scilicet vnum impedimentum ex coniunctione alterius videtur dispensatu difficilius. Item quia ad eundem effectum dispensatio vnius, & alterius ordinatur. nempe ad habilitandam personam. Ergo omnia debent explicari: & ita tenet Basilius *lib. 8. cap. 17. num 24.*

Suarez verò *lib. 6. cap. 24. circa finem*, negat esse necessariò explicandam, nisi casu quo vna irregularitas, vnaue pœna non posset sine alia explicari. Mouetur; quia neque ex iure neque ex stylo id habetur. Quod autem difficilius obtineret vnius dispensationem, si alia scirentur, non obstat, si detur ex sufficienti causa, & cum plena cognitione, quia illa difficultas est extrinseca dispensationi singulorum, sicuti habens plura crimina, & vnius petens remissionem, non tenetur omnia manifestare, etiamsi sciret ex manifestatione aliorum negandam esse remissionem illius petiti, & hac mihi sententia probatur. Illa autem limitatio, quam Suarez adducit, scilicet aliarum irregularitatum, & pœnarum esse mentionem faciendam, casu, quo grauitas vnius non possit sine alia explicati, est verissima. At exempla, quibus eam explicat, mihi non probantur. Primus est, si contraxisses irregularitatem, eo quòd clericum occideris, teneri te manifestare clericum fuisse, neque satisfacere, si dicas hominem occidisse, quia debes explicare grauitatem criminis, & sacrilegij commissi & docuit Nauarr. *lib. 1. consil. tit. de rescriptis, consil. 18. num. vnic. in 2. edit.* Emanuel. *1. tom. sum. 2. edit. cap. 119. conclus. 5. num. 10.* At verius censeo non esse necessariam illius qualitatis manifestationem, quia ad irregularitatem est omnino extrinsecum, & per accidens fuisse clericum non enim ob sacrilegium, sed ob defectum perfectæ lenitatis imponitur, qui defectus in quacumque hominis occisione reperitur, & ex alia parte neque ex consuetudine, neque ex stylo curiæ constat hanc qualitatem debere manifestari. Non ergo onus sine causa imponendum est: & ita tenet Sanchez *lib. 8. disput. 21. num. 22.* Salas *disp. 20. sect. 15. num. 122 §. quæritur dubium.* Basilius de Leon. *lib. 8. cap. 17. §. 4 num. 24. fine* Secundum exemplum, quod adducit Suarez est, si plura homicidia commisisses, & velis vnius irregularitatis dispensationem impetrare. tacitis aliis; quia licèt irregularitates illæ sint numero distinctæ moraliter tamen quasi efficiunt vnam grauiorem, vel certè vna illarum non satis absque alia explicatur. Verùm meo iudicio, non video, quare vna irregularitas non satis absque alia explicetur, cum satis vnum homicidium absque alio explicari possit; nec cur vnius dispensatio cũ alia colligata sit, liquidè ex distincta omnino causa, procedit neque ex pluribus illis irregularitatibus vna coalescit. sed cũ distinctæ, ac si quælibet in sub-iecto distincto existeret. Adde, sicut potest remissio vnius homicidij sine alio impetrari, cur non poterit dispensatio irregularitatis vnius homicidij sine dispensatione alterius obtineri? Denique si percussisses plures clericos posses obtinere absolutionem vnius excommunicationis, non obtenta absolutione alterius. Ergo similiter contingere potest in irregularitate. Denique non caret probabilitate contracta vna irregularitate ob homicidium non contrahi aliam numero distinctam, etiamsi aliud homicidium commissas; quia cùm irregularitas sit inhabilitas per modum habitus, non potes amplius ex eadem causa inhabilitari; neque vno causa supposita aliam operari. sic tradit Henriquez *lib. 12. cap. 10. §. 3. & lib. 14. cap. 7. §. 3.* Thomas Sanchez *lib. 8. disp. 24. num. 7.* Aulla *disp. 10. de irregular. dub. 8.* & in excommunicate, qui plures in excommunicatione celebrauit, tenet Nauarr. *consil. 2. de sceptoribus num. 6.* Zerola *in praxi, 2. part. verbo irregularitas. §. 12. ad finẽ* Garcia hos referens *8 part. de benefic. cap. 3. n. 80. vsque ad 87.* & confirmari satis potest ex copula cum consanguinea sæpius repetita, quæ non inducit nouum impedimentum neque est necessario facienda mentio omnium illorum delictorũ, sufficit si vnius, tantum mentionem faciat & docet Sanchez *lib. 8. disput. 24. numer. 7.* Toletus *lib 7. cap. 19. ad finem*, Azor *3. part. lib. 3. cap. 10. quæst. 1.* Garcia *num. 77.* Idem, si quis teneat

in Baptismo plures filios alicuius, vnica tantùm est compaternitas Garcia *num.*78. Et si quis ter, vel quater contraxit nuptias, non est necessarium id exprimere in dispensatione bigamiæ. Garcia *numer.*79. Sanchez *lib.*7.*disput.*86.*num.*24. Henriquez *lib.*12. *cap.* 6.§. 9. Nauarr. *consil.* 2. *de bigam.* Vgolin *de irregul. cap.*56.§.7. *num.* 3. Anila *de censur.*7. *part. disput.*8. *fine.*

§. V.

Expenduntur ea, quorum falsa expressio vitiat rescriptum.

1 *Quæ sint certò præsupponenda.*
2 *Si ex causa vera, & falsa integratur causa sufficiens dispensationi, dispensatio corruit. At si vera causa allegata sufficiens est ex falsa superaddita non vitiatur dispensatio secundum communem sententiam.*
3 *In casu dubio, sine falso causa allegata finalis, vel motiua, præsumitur motiua, non finalis.*
4 *Quid si causa falsis testibus probetur.*
5 *Subreptio commissa in vna parte rescripti non vitiat totū rescriptum, si per ignorantiam etiam culpabilem, modo non sit crassa subreptio commissa sit.*
7 *Vitiat tamen si ex fraude, & malitia procedatur.*
7 *Debet tantum vna pars cum alia coniunctionem habere, & ad eundem finem ordinari.*
8 *Impetrans rescriptum ad primum beneficium vacaturum tacito defectu legitimæ ætatis ad curatum, valet ad simplex.*
9 *Impetrans dispensationem voti, & consanguinitatis ad matrimonium, falso allegata causa circa votum rescriptum vitiatur.*
10 *Rescriptum hoc modo vitiatum aut habet effectum quousque vitium commissum in illa parte rescripti declaretur.*
11 *De interpretatione, & cessatione dispensationis remittitur ad ea quæ dicta sunt de priuilegiis.*

1 COnstat apud omnes si falsa occasio sit, ne impedimentum dispensandum integre manifestetur, vitiari omninò dispensationem. Item si est occasio, ne causa allegata ad dispensationem vera sit quia dispensatio semper expostulat causam præcipuè si in lege superioris fiat, secundo suppono aliud esse impetrare gratiam, & beneficium ab ordinario aliud à Sede Apostolica, & eius Legato, si ab ordinario impetres, notari non potes subreptione.

2 Difficultas ergo est, cùm plures causas allegas, vt tibi dispensatio concedatur, & aliqua illarum est falsa, an corruat tota dispensatio? Et quidem si ex falsa causa, & vera allegata integratur sufficiens causa dispensationis, sine dubio corruet dispensatio, quia corruit fundamentum, cui voluntas dispensantis nititur, sic Couarr. *lib.*1. *variarum, cap.*20, *num.*5. Basilius *lib.*8. *cap.*17.§. *vlt. num.*41 Suarez *lib.*6. *de voto, cap.*17. *num.*11 At si non obstante falsa causa admixta allegas veram, quæ de se, & secundum stylum, & consuetudinem solet reputari sufficiens ad dispensationem concedendam; communior sententia docet validam tunc esse dispensationem. sic docet Sanchez *lib.*8. *disput.*21. *num.*32. multis relatis Suarez Basilius *suprà* Sed hoc intelligendum esse videtur de causa extrinseca dispensationi, & quæ per se non solet mouere Principem ad dispensationem concedendam: nam si causa falso allegata, æquè ac vera mouet Principem ad dispensationem concedendam, quis dicere poterit hic, & nunc ex vtraque simul motum non esse neque enim est vlla ratio; quare magis ex vera, quam ex falsa causa moueatur, cum vtraque eodem modo illi proposita sit Si ergo ex vtraque motus sit, qualibet ex illis cessante, cessat intentio hæc dispensantis & consequenter dispensatio: & ita tradit Gutierr. *canon. q. lib.*2. *cap.*15. *n.* 129. & 130. Neque credo Sanchez dissentire, vt colligi facilè potest ex his, quæ dicit *n.*44 & 45.

3 Sed quid dicendum est in casu dubio? An sit causa finalis, hoc est petrinens ad dispensationem intrinsecè, an verò solum impulsiua, & motiua, & extrinseca dispensationem concernens?

Respondeo præsumi motiuam, & non finalem, quia semper debet stare præsumptio in fauorem valoris actus: at si præsumeretur finalis, corrueret dispensatio & præsumpta solùm motiua dispensatio, subsistit. Ergo & ita tenet Tiraquell. *tract. cessante causa, limit* 1. *num.*14. & 48. Loazes *de matr. Regis Angliæ, dub.* 5. *num.*42. & 43. Menoch. *volum* 2. *consil.* 106. *num.*91. Sanchez plures alios referens *lib.*8 *disp.*21, *num.*20. Basil. *lib.*8. *cap.*17 *num.*41. Et idem dicendum est, cum dubium est, an dispensatio valida sit quia dubium est an satis probetur veritas narratorum. vel quia est dubium an causa falsò allegata sit finalis? Semper inquam, præsumendum est in hoc dubio validam esse dispensationem, quia pro valore actus stare debet præsumptio *l. quoties ff. de reb. dub.* & *cap. Abbate, de verbor. significat.* & multis allegatis docet Menoch *lib.*6. *præsumpt.*4 *per totam*, & tradit Sanchez *lib.*8. *disput.*21. *num* 25.

4 Quid si causa falsis testibus probaretur, essétne tunc dispensatio nulla? v.g. commissa est ordinario dispensatio in impedimento consanguinitas, si paupertas, defectúsque dotis verus sit probas falsis testibus defectum dotis adesse, estne tunc dispensatio valida?

Respondeo; si verè in re defectum dotis non habeas: dispensatio omnino vitiatur quamtumuis exterius constet quia sine causa subsistere non potest dispensatio, & sententia lata ab ordinario fundatur in falsa præsumptione contra veritatem, quam intendit Pontifex. At si defectus dotis verus sit falsis tamen testibus probatus quia absque perfecta notitia iurarunt, credo dispensationem valere, quia verificatur conditio à dispensante requisita. sic Sanchez *lib.*8. *disput.* 21. *num.* 33. Basil. *lib.*8. *cap.*17. *num.*41. *circa finem.* Verùm si per ignorantiam, & simplicitatem allegasti, v. g. defectum dotis cùm tamen verè non fuerit, & ordinarius facta informatione declarauit defectum dotis existere & sic dispensauit, & ex hac declaratione, & dispensatione concessa ad contrahendum matrimonium processisti, videris validè contrahere, neque posse tale matrimonium oppugnari, ex *cap. cum inter. de sentent. & re iudic. cap. eo qui appellat.*§ *si verò.* 2. *quæst.*6. & tradit Basil. *lib.*8. *cap.* 16. *num.*5. & *cap.*17. *num.*42. & facit id quod docuit Socin. *consil.*170. *ad finem, volum.*2. & Felin. *c. super litteris. de rescript. num.*7. *versic. demum* vbi asserunt, si subreptio commissa non sit ab eo, qui litteras impetrauit, sed à solicitatore, qui falsam causam allegauit ignorante eo, pro quo rescriptum impetratum est valere rescriptum, nec subreptitium esse. Quia ignorantia facit, vt præsumatur Pontifex in tali casu de plenitudine suæ potestatis dispensare, & sententia tunc data transit in rem iudicatam. At credo hoc tenendum non esse quia tale rescriptum, vtpote in falsa causa fundatum nullum est, neque ignorantia prodesse potest ad valorem ipsius, sed solum excusandum impetrantem, à culpa commissa. & videtur expresse decidi *cap. super litteris, de rescript.* vbi æquè de taciturnitate veritatis, ac de expressione falsitatis quando contingit circa totum rescriptum, dicitur nullum esse, & etiamsi per ignorantiam, & simplicitatem factum sit *Si verò* (inquit textus) *per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis litera fuerint impetrata, quæ tacita, vel expressa nos nullas litteras dedissemus, à delegato non est aliquatenus procedendum.* sic Tiraquell. *tract. cessante causa. in princip num.*116 Abbas *dict. cap. super litteris num.*4. & 6. & aliis quos sequitur Sanchez *lib.*8. *disp.* 21. *num.* 56. & 57.

5 Difficultas grauis est an quando subreptio commissa sit in aliqua parte rescripti & non in toto rescriptum totum reddatur nullum; v.g. Impetras rescriptum pro impedimento voti, & affinitatis, quam habes ad matrimonium contrahendum, & falsò causam allegas pro affinitatis impedimento veram tamen, pro voti impedimenti impetratione, estne tunc totum rescriptum subreptitium; Idem est, si impetrasti litteras ad beneficium; siue curatum, siue simplex, allegata falsò legitima ætate, cum tamen solum ad simplex. legitima esset, an tunc rescriptum respectu vtriusque beneficij sit nullum; Idem est si impetrasti rescriptum contra tuum debitorem, affirmans falsò ex consuetudine patriæ causas tractati simpliciter, & de plano: eaque de causa commissa est iurisdictio delegato, vt sic cognosceret, an tunc iurisdictio expiret, vel solum quoad illam formam. Et quidem tunc vitiari rescriptum, quoad illam partem, in qua falsitas expressa est nemini esse potest dubium, solum de alia parte, circa quam falsitas commissa non est, dubitatur, in qua omissis aliis dicendi modis distinguendum est, si per ignorantiam, & simplicitatem etiam culpabilem, modò non sit nimis crassa, contigerit falsitatis expressio, vel veritatis taciturnitas, circa causam finalem illius partis rescripti, non vitiatur totum rescriptum, sed solum illa pars, in qua ex ignorantia processum est. sic ex communi sententia docet Sanchez *lib.*8. *disp.*21. *n.*61. Gutierr. *canon. quæst. lib.*2. *c.*15. *n.*35 & multis relatis Nicol. Garc. 8. *p. de benefic. cap.* 3. *num.* 16.

6 At si ex fraude & malitia subreptio commissa sit, totum rescriptum vitiatur in pœnam fraudis & malitiæ, vt decidit expressè *in c. super litteris* ibi, *in sua peruersitatis pœnam nullū ex illis litteris commodum cōsequantur, & in cap. sedes, eodē tit.* ibi *mendax peccator careat penitus impetratis* Neque valet dicere verba debere intelligi solum de eo, capitulo in quo falsitas commissa est, non de alio, quia respectu illius circa quod falsitas est commissa, non erat necessarium dicere in pœnam suæ peruersitatis nullum debere commodum consequi. Siquidem, etiam si per ignorantiam factum sit nullum commodum obtinetur. Restat ergo vt intelligatur de alia parte rescripti, in qua fraus commissa non est.

7 Aduerto tamen debere vnam partem cum alia coniunctionem habere. & ad eundem finem. & effectum ordinari; alias si in se omnino separatæ sint, etiamsi in eodem

rescripto

rescripto contineantur, credo non vitiari vnam ex subreptionibus affectus. Moueor, quia pœna non debet extendi, sed limitari quoad fieri possit: cùm autem irritatio illius partis rescripti, circa quam falsitas commissa non est, solum sit in pœnam falsitatis commissæ circa aliam partem, non debet extendi extrà casum in iure expressum: at in iure, vt constat ex *cap. super litteris, & ex dict. cap. sedes.* partes rescripti inter se vniebantur & ad eundem effectum ordinatæ erant. Ergo quando cessat hæc connexio, & ordinatio, cessabit pœna. & ita explicandus est textus *in c. ad audientiã, de rescript. & in l. si ex falsis, C. de trãsact.* vbi videtur decidi vitium commissum in vna parte rescripti, reliquas vitiare. Intelligi debet, si inter se vniantur, secus si separatæ sint. & ita tenet Basilius *lib. 8. cap. 16. n. 9.* Sanchez *lib. 8. disp. 21. n. 71.* Garcia 8 *p. de benefic. cap. 3. n. 16.* vbi variis decisionibus probat.

8 Ex quo fit, si impetres rescriptum ad primum beneficium vacaturum, siue curatum sit, siue simplex, iuxta textum *in cap. si eo tempore, de rescript. in 6.* tacito defectu legitimæ ætatis ad curatum cum tamen ad simplex sufficeret valet rescriptum respectu beneficij simplicis; esto cum dolo, & malitia processeris. sic Basilius, & Sanchez *suprà* quia sunt gratiæ separatæ, neque vna ab alia pendet. diuersimodo tamen valebit si cum dolo vel absque dolo processeris, nam si absque dolo processisti, valebit tibi gratia ad beneficium simplex, etiam si contingat primo vacare beneficium curatum. Nam licet de iuris rigore gratia illa deberet verificari in beneficio primo vacante, iuxta *cap. mandati de prebendis, in 6.* at quia incapax per ignorantiam illius es, quadam æquitate, & benigna interpretatione videtur extendenda gratia ad beneficium simplex primò vacans, cuius capax extitis. argum. textus *in cap. 2. de renunt. in 6.* Quod si ex dolo processisti, & beneficium primò vacans fuit curatum, non poteris simplex expectare, sed omnino tibi gratia cessabit; quia non est æquum tuæ iniquitati, & peruersitati fauere, & ita notauit Basilius *lib. 8. cap. 16. fine.*

9 Fit secundò si impetres dispensationem voti, & consanguinitatis ad matrimonium contrahendum falsò allegata causa circa votum, esto vera circa impedimentum consanguinitatis; totum rescriptum vitiabitur si dolo processisti? secus si ex ignorantia. quia tunc vtriusque impedimenti dispensationes inter se connectuntur, & ad eundem finem tendunt? secus, vero si pro diuersis votis esset dispensatio pro voto inquam, castitatis, & peregrinationis quia sunt causæ separatæ, & per accidens in vno rescripto vniuntur, sic Sanchez *lib. 8 disp. 21. n. 72.*

10 Sed inquires, an in illo casu in quo pars dolo carens vitiatur, ex dolo in alia parte commisso vitietur ipso iure tam in rescriptis iustitiæ, quam gratiæ, vel solum ope exceptionis aut per sententiam.

Respondeo neque in rescriptis iustitiæ, neque gratiæ vitia ipso iure, sed quousque vitium commissum declaretur. Ratio legitima est quia hæc annullatio est pœna, vt constat ex illis verbis textus *in cap. super litteris*, ibi *in sua peruersitatis pœnã nullum ex illis commodum consequantur.* Sed pœna, & præcipuè quæ iuri communi derogat indiget, vt contrahatur, sententia saltem declaratoria criminis. Ergo. Neque obstat si dicas textum *cap. super litteris* dicere, nullum ex illis litteris commodum consequantur *& cap. sedes. eodem tit de rescript.* impetratorem penitus, carere debere impetratis: quæ dictiones videntur omnem vtilitatem excludere, quam certè non videntur excludere, si ipso iure validæ sunt litteræ. Non, inquam, obstat quia iuxta subiectam materiam debent intelligi carere scilicet penitus effectu, & nullum commodum ex illis obtineri, postquam crimen oppositum est, & declaratum. sic docet Sanchez *lib. 8. disp. 21. n. 76. & 77.*

11 De interpretatione dispensationis & illius cessatione late egi, cum de priuilegij interpretatione, & illius cessatione sermonem habui, neque occurrit aliquid speciale notandum. Semper tamen præ oculis est habendum aliud esse dispensationem aliud facultatem dispensandi. Item aliam esse dispensationem insertam in iure communi aliam extra ius commune. De his omnibus, an latè, vel strictè interpretandæ sint, & quando, & quomodo cessent, loco allegato pro tenuitate nostra diseruimus

TRACTA

TRACTATVS QVARTVS
DE FIDE
ILLIQVE CONTRARIIS

PROOEMIVM.

ACTVRVS de virtutibus, à fide iudicaui incipiendum ; vtpote quæ, vt ait Trident. *sess. 6. cap. 8* reliquarum radix, & fundamentum est, & iustificationis initium. Hunc tractatum nouem disputationibus absoluam.

Prima erit de fide eiúsque obligatione.

Secunda, de infidelitate.

Tertia, de hæresi.

Quarta, de pœnis spiritualibus hæreticorum, excommunicatione, infamia, priuatione beneficiorum, & officiorum.

Quinta de pœnis temporalibus præcipuè confiscatione bonorum.

Sexta, de pœnis corporalibus.

Septima de hæresis suspectis, filiísque hæreticorum.

Octaua, de modo iudicialiter procedendi.

Nona, de crimine confessarij solicitanis ad Venerem.

DISPVTATIO I.

De fide, einsque obligatione.

PVNCTVM I.

Quid fides, & quotuplex.

1 *Multipliciter nomen* fidei *vsurpatur.*
2 *Declaratur propria fidei acceptio, einsque definitio exponitur.*

NOMEN *fidei* variè accipitur à Theologis, vt videre potes apud commentatores D. Thom. 2. 2. *quæst.* 1. Aliquando enim accipitur pro fiducia, iuxta illud dictum à domino Petro Matth. 14. *Modic. fidei, quare dubitasti?* & illud Iacob. 1. *Postulet in fide, nihil hæsitans*; hoc est, in fiducia de Domini misericordia. Aliquando pro executione rei promissæ, seu pro dictorum, conuentorúmque constantia, & veritate: & in hoc sensu dixit Paul. ad Rom. 3. *Num, quid incredulitas eorum fidem Dei euacuabit?* id est diuinæ promissionis constantiam, & veritatem infirmabit *Absit.* & illud 1. ad Timoth. 5. *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*; id est, quia vouerunt, & non reddiderunt explicuit August. *Psal.* 75. & ab hac acceptione sæpè Deus vocatur fidelis, *Ps.* 144. & 1. *Corinth.* 10. & alibi. Aliquando sumitur pro iudicio, seu existimatione, quæ de aliquo sit fore, vt stet promissis, iuxta illud Ecclesiast. 27. *qui denudat arcana amici fidem perdit*; id est perdit existimationem, quæ de illo habebatur secreta seruaturum. Aliquando sumitur fides pro conscientia bona iuxta illud ad *Rom.* 14. iuxta communem expositionem, *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* id est, omne, quod est contra conscientiam, & dictamen rationis, peccatum est, & in hoc sensu Innocent. III. *cap. de præscript.* dixit nullam esse præscriptionem absque bona fide, id est, absque notitia recta.

2 Verùm hæ acceptiones, vt rectè expendit Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 1. *p.* 1. *in princ.* alienæ sunt à nostro instituto considerandi fidem quatenus quædam virtus est nostræ iustificationis initium, & reliquarum virtutum radix, & fundamentum, de qua Apostol. *ad Hebr.* 11. dixit *est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Dicitur substantia rerum sperandarum, tum quia per eam quodammodo substant. seu subsistunt in nobis res quas speramus tum quia ipsa, vt fundamentum substat omnibus aliis virtutibus, quibus via paratur gloriæ speratæ. sic Magister *sentent. in* 3. *dist.* 23. Chrysost. *homil.* 22. *in suprad. loco ad Hebr.* Vocatur argumentum, seu coniunctio non apparentium, ob incuidentiam, quam habet simul cum eius certitudine, quæ fundatur in ipsa authoritate diuina, sic exposita verba Pauli conuincunt ibi Apostolum definisse fidem, quæ est virtus theologica: tum quia de illa loquebatur, siquidem loquebatur de illa, per quam iustus viuit: tum quia sic tradunt Basil. Chrysost. Gregor. August. & alij Patres quos refert & sequitur Valent. *disp.* 1. *quæst.* 1. *p.* 1. Neque obstat aduersus hanc definitionem plures fideles credere, quæ non sperant, credunt infernum, qui non speratur, sed potius timetur: credunt peccasse nostros primos parentes, & nos nasci maculatos, quod nec timetur neque speratur. Non, inquam, obstat: nam cum dixit Apostolus esse substantiam rerum sperandarum, per ordinem ad obiectum principale, qui est Deus speratus, definiuit fidem non tamen obinde tollit de aliis rebus fidem esse. Neque etiam obstat dari posse fidem absque spe, quominus dicatur esse substantiam sperandarum rerum, nam licet non sit rerum sperandarum actu, ab ipso, qui habet fidem, potest tamen illas sperare, & ab aliis speratur, ac proinde est substantia rerum sperandarum. Alteram autem definitionem tradunt communiter Scholastici, quæ supradictam explicat, & in idem recidit, videlicet, vt fides sit habitus, quo in fallibiliter, & sine vlla formidine credimus à Deo reuelatis ob authoritatem Dei reuelantis, sic Bannes 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 1. *circa principium* Valent. *supra, versic. septimo* & communiter omnes D. Thomæ expositores. Vt autem hæc definitio, & quam adduximus ex Paulo, clarius innotescat, videndum est quæ comprehendatur sub reuelatis, quæve reuelatio necessaria sit, & quæ ad illam requirantur, & ad illius assensum. Quibus cognitis cognoscetur tum obiectum formale, tum materiale fidei & alia ad definitionem fidei pertinentia.

PVNCTVM II.

Quodnam sit obiectum formale fidei.

1 *Statuitur Deum reuelantem esse.*
2 *Proponuntur varia obiectiones, & soluuntur.*
3 *Ecclesia propositionem ad fidem requiri.*
4 *Explicatur, quid sit hæc propositio, & quomodo ad obiectum formale fidei non pertineat, tametsi conditio sit.*

5 *Regula*

5 *Regulariter ad recipiendam fidem plura concurrunt.*

1 CVm fides diuina nitatur authoritati Dei reuelantis, vt in comperto est apud omnes; communiter Doctores conueniunt Deum reuelantem esse obiectum formale fidei, seu rationem, sub qua intellectus reuelatis assentitur, sic Diuus Thom. 2.2. *quæst.* 1. *art.* 1. Bannes, & Aragon *ibi* Valent. *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 1. §. 4. *in prine.* & alij plures, quos ipse refert, Ægidius de Coninch. *disp.* 9. *de fide, dub.* 3. *concl.* n. 22. *& dub.* 4. *conclus.* 1. *numero* 35. Verùm vt hæc definitio communis clarius innotescat, aduersus illam.

2 Obiicio primò, quia fides non videtur niti posse diuinæ reuelationi, tanquam rationi formali vltimæ assentiendi: nam si rogeris quare credis Deum esse trinum, & vnum? & respondeas, quia Deus reuelauit; & rursus interrogeris, vnde cognoscas Deum sic reuelasse? debes ad propositionem Ecclesiæ recurrere, & respondere, quia sic tibi ab Ecclesia est propositum: quod si tandem rogeris, vnde scis Ecclesiam habere infallibilitatem in rebus propositis? necessariò debes respondere, quia sic est à Deo reuelatum, in quo sanè circulum committis. Ergo non bene assignatur reuelatio diuina, seu Deus reuelans, pro ratione formali vltima, in quam fides diuina resoluitur.

Respondeo, etsi diuina reuelatio tibi sit incuidens, & obscura: at esse potest ratio cognoscendi, tum alia, tum se ipsam, quia cum illorum cognitio non possit esse euidens, nequit in reuelatione, tanquam in re euidenti intellectus acquiescere; at quiescit in illa, tanquam in re omnino certa, obscurè cognita. Quando autem vrgeris, vnde cognoscis reuelasse Deum? respondere tenetis id te cognoscere obscurè ex ipsamet reuelatione ab Ecclesia proposita; ita vt propositio non sit ratio formalis assentiendi, sed conditio sine qua non diuinæ reuelationi assensum præberes, & sic vitatur circulus, & processus in infinitum.

Obiicio secundò, cum Deus Apostolis, vel Prophetis mysterium aliquod primò reuelauit, ipsi Apostoli, vel Prophetæ reuelato mysterio assensum præbuerunt fide diuina; quia illa reuelatio non fuit clara mysterij cognitio, sed obscura. At talis assensus diuinæ reuelationi non nititur; quia suppono illam reuelationem primam esse, quæ non potest esse, sui ipsius obiectum. Ergo iam fidei diuinæ obiectum, non est diuina reuelatio.

Respondeo actum illum reuelationis, quo primùm mysterio reuelato assentitur Propheta, non esse actum fidei, etsi sit obscurus, ob rationem dictam; quia assentitur mysterio in se, & non vestito reuelatione; reducitur tamen ad fidem ob eius obscuritatem. At si Propheta alio actu reflexo mysterio sibi reuelato credit, quia sibi est reuelatum, tunc actum fidei eliciet.

Tertiò obiicio. Reuelatio diuina ideo est infallibilis, quia Deus est summa sapientia, & bonitas, qui nec fallere, nec falli potest. Ergo in Deum, quatenus talis est, debet resolui nostræ fidei infallibilitas.

Respondeo negando consequentiam. Aliud enim est, quærere, quare Deus sit infallibilis; & hoc fateor esse, quia est summè bonus, & sapiens: aliud autem quærere, cui rationi infallibili fides diuina assentiatur, & hæc non est diuina bonitas, & sapientia; cùm fides non assentiatur reuelatis, nisi quia à Deo reuelata sunt; suppono tamen reuelationem Dei esse omnino infallibilem, quia à Deo summè bono, & sapienti procedit.

Quartò obiicio. Plures sunt reuelationes singularibus personis factæ, quæ non videntur esse obiectum formale fidei, aliàs Ecclesiæ propositio necessaria non esset ad credendum.

Respondeo omnes reuelationes esse obiectum formale fidei, quia nituntur authoritati Dei, qui nec fallere, nec falli potest. Idem enim est, qui singularibus personis reuelat, ac qui reuelauit Prophetis, Apostolis, &c. Ergo eadem est in omnibus reuelationibus authoritas, & veritatis fundamentum; & ita tenet Vega *libro* 9. *in Trident. cap.* 3. Bellarm. *libro* 3. *de iustificat. c.* 3. Malder. 2.1. *quæst.* 1. *art.* 1. *sect.* 5 Turria *disput.* 5. *dub.* 1. Ægidius Coninch. *disp.* 9. *de fide, dub.* 6. *num.* 87. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 7. *n.* 32. Vt tamen personæ, quibus non est facta reuelatio, eliciant actum fidei, indigent propositione Ecclesiæ, vt de illis moraliter constet; qua deficiente, etsi ex se obiectum fidei sit reuelatio fidei, actus non valet terminare, sicuti ignis esto virtutem habeat producendi ignem, requirit tamen approximationem passo, tanquam conditionem, vt de facto ignem producat.

3 Sed inquires an propositio Ecclesiæ, miracula & sanctitas fidelium, intrent in obiectum formale fidei?

Requiri Ecclesiæ propositionem ad fidem ab omnibus in confesso est; iuxta illud ad Roman. 10. *Quomodo credent ei, quem non audierunt: aut quomodo audient sine prædicante?* & tandem concludit: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et ratio est; quia de mysteriis reuelatis, deque ipsa reuelatione nobis aliunde constare non potest: ideòque Christus Dominus hoc medium instituit ad fidem propagandam.

4 Aduerto tamen hanc propositionem Ecclesiæ, quam diximus esse necessariam ad acceptandam fidem, non esse reuelationem aliquam, si fortè daretur factam Ecclesiæ, vel Pontifici de veritate aliqua credenda, talis enim assensus, seu reuelatio non est ex fide, sed potius fidei obiectum constituit, & ad dotum propheriæ pertinet, vt rectè extendit Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 1. §. 6. *pag.* 30. *&* 31. Sed propositionem Ecclesiæ dico esse illam manifestationem, qua Pontifex ex speciali Spiritus sancti assistentia manifestat, & proponit veritates aliquas iam Ecclesiæ reuelatas credendas fidelibus. Illa erga propositio, est conditio requisita ad fidem, non obiectum fidei

Quod si dicas, illa manifestatio, & propositio est infallibilis. Ergo est obiectum fidei.

Respondeo esse quidem infallibilem, & obiectum fidei non formale, sed materiale, sicuti quælibet alia veritas reuelata est obiectum materiale fidei non formale; formale autem solum est reuelatio, materiale quidquid reuelatum est; cum verò sit reuelatum propositionem Ecclesiæ esse infallibilem, iuxta illud dictum Petro. *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua*, efficitur sanè infallibilitatem propositionis ad obiectum materiale fidei pertinere.

Aduerto secundò non esse necessarium ab omnibus æquè cognosci hanc Ecclesiæ propositionem. alij enim confusè, alij distinctius cognoscunt: rudibus enim hominibus simplex suorum maiorum propositio sufficit, atque adeo satis confusè, & implicitè propositio Ecclesiæ repræsentatur. sic Valent. *suprà*, §. 6. *fine.*

5 Requiruntur præterea regulariter ad credendum imò & ad fidem retinendam alia motiua, scilicet miracula, patientia martyrum, sanctitas fidelium, & similia: at non intrant in obiectum formale fidei. sic Valentia ex communi sententia *suprà* §. 7. *&* 8. Priorem partem proboquia reuelatio, quam dicimus esse formale obiectum, & infallibilitas propositionis Ecclesiæ, nobis obscura sunt, sicut & quilibet alius articulus. Ergo indiges, vt moueaeris ad credendum diuinæ reuelationi, & infallibilitati propositionis Ecclesiæ aliquibus rationibus, & motiuis. Neque obinde fit in hæc motiua fidem resolui, quia hæc motiua non sunt obscura, sed clara, clarè enim cognoscitur sanctitas fidelium, & patientia martyrum. Ergo in rem claram, non potetat fides, quæ obscura est, resolui. Et præterea, quia per illa miracula Deus non loquitur, sed locutà confirmat. Ergo non sunt obiectum fidei, esto ad recipiendam fidem conducant. Quod aliunde confirmatur exemplo Samaritanorum *Ioann.* 4. qui ex dicto mulieris affirmantis dixisse sibi Christum omnia, quæ acciderant, moti sunt ad fidem recipiendam.

Punctum III.

An diuina reuelatio, quæ est obiectum formale fidei, habeat omnimodam certitudinem.

1 *Proponitur dubitandi ratio.*
2 *Nunquam Deus potest alicui falsum manif. stare.*
3 *Soluitur dubitandi ratio.*

1 RAtio dubitandi est; quia non videtur repugnare Deum mouere intellectum creatum ad falsum aliquem assensum: tum quia assensus falsus non est peccatum: tum quia est quædam entitas physica, quæ à Deo causatur, & producitur simul cum intellectu creato: tum quia inde non infertur Deum absolutè mentiri; quia mentiri est dicere aliquid aliter, quàm habetur in mente: at cum Deus falsum iudicium creato intellectui imprimeret, non diceret aliud, quam haberet in mente; quia ipse non dicit: non enim per tale iudicium ipse Deus dicit, sed homo est, qui dicit, & loquitur. Ergo. Tum denique, quia fides esse potest causa saltem mediata assensus falsi, vt contingit in hoc discursu: Quidquid Deus reuelat, credi debet fide diuinæ sed Deus reuelauit Christum non esse Deum. Ergo fide diuina credendum est non esse Deum. Ecce falsissimum consequens illatum ex vna propositione de fide, & altera fide. Ergo saltem mediatè ad assensum falsum potest Deus concurrere.

2 Nihilominus tenendum est tanquam omnino certum, Deum non solum de potentia ordinatia, sed neque de potentia absoluta posse falsum alicui manifestare; & erroneum conceptum intellectui creato imprimere. sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 3. & omnes eius expositores. Valent. *punct.* 2. *concl.* 2. Vasquez *art.* 3. *concl.* 1. Coninch. *disp.* 10. *dub.* 1. *conclus.* 2. *&* 5. *& dub.* 2. *concl.* 1. *&* 3. Tutria. *disp.* 3. *dub.* 1. *&* 2. Conc. usio duplici ratione probari potest. Prima & à priori, quia Deo conuenit summa, & infinita authoritas ad persuadendum, vt eius dictis fides adhibeatur: at si Deus fallere aliquem posset, non haberet summam, & infinitam authoritatem, ad persuadendum, vt suis dictis fides adhibeatur; maior enim excogitari posset in eo, qui nullo modo fallere posset. Ergo. Secunda ratio

à posse

à posteriori est, quia inde sequeretur fidem nostram nullam firmitatem habere. Nam cum omnis eius firmitas in diuina reuelatione sita sit, si hæc falsa esse posset, quæ firmitas in fide haberetur? Vnde enim constare cuilibet posset in tali, vel tali reuelatione vsum fuisse Deum sua omnipotentia, & falsum pro vero reuelasse? Quapropter Scriptura *ad Rom. 3. & Num.23.* aliter de Deo ac de homine loquitur; & de homine dicit esse mendacem, non quia omnis homo mentiatur, sed quia potest mentiri; at de Deo econtra dicit esse veracem, hoc est, taliter verum esse, vt nequaquam mendacium, & falsum dicere posset; aliàs si mentiri posset, & fallere, æquè esset mendax, & fallax ac verax.

3 Neque obstat ratio dubitandi. Nego enim non implicare contradictionem. Et

Ad primam probationem admitto assensum falsum peccatum non esse, nego tamen mouere ad illum non esse peccatum, quia est contra rectam rationem; recta enim ratio dictat neminem esse decipiendum, etsi deceptio permitti posset.

Ad secundam probationem dico, ex eo quod ipse Deus hominem deciperet mouendo ad assensum falsum, manifestè inferri mentiri, quia esto ille homo interius loquatur per iudicium illud falsum: at ipse Deus exterius per tale iudicium loquitur, & ipsi Deo, tanquam authori præcipuo tribuitur, & cum loquatur aliter, quam habet in suo diuino intellectu, mentitur; aliàs si Deus per reuelationes factas Prophetis non diceretur loquutus, falsò assereret Paulus ad Hebr.1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio*, &c.

Ad tertiam probationem respondeo assensum fidei diuinæ causare assensum conclusionis falsum; non ratione sui, sed ratione falsæ præmissæ, quæ ei adiungitur, quia cum conclusio sequatur debiliorem partem, & vna ex præmissis falsa sit, ipsa potest in consequens falsitatem deriuare. Per se autem nullo modo causat assensus fidei conclusionem falsam, sed solum occasionaliter, sicut ait Coninch. *disput. 10. dubio 4. num.82.* Si iaceres sagittam in scopum, & Petrus illam deflecteret, vt Ioannem occideret; occisio Ioannis non potest dici à te per te causata, sed potius à Petro, qui sagittam deflexit. sic in præsenti.

PVNCTVM IV.

Quod, qualéque sit obiectum materiale fidei.

OBiectum materiale voco, quidquid fide diuina credendum est: credi autem debet, quidquid à Deo fuerit reuelatum. Quod tamen hoc sit, paucis explicabo.

§. I.

Sitne obscuritas de ratione obiecti fidei.

1 *Hoc obiectum debet esse non visum.*
2 *Stante cognitione euidenti de aliquo obiecto, qui teneant te non posse de illo habere fidem.*
3 *Probabilius est oppositum.*
4 *Satisfit contrariis rationibus.*

1 VT certa ab incertis separemus, certum est apud omnes Doctores Catholicos obiectum fidei, quatenus fidei est, esse non visum, id est, per fidem ipsam non videri, neque euidenter cognosci; constat ex Paulo *ad Hebr.*11.ibi, *Fides*, inquit, *est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* quæ sanè verba saltem in sensu formali vera esse debent. Item ad credendum fide diuina requiritur specialis motio Spiritus sancti. Trident. *sess.6. cap. 6.* at ad credendum, & assentiendum obiectis euidentibus hæc motio non requiritur: ergo.

2 Quare difficultas solum est, an stante cognitione euidenti de aliquo obiecto possis illius habere fidem.

Plures Doctores negant, sic D.Thomas 2. 2. *quæst.1. artic.4. & 5.* & ibi Caietan, & Bannes, Scotus *in 3.dist.24. quæst. vnica, §.ad quæstionem, in fine, & §.si aliter loquamur.* Rich. *ibi qu.5.* Capreol. *dist.25. quæst.vnica, art.2. conclus.1. & 2.* Mouentur primò, quia ea quæ euidenter cognoscuntur, absolutè apparent; ergo cum fides sit non apparentium, vt ait Apost. esse non potest de euidentibus. Secundò de ratione fidei est, vt ita reuelatis assentiaris, vt possis eis dissentire, quia aliàs meritorius actus non esset: at si euidentiam illorum habeas, dissentire nequaquam potes. Ergo fides cum euidentia compati non potest. Tertiò scientia, & opinio de eodem obiecto non videntur esse posse simul, quia nequis eidem obiecto cum formidine, & sine formidine assentiri; sed non minus pugnant euidentia, & incuidentia. Ergo fides cum euidentia esse non potest. Quartò ideo in Beatis non datur fides, quia Deum vident facie ad faciem. Ergo cum euidentia stare fides non potest.

3 Nihilominus probabilius existimo te credere posse fide diuina omnia illa mysteria, quorum euidentiam habes. atque adeò fidem cum scientia compati posse. sic Albertus Magnus *in 3. distinct.24. artic.9.* & ibi Bonauent. *artic.2.quæst.3.* Gabr. *quæst. vnic.art.2.conclus.3.* Valentia alios referens *tom.3.disp.1.quæst.1. punct.4. pag.64.* Suarez *tom.2. in 3.part. disp.19.sect 2. in fine*, Coninch. *de fide, disput.11.dub.1.conclus.2.n.15.* Ratio est, quia plura proponuntur credenda fide diuina, quorum euidentiam habere potes, videlicet Deum esse vnum, esse sapientem, esse fidelem, & potentem promissa adimplere, & similia: sed ex horum cognitione euidenti impediri non potest fidei exercitium, aliàs deterioris esset conditionis homo doctus indocto. Ergo. Minorem probo. Nam accedentibus ad Deum, siue doctis, siue indoctis, proponitur fide diuina credendum; *quia est, & quia inquirentibus se remunerator sit*, ad Hebr.11. Sed posset contingere, quod saltem de esse Dei quis euidentiam habeat. Ergo talis euidentia obesse ei non potest, quo minus fide diuina id ipsum credat.

4 Non obstant argumenta opposita. Concedo ea, quæ euidenter cognoscuntur esse apparentia non vndequaque, sed ex vi illius cognitionis, qua euidenter cognoscuntur, cum autem cognoscuntur ex alia obscura, & incuidenti, apparentia non sunt. Quocirca cum Apostolus dicit fidem esse argumentum non apparentium, intelligendus est formaliter, hoc est, esse argumentum non apparentium ex vi talis cognitionis, & secundum rationem, qua ipsa nititur: & in hoc sensu explicandus est Augustinus *tractatu 40. in Ioannem*, vbi dicit. Quid est fides, nisi credere, quod non vides? Fides est, quod non vides, credere, veritas, quod credidisti, videre. & *tract.79. in Ioannē*, hæc est laus fidei; si quod creditur, non videtur; intelligendus enim est formaliter, & ex vi rationis, qua ipsa fides nititur. Similiter etiam explicandus est Gregorius *hom.26. in Euang.* cum dicit, neque fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum; non habet, inquam, meritum ex experimento; sed ex reuelatione, qua nititur.

Ad secundum nego de ratione fidei esse, vt possis reuelatis dissentire absolutè, sufficit, si possis eis dissentire ex vi illius rationis, qua ipsa fides nititur. Item ad libertatem, & meritum non requiritur potentia ad dissentiendum, sufficit, si potentiam habeas ad non assentiendum, vt rectè explicuit Coninch. *disp.13. dub.4.num.38.*

Ad tertium nego scientiam, & opinionem simul esse non posse: cùm enim sub diuersa ratione procedant, nulla inuenitur repugnantia. Quod autem ex Durand. notat Valentia *2.2. disput.1. quæst.1. punct.4. §. ac potest, pag.66.* scilicet assensum opinatium, & scientificum, & assensum scientificum, & supernaturalem fidei sola ratione differre, mihi non probatur: sicuti neque Suarez *disputatione 3.de fide, sectione 9. à numero 7.* Non enim intelligere possum, qua ratione idem assensus possit falsò subesse, & non subesse, & esse euidens, & euidentia carere, etsi sub diuersa ratione feratur. Adde si realiter idem esset assensus opinatiuus, & scientificus, & assensus scientificus, & fidei diuinæ; assensus opinatiuus rationem formalem obiectiuam fidei attingeret, quia necessaria esset illius cognitio. Ergo implicat esse opinatiuum, hoc est, de se incertum, cùm diuino testimonio nitatur, etsi simul nitatur ratione humana.

Ad quartum dico in Beatis non dari fidem, quia loco fidei supernaturale lumen gloriæ succedit, quod nequaquam contingit viatoribus. Adde in hac vita solùm posse euidentiam haberi de aliquibus obiectis, quæ per fidem diuinam creduntur, non de omnibus. Ergo erat necessaria fides tum pro illis, quæ naturali lumine cognosci non possunt, tum etiam pro illis, quæ per euidentiam cognoscuntur, vt illorum cognitio meritoria sit.

§. II.

Sitne obiectum fidei euidenter credibile.

1 *Variis rationibus probatur obiectum fidei esse euidenter credibile.*
2 *Proponuntur variæ obiectiones, & fit illis satis.*
3 *Non est necessarium, vt quis fide diuina credat cognoscere euidenter fidei credibilitatem.*

1 LIcèt obiectum fidei obscurum sit, & incuidens: at esse euidenter credibile mihi indubitatum est. Variis rationibus hæc veritas comprobatur à Doctoribus, latè eas congerit Valent. *disput.1. quæst.1 punct.4.* Bannes *artic 4. dub.4.* Coninch. *disput.11. de fide, dub.3.* Præcipua est, quæ sumitur, tum ex prophetia, tum ex miraculis; tum ex stabilitate religionis, tum ex sanctitate eorum, qui eam profitentur. Et primo ex prophetia non leue argumentum sumitur esse euidenter credibilem nostram fidem; siquidem multis antea sæculis pronuntiata sunt à Prophetis, quæ Christo contigerunt, vt rectè expendit Prosper. *lib.de prædictionibus, & promissionibus Patriarcharum.* & Euseb. Cæsarien. *in lib. de Euangel. demonstrat.* Augustinus *libro 18. de*

de Trinitate Dei cap. 23. Clemens Romanus *lib.* 5. *constit. Apost. cap.* 6. at contingentia futura non possunt certò prædici nisi à Deo. Ergo à Deo sunt hæc contingentia prædicta. Ergo euidens est fidem illis esse adhibendam. Secundò ex miraculis constat fidem nostram dignam esse præ omnibus aliis sectis creditu; quia nulla est secta, in cuius confirmationem similia miracula patrata sint; non enim mortui sunt resuscitati, neque cæci illuminati, sicuti passim factum est in confirmationem nostræ religionis. Ergo nostra religio euidenter est credibilior. Neque enim credi potest Deum in confirmationem falsitatis tot miracula patraturum; aliàs obiicere ei possent fideles se ab illo esse deceptos, vt bene dixit Richardus Victorinus *libro* 1. *de Trinit. cap.* 2. Quod si omnia miracula proterue neges, negare non potes esse maximum miraculum, tot regna, & prouincias suscipere religionem Christianam absque miraculo: sicuti expendit August. *li.* 10 22. *de ciuit. Dei c.* 5. Tertiò ex stabilitate religionis, contra quam neque Reges, nec Principes tyranni, neque hæretici, neque idolorum cultores, neque Philosophorum argutiæ, neque portæ inferni potuerunt, neque poterunt præualere. Quod non leue argumentum est diuinæ potentiæ iam vt sibi propriam defendentis. Quartò sumitur euidens credibilitas nostræ fidei ex sanctitate eorum, qui eam profitentur, & ex constantia Martyrum, qui pro ea pulsi sunt. Quæ enim secta est, aut fuit in mundo, quæ tot viros, & fœminas angelicam vitam degentes habuerit, tot fuerit Martyribus illustrata, tot præclaris hominibus decorata? Ergo euidens est hanc esse à Deo hominibus datam viam, vt possint ad finem æternitatis peruenire.

2 Sed obiicies primò. Si hæc argumenta probant fidem nostram esse euidenter credibilem, probant etiam esse euidenter veram, quia non alia via probamus veritatem nostræ fidei, quam supradictis motiuis, & argumentis. Si igitur illa probant euidenter dignam esse creditu, probant euidenter veram esse. Atqui euidentia esse non potest in fide. Ergo hæc argumenta non probant euidenter eius credibilitatem.

Respondeo, etsi supradictis rationibus, & motiuis, veritas nostræ fidei probetur, non tamen eodem modo probatur, ac probatur eius credulitas, eius enim credulitas euidenter probatur, non sic veritas. Et ratio differentiæ est, quia credibilitas consistit in eo, quod digna sit creditu: at res, quæ in se incuidens est, & contingens, potest euidenter esse digna creditu. Ergo stare optime potest euidentia credibilitatis, absque euidentia veritatis. Ergo rationes probantes euidentiam credibilitatis, non probant euidenter rem ita esse, sed obscuram, & incuidentem, & qualis in se est, relinquunt.

Obiicio secundò. Si supradictæ rationes euidenter persuadent fidem esse sequendam, quomodo tot hæretici, & pagani, quibus hæ rationes proponuntur, illam reiiciunt?

Respondeo illam reiicere: tum quia supradictarum rationum efficaciam non callent, malitia, & prauis moribus excæcati, iuxta illud Sapient. 2. *Excæcauit eos malitia eorum* & 2. Corinth. 4. Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Christi: tum quia etsi vim rationum percipiant, malitia tamen, & affectu erga se aut suos magistros nolunt illam acceptare.

Obiicio tertiò, Supradictæ rationes ad summum probant omnia, quæ per fidem proponuntur, digna esse creditu: at esse digna creditu fide diuina non videntur probare. Ergo non sunt mysteria fidei euidenter credibilia fide diuina.

Respondeo non solum probare supradictas rationes mysteria fidei esse digna creditu, sed esse digna creditu fide diuina. Quia probant esse mysteria reuelata à Deo, quibus meritò cordatus, & prudens debet assentiri, non tamen est euidens, fide diuina te assentiri.

3 Aduerto tamen non esse necessarium, vt quis fide diuina credat, euidenter cognoscere eius credibilitatem; sufficit, si aliquo modo eam cognoscat: hac enim ratione rudes, & ignorantes à maioribus instructi assentiuntur mysteriis fidei, quia sibi persuadent in re graui non esse decipiendos, quæ tamen persuasio non constituit euidentiam credibilitatis fidei, esto ex illa aliqualiter deduci possit, sic Valent. *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 4. *fine, pag.* 96.

§. III.

Quæ sint obiecta fidei.

1 *Nullum est aliud præter contentum in symbolo Apostolorum, sacris litteris & Apostolicis traditionibus.*
2 *Proponitur obiectio, & fit satis.*
3 *Nulla veritas Ecclesiæ credenda proponitur fidelibus ad salutem necessaria, quæ Apostolicis incognita fuerit.*
4 *Proponitur obiectio ex variis Scripturæ locis.*
5 *Fit illi satis.*

1 BReuiter respondere possumus esse ea, quæ in symbolo Apostolorum, sacris litteris, & Apostolicis traditionibus continentur. Neque alia successu temporis fidelibus credenda proponuntur, vt satis colligitur ex Trident. *sessione* 4. Nam licèt Ecclesia in dies illuminetur propositione, & explicatione plurium veritatum, quæ antea erant incognitæ, & abstrusæ, non tamen illuminatur in aliqua veritate, quæ in sacris litteris, traditionibusque Apostolicis contenta expresse, vel virtualiter non sit. Et ratio est manifesta, quia aliàs dimittè Christus Dominus proceduisset, si suis discipulis, & magistris totius orbis necessario credenda ad salutem non manifestauit, sic Diuus Thomas communiter receptus 2. 2. *quæst.* 1. *artic.* 7. & ibi Caietanus, & Bannes, Valentia *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *præsertim ad* 3.

2 Neque obstat Ecclesiam habere authoritatem non solùm definiendi, & explicandi aliqua esse reuelata; sed etiam proponendi fidelibus ea, quæ denuò reuelata sunt. Quia licet Ecclesia gaudeat prærogatiua nouas reuelationes recipiendi, vt testatur Valent *punct.* 1. *& punct.* 6. *ad* 3. quod Bannes *artic.* 7. *conclus.* 1. *in fine*, non placet; existimat namque Ecclesiam non indigere nouis reuelationibus, sed solùm gaudere assistentia Spiritus sancti in explicatione eorum, quæ reuelata sunt, non tamen gaudere prærogatiua recipiendi reuelationem de aliquo mysterio, quod Apostolicis, & Ecclesiæ magistris reuelatum non sit, atque adeò semper verum est eadem esse obiecta fidei, neque in dies augeri.

Neque etiam obstat plures fieri posse reuelationes à Deo de rebus contingentibus, tum Pontificj, tum aliis singulatibus personis, quas diximus terminare posse fidem, si ab Ecclesia proponerentur credendæ; quia hæc non sunt obiecta fidei necessaria ad salutem in singulari; nisi quatenus vestiuntur authoritate Pontificis, quem credere debemus errare non posse in propositione earum rerum, quas ad salutem animæ conuenientes esse definit. Hac ratione credendum nobis est Sanctos canonizatos esse in cœlis, religiones has approbatas esse viam securam ad salutem.

Neque obinde fit alia esse obiecta fidei, quæ in sacris litteris non contineantur virtualiter; continentur enim omnia hæc obiecta in sacris litteris, non in singulari, & expresse, sed virtualiter, & per euidentiam consequentem: cùm enim in sacris litteris contentum sit errare non posse Pontificem in declaratione eorum; quæ ad mores vniuersales Ecclesiæ proponit, & ipse proponat Sanctum aliquem colendum vt beatum, & in cœlis degentem, & religionem aliquam, vt securam salutis viam; efficitur sanè hæc omnia sacris litteris virtualiter contineri.

3 Ex hac doctrina fit primò nullam ab Ecclesia veritatem fidei credendam fidelibus proponi, de his quæ pertinent ad salutem, quam Apostoli clariùs, & expressiùs non cognouerint. sic Diuus Thomas 1. 2. *quæst.* 106. *art.* 4. *ad* 1. *&* 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 7. *dub.* 2. vbi contrarium asserere erroris notâ inurit. late probat VValden. *lib.* 2. *doctrinalis fidei, cap.* 22. *&* 23. *can. lib.* 2. *de locis, cap.* 7 *& lib.* 4. *c.* 4. Alphonsus à Castro *in sua summ. lib.* 1. *c.* 8. Valent. *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. §. *his non obstantibus. &* §. *ad* 3. *pag.* 101. Videtur manifestè probari ex illo Ioan. 14. *Paraclitus: quem Pater mittet in nomine meo, ille vos docebit omnia*, &c. & Ioan. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, notas feci vobis*, & Ioan. 16. *Cùm venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Si igitur aliqua veritas necessaria ad salutem superesset, quam Spiritus sanctus Apostolos non docuerit, fallax esset Christi promissio, quod absit.

4 Dices. Spiritus sanctus, cùm super Apostolos descendit; non docuit illos omnem veritatem absolutè. sed quæ visa fuit pro illo tempore necessaria: at successu temporis aliam, & aliam veritatem eis manifestauit. Ergo ex illis locis non satis infertur Apostolis omnem veritatem fidei esse manifestatam, sed esse manifestatam, quæ pro illo tempore necessaria erat. Antecedens probari potest tum ex illo *Act.* 10. vbi Petrus, & alij Apostoli non videntur satis cognouisse admitti posse incircumcisos ad fidem: à quo dubio, seu ignorantia liberati sunt visione illius lintei de cœlo in terram missi, in quo erant quadrupedia, &c. & voce facta: *Occide, & manduca.* tum ex *cap. seq.* vt reliqui Apostoli, & fideles increpabant Petrum, quare introiret ad viros incircumcisos, & manducaret cum eis? Ipsique Apostoli, etsi dispersi fuerint per varias regiones occasione exortæ persecutionis; post mortem Stephani non ausi sunt fidem Gentibus prædicare, sed solum Iudæis. Tum etiam *Actorum* 15. magna fuit contentio in Concilio illo congregato Hierosolymis, an Gentiles admittendi ad fidem circumcidi deberent; qui quiescere non potuerunt, quoùsque Petrus dixit, visum est Spiritui sancto, & nobis nihil imponere, &c. at veritas hæc summè ad salutem pertinebat. Ergo non omnem veritatem ad salutem Spiritus sanctus Apostolis manifestauit, cum super illos descendit.

5 Respondeo primò posset admittendo Apostolos non fuisse plenè instructos in omni veritate ad salutem necessaria, cum super illos Spiritus sanctus descendit, sed non obinde sequitur, non verificari Spiritum sanctum, cum descendit, docuisse illos omnem veritatem: docuit namque illos omnem veritatem, non in illomet instanti, in quo visibilis apparuit, sed in reliquis in quibus inuisibilis apud illos extitit. Cui explicationi fauet communis modus loquendi, scribis enim amico te missurum

futurum nuntium, qui cum venerit, certiorem faciet de omnibus, quæ tibi acciderunt: non tamen ad veritatem huius propositionis requiritur, vt cum primùm nuntius peruenerit, omnia quæ tibi acciderunt, narret: sufficit si paulatim amico manifestat. sic in præsenti.

Secundò & probabilius respondeo negando antecedens, & ad probationem dico, Petrum non fuisse instructum legales cæremonias necessarias non esse, sed fuisse instructum, qua ratione se à Iudæis illum oppugnantibus defenderet. Item fuisse instructum in particulari, quos debebat tunc admittere, quidve illa visio significaret. Nam licèt clarè cognouisset circumcisionem necessariam non esse, & legales cæremonias iam non obligare; omnesque Gentiles ad fidem admitti posse: at nescire poterat, an hîc, & nunc admittendi essent ob scandalum pusillorum, à qua dubitatione liberatur visione illa. Neque obstant huic expositioni illa verba Petri, *In veritate comperi, quod non sit personarum acceptor Deus*, &c. quasi ante illam visionem non competisset acceptare Deum Gentes, sicut & Iudæos; competum enim habebat; sed non ex illo facto: sicuti Deus Abrahamo volenti sacrificare Isaac dixit: *Nunc cognoui, quod timeas Dominum*, quia ex illo facto cognouerat, etiamsi aliunde cognitum haberet. Quòd verò Apostolici non ausi fuerint Gentibus prædicare non probat intellexisse Gentes excludi à susceptione Baptismi, sed ad summum probat non iudicasse illo tempore esse conueniens illis fidem manifestare, quòd multis rationibus id iudicare poterant. Ad illud verò de contentione Apostolorum super circumcisionem ferè omnes Pontifices ex Græcis testantur fuisse simulatam contentionem, vt omnes illi, qui legalium obseruationem prætendebant, obmutescerent, videntes Petrum sententiæ Pauli acquiescere, & quasi delictum suum recognoscere, in prætensione à se habita de obseruatione circumcisionis.

PVNCTVM V.

An obiectum fidei indigeat Ecclesiæ propositione, & quam efficaciam, & authoritatem habeat Ecclesia in obiecto fidei proponendo.

GRauissima est hæc difficultas, ideóque per partes examinanda est, sed non ita latè, ac multi recentiores.

§. I.

Quid sit Ecclesia, & quæ eius proprietas.

1 *Variis modis Ecclesia sumitur latè, & strictè. Quid vtrumque.*
2 *Catechumeni non sunt propriè Ecclesiæ membra, bene tamen hæretici, excommunicati, & peccatores baptizati,*
3 *Proprietates Ecclesiæ sunt septem. Et explicantur.*
4 *Congregatio fidelium Romano Pontifici obediens est vera Ecclesia.*

1 PRæmittenda est cognitio Ecclesiæ, antequam eius authoritatem inuestigemus. Ecclesia ergo variis modis sumitur. Primò vniuersalissimè pro qualibet collectione Deum venerante, vti sumitur ab Apostol. *ad Ephes.* 1. & 5. *cap.* comprehendente collectionem hominum, & Angelorum, & viatores, & beatos. Secundo modo pressius sumitur pro congregatione fidelium, seu qui fidem in Deum profitentur. Et hoc modo eadem est Ecclesia, quæ fuit ab initio mundi, & quæ modò est; sed quia hæc professio fidei diuersimodè habetur post Christi aduentum, ac antea, ideo Ecclesia post Christi aduentum definitur, vt sit congregatio fidelium seu eorum, qui fidem Dei sub speciali sacramentorum signo, & sub eodem capite profitentur. Constat hæc definitio ex *capite Ecclesia, distinct.* 1. & *cap. firmiter, de summa Trinitate, & fide Catholica*, & tradit alios referens Bannes 1. 2. *q.* 1. *art.* 10. *in commen. circa princ.* Valent. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. *q.* 4. §. 14.

2 Ex hac definitione fit primò Catechumenos, etsi fidem firmatam habeant, non tamen esse propriè Ecclesiæ membra, quia non profitentur fidem sub speciali sacramentorum signo, esto sint quoad meritum Ecclesiæ membra; merentur enim salutem, sicuti si intra Ecclesiam residerent. Secundò fit hæreticos & esse intra Ecclesiam, & extra Ecclesiam. Sunt intra Ecclesiam, quatenus sub speciali sacramentorum signo fidem aliquando professi sunt, & ratione illius professionis Ecclesia potest illos punire, & coërcere. Sunt tamen extra Ecclesiam, tum quia sunt extra vnionem inuisibilem cum Christo: tum quia reiiciunt fidem, in qua reliqui fideles conueniunt: tum quia Ecclesia illos eiicit à se, vt membra fœtida, & reliquo corpori damnosa. Tertiò fit peccatores, & reprobos baptizatos ad Ecclesiam pertinere, & illius membra esse, iuxta illud *Matth.* 13. vbi Ecclesia nomine regni cœlestis comparatur sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congreganti, habentique bonos, & malos. Comparatur etiam decem virginibus, fatuis, & prudentibus. Item areæ habenti triticum, & paleas, & domui, in qua sunt vasa in honorem, & alia in contumeliam. Et ratio est manifesta: nam peccatores baptizati profitentur fidem eodem signo Baptismi, & aliorum sacramentorum, ac prædestinati. Neque in his video esse inter Catholicos controuersiam. Quatrò fit excommunicatos ad Ecclesiam pertinere, & illius membra esse: tum quia esse possunt membra viua, & Christo Domino inuisibiliter vnita per charitatem, si contriti, & pœnitentes existant: tum quia non deserunt fidem, sed solùm excluduntur à participatione communi orationum, & suffragiorum Ecclesiæ.

3 Proprietates huius Ecclesiæ ad numerum septenarium reduci possunt, vt ex doctrina omnium Catholicorum constat: hæ sunt, quòd sit vna, sancta, Catholica, Apostolica, visibilis, ab Spiritu sancto gubernata, & extra quam salus esse non potest. Dicitur *vna*, quia est ab vno principio, scilicet Deo vocante, & ad vnum finem, nempe vitam æternam, & per vnica media, qualia sunt sacramenta: & sub vno capite, & pastore Christo, eiúsque vicario. Secundò est *sancta*, tum quia plures sanctos habet, etsi omnes, quos habet, sancti non sint. Tum quia eius caput præcipuum, sanctum est; scilicet Christus. Petrique vicarius, quatenus talis est; tum quia sanguine Christi sanctissimi est decorata, multiplicibúsque charismatum donis ornata, & in diuinum cultum spiritualibus præceptis, institutis, & sacramentis dedicata est: ita vt verum sit omnes illius partes sanctissimum cultum profiteri, etiamsi vitæ sanctitatem non profiterentur: ac denique, quia vocat nos omnes, vt sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. Tertia est *Catholica*, id est, vniuersalis, tum ratione fidelium, qui eius membra sunt, recipit enim omnes, qui salutem velint consequi, siue Iudæus, siue Græcus, siue seruus, siue liber, siue masculus, siue fœmina: tum ratione loci, quia ad omnem locum extenditur, iuxta illud: *In omnem terram exiuit sonus eorum*. Tum ratione temporis, quia vsque ad finem mundi sine interruptione duratura est, sicut etiam ab initio aliqua Dei Ecclesia fuit. Neque obstat in passione Christi Apostolos scandalum passos esse, *Matth.* 26. quia non obinde sequitur dereliquisse fidem, sed solùm expeditiùs illam non manifestasse. Neque obstat etiam in fine mundi ob persecutionem Antichristi dixisse Christum Dominum Lucæ 18. *Putásne filius hominis veniens inueniet fidem in terra?* quia inde non sequitur aliud nisi in paucis esse fidem inueniendam, vt rectè Diuus Augustinus *lib. de vnitate Ecclesiæ, c.* 13. Tum denique vniuersalis dicitur ratione doctrinæ, quæ vniuersaliter vera est, nullúmque errorem continet, neque continere potest. Quarta est *Apostolica*, tum quia ab Apostolis habuit initium, & ab illis per orbem terrarum propagata est: tum quia eorum doctrinam, & traditiones sequitur: tum quia eorum martyrio, & sanguine decorata est. Quinta est *visibilis*, id est, visu ipso cognoscibilis; cognosci enim potest euidenter esse in mundo aliquem hominum cœtum, ita Deum colentem, vt meritò vnusquisque debeat, etsi obscurè, & ineuidenter, at firma fide cognoscere esse veram Ecclesiam: quare euidentia non est an talis cœtus, & hominum congregatio rectè colat Deum; hæc enim euidentia pugnat cum illo articulo fidei, *Credo Ecclesiam sanctam Catholicam*. Sed euidentia est adesse in mundo talem cœtum, & congregationem, vt meritò vnusquisque debeat de illo credere fide diuina Deum ritè colere. Sexta proprietas est *assistentia diuini spiritus*, ob quam nec fallere, nec falli potest. Est enim Ecclesia, vt ait Apostolus 1. *ad Timoth.* 3. columna, atque firmamentum veritatis, à quo firmamento excludi debet omnis error, & ignorantia etiam inculpabilis. Aliàs non esset certa regula, si aliquando falli, aut fallere posset. Ex qua proprietate sequitur pastores, & Doctores omnes errare non posse, tum quia si hi possent errare, diceretur absolutè Ecclesiam errare posse; quia cùm hi sint præcipua Ecclesiæ membra, ab illis Ecclesia denominanda est, iuxta doctrinam Aristot. *libro* 9. *ethicorum, capite* 9. Tum quia ex doctrina Apostol. *ad Ephes.* 4. hi dati sunt à Christo Domino, vt reliquos fideles doceant, ne circumferantur omni vento doctrinæ. Requiritur ergo, vt firmiter, & infallibiliter veritatem cognoscant, & doceant. Tum denique, quia si hi omnes errarent, totam Ecclesiam eorum error inficeret: quia reliqui fideles tenerentur superioribus viris, & Doctoribus obedire, iuxta illud Matth. 23. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi; omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite.* Sed dices: Assistentia Spiritus sancti Petro tantùm, eiusque successoribus promissa est, iuxta illud, *Tues Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & illud. *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua*. Ergo non est promissa reliquis Doctoribus, & magistris. Ergo hi errare possunt.

Respondeo, cum dicimus, omnes pastores, & magistros errare non posse, Pontificem, seu summum pastorem, & magistrum non excludimus. Si autem vt distinctos à summo Pontifice illos sumamus; etsi de fide non sit, non posse errare: at est theologicè certum nunquam erraturos, quia hoc pertinet ad specialem Dei prouidentiam, qua Ecclesiam regit, & gubernat

gubernat. Vltima proprietas Ecclesiæ est esse *viam salutis*, neque enim extra Ecclesiam salus esse potest : qua ratione D. Petrus 1.*epist.cap.* 3. eam cum arca Noë comparauit. Ratio autem est manifestas; quia nemo potest salutem consequi, nisi cui Christi membrum fuerit, & cum illo per fidem, & charitatem vnitus : sed qui est voluntariè extra Ecclesiam, non vnitur Christo ; sed potius à Christo separatur. Ergo salutem consequi non potest, sed erit tanquam palmes extra vitem, qui solum igni deseruit. De his autem proprietatibus videndus est Cardinalis Turrecremata in illo satis erudito lib. suæ summæ *de Ecclesia, à princ. libro* 1. & Melchior Cano *lib.*3.*&* 4.*de locis.* VValden. *lib.*2.*de doctrina fidei* Bannes 2.2.*q.*1.*art.*10. Valent.*disp.*1.*q.*1.*p.*7.*à* §.16. & alij relati ab eisdem.

4 Sed inquires, an hæ proptietates soli congregationi obedienti Romano Pontifici pro tempore existenti conueniant, ipsáque sola vera Ecclesia sit ?

Respondeo de fide esse solam congregationem Romano Pontifici pro tempore existenti obedientem veram Ecclesiam esse, habereque omnes supradictas proprietates : quod probari facilè potest, discurrendo breuiter per singula. Est enim *vna*, quia ab vno, scilicet Christo, Deo, & homine, & sub vno capite, & in vnum finem nempe gloriam, & sub certis mediis, præceptis, sacramentis, & sacrificiis instituta est. Secundò est *sancta*, quia plures Sanctos continet, & quia Sanctos efficit, & quia habet sacramenta, & media ad salutem sanctissima. Tertiò est *Catholica*, siquidem per omne tempus idem docet, & docebit, iuxta illud Apost. 2.ad Corinth. 1. *Fidelis Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, est, & non, sed est in illo, fuit.* quasi diceret non est in illo inconstantia vlla, aut mutatio ; sed firmiter idem perseuerat, vtpote fundatum super firmam petram, aduersus quam portæ inferi non prævalebunt. Est etiam Catholica ; quia omnes quotquot volunt Christo vniri, in se recipit, neminem excludens. Quartò est *Apostolica*, quia sequitur doctrinam Apostolorum, etiam si typis mandata non sit. Quintò est *visibilis*, quia visibiliter apparet esse congregationem, quam meritò credere fide diuina debemus colere Deum, & quia sub visibilibus sacramentis, & visibili cultu est instituta. Sextò habet hæc congregatio sub Romano Pontifice militans diuini Spiritus assistentiam, & protectionem ; quod non leuiter colligitur ex eo, quod semper eadem perseuerat, nec circumfertur vento doctrinæ. Ex quibus tanquam concluditur esse viam vnicam salutis ; quæ omnia sectis hæreticorum conuenire nullo modo possunt, sed solùm Ecclesiæ Romanæ, vt expendenti facilè patebit, & latè, & eruditè prosequitur Valent. *disput.*1.*q.*1. *p.*7.*à* §.10.

§. II.

An Romanus Pontifex regula sit infallibilis veritatis, ita vt errare nullo modo possit in rebus fidei proponendis.

1 *In Ecclesia necessariò constituenda est regula infallibilis.*
2 *Hæc regula non est sola sacra Scriptura.*
3 *Petro & eius successorib. comisit Christus regimen Ecclesiæ.*
4 *Hæc regula infallibilis in nullo alio præter Romanum Pontificem residet.*
5 *An errare possit in articulis fidei proponendis ? Proponuntur rationes dubitandi.*
6 *Statuitur conclusio de fide Pontificem errare non posse.*
7 *Satisfit contrariis numero* 5, *adductis, specialiter primo argumento.*
8 *Satisfit secundo argumento, & examinatur an hunc numero Pontificem sit de fide esse verum Pontificem ? Qui negent, & qua ratione probent.*
9 *Non solum certitudine morali, sed certitudine fidei tenendum est hunc esse verum Pontificem ; postquam vniuersali Ecclesia aliquid de fide credendum proponit.*
10 *De Pontifice ab vniuersali Ecclesia recepto, antequam veritatem aliquam definiat, seu antequam aliquid statuat ad rectam Ecclesiæ institutionem : probabilius censeo de fide esse, esse verum Pontificem.*
11 *Explicatur differentia inter hanc propositionem, Non est de fide Vrban. VIII. esse verum Pontificem, & illam. Vrbanus VIII. non est verus Pontifex.*
12 *Satisfit tertio argumento num.* 5 *adducto, & explicatur diligentia, quam Pontifex facere debet ad veritates fidei proponendas.*
13 *Reliquis argumentis supradicto n.*5.*adductis fit satis.*

1 PRæmittendum est dari in Ecclesia aliquam regulam infallibilem veritatis, quæque doctrinam credendam fidelibus proponat, sedéque fidei controuersias ; hoc enim ad diuinam prouidentiam maximè pertinet : cum enim nemo sit, qui res fidei suo ingenio assequi possit, & dubitationes suborientes viribus propriis vincere ; necessarium erat aliquod medium, quo hæc omnia superari possent. Aliàs Deus non satis de mediis necessariis hominibus prouideret : & imperans res fidei certò, & indubitanter credere, impossibilia imperaret, quod est nimis absurdum.

2 Secundò præmittendum est, hanc regulam infallibilem, quæque quæstiones circa fidem dirimat, non esse solam sacram Scripturam : tum quia circa sacram Scripturam solet esse controuersia, an scilicet hæc Scriptura sit canonica, vel non ? Ergo ex ipsa sola hæc controuersia definiri non potest. Tum quia regula infallibilis, quæque quæstiones suborientes valet dirimere, debet esse omnibus nota, qualis tamen non est Scriptura sacra, cius enim sensus non facilè ab omnibus percipitur : & constet manifestè, ex eo quod sectarij hæretici eadem verba nunc sic, nunc alio modo intelligunt.

3 Tertiò præmittendum est Petro, & eius successoribus commisisse Christum regimen vniuersale Ecclesiæ illis verbis, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : & tibi dabo claues regni cœlorum*, &c. quod luculenter, & eruditè satis probat Valent. 2.2.*disp.*1.*qu.*1.*punct.*7. *à* §.28. *&* 36. Neque pro solo Petro hæc verba dicta sunt, sed pro omnibus illius successoribus: succedunt autem omnes Romani Pontifices legitimè electi ; vt ex vsu nascentis Ecclesiæ vsque in præsentem diem facilè probari potest ; & eruditè probat Sanderus *lib.*7. *de visibili Ecclesiæ monarchia.* Turrecremata *lib.*2.*de Ecclesia, c.*36. *& seqq.* Valent.*disp.*1.*q.*1. *punct.*7. *de fine*, §.37. & licèt Domin. Sot.*in* 4.*sent.dist.*24.*q.*2.*art.*5. visum sit hunc successorem Petri non esse ex diuina institutione Romanum Pontificem, sed esse posse Toletanum, vel Hispalensem, vel nullius diœcesis, eo quod verba Christi tradentis potestatem Petro nullam sedem determinauerint. At certissimum est ex diuina institutione, traditione manifestata successorem Petri esse etiam Romæ Episcopum, quod copiosè & luculenter probat Val.2.2.*disp.*1.*p.*7.§.38.

4 Quartò præmittendum est hanc regulam infallibilem veritatis in nullo alio residere, nisi in Romano Pontifice ; quia cum in aliquo residere debeat, nullus apparet qui is sit, nisi Petri successor quia nemini alteri dictum est nisi Petro, & eius successoribus: *Et super hanc petram ad ficabo Ecclesiam meam ; ego rogabo pro te vt non deficiat fides tua.* Item *pasce oues meas.* Ergo ex Christi authoritate successor Petri authoritatem habet pascendi fideles omnes infallibili doctrina, tum ad fidem, tum ad mores pertinente. Iis præmissis.

5 Difficultas ergo est, an aliquando errare possit in fidei articulis proponendis ?

Ratio difficultatis est prima, quia videtur stare posse aliquem eligi, & haberi summum Pontificem à tota Ecclesia, qui tamen verè non sit : sed tunc si definiat aliquam veritatem, non infallibiliter definiet. Ergo errare potest Pontifex in fidei articulis proponendis. Consequentia est legitima, minor videtur nota ; quia eatenus Pontifex veritatem aliquam fidelibus credendam infallibiliter proponit, quatenus Spiritus sanctus ei assistit : sed assistentia Spiritus sancti Petro, & vero eius successori est promissa, non autem simulato, & ficto. Ergo. Maior verò propositio, scilicet, quod possit eligi, & haberi aliquis tanquam summus Pontifex, qui tamen verè non sit, probatur primò, potest namque ipse esse hæreticus, qualis refertur fuisse Anastasius, *capite Anastasius*, 19. *distinct.* & Honorius, prout refertur in Concilio Constantinopolitano VI. *act.*13 *&* 18. sed cum in hæresim incidit, ipso iure amittit authoritatem, & desinit esse vicarius Christi, & Petri successor: vt tradit Turrecremata *in sum. Ecclesiæ, lib.*2.*cap.* 12.*ad* 7.*argum. & lib.*4.*p.*2.*cap.*18 Driedo *de libertate Christiana, c.*14. Simanc.*cap.*19. *de Catholic. instit.* & Canonistæ communiter : vt constat ex his, quæ adducit Iacobat. *lib.*3.*de concord.a.*2. Secundò potest eligi non ordinatus, vel non baptizatus, vel cum alio defectu electionem annullante, qualem videtur habuisse Martinus V. electus in Concilio Constantiensi ; siquidem non fuit electus iuxta formam præscriptam pro electione Summi Pontificis.

Secunda ratio difficultatis est, quia saltim non est de fide hunc Pontificem electum verum esse Petri successorem : siquidem non est de fide certum, esse baptizatum, aut nullum in eius electione defectum substantialem habitum esse. Ergo non poterat esse de fide certum, errare non posse, quia impotentia errandi annexa est, (vt dixi) vero Christi vicario, non simulato. Et confirmari potest exemplo Eucharistiæ : licèt enim de fide sit in hostia ritè consecrata adesse corpus Christi ; non tamen de fide est in hac numero hostia adesse : quia non est de fide consecrantem esse sacerdotem baptizatum, habentémque intentionem consecrandi ; solum enim id creditur morali certitudine. Ergo similiter esto verum sit, & de fide certum, eorum Christi vicarium, & Petri successorem errare non posse in rebus fidei proponendis : at non videtur esse de fide certum, hunc numero errare non posse ; quia non videtur esse de fide certum, esse verum Pontificem.

Tertia, vt Pontifex veritatem aliquam fidelibus credendam proponat, indiget consilio, & inquisitione, & Doctorum disputatione, quod satis confirmat vsus congregandi Concilia : sed in his potest esse negligens, & temerarius. Ergo potest tunc errare.

Quarta, Pontifex si hæreticus sit, potest velle Ecclesiam

suam errore maculare, & ad hanc maculam imponendam definitione vti. Ergo eius definitio non est infallibilis veritatis. Et confirmo, si hoc tempore, quo Pontifex occulta hæresi infectus sit, subortiretur aliqua dubitatio de rebus ad fidem pertinentibus, quid obstare potest, quominus tunc Pontifex errorem firmet, & pro veritate credendum fidelibus proponat? Poterit ergo Pontifex errare.

Quinta, plura sunt scripta Doctorum à Pontifice approbata, quæ tamen non sunt omnino vera. Ergo Pontifex errare Potest, Antecedens probatur ex *c. sancta Romana 15. dist.* vbi à Gelasio Papa approbantur scripta Cypriani, Chrysostomi, Gregorij Naz. Basilij, & Ambrosij: atqui in his scriptis plura, quæ veritatem non attingunt, continentur. Nam cùm illis temporibus non erat de omnibus elucidata veritas, & ex alia parte non erant scriptores canonici; merito potuerunt errare, vt rectè expendit Cano *lib. 7. de locis c. 3. concl. 2.*

Sexta sæpè videtur Pontifex pluta falsa definisse. Cœlestin. namque III. prove refertur *in cap. quanto, de diuortiis*, videtur sensisse per hæresim matrimonium dissolui: *& in capite licet de sponsa duorum*, denotatur aliquos Pontifices Alexandro III. anteriores iudicasse matrimonium ratum irritari secundo consummato: & *in cap. cùm esses, de testament.* decernitur à diuina lege esse alienum in testamentis plures testes requiri quàm duos, vel tres, cùm tamen leges ciuiles iustæ reputentur, quæ plures expostulant.

6 Nihilominus tenenda est veritas Catholica, nullum Pontificem sic ab Ecclesia vniuersali reputatum errare posse in rebus fidei proponendis. Conclusio est recepta ab omnibus Catholicis cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 1. art. 10. à quæst. 11. art. 2. ad 3. & lib. 4. contra gentes, cap. 76.* Valden. *lib. 2. doctrina antiquæ fidei, cap. 47. & 48.* Turrecremata *lib. 2. sum. à c. 107. vsque ad 112.* Cano *de locis lib. 6. à c. 3. vsque ad 7.* Gregor. de Valent. *disput. 1. quæst. 1 punct. 7 quæst. 5 circa finem, & quæst. 6. §. 40. & seqq.* Bannes 2. 2. *q. 1. art. 10. dub. 2. præcipue conci 4.* Probatur manifestè. nam cùm Pontifex veritatem aliquam fidelibus credendam proponit, ipsi fideles ei assentire tenentur, aliàs non haberet Pontifex authoritatem efficacem regendi Ecclesiam: sed Ecclesia obligari non potest falsæ propositioni assensum præbere; quia aliàs posset tota Ecclesia errare, quod est contra diuinam prouidentiam, & Christi promissionem dicentis spiritum veritatis semper in Ecclesia mansurum. Ergo nequit à Pontifice summo falsum pro vero proponi.

7 Neque argumenta contraria huic veritati obstant.

Ad primum dico, nullum ab vniuersali Ecclesia recipi pro Pontifice summo, & Christi vicario, qui verè esse non possit; quia ad diuinam spectat prouidentiam hoc impedire.

Ad primam probationem admitto; Pontificem esse posse hæreticum; sic ex communi sententia testatur Bannes 2. 2. *quæst. 1. art. 10. dub. 2. conclus. 1.* Caietan. *ibi, & opusculo 1. de authoritate Papæ, & in apologia de eadem vt. cap. 13. ad 2.* Driedo *libro 4. cap. 3. part. 3.* Cano *lib. 6. cap. vlt. ad 12.* Soto *in 4. dist. 22. qu. 2. art. 2.* Corduba cum aliis à se relatis *lib. 4. quæst. 3.* Aragon. 2. 2. *quæst. 1. art. 10. tract. de summo Pontifice.* Valent. *disp. 1. quæst. 1. p. 7. qu. 6. §. 40.* & ex multis historiis constat plures Pontifices in hæresim lapsos esse, vt de Victore V. Marcellino, Liberio, Honorio, Anastasio II. & aliis tradunt supra relati Doctores. Nam de Victore tradit Euseb. *lib. 5. histor. Eccles. c. penult.* fuisse hæreticum. Idem constat de Marcellino thus offerente idolis. Neque dici potest non dereliquisse fidem, vnde non constat mente non consensisse. de Liberio id affirmat Hieron. in chronicis. de Anastasio refert Gratian. *cap. Anastasius, 19. distinct.* De Honorio verò constat ex epistola Adriani relata in VIII. Synodo *act. 7.* & ex epistola Agatonis relata in VI. Synodo *act. 4.* Et quamuis Albertus Pighius *lib. 4. de Ecclesiast. hierarchia, c. 8.* & Ioan. Turrecremata *libro 2. de Ecclesia, cap. 93.* conentur ab hac nota hos Pontifices liberare, affirmantes, vel incertus in hæresim non consensisse, vel ex falsa informatione fuisse condemnatos: at non est dubitandum, in hæresim incidere potuisse, aliàs Concilia illa generalia accusationem de hæresi omnino exploderent, vt pote omninò alienam à Pontifice. Verùm etsi Pontifex in hæresim incidere possit; nihilominus tamen credo certissimum authoritatem Pontificiam non amittere, quousque ab Ecclesia deponatur: sic tenent omnes suprà relati Doctores, specialiter Bannes, Valent. Caietanus, Soto, Canus, Cordub. tum quia reliqui Episcopi in hæresim incidentes retinent suam dignitatem Episcopalem, donec deponantur. Ergo & Pontifex summus. Tum quia de nullo Pontifice possemus esse certi secundum fidem esse verum Pontificem, & aptum proponendi res fidei vniuersali Ecclesiæ, cùm de nullo possemus certificari non amisisse occultè fidem. Tandem, quia authoritas Pontificia non fundatur, in fide speciali, quam habet Pontifex, sicut neque in gratia, sed fundatur in eo, quòd receptus sit ab vniuersali Ecclesia, vt Christi vicarius, & Petri successor, qui dum sic fuerit receptus, habet à Christo potestatem, authoritatem regendi Ecclesiam, & pascendi oues fidei, morumque doctrina; verùsque est Christi, & Petri successor, ipsique vnitus, non quoad internam fidem, & sanctitatem, sed quoad externam Ecclesiæ administrationem.

Ad secundam probationem nego eligi posse iure diuino incapacem; quia ex speciali, & ordinaria prouidentia, qua Deus assistit Ecclesiæ, credi debet similem electionem impediendam esse, & dato quòd sic eligatur, credendum est defectum manifestandum esse, antequam ab Ecclesia vniuersali recipiatur. Quod autem solet circumferri de Ioan. VIII. fuisse, inquam fœminam, fabula est, & hæreticorum commentum, vt rectè probat Onuphrius *in annotat. ad Platinam de vita Ioan. VIII.* in cuius probationem extat insigne testimonium Leonis IX. qui fuit plusquam centum annis post Ioan. VIII. hic enim Pontifex epistola ad Michaëlem, & Clementem Episcopos *cap. 23.* & habetur *3. tom. Conciliorum*, probans primatum Ecclesiæ Romanæ, contenditque diuina protectione liberatam ab ignominiis, quæ aliis Ecclesiis acciderunt: inter quas refert famam esse, quòd Constantinopolitanæ Ecclesiæ aliquando fœmina præfuerit, quod vocat abominabile scelus, & detestabile facinus. Est autem plusquam euidens quòd qualiscumque suspicio foret de eo quòd Romanæ Ecclesiæ id aliquando accidisset, nequaquam hoc genus argumenti attigisset ad laudandam Sedem Romanam, quare nulli Catholicorum dubium esse debet illud fuisse merum commentum hæreticorum: si autem electus in Pontificem fuerit cum aliquo defectu iure humano introducto, ex acceptione Ecclesiæ integrè purgatur: cùm enim Ecclesia vniuersalis habeat authoritatem supra ius humanum; hoc ipso, quòd acceptat hunc Cardinalem tanquam verum Pontificem, supplet omnem defectum electionis, si quis intercuenit & sic, ille manet verus Pontifex.

8 Secundum argumentum tangit grauem quæstionem, an scilicet de fide sit hunc numero Pontificem esse verè Christi vicarium, & Petri successorem? Negant plures Doctores in manuscriptis. Didacus de Aree Lector Theologus 2. 2. *qu. 1. art. 10.* & ibi Mag. Mancio *quæst. de authorit. Papæ, ad 3.* Id supponit ibidem Deza ex Societ. Iesv *dub. 1. de potestate Pontificis, paulo ante solutionem argumentorum, & clarius in quæst. de canonizat. Sanctorum*, vbi subdit, constare potest alicui, quòd hic Pontifex non sit verus Pontifex, quia baptizauit illum absque intentione. Bonauentura *ibid.* tenet tanquam probabilem, esto probabiliorem censeat oppositam. Torres publicè illam defendit Compluti, cui subscripsit Gabr. Vasquez Cardinal. Bellarminus *t. 1. tract. de concilior. authorit. c. 9.* Ad postremam obiectionem ait, naturali solùm euidentia, aut sola fide humana haberi Concilium Nyssenum, & Ephesinum fuisse legitimè congregatum, & hoc sufficere, vt definita ab illis habeantur tanquam de fide. Constat autem (quod præsens institutum spectat) eandem esse quæstionem, an sit de fide hoc Concilium fuisse, vel esse legitimum: & an sit de fide hunc numero Pontificem esse verum Papam Gregorius Valentia 2. 2. *disput. 1. qu. 1. p. 7. in qu. 5. §. 39.* ad hanc expediendam difficultatem, vt probabilem admittit posse eligi in Pontificem non baptizatum, aut iure diuino incapacem, quia id graues Doctores admittunt: absolutè illam defendit Bannes 2 2. *qu. 1. art. 10. d. 2. ad 2.* vbi affirmat hanc propositionem: Hic Pontifex numero est verus Papa, esse solum certam certitudine morali, cui speculatiuè potest subesse falsum. Probant primò, quia non est de fide hunc electum in Pontificem esse baptizatum. Ergo neque esse verum Pontificem. Secundò potest definire res fidei, & vniuersalem Ecclesiam regere, quin sit verus Pontifex; sufficit si vt talis existimetur, & reputetur: si enim prætori incapaci confert respublica iurisdictionem quando vt legitimus existimatur; ne ex actibus nullis grauia inconuenientia sequantur: quare idem non dicemus in Pontifice incapaci, qui vt legitimus reputatur, conferre illi Christum omnem iurisdictionem, & authoritatem, sicuti si verè Pontifex esset.

9 Cæterùm tenendum existimo non solùm certitudine morali, cui falsum subesse potest, vt dicit Bannes, sed certitudine fidei electum in Pontificem, & ab vniuersali Ecclesia receptum esse verum Papam, Christi vicarium, & Petri successorem: quod non solum existimo esse ita tenendum, postquam aliquam veritatem credendam fidelibus proposuit, & viam salutis demonstrauit, sed etiam antequam aliquid horum fecerit: eo enim ipso, quo ab vniuersali Ecclesia, vt verus Pontifex recipitur, de fide est, esse Christi vicarium, & Petri successorem. Et quidem in priori statu cùm Pontifex aliquam propositionem credendam fidelibus proponit, esse tunc de fide esse verum Pontificem, tenet Valent. suprà relatus. Aragon. 2. 2. *q. 1. art. 10. tract. de Concilio, dub. principali. ad 3. principale.* vbi postquam probauerat hoc Concilium esse legitimum secundum fidem, subdit: Eadem ratione probari potest; Gregorium esse verum Pontificem, & baptizatum. Idem docuit Ludouicus de Leon *ibid.* & ante illum Mag. Gueuara, & è Societate Iesv Doctor And. Martines *d. a. 10. 2. p. princip. d. 1. ad 2.* P. Bonauent. Doctor And. Martines *d. a. 10. 2. p. princip. d. 1. ad 2.* P. Suar. *d. 10. de fide, ibi tract. de author. Papæ, d. 3.* & nouissimè P. Suar. *d. 10. de fide, s. 5. per totam.* Et probari facilè potest primò: Ille secundum fidem est verus Pontif. cui Christ. Dominus præcipit obedire in his, quæ ad fidem, & mores pertinent: sed de fide est legitimè electo, & ab vniuersali Ecclesia recepto præcipere Christum Dominum obedire, cùm aliquid ad vniuersalem Ecclesiam pertinens statuit. Ergo de fide est legitimè electum, & ab vniuersali

Ecclesia

Ecclesia receptum esse verum Pontificem. Conclusio euidenter sequitur ex præmissis. Præmissas autem sic probo. Et quidem illa maior propositio, scilicet illum esse verum Pontificem, cui Christus Dominus præcipit obedire, videtur probari ex illis locis, quibus Petro, eiusque successoribus contulit potestatem pascendi oues, fidei, morúmque doctrina: quam potestatem nemini, nisi Petri successoribus contulit. Ergo nullus alius nisi successor Petri habet potestatem pascendi oues, fidei, morúmque institutis. Minor autem propositio probatur, nempe de fide esse Pontifici electo, & ab vniuersali Ecclesia recepto obediendum esse in rebus ad fidem, & mores pertinentibus, quia de fide est fideles obligatos esse obedire ei, quem superiorem agnoscunt: sed cum legitimè aliquis ab Ecclesia in Pontificem, & capur supremum eligitur, & acceptatur, vt superior agnoscitur. Ergo huic tenentur fideles obedire. Et confirmo, si Pontifex electus definiat aliquam veritatem fidei, & Ecclesiæ credendam proponat, errare non potest secundùm fidem. Ergo secundùm fidem est verus Papa. Quia verus Papa est, qui habet authoritatem ad infallibiliter definiendum, & Ecclesiam Dei obligandam. Confirmo secundò. Ille est verus Pontifex, qui habet potestatem confirmandi fratres, ne in fide vacillent, iuxta illud Lucæ 22. *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*; sed hic numero Pontifex definiens aliquam veritatem confirmat fratres in fide, cum antea circa illam dubitarint: & post factam definitionem vnam, non licet dubitare. Ergo hic est verus Pontifex. Secundò probo, postquam Concilium Tridentinum aliquam veritatem definiuit, & Pontifex confirmauit, est certum secundùm fidem hoc Concilium esse legitimè congregatum. Ergo etiam postquam hic Pontifex definiuit aliquam veritatem fide diuina credendam, est certum eadem fide esse legitimè electum, atque adeò verum Pontificem. Consequentia est euidens, & à nemine nunquam negata; quia est eadem prorsus ratio de hoc Concilio, & de hoc Pontifice. Antecedens verò sic probatur. De fide est Concilium legitimè congregatum, & à Pontifice confirmatum obligare ad credendum; non legitimè congregatum non habere hanc vim, & efficaciam. Sed Concilium Tridentinum obligat ad credendum. Ergo fuit ritè congregatum. Quæ enim in hoc discursu fallacia esse potest, cum consequentia sit euidens, maior certa secundum fidem, minor eadem gaudet certitudine? Aliàs nullum Concilium obligaret ad credendum definitis ab illo; quia non est maior ratio de aliis, quam de Trident. Tertiò probo; quia omnis propositio de fide potest inferri ex duplici præmissa de fide, vel, vt aliis placet, altera de fide, altera contenta lumine naturali. Sed ista propositio: Papa definiens non potest errare, est certa de fide. Ergo potest inferri ex duplici præmissa modo dicto: quod tamen nulla ratione fieri potest, vt patebit discurrenti, nisi propositio ista sit de fide. Hic Pontifex definiens est verus Papa: nam in quocumque syllogismo inferatur conclusio illa, Papa definiens non potest errare, debet assumi, vt minor, Hic Pontifex definiens est verus Papa, quæ cum non sit nota lumine naturali, necessariò debet esse de fide, aliàs conclusio non esset de fide.

Huic argumento respondet Bannes *loco citato*, non requiri, vt conclusio aliqua de fide inferatur vtramque præmissam de fide esse, vel vnam de fide, & alteram euidentem? sed sufficere vnam esse de fide, & alteram moraliter certam: quia tunc conclusio non sequitur ex illa propositione moraliter certa, tanquam ex causa, sed tanquam ex conditione, sine qua non, siue vt applicante? Et exemplo prædicatoris illustrat, qui si ritè tibi proponat doctrinam Euangelicam, teneris fide diuina veritatibus propositis assentiri: cum tamen non sit fide diuina certum, hunc prædicatorem esse infallibilis veritatis.

Sed hæc solutio facillimo negotio præcluditur, argumento ducto ab inconuenienti: si enim vera esset, sequeretur hanc propositionem esse de fide; sub hac numero hostia consecrata est corpus Christi, quia reuerà infertur per euidentem consequentiam ex vna de fide; qualis est ista. In omni hostia debitè consecrata est corpus Christi: & insuper infertur tanquam ex conditione, & vt applicante ex altera certa moraliter; scilicet hæc hostia est debitè consecrata. Ergo sub hac hostia est corpus Christi, erit propositio de fide? Idem argumentum formati potest de his propositionibus. Hic paruulus baptizatus recipit gratiam, iste qui ordinatus est sacerdos, & de aliis similibus, quas compertum est apud omnes, non esse de fide; cùm possit illis subesse falsum ex defectu intentionis baptizantis, ordinantis, & consecrantis. Neque exemplum de prædicatore obstat; quia licèt prædicator aliis in rebus non sit infallibilis veritatis: at prout hîc, & nunc prædicat, credere debes infallibilis veritatis esse; siquidem obligaris eius dictis fide diuina assentiri.

10 Quod si de Pontifice ab Ecclesia vniuersali recepto loquamur, antequam veritatem aliquam fidelibus credendam proponat, seu antequam pro vniuersali Ecclesia aliquid statuat ad rectam morum institutionem: aliquibus placet non esse certum de fide esse verum Pontificem, sed solum esse certum certitudine morali longè maiori quam sit in supradictis propositionibus de hostia consecrata, & de hoc homine baptizato, vel ordinato. Nam in his propositionibus nullus adest exterior effectus, qui sit signum existentiæ corporis Christi, vel gratiæ, aut characteris in Baptismo, & ordinatione recepti. At in Pontifice adest vniuersalis Ecclesiæ consensus, quod est signum euidens esse illum verum Pontificem. Cæterum mihi probabilius est etiam in hoc statu de fide esse, esse verum Pontificem, quod sentit Valent. *disp. 1. p. 7. quæst. 5. §. deinde dicimus, pag. 225.* Suarez *supra disp. illa 10. sect. 5. præcipuè ad primum arg.* & videtur esse sententia August. *tom. 6. in epist. contra potest. Donat. & tom. 2. epist. 115.* Irenæi *lib. 3. cap. 3.* Basil. Ambros. Hieron. quos refert Manti. 2. 2. *q. 1. art. 10. de authoritate Papæ ad 5.* fauent sacra Concilia: nam VI. Synodus nominatim respicit Agathonem, confitendo illum verum Pontificem. Concilium Chalcedonense Leonem, Concilium Mileuitanum Innocent. III. ac tandem *in cap. de libellis, dist. 20.* approbantur tanquam veri, & legitimi Pontifices Siluerius, Zozimus, Innocent. & alij.

Sed rationibus probo, primò. Vniuersalis Ecclesia recipit Vrbanum VIII. tanquàm verum Pontificem. Ergo inconcussa fide tenendum est, esse verum Papam. Probo consequentiam, quia hæc est euidens illatio. Vniuersalis Ecclesia recipit tanquam veram hanc scripturam. Ergo est de fide hanc scripturam esse veram. Video te respondere posse, aliter, & aliter Ecclesiam recipere hanc scripturam, vt veram, & hunc vt verum Pontificem; scripturam enim recipit tanquam certam certitudine infallibili fidei diuinæ: at hunc Pontificem recipit tanquam certum certitudine morali, quia probabilissimè censet in hoc Pontifice concurrere omnia necessaria, vt si verus Papa. Sed hæc solutio infirmari potest ex Bulla Martini V. relata in Concilio Constantiensi: vbi *in col. 14* dicitur prætendendum esse ab hæreticis, qui Ecclesiæ reconciliari cupiunt, quòd credant Papam, qui pro tempore fuerit ab vniuersali Ecclesia receptus, esse verum successorem Petri, & habere supremam potestatem in Ecclesia. Ergo verè Ecclesia proponit tanquam certum certitudine fidei diuinæ hunc esse verum Papam: aliàs non peteret credi fide diuina ab iis, qui reconciliantur Ecclesiæ.

Secundò, Ecclesia, & maximè coniuncta suo capiti non potest errare; sed vniuersalis Ecclesia cum suo capite tenet Vrbanum VIII. esse verum Papam: ergo fide diuina tenendum est; vel dicendum est Ecclesiam cum suo capite posse errare tenendo pro vero Papa eum, qui verè non est.

Respondent Doctores contrariæ sententiæ duplicem esse errorem, & practicum, & speculatiuum: practicum autem errorem vocant quando secundùm prudentiam erratur, quod nullo modo contingere potest; cum attentis omnibus circunstantiis prudens iudicium est hunc esse legitimum Papam: speculatiuus verò error vocatur, qui de re iudicat aliter, quàm est in se. Hunc autem errorem dicunt contingere posse in assensu huius Pontificis sicuti de facto contingit in assensu matrimonij eunuchorum; multo enim tempore iudicauit Ecclesia hos esse habiles ad matrimonium, à quo errore speculatiuo per Sixtum V. purgata fuit definitione præstita super hac re. Hæc tamen responsio facilè repellitur; quia Ecclesia vniuersalis in his, quæ proponit circa inanimatam regulam fidei, quæ est Scriptura, non solum practicè, sed neque speculatiuè errare potest. Ergo neque etiam errare potest in accipienda fidei regula animata, qualis est Summus Pontifex; cum enim Ecclesia ab Spiritu sancto regatur, & à Christo Domino dictum fuerit, *cum venerit ille*, scilicet Paraclitus, *docebit vos omnem veritatem*, impium erit dicere Ecclesiam speculatiuè errare posse circa suum caput, iudicando, & proponendo pro vero capite, quod re vera non est. Neque instantia allata de eunuchis quidquam probat. Quia aliud est Ecclesiam tolerasse, & permisisse matrimonia eunuchorum, & aliud positiuè iudicalse esse vera matrimonia. Primum fecit, secundum minimè; quia nunquam Ecclesia se applicauerat ad examinandam hanc veritatem de inhabilitate eunuchi ad mattimonium: & sic nullum positiuum iudicium circa illam tulerat. Neque mirandum est, quod hæc veritas tanto tempore latuerit; quia Ecclesia in sacra Scriptura comparatur auroræ, *Cant. 3.* quæ vt notauit Gregor. *lib. 4. moral. c. 15. & 19.* ab ortu suo semper crescit in claritate vsque ad perfectam diem. Vnde in Conciliis videmus plures veritates, quæ antea latebant, in lucem denuo prodiisse, quibus Ecclesiæ cognitio, & scientia in dies augetur, & crescit. Quartò fide Catholica credimus non solùm Ecclesiam in communi, sed hanc numero Ecclesiam Romanam, quæ modo est sub Vrbano VIII. esse veram, & legitimam Ecclesiam. Ergo eadem fide credere debemus Vrbanum VIII. esse verum Pontificem; quia licèt non indiuiduetur hæc Ecclesia ab hoc determinato capite, cum eo mortuo eadem numero perseuerat sub singulis successoribus pro tempore existentibus: indiuiduatur tamen omnino, & specificatur, vt est Ecclesia hierarchia etiam Sede vacante ex ordine ad verum caput. Ergo cum de facto detur illi caput ex consensu vniuersalis Ecclesiæ, necessatio dicendum est illud esse verum caput; quia ad constitutionem Ecclesiæ non minus pertinet caput, quam membra: imò magis caput; quia est principalior pars, sed Ecclesia non potest constare membris,

quæ verè non sint membra ; quidquid sit de eo, in quo consistit ratio membri. Ergo neque etiam potest constare capite, quod verè non sit caput. Ex his constat nostram sententiam duplici firmissimo fundamento niti : altero desumpto ex vsu potestatis definiendi, qua gaudent vniuersi Romani Pontifices, tanquam legitimi successores Petri : altero ex communi, & vniuersali acceptione Ecclesiæ ; ad hæc enim duo capita reducuntur rationes omnes pro nostra sententia adductæ ; quibus dissolutum mane argumentum aduersantium. Dicimus namque de fide esse Romanum Pontificem, eo ipso, quo ab vniuersali Ecclesia receptus sit, esse verum Pontificem, & consequenter de fide esse, esse baptizatum, & habilem, & capacem supradictæ dignitatis, quia Ecclesia iuncta suo capiti non potest in hac vniuersali acceptione errare : neque credendum est de diuino Spiritu hoc permissurum. Ad illud verò quod dicitur de potestate definiendi, posse, inquam, annecti Pontifici vero, vel reputato, iam suprà reiecimus, vtpote sine fundamento dictum, & locis Scripturæ satis contrarium.

11 Pro complemento huius quæstionis aduerto esse magnum discrimen inter hanc propositionem. Non est de fide Vrbanum VIII. esse verum Pontificem, & illam Vrbanus VIII. non est verus Pontifex. Nam affirmate hanc secundam propositionem, scilicet, Vrbanus VIII. non est verus Pontifex, est propositio in primis temeraria, vtpote sine vllo prorsus fundamento asserta, & communi fidelium consensui repugnans. Est etiam scandalosa : quippe quæ ansam præbet schismaticis ad perseuerandum in separatione ab hoc capite Ecclesiæ Romanæ ; & hæreticis etiam ad deridendum fideles, quod venerentur tanquam verum caput, quod re vera est ficte caput ; imò & Catholicis, vt non assentiantur definitis ab hoc Pontifice, siquidem non est verus Pontifex : ac tandem affirmans suprædictam propositionem erit suspectus de hæresi, & tanquam hæreticus puniti deberet : vt bene notauit Bannes 2.2.q.1.art.10.dub.2.§.nihilominus. Quia negans hunc esse Pontificem post vniuersalem Ecclesiæ acceptionem, videtur planè negare in Ecclesia esse potestatem eligendi verum Pontificem, legitimumque successorem Petri. Quare dicendum esse reor adeò certum esse Vrbanum VIII. v.g. esse verum Papam, vt etiamsi id non esset de fide, multo certius esset, quam est, in hac hostia consecrata esse corpus Christi ; quia moraliter loquendo facilius potuit intervenire defectus in consecratione hostiæ, propter Sacerdotis obliuionem, malitiam, seu defectum intentionis, vel potestatis, quam in eo, quòd Ecclesia vniuersalis acceptet hunc pro vero Pontifice ; cum tamen non sit. Illa tamen propositio, quòd scilicet, de fide sit hunc Pontificem esse verum Pontificem, mihi certissima est : non tamen audeo contrariam aliqua graui nota inurere, siquidem tot, tam grauésque Doctores illam defensarunt.

12 Tertium argumentum *n.* 5. adductum, quo probabatur Pontificem errare posse in propositione fidei, detumptum erat ex diligentia, & inquisitione, quam facere Pontifex videtur obligatus in rebus fidei definiendis. Cui argumento dupliciter respondemus. Primò affirmando non esse necessariam hanc diligentiam, vt Pontifex certò, & infallibiliter definiat ; sed solum esse necessarium, vt prudenter, & absque peccato ad definiendum procedat ; sicuti ad dispensationem concedendam debet causam inuestigare ; non quia necessaria talis inuestigatio sit ad dispensationis valorem, sed quia est necessaria ad rectum, & conuenientem illius iuris dictionis vsum ; sic in præsenti. Quare si de facto ad definitionem procederet Pontifex, omissa debita diligentia, dicendum est definiturum infallibiliter veritatem, sic Valent. 2.2. *disp.*1.*q.*1. *punct.*7.*q.*6.§. *huc accedit*, *pag.*235. Quod videtur probari ex promissione facta Petro, eiusque successoribus, ne eius fides deficiat, cum talis promissio non limitata, nec conditionata fuerit, si diligentiam adhiberet.

At dicit Bannes 2.2.*q.*1.*a.*10.§.*ad* 4. *pag.*115. si tota certitudo, & infallibilitas pendet ex assistentia diuini Spiritus, neque ad hanc assistentiam habendam prærequiritur humana inquisitio, & inuestigatio de veritate ; frustrà certè inquisitio hæc expostularur. Neque enim dici potest temerariè, & imprudenter Pontifex procedere, cum illam omittit, siquidem non omittit aliqua, ex qua recta, & infallibilis definitio pendeat. Adde omittendo hanc diligentiam humanam, videtur magis fidere in diuina assistentia, & fidelibus denotare non humano ingenio, sed diuino instinctu veritates fidei inuestigandas esse. Ergo vel est necessaria ad definiendum, vel nullo modo requiritur. Sed facilè respondetur præcipi à Deo hanc humanam diligentiam adhiberi, quia vult, vt homines faciant quantum est in se ad veritatem inuestigandam ; hoc enim ad rectum Ecclesiæ regimen videtur pertinere : cùm enim Pontifex non noua fidei dogmata Ecclesiæ debeat proponere, sed iam Ecclesiæ proposita, abscondita tamen in lucem producere, debet pro subiecta materia diligentiam adhibere, quodque præstitit D. Petrus, cum cessationem circumcisionis, & aliarum cæremoniarum definiuit, *Act.*15. Quando autem aliquis defectus intercedit in tali diligentia adhibenda, illo non obstante protegit Deus suam Ecclesiam & ab errore liberat : impediendo Pontificem, ne definiat, vel si definiat, vt verum pronuntiet. Secundò responderi potest cum Bannes, & Valent. *suprà*, admittendo necessariam esse hanc humanam diligentiam, & inuestigationem veritatis, vt Pontifex verum definiat : negamus tamen inde inferri posse aliquando fallitatem definire ; quia negamus posse, si definiturus est, hanc diligentiam, & inquisitionem omittere : atque adeò eadem certitudine, qua credi debet Pontificem non posse errare in definitione fidei, debet credi non posse omittere debitam diligentiam ad hanc præstandam definitionem : siquidem est medium necessarium ad illam. Quare cum Christus Dominus promisit Petro, & eius successoribus diuini Spiritus assistentiam ad veritatem pronuntiandam, consequenter promisit assistere mediis ad illud necessariis, sicut si promisisset te plures fructus ex vinea collecturum modo ordinario, consequenter promisit aëris temperiem, & reliqua, vnde ortum habent.

Quod si inquiras quam diligentiam Pontifex ante definitionem præstare debet ?

Respondeo breuiter cum Valentia *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 7. *q.*7.§.42. eam adhibendam esse, quam subiecta materia expostulat. Quare si de Sancto canonizando, aut de religione approbanda agitur, humana informatione, & historia vtatur necesse est. Si verò determinaturus est dogma aliquod, vt diuinitus reuelatum, illa consulat oportet quibus diuina reuelatio pura, atque integra custoditur. Cuius generis est primò Scriptura sacra, vt quæ tota est reuelatio diuina. Secundò traditio Apostolica, quæ & ipsa diuina quædam reuelatio est, tametsi non consignata litteris. Tertiò definitio priorum Pontificum, & Conciliorum. Quartò concors sententia Patrum, & Doctorum. Modus autem hæc omnia inuestigandi non est vnus, & idem, sed Pontificis arbitrio relinquitur ; potest enim Concilium congregare, vel absque illius congregatione ad definitionem procedere. Item potest consulere Cardinales, vel loco illorum alios viros doctos, & Ecclesiæ pastores, quæ omnia ex vsu Ecclesiæ constant.

13 Ad quartum argumentum de Pontifice in hæresim lapso respondeo, si eius hæresis Ecclesiæ manifesta est, facilè liberabitur ab illo, quia tunc non agnoscit illum, vt pastorem, sed vt lupum ouile volentem destruere. At si hæresis non sit in Ecclesia nota, sed fortè sub aliqua controuersia versetur, ipséque ex malitia, vel ignorantia vellet Ecclesiam infícere, nequaquam posse, quia antequam id præstaret, Deus illum è vita eriperet aut alia via impediret definitionem, aut tandem faceret, vt verum pronuntiaret : quæ omnia necessariò sequuntur via ordinaria ex promissione facta Ecclesiæ, non defuturum in ea spiritum veritatis.

Ad quintum de approbatione Pontificia scriptorum Basilij, Chrysostomi, Nazianz. &c. respondeo, Pontificem non approbasse omnia illorum dicta vera esse, & tanquam vera esse habenda ; quia non erant canonici scriptores, sed declarauit eos bene scripsisse : hoc est, bona intentione, & zelo, qua cum intentione stare optimè potest per ignorantiam non attigisse aliquando veritatem.

Ad sextum, nego Pontificem vnquam falsum definisse, neque definire posse, licèt falsum senserit : quod non leuiter colligitur ex extrauaganti, quæ incipit *Benedictus Deus in donis suis*, quam refert ad verbum Alphonsus de Castro *lib.*4. *aduersus hæreses*, *verbo Beatitudo*, *hæresi* 6. *circa finem*. neque inuenitur communiter in corpore iuris : vbi Benedict. XI. denotat eius antecessorem Ioannem XXII. existimasse animas Sanctorum ante diem iudicij diuinam essentiam non videre, non tamen sensum proprium Ecclesiæ credendum proposuisse, etsi ad id faciendum se præparasset : nam antequam id præstare, vita functus est. Neque obstant loca ibi allata. Nam primum ex *cap. quanto. de diuortiis*, ad summum probat Celestinum III. sensisse matrimonium dissolui per hæresim, non tamen probat sic Ecclesiæ credendum proposuisse. Eodem modo respondetur ad text. *in cap. licet*, *de sponsa duorum* : sæsto enim aliqui antecessores Alexand. III. priuatim iudicauerint matrimonium ratum secundo consummato dissolui, non tamen sic determinasse. Adde nomine *prædecessorum* non Pontifices, sed alij speciales Doctores posse, & debent intelligi : siquidem *in cap. vult. eodem*, *tit. de sponsa duorum*, Innocent. III. declarat Sedem Apostolicam perpetuo docuisse matrimonium ratum secundo consummato non dissolui, vel denique dici potest Alexand. III. per exaggerationem fuisse locutum, sicuti locutus est Paulus *ad Galat.*1. cum dixit, *licèt nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis*, *præterquam quod euangelizauimus*, *anathema sit*, vbi non intendit Apostolus dicere se, aut Angelum contrarium esse euangelizaturos, sed veritatem euangelizatam ita esse firmiter tenendam, vt nulla via ab ea diuerti debeant, quamvis per impossibile ipse, vel Angelus de cœlo diuertere conaretur : sic dixit Alexand. matrimonium ratum non dissolui secundo consummato : quamvis contrarium prædecessores sui iudicassent.

§. III.

§. III.

An in legibus ferendis pro tota Eccleſia, vel aliqua illius parte errare Pontifex poſſit?

1 *In ſententia aliqua ferenda circa res geſtas poteſt ex malitia vel ignorantia Pontifex errare.*
2 *Item errare poteſt ſecundùm prudentiam in multiplicandis legibus circa res agendas.*
3 *Proponitur difficultas. An poſſit ſtatuere vniuerſali Eccleſia obſeruandum, quod malum ſit, & rationi diſſonum?*
4 *Statuitur id fieri non poſſe, & ſatisfit rationi dubitandi.*
5 *Extenditur concluſio ad leges pro vna prouincia factas.*

1 CErtum eſt apud omnes, Pontificem vel ex malitia, vel ex ignorantia errare poſſe in ſententia aliqua ferenda circa res geſtas; poteſt enim innocentem condemnare, & reum abſoluere: neque tunc dicitur Pontifex, quatenus talis eſt, errare; ſed quatenus eſt quædam ſpecialis perſona iudex earum conſtitutus, Bannes 2.2. *q.*1. *art.*10. *dub.*6. *concl* 4. vbi benè aduertit, ſi ex huiuſmodi ſententiis aliquis pernitioſus error alicui particulari Eccleſiæ, vel perſonæ priuatæ ſequatur, non eſſe intentionem Pontificis ad huius obſeruantiam obligare; iuxta textum *cap. ſi quando de reſcriptis*; vbi dicitur, ſi quando aliquæ tuæ fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exaſperare videntur, turbari non debes, &c. qualitatem negotij, pro quo tibi ſcribitur, diligenter conſiderans, aut mandatum noſtrum reuerenter adimplens, at per litteras tuas, quare adimplere non poſſis, rationabilem cauſam prætendas.

2 ſecundò eſt certum poſſe errare ſecundùm prudentiam in multiplicandis legibus rerum agendarum, vel ſtatuendis, quæ non ita Eccleſiæ conuenientes ſunt. Ex quo ſæpè oritur mutare, vel abrogare Pontificem, quæ eius prædeceſſores ſtatuerunt, Bannes *ſuprà concluſ.*2. *ad* 3. Nunquam tamen dicendum eſt in ſpeciali caſu errare, quia eſſet quis temerarius, cum præſumptio ſemper debeat eſſe pro legiſlatore.

3 Controuerſia ergo eſſe poteſt, an poſſit Pontifex vel ex malitia, vel ex ignorantia ſtatuere aliquid à fidelibus obſeruandum, quod malum ſit. Ratio difficultatis eſt, quia talis error non videtur damnoſus Eccleſiæ: ſiquidem Eccleſia non peccat illum amplectendo. Deinde Petro, & eius ſucceſſoribus promiſſa eſt firmitas fidei, morum autem honeſtas non videtur promiſſa. Ergo in hac poterit eſſe error; ſecus in rebus fidei.

4 Certum credo de fide eſſe, non poſſe Pontificem ſtatuere aliquid ab vniuerſali Eccleſia obſeruandum, quod legi diuinæ, vel naturali contrarium ſit. Probo primò, quia de fide eſt Pontificem errare non poſſe in paſcendis ouibus: ſed oues non ſolum doctrina fidei, ſed morum inſtitutis paſcuntur. Ergo de fide eſt in his inſtitutis errare non poſſe. Secundò, de fide eſt in Eccleſia deficere non poſſe ſpiritum veritatis: ſed ſi Pontifex obſeruandum præciperet legi diuinæ contrarium, iam ſpiritus veritatis in Eccleſia deficeret. Ergo. Tertiò, de fide eſt Pontificem in rebus fidei non poſſe errorem docere, ſed ex eo quod præciperet, aliquid obſeruandum contrarium legi diuinæ, errorem doceret, quia doceret credere hoc eſſe obſeruandum, quod eſt error in fide. Ergo. Ex hiſque ſoluitur ratio dubitandi; licèt enim concedamus Eccleſiam obediendo iis legibus, & praxis inſtitutis non peccaturam: at negari non poteſt pernicioſo errore maculari, à quo Chriſtus Dominus voluit Eccleſiam liberare; tum cùm promiſit eius fidem non defuturam: tum cum Petro, & eius ſucceſſoribus imperauit oues ſuas paſcere ſalubri doctrina, & rectis morum inſtitutis.

5 Quod ſi lex, & conſtitutio pro vna prouincia, vel diœceſi feratur; etſi aliqui Doctores ſentiant errare poſſe Pontificem, quia tunc munus Pontificis gerere non videtur, eo quod vniuerſalem Eccleſiam non adſtringat: at credo de fide eſſe nec tunc poſſe. ſic docet Bannes 2. 2. *quæſt.*1. *art.*10. *dub.*6. *concluſ.*4. Et ratio videtur manifeſta, primò, quia Pontifex, quatenus ſupremus eſt paſtor, legem ſtatuit obligantem aliquam prouinciam, quia ſecundùm hanc rationem, non ſolum regimen totius Eccleſiæ illi commiſſum eſt: ſed etiam cuiuſlibet prouinciæ. Si ergo reſpectu totius Eccleſiæ errare non poteſt, quia illius eſt ſuprema regula veritatis, cum etiam reſpectu cuiuſlibet prouinciæ ſit eadem regula, efficitur ſanè errare nullo modo poſſe. Secundò, ſi admittas errare poſſe Pontificem in ſtatutis ſpecialibus, præcipiendo, inquam, obſeruari ab aliqua prouincia, quæ contraria ſunt legi diuinæ, ſeu naturali; videris admittere errare poſſe circa totam Eccleſiam. Nam Eccleſia vniuerſalis ſufficiens habet fundamentum ad credendum ſic ordinatum, & præceptum bonum eſſe, & ſeruandum ab illa prouincia, ſed tale iudicium erroneum eſt. Ergo cogitur ex errore ſpeciali Pontificis Eccleſia vniuerſalis errare, quod non eſt dicendum.

§. IV.

An ſit de fide Pontificem errare non poſſe in canonizatione Sanctorum.

1 *Qui negare videantur, & qua ratione probent.*
2 *Probabilius eſt de fide eſſe Pontificem errare non poſſe.*
3 *Satisfit argum. num.*1. *adductis.*
4 *Canonizatio Sanctorum ſoli Pontifici competit.*

1 NEgare videtur D. Thom. *quodlibet.*9. *art. vlt.* affirmat namque canonizationem Sanctorum medium eſſe inter iudicium infallibile Papæ de rebus fidei, & iudicium fallibile eiuſdem de rebus ciuilibus, & criminalibus. Vnde infert piè tantùm credi non poſſe tale iudicium fallax eſſe. Idem aſſerit D. Anton. *in* 3. *p. tit.*12. *cap.*8. Caietan. *in opuſcul. de indulgent. ad Iulium, cap.*8. Melchior Cano *lib.*5. *de locis, cap.*5. Bannes 2.2. *q.*1. *art.*10. *dub.*7. *concl.*2. Omnes enim iſ affirmant de fide non eſſe Pontificem errare non poſſe in canonizatione Sanctorum: at eſſe ita certum, vt temerarium ſit, ſcandaloſum, & hæreſim ſapiens, affirmare pontificem errare poſſe.

Mouentur primò, quia canonizatio Sanctorum fit ex teſtimonio habito de ſanctitate, & miraculis Sancti canonizati, ſed hoc teſtimonium, cum humanum ſit, fallax eſſe poteſt. Ergo. Secundò vt fide diuina credere cogeremur, hunc canonizatum in cœlo eſſe fide diuina credere teneremur, illa miracula, ſanctitatem illius quibus ad canonizationem motus pontifex fuit, vera eſſe; atqui hoc eſt impoſſibile, quia impoſſibile eſt fide diuina credere veritatem, quæ reuelata non ſit, ſed miracula, & ſanctitas illius canonizati, imò ſtatus illius in cœlo nullibi reuelata ſunt. Ergo. Confirmo, Eccleſia non proponit nouum articulum fidelibus credendum, qui Apoſtolis, canoniciſque ſcripturis propoſitus non ſit: ſed nullibi propoſitum Auguſtinum, Franciſcum, Dominicum, Ignatium in cœlis eſſe: ergo cum Eccleſia id ipſum proponit, non proponit tanquam fidei articulum, ſed tanquam veritatem omnino certam moralitet, & cui fides humana meritò adhiberi debeat. Tertiò ſolum hæreticus eſſe cenſetur, qui negat in Pontifice authoritatem declarandi Sanctorum ſtatum: non autem qui negat ſic declaratum in cœlis aſſiſtere, vt tradunt ſupradicti DD. & ſpecialiter Melchior Cano. Ergo Pontificis declaratio non conſtituit rem de fide.

2 Nihilominus probabilius exiſtimo, non ſolum temerarium, & ſcandaloſum, ſed etiam erroneum, & hæreticum eſſe affirmare errare poſſe Pontificem in Sanctorum canonizatione. ſic docet Valent. 2.2. *diſp.*1. *q.*1. *p.*7. *q.*6. § 40. *verſ. itaque, pag.* 230. *& ſeqq.* Mouetur primò, quia ex antecedenti §. conſtat de fide eſſe Pontificem errare non poſſe in legibus vniuerſalem Eccleſiam ſpectantibus: non enim poteſt aliquid ſtatuere contrarium legi diuinæ, & naturali: ſed ſi errare poſſet in canonizatione Sanctorum, ſtatueret legem contrariam legi diuinæ, & naturali. Ergo de fide eſt in iis non poſſe errare. Minorem probo; quia canonizans Sanctum obligat omnes fideles aſſentiri illum in cœlis eſſe, & tanquam Dei amicum venerari: ſi autem error adeſſet, iam obligaret fideles falſitati aſſentiri, & venerationem facere venerationi indigno, quod eſt legi diuinæ, & naturali contrarium. Ergo. Secundò de fide eſt Sanctos inuocãdos eſſe, & eorum reliquias venerandas, Eccleſiâmque gaudere authoritate declarandi, quibus hæc inuocatio, & veneratio adhibenda ſit; vt conſtat ex *Clem & Extrauag. de reliq. & veneratione Sanctorum*, & ex Trid. *ſeſſ.*25. *decreto de eadem re.* Ergo de fide eſt Sanctum, qui declaratus talis eſt ab Eccleſia, inuocandum, & venerandum eſſe: aliàs fruſtranea eſſet authoritas. Ergo de fide eſt eſſe in cœlis, aliàs inuocati, & venerari non poſſet.

3 Neque obſtant contraria.

Ad primum dico pontificem non ſolum ex teſtimonio humano moueri ad faciendam canonizationem, ſed ex ſpeciali inſtinctu, & aſſiſtentia Spiritus ſancti, ratione cuius, eius declaratio firma, & infallibilis exiſtit.

Ad ſecundum, & eius confirmationem concedo fide diuina credendam nobis eſſe ſanctitatem illius canonizati, non tamen miracula allegata, quia à miraculis canonizatio non pendet neceſſariò, vera enim eſſe poteſt eius ſanctitas, & in cœlis aſſiſtentia, quin miracula allegata vera fuerint.

Ad probationem dico ſanctitatem canonizati, & illius in cœlis aſſiſtentiam, non eſſe ſingulariter, & explicitè reuelatam, eſt tamen reuelata virtualitet, & implicitè. Tum quia reuelatum eſt in cœlis aſſiſtere, quia in gratia ex hac vita migrauit. itémque eſt reuelatum, pontificem errare non poſſe ob aſſiſtentiam diuini Spiritus in iis, quæ ad religionem vniuerſalis Eccleſiæ pertinent. Ex quibus manifeſtè deducitur de fide eſſe, hunc canonizatum verè in cœlis eſſe, cum ſequatur ex vna præmiſſa de fide, & altera euidenti, vt patet in hoc diſcurſu. De fide eſt pontificem errare non poſſe in his, quæ cultum vniuerſalis Eccleſiæ ſpectant, ſed veneratio huius Sancti, poſita canonizatione eſt cultus obligans vniuerſalem Eccleſiam.

Ergo in illo errare non potest. Quod si vrgeas aliud esse assentiri pœnitentibus cœlum promissum esse, & Pontifici promissam esse assistentiam Spiritus sancti, & aliud assentiri, quod hic canonizatus piè vixerit; & quod hic & nunc Spiritus sanctus in hac canonizatione præstiterit eius assistentiam: sicuti aliud est credere in hostia ritè consecrata esse corpus Christi, & aliud credere hanc numero hostiam esse ritè consecratam. Nam primum illud generale suppositum est de fide. Secundum certum moraliter: sic de aliis propositionibus videtur dicendum. Facile, inquam, respondetur ad summum probare esse de fide non per se primò, sed per se secundò, eo quod ex duplici reuelata, vel saltem ex vna reuelata, & altera euidenti sequatur; quod tamen non sequitur in exemplo allato de hostia; nam esse hanc hostiam consecratam, non est certum certitudine euidenti; sed solum morali: at quod hic Sanctus in cœlis assistat, posita definitione de fide est; quia de fide est esse certum quod Pontifex obseruandum proponit toti Ecclesiæ vniuersali.

Ad tertium concedo affirmantem posse errare Pontificem in canonizatione Sanctorum, non esse tanquam hæreticum absolutè damnandum; quia non affirmat aliquid quod contrarium sit his, quæ Ecclesia recipit tanquam de fide certa absque vlla controuersia Doctorum. Videmus namque Canum, Bannes, & alios in principio relatos sentire de fide non esse, Pontificem errare non posse. Ergo Ecclesia non defendit tanquam de fide certum sine vlla controuersia. Quocirca ea maiori probabilitate, & certitudine, qua existimamus de fide esse Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non posse, ea affirmandum est hæreticum esse, qui negaret.

4 Aduerto tamen canonizare Sanctos solum summo Pontifici competere: vt constat ex *cap 1. de reliq & veneratione Sanctorum*, & sine illius licentia nemini Episcoporum licet aliquem pro Sancto venerari, & tradit Mascard. 282. *n.* 50. August. Barbosa *de potest. Episc.* 3 *p. alleg.* 50. *n.* 43. Azor 1. *p. instit. moral. lib.* 5. *cap* 6. *q.* 1. Conedo *ad decret. collect.* 52. *n* 4. Mar. Anton. Genuensis *in praxi Archiepisc. Neapol. cap.* 51. *fine.*

§. V.

Quid dicendum de beatificatione Sanctorum, an inquam, in ea Pontifex errare possit, & quousque liceat eorum veneratio.

1 *Quid sit beatificatio.*
2 *Quomodo à canonizatione distinguatur.*
3 *Temerarium, & scandalosum est asserere Pontificem in beatificatione Sanctorum errare posse.*
4 *Eadem certitudine tenendum est non posse Pontificem errare in beatificatione, ac in canonizatione.*
5 *Liceatne aliis ab his (quibus facultas conceditur) Sanctum beatificatum venerari. Proponitur opinio Torres.*
6 *Pro decisione quid sit aduertendum.*
7 *Resolvitur longè pius, & probabilius esse ex deuotione omnes æquanimiter illum venerari posse.*
8 *Satisfit argum. num.* 5. *adductis.*

1 AB antiquis scriptoribus nihil de beatificatione actum est; recentiores tamen aliqui pauca subiungunt.

Primò præmittendum est, quid sit beatificatio. Secundò, qua ratione à canonizatione distinguatur. Et primò beatificatio est quædam facultas, & licentia concessa alicui prouinciæ speciali, vel Ecclesiæ, seu religioni, vt aliquem tanquam Sanctum & in cœlis existentem colat. Sed quia colere potest multiplici cultu, scilicet Missæ sacrificio, orationibus & processionibus, publicis votis, illius inuocatione, & imaginis gestatione, Pontifex beatificando illum, simul etiam determinare potest, quo cultu venerandus sit.

2 Secundò præmittendum est, beatificationem à canonizatione distingui in eo, quod canonizatio est facultas, & licentia concessa non alicui prouinciæ speciali, sed vniuersali Ecclesiæ aliquem, vt Sanctum venerandi; & consequenter est concessio, & facultas venerandi Sanctum, eo cultu, & veneratione, qua solent Sancti canonizati venerari. Aliquibus videtur distingui beatificatio à canonizatione; quia canonizatio obligat totam Ecclesiam, vt canonizatum veneretur; beatificatio verò non obligat totam Ecclesiam; imò neque prouinciam, pro qua beatificatio conceditur, vt beatificatum veneretur; sed solum eius venerationem permittit. At credo hanc distinctionem subsistere non posse, quia de ratione canonizationis non est obligare totam Ecclesiam, vt canonizatum veneretur: nam si ad hoc obligaretur, obligaret ad aliquem cultum exhibendum à tota Ecclesia; ac proinde vt tota Ecclesia, vel Missam, vel preces, vel processionem aliquam in eius honorem funderet: quod non sit specialiter de omnibus Sanctis. Ergo solum ex vi canonizationis conceditur facultas, & licentia canonizatum venerandi: præceptum autem alicuius venerationis non fertur quoad exercitium, sed ad summum, quoad speciem: hoc est, si circa Sanctum illum aliquam actionem exercere debeas, ea cultus, & venerationis sit. Quare tam canonizatio, quàm beatificatio, est facultas & licentia Sanctum publico ritu, & solemni venerandi; non tamen videtur esse præceptum de illius expressa, & quoad exercitium veneratione. His præmissis.

3 Alicui videbitur Pontificem in beatificatione Sanctorum errare posse, etiamsi in canonizatione liber ab errore sit; quia ex hoc errore non sequitur vniuersalem Ecclesiã errare, siquidem non proponitur vniuersali Ecclesiæ Sanctus ille colêdus.

Cæterùm dico primò temerarium esse, & scandalosum affirmare in beatificatione Sanctorum Pontificem errare posse; quia absque vllo fundamento, & contra rectam morum institutionem diceretur. Quapropter existimo neminem Catholicorum in hac parte dissentire, præcipuè si beatificatio sit, qualis semper esse solet, in qua conceditur, vt Missæ sacrificium in honorem illius celebretur.

4 Secundò dico eadem certitudine tenendum esse, Pontificem errare non posse in beatificatione Sanctorum, ac in canonizatione. Probo, quia Doctores loquentes de canonizatione, & affirmantes Pontificem errare non posse, nihil de beatificatione scripserunt. Ergo signum erat sub canonizatione voluisse beatificationem comprehendere. Secundò Pontifex beatificans Sanctum aliquo Missæ sacrificio, hoc est, concedens, vt aliquod Missæ sacrificium in illius honorem celebretur, toti Ecclesiæ venerandum proponit; quia nomine totius Ecclesiæ sacrificium offertur: ipsâque tota Ecclesia medio illo ministro, & sacrificio ab illo oblato Sanctum illum veneratur: sed in his, quæ pertinent ad cultum vniuersalis Ecclesiæ errare non potest Pontifex. Ergo. Et ex his patet solutio rationis dubitandi. Negamus enim non sequi vniuersalem Ecclesiam errare, si erret Pontifex in beatificatione. Nam licèt à Pontifice non proponatur venerandus per vniuersalis Ecclesiæ ministros; proponitur tamen venerandus ab vniuersali Ecclesia per speciales aliquos ministros; & hoc sufficit, vt Ecclesia ipsa errare dicatur.

5 Maior autem difficultas est, an liceat aliis, ab his, quibus facultas conceditur, venerari Sanctum beatificatum, ritu in beatificatione præscripto, v.g. conceditur religiosis Societatis Iesv venerari sanctissimum Ludouicum Gonzaga, vel beatissimum Franciscum Borgia, sacrificio Missæ, & horis canonicis, die quo è vita discessit, poterunt ne clerici sæculares processionem solemnem, & sacrificium in eius honorem offerre, siue in sua Ecclesia, siue in nostris, siue ipso die, quo è vita discessit, siue alio?

Ludouicus Torres 2. 2. *disput.* 17. *dub.* 8. attigit hanc quæstionem, & nimis scrupulosè locutus est: negat namque hæc omnia licere. Probatque potest primò, quia nemini licet absque authoritate Sedis Apostolicæ aliquem honore publico venerari; *cap.* 1. *de reliq. & venerat. Sanct.* sed Apostolica Sedes solùm religiosis Societatis Iesv hos Sanctos venerari concessit. Ergo nemini alteri licebit illos venerari.

Dices, ex concessione facta religiosis Societatis Iesv sublata est prohibitio omnibus facta *in supradicto cap.* 1. siquidem ibi solùm prohibetur venerari aliquem absque authoritate Sedis Apostolicæ; at in huius venerationem iam authoritas Apostolica intercedit. Ergo licet omnibus venerari sed contra, quia authoritas Apostolica earenus intercedit, quatenus licentiam, & facultatem concedit Missæ sacrificium celebrandi; sed non concedit omnibus Sacerdotibus, sed solùm Societatis Iesv religiosis. Ergo solùm pro religiosis Societatis Iesv, & non pro aliis authoritas Apostolica intercedit. Ergo solùm ipsi, & non alij poterunt illos Sanctos venerari. Secundò si omnibus licitum esset Missæ sacrificium celebrare, vt quid Pontifex concessionem limitat pro aliqua speciali prouincia, & specialibus personis? Tertiò, hæc concessio facta religiosis celebrandi Sanctum beatificatum sui ordinis, est quædam permissio, seu priuilegium derogans vniuersali prohibitioni factæ *in cap* 1. *de reliq. & veneratione Sanctorum*, ne aliquem veneremur absque authoritate Sedis Apostolicæ. Ergo manet integra prohibitio comparatione illorum, quibus priuilegium non est concessum. Quartò sequeretur nullam esse differentiam inter Sanctum canonizatum, & beatificatum hoc modo: nam si de Sancto beatificato omnes possunt ex deuotione Missam, & officium recitare, nihil aliud de Sancto canonizato possunt. Ergo nulla est differentia.

6 Vt autem huic dubitationi respondeam, præmitto aliud esse Missam propriam, & officium proprium, alicuius Sancti recitare, aliud Missam votiuam, & officium votiuum. De D. Petro, & Paulo, Augustino, Dominico, & Francisco dicitur Missa propria, & officium proprium non omnibus diebus anni, sed vno dumtaxat, extra quem nemo potest attentis regulis Missalis, & Breuiarij reformati à Pio V. Gregor. XIII. & Clem. VIII. Missam & officium proprium illorum celebrare. Item de pluribus Sanctis canonizatis nemini concessum est Missam propriam, & officium proprium dicere: & de aliquibus solum concessum est alicui prouinciæ, vel singularibus personis. Verùm hæc limitata concessio non obstat, quominus Missam votiuam & officium votiuum quilibet illis exhibere possit. Quia eo ipso, quòd Sedes Apostolica illos in Sanctorum numerum retulit, & dignos iudicauit, vt in ipsorum gloriam sacrificium offerretur

offerretur nomine totius Ecclesiæ ; consequenter iudicauit posse quemlibet fidelem, si velit, similem eis, ex deuotione honorem præstare, Hoc posito.

7 Dicendum est longè pius, & probabilius esse, posse quemlibet Sacerdotem Missam votiuam, & officium votiuum recitare in honorem illius beatificati, pro quo Sedes Apostolica concessit alicui speciali religioni, vel prouinciæ Missam, & officium proprium aliquo die celebrare, Probo quia vna Missa in vno loco eiusdem valoris est, & æstimationis : ac plures Missæ pluribus in locis factæ. Ergo Sedes Apostolica concedens, vt in honorem alicuius Missa aliqua dicatur, simul declarat dignum esse, in cuius honorem omnes dici possent, Sed hac declaratione facta tollitur prohibitio telata *in cap.* 1. *de reliq. & venerat. Sanctorum*, in quo cauetur neminem esse venerandum sine authoritate Romanæ Sedis. Nam cùm hunc Sanctum ex tua deuotione veneraris, authoritate Sedis Romanæ facis, quæ iudicauit dignum esse illa veneratione. Neque obstat si dicas verum esse Romanam Ecclesiam concedentem, vt in honorem alicuius Missa celebretur, simul declarare dignum esse, vt ab omnibus Sacerdotibus illo cultu possit venerari : at inde non inferti, posse omnes Sacerdotes illum venerari, non quia beatificatus dignus non sit ; sed quia ipsi impediti sunt. Non, inquam, obstat ; quia nemini publicum religiosum cultum ex deuotione alicui exhibendum impeditur, nisi quia is, cui est exhibendus, non iudicatur à Sede Apostolica dignus illo : quod constat manifestè ex his, quæ dicit Alexand. III. *in cap.* 1. *de reliq. & veneratione Sanctorum.* vbi occasione aliquotum, qui hominem quemdam in potatione, & ebrietate occisum venerabantur tanquam Sanctum, subiungit: *Illum ergo non præsumatis de cætero colere, cùm etiam si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro Sancto absque authoritate Romanæ Ecclesiæ venerari.* Ergo solùm ad veneration exhibendam requirit Alexand. vt priùs Romana Ecclesia illum pro Sancto veneretur, sed eo ipso, quòd concedit Romana Ecclesia Missam in honorem ipsius celebrare, illum pro Sancto veneratur ; siquidem exhibet illi supremum cultum, quem exhibere potest. Ergo hac concessione facta quilibet poterit eodem cultu Sanctum pro deuotione venerari.

Et confirmo exemplo cuiuslibet Sancti canonizati ; in cuius honorem omnes conueniunt posse vbilibet, & quolibet die quemlibet Sacerdotem Missam dicere, non quidem propriam ; quia fortè nec pro vno die illi est assignata, sed votiuam, iuxta regulas Missæ votiuæ, eo quòd à Sede Apostolica iudicatus est dignus, cui is honor exhibeatur sed etiam in Sancto beatificato simile iudicium fecit, cùm Missam in ipsius honorem dicere aliquibus personis permisit. Ergo.

Ex his infertur posse quemlibet eius imaginem adorare, & adorandam in altari constituere, & publicis processionibus circumferre ; hi enim cultus longè inferiores sunt Missa, & officio. Si ergo Pontifex eum dignum iudicauit cultu, qui per Missam, & officium canonicum exhibetur, à fortiori dignus iudicatus est omnibus aliis.

8 Argumenta in contrarium nullius sunt ponderis.

Ad primum respondetur vt ibi. Ad probationem dico authoritatem Sedis Apostolicæ religiosis concedere Missam, & officium diuinum in honorem illius Sancti, duplicitet intercedere posse. Primò approbando Sanctum, vt dignum in cuius honorem Missa, & officium ab omnibus celebretur. Secundò concedendo facultatem aliquibus tantùm Missam, & officium proprium dicendi. Hoc secundo, modo admitto pro aliquibus tantùm personis authoritatem Apostolicam intercedere, licet etiam solet reperiri in Sancto canonizato. At primo modo respectu totius Ecclesiæ vniuersalis, authoritas Apostolica intercessit ob rationem in conclusione allatam.

Ad secundum respondeo diuersum esse dicere Missam & officium diuinum proprium, ac dicere ex deuotione ; dicere enim proprium, specialis solemnitas, & fauor est factus ab Apostolica Sede : sicuti erat specialis fauor factus religioni Seraphici Francisci, & singularis honor S. Didaci ; cùm in ipsius honorem ab omnibus Ecclesiæ Sacerdotibus Missa propria in eius die felicissimi obitus dicebatur ? at non ex eo quòd in præsenti nemini alteri à religiosis D. Francisci liceat Missam propriam dicere, prohibiti sunt, qui voluerint dicere votiuam.

Ad tertiam concessionem illam, & esse priuilegium, & esse remotionem conditionis, sub qua lex lata *in c.* 1. *de relig. & vener. Sanct.* obligat. Est enim remotio illius conditionis, quatenus est approbatio dignitatis, & meriti Sancti beatificati. Nam cùm illa lex prohibeat venerationem publicam Sancti, qui à Romana Ecclesia probatus non fuerit, approbatione Pontificia remouetur conditio requisita ad prohibitionem. Est item illa concessio priuilegium quatenus est concessio, & facultas Missam propriam, & officium proprium dicendi. Ex quo fit prohibitionem factam *in d. cap.* 1. cessare in veneratione Sancti beatificati, quia cessat negatio approbationis Pontificiæ sub qua obligat.

Ad quartum dico esse diuersam rationem inter Sanctum canonizatum, & beatificatum : nam licet de plurimis Sanctis canonizatis non possit Missa propria, & officium proprium dici, eo quòd non sint relati in Missali, & Breuiario. Et in hac parte nulla videtur specialis differentia inter canonizatum, & beatificatum : at de Sancto canonizato dici posset, præcipi saltem quoad speciem illum credere in cœlis existere, & dignum esse in cuius honorem Missa, & officium celebretur ; de Sancto tamen beatificato id solum permitti. Quapropter concludo posse Ecclesias Cathedrales, Episcopos cum suis Clericis supradictos Sanctos beatificatos honorare Missa Pontificia, & officio votiuo, processionéque solemni, cui opinioni subscripserunt Salmanticæ anno Domini 1625. cùm hic casus consultus fuit, Doctor Balboa in Ecclesia Salmanticensi doctoralis, & in vniuersitate primam cathedram canonum regens, D D. Aluarus de Oca, & Sarmiento vesperrinæ cathedræ canonum moderator, D. Martinus de Bonilla decreti cathedram regens, D.D. Petrus de Vaga primarius legum professor. Ex Augustiniana familia subscripserunt Mag. Basilius de Leon, M. Bernardinus Rodriq. M. Francisc. Dominguez in vniuersitate professores : & etiam ex familia D. Bernardi suscripsit M. Angel, Manrique. M. Alphonf. Perez, M. Ludouic. Bernard. Ex familia D Benedicti subscripsit M. Fr. Didac. de Salazar, M. Benedictus de la Serna. Ex D. Francisco, Fr. Petrus Ladion de Guenara, Fr. Laurentius de Villareal, Fr. Sebastianus Fajardo. Ex familia virginis de la Merced. subscripsit M. Gaspar de los Reyes. Ex nostra Societate subscripserunt PP. Ioannes de Montemayor, Franciscus de Prado, Petrus Pimentel, Ludouic. Roa, Ioann. Martinez, & ego minimus, aderam enim tunc Salmanticæ.

§. VI.

Quid dicendum de religionum approbatione, an inquam, Pontifex errare possit.

1 *Nequaquam Pontifex approbare potest religionem aliquam consentaneam esse Euangelio, qua ita non sit.*
2 *Neque secundùm leges prudentiæ errare potest Pontifex in religionum approbatione, qui affirment.*
3 *Contrarium qui defendant, & quomodo probent.*
4 *Numquam est præsumendum Pontificem in hac materia minùs cauè, & prudenter procedere.*

1 CVm Pontifex religionem aliquam approbat, approbat vitæ aliquod institutum sub voto paupertatis, castitatis, & obedientiæ, tanquam aptissimum, & Euangelio nimis conforme ad salutem consequendam : hoc autem institutum & continet finem aliquem ad diuinam gloriam & salutem æternam pertinentem, & insuper media aliqua, quibus hic finis obtineri potest, Dicendum ergo existimo de fide esse, non posse Pontificem in approbatione huius finis, & mediorum, quæ sibi proponuntur, errare ; ità vt approbet tanquam consentaneum euangelicæ perfectioni, quod verè consentaneum non sit. sic docet Valent. 2.2. *disp* 1. *q.* 1. *p.* 6. §. 41. *col.* 220. & colligitur ex Constantiensi *sess.* 8. vbi damnatur vltimo loco error Vviclephi, asserentis impudentissimè omnes religiones indifferenter esse introductas à diabolo : cui errori non leue patrocinium esset, si Pontifex posset aliquam religionem contrariam euangelicæ perfectioni approbare vt conuenientem ; talis enim approbatio à diabolo esset, non à Christo, & eius vicario. Probo autem breuiter supradictam conclusionem esse de fide ; quia de fide est Pontificem, quatenus talis est, errare non posse, in iis, quæ ad fidem, & mores pertinent vniuersalis Ecclesiæ ; non enim vniuersalem Ecclesiam docere potest aliquod falsum : alias non esset in Ecclesia promissus spiritus veritatis ; sed si Pontifex approbans aliquod institutum religiosum tanquam Euangelicæ perfectioni conueniens approbaret, quod re vera conueniens non est, sed potiùs contrarium, errore pernicioso Ecclesiam obtruderet, Ergo id fieri nullatenus potest.

2 Quare inter Catholicos solùm esse potest difficultas, an secundùm leges prudentiæ errare possit Pontifex approbando aliquam religionem, cuius institutum licèt malum non sit, neque contrarium perfectioni euangelicæ ; est tamen minus conueniens Ecclesiæ, vel quia nimis durum, vel laxum sit ; vel quia ex illo sequitur confusio aliqua in Ecclesia, & feruoris spiritualis in aliis religionibus diminutio.

In quare Valent. *disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. §. 41. *col* 231. *vers. quod verò attinet*, affirmat nequaquam in hac parte Pontificem errare posse, Mouetur efficaci satis ratione : si enim Pontifex admittit religionem quam spectatis omnibus circunstantiis debebat reiicere, Ecclesiam obligat ad rem aliquam, quæ non in Ecclesiæ ædificationem, sed potùs destructionem cedit : siquidem obligat Ecclesiam, ne religionem illam reiiciat, sed potius accipiat & religiosos illius secum habitare permittat : quæ religio, vt supponitur, spectatis omnibus circunstantiis minus sint conuenientes est, quàm esset contentia illius ; sed Pontifex facta non est potestas obligandi Ecclesiam in his quæ illi nociua sunt. Ergo non potest Pontifex approbare religionem Ecclesiæ vniuersali nociuam, ex quacumque parte nocumentum proueniat.

3 Contrarium defendit Bannes 2.2. *quæst.*1 *art.* 10. *dub.* 8. *concluſ.* 5. Mouetur primò, quia Innocentius III. *in cap. vlt. de religioſis* & Gregorius X. *in cap.*1. *eodem tit. in* 6. prohibent firmiter nouarum religionum inſtitutionem, ne nimia religionum diuerſitas grauem in Eccleſia Dei confuſionem inducat. Sentit ergo Pontifex tunc temporis non eſſe conueniens nouam religionem inſtituere. Ergo ſi de facto illam approbaret, rem inconuenientem Eccleſiæ videretur facere. Secundò ſæpè approbatas religiones Pontifex reformauit, vel diſſoluit. Ergo ſenſit Eccleſiæ Dei non conuenire, vt exiſterent. Nam ideo diſſoluit, quia non iudicantur conuenientes. Ergo ante diſſolutionem inconuenientes erant. Sed non obſtante hac inconuenientia approbabantur, & Pontifex obligabat vniuerſam Eccleſiam ad illarum receptionem. Ergo optimè Pontifex poteſt obligare vniuerſam Eccleſiam ad rem, quæ illi aliquo modo inconueniens eſt; quia ex alio capite habet conuenientiam. Tertiò, Negari non poteſt, poſſe Pontificem leges rerum agendarum, & quæ neceſſariæ non ſunt ad ſalutem, ita multiplicare, vt earum multiplicatio tectæ Eccleſiæ gubernationi inconueniens ſit. Ergo ſimiliter poterit religiones ita multiplicare, vt earum multiplicatio confuſionem inducat, & regimini Eccleſiæ præiudicet.

4 Ergo vero dicendum exiſtimo nunquam præſumendum eſſe Pontificem in approbatione cuiuſuis religionis minus cautè & prudenter procedere, eſſet enim iniuria non leuis facta Pontifici, & contra debitam reuerentiam, & ſubordinationem, quam debent fideles ſuo ſupremo paſtori exibere; de facto tamen, & in re ipſa minus cautè & prudenter procedere aliquando poteſt non quidem approbando religionem, quæ re vera inconueniens ſit ex ſe, ſed quæ ex aduerſis circumſtantiis minus conueniat. Neque aliud probant argumenta Bannes, quibus ratio Valentiæ non obſtat. Concedimus namque Pontifici datam non eſſe poteſtatem obligandi Eccleſiam ad ea, quæ abſolutè nociua ſunt & in illius deſtructionem. Affirmamus tamen eſſe datam poteſtatem obligandi Eccleſiam ad ea, quæ abſolutè illi conueniunt etſi non æquè conuenientia ſint, ac oppoſita. Alias pluries legum obligatio ceſſaret, neque firmi eſſe poſſemus in illarum executione.

§. VII.

An concilia generalia, & prouincialia errare poſſint in rebus fidei definiendis.

1 *Præmittitur triplex eſſe Concilium generale, prouinciale, & Epiſcopale.*

2 *Concilio non poteſt Pontifex delegare poteſtatem definiendi infallibiliter res fidei.*

3 *De fide eſt Concilium à Pontifice confirmatum authoritatis eſſe infallibilis.*

4 *Ante confirmationem nullam habet authoritatem infallibilem.*

5 *Proponuntur aduersùs ſupradicta aliquot obiectiones, & ſoluuntur.*

1 PRæmitti debet triplex eſſe Concilium, Synodum, ſeu congregationem Sacerdotum, maximè Epiſcoporum ad res fidei definiendas. Primo generale, in quo ex neceſſitate conuocantur Epiſcopi omnium regnorum, vt veniant quotquot potuerint: iuxta textum *in cap. placuit.* 18. *diſt.* & c. 4. *de iureiurand.* Abbates verò generales ordinis, & alij homines docti ex priuilegio conueniunt: vt notauit Tutrecremata *lib.* 3. *de Eccleſia, cap.* 5. & 16. Secundum eſt Concilium prouinciale in quo congregantur Epiſcopi vnius prouinciæ, aut regni. Tertium eſt Concilium Epiſcopale, ſeu locale, vbi clerici totius diœceſis congregantur. Concilium generale authoritate Pontificis eſt neceſſario congregandum; vt conſtat ex *cap. bene quidem.* 96. *diſtinct.* & *ex tota diſtinct.* 17. & habetur *in cap. ſignificaſti, de electione,* & tradit pluribus exornans Turrecremata *lib.* 3. *de Eccleſia. cap.* 6. 7. 34. & 36. Caietan. *opuſcul. de authorit. Papæ, cap.* 16. Bellarm. *tom.* 1. *controuerſ.* 4. Et ratio eſt manifeſta; quia conuentus, & congregatio Epiſcoporum ſine voluntate, & conſenſu capitis, quale eſt Pontifex non Concilium Eccleſiaſticum nuncupari debet, ſed ſchiſma, & conſpiratio, vt dicit Pelagius *c. multis,* 17. *diſtinct.* Sicuti ſi Magnates regni conuenirent abſque conſenſu Regis ad agendum de legibus regni, non comitia, ſed conſpiratio diceretur; vt bene expendit Bannes 2.2. *quæſt.*1. *art.* 10. *dub.* 3. *notab.* 3. Valent. *diſp.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. §. 45. *col.* 270. Concilium prouinciale authoritate Metropolitani, ſeu primatis conuocatur. Concilium diœceſanum authoritate Epiſcopi, vt ex ipſo vſu cõſtat, & tradunt ſuprà relati Doctores.

Secundò præmitto loqui nos poſſe de Concilio ante Pontificis confirmationem, vel poſt illam.

2 Præmitto tertiò non poſſe pontificem delegare poteſtatẽ definiendi infallibiliter res fidei. Ratio eſt, quia hæc conſiſtit in aſſiſtentia diuini Spiritus ex promiſſione diuina, quæ cum ſolum facta ſit Petro, & eius ſucceſſoribus ſolus ille, & eius ſucceſſor hanc aſſiſtentiam habere poſſunt. Ergo alius non poteſt illam ex delegatione neque alia via habere. Item quia hæc poteſtas eſt quædam gratia pertinens ad donum Apoſtolatus, ſicuti & prophetia, & ſcientia & ſapientia, quæ aliis communicari non poſſunt: & ita tradit Turrecremata *lib.* 3. *de Eccleſ. cap.* 6. 8. & 38 Bannes 2.2. *quæſt.*1. *art.* 10. *dub.* 4. *verſic. quapropter ſecundò ſupponendum eſt.* Cano *lib.* 5. Valet. *diſput.* 1. *quæſt. punct.* 7 §. 45. *col.* 273.

3 Dico primo de fide eſſe, quodlibet Concilium authoritatis eſſe infallibilis, ſi à Romano Pontifice fuerit confirmatum quia Romanus Pontifex eſt ſuprema, & infallibilis regula veritatis. Ergo vbicumque eius confirmatio acceſſerit, error committi non poteſt. Deinde, quia primum Concilium, quod fuit in Eccleſia celebratum non fuit generale, ſed ſpeciale; non enim fuit ex omnibus Apoſtolis, ſed tantum ex quatuor, nempe Petro, Paulo, Iacobo, & Barnaba: & tamen ibi dictum fuit, *viſum eſt Spiritui ſancto & nobis.* Ergo ad definitionem faciendam non indiget Pontifex generali Concilio. Denique plures errores damnati ſunt in Synodis prouincialibus à Pontifice confirmatis, qualis fuit error Pelagij in Mileuitana Synodo ſub Innocent. Et in Arauſicana, & Carthaginenſ. à Leone 1. & Bonifacio. Et error priſciliani in Concilio Toletano 1. confirmato à Leone 1. & nuper ex Sixto IV. confirmatum eſt Complutenſe Concilium, in quo fuerunt damnati errores Petri Oronien. & ex *cap. de libellis, diſtinct.* 20 conſtat decreta Concilij prouincialis Carthaginen. Ancyrani, Neocæſarien. Gangren. Sardicen. Africani recepta eſſe tanquam de fide ab vniuerſa Eccleſia. Ergo.

4 Dico ſecundò. Ante confirmationem pontificis nullum Concilium quantumuis generale eſt infallibilis veritatis: ſic tradit ex communi ſententia Bannes 2.2. *quæſt.*1. *art.* 10. *dub.* 3. *concluſ.* 3 & *dub.* 4 *concluſ.* 2. Valent. *diſput.* 1. *quæſt.* 1. *punct.* 7. § 45. probo primo, quia neminì, niſi Petro & eius ſucceſſoribus conceſſa eſt Spiritus diuini aſſiſtentia, ne in rebus fidei erret vt ex ſæpe dictis conſtat. Sed Concilium, quantumuis congregatum ſit authoritate pontificis, non eſt ſucceſſor Petri, ſed ſolum Pontifex. Ergo Concilium, vt diſtinctum à pontifice, non eſt infallibilis veritatis. Secundo omnia Concilia, quæ in Eccleſia aliquam authoritatem habent, à Sede Apoſtolica ſunt approbata, vt conſtat ex *cap. ſignificaſti, de elect.* vbi Paſchalis Pontifex ait: *Omnia Concilia per Romanæ Eccleſiæ authoritatem facta ſunt, & robur acceperunt, & in cap. Concilia, diſtinct.* 17. inquit Symmachus. *quod quia non habent, præſentatione,* id eſt, authoritatem põt ficis, *valetudinem perdiderunt.* Ideoque Concilia hanc confirmationem expoſtulant, vt videri poteſt ex his, quæ refert Turrecremata *lib.* 3. *cap.* 34. & conſtat ex Trident. *ſeſſ. vlt. in decreto de fine Concilij,* ibi enim decernitur petendam eſſe per Legatos confirmationem à Sede Apoſtolica. Sentiunt ergo Concilia abſque hac confirmatione, & approbatione firmiter, & infallibiliter veritatem non docere. Tertio à Concilio generali quantumuis legitimè congregato datur appellatio ad Romanã Sedem. Sed à prima regula & infallibili veritatis dari non poteſt appellatio, vt de ſe conſtat. Ergo Concilium ſeciuſo Pontifice non eſt prima regula, & infallibilis veritatis. Maior propoſitio, in qua eſt difficultas, deciditur à Bonifac. VIII. *in Extrauag. vnam ſanctam, de maiorit. & obedient. inter communes,* & latè, & erudite probat Turrecremata *lib.* 3 *ſum. cap.* 47. & D. Thomas *quæſt.* 10. *de potent. ria, art.* 4. *ad* 13. Quartò, quia ſunt aliqua Concilia generalia authoritate Pontificis congregata, non tamen confirmata in quibus aliqui errores inueniuntur. Ergo Concilium non confirmatum à Sede Apoſtolica non eſt infallibilis veritatis. Antecedens probatur tum ex Concilio Epheſino II, quod fuit à Leone I. indictum, non tamen confirmatum, quod errores Dioſcori, & Eutychetis admiſit, vt tradit idem Leo *epiſt.* 11. 13. & 21. & *aliis ſeqq.* Tum ex Cõcilio Baſileenſi, ſub Eugenio IV. & 21. & *aliis ſeqq.* Tum ex Cõcilio Baſileenſi, ſub Eugenio IV. cuius defectus expendit Turrecrem. *lib.* 3. *de Eccleſia, cap.* 100. & Caietan. *in tract. de authorit. Pontif. cap.* 8.

5 Verum aduersùs hanc, meo iudicio, indubitatam ſententiam, ſunt aliquot obiectiones, ex quarum ſolutione magis eius veritas elucidabitur. Prima, Concilium generale authoritate Pontificis congregatum repræſentat totam Eccleſiam, & maximè, ſi ibi adſint Sedis Apoſtolicæ Legati, vt docuit Martin. V. in fine Concilij Conſtantienſis: ſed Eccleſia vniuerſalis errare non poteſt, etiamſi non erret Pontifex; aliàs aduersùs Eccleſiam portæ inferi præualerent. Ergo Concilium etiam vt diſtinctum à Pontifice eſt infallibilis veritatis.

Huic obiectioni reſpondet Melchior Canus *lib.* 5. *de locis Theolog. cap.* 5. & Bannes 2.2. *quæſt.*1. *art.* 10. *dub.* 4. *concluſ.* 2. & *ad primum argumentum, circa finem* Concilium generale ſi ſumatur pro omnibus Patribus Concilij errare non poſſe; ſi ſumatur pro omnibus Patribus Concilij errare non poſſe; ſi ſumatur pro maiori parte congregatorum errare poteſt. Sed hæc ſolutio mihi non probatur, pugnat enim cum doctrina concluſionis: ſiquidem infallibilem veritatem concedit omnibus Patribus Concilij vt à Pontifice diſtinctis. Quapropter ſecundo reſpondeo, omnes Partes Concilij, & Legatos Sedis Apoſtolicæ, etſi ratiõ, vel nunquam errent, errare tamen poſſe: neque obinde

ſequitur

sequitur Ecclesiam vniuersalem errare : tum quia omnes illi Patres non sunt Ecclesia vniuersalis , etiamsi vniuersalem Ecclesiam repræsentent , tum quia non repræsentant illam , nisi ad inuestigationem rerum fidei , & illarum assensum , non ad errorem. Quare errantes Patres illi possunt à Pontifice emendari , & reliqui fideles in fide sustineri. Vnde non sequitur aduersus Ecclesiam Dei portas inferi prævalere ; sic docent Caietanus *in tractat de Authoritate Pontif. cap.* 9. Valentia *disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. §. 45. *col.* 273.

Secundò. Vbi duo , vel tres congregantur in nomine Christi, ibi Christus promittit adesse, *Matth.* 18. *vers.* 20. sed ad definitionem rerum fidei, & morum, congregantur in nomine Christi omnes Ecclesiæ pastores. Ergo ibi adest Christus infallibiliter, ne errent.

Huic argumento respondet Bannes *suprà dub.* 3. *concl.* 1. cum congregantur Episcopi , & pastores Ecclesiæ authoritate Papæ, congregati nomine Christi , ac proinde nunquam sic errare posse , quia si errarent , non haberent , à quo possent corrigi ; quia non possunt corrigi à Pontifice ; non quia Pontifex illorum caput non sit , & superior : sed quia ipse non potest illos corrigere, nisi consultatione , & examinatione facta ; sed nullam eorum examinationem adhibere potest , quam eam, quæ est à Concilio genetali. Ergo stante hac examinatione , & consultatione erronea , non datur locus correctioni. Hæc solutio retinenda non est , quia tribuit Concilio infallibilem authoritatem,& destruit conclusionem positam, in qua resoluimus solum Pontificem esse regulam infallibilem ; reliquos verò errare posse. Quapropter aliam solutionem subiungit Bannes , inquit enim Concilium sic congregatum errare non posse errore culpabili : cum enim congregatum sit religiosa , ac pia intentione inuestigandi veritatem , si de facto contingat errare , eius error culpabilis non erit , & citò ab illo ex benignitate Dei liberabitur. Audo supradictum locum de efficacia orationis ad impetrandum quidquid sic congregatis expediens est ad salutem, debet intelligi , non de infallibilitate definitionis. Deinde dici potest congregati Concilium in nomine Christi ad agendum de rebus fidei , non tamen ad infallibiliter definiendum : hoc sui muneris non est. Quod si velis de infallibilitate definitionis loqui, intelligendus es adesse ibi Christus , vt si verum definiant , Pontifex confirmet : si autem falsum determinent , repellantur , & corrigantur. Cum verò vrges non posse emendari quod sic determinatum est , quia non potest Pontifex certiorem examinationem adhibere. Respondeo posse emendari, vel quia definitionis infallibilitas ab examinatione facti non pendet : vel Spiritus sanctus disponit aliam examinationem loco illius subrogati saniorem , & certiorem , etsi non à tot Episcopis facta sit.

Tertiò. Ante Pontificis confirmationem anathemate damnant Concilia eos , qui ab eorum decretis dissentiunt. Ergo scatiunt eorum definitionem habere fidei veritatem ?

Respondeo damnate anathemate, quantum est in se, si à Pontifice dogma constitutum approbetur, non tamen absolutè.

Quartò. Patres congregati in Concilio iudices sunt controuersiarum fidei , sed non sunt iudices ex aliqua authoritate humana, cum fides sit supra naturam. Ergo ex aliqua authoritate diuina. Ergo sunt iudices infallibiles ?

Respondeo Patres congregatos in Concilio & esse Consiliarios summi Pontificis, quatenus illorum consilio vtitur ad res fidei definiendas ; & esse etiam iudices vniuersales Ecclesiæ, quatenus tenentiam in rebus fidei pronuntiant, sed non sunt iudices supremi , sed dependentes à Pontificis approbatione : eorum tamen authoritas non est propriè diuina, id est, in assistentia Spiritus sancti consistens; sed est humana,& diuina : humana,quatenus à Pontifice descendit ; diuina , quatenus ex potestate diuina data Pontifici habent potestatem res fidei definiendi,non absolutè, sed accedente Pontificis approbatione.

Quintò. Quia facilius est singularem personam à veritate deuiare , quàm Concilium aliquod vniuersale. Ergo decebat , vt Christus supremam potestatem , & regulam infallibilem veritatis potius Concilio seu Ecclesiæ vniuersali , quam Pontifici reliqueret. Adde sic relictam videri, siquidem potest eligere Pontificem,aut electum deponere,si hæreticus sit, vel alio modo Ecclesiæ vniuersali præiudicet.

Respondetur concedendo facilius esse Pontificem deuiare à veritate, si vt est singularis persona spectetur,quam Concilium:at si consideretur Pontifex, quatenus pastor est vniuersalis Ecclesiæ, difficilius esse illi à veritate declinare,imò impossibile,; quia Spiritu sancto protegitur.

Ad confirmationem dico Ecclesiam habere ex Christo authoritatem in illis dumtaxat casibus circa Pontificem , scilicet ad eligendum illum,& ad deponendum electum,quando id conuenire Ecclesiæ iudicatur. Neque inde fit Concilium esse supra Pontificem absolutè,tum quia non confert Pontifici authoritatem , sed offert personam Christo , cui Christus authoritatem confert : tum quia non deponit nisi in casibus specialibus,& quando Christo intelligi potest placere depositionem.

§. VIII.

Quid dicendum de vnanimi consensu Patrum,& Doctorum, an. inquam, errare possit.

1 *Idem dicendum videtur de hiis , ac dictum est de generali Concilio.*
2 *Proponitur obiectio.*
3 *Fit satis.*

1 VIdetur idem esse dicendum,ac diximus de Conciliis. Si enim consensus Doctorum sumatur ante approbationem Pontificis , etsi de facto nunquam erret,at certè errare potest , & à Pontifice emendari. Quia omnes Doctores , secluso Pontifice , non sunt regula infallibilis veritatis. Ergo à veritate deuiare possunt. Accedente autem approbatione Pontificis , nemini Catholicorum dubium esse potest infallibilis veritatis esse.

2 Dices Ecclesia vniuersalis errare non potest , etiam vt distincta à Pontifice , quia in solo Pontifice non potest Ecclesia , quæ est mater veritatis,residere : sed si vniuersitas Doctorum errare posset,omnes etiam fideles possent errare hoc autem est impossibile. Ergo impossibile est vniuersitatem Doctorum errare posse. Minorem probo ; quia id credere tenentur fideles, quod Doctores vnanimi consensu docent : sed Ecclesia non tenetur credere nisi vnum. Ergo quod vniuersi Doctores docent,infallibiliter verum est. Et confirmo. Ecclesia vniuersa non potest à veritate deflectere ; siquidem promissus est illi Spiritus veritatis. Ergo nec eius Doctores,siquidem ab eorum doctrina ipsa omnino dependet.

3 Respondeo Ecclesiam vniuersalem , etiam vt distinctam à Pontifice , errare non posse , neque etiam vniuersos Doctores, non quia ipsis Spiritus sanctus immediatè assistat , & sit regula veritatis , sed quia hoc pertinet ad specialem Dei prouidentiam, qui immediatè assistit Pontifici,ex cuius assistentia facit, ne Doctores omnes quorum consilio , & doctrina vtitur in controuersiisfidei, deficiant,dati sunt enim hi Doctores Ecclesiæ, tanquam oculi humano corpori,vt ipsam illuminent, & ostendant, quid verum sit,& fidei conforme.

Punctum VI.

In quónam subiecto fides diuina resideat.

1 *Residet potentia intellectiua,& est habitus practicus, & speculatiuus.*
2 *Alia est fides perfecta , alia imperfecta , alia viua , alia mortua.*
3 *Ad fidei assensum aliquis habitus in voluntate requiritur.*
4 *In Angelis,& in nostris primis parentibus,cum primum producti sunt,resedit fides Dei vnius,& trini.*
5 *Proponitur quædam obiectio,& fit illi satis.*
6 *In damnatis nulla est supernaturalis fides.*
7 *In beatis neque quoad habitum , neque quoad actum fides residet.*
8 *Secus in animabus Purgatorij.*
9 *In hæreticis non manet fides.*

1 PRæmittendum est fidem esse habitum supernaturalem inhærentem potentiæ intellectiuæ , siquidem ratione illius assentitur intellectus iis , quæ diuinitus reuelata sunt , vt constat ex pluribus locis sacræ Scripturæ , ad Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei.*& 2. ad Corint. 10. *Captiuans intellum in obsequium fidei* , & alibi. Cum autem reuelata alia sint operabilia, alia cognoscibilia tantùm , habitus fidei & dici potest practicus,& speculatius. Speculatiuus namque dicitur quatenus inclinat ad assensum merè speculatiuum , id est , rerum cognoscibilium tantum , vt in assensu Deus est trinus , & vnus. Practicus verò nuncupari potest , quia inclinat ad assentiendum circa res aliquas operabiles , vt in hac propositione : Castè viuendum est : temperatè est comedendum : iustum est hominibus benefacere , &c. sic Caietanus 2. 2. *q.* 4. *art.* 2. & Bannes *ibi*, cum D. Thom. Valent. *disp.* 1. *qu* 4. *punct.* 2. & communiter.

2 Secundò præmitto , fidem aliam esse perfectam , aliam imperfectam , aliam mortuam , aliam viuam , aliam informem , aliam formatam. Dicitur fides imperfecta , mortua & informis , quæ seiuncta est à charitate , quæ est vita animæ. Perfecta , viua,& formata , quæ charitate decoratur. Aduerto tamen fidem seiunctam à charitate , non dici imperfectam , quia in se ipsa res aliqua imperfecta sit , est enim habitus supernaturalis perfectissimus , & omnino immutatus , sed quia caret perfectione , ad quam ordinatur : cum enim fides ordinetur ad beatitudinem , & sine charitate illam consequi non possis , efficitur sanè sine charitate fidem hoc modo imperfectam esse. Qua

rationc

ratione dixit Paulus 1. *Corinth.* 13. omnia dona sine charitate nihil valere, scilicet ad effectum meriti, & beatitudinem consequendam, sic D. Thomas communiter receptus 2. 2. *quæst.* 4. *artic.* 3.

3 Tertiò præmitto, ad fidei assensum perfectum requiri in voluntate aliquem habitum, qui vel sit charitatis, vel obedientiæ, qua moueatur voluntas ad præstandum promptè assensum rebus fidei, secus verò ad assensum absolutum: sic nuper relati Doctores.

4 Dico primò certum esse debere tam in Angelis, quàm in primis nostris parentibus, cum primùm producti sunt, resedisse fidem. Conclusio est communiter recepta cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 1. Cajet. Bannes *ibi.* Valent. *disput.* 1. *quæst.* 5. *punct.* 1. *eccl.* 347. Coninch. *disp.* 17. *dub.* 1. *concl.* 1. & 2. Ratio est, quia tam Angeli, quàm homines, dum in via steterunt, & fuerunt capaces merendi beatitudinem, ad Deum accedebant: sed accedentibus ad Deum fides est necessaria, iuxta Paulum *ad Hebr.* 11. Difficultas autem est, quorum mysteriorum habuerint in illo statu fidem? Et quidem habuisse fidem Dei vnius, & trini, indubitatum est, quia cum Deus vnus, & trinus obiectum sit fidei præcipuum, illius explicitam cognitionem illæ perfectissimæ creaturæ, quibus se Deus tantopere communicauit, habere debebant. De mysterio autem Incarnationis, seu de Deo incarnato, non constat inter Doctores. probabile satis est hoc mysterium non cognouisse, eo quod eorum fides, & gratia non videantur datæ ex meritis Christi, Christus enim neque Angelorum gratiam meruit, neque gratiam primò concessam nostris parentibus; siquidem Adamo non peccante Christus non esset venturus. Ergo eius fides non fuit Angelis neque Adamo pro illo statu necessaria: & ita tenet Torres 2. 2. *disp* 27. *dub.* 1. Vasquez 3. *part. tom.* 1. *disp.* 12. *cap. vlt.* Coninch. credit satis probabile *sup. à concl.* 3.

5 Sed obiicies. Angeli, imò homines in primo instanti suæ creationis cognouerunt euidenter se habere reuelationem Dei, vnius, & trini. Et de Angelis videtur res certa, quia cognoscebant euidenter à nulla creatura talem illis cognitionem indici posse. Ergo non potuerunt habere fidem; quia fides est argumentum non apparentium: at tunc illa euidenter apparent esse vera, quia apparent euidenter esse reuelata à Deo qui fallere, & falli non potest. Ergo.

Respondeo cum euidentia naturali in attestante, hoc est, cum cognitione naturali euidenti de diuina reuelatione optimè posse cohærere fidem; quia fides est earum rerum, quæ non apparent æquè certa cognitione, ac cognitione fidei. Cognitio autem naturalis, quam Angeli, vel primi parentes habuerunt, vel habet Propheta de reuelatione sibi facta, non est æquè certa, ac est cognitio fidei. Ergo non obest fidei cognitioni, vt latè probat Ægidius de Coninch. *disp.* 11. *dub.* 2. *concl.* 2. & 3. Valent. *disp.* 1. *q.* 5. *punct.* 1. *vers. primò negandum, col.* 349.

6 Dico secundò in damnatis non est fides supernaturalis; cessat enim finis ob quem conceditur, scilicet potestas se iustificandi, actúmque supernaturalem efficiendi ob voluntatem in malo obstinatam: sic docet cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 2. Bannes *dub.* 1. Coninch. *disput.* 17. *dub.* 2. *numero* 22. Valent. *disp.* 1. *q.* 5. *punct.* 2. *col.* 351.

Sed obiicies primò. Dæmones credunt, & contremiscunt, vt dicit Iacobus 2. *cap.* Ergo habent fidem.

Respondeo dæmones quidem credere non fide diuina, sed naturali euidentia Deum esse, illósque punire, aliáque huius generis mysteria: cognoscunt namque naturali euidentia plura esse miracula facta in confirmationem fidei. Ergo cognoscunt fidem veram esse. Adde cognoscunt euidenter mysteria fidei, sibi fuisse, cum fuerunt in via, reuelata. Ergo cognoscunt vera esse: siquidem reuelatio de falsis esse non potest. Hæc tamen cognitio non est fidei, sed scientiæ naturalis. Quapropter non est dæmonibus libera, sed necessaria quoad speciem, & aliquando quoad exercitium, cum obiecta necessariò obiiciuntur.

Quod si vrgeas, si credulitas dæmonum non sit fidei diuinæ, sed naturalis scientiæ, malè infert Iacobus comparando fidem dæmonum fidei hominis existentis in peccato: nam hæc fides supernaturalis est, & initium salutis, non tamen dæmonis credulitas:

Respondetur optimè comparatè; comparatio enim ad hunc finem facta est, ne glorietur peccator habens fidem, & credendo in Deum, iustificari, & beatitudinem consequi, quia opera bona faciat; & ratione huius finis subiungit. *Dæmones credunt, & contremiscunt.* quasi diceret, si gloriaris te iustificari posse ex sola fide in Deum, etiam gloriari possunt dæmones, qui credunt, & contremiscunt; sed cum ij non obstante eiusmodi credulitate euidenti gloriari non possint, quia iustificari nequeunt: ita neque tu gloriari poteris, quia iustificari nequis ex sola fide sine operibus.

Secundò obiicio. Plures ex hominibus fidelibus, qui damnantur, nullum actum infidelitatis exercuerunt. Ergo non amiserunt fidem. Ergo illam retinent, hoc enim videtur conueniens vt sic fideles ab infidelibus melius distinguantur.

Respondeo non amisisse fidem in vita, at cum primùm damnantur, illa spoliati, tum quia indigni sunt tanto bono: tum quia esset inutilis, & extra finem beatitudinis, ad quem comparandum ordinatur. Neque obinde fit non distingui ab infidelibus, quia distinguuntur per characterem baptismalem, qui in eis remanet, vel ex grauiori pœna, quam patiuntur ob maiorem Dei cognitionem, qua abusi sunt.

7 Dico tertiò. In beatis neque fide quoad habitum neque quoad actum residet. Est communis Theologorum sententia. Valent. *disp.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *vers. Respondeo. pag.* 352. Coninch. *disp.* 11. *dub.* 1. *concl.* 1. & *disp.* 17. *dub.* 4. *concl.* 1. & 2. Et videtur probari manifestè ex Apostolo 1. *Corinth.* 13. vbi loquens de tribus virtutibus theologalibus, fide, spe, & charitate, de sola charitate dicit nunquam excidere; secus de fide, & spe. Inquit enim, *cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.* cum successerit cognitio perfecta visionis. cessabit cognitio, quæ ex parte, & per ænigma habetur. Ratio est, quia supersluit cognitio obscura, & ænigmatica supernaturalis, cum clara supernaturalis succedit.

8 Dico quartò. In animabus existentibus in Purgatorio datur fides quoad actum, & habitum; quia non est ratio, quare illa spolientur, cum nondum peruenerint ad patriam, nec visione Dei fruantur. Item dum sunt in Purgatorio, quasi à Domino peregrinantur, pro quo statu conceditur fides. sic Malder. 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 2. *dub.* 3. Coninch. *disput.* 17. *dub.* 4. *concluf.* 3.

9 Dico quintò, In hæreticis dissentientibus ex voluntate alicui articulo fidei, fides non manet. Conclusio videtur omino certa ex Trident. *sess.* 6. *cap.* 15. affirmante infidelitate amitti fidem. Sed hæresis pars est infidelitatis. Ergo per hæresim amittitur fides. Item Paul. 1. *ad Timoth.* 1. dicit hæreticum naufragari à fide, id est, naufragium in fide facere, ac proinde illam perdere: vt benè explicat Chrysostomus *homil.* 5. super illum locum. Et ratio videtur manifesta; quia dissentiens alicui articulo, fidem illius articuli habere non potest. Ergo neque illam habere potest respectu aliorum articulorum; quia non est multiplex fides, sed vna, & indiuisibilis. Et confirmo. Dissensus vnius articuli æquè repugnat fidei, ac quodlibet peccatum mortale charitati: sed per quodlibet peccatum mortale amittitur charitas. Ergo per quemlibet dissensum amittitur fides. Neque obstat te videri post illum dissensum eodem modo assentiri reliquis fidei obiectis, ac antea assentiebas; quia id prouenit ex fide acquisita, quam habebas.

PVNCTVM VII.

Quæ requirantur ad actum fidei, & qualis ille sit.

1 *Prærequiritur iudicium intellectus de euidentia credibilitatis rerum fidei.*
2 *Prærequiritur ex parte voluntatis pia affectio;*
3 *Explicatur, ad quam virtutem supradicti actus pertineant.*
4 *Actus fidei non solum est supernaturalis quoad modum, sed etiam in sua substantia.*
5 *Si fiat à peccatore est meritorius de congruo. si ab homine iusto, de condigno.*
6 *Fides initium est nostræ salutis.*

1 FIdes dupliciter exerceri potest. Primò actu interiori. Secundò exteriori. Interiori exercetur, cum intellectus reuelatis ob testimonium Dei assentitur. Exteriori, cum operibus, & signis exterioribus hunc assensum manifestas.

Et primò examinandum est, quæ requirantur ad actum internum fidei, vt meritorius sit, & initium nostræ salutis.

Dicendum omnino est cum communi omnium sententia prærequiri primò iudicium intellectus, quo iudices res fidei esse euidenter credibiles. probo, quia fidei assensus est firmus omnem dubitationem excludens: at nequis firmiter, & sine vlla dubitatione velle assentiri obiecto, dum probabiliter iudicas non ita esse. Ergo ad assensum fidei carere debes omni iudicio probabili, quod res fidei non ita sit: ex alia autem parte, cum res fidei, & reuelatio illarum tibi non appareat, moneri non poteris ad illarum assensum firmiter exhibendum, quin cognoscas ex aliquibus extrinsecis rationibus, & notis euidenter digna esse credita. Prærequiritur ergo hoc iudicium ad fidem. Et confirmo: si probabiliter tantum cognoscerres esse credenda, neque deberes, nec posses firmiter, & indubitanter, sed solum probabiliter eis assentiri: at fidei assensus firmus, & indubitatus esse debet. Ergo.

2 Dico secundò, prærequiri actum voluntatis, qui pia affectio vocatur: est sententia recepta D. Thom & omnium expositorum 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 4. Ratio est manifesta, quia obiectum fidei est obscurum. Ergo ex se non valet intellectum trahere ad illius assensum; indiget ergo motione voluntatis. Secundò, quia fidei actus, qui initium est nostræ iustificationis, debet esse liber, vt constat ex Trid. *sess.* 6. *cap.* 6. ibi, *liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, qua diuinitus reuelata sunt,* &c.

&c. sed non potest esse liber, nisi actus voluntatis intercedat, à qua est omnis libertas. Ergo.

3 Sed inquires, cuius virtutis sint actus; ij, qui ad actum fidei prærequiruntur?

Respondeo. Si loquantur de actu illo iudicij, quo iudicas euidenter res fidei esse dignas creditu, ad nullam virtutem pertinet; est enim actus speculatiuus scientiæ imperfectæ, quo cum compari potest ex mala voluntate fidei dissensus. At si de illo actu iudicij, quo iudicas hic, & nunc, conueniens esse, te rebus fidei propositis assentiri, loquamur, ad virtutem prudentiæ pertinere debet, siquidem dirigit voluntatem ad rectam operationem. De actu autem, quo voluntas intellectum mouet ad fidei assensum, credo ad virtutem fidei pertinere. Probo, quia fertur in fidei honestatem; determinat enim intellectum ad fidei assensum ob honestatem, quam in tali assensu reperit; repetit enim esse honestum conformari nostrum intellectum cum diuina veritate, illisque adhærere: & ex tali honestate determinat intellectum ad assensum fidei. Ergo ad fidei virtutem debet pertinere. Deinde hic actus voluntatis, qui est pia affectio, est ex speciali gratia Dei, vt videtur aperte definitum in Concilio Arausican. *cap.*5. Ergo si pertinet ad aliquam virtutem, non ad aliam nisi fidem. Ergo. Probo minorem; quia neque est actus obedientiæ, nec religionis formaliter, non obedientiæ; quia non determinat intellectum ad assensum fidei vt sibi præceptum quæ est formalis ratio obedientiæ: neque etiam determinat intellectum ad fidei assensum, vt per illum exhibeat cultum Deo debitum, ipsumque honoret. Restat ergo, vt sit actus fidei. Item talis actus est supernaturalis quoad substantiam: vtex communi sententia supponit Mol. *in concord. disp.* 8. *sub finem.* Suarez *tom* 1. *in* 3. *p. q.*7. *art.*3. *in com.* Quare plures Doctores ad illius connaturalem effectum postulant habitum infusum sic Mol. & Suarez *suprà.* Lorca 2.2. *disp.* 25. Valent. *ibi disp.*1. *quæst.*1. *p.*4. *dub.*1. *in respons. ad* 3. *arg.* Coninch *disp.* 13. *dub.*5. *conclus.*2. *& dub.*6. *conclus.*6. Sed talis actus, & habitus supernaturalis esse non potest nisi fides: tum quia potest esse in peccatore non habente spem, nec charitatem; tum quia pertinet ad fundamentum, & initium iustificationis. Ergo ad fidem. Neque obstat iudicium præcedens talem actum esse naturalem, quo minus actus voluntatis supernaturalis sit; quia eius supernaturalitas non dependet ex iudicio naturali, vel supernaturali: sed ex concursu supernaturali, quo efficitur; qui concursus intercedere potest, etiamsi cognitio naturalis præcesserit. Adde actum ab homine iusto meritorium esse vitæ æternæ; sed non potest esse meritorius, nisi ex actu supernaturali libero voluntatis imperetur. Ergo actus imperans assensum fidei supernaturalis est, & ad virtutem fidei pertinens.

Ex quo fit huiusmodi actum voluntatis vitiari nullo modo posse, quia non potest vitiari quod supernaturale est, & ex gratia Christi: aliàs gratia, & peccatum confunderentur, & peccatum esset à Deo, quod implicat. sic Bannes 2. 2. *q.*4. *art.*5. *dub.*1. Tortes *disp.* 33. *dub.*1. Coninch *disp.* 14. *dub.*3. *concl.*2. & 2. Vasquez 1.2. *disp.*44. *cap.*3.

4 Rursus actus fidei non solum est supernaturalis quoad modum, sed etiam in sua substantia: sic docent ex communi sententia Molin. *in concord. disp.*36. §. *cum autem, sub finem.* Torres 2.2. *disp.*46. *dub.*3. Coninch *disp.*4. *dub.*3 & colligitur satis ex Trident. *sess.*6. *can.*3. vbi anathemate damnat dicentem sine adiutorio Dei posse credere, sperare, pœnitere, sicut oportet ad salutem. Ratio ea est, quia secluso omni difficultate extrinseca viribus naturæ elicere non potes, actum fidei, à quo tua salus habeat initium: aliàs à te inciperet iustificatio, sed actus, qui ex se spectatus viribus naturæ elici non potest, est supernaturalis in sua substantia, vt de se constat. Ergo.

5 Deinde certum est actum fidei imperatum à voluntate peccatoris meritorium esse solum de congruo habitus fidei, vel illius augmenti, & gratiæ iustificantis: at si elicitus sit ab homine iusto, meritorius erit de condigno augmenti fidei, gratiæ & gloriæ. Priorem partem de merito congruo probo, quia hoc meritum constitit solum in quadam conuenientia, & decentia ipsius operis meritorij, cum beneficio, quod impetrare intendit, quam conuenientiam, & decentiam habet quicumque peccator operans ex gratia Dei actus supernaturales, est enim cõueniens, & decens, vt sic operanti beneficia gratiæ conferantur: sed quia Deus qui talia beneficia collaturus est, nulla ratione ad hæc conferendum est obligatus, efficitur sanè illud opus non esse meritorium de condigno, nec de iustitia, sed solum de congruo. Adde nullum opus factum à peccatore condignum esse potest tanto beneficio. Ergo. Quod si actus fidei ab homine iusto eliciatur, tunc certè meritorius erit de condigno augmenti fidei, gratiæ, & gloriæ, & eo quòd ad rationem condigni meriti duo præcipuè requiruntur, & condignitas operis cum præmio, & promissio de præmio dando ob tale opus. Sed hæc duo in præsenti intercedunt, intercedit enim condignitas siquidem est opus supernaturale factum à filio adoptiuo, & ob præmium assequendum. Est item facta promissio à Deo de retributione ipsius. Ergo nihil deest ad meritum de condigno. Potrò ad meritum de condigno requiri promissionem præmiantis optimè probat Suar. *opuscul. de reuiuiscentia meritorum, disp.* 1. *sect.*3. *n.*8. Coninch *disp.*8. *de merit. dub.*4. *conclus.*3. Ea, inquam, ratione, quia absque tali promissione obligari nullo modo potest Deus ad præmium aliquod concedendum; non enim obligari potest neque ex iustitia, neque ex fidelitate, quæ promissionem supponit: neque etiam ex gratitudine; siquidem nullum commodum ex nostris operibus ipsi accrescit. Ergo non potest esse meritum de condigno secluso promissione. Adde ideo Christum Dominum non meruisse, vt omnes de facto salui essent; quia defuit promissio patris concedens illi in præmium omnium salutem. Ergo promissio ad meritum de condigno requiritur.

6 Tandem certum est fidem initium esse nostræ salutis, tradit Trident. *sect.*6. *cap.*8. Sed quia fides sumi potest secundùm habitum, vel secundùm actum, dicendum est, esse initium iustificationis formalis fidem secundùm habitum, quia habitu fidei formaliter incipimus iustificari; ponimus enim habitibus non iustificari formaliter: actibus autem ad iustificationem disponi, quare actu fidei ad iustificationem incipimus disponi; est enim primus actus, quo viam gratiæ sequendæ paramus. Neque in his inter Catholicos potest esse controuersia.

PVNCTVM VIII.

An quis sine fine supernaturali iustificari possit.

1 *Explicatur controuersia.*
2 *In habitu, siue in actu omnibus est ad salutem fides necessaria necessitate medij.*
3 *Diuersimode adultis, & paruulis est fides necessaria.*
4 *Proponitur obiectio de nutrito in syluis. Fit satis.*

1 EX resolutione huius difficultatis constabit, qua ratione sit fides ad nostram iustificationem necessaria.

Dupliciter fides sumi potest, vel pro habitu, vel pro actu. Item de duplici necessitate sermo esse potest. Alia quæ vocatur necessitas medij; alia præcepti. Illud ergo dicitur necessarium necessitate medij ad salutem, sine quo salus nulla ratione secundùm legem ordinariam obtineri potest; siue omittatur culpabiliter, siue inculpabiliter, siue ex ignorantia, siue ex malitia. Illud verò dicitur necessarium necessitate præcepti, quod solum ex præcepto obligaris exequi. Vnde si ex ignorantia, vel ex aliqua impossibilitate omittatur non obest saluti sic explicatæ hanc necessitatem medij, & præcepti ex communi sententia Valent. *tom.*3. *disp.*1. *q.*2. *punct.*2. Coninch *disp.* 14. *dub.* 8. *n.*91. Sanchez *lib.*2. *in Decalog. cap* 2. *n.*1.

2 Dicendum ergo est fidem siue in actu, siue in habitu, omnibus ad primam salutem esse necessariam necessitate medij. Conciliio est certa de fide, ex illo Paul. *ad Hebr.*11. affirmantis sine fide impossibile esse placere Deo. Ergo eius necessitas est omnimodo: aliàs possibile esset in aliquo casu Deo placere siue ipsa, sicuti quia Baptismus, & sacramentum Pœnitentiæ in re, & de facto suscepta, non sunt necessaria necessitate medij ad salutem, sed solum necessitate præcepti, contingere potest salus absque illis susceptis, quando scilicet non suppetit occasio illa suscipiendi: at sine fide nemini contingit salus. Ergo est necessaria necessitate medij, & ita traditur à Trident. *sess.*6. *cap.*7. ibi causa instrumentalis nostræ iustificationis est Baptismus, quod est sacramentum fidei, *sine qua nulli vnquam contigit iustificatio & cap.*8. dicitur, *Fides est humana salutis initium fundamentum, & radix omnis iustificationis.* Neque obstat simili forma, qua vsus est Paul. de fide, vsum esse Ioannem de sacramento Baptismi: inquit enim Ioannes 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, at illa forma non obstante non inducitur necessitas medij, sed solum præcepti in Baptismo. Ergo ex illis verbis Pauli, *Sine fide impossibile est placere Deo*, solum necessitas præcepti, & non medij est inferenda. Non, inquam, obstat, quia licèt modus loquendi in vtroque loco similis fuerit: at quia Baptismus & in re, & in voto suscipi potest, Ecclesia explicuit sufficere ad salutem votum Baptismi, quando non suppetit occasio in re illud suscipiendi. At fides in voto suscipi non potest quin in re ipsa habeatur. Ergo fides semper est medium necessarium. Adde, votum Baptismi insufficiens ad iustificationem esse non potest sine fide. Ergo ex eo quod Baptismus in voto saltem necessarius sit, optimè infertur fidem in re omnino esse necessariam.

3 Aduerto tamen diuersimodè paruulis & adultis fidem esse necessariam ad iustificationem: paruulis namque, seu carentibus vsu rationis, est fides necessaria in habitu, quia actu capaces non sunt: at adultis est fides necessaria etiam secundum actum; tenetur enim quilibet adultus se ad gratiam suscipiendam actu aliquo supernaturali fidei disponere. sic Cano, *relect. de sacrament. in genere p.*2. *q.*2. *conclus.*1. vbi erroris damnat oppositam sententiam, consentit Valent. *disp* 1. *q.*2. *p.*2 Bannes 2.2. *q.*2. *art.*8. *dub.*1. Coninch *disp* 4. *dub.*8. *conclus.*1. *num.*91. Sanchez

Sanchez *lib.2. in Decal.cap.2. n.3.* & 4 Suarez *de fide disp.12. sect.2. n.5.* Et probari satis potest ex illo Ioann. *Qui autem non crediderit, iam iudicatus est*, & ex illo Marc. vlt. *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Est ergo fides in actu adultis necessaria. Ratio autem quare hic actus fidei necessarius sit ad iustificationem, est, quia nemini adulto, & ratione vtenti contingit iustificatio, nisi iustificationem speret. & de peccatis doleat, Deúmque super omnia saltem virtualiter diligat, ex Trident. *sess.6. cap.7.* & 8. Sed hæc esse non possunt sine actu fidei, quo credat & Deum esse, & posse omnia hæc bona illi conferre. Quapropter dixit Paul. Accedentem ad Deum oportet credere. & quia est, & quod remunerator sit. Ergo fides secundùm actum est omnibus adultis necessaria. Ex quo fit huiusmodi actum debere esse supernaturalem in se, & ex parte principij: siquidem debet necessariò ex auxilio gratiæ procedere, iuxta illud *Ioan.6.* vbi Christus dicit, *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*; debet autem venire per fidem vt constat ex contextu. Ergo requiritur fides ex auxilio Dei, estque definitio expressa Trident. *sess.6. can.3.* Item debet esse supernaturalis ex parte obiecti; debes enim credere obiectum, quod solis naturæ viribus primò cognosci non potest, quia fides, quam Paul. expostulat necessariam ad salutem, est spectandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Ergo est de rebus, quæ lumine naturali apparere non possunt, sic Sanchez, Bannes, Valent. Coninch *suprà.*

4 Solum video obiici posse aduersus suprædicta, contingere posse aliquem ita in remotissimis partibus esse nutritum, vt nullo modo notitia fidei ad eum accedat, nec per ipsum stet illam habere: at tunc hic consequitur salutem & non ex fide. Ergo fides necessaria non est.

Respondeo cum Valent. 2.2. *disp.1. q.2. p.2. pag.* 294. Sanchez *lib.2. cap.2. n.4.* Suarez *illa disp.12. de fide sect.2. n.15.* Si gratia diuina præuentus legem naturalem seruauit, credendum est de diuina prouidentia illuminandum fore vel à Deo, Angelo, vel homine aliunde misso; quia hæc illuminatio necessario infertur ex eo, quod Deus statuerit neminem sibi esse placiturum nisi ex fide, & ex eo quod statuerit non denegari adulto ex diuina gratia, facienti quod in se est, media ad salutem necessaria; statuit enim illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum.

Punctum IX.

Quorum mysteriorum debet quis actualem fidem habere ex necessitate medij.

1 *Præmittitur dupliciter mysterium fidei cognosci posse implicitè, & explicitè. In cognitione explicita alicuius rei esse gradus.*
2 *Ante promulgationem Euangelij necessaria & sufficiens erat fides explicita de Deo, & implicita Christi mediatoris.*
3 *In quo implicita Christi cognitio consistat, explicatur.*
4 *Facta promulgatione Euangelij cognitionem explicitam Christi, & Trinitatis affirmant aliqui esse necessariam necessitate medij ad gloriam, non tamen ad primam gratiam.*
5 *Alij affirmant vtrique salati necessariam esse.*
6 *Infirmantur suprædictæ rationes.*
7 *Explicita notitia Trinitatis, & Incarnationis non est necessaria necessitate medij, sed præcepti, vt probabilius defenditur.*
8 *Explicatur locus Marc. vltim. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.*

1 Dvpliciter mysteria fidei cognosci possunt, explicitè & implicitè. Explicitè cognoscitur mysterium, quando in seipso cognoscitur, implicitè quando in aliquo alio. Exemplo rem declaro. Dupliciter lucem cognoscere potes, vel in se ipsa, vel cognoscendo solem, qui illam continet; quando cognoscis lucem, cognoscendo solem, dicetis cognoscere implicitè, quando vlterius lucem in se ipsa cognoscis, dicetis cognoscere explicitè. Et in præsenti materia proponitur tibi Deus, vt author gratiæ, & gloriæ, & tali propositioni assentiens. tunc illud mysterium explicitè cognoscis: at si tibi aliqua vniuersalis ratio credenda proponatur, v. g. esse credendum, quidquid à Deo est reuelatum, tunc mysteria fidei in particulari implicitè tantum cognoscis, quatenus in illa vniuersali ratione virtualiter, & implicitè continentur.

2 Secundò suppono in cognitione explicita alicuius rei esse gradus: alia est enim cognitio confusa, alia distincta, alia magis distincta. His positis.

Conclusio sit. Ante promulgationem Euangelij necessaria, & sufficiens erat fides explicita de Deo authore supernaturali, & implicita Christi mediatoris. Quod fuerit necessaria illa fides, ex suprædicto puncto constat; quod sufficiat implicita Christi mediatoris, mihi probat manifestè locus ille *Actorum* 10. vbi de Cornelio dicitur fuisse virum iustum, & religiosum, cuius preces, & eleemosynæ ascendebant coram Deo. In quibus verbis insinuatur clarè habere gratiam, & iustitiam: & ita tradunt communiter Patres. August. *lib. de prædestinat. Sanct.c.7.* & 84. *in Leuit.* Gregor. *homil.13. in Ezechiel.* Chrysostom. *sermone de fide, & lege naturæ.* D.Thom. 2.2. *quæst.10. art.4. circa argum. sed contra,* & 3.p. *quæst.69. art.4. ad 2.* At tunc Cornelius de Christo, & Trinitate non habebat explicitam notitiam siquidem à Petro fuit postea de illa instructus. Ergo sine notitia Christi, & Trinitatis explicita potuit ante promulgationem Euangelij stare iustitia: & ita tradit Valent. *disp.1. quæst.2.p.4. vers. secunda.* Sanchez *lib.2. cap.2 n.7.* Suarez plures referens *disp.12. sect.13. num.14.* Quod verò semper fuerit necessaria ad salutem, implicita Christi, & Trinitatis cognitio, inde videtur probari; quia non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri præter Christi nomen, *Act.4.* Idem probatur *ad Rom.3.* vbi æqualiter dicit omnes peccasse, & egere gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Ergo saltem de fide implicita debet intelligi *Ad Galat.* 3. Gentes iustificantur ex fide illius, qui fuit Abrahæ promissus: Christus autem cognosci non potest, non cognita Trinitate; quia non potest cognosci filius Patris, & conceptus ex Spiritu sancto. Ergo qua ratione fuerit necessaria cognitio Christi, erit necessaria cognitio Trinitatis: sed de Christo ante promulgationem Euangelij non videtur necessaria explicita cognitio sed solum implicita. Ergo neque Trinitatis.

3 In quo autem hæc implicita cognitio consistat, non satis constat inter Doctores. Valent.2.2. *disp.1. q.2. punct.4. col.317. versic. sed in promptu,* Sanchez *lib.2. c.2. n.7.* Suarez *disp.12. sect.3. n.17.* existimant hanc implicitam Christi fidem contineri sufficienter in aliquo actu supernaturali, quo explicitè, & supernaturaliter cognoscatur Deum esse, & authorem donorum supernaturalium ad peccatorum remedium; quia in huiusmodi obiecto continetur implicitè Trinitatis, & Incarnationis mysterium. Quapropter Paulus solum expostulauit te cognoscere Deum esse, & esse supernaturalium bonorum remuneratorem. Ergo non requirit, vt cognoscas futurum esse in mundo aliquem mediatorem. Cæterum mihi videtur implicitam cognitionem de Christo expostulare necessariò explicitam alicuius mediatoris, quo à peccatis liberandus sis, & gloriam obtineas; neque sufficere illam vniuersalem, & confusam notitiam de Deo authore supernaturali, potente remittere peccata mediis, quibus ipse voluerit: nam in huiusmodi obiecto non continetur implicitè Christus Deus, & homo: siquidem fatè optimè potest Deum esse authorem supernaturalem, & remittere peccata, gloriámque concedere, quin fuerit homo. Ergo in illa cognitione hoc obiectum implicitè non continetur. Quod si dicas te credere Deum esse authorem supernaturalem, & remittere peccata mediis sibi placitis, & in hac fide contineri implicitè fidem Christi, siquidem præcipuum medium, quo Deus voluit remittere peccata, fuit suus vnigenitus filius, quem constituit propitiationem pro peccatis nostris; infertur sanè eodem modo dici posse implicitam fidem omnium sacramentorum. & prædicationis Apostolorum, & aliorum, quibus salutem consequuntur homines, esse necessariam, siquidem in illa cognitione implicitè omnia hæc continentur: at Scriptura, & Patres alio modo fidem Christi, quam sacramentorum, prædicationis, & aliorum mediorum requirunt. Ergo vtra illam ita confusam cognitionem expostulanda est cognitio explicita mediatoris, etiamsi explicitè non cognoscas hunc mediatorem esse Deum, & hominem, passioni, & morti subiectum.

Dices, plures ante Christi aduentum nullam habuerunt notitiam explicitam mediatoris. Et quidem Abrahæ videtur primò reuelata; & tamen fuerunt iustificati. Item ad contritionem solum videtur requiri cognitio supernaturalis Dei offensi, potentis peccatum remittere. Ergo non requiritur cognitio mediatoris ad iustificationem?

Respondetur nullum iustum caruisse notitia mediatoris: nam primo parenti post peccatum hæc fuit data, vt dixit Leo *serm.2. de natiuit. Christi.* Abrahæ autem fuit data clara, & patens notitia, de suo semine esse futurum, quod si pluribus sæculis illa homines caruerint, non diuinæ prouidentiæ, sed eorum peccatis attribuendum est: Quapropter si ipsi legem naturalem seruassent diuina gratia adiuti, Deus illis tribueret notitiam mediatoris.

Ad confirmationem dico solum probare ex natura rei non esse necessarium ad iustificationem cognoscere esse aliquem mediatorem: at supposito, quod Deus noluerit iustificationem concedere, nisi ex meritis sui vnigeniti, infertur posse iustificare nisi suus vnigenitus cognoscatur saltem sub illa confusa cognitione mediatoris; & ita tener Magist. *in 3. distinct.25.* Forca plures referens 2.2. *disp.21. num.4.* Coninch. *disp.14. dub.9. conclus.2.*

4 Difficultas ergo est, an facta promulgatione Euangelij fuerit cognitio explicita Christi, & Trinitatis necessaria necessitate

cessitate medij ad salutem ; an tantùm sit necessaria necessitate præcepti ?

Variant Doctores Catholici : aliqui enim affirmant non esse necessariam necessitate præcepti ad primam salutem, scilicet gratiam ; esse tamen ad vltimam, nempe glotiam : sic Canus *relect. de sacramentis in genere, p. 2. concl. 1.* Bannes 2. 2. *quæst. 2. art. 8. dub. vlt.* Castro *lib. 2. de lege pœnali, cap. 14.* Probant exemplo Cornelij, qui ante notitiam Christi explicitam fuit iustificatus ; postea verò de notitia Christi instructus fuit à Petro : indigebat ergo illa notitia non ad habendam gratiam, siquidem erat iustus, sed ad obtinendam gloriam. Verùm hoc argumentum infirmum est ; potuit enim optimè instrui Cornelius de notitia Christi, quia hæc futura erat necessaria Cornelio necessitate præcepti : vel quia facta legis promulgatione futura etiam erat necessaria necessitate medij ad habendam gratiam, vel illam retinendam. Adde videri impossibile notitiam explicitam Christi esse necessariam ad gloriam, si ad gratiam necessaria non est ; cùm gratia sit ius ad gloriam ; & necessariò gloria concedenda est habenti gratiam, cùm ex hac vita decedit. Ergo non potest ad glotiam esse necessaria, & non ad gratiam : quòdque satis constat ex Trident. *sess. 6. cap. 16.* vbi ad consequendam viram æternam nihil aliud expostulat, quàm vt in gratia decesseris.

5 Alij dicunt vtrique saluti esse necessariam necessitate medij, & finis hanc explicitam de Christo, & Trinitate notitiam : sic docuit Molin. *in 1. part quæst. 1. disput. 2.* Valent. 1. 2. *disp. 1. quæst. 2. punct. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 2. num. 8.* Carthusian. *in 3. quæst. 1. §. præterea ad fidem.* Lorca 2. 2. *disput. 22. n. 4.* Pelantius 2. 2. *quæst. 2. art. 7. dub. 1. conclus. 6.* Adducuntur in fauorem huius sententiæ D. Thom. Magist. Alens. D. Bonauent. Gabr. & alij, sed, vt bene expendit Coninch. 2. 2. *disput. 14. dub. 9. à. num. 135.* de necessitate præcepti, & non de necessitate medij, & finis loquuntur. Præcipuum fundamentum est, quia lex Euangelica tota in Christo Domino fundata est, & ad eius gloriam ordinata : conueniens ergo erat, vt post illius promulgationem nemini pateret salus, nisi ex illius cognitione. Et confirmari potest. Primò, quia nemini patet salus, nisi per Baptismum in re, vel in voto susceptum, sed Baptismus continet expressim notitiam Trinitatis. Ergo hæc necessariò requiritur. Quòd si notitia Trinitatis expressa requiritur, & notitia Incarnationis requirenda est, quia propter hanc notitiam illa videtur expostulata. Secundò, quia nullus saluus esse potest, nisi Christianus fuerit, id est, Christo vnitus, & membrum ipsius : sed non potest esse Christo vnitus, & membrum ipsius, nisi illius habuerit expressam fidem : nam fidem implicitam etiam Iudæi habebant. Ergo. Tertiò, quia fides Dei explicita semper fuit necessaria necessitate medij ad salutem : sed facta promulgatione Euangelij est eodem modo necessaria fides Christi. Ergo. Probo minorem ex illo Ioannis *7. Hæc est vita æterna, vt cognoscat te Deum verum & quem misisti Iesum Christum* Ergo eodem modo de cognitione Dei, & Christi dicitur esse veram, & necessariam ad vitam æternam.

6 Cæterùm hæc argumenta non omnino conuincunt, vt ita grauem necessitatem hominibus imponamus. Fateor equidem legem Euangelicam in Christo Domino fundari, & ad eius gloriam reduci : hoc autem solùm probat notitiam Christi explicitam habendam esse ex præcepto : quod tamen præceptum antiquis Patribus latum non erat. Confirmatio ex Baptismo non vrget. Concedo in Baptismo fidem explicitam Trinitatis profiteri ; nego tamen inde inferri profitendam esse, quotiescunque iustificaris ? quia ibi datur illa professio, quia est ianua Ecclesiæ, & cæterorum sacramentorum. In confirmatione secunda admittitur æquiuocatio : si enim Christianum voces, quia est Christo vnitus, & membrum ipsius : omnes antiqui Patres iusti, qui fide explicita Christi carebant, erant hoc modo Christiani ; quia erant Christo vniti, & membra ipsius : sed quia nomen Christiani ampliùs quid dicit ; dicit enim esse Christo, qui iam venit, vnitum, ideo antiqui Patres non Christiani, sed Iudæi fideles dicebantur, credebant enim Christum nasciturum ; Christianus verò credit iam natum. Tertium argumentum conuinceret notitiam Spiritus sancti non fore necessariam, siquidem solùm de Patre, & filio fit ibi mentio : cùm autem notitia Spiritus sancti æquè ac de Patre, & filio sit necessaria, efficitur sanè aliter esse respondendum. Dicimus namque eodem modo de Deo, ac de Christo esse notitiam habendam : sicut de Deo, vt est trinus, solùm notitia implicita necessitate medij requiritur, ita de Christo, vt est Deus, & homo, notitia implicita requirenda est.

7 Quapropter probabilius censeo etiam facta promulgatione Euangelij non esse necessariam notitiam explicitam Trinitatis, aut mysterij Incarnationis, necessitate medij, sed solum præcepti : atque adeò contingere alicui posset salus, quin explicitè cognosceret filium Dei incarnatum fuisse, & pro nobis passum esse ; sufficit, si cognoscat esse aliquem mediatorem : hanc conclusionem indicat satis D. Thom. 2. 2. *quæst. 2. art. 7. ad 3.* eam tenet : Richard. *in 3. dist. 25. art. 4. quæst. 1.* Sotus *in 4. dist. 5. quæst. 1. art. 2.* Vega *lib. 6. in Trident. cap. 20.* Cordub. *lib. 2. q. 4. propos. 3.* Hentiquez *lib. 4. de sacram. cap. 21. §. 2.* Michaël Med. *lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 10.* Suarez *tom. 4. in 3. p. disput 4. sect. 2. num. 17. in fine.* & latiùs probat, & defendit *disp. 11. de fide sect. 4. à num. 10.* Eman. Saa *verbo fides, num. 1.* Coninch. *disp. 14. dub. 9. num. 163.* Torres *disp. 27. dub. 7.* & alij ab eisdem relati.

Ratio est, quia ex communi omnium sententia, vt testatur Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 2. num. 7.* ante aduentum Christi & ante promulgationem Euangelij non fuit necessaria explicita notitia Christi, & Trinitatis ad salutem : at post Christi aduentum, & legem Euangelij publicatam non constat ampliùs notitiam Christi, & Trinitatis necessariam esse necessitate medij. Ergo non est expostulanda. Consequentia est legitima ; quia sine manifesta ratione non debet necessitas ita grauis induci, & qua præcluditur salutis via tot insciis, & ignaris. Minorem probo ; quia omnia, quæ de necessitate fidei in Christum tradit Scriptura, & Patres vel communia sunt iustis legis scriptæ, & gratiæ, vel explicari possunt optimè de necessitate præcepti, vel de fide implicita Dei, & hominis, & explicita mediatoris, vt ex supradictis liquet. Item ante aduentum Christi ex meritis ipsius dabatur hominibus salus, sed hoc non obstante sufficiebat fides Christi implicita. Ergo etiam modo debet sufficere saltem ex necessitate medij. Adde non conuenire inter Doctores, quænam debeat esse hæc fides explicita in Christum. Nam quod aliqui affirmant debere esse omnium mysteriorum, quæ in Ecclesia de Christo celebrantur, valdè rigidum est, & viam salutis multis præcludit. Quod verò ait Sanchez *l. 2. c. 2. num. 9.* cum Bannes 2. 2. *q. 2. art. 8. dub. vlt. conclus. 3.* & Valent *disp. 1. q. 2. p. 4. initio*, debere esse de Christi morte, & resurrectione, ita vt cognoscas filium Dei verum Deum esse, & hominem totius humani generis redemptorem morte sua, non videtur cum sufficienti fundamento dictum ; quia non videtur maior ratio, quare explicitè credenda sit necessitate medij mors Christi, & eius à morte resurrectio ; quàm eius in cœlum ascensio, & aduentus in futurum iudicium : cùm hæc in symbolo æquè credenda proponantur. Efficitur ergo sanè, non esse hæc necessariò necessitate medij credenda explicitè.

8. Neque contra hanc doctrinam video quid obiici possit præter ea, quæ iam soluimus, nisi fortè locus ille *Marc. vlt.* vbi Christus mittens discipulos ad prædicandum Euangelium dicit, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit ; qui verò non crediderit, condemnabitur.* In quibus verbis alio modo de necessitate fidei, ac de Baptismo videtur loquutus ; siquidem dicit condemnandum esse qui non crediderit, non tamen qui baptizatus non fuerit ; quasi supponens Baptismum alia via suppleri posse non tamen fidem. Ergo fides Christi est necessaria necessitate medij. Verùm si hic locus aliquid probaret, probaret vtique fidem omnium, quæ in symbolo continentur, esse necessariam necessitate medij : nã hæc præcipiebatur Apostolis prædicãda, cui si aliquis non credidisset, condemnaretur. Quapropter dico solum ex illo loquendi modo colligi posse, absque Baptismo in re suscepto posse aliquando salutem obtineri ; non tamen absque fide explicita, vel implicita.

PVNCTVM X.

Quorum mysteriorum debeat vnusquisque habere fidem ex necessitate præcepti.

1 *Quatenus fideles sunt omnes, æqualem notitiam habere debent, sed quatenus Parochi, Episcopi, &c. specialem vt suo muneri satisfaciant.*
2 *Proponitur triplex sententia de obligatione cognoscendi explicitè mysteria fidei, quæ in Ecclesia solemniter celebrantur.*
3 *Probabilius est quemlibet Christianum obligatum esse explicitè credere, quæ in symbolo Apostolorum continentur.*
4 *Proponuntur quædam obiectiones.*
5 *Soluuntur, & explicatur, quæ notitia requisita sit illorum, quæ in symbolo Apostolorum continentur.*
6 *Explicita cognitio aliorum, quæ solemniter ab Ecclesia celebrantur, quæque in symbolo Apostolorum non continentur, necessaria non est.*
7 *Quid dicendum de sacramentis ?*
8 *Quid de præceptis Decalogi, Ecclesiæ, & operibus misericordiæ, oratione Dominica ?*
9 *Non est necessarium hæc scire per ordinem, sufficit, si quoad substantiam hæc scias.*
10 *Satisfit difficultati sciendi mysteria fidei.*
11 *Quæ scientia in Prælatis, & pastoribus debent esse mysteriorum fidei.*

1 NOn inquirimus, quando actu fidei teneris mysteriis reuelatis assentiri ; hoc enim examinabitur puncto sequenti, sed inquirimus, quam notitiam habere debeas mysteriorum fidei, vt possis præcepto fidei satisfacere. Ex eodem tamen præcepto, quo teneris reuelata credere, teneris scire, quæ reuelata sunt ; quia huic præcepto satisfacere nulla ratione potes absque cognitione illorum, quibus assentiri debes ; tra-

dit Valent. 2.2. *disp.* 1. *q.* 2 *p.* 3 *fine.* Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *q.* 1. Sanchez *lib.* 2. *c.* 3. *num.* 1. Hoc autem præceptum fidei omnibus hominibus æquè commune est, quia illos attingit, quatenus sunt fideles. Christiani ac proinde scientia mysteriorum fidei, vt huic præcepto fiat satis in omnibus æqualis requiritur: sed quia plures speciali dignitate & officio in Ecclesia præfulgent, ratione huius dignitatis & officij speciali scientia debẽt esse præditi, vt suo muneri satisfaciãt. Quocirca Episcopi, Ecclesiarumque Prælati, Pastores, & Doctores, cæteros omnes debent scientia antecellere. Inquirimus ergo quam scientiam mysteriorum fidei habere omnes debeant, vt fidei præcepto possint satisfacere? Secundò quam scientiam habere debeant pastores, & Prælati vt possint securè suum munus obire?

2 Circa primam difficultatem omisso errore aliquorum Iurisstarum affirmantium, sufficere Christiano credere articulos fidei implicitè, credẽdo scilicet quidquid tenet Ecclesia. triplex est Catholicorum sententia. prima affirmat teneri fidelem explicitè scire, & credere omnes fidei articulos in symbolo Apostolorum contentos. Secundò quæ continentur in catechismo puerorum. Tertiò sufficere ait quæ solemni ritu in Ecclesia celebrantur: authores harum sententiarum refert Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *à n.* 4. Omnes tamen hæ sententiæ conueniunt à quolibet Christiano mysteria Trinitatis & Incarnationis explicitè scirì, & credi debere, quia hæc mysteria in symbolo Apostolorum, & catechismo puerorum & solemni ritu Ecclesiæ celebrantur. Ratio autem, quare hæc explicitè credenda sunt, ea est, quia hæc prædicari, & publicari explicitè omni creaturæ præceptũ est Apostolis *Mat. vlt. & Marc. vlt.* cũ Christus dixit *prædicate Euãgeliũ õni creaturæ*: in his enim Euãgelij sũma, & perfectio cõsistit. Ergo signum est omnem creaturã teneri illa scire, & credere, aliàs non fuisset mandatum explicitè prædicari

3 Cæterum, quia plura mysteria in Ecclesia celebrantur, pluraque in symbolo Apostolorum, & catechismo continentur, quæ in mysterio Incarnationis, & Trinitatis non videntur explicitè contineri? censeo probabiliorem sententiam illam esse, quæ affirmat debere Christianum scire explicitè, & credere quæ in Apostolico symbolo continentur. sic Castro *lib.* 1. *de iusta hæreticorum punit. cap.* 9. *col.* 5. Valẽt. 2.2. *disput.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 3. *concluſ.* 2. *& punct.* 4. *circa finem.* Sayr. *in claui regia lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 15. Malder. *ibidem quæst.* 2. *art.* 7. *concluſ. vlt.* Coninch. *disput* 14. *dub.* 10. *concluſ.* 2. *num.* 188. Azor *to.* 1. *lib.* 8 *institutionum moralium, cap.* 6. *quæst.* 1. 3. *& 4. & cap.* 7. *quæst.* 3. Vasquez 1.2. *disput.* 121. *cap.* 2. *n.* 2. Suarez *de fide, disput.* 13. *sect.* 4 & videtur constare ex *cap. ante viginti dies* 54. *cap. baptizandos* 57. *cap. non liceat* 58. *de consecrat. distinct.* 4. vbi præcipitur, ne adulti ad baptismum recipiantur quin prius scierint mysteria in symbolo contenta. Idem colligitur ex *cap. Deus qui de pœnitent. & remiss.* & ex catechismo Pij V. Ratio est, quia Apostoli antequam ad prædicandum Euangelium, & tradendam notitiam fidei per orbem dispersi fuissent, hoc symbolum composuerunt ea intentione, vt gentibus daretur notitia eorum, quæ credenda sunt Ergo alia scire, & credere omnes obligantur. Item omnibus est præceptum scire, & credere explicite aliqua mysteria, quæ in symbolo continentur, vt tenet catholica sententia: at nullibi constat præceptum speciale circa aliquos articulos, & non circa omnes. Ergo dicendum est esse de omnibus præceptum; aliàs non erit huius præcepti certa materia. Deinde cum in opinione Doctorum positum esset, quos articulos deberet quilibet fidelis scire, & credere explicite, oportebat aliqua regula certa hanc controuersiam definiri: at nulla aptior excogitari poterat quàm symbolum Apostolorum: tum quia ab Apostolis fuit propositum, & ab Ecclesia semper approbatum: tum quia continet summam Euangelij: Ergo. Quod verò aliqui dicunt pro regula illorum, quæ credenda sunt, explicite habendam esse solemnitatem, & Ecclesiæ celebrationem: ita vt illa mysteria, quæ in Ecclesia solemni ritu celebrantur, debeant sciri, & credi explicite ex præcepto, mihi non probatur, sicuti nec probatur, Sanchez, Valent. Coninch. Suarez *suprà* aliàs teneretur quis scire circumcisionem, præsentationem in templo, transfigurationem, purificationem B. Virginis, aduentum Spiritus sancti super discipulos, quorum non videtur necessaria expressa notitia.

4 Sed aduersus hanc conclusionem obiici potest primò plura mysteria in symbolo Apostolorum contineri de quibus non videris habere præceptum sciendi & credendi explicitè. Alia item non continentur in symbolo: & tamen de illis habes præceptum sciendi, & credendi. Ergo supradicta regula non est firma. Antecedens probo quoad primam partem. In symbolo continetur Deum esse creatorem cœli, & terræ: at non requiritur huius articuli cognitio expressa. Item continetur natum esse Christum ex Matia Virgine: & tamen non obligaris scire Mariam sanctissimam, Virginem fuisse semper, sicuti non obligaris scire Christum passum fuisse sub pontio pilato, sufficit si passum esse cognoscas, nec videris obligari scire descendisse ad inferos, sufficit si mortuum esse, & resurrexisse scias. Sedere item ad dexteram Patris pauci intelligunt, sicuti neque communionem Sanctorum. Ergo plura sunt in symbolo, quorum non videris obligatus habere expressam notitiam. Ex alia parte plura sunt extra symbolum quorum notitiam habere debeas, nempe circumcisionis, purificationis, præsentationis in templo, aduentus Spiritus sancti; quia indecens videtur esse, hæc in Ecclesia Catholica publicè, & solemniter celebrari, & non arctari fidelem ad illorum notitiam. Item teneris scire præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, orationem Dominicam, septem sacramenta. Ergo symbolum Apostolorum non est sufficiens regula eorum, quæ credenda sunt. Secundo obiicio, præceptum latum omni fideli debet esse iuxta cuiusque capacitatem: at plures sunt ita inscij, & barbari, vt ea quæ in symbolo continentur, nec memoria percipere nec sensum intelligere possint. Ergo non est credendum omnibus esse datum hoc præceptum sciendi, & credẽdi ea explicitè.

5 Hæ obiectiones expostulant explicare qualis notitia haberi debeat horum mysteriorum. Dicendum ergo est, illam esse sufficientem, qua hæc mysteria cognoscantur secundum eorum substantiam, & quantum ex verbis symboli sic propositi percipi potest. Clarior autem notitia nemini fideli, quatenus talis est, præcipitur, alias Apostoli componentes symbolum, & tradentes per illud notitiam nostræ fidei diminutè processissent. Quocirca si mysteria contenta in symbolo scias, & credas, prout continentur communiter in catechismo puerorum, sufficienter huic præcepto satisfacis, vt bene dicit Vasquez 1.2. *d.* 121. *c.* 2. Azor *l.* 8. *c.* 6. *q.* 5. Sãchez *l.* 2. *c.* 3. *n.* 17. Quapropter de mysterio Trinitatis, sufficit, si scias, & credas esse tres personas inter se distinctas, quarum quælibet sit Deus, neque obinde esse plures Deos, sed vnum tantum; qua verò ratione distinguantur, & quomodo vna persona ab alia procedat, Theologis relinquitur. Item debes scire hunc Deum esse creatorem cœli, & terræ; id est, hæc omnia produxisse, sed qua ratione illa produxerit, an ex præsupposito subiecto, an ab æterno, non videtur omnibus necessarium scitu, vt bene dicit Suarez *disp.* 13. *de fide, sect.* 4. *num.* 6. contra Bannez 2.2. *quæst.* 2. *art.* 8. Item debes scire hunc Deum esse saluatorem, id est, tibi posse peccata remittere. Item esse glorificatorem in beatitudine æterna, & supernaturali animarum, & corporum, ac proinde ibi credimus carnis resurrectionem. Quia hæc mysteria ad Deum quatenus talis est, pertinent, & in symbolo Apostolico continentur. Præterea debes explicitè cognoscere mysteria ad Christi humanitatem attinentia, quæque in symbolo, & in articulis fidei contenta sunt, & primò debes scire Christum Filium Dei esse verum Deum, & hominem, de Spiritu sancto, ex Maria Virgine conceptum; sic enim excellentiam Christi, & eius matris agnoscis: cognoscere autem Matiam sanctissimam semper mansisse Virginem, docet Suarez *n.* 7. non esse improbabile, necessarium non esse, quia non ita clarè, distinctè fuit ab Apostolis traditum: fauet Sanchez *n.* 17. At credo cum ipso Suarez esse necessario cognoscendum explicite, tum quia satis explicitè ab Apostolis fuit traditum, cum dixerunt Christum Dominum natum fuisse ex Matia Virgine; nomen enim *Virginis*, ablolutè prolatum, quemlibet statum comprehendit. Item in articulis fidei, qui omnibus credendi proponuntur, expresse hoc traditur. Adde hoc esse conuenientissimum tum ad vitandos errores qui in illa materia oriri possunt, tum ad dignam æstimationem faciendam de sanctissima Dei matre: & ita tenet Coninch. *disp.* 4. *de fide, dub.* 10. *n.* 185. Post Christi natiuitatem credenda proponitur eius passio, mors, descensus ad inferos, resurrectio, & sessio ad dexteram Patris, & aduentus in iudicium, quæ omnia scienda, & credenda sunt explicitè: tum quia in symbolo Apostolico continentur, tum quia ita publicè celebrantur ab Ecclesia & ita tradit Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 6. Verum de descensione ad inferos sentit Suarez *tom.* 2. *in* 3. *disp.* 43. *sect.* 2. *in fin.* non esse necessarium fidelibus explicitè hunc articulum scire, & credere; quia nec videtur res admodum fidelibus necessaria & in symbolo Nicæno est omissus quod certe probabile est non esse necessarium sub graui culpa: sicut non est necessarium circumstantias passionis cognoscere videlicet, passum esse, sub Pontio Pilato, sufficit, si cognoscatur esse passum, de illo verò articulo quo credẽdis sedere ad dexteram Patris, propter eius difficultatem a iqui dubitarunt; an debeas explicitè scire & credere, & negare videtur Azor *lib* 8. *c.* 6. *q.* 5. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 17. At existimo aliqualem illius notitiam te habere debere: debes enim scire Christum ascendentem in cælum habere in illo supremum locum, vt homo est & æqualem Patri, vt Deus est; quia hoc pertinet ad dignam Christi æstimationem & debitum honorem exhibendum. Præter hos articulos de Christi humanitate, & diuinitate adduntur in symbolo Apostolico duo, in quibus est aliqua difficultas, debeantne explicitè sciri, & credi: nempe Catholica Ecclesia, & communio Sanctorum. Et quidem de Catholica Ecclesia nemini potest esse dubium, ab omnibus sciendum esse; quia omnes tenentur scire sub hac professione fidei esse salutem & extra non esse. sic Vasquez 1.2. *d.* 111. *cap.* 2. Azor 1. 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *q.* 5. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 8. Coninc. *disput.* 14. *dub.* 10. *num.* 189. Suarez *de fide, disput.* 13. *sect.* 4. *num* 10. De communione Sanctorum Vasquez, Sanchez, Suarez, Coninch. *suprà*, docent non esse

esse necessarium explicitè scire, & credere, quia vix docti percipiant sensum huius articuli, quidni vulgus imperitum? At credo probabilius omnes obligatos esse scire, & credere substantiam illius articuli: tum quia in symbolo continetur, & non videtur specialis ratio eximendi hunc articulum à generali obligatione sciendi articulos fidei in symbolo contentos, præsertim cùm conuenientissimum sit vt charitas inter fideles augeatur, scientes hanc inter se adesse spiritualium bonorum communicationem. Non tamen existimo obligatos esse fideles ad sciendum, qua ratione hæc communicatio contingat? sufficit, si sciant contingere: quod certè à nullo etiam rustico videtur ignoratum, siquidem omnes petunt ab aliis, vt in suis orationibus memoriam illorum faciant. Sentiunt ergo hanc communicationem adesse. Ex his patet solutio ad priorem partem argumenti.

6 Ad secundam partem argumenti, in qua enumerantur aliqua extra symbolum contenta, Lorca 2. 2. *disp.* 23. *num.* 12. existimat ab hominibus fidelibus scienda esse, quæ solemni ritu Ecclesia celebrat, ac proinde circumcisionem, præsentationem in templo, transfiguration, &c. Idem docet Coninch. *disp.* 14. *dub.* 10. *n.* 190. sed non sub graui obligatione, sed leui. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 6. absolutè negat, & supponit Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 22. *p.* 4. §. *quartò*, *pag.* 308. Et placet, quia duram est omnes fideles hac obligatione astringi; aliàs teneretur parochi de iis pœnitentes instruere, quod non videtur vsu receptum. De aliis verò quæ ibi enumerantur, etsi ratione fidei & cognitionis sufficiat, vt dicit Valent. *p.* 5. §. *ad primum*, fidei articulos cognoscere: at ratione operationis, & orationis, quæ à fidelibus sunt præstandæ, tenetis scire, quæ in supradicto argumento enumerantur.

7 Quod vt clarius constet discurramus per singula. Et primò de sacramentis, quorum aliqua sunt de necessitate, scilicet Baptismus, Eucharistia, & Pœnitentia, quæ ab omnibus cognoscenda sunt. Baptismus enim debet cognosci, vt scias ipso remitti peccatum originale, & membrum Christi adaptari, & ad legem Euangelicam obligari. Pœnitentiæ cognitio est omnino tibi necessaria, vt si à prima gratia decideris, scias, quomodo possis resurgere. Eucharistia, vt scias sub illa Christum contineri, & adorari, & à fidelibus sumi, & ad illius susceptionem suo tempore obligari. sic docent Coninch. *disput.* 14. *dub.* 10. *concluſ.* 3. *num.* 191. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 9. Henriquez *lib.* 6. *de Sacrament. cap.* 18. *num.* 2. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæſt.* 2. *punct.* 5. *poſt* 2. *concl. dub.* 1. Suarez *de fide*, *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 12. Reliqua verò sacramenta confirmationis, extremæ vnctionis, ordinis, & matrimonij tenet Valent. & Suar. non esse obligationem illa sciendi, quia non sunt necessaria. At existimo, si tu compos confirmationem vel extremam vnctionem susceptus es te obligatum esse, scire quid illis sacramentis significatur, sicut obligaris scire, cùm matrimonium, vel ordinem suscipis; quia hæc scientia ad sacramentorum reuerentiam pertinet. sic Bannez 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Petrus de Ledesma 2. *tom. ſum. tract.* 1. *q.* 2. *à concl.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 9. Dum autem non decernis illa suscipere, etsi probabile sit te non esse obligatum illa scire; at probabilius credo obligari, tum vt possis, si velis, illa recipere; tum vt gratum te Deo exhibeas pro tot remediis ad tam salutem institutis. Et ita tenet expressè Coninch. *d.* 14 *d.* 10. *concl.* 3. *n.* 192. quamuis inclinet non esse obligationem sub graui culpa: consentit Sanchez. *l.* 2. *c.* 3. *n.* 9 *fine*.

8 Rursus omnes conueniunt te obligatum esse scire præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, quia horum cognitio necessaria est, vt scias quid debeas facere, quid vitare: sic Coninch. *n.* 193. *concl.* 4. Sanchez *n.* 10. Suarez *disp.* 23. *sect.* 4. *n.* 11. Valent. *diſput.* 1. *quæſt.* 2. *punct.* 5. *verſ. item*. Opera verò misericordiæ solùm quatenus in præceptis continentur, est tibi obligatio sciendi, vt bene dicit Valent. & Sanchez *suprà*. Restat dicendum de oratione Dominica, cuius notitiam credit Suarez *disp.* 13. *sect.* 4. *de fide numero* 12. *fine*, nullibi esse præceptam, & solùm esse probabile sub veniali obligare. At credo sub graui culpa obligationem esse illam sciendi secundum substantiam: sic Coninch. *concl.* 4. Sanch. *numero* 10. vbi plures refert. Valent. *suprà punct.* 5. *verſiculo item*, *pag.* 311. quia omnibus est datum præceptum orandi, & deprecandi Deum: nulla autem deprecatio esse potest efficacior ad salutem, quàm ea, quæ in hac oratione Dominica continetur. Item sæpè debet tam iustus, quàm peccator petere aliqua in illa oratione contenta. Ergo tenetur illam scire, imò si bene perpenditur, nihil excogitari potest animæ, & corpori salubre, & ad Dei gloriam pertinens, quod in illa oratione contentum non sit.

9 Aduerto tamen non esse necessarium sub graui culpa symbolum, & præcepta Decalogi, & orationem Dominicam, ordine quo sunt composita, memoria retinere; sufficit, si sensum calleas & substantiam retineas. Credo tamen sub veniali te esse obligatum: sic ex communi sententia docet Sanchez *num.* 19. Coninch. *concluſ.* 5. Valent. *loco cit.* Suarez *disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 8. Econtra verò nullo modo satisfacis, si memoria teneas, & sensum non intelligas. sic Valentia *punct.* 4. *fine*. Bannes 2. 2. *quæſt.* 2. *artic* 8. *dub.* 2. *fol.* 429. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 16. Colnoch. *diſput.* 14. *dub.* 10. *numero* 194. Et ratio, quia tunc est scientia verborum, non mysteriorum: notitia autem mysteriorum fidei est, quæ expostulatur.

10 Secundum argumentum de difficultate sciendi articulos fidei non vrget; quia notitia, quæ expostulatur, cum sit ita confusa, facile à communi multitudine haberi potest, si mediocrem diligentiam in discendo apposuerint: quòd si aliqui ita rudes sint, & aggrestes, vt facta diligentia percipere non possint, excusabuntur ab hac obligatione: vt pluribus relatis docet Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *numero* 18. Cæterùm aduertendum summopere est non debere esse contentos, si semel, aut iterum hæc mysteria audiant, & illa non percipiant; curare enim debent sæpius instrui, vt sic repetitis lectionibus aliquam sufficientem notitiam acquirant; vt rectè aduertit Suarez *d.* 13. *de fide*, *sect* 4. *num.* 15. & hæc de prima difficultate.

11 Secunda difficultas erat, quam scientiam habere debent Prælati, & pastores mysteriorum fidei? Et quidem debere reliquos fideles de populo sibi subditos scientia antecellere, in confesso est apud omnes. Qualis autem hæc excellentia debeat esse, non est ita exploratum. Breuiter dicendum est Episcopos, & Ecclesiæ pastores non solùm obligatos esse scire mysteria fidei vtcumque; sed tenentur ea ita scire, vt possint difficultates aduersus illa mysteria insurgentes dissoluere, & eos, qui contradicunt arguere, & conuincere: constat ex Paulo *ad Titum* 1. & Trident. *ſeſſione* 7. *cap.* 1. *& ſeſſione* 22. *cap.* 2. *de reform.* Et ratio est, quia ad aliquos in Ecclesia pertinere debet hæreticorum fallacias dissoluere, & fidem defendere: ij autem esse non possunt alij, nisi Episcopi, vtpote Apostolorum successores. Ergo ipsi tenentur ea scientia pollere, vt possint hæc munia præstare. Quæ ratio probat non satisfacere huic obligationi, si ipsi indocti sunt, etiamsi ministros habeant doctissimos. Requiritur ergo necessariò, vt per se possint fidem defendere, & ab impugnantibus liberare, sic Suarez *diſput.* 13. *fine*, Coninch *diſput.* 14. *dub.* 10. *conc uſ.* 7. Aduertit tamen optimè Coninch. *numero* 201. non esse opus Episcopum ita esse doctum, vt ex tempore possit omnes difficultates aduersus fidem insurgentes dissoluere; sufficit si adhibito studio, & consilio peritorum id facere possit. Secundò aduertit aliquando minus doctum, & eruditum præferendum esse doctiori, si prudentia, & potentia Ecclesiæ necessaria præcellat; hic enim de causa nobiles, & potentes in Episcopatum eliguntur, doctioribus exclusis, quia efficaciùs ij Ecclesiam ab impugnatoribus, & inimicis eam opptimere volentibus defendent: semper tamen eam scientiam habere debent, qua possint lucem à tenebris distinguere: & iuxta tempotum, & locorum opportunitatem suum munus rectè obire. sic Suarez *diſput.* 13. *fine*. Coninch. *suprà num.* 204. Parochi autem, Confessarij, Concionatores, & reliqui omnes, quibus cura incumbit alios docendi, tenentur eam scientiam mysteriorum habere, vt & explicare, & aliqualem rationem de illis reddere, & difficultatibus communiter occurrentibus satisfacere possint; aliàs non videtur, qua ratione possint alios rectè instruere: quod facere tenentur iuxta Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 1. *de reformat. & ſeſſ.* 24. *cap.* 5. *de reformat.* sic Coninch. *diſput.* 14. *dub.* 10. *concluſ.* 6. Suarez *diſp.* 13. *ſect.* 6. *num.* 6.

PVNCTVM XI.

Quando quilibet fidelis supradicta mysteria teneatur addiscere, & parochi, aliique, quibus cura instruendi incumbit sibi subditos teneantur docere.

1 *Cum primum rationis vſum aſſecutus fueris, teneris hæc diſcere.*
2 *Ab illo tempore tenentur parochi, parentes, domini sibi ſubditos docere.*
3 *Poteſt Epiſcopus ſupradictos obligare, vt ſuo muneri ſatisfaciant ſub excommunicationis pœna.*
4 *Darine poſſit ignorantia invincibilis illorum, qua quis ſcire tenetur? proponitur triplex ſententia.*
5 *Reſpondetur ſub diſtinctione illorum, qua ſunt neceſſaria ex neceſſitate medij, vbi eſt ignorantia invincibilis: ſecus verò illorum, qua ſunt ex præcepto neceſſaria.*
6 *Satisfit argum. num.* 4. *adductis.*
7 *Qualiter ſe debeat gerere Confeſſarius cum ignorante myſteria fidei.*

1 NOn defuerunt, qui dicant neminem obligari hæc discere, & credere vsque ad pubertatem, quia vsque ad illam ætatem nullus videtur perfecto rationis vsu vti. sic Man. 1. *tom. ſum.* 2. *edit. cap.* 88. *num.* 1. Ludou. Lopez 1. *cap. inſtruct. capite* 41. *col.* 1. *verſ. veniale eſt*. Cæterum hæc sententia retinenda non est, sed affirmandum, cùm primùm rationis vsum assecutus fueris, te debere ea mysteria addiscere, quia si fidelis non es, teneris fidem suscipere: si autem fidem ante vsum rationis susceperis, teneris ad Deum te conuertere, & omnia tua in vltimum finem ordinare,

ne puncto seq. dicemus. Sed hæc fieri non possunt absque scientia mysteriorum fidei. Ergo illam procurare teneris. Item ex iure diuino teneris præcepta Decalogi seruare, & fidei mysterijs assentiri, cùm habes rationis vsum: siquidem Christus Dominus omni creaturæ mandauit Euangelium prædicari, neque prædicationem restrinxit ad adultos, & pubertatem attingentes. Ergo omnis creatura capax vsus rationis doctrinam Euangelij ex iure diuino tenetur suscipere. sic docent Nauarr. *sum. cap. 11. n. 22.* Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 7. qu. 2.* Sanchez *libro 2. cap. 3. n. 12. de fide. disp. 13. sect. 5. n. 6. & disp. 15. n. 10.* Coninch. *disp. 14. dub. 10. num. 195.* Huius obligationis omissio ex genere suo grauis est, & peccatum mortale inducit. sic Nauarr. *cap. 11. n. 21.* Tolet. *lib. 4. sum. cap. 2. n. 10.* Suarez *de fide, disput. 15. sect. 1. n. 3.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 3. num. 14.* & alij plures ab eisdem relati. Ratio est manifesta, quia præceptum affirmatiuum fidei, quæ est res grauissima, exerceri non potest absque hac notitia: est igitur hæc ex præcepto grauj habenda. Dixi ex genere suo omissionem huius obligationis esse mortale; quia aliquando ex leui negligentia, vel imperfecta deliberatione vel ex ignorantiæ materiæ esse potest veniale: siquidem veniale est, nescire memoriter, Symbolum, orationem Dominicam, imò ignorare substantiam vnius articuli minoris momenti, qualis videtur esse descensus ad inferos, quia hæc leuis materia reputatur, sicuti si ignorares te signo crucis munire, sic Sanchez cum aliis *lib. 2. cap. 3. num. 14.* Suarez *de fide, disput. 15. sect. 1. num. 3.*

2 Hinc infertur primò parochos, parentes, dominos, teneri parochianos, filios, & subditos de his rebus instruere: tum quia tenentur curare, vt supradicti obligationi ita strictè satisfaciant; tum quia ei satisfacere non possunt, nisi instruantur. Cum autem dico quemlibet fidelem, cum ad vsum rationis peruenerit, teneri hæc mysteria discere, & esse à proprio pastore instruendum, non est intelligendum, de puncto vsus rationis metaphysico, sed morali; quatenus occasio, & opportunitas sese offert, quæ in aliquibus maior, in alis minor esse debet. sic Coninch *disp. 14. dub. 10. n. 195.* colligitur à simili ex Suarez *de fide, disp. 13. sect. 5. n. 6.*

3 Secundò infertur posse Episcopos obligare sub pœna excommunicationis parentes, parochos, & dominos, vt sibi subditos de doctrina Christiana, cum ad vsum rationis peruenerint, rectè instruant; quia obligat ad id, ad quod iure diuino sunt obligati; & noua hac pœna & obligatione incitat, vt diligentes sint in sui muneris executione: quod certè iustissimum est. sic Man. *1. tom. summ. cap. 88. num. 3.* Sanchez *lib. 2. c. 3. num. 15.*

4 Sed inquires primò, an dari possit ignorantia inuincibilis horum mysteriorum, quæ quis scire tenetur tam inter fideles, quam infideles?

Prima sententia docet neminem habere ignorantiam inuincibilem eorum, quæ sunt ad salutem necessaria. sic Bonacor. *in 3. distinct. 25. art. 1. quæst. 2. ad vlt. & q. 3. ad penult.* Adrian. *quodl. b. 2. q. 1. sive argument. ad 2.* Mouentur primò, quia lumine naturæ tenetur quis Deum colere, & consequenter inuestigare quo cultu tam interiori quàm exteriori colendus sit. Ergo si iuxta hoc lumen naturæ inditum diligentiam fecit, sine dubio de fide illuminabitur, quia Deus neminem deserit facientem quod in se est. Ergo non potest esse in aliquo ignorantia inuincibilis.

Secunda sententia distinguit inter fideles, & infideles: & de infidelibus affirmat dari posse ignorantiam inuincibilem, eo quod nunquam fides eis proposita fuerit, neque ipsi habuerint occasionem inquirendi de illa: at de fidelibus inter fideles nutritis negat. sic Gabriel *in 3. distinct. 25. art. 2. post 5. concl.* Durand. *ibi q. 1. n. 9.* Man. *1. tom. summ. cap. 88. n. 4.* Mouentur, quia inter fideles hæc mysteria ita passim circumferuntur, & publicantur, tum celebratione festorum, tum prædicationibus, & exhortationibus, vt vix intelligi potest aliquis, cui dubium non suboriatur ea addiscendi.

Tertia sententia communior est, in vtrisque dari posse ignorantiam inuincibilem. Nauarr. *cap. 11. n. 22.* Azor *tom. 1. libro 8. cap. 6. quæst. 7. & cap. 7. quæst. 3 & cap. 8. quæst. vlt.* Bannes 2. 2. *quæst. 2. art. 8. dub. 2.* Vasquez 1. 2. *disp. 211. cap. 2.* Sanchez *lib. 2. cap. 3. n. 20.* Coninch. *disp. 14. dub. 11. n. 225.* Emanuel Saa *verbo fides, n. 2.* Ratio est, quia ignorantia inuincibilis obligationis addiscendi mysteria fidei tunc adest, cum nullam suspitionem, & dubitationem habet talis obligationis: at contingere sæpè potest tum inter infideles, tum inter fideles, vt quis careat tali suspicione, vel quia fidei mysteria ei non fuerunt proposita, vel casu quo proposita fuerunt, obligationem addiscendi non percepit. Ergo ea ignorare inuincibiliter poterit.

5 Pro resolutione huius difficultatis reuocanda est in memoriam distinctio illa supra facta de his, quæ sunt necessaria cognoscenda necessitate medij, vel de his, quæ sunt tantum cognoscenda necessitate præcepti. Affirmo itaque rarò contingere aliquem habere ignorantiam inuincibilem eorum, quæ necessaria sunt ad salutem necessitate medij. Nam cum hæc in cognitione Dei potentis remittere peccata, & gratiam, gloriamque concedere consistat, ratus esse potest, quem mentem hæc notitia saltem sub dubio non imbuerit. Dixi rarò contingere posse; quia sentio casum non esse impossibilem. Potest namque quis ita barbarus, & aggrestis esse, ac inter barbaros nutriri, vt solius Dei notitiam habeat, careat tamen notitia illius, quatenus author est supernaturalium donorum: quam notitiam diximus esse necessariam necessitate medij ad salutem, & cuius carentia illi immediatè non imputetur quia non se illi offert ratio dubitandi, ac suspicandi obligatum esse inquirere.

Dices, si ex cognitione illa naturali Dei omnibus insita, rusticus ille aliquali gratia Dei adiutus rectè operaretur, Deus illum illuminaret, & notitiam fidei, & mediorum pertinentium ad salutem communicaret. Ergo ignorantia illa culpabilis est in illo.

Respondeo esse culpabilem in causa, non in se: in causa, quia non ita viuit, vt mereatur à Deo illuminari; in se verò culpabilis non est, quia non se illi obtulit eius bonam vitam; medium esse ad illam ignorantiam depellendam, obligatúmque esse illam depellere.

Verùm si de notitia illorum, quæ ex præcepto quis scire tenetur, loquamur, non solum rarò, sed frequenter existimo dari etiam inter fideles ignorantiam inuincibilem, tenent Doctores relati pro tertia sententia, specialiter Azor *cap. 7. quæst. 3.* Vasquez *illa disp. 121. cap. 2.* Sanchez *libro 2. capite 3. numero 10. fine.* Coninch. *disp. 14. dub. 11. n. 221. sed præcipuè n. 225. & seqq.* Suar. *de fide, disp. 15. sect. 1. n. 10.* Ratio desumitur ex experientia, qua cognoscimus plures ita rudes & aggrestes, vt etiamsi sæpius moniti sint de obligatione hæc discendi, vix illam percipiunt, & dato quòd perceperint, mediocri diligentia contenti sunt, neque in illorum mentem venit maiorem esse adhibendam. Adde plurimos neque de hac obligatione monitos vnquam esse, neque dubium, aut scrupulum habuisse. Item fæpe cognoscens obligationem addiscendi caret Doctore, qui doceat: si autem habes Doctorem, non percipit propter eius incapacitatem, quæ percipienda sunt. Ex quibus si ignorantia inuincibili laborare. Neque enim (vt bene dicit Emanuel Saa *verbo fides, num. 2.*) credendum est de diuina bonitate petire infinitam Christianorum aliorum bonorum multitudinem, qui de mysterio etiam Trinitatis, & Incarnationis vix quidquam rectè norunt, imò peruersè sentiunt, si interroges. potius credidetim condemnandos illorum pastores ob negligentiam docendi.

6 Ex his patet solutio argumentorum, quæ pro contrarijs sententijs sunt facta. Ad rationem primæ sententiæ concedo, inquam, lumine naturæ cognosci Deum esse colendum: nego tamen cum hac cognitione stare non posse ignorantiam inuincibilem Trinitatis, & Incarnationis, aliorúmque mysteriorum fidei; tum quia non colit Deum iuxta lumen à natura inditum; & dato, quod illum colat, solum infertur illuminandum esse à Deo de mysteriorum cognitione ad salutem necessaria necessitate medij, non præcepti. Quia propter carentiam cognitionis debitæ ex præcepto, æternam salutem non amitteret. Ad rationem secundæ sententiæ dico passim in Ecclesia mysteria fidei circumferri, sed sunt plures ita rudes, & barbari, vt ad ea non attendant, neque dubium illis oriatur talis obligationis, & concesso quod obligationem perceperint, non habent Doctorem, qui doceat, vel capaces non sunt addiscendi. Argumenta tertiæ sententiæ nostram conclusionem probant.

7 Secundò inquires, quomodo se debeat habere Confessarius cum ignorante mysteria fidei.

Respondeo quoties sufficienti fundamento præsumit pœnitentem hac ignorantia laborare, debet illum interrogare, aliàs non tenetur. Azor *tom. 2. l. 8. cap. 8. q. vlt.* Sanchez *lib. 2. cap. 3. n. 23.* Coninch. *disp. 14. dub. 11. n. 231.* Interrogatio autem directè sit primò, vt cognoscat, an ignorantia fuerit culpabilis, & necessariò constranda. Nam si ita est, vt communiter contingit, debet pœnitentem monere, vt se de illa accuset, & doleat, & clauibus Ecclesiæ subiiciat. Secundò fit interrogatio, vt media interrogatione de mysterijs instruatur: & quidem debere instrui ante confessionem mysterijs necessariò necessitate medij cognoscendis, nemini est dubium: nam sine illorum cognitione prima salus haberi non potest, horum tamen ratus, vel nullus est ignorans. De mysterijs autem necessitate præcepti cognoscendis conuenientissimum est, vt pœnitens ante confessionem instruatur saltem rudi Minerua, quia ratus est quo cum si breue tempus insumatur, sufficientem illorum notitiam assequi non possit. Tota enim difficultas est in cognitione mysterij Trinitatis, & Incarnationis, & Eucharistiæ: nam iis cognitis reliqua per se patent, vt expendit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 3. num 22.* nullus enim inter fideles nutritus ita barbarus est, qui non cognoscat Ecclesiam Catholicam: id est, se cum aliis fidelibus eamdem fidem profiteri, & cum illa saluari, & non in fide gentium, & Mahometana. Quod videtur sufficiens, etiamsi non cognoscat sub no capite militari. Item nullus est qui non cognoscat Sanctorum communionem, secundùm quod à rudibus cognosci debet, cognoscunt enim omnes fideles aliorum preces sibi prodesse, & quidem orationibus aliorum se commendatos habent. Remissionem peccatorum quis ignorat? cum nullus ad confessionem

accedat

accedat, nisi pro illa impetranda, Carnis resurrectionem, & vitam æternam omnes norunt; quia nihil est ita repetitum; ac esse aliam vitam. Idem est dicendum de præceptis Decalogi & Ecclesiæ, rarum, inquam, esse, qui horum ignorantia laboret. Quocirca si pœnitens sufficienter mysterio Trinitatis, & Incarnationis, & Eucharistiæ instruatur, videtur instructus de notitia requisita Horum autem mysteriorum notitia facillimè communicari potest: quis enim est ita barbarus, vt si aliquantulum cum illo labores, docens esse vnum Deum in tribus personis, Patre & Filio, & Spiritu sancto, & Filium esse hominem factum, passum, mortuum, sepultum, resurrexisse, & ad iudiciam venturum, daturumque iustis præmium, & peccatoribus supplicium, adstarèque realiter in venerabili sacramento, non percipiat; Quapropter conuenientissimum est neminem relinquere ignarum. An autem obligatio sit in Confessario instruendi pœnitentem de his mysteriis, antequam illum à peccato absoluat non omnes conueniunt. Bannes 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Petrus de Ledesma 2 *tom. summ. tract.* 1. *cap.* 3. *post.* 7. *concl.* Man. 1. *tom. summ. cap.* 88. *fine*, & alij docent non esse absoluendum, sed instruendum à Confessario, vel remittendum, vt prius discat. Cæterum longè probabilius existimo posse Confessarium absoluere pœnitentem à peccatis, quin de mysteriis supradictis instruat, modò pœnitens habeat firmum propositum ea addiscendi. Ratio est, quia nullibi constat esse præceptum addiscendi ea mysteria ante absolutionem, neque credendum est obligationem esse ita strictam, vt non possit aliquo tempore differri. Quod efficacius procedit, cum pœnitens ignorantia inuincibili vsque tunc laborauit quando autem ignorantia culpabilis fuit, maiori circumspectione opus est, & examinandum est diligenter propositum addiscendi, an firmum sit quod si tale esse constiterit, absolui poterit: sic Azor *lib.* 8. *cap.* 8. *quæst. vlt.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 21. & 23. Coninch. *disp.* 14. *dub.* 11. *circa finem.* Ioann. Sanchez *in select. disput.* 9. *n.* 18. Secus verò dicendum est ante Baptismi susceptionem; quia sub gratui culpa nemini adulto dandus est, quin prius sufficienter de mysteriis nostræ fidei tam de his quæ debet credere quam operari, instruatur; quia cum ex Baptismo ad illa omnia credenda, & exequenda obligetur, non est conueniens ignoranti hanc obligationem imponi: & ita tradit Valent. 4. *tom. disp.* 4. *quæst.* 3. *punct.* 3. *ad finem.* Sotus 4 *distinct.* 6. *q.* 2. *art.* 1. *ad finem corp.* Suarez *to.* 3. *in* 3 *part. q.* 71. *art.* 2. *in prine. comment.* Nauar. *cap.* 24. *n.* 15. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 3. *n.* 24. Excipiunt tamen supradicti Doctores periculum mortis, in quo dandus est baptismus petenti pro qualitate temporis instructo: ne, inquam, tanto bono priuetur, & periculum subeat salutis æternæ.

Punctum XII.

Quo tempore obligatus sis fidei actum exercere.

1 *Duplex est obligatio alia directa, alia indirecta.*
2 *Obligatio indirecta pluribus euentibus est.*
3 *Obligatio directa aliquando adest, sed quo tempore sit non satis constat.*
4 *Tempus huius obligationis pro infidelibus est: cum fides illis sufficienter proponitur.*
5 *Profidelibus, cum rationis vsum attingunt, illisque sufficienter mysteria proponuntur.*
6 *Præter supradictum tempus raro, vel nunquam est obligatio directa exercendi actum fidei.*
7 *Nullus infidelis tenetur præbere dubium cuilibet prædicanti.*
8 *Neque tenetur ei assensum præbere, quousque probet fidem, quã prædicat esse euidenter credibilem.*
9 *Quilibet infidelis Maurus, & hæreticus, cui dubium est, an securè procedat, tenetur inuestigare veritatem alioqui culpa veus est.*
10 *Non omnibus infidelibus æqualis propositio fidei sufficit ad credendum.*
11 *Mysteria fidei si proponantur infideli, vt magis credibilia, tametsi non euidenter credibilia, tenetur eis assentiri secundum Bannes, & Ledesm.*
12 *Superiorem doctrinam amplectitur Sanchez pro articulo, mortis, secus extra illum.*
13 *Probabilius censeo nullo tempore te obligatum esse fidem ex illa propositione amplecti.*
14 *Satisfit argum. oppositis.*
15 *Qua propositio sufficiat fidelibus ad credendum.*
16 *An amittat fidem si Idolum adoret, vel hæreses proferat.*

1 Præsupponendum est sermonem esse posse de obligatione directa, & per se exercẽdi actum fidei & de obligatione indirecta, & per accidens. Obligationem directam, & per se voco, quæ ex ipsamet fide oritur: obligationem indirectam, & per accidens, quæ aliunde scilicet ex alia virtute ortum habet. Exemplis declaro: obligatus es de peccatis conteri, per accidens tunc obligaris fidei actum habere, quia absque illo, non potest esse contritio, provt oportet, vt iustificationis gratia conferatur. Econtra verò interrogaris de fide coram tyranno, directè fides exercenda est.

2 Esse autem obligationem indirectam eliciendi actum fidei constat apud omnes. Primò in supradicto casu, cum obligaris conteri de peccatis, quia non potes contritionem habere, quin credas Deum tibi posse peccata remittere: & ideo Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. actum fidei inter dispositiones ad gratiam enumerauit. Secundo quoties obligatus es spei, & charitatis actus exercere; non enim sine actu fidei haberi possunt. Vnde quia in articulo mortis secundùm receptã sententiam ij actus à quolibet fideli exercendi sunt, simul etiam exercenda est fides. Tertiò quoties obligatus es aliquod sacramentum recipere, quia tunc consequenter obligaris credere illius virtutem, & efficaciam: quod procedit efficacius in susceptione venerabilis Eucharistiæ sacramenti, nequit enim debitè susci pi quin credas ibi Christum Dominum adesse præsentem. Quarto cum vrget grauis aliqua tentatio aduersus castitatem, patientiam, iustitiam, cui necessum sit actu fidei resistere, iuxta illud 1. *Petri* 5. cui resistite fortes in fide. Quinto, si præceptum orandi habeas, quia id non videtur exercere debitè posse absque fide, qui credas Deum posse postulata concedere. Sexto, addunt aliqui quoties ab Ecclesia mysterium aliquod celebratur, quia videris tunc obligatus illud credere. Item quoties habes præceptum audiendi Missam, quia tunc credere debes sacrificium quod in illa offertur. Cæterum ex præcepto obseruandi festum, & audiendi Missam, non videris obiigatus fidei actum exercere; quia absque illo potes vacare ob operibus seruilibus & Missæ sacrificio adesse, debita attentione & intentione colendi Deum. Fateor tamen finem illius præcepti esse fidei professionem; sed quia hæc fidei professio interna non est præcepta: ideo ad illam exercendam non obligaris, sic Suarez *de fide. disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 23. & 5. Aduerte quoties indirectè ad fidem exercendam obligaris; si eius exercitium omittas, non peccaturum aduersus fidem, sed aduersus illam virtutem, ad quam exercendam ex præcepto directo tenebaris. Vade in confessione satisfacis, si eius omissionem manifestes, sic Suarez *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 1. *num.* 3. *in medio*, & *circa finem.*

3 De obligatione directa exercendi fidem maior est dubitatio pro quo tempore sit: Nam adesse aliquando hanc obligationem ex iure diuino in comperto est apud omnes eo quod sit fides cæteratum virtutum fundamentum Vnde si de aliqua virtute exercenda præceptum sit, maximè de fide debet esse Item fide subditur nostet intellectus Deo estque prima hominis ad Deum subiectio: vt dixit D. Thom. 2. 2. *q.* 16. *art.* 1. debet ergo reliquis præceptis hæc subiectio præmitti.

4 Tempus ergo huius obligationis communiter Doctores assignant pro infidelibus, cum illis fides sufficienter proponitur. Sic Suarez *disp.* 15. *de fide*, *sect.* 5. *n.* 6. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 17. *q.* 8. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 3. Valent *tom.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 5. Coninch. *disp* 14. *dub.* 10 *à num.* 105. Ratio est manifesta; quia infidelis fidem tenetur admittere, cum ei sufficienter proponitur. Ergo tenetur fidem exercere. Item si infidelis sibi sufficienter propositam possit absque peccato respuere, nulla illi esset obligatio se conuertendi. & consequenter neque procurandi suam salutem: quod est absurdum, Aduertit tamen Sanchez *illo n.* 3. *circa princip.* hanc obligationem non esse accipiendam pro metaphysico instanti in quo fides sufficienter proposita est, sed morali ita vt in re tanti momenti ne nimium arbitrio prudentis defetatur. Et confirmari potest à simili ex præcepto Baptismi quem non tenetur quis suscipere statim ac sibi susciptenter sufficienter proponitur sed potest absque peccato aliquantulum differre: neque illa dilatio censetur Baptismi contemptus. Ergo. Similiter esse potest in fidei assensu. Cæterum credo hanc obligationem esse pro instanti metaphysico, quo infideli fides sufficienter proponitur: sic Coninch. *disp.* 14. *dub.* 10. *n.* 25. & *seqq.* & videtur esse Bannes 2. 1. *quæst.* 10 *art.* 1. *dub.* 3. *conclus.* 5. Nam si tunc respuit fidem vel de illa aliquo modo dubitat peccatum infidelitatis committit, vt de se constat. Suspendere autem assensum, & se negatiuè, habere, vix fieri potest moraliter loquendo quia nulla excogitari potest ratio assensum suspendendi pro aliquo tempore, nulla de veritate credibilium sit, dubitatio, & Deus auxilium supereaturale ad eliciendum actum concedat Neque est simile de Baptismo, cuius dilatio ex multis causis honestari potest, quæ tamen esse non possunt in actu fidei interno. Adde cum nulla adest honesta causa differendi Baptismum, peccare infidelem differendo.

5 Tempus autem fidelibus assignatum, vt fidei actum exerceant, est cum ad vsum rationis attingunt, & illis mysteria fidei ex obligatione credenda proponuntur, sic Suarez, Sanchez Azor, Valent, Coninch. *suprà* Ratio esse potest, quia si aliquo tempore hæc credere fidelis obligatur maximè cum incipit ratione vti est enim summè decens, vt initium rationis à subiectione fidei incipiat. Quod optimè confirmari potest ex sententia illa D. Thom. 1. 2. *quæst.* 89. *art.* 6 affirmantis puerum statim cum ad vsum rationis peruenit, esse obligatum omnia sua in

Deum tanquam in authorem naturæ referre. Ergo etiam erit obligatus puer baptizatus omnia sua in Deum, tanquam in finem supernaturalem referre: siquidem per fidem in Baptismo susceptam ad illum finem ordinatur. Notandum tamen est cum Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.1. n.3.* & Coninch *disp. 14. dub.10. num.213.* huiusmodi pueros, & in infantia baptizatos, & inter fideles nutritos excusari aliquo tempore ab hac obligatione; quia neque illis hæc mysteria credenda, tanquam revelata proponuntur: neque ipsi obligationem assentiendi illis ex fide diuina percipiunt.

6 Præter supradictum tempus raro, vel nunquam est obligatio directa exercendi actum fidei, sufficienter enim videris illius obligationi satisfacere, cùm actus aliarum virtutum, spei, charitatis, & religionis exerces, quos debitè absque fide exercere non potes, sic Suarez *disp.13. de fide, sect 5. n.6.* Solum de tempore, quo de fide grauiter tentaris, videris obligatus fidei actum exercere, ne tentationi succumbas, iuxta illud 1. Petr.5. *cui resistite fortes in fide.* sic Suarez *suprà*, Sanchez *lib.2. cap.1 num.3.* Valent. 2.2. *disp.1. quæst.2. punct.5.* Azor *tom.1. lib 8. instit. moral. cap.7. quæst.6.* Verum non semper hic modus resistendi internis tentationibus necessarius est, quia sæpe, è tentationem depellere potes, & fortè facilius, si cogitationem aliò diuertas. Coninch *disput.14. de fide, dub.10. num.214.* imò vt tentatione cessent, & imaginatio quiescat, potest aliquando esse conueniens, nullum actum positiuum fidei in illa tentatione exercere, ne scilicet imaginatio magis turbetur, & vehementiori tentatione vrgeatis: quod præcipuè est aduertendum pro scrupulosis, qui nisi actum positiuum fidei eliciant, sibi persuadent de fide dubitare, & tentationi consentire, si enim aperiùs resisterent, si imaginationes illas falsas contemnerent, & cogitationem, vt dixi, aliò diuertant.

Locutus sum de resistentia tentationibus fidei internis. Nam si grauiter ab aliquo tyranno de fide teneris, credo te obligatum esse fidei actum exercere; quia hic modus resistendi debet nec fas sario esse externa fidei professione: ac hanc firmiter posse profiteri exterius, sine actu interiori, quo credamus fidem illam esse veram, non percipio. Item aliquo medio te debes munire in tam graui conflictu, ne pereas. Quod ergo medium aduersus fidei impugnationem esse potest, quam ipsa fides? Est ergo in illa occasione exercenda, & ita tradit Suarez, Sanchez, Valent. Coninch, Azor *locis allegatis.*

7 Sed inquires, quando fides reputanda, est, sufficienter tibi proposita, vt teneatis illius actum exercere? Interrogatio esse potest tam de infideli, quàm de fideli, in infantia baptizato.

Et primò suppono nullum infidelem esse obligatum præbere auditum cuilibet prædicatori Christiano volenti de fide instruere, & à sua religione diuertere; quia solum ob eius dictum non tenetur credere esse veræ religionis prædicatorem, alias deberet credere Iudæo, & hæretico de sua falsa religione prædicare volenti. sic Bannes 2.2. *quæst. 10. art.1. dub.3. concl.1.* Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.1. num.4.* Petrus de Ledesm.2. *tom. summ. tract 1. cap.5. concl.3.* Neque obstat Principem Christianum sæpè intulisse bellum barbaris, quia prædicatorem fidei pellebant. Ergo signum est obligatos esse illum audire. Non, inquam, obstat; nam, vt bene respondet Bannes *suprà*, nulli Principi licet barbaria bellum inferre, vt quemlibet Euangelij prædicatorem audiant, quia ad audiendum Euangelium, antequam videant signa, & rationes, quibus in sua secta reddantur dubij obligati non sunt: potest tamen Princeps Christianus bellum barbaris inferre, ne prædicatorem vexent, & ne alios audire volentes impediant; quia ad hæc facienda nullum ius habent.

8 Secundò suppono quamvis infideles audiant prædicatorem veræ religionis, non tenentur statim illi assentire, quousque ex rationibus, ex signis, ex honestate vitæ, & aliis testimoniis probet fidem, quam prædicat, esse euidenter credibilem, sic ferè omnes Doctores, Sanchez *lib.2. cap.1. n.4.* Bannes *illo dub.3. concl.2.* Vasquez 1.2. *disp. 120. cap.5. init.* Azor *tom.1. lib.8. cap.7. q.6.* Tolet. *lib.4. sum m. cap.2. num.2.* Salas 1.2. *tom.2. tract.13. disput.8 sect.4. num.31.* Ioan.Sanchez *in select. disp.19. n.3.* Cutiel. 1.2. *quæst.75. art.2. dub.3.* Lorca 1.2. *tom.2. disp. 30.* Ratio est, quia quousque prædicator probet euidenter rem esse dignam credi, temerariè procedis, si religionem susceptam deseris; exponis enim te manifesto periculo errandi, & loco prædicatoris veri falso, & hæretico assentieris. Quapropter D. Thomas 2.2. *quæst.1. art.4. ad 1.* requirit ante fidem videre ea, quæ credenda sunt, non quidem in se, sed quoad dignam eorum credibilitatem.

9 Tertiò suppono infidelem Turcam, hæreticum, cui nostra fides vt credenda proponitur, etiamsi de facto non proponatur euidenter credibilis; quia satis eius intellectus nec de veritate nostræ fidei, nec de falsitate suæ sectæ convincitur, teneri nihilominus veritatem indagare, quod si non fecerit, culpæ imputabitur, quia in re tanti momenti, qua is est æterna salus, eo ipso, quòd dubium occurrat, an secure procedat, debebat vincere. sic notauit Suarez *disp. 17. sect.1. num.9.* & Coninch. *disp.14. de fide. dub.10. num.213. & dub. 11. n.230.* asserit omnes Turcas, Iudæos, ac hæreticos prudentiores laborare iam ignorantia vincibili; quia ferè nullus est, cui sufficiens ratio de sua religione dubitandi non occurrerit.

Sed inquires, quam diligentiam debet hic præstare ad veritatem indagandam, vt illa facta excusetur à culpa?

Respondeo satisfacere, si quærat pium, & doctum virum, quia non videtur esse alia via hominibus relicta veritatem inuestigandi; si autem inuenire non possit, credo obligari Deo preces fundere, vt viam veritatis demonstret, & à peccatis abstinere, ne impedimento sint illuminationi faciendæ. sic Suarez *de fide, disp.17. sect.1. num.10.*

10 Quartò noto non omnibus infidelibus æqualem fidei propositionem sufficere, vt fides euidenter credibilis reddatur: sic ex Caietan. 2.2. *quæst.1. art.4. vers. dicendum* 5 tradit Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.1. num.6.* Ratio est clara, quia eædem rationes facilius vnius intellectum, quàm alterius conuincunt. Iis positis.

11 Difficultas est, an si tibi infideli proponantur mysteria fidei, non vt euidenter credibilia, sed vt magis credibilia, quàm tuæ sectæ mysteria, teneatis relinquere tuam sectam, & fidei mysteriis assentiri? Bannes 2.2. *quæst.10. art.1. dub.3. concluſ.3. & 4.* Ledesm.2. *tom.summ.tract.1. cap.5. concluſ.5. & 6.* affirmant. Quia in medio necessario ad salutem securiorem viam debes amplecti, ne te periculo errandi exponas. Item, quia esto cuilibet liceat sequi opinionem probabilem, relicta probabiliori; hoc tamen non est intelligendum de opinione probabili facti, sed iuris, vt contingit, cùm à longè hominem vides, quem probabiliter existimas feram esse: licèt enim æquè probabile sit hominem esse, & feram, non tamen est probabile te posse ad illum sagittam immittere, quia prior probabilitas est facti, non iuris: sic in supradicto casu, etsi probabilius est fidem tibi propositam esse meliorem, probabile non est te posse tuæ sectæ adhærere, & fidem respuere.

12 Thomas Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.1. num.6.* distinguit de articulo mortis, & extra illum, & dicit superiorem sententiam Bannes veram esse in articulo mortis, secus verò extra illum. Mouetur, quia in articulo mortis debes prouidere tuæ saluti meliori, & securiori via, qua possis, quia non superest tempus rem diligentius examinandi, neque errorem, si fortè contingat, emendandi. Extra articulum mortis non videris teneri fidei probabiliter propositæ assentiri, quia restat tempus amplius rem examinandi.

13 Mihi autem dicendum videtur probabilius esse, nullo vnquam tempore te obligatum esse amplecti fidem propositam intra terminos tantum probabiles; sed necessarium esse proponi, tanquam vt euidenter credibilem, vt teneatis illam amplecti. Et quidem hoc esse necessarium extra articulum mortis, docuit Sanchez *supr.* & videtur tenere Vasq. Arag. Victor. Azor ab eo relati. Ratio est, quia fides proposita solùm sub probabilitate, quòd sit credibilis, non infert te obligatum esse credere, sed solùm te posse credere; quia ad obligationem inducendam, necessarium erat, vt cognoscetes fidem ita esse dignam creditu, vt nulla ratione contrarius error dignus creditu inueniatur, quia dum contrarius error dignus creditu inuenitur, non teneris illum deserere, ergo nec fidei assentiri. Debes ergo, vt teneatis fidem amplecti, conuinci de falsitate tui erroris, & de veritate fidei amplectendæ. Et confirmo. Si fideli ex ignorantia proponeretur hæresis aliqua, vt magis probabiliter credibilis, quis diceret teneri fidem deserere, & illi assentiri? Ergo neque etiam infidelis tenetur fidei veræ sub eadem probabilitate propositæ assentiri.

Hæ rationes, meo iudicio, æqualiter probant de articulo mortis, ac de reliquo tempore, ideóque nullus ex Doctoribus citatis, præter Sanchez hanc distinctionem fecit, sed generatim affirmarunt non teneri infidelem fidei mysteriis assentiri, quousque de eorum credibilitate conuincatur. Et insuper probari potest, quia obligatio colendi Deum fide vera æqualiter obligat tam in vita, quàm in morte. Ergo si Deus non offenditur in vita per repulsam factam ab infideli de fide sibi tantùm probabiliter proposita, neque in morte offendetur, & ita docuit Ioann. Sanchez *in select. disp.19. à num.4.*

14 Neque obstant argumenta contraria. Non enim teneris securiorem, seu probabiliorem viam sequi in necessariis ad salutem; sufficit, si securam, & probabilem sequaris, quia etiam in illa, quæ tibi videtur probabiliot, & securior, potest error contingere. Confirmatio non vrget. Fateor ex probabilitate facti, non sequi sæpè probabilitatem iuris, quando scilicet probabilitas iuris, in probabilitate facti non fundatur: sicuti non fundatur in casu allegato in argumento. At quando probabilitatis iuris in probabilitate facti fundatur: tunc, inquam, ex probabilitate facti probabilitas iuris infertur. Exemplo rem illustro. Est mihi probabile, pallium, quod possideo, esse meum: probabilius tamen iudico esse tuum, non teneor tibi relinquere, sed possum securè possidere. Sic in præsenti est probabile infideli veram religionem habere, licèt probabilius sit oppositum: non videtur obligandus errorem deserere. Quòd verò in articulo mortis non supperat tempus amplius rem examinandi, hoc non efficit, quod securam

secutam vitam teneatur deserere, & securionem amplecti, sed solum quòd pro opportunitate temporis rem diligentius examinet.

15 Hucusque de infidelibus. Quid ergo de fidelibus dicendum? si inter Catholicos nutriti sint, constat ex dictis, teneri credere, cùm illis mysteria fidei proponuntur taliter, quòd non habeant iustam rationem dubitandi vera illis proponi: si autem inter hæreticos sint nutriti, debent illis mysteria fidei ita proponi, ac si infideles essent; aliàs non tenebuntur assentiri: temerè enim, & imprudenter procederent, si cuilibet prædicanti assensum præberent. Quocirca ij neque hæretici sunt neque tanquam hæretici sunt puniendi, quoysque constet, & probetur illis fuisse mysteria nostræ fidei sufficienter proposita, & nihilominus repulisse: sic docent Castro *de iusta hæretic. punit. cap.*8. *dub.*2, Simanc. *de Catholic. instit. tit.*31. *n.*7. Arag 2.2. *quæst.*11. *art.*2. *dub. vlt.* Sanchez illos referens *lib.*2. *in Decal. cap* 1. *num.*8.

16 An verò hic infans nutritus inter infideles, vel hæreticos, si post vsum rationis adoret idola, & hæreses contra ius naturæ proferat, peccet contra fidem, & illam amittat? Pars affirmans videtur probanda. Nam ad amittendam fidem non requiritur cognitio illius: si enim quis inuincibiliter ignoraret se baptizatum esse & voluntariè erroribus fidei contrariis assentiretur, fidem amitteret; quia ille assensus verè est contra fidem, & peccaminosus. Ergo si fidelis baptizatus crederet culpabiliter fornicationem esse licitam, & idola esse adoranda, errorem haberet aduersus fidem, & culpabilem. Ergo destruit fidem. sic Bannes 2.2. *quæst.*10. *art.*5. *vers. sed quid dicendum.* Petr. de Ledesm. 2. *tom. summ. tract.*1. *cap.*5. *post* 10. *conclus. difficult.*2. Nihilominus probabilius est talem fidelem sic peccantem non amisisse fidem, quia ignorat illam inuincibiliter, imò dato ejus ignorantiam, & inaduertentiam culpabilem esse: at non quælibet ignorantia, & inaduertentia culpabilis excludit fidem, sed requiritur pertinacia, & ita tradit Sanchez *suprà*. Suarez cum communi sententia *de fide disp.*15. *sect.*2. *num.*3.

Punctum XIII.

An sit præceptum de externa fidei confessione & quando obliget.

1 *Duplex est præceptum de externa fidei confessione. Alterum positiuum, alterum negatiuum.*
2 *Præceptum negatiuum semper obligat.*
3 *Distinguitur duplex negatio, directa, & indirecta.*
4 *Sæpè nomen Christiani, clerici, religiosi, non pro fide sed pro natione, & professione vsurpatur.*
5 *Præceptum affirmatiuum fidei aliquando obligat.*
6 *Si es infidelis, cum tibi fides sufficienter proponitur.*
7 *Item obligat, si talis confessio est necessaria ad defensionem fidei.*
8 *Item si necessaria est, vt aliqui in fidei confessione perseuerent.*
9 *Extra supradictos casus, non apparet quando obliget confessionis fidei præceptum positiuum.*

1 Circa externam fidei confessionem, duplex est fidei præceptum, ex omnium Catholicorum sententia, cum D. Thom. 2.2. *quæst.*3. *art.*1. alterum affirmatiuum, alterum negatiuum, negatiuum semper obligat ad non negandam fidem, affirmatiuum ad illam confitendam. Et quidem pertinere hos actus ad fidem, constat: nam fides non solum postulat diuinæ veritati assentiri, sed etiam talem assensum aliquando manifestare, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. 4. *Habentes eundem spiritum fidei credimus, propter quod & loquimur.*

2 Difficultas est, quo tempore hæc præcepta obligent? Et quidem præceptum negatiuum non negandi fidem exterius, semper obligat, non solum quando cum interiori negatione contingitur: tunc enim clarum est, quia est apostasia, & defectio fidei, sed etiam si solum verbis, vel signis exteriùs negetur, animo autem fides retineatur. Conclusio est certa de fide, ex illo Matth.10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Sed qui exterius fidem negat, etiamsi animo retineat, verè negat Deum coram hominibus. Ergo dignus est, vt negetur à Christo coram Patre. Quod adeò verum est, vt nemini liceat talis negatio ob vllam causam, etiam ob vitandam mortem, & grauissima tormenta, quia illa negatio est intrinsecè mala, quia est quoddam mendacium derogans diuinum honorem, & religioni Christianæ summè contumeliosum. Qui enim negat fidem, dicit summam & infallibilem veritatem falli, quod à mendacio derogante diuinum honorem excusari non potest.

3 Dupliciter contingit hæc negatio fidei. Primò directè, vt si fidem absolutè neges, vel si neges aliquem eius articulum, vel eius certitudinem, & necessitatem. Secundò indirectè, si neges te esse Christianum, Catholicum, aut Papistam, quia virtute negas Christum, eiusque Catholicam religionem. Apostolus enim Petrus solum negauit se nosse Christum, eiusque discipulum esse: & quia in tali negatione Christum negabat, grauis peccati reus fuit. Idem est si diceres te esse Turcam, Iudæum, Ethnicum, Lutheranum, non enim cum his actis compati potest Christiana religio: ac proinde qui eas sectas diceret se profiteri, consequenter dicit se à Christiana religione alienum esse: sic omnes Doctores, vt potest videri in statim referendis.

4 Verùm aliquando nomen Christiani non religioni, sed nationi accommodatur: vt contingit in bello inter infideles, qui si interrogent, an sis Christianus, negare potes, cùm adest aliqua grauis causa negandi, restrictione tamen in mente retenta: quia tunc non negas fidem Christianam, siquidem de illius professione non rogaris, sed solum negas te esse talis nationis, cuius incolæ reputati sunt hostes, & inimici: sic docent Azor *tom.*1. *instit. moral. lib.*8. *cap.*27. *quæst.*1. *art.*2. Bannes 2.2 *quæst.*3. *art.*2. *dub.*1. *conclus.*4. Sanchez *lib.*2. *Decal. c.*4. *n.*8. Coninch *disp.* 15. *dub.*2. *n.*10. Suarez *dist.*15. *sect.*1. *num.*10. Idem est, si interrogeris, an sis clericus, religiosus, vel aliud officium, aut munus Christianæ religionis feceris, scilicet audire Missam, interesse diuinis, negare poteris cum restrictione mentis, quia hoc non est negare fidem, sed negare aliquod munus fidei, quod absque peccato negari potest, si causa subsit legitima vtendi restrictione mentali. sic Suarez *num.*1. Coninch *num.*11. Sanchez *num.*10. Azor *q.*2 Adde hoc verum esse, etiam si interrogans intenderit interrogatione facta explorare tuam fidem: non enim illi tu eam negas, negando munus illius, siquidem absque illo fidem habere potes. sic Azor, & Sanchez *suprà*.

5 De præcepto autem affirmatiuo confessionis fidei constat apud omnes aliquando obligare, ex illo ad Rom 10. *Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem*, id est, ad salutem conseruandam, vel ad salutem æternam obtinendam: & tradit D.Thom. communiter receptus 2.2. *quæst.*3. *art.*2. Valent. *disp.*1. *quæst.*3 *p.*2. Suarez *disp.*15 *sect.*2. *in princ.* Azor *lib.*8. *cap.*7. *in princ.* Coninch *disp.*15. *dub.*1. *num.*6. *conclus.*2. Rationem reddunt suprà dicti cum D.Thom. quia tunc exercitium alicuius virtutis est in præcepto, quando grauiter necessarium est ad charitatem Dei, vel proximi seruandam, est enim charitas finis legis, omnisque lex in charitate solidatur. Ergo quæ necessaria fuerint ad charitatem, ex lege, & præcepto necessaria erunt: atqui sæpè confessio externa fidei ad hunc finem necessaria est. Ergo. Minorem probo: discurrendo per casus, in quibus confessio ad charitatem Dei, vel proximi conseruandam videtur necessaria: & hinc constabit, quo tempore hoc præceptum confessionis obliget; & quoties honor diuinus, & bonum proximi grauiter periclitatur, nisi fidem fatearis, clarum est ad charitatem Dei, vel proximi tunc confessionem fidei necessariam esse. Quando autem hoc contingat non est facile explicatu.

6 Primò ergo contingit manifestationem fidei ad honorem Dei esse necessariam, si tibi infideli, & extra Ecclesiam posito mysteria fidei sufficienter proponantur; quia tunc teneris & illis assentiri, & Baptismum suscipere; & Ecclesiæ vniri, quod si renuas, honorem diuinum grauiter lædis. sic Coninch *disput.*15. *dub.*4. *num.*78. Suarez *de fide, disput.*14. *sect.*2. *num.*7. Si autem in infantia baptizatus fuisti, quia per Baptismum, qui est sacramentum fidei, iuxta Trident. *sess. 6. cap.*7. non potes fidem susceptam manifestare, debes aliquibus aliis signis fidem internam ostendere: debes enim ostendere te esse Catholicum, & fidelem. Verùm huius obligationis tempus determinatum signari non potest, & sufficienter huic obligationi fit satis, exercendo actus præceptos aliarum virtutum, v.g. audiendo Missam, recipiendo sacramenta, & alia opera exercendo, quæ signum sunt catholicæ religionis; his enim signis sufficienter fides interna manifestatur. Neque videtur propter eius præcisam manifestationem, esse obligationem suscipiendi aliquod speciale signum. sic Suarez *illo n.*7.

7 Secundò est necessaria confessio fidei ad honorem Dei, si propter eius defectum religio Christiana falsa ab aliquibus existimari possit, aut eius author falsum dixisse: ita D. Thomas communiter receptus 2.2. *quæst.*3. *art.*2. Suarez *disp.*14. *sect.*2. *num.*7. Coninch *disp.*15. *dub.*5. *num.*84 Valent. *disp.*1. *quæst.*3. *punct.*2. *circa primum dubium.*

Tertiò si videas fidem irridere, & absque tuo graui incommodo possis irridentes compescere, vel fidem laudare, teneris id præstare; quia tunc laudatione videtur irrisio facta diminui, & quasi compensari. Sanchez *lib.*2. *cap.*4. *num.*5 & Coninch *disp.*15. *dub.*4. *num.*80. Quòd si timeres irrisores ex tua laudatione magis irritandos fore, & in blasphemia; processuros, non credo te esse obligatum, si quidem cessat finis, ob quem tua laudatio præcipitur, qui est fidei Christianæ excellentiam promouere. Coninch *disput.*15. *dub.*5. *num.*9. & 110.

Quartò, si crederes ob non confitendam fidem te pusillanimitate opprimendum esse, & periculo negandi fidem exponendum; quia tunc clarum est, te esse obligatum confiteri. sic Suarez *disput.*14. *sect.*2. *num.*5. *in medio.*

8 Quinto confessio fidei est necessaria ad bonum proximi, quando credis ex omissione tuæ confessionis aliquos fidem esse amissuros, & facta tua confessione firmos futuros esse. Item quando tua confessio occasio futura est aliquos ad fidem conuertendi; quia non solum ex charitate saluti proximorum illo in casu teneris consulere, sed etiam ex fide teneris fidem in aliis promouere: quia fides non solum obligat subiectum, in quo est, vt fidei mysteriis firmiter assentiatur, sed etiam obligat, vt procuret alios sic firmiter assentiri. Item quælibet virtus obligat subiectum in quo est, vt impediat, quæ illi fuerint contraria: cum autem peccata contra fidem à quocumque commissa sint, fidei sunt contraria, efficitur sanè te obligatum esse ex fide ea impedire. sic docet Coninch. *disp.* 15. *dub.* 4. *num.* 79.

9 Extra huiusmodi casus non reperio alium, in quo obliget fides ratione sui fidem profiteri: tatione tamen aliarum virtutum sæpè obligat. Si enim ex charitate, vel iustitia tenearis proximum instruere de fidei mysteriis, iam inde obligaris fidem profiteri; illa enim instructio, professio fidei est. Item si ex religione debes sacramenta suscipere, & venerari, illa susceptio, & veneratio professio fidei est, & sic de reliquis Suarez *disp.* 14 *sect.* 2. *n.* 3. & 7. Coninch. *disp.* 15. *dub.* 4. *concl.* 2. *num.* 82.

Punctum XIV.

An cum de tua fide interrogaris, tenearis illam fateri.

1 *Plures Doctores affirmant, si à potestate publica interrogeris*
2 *Regulariter non es obligatus, si generaliter examinaris, tametsi aliquando tenearis.*
3 *Si in particulari interrogeris, non licet tibi negare, neque ita æquiuocè respondere, vt appareas fidei negator.*
4 *Secus verò si responsionem declinare potes quin negator appareas.*

1 ROgari potes à Rege, & superiore proprio, vel extraneo. Item rogari potes publicè, vel secreto, vel tandem rogari potes ab homine priuato. Hac distinctione supposita.

Plures Doctores affirmant te obligatum esse fidem manifestare, quoties à potestate publica, quæcumque sit, de illa rogaris, etiamsi secreto rogeris sic Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. *dub.* 3. Bannes *ibi quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 1 *concl.* 3. Azor. *to.* 1. *institutionum moralium, lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 1. Sanchez alios referens *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 4. *n.* 6. & videtur expressa sententia D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 3. Mouenturquia præceptum confessionis tunc obligat, cùm ex tua cõfessione magnus D. i. & fidei honor speratur; at ex confessione facta coram potestate publica hic effectus sperari potest. Ergo. Item nulla videtur efficacior occasio, neque magis opportunum tempus fidem manifestandi quam illud, in quo de fide à potestate publica examinaris. Ergo pro illo tempore præceptum confessionis fidei obligat. Adde, si tunc tenuas confiteri fidem, occisionem præbes aliis suspicandi te non habere fidem, vel fidem non esse veram & ad salutem necessariam. Teneris ergo, ne subtrahas hunc honorem Dei debitum, fidem manifestare. Quod si ab aliquo priuato rogeris, asserunt supradicti Doctores, specialiter Bannes Azor, Sanchez te obligatum non esse fidem manifestare. Excipit tamen Sanchez, & Valent. nisi persona grauis sis, eaque authoritate potiaris, quia præsumere potes tuam manifestationem allaturam esse Deo magnum in fide honorem.

2 Pro resolutione aduertendum est examinari te posse singulariter, vel generaliter cum aliis; vt si diceret Rex. Qui fuerint Catholici, manifestentur. Si generalis examinatio fiat, regulariter loquendo, non teneris te prodere, & fidem manifestare. sic Suarez *de fide disp.* 14 *sect.* 3. *n.* 6. *fin.* cum Tabiena *verb. fides* quia neque ratione præcepti Principis teneris, cum hoc non obliget cum graui tuo detrimento, neque ex præcepto fidei negatiuo; quia inde non apparet te negasse fidem, sed solum occultasse, quod per se licitum est; neque etiam ex præcepto positiuo fidei, quod non obligat, cum qualis Dei honor ex confessione accrescit, &ex illius omissione subtrahitur, sed cum grauis, & magnus est: at ex tali manifestatione præsumi non potest grauem Dei honorem, & fidei exaltationem esse futuram; imò potius præsumi potest occultatione fidem esse amplius promouendam, & fideles occultos confirmandos, Ergo.

Dixi, regulariter loquendo, te non teneri prodere, quia aliquando teneris, videlicet, quando spectatis circumstantiis, merito suspicarentur alii, te fidem deferere, quia tunc teneris fidem manifestare. Nam licet non tenearis semper aliis te fidelem ostendere? teneris tamen non te positiue ostendere infidelem: quando autem hæ circumstantiæ concurrant prudentis arbitrio iudicandum est, quod iudicium desumi potest ex casibus, quos recenset Coninch. *disp.* 15. *dub.* 5. *à num.* 112.

3 Verum si in particulari de fide rogeris, siue à Rege proprio, siue extraneo, siue à quolibet alio particulari, siue publicè, siue secreto.

Dicendum primò est nullo modo tibi licere verbis ambiguis, seu restrictione mentali facta, ita respondere vt appareas fidem negare: sic Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 3. *p.* 2. *dub.* 4. Pesantius 2. 2. *q.* 3 *art.* 2. *disp.* 1. *concluſ.* 2. Sanchez, *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 14. Coninc. *disp.* 15. *dub.* 2. *n.* 14. & *dub.* 5. *n.* 108. Ratio est, quia negare fidem exterius, etiamsi eam animo retineas, est extrinsecè malum, sed qui ita verbis illudit, vt audientes intelligant negasse fidem, verè in exteriori foro illam negat. Ergo hoc nulla ratione licet.

Dico secundo quoties infidelis Christianum rogat de fide vt eum hac de causa vexet; si Christianus declinare potest confessionem, quin intelligatur fidem negasse, non videtur teneri per se fidem manifestare: sic expresse tradit Coninch. 2. 2. *disp.* 2. *dub.* 5. *concl.* 6. *num.* 109. cum Lorca, *disp.* 24. *n.* 21. & 22. probo quia non videtur, qua ratione sub graui culpa teneatur hanc confessionem præstare. Non enim tenetur ex præcepto principis infidelis, vt de se constat, neque etiam ex præcepto fidei; fides enim obligat negatiuo præcepto, ne te positiuè ostendas infidelem: at non prohibet te dissimulare fidelē, seu te fidelem esse occultare. positiuo autem præcepto solum obligat manifestare fidem quando id ad Dei honorem, vel proximorū salutem grauiter conuenit. In præsenti autem non videtur subtrahi grauiter Dei honor, si sic celas fidem. Non enim, vt suppono, ex tua manifestatione infideles sunt conuertendi, aut fideles dubij sunt confirmandi, sed solum sequitur Principem & alios adstantes cognoscere te Catholicum esse, quod antea non cognoscebant: sed hæc cognitio præcisè per se spectata non est tanti momenti, vt videaris cum periculo vitæ teneri illam procurare; aliàs etiam non rogatus, neque examinatus teneris fidem manifestare, ne Princeps, & alij intelligerent te infidelem esse quod est falsum, & contra communem vsum in Ecclesia receptum plurimorum Martyrum, qui se fideles esse dissimulabant. Dixi non teneri per se fidem manifestare, sic rogatum, quando ex eius declinatione non intelligitur fidem negare. Nam si hoc præsumi potest nulla ratione licet, vt dictum est in prima conclusione, Ex precisa autem taciturnitate hoc nullo modo intelligitur, sicut neque etiam intelligitur, si rogatus diceres: Quid tua interest? quid me interrogas hæc enim responsio potius est interrogantis contemptus quam fidei negatio, imo est quædam virtualis fidei confessio, liquidem responsionem iudici gratam negat. Addendum tamen est rarò posse Christianum sic interrogatum declinare responsionem; quia potestas publica eum ad respondendum vexauit, & quoties magis tacentem videat, acrius excandescet, & in grauiora tormenta prorumpet, tam aduersus ipsum quam reliquos, quos esse fideles existimarit, eo quod existimet se esse contemptum.

Punctum XV.

Quando possis, vel tenearis fugere tyrannum in Christianos sæuientem.

1 *Per se licitum est fugere tyrannum, ne te examinet neve tormentis exponat.*
2 *Aliquando licitum est non fugere; tametsi periculum vitæ immineat.*
3 *Regulariter obligatus es te occultare, & dissimulare, & quando hoc contingat.*
4 *Pastor, & prælatus fugere potest, si ouibus satis prouisum sit, secus verò si illius præsentia grauiter oues indigeant, quia tunc cum periculo vitæ tenetur illis assistere.*

1 DIco primò. De fide est per se licitum tibi esse fugere tyrannum, ne te de fide examinet, neve tormentis exponat; ex illo Matth 10. *Cum vos persequenter in ciuitate ista, fugite in aliam*; & ex exemplo Apostolorum Petri & Pauli qui iam in carcerem detrusi fugerunt: & præcipuè exemplo Christi Domini, qui etsi poterat absque fuga tyrannorum sæuitiam declinare fugit, *Matth.* 4. *Ioan.* 8. 10 & 11. & multis exornat Nicolaus Papa *in cap. sciscitaris, 7. q. 1.* & August. *epist.* 180. *ad Horat. & tract.* 46. *in Ioann.* & aliis. Ratio est, quia hæc fuga nullo modo præcepto positiuo prohibetur, vt de se constat, neque naturali; siquidem fidei non aduersatur, imo potius fidem promouet, & manifestat siquidem ob eius causam se fugæ subdit, & exilium patitur. Ergo. Adde talem fugam sæpè conuenientem esse, tum vt tuæ imbecillitati prospicias, tum vt aliorum saluti aditorium sis. Quod adeo verum est, vt etiamsi captus sis examinationi subiectus, adhuc licitum tibi est fugere tum quia D. Petrus sic fecit, & alii sancti Martyres: tum quia fugiendo fidem manifestas, non negas. sic Suarez *de fide disp.* 14. *sect.* 3. *n.* 11. *fine.*

2 Dico

2 Dico secundò. Aliquando licitum tibi est non fugere, sed expectare examinationem, etiamsi vitam periculo exponas; quod contingit, quando credere potes fidem illa confessione promouendam esse, sic aliis relatis docet Suarez *de fide disp.14. sect.3. n.11.* Ratio est, quia expectando examinationem potes imbecilles in fide roborare, & alios ad fidem conuertere; & ex alia parte nullo malo periculo negandi fidem, te exponis. Ergo potest esse licitum. Neque obstat, quod te periculo amittendi vitam exponas, quia ob finem rationabilem, & honestum licitum id est. Et confirmari potest exemplo sancti Sebastiani, qui se fidelem dissimulauit, quousque fidem Marci, & Marcellini periclitari sensit: tunc enim se prodidit, vtique manifestatio multis nominibus ab Ecclesia commendatur.

3 Dico tertiò. Regulatiter non solum licitum tibi est fugere persecutorem saltem te occultando, & dissimulando, sed etiam id facere obligaris. Primò obligaris, si conscius tuæ imbecillitatis times negaturus fidem: colligitur ex *cap. scisitaris, 7. q.1.* tunc enim nulla honesta causa esse potest prodendi vitam: debet tamen minor esse fundatus, vt inducat modice, & proximum periculum cadendi. sic Suarez *disp.14. sect.3. n.10.* secundò obligaris, si intelligeres ex tua confessione mortem esse subituram, ita occultè, vt aliis exemplo constantiæ esse non possis; quia tunc non videtur adesse sufficiens causa prodigendi vitam, & permittendi peccatum tyranni te interficientis. Tertiò, & præcipuè obligaris te occultare, si inde credis magis fidem promotutum; quod sæpè contingit, quando tua vita maximè vtilis est ad firmandos alios in fide: tum administratione sacramentorum; tum concionibus, exhortationibus, & conciliis. Quarto obligaris, si times ex tua confessione tyrannum irritandum esse, & grauioribus tormentis Christianos persequuturum, quibus timere potes plures à fide defecturos in his enim casibus manifestatio non cedit in Dei honorem, & proximorum vtilitatem: nulla ergo ratione licet, quod non solum intelligendum est de qualibet priuata persona, sed etiam de pastore, & Prælato. sic docet Coninch. *disp.15. dub.5. & dub.95.*

4 Sed quid dicendum, si pastor sis, & Prælatus, neque possis te occultare manens inter oues, poteris ne illas deserere, & fugere? Ratio dubitandi est locus ille *Ioann.10.* vbi de bono pastore dixit Christus animam suam ponere pro ouibus suis; seu verò mercenarius, qui dimittit oues, & fugit. Dicendum ergo est, si fugiat pastor, vt se in commodius tempus reseruet, & interim ouibus prouisum sit aliis clericis ibi manentibus, licita est eius fuga. Ratio est, quia tunc dici non potest dimittere oues, & fugere, cum oues non maneant pastore destitutæ: quod optimè ponderauit D. Thom. *suprà dicto loco Ioann. lect. 3.* Augustinus *epist.180.* Suarez *de fide, disp.14. sect.3. n.12.* Coninch. *disp.15. dub.5. n.103.* Item si in solos pastores, & prælatos tyrannus desæuiat, & reliquum populum permittat pacificè viuere, poterit prælatus tunc fugere; quia eius fuga populo videtur conueniens sic Coninch. *suprà.*

Verùm extra hos casus fermè semper obligatus est pastor etiam cum periculo vitæ non dimittere oues, & fugere; quia oues in graui necessitate, & periculo amittendi fidem constitutas non debet pastor dimittere, aliàs non bonus pastor, sed mercenarius reputandus est. Quapropter hæc obligatio non solum est ex charitate, qua tenemur saluti spirituali proximorum, etiam cum detrimento corporalis vitæ prospicere; sed etiam ex iustitia ratione sui muneris: vt rectè declarauit Nicol. Papa *in cap. scisitaris, 7. quæst.2.* Exemplo naturæ, qui non debet quemquam in periculo constitutam deserere, si sperat nauigantibus fore vtilem. sic docent Coninch *concl.4. à n.104.* Suarez *disp.14. sect.3. num.12.* Addendum tamen est, si pastores desciscant, & tu potes illis ouibus derelictis consulere, debes permanere, etiam cum periculo vitæ, quia charitas proximi obligat hoc periculum temporale subire, vt eius saluti spirituali prospiciatur.

PVNCTVM XVI.

Licitum ne sit celare fidem verbis, vel signis per se contrariam religionem significantibus, casu quo non instet præceptum positiuum manifestandi fidem.

1 *Probatur licitum id esse.*
2 *Pro resolutione distinguitur duplex genus actionum.*
3 *Nullo modo licet vti verbis, & factis, quæ spectatis circumstantiis nullam aliam significationem habent, præter cultum falsæ religionis.*
4 *Satisfit argum. n.3. adductis.*

1 ADrian. *in 4. in tractat. de Baptismo, q.1. art.2. ad 5. paulo ante §. contra primam partem*, existimat id licitum esse. Mouetur primò authoritate D. Hieronymi *comment. in cap.2. epist. ad Galatas, & epist.89. ad August.* & aliàs sæpè, vbi sentiens cæremonias veteris legis à morte Christi fuisse mortiferas, excusat Petrum, & Paulum illis vtentes, quia ex dissimulatione faciebant. Secundò. Exemplo Naaman *4. Regum. 5.* qui cognita Deorum vanitate postulauit ab Elisæo licentiam, vt permitteret, cum dominus suus in templo adoraret, ipse etiam genuflecteret ob domini sui reuerentiam: & si quid in hac parte peccaret, Deum pro illo deprecaretur; cui Elisæus respondit, *Vade in pace*, quasi approbans factum, & dissimulationem: si autem factum illud intrinsecè malum esset, & nulla ratione honestari posset, deberet Prophera illum monere, & à tali facto retrahere. Tertiò adducit Hieronym. & laudat simulationem Iehu Regis Israël. *4. Regum. 10.* qui volens occidere omnes Baal cultores, dixit se velle Baal præcipuo sacrificio venerari, & nihilominus tamen Deus hanc eius dissimulationem videtur approbasse; cum dixit ibi, *quia studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, fecisti contra domum Achab.* &c. Ergo simulate factis, & verbis contrariam religionem licitum aliquando est. Quarto adducit Hieron. exemplum Dauidis immutantis faciem suam coram Achis *1. Regum, 21.* & subdit, nec mirum, iustos homines aliqua simulare pro tempore ob suam, & aliorum salutem; cum & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumperit. Quinto ratione, quia hæc simulatio in tantum esse potest peccatum, in quantum est mendacium, ostendens illis signis vanos deos esse dignos cultu, cum tamen ideò fiat, sed hoc non ostendit sic simulans; quia non ea intentione illa signa præstat, sed ob alios fines honestos. Ergo illa simulatio mendacium dici non potest. Et confirmo. Licitum tibi est vti vestibus infidelium, quarum ratione adstantes decipiuntur, & iudicant te infidelem esse. Ergo deceptio aliorum mendacium non constituit in simulatione. Sexto in aliis materiis à religione licitus est ex graui causa vsus dissimulandi, tum verbis, tum factis. Ergo etiam esse potest in materia fidei; quà enim ratione in aliis materiis excusatur simulatio à mendacio, etiam in materia fidei excusari potest; ideo enim in aliis materiis excusatur, quia verba, & facta non iuxta audientium mentem, sed iuxta intentionem proferentis accipiantur; cur ergo in materia religionis sic accipienda non erunt?

2 Pro resolutione huius difficultatis aduerto actiones significantes falsam religionem esse in duplici differentia; alia quæ ex se, ex vsu, & consuetudine, aut lege nullam aliam habent significationem, alia quæ illam habent. Prioris generis sunt genuflexio coram idolo, thurificatio, tunsio pectoris, gestatio vestium, quibus in sacrificiis impiis vruntur Gentiles, & similia; hæc enim spectatis iis circumstantiis nullam aliam habent significationem, præter cultum illius, in cuius præsentia exercentur. Alia verò, quæ licèt significent falsam habere religionem, vel ea non sit, attamen etiam ostendunt saltem ex se ob aliquem finem honestum posse. Hæ sunt esus carnium die prohibito, vsus vestium, quibus cultores falsæ religionis communiter vruntur, &c. Adrian. autem non solum de iis secundis actionibus; sed de primis affirmabat aliquando licere.

3 Dicendum igitur est nullo modo licere verbis, & factis vti; quæ spectatis circumstantiis nullam aliam habent significationem præter cultum falsæ religionis, est certa sententia: neque contrariam existimo probabilem. Eam multis Scripturæ, & Patrum testimoniis probat, & exornat Valent. *2.2. disp.1. quæst.2. punct.2. dub.4. pag.323. versic. nihilominus.* Suarez *de fide, disp.14. sect.4. n.4.* Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.4. n.14.* Coninch. *disp.15. dub.2. n.14.* Pesantius *2.2. quæst.3. art.2. disp.2. conclus.2.* Vasquez *1.2. disp.182. cap.5.* Tolet. *lib.4. summ. cap.2. n.7.* & alii ab eisdem relati. Ratio est, quia secundùm fidem non solum obligaris præcepto negatiuo non profiteri falsam religionem ex animo, sed neque quoad apparentiam profiteri, quia obligaris non negare fidem exteriùs. At vtens illis signis nullam aliam significationem moraliter habentibus præter cultum falsæ religionis, falsam religionem protestaris exteriùs. Ergo illud est intrinsecè malum. Neque obstat te non intendere illis signis falsam religionem protestari, sed aliud longè diuersum, quia sufficit quod in te, & in apparentia, & facto ipso id intendas. Et confirmo, si rogatus de fide illam verbis negares, etiamsi verba in alia significatione ab ea, quam habent, vsurpares, omnes conueniunt esse intrinsecè malum, & nulla ratione honestari posse; sed facta illa, verbis negantibus fidem æquivalent, quia sicut verba nullam aliam habent significationem, ita neque illa facta spectatis illis circumstantiis: & sicut non obstat in verbis intentio proferentis, vt ea extrahat à significatione, quam habent, neque etiam debet in factis obstare intentio exequentis, cum tam à verbis quam à factis illi inseparabilis sit externa significatio falsæ religionis. Secundò quia negari non potest executionem illarum actionum esse quidem superstitiosum cultum, siquidem seiungi non possunt à superstitione, quam habent colendi illum, in cuius præsentia fiunt. Sed superstitiosus cultus semper est illicitus. Ergo. Tertiò ex opposita sententia sequeretur posse fidelem inter infideles habitantem, vt mortem, vel alia damna euitet, thus offerre

idolo

idolo, & alias impias preces fundere, sicut & alij infideles faciunt, quod certè absurdissimum est. Quartò, non essent condemnandi ab Ecclesia, vt desertores fidei, qui rogat is à tyranno diis sacrificabant, debebant enim præsumi ob fidem occultandam vsi fuisse illis actionibus alia intentione ab ea, quam petebat tyrannus. Quintò, semper Ecclesia grauissimum crimen reputauit illorum qui à magistratibus data pecunia libellum impetrabant, quo ostendebant se idolis sacrificasse, cum tamen non fecerint; eaque de causa *libellatici* dicebantur, de quibus agit latè Baronius *anno* 253. *à num.*20. & Cyprian. *epist.*52. *ad Antonin.* Ergo huiusmodi fictio, & dissimulatio nunquam esse potest licita. Supradicta intelligenda sunt de simulatione seria facta: nam si loci causa & repræsentationis gratia, vt fit in comœdijs, hæc dissimulatio fiat, omnes conueniunt esse licitam; quia illa non est protestatio falsæ fidei: sed potius irrisio illius, neque est negatio fidei, sed repræsentatio negationis. sic Valent. *illo dub.*4. Sanchez *n.*15. Coninch *disp.*15. *dub.*2. *fine.*

4 Argumenta Adriani nullius sunt momenti.

Ad primum ex Hieronymo fateor illius fuisse sententiæ, vt putaret Apostolos potuisse vti cæremoniis veteris legis, etiamsi essent mortiferæ, quia intelligebat Hieron. non esse mortiferas ita absolutè, vt non liceret illis vti ad tempus, & ex graui occasione, ac proinde illarum vsus tunc nullo modo fuit protestatio falsæ religionis. Adde illo tempore, quo Petrus, & Paulus, aliíque Apostoli cæremonias legis veteris obseruarunt, mortiferas non fuisse, etsi fuissent mortuæ, ac proinde licitum illis fuit ex animo colendi Deum ea exercere, vt rectè probat August. *epist.*19. *ad Hieron.*

Ad secundum exemplum Naaman dupliciter respondeo. Primò admittendo petiuisse Naaman à Prophera licentiam simulandi cultum cum dominus eius in templo Remmon ingrederetur, & Prophetam permisisse, quia non existimauit vlla persuasione dimouendum esse ab illa voluntate adorandi in templo Remmon adorante suo domino. Secundò respondeo Naaman non petiisse licentiam simulandi adorationem idolo, sed solum genuflectendi, & seruiendi domino suo, cum ipse idolum adorauit, quod certè licitum est. Neque obstat petiuisse à Propheta, vt deprecaretur dominum pro illo de tali re, quia id dicere potuit ob dubium, quod forte habuit, an tale ministerium sibi illa in occasione liceret: cui dubio videtur Propheta satisfecisse illis verbis, *Vade in pace*, quasi diceret, nihil est, quod te turbet, rectè potes genuflectere domino tuo, quia pacem, & gratiam cum Deo amittas.

Ad tertium exemplum Iehu, August. *lib. contra mendacium, cap.*2. & ex illo D. Thom. 2.2. *q.*111. *art.*1. censent in illa simulatione peccasse, neque ob id laudatum esse à Deo, sed quia omnes sacerdotes Baal occidit, & domum Achab funditus euertit. Quod sanè indicant illa verba, *quia studiosè egisti quod rectum erat*, &c. non dixit, quia studiosè locutus fuisti, sed *quia studiosè egisti*, indicans in solo facto interfectionis rectè processisse, secus in simulata voluntate idololatriæ, quam pro medio assumpsit.

Ad quartum exemplum ex Dauid facilè respondetur, Dauid ibi non simulasse falsam religionem, sed quandam dementiam, & stultitiam: neque Christus Dominus simulauit peccatum peccato, sed assumens naturam humanam, permisit se peccatorem reputari: quod eius humilitatem summopere commendat.

Ad quintum & sextum ex ratione petitum, concedo totam malitiam huius simulationis reduci ad mendacium perniciosum; nego tamen excusari posse ex intentione proferentis, sicut in aliis materiis distinctis à religione excusatur, Et ratio est, quia simulatio in aliis materiis ex se indifferens est, vt verum, vel falsum significet. Quapropter ex intentione proferentis coarctati potest, & determinari, vt veritatem, quam ipse mente retinet, significet, quod hoc exemplo declaro. Interfecisti Petrum in agro: rogaris an illum interfeceris, negas, subintelligendo, in platea; negatio enim indifferens est, vt supponat pro interfectione facta in agro, & pro interfectione facta in platea: & tu negas solum interfectionem factam in platea, licèt audiens decipiatur, existimans nullibi interfectionem esse factam, quam deceptionem non teneris semper vitare: at simulatio falsæ religionis semper ex se falsum significat; quia neque falsa religio vera esse potest, nec simulatio extrahi potest, à sua significatione, siquidem ad id assumitur. Confirmatio habet specialem difficultatem, qua ratione liceat vti vestibus, & actionibus falsam religionem repræsentantibus, & simul habentibus alium finem de quibus in seqq.

PVNCTVM XVII.

Possis ne vti vestibus, & signis propriis infidelium, vel hæreticorum, vt fidem occultes, cum non vrget præceptum fidei confitendæ.

1 *Distinguuntur hæ vestes, & signa.*
2 *Proponitur prima sententia negans licitum esse his signis vti.*
3 *Probabilior est sententia opposita.*
4 *Satisfit oppositis argum. n.*2. *adductis.*
5 *Aliqua inferuntur ex superiori doctrina.*
6 *Ex graui causa aliquibus videtur licitum fideli vti vestibus, & signis institutis ad falsa religionis professionem.*
7 *Contrarium omnino est tenendum.*
8 *Signo instituto in honore falsæ religionis, nequaquam est probabile illo fidelem vti posse.*
9 *Cibis vetitis transtens per infideles vti poteris, si absque graui iactura eos non potes respuere, secus econtra.*
10 *Opponuntur aliquot limitationes.*
11 *Licitum tibi est templa hæreticorum ingredi ob cuiusdam obsequij ciuilis exercitium, secus in signum falsi cultus.*
12 *Per se loquendo licitum est concionibus hæreticorum assistere, si causa vrgeat, qualis non est sola curiositas.*
13 *Vbi princeps generaliter imperat omnes assistere in cultum falsæ sectæ, vt in Anglia, nequaquam licitum est.*
14 *Non licet Eucharistiam de manu hæretici sumere, neque matrimonium coram illo ex præscripto regis celebrare.*
15 *Cenuiuiis nuptialibus licet assistere, & contrahentes bene precari.*

1 LOquimur de vestibus, & signis, quæ vel ex vsu, & consuetudine, vel ex lege distinguunt homines vnius sectæ ab aliis (nam de vestibus, & signis, quæ non religionem distinguunt, sed nationem, nemini esse potest dubium non esse peccatum contra fidem illis vti,) hæc ergo signa distinguentia homines vnius sectæ ab aliis, sunt in duplici differentia: alia primò, & per se ad hanc distinctionem faciendam instituta sunt, qualiter reputatur Romæ pileus flaui coloris pro Iudæis, fascia, seu tobalia pro Turcis, & Sarracenis, imò, vt aliis placet, vestis habens depictam lunam, vel Mahometum. Alia sunt, quæ primò & per se ad profitendam falsam religionem assumuntur, qualia sunt, vestes, quas Sacerdotes idolorum assumunt ad sacrificium, vel si Princeps ad profitendam falsam sectam, & cultum exhibendum falsis dijs signum aliquod gestare præciperet.

2 Prima sententia negat licere aliquo ex his signis vti ad occultandam fidem, sic Caietanus 2.2. *quæst.*3. *art.*2. *dub.*1. *fine.* Nauarr. *cap.*11. *n.*27. *vers.*4. Tolet. *lib.*4. *sum. c.*2. *n.*7. Syluest. *verb. apostasia, quæst.*1. *verb. fides, q.*5. *n.*8. *& verb. infidelitas, fin.* & ibi Angel. Tabien. Armill. & Caietan. *summ. verbo habitus.* Philiarc. *de offic. Sacerdot. tom.*1. *p.*2. *lib.*3. *cap.*9. D. Antonin. 2 *p. tit.*12. *cap.*6. Mouentur, quia gestans vestem institutam ad discernendum infidelem à Catholico, illius gestatione profitetur se infidelem esse; sed professio infidelitatis quæcumque sit, est intrinsecè mala: ergo nulla ratione licet. Secundò illud signum non alia via distinguit infidelem à fideli, nisi quatenus significat illud gestantem infidelem esse; sed qui vellet ostendere se infidelem esse, peccaret peccato infidelitatis. Ergo etiam qui vult se ostendere distinctum à fideli, peccato infidelitatis peccat. Tertiò huiusmodi vestis, & signum, etsi primò institutum non sit ad ostendendam falsam religionem, sed ad distinctionem, & cognitionem personarum illam profitentium, secundariò ad falsam religionem profitendam est institutum ratione supradicta; quia non potest distinguere infidelem à fideli, quin ostendat infidelem esse, sed profiteri falsam religionem etiam secundariò est intrinsecè malum. Ergo. Quartò, si verbis affirmares te esse Turcam, vel hæreticum, absque dubio negare fidem iudicareris, sed idipsum iis vestibus, & signis affirmas. Ergo. Quintò sequeretur, si in vestibus esset depictum idolum Mahometi ad distinguendum Sarracenum à fideli, posse Christianum ibi residentem illis vti, vt fidem occultaret; quia figura illa solùm ad distinctionem professus illam sectam assumitur, non ad specialem honorem, & cultum idolo exhibendum: hoc autem videtur absurdum, Ergo. Quod si dicas eo ipso, quod figura doli gestatur, cedit in ipsius honorem, quem teneris, quasi superstitiosum cultum vitare. Contrà, quia solum cedit in honorem ipsius, quatenus significat illud gestantem esse illius veneratorem, & cultorem: sed idipsum significat quodlibet aliud signum distinguens infidelem à fideli; significat enim illud gestantem esse illius sectæ veneratorem. Ergo. Tandem, quia si à professione falsæ sectæ, & negatione fidei, sperari potest vsus talis vestis, pro libito, & absque necessitate, illis vti poterit; quia solum ex hac significatione habent malitiam.

4 Nihilo

4 Nihilominus dicendum est primò, etsi supradicta sententia probabilis sit, probabilius tamen esse, ex graui causa tibi licere vti vestibus, & signis destinatis ad discernendum infidelem à fideli: sic docent Bannes 2. 2. *quæst.* 3. *artic.* 2. *dub.* 2. *conclus.* 3. & ibi Aragon. *dub.* 1. *conclus.* 2. expressè Gregorius de Valentia *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. *dub.* 4. *ad finem.* Suarez *de fide, disput.* 14. *sect.* 5. *num.* 7. Coninch. *disput.* 15. *dub.* 3. *conclus.* 8. Emanuel Saa *verbo fides. numero* 4. *in vtraque editione.* Probant suam sententiam Sanchez, Suarez, & alij primò, quia licèt his vestibus, & signis adiuncta sit significatio falsæ religionis, tamen quia per se illam non significant, sed distinctionem infidelium à fidelibus, quæ significatio est reipublicæ maximè vtilis; ideo possunt ad hanc significationem præstandam assumi, omissa alia significatione falsæ religionis; sicut habitus monachalis non solùm ad significandum statum monachalem destinatur, sed etiam ad corporis indumentum, & qui illum assumeret, vt se occultaret; non obinde diceretur statum monachalem profiteri. Secundò, quia si harum vestium gestatio esset falsæ fidei professio; peccarent illis vtentes, & iniquè faceret Princeps cogens ad illarum vestium pòrtationem: quod non est dicendum, cum Pontifex præcipiat Romæ Iudæis pileum flauum portare, vt à Catholicis distinguantur. Verùm, vt recte notauit Coninch. *suprà n.* 67. hæc argumenta vel minimum probant, vel nihil: nam si primum argumentum aliquid probaret, probaret vtique licere verbis ambiguis, & quæ duplex significatum habent, negare fidem; quantumuis audientes concipèrent te fidem negasse, quia potes illa proferre in sensu legitimo; siquidem illum retinent: at verbis ambiguis negare fidem omnes Catholici reputant illicitum. Ergo quod vestes retineant significationem honestam, non probat te illis posse vti, si de facto ille vsus reputatur à videntibus negatio fidei. Secundum argumentum minus probat; potest enim Princeps habens sub se diuersarum religionum professores imperare, vt quilibet dicat, quam religionem profiteatur: an, inquam, sit Christianus, vel Mahometanus, &c. quod mandatum licitum est, & dictum ipsum etiam est licitum; quia Princeps non imperat, vt falsam fidem profiteantur, sed vt testentur, quam fidem habeant; sicuti si tibi imperaret, vt testareris de fide sociorum, potes, inquam, absque peccato testari socios suos esse Mahometanos ex suppositione, quod ita sint: sic similiter testati potest quilibet de se ipso. Quocirca legitima ratio, quare vestibus destinatis ad distinguendos infideles à fidelibus, possis tu, qui fidelis es, ex causa vrgenti vti, ea est, quia attentis circumstantiis, nullo modo earum vsus testatur te infidelem esse; siquidem quilibet, qui te Christianum cognosceret, & sic vestitum videret, non iudicaret te negasse fidem, neque id videri voluisse; sed solum iudicaret te voluisse occultare ob timorem mortis. Ergo illarum vsus nullius falsitatis signum est. Secus est, si verbis, quantumuis ambigais, & restrictis, diceres te esse Iudæum, Mahometanum, quia ex illis intelligerent audientes te ob timorem mortis fidem negasse, aut sic apparere voluisse, quia verborum significatio strictior, & limitatior est, quam vestium, & aliorum signorum. Dixi, si legitima causa intercedente illis vestibus vtaris, non esse signum infidelitatis, quia si absque causa feceris, cum tunc nulla ratio legitima adsit veritatem occultandi; meritò præsumi potest, te negasse fidem, vel voluisse desertorem illius apparere, quod est intrinsecè malum. sic Coninch. *illo dub.* 3. *n.* 65. & 71. Suarez *de fide, disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 5. Sanchez *lib.* 1. *c.* 4. *n.* 19.

4 Argumenta pro priori sententia ex probatione nostræ conclusionis manent soluta. Dicemus namque gestationem illius habitus non esse fidei falsæ protestationem, sed testificationem se fidem falsam habere, quod in habente fidem falsam ex suppositione, quod illam habet, non est illicitum: in viro autem Catholico, si videntibus, & cognoscentibus illum apparere possit, gratia occultandi facere, etiam licitum est; hoc tamen nisi causa legitima te occultandi adsit, nullo modo apparere potest: quapropter absque graui causa nullatenus id fieri potest. De veste verò, in qua figura Mahomeri, vel idoli depicta esset, alicui videri posset illa Christianum posse vti, quando solum ad discernendum infidelem à fideli esset apposita ob rationem in argumento allatam: at credo nullo modo licere, quia gestatio illius figuræ per se est quidam cultus, & veneratio idolo facta, quæ semper est illicita: sic docent Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 21. & 23. *in fine.* Suarez *disput.* 14. *de fide, sect.* 5. *num.* 8. Intelligo de gestatione publica, & honoraria; nam si occultè deferres, vel alio modo impedires exterioris cultus apparentiam, liceret sanè, vt in aliis signis diximus, sic Suarez *suprà.*

5 Hinc deducit Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 22. & 23. excusari Christianos vtentes signis Turcarum in nauibus, ne à Turcis comprehendantur, & speculatores Christianos, vulgò *espias*, vtentes lingua, & habitu infidelium vbi residebant, & pugnantes aduersus infideles, vtentes eorum vexillis, vt eos facilius possint comprehendere, modo tamen in ipsis vexillis depicta non sit idoli figura. Quia in his omnibus nulla falsæ fidei professio, etiam quoad apparentiam, sit, sed solum veræ fidei occultatio, quæ ex causa iusta licita est: assumuntur enim signa de se indifferentia, & consentit Bonacina *disput.* 3. *quæst.* 2. *p.* 3. *num.* 27.

6 Sed quid dicendum de signis, & vestibus infidelium institutis non ad discernendum eos à fidelibus, sed ad profitendum, protestandúmve eorum falsam religionem, an liceat fideli illis vti ad se occultandum?

Aliqui existimant ex graui causa licere, sic Sanchez *libro* 2. *cap.* 4. *n.* 20. cum Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *institut. moral. cap.* 27. *quæst.* 4. *fine*, reputat probabile Coninch. *disp.* 15. *de fide, dub.* 3. *numero* 72. *conclus.* 9. Mouentur, quia quantumcumque ad protestandum fidem falsam, cultúmque idolo exhibendum instituantur, non perdunt hæ vestes suam natiuam significationem tegendi, defendendíque corpus à temporum inclementiis. Ergo licitum est fideli ob huiusmodi finem illas vestes assumere, relicta alia significatione legali. Addit verò Sanchez *num.* 21. hoc non esse admittendum in vestibus destinatis ad authoris falsæ sectæ cultum, quales ipse reputat vestes destinatas pro sacrificiis. Sed non videtur satis consequenter dictum: nam etiam in huiusmodi vestibus reperiri potest natiua significatio, & vsus corpori deseruiens. Ergo propter illum assumi potentant.

7 Quocirca existimo, etsi propter tot Doctorum authoritatem supradicta sententia probabilis sit, omnino esse tenendum non licere ob vllam causam fideli iis vestibus vti, quia talis gestatio est quidam cultus, & honoratio falsæ sectæ, sicuti diximus, cum figura idoli in vestibus est depicta. Negari enim non potest falsæ sectæ eo maiorem honorem accrescere, quo plures induti appareant vestibus illam protestantibus, qui honor, & superstitiosus cultus separati non potest à gestatione, quantumuis contrariam voluntatem fidelis habeat. Adde rarò ab scandalo huiusmodi actum excusari posse. Ergo non est admittendus talis vsus: & ita tenet Anton. Tabien. Angel. Nauarrus, Philiarcus, Toletus, & alij relati *in princip. huius punct.* & Aragon 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 1. *conclus.* 2. Ludouicus Lopez 1. *part. instruct. cap.* 41. *versic. accipiens habitum.* Suarez *de fide, disput.* 14. *sect.* 5. *num.* 13. inclinat Coninch. *suprà numero* 73.

8 Aduerto tamen, si Princeps infidelis non solum infidelibus, sed indiscriminatim omnibus habitantibus in suo regno, vel aliquo modo commorantibus præciperet vti veste, vel signo in honorem suæ falsæ sectæ, credo in hoc casu, nullo modo esse probabile, fidelem vti illo signo posse ad se occultandum, esset enim talis vsus falsæ fidei protestatio, quia cum ille vsus non præcipiatur solis infidelibus, vt à fidelibus appareant distincti, sed præceptus sit fidelibus, & infidelibus in falsæ fidei professionem, & honorem: quicumque illo vtitur, meritò reputandus est falsam fidem profiteri. Quod confirmo hoc exemplo; si enim tibi singulariter Princeps præciperet sub pœna mortis vt in cultum, & protestationem suæ falsæ sectæ portares aliquod signum, cui dubium esse potest, te obligatum esse moti prius, quàm portare signum ita execrandum, quia gestatione illius signi, voluntati Principis annueres, & falsam sectam profiteris saltem in exteriori apparentia, quod nunquam licet. Ergo similiter dicendum est, cum edicto generali imperaris veste protestatiua falsæ fidei indui: & ita tenet Coninch. *disp.* 15. *de fide, dub.* 3. *n.* 72.

9 Ex dictis deciuntur aliquot difficultates passim occurrentes. Prima, an transiens per loca infidelium, aut hæreticorum, vel ibi residens, possis vti cibis vetitis ob te occultandum? Et quidem si illos cibos respuere potes absque graui periculo, allegando causam aliquam extra religionem, v. g. debilitatem stomachi, certum est, te obligatum esse lege communi, & fauore religionis, id efficere. Quia mendacium vitari potest aliqua restrictione; & causa adest legitima restrictione vtendi. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 24. cum Azor *lib.* 8. *institutionum moralium, cap.* 27. *quæst.* 3. Quocirca dubium solum est, quando cibos vetitos respuere non potes, quin suspicionem generes ob Catholicam religionem respuere: ex qua suspicione meritò timere potes graue damnum tibi obuenturum; an, inquam, tunc licitè illis possis vesci; Credo regulariter tibi licere; quia licèt per huiusmodi signa aliquo modo distinguantur fideles ab infidelibus: at non sunt signa instituta ad falsæ fidei professionem, & protestationem hæresis. Ergo illis cibis vtens præsumi non potes negare fidem, aut falsam protestari, sed solum te occultare voluisse. cum non tenearis te manifestare. sic Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *institut. moralium, cap.* 29. *quæst.* 7. *ad finem, & lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 3. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 25. Coninch. *disp.* 15. *de fide, dub.* 3. *concl.* 4. *c.* 50.

10 Limitanda tamen est hæc doctrina iuxta supradicta, primò, si ex tua comestione scandalum graue sequatur in Catholicis, eo quòd videntes te cibis vetitis vti, absque vllo scrupulo, intelligent te à fide defeciisse, & hac ratione ipsi ad fidem deserendam incitantur sic Sanchez, & Coninch. *suprà*, quod intelligendum est, quando horum periculum vitare non potes, manifestando causam, ob quam tibi licet cibis vetitis in tali occasione vti. Secundò limitanda est doctrina, nisi authoritate publica, vel priuata prouoceris carnes edere in contemptum Ecclesiastici præcepti seu protestationem inobedientiæ Sedis Apostolicæ, & professionem falsæ sectæ. Nam tunc ipsa comestione

mestione præceptum Ecclesiasticum contemnebas, vel saltim adstantibus apparebas contemnere, quod intrinsecè malum est, vt rectè colligi potest ex Paulo 1. *Corinth.* 10. vbi postquam dixit idolo immolata comedi, posse, quando instar aliorum ciborum apponuntur in mensa; negat id fieri posse, cum aliquis dicit hoc immolatum est idolo, quia tunc illo dicto ad comedendum idolothytum inuitat in honorem idoli, quod si inuitatus annuit, & comedit, honorem idolo defert, vel saltem reputatur deferre. At deserte honorem idolo saltem in apparentia, nullo modo est licitum; ergo nullo modo licet talibus cibis vesci: sic in præsenti dicendum est, cum in contemptum præcepti Ecclesiastici ad comedendos cibos prohibitos inuitaris.

11 Secunda difficultas est de concionibus, precibus, & aliis signis falsæ religionis. An, inquam, ob vitandam mortem, & bonorum publicationem liceat Catholico, concionibus, & precibus hæreticorum adesse?

Ponendum est tibi licere templa hæreticorum adire, & precibus illorum assistere; quando non ratione falsi cultus, sed cuiusdam obsequij ciuilis adeo, vt si dominum ibi ingredientem comiteris, vel officium aliud politicum ibi debeas præstare; hic enim ingressus non est formaliter religiosus, sed ciuilis, & politicus, ac proinde non vitandus. quod exemplo Naaman ministrantis suo domino in templo Remmon satis confirmari potest, qui, cum eius dominus idolum adorabat, ipse genuflectebat; non quidem venerans idolum, sed obsequens domino suo: semper enim cauere debes ne videaris ritibus hæreticorum reuerentiam exhibere, aut te illis miscere, sic Sanchez *lib.2.c.4. n.26. in medio.* Pesantius 2.2.*q.*3.*art.*2.*disp.*1.*q.*3.*in notab.*3. Coninch. *disp.*15.*dub.*3.*n.*62.

Secundò pono ex se illicitum tibi esse ingredi templa hæreticorum, si cum illis preces fundas, genuflectas, & in cæremoniis aliis communices; quia tunc exterius protestaris fidem deserere, vel saltem superstitiosum cultum falsæ sectæ exhibere, quod est intrinsecè malum: secus verò si ea fine vllo signo reuerentiæ spectares, & in his conueniunt Doctores, vt videre est apud Sanchez, & Coninch, statim allegandos, & constat ex dictis. Quapropter difficultas solum est, an ingressus in templa hæreticorum ob præstandam obedientiam Regi sub grauibus pœnis id præcipienti, licitus sit Catholico, vt has pœnas euitet?

12 Cui difficultati respondeo iuxta supradicta, per se loquendo, licitum esse concionibus, & precibus hæreticorum assistere, sic Azor *tom* 1. *libro* 8. *capite* 27. *quæst.*5. Valent. 2. 2. *disp.*1. *quæst.*2.*punct.*2.*dub.*4.*fine.* Coninch. *disp.*15.*dub.*3.*concl.*5.*n.*55. Sanchez *lib.*2.*in Decaleg. cap.*4.*num.*26. Bonacina *disp.*3. *qu.*2. *punct.*3. *num.*21. Ratio est, quia assistentia illa non est falsæ fidei protestatio, cum ex aliis capitibus fieri rectè possit; potest enim ex necessitate fieri ob vitandam grauem iacturam bonorum, vel ex zelo fidei, & voluntate deprehendendi errores, qui ibi seminantur, vel tandem ex curiositate. At aduerto cum Sanchez & Coninch *suprà*, totam curiositatem non esse causam legitimam assistendi concionibus & precibus hæreticorum: tum quia vti signis hæreticorum propriis absque graui causa est occasio reputandi illis vtentem, vel hæreticum esse, vel talem velle videri. Item semper adest aliquod periculum peruersionis, cui sine causa peccatum est, se committere. requiritur enim causa legitima, hæc enim esset, si timeres grauem iacturam honoris, vel diuitiarum, nisi adires. Conclusio tamen intelligenda est, quando solis hæreticis Princeps præciperet concionibus accedere, & preces fundere: tunc enim dicimus licere Catholico illam assistentiam, vt se occultaret.

13 At si Princeps omnes habitantes in suo regno sine distinctione cogeret templa hæreticorum adire, & illorum concionibus assistere in honorem suæ falsæ religionis, vt de facto in Anglia, absque regionibus hæresi infectis contingit, sine dubio peccabit Catholicus talibus assistens. sic Sanchez, & Coninch. *suprà* qui testantur Paulum V. id motu proprio definisse Bonacina *disp.*3.*quæst.*2.*punct.*3. *num.*22. Ratio est manifesta primò, quia illa assistentia in signum, & protestationem falsæ doctrinæ & in honorem illius imperatur, quod sufficienter colligitur ex tenore edicti dicentis: *Modestè etiam, atque sobriè dum preces persoluuntur se gerere, & vsque ad finem dictarum precum, & concionum ibi manere teneantur.* Imperatur ergo assistentia modesta, sobria, ac proinde religiosa. Ergo illam exequens falsam doctrinam honorat, & quoad exteriorem apparentiam protestatur. Neque obstat Principem dicere in suo edicto se tantùm velle ciuilem subditorum obedientiam, non à religione apostasiam. nam quantumuis ipse hoc verbis protestetur, facto ipso contrarium innuit, cum ipsamet assistentia illis circumstantiis præcepta falsæ sectæ sit protestatio. Secundò negari non potest concursu plurium doctrinam falsam honorari, & vires assumere, & in dies esse extendendam, sed hoc cedit in grauissimum religionis Christianæ detrimentum. Ergo ob nullam causam licet. Tertiò adeuntes reputantur hæretici, & à fide defeciisse, neque iam est vllus Catholicus, qui eos excuset. Ergo excusari non possunt. Quomodo enim excusari potest actio, vbi est scandalum, superstitiosus cultus, protestatio falsæ sectæ, & illius honor?

14 Ex his à fortiori infertur, nullo modo licere tibi Eucharistiam sumere à ministro hæretico, matrimonium celebrare coram illo ex præscripto Regis id præcipientis, etiamsi secretò priùs coram ministro Catholico contraxisses, quia illa cæremonia testaris te agnoscere ministrum illum tanquam veræ fidei ministrum, eiusque cæremonias honoras, & in illis communicas, quæ omnia intrinsecè mala sunt, sic Malder. 2.2.*q* 3.*art.*2.*membr.*3. Coninch. *disp.*15.*dub.*3.*num.*63. vbi aduertit secus esse, si coram magistratu ciuili contraheret, aut coram illo testaretur se contraxisse, modò ritu Catholico antea, vel postea contrahat, quia ibi solùm interuenit politicum præceptum obligans, vt publicè constet te matrimonio copulatum esse.

15 Secundò infertur te posse conuiuiis nuptialibus assistere, & contrahentes bene precari, etiamsi ritu hæretico contrahant, quia conuiuium nuptiale licitum quidem est, etiamsi contractus, in quo fundatur, illicitus sit. Ergo assistens conuiuio optimè potest intelligi non voluisse contractum, qua talis est, honorare, sed conuiuium, quod subsequitur: sic Malder. & Coninch. *suprà.*

PVNCTVM XVIII.

An liceat tibi omittere signum ex præscripto Regis impositum ad significandum te fidelem esse.

1 *Explicatur casus & Caietan. negat.*
2 *Contrarium est probabilius.*
3 *Satisfit rationi adductæ in fauorem Caietan.*

1 LAta est lex à Principe, vt quicumque in suo regno fidelis sit, in testimonium, & protestationem suæ religionis tali veste vtatur, alias ab omnibus tanquam desertor fidei reputetur, poterit ne Catholicus, si ex portatione illius vestis, & suæ fidei manifestatione periculum immineat, omittere vestem signatam, præcipuè cùm lex est in vitidi obseruantia.

Caietan. 2.2.*quæst.*3.*art.*2. cui consentit Nauarr. *sum.cap.*12. *num.*27. *versic.quintò.* negant omittere posse; quia illa omissio videtur esse vir nalis negatio fidei, siquidem videntes existimant tali signo carentes infideles esse, eo quòd à lege sic reputentur. Item assignatio illius vestis, est quædam de fide interrogatio & examinatio, examinat enim Princeps illius vestis portatione, qûinam sint fideles: si igitur verbis examinatus esses, vt si diceret Princeps, manifesta nobis, quam fidem habeas, & sit signum te negare fidem, silentium, signum te illam amplecti, sit confessio: cui dubium esse potest te in tali occasione constitutum obligatum esse confiteri, aliàs silentium tuum argumentum esset te negasse fidem, vel saltem voluisse videri negauisse. Cùm ergo per legem idem examen Princeps intendat facere, & omissionem illius vestis constituat in signum infidelitatis, si vestem omittis, infidelis vis esse, vel saltem videri talis. Ergo nullo modo tibi licet.

2 Nihilominus contraria sententia communior, & probabilior est, scilicet te posse ex graui causa omittere signum à lege constitutum pro fidei Christianæ professione, sic docuit Bannes 2. 2.*quæst.*3.*art.*2.*dub.*2, *concl.*4. Aragon *ibi, dub. vlt.* Valent. *disp.*1.*quæst.*3.*punct.*2.*dub.vltim.* Suarez *de fide, disp.*14. *sect.*5.*n.*10, Coninch. *disp.*15.*dub.*3. *fine, n.*76. Sanchez *lib.*2. *in Decalog.cap.*4.*fine, num.*29. Ratio est, quia illa omissio non est negatio fidei, etiam quoad apparentiam, sed solum occultatio, quæ ex causa iusta licita est. Ergo. Antecedens probo: tum à simili ex habitu monachali ab Ecclesia signato pro religiosis, quem si quis ex vrgenti causa exuat, non obinde reputatur negasse monachalem professionem, sed solum illam voluisse occultare. Tum ratione, quia vt omissio illius vestis reputaretur fidei negatio, debebat nullam aliam spectaris illis circumstantiis significationem habere, vt sic videntes; & cognoscentes illum esse Christianum, & omissionem fecisse illius signi, intelligerent à fide defeciisse: atqui habet hanc legitimam significationem, scilicet occultare personam. Ergo. Item neque obligaris ferre illam vestem ex lege Principis, neque ex præcepto fidei. Ergo ex nullo capite. Ex lege Principis obligari non potes: tum quia lex illa non est iusta, vtpote lata in odium Dei, & de materia ad Principem sæcularem non pertinente; examen enim fidei, & illius professio Ecclesiastico Principi, non publico, attributa est: & dato quod lex illa iusta esset, cum sit humana, & publica, non te obligat cum grauissimo tuo detrimento: ergo ex ratione legis obligari non potes. Ex præcepto autem fidei cessat similiter obligatio; quia præceptum positiuum confitendi fidem non obligat, vt clarum est in illa occasione, quia nec subtrahitur omissione illius honor diuinus grauiter, neque scandalum generatur. Neque etiam præceptum negatiuum non negandi fidem; quia hoc præceptum obligat, ne assumas aliquod signum protestatiuum negationis fidei: at tu tale signum non assumis, sed potius relinquis signum fidei protestatiuum. Ergo solum potest ex illo inferri te non protestari fidem, non tamen illam negare.

Dices,

Dices, non protestari fidem illo signo, esse virtualiter illam negare; præcipuè cum expressè omissio illius signi, vt signum negationis, à Principe constituta sit. Sed nego assumptum quia licèt omissio signi, sit signum à Principe constitutum pro negatione fidei; quia tamen alias significationes legitimas habet, ex de causa à fidelibus absque negatione fidei vsurpari potest. Adde non esse signum fidelibus, & infidelibus commune, sed pro solis infidelibus assignatur, vt sic facilius à fidelibus distinguantur. At iam diximus posse Catholicos signum proprium infidelium assumere, quando ex illius assumptione non sequitur specialis honor infidelitatis. Denique si Catholici obligati essent illud signum assumere, occultari nullatione possent, & Princeps infidelis absque vlla difficultate posset omnes cognoscere, comprehendere, & punire quod est grauissimum inconueniens.

3 Neque obstat suptadicta ratio Caietan. licèt enim videntes te carere illo signo, intelligant te infidelem esse quia nesciunt te Catholicum fuisse: at hoc in causa esse non potest, te manifestandi; quia ex tali iudicio nullum scandalum sequitur, si autem scient te Catholicum esse, & omittere; merito debent reputare te omittere; non grauia deferendi fidem sed personam occultandi: & sic nulla videtur ibi esse negatio fidei, etiam apparens, sed solum occultatio.

Ad confirmationem respondeo longè diuersum esse examen fidei singulariter alicui factum, vel generaliter, qui enim in singulari examinaretur, debebat ita procedere, vt nullo modo dantes intelligerent fidem deserere, & voluntati principis infidelis voluisse annuere, at ex suppositione, quod Princeps pro negatione fidei silentium constituit, si illo tunc vtaris voluntati principis videris parere, & fidem negare? quod ex eo colligitur manifestè quia omnes qui te scirēt esse Catholicum, & fidem sic interrogatum non profiteri, scandalizarentur, & te imbecillitatis, & inconstantiæ arguerent. Quæ certè in interrogatione generali, & in signo per legem constituto non procedunt, vt ex dictis constat, Adde. Per legem non quilibet interrogatur, sed communitas, cui interrogationi sufficienter satisfactum est, etiamsi plures non respondeant. Quapropter illa dici non potest propria interrogatio, sed incitatio & pronocatio fidelium, vt se probant: quod cum tanta iactura iniquum est, & ab eo abstinendum.

Punctvm XII.

De professione fidei ex decreto Tridentini facienda

1 *Referuntur decreta, in quibus hæc obligatio fundatur.*
2 *Obligatio faciendi professionem fidei est sub mortali, neque extinguitur transacto bimestri.*
3 *Comprehendit prouisos de beneficiis curam animarum habentes*
4 *Item Canonicos & dignitates Ecclesiarum Cathedralium.*
5 *Item prælatos regulares quorumcumque ordinum, tametsi ex consuetudine aliquibus in religionibus excusentur.*
9 *Item docentes artes liberales.*
7 *Si obtento canonicatu, vel beneficio professionem feceris, aliqui te excusant à professione facienda in obtentione similis canonicatus, Probabilius tamen est oppositum.*
8 *Vnica fidei professione pluribus titulis satisfacere potes, tametsi aliqui contrarium sentiant.*
9 *Qui modus seruandus sit in fidei professione facienda.*
10 *Fieriue possit per procuratorem; Affirmatur, vt probabilius.*
11 *Limitatur doctrina à Sanchez in Episcopis, sed non videtur approbanda limitatio.*
12 *Asserenti te fidei professionem feciſſe, credendum est.*
13 *Ex Bulla Pij IV. & V. varia sunt pœnæ impositæ omittentibus fidei professionem, sed non videntur receptæ.*
14 *Triden. imponit priuationem fructuum, & possessionem beneficij decernit non suffragari.*
15 *Explicatur quid sit possessionem non suffragari.*
16 *Nulla expectata sententia, tenetur sic omittens fructus restituere secundum probabilem sententiam: probabilius est requiri sententiam declaratoriam criminis.*
17 *Intelligi debet, si culpabiliter omiseris fidei professionem.*
18 *Sub nomine fructuum in hac pœna non veniunt distributiones quotidianæ, neque anniuersaria.*
19 *Quibus est facienda fructuum restitutio.*

1 VT huius professionis faciendæ obligatio intelligatur, & ad quas personas se extendat, & sub quibus pœnis præmittenda sunt decreta de hac materia loquentia. Trident. namque *sess. 24. cap. 12. de reformat.* statuit, curam animarum habentes teneantur à die adeptæ possessionis, ad minus intra duos menses in manibus Episcopi, vel eo impedito, coram generali eius vicario, & officiali orthodoxæ nostræ fidei publicam facere professionem; & in Romanæ Ecclesiæ obedientia esse permansuros spondeant, ac iurent. Prouisi autem de canonicatibus, & dignitatibus in Ecclesiis cathedralibus non solum coram Episcopo, sed etiam in Capitulo idem facere teneantur, alioqui prædicti omnes prouisi fructus non faciunt suos neque illis possessio suffragatur & *sess. 25. cap. 2. de reform.* decernit idem Concilium, hanc fidei professionem facere debere quicumque in patriarchas, primates, Archiepiscopos, & Episcopos promoti fuerint, in prima Synodo prouinciali in qua ipsi interfuerint. Quod si quis (quod absit) renuerit, Episcopi comprouinciales statim summum Pontificem Romanum admonere sub pœna diuinæ indignationis teneantur, interimque ab eiusdem communione abstineant. Pius tamen IV. in quodam motu proprio, qui est 112. eiusdem, & incipit, *Iniunctum nobis*, datum. Ibid Nouemb. 1564. supradictum Tridentini decretum extendit ad Prælatos monasteriorum, cōuentuum, domorum, & aliorum quorumcumque locorum, siue regularium ordinum sint, siue militarium. Item Pius V. in alio Motu proprio incipiente, *In sacrosancta*, cuius tenorem refert Eman. Rodriquez *qq. reg. tom. 2. q. 72. art. 2.* & Nald, *verbo fidei professio*, ad hanc fidei professionem teneti voluit omnes doctores, Magistros, regentes & alios quoscumque, ac cuiuscumque artis, & facultatis professores, siue clerici, siue laici sint, vel cuiuscumque ordinis regularis, qui docere, vel promoueri voluerint & Congregatio explicuit hanc Bullam locum habere in docentibus prima principia Grammaticæ, Arithmeticæ, Musicæ, & aliarum artium, esto non sit in publicis scholis, sed priuatis domibus; & additur pœna excommunicationis ipso iure, & priuatio beneficiorum omnium, dignitatum, officiorum, feudorum Ecclesiasticorum, & habilitatis ad illa, & ad alia in posterum obtinenda aduersus promouentes, qui hanc fidei professionem facere neglexerint, & in promotis nullam esse promotionem

2 Primo tanquam certum tenendum est obligationem faciendi supradictam professionem esse sub mortali, quia est res grauis, & ad grauissimum finem ordinata, qualis est exaltatio & promotio nostræ fidei, & errorum extirpatio, & sub grauibus pœnis præcepta: sic relato Manuele Rodriquez & aliis docet Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 5. n. 1. fine.* Bonacina *disp. 3. de fide, q. 2. p. 3. n. 14. & 15.* Quod si aliquis obligatus fidei facere professionem intra bimestre illam omiserit, tenetur quamprimum posit illam facere, quia non extinguitur obligatio, sed aggrauatur; non enim bimestre assignatur, vt terminus finiendæ obligationis: sed vt terminus obligationis exequendæ, & colligitur ex *c. cum dilectus, de dolo, & contumacia*, vbi Abbas *n. 12. & l. Celsus. ff. de recept. arbitr.* & ita tenet Nauarr. *conf 11. n. 1 sub. tit. de iureitur. in nouis* Garcia 3. *part. cap. 3. n. 29. & 30.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 5.* Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 4. & 5.* Aug. Barbosa 3. *part. allegat. 61. n. 22.* & alii apud ipsos.

3 Personæ autem, quas hæc obligatio adstringit, sunt primo prouisi de quibuscumque beneficiis curam animarum habentibus: sub quibus veniunt intelligendi Commendatarij aliquarum Ecclesiarum, quibus datur facultas disponendi de fructibus; quia sunt verè beneficiati, & titulum habent. sic Garcia *de benefic. 3. p. cap. 3. à n. 20.* August Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg. 61. n. 11.* secus verò dicendum est de illis quibus Episcopus Ecclesiæ curam commendat, non tamen de beneficio prouidet. Sanchez *lib. 2. c. 5. n. 1* Deinde sub nomine prouisi de beneficiis, comprehendi videbantur Episcopi, quia prouisi sunt de beneficiis curam animarum habentibus: at quia *in sess. 25. c. 2* præcipitur illis in prima Synodo prouinciali illam facere, videtur Concilium in supradictis verbis illos comprehendere noluisse. Præterea, quia in manibus Episcopi prouisi de beneficiis debent professionem facere. Ergo sub nomine prouisi non comprehenduntur Episcopi. Verùm etsi hoc ita sit, attento Trident. decreto, & Bulla Pij IV. & V. Attenta constitutione Gregor. XIV incipiente, *Onus Apostolicæ seruitutis*, quamque refert Vgolin. *de potest. Episcop. c. 1. §. 3* obligati sunt omnes Episcopi hanc fidei professionem, & iuramentum facere: forma autem huius professionis, & iuramenti traditur in Pontificali Romano authoritate Clementis VIII. edito, *fol. 79.* sic Barbosa 3. *p. alleg. 61. n. 3.*

4 Secundò adstringit supradictum decretum Canonicos, & dignitates Ecclesiarum Cathedralium. sub quibus comprehenduntur Canonici, quantumcumque ab Episcopo sint exempti, quia absolutè Canonici sunt sic Felin, Nauarr & Ledesm. relatis tradit Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 2.* Garcia *de benefic. 3 p. cap 3. n. 21.* referens ita censuisse factam Congregationem, Barbosa cum aliis 3 *part. alleg. 61. num. 5.* Item comprehenduntur Canonici regulares Ecclesiarum cathedralium; quia verè sunt prouisi in canonicatibus Ecclesiarum cathedralium: sic Garcia *num. 16* Barbosa *n. 6.* Coadiutores tamen Canonicorum, licet Canonici nominentur, quia tamen vere, & propriè in canonicatibus non sunt prouisi viuente proprietatio, fidei professionem facere non obligantur. Non enim coadiutor possidet canonicatum sed coadiutorium; vt dicit Garcia *p. 4. cap. 5. n. 76.* sic Barbosa *n 3* Item neque prouisi de capellaniis, portionibus, aliisque beneficiis simplicibus in Ecclesiis cathedralibus. Sanchez *cap. 5. n. 1* Garcia *cap. 3. n. 13.* Barbosa *num. 25.* Adde nec prouisi in canonicatibus, & dignitatibus Ecclesiarum collegiatarum; quia solum de prouisis in Ecclesiis

cathedralibus locutum fuit Concilium, sic Sanchez Barbosa, & Garcia *suprà*.

5 Tertiò ex Decreto Pii. IV. & V. hanc facere professionem tenentur Prælati regulares quorumcumque ordinum, etiam militarium: sic Nauarr. *lib. 2. consil. & de iureiurand. consil. 10. in nouis.* Man. *qq. regul. tom. 2. q. 72. art. 1.* Saa *verbo fides in fine* Barbosa 3. *part. allegat. 61. n. 7.* Verùm Sotbus Capucinus *super priuilegia mendicantiū, verbo professio, notab. 1.* inquit. factâ Congregatione, & viros doctissimos declarasse non esse in vsu cui consentit Sanchez *n. 3.* affirmans in pluribus religionibus non obseruati, vel quia supradicta Bulla recepta non fuit, vel quia consuetudine est derogata.

6 Quarto ex decreto relato Pii V. omnes docentes artes liberales, quomodocumque eas publicè doceant, tenentur hanc fidei professionem facere, & omnes illi, quibus ad hoc munus per aliquam vniuersitatem testimonium conceditur, notauit Barbosa *in declarat. Concil. sess. 24. cap. 12. & 3. p. de potest. Episc. alleg. 61. num. 2.*

7 Circa supradicta dubium est, an tenearis, quoties aliquo titulo, scilicet canonicatus, vel dignitatis fidei professionem feceris, illam facere obtinens canonicatum alium distinctum. Negant aliqui te obligatum esse fidei professionem facere, si demisso priori canonicatu, alium obtineas in eadem Ecclesia, secus si in diuersis diœcesibus, oppidis, vel locis. Verùm probabilius existimo te semper obligatum esse, quia absolutè prouisus es beneficio, ac si nunquam prouisus fuisses, neque Concilium apposuit aliquod verbum, ex quo hæc limitatio colligi possit; non igitur est recipienda, ex *l. de pretio. ff. de Publ. in rem act.* cum citatis in libello *de principiis vtriusque iur. lit. I. n. 28.* & tradit Azor. *tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 8.* quem videtur sequi Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 5. n. 6.* Garcia affirmans sic declarasse Congregationem Cardinalium *cap. 3. num. 17. & 38.* Barbosa alios referens *de alleg. 61 n. 8.*

8 Sed quid si intra bimestre assignatum ad faciendam fidei professionem, obtineas cum canonicatu dignitatem, vel gradu doctoris decoreris, satisfacisne vnica fidei professione obligationi illi ex duplici titulo contractæ? Et idem est si transacto bimestri, & oblitus obligationis faciendæ professionis ratione beneficij adepti, illam omittas ob alium titulum?

Negat Barbosa *allegat. illa. 61. n. 9.* eo quod tituli multiplicentur. Credo tamen probabilius te satisfacere vnica fidei professione; quia illi diuersi tituli ad eandem prorsus rem obligant scilicet ad fidei professionem pro eodem tempore faciendam. Ergo facta fidei professione duplici titulo videtur factum. Item illa professio alicui titulo satisfacit, sed non est maior ratio, quare vni potius, quam alteri satisfaciat. Ergo vtrique satisfacit, sicut cum professio facienda est coram Episcopo, & Capitulo, & Episcopus est in capitulo, & præsente illo fit professio non debet iterum extra alia fieri, vt dicemus. Et ita tenet Nauarr. *lib. 2. consil. sub tit. de iureiurando, consil. 12. infine, in nouis* Manuel. Rodriquez *regul. qq. tom. 2. q. 72. art. 3.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. num. 6.*

9 Modus autem quem debent supradicti obseruare, traditur in Concilio Tridentino, & in Bulla Pii IV. & declarat Quaranta *in summ. Bullarij, verbo fidei professio,* & Franc. Leo *in thesauro fori Ecclesiast. 2. p. cap. 10. n. 23.* Pro cuius intelligentia aduerte primo, esto Concilium dicat professionem faciendam esse in manibus Episcopi, vel eo impedito coram eius vicario, non esse intelligendum de necessitate, sed de conuenientia. Quare etsi Episcopus impeditus non sit, potest fieri coram eius vicario: & ita tenet Garcia *2. part. de benefic. c. 3. n. 23.* Barbosa *2. part. alleg. 61. n. 16.* Secundo aduerte, cum ratione canonicatus, vel dignitatis teneris fidei facere professionem coram Episcopo, & Capitulo: si Episcopus in Capitulo existat, cum tu professionem emittis, sufficienter vtrique obligationi vnica professione satisfacis; nec teneris iterum foras, coram Episcopo, vel eius vicario profiteri; quia absolutè coram Capitulo, & Episcopo fecisti professionem; ergo satisfecisti Concilio, sic Garcia 3. *de benefic. cap. 3. n. 24.* referens decisum esse in vna Seguntina: consentit Barbosa *supra 17.* Tertiò aduerte Sede Episcopali vacante professionem faciendam esse coram vicario Capituli, non coram Capitulo, quia per vicarium, & non per Capitulum administratur iurisdictio; ideoque magis vicarius, quam Capitulum repræsentat Episcopum. sic Garcia *num. 27. & 28.* Barbosa, *num. 18.*

10 Sed est difficultas grauis in hac materia, an possis per procuratorem facere fidei professionem, cum absens es, vel impeditus; Additio ad Nauarri consilia *lib. 2. consil. tit. de iureiurand. consil. 11. in fin. in nouis,* asserit censuisse sacram Congregationē id fieri non posse, cōsentit Vgolinus *de off. & potest. Episc. cap. 50. §. 16. n. 1.* fauet Nicol Garcia 3. *part. cap. 3. n. 75.* asserens sic tenuisse Rotam, & expresè negat fieri posse per procuratorem Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 16. n. 22.* Moueri possunt, qui a professio fidei, actus videtur esse personalis: tum quia est indicatiuus interioris assensus: tum & præcipuè quia illamet professione intendit Ecclesia subditos in fide stabilire, & obligare, ne deficiant, ad cuius finis consequutionem sumnè conuenit fieri fidei professionem per propriam personam.

Nihilominus probabilius est, fieri posse per procuratorem, quia regulariter ea quæ quis facere potest per se ipsum, potest & per procuratorem, nisi à canone & lege aliqua limitetur *l. 1. ff. de procurator. ib. cap. qui per alium, & ca. potest quis de reg. iur. in 6.* Item iuramentum potest præstari per procuratorem, *cap. fin. de iuram. calumn. in 6. cap. 1. §. verum de statu regul.* & ita sentiunt Nauar. *illo consil. 11. de iureiuand. nu. 2.* Azor *2. part. l. 7. cap. 2. quæst. 6.* Sanchez *cap. 5. n. 7.* Barbosa *n. 20. praxis Episcopalis, 2. part. verbo fidei professio,* & alii Neque obstant contraria Nego, inquam, ita esse actum personalem, vt per procuratorem fieri non possit: nam licet sit interioris consensus indicatiuus, etiam contractus matrimonii id ipsum habet; & tamen per procuratorem fit. Quod vero per professionem intendat Ecclesia professentes firmos habere in fide, probat conuenientiam faciendi professionem per propriam personam, non necessitatem.

11 Limitat autem supradictam doctrinam Sanchez *illo n. 7.* in professione fidei facienda ab electis in Episcopatum, vel translatis ad alium Episcopatum, & dicit hos in manibus Episcopi signati à Pontifice per se ipsos facere professionem debere; & non per procuratorem: & ita duos viros doctissimos à se consultos respondisse. Mouetur ex verbis Bullæ Pontificiæ committentis certo Episcopo, vt supradictam fidei professionem, nomine ipsius Pontificis acceptet. Ne propter ad Sedem Apostolicam accedendo personaliter laborare cogatur, volentes parcere laboribus, & expensis fraternitati vestræ committimus. At si hæc fidei professio fieri posset per procuratorem, non esset opus labori, neque expensis parcere; neque alicui Pontificem vices suas committere, vt nomine ipsius acceptet: sed posset Episcopus Romano procuratori potestatem dare, vt nomine ipsius in Pontificis manibus prædictam fidei professionem emitteret. Fateor ex supradictis verbis legitimè deduci, Pontificem præsupponere Episcopum per se ipsum fidei facere professionem debere, saltem ex conuenientia: cui obligationi ex decentia, & conuenientia voluit parcere, committendo vices suas alicui Episcopo. An autem coram illo Episcopo teneatur per se ipsum fidei facere professionem, & per procuratorem facta nulla sit, non satis videtur colligi ex supradictis verbis, quia nullum videtur esse verbum hanc obligationem imponens ipsi Episcopo faciendi per se ipsum in manibus Pontificis, & non per procuratorem.

12 Sed inquires, an credendum sit parti affirmanti fidei professionem fecisse?

Respondet affirmatiuè Aloysius Riccius *in praxi fori Ecclesiast. decis. 681 aliàs in noua edit. 580.* & cum eo Barbosa 3. *p. alleg. 61. n. 21.* dummodo collatio beneficii sit decennalis ex resolutis per Flamin. *de resignat. lib. 3. q. 6. n. 74.* Et credo hoc verum esse, cum non teneatur quis professionem facere coram multis testibus, aliàs si asserenti professionem fecisse non creditur, nisi probet, debet testimonium authenticum semper exhibere, aut ita publicè fidei professionem facere, vt semper id constare posset. quod nullibi video esse cautum.

13 Pœnæ impositæ professionem omittentibus variæ sunt tam in Concilio Tridentino, quam in supradictis constitutionibus Pii IV. & V. Et quidem constitutio Pii IV. imponit excommunicationem latæ sententiæ, non quidem aduersus promotos in aliquo gradu, & legentes aliquam artem liberalem sine professione fidei facta, sed aduersus promouentes & permittentes eos legere sine huiusmodi professione; & vltra excommunicationem latæ sententiæ non reseruatam, inducit ipso iure priuationem beneficiorum, dignitatum, officiorum feudorum Ecclesiasticorum, & inhabilitatem ad illa, & ad alia, in posterum obtinenda. Aduersus autem sic promotos, & legentes inducit nullitatem gradus, seu promotionis: sic Sotbus Capucinus *super priuilegia mendicantium, verbo professio fidei notab. 4.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 4.* Bonacina *disp. 3. de fide. quæst. 2. punct. 3. n. 15.* quamuis Emanuel Rodriquez *to. 2. qq. regul. q. 72. art. 2.* dicat excommunicationem latæ sententiæ, & alias pœnas tam contra promouentes, quam contra promotos ferri: Sed quod diximus ex textu conformius. Aduerto tamen cum Barbos. *in remiss. Concil. Trident. sess. 24. cap. 12. pag. mihi 542.* Congregationem Cardinalium censuisse in locis iis, in quibus sunt gymnasia publica, Bullam Pii V. has pœnas non imposuisse ordinariis, si patiuntur quemque quoquo modo docere litteras, priusquam fidei professionem faciat. Adde neque supradictam Bullam quoad pœnas ibi contentas, neque etiam quoad eius obligationem videri vsum receptam. sic Suarez *de fide, disputat. 14. sect. 6. numer. 2.* indicat Sanchez *suprà numer. 4. fine.*

14 Concilium autem Tridentinum imponit recipientibus beneficia, canonicatus, & dignitates & fidei professionem non facientibus intra bimestre à die adeptæ possessionis. vt non faciant fructus suos, neque illis possessio suffragetur. Circa quod decretum aduerte terminum constitutum duotum mensium incipere à die adeptæ possessionis: quare etsi tua culpa possessionem beneficii obtenti non accipias, non peccas, nec pœnas incurris ob non factam professionem. sic Nicol. Garcia 3. *part. de benefic. cap. 3. num. 32.* Barbosa 3. *part. de potest. Episc. alleg.*

alleg. 61. n.25. Accepta tamen possessione si intra duos menses professionem facere omittis, toto tempore quo ita persistis non facis fructus tuos, etiam si postea professionem emittas; quia professio habilitat, ne amplius perdatur, non tamen recipiate potes deperditum, ex *cap. quam periculosum, 7. q. 1. & Qui res, § arcam, ff. de solut.* sic Sanchez plures referens *lib. 2. c. 5. n. 5.* Barbosa *alleg. 61. n. 23.* vbi bene aduertit cum Nicol. Garcia 3. *part. de benefic. cap. 3. n. 31.* non priuari fructibus obtentis illis duobus mensibus concessis ad faciendam fidei professionem; etiamsi postea non emiserit, quia Concilium non priuat fructibus decursis illis mensibus, sed postea decurrendis; & consentit Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 10. fine.* Excipe, nisi caruerit prima residentia, quia ratione illius omissionis, neque fructus, neque distributiones illorum duorum mensium lucratur: neque haberi potest pro præsente ex qualibet causa, Garcia *supra n. 51. fine.* Barbosa *num. 24.*

15 Cum autem in Trident. dicitur possessionem beneficij omittenti fidei professionem non suffragari, non est intelligendum titulum beneficij, & possessionem ipsam reddi nullam in se, sed solum reddi nullam quoad effectum percipiendi fructus. Est enim decretum pœnale, quod iuxta subiectam materiam intelligi debet, & non extendi, sed potiùs limitari: & ita tenet Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 7. cap. 2. q. 3.* Sanchez *n. 8.* Barbosa *n. 26.* Garcia *n. 33.* Ex quo fit gaudere posse sic prouisum aliis fructibus, & prouentibus, si qui sint beneficij, & canonicatus; etiamsi fidei professionem non faciat; quare canonicus vocem habere potest in Capitulo, & ius procedendi, quia solum fructibus priuatur. sic Barbosa *n. 27. & in declar. Concil. sess. 24. cap. 12. n. 7.* testatur Congregationem sic declarasse. Secundò fit possidentem beneficium bona fide triennio, etiam si fidei professionem omittat firmari eius titulum & possessionem, ex *reg. de triennali possessione*; quia Concilium solum dixit possessionem non suffragari ad percipiendos fructus: atn on negauit suffragari posse ad firmitatem in ea, & in titulo constituendam: sic Sanchez *n. 9.* Fit tertiò nunquam sic omittentem fidei professionem, posse fructus acquirere; etiam si triennio, vel decennio illos bona fide possideat, eo quod à Concilio impediatur acquisitio; siquidem cauetur, ne possessio beneficij ad hunc effectum suffragetur; sine possessione autem præscribi nunquam poterant. Ergo cum possessio ob omissam fidei professionem nullius effectus sit ad fructus acquirendos, efficitur sanè nunquam acquiri: & sic testatur Flamin. *lib. 8. de resignat. q. 9. n. 121.* declarasse sacram Congregationem, & Nicol. Garcia *cap. 3. n. 34.* Sanchez *n. 11. & 12.* Barbosa *n. 26.*

16 Sed est difficultas, an omittens hanc fidei professionem nulla spectata sententia saltem declaratoria criminis teneatur restituere fructus perceptos? Affirmat Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 1. in fine.* Petrus de Ledesma 2. *tom. summ. tract. 1. cap. 4. post. 10 conclus. difficult. 1.* Garcia 3. *part. de benefic. cap. 3. num. 35.* Vgolin. *de offic. & potest. Episcop. cap. 50. §. 16. n. 4.* Mouentur, quia si omittens professionem, fructus non tenetur ante sententiam restituere. Ergo iam illi possessio multum suffragatur ad fructuum perceptionem: quod videtur esse contra Concilium, intendens in hac parte possessionem ei nullatenus suffragari. Deinde Concilium statuit fructus non facere suos hunc omittentem: at si non tenetur restituere ante sententiam, verè fructus facit suos, & ius, & dominium illorum acquirit: quod vid tur repugnare Concilij intentioni.

Cæterùm etsi supradicta sententia satis sit probabilis, probabiliot mihi videtur sic omittentem non teneri fructus restituere, quoviſque sententia declaratoria criminis adueniat? sic Nauarr. *consil. 12. n. 1. de iureiur. in 2. edit.* Sanchez *lib. 2. cap. 5. n. 10.* Man. Rodriquez *tom. 2. regul. qq. q. 72. art. 3.* Barbosa 3. *part. alleg. 61. n. 28.* Præcipua ratio est, quia decretum hoc est pœnale; ergo benignius, quoad fieri possit, interpretandum est: sed potest interpretari, vt non faciat fructus suos, neque possessio suffragetur, data sententia declaratoria, & non ante illam. Ergo hoc modo explicandum est. Et confirmat optimè Sanchez ex his quæ habentur *sess. 23. de reformat. cap. 1.* vbi quia Concilium prætendebat non residentes obligare ante vllam iudicis sententiam ad restitutionem fructuum, si quos percepissent, id declarauit. Cum ergo idipsum non fecerit, in hac parte mitius se voluit habere; ac proinde voluit, vt solum post sententiam intelligatur fructus esse restituendos; ex his que constat solutio rationis contrariæ. Fateor possessionem multum accipienti beneficium suffragari ad fructus percipiendos, & retinendos in conscientia, dum non condemnatur: at facta condemnatione neque fructus esse suos, neque possessione aliqua se posse tueri.

17 Verùm etsi ante omnem sententiam declaratoriam criminis teneatis fructus restituere: at hoc intelligendum esset, si in culpa furti omittens fidei professionem: nam si ignatus decreti Tridentini, vel illius immemor omiseris, nullo modo in conscientia obligatus es restituere, sed omnes fructus facis tuos, ac si verè professionem emiseris; quia priuatio fructuum est pœna, quæ arctare non potest, vbi culpa non præcedit: sic tenet plures referens Sanchez *n. 13.* Garcia *n. 66.* Vgolin. *n. 5.* Azor *lib. 7. cap. 2. q. 2.* Barbosa *n. 29* & alij apud ipsum. Ex quo infert Sanchez, & Azor te non amittere fructus, si procurato. cui mandatum dediti faciendi fidei professionem, non fecit te inscio absque culpa, quia est eadem ratio.

18 Sub nomine fructuum, quibus omittens professionem fidei priuatur, alicui posset videri comprehendi distributiones quotidianas, etiamsi in illis glossa non consistat, & anniuersaria, quia hæc etiam videntur esse præbendæ fructus, siquidem nisi in præbenda prouisus esses, ea obtinere non posses.

Cæterùm dicendum est non comprehendi has distributiones quotidianas, & anniuersaria; quia esto alius à Canonico eas non lucretur; at non sunt fructus canonicatus, sed ministerij personalis, & canonicatus, est solum conditio: & ita tradit Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 3.* Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap. 166. n. 22.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap 5. num. 10. fine.* Gonçalez *ad regul. 8. cancell. §. 6. proœm. n. 170.* Barbosa *alleg. 61. n. 30.* Garcia *illo cap. 5. n. 60.* Aloysius Riccius *in collect. decis. collect. 1451.* & alij.

19 Quibus autem hi fructus applicandi sint, cum debent restitui, Concilium non determinat. Azor *cap. 2. quæst. 3.* & Sanchez *illo n. 10.* dicunt pauperibus, vel fabricæ Ecclesiæ, aut alteri pio loco applicandos esse: quod de beneficiis curam animarum habentibus, & de dignitatibus, personatibus, & officiis habentibus fructus extra mensam capitularem intelligendum est, iuxta decretum Tridentini *sess. 22. cap. 3. de reformat.* dicentis fructus horum non residentium applicandos esse fabricæ, si indigeat, vel alteri pio loco, arbitrio Episcopi. At si canonicatus, vel dignitas habeat fructus in mensa capitulari, existimat Barbosa *de potestate Episcopi, 3. par. allegat. 61. in fine,* cum Garcia 3. *p. de benef. c. 3. à n. 40.* restituendos esse Capitulo, sicut fructus non residentium, aut excommunicatorum. Et addit ita esse restituendos Capitulo, vt non possint se componere cum Capitulo soluta aliqua parte, neque ordinarium condonare illam restitutionem posse. Alicui videbitur probabile hos fructus applicari posse pauperibus fabricæ, vel alteri pio loco, & non esse necessarò reddendos Capitulo, sicut fructus non residentium; quia omittens professionem verè extraxit à Capitulo fructus, & fecit suos, interim dum non condemnatur; quod secus est in excommunicatis, & non residentibus. At credo probabilius esse, Capitulo esse reddendos adueniente sententia. Nam illi fructus sunt Capituli, quos non transfert in omittentem fidei professionem, nisi dum sententia declaratoria criminis non est. Ergo stante illa sententia reddendi sunt fructus Capitulo, ac si nunquam à Capitulo essent extracti.

DISPVTATIO II.

De infidelitate, quæ est vitium contrarium fidei.

IN præcedenti disputatione explicuimus essentiam fidei, & illius obligationem. Restat de vitiis contrariis disputare, & illorum remediis. Duplex est vitium contrarium fidei. Primum infidelitas. Secundum hæresis. Hæc inter se distinguuntur tanquam continens à contento. Infidelitas enim fidei quoad omnia opponitur: hæresis quoad aliquam partem; vel vt aliis placet, infidelitas est vitium hominis nolentis fidem suscipere; hæresis, iam susceptam relinquentis. In præsenti disputatione agemus de infidelitate, & illius remediis; in sequenti de hæresi.

PVNCTVM I.

Quid infidelitas sit, & quotuplex.

1 *De qua infidelitate sit sermo.*
2 *Triplex est infidelitas, & earum definitio apponitur.*
3 *Distingui essentialiter affirmant aliqui.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Satisfit contrariis rationibus.*
6 *An satisfacias confessioni, si dicas te deseruisse fidem, quin declares, fuerisne Paganismo, Iudaismo, vel hæresi?*
7 *Comprehendatur ne omnis infidelitas sub iis tribus infidelitatis speciebus. Proponitur ratio dubitandi.*
8 *Resolvitur comprehendi.*
9 *Satisfit contrariis.*
10 *Quid de Apostasia dicendum est?*
11 *Hæresis est omnium grauior infidelitas, tametsi Paganismus magis extendatur.*

1 LOquimur in præsenti non de infidelitate veritati contraria, sed de infidelitate contraria fidei, virtuti theologicæ. Hæc ergo definiri potest, vt sit peccatum ex natura sua excludens

excludens fidem supernaturalem ; non enim potest fidem excludere, nisi fidei contraria sit. Contingit autem hoc dupliciter. Primò, si ex errore, vel malitia nolis auditum præbere proponenti veritatem nostræ fidei, quando te esse ad id obligatum cognoscis. Secundò, si propositæ sufficienter veritati non assentiaris. Primum peccatum dicitur omissionis : secundum commissionis. Quodlibet autem ex his peccatis est peccatum grauissimum, quia excludit medium necessarium ad salutem : quod debet quilibet Christianus suscipere, eáque de causa dixit Christus Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est*, quasi diceret, iam habet super se iudicium, & condemnationem.

2 Hæc autem infidelitas triplex est, Paganismus, Iudaismus, & hæresis. Diuisio est communiter recepta à Doctoribus cum D. Thom. 2.2.q.10. *art.* 5. & ibi Bannes, Valent. *disp.* 1. q. 10. *p.* 3. Arag. *quæst.* 11. *art.* 1. Malder. *art.* 5. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 4. *disp.* 18. *dub.* 6. Paganismus est, quando nullius mysterij reuelati fidem habes Iudaismus, quando credis veteri testamento, non tamen nouo. Hæresis, quando alicui veritati siue ex nouo, siue ex veteri Testamento fidem negas : vel aliter dicere potes, Paganum esse, qui integrè à fide Christiana recedit, Iudæum, qui recedit à veritate, quam figuræ ab ipso creditæ denotabant : hæreticum, qui fidem profitetur, at aliquos articulos illius negat. Quòd autem communiter dicitur, Paganismum esse negationem fidei nunquam susceptæ, Iudaismum esse negationem fidei in figura susceptæ, & hæresim negationem fidei in se ipsa susceptæ, probari mihi non potest : sicut neque probatur Lorcæ 2.2. q. 10. *art.* 5 *n.* 4. Coninch *disp.* 18. *dub.* 6. *n.* 61. Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 4. *num.* 8. Quia esse susceptam fidem vel non esse susceptam, non immutat has species ; potest enim quis post susceptam fidem transire ad Paganismum, vel Iudaismum. Ergo Paganismus, vel Iudaismus non petit necessariò non esse fidem illic susceptam, sicut esse verè Catholicum non pendet, an fuerit antea Paganus, vel Iudæus. Item si proposita fide tibi, neges aliquem articulum, & omnes alios amplectaris, hæreticus es censendus, & tamen nunquam fidem susceperis. Ergo ad hæresim susceptio fidei non expostulatur. Deinde filij hæreticorum parentum erroribus infecti verè hæretici nominantur, etsi nunquam fidem susceperint. Ergo ex susceptione fidei distingui infidelitas non potest. Restat ergo, vt ex obiecto distinguatur : Quapropter integra negatio fidei est Paganismus, Iudaismus, negatio Christi. Hæresis negatio alicuius veritatis à Christo reuelatæ.

3 Sed inquires, an hæc diuisio sit generis in species, & consequenter an hæ essentialiter distinguantur ? in quo Caietan. Bannes, & Aragon. *d. quæst.* 10. *art.* 5. affirmatiue respondent. Primò, quia eidem virtuti possunt varia vitia specie diuersa opponi. Secundò, quia deficere à fide susceptâ, in Baptismo promissa, distinctum quid est ab eo, quod est deficere à fide nullibi promissa : sicuti deficere in castitate promissa, vel non promissa. Tertiò, quia necessariò fatendum est in confessione ad quod ex illis tribus deflexeris, an ad Paganismum, Iudaismum, vel hæresim : neque videris satisfacere, si solum dicas te à fide defecisse.

4 Cæterùm probabilius est non distingui essentialiter, sed solum accidentaliter penes magis, & minus, sic Suarez *de fide disp.* 16. *sect.* 4. *n.* 8. Coninch *disp.* 18. *dub.* 6. *à num.* 64. Ratio est, quia omnes illæ sectæ priuant eadem fide, & cum illa habent eandem oppositionem. Ergo non sunt specie diuersæ. Consequentia est legitima ; quia ex nullo alio capite diuersitas specifica in peccatis sumi potest, præterquam ex oppositione ad virtutem. Antecedens probo ; quia tota oppositio cum virtute fidei, in Paganismo, est negatio totius fidei, hoc est, omnium mysteriorum, quæ à fide Christiana proponuntur. Iudaismus est negatio mysteriorum legis Euangelicæ ; hæresis est negatio aliquorum mysteriorum veteris, vel noui Testamenti. Ergo est oppositio non formaliter diuersa, sed materialiter, siquidem tam Paganismus, quàm Iudaismus, & hæresis in neganda veritate diuinæ reuelationis conueniunt, & solum differunt in negandis plutibus, vel paucioribus veritatibus reuelatis.

5 Neque obstant contraria.

Ad primum, dico posse varia vitia specie diuersa opponi vni virtuti : nego tamen Paganismum, Iudaismum, & hæresim, quatenus fidei contraria sunt, diuersimodè opponi.

Ad secundum, concedo deficere à fide susceptâ non constituere speciem diuersam ; aliàs Paganismus, vel hæresis hominis baptizati esset specie diuersus ab eo, qui est in homine non baptizato. Neque exemplum de castitate promissa vrget, quia ibi est diuersum peccatum ; quia est contra votum & promissionem Deo factam, & consequenter contra specialem virtutem religionis : ex præcisa susceptione fidei non fit talis promissio. Ergo.

Ad tertium. Valent. *disp.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 3. *vers. hic ita explicatis*, dicit extra controuersiam esse paganismum, & Iudæorum perfidiam, & hæresim adeò multum inter se differre, vt necessariò debeat quis in confessione explicare, ad quamnam infidelitatem ex istis deflexerit : quinimò arbitratur qualitatem erroris etiam particularis, in quem quis incidit, exponendam esse in confessione : multum namque interest, vtrùm negaueris mysterium, v. g. sanctissimæ Trinitatis : an solùm quòd Paulus fuerit Hierosolymis. Item vtrùm ad Mahometismum, an ad superstitionem aut idololatriam deflexeris ; quamuis hæc duo notat Caietan. *suprad. q.* 10. *art.* 5. pertinere ad eandem speciem infidelitatis, nempe paganismum.

6 Hæc tamen doctrina verissima est in sententia asserente circumstantias aggrauantes esse necessariò confitendas : at posita sententia probabili solùm peccata specie diuersa manifestanda esse in confessione, est difficultas an satisfacias obligationi, dicendo te fidem, deseruisse, quin declares, fueritne paganismo, Iudaismo, vel hæresis vitio ; et quidem si præcisè attendantur hæc, quatenus virtuti fidei opponuntur, credo te satisfacere : at quia virtualiter, & implicitè religioni etiam opponuntur, necessariò declarare debes, ad quam sectam deflexeris ; quælibet enim ex illis sectis habet suas distinctas cæremonias vanas, & cultus sacrilegos quos, amplectendo sectam, amplecteris ; & ratione horum debes in confessionem manifestare, deflexerisne ad paganismum, Iudaismum, vel hæresim. Item quælibet fidei negatio continet quamdam blasphemiam aduersus Deum, & eius fidem : quia iniuriat Deum, & inhonestat, sed negari non potest esse blasphemiam specie diuersam in plurium articulorum negationibus negate namque Christi diuinitatem grauius, & iniuriosius est Deo, quam negare esse in ecclesia sacramentum Confirmationis. Ergo pro diuersitate harum blasphemiarum, manifestandæ sunt supradictæ infidelitatis species in confessione ; etsi propter oppositionem cum fide manifestandæ non sint. Atqui paganismus plures blasphemias dicit aduersus Deum, quam Iudaismus, vel hæresis : Item in paganismo negante vnum Deum, læditur diuinus honor, cuius tamen læsio peccatum est specie diuersum ab eo, qui Deum admittens reliqua negat : Ergo necessariò manifestandum est in confessione : & ita expressè docet Coninch. *de fide, disput.* 18. *dub.* 6. *n.* 69. Suarez *disp.* 16. *de fide, sect.* 4. *n.* 14. Sanchez *libro* 2. *cap.* 7. *num.* 17.

7 Secundò inquires, an hæc diuisio comprehendat omnes infidelitatis species ? Et videtur non comprehendere, quia non comprehendit Turcismum : siquidem Turcismus aliquid credit ex veteri Testamento, & aliquid ex nouo. Ergo neque est paganismus, neque Iudaismus, neque hæresis. Secundò aliqui fuerunt hæretici admittentes nouum Testamentum, & non vetus ; sed hi non erant pagani, neque Iudæi neque hæretici. Ergo non est diuisio sufficiens. Tertiò in lege naturæ, & in lege veteri esse poterat hæresis, si Iudæus non crederet omnibus à Deo reuelatis. Quartò Atheismus videtur specie distinctus à paganismo, in quo vnus Deus colitur. Quintò Apostasia est speciale peccatum contra fidem, & tamen neque est paganismus, neque Iudaismus neque hæresis. Ergo.

8 Nihilominus asserendum est diuisionem esse sufficientem, comprehendereque omnes infidelitatis species, quod sic declaro : nam peccato infidelitatis peccari non potest, nisi aduersus reuelata in duplici Testamento veteri, & nouo, sub quo comprehendo fidei traditiones : peccare autem aduersus hæc triplicitèr contingere potest, primò, negando vtrumque Testamentum : & hoc est paganismus Secundò admittendo vetus, negando nouum, & tunc contingit Iudaismus. Tertiò admittendo nouum, vel vetus non integrè, & tunc est hæresis. Item per ordinem ad Christum Dominum, qui est author fidei & salutis, declarari potest sufficientia huius diuisionis : nam si Christi aduentum, eiusque prophetias, & figuras negas, paganus es : si admittis prophetias, & figuras, negas aduentum, Iudæus existis ; si admittis aduentum, eiusque dictis integrè fidem non habes, hæreticus es. Ergo nullus alius infidelitatis casus excogitari potest.

9 Neque vrgent rationes in contrarium.

Ad primam dico Turcismum sub paganismo comprehendi, quia non admittunt Christum redemptorem, & licèt aliqua credunt, quæ nos, aut Iudæi credunt, quia tamen non credunt illa, vt à Christo reuelata, sed vt à Mahomete dicta, ideo pagani absolutè nominandi sunt.

Ad secundam dico admittentes nouum Testamentum, & non vetus esse veros hæreticos, eo quod nouum Testamentum ex parte negabant, licèt sibi contrarium visum fuerit, quia vna ex veritatibus noui Testamenti est, vetus Testamentum fuisse à Deo reuelatum.

Ad tertiam dico diuisionem infidelitatis in paganismum, Iudaismum, & hæresim per ordinem ad Christum Dominum, & nouum, & vetus Testamentum esse de infidelitatibus quæ pro præsenti statu occurrere possunt, non de aliis, quæ legè naturæ, & scripta poterant contingere : nam in lege naturæ, & scripta esse non potest Iudaismus, quia Christus nondum aduenerat, & consequenter pro illo statu non erat legitima diuisio. Si autem pro omni statu velis infidelitatem diuidere in solum paganismum, & hæresim, est diuisio facienda, & paganismum affirmare debes esse infidelitatem, qua nullam Dei reuelationem admittis, hæresim, qua aliquam admittis falsam materialiter, aliam negas. Adde Iudæos deficientes à fide, quam

quam protestabantur, verè dici posse hæreticos esse, sicuti dicuntur hæretici, qui à fide Christi deficiunt.

Ad quartam respondeo Atheismum non esse distinctum specie à paganismo, in quo vnus Deus colitur, sed distingui ab illo penes maiorem, vel minorem extensionem; sicut non distinguitur speciè hæreticus, quin plures articulos negat à negante pauciores cum autem paganismus consistat in negando Christum Dominum, siue in se, siue in figuris, quantumvis paganus credat vnum esse Deum, hoc non efficit esse hæreticum, quia illud non credit tanquam à Deo reuelatum, & à Christo Domino dictum.

Ad quintam dico te non posse recedere à fide, nisi sis Paganus, Iudæus, aut hæreticus; quia si recedis, vel ex toto, vel ex parte recedis: si ex toto, es paganus: si ex parte, admittendo Christi aduentum, hæreticus: si negas eius aduentum, Iudæus.

10 Solum esse potest difficultas, an recedere à fide susceptâ animo ibi permanendi, in quo secundùm omnes Apostasia consistit, sit species infidelitatis distincta ab illis tribus enumeratis, vel aliqua illarum circumstantia necessariò in confessione explicanda? Pro cuius resolutione vt certum supponendum est totam malitiam essentialem apostasiæ reperiri in hæretico baptizato negante vnum articulum fidei, sicut si omnes negarent & ad Iudaismum, vel paganismum transiret. Quia tota, & essentialis apostasiæ malitia sita est in iniuria, & contemptu facto fidei, illam relinquendo, cum autem per hæresim fides Christi relinquatur, & Christus despiciatur; efficitur sanè in hæresi apostasiam propriè esse. Fateor tamen per antonomasiam apostasiam dici de Iudaismo, & paganismo, atque adeò apostatam proprissimè dici de eo, qui totam fidem Christi, eiusque nomen abnegat; non de eo, qui retinens Christianum nomen à Christo discedit: sic multis relatis Sanchez. *lib.2. in Decal. cap.7. num.15.* Farinac. *tract. de hæresi; quæst.183. §.2.* Suarez *de fide disp.16. sect.5. à n.3.* Hoc supposito.

Dicendum est non esse apostasiam à fide aliquam speciem infidelitatis distinctam à paganismo, vel Iudaismo, ad quem quis accedit. Ratio est, quia vt esset distincta species infidelitatis, debebat aliquid ex fide negare, quod per paganismum, vel Iudaismum negatum non esset: at hoc nullo modo contingit, sed idem prorsus negat paganus baptizatus, ac non baptizatus. Ergo. Et confirmo. Apostasia in hoc formaliter consistit, vt deserat quis fidem iam susceptam; sed deserere fidem iam susceptam præcisè non est species infidelitatis, sed ad summum est genus petens contrahi per paganismum, vel Iudaismum, vel hæresim. Ergo apostasia non est species distincta ab illis tribus. Deinde quia si apostasia à fide esset species aliqua distincta à paganismo, vel Iudaismo, vel esset hæresis; vel alia ab his tribus distincta: hæresis esse non potest; tum quia non est negatio fidei ex parte: tum quia in vno subiecto duplex infidelitatis species simul existeret. Si autem esset species distincta ab illis tribus, diminutè D. Thom. & cum eo reliqui Theologi enumerassent species infidelitatis. Ergo dicendum est apostasiam non esse speciem infidelitatis distinctam: ita tenet Pesantius 2.2. *q.12.* D. Thom. *disp.1.* Suarez plures referens *de fide disp.16. sect.5.n.8.* Neque obstat apostasiam pœnis hæreticorum puniti, quia optimè puniri potest, si Ecclesiæ per Baptismum subiectus fuit, eo quod à fide susceptâ recedat. Verum etsi apostasia à fide non sit species aliqua infidelitatis distincta à paganismo, vel Iudaismo; est tamen illius circumstantia: vt dixit D. Thom. 2.2. *quæst.12. art.1.* Negari enim non potest ad minus esse circumstantiam aggrauantem, siquidem ex desertione fidei in Baptismo susceptæ, & professæ, aggrauatur peccatum paganismi. An verò hæc grauitas sit necessariò in confessione aperienda, non omnes conueniunt: qui enim negant circumstantias aggrauantes esse necessariò manifestandas in confessione, consequenter negare debent esse manifestandam hanc circumstantiam: aliàs obligaretur peccans contra castitatem, ministrare castitatem habere: at qui circumstantias aggrauantes affirmant esse manifestandas, & de hac circumstantia id affirmare debent. Adde non esse improbabile esse circumstantiam non tantùm aggrauantem, sed mutantem speciem aduersus religionem; videtur enim specialis iniuria, & irreuerentia fidei per Baptismum susceptæ eam deserere.

11 Tertiò. Inquires, quænam ex supradictis speciebus infidelitatis sit grauior? Cui dubitationi optimè respondet D. Thom. 2.2. *quæst.10. art.6.* & ibi eius expositores, Bannes, & Aragon. Valent. *disp.1.q.10.p.3. circa finem.* Suarez *disp.16. de fide sect.4. n.14.* Coninch *disp.18. dub.6. à n.70.* hæresim esse infidelitatem omnibus grauiorem absolutè; quoad extensionem verò paganismum esse grauiorem. Prior pars probatur, quia hæretici maiorem Dei, & scripturarum cognitionem habent, & proinde eorum peccatum magis est voluntarium, & inexcusabile. Secundò, quia sub nomine Christi Christum oppugnant, & simulantes cum illo amicitiam, illi sunt inimici, eiusque sactis verbis, & testimoniis sub simulata religionis specie ad religionem destruendam abutuntur: de quibus dixit Petrus epist.2. cap.2. *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum reuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Secunda pars conclusionis de se constat, siquidem paganismus plures articulos fidei negat, quam Iudaismus, vel hæresis.

Punctum II.

Vtrùm infidelis possit habere ignorantiam inuincibilem omnium illorum, quæ fides proponit credenda.

1 *Potest esse ignorantia inuincibilis mysteriorum supernaturalium, Incarnationis, Trinitatis, &c.*
2 *Circa quodlibet mysterium lumine naturæ notum potes habere ignorantiam inuincibilem.*
3 *Cum hac ignorantia potes culpabiliter aliis erroribus inuolui.*
4 *Proponitur quædam obiectio. An hic peccet contra fidem, & illam perdat.*
5 *Satisfit supradictæ obiectioni.*

1 Posse haberi ignorantiam inuincibilem mysteriorum supernaturalium, Incarnationis, Trinitatis, & similium, constat ex sæpè dictis, quia hæc cognosci non possunt, nisi proponantur, at sæpè propositio deficit. Ergo. Neque valet dicere nemini negari à Deo media ad salutem necessaria; quia hoc verum est, si diuinæ gratiæ recipiendæ impedimentum non præstas: at præstare potes hoc impedimentum multiplicando peccata. Quod si vrgeas. Ergo iam ignorantia culpæ tuæ tribuenda est, siquidem Deus illam à te expelleret, nisi culpam committeres. Dico tribuendum esse tuæ culpæ; non tamen obinde sequitur ignorantiam in se culpabilem esse, quia ad hoc, vt ignorantia in se culpabilis esset, debebas aliquo modo cognoscere tuis peccatis impedimento esse illam expellendi, & insuper debebas scire obligationem illam expellendi: quæ omnia facillimo negotio ignorari à multis possunt.

2 Dico secundo, te posse habere ignorantiam inuincibilem fidei supernaturalis circa quodlibet mysterium lumine naturæ notum, v.g. circa Deum, eiúsque omnipotentiam iustitiam, & bonitatem, quatenus sunt à Deo reuelata. Ratio est eadem ac in præcedenti conclusione, quia hæc esse à Deo reuelata, obiectum est supernaturale; sed obiectum hoc supernaturale vitibus naturæ cognoscere non vales. Ergo indiges aliquo per diuinam fidem proponente: hoc autem carere potes. Ergo potes inuincibiliter carere cognitione Dei, quatenus per fidem supernaturalem reuelatus est, & ita tenet, & optimè probat Suarez *de fine disp.17. sect.1. à num.3.* Coninch *disp.18. dub.1. concl.3. num 19.*

3 Dico tertiò, fidelis in infantia baptizatus, & inter infideles, vel hæreticos nutritus, potuit hanc ignorantiam inuincibilem fidei supernaturali habere ratione supradicta: & insuper potuit culpabiliter pluribus erroribus aduersus Deum inuoluis credere enim potes culpabiliter vel plures esse Deos, illisque adolere; potes credere animam rationalem non esse immortalem, mendacium, fornicationem, & alia naturæ rationali contraria licita esse: non tamen obinde fit amittere fidem, si ignoras inuincibiliter hæc omnia fidei diuinæ contrariari, sic Suarez, & Coninch *supra.* Probo, quia fides supernaturalis amitti non potest, nisi per peccatum infidelitatis, vt definit Trident. *sess.6. can.11.* Sed ille fidelis illis erroribus assentiens, non peccat peccato infidelitatis formaliter; siquidem infidelitas est dissensus à prima veritate reuelante, sicut fides est assensus primæ veritati reuelanti: at ille infidelis ignorat inuincibiliter primam veritatem tale mysterium, cui ipse dissentit, reuelasse. Ergo non potest voluntariè à prima veritate reuelante dissentire. Ergo non peccat peccato infidelitatis formaliter. Ergo non amittit fidem ex illo peccato.

4 Dices, hic fidelis talibus erroribus culpabiliter inuolutus peccat contra illam virtutem, quæ obligat veram de Deo habere cognitionem, & omnia falsa, & contraria respuere: sed hæc virtus non videtur alia præter fidem. Ergo peccat contra fidem, ergo amittit fidem. Item cum his erroribus neque actus fidei, neque pia affectio in voluntate compati potest. Ergo neque habitus fidei. Deinde ille verè est idololatra, & paganus, seu hæreticus. Ergo non potest esse fidelis.

5 Respondeo ad primum peccare contra illam supernaturalem virtutem, quæ dictat veram de Deo cognitionem, & falsam respuit, quæ est fides supernaturalis, sed non peccare aduersus illam formaliter, sed tantum materialiter, eo quod non cognoscit obiectum, cui talis error opponitur sub illa virtute contineri. Adde non ex quolibet peccato contra fidem amitti fidem, nam omittere actum fidei debito tempore, est contra fidem & non perditur ex illo fides. Item error etiam culpabilis, si non adest pertinacia, non excludit fidem. Ergo etiamsi daretur peccare talem fidelem aduersus fidem, cum non sit pertinax, non infertur amissurum fidem.

Ad secundum concedo, cum talibus erroribus actum fidei circa illasmet veritates compati non posse, bene tamen habitum;

quia habitus est potentia, quæ secluso illo impedimento erroris in actum prodire poterit.

Ad tertium dico illum esse non formaliter, sed materialiter paganum, & hæreticum; cum paganismo autem, & hæresi materiali stare optimè potest habitualis fides.

PVNCTVM III.

Sintne opera omnia infidelis, & hæretici peccatum, vel possint esse aliqua opera bona.

1 *Proponitur hæreticorum error omnia nostra opera esse peccatum.*
2 *Quilibet infidelis multa bona opera moraliter præstare potest.*
3 *Explicantur loca Scripturæ n.1. adducta, & fit satis fundamento hæreticorum.*

1 NOn desunt hæretici, qui vt gratiam Christi videantur extollere, ita nostra opera extenuant, & mutilant, vt affirment omnia esse peccata, si ab homine infideli, hæretico, imò peccatore fiant. Fundamentum eorum, sunt aliqua loca Scripturæ & Patrum, perperam intellecta. Primò adducitur locus *Isai. cap.1. & 66.* vbi malorum Iudæorum sacrificia reputantur à Deo abominationes, & loco cuiusdam sacrificij reprobati habentur. Secundò *Matth.7.* vbi arbor mala dicitur non posse bonos fructus facere. Tertiò ad Roman.14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, quod de fide Catholica exponit Augustinus. Quartò *ad Titum.1.* coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed coinquinata est eorum mens, & conscientia; & quintò *ad Hebr 11.* dicitur *sine fide impossibile est placere Deo.* Ex quibus omnibus colligi, videtur sine fide nihil placitum, nihil Deo gratum fieri posse, ac proinde omnia esse mala & peccata. Secundò probant authoritate, præcipuè Augustini *lib. de prædestinatione Sanctorum, c.10. & lib.4. contra Iulianum, c.3. & lib.1. de nuptiis, cap.3. & in præfat. ad Psalm.31. & lib.5. de ciuitate Dei, cap.4.* & alibi sæpè, affirmantis omnes infidelium actiones vitia esse. & peccata, neque in illis aliquam virtutem adesse: consentit Chrysostom. *serm. de fide, & lege, & Spiritu sancto.* Prosper *lib.1. de vocat. gent, c.7.* Fulgent. *lib.1. de Incarn. c.25.* Tertiò ratione suaderi potest, quia bonum opus esse non potest sine relatione ad Deum verum, sed infidelis carens cognitione veri Dei, in verum Deum referre opera sua non potest. Quod si dicas ad bonitatem moralem operis non esse necessariam relationem operis in Deum factam ab operante; sed sufficere relationem ipsiusmet operis, quam habet, quando ex se bonum, & honestum est: contrà fit, quia nulla creatura diligibilis est ab operante, propter ipsam, sed propter Deum; alias in creatura constitueret operator vltimum finem. Si autem opera, quæ infidelis facit, non refert in Deum, vt in finem vltimum, sed sistit in ipsis; ea diligit propter ipsa atque adeò in illis finem vltimum constituit. Ergo peccat. Confirmari potest, quia operari ob finem vanæ gloriæ ideo peccatum est, quia in creatura sistit operans, tanquam in fine vltimo. Ergo si infidelis actiones virtutum moralium operatur, sistens in illis tanquam in vltimo fine peccabit. Denique rarus est infidelis, qui in venerationem suorum idolorum, se, omniáque sua, aliquando non retulerit. Ergo ex tali relatione omnia opera illius redduntur maculata, sicut redduntur bona, ex relatione, quam fidelis in Deum habet iuxta illud Lucæ 11. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.*

2 Nihilominus vera, certáque sententia est quemlibet infidelem posse & de facto facere plura opera bona moraliter. sic D.Thom. communiter receptus 1.2.q.10.art 4. Valent. *disp.1. quæst.10. punct.2.* Sanchez plures referens *de fide, disp.17. sect. 3.n.2.* Bellarmin. *lib.5. de gratia, & libero arbitrio, cap.9.* Coninch *disp.18. dub 6. à n.40.* Probari potest ex pluribus Scripturæ locis, in quibus facta infidelium laudantur à Deo, & digna præmio reputantur. *Exod.1.* laudauit obstetrices, quia abstinuerunt ab infanticidio Hebræorum per regem imperato, & ob eam causam multiplicauit Deus earum posteritatem. *2. Reg.17.* laudantur Berzellai Galaadites, & alij suppeditantes Dauidi, & eius exercitui necessaria *3.Reg.21.* placatus fuit Deus pœnitentia Achab. & *Ionæ 3.* ob Niniuitarum pœnitentiam minata supplicia suspendit. *Dan.4.* suadetur Nabuchodonosori peccata eleemosynis redimere: Ergo præsupponit Scriptura infideles posse aliqua bona opera moralia facere ex aliquali gratia Dei, quibus Deus moueatur, & excitetur vberiorem gratiam concedere. & à pœnis emeritis abstinere. Ex Patribus autem plura testimonia adducit Valent. Coninch. Suar. Bellarm. & alij *suprà* Ratione autem probatur, quia plura sunt ex se honesta, & laudabilia, vt honorare parentes, succurrere miseris, largiri eleemosynam, impedire peccatum: quæ si gratia sui fiant, honestam reddunt actionem; sed quicumque infidelis lumine naturæ hanc honestatem cognoscens potest illam appetere, & ex illius affectu operari. Ergo operatio illius bona, & honesta erit. Neque ad hanc honestatem requiritur relatio actualis in Deum, sufficit tacita, & virtualis, quam habet honestas operis, aliàs nullus esset actus virtutis moralis. Neque inde fit in creatura vltimum finem constitui, quia non diligitur, vt summè bona, neque diligitur creatura, quæ ad Deum saltem virtualiter non referatur, quod dico propter inanem gloriam, quæ se sola non valet honestam actionem terminare, quia virtualiter ad Deum non refertur. Ex quibus solutum manet fundamentum contrariæ sententiæ à ratione petitum. Illud verò, quod addebatur de infideli referente omnia sua opera in honorem falsi numinis, non est contra nostram doctrinam, etiamsi gratis concedamus omnia illius opera ex illa relatione extrinseca maculari; quia nos solum diximus infidelem ratione infidelitatis non maculare omnia sua opera, sed posse retenta infidelitate pluta opera bona moraliter facere, nihil de hac relatione extrinseca definientes. Verùm vt quid in hac re sentiendum sit cognoscatur, existimo non maculari omnia opera infidelis referentis se, & sua in honorem idoli, nisi relatio ipsa actu, vel virtute existat, aliàs non valet opera denominare, neque opera illa dici possunt facta ex tali relatione: virtute autem dicitur existere relatio, quando in aliquo effectu producto, qui causa est operis aliàs boni, relatio actualis perseuerat. Nam licèt aliqui dicant, quoties non retractatur, denominare opera quæcumque fiunt, hoc non est verum, quia illa est solum quædam perseuerantia habitualis insufficiens opera denominare; siquidem ex illa non prodeunt opera. Adde quoties opus exequaris ex motiuo honesto, videris retractare relationem priorem factam ad idolum; sicut cum peccatum veniale committis, retractas intentionem qua omnia tua opera in Deum retuleras.

3 Neque aduersus hanc doctrinam procedunt loca Scripturæ pro sententia hæreticorum relata, si benè expendantur.

Ad locum Isaiæ dico sacrificia, & solemnitates Iudæorum esse Deo ingrata, quia praua offerentium circumstantia vestiebantur; intendebant enim Iudæi illis sacrificiis Deum ita placare, vt quantumcunque peccata multiplicarent, & in illis sordescerent, non essent puniendi, sed potiùs in orationibus exaudiendi.

Ad locum Matth. dico primò nomine *arboris* malæ, malam & prauam voluntatem intelligi, ex qua fructus bonus prodire non potest, at non est necesse infidelem habere semper hanc prauam voluntatem. Secundò admitto intelligi nomine *arboris* hæreticos & falsos Doctores, & dico ex illis, quatenus falsi sunt & hæretici, non posse fructus aliquis bonus doctrinæ sperari, sed peruersionis timeri.

Ad locum Rom, si fides ibi sumatur pro fide theologica, vt vult sæpè August. dico, quod non est ex fide, esse peccatum, id est quod non est consentaneum fidei, sed fidei repugnat; non verò, quod non est ex fide negatiuè tantùm. At si fides ibi sumatur pro fidelitate debita propriæ conscientiæ, vt sumpsit Chrysost. *homil.26. in epist. ad Rom.* planum est, quod non est ex fide, id est, ex fidelitate conscientiæ, peccatum esse.

Ad locum Titi dico Apostolum velle Christianos habentes mundam conscientiam, non coinquinati comedendo cibos veteri lege prohibitos, quia iam cessauerat prohibitio. Econtra verò Iudæos comedentes omnia ex obseruatione suæ legis quolibet cibo coinquinari, quia quemlibet sumebant, prætendentes legem veterem persuadere, & stabilire; vel dic cum Chrysost. *homil.3. in epist. ad Titum.* Infidelibus nihil est mundum, si ipsi velint superstitione vti, qua in vsu aliquorum ciborum vtuntur; eadem enim ratione, qua aliqua immunda reputant, & omnia immunda reputare possent, non tamen ex his verbis infertur non posse aliqua bona opera facere.

Ad locum epist. ad Hebr. clara est expositio, sine fide enim impossibile est hominem placere Deo habitualiter, quia carens fide est in peccato, & consequenter Deo inuisus. Non tamen inde infertur aliqua opera huius infidelis non placere Deo; vel dic sine fide impossibile est, placere Deo per opera ad finem supernaturalem conducentia.

Ad loca ex Augustino, Prospero, Fulgentio, Chrysost. respondeo primò, cum illi Patres dicunt omnia infidelium opera esse peccatum, infideléque nullam virtutem habere, intelligendum est non eo rigore, quo sonat, sed moraliter, & secundùm communem cursum; quia regulariter vitiantur ex mala intentione, quod non tollit, vt absolutè aliquod opus vitiatum non sit. Secundò respondeo Patres supradictos, cum negant opera infidelium esse bona, nullamque virtutem illis inesse, intelligendos esse de operibus, & virtutibus, quæ reddant hominem iustum, Deo placentem, & viam æternam promerentem, quia loquuntur aduersus Iulianum, & Pelagianos asserentes sine fide & gratia posse nos exercere virtutes, quæ ad vitam æternam conducant, sic Valent. Ægid. Coninch, Suarez, & alij *supra.*

PVN

PVNCTVM IV.

Vtrùm liceat cum infidelibus, & hæreticis de fide præsertim publicè disputare.

1 *Ex quadruplici capite potest esse dubitatio, an sit licita, vel illicita hæc disputatio.*
2 *Qua ratione ex fine, licita, vel illicita sit fidei disputat.*
3 *Ex parte disputantis licita est, si doctus sit, nullâque lege positiua impediatur.*
4 *Laicus tametsi doctus prohibitus est à lege disputare.*
5 *Intelligitur prohibitio de disputatione formali.*
6 *Neque intelligitur prohibitio in casu necessitatis, vel grauis, & euidentis vtilitatis.*
7 *Item intelligitur prohibitio de disputatione assumpta à laico propria authoritate.*
8 *Neque extenditur ad terras, in quibus hæretici cum Catholicis passim permixti sunt.*
9 *Ex parte audientium licita est disputatio, si cum eorum fructu fiat. Et quando hoc contingat.*
10 *Qui modus seruandus sit, vt licita sit disputatio.*

1 DIuus Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7. & ibi Caietan. Bannes, Aragon. Valent. *p.* 4. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 7. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. Coninch. *disp.* 18. *dub.* 9. affirmant ex quadruplici capite decidendum esse, an licita, vel illicita sit disputatio, primò ex fine, secundò ex conditione disputantis, tertiò ex conditione auditorum, quartò ex modo. Singula breuiter perstringemus.

2 Ex fine est licita disputatio, si ad defendendam fidem, errorésque confutandos assumatur, sic D. Thomas & omnes supradicti *art.* 7. E contra illicita est, primò, si ad euertendam fidem errorésque seminandos disputatio assumatur. Qua ratione solent hæretici Scripturas, & decisiones Conciliorum in quæstionem vocare contra legem diuinam & sacrorum canonum: vt sumi potest ex Concilio Chalcedonensi *actio.* 5. *in* 2. *definitione fidei*, & ex *epist.* 48. *aliàs* 50. Leonis Papæ *ad Martianum Imperatorem*, & ex Gelasio Papa *epist.* 11. ad Episc. Sardiniæ, quibus fauet Martianus Imperator *in l. nemo. C. de summa Trinit.* vetans neminem vocare in dubium ea, quæ à Concilio generali statuta sunt. Secundò peccat ex parte finis, qui non animo firmo defendendi finem, sed dubio, an debeat illam amplecti, disputationem suscipit, quia, talis animus constituit infidelitatem, ac proinde disputatio illa non est ex fide, & pro fide, sed contra fidem; eáque de causa peccatum est, iuxta Paul. *ad Rom.* 14. hoc tamen intelligendum est de his, quibus fides est sufficienter proposita, quique obligari sunt firmiter fidei adhærere. Nam si alicui fides non esset proposita sufficienter, ipséque vt veritatem inquireret, fidei mysteria in quæstionem vocaret, sine dubio talis disputatio licita est, quia est medium ad fidem amplectendam. sic Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7. Valent. *disp.* 1. *quæst.* 10. *p.* 4. *concl.* 1. Sanchez *libro* 2. *in Decal. cap.* 6. *num.* 1. Coninch. *disp.* 18. *dub.* 9. *num.* 142. at hæc non est disputatio Catholici cum infideli, aut hæretico, sed contra infidelis cum Catholico. Adde hæreticum, cui fides sufficienter proposita est, posse absque peccato hanc disputationem suscipere, contingere enim potest hæreticum velle errores deserere, sed argumentis aliquibus friuolis, sibi tamen visis efficacibus vrgeri, quæ si vito docto proponat, & ab eo solutionem accipiat, errores deseret, & fidem amplectetur; potest tunc ea intentione proponere, quia in hac propositione nihil aduersùs fidem facit, sed potiùs in illius fauorem assumit medium, quo possit dubitationem conceptam expellere. sic Coninch. *num.* 142. *fine.* Tertiò ex parte finis peccat, qui cum hæretico, vel infideli pertinaci de fide disputat, quia est disputatio otiosa, & nullius fructus, propter quæ dixit Paul. 2. ad Timoth. 2. *Noli verbis contendere; ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium*, & *ad Tit.* 3. monet te Paulus, vt hæreticum post vnam, & secundam correptionem cuites, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, vbi Tertullianus *de præscript. cap.* 16. aduertit non dixisse Apostolum post vnam disputationem, sed post vnam correptionem, quia disputatio cum illis incunda non est: eò quòd ita subuersi sunt, & obstinati, vt sperari non possit reducendos esse: sed potiùs occasionem sumpturos irridendi fidem, & eius fundamenta firma eludendi, ac alios peruertendi. Non enim, vt bene dixit August. *lib.* 3. *contra Faustum*, *cap.* 12. disputare amant hæretici, sed quoquomodo superare impudentissima pertinacia, hoc tamen, vt bene notat Chrysostom. *homil.* 6. *super illa verba Pauli ad Tit.* 3. intelligendum est de illis solis, de quibus apertam possumus ferre sententiam, certisque sumus, quòd quantalibet faciamus, eos nunquam ad veritatis viam reuocabimus. Aduertit tamen Sanchez *num.* 2. hanc disputationem cum his hæreticis esse solùm per se veniale peccatum, sicut & alij actus otiosi. Idem docet Valent. *illo punct.* 4. *concl.* 1. *in fine*, & Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *n.* 13. Ex circumstantiis autem, & regulariter mortale erit, quia hæreticus disputans illo obstinato animo multa peccata committit aduersùs fidem, quæ ex charitate teneris vitare, nisi ob aliquam causam grauem excuseris; & tunc iam disputatio licita erit etiam cum hæretico pertinaci. Causa autem grauis est, si hæc disputatio aliis prodest, & potest prodesse Catholicis, & hæreticis: Catholicos, illos in fide confirmando; hæreticos, eorum audaciam reprimendo, vel ad fidem conuertendo: quicumque ex his effectibus contingat est sufficiens honestare disputationem.

3 Ex parte disputantis licita est disputatio, si doctus sit, & nulla lege positiua impeditus. Econtra illicita est disputatio, si caret scientia requisita, vel aliqua lege positiua prohibetur. Et quidem, si caret scientia requisita, nemini est dubium illicitam esse disputationem, quia nocere multum potest, tum sibi, tum aliis. Quæ autem scientia necessaria sit, arbitrio prudentis relinquitur pro qualitate materiæ disputandæ, & personarum, quibuscum disputatur. Illud autem debet esse omnino certum, requiri illam scientiam, quæ & veritatem confirmare, & argumenta, quæ is, quo cum disputatur, proponere potest, possit facile dissoluere. Videtur colligi ex Paulo *ad Tit.* 1. vbi de Episcopo, cui munus conuincendi hæreticos incumbit, dicitur debere esse ita doctum, vt possit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. sic Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 10. *p.* 4. *concl.* 2. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 8. Coninch. *disp.* 18. *dub.* 9. *num.* 140. & 141. notant non satis esse vt defendens fidem sciat argumenta sibi obiecta intelligere, & dissoluere; sed opus esse, vt possit ea ita soluere, vt audientes solutionem percipiant. Quapropter sæpè mediocriter doctus, & in his controuersiis versatus, aptior est disputationi eo, qui mentem suam satis explicare non valet.

4 Rursus ex parte disputantis illicita est disputatio, si lege positiua prohibetur: prohibentur autem lege positiua non omnes personæ, sed solùm laici. *cap. quicumque*, §. *inhibemus quoque, de hæreticis, in* 6. Circa quam prohibitionem aduerte primò sub nomine laicorum non comprehendi clericos primæ tonsuræ, neque religiosos, laicos vulgari nomine vocatos, quia absolutè laici non sunt, sed clerici nomine, & priuilegio gaudent. sic Coninch. *disp.* 18. *dub.* 9 *num.* 145. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 10. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. c.* 6. *num.* 6. Solùm est difficultas, an si laicus doctus sit, eximatur ab hac prohibitione? Et quidem eximi censuit Caietanus 2. 2. *qu.* 10. *art.* 7. *dub.* 1. & ibi Bannes. Perr. de Ledesm. 2. *tom. sum. tract.* 1. *cap.* 5. *conclus.* 13. & reputat probabile Sanchez statim allegandus. Mouentur, quia cessat tunc finis legis, qui est defectus doctrinæ communiter in laicis contingens. Cæterùm omnino tenendum est laicum quantumuis doctum, sub tali prohibitione comprehendi. Primò, quia laicus indoctus iure naturæ prohibitus erat disputare, sicut clericus indoctus. Ergo cùm laico prohibetur disputatio, & non clerico, aliquid speciale laico interdicitur, quod aliàs clerico licitum est; sed nihil speciale esset interdictum laico, si solùm cùm est indoctus, prohibetur disputatio. Ergo dicendum est omnem laicum siue doctum, siue indoctum, sub tali prohibitione comprehendi. Secundò si laicus doctus sub hac prohibitione comprehensus non est, quilibet præsumere posset se sufficienti doctrina pollere, vt disputationem aggrediatur, & sic prohibitio nullius esset momenti. Tertiò laicus, quantumuis doctus, prædicandi munus assumere non potest, *cap. cùm ex iniuncto, cap. sicut in vno, de hæreticis, in* 6. Ergo neque etiam disputare. Ob eandem enim rationem vtrumque prohiberur, scilicet ob decentiam sacræ doctrinæ, & ob defectum scientiæ communiter in laicis contingentem. Quartò, quia nunquam in laico cessat finis legis. nam licèt esset defectus scientiæ in illo, quia tamen in aliis communiter non cessat, finis legis nunquam cessat. Non enim finis illius legis fuit defectus scientiæ cuiuslibet in particulari, sed defectus scientiæ generaliter contingens: qui finis semper perseuerat, etiamsi vnus, vel alter scientiam sufficientem habeat. Ergo ob scientiam non excusatur laicus à prohibitione. sic docent glossa *in supradicto cap. quicumque.* Dominic. & Franc. *ibi n.* 1. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *q.* 10. *punct.* 4. *conclus.* 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *institutionum moralium*, *cap.* 26. *q.* 1. Sanchez plures referens, *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 5. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 11. Coninch. *disput.* 18. *dub.* 9. *num.* 145. Si autem laicus hanc legem transgrediatur, peccatum mortale committit: tum quia sub excommunicationis pœna prohibetur, tum quia est res grauis ad bonum fidei, & religionis ordinata, & ad excusandos errores in doctrina, & occasiones rixæ, & turbationis, quæ facilius in disputatione laicorum timeri possunt: sic alios referens Sanchez *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 3 Emanuel Saa *verbo fides*, *num.* 3. Suarez *disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 12. Pœna tamen excommunicationis transgressoribus imposita non est ipso iure, sed ferenda; quia textus vtitur verbo futuri temporis, scilicet *innodetur*: & ita tenet Sanchez, Suarez, Saa, Coninch. *disp.* 18. *dub.* 9. *n.* 145. & alij cum glossa *in supradicto textu.*

5 Limitanda est prohibitio primò, vt intelligatur de disputatione, quam vocant formalem, quæque assumitur ad persuadendam fidem his, qui firmi non sunt, non de disputatione solùm materiali, qualis est, quæ honoris, & exercitij causa suscipitur, vt fit in scholis sic Caiet. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7. *dub.* 1. & 6.

Bannes, Valent. *suprà*. Nauarr. *summ. cap.* 11. *num.* 27. Sanchez *num.* 9. Suarez *disput.* 20. *sect.* 1. *num.* 1. Coninch *disput* 18. *dub.* 9. *circa finem.* Ex quo videtur inferri solùm disputationem cum hæretico, vel infideli esse laico prohibitam : nam disputatio inter Catholicos veritatem agnoscentes, & credentes non potest esse disputatio formalis ; quia non potest esse ad persuadendam, defendendámque fidem, sed solùm exercitij causa ; & ita tradit Castro *lib.* 1. *de iusta hæreticorum punitione, cap.* 19. Coninch. *suprà num.* 146. vbi dicit solùm prohiberi disputationem ad conuincendos eos, qui in fide errant Suarez *illa sect.* 1. *num.* 1. disputationem formalem solùm recognoscit esse eam, quæ contra hæreticos suscitur.

6 Secundò limita, vt non intelligatur in casu necessitatis, vel grauis, & euidentis vtilitatis, qualis esset, si hæreticus suis dictis ad errores traheret fideles, & nullus adesset clericus, qui eum confunderet, & frænaret ; posset tunc laicus doctus partem fidei suscipere, & veritatem defendere ; imò teneretur tum ratione charitatis debitæ proximis, tum ratione fidei, & religionis despectæ, quam debet à contemptu, & iniuria liberare. sic Valent. 1. 2. *disp.* 1. *quæst.* 10. *punct* 4. *post.* 2. *concl.* Aragon. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7. *notab.* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 7. Suarez *disput.* 20 *sect.* 1. *n.* 11. Coninch *disp.* 18. *dub.* 9. *num.* 147. & fauet textus *in cap. nolite timere*, 11. *quæst.* 3.

7 Tertiò limita, vt hæc disputatio assumatur à laico propria authoritate. nam si iussus, vel rogatus à clericis disputationem suscipiat, non peccabit ; quia tunc nomine clericorum disputat neque verificari potest sibi ius docendi, & disputandi vindicare, quæ est materia prohibitionis, vt colligitur ex Leone Papa *epist.* 62. *cap. vlt.* & tradit Suarez *num* 11.

8 Quarto limita pro terris, in quibus hæretici cum Catholicis permixti sunt quia in his consuetudine videtur supradicta lex abrogata, eo quod passim sese offerat occasio hæreticos arguendi, & conuincendi, ne grassentur. Et videntibus Prælatis, & non contradicentibus idoneè laici has disputationes suscipiunt. sic. Valent. Suarez, Sanchez, Coninch. *locis citatis.*

9 Ex parte audientium licita est disputatio, si cum eorum fructu fiat : illicita autem, si damnum obueniat. Regulariter hoc damnum timeri potest, si coram indoctis, & vulgaribus hominibus suscipiatur disputatio ; tum quia ipsi facilius argumenta in contrarium, quàm rationes nostræ fidei, & solutiones aduersantium percipient, tum quia hæretici coram ipsis vtpote indoctis, controuersiam, vocibus, & arrogantia intendunt definire ; ex quo sequitur eos in fide vacillare, cum antea firmi persisterent : & ita regulariter illicita est hæc disputatio. sic. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10 *art.* 7. & ibi Caietan. & alii Valent. *punct.* 4. *post.* 3. *conclu.* Sanchez *cap.* 6. *num.* 10. Suarez *disput.* 20. *sect.* 1. *num* 14. Coninch. *disput.* 18. *dub.* 6. *num.* 139. Addit Sanchez hanc culpam esse imprudentiæ, rarissiméque periculum esse, vt culpam venialem excedat. Quod mihi difficile videtur & potius dicerem rarissimè à culpa mortali excusari. quia rarissimè abest periculum peruersionis, præcipuè si coram plebe disputatio hæc assumatur. In triplici casu non videtur damnum timendum. Primo, si disputans ita doctus sit vt argumenta aduersantium ita soluere possit, & ea claritate solutionem exponere, vt merito possit intelligere auditores facile esse percepturos ; sed hoc clarissimum est, ait Valent. & Sanchez *suprà* Secundo non est timendum damnum ex disputatione, si iam auditores solicitati sunt ab hæreticis, & quasi in fide vacillare inceperint ; tunc enim assumenda est disputatio, vt expulsa dubitatione firmitatem acquirant ; alias silentium & timor disputationis multum dubitantibus noceret sic D. Thomas, Suarez, Valent. Sanchez & alij *suprà*. Tertio non debet timeri damnum, si auditores docti sunt. Voco *doctos* eos, qui rationes pro vna, & altera parte possunt percipere, iis non videtur disputatio periculosa, sed potius proficua. sic D. Thomas, Suarez, Valentia, Sanchez, & alij.

10 Ex parte modi licita est disputatio, si modum, & mediocritatem seruet ; illicita, si excedat. Excedet autem primò, si non tam pondere rationum, quam verbis velis contendere contra Paulum, *noli contendere verbis*. Secundò, si ex modo dicendi, videaris potius velle aduersarium vincere, quam errorem superare ; quia est indicium superbiæ & contra consilium Hieronym. *lib.* 1. *contra Pelag. circa medium*, ibi *Non de aduersario victoriam, sed contra mendacium quæramus veritatem* Tertio excedit, si nimia tarditate, aut nimio feruore disputatio assumatur. Quapropter ex vtroque extremo quod vtile est, sumi debet, vt dixit Nazianzenus *orat.* 26. *de moderat. in disputatione adhibenda*, qui omnino videndus est.

Punctum V.

Vtrùm infidelis compelli possit ad audiendam fidem.

1 *De quibus procedat quæstio*
2 *Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Infideles non subditi nequaquam compelli possunt ad audiendam fidem.*
4 *Subditos infideles compelli posse à Principe Christiano, probabile est.*
5 *Probabilius est oppositum.*
6 *Compelli possunt infideles, ne prædicatorem legis Euangelicæ impediant.*
7 *Quid si non fiat resistentia blasphemiis, & irrisione, sed sola expulsione prædicatoris ! Proponitur dubitandi ratio.*
8 *Probabilius est posse compelli.*
9 *Licitū est Ecclesiæ mittere prædicatores militibus associatos, ne illis iniuria fiat : cauendum tamē est, ne sit aggressio, & violentia.*
10 *Dissolutur dubitandi ratio num.* 2. *adducta.*

1 DE infidelibus baptizatis nulla est quæstio, cum Ecclesiæ subdantur. Infideles autem non baptizati sunt in duplici differentia. Alii sunt temporaliter subditi Ecclesiæ, vel Christiano Principi, alii sunt extra horum subiectionem. De vtrisque ergo videndum est, an possint ad audiendam fidem compelli ?

2 Ratio dubitandi est quia Christus Dominus reliquit Ecclesiæ potestatem prædicandi Euangelium omni creaturæ *Matth. & Marc. vlt.* Sed hæc potestas exerceri non potest absque potestate cogendi eos, qui renuunt prædicationem audire. Ergo. Et confirmo primò à simili Ecclesia potest compellere fideles confiteri peccata, & hoc non alia ratione, nisi quia à Christo Domino data est potestas remittendi peccata, quæ absque confessione per sacramentum Pœnitentiæ remitti non possunt ? sed etiam Christus dominus dedit potestatem prædicandi Euangelium omni creaturæ, quæ prædicatio absque auditu esse non potest. Ergo consequenter dedit potestatem compellendi omnem creaturam Euangelium audire. Confirmo primò. Ecclesia habet potestatem coercendi impedientes prædicationem, sed qui non vult audire impedit prædicationem, cùm prædicatio esse non possit sine auditu. Ergo habet potestatem cogendi eos, qui nolunt audire, vt audiant.

3 Nihilominus dicendum est primò, infideles non subditos nequaquam posse à Romano Pontifice per se, vel medio aliquo Christiano Principe compelli ad fidem audiendam. est communis sententia, vt testatur Suarez *de fide, disp.* 18. *sect.* 2. *n.* 6. Valent. *disp.* 1. *q.* 10. *p.* 6. *circa fin.* Coninch. *disp.* 18. *dub.* 14. *num.* 225. *concluſ.* 2. Bonacina *disp.* 3. *de fide. q.* 2. *p.* 7. *n.* 3. *in medio.* Ratio est, quia compulsio esse non potest sine iurisdictione : at ij infideles sunt extra iurisdictionem Ecclesiæ, & Christianorum Principum, vt suppono. Ergo non possunt ab iis vlla ratione compelli.

4 Dico secundo. Probabile est ; posse à Christiano compelli subditos infideles ad audiendam fidem. sic Bannes 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. *dub.* 4. *concl.* 4. Suarez *disput.* 18. *sect.* 2. *num.* 3. Bonacina *suprà num.* 3. Ratio esse potest quia obligatio huius audientiæ non excedit iurisdictionem politicam, & temporalem siquidem hac ex obligatione solum compelluntur infideles audire prædicatorem, non tamen eum sequi ; audire autem prædicatorem, vt eo audito eligant religionem, quæ sibi magis visa fuerit rationi conformis, non excedit potestatem politicam, & temporalem gubernatoris, Aliàs nullus temporalis gubernator posset subditorum peccata aduersus religionem punire, nec illos obligare ad media exequenda, ex quibus electio religionis verè fieri posset.

5 Dico tertio probabilius esse non posse subditos infideles cogi à Christiano Principe ad audiendam fidem. sic Bannes *suprà. concl.* 3. & licet *concl.* 4. dixerit probabile esse cogi posse : limitauit tamen ad vnam auditionem, non ad plures ; absolutè hanc tenet Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 6. *circa finem.* Salmet *tom.* 12. *tract.* 38. *in Euangel.* Coninch. *disp.* 18. *dub.* 14. *concluſ.* 3. *iuncta concluſ.* 4. Probo, quia iis infidelibus solum ea superior præcipere potest, quæ poterat respublica ex sua primæua institutione, quia nullam aliam habet potestatem nisi quam à republica accepit. At respublica non poterat sibi subditos ad fidem audiendam cogere. Ergo neque vllus Princeps sæcularis. Probo minorem quia respublica non habet aliam potestatem iure naturæ, nisi præcipiendi ea, quæ ad finem politicum, & naturalem ordinantur : at auditio legis Euangelicæ ad fidem supernaturalem ordinatur, vt de se constat ; quia fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi Ergo respublica non habet potestatem præcipiendi sibi subditis auditionem legis Euangelicæ & confirmo. Lex Euangelica, est quid supernaturale à Christo Domino institutum. Ergo iure naturæ cognosci non potest. Ergo neque eius auditio præcipi. Confirmo secundo præcipi non potest iis infidelibus auditio legis Euangelicæ, vt eam amplectantur, quia, vt in puncto sequenti dicemus, non est in republica ciuili, neque in Ecclesia potestas ad cogendum aliquem ad fidem. Ergo neque etiam est potestas præcipiendi auditionem, quia auditio legis per se non est appetibilis nec materia præcepti, nisi quatenus ad assensum legis ordinatur. Neque obstat si dicas præcipi auditionem

itionem legis Euangelicæ, non vt illam amplectaris, sed vt distinguas inter veram, & falsam religionem, & possis vetam eligere falsa contempta. Non, inquam, obstat, quia hæc distinctio est quædam cognitio limites naturæ excedens, cuiusque electio est supernaturalis. Ergo iure naturæ non habet Princeps potestatem præcipiendi media, quæ ad finem istum ordinantur. Et ex his patet solutio rationis pro præcedenti conclusione factæ.

Verùm, quia in nostra fide plurima continentur credenda, quæ lumine naturæ cognoscuntur, vt esse vnum Deum, & non plures, iustis datum præmium, peccatoribus supplicium, præcepta Decalogi esse seruanda, poterit Princeps, siue Christianus, siue Gentilis obligare sibi subditos prædicatorem, qui aliquo testimonio diuino, vel humano se reddit dignum creditu, audire circa has veritates, vt depulsis erroribus, si qui habent, veritatem sequantur. Quia hoc non excedit naturæ limites, & cognitionem naturalem. Secus verò est de aliis veritatibus supernaturali lumine cognoscendis, sine quarum cognitione finis politicus, & naturalis reipublicæ esse potest.

Quod si obijcias consuetudinem Romanam esse compellendi Iudæos, audire Euangelium sub pœna amissionis bonorum?

Respondeo multam illam, quæ Iudæis nolentibus audire Euangelium imponitur, non esse pœnam, sed quoddam tributum, quod Romanus Pontifex ab illis exigere potest, quia in eius terra habitant, & ei temporaliter sunt subiecti, à quo tributo eximere potest auditores Euangelij.

6 Dico quartò, certum est, posse Ecclesiam per se, vel mediis Christianis Principibus compellere quoscumque infideles, ne prædicatorem legis Euangelicæ impediant, néve prædicatorem dehonestent. Quare si infidelis aliquis Princeps blasphemiis, & irrisione in fidem iniqua persuasione, vel persecutione prædicationem impedit, potest Ecclesia cum vi, & armis comprimere sic communi omnium sententia, quos superfluum est recensere, & constat ex pluribus decretis relatis 23. *quæst.* 8. Ratio est manifesta, quia iure naturæ cuilibet est concessum iura sua defendendi, & ea quæ sibi contraria sunt, propulsandi: sed Christiana respublica habet ius à Christo Domino concessum prædicandi Euangelium omni creaturæ. Ergo habet ius defendendi hanc prædicationem, & propulsandi sibi contraria. Aliàs concessio prædicandi Euangelium esset diminuta, & ineffica. Et in ordine ad hunc finem fuit concessio Alexand. VI. Regibus Catholicis, Ferdinando, & Elisabethæ, & Regibus Portugaliæ, Ioan. II. Diuisit namque terras infidelium Orientis, & Occidentis, & Orientis terras Regibus Portugaliæ, Occidentis Regibus Castellæ donauit: non quidem absolutè, sed conditionaliter, id est, sub conditione, si necessum fuerit ad tuendos prædicatores Euangelij, & fidem Catholicam, & ibi conuersos defendendos, quod bene notauit Victor. *relect. 1 super cap. vlt. Matth. de titulis quibus barbari potuerint venire in dominium Hispan. n. 12. cum seq.* Gregorius Lopez *l. 2. glos. 3. col. 6. in princ. & col. 13. à vers. quarta conclusio, tit. 13. part. 2.* Cardin. Bellarmin. *controuers. 3. generali, lib. 5. de Romano Pontifice, cap. 2. ad finem.* Qua diuisione facta non possunt Principes Portugalliæ etiam sub titulo defendendi fidem, terram hoc titulo concessam Castellæ Principibus occupare. Quia Princeps sæcularis in tantum habet potestatem defendendi fidem, quatenus nomine Ecclesiæ illi censeatur concessa; cùm autem non ipsis, sed aliis concessa sit, ipsi non se possunt intromittere. Adde hanc diuisionem esse fidei Catholicæ dilatationi conuenientissimam, quia quilibet Rex suam terram, vt propriam respiciet, & curam illius aget. Item de medio tollitur occasio turbationis, & belli, quæ inter diuersos Principes oriri solet, quando eamdem terram, & eodem iure prætendunt. Quocirca nemini licet hanc diuisionem, & concessionem infringere: & ita latè probat Augustinus, Barbosa *1. part. de potest. Episc. tit. 1. cap. 2. à num. 44. pag. 240.* attigit Suarez *de fide, disp. 18. sect. 1. num. 7.*

7 Sed quid si Princeps, & regnum resistunt prædicationi, non blasphemiis & irrisione in fidem, neque iniqua persuasione, aut prædicatione, sed solùm non permittendo prædicatores in suis terris commorari; poterit-ne tunc Ecclesia vi, & armis compellere hunc Principem, & regnum, vt prædicatores admittat, & ibi securè eos retineat, vt possint prædicare Euangelium audire volentibus? Ratio difficultatis est, quia liberum esse videtur cuilibet Principi in sua ditione habitationem exteris concedere, vel interdicere. Ergo non infert Christianæ reipublicæ iniuriam propulsando prædicatores. Deinde Ecclesia non habet potestatem prædicandi Euangelium nolentibus, non enim, vt iam diximus, potest cogere infideles ad eius auditum, præcipuè si sibi subditi temporaliter non sunt. Ergo neque habet potestatem, vt eius prædicatores in terris nolentibus audire prædicationem commorentur, quia solùm ratione prædicationis hæc commoratio, & habitatio competere illis potetat.

8 Nihilominus dicendum est, moraliter loquendo, posse Ecclesiam vi, & armis compellere infidelem Principem, vt permittat prædicatores Euangelij ibi commorari, & prædicare, si aliqui sint, qui audire velint. sic docet expressè Suarez *de fide disput. 18. sect. 2. circa fin.* Probo, quia licèt Princeps habeat potestatem interdicendi habitationem in suis terris cuilibet alienigenæ; debet esse ex causa iusta: at hæc non est, quia alienigena legem Euangelicam profitetur, illámque prædicare intendit; quia in hoc non peccat, neque aduersùs Deum, neque regnum. Secundò expellere prædicatorem à regno, vel auditum interdicere, eo solùm, quia prædicare intendit, est iniuria fidei, & specialis illius contemptus. Ergo hanc iniuriam propulsare Ecclesia poterit. Tertiò, moraliter loquendo, in toto regno deesse non potest, qui voluntariè audiat Euangelium, si sit qui prædicet, quo fructu priuatur omnino expulsis prædicatoribus. Ergo in defensionem huius fructus, & in fauorem innocentis, qui sic priuatur, potest Ecclesia Principem impedientem debellare. Neque inde fit aliquem nolentem cogi ad audiendam fidem, quia non cogit Ecclesia Principem nolentem audire, vt audiat, sed solùm cogit, ne viam præcludat audire volentibus. Quod Ecclesiæ videtur concessum, concessa potestate prædicandi: & ita tenet Suarez *disput. 18. de fide, sect. 2. circa finem.*

9 Secundò inquires, an Ecclesiæ liceat, cùm mittit prædicatores, omnem securitatem, illis apponere, ne illis irrogetur iniuria, ita vt si necesse sit eos mittere exercitu comitatos, possit id facere, etsi necesse sit ædificare turres circa confines prouinciarum, vt securiùs, & facilius inde possint prædicatores mitti, possit id præstare? Videtur hoc licitum esse, quia cuilibet licitum est se, & sua defendere. Et quidem si in præcisa defensione sistitur, credo hoc licitum esse; neque enim video, vnde per se illicitum esse possit: imò videtur hoc conueniens, vt impediatur, quoad fieri possit innocentis iniuria, & irreuerentia religionis Christianæ. Verùm ex accidenti, & ratione scandali exiitimo illicitam esse supradictam securitatem; quia meritò timere possunt infideles videntes prædicatores ita munitos, ab illis debellandos esse, nisi prædicationem audiant, illique assentiantur: ac proinde auditionem, & receptionem fidei illis esse coactam, & non voluntariam. Quocirca prædicatores imitatores Christi, & sectorum Apostolorum, non strepitu armorum, & potentia mundana; sed potiùs humilitate, mansuetudine, & patientia vestiri prædicationem suscipere debent: si autem infideles iis pacis signis abusi fuerint, & prædicationem repulerint, prædicatoréque dehonestauerint; tunc poterit Ecclesia pro suo iure defendendo exercitum mittere, & infideles subiugare, in quantum opus fuerit pro defensione fidei, eiúsque ministris; imò, vt placet doctissimo Francisco Suarez *disput. 18. sect. 1. circa finem*, quantum opus fuerit ad iustam vindictam sumendam de iniuria Ecclesiæ irrogata, vt sic alij Principes infideles coërceantur, & similes tyrannides exercere vereantur.

10 Ratio dubitandi in principio posita ex dictis manet soluta: sed, vt clariùs constet, respondeo potestatem prædicandi Euangelium, optimè exerceri posse absque potestate cogendi ad eius auditum, quia potest exerceri in volentes, & non repugnantes: sicuti simplici Sacerdoti potest Pontifex committere facultatem sacramenti ministrandi cuilibet petenti administrationem: non tamen inde sequitur posse quemlibet cogere, vt ab ipso sacramenta recipiat. Bene tamen ex hac potestate sequitur posse comprimere quemlibet, qui vsum talis potestatis impedire attentauerit: sic in præsenti dicendum est.

Ad primam confirmationem nego ea solùm ratione posse Ecclesiam cogere quemlibet ad confitenda peccata, quia Christus Dominus dedit potestatem Sacerdotibus illa remittendi. Sed quia simul dedit potestatem illa retinendi, & cùm omnes teneantur illam retentionem impedire, consequenter tenentur absolutionem procurare: atque adeò potest Ecclesia ex hac potestate quemlibet ad confessionem cogere. Adde hanc potestatem remittendi peccata versari circa subditos Ecclesiæ, secus potestas prædicandi Euangelium. Vnde non est mirum, quòd ex potestate remittendi peccata possit Ecclesia quemlibet ad confessionem cogere; quia cogit sibi subditum, & non possit ex potestate prædicandi Euangelium cogere quemlibet infidelem ad illius auditum; quia infidelis non est sibi subditus.

Ad secundam confirmationem dico Ecclesiam habere potestatem comprimendi impedientes Euangelij prædicationem: sed qui præcisè non vult audire, non impedit prædicationem; quia neque illam impedit respectu aliorum; non enim tollit, quin aliis volentibus prædicetur: neque etiam impedit respectu sui, cùm liberum illi sit beneficium prædicationis recipere; aliàs omnes nolentes recipere à Rege beneficia, decerentur impedire illius potestatem, quod est absurdum. Et ratio omnium est, quia, vt bene notauit Valent. 2. 2. *disput. 1. quæst. 10. punct. 6. circa finem*, tunc dicitur alicui rei impedimentum apponi, quando alioqui suppetunt omnia requisita ad illam; at cessante voluntario auditore, cessat requisitum ad prædicationem, ideóque sola voluntate impedimentum esse non potest.

PVNCT.

PVNCTVM VI.

Compellíne possit infidelis ad recipiendam fidem.

1 *Hæreticus tametsi per iniuriam baptizatus sit, compelli potest ad fidem.*
2 *Proponitur dubitandi ratio, de quolibet infideli, postquam ei fides sufficienter est proposita.*
3 *Certum est cogi non posse.*
4 *Qua ratione indirectè possit Ecclesia, & Princeps sibi subditos infideles ad fidem cogere.*
5 *Satisfit rationibus num. 2. adductis.*

1 CErtum omnino est infidelem hæreticum, qualis est, qui suscepto Baptismo, à fide defecit, posse compelli grauibus pœnis, & supplicijs, vt erroribus expulsis ad fidem redeat: constat ex Ecclesiæ consuetudine satis declarata in legibus ciuilibus, & Ecclesiasticis, *toto tit. de hæreticis*, & fusè etiam ostendit Augustinus *epist.* 40. & 50. Alphons. à Castro *de iusta hæretic. punit.* Simancas *de catholic. institut.* Rojas, Penna, & alij aduersùs hæreticos scribentes. Et ratio est manifesta, nam per Baptismum subijcitur quis Ecclesiæ, & protestatur sub illius fide, & obedientia perpetuò manere. Ergo penes Ecclesiam debet esse potestas continendi sic subiectos in tali fide, & promissione. Ergo debet esse potestas corrigendi, & puniendi eos, si noluerint contineri: aliàs diminuta, & inefficax esset potestas Ecclesiæ concessa, quod non est dicendum. Et hæc doctrina vera est, etiamsi per iniuriam hæreticus baptizatus fuerit. Nam si verè baptizatus fuit, verè subditus manet Ecclesiæ, & obligationem contraxit fidem seruandi. Ergo si deficiat, comprimi, & compelli potest ab Ecclesia, tamquam ab eius superiore. sic docuit Conninch. *d. sput. 18. dub. 14. num. 224.* ex Concilio Tolet. IV. *can. 55.* & Ecclesiæ praxi.

2 Quocirca solùm est difficultas de infideli non baptizato; an, inquam, cogi possit ad fidem? Pro quo resoluenda est in memoriam distinctio suprà posita de infideli subiecto Ecclesiæ, & non subiecto: & de vtrisque videtur ad fidem recipiendam compelli posse. Nam antè propositionem sufficienter factam, clarum est nullam illis posse obligationem imponi recipiendi fidem; siquidem neque ipsi tenentur illam recipere. Posita autem propositione sufficienti iam adstringuntur fidem recipere. Ergo & cogi poterunt ab Ecclesia ad illius receptionem. Probo hanc consequentiam. Primò, quia hæc coactio cedit in magnam eorum vtilitatem; siquidem ratione illius suscipiunt medium illis ad salutem necessarium. Deinde cedit in magnum fidei bonum, & augmentum: tum quia ipsi saltem in exterioti foro, vt Catholici se gerunt, eorum etiam filij baptizantur, & decursu temporis successores verè fideles existunt: quæ omnia cessant, si hæc coactio non admittitur; ergo est admittenda. Secundò sanctissimi Principes compulerunt infideles ad fidem, & eorum compulsio laudatur, vt constat ex Concilio Tolet. IV. *cap. 56.* de Rege Sisebuto, qui Religiosissimus appellatur, eo quòd Iudæos ad fidem suscipiendam compulerat. Idem de Regibus Catholicis Ferdinando, & Elisabetha dicitur, Quapropter Gregorius *lib. 3. epist. 26.* & refertur *in cap. iam verò, 23. q. 4.* præcipit Episcopo Calaritano tanto pensionis onere grauate sibi subditos infideles, vt pœna compellantur ad fidem. & *in l. qui post sanctam, C. de paganis, §. si verò*, iubentur confiscari bona paganorum nolentium baptizari, & *l. Cœlicolarum, C. de Iudæis, & Cœlicolis*, adstringuntur Cœlicolæ, qui videntur esse pagani, eisdem pœnis, ac hæretici. si fidem non recipiant. Adde *l. nemo, C. de paganis*, vbi Constantinus, & Theodosius religiosissimi Principes prohibuerunt paganis suorum deorum cultum, & antiquæ religionis exercitium. Ergo tacitè compellebant suscipere nostram religionem, quia sine religione esse non poterant. Tertiò Christus Dominus sub nomine Regis inuitanris ad cœnam, dixit compellendos esse intrare ad Ecclesiam eos, qui in viis, & plateis sedebant, hoc est, extra eam. Ergo non est aliena à consilio, & mandato Christi hæc compulsio. Quartò terroribus, & minis sæpè Deus mouet ad recipiendam fidem, vt contingit in Paulo, qui tremens, & stupens dixit Domino, *Quod me vis facere.* Ergo licitum erit Principibus Ecclesiæ ad fidem infideles hoc modo trahere. Quintò si aliqua ratione Ecclesia non posset hos infideles ad fidem compellere, est, quia fides debet suscipi voluntatiè, vt dixit D. Thomas, sed hæc coactio non tollit voluntatem, aliàs neque in hæreticis esset licita. Ergo. Sextò ad Ecclesiam pertinet reparare iniuriam fidei factam, & iniuriantes comprimere: sed nolens fidem suscipere, quando illi sufficienter est proposita, iniuriam fidei facit, siquidem illam contemnit, & quasi blasphemat. Ergo ad Ecclesiam pertinet eius audaciam comprimere: & specialiter de subditis infidelibus probatur; quia ad superiorem non solùm pertinet procurare in sibi subditis obseruantiam suarum legum, sed etiam legis diuinæ, & naturalis: at lege diuina tenentur ij infideles, fidem suscipere, cùm sufficienter illis proposita sit. Ergo ad eorum superiorem pertinet procurare, vt hoc obseruetur. Septimò penes aliquem debet esse potestas puniendi hoc delictum, quod in desertione fidei rectè proposita committitur. Sed non apparet penes quem sit, nisi penes Ecclesiasticos Prælatos. Ergo ij possunt sic rebelles punire, & media punitione ad fidem recipiendam cogere. Propter hæc Maior *in 2. distinct. 44. quæst. 2.* & quidam Genesius Sepulueda Caroli V. Chronista sentit posse infideles etiam non subditos cogi ad suscipiendam fidem. Sotus verò *in 4. distinct. 4. quæst. vlt.* id de subditis infidelibus affirmat: consentit Gabr. *in eadem distinct. quæst. 2. dub. 5. fine.* Alphons. à Castro *lib. 2. de iusta hæreticorum punitione, capite 14.* & Lorca 2. 2. *quæst. 10. disput. 36.* spectato iure naturæ hoc reputat probabile, esto ex iure positiuo tenendum non sit, & Malder. *illa quæst. 10. art. 8. post. 4. conclus.* docet primò cogi posse ad fidem veram, qui sub nomine Christiano viuunt, etiamsi baptizati non sint. Secundò filios eorum qui baptizati sunt, posse ad suscipiendum Baptismum compelli, si sunt sub patria potestate; si extrà, moderata pœna, nempe exilio, aut carcere moderato.

3 Cæterùm existimo nullum infidelem, qui baptizatus non sit, cogi posse à suo Principe, nec minis, nec terroribus, nec bonorum direptione, nec alio modo coactionis, fidem sibi propositam sufficienter suscipere, est communis sententia cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 10. art. 8.* Caietanus, Pesantius, Turrianus *ibidem.* Valent. *punct. 6.* Suarez *disp. 18. sect. 3. num. 4.* Coninch. *disput. 18. dub. 14. conclus. 4* constat ex *cap. sicut Iudæi, de Iudæis, & Sarracenis, cap. qui sincerè, cap. de Iudæis, distinct. 45.* in quibus non tam est noua prohibitio, quam declaratio prohibitionis diuinæ: siquidem *in cap. maioris, de Baptismo*, dicitur esse contra Christianam religionem hos infideles cogere ad fidem suscipiendam, & in Concil. Tolet. IV. *cap. 55.* dicitur esse contra vsum, & institutionem sacrorum Apostolorum, & certè id satis colligitur ex vsu, & praxi Ecclesiæ perpetuò obseruata, quæ nunquam infideles compulit ad fidem, vi, & armis, sed patientia, humilitate, & mansuetudine: iuxta illud Lucæ 10. *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos, nolite portare saccum, neque virgam, neque peram.* &c. quæ optimè expendit Ambrosius *lib. 7. in Lucam*; non enim, vt dixit Paulus 2. *ad Corinth.* arma nostræ militiæ sunt carnalia, sed spiritualia, hoc est, virtutes, non lignum, & ferrum. Ratione euidenti probatur. Coactio esse non potest sine iurisdictione: at neque Ecclesia, neque Principes sæculares iurisdictionem vllam habent in non baptizatos, vt eos possint ad fidem compellere. Ergo nullo modo compelli possunt. Conclusio est legitima. Maior huius discursus est per se nota, siquidem omnis Coactio iusta, de qua loquimur, in iurisdictione & potestate fundatur. Minor autem probatur, & primò de Ecclesia; hæc enim solùm habet iurisdictionem ex concessione Christi, Christus autem Dominus solùm concessit iurisdictionem Petro circa illos, qui in Ecclesiam ingressi fuerint, dixit enim, *Pasce oues meas.* Supponuntur ergo priùs esse oues, vt sic possint à Petro pasci. Quapropter dixit Paulus 1. Corinth 5. *Quid enim mihi de his, qui foris sunt. Dominus iudicabit*; quasi diceret, ad me non pertinent, Domino enim reseruantur: cui consonat Innocentius III. *in cap. maiores, de Baptismo, & in cap. gaudemus, de diuortiis.* & Trident. *sess. 14. cap. 2.* vbi inquit: *Ecclesia in neminem iudicium exercet, qui priùs per Baptismum non fuerit ingressus*; cùm autem hi infideles supponuntur foris esse, nullo modo Ecclesia in illos habet iurisdictionem. Ergo neque potest illos cogere. Quòd autem neque Principes sæculares, quibus ij infideles subduntur, possint ad fidem compellere, probo: nam tota potestas horum Principum, vtpotè immediatè ab hominibus, est politica, & naturalis, & ordinata ad finem naturalem, qualis est recta reipublicæ administratio, & conseruatio; sed suscepto fidei est quid supernaturale ad finem beatitudinis æternæ ordinata. Ergo non est in potestate horum Principum subditos ad hanc fidem compellere. Item Princeps Christianus, & Gentilis eadem in suos subditos gaudet potestate; at Gentilis Princeps ad fidem non potest subditos compellere; ergo neque Christianus. Deinde, neque Ecclesia, neque Princeps sæcularis potest punire hos infideles, quia fidei sufficienter propositæ non assentiantur. Ergo neque potest illos compellere, Consequentia videtur legitima, tum quia diminuta, & ineffícax esset compulsio sine potestate puniendi. Tum quia iure ipso naturali sequitur, cui est concessa potestas præceptiua in supremo ordine, esse simul concessam potestatem punitiuam. Tum denique, quia ideo hæreticos, & à fide deficientes potest Ecclesia compellere, quia ipsos punire potest. Quòd ergo neque Ecclesia, neque Princeps sæcularis, possit hos infideles propter infidelitatis peccatum punire, sic probo; quia illud peccatum non est alicuius Ecclesiæ subiectio. Ergo Ecclesia in illud non habet potestatem. Neque etiam est aduersùs legem Principis sæcularis, neque Princeps sæcularis de illo iudicare potest, quia est de materia aliena ab eius iurisdictione. Ergo.

4 Verùm etsi Ecclesia, aut Princeps sæcularis non possit infideles sibi subditos ad fidem cogere directè, at indirectè cogere potest, primò imponendo eis tributa grauiora, sed aliàs licita,

licita, dum non conuertuntur, vt fecit Gregorius *lib. 3. epist. 26.* relatus *in cap. iam. verò. 23. quæst. 6. lio. 4. epist. 6.* Dixi alias licita? quia non potest Princeps hac de causa grauiora onera imponere subditis, quæ aliàs imponere non poterat, esset enim tunc directa coactio. Secundo indirectè cogere potest, si eorum conuersatio fidelibus nocet, quia tunc poterunt expelli, ni conuertantur. Tertio potest compellere non permittendo illis vsum officij publici, & honoris. Quarto non permittendo eis, si aduenæ sunt, aut bello capti, in suo regno habitare, nisi ad fidem conuertantur, quia habet ius non concedendi eis habitationem. Quintò negando eis priuilegia, & gratias, quæ liberè aliis concedit. Sextò prohibendo eis vsum suæ religionis, vtpote naturæ rationali contrarium & aptum rempublicam turbare? hæc enim omnia iudicantur indirecta coactio ad fidem. Quia à Principe ordinantur ad illius susceptionem, ad quam per se ordinata non sunt. Est tamen licita, quia non assumuntur media, quæ secluso tali fine assumi non possent: & ita tenet Valent *disput. 1. quæst. 10. punct. 6. circa, pag. 391. vers. ac eadem. ratione.* Suarez *disput. 18. sect. 3. num. 8.* Coninch. *disput. 18. dub. 14. num. 238.* Becanus *cap. 13. quæst. 4. num. 4.* Bonacina *disput. 3. quæst. 2. de fide punct. 7. num. 3.*

5 Restat argumentis *num. 2.* factis satisfacere.

Ad primum dico, etsi omnia illa conuenientia sequantur ex coactione directa ad fidem? non tamen debet admitti, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Adde plurima etiam inconuenientia sequi ex coactione, scilicet simulatè conuerti, & fidem reddi exosam, suspectam tyrannidis, & non posse alia via in mundum introduci.

Ad secundum concedo laudari Principes compellentes sibi subditos recipere fidem non coactioue directa, sed indirecta, & aliàs licita, vt explicuimus: & sic credendus est fecisse Sisebutus Rex; & præcipuè Catholicissimi Reges Ferdinandus, & Elisaberha, cum Iudæos, & Sarracenos ex Castella exterminarunt, cognouerunt namque eorum conuersationem aliis fidelibus nocere, & puritatem nostræ fidei non posse in suo regno, illis ibidem habitantibus, conseruari: ob huiusmodi rectum finem expulsio facta est, præterquam quod bello iusto superati sunt, & tanquam captiui expelli poterant. Quod si aliquando Christianus princeps plus iusto compulit infideles ad fidem, vt de Rege Sisebuto aliqui dicunt, parcendum est, vt pote qui zelo religionis ducebatur, & ita explicanda est *lex qui post Sanctum* Adde fortè confiscationem illam bonorum ob aliqua delicta deberi, & Imperatorem præcipere, vt sic mandetur executioni, nisi infideles ad fidem conuertantur. In quo casu solum est indirecta coactio. & sic intelligendum est, quod de Cœlicolis dicitur, & aliis paganis, suis enim factis, & sceleribus contra naturam, ita rempublicam turbabant, vt merito potuerit Imperator eos pœnis hæreticorum punire: nisi defertis illis vitiis, & erroribus ad fidem conuerterentur. Adde. Cœlicolas verè baptizatos esse, vt constat ex Augustin. *epist 163. circa finem.* Ad idem est, quod de Constant. & Theodosio dicitur: licitum namque illis fuit prohibere suis subditis cultum, venerationem falsorum deorum, vtpote contra naturam; neque obiude illos cogebant directè fidem suscipere, quia sine susceptione illius viuere poterant, colendo priuatim vnum Deum, & interius credendo, sibi placuisse.

Ad tertium ex illis verbis Lucæ, 14. *Compelle intrare* de solis hæreticis id intelligit Augustin. *epist. 48. & 50.* qui coactione directa cogi possunt vt pote Ecclesiæ subditi. Si autem de infidelibus non baptizatis intelligatur, vt intelligit Chrysostom. ibi, dicendum est illos compellendos esse ad fidem sine mundi, vt numerus prædestinatorum impleatur, non vi, & potentia sed signis, & miraculis, efficacia prædicationis, quomodo fuit vsus Deus in Paulo conuertendo. Adde Paulum, & reliquos esse Deo omnino subiectos, ac proinde posse à Deo prout sibi placitum fuerit, compelli, præcipuè cum metum inutiens possit simul inclinare cor hominis, vt fidem liberè suscipiat, quamuis à metu excitatus: & per hæc patet ad quartum.

Ad quintum constat ex dictis, quare coactio directa licita non sit, quia non est ab habente potestatem.

Ad sextum concedo ad Ecclesiam pertinere blasphemantes, & inuitantes fidem, positiua iniuria, & blasphemia comprimere: secus verò nolentes fidem recipere: ij enim propriè non dicuntur fidem blasphemare.

Ad septimum non omnia delicta ab hominibus punienda sunt aliqua Deo reseruantur: & vnum ex illis est, infidelitas illorum qui Baptismum non susceperunt.

Ad vltimum dico pertinere ad quemliber superiorem procurare, vt subditi obseruent leges naturales, & diuinas respicientes finem naturalem: nego tamen pertinere ad superiorem quemliber procurare, vt eius subditi obseruent leges supernaturales & diuinas nisi talis potestas à Deo authore supernaturali eis data sit; At constat ex dictis neque Ecclesiæ, neque sæcularibus Principibus datam esse potestatem circa infideles non baptizatos in ordine ad suscipiendam fidem Ergo.

PVNCTVM VII.

An infideles cogi possint, & debeant, vt errores deponant & falsum cultum relinquant.

1 *Infidelem non subditum sola lege charitatis tenetur Princeps & Ecclesia ab errore remouere; at subditum specialiter tenetur.*

2 *Si errores infidelium contrarij non sint rationi naturali, sed solùm nostræ fidei, non possunt à Principe cogi, vt illos deserant.*

3 *Princeps Christianus positne cogere infideles non subditos errores rationi naturali contrarios deserere, & ob hanc causam oppugnare? Proponitur difficultas.*

4 *Statuitur nequaquam id fieri posse.*

5 *Excipiuntur peccata directè nociua nostræ fidei, & religioni.*

6 *Satisfit argum. num. 3. adductis.*

1 NOn est sermo de infidelibus baptizatis; hos enim clarum est posse, & debere cogi errores deponere, & falsum cultum, si assumant, relinquere, Solum est dubium de infidelibus non baptizatis, tam de subiectis Ecclesiæ, & Christiano principi, quàm de non subiectis. Et quidem si infideles non sint subditi temporaliter Ecclesiæ, vel Christiano Principi, non obligatur specialiter Ecclesia, nec Christianus Princeps procurare, vt errores deponant, quia sibi specialiter commissi non sunt, obligantur tamen lege charitatis, eo modo quo vnusquisque obligatur ad salutem alterius procurandam Si autem infideles subditi sunt Christiano Principi, vel temporaliter Ecclesiæ, sicuti Iudæi Romæ commorantes subduntur Pontifici: tunc obligatur Ecclesia, seu Christianus Princeps eos ab erroribus rationi naturali contrariis, & à falso cultu, & superstitione deorum remouere: sic D. Thom. *2. 2. q. 10. art. 10. & 11.* & ibi eius expositores. Bannes *dub. 2.* Coninch. *disput. 18. dub. 12. conclus. 2.* Suarez *disp. 18. sect. 4. num. 9.* Valent. *disp. 1. quæst. 10. punct. 7 post princ.* Ratio est clara, quia superiori competit gubernare subditos, vt secundum rationem viuant; viuere autem non possunt secundum rationem, nisi ea, quæ rationi naturali obstant, reliquant. Ergo superior ex suo munere obligatur procurare, vt subditi ea deserant: atqui colere falsos deos, fornicari, furari, occidere, sunt contra rationem naturalem, vt de se constat. Ergo, obligatur princeps, ea à suis subditis tollere. Adde potestatem gubernandi datam esse à Deo hominibus, vt finem naturalem consequantur, qui est viuere secundum virtutem, & rectam rationem. Ergo ex illa potestate sequitur posse dirigere subditos, vt sic viuant, & omnia contraria coërcere. Hæ rationes probant de quocumque principe tam fideli quàm infideli posse & debere suis subditis prohibere, quæ rationi naturali contraria sunt, eaque sic admissa punire. Verùm ab hac obligatione aliquando princeps eximitur, scilicet cum timet rempublicam perturbandam esse, infideles à conuersione esse terrahendos, & grauiora mala inde oritura esse iuxta illud *Matth. 13.* vbi volentibus seruis eradicare zizania, paterfamilias non consensit, ne fortè eradicetur simul & triticum, prudentis enim est ex duobus malis quorum alterum euitari non potest, minus eligere, sic D. Thomas communiter receptus *2. 2. quæst. 10. art. 11* & ibi Caietan, Bannes *dub. 2. conclus. 2.* Valent *punct. 7. in princ.* Coninch. *disput. 18. dub. 12. num. 194.* Suarez *disp. 18. sect. 4 num. 9.* & tradit Augustinus relatus *in cap. cum quisque, 23. quæst. 4.*

2 Quod si ritus horum infidelium rationi naturali contrarij non sint, sed solum sunt contrarij nostræ fidei, eiusque præceptis, quales sunt ritus Iudæorum, & multi Sarracenorum vnum Deum colentium existimo nulla ratione cogi posse à suis Principibus ea deserere. Quia potestas Principis solum extenditur ad gubernandos subditos vt secundum rationem viuant: at ij ritus contrarij non sunt naturali rationi. Ergo non extenditur eius potestas ad eos prohibendos.

Dices ad principem pertinere, vt omnes eius subditi vniformiter viuant quia sic pax, & iustitia reipublicæ necessaria conseruabitur, secus turbationi erit exposita. Ergo ad Principem Christianum pertinet omnem diuersitatem cultus, & religionis à suis subditis remouere

Respondeo, si princeps probabiliter timet ex toleratia, & permissione cæremoniarum, & ritnum infidelium fideles esse inficiandos, & rempublicam perturbandam, tunc inquam poterit & debebit prohibere infidelibus vsum suorum rituum, non quia ipsi mali sint, sed quia occasionem perturbationis præbent: hæc tamen non est coactio directa, sed indirecta, quia fit in defensionem religionis veræ, & præcipuæ partis reipublicæ, & tradit Coninch. *num. 194.* Quocirca licet ritus Iudæorum Ecclesia in suis subditis Iudæis permittat, vt ex vsu, & praxi constat, & tradit Gregor. *lib. 1. epist. 34. & lib. 11. epist. 15.* & D. Thom. *illo art. 11.* & Augustinus *lib 18. de ciuit. cap. 46.* hoc intelligendum est. cum non fiunt cum scandalo fidelium, vt habet *ut cap. 3. & 7. de Iudæis.* Et quia hoc scandalum

sæpe

sæpè Ecclesia timet, si Iudæis liberum vsum religionis concederet, ideo eos à multis prouinciis expulit, & in illis, in quibus tolerantur, prohibet nouas Synagogas extruere; vel illas Ecclesiis Christianorum habere vicinas, signumque portare, quo à Christianis distinguantur: & in die Parasceue non debent in publicum progredi, neque tenere ostia, vel fenestras apertas, quæ, & alia habentur *in tit. de Iudæis, cap. quia, cap. consuluit, cap. in nonnullis*, & tradit Gregor. *lib.7. epist.58. & lib.12. epist.18.* & aliis in locis.

3 Difficultas ergo est de infidelibus Ecclesiæ, vel Principi Christiano non subiectis, an possit Ecclesia, vel Princeps Christianus eos cogere, ne idololatriam, & alia contraria rationi naturali exerceant, & inobedientes punire, & regno, si opus fuerit, priuare? Ratio difficultatis est primò ex Scriptura, *Ecclesiast.10.* vbi habetur propter iniustitias, iniurias, contumelias, & diuersos dolos transfertur regnum de gente in gentem. Ergo eo ipso priuantur iniusti regno, & ad iustos, & fideles transfertur, ac proinde tanquam rem propriam, & à Deo concessam sibi vsurpari possunt. Et confirmari potest exemplo Israëlitici populi, cui Deus concessit barbaras nationes d. bellare, & terram promissionis possidere: neque videtur adesse alia causa præter idololatriam illarum gentium, vt constat *Deuteronom.32.* vbi, *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis.* Secundò confirmari potest exemplo Genadi Exarchi laudati à Gregor. *lib.1. Registri, epist.73.* eo quòd bella gereret aduersùs infideles, & terram prædicationi euangelicæ recipiendæ disponeret. Secundò ij infideles Deum iniuriant, & religionem Christianam blasphemant. Ergo pro defensione fidei, & religionis cogi possunt: si enim pro defensione innocentis bellum iuscipi potest, cur non pro defensione Dei, & religionis? Et confirmo. Si infidelis verba contumelioſa contra religionem nostram proferret, posset Ecclesia iniuriam sibi factam repellere, & vindicare, quia quælibet respublica perfecta ius habet se defendendi, & iniurias sibi factas vindicandi. Ergo etiam Ecclesia, quæ est respublica omnino perfecta, debet eam potestatem habere. Sed cùm infidelis idololatriam, & alia vitia contraria naturæ committit, religionem nostram ipso facto blasphemat, vt dixit D. Thomas *2.2. quæst.94. artic.3. ad 1.* Subtrahit enim Deo singularitatem dominij, & fidei præcepta negat. Ergo Ecclesia ius debet habere has iniurias propulsandi, & vindicandi. Tertiò si Ecclesia prohibere, & punire in infidelibus non potest idololatriam, & peccata contra naturam, plura erunt peccata, quæ sub humanam prohibitionem, & punitionem non cadant, hoc autem videtur esse contra rectam Dei prouidentiam. Ergo. Quartò aliquæ nationes sunt ita barbaræ, vt videantur à natura constitui in seruos, & aliæ ita nobilis ingenij, vt videantur domini, & rectores esse constituti: quod dixit Philosoph. *lib.1. polit. cap.1.* ibi, *Aiunt Poëtæ Græcos barbaris dominari oportere, quòd idem sit natura barbarus, & seruus.* Ergo nullam iniustitiam committit Princeps fidelis, qui more belluino viuentes in suam potestatem redigit, ea intentione; vt ab eorum cordibus errores depellat. Et confirmatur: nam Augustinus *lib.5. de ciuitate Dei, cap.12. & 17.* & D. Thomas *in opuscul. de regimine Principis, lib.3. cap. 4.5. & 6.* laudant Romanos, quòd barbaras nationes subiugarint, & viuere secundùm rationem docuerint. Propter hæc Maior *in 2. distinct.44. quæst.3.* & quidam Genesius Sepulueda Caroli V. historiographus, cuius meminit Suarez, Valent. Bannes *locis allegatis*, sentiunt penes Ecclesiam esse potestatem Reges idololattras, & contra ius naturæ peccantes punire, etsi opus fuerit eorum regna occupare: consentit Antonin. *3. part. tit.22. cap.5. §.8.* Aluarus Pelagius *in lib. de planctu Ecclesiæ, lib.1. artic.37. circa medium.* Syluest. *verbo Papa quæst.7.* & Alphonsus à Castro *lib.2. de iusta hæreticorum punitione, cap.14.* Abbas *in cap. quod super his, de voto.* Hostiensis *ibidem.*

4 Nihilominus contraria sententia omnino tenenda est, nullo modo Principem Christianum neque authoritate sua, neque Ecclesiæ authoritate posse hos infideles sibi non subditos prohibere idololatriam, & peccata contra naturam, quæ specialiter ipsi religioni Christianæ, aut innocentibus contraria non sunt, sic D. Thomas *2.2. quæst.12. art.2.* asserens sub titulo infidelitatis bellum indici non posse. Bannes *quæst.10. artic.70. dub. vlt. conclus.2.* Valent. *disp.1 quæst.10. punct.7. circa medium.* Torres *disp.52. dub.2.* Coninch *disp.18. dub.12. n.196.* Suarez *disp.18. sect.4. num.3.* Victoria *relect. de Indis, §.40.* Soto *in 4. dist.5. quæst.1. art.10.* Couarr. *reg. peccatum, part.2. §.10. n.2.* Augustin. Barbos. *1. p. de potest. Episc. tit.3. cap.2. num.38.* Bonacina *disp.2. de restit. quæst. vlt. punct. vlt. §.2. fine.*

Ratio est manifesta, quia Pontifici, qua talis est, non competit potestas gubernatiua hominum, nisi quatenus sunt membra Ecclesiæ militantis, cuius ipse caput, & pastor est, iuxta text. *in c. vlt. de presbytero non baptizato &c. Dominus noster, 56. dist.* Sed ij infideles, qui Baptismum non susceperunt, non sunt membra Ecclesiæ militantis. Ergo in illos nullam Pontifex, qua talis est, iurisdictionem habet: ac proinde qua talis, nec prohibere, nec punire delicta horum infidelium potest; sed neque etiam potest prohibere, & punire quatenus temporalem iurisdictionem habet, quia secundum hanc hi infideles illi non subduntur. Ergo. Et confirmo. Ideo vnus ciuis non potest peccata alterius punire, & prohibere, quia non habet iurisdictionem temporalem in illum, sed Ecclesia, & princeps Christianus in hos infideles nullam habet iurisdictionem. Ergo neque etiam poterit eorum peccata prohibere, & punire. Alias Hispani possent Gallorum peccata punire, & contra si à propriis Principibus non puniuntur. Item si propter infidelitatem licet mouere bellum Christiano Principi aduersus infideles, omnia plena essent bellis, & perturbationibus: nam cùm quilibet existimet suam religionem veram esse, simul etiam existimabit infidelis sibi licere bellum indicere aduersus Christianos, eo quòd à sua religione, quæ sibi vera videtur, deflectant. Ergo dicendum est nullo modo licere Ecclesiæ, aut Christiano Principi punire, aut prohibere peccata infidelium rationi naturali contraria.

5 Verùm si peccata infidelium iniuriosa sint fidei, & religioni, & innocentibus nociua; poterit tunc Ecclesia, & Christianus Princeps in defensionem fidei, & innocentium ea propulsare; & si opus fuerit, bella indicere, & regno sic nocentes priuare, ita Doctores statim allegandi. Ratio est clara, quia illud non tam est iurisdictionis exercitium, quàm fidei, & innocentis defensio. Ex quo fit blasphemantem contra religionem, vel aliqua vi impedientem alicuius conuersionem posse cogi ab Ecclesia, vt desistat ab iniuria, & violentia illata: imò existimo posse Ecclesiam sic iniuriantem punire, & de illo vindictam sumere. sic D. Thom. *2.2. quæst.10. art.8.* Bannes *art. 10. dub. vlt. § pro cuius decisione.* Valent. *p.7. in fine.* Suarez *disp.18. sect.4. num.4.* Coninch *disp.18. dub.12. conclus.5.* multis exotnat Farinac. *de hæresi, quæst.178. §.6. num.132.* Item poterit Ecclesia hos infideles bello oppugnare, si terras debitas Christianis occupant, neque desistunt ab iniuria inferenda, qua ratione licet Turcas oppugnare. Item si innocentibus damnum inferant, vt si carne humana vescantur, vel homines etiam volentes diis sacrificant; debent tamen prius moneri, si spes est fructus, vt desistant, sin minus coërceri vi, & potentia debent. Suarez, Bannes, Coninch, Valent. *suprà.* Aduerto tamen Principem Christianum debere cessare à coactione infidelibus pro iis peccatis inferenda; cùm primùm ipsi cessant à peccato, quia tota ratio honestans hanc coactionem est defensio, non iniuriæ factæ vindicatio.

6 Restat satisfacere argumentis *num.4.* adductis.

Ad primum admitto transferri de gente in gentem regnum propter iniustias, non semper, sed quando Deo placet, cuius voluntas cùm nobis ignota sit, non infertur posse quemlibet regnum alterius inuadere, etsi videat Regem iniustum esse.

Ad confirmationem respondeo Israëlitas bella gessisse ex peculiari concessione Dei, qui cùm Dominus omnium sit potuit ob peccata vnius nationis bonis, regno priuare, & in fauorem sui populi omnia illa concedere. Adde, filij Israël, vt ex August. *serm.105. de temp. tom.10.* constat, ius habebant possidendi terram Chananæorum, quia descendebant à Sem filio Noë, qui dominus illius fuit, & per vim, & potentiam Chananæi filij Chaam eam vsurpatam habebant: poterant ergo pugnare, vt rem sibi debitam recuperarent. Secunda confirmatio, in qua exemplum Genadij adducitur, non est contra nos, quia Genadius pugnauit aduersus eos, qui terram Romano imperio subiectam occuparant, & in recuperationem illius bellum gessit; ipse verò vt Catholicus procurabat, vt simul Euangelium infidelibus prædicaretur, quod laudi tribuendum est. Adde illos, contra quos Genadius pugnauit, esse infideles, hæreticos, & Arriana peste infectos, vt constat ex Gregor. *lib.1. registri, epist.72. & 73.*

Ad secundum ex ratione petitum dico idololatriam, aliáque peccata, esse quidem blasphemiam contra Deum, & religionem, non formaliter, sed materialiter. Ob materialem autem blasphemiam, & quæ in facto consistit, non potest bellum paganis inferri, quia non est iniuria directè, & formaliter Ecclesiæ, & religioni facta: aliàs liceret omnes infideles, & paganos bello oppugnare, imò omnes peccatores, quia omnes suis factis iniuriant Deum, negando esse summum bonum. Adde, etsi verbis negaret infideles fidem, si tamen non ostenderet se id facere in contemptum, & irrisionem religionis Christianæ, non haberet Ecclesia ius illum oppugnandi, quia illa negatio non censetur iniuria facta formaliter Ecclesiæ, sed Deo: ac proinde Ecclesia potest illam vindicare. Neque est simile de lædente innocentem, in cuius defensionem potest iniuriantem opprimere, quia illud est, quia se defendere non potest: at Deus iniurias sibi factas defendere, & vindicare potest, quando sibi placuerit. Quare nisi ipse potestatem dederit, nullus poterit nomine illius defensionem suscipere, & iniurias illi factas vindicare.

Ad tertium nullum reputo inconueniens de facto multa manere peccata impunita ab hominibus: nego tamen non constituisse Deum, qui possent illa peccata punire, constituit enim Deus Principes, & superiores in qualibet republica, quibus competit subditos deuiantes à recta ratione continere, & punire. Quòd si de facto id non præstant quia ipsi

ipsi deuiant, per accidens est, & Deo tunc punienda relinquuntur.

Ad quartum dico nullam reperiri nationem ita barbaram, quæ aliquo modo gubernari non posset, quod si de facto reperiretur, tunc quidem subiugari posset, non titulo religionis, sed defensionis naturæ humanæ. Deinde cùm barbari dicuntur natura serui non est intelligendum, quasi illos natura seruos constituerit, hoc enim falsum est; sed quia natura illos ad seruiendum aptos constituit. Econtra verò ingenio valentes aptissimos ad dominandum, & regendum effecit.

Ad confirmationem dico, Romanos potuisse barbaras aliquas nationes subiicere, quia iure earum dominium sibi competebat; alias tamen tyrannicè inuadebant; sed quia bonis modis eas instrui curabant, de hoc secundo laudantur à D. Thom. & August.

PVNCTVM VIII.

Priuati ne sint infideles, vel priuari possint potestate, & dominio circa fideles.

1 *Infideles baptizati priuari possunt, & de facto priuantur dominio, & iurisdictione in fideles.*
2 *Infideles Christiano principi subiecti non possunt in Christianos iurisdictionem habere.*
3 *Infidelis subditus Christiano principi priuatur dominio serui, eo ipso, quòd seruus ad fidem conuertatur.*
4 *Supradicti infideles subditi Christiano Principi priuantur famulatu fidelium.*
5 *Filius infidelis si baptizetur, liberatur à patria potestate.*
6 *Infidelis Princeps Christiano Principi non subiectus nequaquam priuatur potestate gubernatiua in fideles.*
7 *Excipe, nisi adsit periculum peruersionis.*
8 *Quid dicendum de potestate dominatiua? Plures censent priuari infideles in seruos fideles.*
9 *Contrarium tenendum est.*
10 *Ratione periculi peruersionis, si proximum, & morale sit, poterit seruus eximi à seruitute.*
11 *Satisfit rationibus num. 8. adductis.*

1 PRæmittenda sunt in quibus Doctores conueniunt, vt inde gradum faciamus ad ea, in quibus est controuersia. Primò certum est infideles baptizatos fidem negantes posse, & de facto ab Ecclesia puniri, vt constat ex *toto titulo de hæreticis.* sunt enim Ecclesiæ subditi. Possunt ergo pro peccatis commissis puniri, & coërceri.

2 Secundò certum est, infideles in Christiano regno, seu Principi Christiano subiecti, non posse iurisdictionem in Christianos habere. Est expressa decisio Innocent. III. *in cap. cùm sit nimis, de Iudæis, & Sarracenis,* vbi præcipit grauiter argui, & puniri per Concilium prouinciale eos, qui Iudæos, & paganos publicis officiis præfecerint; & Christianos omnes abstinere à communione illius infidelis, donec officium dimiserit & per illud acquisita in pauperes Christianos distribuerit. Idem habetur *in cap. ex speciali, eodem tit.* vbi cauetur, si eis iura regalia vendantur, ad ea colligenda præficiendum esse Christianum non suspectum: & *in cap. nulla, distinct. 24, & cap. constituit, 17. quæst. 4.* excommunicatio ferenda imponitur committentibus hæc munera, & officia publica Iudæis: consentit *lex vlt. Iustiniani, C. de Iudæis.* Ratio est manifesta, quia Princeps Christianus, cui illi infideles subduntur, liber est in committenda hac iurisdictione, cùm nomine ipsius inferiores iudices gubernent. Ergo potest committere illis personis, quas ad rectam gubernationem aptiores esse iudicauerit, & illas excludere, quas paci, securitati, & bono religionis ineptas, vel minus idoneas esse censet. Ergo potest ob hanc causam Iudæos, & paganos excludere à gubernatione, & officio publico. Deinde quilibet Princeps Christianus subditus est Romano Pontifici, quoad ea, quæ ad bonum fidei Pontifex expedire iudicauerit: atqui iudicauit expediens, ne in Christiano regno infidelis iurisdictionem habeat in Christianos fideles, & sic præcepit, vt constat ex allegatis text. Ergo Princeps Christianus tenetur obedire. Finis autem huius constitutionis, & præcepti fuit dignitas, & honor nostræ fidei, in cuius ignominiam cedebat, si infideles iudicio Christiani Principis assumerentur ad gubernandum alios fideles; tacitè enim iudicabatur illos aptiores esse reliquis aliis fidelibus ad gubernandum.

3 Tertiò certum est infidelem subditum Christiano Principi priuari dominio serui, siue vernaculus sit, id est, ad seruitutem natus, siue ad seruitutem emptus, eo ipso quòd ad fidem conuertatur, & emptor pretium amittit. habetur *in l. Deo nobis, C. de Epis. & cler. & l. vnic. C. ne Christianum mancipium, & cap. Iudæi, 2. de Iudæis.* Si autem seruus fidelis ab infideli ematur non ad seruitutem, sed ad mercaturam, debet intra tres menses vendi fideli, aliàs seruus liber sine pretio existit: habetur *cap. nulli Iudæo, de Iudæis, & Sarracenis.* Ratio huius constitutionis est fauor nostræ fidei, in cuius honorē, potuit Princeps Christianus suos subditos infideles reddere incapaces dominio, & potestate dominatiua seruorum fidelium: sicuti potest dominio aliarum rerum priuare, cùm ad bonum reipublicæ, & rectam illius gubernationem iudicauerit expedire.

4 Quartò certum est priuari infideles subditos Christiano Principi famulatu fidelium, eo quòd fideles prohibentur famulari iis infidelibus, præcipuè si Iudæi sint, & Sarracen. habetur *in cap. ad hæc, cap. etsi Iudæos, de Iudæis, & Sarracenis.* vbi etiam prohibetur pluribus Christianis nutrices esse filiorum horum infidelium consonat *l. vlt. §. vlt. C. de Episcop. & cleric.* Aduerto famulatum prohibitum *in supradicto cap. etsi Iudæos,* non extendi ad famulatum extra domum, qualis est, esse colonū, siue aduentitium, siue originarium in terris hominis infidelis; hoc enim conceditur *in supradicto cap.* quia in hac seruitute, quæ propria non est, non reperitur illa indecentia, & periculum peruersionis, ac in famulatu domestico: & ita notauit Suarez ex communi sententia, *disp. 18. sect. 5. n. 14.*

5 Quintò certum est filium infidelis si baptizetur, liberandum esse à patria potestate, ex *cap. maiores, de Baptismo,* ne periculo peruersionis exponatur. His positis tanquam omnino certis.

Controuersia est de infidelibus Christiano Principi non subiectis. An, inquam, Ecclesia eos priuet, aut priuare possit potestate tum iurisdictionis, tum dominij in Christianos fideles?

6 Et quidem de potestate iurisdictionis videtur mihi res indubitata, infideles priuatos non esse, imò neque ab Ecclesia directè priuari posse iurisdictione, quam habent in vasallos fideles ad illos gubernandos. est communis sententia Doctorum cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 10. art. 10.* & ibi eius expositores, Soto *lib. 4. de iustit. quæst. 2. art. 2.* Salmer. *Actorum 13. tract. 37. & 38.* Coninch *de fide, disp. 18. dub. 10. concluſ 1. num. 157.* Suarez, *disp. 18. sect. 5. num. 3.* Valent. *2. 2. disp. 1. quæst. 10. punct. 8. versic. si autem quæritur,* & alij apud ipsos. Ratio est clara, quia iure diuino ipsi priuati non sunt iurisdictione in subditos fideles, aliàs non consuleret Petrus illis subiici, *1. Petri 2.* neque diceret Paul. *Roman. 13.* eis inobedientes Dei ordinationi resistere, & illis parendum esse propter conscientiam. Ex alia parte ab Ecclesia, hac potestate priuati non possunt, quia Ecclesiæ non subduntur Ergo. Neque obstat locus Pauli *1. ad Corinth. 6.* vbi reprehendit fideles, qui in iudicio contendunt cum alio fideli apud infidelem Principem, vbi insinuare videtur Paulus Principem infidelem iurisdictione carere: non inquam, obstat, quia reprehensio Pauli non est, quòd apud infidelem Principem ius petatur, sed quia malitiosè petatur, & ex vindicta: quod cùm sit occasio scandali, præcipuè infidelibus, debet omnino vitari.

Dices: Etsi Ecclesiæ ij infideles non subdantur, subduntur tamen fideles. Ergo potest Ecclesia fideles sibi subditos à iurisdictione infidelis liberare ob dignitatem fidei, quam habent: in qua libertate non videtur iurisditionem in infideles directè exercere, sed in suos subditos, tuendo eorum dignitatem, & eos à periculo peruersionis liberando.

Sed contrà est, quia si ob honorem fidei, & dignitatem fidelium, qui filij Dei sunt adoptiui, posset Ecclesia suos subditos fideles à iurisdictione magistratuum infidelium liberare, id constare deberet ex Scriptura, ex Patribus, vel Conciliis: at neque ex Scriptura, neque ex Patribus hæc libertas constat. Ergo non est asserenda, imò potiùs ex locis allegatis Scripturæ colligitur his magistratibus obediendum esse diligenter, non tamen timore pœnæ, sed propter conscientiam. Neque in hoc est aliqua indecentia, sicut non est indecentia, quòd seruus fidelis, & virtuti deditus homini prauis moribus imbuto seruiat, sed potiùs illa subiectio consona est humilitati Christianæ.

7 Ob periculum autem peruersionis, si verè periculum proximum, & morale est, non solùm ipsa Ecclesia, sed ipsimet fideles à iurisdictione infidelium se subtrahere possunt, si alia via non suppetit se reddendi securos, quia quilibet potest se defendere, & damnum imminens præcauere, & impedire. Item Ecclesiæ commissa est potestas continendi sibi subditos in fide, & bonis moribus. Ergo ad hunc finem necessarium est eos à iurisdictione infidelis Principis eximere, poterit id efficere. Ergo, cùm adest periculum peruersionis ex subiectione, poterit eos à subiectione eximere; quod fieri non potest, nisi priuando Principem infidelem iurisdictione. Hæc tamen potestas non est directa in infideles, sed indirecta, id est, solùm quatenùs ad bonum fidelium necessaria iudicatur. Neque requiritur ad cognoscendū hoc periculū peruersionis, expectare fidelē esse peruersum; sufficit; si minis, vel importuna persuasione conetur infidelis illum peruertere; quia hæc tentatio grauis iniuria reputatur, quam meritò fidelis fugere potest, & Ecclesia illum à tali iniuria custodire. Aduertit tamen optimè Suarez *disp. 18. sect. 5. num. 7. & 8.* dupliciter posse fideles à potestate infideliū liberari. Primò mutando domicilium & transeundo ad regna Principum fidelium, & hic modus etiam absque peruersionis periculo fieri ab ipsis fidelibus potest. Quòd si ab infideli Principe hic liberationis modus impediatur iuuare eos Ecclesia poterit, & bellum aduersùs impedientem mouere, vt ab iniuria facta desistat. Secundò, possunt fideles à potestate infi-

delium liberari perseuerando in regno infidelium, ex eo quòd Princeps priuetur iurisdictione. At hoc fieri non potest, nisi adsint hæ conditiones. Prima, vt adsit morale periculum, & proximum peruersionis. Secunda, vt non sit alia commodior via vitandi illud periculum. Tertia, ne ex illa priuatione sequantur grauiora mala, quæ communiter timeri debent. Nam cùm priuatio huius iurisdictionis fieri vix possit, nisi per depositionem Principis, & hæc tot malis solet esse exposita, efficitur sanè magna opus esse circumspectione in hoc remedio.

8 De potestate dominij maior est dubitatio, an Princeps infidelis priuari ea possit circa seruos fideles ob bonum, & honorem fidei? Affirmant plures cum diuo Thoma 2.2.q.10. *art.*10. etiam in casu quo nullum sit periculum peruersionis. Lorca *ibi*, Bannes *dub.vlt. concl.*4. reputat probabile Valent. 2.2. *disp.*1.*quæst.*10.*p.*8.*pag.*400. & cùm adest periculum peruersionis docet absolutè, & addit hoc periculum communiter adesse ex communicatione, & habitatione fidelis cum infideli: ideóque posse Ecclesiam eximere fidelem seruum à potestate infidelis, consentit Malder. 2.2. *quæst.*10.*art.*10.*conclus.*3. & 4. Et primò probatur, quòd priuatio dominij fieri possit, etiamsi non adsit periculum peruersionis solùm ob fauorem fidei, quia hæc priuatio dominij non fit ab Ecclesia ex directa potestate, quam habeat in infideles, sed ex iure quod habet defendendi, & tuendi subditorum fidelium dignitatem; quæ negari non potest multum extolli, ex eo quòd susceptione fidei à seruitute liberentur. Secundò, ex conuersione vnius infidelis ad fidem altero in infidelitate permanente, dissoluitur matrimonium fauore fidei, & priuatur coniux infidelis iure acquisito, quod habebat; ergo etiam priuari poterit dominio serui infidelis, ex eo quòd ad fidem seruus conuertatur, quamuis periculum peruersionis absit. Verùm si periculum peruersionis adsit, tunc videtur necessariò concedendum, posse Ecclesiam à dominio seruitutis fidelem liberare, quia in hac libertate solùm exercetur defensio, & indirecta iurisdictio. Tertiò, quia ratione infidelitatis merentur priuari dominio in seruos fideles. Ergo executio huius meriti ab Ecclesia est facienda.

9 Cæterùm dicendum existimo, per se loquendo, & ratione fidei, non potest Ecclesia fideles à dominio infidelium liberare, sic Nauarr. *summ. cap.*17.*num.*103. & 104. supponit Molin. *de iustit.tit.*1. *disp.*39. *vers.quartus est.* Couart. *in reg. peccatum* 2. *p.*§.11. *num.*6. Suarez *disp.*18. *de fide sect.*5 *n.*10. Coninch. *disp.*18. *dub.*10. *conclus.*3. & 4. Turrian. *disput.*52. *dub.*1. Ratio est, quia nullibi constat à Christo concessam esse hanc potestatem; sed potiùs colligitur contrarium ex multis locis Scripturæ, vbi mandantur serui dominis suis obedire, *ad Titum* 2. *ad Ephes.*6. 1.*Petri* 2. & alibi. Quapropter *in cap.si quis seruum*,7. *qu.*4. grauiter reprehenditur suadens seruo fugam prætextu religionis; si autem liber existeret, suaderi ei posset fuga, ipséque liberè eam arripere posset.

10 Secundò dico ratione periculi peruersionis, si sit proximum, & morale, posset tunc seruus eximi à seruitute; sed hoc non est speciale in seruo fideli respectu infidelis, sed in quocunque seruo respectu sui domini, si enim dominus minis, vel persuasione importuna, seruum ad peccatum tentauerit pertrahere, poterit seruus ab illius dominio se eximere, & Ecclesia poterit partes illius suscipere, & sibi subditum ab imminenti damno liberare. sic suprad cti Doctores. Ex præcisa tamen habitatione fidelis cum infideli, non censeo periculum peruersionis adesse ita graue, vt possit Ecclesia dominum infidelem dominio serui priuare. Nam ipse seruus non potest ob tale remotum periculum à seruitute fugere; quia non est necessaria fuga, vt se indemnem seruet. Ergo neque Ecclesia poterit fugam præcipere, quia in tantum eam præcipere potest, in quantum ad seruandum indemnem suum fidelem necessaria est. Adde grauius periculum adesse, cùm seruus fidelis virtuti deditus habitat cum domino fideli vitioso; sed si dominus ad peccatum non pertrahit suasione importuna, aut alia via iniusta, non potest seruus dominum deserere; quia illud non censetur graue periculum, cui Deo adiuuante, succurri moraliter non possit. Ergo neque erit censendum morale periculum habitare fidelem cum infideli, si nulla adest vis, aut importuna suasio ad peccatum.

11 Rationes contrariæ non vrgent.

Ad primam admitto aliquem esse fauorem fidei, si serui fideles ob fidem receptam à seruitute liberarentur; sed dico longè maiorem esse eos non liberari, quia ex tali libertate redderetur odiosa fides infidelibus, & suspecta iniustitiæ. Item ipsi serui, vt libertatem obtinerent, fortè simulatè conuerterentur.

Ad secundam concedo matrimonium infidelium per conuersionem vnius ad fidem altero pertinaci manente dissolui ex dispensatione Christi explicata per Paul. 1. *Corinth.*7. Nego tamen idem esse dicendum in seruitute, quia nullibi habetur Christum Dominum exemisse seruum fidelem à dominio infidelis ob fidei susceptionem.

Ad tertiam nego ob infidelitatem semper dignos esse infideles priuari dominio; sed aliquando infidelitas est purè negatiua, quæ peccatum non facit; quando autem infidelitas positiua est, & peccaminosa: tunc admitto infideles dignos esse, vt dominio priuentur, sed priuandi sunt ab eo, qui eorum fuerit superior, non ab Ecclesia, quæ nullam in illos habet directam potestatem.

Punctum IX.

Quousque communicatio fidelis, cum infidelibus prohibita sit.

1 *In ritibus, & superstitioso cultu iure naturæ prohibita est talis communicatio.*
2 *Non licet Catholico infidelem admittere ad sacramentorum receptionem.*
3 *Si fideli imminet peruersionis periculum, iure naturæ prohibita est communicatio.*
4 *Iure Ecclesiastico prohibitum est fideli admittere non baptizatum ad sacrificium Missæ, bene ad orationem.*
5 *Hæreticus denuntiatus vitandus est à fideli in quacumque communicatione, quæ necessaria non sit.*
6 *Enumerantur casus, in quibus iure Ecclesiastico videatur communicatio fidelis cum infideli prohibita.*
7 *Familiaritas cum Iudæis de se periculosa prohibetur.*
8 *Aly casus solùm prohibentur, cum iure naturæ prohibitio accedit. Excipe vnum, vel alterum.*
9 *Esus azymorũ prohibetur si fiat ritu Iudaico, & nõ aliter.*
10 *Non licet Iudæum vel Sarracenum ad medendum vocare, nisi vrgente necessitate.*
11 *Item neque medicinas ab ipso applicitas recipere.*
12 *Ingressus in balneum cum Iudæo, qua ratione prohibeatur.*
13 *Quid de conuiuiis.*
14 *Nutrire filios Iudæorum extra illorum domus non videtur prohibitum.*
15 *Quid de famulatu.*
16 *Nõ licet Christiano Iudæos hæredes, vel legatarios facere.*
17 *Quando sit peccatum mortale in supradictis casibus communicatio.*
18 *Supradictæ prohibitiones de solis Iudæis intelliguntur, vt probabilius reputo.*
19 *Quis possit in supradictorum casuum prohibitione dispẽsare.*

DVplex esse potest communicatio, alia in rebus diuinis, alia in humanis, & politicis. Item potest esse communicatio fidelis, cum infideli baptizato, & Ecclesiæ subdito, vel cum infideli non baptizato. Ac denique prohibitio esse potest iure diuino, & naturali, vel solùm iure Ecclesiastico.

Primò certum est iure diuino, & naturali prohibitam esse communionem fidelis cum infidelibus in suis ritibus, & superstitioso cultu, v. g. sacrificando, orando, & alia efficiendo, quæ ipsi infideles præstant. Ratio est clara, quia cùm talis cultus intrinsecè malus sit, nequit vlla ratione honestari, aliàs idololatria externa honestari posset: An verò si eius sacrificiis, & orationibus interfis, censearis cum illis communicare, & quando te à peccato excusare potes, diximus suprà, cùm de confessione externa fidei loqueremur. Item an sit cooperatio, & communicatio ad superstitiosum cultum vendere animalia sacrificanda Iudæo, vel Gentili, dicemus in disp. de scandalo.

2 Secundò certum non est licere Catholico admittere infidelem ad sacramentorum participationem, quia est incapax illorum fructus, quòd si infidelis se per vim ingerat, potent Ecclesia eum tanquam iniuriosum religioni repellere, & punire. Ex quo fit non licere fideli cum infideli matrimonium contrahere, non solùm ob periculum peruersionis; sed etiam ob reuerentiam sacramenti, quod non potest vnus recipere, alio non recipiente.

3 Tertiò certum est iure diuino, & naturali prohibitam esse fideli communicationem cum infidelibus quibuscumque, si ex tali conamunicatione imminet peruersionis periculum; quia quilibet tenetur saluti suæ consulere, quod non censetur facere, quando periculosa, & nociua non vitat. sic D. Thomas 2.2. *quæst.*10. *art.*9. ab omnibus receptus. Hoc autem periculum ex communicatione frequenti, & diuturna semper timeri potest, præcipuè si Catholici simpliciores sint, & communicatio sit cum Iudæis, vel hæreticis, qui nullam occasionem omittunt fideles animas peruertendi, vt bene refato Cypriano, Athanasio, & Irenæo ponderauit Coninch. *disp.*18. *de fide, dub.*11. *num.*137.

4 Quartò certum est iure Ecclesiastico prohibitum esse fideli admittere infidelem non baptizatum ad sacrificium Missæ, iuxta textum *in c.Episcopus, de consecrat. distinct.*1. bene tamen ad orationes priuatas, ad concionem, & ad alia quæ Missæ Catechumenorum vocantur, vt constat ex supradicto text. Si autem ex admissione ad sacrificium speraretur fructus aliquis specialis, vt eius, vel alterius conuersio; tunc admitti posset infidelis non nominatim excommunicatus. Ægyd. Coninch. *disp.*18. *dub.*11 *n.*164.

5 Quintò certum est iure Ecclesiastico infidelem hæreticum,

cum, si denuntiatus sit, aut clerici manifestus percussor, vitandum esse à fideli in quacumque communicatione, quæ omnino necessaria non sit, vt late dicimus in materia de excommunicatione, & supponit in præsenti Valent. Coninch, Suarez, & alij statim allegandi. Dixi, si denuntiatus sit, nam ante denuntiationem etiamsi notorius hæreticus sit, non est ex obligatione vitandus Sanchez *lib. 2. cap. 9. n. 5. & 6.* Ex quo fit ex vi iuris Ecclesiastici tibi non esse prohibitum orare, sacrificio assistere, celebrare, etiamsi simul adsit hæreticus, quia nulla est obligatio hunc vitandi; neque in humana conuersatione, nec diuina, quousque denuntiatus sit, sic Azor *tom. 1. lib. 8. institutionum moralium. cap. 11. q. 4.* Nauarr. *lib. 5. consil. tit. de hæreticis, consil. 16. num. 7. in 2. edit.* Sanchez *lib. 2. cap. 9. num. 7.* Item ex vi iuris Ecclesiastici non obligaris vitare hæreticum non denuntiatum in administratione sacramentorum, sed potes ab illo sacramenta recipere, si ritu Catholico administret, iis in casibus, in quibus à ministro peccatore tibi licitum est: sic Sanchez *num. 10.* cum Suarez *tom. 3. de sacrament. disput. 18. sect. 1. notab. 3.* Item licet tibi filium hæretici de sacro fonte suscipere, illúmque ad Ecclesiam, & scholas admittere eadem ratione. Azor. *lib. 8. cap. 11. quæst. 8. & 9.* Nauar. *lib. 1. consil. tit. de constitutionib. consil. 1. quæst. 27.* Sanchez *num. 11 & 12.* Non tamen licet tibi hæreticorum scholas adire ob periculum peruertionis: neque hæreticum patrinum tui filij adhibere; quia non potest obligationi illum docendi rudimenta fidei satisfacere; eo quòd hæretico prohibitum sit docendi munus. Nauarr. *quæst. 29.* Azor, & Sanchez *suprà.*

Solùm de matrimonio est grauis difficultas, an tibi liceat cum hæretico non denuntiato contrahere?

Respondeo breuiter latiùs tractandum in materia de matrimonio, in terris Catholicorum nullo modo licere, quia adest periculum peruertionis, & specialis Ecclesiæ prohibitio. At in terris, vbi passim versantur Catholici mixti cum hæreticis, consuetudo obtinuit licere, quia non adest regulariter tale periculum, si tamen aliquando adsit, quia Catholicus non est permittendus christianè viuere, sed potiùs timetur vexandus, vt fidem deserat, nullo modo licet; & fortiori ratione non licet pacta inire, vt aliqui filij hæresim profiteantur, alij Catholicam fidem esse enim infidelitati consentire, & approbare, vt bene dicit Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 72. num. 5. & 6. & in Decalog. lib. 2. cap. 9. num. 9.* Verùm etsi ratione excommunicationis, quam hæreticus contrahit, eius familiaritatem non teneatis vitare, quousque denuntiatus sit; tamen si inde hæreticus occasionem sumit perseuerandi in hæresi, vel alij præsumunt te illis erroribus consentire, omninò illum vitare debes. Quapropter in foro externo ex nimia cum hæretico familiaritate, conuersatione, visitatione, munerum oblatione, hæresis suspectus redderis, & fautor hæretici iudicaris, ex text. *in cap. inter solicitudines, vers. in pœnam de purgat. canon.* vbi indicitur purgatio sic cum hæretico conuersanti ob suspicionem, & ab officio suspenditur. Suspicio autem modò leuis, modò grauis iudicanda est pro qualitate circumstantiarum; quæ omnia tradit optimè Eymericus *2. quæst. 56.* & ibi Pegna. Farinac. pluribus exornat, vt solet *q. 182 §. 10. à num. 166. & seqq.*

6 Restat examinare, qui sint casus, in quibus iure Ecclesiastico prohibita sit cum infidelibus communicatio. Et quidem generaliter prohibetur familiaritas cum Iudæis, *cap. Iudai cap. ad hæc. cap fin. de Iudæis.* Specialiter autem vndecim casus enumerantur à Doctoribus. Primò, prohibetur Christianis cum Iudæis habitare. Secundò, eorum azymis vesci. Tertiò, iis medicinis vti. Quartò, ab eis medicinas accipere. Quintò, simul cum eis in balneum ingredi. Ij casus habentur *in cap. nullus, 28. quæst. 1.* quod desumptum est ex *can. 11. Concilij Tullani.* Et transgredientibus imponitur pœna depositionis, si clericus sit; excommunicationis, si laicus, non ipso facto, sed ferenda. Sextò, prohibetur fideli Iudæos inuitare, vel ad eorum conuiuia accedere. *cap. omnes. 28. quæst. 1.* qui est ex Concilio Agathens. *c. 40.* Septimò, esse obstetrices, aut nutrices eorum filiorum, in eorum domibus. Octauò, eis famulari. Nonò, ne Iudæis in testamento aliquid reinquant, vel legatarios faciant, *c. si quis Episcopus, de hæreticis. cap. sane. el. 2. 24 quæst. 2.* Decimò, seruitutis vinculo subijci. His tres casus habentur *cap. ad hæc. de Iudæis.* Vndecimò, ne publica officia illis committantur, *cap. constituit. 17. q. 4.* vbi permittentes excommunicandi sunt. Hos casus referunt, & late explicant Syluest. Armilla. Ang. Tab. Rosella *verbo Iudæus.* Azor *tom. 1. lib. 8. c. 22.* Sanchez *lib. 2. Decal. cap. 31.* Suarez. *Disp. 18. de fide sect. 6. à n. 6.* Coninch *disp. 18. dub. 11. à num. 166.* Bonacina *disp. 3. de fide. quæst. 2. punct. 5.*

7 Breuiter tamen per singulos discurremus. Et in primis quantum attinet ad generalem prohibitionem de familiaritate cum Iudæis, solum existimo eam familiaritatem prohiberi, ex qua periculum peruersionis, & scandali timeri potest. Quare iis cessantibus, cessat prohibitio. sic D. Thom. *2. 2. q. 10. art. 9.* Coninch *num. 167. fine.* Sanchez *num. 2. & 3.* Probabile tamen est etiamsi in particulari casu esset periculum peruersionis, aut scandali, adhuc familiaritatem prohiberi; quia lex non casus singulares, sed ea quæ communiter contingunt, respicit. Sic Suarez *n. 6.* vbi solum existimat familiaritatem cum Iudæis permittis iis solis personis in fine ita firmis, vt infidelium eorum conuersio specialiter commissa sit.

8 De quinque autem primis casibus desumptis ex Concilio Trullano, & relatis *in cap. nullus, 28. quæst. 1.* censeo satis probabile nullam esse prohibitionem, præter eam, quæ iure naturæ inest, quia canones illius Concilij non sunt ex VI. Synodo generali, provt Gratiano videtur; sed quorundam Pontificum. qui, vt Iustiniano Imperatori Romanæ Ecclesiæ inimico, placerent, plura statuerunt, quorum statuta ab Ecclesia Romana recepta non sunt, vt bene probat Bannes *2. 2. quæst. 1. art. 1. dub. 5. pag. 138.* & huiusmodi quinque casus non obligare affirmat Coninch. *disput. 18. dub. 11. num. 168.* Verùm quia Alexand. III. in Concilio Lateranensi, & alij Pontifices ferè eisdem verbis, supradictos casus statuerunt, & communiter à Doctoribus approbantur, placet eos expendere sigillatim. Primò est prohibita habitatio cum Iudæis, *cap. ad hæc. de Iudæis*, & extenditur hæc prohibitio ad Sarracenos, *cap. Iudai, el. 2. eodem tit.* Nomine autem huius habitationis intelligitur solùm diuturna Christiani in famulatu subiectio, quia hæc subiectio, & indigna est Christiani nominis in terris Christianorum, & periculum generat peruersionis, sic Coninch. *num. 167. & 68.* Bonacina *disp. 3. quæst. 2. punct. 5. vers. 1. casus.* Ex quo fit primò licere Christiano Iudæum habere in seruum, quod & conceditur *in cap. etsi Iudai, de Iudæis*, & tradit Sanchez *lib. 2. cap. 31. n. 6.* Suarez *disp. 18. sect. 6. num. 7.* Coninch Bonacina *suprà.* Secundò, fit licere Christiano cum Iudæa commorari seruiendo, v. g. vtérque Catholico domino, si absit periculum peruersionis, quia solùm habitatio famulatus, *in supradicto cap. ad hæc*, prohibetur: sic Coninch *suprà.* Expediet tamen vtro Catholico quamcumque familiaritatem, & cohabitationem fugere.

9 Secundus casus de esu azymorum existimo solam illam comestionem esse prohibitam iure Ecclesiastico, quæ iure etiam diuino prohibita est: quare cùm iure diuino solùm prohibita est comestio azymorum, quæ ritu Iudaico fit, id est, quæ fit ex obseruatione legis Moysis, & illa, ex qua hoc scandalum potest generari, solùm illa comestio prohibetur, colligitur ex *c. satius, 32. q. 4.* & tradit Suarez *sect. 6. n. 7.* Coninch expressius *n. 168.*

10 Tertius casus de aduocatione Medici Iudæi, vel Sarraceni, ad curandum, receptus est non tam ex supradicto *cap. nullus*, quàm ex speciali Bulla Greg. XIII. edita anno 1581. quæ incipit, *Alias pia memoria*, & est 28. ipsius in Bullario, in qua hæc prohibitio continetur. Sed cùm omnis lex humana, & Ecclesiastica non obliget in casu grauis necessitatis, ex benigna interpretatione legislatoris; hæc obligatio cessat, quoties fidelis infirmus, grauiter indiguerit ope medici Iudæi, vel Sarraceni. Hæc autem necessitas prudentis arbitrio ponderanda est. Illa autem sufficit, si Iudæus est notabiliter doctus, vel morbus indiget multis medicis, & Christiani non sufficiunt: Sic alios referens Sanchez *lib. 2. c. 31. num.* 8. Bonacina *punct. 5. vers. tertius casus.* Suarez loquens generaliter *suprà n.* 8. Coninch. *num. 168.*

11 Circa quartum casum de medicinarum receptione, credo solùm prohiberi Christiano recipere medicinas à Iudæo per manus, & ministerium eius, ita Suarez *num.* 8. Bonacina, *suprà*; quia hæc applicatio medicinarum est quædam curatio, & reduci potest ad prohibitionem factam à Gregor. XIII. Vnde non poterit Christianus extra casum necessitatis permittere, vt Iudæus illi venam scindat, chirurgi officium exerceat, vel alias medicinas applicet; secus verò, vt barbam radat, aut capillos tondat, quia hæc nullibi prohibentur; cùm non sint medicinarum applicatio. Sic Sanchez *num. 9.* Sed *num. 10.* excrendit supradictam prohibitionem ad Christianum medicinas Iudæo applicantem, & dicit non posse applicare extra necessitatem, quia est eadem causa prohibitionis. At credo contrarium probabilius, quia prohibitio non est extendenda extra casum in verbis legis comprehensum, etiam si eadem ratio militet: præterquam quòd in præsenti non videtur etiam ratio familiaritatis adesse respectu Christiani, quando ipse officium medici exercet, ac quando ipse curatur. Nam quando curatur ratione beneficij recepti, familiarior, & gratior se procurat ostendere; quam familiaritatem non contrahit, quando ipse curat.

12 Quintus casus est, ingressus in idem balneum cum Iudæo: quem casum nullibi reperio expressum, nisi in supradicto *cap. nullus*, quod iam dixi non esse firmæ authoritatis. At posita illa prohibitione non de quocunque ingressu simultaneo intelligenda est. Nam si casu Catholicus accedit lauari, cùm Iudæus balneum ingreditur, non tenetur expectare, aut à lotione abstinere: quia solùm prohibetur lotio simultanea ex intentione, & conuentione; hæc enim est, quæ familiaritatem inducit, quam ille textus vitare intendit.

13 Sextus casus Iudæorum conuiuia admittere, vel illos ad conuiuium inuitare. Rationem huius prohibitionis aliqui existimant esse, vitare familiaritatem cum Iudæis, quia ex illa periculum peruersionis oritur: sic alios referens tradit Sanchez *num. 12.* At credo probabilius rationem huius prohibitionis

esse discretionem ciborum à Iudæis factam; Iudæi enim aliquos cibos vt immundos respuunt, alios sumunt, & quia Christianus eorum conuiuia admittens exponitur periculo eorum consuetudinem approbandi, vel saltem apparendi inferiorem in sanctitate. Quocirca si Iudæi cibos non discernunt, cessare hanc prohibitionem existimat Azor *tom.1. lib.8. institutionum moralium cap.22. quæst.3.* Coninch alios referens *nu.* 169. Quòd autem ciborum discretio sit ratio prohibitionis, expresse traditur *in c.omnes,28.q.1.* vbi ex Concilio Agathens. *cap.40.* dicitur: Omnes deinceps clerici, siue laïci Iudæorum conuiuia euitent, neque eos ad conuiuium quisquam accipiat, quia cùm apud Christianos communibus cibis non vtantur, indignum, atque sacrilegum est eorum cibos à Christianis sumi: cùm ea, quæ Apostolo permittente nos sumimus, ab illis iudicentur immunda; ac si inferiores incipiant esse Christiani, quàm Iudæi, si nos quæ ab illis apponuntur, vtamur; illi verò à nobis oblata contemnant.

Aduerto supradictam prohibitionem quomodocumque sumatur, intelligendam esse de conuiuio formali, in quo, vel tu inuitas, vel es inuitatus: nam si casu in eodem diuersorio reperiatis, & in eadem mensa manduces, vel ab illo tanquam hospite cibos sumas edendos in eadem mensa cum illo, non peccas aduersùs hanc prohibitionem; quia neque inuitas, neque es inuitatus: sic Sanchez *d.lib.2. cap.31. n.13. & seq.* Bonacina *disp.13.q.2.p.5.casu.5.*

Aduerto secundò non comprehendi supradicta prohibitione prædicatorem ad Iudæorum conuersionem missum: quia ratione officij, & fructus spetati permittitur illi ea familiaris communicatio, vt sic facilius obtineatur conuersio: habetur *cap.quàm sit, de Iudæis.* Sanchez *n.16.* Bonacina *suprà.* Suarez *disp.18.sect.6.num.7.*

Supradictam prohibitionem extendit Sanchez *num.* 17. ad alia plura, & affirmat nunquam licere fideli ad nuptias Iudæorum accedere, neque ad eorum festiuitates, neque in eorum templa ingredi, præcipuè cùm superstitiosa ibi celebrantur; neque cum eis ludos, & choreas agitare, quia ex iis non modica familiaritas conciliatur. Cæterùm, quia non inuenio aliquem textum, in quo specialiter hæc prohibitio contineatur, credo non extendi prohibitionem vltra id, quod ratio naturalis dictat. Quare vbi tàta contraheretur familiaritas, quæ vel periculum peruersionis, vel scandali generaret, peccatum esset ea admittere; secus illo periculo cessante. Et idem est de ingrediente in templum Iudæorum, vt eorum superstitionem spectet, & irrideat, vel ornatum aspiciat, non peccabit, si absit periculum peruersionis & scandali, & docet Sanchez *n.* 18. & Bonacina *vers.octauus.*

14 Septimus casus est nutrire filios Iudæorum. Aliqui existimant prohibitum esse Christianis nutrire filios Iudæorum, non solùm in domibus Iudæorum, sed extrà; quia licèt textus *in c.ad hæc,* specialiter dicat, *in domibus Iudæorum:* at illud videtur non gratia restringendæ obligationis positum, sed quia frequentius contingit positum est in exemplum. At ita sensus prohibitionis est, ne Christianæ infantes Iudæorũ nutriant, maximè in eorum domibus: sic Azor *lib.8.c.22.q.9.* Sylvest. *verbo Iudæus, q 3. dicto 2.* Sanchez alios referens, *dicto cap.31. nu.19.* Suarez *disp.18.sect.6.num.8.* Mouentur, quia ratio huius prohibitionis est, vitare familiaritatem, & affectionem cum Iudæis; quæ non vitatur, etiamsi Christianæ in suis domibus filios Iudæorum alendos suscipiant, quia parentes amore prolis sæpè nutrices inuisent. Quòd si aliquando hæc frequens visitatio cessaret, ita vt non censeretur contrahi specialis familiaritas cum Iudæis ob nutritionem filiorum, existimat Sanchez, cum Sylvest. Tabien. & Armilla prohibitionem cessare. Cæterùm credo probabilius non comprehendi sub dicta prohibitione nutritionem factam extra domos Iudæorum. Sic docet Abbas *in supradicto c.ad hæc,n.2.* Cardinal *n.vnico,* glossa *verbo in eorũdem.* Bonacin. *vers.septimus casus.* Coninch. *n.170.* Ratio est, quia finis illius prohibitionis non est vitare quemlibet affectũ, & familiaritatem cum Iudæis; sed familiaritatem in famulatu, quia hæc periculosior est, & dignitati fidei videtur indigna; non enim decet, vt filius liberæ seruiat filiis ancillæ, vt dicitur *in cap.ex si de Iudæis.* At quando Christiana mulier in sua domo nutrit infantes Iudæorum, non propriè dicitur illis seruire, & familiaritatem reuerentialem contrahere, quæ animum eius submittat, & inclinet voluntati domini, cui seruit. Aliàs si familiaritas esset ratio prohibitionis, multæ actiones probibitæ essent, vt emere frequèter à Iudæo, vel illi merces vendere, colloquia miscere, illum habere in seruum, & alia huiusmodi, quæ apud citatos authores vt licita admittuntur.

15 Octauus casus prohibet Christiano famulari Iudæo, *dicto c.ad hæc.* Intelligo tamen si famuletur in propria domo Iudæi, quia solum qui ibi habitat, & per propriam personam Iudæo ministrat, famulus censetur: sic Hostiens. *in supradicto cap.1.* & ibi Ioan. Andr. *num.2.* & tradit Coninch. *dub.12. num.* 171. Bonacina *disput.3.quæst.2.punct.5. num.2. versic. primus casus.* Video tamen Sanchez plures Doctores referentem extẽdere hanc prohibitionem ad famulatum extra domum, siue sit rarus, siue frequens; quia ratio prohibitionis est, ne filij liberæ seruiant filiis ancillæ. Quæ ratio procedit de quocumque famulatu, siue extra, siue intra domum. Addit item *num.21.* licere Christianis locare suas operas Iudæis ad colendos agros, fabricandam domum; modò tamen Iudæus non sit continuò præsens laboris: nam si frequenter assistit, videtur occasio familiaritatem contrahendi, ac proinde militaræ prohibitionem. Cæterùm credo retinendam esse doctrinam Ioan. Andr. Hostiens, Coninch, & Bonacinæ *suprà*, scilicèt solum famulatum in propria domo prohiberi; quia is est, qui propriè famulus nuncupatur; alij verò coloni, & mercenarij nuncupantur. Neque obstat rationem prohibitionis esse, ne filij liberæ seruiant filiis ancillæ, quia non prohibetur quodcumque seruitium. Aliàs non liceret operas conducere, vt ipsemet Sanchez dicit; sed prohibetur seruitium famulatus, qui propriè in sola domo Iudæorum reperiri potest. Quòd autem præsens, vel absens sit Iudæus labori præstito, non potest esse causa, vt impediatur Christianus locare illi suas operas: tum quia ex tali locatione, & seruitio non solet contrahi familiaritas: tum etiam, quia non quælibet familiaritatis occasio est prohibita; sed illa quæ ex famulatu contingit: neque textus *in cap.multorum, de Iudæis,* distinguit, an absens, vel præsens sit Iudæus culturæ agrorum, vel domorum ædificationi.

16 Nonus casus est, ne Christianus hæredes, vel legatarios faciat Iudæos. Et quidem non licere Christiano vniuersitati Iudæorum aliquid legare, est omnium sententia, ex *l.5 C.de Iudæis.* Legare autem alicui pagano in particulari prohibitum est Episcopis, *in c.si quis Episcopus, de hæretic.* quod præceptum ad clericos extenditur *in cap. inter eos, eodem titulo.* Sed iam consuetudo obtinuit nullum esse legatum, extra extremam, vel grauem necessitatem relictum Iudæo, siue consanguineo, siue non consanguineo: sic Sylvest. *verbo Iudæus, quæst.1. dicto 6.* Sanchez *n.22.* Suarez *n.9.* Coninch tamen dicit spectandam esse consuetudinem, *n.171.*

Decimus, & vndecimus casus in præcedenti puncto explicati fuerunt. Addendum omnibus iis, prohibitum esse Christianis, deferre arma, vestes, cibos, & alia suffragia Iudæis, & Paganis reipublicæ Christianæ inimicis, sub pœna excommunicationis reseruatæ in Bulla Cœnæ, vt ibi explicamus, & traditur prohibitio *cap. ita quorumdam, de Iudæis, cap.quod olim, eodem titulo.*

Extra hos casus licebit Christiano cum Iudæis, vel paganis communicatio, atque adeò licebit cum illis contractus emptionis, & venditionis. Cauenda tamen est nimia familiaritas, ne periculum peruersionis succedat. Sic Sanchez *dicto lib.2. c.31. num.23.* Bonacina *disp.3.q.2.punct.5.circa finem.* Azor *lib.8.c.22.quæst.4.*

17 Triplex restat expedienda difficultas circa suprad. dictos casus.

Prima, an sit peccatum mortale quemcumque ex illis violare? Negat Emanuël Saa *sum.verbo Iudæus, num.1.* nisi adsit periculum peruersionis, consentit Aragon *2.2. quæst. 10. art.9. circa princip.* At credo esse mortale per se omnia illa, quæ iure communi continentur, quæ sunt sex illi casus postremo loco positi. Quapropter censeo esse mortale diuturne famulari Iudæo, eius medici opera vti, nutrire eius filios in eius domo, tolerare eos in officiis publicis, & ec Azor *cap.22 quæst.2.* Sanchez *cap.31.num.26.* Suarez *disput.18. de fide, sect.6. num.9.* Ratio est, quia tum ex parte finis, tum ex parte materiæ, est sufficiens causa, vt horum casuum obligatio censeatur grauis esse. Aliquando tamen ex leuitate materiæ hæc excusari possunt, quod commune est omnibus præceptis: sic Suarez, & Sanchez *suprà.*

18 Secunda difficultas est, an hæ prohibitiones de Iudæis solùm, vel generaliter de omnibus paganis intelligendæ sint? Aliqui affirmant de omnibus intelligendas esse, quia in omnibus militat eadem ratio, scilicet periculum subuersionis ex illorum communicatione: sic Tabien. *verbo Iudæus quæst.1.num.2.* Negat Sanchez *lib.2. cap.31.num.25.* quia solum de Iudæis textus loquuntur, & in Iudæos est specialis ratio ob eorum singulare odium in Christianos. Suarez *disput.18. sect.6 n.10.* sub distinctione procedit, admittit quidem cum Sanchez prohibitionem non extendi ad quoslibet Gentiles, & paganos, quia non omnes sunt ita Religioni Christianæ infesti: at extendi ad Sarracenos, & Mahometanos, quia hi æquè Religionem Christianam oppugnant, ac Iudæi, & æquè est eorum familiaritas perniciosa. Deinde, quia in iure hæc extensio sæpè reperitur, *l. vlt. §. C. de Episcopis, & clericis, cap.ad hæc,c.cum sit nimis, cap. in nonnullis, cap.Iudæi, el.2. cap.vlt.de Iudæis.* Verùm cum prohibitio extra verba legis extendenda non sit, & prohibitiones ferè omnes loquantur de solis Iudæis, existimo alios infideles non comprehendi, sed quia aliqui casus sunt, in quibus extenditur prohibitio tum ad Sarracenos, tum ad paganos. Solùm illi casus, in quibus reperiatur talis extensio, admittendi sunt, non alij, ij sunt famulari Iudæis, & Sarracenis, ex *cap. Iudæi, el.2. de Iudæis.* præponere Iudæum, & quemlibet paganum publicis officiis, *cap. cùm sit, cap. ex speciali, de Iudæis.* neque video alios casus, in quibus alij præter Iudæos comprehendendi sunt.

19 Tertia

19 Tertia difficultas est, quis possit in supradictis casibus dispensare, dum est obligatio illos seruandi? Facilis est resolutio, solum Pontificem posse, quia est lex ab ipso lata, cuius dispensatio nullibi reperitur Episcopis concessa: sic, plures referens, Sanchez *num.* 27. At in casu speciali, vbi necessitas instaret, & esset periculum in mora, posset Episcopus, quia tunc dispensatio censetur concessa Episcopo ex benigna legislatoris interpretatione. Sic Suarez *suprà num.* 9.

Punctum X.

Sub qua censura infidelium, hæreticorúmque libros Ecclesia suis fidelibus prohibeat.

1 NOn leuis est, nec parum damnosa cum hæreticis, & infidelibus communicatio, quæ fit legendo eorum libros, ideóque meritò Ecclesia suos fideles defendens à tali communicatione abstinere prohibuit. Primò in Bulla *Cœnæ Domini*, clausula prima sub pœna excommunicationis Pontifici reseruatæ, prohibitum est omnibus Christi fidelibus, ne hæreticorum libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine authoritate Sedis Apostolicæ scienter legant, aut retineant, imprimant, seu quomodolibet defendant, ex quauis causa, publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore. Hæc prohibitio extensa est in aliquibus decretis Pontificiis. Nam Sixtus V. in quadam Bulla, quæ est vigesima prima in ordine eius in Bullario, sub excommunicatione sibi reseruata prohibuit libros Astrologiæ, seu de diuinatione tractantes, quibus futura contingentia intenduntur cognosci. Clemens VIII. in indice librorum prohibitorum sub excommunicatione, non tamen sibi reseruata, prohibuit hæresiarchiatum libros, etiamsi de religione non tractent, nisi priùs expurgentur. Item libros auctorum, qui sunt de hæresi suspecti, imò & Catholicorum, quibus aliquæ sunt hæreses admixtæ; quique expurgatione indigent, prout latiùs in supradictis regulis habetur, quásque adducit Azor *tom.* 1. *institutionum moralium*, *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 14. Insuper pro regnis Hispaniæ extat constitutio Nouissima Pauli V. quæ incipit, *Cùm sicut accepimus*, in qua prohibentur omnes libri, qui expurgatione indigent, sub censura Pontifici, vel Inquisitori generali reseruata: qui autem sint hi libri per regulas tredecim generaliter explicantur, quæ appositæ sunt initio expurgatorij.

Circa hanc prohibitionem quatuor inquirunt Doctores. Primo, qui libri comprehendantur sub his prohibitionibus, speciatim sub prohibitione Bullæ Cœnæ. Secundò, quæ lectio, retentio, impressio, vel defensio sufficiat, & necessaria sit ad incurrendas pœnas. Tertiò, quibus personis facta sit prohibitio. Quartò, an delinquentes aliis pœnis præter excommunicationem afficiantur.

§. I.

Expenditur prima difficultas, de qualitate librorum prohibitorum.

1 *Libri tantum hæreticorum in Bulla Cœnæ prohibentur.*
2 *Non comprehenditur liber Catholici, tametsi per ignorantiam erroribus mixtus sit.*
3 *Comprehenditur liber manuscriptus.*
4 *Comprehenditur ne epistola concio, quæstio, aliáque breuis scriptura? Affirmandum est comprehendi.*
5 *Non videtur oppositum probabilitate carere.*
6 *Iuxta expurgatorium Romanum certum est hac omnia prohiberi.*
7 *Sub prohibitione Bullæ solùm comprehenduntur libri hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes:*

1 CLausula Bullæ Cœnæ prohibet solùm libros hæreticorum; hæreticorum, inquam, qui propriè sunt hæretici, quales sunt, qui à fide per Baptismum susceptæ defecerunt. Quòd si sint libri aliquorum, qui baptizati non sunt, sua hac prohibitione non continentur, quia ij non sunt hæretici Ecclesiæ subiecti, in quorum detestationem, & punitionem hæc prohibitio habetur. sic Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *num.* 11. *fine.* Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 10. *num.* 22. Farinacius *de hæresi*, *quæst.* 180 *num.* 10. Non tamen necessarium est, vt hi hæretici fuerint declarati, & denuntiati, sufficit si tales esse cognoscantur, sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10, *num.* 24. Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *num.* 11. Ex qua doctrina infertur primò, quid dicendum de libris Græcorum, & Armenorum, de suis ritibus tractantibus. Sanchez *n.* 27. & Farinac. *n.* 10. & Azor *tom.* 1. *c.* 16. *q.* 8. dicunt non esse sub libris hæreticorum comprehensos, quia hi ritus non sunt ab Ecclesia tanquam hæretici habiti. At dicendum extrimo, si authores illorum librorum sunt verè hæretici (vt communiter solent esse) Græci, & Armeni, quia à Romanæ Ecclesiæ fide & eius obedientia secernuntur, sine dubio sub prædicta prohibitione Bullæ Cœnæ comprehenduntur, quia sunt libri hæreticorum de religione tractantes. Suarez *disput.* 20. *de fide*, *sect.* 2. *num.* 12.

2 Secundò infero non esse sub hac censura Bullæ Cœnæ comprehensum librum authoris Catholici, etiamsi errores aliquos per ignorantiam authoris, vel per malitiam alicuius hæretici insertos habeat; quia absolutè liber ille catholici est, non hæretici. sic Suarez *n.* 13. & 14. Sanchez *c* 10. *n.* 25. Nauarr. *c.* 27. *n.* 56. Coninch *disp.* 18. *de fide*, *dub.* 11. *n.* 177. Limitat autem Suarez, & Coninch *suprà*, nisi scholia, & errores ita creuerint, vt ex illis maior pars libri constare videatur, quia tunc liber à parte præcipua denominandus est, licèt contra teneat Sanchez *suprà*. & Bonacina *disp.* 2. *de censuris*, *q.* 5. *p.* 4. *n.* 6. & indicat Farinac. *de hæresi*, *q.* 180. *n.* 50.

Hæc sunt attenta prohibitione Bullæ Cœnæ: at attenta prohibitione Clement. VIII. & Pauli V. quilibet liber infidelis, aut catholici, cui aliquis error insertus sit, legi, retinerique non potest, quin primùm expurgatus sit, & emendatus ab his, quibus in expurgatorio expurgandi cura commissa est.

3 Tertiò infero, sub nomine libri manuscriptum contineri, quia adest eadem ratio, & verè liber dicetur; aliàs facillimo negotio hæc prohibitio eludi, & eneruari posset. & ita ex communi sententia testatur Suarez *disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 10. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10 *n* 28. & Doctores statim allegandi.

4 Quartò infero quid dicendum de breui scriptura, oratione, concione, quæstione, epistola. An, inquam, hæc sub prohibitione Bullæ contineantur? Affirmant aliqui, vt probabilius. sic Suarez *disp.* 20. *sect.* 2 *n.* 10. Farinac. *de hæresi quæst.* 180. *n.* 30. & 31. Barth. Vgolin *tract. de censuris*, 2. *part. in glossa. ac eorundem libros*, *nu.* 2. *versic. nono in excommunicationem.* Mouentur, quia hæc prohibitio librorum nõ est lex odiosa, sed fauorabilis, quia est in fauorem fidei, & defensionem Catholicorum. Ergo debet extendi, & non limitari ad librum. Secundò, quia in his est eadem ratio, & periculum peruersionis. Tertiò, quia congregatio Concilij declarans decretum de editione librorum latum, *sess.* 4 dixit comprehendere sub illo decreto annotationes, lectiones, disputationes, conciones, & alia similia, nec non tractatus pertinentes ad deuotionem, & quietationem cõscientiarum, stimulationes fratrum, & cætera huiusmodi, quæ sibi inuicem communicant fratres, modò communicent ad effectum imprimendi. sic Capuccin. *in compendio priuilegiorum mendicantiũ*, *verbo imprimere.* Emanuel Rodriquez *qq regul to.* 2 *q.* 104 *art.* 1. *fine.* Gallet. *in Margarita casuum conscientiæ*, *verbo legere*. Augustinus Barbosa *de potestate Episcopi*, 3. *part. alleg.* 90. *fin e.* Quartò, quia hæc omnia pars libri esse possunt saltè aptitudine. Ergo hoc sufficit, vt sub prohibitione libri cõprehẽdantur. Probo cõsequentiam. Quælibet pars libri hæretici etiamsi minima sit, & diuisa ab aliis partibus, sub prohibitionem cadit, vt sentit idẽ, Sanchez & omnes. Item proœmium libri, & præfatio, seu epistola. Sed hæc non alia ratione, nisi quia prohibito libro omnes partes quæ fuerunt illius libri, quantumcunque diuidantur, manent prohibitæ. Ergo etiam debent manere prohibitæ partes libri, quæ possunt esse. Quintò, quia non est signata magnitudo, quæ ad constituendum librum requiratur. Ergo concio, disputatio, annotatio, quæ decem folia habeat, liber dici poterit. Sextò, quia nomen libri gratia frequentioris vsus videtur appositũ, non quia partes, ex quibus liber componitur, excludantur.

5 Nihilominus etsi supradicta sententia in praxi tenenda sit: at credo probabile esse sub censura Bullæ has breues annotationes, lectiones, disputationes, conciones non comprehendi sic Sanchez *lib* 2. *in Decalog. c.* 10. *n.* 29. Duard. *lib.* 2. *in can.* 1. *q.* 44. *n.* 5. Bonacina *disp.* 2. *de censur. q.* 5. *punct.* 4 *n.* 18. Mouentur quia hæc in communi modo loquendi libri non reputantur. Neque obstant fundamenta contraria. Non primum, quia hæc lex reputanda est pœnalis, & odiosa: nam licèt in fauorem fidei, & defensionem fidelium ordinata sit; quia tamen immediata materia non fauorem, sed grauamen continet, scilicet priuare fidelem, etiam in fide firmum, lectione librorum hæreticorum, & sub graui pœna, odiosa, & pœnalis est reputanda, non fauorabilis. Aliàs omnis lex pœnalis, qua latrones, & homicidæ puniuntur, fauorabilis esset; cùm ad bonum reipublicæ, & defensionem innocentium ordinetur. Adde etsi concedamus esse legem fauorabilem non videtur extendenda vltra proprietatem verborum: sub nomine autem libri hæ annotationes, disputationes, & epistolæ non continentur. Ergo Secundò non obstat: tum quia non militat eadem ratio, siquidem libri diutius permanent, & magis euulgantur: tum quia esto militaret, non comprehenditur sub verbis legis. Tertiò admitto libenter sub illo decreto Concilij Trident. annotationes & scholia, disputationes, & alia similia comprehendi, ex eo quòd illud decretum sit explicatio, & renouatio decreti Concilij Lateranensis. sub Leone X. vbi expresè dicit, *nullus librum aliquem seu aliquam quamcumque scripturam, tam in vrbe nostra, quàm in aliis quibusuis ciuitatibus, seu diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in vrbe per vicarium nostrum* &c. Ecce qua ratione comprehenduntur annotationes, quia Concilium Lateranense dixit quamcumque scripturam. Ex quo non leue desumitur argumentum sub prohibitione Bullæ has scripturas paruas non comprehendi. Et confirmo, si sub

nomine libri hæ paruæ scripturæ comprehenderentur, non liceret eas publicare, sine nomine authoris subscripti, quia Concilium expostulauit: at communis vsus obtinuit, vt hæ sine nomine authoris cõmunicentur, vt testatur Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 17. quæst. 4 fin.* Ergo. Quòd autem hæ sine approbatione imprimi, & communicari non possint, non est, quia sub nomine libri contineantur, sed quia continentur sub nomine cuiuscumque scripturæ, quæ imprimi, & publicari non potest absque approbatione, ex supradicto Lateranens. Concilio, & tradit Azor *suprà q. 2. Neque obstat.* Quarto, concedo omnia illa part em esse posse libri, sed quia nec sunt, nec vnquam fuerunt, ideo nunquam sunt prohibita illa clausula Bullæ Cœnæ; secus de præfatione, quæ de facto cum aliis librum prohibitum composuit, quia prohibito libro, & partes prohibitæ manent. Ad quintum fateor disputationem. & lectionem decem fo ia continentes librum esse, & sub prohibitione Bullæ Cœnæ cadere. Ad vltimum nego gratia frequentioris vsus nomen libri fuisse appositum, sed quia in libro maius periculum inuenitur, & facilius hæreses texuntur, difficiliúsque cognoscuntur.

6 Cæterùm si prohibitionem expurgatorij Romani, ex decreto Trident. editi, & expurgatorij Hispani attendamus, hæc omnia si ab hæreticis sint composita, quamuis errorem non contineant, sunt prohibita sub pœna excommunicationis ipso facto, quousque examinata, approbatáque sint.

7 Quintò infero sub prohibitione Bullæ Cœnæ comprehendi solùm eos libros hæreticorum, qui vel hæresim continent, vel de religione tractant: quælibet enim ex his conditionibus sufficit, vt sub prohibitione comprehendantur, vt de se constat. Circa quæ verba est aduertendum, si liber solùm vnam hæresim contineat, etiamsi totus liber de re profana sit, illa sufficit, vt totus iber prohibitus maneat, quia verè liber est continens hæresim, Neque requiritur, vt ex professo liber tractet de hæresi, ita vt argumentum libri sit de hæresi, sufficit, si hæresim contineat, quia hoc tantùm Bulla requirit. sic Bonacina *disp 2. q 5 p 4. num.* 19. Coninch *disp.* 18. *de fide dub.* 11. *n.* 177. Sanchez *lib 2. cap* 10. *n.* 35. Suarez *tom 5. de censur disp* 21 *sect.* 2. *n.* 10. *& de fide disp* 20 *sect.* 2. *n.* 16. Farinac *q.* 180. *de hæres. n.* 22. *fine.* quamuis Graffis *lib 4. decis. cap.* 18 *n.* 40 *&* 80. requirat, vt de hæresi liber ex professo tractet, sed immerito hoc requirit, & contra communem.

Neque valet si tu ab illo libro hæresim expungas, quia particularis expu sio non tollit communem libri prohibitionem. sic Sanchez *lib. 2. cap.* 10. *n* 35 Bonacina *n.* 19. Dicitur autem de religione tractare liber, si tractet de Scriptura sacra, aut aliqua illius parte de Theologia scholastica, vel morali, hoc est, de mysteriis fidei de cultu Dei, & Sanctorum, de recta morum institutione, & de his contrariis. Requiritur tamen, vt ex professo, & ex instituto de his tractet, non obiter; aliàs non cadet sub prohibitionem: sic Sanchez *num.* 21. Suarez *suprà.* Farinac. *n.* 32 Coninch *suprà* Verùm si prohibitionem spectes expurgatorij Romani editi iussu Clement. VIII. & Bullam Pauli V. pro regnis Hispaniæ, & Inquisitoris generalis mandatum, prohibitus est quicumque liber hæreticorum, etiamsi de religione non tractet, neque hæresim contineat, nisi prius approbetur, & examinetur per ibidem signatos; quia Ecclesia intendit, ne filij sui ex tam turbido fonte veritatem elicianr, néve authoritatem aliquam tribuant iis, qui à suo gremio recesserunt: sic, aliis relatis Farinac. *n.* 22. Sanchez *num.* 26. Coninch *disp.* 18. *dub.* 11. *n.* 79. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 14.

§. II.

Expenduntur actiones prohibitæ in Bulla Cœnæ, aliísque decretis circa supradictos libros.

1 *Enumerantur actiones, & qua ignorantia excuset ab incurrenda censura.*
2 *Quid sub nomine lectionis intelligatur.*
3 *An si alium audias legentem, vites censuram? Proponuntur varia sententia.*
4 *Probabilius videtur oppositum.*
5 *Soluuntur rationes contraria.*
6 *Examinatur, an excuseris à censura, & peccato mortali ob paruitatem materiæ, & qua hæc sit.*
7 *Prohibetur retentio horum librorum.*
8 *Quid si ad confutandos errores, absque periculo peruersionis retineas.*
9 *Tenendum est te censuram incurrere.*
10 *Quid si breue tempus retineas. Apponitur sententia Suarez.*
11 *Quid sentiendum sit.*
12 *Excusas Bulla censuram si statim comburis, sed non vitas excommunicationem latam à Iulio III. & à Paulo V.*
13 *Prohibetur impressio horum librorum: & qui sub hac actione comprehendantur.*
14 *Tandem prohibetur defensio librorum.*
15 *Quid de transcriptione, venditione, asportatione librorum hæreticorum.*

1 ACtiones prohibitæ sunt, lectio, retentio, impressio, defensio, venditio, emptio, & asportatio. De singulis breuiter est dicendum, & pro omnibus aduertendum est ob has actiones non incurri censuram, nisi scienter fiant; quia ita cauetur in supradictis decretis. Quapropter si detur ignorantia vel prohibitionis, vel censuræ, à pœna incurrenda excusat, vt constat ex dictis *de legibus, & censuris*, & in præsenti tradit Suarez *disput.* 20 *sect.* 2. *n* 17. Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap* 10. *num.* 38. *&* 39. Farinacius *de hæresi, quæst.* 180. *num.* 44. *&* 45. & alij ab eisdem relati. Adde non solum ignorantiam vtcumque excusare, sed ignorantiam crassam, & affectatam, modò non sit ingens temeritas; quia laborans illa ignorantia scire dici non potest. Si autem adsit ingens temeritas, iam adest scientia, quia hæc non contingit sine graui suspicione malitiæ, sic Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap.* 10. *num.* 32. Duard. *lib. 2. in canon. 1. quæst.* 36. *nu* 3 Bona in *disp 2. de censur. q. 5. punct. 4. n* 8.

2 Prima actio prohibita est lectio, non exterior, & materialis, quæ solum verba perficit, sed formalis, quæ sensum verborum intelligit, quia hæc sola est lectio propria quamuis Bonacina contrarium sentiat *disput. 2. de censur. q. 5. p. 4. n.* 14. sed non est audiendus, quia in contrarium stat communis sententia, vt ex Doctoribus statim referendis, & ex relatis constat. Non tamen est necessarium, vt verbis proferas rem lectam, sufficit si visu, & mente scripta percurras, sic Sanchez, relato Vgolino, Graffis, & aliis *lib. 2. cap.* 10 *num* 41. *&* 51. Suarez *disput.* 20. *sect.* 2. *n.* 18. Bonacina *disp. 2. de censur. q. 5 p 4. n.* 12. & omnes communiter.

3 Difficultas est, an vites censuras, si alium legentem hos libros audias? Negat absolutè Suarez *disp.* 20. *sect. 2. num* 9. etiamsi legentem ad lectionem non induxeris, Monetur primò, quia idem est periculum in hoc modo legendi libros, ac est in lectione facta per propriam personam. Secundò, quia ratio prohibendi lectionem medio visu, est, ne percipiatur doctrina praua, & hæretica, sed per auditum efficacius percipiur Ergo æque lectio per auditum est prohibita. Tertiò, lectio duplicem actionem includit, prolationem verborum, & illorum intelligentiam, & hæc secunda est præcipua. Ergo ratione illius potest dici verè legere.

Alij distinctione vtuntur, dicunt enim, si causa non est lectionis tuo consilio, aut mandato non esse comprehensum; secus verò, si aliquo modo ad legendum induxisti. Priorem partem probant, quia tunc nequaquam propriè dici potes legere, etiam per alium; siquidem alius non nomine tuo legit, neque lectio illius tibi tribui potest, at quando consulis, mandas, vel inducis, verè dici potes legere medio alio, quòd videtur sufficiens, vt sub nomine legentis comprehendaris præcipuè in prohibitione respiciente bonum commune, & defensionem fideisse docent Azor *tom. 1. lib. 8 cap. 16. quæst.* 4. Sayrus *thesauri casuum tom. 1. lib. 3. cap. 5 num.* 14. Graffis *1. p. decis. lib 4. cap.* 18. *num* 45.

4 Cæterùm mihi probabilius apparet in neutro casu audientem ligari hac prohibitione, sic relato Vgolino docet Sanchez *lib 2. cap.* 10. *num* 48 Ægidius Coninch *disput.* 18. *dub.* 11. *num.* 178. vbi ait non esse omnino improbabile inducentem ad legendum excusari à censura contra legentes lata; putat tamen certum, quando audiens non est causa lectionis Farinacius *de hæresi, quæst.* 180. *in summario. n. penult.* Reginald. Duar. Filliucius, & alij, quos refert, & sequitur Bonacina *disput. 2. de censuris, quæst. 5. punct. 4. num.* 11. Ratio est, quia leges pœnales extendendæ non sunt vltra propriam significationem; sed sub verbo legentis non comprehenditur audiens legere, etiamsi ad legendum induxerit, quia inductio ad legendum non est lectio, neque etiam auditus est lectio, quia legere propriè est visu, & mente scripta percurrere. Ergo ob auditum lectionis, cuius audiens causa fuit, nequit sub prohibitione aduersus legentes comprehendi.

5 Ex qua ratione soluuntur fundamenta contraria.

Ad primum pro sententia Suarez nego esse idem periculum in auditu, ac in lectione; quia auditus non potest esse sine alio, secus verò lectio; & non ita facilè committitur peccatum, cùm indiges tertio, quàm cùm solus potes efficere. Adde concesso gratis esse idem periculum, si auditus non comprehenditur sub lectione, nequit prohibitio ad auditum extendi.

Ad secundum dico rationem prohibitionis esse, ne percipiatur doctrina hæretica medio ita facili, & secreto, qua est lectio, cuius facilitas, & secretum in auditu esse non potest.

Ad tertium admitto perceptionem sensuum, & verborum esse præcipuam partem lectionis; at nego sine perceptione per visum proprium dari posse lectionem. Argumenta illius sententiæ mediæ soluta manent dicendo impropriè & metaphoricè dici auditum lectionis esse lectionem per alium, & cum audis legere per alium, & in legibus pœnalibus non debet fieri extensio ad sensus proprios. Famulus autem de mandato domini legens, si sensum verborum percipit, non est dubium, quin incurrat in excommunicationem contra legentem, nisi

nisi forte grauis damni periculo excuseotur : sic omnes Doctores suprà relati.

6 Secundò dubitatur, an excuseris à censura, & peccato mortali ob paruitatem materiæ, & quæ hæc sit? Negant plures te excusari, sic Vgolin. *tractat de censuris 2 part. in glossa, ac eorundem libros, num. vers.* 8. Tolet. *de instruct. Sacerdot. lib. 1 cap. 19. n. 9.* præcipuè in casu, quo intendisti plura folia libri hæretici legere, & pœnitentia ductus post paucas lineas reliquisti? Et ratio esse potest, quia iam illa actio exterior est peccatum mortale. Ergo sufficiens ad incurrendam censuram. Nihilominus probabilius censeo, qui paucas lineas legeret, etiamsi prius animum habuisset plura legendi, non contrahere censuram; quia licèt lectio illa sit peccatum mortale, non est mortale ex ratione lectionis exterioris, sed ex voluntate, qua orta fuit, sicut si animo plura furandi assumeres assem; & statim desisteres; peccatum mortale committeres, non ex exteriori furto, sed ex praua intentione plura furandi. Excommunicatio autem non intentionem punit, sed executionem illius; in executione autem non est materia grauis peccati mortalis, quia regulariter non videtur esse graue periculum perversionis in lectione quatuor, vel decem linearum : sic Suarez *disp. 20. sect. 2. num. 20.* Sanchez *lib. 2. cap. 10. num. 31.* Coninch *disp 18 dub. 11. num. 179 fine*, Bonacina *disput. 2. de censur. quæst. 5 punct. 4 num. 13.* Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 16. quæst. 3.* & alij ab eisdem relati.

Hanc autem materiæ paruitatem extendunt aliqui ad vnam paginam libri in folio impressi, eo quòd non videatur in tam breui lectione adesse regulariter graue periculum, sic relato Enan. Viualdo, & Saa, docet Sanchez *num. 31. fine* Coninch. *suprà num 178.* Farinac. *de hæresi quæst. 180. num. 13.* videtur consentire, si quidem refert hoc dictum Sanchez, nec reprobat. At Suarez, & Bonacinæ nimia hæc extensio videtur, quia est materia periculosa, in qua non sunt habenæ laxandæ.

7 Secunda actio prohibita est retentio: finis huius prohibitionis est, ne tales libri conseruentur, neve sint in rerum natura: quare siue libi sint tui, siue alieni, si tamen illos retines, hanc legem violas, quia iam illos conseruas. Et idem est, si apud alios depositos haberes, quia verè retines. sic Graffis *1 p. dec. l. 4. c. 18.* Duard. *lib. 2. in can. 1. q. 51 n. 17.* Bonacina *n. 15* Sanchez *lib. 2. c. 10. n. 51.* Suarez *disp 20. sect. 2. n. 21.* & omnes communiter.

8 Sed dubitatur primò, an excuseris ab hoc peccato, si ad confutandos errores sine periculo peruersionis illos retineas? Affirmare videntur aliqui, quatenus dicunt ex hac retentione non reddi hæresis suspectum retinentem supradictos libros: sic Felin. *in cap. si quis Episcopus, in fine versic. pro quo inistur de hæreticis.* Albert. *tractat de agnoscend. assert. Catholic quæst. 28 num. 4. & 5.* Addent ad Rom. *singul. 326. incipiente, et ipso quòd libri hæresi, versic limita*, nili reperiantur penes aliquem confutandi eos gratia. Decian *in tractat crimin. lib. 5. cap. 35 num. 11. versic. limita primò, nisi confutandi gratia & cap. 46 num. 26. & 27.* Mascard. *de probat. lib. 2. concl. 862. n. 14.* Ratio esse potest, quia hæc retentio non sauet hæresi, sed potius destruit. Ergo non debet sub prohibitione retentionis laicalis hæresi comprehendi.

9 Certum hæc sententia retinenda non est, sed affirmandum potius, quocumque fine libros hæreticos retineas, absque licentia illius, qui illam dare potest, te incurrere censuram, & suspicionem hæresis, vt postea dicemus: sic Pegna *in addit. ad Eymer. direct. inquisit. 2 part. comment. 3. ad cap. fraternitatis de hæreticis versic. tamesi verò.* Vgolin. *de censur. in glossa aut pertinentes, versic. quarto excommunicatio.* Tolet. *lib. 1. sum. cap 19. num 9.* Sanchez *lib 2. c. 10. n. 53.* Farinac. *de hæresi quæst. 180. n. 39 & 42.* Suarez *disput. 20. sect. 2. num. 21.* Ratio est manifesta, quia lex prohibet retentionem absolutè, neque enim curat qua intentione fiat. Adde in illa retentione, & refutatione ex propria voluntate accepta, esse potest periculum perversionis: quia enim firmus esse præsumitur, sæpè cadit, & laqueis, quos existimabat facilè dissoluere, comprehenditur. Deinde est in tali retinente nullum esset periculum, sufficit generaliter adesse, & venenum conseruari, quod perite Ecclesia sua prohibitione intendit.

10 Tertiò dubitatur, an ab hoc peccato, & censura excuseris, si breue tempus retineas per vnam, vel aliam diem, ex suppositione, quòd illos Inquisitori tradere possis. Nã si nulla suppetat tibi facultas, clarum est retentionem non esse malam, vt bene dicit Sanchez statim allegandus. In qua dubitatione Suarez *disput. 20. sect. 1. num. 22.* distinguit. si animo retinendi librum, absolute retineas, etiamsi post horam pœniteas, & Inquisitori tradas, censuram non effugies; secus verò si animo tradendi librum ex negligentia per breue tempus non tradas. Priorem partem probat, quia peccatum quod ex obiecto, & circumstantiis mortale est, in momento committi potest, quia in voluntate consistit, non in mora: voluntas autem absoluta retinendi librum, peccaminosa est mortaliter secundum omnes, & ex illa procedit retentio exterior etiam, breuissimo tempore. Ergo sufficit ad incurrendam censuram.

11 Nihilominus credo probabilius te non incurrere censuram ob talem retentionem : sic docet Sayrus *tom. 1. thesaur casuum lib. 3 cap. 5. num. 16.* Duard. *lib. 2. in can. quæst. 51 n. 53.* Reginald. *lib. 9 num. 256.* Bonacina *disput. 2. de censur. quæst. 5 punct. 4. num. 15.* Sanchez *lib. 2. cap. 10. num. 55.* Videtur consentire Farinacius *de hæres. quæst. 180. num. 42.* Ratiocinatio est, quia grauitas retentionis non desumitur solùm ex libro, quia retinendus est, sed etiam ex tempore, quo retinendus est, quod inde constat : nam si haberes voluntatem retinendi vna hora librum, & statim illum tradendi, non video qua ratione quis dicere possit te grauem culpam commisisse? Requiritur ergo ad retentionem grauem mora temporis : ergo si tempus, quo de facto retines librum, breue est, etiam si voluntatem haberes longo tempore retinendi, retentio illa exterior leuis censeri debet ad effectum incurrendi censuram; quia non incurritur censura ex voluntate retinendi, sed ex voluntate executioni mandata, quæ cùm non sit integra, & in materia graui exercita, sed in materia leui, non sufficit ad incurrendam censuram, sicut dixi de legente paucas lineas. Et ex hoc fundamentum contrarium manet solutum. Addendum est hanc excommunicationem extendi ad eos, qui partem libri retinent, sicut extenditur ad eos, qui partem libri hæretici legunt: sic Bonacina *n. 15. fine.* Sanchez verò *cap. 12. num. 52.* excusat retinentem vnum tantùm folium, quia non videtur tam grauis materia in retentione, quàm in lectione : non enim ita grauiter lædit retentio, quàm lectio.

12 Tertiò dubitatur, an excuseris à censura Bullæ, si cùm primum agnoscis librum esse hæreticè, comburis?

Respondeo te excusari à censura Bullæ; quia combustio impedit retentionem in Bulla damnatam : sic Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 10. num. 56.* Suarez *de fide, disput. 20 sect. 2. n. 23.* Farinacius *de hæres. q 180 n. 40. fine.* At contrahis excommunicationem latam in Bulla Iulij III. quæ incipit; *Cùm meditatio*, quam adducit Pegna *in vlt p. directorij fol. mihi 115.* vbi post alia sic habet. Omnes, & singulos libros, Lutheranos, aut alios hæreticos, seu Lutheranam aut falsam sectam in se continentes, vel à nobis, & dicta Sede quomodolibet reprobatos, penes se eos ex quavis causa, etiam mercaturæ, & ex nostra, ac eiusdem Sedis permissione ac licentia etiam speciali, vt præfertur, penes eos existentes, Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, in ciuitatibus, in quibus libri huiusmodi existunt consignare debeant realiter, & cum effectu, & contra inobedientes apponit excommunicationem, & alias pœnas aduersus hæreticos latas : & ne aliquis intelligeret suprà dictam Bullam loqui tantum de personis illo tempore existentibus libros proh bitos, Pius IV. in alia Bulla edita anno 1564. quæ incipit *Locum pro munere*, supradictam prohibitionem, & censuram extendit ad eos, qui postea habuerint. Idemque cauetur in regul. Iudicis librorum proh bitorum authoritate Trident. ed ti, & à Pio IV. confirmati, & iussu Clement. VIII. renouati, & in Bulla Pauli V. pro Hispaniæ regnis, quæ habetur in principio expurgatorij. Finis autem huius mandati est, vt autor libri cognoscatur, & errores, qui in eo sunt, melius emendentur. Quapropter Inquisitores, cùm ad eos liber defertur, interrogare debent deferentem, vnde habuerit, à quo acceperit : & ita tradunt Pegna *in addit. ad Eymer. 2. p. comment. 3. in cap fraternitatis, de hæreticis, versic propterea.* Bonacina *disput 2. de censur quæst. 5. punct. 4 fine.* Sanchez *lib 2. cap 10. num. 56.* Azor *tom. 1. institutionum moralium lib. 8. cap. 16 quæst. 11.* Martin Delrio *disquisit. magic. lib. 5. sect. 17. versic. sunt autem tales* Farinacius *de hæresi quæst. 180. n. 40.* Augustinus Barbosa *3 part. de potestate Episcopi; allegat. 90. num. 5.* Suarez *de fide disput 20 sect. 2 num. 23.*

13 Tertia actio proh bita est impressio, sub qua comprehenduntur omnes illi, qui propriè illius causæ sunt, quique verè imprimere dicuntur : quos optimè enumerat Vgolin. *de censur. Papa referuat. 2 part. cap. 1. vs bo imprimentes.* Sanchez *lib. 2. cap. 10. num. 58.* Suarez *de fide, disp 20. sect. 2. num. 24.* 11. enim affirmant comprehendi primò componentes literas, præparantes papyrum, & atramentum, prementes torcular, & similia : & in iis nullus dubitat, cùm hæ sint immediatè causæ impressionis. Secundò patronum officinæ, etiamsi propriis manibus non laboret, quia verè imprimere dicitur, & impressor nominatur. Tertiò autorem libri, seu eum, in cuius nomine liber imprimitur, quia in commum modo loquendi hic est, qui imprimit. Negant tamen comprehendi eum, qui expensas pro impressione faceret, quia hic valdè remotè ad impressionem concurrit, nec imprimere dicitur, neque impressor nominatur. Et idem est de eo, qui literas æneas, atramentum, papyrum & reliqua ad impressionem necessaria docuit, vel vendit; sunt enim hæ actiones nimis remotæ. Et idem iudicant suprà licti Doctores de correctore, quia hic non tam imprimit, quàm impressum suspicit; dubito tamen de hoc, quia licet corrigat, & inspiciat impressum, & ex relatione ad impressum, quod inspicit, si ibi silteretur, non videatur sub imprimente comprehendi : at quatenus eius inspectio & correctio iuuat ad illum impressum iterùm emendatè imprimendum, comprehendi videtur. Adde comprehendi saltem

sub

sub actione legendi, quia verè librum legit. Denique est aduertendum eos, qui remotè ad impressionem concurrunt, posse fautores hæreticorum esse, si eas actiones præstent, vt hæresi faueant: sic Sanchez *suprà*.

14 Quarta actio prohibita in Bulla Cœnæ Domini, est defensio, siue publica sit, siue occulta librorum hæreticorum quouis ingenio, vel colore facta. Hæc autem defensio, & verbis, & factis contingere potest: factis contingit, si librum occultas, aut alio modo impedis, ne comburatur, néve iudicibus fidei tradatur. Sic Sanchez alios referens, *lib. 2. cap. 10. num. 58.* Suarez *disp. 20. sect. 2. num. 25.* Verbis contingit, si rationes quæras, vt persuadeas librum hæretici non esse comburendum. Item si argumenta dissoluas, quibus impugnatur, vel in sui fauorem rationes inuestiges: etiamsi hæc omnia occultè, & solus facias & occasione inquirendæ veritatis: sic Sanchez, & Suarez *suprà*. Sed quid si diceretur: Hic liber optimus est, secluſa hæresi, vel non prohibitione, aut combustione dignus? Affirmat Suarez *num illo 25.* esse defensionem, quia iam verbis defendis; credo intelligendum esse, quando coram aliis affirmat, secus si nullus audit: tunc enim nulla videtur esse illius libri defensio. Neque obstat, si scriptis in tuo cubiculo librum laudes, vocari defensorem, quia scriptura est quid permanens, & per illam continuò defendis, at verba transeunt: sic tradit Vgolinus *de censur. Papæ reseruat. 2 part. c. 1. verbo ne eorum quomodolibet defendentes, num. 2. versic. 3.* Sanchez *num. 58.* Si autem liber de religione tractat, neque vllam hæresim contineat, non censendus es defensor illius ex eo solum, quod eius doctrinam laudes; quia laudas, quod bonum est; & idem est, si laudes stylum, ingenium, & modum procedendi: at cautè debes procedere, ne videaris authori fauere, néve intendere minus bene ab Ecclesia esse prohibitum: sic Doctores suprà relati, & Farinacius *de hæresi, quæst. 180 n. 12.* Insuper dubitant Doctores, an dicaris defensor, si solùm dicas te velle defendere hunc librum? Negant Farinac. Sanchez, & Vgolin. *suprà*; quia id solum est significare animum defendendi, non defendere; secus verò si iam in procinctu esses, & prouocares, ad certamen: quia ipsamet prouocatio, & ad certamen præparatio, est defensio quædam. Ego verò in vtroque casu crederem esse defensorem, regulariter loquendo: quia illa voluntas sic significata retrahit impugnatores, & quasi illos difficiliores reddit librum subuertere, cum videant habere patronum: quare licèt hæc significatio non sit defensio per certamen, sed illius significatio: illa tamen significatio est quædam defensio.

15 Quintò loco possumus de aliis actionibus dubitare, an sub prohibitione Bullæ comprehendantur: scilicet de transcriptione libri hæretici, déque illius venditione, aſportatione & emptione?

Respondeo has actiones, etsi expressè in Bulla Cœnæ non contineantur, sub lectione, retentione, vel defensione contineri. Transcriptio enim libri, cum lectione libri, illiusque retentione coniuncta est. Et idem est de aſportatione, emptione & venditione, quæ absque retentione fieri nullatenus possunt. Adde decretis supradictis Iulij III. Pij IV. Clementis VIII. & Pauli V. excommunicationem, & pœnas alias contra vendentes, ementes, & aſportantes hos libros latas esse, vt constat ex his quæ adducit Pegna *2 part. director. comment. 3. ad cap. fraternitatis, & comment. 17. ad cap. nouerit, de sentent. excomm.* & Farinacius *q. 180. n. 15. & seqq.*

§. III.

Circa quas personas cadat hæc prohibitio legendi, & retinendi hæreticorum libros.

1 *Omnes comprehenduntur.*
2 *Ex speciali priuilegio Inquisitores eximuntur.*
3 *Extenditur facultas ad commissarios.*
4 *Limitatur doctrina in regno Hispaniæ.*
5 *Nullus præter Pontificem dare potest facultatem legendi libros hæreticos.*

1 COnstat ex Bulla Cœnæ quascumque personas quacumque dignitate, siue Ecclesiastica, siue sæculari fulgentes, comprehendi. Vnde comprehenduntur Episcopi, Archiepiscopi. Primates, Patriarchæ, Cardinales: & ex sæcularibus etiam Rex, & Imperator; quia in iis, quæ ad religionem, & bonum fidei pertinent directioni Ecclesiæ subduntur.

2 Solum est difficultas, quibus ex speciali priuilegio hoc licitum sit?

Cui difficultati respondeo nemini alteri præter Inquisitores hæreticæ prauitatis esse generaliter concessum: constat ex Bulla Iulij III. suprà relata, & ex Bulla Pauli V. & Pij IV. quas omnes adducit Pegna *in fine directorij, inter litteras Apostolicas. fol. mihi 115. & 129.* reuocante omnes facultates Episcopis, & aliis quibuscumque personis concessas, Inquisitoribus, & commissariis exceptis. Ex qua exceptione inferunt plures Doctores Inquisitores, & commissarios facultatem habere legendi, & retinendi hæreticorum libros. Nam licèt in supradictis Bullis positiuè illis hæc facultas concessa non sit, sed solum excipiantur à reuocatione generali, illa exceptio videtur esse tacita concessio: sic tenet Pegna *director. 2. part. comment. 3. ad cap. fraternitatis, de hæretic. versic. iam hæ prohibitio.* Vgolin. *tractat. de censuris, 2. part. in glossa aut pertinentes, §. 1. versic. tertiò in excommunicationem.* Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 16. quæst. 13.* Graffis *lib. 4. decis. cap. 18. num. 45. fine.* Martin. Delrio *disquisit. magic. lib. 5. sect. 17. vers. solis Pontificibus.* Farinacius *de hæresi, q. 180. n. 43.* esto contrà videatur sentire Thomas Sanchez *lib 2. c. 10. n. 46.* Barbosa *de potest. Episcopi. allegat. 90. n. 8.* Suarez *disp. 20. de fide, sect. 2. n. 28.* affirmant namque illam exceptionem non esse concessionem tacitam.

3 Supradictam facultatem legendi libros extendunt Graffis. Pegna, & Farinac. ad commissarios inquisitionis non solum à Sede Apostolica constitutos, sed etiam constitutos ab ipsis inquisitoribus, quia absolutè dici possunt à Sede Apostolica constituti.

4 Limitanda hæc omnia sunt in regno Hispaniæ, vbi solum Inquisitor generalis habet potestatem legendi libros hæreticorum, & cui ipse commiserit, non alius, constat ex Bulla Pauli V. apposita in principio Expurgatorij.

5 Ex his constat neminem à Pontifice, aut cui ipse expressè concesserit, posse dare facultatem legendi libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes, quia in dicta Bulla Cœnæ sibi Pontifex reseruat: & Ita neque Inquisitores, neque Episcopi hanc facultatem dare possunt: sic Pegna *dicto comment. 3. vers. nunquid autem.* Sanchez *num. 43.* Farinacius *n. 37.* Azor *lib. 8. q. 7. & 12.* Barbosa *n. 7.* Concilium autem Cardinalium Sede vacante facultatem concedere nemini poterit, nisi tam graue, tamque euidens periculum immineret, vt omnibus & singulis Cardinalibus videretur celeriter esse occurrendum, quia in his quæ ad potestatem, & iurisdictionem Pontificis pertinent, non possunt se alia via intromittere, vt constat ex *Clement ne Romani, de elect.* & tradit Sanchez *num. 44.* Suarez *disp. 20. de fide. sect. 2. n. 28.*

Dixi non posse Episcopos, neque Inquisitores facultatem concedere legendi libros hæreticorum hæresim continentes vel de religione tractantes. Nam si libri de religione non tractent, neque hæresim contineant, aut ab hæreticis conscripti fuerunt dum erant Catholici, aut postquam Ecclesiæ fuerunt reconciliati, optimè possunt Inquisitores dare cui visum fuerit facultatem legendi: sic Azor *tom. 1 lib. 8. cap. 16. quæst. 12.* Pegna *2. part. comment. 3. ad cap. fraternitatis, versic. quorundam.* Farinacius *de hæresi, quæst. 180. num. 37.* & habetur *2. reg. expurgatorij Romani.*

§. IV.

De pœnis impositis harum legum transgressoribus.

1 *Afficiuntur excommunicatione reseruata. Sunt de hæresi suspecti, & tanquam hæreticorum fautores puniendi sunt.*
2 *Componens scienter librum hæreticum, vt hæreticus puniendus est.*
3 *Transcribens suspicionem hæresis contrahit.*
4 *Imprimentes vltra excommunicationem, tanquam fautores puniendi sunt pœna arbitraria.*
5 *Retinens, vendens, defendens, aſportans libros hæreticorum suspectus est de hæresi.*
6 *Arbitrio iudicis relinquitur, an suspicio sit leuis, vehemens, vel violenta.*
7 *His pœnis solum fideles baptizati afficiuntur.*

1 COnstat scienter legentes, retinentes, imprimentes, aut defendentes hæreticorum libros de religione tractantes, vel hæresim continentes, esse excommunicatos, excommunicatione reseruata in Bulla Cœnæ clausula prima. Secundò constat de hæresi esse suspectos sic legentes, retinentes, &c. Tertiò reputari hæreticorum fautores. Vt autem hæc plenius cognoscantur, pro foro externo breuiter singula perstringimus.

2 Et primò dicendum est de componente librum, in quo hæreses continentur: is enim si ex proposito hæreses scripserit, & defensauerit, vt hæreticus puniendus est, quia est verè hæreticus, eum scienter contra Ecclesiæ sensum doceat, & maioti cum deliberatione, quam si verbis hæresim protulisset. Quod intelligendum est, etiamsi in principio libri protestationem fecerit, quia contrario facto eam abrogauit; secus verò dicendum est, si non ex proposito, sed quasi per transennam scripsit hæresim; præsumitur enim non ex malitia, sed ex ignorantia scripsisse; præsertim si res obscura erat, & difficilis, & protestationem fecit, vel aliàs Catholicus, & probus communi hominum opinione habetur: sic tradunt Pegna *direct. 2. p. com. 3.*

ad cap. fraternitatis. verſic. horum tamē ſententiam. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *q.* 10. *in medio.* Farinac. *de hæreſi, q.* 180. *n.* 16. & 17. Maſcard *de probation. concluſ.* 862. *n.* 3. & 5. & alij. Idem iudicium eſt de falſantibus, ſeu corrumpentibus Catholicorum libros, praua dogmata illis miſcendo: ſic docent Pegna 2. *p. direct. com.* 17. *ad. cap. nouit. de ſentent. excommun. verſ. denique.* Farinac. *n.* 14. Menoch. *de arbitr. cent.* 6. *caſu* 549. *n.* 5. Modi autem quibus hæc falſitas contingit, optimè à ſupradictis Doctoribus expenduntur.

3 Secundò dicendum de tranſcribente hos hæreticorum libros, qui ſi ſcienter fecerit, ſuſpicionem hæreſis contrahit & tanquam fautor hæretici damnandus eſt: tradit Azor *cap.* 17. *q.* 3. Pegna *direct.* 2. *p. com.* 17. *verſ. ſed hæc ſententia, & ſeqq.* Farinac. *n.* 18. ſæpè tamen ab hac ſuſpicione excuſari poteſt, primò ſi ſtatim poſt ſcripturam libros combuſſerit, aut lacerauit. Secundò, ſi iuſſu domini, & metu incuſſo non auſus fuit denuntiare. Tertiò, ſi tanquam diſcipulus putauit malitiam, & venenum ibi non eſſe. Quapropter prudentis arbitrio hæc omnia expendenda ſunt, vt qualitas culpæ cognoſcatur, & iuxta illam grauis, vel leuis, aut nulla ſuſpicio habeatur: ſic Azor, Pegna, & Farinac. & alij *ſupra.*

4 Tertiò dicendum de imprimentibus illos, qui vltra excommunicationem tanquam fautores hæreticorum puniendi ſunt pœna arbitria, vt ſtatuit Pius V. ad indicem librorum prohibitorum *reg.* 10. ſic Farinac. *num.* 19. Menoch. *cent.* 6. *caſu* 549. Vgolin. *de cenſur.* 2. *p. in gloſſa imprimentes.* Pegna 2. *p. com.* 17. *col.* 1. *in fine.* Aduertendum inſuper, ex conſtitutione Leonis X. in Concilio Lateranenſi, quæ incipit, *Inter ſolicitudines*, edita anno 1515. prohibitum eſſe omnibus typographis, ne libros, & alias ſcripturas, quæcumque ſint, etiamſi hæreſim non contineant, nec de religione tractent, in vrbe imprimant abſque examine, & approbatione in ſcriptis obtenta ſui Vicarij, & Magiſtri ſacri Palatij, & in aliis diœceſibus abſque approbatione Epiſcopi, & Inquiſitoris hæreticæ prauitatis. Qui autem ſecus præſumpſerit, vltra librorum impreſſorum amiſſionem, & illorum publicam combuſtionem & ducatos centum fabricæ ſancti Petri, per annum ab exercitio imprimendi ſuſpenditur, & excommunicationem ipſo facto incurrit, reſeruatam ſolum Epiſcopo ex vi huius decreti; & creſcente eorum contumacia pœnæ augendæ ſunt à Vicario in vrbe, & ab Epiſcopis alibi. Concilium autem Trident. *ſeſſ.* 4. *decreto de editione librorum*, ſub eiſdē pœnis cauet, vt nemini liceat imprimere, vel imprimi facere quoſlibet libros de rebus ſacris ſine nomine authoris, neque illos in futurum vendere, aut etiam apud ſe retinere, niſi prius examinati, probatique fuerint ab ordinario, quæ quidem licentia in ſcriptis habenda eſt. Quod ſi volentes imprimere regulares fuerint, indigeant licentia & approbatione ſuorum ſuperiorum. Hæc Concilium. In regno tamen Caſtellæ lege regia viu recepta ſufficit licentia ſupremi Concilij, de cuius mandato examinatur prius liber ab aliquo viro docto. In vrbe Vicarius remittit librum videndum Magiſtro ſacri Palatij, diuina licentia habita typographus imprimit, præfixa in principio libri ſola clauſula, *De licentia ſuperiorum*, aut æquipollentis. In regno Portugalliæ ſeruatur decretum Concilij Lateranenſ. non enim ibi imprimitur liber, niſi obtenta licentia ab Ordinario, & Inquiſitoribus. Subdit deinde Concilium. Qui autem ſcripto eos (id eſt, ſupradictos libros) communicant, vel euulgant, niſi antè examinati, probatique fuerint, eiſdem pœnis ſubiaceant, quibus impreſſores. Sub quibus verbis, vt ſuprà dixi, congregatio Cardinalium declarauit intelligi conciones, annotationes, quæſtiones, & alia ſimilia, quæ communicantur ad effectum, vt typis mandentur; ſecus hoc ſine ceſſante. tradit Man. Rod. *tom* 2. *qq. regul. q.* 104. *art.* 1. *fine*, Barboſa alios referens, 3 *p. de poteſt. Epiſc. alleg.* 90. *in fine.*

Sed inquires, an ſi imprimas librum falſo nomine authoris ſuppoſito, pecces aduerſus hanc legem Concilij?

Credo te peccare, quia verè ille liber eſt abſque nomine authoris, omniaque inconuenientia, quæ Concilium intendit vitare in libris ſine nomine authoris procedunt, cum ſub nomine ficto imprimitur. Non enim author tunc conueniri poteſt, vt rationem reddat de doctrina aſſerta. Qua propter inter modos pernicioſos falſificandi libros hic enumeratur à Pegna *direct. inquiſit.* 2. *p. com.* 17. *ad cap. nouerit, verſ. denique qualis ſit*, & *ſeqq.* Farinac. *de hæreſi, q.* 180. *n.* 14.

5 Quartò dicendum eſt de recinentibus, defendentibus, aſportantibus, vendentibus, & ementibus; ſi enim hi libros hæreticorum, in quibus hæreſes diſſeminatæ ſunt, ſcienter retinent, defendant, aſportent, &c. ſine dubio hæreſis ſuſpecti ſunt, quod multis relatis docent Pegna 2. *p. director. com.* 3. *ad cap. fraternitatis, verſ. ſed alter caſus* Martin. Delrio *lib.* 5. *magia ſect.* 1. *verſ. ſunt etiam.* Menoch. *de præſumpt. lib.* 5. *præſumpt.* 6. *n.* 18. Farinac. *de hæreſi, q.* 180 *n.* 8. Azor *lib.* 8. *c.* 16. *q.* 10. Quod verum eſt, etiamſi nunquam ſic retinentes libros legerint, ſic Decian. *tract. crim. lib.* 5. *cap.* 37. *n.* 55. Farinac. *n.* 20.

6 Sed an hæc ſuſpicio leuis, vehemens, violentáve ſit? variant Doctores, vt videre eſt in Farinac. *n.* 9. Pegna *dicto com.* 3. *verſic. an autem hæc ſuſpicio.* Probabilius mihi videtur arbitrio iudicis remittendum eſſe, qui pro qualitate circunſtantiarum aliquando de leui, aliquando de vehementi, aliquando de violenta ſuſpicione reum condemnauit. ſic Simanc. *de Catholic. inſtit. tit.* 38. *n.* 24. Zanch. *tract. de hæreticis. cap.* 7. *n.* 7. Albertin. *tract. de agnoſcen. aſſert. Cathol. quæſt.* 28. *n.* 26. & 30. Menoch. *lib.* 5. *præſumpt.* 6. *n.* 18. Maſcard. *tom.* 2. *concluſ.* 862. *n.* 7. & *ſeq.* Parainus *de orig. inquiſit. lib.* 3. *quæſt.* 9. *n.* 147. Pegna, & Farinac. *ſupra.* Aduerto tamen aliquando ex retentione, vel aſportatione librorum, nullam hæreſis ſuſpicionem oriri in retinente, aut aſportante, quia probatur per indicia ferè manifeſta omnino ignoraſſe qualitatē in illorum libroru: ſic Lælius Zech *in ſum. 1. p. tit. de fide rubr. de hæreſi, cap.* 11. *n.* 5. *verſic. tertia præſumptio.* Pegna *com illo* 3. *verſ. an hæc ſuſpicio, & com.* 17. *verſic. cæterum in ſcriptore, & latore.* Farinac. *q.* 180. *n.* 9. Quocirca vt ſic retinens, vel aſportans libros hæreticorum ſuſpectus de hæreſi ſit, & vt talis poſſit torqueri, & ad purgationem cōdemnari, debet eſſe malæ famæ, malæ vitæ & cōditionis, aut aliàs de hæreſi diffamatus; ſecus verò ſi bonæ vitæ, & famæ ſit, neque vnquam de hæreſi ſuſpectus. ſic Albert *ſuprà num.* 25. *&* 26. Pegna *com. illo* 3. *verſ. an autem hæc ſuſpicio.* Farinacius *numer.* 48. Maſcard. *num.* 10. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 46. *num.* 26. *in fine* & alij.

7 Tandem placet aduertere ſupradictas omnes pœnas intelligendas eſſe pro fidelibus baptizatis, quia ij ſolum ſunt Eccleſiæ ſubiecti. At Iudæis non baptizatis ſi temporalis Chriſtianorum dominio ſubdantur, prohibiti ſunt libri hæretici, & & noſtram religionem impugnantes, vel eorum falſam perfidiam defendentes iuxta conſtitutionem Iulij III. edita anno 1554. incipiente, *Cum ſicut*, & iuxta conſtitutionem Gregor. XIII. edita anno 1581. incipiente, *Antiqua Iudæorum.* Pœnæ autem pro qualitate criminis arbitrio Inquiſitoris imponendæ ſunt, ſic Pegna 2. *p. direct. com.* 3. *ad cap. fraternitatis, verſic. poſtremo, fol. mihi* 94. Burſatus *lib.* 1. *conſil.* 90 *n.* 1. & 2. Simanc. *de Catholic. inſtit. tit.* 35. *rubr. de Iudæis, num.* 11. Farinac. *de hæreſi. q.* 180 *num.* 10.

DISPVTATIO III.

De hæreſi, & Apoſtaſia à fide.

SVperiori diſputatione egimus de his, quæ communia ſunt infidelibus baptizatis, & non baptizatis. In præſenti diſputatione agendum eſt de his, quæ ſpecialiter infidelibus baptizatis conueniunt. Ij enim tantum (vt iam diximus) Apoſtatæ dicuntur, qui deſerunt fidem ſolemni ritu Eccleſiæ receptam, ſiue illam deſerant, Paganiſmo, Iudaiſmo, aut hæreſi.

PVNCTVM I.

Quid ſit obiectum hæreſis, & apoſtaſiæ à fide.

1 *Propoſitio contraria fidei eſt hæreſis.*
2 *Diſtinguitur varia contradictio, quæ poteſt eſſe.*
3 *Propoſitio hæretici omnimodam contrarietatem habet cum obiecto fidei.*
4 *Propoſitio erronea contradicit obiecto fidei, non immediatè, ſed mediatè.*
5 *Hæreſim ſapit propoſitio, quæ per conſequentias moraliter certas obiecto fidei contradicit.*
6 *Male ſonat propoſitio duplicem ſenſum habens, Catholicum, & hæreticum, & frequentius in malum accipitur ſenſum.*
7 *Temeraria quæ ſine regula rationis procedit.*
8 *Scandaloſa, ſi occaſio ſit alteri errandi, vel male de fide ſentiendi.*
9 *In qualificandis propoſitionibus etiam committi poſſunt ſupradicti defectus.*

1 VT definitionem hæreſis, & apoſtaſiæ à fide colligamus præmittenda eſt cognitio obiecti, ſeu, materiæ, circa quam verſatur. Materia ergo, & obiectum hæreſis eſt, quod obiecto fidei immediatè repugnat: cum D. Thom. communiter receptus 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. dixerit hæreſim eſſe, quæ fidem corrumpit, infertur ſanè obiectum hæreſis, obiectum fidei corrumpere, illíque eſt contrarium. Ex quo fit quamlibet propoſitionem ex diametro oppoſitam propoſitioni fidei diuinæ credendæ hæreſim eſſe, quia eſt propoſitio deſtruens obiectum fidei, & fidem corrumpit.

Aliquibus placet non ſufficere hanc directam contradictionem fidei, vt propoſitio hæretica ſit, niſi accedat pertinacia in proferente; eo quod contradicere quis poteſt fidei obiecto ignoranter, qua ignorantia poſita hæreticus non eſt: ſic docuit Caietan

Caietan. 2.2. *q.* 11. *art.* 1. & ibi Bannes *art.* 2. Sed laborant ij in æquiuoco; aliud enim est loqui de propositione hæretica formali, aliud de obiectiua, & materiali. Fateor ergo ad propositionem hæreticam formalem, quæ idem est ac hæresis, requiri pertinaciam; at ad propositionem hæreticam obiectiuam, seu ad obiectum hæresis, pertinacia non requiritur, quia hoc obiectum in sola contradictione cum obiecto fidei consistit.

2 Sed quia hæc contradictio cum obiecto fidei, alia est directa, alia indirecta, alia mediata, alia immediata, alia certa, alia solum probabilis, & secundùm apparentiam, propositio fidei contraria distinguitur in hæreticam, erroneam, hæresim sapientem, malè sonantem, pias aures offendentem, temerariam, scandalosam, blasphemam, & similia, de quarum distinctione latè agit Castro *lib.* 1. *de iusta hæreticorum punitione, cap.* 3 *seqq.* Can. *lib.* 12. *de locis, à cap.* 8. Turrecremata *lib.* 4. *sum de Ecclesia, 2. p. ca.* 8. Simancas *de catholic. institut. tit.* 54. Albertin. *tit. de agnoscend. assert. fidei, quæst.* 6 *& seq.* Pegna *in director.* 2. *part. comment.* 26. *&* 27. Caietan. 2.2. *quæst.* 11. *art.* 1. Bannes *art.* 2. Lorca *disp.* 40. Torres *disput.* 55. *dub.* 3. Suarez *de fide. disput.* 19. *sect.* 2. Coninch *disput.* 18. *dub.* 8. & constat satis hæc distinctio ex Concilio Constantiens. *sess.* 8. in decreto damnante articulos Vvicleph, & *sess.* 15. in decreto aduersus errores Ioann. Hus, & ex Bulla Pij V. & Gregor. XIII. contra Michaëlem Baium.

3 Propositio ergo hæretica est illa, quæ habet omnimodam contrarietatem cum obiecto fidei, aliàs fidem destruere non poterit: illa autem dici debet, habere omnimodam contrarietatem, quæ negat quod in se, & expresè est à Deo reuelatum. Cum ergo propositio fidei necessariò debeat niti diuinæ reuelationi, propositio illi contraria negare hoc fundamentum debet. sic omnes Doctores suprà relati. Ex qua ratione conuincitur omnem propositionem hæreticam habere æqualem gradum falsitatis, quia quælibet propositio fidei habet æqualem gradum certitudinis; tota enim eius certitudo à diuina reuelatione prouenit, cuius infallibilitas eadem est in omnibus reuelationibus, quia omnes authoritati diuinæ adhærent.

4 Propositio erronea, quatenus ab hæretica distinguitur, est quæ contradicit obiecto fidei non immediatè, sed mediatè, quia non negat obiectum, quod in se est reuelatum; negat tamen obiectum, quod est reuelatum in sua causa. Exemplo rem declaro. Si negares Christum esse risibilem, talis negatio esset erronea propositio, quia negas obiectum, quod in sua causa reuelatum est, licèt in se reuelatum non sit: reuelatum namque est Christum esse verum hominem, licèt non sit reuelatum esse risibilem. Sed quia ex vno aliud infertur euidenter, inde qui negaret esse Christum risibilem, erraret in fide. Neque obstat negantem hanc propositionem, quæ vocatur Theologica conclusio, puniri tanquam hæreticum, quia hoc est, quia non præsumitur negare principium illud euidens, ex quo conclusio talis infertur, scilicet omnem hominem risibilem esse: si autem hoc principium stultè negaret, vel fingeret Deum sepatasse illam proprietatem in Christo, non hæreticus, sed erroneus esset iudicandus: sic expresè Suarez *n.* 15. Coninch. *n* 130. Torres *disp.* 55. *dub.* 5 *§ item & alij.*

5 Propositio hæresim sapiens quatenus ab hæretica, & erronea distinguitur, & illis minor est, dicitur ea, quæ non per euidentem consequentiam, sed per consequentias probabilissimas, & moraliter certas obiecto fidei contradicit. sic Lorca *disp* 40 *n.* 10. Coninch *n.* 131. Suarez *num.* 17. Et ratio est, quia proferens propositionem, sic obiecto fidei contradicentem, suspectus redditur hæresis, efficitur sanè hæresim sapere. Apponit Couich, & Lorca exemplum, vt si quis diceret: stultum, & inutile est venerabile sacramentum solemni pompa in supplicationibus circumferre, quia per consequentias probabilissimas, & moraliter certas videtur inferri, dissentire, Christum ibi esse præsentem. At ego dicerem talem propositionem erroneam, vel hæreticam esse; quia contradicit saltem per euidentem consequentiam obiectis reuelatis; reuelatum enim est Christum Dominum in sanctissimo Eucharistiæ sacramento adesse: sed lumine naturæ est notum reuerentiam esse exhibendam sacris rebus. Ergo per euidentem consequentiam infertur non esse stultum, & inutile venerabile Eucharistiæ sacramentum solemniter reuereri, siquidem est res omnium sanctissima.

6 Propositio malè sonans, vt distinguitur à supradictis, & illis est in malitia inferior, dicitur ea, quę duplicem sensum proprium habet; alium catholicum, alium hæreticum: sed quia frequentius secundum sensum hæreticum accipitur, absolutè prolata malè sonat. sic Lorca *illa disp.* 40. *n.* 15. Coninch. *n* 133. Suarez *n.* 18. vbi benè aduertit aliquando propositionem esse malè sonantem non ex se, sed ex conditione personæ proferentis, eo quod proferens suspectus sit.

7 Temeraria propositio est, quæ in rebus ad fidem, vel bonos mores pertinentibus sine regula rationis procedit; quomodocumque autem quis procedat aduersus receptam Doctorum sententiam, regulariter præsumere potest, sine ratione procedere, quia debet præsumere tot tantósque viros ei contrarios fundamento non caruisse, ac proinde cum se illis opponit, vel non intelligere eorum fundamentum, vel in sua ratione eludi, sic Coninch *n.* 133. Suarez *n.* 20.

8 Scandalosa propositio dici potest quælibet ex supradictis, si occasio sit alteri errandi vel malè de fide sentiendi. Nam cum scandalum sit, quod ruinam proximi parat, propositio, quæ alteri occasionem errandi tribueret, meritò scandalosa propositio in materia fidei diceretur.

9 Aduerto tamen cum Suarez *n.* 21. non solum errare posse circa propositionem, sed etiam circa illius censuram. Quare si propositionem de fide, vel theologicam, vel à Doctoribus receptam dicas esse erroneam, vel falsam, vel scandalosam, vel temerariam: errorem committis, vel hæresim sapis, vel temerarius existis, ac si de facto propositionem negares. Quia virtualiter illam negas, & insuper contra rationem nota infami illam inuris. Quocirca si aliquam sententiam in scholis probabilem, tu improbabilem iudicares sine fundamento euidenti, temerarius existeres; quia communi sensui Doctorum aduersaris iudicantium, sententiam illam probabilem esse. Vnde in qualificandis aliorum opinionibus prudentia maximè opus est. Ex quo fit, si Ecclesia definit aliquam propositionem hæreticam, aut temerariam, aut scandalosam esse, credo de fide tali censura esse dignam; quia aliàs obligaremur fateri Ecclesiam errare posse in his quæ ad fidem pertinent, contra Paulum *ad Timoth.* 3. dicentem Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis.

Pvnctvm II.

Quid sit hæresis.

1 *Definitur hæresis & explicatur.*
2 *Sit ne hæresis cum ignorantia vincibili, & crassa. Proponuntur variæ sententiæ.*
3 *Probabilius est quamlibet ignorantiam excusare ab hæresi iure Ecclesiastico punita.*
4 *Proponitur quædam obiectio, & soluitur.*
5 *In foro externo allegans ignorantiam non creditur.*
6 *Quid si moneatur ab Episcopo, Inquisitore, vel alio viro docto de suo errore? Reputandus est in foro externo, & interno hæreticus.*
7 *Qua ratione protestatio fidei excusat ab hæresi.*
8 *Dubitantem in fide voluntariè aliqui excusant ab hæresi.*
9 *Tenendum tamen est hæreticum esse.*
10 *Satisfit rationibus, num* 8. *adductis.*
11 *Circa obiectum fidei sufficienter propositum opinatiuus assensus haberi potest secundum sententiam Suarez.*
12 *Tenendum est contrarium.*
13 *Sitne hæreticus dissentiens speciali reuelationi sufficienter proposita? Proponitur dubitandi ratio.*
14 *Statuitur hæreticum esse sic dissentientem.*
15 *Incidat ne in pœnas hæretico positas, examinatur?*
16 *Dissentiens à fide verbo, vel facto mente illam retinens non incidit in pœnas hæreticorum neque est proprie hæreticus. In foro externo alleganti ex animo prauo non fecisse non creditur.*
17 *Negantem propositionem theologicam, qui existiment hæreticum esse.*
18 *Verius est præsumi.*
19 *Ad committendam hæresim non requiritur baptismus, bene tamen ad hæresim ab Ecclesia punibilem.*

1 OMissis variis huius nominis acceptionibus, de quibus agunt Doctores ftatim referendi, Hæresis, secundum scriptores Ecclesiasticos ab electione dicitur, non bona, sed mala, quia malè elegit, qui relicta vera, probatáque doctrina, singularem, & à proprio iudicio inuentam elegit. Communiter in hunc modum definitur, vt sit error voluntarius, & pertinax contra doctrinam, & veritatem fidei Christianæ. sic Cano *lib.* 12. *de locis. c.* 8. Coninch *disp.* 18. *dub.* 7. Suarez *disp.* 19. *de fide. sect.* 1. *n.* 5. *& sect.* 3 *n.* 8. Bonacina *disp.* 2. *de censur. q.* 5. *n.* 1. Farinac. *de hæresi q.* 178. *§. in princ.* Expendo singula: est error voluntarius, quia sine voluntate non est peccatum; est pertinax, quia propriæ adhæret opinioni, videns aduersari Ecclesiæ doctrinę nec paratus est corrigi, & emendari. Et quidem pertinaciam ad hæresim requiri ferè omnes Doctores affirmant cum August. relato *in c. qui in Ecclesia, 24 q.* 3 & Concilio Viennensi relato *Clem.* 1. *de summ Trin. t.* § 2. variant tamen in eius explicatione. Mihi probabilius apparet pertinacem errorem illum esse, qui est ex cognitione oppositionis cum fide; quia vlque quis cognoscit assensum suum doctrinæ ab Ecclesia Romana receptæ contrariari, pertinax censeri non debet; posita verò illa cognitione, si propriæ opinioni aduersæ doctrinæ Ecclesiæ adhæreat, iam pertinax censendus est; siquidem resistit Ecclesiæ, & per illam non corrigitur: Sanch. *lib.* 2. *c.* 7. *à n.* 2. Val. 2.2. *disp.* 1 *q.* 11 *p.* 1. *diffic.* 4 *ad* 2. Coninch *dub.* 7 *num.* 78. *& a num.* 93. *& seq.* Bonacina *num.* 1. Vasquez 1.2. *disp.* 126. *n.* 6. & alij.

Pro

Pro clariori huius definitionis cognitione sunt aliquæ difficultates enodandæ. Prima, an cum ignorantia vincibili, & crassa, vel affectata stet peccatum hæresis?

2 Plures Doctores sentiunt sufficere primò, quia hæc ignorantia in furto, homicidio, & aliis delictis non excusat. Ergo neque excusat in peccato hæresis. Secundò, qui vincibiliter, & culpabiliter ignorat, peccat contra fidem. Ergo vel paganismo, Iudaismo, aut hæresi, quia non sunt aliæ infidelitatis species. Tertiò, quia eiusdem speciei est peccatum ex ignorantia, ac ex malitia, cùm species peccati ex obiecto sumatur, non ex modo; sed error contra fidem ex malitia est peccatum hæresis: ergo etiam ex ignorantia culpabili: sic docet Sotus *in 4. dist 22. q. 2. art. 3 post 5. conclus. cas.* 1. Lopez. *2. p. instruct. cap. 20 tit. de excommunicat. reseruata in Bulla Cœnæ, cas.* 1. Lorca *2. 2. quæst. 11. disp. 41. n. 15.* Alij limitant hanc sententiam ad ignorantiam ita crassam, vt facillimo negotio superari possit: sic Sayr *in thesauro casuum. tom. 1. lib. 3. cap. 4. num. 15.* reputat probabile Valent. *2. 2. disput. 1. quæst. 11 p. 1. difficult. 4 post solutionem ad 4.* Etsi contrarium sequatur. Moueretur, quia hæc ignorantia constituit culpam lætam, & videretur scientiæ æquiualere. Alij vlteriùs limitant ad solam ignorantiam affectatam, cum hac dicunt hæresim existere: secus cum alia ignorantia. Sic Cano *lib. 12. de loc. cap 9. & seq.* Nauar. *de rest. cap. 4. dub. 9. num. 89 in noua edit. & in 1 dub. 8. num. 108.* Valent. *supra in solut. ad 1.* Corduba *lib 1. qq. q. 17. §. 7.* Torres *de Trinit. q. 32. art. 4. in 2 p. comment. assert. 1.* consentit Sanchez ex parte *lib. 2. cap. 7. num. 23.* & Bonacina *de censuris disp. 2. quæst. 5. num. 7.* Quorum fundamentum est, quia sic affectus ignotare, affectat errare; sed quia affectat errare, affectat contradicere Ecclesiæ. Ergo pertinaciter se illo opponit. Ergo est hæreticus. Quapropter solet dici ignorantiam affectatam non minuere peccatum, sed aggrauare, & scientiæ in omni materia æquiualere.

3 Nihilominus probabilius censeo, quamlibet ignorantiam etiam affectatam, quæ causa sit erroris, excusare à peccato hæresis, cui excommunicatio, aliæque pœnæ Ecclesiasticæ imponuntur: docet hanc sententiam Azor. *tom. 1. lib 1. inst. moral. cap. 14. quæst 9. & lib 8. cap 8. quæst. 4. & cap. 9. quæst 8.* Aragon. *2. 2. quæst. 11. art. 1. vers. propter hæc argumenta.* Bannes *art. 2. vers. sed quæret quis.* Coninch. *disp. 18. dub. 7. concl. 4. &* Suarez *disp. 19. sect. 3. à num. 9. & præsertim n. 18.* Farinacius *de hæresi quæst. 179. num. 29. & 30.* Moueor, quia impossibile est te voluntariè contradicere Ecclesiæ authoritati, in quo pertinacia consistit, nisi cognoscas Ecclesiam contrariam tibi esse, vt multis allegatis docet Farinacius *de hæresi q. 179. §. 1. nu. 1.* sed cum ignorantia affectata, quæ causa sit erroris, non stat hæc cognitio. Ergo non stat pertinacia. Et confirmo si voluntatem habeas mutandi sententiam propriam, quoties videris Ecclesiæ definitioni contradicere, nullo modo potes dici pertinax in tuo errore; siquidem paratus es corrigi: sed cum ignorantia affectata potest esse talis voluntas. Ergo. Probo minorem; quia affectare potes nescire, quòd doceat Ecclesia, non cogaris aliud sentire. Ecce affectas ignorantiam, quæ tamen ne obstat, sed potiùs includit voluntatem obediendi Ecclesiæ, cum tibi clarè fuerit propositum.

4 Dices, si affectas ignorantiam, ex eo quòd paruipendas Ecclesiæ authoritatem, es verus hæreticus: quia non es paratus corrigi ab Ecclesia. Item si erras ex affectu liberiùs errandi, error est summè voluntarius. Ergo ignorantia affectata constituit hæresim.

Respondeo, in supradictis casibus te committere hæresim non in errore procedente ex affectata ignorantia, sed in errore voluntario, qui procedit ex scientia, quo despicis Ecclesiæ authoritatem, hic enim despectus hæresis est, quia est negatio infallibilis authoritatis. Similiter dico, cùm erras ex affectu liberiùs errandi; aut enim scis te errare, aut ignoras: si scis te errare, scire debes tuum assensum Ecclesiæ esse contrarium, & sic cessat ignorantia, & succedit scientia: Si autem ignoras te errare, & ita es affectus errori, vt quamvis scias Ecclesiam in contrarium procedere, non derelinquas committes hæresim: Si autem habeas voluntatem relinquendi errorem; si cognoscas esse Ecclesiæ contrarium, non debet censeri pertinax; & ex his soluuntur fundamenta contraria.

Ad tria priora fundamenta, admitto in materia iustitiæ, & charitatis, & honestatis, &c. non excusare ignorantiam à peccato proprio contra illas virtutes, quia ignorantia non mutat peccati obiectum, sed modum operandi magis, vel minus voluntarium; at in materia fidei mutatur obiectum ex ignorantia, vel scientia; cùm enim obiectum fidei sit diuina reuelatio ab Ecclesia proposita, & hæc in errore commisso ex ignorantia etiam affectata occultatur, non potest error tunc commissus contradicere tali reuelationi ignoratæ ac proinde non potest cum fide habere oppositionem; siquidem non habet cum illius obiecto. Quapropter si bene perpendatur error sic commissus; non est peccatum directè contrà fidem, sed contra obligationem sciendi res fidei; quia tota eius malitia non tam ex errore positiuo, quàm in defectu huius obligationis, ex quo talis error nascitur, consistit.

Ad fundamentum illud de ignorantia affectata, nego affectantem ignorare, affectare directè errare, sed indirectè tantùm, quatenus sequitur error ex omissione obligationis sciendi quæ sunt ab Ecclesia reuelata. Ex huiusmodi affectu erroris indirectè non sequitur, quòd affectet contradicere Ecclesiæ formaliter, sed solùm materialiter: in qua contradictione formali stat hæresis, non in contradictione materiali. Ad illud quod addebatur, concedo ignorantiam affectatam non minuere grauitatem peccati in sua specie, nego tamen transferre peccatum ad aliam speciem hæresis, sed relinqui peccatum in specie erroris contrarij obligationi sciendi quid sit reuelatum.

5 Aduerto tamen pro foro externo, errans in fide, si allegeret ex ignorantia errasse, non creditur, si error commissus sit in his, quæ quis ex officio scire tenetur, vel quæ passim, & communiter omnes illius qualitatis sciunt. Vnde Sacerdotes, Episcopi, & alij viri docti errantes in articulis fidei, & præceptis Decalogi, ex malitia præsumuntur errare, & non ex ignorantia. Sic Menoch *consil. 82. num. 175.* Farinacius *de hæresi, quæst. 179 num. 27. &* 28. Simancas *de catholic. instit. tit. 27. rubr. de fide catholic. numer. 13.* Decian. *in tractat. crimin. lib. 5. cap. 37. num. 15.* Pegna *direct. 1. part. quæst. 7. comment. 22. versic. sit secunda regula.*

6 Sed inquires primò, an supradictus errans ex ignorantia si moneatur ab Episcopo, vel Inquisitore, vel aliis viris doctis de suo errore, & adhuc perseueret in illo credens non esse contra Ecclesiæ definitionem, verè sit hæreticus, & fidem amittat? Alij affirmant, vt videre est apud Sanchez *lib. 2. c. 7. num. 26.* Alij negant, quibus adhæret ipse Sanchez motus ea ratione, quia sola Ecclesia est regula veritatis, Episcopi verò, & Inquisitores aliique viri docti falli, & fallere possunt. Ergo discredens illis, & credens Ecclesiæ, non est hæreticus, quia non pugnat cum Ecclesia. Breuiter tamen respondeo tam in foro externo, quàm interno tanquam hæreticum pertinacem reputandum esse, quia satis pertinax ostenditur, qui suo cerebro ductus contemnit Ecclesiæ authoritatem per magistros ipsius declaratam. Illa enim declaratio solemnis, & publica, qua testantur homines ita grauissimi mysterium illud receptum esse ab Ecclesia, facit euidentiam moralem mysterium illud ab Ecclesia receptum esse. Ergo si euidentiam habeas quòd sit euidenter credibile quidquid ab Ecclesia Romana proponitur, & discredis mysterio sic proposito; verè, & in rigore Ecclesiæ authoritati contradicis. Aliàs nullus esset censendus hæreticus, quia nullus est qui Ecclesiæ verè, & à Christo institutæ non intendat credere; sed quia huic intentioni censetur contradicere cùm negat quæ illi proponuntur esse recepta ab Ecclesia Romana ideò hæreticus iudicatur. Adde rarum esse, cui Ecclesia Romana immediatè mysteria credenda proponit, sed proponit mediis Episcopis, pastoribus, & Doctoribus. Ergo si mysteriis ab iis propositis non teneris credere fide diuina, nunquam teneris credere. Denique in foro externo iudicandus esses hæreticus, & pertinax, si mysteriis ab Episcopis, & Inquisitoribus propositis dissentires, vt tradit Bart. *l. tutor, §. tutores, n. 1. ff. de suspectis tutoribus.* & ex illo Rebuff. *praxi beneficiaria in Bulla Cœnæ excommunicat. 1. art. 1. verbo hæresis, vers. quæret quis.* Vgolin. *de censuris Pontificis reseruatis 2. p. c. 1. §. 1. n. 1.* Pegna *direct. 1. part. comment. 26. ad q. 12.* & alij ab eisdem relati. Ergo etiam in foro interiori censendus es hæreticus, quia illud iudicium non nititur aliqua falsa præsumptione, sed veritate, qua iudicatur dissentientem mysteriis sic propositis Ecclesiæ authoritatem voluisse contemnere. Neque obstat ratio in contrarium; concedo namque neminem præter Romanum Pontificem esse regulam veritatis, sed non obinde infertur te non esse obligatum credere, quæ tibi viri docti proponunt, quia non obligaris credere tanquam ab ipsis proposita; sed tanquam proposita ab Ecclesia mediis illis viris doctis, quos Ecclesia vt procuratores suos assumit; quare illi non solùm tibi proponunt mysteria credenda, sed proponunt tibi esse ab Ecclesia Romana proposita: & cùm in hoc secundo nulla possit esse mortalis dubitatio; fit sanè te sic dissentientem, dissentire Ecclesiæ propositioni sufficienter manifestatæ, ac proinde hæreticum esse, & ita docet Suarez *disp. 19. sect. 3 num. 21.*

Aduertit tamen benè Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 7. n. 26.* cum Tolet *lib. 4. sum cap. 3. num. 8* & tradit Farinac. *de hæresi q. 179. §. 2. num. 14.* facilius hominem doctum pertinacem hæreticum esse iudicandum, si dissentiat mysteriis fidei propositis, quàm hominem rusticum, qui ignorare facilè potest regulas fidei, & obligationem credendi.

7 Sed inquires secundò, an protestatio pertinaciam excludat? Pono protestationem fidei esse fidei professionem: sic ex communi sententia docet Simancas *de Catholic. instit. tit. 55. rubr. de protestatione. n. 3.* Albertin. *in tract. de agnoscent assert. Catholic. & hæret. quæst. 12. n. 2.* Pegna *director. 1. part. q. 12. comment. 26. vers. protestatio.* Hæc autem fidei protestatio excusat protestantem, si postea hæresim committat, ne præsumatur commisisse scienter, & cum pertinacia. ex text. *in cap. dixit Apostolus, 24. quæst. 3. & ibi glossa, verbo pertinaci* & tradit Albertin. *num. 6.* Simanc. *num. 4.* Farinac. *de hæresi, quæst. 178. num.*

*n.*150. & alij ab eisdem relati. Sed hoc intelligendum est, cum verba sunt dubia; aut materia circa quam erratur, obscura, & cuius non præsumebatur notitia: secus verò si notitia præsumebatur; tunc enim protestatio ab hæresi non excusat, quia facto ipso protestationem dissoluit: aliàs omnes hæretici excusari possent, cum facillimo negotio possent hanc protestationem facere, & sæpè faciunt, vt sic suauius animos simplicium peruertant. sic Pegna, Simancas, & alij, quos refert, & sequitur Farinac. *toto illo §.7. à n.*138.

8 Secunda difficultas est circa illam primam particulam definitionis, in qua dicitur hæresim esse errorem voluntarium. An, inquam, dubium voluntariè habens de fidei mysteriis censearis hæreticus? Dixi, dubium voluntarium: nam sæpè contra voluntatem dubitationes de fide insurgunt, quæ non destruunt fidem, sed potius sunt occasiones illam augendi? Signum autem moraliter euidens te his moribus non consentire, est, si tædio afficiaris, cùm insurgunt, vel recedunt. Quocirca aptior modus resistendi his motibus est illis non respondere; sed potius temnere, & pro nihilo habere: sic omnes Doctores fatim referendi. Quare difficultas solum est de dubio voluntario circa mysterium fidei tibi sufficienter propositum?

Quidam negant sic dubitantem hæreticum esse: ita Canus *lib.*12. *de locis, c.*9. *versic. conuersantur autem.* Malder. 2.2. *q.*11. *art.*2 *membr.*2. *§. respondeo.* Mouetur, quia hæreticus est qui eligit, siue sequitur opinionem fidei contrariam: at qui dubius est quam partem eligat, cuíve assentiatur, dici non potest eligere opinionem fidei contrariam. Ergo non est hæreticus. Et confirmo. Qui dubius est, an fidei mysteriis assentiatur, indifferens est illis assentiri, vel dissentiri. Ergo non magis dici potest contrariari fidei, quam fidem amplecti. Secundò fides importat positiuum assensum' intellectus. Ergo hæresis, quæ illi est contraria, positiuum dissensum importare debet; sed dubium assensum, vel dissensum excludit. Ergo dubium non est hæresis. Huic sententiæ ob has rationes consentit Tho. Sanch. *lib.*2. *in Decal. cap.*7. *n.*12. fauet Eman. Saa *verbo hæresis, n.*1. *in* 1. *editione*, vbi dicit dum quis dubitat, non est censendus hæreticus, in dubio enim non est propriè pertinacia. Limitat autem suam sententiam Thom. Sanch. & Malder. *suprà, membr.*4. *vers. nota tamen*, vt intelligatur quoties intellectus perpensis rationibus pro vtraque parte suspendit iudicium, quia tunc formaliter dubius manet; secus verò si supra suum dubitandi actum reflecteret, & iudicaret rem esse dubiam, aut sub opinione; nam in tali iudicio hæresim committeret, & paulo inferius subdit hoc iudicium moraliter loquendo semper cum dubitatione circa res fidei coniungi.

9 Cæterum tenenda est communis sententia dubitantem deliberate de rebus fidei sibi sufficienter propositis esse hæreticum: sic docent plures relati à Sanchez *n.*11. & tenet Suarez *de fide disp.*19. *sect.*4 *n.*10. Coninch. *disp.*18. *dub* 7. *conclus.*6. *num.*102. Bonacina *disp.*2. *de censur. quæst.*5 *punct.*1. *n.*3. Prosper. Farinac. *de hæresi*, *q.*178. §.4. *n.*90. vbi innumeros refert Augustt. Barbosa *de potest. Episc. allegat.*40. *n.*16. & est decisio textus *in c.*1. *de hæreticis*, vbi ad litteram dicitur, *dubius in fide infidelis est.* Neque intelligi potest de infidelitate negatiua, quia hæc solum est in eo, qui fidem non recipit: qui autem baptizatus est, infidelitatem negatiuam habere non potest, sed positiuam; quia non potest amitti fides, nisi per actum fidei contrarium. Item probari potest ex Concilio Vienensi relato *in Clement.*1. *de summa Trinitate, & fide Catholica. § porrò*, vbi vertens in dubium, an anima rationalis sit forma humani corporis, & in eo pertinaciter hærens, hæreticus censetur, eiusque doctrina inimica Catholicæ Religioni. Idémque traditur in Concilio Lateranensi à Leone X. *sess.*8. Neque valet dicere hæc decreta loqui de præsumptione fori externi, quia non solum de dubitante, sed etiam de ipsa doctrina loquuntur supradicta decreta, & dicunt esse contrariam Catholicæ fidei: at in Doctrina non potest admitti præsumptio, sed veritas. Ratione manifestè probatur, quia tunc deliberatè, & peccaminosè dubitas de rebus fidei, cum indicas res fidei non esse dignas certò, & infallibiliter credi, sed iudicare deliberatè res fidei tibi sufficienter propositas non esse dignas certò, & infallibiliter credi, est hæresis manifesta. Ergo si deliberatè dubitas de rebus fidei, hæresim committis. Discursus est legitimus, & sola maior propositio indiget probatione, quam sic probo. Ponamus tibi repræsentari obiectum fidei, & rationes, quæ ad eius assensum sufficienter mouent, tempore quo non obligaris fidei actum elicere, absque vlla culpa potes suspendere actum. Ergo suspendere actum fidei non est dubitare de fide. Ergo ad dubitationem peccaminosam, & voluntariam aliquid amplius requiritur. Sed hoc esse non potest, nisi iudicium, quo iudicas obiectum illud sic tibi repræsentatum non esse dignum certò credi; sed esse dubium, & incertum: neque enim apparet, in quo aliud possit consistere. Ergo. Et confirmo: circa obiectum tibi certissimum, potes inuestigare rationes pro vna, & altera parte absque vllo assensu, vel dissensu; neque ex tali inuestigatione argui potes dubitare circa illud; aliàs sæpissimè Sancti dubitarent de mysteriis reuelatis. Ergo ad dubitationem assensus, vel dissensus suspensio non sufficit, sed requiritur insuper iudicium, quo iudicetur obiectũ illud dubium esse, & incertum, & indignum certa credulitate. Deinde dubitans de fide fidem destruis; hoc enim necessariò in homine fideli firmitatem in credendo supponit, iuxta illud Athanasij symbolum. *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter. firmitérque crediderit, saluus esse non poterit*, sed fides non destruitur nisi per infidelitatem positiuam, hæresim scilicet, paganismum vel Iudaismum. Ergo talis dubitatio hæresim, paganismum, vel Iudaismum continet.

10 Ex his fit satis argumentis contrariis. Fateor namque dubium non includere assensum, neque dissensum circa veritatem obiecti, de quo dubitatur; quia neque assentiris ita esse, neque dissentiris illi, sed prorsus suspendis actum: at cum hac suspensione stat optimè te habere iudicium, quo iudices illud obiectum non esse omnino certum, sed dubium, quod iudicium necessariò debes habere, vt verè dicaris de illo obiecto peccaminosè dubitare; ac proinde nunquam dari potest dubium sine positiuo actu, & errore.

11 Tertia difficultas est, **an circa obiectum fidei tibi sufficienter propositum possis opinionem habere?** Suarez *disp.*19. *sect.*4. *n.*16. sub distinctione respondet: si ita opinatiuè obiecto fidei assentiaris, vt per actum reflexum iudices obiectum fidei non esse dignum firmiori assensu, tale iudicium hæreticum est: si autem abstrahas à tali iudicio, potes de obiecto fidei opinionem habere, considerans solum motiuum humanum, vel rationem probabilem. Mouetur primò, quia credere fidei obiecto ob motiuum humanum non est peccatum; sed potius frequenter vsitatum à fidelibus, quia talis credulitas cum fide non pugnat: ea enim de causa diximus cum fide posse esse opinionem. Item talis assensus opinatiuus, non est error, sed potius veritati conformis. Ergo. Malder. 2.2. *q.*11. *art.*2. *membr.*2. *§. obiicitur tertiò*, dicit te peccare si pertinax adhæres assensui opinatiuo, non tamen esse hæreticum.

12 Cæterum tenenda est communis sententia asserens te non posse de obiecto fidei sufficienter proposito opinatiuum assensum habere; quin sis formaliter hæreticus. sic docet Azor. *tom.*2. *lib.*8. *cap.*9. *quæst.*6. Castro *lib.*1. *aduersus hæreticos c.*10. *init.* Aragon. 2.2. *q.*11. *art.*2. *dub.*2. Lorca *ibid. disp.*42. *num.*7. Coninch. *disp.*18. *dub.*7. *n.*105. & videtur clara sententia D. Th. 1. *part. quæst.*32. *art.*4. & D. Augustin. *lib.*8. *de Trinitate, c.*5. vbi loquens de beatissima Virgine inquit: Itaque salua fide licet dicere, fortè talem habebat faciem, fortè non talem; fortè autem de virgine natus est Christus, nemo salua fide Christiana dixit. Ratione autem probatur. Nàm assensus opinatiuus de aliquo obiecto necessariò indicat obiectum ita esse verum, vt possit esse falsum, vel econtra, quia iudicat obiectum non esse omnino certum. At talis assensus includit errorem in fide. Ergo non potest esse, **cum obiecto fidei sufficienter proposito.**

Neque obstant contraria. **Concedo te posse assentiri mysteriis fidei sub aliqua ratione probabili?** qualis est dictum alicuius hominis: nego tamen te habere tunc opinatiuum assensum de illo mysterio absolutè: non enim iudicas absolutè illud mysterium probabile esse, seu non esse omnino certum, sed iudicas in actu exercito non esse omnino certum ex vi illius rationis, quæ actus contrarius fidei non est, quia eius probabilitas potius circa rationem motiuam versatur, quam circa mysterium, quod rationi motiuæ subest. Quapropter semper dixi te non posse habere opinionem de obiecto fidei absolutè sumpto, & tibi sufficienter proposito fide diuina credendo.

13 Quarta difficultas est an dissentiens speciali reuelationi tibi sufficienter ad credendum propositæ hæreticus sis & punibilis ab Ecclesia? Ratio dubitandi est, quia sic dissentiens non est Ecclesiæ Catholicæ contumax, siquidem ipsa Ecclesia talem reuelationem credendam non apponit. Ergo non est hæreticus; ergo neque punibilis: & ita tenet Lorca 2.2. *qu.*11. *disp.*39. *n.*2. *&* 4.

14 Nihilominus dicendum est, te fore hæreticum, si reuelationi diuinæ tibi sufficienter propositæ dissentias. sic docent Azor. *tom.*1. *lib.*8. *c.*9. *quæst.*4. Sanchez alios referens *lib.*2. *c.*7. *n.*32. Coninch. *disp.*18. *dub.*7. *n.*118. Suarez *disp.*19. *sect.*5. *n.*11. Ratio est, quia tota malitia hæresis sita est in contemptu primæ veritatis sufficienter propositæ: qui enim sic discredit, quod prima veritas dicit, mendacem Deum facit; at qui discredit reuelationi speciali, eodem modo primam veritatem contemnit, & mendacem Deum facit, quia Deus idem est, siue publicè, siue particulariter reuelans. Ergo est hæreticus. Neque hæresis necessariò petit contumaciam aduersus Ecclesiam formaliter, sed aduersus Deum reuelantem.

15 An verò hic hæreticus incidat in excommunicationem & alias hæreticorum pœnas? Sanchez *n.*32. & Coninch. *n.*10. existimant incidere, si in actum externum prodeat: quia licet Ecclesia non proponat illam veritatem credendam; at proponit credendam summam, & primam veritatem reuelantem, cui propositioni obsistis negans illam reuelationem: & confirmat Sanchez exemplo illius, qui negaret aliquid, existimans esse ab Ecclesia propositum, cum tamen non sit, qui verè hæreticus esset, & pœnas incurreret.

Cæterùm credo ob solum dissensum specialis reuelationis non

non posse aliquem pœnis Ecclesiasticis puniri. sic Azor *tom. 1. lib 8. c.9. q.4.* Cordub. *lib. 1. q. 17. §. 1. dub 2. vers. respondet magister.* Suarez *disp. 19. sect. 5. n. 12.* Moueo, quia mihi videtur impossibile talem dissensum manifestari posse esse contrarium fidei, cum enim supponamus reuelationem illam esse specialem, neque alteri cognitam præter illum, qui illam habet, quomodo constare potest aliis, cùm tu dissentis reuelationi, vere discutere, erat enim ad huiusmodi manifestationem omninò necessarium reuelationem clarè cognosci. Dixi, ob solum dissensum specialis reuelationis: si dissensus est non reuelationi speciali, sed generali; & à tota Ecclesia propositæ? clarum est sic proferentem incidere in pœnas iuris, modo dissensus manifestus sit. Vnde qui diceret primæ veritati per primitiuam reuelationem manifestatæ non esse credendum, hæreticus punibilis ab Ecclesia esset quia negat propositionem à tota Ecclesia receptam. Idem dicendum est in casu quo quis negaret aliquam propositionem, putans esse ab Ecclesia definitam, quæ tamen non est, licèt hæresim committat, vt bene dicit Sanchez *suprà n* 30 & Farinac. *de hæresi. q.* 179. § 1 *n.* 2: si manifestet se nolle credere, quod existimat ab Ecclesia esse definitum, pœnas non incurrit, & tradit expresse Suarez *disp* 21. *sect.* 2. *num.* 10. vbi apponens signa, quibus hæreticus exterior constituitur, dicit: Si quis veram propositionem credat cum animo deliberato non credendi contrarium; etsi Ecclesia illud definiat, quamvis rem creditam exterius proferat, si animum suum non declaret, non incurrit excommunicationem, quia nondum est hæreticus exterior.

16 Quarta difficultas est, est an negans fidem verbo, vel facto tantùm, interius retinens assensum, committat hæresim punibilem ab Ecclesia? Concedunt aliqui, quia Ecclesia non iudicat de occulto interiore, sed de exteriori actu, sic Caietan. 2. *q.* 12. *a.* 2. *fine* Cæterum tenenda est communis sententia negans hunc esse hæreticum, pœnasque incurrere. Quod autem hæresim non committat est manifestum, quia hæresis est peccatum fidei oppositum: fides autem consistit in voluntario assensu intellectus diuinæ reuelationi. Ergo hæresi debet necessario consistere in voluntario dissensu illius. Ergo cessante dissensu intellectus, cessat peccatum hæresis formaliter. Ex quo fit cessare etiam debere pœnas hæreticis impositas; quia pœnæ non sunt extendendæ ad alia delicta, præter ea, quibus impositæ sunt, & ita tenet pluribus relatis Sanchez *lib. 2. c 7. n.* 8. Tellus *lib. 2. c. 43 dub. 2. n. 11* Suarez 5 *tom in 3. part. disp 4. sect. 2. num. 12. & disput. 21. sect. 2. num. 3. & de fide, disput. 14. sect. vlt. n. 3.*

17 Aduerto tamen pro foro externo hunc sic negantem verbo, vel facto fidem, ei non credi alleganti se fecisse absque intentione; quia stat aduersus illum præsumptio, cùm nemo sensu præsumatur dicere, vel facere, nisi quod sentit. Aliàs si excusatio hæreticis prodesset, omnes impuniti euaderent, quidem facillimo negotio hanc possent excusationem assumere, Simancas *de catthol instit. tit. 13 n* 15. Repert. inquisit. *verbo probatio, vers. nota* Rojas *tract. de haret. 1. part. n.* 304, *& seqq* Farinacius *de hæresi quæst. 179 n. 55. & seqq* vbi concludit Doctoribus hinc inde adductis reum si delictum confiteatur, & intentionem neget, torquendum esse super intentione, & non relaxandum; secus verò si non solum confiteatur delictum, sed de illo sit conuictus: tortus autem super intentione, si negans perstiterit, non est indicenda purgatio, & abiuratio, si sufficienter tortus fuit? secus verò si non fuit sufficienter tortus, quia per torturam iudicia purgauit. sic tradit Farinac *suprà num 61.* iunctis iis quæ dicit *q.* 185. *n.* 126. *& seq* Simanc. *de cathol. instit. tit. 56. rubr de purgat. canon. n.* 17. Zanc. Pegna *direct. 3 par. rub. de tertio modo terminandi processum. n. 157. commento. 39. litt. l. & part. 2. comment. 14 ad c. inter sollicitud. de purg. can. vers. atqui ex hac interpretatione.*

18 Sexto difficultas est, an negans propositionem theologicam committat hæresim, vel quod peccatum sit.

Aliqui affirmant hæresim committere, quia saltem mediatè diuinæ reuelationi opponitur. sic Valent 2. 2. *disp. 1. q. 11. part. 1. disp. 3.* Cano *lib. 12. de locis theolog. c. 9 col. 15. vers. enim vero.* Bonacina *disp. 2. de censur. quæst. 5. n. 5.* vbi licèt in princ. numeri dixerit hunc præsumi, in fine dicit excommunicationem contrahere.

19 Tenendum tamen est hæreticum non esse, bene tamen præsumi. sic Aragon 2. 2 *q. 11 art. 2. versic. hu tamen non obstantib.* Sanchez *lib. 2 in Decalog. c. 7. n. 33. & c 8. n. 12.* Suarez *disput. 19. de fide, sect vlt. num.* 3. *& seqq* Ratio prioris partis est, quia stare optimè potest, vt quis credat quidquid à Deo reuelatum est, cum negatione alicuius propositionis theologicæ, eo quod sibi non videatur rectè deduci, ex principio reuelato, & euidenti, vel ex eo quòd principio euidèti non assentiatur. Ergo negare propositionem theologicam non est hæresis. Adde hæresis esse non potest, nisi dissensus obiecti reuelati. Conclusio theologica non est reuelata. Ergo eius negatio non est hæresis. Si autem inquiras, in qua peccati specie debeat constitui? Mihi probabilius apparet per se, & formaliter ad vitium curiositatis studiositati oppositum in materia omnium grauissima pertinere, quia temerè, & imprudenter conatur scire contra id, quod ab omnibus receptum est per accidens tamen ad hæresim pertinet, quia in proximo periculo labendi contra fidem negans inducitur. Secunda autem pars conclusionis quòd scilicet negans propositionem theologicam præsumatur hæreticus, videtur manifesta, quia nemo præsumitur negare propositionem theologicam, ex eo quod principio euidenti, & illationi euidenti non assentiatur, sed ex eo quòd non assentiatur principio supernaturali fidei. Quapropter si in illa negatione perstiterit, tanquam hæreticus negans principium reuelatum, est puniendus, vt bene Sanchez *lib. 2. in Decalog cap. 8. num* 12.

20 Septimo difficultas est, an ad hæresim punibilem ab Ecclesia requiratur baptismus? Dixi, ad hæresim punibilem; nam ad hæresim credo tanquam certum baptismum non requiri, cùm enim tota malitia hæresis sita sit in dissensu alicuius veritatis reuelatæ, & hunc dissensum æquè habere potes, siue baptizatus sis, siue non; manifestè sequitur ad hæresim baptismum non requiri. Adde ex recepta sententia, vt in superiori disputatione diximus; tres tantum species inueniuntur infidelitatis; hæresis, paganismus, & Iudaismus: sed qui confitetur, & negat pius sacramenta: quamvis baptizatus non sit, non est Iudæus, neque paganus. Ergo est hæreticus. Ergo ad hæresim baptismus non est necessarius.

At licèt ad peccatum hæresis baptismus necessarius non sit, est tamen necessarius, vt hæresis, Iudaismus, & paganismus punibiles sint ab Ecclesia. sic docent Azor *tom. 1. lib. 8. instit. mor. cap. 9 quæst* 3 Simancas *de catholic instit. tit.* 31. *num.* 6. Suarez 5. *tom. de nostris, disp* 21. *sect* 2. *n.* 4. *& de fide disp* 19. *sect.* 5. *num.* 8. Anchez *lib.* 2 *c.* 7. *n.* 34. Farinac. *in numero referens de hæresi. q.* 178. *à num.* 128. 131. *&* 135. Ratio est manifesta, quia baptismus est ianua, per quam in Ecclesiam quis ingreditur, & eius iurisdictioni subditur. Quapropter Concilium *sess.* 4 *cap.* 2. dixit Ecclesiam in nemem exercere iurisdictionem, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Ergo cum Ecclesia iurisdictionem non habeat in non baptizatos, non potest illos punire. Ex quo fit, si catechumenus à fide, quam intendebat suscipere, recedat; non posse eius peccatum ab Ecclesia puniri, quia verè non fuit in Ecclesiam ingressus & tener Azor, Suarez, Sanchez, Simancas, Farinacius *suprà*. Quòd si baptismum susceperit, sed inualidum ex defectu formæ, materiæ, vel intentionis, aliqui existimant sic recedentem à fide puniri per Ecclesiam posse; quia iam ex voluntate videtur subiectus, & quasi obligatus mandatis Ecclesiæ parere. sic Simancas *de catholic instit. tit. tit. n.* 5 Gabr 4 *distinct* 13 *quæst. 2. art 1 vers recta tertiò* Alphons. de Castro *lib 1 de iusta hæreticorum punitione c* 8 Azor *tom. 1. lib. 8 cap 9. q 1. versic. si quaras* Farinacius *de hæresi q.* 178. *§. 6. n.* 135. Contrarium tamen est omnino tenendum, quia si baptismus inualidus fuit, neque imprimit characterem, neque constituit recipientem membrum Ecclesiæ visibilis; aliàs non esset repetendus. Ergo neque potest Ecclesiæ iurisdictioni subiicere recipientem. Et confirmo, fictè baptizatus verè est extra Ecclesiam, quia est extra votum baptismum: fictio autem baptismi non potest esse ingressus in Ecclesiam, sed verus baptismus. Quapropter ad hæresim, paganismum, vel Iudaïsmum ab Ecclesia punibilem, necessariò requiritur, vt hæreticus, paganus, vel Iudæus prius receperit fidem in sacramento baptismi: & ita tenet Sanchez aliosque refetens, *illo c. 7. num.* 34. Suarez *locis citatis*. Quocumque autem modo verè recipiatur baptismus, etiamsi fuerit per metum, & iniuriam, iurisdictionis Ecclesiæ, manet sic recipiens subiectus, quia verè est intra Ecclesiam, & membrum visibile illius: est textus expressus *in cap maiores, §. nunc autem. versic si opponitur, de baptismo, cap contra Christianos de hæreticis, in 6.* & tradit Pegna *director. 2 part quæst 44 comment. 69. versic iam qua.* Repert. inquisit. *verbo baptismus, versic. vtrum qui fuit baptizatus, & in verbo cogendi; versic nunc autè.* & mutuis allegatis docet Farinacius *de hæresi. quæst.* 178 *§. 6. n.* 141. *&* 142.

Quomodo autem hæresis à paganismo, iudaismo, & Apostasia distinguatur, & qua ratione inter se differant, superiori disp. resoluimus.

Punctum III.

An omnis hæresis, aut apostasia pœnis Ecclesiæ subiecta sit, & quotuplex sit hæreticus.

1 *Hæresis interius tantum consummata pœnis Ecclesiæ non subiicitur, vt probabilior sententia fert.*
2 *Debet manifestari exterius verbis, vel facto sufficienter hæresim exprimentibus.*
3 *Quibus in casibus non debes censeri hæreticus exterior.*
4 *In quibus reputandus es hæreticus.*
5 *De diuisione hæretici in affirmatiuum, & negatiuum.*

1 CIrca primum punctum controuersia grauis est inter Doctores, an sufficiat hæresis, & Apostasia purè mentalis

quæ in corde consummatur ad incurrendas pœnas iure Ecclesiastico introductas. Diuisi sunt Doctores, alij affirmant, alij negant, quos accuratè refert Sanchez *lib.2.in Decalog. cap.8. n.1.& seqq.* Suarez *de fide, disp.21.sect.2.num.2.* Farinacius *de hæresi.q.192.§.1.à num.4.* Augustt. Barbosa *2.part. de potestate Episcopi, alleg.40. à num.6.* Verior mihi semper visa est sententia negans hæresim interiori actu consummatam subijci Ecclesiæ iurisdictioni ; quia cùm talis actus visibilis non sit, Ecclesiæ visibili subijci non potest. Item Ecclesia non potest de illo iudicare. Ergo neque potest illum punire. Quòd si hæresis interior in exteriorem actum prodeat , quamvis occultissimum , & nemini alteri à committente notum, Ecclesiæ iurisdictioni subijcitur , & pœnas à iure statutas contrahit , quia tunc ille actus per se cognoscibilis est ab Ecclesia , & solum per accidens ex defectu testium , qui abfuerunt, non cognoscitur. sic Simancas *de catholic.institut.tit.42. rubr.de occultis, num.1. & seqq.* Bannes *2.2. quæst.11. art.4. vers. secunda conclusio.* Greg. de Valent. *ibi art.3. versic. sed animadvertendum* Farinacius *de hæresi.q.192.§.1.num.6.* Sanchez *lib.1.in Decal. c.8.n.2. & seqq.* Augustt. Barbosa *2.part. de potestate Episcopi , allegat.40. n.9.& 10.* Suarez *num.6.*

2 Quæ autem sint verba , vel facta hæresim interiorem manifestantia, benè explicat Azor.*tom1 lib.8.c.10. quæst.4.5.6. & 7.& seqq.* Thomas Sanchez *lib.2.cap.8.à n.6.* Bannes *2.2. quæst.11.art.4 quæst.2.concl.3.* Suarez *disp.21.sect.2.à num.8.* Breuiter dici potest necessarium esse , vt verba , vel facta sint satis expressiua interiotis hæresis , siue hanc expressionem habeant à se , siue ex circumstantiis adiunctis , & ex qualitate personæ ; quia hæresis externa cognoscibilis , & punibilis constituì non potest , nisi signis illam sufficienter , & integrè declarantibus. Secundò est necessarium vt signa , quibus hæresim profiteris , sint in materia hæresis peccatum graue , quia hoc solum est , quod excommunicatione , aliisque pœnis punitur ; sic pluribus relatis docet Sanchez *lib.2.c.8.n.7.* Suarez *disp.21. sect.2. à num.9.* Eman.Saa *verbo excommunicatio Bulla , n.2.*

3 Has conditiones pluribus exemplis , & casibus specialibus supradicti Doctores explicant, quos omnes longum esset, & ferè impossibile recensere ; si enim supradictæ conditiones benè perpendantur ; facilè est de omnibus iudicium ferre. Claritatis gratia difficiliores percurram. Et in primis certum est , si verba , vel facta indifferentia sint , & ex quibus præcisè sumptis non potest colligi hæresis interna , te hæreticum exteriorem non esse, vt contingit , si credens non esse sacramenta , proferas tantum , *verè non sunt* ; quia hæc verba præcisè non denotant hæresim illam mentalem , in hoc enim omnes conueniunt. Et idem est de factis,si credens , iurare falsum ob amicum , aut simplicem fornicationem non esse peccatum , & de facto iures , vel fornicetis , iuramentum vel fornicatio non declarant sufficienter tuam hæresim mentalem , cùm sæpè ex malitia , & voluntate hominibus placendi , satisfaciendique voluptati fiant : sic omnes relati Doctores. Subdunt tamen si verbis ambiguis , & æquiuocis hæresim interiorem pronuntiares , vt sic peruersitatem tuam melius occultares , te fore hæreticum externum , quia illa verba sufficienter manifestant hæresim , & ambiguitas solum deseruit dissimulationi , quæ non videtur diminuere culpam , sed aggrauare , sic Suarez *num.10.fine.* Sanchez *num.26.*Bonacina *disp.2.de censuris q.5. punct.2. num.6.* At hoc crederem intelligendum esse,cùm verba non sint perfectè ambigua , sed in malam partem communiter accipiantur , aut ita accipienda esse , obligant aliquæ circumstantiæ. Nam si verba , quæ bonum , ac malum sensum habent, & ex qualitate proferentis, aut aliis circumstantiis ad malum sensum determinari non possunt ; non video qua ratione eorum prolatio hæresim externam , & cognoscibilem constituat , præsertim cùm recepta sit Doctorum sententia , verba , vel facta , quæ duplicem sensum habere possunt , Catholicum , & hæreticum , interpretanda esse in Catholico sensu , vt aliis relatis docent Rojas *in tract. de hæret.1 p.n.200.* Farinac.*q.187.n.11. & seqq.* Rursus non es hæreticus exterior , si credens non esse Christum in sacramento Eucharistiæ , hunc interiorem actum Confessori vel amico gratia petendi consilium manifestes , quia illa manifestatio non est peccaminosa , sed bona , & laudabilis, neque est formaliter professio hæresis , sed narratio hæresis interioris ; sicut si alterius hæresim narrares : sic docuit Suarez *n.10.* Sanchez *n.19.20.& 25.* Augustt Barbosa *alleg.40.n.18.* Bonacina *suprà n.7.* Verum si ex complacentia in hæresim , hæresim manifestes , tenet Augustt.Barbosa *n.19.* te fore hæreticum externum, sed credo distinguendum esse , vt distinguit Sanchez *n.21.* si enim complacentia manifestetur , & ex illa denotes te in præsentt supradicto mysterio fidei dissentire ; clarum est te fore hæreticum externum : at si solum manifestes te aliquando consensisse , & illius consensus habere complacentiam , non es hæreticus externus , quia illa manifestatio non est hæresis professio , sed narratio hæresis habitæ , qua cum compati fides potest.Vnde Eman.Saa *verbo excommunicatio Bulla Cœnæ num.2. in edit. Rom.* dicit , hæreticus non est , qui petit consilium, aut refert hæresim , aut transcribit, etiamsi illam interim mente teneat. Item non es hæreticus externus, si in somno, vel ebrietate hæresim interiorem proferas , quia illa prolatio non est voluntaria hæresis professio. sic Suarez *n.12.* Sanchez *n.24.* Pegna *director. 3.part. comment.17 pag.mihi 420.*

4 E contra tunc debes censeri verus hæreticus exterior, quando verbum profers , vel opus facis , aut omittis , ex quo hæresis suspicionem gignis : sic alios referens docet Sanchez *n.15. & 16.* quia tunc sufficienter hæresis manifestatur , aliàs rarò hæretici dicerentur manifesti , si hæc verba, vel facta non sufficerent. Ex quo fit , si ritus , & cæremonias , aliáque opera facias, vel omittas, quæ communiter soli hæretici, vel apostatantes à fide faciunt , vel omittunt , hæreticus exterior præsumendus es. Quocirca si cùm ex genere Iudæorum sis , festiuitates , Iudæorúmque ieiunia obseruas , cum Iudæis conuersaris , Christianos veteres fugis , nomine Iudæo vtaris , ad Iudaismum præsumeris transisse. De his signis latè agit Repert. Inquis.*verb.cognoscuntur.& verb.commissio.*Pegna *direct.2.p. q.44.com.69.*Declan.*in tract.crim.lib.5.c.15.n.5.& 6.* Farinac. *de hæresi , q 178.§.6.n.138.* Menoch. *lib.2.de arbitr.casu 547.* Item est sufficiens hæresis præsumptio , si matrimonio copulatus scienter alteri nubas ; cáque de causa, de hoc crimine Inquisitores cognoscunt , & de leui suspicione abiurare reum faciunt , sic pluribus relatis docet Farin. *q.178.n.68.* Pegna *2.p. direct q.56.com.81.* Menoch.*de præsump.lib.5.præs.6.n.37.*Quocirca si culpabiliter credens licitum tibi esse duas vxores ducere , ducas ? hæresim sufficienter manifestas. Item si diebus prohibitis carnes comedas , nulla habita occasione , suspectus videris teddi de præceptis Ecclesiæ non benè sentire ; ac proinde , si non benè sentiens carnes comedas , in hæresim exteriorem incidis.sic Sanchez *n.15.*Pegna *in add.ad Eymer.direct.2. p.ad c.1.de haret fol.87.vers.at si peccatores.*Farin.*q.178.n.80.* Repert.inquisit.*verbo cognoscere vers. sed an index.* Dixi,nulla habita occasione : nam si aliqua prætendi potest , cessat præsumptio,& manifestatio hæresis.Paris.*cons.169.n.67.*Farin.*n.80.* vide omnino Pegna *direct.3.p.* vbi de signis, quibus professores variarum sectatum cognoscuntur , eruditè agit *à comment.23. num.109. & seqq.*

5 Circa secundum punctum, quotuplex sit hæreticus, aut apostata à fide ? communiter Iurisperiti duplicem esse dicunt, affirmatiuus vnus, alius negatiuus. Hæreticus affirmatiuus est, qui hæresim interius conceptam verbo , vel opere manifestat. Negatiuus, qui de hæresi legitimè conuictus hæresim negat. sic Repert.inquisi.*in verb.hæreticus. num.35.& versic.hæreticus negatiuus.*Farinacius plures referens *de hæresi quæst.178. §.1.num.19.& 20.*Circa quam diuisionem aduerto requiri , vt quis tanquam hæreticus negatiuus condemnetur , & curiæ sæculari puniendus tradatur. Primò quòd verbis , vel factis claris , & parentibus hæresim manifestauerit. Secundò quòd talis manifestatio per testes contestes , & omni exceptione maiores conuincatur. Nam his duobus stantibus , si quis neget hæresim , conuincitur nolle relinquere illam , sed impœnitens existere ; si quidem illam negat , ne abiurare cogatur. sic Albertin. *in tract.de agnoscenda assert. cathol.quæst.34.num.51.* Rojas *de hæretic.1.p.n.84. & seq.*Farinac.*de hæresi, q.178.§.1. num.22.* Dixi , per testes contestes : nam si pluribus singulatibus testibus conuincatur, non debet tanquam negatiuus condemnari , & curiæ sæculari tradi, sed expectandum est aliquod tempus , & inquirendum , an testes contestes inueniantur, & interim torquendus , vt veritas ex ore ipsius habeatur. Quod si in negatiua perseuerat , quia in hoc casu per torturam non videtur indicia integrè purgasse ; ad abiurationem , aliásque pœnitentias arbitrio iudicis imponendas deueniendum est , non autem ad relaxationem curiæ sæcularis. sic Pegna *3. part.direct. comment.121.* vbi de testibus , *pag.mihi 620.* ibique optimè declarat , qui dicantur testes singulares. Subiungunt ij Doctores aliam duplicem conditionem. Prima , vt sic accusatus asseruerit prædicta verba , vel facta se credere , & aliis credenda proposuerit. Sed hæc conditio non est diuersa ab ea,qua quis facta hæreticalia facit ; tunc enim in actu exercito dicit se illa credere , aliisque credenda proponit , quia nemo præsumitur contra mentem operari. Reflexa autem manifestatio , & in actu signato , (vt dicunt) ad hæresim necessaria non est. Alia conditio est , vt verba , seu facta hæreticalia sint prolata , & gesta de recenti , & non tempore antiquo, de quo præsumi potest oblivio. Sed vt benè dicit Farinac. *n.2.* cum Pegna *in direct.inquisit.2.part.q.34.commen.59 & 3 part. tit. de duodecimo modo terminandi processum , comment. 48. num.208.* attendenda est qualitas hæresis, quæ imputatur Nam in aliquibus hæresibus hæc oblivio præsumi potest per decennium, aut per quinquennium,vel triennium,arbitrio iudicis ; at in factis hæreticalibus grauibus , & solemnibus, qualia sunt imagines conculcare , sectam falsam prædicare , templum destruere , in nullo tempore oblivio præsumitur. Vide Pegna *suprad. comm 59.*

PVNCTVM IV.

An possis, & tenearis omnes apostatantes à fide iudicibus denuntiare.

1 *Proponitur sententia negans te obligatum esse denuntiare, cum solus delictum nosti.*
2 *Contrarium omninò tenendum est.*
3 *Quomodo facienda est hæc denuntiatio.*
4 *An excuseris ab hac obligatione si speras correctione fraternà hæreticum emendandum? Affirmant aliqui.*
5 *Opposita sententia, vt communior, reipublicæ, religionique vtilior amplectenda est.*
6 *Hæreticum emendatum Suarez affirmat esse denuntiandum.*
7 *Credo denuntiandum non esse, si occultus omninò sit, & tibi constat emendatum esse.*
8 *In casu dubio semper intelligitur iudex non ad vindictam, sed ad correctionem procedere.*
9 *Quid si sub secreto acceperis.*
10 *Ratione damni excusari aliquando potest, sed prudentiæ opus est.*
11 *Socius criminis regulariter obligatus non est manifestare.*
12 *Propinquos, & sanguine iunctos hæreticos tenetur quis denuntiare.*
13 *Quid dicendum de filio respectu patris, aut econtra? Negant aliqui.*
14 *Probabilius est obligatum esse, casu quo alia via hæresim impedire non possit.*
15 *Filius in hoc casu à pœnis latis aduersùs filios hæretici liberatur.*
16 *Quid dicendum de vxore respectu mariti, aut è contra.*
17 *Non teneri inquisitoribus denuntiare, qui eis non subsùtur.*
18 *Episcopus à iurisdictione Inquisitorum eximitur, & qui nomine Episcopi comprehendantur in hac expeditione.*
19 *Eximitur nuntius seu officialis Pontificis.*
20 *Teneariſne hos exemptos Inquisitoribus fidei denuntiare, quando non datur ad Pontificem recursus? Probabilius credo te teneri.*
21 *Expenduntur pœnæ latæ aduersùs omittentes denuntiationem obligati sunt.*

1 QVando delictum probare potes, nemini est dubium te posse, & debere denuntiare, ex *c. quapropter 2. q. 7. & c. 1 de hæret.* Solùm est controuersia, quando delictum ita occultum est, vt nullus alius præter te conscius illius sit. In quo puncto plures videntur affirmare te deobligatum esse denuntiationem iudicialem facere, sic Ioan. Andr. *cap. nouit. de iudæis*, quem sequitur Villadiego *tract. de hæreticis, q. 10.* Repertorum Inquisitorum *verbo denuntiatio, vers. generale tamen est, & verbo occulta, versic. 2.* Gundisal. *tract. de hæret. quæst. 10. n. 7. & 8.* indicat Ioan. à Rojas *singul. 3. n. 3.* Decian. *in tract. crimin. lib. 5. c. 30. n. 4.* Ludouic. Paramus *de origine sanctæ inquisit. lib. 3. q. 9. n. 45.* Mouentur, quia ad opus inutile, & nociuum nemo obligari potest, sed talis denuntiatio est inutilis, & nociua. Ergo ad illam obligari non potes. Minorem probo esse inutilem, quia iudex ex denuntiatione sic facta non procedere potest ad punitionem delicti, neque ad illius correctionem, quia quilibet horum effectuum supponit probationem integram delicti, quæ haberi non potest. Est etiam talis demonstratio nociua delinquenti, siquidem infamatur nullo fructu ex infamatione obtento.

2 Tenenda tamen est tanquam certissima communis sententia, hunc hæreticum, & apostatam te obligatum esse denuntiare: sic pluribus relatis docent Azor *tom. 1 lib. 8. cap. 19. q. 8.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 32. fine.* Simancas *tit. 19.* Rojas *singul. 3. n. 19. & 20.* Suarez *disp. 20. sect. 4* Bonacina *disp. 2. quæst. 6. punct. 1. num. 9.* Sigismundus Scaccia *de iudic. cap. 56.* Farinac. *de hæres. q. 197. § 2. n. 36.* Augustinus Barbosa *3. part. allegat. 96. n. 51. in medio.* Ratio sumitur à contrario fundamento, quia talis denuntiatio est necessaria reipublicæ, & ipsi delinquenti: ergo est facienda. Antecedens quoad primam partem probo; quia per denuntiationem impeditur, ne hæresis serpat, aut alios inficiat. Tum, quia facta denuntiatione iudex procedere potest ad inquirendum de tali delinquente, vt dixit Farinac. *de hæres. q. 185. n. 64.* potestque ipsum denuntiatorem in testem criminis commissi recipere, quia eius testimonium suspectum esse non potest, siquidem illud delictum non est commissum in iniuriam denuntiantis, sed in contumeliam creatoris; neque in suum commodum potius, quàm aliorum cedit punitio. Farinac. alios referens *suprà n. 32.* Simanc. *tit 19. n. 17.* Suarez *disp. 20 sect. 4. n. 9.* tum etiam, quia hæreticus videns se esse denuntiatum, vel denuntiandum esse, quantumvis occultissimè hæresim manifestet, continebitur timens correctionem, & supplicium. Ex qua ratione probatur ipsi etiam delinquenti denunciationem vtilem esse; tum quia continetur à peccato committendo, tum quia à peccato commisso hac via reuocari potest. Neque obstat denunciatorem, qui delictum improbabile defert, reputari calumniatorem, & de iure denunciatorem probare debere, & ei assistere, quia loco accusatoris habetur. *l. ab accusatore. § nuntiatores. ff. ad Turpillianum*, & tradit Rep. *verbo denuntiatio, vers. an eo ipso.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. eodem verbo denuntiatio, n. 1.* Non, inquam, obstat, quia licèt de iure denuntiator teneatur probare denuntiationem: ex consuetudine tamen contrarium seruatur, & facit *cap. super his de accusationib.* quia denuntians potest dicere solo zelo boni communis motus delictum declarare, quod præcipuè locum habet in delicto hæresis ob eius grauitatem, & periculum infectionis, & bonum commune: & ita tradit Eymer *director. 3. part. de secundo modo procedendi in causa fidei, n. 68. in princip.* & ibi Pegna *comment. 15.* Scaccia *in tract. de iudic causa, cap. 72. n. 4.* Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ inquisitionis, lib. 3. quæst. 8 n. 21. & 12.* Suarez *disput. 20. sect. 4. num. 3.* Aduerto obligationem huius denuntiationis esse de hæretico proprio, qualis est pertinax, non de illo, qui per ignorantiam, vel metum in hæresim incidit, & de quo præsumi certò potes monitum corrigendum statim esse, sic Tolet. *lib. 4. summ. cap. 5. n. 1.* Farinacius *de hæresi, quæst. 197. § 2. n. 39.* Bonacina *disp. 2. de censuris, quæst. 6. punct. 1. n. 20.* Ex qua doctrina infert non esse denuntiandum concionatorem aliàs religiosum, qui ex incuria, aut inconsideratione aliqua inter concionandum minus consona protulit, quia non præsumitur iudicio Ecclesiæ voluisse se opponere; excipe, nisi tibi contrarium constaret. sic Bonacina *suprà num. 21.*

3 Quomodo autem hæc denuntiatio facienda est, breuiter, & optimè explicuit Pegna *suprà dicto comm. 15.* potest enim fieri verbo, vel scripto, prout denuntianti magis placuerit. sic Iulius Clarus *in practic. crimin. § fin. q. 7. versic. vlterius quæro. in fine*, Farinacius *n. 67.* Suarez *disp. 20 sect. 4 n. 3.* & ita vsus obtinuit. Neque necessarium est, vt coram testibus depositio, & denuntiatio fiat; sufficit si inquisitor medio Secretario illam recipiat. Aduertendum summopere est, si denuntiatio aliqua per epistolam fiat, in qua denuntians nomen suum non subscripsit, non debere, nec posse Inquisitorem ad inquirendum, aut examinandum testes procedere, etiam si in schedula testes aliqui fuerint nominati, quia illa denuntiatio est nullius effectus, & reputanda, ac si facta non esset, aliàs ansa improbis daretur infamandi religiosos viros; sola enim examinatio testium, & inquisitio circa specialem personam est quædam illius infamatio. sic Farinacius *quæst 185. n. 68.* cum Simanca *in enchirid violatæ religionis tit 22. rubr. de inquisit ordin. n. 8.* Læsio Zechio *in sum. 1 par. tit de fide, rubr. de hæres, cap. 11. n. 12. versic. declaratur* Ludouic. Param. *de origin. inquisit. lib. 3. q. 6. n. 91. & seqq.*

4 Restat examinare, an aliquando ab hac denuntiatione facienda excuseris? Circa quod quadruplex venit agitanda quæstio. Prima, an excuseris, si per correctionem fraternam, vel denuntiationem Euangelicam credas hæreticum emendandum, vel fortè iam emendatus sit. Secundò, si sub decreto delictum accepisti. Tertiò, si tibi ex denuntiatione damnum imminet. Quartò, si aliquod sit tibi priuilegium à iure concessum. Circa primam quæstionem videnda sunt, quæ generaliter dicimus *in tit. de charit. disp. de correct. fraterna p. 13. 14. & 15.* Quapropter quæ huic loco propria sunt, breui adnotabo. Plures Doctores negant te posse denuntiationem iudicialem facere, si delictum occultum est, (de hoc enim loquimur,) & speras correctione secreta emendandum: sic tenent Gundisaluus *tit. de hæret. q. 10. n 6.* Repert. inquisit. *verbo denuntiatur versic. an quando proceditur.* Decian. *in tract. at crimin. lib. 5. cap. 30 n. 3.* Martinus Delrio *lib. 5. de disquisit. magic. sect. 4.* Mouentur, quia denuntiatio in tali delicto fieri non potest ad punitionem delinquentis, sed ad illius correctionem, & ad præseruationem damni reipublicæ imminentis: sed hic finis obtineri speratur per correctionem. Ergo non est tunc adhibenda iudicialis denuntiatio. Probo consequentiam: tum quia Christus Dominus tunc dixit Ecclesiæ delictum proximi manifestandum esse, quando proximus correctionem secretam non audit; tum quia charitas obligat medicinam delinquenti adhiberi, cum minori, quæ fieri possit, iactura.

5 Nihilominus communior sententia & reipublicæ melior est, ac proinde seruanda; quæ affirmat te debere omissa correctione hæresim occultã Inquisitoribus fidei manifestare: tenet hanc sententiam expresse Simancas *de catholic. institut. tit. 19. rubr. de denuntiat. n 10. & seqq. in enchirid. tit. 23 rubr. de denuntiat. n. 5. & seqq.* Sigismundus Scaccia *de iudiciis, cap. 16. n 3.* Rojas *tract. at. de haretic. 2. part. assert. 3 & in singularib. fidei, singul. 3. n. 11. & singul 5. n. 21.* Pegna *direct. inquisit. 2. part. comment 2. ad c. qui alios de hæretic. versic. quod si quæratur, & cõment. 18. ad c qualiter & quando de accusationib. circa finem.* Tolet. *de instruct. sacerd. lib. 4. c. 5. n. 1.* vbi solùm excipit peccantem ex ignorantia aut ex metu, non ex malitia. Ioan Azor *institut moral. tom. 1 lib 8. cap. 19 9 9.* Bannes. *2. 2. q. 11. a. 4. vers. sed circa solutionẽ* Suarez *disp. 20. sect. 4. n. 11.* Farinac. *de hæresi q 197 n 39.* Bonacin *disp. 1 q 6 p. 1. n. 20.* Ratio est nam

nam licèt in aliquo casu speretur delinquentis emendatio secreta correctione, vel denunciatione Euangelica: at regulariter præsumi non potest, sed potiùs credendum se correctum dissimulaturum, vt sic faciliùs delinquat, & errores diffundat; sed ob hoc periculum boni communis potest Ecclesia præcipere; vt sibi delicta immediatè denuntientur. Ergo posito tali præcepto tenetur quis peccata delinquentis omissa correctione denuntiare, quantumvis expectetur correctio in aliquo speciali casu, quia tunc finis legis non cessat absolutè. Hoc autem præceptum ab Inquisitoribus fidei ponitur, vt testantur Pegna, Simancas, & alij Doctores, & videtur constare ex tenore edicti communiter publicati. Ergo. Neque obstat ratio contraria. Fateor denuntiationem illam fieri præcipuè ad correctionem delinquentis; sed quia rarò, vel nunquam hæc correctio obtineri potest per fraternam correctionem; meritò Ecclesiæ iudices in defensionem fidei præcipiunt ea non obstante delictum manifestare. Neque aduersùs hoc præceptum pugnat præceptum à Christo Domino latum de correctione fraterna præmittenda: tum quia Christi præceptum est de peccatis, quæ non vertunt in damnum commune, & tertij, quod satis constat ex illis verbis, *si peccauerit in te*: tum quia loquitur spectatis rebus secundùm se; secus verò si ob commune bonum ex aliqua lata esset, quæ casus communiter contingentes respiceret: tunc enim bonum commune particulari est præferendum; & potiùs spectandum est vitare periculum boni communis communiter contingens, quàm in vno, vel alio casu vitare damnum alicuius delinquentis.

6 Sed quid si iam emendatus delinquens sit, debes ne tunc denuntiare? Affirmat Suarez *suprà*, & mouetur quia præceptum denuntiationis non est ob specialem correctionem delinquentis tantùm; sed præcipuè ob correctionem publicam, & securitatem fidelium, qui finis non videtur obtentus delinquente emendato, nisi etiam ab Inquisitoribus sit correctus, & punitus.

7 At si delictum occultum fuit, & tibi constat delinquentem esse emendatum, damnúmque reparatum; credo te non posse denuntiationem iudicialem facere, quia in tali delicto non potest punitio à iudicibus intendi, ex *c. inquisitionis, §. tertiò, de accusat.* Ratio est, quia punitio intenditur in satisfactionem iniuriæ factæ reipublicæ delinquentis crimine, vbi autem crimen est occultum, cessat iniuria reipublicæ, & consequenter eius satisfactio. Restat ergo, vt solùm emendatio delinquentis, & reparatio damni facti intendatur. Ergo si totum hoc præsupponitur factum, vel non est locus, vt fiat, quia iam delinquens è vita discessit, cessabit obligatio denuntiationis, siquidem cessat finis illius. Neque obstat ratio contraria, quia nego finem denuntiationis in delictis secretis esse correctionem publicam, quia cùm non sit publicè damnum factum, non est cur publicè corrigatur. Securitas autem fidelium, si delinquens sufficienter emendatus sit, obtinetur. Et ita tradit Emanuel Sà *verbo denuntiatio*, in vtraque editione, specialiter in Romana, cum Toleto, Soto, & Nauarro.

8 Adde in casu dubio, an iudex ad satisfactionem reipublicæ, & delicti commissi vindictam, præcipuè ad delinquentis correctionem procedat? Probabilius esse procedere ad correctionem delinquentis: tum quia hic finis benignior est, & Ecclesiæ conuenientior: tum quia procedit per censuras, quæ ad delinquentis correctionem præcipuè ordinantur, sic Auila *de censuris, 2 p. disp. 5. dub. 4.* Suarez *de censur. disput. 20 sect. 2. n. 8.* Filliucius *tract. 14. cap. 2. q. 1. n. 28. & 30.* Bonacina *disp. 2. de censuris. q. 6. punct. 1. n. 18. fine.* Barbosa *3. p. allegat. 96. n. 69.*

9 Circa secundam quæstionem quando sub decreto hæresim accepisti, an tunc possis, & tenearis manifestare, ac si casu cognouisses? In qua re tenendum est, excepto sigillo sacramenti Pœnitentiæ, te obligatum esse hæreticum pertinacem manifestare, quantumvis sub secreto iurato hæresim cognoueris, argum. text. *in cap. intimauit, de testibus, & in c. non est obligatorium, de regulis iur. in 6.* Ratio est, quia te obligare non potes seruare secretum in detrimentum fidei bonique cõmunis; est enim illicita talis obligatio, & contra ius naturale: & iuramentum de tali obligatione seruanda, nullum est, vtpote de re illicita. sic pluribus relatis Lazarius *de monitoriis. sect. 2. quæst. 16. num. 6.* Bonacina *disp. 2. quæst. 6. punct. 1. num. 7. fine, & n. 23.* Franc. Pegna *in direct. 2. p. comment. 18. ad cap. qualiter, & quando, de accusationib. vers. & obligatio denuntiandi;* Ioan. à Rojas *singul. 3. num. 23. & seqq.* Farinac. *de hæresi q. 197. §. 2. n. 50.* Suarez *disp. 20. sect. 4. num. 16. & 17.* Augustinus Barbosa *3 p. allegat. 96. num. 63.*

10 Circa tertiam quæstionem, seu excusationem, an ratione damni emergentis excuseris à denuntiatione facienda? Aliqui Doctores non infimæ notæ affirmant, si graue damnum timeas te excusatum fore; quia præcepta diuina, & Ecclesiastica cum tanto rigore non obligant; quare si ex denuntiatione timeas iacturam grauem in re familiari, honore, vel vita, excusaris à denuntiatione: Et confirmari potest, si cum aliis crimen hæresis commisisti, etiamsi tu ab ea desistas, non teneris socios criminis denuntiare, quia obligaris denuntiare te ipsum. Ergo quoties damnum tibi imminet ex denuntiatione, cessare potes à denuntiatione facienda.

Cæterùm in hac parte prudentia opus est, neque debes tuo consilio duci, sed alieno; attendere enim debes nocumentum, quod reipublicæ obuenire potest ex omissa denuntiatione: nam si hoc grauius est, neque alia via impediri potest, nisi denuntiatione facta, sine dubio teneris bonum commune tuo priuato præferre, & tradit Rojas *singul. 3. n. 30. versic. septimo ampliatur.* At si aliqua alia via damnum cõmune impediri potest, vel non est ita graue, vt longè præponderet tuo speciali damno, non videris teneri denuntiationem facere, sic Franc. Pegna 2. *part. direct. q. 53. cõm. 78. vers. at non videtur.* Sigismund, Scaccia *de iudic. c. 56. n. 4.* Farinac. *de hæresi. quæst. 197. §. 2. n. 53.* Augustl. Barbosa *3. part. allegat. 96. num. 70.* vbi relato Antonio Genuens. Vgolino, Possev. dicit: Nemo tenetur denuntiare, nec testificari, quando probabiliter timet sibi aliquod graue damnum spirituale vel temporale, siue inimiciriam capitalem euenturam ex reuelatione: consentit Bonacina *de censuris, disp. 2. quæst. 6. punct. 1. n. 5.* Ratio est suprà tacta, quia lex Domini suauis est, eiusque præcepta leuia.

11 Ex qua doctrina infero te non esse obligatum regulariter socios tui criminis manifestare, quia non es obligatus manifestare te ipsum, & sine dubio te ipsum manifestares, manifestato socio tui criminis, quia ille manifestatus & à te denuntiatus, debebit interrogatus fortiori ratione te manifestare, quã tu ipsũ, sic Suar. *disp. 20. de fide sect. 4 n. 19.* Dixi te nõ esse obligatum manifestare socios criminis, intelligo per denuntiationem, & expositionem testis legitimi: secus si vt reus interrogeris, quia tunc deberes socios manifestare; quia deberes integrè tuum delictum confiteri. Sic Suarez *suprà*, cum Nauarr. *suprà, c. 18 n 58.* Sayro *in claui regia, lib. 12. cap. 19. n. 29.*

12 Secundò infero, quid dicendum, an teneatis propinquos hæreticos, & sanguine iunctos denuntiare?

Responsio communis est, te obligatum esse, quia bonum reipublicæ præponderare debet speciali. Et videtur satis colligi ex *Deut. 13.* vbi tanquam lex à natura indicta dicitur: *Si tibi persuadere voluerit frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia siue vxor, qua est in sinu tuo. aut amicus, quem diligu vt animam tuam, clam dicens, Eamus, & seruiamus diis alienis, & c. non miserearis, vt occultes eum.* Fateor huiusmodi verba solùm probare te obligatum esse denunciare, si propinquus voluit te peruertere; secus si sibi ipsi damnosus est. At quia hoc crimen rarò contineri potest, ne alios inficiat; ideo ex illis verbis sufficienter colligitur obligatio propinquos denuntiandi. Adde obligationem non tam oriri ex propria iniuria, quàm ex iniuria religioni facta, & quæ facienda timetur.

13 Solùm est inter Doctores aliqua controuersia, an filius possit, & teneatur patrem hæreticum denuntiare? Negant Simancas *de cathol. institut. tit. 29. n. 47. & seq & tract. de patre hæretico, n. 14. & seqq.* Mouetur, quia in supradicta lege Deuteronomij, nulla est facta mentio de filio respectu patris: tum quia reuerentia debita patri videtur præponderare cuiilibet aliæ obligationi, tum denique, quia cedit talis denuntiatio in graue filij detrimentum, redditur infamis, priuatur bonis, &c. Supradictam sententiam limitat Simancas *illo tit. 29. n. 43. & seqq. & in supradicto tract. n 41.* tripliciter. Primò, vt intelligatur non teneri filium denuntiare patrem hæreticum, bene tamen posse. Secundò nisi interrogetur à iudice, & præcipuè medio iuramento, quia tunc debet hæresim propalare. Tertiò nisi hæresis paterna pernicioſa reipublicæ inueniatur. Ioan. verò à Rojas *singul. 12 n. 3.* admittit filium esse obligatum patrem denuntiare; si pater ad hæresim filium induxit, secus si non inducebat.

14 Cæterùm probabilius credo filium obligatum esse denuntiare patrem hæreticum, si alia via impedire eius peccatum non potest. sic Castro *de iusta hæreticorum punitione, lib. 2. cap. fin.* Mascard. *de probationibus, lib. 2. concl. 857. n. 18. & seq.* Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 3. q. 8. n. 83.* Lælius Zechius *in summ. 1. part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap. 11. n. 12. versic. secundò ampliatur.* Farinacius *de hæresi q. 197 n. 40. & 42 fine, & quæst. 54. n. 174.* Pegna *lib. 2. direct. comm. 15. ad cap. litteras* Suarez *de fide. disp. 20 sect. 4. n. 21.* Tolet *lib. 5. cap. 1. n. 10.* Bonacina *disp. 2. de censuris, q. 6. punct. 1. n. 5.* Augustinus Barbosa *de potestate Episcopi, 3. part. allegat. 96. n. 56.* & alij ab eisdem relati. Ratio est, quia damnum commune speciali est præferendum, neque contra reuerentiam debitam parenti est, eius vtilitatem spiritualem quærere, & peccata impedire, & (vt dicit Pegna) potius Deo, quàm parentibus obediendum est, *cap. relatum, de sent. excom. & c quisquis metu 11. q. 3.* Nam si licet patrem impugnantem patriam impunè interficere, *l. minimè ff. de relig. & sumptib funer.* multo magis eundem Catholicæ fidei reum licebit denuntiare.

15 Addit autem optimè Pegna suprà dicto loco filium deferentem patrem hæreticum, à pœnis in hæreticorum filios iure statutis ob præmium delationis liberari, argument. *l. quisquis, §. vltim C ad legem Iuliam maiest.* Ne huiusmodi sceleris ex defectu delationis maneat impunitum, quod definiuit Federicus Imperator *in l. commissi nobis cœlitus*, quam legem Innocentius IV. postea probauit, in Bulla edita anno 1252. incipiente, *Cũ aduersus*, provt refert Pegna *in vltima parte directorij*,

fol.

fol.mihi 9. consentit his Castro *lib.2.cap.26.* Suarez *disput.20. sect.4. num.22.* Deinde notandum patrem sic à filio delatum mitiùs esse puniendum; ne scilicèt ipse filius in patre puniatur. Rojas *singul.12.n.6.* Farinac.*q.197.n.45.*

16 Sed quid dicendum de vxore respectu mariti,& è cõtra,an teneatur maritum hæreticum denuntiare? Videtur non teneri,quia reputantur vna caro, vnáque persona,& sicut nullus se ipsum prodere obligatur,neque obligandus videtur prodere sic coniunctum. Ita Pegna *in direct.2.part.q.53.comment.78. versic.at non videtur.* Farinac.*de hæresi, quæst.198.n.49.fine,* & 53.Bonacina *disp.2.de censuris.quæst.6.punct.1.n.4.* Cantera *in quæst. crimin. rubr. de hæres, cap.1.n.22.versic.ex qua quidem glossa.* Barbola 3.*part.allegat.96.n.59.* Cæterùm hoc credo intelligendum esse, quando vxor timeret ex tali reuelatione sibi à marito mortem parari, aut aliud graue damnum euenturum; secus si hæc præcaueri possent.

17 Circa quartam quæstionem, an ob priuilegium iuris excusetis à denuntiatione facienda? Breuiter respondere possum te nunquam esse excusatum, denuntiationem facere de hæresi, quæ alia via commodè impediri non potest. Hæc autem denuntiatio vel facienda est tribunali Inquisitorum,si persona denuntiata illi subditur, sin minus coram illius superiore; qualis est saltem Summus Pontifex, quia hæc denuntiatio iudicialis,de qua loquimur,semper coram superiore facienda est. Venim quia contingit esse aliquas personas à iurisdictione ordinariorum iudicum exemptas; videndum est,an ratione huius exemptionis eximaris à denuntiatione facienda illis iudicibus, à quibus eximuntur. Et primò præsupponendum est, quæ personæ eximantur, & qua ratione vt sic possimus inquirere,an denuntiare illas teneatis.

18 Primò eximuntur à Iurisdictione Inquisitorum, Episcopi,Archiepiscopi,Cardinales,Patriarchæ,&c. de quibus nec inquirere possunt Inquisitores fidei,habetur expresè *cap. inquisitores de hæreticis,in 6.* & tradit Repert.Inquisit.*verbo Episcopus ad 2.* Villadiego *de hæres, quæst.7.* Simancas *de catholic. institut.cap.15.*& omnes sub nomine *Episcopi*, comprehenduntur quicunque sic fuerint consecrati,etiam titulares,quia veri sunt Episcopi,& dignitate Pontificia fulgent, & tradunt supradicti Doctores, Suarez *disp.20.sect.4.de fide,num 25.* Adde,etsi non sint consecrati, si tamen eorum electio à Sede Apostolica confirmata sit, hoc priuilegio gaudent, quia iam habent Episcopalem Iurisdictionem; secus verò si solùm electi sint.sic Molin.*tom.5.de iustit. tract.at.5. disput.27. num.19.* Simancas *tit. 25.num.11.& 12.*

19 Secundò ab Inquisitorum officio eximuntur nuntij, seu officiales Pontificis, dum officio funguntur, quos non possunt Inquisitores ordinarij iudicare,neque aduersùs illos procedere, nisi de licentia expressa Summi Pontificis; bene tamen possunt aduersus eos inquirere, vt certiorem Summum Pontificem faciant:habetur *in Extrauaganti Ioan.XXII.* quæ incipit, *Cùm Matthæus, de hæreticis.* Nomine *Nuntiorum*, seu officialium Sedis Apostolicæ solùm comprehenduntur, qui in fauorem Sedis Apostolicæ, & pro causis ad illam Sedem pertinentibus deputati sunt, cùm enim hæc exemptio in honorem, & reuerentiam Sedis Apostolicæ concessa sit, æquum erat, vt soli illi gauderent, qui in negotijs illius Sedis occuparentur. Quocirca, si aliquis à Sede Apostolica delegatus sit pro decidenda aliqua inter partes controuersia, cuius decisio ad Sedem Apostolicam non pertinet, sed priuatorum vtilitatem respicit; ij, inquam, nomine officialium gaudentium hoc priuilegio non computantur, & ita tradit relato Lapo, Decio, Pegna 3. *part. director.quæst.26.comment.75.* Molin.*tract.at.5.de iustit.disp. 28.num.20.* Sub hoc priuilegio manifestè comprehenduntur Inquisitores, quia delegati sunt à Pontifice pro causa Sedem Apostolicam maximè respiciente, quæ est fides. sic Suarez *disput.20.de fide.sect.4.num.26.* Molin. *num.21.* Pegna *comment.79.* optimè hæc omnia enucleantes. In Hispania autem cùm omnes Inquisitores speciales sint ad nutum amobiles, facilè poterit,si suspectus fuerit, ab officio deponi; & tunc circa illum poterit ordinarius, & alius Inquisitor procedere. Interim tamen dum suo officio fungitur, placet Simancæ *titul. 25.* aduersùs illum posse procedi, quia non est officialis Sedis Apostolicæ, sed subdelegatus à delegato,scilicet ab Inquisitore generali. Sed quod diximus magis receptum est.

Tertiò ab Inquisitorum officio olim aliqui religiosi erant exempti, sed iam vsus obtinuit neminem eximi, neque à suo Prælato iudicari posse, sed remittendum esse censoribus fidei, qui accuratiùs causam examinabunt.sic Suarez *sect.4.num.22.* Pegna 3 *part.direct.q.28.comment.77.*

20 His ergo suppositis,inquirimus,an teneatis hos exemptos tribunali inquisitionis denuntiare, præcipuè cùm apud Pontificem non possis eos deferre? Et videtur te obligæum non esse, quia denuntiatio ordinatur ad inquisitionem, & iudicium: si igitur incapaces sunt Inquisitores, & ordinarij inquirendi, & iudicandi hos exemptos, videtur denuntiationis obligatio cessare.Cæterùm credo te obligatum esse in tali casu hos exemptos denuntiare, ac si à censoribus fidei exempti non essent.indicat Suarez *disput.illa 20.de fide,sect.4.num.23.* Mouetur, quia illa denuntiatio est efficax remedium impediendi damnum, quod ex hæresi prouenire potest, quia remissa denuntiatione ad Sedem Apostolicam, Sedes Apostolica, si firma denuntiatio, & depositio videatur, vices alicui committit inquirendi, & procedendi aduersùs illum exemptum. Deinde censores fidei iurisdictionem, & potestatem habent ad recipiendam depositionem testium,si qui sint qui velint deponere, quod non leuiter colligitur ex *cap. inquisitores, de hæreticis, in 6.*ibi,*si sciuerint,vel nouerint,testium, inquam, depositione,* aliàs non est scientia, quæ fidem in iudicio faciat. Ergo denuntians, etsi vices denuntiatoris non agat, vicem testis subire potest, & delictum exempti manifestare. Quæ omnia à fortiori procedunt, quando vel fuga timeretur exempti, vel aliquod pernicio sissimum damnum in Ecclesia, eo quòd errores disseminaret, & hæreticos defenderet, neque coërceri posset: tunc enim ex benigna interpretatione legis censetur Pontifex concedere Inquisitoribus fidei potestatem capiendi talem exemptum, vt bene dicit Pegna, Molin. Simancas, & alij *locis suprà allegatis.* In tali ergo casu clarum est te obligatum esse denuntiare, quia denuntias superiori,qui ex denuntiatione inchoare causam potest, etiamsi non possit illam terminare.

21 Sed inquires, quæ sint pœnæ omittentium denunciationem, cùm ad illam teneantur?

Respondeo primam pœnam esse excommunicationem: at hæc non est secundùm ius commune ipso facto lata, sed ferenda. Nam extrauagans Gregor. IX. quam adducit Pegna 2. *p.comment.2.ad c.qui alios,vers diximus.pag.89.* solùm dicit, *si quis hæreticos scierit,*&c. studeat indicare confessori suo, vel alij, per quem credat ad notitiam sui Prælati peruenire, alioquin excommunicationis sententia percellatur, quæ verba indicant sententiam ferendam non latam. At ex edictis sancti Officij nemini est dubium in excommunicationem ipso facto reseruatam incidere sic omittentem; neque ab ea absolui potest, quousque denunciet.

Secunda pœna est reddi de hæresi suspectum, ex traditis *in repert.inquisit.verbo fautores,vers. item in iudicatione.* quod intelligendum est, quando nulla se potest probabili causa excusare; vel in iudicio interrogatus veritatem celauit: sed tunc est dubium quam suspicionem contrahat? Nam Alphonsus Castro *de iusta hæreticor punit.lib.2.cap.25.in princ.* dixit violentam contrahere suspicionem, quod certè nimis rigorosum est,vt testatur Ioann. Rojas *singul.5.n.17.& 18.* Pegna 2.*p.direct.q.56. comm.81. vers illis ex Ioanne.* Farinac.*de hæresi, q. 197.num.38.* Decian.*tract.crim.lib.5.cap.30.n.7.* At credo de hæresi esse vehementer suspectum, qui veritatem nulla causa excusante occultauit; vel in iudicio rogatus scienter negauit. sic Rojas,Pegna,Farinac. *suprà.*

Tertia pœna est, esse tanquam fautores hæreticorum damnandos,sic pegna pluribus relatis 2.*p.direct.q.5 § comment.78. vers.postremò*, intelligit, vt ex sequentibus constat, dummodo nulla probabili causa excusetur. Cæterùm credo sic omittentes denunciationem dici non posse fautores hæreticorum, nisi saltem ex officio, vel ex iuramento præstito obligati sunt denunciare. Sic Decian.*in tract.crim,lib.5.cap.51.n.35.* Tolet. *sum. lib.1.cap.16.num.6.* Vgolin.*de censur. Pontifici reseruatis, 2. p in glossa.fautores,in princ.n.9.* Farinac.*de hæresi, quæst. 197. n.47. & 48.* & facit quod tradit Pegna cum Eymer. *suprad. comment.78. vers. priuati.* vbi concludit in hæc verba. Ergo priuati homines fautores hæreticorum erant, si cum eis incumberet ex officio eos indicare, vel comprehendere, hæc omiserint tales sunt cruce signati, quos in Hispania *familiares* vocantur.Idem colligitur ex Sanch.*lib.2.in Decal.c.10.n.15.*

Punctum V.

Qui reputentur credentes, fautores, receptatores, defensores hæreticorum, aduersùs quos in Bulla Cœnæ clausula prima lata est Excommunicatio.

1 *Quis reputetur credens haretico.*
2 *An bis audiens concionem haretici condemnandus sit,tãquam illi credens. Distinctione resoluitur vera doctrina*
3 *Nomine fautorum, qui intelligantur.*
4 *Quid nomine receptatorum.*
5 *Quid defensorum.*
6 *Quid fautorum.*
7 *Omittentes denuntiare,vel capere hæreticum,cum ex officio,non tenetur, non dicitur fautor, secus si ex officio, vel mandato Inquisitorum teneatis.*
8 *Non desunt qui existiment te fautorem hæretici non esse,tametsi faueas dummodo non faueas animo fauẽdi hæresi.*
9 *Contrarium est probabilius, modo auxilium cedat in hæresis fauorem.*
10 *Quid si auxilium hæretico præstitisti, vt à iustitia liberetur*

retur, & non obtinuisti? adhuc censendus es fautor hæretici ad pœnas in probabili sententia.

11 *Probabilius censeo oppositum.*

12 *An sufficiat fauere hæretico præsumpto, vt hæreticorum fautor dicaris.*

13 *Excusetne à fautoria esse consanguineum, vel affinem hæreticum, cui faues.*

NOmine credentium hæreticis comprehenduntur, qui eorum erroribus siue in particulari, siue in communi, siue expressè, siue confusè assentiuntur signis externis tali assensu manifesto, sic Nauarr. *cap.27.summ.n.55.* Vgolin. *de censur. reseru. Papæ, 2.p.cap.1. verbo credentes, num.1. & 2.* Suarez *de censur disp.21.sect.2.n.6. & disp.24. de fide.sect.1. num.1. & 3.* Sanch. *lib.2.in Decalog.cap.10.n.2.* Bonacina *disp.2.de censur. quæst.5. punct.3 n 2.* Pegna *2.p.direct. q.50 comm.75.* Farinac. *de hæresi, quæst.181. n.104.* Neque obstat hos credentes verè esse hæreticos externos & comprehensos sub priori clausula Bullæ aduersùs hæreticos lata, quia gratia solius maioris declarationis expressi sunt, sic Nauar. Suarez *loco allegato de censuris.* Vgolin. & Sanchez *suprà.* Dixi sufficere si in communi, & confusè erroribus hæretici assentiaris, vt credens illis dicaris, quia tunc verè illi, vt hæreticus est, credis; quod contingit, si credis hæreticum scienter talem esse, rectam fidem habere; licèt in particulari nescias eius errores. Item si dicas te credere quidquid ipse credit. Farinac. *suprà, n 104 fine, & præcipuè n.124. & 125.* Item si animo assentiendi eius erroribus prædicationem, & lectionem illius audis; imò etiamsi non habeas animum assentiendi absolutum; si tamen illum habeas sub conditione, si tibi rationes, & motiua hæretici placuerint, illi credens es, saltem sub conditione. Quod videtur sufficere, vt sub credente comprehendaris, siquidem ratione illius animi dubij fidem amittis, sic Suarez *de fide disp.24.sect.1.n.3.* Insuper dixi esse necessarium, vt sensu aliquo externo, quo animus ab aliis cognosci possit, assensum manifestes, aliàs non eris ab Ecclesia puniendus. sic Suarez *locis allegatis.* Sanchez *n.1.* Azor. *tom 1. lib.8. cap.9 quæst.10.*

Quod si inquiras, quibus verbis, aut factis hic animus sufficienter manifestetur?

Respondeo breuiter illa esse ex quibus grauis suspicio hæresis nascitur. Quæ autem hæc sint, optimè expendit Eymer. *2.p.direct.q.50.* & ibi Pegna, & Farinac. *de hæresi, quæst.181. num. 110.*

2 Dubitant tamen, an si semel, vel bis ad audiendas conciones hæretici adeas, vt credens illi reputandus sis?

Et licèt communis sententia videatur esse ex gemino actu hanc suspicionem grauem oriri, & te tanquam credentem hæretico condemnandum esse. At Doctoribus non infimæ notæ videtur ex gemino actu non sic esse condemnandum, sic pluribus relatis docent Pegna *2.p. direct. q.50. comm.65.* Decian. *lib 5. in tract. crim. cap.18. vers.16.* Graffis *lib.4. suarum decis. cap.18.n.29. & 30.* Farinac. *n.115. & 116.* Suarez *disp.24. de fide sect.1. n. 3. fine.* Limitat tamen hanc doctrinam Pegna *suprà, vers. sed plurimum,* cùm quis Catholicus in terris hæreticorum existens semel, aut bis ad conciones hæreticorum vadit, secus verò, si in terris Catholicorum occulta ab hæreticis conuenticula celebrari intelligat, & illuc vadat, etiamsi semel, & non denunciat Episcopo, vel Inquisitori, suspicione hæresis non carebit. Cùm in hoc casu approbare censeatur, quod potuit auertere, si iudicibus Ecclesiasticis, vt debuit, indicasset, nisi considerata personæ qualitate per ignorantiam excusaretur, & placet mihi hæc limitatio quam etiam affirmat Azor. *tom.1. lib.8. c.15. q.1.* Farinac. *q.182 num.120.*

3 Nomine fautorum intelliguntur, qui scienter hæretico fauent in causa hæresis. Potest autem fauor præstari multipliciter, scilicet recipiendo hospitio hæreticum; & sic iidem sunt fautores, ac receptatores. Secundò defendendo illum in iudicio, vel extrà, ne puniatur, & tunc sunt defensores. Quomodocumque ergo fauor contingat, qui illum præstat hæretico in causa hæresis, fautor illius dicitur. Verùm, quia Doctores hæc distinguunt, explicemus sigillatim singula, vt sic melius agnoscatur, in quibus casibus censeatis hæretico fauere.

4 Receptator ergo diceris, si hæreticum ob causam hæresis fugientem, & se abscondentem hospitio receperis, vel in domo tua, vel in agro, vel in ciuitate, vel alio quouis loco, sic Pegna *2.p.director.q.51.comment.76. vers. hinc consequitur.* Sanchez *lib 2.cap.10.n.10.* Vgolin. *hoc verbo receptatores, in princ.n.1. & §.1.n.3.* Suarez *disp.24. de fide. sect.1.n.4.* Neque ad hunc effectum requiritur multiplicata receptio, sed sufficit, si vnica vice receperis, nam licèt verbum *receptare,* secundùm Grammaticos iterationem, & repetitionem recipiendi sonat; at secundùm Ecclesiæ morem, non ita in præsenti accipitur, sed in simpliciori significatione, pro vno, inquam, actu, & tradunt Pegna, Sanchez, Vgolin. Suarez *suprà*, & innumeros referens Farinacius *de hæresi quæst.181 n 152* Neque etiam est necessarium, hanc receptationem occultam esse, quia si publica est, & ad fauorem hæresis cedit, grauius delinquis, vt benè dixit Ioan. Calderin. *tract. de hæresi, rubr. de hæreticis volentibus, n.14 fine* Farinac. *quæst.182.§.7.n.99.* Pegna *2.p.q.51. comment.76.* Quapropter cùm Doctores communiter dicunt receptatorem esse illum, qui hæreticum recipiens occultat, & celat, ne in manus iudicis deueniat, non sunt intelligendi, vt sola receptatio occulta damnetur, siquidem publica damnabilior est, sed ideò de illa mentionem fecerunt, quia frequentior est. Neque etiam requiritur vt hæreticus sit denuntiatus, sufficit si tibi constet hæreticum esse, quia iam faues hæretico, vt tali, sic Bonacina *disput.2. de censuris, q.5.p.3. fine.* Sanchez *lib.2.cap.10.num.6.* Suarez *de censuris, disp.21. sect.2. num.9.* Debes tamen scire sic receptum hæreticum esse, aliàs receptator hæretici dici non potes; & tenent omnes. In foro autem externo non præsumeris hanc scientiam, sed potiùs ignorantiam habere, & tuo iuramento creditur, nisi casu quo hæreticus, vbi tu resides, publicè denuntiatus, & notorius sit, vt benè dicit Carrerius *de hæreticis, n.170.* Pegna *2.part.direct.quæst.51. comment.76. vers. an autem.* Farinacius *de hæresi, q.181. n.164.* Imò etiamsi denuntiatus sit, si tamen cùm denuntiatio facta est, abfuisti à loco, vel eras in lecto infirmus, vel negotiis propriis occupatus, neque etiam tunc scientia est præsumenda. sic Vgolinus *tract. de censuris Papæ reseruatis, 2.p. in glossa receptatores, § 2.n.4.* Farinacius *n.164.* Azor. *lib.8.cap.15.q.8.*

5 Defensor hæretici dupliciter dici potest, vt constat ex Eymer. *2.part.direct.quæst.52.* Primò, si errores hæretici defendas. Secundò, si defendas personam ob causam hæresis. Defendis errorem si argumenta in eius fauorem facias, & obiectiones contrarias dissoluas, si verbis laudes, scriptis extollas. Modus hic defendendi hæreticum pernicioßissimus est, siue interius errori defenso assentiaris, siue non. In foro enim externo violenter præsumeris errori assensi, & tanquam hæreticus omni hæretico deterior esses damnandus, vt benè tradit cum Eymer. *suprà*, Pegna *comment.77. in princip* Farinacius innumeros referens *quæst 182. num 62.* & cui textus expressus *in cap. quia iniorum. 24 q. 3.* Defendis autem personam propter causam hæresis, si impedis ne capiatur à iudice, vel captum ab eo liberas, si impedis ne corrigatur, quod facere potes muneribus, vi, dolo, & potentia. sic Farinacius *toto* §. 7. Adde si quis velleret aliquem actum hæreticalem facere, & ab aliis impediatur, tu verò remoueas impedientes, vt liberè ille prauam illam voluntatem exequatur, tanquam defensor erroris es iudicandus, & condemnandus. sic Decian. *tractat. crimin. lib.5. cap.51 n 9 verbis. ego verò.* Farinacius *q.181. de hæresi, n.65.* Dixi, si defendas personam ob causam hæresis, quia si ex alia causa defendas, videlicèt ne à latrone, vel alia priuata persona iniustè offendatur, non es defensor hæretici, quia illa defensio mala non est. sic Tolet. *lib.1 summ. cap.19. n.6.* Farinacius *n.68.* Suarez *disp.24. sect.1. n.5.*

6 Fautor hæretici diceris, quoties ob causam hæresis hæretico fauorem præstas. Dupliciter hunc fauorem præstare potes, omissione, & commissione. Omissione faues hæreticis, si eos cùm teneris capere, aut iudicibus indicare, non indicas, neque capis, si captos, & tuæ curæ commissos non custodias diligenter, si tibi commissos puniendos non punias. Commissione faues, verbis, & factis. Verbis, si laudes hæreticum, vt talis est, affirmans esse virum probum, iniustè damnari; si consilium præbeas, vt possit errores celare, & condemnationem effugere. Factis faues hæreticis, si eos celas, & occultas in domo; si auxilium præbes, vt effugiant, si subministras alimenta, si processum falsificas, abscondis, & alia huiusmodi facis, ex quibus inquisitionis officium impeditur: sic omnes Doctores relati, & referendi, & videri possunt in Farinac. *de hæresi. q 182. §.1.* Aduertendum tamen est hæc omnia officia te facere posse circa hæreticum mortuum, & emendatum, quæ si in fauorem hæresis cedant, absque dubio fautor hæreticorum, dicendus es. Vnde si hæreticum mortuum in loco sacro sepelias, si interrogatus à iudicibus ad illius delicti punitionem, veritatem occultes, cùm debes manifestare, vel illius inquisitionem faciendam impedias, censeris in his casibus hæretici fautor. sic tradit Vgolin. *sillo verbo fautores, initio, num.18. & §.1. n.3* & Sanchez *lib.2.cap.10.n.17.* Suarez *de fide, disput.24. sect.1. num.6.*

7 Pro maiori tamen horum declaratione, sunt aliquæ difficultates enodandæ.

Prima, an priuatæ personæ ex omissione dicantur fauere hæretico? v. g. si omittis capere hæreticum, vel iudicibus indicare, cùm facilè possis, si iam captum, & tibi commissum non custodis.

In qua re communis omnium sententia est te non esse fautorem hæretici, nisi aduersùs iustitiam, & obligationem officij peccet. sic Simancas *tit.15.n.13* Pegna *director.quæst.53. comment 78. versic. ego.* Sanchez *lib.2.cap.10.n.15.* Suarez *disp 24. sect.1.num.6.* Farinacius innumeros referens, *de hæresi, q.182. num.27.* Ratio est, quia cessante obligatione iustitiæ tibi imputari non potest hæreticum non corrigi, cum tua non interfit illum corrigere. At si ex iustitia obligatus sis hæreticum capere, vel denuntiare, quæ obligatio oriri potest, vel ex officio, vel ex speciali Inquisitoris mandato, tunc fautor hæretici dicendus es, si fauorem debitum præstare omittis. sic

Docto

Doctores relari. Ex quo fit, si Inquisitores, & Episcopi in fauorem hæresis omittant delinquentem capere, torquere, punire, & in carcere custodire fideliter, fautores esse hæreticorum. Idem est de cruce signatis, si omittant capere hæreticos, quia omnes ij ex officio obligantur. sic Sanchez, Suarez, & Farinacius *suprà*. Ex speciali autem mandato tenentur omnes præstare auxilium contra hæreticum, quoties requisiti fuerint. Si autem omittant, peccant contra iustitiam; quia peccant contra ius debitum superiori præcipienti, quod videtur sufficiens, vt fautores hæreticorum dicantur. Ex quo fit, si interrogatus à iudicibus fidei celes veritatem, vel requisitus capere hæreticum, id omittas, vel imperatus manifestare hæreticum, omittas denuntiare; quia omittis facere ea, quæ ex speciali præcepto tui superioris facere debebas. sic Sanchez, & Pegna *suprà*. Quamuis non desunt Doctores, qui te à fautoria hæresis liberent, quando solum ex speciali præcepto, & non ratione officij teneris fauorem præstare, eo quod non videaris aduersus iustitiam, sed solum aduersus fidem peccare in omittendo tali fauore: aliis quoties subditi superiori præcipienti non obedirent duplex peccatum committerent, alterum scilicet aduersus illam virtutem, cuius est materia præcepta, v.g. temperantiæ, vel religionis, si Missa, vel ieiunium imperetur, alterum aduersus ius superioris, quod ex omissione sui præcepti læditur. Et ita non esse fautores hæreticorum singulares personas, quibus ex officio non incumbit fidei fauere, & hæresim extirpare, docet Eymer. 2. *p. quæst.* 53. *num* 3. Farinacius *quæst.* 182. §. 2. *num.* 36.

8 Secunda difficultas est, an fauor, defensio, & receptatio hæretici debeat præstari animo fauendi eius hæresi, vel sufficiat, si in hæresis fauorem cedat? Plures Doctores negant sufficere, sed necessariò requiri te habere animum fauendi hæresi. sic docet Sanchez *lib.* 10. *cap.* 10. *num.* 5. Bonacina *disp.* 2. *de cens. quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 2. Mouentur, quia ferè omnes Doctores sentiunt ad fautoriam necessariò requiri fauere hæretico, vt hæreticus est; at si hæretico faues, quia est tibi amicus, vel consanguineus, non faues illi, quia hæreticus est. Ergo non es fautor hæretici.

9 Nihilominus probabilius censeo te esse hæretici fautorem, si in fauorem hæresis auxilium præstes; etiamsi non procedat auxilium ex animo fauendi hæresi, sed satisfaciendi alteri humanæ obligationi. Probo primò ratione à priori, quia si auxilium impendis hæretico, cedens necessariò in hæresis fauorem, absolutè vis in executione hæresi illius fauere, quia fauor hæresis omnino consistit in illo auxilio præstito, neque impeditur ex alia vniuersaliori intentione, si fortè habeas. Ergo verè dicendus es fauere hæretico, vt hæreticus est, quoties faues illius hæresi. Secundò ex variis textibus *in tit. de hæreticis, in 6.* in quibus solus fauor hæretico factus cedens in fauorem hæreticæ prauitatis attenditur, vt fautoriam hæresis constituat, neque alia intentio formalis requiritur, constat hoc ex *cap. accusatus, §. sacerdotes de hæretic. in 6.* vbi sacerdotes, & alij clerici impedientes inquisitionis officium, compesci possunt tanquam fautores hæretici, cum non sit dubium (inquit textus) eos ipsa facere in fauorem hæreticæ prauitatis. Item ex *cap. commissi*, vbi conferens beneficium hæretico cognito, etiamsi consanguineus sit, priuatur beneficiis, & alias pœnas incurrit. Et idem est de recipiente ab hæretico, ex *cap. quicunque*, quia in iis fauor hæresi præstatur, etiamsi non animo vltimatè, & formaliter illi fauendi fiant. & ita tenet doctissimus Franc. Suarez *de fide, disp.* 24. *sect.* 1. *n.* 9. Neque Doctores quos allegat Sanchez, suam intentionem probant, solum enim dicunt necessarium esse ad fautoriam, vt hæretico faueas, vt hæreticus; quod abunde præstas, quoties vis auxilium cedens in fauorem hæresis illi præstare; vis enim tunc illi fauere, vt hæreticus est, etiamsi non faueas illi, quia est hæreticus, sed quia est consanguineus.

10 Tertia difficultas est, an censearis fautor hæretici ad pœnas incurrendas ob auxilium, & fauorem hæretico præstitum si de facto effectum non obtinuisti? v.g. Recepisti domi hæreticum, vt illum à iudice liberares; at non potuisti obtinere, quia iudex conscius quæsiuit delinquentem, & inuenit. Item dedisti delinquenti pecuniam, vt fugeret, ne caperetur, captus est. Negasti veritatem in iudicio interrogatus; alij testes manifestarunt, & ex testimonio illorum reus fuit punitus. Dubium ergo est, an in his casibus censearis fautor hæretici? Negat Sanchez *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 9. Bonacina *disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 1. Farinac. *quæst.* 182. *n.* 102. Mouentur, quia fauor prohibetur hæreticis, ne in hæresi foueantur, sed qui non obtinuit effectum fauoris, non fauet hæretico in sua hæresi, etiamsi intenderit fauere. Ergo non est, puniendus, vt talis. Et confirmo. Si mandatum, consilium, vel auxilium ad homicidium, vel percussionem clerici dederis, & homicidium, vel percussio clerici non sequatur, nullam pœnam contrahis; quia hæc non ratione sui, sed ratione homicidij, & percussionis clerici prohibentur, & puniuntur: & cessante principali, cessare debet accessorij prohibitio; sed in præsenti principale prohibitum est hæresis, accessorie, est fauor, defensio, & receptio. Ergo cessante hæresi persequentia, cessare debent omnia alia prohibita.

11 Contrarium vt probabilius defendit Suarez *disp.* 24. *de fide, sect.* 1. *num.* 14. Sayrus *tit.* 1. *in thesauro, lib.* 3. *c.* 5. *num.* 4. Graff. *lib.* 4. *suarum decis. cap.* 18. *n.* 34. Et mihi probatur. Moueor, quia fauor hæretici prohibetur, non vt hæresis committatur, sed ne hæresis commissa firmitatem habeat; sed hic effectus semper obtinetur, quoties auxilium in fauorem hæresis præstas, saltem pro illo tempore, quo præstas auxilium, etiamsi postea auxilium impediatur. Ex qua ratione soluitur fundamentum contrarium.

12 Quarta difficultas est, an debeas fauere hæretico, qui verè hæreticus sit, vt fautor hæreticorum dicaris, vel sufficiat fautor hæretico iure præsumpto? v.g. excommunicato per annum, & in excommunicatione insordescenti?

Respondet Suarez *disp.* 24 *sect.* 1. *n.* 13. in foro externo te reputandum esse hæreticorum fautorem, secus in foro conscientiæ, quod veritatem respicit. Et quidem de foro conscientiæ verissimum est hoc dictum: at pro foro externo limitandam iudicio sententiam Suarez ad excommunicatum ex causa fidei per annum insordescentem in excommunicatione: hic enim est, qui hæreticus reputatur & tanquam hæreticus damnari debet, ex text. *in cap. excommunicamus, el.* 1. *§ credentes, de hæreticis*, & ex text. *in cap. vt inquisitionis, §. prohibemus, de hæreticis in* 6. Secus verò si non sit excommunicatus ex causa hæresis, quia tunc solum redditur de fide suspectus, iuxta Trident. *sess.* 25. *cap.* 3. *de reformat §. in causis quoque*. vbi statuit inquiri posse in quemcunque persistentem per annum in excommunicatione, tanquam de hæresi suspectum, & constat ex *c. grauem, de pœnis, cap cum bona, de ætate, & qualitate*, & tradit optimè Eymer. *direct.* 2. *p. quæst.* 47. Verumtamen ex consuetudine Romanæ Ecclesiæ, & generalis inquisitionis, non solet Inquisitores aduersus sic in excommunicatione persistentes procedere, quando excommunicatio non est ob causam hæresis, sic tradit Pegna 2. *p. direct. comm.* 72. *vers. quidam*. Ergo huic excommunicato fauens non potest dici, nec condemnari vt fauens hæresi sed solum vt fauens hæresis suspicioni.

13 Quinta difficultas est, an esse consanguineum, vel affinem, vel amicum hæreticum, cui fauorem præstas, te excuset à fautoria hæresis? Si sententiam Sanchez, & Bonacin. sequamur, affirmantium ad hoc crimen committendum necessariò requiri expressam voluntatem fauendi hæresi, nemini esse potest dubium te excusari non posse in foro conscientiæ, quia talis fauor est intrinsecè malus; esto in foro externo excusatus præsumaris. sic Sanch. *lib.* 2. *c. cap.* 10. *num* 8. Verùm iuxta nostram sententiam negantem requiri ad hoc delictum hanc expressam voluntatem, insuperque affirmantem hos omnes obligatos esse regulariter denuntiare hæreticos, dicendum est hoc crimè incurrere, si absque graui iactura, & damno proprio, possent fauorem omittere: est communis sententia, vt constabit ex Doctoribus statim allegandis. At si graui metu fauoré præstant, etiam si à peccato non excusentur, excusantur tamé a pœna fautoriæ, quia Ecclesia non videtur cum tanto rigore obligare. sic Pegna 2. *p. com* 17. *vers. verumtamen*, Simancas *de catholic. instit. tit.* 15. *rubr. de credent. n* 17. Vgolin. 2. *p. de censur reseruat. verbo receptatores. §.* 2. *n.* 3. Farin. *quæst* 32. *n.* 162. & alij. Loquendo tamen pro foro externo iura sanguinis, & amicitiæ strictissima sunt, & ratione illorum quis coactus censetur recipere, defendere, & fauere sic sibi iunctis: ea de causa non desunt graues Doctores, qui à fautoria excusent consanguineos in primo gradu, parentes respectu filiorum, & econtra, fratres respectu aliorum fratrum, & vxorem respectu mariti: ij enim censentur non fauore hæresis, sed ex obligatione sanguinis operari. sic Simancas *de catholic. instit. tit.* 15. *rubr. de creden. n.* 25. Pegna *direct.* 3 *p. q.* 111. *com.* 160. *vers. nunc autem*. Decian. *in tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 51. *n.* 79. fauct Thom. Sanch. *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 17. *n.* 24.

Cæterùm communis sententia est titulum consanguinitatis, affinitatis, vel amicitiæ quantumcumque strictæ non excusare in hoc crimine à censura excommunicationis, neque etiam ab aliis pœnis, quæ latitudinem recipiunt, debent tamen temperari pro maiori, vel minori sanguinis coniunctione. sic Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *centur.* 6. *casu* 548. *n* 8. Graffis *lib.* 4 *decis. c.* 18. *n.* 35. Pegna 2 *part. q.* 56. *comm.* 81. *versic. rursus* Simancas *de catholic. institut. tit.* 15 *rubr. de credent. n.* 21. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 51. *n.* 68. Farinacius alios referens, *de hæres. q.* 82. §. 9. *n.* 144. & 149. & est decisio expressa *l.* 2. *ff. de receptatoribus*, vbi receptans consanguineum lationem mitiori pœna punitur.

Aduerto tamen in casu dubio, an fauens hæretico consanguineo fauorem præstiterit ob sanguinis coniunctionem, vel ob crimen hæresis, præsumptio facienda est excusans à culpa. sic Graffis, & Simanc. *suprà*, Farinac. alios referens, *n.* 143. & 151.

PVNCTVM VI.

Quæ sint pœnæ fautoribus hæreticorum impositæ.

1 *Enumerantur pœna.*
2 *An illas incurrant antequam notati sint, & in excommunicatione per annum insorduerint.*
3 *Fautor hæreticorum contrahit suspicionem hæresis pro qualitate fautoria.*
4 *Arbitrio iudicis est puniendus.*
5 *Episcopus negligens in puniendis hæreticis deponendus est.*
6 *Ciuitates Episcopali dignitate sunt priuanda.*
7 *Domini temporales requisiti, si negligentes per annum fuerint, priuantur dominio, & aliis committitur.*

1 REstat enumerare pœnas, quibus suprà dicti fautores, receptatores, defensores hæreticorum afficiantur. de quibus latè Canonistæ *in c. excommunicamus, §. credentes, de hæreticis*, ex illo tit. & tradit Eymer. *director. 2. p. q. 50. 51. 52. & 53* & ibi Pegna, Farinacius *tota q. 182. præcipuè à num. 37.* quas ferè omnes enumerat Pontifex *in c. excommunicamus, §. credentes, de hæreticis*, in hæc verba: Credentes præterea receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere: firmiter statuentes, vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infrà annum; ex tunc ipso iure sit factus infamis neque ad publica officia, seu consilia, neque ad eligendos aliquos ad huiusmodi, neque ad testimonium admittatur; sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, neque ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, neque causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit Aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur: si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum authore damnato, damnetur; & in similibus idem præcipimus obseruari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, vt in quo maior est culpa grauior exerceatur vindicta. Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati euitare contempserint, excommunicationis sententia vsque ad satisfactionem idoneam percellantur. Sanè clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus Ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ præsumant tradere sepulturæ; nec eleemosynas, aut oblationes eorum percipiant, alioqui suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto Sedis Apostolicæ speciali. Similiter quilibet regulares, quibus etiam hoc iniungatur, vt eorum priuilegia in illa diœcesi non seruentur, in qua tales excessus præsumpserint perpetrare.

2 Circa has pœnas illud occurrit notandum, an illas incurrant fautores hæreticorum, antequam ab Ecclesia denotati sint, & in excommunicatione publica per annum insorduerint? Qua in re Eymer. *3. p. q. 123. n. 2.* negare videtur, ex illis verbis textus, *postquam quis fuerit excommunicatione notatus, & per annum insorduerit*, & illis, *cum authore damnato damnetur*, & illis, *ab Ecclesia fuerint denotati*, quæ omnia indicant publicationem excommunicationis. Suarez *disp. 24. sect. 1. in fine*, distinguit de pœna infamiæ, & incapacitatis ad testandum, & ad officia publica, & in his requirit per annum in excommunicatione insordescere in reliquis verò pœnis spiritualibus, quales sunt priuatio beneficiorum, Ecclesiasticæ sepulturæ, orationum & oblationum; hanc perseuerantiam, & publicationem excommunicationis non requirit.

Dicendum tamen est ex vi illius textus, & ratione excommunicationis, nullam ex supradictis pœnis fautores hæreticorum incurrere, nisi per annum in excommunicatione notati insorduerint, quod indicauit Eymer. cum dixit loco allegato: Non videntur alias pœnas incurrere, ex eo quod stant in excommunicatione per annum, nisi sic excommunicati notentur, & publicentur. quasi diceret ex alio capite illas incurrere posse; & de pœna infamiæ, priuationis officiorum, incapacitatis ad testandum, & ad succedendum tradit Farinacius *quæst. 183. num. 39.* & clarius *num. 59. 60. & 106.* De beneficiorum priuatione tradit *num. 40. & 107.* præterquam quod priuatio beneficiorum, quæ habentur, non sit ipso iure, sed per sententiam saltem declaratoriam, vt aliis allegatis docet Pegna *3. par. director. comment. 162. vers. de hæreticorum.* Farinacius *q. 189. n. 73. & seqq.* Ad alia verò obtinenda ipso iure inhabiles efficiuntur, vt constat ex *cap. quicunque, de hæreticis, in 6. vers. c. hæretici.*

Limitanda tamen est hæc doctrina in sepultura Ecclesiastica, & orationibus faciendis pro fautore hæreticorum, quia eo ipso, quod constat aliquem fauendo hæreticis decessisse, non debet inter Christianos accipere sepulturam, neque pro illo orationes fundi, quia in peccato mortali, & excommunicatione decessit, ex text. *in cap. sicut, de hæret. & cap. 2. eod. tit. in 6* & constitut. Innocent. IV. *Nouerit*, quam refert Pegna *in vlt. p. direct. fol. mihi 17.* Verumtamen hoc rarò constare potest, nisi condemnatus sit.

3 Præter supradictas pœnas contrahit fautor, receptator, & defensor hæreticorum, eo ipso quod crimen committat, suspicionem hæresis leuem, aut vehementem pro qualitate circumstantiarum, & indiciorum, ob quam sic suspecto debet indici purgatio. est communis sententia *in c. quicumque, de hæreticis, in 6.* sic Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo credentes, sub n. 2.* Repert. inquisit. *in verbo fautores, versic. nota.* Eymer. *director. 2. part. quæst. 50. num. 4. & 5.* Pegna *ibi comment. 75. & quæst. 52. comment. 77.* & aliis relatis Farinacius *qu. 182. num. 55.*

4 Deinde arbitrio iudicis possunt puniri fautores, receptatores, & defensores hæreticorum, pœnis pecuniariis vsque ad confiscationem bonorum, exilio, fustigatione, aliisque corporalibus pœnis pro qualitate delicti: colligitur ex his, quæ adducit Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 8. casu 548. num. 1. 2. & 4.* Decian. *in tract. crimin. lib. 5. cap. 52. n. 47.* Farinac. *de hæres. q. 182. n. 54.* & probat textus *in cap. accusatus, §. sacerdotes, de hæretic. in 6.*

Hæ pœnæ communes sunt omnibus fautoribus, defensoribus, & receptatoribus hæreticorum. Aliquæ autem sunt speciales pro Episcopis, Principibus, & Magistratibus, qui fauorem vel omittendo, vel committendo hæreticis præstant.

5 Primò Episcopus negligens in puniendis, extirpandisque hæreticis deponendus est ab Episcopali dignitate, ex text. *in cap. excommunicamus, el. 2. §. volumus, de hæreticis*, vbi dicitur: Si quis Episcopus super expurgando de sua diœcesi, hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit, ab Episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit, & possit hæreticam confundere prauitatem. Hæc autem depositio à nullo alio facienda est, nisi à Pontifice. sic pluribus relatis docet Farinac. *quæst. 182. num. 24.* Pegna *2. p. direct. comm. 12. vers. Episcopi ergo.*

6 Secundò ciuitates negligentes in puniendis hæreticis Episcopali dignitate sunt priuandæ, ex text. *in cap. ad abolendam, §. ciuitas, de hæretic.* vbi dicitur: Ciuitas, quæ his institutis duxerit resistendum, vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes, aliarum careat commercio ciuitatum, & Episcopali se nouerit dignitate priuandam.

7 Tertiò contra dominos temporales, rectores, moderatores prouinciarum, vel ciuitatum, requisitos ab Ecclesia pro hæresi extirpanda, si negligentes fuerint, & in sua negligentia per annum insorduerint, est text. expressus *in c. excommunicamus, §. moueantur, de hæretic. & in authent. si verò C. eodem*, & multis relatis exornat Simancas *de catholic. instit. tit. 23. sub rubr. de dominis temporal. n. 1. & seqq. & in enchirid. violata relig. tit. 21. rubr. de principibus, n. 4. & 5.* Pegna *direct. 2. p. q. 53. comm. 78. vers. 1.* Farinac. *de hæres. q. 182. n. 15.*

Ne autem supradicti domini temporales, rectores, consulesque ciuitatum in supradictam negligentiam incidant, prouidit textus *in c. ad abolendam, de hæretic. §. statuimus*, vt iuramento se obstringant, quod fideliter, & efficaciter cum ab Episcopo fuerint requisiti, Ecclesiam contra hæreticos, & eorum complices adiuuabunt, bona fide iuxta officium, & posse suum. Ad idem est *cap. vt officium §. statuimus, de hæretic. in 6.* Variant tamen Doctores, an hoc iuramentum debeant præstare omnes domini temporales? Alij affirmant, solum debere præstare illos, quorum terræ hæresibus infectæ sunt, secus alij; alij de omnibus generaliter affirmant. Certum tamen est quemlibet consulem, gubernatorem, magistratum, & dominum, si ab Episcopo, vel Inquisitore requisitus fuerit, de hoc iuramento præstando debere curare, quia ita cauetur tum in supradictis text. præcipuè *in cap. vt officium*, tum quia expressè Innocent. IV. hoc declarauit in sua constitutione edita anno 1553. incipiente, *Ad aures nostras*, quam refert Pegna inter litteras Apostolicas, *pag mihi 12.* & alia eiusdem incipiente. *Ad extirpanda*, & ita tradit Simancas *in enchirid. tit. 21. n. 7. & 8.* Decian. *in tract. crim. lib. 5. c. 51. n. 11.* Farinac. *de hæresi, q. 182. n. 22.* Eymer. *3. p. q. 32.* & alibi sæpè.

* * *

DISPV

DISPVTATIO IV.

De pœnis spiritualibus hæreticorum, excommunicatione scilicet, infamia, priuatione beneficiorum, & officiorum.

CVM hæresis delictum grauissimum sit, meritò Ecclesia illud audentes committere coërcere voluit pœnis tum spiritualibus, tum temporalibus, tum corporalibus. De omnibus sigillatim dicemus.

PVNCTVM I.

Qua ratione excommunicatio, quæ est prima hæreticorum pœna, hæreticos afficiat.

1 *Iure diuino nulla est lata excommunicatio aduersùs hæreticos; benè tamen iure Ecclesiastico.*
2 *Hæc excommunicatio non constituit hæreticum vitandum, quousque denunciatus sit.*
3 *Quid si declarares aliquem esse hæreticum aliúdve delictum, cui est annexa excommunicatio, commisisse, quin declarares habere censuram, aliqui existimant non esse vitandum.*
4 *Oppositum sentit Suarez.*
5 *Distinctione controuersia enodatur.*

1 CONstat apud omnes hæreticum esse ipso iure excommunicatum, ex *cap. cùm Christus. in princ. c. ad abolendam. cap. excommunicamus, 1. & 2. de hæreticis cap. nouerit, de sentent. excommunicat.* Excommunicatio autem lata in illis casibus non erat Pontifici reseruata, quæ tamen in præsenti est ex constitutione Bullæ Cœnæ clausula prima. Debet autem hæresis esse signo aliquo externo manifestata. nam purè mentalis Ecclesiæ iurisdictioni non subditur, quia Ecclesia visibilis est: subditur autem quælibet hæresis externa, quantumvis occulta. Neque obstat, quod ab Ecclesia non cognoscatur, quia est per accidens, & de se cognoscibilis est, quod sufficit, vt per legem delictum puniat, quia punit illud sub conditione, si patratum fuerit, seu tali delicto patrato pœnam ipso iure annectit, quæ omnia latius examinata sunt superiori disp. p. 1. Dubitant tamen aliqui, an iure diuino hæc excommunicatio hæreticis fuerit imposita? cui negatiuè respondeo, quia excommunicatio hæc consistit in priuatione actiua & passiua sacramentorum, communione fidelium, & suffragiis Ecclesiæ, quibus omnibus iure diuino hæreticus priuatus non est magis, quàm alij omnes peccatores. Alias si iure diuino iis omnibus priuaretur non posset Ecclesia in horum priuatione se intromittere, admittendo excommunicatum non nominatum, nec manifestum etiam percussorem ad fidelium communionem, quibus antea priuatus erat. Adde tempore antiquo non erat aduersus hæreticos lata ipso iure excommunicatio, sed ferenda, postquam monti fuerint, vt videtur probari ex *c. si quis Episcopus, 1. q. 7.* & ita tradit Ioan. Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 8. cap. 10. q. 2.* Sanchez *lib. 2. cap. 9. num 2.* Valent. *2. 2. quæst. 11. art. 3. vers. ex his testimoniis*, Suarez *de fide, disp. 21. sect. 1. num. 4.* & alij apud ipsos.

2 Secundò dubitant Doctores, an hæc excommunicatio constituat hæreticum vitandum? Hanc dubitationem suprà diximus, negatiuè respondendo. Motus *Extrauaganti ad euitanda scandala*, in qua omnibus fidelibus fauor conceditur communicandi cum excommunicatis, qui specialiter, & expressè denunciati non fuerint, neque fuerint manifesti clerici percussores. Ergo ex vi huius fauoris, & priuilegij hæreticus quantumvis notorius, & generaliter nominatus in Bulla Cœnæ, vt Lutheranus vitandus non est. & sic tenent Azor. *lib. 8. c. 13. q. 7.* Bonacina *disp. 2. de censuris, q. 5. punct. 2. n. 9.* Sanchez *lib. 2 c. 9. n. 3.* Suarez *disp. 21. de fide, sect. 3. n. 3.* Ex quo infero licere tibi ab illo sacramenta recipere illis in casibus, in quibus licet à peccatore manifesto; quia excommunicatio non declarata non inducit specialem prohibitionem. At quia peccatum hæresis est ita execrabile, potest contingere, vt recipiendo sacramentum ab hæretico notorio, etiamsi denuntiatus nominatim non sit, videaris illius hæresi assentiri, & tunc illum vitare debes ob præceptum naturale profitendi fidem. sic suprà dicti Doctores.

3 Tertiò dubium est, an sufficiat declarare aliquem esse hæreticum; quin declares esse excõmunicatum, vt sit vitandus? Communis est dubitatio omni declarationi de peccato, cui est censura annexa, an, inquam, sufficiat illius declaratio, quin censura expressè declaretur, vt delinquens censeatur declaratus? Dubitatio autem, vt benè aduertit Suarez statim allegandus, magis est speculatiua, quàm practica. Numquid enim iudices ita diminutè in declaratione procedunt, vt declarent delinquentis peccatum, & non censuram excommunicationis illi annexam, sed casu, quo aliquando id contingeret; negat Sanchez *lib. 2. cap. 9. n. 4. in medio*, cum Nauar. *miscell. 47. de oratione, n. 2.* Graffis 1 *part. decis. lib. 4. cap. 11. n. 5. fine*, esse sic declaratum vitandum. Mouentur, quia extrauagans, *ad euitanda*, petit, vt censura sit declarata formaliter, & expressè; at declarato delicto non est declarata censura formaliter, & expressè, sed solum virtualiter, & in radice. Ergo. Secundò hoc decretum est latum in animarum fauorem. Ergo potius est extendendum, vt requiratur formalis, & expressa declaratio, quàm limitandum, vt sufficiat implicita, & virtualis. Tertiò finis, ob quem Concilium fidelibus concessit, ne tenerentur vitare excommunicatos, qui nominati non fuerint, fuit, vt ex ignorantia cum excommunicatis agerent, sed declarato solum delicto esse potest, in pluribus saltem rusticis, & indoctis, eadem ignorantia. Ergo vt fiat satis intentioni Concilij, ipsamet censura debet esse expressa, & formaliter declarata. Addit insuper Sanchez non sufficere hanc censuræ declarationem fieri in genere, sed requiri, vt fiat in specie, & in particulari: nam cùm plures sint censuræ, non arguitur ex declaratione communi, quæ censura crimini sit annexa.

4 Contrarium huius doctrinæ defendit Suarez *de censuris, disp. 9. sect. 2. n. 10. & de fide, disp. 21. sect. 3. num. 8.* Gutierrez, Henriquez, Manuel, Medina, Sotus, quos allegat Sanchez *dicto cap. 9. num. 4.* Fundamentum præcipuum est, quia verba extrauagantis solum indicant declarationem fieri personæ delinquentis, quin de censura expressè mentio fiat. Inquit enim, non esse fidelibus obligationem vitandi excommunicatos, nisi sententia, vel censura, aut prohibitio contra personam certam à iudice publicata, & denuntiata fuerit formaliter, & expressè. Ergo siue sententia, siue prohibitio, siue censura publicata sit, erit decreto Concilij satisfactum. Secundò, quia hic modus dicendi est fauorabilis fidei, in cuius fauorem leges pœnales extendi solent. Deinde est fidelibus vtilior, vt sic à peste hæresis liberentur. Ergo.

5 Ego verò censeo media via procedendum esse, si enim iudex declarat Petrum hæreticum esse, vel alteri crimini obnoxium, incurrisséque censuram illi crimini annexam: si censura excommunicationis est, esse sufficienter declaratam, vt iuxta decretum Concilij Constantiensis declaratus, & publicatus sit, secus verò, si solum delictum declaratur. Priorem partem vltra fundamenta secundæ sententiæ probo. Quia Concilium solum petit declarationem formalem, & expressam censuræ, sed illa est expressa, & formalis declaratio censuræ crimini annexæ, quamvis non sit declaratio expressior, & formalior, quæ esse potest. Ergo. Item ex vi illius declarationis nullus potest allegare se nescire sic declaratum censuram incurrisse. Debet ergo inquirere, quænam sit? præsumere enim debet esse excommunicationem, quia est frequentior, maximè si delictum laicis, & clericis commune sit. Secundam partem, scilicet non sufficere declarare alicuius delictum, nisi censuram declares, sic probo, destruendo fundamentum allatum pro sententia Suarez, ipse enim ex verbis extrauagantis Concilij Constantiensis inferebat sufficere declarationem cuiuscumque rei, vel delicti, vel censuræ, sic enim dicit Concilium Basilien. *sess. 20. ad finem*, referens hanc extrauagantem Concilij Constantiensis, *ad euitanda scandala, & multa pericula, subueniendúmq; conscientiis timoratis. statuit etiam, quod nemo deinceps à communione alicuius in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque diuinis, vel extra, pratextu cuiuscumq; sententia, aut censura Ecclesiastica, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel à iure generaliter promulgata teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura huiusmodi fuerit contra personam, Collegium, Vniuersitatē, Ecclesiam, aut locum certum à iudice publicata, vel denuntiata specialiter, & expressè.* Verùm ex supradictis verbis nullo modo videtur inferri declarationem delicti tantum sufficere, vt excommunicatus ratione illius publicatus, denuntiatúsq; sit specialiter, & expressè. Nam sensus supradictorum verborum est te non esse obligatum abstinere à communione illius, qui per aliquam sententiam, vel mandatum, vel ratione alicuius suspensionis, aut alterius censuræ prohibitus est tecum communicare, nisi talis sententia, mandatum, suspensio, censura denuntiata, publicatáq; sit. Posita autem hac publicatione, & denuntiatione videris obligatus ab illius communicatione abstinere. Ex his tamen non infertur te debere abstinere ab illo, tanquam à nominatim excommunicatio, cùm verba Concilij non tam de excommunicatione, quàm de alia quavis sententia, & mandato, suspensione, & censura loquantur. Secundum argumentum non est firmum, aliàs etiam hæreticos notorios, non tamen denuntiatos, deberemus vitare, quia est fauor fidei, & fidelibus non parum vtile. Sed hoc non est admittendum, eò quòd Concilium generalem exceptionem fecerit omnium, qui publicati, denuntiatíque non sunt. Ergo dum non adest formalis, & expressa excom-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

communicatorum denuntiatio, sub exceptione fauorabili Concilij continentur. Adde etsi in aliquo casu esset, obligatio vitandi hunc hæreticum, sic confusè denuntiatum esset in fidei fauorem & vtilitatem fidelium: at generaliter esse non potest, quia adest semper finis, quo motum est Concilium ad illud priuilegium concedendum.

Punctum II.

An hæc excommunicatio ob hæresim comprehendat perseuerantem in excommunicatione per annum.

1 *Dupliciter excommunicatus esse potes, vel ob causam fidei, vel extrà.*
2 *Excommunicatus extra causam fidei, si in excommunicatione per annum perseueret, habetur pro confesso, & potest condemnari.*
3 *Debet annus computari, non à die incursæ excommunicationis, sed à die declarationis. Item debet esse continuus, & toto illo tempore, cum potestate comparendi.*
4 *Potes, nihilominus probare innocentiam.*
5 *Hic autem excommunicatus extra causam fidei sic perseuerans in excommunicatione, est de hæresi suspectus.*
6 *Suspicio hæc, esto leuis sit, sufficit ad indicendam purgationem.*
7 *Qui dicantur excommunicati ob causam fidei.*
8 *Supradictus si per annum in excommunicatione insorduerit, tanquam hæreticus est damnandus.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, quanto tempore expectare debeat post annum, vt sic hæreticum condemnet.*
10 *Quid si elapso anno contumacia comparet? Explicatur, in quo debeat condemnari.*
11 *Quid si ante anni lapsum.*

1 COmmuniter Doctores distinguunt duplicem excommunicationem, aliam ob fidem, aliam extra fidem; cuius distinctionis meminit Abbas *in cap. grauem, de pœnis, n.7.* Locat. *in opere iudiciali, verbo excommunicati, num.2.* Eymer. *2.part.director. quæst.47.n.6.* & ibi Pegna *comment.72.* Ignat. Lopez de Salzedo *practic. crimin. cap 116.* Fatinacius *de hæresi, quæst.182. §.2.* Menochius *de arbitr. lib.2. casu.416. per totum.*

2 Excommunicatus ex causa criminali, v. g. periurij, irreligionis, violationis monasterij, si per annum in excommunicatione insorduerit, habetur pro conuicto, & confesso, & sic potest iudex ad sententiam statim procedere. Ratio est, quia illa contumacia loco propriæ confessionis succedit, & sicut ex propria confessione lis contestatur, ita ex huiusmodi contumacia: probat expressè textus *in cap. rursus, cap quicumque, 11.q.3. & c.cum contumacia, de hæreticis in 6.* tradit pluribus relatis Salzedo *suprà num 4.* Menochius *n.11. & 15.* Farinac. *n.14.* Quam conclusionem extendendam censeo ad causam ciuilem: nam si perseuerantia in excommunicatione in causa criminali hunc effectum operatur, efficacius operari eum debet in causa ciuili, in qua non requiruntur ita claræ probationes, ac in causa criminali, iuxta *l. fin. C. de probationibus.* & tradit Couarruuias *cap. alma, 1.part. §.7.* Salzed. *n.9.* Menochius *suprà, & n 32.* esto contrà teneat Ripa *cap.1. de iudiciis, n.77.* Gonzalez *regul.8. cancellariæ glossa 5. num.103. cum seq.* Gratian. *discept. forens. cap.119. num.2.*

3 Vt autem hoc verum sit, aliquas conditiones censeo obseruandas. Prima, annum computandum esse non à die excommunicationis incursæ, sed à die, quo nominatim fuisti excommunicatus, vel taliter declaratus, quia ex illo die reputaris contemnere grauissimè claues Ecclesiæ, & contumax fieri: sic relato Arnoldo Albert. *in rubr. de hæretic. num. 6. quæst 13. n. 35.* docet Farinacius *n. 28.* Excipiunt tamen, nisi notoriè excommunicatus sit, quia tunc notorietas excommunicationis pro declaratione succedit, & placet mihi, si id fieri posset: at nescio qua ratione. Nam esto delictum, & excommunicatio notoria sint, potest excommunicatus intra annum absolutionem impetrare quomodo ergo constare potest contumaciam integro anno durare, nisi sit contumacia aduersùs sententiam ab homine latam? Secunda conditio est, vt annus continuus sit, ex *cap. cum contumacia, de hæreticis, in 6.* ibi, *per annum*, dictio enim *per*, continuationem demonstrat; & colligitur ex *l. verbana familia §. pernoctare, ff. de verborum significat.* notat Franc. *in supradicto c. cum contumacia, notab.2.* Menoch. *de arbitrar. casu 416. n.55.* Rojas alios referens, *singul.60. n.3.* Farinac. *num.29.* Sera, hin *decis.1285.* Simancas *de catholic. institut. tit.14. rubr. de contumacia. n.13.* Salzedo *num.12.* Tertia vt integro illo anno potuerit excommunicatus comparere, & respondere iudici; non tamen comparuit, nec respondit. Nam si impeditus sit, contumax non censetur, sic tradit Sigismund. Saccia *de iudic. cap.98. num.27.* Salzedo *cap. 116. sub num 12. versic. imò.* Simancas *de catholic. institut. tit.14. de contumacia, n.10.* vbi dicit, quod qualiscumque impedimenti causa excusat à contumacia, Farinacius *de hæresi, quæst. 192. §.2. num.22.* Si tamen quæsiuit iudicem, vel satisfactionem obtulit, & absolutionem postulauit, contumax non est censendus. Locat. *in Iudicial. inquisit. verbo, catholica, c.25. n.2. fine.* Farinac. alios referens, *num.21.*

4 Verùm etsi in excommunicatione declaratus, & per annum integrum sic perseuerans nullo oftenso impedimento, aut satisfactionis signo pro conuicto, & confesso habeatur; non tamen impeditur, quin allegare, & probare possit innocentiam; probat textus *l.2. C. de requirendis reis*, vbi banniti habentur tanquam confessi, & conuicti, & nihilominus admittuntur ad probandum innocentiam suam. Et ratio est, quia contumacia non est vera, & clara confessio, sed à iure præsumpta; sed aduersùs fictam, & præsumptam confessionem probatio admittitur, vt multis docet Ioan. à Neuzan. *consil. 60. n.2.3. & 4.* Item innocentiæ probatio nunquam censetur exclusa, etiamsi lata fuerit sententia; vt late scribit Decius *cap. ex parte, el.2. n.7. versic. decimotertio fallit. de officio delegati, & c. quemadmodum contrà, num.4. de probationibus.* Quocirca hæc contumacia ad illum effectum efficax est, vt reluctetur accusator, fiscus, vel actor ab onere probandi accusationem, vel actionem à se propositam. Quia loco probationis, quam ipsi exhibere tenebantur, subrogauit lex fictam hanc excommunicati confessionem: sic Menochius *de arbitrar. lib.2. casu 416 num.36.* Farinac. *num 23 in medio.* Salzedo *cap.116 num.10.* cum Anton. Ripa, glossa, Innocent. & aliis. Neque obstat textus *in cap. rursus, 11. quæst.3* vbi dicitur per annum insordescentem non esse audiendum, quia intelligi debet, quando pluries requisitus neglexit per annum probare suam innocentiam, tunc enim iustissimè lex à probatione repellit. sic Salzedo *num.11.* Menoch. *num.41.*

5 Hic autem excommunicatus ex causa alia, quæ ad fidem non pertinet, & in excommunicatione per annum insordescens redditur de hæresi suspectus, iuxta Concilium Tridentinum *sess.25 cap.3. de reformat.* quæ non solum habet verum in excommunicatione lata ob causam criminalem, sed etiam ciuilem, quia contumacia vniformis est; imò maior videtur in causa ciuili, vtpotè leuiori; & quæ regulariter minus retardare posset excommunicatum à comparendo, quam causa criminalis. Item Concilium in supradicto decreto statuit, non solum ob causam criminalem, sed etiam ciuilem ferri posse excommunicationem; & statim subiungit *excommunicatus quicumque si post legitimas monitiones &c indurato animo censuris annexus in illis insorduerit procedi posse contra eum, tanquam de hæresi suspectum.* Ergo comprehendit Concilium tam excommunicatum ex causa criminali, quàm ciuile. sic Salzedo *practic. crim. cap.116. n.12.* Farinacius *de hæresi, q.192. §.2. n.23.* Menochius *n.52 & seqq.* & alij.

6 Suspicio hæc leuis est; hæc sufficiens tamen ad indicendam purgationem, & cogendum excommunicatum, vt respondeat; non tamen sufficit ad torturam. sic Farinacius *num.24.* Lœlius Zechius *in summ.1. part.tit. de fide, rub. de hæresi, cap 1.n.15. versic. ex aliis causis.* Montemar. *in practic. Archiepiscop. c.84. n.8. versic quando reperitur.* Eymer. *2. part. director. q.47. n.7.* & ibi Pegna *comment.72.* Aduertunt tamen Pegna, Farinacius, & Lœlius Zechius *suprà*, & Sigismundus Scaccia *tract. de iudic. cap.98. n.36.* ex recepta consuetudine non solere Inquisitores procedere aduersùs excommunicatos per annum, & amplius in excommunicatione insordescentes, nisi excommunicati fuerint ex causa fidei quia ij excommunicati ordinariis iudicibus puniendi, & coërcendi remittuntur.

7 Ob causam fidei dicuntur excommunicati illi, qui fuerunt citati respondsuri de fide sub excommunicatione ipso facto, & noluerunt respondere, seu comparere: hæc tamen citatio necessariò supponit citatum de hæresi suspectum, & diffamatum, & non suspicione vtcumque, sed suspicione probabili, vt bene dixit Geminian. *in cap cum contumacia. de hæreticis, in 6.n.8. versic. quæro, an propter quamlibet suspicionem.* Gund. saluus *tract. de hæreticis, q.12. n.4* Farinacius *de hæresi, q.129. n.116.* Quare si absque aliqua suspicione probabili respondurus de fide sub excommunicatione citatus & in tali excommunicatione per annum perstitat, non redditur de hæresi violenter suspectus, neque vt hæreticus condemnari potest. sic Farinacius *n.26.* cum Geminiano, Ioan. Andr. & Archidiac. *in supradicto cap. cum contumacia.* Citari autem debet sic suspectus de fide cum assignatione termini ad respondendum. Non enim sufficit citatio sola neque sola assignatio termini, sed vtrumque requiritur, vt ex Hostiens. *in cap excommunicamus, el.1. de hæreticis, n.9. & 10.* tradit Farinac. *d.q.192. n.27.*

8 Quod si citatus ad respondendum de fide nullo allegato impedimento, neglexerit integro anno respondere, habetur pro confesso, & tanquam hæreticus est condemnandus, ex text. expresso *in cap cum contumacia, de hæret in 6.* vbi dicitur cum contumacia, in causa præsertim fidei, suspicioni præsumptionem adiiciat vehementem, si suspectus de hæresi vocatus à vobis, vt de fide respondeat excommunicationis vinculo, pro eo, quod

quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, per vos fuerit innodatus, quam si per annum animo sustineat pertinaci, *ex tunc velut haereticus condemnetur*. Rationem huius reddit optimè Eymer. *2. part. direct. quæst* 47. Nam qui suspectus est leuiter de fide, & ob eam causam citatus est vt respondeat, si intra terminum assignatum neglexit respondere, illa suspicio leuis transit in vehementem: si autem in illa negligentia per annum perseuerat vehemens suspicio, transit in violentum, *ex dicto cap. contumacia* ac proinde vt hæreticus condemnari potest: sic tradit p uribus exornans Farinac. *q.* 192. *n.* 14. Salzedo *cap.* 116. *concluſ* 5. Eymer. *suprà, & q* 56. *num* 5. Sigismund. Scaccia *de iudic. cap.* 98. *n.* 4. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *caſu* 374. *n.* 10.

9 Sed inquires, quanto tempore post annum huius contumaciæ debet iudex expectare, vt reum condemnet, seu declaret esse hæreticum præsumptione iuris, & de iure? Aliquibus videtur expendendum esse trientium, aliis biennium. Mouentur, quia *in c. cum bona memoria de ætate, & qualit.* ob perseuerantiam triennalem priuatus fuit clericus beneficiis, & *cap. grauem. vlt. de pœnis*, biennium videtur in laico expostulatum, sic videntur sentire Abbas *cap.* 1. *n.* 23. *verſ. fateor, de indic.* Alciat. *tit.* 37. Cæterum tenendum est iudicis arbitrio relinqui, quia nullo text. cauetur hæc expectandi obligatio; imò ex *suprad. cap. cum contumacia*, colligitur manifestè, statim post lapsum annum contumaciæ condemnari posse. sic enim denotat illud verbum *extunc*. Neque obstant text. in contrarium allegati, quia referunt quid factum sit, non autem statuunt dispositionem, vt multis allegatis probat Eymer. 2 *part direct quæst.* 47 *num.* 6. *fin.* Menochius *lib.* 2 *de arbitr. caſu* 416. *circa fin. n* 65. Salzedo *cap.* 116. *pract. fin.* Aduertit tamen Menoch. & Salzedo, cum aliis, & Farinac. *quæst* 192. *n* 22. optimè facere iudicem, elapso aliquo tempore post annum, si iterum citet rebellem ad allegandum, quare tanto tempore insorduerit in excommunicatione. Quod si huic vltimæ citationi etiam rebellis fuerit, tunc vt hæreticus est condemnandus, neque amplius expectandum est.

10 Sed quid si elapso anno contumaciæ comparet, antequam sententia pronuntiata sit, vel executioni mandata, debet tunc vt hæreticus condemnari?

Respondeo, si non solum suspicionem criminis obiecti purgat, sed etiam contumaciam, quia ostendit se legitimè impeditum fuisse, omnem effugiet pœnam: sic Salzedo *concluſ* 5. *verſic. imò*. Et ratio est clara, quia pœna imponenda erat vel ob contumaciam, vel ob crimen obiectum: si ergo ab vtroque se purgat, liberabitur à pœna. Si autem innocentiam respectu criminis obiecti ostendit, & in contumacia culpam; non videtur vt hæreticus condemnandus, neque in pœna corporali, neque bonorum confiscatione; bene tamen pœna arbitraria, quæ contumaciæ culpæ correspondeat. Ratio est, quia tunc iam cessat præsumptio hæresis, facta probatione in contrarium. Addo, si innocentiam integrè non docuerit, sed suspectus adhuc manet de hæresi, abiurare debet, & pœnis arbitrariis condemnari, quia pœna hæreticis statuta non ficto hæretico, seu de hæresi suspecto, sed vt tali conuicto imponenda est, & habetur *cap. accuſatus. §. porrò de hæretic.* & tradit Zanch. *tract at de hæreticis, ex. de confiſcat bonorum*. Menoch. *conſil.* 159. *vol.* 2. *n.* 16. Salzedo *cap.* 116. *n* 14. *verſic sextò*.

11 Quid autem, si antequam labatur annus contumaciæ, sic suspectus, & citatus decesserit?

Respondeo nullo modo esse eius bona confiscanda, neque vt hæreticum damnandum, quia tunc decedit leuiter, vel vehementer suspectus, non de hæresi conuictus; igitur potest condemnari sic Simancas *de catholic inſtit. tit.* 14 *rubr de contumacib. n.* 4. *& in enchirid tit.* 46 *n.* 2. Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *c.* 32. *n.* 10. Farinacius pluribus citatis. *q.* 192. *n.* 36. *&* 37. aduertit, si in processu apparerent pœnæ, & concludentes probationes optimè tunc posse condemnari; quia tunc non condemnatur ob contumaciam, sed ob delictum plenè probatum, neque contumacia ad condemnationem opus erat.

Punctum III.

Qui possint ab excommunicatione propter hæresim incursa absoluere.

POnendum est absolutionem hæresis reseruatam esse summo Pontifici ratione excommunicationis illi annexæ, ita vt remanat non solum in excommunicationem, sed etiam in crimen excommunicatione affectum cadat, constat ex prima clausula Bullæ Cœnæ. Ex quo fit absolutionem datam de hæresi habente excommunicationem annexam inualidam esse, si bona fide impendatur ab eo, qui non habet potestatem absoluendi à censura: sic ex communi sententia docet Suarez *de fide disp.* 21. *sect* 4 *n* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 5. *& cap.* 11. *num* 1. Verum si ex aliquo capite excommunicatio huic criminis annexa non sit; vel si fuit annexa, iam per absolutionem sublata fuit; hæresis crimen non manet tunc reseruatum, quia non reseruatur, nisi vt coniunctum cum excõmunicatione, quod notandum est pro his, qui ex ignorantia censuræ hæresim committunt, sic Sanchez *supradicto cap* 8 *n* 5. *fine, & cap.* 11 *n* 1. Hoc proposito videndum est, quibusnam à Pontifice facultas absoluendi ab hoc crimine concessa sit? Nam pluribus est hæc facultas concessa. Primò, Episcopis. Secundò Inquisitoribus. Tertiò cuilibet Confessori per speciale Iubilæum. Quartò in articulo mortis. Quintò quando Pontifex adiri non potest. De quibus sigillatim est dicendum.

§. I.

Expenditur facultas concessa Episcopis.

1 *Statuitur facultas à Trident. concessa.*
2 *Nomine Episcopi veniunt electi, & confirmati, neque necesse est esse consecratos.*
3 *An comprehendatur Capitulum Sede vacante? Probabilius censeo non comprehendi.*
4 *Abbates, aliósque Prælatos inferiores probabile est non comprehendi. Probabilius oppositum.*
5 *Prælati regulares non comprehenduntur sub nomine Episcopi, quoad hanc facultatem ex probabiliori sententia, ex decreto, & Bulla Pij V. comprehenduntur.*
6 *Limitat Sanchez in crimine hæresis, sed non admittitur limitatio.*
7 *Archiepiscopus suffraganeos absoluere potest, cum sibi subduntur.*
8 *Hanc facultatem exercere potest Episcopus in sibi subditos, & non in alios.*
9 *Episcopus absolui potest à Confessore electo, si forte in hæresim incidat, & ibi quid possit circa religiosos exèptos.*
10 *In foro conscientiæ non obligat, vt in sacramento pœnitentiæ tantum concedatur absolutio.*
11 *Verba, in diœcesi sua non restringunt facultatem, secundum sententiam Sanchez.*
12 *Probabilius censeo oppositum.*
13 *Censeo limitanda esse, vt non possit extra diœcesim absoluere.*
14 *Quod delictum dicatur in Trident. publicum, vt possit Episcopus ab illo absoluere.*
15 *Quando dicatur deductum ad forum contentiosum.*
16 *Quid si in iudicio non fuit probatum, vel fuit reus iam absolutus.*
17 *Quid si fuit condemnatus? Affirmat Sanchez posse absolui, contrarium censeo probabilius.*
18 *Potestatem dispensandi potest Episcopus committere generali Vicario, & speciali personæ.*
19 *Absolutionem hæresis probabile est posse committi.*
20 *Probabilius est oppositum.*
21 *Potestas absoluendi ab hæresi, sit ne per clausulam Bullæ Cœnæ reuocata? Negant plures.*
22 *Probabilius videtur reuocatam esse.*
23 *Relinquitur ei potestas pro foro externo absoluendi Excipe in regnis Hispaniæ, in quibus non nisi cum Inquisitoribus & in tribunali.*

1 TRident. *sess* 24. *cap.* 6. *de reformat* sic inquit Licet Episcopis in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua per se ipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absoluere, imposita pœnitentia salutari. Idem in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ, eis tamen non eorum vicariis sit permissum.

2 Nomine *Episcopi*, quibus hæc facultas concessa est, sunt omnes illi intelligendi, qui subditos habent, quia respectu subditorum datur facultas. Quaptopter debent esse Episcopi electi, & confirmati. Nam ante confirmationem iurisdictione non gaudent, non tamen est necessarium esse consecratos; imò neque esse Sacerdotes, vt possint ab excommunicatione reseruata absoluere; quia non debet absolutio sacramentalis impendi. Sic alios referens, docent Cenedo *ad sextum, collectanea* 4. *num* 3. Sanchez *lib* 8. *disp.* 2. *num.* 11. *& lib.* 2. *in Decal. cap.* 11. *num.* 3. Gutier *de matrim cap* 49 *à num* 16. Barbosa 2. *part. de potest. Episc. allegat.* 39. *num.* 2. Requiritur autem necessariò, vt sint Episcopi illarum regionum, in quibus receptum est Concilium, alias vti non poterunt hac facultate: nam media receptione, & acceptatione illis conceditur; neque fas est acceptare gratias, & repellere onera. sic Barbosa *num.* 3. Sanchez *num.* 2. Garcia *de benefic.* 7. *part. cap.* 11. *num.* 23. Suarez *de censur. disp.* 41. *sect.* 2. *n.* 6.

3 De capitulo Sede vacante est difficultas, an nomine Episcopi veniat intelligendum? Et quidem in facultate absoluendi, & dispensandi circa omnes alios casus, præter hæresim, communis est sententia comprehendi; quia hæc facultas licèt competat Episcopo speciali iure, & priuilegio: at competit illi iure communi, & iurisdictione ordinaria: quæ autem sic

sic competunt, transeunt in Capitulum; vt multis allegatis docet Barbosa *suprà num.16 & in remission. Concilij*. At de hæresi est specialis difficultas, eo quòd Concilium Episcopis tantum non eorum vicariis absoluendi potestatem concedat; Cùm autem Capitulum iurisdictionem exerceat per vicarium deputatum, non apparet, qua ratione possit gaudere potestatem absoluendi ab hæresi. sic docet Suarez *tom.4. de pœnitent. disput.30. sect.2.num.4.* Ledesma *2. tom. summ. tract.at. 1. cap. 6. post.20. conclus. difficult.5.* Bonac na *disput.7. quæst.5. punct.1.* Contrarium defendit Sanchez *illo cap. 11. num.4.* Mouetur contrario fundamento, quia Capitulum succedit Episcopo, & sicut Episcopus potest delegare potestatem absoluendi ab hæresi, sic potest & Capitulum. Secundò, quia Capitulum potest suffragiis maioris partis determinare hæreticum absoluendum, & potest illum absoluere. Cæterùm mihi probabilius est nullo modo posse Capitulum ab hæresi absoluere. Moueor, quia non potest absoluere per vicarium, vt ex his, quæ de vicario Episcopi dicenda sunt, constare potest. Neque etiam absoluere potest per se ipsum. Nam vt per se ipsum absoluat, debet delictum integrè cognoscere; cognito autem delicto à Capitulo, iam non est occultum, sed publicum. Ergo cessat facultas Trident. quæ solum est pro delictis occultis.

4 Quid de Abbatibus, & aliis Prælatis inferioribus iurisdictionem ordinariam, & quasi Episcopalem habentibus in diœcesi sua? Negant plures habere hanc potestatem absoluendi, quæ in Trident. Episcopis conceditur. sic Tolet. *in sum. lib. 1. cap.83.num.5. ad finem.* Suarez *de pœnitent. disp.30. sect.2. n.6. & de censuris, disp.41. sect.2. n.7.* Garcia *de benefic.7. part. cap. 11. num.13. & 17.* Bonacina *disp.7. de censuris. q.5. punct.1. n.6.* Barbosa pluribus relatis, *2. part. de potestate Episcopi, allegat. 39. num 17. & in remissionib. Concilij, vers. Episcopis.* Cenedo *in collect. ad sextum, collect.4. n.5.* & alij mouentur, quia hoc est Episcopis concessum iure speciali ob eorum dignitatem. Non ergo extendendum est ad alios tali dignitate carentes. Secundò quia videtur industria personæ eligi præcipuè in absolutione ab hæresi, cùm prohibeat aliis hanc facultatem committere. Tertiò, quia hæc facultas derogat iuri communi. Ergo ex hac parte limitanda est, vt nomine Episcopi solum veniant intelligendi, qui propriè Episcopi sunt. Verùm etsi hoc satis sit probabile; at probabilius existimo supradictos Prælatos venire intelligendos nomine Episcopi, etiam in absolutione hæresis. Sayrus *in clauì regia, lib.6. cap.11. num.83. in fine.* Auila *de censuris, 7. part. disp.10. dub.6.* Henriquez *lib.6. cap.6. §.1.* Flores de Mena *variar. lib.3. quæst.24. num.18.* ij enim generaliter loquuntur; at de casu hæresis tenet Sanchez *lib.2. cap. 11. num.5.* Man. *2. tom. summ. cap.10. num.9. conclus. 6.* Moueor contrario fundamento, quia potestas hæc absoluendi, & dispensandi in hoc decreto Episcopis concessa ad Iurisdictionem pertinet; sed huiusmodi Abbates iurisdictione Episcopali gaudent, solúmque differunt ab Episcopis in consecratione. Ergo. Secundò hæc facultas est latè interpretanda; quia est inserta in corpore iuris, & ius commune constituit: tum quia in materia absolutionis reducit res ad pristinum statum, in quo nulla etiam pro crimine hæresis erat reseruatio. Item est concessa non personæ, sed dignitati, in quibus casibus diximus latissimam esse interpretationem faciendam. Ergo.

Ex his soluuntur contraria. Ad primum dico competere hanc facultatem Episcopis iure speciali communi, & ordinario; non gratioso, & priuilegiato. In his autem, quæ sic competunt, lata est interpretatio facienda, vt ex Abbate, & Felino docet Man. Rodriquez *qq. regul. tom.1. quæst.61. art.9.* Ad secundum nego eligi industriam alicuius personæ particularis, sed cuiusque habentis episcopalem iurisdictionem, cùm omnibus Episcopis cómittatur. Ad tertium iam constat non derogare hanc facultatem iuri communi; imò potius ius commune constituere.

5 Maior difficultas est de prælatis regularibus, etiam conuentualibus religionum exemptarum; an intelligantur nomine Episcopi in hac facultate absoluendi, & dispensandi? Affirmat Eman. *reg. qq. tom.1. quæst.61. art.9.* quia ij iurisdictionem quasi episcopalem habent, vt bene probat Sanchez *lib. 8. de matrim. disput.3. num.9.* Cæterum credo huiusmodi Prælatis hanc facultatem non competere ex decreto Trident. sic Sanchez *l.2 in Decalog c.11 n.7.* Garcia *de benefic.7.p.c.11.n. 13.* vbi testatur à Cardinalium congregatione decisum esse. Barbosa *2. part. alleg.39. n.18.* Ratio est, quia illis videtur solum concessa hæc facultas, qui diœcesim habeant, vt constat ex illis verbis *pro diœcesi sua*; sed hi Prælati non habent diœcesim. Ergo non videntur comprehendi in hac potestate. At esto in facultate à Trid. concessa non comprehendantur, comprehenduntur tamen ex particulari extensione, quam Pius V. fecit. Nam in quodam motu proprio, relato ab Eman. Rodriquez *tom.1. qq. reg. quæst.61. art.9. in fin.* sic habetur, quia sacrum œcumenicum Concilium generale Trident. concessit Episcopis, vt absoluere possent in foro animæ, seu conscientiæ ab omnibus peccatis, & dispensare in irregularitatibus, provt *sess.24. c.6.* habetur, ne Prior, Prouincialis, & superiores Prælati dicti ordinis tam in dicta Prouincia, quàm extra eam, vbilibet in hac parte deteriotis conditionis, quam clerici, aut sæculares existant, *eisdem priori conuentuali, & superioribus Prælatis, vt ipsi per se ipsos idem omninò possint in fratres, & moniales dicti ordinis sibi subditos, quoad absoluendi, & dispensandi huiusmodi, quàm alias quascumque facultates eisdem authoritate, tenore etiam perpetuo concedimus, & indulgemus, atque etiam declaramus præsentes litteras perpetuò durare, & valere.* & ita tenet Barbosa & Sanchez *suprà. & lib.8. de matrim. disput.2. n.13.* Henriquez *summ. lib.6. cap.16. §.8. & lib.7. cap. 25. §.2. & lib.14. cap. vltim. §.5. ad finem.*

6 Limitat autem Sanchez *lib.2. cap 11 num.7.* hanc facultatem in crimine hæresis, cuius absolutio ob eius grauitatem non censetur concessa, nisi exprimatur: at in huiusmodi priuilegio non exprimitur, sed solùm exprimuntur generaliter, quæ Episcopis in illo decreto conceduntur. Ergo licet in illo decreto hæresis expresè concedatur Episcopis, non censetur concessa Prælatis regularibus. At credo concedi; quia licèt hæresis absolutio verbis expressis non concedatur, conceditur æquiualentibus; dicitur enim, vt possint tales Prælati in sibi subditos idem omnino, ac possint Episcopi, quod verum non esset, si facultas absoluendi ab hæresi illis data non esset. Secundo deteriotis essent conditionis subditi horum Prælatorum, quàm clerici, & sæculares Episcopis subiecti, quod vitare intendit Pius V. vt constat ex supradictis verbis. Sed quidquid sit de hac concessione, certissimum, & indubitatum est præcipuè in Hispania nullo modo posse Prælatos etiam in foro conscientiæ religiosos sibi subditos absoluere, sed Inquisitoribus remittere debere, ex constitutione Pauli V. quam refert Emanuel de Valdemoura, *de incantationibus, & ensalmis, sect.3. cap.1. num.10.* & cuius meminit Barbosa *de potestate Episcopi, 2. part. allegat.40. num.39.*

7 De Archiepiscopo respectu subditorum suffraganei dicendum est tunc habere potestatem absoluendi illos, cùm sibi subduntur. Subduntur autem, cùm diœcesim suffraganei iure sibi concedenti visitat. Visitare autem solum potest, cum causa adest legitima, & probata in Concilio prouinciali, & postquam suam diœcesim plenè visitauit, ex Trident. *sess. 24. cap.3.* sic tradit Sanchez *lib.2. cap.11. num.6.* cum Henriquez *lib.6. de pœnitent. cap.14. num.9. in text. & in comment. lit.Z.* Ratio est, quia tunc habet iurisdictionem ordinariam ratione officij. sic Henriquez *lib.14. cap.18. num.3.* Suarez *de pœnitent. disput.30. sect.2 num.8.* Auila *de censuris 2. part. cap.7. disput.1. dub.10. conclus.3.* Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, allegat 39. num. 19.* Bonacina *de censuris, disput.1. quæst 3. punct.2. num.7.* Sanchez *num.6.* Secundò subduntur subditi suffraganei per appellationem metropolitano. Tertiò si malitiosè suffraganeus differat absolutionem; in iis enim casibus potest Archiepiscopus suffraganei subditos à censuris, & excommunicationibus reseruatis absoluere. sic Bonacina, & Barbosa *suprà*.

8 Secundum verbum positum in supradicto decreto est, *quoscumque sibi subditos*; non enim Episcopis hæc potestas absoluendi, & dispensandi conceditur ad omnes sed ad eos, qui sibi subditi fuerint, sub quorum nomine comprehenduntur omnes illi, qui aliquo modo Episcopis subduntur, siue habeant domicilium, siue ibi resideant maiori anni parte, siue solum transeunter existant; & licèt in materia dispensationis hæc subiectio ita ampla non probetur multis; at in materia absolutionis à censuris, & casibus receptissimum est, sufficere ex consuetudine generali Ecclesiæ, & benigna summi Pontificis interpretatione. sic Garcia *11. part. de benefic. cap. 10. n. 139. in 3. declarat.* Bonacina *disput.7. de censuris, quæst 5. punct.1.n. 4.* Suarez *de pœnitent. disput.30. sect.3.n.3* Sanchez *de matrim. lib.3. disput.23 num.12. & in Decalog. lib.2 cap.11. n.8.9. & 17.* Barbosa *2. part. de potestate Episcopi. allegat.39.n.4. & 5.*

9 De religiosis autem exemptis, qua ratione circa illos potest Episcopus exercere potestatem absoluendi & dispensandi, dicit latè *tract. de legib. disput. de dispensat.* & ibi etiam qua ratione Episcopus secum dispensare potest. Solum de absolutione ab hæresi est aliqua difficultas quomodo Episcopus ex vi Trident. decreti illam impetrare posset, si in hæresim labatur. Et ratio difficultatis est, quia Episcopus se ipsum absoluere non potest, sed id debet Confessarius facere ab eo electus; at ipse circa crimen hæresis non potest vices suas alteri committere, vt postea dicemus. Ergo neque poterit committere Confessario, vt illum absoluat. Cæterum tenendum est posse, vt defendit Sanchez *lib.2. c.11. n.11.* Barbosa *in remissionib. Concilij super hoc decretum, verbo in diœcesi sua.* Ratio est, quia Confessor Episcopi habet respectu Episcopi eam facultatem dispensandi & absoluendi, quam habet Episcopus respectu suorum subditorum, ne Episcopus deterioris conditionis existeret omnibus suis subditis. Adde ex vi huius concessionis tam casus occulti Pontifici reseruati non sunt, siquidem Episcopus habet potestatem illos absoluendi, sed cùm casus respectu Episcopi reseruati non sunt, potest Confessor Episcopi ex facultate sibi à iure concessa Episcopum ab illis absoluere. Ergo.

10 Tertia particula est, *in diœcesi sua, & in foro conscientiæ*, quæ appositæ non fuerunt in facultate concessa ad dispensandum, sed solum ad absoluendum à casibus occultis. Rationem

aurem,

dum, sed solùm ad absoluendum à casibus occultis. Rationem autem quare sint appositæ in facultate absoluendi, & non in facultate dispensandi, dicit Barbosa *allegat. 39. num. 7.* esse, quia dispensandi facultas exerceri potest in absentem; & absolutio hæc, quia debet esse in sacramento Pœnitentiæ præsentiam subditi requirit. Quòd autem hæc absolutio in sacramento debeat fieri, tenet Garcia *de benefic. 11. part. cap. 10. num. 139.* asserens sic sæpiùs declarasse congregationem Concilij. Aloysius Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, resol. 445. n. 8.* Barbosa *suprà*. Ac credo illa verba, *in foro conscientiæ*, non astari ad Pœnitentiæ sacramentum, sed extra illud exerceri hanc facultatem posse, tum quia forum conscientiæ non est forum sacramentale; sed solùm est forum secretum conscientiam respiciens, tum quia hoc decretum est latè interpretandum, vt suprà dixi. Non ergo est limitandum ad forum sacramentale, & ita tenet Sanch. *l. 8. de matr. d. 34. n. 29. & l. 2. c. 11. n. 13.* Suarez *de censuris, d. 41. sect. 2. n. 11. & de fide, d. 21. sect. 4. n. 5.* Nauar. *lib. 5. consil. tit. de priuileg. consil. 11. q. 2. in 2. edit.* & Garcia *suprà n. 138.* testatur esse communem sententiam.

11 Verba autem illa, *in diœcesi sua*, existimat Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 11. num. 17.* & videtur consentire Barbosa *in remission. Concilij*, *super hunc locum*, non esse restrictiua facultatis Episcopo concessæ, sed potiùs quasi illius extensiua, quidem comprehendunt subditos, qui verè subditi sunt ratione domicilij, siue existant in diœcesi, siue extrà, & etiam subditos, qui solùm ratione transitus in diœcesi commorantur. Quapropter dicit posse Episcopum virtute huius facultatis absoluere ab hæresi, reliquisque censuris subditum existentem in aliena diœcesi, etiamsi ipse Episcopus extra diœcesim existat. Assumptum probat. Nam primò requiri non potest, vt vterque, Episcopus scilicet, & subditus in diœcesi existant, esset enim coartare nimis priuilegium Concilij. Deinde requiri non potest, vt Episcopus in diœcesi propria existat, vt subditum à censuris absoluat; quia hæc absolutio est voluntariæ iurisdictionis exercitium, quod vbilibet fieri potest erga subditos. Vt ergo intelligeremus Concilium hanc iurisdictionem voluntariam limitasse, verbis clarioribus vti debebat, sicuti fecit *sess. 6. cap. 5. de reformat.* cùm dixit, *nulli Episcopo liceat Pontificalia in alterius diœcesi exercere.* Tandem requiri non potest, vt subditus in diœcesi propria existat, quia verba illa, *in diœcesi sua*, non possunt ad subditos referri, aliàs non diceret, in diœcesi sua, sed in eorum diœcesi. Item Concilium apposuit virgulam diuidentem subditos à diœcesi sua; dixit enim, *liceat Episcopis quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua absoluere*, quasi nolens diœcesim ad subditos referri.

12 Cæterum mihi probabilius est illa verba, *in diœcesi sua*, limitatoria esse facultatis absoluendi, quod mihi persuadeo, quia illa verba ibidem apposita in foro conscientiæ limitatoria sunt, quia ex vi illorum non prodest absolutio pro foro externo. Ergo etiam sunt limitatoria in diœcesi sua. Adde nulla clausula in decretis superfluere debet, imò neque vna syllaba, vt rectè expendit Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 46. num. 6.* Sed superfluerent illa verba, si potestas absoluendi non limiteretur, vel ad subditos existentes in propria diœcesi Episcopi, vel ad Episcopum existentem in sua diœcesi. Ergo ad vnum è duobus limitanda est. Minorem probo. Nam concessa Episcopo facultate absoluendi à censuris, potest absoluere quemcumque subditum, quomodocumque sit subditus, vel ratione domicilij, vel ratione habitationis, ita vt si sit subditus ratione domicilij, potest absoluere illum vbilibet existentem, quia non amittit subiectionem, si sit subditus ratione habitationis, dum actu habitat; quia tunc est subditus. Ergo illa verba, *in diœcesi sua*, nihil operantur. Ergo superfluunt. Hoc autem non est dicendum. Ergo dicendum est limitationem esse facultatis absoluendi ad vnum è duobus, vel ad subditos existentes in sua diœcesi, vel ad se ipsum in sua diœcesi existentē.

13 Propter hæc Suarez *de censuris, disp. 41. sect. 2. num. 10. & 11.* dicit limitanda esse ad subditos, quia paci, & recto regimini conuenientius est, si potestas absoluendi non solùm ad personas, sed etiam ad territoria limitetur. Mihi verò placet referenda illa verba *in diœcesi sua*, ad Episcopos absoluentes, & ex illis limitanda esse, ita vt Episcopus extra propriam diœcesim existens non possit vti hac facultate sibi concessa, sed necessariò debere existere in sua diœcesi, vt vti illa possit. sic docent Henriquez *lib. 14. de irregularit. cap. 20. n. 5.* Manuel 2. *tom. summ. cap. 69. num. 1. fine* Barbosa *alleg. 39. num. 7. fin.* Manuor, quia vt dixi, illa verba, *in diœcesi sua*, non possunt ad subditos commodè referri. Et ratio congruentiæ efficacius in Prælatis, quàm in subditis procedit; magis enim pax, & concordia inter Prælatos offendi potest, ex eo quòd vtatur extra propriam diœcesim existens potestate absoluendi sibi concessa, quàm ex eo quòd existens in propria diœcesi subditum alibi existentem absoluat. Neque hoc est derogare iuri communi, & exercitio voluntariæ iurisdictionis, quod vbilibet potest exerceri; sicut non est derogatio iuris communis, & facultatis absoluendi, quòd absolutio solùm pro foro conscientiæ prosit. Quia cum Episcopus in his reseruatis nullam haberet potestatem, potuit Pontifex in concessione illius conditiones apponere absque iuris communis derogatione; quibus seruatis facultatem concedit, & illis omissis negat: vna autem ex conditionibus est, vt absolutio detur ab Episcopo existente in sua diœcesi; sicut est, vt solùm pro foro interno, & conscientiæ prosit. Quòd si vrgeas, quare in facultate dispensandi hæ conditiones expostulatæ non sunt, benè tamen in facultate absoluendi, cùm vtraque facultas extraiudicialiter exerceri possit, secundùm nostram sententiam? Respondeo præcipuam rationem esse voluntatem sic concedentis, finis verò huius voluntatis potuit esse, vt remedium, quod erat sufficiens, delinquentibus occultis daretur, ipsique timerent delicta patrare, & publicare; videntes non posse eorum absolutionem ab Episcopis impetrare, nisi delicta occulta sint, & in foro interno, & existentibus Episcopis in diœcesi.

14 Quarta particula est, *vt delictum occultum sit, neque ad forum contentiosum deductum.* Non desunt in præsenti, qui affirment *occultum* dici, quod verè probari non potest: ac proinde distinguunt contra probabile. sic docet Garcia *de benefic. 7. part. cap. 11. num. 46.* Graffis *tom. 2. consil. sub tit. de homicid. consil. 2. n. 20.* Gutierrez *lib. 1. can. qq. cap. 13. n. 27.* Man. *addit. ad Bullam. §. 9. num. 69. fine*, & alij. At tenenda est communis sententia Doctorum ibi occultum distingui à notorio publico, vel famoso. Quapropter etiamsi delictum ab aliquibus sciatur, modò non sciatur à maiori parte viciniæ, vel collegij, in qua sint ad minus decem personæ, neque in iudicio sit deductum, occultum debet dici. Et ratio est manifesta: nam si nomine, *occulti*, delictum, quod in iudicio probari posset, intelligeretur, inutiliter expostulauit ad forum contentiosum esse deductum, cùm sufficiens erat posse deduci, sic pluribus relatis docet Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 38. n. 11. & lib. 8. disput. 34. n. 55. & lib. 2. in Decalog cap. 11. num 19. cum seqq.* Azor. *institutionum moralium, 1. part. lib. 8, c. 10. q. 9.* Bonacina *de censuris, disp. 1. quæst. 3. punct. 2. num 1.* Molin. *de iustit. tract. 3. disput. 79. num. 6.* Barbosa innumeros referens *de potestate Episcopi, 2. part. allegat. 39 num 24.* Debet tamen delictum in ratione delicti esse occultum, quod aduerto, quia contingere potest aliquem excommunicatum ministrare publicè sacramenta; at non esse publicum ministrasse excommunicatione ligatum; & tunc delictum est omnino occultum. sic Sanchez *lib. 8 disp 34 num. 56.* Sayrus *de censuris, lib. 7. c. 3. num 13.* Saa *verbo Episcopus, num. 35.* Barbosa *num. 26.* Riccius *in praxi fori Ecclesiastici, resol. 450.* & alij apud ipsos. Quòd si vno loco publicum est delictum, & alibi expostulatur absolutio, vbi non timetur publicandum. Suarez *de pœnitent. disput. 30. sect. 2. n. 2.* existimat iam non esse occultum, & facultatem Concilij ad illud non extendi. Sanchez *l. 3. c. 11. n. 20.* cum Auila *de censuris, 2. p. c. 7. d. 1. d. 11. concl. 3.* oppositum affirmat, sicque asseruisse vitos doctissimos Salmanticæ consulitos. Mihi sententia Suarez maximè probatur, quia negari non potest delictum illud publicum esse; nam ad hanc denominationem sufficit vno loco publicari, sed Concilium exciusit delicta publica à facultate absoluendi, & dispensandi. Item vt delictum sit ad forum contentiosum deductum, sufficit vno loco deductum esse. Ergo etiam sufficit, vt publicum sit, vno loco publicari.

15 Deductum ad forum contentiosum, tunc contingit secundùm plures Doctores, cùm denuntiatio, vel accusatio coram legitimo iudice facta est, & reus ratione illius citatur, quia citatio est primus actus iudicij. *§. fin. Instit. de pœna temerè litigantium.* glossa *in rubr. C. de in ius voc.* Aloysius Riccius *praxi fori Eccles. decis 522. aliàs in 2. edit. resol 449.* Sanchez, relatis Auila & Henriquez, *lib. 2 cap. 11. num. 21.* Verùm mihi probabile est non dici delictum ad forum contentiosum esse plenè & perfectè deductum, quousque lis contestata sit: sic defendit Barbosa *2. part. de potestate Episcopi, alleg. 39. num. 29.* sequentibus rationibus. Prima, quia forus contentiosus dici non potest, nisi inter partes super delicto commisso contendatur, negando, vel confitendo; quo actu litis contestatio etiam in criminalibus inducitur. Secundò forus contentiosus est idem ac iudicium, sed iudicium non est perfectum vsque ad litis contestationem, ex resolutis per Asin. *in praxi Florent. §. 1. cap. 1. num. 14. & seqq.* Lancelot. *de attentat. in præfat. num. 7.* Peregrin. *var. lib. 2. sub rubr. de iudic. n. 54.* Tertiò forus contentiosus non differt à lite mota, quia idem est in foro contendere, ac in eo litem mouere: at lis mota dicitur, postquam litis contestatio facta fuerit, vt probat textus *in cap. ex parte 30 de verborum significat.* & resoluit Maranta *de ordin. iudic. p. 5. tit. & omnia fiant durante instantia, num. 64.* Surdus *de aliment. tit. 5. q. 8. num 4.* Cabellusitan. *decis. 15. n. 10. p. 2.* Ergo delictum deductum esse ad forum contentiosum post litis contestationem dici debet, & non antè.

16 A delicto sic deducto ad contentiosum forum non potest Episcopus absoluere, neque dispensare, etiam alibi, vbi omnino ignoratur, quia vbicumque fuerit deductum, simpliciter est deductum. Sanchez *lib. 2. cap. 11. num. 21.* Barbosa *n. 31.* & Doctores statim allegandi. Hoc autem intelligendum est interim dum est deductum, & durat iudicium: nam si reus absolutus est, poterit tunc Episcopus absoluere, & dispensare quia tunc manet delictum occultum; neque potest dici

dici ad forum contentiosum deductum esse cum effectu, siquidem ibidem non est probatum. Sanchez, & Barbosa *suprà* Suarez *de censuris, disp.41. sect.2. num.6.* Saytus *de censuris, lib.7.cap.7.num.12.* Grassis *decis.1. part. lib.1.cap.13.num.43.* Molin. *de iustit. tract. 3. disp.79. num.8. vers.2. & 3.* & alij apud ipsos. Quod etiam habet verum, etiamsi iniquis probationibus, & falsis testibus se defenderit. Suarez, Sayro, Barbosa, Sanchez *suprà*. Quia semper eadem ratio procedit, scilicet manere occultum, neque ad forum contentiosum cum effectu deductum esse. Adde idem esse dicendum, si iudicium non fuerit sententia finitum, eo quòd accusator per annum tacuerit, quia taciturnitas accusatoris arguit defectum probationis, & æquiualet absolutioni: sic Barbosa *num.34.* & allegat Saytum *suprà cap.7.num.11.* Maiol. *de origin. lib.3.cap.17. sub num.9.* Campan. *in diuers. iuris canon. rubr.11.cap 23.n.144.* Insuper si duo sint consortes eiusdem criminis, & vnus tantùm in iudicium deferatur, alter absolui potest, quia eius delictum, quatenus ab ipso processit, ad iudicium delatum non est. sic Sanchez *num.21.* cum Nauarr. *lib.2.consil.tit. de sentent. & re iudicat. consil.2.in 2.edit.*

17 Sed quid si delictum ad forum contentiosum deductum sit, & ibi punitum, poterimne tunc Episcopus absoluere, vel in impedimento inde prouenire dispensare? Affirmat Sanchez *n.70. n.21.* Henriquez *lib.14. de irregular.c.7.n.5.* Auila *de censuris 2.p.disp.2.dub.7. & part.7.disp.10.d.7.* Regin. *lib. 30. tract.2.num.29. vers. sextò.* Mouentur, quia finis Concilij in hac reseruatione cessat; reseruauit enim delicta publica, & deducta ad contentiosum forum; ne absolutione Episcopi impediretur satisfactio publica pro delictis publicis exhibenda; processus iudicialis semel inchoatus, sed iudicio finito, & satisfactione publica exhibita, cessat hic finis. Ergo. Mihi tamen contrarium probabilius est, quia cuidens est, illud delictum notorium esse, & publicum; siquidem est in iudicio probatum: ea autem, quæ sic probata sunt, notoria sunt, vt multis relatis tradit Mascard. *de probationibus, conclus.1101. num.13. & concl.1196.n.15.* Tiraquel. *de retract. lignag. §.36 glossa 2. num.44.* Menoch. *de arbitrar. casu 166. num.6.* Item illud delictum est cum effectu ad forum contentiosum deductum; siquidem ibi est probatum, & punitum. Ergo non comprehenditur sub hoc priuilegio. Probo consequentiam, quia priuilegium est de delicto occulto, neque ad forum contentiosum deducto, cuius contra est tale delictum. Item absolutio, quæ in supradicto cap. conceditur, est solùm pro foro conscientiæ; at delictum sic manifestum, & publicum non solùm indiget absolutione pro foro conscientiæ, sed etiam pro exteriori. Ergo sub hac concessione tale delictum non fuit comprehensum; & ita tenet Suarez *de censuris, disput.41. sect.2. num.5. ad finem.* & Gutierrez *canon. qq. lib.1. cap.3. ad finem.* Bonacina *de censuris, disput.1. quæst.3. punct.2. num.2. & disput.7. quæst.5. punct.2. num.5.* Barbosa *2. part. allegat.39. n.m.35.* Neque obstat ratio contraria: nam esto admittamus in illo delicto esse satisfactum intentioni Concilij negantis absolutionem delicti publici, & ad forum contentiosum deducti, non inde infertur posse Episcopum in eius absolutione se intromittere, nisi à Pontifice fuerit concessum; cùm autem sub verbis concessionis illa delicta non comprehendantur, ad illa se extendere non potest: illa enim ratio probat optimè conuenire vt Pontifex hanc Episcopis facultatem concedat, non tamen probat esse concessam.

18 Quintum requisitum est vt Episcopus absolutionem à casibus reseruatis. *per se vel per suum vicarium ad id specialiter deputatum concedat; in crimine autem hæresis per se, & non per vicarium.* Circa quæ verba aduerte in facultate dispensandi non esse appositum, vt per vicarium dispensationem concedat Episcopus. Ex quo silentio non leuis controuersia inter Doctores orta est, an liceat Episcopis vicario committere dispensationes irregularitatis, & aliorum impedimentorum, sicuti potest & absolutionem à casibus reseruatis? Alij affirmant, quia est potestas commissa non personæ, sed dignitati; alij negant, quia virtualiter restricta fuit potestas dispensandi ad solum Episcopum, ex eo quod potestas absoluendi ipsi, & non vicario concedatur. Constitutio enim ambigua in vna parte, ex alia declarari debet. Ergo cùm in secunda parte illius constitutionis apposuerit extensionem ad vicarium, & in prima omiserit, tacitè limitauit, ne vicario talis potestas concederetur. Neque deest ratio differentiæ, quare vicario permittat potestatem absoluendi, non autem dispensandi, quia absoluendi potestas magis necessaria est ad salutem animarum. Propter hæc Barbosa *alleg.39. num.14. fine*, non audet iudicium ferre in hac causa. At ego nixus authoritate Sanchez, Nauarr. & Suarez statim allegandi, iudico potestatem dispensandi committi posse cuilibet vicario generali delegato, & cuilibet etiam speciali personæ, quia cùm sit potestas iure communi dignitati Episcopali competens, non est cur delegabilis non sit. Neque ex eo quod in secunda parte illius decreti commissa sit potestas absoluendi Episcopis, aut eorum vicariis specialiter deputatis; arguitur bene potestatem dispensandi solis Episcopis competere, neque aliis delegari posse; quia ad restrictionem aliquam concedendam aduersantem iure communi clariora fundamenta debent esse. Sensus igitur est. Potestas dispensandi irregularitatibus, & suspensionibus concessa Episcopis, est ita illis concessa, vt possint non solùm suo vicario specialiter delegare, sed etiam alteri. At potestas absoluendi à casibus reseruatis, cùm animarum salutem immediatiùs respiciant, non alteri, quàm vicario ad id specialiter deputato delegari potest; potestas verò absoluendi ab hæresi, quia grauior est, neque etiam huic vicario delegabilis est. sic Sanchez *de matrim. l.2. disp.40. n.17. & lib.2. in Decal. c.11. n.25.* Suarez *de cens. disp.41. sect.2. n.8.* Nauar. *consil.11. tit. de priuileg. n.4.*

19 Difficultas ergo est, an absolutio hæresis committi ab Episcopo possit alicui? Affirmat Sanchez *l.2. c.11. n.23.* cum Nauarr. *l.1. consil. t. de constit. consil.1. q. vlt. n.89. & l.5. cons. tit. de priuileg. consil.11. q.2 & 3.* Eman. Saa *verbo Episcopus. n.37.* Azor. *tom.1. lib.8. institit. mor. cap.10. quæst.11.* Cordub. *sum.8.* Henriquez *lib.6 de pœnit. cap.14. num.7.* Eman. Rodr. *qq regul. quæst.30. art.11. & in explicat. bullæ, §.9. n.79 fine, & in addition. §.9. num.69* Probatur, quia potestas hæc absoluendi ab hæresi commissa est Episcopis præsentibus, & futuris in perpetuum; sed quando aliquid sic conceditur, non eligitur industria personæ, sed officij, & dignitatis, vt optimè tradit Ias. *in l. more maiorum. 65 ff. de iurisd. omn. iud.* Menoch *de arbitr. lib.1. quæst.64. num.17.* Gregor. Lop. *leg.47. fine tit.18. p.3.* Ergo de se delegabilis est. Sed ex supradictis verbis Concilij hæc delegandi potestas non ita restringitur, & limitatur, vt nullo modo delegari possit. Ergo Minorem probo. Nam Concilium solùm excluſit vicarium ad id specialiter deputatum, sed hoc intelligi potest de vicario specialiter deputato ad casus hæresis contingentes, non de vicario specialiter deputato ad vnicum casum tunc oblatum. Ergo ille quasi generalis vicarius erit exclusus, non autem hic specialissimus.

20 Nihilominus etsi supradicta sententia probabilis sit, at longè probabilior est omnem vicarium esse exclusum; ac proinde non posse Episcopum per alium, quàm per se ipsum ab hæresi absoluere. sic tradit noster Molina *tract.5. de inst. d.18. num.2.* Gutier. *lib.1. canon qq. cap.13. n.29.* Garcia *11. p. de benefic. cap.10. num.113.* Lorca *2.2. disp.45. num.11.* Suarez *de pœnit disp.30. sect.2. num.9. & 15. & de fide disput.21. sect.4. num.8.* Moueor, quia in hac absolutione ille vicarius est exclusus, qui admissus fuit in absolutione à reliquis casibus reseruatis, vt videtur ex contextu constare, sed pro reliquorum casuum absolutione, quilibet vicarius, siue generalis, siue specialis, deputari potest, vt etiam ipse Sanchez admittit. Ergo pro absolutione hæresis quilibet erit exclusus. Adde dictio *negans* apposita ante vicarium excludit, & dictio *tantùm* apposita Episcopis ad eorum personas potestatem restringit, alias si aliis liceret, non Episcopis tantùm, sed etiam eorum vicariis specialissimis licitum esset, contra verba Concilij quæ absoluta sunt. Neque in hac restrictione committitur vlla derogatio iuris communis. Siquidem Episcopi non habent à iure communi potestatem absoluendi à reseruatis Pontifici. Cùm ergo eis tribuitur talis facultas limitari, coarctarique poterit à Pontifice, vt solùm ipsis prosit, non aliis, quod non est Episcoporum iuri derogare, sed beneficium limitatè concedere. Adde si Episcopis non conceditur, vt possint delegare alicui facultatem generalem absoluendi ab hæresi, sicuti non audent contrariæ sententiæ Doctores concedere, quia iam iste esset Vicarius generalis, qui à Concilio est exclusus. Non videtur, qua ratione sit necessarium delegare potestatem absoluendi ab aliquo casu hæresis contingente, quia si prudenter Episcopus procedat, non potest hanc potestatem delegare, nisi instructus sit esse causam sufficientem ad delegandum? cùm autem de causa requisita ad delegationem illam specialem instruatur, instrui potest de causa requisita, & conueniente ad tollendam censuram. Ergo poterit ipse etiam reo absente censuram tollere, qua sublata manet peccatum hæresis non reseruatum, & à quolibet confessore approbato absoluendum.

21 Restat vltimò inquirendum, an hæc facultas Episcopis concessa per Trident. absoluendi à casibus Pontificis, & specialiter ab hæresi sit reuocata per Bullam Cœnæ in illa vltima clausula, in qua sic habetur. Cæterùm à prædictis sententiis nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, neque etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita absolui potest, etiam prætextu quarumvis facultatum, & indultorum, quibuscumque personis Ecclesiasticis, sæcularium, & quotumvis ordinum etiam mendicantium, ac militarium, regularibus etiam *Episcopali, vel alia maiori dignitate præditis*, ipsisque ordinibus, & eorum monasteriis, conuentibus, & domibus, ac Capitulis, collegiis, confraternitatibus, congregationibus, hospitalibus, & locis piis, nec à laicis etiam imperiali, regali, & alia mundana excellentia fulgentibus, per nos, & dictam sedem, ac *cuiusvis Concilij decreta*, verbo literis, aut alia quacumque scriptura in genere, & in specie concessorum, & innouatorum, ac concedendorum, & innouandorum. Et addit ur excommunicatio aduersus eos, qui sic absoluere præsumpserint. sic Gregor. XV. & Vrban. VIII. suis Bullis.

Non

Non desunt plures authores, qui affirment ex vi huius clausulæ non reuocari Episcopis facultatem absoluendi concessam in Trident. sic docet Bannes 2.2.q.11.art.4. dub.2.post.2.concl. arg.3. & ibi Arag. art.3. Nauarr. *sum.lat.cap.27.n.260. & l.5. consil.tit.de priuileg.consil.11.qu.1.* Gutierr. *qq.canon.in poster. lib.1. cap.13.ad finem.* Henriquez *lib.6.de pœnit.c.14.n.7.* Lorca 2.2. *disp.45.num.10.* reputat probabilem Suarez *tom.de censur. disp.21.sect.3 num.5.* & alij plures, quos referunt Sanchez, & Barbosa in secunda sententia allegandi. Præcipuum fundamentum est, quia correctio iuris vitanda est, quoad fieri possit, sed absque correctione iuris Trident. stare potest clausula Bullæ reuocans facultates, quibus absolutio impendi poterat. Ergo affirmandum est clausulam Bullæ supradictam Trident. facultatem non reuocare. Minorem probo. Primò, quia Bulla solùm dicit, *vt nullus possit absolui pratextu quorumcumque priuilegiorum, qua Episcopis, conuentibus, & aliis concessa sint per Sedem Apostolicam.* atqui ab Episcopis absolui intendit, non intendit absolui prætextu alicuius priuilegij à Sede Apostolica concessi, vt dicit Bannes, sed prætextu authoritatis à Christo Domino datæ. Ergo. Secundò, quia Bulla optimè potest intelligi de peccatis publicis, & de absolutione, quæ non solum pro foro conscientiæ, sed etiam externo prosit; siquidem nihil in Bulla habetur, quod cogat nos de peccatis occultis, & de foro conscientiæ reuocationem intelligere, sensus ergo Bullæ est, vt nullus possit absolui, absolutione proficiente in foro externo, vel à peccatis publicis prætextu priuilegiorum, &c. Quòd si hoc modo intelligatur, manet integrum Trident. decretum. Nam Trident. concedit solùm absolutionem casus occulti, & pro foro conscientiæ. Ergo si Bulla reuocat casus publicos, & absolutionem proficientem in foro externo, non immutat, nec corrigit decretum Trident. Ergo hæc explicatio sustinenda est, vt iuris correctio vitetur. Tertiò, lex generalis præcipuè correctoria, etiamsi posteriori sit, limitanda est ex speciali antecedenti, vt latè probaui *tractat.de legib.* Ergo hæc lex correctoria Bullæ, quæ generalis est, limitari, & coarctari debet per specialem Trident. Quartò non obstante clausula reuocatoria Bullæ Cœnæ manet integrum priuilegium in Cruciata concessum pœnitentibus, vt semel in vita possint absolui à quolibet Confessore approbato à quibusuis peccatis, & censuris, &c. Ergo etiam poterit integrum manere priuilegium Episcopis concessum in Trident. non obstante clausula reuocatoria. Quintum fundamentum est, quia non est euidens Bullam Cœnæ supradictam facultatem reuocare, vt ex supradictis constat; sed absque euidentia reuocationis nemo tenetur se iure proprio spoliare. Ergo non debent Episcopi se reputare spoliatos hac facultate absoluendi absque clariori notitia. Quòd si dicas constare euidenter esse reuocatam hanc facultatem Episcopis non ex verbis Bullæ præcisè, sed ex illis iuncta Pontificum declaratione. Respondere possumus de declaratione nobis authenticè non constare. Nam esto plures Doctores eam fingant, ex fama, & opinione loquuntur. Item indigebat talis declaratio speciali promulgatione, vt vim legis reuocantis haberet, aliàs nos arctare non potest.

11 Cæterùm tenenda est, vt longè probabiliot contraria sententia, scilicet per clausulam Bullæ Episcopis reuocatam esse facultatem absoluendi ab hæresi, reliquisque ibi contentis. sic Suarez *de pœnitent. disput.30.sect.2.num.11. & de censur.disp.21.sect 3 num 5.* Pegna *director.3.part.comment.141. pag.92. versic penultim.* vbi testatur iuxta hanc opinionem in supremo generalis inquisitionis prætorio sæpè pronuntiatum esse, Tuscus *de visitat.lib.2.cap.31.num.5. & c.23.n.4.* Marc. Anton. Genuens. *in praxi Archiepiscop. Neapolit.cap.67. num.10 in prima editione*, vbi testatur, Gregorium XIII. & Clementem VIII. sic declarasse. Azor. *tom.1.lib.8.cap.19.q.3. & cap.10.quæst.10.* & affirmat se audiuisse à religioso, docto, & fide digno sic declarasse Clement. VIII. Pro hac parte extare duas authenticas declarationes Cardinalium, testatur Nicol. Garcia 11 *part.de benefic.cap.10 num.122.* & Suarez *suprà*, & hanc esse sequendam innumeros referens firmat Barbosa 2. *part.de potestate Episcopi allegat.40.n.25. & in remissionibus Concilij verbo & in hæresis crimine.* Sanchez *lib.2. Decalog. c.11. fine* Farinacius *de hæresi, qu.192.num.61.* Bonacina *disp.1. de censuris, quæst.3. punct.2 num.1. vers.1.* quos ne fastidio sim omitto. Præcipuum fundamentum, quo moueor, est tantorum virorum authoritas, quæ in re morali magni habenda est, nec deferenda ob excogitatas, & parùm firmas distractiones. Quòd si huic authoritati efficax ratio accedit, omnino sequenda est. ratio autem ea est. Negari non potest priuilegium à Concilio concessum Episcopis derogari posse à Pontifice, sed ex supradictis Bullæ verbis colligitur satis fuisse derogatum Ergo. Minorem probo. Nam Pontifex prohibet, ne detur absolutio hæresis, & reliquorum casuum in Bulla contentorum prætextu priuilegiorum, quæ Episcopis, religiosis, conuentibus, &c. concessa sint à Sede Apostolica etiam decreto alicuius Concilij. Sed nullum Concilium, nisi Trid. hanc facultatem absoluendi ab hæresi, reliquisque casibus reseruatis concessit. Ergo hanc facultatem, quæ in hoc Concilio conceditur, intendit Pontifex reuocare; aliàs superfluerent verba illa *alicuius Concilij decreta.* Neque dici potest reuocare facultatem absoluendi à casibus publicis, & pro foro externo, quia hæc non est data à Concilio, præcipuè cùm reseruatio non tam pro foro externo, quàm pro foro conscientiæ facta est, siquidem solùm permittitur in articulo mortis absolutionem præstari. Alij verò probant hanc conclusionem ex eo; quòd non videatur necessarium ad derogandum priuilegiis, & constitutionibus Trident. illius fieri expressam mentionem; siquidem ipsum Trident. *sess 25.cap.21.* in fine Concilij excipit authoritatem Pontificis in suis decretis, dicitque se velle, vt robur habeant, dum Pontifici placuerit, & non vltra, inquit enim sancta Synodus omnia, & singula sub quibuscumque clausulis, & verbis, quæ de morum reformatione, atque Ecclesiastica disciplina, tam sub fœlicis recordationis Paulo III. ac Iulio IV quam sub beatissimo Pio IV. Pontificibus maximis, in hoc facto Concilio statuta sunt, declarat ea decreta fuisse, *vt in his salua semper authoritas Sedis Apostolica sit & esse intelligatur.* Ergo cùm Pontifex suam authoritatem interponit, ne vllus ab hæresi, reliquisque in Bulla contentis absoluatur, non debet dici reuocare priuilegium in Trident. concessum, sed ipsum Trident. priuilegium cessare, quia cessauit conditio, sub qua fuit concessum. Verùm hæc ratio, quam aliqui magni faciunt, meo iudicio non concludit. Admitto non reuocari decreta Trident. quoties Pontifex suam authoritatem in contrarium interponit, sed cessare ex conditione in ipsis decretis apposita. At hoc opus, hic labor est, quando censeatur Pontifex suam authoritatem in contrarium interponere, & credo nunquam censeti, nisi id verbis expressis, & mentionem facientibus dicti Concilij, saltem in genere exprimat, vt latiùs diximus, cùm de reuocatione legis, & priuilegiorum egimus.

23 Verùm etsi Episcopi non possint in foro conscientiæ hæreticos pœnitentes absoluere, iuxta magis receptam, verioremque sententiam; at possunt in foro externo eos absoluere, & Ecclesiæ reconciliare, illisque pœnitentiam iniungere; quæ absolutio illis proderit in foro interiori, probat expresse textus *in cap.vt officium, in princ. versic. ß verò, de hæreticis, in 6.* illis verbis, *absolutionis beneficium impendatis*, & iniungatis eisdem, quod iniungi talibus consueuit, & ita tradit Archidiacon. *ibi num.1. verbo impendatis.* Ioan. Andr. *num.1.* Gemin. *num 2. fine* glossa *in cap.excommunicamus, el.1. §.credente, ad fin.d. hæreticis* ibi Hostiens. *num.24.* Felin. *sub num.3* Anania *num.4.* Zabarella *num.6 fine.* Repert. Inquisitorum *verbo absolutio, versic.sed nunc prosequendo, & versic.ex præditis concluditur.* Squallicens. *tract.de fide catholic.c.27. num 3.* Eymer.3 *part.quæst.92.* quos omnes refert, & sequitur Farinacius *de hæresi, quæst.191. §.4. num.52.* vbi aduertit, quòd esto Lœlius Zechius *in summ.1. part. tit.de fide, rubr.de hæresi, cap.11. num.18. versic.4.* dicat in supremo inquisitionis senatu pronunciatum esse, vt solis Inquisitoribus liceat pœnitentes hæreticos in foro externo absoluere, & non Episcopis, non esse à proposita doctrina recedendum; quia est à Doctoribus communiter recepta, & iuri consona, consentit etiam iis Bonac. *disp.1. de censur.quæst.3. punct 2.n.11.* Aduerto tamen in Hispania prædictam facultatem illis reuocatam esse. Non enim Episcopi sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo saltem requisito absoluere possunt hæreticum, & Ecclesiæ reconciliare, vt constat ex praxi.

§. II.

Expenditur facultas absoluendi ab hæresi concessa Inquisitoribus.

1 *Pro foro externo clarum est illis esse facultatem concessam.*
2 *In foro conscientia est aliqualis difficultas proponitur difficultatis ratio, & Doctores asserentes quemlibet Inquisitorem hac potestate gaudere.*
3 *Probabilius est oppositum*
4 *Satisfit fundamento, num 2. adducto.*
5 *Absolutio data ab inquisitoribus hæretico fictè conuerso valida non est.*
6 *Quid si non integrè delictum manifestasti? Sub distinctione respondetur.*

1 COnstat iis commissam esse facultatem absoluendi hæreticos pœnitentes pro foro externo, ex text. *in cap.vt officium, de hæretic. in 6.* & ex plurib. Bullis relatis à Pegna *in fine direct.* quorumque meminit Farinacius *de hæresi q.192. num.54.*

2 Difficultas ergo est, an illis liceat in foro conscientiæ? Rationem difficultatis constituerunt verba Bullæ Clementis VII. edita anno 1530. quæ incipit, *Cùm sicut*, & referitur à Pegna *in direct.inquisit.* inter Bullas illius Pontificis, vbi dicitur, *Vobis etiã, ac vicariis prafatis extra iudicialiter Lutheranos occultos, & non inquisitos per ordinarii, siue alios iudices, aut alios quoscumq; hæreticos, fautores, defensores, & receptatores, necnon à sancta fide Apostatas, eósq; qui contra inhibitionem Sedis Apostolicæ*

tenuerunt, vel legerunt libro Martini Lutheri, vel aliorum, aut eisdem, siue eisdem quomodolibet adhæserunt (si ad cor reuersi pœnitentes id humiliter petierint) postquam hæresim, quæ polluti, & infecti erant, abiurauerint, medio iuramento promiserint de cætero ab huiusmodi hæresis penitus abstinere, absoluendi, illisque pro præmissi pœnitentiam iniungendi salutarē, eósque ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ restituendi, & reducendi, authoritate Apostolica, tenore præsentium litterarum licentiā, & facultatē cōcedimus. Ex his ergo verbis si formatur ratio dubitandi. In hac constitutione datur facultas Inquisitoribus, & eorū commissariis absoluendi hæreticos occultos, neque ab vllo iudice priùs Inquisitos extraiudicialiter. Ergo est data facultas illos absoluendi in foro conscientiæ. Probo cōsequentiā, quia absoluere iudicialiter, seu pro foro iudiciali non solùm occultos hæreticos pœnitentes, & voluntariè misericordiam expostulantes licet Inquisitoribus, ex *suprad. c. vt officium*, & ex aliis text. sed etiam publicos hæreticos, & ad iudicium venire cōpulsos. Ergo aliquid speciale hæc constitutio concedere Inquisitoribus intendebat. Quod non videtur esse aliud, nisi absolutionem pro foro conscientiæ. Neque obstat supradictam Bullam dirigi specialiter ad Inquisitores ordinis Prædicatorū existentes in Lombardia; Imò videri esse specialē commissionem factam personis, & non dignitati. Quia esto ex tenore Bullæ sic appareat, consuetudine receptum est ad omnes Inquisitores extendi. & fauent ea, quæ tradit Pegna. 3. *p. direct. q.* 109. *comm.* 158. *à vers. nec obstat*, vbi probat priuilegia Inquisitoribus specialibus concessa ad omnes Inquisitores dirigi, ex *c. vlt.* § *vlt. de hæretic. in* 6. *Clement.* 1. § *vlt. de hæretic. & l. Arriani*, § *cūctis quoque legib. C. de legib.* Neque etiā obstat per Bullam Cœnæ reuocari omnem facultatem absoluendi ab hæresi, & casibus ibi contentis in foro conscientiæ, quominus possimus affirmare hanc facultatem perseuerare, quia, vt dicit Bannes ſtatim allegandus, Bulla solùm reuocat facultates absoluendi, quæ pœnitentibus concessæ sunt, vel saltem, quæ concessæ sunt directè in illorum fauorem: at hæc facultas absoluendi ab hæresi in foro conscientiæ non pœnitentibus hæreticis, imò neque directè in ipsorum fauorem est concessa Inquisitoribus; sed est illis concessa in fauorem officij, quod exercent, defendendi fidem, & ad maiorem illorum authoritatem; indirectè tamen in animarum fauorem. Non ergo censetur reuocata hæc facultas. Addi etiam potest congruentia magni momenti. Ad Ecclesiam pertinet prouidere fidelibus delinquentibus remedium facile, & suaue, vt à peccato liberentur. Si autem penes Inquisitores non residet facultas absoluendi ab hæresi occulta in foro conscientiæ hæretici occulti, carent remedio facili; & suaui, vt à peccato liberentur. Non enim est remedium facile, & suaue, sed nimis rigorosum cogere hæreticum occultum, vt præsentibus testibus, vel coram Notario hæresim suam occultam, & soli Deo notam Inquisitori manifestet. Hoc autem est illi omnino necessarium, si Inquisitor, & Episcopi non habent in foro conscientiæ facultatem absoluendi ab hæresi. Ergo dicendum est saltem Inquisitores illam habere; & ita supponit Nauarr. *lib.* 5. *consil. tit. de priuileg. consil.* 11. Campegius *ad cap.* 34. Zanch. *de hæret. vers. cum itaque*, Bannes 22. *q.* 11. *art.* 4. *dub.* 2. *post.* 3. *argum. contra* 2. *conclus.* Gutierr. *can* 94. *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 7. Vtual *Candelab.* 1 *p. tit.* 11. *de absolut. num* 15. testatur praxim ita esse Man. *in Bulla Cruciatæ*, § 9. *num.* 70 *fine* Eymer. 3. *p. direct. num.* 61. alios plures refert Sanchez *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 1. ipséque eam *num.* 3. probabilem reputat. Ex qua sententia inferunt Inquisitorem non sacerdotem posse hac facultate vti, quia non est coarctanda potestas ad forum sacramentale, sed ad forum secretum. Item & posse Inquisitorem alteri vices suas delegare, quia potestas est competens ex officio; ac proinde de legalibus, dum in contrarium non fuerit expressa prohibitio. Sanchez *num.* 4. & 5.

3 Nihilominus probabilius existimo nulli Inquisitori, neque tribunali datam esse facultatem absoluendi ab hæresi, & excommunicationibus reseruatis in foro conscientiæ, sed necessariò debere fieri in foro externo, & iudiciali, sic Sanchez *n.* 3. Farinac. *de hæresi, quæst.* 192. *num.* 54. Suarez *de fide disp.* 21. *sect.* 4. *num.* 15. Gattia *de benefic.* 11. *p. cap.* 10. *n.* 121. Barbosa 2. *p. de potest. Episc. allegat.* 40. *n.* 28. Ratio est, quia Inquisitores neque ex vi muneris, neque ex aliquo priuilegio, neque ex consuetudine habent potestatem pro solo conscientiæ foro absoluendi. Ergo gratis asseritur talis facultas. Antecedens probo. Munus Inquisitoris est delicta inquirere, & iudiciaiter punire delinquentes, est enim iudex pro foro externo constitutus. Ergo ex vi muneris hanc facultatem absoluendi ab hæresi pro solo conscientiæ foro non habet. Ex priuilegio autem non videtur illam habere, nullum enim aliud refertur, nisi contentum in suprad. Bulla Clement. VII. Sed illud nec loquitur de omnibus Inquisitoribus, sed solùm Inquisitoribus ordinis Prædicatorum residentibus in Lombardia & illo tempore præsentibus, & concesso ad omnes extendi, non loquitur de absolutione fori conscientiæ, sed externi; tum quia non committit facultatem absoluendi, nisi præstito iuramento, & abiurata hæresi: quæ conditiones pro foro interiori non videbantur necessariæ. Neque verbum *extraiudicialiter* vrget, nam, vt testatur Barbosa *num.* 27. sæpè declaratum est in supremo Inquisitionis Romanæ tribunali verbum illud, *extraiudicialiter*, non tollere formam iudicij, scilicet depositionem coram Notario & testibus, vel saltem coram Notario tantùm; sed tollere solemnitatem iudicij, quæ consistit in eo, quòd plures adsint iudicio, pluribusque iudicium innotescat; facultas ergo Inquisitoribus data, vt extraiudicialiter pœnitentes hæreticos, & à nullo iudice inquisitos absoluere possint, in eo consistit, vt possint ad secretam abiurationem, & secretam pœnitentiam eos admittere. Non tamen quòd pro solo conscientiæ foro absoluere possint. Quòd si supradictum priuilegium de absolutione pro solo conscientiæ foro loquatur, non video qua ratione Episcopis reuocata sit per Bullam facultas absoluendi ab hæresi, & casibus in Bulla contentis, & non reuocetur Inquisitoribus, cùm etiam Episcopis in sui fauorem, & ob eorum dignitatem sit tale priuilegium concessum, & Bulla omnia priuilegia, quorum potestate quilibet impetrare absolutionem posset, reuocat, siquidem absoluentes huiusmodi reos excommunicatione innodantur. Denique ex consuetudine contrarium omnino constat, nunquam enim Inquisitores, nisi coram Secretario, pœnitentem hæreticum audire volunt, vt ipsemet Bannes fatetur, & consulit Eymeric. 3. *p. director num* 59. Adde declarationem Cardinalium relatam à Barbosa *sess.* 24. *cap.* 6. *Concilij, num.* 7. in hæc verba: *Episcopus, aut Inquisitor absoluere iam non possunt hominem hæreticum in foro conscientiæ, licèt hæc facultas à Concilio sit ipsis tradita.*

4 Ex his constat solutio contrarij fundamenti: & ad congruentiam de rigore dicimus non esse nimium in delicto ita graui, & Christianæ reipublicæ nociuo obligare delinquentes, vt Inquisitori coram Notario se manifestent, præcipuè cùm totus ille rigor temperetur abundè, ex eo quòd si absolutus secretò etiamsi postea delictum publicetur, non possit de illo iterum iudicari, & puniri, vt bene notauit ex Compegio Suarez *de fide disp.* 21. *sect.* 4. *n.* 18. Item est conuenientissimus ille rigor, (si aliquis est,) vt arceantur homines à simili delicto committendo, videntes difficultatem in illius absolutione, quæ est ratio, quare Ecclesia aliquorum casuum absolutionem reseruat. Hæc autem facultas sic secretò absoluendi, etiamsi præcipuè in toto tribunali resideat, in quolibet etiam Inquisitore residet, vel quia sibi inuicem vices committunt, vt placet Suarez *num.* 18. vel quod probabilius existimo, quia Bulla Clement. VII. non cum tribunali, sed cum Inquisitoribus singulis, & seorsim loquitur; siquidem eorum vicariis, & commissariis facultatem eandem tradit, qui tamen non constituunt tribunal. sic Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 12. *num.* 4.

5 Sed inquires, an absolutio data hæretico fictè conuerso, cuius fictionem ignorat absoluens, valida sit, ita si postea verè pœniteat, & ex corde conuertatur, nulla indigeat absolutione?

Respondeo minimè valere ex defectu intentionis in absoluente; non enim intendit absoluere; nisi fidelem: at qui in sua hæresi pertinax est, infidelis est, & indignus absolutione. Sayrus *Thesauri casuum, tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 21. *n.* 26. & 27. Henriquez *lib.* 13. *de excommunicat. cap.* 30. *num.* 3. & 4. Suarez *de censuris, disp.* 7. *sect.* 7. *num.* 12. & *disp.* 21. *de fide sect.* 4. *n.* 19. Verùm, quia hæc absolutio quoad forū externum valida, & firma reputatur, non indigebit hæreticus verè iam conuersus absolutione aliqua iudiciali, sed ipsemet Inquisitor solus sine Notario, & testibus illum absoluere poterit. Exemplo matrimonij contracti in facie Ecclesiæ inualidè ob aliquod occultum impedimentum, quod secundùm multorum sententiam reualidatur sine vlla exteriori solemnitate per iteratum consensum contrahentium sic expressè Suarez *illo num.* 19.

6 Sed quid si fassus sis hæresim, v. g. Iudaismum, non tamen declarasti, quoties iudaizasti, sed aliquos actus externos Iudaismi manifestati, alios occultasti; manes ne absolutus? Et quidem si ignoranter feciſti, non est dubium te absolutum manere; at si ex malitia processisti, distinguendum est; si actus quos omisisti manifestare, variarent deregrauiter iudicium; ita vt obligarent iudicem ad grauiorem pœnitentiam tibi imponendam, censeo te non manere absolutum; secus verò, si iudicium eodem modo perstiteret. Et ita explico illa verba quæ communiter in absolutione hæretici apponuntur, nempe *si ita est, vt ex corde conuertitur, non tacens de se, nec de aliquo aliorum aliquam contra nostram sanctam fidem Catholicam eum absoluimus & non aliter.* Hæc enim verba requirunt, vt ex corde hæreticus conuertatur, nihilque aduersus nostram fidem taceat, quod graue sit, meritóque iudicem ad variationem iudicij mouere possit.

Quòd si inquiras, quando præsumi potest ex manifestatione rei tacitæ variandum esse iudicium?

Respondeo arbitrio prudentis relinquendum esse. Putarem sanè, si plures diuersas hæreses haberes, & aliquam omitteres manifestare, in hoc omnes conuenire. Secundò, si eiusdem hæresis actus tres, vel quatuor diceres, cùm tamen essent decem, vel viginti. Tertiò, si alicuius personæ, quam obligatus es manifestare denuntiationem omisisti. Nam esto illa manifestata non varietur iudicium respectu tui quoad pœnitentiam tibi imponendam; variatur tamen absolutè iudicium respectu personæ denuntiatæ, cuius variationis tu debebas esse causa.

§. III.

Quid dicendum de religiosorum priuilegiis.

1 *Statuitur priuilegium Societatis, aliisque religionibus concessum.*
2 *Qua ratione hæc facultas cõcedatur à Præposito generali.*
3 *Superioribus Societatis datur facultas absoluendi ab excommunicatione incursa ob lectionem librorum prohibitorum.*

1 REspondeo nostrum Reuerendissimum P. Præpositum generalem facultatem habere per se, vel per alios absoluendi quoscumque ab hæresi in foro conscientiæ. Quam facultatem concessit illi Iulius III. viuæ vocis oraculo primum, vt *in vita vocis oraculis pag. 9*. Deinde per breue in litteris Apostolicis *pag. 66*. Confirmauit verò, & denuò concessit Gregorius XIII. die 18. Martij 1584. pro reliquis orbis partibus (Hispania excepta) *in viua vocis oraculis pag. 123*. Hæc autem facultas Prouincialis communicatur, sed extra Hispaniam, vt habet priuilegium cum potestate, vt re maturè considerata: quando sibi videbitur in Domino expedire, in casibus particularibus possint id aliis communicare. Hæc omnia habentur in compendio priuilegiorum Societatis IESV, *verbo absolutio*, §. 3. Respectu autem illorum, qui sub obedientia Societatis viuunt, habet Præpositus generalis, & quibus ipse committerit, facultatem eos absoluendi in foro conscientiæ ab hæresi, & à relapsu in hæresim, si quis (quod Deus auertat) in eam incideret. Quam facultatem etiam pro Hispania concessit Gregorius XIII. die 18. Martij 1584. vt *in viua vocis, oraculis pag. 133*. sic *in compendio priuilegiorum Societatis, verbo absolutio, §. 7. & in §. 8*. dicitur. Facultate concessa Minoribus de Obseruantia Vltramontanis possunt Præpositus generalis, aut Prouincialis Societatis IESV Vltramontani absoluere nostros Vltramontanos sibi subditos, & dispensare cum eis, quoties opus fuerit à relapsu in hæresim, aut apostasiam, & eorum pœna, à iure constitutas commutare augendo, vel minuendo, pensatis qualitate, & quantitate, aliisque debitis circunstantiis: dummodo talium relapsorum crimina publica, & notoria apud seculares non sint, vt ex hoc scandalum oriri possit. Alex. VI. *in monum. Minorum fol. 70. concess. 164*. & refertur, quamquam non satis plenè *in compendio eorumdem, verbo absolutio ordinis quoad fratres, §. 18*.

2 Hæc absoluendi facultas reseruatur in Societate Præposito generali, communicatur tamen prouincialibus sub onere monendi pœnitentem, manere sub pœna peccati mortalis obligatum, vel se proposito generali præsentandi, vel rem eidem manifestandi eo modo, qui seruata sigilli integritate Prouinciali videbitur. Iam monui in Hispania ob particularia inquisitionis induita non dari vsum huius facultatis.

3 Item omnibus superioribus Societatis, & iis, quibus ipsi communicauerint, concessa est facultas absoluendi ab excommunicatione incursa ob lectionem librorum prohibitorum in his locis, vbi possunt nostri ab hæresi absoluere: sic concessit Gregor. XIII. die 6. Nouembr. 1583. pro vt *viua vocis oraculis pag. 132*. & habetur *supradicto compendio priuilegiorum, verbo absolutio §. 4*. vbi aduertitur, si libri prohibiti editi sunt ad stabilienda dogmata hæretica, non poterunt communicare hanc facultatem superiores, nisi in casibus particularibus perspectis circunstantiis. In iis verò prouinciis, in quibus ex peculiari concessione amplior esset facultas, liber permittitur illius vsus.

§. IV.

Expenditur facultas absoluendi ab hæresi per Bullam, aut Iubilæum concessa.

1 *Sub facultate generali absoluendi à reseruatis, comprehendi reseruata in Bulla Cœnæ, & sub facultate absoluendi à reseruatis in Bulla Cœna comprehendi hæresim affirmant plures.*
2 *Probabilius est oppositum.*
3 *Hæreticus absolutus in foro conscientiæ non excusatur subire iudicium fori externi.*

1 ALiquando Pontifex Iubilæum concedit cum facultate absoluendi ab omnibus sibi reseruatis, neque exprimit reseruata in Bulla Cœnæ, aliquando ea exprimit hæresi non expressa, aliquando verò & hæresim exprimit. Dubium ergo est, an sub facultate illa generali absoluendi ab omnibus reseruatis comprehendantur reseruata in Bulla Cœnæ, etiamsi non exprimantur, & sub facultate generali absoluendi ab omnibus reseruatis in Bulla Cœnæ, etiam crimen hæresis ibi contentum veniat intelligendum? Ratio dubitandi est, quia beneficium Principis late est interpretandum; præcipuè cùm eius lata interpretatio non excedit proprietatem verborum: at sub reseruatis à Pontifice comprehendere contenta in Bulla Cœnæ, & sub contentis in Bulla Cœnæ comprehendere hæresim, non est excedere proprietatem verborum; sed potius verborum proprietati conformari. Ergo. Item in reseruatione alicuius casus Pontificij non datur magis, vel minus, si quidem integrè consistit in eo, quod nemini alteri à Pontifice sit facultas ab eo absoluendi. Si igitur datur facultas absoluendi ab omnibus reseruatis Pontifici, non est vlla ratio, quare aliqui casus reseruati ab illa concessione generali excipiantur. Quòd si aliquis dicat hoc sustineri posse nisi Gregor. XIII. in quodam motu proprio relato ab Emanuel. Rodriq. *additionib. ad Bullam, §. 9. n. 66*, qui incipit, *Officium nostræ partis*, datum Romæ 22. Septembr. 1576. declarasset hæresim non comprehendi sub facultate generali absoluendi à contentis in Bulla Cœnæ. Respondeo facilè posset ibi solum declarasse hæresim non comprehendi in facultate absoluendi concessa per Bullam Cruciatæ, quod quidem verissimum est, imò expresse in tali Bulla Cruciatæ crimen hoc excipitur. Ergo dum non est talis declaratio, vel exceptio, generalis doctrina admittenda est, nempè sub reseruatis in Bulla Cœnæ hæresim comprehendi. sic tradit Soto 4. *dist. 22. quæst. 2. art. 3. concluſ. 5*. Corduba *in summa q. 8*. Lorca 2. 2. *disp. 45. num. 13*. Farinac. *quæst. 192. num. 63*. Pegna 3. *part. direct. comm. 25. vers. quòd si quis dicat & vers. quòd si quis quærat*. Reginal. *in praxi lib. 8. n. 53. fine*. Frechilla *de excommunic. art. 1. p. 4. n. 7. d. 1. praxis Episcopalis, 1. p. verbo absolutio. §. 5. & p. 2. eodem verbo, §. 4*. & alij relati à Garcia 11. *p. de benefic. c. 10. n. 110*. & probabilem reputat Suarez *tom. de censuris, disp. 7. sect. 5. num. 12*.

2 At credo probabilius esse, sub facultate generali absoluendi à reseruatis non comprehendi reseruata in Bulla Cœnæ, nec sub facultate absoluendi à reseruatis in Bulla Cœnæ comprehendi hæresim: sic tradit tanquam certissimum, Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 12. num. 10*. Garcia *dict. cap. 10. n. 109*. Barbosa 2. *part. de potest. Episc. allegat. 40. n. 31*. Azor. *tom. 1. lib. 8. instit. moral. c. 10. quæst. 12*. Suarez *de fide, disp. 21. sect. 4. num. 21*. Couar. *cap. alma mater, 1. p. §. 11. num. 15*. Rojas *de hæreticis, 2. part. assert. 2. 39. num. 321. & de priuileg. inquisit. n. 416*. vbi ait motu quodam Pij V. edito anno 1572. sic esse declaratum. Vgolin. *de censur. tab. 1. c. 10. §. 4. n. 8*. Aragon. 2. 2. *quæst. 11. art. 3. §. sed dubium est* Emanuel. Rodriq. *in addition. ad Bullam §. 9. n. 66*. & alij apud ipsos. Ratio præcipua sumenda est ex stylo, & vsu curiæ Romanæ, qui in hac parte vim legis habet. At Azor *supradicto loco, & c. 19. quæst. 2*. Suarez, & Barbosa *suprà* testantur ex stylo Romanæ curiæ sub illa generali facultate absoluendi à reseruatis non comprehendi contenta in Bulla Cœnæ, neque sub contentis in Bulla Cœnæ, comprehendi hæresim. Ergo non est licitum ad ea concessionem extendere, quia concessio extendi non potest vltra voluntatem, & intentionem manifestam concedentis. Quòd autem hic sit stylus Romanæ curiæ, præterquam quòd ita testantur graues Doctores, probari potest ex eo, quòd sæpe in Iubilæis post absolutam concessionem absoluendi à reseruatis in Bulla, exprimi solet & à crimine hæresis; cuius expressio superflueret, si sub priori clausula sufficienter contineretur. Adde esse creditu difficile reseruationem tot legibus, stabilitam Cruciata Bulla, & Iubilæis, aliisque priuilegiis ordinariis concedentibus absolutionem à reseruatis, derogari.

3 Obseruandum tamen est hæreticum absolutum in foro conscientiæ vel ab Episcopo, vel ab Inquisitore secundum probabilem sententiam, vel ab alio confessario, cui speciale priuilegium esset concessum, non esse excusatum subire iudicium, & sententiam fori iudicialis. Quia diuersi fines in vtroque iudicio respiciuntur. In foro enim conscientiæ attenditur satisfactio Deo exhibenda, & salutis propriæ medicina. At in iudiciali foro spectatur satisfactio reipublicæ, & reparatio offensionis ex malo exemplo susceptæ. sic glossa *in cap. gaudemus, de diuortiis, verbo poterit*. Anton. Gomez *tom. 3. variar. cap. 1. num. 40*. Pegna *direct. 2 part. comm. 25. versic. rursus altera quæstio*. Zanch. *de hæretic. cap. 34*. Suarez *de fide, disput. 21. sect. 4. num. 6*. Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 12. num. 7*. Barbosa 2. *part. de potest Episc. allegat. 40. num. 29*. quod verum habet etiamsi pœnitentia in foro conscientiæ posita fuerit publica, ita ex Anton. Gomez, Pegna, & aliis docet Sanchez *illo n. 7. fine*.

§. V.

De facultate absoluendi ab hæresi, aliisque reseruatis pro articulo mortis.

1 *Pro hoc articulo certissimum est posse absoluere quemlibet Sacerdotem.*
2 *Qualis censeatur articulus mortis.*
3 *Fœmina partui proxima absolui potest. Idem est de nauigatione longa itinere, & morbo periculoso.*
4 *Plures Doctores censent impedimentum perpetuum reputari articulum mortis pro aliis criminibus ab hæresi.*
5 *Pro hæresi etiam videtur idem esse asserendum.*

6 *Si potes superiorem vocare, vel ab illo medio Confessario facultatem obtinere, plures affirmant te esse obligatum hanc præstare diligentiam, neque te posse absolutionem ab alio obtinere.*

7 *Probabilius est oppositum.*

8 *Simplex Sacerdos, tametsi parochus, seu superior adsit, potest in hoc articulo absolutionem impendere. secundum plurimorum sententiam.*

9 *Probabilius est oppositum.*

10 *Satisfit contrariis num. 8. adductis.*

11 *Teneris ne ad Episcopum accedere.*

12 *Si incepta fuit confessio cum simplici Sacerdote, non teneris proprio confiteri, tametsi postea veniat.*

13 *Teneris ex duobus Sacerdotibus, vno priuilegium habente absoluendi à reseruatis, alio non, eligere priuilegiatum.*

14 *Qui Sacerdotes non sunt, potestatem non habent absoluendi ab hæresis excommunicatione.*

15 *Vt hac absolutio in Iubilæo cõcedatur, debet triplex conditio seruari; specialiter debet fieri parti offensæ satisfactio.*

16 *Secundo debet absoluendus præstare iuramentum de obediendo mandatu Ecclesiæ.*

17 *Tertiò debet comparere coram reseruante, quando commode possit.*

18 *Explicatur obligatio huius iuramenti.*

19 *Si ex malitia, vel ignorantia Confessoris hoc iuramentum non expostuletur, manet absolutus reus, sed cum obligatione comparendi.*

20 *Non comparenti, cum ad id obligatur, imponitur similis censuræi, à qua primò fuit absolutus.*

21 *Potest fieri satis huic obligationi comparendi, si per procuratorem compareas.*

22 *Satisfacis huic obligationi comparendi, si absolutionem obtineas ab habente priuilegium absoluendi.*

1 COmmunis est hæc quæstio tam hæresi, quàm reliquis peccatis reseruatis, ideo breuiter expedienda est. Si quæ desiderantur, peti debent ex his quæ *in tract. de pœnit. & censur.* dicimus.

Conclusio in hac re certissima est, quemlibet Sacerdotem in articulo mortis absoluere posse hæreticum pœnitentem, & quemlibet alium peccatorem à censuris, & peccatis, quibus astrictus est: habetur *cap. de his. & seqq 26. quæst. 6.* & in Trident. *sess. 14. cap. 7. de sacram. Pœnit.* affirmans sic semper in Ecclesia esse obseruatum. Vt ergo doctrina huius conclusionis, & priuilegium concessum pro articulo mortis perfectè intelligatur, tria declaranda sunt. Primò, quis sit articulus mortis in hoc decreto. Secundo, qui possit absolutionem pro tali articulo præstare. Tertiò, quibus conditionibus præstanda sit.

2 Circa articulum mortis asserendum est non intelligi cum eo rigore, vt solus verus articulus mortis intelligatur, sed benigniùs explicari debere, vt comprehendat quodlibet morale periculum moriendi sine sacramento. sic Molin. *tom. 4. de iustit. disp. 63. num. 6.* Zambrano *de casibus art. mort pralud. 1. num. 7.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 13. num. 1.* Suarez *de pœnitent. disp. 26. sect. 4, de censuris, disp. 21. sect. 1.* & specialiter loquens de hæresi, *disput. 21. de fide, sect. 4. num. 23.* Fatinacius *de hæresi quæst. 192. num. 62.* Ratio est manifesta, quia hoc priuilegium fidelibus est concessum, ne sine absolutione decedant. Ergo est illis concessum, cùm habent periculum morale decedendi; alias si expectãdum esset verum periculum, sæpè sine absolutione decederent, quia nec satis cognosci posset, nec præueniri. Aduerto debere esse morale periculum, nam si pro certo tibi constat antequam illud periculum patiaris ad futurum superiorem casus reseruantem, vel alium, qui vices illius teneat, qui absolutionem præbet, cessat tibi priuilegium, quia cessat necessitas illo vtendi, cùm non sis in mortis articulo, neque in periculo decedendi sine absolutione legitima. sic Zambrano *num. 8.* Sanchez *num. 3.* Suarez *de fide n. 23.* Secundo aduerto periculum tibi debere esse moraliter inuitabile, nam si absque graui iactura honoris, vitæ, vel fortunæ vitare periculum potes, non dicteris constitutus in mortis periculo, sed tu periculum constituere, & assumere. Sanchez *num. 3.*

3 Hinc infertur fœminam partui proximam, si ob eius complexionem delicatam, vel aliunde timet periclitari, (vt ferè semper hoc periculum contingit,) posse hac facultate vti. Idem est de eo, qui morbo periculoso laborat, vel actum aliquem aggressurus est, qui secum hoc periculum habeat, qualis reputatur longa nauigatio, pugna cum inimicis, aggressio itineris periculosi, & moraliter inuitabilis. Suarez, Zambrano, Sanchez *locis citatis.*

4 Difficultas autem est, an sub articulo; vel periculo mortis comprehendi debeat quodlibet aliud impedimentum perpetuum ægritudinis, paupertatis, seruitutis, &c. adeundi summum Pontificem, vel alium, qui nomine ipsius absolutionem concedat: Ratio dubitandi est. Nam sic impeditus moraliter est certus non posse ante mortem absolui à legitimo superiore. Ergo est iam constitutus in necessitate impetrandi ab alio absolutionem, ne sine illa decedat. Quòd autem illa necessitas non sit ita vrgens, vt statim obliget, sed latitudinem habeat; non tollit quominus vera necessitas sit, vesumque sit, se impeditum necessitatem habere impetrandi ab alio, quàm à legitimo superiore absolutionem. Et confirmo. Si moraliter constat huic impedito nunquam habiturum esse occasionem obtinendi à superiore legitimo absolutionem ab eo tempore, quo hoc illi constat, poterit hoc priuilegio, vt ne sine absolutione decedat, quia ab illo tempore est illi necessarium tale priuilegium: & inutiliter expectabit verum articulum mortis, cum necessitas eadem sit. Propter hanc rationem communiter Doctores sentiunt iliud impedimentum, perpetuum reputari verum articulum, seu periculum mortis in ordine ad impetrandam ab alio, quam à superiore legitimo absolutionem. sic Nauar. *cap. 27. num. 89.* Couar. *cap. alma, 1. p. §. 11. num. 15.* Henriquez *lib. 1. de excommun. cap. 27. num. 3. & lib. 6. de pœnitent. cap. 16. num. 1. & cap. 9. num. 7. & c. 10. n. 1. & 2.* Vgolin. *de censur. tab. 1. cap. 4. §. 5. n. 13. & de reseruatis Papæ, 3. part. cap 2. §. 4. num. 1.* Suarez *disp. 21. de fide, sect. 4. num. 26.* Sanchez *lib. 2. cap. 13. num. 36.* & alij plures ab eisdem relati, colligiturque ex *cap. eos qui, de sentent. excommun. in 6.* vbi absolutis ob periculum mortis, vel ob aliud impedimentum à censura Pontifici reseruata, iniungitur onus comparendi coram legitimo superiore. Ecce quomodo non solum periculum mortis, sed impedimentum adeundi superiorem absolutionis beneficium concedit. Item textus *in cap. ea noscitur, & cap. quod de his, de sentent. excommun.* decidunt sic impeditos absolui posse, ac si in periculo mortis essent constituti. Et licèt specialiter de percussione clerici loquantur, eadem est ratio in omnibus reseruatis: & tradunt communiter Doctores, Felin. *cap. quamuis, de sentent. Excommunicat.* Abbas *cap. de catero, num. 1, eod. tit.* Solùm in crimine hæresis non audent plures Doctores, quos refert, & sequitur Sanchez *num 37.* Suarez *illa sect. 4. in fine*, hanc extensionem concedere ob eius singularem grauitatem, & rigorosam reseruationem. Addunt que sic impedito nullam suppetere viam se ab excommunicatione hæreticali liberandi, nisi accessus ad Inquisitores, vel Pontificem per literas, vel procuratorem tacito nomine, si quidem Episcopo per Bullam reuocata est facultas in Trident. concessa.

5 Fateor sola authoritate horum Doctorum hanc sententiam probabilem reputari. Nam si licet proferre, quod sentio existimarem sanè æquè de hæresi, ac de aliis criminibus posse, sic impeditum absolui à quolibet Confessario: quia potestas vtendi hoc priuilegio fundatur in necessitate pœnitentis; at quo delictum grauius, grauiorem necessitatem pœnitens habet. Ergo non ob grauitatem hæresis limitandum est. Adde, quia, vt ipsemet Sanchez *num. 14.* affirmat, & statim dicemus, nullus tenetur in periculo mortis constitutus medio procuratore, aut litteris missis absolutionis beneficium impetrare, quia nemo tenetur medium assumere, quo eius delictum manifestari possit. Ergo neque etiam tenetur adstrictus illo perpetuo impedimento, quod mortis periculo æquiualet, assumere procuratorem, vel litteris facultatem procurare. Alias si propter grauitatem hæresis, & illius specialem reseruationem deberet pœnitens impeditus confugere ad Inquisitores, vel ad Pontificem per procuratorem, etiam in articulo mortis constitutus deberet eam diligentiam adhibere. Neque videtur esse specialios ratio in vno casu, quàm in alio.

Sed quid si dubites, an possis viuere, quousque superiori te præsentare possis, poteris-ne in articulo mortis dubio absolutionem ab alio obtinere?

Respondeo te posse, quia superior non est censendus velle te periculo damnationis exponere reseruando casus: at huic periculo te exponeret, si in illo articulo mortis dubio absolutionem negaret. Ergo. Adde, priuilegium absoluendi à reseruatis pro articulo mortis latè debet interpretari, vtpote in iure insertum, & in fauorem animarum concessum. Ergo ad articulum dubium debet extendi. Sanchez *lib 2. cap. 13. num. 8.* Molin. *de iust. tom. 4 tract 3. disp. 63.* Reginald. *lib 9. num. 10.* Bonacina *disp. 1. de censur. quæst. 3. p. 3. num. 6.*

6 Hinc ergo soluitur communis dubitatio, quam in præsenti Doctores mouent, an si constitutus in mortis periculo possis vocare superiorem, vel medio procuratore, aut Confessario, aut litteris missis impetrare ab eo absolutionem excommunicationis, vel facultatem absoluendi; teneatis id facere? Affirmat Zambrano *de casib. art mortis, c. 4. dub. 4. n. 15. & dub. 6. num. 4.* Bonacina *disp. 1. de censur. quæst. 3 part. 3. n. 1.*

Ratio esse potest, quia nulla non reputatur necessitas, quæ facili negotio vitari potest: at vitare facilè potes absentiam Confessoris proprij, si voces superiorem, vel medio alio Confessario facultatem ab eo petas. Ergo teneris. Adde dici non posse, te carere copia Confessoris, siquidem in tua voluntate absque multo grauamine situm est illum habere.

7 Verum tenendum est contrarium, esse articulum necessitatis, quoties non potes superiorem adire, etiam si illum vocare possis: colligitur satis ex *cap. quamuis, de sentent. excommunicat.* vbi ad obtinendam absolutionem solum expostula-

tur

tur, vt quolibet impedimento canonico retractetur; quominus Romanum Pontificem possit adire: & tradit Corduba *summ quæst.*18.*p.*1. Valentin. 4. *tom disp.*8.*q.*10.*part* 2. Azor. *tom.*1. *l.*8.*in fit.moral.cap.*19.*q* 5. Henriquez *lib.* 6. *de pœnitent.cap.*9. *num.vlt.in comment.litt.O. & cap.*11.*num.*4. Sanchez *lib.*2 *in Decalog.cap.*13. *num* 14. Ratio est, quia si superiorem adire non potes pro absolutione obtinenda, reputatur tibi absolutio illius impossibilis, quia omnia media, quibus illam obtinere potes, reputantur, ac si essent impossibilia. Ergo adest tunc articulus necessitatis. Antecedens probo discurrendo per illa media. Primò de procuratore est medium, quod semper à iure reputatum fuit difficillimum, vt pote quod includit manifestare alicui à Confessore tuam conscientiam, eaque de causa iura nunquam obligarunt delinquentem se superiori præsentare per procuratorem, sed per se ipsum. Ergo tale remedium reputatur, ac si non esset possibile, quia illo vti non obligaris. Sic Vgolin. *de censuris Pontifici reseruatis*, 3 *part c.*2.§.4.*num.*1.*de censuris, tab.*1. *cap.*4.§.5. *num.*13. *fi-*ne. Nauarr.*cap.*27 *num.*90. Sanchez alios referens,*num.*14. Suarez *de fide, disp.*21.*sect.* 4.*num* 25. Secundum medium est scripturas, si media illa te superiori præsentes, sed neque hoc medium teneris apponere, quia est medium de se manifestativum delicti aliis, ob quam causam excusaris peccata scribere, etiam si alia via in articulo mortis non valeas confiteri, vt communis tenet sententia. Sic Sanchez *num.* 14. Tertium esse potest, si Confessarius nomine tuo obtineat à superiore facultatem. Sed neque hoc medium obligaris assumere; quia est medium alienum à reseruatione, & ipsam reseruationem tollens. Ergo ex vi reseruationis non potes obligari illud apponere. Adde te non posse obligari ad quærendum priuilegium proprium. Qua ratione dicit Sanchez *illo num.*14. te non esse obligatum in illo articulo accipere Bullam, sed posse ordinario suffragio vti. Ergo à fortiori obligari non potes quærere priuilegium alteri, vt te possit absoluere. Tandem esse potest medium vocare superiorem, cui venienti, & præsenti possis delictum manifestare, & absolutionem ab eo obtinere. Sed neque hoc medium est tibi in præcepto; aliàs esset tibi impositum præceptum de grauando superiore. Deinde tarò tale medium exequi poteris sine nota, casu quo superior annuat petitioni tuæ: nam sæpè non annuet. Ergo non potes obligari ad id, quod regulariter impossibile est: & ita tradit Sanchez *ille cap* 13. *num* 14. cum Henriquez *lib.* 6. *de pœnit. cap* 9. *num.vltim. & cap.*11. *num* 4.

8 Circa secundum punctum de personis, quæ possint pro tali articulo, & periculo mortis absolutionem præstare, est dubium an simplex Sacerdos possit præsente proprio Sacerdote, vel superiore, cui casus sunt reseruati? Affirmant plures tam de absolutione peccatorum, quàm censurarum. Primò, quia iure diuino est omnibus Sacerdotibus pro illo articulo commissa facultas. Secundò, quia in fauorem illius articuli, & tantum morituri reseruatio omnino cessat pro illo articulo; tum quia ita tradit Tridentin. *sess.*14. *cap.*7. *de pœnitent.sine* ibi, *in Ecclesia Dei custodiam semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis.* Sed cessante reseruatione nulla adest causa adeundi superiorem. Ergo poteris à quolibet alio Sacerdote, æquè ac superiore absolutionem impetrare. Tertiò, quia Trident. dicto loco asserit, omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis, & censuris absoluere possunt: neque concessionem limitauit ad casum, in quo abesset proprius Sacerdos. Ergo non debemus nos illud limitare, cum sit priuilegium in animarum fauorem: sic tenet Nauarr. *lib.* 5. *consil tit. de pœnit. & remissionibus, consil.*23 *num.*2. *& 3.in* 2. *editione.* Emanuel Sa *verbo absolutio, num.*6. Henriquez *lib.*6. *de pœnitent. cap.*11 *num.*4 *&* 6. Man. 1. *tom.sum. cap.*59. *concluſ.*3. *num.* 5. *& in ad dit. ad Bullam* §. 9 *num.*44. Augustinus Barbosa 2. *part. de potestate Episcopi, allegat.*25. *num.* 51. *& in remissionibus Concilij sess.*14 *cap* 7 *circa finem.* Sayro *decis.*21. *de pœnit.* Reginald. *lib.*1 *num.*60. & alij. Addunt que hi Doctores omnem Sacerdotem hanc potestatem habere, etsi excommunicatus, suspensus, interdictus, imò degradatus sit; quia verè sunt Sacerdotes, & necessitas pœnitentis eos à peccato administrationis excusat. sic Nauarr. *cap.* 27. *num* 271. *vers. septimò* Salzedo *practic cap.*33. *vers.c. excusabitur.* Cenedo plures referens, *ad Decretal. collect* 25 *num* 9 Barbosa *in remissionibus Concilij, verbo nulla sit reseruatio, & 2.part. de potestate Episcopi, allegat.*25. *num.*50.

9 Verùm etsi hæc sententia probabilis sit, probabilior, & securior mihi videtur ea, quæ affirmat præsente superiore, cui casus sunt reseruati, & volente absoluere pœnitentem, non posse pœnitentem ab inferiore absolutionem impetrare: sic pluribus relatis Zambr. *de casibus artic. mortis, c.*4.*d.*4.*n.*3. *& seqq.* Sanchez *l.*2.*c.*13 *n.*7. Suarez *de pœnitent disp.*26. *sect.*4. *n.*4. *& de censuris, d.*22 *sect.*1.*n.*62 *& de fide, disp.*21. *sect.*4.*n.*4. Bonacina *de sacram. disp.*5 *quæst.*7.*punct.*1.*num.*10 *in fin & de censuris, disput.*1.*q.*3.*punct.*3.*n.*3. Coninch. *de sacram. disp.*8. *dub* 11. *n.*90. & alij, quos refert Barbosa *supradicit allegat.*25. *num* 51. Molin. *tom.*4. *de iustit. disp.*63,*n.*2. affirmans sic declarasse Gregorium XIII, & in declarationibus Concilij relatis à Barbosa *suprà*, extat declaratio in hæc verba: Congregatio censuit Sacerdotem alioqui idoneum, si tamen ad audiendas confessiones approbatus non sit, iuxta *cap* 5 *sess.*23. non posse validè à peccatis mortalibus absoluere pœnitentem in articulo mortis constitutum, vbi parochus præsens iam perhibeatur, paratusque sit infirmi audire confessionem, illúmque absoluere, neque vila subsit causa parochum ipsum recusandi. Ratio est, quia præsente proprio Sacerdote parato sacramentum ministrare, cessat necessitas impetrandi ab alio absolutionem. Ergo cessat priuilegium, quod solùm ob necessitatem absolutionis datum est; ne scilicet pœnitens occasione reseruationis sine absolutione periret. Adde in reseruatis Pontifici, nullus absolui potest, nisi sub onere se præsentandi Pontifici, cùm primùm possit. Ergo supponit Pontifex non posse pœnitentem se antea præsentare: eáque de causa solet in iure hæc conditio apponi, cùm conceditur aliis facultas absoluendi à reseruatis, si ad superiorem recursus non sit. sic Extrauagans 1 §. *decernimus. de sentent. excomm.* & Extrau. *inter cunctas* § *incendiarios, de priuileg.* & habetur *cap.presbyter.* 26. *q.* 6. Ergo si datur superior præsens, cessat aliorum facultas.

10 Neque obstant contraria.

Ad primum nego iure diuino datam esse omnibus Sacerdotibus, hanc facultatem, sed à iure Ecclesiastico promanasse, etiam si illius initium non sit notum: vt bene Tolet. *sum.lib.*1. *cap* 15. *num.*2. Farin. *de hæresi, q.*192.*n.*62. Suares multis relatis *de pœnit disp.*26.*sect.*4. Vasq. *quæst.*93 *art* 1.*dub.*3.

Ad secundum nego reseruationem cessare pro quocumque articulo mortis, sed pro articulo mortis necessario.

Ad tertium similiter respondeo omnes Sacerdotes habere hanc facultatem absoluendi, si absit Sacerdos proprius. Quare præferendus est semper Sacerdos proprius omnibus aliis, deinde approbatus etiam in aliena diœcesi simplici, & simplex excommunicato suspenso, vel interdicto, & hæretico, vel degradato: sic Sanchez *lib* 2. *cap.*13. *num.*10.

11 Quod verò aliqui affirmant te debere ad Episcopum confugere, si recursus non sit ad Pontificem, verùm non habet in omni casu, quia non omnes casus illi conceduntur, sed casus occulti, hæresi excepta ex Trident. *sess.*24. *cap.*6. Item percussio clerici, ex *cap. ea noscitur & c.de catero de sentent. excommunicat.* Ergo non licet ad alios facultatem extendere. Suarez *de pœnitent disp.*30 *sect.*3 *num.*4 *& de fide, disp.*21. *sect.*4. *num.*24. Molin. *tom.*4. *de iustit disp.*63 *n.*3. Henriquez *lib.* 6. *de pœnitent. cap.* 11. *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 9.

12 Sed quid dicendum, si incepta confessione cum simplici Sacerdote veniat proprius Sacerdos,

Respondeo te non teneri cum proprio Sacerdote confiteri, sed simplicem posse tibi absolutionem impendere, quia ille simplex Sacerdos vsus fuit iurisdictione delegata sibi pro illo articulo concessa: sed iurisdictio delegata non expirat, quando res non est integra morte concedentis, sed extendi potest, vsque dum perficiatur, ex *cap.gratum, cap relatum, de offic. delegat.* Ergo etiam extendi debet in hoc casu, vbi confessio incepta est. Adde iurisdictionem concessam simplici Sacerdoti pro illo articulo non esse conditionatam, & ad tempus, quousque, inquam, veniat proprius Sacerdos, sed est concessio absoluta. Non ergo limitanda est; & ita tenet Henriquez *lib.* 6. *de pœnitent c.*11 *n.*8. Sanchez *lib* 2. *cap.*13. *n.*5. Bonacina *disp.* 1. *de censur. quæst.*3. *punct.*3 *n.*3. Aduerto tamen, si peccatum habet censuram reseruatam, debes priùs facultatem à superiore, cui est reseruata censura, expostulare, vel ab eo absolui de censura, quia ratione censuræ reseruatæ, non potes absolutionem ab alio, quàm à reseruante obtinere, nisi sub onere te superiori præsentandi, cum primum possis. Ergo cùm tunc te illi possis præsentare, sine dubio teneris. Quòd si ipse nollet absolutionem censuræ, neque facultatem ab illa absoluendi concedere, nisi cum illo confitearis, nullo modo id facere teneris, quia ipse non habet potestatem limitandi iurisdictionem ab Ecclesia pro articulo mortis concessam: sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 13. *num.*15. Bonacina *disp.* 1. *de censuris, quæst.*3 *punct* 3. *num.* 3. *fine.*

13 Quòd si duo Sacerdotes simul adsint approbati ad audiendas confessiones, & alius ex priuilegio habeat facultatem absoluendi à reseruatis, alter verò illa careat; existimant Suarez *de pœnit. disput.*30. *sect* 3 *num.* 5. Henriquez *lib.*6. *c.*10. *num.*1. *in comm. litt. D* quemlibet ex illis eligi posse, quia non teneris vti priuilegio alterius, & in illo articulo omnis reseruatio cessat. Cæterùm probabilius censeo necessario eligendum esse, qui habet priuilegium, quia medio priuilegio cessat reseruatio, & necessitas recurrendi ad superiorem, vel habentem vices ipsius. Sic Nauarr. *cap.*27. *num.*90. Sanchez *cap.*13. *num.*11. *& lib.* 2. *de matrim. disp.*40. *num.* 8. Vasquez *de pœnitent. quæst.*93. *art.*1. *dub.*4 *num.*18. Bonacina *disp.*1. *de censur. q.*3. *punct.*3. *num* 7. Reginald. *lib.*1. *num.*61.

14 Tandem dubitare potes, an alij, qui Sacerdotes non sint, potestatem habeant in articulo mortis absoluendi à censuris?

Respondeo ex probabiliori sententia non habere, quia finis, ob quem facultas absoluendi à censuris conceditur in articulo mortis, est, vt pœnitens absolutionem à peccatis, reliquaque sacramenta recipiat. Quapropter solùm illarum censurarum, quæ receptionem sacramentorum impediunt, absolutio conceditur, vt bene dicit Zambrano *de casibus art.mor.cap.4. dub.4.num.* 17.Sanchez *num.*12.Bonac. *num.*8. sed absolutionem à peccatis concedere, Eucharistiam, & Extremam-vnctionem ministrare non potest alius à Sacerdote. Ergo neque etiam potest alius à Sacerdote absolutionem censurarum concedere. Adde in Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. *de pœnitent.* solùm de Sacerdotibus fieri mentionem : & ita tenet Suarez *de censur.disp.7.sect.7 num.3. & 6.*Sanchez *lib.2.c.13.n.13.*Filliucius *tr.11.cap.*10. *quæst.*5. Bonacina *disp.*1.*de censur.quæst.3.part.3. num.* 1. *&* 2. Molin. *tom.4. de iust. disp.63.num.3.*& alij apud ipsos. Verùm etsi hoc ita sit, credo clericum, qui Sacerdos non sit, deficiente Sacerdote, & laicum deficiente clerico non solùm posse, sed etiam debere in illo articulo absoluere ligatum excommunicatione:sic docet Henriquez cum aliis *de clerico primæ tonsuræ. lib.6. de pœnit. cap.* 9. *num.*3. & ad laicum extendit Sanchez *lib.* 2. *cap.*13. *num.*13. Ratio est,quia negari non potest esse probabile absolutionem sic expensam valere : sic enim defendunt graues Doctores, quos refert Suarez *de censuris.disp.* 7. *sect.*7. *num.*4. & Sanchez *num.* 13. sed vti illo vsu probabili nihil nocere, sed potiùs prodesse potest ; tum ad sepeliendum defunctum in loco sacro ; tum vt illi sacrificia publica applicentur.Ergo adest obligatio illius. sic Sanchez *suprà*, vbi aduertit, si absolutio excommunicationis à non sacerdote obtenta sit, expedite maximè, vt post mortem absoluatur ab eo,cui excommunicatio erat reseruata. Ne fortè contingat absolutionem à laico exhibitam inualidam esse,& suffragia publica excommunicato applicata non prodesse.

15 Circa tertium punctum de conditionibus seruandis in absolutione ab hæresi, alióve crimine reseruato, triplex conditio expostulari Potest. Prima satisfactio, si qua est exhibenda parti læsæ. Secunda iuramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ, Tertia obligatio comparendi coram reseruante. De prima conditione, quæ est satisfactio, omnes conueniunt esse exhibendam si potest, antequam præstetur absolutio ; at si fieri id non potest, debet pœnitens, si debitum est pecuniarium, præstare cautionem pignoratitiam, quia pignus est loco solutionis ; si pignus dare non potest, præstet fideiussionem : si autem fideiussio sit illi difficilis, vel quia non inuenit, vel quia eius delictum timet publicari,præstet cautionem iuratoriam. Hanc autem ad minus tenetur in delictis Bullæ Cœnæ, & similibus præstare. In aliis verò sufficiet, si satisfacere promittat. Quòd si debitum non sit pecuniarium ; sed honoris, vel doctrinæ, tunc non tenetur pœnitens cautionem pignoratitiam, vel fideiussoriam exhibere, sed sufficiet iurare se restituturum : cùm primùm possit honorem læsum,vel deceptum ad sanam doctrinam reducere. sic Suarez *de censuris, dis.*21. *sect.* 3. *num.* 1. *& seqq.*Sanchez *lib.2.in Decaleg.c.*15. *num.*23.Bonacina *disp.*1.*de censuris,q.*3.*part.*3.*num.*11.An verò absolutio data, quin parti satisfeceris saltem æquiualenter, sit valida?Constat ex his, quæ in materia de excommunicat. diximus:ibi enim resoluimus, si detur ab eo, qui potestatem ordinariam habet, validam esse ; secus si ab eo, qui potestatem habet delegatam.

16 Secunda conditio est iuramentum de obediendo mandatis Ecclesiæid est de obediendo mandatis illius,qui absoluit, cùm enim nomine Ecclesiæ absolutionem præstet, iurare eius mandatis obediæ, est iurare obedire mandatis Ecclesiæ, vt notat glosl. *cap.ex tenore,de sentent.excommun.verbo debeat & cap. si qui,verbo consensu.*7. *q.*1.& tradit aliis relatis Sanchez *num.*20.*&* 21. Absoluens autem vi huius iuramenti nihil aliud imperare tibi potest, nisi abstinentiam à simili crimine, ob quod in excommunicationem incidisti. Quocirca iuramentum est de non committendo iterum tale crimen,si ab absoluente sic tibi fuerit imperatum : sic habetur *cap. de cætero.de sentent. excommun.* & tradit glosl. *ibi,verbo debeat.* Suarez *de censuris, disput.*19 *sect.*2 *num.*10. Sanchez *lib.*2.*cap.* 13. *num.*22. Hoc autem iuramentum non in omnibus excommunicationibus exigendum est, sed in grauioribus criminibus, qualia sunt, quæ in Bulla Cœnæ Domini continentur, incendiarium manifesta clerici percussio,& similia ; constat ex *cap. de cætero. cap. ex tenore,de sentent. excommunic.* vbi hoc iuramentum expostulatur : & tradit Suarez *suprà*,Sanchez *num.*17.cum Caietan. Anton. Syluest. & aliis, quamuis Medin. *lib.*2. *sum.cap.*12. in sola percussione manifesta Cardinalium, Episcoporum, & similium, docet hoc iuramentum exigendum esse, sed est dictum absque fundamento.

17 Tertia conditio est obligatio comparendi coram reseruante. Quoriescumque enim Sacerdos ratione vrgentis necessitatis absoluit pœnitentem à censura reseruata, debet monere absoluendum de obligatione comparendi coram superiore, cùm primùm possit, iuxta *cap. eos qui*, *de sentent. excom. in 6.* Et licet in suprad. cap.non denoterur teneri absoluentem exigere ab absoluendo sub iuramento promissionem comparendi, & Auila *de censuris*, 2. *p. cap.* 7. *disp.*3. *dub.* 4. solùm in percussione graui clerici exigendum affirmet. At communis sententia docet in omnibus censuris reseruatis exigendum esse. argum. *cap. quamuis*, *cap. ea noscitur, de sent. excomm.* sic Sayrus *lib.*3.*cap.*25.Suarez *de censur.disp.*7.*sect.*8. *num.*25.Vasquez *de excommun. dub.*18.*num.*6.Nauar,*cap.*27. *num.*89.Man.*Bulla Cruciatæ.* §.9.*n.*55.Sanchez *lib.* 2. *cap.*13. *num.*26.Bonacina *dis.*1. *de censuris,quæst.*3.*p.*3. *num.*11. Dixi, si absoluit à censura reseruata, nam si solùm à peccatis reseruatis absoluit, hoc onus iniungere non debet, quia nullibi cauetur imponendum. sic Suarez *de pœnit.disp.*30. *sect.*3. *n.*6. Zambrano *de casib. art.mort.cap.*4.*dub.*4. *num.*21. Cord. *sum. quæst.*18.*p.*2.*dicto* 2. Sanchez *num.* 24. Exigendum autem est iuramentum ab absoluendo, si capax sit, quia contingere potest, vt absoluendus nequeat illud præstare, quia sensibus destitutus est. Item defectu ætatis iudicari potest incapax illius obligationis. Qua ratione ab impuberibus delinquentibus hoc iutamentum non exigitur, quia non videntur eo rationis vsu pollere, vt iuramentum pro dignitate præstent. sic Bonacina *disp.* 1. *de censuris quæst* 3.*p* 3.*num.*11.Sanchez *num* 26. & colligitur ex his quæ dicit *num.*19. cum Sayro *thesaur. casuum,tom.*1.*lib.*2 *cap.*18. *num.*3.

18 Materia huius iuramenti, & illius obligatio est comparere, coram superiore, cùm primùm commodè possis, quod non physicè, sed moraliter pensandum est, attenta qualitate personæ, temporis, & loci ; vt bene ex aliis tradit Sanchez *num.* 25. Ad hanc autem obligationem necessariò supponendum est, vt impedimentum, quod habes tunc ad comparendum, perpetuum non sit : nam impedito perpetuò obligatio hæc imponi non potest, esset enim obligare ad impossibile, sic Bonacina *suprad. num.*11. Suarez *de censur. disp.*22 *sect.*1. *num.*85.Sanchez *num.*30.& constat ex *c. quamuis*, *de sentent. excomm.* Ex qua doctrina inferunt bene Sanchez, & Bonacina *suprà*, si tibi laboranti impedimento perpetuò ex ignorantia, aut malitia, Confessarius exigeret iuramentum de comparendo,non obligaris postea comparere, si miraculosè, & præter omnem spem, & ordinarium cursum impedimentum sublatum est, quia non censetis iuramento illo te obligare, nisi in quantùm ius te obligare intendit : cùm autem ius in supradicto casu non intendat te obligare, sequitur ex vi iuramenti te obligatum non esse, Finis huius iuramenti de comparendo non est vt iterum absoluaris à superiore, siquidem plenè es absolutus, vt constat ex *cap. non dubium de sentent. excommunic.* Neque etiam est, vt satisfacias parti læsæ, quia fortè nulla pars est, cui sit satisfactio exhibenda, vt contingit in hæresi occulta, & à te solo cognita ; sed finis est, vt superior, cui censura illa erat reseruata, videat an sufficientem medicinam Confessarius delegatus applicuit, & maiorem imponat, si id expediens iudicauerit. sic Suarez *de pœnitent. disp.* 30. *sect.*3. *num.*6. *& de censur. disp.*22. *sect.*1. *num.*62. Sanchez *num.*77. Bonacina *num.*13. & colligitur ex *cap.quamuis,de sentent. excom.n.& cap de cætero,eodem tit.* vbi glosl. *verbo susceperus.*& Abbas *num.vlt.* Ex qua doctrina infertur minus bene Nauar. *cap.*26 *num.*26.& Henriquez *lib.*13.*de excomm.cap.*29.*num.*3. affirmasse te liberum esse ab hoc iuramento præstando, si parti satisfeceris, vel à comparendo coram superiore, si post præstitum iuramentum satisfactionem exhibuisti : quia finis huius iuramenti, & obligationis, vt dictum est, non est satisfactio partis præcisè ; aliàs non esset exigendum iuramentum in censuris reseruatis, vbi nulla satisfactio partis interuenit, sed finis est, vt te subiectum ostendas superiori reseruanti pro maiori satisfactione, & pœna,si tibi imponendum iudicauerit. sic Couarruuias *cap.alma*, 1.*part.*§.11.*num.*13. Sanchez *num.* 18. *&* 29. Suarez *de pœnitent.disp.*30.*sect.*2.Bonacina *num.* 12.& alij apud ipsos.

19 Sed quid si ex ignorantia,vel malitia Confessarius non petiuit iuramentum comparendi,manes ne à censura absolutus, & cum obligatione comparendi ?

Respondeo manere absolutum, sed cum obligatione comparendi. Priorem partem defendit optimè Henriquez *lib.* 6.*de pœnitent.cap.*10.*num* 11.Sanchez *illo cap.*13.*num.*35.Vasquez *de excommunicat. dub.*18.*num.*4. Bonacina *disp.*1. *de censuris quæst.*3. *punct.*3. *num.*14. Ratio est,quia nullibi in iure inuenitur irrita absolutio ob omissam hanc conditionem, neque id erat conueniens in casu tantæ necessitatis. Secundam partem defendit Sanchez *num.*30. *fine*, quia illa obligatio comparendi non ex voluntate Confessoris, sed ex iure ipso nascitur. Ergo ex obliuione, vel malitia Confessarij cessare non debet. Non caret tamen scrupulo hæc ratio ; quia ius non videtur hanc obligationem imponere, nisi inquantum Confessarius medio iuramento exacto imponit ; aliàs superuacaneum esse iuramentum expostulare, si illo secluso haberes obligationem. Credo ergo non in vi iuramenti, sed in vi præcepti, & mandati te obligatum esse,quod satis colligitur ex *c. eos qui*, *de sentent. excommunicat.in 6.* vbi nulla est facta mentio de postulatione huius iuramenti,sed absolutè dicitur eos, qui à sententia canonis, vel hominis ab alio, quàm ab eo, qui de iure erant absoluendi, propter imminentis mortis articulum, aut aliud impedi-

impedimentum legitimum absoluuntur, si cessante postea periculo, vel impedimento huiusmodi, se illi, à quo his cessantibus absolui debebant, quam citò commodè poterunt, contempserint præsentare mandatum ipsius, super illis, pro quibus excommunicati fuerunt, humiliter recepturi, & satisfacturi, prout iustitia suadebat, *decernimus* (ne sic censuræ eludant Ecclesiasticæ) *in eandem sententiam incidere ipso iure.*

20 Pœna imposita non comparenti, cùm ad id obligatur, est eadem censura, quam antea habebat, vt constat ex *supradicto cap. eos qui.* Eadem, inquam, non nuro, qui eadem numero redire non poterat ? effectus enim semel corruptus naturaliter reuiuiscere non potest. Adde illam censuram ex noua causa oriri, scilicet ex noua inobedientia, se superiori præsentandi, cùm commodè potuit. Ergo non potest eadem numero censura esse: est tamen ex iuris dispositione eadem in specie, quia est æquè ac prior reseruata, sic Suarez *d.22.de censur.sect.1.n.62.* Sanchez *num.*28.Nauar.*cap.*27.*num.*277. Bonacina *num.*16.

Dices absolutionem censuræ ad reincidentiam differre ab absoluta censuræ absolutione, quòd absoluta absolutio tollit omnino vinculum; absolutio verò ad reincidentiam non tollit vinculum absolutè, sed sub conditione aliqua præstanda. Ergo si conditionem non præstes, manebis eodem vinculo ligatus; alias si vinculum primum sublatum est, non erit absolutio illius ad reincidentiam, sed absoluta.

Respondeo tripliciter te à censura absolui posse. Primò absolutè nullo tibi imposito onere satisfaciendi, aut superiori præsentandi, vel si hoc onus impositum sit, non sit impositum sub aliqua censura simili præteritæ, si hoc modo absoluaris, non absolueris ad reincidentiam, quia ex omissa satisfactione, aut præsentatione in excommunicationem non re incidis. Secundò absolui potes à censura imposito onere te præsentandi superiori, quod onus imponitur sub aliqua censura simili præteritæ, & hæc absolutio vocatur ad reincidentiam, quia reincidere debes in excommunicationem similem, si te præsentare omittis, cùm possis. Talis est absolutio data à Summo Pontifice, vel eius Legato, sub onere te præsentandi ordinario, vel alteri à quo pœnitentiam suscipias, vel iniuriatis satisfactionem exhibeas competentem, si cùm primum commodè poteris, non curaueris adimplere: constat ex *d.cap.eos qui*, *de sentent. excommun.in 6.* & tradit Suarez *de censuris. disp.7.sect.8. n.22.* Nauar. *cap.*27.*n.*113. Auila 2.*part.cap.*7.*disp.*3. *dub.*4.*concl.*1. Bonacina *disp.*1.*de censur.q.*3.*punct.*3. *num.*17. Nunquam autem in hanc similem censuram incidis absque graui peccato, & contumacia, quia noua censura esse non potest, sine noua causa sic Henriquez *lib.*13.*cap.*28 *num.*2. Coninch. *disp.*1. *de censur. dub.*16 *num.*216. Nauar. *cap.*27.*num.* 277. Bonacina *supra num.*16. Tertiò absolui potes à censura non perfectè, sed imperfectè, si absoluaris, inquam, ad aliquem effectum, v. g. ad obtinendum beneficium aliquod, cuius incapax eras per censuram, qui modus absolutionis in Bullis Apostolicis frequentissimus est, ne ob censuram effectu priuentur litteræ. Hæc tamen absolutio mea quidem sententia, non est propriè absolutio censuræ, sed suspensio alicuius effectus illius: nam si censura per talem accusationem tolleretur, redire nequaquam posset noua sine noua peccato, & contumacia. Perseuerat ergo eadem censura, & suspenditur eius efficacia quoad illum effectum. Quæ suspensio ab alio, quàm à Romano Pontifice fieri non potest. Nullus enim alius potest manente censura, censuræ effectus limitare, atque adeò nullus potest absolutionem à censura hoc modo concedere.

Restat circa hanc tertiam conditionem duplex examinanda difficultas. Prima, an satisfacias obligationi comparendi, si per procuratorem compareas ? Secunda, an excuseris ab hac obligatione, si ab habente priuilegium aliàs absoluendi, absolutionem recipias?

21 Circa primam difficultatem, alij affirmant, alij negant, Probabilius existimo te satisfacere; quia verè tu diceris comparere, quando per procuratorem compares; ea enim quæ tuus procurator facit, tu facere censeris, ex text. *in cap. Episcopus, dist.*18. sic Sylvest. *verb.excommunicatio*, 8.§.8.q.7. & ab Armilla *excommunicatio* 59. addens sufficere per litteras Henriquez *lib.*13 *de excommunicat. cap.*29,*num.*3.*& lib.*6.*de pœnitent.cap.*9. Bonacina *disp.*1.*de censuris,quæst.*3 *punct.*3.*n.*5. Sanchez *lib.*2.*cap.*13.*num.*33. Ab hac autem generali doctrina excipienda est excommunicatio ob percussionem clerici, propter quam nisi iusta causa excuset, teneris personaliter Romam ire, & Pontifici præsentare, quando absolutus es à non habente aliàs facultatem: sic habetur *in cap.quod de his,de sentent.excommunicat.* ibi. *Cæterùm ab his in forma Sacramenti exigi consueuit, vt resumptis viribus: & oportunitate concessa Romanam Ecclesiam in propria persona debeant visitare.* Hoc tamen grauamen aliis excommunicationibus imponendum non est, quia nullibi cauetur, & rigores non sunt extendendi, sed limitandi, & temperandi. Sanchez, & Bonac. *supra.*

22 Secunda difficultatis solutio facilis est.

Respondeo si ab habente priuilegium aliàs absoluendi à reseruatis, vt per Bullam conceditur Sacerdoti approbato ad omnia crimina, excepta hæresi, absoluaris, non teneris comparere coram reseruante; siue tunc primò absoluaris, siue antea fueris absolutus ob vrgentem necessitatem. Quia in tantum teneris comparere, in quantum absolueris à non habente aliàs facultatem. Ergo si absolutus sis ab habente aliàs facultatem; cessat omnis obligatio te superiori præsentandi, quia Sacerdos priuilegiatus nomine superioris integrè succedit. Aliàs priuilegium ferè nullius esset vtilitatis: & ita tenet Sanchez *lib.*2.*cap.*13.*n.*31.*&* 32. Henriquez *lib.*6.*cap.*10.*n.*5. *in comment. litt.G* Suarez *de pœnit.disp.*30.*sect.*1.*n.*6. Bonacina *disp.*1.*de censuris,quæst.*3.*part.*3. *num.*13. *&* 15. & alij.

§. VI.

Possitne aliquando absolui hæreticus à priuato Sacerdote, de peccatis non reseruatis, tacita hæresi.

1 *Explicatur quæstio, & statuitur doctrina certa.*
2 *Proponitur difficultas, & resoluitur probabile esse vrgente causa recipiendi sacramentum posse hæreticum absolui à nõ reseruatis, quin se iudicialiter Inquisitoribus præsentet.*
3 *Satisfit cuidam obiectioni.*
4 *Quæ reputetur necessitas vrgens sic dimidiandi confessionẽ.*

1 SI vera est sententia affirmans Inquisitores habere potestatem absoluendi ab hæresi in foro conscientiæ, & creditur absoluturos vel petita facultate per Sacerdotem concessuros, nemini dubium esse potest teneri hæreticum ipsos adire, semel & iterum. Neque posse priuato Sacerdoti confiteri, ab eoque absolutionem impetrare, quia sub graui culpa non potest recipere, nec ministrare sacramentum excommunicatione innodatus, nisi ob aliquod graue detrimentum excusetur. Quocirca tenetur petere facultatem per se, vel per Confessorem idoneum, scilicet aliquem censorem, vel commissarium, aut alium virum doctum, quibus credendam sit Inquisitores concessuros facultatem. Quòd si Inquisitores particulares denegent facultarem adeat supremum, si sperat concessurum, quia non potest dimidiare confessionem, cùm illi suppetit via integrè confitendi: facta autem hac diligentia, & negata facultate absoluendi ab hæresi, quin prius iudicialiter illam fateatur hæreticus.

2 Dubium est, an, inquam, in hoc casu possit hæreticus confiteri Sacerdoti priuato omnia peccata non reseruata, & ab illis absolutionem directè, recipere; & ab hæresi indirectè sperans successu temporis habiturum copiam Confessoris, à quo possit directè absolui à reseruata hæresi. Et idem dubium est retenta sententia probabiliori negante Inquisitoribus facultatem absoluendi ab hæresi pro conscientiæ foro; quia tunc huiusmodi hæreticus non habet viam se absoluendi ab hæresi directè, nisi se coram Inquisitore, & Secretario manifestet. Videtur ergo dicendum posse hæreticum in hoc casu dimidiare confessionem, si grauis vrgeat necessitas hoc sacramentum recipiendi. Ratio est, quia sufficiens causa dimidiandi materialiter confessionem, est, si aliquod graue damnum ex eius integritate tibi proueniat, vt est ferè omnium sententia, cum D. Thom. *in* 4. *d.*17.*q.*3.*a.*3.*q* 4.*ad* 5. quam aliis relatis probat Valent. *t.*4.*d.*7. *quæst.*11.*punct.* 1. *vers. hoc autem.* Suarez *de pœnitent. disp.*23. *sect.*2.*num.*1. Vasquez *quæst.*91.*art.*3.*dub.*1. Sed graue damnum est te obligare ad manifestandum peccatum coram Inquisitoribus, & Secretario, & scriptum relinquere : vt colligitur ex supradictis Doctoribus, & ex ratione manifesta; semper enim reputarum fuit in Ecclesia graue damnum, & occasio sufficiens dimidiandi confessionem, si peccatum alteri, quàm Sacerdoti est, vel timetur reuelandum : hac enim de causa excusaris dicere peccatum, quod manifestare non potes nisi, medio interprete, vel quod times probabiliter Sacerdotem reuelaturum. Item excusaris scribere peccata, quæ alia via manifestare non potes. Ergo non potes obligari pro absolutione sacramentali recipienda ad manifestandum tuum peccatum iudicialiter, siquidem aliis à Confessario obligatus esses peccatum manifestare. Ergo absque hac manifestatione poteris recipere sacramentum dimidiando confessionem, si necessitas vrget illud recipiendi, sicut potes recipere sacramentum dimidiando confessionem, si faciendo integram passurus es graue damnum.

3 Neque obstat Inquisitores iustissimè, & prudentissimè facere nolentes tibi concedere facultatem, vt ab hæresi sacramentaliter absoluaris, quin prius illam iudicialiter manifestes, quia cùm ipsi sint iudices pro foro externo, & pro communi bono reipublicæ, vtuntur medio ad hunc finem aptiori. At nemo dubitare potest esse aptius medium ad te hæreticum curandum, præcauendúmque ne hæresis serpat, aliósve inficias, iudicialis manifestatio, quàm sacramentalis; cùm ex sacramentali confessione non possis publicè puniri, & tua punitione, alios in fide continere, neque inde possint complices inquiri, quæ omnia fieri possunt iudiciali confessione. Quocirca Inquisitores non te obligant directè pro sacramentali absolutione

vt

vt crimen iudicialiter priùs manifeſtes ; ſed nolunt tibi concedere facultatem , vt abſoluaris directè ab hæreſi , niſi priùs facias hanc manifeſtationem , quod graue reputare non debes, cùm tibi ſuppetat medium cum Deo reconciliandi per ſacramentum , dimidiando confeſſionem.

4 Reſtat ergo difficultas, quæ neceſſitas reputetur vrgens, vt hanc dimidiatam confeſſionem facere poſſis ? Alicui videbitur ſolum periculum remotum moriendi in peccato , quale quiſque habet in omnibus ſuæ vitæ momentis eſſe cauſam ſufficientem. Neque obſtat per contritionem hoc aſſecurari poſſe: quia contritio non ita facilè habetur. Sed hoc nimis latum videtur ; aliàs non reneberis ſemel, & iterum inſiſtere , vt tibi facultas concedatur ad integrè confitendum , quando ſperares illam obtenturum , ſed commiſſo peccato ſtatim coram quolibet Sacerdote dimidiare confeſſionem poſſes ; ne te exponas illi remotiſſimo periculo moriendi , quod nequaquam eſt dicendum. Quocirca illam ſolùm reputarem cauſam vrgentem , vt dimidiare confeſſionem poſſes , cùm alias vrgearis præcepto confeſſionis , quia ſatisfactio illius præcepti videtur ſufficientem occaſionem præbere ſic dimidiandi. Item cùm obligatus es miniſtrare , vel recipere ſacramentum, & dubius exiſtis de contritione ; præſtat enim tunc ſecutiorem viam eligere, vt dignius ad ſactamentum accedas. Quæ omnia cenſoribus fidei ſubmitto latiùs tradenda, *in tract. de pœnitent.* vbi de caſibus reſeruatis,& *in tract. de excommunicat.* quandonam poſſit recipi ſacramentum ab eo , qui excommunicatione innodatus exiſtit.

Punctum IV.

Explicatur pœna irregularitatis; & infamiæ hæreticis impoſita.

1 *Priuatur hæreticus ſicut excommunicatus officiis , & muneribus ſacris item Eccleſiaſtica ſepultura. ſi notorius ſit.*
2 *Non ſolum publicus hæreticus, ſed occultus eſt irregularis.*
3 *Ab hac irregularitate ex delicto occulto prouenient probabilius eſt Epiſcopum abſoluere poſſe.*
4 *Infamia afficit hæreticum , ſed debet eius notorium eſſe delictum , notorietate facti, vel iuris.*

1 NOn eſt dubium hæreticum, vtpotè excommunicatum, priuatum eſſe omni officio , & munere , quo excommunicatus priuatus eſt. Quapropter neque poteſt ſacramenta recipere , neque miniſtrare, neque actum ordinis exercere, neque alia munia obire ; quæ interdicuntur excommunicato. Quòd ſi moriatur , caret Eccleſiaſtica ſepultura, *cap. ſicut, de hæret. in fin. & c. excommunicamus, el* 1. §. *credentes, de hæreticis.* Extenditur ad hæreticorum fautores, & defenſores ; debet autem hæreticus ita notoriè decedere, vt nulla tergiuerſatione eius malitia celari poſſit , aliàs priuati non debet ſepultura. Quòd ſi non obſtante hac notorietate ſepelire illum præſumpſeris , excommunicatione innodaris , ex *cap. quicumque, de hæreticis, in 6. & ibi gloſſ.* & ſuſpectus de hæreſi redderis , vt benè omnia probat , pluribuſque exornat Farinacius *de hæreſi, quæſt.* 192. *toto* §. 3. *à num.* 38. Irregularitas autem, infamia, & priuatio beneficiorum non excommunicato annectuntur, annectuntur tamen hæretico , vt videbimus : & licèt de his pœnis , ſpecialiter de irregularitate , & infamia *in fine tract. de irregularitate* , egi , breuiter doctrinam ibi poſitam compilabo.

2 Aſſerui ſolùm notorium hæreticum , ſed etiam occultum irregularem eſſe , cum Sylueſt. Azor. Suarez Thoma, Sanchez , quibus adde Farinac. *de hæreſi , q.* 192. *n.* 67 *&* 68. Pegnam 3. *p. direct. commen.* 162. *circa finem, verſ. ad primam.* Dixi tamen probabile eſſe occultum hæreticum non eſſe irregularem , eo quòd textus , qui referuntur , in quibus hæc irregularitas fundatur , videlicet *cap. nos ſi* §. *item Daniel,* 2. *q.* 7. *cap. preſbyter, de pœniten. diſt.* 5. loquuntur de delicto notorio, & irregularitas non incurritur , niſi in caſibus à iure expreſſis.

3 An verò ab hac irregularitate ſi contrahatur per delictum occultum poſſit Epiſcopus virtute Trident. diſpenſare ? Probabilius defendi ibi cum Farinac. *num.* 79. poſſe , motus, quia Concilium non limitauit in irregularitatibus poteſtatem, ſed abſolutè dixit in omnibus licere Epiſcopis diſpenſare, vnicam ſolùm excepit , quæ ex homicidio voluntario naſcitur , quæ exceptio firmat conceſſionem aliarum. Neque ex negatione facultatis abſoluendi ab hæreſi arguitur negata facultas diſpenſandi in irregularitate , quia ſunt res omnino diuerſæ , & à ſeparatis non fit illatio , ex *l. Papinian. exul. ff. de minorib.* præcipuè cùm minus quid ſit diſpenſare in irregularitate ; quæ non eſt certa omnino , ſed dubia , quàm abſoluere ab hæreſi certa , & indubitata.

4 Pœna infamiæ hæretico ipſo iure comitatur ex text. *in authent. Gazaros. in princ. C. de hæreticis,* & ex *l. cunctos populos, C. de ſumma Trinitate,* & ex *cap. excommunicamus,* 1. §. *credentes, de hæreticis, & cap. ſtatutum,* 2. *de hæreticis, in* 6. & ex *c. infames,* 6. *quæſt.* 1. & aliis pluribus, quæ congerit Farinacius *de hæreſi , quæſt.* 189. *num.* 40. Pegna *direct.* 1. *part. comment.* 4. *in verbo reliquos, verſ. his ita poſitis.* Petrus Gregor. *ſyntagm. iuris, lib.* 33. *cap.* 8. *num.* 3. *in fine,* & alij.

Credo tamen hanc infamiam perfectè non contrahere hæreticum , quouſque eius delictum notorium ſit , vel notorietate facti , ſi factum ſit publicum , vel notorietate iuris , ſi per ſententiam omnibus innoteſcit. ſic Burſat. *conſil.* 14. *num.* 18. *& ſeqq. & n.* 23. *lib.* 1. Ioan. Azor. *tom.* 1 *inſtitutionum moralium, lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 26. *n.* 1. Farinacius *de hæreſi , quæſt.* 189. *n.* 56. Et ratio eſt, quia infamia eſt praua alicuius opinio circa piures , quæ eſſe non poteſt abſque delicti cognitione. Neque obſtat hanc infamiam à iure contrahi ob delictum hæreſis, contrahitur enim à iure, ſed indiget ſententia declaratoria criminis , ſicut ipſo iure ſunt bona hæretici confiſcatatat executio confiſcationis requirit ſententiam ſaltem declaratoriam criminis. Quod verò aliqui dicunt ex hæreſi occulta contrahi infamiam, quoad effectus, ſcilicet quoad inhabilitatem ad officia publica, & beneficia : credo hunc effectum non tam ex infamia , quàm ex irregularitate , & excommunicatione tali crimini annexa oriri. Vide quæ *in tract. de irregul. punct. vlt.* de hac pœna dicam.

Punctum V.

De pœna priuationis beneficiorum, & officiorum.

1 *Hæreticus inhabilis eſt ad beneficia, & officia publica durante hæreſi.*
2 *Ab illa abſolutus , & Eccleſiæ reconciliatus. ſi publicum fuit delictum, nequit beneficium Eccleſiaſticum obtinere, niſi in irregularitate diſpenſetur. Si occultum fuit delictum, probabile non eſſe impedimentum.*
3 *Beneficiis ritè obtentis , plures Doctores affirmant non eſſe priuatum ipſo iure, ſed venire priuandum.*
4 *Probabilius eſt oppoſitum.*
5 *Requiritur tamen ſententia declaratoria criminis.*
6 *Huius priuationis expenditur multiplex effectus.*
7 *Sed quid ſi ex toto corde hæreticus conuertatur ? Proponuntur varia ſententia non eſſe beneficiis priuandum.*
8 *Quid ſentiendum ſit.*
9 *Priuatur hæreticus aliis officiis, & publicis muneribus.*

1 ALia pœna præcipua hæreticorum eſt priuatio beneficiorum , & officiorum ritè acquiſitorum , & inhabilitas ad futura. Conſtat hæc pœna ex *cap. vt commiſſi.* §. *priuandi, de hæret. in* 6. *cap ſtatutum, el.* 1. *eod. tit. & lib.* & tradunt omnes.

Et in primis hæreticum inhabilem eſſe ad beneficia, & officia publica durante hæreſi nemini eſt dubium, cùm ſit excommunicatus, & irregularis : & eſt expreſſa deciſio textus *in cap. ſtatutum , el* 1. *de hæret. in* 6. ibi; *ne hæretici ad aliquod beneficium Eccleſiaſticum admittantur.* Quare collatio beneficij ſic facta nulla eſt , & fructus inde percepti debent reſtitui ante omnem ſententiam. ſic Lambertin. *de iure patronatus , part.* 1. *art.* 6. *quæſt.* 9. Pegna *director.* 3. *part. quæſt.* 113. *comment.* 162. *in medio.* Azor. *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 13. *quæſt.* 8. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 4. Suarez *de fide, diſp.* 21. *in fine.* Garcia 11. *part. de benefic. cap.* 10. *num.* 72. *&* 80. Farinacius *de hæreſi, quæſt.* 189. *num.* 71. & alij.

2 Si autem hæreſim reliquit, & ab illa fuit abſolutus, & Eccleſiæ reconciliatus, grauis eſt inter Doctores controuerſia an tunc maneat inhabilis ad beneficia , & officia , ita vt nulla reddatur eorum collatio , ſi illi conferantur ab alio , quàm ab eo, qui diſpenſare poteſt in contracta inhabilitate ? Diuiſi ſunt Doctores alij. Affirmant , alij negant, vt videri poteſt in Farin. *de hæreſi. q.* 189. *num.* 82. *& ſeqq. quæſt.* 193. *à num.* 66. Diſtinguendum cenſeo de hæreſi occulta , vel publica : ſi hæreſis publica fuit , certum eſt hæreticum irregularem eſſe , ac proinde incapacem beneficiorum Eccleſiaſticorum, ſi diſpenſatus non ſit : ſi autem hæreſis occulta fuit , cùm probabile ſit ex illa non oriri irregularitatem, etiam cenſeo probabile, neque inhabilitatem ad beneficia obtinenda oriri : & nullibi cauetur hanc inhabilitatem ex occulta hæreſi iam excluſa manere , ex text. *in cap. ſtatutum vbi imponitur, de hæretico , vt hæretico debet intelligi ; non de hæretico pœnitente.*

3 Difficultas autem eſt de beneficiis ritè poſſeſſis, an illis hæreticus priuetur ipſo iure , an veniat priuandus per ſententiam ?

Non eſſe priuatum ipſo iure, ſed venire priuandum , affirmat Alphonſus de Caſtro *l.* 2. *de iuſta hæreticorum punitione, c.* 4. Simancas *de cathol. inſtit. tit.* 46. *n.* 72. Lud Gomez. *reg. de annali poſſeſſore, q.* 52. Henriquez *lib.* 13. *de excommunicat. c.* 56. *n.* 2. Aragon. 2. 2. *quæſt.* 11. *art.* 3. Vaſquez 1. 2. *diſp.* 172. *cap.* 2. *n.* 11. Salzedo *in tract. crim. cap.* 114 *in princ.* teſtatur eſſe hanc ſententiam benigniorem , & forte veriorem , eſto ipſe contrariam ſequatur. Auguſt. Barboſa loco ſtatim allegando reputat in

in rigore iuris veriorem; contrariam tamen dicit esse sequendam. Sanchez affirmat esse probabilem. Probo in casu dubio, an sit priuatio per sententiam, vel ipso iure, pro priuatione per sententiam est interpretatio facienda, quia est benignior interpretatio, vt tradit Gonzalez *ad reg. 8. cancellar. glossa 15. num. 153.* Puteus *decis. 129. lib. 3.* Achil. *decis. 1 de pœnis.* Farinac. *1. p praxis quæst. 19. num. 46.* Barbosa *3. p allegat. 57. num. 252.* Sed non est certum ex vllo textu colligi hanc priuationem ipso iure. Et confirmo, vt aliqua pœna ipso iure incurratur, debet esse in iure expressa, vt bene probat Nicol. Garcia *11. p. de benefic. cap. 10 n. 3.* & docent omnes; sed in iure nullus est textus, qui talem priuationem exprimat ipso iure, vt expendendo text. videbimus. Quatuor enim textus allegantur. Primus est *cap. quo iure, dist. 8.* qui est ex August. vbi dicitur: qui præter Ecclesiæ Catholicæ communionem vsurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis authorem, *nihil nomine Ecclesiæ audeant possidere.* & idem traditur *in c. si vis, 23. quæst. 5. & cap. si de rebus, c. quod autem, 23. q. 7.* Sed si textus si aliquid probarent, probarent vtique neque beneficia, neque fructus illorum posse ab hæreticis possideri, sed necessariò relinquenda fore, quod etiam authores contrariæ sententiæ negant. Quapropter cùm D. August. dicit nihil nomine Ecclesiæ debere hæreticum possidere; intelligit, quando eius possessione suam malitiam in Christianam Ecclesiam dissimulat. Adde explicationem glossæ, quæ non de possessione habita, sed habenda loquitur, quæ contingit, cùm hæreticus petit possessionem & restitutionem alicuius rei, cui obstare potest exceptio hæresis, quia non est iustum, vt audeat nomine Ecclesiæ consequi possessionem, cùm ipsam Ecclesiam offendat. Secundus textus est *c. ad abolendam, § 1. de hæretic.* vbi sic habetur. Si clericus est, totius Ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, & sic *omni officio & beneficio spoliatus Ecclesiastico seculari relinquatur.* Ex quibus verbis potiùs infertur sententiâ iudicis expectandam esse. Nam verbum illud *nudatur*, & *spoliatus relinquatur*, ad iudicem diriguntur, qui debet nudare, & spoliatum relinquere. Ergo important sententiam. Tertius textus est *in c. vt commissi, de hæreticis, in 6.* vbi de illo dicitur, *priuandi, vel priuatos nuntiandi dignitatibus, ac aliis beneficiis Ecclesiasticis*, de diœcesanorum, vel eis absentibus vicatiorum suorum consilio, & officiis publicis, ac honoribus quibuscumque, eosdem hæreticos, credentes receptatores, & defensores ipsorum, eorúmque filios, & nepotes *plenam concedimus facultatem* At ex verbis huius textus non satis colligitur hæreticos priuatos esse ipso iure beneficiis. Nam quod aliqui dicunt, illa particula *vel* non sumi ibi disiunctiuè, sed declaratiuè, ita vt faciat hunc sensum. Inquisitoribus concedimus facultatem priuandi hæreticos beneficiis, id est, declarandi priuatos esse beneficiis. Videtur esse violenta expositio, cùm ex illa sequatur absque fundamento Pontificem vsum fuisse obscuris verbis in hac constitutione, cùm posset clarissimis vti verbáque superflua assumpsisse. Nam si per illa verba priuandi hæreticos non intenderet Pontifex facultatem Inquisitoribus concedere illos beneficiis, & officiis priuandi, sed supponeret iam priuatos, & solùm concederet facultatem nuntiandi priuatos, clariùs procederet, omittendo illa verba priuandi hæreticos, quia illa nihil aliud operantur, nisi tribuere sensum difficilem. Quapropter Couarruu. *lib. 2. var. c. 8. num. 4* agnoscens forte hanc differentiam dicit particulam *priuandi* referriad receptatores, defensoréfque hæreticorum particulam verò *priuatos nuntiandi* ad ipsos hæreticos. Sed quo fundamento id dictum sit non apparet. Neque enim ex text. colligi potest, magis vnum, quàm aliud ad hæreticos referri. Dicendum ergo est ad vtrumque referri, noluisséque Pontificé definire modum, quo hæretici, eorúmque fautores beneficiis priuentur: sed siue hæc priuatio ipso iure contingat, siue contingat per sententiam, tribuit facultatem Inquisitoribus priuandi, si priuati non sunt, & priuatos nuntiandi, si ab ipso iure priuati sunt. Quæ explicatio confirmari potest ex stylo frequenti, & communi inquisitionis, cùm enim aliquis hæreticus condemnatur, dicit sententia, eum priuamus, seu priuatum declaramus. Adde illam particulam *vel* disiunctiuè, seu copulatiuè sumi posse vt sæpè sit in iure, & tunc facit hunc sensum. Facultatem concedimus Inquisitoribus priuandi hæreticos eorúmque defensores beneficiis, officiísque publicis, & sic iam priuatos nuntiandi. Non ergo ex huiusmodi text. priuatio ipso iure infertur. Præstat solùm constitutio Pij V. quæ incipit, *Cùm ex apostolatus officio*, relata à Pegna *in fine director. pag. mihi. 114.* vbi beneficia vacantia propter hæresim Apostolicæ sedi reseruantur, à neminéque impetrari posse, nisi vacationis modum exprimat. Cæterùm etsi Salzedo, Pegnæ, Farinac. & aliis statim allegandis videatur sufficienter ex hac constitutione priuationem ipso iure contingere, eo quòd supponere videatur Pontifex propter hæresim beneficia vacare. At Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 16. num. 5.* id non approbat, quia ibi non dicitur, quando propter hæresim vacent beneficia, an ante sententiam, vel post illam, sed reseruata esse, quandocumque vacent. Ergo affirmandum est non vacare ipso iure. Ex hoc modo dicendi infertur, interim dum sententia succedit, posse beneficia renuntiari, permutari neque adueniente sententia renuntiationem, aut permutationem antea factam infirmari. Adde neque impetrari ab aliquo posse; hoc enim generale est, quoties beneficium non vacat ipso iure: vt bene probat Sanch. *lib. 7. de matrim. disput. 42. n. 2.* & tradit *lib. 2. in Decal. cap. 26. in fin. n. 16.*

4 Cæterùm etsi supradicta sententia sit probabilis, probabilior tamen, & omninò sequenda est contraria sententia affirmans hæreticum externum quantumcunque occultum ipso iure priuatum esse beneficiis ritè possessis, tenet innumeros allegans Gonzalez *reg. 8. cancellar. glos. 15. n. 65.* Flamin. *lib. 3. q. 1. num. 31.* Barbosa *de potest. episc. 3. p. alleg. 57 num. 37. & 38.* Garcia *11. p. de benefic. cap. 10. num. 60.* Sanch. *lib. 2. cap. 26. n. 6.* Suar. *de fide, disp. 21. sect. 5. num. 17* Couarr. *lib. 2. var. c. 8. n. 4.* Farinac. *q. 189. art. 69. præcipuè 77. & in fragment. verbo clericus. num. 340.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. casu. 416. num. 61.* Pegna *3 p. direct. q. 113.* Salzedo *cap. 114.* Præcipuum fundamentum sumo ex stylo curiæ, & consuetudine Romanæ Ecclesiæ, in qua à die commissi criminis reputatur beneficium vacare ipso iure; neque posse renuntiari, sed à quolibet alio impetrari, quem stylum, & consuetudinem esse testantur Farinac. Sanch. Pegna, Suar. & alij, quos ipsi inferunt. Secundum fundamentum desumo ex *c. cum secundum leges, de hæreticis in 6.* vbi omnia bona hæreticorum à die commissi criminis sunt confiscata. Si ergo omnium bonorum temporalium amittit titulum, & dominium à fortiori amittet beneficiorum Ecclesiasticorum.

Requiritur tamen declaratoria sententia; cùm ante illam non tenetur hæreticus se beneficiis spoliare, sicut neque aliis bonis, vt colligitur satis ex *cap. cùm secundum, de hæretic.* & tradit Sanch. *num. 7.* Farinac. *n. 80.* Suar. *in fine illius sect.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 8. q. 3.* Adde non solùm requiri sententiam declaratoriam criminis, sed etiam executionem factam per iudicem. Sic Farinac. *num. 79. fine*, Sanch. *num. 8.* Azor *tom. 1. lib. 5. cap. 8. quæst 4.* Couarruu. *4. Decretal. 2. p. cap. 6. § 8. n. 8.* & alij. Scio tamen plures Doctores contrarium sentire, affirmant namque hæreticum obligatum esse non solùm post sententiam declaratoriam criminis dimittere beneficium, sed etiam ante illam à die commissi delicti, quia caret titulo illius, & sine titulo non potest quis beneficium retinere, neque fructus lucrari: & ita tradit relatis Flamin. *de resignat. lib. 3. q. 1. n. 81.* Garcia *11. p. de benefic. cap. 10. n. 18.* Gonzalez *glossa 15. n. 150.* Barbosa *allegat 57 n. 254.* Sed negandum est carere absolutè ipso facto ante sententiam, sed sub conditione, si sententia succedat, vt dicemus.

6 Effectus huius priuationis ipso iure est multiplex. Primus potest à quolibet impetrari, præsentari à patrono, conferri ab Episcopo tanquam vacans ipso iure: colligitur ex *cap. licèt Episcopus, de prabendis, in 9.* & ibi gloss. *verbo, te non vocato*, & tradit Lambertin *de iure patronatus, 1 part. l. 2. q. 6. toto art. 9.* & 10. Sanchez *lib. 2. cap. 26. n. 12.* Farinacius *quæst. 189. n. 79.* Barbosa *3. part. de potestate Episcopi, allegat. 57. n. 255.* Gonzalez *glossa 15. à num. 148.* Garcia *11. part. cap. 10. n. 23.* Hæc autem præsentatio, & electio fieri potest hæretico non citato, vtpote qui caret titulo beneficij: sic doctores suprà relati: mouentur ex *dict. c licèt Episcopus.* Nam esto loquatur de beneficio vacante ob assecutionem alterius incomparabilis, extendût doctrinam ad casus, in quibus inducitur priuatio ipso iure. At credo de rigore iuris hoc verum non esse. Nam quoties in pœnam alicuius delicti priuatur quis beneficio, non priuatur titulo illius perfectè ante sententiam, sed imperfectè, & sub conditione, si sententia accedat, aliàs deberet ante sententiam illud dimittere: sicut debet dimittere cùm obtinet beneficium incompatibile; quia tunc absolutè, & perfectè titulum perdit. Ergo vt valida sit præsentatio, & electio, debet citari hæreticus, & taliter declarari. Adde promissionem illius beneficij alteri conferri non posse hæretico non citato, vt tradit Sanchez *suprà*, quia per delictum non amisit beneficij possessionem, sed neque etiam amisit titulum perfectè. Secundus impetrans beneficium hæretici non tenetur in impetratione exprimere requisita in regul. cancellariæ 32. quæ disponit, quòd impetrans beneficium pacificè possessum, debet exprimere valorem, & alia quæ ibi cauentur. sic tradit Bernard Diaz. *cap. 114. num. 2.* Cassiador *in decis. Rotæ 14.* Farinac. *num. 79.* Tertius non potest beneficium in fauorem alicuius resignare, quia non est perfectè suum, sed Sedi Apostolicæ reseruatum. Neque resignatarius ex vi talis resignationis ius in beneficium sibi resignatū irrenocabiliter acquirit, sic Pegna *3 par. quæst. 113. comment. 162. versic. huc quoque.* Salzedo *c. 114 paulo post princ.* Aduertit tamen Sanchez *suprà num. 9.* & Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8.* si de facto resignationem beneficij hæreticus faciat, aut cum alio permutet resignationem & permutationem tenere, quoúsque sententia declaratoria delicti succedat. Ratio est, quia hæreticus non amittit beneficij possessionem, etiamsi titulum, & proprietatem perdat. Quod videtur sufficere, vt beneficium de facto transferat, neque is, in quem tale beneficium translatum est, teneatur dimittere, quoúsque sententia declaratoria criminis succedat. At si verum esset hæreticum carere titulo; nulla ratione hoc sustineri posset, quia beneficij possessio non potest in alium transferri non translato titulo. Si igitur titulus hæresis crimine amissus

sus sit quomodo possessio beneficij transferri potest? Vnum autem est omninò certum, supposito, quòd hæreticus priuatus sit ipso iure beneficiis, videlicet facta declaratione delicti, rescindi permutationem & resignationem beneficij, & auferri beneficium ab eo, cui via permutationis, aut simplicis resignationis collatum fuit; quia sententia illa declaratoria habet effectum suspendendi, & inualidandi omnes actus, qui subsequuti fuerunt à die commissi criminis. Rescissa autem tali renuntiatione, aut permutatione aufertur à resignatario beneficium collatum, ipséque resignatarius, si loco beneficij ab hæretico accepti aliud illi contulit, potest ad suum pristinum beneficium redire, vel propria authoritate, vel saltem noua adueniente collatione, quia permutatio non habuit effectum. sic Sanchez cum Flamin. *suprà num.* 9. Quartus effectus est priuatio fructuum ex beneficio perceptorum: si enim beneficio priuatur, à fortiori priuari debet fructibus ab eo prouenientibus. Quare aduenientе sententia declaratoria criminis, cùm omnia bona hæretici confiscentur, & illi fructus confiscati manent: neque allegari potest sibi deberi ob ministerium exhibitum, quia vndecumque ea habeat, omnibus priuatur. Solùm est difficultas, an ante sententiam teneatur ea restituere? Affirmat teneri Azor *tom.1.lib.5.cap.8.quæst* 3. Gonzalez plures referens, *glossa* 15. *num* 150. Barbosa 3. *part. allegat.* 52. *num.* 154. Mouentur, quia fructus acquiri non possunt sine titulo beneficij, sed ij hæretici illo carent ratione criminis. Ergo. Neque allegari potest in præsenti bona fides, cùm hæretico constet se titulo priuatum esse. Nihilominus probabilius videtur dicendum hæreticum beneficiatum lucrari fructus beneficij taliter, quòd non teneur illos restituere ante sententiam. sic Sanchez *illo cap.26. num.*10. Mouetur, quia ad horum acquisitionem sufficit titulus possessionis, & administrationis legitimæ beneficij, etiam si titulo & proprietate careat, vt contingit in qualibet alia re temporali fructifera, qua priuatus est ipso iure hæreticus: sicut enim cum hac priuatione compatitur excusatio restituendi rem, & fructus illis ante sententiam, ita in beneficio, & eius fructibus dicendum est. In quo est maxima differentia ab habente scienter à principio titulum nullum, quia hic, neque possessionem, neque administrationem beneficij legitimam habet; quia hæc fundantur in titulo. At cùm titulus in pœnam delicti deperditur, non perditur possessio, neque administratio, & consequenter neque titulus legitimus ad lucrandos fructus. Verùm etsi doctrinæ acquiescam, rationi adhærere non possum. Existimo enim priuationem beneficij factam hæretico ante sententiam non esse ita absolutam, & perfectam, vt titulum, & dominium beneficij, aliarumque rerum deperdat, non enim percipere possum, quomodo beneficium retinere possit, illóque vti, si titulo beneficij scienter careret, neque quomodo possit validè in alium transferre non translato titulo? Sed existimo esse quandam imperfectam, & conditionalem priuationem, vt aduenientе sententia declaratoria criminis censeatur à die commissi delicti priuatum beneficio, omnibusque aliis rebus: sic docet Suarez *disp.21.de fide.sect.5. num.*19. & 20. Quæ omnia clariora reddentur ex his, quæ de confitcatione bonorum dicemus.

7 Sed quid si clericus hæreticus ex toto corde conuertatur priuandusne est beneficiis, & officiis?

Duæ sunt sententiæ communes. Prima negat. sic Eymer. *director.3.part.quæst.*113. *versic. considerandum, & q.* 115. *versic. hoc sanè.* Decian. *tractat crimin.lib.5.cap.*54. *n.*8. Rebuffus *practic.benefic.n.*5. Carrer. *in practic.crimin.*4. *tractat. de hæreticis* § *modò qualiter, n.*1. Archidiacon. Geminian. Philippus Francus, & alij apud Farinacium *in fragm. verbo clericus, num.*362 *& de hæresi. quæst.*189. *n.*82. Fundamentum desumitur ex *cap.ad abolendam. de hæreticis, versic. præsenti.* vbi dicitur, si clericus est, totius Ecclesiastici ordinis prærogatiua nuderur, & sic omni beneficio, & officio spoliatus Ecclesiastico, sæcularis relinquatur, arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus, *nisi continuò post deprehensionem erroris ad fidem Catholicam vnitum sponte recurreve, & errorem suum ad arbitrium Episcopi,* &c. Ecce qua ratione si continuò ad fidem reuertitur, non priuatus beneficiis. Sponte dicitur ad fidem reuerti, quando infrà tempus gratiæ venit non monitus re integra, & ante receptas probationes, vt dicit Archidiacon. *in cap. vt commissi. de hæretic. in 6. col.2. ad medium. sub n.*3. Adde Pegnam *2.p. direct. in comm.*8. *explicantem suprad. c. ad abolendam,* & latiùs 3. *p q.*109 *comm.*158. dicitque hæreticum tunc continuò redire, & conuerti, si ante sententiam diffinitiuam conuertatur, & tunc non esse bona illius confiscanda; consentit Zanch. *de hæretic.c.*16. *n.*7. ibi Campegius Bernard. *in lucerna, verbo redire,* §.6. Simancas *de catholic. institit.*47. *n.*40.

Secunda sententia affirmat priuandos omninò esse, & solùm ex dispensatione Pontificis ea retinere posse. sic pluribus confirmat Simanc. *de catholic. institit.c.*47. *n.*76. *& in Enchirid tit.* 58. *n.*4. Lœlius Zechius *in sum.*1. *p.tit. de fide, cap.*11. *n.*16. *in* 12 *pœna* Repert. inquisit. *verbo cõqueruntur, versic. cùm conqueruntur,* & alij apud Farinac. *suprà.* Mouentur ex concilio Eliberitino, *cap.*51. vbi dicitur ex omni hæresi, qui ad nos fidelis euenerit, minimè est ad clerum promouendus, vel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponuntur, vbi verbum *deponuntur*, significat depositionem perpetuam, vt ex glossa, & Conrado, Bruno, & Simanc. notauit Farinac. *locis allegatis.*

In hac contrarietate distinctione vtitur Farinac. *suprà* sequens Pegnam. *direct. inquisit.*3. *p.q.*113. *comm.*162. *versus nos verò.* affirmat namque primam sententiam intelligendam esse de hæretico ad fidem redeunte ante sententiam & antequam recepræ sint probationes, & testibus conuincatur. Secundam de hæretico non sponte, sed potiùs testibus conuicto, aut post sententiam ad fidem redeunte, variis Doctoribus hanc distinctionem comprobat.

8 Cæterùm iuxta nostram sententiam, quæ affirmat hæreticum ipso iure à die commissi criminis priuatum esse beneficiis, & officiis Ecclesiasticis, dicendum est primò ea retinere non posse, nisi ex dispensatione Pontificis, si crimen eius declaratum est, quantumcumque ante declarationem pœnituerit, & in hoc conuenio cum secunda sententia; & eam tradit Sanchez *lib.2.in Decal.cap.26. n.*13. Et ratio est manifesta; quia facta declaratione delicti contrahit hæreticus pœnas à iure delicto statutas. Sed vna est priuatio ipso facto beneficiorum. Ergo. Item ex Bulla Pij V. relata, reseruantur Sedi Apostolicæ quæcunque beneficia ob hæresim vacantia, sed omninò vacant beneficia saltem hæresi declarata. Ergo secundò dicendum est, si hæreticus sponte fuerit conuersus, seu antequam sæpiùs monitus fuerit, & testibus conuictus, conuenientissimum esse, vt à Sede Apostolica beneficia reddantur, quia hæc gratia aliorum conuersionem maturabit. Et in hoc sensu explicandus est text. *in cap. ad abolendam de haretic.* cùm dicit non esse Ecclesiasticis officiis, & beneficiis clericum priuandum, si *continuò, & sponte* ad fidem reuertitur. Adde huiusmodi textum non de priuatione simplici beneficiorum loqui, sed de priuatione, quæ per degradationem contingit; siquidem sæcularis relinquitur arbitrio potestatis puniendus; quam degradationem noluit textus admittere in eo, qui citò, & sponte ad fidem reuertitur.

9 Ad hanc pœnam priuationis beneficiorum reduci potest quæ traditur *in cap.quicumque.* §. *ad hæc, de hæreticis, in 6.* vbi dicitur quoscumque viros Ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi personarum, (nimirum hæreticorum, vel credentium, receptorum, defensorum, vel fautorum eorum) dignitates, personatus, & quæcunque alia Ecclesiastica beneficia sunt adepti, ex nunc priuamus taliter acquisitis, volentes quòd tales & habitis careant perpetuò, ersi receperunt illa scienter, ad alia, vel similia nequaquam in posterum admittantur. Circa, quam pœnam aduerte primò preces debere esse efficaces, ita vt ex vi illarum obtineatur beneficium. Secundò recipientem beneficium debere scire ad preces hæreticorum sibi beneficium datum esse. His ergo conditionibus existentibus perpetuò priuatur recipiens beneficiis sic acquisitis, & inhabilis redditur ad alia, vel similia in posterum obtinenda. Alicui tamen videri posset non esse inhabilem ipso iure ad alia, & similia beneficia obtinenda, sed illa recipere posse, si conferantur, siquidem textus solùm dicit, ne ad beneficia admittantur, non tamen irritat, neque annullat admissionem.

DISPVTATIO V.

De pœnis temporalibus hæreticorum, præcipuè de confiscatione bonorum.

VARIÆ sunt hæ pœnæ, sed omnium præcipua, ex qua reliquæ oriuntur, est bonorum amissio. De hac ergo aliquantulum latiùs agemus, quia communis est aliis criminibus. Circa quam examinandum est, quæ bona sub confiscationem cadant. Qui modus confiscationis sit, & qui sint eius effectus. Deinde quas personas comprehendat, & qui eam facere possint. Tandem loquemur de aliis pœnis temporalibus quibus hæretici afficiuntur.

PVNCTVM I.

Sitne pœna confiscationis bonorum hæreticis imposita.

1 *Iure ciuili, & Ecclesiastico hæc pœna statuta est.*
2 *In executione huius pœnæ leges canonicæ præferenda sunt ciuilibus.*

1 HANC pœnam confiscationis solent hæretici, vtpotè ab æterna vita, & spiritualibus bonis alieni, & temporalibus immersi, magis timere. Quapropter tam Imperatores Christiani, quàm Pontifices variis suis decretis eam stabilire procurarunt; vt videre est *in l. Manichæos, C. de hæret.* ibi, *quos bonorum*

bonorum etiam omnium publicatione persequimur, & in Auth. Cucaroi, C. de hæreticis, ibi, & omnes hæreticos vtriusque sexus quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque damnamus, censentes vt *bona talia confiscentur*, neque ad eos vlteriùs reuertantur, ita vt filij eorum ad successionem peruenire non possint, cùm longè sit grauius æternam, quàm temporalem offendere maiestatem. quæ lex ab Innocent. I I I. *in cap. vergentes, de hæreticis*, ex toto cassata est, *& in cap. excommunicamus l. 1. §. damnati, eod tit.* hac tamen differentia constituta, videlicet, si damnati laici sint, confiscentur eorum bona; si clerici applicetur Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt. Item Innocent. IV. & Alexand. I V. qui illis inuicem successerunt in constitutionibus suis, quorum initium est, *Ad extirpanda*, statuerunt bona hæreticorum in tres partes esse diuidenda. & primam affirmarunt deuenire debere in commune ciuitatis vel loci. Secundam in fauorem, & expeditionem officij inquisitionis dandam esse officialibus, qui tunc negotia ipsa peregerint. Tertiam ponendam in aliquo tuto loco, & distribuendam pro arbitrio diœcesani, & inquisitoris in fauorem fidei, & hæreticorum exterminationem. Postea Bonifac. VIII. *in cap. cùm secundùm leges, de hæreticis in 6.* non solùm statuit bona hæreticorum confiscanda esse, vt reliqui antecessores, sed ipso iure esse confiscata. ibi, *confiscationi, tamen executionem non debere à Principibus, & alijs dominis temporalibus fieri antequam per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.* Verùm ne ordinarij intelligerent habere potestatem exigendi rationem ab Inquisitoribus de bonis huiusmodi distributis, Benedictus XI. *extrauag. ex eo, de hæreticis*, inter communes, directa Inquisitoribus Lombardiæ, statuit solùm Cismæ Apostolicæ, vel alteri, qui vices Romanæ Sedis haberit, obligatos esse rationem reddere. At ne Inquisitores potestatem extenderent; & Ecclesias hac confiscationis pœna dominicarent, veruit Clemens V. *in Clement. 2. de hæreticis*, ne bona Ecclesiarum ob delictum clericorum, etiam fisco Ecclesiæ applicentur. Ex quibus omnibus constat tam iure ciuili, quàm canonico hanc pœnam statutam esse.

1 Solùm aduerto in executione illius leges Ecclesiasticas spectandas esse, non ciuiles; quia crimen hæresis meræ Ecclesiasticum est, *cap. inquisitionis, §. prohibemus, de hæreticis, in 6.* Quando autem crimen ad Ecclesiasticum, tam laici, quam clerici Ecclesiæ legibus, & iurisdictioni subduntur. *c. licet, de foro competent.* & ibi gloss. *verb. vacante imperio.* Quod adeò verum est, vt non possint Principes, & temporales domini contra voluntatem Ecclesiæ hanc confiscationis pœnam exequi, quia hæc pœna accessoria est delicto, vt scribit Gemin. *in cap. cùm secundùm leges. de hæreticis, in 6.* ac proinde illius executio ad idem tribunal ad quod pertinet delictum, debet pertinere, ex vulgato principio, quòd accessorium sequitur naturam principalis, *cap. accessorium, de regulis iuris, in 6.* & ita tradit Pegna *3. part director. quæst. 109. comment. 158. col. 7. vers. nunc quid, & col. 15. versic. neque his & seqq.*

Punctum II.

An omnia bona hæretici cadant sub confiscationem.

1 *Affirmatiuè respondetur.*
2 *Bona in potestate hæretici existentia si illius non sunt, non confiscantur.*
3 *Debent tamen actu esse, nec sufficit fuisse, nisi in fraudem fisci alienata sint.*
4 *Ex quibus casibus fraus præsumitur.*

1 Regula est ab omnibus Doctoribus recepta, omnia bona tam mobilia, quàm immobilia iura & actiones, quæ hæretici propria sunt, cùm delictum committit, ipso iure confiscari. Ratio est manifesta quia *in l. Manichæos*, omnia bona veniunt confiscanda, & sub signo illo vniuersali nulla excipiuntur: & licèt *in cap. cùm secundùm leges, de hæreticis, in 6.* vbi hæc pœna confiscationis ipso iure imponitur, non sit signum illud *omne* distributiuum, non obstat, quia sufficit fieri limitatione bonorum confiscatationem, fieri, vt omnia bona intelligantur comprehensa; aliàs effectum confiscatio non haberet, cum nulla esset ratio, quare magis his, quàm illis bonis applicaretur confiscatio. colligitur ex. *lib. bonorum, ff. de verbo significat. l. si ademptio, 5. C. de sententiam passis.* & tradit Simancas *de catholic. institut. tit 9. num. 7.* Vasquez *1. 2. disput. 69. num. 3.* Sanchez *lib. 2. cap. 14. num. 2.* Suarez *disput. 22. sect 5. num. 1.* Bonacina *disput. 3. de contract. punct. vltim. vbi de feudo, num. 2. & 3.* & alij.

2 Dixi confiscari bona, quæ sunt hæretici, quia bona, quæ sunt alterius, etiamsi in potestate hæretici reperiantur, in pœnam confiscationis non deueniunt. Tum quia hoc æquum non erat, aliàs innocentes punirentur, contra *l. sancimus, C. de pœnis*, tum quia *in cap. cùm secundùm leges*, & aliis relata semper dicitur bona hæreticorum Ergo si bona sint hæreticorum, sed Catholicorum, non debent confiscanda venire.

3 Dixi cùm delictum committit, vt excluderem bona, quæ hæretici fuerunt, sed non sunt tempore delicti, eo quòd illa à se alienauerit donatione simplici, aut contractu. Excipe nisi in fraudem fisci facta fuerit, quia tunc nulla est donatio, nec venditio, sed omnino reuocatur à fisco: vt ex omnium sententia testatur Farinacius *in sua practica, quæst. 164. num. 48. & 50. iuncto num. 26. & 27.*

4 Quando autem hæc fraus præsumatur, bene declarat Farinacius *supradict. quæst. à num. 71. & à num. 96. & seqq.* primò enim præsumitur fraus, si facta alienatione statim delictum committatur, nisi necessitas appareat alienandi. Menochius *lib. 3. præsumpt. 127. num. 17.* Gomez *tom. 3. variarum. cap. 14. num. 4.* Farinacius *de falsitate, & simulat quæst. 164. num. 154.* dubius tamen, quia Ioann. Faber *in §. item si quis in fraudem, num. 7. 8. & 9. Instit. de actionib.* contrarium defendit variis rationibus. Secundò si fit donatio omnium bonorum, vel maioris illorum partis, Farinac. *num. 122.* & Mascard. *de probat. conclus. 558. num. 1. & 2.* Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 124. num. 7. & 8.* Adde idem esse in donatione meliorum bonorum, siue magis pretiosorum. Menoch. *num. 9.* Farinac. *num. 126.* Anton. Gomez *tom. 3. variar. cap. 14. num. 4.* Quod adeò verum est, vt etiamsi donatio bonorum omnium facta sit interpellatis vicibus, & diuersis personis, adhuc præsumatur facta in fraudem, fisci. Menochius *num 10.* Gomez *num. 21.* Farinacius *num. 127.* Idem iuris est de venditione omnium bonorum, non tamen in venditione maioris illorum partis, de hac enim vendicione fraus non præsumitur, cùm facilè honestari possit. sic Gomez *num. 4.* Farinacius *num. 124. & 130.* Menochius *num. 8.* Neque etiam in venditione omnium bonorum præsumenda est, facta sit iusto pretio, vel parum minori palàm, & absque vlla occultatione. Gomez *num. 18.* Farinacius referens plures, *num. 133.* Tertiò præsumitur fraus si facta est donatio, vel venditio coniunctæ personæ iure sanguinis, vel amicitiæ, à qua facilè possis sic donatum, vel venditum recuperare. Farinacius *à num. 126.* Menochius *n. 23. & seqq.* & alij.

Punctum III.

An bona donata sub conditione, & acquisita post delictum confiscationi subiaceant.

1 *Bona donata sub conditionem, cuius conditio purgatur posito, delicto, sub confiscationem cadunt.*
2 *Sed quid dicendū de donatione absolutè facta causa mortis. Sub distinctione respondetur, si à viro vxori, firma manet. secus si alijs facta sit.*
3 *Bona acquisita post delictum, & latam sententiam, non publicantur.*
4 *Acquisita intermedio tempore inter delictum, & sententiam, plures censent publicari*
5 *Probabilius censeo oppositum.*
6 *Apponitur à Sanchez quædam limitatio.*
7 *Non approbatur.*
8 *Satisfit rationibus num. 4. adductis.*

1 Prima difficultas est, an sub bonis confiscatis comprehendantur bona, quæ quis sub conditione donauit, quando conditio purgatur aduenientе delicto? Communis sententia est comprehendi, quia bona, quæ sub conditione donantur, donantis sunt, dum conditio non purgatur; tempore autem conditionis, iam sunt fisci ob hæresim. Farinacius *de hæresi quæst 190. num. 12.* Simancas *de catholic. institut. cap. 9. n. 9. & 10.* Suarez *de fide disp. 22. sect. 5. n. 3.* quæ doctrina extendi debet non solùm ad donationem inter viuos, sed etiam causa mortis; si enim donator postea hæreticus existat, eius sic donata bona confiscantur, ac si nullam donationem fecisset, quia cùm debebat donatio effectum habere, iam donatum non est donantis, sed fisci.

2 Sed quid dicendum de donatione absolutè facta causa mortis, quæ reuocari potest? Distinguendum censeo, si facta sit à viro vxori, firma manet commisso delicto. & bonis publicatis, ac si mors naturalis euenisset, neque in fiscum transit, vt est expressa decisio. *l. sed si mors. ff. de donationib. inter vir. & vxor & l. res vxoris, C. eod. t. l. quisquis, §. vxores, C. ad leg. Iul. maiest.* & notat Bald. *in lib. executorem, col. 9. vers. quare quidam C. de execut. rei iudic.* Farinac. plures referens, *quæst. 25. n. 130.* Anton. Gom. *leg. 40. Tauri. num. 91. col. 3.* Molina Iesuita *disput. 659. fine.* Sanchez *lib. 6. de matrim. disput. 17. num. 5. & lib. 2. cap. 17. num. 15.* vbi pluribus comprobat. Dixi manere firmam donationem respectu fisci, nō tamen respectu mariti: hic enim dum superstes est, potest eam reuocare, ex *l. sed si mors. ff. de donat. inter vir. & vxor.*

& tradunt Farinac. Sanch. & alij *ſuprà*. Vt autem hæc donatio viri facta vxori, reſpectu fiſci firma maneat, ita vt ſub fiſcum res donata cadere non poſſit, requirit traditionem Acoſta *cap.ſi pater, de teſtament.in 6.1.part.verbo legauit num.6.* Farinac. *quæſt.25.num.*137. vbi teſtatur eſſe communem. Clarus *in §.donatio.quæſt.9.verſic. ſcias autem* Contrarium tamen defendit Molina Ieſuita *tom.2.diſp.* 288.*§.dubium eſt.* Sanchez *lib.6.diſput.* 11 *num.*5. quia ſupradicta lex *ſed ſi mors*, hanc traditionem non requirit. Vtrumque eſt probabile. Verùm ſi donatio non à viro vxori, ſed ab vxore viro, vel à viro aliis facta ſit morte ciuili donantis non confirmatur, ſed omnino diſſoluitur, & res donata tranſit in fiſcum. Ratio eſt, quia morte ciuili firmati donationem cauſa mortis reſpectu fiſci eſt ſpeciale priuilegium vxoris, vt conſtat ex dicta *l. res vxoris, C.de donationib.inter vir. & vxor.* ibi *donatio maritalis ante tempus criminis, ac reatus, collata in vxorem, quia pudicitæ præmio ceſſit, obſeruanda ſit, tanquam ſi maritus eius naturæ non pœnæ ſubduxerit.* ſic Mol.Theolog.*tom.2.diſp.*289.*§.diſp. præcedenti.* Sanchez *lib.6.de matrim. diſput.*10 *num* 5 *fine,& diſp.*17 *num.*6. Farinac. plures referens *quæſt* 25 *num.*131. *& quæſt.* 164 *num.* 17. Quod ex eo ſufficienter conſtat quia ad hanc confiſcationem faciendam nihil aliud requiritur, quàm ſententia declaratoria criminis.

3 Secunda difficultas eſt, an acquiſita poſt delictum commiſſum publicentur? In qua re certum eſt non publicari, quæ poſt commiſſum delictum, & latam ſententiam acquiris; quia tunc ceſſat fundamentum publicationis, quod eſt delictum: ſic multis relatis docet Farinac. *de hæreſi, q.*190.*n* 25. *& præcipuè quæſt.*25.*n.*138. Thom.Sanchez *lib.2.in Decalog.c.*14.*n.*8. Suarez.*diſp.*22.*ſect.*5.*n.*13.& expreſſa deciſio textus *in c felicis, de pœnis,in* 6.*verſ. cùm talis* ibi. *de poſtmodum acquiſitis repetitio non negetur.& l.ſi mandauero* 22 *§.iccirco ff mandat.*ibi,*publicatis bonis quidquid poſtea acquiritur, non ſequitur fiſcum& l. eius qui §.*1.*ff deteſtament.*ibi *bona,quæ tunc habuit,cùm condemnaretur,publicabuntur & l.certa forma.C de iure fiſci.*ibi.,*parentib.hæredes exiſtere eos legis non oportere nulla ſactioneſtatuit eſt.* Neque obſtat *l* 2.*C.de bonis damnatorum.* vbi Alexand. Imperator dicit. Deportari neque earum quidem rerum, quas poſt pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere poſſunt, ſed hæ publicabuntur. Nam, vt rectè explicat Cuiac.*obſeru l.6. c.*33.& Fachin.*l.9.controu.c.*51.non de quolibet delinquente cuius bona confiſcantur,intelligi debent,ſed de delinquente deportato,qui quia cepit minutus eſt,hæredem habere non poteſt.

4 Variant tamen Doctores, an acquiſita illo intermedio tempore, quo delictum commiſiſti, & de illo condemnatus fuiſti,debeant confiſcari? Affirmant publicari debere Azor *t.*1. *lib.*5.*c.*7.*q.*8.Vaſquez.1.2.*diſp.*169.*cap.*1.*nu.* 8.Suarez *diſp.*22. *ſect.*1.*num.*15.Iulius Clarus *lib.*5.*receptas.§.fin.quæſt.*78.*n.*24. Ratio præcipua eſt, quia ita conſuetudo obtinuit,vt omnia bona quæ habet delinquens, dum eius delictum declaratur,publicentur: & in hæreſis crimine hoc efficaciùs procedit,quia dum ad Eccleſiam non redit, in hæreſi cenſetur perſeuerare: facitque *l.eius qui §.* 1 *ff.de teſtament.* ibi, *bona quoque, quæ tunc habuit,cùm damnaretur, publicabuntur.* attenditur ergo ad condemnationem,& non ſolùm ad delictum. Et idem colligitur ex *l.*10.*tit.*9.*lib* 5 *recopilat.*ibi,*mandamos que ſean avidos por bienes de ganancia todo lo multiplicado durante el matrimonio haſtaque por ẽtal delicto los bienes de qualquier de ellos ſean declarados por ſententia.* Ergo tempus ſententiæ ſpectatur.

5 Nihilominus probabilius exiſtimo non publicari bona,quæ intermedio tempore inter delictum,& ſententiam ſunt acquiſita, ſed ſolùm ea, quæ tempore delicti commiſſi habebas ſic Matien. *lib.*5.*recop.tit.*4.*leg.* 3.*gloſſa.*7.*num.*6. Sanchez plures referens *lib.*2.*cap* 14.Baiar.*addition.ad Clarum, lib.*5.*§.hæreſis, num.* 19.*& q* 78 *num.*212.Burlat.*conſil.*14.*n* 28.Moueor,quia confiſcatio hæc delicto eſt annexa, neque tibi ſententia aliam confiſcationem imponit, niſi quæ per delictum impoſita eſt; ſed per delictum imponi non poteſt confiſcatio niſi bonorum, quæ tempore delicti habentur. Ergo neque ſententia aliam confiſcationem imponit. Et confirmo.Hoc præſtat confiſcatio ipſo iure vt ius loco ſententiæ ſuccedat, & delinquens puniatur ex delicto; ac ſi ſententia eſſet pronuntiata. Ergo non punitur in bonis poſt delictum acquiſitis: fauétque *l.*1.*ff.de pœnis*, vbi eam pœnam delinquens ſuſtinere cogitur per ſententiam, quam ſuſtinuiſſet, ſi eo tempore, quo deliquit, eſſet lata ſententia; at ſi eo tempore, eſſet lata ſententia, non extenderetur ad bona poſtea acquiſita. Ergo neque etiam poſtea extenditur. Item pœnæ non ſunt extendendæ ſed limitandæ: nullibi autem habetur extrendendam eſſe confiſcationem ad bona acquiſita poſt commiſſum delictum. Ergo.

6 Hanc autem ſententiam limitat Sanch. *num.illo* 1. cum aliis,vt intelligatur, caſu quo hæreſim renuntiaueris, & ex toto corde ad fidem fueris conuerſus; ſecus ſi in illa perſeueres. quia ſi in hæreſi perſeueras, iam hæreticus es.Sed bona hæretici confiſcantur. Ergo. Secus verò dicendum eſt in Sodomia, quæ eſt peccatum tranſiens, & finito actu finitur.

7 At hæc limitatio mihi non probatur: ſed idem exſtimo dicendum dè peccato Sodomiæ, ac de hæreſi. Non enim ob hæreſim mentalem, vel ob hæreſim habitualiter permanentem fit confiſcatio, ſed ob hæreſim externam, & manifeſtam: at hæc hæreſis externa, & manifeſta ceſſauit (vt ſuppono) etiamſi de illa non fuerit abſolutus. Ergo ceſſat effectus confiſcationis ex tali hæreſi prouenientis. Neque obſtat te eſſe obligatum ad Eccleſiam redire, cùm ab illa te ſeparaſti, vt dicamus bona illa eſſe confiſcata ob non impletam hanc obligationem; quia confiſcatio non eſt annexa peccato huius omiſſionis, ſed hæreſi externæ. Deinde, & fortè efficaciùs. vel perſeuerans habitualiter in hæreſi eſt factus incapax per hæreſim habitualiter permanentem acquirendi aliquam hæreditatem, vel non? ſi factus eſt incapax, non acquiritur fiſco, ſed hæredibus venientibus ab inteſtato; vt rectè aliis relatis docet Peregrin. *tract. de iure fiſci, lib.*3.*tit.*1.*num.*2.*& tit.*2.*num.*13. Farinac.alios referens *lib.*1.*praxi, quæſt.*25. *num.* 139. & probat *l.ſi quis mihi, §.ſi quis planè ff. de acquirend. hæredit. l.*1.*C de hæredib. inſtituend. l. ſi metallum, ff. de hu, quæ pro non ſcript. habentur, l.metallum, ff. de iure fiſci.* Si verò capax ſit hæreditatis; tunc ipſi, & eius hæredibus acquiritur, dum ſententia non præcedit, vt rectè aliis relatis probat Anton.Gomez *tom*3.*variarum, c.*14.*num.*1.*& in l* 4.*Tauri, num.*7. Sanchez *lib* 2.*cap.*14.*num.*32. & melius Farinac.*lib.*1, *prax.q.*25.*num.* 140. *& quæſt.* 102. *n.*110. Neque obſtat ratio contraria, Dicimus namque bona hæretici confiſcari, non hæretici habitualis, ſed actualis; ſicut bona Sodomitæ, qui ſcilicet actualis eſt, non qui fuit, & eſt ſolùm in habitu.

8 Argumenta autem prioris ſententiæ facilè diſſoluuntur.

Ad primum concedo conſuetudinem eſſe bona delinquentis, quæ tempore ſententiæ habet confiſcari: tum quia ratiò interet delictum, & ſententiam bona acquiruntur: tum quia ignoratur, an bona illo intermedio tempore incrementum vel decrementum habuerint, imò ſemper præſumitur deteriora illa feciſſe, & diminuiſſe, ne ad fiſcum deueniant.

Ad *l eius qui*, reſpondeo. Primò tunc damnati reum, cùm delictum committit. Secundò dico loqui legem de delictis,in quibus publicatio facienda eſt per iudicem, & non habetur ipſo facto:& in his delicti optimè poteſt iudex omnia bona, quæ tunc delinquens habet, cùm damnatur, publicare.

Lex autem regia ſolùm declarat, quo tempore computanda ſunt lucra acquiſita conſtante matrimonio, ſed non decidit quæ bona publicanda ſint.

PVNCTVM. IV.

An bona ſub conditione futura debita confiſcentur.

1 *Communis ſententia defendit non publicari.*
2 *Proponitur obiectio, & ſit illi ſatis. Et declaratur debita hæretico ex teſtamento non tranſire in fiſcum.*
3 *Debita tamen ex contractu tranſeunt in fiſcum,tametſi conditio poſt commiſſum delictum, & condemnationem impleatur.*

1 SPecialis eſt difficultas de bonis ſub cõditione futura debitis hæretico tempore hæreſis; an hæc ſub bonis publicatis comprehendantur? Communis ſententia tenet non comprehendi, quia illa bona non ſunt hæretici, quouſque conditio impleatur; ſed non eſt impleta conditio cùm delictum committitur. Ergo neque in fiſcum tranſire poteſt, quia fiſcus ſolùm vſurpare poteſt bona,quæ hæretici ſunt: ſic gloſſa ſingularis, & vnica, iuncto textu *in l.non ad ea,in verbo præſens, ff.de condit.& demonſtr.*ibi,*vel ſi publica ſunt, nam poſtea quæſita non caderent in eos cauſas.* quam gloſſam, vt pote ſingularem, commendat Bart. Bald. Imola, & alij, quos referunt, & ſequuntur Anton.Gomez *tom.*3.*var.cap.*14.*n.*2.*& in l.*4.*Tauri, num.*4.*in medio.* Farinac. *lib.*1.*prax.q.*25 *n.* 142.

2 Dices, licèt illa bona non ſint hæretici, ius tamen ad illa bona pertinet ad hæreticum. Ergo illud ius tranſmittere poteſt per delictum in fiſcum, & conſequenter fiſcus perſonam hæretici repræſentans in illis bonis adueniente conditione ſuccedit.

Reſpondeo dupliciter. Aliquid deberi poteſt hæretico vel ex teſtamento, vel ex contractu: quod enim debetur ex teſtamento, qualia ſunt hæreditas, fidei commiſſum, & legatum nequaquam ad fiſcum tranſire poterunt, quia ea ſolùm tranſire poſſunt ad fiſcum, quæ ad hæredes extraneos remitti poſſunt, cùm fiſcus loco hæredis extranei ſuccedat, ex *l.*2.*C.ad legem Iuliam, de vi, l. eorum ff.ad legem Iuliam maieſt.* & aliis multis exornat Farinac. *lib.*1 *prax.quæſt.*25.*num* 51.*&* 143. Sanchez. *l.*2.*cap.*14.*num.*5.Peregrin.*de iure fiſci lib.*1.*tit.*1.*n.*68.Suarez *de fide,d.*22.*ſect.*5. *n.*4. Sed ius ſuccedendi in hæreditate,fideicommiſſis, & legatis tranſmiſſibile non eſt ad hæredes, ex *l.vnica, §.ſin autem ſub conditione, C. de caducis tollendis.* Ergo neque ad fiſcum tranſmitti poteſt. ſic Sanchez *num.*15.Farinac.*num.*143.Anton.Gomez l.4. *Tauri, num.*4.*&*

tem.

tom.3.variarum,cap.14.num.2. & alij apud ipsos. Et quidem quoad substitutionem conditionalem, quòd non transeat in fiscum, si purificetur conditio post sententiam, colligitur ex *l. substitutio. ff. de aquirendo rerum domin.* ibi. *substitutio, quæ nondum competit extra bona nostra est.* & ex *l. ex facto. §. fin. ff. de vulgari & pupillari* & ibi Baldus, quem refert, & sequitur Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib.2. qua.7.n.2.* Nilus *de bannitis, in.1 part secundi temporis quæst.31.* Farinacius *quæst.25.n.144.* Sanchez *lib.2.cap.14.n.18.* Quoad fideicommissum etiam est res clara non transire in fiscum, quia venientia ex vltima voluntate non transmittuntur ad hæredes, si fideicõmissarius decedat ante conditionis euentum *l. legata. sub conditione.41. ff. de conditionibus.* & *demonstrationibus. l. hæres meus, in principio. ff. eodem. l. in causa. §. Pomponius.* & *ibi glossa. ff. de minoribus.* Ergo neque etiam in tali casu transire debet in fiscum. Et in legatis conditionibus non transire in fiscum, si conditio, sub qua sunt legata, post delictum impleatur, probat manifeste *l. vnica. § sin autem. C. de caducis tollendis. l. si ita expressit de conditionibus.* & *demonstrationibus.* & pluribus exornat Farinacius *num.* 143. & *sequent.* Couarruuias *practicarum quæst. c. 33. fine.* Anton. Gomez *2.tom. variarum, cap. 11, num. 36.* Sanchez *num.17.* vbi bene explicat hoc procedere, siue conditio sit potestatiua, hoc est, pendens ex voluntate legatarij, siue casualis, id est, pendens ex voluntate legatarij, partim pendens ex voluntate: quocumque enim modo conditio purificata non sit, cùm delictum committitur, non transit in fiscum tale legatum. Item quòd legatum alimentorum etiam durante vita banniti non transeat in fiscum, optimè probat Bossius *tit. de bonis publicandis, num.24.* Iulius Clatus *in practic. quæst 78. versic etem in fiscum, in fine.* Nilus *in tract. de bannitis in.1 part secundi temporis, quæst.36.n.36.* Farinacius *q.25. num.145.* Hanc autem conclusionem ita extendit Farinacius ad pluribus relatis *num.141.* vt affirmet, si viuente patre filius committat homicidium, eòque mortuo formetur inquisitio contra filium, & condemnetur de delicto, cum confiscatione bonorũ, talis paterna hæreditas non adita per filium, licèt bene ante condemnationem delata, nullo pacto transit in fiscum, quia ius adeundi transmissibile non est ad hæredes extraneos, & consequenter neque in fiscum.

3 Verùm si debita sint hæretico, ex aliquo contractu, putà venditione, aut stipulatione ad fiscum transeunt; etiamsi conditio post condemnationem impleatur. Et ratio est manifesta, quia illud ius est transmissibile ad hæredes, vt constat ex §. *ex conditionali. Institut. de verborũ obligationib.* ibi, *ex conditionali stipulatione tantùm spes est debitum iri, eámque ipsam spem in hæredũ transmittimus. si prius quam cõditio extet, mors nobis contigerit.* & ibi glossa, & communiter Doctores. Ergo etiam transire potest in fiscum ex *l. inter socerum, §. final. de pactis* & probat alios referens, Anton. Gomez *tom.3.variarum. cap.14.num.2.* Farinacius *lib.1.prax. quæst.25.n.149.* & *de hæres. quæst.190.num.30.* Sanchez *cap.14.n.2.* Ratio autem quare ad hæredes debita ex contractu transeant, & non debita ex vltimis voluntatibus, ea est, quia in contractu interuenit factum, & persona creditoris, qui in dubio præsumitur non solùm sibi, sed etiam suis hæredibus prospicere. & perpetuam vtilitatem ex contractu acquirere, argument. textus *in l. si pactum, ff. de probationib.* At in dispositionibus conditionalibus non interuenit vllum factum eius in cuius fauorem est facta dispositio, ex quo colligatur sibi, & suis hæredibus voluisse prospicere, sed solùm interuenit factum disponentis, & legantis, qui solum merita, & personam legatarij attendere visus est.

Limiranda tamen est hæc doctrina ad debita sub conditione casuali, & mixta, secus sub conditione potestatiua; hæc enim non videntur transire ad hæredes, & consequenter neque ad fiscum, si tempore, quo viuebas, implere conditionem omiseris: textus est singularis *in l. si decem cum petiero. ff. de verborum obligation.* & *in l. potior,* & *in l. qui balneum. ff. qui potiores in pignore,* cuius ratio est, quia tunc creditor in culpa esse censetur non implens conditionem, illaque culpa tacitè videtur iuri sibi debito renunciasse. Farinacius *dicta quæst.25.num.147* Gomez *tom 3.cap.14.num.2.* Sanchez *lib.2.cap.14.num 24.* Vasquez *illust.169.cap.1.n.5.* & *6.* Neque obstat *l.2. C. de pactis inter emptorem, & venditorem,* vbi si quis vendidit rem cum pacto de retrouendendo, ipse, & hæres eius potest rem redimere oblato pretio, & tamen illa conditio est potestatiua, Ergo debita sub conditione potestatiua transeunt ad hæredes, & consequenter ad fiscum. Non, inquam, obstat; nam, vt bene dicit Anton. Gomez *tom.2.variarum.cap.11.n.36. circa medium*, debita ex contractu lucratiuo sub conditione potestatiua ad hæredes non transeunt; secus verò debita ex contractu oneroso vltro citroque obligatorio: hic enim ad hæredes transit, ne alter contrahens esset in damno.

Quòd si instes contractum onerosum non posse committi in liberam voluntatem alicuius cõtrahentis, ex *l. in vendentis, C. de contrahenda emptione.* Ergo neque in conditionem potestatiuam quod idem est.

Respondeo concedendo contractum onerosum, & eius substantiam non posse poni in liberam alicuius contrahentis voluntatem; secus tamen resolutionem contractus, quæ inducitur per pactum de retrouendendo. Hæc enim bene potest poni, & committi in voluntatem vnius, ex text. *in l. quod si nolit, §. si quid ita. ff. de ædilitio edicto,* & tradit ex Panormitano, & aliis Anton. Gomez *tom.2.variarum, cap.11.num. 36. in medio.*

PVNCTVM V.

An publicatis bonis hæretici ius patronatus Ecclesiastici, & pensionis publicetur.

1 *Iuris patronatus non datur propria confiscatio, sed illius extinctio.*
2 *Intelligendum est. dummodò non sint alij compatroni, vel alij ab institutore vocati.*
3 *Si ius patronatus ad extraneos hæredes transire non potest, neque potest confiscationi subiici.*
4 *Apponitur quædam limitatio de confiscatione perpetua, secus ad vitam. Sed reijcitur.*
5 *Ius patronatus ad hæredes extraneos transmissibile publicatis omnibus bonis, per iudicem Ecclesiasticum publicatur.*
6 *Si iudex laicus sit, & reus laicus, & publicentur omnia bona, ius patronatus non manet directè, bene tamen indirectè publicatum.*
7 *Quando censeatur ius patronatus directè, quando indirectè, accessorie publicari.*
8 *Iudice laico publicante delinquentiũ bona, vel illa vendente ius patronatus publicare plures negant, alij affirmãt.*
9 *Sub distinctione respondeo, si annexum est alicui villæ, publicari; secus si personam comitetur.*
10 *Limitant aliqui de confiscatione perpetua, secus de temporali. Sed non admittitur limitatio.*
11 *Confiscatis à iudice laico bonis, possit ne iudex Ecclesiasticus ius patronatus confiscare? Alij affirmant, alij negant; media via tenenda est.*
12 *Pensiones non comprehenduntur sub confiscatione à iudice laico, bene tamen Ecclesiastico. & qua ratione.*

1 IN hac re aliqua sunt certa, alia sub controuersia. Primò certum est, non dari huius iuris proprium confiscationem, quia non transfertur in fiscum, cùm de facto dicitur confiscari, sed datur extinctio illius in fauorem Ecclesiæ, & Ecclesia à die publicationis iuris patronatus manet libera ab illo iure sibi oneroso. Hoc priuilegium non est expressum in iure, est tamen consuetudine receptum; vt testantur ferè omnes Doctores. Lambertinus *de iure patronatus, lib.3.q.8. per varios articulos.* Simancas *de catholic. institu. tit.9.n.95.* & *96.* Suarez *disp.22. de fide, sect.5.num.6.* Azor *lib.8.cap.12.quæst.9.* Sanchez *lib.2. cap.19.num.16.* Vasquez *1.2. disput.169.n.19.* Farinacius *de hæresi, quæst.190.num.14.* & alij apud ipsos.

2 Hoc autem intelligendum est duplici limitatione à Sanchez adhibita *num.17.* quàque probat Farinacius *num.illo 24.* Primò, ne sint alij compatroni, quia stantibus aliis compatronis non manet libera Ecclesia, sed ius præsentandi in illis residet; quia non erat iustum absque eorum culpa iure acquisito priuari. Secundò, ne alij ab institutore vocati sint, sed iure hæreditario ad successores erat cum aliis bonis transiturum: tunc enim Ecclesia manet libera in perpetuum, quia in hoc nulla successoribus fit iniuria; cùm solùm haberent ius succedendi; casu quo delinquens ad illos possit bona transmittere. At si alij ab institutore vocati sunt, attendenda est dispositio instituentis, quæ si dicat post vitam delinquentis vocare agnatos, & eius successores, durante vita delinquentis manebit Ecclesia libera. At si dispositio sit, vt non solùm post vitam delinquentis succedat eius proximus agnatus, sed cùm primum delictum committit; variant Doctores, an præiudicare possit talis dispositio fisco, qui negant præiudicare posse; consequenter affirmare debent ad fiscum pertinere, ac proinde manere liberam Ecclesiam. Qui verò affirmant, statim ipso facto ad successores transire ius patronatus affirmare debebunt. Quid autem tenendum sit, in confiscatione maioratus videbimus.

3 Secundò est certum, si ius patronatus transire non potest ad extraneos hæredes, eo quòd in ipsius fundatione cautum sit debere agnatos succedere, aut homines talis conditionis, ad fiscum non transit, quia hic loco extranei hæredis habetur, ex *l.2. ad legem Iuliam de vi.* Et ratio est manifesta, quia fiscus vsurpare non potest delinquentis bona, nisi quatenus illius sunt; sed illius non est ius patronatus sub conditione transitoria. Ergo illud fiscus vsurpare non potest. Adde, agnati delinquentis non habent ius succedendi in iure patronatus ex voluntate delinquentis sed ex voluntate instituentis, & fundantis Ecclesiam; quo iure priuari non

Poſſunt ex vnius delicto; aliàs innocentes ſine cauſa directè Puniri eſſent, ſic tradunt expreſsè Peregrinus *de iure fiſci. lib.5. titul.1. num.72. & 121.* Iulius Clarus *in ſua practica, lib. 5. quæſt.78. num.8.* Farinacius *quæſt.25. num. 151. & de hæreſi, quæſt.190. num 24.* Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.19 n.2. & 15.* Bernard Diaz *pract.c.152. num.5. circa fin.* & alij.

4 Hoc autem temperant aliqui, vt intelligatur de confiſcatione perpetua, ſecus de confiſcatione ad vitam delinquentis, quia durante vita delinquentis, nemini ex vocatis fit iniuria, ſi fiſcus habeat ius præſentandi, cùm ipſi vocati non ſint durante vita delinquentis, ſic Socinus iunior *conſil.51. volum. 2.* Cantera *in ſuis quæſtionibus crimin. tit. de quæſtionibus tangentibus punit. delict. c.1. num.50.* Vmbert. Locat *poſt iudic. inquiſit. quæſt.7.* fauet Farinacius *de hæreſi, quæſt.190. num 24.* At reuocienda eſt hæc limitatio, ſicut illam reuocit Sanchez *ſuprà num.15.* quia eſt contra diſpoſitionem inſtituentis ius patronatus; prohibuit namque illius alienationem, & ſucceſſionem in alios, qui tales qualitates non haberent. Cùm autem illa temporalis ſucceſſio ſit vera ſucceſſio, & alienatio, nequit à fiſco fieri, aliàs poſſet patronus ad vitam vendere ius patronatus contra voluntatem inſtituentis.

5 Tertiò certum eſt, ſi confiſcatio ſit facta à iudice Eccleſiaſtico, vt contingit in crimine hæreſis, ſiue patronus laicus ſit, ſiue clericus, & publicentur omnia illius bona, publicatum manet ius patronatus, quod ad hæredes extraneos tranſire poteſt, ex *Clement paſtoralis, §. rurſus, de ſentent. & re iudicat. à contrario ſenſu.* Ratio eſt, quia delictum dignum eſt illa pœna, & condemnans iuriſdictionem habet, neque tunc curandum eſt, an veniat ius patronatus principaliter, vel non exprimatur, quia iudex habet iuriſdictionem cognoſcendi de iure patronatus etiam principaliter. ſic Bernard. Diaz *in ſua practic. cap.132. num.5. in princip.* Lambertin. *de iure patronatus, lib.3. q.8. art. 8. num.10.* Sanchez alios referens, *lib.2. cap.19. num.3.*

6 Quartò eſt certum, ſi iudex laicus bona delinquentis publicet, vt contingit in crimine ſodomiæ, & læſæ maieſtatis humanæ, reus eſt laicus, tunc directè, & per ſe non poteſt ius patronatus publicare, quia ius patronatus eſt ſpirituale, ſed circa ſpiritualia non habet laicus iuriſdictionem directam, imò neque indirectam, ex *cap.tuam, de ordine cognit.* Ergo. Et ita tradit Lambertin. *num. 11.* Sanchez *num. 4.* Farinacius *quæſt.25. num.15.*

7 Sed inquires, quando cenſeatur iudex Eccleſiaſticus publicare ins patronatus directè? Plures Doctores, quos refert Sanchez *num.14.* dicunt contingere, cùm in publicatione exprimitur, quocumque modo exprimatur; tunc acceſſoriè, cùm nulla illius eſt expreſſio, ſed ſolùm bona, quibus annectitur, publicantur. In hoc ſecundo nulla eſt inter Doctores controuerſia, cùm tunc nulla exerceatur iuriſdictio in ius patronatus, ſed in bona, putà in caſtrum, & villam, quibus eſt annexum. ſic Farinacius *quæſt.25 num.156. & 157.* Gigas *de crimine læſæ maieſtatis, quæſt.4. num.5. & 6.* Lamberun. *quæſt.8. art.8. num 20. caſu.8.* & habetur *cap cùm ſecundum, de iure patronatus, & cap. pia mentis. 16. quæſt.7.* De priori verò plures, quos refert, & ſequitur Sanchez. *num. 13.* oppoſitum ſentiunt, affirmant namque exprimi poſſe ius patronatus in publicatione, & nihilominus illius publicationem acceſſoriam eſſe: dicunt namque dupliciter exprimi poſſe, vel per dictionem, *&* vel per dictionem *cum*, ſi exprimatur per dictionem *&* vt ſi diceret iudex, publico omnia bona huius delinquentis, & ius patronatus eſſe publicationem tunc directam, quia tunc videtur ius patronatus æquè ac alia bona publicari, quæ publicatio ſi facta à iudice laico, nulla eſt; at ſi publicatio fiat per dictionem *cum*, vt ſi diceret, publico omnia bona delinquentis cum iure patronatus, tunc ius patronatus acceſſoriè intrat ad reliqua bona, quia ſic nominans ſolùm intendit publicare ius patronatus ad publicationem reliquorum bonorum, quibus ineſt, & eo modo quo ineſt, quæ publicatio cùm acceſſoria ſit, non eſt iudici laico prohibita; ſicut neque ipſi delinquenti eſt prohibita illius iuris patronatus acceſſoria alienatio, & placet mihi hic modus dicendi.

8 Difficultas ergo eſt, an ex eo quòd iudex laicus publicet delinquentium bona, vel illa vendat, cenſeatur etiam tunc publicare ius patronatus, quod ad hæredes tranſire poteſt?

Plures Doctores negant, gloſſa *in c. ſatis peruerſum. 50. diſt. & in Clement. paſtoralis, verbo ſubiecta, de re iudicat.* Lambert. *de iure patronatus, quæſt.8. art.7. n.13. & 14. caſu 4. & n.21. caſu.9.* Nilus *de bannitis, 1.part. ſecundi temporis, n.32.* Farinacius *quæſt.25. num.151. & quæſt. 190. de hæreſi. num.24.* Didac. Cantera *in quæſt. crimin. tit de quæſtionibus tangentibus punit. delict. cap.1. num.49.* Gigas *lib 2. de crimine læſæ maieſtatis quæſt.4. num.4.* & alij apud ipſos. Mouentur, quia aliena eſt à iudice laico diſpoſitio de re ſpirituali, qualis eſt ius patronatus, non ſolùm diſpoſitio expreſſa, ſed etiam tacita, ex *cap.tuam, de ordin. cognit. cap. at ſi clerici, de iudic.* & ibi gloſſ. Sed ſi ius patronatus publicatur, tacitè diſponit de re ſpirituali iudex laicus. Ergo.

Alij Doctores è contra affirmant, Si iudex laicus omnia bona hæretici publicet, eo ipſo publicare ius patronatus, quia in hac publicatione ſolùm indirectè & acceſſorie publicatur ius patronatus; at indirecta, & acceſſoria illius publicatio, & venditio non eſt prohibita fieri à iudice laico. Ergo. Et ita tenent, & multis probant Molin. *de primogen. c.25. n.26.* Iulius Clarus *lib.5. practic. q.78. n.8.* Sanchez *lib.2. cap.19. num.10.*

9 Ego verò diſtinguendum cenſeo, aut ius patronatus annexum eſt alicui villæ, caſtro, aut alteri rei, quæ directè confiſcari poteſt à iudice laico, aut ſolùm eſt annexum perſonæ, quæ in alios tranſmittere poteſt. Si ius patronatus annectatur villæ, caſtro, aut alteri rei directè confiſcabili, ferè omnes Doctores docent, confiſcatis bonis, & ipſum tunc manere confiſcatum, vt conſtat ex his, quæ nuper diximus, & facit textus *in cap ex litteris, iure patron.* & ibi gloſſa Si autem ius patronatus nulli rei directè confiſcabili annexum ſit; tunc exiſtimo confiſcatis bonis non manere confiſcatum, quia non poteſt confiſcari acceſſoriè ad bona directè confiſcabilia, cùm illis non accedat, neque etiam confiſcari poteſt directè à iudice laico. Ergo.

10 Temperant autem aliqui ſupradictam doctrinam negantem ſub confiſcatione bonorum intelligi ius patronatus, vt intelligatur de perpetua confiſcatione; ſecus de temporali, & quæ ad vitam condemnati durat.

De hac autem confiſcatione dicunt, etſi dubitanter, fieri, & comprehendi ſub confiſcatione omnium bonorum delinquentis facta à iudice laico, quia hoc eſſet confiſcare exercitium iuris patronatus, non autem ipſum ius. Gigas *tractat. de crimine læſæ maieſtatis, lib.2. quæſt.4. num.4. verſic. concordanter tamen.* Rochus de Curte *in tract. de iure patronatus, quæſt.29. col.3. verſic. vel dicamus.* Sed hæc limitatio admittenda non eſt, ſed æquè de temporali; ac perpetua eſt idem dicendum, quia ratio æquanimiter procedit de vtraque; cùm tam ius patronatus, quàm illius exercitium quid ſpirituale ſit, & conſequenter extra laici iuriſdictionem. Adde exercitium iuris patronatus haberi non poteſt, niſi habito priùs ipſo iure patronatus. Hoc autem ſiue ad tempus, ſiue in perpetuum, confiſcari non poteſt ob eius ſpiritualitatem. Ergo neque exercitium: & ita tradit, & optimè probat Farinac. *lib. 1. praxis, quæſt. 25. num.154.*

11 Sed an confiſcatis bonis a iudice laico, quibus annexum eſt ius patronatus, poſſit iudex Eccleſiaſticus ius patronatus confiſcare declarando delictum? Negat Nilus *in 1.part, ſecundum temp. quæſt.32.* & Farinac. *dict. quæſt.25. num.153.* Mouentur: tum quia Epiſcopus non habet cognitionem criminis in laicum; tum quia cùm ſemel de delicto cognitum fuit ab vno iudice, ampliùs ab alio cognoſci non poteſt. *l. dicet, §. penul. ff. naut. caupones, & ſtabular.* Affirmat Lambert. alios referens, *de iure patronatus, quæſt.8. art.8. num 15. caſu 5.* & conſentire videtur Sanchez *lib.2. c.19. n.7.* Mouetur, quia illa declaratio delicti non eſt aliena à iudice Eccleſiaſtico: tum quia eſt ad tollendum ius patronatus, quod condemnatus iuſtè habere non poteſt, tum etiam quia eſt ad complendam ſententiam iudicis laici, quæ ad ius patronatus non ſe potuit extendere.

Inter has extremas ſententias media via procedi poteſt. Cenſeo ergo cum Nilo, Farinacio, & aliis non poſſe Epiſcopum delinquentis delictum à iudice laico punitum iterum in iudicium vocare, & pœnam impoſitam augere, quia abſolutè eſſet bis idem crimen iudicare: facitque ad hæc *cap at ſi clerici, de iudic.* ibi *At ſi clerici coram ſæculari iudice conuicti fuerint, vel confeſſi de crimine, non ſunt propter hoc à ſuo Epiſcopo aliquatenus condemnandi*; ſicut enim ſententia à non ſuo iudice lata non tenet; ita nec facta confeſſio coram ipſo. Concedo tamen etſi condemnetur à iudice ſæculari, poſſe ab Epiſcopo formari proceſſum de condemnatione facta & infamia; quam ex illa acquiſiuit, ob quæ videtur indignus retinendi ius patronatus, & tanquam ab indigno poterit ab illo auferre, quod non eſt delictum bis iudicare, aut declarare, ſed illius declaratione ſuppoſita ad defenſionem Eccleſiæ, & bonorum illius procedere.

12 Tandem dubitari poteſt de penſionibus Eccleſiaſticis an ſub confiſcatione bonorum comprehendantur? Et dicendum eſt non poſſe ſub confiſcatione à iudice laico comprehendi, quia eſt quid ſpirituale; imò neque talis penſionarius videtur poſſe à iudice laico iudicari, quia eſt de Eccleſiæ iuriſdictione ratione penſionis. Quare ſi à iudice Eccleſiaſtico confiſcatio fiat, diſtinguendum eſt cum Suarez *diſput. 22. de fide, ſect.5. num.6.* de fructibus decurſis ante ſententiam, vel poſt ſententiam: ſi de fructibus ante ſententiam ſermo ſit, confiſcantur; quia ſunt bona delinquentis. Si autem de fructibus poſt ſententiam decurrendis loquamur, non confiſcantur, quia confiſcatio non extenditur ad futura, neque etiam ius ad eos colligendos propriè confiſcatur; ſed ſi crimen eſt dignum priuatione penſionis, in fauorem Eccleſiæ extinguitur, vt beneficium ex quo penſio ſoluebatur liberum manet ab illo onere, ita vt delinquens nullam iam penſionem habeat. ſic Suarez *ſuprà.*

PVNCTVM

Punctum VI.

An maioratus, & fideicommissum sub confiscationem cadat?

1 *Bona fideicommisso subiecta, vel alienari prohibita non cadunt sub confiscationem.*
2 *Intelligitur casu quo testator prohibuerit alienationem in fauorem alterius à delinquente.*
3 *Item vt alienationis prohibitio perpetua sit, & non pro vita tantùm delinquentis.*
4 *Subintelligitur nisi testator alienationem etiam pro vita prohibuerit.*
5 *Delinquens potest fideicommissum retinere, quousque per sententiam declaretur.*
6 *Proponitur aduersùs dicta aliquot obiectiones.*
7 *Fit illi satis.*
8 *Ob crimen hæresis, læsæ maiestatis, & sodomiæ aliqui existimant confiscari maioratum, sed reppellitur eorum dictum, quando institutus est maioratus ex propriis bonis.*
9 *Idemest, si ex bonis à Rege donatis, & non sub titulo, maioratus, institutus sit.*
10 *Si sub titulo maioratus à Rege donata sunt, sub confiscationem cadunt bona illa ex quibus maioratus constitutus est, vt affirmant plures Doctores.*
11 *Probabilius censeo oppositum.*
12 *Si in facultate regia, qua fuit maioratus institutus, cauetur, vt transeat ad fiscum si possessor crimen læsæ maiestatis committat, confiscatur maioratus.*
13 *Secus si hæc clausula apposita non sit in concessione.*
14 *In casu dubio, an maioratus ex regia facultate institutus sit, an ex iure communi, præsumi debet non ex regia facultate, sed ex iure communi constitutus.*
15 *Maioratus ex regia facultate institutus qui ex dispositione iuris communis institui poterat, non cadit sub confiscationem.*
16 *Maioratus ex regia facultate institutus ex omnibus bonis qui tamen in tertium, & quintum institui poterat, an confiscationi subiiciatur quoad tertium, & quintum? Negat Sanchez.*
17 *Contrarium defendit Anton. Gomez, & mihi probatur saltem in duplici casu.*
18 *Quid si protestetur se instituere maioratum ex regia facultate, tum ex legali, prout sibi, suisque haredibus vtilius sit, tunc confiscationi subiicitur illa in parte, in qua ex regia facultate, secus in alia.*
19 *Quod dictum est de maioratu, dicendum est de regno.*
20 *Quando maioratus in perpetuum publicatur, finitur Maioratus, & sunt bona libera.*

1 Hæc bona alienari non possunt. Difficultas ergo est, qua ratione sub confiscatione comprehendantur. Et omissis variis argumentis, quæ pro parte affirmante, & negante adduci possent, resolutoriè dico bona fideicommisso subiecta, vel alienari prohibita sub publicatione bonorum non comprehendi: textus est expressus *in l. Imperator, ff. de fideicommiss. libertat.* & ibi Bart. *num.* 1. Gigas *de crimine læsæ maiestatis lib.* 2. *tit. de pœnis, quæst.* 3. *num* 1. Clarus *practic. q* 78. *versic. saltem quæro.* Farinacius innumeros referens, *lib.* 1 *practic. quæst.* 25 *num.* 22. Molin. Iesuita *tom* 3. *disput.* 556. *num.* 2. Ratio est, quia quilibet habet in suis bonis liberam disponendi facultatem *l. sed etsi lege, §. consuluit. ff. de petitione, hæreditatis.* Sed qui tibi ea bona reliquit, non absolutè reliquit, sed sub conditione, ne ea alienare posses. Ergo sub confiscatione non comprehenduntur. Probo consequentiam primò. Nam si alienare non potes contrahendo in præiudicium alterius; neque etiam alienare potes delinquendo in ipsius præiudicium. *l. fœlicius, C. de bonis proscriptorum.* & tradit Bart. *in l. si finita. §. si de vectigalibus, num.* 12. *ff. de damno infecto.* Secundò delictum est quasi contractus cum fisco factus, ratione cuius bona sunt fisco obligata. *l. Imperatores* ibi, *tu te ipsum pœnæ subdidisti. ff. de iure fisci*; sed hæc bona non possunt à tertio obligari in præiudicium innocentis. Tertiò, quia nullus potest amittere, nisi ea, quæ sibi propria sunt, & quorum habet liberam dispositionem, ex text. *in l. si dotem, C. de iure dotium, l. emancipatum, §. fin. ff. de Senatoribus.* Extendenda tamen est hæc conclusio, non solùm ad bona, quæ tibi sunt prohibita alienare, sed etiam ad bona, quæ tibi sunt prohibita diuidi; quia ea diuidere non potes quin alienes, & diuisio est quædam alienatio. *l. si pupillorum. ff. de rebus eorum.* sic. Ruinus *consil.* 23 *num.* 15. *lib.* 5. Roland. *consil.* 84. *num.* 30 *& sequens. volum.* 1. Farinacius alios referens, *lib.* 5 *practicar. q.* 25. *num.* 31. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 18 *num.* 17.

2 At limitanda est conclusio primò, vt procedat, casu quo testator prohibuerit alienationem fieri in fauorem alterius à delinquente, quod semper contingit in fideicommisso, & quoties aliqui sunt vocati. Nam si tantùm in fauorem delinquentis est alienatio prohibita: quod colligitur satis, cùm nullus est datus substitutus, neque aliqui sunt à testatore vocati, tunc in fiscum transeunt illa bona, quia propter delictum fauor ille perditur. sic Molin. *de primogen. lib.* 4. *cap. vlt. num* 5. Farinacius *quæst.* 25. *num.* 46. & 47. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 5. & alij innumeri apud ipsos. Quod verum habet, etiamsi testator expressè prohiberet bona illa transire in fiscum quia illa prohibitio, vtpote fauens delinquenti, & in fraudem fisci facta impedire non potest translationem in fiscum: Sanchez *n.* 7. Farinacius *num* 47. Molin. *de primogen. lib* 4. *cap. vlt. num.* 14. & fauet textus *in l filius familias, §. Diui ff. de legat.* 1. ibi, *sed neque creditoribus, neque fisco fraudi esse.* Ex quo infert bene Farinacius *num* 49. delinquentibus omnibus, quorum occasione facta est prohibitio alienandi, tunc fideicommissum est alienari prohibitum transire in fiscum, quia cessat ratio damnificandi innocenti ex tali transitu.

3 Secundò limita, vt intelligatur de alienatione perpetua. Nam de temporali, & ad vitam damnati optimè potest transire in fiscum, ita vt fiscus percipiat commoditatem, & vsumfructum, quem damnatus percipere deberet, quia in hoc nulla fit innocenti iniuria, & est expressa decisio textus *in l. Statius Florus, §. Cornelio Felici. 4. de iure fisc. in l. cùm pater, §. hæreditatem, ff. de legat.* 2. *& in l. ex facto. §. ex facto ff. ad Trebellian.* & ibi Alexand. Bart. & alij, & multis relatis docet Farinacius *quæst.* 25. *num.* 34. Sanchez *lib* 2. *cap.* 19. *num.* 7. dicens esse omnium. Neque obstat sic delinquentem bannitum cum publicatione bonorum reputari pro mortuo, ex *dict. l. ex facto, §. ex facto, ff. ad Trebellian.* vt dicamus substitutum debere succedere, & non fiscum, quia hoc habet verum in his, quæ commodum delinquentis spectant, non in his, quæ aliorum vtilitatem concernunt. sic ex Beroio *quæst.* 41. & ex Riminaldo *consil.* 50. *num* 109. *lib.* 1. & aliis ttad t Farinac. *num.* 34.

4 Hoc autem intelligendum est, quando fideicommisso non adderetur expressa alienationis prohibitio extra familiam, nam si hæc prohibitio addita sit fideicommisso, censeo tanquam probabilius neque vsumfructum ad fiscum pertinere, quia non potest ad fiscum pertinere vsusfructus, quin bona sint in fiscum alienata; at eo ipso quòd alienata sunt, transeunt in substitutum ex expressa testatoris dispositione. Adde stante alienatione per delictum in fiscum, purificatur conditio requisita, vt substitutus succedat, & fiscus excluditur. Ergo quod optimè confirmari potest ex *l. Imperator* 12 *& ex l rogo* 21. *ff. de fideicommiss libertatib.* vbi legatis tribus seruis Mutiano hæ conditiones ne aliis seruirent, cùm Mutiani bona fuerint publicata, serui liberi remanserunt, quia purificata fuit conditio legati, sed cùm tibi fideicommissum tradatur, ea conditione, ne extra familiam deueniat, si per delictum alienasti, iam purificatur conditio, & ad substitutum transit. sic Clarus *in practic. quæst.* 78. *versic quæro.* & ibi Batar. *num.* 36. Bernard. Diaz *pract. cap.* 132. *num.* 4. *fine* Bonacina *disput.* 3. *de. contract. punct. v t. de feudo,* §. 1. *num.* 20. Hieronimus Gabr. *consil.* 123. *& consil.* 184. *num.* 1. *lib.* 1. Farinac. *q.* 25. *num.* 35. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 15. & alij plures apud ipsos.

5 Aduerto tamen transire ad substitutum post delicti declarationem, & delinquentis condemnationem: nam vsque ad illud tempus potest delinquens fideicommissum retinere, quia testator solùm voluit ne extra familiam veniret, quod non venit, dum delinquens retinet; at data sententia declaratoria retrotrahitur dominium à die commissi criminis, & transfertur cùm bonorum fructibus in sequentem vocatum, bonaque illa sunt successori addicta, & obligata à puncto commissi delicti, sicut alia bona quæ ipso facto confiscantur, sunt obligata fisco. Vasquez 1. 2. *d.* 169. *c.* 4. Sanchez *l.* 2. *c.* 18. *num.* 30.

6 Sed obiicies primò. Testator non potest impedire, quin leges in sua dispositione locum habeant. *l. nemo potest. ff. de legat.* 1. Sed si commisso delicto impedit ne bona delinquentis transeant in fiscum, impedit legis dispositionem, quæ bona delinquentis fisco applicat. Ergo. Secundò hæc dispositio videtur esse in fisci præiudicium, ac proinde nulla. argument. textus *in l filius familias* 117. *§. Diui, l.* 2. *ff. de legat.* 1. vbi Ripa *n.* 52. Tertiò, quia finis testatoris est, ne bona illa transeant in alienum, sed hoc saluari potest, etiamsi commoditates, vsusque fructus transeant in fiscum, vt contingit, cùm fideicommisso non additur expressa alienationis prohibitio. Quartò tacitè, & expressi idem iuris est. *l. de quibus, in fine. ff. de legib & l. cùm quid, ff. si certum petatur* & latè Euerard. *loco ab expresso ad tacitum, num.* 1. Sed tacita alienationis prohibitio, quæ in quotumque fideicommisso reperitur, non obest, quòd fiscus vsumfructum percipiat fideicommissi. Ergo neque etiã expressa illius prohibitio impedire potest. sic tenent plures Doctores, quos refert, & sequitur Gigas *tractat. de crimin. læsæ maiestatis, lib.* 2. *tit. de pœn. committ. id crimen, q.* 3. *n* 4. Anton. Gomez. *l.* 40. *Tauri, n.* 91. Peregrin. *de iure fisci, lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 101. Molin. *de primogen. lib* 1 *cap.* 20 *num.* 9. *& lib.* 4. *cap. vlt. n.* 11. & alij relati à Sanchez *lib.* 2. *c.* 18. *n.* 14.

7 Sed retinenda est nostra sententia; &

Ad primum dicimus teſtatorem impedire non poſſe, quin leges in ſua diſpoſitione locum habeant: nego tamen impedire legis diſpoſitionem, ex eo quòd ante commiſſum delictum diſponat, vt ſi de facto delictum committatur, bona illa delinquentis alteri applicentur. Lex enim ſolùm diſponit, vt bona delinquentis, quæ delinquentis ſunt, cùm delictum committit, fiſco applicetur. At illa bona iam deſinunt eſſe delinquentis ex diſpoſitione teſtatoris, cùm ipſe delictum perpetrat, & ſucceſſori applicantur. Ergo, ſic tradit. Anton. Gomez *l.40.Tauri, num.91.* Molin. Ieſuita *tom. 3. diſput.656.num.vlt.* Farinacius *quæſt.25.num.23.& ſeqq.* Boſſius *in ſua pract.tit. de bonorum public.num* 30. Sanchez *lib.2.cap.18.à num.25.*

Ad ſecundùm nego illam diſpoſitionem in fiſci præiudicium eſſe, quia præiudicium eſſe non poteſt, vbi non tollitur ius quæſitum. Quòd autem tollatur ius, quod acquiſitum erat fiſcus ex delicto, ſi talis diſpoſitio ceſſaret; in cauſa eſſe non poteſt, vt dicamus diſpoſitionem eſſe factam in fiſci præiudicium; aliàs in omni fidei commiſſo hoc præiudicium inuenitur, quod non eſt dicendum, cùm cuilibet liberum ſit de ſuis bonis diſponere neque in hac diſpoſitione iniuriam alicui facit, vtpote iure ſuo vtens. Quòd ſi vrgeas. Ergo valebit hæc diſpoſitio: Volo vt mea bona, ſi delinquam, ad agnatum proximum perueniant, & non ad fiſcum, contra doctrinam Bart. *in l.poſt contractum, 15.num.9.ff.de donationib.* ibi non valet ſi contigerit bona mea publicari Neganda eſt conſequentia. Et ratio diuerſitatis eſt clara, quia talis diſpoſitio in fiſci præiudicium, & in delinquentis fauorem eſt facta; eáque de cauſa non debet ſuſtineri. At cùm patet delinquentis, vel alius qui nec delinquit, nec delinquere cogitauit, diſponit, vt ſi delictum à fidei commiſſario committatur, fidei commiſſum tranſeat ad agnatum, non fauet delinquenti, ſed familiæ, quam fiſco præferre intendit; ac proinde ſuſtinenda eſt diſpoſitio. ſic optimè aliis relatis docet Farinacius *quæſt.25.num.26.* Sanchez *num* 27.& Molin. *de primogen.lib.2.cap.12.num.66.*& adducit Bald. *in l.parentes num.1.C de teſtam.* ibique aſſignat rationem quia pœnæ non irrogatæ indignatio ſolam duritiem continet. *l. ſeruus ea lege, ff. de ſeruis exportand.* pluribuſque aliis exornat.

Ad tertium nego ad æquatum finem huius diſpoſitionis eſſe, ne bona illa tranſeant in alienum, ſed etiam ne in delinquente iam declarato retineantur. Ex quo fine neceſſariò ſequitur non poſſe fiſcum vſus fructus, & commoditates percipere; quia illis bonis tranſlatis in ſubſtitutum innocentem debent cum fructibus transferri; aliàs ſine culpa fructibus ſibi debitis priuaretur.

Ad quartum concedo taciti, & expreſſi idem iuris eſſe, quando tacitum loco expreſſi, & expreſſum loco taciti ſuccedit; ſecus verò quando expreſſum tacito ſuperadditur, vt in præſenti fit, quia duplex prohibitio, legis ſcilicet, & hominis, plus operatur quàm ſimplex. *c.cum ad verum.& ibi gloſſa, de conditionib appoſitis.* & multis relatis docet Farinacius *quæſt.25.n.36.& 37.* Ex quo infert pluribus relatis differentiam valde notandam inter ea, quæ à lege ſunt tacitè alienari prohibita, qualia ſunt bona reſtitutioni obnoxia, & fidei commiſſaria; & inter ea, quæ vltra hanc tacitam legis prohibitionem, habent expreſſam teſtatoris prohibitionem alienandi vt videlicet tacitè alienari prohibita, ſi alienentur, non poſſunt nec per fidei commiſſarium, nec per eius ſubſtitutum durante vita grauati vindicari. At fidei commiſſa expreſsè alienari prohibita, ſi alienentur, poſſunt non quidem à fidei commiſſario, ſed à ſubſtituto etiam durante vita grauati vindicari: & tradit Sanchez *lib 2.in Decal.cap.18.num.2.* Molin. *lib.1.de primogen.cap.16.num.* 33.& *lib.4.cap.1.num.3.* Peregrin. *de iure fiſci, lib.5.tit.1.num.* 102.

8 Tertiò limitant aliqui primam concluſionem in confiſcatione facta ob crimen læſæ maieſtatis diuinæ, & humanæ, & ſodomiæ; in hac enim confiſcatione, præcipuè in crimine hæreſis, affirmant ſub publicatione bonorum maioratum, qui eſt quoddam fidei commiſſum, comprehendi. ſic Simancas *de catholic.inſtitut.tit.9.à num.253.vſque ad* 273.& Azor *tom.1. lib.8.cap.12.quæſt.7.&* 13. Mouentur, quia ſub hac tacita conditione videntur inſtitui, & à Principe inſtitutionem approbari ſecus, repelli.

Cæterùm hæc limitatio ita vniuerſaliter poſita admittenda non eſt, ſed diſtinguendum de maioratibus inſtitutis ex regia facultate, vel ſine illa, ex propriis bonis inſtituendis, vel ex bonis Regis, & de poſſeſſore maioratus, vel de primo inſtituente. Et primò dicendum eſt: ſi alius à primo inſtituente poſſideat maioratum conſtitutum ex diſpoſitione tantùm iuris communis concedentis cuilibet non habenti hæredes neceſſarios diſponere de propriis bonis, prout ſibi placuerit, vel ex diſpoſitione legum noſtri regni concedentium facultatem inſtituendi maioratum, & in aliquo filio perpetuandi de tertio, & quinto ſuorum bonorum; & in ſupradicta crimina incidat, nullo modo maioratum ſub confiſcatione comprehendi. ſic pluribus relatis docent Anton. Gomez *l.40.Tauri, num.91.* Molin *de primogen.cap.2.n.10.& lib.4 cap.vlt.à num.31.& ſeqq.* alter Molin *tom.3.diſp.657.à num 3.& diſp.582. num.1.* Sanchez *lib.2.in Decal.18.num.36.* Vaſquez *1.2.diſp.169.c.4. à num* 30. Mieres *de maioratib p.4.q.23 à num 1.vſque ad 22.* Ratio eſt, quia fiſcus ſolùm vſurpat bona delinquentis, quatenus delinquentis ſunt; ſed hic maioratus non eſt delinquentis abſolutè & in perpetuum; ſed ſolùm pro tempore ſuæ vitæ, illa enim tranſacta additus eſt aliis cognatis ex diſpoſitione primi inſtituentis. Ergo ſolùm pro tempore vitæ delinquentis confiſcari poteſt, atque adeò quoad fructus, & commoditates. Secundò communi iure ſtatutum eſt omnia fidei commiſſa, & alienari prohibita; non cadere ſub confiſcatione perpetua, ſed nullus eſt textus, qui ob hæc crimina publicet maioratum, imò potiùs ſunt plures textus, qui maioratum à confiſcatione etiam in his criminibus excipiant. Ergo. Maiorem probo ex *l.iura libertorum, ff. de iure patronatus,* vbi ex cauſa perduellionis ſicut ex aliis, non datur confiſcatio; & idem probat textus *in l.eorum. ff. ad legem Iuliam maieſt.* vbi ob crimen læſæ maieſtatis iura libertorum non confiſcantur. Et ex iure canonico eſt textus ſatis efficax *in cap.felicis, § ſi qua verò feuda, de pœnis, in 6.* vbi feuda, quæ ad hæredes extraneos tranſire non poſſunt, non veniunt in confiſcationem facit etiam *l.3.tit p.2.7.* à contrario; ibi enim dicitur auferenda eſſe ab hærede omnia bona, quæ à traditore acceperat: at maioratus non poſſidetur à traditore, ſed à primo inſtitutore illius. Ergo. Neque his aduerſatur *l.1.C. de bonis libert.* vbi probatur bona libertorum fiſco adiicienda eſſe in crimine læſæ maieſtatis, quamuis Bald *ibi num.*8. limitet ex hoc textu regulam illam generalem dicentem iura libertorum, & ea, quæ ad hæredes extraneos tranſire non poſſunt, non poſſe tranſire in fiſcum, vt non intelligatur in crimine læſæ maieſtatis. Non inquam aduerſatur, quia illa lex loquitur de his iuribus libertorum, quæ ad extraneos hæredes tranſire valent, iuxta *l.ſi non ſortem, §.libertus, ff.de condict. indebit.* vt dixit Bald. *ibi n.2.* & Paul. *num* 4. vel loquitur de confiſcando iure patronatus, quod delinquenti competebat, non de illo, quod competebat eius hæredibus, & ſucceſſoribus. Maioratus autem ſi in perpetuum confiſcandus eſſet, non ſolum delinquenti, ſed & ſucceſſoribus auferretur; quod negamus.

9 Verùm ſi ex bonis Regis maioratus ſit inſtitutus, grauiſſima eſt difficultas, an ſub confiſcatione perpetua cadat ob crimen læſæ maieſtatis, humanæ, diuinæ, contra naturam. Et vt certa ab incertis ſeparemus, affirmandum eſt, ſi bona aliqua à Rege tibi donata ſunt abſolutè, & non ſub titulo maioratus, tu verò ex illis maioratum, inſtituiſti; ea bona, delinquente aliquo ex poſſeſſoribus, non publicantur in perpetuum, ſed ad ſequentem vocatum tranſeunt, quia ille poſſeſſor delinquens non habet à Rege, ſed à te maioratum; neque bona illa regalia dici poſſunt, cùm à Rege fuerint abſolutè donata, & tranſlata non poſſeſſori maioratus. ſed primò inſtituenti, & ita ex Suarez. *in quæſt maioratus, num.*23. tradit Molin. *de primogen.lib.4.c.vlt.num.48.* Sanchez *lib 2.cap.18. num.*37. Item ſi bona ſint à Rege donata ſub titulo maioratus in perpetuum, & confiſcatio non à Rege, ſed à Pontifice facienda eſt, vt de facto fit in crimine hæreſis, applicans ea fiſco Eccleſiæ, nullo modo poteſt Pontifex ea in perpetuum publicare, ſed ſolùm pro vita delinquentis poterit commoditates maioratus, & fructus Eccleſiæ adiicere. Et ratio eſt manifeſta, quia Pontifex non poteſt innocentes iure ſibi debito ſuccedendi in maioratum priuare, cùm ab ipſo Pontifice nec datus nec inſtitutus fuerit ſub ea conditione. ſic Sanchez *n.40.* cum Vaſquez *1.2.diſp.169.cap.4.num.28.& 29.*

10 At iure maioratus tibi bona donata iuret à Rege, & aliquis ex poſſeſſoribus crimen læſæ maieſtatis humanæ committit, cenſent grauiſſimi Doctores ad Regis coronam deuoluenda eſſe, & in perpetuum publicanda: ſic docent Molin. *lib.4. de primogen c.vltim n* 40.& 46.& *ſeqq.* noſter Molin. Ieſuita *tract.2.tom 3 diſput. 660.num.1.* Vaſquez *1.2.diſp.198.cap.4. num.28.* Sanchez *lib.2. cap.18 num.73.* Mouentur primò, quia donatis à Rege videtur ea tacita conditio ineſſe vt quicumque illorum poſſeſſor Regem offenderit, ſtatim ad coronam deuoluantur. Et probari poteſt primò à ſimili ex feudo, quod ſub ea conditione datum eſſe cenſetur, vt ſi feudatarius dominum offenderit, excludantur agnati, & requeratur ad dominum *c.1.§.denique, qua fuit prima cauſa beneficij amitt.& cap.1.§ ſi vaſallus, ſi de feudo fueris contecu inter domin.& agna.* Secundò ex ratione generali, qua ſolent donationes reuocari eſt ingratitudo donatarij aduerſus donantem *cap ſi propter, de donationib l fin.C.de reuocand. donat.& ibi gloſſ.* quæ in præſenti procedit; nam quilibet poſſeſſor maioratus à Rege inſtituti eſt immediatus Regis donatarius, & ab ipſa Regia corona quæ numquam moritur, cenſetur maioratum accipere. Ergo ipſa regia corona ob ingratitudinem donatarij poteſt maioratum reuocare. Tertiò ex duplici lege, altera pro Luſitaniæ regno, altera pro regno Caſtellæ. In Luſitania *lib.5. ordinam. tit.3.§.5.* dicitur: *Pero ſi algun truxeſſe feudo, morgado ao foro do Reo 9.que in perpetuum querem perſonas è ſeos ſe tal crime de loſa maieſtad por que ſeus bien debieſſem ſer confiſcados en tal caſo eſſe morgado feudo ou foro ſera tornado à o Rey para facer dele loque for ſua merce.* Et pro Caſtel. Regno adducitur pragmatica Henrici II. ab vtroque Mol. *Allegat* quæ tamen

tamen vsque adhuc typis mandata non est. Quæ sic se habent: *A lo que me pedisteis por merced, que si lo que Dios no quiera, alguno de qualquier estado, o condicion de los mis Reynos fuere contra mi señorio y hourra y prouecho de mis Reynos, alçandose en villa o castillo, o haciendo della guerra, o no viniere à mi llamamiento siendo requerido por my, y fuere contra el mi consejo menos preciando mis cartas, y no veniere al termino por mi en las mis cartas assignado por si, o por su procurador por las villas o castillos, que tubiere en el mi Reyno, o cayere en caso que deba perder los bienes que sea la mi merced, que de los sus bienes que debiesse perder que si fuessen sin donadio, e merced de los Reyes, onde yo vengo, que por los de mi consejo ordenemos dello, loque la mi merced fuesse. Pero si vbiere villa, o castillo, o otra heredad por donacion de los Reyes mis antecessores, aut los tales bienes que à si debiere perder tornen à la corona real dos fueron partidos, y vos lo prometiesse Assi. A esto vos respondemos de consejo, acuerdo, authoridad de los dem consejo, que me demandais cosa que cumple al mi seruicio, y al prouecho de mis Reynos, como buenos y leales vasallos, y vos lo tengo en seruicio y me plase y vos prometo de lo assi hacer, y cumplir de la guisa que vos demandais, y que las mandras, que se an de tener à cerca dello, que lo ordenara mi consejo à guisa que bien y cumplidamente se haga lo que demandais en esta razon.* Circa quam pragmaticam primo aduertit Molin. Iurisconsultus intelligendam esse de bonis primogenio subiectis à Rege donatis, etsi specificè de illis non disponat; aliàs nihil nouum pragmatica statuisset, neque opus esset assignare differentiam inter bona donata à rege, vel aliunde quæsita, cùm omnia, quæ libera sunt fisco Regis applicentur. Secundò esse intelligendam non de omnibus bonis donatis, sed de castris, oppidis, & villis; quia de ipsis solis pragmatica Henrici loquitur, & hæc sunt, quæ seruitij, & fidelitatis iura exigunt; non aliæ donationes minores consentit iis noster Molin. *dicta disp. 660.* Sanchez *lib. 2. c. 18. n. 38 in medio.* Tertiò affirmat Iurisconsultus Molin. *n. 69.* non impedire confiscationem, etiamsi à Rege cautum esset, ne fisco applicarentur illa bona, si aliquis eorum possessor delinqueret, quia talis remissio, & conuentio, vtpotè fauens delicto, nulla esse videtur, cui dicto iure optimo repugnant Vasquez, Sanchez, & noster Molin. *locis allegatis*; eo quòd talis remissio consona sit iuris communis dispositioni, quæ habet bona non fisco, sed successoribus applicari. Neque talis remissio, aut conuentio delicto fauet, cùm delinquens nullum ex ea commodum reportet; faueret autem delicto, & delinquenti, si Rex statueret non confiscare commoditates, & vsumfructum, à delinquente, etiam delictum committeret. Quartò affirmat Molin. Iurisconsultus *num. 49.* confiscationem impediri, si bona à Rege donata iure maioratus, donata sint in remunerationem seruitij facti, illiusque qualitatem, & quantitatem non excedant, quia hæ ob ingratitudinem reuocari non possunt, cùm non sint donationes gratuitæ, sed debitæ respectu illius quantitatis, & qualitatis, iuxta *cap. relatum, de testament. & l. si donatione, C. de collationib.* vbi Iaf. *num. 5.* Decius *num. 16.* Quintò affirmat idem Molin. *illo num. 49.* supradicta bona ob crimen hæresis, & sodomiæ non publicari, sed solùm ob crimen læsæ majestatis humanæ, quia in solo hoc crimine inuenitur ingratitudo, quæ est causa reuocandæ donationis, & consentit Sanchez *num. 39.* & noster Molin. dubius maner, & aliorum iudicio remittit.

11 Mihi, si licet dicere, quod sentiam, probabilius videtur ob nullum ex his criminibus nec iure communi, nec regio Castellæ bona maioratus à Rege donata publicanda esse in perpetuum: tradit expressè Gregor. Lopez *l. 2. verbo manda, quæst. 1. tit. 2 part. 7.* fauet Anton. Gomez. *l. 41. Tauri circa finem, versic. neque obstant fundamenta contraria.* Probabilem & pro vtraque parte controuersam reputat Molin. Iurisconsultus *num. 43.* Sanchez *num. 37. fine.* Mouetur primò, quia neque in iure communi, neque in nostro regno est textus expressus hanc confiscationem perpetuam indicens: & in primis de iure communi probatur infirmando argumenta suprà facta. Argumentum de feudo non est simile, quia in feudo tunc solùm admittitur confiscatio, cùm committitur felonia aduersus dominum feudi, id est, rebellio in dominum, & offensio; & ratione huius offensionis dominus feudi vindicat sibi feudum in sequentium vocatorum præiudicium, quia hæc est via à iure concessa, qua vindicare iniuriam potest; iuxta textum *in cap. 1. §. denique. qua fuit prima causa beneficium amitt. & cap. 1. §. si vasallus, feudo perijt & c. 1. §. si vasallus, si de feudo fuerit controuersia inter domin. & agnat.* At in maioratu hoc non procedit, quia possessor maioratus habet dominium directum, & vtile, quin aliquod ius in instituente remaneat. Deinde argumentum ex ingratitudine donatarij non videtur efficax. Nam esto admittamus, ob ingratitudinem reuocari donationem gratuitam posse, cùm secundùm omnes certum sit hanc reuocationem solùm fieri posse ab eo, qui verè donator fuit respectu sui donatarij; neque transire ad hæredes donatarij, neque competere aduersùs hæredes donatarij, sed in persona primi donantis, & primi donatarij, hoc ius reuocandi sistere, & finiri, ex *de l. fin. C. de reuocandis donationib.* ibi, *hoc tamen vsque ad primas personas tantùmmodò stare censemus.* Et cùm successor in regno, & in maioratu, non sint propriè donator, & donatarius, sed per quandam quasi analogiã, & repræsentationem; efficitur sanè donationem reuocari non posse ob ingratitudinis titulum. Adde esto donatio ob ingratitudinem reuocetur, debet reuocari respectu donatarij ingrati, non respectu aliorum, qui ingrati non sunt; sed in maioratu tot sunt donatarij, quot sunt successores vocati. Ergo iniustum est ob ingratitudinem vnius donationem aliis factam reuocare. Item si ob ingratitudinem reuocanda esset donatio maioratus, deberet reuocari donatio cuiuslibet fuerit conditionis, neque aciandæ esset reuocatio ad donationem oppidorum, castrorum, sub titulo marchionatus, ducatus, &c. vt præcitati DD. docent, cùm æquè in qualibet donatione ingratitudo reperiatur. Quòd autem ex iure nostri regni non probetur maioratum à Rege donatum confiscandum esse in perpetuum ob crimen læsæ Majestatis, sic probo primò, quia illa pragmatica Henrici II. apud Matritum edita, quam suprà adduximus, non constat esse publicatam ac proinde neque valorem habere; aliàs in compilatione regalium legum contineretur. Deinde non est lata in forma legis: solùm enim est quædam responsio facta ab Henrico II. vasallis sic petentibus, quorum petitionem ipse gratam habuit, & promisit executioni mandare: quomodo autem executioni mandanda esset, & quid in ea statuerit, non decernitur. Tertiò ibi non ex quocumque læsæ Majestatis humanæ crimine villa, & oppidum videntur esse confiscanda, sed ex eo solum quòd villam, aut oppidum regale vsurpauerit, aut inde bellum aduersus Regem moueris, & vocatus à Rege non parueris. Ergo de aliis criminibus non videtur loqui pragmatica. Quartò, contra videtur loqui non solum de crimine læsæ majestatis humanæ, sed de quocunque crimine digno confiscatione, & de quibuscũque bonis: dicitur enim, *o cayere en caso, porque deba perder los bienes, los quales si fuessen sin donadio, que los del consejo ordenen dellos,* provt sibi placuerit. Vnde videtur pragmatica non solum ad bona ex donatione Regis, sed aliunde quæsita extendi, & in omni crimine digno confiscatione quod est contra præcitatos Doctores. Dicendum ergo est nec iure communi, neque regio Castellæ bona maioratus à Rege donata confiscari in perpetuum, sed solùm quoad vsusfructus, & commoditates, quas delinquens percepturus erat durante eius vita. Dixi, nec iure communi, neque regno Castellæ. Nam in regno Lusitaniæ videtur clara decisio legis allegatæ, quæ loquitur de quocunque maioratu, feudo, vel foro à Rege accepto, non aliunde quæsito: quod satis indicant illa verba, *debe ser tornando al Rey,* & in solo crimine læsæ maiestatis humanæ, non diuinæ, neque sodomiæ: ibi, *y cometiesse tal crimen de lesa magestad,* &c.

12 Hucvsque diximus de maioratibus ex donatione Regi, vel aliunde institutis absque expressa Regis facultate. Si autem ex facultate Regis institutus sit maioratus, & Rex facultatem concesserit, ea conditione, vt si aliquis ex possessoribus maioratus crimen commiserit læsæ maiestatis humanæ, vel diuinæ, vel contra naturam, eo ipso bona in sequentes successores non transeant, sed fisco applicentur, tunc manent bona confiscata à puncto commissi delicti; quia instituens maioratum fisco applicat bona maioratus in casu talium delictorum, ipsèque fiscus est vocatus à maioratus institutore, sicuti quilibet alius ex defecndentibus. Neque talis dispositio reiicienda est, sed potiùs sustinenda, cùm bonis moribus faueat, & possessores maioratus à delicto committendo contineat: sic ex communi sententia docent Gregor. Lop. *leg. 6 verbo que la non pudiesse, q. 2. tit. 11. p. 6.* Anton. Gom. *leg. 40. Tauri, num. 92. col. 4. & vlt.* Mol. *de primogen. lib. 1. cap. 2. n. 10 & cap. 12. num. 57. & lib. 4. cap. vlt. n. 63.* noster Mol. *disp. 657 num. 2.* Sanchez *lib. 2. cap. 18. n. 41.* & alij. Quapropter vtens facultate regia habente supradictam clausulam, non potest instituere maioratum ea conditione, vt si aliquis ex successoribus tractauerit de delicto contra maiestatem diuinam, vel humanam, aut naturam, hora antecedenti transeant ad successorem, quia hoc esset eludere fiscum, & facultatem regiam, vt optimè comprobat Mol. *lib. 2. de primogen. cap. 12. num. 57:* noster Mol. *tom. 3. disp. 657. num. 2.* Sanchez *num. 45.*

13 Quod si in facultate regia omittatur maioratum fisco applicandum esse ob crimina supradicta; dicendum est fisco applicandum non esse, sed ad successores deuenturum: sic docet Anton. Gom. *l. 40. Tauri, num. 91.* noster Mol. Theologus *disp. 657 num. 2. versic. quando.* Sanchez *lib. 2. cap. 18. num. 43.* Mol. *de primogen. lib. 4. cap. vlt. num. 65.* quamvis *num. 67.* dicat cogitandum esse cùm casus contigerit. Ratio ea est, quia eæ facultates aliquando cum illa clausula, aliquando absque illa conceduntur, & frequentiùs cum illa clausula conceduntur & quoties vno, vel altero modo fit concessio, non debet supplere id quod frequentiùs accidit, sed potius vt omissum reputandum est, & ad ius commune redactum, ex *l. commodissimè ff. de liberis. & posthumis.* Ergo cùm facultas data fuerit instituendi maioratum, & in ea non fuerit apposita clausula, vt ex iis criminibus fisco applicetur; relinquitur dispositioni iuris

communis, in quo nulla eſt applicatio. Et confirm. Cùm Princeps in facultate inſtituendi maioratum frequenter ſoleat ob ſupradicta crimina maioratum fiſco applicare; ſi aliquando hãc applicationem omittat, cenſendus eſt talem facultatem noluiſſe gratiare, ſi enim voluiſſet, expreſſiſſet. Neque obſtat *l ſi. C. de fideiu & c. cùm M. de conſtitution.* Ex quibus Doctores inferunt ea, quæ apponi ſolent in alicuius rei conceſſione, ſemper cenſeri appoſita, etſi omittantur. Ergo cùm ſoleat apponi in regia facultate, applicatio fiſco facienda, ſemper cenſenda eſt appoſita. Non, inquam, obſtat, quia hoc intelligendum eſt de his, quæ ſemper ſolent apponi, ſecus de his quæ frequentius, vt ex Baldo, Bart. Alexand. & aliis docet optimè Molin. Iuriſconſultus *n. 66.* Vel dicendum eſt cum eodem Mol. intelligi de non ſubſtantialibus, ſecus de ſubſtantialibus. hæc namque nunquam apponi cenſentur, niſi exprimatur. *l teſtamentum. C. de teſtament.* Hæc autem applicatio facienda fiſco ſubſtantialis eſt, & præter diſpoſitionem iuris communis. Ergo. Neque etiam obſtat maioratum inſtitutum ex facultate regia reputandum eſſe ac inſtitutum ex regia donatione, eo quòd Princeps donare cenſeatur illud, ſuper quo ſuam authoritatem interponit. *l in ad. b. §.* Vbi Bald. & cæteri. *ff. de donationib. l. etſi liqueat. C. de inofficioſis donat.* Non, inquam, obſtat, tum quia iam ſupra reſoluimus maioratum ex regia donatione inſtitutum non confiſcari in perpetuum. Tum quia eſto id eſſet conceſſum, non deberet extendi ad maioratum ex bonis patrimonialibus ex facultate regia inſtitutum, quia illud non eſt propriè ex donatione Regis quoad Bona, ex quibus maioratus conſtat, ſed quoad priuilegia, & exemptiones: ſi autem bona eſſent ipſius Regis, & ſuper eorum diſpoſitionem ſuam authoritatem interponeret, cenſeretur illa donaſſe.

Aduerto tamen in facultatibus recentioribus debere conſtare de libera voluntate Principis concedentis, cùm omittit hanc clauſulam apponere, quia vt benè aduertit Molin. *de primogen. lib. 4. cap. vlt. num. 68.* ex Felino, *cap. 2. n. 16. de reſcrip.* ea quæ à communi ſtylo deuiant, ſuſpecta eſſe debent iudicari: deuiaret autem ab ſtylo his temporibus communi facultas, quæ hanc clauſulam non haberet; cùm ferè nulla ſit; quæ illam non habeat.

14 Quando autem non conſtat, an maioratus ex regia facultate, an ſine illa inſtitutus ſit, placet Simanc. *de catholic. inſtit. num. 275.* ex regia facultate eſſe inſtitutum, & facultatem conceſſam eſſe ſub illo frequentiori, & communi onere, vt ad fiſcum deueniat. At meliùs Mol. *lib. 4. de primogen. cap. vlt. num. 70.* & latiùs *lib. 2. cap. 2. à num. 18.* & noſter Mol. Theologus *tom. 3. diſp. 657. num. 2. in fin.* Vaſquez *1. 2. diſp. 169. num. 42.* Sanchez *lib. 2. cap. 81. num. 53.* exiſtimant abſque facultate Regis fuiſſe inſtitutum, ac proinde non eſſe publicandum, quia inſtitutio ex communi iure cenſenda eſt fieri, cùm de priuilegio non conſtat; tum quia priuilegium in facto conſiſtit, quod non præſumitur niſi probetur *l. in bello §. facta. ff. de captiuis.* tum quia eſſe inſtitutum ex communi iure vtilius eſt poſſidenti, quia ſecurior eſt ab alienatione.

15 Ex quo ſit, ſi aliquis inſtituat maioratum ex facultate regia, quem poterat ex diſpoſitione iuris communis, & legibus regiis inſtituere abſque illa facultate: vt quia in bonis liberis inſtituit, ſi habuit deſcendentes tertia, & quinta parte ſuorum bonorum, iuxta *l. 27. Tauri*, & ſi habuit aſcendentes in tertia, cenſendum eſſe inſtituiſſe ex diſpoſitione iuris communis, & non ex regia facultate, ac proinde non eſſe confiſcationi ſubiectum: ſic docent Anton. Gom. *l. 40. Tauri, num. 91 circa finem.* Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 2. num 10.* noſter Molin. *tom. 3. diſp. 582. num 2. & diſp. 657. n. 6.* Sanchez *lib. 2 cap. 18 num 47.* Vaſquez *1. 2. diſput. 169. num. 39. fine.* Ratio eſt quia quando actus ex iure communi atque ſpeciali fieri poteſt, ſemper præſumendus eſt ex iure communi fieri, & non ex iure ſpeciali. *l. quamquam. C. de teſtam. milit.* & pluribus exornat Mol. *lib. 2. de primogen. cap. 2. n. 15. verſ. ex vtilitate.* Secundò, quia in dubio ſemper quis præſumitur de ſuis bonis diſponere, eo modo quo ſibi diſpoſitio vtilior ſit: at vtilior eſſe videtur diſpoſitio ex iure communi, & legibus regni, quàm ex ſpeciali priuilegio: tum quia ſic facta perire non poteſt ob confiſcationem, ſicuti poteſt, ſi ex priuilegio regio facta ſit: Tum quia difficilius Princeps facultatem concedet alienandi, vel hypothecandi bona, quæ non ex ſuo priuilegio, ſed aliunde inalienabilia, & inhypothecabila ſunt.

16 Quæſtio ergo grauis eſt, an habens deſcendentes & ex facultate regia inſtituens maioratum ex omnibus ſuis bonis, cùm non poſſit ceſſante facultate maioratum inſtituere, niſi in tertia, & quinta parte ſuorum bonorum cenſeatur talis maioratus inſtitutus ex facultate regia, ac proinde confiſcationi ſubiectus non ſolum quoad exceſſum, ſed etiam quoad illam partem in qua poterat ſecluſo priuilegio inſtituere? Negat Sanchez *lib 2. cap. 18. num. 50.* cum Molin. Ieſuita *tom. 3. diſp. 582. n. 3. verſ. illud eſt*, & Gregor. Lopez *l. 6. verbo que la non pudieſſe. g 6. tit 11. part. 6.* Mouentur, quia, cenſeri non poteſt quis vti priuilegio, niſi quatenus ſibi neceſſarium eſt, vel conueniens. At ad firmitatem maioratus in illa parte, in qua poterat ſecluſo priuilegio maioratum inſtituere, priuilegium neceſſarium non eſt, neque conueniens, ob rationes, nuper factas, imò conuenientius eſt ex iuris diſpoſitione eſſe inſtitutū, quam ex priuilegio: Ergo ſic eſt cenſendum eſſe inſtitutum, quamuis dicat inſtitutor ex facultate ſibi conceſſa maioratum inſtituere, quia intelligi debet quoad eam partem, in qua non poterat ſecluſo priuilegio facere inſtitutionem.

17 Contrarium huius ſententiæ defendit Anton. Gomez. *l. 40. Tauri num. 91. ad finem*, vbi affirmat totum maioratum cenſendum eſſe inſtitutum ex facultate regia, quia ſola facultas regia eſt quæ totam illam diſpoſitionem comprehendere poteſt, & cum videatur eſſe quædam diſpoſitio indiuiſibilis, non videtur dari locus, vt pars aliqua facultati regali correſpõdeat, & pars alia legali facultati. Quæ ratio me maximè mouet, vt hanc ſententiam probabiliorem iudicem, & in duplici caſu illam reputem certam. Primò, ſi inſtitutor habens deſcendentes maioratum inſtituat ex regia facultate in tertia, & quinta parte bonorum, & in reliquis bonis, ſeruatis reliquis filiis alimentis, & in hac maioratus inſtitutione non ſeruet ordinem præſcriptum *in l. 27. Tauri*, quæ hodie eſt *l. 11. tit 7. l. 5. recopilat.* vt prius vocet deſcendentes legitimos & naturales, deinde agnatos, & cognatos, ſeu collaterales poſtremò extraneos: in hoc enim caſu cenſeo certiſſimum ex regia facultate ceſſendum eſſe maioratum inſtitutum. Quia finis inſtituentis eſt, vt maioratus integrè ad vocatos perueniat: at peruenire non poteſt niſi ex regia facultate fuerit inſtitutus, quia ſolùm ex illa omitti poteſt ordo præſcriptus. Ergo, Item priuilegio quis vti cenſetur, cùm ſibi neceſſarium eſt, aut conueniens: ſed ad præſentem diſpoſitionem, eſt omnino neceſſarium vti tali priuilegio: aliàs diſpoſitio in principaliori parte corruet. Ergo. Secundus caſus, in quo cenſendus eſt inſtitutor, vti priuilegio ſolo in diſpoſitione maioratus, eſt cum vnicum filiũ habet & diſponit non ſo ùm de quinta bonorum parte, ſed etiam de tertia, vel de omnibus bonis; cùm enim ſolum liberum illi ſit de quinta bonorum parte diſponere, aliæ enim ſunt legitimæ illius filij, quæ grauari nullatenus poſſunt: ſi ergo de tertia, & reliquis diſponat, cenſendus eſt diſponere ex priuilegio Regis non ſolùm de iis, ſed quinta parte. Tum quia eſt facultas Regis conceſſa æquanimiter pro omnibus; neque Rex concederet facultatem grauãdi filium in ſua legitima, ſi parens quintam bonorum partem eodem modo grauare nollet. Tum quia diſpoſitio aliarum partium trahit ad ſe quintæ partis diſpoſitionem, vt pote minus præcipuam. Quæ rationes generales ſunt, intelligãtur ex regia facultate integrum maioratum eſſe inſtitutum.

18 Si autem inſtituens maioratum ex regia facultate, quem ſaltem ex parte poterat abſque illa inſtituere, proteſtetur ſe inſtituere maioratum tum ex regia facultate, tum ex legali, prout, ſibi, & ſucceſſoribus ſuis vtilius ſit ad maioratum in totum vel in parte conſeruandum, in tali caſu poſſet admitti maioratum inſtitutum, tum ex facultate regia, tum legali, & pro illa parte, qua ex facultate regia inſtituitur, ſubiicitur confiſcationi, & non pro alia. quia hæc inſtitutio duplici inſtitutioni videtur æquiuatere: ſic docent Gregor. Lopez, vterque Molin. *locis allegatis*, & Sanchez *n. 52.* Non tamen caret dictum hoc difficultate ſuperius poſita de indiuiſibilitate inſtitutionis, & de facultate Regis aliàs, non concedenda, niſi ex ea tota diſpoſitio debeat promanare.

19 Pro complemento huius difficultatis aduertit optimè Gregorius Lopez *l. 6. verbo. que la non pudieſſe. tit. 11. par. 6.* & ex illo Sanchez *lib. 2. cap. 18. n. 58.* quoties maioratus bona publicari in perpetuum poſſunt, tranſire in fiſcum tamquam bona libera, quia iam maioratus ille finitus eſt, cum finita ſit ſucceſſio illorum, quos inſtitutor vocauit. Quocirca ſi Rex de illis diſponat, & ſucceſſoribus delinquentis relinquat titulo maioratus, nouus maioratus cenſendus eſt inſtitutus, non primus continuatus.

PVNCTVM VII.

An veniat in confiſcationem maioratus, quando illius inſtitutor deliquit.

1 *Dupliciter inſtitui poteſt maioratus teſtamento. & contractu, tum reuocabili, tum irreuocabili.*
2 *Item inſtitui poteſt ante commiſſum delictũ, vel poſt illud.*
3 *Delictum aliud eſt, cui eſt ipſo iure confiſcatio annexa, aliud cui eſt confiſcatio imponenda.*
4 *Si de bonis habitis tempore delicti, cui eſt confiſcatio ipſo iure annexa. inſtituas maioratum, nulla eſt inſtitutio, & confiſcationi non obeſt.*
5 *Si bona non publicantur ipſo iure, ſub diſtinctione reſpondetur ſi ex teſtamento fiat: ſi autem contractu irreuocabili, non confiſcatur.*
6 *Quid dicendum ſi contractu reuocabili? Probabilius eſt confiſcationi non ſubiici.*
7 *Si ante delictum contractu irreuocabili inſtituatur non ſubiicitur confiſcationi.*
8 *Quid ſi delinquis reuocet maioratũ? diſtinguit Sanchez non tranſire*

transire in fiscum, si post sententiam revocet, secus si ante.
9 *Probabilius censeo ad fiscum pertinere.*

REstat examinare, qua ratione in confiscationem veniat maioratus, si illius institutor crimen committat dignum confiscatione?

1 Pro cuius decisione præmitto primò, dupliciter maioratum instituj posse, vel testamento, vel contractu. Si testamento instituatur, nullum ius successoribus nominatis acquiritur, quousque testator vita functus sit, quia ea est natura testamenti quod procedit, etiamsi in maioratus institutione facta in testamento aliqua verba repetiantur, quæ donationem significent; non enim censenda erit donatio, sed legatum. Nam, vt benè dicit Molin. *de Hispan. primogen. lib. 1. c. 12. num. 2.* ea verba testamenti naturam non mutant, cùm verba secundùm subiectam materiam intelligenda sint *l. si vino, cum simile ff. locat.* & tradit Faber §. *legatum, instit. de legatis.* Si contractu instituatur maioratus, inspecto iure communi constitui potest contractu reuocabili, & irreuocabili. Irreuocabiliter instituitur, si in persona filij emancipati, vel alterius agnati, cognati, aut extranei donatione inter viuos acceptata fuerit institutus. *l. perfecta donatio. C. de donationib. quæ sub modo. & l. siue emancipatis, C. de donationib.* Reuocabili instituetur, si filio sub potestate fiat, vel si fiat causa mortis, quia hæc vsque ad mortem reuocari possunt, & pluribus relatis docet Molin. *suprà num. 10.* At inspecto iure regio Castellæ qui instituit maioratum, siue in filio emancipato, siue in extraneo, reuocare illum potest, nisi in casibus expressis *in l. 44. Tauri.*

2 Secundò præmitto institutionem fieri posse ante commissum delictum, vel illo iam commisso, longè aliter de vno casu, & alio iudicandum est.

3 Tertiò præmitto duplex esse delictum, aliud, cui est confiscatio bonorum annexa, ipso facto, vt est delictum contra majestatem humanam, diuinam, & naturam; aliud, cui solùm per sententiam imponi potest confiscatio, vt est homicidium, simonia, &c. His positis.

4 Dicendum est, si maioratus sit institutus post delictum, cui est confiscatio ipso iure annexa, & sit institutio de bonis habitis tempore delicti, firma non est institutio quocunque modo fiat, siue testamento, siue contractu; neque talis institutio impedit confiscationem, quia est facta de bonis fisco obligatis, ac proinde facta declaratione delicti perit institutio, & confiscatur in perpetuum maioratus. sic Vasquez 1. 2. *disp. 169. num. 39.* Sanchez *lib. 2. cap. 18. n. 60.* Matien. *leg. 3. tit. 4. lib. 5. recop. glos. 7. num. 2. & 3.*

5 Si autem ob delictum bona ipso iure non publicantur, sed publicanda veniunt per sententiam, tunc distinguendum est, si institutio maioratus sit facta in codicillo, vel testamento, ex bonis tempore delicti habitis, nemini potest esse dubium subiici confiscationi. Si autem ex bonis post delictum acquisitis spectato iure communi, nulla est institutio, vt manifestè probat textus *in l. eius qui §. si cui ff. de testament.* vbi committens delictum, cui pœna mortis, deportationis, aquæ, & ignis interdictionis, bonorum amissionis imponitur, priuatur facultate testandi, ibi, *neque illud testamentum valet, quod antea fecit, neque id quod postea fecit,* consentit lex 15. *tit. 1. part. 6.* At spectato iure nostro regio valet institutio, neque confiscationi subiicitur, vt constat ex *l. 4. Tauri*, quæ est *l. 3. tit. 4. lib. 5. compilat.* & tradit optimè ex Tello, & aliis Mol. *de primog. lib. 2. cap. vltim. num 20. & 21.* Quòd si contractu irreuocabili instituatur, antequam de delicto condemnet institutor, tenet institutio; neque confiscationi subijcitur, quia illa bona, cùm non sint fisco obligata, tanquam de omnino liberis disponere potest, & fauet lex *post contractum, ff. de donationib.* Sanchez *lib. 2. cap. 18. num 61.* noster Molin. *tit. 3. disput. 659 num 2.* Excipe, nisi in fraudem fisci talis contractus fiat, tunc enim reuocari poterit, quia receptissimum est omne contractum, omnémve alienationem, nedum donationem, minimè valere in fisci fraudem, siue ante delictum, siue post delictum facta sit ad hoc saltem vt reuocari non posset: & probat textus *in l. in fraudem, ff. de iure fisci.* Clarus *pract. quæst. 78. vers. solet etiam.* Anton. Gomez. *var. resolut. tom. 3. tit. de confiscat. cap. 14 num. 4.* Farinac. *q. 25. num. 134.* Adde in foro externo, quoties alienatio fit post delictum, hæc fraus præsumitur, vt dicit latè Farinac. *q. 164. de falsitate, & simulatione, num. 18. & 46. 49. & aliis.*

6 Verum si contractu reuocabili inter viuos institutio facta est post delictum commissum (etiam secluſa præsumptione fraudandi fiscum, quæ semper adest) affirmat Simanch. *de catholic. institut. 9. n. 256.* confiscationi subiici. Ratio esse potest, quia hic contractus non tollit dominium bonorum à delinquente. Ergo tanquam bona ipsius delinquentis confiscari poterunt. Farinac. verò, *quæst. 25 num 310.* cum aliis distinguit inter donationem factam à marito vxori, vel factam aliis: si aliis fiat contractu reuocandi, non confirmatur, cùm publicentur bona donantis, sed transit in fiscum, ex text. *in l. si aliquis, ff. de donationib. causa mort.* Si autem facta sit à marito vxori confirmatur marito bannito, neque transit in fiscum *l. sed si mors ff. de donationib. inter vir. & vxor. & l. res vxoris. C. eod. tit.* Ex quo decisio infertur ad maioratus institutionem; si fiat institutio in alia persona, quàm vxoris, vt necessariò facienda est, si quidem instituuntur omnes vocati, ad fiscum talis maioratus transit delicto commisso, si secum trahit bonorum confiscationem ipso iure. Cæterum mihi probabilius apparet non esse locum perpetuæ confiscationi, cùm institutor contractu reuocabili de bonis nullo modo fisco obligatis disponit. sic Mol. *de primogen. lib. 4. cap. vlt. n. 23.* noster Mol. *tom. 3. disp. 659.* Sanchez *lib. 2. cap. 18. num. 66.* Ratio est, quia esto illa bona sint delinquentis; sunt tamen obligata transmitti successoribus vocatis, quibus ex tali contractu est ius acquisitum, quod ius etsi ab instituente reuocabile sit, dum viuit, non est tamen reuocabile à fisco, quia est personale. Ergo dum non reuocat, fiscus non potest possidere illa bona, nisi cum obligatione transferendi illa ad successores vocatos.

7 Si tamen institutio maioratus ante delictum facta sit contractu irreuocabili, indubitatum est non posse subiici confiscationi, quia ea, quæ contractu alienare non potes neque potes alienare delicto. Molin *lib. 4. de primogen. cap. vlt. n. 18.* Molin. Iesuita *disput. 659. n. 1.* Sanch. cum aliis, *lib. 2. cap. 18. num. 64.* Excipe, nisi in fraudem fisci, aut ex facultate regia sub hæc conditione concessa, vt subdatur confiscationi, fuerit maioratus institutus, Sanch. & ibi, *& num. 65.* Si autem contractu reuocabili institutus sit, credo probabilius non subiici confiscationi perpetuæ: sic vterque Molin. & Sanch. *num. præcedenti* relati, ob rationem ibi assignatam. Talis enim contractus licèt vltimæ voluntati similis sit quoad potestatem reuocandi, at quoad ius donatariis acquisitum non vltimæ voluntati, sed donationi inter viuos comparandus est, vt rectè docet Molin. *lib. 4 de primogen. cap. vlt. num. 23.* Sanch. *num. 66.* Ant. Gom. *leg. 40. Tauri num. 91.*

8 Sed quid si delinquens ante mortem reuocet maioratum? Sanch. *num. 67.* distinguit: si reuocet ante sententiam declaratoriam, ad fiscum pertinere; secus verò si post sententiam declaratoriam; eo quòd in confiscatione solùm claudantur bona, quæ tunc erant delinquentis nemini alteri obligata. Et confirmat exemplo donationis factæ vxori à viro, qui si post condemnationem criminis reuocet donationem vxori factam, non fisco, sed delinquenti donatio accrescit, iuxta *l. sed si mors ff. de donationib.* & tradit Bald. *in l. executorem, col. 9. vers. quæro. C. de execut. rei iudic.* Iason. *in l. si stipulatus fuerim. §. 1. ff. de verbor. oblig.*

9 At mihi probabilius apparet ad fiscum pertinere. sic Molin. Iesuita *disput. 659. num. vlt.* Moueor, quia illa bona sunt delinquentis, etsi successoribus obligata. Ergo transeunt in fiscum cum illa obligatione: at hæc obligatio cessat reuocata voluntate institutoris. Ergo remanent illa bona sub fisci potestate in perpetuum. Neque est simile de donatione facta vxori: hæc enim non solùm morte naturali viri, sed etiam eius ciuili morte confirmatur, esto non sit viro adempta potestas dictam donationem reuocandi, ac proinde non potest in fiscum transire, iuxta *l. sed si mors, ff. de donat. inter vir. & vxor. & l. res vxoris, C. eod. tit.* & relato Baldo, Iasone, Paulo, Bossio, & aliis docet Farinac. *quæst. 25. à num. 130. & q. 164. num. 15. & seqq.* At reliquæ aliæ donationes, vt idemmet Farinacius ibidem probat, morte ciuili donantis non confirmantur: imò neque donatio viro facta ab vxore morte ciuili confirmatur, vt docet Sanchez *lib. 6. de matrim. disput. 17. num. 6.* & nos diximus suprà, ac proinde mirum non est vt ad fiscum transeant in perpetuum facta reuocatione.

PVNCTVM VIII.

Emphyteusis, & census, qua ratione sub confiscationem cadere possint.

1 *Quid sit emphyteusis, & in quo à censu differat.*
2 *Quotuplex sit emphyteusis.*
3 *Prædia, ex quibus censum soluis, sub confiscatione veniunt.*
4 *Emphyteusis ad extraneos hæredes intransmissibilis, non cadit sub confiscationem.*
5 *Durante vita emphyteutæ non transeunt ad fiscum commoditates, & fructus, sed ad dominum, secundùm Vasquez.*
6 *Probabilius censeo transire ad fiscum.*
7 *Neque emphyteusis ad extraneos hæredes transitoria, transit ad fiscum, affirmant aliqui.*
8 *Probabilius censeo ad fiscum transire.*
9 *Competat ne Ecclesiæ ius reuocandi emphyteusim in fiscum translatum? Negant aliqui, quod mihi probatur.*
10 *Plures contra tenent, sed eorum rationibus fit satis.*
11 *Admissa sententia probabili, posse intra biennium Ecclesiam recuperare emphyteusim, poterit lapso biennio aduersùs illum lapsum restitui in opinione Sanchez.*

12 *Contrarium censeo dicendum.*
13 *De melioramentis factis in prædio emphyteutico, ad quem pertineant, an ad fiscum an ad Ecclesiam revocantem.*
14 *Quid dicendum in supradicta controuersia.*
15 *Emphyteuta perdens emphyteusim ob non solutam pensionem, ad dominum pertinet meliorementa.*
16 *Si dominus emphyteusis crimen committat, ob quod bona illius publicantur, publicatur emphyteusis, quoad dominium directum.*

1 EMphyteusis est contractus, in quo dominus rei immobilis, putà, domus, agri, villæ eam alicui tradit, reseruato sibi dominio directo; & vtili in emphyteutam translato sub annua pensione in recognitionem directi dominij sibi reseruati, vel in compensationem fructuum: habetur *l.1.C de iure emphyt.* Differt à censu, quia in censu non solùm dominium vtile sed directum in censuarium transfertur, cum obligatione tamen soluendi pensionem. *cap. constitutus, de relig. domibus,* & ibi glossa. Innocent. Panormit. & alij. Item census, seu pensio alteri soluenda aliquando in propria re constituitur ob pretium receptum, aut ob liberam donationem. sic ex pluribus comprobat Matien. *lib.5.tit.5 l.1. gloss.1. num 1. & 2.*

2 Præmitto secundò, emphyteusim aliam esse acceptam ab Ecclesia, aliam à persona priuata. Item aliam esse, quæ transmitti potest ad hæredes extraneos; aliam quæ transmitti non potest. Si à persona priuata concessa sit emphyteusis, nulla restrictione apposita, ad hæredes extraneos est transmissibilis. docet Iulius Clarus *in sua pract. §. emphyteusis, quæst 29. num. vnic.* Si autem sit concessa ab Ecclesia, non potest ad hæredes extraneos transmitti, nisi fuerit ab Ecclesia expressè in perpetuum concessa: & in qua concessione fuerint seruatæ conditiones relatæ, *in extrauag. ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alien.* de quibus bene agit Barbosa *3. part. de potestate Episcopi, allegat. 95. à n. 22. vbi n 29. & 32.* optimè aduertit has conditiones seruandas esse in prima alienatione. Nam semel illa res perpetuò alienata, & in emphyteusim concessa, efficitur perpetuò alienabilis absque solemnitate. Excipe, nisi redeat ad Ecclesiam, & ex noua causa emphyteusim velit concedere. Barbosa *num.31. &* His positis.

3 Dicendum primò est, sub confiscatione facienda hæretico, sodomitico, & proditori, veniunt bona, & prædia, ex quibus censum soluis Ecclesiæ, vel alteri particulari, saluo tamen iure dicti census præstandi. sic Farinacius *quæst. 190. de hæret. n. 18.* Simancas *de cathol. institut. cap. 9. 20.* Sanchez *lib. 2. cap. 19. num. 18.* Didac. Cantera *quæst. crim. rubr. de hæret. c. 1. num. 47.* & alij. Ratio est manifesta, quia fiscus succedit in iuribus delinquentis, ac proinde in dominio vtili, & directo illorum prædiorum, cum obligatione tamen soluendi censum ei, cui debitus sit.

4 Secundò dico. Sub confiscatione supradicta non venit emphyteusis, quæ ad extraneos hæredes transmitti non potest ex regula sæpius repetita, & ferè ab omnibus recepta, quòd ea quæ ad heredes extraneos non transeunt, non possunt ad fiscum transire, qui loco extranei hæredis in bonis confiscatis succedit ex *l.2. C. ad leg. Iul. de vi, l. iura libertorum, ff. de iure patron. l. eorum ff. ad leg. Iul. maiest.* & tradit tanquam omnino certum Farinac. pluribus relatis, *quæ 25. num. 51. & seqq.* Sanch. *lib. 2. cap. 18 num. 20.* At esto in confiscationem non deueniat, priuatur tamen illa delinquens, & ad successorem vocatum transit, si aliquis vocatus est, sin minus, ad dominum directum redit, nam emphyteuta facta declaratione criminis læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ, & contra naturam omni, emphyteusi priuatur, & inhabilis efficitur ad alias obtinendas, ex constitutione Leonis X. edita anno 1520. quæ incipit, *Exurge Domine,* & refertur à Pegna *in fine directer. inquisit. fol. mihi 112.* & notauit Farinacius *de hæresi, q. 190. num 63. fine.*

5 Difficultas est an durante vita huius emphyteutæ fructus, & commoditates, quas emphyteusi debebat percipere, transeant ad fiscum, vel ad illum, ad quem emphyteusis transit? Qua in re illud est præmittendum, si vltra prohibitionem legis, quam secum trahit emphyteusis, addita fuerit alia expressa alienationis prohibitio à domino emphyteusim concedente, nullo modo ad fiscum fructus pertinebunt, sed simul cum emphyteusi transmittentur, vt diximus in superiori puncto, loquentes de fidei commissis, & maioratibus, quibus est expressa alienationis prohibitio, & loquens de emphyteusi tradit Sanchez *lib. 2. cap. 19. num. 23.* Quare controuersia solùm est, quando non est hæc expressa ab institutore alienationis prohibitio, sed relinquitur emphyteusis suæ naturæ. An, inquam, tunc commoditates illius ad fiscum, vel ad successorem vocatum, vel ad dominum directum pertineant durante emphyteuræ vita? Vasquez *1. 2. disput. 26. P. cap. 3. num. 26.* affirmat ad dominum pertinere, quia dominium vtile cum directo consolidatur. Sanchez *num 21 & 22.* distinguit inter emphyteusim datam ab Ecclesia, & ab alio particulari: & de emphyteusi data à particulari affirmat ad fiscum pertinere illius commoditates, sicut suprà diximus pertinere omnes commoditates fidei commissi durante vita fidei commissarij; quia nulla videtur in his differentia. At si emphyteusis ab Ecclesia sit accepta, negat pertinere ad fiscum, sed ad ipsam Ecclesiam, à quo accepta fuit. Mouetur ex *cap felicis. versi si qua verò feuda, de pœnis, in 6.* vbi text. loquens de reo læsæ maiestatis in Pontificem, ait: *Si qua verò feuda, locationes ab Ecclesiis obtinet, sit eis ipso iure priuatus, quæ liberè ad Ecclesiam reuertantur.* Sub nomine autem locationis, tanquam species sub genere emphyteusis comprehenditur. Ergo emphyteusis libere ad Ecclesiam debet reuerti, at non reuerteretur liberè, si fructus, & commoditates, durante vita emphyteutæ ad fiscum pertinerent: consentit iis Hieronym. Gabr. *consil. 73. à num. 3.* Farinac. *in noua edit. quæst. 25. num. 58. vers. verùm.* ergo.

6 Cæterùm credo idem dicendum, esse de fructibus emphyteusis sæcularis, & Ecclesiasticæ, quæ ad hæredes extraneos transmitti non potest. Pertinere namque ad fiscum tales fructus durante vita emphyteutæ: sic docent Gigas *de crim. læs. maiest. lib. 2. tit. de pœnis committ. ad crimin. quæst. 6. num. vlt.* noster Molin. *tom. 2. disp. 481. vers. primum, & tom. 3. disp. 656. num. 3.* Moueor, quia emphyteusis, siue sæcularis, siue Ecclesiastica, est quoddam fidei commissum, cuius fructus emphyteuta percipere debeat tempore vitæ suæ. Cùm ergo fiscus in omnibus delinquentis iuribus succedat, succedit in hoc iure, & potestate percipiendi hos fructus. Ergo illos debet percipere, nisi aliqua lege prohibeatur. Quòd autem hæc nulla sit probo, quia textus adductus ex *cap Felicis, de pœnis in 6.* id non probat, quia intelligi potest, non de locatione emphyteutica sed de rigorosa locatione, & conductione alicuius agri ad tempus, qui ad Ecclesiam liberè reuertitur, vt possit pro voluntate iterum locari, & conduci: vel si de emphyteusi loquatur, loqui de illa, quæ statim ad Ecclesiam tanquam ad dominum directum reuertitur: quod videtur manifestè probari ex verbis textus, si benè expendantur, dicit enim, *si verò feuda, locationes, officium, vel beneficium spirituale, vel temporale ab aliquibus Ecclesiis obtinet, sit eis ipso iure priuatus quæ sic liberè ad Ecclesiam reuertantur, quòd Ecclesiarum rectores de ipsis pro sua voluntate disponant.* At constat de emphyteusi, quæ signatos habet hæredes, non posse à rectoribus Ecclesiarum pro sua voluntate disponi; neque ad hunc effectum posse liberè ad Ecclesiam reuerti. Ergo signum est non loqui Pontificem de hac emphyteusi, sed de illa, quæ nullum successorem habet vocatum: hanc ergo dicere videtur reuerti ad Ecclesiam, vt Ecclesia tamquam de quodam officio, vel beneficio possit liberè disponere, Adde neque ex vi suprà dicti textus videtur colligi fructus emphyteusis; quæ ad Ecclesiam debet redire, non pertinere ad fiscum durante vita emphyteutæ. Nam gratis concesso (quod mihi dubium videtur) loqui textum de locatione emphyteutica, debet loqui non de quacumque, quæ ad Ecclesiam debet redire, eo quòd non habeat successorem signatum, sed de illa, quæ statim amittitur ab emphyteuta, & quæ ad Ecclesiam reuertitur, at hoc solùm est, vt ipsemet Sanch. *num. 23.* se explicat, cùm vltrà tacitam legis prohibitionem, habet aliam specialem ab institutore prohibitionem alienationis. Ergo emphyteusis, quæ hanc duplicem prohibitionem non habet, licèt ad Ecclesiam transacta vita delinquentis debeat reuerti, quia non habet vocatum successorem, vt tunc Ecclesia pro sua voluntate disponat, poterit ad fiscum durante tali vita pertinere. Denique cùm textus dicit ad Ecclesiam locationes, officia, & beneficia debere liberè reuerti, ad hunc effectum est, vt explicat ibi glossa, *verbo disponant,* vt illis non vocatis, etiamsi possiderent, possit Ecclesia de illis disponere. Quocirca fructus emphyteusis, quæ ad extraneos hæredes transmitti non potest, habet tamen successores vocatos, ad fiscum durante vita delinquentis pertinent, nisi vltrà tacitam legis prohibitionem aliam haberet expressam; si tamen nullum successorem haberet, sed ad dominum directum reuerti deberet, tunc si vltra tacitam prohibitionem alienandi, quam secum trahit emphyteusis, aliam expressam habet, ad dominum directum statim pertinet cum fructibus, & commoditatibus: si autem caret illa expressa prohibitione, ad fiscum pertinent durante vita delinquentis eius fructus, & commoditates, neque iis contradicit Sanchez suprà allegatus, si bene inspiciatur.

7 Verùm si de emphyteusi ad extraneos hæredes transitoria loquamur, non desunt Doctores, qui negent ad fiscum transire, siue Ecclesiastica sit, siue sæcularis, sed ad dominum directum reuerti, & dominium vtile cum proprietate consolidari sic Didac. Cantera *in quæst crimin. rub. de hæreticis, cap. 1. num. 46.* Alij specialiter de emphyteusi Ecclesiastica negant ad fiscum transire, admittunt in sæculari. sic Iulius Clar. *pract. lib. 4. §. emphyteusis, quæst. 29 num. vnico.* Bernad. Diaz. *cap. 132. num. 4.* Mol. Iesuita *tom. 2. disput. 481 concl. 1. & 2.* Mouentur, quia generale est, quoties bona delinquentis ad hæredes extraneos transire possunt, & ad fiscum transeant. Ab hac autem regula generali emphyteusis Ecclesiastica excipitur, & non sæcularis tum ex *Nouella Iustin. de alienat. & emphyteusi, §. 1.* vbi emphyteusis translata in fiscum potest intra biennium vindicari.

dicari. Tum quia si in fiscum transiret emphyteusis, efficeretur conditio Ecclesiæ deterior propter fisci potentiam, ob quam facilè conueniri non posset, & eius priuilegia; & præcipuè, quia nulla esset spes caducitatis, cum fiscus nunquam puniatur ob quæ credendum non est fuisse voluntatem Ecclesiæ, vt ad fiscum transiret.

8 Dico tamen tertiò, probabilis esse quamlibet emphyteusim ad hæredes extraneos transmissibilem, publicatis bonis delinquentis publicari: sic docuit Bossius *tit. de bonorum publicat. n.62.* Farinac. plures referens, *quæst. 25. num. 54. & seq.* Sanch. *lib. 2. cap. 19. num. 25. & 29. & quæst. 190 num. 63.* & *seq.* Fachin. *lib. 9 controu. cap. 53.* Simanc. *de catholic. institut. tit. 19. num. 97. &* 103. Azor. *tit. 1. lib. 8. c. 12. quæst. 11.* Ratio est, quia Authentica illa Iustiniani solùm concedit facultatem dominis directis, vt translata emphyteusi in fiscum Regis vel in ciuitatem aliquam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum, possint manifestare suam voluntatem intra biennium, vt rem emphyteuticam recuperent, vel possidendibus derelinquant, cum obligatione soluendi annuam pensionem. Ex qua facultate non videtur sequi translationem esse nullam, sed potiùs esse validam, esto reuocabilem. Adde hanc facultatem reuocandi emphyteusim intra biennium, vt statim dicemus, non de qualibet emphyteusi, sed de emphyteusi Constantinopolitana, & non in perpetuum concessa, neque ad extraneos hæredes transmissibilis est intelligenda, vt dicit Bossius, & Fachin. *supra*. Neque verum est, ex eo quòd ad fiscum transeat emphyteusis reddi Ecclesiam deterioris conditionis: nam fiscus semper est soluendo. Neque fiscus habet plura priuilegia, quàm Ecclesia, neque his priuilegiis nocere Ecclesiæ potest, siquidem soluere tenetur canonem, & alia præstare, quæ cæteri priuati tenentur. Nam fiscus non est priuilegiatus, nisi in casibus à iure expressis, vt probat textus *in l. 1. C. de petit. hared. t. l quod placuit. ff. de iure fisci*, & aliis pluribus, quæ adducit Menoch. *consil. 242. num 9. lib 3.* Farinac. *in fragment. verbo fiscus, num. 149.* Spes caducitatis non videtur considerabilis; minima enim hæc est, quoties emphyteusis ad extraneos hæredes transire in perpetuum potest semper enim quis relinquit hæredem. Intelligenda tamen est hæc conclusio de confiscatione facta à iudice Ecclesiastico: nam secularis iudex Ecclesiasticam emphyteusim, vtpote alienam à sua iurisdictione publicare non potest. sic Farinac. *illa quæst. 25. n. 57.* Sanch *n. 29. fine*, & alij apud ipsos.

9 Dubitant tamen Doctores; an Ecclesiæ competat ius reuocandi emphyteusim in fiscum translatam? Negant Bossius *in sua pract. tit. de bonorum publicat. num. 60.* Farinac. *1. part. quæst. 25. n. 56. vers. sed quod imò iuncto num. 54.* Fachin. *lib. 9. controuers. cap. 53.* & alij apud ipsos. Mouentur, quia hæc facultas aut competit Ecclesiæ ex iure ipso naturali, aut ex iure positiuo. Ex iure naturali competere non potest; aliàs non solùm Ecclesiæ, sed etiam cuilibet particulari competeret. Ex iure positiuo competere non potest, nisi id in iure expressum sit. Non esse autem expressum in iure sic probo. Nam Authentica illa Iustiniani, quæ ad id probandum inducitur, solùm loquitur de emphyteusi data ab Ecclesia Constantipolitana, & non in perpetuum, neque ad hæredes extraneos transmissibilem. Dixerat enim prius Imperator: *Si verò contigerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico iure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum erarium, aut in ciuitatem aliquam, aut in curiam, aut in quamlibet venerabilem aliam domum peruenire: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum, à quibus à principio emphyteusis facta est, mox vt peruenerit in vnam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium, & aut ab his derelinquis eandem rem, ad quos peruenit, & annuam pensionem, qua pacto continetur inferri, aut hoc recipere emphyteusi soluta, eo quod hoc sibi præstò existimant.* Et statim post hæc verba subiungit Imperator. *Et hoc quidem super his, quæ maioris Ecclesia sint, & prædictarum venerabilium, domorum, quæ sunt in hac regia ciuitate, vel eius circuitu adhærentium disposuimus. In aliis verò sanctissimis Ecclesiis, & monasteriis, &c. seu reliquis venerabilibus domibus, quæ in omnibus prouinciis nostræ reipublicæ posita sunt, &c. consequenter definire prouidimus. Licentiam igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solùm ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetuò hæc eis emphyteutico iure volentibus dari.* Ex quibus verbis manifestè constat. Primò potestatem reuocandi solùm emphyteusi Constantinopolitanæ fuisse factam, non aliis. Secundò aliis Ecclesiis concessam esse potestatem alienandi rem in emphyteusim perpetuam, non tamen Ecclesiæ Constantinopolitanæ: quod præclarè explicuit Cuiac. ad Nouellam 120. relatus à Fachin lib. 9. c. 53. dicens: *Id est singulare in Ecclesia maiore Constantinopolitana, & aliis religiosis ædibus, quæ sunt intra eam urbem, vel intra territorium eius, vt prædiorum suorum perpetuam emphyteusim, vel etiam permutationem prædiorum inuicem facere non possint,* & post pauca: *Id etiam est singulare in his, vt post contractam emphyteusim, cum fisco, vel Imperatore, vel republica, vel curia, vel cum alio venerabili loco possint reuertere intra biennium.*

Propter hæc censeo probabilius, & iuri conformius, emphyteusim aliam ab Ecclesia Constantinopolitana transeuntem ad hæredes extraneos, si ad fiscum transeat, reuocari non posse, sed perpetuò apud fiscum manuram, qui integrum ius domino directo seruare tenetur.

10 Contra hanc conclusionem tenet Vasquez *1. 2. d. 169. cap. 3. num. 23.* Molin. *de institt. tom. 2 disp. 481. conclus. 2.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. num. 104. &* 105. Azor. *tom. 1. lib. 7. cap. 12. quæst. 11.* Iulius Clarus *in sua practic. lib. 4. §. emphyteusis, quæst. 29. num. vnic.* Sanchez alios allegans *lib. 2. cap. 19. num. 31.* affirmant namque posse Ecclesiam quamlibet reuocare intra biennium emphyteusim translatam in fiscum. Mouentur primò, quia etsi suprà dicta potestas reuocandi alienationem solùm emphyteusi Ecclesiæ Constantinopolitanæ verbis facta sit, ad alias Ecclesias debet extendi, ex doctrina Bald. *in auth. nisi. rogati num. 13. vers. sed quæro quomodo potest esse, C. ad Trebellian.* dicentis, quidquid in aliquius Ecclesiæ fauorem statuitur, intelligitur esse ius generale, nisi contrarium inueniatur expressum, *authent. de non alienandis, §. hæc ergo* & ita tradit Alexand. *l. si finita, 15. §. si de vectigalibus. num. 36. ff. de damno infecto.* Iulius Clarus *practic. lib. 4. §. emphyteusis, quæst. 29. num. vnic.* Burlatus *consil. 199 lib 2 num. 6.* Sed responderi potest in præsenti esse ius in contrarium expressum; siquidem ex supradicta constitutione Iustiniani constat voluisse Imperatorem fauorem illum limitare ad Ecclesiam Constantinopolitanam: id enim denotant illa verba, *& hoc quidem*; & distinctio facta inter emphyteusim Constantinopolitanæ Ecclesiæ, & aliarum Ecclesiarum.

Secundò mouentur, si Ecclesiæ Constantinopolitanæ emphyteusis transire non posset ad hæredes extraneos, vt quid necessaria erat facultas reuocandi emphyteusim, si translata esset in fiscum? iure ipso vindicari poterat quolibet tempore, tanquam indebitè à fisco occupata. Ergo dicendum est hanc facultatem reuocandi cuilibet emphyteusi ad hæredes extraneos transitoriæ conuenire.

Respondeo emphyteusim Constantinopolitanam posse transire ad hæredes extraneos, non in perpetuum sed pro determinato tempore; eaque de causa posse pro illo tempore transire ad fiscum, & necessariam esse facultatem reuocandi: quæ tamen facultas aliis Ecclesiis non apparet concessa, etsi fuerit concessum posse dare emphyteusim perpetuam adhibitis iuris solemnitatibus.

11 Sed admissa illa sententia probabili posse Ecclesiam recuperare intra biennium emphyteusim translatam in fiscum, mouet duplicem difficultatem Sanchez *illo lib. 2. cap. 19. n. 32. &* 33. Prima, an si biennium labatur, possit Ecclesia aduersùs illius lapsum restitui, & sic petere reuocationem. Placet Sanchez posse, & consentit Simancas *de catholic. institut. titul. 9. num. 106.* & Vasquez *illo cap. 3. num. 23.* ducitur ex doctrina Baldi *l. pupillorum, 5. fine, C. de repudian. hared.* & ibi Alexand. *in fine.* Roman. *l. si insulam. num. 45. ff. de verborum obligat. & singul. 94.* Omnes ij affirmant monasterium institutum sub conditione, vt intra annum ædificet Xenodochium, substituto alio monasterio ob conditionem non impletam posse non implens conditionem restitui aduersùs termini lapsum contra monasterium substitutum. Et rationem reddit Sanchez, quia minori competit restitutio aduersùs conditionis omissionem à testatore iniunctæ, ex *l. 3. §. si heres. ff. de minoribus.* cùm autem Ecclesia priuilegio minoris vtatur *cap. 1. de restitutione in integrum*, poterit similiter restitui.

12 Verùm Quemada *in suis quæstionib. fiscal. quæst. 13.* in pattem negantem inclinat, ducitur, quia quando agitur de lucro captando priuilegiatus non gaudet priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum *l. verum, 12. §. fin. ff. de minoribus, & l. 2. C. de priuileg. fisc.* sed Ecclesia, & fiscus minoris priuilegio gaudent. Ergo non licebit Ecclesiæ aduersùs fiscum priuilegio minoris vti. Sed huic rationi optimè respondet Sanchez *ibi*, admittendo priuilegiatum non gaudere priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum; quando vterque priuilegiatus agunt de lucro captando, vel damno vitando; secus verò quando vnus priuilegiatus agit omnino de lucro captando, alius verò de damno vitando. Ecclesia ergo in præsenti agit de vitando damno, quale est amittere emphyteusim sibi competentem, & habere illam in fiscum potentiorem translatam. Fiscus autem solùm agit de lucro captando, cùm emphyteusis illi non competat, nisi ob omissam ab Ecclesia reuocationem. Cæterùm adhuc mihi non probatur sententia Sanchez, potiùs enim arridet Quemadæ sententia non ob rationem ab ipso allatam, quam bene Sanchez dissoluit; sed ob hanc quam subiungo, quæ sic se habet: Ecclesia si expressè intra biennium vellet fiscum habere emphyteutam, non posset voluntatem reuocare; aliàs nulla esset translatio firma, sed quoties aduertenter videt labi biennium, & emphyteusim non reuocat, censetur consentire fiscum habere emphyteuticam, siquidem à lege illa Iustiniani conceditur biennium, vt deliberet, quid sibi magis placuerit, haberene fiscum emphyteutam, vel ab illo emphyteusim reuocare. Cùm ergo non reuocat, deliberasse censetur sibi magis placuisse fiscum habere emphyteutam. Aduersùs quam rationem fundamentum Sanchez non procedit. Admitto namque

que monaſterium inſtitutum ſub conditione reſtitui poſſe aduersùs ſubſtitutum ob omiſſam illam conditionem, quia hic ſubſtitutus inſtitutus eſt ab ipſo primo inſtituente ob omiſſam conditionem primi inſtituti: ſed quia hic ſubſtitutus ius acquiſitum non habet ab ipſo inſtituto, ſed à primo inſtituente, ea de cauſa reſtitutio ei conceditur: at in præſenti fiſcus non habet eſſe perpetuus emphyteuta, niſi ex remiſſione, & voluntate Eccleſiæ, cui eſt conceſſa optio, vel reuocandi emphyteuſim, vel relinquendi apud ipſum.

13 Secunda difficultas eſt de melioramentis factis in prædio emphyteutico ad quę pertineant, an ad fiſcum, an ad Eccleſiam reuocantem emphyteuſim. Qua in re diſtinguendum eſt de melioramentis factis à delinquente ante delictum, vel poſt delictum. Et quidem ſi hæc melioramenta facta ſint à delinquente poſt delictum commiſſum, ob quod bona publicantur ipſo iure, exiſtimat Sanchez *lib.2. cap.19. num.* 34. pro certo ad fiſcum pertinere, quia omnia bona delinquentis à puncto delicti commiſſi fiſco ſunt obligata: inter quæ labor, induſtria, & expenſæ in his melioramentis appoſitæ debent computari: conſentit Simancas *de catholic. inſtitut. tit.9.num.*107 *& ſeqq.* Vaſquez 1.2. *diſp.*169. *cap.*3. *num.*23. Azor *tom.*1. *lib.*8. *c.*12. *quæſt.*11. Verùm ſi ante delictum melioramenta facta ſint, probabilius exiſtimat Sanchez, cum Bernard. Diaz *in practic. cap.*132. *num.*4. Ioan. Garcia *de expenſis, cap.*10. *num.*51. Molin. Theolog. *tom.*2. *de iuſtit. diſput.*481. *concluſ.*2. ad fiſcum eorum pretium & æſtimationem pertinere, eſto proprietas pertineat ad dominum emphyteuſis, quia melioramenta, quæ emphyteuta facit in prædio emphyteutico ſibi, & ſucceſſoribus acquirit quoad vtilitatem, licèt quoad dominium directum ad dominum prædij pertineant, niſi aliud in emphyteuſis inſtitutione conuentum ſit aut niſi melioramenta ſint modica, vt rectè Molin. Theologus aliis relatis *tom.*2. *de iuſtit. diſput.*463. *concluſ.*2. defendit. Sed fiſcus publicat omnia bona, quæ ſunt delinquentis tempore commiſſi delicti. Ergo hæc melioramenta quoad vtilitatem publicabit: ac proinde ſi poſtea Eccleſia velit emphyteuſim à fiſco reuocare ſimul cum melioramentis, horum melioramentorum æſtimationem debet fiſco ſoluere.

14 Hæc omnia probabiliſſima ſunt. At credo oppoſitum in vtroque caſu eſſe dicendum: ſi enim melioramenta ſunt poſt delictum facta, cùm confiſcatio non extendatur ad bona futura, vt iam ſuprà diximus, nequit extendi ad melioramenta poſt delictum quia extenderetur ad bona futura. Adde confiſcationem ipſo iure impoſitam, cùm ſit pœna certa, inſpicere tempus commiſſi criminis, & ſtatum, qui erat in delinquente tempore patrati ſceleris, vt bene comprobat Matienzo *lib.*5. *compil. tit.*4. *l.*3. *gloſſa.*7. *n.*6. Ergo commoditates, & melioramẽta, quæ tunc habeat emphyteuta propria (ſi aliqua habet) ea debent publicari, non ea quæ delictum ſubſequuntur. Si autem melioramenta ante delictum ſint facta, ad dominum directum pertinent, ſicuti pertinent res emphyteuſis, quia cum re emphyteutica conſolidantur. Ergo ſicut ex re emphyteutica non poteſt emphyteuta deducere pretium, & æſtimationem, ſed ſolùm vſum fructum, ita etiam ex melioramentis factis. Item proprietatem melioramentorum docent omnes ad dominum prædij pertinere. Ergo valor, & æſtimatio melioramentorum ad ipſum pertinet, ſecundum proprietatem. Ergo nequit valor, & æſtimatio melioramentorum publicati. Adde. Omnis emphyteuſis, niſi aliud caueatur expreſsè, videtur data ſub hac conditione, vt melioramenta facta in re emphyteutica ad dominum pertineant, quia ea de cauſa res maximè fructifera pro minima penſione donatur, & licèt in aliquibus emphyteuſi inſtitutionibus hoc expreſsè apponatur, non apponitur, quia neceſſarium ſit, ſed vt omnis dubitatio tollatur, & impediatur vſus oppoſitæ ſententiæ probabilis: & ita tenet Simancas, Azor, Vaſquez num. præced. relati.

15 Duo tamen ſunt omnino certa. Primò, quoties emphyteuta perdit emphyteuſim, quia non ſoluit penſionem, vel aliam conditionem in emphyteuſi oppoſitam non exequitur, ad dominum emphyteuſis pertinere melioramenta. ſic Vaſquez 1.2. *diſput.*169. *cap.* 3. *num.*25. Sarmiento *l.*5. *ſelect. cap.*4. *num.* 4. Molin, Ieſuita *diſput.*481. *concluſ.*2. *fine.* Sanchez *lib.*2. *c.*19. *num.*36. Ex qua doctrina non leue argumentum ſumitur ad probandum, quoties ob culpam emphyteutæ, & emphyteuſis deperditur, melioramenta ibi facta ad dominum pertinere.

16 Secundò eſt certum, ſi dominus emphyteuſis crimen committat, ob quod bona illius publicentur, publicari tunc emphyteuſim quoad dominium directum, quia bonum illius eſt, & emphyteutam obligatum eſſe fiſco pẽſionem ſoluere, ſic Sanc. *n.*38. cum Cant. *in ſuis q. crimin. t. de q. tangent punit. delict. c.*1. *n.*46.

Punctum IX.

Qua ratione feudum ſub publicatione bonorum comprehendatur.

1 *Quæ dicta ſunt de emphyteuſi, eadem ferè conueniunt feudo.*
2 *Feudum ad hæredes extraneos intranſmiſſibile nequaquam ad fiſcum tranſit.*
3 *Si publicatio feudi fiat ob delictum commiſſum aduersùs dominum, domino pertinet, & ad ipſum deuoluitur.*
4 *Idem eſt, ſi feudum hæreditarium tibi conceſſum eſt. ſecus ſi conceſſum tibi, tuiſq; agnatis, ſecundùm plures Doctores.*
5 *Quid ſentiendum ſit.*
6 *Feudum ad extraneos hæredes tranſitorium, ad fiſcum tranſit.*

1 EA quæ de emphyteuſi dicta ſunt, ad feudum accommodari facilè poſſunt, quia naturam emphyteuſis imitatur, & omnino illi eſt ſimillimum, ac proinde eodem modo loquitur de feudo, ac de emphyteuſi Cardinal. *in Clement. nolentes de hæreticis, verſic. inquiſitoribus, col. penult.* Bernard. Diaz *practic. c.*131. *n.*4. Alexand. *in l. ſi finita, § ſi de veẽtigalibus ff. de damno infecto, col.*11. *&* 12. & alij. Sed ne laboremus in æquiuoco, diſtinguendum eſt duplex feudum, aliud in quo feudatarius aſtringitur ſoluere domino directo certam aliquam penſionem pecuniæ, vel frumenti: & hoc non eſt propriè feudum, ſed emphyteuſis, ac proinde de illo idem, ac de emphyteuſi dicendum eſt. Aliud eſt feudum, pro quo feudatarius aſtringitur ſeruitium perſonale præſtare: ſi autem ſimul cum hoc ſeruitio perſonali aliqua penſio pecuniæ ſoluenda eſt, feudum, & emphyteuſis dicetur. ſic ex Cyno, Alexand. & aliis probat bene Matienzo *lib.*5. *compilat. titul.*10. *l.*6. *gloſſa*2. *num.*13. *& ſequent. & num.*22. 23. *&* 24. explicat proprietates, & naturam feudorum. Primò enim: Feudum (inquit) debet conſtitui ſuper re immobili, vel æquipollenti, cum obligatione recognoſcendi dominum, & fidelitatem illi præſtandi. Quapropter ſolent feudatarij iuramentum de ſeruanda hac fidelitate facere; iuxta *cap.*2. *de noua forma fidelit. & cap.*1. *qualiter vaſall. iura. deb.* Secundò feudum ad hæredes maſculos tranſit in infinitum, iuxta *cap. §. hoc autem notandum*, & ibi Doctores, *qui feudum dare poſſunt.* Fœminæ autem non ſuccedunt, quia fœminæ ad bella, & ſeruitia militaria habiles non ſunt, neque ad ſecreta retinenda, & quia earum conſilia fragilia ſunt. Tertiò ſine domini, & agnatorum conſenſu alienari non poteſt. Quòd ſi aliquando feudum ex conuentione, & pacto abſque prædictarum aliqua conditionum ſtabiliatur, non feudum rectum, ſed improprium dicetur.

2 Ex his infertur quæſtionis deciſio. Affirmo namque, ſi feudum directum ſit, neque ad hæredes extraneos tranſitorium, nequaquam in fiſcum tranſire, ob rationem, ſæpè firmatam, quòd fiſcus eſt loco hæredis extranei, & cùm non poſſit contractu alienare, neque delicto: & in propriis terminis defendit Simancas *de catholic. inſtitut. tit.9. num.*220. Azor. 1. *part. lib.*8. *cap.*12. *quæſt.*10. Pegna *director.*3. *part. quæſt.*112. *comment.*161. *verſic. quòd ſi clericus.* Farinacius *quæſt.*15. *n.*71. Clarus *in § feudum, qu.*84. *verſic. ergo verò.* Difficultas autem eſt, cui ſit hoc feudum applicandum, an domino, an cognatis, cùm vniuerſa bona feudatarij publicentur?

3 Reſpondeo, ſi publicatio bonorum facta ſit ob delictum commiſſum aduersùs dominum feudi, ad dominum feudum deuoluitur quocumque modo feudum conceſſum, ſit: videtur enim ſub hac conditione à principio conceſſum, vt in caſu ingratitudinis contra dominum reuertatur. ſic Roland. *conſil.* 15. *num.*1. *& ſeqq. volum.*4. *& conſil.*78. *num.*8. *eodem vol.*4. Boſſius *in tit. de bonorum publicat. num.*53. *in princip. & n.*54. *in fine.* Farinacius aliis relatis, *quæſt.*15. *num*78. Excipe, niſi ex tenore inueſtituræ conſtare concedentem noluiſſe, vt vnius delictum alteri noceat; vt ſi in inueſtitura dicatur: Concedo de vno in alium; vel concedo omnibus principaliter, ſiue in ſolidum; vel concedo attentis meritis ſingulorum; vel concedo generi tuo: tunc enim, quia omnes pèr ſe, & æquè principaliter conſiderantur, & tanquam ſucceſſores inſtituentis, non tanquam ſucceſſores primi inueſtiti, idcirco vnius delictum alteri non nocet. ſic Roland. *conſil.*15. *num.*3. *volum.*4. Clarus, *§. feudum, quæſt.*66. Farinacius plures referens *num.*93. Si autem publicatio bonorum non ob delictum contra dominum, ſed ob alia delicta facienda ſit.

7 Tunc diſtinguendum cenſeo, ſi tibi ſit conceſſum caſtrum in feudum hæreditarium, vt ex te tanquam ex radice ad hæredes deueniat, domino deuoluitur; ſecus verò, ſi tibi, & tuis cognatis æquè conceſſum ſit, quia tunc non domino, ſed cognatis deuenit, eo quòd omnes cognati non ex iure accepto à primo inſtituente, & concedente feudum, ſuccedunt: ſic pluribus relatis docet Farinacius *quæſt.*25. *num* 87. 88 *&* 93.

Secunda difficultas eſt, an ſaltem vſusfructus, & commoditates huiuſmodi pertineant ad fiſcum, durante vita delinquentis? Affirmant plures, quos refert, & ſequitur Gigas, *de crimine læſæ maieſtatis, lib.*2. *tit. de pœnis committent. crim. læſæ maieſt quæſt.*5. *num.*3. *& ſeqq.* Menochius *de recuper. poſſeſſ. rem.*9. *num.*260. *& ſeqq.* Albert. *in tractat. ſtatutorum,* 3. *part. q.*16. Matth. de Afflictis *in tit. quæ ſint regalia, §. & bona committit, col.*1. *n.*5. Mouentur, quia vaſallus poteſt durante vita commoditates, & vſusfructus feudi alienare, vt tradunt omnes *in l. ſi domus, §. fin. ff. de legat.* teſtatur de communi. Ruin. *conſil.*176. *num.*13. *l.*1. Roland. *conſ.*80. *n.*13 *l.*1. Clarus *§. feudum, q.*31. *verſic. ſucceſſiuè.* Sed ea, quæ poſſunt contractu alienari, poſſunt & delicto. Ergo. In contrarium ſunt plures alij

Doctores

versic mihi quandoque, in fine. Ratio est, quia fructus feudi feudum comitantur: si igitur feudum ad aliam pertinet, puta bicet is bonis delinquentis, & ad ipsum, & fructus debent pertinere.

5 Ego verò inter has extremas sententias censeo distinguendum esse, iuxta ea quæ de emphyteusi dixit. Si enim feudum vitra tacitam alienandi prohibitionem à lege inductam habet aliam expressam ab institutore, qualis esset, si diceret institutor se velle, vt ea bona nullatenus exirent ex sua familia, vel in illa semper permanerent: tunc pro certo censeo non ad fiscum; sed ad successorem feudi fructus deuenire. Si autem solum tacitam alienandi prohibitionem, habent probabile est ad fiscum pertinere durante vita delinquentis, quia tacita alienandi prohibitio non videtur impedire translationem feudi durante feudatarij vita, sed solùm impedit translationem post vitam, aut in perpetuum. Dixi solùm esse probabile; quia hæc translatio specialem difficultatem habet in feudo, quam non habet in emphyteusi, eo quòd feudatarius ex natura feudi iurare debet fidelitatem domino præstare: & ad seruitium personale, potius quàm reale obligatur, quæ onera non videntur in fiscum transferri posse, ac proinde nec feudum.

6 Si autem feudum ad extraneos hæredes transire potest, eo quòd datum sit tibi, & tuis hæredibus, vel tibi, & quibus tu dare velis, ad fiscum transit, facta bonorum publicatione, ex regula sæpiùs firmata. Quæ transeunt ad hæredes extraneos, ad fiscum transire: & in propriis terminis docet Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib. 2. tit. de pœnis committent. hoc crimen. q. 5. n. 6.* Roland. *consil. 29 n. 17. vol 3.* Menoch. *de recuperand. possessorem. 9. num. 251.* Bossius *in tit. de publicat. bonorum, n. 20. & 53.* Farinacius *1 part pract. q. 25. n. 71. vers. vnde.* Hoc tamen intelligendum est, quando vasallus potest de feudo libere disponere; secus verò esset, si de illo disponere non posset absque domini licentia; quia ratione huius prohibitionis necnon delinquendo, sicut neque contrahendo feudum alienare, sed facta publicatione feudum ad dominum reuertitur, & dominium vile cum directo solidatur: sic Clarus *§ feudum. q. 84. vers. secundum autem.* Bossius *tit. de pub. bon. num. 54.* Farinacius *num. 72.*

Punctum X.

Qua ratione peculium profectitium, aduentitium, castrense, & legitima sub confiscatione facta filiofamilias ob eius crimen comprehendatur.

1. *Quæ hæc sint, explicantur.*
2. *Quod dominium habeat filius in hæc bona.*
3. *Procedit quæstio de filiofamilias sub patria potestate.*
4. *Quibus modis exeat filius à patria potestate.*
5. *Legitima filij non confiscatur ob eius delictum.*
6. *Neque bona profectitia ipsius.*
7. *Peculium aduentitium plures censent publicari.*
8. *Probabilius est oppositum.*
9. *Satisfit rationibus contrariis.*
10. *Apponitur limitatio casu quo pater habeat vsumfructum.*
11. *Non approbatur limitatio.*
12. *Secundò limitatur in peculio aduentitio, cuius pater habet administrationem.*
13. *Neque hæc limitatio mihi probatur.*
14. *Tertiò limitatur, ne procedat in hoc Castella regno, in quo filius disponere potest de tertia parte aduentitiorum.*
15. *Non admittitur limitatio.*
16. *Quartò limitatur in crimine læsæ maiestatis humanæ, & diuinæ. Et approbatur limitatio, tametsi aliqui contrarium sentiant.*
17. *Aliqui extendunt publicationem ad vsumfructum patri debitum.*
18. *Sed non probo hanc extensionem.*
19. *Bona castrensia, aut quasi, ob delictum filij, publicari censent plures.*
20. *Probabilius est non publicari, sed patri deferri.*
21. *Satisfit argum. num. 19. adductis.*
22. *Ampliatur doctrina, tametsi filius condemnatus filios habeat, adhuc non publicatur castrense.*
23. *Quid dicendum in crimine læsæ maiestatis? Negat Sanchez. sed contrarium est verius.*

1 Præmittendum est, quæ hæc sint, & quod iuris pater, & filius in eis habeant. Peculium profectitium est, quod filiofamilias prouenit à parente viuo, vel causa parentis principaliter donatur, colligitur ex *§. igitur, versic. sancitum est Institut. per quas personas nobis acquirat. l. cùm oportet, in principio a glossa, verbo ex illius substantia. C. de bonis quæ liberis.* Aduentitium est, quod filio donatur, non quidem à parente, sed ab alijs; neque in gratiam parentis, sed in gratiam ipsius filij donatur. Item quod filius labore suo, & industria, extra materiam acquirit, est aduentitium. Item hæreditas matris patre superstite, inter bona aduentitia connumerari debet respectu patris, secus de hæreditate patris matre superstite; quia hoc ius solùm patriæ potestati defertur: colligitur ex *supradicta l. cum oportet. & ex supradicto §. igitur.* Castrense peculium est, quod filio acquiritur occasione militiæ, vel obsequij Principis in palatio *l. castrensi palat. peculio, lib. 12.* Item quidquid his acquisitis lucratur, castrense debet dici *l. 1. C. de castrens. pecul. lib. 12.* Ad idem est quod ex beneficio Ecclesiastico acquiritur, quod vocatur quasi castrense, & quod acquiritur post clericatum, etiamsi aliàs esset aduentitium, *authen. presbyteros, C. de Episcop. & clericis*: quia clerici sunt milites spirituales. Item quod acquiritur officio publico alicuius artis liberalis, iudicis, Aduocati, Cathedratici, tabellionis, procuratoris, &c. *l. aduocati, C. de aduocat. diuer. iudic.* Item libri donati occasione studendi has facultates, à quocumque donati sint. Adde quæ solùm liberalitate Principis fuerint donata, & generaliter quoties aliquid filio donatum est, ea conditione, ne pater habeat vsumfructum, quia castrense dicitur, quia castrensium bonorum priuilegia habet. Et idem est, si donatum sit patre contradicente, quia non videtur æquum, vt ex illo pater commodum reportet. *l. vltim § fin. verò pater. C. de bonis quæ liberis.* Item si ipsemet pater remittat vsumfructum, quia tunc filio accresceret, & quasi castrense censeri debet *l. cùm oportet. § non autem, C. de bonis liberis.* Eadem mensura iudicandum est de vsufructu alicuius rei filio relicto, quia tunc ad patrem non pertinebit, eo quòd vsusfructus non detur alius vsusfructus, sicut nec seruitus seruitutis. *l. 1. ff. de vsufructu legato.* Denique si pater in hæresim incidat, filius efficitur sui iuris, *cap 2. § fin de hæreticis, in 6.* & acquirit vsumfructum in bonis aduentitiis, quia vsusfructus tunc consolidatur cum dominio directo, vt dicemus. Legitima autem est pars hæreditatis debita filio mortuo parente: in his omnes Doctores conueniunt. Vide Sylvest. *verbo peculium.* Nauarr. *cap 17. num. 142.* Molin. Iesuitam *disp. 9. & 230. & sequentibus*, vbi hæc optimè explicat. Lessium *lib. 2. cap. 4. dub. 3.*

2 Filius ergo nullum dominium directum, neque vtile habet in peculio profectitio, sed totum penes patrem residet, quare neque illud alienare potest neque in proprios vsus conuertere, nisi iuxta patris præscriptum. In peculio autem aduentitio habet filius proprietatem, sed non vsumfructum, neque administrationem; administratio enim, & vsusfructus patri deferuntur. Quapropter patre non consentiente, nequit filius hæc alienare, aut de his disponere; benè tamen potest donare causa mortis patre consentiente, ex *l. tam is, 25. ff. de mortis causa donation.* Testari tamen non potest, nisi ad pias causas, *cap. licet pater, de sepulturis, in 6.* In peculio autem castrensi, aut quasi castrensi habet filius proprietatem, vsumfructum, & administrationem, sicut paterfamilias; ac proinde alienare ea potest donatione, & contractu, imò & testamento, si pubes sit, quia ante pubertatem testari nullus potest, ex *l. qua ætate 5. ff. qui testamenta facere possunt.* Vide Lessium, Molin. Nauarr. & Sylvest. *suprà.*

3 Secundò præmitto hanc quæstionem solùm de filiofamilias, hoc est, de filio sub potestate parentis constituto procedere. Nam emancipatus, & extra patriam potestatem existens sui iuris est, & omnia eius bona publicantur, ac si patrem superstitem non haberet.

4 A patria autem potestate exit filius primò, si pater naturaliter moriatur, neque superstet alius ascendens per lineam masculinam, in cuius potestatem filius recidat. *Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit. §. hi verò qui in potestate.* Iure tamen Castellæ, & Lusitaniæ in solius patris potestate filius existit, ac proinde decedente patre filius manet sui iuris. Secundò filius egreditur patriam potestatem, si pater, vel ipse morte ciuili condemnetur, hoc est, in insulam deportetur cum amissione omnium suorum bonorum. *Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit. §. cùm autem sequent.* & habetur *l. 2. & 3. tit. 18. p. 4.* Tertiò egreditur patriam potestatem, si pater hæresim committat. *c. 2. §. vlt. de hæreticis, lib. 6.* Et idem ea, si filius ipse hoc crimen committat. argument. text. *in §. cùm autem is, versic. pari ratione. Institut. quibus modis ius patria potest. soluit.* Quartò, si scienter pater contrahat incestas nuptias, quia tunc filij prioris matrimonij patriam egrediuntur potestatem. *authent. incestas, C. de incestis nuptiis, §. 1. & l. 6. tit. 18. p. 4.* Debent tamen hæ incestæ nuptiæ copula carnali consummari, vt pœna hæc locum habeat. Couarr. *in epitom. decret. 1. part. c. 6. §. 8. n. 20.* Quintò, si filius in Episcopum eligitur, eo ipso patriam egreditur potestatem. *authent. sed Episcopalis dignitas. C. de Episc. & cleric. c. per venerabilem. qui filij sint legitimi.* Neque requiritur, vt consecratus sit, sufficit, si sit à Pontifice electus: vt ex supradictis iuribus constat. Idem est si in Cardinalem eligatur, vt tradit Couar. *cap. quia nos. n. 5. de testam.* Sextò, si pater, vel filius religionem profiteatur, à patria potestate filius egreditur; iuxta glossam communiter receptam *in l. si ex causa, §. Papinian. ff. de minoribus* & tradit Couarr. alios referens, *c. 2. de testam. n. 8. 2. edit.* Septimò, si in patritiam, hoc est, si in Regis consiliarium eligatur, filius egreditur per electionem à patria potestate. *authent. constituit quæ de dignitate, in princip. authent. sed Episcopalis dignitas, C. de Episc. & cler.* per alias autem dignitates, prætoris

ſcilicet, præfecti & ſimilium, quæ connumerantur *l. vltim. C. de decurionibus lib.* 10. *& l.* 7. *& ſeq. tit.* 18. *p.* 4. à patria poteſtate filius non egreditur, quouſque illarum adminiſtrationem ſubeat. Octauò, ſi filius emancipetur à patre, hoc eſt ſi coram iudice ordinario de communi conſenſu patris, & filij, filius à poteſtate patris eximatur. *inſtit. quibus modis ius patriæ poteſt. ſoluit. §. præterea, l vlt. C. de emancip. liberorum.* Tandem in hoc Caſtellæ, & Luſitaniæ regno, filius eo ipſo quo matrimonium contrahat, etiamſi inuitis, inſciiſque parentibus ab eorum poteſtate egreditur *l.* 47. *&* 48. *Tauri, quæ eſt lex* 8. *&* 6 *tit.* 1. *lib.* 5. *recopilat. Luſitan ordinat. lib.* 1 *tit.* 67. *§.* 4. *& lib.* 4 *tit.* 78. *§.* 2. Ratione tamen ætatis, etiamſi ſenex ſit, à patria poteſtate non eximitur filius, cùm nullo iure id cautum ſit, vt docet gloſſa communiter recepta *l ſin § pupillus, verbo pupillus, ff. de verborum obligat.* Anton. Gomez. *l.* 47. *Tauri num.* 1 Matienzo *lib.* 5. *recop. tit.* 1. *d gloſſ.* 1. *n.* 1. Perez *lib.* 3. *ordinam. tit.* 8 *l.* 1. *fol.* 128. Item nec ratione clericatus etiam ſacerdotalis à patria eximitur poteſtate vt eſt textus, & ibi Abbas *in c. conſtitutus, de in integrum reſt. & in cap. ſi annum. de iudic in* 6. *in authent. presbyteros. C. de Epiſcop. & cleric.* & tradit Bernard. Diaz *practic. c.* 132. *num.* 6. *circa finem* Sanchez *l.* 2. *c.* 15 *n.* 1. Molin. Ieſuita *tractat.* 2. *diſp.* 229. *verſic. ſextus* His poſitis vt à clarioribus exordiamur Primò dicendum eſt de legitima. Secundò de bonis profectitiis. Tertiò de aduentitiis. Quartò de caſtrenſibus, & quaſi caſtrenſibus.

5 De legitima ergo receptiſſima ſententia eſt non confiſcari ob delictum filij familias, quodcumque ſit; quia confiſcatio non extenditur ad aliena bona, ſed ad propria delinquentis; at legitima non eſt delinquentis, quouſque pater à vita decedat. *l. ſuus, de liberis & poſthumis.*

Quòd ſi dicas, eſto filiusfamilias viuo patre non habeat legitimam, quæ actu ſubiici poſſit publicationi, habeat ius, vt illi detur legitima mortuo parente. Ergo hoc ius publicari poterit, & ratione illius mortuo parente fiſcus publicabit legitimam.

Reſpondetur hoc ius perſonale eſſe, neque ad hæredes, extraneos tranſmiſſibile. *l. § in nouiſſimo, C. de caducis tollendis* Bartol. *in l. & poſtquam, in vltim. oppoſit ff. de acquirenda hæreditate* Item confiſcatio non trahitur ad iura futura, & conditionalia, *l. ſi mandauero tibi, §. is cuius bona ff. mandati.* & ita docent Gigas *tractat. de crimin. læſa maieſtatis, lib.* 2 *tit. pœnis committent. id crimen q.* 9. *&* 18 *n.* 1. Farinac. *practic. quæſt.* 24. *num.* 19. Sanchez pluribus relatis, *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 19 *&* 21. Vaſquez 1. 2. *diſput.* 169. *cap.* 2. *num.* 16. Bonacina *diſp.* 3. *contractibus, quæſt.* 8 *punct. vlt. §.* 1. *num.* 13. Ad idem eſt de alimentis debitis filio: non enim hæc publicari poſſunt, quia ſunt bona futura filij, non præſentia, iuſque alimentorum eſt perſonale. Sanchez *n.* 22. Bonacina *n.* 18. *fine.* Sed quid ſi pater legitimam filio aſſignaſſet, & tradidiſſet, veniret ne in confiſcationem? Sanchez, & Bonacina ſuprà affirmant, quia illa aſſignatione, & traditione factus eſt dominus illius. Negat Baiard. *in additionibus ad Clarum, lib.* 5. *quæſt.* 77. *num.* 48. nullam tamen rationem aſſignat. Ego verò diſtinguendum cenſeo, ſi filius ſimul cùm traditione legitimæ à patria poteſtate eximatur, veriſſima eſt ſententia Sanchez. At ſi filius ſub patria poteſtate remaneat, cùm reputari debeat illa legitima, quaſi caſtrenſe peculium, vel aduentitium quod ſub graui controuerſia eſt, vt videbimus, veniat ne in confiſcationem. Idem eſt dicendum de legitima.

6 De bonis profectitiis ſimiliter eſt dicendum non venire, in confiſcationem ob filijfamilias delictum, ex *l. cùm oportet, C. de bon. quæ liberis. l filius,* 3. *C. de bon. preſcrip. l. certũ. C familiæ erciſcundæ.* & eſt cõmunis omnium, vt videre eſt in Boſſio *tit. de bonorum publicat. num.* 7. Ruin. *conſil.* 24. *num.* 5. Clarus *practic. quæſt.* 78. *verſic. præterea quæro.* Couarr. *variarũ reſolutionum l.* 2. *cap.* 7 *num.* 7. Anton. Gomez *tom.* 2. *variarum reſolut. tit de ſeruitut. cap.* 15. *num.* 16. Farinacius *quæſt.* 24 *num.* 3. Sanchez *l.* 2. *cap.* 15. *num.* 17. Bernard. Diaz *practic. cap.* 132 *num.* 6. *in medio.* Ratio eſt manifeſta, quia hæc bona non ſunt filij, ſed patris, tam quoad proprietatem, quàm quoad vſumfructum *l. ſi plures §. in arrogato ff. de vulgar. & pupill.* Ergo ob delictum filij non poſſunt publicari. Quod verum eſt etiamſi à patre filius haberet illorum adminiſtrationem, quia non per hoc cenſetur data poteſtas alienãdi, vt benè dixit Farinacius *ſuprà*, argument. textus *in l creditor, §. Lucius ff. mandati, & in l. ſi conuenire. ff. de pactis dotalibus.* Adde, eſto filius haberet expreſsè à patre poteſtatem donandi, & diſſipandi adhuc non intelligeretur data facultas, vt per delictum alienare poſſet, quia non præſumitur fuiſſe de delicto cogitatum. ſic relatis Alexand. Imola. Angelo, Bart. tradit Bernard. Diaz *ſuprà. num.* 6. Sanchez *num.* 18. Anton. Gomez *num.* 16. & alij

7 De peculio aduentitio eſt maior difficultas, an veniat in confiſcationem bonorum factam filiofamilias reſeruato patri vſufructu? Affirmat Paulus Pariſ. *conſil.* 157. *lib.* 4. Caldas *l. ſi curatorem verbo læſis num.* 112. *verſic. ſed in oppoſitum. & n.* 152. *verſic ſed in propoſita ſpecie, C. de integrum reſtitut.* Bonac. *diſput.* 3. *de contractibus. qu.* 8. *punct. vlt. §.* 1. *num.* 18. & alij relati à Menoch. *de recuperand. poſſeſſ. rem. 9. num.* 75. Farinacius *quæſt.* 24 *num.* 5. Mouentur primò, quia proprietas horum bonorum filij eſt, non parentis. Ergo confiſcatis bonis filij hæc proprietas confiſcatur, ex text. *in l. ſi. poſtulauerit. § iubet lex. ff. ad legem Iuliam, de adulteriis*, ibi: *Iubet lex eos homines, de quibus quæſtio ita habita eſt, publicos eſſe. proinde in communi partem publicamus, in proprio, cuius vſufructus alienus eſt, nudam proprietatem.* Et confirmatur, quia facta hac confiſcatione proprietatis nullum ius amittit parens, cùm illi vſufructus re eruetur. Ergo ob vſumfructum illi debitum non poteſt impediri publicatio argument. text. *in l. quinque legibus, cum l. ſeq. ff. de bonis damnat.* vbi publicatis vxoris bonis, maritus omnes omnino actiones ſaluas habet contra fiſcum; ſic pater ſaluum habere poteſt vſumfructum. Secundò bona minoris confiſcationi ſubiiciũtur eſto non poſſunt abſq; authoritate tutoris alienari. *l. clarum. C. de authoritate præſtanda*; quia ſola alienatio voluntaria per contractum, & vltimam voluntatẽ prohibetur, non autem alienatio neceſſaria, & à lege inducta. Ergo eſto filio prohibita ſic alienatio proprietatis aduentitiorum abſque patris cõſenſu, vt vere prohibita eſt, ex *l. fin. §. filius autem, C. de bonis quæ liberis*, alienatio per delictum prohibita non erit. Tertiò pater teneretur iudicari actione de peculio, ſi filius condemnatus fit. *l* 3. *§. idem ſcrib. ff. de peculio.* Ergo condẽnato filio, & publicatis eius bonis, non poterit peculiũ aduentitium retinere, ſed fiſco debet tradere, reſeruando ſibi vſumfructum.

8 Nihilominus communior ſententia eſt ob delictum filij aduentitiorum proprietatem non publicari ſic poſt alios Ruin. *conſ* 24. *lib* 5. Roland. *conſ.* 56. *n.* 10. Ant. Gomez *tom.* 3. *var. c.* 15. *n.* 14. Menoch. *de recuper. poſſeſſ. rem.* 9. *n.* 65. *&* 66. Farin. *quæſt.* 24. *n.* 5. Sanchez *lib.* 2. *c.* 15 *n.* 9. Peregrin. *de iure fiſci, lib.* 5. *tit.* 1 *n.* 128. Fachin *lib.* 4. *contr. iuris, c.* 47. Iulius Clarus *lib.* 5. *recept. q.* 78. *num.* 12. Bernard. Diaz *cap.* 132. *n.* 6. & alij apud ipſos: Duplex fundamentum firmum huius communis opinionis eſt. Primum, quia eſto filius ſit dominus proprietatis aduentitiorum; non tamen illa poteſt alienare abſque conſenſu parentis, ob reuerentiam illi debitam; ne, inquam, ipſe parens ob talem alienationem factam ab extraneo proprietario inquietetur; patiatúrq; aliquod detrimentum in vſufructu ſibi debito. Sed quoties alicui alienatio prohibita eſt ob alterius fauorem nequit prohibitus per delictum alienare, ex text. *in l Imperator, ff. de fideicom. libert.* Ergo. Secundum fundamentum ſumitur ex *l. ſi filius* 3. *C. de bonis proſcript.* vbi cauetur bona caſtrenſia publicationi non ſubiici ob filiumfamilias deportationem: Ergo neque aduentitia, in quibus ipſe filius minus habet. Vtrumque probo, quia filius iure antiquo omnia quæ acquirebat, patris erant. *l placet* 78. *ff. de acquir. hæred.* illáque pater tanquam propria ipſius occupabat, ſi forè filius inteſtatus decedebat. *l.* 1. *&* 2. *ff. de caſtrenſ. pecul.* Ex conſtitutione autem noua hoc ius illis eſt conceſſum, vt proprietatem habeant in bonis aduentitiis, & patri reſeruetur vſusfructus, *l.* 1. *C. de bonis quæ liberis.* At per delictum confiſcatione dignum hoc priuilegium illis auferitur, & bona relinquuntur patri, vt bona tãquam propria occupet. Ergo patri, & non fiſco deferenda ſunt. Minorem probo, ex *ſupradict. l ſi filius*, ibi enim dicitur: Si filius tuus cùm eſſet in poteſtate in inſulam deportari meruit, peculium eius, nec quod in caſtris acquiſiuit, vel quod ei militaturo donaſti, *auferri tibi debet*, vbi expendendum eſt verbum *auferri*, quod denotat iam per delictum bona filij facta eſſe patris, & ab illo auferenda non eſſe: & ita tradit. Fachin. *cap.* 47. *ex Cuiacio in Cod. recitat, ad titul. de bonis damnatorum.*

9 Neque obſtant rationes contrariæ.

Ad primam concedo proprietatem aduentitiorum fore confiſcandam, ſi illius alienatio in fauorem patris prohibita filio non eſſet, vel niſi pater publicatis bonis filij, eam ſtatim, vt propriam occuparet. Ad confirmationem nego patrem ex hac publicatione nullum eſſe damnum paſſurum, cùm facilè inquietari poſſit à fiſco ſuper rei confiſcatæ adminiſtratione, an rectè adminiſtret, ita vt fiſcus nullum in proprietate damnum patiatur.

Ad ſecundam dico bona minoris confiſcationi ſubiici, quia prohibitio alienandi ei facta eſt in ipſius fauorem, qui ob delictum amittitur: ſicut enim puniri poteſt in perſona, ita & in bonis: at filiofamilias prohibita eſt alienatio aduentitiorum ob fauorem patris vſufructuarij.

Ad tertiam concedo patrem teneri de peculio, cùm filius condemnatus eſt ſoluere aliquam quantitatem pecuniatam, ſecus verò cùm condemnatio fit in publicatione bonorum, quia tunc ſola bona, quæ filius habet (ſi aliqua habet) ſententia vendicat.

10 Supradictæ doctrinæ aliquas apponunt Doctores limitationes. Prima, & præcipua, vt procedat caſu, quo parens habeat vſumfructum in bonis aduentitiis filij, & ſpem illum habendi. Nam ſi vſufructu, & ſpe illius careat, exiſtimant confiſcationi ſubiici ſic Gigas *de crimine læſa maieſtatis. l.* 2 *tit. de pœn. committent. ad crim. q.* 11. *verſ. in caſibus autem.* Pariſ. *conſ.* 157. *à n.* 11. *vſque in finem, vol.* 6. Sanch. *lib.* 2. *c.* 15. *n.* 14. inclinat Menoch. *de recuper. poſſeſſ. rem.* 9 *à n.* 84. Fundamentum eſt, quia vbi pater nullum habet vſumfructum in bonis filij, neque ſpem illius; permiſſa eſt filio illorum bonorum alienatio *l. vlt. § filii, C. de bonis quæ liberis.* Sed ea quæ filius alienare poteſt (cõtractu, præmortuo

præmortuo vsufructuario ante filiũ, ipse pater in vsufructu succeder. Ratione ergo huius spei hæc bona confiscationi non subiiciuntur, quia ratione huius spei nequit filius ea bona absolutè alienare, per textum *in l. fin. §. filius autem, C. de bonis quæ liberis*, vbi prohibetur filio alienatio bonorum, in quibus pater habet vsumfructum, vel quid aliud, quæ posteriora verba dicit Sanchez *suprà à n.* 13. Farinac. *q.* 24. *n.* 7. Menoch. *n.* 87. verificari in spe futuri vsufructus. Et confirmat Farinac. cum Ruino *cons.* 24. *n.* 23. *vol.* 5. exemplo dotis, quæ ob delictum filiæ non publicatur, vt *in authent. è contra si filij, C. de repud.* non alia ratione, nisi quia patri adest in ea consolidationis spes *l.* 2. *§. quod si in patris, ff. solut. matrim.* & in pluribus aliis casibus spem multa operati late confirmat Tiraquel. *de legibus connubialibus, post leg. à num.* 34. Ruinus *consil.* 19. *num.* 4. *& cons.* 98. *num.* 15. *lib.* 1. Socin. iunior *cons.* 95. *num.* 30. *lib.* 3. Alciat. *respons.* 171. *in fin.* quos refert, & sequitur Farinac. *suprà n.* 7.

11 Cæterum probabilius existimo confiscationi non subiici bona aduentitia filij, etiamsi pater in illis non habeat vsumfructum, neque spem illius, sic Ruin. *consil.* 24. *n.* 11. *&* 12. *lib.* 5. Socin. iunior *cons.* 77. *n.* 10. *lib.* 2. Clarus *q.* 78. *vers. sed quid in aduentitijs.* Farinac. *q.* 24. *n.* 6. Peregrin. *de iure fisc. l. tit.* 1. *n.* 128. Fachin. *lib.* 9. *cap.* 48. Menoch. *suprà*, etsi in contrariam partem inclinet, tandè concludit esse cogitandum, & subdit authoritatè Rainij magnam esse. Mouentur aliqui ex eo quòd filius familias de hoc peculio non potest testari; esto pater nullum in eo habeat vsumfructum, vt habetur *l. pen. C. qui testam. facere poss.* Ergo non potest venire in confiscationem: cùm non possit venire ad heredes extraneos. Sed hoc fundamentum, vt notauit Menoch & ex illo Farinac. & Fachin. infirmam est; quia prohibito testandi facta filiofamilias, prouenit ob patriam potestatem, quæ tamen in causa non est, quominus filius propria bona amittere possit, sicut & alius contractibus alienare. Quapropter ratio efficax desumenda est ex *suprædicta l.* 3 *C. de bonis damnat.* Ex qua constat peculium castrense exemptum esse à confiscatione, & patri deferri, vt illius proprium sed in peculio castrensi non habet pater vsumfructum. Ergo etiamsi in bonis aduentitiis non habeat pater vsumfructum, poterunt à confiscatione exempta esse. Adde patrem iure suo occupare peculium filij, quoties priuilegium sibi concessum amittit ob capitis diminutionem. Neque rationes contrariæ vrgent.

Ad primam dico permissam esse illius peculij aduentitij alienationem contractu non tamen delicto; eo quòd illa bona facta capitis diminutione filij sint patri delata, & illius propria.

Ad confirmationem concedo prohibitionem alienandi factam in fauorem patris esse vnam ex rationibus, ob quam negamus bona aduentitia fisco subiici per delictum filiifamilias: at dicimus hanc rationem solùm esse efficacem in bonis aduentitiis, quorum patet habet vsumfructum, aut spem illius: at in bonis aduentitiis, in quibus pater non habet vsumfructum neque spem illius, non ex illa ratione, sed ex secunda deducta ex *l.* 3. *C. de bonis proscript.* stabilienda est.

12 Secundò limitatur ab aliquibus, vt procedat in peculio aduentitio, cuius pater habet administrationem: secùs in illo, cuius liberam administrationem filio pater concessit. Nam de hoc dicunt confiscari quoad proprietatem reseruato patri vsufructu sic Bart. *in l. si finita, §. si de vectigalibus, n.* 13 *ff. de damno infecto*, & ibi Alexand. *n.* 44. *aliàs* 51. Patil. *cons.* 157. *n.* 15. *& seq. lib.* 4. Menoch. *de recuper. possess. rem.* 9. *n.* 77. *&* 90. Mouentur ex *l. cùm & filij C. qui bonis cedere possunt* vbi filiusfamilias cedere potest bonis aduentitiis, quæ possidet volente patre, de illisque liberè disponere. Ergo potest delinquendo ea alienare: tum quia hæc est quædam minus perfecta alienatio, quàm ea, quæ fit per contractum; tum quia nullum ius patri aufertur, cùm ex eius voluntate talis alienatio procedat.

13 Cæterùm hæc limitatio mihi non probatur, duplici ratione. Prima, quia ex libera facultate alienandi non censetur concessa facultas alienandi per delictum quia de delicto numquàm intelligitur cogitatum. *creditor. §. Lucius ff. mandati. l. conuenim ff. de pactis dotalibus*, & tradit Bernard. Diaz. *cap.* 132. *n.* 6. circa *finem.* Anton. Gomez *tom.* 2. *var. resolut. lib.* 2. *c.* 15. *n.* 15. *versic. tertia ratio.* Secunda ratio est desumpta ex *dict. l.* 3 *C. de bonis damnat.* quia eo ipso quòd filius crimen dignum confiscatione committit, amittit in bonis priuilegia sibi concessa, & pater ea tanquam sua occupat. Ergo ob potestatem, & facultatem alienandi non infertur confiscatio per delictum filij in bonis aduentitiis; & ita tenet Abbas *cons.* 55. *n.* 5. *volum.* 2. Baiard. ad Clarum *quæst.* 78. *n.* 55. *lib.* 5. Boërius *decis.* 7. *num.* 16. Bernard. Diaz. & Anton. Gomez *suprà*. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 11. *&* 18.

14 Tertiò limitatur, vt non procedat in hoc Castellæ regno, in quo filius disponere potest de tertia parte aduentitiorum absque consensu patentis, ex *l.* 6. *Tauri, quæ est* 1. *tit.* 8. *lib.* 5. *recopilat.* & cùm libera sit ei concessa dispositio tam per testamentum quàm per contractum poterit delinquendo alienare sic Valdes *ad ditionibus ad Suarez. l. post rem iudicatam notas.* 13 *n.* 2. *vers. neque obstat, in fine ff. de re iudic.* Caldas *l. si curatorem, verbo lasis num.* 12. *vers. sed in proposita specie, C. de in integrum restitut.* Cantera *in suis qq. crimin. tit. de quæst. tangen. punit. delict. cap. num.* 39.

15 Verum neque hanc limitationem probo, quia suprà dictam legem non est certum loqui de filio familias, sed de filio emancipato, vt explicat Sanchez *l.* 6. *de matrim. disp.* 36. *num.* 9. & concesso loqui tam de filio familias, quam emancipato, vt fortè probabilius est, eo quòd comparentur filij in tertia bonorum parte cum parentibus, ac parentes comparentur cum filiis in quinta parte bonorum de qua quinta parte possunt patres quia non est legitima, nec debita filiis, non solùm per testamentum, sed etiam per contractum disponere: ita similiter dicendum est de filiis; posse, inquam, non solùm ex testamento, sed etiam per contractum de tertia illa parte bonorum disponere, & fauet Matienzo *glossa* 8. *verbo por su alma.* Anton. Gomez *l.* 6. *Tauri. num.* 14. *circa finem*, & expressè Caldas *suprà*. adhuc existimo non venire in confiscationem quia semper militat ratio desumpta ex illa *l.* 3. *C. de bonis damnat.* per quam pater fisco præfertur in bonis à filio existente sub eius potestate possessis; & ita tenet Sanchez *lib.* 2 *c.* 15 *n.* 10. non ob hanc rationem sed quia existimat supradictam legem Tauri non concedere filiis familias dispositionem liberam tertiæ partis suorum bonorum, nisi tantùm via testamenti, non contractus; iuxta *legem* 5. *Tauri.*

16 Quartò & præcipuè limitatur conclusio, vt non procedat in crimine læsæ maiestatis humanæ, & diuinę. Et idem est dicendum in regno Castellæ de crimine contra naturam; in iis enim criminibus ob filij familias delictum publicati bona aduentitia reseruato patri vsufructu, docuerunt expressè Ludouic. Gomez *§. actiones autem, n.* 13. *Instit. de actionib.* Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 7. *quæst.* 8. Vasquez 1. 2 *disp.* 169. *c.* n. Simancas loquens de hæresi, *de catholic. institut. tit.* 6. *n.* 16. *&* 18. Octauian. *decis. Pedemontana*, 94. *à n.* 9. *vsque in finem.* Farinac. 1 *part. praxis q.* 24. *num.* 9. & pluribus relatis *de hæresi q.* 190. *§.* 1. *n.* 24 *&* 17. Fachin *l.* 9. *controuers. iuris, cap.* 48. *vers. contraria sententia, & cap.* 49 *fine.* Triplici fundamento hæc limitatio nititur. Primò, quia iis criminibus soluitur patria potestas. *§ cùm autem is, Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit.* ibi pari ratione, etsi quis in potestate parentis sit, in insulam deportatus fuerit, desinet esse in potestate parentis, *ac proinde quasi sui iuris effecti filij delinquendo bona propria alienant.* Secundò sumitur ex *l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiest.* vbi cuicumque committenti hoc crimen imponitur pœna publicationis suorum bonorum, sed sub illa dictione *quisquis*, quæ generalis est, comprehenduntur tam ij qui sui iuris quàm alieni sunt, argument. *l. si plures vers. sicuti hæc verba quisquis, ff. de legat.* 3. & sub dictione *suorum*, comprehenduntur bona, quæ quis habet, eo modo quo habeat. Ergo Tertiò filius innocens ob crimen læsæ maiestatis à patre commissum priuatur quacumque hæreditate, & successione ergo à fortiori priuandus est dominio suorum bonorum quia valet in delictis argumentum de minori ad maius affirmatiuè sumptum vt ex Bald *in l. si quis non dicam notab.* 2. *C. de Episcop. & clerie*, tradit Farinac. *q.* 24. *n.* 110. Contrarium huius limitationis defendit Gigas *de crimin. læsa maiestatis, lib.* 2 *tit. de pœnis commit. crim. læsa maiestatis. quæst.* 11. Sanchez loquens de peculio castrensi, *lib.* 2. *cap.* 15. *num* 4. *fine.* Mouentur quia omnes rationes, quæ à publicatione bonorum excludunt bona aduentitia, procedunt in confiscatione facta ob hæc crimina: scilicet non posse alienari habente patre vsumfructum, succedere patrè in illis bonis filio capite diminuto. His tamen non obstantibus retinenda est suprædicta limitatio, vt communior, & bono publico fauorabilior, ob secundam rationem, quia *l.* 3. *C. de bonis damnat.* applicans patri bona filiorum, exceptionem patitur, ex *l. quisquis*, *§ filij.*

17 Suprædictam limitationem aliqui extendunt ad vsumfructum, ita vt non solùm proprietas bonorum aduentitiorum publicetur, sed etiam publicetur vsusfructus patri debitus: sic tradunt loquentes de hæresi, Simancas *de catholic. institt. tit.* 9. *num* 18. Vasquez *disput.* 169. *cap.* 1. *num.* 9. Azor *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. *& lib.* 8. *cap.* 12. *quæst.* 15. Mouentur, quia filius ob crimen hæresis (& idem videtur esse de aliis criminibus quæ maximam, vel dimidiam capitis diminutionem habent) egreditur à patria potestate. *Institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit §. pœna seruus.* Sed vsusfructus in bonis aduentitiis filij patri pertinet solùm ob patriam potestatem. Ergo illa exclusa ad illum non pertinet, ex *l. si ex causa, §. Papinian. ff. de minoribus.* Ergo consolidabitur cum proprietate, ac proinde confiscata proprietate confiscabitur vsusfructus.

18 Cæterùm hæc extensio mihi non probatur. Fateor namque filium non solùm facta declaratione criminis, sed à puncto delicti commissi egredi à patris potestate. argum. textus *in §. cùm autem is, vers. pari ratione institut. quibus modis ius patriæ potest. soluit.* sicut enim à puncto, quo pater hæc crimina committit, filius à patria potestate egreditur, ita debet egredi à puncto, quo ipse ea committit, vt bene dixit Mol. Iesuita *de institt. disp.* 9. *vers. ab hac regula*; sed hoc non præstat, vt patet vsumfructum sibi debitum in bonis acquisitis à filio ante delictum, & toto eo tempore, quo sub eius potestate erat, amittat. Factum enim filij præiudicare non potest iuri patris acquisito. Neque ius percipiendi vsumfructum annexum est patriæ potestati, quoad conseruatij esto quoad primam acquisitionem à patria potestate dependeat, vt rectè pluribus relatis docet Mol. *suprà, & disput.* 140. *vers. hoc tamen fundamento.* consentit iis Azeuedo *lib.* 8. *recopil. tit.* 3. *lib.* 1. *num.* 212. Octauian.

deciſ. Pedemont. 94. à num. 9. Sanchez *lib. 2. cap 15. n. 11.* Subdit tamen Molin. in regno Luſitaniæ, & Caſtellæ, ſi filius iam per hæreſim exemptus à patria poteſtate Eccleſiæ reconcilietur, & matrimonium contrahet Eccleſiæ benedictionibus ſubſecutis, in quo caſu vſusfructus debitus patri ſi filio accreſcit, iuxta *l. 48. Tauri, quæſt. 9. tit. 1. l. 5. recopil.* fiſco tunc deuenire, quia ſuccedit in omnibus bonis ipſius delinquentis. At credo nequaquam tunc fiſco eſſe applicandum; ſed delinquenti, quia confiſcatio non extenditur ad bona futura, ſed ad præſentia, & exiſtentia tempore delicti. Addit inſuper Molin. *vtroque loco*, & Sayrus *in claui regia l. 9. cap. 7. num. 7. verſ. contra*, vſumfructum bonorum, quæ filius poſt hæreſim acquirit, fiſco eſſe applicanda, quia & proprietas fiſco debetur. Hoc tamen dicit Sanchez *num. 11. in fine*, intelligendum eſſe de bonis acquiſitis durante hæreſi, non de acquiſitis: poſtquam de illa reus pœnituit. At credo nulla ex iis bonis ad fiſcum pertinere, ſed ad ipſum criminoſum, ſi capax eſt acquiſitionis, quod in vltimo puncto huius diſputationis examinabimus, vel ad illius conſanguineos, & hæredes, ſi incapax ratione criminis factus ſit.

19 Vltima difficultas eſt de bonis caſtrenſibus, aut quaſi caſtrenſibus. An, inquam, ob delictum filij publicentur, vel patri deferantur?

Publicari, inquam, tradiderunt Nilus *in tract. de bannitis 1. p. 2. temp. quæſt. 25.* Anton. Gom. *var. reſolut tit. de ſeruitutib. cap 15. n. 15. verſ. ſed his non obſtantib.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 7. quæſt. 8.* Vaſq. 1. 2. *diſput. 169 cap 1. n. 6.* Gigas *tract. de crimin. læſa maieſt. l. 2. tit. de pœnis committen. hoc crim. n. q. 12.* Simanc. *de catholic. inſtit. tit. 9. n. 13.* Bonac. *diſp. 3. de contract q. 8. p. vlt n. 18.* & alij plures, quos referunt Peregrin. Farinac. & Sanchez *locis allegandis.* Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia filius in his bonis habet plenum, & perfectum dominium, tam quoad proprietatem, quàm quoad vſumfructum, liberámque illorum adminiſtrationem, & diſpoſitionem, ſicuti ſi eſſet pater familiàs, vt conſtat ex *l. 2. C. ad Macedon. l. cùm oportet, verſ. exceptis, C. de bonis quæ liberis l. miles 1. ff de caſtrenſi peculio.* Ergo delinquendo poterit illud amittere, qui enim delictum committit confiſcatione dignum, taciè alienare cenſetur *l. Imperatores ff. de iure fiſci*, Neq; obſtat *l. 3. C. de bonis proſcript.* cui contrariæ ſententiæ Doctores innituntur: nam eſto in illa lege mandetur bona caſtrenſia non debere à patre auferri, ideo erat quia tempore illius legis bona patris erant; ſolúmque filio permittebatur fauore militiæ de illis diſponere, quòd ſi non diſponebat, patri deferebantur tanquam propria ex *l. 2. & ibi gloſſa ff de caſtrenſi peculio.* At hodieruo iure bona caſtrenſia non ſunt patris, ſed filij, neque pater iure proprio ſed iure hæreditario in illis ſuccedit. *Authent. de hæredib. ab inteſt. venientib. collat. 9. § ſi igitur defuncti & Authent. defuncto C. ad Tertull. & l. 3. C. de bonis quæ liberis. & l. fin. C. cõmunia de ſucceſſionib.* & aliis. Ergo ceſſare debet diſpoſitio illius legis cùm finis illius ceſſet.

20 Dicendum tamen eſt, etſi ſupradicta ſententia ſit ſatis probabilis, probabilius eſſe hæc bona fiſco non deferri, ſed patri. ſic Clarus *l. 5. quæſt. 78. verſ. quæro etiam*, Menoch. *de recuper poſſeſſ. rem. 9. n. 69. & 70.* Couarr. *l. 2. var. reſolut. c. 8. n. 7.* Peregrin *de iure fiſci, l. 5. t. 1. n. 130.* Farinac. *t. p. prax. q. 24. n. 11.* Sanch *l. 4 c. 15. n. 4.* Fachin. *lib. 9. controuerſ. cap. 49.* & alij innumeri apud ipſos.

Fundamentum eſt *dicta l. 3. C. de bonis proſcript.* vbi Imperator patri, cuius filius eſt deportatus, concedit omnia bona caſtrenſia, aut quaſi caſtrenſia; inquit enim, *Si filius tuus, cùm eſſet in tua poteſtate, in inſulam deportari meruit: peculium eius nec quod in caſtris acquiſiuit, vel quod ei militaturo donaſti, auferri tibi debet.* Sed hæc lex nulla alia lege eſt abrogata. Ergo dicendum eſt factà capitis diminutione in filio deferendum eſſe patri eius peculium. Minorem probo quia ſolùm abrogata eſt lex negans filio familias adminiſtrationem, & diſpoſitionem bonorum caſtrenſium, & quòd in illis non habet hæredem, ſi ab inteſtato decedat: at ex horum abrogatione non infertur abrogatio *ſupradictæ legis* 3 quia ſtare optimè poteſt filium habere hæredem, & ſucceſſorem, adminiſtrationéque poſſe bona caſtrenſia, & nihilominus ſi delinquat, ea patri deferri in prærogatiuam patriæ poteſtatis, & illius ſolatium. Ergo. Et confirmo. Filio interdicta erat iure antiquo adminiſtratio & diſpoſitio cuiuſcumque peculij acquiſiti, quia patri acquirebat *l. placet 78 ff. de acquirend hæredit.* Nouo iure conceſſa eſt libera caſtrenſis diſpoſitio *l. 3. C. de caſtrenſi peculio. lib 12. & l. 2. C. ad Macedonian.* At in hac conceſſione non intelligitur conceſſa dolola adminiſtratio, & alienatio per delictum *l. creditor §. Lucius. ff mandati*, Confirmo ſecundò. Filio familias non eſt conceſſa facultas caſtrenſi bona alienandi ex iure communi, ſed ex iure ſpeciali, & priuilegiato: at cui eſt conceſſa facultas ex iure ſpeciali, & priuilegiato alienandi alienare non poteſt per delictum, vt tradunt communiter Doctores, *in ſuprad. l. ſi filius, C. de bonis proſcript.* Ergo.

21 Ex his ſoluuntur rationes contrariæ.

Ad primam dico, eſto habeat filius dominium, & adminiſtrationem peculij caſtrenſis non habet iure communi, ſed ſpeciali, & priuilegiato, ideóque alienare non poteſt per delictum. Secundò, reſpondeo alienare quidem bona caſtrenſia non fiſco ſed patri, qui ex *ſuprad. l. ſi filius* 3 in hac alienatione fiſco præfertur. Ad ſecundam concedo latam eſſe hanc legem tempore quo filius omnia patri acquirebat, quod licet ſit mutatum, quoad acquiſitionem, & ſucceſſionem diſpoſitionemve; non tamen eſt mutatum illa in parte, in qua ſtatuitur patrem fiſco præferendum eſſe à patréque illa bona non eſſe auferenda. Nam vt rectè Cuiac. notat *lib 6. obſeruat. cap. 11.* & Fachin. *lib. 1. controu. cap 8. circa finem, & lib. 8. cap. 4.* ſæpè antiquas leges in aliqua parte correctas eſſe poſterioribus conſtitutionibus, & in aliis partibus ſuum vigorem obtinere; præcipuè cùm ſatis ſit tritum prouerbium à iure antiquo recedendum non eſſe abſque textu expreſſo, quia iuris correctio eſt odioſa, & omnino vitanda. *l. præcipimus C. de appellat.* At nullus eſt textus nouus expreſſus, negans hæc bona patri eſſe deferenda, cùm filius patitur capitis diminutionem. Ergo.

22 Ampliatur hæc doctrina, vt procedat in caſu quo filius condemnatus filios habeat, quia hoc non obſtat, quominus patri peculium ſibi debitum deferatur, ſic relato Salicet. Alexand. & Peregrino tradit Sanch *l. 2. cap 15. num. 5.* At hoc intelligendum eſt in caſu quo filius condemnatus ſub patria eſſet poteſtate; ſiquidem in illius prærogatiuam, & ſolatium bona filij condemnati patri deferuntur, vt tradit Couar. *lib. 2. var cap. 8. n. 7.* Iulius Clarus *li. 5 quæſt. 78. verſ. quæro etiam ad finem.* Farinac. *q. 24. n. 15 circa fidem.* Quod tamen in regno Caſtellæ, & Luſitaniæ fieri non poteſt, cùm eo ipſo, quo filius vxorem ducat patriam poteſtatem egrediatur, vt habetur *lib. 1. Luſitanarum ordinat. tit. 67. § 4 & l. 4. tit 78 § 2. & leg. 47. & 48. Tauri*, quæ ſunt 8. & 9 *tit. 1. lib 5. recopil.* & tanquam à patria poteſtate egreſſus, & ſui iuris omnia bona fiſco, & non filiis, neque parentibus debentur.

23 Sed dubium eſt, an in crimine læſæ maieſtatis humanæ, & diuinæ, & ſodomitico publicentur? Negat Sanchez *lib. 2. c. 15. num 4. fine.* Mouetur quia nihil ſpeciale videtur eſſe de his criminibus ſtatutum.

Contrarium tamen affirmandum eſt cum Gigas *de crim. læſa maieſt. lib 2. tit. de pœnis commit. hoc crimen. q. 12. in fine.* Quemada *in ſuis quæſtionib. fiſcal q. 19. ad finem.* Repert. inquiſit *verbo confiſcatio verſ item propter hæreſim.* Vmbert. Locat. *peſt. iudiciale inquiſit. q. 18. verſ. ſed vt nihil remaneat.* Fachin *l. 9. controuerſ. c. 49. fine.* Octauian *deciſ. Pedemõtana 94.* Farinac. *t. praxis, q. 24. n. 14. & de hæreſi quæſt. 190. § 1. num. 17.* Ratio eſt, quia *in l. quiſquis. § filij verò C. ad l. Iul maieſt.* filio familias imponitur hæc pœna amiſſionis ſuorum bonorum: at ſi ob hæc crimina bona caſtrenſia non amittit filius, nulla ſunt bona, quæ amittere poteſt, quia nulla alia habet magis propria, & lex reſpectu filij familias vana eſſet, & inutilis. Et confirmo, lex condemnat filium in amiſſione ſuorum bonorum; neque diſtinguit, an ſint ſua ex iure communi, an ex iure ſpeciali. Ergo omnia comprehendit.

PVNCTVM XI.

Quæ peculia filij ob crimen parentis confiſcatione dignum publicentur.

1 *Vſusfructus ſuitur, quoties vſusfructuarius patitur maximam an mediam capitis diminutionem. & quæ hæc ſint,*
2 *Sint ne hæc correcta per authenticam, ſed hodie examinatur.*
3 *Concluditur non eſſe correcta.*
4 *Bene tamen in regno Caſtellæ.*
5 *Si delictum vſusfructuarij habet annexam, maximam, aut mediam capitis diminutionem, & non publicatur vſusfructus ſed finitur, ſpectato iure communi.*
6 *In regno Caſtellæ negant aliqui publicari.*
7 *Probabilius eſt publicari.*
8 *Bona caſtrenſia, aut quaſi non publicãtur ob crimen parẽtis*
9 *Bona aduenitia quoad proprietatem non publicantur quoad vſumfructum probabilius eſt publicari.*
10 *An committente patre delictum ratione cuius exit filius à patria poteſtate extinguatur in parte vſusfructus bonorum quæ filius ante delictum acquiſiuit? Sanchez. & Molin in ſolo crimine hæreſis affirmant extingui.*
11 *Farinacij diſtinctio approbatur.*
12 *Quid dicendum attento iure regio Caſtellæ & Luſitaniæ*
13 *Peculium profectitium an publicetur publicatis bonis parentis, Proponitur dubitandi ratio.*
14 *Temperatur, vt non procedat in delicto per quod ſoluitur patria poteſtas.*
15 *Probabilius cenſeo ſupradictum peculium publicari, publicatis bonis parentis.*
16 *Fit ſatis rationi dubitandi num 13. adductæ.*
17 *Legitima, & alimenta debita filio non publicantur.*
18 *Excipe in bonis maternis ob matris delictum.*
19 *Item non procedit in filiis conceptis poſt condemnationem.*
20 *Neque item procedit in crimine hæreſis.*
21 *Neque in crimine læſa maieſtatis humanæ commiſſo, contra Principem.*

22 Filius

22 *Filius fœminæ reseruatur legitima de bonis maternis ob parentum delictum.*
23 *Quid debeatur ex bonis parentis.*
24 *Non caret probabilitate reseruanda esse alimenta filiis parentum committentium crimen læsæ maiestatis.*
25 *Possunt ij filij, quibus non reseruantur alimenta, abscondere sibi ad victum grauiter necessaria.*

DIximus in Puncto præcedenti, parentem in bonis aduenitiis filij habere vsumfructum, & in bonis profectitiis non solùm vsumfructum, sed etiam proprietatem. Videndum ergo est, an publicatis bonis ob delictum patris, hæc bona, quæ filiorum sunt, publicentur, saltem secundùm eam partem, quæ ad patrem pertinet.

1 Pro resolutione præmittendum est, qua ratione per delictum finiatur vsusfructus. Iure ergo communi vsusfructus finitur, quoties vsufructuarius patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, quia tunc efficitur seruus pœnæ & pro mortuo reputatur: & sicut mortuo vsufructuario perit vsusfructus, & consolidatur cum proprietate, ita cùm à iure pro mortuo censetur: habetur *l. corruptionem, C. de vsufruct. & §. finitur, Instit. de vsufructu.* & ibi communiter Doctores. Dicitur autem quis pati maximam capitis diminutionem. Primò cùm ad metallum damnatur, vel bestiis subiicitur. §. *pœnæ seruus, Iulit quibus modis ius patria potest. soluit.* Secundò si vltimo supplicio damnetur. *l. qui vltimo supplicio. ff. de pœnis.* Tertiò, si liberus ob ingratitudinem in patronum temporis redigatur. Quartò, si maior 25. annis patiatur se vendi, vt pretio fruatur. §. *maximæ, Instit. de capitis diminut.* Mediam tamen capitis diminutionem patitur quis, si ei interdicatur aqua, & ignis, vel in insulam deportetur, etiamsi libertatem retineat. §. *minor. Instit. de capit. diminut.* Debet tamen hæc deportatio, & relegatio fieri cum amissione omnium bonorum, aliàs non dicetur mediam capitis diminutionem pati. §. *cùm autem, vers. relegati Instit. quibus modis ius patria potest. soluit.* Hæ tamen pœnæ interdictionis aquæ, & ignis, damnationis in metallum, & deportationis, non videntur esse in vsu: at loco illarum succedit exilium perpetuum, præcipuè in insulam minus salubrem; damnatio ad perpetuum carcerem, vel triremes. sic Peregrin. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. n. 116.* Gregor. Lopez *l. 4 tit. 31. part. 7.* Sanchez *lib. 2. c. 16. num. 7.* Molin. *tom. 1. disp. 9.* § *quod vt melius.*

2 Sed non est parua difficultas, an hæc omnia correcta sint per *authent. sed hodie, C. de donat. inter vir. & vxor.* quæ ex *authent. de nupt.* §. *quod autem*, desumpta est: vbi habetur neminem à principio benè natum, id est ingenuum effici seruum pœnæ, etiamsi ad supradictas pœnas condemnetur. Nam si desinat esse seruus pœnæ, non debent ab illo bona auferri, neque illorum ei dispositio interdici; ac proinde neque vsusfructus, si vsufructuarius est, finiri.

Qua in re Anton. Gomez *tom 2. var. cap. 15. num. 20. vers. secundo modo, & l. 4. Tauri, n. 2.* Couar. *in rub. de testam. p. 3. n. 27.* censent non reputari seruum pœnæ, neque tanquam mortuum vsufructuarium, neque eius vsufructum finiri, si condemnetur ad mortem ciuilem damnationis in metallum, carcerem, vel triremes perpetuos, aut quid simile; quia per suprad. authent. liberatur à seruitute pœnæ, & consequenter priuari non debet iure disponendi de suis bonis, secus verò (inquiunt) dicendum est, si condemnetur ad mortem naturalem, quia tunc etiam de iure authenticotum efficitur seruus pœnæ, sicut antea; ac proinde intestabilis, & vsusfructus eius finitur: adducunt pro se glossam ordinariam *in dict. authent. sed hodie*, & ibi Odofred. Petr. Cynum, Bart. Salicetum, & communem, & Bart. *in l. qui vltimo, ff. de pœnis.*

Non tamen caret difficultate hæc doctrina. Primò, quia *auth. sed hodie*, nullam distinctionem facit inter condemnatum ad mortem naturalem, vel ad ciuilem. Ergo vtrumque condemnatum comprehendit. Ergo vtrumque eximit à seruitute pœnæ. Et quidem vterque erat antea seruus pœnæ, & intestabilis factus sine vlla distinctione. *l. eius qui, §. 1. ff. de testam. l. quidam sunt serui, ff. de pœn.* & aliis. Secundò, cito à condemnatis ad mortem ciuilem, vel naturalem tollatur seruitus pœnæ, neque libertatem per condemnationem amittant, non inde efficitur eos habiles ad testandum, dispositionémque suorum bonorum habere. Nam iure antiquo, quibus erat interdictum aquæ, & ignis, vel in insulam deportabantur, non efficiebantur pœnæ serui, qui à esto ciuitatem amitterent, non amittebant libertatem. §. *minor. Institut. de capitis dimin.* & tamen ij deportati, & proscripti intestabiles erant. *l. eius qui, §. sed cui, ff. de testament.* quia simul cum deportatione omnibus suis bonis spoliabantur; & fisco, vel hæredibus ab intestato applicabantur. Quòd si aliquando deportatio contingebat absque horum bonorum amissione, sic deportatus, & relegatus mediam capitis diminutionem non dicebatur passus. *Institut quibus modis ius patria potest. soluit.* §. *cùm autem, vers. relegati.* Ergo quamuis *authent. sed hodie*, tollat à condemnatis ingenuis seruitutem pœnæ, non inde infertur fecisse illos habiles ad testandum.

3 Quapropter dicendum videtur ex vi illius *Authent. de nuptiis*, §. *quod autem, & ex Authen. sed hodie, C. de donat. inter vir. & vxor.* condemnatum ad mortem ciuilem, vel naturalem non esse seruum pœnæ, in ordine ad matrimonium contrahendum, vel ad perseuerandum in contractu; sed habendum esse in hac parte, ac si omnino liber, & indamnatus existeretur in ordine ad testamentum, vel dispositionem suorum bonorum, nihil esse de seruitute immutatú, sed tam condemnatum ad mortem naturalem, quàm ad ciuilem, scilicet ad deportationem cum amissione omnium bonorum, tam, inquam, patientem maximam capitis diminutionem, quàm patientem mediam, intestabiles esse, & inter mortuos reputatos; ac proinde vsumfructum in illis, si quis erat, finiri, & ad proprietarium deuolui: ita doctè defendit Molin. Iesuita *tom. 1. disp. 9. col. &* 3. Panorm. *in rub. de testam.* Bart. & alij.

4 At in regno Castellæ post *legem 4. Tauri, quæ est 4. tit. 4. l. 5. recopilat.* hoc ius mutatum est: conceditur enim his condemnatis potestas testandi, & disponendi de bonis confiscationi non subiectis, ac si condemnati non essent. Ex qua decisione infertur non petire vsumfructum in vsufructuario per maximam, aut mediam capitis diminutionem, sed necessariò requiri mortem naturalem cum effectu. Ratio est manifesta, quia iure communi ea de causa finiebatur vsusfructus, vsufructuario condemnato, quia respectu bonorum temporalium tanquam mortuus reputabatur. At ex iure regio Castellæ cessat hæc reputatio, cùm damnatus ad mortem possit testari, libereque de bonis disponere. Ergo cessante hac reputatione ex regio Castellæ, cessare debet dispositio, & finis vsusfructus: & ita tradit Molin. *d disp. 9. vers. his ita constitutis, & vers. ex dictis facilius.* Ferd. Rebell. *1. p. lib. 1. q. 7. sect. n. 22.* Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 16. n. 8.* Eandem doctrinam extendunt supradicti Doctores ac Lusitaniæ regnum; cùm enim in illo condemnatis ad mortem naturalem concedatur potestas testandi ad aliqua pia opera, de tertia parte suorum bonorum, vt constat ex *5. lib. ordinam. tit. 94.* & tacitè condemnatis ad mortem ciuilem potestas testandi sit concessa; efficitur sanè vsumfructum illorum, si quem habent, non finiri per condemnationem, quoúsque cum effectu mors naturalis sequatur. Non enim reputari ij possunt tanquam mortui, quibus aliqua bonorum suorum dispositio conceditur.

5 Ex iis infertur quid dicendum sit, an vsufructuario damnato, & publicatis eius bonis publicetur vsusfructus, vel ad proprietatem redeat? Et quidem si delictum tale est, ob quod vsufructuarius patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, in quo casu diximus finiri iure communi vsumfructum clarum est non publicari, sed ad proprietatem redire. *l. corruptionem. 16. C. de vsufruct.* Pereg. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. n. 73. &* 116. Mol. *tom. disp. 9. vers. ex dictis facilius*, Sanc. *lib. 2. c. 16. n. 7.*

Difficultas autem est, an publicetur in regno Castellæ, & Lusitaniæ, in quibus ob maximam, aut mediam capitis diminutionem diximus vsumfructum non finiri. Et idem est secundùm ius commune de delictis, in quibus condemnatus non patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, si omnia sua bona publicentur; an, inquam, sub hac publicatione vsusfruct. comprehendatur, vel potiùs ad proprietarium redeat, vel in ipso fructuario perseueret?

6 Negat publicari, sed ad proprietarium redire, Bald. *l. 1. C. de bonis libert. n. 4.* Alexand. *cons. 23. n. 14. vol. 1.* Conrad. *in pract. tit. de publicat. bonor. n. 3. vers. 3. limita.* Bernard. Diaz *pract. cap. 132. n. 4.* Probant duplici ratione. Prima. Qui non potest alienare per contractum, aut vltimam voluntatem, nequit per delictum alienare. ex *l. Imperatores, 34. ff. de fideicommiss. libert.* sed vsufructuarius alienare non potest contractu, vel vltima voluntate vsumfructum; imò si de facto tentet alienare, nulla est alienatio, & vsusfructus ad proprietarium redit. §. *finitur. Instit. de vsufructu. l. si vsusfructus, vers. et si extraneo ff. de iure dotium*, & in vtroque loco glossa, & Doctores communiter. Ergo neque etiam poterit alienare per delictum. Secunda. Quæ non possunt ad extraneos hæredes transire, vt sæpè dictum est, non possunt ad fiscum deuenire, qui loco extranei hæredis succedit; at vsusfructus ad extraneum transire non potest, ex *supradicto §. finitur. Instit. de vsufructu.* Ergo. Neque valet dicere te alienare non posse, neque ad hæredem extraneum transmittere ius percipiendi vsumfructum; benè tamen ipsius vsusfructus commoditates, & vtilitates durante sua vita, iuxta textum expressum *in l. arboribus vers. vsufructuarius, ff. de vsufructu*, & habetur *l. 25. tit. 31. part. 3.* sicut ius decimandi alienari non potest in laicum. *cap. prohibemus, de decimis.* at benè potest eis vendi, locari aut alio quouis titulo concedi, commoditas, & perceptio fructuum. *cap. vestra, de locato.* Ergo licèt non possit publicari ius percipiendi vsumfructum; poterit tamen ipse vsusfructus, seu illius commoditas publicari. Non, inquam, hoc valet, quia publicatio non extenditur ad bona futura, & venientia post delictum; sed ad bona tempore delicti existentia: at commoditas, & vtilitas vsusfructus succedit post delictum, & condemnationem, & solùm ius percipiendi vsumfructum tempore delicti existit. Ergo si ius publicari non potest alienari; neque commoditas, & vtilitas vsusfructus publicari poterit, quia ad ipsa non extenditur delictum, & vsusfructus.

7 Nihilominus tamen dicendum est durante vita vsufructuarij & publicatis eius bonis ob delictum, ratione

cuius vsusfructus non finitur, publicari & ipsum vsumfructum quoad commoditatem, & vtilitatem, ipsius: sic tenent Vasquez 1.2.d.169.c.1.n.10. Mol.disp.9 vers.ex dictis facilius. Nilus de bannit.1.p.secund temp.n.21. Simanc.de cathol instit. t.9 n.9. Aut. Gomez tom.2.var cap.15.n.18. Sanch. lib.2.c.16. n.4. Farinac.1.p.praxis quæst.5 ntem.150. Fachin lib 9 controu. c 50. Peregrin.de iure fisci.1.1 l.5.n.72 & 116. Bonacina disp.3. de contractib.quæst.8 punct.vlt.§ 1 num.11. & alij plures apud ipsos, & constat ex l.si postulauerit, §.iubet. ff. ad leg. Iul. de adulter. ibi, *In quo tantum vsumfructum habet rèus, magis est, vt perceptio vsusfructus ad publicum incipiat pertinere.* Ratio autem est, quia licèt ius percipiendi fructum pro proprio nomine alienare non possis; quia est personale: at alienare, cedereque alteri potes facultatem percipiendi fructum durante tua vita, non quidem vt ipse nomine proprio percipiat, quia hoc solum tibi vsufructuario competere potest, sed vt nomine tuo percipiat, & fruatur. Qua alienatione, & cessione facta tu remanes vsufructuarius, impeditus tamen vti vsufructu, propter cessionem, & alienationem alteri factam; alius tamen percipere illam vtilitatem potest; sed ea quæ alienari & transferri in alium possunt, possunt fisco subiici. Ergo potest fisco subiici hæc facultas percipiendi alieno nomine commoditatem, & vtilitatem vsusfructus. Hæc enim facultas transmissibilis non est bonum futurum, sed præsens, quando delictum committitur; esto ipsæ commoditates, & vtilitates postea succedant. Ex qua ratione fundamenta contraria dissoluuntur.

Extenditur tamen supradicta doctrina, etiamsi granatus sit restituere vsumfructum post mortem, aut certum aliquod tempus: semper enim publicabitur vsusfructus, pro tempore; quo illum percipere debebas, nisi in vsusfructus constitutione esset expressa alienationis prohibitio facta in fauorem alicuius substituti non tui; quia tunc ratione illius expressæ prohibitionis, transibit commisso delicto vsusfructus ad substitutum, sic rectè notauit Sanchez lib.1.cap.16 num.5.

8 Secundò infertur quid dicendum sit, an publicatis bonis parentis criminosi publicetur peculium castrense, aduentitium, profectitium, & legitima filiorum? Qua in re.

Dico primò. Bona castrensia, aut quasi, nullo modo publicantur, quia hæc tam quoad proprietatem, quàm quoad vsumfructum, & administrationem sunt filij. Nequeunt ergo ob parentis delictum publicari: & ita tradunt tanquam certum Nilus tract.de bannitis, 1.p.secundi temporis.n.26. Gigas de crimine læsæ maiestatis, lib.2.tit.de pœnis committent. id crim.q.13. num.1. Sanchez alios referens, lib.2.cap.16.n.1. Bonacina disp.3. de contractibus, quæst 8.punct.vlt. §.1. num.14. Farinacius de hæresi, quæst.190. num.17.

9 Dico secundò. Bona aduentitia nullo modo publicantur quoad proprietatem ob delictum parentis, est certum, tradunt Nilus, Bonacina suprà Sanchez num.9. Et ratio est clara, quia quoad proprietatem non pertinent ad patrem, sed ad filium. Quoad vsumfructum sunt variæ sententiæ prout refert Sanchez suprà, à num.11. Probabilius est publicari pro toto eo tempore, quo vsufructuarius debebat percipere vsumfructum: sic tradunt Fachin. lib.9. cap.50. Anton. Gomez tom.2. variarum resolut.cap.15.num.18. Farinacius quæst.24.n.33. Sanchez lib.2 cap.16.num.15. Ratio est suprà tacta, quia fiscus succedit non solùm in bonis, sed etiam in iuribus, quæ alienari possunt. l. si postulauerit, §.iubet.ff.de adulter. sed quamvis ius percipendi fructus nomine proprio alienari non possit ab vsufructuario: at ius percipiendi fructus nomine ipsius vsufructuarij ab ipso potest. Ergo hoc potest transire in fiscum. Hoc tamen limitandum est, dummodo delictum tale non sit, per quod extinguatur vsusfructus, iuxta dicta. Si enim tale esset delictum, cum proprietate consolidatur vsusfructus, neque ad fiscum pertinebit sic Farinac. pluribus relatis n.33. Menoch. de recuper. possess. rem.5 n.244.

10 Grauis tamen controuersia est, an committente patre delictum, ratione cuius filius à patria potestate eximatur, extinguatur in parte vsusfructus bonorum, quæ filius ante delictum acquisiuit (nam de acquisitis postea nulla est dubitatio ad patrem pertinere non posse, siquidem non habet in filium patriam potestatem (Molin tom.1 de iustit.disput.9.vers.ab hac regula disp 229 paulo post princip. Sanchez lib.2.cap.16 n.18.&.19. existimant in solo crimine hæresis extingui vsumfructum, & cum proprietate consolidari. In reliquis autem criminibus manere parentem vsufructuarium, & fiscum publicantem eius bona, publicare vsumfructum, toto eo tempore, quo pater potiturus illo erat. Mouentur, quia non ex eo quòd filius à patria potestate egrediatur, amittit pater vsumfructum in bonis ante egressum acquisitis; quia hic vsusfructus non debetur patri ob patriam potestatem actu existentem, cùm percipitur vsusfructus sed ob patriam potestatem, quam in filium exercuit, tempore quo filio bona aduenerunt: aliàs ingresso filio in religionem amitteret pater vsumfructum & ingresso parte rediret vsusfructus ad filium: quod non videtur ita receptum. In crimine autem hæresis ob eius atrocitatem ita videtur filius à patria potestate exire vt quoad omnia illius bona maneat exemptus.

11 Cetèrum credo distinguendum esse cum Farinac. l.2.praxis.quæst.24.num.33. aut delictum quo filius eximitur à patria potestate, est tale, per quod pater patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem; & tunc cum proprietate consolidatur, attento iure communi, quia extinguitur vsusfructus, vt dictum est num.1. at si delictum non sit tale, ad fiscum pertinebit, quia esto soluatur patria potestas, cùm vsusfructus non sit extractus, ad fiscum pertinere debet. At hoc iure communi nunquam contingit: nullum enim est delictum patris, quo soluatur patria potestas in filium, quin sit delictum, ratione cuius pater non patiatur maximam, aut mediam capitis diminutionem. Ex qua doctrina constat ratione hæresis, læsæ maiestatis, & sodomiæ commissæ à patre non publicari eius vsumfructum in bonis aduentitiis filij, sed ad filium tanquam extinctum pertinere à puncto, quo illa delicta declarantur: & ita loquens de crimine hæresis, docet Gabriel Quemada in quæst. fiscal. q.19. num.4 Simancas de catholic. institut. tit.9 num.81. Cantera in quæst. crimin. cap.1. num. 34. & aliis pluribus relatis Farinacius quæst.190. de hæresi, §.1. num.27.

12 Verùm attento iure regio Castellæ, & Lusitaniæ vbi ob nullum crimen redditur quis intestabilis, credo vsumfructum patris hæretici rebellis, Sodomitæ ad fiscum pertinere toto illo tempore, quo illum percipere debebat, si non delinqueret. Mouetur, quia esto filius à patria potestate egrediatur, non ob id extinguitur vsusfructus, siquidem non reputari potest tanquam mortuus, cùm aliquam in bonis dispositionem habere possit ex supradicto iure. Neque mihi placet specialis exceptio hæresis. Nam cap.2.§. fin.de hæret. in.6. vbi ob crimen patris etiam occultum eximitur filius à patria potestate, nullum verbum est, vnde colligatur vsumfructum filio pertinere, nisi ex eo quòd à patria potestate filius eximitur: inquit enim textus, *illorum autem filiorum emancipationem, quorum parentes post emancipationem etiã huiusmodi apparuerint ante ipsam à via veritatis ad hæreticæ superstitionis inuium declinasse, nullius volumus esse momẽti, velut factam de hominibus sui iuris eum dignum sit, vt propter tãti atrocitatem delicti, filij esse imparentum hæreticorũ desierint potestate.* Cùm ergo ob solã exemptionem à patria potestate non extinguatur vsusfructus, attento iure regio Castellæ, & Lusitaniæ, sed solùm attento iure communi; efficitur sanè vsumfructum attento iure regio Castellæ patris deliquentis pertinere ad fiscum, & attento iure cõmuni ad filium pertinere, & cum eius proprietate consolidari.

13 De peculio autem profectitio maior dubitatio est, an fisco applicetur, publicatis bonis parentis? Ratio dubitandi desumitur ex l.3.§ *sed vtrum ad finem ff. de minoribus*, vbi hoc peculium in confiscatione bonorum patris decidi videtur ad filium spectare: inquit enim text. *licet aliquo casu peculium ad filium spectet, vt puta si patris eius bona à fisco propter debitum pecuniarium occupata sunt: nam peculium eius ex constitutione D. Claudi separatur.* vbi Glossa *verbo separatur*, ait, *vt saltum habeat filium.* Neque valet dicere ibi non agere Imperatorem de occupatione bonorum ob delictum, sed de occupatione bonorum ob debitum pecuniarium, tum quia in Codicibus Flotentinis non habetur verbum pecuniarium sed solùm debitum, quod debitum ex delicto comprehendit. l si cui exempto 12.ff.de verb signific. Tum quia Bald in Iustinian fol 131. probat non esse legendum *debitum* sed *delictum*. Tum denique quia maior difficultas reperitur in remissione debiti pecuniarij, quàm in remissione pœnæ ob delictum: quia in remissione debiti pecuniarij agitur de damno vitando, scilicet amissione propriorum bonorum, in remissione pœnæ ob delictum solum agitur de lucro captando. Ergo Si Imperator remittebat peculium ob debitum pecuniarium patris, à fortiori illud remittere poterat ob delictum eius. Neque etiam valet dicere peculium illud separari, non tanquam à fico non occupatum, sed tanquam id, de quo dubium est, an fisco, an creditoribus patris sit applicandum; quia clarè in supradicto text. dicitur peculium illud ad filium spectare, quod cum effectu est intelligendum, aliàs in casu confiscationis non ad filium, ad fiscum dicetur spectare. Ergo ex eiusmodi lege videtur omnino dicendum peculium filij profectitiũ non publicari, sed filio remittit. Ratio autem pro hac parte efficax est, quia fiscus occupare non potest bona delinquentis, qua parte sunt aliena à delinquente, sed bona illa profectitia non sunt patris criminosi, quoad administrationem, & spem in illis succedendi, sed filij. Ergo secundùm hanc partem occupari à fisco non possunt. Adde, priuatio illius administrationis pœna est l.testamento centum ff.de manum. testam. sed nulla pœna infligi potest absque culpa illius, qui illam patitur. Ergo absque culpa filij priuari non potest administratione illorum bonorum. Ergo neque confiscari possunt: & ita post alios Doctores, quos allegant, defendit Couarr. lib.1.var.c.9.num.7. vers.hinc.apparet. Anton Gomez lib.2.var.c.15 num. 16. Bossius in sua pract. tit.de bonor.publicat.n.71. Menoch. de recuper. possess.rem 9 n.73. Iulius Clarus l.5.recept. q.78.n.14. Peregrin. de iure fisci l.5.1.n.126. Farin. l.1.q.24.n 26. Sanc. l.2.c.16.n.21.

14 Temperant tamen aliqui ex supradictis Doctoribus suam sententiam, vt non procedat in casu quo delictum patris tale sit, vt per illud soluatur patria potestas, quia tunc dicunt peculium non pertinere ad filium, eo quòd desinat esse peculium

lium *l. fin. C. de inoffic. testam.* secus verò cùm delictum tale non est quia tunc durat patria potestas; sic Cynus, Bald. Alexand. Romanus, Imola relatis à Farinac. Ant. Gom. & Sanch. *suprà* & ob hanc rationem in crimine hæresis publicari peculium profectitium docuerunt Gabr. Quemada *quæst. fiscal. quæst.* 19, Cantera *quæst. criminalis de quæst. tangent. punit. delict. cap.* 1. *num.* 37. Gigas, *tract. de crimin. læsæ maiest. lib.* 2. *tit. de pœnis committen. ad crimen quæst.* 13 *num.* 4. Farinac. inclinat *de hæresi quæst.* 190. *§.* 1. *num.* 15. Lælius Zechius *in sum. p.* 1. *tit. de fide rub. de hæret. cap.* 11 *num.* 16. *vers. quarto ampliatur.* Cæterum hanc limitationem reprobat Anton. Gom. Menoch. & alij, quia ad publicationem nihil refert desinere esse peculium cessante patria potestate, sufficit si profectitium peculium fuerit, tempore quo delictum commissum est, & confiscatio facienda erat.

15 Verùm etsi hanc sententiam satis probabilem judicem: at probabiliorem censeo, quæ affirmat hoc peculium profectitium publicari publicatis bonis parentis criminosi. Moueor, quia illud peculium est patris quoad proprietatem & vsumfructum *l. certum, C. familiæ erciscundæ.* sed filius vsurpat bona, quæ sunt delinquentis tempore commissi delicti. Ergo vsurpat proprietatem, & vsumfructum horum bonorum, Neque hoc impedit, quòd possit administratione, & spe succedendi, quam filius in hoc peculio habet, quia hæc administratio, & spes quòd accessionum possessioni parentis: qua quidem per delictum sublata tollitur administratio, & spes. Et confirmo in bonis adventitiis filij, quoties pater committit delictum dignum confiscatione; dixi mus vsumfructum publicari, esto non illorum proprietatem; quia vsusfructus ad patrem pertinebat; sed in bonis profectitijs non solum vsusfructus sed etiam proprietas pertinet ad patrem. Ergo publicatis eius bonis publicabitur proprietas, & vsusfructus. Aliis exemptiora esse à publicatione ob crimen parentis bona profectitia, quàm aduentitia: quod non videtur rationi consonum, cùm in bonis profectitijs, plus iuris pater habeat. Confirmo secundò, publicatis bonis parentis, si creditoribus ex illis bonis fiscus non potest satisfacere integrè, affirmat Thom. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 14. ex illo peculio satisfaciendos esse: quod etiam docuit Farinac. *de hæresi, quæst.* 190 *num.* 15. *in fine.* quia peculij illius dominium est patris, & quia æs alienum minuit filiorum legitimam, nedum peculium hoc: & quia naturali æquitati dissonat filium tractantem de lucro captando præferri creditoribus tractantibus de damno vitando. Sed hæ omnes rationes probant (meo iudicio) manifestè peculium illud publicari: tum quia illud peculium reputatur tanquam legitima, quæ deductis alimentis secundùm veram sententiam publicatur: tum quia filius dicitur in hoc peculio tractare de lucro captando, ac proinde creditores illi esse præferendos. Ergo signum est tale lucrum à patre filio prouenire; sed nullum illi pater concedere potest, cùm omnia illius iura publicentur. Ergo. Item fiscus non tenetur creditoribus delinquentis, cuius bona publicat, satisfacere, nisi pro viribus hæreditatis confiscatæ, vt est omnium sententia. Ergo si publicatis bonis parentis criminosi, creditoribus ex peculio debet fieri satisfactio, cùm reliqua bona non sufficiunt; signum est illud peculium sub publicatione comprehendi: & ita tenet Bald. *l. filius num.* 2. *vers. sed quid è contra, ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris.* Simanc. *de catholic. institut tit.* 9. *num.* 17. Vasquez 1. 2 *disp.* 169. *cap.* 1. *num.* 10. Chaldas *l. si curatorem, verbo læsis. num.* 119 *fine, C. de in integrum restitut.* Bonacina *disp.* 3. *de contract. quæst.* 8. *punct. vlt. §.* 1. *num.* 14. Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. & in crimine hæresis; & alterius, quo soluatur patria potestas, docuerunt Gabr. Quemada, Gigas, Farinac. & alij, prout retuli *num. præcedenti*, & fauet quàm maximè *l.* 1 *§. quandiu si tuus §. sed alias etsi alio, vers. sed etsi morte, ff quando actio de peculio est annalis*, cuius verba sunt: *Sed etsi morte patris, vel deportatione, sui iuris fueris effectus filius de peculio intra annum hæres patris, vel fiscus detenebitur.* Ergo si fiscus de illo peculio tenetur creditoribus satisfacere, illud peculium publicatum est: ob quem textum supradictam sententiam firmant Bald. post Cynum ibi *in l. diximus, §. si pater ff. de excusat. tutorum.* Ludouic. Roman. *in l. si finita, §. si de vectigalibus col.* 8. *quæst.* 1 *num.* 16. & ibi Alexand. *num.* 45. & 46. Neque satisfacit solutio Sanchez *num.* 21. dicentis ibi non decidi peculium illud publicari, sed casu quo publicetur, teneri fiscum ad debita; quia frustrà diceretur fiscus teneri ex illo peculio, si illud peculium nunquam filius publicare posset. Quapropter asserimus textus fiscum teneri, supponit peculium illud publicari. Item eodem modo dicetur fiscus ex illo peculio teneri deportatione patris ad debita, ac tenetur hæres morte parentis: sed morte parentis tenetur hæres ex illo peculio in omnium sententia satisfacere creditoribus quia, in illo succedit cum illo onere, & grauamine. Ergo aliam ficus in illo succedit eodem modo.

16 Restat satisfacere rationi dubitandi desumptæ ex *l.* 3. in qua si retinenda est communis lectio, vt fiscus propter delicta pecuniaria patris occupet bona, facilis est solutio ex Baldo *l. filius, num.* 2. *vers. sed quia è contra. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris* ad filium, inquam, tale peculium spectare interim dum non cognoscitur, an reliqua bona sufficiant debito contracto satisfacere: quem intellectum satis indicat verbum illud *separare*, separatur, inquam, tale peculium, vt saluum habeat filius casu, quo reliqua bona patris sufficiant creditorum satisfactioni. Quòd si velis legere loco *debiti pecuniarij, delicti*, vti legendum placet Sanchez ex Balduino, dicere debes ex constitutione Claudi peculium profectitium separari; & aliquo casu ad filium pertinere, scilicet cùm aliundè non habet vnde sustentetur, qui modus explicandi fuit Baldi *l. executorum num.* 30. *vers. respondeo bona, C. de execut. rei iudicatæ.* Argumento a ratione petito die, fiscum non occupare bona qua parte aliena sunt, ac proinde directè non occupare administrationem peculij profectitij: at occupando eius proprietatem, & vsumfructum, & extrahendo illa à potestate, & dominio patris; administrationem illius occupat indirectè, quod non est inconueniens, cessare administrationem filij, ob occupatam proprietatem ab alio, quàm à parente, sicuti si à creditoribus occupatur ob debita patris.

17 Vltimò de legitima, & alimentis debitis filio in bonis paternis, est graue dubium, an publicatis bonis parentis hæc legitima, & alimenta publicentur; Regula generalis est non publicari: habetur *l. cùm ratio. ff. de bonis damnatorum*, vbi publicatis bonis parentis dicitur non esse faciendum præiudicium in legitima: tenet pluribus relatis Tiraquel. *in repetit. l. si vnquam, verbo donatione largitus, num.* 332. *& sequent. C. de reuocand. donation.* Menochius *in 9. rem. de recuperand. possess. num.* 178. Roland. *consil.* 97 *num* 29. *volum.* 2. Clarus *quæst.* 78. *versic. videndi mest* pluribus firmat Farinacius *lib praxis, quæst.* 24. *num.* 34. Peregrinus *de iure fisci lib.* 5. *tit. à num.* 24. *& sequentib.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 25. Ratio est, quia legitima debetur de iure naturali non positiuo, vt ex *supradicta l.* constat, eáque de causa non transit in fiscum, nisi expressè à fisco hoc cautum sit. Debetur autem filio legitima à die, quo bona parentis publicata sunt, quia ab illo die parens tanquam mortuus reputatur sic tradit Bossius *in tit. de bonorum publicat. num.* 6. late Roland. *consil.* 97. *num.* 34 *& sequentib. volum.* 2. Farinacius aliis relatis *quæst.* 24. *num.* 35. *&* 36. fundantúrque *in l.* 1. *ff. de bonis damnatorum*, dum in ea dicitur, quòd quando bona patris publicantur ob crimen, ratione cuius pater vita, vel ciuitate, & libertate priuatur: filij portionem ex bonis patrum damnatorum accipiunt, ponderat enim verbum *accipiunt*, quod est præsentis temporis, & non futuri.

Si autem inquiras, quæ sit hæc legitima debita filio?

Respondeo attento iure communi, licèt tertia pars sit hæreditatis paternæ, quando sunt quinque, vel plures: vt habetur *in authent. nouissima, C de inofficioso testamento.* at in casu in quo bona parentis publicantur, si pater habet vnum, vel duos filios, erit dimidia pars totius hæreditatis, si tamen habeat tres, vel plures filios, tota hæreditas in filios diuidetur, nihilque fisco erit applicandum: habetur *l. fin. C. de bonis damnatorum.* vbi glossa, Cynus, & alij quos refert, & sequitur Rolandus *consil.* 97. *num.* 30. *& sequentib. lib.* 2. Farinacius *quæst.* 24. *præx. à num.* 37. vbi concludit à prædicta doctrina nullo pacto recedendum esse in iudicando, siquidem iuris expressa authoritate firmata est, & Doctorum communi calculo recepta. Dixi, *attento iure communi.* Nam spectato Castellæ regno, tota hæreditas patris, excepta quinta parte, de qua ipse liberè potest disponere, reputatur filiorum legitima. *l.* 1. *tit* 6 *lib.* 5. *recopilat.*

18 Hæc tamen regula aliquas patitur limitationes. Prima in bonis maternis, quæ si ob delictum matris publicentur, non reseruatur inde filiis legitima, ex *l. de bonis matris, C. de bonis proscript.* & tradit Clarus alios referens, *lib.* 5. *quæst.* 78. *versic. videndum, in fine.* Farinacius *quæst.* 24. *num.* 41. dicens indistinctè à Doctoribus approbari: at filiis fœminis reseruatur legitima, ac si pater non deliquisset; vt pluribus comprobat Farinacius *praxi, lib.* 3. *quæst* 115. *§.* 3. *num* 99 *&* 100.

19 Secundò limitatur, vt non procedat in filiis conceptis post condemnationem, quia ipsis non debetur legitima, cum iam tempore conceptionis nihil pater habeat, quod possit illis relinquere. sic Bald. *in dict. l. fin. C. de bonis damnat. col.* 1. Roland. *dicto. consil.* 97. *num.* 38. *versic. hoc velle videtur.* Bald. *num.* 2. Farinacius *num.* 42. vbi aduertit cum Bossio hoc procedere in casu deportationis, secus in banno; per bannum enim non amittuntur iura communia, sicut amittuntur de portatione ac proinde si post bannum patris conceptus sit filius, debetur ei legitima, secus si fuerit deportatus.

20 Tertiò limitatur principaliter in crimine hæresis, in quo ob paternam hæresim, & in punitionem patris priuantur filij etiam catholici legitima ipsis debita in totum, & per totum: est decisio expressa textus *in cap. vergentis, de hæreticis*, vbi filij reddunturincapaces omnis successionis paternæ, vt sic patres timore pœnæ ita grauis arceantur à tali peccato committendo. Idem habetur ex iure ciuili *authent. Gazaros, C. de hæreticis*; glossa *in cap. cùm secundùm, de hæreticis in* 6. Farinacius *num* 44. Pegna *direct.* 2. *part. comment.* 9. Simancas *de cathol. institut. tit.* 29. *num.* 12. Sanchez alios referens, *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 26.

21 Quartò limitatur in crimine læsæ maiestatis humanæ, commissò tamen contra Principem, vel rempublicam, hoc enim solum crimen est, ratione cuius filij successione paterna priuantur, ex *l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiest.* & tradit glossa *l. eorum, ff ad l. legem Iuliam maiest.* vbi latè probat non extendi ad alia crimina læsæ maiestatis contenta *in l. 1. 2. & 3. ff ad legem Iuliam maiest.* & hanc glossam sequitur Clarus *in § læs. maiest., num. 15. versicul. vnum tamen.* Menochius *de arbitrar. l. 2. casu 316. num. 29.* Farinacius *lib. 2. praxis quæst. 115. §. 3 num. 123.* & alij apud ipsos.

22 Duplex restat examinanda difficultas.

Prima de filiabus, an propter crimen læsæ maiestatis commissum à parentibus, ratione cuius bona parentum publicantur, reseruanda illis sit legitima.

Respondeo esse reseruandam de bonis maternis, secus de paternis bonis: ab his enim omnino excluduntur: textus est expressus *in l. quisquis, §. ad filia. C. ad legem Iuliam maiest.* & redditur ibi ratio huius fauoris, quia propter sexus infirmitatem minus ausuræ creduntur fœminæ, difficiliúsque paternos deprauatos mores imitaturæ: sic glos. *ibi verbo filiabus & verbo minus ausura.* Gigas *de crimine læsa maiestatis, l. 3. rubr, de pœnis quas filij incurrunt, quæst. 14. num. 1. & seq.* Anton. Gomez *de delict. cap. 2. rubr. de crimine læsa maiestatis, n. 13. vers. filia verò* Farinacius pluribus relatis, *quæst. 115. §. 3. num. 94.*

23 Verùm etsi his filiabus non debeatur legitima ex bona parentis committentis crimen læsæ maiestatis: at debetur illi dos, casu quo aliunde non habeant, quia iure naturæ obligatur pater filiam dotare. *l. fin. C. de dotis promiss.* Si autem pater huic obligationi non satisfecit, ad hæredes ipsius transit, vt rectè Bartol. *in l. si maritus. § si voluntate, & in l. insulam, & in l. post dotem. ff. soluto matrimonio.* Alexand. *in l. qua sum §. si sponsam, de priuilegijs credito.* Ergo cùm fiscus loco hæredis succedat parentis bonis publicatis; consequenter obligatur filias dotare: sic Dynus *in l. insulam, in princip. ff. soluto matrimonio.* Bartol. *in l. fin. C de dotis promissione*, & pluribus firmat Farinacius *quæst. 24. n. 46. & 47.* Gigas, *de crimine læsa maiestatis. lib. 3. titul. de pœnis, quas filij incurrunt, quæst. 14. & 15.* Roland. *consil. 73. num. 23. volum. 2.* Clarus, *in practic. crimin. læsa maiestatis, versic. hæ autem pœna.* At in crimine hæresis videtur propter eius atrocitatem quacumque legitima, dote, & successione materna, & paterna, si ab vtroque parente commissum sit, debere filias priuari; si ab vno, omnia, quæ ab illo debebant illis prouenire: esto supradicti Doctores eodem modo videantur loqui de hoc crimine, ac de crimine læsæ maiestatis humanæ, & textus *in cap. vergentes, de hæreticis*, illa comparat.

24 Secunda difficultas est, an saltem alimenta reseruanda sint filiis committentium crimen læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ.

Negant communiter Doctores reseruanda esse, sed sola vita ex misericordia, quia, vt dicitur *in l. quisquis, C. ad legem Iuliam maiest. & cap. vergentis, de hæreticis*, tales debent esse in hoc mundo, vt eis vita sit supplicium; & mors solatium, sic docet Patrus Surdus *de aliment. titul. 1. quæst. 31.* & pluribus relatis Sanchez *lib. 2. cap. 16. num. 26.* multis tamen ex illis loquuntur de legitima, non de alimentis iure naturæ debitis.

Nihilominus probabilitate non videtur carere saltem in crimine læsæ maiestatis humanæ, filios etsi priuentur hæreditate, ac legitima patris criminosi; non priuari tamen alimentis, sed de illius bonis alendos esse: sic Ioan. Baptist. Plot. *consil. crimin. diuers. 130. sub. num. 84. & 85 lib. 1.* Socin. *cons. 30. num. 3. lib. 1.* Ripa *in l. ex facto, num 9. ff ad Trebellianum.* Lupus *in repetit. cap per. vestra, in 3. not ab num. 15. de donation. inter virum, & vxorem.* Franc. Bec. *consil 8. num. 7.* Æmilian. *consil. 139. num. 2. & consil. 164. num. 4.* quos omnes refert, & sequitur, Farinacius *lib. 3 prax quæst. 115. §. 2 num 128.*

25 Sed inquires, an filij horum reorum in foro conscientiæ abscondere possint ad sui sustentationem aliquid de parentum bonis, quæ publicata sunt ob crimen hæresis, vel læsæ maiestatis si illis non reseruentur alimenta? Absolutè affirmat Guillelmus Benedict. *cap. Raynutius, de testament. verbo & vxorem, decis. 5. num 286.* id fieri posse: credit tamen Sanchez *lib. 1 cap. 16 num 27.* id esse intelligendum in sola extrema necessitate, in quo casu omnia sunt communia. At ego existimo non solùm in hoc casu, sed quoties grauem inde passuri sunt necessitatem, posse ea abscondere, & retinere, quæ hoc detrimentum excusent. Moueor, quia in illo conflictu probabilissimum est obligationem esse fisco eleemosynam elargiendi. Item in illo casu non tenetur debitor debitum creditori reddere, & ita tradit Bonacina *disput. 3. de contractibus, quæst. 8 punct. vltim §. 1. num 15. fine*; iunctis iis quæ dixit *disp 1. de restitut. quæst. vltim. punct. 1. n. 37.* vbi relato Rebello Nauarro; Claui Regia probat obligatum cedere bonis suis posse abscondere, & retinere, quantum necesse est ad tenuem sui, & eorum quos alere tenetur, sustentationem, iuxta suum statum eo quòd ad restitutionem nullus teneatur cum tanto suo incommodo.

Punctvm XII.

Quæ bona vxoris censeantur publicata, publicatis bonis mariti.

1 *Nulla bona vxoris publicantur.*
2 *Non publicatur eius dos.*
3 *Item nec bona paraphernalia, vel alio titulo vxori quæsita.*
4 *Potest vxor innocens omnia sua bona publicatis bonis mariti propria authoritate capere.*
5 *Qua ratione debeat mulier probare bona habere, ne fiscus vsurpet.*
6 *Quid teneatur fiscus facere, dum non soluit.*
7 *Dos, reliquáque bona vxori non solùm quoad proprietatem, sed etiam quoad vsumfructum non publicantur, publicatis bonis mariti.*
8 *Publicatis bonis mariti, non publicatur quarta pars illorum bonorum debita vxori inopi.*
9 *Limitatur, vt non procedat, quando hæc mulier bis nupsisset.*
10 *Mulier nubens scienter hæretico, dotem perdit.*
11 *Negat Sanchez. alia bona extra dotem amittere.*
12 *Probabilius censeo oppositum.*
13 *Quid si à principio ignoranter processit? non debent eius bona publicari.*
14 *Satis sit fundamentis num. 11. adductis.*
15 *Quid si maritus ducat vxorem hæreticam, priuandus ne sit bonis, sicut de vxore hæretico nubente? Negat Sanchez.*
16 *Contrarium videtur probabilius*

1 Regula generalis est, nulla bona vxoris publicari ob crimen mariti, etiam si læsæ maiestatis sit quia pœna sua tenet authores, nec vlterius contra eos progeditur, qui pro, cul sunt à delicto. *l. sancimus, & de pœnis, & l. ob maritorum C. ne vxor pro marito.*

2 Hinc fit primò dotem vxoris non publicari. *l. quisquis, § vxores sane, C. ad legem Iuliam maiest. & in l. si qui postbac, C. de bonis proscript.* & in crimine hæresis est textus expressius *in cap. decreuit, de hæreticis, in 6.* vbi Innocentius I V. inquit: propter hæresim maritorum, *Vxorum catholicarum dotes non debent confiscari.* Excipit tamen Pontifex, nisi forè mulieres ipsæ cum viris matrimonium contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant, quia tunc in pœnam delicti commissi, & periculi peruersionis, cui se mulieres exponunt, publicantur.

3 Secundò fit non publicari bona paraphernalia, vel alio titulo vxori quæsita, quia vxoris sunt. Tertiò neque arrhas, iecundùm Hispanum vlum, hoc est, donationes factas vxori propter nuptias ab sponso, nisi tunc sponsus fuerit hæreticus, quia in tali casu omnes donationes à puncto commissi delicti infirmantur, quia omnia eius bona sunt obligata fisco. Quartò neque donationes vxori factas à consanguineis mariti, nisi donans expressisset voluntatem, vt marito acquirerentur, quod ratò fit: nam esto contemplatione mariti vxori donentur, potest donans, velle, vt vxori acquirantur: & ita velle regulariter præsumendum est, Nam, esto grauissima sit quæstio, an donata à consanguineis vtrius coniugis, alteri ab eo cui donantur, acquirantur, & plures Doctores firment in casu dubio non donatario sed alteri aquiri: vt videri poterit, in Sanchez *disput, 26 lib. 6 de matrim.* at suæ sententiæ tot limitationes apponit, vt vix casus detur, in quo donatio donatario non acquiratur. Quapropter censeo regulariter donatario acquiri, & pluribus relatis docuerunt Pegna *3. part. quæst. 111. comment. 160. versic. neque.* Farinacius *de hæresi. quæst. 190. num. 46.* Quintò fit in regno Castellæ, vbi lucra diuiduntur per æquales partes inter coniuges. *l. 5. titul. 9. lib. 5. compilat.* mediam partem lucri vxori innocenti acquisitam non publicatis bonis mariti: & generaliter quòd acquisita ab vxore constante matrimonio non publicentur, publicatis bonis mariti, docuit Pegna *suprà* Farfinacius *num. 47.* Graffis *li. 2. decis. cap. 11. num. 33.* Sextò donationes factas vxori à marito constante matrimonio, licèt probabile sit publicari, vt defendit Vasquez. 1. 2. *disput. 169 cap. 1. num. 4.* Azor *tom. 1. institutionum moralium, lib 5. c. 7. quæst. 8.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. n. 10.* Bonacina *disput. 3. de contractibus. quæst. 8. punct. vltim. num. 16.* At probabilius existimaui non publicari, eo quòd morte ciuili mariti videantur hæ donationes confirmatæ quoad effectum, ne transferantur in fiscum. Et ex his constat quid dicendum sit de vestibus datis vxori à marito credo enim, siue vtles sint, siue pretiosæ, non publicari; quia semper præsumi debent esse illius, cui sunt donatæ, & morte ciuili donantis confirmari respectu donatarij Hæc omnia: ita breuiter, & summatim dixi; quia supponunt difficultates alterius loci, & quia in his communiter Doctores conueniunt, vt videre est in Farinac. *part. prax. qua. 25. à num 111. vsque ad 187. & de hæresi. quæst. 190. §. 3. à n. 43.* Eymer. *3. pare. director.*

quæ

quæst. 111. & ibi Pegna *comment.* 160. Vasquez 1. 2. *disput* 169. *cap.* 1 & 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. Sanchez *lib.* 2 *toto cap.* 17. Bonacina *disput* 3 *de contractibus, quæst.* 8. *punct. ult. n.* 16. Matinez *lib.* 5. *recopilat. l.* 10. *glossa* 1. *& sequentib.* & alijs.

4 Aduerto omnia supradicta, dotem, arrhas paraphernalia, medietatem lucri, & quidquid conugis innocentis proprium est, posse publicari bonis mariti, propria authoritate capere, *ex l si quis posthac. C. de bonis proscriptorum.* nam licet de iure caurum sit, neminem in re propria habere manuum inrectionem. *l si quis in tantam, C. vnde vi, & l. extat. ff. quod metus causa.* Hoc tamen vxori, quasi in prærogatiuam matrimonij conceditur, vt res proprias, detentas à vito, cuius bona publicantur, propria authoritate occupet; sic tradit Sanchez *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 3. *fine*, cum Ioan. Lupo *rubric de donation. inter virum, & vxorem, §. 66. num.* 18. *versic. prædicta sunt intelligenda.* Conrad. *in practic. titul. de bonorum publicat. num* 9. *versic subiungit. tamen* Farinacius 1. *part. prax. quæst.* 25. *num.* 119. Verum si dos, & alia quæ naturam dotis sortiuntur, non sint in propria specie, sed vxor bona mariti habeat obligata, & hypothecata doti, licèt regulariter hypotheca non tribuit creditori priuilegium retentionis: at fauore dotis contrarium statutum est, si simul cum hypotheca detur illorum bonorum retentio, & possessio; ratione enim possessionis, & hypothecæ poterit vxor impedire confiscationem, quousque sibi de dote plene fuerit satisfactum: sic ex Bald. Roland. Bossio, & alijs docet Farinacius *num.* 118. vbi et quidam decisione Rotæ probat non esse necessarium, quòd vxor dec aret bona mariti possidere iure hypothecæ, quia sufficit eam possidendi superuenisse. Dixi, si simul cum hypotheca, & obligatione concurrat possessio, & retentio illorum bonorum ab vxore; solo enim hypotheca, si non habet clausulam constituti, non impedit dotis confiscationem; esto possit à fisco repetere: sic alijs relatis docent Bossius *de benefic. publicat. num.* 63. Clarus *quæst.* 78. *versic. quæro.* Grigas *de crimine læsæ maiestatis, lib* 3. *tit.* 1. *quæst.* 18. *fine.* Roland *consil.* 51. *num.* 39. *vol.* 1. Farinacius *quæst.* 25. *num.* 116. at si clausulam constituti haburerit vxor in instrumento dotali poterit confiscationem impedire, quousque de dote sibi fuerit satisfactum, quia ratione illius clausulæ, dominium, & possessio bonorum transfertur, vt notant DD. *l. quòd meo, ff. de acquirend. possess.* sic Roland. & Farinac. *suprà.*

5 Secundò aduerto non sufficere dotem, & alia relata esse à viro confessa in quolibet instrumento, vt publicatio impediatur, nisi simul per testes, vel fidem tabellionis, aut alter constet de illius reali traditione, & numeratione; aliàs fisco non præiudicabit. *l. si quis posthac, C. de bonis proscript. versic. dos etiam, & l.* 1. *C. de dote cauta non numerata*, & tradunt omnes. Quapropter poterit fiscus, sicut & quilibet alius hæres aduersus vxorem vti exceptione non numeratæ dotis; eriamsi in instrumento renuntiatum fuerit exceptioni non numeratæ dotis. Farinacius *de hæresi, quæst.* 190. *num.* 48. & tradit Vmbert. Locat. *post iudic. inquisit. quæst.* 13. Debet tamen opponere exceptionem intra annum à die mortis mariti, vel illius condemnationis. sic Vasquez 1. 2. *disp.* 169. *cap.* 2. *num.* 11. Simancas *de catholic. institut. tit.* 9. *num.* 69. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 5. Et ratio est, quod in hac parte fiscus non vitur priuilegio, sed succedit loco hæredis, & sicut hæres transacto anno non potest opponere exceptionem non numeratæ dotis, neque fiscus poterit. At salua pace tantorum virorum, nescio quo fundamento tempus ad opponendam hanc exceptionem limitetur ad annum, cùm videatur expresse decennium esse concessum *in authent. quod locum, C. de dote cauta non numerata.* & tradit Farinacius *quæst.* 25. *num* 122. *fine.*

6 Ex hac doctrina infert primò optimè Sanchez *illo cap.* 17. *num.* 8. fiscum teneri alimenta præstare vxori, dum dotem non soluit, quia succedit loco hæredis, qui ad id tenetur ex quòd alimenta sunt dori annexa. Secundò infert *num* 9. si vir hæreticus, consensu vxoris iurato vendat fundum dotalem, quem ob hæresim viri vendicet fiscus, posse vxorem illum repetere; quia non debet fiscus, detrimento vxoris locupletari. Nec valet dicere vxorem non posse repetere fundum hic alienatum ab emptore ob consensum datum, quia nouum non est, vt quis ex alterius persona consequatur, quod ex se consequi non valet. Consequitur autem ex eo quòd fiscus ius habet alienationes reuocandi factas à delinquente à tempore commissi delicti: qua reuocatione facta succedit vxor in fundo dotali consentit Simancas *tit.* 9. *num.* 75. Farinacius *de hæresi, quæst.* 190 *num* 84.

7 Quadruplex restat examinanda difficultas.

Prima, an publicatis bonis mariti publicetur vsusfructus dotis vxoris eo tempore, quo ipse maritus illo potiturus erat? Ratio dubitandi est, quia vsusfructus dotis est mariti tempore vitæ suæ. Ergo cùm fiscus succedat in omnibus iuribus delinquentis, & in hoc vsufructu delinquenti debito debet succedere. Nihilominus contrarium tenendum est, & affirmandum dotem, & reliqua vxoris bona etiam quoad vsumfructum pertinere ad vxorem, & non ad fiscum. Ratio est, quia ob confiscationem factam maritus redditus est inops, & impotens vxorem alere: sed dos data est marito ad alendam vxorem. Ergo vxori est reddenda, vt sibi possit prouidere. Aliàs non esset licitum vxori (vt diximus) bona dotalia vsurpare; neque illi reddenda essent, sed apud fiscum essent mansura. sic expresse docuit Anton. Gomez *l.* 78. *Tauri num* 4. cum Bald. Nouell. *in tract. dotis,* 7 *part. principali* 17 *speciali,* argument. textus *in l. vbi adhuc, C. de iure dotium* Neque obstat vsumfructum dotis pertinere ad virum constante matrimonio, quia pertinet ad vitum ad effectum alendi vxorem: vnde reddita vxori dote, redditur & illi vsufructus, quia cum proprietate consolidatur.

8 Secunda difficultas circa dotem debitam vxori inopi, iuxta *authent. præterea, C. vnde vir, & vxor.* vbi statuitur. Si vxor pauper sine dote, vel cum modica dote viro diuiti nubat, quartam partem bonorum viri illi esse adiudicandam, consentit *lex regia* 7. *titul.* 13. *parte* 6. Dubium ergo est, an publicatis viri bonis publicetur hæc quarta pars? Rationem dubitandi fecit, quia illa quarta pars, quæ loco dotis est assignata vxori, non est illi debita viuente marito; sed est sicut legitima, quæ non debetur filiis patre viuente, sed post illius mortem; at publicatis bonis patris, publicatur filiorum legitima, præcipuè in crimine læsæ maiestatis. Ergo publicatis bonis mariti, publicabitur & hæc quarta pars. Nihilominus communis sententia negat publicari publicatis bonis mariti, etiamsi ob crimen læsæ maiestatis publicentur: sic Socinus *consil.* 121. *num.* 7. 16. & 17. *volum.* 4. Plotus *cons. diuers* 130. *num.* 41. *& sequentibus.* Farinacius *quæst.* 25. *num.* 123. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 11. Ratio ea esse videtur, quia ratione matrimonij contracti ex dispositione supradictæ legis obligatur maritus quartam partem suorum bonorum vxori pauperi concedere, sed debitis ex contractu tenetur fiscus, sicut & quilibet extraneus hæres fatisfacere. Ergo & huic obligationi tenetur fatisfacere. Neque obstat ratio dubitandi facta, quia magis debetur hæc quarta pars vxori, quàm filiis legitima; siquidem hæc quarta pars debetur titulo oneroso, & ratione contractus matrimonij: legitima autem solùm debetur titulo successionis, ac proinde mirum non est publicari legitimam non tamen publicari hanc quartam partem. Adde huiusmodi, quartam partem minuere filiorum legitimam, & ex toto hæreditatis cumulo extrahi debere, sicut quodlibet aliud debitum ex contractu factum: vt multis relatis docet Sanchez *loco citato.* Ergo non ex confiscatione legitimæ infertur hanc partem esse confiscandam. Quod procedit, et amsi confiscatio fieret vigore alicuius particularis statuti, & constitutionis, adhuc illa quarta pars non publicabitur, nisi in tali statuto, & constitutione expresè cautum fuerit publicari; quia omne statutum confiscans bona intelligi debet, & interpretari secundum ius commune. Item ea, quæ debentur secundum ius commune, & titulo pietatis, & ex contractu reuocata non censentur quavis generali constitutione, nisi expresè de illis mentio facta fuerit *c. si propter, in verbo intentionis nostræ, de rescriptis, in* 6. *l. libertis, §. posthumis, ff. de aliment. & cibar legat.* & ita tradit alios referens Farinacius *quæst.* 25. *num.* 124. Idem quod dico de constitutione, dicendum est de consuetudine: quæ non est præsumenda aduersus ius commune, nisi probetur.

9 Limitatur tamen hæc doctrina, vt non procedat, quando hæc mulier bis nupsisset, & à priori marito nollet quartam exigere: tunc enim non posset extrahere ex bonis secundi mariti publicatis, quia nen debetur eo quòd pauper non sit. sic expresè Sanchez *illo cap.* 17. *num.* 11. *fine.* Cum Bartholom. Socin. *dict. consil.* 121. *à num.* 30. Ploto inter consilia criminalia Zileti *tom.* 1. *consil.* 130. *num* 46. At hoc intelligendum est, casu quo cum nupserit secundò, haberet ius exgendi quartam à primo, possetque exigere. Nam contingere poterat peri isse ius exigendi quod habebat præscriptione. Item non habere priorem maritum bona, ex quibus illi quarta pars sustentationi competens adiudicari posset, in quibus casibus verè pauper est, & quarta debetur à secundo marito.

10 Tertia difficultas est circa publicationem in crimine hæreseos. Diximus namque dotem vxoris nubentis marito hæretico publicari, publicatis bonis mariti, si ipsa cognouisset eo tempore, quo matrimonium contraxit, virum esse hæreticum; quia sic expresè notatur *in dicto cap. decreuit de hæreticis, in* 6. ibi. *nisi mulieres ipsa cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc esse sciebant*, & tradit glossa *ibi*, Pegna *dicto comment.* 160. *versic. in hac tractat.* Bonacina *disp.* 3. *de contractibus. quæst.* 8. *punct. ult.* §. 1 *n.* 16. Sanchez *c.* 17. *num.* 17. Farinac. multos referens, *de hæresi, quæst.* 190. §. 3. *num.* 52. & aduertunt Sanchez, glossa, Farinac. & alij in casu dubio præsumi ignorantiam, sitcóque competere onus probandi adfuisse in vxore scientiam hæresis, vt repelli possit à dotis vindicatione. Aduerto tamen hanc publicationem dotis mulieris nubentis scienter hæretico non esse ipso facto, sed per sententiam, quia *in suprad. cap. decreuit*, nullum est verbum hanc pœnam irrogans ipso iure. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 18. A qua pœna omnino exempta erit dos, quæ marito

tradita

dita fuerit cum onere, vt alteri ſoluto matrimonio reſtituatur: nunc enim ſicut quodlibet aliud fideicommiſſum non poterit publicari in perpetuum, bene tamen pro tempore, quo mulier illo potitura erat, & ita tradit Bonacina *diſp.3. de contractibus, queſt.8.punct.vlt.§.1.n 16.*Sanchez.*n.19.*

11 Difficultas ergo eſt, an ſi ſcienter nupſerit hæretico, debeat non ſolùm in priuatione dotis condemnari, ſed etiam in priuatione aliorum bonorum, quæ vxoris ſunt propria, quæque diximus ob mariti hæreſim, & publicationem ſuorum bonorum non publicari. Negat Sanchez *lib.2.cap.17.num.22.* & Bonacina *ſuprà,verſic aliqui videntur aſſerere.* Mouentur primò, quia textus *in cap.decreuit.* ſolùm de dote loquitur, non ergo in pœnalibus eſt admittenda extenſio. Secundo, quia durum videtur eadem generali pœna confiſcationis afficere mulierem ſcienter hæretico nubentem, ac afficitur ipſe hæreticus, quia in lucro acquirendo nulla videtur eſſe turpitudo, ob quam dignum ſit confiſcatione.

12 Nihilominus probabilius cenſeo poſſe in omnibus bonis, quæ tunc habuerit tempore contracti matrimonij, condemnari. Mouetor, quia ſupradict. textus *in cap. decreuit*, nihil ſtatuit expreſſe de confiſcatione dotis, ſed per quandam conſequentiam ſic confiſcanda infertur, in caſu quo mulier ſcienter nupſerit hæretico: inquit enim Pontifex, publicatis mariti hæretici bonis, non publicari vxoris dotem, niſi forte cùm matrimonium contraxerit, ſciuerit eſſe hæreticum. Ergo textus nihil aliud voluit quàm dotem à confiſcatione bonorum viri exemptam eſſe, excepto caſu, quo mulier ſciuerit eſſe hæreticum maritum. Sed ex eo quòd dos ſic fuit exempta, probamus etiam & reliqua bona vxoris exempta fuiſſe. Ergo ſi in caſu ſcientiæ non fuit exempta, in caſu ſcientiæ reliqua etiam bona erunt comprehenſa. Adde dotem ibi fuiſſe nominatam gratia exempli: & quia eſt id quod præcipuum, & magis prorium eſt vxoris, non vt diſpoſitio ad ſolam dotem coarctata ſit; aliàs ſola dos, & non bona paraphernalia, & ſponſalitia largita in caſu ignorantiæ erunt excluſa, quod eſt omnino falſum. Ergo in caſu ſcientiæ dos, & reliqua bona vxoris comprehendentur: & ita tenet Vaſquez 1.2 *diſp.* 168. *cap.*1.*n.*13. Simancas *de catholic.inſtit. tit.9.n.74.* Didacus Cantera *queſt. crim.titul.de queſt.tangent.lib.punit.delict. cap.*1.*n.*23.*fine, & num.*24 Farinacius *de hæreſi, queſt.* 190. §. 3.*num.* 94. *in medio.*

Hi autem Doctores non ſolùm extendunt ad bona poſſeſſa ab vxore tempore matrimonij contracti, ſed etiam ad medietatem lucri conſtante matrimonio acquiſiti: quod quidem vt verum habeat, eſt intelligendum, poſſe, inquam, in priuatione omnium illorum bonorum condemnari, non quidem præcisè ob delictum præteritum, quod commiſit nubens ſcienter hæretico, ſed quia ſic nubens, & in tali matrimonio perſeuerans ſuſpecta redditur de hæreſi, & fautrix hæreticorum, & tanquam ſuſpecta, & fautrix hæreticorum damnari poteſt, ſecundum gloſſam *in dicto cap.decreuit, in figuratione caſus, verſic.imò ipſa eſt de hæreſi ſuſpecta.& verſic.ideo contra ipſam.* ibi Ioan.Andr. *verbo ſciebant.* Germinian.*num.*2.*verſic. nota.* Francum *num.*1. Didacum Cantera *cap.*1.*n.*2. Farinacium *de hæreſi, queſt.*190.*num.*50.

13 At ſi à principio ignoranter mulier proceſſerit, poſtea verò ſciuerit maritum hæreticum eſſe, illúmque comitetur, neque denuntiet; non ex hoc cenſenda eſt digna confiſcatione bonorum, quia non debet cenſeri peccato illius conſentire: fauet Boſſius loquens in crimine læſæ maieſtatis humanæ, *tit. de bon publ.n.*73.*&* 75. Farinac. illum referens *q.*25.*n.*111. Sanchez *lib.*2.*c.*17 *n.*24. Peregrin. *de iure fiſci.lib.*5.*tit.*1.*n.*83. Clarus *lib.*5.*recept.q.*78.*n.*15.

14 Ex his facilè diſſoluuntur fundamenta Sanchez. Ad primum ex textu *in cap. decreuit*, iam probatum eſt ibi dotem exempli gratia, appoſitam fuiſſe, non vt diſpoſitio ad dotem coarctaretur. At ſecundum non eodem modo puniri mulierem nubentem ſcienter hæretico, ac ipſe hæreticus punitur: hæreticus enim punitur in confiſcatione bonorum ipſo facto, mulier per ſententiam. Item hæreticus punitur aliis pœnis, quæ mulierem ob hoc delictum nubendi non comprehendunt. Ad tertium iam diximus, qua ratione condemnari poſſit mulier in bonis conſtante matrimonio acquiſitis.

15 Quarta difficultas eſt, an ſi maritus ducat mulierem, quam certo nouit hæreticam eſſe, priuandus ſit bonis ob hoc delictum, ſicut de muliere diximus? Negat abſolutè Sanchez *lib.*2.*cap.*17.*n* 23. conſentit Bonacina *diſp.*3.*de contractibus, queſt.*8.*punct.vlt.*§.1.*num.*16 Mouentur, quia textus *in dict.c. decreuit.* loquitur de dote: maritus autem non habet dotem. Item mulier ob eius facilitatem, & marito ſubiectionem grauiori periculo peruerſionis ſe exponit ſic nubens, quàm vir. Ergo cùm non ſit adæquatè eadem ratio diſpoſitionis in viro, ac in muliere, par non eſt, vt eadem pœna mulctentur.

16 Fateor his rationibus me non conuinci. Tum quia iam diximus ſub nomine dotis bona vxoris ibi fuiſſe comprehenſa. Tum quia eſto ob facilitatem, & marito ſubiectionem adſit in fœmina grauius periculum peruerſionis, quàm in viro: at in viro ob paſſionem amoris ſoles grauius adeſſe. Qua ratione tempore antiquo ita grauiter prohibitum erat Iudæis alienigenas ducere, inquit enim textus *certiſſimè auertent corda veſtra.* Præterea *in ſupradicto cap. decreuit*, ſi benè ponderetur, non imponitur pœna amiſſionis dotis mulieri ſcienter hæretico nubenti, ſed relinquitur diſpoſitioni iuris communis. Nam ibi ſolùm dicitur mulierem nubentem hæretico dotem non perdere, niſi fortè ſcienter hæretico nupſerit: in quo caſu non ſubiungit Pontifex debere perdere, ſed id tacitè innuit, vel potiùs diſpoſitioni communi relinquit. Quapropter cùm hæc pœna non ſit ipſo iure lata ob huiuſmodi crimen, ſed per ſententiam imponenda; & præcipua cauſa huius diſpoſitionis ſit præſumptio hæreſis in muliere ſic nubente, ſi eadem præſumptio in viro adſit, eodem modo ad amiſſionem bonorum condemnati poterit.

PVNCTVM XIII.

Quæ vxoris bona ob eius delictum publicentur.

1 *Mortuo viro, ſi bona vxoris vidua publicentur. publicatur dos, paraphernalia, & alia, quæ conſtante matrimonio acquiſiuit.*
2 *Conſtante matrimonio ſi vxor delinquat non publicatur eius dos ſpectato iure communi: excepto quinque caſibus.*
3 *Attento iure regio Caſtellæ dos publicari poteſt.*
4 *Nunquam confiſcatio extenditur vltra id, quod vxoris eſt proprium.*
5 *Quando publicatur dos, an eius vſusfructus publicetur, negant aliqui.*
6 *Probabilius eſt publicari.*
7 *Satisfit rationibus num.* 5. *adductis.*
8 *Quid ſi pactum eſſet inter virum, & vxorem, vt committente aliquo illorum delictum confiſcatione dignum tranſeant bona illius ad alium? Affirmant plures non impediri confiſcationem.*
9 *Probabilius videtur oppoſitum.*

1 ALiqua ſunt in hac re pro certo tenenda. Primò certum eſt mortuo viro, & publicatis bonis vxoris viduæ ob eius delictum, publicari dotem, paraphernalia, & omnia alia, quæ conſtante matrimonio acquiſiuit, quia fiſcus omnia bona, quæ ſunt delinquentis, ſibi vſurpat, cum publicationem facit. ſic Clarus *queſt.*78.*verſic. quæro ſi bona.* Sanchez *lib.*2.*cap.*17.*n.*25.*in princ.* Bonacina *diſput.*3. *de contract. q.*8.*p.vlt.*§.1.*n.*17. pluribus relatis Farinacius *queſt.*25. *n.*112.& facit text. *in l.ſi conſtante, §. fin.ff. ſoluto matrim.* & ibi notat Bart. Bald. Paul. Imola, provt refert Anton. Gomez *l.*78. *Tauri, num.*5.

2 Secundò eſt certum attento iure communi, ſi vxor delinquerit conſtante matrimonio, non poſſe eius dotem, benè tamen reliqua bona publicari, niſi in quinque caſibus, videlicet in crimine læſæ maieſtatis, vis publicæ, parricidij, veneficij, & ſicarij: quia ſic habetur expreſsè *in l. quinque legibus, ff. de bonis damnat.* cùm enim eo tempore vir dominus dotis dicatur, *l.dote ancillam, C.de iure dotium*; noluit Imperator ob quodlibet crimen niſi ob hæc ita grauia, dotem vxoris publicare: ſic tradunt Doctores nuper relati, & quamvis *in ſupradict. l.quinque legibus*, non fuerit facta expreſſa mentio hæreſis, non eſt dubium ad illam eſſe extendendam, ſub crimine enim læſæ maieſtatis comprehenditur; & ita ob hæreſim vxoris confiſcari eius dotem, ſicut & reliqua bona, tradunt Sanchez puribus relatis *n.*26. Farinacius *de hæreſi.queſt.*190. *num*54. Ioan. Rojas *tract.de hæret.part.*2.*aſſert.*40.*num* 323.*&* 325. Anton. Gomez *l.*78 *Tauri, num.*1.

3 Tertiò eſt certum attento iure noſtro regio, delinquente vxore etiam extra illa quinque crimina partem dotis, vel totam dotem confiſcari poſſe; habetur *l.*78.*Tauri, queſt.lex* 11. *tit.*9.*lib.*5.*recop.* ibi, *la muger durante el matrimonio, por el delicto puede perder en parte, o en todo ſus bienes dotales, o de ganancia, o de otra qualquier calidad que ſean.* Neque requiritur, vt crimen confiſcatione dignum ſit, vt poſſit vxor partem dotis, vel totam dotem amittere. Tum quia textus confiſcationis mentionem non fecit, tum quia dixit poſſe dotem in parte amitti; quod alienum eſt à confiſcatione, in qua totum publicatur. Tum quia de delicto generaliter locutus eſt. Quapropter ex quocumque delicto mulier condemnatur, poterit executio condemnationis fieri in bonis ipſius dotalibus, & ita tradunt Matienzo *ſupra d.l.*11.*gloſſa* 1.*num.*2. Azeuedo *num*5. Sanchez *lib.*2.*cap.*17.*num.*29.

4 Quartò eſt certum in omnibus caſibus, in quibus dos, vel pars dotis confiſcari poteſt, confiſcationem non extendi vltra id quod proprium eſt vxoris: quare ſi dotem habet obligatam marito, vel alteri reddi ſoluto matrimonio; ſiſcus non poterit vſurpare dotem in perpetuum, ſed ad ſummum pro tempore, quo vxor frui dote debebat, & illo tranſacto debet redire ad ſubſtitutum: habetur expreſsè *l.ſi dotem.C.de iure dotium* quem textum reputat vnicum, & ſingularem Bald. *ibi* 2. *lectura*, & plu-

res

res Doctores, quos refert, & sequitur Anton. Gomez *l.* 78. *Tauri in fine.* Matienzo *glossa.* 2. *num.* 2. Azeuedo *num.* 6. Sanch. *num* 33. Iis vt certis suppositis.

5 Duplex est difficultas an quoties publicatur dos ob delictum vxoris, publicetur non solùm quoad proprietatem, sed etiã quoad vsumfructum: & dubium procedit, cùm delictum tale est, ob quod pœna mortis non imponitur vxori; sed viua relinquitur quia tunc dos quoad vsumfructum videtur ad virum pertinere, traditur enim illi pro oneribus matrimonij *l dotis fructus ff de iure dotium, & l. pro oneribus, C. eod tit.* sed fiscus non occupat bona quæ aliena sunt à delinquente. Ergo neque occupare potest vsumfructum dotis. Adde ob delictum alienum non debere virum innocentem puniri; puniretur autem, si vsufructu priuaretur, & ex alia parte obligatur esset vxorem alere. Ergo non est licitum dicendum confiscationem extendi ad vsumfructum dotis constante matrimonio, sic etsi dubius, & relinquens cogitandum, tenet Palaz. *rubr. in repetit. rubr. de donat. inter virum, & vxorem, fol.* 46 *§.* 66. *col.* 4. Ioann. Lupus *eadem. §.* 66. *num.* 33. *fine.* Bonacina reputat probabile *disput.* 3. *de contract. q.* 8 *p. vlt. §.* 1. *num.* 17.

6 Nihilominus verius est, & probabilius, dotem confiscari non solùm quoad proprietatem, sed etiam quoad vsumfructum sic Matienzo *l.* 11. *tit.* 9. *lib.* 5. *recop gloss.* 1. *n.* 4. Azeuedo *ibi n.* 5. Anton. Gomez *l.* 78. *Tauri, num.* 6. Castillo *num.* 2. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 17 *num* 31 & in crimine hæresis docuit Ioann. Rojas *sing.* 117. Zanch. *tract. de hæret c.* 25 *num.* 4 *fine.* Lœlius Zechius *in summ. part. tit. de fide, rubr. de hæresi. cap.* 16. *vers. quintò amplius* Farinacius *q.* 190 *num.* 54. Rationes huius sententiæ adducit Anton. Gomez Prima, quia in dubio lex, vel dispositio referens sibi ad aliqua bona, intelligi debet secundùm proprietatem, & vsumfructum: ex text. *in l. restituere, ff. de verborum significat.* textus *in l. videamus, §. in Fabiana, ff. de vsuris* textus *in condemnatione. ff. de reg. iur.* cùm autem lex nostri regni ob quodlibet delictum vxoris dicat dotem, vel eius partem confiscari posse: & secundùm ius commune ob quinque illa delicta confiscanda venit, efficitur venire secundùm proprietatem, & vsumfructum. Secunda, quia hæc est alienatio non ex contractu sed ex delicto, quæ vocatur alienatio necessaria, & inducta per legem. Poterit ergo in illa maritus præiudicari, argument. textus *in l. alienationes. ff. familiæ erciscundæ.* Tertia dos propriè dicitur, cùm matrimonium constat. Ergo si dos confiscatur ob delictum vxoris, constante matrimonio confiscanda venit.

7 Neque ratio in contrarium vrget. Fateor enim dotem dari ad onera matrimonij subeunda: at si mulier delicto suo dotem amittat, onus, quod subierat maritus illam alendi, cessat; sicuti cùm dos promissa, est, & non soluitur, non obligatur maritus vxorem alere ita non obligatur, cùm pulpa mulieris dos auferretur Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 5. *num.* 10. consentit Farinacius alios referens, *de hæresi quæst.* 190. *num.* 54. Totatamen obligatio refunditur in parentes, vt bene probat Molin. *lib.* 2. *de primogen. cap.* 16 *num.* 24. Quòd si hi alere eam non possint, tunc ratione solius vinculi coniugalis, & mutui amoris tenebitur vir alere. Adde etsi concedamus maritum teneri alere vxorem sic alienantem dotem, vt concedit Anton. Gomez *supradict. l.* 78. *Tauri. num.* 6. Castillo *ibi in fine.* Simancas *de catholic. institut. tit.* 16. *n.* 19. Surdus *de aliment. tit.* 7. *quæst.* 21. *num.* 6. & 7. Adhuc non infertur inde confiscari dotem non posse; quia dos non est mariti quoad dominium, & proprietatem, sed solùm quoad administrationem in sustentationem familiæ, quæ administratio cessat sublato fundamento, sicut si casu periret: & item si dos casu periens non excusat maritum ab alenda vxore, vt colligitur ex *l. si cùm dotem, 23. §. si maritus. ff. soluto matrim.* ita neque hæc confiscatio excusare debet, quia hæc obligatio alendi vxorem ex vinculo coniugali tunc nascitur, quo non dissoluto, non dissoluitur hæc obligatio.

8 Secunda difficultas est, an possit dos confiscari quoad proprietatem, & vsumfructum, si pactum esset inter virum, & vxorem, vt committente vxore aliquod delictum ex illis ob quæ imponitur confiscatio, eo ipso ad virum proprietas, & vsusfructus dotis deueniret. Affirmant aliqui confiscari posse, neque impediri ab illo pacto, sic Barbosa *l. si constante, 25. ff. soluto matrim. §. fi. num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 32. quod non videtur facis *num.* 15. Mouentur quia illud pactum derogat legi communi statuenti confiscationem bonorum delinquentis. Ergo nullum est, iuxta *l. ius publicum. ff. de pactis.*

9 Cæterum credo ad maritum reuerti dotem, neque posse tunc confiscari. Moueor, quia tunc dos prohibetur alienari expresse, & non in fauorem delinquentis, cùm vxori delinquenti non applicetur, neque in fraudem fisci, cùm non sit post delictum commissum, sed casu quo committatur. Ergo tale pactum firmum est, & ratione illius maritus ius habet quæsitum ad dotem, & præferendus est fisco. Faciunt ea quæ diximus suprà loquentes de maioratibus, & ita firmauit expresse Baiard. *addit. ad Clarum. lib.* 6. *q.* 78. *num.* 63. Peregr. *de iure fisci, lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 83. & 118. Farinac. alios referens, *quæst.* 25. *num.* 115.

Punctum XIV.

Quæ bona publicentur publicatis bonis, alicuius clerici.

1 *Bona Ecclesiæ non publicantur.*
2 *Bona patrimonialia publicantur.*
3 *Bona clericorũ acquisit a titulo beneficij probabilius est speciato communi non publicari, sed Ecclesiæ applicanda esse.*
4 *In Hispania, vbi de ijs bonis testari potest clericus, & fiscus ea vsurpare potest.*

1 COnstat ex *Clement. 2. de hæreticis*, bona Ecclesiæ non publicari, & sic attentantes excommunicatione innodati quæ excommunicatio quando, & quas personas comprehendat, & ob quas actiones imposita sit, bene explicat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap.* 20, *à num.* 3. & nos dicimus *in tract. de excommunicationibus specialibus non reseruatis.*

2 Secundò constat bona patrimonialia clericorum publicari, quia secundùm omnes de his liberè disponere possunt clerici tam contractu, quàm testamento. *cap. quia nos, de testament.* Ad hæc reducuntur ea, quæ clericus acquirit non ex beneficio, sed ratione alicuius ministerij Ecclesiastici, vt puta pro sacris faciendis pro concionibus, pro sacramentorum ministerio, pro defunctorum sepultura, pro vicariæ ministerio ad tempus concessæ, & similibus; quia de his omnibus possunt clerici & Episcopi liberè testari, & in extraneos hæredes transmittere, ac proinde delinquendo in fiscum alienare: sic tradit Sanchez *lib. 2. in Decal. c.* 20. *num.* 22. & 23. Farinacius *de hæresi, quæst.* 190. *§.* 11. *num.* 154.

3 Difficultas ergo est de bonis clericorum acquisitis titulo beneficij Ecclesiastici, siue bona immobilia sint, siue mobilia; an inquam hæc fisco applicentur, vel Ecclesiæ, ex qua desumpta sunt debeant relinqui? Varia sunt Doctorum placita, vt videri potest in Farinac. *suprà*, illis omissis vera resolutio est attento iure communi bona clericorum ex fructibus beneficij percepta, non posse à fisco occupari sed necessariò applicanda esse Ecclesiis pro rata, à quibus stipendia receperunt, quia ita habetur *in cap. excommunicamus 1. §. damnati, de hæreticis*, iuncta glossa. Ratio huius dispositionis est, quia hæc bona non possunt clerici in hæredes extraneos transmittere, quia Ecclesiæ, post illorum obitum cedunt, *cap. relatum, l. 2. c. quia nos, & cap. requisisti de testament.* sed ea, quæ in hæredes extraneos nequeunt transmitti, neque possunt in fiscum loco hæredis extranei succedentem, vt sæpè repetitum est, Ergo: & ita docent Azor. 1. *part. lib.* 8. *cap.* 12. *quæst.* 14. Sanchez *cap.* 20. *num.* 24. Farinacius *num.* 160. Neque in hoc est vlla differentia inter acquisita ex beneficio simplici, aut curato, cùm textus *in cap. excommunicamus*, nullam distinctionem fecerit: ex quocumque beneficio acquisita sunt, sunt formaliter clerici bona, & Ecclesiarum stipendia, ac proinde Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt, applicanda: sic Couarruuias *tit. 2. variarum, cap. 9. num.* 11. *fine.* Sanchez Farinacius *suprà.*

4 Verùm cùm aliquibus locis vt in Hispania, consuetudine inductum sit clericos testari posse de acquisitis titulo cuiuscumque beneficij Ecclesiastici, vt innumeris relatis probat Matienz. *l.* 13. *tit.* 8. *lib.* 5. *recop.* perillam legem efficitur sanè, si fiscus occuper bona alicuius clerici, & hæc occupare: sic Vasquez 1. 2. *disput.* 26. *cap.* 2. *num.* 19. Pegna. 3. *part director. comment.* 161. Azor. *quæst.* 14. Sanchez *num.* 25. Bonacina *disp.* 3. *de detract. q.* 8 *p. vlt. §.* 1 *n.* 19.

Punctum XV.

An bona delinquentis existentia in alieno territorio à iudice confiscante comprehendantur in confiscatione ab illo facta.

1 *Si confiscatio facienda est vigore iuris communis comprehenduntur, secus si vigore statuti non vigentis illo in loco in quo bona sita sunt.*
2 *At si fit confiscatio iure speciali vigente in territorio vbi bona sita sunt sub distinctione respondetur.*
3 *Executio confiscationis nunquam fit, nisi per officiales illius loci, in quo bona sita sunt.*

1 CErta res est publicari, si cõfiscatio sit vigore legis communis, hoc est, legis latæ à superiore vtriusque territorij, & iudicis, & loci, vbi bona sita sunt, vt in crimine hæresis, contingit: ita multis relatis docent Farinacius *praxi quæst.* 25. *num.* 100. Peregrinus *lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 138. Clarus *quæst.* 78. *n.* 27. Sanchez *lib.* 4. *Decalog. cap.* 20. *num.* 31. Bonacina *disput.* 3. *q.* 8. *punct. vltim. §.* 1. *num.* 21. Si autem confiscatio facienda est iure speciali, seu municipali, quod in territorio, vbi bona sita sunt non

non viget, non trahitur confiſcatio ad illa, quia non poteſt extendi confiſcatio fundata in lege, magis quàm ipſa lex. *l. libertus, §. penult. ff. ad municip.* & tradit Clarus *ſuprà* Farinacius multos referens, *num.* 96.

2 At ſi confiſcatio facienda eſt iure ſpeciali vigente etiam in territorio, vbi bona ſita ſunt, diſtinguendum eſt, ſi fiſcus, cui illa bona ſunt applicanda, ſit vnus, & idem, confiſcatio trahitur ad illa bona, quia nulla eſt ratio, ex qua eximi poſſunt: at ſi fiſcus diuerſus ſit, ad ea non extenditur, quia non poteſt extendi, confiſcatio ad illa bona, quin ſimul bona fiſco applicentur, & cùm bona exiſtentia in alieno territorio, non poſſit ſuo fiſco applicare, efficitur in publicata manere, ſic Boſſius *de publicatione bonorum, num.* 62. Farinacius *n* 98.

3 Executio confiſcationis etiam factæ iure communi fieri non poteſt, niſi per officiales illius loci, vbi bona ſita ſunt argument. textus *in l. cùm vnus, § fin. ff. de bonis author. iud. poſſid.* Excipe; niſi iudex illius territorij per iudicem qui ſententiam tulit, requiratur. Boſſius *n.* 6. Farinac. *n.* 5 9. Sanch. *n* 33.

Pvnctvm. XVI.

Ad quas perſonas confiſcatio bonorum ob hæreſim, & alia crimina extendatur.

Extenditur ad omnes Chriſtianos Romano Pontifici ſubiectos.

HVcuſque de bonis, quæ confiſcanda ſunt, fuimus locuti; reſtat dicendum de perſonis confiſcationi ſubiectis. Cùm enim confiſcatio pœna ſit; & à legiſlatore delinquentes ſubditi legiſlatori, vt hac pœna affici poſſint. Ex quo fit; cùm omnes Chriſtiani Romano Pontifici ſubditi ſint, quilibet illorum quacumque dignitate fulgeat, ob tranſgreſſionem legum Eccleſiaſticarum ſi grauis, pernicioſa ſit tranſgreſſio (qualis eſt facta ob crimen hæreſis) poterit hac pœna puniri: vt latè oſtendit Suarez *in ſuo graui lib. de defenſione fidei, lib. 5. cap.* 22. imò de facto ob crimen hæreſis hac confiſcationis pœna omnes afficiuntur. Nam *caput cùm ſecundùm leges, de hæreticis*, generaliter loquitur, & Bulla Cœnæ aduersùs omnes procedit. Adde ij quo potentiores ſunt, eò grauiùs nocent, ſi delinquant, ac proinde grauiùs puniendi: & ita tradit Suarez *de fide, ſpe, & charitate, diſp.* 22. *ſect.* 6. *n.* 3.

Pvnctvm. XVII.

An confiſcatio impoſita ipſo iure ob crimen læſæ maieſtatis, præcipuè diuinæ, priuet delinquentem ipſo facto dominio ſuorum bonorum.

1 *Dupliciter lex confiſcationem imponere poteſt aliam annexam delicto, aliam à iudice imponendam: & quæ ſit harum differentia.*
2 *Proponitur prima ſententia affirmans delinquentem dominio ſuorum bonorum priuari per tale delictum.*
3 *Secunda ſententia negat priuari.*
4 *Conciliantur ſupradictæ ſententiæ.*

1 PErgimus inueſtigare quem effectum habeat confiſcatio per legem impoſita. Dupliciter lex confiſcationem imponere poteſt. Primò annectendo confiſcationem delicto, & hæc vocatur confiſcatio ipſo facto. Secundò dirigendo iudicem vt illam imponat, ſicuti in pœna excommunicationis eſt manifeſtum, quæ aliquando delinquentes eò ipſo, quo delictum committant, afficit, aliquando verò afficit illos poſt ſententiam. Effectus harum confiſcationum ſunt omnino diuerſi: nam quando lex confiſcationem ipſo iure imponit, vt in crimine læſæ maieſtatis humanæ, & diuinæ contingit, & in noſtro regno in crimine ſodomiæ, ex allegatis text. in princip. huius diſputationis, bona delinquentis ita ſunt obligata fiſco à die commiſſi criminis, vt omnes alienationes ab illo die factæ in præiudicium fiſci, vel ſint nullæ, vel per ſententiam reſcindantur; quia ſententia poſtea prolata retrotrahitur, & deuoluitur, ac ſi pronuntiata eſſet, cùm delictum committitur, quod nullo modo habet locum in confiſcatione imponenda per iudicem: & tradunt. Doctores ſtatim referendi. Item hæres delinquentis conueniri poteſt, & bonis à delinquente acceptis priuari, ſi memoria delinquentis condemnetur, *c. accuſatus, § in eo, de hæreticis in* 6. quæ memoria condemnari non poteſt in aliis criminibus, in quibus ante mortẽ delinquẽtis lis cõteſtata non eſt, excepto crimine læſæ maieſtatis diuinæ, & humanæ, vt conſtat ex *l.* 1. *C. de delictis defunct. & ex l. ex iudiciorũ*, 20. *ff. de accuſationib.* ibi *non aliàs tranſeunt aduersùs hæredes pœna bonorũ ademptionis, quam ſi lis conteſtata, & condemnatio fuerit ſecuta, excepto repetundarum, & maieſtatis iudicio*, Et ratio eſt, quia quando ſunt bona ob delictum ipſo iure, & facto confiſcata, ſunt obligata realiter fiſco, & ſic obligata tranſeunt ad hæredes, & ratione huius obligationis, potelt hæres conueniri: at quando bona non ſunt ipſo facto confiſcata, hæres delinquentis conueniri non poteſt, qu a non poteſt conueniri ratione delicti, quia hoc non excedit perſonam delinquentis: neque etiam conueniri poteſt ratione bonorum, quæ à delinquente poſſidebantur, cùm non tranſierint in illum aliqua obligatione affectæ: ſic alios referens Farinacius *praxi* 1. *part. quæſt.* 25. *à num.* 190. Simancas *de catholic inſtitut. tit.* 9. *n.* 186. Valquez 1. 2. *diſ.* 170. *c.* 4. *n.* 22. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 29. 27. & 28. Suarez *de fide, diſput.* 22.

Difficultas ergo eſt, an delinquens ipſo facto priuetur dominio ſuorum bonorum, quando delictum confiſcationem habet annexam?

2 Primà ſententia ſatis communis, & probabilis affirmat, quam defendunt poſt alios antiquiores Anton. Gom. *de delictis cap.* 2. *num.* 1. *ante finem.* Burſat. *conſ.* 14. *n.* 3. Decian. *lib.* 5. *c.* 20. *num.* 3. Farinac. loquens de hæreſi, *q.* 190. *§.* 5 *n.* 68. & loquens de crimine læſæ maieſtatis humanæ, *q.* 116. *num.* 66. Greg. Lop. *l.* 4. *tit.* 2. *p.* 7 Azor *tom* 1. *lib.* 6. 7. *q.* 2. & alij plures relati a Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *n* 2. Probatur primò, quia committens delictum, ob quod bona ſunt fiſco addicta ipſo iure, priuatus eſt poteſtate libera alienandi, & adminiſtrandi ea bona, ſicut antea habebat, quod in crimine læſæ maieſtatis humanæ eſt manifeſtum ex *l. ex iudiciorum* 20 *ff. de accuſationib.* ibi, *Adeo vt D. Seuerus, & Antonin reſcripſerint, ex quo quis aliquid ex his cauſſis crimen contraxit, nihil ex bonis ſuis alienare, aut manumittere eum poſſe, & l. vlt. C. ad leg Iul. maieſt.* ibi, ex quo quis tale crimen contraxit, *nec alienare, neque manumittere eum poſſe, neque ei ſoluere iure debitorem. magnus etiam Antonin. reſcripſit.* & in crimine hæreſis in comperto eſt apud omnes, ex *c. cùm ſecundùm leges de hæreticis in* 6. Sed dominium, nihil aliud eſt quàm ius vtendi re propria, tanquam propria. Ergo cùm delinquens ob delictum hoc ius amiſerit, amittit & dominium. Secundò *in l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſt.* declaratur ob prædicta crimina bona delinquentis eſſe fiſco addicta. Ergo ſunt ſublata à poſſidente, ſaltem quoad dominium. Tertiò ex *l. vis. ff. ad leg. Iul. maieſt.* vbi vindicantur bona delinquentis tranſlata ad hæredes ſi ipſi ſatis non purgauerint delictum: ſed vindicatio ſoli domino competit. *l. in rem, ff. de rei vindicat.* Ergo fiſcus dominus eſt. Quartò ſi fiſcus dominium non comparat bonorum ſuorum delinquentis quæ ipſo iure publicantur, tranſlata illa bona in tertium poſſeſſorem, fructificabunt ipſi, & non fiſco, at contra contingit, quia fiſcus vendicat rem delinquẽtis cum fructibus perceptis Ergo ſignum eſt acquiſiſſe dominium, vt dicitur *l.* 4. *tit* 2. *part.* 7. Quinto, ſi in crimine hæreſis non amitteretur dominium à die commiſſi criminis, fruſtra Pontifex *in cap. cùm ſecundùm leges, de hæret. in* 6. prohiberet Principibus ſæcularibus occupare delinquentium bona, quouſque Epiſcopus vel alius Eccleſiaſticus habens poteſtatem profetat ſententiam ſuper tale crimen, ſi quidem certum eſt retento dominio alicuius rei, non poſſe à dominio rem auferri, quouſque per ſententiam priuatus ſit.

3 Secunda ſententia non minus probabilis, & communis negat hanc pœnam confiſcationis bonorum alicui delicto ita annexam eſſe, vt priuet ipſo facto delinquentem dominio ſuorum bonorum: ſic poſt alios antiquiores Vaſq. 1. 2. *diſput.* 170. *toto cap.* 3. Sanch. *lib* 2. *in Decal. c.* 22. *num.* 3. Mol. *tom.* 1. *de iuſtit. diſ.* 95. *verſ. dubium verò eſt.* Henriq. *lib.* 13. *de excommunicat. c.* 56. *num.* 2. Peregrin. *de iure fiſci: lib.* 5. *tit.* 2. *num.* 171. Ant. Fab. *conſiderat. iuris lib.* 7. *cap.* 20. Andr. Fachin. *lib* 9. *controuerſ. cap* 21. Probatur primò ex *l. quæſitum.* 15 *ff. qui, & à quibus manumiſſi* ibi: Quæſitum eſt, an is qui maieſtatis crimine reus factus ſit, manum ietere poſſit, *quoniam ante damnationem dominus eſt* & Imperator Antonius Calphurnio Critoni reſcripſit ex eo tempore, quo quis propter facinorum ſuorum cogitationem iam de pœna ſua certus eſſe poterat multo plus cogitatione, & ſcientia delictorum, quàm damnatione ius dandæ libertatis eum amiſiſſe. Videtur ergo ſolùm amiſiſſe delinquens ius dandæ libertatis à die commiſſi delicti hoc eſt, liberam bonorum adminiſtrationem, non tamen amiſiſſe dominium. Sed huic argumento acutè ſanè reſpondet Decian rationem dubitandi in ſupradicta lege, an delinquens ante damnationem manumittere poſſit, ortam fuiſſe, ex eo quòd ante damnationem videretur dominus. Cui rationi dubitandi reſpondit Imperator, efficaciùs amittere delinquentem, poſtquam certus eſt de ſuo delicto ius dandæ libertatis, quàm poſt condemnationem ſiquidem poſt condemnationem ideò amittit, quia certus eſt de ſuo delicto, quia ſententia facit notorium, ſed magis certus eſt de ſua propria conſcientia, quæ falli non poteſt, & ſic coniungendo rationem dubitandi cum ratione decidendi, & deciſione ipſa, fateri neceſſe eſt, quòd ſicut per damnationem amittit dominium, ita & amittit ante, poſtquam deliquit: alias non fuiſſet ſoluta ratio dubitandi quæ erat, *quòd ante condemnationem dominus eſt.* Nam ſi voluiſſet dicere rationem deciſionis eſſe, quòd aliud amittere adminiſtrationem, ſimpliciter dixiſſet, manumittere non poteſt, licèt dominus remaneat quoad ſententiam. Sed reſponſum Deciani refelli poteſt ex eo, quod alia fuit ratio dubitandi alia ratio decidendi in ſupradicta lege.

Ratio

Ritio dubitandi an manumittere possit delinquens, fuit, quia fortasse est ante damnationem. Ratio verò decidendi; & definitio ipsa negans posse manumittere ante condemnationem non fuit, quia caret dominio; alias inanis esset ratio dubitandi, an manumittere possit, cùm certum sit carenti dominio id nullo modo permitti, sed fuit fraus facta fisco, quæ omnino à delinquente præuideri debuit; cùm enim post crimen læsæ maiestatis contractum perfectæ donationes esse non possint, cùm hæredes quoque teneat tale crimen *l. donationes. 32. §. vlt. ff. de donationib.* & committens hoc crimen prospicere debet, quod sic damnati potest, *l. 8. ff. de manumissionib.* inferatur in fraudem fisci factam fuisse alienationem: ac proinde in pœnam, & perfectum dandæ libertatis amisisse à die commissi criminis, non dominium.

Secundò probatur hæc sententia, quia delinquens commisso delicto, & ante sententiam non tenetur se bonis priuare, & fisco offerre, vt est communis sententia, quam probabimus puncto sequenti. Ergo signum est retinere dominium. Si enim dominium esset fisco translatum absque eius voluntate, retineri à delinquente bona non possent: nullibi autem constat de tali voluntate fisci. Ergo dicendum est retentionem prouenire ex eo quòd dominio delinquens priuatus non fuerit. Neque valet dicere priuatum fuisse delinquentem dominio, & non possessione, cum verba generalia sint.

Tertiò, quia ex vi criminis læsæ maiestatis solùm habetur bona confiscata esse à die commissi delicti, sed inde non infertur delinquentem amittere dominium, solùm infertur ab illo die illa bona fisco esse obligata, & quasi hypothecata, quod fatè optimè potest cum dominio, sicut hypotheca possessa à debitore est penes illius dominium; esto obligata sit creditori. Ergo dicendum est confiscationem dominio non priuare delinquentem, quia pœnæ restringendæ sunt, non extendendæ.

4 Verum, vt rectè Suar. *disput. 22. sect. 3. num 6.* notauit dissensio inter has sententias potius de nomine, quàm de re esse videtur, si effectibus huius confiscationis consentiamus. Certum enim est à die commissi criminis ita bona delinquentis esse obligata fisco, vt possit fiscus secuta sententia illa bona recuperare, à quocunque possessore inuenerit. Ergo signum est delinquentem amisisse ius quod habeat transferendi plenè sua bona in quemcunque possessorem, & aliquod ius fisco esse translatum. Econtra verò delinquens ante sententiam retinere illa bona potest, illisque frui, & vti vt dicemus. Ergo non amisit tunc dominium, seu ius vtendi quod antea habebat. Quocirca dici potest cum eodem Suar. dominium directum translatum esse in fiscum à die commissi delicti, remanere autem apud delinquentem dominium vtile. Qua distinctione conciliantur contradictæ sententiæ, neque aduersus eam procedunt rationes allegatæ. Nam priorem partem. Probant argumenta primæ sententiæ. Prima enim solum probat in crimine læsæ maiestatis posuisse delinquentem alienare perfectè, & irreuocabiliter. Secunda probat bona illa esse fisco addicta, id est, obligata, quod compati potest cum dominio vtili possidentis. Tertia vendicationem competere fisco non ante sententiam, sed lata sententia, in quo casu iam est perfectè dominus. Quarta concincit rem esse obligatam fisco, & in ea habere dominium directum, vt possit lata sententia à die commissi, omnimodam rem cum fructibus vindicare. Quinta probat Pontificem prohibuisse Principibus sæcularibus occupare ante sententiam bona delinquentis, quia ante latam sententiam iudicis Ecclesiastici executio, & occupatio bonorum fieri non debet. Aliis confiscationis iudices essent Principes sæculares, non autem probat delinquentem habere, vel non habere dominium, quia ab hac quæstione voluit Pontifex abstinere. Argumenta autem secundæ probant secundam partem nostræ conclusionis, probant enim delinquentem non habere liberam, & absolutam bonorum suorum administrationem, cum non possit irreuocabiliter rem alienare; habet tamen aliquam administrationem, quia obligatam fisco.

Punctum XVIII.

An confiscatio obliget delinquentem, cui bona sunt ipso iure confiscata: ea fisco tradere ante sententiam.

1. *Affirmant aliqui.*
2. *Probabilius est oppositum.*
3. *Limitant aliqui, cum delictum occultum est, sed non approbatur limitatio.*
4. *Sed ad minus requiritur sententia declaratoria criminis.*
5. *Illa posita non potest delinquens bona occultare.*
6. *Non tamen tenetur ea fisco offerre secundùm communem sententiam, quæ tamen difficultatem habet.*
7. *Quid si reus malitiosè impedsat sententiam declaratoriam videtur obligatus.*
8. *Probabilius est oppositum.*
9. *Quid dicendum de procuratore, iudice, aliisque ministris iustitiæ, an sint obligati satisfacere fisco, cum malitiosè confiscationem omittunt.*

1 PLures ex Doctoribus, qui concedunt delinquentem absolutè priuatum esse dominio suorum bonorum à die commissi delicti, affirmant obligatum esse delinquentem ea fisco tradere, eo ipso quò delictum committit, quia aliàs possiderent, & retinerent bona contra voluntatem fisci, qui est dominus, quod est illicitum: sic post alios antiquiores quos allegat, tradit Alphonsus Castro *lib. 2. de lege pœnali c. 10. & 11. & lib. 2. de iusta hæretic. punit. c. 5. & 6.* Anton. Gomez. *tom. 3. var. cap. 2. num. 5. fine.* Tiraquell. pluribus relatis l. *si vnquam verbo reuertatur, num. 368.*

2 Verum dicendum est cum probabiliori, communiorique sententia, hanc obligationem non esse delinquenti imponendam. Primò, quia licèt Princeps in vno, vel alio casu possit obligare delinquentem, vt in seipsum pœnam grauem, & acerbam exequatur: at obligare per legem ad eius executionem extra potestatem legislatoris est; quia bono communi non expedit talis obligatio cùm sit humanæ infirmitati contraria, & multis transgressionibus exposita. At si delinquens commisso delicto obligaretur bona fisco tradere obligaretur grauem in se pœnam exequi. Ergo non est dicendum hanc posse per legem obligationem imponi. Secundò leges imponentes hanc confiscationis pœnam, non priuant delinquentem expressè possessione suorum bonorum. Ergo non tenetur delinquens se possessione priuare quia possessione nunquam quis censetur priuatus, nisi expresse dicatur, etiamsi dominio priuatus sit, vt bene tradit Anton. Gomez *tom 3. variarum, cap. 2. de delictu, num. 3.* Didac. Cantera *in quæst. crim. rubr. de hæretic. cap. 1. num. 16.* Farinacius alios referens, *q. 25. num. 15. & de hæres, quæst. 190. num. 85.* ad textum *in l. cùm hæredes. ff. de acquirend. possess.* Ex qua ratione fit satis fundamento contrario, & ita hanc sententiam defendunt plures referentes Nauart. *sum. c. 23. n. 66.* Couarr. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. num. 10.* Simancas *de catholic. institut. tit. 9. à num 161. vsque ad 252.* Anton. Gomez sibi contrarius *lib. 3. variarum, cap. vlt. num. 3.* Pegna *director. inquisit. 3. part. comment. 158.* Vasquez *1. 2. disput. 170. 1010 cap. 3.* Azor *tom. 1 lib. 5. cap. 7. quæst. 1. & 3 & lib. 8. cap. 12. quæst. 3.* Sanchez *lib. 2 cap. 22. num. 7.* Suarez *de fide, disput. 22. sect. 3. n. 3.* Farinacius *de hæres, quæst. 190. num 23.*

3 Limitant autem aliqui conclusionem, vt intelligatur, cùm delictum occultum est, tunc enim affirmant non teneri delinquentem se bonis spoliare ne, inquam esset occasio se prodendi secus si notorium sit, quia tunc cessat ratio ob quam sententia requiritur, quæ est, vt delicto constet, & nulla detur occasio vexandi innocentem sic Castro *lib. 2. de lege pœnali, c. 10 in suo principali argumento pro sua opinione.* Ludouicus Gomez *cap. 1. num. 7. de rescriptis* Gregorius Lopez *l. 4. verbo el señorio, tit. 3. part. 7.* Farinacius *de crimine læsa maiestatis, quæst. 116. num. 18. & 19.* & alij relati à Sanchez *n. 14.* At cum eodem Sanchez *n. 15.* nullatenus hæc limitatio est admittenda, sicut neque illam admittit Vasquez *suprà num 14.* Simancas *n. 165.* Suarez *n. 7* Farinacius *num. 23.* & alij apud ipsos. Quia lex confiscans bona æquè de delictis publicis, ac occultis loquitur, neque vllam distinctionem facit. Ergo si efficaciam non habet aduersùs delinquentem secretò, vt illum obliget se bonis spoliare: neque etiam habebit efficaciam aduersùs delinquentem publicè. Adde sententiam non requiri, vt populo de delicto constet, quia populus non obligatur hæretici bona fisco deferre, neque etiam requiritur, vt ipsi delinquenti constet de suo delicto; cùm satis sua conscientia, quæ falli non potest, ei reddat clarissimum. Requiritur ergo sententia, vt pœna imposita per legem applicetur, & quasi executioni mandetur, audito delinquente, & eius defensionibus examinatis. Quare etiamsi crimen in iudicio confessus fuerit delinquens, adhuc non est obligatus se bonis spoliare, neque fiscus potest ab illo ea eripere, quia illa confessio solum facit esse notorium delictum, non reum damnatum, & pœnam applicatam: quod non leuiter indicat *l. vlt. C. ad legem Iuliam maiest.* ibi, *vt conuicto reo memoria eius damnetur, & eius bona successoribus eripiantur.* Requiritur ergo esse reū conuictum, & damnatum vt eripi bona possint, & *in c. cùm secundum leges de hæreticis, in 6.* cauetur non posse ante sententiam super crimine occupari bona delinquentis: & ita tradit Sanchez *illo c. 22. n. 16.* Fachin. *l. 4. controuers c. 35. fine.* Hæc autem sententia in delictis, quæ confiscationem & pœnam trahunt ipso iure, sufficit, si sit declaratoria delicti, quia eo ipso est simul condemnatoria pœnæ delicto annexæ, vt rectè expendit Sanchez *lib. 2. c. 22. n. 27.* Vasq. *1. 2. disp. 170. c. 4. n. 14.* Simancas *de catholic. instit. tit. 9. n. 164.* Quod si in aliqua lege dicatur non opus esse sententia declaratoria, vt quis bona sua amittat, sed eo ipso quo delinquit, absque alia declaratione censeatur amisisse, vt dicitur in crimine sodomitico in hoc Castellæ regno, *l. 1. tit. 21. lib. 8. recop.* adhuc censeo probabilius sententiam declaratoriam criminis requiri ob rationes in principio factas, quia aliàs esset obligatio nimis acerba, & rigorosa, & regularites vltra humanas vires, & bono communi non expediens. Quare intel-

ligenda eſt lex talis de ſententia declaratoria pœna ita vt abſque hac, ſententia cenſeatur pœna incurſa, non tamen abſque aliqua ſententia etiminis declaratoria, ſic Vaſq. *diſp.*170. *à num.*21.24.*&* 25, Anton.Gom.3.*var.c.vlt.n.*3. Matien.*l.*5.*recop.tit.*11.*leg* 5 *gloſſ.*1.*n*4.ibi Azeued. *num.*1. Sanch. pluribus exoinans, *lib.*2. *cap.* 22. *num.*20. Neque obſtat, ſi dicas, eo ipſo, quo aliqua pœna imponitur ipſo iure delicto, ſufficit vt incurratur ſententia declaratoria criminis, neque neceſſaria eſt ſententia expreſsè ad pœnam condemnans. Ergo ſi lex excludit declarationem, videtur hanc declarationem criminis excluſiſſe, non pœnæ declarationem, quæ per ſe, vtpote non neceſſaria, excluſa eſt. Non, inquam, obſtat, quia non eſt omnino certum non eſſe neceſſariam ſententiam declaratoriam pœnæ, ſimul cum ſententia declarante delictum, iuxta *l. Præſes. C.de ſentent. & interlocut.* vbi definitiua ſententia, quæ abſolutionem, vel condemnationem non continet, pro iuſta non habetur. Deinde conceſſo non eſſe neceſſariam ſententiam expreſsè declarantem pœnam, vt incurratur, adhuc lex poteſt illam excludere ad maiorem claritatem,& firmitatem quod non eſt alienum ab ſtylo legum, vt tradit Couar. *lib.* 2. *var.c.*5.*n.*9.

4 Hinc fit ante hanc ſententiam declaratoriam criminis neque teneri delinquentem etiam publicè bona offerre fiſco,neque fiſcum poſſe ea bona occupare, quia non poteſt occupare bona, dum delinquens ea iure poſſidet *cap.in litteris, de reſtit ſpoliat.* dum non accedit hæc ſententia,iure poſſider delinquens.Ergo:ſic docet Simanc.*de catholic.inſtitut.tit.*9.*à n.*175. Mol. *tom.*1.*diſp.*95.*in ſolut.ad* 3. Vaſq. *de leg diſp.*170. *c.*4.*n.* 15.Sanch.*cap.*22.*num.*18.Suar.*diſp.* 22.*de fide,ſect.*2. *n.*6.*circa finem*; cum hoc tamen ſtat, vt fiſcus ante ſententiam bona tradat alicui cuſtodienda, ne auferantur; hoc enim & fiſco, & delinquenti vtile eſt, & notat Suar. ibi.

Difficultas ergo eſt,an accedente hac ſententia declaratoria criminis teneatur delinquens bona fiſco offerre?

5 Qua in re fere omnes conueniunt non poſſe tunc delinquentem executioni ſententiæ reſiſtere, quia eſſet reſiſtere executioni iuſtæ,& debitæ poſt ſententiam. Vnde non poterit bona ex proposito occultare, & alij obſeruanda tradere, ne fiſcus illa occupare poſſit,quia hæc eſt poſitiua reſiſtentia.ſic Bannes 2.2.*quæſt.*62.*art.*3.*dub.*2. Aragon.ibi, *col.*2. Sanchez *lib.*2. *cap.*22. *num.*11.Bonacina *diſp.*3.*de contract.quæſt.*8. *punct.vlt.* §.3.*num.*5.Secundo, ſi edictis, vel alio modo è iudice rogetur de bonis, quæ habet, & fiſco iam applicata ſunt, debet manifeſtare. Quod ſi ab hac manifeſtatione abſtineat, executioni ſententiæ poſitiuè reſiſtit, & contra iuſtitiam aduersùs fiſcum peccat, & reſtituere obligatur. Quia fiſcus ratione dominij acquiſiti in delinquentis bona ius habet obligandi delinquentem, vt veritatem interrogatus manifeſtet: ſic Bannes, Aragon. Bonac.Sanch. *ſup.* & Azor. *tom.*1.*lib.*5.*c.*8.*q.*4 *&* *tom.*3.*lib.*4. *c.*16.*q.*9. Quod dico de delinquente, idem dicendum eſt de illius hærede,& poſſeſſore,apud quos talia bona delinquentis condemnati exiſtunt. ſic Azor.illo *c.*8.*q.*4. Sanch.*n.*12. *&* 13. quia ſemper bona tranſeunt cum illo onere,& obligatione ad fiſcum.

6 Verùm ſi delinquens condemnatus (& à fortiori eius ſucceſſor) bona occupanda à fiſco non occultet interrogatus, neque reſiſtat, ſi auferantur, ſed potius paratus ſit ea petita offerre, communis ſententia tenet ſatisfacere obligationi; neque debere ea fiſco offerre, quia ſententia non obligat delinquentem, vt ea bona fiſco tradat, ſed ius tribuit fiſco ea capiendi, quia eſſet duriſſima obligatio delinquentem executorem ſuæ pœnæ conſtituere.ſic Couar.4.*decret* 2.*p.cap.*6.§.8.*n.*10.*correl.*2.Simanc. *tit.*9.*num.*184. Azor.*tom.*1.*lib* 5.*cap.*8.*quæſt.*4. Mol.*tom.*1.*diſp.*66.*verſ.addit.& diſp.*95.*verſ.ad* 2. Sanch.*illo cap.*22.*n.*8.Bonac.*diſp.*3.*q.*8 *p.vlt.*§.*n.*5. Suar. *de fide, diſp.*22. *ſect.*2.*fine*.Farinac *quæſt.*19.*num.*23,& alij apud ipſos. Limitant autem Couarr. Simanc. Mol. Sanch. & alij, niſi iudex expreſsè ad ſolutionem condemnaret, quod in confiſcatione omnium bonorum, vel partis illorum nunquam fit. Cæterùm hæc communis reſolutio mihi difficultatem ingerit.Nam facta condemnatione iam delinquens nullum ius habet in illis bonis confiſcatis, ſed totum ius tranſlatum eſt ad fiſcum. Quapropter fiſcus ea ſibi vt propria occupat. Ergo quamvis fiſcus non petat, non poterit delinquens ea retinere, & multo minus alienare, aut in proprios vſus conſumere, quia hæc eſt propriá actio dominij, & poſſeſſionis, à qua iam per ſententiam ſpoliatus eſt: ſic docuit Cordub.*in ſuis quæſt.lib.*1.*q.*36. *not.ab.* 2.& fauet Vaſq.*de legib.diſput.*172.*cap.*2 *num.*11.Neque obſtat ſi obligari delinquentem ad rem nimis arduam, & difficilem; tum quia declarato delicto, & lata ſententia non eſt nimis acerbum deferre delinquentem ſua bona fiſco. Tum quia non eſt neceſſarium, vt deferat, ſufficit, ſi manifeſtet bona, quæ habet, vt poſſit fiſcus ea occupare Quòd ſi facta manifeſtatione fiſcus negligens fuerit in illorum bonorum occupatione; iam tunc cenſebitur ex voluntate fiſci delinquens poſſidere: quæ voluntas ante manifeſtationem præſumi non poteſt.

7 Sed quid dicendum,ſi reus interrogatus de delicto,quod requeta commiſit, negat contra iuris ordinem veritatem, aut falſis teſtibus innocentiam probat, aut futili appellatione iudicium ſubterfugit;& obinde neque damnatur, neque fiſcus eius bona occupat, an teneatur fiſco reſtituere emolumentum, quod poſita ſententia percepturus erat? Ratio dubitandi eſt, quia licet fiſcus non habeat ius occupandi delinquentis bona niſi poſita ſententia declaratoria criminis: at videtur habere ius ne hæc occupatio mendaciis impediatur, ſicuti nullus habet ius, vt tu ei legatum aliquod gratioſum in teſtamento relinquas, eíve donationem facias, beneficium conferas: at habet ius, ne ab aliquo vi, fraude, aut fallacia impediaris id facere, quòd ſi aliquis te impedit, ipſe tenetur emolumentum, quod inde ſperabas, reſtituere.Et confirmo,ſi quærentem beneficium, quod conſequi poterat ſolicitudine ſua,diuertas ab illius conſecutione mendacio, nemini eſt dubium te eſſe obligatum reſtituere emolumentum obuenturum.At falſis teſtibus & mendacio diuertis fiſcum quærentem conſequi tua bona, ne conſequatur. Ergo teneris reparare:& ita docet Caſtro *de lege pœnali lib.*2. *c.*12.§.*ex his*,Molin.*tom.*1.*de iuſt.diſp.*95.*verſ.duo ſunt.* Sotus *lib.*1.*de iuſt.q.*6.*a.*6.*ante* 5.*concl.*& eſt ſatis probabilis ſententia.

8 Nihilominus probabilior ſententia, & communior eſt, quæ eximit reum ab hac obligatione, ſic multis relatis docet Sanch.*lib.*10.*de matrim.diſp.*8 *n.*14. *&* *lib.*2. *in Decal. cap.*22.*num.*22.Valq.1.2.*diſp.*175.*cap.*2.*num.*13.*&* 14.Leſſius *lib.*2.*cap.*31.*dub.*8.*n.*50.*&* 56.Reginald. *lib.*24. *num.*145.Bonac.*diſp.*10.*in* 8. *Decalogi præcepto, q.*3. *p.*2. *n.*23.*&* *diſput.*3. *de contract.quæſt.*8 *p.vlt* § 3 *ad fin.n.*6.& alij apud ipſos. Mouetur, quia fiſcus non habet ius ad obligandum reum, vt veritatem fateatur; ea enim obligatio ſolùm ex iudicio, iuſtitiáque legali prouenit. Ergo cùm veritatem occultat reus, & fallaciis vtitur, non aduersùs fiſcum delinquit, ſed aduersus iudicium, iuſtitiámque legalem. Ergo ad nullam reſtitutionem, compenſationémque fiſco tenetur.Et confirmo:ſi fiſcus ad pœnam corporalem infligendam reo procederet,ipſéque reus veritatem negaret, non ob inde aduersùs fiſcum, ſed aduersùs iudicium publicum delinqueret. Ergo ſimiliter, cùm ad pœnam pecuniariam proceditur. Et ratio omnium eſt, quia iudicium publicum per ſe inſtitutum eſt ad punienda delicta, & mala præcauenda in republica, non ad ditandos accuſatores. Ergo negatio veritatis, & fallentia facti in iudicio, non aduerſus accuſatores directè procedit,ſed aduerſus ipſum iudicium,ac proinde nulla eſt obligatio compenſandi.

9 Secus verò dicendum eſſet de procuratore fiſci,ſi omitteret delinquentem accuſare, cùm ſe teneri ſentit, ſciens facta accuſatione, & condemnatione ſequuta bona illius delinquentis eſſe fiſcum occupaturum, quia huiuſmodi procurator fiſcalis ea conditione à republica conſtitutus eſt, vt vtilitatem fiſci procuret, delictáque in iudicium deferat, vt punita fiſco emolumentum afferant: quare ſi negligens fuerit, videtur ad reſtitutionem eſſe obligatus. Iudices autem, & alij miniſtri iuſtitiæ, etiamſi negligentes ſint in deferendis in iudicium puniendíſque peccatis,non videntur ad reſtitutionem fiſco obligati eſſe, quia non ad ditandum fiſcum, eiúſve vtilitatem quærendam inſtituti ſunt à republica, ſed ad purgandum illam à vitiis, & in pace conſeruandum. At ſi iam delicta in iudicium eſſent delata, & à fiſcali, vel à quolibet alio, cui pœna eſſet applicanda, peteretur ſententia, ipſéque iudex negligens ſit in illa ferenda, & pœna applicanda, abſque dubio credo obligatum eſſe emolumentum obuenturum compenſare. Quia ex iuſtitia commutatiua obligatus eſt iudex in iudicio reddere petentis ius ſuum: at ius habet petens pœnam, vt ſibi per ſententiam applicetur. Ergo ſi negat, iniuſtitiam aduerſus petentem committit,& non ſolùm aduerſus iudicium publicum: & hæc omnia docet Vaſq.1.2.*diſp.*175.*cap.*1.*à num.*9.*vſque in finem*

Punctvm XIX.

An confiſcatio ipſo iure à delicto impoſita impediat, ne delinquens alienare ſua bona poſſit, & faciat, vt fiſcus ea ſic alienata poſſit recuperare.

1 *Probatur delinquentem impeditum eſſe alienare.*
2 *Contrarium eſt probabilius.*
3 *Satisfit fundam. num.*1. *adducto.*
4 *Non ſunt alienationes ita validæ,quin fiſcus eas reuocare poſſit.*
5 *Excipe niſi poſſeſſores præſcripſerint.*
6 *Tempus ad præſcriptionem in crimine hæreſis quadragenarium eſt.*
7 *Limitatur ab aliquibus,niſi fiſco regiú ſint applicata,quia tunc quinquennium ſufficere dicunt. Non admittitur limitatio.*
8 *Secundò limitant, vt præſcriptio procedat poſt mortem delinquentis, ſecùs in eius vita. Non videtur approbanda limitatio in rigore.*
9 *Notanda ſunt aliquot conditiones, quas præſcribentes, habere debet, vt illis faueat præſcriptio.*
10 *In aliis crimibus ab hæreſi non præſcribitur minori tempore, quàm viceſimo.*
11 *Fiſcus non poteſt petere bona à tertio poſſeſſore in ipſius fraudem alienata, niſi infra annum vtilem.*

12 Eſſo

12 *Fisco non datur restitutio aduersus præscribentem bona, quæ illi competebant.*
13 *Alienationes necessariæ factæ ab hæretico, reuocari non possunt à fisco.*
14 *Explicatur, quæ sint alienationes necessariæ.*
15 *Item non reuocantur alienationes factæ a marito bonorum uxoris, quæ constante matrimonio acquisita sunt.*
16 *Alienationes gratuitæ horum bonorum reuocari possunt, utpotè quæ præsumuntur in fraudem.*
17 *Quid si maritus conscius fuit uxoris criminis, uerius est, reuocari tunc posse alienationem.*
18 *Quid si incidit in hæresim, & reconciliatur.*
19 *Sola alienatio de bonis post delictum facta est reuocabilis.*
20 *Non reuocantur alienationes factæ à reo per potestatem publicam absoluto.*
21 *Excita ne sit hæc alienatio? Proponitur ratio dubitandi.*
22 *Resoluitur tacitam esse.*
23 *Tenetis tamen vitium manifestare, quando adest periculum reuocationis, & inferuntur notabilia.*

DVpliciter confiscatio impedire alienationem potest. Primò vt licitè fiat. Secundò vt validè.

1 Et quoad valorem alienationum videntur aliquæ leges omnino impedire, & alienationes irritas reddere. Nam *lex Manichæos, §. præterea, C. de hæreticis, & l. vlt C. ad legem Iuliã maiest.* tollitur à delinquente facultas, & additur tales alienationes valere non debere. Idem traditur in nostro regno *l. 4. tit. 2. part. 7.* quibus legibus fauet sententia illa asserens delinquentem ob delictum commissum priuatum esse dominio suorum bonorum, non igitur validè alienare potest: & ita tradunt Simancas *de catholic. institut. tit. 9. num. 25.* Peregrinus *de iure fisci. lib 5. tit. 1. n. 166.* Bossius *in suz pract de bon. public. n. 76.* & alij relati à Sanchez Farinacio, & alijs ibidem referendis.

2 Cæterum probabilius existimo alienationes à delinquente factas quouis titulo fiant validas esse, ueuire tamen annullandas per sententiam. sic docent Vasquez 1. 2. *disput. 271. cap. 2. num. 9.* Azor *tom. 1. lib. 5. c. 7. quæst. 7. fine.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 10.* Suarez *de fide, disput. 22. sect 4 num 3.* Farinacius *de hæres, quæst. 190. num. 72.* & alij apud ipsos. Ratio est, quia delinquenti ante condemnationem interdicta non est bonorum suorum administratio, sed legitimam administrationem seruatur potestas alienandi. Ergo delinquens potens est alienare, & consequenter valide alienat. Et confirmo, si delinquens non posset liberè alienare bona ob delictum confiscata, cùm ex testamento filio hæreditatem relinqueret, obligatus esset vel fisco manifestare delictum, vt sciret illa bona accepta inalienabilia esse, vel debebat prius satisfacere fisco ne pareretur damnum ex filij alienatione. Hæc autem sunt inaudita. Ergo non est dicendum inualidam esse delinquentis alienationem. Confirmo secundò. Contractus facti à Catholicis cum hæreticis Angliæ, & Germaniæ ab omnibus reputantur legitimi, qui certè non essent, si delictum hæresis priuaret delinquentem potestate validè contrahendi, cùm ipsi verè hæretici sint, & omnes pœnas hæreticis impositas incurrant.

3 Neque leges pro contraria sententia adductæ vrgent: quæ enim donationes, & alienationes, quæ firmæ, & ratæ non sunt, inualidæ vocantur, vt colligitur ex *l. 1. & l. post. contractum. ff. de donationibus*, ac proinde nihil mirum, si donationes factæ post contractum dicantur inualidæ, hoc est, infirmæ, & retractabiles.

Aduertit optimè Vasquez *in cap 2. num. 9.* & ex illo Sanchez *cap. 22. num. 51.* Plurimum differre vno, aut alio modo philosophari, nempe asserere alienationes esse ipso iure nullas, vel venire annullandas per sententiam. Nam qui dicunt has alienationes inualidas esse ipso iure, consequenter affirmare debent fructus ex rebus alienatis perceptos restituendos esse, siquidem nullum ius in illis bonis per alienationem est comparatum. Secus verò est dicendum, si alienationes valeant, quia tunc recipiens fructus facit suos, neque ad restitutionem obligatur, quousque delinquens condemnetur.

4 Nihilominus etsi ipso iure alienationes validæ sint: at certissimum est apud omnes Doctores, vt videre est in Sanch. *lib. 2. cap. 22. n. 33. & 36.* Suar. *de fide disp. 22. sect 4. n. 5.* Farinac. *de hæres, quæst. 190. num. 70.* alienationem factam à delinquente post delictum commissum, cuius bona ipso iure publicantur, tota ita validam esse, quin fiscus eam reuocare possit. Quia à die commissi delicti ea bona sunt fisco addicta, & quasi in hypothecam tradita; ac proinde in quemlibet possessorem cum illo onere transeunt: hoc enim ad minus probant leges prohibentes his delinquentibus alienationes; vt est lex, *ex iudicium uers. adeo. ff. de accusationib.* ibi, *ex quo quis aliquod ex his causis crimen contraxit, nihil ex bonis suis alienare, aut manumittere eum posse, & l. Manichæos § præterea C. de hæreticis, ibi, non relinquimus contrahendi facultatem l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest. ibi, neque alienare posse l. donat. in conclusinam § fin. ff. de donationib.* & aliæ. Probant enim, vt non possit sic delinquens alienare firmiter, & irreuocabiliter. Quapropter lata sententia confiscatio retrotrahitur à die commissi delicti, ac si illo die sententia lata fuisset, & bona alienata ab illo die deuoluuntur ad fiscum, etiamsi ad plures possessores peruenissent, secluso præscriptione, de qua infrà. Quod verum est, etiamsi bona fide quis à delinquente receperit ignorans prorsus delictum; quia hæc ignorantia, & bona fides non tollit rem acceptam obligatam esse fisco? ac proinde non infirmat ius fisco acquisitum.

5 Hæc tamen doctrina aliquas patitur limitationes. Prima nisi possessores illorum bonorum, quæ fisco erant addicta, præscriptione legitima se defenderint ex *cap. si de præscriptionib. in. 6. l. 2. C. de apostatis l. in omnib. ff. de iure fisci*, & in confesso est apud omnes.

6 At controuersia est inter Doctores, quòd tempus ad hanc præscriptionem sufficiat; nam aliqui spatium 40 annorum constituunt, aliqui 30. alij 20. alij 10. alij 5. vide Bart. *l. 2. C. de vectig al.* Farinac. *1. p. pract. quæst. 10 n. 82. & quæst. 25. n. 158. & de hæres, quæst. 190. num. 119.* Anton. Gomez. *tit. de confiscat. n. 5.* Bossium, *tit. de publicat. bonor. num. 78.* Peregrin. *de iure fisci, lib. 6. tit. 8. n. 36.* Sanchez *lib. 2. c. 22. num. 37.*

Dicendum ergo est in crimine hæresis necessarium esse spatium 40. annorum, vt possessor præscribat bona delinquentis aduersus fiscum: habetur expresse *cap. 2. de præscriptionibus, in. 6.* ibi *nisi spatio 40. annorum fuerint bona fide possessa*; & ita tenet plurimus relatis Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 40.* Farinac. *locis relatis* Fachin. *lib. 9. controuers. cap. 54.* Mol. *de iustit. tom. 1. disp. 73. versic. hinc. infert.*

7 Limitant autem Couarr. 4 *decret. 2. p. cap. 6. §. 8 n. 16.* Anton. Gomez *tom 3. var. cap. vlt. num. 5. ad finem.* Greg. Lopez *l. 7. verbo dende en adelante, tit. 25. part. 7.* Quemada *in suis quæst. fiscal. ib quæst. 16. conclus. 2. & 3.* sequentes Abbatem *in c. cùm à nobis, num. 8.* Felin. *num 11 de præscription.* vt procedat cùm bona hæretici fisco Ecclesiæ sunt applicanda secus si fisco sæculari: tunc enim affirmant quinquennio præscribi. Mouentur ex *l. 2. C. de apostatis.* vbi quinquennio præscribitur ne contra apostatam defunctum procedatur. Cæterùm hæc limitatio admittenda non est, sed indistinctè affirmandum spatium quadragenarium requiri ad hanc præscriptionem, siue fisco Ecclesiæ, siue sæculari bona appscentur: sic docent Farinac. *de inquisit. quæst. 10 num 82. & q 25. num. 163.* Sanchez *n. 40.* Simanc. *de catholic. institut. tit. 18. n 14. & tit. 9 n 133.* Molin. *suprà.* Pegna *comm. 92. in 3. p. direct.* & alij apud ipsos. Ratio est, quia in delictis Ecclesiasticis puniendis standum est potius dispositioni iuris canonici, quàm ciuilis. At est certum hoc crimen hæresis Ecclesiasticum esse, *c. vt inquisitionis §. prohibemus de hæreticis, in 6.* Ergo cùm secundum ius canonicum spatio 40. annorum, & non minori concedatur præscriptio, illi standum est. Item Pontifex nullam distinctionem fecit de confiscatione applicanda fisco Ecclesiastico, vel sæculari. Ergo de vtroque indistinctè censendus est loqui *l. 1. § generaliter ff. de legat. præstãdis* quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus *l. 3 ff. de officio præsidis l. de pretio ff. de public. in rem actione.* Neque *l. 2. C. de apostat.* vrget, quia, vt benè dicit Fachin. *lib. 9. centrou. cap. 54.* non de confiscatione loquitur, sed de actione intra quinquennium exercenda contra testamentum apostatæ; ibi, *eaque gratia testari minimè potuisse, cõfirmat intra inge quinquennium.*

8 Secundò & à contrario limitant alij, vt supradicta doctrina de præscriptione quadragenaria procedat post mortem hæretici: nam illo viuente affirmant nunquam posse præscribi etiamsi mille annos possiderent, sic relato Ioan. And. Anchar, Dominico tradit Sanch *n. 37.* Mol. *disput. 73. concl. 3. & 6.* Farinac. *de hæres quæst. 190. num. 122.* Mouentur, quia viuente hæretico semper contra illum procedi potest, etiamsi quadragenarium tempus præcesserit, sed quoties contra hæreticum procedi potest, & condemnari; non videtur possessores suorum bonorum præscribere. Ergo. Item quia textus *in cap. fin.* concedit post mortem hæretici eam in suis bonis præscriptionem. Ergo cùm de vita nihil loquatur, censuit in illa dari non posse. Cæterùm etsi hæc limitatio in consulendo, & iudicando retinenda sit, propter authoritatem Doctorum: at in puncto iuris censerem repellendam esse. Tum quia esto nullo tempore præscribatur actio procedendi contra hæreticum inde non infertur, nullo vnquam tempore aduersùs fiscum in eius bonis præscribi. Nam Couarr. *suprà n. 16.* Sanch. *num. 42.* Simanc. *tit. 18. num 42.* affirmant nullo vnquam tempore præscribi actionem procedendi contra hæreticum defunctum ad eius memoriam damnandam, & tamen affirmant pro certo præscribi spatio quadragenario aduersùs eius bona. Neque etiam ex eo quòd textus *in cap fin. de præscriptionib.* nihil de præscriptione viuente hæretico loquatur, infertur sensisse non posse præscribi illo tempore: tum quia isse fuit casus omissus, & relictus dispositioni iuris communis: tum quia expresse concedit textus aduersùs Romanam Ecclesiam in bonis ab illa acceptis, quadragenario præscribi, cùm tamen iure communi centenario, præscribatur, ex *c. ad audientiam cap. cùm nobis cap si diligẽti, de præscriptionib cap. 2. eod. tit. in 6. Authent. quas actiones C. de sacro sanct Eccles.* Ergo quoties possessor non possidet bona Romanæ Ecclesiæ per delictum applicata poterit certè quadragenario tempore præscribere. Adde si benè supradictus textus

expendatur, clarè in prima parte insinuat viuente hæretico quadragenario tempore præscribi posse in bonis ad alias Ecclesias pertinentibus, & centenario in pertinentibus ad Ecclesiam Romanam. Inquit enim text. *Statuimus in apprehendendis, vel occupandis bonis eisdem quæ à Romana, vel ab aliis delinquens tenet, nullus ipsis Ecclesiis temporis lapsus obsistat nisi contra ipsam Romanam Ecclesiam centenaria, vel contra Ecclesias alias quadragenaria præscriptio legitimè sit completa*, vbi nulla distinctio sit de viuente hæretico, vel illo mortuo. Quocirca existimarem dicendum contra fiscum Romanæ Ecclesiæ in bonis ab illa in feudum; vel alio titulo acceptis non præscribi, nisi centenario. Excipe, nisi post mortem hæreticorum bona ipsa fuerint à filiis catholicis, &c. quadragenario bona fide possessa. In bonis autè, quæ non ab Ecclesia Romana accepta sunt in feudum, neque illius sunt alio titulo, sed ad Ecclesias alias pertinent, aut Ecclesiæ Romanæ solùm pertinent ob fiscum, ratione delicti commissi, quadragenario absque vlla distinctione præscribitur, quod meo iudicio, pluribus Farin. *q.* 25. *n.* 163. & 168.

9 Porro cùm *in suprad. cap. fin. de præscriptionib. in 6* singularis fauor fiat successoribus hæreticorum, vt videlicet post mortem delinquentium, ne molestentur in bonis, quæ possident, si quadragenario possideant, etiamsi talia bona ad Romanam Ecclesiam pertineant, & ab illa sint accepta, meritò aliquæ conditiones specia'es ad hanc præscriptionem exiguntur, quæ in præscriptione bonorum ob alia delicta non expostulantur. Prima, vt possidentes Catholici sint: nam si hæretici essent, nunquam possent præscribere, sicut neque ipse hæreticus aduersùs fiscum præscribit. Secunda, vt hæreticus, quorum bona possident, præsumatur Catholicus decessisse; cui præsumptio obstat, si diffamatus, vel suspectus de hæresi discesserit. Tertia, vt in iis conditionibus toto quadragenario tempore perseueret: nam si intra illud nuntiatur defunctum hæreticum fuisse, vel ipse possessor in hæresim incidit, tota hæc præscriptio interrumpitur; quia cessat bona fides, quæ à supradicto textu expostulatur: sic glossa *ibi*. Dominic. *num.* 4. Pegna *director. 3. part. comment. 92. versic. filij verò*. Sanchez *lib. 2. cap. 22. num.* 41.

10 Verùm si de præscriptione bonorum confiscatorum ob alia crimina præter hæresim sermo sit, crederem probabilius non præscribi minore tempore, quam 20. annis; quia ita videtur expresè definiri *in l. in omnibus, ff. de diuers. & temp. præscript.* ibi, *in omnibus fisci quæstionibus exceptis causis in quibus minora tempora seruari specialiter constitutum est 20. annorum præscriptio custoditur*. Ergo vbi minora tempora constituta non fuerint, 20. annorum spatium necessarium est. Idem habetur *l. querela, C. ad legem Corneliam de falsis*, vbi Diocletian. inquit: *Querela falsi temporalibus præscriptionibus non excluditur*, nisi 20. annorum exceptione, sicut cætera quoque ferè crimina. Ergo si in cognitione delictorum, quoad condemnationem personæ non præscribitur minori spatio, quàm 20. annorum, vt tradit *suprad. l.* ergo neque etiam minori tempore præscribetur in bonorum condemnatione, quæ accessoria est sic glossa & Bart. *in suprad. l. in omnibus*. Bossius *de publ. bon. n.* 78. Farin. *cap.* 54 *lib.* 9.

Neque obstat *l. 2. C. de vectigalib. & commiss.* vbi quinquennio aduersùs fiscum præscribitur, quia loquitur specialiter de bonis confiscatis ob vectigal non solutum, secus quando bonorum confiscatio facta fuerit ob aliud delictum. sic Fachin. *suprà* Farinacius *quæst. 25. num.* 163.

Neque etiam obstat *l. in cognitione, ff. ad Sillan.* quia etiam est casus specialis, loquitur de cognitione aperti aduersùs senatusconsultum testamenti eius, qui à familia sua occisus dicatur, quæ cognitio quinquennio præscribuntur. Neque item obstat *l. sicut, & l omnes. C. de præscript. 30. vel. 40. ann.* vbi hoc spatium requiritur ad præscribendum bona fisco acquisita: loquitur enim de præscriptione bonorum, quæ iam sunt fisco incorporata; hæc enim, vt habetur *Institut. de vsucapionibus, § res fisci*, vsucapi non possunt, nisi illa longissimi temporis præscriptione, vt benè dicit Molin. *de iust. tom. 1. dis. 73. concl. 1.* secus verò de bonis, quæ licet publicata sint, non sunt tamen fisco incorporata; hæc enim etiam sine titulo, modò aut bona fides in possidente, præscribuntur ad minus 20. annis, & tradit Farinacius, *q.* 25. 163. *fins.* Bona fides in his omnibus existit, etiamsi scias delinquentem culpam commisisse, ob quam bona ipso iure publicantur; cùm enim non teneatis bona illa fisco offerre, sicut neque ipse delinquens tenetur, huiusmodi cognitio non impedit bonam fidem: & tradit expresè Molin. *tom. 1. de iustit. disp. 66. concl. 1.* cum Couart. *4. decret. 2. p. cap. 6. § 8. num. 16. & reg. possessor. 2. p. § 11. n. 5.* Panormit. Felin. & aliis *in cap. vltim. de præscriptionibus*. Lessio *lib. 2. cap. 6. dub. 6. num. 20. versic. respondeo iuris periti*, &c.

11 Aduerto primò fiscum petere non posse à tertio possessore bona in ipsius fraudem alienata, nisi infra annum vtilem, cuius loco datur hodie quadriennium, quia illo tempore tolluntur & præscribuntur actiones reuocatoriæ *l. 1. § 1. ff. quæ in fraudem credit. § item si quis in fraudem. Institut de actionib.* & tradit Anton. Gomez *tom. 3. cap. 14. de bon. public. num. 5. fine*. Farinacius *quæst. 25. num. 164.*

12 Secundò aduerto fisco non dari restitutionem aduersùs præscribentem bona, quæ illi competebant, sic Farinac. *suprà n. 195. & seqq.* cum Tob. Nonio *cons. 105. n. 3.* Tũ quia in odiosis, & correctoriis (qualis est actio confiscandi bona) cessat, & deneganda est in integrum restitutio, vt tradit Aym. *cons. 271. n. 7. lib. 2.* & Andr. Tiraq. *de vtroque retractu, q. 1. § 35. gloss. 2. n. 10. & seqq.* Tum etiam, quia in executionibus, & exactionibus pœnarum, nec fiscus, neque alius de iure restituitur, vt per multos Doctores ibi comprobat Farinac. specialiter declarat Oddus Perus. *in tract. de restit. in integ. p. 1. q. 3. n. 85. & seqq.*

13 Secundò limitatur conclusio, vt intelligatur in alienationibus non necessariis: alienationes enim necessariæ factæ ab hæretico, seu ab illo, cui sunt bona publicata, & cui est interdicta bonorum suorum administratio, reuocari non possunt à fisco; eo quòd hæ alienationes quasi nomine fisci, & ex præsumpta ipsius voluntate censeantur esse factæ: sic Couart. *4. decret. 2. p. cap. 6. § 8. n. 9.* Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. vlt. n. 4.* Bossius *pract. tit. de bon. public n. 77.* Peregrin. *de iure fisci lib. 1. tit. 1. n 166. & 176.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. n. 55.* Bonacina *disp. 3. de contract. q 8. p. vlt. § 3. n. 4.* Farinac. *de hæres. q. 190. n. 87. & q. 164. n. 96.* & alij apud ipsos: & licèt Gabr. Quemada *q. 7. n. 6. & seqq.* videatur ab hac opinione discutire: at illam iudicat æquiorem; & fauet *l. alienatione*, 13. *C. famil. ercisc.* ibi, *alienationes post iudicium acceptum interdictæ sunt dumtaxat voluntariæ*. Ergo ex causa necessaria censentur concessæ.

Quæ autem alienationes reputentur necessariæ, hæ sunt. Prima, quando hæreticus expendit bona sua, vt creditoribus satisfaciat, quia tunc facit, quod fiscus facere debebat, *l. sed neque illud ff. de solut.* & tradit Bart. *in l. post contractum, n. 17. ff. de donat* & ibi Imola *n. 9* Paul. de Montepico *n. 76.* Farinac. *de hæres. q. 190. n. 87 & de falsit. q. 164. n. 97.* Sanchez *lib. 2. c. 22. n. 56.* Secunda est, si facta fuit alienatio ad effectum se & familiam suam alendi, quia vsque sententia criminis declaratoria existit, ipsemet fiscus alere debet delinquentem ex bonis suis: si Bart. *ibi num. 12.* Montepico *num. 44. 71. & seq & 74. & 87.* Farinacius *de falsit. num. 111. & de hæres. num. 89.* Sanchez *n. 56.* Tertiò si fiat alienatio pro valetudine sui, fuorúmque: hæc tanquam alimenta reputantur. Et idem est pro funere, sunt enim hæc alimenta necessaria, Farinacius, Sanchez, Paul. de Montepico *locis allegatis*. Quartò, si fiat pro redemptione sui, suorúmque à captiuitate, & carceribus liberatione; quia est grauis necessitas, cui potest delinquens ex bonis actu possessis succurrere, sic Montepico *n. 79.* Bossius *tra. de public. bon. num. 47 fine*. Farinacius *de falsi n. 113.* Quintò, si fiat pro defendenda causa, soluendis Aduocatis extrahendis scripturis; quia defensio propria iure naturæ est concessa, sic Sanch. *n. 56.* Farinac. *de hæres. q. 190. n 87. & de falsit. q. 164. n. 11.* & alij apud ipsos. Limitat Sanchez, vt intelligatur de alienatione facta pro expensis litis circa illud crimen, ob quod bona publicantur. At reliqui Doctores eam restrictionem non apponunt, neque est necessaria; si enim ex alio delicto persona delinquentis, aut eius bona periclitantur, iure naturæ defensio illi est concedenda; ac proinde est alienatio necessaria, & non voluntaria. Sextò, neque alienatio reuocatur, si fiat pro defendendis, reparandis, & conseruandis bonis, quia in hac defensione, reparatione, & conseruatione negotium fisci facit. sic Farinacius, Sanchez & Doctores suprà allegati; in supradictis enim ferè omnes conueniunt. In duplici casu est nonnulla difficultas.

14 Primò, si fiat alienatio pro dotandis filiabus, an hæc reputanda sit inter alienationes necessarias, ac proinde nec reuocanda. Negat Sanchez *illo num. 5.* Montepicus *dict. l. post contractum, num. 74.* Bossius *num. 77.* Bonacina *disp. 3. de contractibus, quæst. 6. punct. vlt. § 3. num. 4. proposit. 2.* quia fiscus non tenetur dotare filias. Ergo neque delinquens poterit, qui fisci vices gerit, bona ad eiusmodi effectum alienare. At credo probabilius alienationem necessariam esse, & irreuocabilem; quia dos competens, & moderata loco alimentorum succedit, & dos, & alimenta æquiparantur, vt ex pluribus probant Abbas *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim n. 5.* Tiraquel. *de primogen. 62. quæst. n. 4.* Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 15. num. 8.* Neque obstat fiscum publicatis bonis per sententiam obligatum non esse filias dotare, quia etiam non videtur obligatus alimenta præbere: & tamen ante sententiam alienatio facta pro alimentis filiorum necessaria reputatur; sic de alienatione dotis dici potest: & ita tenet Farinacius *q. 190. de hæres. n. 87.* iunctis iis quæ docet *quæst. 24. num. 46. & 47.* ad quæ, *in quæst. de falsit. 164. & quæst 116. de crimine læsæ maiestatis*, se remittit. Idem docet Peregrinus *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. n. 177.* Secundus casus, in quo est aliqua difficultas, est in alienatione facta ob benemerita donatarij: videtur hæc donatio necessaria non esse, cùm gratuita sit, ac proinde reuocanda, & ita implicitè sentit Sanchez *illo cap. 22. num. 56. fine*, quatenus dicit extra causas ibi enumeratas nullam aliam necessariam esse, in quibus causis hanc non memorat. Cæterùm satis probabile credo alienationem remuneratoriam necessariam esse; ac proinde non reuocandam, tradit expresè Farinacius *de falsitat. quæst. 164. num. 118.* Probo, quia remuneratij merita licèt non sit obligatio iustitiæ, est tamen gratitudinis obligatio, quæ omnino decet virum probum, & honestum, sed

sed cuilibet necessarium est debito honestatis satisfacere, ex quo non satisfacto læditur eius honor, & bona apud homines æstimatio. Ergo. Debent tamen merita aliunde quam ex confessione donantis constare; alias præsumetur fraus, vt benè Farinacius *ibi* & tradit Bertaz *cons.* 447. *n.* 13. & 14. Mantica *de tacitis, & ambiguis conuent. lib.* 13. *tit.* 39. *num.* 17.

15 Tertiò limitatur, vt non reuocetur alienatio facta à marito bonorum vxoris hæreticæ constante matrimonio acquisitorum, quando ignarus fuit tale crimen esse commissum; quia durante hac ignorantia non amittit maritus horum bonorum administrationem. Ergo validè alienat, sicut si vxor hæretica non fuisset: decidíque viderunt in nostro regno, *l.* 5. *tit.* 9. *lib.* 5. *compilat.* ibi. *Y otro si que los bienes que fueren ganados, y mexorados, o multiplicados durante el matrimonio entre el marido y la muger que ne fueren castrëses, ni casi castrenses, que los pueda enagenar el marido durante el matrimonio si quisiere sin licencia, ni ortogamento de su muier, y que los contractos de enagenamiento vala, saluoſi fuere probado, que se fizò cautelosamente por defraudar, o damnificar à la muger.* Ex quibus verbis satis constat manifestè alienationem horum bonorum validam esse, quoties probatum non fuerit in fraudem vxoris fuisse factam. At si à fisco probetur in fraudem vxoris fuisse factam, reuocabit vtique donationem, quia succedit iuri vxoris, quæ ob hanc causam poterat alienationem factam revocare, sic Simancas *tit.* 9 *n.* 83. Vasq. 12. *disp* 269 *n* 15. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 43. Matienz. *in suprad. l. glossa 6. n.* 2. vbi regno Burgundiæ, & Franciæ eandem esse consuetudinem testatur ex Gallneo in consuetud. Burg. *rubr.* 4. §. 3. *in prine.*

16 Solùm est dubium, an sub hac potestate alienandi, solùm contractus onerosus, non gratuitus intelligatur. Valid simus argumentis pro vtraque parte hanc quæstionem tractat Matienz. *in suprad. l.* 5. *glossa* 6. Placet mihi eius resolutio. Absolutè alienationes gratuitas sub nomine alienationis non comprehendi sed esse censendas in fraudem vxoris factas; ac proinde reuocandas. Si enim maritus venderet (vt inquit Matienz.) aliquam rem pretiosam vxoris vili pretio, in fraudem vxoris censeretur facta venditio, à fortiori donatio in fraudem vxoris censenda est facta ex *l. si quis donationis causa, ff. de contrahend. empt.* Ridiculúmque esset disponere, quòd mulier dimidiam habeat partem bonorum acquisitorum, si posset maritus nullos habens filios ea omnia bona suis consanguineis donare; limitat autem, & benè, Matienz. *num.* 14. suam sententiam. Primò præterquam si maritus ad filias communes dotandas, vel alimentandas, vel ad alias necessarias causas donationem fecisset. argument. textus *l. filiusfamilias. ff. de donat.* ibi, *quid ergo, si iusta ratione motus donet, nunquid posse dici locum esse donationi quod magis probabitur.* dicit ibi glossa, *in verbo iusta ratione,* vt matti, vel similibus coniunctis personis donare possit. Secundò limitat in donationibus moderatis, quas personæ suæ qualitatis, & officij præstare solent, quia hæ in vtilitatem vxoris cedere etiam videntur, vel ad alienationem necessariam omnino reduci. Neque dissentit Thomas Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 44.

17 Verùm si maritus conscius fuerit criminis vxoris, Simancas, & Vasquez *locis citatis*, reputant fiscum reuocare alienationem posse eo modo, quo posset reuocare, si ipsa post mortem mariti, & post commissum crimen alienasset; nullam pro hoc habentes rationem. An ea esse possit, quia ratione scientiæ videtur marito administratio illorum bonorum interdicta. At longe verius est probata scientia in marito criminis vxoris reuocari alienationem: non quia interdicta sit marito scienti crimen vxoris bonorum vxoris administratio; hoc enim nullibi constat: imò potius tacitè permitritur concessa communicatione bonorum vsque ad sententiam declaratoriam criminis, *l.* 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopil.* sed quia tali scientia probata præsumitur maritus in fraudem fisci bona vxoris alienasse, tanquam rem in fraudem fisci alienatam, fiscus eam reuocare potest. Quocirca si hæc præsumptio alia præsumptione validiori vincatur, qua probetur alienationem factam non fuisse in fraudem fisci, sed ex alia causa necessaria, & conuenienti gubernationi domus, nullo modo erit reuocanda, sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 45.

18 Quòd si maritus in hæresim incidit, ob quam eius bona fuerunt publicata, & fisco incorporata, si postea reconciliatur, censet Thomas Sanchez *n.* 46. alienare posse dimidiam partem bonorum, quæ constante matrimonio vxori congruebat in diuisione facta: quia nullibi constat ob paupertatem amisisse societatem bonorum, & illorum administrationem. Item bona à viro reconciliato petita cum vxore sunt dividenda. Ergo societas bonorum post condemnationem manet integra. Cæterum probabilius credo oppositum. Moueor, quia facta condemnatione viri, & bonis eius publicatis, illa dimidia pars bonorum acquisitorum ita vxori adiudicatur, vt illius propria sit, neque viro communis, neque cum illo iterum diuidenda; alias ex condemnatione viri vxor in propriis bonis pateretur detrimentum. Quapropter societas in illis bonis iam dissoluta est, etsi firma maneat in acquitendo. Neque obstat fit illius partis non habere administrationem: habet enim vtique; sicut habet administrationem dotis, & bonorum paraphernalium, quæ propria vxoris sunt, & in quibus vir non communicat; non tamen habet administrationem, vt de illis tanquam de bonis communibus disponere possit. sic docent Azeuedo *lib.* 5. *recopilat. tit.* 9. *lib.* 5. *n.* 17. Vasquez *de legib. disp.* 169. *cap.* 2. *num.* 16. Simancas *de cathol. instit.* 9. *num.* 87.

19 Quartò limita in alienatione factâ post delictum, hæc enim sunt, quæ reuocari possunt. Nam ante delictum factæ, nisi fiant in fraudem fisci, (de quo infrà) reuocari nullatenus possunt; quia non est, vnde infirmentur, cùm tota ratio revocationis ex delicto proueniat. sic omnes Doctores, & notauit Anton. Gomez 3. *variarum, cap.* 14 *num.* 4. Sanchez *lib.* 2. *c.* 22 *num.* 31. Bonacina *de contractibus, disput.* 3. *quæst.* 8. *punct. vlt.* §. 3. *num.* 2. Quod intelligendum est de alienationibus de se validis. Nam si ante delictum inualidè rem alienasti commisso delicto poterit fiscus ea sic alienata repetere, quia succedit in omnibus tuis iuribus. Ex quo fit, si vxor aliquid alienauit sine licentia viri, & pupillus & minor sine licentia tutoris. In quibus casibus alienationes sunt nullæ ipso iure, si post alienationes in hæresim incidunt, fiscus sic alienata recuperabit, quantumuis fuerint iuramento firmatæ. sic probat Simancas *de catholic. instit. t.* 9. *n.* 57. Farinacius *de hæresi, q* 190. *n.* 83.

20 Quinto limitat Sanchez *lib.* 2. *c.* 22. *n.* 47. cum Bossio *practic. tit. de bonorum publicat. n.* 76. Scaccia *de iudic. lib.* 1. *c.* 98. *n.* 17. vt tibi procedat in casu quo tertius possessor possideret bona, ex pacto publico Principis, vel officialis, qui absolutionem reo concessisset: tunc enim (inquiunt) alienationes factæ ab ipso reo sic absoluto, & ante noui processus reuocationem firmæ manerent; neque reuocari possent, etiamsi postea vitium publicationi subiectum detegeretur: quia videntur factæ ex consensu, & voluntate fisci, qui eas reuocare debebat. An hoc intelligendum existimo, dummodo vitium, quod detegitur, sit illud, à quo per potestatem publicam fuit absolutus. Nam si aliud vitium detegitur, ob quod bona publicantur, absolutio supradicta per accidens est, neque potest prodesse, vt alienatio facta firma permaneat. Non enim iudex absoluens ratione absolutionis ab vno crimine intendit delinquentem habilem reddere ex omni capite ad contrahendum, sed solùm ex illo capite, quo est absolutus. Secus verò dicendum esse, si ipsemet Princeps contractum approbaret, quia ratione authoritatis suæ interpositæ videretur velle, vt firmus semper maneret.

21 Hucusque de valida alienatione. Restat dicendum de licito eius vsu. An, inquam, licitum sit ea bona alienare etiam ante sententiam? Videtur enim illicitum esse, tum quia adsunt, leges prohibentes has alienationes delinquentibus, quibus bona ipso iure confiscata sunt: tum quia damnum fit possessoribus à quibus bona vindicati possunt: tum quia fisco præiudicatur, & contra eius voluntatem in tertium transeunt possessorem. sic Angles *floribus* 2 *p. qu. de restrict. legis pœnalis in prine. concl.* 2. solum limitat conclusionem, casu quo fisco nullum detrimimentum adesset. Idem docet Ioan. Medin. *de instit. quæst.* 1. §. *post. rerum dominium, verſic. ad propositum igitur* Sayrus *in claui regia lib.* 3. *cap.* 9 *n.* 30.

22 Cæterùm probabilius est nullam culpam adesse in hac alienatione, siue gratuita sit, siue onerosa, si possessori nullum inde damnum prouenire possit, aut si ipse prouenturo cesserit sic pluribus relatis docent Vasquez *de legib. disput.* 171. *cap.* 1. *num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 59. Suarez *de fide, disp.* 22. *sect.* 4. *num.* 4. Bonacina *disput.* 3. *de contractibus quæst.* 8. *punct. vltim.* §. 3 *num.* 4. Farinacius *de hæresi quæst.* 190. §. 5. *num.* 82. Salas *de legibus, disput.* 15. *sect.* 5. Ratio est, quia vt bene expendunt supradicti Doctores, leges publicantes bona tollunt a delinquente facultatem liberam ea alienandi firmiter, & irreuocabiliter: at alienationem reuocabilem non prohibent, siquidem delinquentibus possessionem bonorum suorum relinquunt, & in communiori, probabiliorique sententia illorum vtile dominium. Ergo ex parte legum illicita esse non potest alienatio. Restat ergo, vt solum illicita esse possit, si aliqua fiat iniuria, & nocumentum personæ, cui bona tribuuntur, vel fisco, cui sunt obligata. Et quidem si alienatio sit gratuita, nullum inde pati potest donatarius nocumentum, regulariter loquendo. Nam si vindicetur, nihil ex propriis amittit; si autem alienatio sit onerosa, delictum sit ita occultum, vt nullum adsit periculum deueniendi ad forum externum, nulla est iniustitia: quia tunc censetur alienare rem, ac si nullo vitio esset affecta, quia sic moraliter reputatur. At si adsit periculum, & taceat alienans clarum est iniustitiam committi, quia alienat rem vitiosam tacito vitio; alienat quippe rem expositam vindicationi, tacendo sic expositam esse: sicut si rem alteri hypothecatam, tacita hypotheca alienaret contractu oneroso, peccaret sanè. Excipe tamen, nisi apud se retineret alia bona non confiscanda, quibus possessori integrè satisfacere posset, casu quo alienata vindicarentur, vel vitium, & periculum alienans manifestaret, vt sic cognoscens cedere censeatur, quia his casibus cessat, vt de se constat, tota ratio iniuriæ, & iniustitiæ. Ex parte fisci nulla

nulla oriri poteſt culpa in tali alienatione, niſi in fraudem ipſius fuerit facta, quia fiſco non minuitur ius acquiſitum ob alienationem: ſemper enim alienata tranſeunt fiſco obligata; & fiſcus ea repeteret poſt in quocumque poſſeſſore exiſtant. Quòd ſi aliquando contingat ex alienatione rem perire, & fiſcum ea priuari, id eſt per accidens, neque enim delinquens tenetur curare, vt res illa conſeruetur, quia non eſt fiſci procurator conſtitutus; ſolum enim obligatus eſt, ne in fiſci fraudem alienationem faciat, quod tunc contingit, quando nulla intercedente honeſta cauſa alienandi alienat, ne ad fiſcum poſſit alienatum peruenire.

23 Ex his fit, ſi cauſa dotis, vel titulo nuptiarum rem obligatam fiſco alienes, & adſit periculum, vt à fiſco repetatur, nec conſcium, facias periculi recipientem, peccas grauiter, ſic Bonacina *ſuprà*. Secundò fit, ſi vendas rem ſupradicto periculo expoſitam, tacito vitio te grauiter peccare, neque à peccato excuſari; etiam ſi vendas ad alimenta, reſque neceſſarias, & etiamſi pretium retineas: quia hæc non excuſant emptorem à graui moleſtia, & ſumptibus faciendis in probando pretium à ſe datum apud te retineri, vel in res neceſſarias conſumptum eſſe: ſic aliis relatis docuit Sanchez *num. 64. & 65.*

PVNCTVM XX.

Quem modum ſeruare fiſcus debeat in his alienationibus reſcindendis, & bonis ſic alienatis recuperandis.

1 *Si pretium formaliter, vel æquiualenter in poteſtate delinquentis exiſtit, reddi debet à fiſco, cùm alienatio reſcinditur.*
2 *Dicatur ne pretium ſtare ſi delinquens conſumpſit in vita neceſſaria? Alij affirmãt, alij negant. Conciliantur ſententia.*
3 *Onus probandi pretium in vtilitatem delinquentis verſum eſſe, non fiſco, ſed prætendenti ſibi reſtitui incumbit.*
4 *Non tenetur fiſcus in hoc caſu contractum reſcindere.*
5 *Quid ſi pretium non probatur in vtilitatem delinquentis verſum eſſe, poterit ne fiſcus reſcindere alienationem nullo pretio reſtituto? Negant aliqui.*
6 *Probabilius non eſſe obligatum pretium reſtituere, tametſi poſſeſſor bona fide contractum celebrauerit.*
7 *Satisfit rationibus.*
8 *Fiſcus vindicat rem cum augmento illi coniuncto ſolutis expenſis, ſecus cum augmento ſeparato.*
9 *Quid dicendum de fructibus perceptis.*
10 *Quando cenſeatur poſſeſſor fructus mala fide conſumere, vt ſic poſſent à fiſco vindicari.*
11 *Nullo modo fiſcus vindicare poteſt fructus, qui ex re percipi potuiſſent.*
12 *Excipe, niſi poſſeſſor iniuſto titulo rem à delinquente acceperit.*

1 QVa in re tres difficultates occurrunt. Prima, an debeat aliquid dari, vel relinqui poſſeſſori, à quo res alienata vindicatur; Et in hoc omnes conueniunt, ſi per donationem gratuitam accipit, nullis ſumptibus factis nihil eſſe dandum vel relinquendum; quia ipſe nihil ex propriis amittit, & reuocatio hunc effectum habet, vt res ad priorem ſtatum reducat, efficiátque ac ſi nunquam res alienata eſſet. Si autem contractu oneroſo, ſcilicet venditione accepit, & pretium datum formaliter, vel æquiualenter apud delinquentem exiſtit: illi eſt redendum, cùm re vendita priuatur, quia fiſcus ſolum habet ius diſſoluendi contractum, & recuperandi bona quæ ſibi obligata ſunt. Ergo non poteſt habere ius ſimul occupandi pretium ab innocente datum; quia non eſt delinquentis, niſi dum contractus factus firmus exiſtit, & res vendita non vendicatur. Quare diſſoluto contractu, re vendita vendicata, debet pretium ad innocentem redire. In his omnes Doctores conueniunt. Solùm excipitur caſu, quo emens rem à delinquente conſcius fuerit eius delicti, ſic Scaccia *de iudic. lib.1 cap.98.num.16. & 23.* At meritò hanc exceptionem reprobant Vaſquez *de legib. diſput.172.cap.2.n.8.* Sanchez alios referens, *lib.2.cap.22.n.69* quia nullo iure cauetur: cùm enim emens conſcius criminis delinquentis nullum delictum committat in tali emptione, non poteſt inde tradere occaſionem fiſco, vt pretio priuetur; niſi fortè probatum fuerit voluiſſe rem delinquentis ita occultare, vt ad fiſcum nequaquam peueniret, quod rarò probari poteſt. Notanter dixi, *ſi pretium formaliter, vel æquiualenter exiſtit*, quia, moraliter loquendo, perinde eſt eſſe apud delinquentem pretium, vel eſſe illius æſtimationem. Erit autem illius æſtimatio, ſi illo ſoluit creditoribus, aut ſi vitæ neceſſaria ſibi, ſuiſque ſuppeditauit; aut aliam rem æquè pretioſam, ac venditam emit? aut res proprias melioratuit, quia tunc ex illo pretio ditior delinquens factus eſt, ac proinde danti reſtituendum. ſi Simancas *de cathol inſtit. tit.9.à n.31.* Gabr. Quemada *quæſt.7.n.4 & ſeq.* Vaſquez *de leg. diſp.172.cap.2.* Sanchez *lib.2.c.22.num.79.* Suarez *de fide, diſp. 22.ſect.4.n.9.* dicens eſſe omnium. Farinacius *de hæreſi, q.190. n.78.*

2 Dubium tamen eſt, an cenſeatur ſtare pretium apud delinquentem, ſi ex illo res neceſſariæ ad victum, & veſtitum, & ad alia ſupradicta emptæ ſunt, quæ tamen caſu perierunt? Affirmat Simancas *illo tit.9.num.38.* Azor. *tom.1.lib.5.cap. 7.q.vlt.ad fin.* Sanchez *lib.2.cap.22.n.71.* Bonacina *diſp.3.de cõtractibus, q.8.p.vlt.§.4.n.2.verſic.rurſus.* Farinacius *de hæreſi, q.190.num.28.circa finem*, videtur conſentire. Mouentur, quia æquiualenter pretium extat apud delinquentem, quoties propriis bonis, quæ neceſſario erat conſumpturus, ſi pretium non recepiſſet. Contrarium defendit Vaſquez *de leg.diſp.172.cap.2 n.9.* & 10. probat, quia tempore, quo contractus ille reſcinditur, non verificatur pretium illud apud delinquentem extare enim æquiualenter, cum neque in eius vtilitatem, neque in vtilitatem fiſci verſum fuerit. Vtraq; ſententia veritatem dicit, & facilè conciliari poſſunt. Si enim ex pretio accepto emiſti rem, quam ſine dubio emeres, etiáſi pretium non accepiſſes, credo pretium publicandum non eſſe, ſed reddendum danti, quia ex illius redditione non infertur fiſcum minori patrimonio frui, quàm frueretur, ſi contractus ille qui reſcinditur, factus non eſſet; taleque pretium moraliter cenſetur exiſtere tempore quo contractus reſcinditur, quatenus in tui vtilitatem verſum eſt; ſiquidem ratione illius proprijs bonis, quæ debebas conſumere, pepercíſti. At ſi ex pretio accepto emiſti rem, quam non emeres, ſi contractum priorem non celebraſſes, neque pretium accepiſſes; credo tunc non eſſe reſtituendum pretium danti, quia abſolutè non eſt verum in tui, vel fiſci vtilitatem eſſe conſumptum.

3 Onus autem probandi pretium in vtilitatem delinquentis verſum eſſe, non fiſco, ſed prætendenti: ſibi reſtitui incumbit. quia fiſcus ius certum poſſidet aduersùs omnia bona, quæ in poſſeſſione delinquentis reperiuntur. Tu ergo ſi prætendis hoc ius certum diminuere ob contractum celebratum; probare debes ex tuo pretio delinquentem ditiorem euaſiſſe; alias ſuccumbes ita Azor. *tom.1.lib.5. cap.7. q.vlt.* Vaſquez *cap.9.de teſtam. §.4.dub.6.* Molin. *tom.1.diſp.95.verſic. licèt autem.* Sanchez alios referens, *cap.22.n.60. & 69.* Bonacina *diſp.3.de contract. quæſt.8.p.vlt.§.vlt.n.2.* Modus autem probandi pretium conuerſum eſſe in vtilitatem delinquentis eſt, non teſtimonio ipſius delinqtentis tantum, ſed aliunde, ſcilicet ex aliquibus coniecturis, quibus vero ſimiliter colligatur prudentis arbitrio pretium verſum eſſe in vtilitatem delinquentis: ſic. Simancas *de catholic.t.9.à n.39.* & ex illo Sanchez *lib.2.c.22.n.72.* Farin. *de hæreſi, q.190.n.28. circa finem.*

4 Aduerto tamen in hoc caſu liberum eſſe fiſco contractum non reſcindere, quia, vt ſupra dixi, validus eſt contractus, & poteſtas reſcindendi illum, fiſco eſt conceſſa, vt priuilegium quo poſſit vti, non vt obligatio, qua vti teneatur. ſic expreſsè Suarez *diſp.22.de fide ſect.4.n.9.*

5 Controuerſia ergo in eo conſiſtit, an rem tibi à delinquente venditam poſſit fiſcus à te vendicare, nullo reſtituto pretio, quando non probas pretium in delinquentis vtilitatem ceſſiſſe. Negant Alciat. *in l. poſt contract. n.21. & ſeq. ff. de donationibus.* Roman. *n.3.* Imola *n.1.* Cynus *in l. fin. C. ad legem Iuliam maieſt.* & alij relati per Sigiſmund. Scaccia *tractat. de iudic. cap.98.n.13. in princip.* Et probari poteſt, quia ſecundum probabiliorem ſententiam contractus ille emptionis, & venditionis validus fuit, licet veniat reſcindendus Ergo communicauit emptori dominium rei venditæ à delinquente. Ergo emptor priuari illa non poteſt, niſi pretio reſtituto. Probo hanc vltimam conſequentiam; quia res illa, licet ſit obligata fiſco, non tamen eſt fiſci, ſed poſſidentis. Ergo ius poſſidentis vpote in re præualere debet iuri fiſci, quamuis ſit antiquius. Et confirmo ex eo quòd res alienata à delinquente obligata ſit fiſco, ſolum infertur poſſe fiſcum reſcindere contractum factum, & efficere, ac ſi factus non eſſet. Sed ex tali reſciſſione ſequitur pretium in omni euentu reddendum eſſe emptori, alias non reſcinditur contractus venditionis, & emptionis, ſi vtrique parti non redditur alienatum ab ipſa ſed eſt reſciſſio contractus donati, in qua reſciſſione occupatur donarum, nulla re donatario tributa.

6 Cæterùm tenendum eſt tanquam probabilius non eſſe obligatum fiſco in ſupradicto caſu reddere pretium poſſidenti, ſed poſſe rem ſibi integrè vindicare, ſic docent poſt alios antiquiores Simancas *de cathol. inſtitut. tit.9. n.27.* Anton. Gomez. *tom.3. var.cap.2.n.2.* Gabr. Quemada *q.7 n.1.* Sigiſmund. Scaccia *de iud. c.98. n.13. verſ. contrariam ſententiam* Ioan. Azor. *tom.1.lib.5.cap.7.q 8.* Sanchez *lib.2.c.22.num.68.* Suarez *de fide, diſp.22.ſect.4.n.9.* Farinacius *de hæreſi quæſt.190.n.76. & de fulſit. quæſt.164 n.90 iuncto num. 93.* Ratio eſt, quia bona hæretici, & cuiuſuis delinquentis, quæ ipſo iure ob delictum publicantur, à die commiſſi delicti ſunt fiſco obligata, & hypothecata. Ergo cum hac obligatione alienata ſunt. Ergo valet fiſcus ea repetere, & vindicare vbicumque inuenerit, etiam non ſoluto pretio pro tali vindicatione: ſi pretium inter bona delinquentis non exiſtit. Probo hanc conſequentiã, quia tunc fiſcus deberet dare pretium ex propriis bonis: at ſi fiſcus teneretur

poſſidente

possidenti rem dare ex propriis pretium pro rei vindicatione non vindicaret rem tanquam sibi obligatam; sed illam absolutè emeret. Ergo dicendum est posse absolutè vindicare rem sibi debitam nullo pretio soluto. Et confirmo possessor illius rei fisco, obligatæ illam possidet eo modo, ac possidebat delinquens quia ius, quod delinquens habebat, idipsum, & non aliud in possessorem transtulit, sed delinquens ita possidebat rem, vt nullo pretio accepto pro ipsa poterat à fisco occupari. Ergo similiter dicendum est fieri posse in possessore, cum pretium datum à possessore neque formaliter, neque æquiualenter existit. Quod verum haberet, etiamsi possessor bona fide possederit, & contractum celebrauerit, ignarus prorsus criminis delinquentis; quia bona fides non tollit rem alienatam obligatam esse fisco. Neque tollit pretium consumptum esse sine vtilitate fisci; quæ est causa, quare illi non redditur: cùm res empta vendicatur. sic Soccia *de iudic. cap.98. num.15.* Azor *tom.1.lib 5 cap 7.q.8. ante finem, vers. deinde quares.* Farinacius *de hæres. quæst.190. num 76 fine*, Suarez *de fide disp.22.sect.4 num 9.fine.*

7 Neque argumenta contraria vrgent. Admitto in possidentem transiisse dominium vtile rei, sicut delinquens habebat. At si delinquens habebat ius reuocabile; & vindicabile fisco ita possessor; cui iuri, vtpote antiquiori, prædicari non potuit alienatione onerosa: præiudicatur autem maximè, si fiscus obligaretur ex propriis pretium soluere pro re, quam à delinquente libere poterat vindicare. Ad confirmationem dico fiscum rescindere contractum ex vtraque parte, etiamsi pretium non soluat, quia non soluit, eo quòd casu perierit: per se autem obligatus erat soluere, si in bonis delinquentis existeret.

8 Secunda difficultas est, an vindicet fiscus à tertio possessore bona delinquentis, cum quolibet argumento in eis facto?

Respondeo si argumentum sit à re separatum, vel illi tantùm affixum, vt ianua, fenestra, lapis pretiosus, & similia, nullo modo est publicatione, & vendicatione rei fisco obligatæ hoc augmentum vindicatur, sed possidenti cedit; quare si res sine tali augmento vindicari non potest, reddendus est possidenti valor illius, quia ille possidenti est, & non domino rei cedit, vt tradunt Doctores statim allegandi. At si augmentum sit intrinsecum rei fisco obligatæ, neque ab illa separabile, vindicari potest solutis expensis, si quæ sunt factæ. Ratio est, quia res illa est obligata fisco, & consequenter meliorationes illius ad fiscum perueniunt, sed quia hæ melioratione expensis, & industria possessoris acquisitæ sunt, debet fiscus ea soluere; quia non est æquum innocentis labore fiscum locupletari: sic docent Vasquez 1.2. *disput.172.cap.1.num.*1. Sanchez *lib.2.cap. 23.num.* 204. Suarez *disp.22.de fide.sect.4 num.*10.

9 Tertia difficultas est de fructibus qui ex rebus confiscatis prouenerunt à die commissi criminis, vsque ad sententiam. An, inquam, ij vindicentur à fisco? Constat vindicari, si reperiantur existere apud tertium possessorem formaliter, quia talis fructus cedunt domino rei, & cùm res pertineat ad fiscum quoad dominium directum, ipsámque fiscus ratione illius vindicare possit, poterit & fructus. Et confirmo Tertius possessor non habet aliud ius in illis fructibus quam haberet delinquens, cum loco delinquentis succedat. Sed delinquens non posset impedire occupationem illorum fructuum. Ergo neque tertius ille possessor: & ita tenet Vasquez *supra num.3. & 4.* Sanchez *num.194 & 197.* Suarez *num.11.* At si solùm æquiualenter reperiantur existere, eo quòd ditior ex illis possessor factus est, si fructus fuerunt naturales, publicationi subiicientur secundum omnes, quia procedunt ex re confiscata; ac proinde sub ea ratione fisco debita, & consequenter debiti fructus moraliter ex illa prouenientes, & existentes. Si industriales fructus fuerunt, probabile satis est publicationi non subiici, si possessor illos consumpsit bona fide. Nam si fructus rei alienæ industriales consumptos non tenetur possessor bonæ fidei restituere; ob vtilitatum consumptione ditior factus sit secundùm probabilem sententiam, vt videre est in Sanchez multis allegatis, *lib.2. cap.23. num.76.* à fortiori non tenebitur restituere fructus industriales consumptos ex re fisco obligata, quia absolutè non sunt fructus rei alienæ, sed propriæ possidentis. Et potiori ratione eadem de fructibus ex melioratione rei per possessorem facta, quia illi fructus non videntur ex re aliena, sed propria possidentis cuius est meliorari nasci. Quod si fructus siue naturales, siue industriales ita à possidente consumpti sint, vt nec aquiualenter remaneant, communiter Doctores distinguunt, si mala fide consumpti sunt, poterunt à fisco vindicari; si bona fide, nullo modo. Priorem partem probat quia tunc est iniustitia commissa aduersùs fiscum dissipando rem illi obligatam. Posteriorem probant, quia nulla est ibi iniusta acceptio, cùm sine peccato consumpti sint, neque res accepta existit. Ergo ex nullo capite potest à fisco vindicari.

10 Quòd si vrges, quando censeatur possessor mala fide fructus consumeret vt sic possint à fisco vindicari;

Respondet Simancas *de catholic.institit.tit.9.num.58. & 59.* Vasquez *disp.172.cap.1.num.5.* Sanchez *lib.2 cap.23.num.199.* contingere quoties possessor agnouit alienantis delictum. Nam eo ipso agnouit rem sibi traditam fisco obligatam esse, cui obligationi satisfaciendi se subiecit, cùm rem illam accepit. Cæterùm etsi dubium in præsenti casu non oriri: malam fidem in possidente ex hac scientia. Nam hæc scientia non tollit possessori iustam possessionem illorum fructuum, sicut neque ipsimet delinquenti scientia sui criminis tollit quominus illa bona iustè possideat. Ergo si delinquens ipse iustè possidet fructus, & bona fisco obligata, dum per sententiam non priuatur à fortiori possidebit tertius possessor innocens. Ergo fructus ex tali scientia consumpti, non debent reputari consumpti à possessore malæ fidei sed bonæ; ac proindè non debent publicatione esse subiecti, sic Suarez *disp.22.de fide, sect.4.n.13.* Tunc autem dicetur delinquens, & tertius possessor mala fide fructus consumere, cùm nulla occasione honesta intercedente consumuntur, ne fiscus eos obtinere possit; quia tunc tanquam in fraudem fisci consumpti repeti poterunt à fisco, & sic repetitos, & non antea tenetur delinquens, & possessor reddere. sic Suarez *suprà.*

11 Hinc infertur nullo modo posse fiscum vindicare à tertio possessore, imò neque à delinquente fructus, qui percipi potuerunt ex re sibi obligata. Nam si fructus perceptos, & consumptos non potest exigere, quia bona fide consumpti sunt, & quia ex ipsius fisci permissione, & facultate videntur consumpti, neque poterit exigere fructus, qui nunquam extiterunt. Adde delinquentem non esse obligatum quærere emolumentum fisco, sed ad summum iam quæsitum conseruare. sic Bernard Diaz *in practic.cap.131.num.6.* Sanchez *lib 2.c.23.n.200. & seqq.* Dices, delinquens, si rem fisco obligatam ex proposito diminuat, & deteriorem faciat, poterit à fisco condemnari, vt æstimationem illius soluat. Et idem est de tertio possessore, qui sciens rem sic esse fisco obligatam, deterioraret. Ergo etiam condemnari poterit in fructibus percipiendis, si videat ex negligentia non esse perceptos, quia hæc omnia videntur in fraudem fisci facta esse. Admitto antecedens, sicuti illud admisit Suarez *disp. 22. de fide, sect.4. num.* 10. & nego consequentiam. Ratio diuersitatis est, quia res ipsa cùm sit penes delinquentem, cùm delictum committit, est fisco obligata, ac hypothecata; at fructus possibiles hanc obligationem, & hypothecam non habent.

12 Verum est tamen, si hic tertius possessor, non titulo iusto, sed iniusto, furto, inquam, vel rapina rem obligatam fisco à delinquente acciperet; posset tunc fiscus fructus percipiendos ex illa re à delinquente, exigere à possessore, quia ipse delinquens hos fructus poterat à possessore exigere; & cùm fiscus succedat iuribus delinquentis, succedit in potestate exigendi hos fructus. sic Sanchez *lib.2.cap.23.n.203.*

Punctum XXI.

Valeat ne alienatio facta à delinquente, cuius bona non publicantur ipso iure, sed per sententiam, ita vt à fisco reuocari non possit.

1 *Delictum, de quo loquimur est illud, ratione cuius vel omnia bona, vel præcipua illorum pars publicari potest.*
2 *Valida est talis alienatio, quousque non reuocatur à fisco, tametsi in illius fraudem fuerit facta.*
3 *Huiusmodi alienationes ante delictum si in fraudem fisci factæ non sint, validæ sunt irreuocabiliter.*
4 *Post delictum ante sententiam valent eodem modo.*
5 *Limitant aliqui DD. nisi postea sententia condemnatoria sequatur. Sed non admittitur.*
6 *Secundo limitant casu quo lis contestata non sit, aut accusatio non sit firmata. Sed repellitur limitatio.*
7 *Tertiò limitant, nisi lis pendeat in contumacia. Sed neque hæc placet.*
8 *Alienationes factæ post sententiam condemnatoriam, à qua appellatum non est, reuocari possunt.*
9 *Alienatio in fraudem fisci reuocari potest.*
10 *Quomodo probetur fraus, examinatur.*
11 *Vt fraus ante delictum præsumatur, probandum est tempore alienationis adesse causam impellentem ad delictum.*
12 *Alienatio omnium bonorum ante delictum non est sufficiens ad probandam fraudem.*
13 *Neque item est sufficiens indicium ad probandam fraudem alienatio facta, in cuius possessionem alienans existit, & fructus percipit.*
14 *Item neque est sufficiens indicium alienationem clandestinè factam esse.*
15 *Item neque est sufficiens delictum post alienationem sequi in continenti.*
16 *Quibus indicijs manifestè fraus præsumatur.*
17 *Post delictum commissum quælibet ex supradictis coniecturis, est sufficiens, indicium ad fraudem præsumendam.*
18 *Vt donatio tanquam in fraudem facta reuocare possit non est necesse donatarium participem esse fraudis. Secus, verò in alienatione ex contractu oneroso.*
19 *Reiicitur Ant. Gom. existimans quoties præsumitur fraus*

ex parte alienantis, præſumi etiam ex parte alienatarij.

20 *Fiſcus revocare alienationem in ſui fraudem factam non ſolùm quoad rei ſubſtantiam ſed etiam quoad fructus in illa pendentes.*

21 *Non poteſt fiſcus revocare alienationes factas in ſui fraudem, via executiua ſed ordinaria quando res translatæ, ſunt in tertium poſſeſſorem.*

1 PRæmitto primò loqui nos poſſe de alienatione facta à delinquente ante delictum commiſſum, vel poſt delictum commiſſum, & ante ſententiam, vel poſt ſententiam, datam.

Secundò præmitto, Delictum, ratione cuius dubitatur, an alienatio facta reuocari poſſit, & ſolum illud ratione cuius bona omnia, vel pars principalis illorum publicanda veniunt; quia ſola hæc publicatio poteſt alienationem infirmare, vt ſibi contrariam: ſic poſt alios antiquiores, *in l. poſt contractum*, 15. *ff. de donationib.*, tradit Montepicus *n.* 6. Alciat. *initio.* Peregrinus *de iure fiſci, lib.* 5. *tit.* 1. *n.* 153. Gregor. Lopez. *l.* 2. *tit.* 4. *p.* 5. *verbo debe morir*, Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 2. Farinacius *de falſitate, q.* 164. *n.* 61.

2 Tertiò præmitto alienationem factam à delinquente ante, vel poſt commiſſum delictum, cuius bona non publicantur ipſo iure, etiam ſi facta fuerit in fraudem fiſci, validam eſſe, interim dum non reuocatur quia ratione horum delictorum, & fraudis, non ſunt bona delinquentis ſpecialiter fiſco obligata; vt probat textus *l. res vxoris, C. de donat. inter vir. & vxor l.* 1. *C. de pœnis fiſcalib. l. in fraudem. ff. de iure fiſci* & tradit Montepicus *in dict. l. poſt contractum, num.* 77. Farinacius *num.* 63. *&* 66. plures referens Sanchez *n.* 26. Anton. Gomez *tom.* 3. *cap.* 14. *poſt medium.* Excipitur tamen, niſi alienatio fuerit rei irreuocabilis, v.g. libertatis ſeruo conceſſæ, quia hæc facta in fraudem fiſci ipſo iure annullatur, eo quòd ſemel data reuocari nullatenus poſſit. *Inſtit. qui manumittere poſſunt, § ſemel.* Aliàs fiſcus non ſatis ſibi proſpiceret, ſic Sanchez alios referens *n.* 35. Facta autem condemnatione, & publicatione bonorum, ratione cuius delinquenti interdicitur libera bonorum adminiſtratio: adhuc exiſtimo probabilius alienationem ipſo iure validam eſſe, ſicut diximus valere poſt delictum, cuius bona ipſo iure publicantur; quia dum delinquens in poſſeſſione ſuorum bonorum relinquitur, poteſt eam poſſeſſionem in alium transferre, & ius ſibi competens abdicare. At non eſt valida firmiter, ſed infirmiter, & irreuocabiliter, quia eſt de bonis fiſco iam addictis, & publicatis, ſicut de alienatione illius, cuius bona ſunt ipſo iure publicata, dictum eſt. Nam, idem eſt quoad valorem alienationis, & illius reuocationem, eſſe delinquenti interdictam ſuorum bonorum adminiſtrationem, vel eſſe ipſius bona ipſo iure publicata, vt notauit Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 4. Boſſius *pract. tit. de bon public. n.* 76. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22 *num.* 32. Peregrin. *de iure fiſci, lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 175. & alij apud ipſos.

3 Quocirca difficultas eſt, an alienationes factæ à delinquente ſupradicto, cuius bona non publicantur ipſo iure, neque ſpecialiter bonorum adminiſtratio interdicitur, ſint validæ firmiter; & irreuocabiliter?

Sic validas eſſe, ſi ante delictum fiant, & non in fiſci fraudem pro regula firmandum eſt, cum Farinac. innumeros referente, *quæſt.* 164. *de falſit. num.* 1. & deciditur *in l. ſi quis poſt hac*, 9. *ſi quid etiam, C. de bonis damnat.* ibi, *ſi quid etiam in emancipatos liberos, ante tempus criminis, ac reatus patrem contuliſſe clarueritintegrum eiſdem citra inquietudinem reſeruetur.* conſentit *l. regia*, 2 *tit.* 4 *part.* 5. *fine.* Ratio eſt manifeſta, quia ante delictum ſeclusa fraude non competit fiſco ius, neque aduersus delinquentem, neque aduersus eius bona. Ergo non eſt, vnde poſſit alienatio tunc facta infirmari, & à fiſco reuocari. Et confirmatur, quia futuris creditoribus non competit ius infirmandi alienationes factas à debitore ante debitum contractum, niſi in eorum fraudem probentur factæ. Minus ergo fiſco competere poteſt, qui de lucro captando agit.

4 Poſt delictum commiſſum, & ante ſententiam valet alienatio, nec reuocari poteſt, ſiue titulo oneroſo, ſiue gratuito facta ſit, niſi in fraudem fiſci probetur facta. ſic tenent poſt alios antiquiores, quos referunt Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum, cap.* 14. *n.* 4. *in medio.* Peregrin. *de iure fiſci, lib.* 5. *tit.* 1. *n.* 178. Scaccia *lib.* 1. *de iudic. cap.* 98 *num.* 21. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 32. Farinacius *de falſitate, q.* 164. *n.* 2. Bonacina *diſp.* 3. *de contractibus, quæſt.* 8. *punct. vlt.* § 2. *num.* 1. Ratio eſt, quam adducit Anton. Gomez in ſupradicto loco quia propter tale delictum non eſt ſublata delinquenti bonorum adminiſtratio, vt habetur *l. aufertur. ff. de iure fiſci.* Neque eius bona ſunt fiſco obligata, & hypothecata *l. res vxoris, C. de donat. inter vir. & vxor. l.* 1. *C. de pœnis fiſc alibus.* Ergo non eſt, vnde alienatio infirmari poſſit, cum ſolum aduersus delinquentem detur ex delicto actio, & accuſatio, non aduersus bona, ante delictum alienata *l. fin.* §. *fin. ff. de contrab. empt.*

5 Limitant tamen aliqui primò hanc doctrinam, vt procedat caſu, quo ſententia condemnationis non ſequatur: illa enim ſecuta affirmant alienationem factam poſt delictum inualidam eſſe, & reuocari poſſe. ſic tradit Odofred. *in l. poſt contractum, ff. de donationib. n.* 2. *&* ſeqq. fauet Gadin. *tit. de bonis malefact. n.* 5 *verſic. & ideo dominus* Ancharan. *conſil.* 251. *ex his quæ ſuperiùs ſunt narrata, n. verſic. præſuppoſito.* Mouentur, quia ſupradicta *lex. poſt contractu* inquit, *poſt contractum capitale crimen donationes factæ valent conſtitutione diuorum Seueri, & Antonini, niſi condemnatio ſequuta ſit* Ergo ſecuta condemnatione non valent factæ poſt delictum, quocumque tempore factæ ſint: quem modum explicandi textum (inquit Farinacius *quæſt. illa* 64. *num.* 8.) eſſe multum litteræ illius textus conuenientem.

Cæterùm hæc limitatio communi Doctorum ſententia repellitur, vt teſtatur ipſemet Odofredus *in l. poſt contractum, ff. de donat. num.* 2. *&* ſeqq. *verſic. vnde exiſto*; & eam abſolutè repellit Bart. *dict. l. poſt contractum in princip.* Cuman. *num.* 1. *col.* 2. *verſic. in gloſſa ſequuta.* Paul. de Montepico *n.* 78. Clarus *in practic. §. fin. quæſt.* 78. *num.* 15. Sanchez *n.* 33. Anton. Gomez & Bonacina *ſuprà.* Probant quia ſupradicta lex *poſt contractum*, abſolutè decidit donationes factas poſt capitale crimen valere firmiter, & irreuocabiliter, cùm verò ſubiungit, niſi condemnatio ſecuta ſit, non intendit ex condemnatione poſtea ſecuta donationes ante condemnationem factas infirmari, ſed intendit dicere donationes factas poſt commiſſum delictum, taliter quod iam condemnatio ſecuta ſit, minimè valere. Quòd autem hic intellectus ſuſtinendus ſit, præterquam quòd communis eſt, negari non poteſt eſſe ſatis probabilis, & textui conformis. Ergo præferendus eſt, quia valorem actus defendit. Deinde hac ratione conuincitur donatio poſt commiſſum delictum, & ante ſententiam, vel eſt valida irreuocabiliter, vel non? Si valida eſt irreuocabiliter, ex ſuperueniente ſententia reuocari nullatenus poteſt. Si autem non eſt irreuocabiliter valida, reuocari poterit, etiam ſi condemnatio non ſequatur, quod eſt contra ſupradictam legem, & omnes. Ergo, affirmandum eſt eius valorem non pendere ex condemnatione poſtea contingente.

6 Secundò limitant alij valere alienationem poſt delictum vt intelligatur, ſi lis conteſtata non ſit, aut accuſatio non ſit firmata. Nam ſi lis conteſtata eſt, vel accuſatio firmata, docent alienationem reuocari poſſe: ſic gloſſa *in l. ex iudiciorum* 20. *verbo alienare. ff. de accuſationib.* Cyrus *in l. ſi quis poſthac. num.* 2. *verſic. quando, C. de bonis proſcript.* Bald. *ibi n.* 2. *ad finem.* Salicet. *poſt num.* 4. Angel. *num.* 3. & alij plures relati à Farinacio *quæſt.* 164. *num.* 14. *&* 19. Fundamentum eſſe poteſt *l. fin. C. de litig.* vbi deciditur rem litigioſam alienari non poſſe; atqui facta accuſatione delinquentis, & præcipuè lite iam conteſtata, bona eius litigio ſubduntur, an, inquam, confiſcanda ſint, vel non. Ergo alienari nullatenus poſſunt. Verùm neque hæc limitatio admittenda eſt, ſed abſolutè affirmandum quocumque tempore alienatio facta ſit ante ſententiam valere irreuocabiliter, niſi in fraudem fiſci probetur eſſe factam, quia *in ſupradict. l. poſt contractum*, ſolum excipitur tempus condemnationis: ſic alios referentes tradunt Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum, cap.* 14. *num.* 4. *verſic. ſic verò, & verſic. quod extende.* Clarus *in practic. § fin. quæſt.* 78. *num.* 17. *&* 18. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 32. Bonacina *diſp.* 3. *de contractib. quæſt.* 8. *punct. vlt.* §. 2. *num.* 1. Farinacius *de falſit. quæſt.* 164. *num.* 11. *&* ſeqq. Neque obſtat *l. fin.* quia quando principaliter agitur de vindicta delicti, & ſic criminaliter non de bonis per conteſtationem litis, bona non reddunturlitigioſa, quin non de ipſis eſt litigium, ſed de delicto puniendo; ac proinde non comprehenduntur in deciſione *ſupradict. l. fin.* vt bene tradit Bart. *in dict. l. poſt contractum, num.* 14. Imola *num.* 1. *verſic. quarta ſuit opinio.* Cuman. *num.* 2. *verſic. ſed occurit dubium.* Montepico *numer.* 84. *in fine.* Farinac. *queſtion.* 164. *num.* 13. Sanchez *num.* 32.

7 Tertiò limitant Montepicus *in dict. l poſt contractum, n.* 83. Iacobus de Arena. *n.* 2. *verſic neque obſtat.* Paul. de Caſtro *num.* 2. *verſic. tertius caſus.* Sanch. *ſuprà num.* 34. Bonacina *n.* 1. & alij relati à Farinac. *q.* 164 *n.* 25. vt intelligatur niſi lis pendeat in contumacia. Nam delinquenti contumaci prohibita eſt alienatio, ne hoc prætextu poſſit eius fuga inſtrui *l fin. ff. de requirendis reis.* Sed neque hæc limitatio placet: non enim delinquenti fugitiuo prohibita eſt alienatio; ſed delinquenti contumaci ſic per ſententiam declarato: vt bene comprobat Menochius *de præſump. lib.* 3. *præſumpt.* 124 *num.* 58. *&* ſeqq. Adde non carere probabilitate poſſe condemnatum in contumaciam propter ſolam contumaciam alienare, ſecus ſi legitimis præcedentibus iudiciis fuerit pro delicto condemnatus, licèt contumax: ſic relato Peregrino *de iure fiſci, lib.* 5. *tit.* 1. *n.* 184. docet Farinacius *ſuprà n.* 17.

8 Quòd ſi loquamur de alienatione facta poſt ſententiam condemnatoriam, à qua appellatum non ſit, omnes conueniuntreuocari poſſe, ex *ſupradict. l. poſt contractum*, ibi, *niſi condemnatio ſecuta ſit.* Acta ſententia appellatum fuerit, & ob appellationem illius executio ſuſpenſa eſt, valida eſt alienatio; ac ſi ſententia lata non fuiſſet: quia non poteſt dici lata ſententia, quæ non habet effectum, ſic docent Sanchez *lib.* 2. *c.* 21. *num.* 86. Farinacius *quæſt.* 164 *num.* 24. Anton. Gomez *tom.* 3 *variarum*

veriarum, cap.14.num.4.post medium. Bonacina *disp.3.de contractibus, quæst.8.punct.vlt.§.2.num 3.fine.* Neque obstat pendente appellatione nihil esse innouandum, quia intelligitur nihil esse innouandum in illo, circa quod appellatio pendet. Cùm autem appellatio propriè non sit à prohibita administratione bonorum non interdicente, efficitur sanè pendente appellatione administrari bona posse, sicuti poterant ante sententiam, ex *l. postquam, ff. vt legat seruand. causa caueat.* Quocirca nulla adest causa reuocandi hanc alienationem pendente appellatione; nisi quia in fraudem fisci factam esse præsumitur, quæ fuit causa reuocandi venditionem factam cuiusdam fundi, quem relegatus pendente appellatione pupillo authoritate tutoris vendidit: de quo *in l. chirographis.38.§.fin.ff de administr.tut.* Quare cessante hac præsumptione, vt verè cessat, si alienationem probetur fuisse factam ex causa necessaria, non est locus renouationis. At dum hoc non probatur timore pœnæ imponendæ per sententiam confirmatoriam præsumitur facta.

9 Dixi sæpè alienationem factam à delinquente ante, vel post delictum validam esse irreuocabiliter, nisi in fraudem fisci facta esse probetur; quia si sic probetur esse factam, communis est sententia (paucis contradicentibus) validam esse, sed reuocabilem, *l.in fraudem, ff. de iure fisci.* ibi *in fraudem, fisci non solùm per donationem, sed quocúque modo res alienatas reuocantur.* Vbi pondero verbum *reuocare*, quod sententiam, & officium iudicis importat; solum enim fraus iustam præbet reuocationis causam: sic tradit Bart. *in l. post contractum ante num.1.vers. si aduertamus.* Paul de Montepico *num.11.& 12.* Peregrin. *de iure fisci, lib.5 tit.1 num.153.& 185.* Menoch. *de præsumpt.lib.3 præsumpt. 124.n.1.* Sanchez *lib.2 cap.21.n.25. & 26.* Farinac. *quæst.194.num 46.& 66.* & alij apud ipsos. Neque obstat *l. si aliquis 7 ff. de donat. causa mort.* vbi denotatur per argumentum à contrario donationes factas ex suspicione pœnæ non valere; inquit enim textus: *cæteras donationes sine suspicione pœnæ factas valere.* Ergo quæ factæ sunt cum suspicione pœnæ, non valent. quia respondetur intelligendum esse de valore irreuocabili.

10 Difficultas ergo est quomodo probetur alienationem in fraudem fisci factam esse, vt sic fiscus condemnato delinquente possit eam vt sibi nociuam reuocare. Nam aliqui dicunt non coniecturis, sed dilucidis probationibus deducendum esse: sic Alciat. *consil 125.num.8.vers. nisi fortè probaretur.* Menoch. *de præsumpt 3.præsumpt.124.num.3.* Ancharan. *consil.251.n.4.& consil.385.post num. 5.* Nat. *consil.212.n.2.* Decian. *tract.crim. p.lib.1.cap.5 num.7.* Mouentur ex *l.sed etsi maritus, §. & si constanter, in illis verbis: dilucidis hoc probationib. ff. qui & à quibus.* Verùm communis est sententia, coniecturis fraudem probari posse: est enim fraus quid latens in animo, & difficilis probationis. Ergo coniecturis probari debet: vt manifestè probat textus *in cap.si te præbendam de renunciat.in 6.* ibi *dummodo de præmissa fraude appareat saltè per aliquas probabiles coniecturas.* & tradit Montepicus *in repetit l. post contractum num.19.& seq ff. de donation.* Decius *consil.235.num.1.in fine, vers. & huiusmodi fraus.* Ioann. Faber. *in §.1.tum si quis in fraudem n.7.vers. dicunt ipsi, Instit. de actionib.* Clar. *pract.§. fin q. 78.n.16.vers. fraus autem* Peregr. *de iure fisci.lib.tit.1.n.154. vers. ad secundum respondetur.* Coniecturæ autem, & indicia debent esse perspicua: vt habetur *in l. dolum C. de dolo.* ibi *dolum ex indiciis perspicuis probari conuenit.* & tradit alios referens & contrarias opiniones concilians Farinac. *de pœnis temperand. quæst.89.num 19.& seqq.* vbi explicat quæ dicantur indicia perspicua, & pro manifestis probationibus reputata illa, inquam, esse existimo, quæ in hominum existimatione fraudem adsciscunt, vt nulla ratione in bonam partem trahi possint: vt exemplo glossæ *in d.l.dolum verbo conuenit.* est perspicuum, & tradit Mascard. *de probationib.lib.1.conclus 530.post n.6 in 2. limit.* Surdus *decis.Mantua.216.num.45.infine,* & alij relati à Farinac. *num 29.*

11 Et quidem si loquamur de alienatione facta ante delictum, vt in fraudem fisci probetur facta, probari etiam debet illo tempore, alienationis adesse aliquam causam impellentem delictum committere. v. g. capitales inimicitias, &c. aliàs fraus præsumi non poterit, cùm non possit præsumi delictum esse committendum: sic Anton. Gomez *tom.3.var.cap.14.n.4. vers. & adde quòd semper.* Clarus *pract. §. fin. q.78.sub.n.16. vers. fraus autem* Menoch. *de præsumpt.l.3.præsumpt.124.n.5. & 6.* Bossius *tit.de bonor publicat.num.45.* Farinac. *de falsitat. quæst.164.num.71.& 134.& 138.* Quapropter coniecturis dilucidis probandum est alienantem in fraudem fisci censeatur cogitasse delinquere; vt sic alienatio in fraudem fisci censeatur facta, & reuocanda; nec sufficit si tantùm in genere de delicto cogitauerit, vt puta, quia cùm sit persona rixosa dubitans committere delictum, ne bona sua ad manus curiæ deueniant, voluit sic illa donare; hæc enim cogitatio? sic in genere non facit donationem dici factam in fraudem fisci, nec reuocandam; sic relato Menoch *suprà, n.6.* docet Farinacius, *n.65.* & affirmat esse pulchram declarationem.

12 Hinc fit primò donationem omnium bonorum factam à delinquente ante commissum delictum, non esse sufficiens, & perspicuum indicium ad fraudem præsumendam, nisi simul à fisco probetur adesse tunc aliquam causam impellentem delictum committere: sic tradit Bossius *tit.de bonor.publicat n.45* Anton. Gom. *tom.vers cap.vlt.num.4.post 6.casum.* Sanch. *lib.2 cap.21.num.7* Farinac. innumeros referens, *quæst.164.num. 134 & 137.* Menoch. *lib 3 præsumpt.124. num.5.& 6.* Idem est de donatione facta coniunctæ personæ, vel amico, quæ non est sufficiens indicium ad fraudem præsumendam, si alia causa impellens delictum non coniungatur; sæpè enim affinitas, & amicitia ad donandum impellit: non igitur fraus perspicua probatur ex sola illa donatione, sic Anton. Gom. *suprà* Bossius *n.46.* Menoch. *num 24.& 25.* Sanch. *num.11.* Farinac *n 138.* & alij apud ipsos.

13 Secundò infero neque esse sufficiens indicium ad hanc fraudem comprobandam alienationem factam a iuuene fundi in cuius possessione alienans exibit, & fructus percipit post alienationem; quia excogitari potest alia causa sic simulatè alienandi præter fisci fraudem: sic Anton. Gom. *suprà* Sanch. *n.16.* Farinac. *quæst.162.num.239.* Cardin. Tusch *pract. conclus. in verbo simulatio, & concl.160.num.13.& concl.261.n 5.& 29.* Mascard. *de probation lib.1 concl.439 num 5.& concl.558.num.5.& lib.2.concl 815.num.51.* & alij apud ipsos. Aduerto tamen probata simulatione, si delinquens condemnetur in confiscatione, bonorum non reuocatur donatum, sed potiùs occupatur tanquam inalienatum, & sub domino delinquentis existens. Secus verò dicendum est de alienatione non simulata, sed in fraudem; hæc enim post condemnationem delinquentis reuocanda esse à fisco, antequam possit bona alienata occupare, quia talis alienatio valida fuit, & per eam in possessorem fuit translatum dominium; ac proinde non via executiua, sed ordinaria aduersùs possidentem procedi debet. sic Sanch. *lib.2.cap.21.num 28.* cum Montepico *in dict.l.post. contractum.num.50.* Secundò aduerto sic simulatè alienantem, & inualidè posse allegare simulationem suam, vt alienatum sibi reddatur, si ad simulandum honesta causa ductus fuit; secus verò si in fraudem alienasset: sic multis relatis Farinac. *q.162.num 48.& quæst. 174.n 69.* Tiraquel. *de tract. lignag.§.1.glos.2.n.16.ante finem, & glos.18.n.20.vers. nam. neque auditur.* Tusch. *pract. verbo simulatio, concl. 257.2 n. 12.& concl.266 num.20.& seqq.*

14 Tertiò infero neque esse sufficiens indicium ad comprobationem fraudis, si probetur alienationem clandestinam fuisse, quia potest aliqua adesse causa sic actum honestandi. Vnde vt fraudem probet, debet simul cum illa præsumptione probari adesse causam fraudis: sic post Bart *in l post contractum, num.7.vers. & semper intellige ff. de donationib.* tradit Montepicus *ibi, num.55.* Anton. Gom. *tom.3.var.cap.vlt n 4 c.vlt n.5. vers. & adde quòd semper.* Sanch. *l.2.cap.21.num.17.* Menoch. *l.3.præsumpt.124.num.41.* Farinac. *quæst.162 n.211.* & alij apud ipsos.

15 Quartò infero non sufficere ad probationem fraudulentæ alienationis ante delictum factæ delictum incontinenti post alienationem sequi potest enim sequi ex inopinata rixa: quare cum hac coniectura coniungi debet probatio causæ quæ ad patiendum delictum impeliat, scilicet rixam, vel inimicitiam præcessisse. sic Anton. Gom. *post 6.casum.* Montepicus *num.56.* Sanchez *n 18.* Menochius *n.21.* Farinac. pluribus exornans *q. 164. num.157.*

16 Quocirca ante commissum delictum duplicem inuenio probationem claram fraudulentæ alienationis. Prima, si alienes sub conditione publicationis bonorum: tunc enim clarum est te velle fiscum defraudare, & tuo delicto fauere. sic Menochius *num.46.* Sanchez *num.21.* vbi testatur esse omnium Farinacium plures referens *quæst.64 num 162.* Secus si donares sub conditione vt donatarius delictum confiscatione dignum non committeret. Nam illud committere vis ad alios hæredes transire donatum, quia tunc nec delicto faues, neque fiscum fraudas, sed tuo iure veteris. sic Farinac. *suprà num.163.* cum Cepha *con.225. num.58.* Menochius *lib.3 præsumpt.124.num.50.* Secunda probatio clara fraudis est, si ante donationem dixeris aliqua verba, quibus denotatur sufficienter de delicto patrando cogitasse, vt si dixeris minando alicui. Prouidebo rebus meis, & deinde mihi satisfaciam; tunc enim secuto delicto sic priùs alienata in fraudem reputantur alienata. sic Montepicus *in l. post contractum, num.54 in fin.* Farinac. alios referens, *num.164.* Anton. Gom. *illo, cap.vlt.n.4.circa princ in 1.casu.*

17 Post delictum verò commissum quælibet ex supradictis coniecturis sufficienter probata, est indicium perspicuum, & sufficiens ad præsumendam fraudem; quia tunc adest causa impellens fisci defraudationem, quæ est timor pœnæ ob delictum imponendæ. Quocirca ad eludendam hanc præsumptionem tibi incumbit onus probandi ex causa necessaria alienationem esse factam; aliàs in fraudem fisci censeberis alienasse: sic supponunt Doctores relati, neque aliam limitationem adducunt, nisi cùm delictum ita occultè patratur, vt nullus adsit timor diuulgationis, quia tunc cessat causa committendi fraudem. sic Montepicus *dict.l.post contractum, n 61.* Alciat. *n.56* Sanchez *n 19.*

18 Tria-

18 Tria den'q ie ſunt aduertenda. Primum, vt donatio poſſit reuocari tanqu à n in fraudem fiſci factâm, neceſſe non eſſe donatarium participem eſſe fraudis; ſecus verò vt reuocetur venditio, permutatio, & quilibet alius oneroſus contractus, haberur *l. ait prator §. ſi quis particeps, ff. qua in fraud. cred.* Ratio huius diuerſæ diſpoſitionis eſt manifeſta, quia in alienatione gratuita donatarius ſolùm paſſiuè ſe habet acceptans beneficium ſibi impenſum, ac proinde fraus in illo non ſpectatur: at in alienatione oneroſa, contractu ſcilicet permutationis, & venditionis, æqualis eſt vterque contrahens. Debet ergo fraus in vtroque adeſſe aliis terminis hæc ratio proponi ſolet: nempe donatarius, quia ſolùm agit de lucro captando, in eo fraus non attenditur: at in emente, vel vendente agitur de damno vitando Debet ergo vt reſcindatur eius contractus particeps fraudi eſſe. ſic poſt Bart. *in dict. l. poſt contractum, num* 3. tradit Montepicus *num.* 38. Ioan Hannibal *num.* 39. Clarus *practic §. fin. q.* 78. *n.* 17. *verſ. exterum.* Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 29. Farinacius alios plures referens *quæſt.* 164. *num.* 58. *&* 75. Bonacina *diſp.* 3. *de contractibus. q.* 8. *p. vlt. §.* 2 *n* 2.

19 Neque aſſentiendum eſt Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum cap. vlt num* 4 *poſt medium*, affirmari in omnibus caſibus in quibus fraus ex parte alienantis præſumitur, præſumi ex parte recipientis alienationem, eſt enim efficax præſumptio fraudis in alienante, ſi ſtatim poſt alienationem ſequatur delictum vel ſi poſt commiſſum delictum alienet, & tamen cum illo contrahens hoc ignorare potetat. Ergo ex hoc capite non probatur emptorem participem eſſe fraudis: tradit Bart. *in dict. l poſt contractum, n.* 8. ibi Ioan. Hannibal *num.* 156. Montepicus *n* 62. Sanchez. *num.* 30. Farinacius *num.* 83. Item ex venditione omnium bonorum, ad quã ſequitur delictum: eſto arguatur fraus in vendente, vt eſt ferè omnium ſententia non tamen arguitur in emente. ſic Montepicus *num.* 38. Sanchez *num.* 30. Farinacius *num.* 75. Item ex venditione facta coniunctæ perſonæ, vel amiciſſimo; ſumitur ſufficiens præſumptiõ fraudis in vendente: at in emente, ſi iuſto pretio emat, non item tenet Ioan. Hannibal *in d. l. poſt contractum, num* 115. 116. *&* 117. Alciat. *ibi num.* 41. *verſic. rurſus in alienatione.* Vital. *de clauſula rub. de fraude, n.* 13. Papienſis *in forma libelli in actione reali, gloſſa veris, ac legitimis, n.* 38. *verſic. illud tamen ſcias.* eſto contrà teneat. Bart. *in dict. l. poſt contractum, n.* 3. Montepicus *n.* 46. Sanchez *n.* 30. Farinacius *num.* 75. Quocirca in duplici caſu reputarem ſufficienter præſumi emptorem participem eſſe fraudis commiſſæ à vendente primo, ſi modico pretio rem emat magni valoris. quia nemo rem ſuam ſine cauſa diſſipat. ſic Peregrin. *de iure fiſci, lib.* 1. *tit.* 1. *n.* 157. *verſic. intellige tamen.* Sanchez *c.* 21 *n.* 30. Farinacius *quæſt* 164. *num.* 75. Secundò, ſi clam data opera contractus celebretur, quia illa occultatio malitiam arguit, ſic Montepicus *dict. l. poſt contractum. n.* 25. Anton. Gommez *vbi ſuprà n.* 4. *verſic. item etiam intellige.* Fatinacius *n.* 82. Sanchez *n.* 30. vbi optimè aduertit nunquam fraudem eſſe ex parte emptoris præſumendam, quin priùs ex parte vendentis, & committentis delictum præſumantur.

20 Secundò aduerto fiſcum reuocare rem alienatam in ſui fraudem, non ſolùm quoad rem ipſam, ſed etiam quoad fructus in illa prudentes? quia ij fructus pars illius rei confiſcatæ reputantur. At non reuocantur fructus percepti medio illo tempore ante ſententiam, ſiue conſumpti ſint ſiue non, quia cùm dominium illius reis fructus parturientis tranſlatum ſit in poſſeſſorem, abſque vlla fiſco obligatione poſſeſſori acquirunturſic multis relatis docet Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 42. Peregrinus *lib.* 5. *de iure fiſci. tit.* 1. *n.* 174. Montepicus *in dict. l. poſt contractum n.* 102. *&* 104. Farinacius *quæſt.* 164. *n.* 55. *&* 56. Bonacina *diſp.* 3. *de contractibus. quæſt.* 8. *punct. vlt §.* 2. *fine.* Limitant aliqui, vt intelligatur de fructibus perceptis ante litem conteſtatam, ſecus poſtea, ſic Montepicus *ſuprà.* Peregrin. *num.* 185. Farinacius *num.* 157. At non credo, quia eſſe litem conteſtatam non tollit dominium eſſe tranſlatum; & ita alij Doctores hanc limitationem non apponunt.

21 Tertiò aduerto, etſi fiſcus habeat actionem contra alienantem in ſui fraudem, non tamen poteſt res alienatas tranſlatas in tertium poſſeſſorem ab illo reuocare via executiua, ſed ordinaria. Tum quia eſt valida alienatio facta. Tum quia iure communi, non proceditur via executiua, etiamſi actor habeat reum ſibi obligatum per ſcripturam. *l minor* 25. *annis. ff. de minorib.* & tradit Vmbert Locat. *poſt iudic. inquiſit. q.* 16. Farinac. *de hæreſi, q.* 190. *n* 88.

PVNCTVM XXII.

An confiſcatio bonorum delinquentis condemnati in contumaciam ob cauſam fidei ſit facienda à tempore latæ ſententiæ, vel à tempore, quo probationes ſignant delictum commiſſum.

1 *Prima ſententia affirmat à tempore lata ſententia faciendam eſſe confiſcationem,*

2 *Probabilius eſt à tempore, quo teſtes deponerent hunc contumacem in hæreſim incidiſſe.*

3 *Satisfit oppoſitis argum.*

GRauiſſima eſt hæc controuerſia, quia ex illa pendet, an contumax alienare poſſit bona ſua, antequam in contumaciam condemnetur, validâque ſit eorum alienatio, neque reuocanda, niſi in fraudem fiſci eſſe factam probetur Si enim confiſcatio non eſt trahenda ad diem, in quo probationes dicunt delictum eſſe commiſſum; ſed ad diem, in quo ſententia ſuper delicto in contumaciam lata eſt, poterit contumax, dum condemnatus non eſt, bona alienare, & ſic confiſcationem bonorum vitare, & iudices fidei eludere. quod certè non eſt parum inconueniens.

1 Eſt igitur prima ſententia defendens bona talis delinquentis non publicari à die, quo teſtes deponunt illum in hæreſim incidiſſe, ſed à die, qua damnatur tanquam contumax, vel à purgatione indicta defecit. ſic Gabr. Quemada late probans *in ſuis quæſt fiſcalib. tota quæſt* 8. quem ſequuntur absque vlla examinatione. Simanc. *de catholic. inſtitut. tit.* 9. *num.* 26 Menoch. *lib.* 2. *conſ* 159. *ſub. n.* 19. Couar. *in c. alma mater* 1 *p. §.* 7. *num.* 11. *verſ. ſed & in cauſa hæreſis*, Thom. Sanchez *lib.* 2 *cap.* 22. *num.* 35.

Pluribus rationibus Gabr. Quemeda ſuam ſententiam firmat: hæ ſunt præcipuæ. Prima, quia contumax non habetur pro confeſſo, & conuicto, neque vt talis condemnatur, niſi à die quo perfecta eſt contumacia: vt habetur *in cap. cum contumacia, de hæretic. in* 6. *cap. excommunicamus, §. qui autem, eod tit, & lib.* Ergo ſolùm ab illo die bona illius cenſeri debent publicata. Secundò, quia *in ſuprad. c. cum contumacia*, ſolùm dicitur hunc contumacem velut hæreticum eſſe damnandum, non autem dicitur eſſe iudicandum hæreticum; ſed ſimilem illi. Ergo ſignum eſt damnari ob contumaciam, quæ ſimilis eſt hæreſi in pœnis impoſitis, non autem damnari ob hæreſim. Tertiò ex doctrina Bart. *in l. eius qui delatorem ff. de iure fiſci*, vbi decidit fictam probationem non præiudicare hæredi, ſed contumax fictione iuris cenſetur confiteri delictum, de quo accuſatur. Ergo eius ficta confeſſio non debet hæredi præiudicare, ac proinde bona alienata repeti non poterunt. Quartò probat ex text. *in cap inter ſolicitudinem, de purgat. canon.* vbi habetur quòd deficiens in purgatione canonica detrudendus ſit in monaſterium: cùm ergo non dicatur tradendum eſſe curiæ ſæculari, efficitur non eſſe vt hæreticum iudicandum: eodem modo dicendi fauet *gloſſ. fin.* ibi, *non traditur* (inquit) *curia ſæculari, quia illa probatio eſt præſumptiua, & non vera, & directa, ac proinde mitius puniri debet.* Quintò demùs teſtes deponere te fuiſſe hæreticis, ob quam fautoriam citaris ſub excommunicatione per annum perſiſtis, non ex vt hæreticus reputandus, & condemnandus; ſed ad ſummum vt illorum fautor: quia contumacia eſt ficta confeſſio, illíque æquiualet. Ergo ſi ex tua confeſſione ſolum delictum fautoriæ argueretur, ex contumacia id ipſum tantum debet cenſeri probatum. Sextò, ſi poſt contumaciam probatam, & ſententiam datam comparetes, poſſes contumaciam purgare, & condemnationem vitare: vt tradit Couar. *cap. Alma mater*, 1 *p. §.* 7 *num.* 11. Bernard. Diaz *pract. cap.* 117. *ſub num.* 13 *verſ. imò & quod exiſtimo.* Ergo contumacia in caſu fidei non conſtituit iuris fictione hæreticum; aliàs ſemel ità conſtitutus pœnas hæreſi impoſitas vitare nequaquam poſſes.

2 Nihilominus etſi ſupradicta ſententia probabilis ſit, probabiliorem reputo aſſerentem publicationem bonorum faciendam eſſe à die, quo teſtes deponunt hunc contumacem in hæreſim incidiſſe: ſic validiſſimis argumentis probat, & defendit doctiſſimus, & eruditiſſimus Proſper. Farinac. *de hæreſi, quæſt.* 190. *§* 12. *n.* 21. Illud autem eſt potiſſimum, vt hæreticus, v. g. condemnatis in contumaciam, non condemnaris propter contumaciam, & inobedientiam, quam Prælatis Eccleſiæ habuiſti, eorum mandata tranſgrediens non comparendo; ſed condemnaris ob delictũ hæreſis, quod præſumeris incurriſſe, & pro quo citatus fuiſti, vt reſponderes, ſed delictum hæreſis non iudicaris incurriſſe in die quo profertur ſentẽtia condemnatoria. ſed in die, quo teſtes deponunt te exercuiſſe actum, ex quo talis ſuſpicio inſurgit. Ergo ab illo die eſt publicatio bonorum facienda. Diſcurſus eſt legitimus, quia publicatio bonorum delicto hæreſis eſt annexa. Maiorem probo ex *dicto cap. cùm contumacia*, vbi inſordeſcens in excommunicatione per annum in cauſa fidei, vt hæreticus condemnatur: neque enim damnari poterat vt hæreticus, ſi iuris dictione hæreticus non eſſet: & tradit gloſa ibi, Couarr. *§ 7. n.* 11. *in priuc.* Menoch. *de arbitr. lib* 2. *caſu* 416. *n* 6. Bernard. Diaz *dict. cap.* 117 *fine.* Ioan Rojas *ſingul.* 2. *n.* 4. Albert. *de agnoſcenda aſſert. catholic. quæſt.* 30. *n.* 73. Nauarr. *conſil.* 21. *ſub tit. de hæretic. n.* 2. Pegna 3. *p. com* 94. Et ratio eſt manifeſta, quia contumacia non eſt æquale delictum ac hæreſis. Ergo non poteſt æqualem pœnam mereri. Ergo contra iuſtitiam procederet Pontifex, ſi hæc delicta æqualiter puniret; ac ſuſpectum de hæreſi, & in contumacia perſiſtentem eiſdem pœnis afficit; ac hæreticorum præſentem; vt ex text. & Doctoribus relatis conſtat. Ergo non contumaciam ſed hæreſim punit: probatam, inquam per illam contumaciam; contumacia enim, & inobedien-

tia

ta est quædam delicti suspecti, & accusari manifesta probatio, æqualiter enim illius delicti confessioni; & sicuti si delictum confiteris, illud probares, sic per contumaciam confessioni æqualentem manifestè probatur. Minor verò supradicti discursus per se videtur manifesta: nam licèt contumax à die contumaciæ probatæ condemneris vt hæreticus ratio condemnationis est delictum hæresis, de quo suspectus fuisti, & pro quo fuisti citatus respondere. Hoc autem delictum non commisisti, cum nolueris respondere; sed quando testes deponunt. Item etsi à die contumaciæ declaratis hæreticus, non tamen declaratis quòd antea non fueris hæreticus: stat enim optimè quòd antea hæreticus fueris, sed quia probatum non erat, non poteras iuxta illam declarationem facta autem probatione ex tunc declaratio licet declaratio non ad delictum tempore declarationis commissum, sed commissum multo tempore antea extendatur.

3 Et per hæc satisfactum est primo argumen. contrario.

Ad secundum dico, cùm in supradict. text. *cùm contumacia*, dicitur contumacem in causa fidei, velut hæreticum esse damnandum, illa particula *velut* non denotat similitudinem, sed proprietatem, & veritatem: sicuti Ioan. Primo dicitur de Christo: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*, illud *quasi* expressiuum est veritatis, & in casu præsenti tradit glossa, Archidiacon. Philip. Franc. Ioan. Andr. *in suprad. cap. cum contumacia*. Bellamera *decis.* 688. *num.* 27. & alij. Ad tertium nego in primis probationem delicti ortam ex contumacia esse fictam probationem: nam licèt sit facta confessio delicti, non tamen ficta, sed vera probatio illius; ac proinde non est mirū, si tertio præiudicet. Secundò concedo fictam probationem regulariter non præiudicare tertio, qui si plenum habeat ius, ab illo deturbandus non est præsumptionibus; sed plenis probationibus, vt vult Ripa *in c. sæpe, de restit. spoliat. & in l. fin. C. de rei vendicat.* Peregrin. *de fideicommiss. art.* 44. *n.* 12. At fallit in aliquibus delictis atrocibus, & specialiter in crimine hæresis ob eius quantatem, & tradit idem Bart. *l. ff. de bonis eorum qui mortem, sibi consciuerunt*, ex text. *ibi in princ.* Bellamera *decis.* 677. *sub n.* 6. *sub n.* 8. *vers. neque obstat.* Alex. ad eundem Bar. *in d. l. eius exilatorem sub num.* 1. *in lit. B. vers. & limita.* Rojas *singul.* 68. Matcard. *de probation. concl.* 348. *n.* 34. Cantat. *de exec. sent. c.* 1. *n.* 34. quos refert, & sequitur Farinac. *dis p.q.* 190. §. 11. *num.* 42. Alioqui si illa ficta probatio hæredi in crimine hæresis non præiudicaret, neque etiam post sententiam afferre posset præiudicium quia hæc lata contra contumacem. & qui se plenè non defendit tertio non præiudicat vt ex Alexand. *consil.* 126. *in fine, lib.* 2. Signorol. *consil.* 157. *num.* 4. Roman. *consil.* 154. *n.* 5. tradit Farinacius *suprà*. Ad quartum dico non tradi deficientem ingressione canonica curiæ sæculari, quia fassus est errorem, & misericordiam postulauit vt tradit ibi Abbas, & glossa *in solut.* 2. casu nullus hæreticus tradendus est curiæ sæculari. Aliam autem solutionem, quòd scilicet probatio per contumaciam sit solùm præsumptiua, & non vera, idcóque contumacem minus puniri debere: communiter Doctores reprobant, vt videre est in Abbate *ibi num.* 5. Bellam. *decis.* 676. *sub num.* 4. Alias, vt bene dicit Farinacius *num.* 44. oporteret dicere neque confiscationem habere locum à die perfectæ contumaciæ, & lapsus anni, neque à die sententiæ, & condemnationis, quod nullus dicit. Ad quintum dico cum citatis respondere de fautoria hæresis, si factum sit plenè probatum, vt sæpè debet esse citatis, vt purges suspicionem hæresis, quam incurristi; quam purgationem si omittis facere, non solùm probas per contumaciam ipsam fautoriam, sed potius ipsam suspicionem; ira vt ipsa suspicio, quæ principio erat leuis, facta citatione transit in vehementem, & perfecta contumacia redditur violenta; & digna vt ob illam contumax tanquam de delicto verè probato damnetur. Neque obstat fautoriam esse hæresis in genere, & non in particulari, vt non possit hic fautor vt hæreticus condemnari, quia ad hanc condemnationem sufficit errare contra fidem vel Deum in genere, vt ex Bellamera *decis.* 688. *num.* 33. & ex Pegna ad Eymer. 2. *part. quæst.* 54. *versic. sic talis* tradit Farinac. *num.* 51. Adde tarò fautoriam esse hæresis in genere, quia tarò fautor hæretico, vt sic, sed tali hæretico, tali errore effecto: ac proinde illius erroris, cui fautorem præstitit, fautoria dicitur, & adeò in illius hæresis ex illa fautoria generatur. Ad sextum respondeo, si comparendo probas non habuisse culpam in contumacia, eo quòd fuisti infirmus, vel aliter impeditus comparere, purgas contumaciam, & infirmas sententiam, si forte lata fuit; quia ex falsa præsumptione fuit lata. At si comparendo contumaciam recognoscis, delictum verò de quo fuisti vt suspectus citatus negas; non es audiendus, neque ad pœnitentiam recipiendus quousque delictum fatearis, & errorem abiures, licet si veris testibus de crimine conuictus esses: sic docet Eymer. 3. *part. quæst.* 47. *num.* 4. Bellam. *decis.* 688. *sub n.* 30. *vers. simò fortè.*

Punctum XXIII.

Cui debent bona confiscata applicari.

1 *Sub varia distinctione quæstio resoluitur.*
2 *Confiscati ob hæresim penes Pontificem residet applicatio.*
3 *Sæpe Pontifex constitutiones suas dirigit ad aliquas prouincias, quæ tamen leges sunt vniuersales.*
4 *Quid Pontifices in hac restituerint.*
5 *In Hispania fisco regio integrè applicantur bona, & quid in alijs regionibus.*
6 *Debent tamen Principes mandatis Inquisitorum obedire, alias de bonis confiscatis participare non poterunt.*

1 SI de confiscatione lata à Principe loquamur, qualis est ob crimen læsæ maiestatis, & in Castellæ regno ob crimen contra naturam, fisco regio pertinent bona confiscata, vt de se constat, At si confiscatio non à Principe, sed ab inferiori iudice facta sit, etiam si siat de iure communi in quo casu diximus extendi ad bona sita extra territorium confiscantis; talia bona sic extra territorium confiscantis existentia non spectant ad iudicem, seu dominum confiscantem, sed ad dominium loci illius, vbi sunt sita. argument. textus *in l. quicumque, § vniuersi, vers. quòd si fecerint.* ibi. *in cuius territorio est, C. de hæreticis l. fin. C. de bonis vacant. l.* 10 *l. tutores § hæres* & ibi Bart *ff. de administ. tutorum* sic multis relatis testatur de communi Farinacius *lib.* 1. *praxis, quæst.* 25. *num.* 101. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 34. Clarus *in practic. q.* 78. *versic. sed hic quæro.* Hoc tamen intelligunt Farinacius, Sanchez, & Clarus, dummodo dominus alterius territorij habeat ius confiscandi aliàs secus. Nam si caret iure confiscandi, confiscanti applicabuntur; quia cessat iurisdictionum confusio, quæ est ratio quare bona sita extra territorium confiscantis, & per ipsum confiscata confiscanti non applicentur. Secundò affirmant Farinacius *num.* 108. multos referens, & Sanchez *suprà*, intelligendum esse de bonis immobilibus: nam bona mobilia personam delinquentis comitantur, neque territorio circumscribuntur, ac proinde confiscanti pertinent, ex text. *in cap.* 1. §. *si iudex, de vsibus feudorum*, in illis verbis *Dominus eius omnia bona mobilia sub sacramēto iudici repræsentet*, quidquid in contrarium Mediolani seruetur vt testatur Clarus *dict. q.* 78. *versic. sed hic quæro, in fine.* Tertiò intelligenda est conclusio etiam in crimine hæresis: nam etiam in illo crimine non debent applicari bona confiscata existētia extra territorium confiscantis ipsi, sed fisco iudicis loci illius; sic Simancas *de cathol. instit. titul.* 6. *n.* 129. Gundissaluus, *tract. de hæreticis, q.* 15. *n.* 6. *& sequent.* Decian. *tract. de crimen lib.* 5. *cap.* 44. *n.* 8. Farinacius *illa quæst.* 25 *num.* 104. *& q.* 109. *de hæresi.* §. 12. *n.* 96. Quartò intellige, etiamsi bona existentia extra territorium confiscantis spectarent ad ipsum iure directi dominij, adhuc ad feudatarium non & ad dominium directum confiscantem deberent pertinere, vt ex pluribus comprobat Farinacius *suprà num.* 102. *& seqq.* specialiter ex Roland *consil.* 78. *à num.* 2. *vsque ad.* 22. *volum.* 2. quia vasallus infeudatus à dominio de mero, & mixto imperio non solùm habere debet mulctas suorum subditorum, quæ meri imperij sunt: vt tradit Bart & alij *in l. imperium. ff. de iurisd. dict. omn. iudic.* sed etiam habere debet confiscationes, & publicationes bonorum, quia ipse censetur quasi procurator fisci in rem suam. Excipe nisi crimen ob quod fit bonorum publicatio sit læsæ maiestatis aduersùs dominum directum, quia tunc domino directo pertinent ea bona, etiamsi extra territorium ipsius sint, in satisfactionem iniuriæ sibi factæ, nisi forte bona illa sint, in feudum, vel emphyteusim accepta à feudatario quia tunc ipsi feudatario applicantur, & vtile dominium cum directo consolidatur ne ex delicto vasalli infeudati detrimentum feudatarius patiatur, & probat expresè textus *in cap.* 1. §. *illud. de prohibita feudi alienat.* sit Roland *consil.* 78 *per totum, vol.* 2. *& consil.* 73. *vol.* 4. Farinacius alios referens, *quæst.* 25. *n.* 15. *& seqq.*

Aduerto tamen si sententia confiscationis ad bona extra territorium confiscantis expresè non extenderetur posset tunc superior illius territorij si delinquens illi subditur ratione originis, vel domicilij nouum processum instituere, & denuo condemnare, & illius vigore bona ibidem sita confiscare: sic ex Bossio *titul. de bonorum publicat. num.* 75. Nilo *de bannitis*, 1. *part. secundi temporis, quæst.* 17. *prope finem* tradit Farinac. *q.* 25. *n.* 201. *fine.*

Cæterùm loquendo absolutè de bonis hæreticorum in varias sententias Doctores sunt diuisi, cui debeant applicari attento iure communi: Referam quid mihi verius videtur.

2 Et primò præmittendum est applicationem horum bonorum penes Pontificem esse; cùm enim crimen hæresis Ecclesiasticum sit, *c. vt inquisitionis. §. prohibemus de hæreticis, in* 6. Pontifici competit committentes illud punire, siue Ecclesiasticos siue laicos, *cap. licet, de foro compet.* & ibi glossa: at vna ex pœnis, quæ aduersùs hæreticos fertur est confiscatio bonorum. Ergo in illa imponenda constitutiones Pontificiæ seruandæ sunt, præferendæ aliis regiis constitutionibus, si forte contradi-

cant.

cant. Confirmo. Cognitio huius criminis Pontifici, ciúſque miniſtris conuenit, & nullo modo poteſtatibus ſæcularibus, vt habetur *in ſuprad. cap. vt inquiſitionis*. Ergo etiam applicatio bonorum hæreticorum ſolum Pontifici, & quibus ipſe facultatem dederit, pertinebit; quia hæc acceſſoria eſt primæ cognitioni, vel potius condemnationi. Acceſſorium autem iuxta naturam principalis iudicandum eſt, *cap. acceſſorium, de regul. iuris in 6.*

3 Secundò præmitto ſæpè Pontificem conſtitutiones ſuas dirigere ad aliquas ſpeciales prouinciales, vel perſonas: quo non obſtante leges ſunt vniuerſales pro tota Eccleſia, vt conſtat ex pluribus legibus inſertis in corpore iuris, quæ ſpecialibus perſonis erant directæ. Fateor ergo plurimas eſſe conſtitutiones à Pontifice latas in fauorem ſanctæ inquiſitionis, quæ Inquiſitoribus tantùm ordinis Prædicatorem, vel Inquiſitoribus Italiæ, vel Lombardiæ directæ ſunt, vt videri poteſt in iis, quas refert Pegna *in ſine direct.* at inde non debet inferri obſeruandas non eſſe ab Inquiſitoribus totius orbis; aliàs plurima illis priuilegia conceſſa corruerent. Ratio autem, quare debeant obſeruari & vim legis habere, ea eſt, quia *in cap. vlt. §. de hæretic. in 6. & clem. 1. §. vlt. de hæretic.* cauetur omnes conſtitutiones, & extrauagantes contra hæreticam prauitatem editas, etiamſi in corpore iuris non contineantur, obſeruandas eſſe, & ita notauit optimè Pegna *direct. 2. p. com. 158. circa medium, verſ. præterea* Farin. *de hæreſi, q. 190. n. 173.*

4 His poſitis Innocent. III. *in cap. vergentis, de hæret.* ſtatuit bona hæreticorum confiſcari, & in terris Eccleſiæ, fiſco Eccleſiæ applicari. In terris verò Eccleſiæ temporaliter non ſubiectis fiſco iudicis ſæcularis, etiamſi condemnati filios haberent catholicos. Poſtea verò *in cap. excommunicamus, el 1. §. damnati, eodem 1. de hær.* ſupradictam conſtitutionem limitant in bonis clericorum, ea non Eccleſiæ fiſco, ſed Eccleſiis, à quibus ſtipendia receperunt, applicentur. Cæterùm Innocent. IV. quem ſequutus eſt Alexand. IV. & Clemens IV. in ſua conſtitutione edicta anno. 1252. cuius initium eſt, *Ad extirpanda.* cuiuſque meminit Pegna *in ſuprad. loco. & in fine directorij.* & Farinac. *num. 176.* trimembrem fecit bonorum confiſcatorum diuiſionem: & primam ſtatuit applicandam eſſe in commune ciuitatis, ſeu loci, in quo delinquens damnatur, vel bona illius ſita ſunt. Secundò in fauorem, & expeditionem officij inquiſitionis dandâ eſſe officialibus qui tunc negotia ipſa peregrinet. Tertiò ponendam in aliquo tuto loco, ſecundum quod dictis diœceſano, & Inquiſitoribus, vel Inquiſitori videbitur reſeruanda, & expendenda per conſilium eorundem in fauorem fidei, & ad hæreticos extirpandos. Neque audiendus eſt Burſatus, qui *conſ. 8. lib. 3.* ſcriptum reliquit has conſtitutiones ſolùm in Italia obligare, non extrà. Item non eſſe ſatis authenticas, vel vſu receptas comprobat manifeſtè Pegna. *dict. comm. 158. verſic. ego verò*, & Farinac. *quæſt. 190. à num. 178.* Illis tamen nullo modo eſt derogatum conſtitutione Alexand. IV. edita anno 1260. incipiens. *Deſcriptioni veſtræ*, de qua meminerunt Pegna, & Farinac. *ſuprà*, vbi aſſerit Pontifex bona publicata, ſeu confiſcata, & in poſterum confiſcanda, ſeu publicanda eorum pretium ad opus Romanæ Eccleſiæ conſeruetur. Nam præterquam quòd de caſu ſpeciali loquitur, & de parte illa, quæ fiſco Eccleſiæ applicanda eſt, ſiquidem eſt de bonis hæreticorum in prouincia Romana exiſtentium, conſtitutione Clementis IV. qui proximus Alexand. fuit, trimembris illa diuiſio Innocent. IV. firmata eſt; quod id ipſum fecit Eugen. IV. in ſua conſtitutione edita Bononiæ anno. 1438. 17. kalend. Februar. quæ incipit, *Sedis Apoſtolicæ prouidentia*, quam ad verbum refert Farinac. *dict. quæſt. 190. num. 178.* Quapropter hæc trimembris diuiſio omnino retinenda eſt, dum aliud à Pontifice non fuerit ſtatutum: & ita tenet Pegna *dicto comm. 158. poſt medium, verſ. quare vt ad inſtitutum.* Decian *tra. crimen. lib. 5. cap. 44. num. 2. verſ. hodie tamen.* Lœlius Zechius *in ſum. 1. p. rub. de hæreſi, c. 11. n. 16. verſ. undecima pœna.* Aduerto, tamen vt hæc trimembris diuiſio locum habeat, debent domini temporales Inquiſitoribus eorúmque miniſtris neceſſaria pro expeditione officij ſanctæ. Inquiſitionis ſuppeditare: iuxta conſtitutiones Innocent. IV. Alex. IV. & Eugenij aliàs ſanctæ Inquiſitionis officio, & Inquiſitoribus omnia erunt applicanda; quia ceſſat ratio quare illa tertia pars dominis temporalibus applicetur: & ita tenet Pegna *dict. com 158. verſ. cùm autem in multis locis*, Farinac. alios referens, *dict. q. 190. n. 185.*

5 Dixi hanc trimembrem diuiſionem ſeruandam eſſe, dum aliud à Pontifice non fuerit ſtatutum: quod dixi tum propter bona clericorum ab Eccleſia in ſtipendium accepta, quæ non fiſco, neque Inquiſitionis officio, ſed Eccleſiis, à quibus receperunt, applicanda ſunt: iuxta textum *in c. excommunicamus de hæreticis.* Tum quia in pluribus locis aliud videtur cautum, quod ex conſuetudine ſatis recepta non leuiter colligitur. In primis enim in Hiſpania omnia bona hæreticorum fiſco regio applicantur: & meritò; quia Catholiciſſimus Rex Inquiſitoribus, & eorum miniſtris, abundè ſuppeditat, & quidquid neceſſarium eſt ad promotionem ſancti officij, ex ſuo (ſi opus eſt) patrimonio erogat: & ita teſtatur Couarr. *var. reſolut. lib. 2. cap. 9. num. 12.* Simanc. *de catholic. inſtitut. tit. 9. n. 732.* Clatus *in pract. crimin. § hæreſis num. 11. verſ. ſed hoc* Nauarr. *conſil. 2. num. 1. ad fin. tit. de hæreticis*, Card. Tuſchus *pract. conc. verbo hæreticus concl. 102. num. 15.* Salzedo ad Bernard. Diaz, *c. 114. verſ. hæreticis, & verſ. quæ quidem opinio*, Peregrin. *de iure fiſci lib. 4. tit. 5. n. 31. verſ. clericorum.* Pegna *dict. com. 168. verſ. hinc conſequitur.* Iacob. de Graſſis *lib. 2. deciſ. cap. 11. n. 13. verſ. verùm quando* Farinac. *dict. quæſt. 190. num. 188.* & hanc applicationem fiſco regio faciendam in Hiſpania affirmat Couar. *ſuprà*, & Mendoz. *in additionib. ad repert. inquiſit. verbo diuiſio litt. A.* habere locum in bonis clericorum habentium beneficia, quæ non Eccleſiis à quibus ſtipendia receperunt, ſed fiſco applicantur. In aliis verò regnis alia eſt conſuetudo, vt teſtatur Farinac. *ſuprà.* Nam Placentiæ teſtatur ex Vmbert. Locato *in iudic. inquiſit. verbo fiſcus, n. 1. verſ. conſuetudo*, conſuetudinem eſſe diuidendi bona hæreticorum in duas partes, quarum vna applicetur fiſco Principis, qui benigniſſimè brachiis ſuum ſancto Inquiſitionis officio confert, & altera applicetur ſancto Inquiſitionis officio pro eius conſeruatione. Eandem affirmat cum Burſato *conſil. 43. n. 45. lib. 1.* eſſe Mantuæ iuxta decreta Pontificia, Mediolani tamen dicit bona hæreticorum diuidi æquis portionibus inter fiſcum ducalem, Epiſcopum, & Inquiſitorem: teſte Claro *pract. crim. § hæreſis, n. 11. verſ. in hoc autem ducatu.* quem refert Tuſch. *pract. concl. verbo hæreticus, concl. 102. num. 16.* Franciæ inductum eſſe conſuetudine bona immobilia etiam clerici ad degradationem, vel perpetuos carceres condemnati ſpectare ad Regem, vel ad dominum temporalem imperium ibi habentem. Mobilia verò Epiſcopo applicari ſecundùm Oldradum, Rebuf. Petr. Gregor. & alios relatos à Salzedo *pract. crim c. 114. verbo hæreticis, circa finem* conſentit Couarr. *lib. 2. variarum, c. 9. n. 12.* Peregrin. *de iure fiſci lib. 4. tit. 5. n. 31. verſ. clericorum bona.* Sabaudiæ affirmat ex ſpeciali conſtitutione Gregor. XIII. edita die 28. Septembris anno 1584. hæreticorum bona diuidi hac ratione, ſi eorum valor mille ſcuta non ſuperauerit, Cameræ, & fiſco ducali medietas applicetur, & altera officio ſanctæ Inquiſitionis. Quòd ſi dicta bona valorem mille ſcutorum exceſſerint, omnia applicantur eidem Cameræ, ſeu fiſco ducali. Debent tamen ducis miniſtri pro qualibet confiſcatione realiter, & cum effectu, & ſine vlla mora ſanctæ Inquiſitionis officio ſcuta quingenta omnino perſoluere.

6 Tandem aduertit & optimè Farinacius *ſupradicto loco, in fine*, ne Principes, & domini temporales, quibus vel ex conſuetudine à Romano Pontifice approbata, vel ex illius ſpeciali conceſſione pars aliqua in bonis confiſcatis conuenit, negligentes ſint in exequendis mandatis Inquiſitorum, alioquin non ſolùm portione bonorum confiſcatorum illis debita priuati remanebunt, & indigni reputabuntur, ſed tanquam hæreticorum defenſores, & fautores inquiri iure poterunt.

PVNCTVM XXIV.

An excuſet hæreticus ſupradictam pœnam confiſcationis bonorum, eo quòd reſipuerit, vel miſericordiam poſtulauerit.

1 *Spectato iuris rigore nunquam hæreticus hanc pœnam vitare poteſt.*
2 *Ex miſericordia remitti poteſt, ſi antequam accuſatus, vel denuntiatus ſit, pœniteat.*
3 *Secus verò dicendum cenſeo, ſi poſt publicata dicta teſtium miſericordiam expoſtulet.*

1 LOngiſſimum eſſet recenſere omnium placita, dicam quid mihi probabilius apparet.

Dicendum eſt ergo ſpectato iure hæreticum nullo modo ſupradictam pœnam efficaciter euitare poſſe; quia hæc pœna confiſcationis delicto annexa eſt. *cap. cùm ſecundùm leges, de hæreticis, in 6.* Ergo ſemel commiſſo delicto pœna hæc excuſari non poteſt. Dices non excuſari ab illa pœna contrahenda, at ab illius executione excuſari ob pœnitentiam. Sed contra, quia hæc excuſatio, quæ remiſſio eſt pœnæ per legem impoſitæ ex æqua lege, vel decreto Pontificio conſtare debebat. At nullibi conſtat pœnitentibus hæreticis bona confiſcata remitti debere. Ergo non ſunt illis remittenda ex iuris rigore. At ex benignitate, & miſericordia præſtat aliquando remittere (quidquid contrà teneat Conrad. Brunus *tract. de hæreticis, lib. 5. c. 6. n. 9. & 10.* Nam textus *in cap. vergentis, de hæreticis*, ſufficiens præſtat fundamentum ad hanc gratiam præſtandam. Inquit enim Pontifex: Neque ad eos, ſcilicet hæreticos, bona eorum vlterius reuertantur, niſi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus hæreticorum conſortium miſereri aliquis voluerit. & ita tradit gloſſa *ibi.* Abbas *num. 2. in 5. notab.* Felin. *num. 2.* Vmbert. Locat. gloſſa *ibi.* Abbas *num. 2. in 5. notab.* Felin. *num. 2.* Vmbert. Locat. *iudicial. Inquiſit. verbo pœna, n. 10.* Simanc. *in Enchirid. tit. 58. rub. de pœnitent. n. 4.* Farinacius *quæſt. 25. num. 16. & q. 190. § 6. n. 144.* Pegna *director. inquiſit. 3. part. comment. 158. verſic. ſed cùm ex benignitate.*

1 Quòd ſi roges: quando ex benignitate remitti debeant hæreticis pœnitentibus bona?

Reſpondeo

Respondeo primò, quoties pœnitet hæreticus & misericordiam postulat, antequam accusatus, vel denuntiatus sit. sic Simancas *de catholic. institut. tit. 47. n. 16. & 17.* Sanch. *tract. de hæretic. c. 15. n. 3.* Ioan. Calderinus *tract. at. de hæreticis, num. 2. & seqq.* Franc. Pegna *3. p. direct. comment. 158. vers. tertia similiter*, iunctis iis quæ dixerat *quæst. 93. comment. 142.* Secundò, si postquam est accusatus, vel denuntiatus, imò captus, statim errorem suum plenè confiteatur, antequã dicta testium ei publicata fuerint, videtur ex benignitate bona illi esse remittẽda: tradit Squallicens. *tract. de fide catholica. c. 30. num. 2.* Farinac. *q. 25. num. 6. & q. 190. num. 149* iuncto *num. 135.* Pegna *director. loco allegato, 2. p. comment. 9. ad c. vergentis versic. 1. & secundo.* Vmbert, Locat. *in iudicial. inquisit. verbo gratia n. 3. versic. at vbi inquisitus.* Zanch. *tra. de haret. c. 25. n. 3. versic. imò hodie* Parisius *consil. 2. n. 184. ver. ad undecimam dubitationem, l. 4.* Roland *cons. 92. num 24 lib. 3.* & alij plures relati à Farin. *q. 190. num 133. & 135.*

3 Tertiò extendunt aliqui ex suprædictis Doctoribus ad hæreticum pœnitentem ante sententiam, cui affirmant ex benignitate bona restitui debere, etiamsi post publicata dicta testiũ pœniteat. sic Farinacius, Vmbert. Locat. Parisius, Roland. nuper allegati. At hoc non credo, quia tunc non ex voluntate videtur fateri delictum, sed quia illo conuictus est. Quapropter hic perpetuo carceri mancipatur, iuxta textum *in c. excommunicamus 2. §. si quis de hæreticis.* ibi. *si qui postquam fuerint deprehensi reddire voluerint ad agendam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur.* Intelligo autẽ postquam fuerint deprehensi plenè, hoc est, non solùm captura, sed præcipuè testium depositione. In Hispania autem nemini hæreticorum fit bonorum remissio, nisi tantũ illi, qui sponte errores suos fatetur, hoc est, qui nullo metu probationis, & testificationis ductus ad iudices fidei accedit misericordiam postulaturus. sic Simanc. *tit. 44. de catholi. instit. n. 3.* & tradit Franc. Pegna *3. p. comm. 12. vers. magnam veniam.* Dicitur autem nullo metu probationis duci ad fatendum errorem, quando non vocatus ob denuntiationem, vel accusationem iudicẽ adit crimina confessurus, vt optimè docuit Abbas *in. c. de hoc de simonia*, & notauit Pegna *sup. vers. & metu probat.*

PVNCTVM XXV.

Qualiter fiscus satisfacere debeat creditoribus delinquentis, cuius bona publicantur, ipséque delinquens liber maneat ab obligatione eis satisfaciendi.

1 *Fiscus tenetur satisfacere omnia debita criminosi ante delictum contracta. si publicet omnia eius bona.*
2 *Si publicet partem, pro parte tenetur.*
3 *Tenetur satisfacere debitis ante delictum, secus post delictum, nisi in vtilitatem delinquentis cesserint.*
4 *Fisco incũbit onus probandi debita cõtracta esse post delictũ.*
5 *Satisfacere debet creditoribus, quos constat tales esse sũmaria in informatione facta.*
6 *Debet satisfacere pro viribus bonorum confiscatorum, & non vltra, tametsi non confecerit inuentarium.*
7 *Item debet satisfacere ex bonis confiscatis, & incorporatis, non ex debitis postea confiscandis.*
8 *Item ex bonis sitis in illo territorio, vbi adsunt creditores.*
9 *Debet iis satisfacere prius fiscus, quàm fideiussor deliquẽtis*
10 *Fiscus conueniri potest via executiua si delinquens eadem conueniri poterat.*
11 *Fiscus prius creditoribus, quàm sibi pro expensis factis satisfacere debet.*
12 *Facta cõfiscatione liberatur debitor à satisfactione exhibẽda creditoribus: tametsi ad pinguiorẽ fortunã deueniat.*
13 *At si confiscatio non fuit omnium bonorum, sed partus, pro parte tenetur delinquens.*
14 *Proponitur quædam obiectio, & fit illi satis*
15 *Si ex gratia Principis reddita sunt bona delinquenti, tenetur satisfacere creditoribus.*
16 *Fideiussor delinquentis tenetur satisfacere creditoribus; casu quo fiscus non satisfecerit.*

COnstat apud omnes teneri fiscum publicantem bona alicuius criminosi satisfacere omnia debita ante delictum contracta, quia fiscus licèt non sit propriè hæres, eo quod condemnato viuenti succedat, habetur tamen loco hæredis, ac proinde fisci hæres tenetur ad debita soluenda defuncti, ita fiscus ad debita soluenda condemnati. Item fiscus occupare non potest nisi bona delinquentis, at bona delinquẽtis solùm reputantur ea, quæ deducto ære alieno supersunt: vt expressè habetur *in l. non possunt, 11. ff. de iure fisci.* Dixi teneri ad omnia debita, ad quæ delinquens tenebatur, siue ex mutuo, depositio, commodato, legato, fideicommisso sint contracta; siue ad ea ciuiliter, siue naturaliter tantum obligetur, quia est vniuersalis successor succedens in omni actione tam actiua, quàm passiua delinquentis, & colligitur ex *leg. ex facto. ff. ad Trebellian. & leg. Papinian. §. meminisse ff. de inofficioso testamento*, & aliis quæ congerit Farin. *1. p. praxis, quæstion. 25. à numero 69. & de hæresi, q. 190. num 28.*

2 Notanter dixi teneri omnia debita criminosi soluere, si publicet eius bona: nam si solùm publicet partem, pro parte tantùm tenetur, quia tunc solùm pro parte loco debitoris subrogatur, & deciditur *leg. fin. Cod. de debitorib ciuit. lib. 11.* ibi *pro rata rerum quas possident, conueniuntur.* sic Siman. *de catholic. instit. titul. 9. num. 122.* Sanchez *lib. 2. c. 22. n. 74. & 90.* Bonacina *disp. 3. de contractibus quæst. 8. p. vlt. §. 4. n. 1.* Farinac. *quæst. 25 num. 178.*

3 Item dixi esse fiscum obligatum satisfacere debita ante delictum contracta. Nam ad ea, quæ post delictum, cui est annexa pœna confiscationis, contracta sunt, non obligatur nisi inquantum probatum fuerit in vtilitatem delinquentis, & consequenter fisci impensa esse; quia ex bonis prius fisco obligatis solui posteriora debita non debent. sic Zanchez *n. 76.* Bonacina *dict. §. 4. n. 1.*

4 Cùm autem dubium est, an sint debita contracta post delictum, quis debeat hoc probare? Didacus Cantera *quæst. crim. rubr. de haret. c. 1. n. 21.* affirmat debere opponentem probare. Sed verius est fisco semper incumbere, quia constat de debito, & obligatione. Ergo vt fiscus ab illa se eximat, debet probare post delictum prouenire. Item nullus præsumitur delinquere, nisi probetur. Ergo neque contrahere in præiudicium fisci. sic Sanchez Bonacina *suprà* & Farinac. *quæst. 190. num. 28.* Quòd si delicto annexa non sit pœna confiscationis ipso iure, sed veniat imponenda, tenetur eodem modo debita soluere, ac si ante delictum contracta essent, quia tunc delinquens obligare sua bona creditoribus potest, cùm non sint fisco propriè obligata & quasi hypothecata, aliàs posset omnia bona in tertios alienata auocare, hypothecaria actione, quod est falsum, vt bene dixit Bossius *tit. de bonorum publicatione n. 181.* Farinac. *1. p. praxis, quæst. 125. n. 190.*

5 Modus autem, quem seruare debet fiscus in satisfaciendis creditoribus, is est. Primò, vt satisfaciat creditoribus quod tales esse constiterit solo summario examine, & veritate inspecta, neque definitiuam sententiam spectet. colligitur ex *leg. si quis post hæc, in princ. Cod. de bonis præscript.* & ibi Salicet. *in fine* Farinac. *quæst. 25. n. 176.* Clarus *pract. q. 78. vers. sed quæro.* Sanchez *lib. 2. c. 22. n. 81.* & alij apud ipsos. Et ratio est manifesta, quia delinquens solo hoc summario examine, & veritate inspecta obligatur debita soluere. Ergo similiter obligari debet fiscus, qui loco illius subrogatur.

6 Secundo debet satisfacere pro viribus bonorum confiscatorum, & non vltrà, etiamsi inuentarium non confecerit, quia fiscus solùm ratione bonorum obligationem satisfaciendi creditoribus subiit. Ergo non potest ipsa bona accepta excedere obligatio. Neque obstat hæredem non conficientem inuentariũ teneri debita soluere vltra vires hæreditarias. *§. si verò non fecerit, authent de hæredibus & falcidia, & auth. sed cùm test. in fine, Cod. ad leg falcid.* quia hoc in fisco non procedit, qui propriè hæres non est, ac proinde obligatus non est conficere inuentarium: vt tradit Bart. *in l. 1. §. an bona*, & ibidem Alex. *in additionib. ff. de iure fisci.* sic Clarus *pract. q. 78. n. 30.* Bossius *pract. tit. de bon public. n. 23.* Peregrin. *de iure fisci, lib. 5. tit. 1. n. 64.* Sanc. *lib. 2. c. 22. n. 83.* Farin *q. 25. n. 183 & seqq.*

7 Tertiò debet satisfacere ex bonis confiscatis, & incorporatis, non ex debitis postea confiscandis: sicut enim ipse debitor delinquens non poterat creditoribus inuitis dare insolutum nomina sui debitoris: vt colligitur ex *l. cùm à quo*, & ibi Bald. & Salicet. *C. de solutionib.* sic neque fiscus loco debitoris subrogatus id facere poterit: sic aliis relatis docet Farin. *dict. q 25. num. 174. & 175.*

8 Quartò, satisfactio præstanda est creditoribus vnius territorij ex bonis ibidem confiscatis, non ex bonis alibi confiscatis, quia creditori satisfaciendum est eo in loco, vbi contractus celebratus est, non alibi ipso creditore inuito. *l. is qui certò*, & ibi Bart. *ff. de eo quod certo loco* & sicut quilibet fiscus bona sita in suo territorio occupare potest, & non alia; ita debita ibidem contracta satisfacere debet, & non alia. Quòd si creditores vnius territorij vellent sibi fieri satisfactionẽ ex bonis alibi confiscatis, & ad diuersum fiscum pertinentibus non tenetur eis fiscus soluere, cùm bona confiscata in illo territorio sufficiunt, qui esto creditor habens bona debitoris sibi hypothecata, possit ex quibuscumque illius bonis, etiam in alio territorio sitis, petere satisfactionem fieri, ex text. *in l. creditorib. ff. de dist. pignor.* at facta confiscatione id fieri non potest, ne fiscus vnius territorij omnibus bonis confiscatis sibi pertinentibus priuetur, altero fisco illæso remanente, sic relato Cyno, Petr. Bald. & Angelo *in l ex facto, ff. de hæredibus instit.* tradit. Farin. *q. 25. n. 173.* Clarus *pract. quæst. 78. vers. sed quæro, an hoc casu* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num 78.* At si bona vnius territorij ad debita ibidem contracta soluenda non sufficerent, ex bonis in alio territorio sitis, illis esse satisfaciendum, quia absolutè sunt bona delinquentis, qui est obligatus, cuius obligationis satisfactio præferenda est iuri per fiscum acquisito, sic Clarus, Sanch. Farin *supra.*

9 Quintò, debet fiſcus ſatisfacere creditoribus, priuſquam fideiuſſor ipſius delinquentis, quia loco delinquẽtis ſubrogatur; quare ſi creditores à fideiuſſore debitum exigant, poterit fideiuſſor excipere excuſſionem faciendam à fiſco in bonis confiſcatis, ſicuti poterant excipere excuſſionem faciendam à debitore, ſi debitor non fuiſſet delinquens, ex *authent. præſente, Codice de fideiuſſorib. autent. quòd ſi debitor, C. de pignorib.* ſic multis relatis aduerſùs alios contrarium ſentientes firmat Farinac. *q.* 25. *n.* 171. Sanchez *c.* 22. *n.* 79.

10 Sextò eadem ratione, ſi via executiua conueniri poterat, delinquens, & fiſcus etiam conueniri poterit, & obligari ſoluere; fiſcus enim non cenſetur priuilegiatus, niſi in caſibus à iure expreſſis *l.* 1. & ibi Cynus; *Cod. de petitione hæreditatis, l. quod placuit. ff. de iure fiſci.* ſic Sanchez alios referens, *num.* 80. Non tamen poterit fiſcus conueniri coram iudice delinquentis, etiáſi inſtantia cœpta fuerit contra delinquentem, ſed neceſſariò conueniendus eſt coram proprio iudice: quod ſatiſſimè probat Barboſa *in l. ſi conſtante, §. fin. à num.* 19. *ff. ſoluto matrimonio*, cuius ratio mihi firma non videtur, illam tamen firmam putarem, quæ ex priuilegio fiſci deſumitur. Cum enim fiſco conceſſum ſit, vt nunquam conueniri poſſit, niſi coram proprio iudice, ex *l.* 1. & *aliis, Cod. vbi cauſa fiſcales. l.* 2. *C. ſi aduerſùs fiſcum, l. cùm eorum, Cod. de ſentent. & interlocut. omnium iudicum l.* 1. *Cod. de fide inſtrument. lib.* 10. *l. ſi conſtanti, §. fin. ff. ſoluto matrimonio.* Neque alicubi habearur exceptio, cùm cauſa cœpta eſt coram alio iudice, cenſeo in hoc caſu coram proprio iudice eſſe conueniendum: conſentit Farinacius. 1. *part. fragment. verbo fiſcus, num.* 185. Secus verò dicendum videtur, ſi iure hæreditario ſuccederet, aut poſt latam ſententiam in cauſa appellationis, ex traditis à Peregrino *de iure fiſci. libr.* 7. *titul.* 1. *numer.* 11. & 12.

11 Septimò ſi bona delinquentis condemnati inſufficientia ſunt ad ſatisfaciendum creditoribus, & fiſco pro expenſis factis in illius condemnatione, & bonorum publicatione; prius fiſcus ſatisfacere debet creditoribus, quàm ſibi. Tum quia creditoribus iam erat ius quæſitum, quod imminui non debet ob debitũ poſtea contractum. Tum & præcipuè, quia Princeps ſuis expenſis debet delinquentes perſequi; iuxta *l.* 1. *Cod. de muliere quæ ſe publicè commiſcuit.* ſic Baiard. ad Clarum, *quæſt.* 78. *num.* 169. *lib.* 5. Sanchez *lib.* 2. *c.* 22, *n.* 93 Bonacina *diſput.* 3. *de contractibus quæſt.* 8. *punct. vltim. §.* 4. *fine.* Eſto contra teneat Peregrinus *de iure fiſci, lib.* 5. *titul.* 1. *num.* 193 Matth. de Affict. *cap.* 1. *§. & bona committentium. n.* 119. *tit. quæ ſint regalia in viſibus feudorum.* niſi quòd fiſcus in hoc agat viliter negotium creditorum. Quod fundamentum infirmum eſt, cùm potiùs negotium creditorum infirmetur, tum ob expenſas factas, tum quia transfertur debitum in potentiorem, qui eſt fiſcus. Adde punitionem delinquentium non creditoribus, ſed reipublicæ pertinere. Idem quod dictum eſt de creditoribus fiſco præferendis, dicendum eſt de pœna impoſita à fiſco pro reparatione alicuius damni illati à delinquente: hæc enim pœna præferenda eſt cuilibet aliæ pœnæ fiſco applicandæ, quia damnum paſſus eſt creditor, cui delinquens iure naturæ ſatisfacere erat obligatus. Ergo fiſcus ſuccedens in iuribus tam actiuis, quàm paſſiuis delinquentis, hanc tenetur ſatisfactionem præſtare, prius quàm ſibi bona delinquentis applicet, ſic Farinacius *quæſt.* 25. *num.* 189. vbi teſtatur ſæpiùs ſe vidiſſe ſentatum: conſentit Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *in fine.* Bonacina *dict. diſput* 3. *q.* 8. *punct. vltim. §.* 4. *fine.* Secus verò dicendũ eſt de pœna pecuniaria impoſita delinquenti, non in reparationem alicuius damni ſed pro delicto commiſſo; applicanda tamen alicui priuato: hæc enim pœna præferenda non eſt pœnæ fiſco applicandæ, ſi bona delinquentis vtique ſoluendæ non ſufficiunt, quia fiſcus in hac parte dignior eſt, & prius illi ſatisfieri debet. *l.* 1. *Cod. pœnis fiſcalibus creditores præfer. l.* 10. *l. quod placuit. ff. de iure fiſci.* & tradit Farin. *ſuprà n.* 188. cum Couarr. *var. reſolut. lib.* 1. *c.* 19 *num.* 8. Claud. Battan. *reg. crimin.* 140 *num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 94. Clarus *pract. l.* 5. *quæſt.* 78. *num.* 31. *verſic. vidi quandoque.*

12 Facta confiſcatione liberatur delinquens ab omni obligatione ſatisfaciendi creditoribus; etiamſi poſtea ad pinguiorem fortunam deueniat, quia tota obligatio ſatisfaciendi tranſmiſſa eſt in fiſcum, & extincta in delinquente, iuxta textum *in l. ſi debitori, in princip. ff. de fideiuſſoribus*, ibi, *ſi debitori deportatio irrogata eſt, non poſſe pro eo fideiuſſorem accipi, ſcribit Iulian. quaſi tota obligatio contra eum extincta ſit.* Idem colligitur ex *l.* 1. *Cod. de fideiuſſoribus.* ſic Peregrinus *de iure fiſci, l.* 5. *t.* 1. *n.* 55. Simancas *de catholic. inſtitut. t.* 9. *n.* 122. Vaſquez 1. 2. *d.* 169. *cap.* 2 *n.* 20. Sanchez *l.* 2. *cap.* 22. *num.* 86. & 87. Farin. 1. *part. praxii quæſt.* 27 *num.* 176. & *de hæreſi, quæſt.* 190. *n.* 19. Bonacin *diſput.* 3. *de contractibus, quæſt.* 8. *punct. vltim. §.* 4. *num.* 3. Hoc autem intelligendum eſt primò, dummodo bona confiſcata ſufficiẽtia ſint debitis ſoluendis: nam ſolùm pro illoũ potentia ſuſcepit fiſcus obligationem: ſic Vaſquez *n.* 21. Bonacina. *ſuprà*, Sanch. *n.* 89. Farinacius *quæſt* 190. *num.* 29. Quocirca ſi aliqua debita remanſerint inſoluta, eo quòd bona confiſcata ſolutioni omnium non adæquarunt, & condemnatus redit ad pinguiorem fortunã, debet ex bonis denuo acquiſitis ſatisfacere; quia obligatio ſatisfaciendi illis debitis non fuit extincta, ſed ſuſpenſa, dum carebat ſatisfaciendi potentia, ſic relati Doctores Secundò intelligit Sanchez *n.* 91 non manere delinquentem obligatum ſatisfacere creditoribus, ſi bona cõfiſcata ſufficientia ſolutioni fuerunt, dummodo potuerint creditores à fiſco bona recuperare, & negligentia ſua non recuperarint; fiſcus verò ſi non potuerunt vel ex defectu probationis, vel quia magnis impenſis opus erat; quia non videtur iuſtum abſque culpa ſua debito priuari. At hoc mihi difficile videtur, & oppoſitum credo probabilius, quia delinquens non eſt in cauſa, vt creditores ij careant probatione, neque quod in recuperatione debiti magnas expenſas inſumant, hoc enim alienum eſt à ſuo delicto, & primæua obligatione. Ergo non eſt cogendus illis ſatisfacere, cùm iam quantum eſt ex parte ſua plenè ſatisfecerit, transferendo obligationem in fiſcum, aliàs bis idem delictum cogetur ſoluere, primò cum bona ſufficientia ſolutioni transfert in fiſcum. Secundò cùm debitum effectiuè ſoluit.

13 Verùm ſi confiſcatio non fuit omnium bonorum, ſed partis, vel ſi facta fuit omnium bonorum, pars tamen illi reſtituta eſt, tunc fiſcus ſolùm pro rata illius partis tenetur ad debita; & ſimiliter condemnatus pro parte reſidua tenetur; decidit. *l.* 1. *Cod. de fideiuſſoribus* ibi. *ſi Lyſias ademptа parte bonorũ, exulare iuſſus eſt, non niſi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus eſt.* Ratio eſt manifeſta, quia hæc obligatio ſatisfaciendi annexa eſt bonis confiſcatis, quare ſi cum effectu non transferuntur omnia bona in fiſcum, ſed ſolùm pars, & pars relinquitur condemnato, pro parte tantùm fiſcus, & condemnatus tenebuntur, & inter vtrumque obligatio diuiditur

14 Dices, ex facto debitoris non poteſt ius creditorum fieri deterius: ſi autem poſito delicto, & confiſcatione facta creditores non poſſunt à debitore integrum debitum petere, ſed partem tantùm, & aliam partem fiſco, eorum ius deterius reddetur, quia in plures partes diſtinguitur. Ergo in hoc caſu nõ eſt admittenda debitorum diuiſio, ſed dicendum vtrumque teneri debita ſoluere, prout creditoribus placuerit.

Reſpondeo verum eſſe ex perſona hæredũ non immutari conditionem obligationis, ſed poſſe creditores à quocumque hærede habente bona obligata ſui debitoris integrum debitum exigere. *l* 2. *§.* 1. *ff. de v. oblig.* At in caſu præſenti aliter eſt diſpoſitum, vt conſtat ex *l.* 2. vbi Bald. & Sal. *Cod. ad legem Iuliam de vi publ. & l. ſi marito, vbi gl. ff. ſoluto matr. & dict. l.* 1. *C. de fideiuſſ.* quia contra voluntatem ipſius debitoris bona fiſcus aufert, ex quibus debeat creditoribus ſatisfacere. Iuſtum ergo eſt, vt ſubeat pro rata obligationem: aliàs ſi totam obligationem ſatisfaciendi debitori reliquerer, ſæpè cõfiſcatio partialis confiſcationi abſolutæ æquialeret, neque vllam gratiam cenſeretur facere, relinqueus alia bona, ſi ex illis creditoribus debet fieri integra ſatisfactio: ſic alios referens Sanchez *l.* 2. *cap.* 22. *num.* 88. & 90. Farinacius *q.* 25. *num.* 78. & 79. Simancas *de catholic. inſtit. titul.* 9. *n.* 122. Bonacina *diſp.* 3. *de contractibus, q.* 8. *p. vlt §.* 4. *propoſit.* 2 *num.* 3.

15 Sed quid ſi facta confiſcatione omnium bonorum ex gratia Principis reſtituantur condemnato bona confiſcata?

Reſpondeo in tali caſu obligatũ eſſe creditoribus ſatisfacere, quia hæc obligatio ſatisfaciendi, quæ tranſlata erat in fiſcum ratione bonorum, iterum redit ad debitorem: ſi autem non omnia bona, ſed pars reſtituitur. pro parte conuenire poterit, probat textus *in l.* 3. vbi Angel. Bald. & Salicet. *Cod. de ſentent. paſſis*, & tradit plures referens Farin. *q.* 25. *num.* 178 & 179. Simancas *de catholic inſt. tit.* 9. *n.* 122. Bonacina *diſput.* 3. *de contractib quæſt.* 8. *punct. vltim §.* 4. *propoſit.* 2. *n.* 3. Neque ab hac obligatione creditoribus ſatisfaciendi excuſatur ex eo, quòd per negligentiam noluerit bona à fiſco recuperare, quia ſufficit habere ius recuperandi, vt cõueniri poſſit, & debeat creditoribus ſoluere ſic Farin *ſuprà n.* 180. *ex text. in. l. penultim. ff. de ſententiam. paſſis gl. in l.* 4. *eodem tit.* & Angel. *in l ſi debitor in fine. Cod. eodi ti.* Hoc autem limitat Farin. *num.* 181. cum Sfortia Oddo Peruſ. *tract. de reſtitut. in integrum.* 2. *part. q.* 97. *artic.* 3. *per totum, n.* 15. & *ſeqq.* & P. Anton. Auguſt. *conſ.* 10. *n.* 17. & *ſeqq. libr.* 3. non procedere quando cõfiſcatis bonis debitoris fiſcus emiſiſſet proclamas; vt intra certum tempus omnes creditores comparerent, & docerent de ſuo credito: quo lapſo, & de credito non docto ampliùs ad aliquid petendum non admitterentur, dicitante enim ſi creditores in petendo debito negligentes fuerint, cedent à debito, neque poterunt fiſcum, & conſequenter neque debitorem, cui bona ſunt iterum reſtituta, moleſtare. Quia fiſcus iam aduerſùs creditores præſcripſit. & præſcriptione illa ius eorum extinxit, quo extincto amplius reuiuiſcere non poteſt.

16 Tandem aduerto ſi deiuſſorem conde mnati deobligatum non eſſe ſatisfaciendi creditoribus, ſi fortè fiſcus non ſatisfecerit quia fideiuſſor in defectum principalis ſuccedit. & decidit. *l. Cod. de fideiuſſor.* ibi, *verùm qui pro eo fidem ſuam adſtrinxerunt. conuenire poſſunt. & l. ſententia Cod. eod.* & tradit Farin. alios referens *q.* 16. *num.* 198. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 92.

PVNCTVM

Punctum XXVI.

Quæ sint aliæ pœnæ temporales præter confiscationem bonorum, hæretico impositæ.

1 *Prima pœna est incapacitas testandi: censeo tamen probabilius non esse ipso iure nullum testamentum, sed annullandum*

2 *Secunda est priuatio successionis ex testamento, vel ab intestato.*

3 *An sit incapax, vel indignus examinatur.*

4 *Communis sententia defendit durante hæresi incapacem esse.*

5 *Hæreticus durante hæresi hæreditatem sibi delatam restituere debet heredibus ab intestato, attento iure regio Castellæ secus spectato iure communi, docet Sanchez.*

6 *Infirmatur supradicta sententia, & solum ob authoritatem affirmandum est hæreticum occultum incapacem esse successionis.*

7 *Hæreticus reconciliatus capax est hæreditatis, & legati.*

8 *Bene potest hæreticus hæreditatem repudiare.*

9 *Legato alimentorum capax est hæreticus, quia non publicatur.*

10 *Communis sententia tenet eandem incapacitatem habere hæreticum respectu donationis, ac habet respectu legati.*

11 *Spectato iuris rigore contrarium est probabilius.*

12 *Tertia pœna est exemptio filiorum à patria potestate.*

13 *Non potest filio impuberi pupillariter substituere.*

14 *Neque obligatus est filius parenti hæretico alimenta præbere extra extremam necessitatem.*

15 *Fautores hæreticorum hac pœna non puniuntur.*

16 *Quarta pœna hæreticorum est priuatio dominij in seruos, sed non habet locum hac pœna ante sententiam declaratoriam criminis.*

17 *Serui transeunt in fisci seruitutem ex multorum sententia*

18 *Distinguitur inter seruos Christianos, & paganos, & serui Christiani obtinent libertatem, pagani in seruitutem fisci transeunt.*

19 *Quinta pœna est amissio cuiuslibet iuris, & obligationis, neque desunt Doctores, qui dicant habere locum hanc pœnam ante sententiam.*

20 *Sed probabilius est sententiam declaratoriam requiri.*

21 *Debitores non eximuntur à debiti solutione, sed transit obligatio in fiscum.*

22 *Sexta pœna est quòd seruanda non sit fides, eis data, & securitas promissa. Subintelligitur à priuata persona, non à publica.*

23 *Septima pœna est destructio domus, in qua conuenticula fecit, vel se occultauit.*

1 PRimam pœnam enumerare possumus incapacitatem testandi: enim à die commissi criminis omnia eius bona fisco addicta sint, intestabilis redditur: vt dicitur *in cap. excommunicamus* 1. *§ credentes de hæret.* ibi, *si etiam intestabile, vt nec test. liberam habeant facultatem*, qui textus etsi de fautore hæreticorum loquatur, à fortiori de ipso hæretico est intelligendus: & tradunt omnes. Solùm est controuersia, an ita hæreticus ante condemnationem incapax sit testandi, vt eius testamentum nullum sit ipso iure, an solùm sit annullandum? Credo probabilius non esse ipso iure nullum, sed annullandum per sententiam: quod, meo iudicio, satis indicatur in supradicto textu cùm dicitur: *nec testands liberam habeat facultatem*: quasi diceret, habet quidem facultatem testandi, sed non liberam; aliàs diceret, nec testandi vllam habeat facultatem: sic docet Molin. Societatis Iesv *tom.* 1. *disp.* 95. *post medium, versus secundum est* Vasquez 1. 2 *disp.* 171. *c.* 1. *num.* 11. Sanchez alias relatis, *lib.* 2 *cap.* 24. *n.* 3. indicat Fatinacius illum referens, 9. 190. *§.* 6. *n.* 89 *in fine*, Vasquez *de testament. cap.* 9. *§.* 1. *dub.* 4. *n.* 11. *&* *§.* 4. *dub.* 5. *n.* 164. Ratio est, quia secundùm probabiliorem sententiam, quam suprà diximus, hæreticus non priuatur dominio vtili suorum bonorum, & potestate in alios transferendi, quousque sententia condemnatoria, seu declaratoria criminis accedit. Ergo ex vi huius dominij, & potestatis, sicut potest sua bona quolibet contractu validè esto reuocabiliter alienare; poterit & testamento. Subdit verò Farinacius *quæst.* 190. *num.* 93. cum Rupert. Inquisit *verbo pœna versic. item an hæres. reconciliatus.* Ioan. Calder. *tract. de hæret. rubr. de pœnis hæret. filiorum, & nepot. n.* 3. hæreticum pœnitentem, & Ecclesiæ reconciliatum non posse testari de bonis acquisitis post abiurationem; quia ex *supradicto c. excommunicamus*, redditur intestabilis. At hoc non credo, quia solùm redditur intestabilis ex bonis confiscationi subiectis, vtpote quæ non sunt delinquentis, sed fisci: at confiscatio non extenditur ad bona futura, & post sententiam acquisita, vt suprà diximus. Ergo neque impotentia testandi ad illa debet extendi fauétque *l. reg.* 4. *Tauri hod. l.* 3. *t.* 4. *lib.* 5 *recop.*

pilat. vbi de bonis confiscationi non subiectis detur facultas testandi quibuscumque reis; & ita tradit alios referens Sanchez *lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 4. & expresè Vasquez *opuscul. de testament. cap.* 9. *§.* 1. *num.* 26.

2 Secunda pœna enumeratur priuatio successionis ex testamento, vel ab intestato, quæ videtur probari ex *dicto cap. excommunicamus*, *l.* 1. *§. credentes, de hæreticis* ibi, *nec ad hæreditatis successionem accedat, & in lege Manichæos §.* 1. *in fine, Cod. de hæreticis*, dicitur *ipsos quoque volumus amoueri, abomni liberalitate, & successione quolibet titulo venientes, & in lege Arriani, §. cunctis, in illis verbis, siue ex vltima voluntate, rebus qualitercumque relictis, Cod. eodem titulo &* multis, comprobat Ioannes Calderinus *tractatu de hæreticis, rubrica de pœnis hæreticorum num.* 2. Simancas *de catholicæ institutione titulo* 46. *num.* 55. *& in Enchirid. violatæ religionis titul.* 46. *eadem rubr. de pœnis, num.* 3. Farinacius *de hæresi quæst.* 190. *num.* 93. Quod verum habet, etiamsi in testamento militum legatum relictum sit, adhuc hæreticus illo priuatur, vt ex expressa decisione *lege vltimus Codic. de hæreticis* ibi, *iussimus neminem errore constrictum, hæreticorum hæreditatem, vel legatum, vel fideicommissum accipere etiam in vltimis militum voluntatibus.* & tradit Aibericus & Salicet. *ibi* Decian. *tract. crim. lib.* 5. *cap.* 44. *num.* 17. Petrus Gregorius *syntagm. iuris, lib.* 33. *cap.* 8. *num.* 11. Carer. *tractat. de hæretic. num.* 151. quos refert, & sequitur Farinacius *de hæresi, quæst.* 190. *numer.* 95. Item non solùm priuatur hæreditate ex testamento, vel ab intestato relicta, sed etiam contractu inter viuos, donatione scilicet, ex textu *in lege Arriani, §. cunctis*, ibi, *siue de donationibus hæreticorum conuenticula. Codice de hæretic.* sic pluribus relatis firmat Farinacius *num.* 96.

3 Difficultas autem est, an ita hæreticus priuetur successione ex testamento tempore hæresis, vt illius incapax sit, vel solùm sit indignus Nam si incapax est successionis, omnia quæ illi deferuntur, aut relinquuntur, non fisco, sed venientibus ab intestato proueniunt *lege si quis mihi bona. §. si quis planè digestis de acquirendis hæreditat. lege* 1. & ibi communiter omnes. *Codice de hæredibus instituendis.* At si capax est, sed indignus, fisco, & non venientibus ab intestato applicatur, *lege Papianus §. meminisse, & lege cùm talibus, §. fine. digestis de his, quibus, vt indignis, lege* 1. *digestis de iure fisci.* & tradit alios referens Farinacius *quæstione* 25. *num.* 139. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 32.

4 Negari non potest communem esse sententiam hæreticum durante hæresi incapacem esse qualibet successione, & legato: constat ex Doctoribus, quos exactè referunt Farinacius *de hæresi, quæstione* 190. *numer.* 93. *& sequentibus*, Sanchez *libr.* 2. *cap.* 14. *num.* 32. *&* 35. Præcipuum fundamentum desumitur ex *dicto cap. excommunicamus*, *§. credentis.* vbi apertè dicitur, neque ad hæreditatis successionem accedat. Et licèt de credentibus, fautoribus, acceptatoribus hæreticorum loquatur, quando excommunicatione notati sunt, & contemnunt intra annum satisfacere, non obstat, quominus de hæreticis efficacius intelligatur; quia hæreticus est fictione iuris, qui ob fautoriam hæresi excommunicatione notatur, & intra annum satisfacere contemnit. Si ergo de hoc hæretico intelligitur, à fortiori intelligendus est de illo, qui verè, & propriè hæreticus est; & ita hunc textum intelligunt Doctores communiter, vt videre est in Farinacio. *in pradicto loco.* Neque aliquod fundamentum video pro hac sententia firmum: vt bene extendit Sanchez contrarium sentiens *libr.* 2. *cap.* 14. *num.* 34. Nam illud quod desumitur ex crimine læsæ maiestatis, quod aliqui magni faciunt, quod reddit committentium filios incapaces qualibet successione siue ex testamento, siue ab intestato. *lege quisquis, §. filij, Codice ad legem Iuliam maiestat.* ibi, *ab hæreditate, & successione habeantur alieni.* & rursus, *testamentis extraneorum nihil capiant.* Quòd à fortiori dicendum est de ipsis delinquentibus; vt multis comprobat Farinacius *de crimine læsa maiestatis, quæstione* 102. *num.* 73. Menochius *de præsumptione libr.* 5. *præsumptione* 45. *num.* 21. Cùm ergo crimen læsæ maiestatis diuinæ grauius sit, in illo hæc pœna locum habere debet. Hoc autem fundamentum, vt bene comprobat Sanchez *libr.* 2. *cap.* 28. *num.* 5. *circa finem*, infirmum est: non enim pœnæ extendendæ sunt de vno casu ad alium grauiorem, si in grauiori non sunt expressæ: id enim solùm probat posse conuenienter extendi, non tamen extensas de facto esse.

5 Ex hac resolutione communi sequitur debere hæreticum durante hæresi restituere hæreditatem sibi delatam hæredibus ab intestato venientibus; quia cùm ipse incapax sit illius aliis acquiritur. Non ergo habet titulum ad retinendum, & in hac illatione omnes consentiunt, quam illationem etiam Sanchez suprà relatus *num.* 34. admittit attento iure regio Castellæ, quia *in lege finali, titulo* 7. *parte* 6. dicitur, *Eso mismo seria, si algun Christiano estableciesse por su heredero a algun hereje, Moro, o Iudio. calatal heredat, eò que fuesse astablecido alguno destos, auerlaian los mas propinquos parientes del testador, ennel Rey.* Et licèt de sola hæreditate

ibi ſit ſermo, idem eſt de quolibet alio legato, iuxta *reg. § leg. Inſtit. de legatis*, ibi, *legari autem illis ſolum poteſt, cum quibus teſtamenti factio eſt*, id eſt, iis, qui poſſunt in teſtamento hæredes inſtitui? vt explicat ibi gloſſa; & loquens de apoſtata videtur hæc capacitas conſtituta *in l. regia 5. tit. 25. p. 7.* ibi, *Apoſtata no puede ſer eſtablecido por heredero de otros, en niguna manera, e manda donacion, que le vbieſſe fecho, o que el ficieſſe a otro, no valga desde aquel dia, que el apoſtato.*

At attento iure communi Sanchez inquit, ſibi probabilius videri hæreticum incapacem non eſſe ſucceſſionis, nec donationis; ſed ſolùm eſſe indignum, ac proinde ante ſententiam non teneri hæredibus, nec fiſco reſtituere, poſita tamen ſententia ea omnia ab illo auferre fiſcus tanquam ab indigno: adducit pro ſe Imolam *cap. 2. n. 44. de teſtament.* Leſſium *lib. 2. de iuſtit. cap. 19. dub. 5. num. 252.* Mol. *tom. 1. de iuſtit. diſp. 154. verſ. e felicis, & tom. 3. diſp. 658. n. 19. ſtatim in princip.* Azor *tom. 1. inſtitutionum moralium lib. 5 cap. 8. q. 1.* Rojas *ſingul. fidei ſingul. 79. n. 2.* Decian. *practicar. crim. lib. 5. cap. 44. n. 17.* Carer. *tract. de hæret. c. n. 151. verſic. imò tunc fiſcus vindicat.* Mouetur, quia nullo textu iuris communis hæc incapacitas ſtatuta eſt.

6 At hoc facilè repellitur ex *ſupradicto. c. excommunicamus* ponderatione à nobis facta. Neque in iure regio video deciſionem aliquam ſpecialem, quæ obliget ad affirmandum hæreticum incapacem eſſe ſucceſſionis, quæ tamen non obliget ſtante iure communi. Nam *l. regia ſin. tit. 7. p. 6.* vbi deciditur hæreditatem, in qua hæreticus, Maurus, aut Iudæus conſtitutus eſt deuenire ad propinquos parentes, explicari poterat de hæretico, Mauro, & Iudæo per ſententiam declarato. Et eandem explicationem adhibere poſſemus *l. regia 5. tit. 25. p. 7.* vbi dicitur, apoſtatam non poſſe hæredem inſtitui, id eſt, apoſtatam declaratum, & cùm ſubditur; delegatum, & donatio illi facta, vel quam ille alteri facit non valeat à die commiſſi criminis, intelligi poteſt, non valeat irreuocabiliter, faueréque huic explicationi ipſa *lex regia 4. tit. 26. p. 7.* vbi ſpecialiter dicitur non debere valere donationem, &c. à die, quo per ſententiam iudicatus eſt hæreticus. Ergo in iure regio non eſt aliquis textus manifeſtè probans hæreticum occultum, & per ſententiam non declaratum incapacem eſſe ſucceſſionis, ſed ad ſummum probat eſſe quidem capacem irreuocabilis ſucceſſionis; at reuocabilis capatem eſſe. Quæ explicatio etiam adhiberi poterat textibus adductis iuris communis, ſpecialiter textui *excommunicamus, §. credentes, de hæreticis*, vbi dicitur, neque ad hæreditatis ſucceſſionem accedat, vt non accedat irreuocabiliter, dum per ſententiam non eſt hæreticus declaratus.

Quapropter cenſeo neque iure regio, neque iure communi expreſsè probari incapacitatem ſuccedendi hæreticum occultum & per ſententiam non declaratum. At nihilominus in conſulendo, & iudicando à communi ſententia recedendum non eſt, ſed abſolutè affirmandum hæreticum durante hæreſi incapacem eſſe cuiuſlibet ſucceſſionis, & legati. Neque fiſcum in tali hæreditate locum habere, ſed applicandam eſſe hæredibus ab inteſtato: neque alia ratione ducor efficaci, niſi quia eſt communis ſententia, quæ omnia nouiter probat Vaſquez *opuſc. de teſtament. c. 9. § 4. dub. 2. n. 122.* Reputarem tamen hoc limitandum eſſe, vt non procedat in hæreditate, & legato relicto ei, quem ſcis eſſe hæreticum? quia tunc in pœnam peccati, quòd incapacem, vel ſaltem indignum inſtitueris poterit fiſcus hæreditatem, & legatum occupare: & probat textus *in l. qua de Samaritis C. de hæreticis*, ibi, *delatam ipſius ſucceſſionem vendicat fiſcus.* interim tamen, quòd non pronuntiat fiſcus ſententiam condemnatoriam hæredibus ab inteſtato applicatur: ſic Simancas *de cathol. inſtit. tit. 46. n. 56.* Azor *tom. 1. inſtit. moral. lib. 5. cap. 8. q. 41. & lib. 8. cap. 12. q. 8.* Farinacius *de hæreſi, q. 190. num. 104.* Sanchez *lib. 2. cap. 14. numer. 38. & 39.*

7 Dixi hæreticum durante hæreſi incapacem eſſe hæreditatis & legati. Nam poſtquam ab illa abſolutus fuit, & Eccleſiæ fuit reconciliatus, capax omninò eſt? quia ceſſat ea incapacitas: ſic fereè omnes Doctores. An verò capax ſit, ſi ab illa pœnituit, interim dum non abſoluitur, negat Vaſquez *1. 2. diſputat. 169. cap. 3. in principio & dict. opuſcul. de teſtament. cap. 9. § 4. dub. 2. num. 123.* conſentit Simancas, etſi dubius, *de catholic. inſtit. titul. 9. numer. 125.* Mouentur quia interim dum non abſoluitur, in hæreſi cenſetur perſeuerare. At credo probabilius capacem eſſe, non ſolùm in foro conſcientiæ, vt docet Sanchez *lib. 2. cap. 14. num. 40.* ſed etiam in foro exteriori, ſi de vera pœnitentia conſter; quia eſto excommunicatio tollatur per abſolutionem, & non per pœnitentiam: at hæreſis ſola pœnitentia aufertur, ſed incapacitas ſuccedendi non prouenit ab ipſa excommunicatione, ſed ab ipſo peccato hæreſis. Ergo ſublato peccato per pœnitentiam incapacitas omnino tollitur.

8 Ex his infertur hæreditatem, & legatum relictum hæretico, non ſolùm poſſe ipſum hæreticum, ſed debere repudiare, quia ſecundum noſtram ſententiam incapax eſt illius. At retenta contraria ſententia, eſſe quidem capacem, dum per ſententiam non condemnatur plures Doctores cenſent repudiare non poſſe, quia talis repudiatio cedit in fiſci fraudem: ſicuti non poteſt licitè debitor in fraudem creditorum hæreditatem ſibi delatam repudiare, eſto poſſit validè.

At dicendum eſt repudiationem hæreditatis factam ab hæretico & validam eſſe, & licitam. Tello *l. 2. Tauri, num. 62. & ſeq.* Vaſquez *1. 2. diſp. 172. cap. 3. n. 13. & ſeq.* ſed præcipuè *opuſc. de teſtament. cap. 9. dub. 6. n. 24.* Ratio eſt, quia nulli prohibita eſt talis repudiatio; quia ſolùm hæretico prohibitum eſt alienare quod ſuum eſt, & fiſco obligatum: non autem prohibitum eſt omittere acquirere, quod alienum eſt: & fiſco deuenire poteſt. At repudiatio hæreditatis eſt quædam alienì iuris acquiſitionis omiſſio; cùm ergo prohibita hæc hæretico non ſit, poterit licitè fieri. Neque obſtat *l. in fraudem 45. ff. de iure fiſc.* vbi videtur æquiparari alienationem rerum, quæ poſſidentur à damnato, cum omiſſione acquiſitionis. Inquit enim Imperator: In fraudem fiſci non ſolùm per donationem, ſed quocunque modo res alienatæ reuocantur *Idémque iuris eſt etſi non quæratur, æquè enim in omnibus fraus punitur.* Non, inquam obſtat, quia vt rectè reſpondet Vaſq. *diſp 172. c. 3. circa finem* Tello *dict. l. 4. Tauri, n. 64.* & Sanch. *l. 2. c. 14. n. 53.* In ſupradicto textu non eſt ſermo de renuntiatione hæreditatis delatæ, ſed de alienatione iuris quæ ſit facta in fraudē fiſci, ſiue per alienationem transferatur dominium, ſiue non: hoc enim vltimum ſignificat dictio illa, *etſi non quæratur*, quia ad fraudem fiſci faciendam impertinens eſt, quod per alienationem ius alteri quæratur, aut non quæratur.

9 Sed inquires primo, quid dicendum de legato alimentorum, an illius capax ſit hæreticus dum in hæreſi perſeuerat. Et quidem hoc legatum habet tractum ſucceſſiuum, ita vt tot cenſeantur facta legata, quot ſunt anni, quibus legatum cedere debet *l. ſi cū præſinitione. ff. quando dies leg. ced.* Quapropter omnium illorum alimentorum, quæ poſt abſolutionem, vel pœnitentiam hæreſis ſuccedunt, capax erit, ita vt fiſcus nullo modo ea occupare poſſit. Illorum tamen, quæ tempore hæreſis cedunt exiſtimat Sanchez *l. 2. c. 14. n. 43.* capacem eſſe hæreticum, ſed fiſcum ea vſurpare poſſe, ſi cùm pronuntiauit ſententiam condemnatoriam ea inuenit inter delinquentis bona, quia illa ſunt bona præſentia. Cæterum crederem hæc alimenta nullo modo publicari. nam ſi illorum incapax eſt hæreticus tempore hæreſis, non fiſco, ſed hæredibus ab inteſtato debent applicari. Si autem capax eſt, aliter quàm capax eſt cuiuſlibet alterius donati, ſit ſanè capacem eſſe irreuocabiliter; nam aliorum legatorum in ſententia Sanchez capax reuocabiliter cenſetur. Ergo aliquid ſpeciale concedi debet huic alimentorum legato: ſicuti concedit expreſſe *l. 3. ff. de his quæ pro non ſcriptis habent in fin. gloſſa. & l. ii cui 11. ff. de alimēt. & cibar legat.* vbi de damnato in metallum, & poſtea reſtituto dicit Imperator tempore damnationis rectè cepiſſe alimenta, & poſt reſtitutionem ei deberi. Ergo dicendum eſt, hoc legatum etiam durante hæreſi non publicari: ſic abſolutè de confiſcatione loquens, tenet Farinacius plures referens *q. 25. n. 145* indicat Vaſquez *diſp. 169. cap. 2. fine.*

10 Inquires ſecundò, quid dicendum ſit de donatione facta hæretico? An illius incapax ſit, ſicut eſt incapax hæreditatis, & legati? Communis eſt ſententia idem iuris eſſe de donatione ac de legato, & hæreditate; ac proinde incapacem eſſe hæreticū durāte hæreſi cuiuſlibet donationis inter viuos, & donanti reddendum eſſe, neque per fiſcum publicandum niſi in caſu quo donanſciret hæretico donare. ſic videtur probare *l. Arriani, §. cumā C. de hæret.* ibi, *ſine de donationib. hæreticorum conuenticul. ſiue ex vltima voluntate*, &c. fauet *c. in eos, de hæreticis*, vbi prohibetur Epiſcopis, & clericis aliquid hæretico conferre: ibi *nihil conferant*, quod tam de vltima voluntate, quàm donatione inter viuos intelligit gloſſa. Sed ratio prohibitionis alia eſſe non poteſt, niſi incapacitas hæretici. Ergo hæreticus incapax eſt cuiuſlibet donationis, ſicut & ſucceſſionis. Et iure noſtro regio hoc videtur comprobari, ex *d. l. 5. tit. 25. p. 7.* ibi, *Apoſtata no puede ſer eſtablecido de otros por heredero, en ninguna manera, e manda, o donacion que le vbieſſen fecho, o que el ficieſſe à otro non valga desde aquel dia, que el apoſtato* Item *l. 4. tit. 26. p. 4.* dicitur: *E aun decimos que non debe valer su teſtamento, ni donacion, ni vendida que le fueſſe echa, ni la que el ficieſſe à otro de los vyo, del dia que fueſſe iusgado por hereje en adelante.* Vbi videtur eodem modo loqui de ſucceſſione ex teſtamento, ac de donatione, & vtriuſque hæreticum incapacem eſſe: & ita tenet Buttiguat. *in l. ſi quis C. de hæret.* gloſſ. & Hoſtienſ *in cap. eos de hæreticis, verbo, nihil conferant.* Morian. Socin. *n. 3. & 4.* Bonifac. de Vitalinis *rub. de crimine hæreſis n. 6. verſ. item non poſſunt.* Quemada *q. fiſcal. q. 18.* Azor *tom. 1. inſtit. moral. lib. 5. c. 8. q. 1. & lib. 8. c. 12. q. 8.* Farinac. *de hæreſi q. 190. n. 96.*

11 Verum attento rigore iuris, crederem probabilius validam eſſe donationem factam hæretico, neque ipſum ante ſententiam obligatum eſſe reſtituere, illa vero ſecuta fiſco pertinere: ſic Thomas Sanchez *lib. 2. Decal. c. 14. n. 36.* Ratio eſt, quia nullus eſt textus, qui hanc donationem annullet. Nam textus *in l. Arriani*, non probat donationem inualidam eſſe, ſed non debere fieri non quia hæreticus incapax ſit, ſed quia eſt indignus; & idem eſt de textu *in cap in eos.* Leges autem noſtri regni clarius indicant non valere: at cùm non addant ipſo iure, vel ante ſententiam non eſt cur ſic actum annullemus; quia in caſu dubio pro valore actus ſtandum eſt. Neque eodem modo leges regiæ procedunt in ſucceſſione ex teſtamento, ac in donatione. Nam in ſucceſſione ex teſtamento vruntur verbo, *non poteſt.* ibi, *no pueda*

ser establecido por haredero, no le pueda ser dejada manda en su testamento. quod verbum indicat annullationem actus ob defectum potentiæ: vt benè probat Sanc. *lib. 6. de matrim. disp. 38. num.* 20. at in donatione tale verbum non inuenitur, sed solum dicitur, *no vala.* Item & præcipuè *in lege regia fine titul. 7 part. 6.* hæreditas delata hæretico, Mauro, vel Iudæo, declaratur hæredibus ab intestato pertinere, & non fisco regio, quod de donatione non cauetur. Ergo inde clarè constat aliter incapacem esse hæreticum successionis ex testamento, quàm donationis. Ad de, leges supradictæ eodem modo reddunt inhabilé hæreticum ad acceptandam donationem sibi factam, sicuti reddunt inhabilem ad donandum, & contrahendum; at ad donandum, & contrahendum non reddunt ipso iure inhabilem, & incapacem, sed post latam sententiam; vt ex dictis constat. Ergo neque etiam reddunt inhabilem ad acceptandam donationem.

12 Tertia pœna est exemptio filiorum à patria potestate, propter paternam hæresim: deciditur *in c. quicumque § illorum, de hæreticis, l. 6.* ibi, *illorum autem filiorum emancipationem, quorum parentes post emancipationem huiusmodi, etiam apparuit ante ipsam à via veritatis ad hæreticæ superstitionis unium declinasse, nullius volumus esse momenti, velut factam de hominibus sui iuris, cùm, dignum sit, vt propter tantæ nequitiæ delicti, filij esse in parentum hæreticorum desierint potestate.* Ex quo textu videtur à die commissi criminis filios eximi à patria potestate; quia hæc exemptio adducitur pro causa, quare non valet emancipatio ante declarationem facta: & ita tenet gl. *ibi.* Repert. inquisit. *verbo pœna, versic item in filiis* & ibi Mandos. *littera T.* Pegna *director quæst. 116. comm. 165.* Thomas Sanc. *lib. 2. c. 24 n. 6.* Farin. *de hæresi, quæst. 197. §. 3 num. 29.*

13 Hinc fit patrem sic effectum hæreticum non posse filio suo impuberi pupillariter substituere, hoc est, pro eo facere testamentum. Nam ad testamentum condendum requiritur necessaria potestas, quia nemo condere potest testamentum pro eo, quod extra eius potestatem existit. *l. 2. ff. de vulgar. & pupill. §. 1. Instit. de pupill. substit.* & tradit Pegna, & Sanch. *suprà.*

14 Secundò fit non esse obligatum filium parenti hæretico alimenta præbere extra extremam necessitatem. Tum quia pater non tenetur hæc alimenta filio præbere extra necessitatem extremam. Ergo neque filius parenti, quia efficacius pater obligatur alere filium, quàm econtrà: quòd autem pater non teneatur filio hæretico alimenta præbere, probatur, quia potest illum exhæredare, *authent. vt cùm de appellat. cognos. §. causas, vers. si quis de praditis.* at quoties filius exhæredari potest, possunt & alimenta ei denegari: vt pluribus comprobat Molin. *de primog. lib. 2 c. 16. n. 1. & seqq.* quia hæreditas loco alimentorum succedit. Tum etiam quia filius exemptus à patria potestate reputatur extraneus. Extraneus autem non tenetur hæretico alimenta præbere extra casum extremæ necessitatis. Ergo neque filius: & ita tradit relato Surdo *de aliment. tit. 7. q. 2. n. 6.* Sanchez *lib. 2. cap. 24. num. 7.* Nauar. *in 2. part. decret. titul. de censuris Ecclesiast. c. 27. vers. 4. quod fautores.* Decian. *tractat. crimin. lib. 5. c. 51. n. 39 & c. 44. n. 28.* Bartholom. Vgolin. *tract. de censur. 2. part. in glossa receptatores, §. 2. n. 8.* Farinacius *quæst. 182 §. 1. num* 13. Vbi pluribus comprobat in casu necessitatis prius subueniendum esse parenti, fratri, vel cognato hæretico, quàm extraneo, ob sanguinis coniunctionem.

15 Aduerto tamen fautores, defensores, receptatores hæreticorum non puniri hac pœna, vt eorum filij ab eius potestate liberentur: quia nullo iure cauetur, & supradictus textus solùm de hæreticis loquitur, neque pœnæ extendendæ sunt: sic docuit Pegna *comment. 165.* Sanchez *illo c. 22. n 5.* Farinacius *quæst. 197. num. 29. fine.*

16 Quarta pœna est priuatio dominij in seruos, ex *cap. absoluto, de hæreticis,* vbi dicitur, *absolutos se nouerint à debito fidelitatis domini, & totius obsequij, quicumque lapsis manifestè in hæresim aliquo pacto quacumque firmitate vallato tenebantur adstricti,* & docent omnes.

Sed est dubium, an hæc pœna locum habeat ante iudicis sententiam, sicut diximus de priuatione patriæ potestatis in filios: Et credo locum non habere ante iudicis sententiam, sicut diximus de priuatione patriæ potestatis in filios: Et credo locum non habere ante sententiam iudicis: quod satis probat supradictus textus *absolutos*, quia à debito totius obsequij liberat eos, qui tenebantur adstricti, qui *manifestè* in hæresim lapsi sunt. Requiritur ergo esse hæresim manifestatione, inquam, principali, & præcipua qualis est per sententiam.

17 Secundò dubitatur, an tunc serui exempti ab obsequio domini hæretici obtineant libertatem, an verò in fisci dominium transeant cum reliquis bonis confiscatis? Negant obtinere libertatem, sed transire in fiscum Ioan. Andr. Geminian. Francus, & alij *in c. quicumque §. vltim. de hæreticis in 6.* & Ioann. Annanias, & Marian. Socin *in cap. vlt. de hæreticis* Mouentur, quia nullus est textus hanc illis libertatem concedens: nam dictum *c. absolutos*, solùm eximit illos à debito obsequio dominis, sicut vasallos eximit à debito fidelitatis, quod stare optimè potest, etiamsi fiscus in dominio succedat; sicut stat exemptio vasalli à debito fidelitatis debitæ domino hæretico, etiamsi alteri Principi subdatur, Item *in l. Manichæos. C. de hæreticis,* vbi dicitur, *seruos extra noxam esse volumus, si dominium sacrilegum euitantes ad Ecclesiam catholicam seruitio fideliori transierint.* loquitur de his, qui fidem susceperunt per Baptismum: qui quidem ratione fidei susceptæ à debita tunc seruitute liberantur: non autem loquitur de mancipiis Christianorum, qui in hæresim lapsi sunt. Ergo nullus seruus obtinet libertatem: & sic reputat probabile Sanc. *n. 9.*

18 Verùm tenendum est cum eodem Sanch. *n. 10.* Pegna *3. part comm. 268. vers. sed de seruis quæritur est* Mol. *1. tom. tota disp. 40.* Azor. *1. part. lib. 8. c. 12. q. 7.* Decian *tract. crim. lib. 5. cap. 44. n. 28.* Farin. *de hæresi. q. 197. §. 3. n. 30.* & aliis apud ipsos. Seruos Christianos eximi à seruitute, seruos verò paganos, vel hæreticos in seruitute fisci permanere. Moueor ea præcipuè ratione, quia esto hæc libertas seruis Christianis non sit in iure expressa: at est satis insinuata *in sup. l. Manichæos* si enim seruus alicuius hæretici suscipiens fidem eximitur integrà seruitute in præmium fidei susceptæ, quia iudicat Ecclesia fideliori seruitio se mancipare, Eadé ratione integrè debet, eximi, qui iam fidé susceperit, & in ea vult perseuerare, cùm eius dominus Ecclesiá deserit, quia sua perseuerantia testatur fideliori se seruitio mancipare. At seruo pagano, vel hæretico nullibi conceditur hæc libertas; & cùm inter bona dominorú reputentur, *l rem in bonis ff. de acquir. rer. domin. l. vlt. §. vlt. C. de verb. significat.* & probat latè Andr. Tiraquell. *in l. si vnquam, C. de reuocand. donat.* in illis verbis, *donat. largitus. q. 17. n. 323. & 324.* efficitur sanè cum aliis bonis confiscatis ad fiscum transire. Si seruus nondum est baptizatus cùm dominus in hæresim incidit: at intendit baptizari, & est catechumenus, censet optimè Pegna *suprad comm. 168. vers. an autem similiter serui catechumeni*, consonú esse vt libertate donentur, & sui iuris efficiantur, quia hoc pertinet ad catholicæ religionis augmentú: & quia catechumenus in deuotione, & fide Ecclesiæ perseuerans mébrú Christi efficitur, *c. veniẽs de presbytero non baptizato.* Debet ergo gaudere priuilegiis Christianorú. At iure ipso libertas non eis concessa, quia nondum est Christianus, & confert Sanchez *cap. illo 24. n. 11.* Quòd si seruus infidelis dominum apostatantem à fide bono zelo, Inquisitoribus denuntiauerit, etsi nullubi inueniatur concessa illi libertas: at certe danda illi est, præcipuè si spes subsit faciliùs ad fidem conuertendum sic Pegna, & Sanchez *suprà.* Tandem aduerto acquisita semel, à seruis libertate nunquam ad seruitutem pristinam redire; etiamsi eorum domini ad fidem reuertantur, & omnia bona illis restituantur; iuxta *cap. vrgentes, de hæretic.* quia libertas quocunque modo data non reuocatur *l. 1. & 2. T. si aduersùs libertatẽ*, Pegna, *suprà.* Sanchez *n. 12.* Simanc. *de catholic. instit. tit. 61. n. 9.*

19 Quinta pœna hæreticorum est amissio cuiuslibet iuris, & obligationis etiam iuramento vallata, ex *suprad. & textu absolutos, de hæreticis.* Nam communiter Canonistæ extendunt locum illum ad omnia delicta, & ad quascunque obligationes, vt videre est *in glossa ibi.* Abbate *n. 1.* & aliis pluribus relatis à Farin. *q. 188. num 57.* Dubium solùm est, an requiratur sententia saltem declaratoria criminis, vt debitores excusentur à solutione debiti præstanda hæreticis? Plures censent sufficere, si hæresis manifesta sit ex facto, vel ex testiú depositione etiamsi per sententiam nota non sit quia textus *in suprad. cap absolutus*, solum expostulat esse hæresim manifestam; & verbum *absolutos* indicat sententiam latam. Item à die commissi criminis amittunt hæretici dominium suorum bonorum; & consequenter iurisdictionis, & obligationis; & fisco est applicandum. Ergo fisco est debitum soluendum, vtpote domino succedenti in actione, & iure quod delinquens habebat: sic Syluest. *verbo hæreticus, §. 1. num. 14.* & Azor. *2 p. lib. 8. cap. 13 q. 1.* Pegna *3. p direc. com. 168. vers. postrèmo. & in seq. qui incipit, & quidẽ hoc verissimum est.* Videtur manifestam hæresim vocare eam, quæ in actum exteriorem prodiit: qua cognita affirmare videtur debitores, & vasallos, ab omni obligatione dominis hæreticis facta esse exemptos. Farinac. iis videtur consentire *supra n. 68.*

20 Nihilominus credo probabilius posse, & debere debitores hæretico soluere debita & obsequia alia debita præstare, dú per sententiam eius crimen declaratum non est: sic plurimus comprobat Burſat. *lib. 1. cons. 14. n. 18 & seq.* & Azor. *suprà, quæst. 2.* Dixi debitorem hæretici non posse debitum hæretico soluere post condemnationem seeus antè condemnationem Sanch. *lib. 2. c. 24 num. 8.* Ratio est, quia fiscus ante sententiam saltem declaratoriam criminis bona hæreticorum occupare non potest, vt dictum est, & decidit *cap. cùm secundùm leges, de hære. in 6.* ibi. *sententia fuerit pronunti.* Si autem debitores hæreticis non deberent soluere, sed fisco iam fiscus ante sententiá bona hæreticorum occuparet. Item hæreticus post crimen cõmissum interim dum sententia declaratoria non succedit, non priuatur possessione, & administratione suorũ bonorum. Ergo ratione huius possessionis, & administrationi s debita illi debent solui, & obsequia præstari. Neque obstat *cap. absolutos.* nam explicandum est non de quacunque manifestatione, sed de manifestatione præcipua, quæ est iudicialis. Secundò respondeo à die commissi criminis exeuntis in actum externum probabile esse, debitores absoluto à debito soluendo hæreticis, indigere tamen sententia declaratoria criminis, vt effectú plenú illa absolutio sortiatur

ſicut à die commiſſi criminis ſunt omnia bona hæreticorum fiſco addicta:ita indiget fiſcus ſententia declaratoria criminis,vt ea occupare poſſit.ad confirmationem reſpõdeo fiſcum à die commiſſi criminis habere dominium directum in bona hæretici,non tamen vtile,niſi ſentẽtia accedat;ea de cauſa hæretico denegari non poſſunt debita, & obſequia præſtanda, dum non eſt ſententia.

21 Vnum tamen eſt omnino certum, debitores, etſi à die commiſſi criminis eximantur ab obligatione ſoluendi debita hæreticis;& vaſallos à debito fidelitatis ſuis dominis,non tamen ita eſſe exemptos, vt eorum debita, & ſubiectio extinguatur omnino; ſuccedit enim fiſcus in credito, & in dominio, ſi alij vocati non ſunt:ſic tradunt vterque Abbas *in cap.fin.de hæretic.* Marian. Socin. *ibi,num.*1.Ioan.de Anania *num.*2. *&* 3. Felin. *in princ.*quos refert, & ſequitur Farinac *quæſt.*189.*n.*68.

22 Sexta pœna hæreticorum eſt, quòd fides eis data.& ſecuritas promiſſa ſeruanda non ſit: ſi enim, vt inquit, Farinac. *quæſt.*197.*num.*24.tyrannis, piratis, cæteriſque publicis prædonibus,quia corpus occidunt, fides ſeruanda non eſt; longè minus hæreticis,qui animas occidunt;ſeruari debet.Item bannito pro capitali delicto, quia hoſtis publicus, pax ſeruanda non eſt.Ergo neque hæretico,ſic pluribus relatis comprobant Petrus à Plach.*in epiſc.delict.lib.*1 *cap.*39.*in fine, n.*11.Simanc. *de catho..inſtit.tit.*46.*n.*52.*& ſeq.*Roias *ſingul.*63. Clarus *in pract. §. hæreſis.n.*16.Lœlius Zechius *ſum.*1.*p.tit.de fide,cap.*11.*de hæreticis,n.*16. Farinacius *quæſt.*197.*num.*24. Hoc autem limitandum eſt,vt procedat in fide,& ſecuritate data hæretico à priuata perſona. ſecus à publica perſona,ſeu Principe habente poteſtatem illam concedendi; hæc enim ſeruanda eſt ſecus alias:ſic Simanc.Petrus à Plach.Lœlius,Zech.& Farin *ſuprà* & Menoch. *conſil.*106.*num.*226.*&* 227. Decian. *tract.crim.lib.*5 *cap.*20. *num.*55.Ratio eſſe poteſt,quia ſeruare tũc Principem hanc fidem in bonum commune cedit maximè;ſecus procedit in priuata perſona; quæ hanc ſecuritatem promitere non poterat.Ex quo fit, ſi Inquiſitor,promittat hæretico gratiam facturus,ſi veritatẽ fateatur,& ipſe hæreticus ſub ſpe gratiæ conſequendæ hæreſim confitetur,tenetur Inquiſitor fidem datam ſeruare;quia illã dare poterat:conceſſa enim eſt Inquiſitoribus ampla poteſtas pœnas temperandi,ex *c.vt commiſſi,de hæreticis.in* 6.ſic Pegna *direct.* 3.*p.com.*23.*verſ.iam in hac premiſſione* Farinac.*quæſt.*81.*n.*296. At ſi omnimodam impunitatem promiſiſſet;quia hanc promittere non poterat,aliã ſeruare non debet: ſic Pegna,& Farinac *ſuprà*.non tamẽ ad pœnam ordinariam,ſed ad extraordinariam condemnandus eſt, quia dolosè fuit talis confeſſio extorta.

23 Septima pœna hæreticorum eſt, vt eorum domus; ſi in ea conuenticula fecerint, & hæreſim docuerint, funditus euertatur, nullo vnquam tempore repatanda: & idem eſt, de domo, in qua ſe occultauit, ne caperetur ab Inquiſitoribus, etiamſi aliena ſit; quia reputatur eius dominus fauorem illi præſtare, ſic multis conſtitutionibus comprobant Zanch.*tract.de hæreticis,cap.*39.*&* 40. Pegna *director.*3.*part. comment.*92.*circa finem* Farinacius *quæſt.*190.§.2.*n.*30.Quocirca vt dominus hac pœna excuſetur,debet comprobare ignoranter proceſſiſſe,& abſque eius conſenſu hæreticalia ibi fuiſſe commiſſa: vt ſatis indicat conſtitutio Alexand.IV. edita anno 1257.incipiens, *felicis recordationis*;quam adducit Franciſcus Pegna *inter literas Apoſtolicas.fol.*27.ibi,*niſi legitimè conſtiterit prædictarũ domorũ dominos penitus innocẽtes, & prorſus. inculpabiles extitiſſe* quæ conſtitutio confirmata eſt à Clemen. IV.anno 1265. in alia conſtitutione incipiente, *Ad extirpanda* cuius meminit Pegna *ſuprà pag.*63.At ſi non ex conſenſu domini domus, ſed ex conſenſu conductoris ibi hæretici conuenerunt, non deſtruitur domus,ſed conductor aliis pœnis punitur,vt hæreticorum fautor,ſcilicet pœnæ pecuniariæ;verberũ, & exilii iuxta conditionem perſonæ, ex text. *in l.Arriani, §. cunctis, verſ.ſiue de priuatis ædificijs, C.de hæret.*& tradit Decian. *lib.* 5.*c.*51.*num.* 50. Farinacius *quæſt* 190.§.2.*n.*39. Adde aliquando domus aliena deſtruitur,etiamſi dominus illius ignorauerit crimen in illa commiſſum,ſi talis deſtructio ad publicam vtilitatẽ,& terrorem conuenire iudicatum fuerit; reſtituto tamen pretio domino domus,quod tarò contingit, niſi in crimine nimis publico, & ſcandaloſo.Simancas *de catholic inſtitut.tit.*46.*n.* 91. *& in enchirid tit,*67.*n.*14.Zanch.*tract.de hæreticis,c.*39.Farinacius *num.*37.& faciunt ea, quæ congerit de crimine læſæ maieſtatis *quæſt.*116.*à n.*28.ibi enim probat,ſi domus committentis crimen læſæ maieſtatis hypothecata ſit vxori, vel alteri; neque delinquens habet alia bona, quæ loco domus ſubrogetur,non poſſe domum deſtrui, niſi fiſcus ex propriis bonis illis ſatisfaciat;quia aliàs ſequeretur abſurdum,quod vxor,vel creditor innoxius hypothecam amitteret:conſentit Clarus *quæſt.*82. *verbo ſtatutum.*3.*num.*4.*verſic.fin.* Baiard. *ibi num.*98.

DISPVTATIO VI.

De pœnis corporalibus hæreticorum.

HÆ pœnæ comprehendi poſſunt ſub pœna carceris, exilij, triremis, verberum, & mortis.de iis breuiter eſt dicendum, quibus imponantur, & quando.

PVNCTVM I.

De pœna carceris.

1 *Pœna carceris imponi poteſt, & ſæpè imponitur.*
2 *Hanc pœnam perpetui carceris hæreticis debitam, poteſt Epiſcopus cum Inquiſitoribus mitigare, & ad tempus tantùm imponere.*
3 *Qualis debet eſſe carcer,ad quem hæreticus condemnatur.*
4 *Poſt condemnationem rei mitigatio pœnæ penes ſolum Inquiſitorem generalem in Hiſpania reſidet.*

HAnc pœnam hæreticis pœnitentibus imponi poſſe, & ſæpè imponi, nemini eſt dubium, cùm expreſſe cauſa ſit *in c.excommunicamus,l.*2.*de hæreticis*,ibi *ſi qui autem de prædictis poſtquam fuerunt deprehenſi redire voluerint ad agendam pœnitentiam,in perpetuo carcere damnentur.*gloſſa *ibi*,Hoſtienſ. Abbas,Buttio, & alij communiter. Verùm ad perpetuũ carcerẽ non omnes hæretici pœnitentes damnantur, etſi de rigore iuris damnari poſſint;ſed illi tãtùm,qui poſt publicationem teſtium errorem ſuum fatentur plenè. & pœnitentiæ ſigna oſtendunt: ſic Simancas *de catholic.inſtitution ,titul.*47. *n.*29. *& ſequentibus & in enchirid,violata religion.tit.*58.*de pœnitentia n.*7. Affrictis *in conſtitution.de hæreticis* & Pacterenis *rub.*1.*ſub.num* 36. Farinacius *quæſt.* 193. *num.*103. Ioan. Rojas *tractatu de hæreticis p.*2.*n.*197.*& ſequentibus* Pegna *direct.*3 *p.q.*93.*comm.* 142. vbi refert in huius confirmationem quandam inſtructionem Hiſpalenſem. Ex quo fit ad perpetuum carcerem non eſſe damnandum eum, qui errorem ſuum fatetur, antequam dicta teſtium ei publicata ſint, quia tunc non videtur in errore ſuo ſatis deprehenſus, iuxta *dict.cap. excommunicamus*;ſecus verò ſi poſt publicationem teſtium; quia tunc vndequaque deprehenſus eſt non ſolùm corpore, ſed mente, quia conuictus eſt.Secundò fit ad perpetuum carcerem nullo modo damnari poſſe, qui ſolùm de hæreſi ſuſpectus eſt, quia hæc pœna ſolis delicentibus à fide imponitur:ſic Vmbert. Locat. *in iudic. inquiſit. verbo ſuſpicio num.*31. Repert. Inquiſitor. *in verbo carcer ſub. verſ. primò, & in verſ. viſo de carcere.* Farinacius *q.*193.§.5. *num.*103.

2 Hunc autem perpetuum carcerem debitum hæreticis pœnitentibus poſt publicationem teſtium poſſunt Inquiſitores cum Epiſcopis ſi aliqua iuſta, grauiſque cauſa intercedat mitigare,& ſolùm ad tempus imponere; vel iam impoſitam tollere, aut in alias extraordinarias pœnitentias conuertere, ſecundùm poteſtatem ipſis datam *in cap.vt commiſſi,verſic. & illorum de hæreticis in* 6.ibi,*& illorum qui veſtris mandatis obedientes humiliter ſtant propter hæreſim in carcere,vel muro reclusi,pœnã vna cum Prælatis quorum iuriſdictioni ſubſunt mitigandi vel mutandi cùm videritis expedire.* vbi gloſſa Abbas,Franeus Marian.Socin.Butr.Fel. & alij.Ioan.Cald.*tract.de hæreticis rub.de hæret.redeuntibus. & conuerſis n.*3.*&* 4.Vmbert.Locat.*in iudic. inquiſit.in verbo hæretic n.*34.35.*&* 36.*& verb.Inquiſit.n.*35. Simanc.*de catholic.inſtit.tit.*16.*rub.de cuſtodia reorum n.*5.*& 6.& in enchirid.tit.*57.*tit.de carcere perpetuo n.*3.Farinac.alios referens *de hæreſi,q.*193.*n.*104. & faciunt plurima, quæ adducit *n.*84.*&* 96.Clarus *pract.§.hæreſis num.*7.Eymer.3.*part.direct. quæſt.*93.*&* 96. & ibi Pegna.

3 Aduerto primò hunc carcerem ad quem reus damnatur non debere eſſe ita arctum,vt abbreuiet vitam incarcerati;aliàs iudices fidei irregularitatem non videtur euadere.ſic Vmbert.Locat. *in opere iud.verba carc.n.*6,Pegna *direct.*3 *p.q.* 59.*comm.*107. *fine.* vbi adducit decretũ Conc.Biterrenſis *c.*23.ibi *& eos eorumis rigor carcerum non extinguat.*Dec.*lib.*5.*c.*42.*n.*14.Compegius addit ad Zanch.*tr.de hæretic.c.*20.*dic G verb.pœna verſic. in tamen* Farinac.*q.*193,*n.*106. Neq; obſtat text. *in Clement.* 1. *§.propter de hæreticis*;ibi,*duro tamẽ tradere carceri, ſiue arcto, quã magis ad pœnã,quàm ad cuſtodiam videatur.*Si igitur Inquiſitor de conſenſu Epiſcopi,& Epiſcopus de conſenſu Inquiſitoris poſſunt reum ad hunc carcerem condemnare, poſſunt & medio illo vitã illius abbreuiare vt dixit Mart.Del.*de diſq.mag. lib.*5.*ſect.*7.*in prine.verſ poteſt autem c.*Non inquã obſtat, quia ex arcto,& duro carcere ſolùm ſequitur vitam incarcerati abbreuiandam eſſe aliqualiter: ſi autem notabiliter abbreuiaretur, ita vt intra paucos dies moriturus eſſet reus ibidem exiſtens nullo modo credo poſſe à iudicibus fidei exequi quidquid dicat Mart.

Delrio,

Delrio quia hæc videtur esse clara condemnatio ad mortem quæ per iudices laicos, & curiam sæcularem facienda est.

4 Aduerto secundò in Hispania ex speciali priuilegio Sedis Apostolicæ dispensationem, commutationem, vel relaxationem perpetui carceris, vel ad tempus, postquam reus est condemnatus, penes solum Inquisitorem generalem esse: sicut & depositio vestis crucibus signatæ: sic testatur Simancas *tit. 16. num* 20 & Franc. Pegna. 3 *p. direct. q. 59. comm.* 108. *& q. 96. com.* 145. Farinac. *quæst.* 193 *n* 98. Ioann. Rojas *de hæretic. post part. 2. n.* 200. *& num.* 382. *& 383. & singul.* 155. *num.* 5.

Quòd si inquiras post quantum tempus carcer perpetuus remitti soleat? Respondeo nihil esse in hac parte iure statutum, sed arbitrio Inquisitorum relictum, qui spectata pœnitentium humilitate poterunt tempus pro vt sibi visum fuerit abbreuiare, vel in aliam leuiorem pœnitentiam commutare. Regulariter autem triennio elapso dispensatur cum condemnato ad carcerem perpetuum. At cum condemnato ad carcerem perpetuum irremissibilem non nisi post octo annos solet dispensatio concedi: sic ex Simanc. *de cathol. institit. tit. 16. n. 20. & 21. & in Enchirid. violat. relig. tit. 57. n. 3.* tradit Pegna *direct. q. 59. comm.* 108. *circa finem, vers. quæsitum scio* Farinac. *quæst* 193. *n.* 104. *fine*, & propter hanc solitam dispensationem non solet degradari clericus immutandus, de quo vide Pegna *direct. 3. p. comm. 46. n. 101. vers. quòd si quis quærat.*

Punctum II.

De pœna fustigationis exilij, triremis: & mortis hæreticis imponenda.

1 *Quibus hæreticis hæ pœnæ imponantur.*
2 *Pœna mortis omnibus hæreticis imponi potest.*
3 *De facto imponitur hæreticis impœnitentibus, & pertinacibus*
4 *Item hæret eis negatiuus hoc est fictione iuris impœnitentibus.*
5 *Item diminuè confitenti.*
6 *Item si in iudicio manifestat errores, & postea negat.*
7 *Pœna mortis afficiunt hæretici relapsi.*
8 *Dicitur relapsus qui de primo lapsu non fuit plenè conuictus sed abiurauit de vehementi.*
9 *Econtra si primo lapsus fuit in hæresim, & postea in suspicionem incidit, tametsi aliqui negent esse relapsum, probabilius est oppositum.*
10 *Satisfit contrarijs.*
11 *Apponitur quædam limitatio, sed non approbatur.*
12 *Licèt debet in eandem hæresim prius abiurata, vt quis relapsus dici possit secundùm aliquos.*
13 *Probabilius est in quacunque hæresim labatur relapsũ dici.*
14 *Relapsis pœnitentibus danda sunt sacramenta.*
15 *Quis dicatur Hæresiarcha, & dogmatista.*
16 *Hos esse tradendos brachio sæculari qui probent.*
17 *Probabilius est spectato iuris rigore oppositum.*
18 *Hæretici conuersi ante sententiam ad reconciliationem debent admitti.*
19 *Si post sententiam conuertantur admittendi non sunt.*
20 *Quid de illo, qui iam in tabulato sperans audire sententiam conuertitur.*

1 POEnam fustigationis, exilij, triremis pœnitentibus hæreticis imponi testatur Decian. *tract. crim. lib 5. cap. 42. num.* 5 6. & 11 Ioan. à Rojas *singul.* 2 *n.* 22. & 25. Farinac. *q.* 193. *à n* 85. Credo tamen in Hispania pœnam fustigationis vel triremis non imponi nisi hæreticis, qui tardissimi, dutique fuerunt ad conuersionem. Romæ verò, & alibi affirmat Rojas *de hæretic.* 263. Bossius *tit. de haret. n.* 18. Farinac. *n.* 88. pœnitentem hæreticum loco carceris perpetui ad triremes triennio condemnari, item delictum committenti, ob quod est vehementer de hæresi suspectus, solet hæc pœna fustigationis, exilij, vel triremis indici.

2 Pœnam mortis, quæ grauissima est nemini est dubium hæreticis imponi posse ab Ecclesia, & esse iustissimam, quia delictũ grauissimum est, & Ecclesiæ perniciosissimum. Habere autem Ecclesiam hanc potestatem à Christo Domino probant optimè Bellarm. *lib. 3. de laicis c. 21. & 22.* Valent *tom. 3. disp. 1. quæst. 11. p. 3.* Simanc. *c. 46. à n. 44.* Couarr. *lib. 2. var. cap. 10. num.* 10. Suar. *de fide disp. 20. sect. 3. à num.* 18. *& disput. 23. tota sect. 1.* Fundamentum præcipuum est, quia sine hac potestate non satis Christus Dominus Ecclesiæ suæ prouidisset: neque enim posset rebelles, & inobedientes coercere, & eorum delicta vindicare, prout oportet, neque membra putrida, & nociua toti corpori resecare. Quapropter censet Suar. *loco allegato disp. 20. sect. 3. n. 11.* erroneum esse hanc Ecclesiæ potestatem negare. Et ita definitum est à Boni fac. VIII. *in extraug. vnam sanctam de maiorit. & obedient.* & ab Innocent. IV. *in c. ad Apostolica. de sent. & re iudic. in 6. & c. 1. de homicid. in 6.* & aliis textibus, quos supradicti Doctores congerunt: quibus consentiunt leges imperatoriæ hanc pœnam mortis hæreticis imponentes *l. quicũque C. de hæreticis*, ibi, *vltimo supplicio coerceantur qui illicita docere tentauerint.* Et idem est qui tentauerint addiscere illicita quia docere, & discere, illicita æquiparantur in iure *l. culpa, C. de maleficijs.* & tradit glossa *in cap. excommunicamus 2. verbo puniendi de hæret.* Idem habetur *l. Arriani C. de hæretic.* Verum est Ecclesiam non solere, excepto hanc potestatem per iudices, & ministros Ecclesiasticos, sed per laicos, & media illorum temporali potestate; iuxta *cap. ad abolendam. §. præterea, de hæretic.* Quia id videtur decentius, & pietati Ecclesiæ conformius: & quia sic indicatur potestatem temporalem inferiorem, & subditam esse spirituali potestati: at vbi à iudicibus fidei delinquens sæculari brachio remittitur puniendus, debet iudex laicus pœnam statim exequi, neque in illius potestate est remissionem facere, iuxta *cap. vt officium de hæretic. in 6.* aliàs, vt fautor hæreticorum puniri poterit. Cæterum, quia varii sunt hæreticorum gradus, neque omnibus (etiamsi digni sint) hæc pœna mortis imponitur, declarandum est quibus imponatur, & vt à facilioribus incipiamus.

3 Primò dicendum est hæreticis impœnitentibus, & pertinacibus hanc esse pœnam impositam: constat ex *c. ad abolendam de hæreticis.* & tradit Simanc. *de catholic. institit. tit. 48. num. 6.* Eymer. 2 *p. direct. q. 40. n.* 1. & ibi Pegna *com.* 65. Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 55. in fine* Farinac. *quæst.* 196. *§. 1. num.* 4. Iulius Clar. *lib. 5. §. hæresis.* Suar. *de fide disp. 23. sect. 2. num.* 3. & omnes Et ratio est manifesta, quia si pœna mortis alicui hæretico imponenda est, impœnitenti, & in suo errore obstinato debet imponi, vtpote qui omnium delinquit grauissimè. Prius autem quam hac pœna afficiatur hæreticus, tentanda sunt omnia media, quæ iudicibus fidei conuenientia visa fuerint, vt errorem agnoscat: & præcipuum est, vt mediis viris doctis, & versatis conuincatur de suo errore. Si autem huic medio sæpius repetito non acquieuerit, sed in suo errore tenaciter perseuerare voluerit, brachio sæculari tradendus est, comburendus viuus, tanquam palmes arefactus, cuius nulla spes est fructum laturus; eius tamen lingua alliganda est, ne impiis blasphemiis adstantes offendat.

4 Dico, secundò. Eadem pœna mortis imponitur hæreticis fictione iuris impœnitentibus: ij sunt, qui legitimis testibus conuicti negant hæresim commisisse, quia præsumuntur in illa perseuerare, dum illam non confitentur. Neque obstat exterius fidem Catholicam profiteri; quia reputatur dolosa, & ficta professio: & colligitur ex *cap. ad abolendam*, quatenus ibi mandatur sæculari iudici puniendum relinqui hæreticum qui in hæresi deprehensus satisfactionem congruam exhibere recusat: qui autem legitimè conuictus de sua hæresi illam fateri recusat, satisfactionem congruam non exhibet. Meritò ergo vt hæreticus pertinax, & incorrigibilis est puniendus: sic communis omnium sententia, vt videre est in Calderino *tract. de haret. rub. de haret. impœnitentib. num.* 1. Rojas *eodem tract. 1. part. num.* 69. Simancas *tit. 48. num.* 25. Eymer. 2. *part. quæst.* 34. *n.* 2. & 3. & ibi Pegna *comm.* 59. Didac. Cantera *quæst. crim. rubr. de hæresi, cap.* 1. *num.* 57. 60. *&* 61. Suarez *de fide, disp.* 23. *sect.* 2. *num.* 5. Farinac. *quæst.* 178. *num.* 20. & alij apud ipsos. Ibi autem nunquam viri concremantur sed prius suffocatur eo quòd solùm præsumptione iuris hæretici impœnitentes reputentur. Vt autem hæc pœna locum habeat tria, vel quatuor requiruntur. Primò, vt verba vel facta de quibus hæreticus accusatus, & conuictus est, sint apertè contra fidem, neque alium sensum habere possint. Secundò, vt per testes contestes omni exceptione maiores conuincatur talia facta fecisse, vel verba protulisse in nostræ fidei offensionem. Tertiò vt non possit obliuio præsumi, cùm in negatiua perseuerat: sic Arnold. Albert. *tract de agnosc. assert. cathol. q.* 34 *num.* 52. Rojas *tract. de haretic. p.* 1. *num.* 84. Pegna 2. *part. direct quæst.* 34. *comm.* 59 *in medio, & 3. p. tit. de* 12. *modo terminandi processum, comment.* 48. *n.* 208. Difficultas autem est non leuis, quando obliuio præsumatur? Cui optimè respondet Pegna 2. *part. direct. q.* 34. *comm.* 59. *versic. in his ergo* In factis arduis, atrocibus, & horrendis etiam post longum, tempus obliuionem non præsumi, vt pote in direptione, & conculcatione imaginum, prædicatione hæresum. Et idem est de factis, aut dictis solitis, & consuetis, licèt ardua non sint, & in iis quæ semper delinquentes committantur. In cæteris verò causis, quæ insignes arduæ non sunt, nec solitæ & consuetæ neque delinquentem comitantur decennio regulariter reputatur obliuio, nisi aliud iudici visum fuerit pensata delicti, & personarum circumstantiarúmque qualitate.

5 Ex his infertur velut diminutum confitentem, & negatiuum curiæ sæculari esse tradendum, qui non fateretur omnes errores hæreticales de quibus per testes contestes omni exceptione maiores esset conuictus, si illi adeò recentes, ac graues essent, quorum verisimiliter credi non posset obliuio, quia non est vera cõfessio, cùm de omnibus peccatis non agitur *c. quem pœnitet. de pœnitent. dist.* 1. & perseuerantia, & contumacia in vno solo errore verum hæreticum constituit, etiamsi alios abjuret, & detestetur: sic Simancas *in Enchirid. tit.* 61. *n.* 4. Ioan. Rojas *tract. de hæreticis, 2. part assert.* 21 Pegna 2. *part. direct. comm.* 59 *in fine* Suarez *disp.* 23 *sect.* 2 *n* 6 De illo autem qui omnes suos errores fateretur, recusat tamen manifestare aliorum errores, quorum

conuincitur habere notitiam, aliqui exiſtimant non eſſe vt impœnitentem hæreticum damnandum, quia ex hac occultatione ſolùm conuincitur fautorem hæreticorum eſſe, non autem verum hæreticum. Ergo non debet vt verus hæreticus, & impœnitens condemnari, & ita auditu in inquiſitionibus Caſtelliæ practicari, ſed propter hanc cauſam torqueri. Cæterùm credo de rigore iuris vt verum hæreticum impœnitentem damnari poſſe, & curiæ ſæculari tradi ſic occultantem aliorum errores cùm ſuos manifeſtat; eo quòd non præſumitur manifeſtare verè & ex animo, ſed fictè, cùm tempore pœnitentiæ ita hæreticis faueat ſic Suarez *ſuprà.n.6.* Dec. *tract. crim. lib.5.c.55.num.*10. & 16. Burſat. *conſil.7.n.*14. Ludouic à Paramo *de orig. ſanct. inquiſit. lib.3. quæſt.9.n.*193. & *ſeqq.* Pegna *direct.2.p.q.*34. *comment.* 59. *verſic. ex his poſſumus* Latinacius *de hæreſi, quæſt.*196. §.1. *n.*17. Simancas *de catholic inſtit. tit.*48. *num.*27. & 28.

6 Sed quid ſi in iudicio hæreticus ſuos manifeſtaret errores, poſtea verò confeſſionem factam reuocaret? Affirmandum exiſtimo, vt impœnitentem eſſe damnandum, ſi in reuocatione perſiſtit, & cauſam reuocandi, & infirmandi prædictam primam confeſſionem verosimilem, non oſtendit. Et ratio eſt, quia ex propria confeſſione iam eſt plenè delictum probatum; cùm verò poſtea reuocat, præſumitur reuocare dolosè ad effugiendam pœnam ordinariam: aliàs ſi facta hac reuocatione non poſſet vt hæreticus negatiuus condemnari, cùm etiam condemnari non poſſit vt hæreticus pœnitens, quia pœnitentiæ ſigna de ſuo errore non oſtendit, euidenter ſequitur omnibus hæreticis dari anſam ſuas reuocandi cõfeſſiones vt ſic pœnam ordinariam euitent, quod non eſt permittendum, & ita docet Farinacius *de hæreſi, q.*287. *n.*75. & *q.*196. *n.*20 & 21. vbi alios refert, eſto contra teneat Didac. Cantera *in q. crim. rubr. de haret. cap.*1. *num.*70. motus ea ratione, quia per hanc reuocationem aliquid minuitur de fide, & firmitate confeſſionis factæ. Sed eſt friuola ratio, quando non probatur cauſa reuocationis. Adde, eſto minueretur aliqualiter firmitas confeſſionis, coniecturis tamen præcedentibus iuuatur, vt integram probationem retineat.

7 Dico tertiò. Eadem pœna mortis afficiuntur hæretici relapſi, id eſt, qui poſt abiurationem erroris, vel pœnitentiam canonicam deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim reincidiſſe: habetur expreſsè *cap. ad abſoluendam*, § *illos quoque de hæret.* ibi *illos quoque qui poſt abiurationem erroris, vel poſtquam ſe proprij antiſtitis examinatione purgauerint deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim reincidiſſe ſæculari iudicio ſine vlla penitus audientia decernimus relinquendos.* & tradunt ibi gloſſa, Hoſtienſ. Felin. Abbas & omnes. Notandum tamen eſt verbum *deprehenſi*, quo vtitur textus: indicat enim ab aliis deprehenſos eſſe hæreticos in hæreſim reincidiſſe. Quapropter ſi quis ſponte à nullo alio præuentus manifeſtaret ſe in hæreſim abiuratam reincidiſſe, credo pœnam mortis euaſurum; quia ratio, quare pœna mortis hæreticis relapſis imponitur, eſt, quia præſumitur fictè conuerti, & eſſe incorrigibiles: at qui à nullo præuentus ſeipſum defert, & pœnitentiam expoſtulat, clarum ſignum tribuit veræ conuerſionis. Ergo: Et ita docet Albert. *in lib. de agnoſ. aſſert. quæſt.*25. *n.*25. Pegna alios referens, 3. *part direct. comm.* 12. *verſic. ſed quid ſi relapſus.* Menochius *conſil.*82. *num.*168. vbi ampliat cõcluſionem, etiamſi captus ſit hæreticus dummodo fateatur hæreſim, de qua in proceſſu non conſtabat. Decian. *tract. crimin. lib.5. cap.* 56. *num.*12. Farinacius *n.*193. *num.*39. Paramus *de origine ſanctæ inquiſit. lib.3. q.4. rubr. de forma, & ordine iudicario. n.* 12. Alphonſ. de Caſtro *tract. de iuſta haret. punit. lib* 2. *cap.*2. Aduertendum tamen multum eſt, an hic relapſus ſponte veniat; ſi enim probetur metu probationum ſibi inſtantium venire, eo quod intelligebat alios ſe præparare ad illum accuſandum; non videtur pœnam mortis euaſurum: ſic docent Caſtro Farinac. Decian *locis allegatis*. Quapropter Pegna, Paramus, Farinacius expoſtularunt delictum occultum: nam in publico ferè ſemper hæc præſumptio oritur, quòd metu probationum miſericordiam expoſtulauerit, & non ex animo. Quòd ſi prima vice reus de hæreſi conuictus fuit ſola ſua confeſſione, & poſtea per teſtes conuincitur relapſum eſſe, etſi de rigore iuris pœna ralapſorum condemnari poſſit; ſi tamen priores errores abiurauit commiſſos tempore quo impubes erat, ad miſericordiam, & reconciliationem admitti poteſt, iuxta quandam inſtructionem Vallilſoletanam 12.

8 Circa ſupradictam concluſionem eſt prima difficultas, an dicatur relapſus, & curiæ ſæculari tradendus, qui de primo lapſu non fuit plenè conuictus, ſed abiurauit de vehementi in ſecundo autem lapſu plenè cõuincitur? In qua difficultate pro parte affirmatiua eſt expreſſa deciſio text. *in c. accuſatus in princ. de haret. in 6.* ibi, *Accuſatus de hæreſi vel ſuſpectus contra quem de hoc crimine magna, & vehemẽs ſuſpicio orta erat, ſi hæreſim iudicio abiurauit, & poſtea cõmittit in ipſa cenſeri debet quadam iuris fictione relapſus, licet ante abiurationem ſuam hæreſis crimen plenè probatum non fuerit cõtra ipſum*; & ibi omnes Doctores quos fruſtraneum eſt recenſere. Notanda tamen ſunt verba textus, quia non dicit, quòd verè ſit relapſus, ſed quadam iuris fictione; ad hoc enim requirebatur, vt in idem delictum eodem modo eſſet bis lapſus. Secundò requiritur, vt priùs de ſuſpicione hæreſis vehementi abiurauerit, ſecus ſi ſolum de leui ſuſpicione, vt in ſuprad. textu cauetur expreſsè, ibi, *ſi autem leuis, & modica ſuſpicio illa fuerit, quanquam ex hoc ſit grauius puniẽdus non tamen debet in hæreſim relapſorum pœna puniri.*

9 Solùm autem controuerti poteſt caſus contrarius quando ſcilicet primo abiurauit hæreſim, poſtea verò incidit in illius vehementem ſuſpicionem, an tunc fictione iuris dicatur relapſus, & curiæ ſæculari tradendus? Negat Rojas *tract. de haretic. c.2. p. n.*333. Mouetur præcipuè ex textu *in c. litteras de præſumpt.* vbi poſt factam confeſſionem & abiuratam hæreſim quam de ſe, & fratre ſuo confeſſus fuerat poſtea hæreſim fratris negauit, ob cuius negationem tanquam ſuſpectus de hæreſi condemnatur, & non tanquam hæreticus relapſus. Secundò probari poteſt, quia *in c. accuſatus*, fictione iuris, & non propriè reputatur hæreticus, qui abiurata hæreſi, de qua fuit plenè cõuictus iterum in ipſius ſuſpicionem vehementem incidit. Cùm ergo nihil ſtatuatur de illo, qui priùs vehementer ſuſpectus fuit, & poſtea in manifeſtam hæreſim incidit non debemus illi pœnam relapſorum applicare; quia non ſunt extẽdendi, & ita ſeruari in praxi ab Inquiſitoribus Italiæ, teſtatur Farinac. *quæſt.*195. *num.*18.

Cæterùm hæreticis fauendum non eſt; ſed omnino exterminandi. Quapropter credo probabilius pœnam relapſi ſuprадicto imponi poſſe; quia vt quis fictione iuris reputetur relapſus ſufficit ſi de vno lapſu planè, & indubitaliter conſtet, & de alio præſumptione vehementi. Quòd autem lapſus præſumptus antecedat vel ſubſequatur lapſum certum, accidentarium eſſe videtur, & leuis conſiderationis & ita tenet latè probans Menoch. *conſil.*82. *num.* 148. *lib.*1. Alphonſ. à Caſtro *de iuſta haretic. punit. lib.*2 *cap.*1. Sanch. *tract. de haretic cap.*16. *n.* 3. *verſ. ſecundo modo.* Burſat. *conſil.*7. *n.*15. *lib.*1. Farinac. *de hæreſi q.*195. *n.*17.

10 Neque obſtant contraria. Non text. *in cap. litteras*, quia ibi ſolum dicitur confeſſum eſſe hæreſim ſui, & fratris quam confeſſionem poſtea reuocauit, ob cuius reuocationem, & priorem confeſſionem factam ſuſpectus vehementer de hæreſi fuit: non tamen ibi dicitur priùs hæreſim abiurаſſe, & poſtea in vehementem illius ſuſpicionem incidiſſe. Ad ſecũdum concedo gratis *in cap. accuſatus* ſolùm haberi eſſe fictione iuris relapſum, qui poſt vehementem hæreſis abiuratæ ſuſpicionem in illam incidit manifeſtè: at inde nos probabiliſſimè colligi idem eſſe dicẽdum ſiue ſuſpicio antecedat, ſiue ſubſequatur lapſum manifeſtum. Deinde nego ſolùm haberi in ſuprad. cap. vt relapſum qui poſt vehementem hæreſis ſuſpicionem in illam incidit manifeſtè imò potiùs habetur contrarium ſi quidem ei, qui primò hæreſim abiurauit, ſi poſtea comperiatur hæreticis fauere tanquam relapſus punitur. Inquit enim textus: *Ille quoque de cuius lapſu in hæreſim ante abiurationem cõſtiterat, vel nũc cõſtat ſi poſt illa hæreticos receperit, deducat, viſitet ſiue aſſocíet, aut dona vel munera ſeu fauorem eis impendat meritò debet iudicari relapſus*, & tradunt omnes. Quapropter Farin. qui *n.* 18. dixit Inquiſitores Italiæ non ſolere vt relapſum condemnare eum, qui primò confeſſus, vel conuictus fuit de hæreſi, & poſtea in illius vehemẽtem incidit ſuſpicionem. Aduertit *n.*32. non eſſe extendendam hanc doctrinam ad hunc caſum expreſſum de fauere hæreticorum.

11 Limitant autem Alphonſ. de Caſtro *de iuſta haret. punit. lib.2. cap.*2. Menoch *conſil.*82. *n.*149. *iunct.*0. *n.*156. *lib.*1. Simanc. *de cathol. inſtit. tit.*57. *rub. de relapſis n.*6. & 7. Azor. 1. *p. l.*12. 14. *q.*4. Hoc eſſe intelligendum, ſi fauet hæreticis profitentibus eandem hæreſim, quam ipſe prius abiurauerat, ſecus verò ſi diuerſam: quia tunc non cenſetur in priori hæreſi abiurata conſentire. Cæterùm hæc limitatio admittenda non eſt, ſicuti neque illam admittit Petr. Gregor. *Syntagm. iuris lib.*33. *cap.*8. *n.* 6. *verſ. relapſus* Decian. *tract crim. lib.*5. *cap.*56. *nu.*13. Didac. Cantera *q. crimin. rubr. de hæretic. cap.*1. *num.*58. *in fine.* Quia abiurans hæreſim tacitè omnes hæreſes abiurat; ac proinde ſi in vehementem illius ſuſpicionem incidit relabi fictione iuris cenſetur, vt mox dicemus.

12 Secunda difficultas eſt, an requiratur labi in eandem hæreſim priùs abiuratam, vt quis pœna relapſorum afficiatur. Et quidem ſi cùm priorem hæreſim in quam incidit, abiurauit, ſimul etiam generaliter omnes abiurauit, vt mos eſt, nemini eſſe poteſt dubium, vt relapſum condemnandum eſſe, quia ita habetur *in c. accuſatus*, § *eum vero de haret. in 6.* ibi, *eum verò qui in vna hæreſis ſpecie vel ſecta committit, aut in vno fidei articulo, ſeu Eccleſiæ ſacramento errauit, & poſtmodum hæreſim ſimpliciter vel generaliter abiurauit ſi ex tunc in aliam hæreſis ſpeciem, ſiue ſectam aut alio articulo, ſeu ſacramento cõmittat, volumus vt relapſum in hæreſim iudicari*, & notatur ibi gloſſa, Archid. Geminian. & reliqui Doctores. Verùm ſi ſolam hæreſim, in qua incidit, abiurauit, & poſtea in aliam diuerſam relabitur, gloſſa *in ſuprad. c. accuſatus*, & ibi Ioan. Andr. *n.*8. & 9, Repert. inquiſit. *verbo relapſus ſub verſ.*3. Eymer. 2. *p. direct.* *q.*40. *n.*5. *verſ. ſecus ſi tantum*, ibi Pegna *tem.*65. Menoch. *conſil.* 82. *n.*156. & *ſeq lib.*1. Suar. *diſp.*23. *de fide*, negant relapſum dici quia neque ratione criminis, cùm diuerſum ſit, neque ratione abiurationis poteſt dici relabi: & fauet ſuprad. text. *accuſat.* vbi expreſsè poſtulat abiurationem generalem totius hæreſis, vt quis relapſus cenſeatur.

13 Nihil

13 Nihilominus affirmatiuam partem tuentur Ioan.Monach.Archidiacon.Geminian Francus *in suprad.c.accusatus*.Mandos.*in additionib.ad Rupert.verbo relapsus*, *sub v.* 3. *litt.B.* Vmbert.Locat.*in iudicial.inquisit.verbo relapsi.n* 6.Pegna *suprà*,dicit hanc opinionem præualere Decian *tract.crimin lib.*5. *c.*56.*num.*2.Et ratio esse potest;quia abiurans quamlibet hæresim, tacitè omnes hæreses abiurat , quia abiurat recessum à diuina reuelatione per Ecclesiam proposita,quæ in omni hæresi includitur,promittitque tacitè ab Ecclesia non discessurus.Ergo ex hac præcisa abiuratione,si in hæresim labatur,relabi censendus est,Propter quam rationé hæc mihi opinio probabilior apparet.Limitãda tamen est doctrina,in casu, quo prius de hæresi vehementer suspectus abiurasti,& postea in diuersam hæresis speciem lapsus fuisti, quia in hoc casu, etiam si,abiuratio prior gentilis fuerit , non debet censeri relapsus,per textum *in c.accusatus* ibi,*si postea deliquit in ipsa*,quasi diceret,si in ipsa hæresi deliquit,quam prius de vehementi abiurauit;secus si in alia discreta & notanter. Farinac *q.* 195 *n.*46. Secundò limitanda est, vt intelligatur, si post abiurationem hæresis incidit in aliam diuersam ; secus si post hæresis purgationem , quia abiurans vnam hæresim, omnes abiurat,at purgans se ab vnius hæresis infamatione, non ab omnibus se purgauit,quapropter vt relapsus condemnari potest qui solùm vna hæresim abiurauit,si in aliam diuersam labatur;non tamen si se ab vna purgauit,& in aliam incidit, vt optimè notauit Pegna *direct.*3.*p.rubr. de secundo modo fuiendi processum, comment.*38.*n.*150 *circa fin.*Farin. *q.*195.*n.* 30. Ludouica Paramo *de orig.sanct Inquisit. lib.*3.*q.*4.*rubr. de expeditione processus in causa fidei, n* 5.

14 Aduerto tamen omnibus relapsis pœnitentibus, & curiæ sæculari tradendis danda esse sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, iuxta *c super eo, de hæret.in* 6.& tradit Simancas *tit.* 63. *n.*7.Suarez *de fide, disp.*23.*sect.*2.*n.*12.eiso contra tenent de Eucharistiæ sacramento Cantera *q.de hæreticis , n.* 13 *pag.* 373. Couarr.*1.var.c.*1.*n.*11.Vnum tamen est certum publicè ad reconciliationem non admitti,etiamsi confitentes existant.Cantera ibi.Sanchez *lib.*2 *Decal.c.*27. *num.*23.

15 Restat dicendum de hæresiarchis:& dogmatistis;ij enim sunt non solum qui errores inuenerunt , & confinxerunt ; sed etiam qui iam inuentos,& confictos quasi ex officio , & consuetudine aliis publicè,vel occultè præ cæteris;quia ratione huius consuetæ prædicationis,verè sunt magistri , & Principes errorris , & hæreticorum sequentium illos : vt colligitur satis ex *cap.qui aliorum.*24.*q.*3.ibi,*qui aliorum defendit errorem multo amplius damnabilior est illis, qui errant,quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat,& eõfir. Vnde.quia magister erroris est,non tantum hæret,sed etiam hæresiarcha dicendus est*,sic notauit Albertin.*tract.de agnoscenda assert.q.*30. *n.*60.Eymeric.1 *p q.*39.& ibi Pegna *commen.*64.Farin.alios referens *q.*178 *n.*15.Suarez *de fide,disp.*23.*sect.*2.*n.*11. Notanter dixi dogmatistas, & hæresiarchas vocari,qui alios peruertere conantur, quasi ex officio & consuetudine ; vt excluderem eos, qui consanguineos suos peruertunt, aut vnum, vel alterum priuatim;ij enim non propriè hæresiachæ aut dogmatistæ dicuntur , vt bene notauit Suarez *supra,num.*11 *fine.*his positis.

16 Prima sententia docet hos hæresiarchas,& dogmatistas sine vlla misericordia brachio sæculari esse tradendos , quantumuis signa exhibeant conuersionis,& pœnitentiæ:sic acriter defendit Simancas *de catholic.instit.tit.*47.*n.*50.*& seqq.& in enchirid.tit.*59.*n.*1.Rep.Inquisit.*verbo.docere*.Ioan.Rojas *tract.de hæreticis* , 2 *part n.* 339. *asser.* 43. Suarez *de disput.* 23. *sect.* 2.*nost.* 9.& Pegna statim allegãdus dicit , spectata horum temporum conditione miserrima , hanc sententiam sine vllo errore obseruari posse,etsi ipse iudex esset , nullum permittere euadere absque vltimo supplicio,Rationes huius sententiæ non leues sunt prima quia variis legibus hac pœna ij hæretici afficiuntur : *l. cum qui seruum , C..de apostatis, l. quicumque, C.de hæreticis,l fin.C.de Iudæis,l.*2.*C ne sacrum baptisma*.quibus legibus standum est , cum iure canonico contrarium disponatur non sit ; non enim alienum , & inusitatum est in pœnis imponendis iis canonicum suppleri per ius ciuile.Secunda,quia etsi in iure canonico cautum sit hæreticos pœnitentes ad reconciliationem admitti;hoc debet intelligi de hæreticis communiter contingentibus, non de hæreticis qualificatis,& à communi modo peccandi exorbitantibus ; ij enim non regula communi metiendi sunt, quia plura concernunt delicta,& circumstantias in suis peccatis:ob quæ lex simpliciter loquès in illis locum habere non debet.argument.*l nunquam plura,ff.de priuat.delict.*

17 Nihilominus etsi hæc sententia satis probabilis sit, probabiliorem existimo, hæresiarchas.& dogmatistas, si verè pœnitentiæ signa ostendant,admittendos esse ad reconciliationem,neque brachio sæculari tradendos:sic tradit ex Cõcilio Biterrens.& Tarraconens.Franciscus Pegna *direct* 2 *part.comm.*64.*versic.an autem*.Eymer.3.*p de octauo modo terminandi processum.n.* 188. *v.circa istum*.Decian.*l* 5 *tractat crimin.c.*54.*n.*47.Didac.Cantera *q. crimin.rubr.de hæreticis,c.*1.*n.*70.*v.est nunc videndum*, Ratio præcipua sumitur, quia nullus est textus in iure canonico hanc pœnam illis indicens;imò potiùs *in cap.ad abolendam*,contrariũ nõ leuiter insinuatur;æquat enim Pontifex eos, qui docent illos qui credũt hæreses;ibi.*aliter sentire aut docere nõ metuunt*. Et de omnibus subiungit ad misericordiã recipi posse,si publicè consenserint abiurare,& satisfactionem congruam exhibere:Itẽ Berengar.quem constat.fuisse hæresiarcham,conuerti volens receptus fuit ad gremium Ecclesiæ *c.ego Berengarius,de cõsecrat. distin.*2.& de Cazalla,qui fuit hęresiarcha insignis,testatur Cantera *suprà*,relaxatũ fuisse brachio sæculari;ex speciali breui Sedis Apostoliæ, alias non relaxandus Neque deest ratio congrua in huius opinionis fauorem.Nam hæresiarcha conuersus & alios facilius conuertet,& cõuersos in fide confirmabit.Neque obstat legibus imperatoris caueri vltimo supplicio afficiendum esse aliorum peruersorem:habetur enim *l.vltim.C. Iudæis*.ibi, *pœna sanguinis destinandus,qui fidem alterius expugnauit peruersa doctrina.& in l.penultim C.de apostatis* dicitur *pœna cap.esse puniendum qui alium peruert*.Itẽ colligitur ex *l.quicumque,C. de hær.l.*2.*C.ne sacrum Baptisma iteretur* Non,inquã obstant hæ leges,tum quia si aliquid probaret,ex illis inferendum esset, quemlibet peruersorem alterius,etsi vnius esset tantùm , vltimo supplicio esse afficiendum.Tum & præcipuè, quia hæreses locum non habent in hoc crimine;quod mere Ecclesiasticum est; nisi quãdo hæretici ex foro Ecclesiæ plectuntur,& iudicio sæculari traduntur iudicandi.Debent tamen Inquisitores in iis admittendis prudentissimi,& vigilantissimi esse,ne sub pelle ouina lupus regatur,& simulata pœnitentia simplices decipiant;vt dicitur *in c.vt officium.de hæret.in* 6.ibi.*prouiso soleter , ne simulata conuersione redeant fraudulenter.& vos.imo se ipsos fallentes sub agni specie lupum gerant*.Quapropter multis experimentis tentandum est;an ficte,an ex animo conuertantur.& grauissimæ sunt illis pœnitentiæ imponendæ,precipue carceris item sibilis; à quo non nisi post longissimũ tempus, & manifestissima signa veræ conuersionis liberandi sunt.sic Franciscus Pegna *direct.*2 *p. q.*39.*comment.*64 *versic.tamen si* Farinacius *q.*193 *n.*12.Simancas *de catholic.instit.tit.*47.*n.*72.

Placent tamen mihi limitationes,quas adducit Pegna *loco allegato*,vt scilicet ad reconciliationem non admittantur dogmatistæ, & hæresiarchæ;qui post longum tempus, frequentesque admonitiones, & iam iam tradendi curiæ sæculari pœnitentiæ signa ostendunt ; quia non videntur studio veritatis, & ex animo conuerti,sed timore mortis ad vitandam pœnam.Item neque etiã admittantur illi,qui præceptis,comminationibus, pœnis , præmiis , promissionibus iuratis, aut aliis exquisitis modis conati sunt fallam doctrinam persuadere:& denique si Regem, Principem,aliasve personas regales peruertere conati sunt;quia in iis omnibus ratione immanitatis criminis, & defectus pœnitentiæ,qui semper timetur, datur occasio sufficiens, vt Ecclesia possit discedere à communi regula statuente hæreticos pœnitentes ad reconciliationem admitti,per quæ patet solutio ad secundam rationem contrariæ sententiæ.consentit iis Lœlius Zechius *in summ.*1 *part.tit.de fide, rubr.de hæresi,c.*11.*num.*17,*versic. fallunt tamen prædict*, Fatinacius *q.*193. §. 1. *à num.* 7. *& seqq.*

His omnibus relapsis,qui pœnitentiæ signa ostendunt,etiamsi brachio sæculari tradantur,neque ad publicam reconciliationem admittantur, concedi debent Ecclesiastica sacramenta , sicut de relapsis pœnitentibus diximus:ita Simancas *in enchirid.tit.* 63. *nu.*7.Suarez *de fide* , *disp.*28. *sect.*2.*n.*12.& cauetur *in c.super eo, de hæreti.in* 6.qui textus etsi de relapsis expresse loquatur, ad omnes pœnitentes extẽditur ex identitate rationis. Neque obstat contrarium sentire quoad sacramentum Eucharistiæ.Couarruuias *lib.*2. *variarum.c.*1.*num.*11. & Cantera *rubr de hæret. num.*13 *fol.*173.moti consuetudine, quæ,meo iudicio, sustinenda non est,cum videatur esse contra ius diuinum

18 Denique de hæreticis pœnitentibus tardè conuersis solet dubitari,an debeant ad reconciliationem admitti,vel potius brachio sæculari tradi ; Etquidem si ante sententiam , etiam post receptas probationes,& testium publicationẽ cõuertantur,communior sententia docet ad reconciliationẽ admittendos esse;colligitur satis ex *c.excommunicamus.l* 2.§ *si qui.de haret.* & tradit Arnod.Albert.*in repetit.c. de hæreticis in* 6.*q.*12. *n.* 5. *& seqq*.Zanch.*tractat.de hæreticis,cap.*16.*n.*5.Pegna *director.* 2. *part.comment.*8.*ad c.ad abolendam versic.usus autem*. Fatinacius alios referens *quæst.*193 *n.*55. Suarez *de fide,disput.*23. *sect.*2.*n.*15.Simancas *de catholic.instit.tit.*47.*n.*36. *& n.* 47. *& seqq.* Decian.*tract.crimin.l.*5.*c.*54 *n.*3.& fauet consuetudo , & practica omnium Inquisitorum. Neque obstat *cap.ad abolendam , de hæreticis*, vbi solum iis,qui continuo, & confestim , postquã fuerint deprehensi,ad fidem redierint.iubentur admitti ad misericordiam:sed ij,qui post receptas probationes,& testium publicationes ,& repetitas monitiones redeunt.dici non possunt continuò,& confestim redire.Ergo non sunt ad reconciliationẽ admittendi:Non, inquam,obstat,quia si intra tempus, quo condemnari possunt,redierint,continuo,& confestim redire censentur:& faciunt ea quæ tradit Menochius *de arbitr.casu.*8.9.10 & 11.glossa §.*vlt.Instit.de inutilib stipular* Eymeric.3 *p.q.*98.

19 Verùm si post latam sententiam conuertatur,latis contrariis est inter Doctores , an tunc debeat ad reconciliationem admitti?

Probabilius credo regulariter admittendum non esse:quod satis

ſatis indicatur in *cap. excommunicamus, 1. & 2. de hæreticis*, vbi dánati relinquntur brachio ſæculari debita animaduerſione puniendi. Ergo poſt damnationem iam functus eſt iudex Eccleſiaſticus officio ſuo. Item, quia traditus curiæ ſæculari ad miſericordiam non admittitur, vt ſtatim dicemus: ſed nullus damnatur vt impœnitens, qui ſæculari curiæ non tradatur per ipſam condemnationem. Ergo facta condemnatione iam non eſt locus remiſſioni: ita multis relatis docet Farinac. *quæſt. 193. num. 58. & 59. iuncto 57.* Pegna *2. part. direct. comm. 36. verſ. poſtquam.* Suarez *de fide, diſp. 23. ſect. 2. n. 16.* Simancas *de cathol. inſtit. tit. 46. n. 36.* Dixi *regulariter* nam in aliquo caſu raro, in quo magna veræ conuerſionis indicia reus oſtenderet, & de quo ſperari poſſet fructus, poſſent ab Inquiſitoribus ex æquitate ad miſericordiam admitti.

20 Ex his infertur quid dicendum ſit de illo, qui eductus è carcere, vel potius in tabulatu exiſtens auditurus ſententiã conuertitur, an, inquam, ille recipiendus ſit? Ratio dubitandi eſt, quia reſpectu huius iam eſt ſententia prolata, illique manifeſta, etſi non ſit promulgata. Ergo eius conuerſio poſt condemnationem fit. Ergo non vera debet cenſeri, ſed ad vitandam pœnam: ac proinde recipienda, & ita cauetur in quadam Madriliana inſtructione, Refert Franciſc. Pegna *2. p. dir. comm. 39. verſ. poſtquam*, cui ipſe conſentit. Nihilominus ſi in aliquo caſu Inquiſitores viderint ſpecialiſſima conuerſionis ſigna, potuerunt & hunc ad reconciliationem admittere; quia id Videtur pietati, & miſericordiæ Eccleſiæ conuenire; & docuit ipſe Pegna *ſupra. & 3. part. comm. 42. n. 175. circa finem.* Decian. *tract. crim. lib. 5. c. 39. n. 3.* Farin. *de hæreſi, quæſt. 193. n. 60.*

PVNCTVM III.

De pœna portandi ſaccum benedictum, & omittente pœnitentias ſibi impoſitas.

1 *Portatio ſacci propter infamiam pœna reputari debet.*
2 *Inquiſitores aduerſùs non exequentes pœnitentias procedere poſſunt.*
3 *Omittentes implere pœnitẽtias aliqui vt relapſos condẽnãt.*
4 *Probabilius tanquam impœnitentem puniendum eſſe.*
5 *Procedit, tametſi ipſe ſub iuramento ſe obligaſſet ad pœnam relapſi ſuſtinendam.*

1 AD corporales pœnas reduci poteſt, propter infamiam, quam gignit ſacci benedicti portatio. Solent enim Inquiſitores conſuetudine iam recepta per totum orbem hæreticos pœnitentes in ſignum conuerſionis, & deteſtationis erroris imperare, vt patenter ſupra veſtes portent ſaccum quendam crucibus rubei, vel crocei coloris ſignatum; de quo latè Pegna ad Eymer. *3. part. comm. 42. n. 175.* Farin. *q. 193. n. 91.* Simancas *de catholic. inſtit. tit. 47. n. 9. & ſeqq.* Ioan. à Rojas *ſingul. 1. n. 23. & tract. de hæret. 2. p. n. 309.* Calderin. *tract. de hæreticis redeuntibus & conuerſ. n. 8.* Repertor. *verbo carcer, verbo crux, verbo infamia*, & alij apud ipſos.

2 Difficultas autem eſt, an ſi ij hæretici pœnitentes ſuprà dictum habitum occultauerint, aut abiecerint, poſſint ab Inquiſitoribus puniri, & qua pœna puniendi ſint, & generaliter quoties reliquas pœnitentias impoſitas non exequuntur: Et quod ad primum attinet certum eſt poſſe Inquiſitores aduerſùs hos pœnitentes pœnitentias iniunctas non implentes procedere, tanquam de hæreſi ſuſpectos; non enim leuem ſuſpicionem ingerunt conuerſionem antecedentem fictam eſſe, & errores præteritos non ex animo deteſtari, ſiquidem eorum ſatisfactionẽ paruipendunt, & omittunt: ſic docent Eymer, *3. p. q. 97.* & ibi Pegna *comm. 146. circa prin.* Simancas *de catholic. inſtit tit. 48. n. 29. & 30. & in enchirid. violatæ relig. tit. 61. rubr. de pœnit. n. 7.* Campeg. *in addit. ad Zanch. tract. de haretic. c. 20. in verbo pœnas.* Farin. *q. 93. de hæreſis n. 123.*

3 Quoad ſecundum verò, qua pœna puniendi ſint hi hæretici pœnitentias implere recuſantes, non eſt conſtans omniũ ſententia. Aliqui enim dicunt, vt impœnitentes, & relapſos condemnandos eſſe, & curiæ ſæculari tradendos. quod Præcipuè locum habet in pœnitentia carceris, quæ grauior eſt ſi ab illa aufugere tentarunt: ſic poſt alios antiquiores tradit Calderinus *tract. de hæreticis, rubr. de haret. contum. n. 1. & 2.* Vmbert. Locat. *in iudicial. inquiſit. verbo carcer. n. 16. ad finem, verſ. careceres autem fugiens,* Zanch. *tract. de hæreticis, c. 10. n. 4. verſ. de eo verò, & n. 5.* & ibi Campegius *in addition. litt. C. in verbo detruſus.* Decian. *trat. crimin. lib. 5. cap. 56. n. 4.* & videtur eſſe ſententia Eymerici *director. 3. part. quæſt. 97. fine.* Mouentur, quia omittens ſine cauſa pœnitẽtiam ſibi iniunctam exequi, præſumitur fictè conuerſum eſſe, & in errore priſtino perſeuerare. Ergo vt relapſus damnari poterit, quia in errorem iam reprobatum præſumitur relabi. Neque obſtat hanc pœnitentiæ violationẽ non eſſe formaliter hæreſim; ſed ſolùm ex illa præſumptiuè argui, quominus vt relapſus damnetur; quia (vt ſuprà diximus) vt relapſus damnatur, qui abiurata hæreſi in violẽtam illius incidit ſuſpicionem *cap accuſatus de hæreticis, in 6.*

4 Nihilominus verius, & probabilius reputo hunc violantem pœnitentias iniunctas, non relapſum, ſed impœnitentem eſſe, & contra illum tanquam contra impœnitentem procedi poſſe, dum in illo ſtatu perſeuerat, & ſicut impœnitens, ſi à contumacia recedit, & miſericordiam expoſtulat, admittitur, & nullo modo brachio ſæculari traditur; ſic cum hoc impœnitente faciendum eſt: debet tamen pro crimine violatæ pœnitentiæ abſque cauſa, arbitrio Inquiſitorum puniri, vel pecuniaria pœna, vel fuſtibus, vel ieiuniis, penſata qualitate Perſonæ, grauitate criminis, & malitia: ſic docet doctiſſimus Franciſcus Pegna, *3. parte quæſt. 96. comment. 146. verſic. itaque* Ioan. à Rojas *tract. de hæreti. 2. part. aſſert. 41. n. 335. verſ tertiò fuit.* Simancas *de catholic. inſtitut. t. 16. rubr. de cuſtodia reorum, n. 24. & 25.* vocans contrariam opinionem crudelem, & falſam *in enchirid. violatæ relig. t. 57. rubr. de carcere perpetuo. n. 4. & 5.* Hippolit. Riminald. *conſ. 150. per totum.* Farinacius *quæſt. 193. n. 136. & ſeqq. præcipue 146.* Lœlius Zechius *ſumm. 1. part. t. de fide rubr. de hæreſi. cap. 11. n. 19. verſ. ſecundo loco* & alij apud ipſos. Ratio efficax eſt, quia violate pœnitentias iniunctas quales ſunt, fugere è carcere, habitum pœnitentialem non deferre, non iciunare, non peregrinari, &c. non eſt ſignum à iure ſtatum, approbationis erroris, Ergo non debet violans ob talem violationem, vt relapſus condemnari. Probo hanc conſequentiam, quia non permittitur iudicibus condemnare vt relapſum, quem iura relapſum non iudicant. Adde ſolùm fictione, & præſumptione iuris poterit dici violans has pœnitentias iniunctas approbare errorem deteſtatum; cùm ergo verè non approbet, pœna ordinaria puniendus non eſt. Et ex his ſoluitur contrarium fundamentum procedit enim cùm quis omittit exequi pœnitentias directè contrarias errori deteſtato, veluti ſi omitteret ſe purgare, errorem abiurare, hæreticis non fauere: hæc enim à iure ſtatuta ſunt ſigna vehementia approbationis, erroris, ac proinde vt relapſus poſſet is condemnari; ſecus de aliis pœnitentiis: vt bene Hyppolit. Riminald. Franc. Pegna, Simanc. Farinac. docent *locis allegatis.*

5 Extendenda tamen eſt hæc noſtra ſententia, vt procedat, etiamſi hæretícus pœnitens ſub iuramento, & pœna relapſi ſe obligaſſet ad pœnitentiarum executionem; adhuc non debet vt relapſus condemnari ob violationem pœnitentiarum, quæ hereſi directè contrariæ non ſunt. Quia obligatio cuiuſcumque merienda eſt iuxta iuris regulas, quibus cenſendus eſt quilibet ſe velle conformare. *l. ſi duo. ff. de acquirenda, vel omittenda hæredit l. nemo poteſt, ff. de legatis, 1.* Cùm ergo regula iuris non permittat hunc violatorem vt relapſum puniri, ex eius obligatione hanc pœnam portare non debet. ſic Hyppolit. Riminald. *conſ. 150. num. 6. & 7. iuncto n. 35. lib. 4.* Franciſcus Pegna *direct. 3. p. quæſt. 97. comment. 156. in fine.* Farinacius *quæſt. 193. de hæreſi. n. 142.* Menoch. *conſ. 81. n. 113. & ſeqq. lib. 1.*

DISPVTATIO VII.

De pœnis ſuſpecti hæretici, filiorumque hæretici.

PVNCTVM I.

Hæreſis ſuſpecti quam pœnam incurrant.

1 *Quotuplex ſit hæreſis ſuſpicio.*
2 *Magna, & vehemens ſuſpicio hæreſis quæ ſit, variis exemplis explicatur.*
3 *Qua ſit maxima, & violenta hæreſis ſuſpicio.*
4 *Leuis ſuſpicio non ſufficit ad condemnationem.*
5 *Sufficit ad interrogandũ reum, ſecundùm plures Doctores.*
6 *Alij reiiciunt.*
7 *Diſtinctione reſoluitur difficultas, & ſtatuitur interrogarirẽ poſſe, ſi oriatur ſuſpicio ex delicto, cui iuri communi annexa eſt talis ſuſpicio ſecus ſi ſolùm ex opinione Doctorum.*
8 *Leuiter ſuſpectus ſuſpicione probabili, & iuridica condẽnandus eſt vt abiuret de leui.*
9 *Pro crimine inducente ſuſpicionem leuem condemnari poteſt reus ad aliquam pœnam pecuniariam, vel carceris pro aliquo tempore.*
10 *Ad quæ condemnari poteſt qui vehementer ſuſpectus eſt.*
11 *Quid ſi ſuſpicio ex fauoria hæreſi oriatur.*
12 *Violanter ſuſpectus, vt hæreticus damnari poteſt.*

1 HÆRETICIS affines ſunt crimen committentes, ob quod redduntur de hæreſi ſuſpecti. Hęc autem ſuſpicio triplex eſt, modica, ſiue leuis, magna, ſiue vehemens, maxima ſiue violenta. Modica ſuſpicio, & leuis eſt, quæ ex leuibus indiciis, & coniecturis oritur. Vocantur leuia indicia, modicæque coniecturæ, ex quibus leuiter infertur crimen ſuſpicatum, quod aliis terminis declarari ſolet,

soler. Leuia indicia, modicæque coniecturæ sunt, ex quibus non frequenter, sed rarò concluditur crimen suspicatum. Quapropter si frequenter peieras, & vitam generis deprauatam ieiunet de fide redderis suspectus. Item si sacramenta ministras ex malo statu, vel sine iurisdictione, & potestate; aut bis repetis sacramentum non repetendum; secundas nuptias contrahis vigente priori coniuge, si per annum existas in excommunicatione certa causam fidei: si in sacramento confessionis ad Venerem, aliàve flagitia pœnitentem prouoces, & iis similia, &c. Aduerto tamen adesse in his grauem differentiam. Nam quædam reddunt de hæresi leuiter suspectum, secundùm Doctorum communem opinionem, alia verò reddunt de hæresi leuiter suspectum, ex iure, & lege sic statuente.

2 Magna si vehemens suspicio hæresis est illa quæ ex verbis, vel factis efficaciter, frequenterque hæresim concludentibus desumitur: quæ autem sint hæc verba vel facta lõgum esset recensere. Videri possunt Vmbert. Locar. *in iudiciali inquisit. verbo suspicio num.* 10. & 19. Eymer. 2. *p. direct. quæst.* 56. & ibi Pegna *comment.* 81. Lælius Zechius *in summa p. tit. de fide rubr. de hæresi. n.* 11. & 5. Præcipua exempla sunt, quæ adducit Eymer. vbi necesse omnes casus à iure expressos vehementis suspicionis. Et claritatis gratia, hæc placet inserere. Primus est si voceris respondere de fide, & intra terminum assignatum absque causa non compares suspectus de hæresi redderis vehementer, ex *c. cum contumacia. de hæret in 6.* Secundus, si impedias scienter directè vel indirectè inquisitionis officium *c. vt inquisitionis negotium, de hæret. in 6. §. vlt.* quia reputaris hæreticorum fautor, defensor. Tertius, si impedientibus inquisitionis officium præstes scienter consilium, auxilium, vel fauorem ob eandem rationem, quia fautes hæresi, & habetur *in supradicto cap. vt inquisitionis.* Quartus, si hæreticos ab Inquisitoribus creatos, & eorum credentes instruas, quomodo veritatem celent, vel fallum deponant quia fautes eorum malitiæ grauissimè: habetur *cap. accusatus, de hæret. in 6. §. fin.* Quintus, si faueas, defendas, recipias hæreticum, qui hæreticus est, non quia tibi est consanguineus, vel amicissimus: habetur *c. excommunicamus 1. § credentes de hæreticis.* Addem est, si cum hæreticis spectatissimam contrahas similitudinem; iuxta *cap. inter solicitudines de purgat. canonic.* Sextus, si in causa fidei conuincaris dixisse in iudicio falsum, eo quòd reuoces quod prius antea fueris fassus, tanquam de hæresi suspectus vehementer habendus es; colligitur ex *c. litteras de præsumptionib.* Septimus colligitur ex *extrauang. Ioannis XXII.* incipiente, *Ad nostram de regularibus inter communes.* Vbi suspecti vehementer de hæresi redduntur religiosi, qui in partibus vltramarinis absque superiorum licentia commorantes detinent S. Romanæ Ecclesiæ constitutionibus, & alia multa à fide deuia in suis sermonibus, & secretis colloquiis euomere non verentur.

3 Maxima autem, seu violenta suspicio hæresis est, quæ ex verbis, aut factis oritur actantibus iudicem ad credendum sic facientem, vel dicentem hæreticum esse: ve si hæreticos adornarit, vel more suo reuerentiam exhibuerit consolationem vel communionem ab eis receperit, *cap. accusatus de hæreticis in c. & c. quicumque eodem tit. & lib.* Deinde si in causa fidei excommunicatus per annum insordueris, *cap. cum contumacia de hæret in 6.* Adde si deficias in purgatione canonica, quàm in causa fidei tibi indictam præstare non potuisti, *c. inter solicitudines de purgatione canonica.* Denique, si post abiuratam hæresim de qua conuictus fueras, vel postea conuinceris cum hæreticis communicas, eos visitas, receptas, dedicis, associas dona, vel munera eis donas, vel mittis *c. accusatus, § illa quoque de hæreticis in 6.* In hac enim explicatione leuis, vehementis, & violentæ suspicionis exemplis declaratis conueniunt Doctores: vt videre est in Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo suspicio n.* 2. 3. & 4. Simanc. *de cathol institit. tit.* 50. *n.* 22. 23. 25. & 26. & *in enchirid. tit.* 41. *n.* 2. & *seqq* Eymer. 2. *p q* 55. & ibi Pegna *comm.* 80. & 3 *p comment.* 24. *n.* 100. Farinac. *de hæresi, q.* 187. § 2 & 4. Iis positis.

4 Si de leui suspicione loquamur, regula omnino tenenda est non sufficere ad condemnandum reum, quia leuia iudicia, modicæque coniecturæ mouere non debent animum viri prudentis ad iudicium ferendum de tam graui crimine; sed potiùs in sanum sensum debent interpretari: sic Vmbert. Locat. *suprà, num.* 6. Simancas *de cathol. institit. tit.* 50. *num.* 28. & *in Enchirid titul,* 41. *num.* 6. Eymer. 2. *part q.* 55. *num* 2. Rojas *tract. de hæreticis,* 2 *part assert.* 6. *num.* 148 Farinacius *q.* 187. *n.* 26. Neque obstat l. 2. *Cod. de hæreticis.* vbi ex leui argumento aduersùs catholicam religionem condemnatur reus, vt hæreticus. Inquit enim textus, *Hæreticorum autem vocabulo continetur, & latis aduersùs eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deuiare.* Non inquam, obstat nam licet plures Doctores sentiant illa verba, *leui argumento.* vlurpari non pro leui indicio, & probatione verius, & probabilius est pro leui hæresi esse intelligenda: ita vt sit sensus eos hæreticorũ vocabulo contineri, qui leui argumẽto, id est paulum, vel minimum, vel in vno tantùm articulo à fide catholica deuiant: sic explicant, & optimè probant Pegna 2. *p. direct. ad c.* 1. *de hæretici comm.* 1. *versic.* 1. & *hanc sententiam fol.* 86. Farina eius pluribus relatis *de hæresi, q.* 178. *num.* 61.

5 Difficultas autem est, an hæc suspicio sufficiat ad inquirendum specialiter contra aliquem, ipsumque interrogandum. Ratio dubitandi est, quia inquisitio, & interrogatio assumuntur à iudice ad inuestigandam veritatem, quæ inuestigatio neque otiosa est censenda, neque iniuriosa, cùm fundamentum, & occasionem præstiteris illius. Et confirmo: si indicia vehementis suspicionis dares, non solùm inquiri, & examinari, sed & torqueri posses super delicto infamato. Ergo leuia indicia saltem examinationi te reddunt subiectum: & ita tenet Sigismund. Scaccia *tract. de iud. cap.* 59. & *num.* 2. Ioann. Calderinus *tract. de hæreticis, filiorum & nepot. num.* 10. Rojas *tractatu de hæreticis,* 2. *part. num.* 20. Pegna ad Eymer. 2. *part. comment.* 12. *ad cap. excommunicamus, l.* 1. *de hæreticis, paulo post princip.* Decian. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 20. *n.* 21. & *c.* 35. *n.* 20. *versic. quatamen vera sunt.* Mascard. *de probationib. lib.* 2. *concl.* 861. *n.* 3. Squalicens. *tract. de fide cathol. cap.* 26. *num.* 1. Roland. *consil.* 8. *num.* 6. *lib.* 3. Parisius *consil.* 2. *num.* 100. *lib.* 4. & alij Limitant tamen plures hanc suam sententiam, vt procedat in hoc vili, improbo, & abiecto; secus verò in homine honesto, nobili, religioso: sic Pegna *suprà versic. cæterum & comm.* 80. *vers. atque ita crederem.* Rojas *num.* 21. Menochius *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 100. *num.* 2. & *seqq.* Et ratio huius limitationis esse potest; quia ratione vilitatis, & improbitatis augetur suspicio; econtra verò ratione probitatis, & nobilitatis minuitur. Adde improbo & vili non grauem iniuriam irrogari, si de fide examinetur; cùm occasionem dederit malæ suspicionis, Econtra probum, & honestum virum sola inquisitio grauissimè lædit, & maculat. Quapropter secundùm omnes, neque vili homini ob solam leuem suspicionem captura permittitur; quia captura grauiter lædit.

6 Verùm supradictam sententiam etiam cum limitatione positam plus Doctores reiiciunt: quibus fauet hæc efficax ratio, quia inquisitio, & examinatio de credulitate alicuius esse non potest; nisi quia de eius recta fide dubitatur: at ob leuia indicia, leuésque coniecturas dubitare de aliquo ita graue crimen ac est infidelitas licere nequaquam potest; vt ex communi sententia supponit Lessius *lib* 2. *de iustit. cap.* 29 *dub.* 3 *num.* 15. Et confirmo: cùm iudex dubitat; an aliquis infidelis sit iudicat eius fidem ambiguam esse, & incertam; at ex leuibus indiciis id iudicare iniuriosum est. Ergo non est licita inquisitio, quia hanc dubitationem supponit: sic Simancas *de cath. institit. tit.* 50. *n.* 28. & *in enchirid tit.* 41. *rubr. de suspectis, n.* 7. Clarus *pract. crim. § fin quæst.* 6. *n.* 6. *vers. scias.* Menochius *de præsumpt. quæst.* 100. *num.* 2. & *seqq* Nauarr. *consil.* 2 *n.* 8. *vers. septimò. lib.* 5. *tit. de hæreticis.*

7 In hac contrarietate placet mihi distinctione vti: si hæresis suspicio leuis oriatur ex delicto, cui à iure, vel consuetudine talis suspicio annexa est: censeo inquiri, & interrogari posse delinquentem ex eius fide; & credulitate; secus verò, si suspicio oriatur ex aliis delictis, quibus solùm in opinione Doctorum positum est ingerere suspicionem. Secundam partem huius conclusionis probant satis nuper dicta pro secunda sententia. Priorem verò probat vsus, & consuetudo: quoties enim reperitur aliquis habens libros prohibitos illósque legens, & sine potestate sacramẽta ministrans, binas nuptias contrahens in sacramento confessionis ad peccatum prouocans in excommunicatione per annum insordescens, examinatur eius fides. Ergo dicendum est ob leuem suspicionem iuridicam subiici delinquentem examinationi. Et ratio est, quia non directè examinationi subiicitur sed indirectè; directè enim examinatur, & interrogatur, & torquetur, si opus est, super delicto caulante suspicionem; de suspicione autem solum in consequentiam: ac proinde in tali examinatione, & interrogatione nulla illi irrogatur iniuria quia non imponitur illi alia suspicio, vel dubitatio præter eam, quæ à iure est imposita. Item condemnatis super hoc delicto, & sic de fide leuiter suspectis, indicetur abiuratio de leui, vt statim dicemus; quæ necessariò supponit reum esse priùs examinatum. Et cum hac distinctione procedit meo iudicio, Suarez *de fide, disp.* 24. *sect.* 2. *n.* 4. vbi relatis summatiè contrariis opinionibus concludit negotium esse prudentiale. nam si suspicio leuis procedat ex delicto graui, ratione delicti sufficere poterit ad capturam, &c. Et ita in his videmus fieri abiurationem de leui, vt si legit librum hæreticum, vel secundò nupsit, &c. Quãdo verò nullum processit tale delictum, vera videtur illa prior sententia regulariter loquendo, id est, nisi causa grauis & prudens aliud postulet, hæc Suarez. Idemque videtur sentire omnes illi, qui ad inquirendum & examinãdum reum expostulant suspicionem non qualemcumque, sed probabilem; hoc est (vt ego credo) à iure probatam: sic docent Simanc *de cathol. institit. tit.* 50. *rub. de præs n.* 27. Rojas *tract de hæreticis* 2. *q. num.* 21. Vmbert. Locar. *in iudicial. inquisit. verbo citato n.* 15. *versic. citari non debet.* Farinacius *de hæresi. q.* 185. *n.* 58. Rupert. Inquisit. *verbo suspecto, versic. nota quòd suspicio.* Conrad *pract. tit. de hæreticis, num.* 9.

8 Ex his infertur primò leuiter suspectum suspicione probabili, & iuridica condemnari debere, vt abiuret de leui, vt tali, inquam abiuratione purget suspicionem contractam. sic Eymer. *direct.* 2. *part. quæst.* 55. *n* 9. & 10. & ibi Pegna *comment.* 80. *versic, & vbi quis & 3. p. q.* 87. *com.* 136. *versic. nec refert.* Siman-

cas

cas latè probans *de cathol. inſtit. tit. 1. rubr. de abiurat. num. 18. 21. & ſeqq* Farinacius *q. 187. num. 31.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 47. n. 2.* Sigiſmund. Scaccia *de iudic. c. 59. n. 10. & 11.*

9 Secundò infertur pro crimine inducente leuem ſuſpicionem condemnari reum poſſe ad aliquam pœnitentiam, vel pecuniariam, vel concluſionis pro aliquo tempore, vel fuſtigationis, vel tritemis, arbitrio Inquiſitorum, penſata qualitate perſonæ, & grauitate delicti, & malitia: ſic Decian. *ſuprà cap. 38. num. 7.* Reperi, *verbo teſtis, verſic. nota quòd ſufficit.* Farinacius *ſuprà num. 33.*

Vt autem abiuratio, & condemnatio leuiter ſuſpectis inferatur, neceſſariò delictum, ſeu iudicium ex quo talis ſuſpicio oritur plenè debet eſſe probatum; aliàs non vera eſſet ſuſpicio, nec digna pœna; ſic Farinac. *q. 187 n. 34.* Menoch. *conſil. 82. n. 155.* Maſcaid. *de probationib. lib. 2. concl. 861. n. 7.* Rojas *de hæret. 2. part. aſſert. 6 n. 148. verſ ſed illa ſigna, & ſingul. 164. poſt. n. 6.* & alij apud ipſos.

10 Quòd ſi de vehementi ſuſpicione ſermo ſit, qui illam contrahit, condemnari poteſt, primò ad abiurationem; quia alia via non videtur ſuſpicione in grauem purgari poſſe. ſic Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 47. num. 2.* Locat. *iudic. inquiſit. verbo ſuſpicio num. 7.* Farinac. *q. 187. num. 40.* Cantera *rubr. de hæreticis, cap. 1 num. 56.* Suarez *de fide diſp. 23. ſect. 2 n. 4. & 5.* Eymer. *2. part. direct. q. 55. num. 12. & 3. part. rubr. de quinto modo termin. proceſſum. num. 166. verſic. circa iſtum.* & ibi Pegna *comm. 41.* Secundò damnari poteſt in aliqua extraordinaria pœna, vel pecuniæ, vel tritemis, vel fuſtigationis penſata, qualitate perſonæ, & delicti, ex quo oritur ſuſpicio: hoc enim eſt, quod punitur. ſic Vmbert. Locat. *verbo ſuſpicio, n. 26. verſ. plura tamen.* Farinac. *num. 42.* Rojas *de hæreticis, 2. p num. 304. & ſeqq.* Ioan. Lupus *in addition. hæretical. §. 11.* Simancas *de cathol. inſtit. tit. 50. rubric. de præſumptionib. n. 21. & tit. 51. num. 12.* Suarez *ſuprà num. 5.* Pegna *direct 2 part comm. 80. verſ. ſed hanc ſententiam* Quæ omnia obſeruata vidi in Publicis actibus fidei, in quibus vehementer ſuſpecti ob aliquos ritus Iudaicos publicè errores abiurarunt & pœna pecuniaria ſancti officij ſumptibus applicanda condemnati ſunt alij verò ad exilium. Neque illis fuit impoſitus ſaccus pœnitentialis crucibus integrè ſignati, ſed ſolùm dimidiatis, qui tamen ſaccus facta abiuratione illis ſublatus fuit.

11 Verùm ſi ſuſpicio vehemens oriatur ex fautoria hæreſis. Primò, ſic ſuſpectus excommunicatus eſt excommunicatione in Bulla Cœnæ reſeruata. Secundò ex probabilioti ſententia eſt irregularis, iuxta *c. §. haret. de haret in 6.* vbi fauentes hæreticis inhabiles redduntur ad beneficium, & officium publicum, ſicut & hæretici: nomine autem *officij*, Eccleſiaſticum debet intelligi: ſic docent alios referens Sanchez *lib. 1. in Decalog c. 25. n. 7.* Tolet. *ſumm. lib. 1. c. 69. n. 2.* Farinac. *q. 192. n. 74.* Secus verò dicendum eſt de ſuſpicione orta ex alio crimine: nam niſi ſit publicum, & infamiam generet irregularitatem non inducit: vt bene aduertit Sanchez cum aliis *n. 10.* & tradit Suarez *de fide diſp. 23. ſect. 2 n. 6.* & nos latiùs in materia irregularitatis examinabimus. Tertiò hæreticorum fautor, defenſor, vel receptator eſt infamis quia ita habetur in conſtitutione Innocentij IV. edita anno 1252. incipiente, *Ad extirpanda* & in conſtitutione Alexand. IV. edita anno 1258. incipiente, *Quod ſuper*, & Pauli IV. incipiente *Licet ex Apoſtolatus officio*, edita anno 1558. quæ referuntur à Pegna *in fine directorij.* Vt autem hæc pœna contrahatur, requiritur ſententia declaratoria criminis, ſicut & in hæretico requiri diximus: & tradit Azor. *tom. 1. inſtitutionem, lib. 8 c 12. rubr. de quarta hæreticorum pœna, q. 7.* Burſatus *conſil. 14. n. 18 & 23. lib. 1.* Farinacius *q. 189. n. 56.* Thomas Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 26. n. 1.* Inſuper videtur requiri, vt intra annum excommunicatione notatus ſatisfacere contempſerit: ſic Eymeric. *3. part. direct q. 123. num. 2. & 3.* Sanchez *lib. 2. cap. 26. num. 3.* Quòd ſi clericus hæreticorum fautor, defenſor, & receptator, & quicumque de hæreſi vehementer ſuſpectus, non priuatur ipſo iure beneficiis obtentis, ſed illa poteſt in fauorem tertij renuntiare. Nec renunciatio reſcinditur; venit tamen priuandus per ſententiam: iuxta textum *in cap. excommunicamus l 1. §. credentes, de hæret.* ſic Pegna *direct. 3. part. q. 113. comm. 162. verſic. benefic. verò* Farinacius *q. 189. n. 74. 81. & 86.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 26. n. 14. & 16.* Quintò, inhabiles ipſo iure ad quodlibet officium publicum, beneficiumque Eccleſiaſticum: ita vt collatio illis facta irrita eſt, & inanis. habetur expreſsè *c. 2. §. haret. de hæretic. in 6.* & ita docet Azor. *1. p. inſtitutionem moralium c. 13. q. 8.* Pegna *direct. 3. part. q. 113. comm. 162.* Salzedo *tract. cap. 113.* Sanchez *lib. 2. cap. 26. num. 4.* Sexto ad publica officia, ſeu conſilia, neque ad eligendos aliquos admitti poteſt. Incapax item eſt teſtandi, ſuccedendique ex teſtamento. Nullus præterea ipſi ſuper quocumque negotio, ſed ipſe aliis reſpondere cogitur. Quòd ſi fortè iudex extiterit, eius ſententia nullam obtinet firmitatem, nec cauſæ aliquæ ad eius audientiam præferri debent. Si verò Aduocatus fuerit, eius patrocinium nullatenus admittitur. Si tabellio, inſtrumenta per ipſum cõfecta nullius ſint momenti, ſed cum auctore dãnato damnentur, & in ſimilibus idem ſeruari præcipitur. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponi debet. Inſuper mãdatur clericis, ne exhibeant huiuſmodi peſtilentibus Eccleſiaſtica ſacramenta, nec eos chriſtianæ præſumant tradere ſepulturæ, nec eleemoſynas, aut oblationes eorum percipiant, alioquin ſuo priuentur officio ad quod nunquam reſtituantur abſque indulto Sedis Apoſtolicæ ſpeciali. Denique excommunicationis ſententia iubentur percelli, qui hos ſic ab Eccleſia denotatos viuere contempſerint. Hiſpanis non quilibet defenſor receptator, aut fautor hæreticorum ſubiacet, ſed illi tantùm qui publicantur ob fautoriam excommunicati, & poſtquam ſic publicati ſunt, contemnunt intra annum ſatisfacere Nam de iis tantùm loquitur textus *in cap. excommunicatus, §. credentes de hæreticis*, & notauit Eymer. *3. part. direct. q. 123. num. 2. & 3.* & ibi Pegna.

12 Tandem dicendum de violenta ſuſpicione, quæ ſi aliquem afficiat, eo ipſo vt hæreticus damnari poteſt, quia eſt præſumptio iuris, & de iure in contrarium probationem directam non admittens, & conſtat ex *cap contra Chriſtianos, cap. quicumque, cap. cum contumacia, cap. filij de hæreticis in 6. cap. excommunicamus, §. qui autem de hæreticis*, & tradunt ferè omnes Doctores: vt videre eſt in Eymer. *2. part q. 55. num 10.* & ibi Pegna *comm. 80. verſic. violenta ſuſpicio.* Farinacius *q. 187. num 46.* Dixi probationem directam non admittere, quia indirectam bene admittit, qualis eſt, ſi ſic ſuſpectus velit probare teſtes examinatos falſum dixiſſe, vel indicia, ex quibus violenta ſuſpicio ſumitur, vera non eſſe: ſic Pegna *ſuprà, verſic. quamuis in fine comm.* Farinacius *num. 50.* Simancas *catholic. inſtit. tit. 51. rubr. de probationibus num. 13.* Verùm etſi hæc de violenta ſuſpicione veriſſima ſint, modus autem procedendi in iudicio aduersùs ſic ſuſpectum, idem eſt, ac aduersùs ſuſpectum de vehementi, vt aliis relatis docuit Farinac. *n. 51.*

Sed qui dicendum de eo, qui metu illato è fide catholica exteriùs recedit?

Reſpondeo, ſi metu graui cadente in virum conſtantem recedat, nec eſt condemnandus vt hæreticus, neque vt de hæreſi vehementer ſuſpectus eſto grauiſſimè peccet. Nam cùm hæreſis in voluntatio receſſu è catholica veritate conſiſtat, non præſumitur ex voluntate recedere, qui ſic coactus recedit: ſic Simancas *de catholic. inſtitut. tit. 17. n. 29. & 36.* Pegna *direct. 1. part. comment. 24. verſ. rurſus, & verſ. ſed hæc quidem omnia.* Dixi, ſi metu graui recedat. Nam ad tollendam hanc hæreſi ſuſpicionem, non quilibet metus ſufficit, ſed metus mortis, & tormentorum. nam metus infamiæ, exilij, aut non multum grauis fuſtigationis, non videtur ſufficiens in tam graui crimine ad excludendam eius ſuſpicionem, præcipuè ſi Epiſcopus, clericus, monachus. Theologus nobilis, & ſimilis ſit is, qui recedit. Nam ſi fœmina, puer aut plebeius ſit, qui cogitur, ſupradictorum malorum timor ſufficit. Item requiritur ad excludendam hanc ſuſpicionem: vt ceſſante metu, ſtatim ſigna doloris oſtendat, & ſceleris patrati pœnitentiam expoſtulet, & ad veram fidem reuertatur; aliàs præſumetur & prius ex animo conſenſiſſe, & natum habere turpem, & execrandum receſſum; ac proinde tunc grauiùs puniendus eſt, & ad abiurationem compellendus, tanquam de hæreſi vehementer ſuſpectus: ſic docent Simancas *de catholic. inſt. n. 37.* Pegna *ſupra, verſ. ſed hæc quidem.* Farinac. *q. 183. a n. 26.* Azor. *1 p. inſtitutionum moral. lib. 8. c. 9. in fin. & cap. 21 quæſt. 5. & 6.*

Pvnctvm II.

Filij, & nepotes hæreticorum quas pœnas incurrant

1 *Nulla pœna corporali officiuntur.*
2 *Non priuantur bonis propriis, nec poteſtate ſuccedendi in maioratu.*
3 *Neque priuantur ſucceſſione auorum, aliorumque conſanguineorum.*
4 *Bonis parentis hæretici omnino priuantur.*
5 *Excipe iure natura debita alimenta.*
6 *Qua ratione, hi filij, & nepotes contrahant irregularitatem*
7 *Contrahunt inhabilitatem ad beneficia, Eccleſiaſticaſque perſonas recipiendas.*
8 *Item ad officia publica.*
9 *Extendunt aliqui hanc pœnam ad beneficia acquiſita, antequam pater declaratus fuerit hæreticus, ſed non admittitur extenſio.*
10 *Huiuſmodi filij, & nepotes infamia pœnam non contrahunt, tametſi aliqui contrarium ſentiant.*
11 *Filios hæreticorum, qui in contumaciam damnati ſunt, & ob ſolam illam, aliquibus placet ſupradictas pœnas contrahere.*
12 *Probabilius eſt oppoſitum.*
13 *Satisfit rationibus num 11. adductis.*
14 *Filij ſiue ante, ſiue poſt commiſſum delictum nati, contrahunt pœnas illis proprias, ſecundùm ſatis communem ſententiam.*
15 *Proponitur contraria ſententia, negans filios natos ante delictum comprehendi iſs pœnis.*
16 *Reprobatur ſententia n. 14. adducta in crimine læſæ Maieſtatis*

tis humana at in crimine hæresis approbatur sententia.
17. *Satisfit argum. n.14. adductis.*

1 SI de pœnis coporalibus loquamur, certum est filios hæreticorum nullis pœnis affici: esset enim inhumanum, & fortè potestate reipublicæ alienum ob parentum delictum mortem, verbetationem, fustigationem filios condemnare: sic Suar. *disp.24. de fide, sect.3. num.2.* cum Simanc. *de cathol. instit. toto titulo 29.*

2 Si autem de pœnis temporalibus sermo sit; certum etiam est hos filios ob parentum delictum non priuari bonis propriis habitis eo tempore, quo à parentibus delictum commissum est, quia nullibi inuenitur cautum, & pœnæ præcipuæ non sunt extendendæ sine manifesto iure, vel ratione. Item non priuantur potestate succedendi in maioratu, quem habet pater hæreticus, quia non à patre, sed à primo instituente accipiunt, qui omnes defendentes in successione vocauit, neque maioratus connumeratur inter bona parentis, sed potiùs inter bona familiæ, & gentis, sic Molin. *lib.4. de primog cap. vlt. à num.51. vsque ad 55.* Menoch. *cons.805. n.31. & 30. & consil.88. à num.9. vsque in finem* Anton. Gomez. *l.40. Tauri, n.91. vers. tertio non obstat.* Molin. Iesuita *tom.3. de iustit. disput.648. n.25.* Farin. *de hæres, quæst.191. n.42.* Vasq. *de legib. disput. 169. num.36.* & pluribus aliis probat, & eorum at contrariis satisfacit Thomas Sanch. seorum moralium princeps, *lib.2. in Decalog. cap.30. n.4.* Neque hanc doctrinæ obstat, quòd maioratus habeat iurisdictionem in vasallos, qua iurisdictione, & dignitate filij hæreticorum priuati sunt ex *cap.2. de hæreticis in 6.* ibi *ad nullum officium publicum admittantur* & consentit *regia. lex 3. tit.3. l. 8. ibi, no pueden ser, ni seande nuestro consejo, ni tener officio publico ni real,* quia hoc intelligendum est de iurisdictione, & dignitate per se concessa, secus de iurisdictione, & dignitate accessoria, cuius sunt capaces filii hæreticorum, eo ipso quo capaces sunt bonorum maioratus, quibus talis iurisdictio annexa est, principale enim trahit accessorium *reg. accessorium 41. de reg. iur in 6.* Quòd autem talis iurisdictio, & dignitas quæ sæpe maioratum comitatur, accessoria illi sit, probatur tum ex vsu, tum quia per successionem ex sola obtentione, possessionéque bonorum habetur. Item habetur tam à fœminis, quam à masculis: sic expressè vterque Molin. & Menoch. *suprà* Sanchez *n.7.*

3 Deinde non sunt priuati successione auorum, aliorúmque consanguineorum, & extraneorum, sed solùm parentis, quia nullo iure cautum est. Neque valet argumentum à simili ex filiis reorum læsæ maiestatis, qui qualibet successione priuati sunt, ex *l. quisquis, § filii, Cod. ad leg. Iul. maiest.* quia pœnæ ex vno casu ad alium extendendæ non sunt, præcipuè cùm non sit eadem ratio. Nam in crimine læsæ maiestatis humanæ priuantur filij qualibet successione ob securitatem Principis, qui meritò timet, ne delicta parentũ sequantur filii, si diuitiis abundent, quod in crimine hæresis non procedit, & ita plures referẽtes docent Anton. Gomez *tom.3. cap.1. num.13.* Simanc. *cath. instit. tit.29. n.19.* Cantera *in suis quæst. crim. tit. de quæst. tangent. punit. delict. cap.2. num.11.* Sanchez *lib.1. cap.29. num.13.* Farinacius *q.116. num.75. in medio* Decian. *tract. crim. lib.5. cap.45. num.5. versic. limita octauò.* Surdus *consil. 386. per totum, lib.3.* Menochius *cons.805. n.23. & 24. vol.9. & cons. 1128. per totum vol.12.* Suarez *de fide disp.24. sect.3. num.7. fine.*

4 Bonis autem parentis hæreticis omnino priuantur, quia iuxta *cap. cùm secundùm leges de hæret in 6.* fisco sunt applicata & expressè deciditur *cap filii, & c. quicumque, § de hæret. in 6.* vbi filij excluduntur à successione bonorum parentis condemnati. Quapropter nec legitima illis danda est, vt rectè notauit Paul. Gitlanch. *tract. de hæret. q.4. numer.1. & 2.* Thomas Sanchez *lib.2. cap.29. n.9.* Decian. *tract. crimin. cap.45 n.3. vers. & amplia* Graffis *lib.2. decis. cap.11. n.9.* Farinac. *quæst.191. n.1. & 2.* Pegna *direct.2. part. comm.9 ad c. vergentis de hæreticis versic. cæterùm hodie.* Gabr. Quemada *q.24. num.2.* Hi enim omnes aduertunt, quòd licèt iure ciuili antiquo, iuxta textum *in l. Manichæos, l. cognouimus, C. de hæreticis,* filij Catholici non priuantur parentum hæreticorum legitima. At hos ius correctum esse ab Ecclesia, ex dictis *c. cùm secundùm leges, c. filij, c. quicumque,* & ab Imperatoribus *in auth. Gazaros, C. de hæreticis.* Ex quo fit patre existente hæretico filias fœminas dotem obtinere non posse, quia omnia eius bona fisco addicta sunt: & ita tradit Simanc. *cathol instit t.9. rub. de bonis hæret.* Azor. *1. p. instituto. moral. lib.8. c.12. q.6. versic. imò dotes.* Gabr. Quemada *q.24.* Farinac. *q.191 n.8* Cant. *q. crim. rubr. de hæret. c.1. sub n.20.*

5 An verò illis danda sint alimenta, non est constans inter DD. Affirmat Simanc. *cathol. inst. tit.29 rubr. de filijs & minor. n.11.* Pegna *direct.2. p. com.9. ad c. vergentes, versic. inquisitores tamen,* vbi ex sola misericordia dicit esse hæc alimẽta cõcedenda tacitè insinuans ex rigore non deberi. Idem dicit Roias *sing. 87.* Surdus *consil. 386. n.13.* quibus ego libenter assentio. Cum enim parens obligatus sit iure naturæ filios suos alere ex propriis bonis, dum ipsi non valent alimenta acquirere, fiscus succedens in illis bonis, videtur in hac obligatione succedere; sicut in obligatione soluendi creditoribus.

Ferd. de Castro Sum. Mors Pars I.

6 Prima pœna est irregularitas his filiis, & nepotibus imposita, de qua diximus satis *tract. de irregularitate circa finem* ibi enim ex communi sententia concluſimus filios & nepotes hæreticorum & fautorum esse irregulares, si per viam masculinam descendant: si autem via fœminea, solùm filios, non nepotes ex *cap.2. § hæreticis, de hæret in 6. c. statutum, 2. eod. tit. & lib.* Debet tamen hæreticus vel fautor probari per sententiam vel euidentiam facti talis esse, vel talis decessisse, vt habetur *in supr. c quicumque,* ibi, *qui tales esse, vel tales decessisse probantur,* & tradit Farinacius *q.191 n.69.* Azor. *1. p. instit lib.13. c.13. q.8.* vbi subdit solùm facti euidentiam sufficere etiamsi sententia secuta non fuerit tenet Sanchez *lib.2. cap 27. num.28.* Extenditur secundùm probabiliorem sententiam ad filios illorum: qui brachio sæculari traduntur comburendi vt est relapsus negatiuus, hæresiarcha quamuis pœnitentiæ signa ostendant, quia impœnitentes à iure reputantur: & tradit vltra Doctores suprà dicto loco relatos Suarez *de fide, disp.23 sect.3. n.3.* Neque ab hac pœna, aliisque statim referendis excusantur filij illegitimi, & incestuosi, aliàs delictum parentum illis faueret, & luxuriæ prærogatiua daretur quæ castitati coniugali non conueniret, quod est absurdum, vt bene dixit Pegna *3. p. director. q.114. comm. 163. circa princip.* Sanchez *lib.2 cap.27. n.1.* Menoch. *de præsumpt lib 5. præsumpt. 33. n.1.* & Farinac *q 191. n.9.* & alij apud ipsos. Debet tamen parens hæreticus certò parens esse, vt ex eius delicto pœnæ ad filios descendant: aliàs in dubio excusabuntur vt tradit Couarr. *2. variar. cap.8. num 3.* Sanchez, & Farinac. *suprà.* Probatur autem isto casu filiatio per nominationẽ patris, & reputationem ortam ex tractatu, vt talis: sic Repert. Inquisit. *verbo filij versic. etsi quæratur* & ibi Quintilian. Mandos. *in addition literra H.* Farinacius *q 191. num. 10*

7 Secunda est inhabilitas ad Beneficia Ecclesiastica recipienda, ex textu *in c. quicumque, § hæretici de hæreticis in 6.* ibi, hæreticorum, eorumque credentium, receptatorum defensorum, & fautorum *filij vsque ad secundam generationem, ad nullum Ecclesiasticum beneficium admittantur.* & ibi notauit glossa, Archid. Ioan. Andr. Per lineam autem matrimam solum filij inhabiles reddntur ex textu *in c. statutum, el 1 de hæret. in 6.* Nomine beneficij etiam pensio subintelligitur in fauorem fidei, & detestationem hæresis: sic Sanchez pluribus probans *lib. 2. cap.28. n.36. & seqq.* Suar. *de fide disp 93. n.4. fine* Farinac. *q. 191. n.60.* ea præcipuè ratione, quia text. *in c. de hæret. in 6.* priuans hos filios beneficiorum obtentione vtitur genetali illa negatiua, *nullum beneficium.* quo casu beneficium comprehenditur, vt benè dixit Gigas *de pensionib. q.28. n.11.* & tradit Sanchez *suprà.* Hæc autem inhabilitas ipso iure incurritur ita vt collatio beneficij illis facta irrita sit, & inanis haberur expresse *cap.2. de hæreticis in 6.* ibi, *quòd si secus actum fuerit decernimus irritum, & inane.* Item ij sunt irregulares: irregularitas autem est impedimentum irritans beneficij collationem: sic Suarez *de fide disp.24. sect.3 n.4.* Sanch. *lib.2. c.28 num.32.*

8 Tertia pœna est inhabilitas ad officia publica, qualia sunt magistratus prætoriatus, iudicium notoriatus habetur *suprà dict. cap. quicumque iuncto c. statutum de haret in 6.* & tradit Suar. *disp.24 de fide, sect. vltim. num.6.* referens Bullam Innocentij. IV. Alexandri IV. & Clementis IV. id statuentium: vbi optimè aduertit ex vi huius inhabilitatis non esse priuatos iure eligendi, & repræsentandi, quia non est officium publicum.

9 Quartam pœnam aliqui assignant priuationem beneficiorum, quæ filias, vel nepos obtinuit, antequam eius parens, vel auus fuerit hæreticus declaratus: sic post alios antiquiores docet Flamin. *de resignat. benefic lib.3. q.1. n.34.* Guttier. *canon. 99. lib.2. cap. vlt. n.38.* Graffis *lib.2 decis. cap.1. n.11.* & alij plures relati à Sanchez *lib.2. cap.28. n.27* & à Farinacio *q.191. n.57.* & Pegna *4 part. director. q.114. comment.163. vers. in hac quæst.* Mouentur præcipuè ex *cap. felicis, § quòd si quis de pœnis lib.6.* vbi filij percutientes sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem priuantur beneficiis, quæ tempore delicti parentis obtinebant, sed grauius delinquit qui maiestatem diuinam offendit. Ergo grauiùs puniri debet. Verum hanc pœnam admittendam non esse docet communior sententia: vt videre est in Farinac. Sanchez & Pegna *suprà* qui relatis plurimis Doctoribus hanc sententiam vt benigniorem, & vsu receptam, & validissimis argumentis munitam firmant. Consentit Suarez *disp.22. de fide, sect.3.* Ratio præcipua est, quia nullibi inuenitur cauta talis priuatio. Ergo asserenda non est quia pœnæ, & præcipuè respectu innocentium extendendæ non sunt. Neque obstat text. *in c. felicis,* in contrarium adductus. Tum quia solùm probat posse Ecclesiam filios hæreticorum beneficiis priuare non tamen probat re priuati, docuit enim illo crimine læsionis Cardinalis hac pœna filios etsi leuius sit, quàm hæreses ob euitandam delinquendi audaciam. Neque in pœnis valet argumentum à maioritate rationis, vt saris diximus loquentes de lege pœnali.

10 Quinta pœna, qua aliqui reputant filios hæreticorum affici, est infamia, eo quòd hæc afficiat filios reorum læsæ maiestatis humanæ *l. quisquis § filij C. ad leg, Iul maiest.* & tradit alios referens Couarr *lib.2. var. cap 8. n.1.* Ant. Gom. *leg.40. Tauri, num.91. vers tertio* Simanc *tit.29. n.13 & 14.* Farinac. plurimos

referens, *q.191.n.23. & ſeqq.* negari non poteſt communem eſſe ſententiam. At nullum firmum fundamentum habet, nam nullus extat textus in iure canonico, cui in hoc delicto ſtandum eſt, vtpote Eccleſiaſtico, hanc illis pœnam irrogans, Conſtitutiones autem Innocent. IV. Alexand. IV. Clement. IV. incipientes *ad extirpanda, &c.* quæ à Pegna inter litteras Apoſtolicas referuntur, & quarum meminit Farinacius ſuprà; ſolùm hos filios excludunt à publicis officiis. Ex qua excluſione non infertur infamia. Neque argumentum à ſimili in lege pœnali validum eſt, cùm pœnæ non ob ſimilitudinem rationis, ſed ob iuris depoſitionem imponantur. Item ſi eſſent infames, eſſent priuati omnibus priuilegiis, omníque actu legitimo, omníque teſtimonio ferendo, quod nullo fundamento probatur, & ita tenet Sanch. *lib 2. c.28.n.5.* Menoc. *conſil.* 808. *n.44. vol.9.* Suar. *5. tom. de cenſur. diſp.48. ſect.3. num.2. & diſp.24. de fide, ſection. vltim. num.7.*

11 Reſtat duplex examinanda difficultas. Prima, an hæ pœnæ afficiant filios, vel nepotes hæretici damnati in contumaciam ob ſolam illam artem affirmantem defendit Pegna 3. *p. direct. q 115. com.164. verſ patre damnato*, Dec. *l.7. c.41. n.33.* Sanch. *lib.2. in Decal. c.27.n.19.* Et mouentur, quia contumax pro hæretico habetur, & velut hæreticus condemnator. *cap. cum contumacia. de hæreticis in 6.* & ibi Gl. *c. excommunicamus. l.1. § qui autē. de hæreticis.* Item qui per annum in excōmunicatione perſeuerat, pertinax præſumitur præſumptione iuris & de iure, vt tradit *in dict. c. cum contumacia*, Ioan. Andr. & Gemin. & vt talis dānatur. Ergo pœnæ, quæ ex hæretico in filios deriuantur, in huius damnatione locum habent. Adde bona huius hæretici confiſcantur in præiudiciū filiorū. Ergo & reliquæ pœnæ eos afficiunt.

12 Verum probabilius cenſeo filios hæretici in contumaciam damni nullam pœnam illis propriam contrahere, ac proinde non eſſe inhabiles ad beneficia, neque irregulares, neque infames, neq; incapaces, ſucceſſionis etiam in ſententia illorū, qui eos infames & cuiuſlibet ſucceſſionis incapaces aſſeuerant. Moueor, quia ficta confeſſio ex contumacia reſultans, non eſt vera delicti probatio, ſed præſumpta. Præſumpta autem delicti probatio ſolùm delinquenti nocere poteſt non eius hæredibus, quia nocumentum hæredibus ex delicto anteceſſoris verò prouenire debet, non ex delicto ficto, vt conſtat expreſsè ex *leg. eius qui delatorē. ff. de iure fiſci*, ibi, *Eius qui delatorem corrupit, ea conditio eſt, vt pro cōuicto habeatur. ſed enim hæc pœna magis eſt vt aduersùs ipſum locum habeat qui delatorē redimit. Cæterū aduersùs hæredem ipſum tranſire nō debet.* & tradit Felin. *in c. cum Bart. n.8. & 25. ff. de re iud.* Batt. *in l. cum filius familias n.4. & fin. de verb. obli.* Alex. *in l. ſæpe. n.64. ff. de re iud.* Boſſ. *de delict. n. 6. & tit. bannit. quid amittant. n.*19. Brun. *de ſtatutis, verbo confeſſio. verſ. an ficta confeſſio inducta*, & alij plures. Et confirmo ex vulgato axiomate, quòd probatio delicti orta ex contumacia non efficit probationem requiſitam ad delictum præiudicans tertio. *l. fin. C. de probat. iuncta l. ſancimus*, C. *de pœnis* & tradit Bart. *ſuprà* & alij, *in dict. l. cùm filius familias. in princ.* Dec. *conſ. 410. in cauſa, col.2. n.6. verſ. quia ad hoc reſpondetur, & col.3. verſ. quartò principaliter*, Natta *conſ.540. n.29. vol.3.* Plot. *conſ. crim. diu.130 n.12. l.1.* Secunda ſententia lata aduersùs aliquem hæredibus præiudicat, niſi in contumaciam fuerit lata; quia tunc ſoli contumaci obeſt, non aliis ex *l. præſes. C. de pign.* & tradit Nilus *de bannitis in 1. p.2. temp. q* 14. Gig. *de crim. laſ. maieſt. tit. qu modo, & per quos. q.1. n.*55. Boſſ. *tit. de bonor publ. n.*56 & p uribus relatis firmat Farin. *de delictis & pœnis, l.1. tit.3. q.24. n.*276. Neque obſtat ſolutio Thom. Sanch. *lib.2 cap.27. n.19.* cui fauet Bart. *l.2. § his n. vnico, ff. de bonis eorum qui ante ſententiam.* Maſc. *de prob concl.*348 *n.*35. Rojas *in ſing. fidei ſing. 69 n. vnico*, Cart. *de executione ſent. cont. cap.1. n* 345. aſſerentis ſupradictam doctrinam communem non procedere in crimine Iæſæ maieſtatis humanæ, vel diuinæ: quia talis exceptio nullo iure, vel ratione fundatur, & Bartolus Rojas, Maſcardus de pœna amiſſionis bonorum loquuntur, quæ de hæredibus præiudicat non directè, ſed indirectè, qua hæc non eſt pœna hæredum ſed contumacis, à quo ſublata bona ceſſant ad hæredem tranſire. Tertiò, quia ſententia in contumaciam lata nunquam tranſit in iudicatum quoad pœnam corporalem, ſed quandocunque hæreticus compareat. etiamſi eius ſtatua combuſta ſit, eſt audiendus, ex gloſſa communiter recepta *in c. excommunicamus, l. primo de hæreticis, verbo condamnetur*, tradit Sanch. *n.*18. Pegna *direct. 3 p. com.49. verſ. adueniente autem* Simanc. *de cath. inſt. tit.2. n* 20. & 21. & alij ſed non iuſtum, vt innocentes puniantur ex ſententia, quæ eſt in pendenti, & quæ reuocari poteſt. Ergo, & ita tradit in propriis terminis hæreſis Farin. *q.*291. *n.*68. Gigas *de crimine laſæ maieſtatis, lib 3. tit.1. de pœnis quas incurrunt filij, q.*13. *n.*3. & in crimine læſæ maieſtatis Roland. *conſ.29. num.*21. *&* 22. *l.*3. Farin. *q.*116. *n.*180

13 Argumenta pro contraria ſententia non vrgent. Fateor delinquentem hæreticum condemnatum ob ſolam contumaciam haberi pro confeſſo, & conuicto, & tanquam pertinacem hæreticum damnari. Nego tamen eius damnationem aliis ab ipſo præiudicare, quia reuocari poteſt, & non eſt vera delicti probatio, ſed ficta. Confiſcationem bonorum admitto fieri ob ſententiam latam in contumaciam, quia illa non eſt pœna directè filios afficiens, ſed indirectè. Eſt enim pœna propria ipſius contumacis, à quo bona tolluntur, quibus ſublatis nihil eſt quod ad hæredes tranſeat.

14 Secunda difficultas, & grauiſſima eſt; an infamia, priuatio beneficiorum, & officiorum & reliquæ pœnæ filiorū propriæ afficiant filios natos, vel conceptos ante delictum parentum? Notanter dixi, & reliquæ pœnæ filiorum propriæ, vt excluderem ab hac dubitatione bonorum publicationem, quæ, vt iam dixi non eſt pœna filiorum, ſed parentum ac proinde in filios ante delictum natos eius damnum reſultare poteſt, & notauit Sanch. *lib.2. c.27.n.16.*

In hac difficultate prima ſententia ſatis communis affirmat comprehendere filios, ſiue ante, ſiue poſt commiſſum delictum nati fuerint. Sic Simanc. *de cath. inſt. tit.29. n.*22. Rojas *de hæreticis, 2. p. n.*336. *& in ſingularibus fidei ſing.68 n.*3. Pegna *director. 3. p. com.*163. *verſ. omiſſis tamen.* Perez *lib 3. ordin. tit.9. l.3. verſ. des pues que ſico la traycion.* qui teſtantur ſic eſſe in practica receptum. Menochius *de præſumpt. lib.5. præſumpt.33. à n.*17. Cou. *l.2. var. c.8. n.5.* Cant. *in qq crim tit. de qq. tang. panit deli. c.1. n.*11. Suar. *de fide, diſp.49. ſect. 3. n.2.* Azot *tom.1. inſt. moral. l.8. c.13. poſt q.8. & tom.2. l.6. c.4. q.3.* Tolet *de inſtr. ſacerd. l.1. c.69. n 4. verſ. octauo filij* Farinac. *de hæreſi. q* 101, *n.*2. quamuis *n.*39. videatur contrarium affirmare: & alij plures, quos refert Thomas ſanchez *lib.2. cap.27. n.9.* qui hanc quæſtionem præ omnibus latiſſimè, & exactiſſimè tractat.

Plura in eius fauorem adducuntur fundamenta. Adducam præcipua. Primum deſumitur ex generali modo loquendi iuris de pœnis impoſitis filiis hæreticorum, & reorum læſæ maieſtatis, abſolutè enim, & indirectè pronunciat filios puniri, *c. quicunque. § hæretici, c. ſtatutum. de hæreticis, in 6. & c. vergentis, de hæreticis. l. quiſquis. § filij C. ad legem iuliam maieſtatis.* At ſub nomine *filiorum*, abſolutè prolatorum, tam nati ante delictum, quàm poſt delictum intelliguntur. Tum quia ſermo indiſtinctè prolatus indiſtinctè eſt intelligendus, ex *leg.1. paragrapho generaliter, ff. de leg. præſtandis. l.3 ff. de offic præſ. l. de pretio, ff. de publiciana in rem actione.* vbi gloſſa, & Doctores Tum etiam, quia *in l. Senatoris filium ff. de ſenatoribus*, habetur æquè filium ſenatoris dici, ſiue eum pater in ſenatoria dignitate ſuſceperit, ſiue ante dignitatem ſenatoriam; & *in cap. inter cæteras. de reſcriptis*, dicitur filius ſacerdotis etiamſi ante ſacerdotium fuerit genitus. Ergo ſimiliter dici poterit filius hæreticorum, etiamſi ante hæreſim conceptus ſit, ac proinde comprehenſus, ſub ſtatuto puniente filios hæreticorum. Secundò probatur tum ex *c. filij, de hæreticis, in 6.* vbi filij decedentium è vita, & conſolationem, ſeu potiùs deſolationem; ab hæreticis poſtulantium, non admittuntur ad probandum parentes in amentia fuiſſe, ſi antea de hæreſi diffamati erant. At ij filij pœnas hæreticorum incurrunt. Ergo iam filij nati ante delictum patris puniūtur. Tum etiam probatur ex *cap. ſtatutum eodem tit. in 6.* vbi redduntur infames filij hæreticotum, quorum parentes tales eſſe vel deceſſiſſe fuerit probatum. Si autem non comprehenderentur filij ante delictum paternum geniti, deberet textus expoſtulare ad filiorum infamiam non ſolùm parentes notoriè hæreticos deceſſiſſe, ſed hæreſim commiſiſſe ante illorum generationem, & in illa vſque ad mortem perſeuerare; quod tamen non poſtulat, ſolùm enim textus contentus ad filiorum pœnas probatione hæreſis paternæ in articulo mortis. Tum denique, quia filij reuelantes Inquiſitoribus hæreſim parentum, eique minimè conſentientes excuſantur à pœnis, iuxta conſtitutionem Frederici Imperatoris, quæ incipit, *Commiſſi verſ. nec quidem*, relatam à Pegna inter litteras Apoſtolicas direct. inquiſit. quæ à variis Pontificibus confirmata eſt, præcipuè Innoc. IV. in ſua octaua conſtitutione in ordine nona, & multis relatis docent Sim. *de cath. inſt. tit.n.*46. Pegn. *direct.2. part. comm.*15. *ad c. litteras, de præſumptionib. verſ. hoc addiderim. & 3. part. comm.*164 *verſ. in filiis verò.* Rojas *ſing.*12 *n.*5. Sanch. *l.2. c.27. n.*30. Farin. *q.*191 *n.*37. At ad hanc reuelationem faciendam neceſſariò ſupponuntur filij nati. Ergo etiā ſupponuntur nati ante delictum, vt ſic delictum paternum poſſint diſſimulare. Probo hanc conſequentiam quia filij non reuelantes ſed paternam hæreſim diſſimulantes hanc pœnam contrahunt, neque ibi excipiuntur, an nati fuerint ante delictum, vel poſt delictum. Tertiò principaliter probatur, quia pœna infamiæ, priuationeſque officiorum, & beneficiorum filiis imponitur in ſupplicium parentum, qui filiorum mala ſentire acerbiùs ſolent, quàm propria, vt ſic puniti à peccato auertantur, & aliis timor incutiatur, ſic fatetur gloſſa *in extrau vnica Ioan. XIII. de pœnis, § filij eius, verbo quomodolibet*, & tradit Caſtr. *l.1. cap.7. de poteſtate legis pœnalis. coroll. 1.* & *l.2. c. vlt. de iuſta hæreticorum punitione.* Men. *de præſumpt. & l.2. c. vlt. de iuſta hæreticorum punitione.* Men. *de præſumpt. & l.5. præſumpt 33. n.4. &* 12. *& conſ 99. n.220. vol.1.* & alij relati à Sanch. *lib.2. cap.27. n.8.* Sed hæc ratio æquè procedit in filiis natis ante delictum, ac poſt delictum, cùm vtroſque æquè parentes diligant, & illorum mala ſentiant. Ergo. Quod ſi reſpondeas hanc eſſe vnam ex rationibus, quibus moti ſunt legiſlatores ad ſic filios puniendos: non eſſe præcipuam, quia præcipua eſſe videtur timor, ne filij parentum mores imitentur, iuxta textum *in l. quiſquis § filius ff ad legem. Iuliam maieſtatis*, ibi, *in quib. paterni, hoc eſt, hæreditarii criminis exēpla metiuntur*, qui timor

timor in filiis ante delictum conceptis ex sanguine puro, & non infecto per delictum, non videtur procedere. Facilè hæc responsio refellitur primò negando punitionem parentum non esse rationem præcipuam, cùm in pœnis imponendis, quod præcipuè attendi solet; est delinquentium punitio. Sed concedamus præcipuam rationem esse timorem, ne filij parentum mores imitentur, & ne ad hanc imitationem procedant, pœnis affici, quia adhuc in filio nato ante delictum hoc procedit, ferè æquè ac si nati essent post delictum, quia timor hic nõ procedit ex eo quod in generatione aliquam prauam qualitatem in filios genitos parentes infundunt: neque enim qualitates, & humores corporis alij sunt delicto commisso ab iis, qui erant ante delictum, sed procedit ex naturali amore, quem filius habet erga parentes, quo amote ad eius imitationem trahitur: sed hic naturalis amor cum interceptò esse fundetur, parum interest filio esse conceptum ante delictum, vel post delictum. Quòd si dicas media generatione transfundere parentes in filios prauas inclinationes, & propensiones, & has non potuisse transfundere, quando geniti sunt ante delictum, quia tunc illas non videntur habere. Ex qua transfusione oritur timor paterni delicti imitationis. Respondeo inclinationes, & naturales propensiones in sanguine fundatas ante delictum esse posse ita feruentes, ac fortè feruentiores, ac post commissum delictum, vt experientia compertum est in amantibus peridtis. Ergo prauam inclinationem, & propensionem ad hæresim possent parentes in filios transfundere ante commissum delictum, sicuti eam habent. Denique negari non potest punitionem paterni delicti esse vnam ex præcipuis rationem puniendi filios, etiamsi præcipua non sit. At quando lex pluribus rationibus in sui dispositione mouetur, non cessat eius dispositio obligare, esto in aliquo casu cesset aliqua ratio ex illis, vt *tract. de legibus.* diximus. Ergo neque in præsenti cessat dispositio pœnarum in filios eo quòd ante paternum delictum nati sint, etiamsi timor paterni delicti imitationis cesset: præcipuè cùm hæc ratio dici non possit cessare, sed ad summum non ire efficaciter procedere in filiis ante delictum, sicut procedit in filiis tempore delicti genitis.

15 Secunda sententia contraria supradictæ benignior est, quamque latè probat Simanc. *de cathol. instit. tit. 29. n. 22. & seqq. & in Enchirid. tit. 63 n.* 10. *&* 11. Ioan. Calder. *cons. 3. t de hæretic.* Ant. Gom. *tom. 3. var. c. 2. n. 16. fine.* dicens ex iure regio tenendam esse hanc sententiam, licet in puncto iuris verior, sit contraria. Mol. *lib. de primog. cap. 11. n. 55* noster Molin. *tom. 3. de iust. t. 1. p. disp. 658. n. 22.* Nauarr. *cons. 23. de hæret. lib. 5. in vlt. edit.* Cæuallos *in suis comm. opin. q. 653. n. 14. & seqq.* vbi testatur ex Manuele *1. tom. summ. cap. 130. n. 5.* læpè in tribunalibus Hispaniæ sic esse iudicatum, & alij plures, quos exactè refert, & sequitur Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 27. n. 14.*

Probatur primò, quia filij nati ante delictum parentis non dicuntur propriè, & formaliter filij delinquentis, sicuti non dicuntur filij deportati quos pater genuit ante deportationem, vt expresè colligitur ex *l. ex facto 17. §. ex facto. ff. ad Trebell.* Neque dicitur filius Senatoris cuius pater à Senatu motus est antequam ille nasceretur vt habetur *l. emancipatum. ff. de senatorib.* quia, vt ibidem dicitur, ad hanc denominationem tempus concepcionis spectandum est; & multis probat Titaq. *de primog. q. 31. num. 8.* glossa *in l. imperialis. §. illud. C. de nuptiis.* Ergo similiter dici non poterit propriè filius hæretici, cuius pater post illius generationem in hæresim incidit, cùm autem pœnæ filiis impositæ ita rigidæ sint, & acerbæ, & innocentes afficiant, meritò limitandæ sunt ad filios qui propriè, & formaliter filij delinquentium sunt, non extendendæ ad illos, qui solùm sunt materialiter tales.

Secundò probatur ex *l. 2. C. de libertis, & eorum liberis*, vbi filij concepti ante seruiturem parentis ob ingratitudinem contractam non amittunt ius libertatis quæsitum, & redditur ibi ratio, *quoniã illis delictũ parẽtũ non nocẽt quos tunc ortos esse cõstiterit dũ libertate potirẽtur.* Idem habetur *l. filiam ff. de senatorib. & §. sed etsi Instit. de ingenuis.* Sed filiis ante delictum paternũ natis vel conceptis ius est quæsitũ habilitatis ad beneficia, & officia. Ergo non debet ob delictũ paternum illis auferri.

Tertiò ex Concilio Toleti XIII. *c. 1.* vbi cùm omnibus, qui in infidelitatem inciderant, vellet remissionem concedere ad eorum filios priuilegium extendit in hæc verba. *Quod & de filiis eorum decernimus obseruandum qui post admissum scelus nati esse produntur* Cùm ergo nullam fecerit mentionem filiorum, qui ante crimen nati sunt supponit Concilium illos remissione non indigere, eo quòd nullas pœnas incurrerint. Quod Concilium etsi generale non sit est tamen nationale ex omnibus fere Episcopis Hispaniæ. hoc argumentum vrgens esse fatetur Couarr *lib. 2. var. c. 8. n. 6. vers. 4. splet. fine.*

Quartò probatur ex doctrina Diui Augustini relata per Gratianum, *in c. non imputantur c. iam itaque. 1. q. 4.* vbi Augustinus probat delicta parentis non posse nocere filiis ante delictum genitis quia filij iam in se ipso sunt, & non in parentes quæ ratio solùm filios natos non nascituros comprehendit.

Quintò, quia priuilegium nobilitatis concessum parentibus non extenditur ad filios natos ante priuilegij concessionem, sed nascituros vt manifestè probat *l. vlt. C. de decurionib. l. 10.* ibi *suæ*

que posteritati, quam postquam meruerit dignitatem vel actum gesserit, ediderit, anterioribus filiis in conditione pristina remansurus, & l decurio 3. eod. tit. & lib. & l filij. vers. senatores, l. 1 ff. ad municipal. ibi enim cauetur filios & nepotes Senatorum gaudere priuilegio, & dignitate parentum, quando sunt nati, vel concepti post adeptam dignitatem, non verò ante, & notat ibi glossa, & expresè Bart. *in l. 2. §. in filiis. ff. de decurionibus.* & aliis relatis Tiraq. *tr. de nobilit. c. 15. n. 9.* & *in tr. de primogen. q. 31. n. 28.* Couar. *lib. 2. var. c. 8. n. 5. vers. tertio, in medio.* affirmans in prætorio Granatensi sic fuisse iudicatum, & confirmat *l. 1. tit. 1. lib. 6. noua recop.* ibi, *los hijos que vbieren auido antes de la caualleria no gozen de la exencion y priuilegio de sus padres.* Si ergo non communicantur filiis natis priuilegium, fauor & beneficium Principis parentibus concessum, minus debet communicari pœna, quia ipsi parentes plectuntur, cùm in pœnis restrictio facienda sit, & in fauoribus ampliatio.

Sextò probatur ex ratione decidendi text. *in l. quisquis, C. ad leg. Iul maiest.* vbi redditur ratio puniendi filios, quia quodammodo participes sunt criminis paterni, & audaciæ genitoris successores. Hoc autem verificari non potest, nisi quatenus à patre infecto originem ducunt. Ergo solùm concepti post delictum, & non ante, comprehendi possunt.

Tandem ex legibus nostris videtur hæc pars omninò decisa, nam *in l. 6. ad fin. tit. 27. p. 2.* vbi de pœnis, quas filij reorum læsæ maiestatis incurrunt; dicitur. *Pero esto no se entiende los hijos, que vbiessen echo, antes que orressen. La los derechos, que fallaron los antiguos de Hespanna en todas las cosas allido pusieron pena à los hijos por razon de sus padres, siempre guardaron esto, que no vbiessen pena los que antes auian, que el fecho malo ficiessen; fueras ende si fuessen à pareceros en los y otros que metieron esta pena fue, porque los vbieron despues enponoscadas en el mal que vbiessen echo.* Et aduertenda sunt illa verba, *en todas las cosas.* quibus refellitur manifestè solutio Gregor. Lop. dicentis loqui textum de pœna exilij, non de pœna infamiæ, & incapacitatis successionis, cùm de omnibus pœnis loquatur, vt benè ponderauit Mol. *lib. 4. de primog. c. 11. n. 56. fine.* Idem probatur *l. fin. tit. 31 p. 7.* ibi *La si el hijo que es nacido no debe recibir pœna por el yerro de su padre, & l. 3. tit 9. lib. 4. ord. que hodie est lex 3. tit. 8. l. 8. noua comp. Pero decimos que ningun traidor, ni alevoso, ni su hijo, que vbo despues, que hizo la traycion,* &c. Ex quibus manifestè constat filios natos post delictum parentum in pœnis ob crimen læsæ maiestatis humanæ comprehendi. Et licèt nihil de filiis reorum læsæ maiestatis diuinæ disponant, vtpotè extra suam iurisdictionem: at sentiunt sic à Pontificibus dispositum esse, aliàs diceret lex, *La los derechos, que fallaron los antiguos en todas las cosas alli do pusieron pena à los hijos por razon de sus padres: siempre guardaron esto, que no vbierã pena los que antes sauã que el fecho malo ficiessen,* cùm obstare huic dicto poterat à Pontificibus cõtrarium esse statutũ.

Neque iis obstat *l. 2. tit. 2. p. 6.* vbi Greg. Lop. ex signo vniuersali, quo vtitur, dicens, *todos sus hijos*, infert comprehendi natos, & nascituros: Nam illa verba intelligenda sunt iuxta *l. 6. tit. 27. p. 2.* vt videlicet comprehendat omnes filios, siue legitimos, siue illegitimos, siue existentes sub potestate parentis, siue emancipatos dummodo tamen geniti sint post delictum.

16 Vt ergo in hac controuersiasmeam sententiam proferam, in primis affirmo vtramque sententiam probabilissimam esse, quod ex Doctoribus, & rationibus pro vtraque sententia adductis constat. Verùm attento iure regio Castellæ 2. sententia in crimine læsæ maiestatis humanæ mihi probanda videtur. At in hæresi, in qua canonum dispositio attenditur, primam sententiã censeo probabiliorem. sic Gutier. *can. q. lib 2. c. vlt. n. 46.* Couar. *lib. 2. var. c. 8. n. 5. vers. quarto.* Gratian. & Azeued. *l. 6. tit. 17 p. 2.* Ant. Gom. *tom. 3. var. c. 2. circa fin. vers. sed his non obstantibus, & vers. & adde.* Moueor quia leges adductæ in crimine læsæ maiestatis humanæ mihi videntur clarissimæ: at in delicto hæresis, in cuius pœnis canones sunt spectandi, textus, & rationes pro prima sententia adducti mihi efficaciores apparent. Neque enim commodam explicationem inuenire potuit textui *in c. filij. c. statutum, & aliis.* Concedo namque illis textibus solùm disponi, & declarari filios infames, & incapaces esse, quorum parentes contumaces obierint, quia non satis erat declaratum *in c. vergentis, de hæret. c. quicumque, eod. tit. in 6.* At ex hac declaratione satis colligitur *in supprad. c. vergentis, & c. quicumque*, filios natos esse comprehensos, siquidem solùm expostulatur *in cap. statutum*, obitus prauus, & contumax parentis, vt eius filij pœnis afficiantur. Dicere autem subintelligendum esse, si fuerint nati ante delictum, gratis videtur excogitatum, & contra textus litteram, aliàs diminutè professisset Pontifex declarans requiri impœnitentiam finalem in parente ad filiorum pœnas, & non declarans filios post parentum delictum nasci debere. Cùm sæpissimè reperiantur filij ante delictum parentum geniti. Adde me sæpè vidisse pro hac sententia iudicatum: imò neque admitti filios ad probandum ante paternam hæresim genitos esse. Ergo saltem ex consuetudine prior sententia præualere debet. Neque argumenta pro secunda sententia conuincunt.

17 Ad primum concedo non dici propriè filium deportati, qui genitus est ante deportationẽ quoad effectum incurrendi pœnas

impoſitas filiis deportatorum, quia in crimine etiam læſæ maieſtatis humanæ iam dixi parentum delicta non nocere filiis ante genitis. Secus verò dicendum eſt in crimine hæreſis. Item concedo non dici Senatoris filium, qui genitus eſt à patre amoto à ſenatoria dignitate, quia non poteſt perſeuerare relatio, dum non eſt pater referens, ſicuti neque etiam dicebatur filius hæretici, dum pater in hæreſim non incidit, neque quando pater ab illa purgatus eſt. At ſi pater in hæreſim incidat dum in illa perſeuerat ſicut denominatur pater filij ante hæreſim geniti, ita filius denominatur filius illius patris hæretici, & verè & propriè dicitur filius hæretici, ſicut & pater propriè, & formaliter hæreticus eſt. Adde ad incurrendas pœnas filij hæreticorum impoſitas, tantum requiri, vt filij ſint parentis in hæreſi decedentis. Nam eſto tempore conceptionis fuerit eorum pater hæreticus, non ſufficit, niſi in hæreſi perſeueret. At ſi in hæreſi decedat, etiamſi toto vitæ tempore catholicus exiſtat, eius filij pœnas non euitabunt, ex *d.c. ſtatutum, de hæret. in 6.*

Ad ſecundum reſpondeo cum Couarr. *ſuprà n. 5. in prine.* in libertate, & ſeruitute ſpectari tempus conceptionis iuxta *l. regiam 9. t. 22. p. 4.* Secus verò in aliis ex *l. 2. §. in filiis, & ibi gloſſ. ff. de decur. & l. Diuo Marco, C. de quæſtionib. & in l. fallaciter, C. de abſolutionib.* Adde, iura quæſita filiis non tolluntur ex delicto parentis: ſicut enim filij hæretici ſecundùm probabiliorem ſententiam non priuantur beneficiis, & officiis acquiſitis ante parentum delictum; ſicut nec bonis caſtrenſibus, aut quaſi caſtrenſibus, ſed ſolùm illis qui ex ſucceſſione parentis habere debent, ita à fortiori non priuantur libertate acquiſita, ex eo quòd poſtea parens ſeruituti ſubiiciatur.

Ad tertium fateor argumentationem illam eſſe efficacem coniecturam, at non eſſe concludentem. Dicere namque poſſumus non feciſſe Concilium mentionem filiorum, qui ante crimen paternum nati ſunt, non quia ſupponeret remiſſione non indigere, ſed quia ſuppoſuit in remiſſione conceſſa filiis poſt crimen paternum natis tacitè includi filios ante crimen genitos, ita vt ſenſus ſit: remiſſionem concedimus hæreticis, quam remiſſionem volumus extendi ad eorum filios, etiam ad illos, qui poſt crimen paternum nati ſunt: cùm enim ij ſecundum omnium ſententiam pœnis ſubiaceant, facta illis remiſſione, cenſetur facta iis qui ſolùm ſub dubio pœnas contrahunt.

Ad quartum reſpondeo D. Auguſt. loqui de peccato originali & pœnis illi debitis, & probat optimè nequaquam poſſe à filiis contrahi ſi in ſe ipſis eſſent antequam Adam peccaret. Secundò loquitur de pœna ſpirituali excommunicationis ob delictum paternum, vt ex ipſo contextu conſtat, & decernit nequaquam poſſe à filiis antea genitis contrahi. Quòd ſi dicas hoc etiam procedere in filiis poſtea genitis, ac proinde nihil ſpeciale dicere Aug. Reſpondeo verum quidem eſſe, ſed quia de genitis antea, clarius erat, ideo illorum meminit Aug. de natis poſtea mentionem non fecit, quia ſibi neceſſaria non erat.

Ad quintum dico priuilegium nobilitatis dupliciter poſſe parenti concedi. Primò, ſi concedatur ipſi, ciúſque liberis, & poſteris quaſi per ſucceſſionem. Secundò, ſi non ſolùm parenti, ſed etiam eius filiis; quaſi æquè primò concedatur quando hoc ſecundo modo conceditur non ſolùm comprehendit filios naſcituros poſt conceſſionem, ſed etiam antea natos: ſic Tiraquel. *de nobilit. c. 35. n. 5.* Sanch. *lib. 2. c. 29. n. 4.* Si autem primo modo concedatur ſolùm naſcituros comprehendit quia tunc nobilitas in parẽte, quaſi in radice reſidet, & ex illo ad poſteros deriuatur, quod bene aduertit Couar. *lib. 2. var. c. 8. n. 5. verſ. tertiò opinioni Calderini, poſt medium* Tiraq. *ſuprà, n. 4.* & pluribus relatis Sanchez *n. 6.* At pœnæ infamiæ, inhabilitatis ad beneficia, & officia filiis hæreticorum impoſitæ ipſis quaſi æquè primò imponuntur, & non ex ſucceſſione ſuorum parentum. Ergo comprehenduntur in illis filij geniti, & naſcituri.

Ad ſextum conſtat ſolutio ex vltima ratione primæ ſententiæ.

Ad vltimum concedimus in crimine læſæ maieſtatis humanæ, præcipuè ex iure regio Caſtellæ ſolùm filios naſcituros comprehendi. De crimine autem hæreſis textus non loquuntur. Notanter appoſita ſunt illa verba, *la los de rechos, que fallaron los antiguos de Eſpanna*, quaſi tacitè inſinuans lex ſe nihil velle tractare de iuribus Pontificiis

PVNCTVM III.

Quæ pœnæ impoſitæ ſint filiis committentium crimen læſæ majeſtatis humanæ.

1 *Priuantur hi filij parẽtum ſucceſſione, & aliorũ extraneorũ.*
2 *Filia ſucceſſione parentis priuantur, obtinent tamen legitimam in bonis maternis.*
3 *Non priuantur ij filij donatione inter viuos.*
4 *Bene tamen donatione cauſa mortis.*
5 *Contrahunt pœnam infamiæ filij, ſed non filiæ.*
6 *Sub iis pœnis comprehenduntur filij emancipati, Spurij poſt delictum parentum geniti, non ante.*
7 *Non comprehenduntur clerici, neque nepotes.*
8 *Filia ſatis dubium eſt, an comprehendantur.*
9 *Plures DD. conſent ſupradictas pœnas conſuetudine abrogatas eſſe.*
10 *Caſu tamen, quo contrahuntur debet crimen eſſe contra Imperatorem, Regem aut eius lateri aſſiſtentem.*

VT ſupradicta doctrina de pœnis filiorum committentium hæreſim clariùs eluceat, placet ſubiungere pœnas impoſitas filiis reorum læſæ maieſtatis humanæ. Vt inde cognoſcatur in quo differant, & qua ratione benignius Eccleſia procedat in punitione delictorum, quàm reſpublica ſæcularis.

1 Primò non ſolùm ij filij priuantur patentum ſucceſſione, ſed etiam aliorum proximorum, & extraneorum ex text. *in leg. quiſquis, §. filij, C. ad leg. Iul. maieſt.* cuius verba ſunt: *Filij eius, quibus vita imperatoria ſpecialiter lenitate cõcedimus (paterno enim deberent perire ſupplicio in quibus paterni hoc eſt hæreditarij criminis exempla metuuntur) à materna vel auita, omnium etiam proximorum hæreditate ac ſucceſſione habeantur alieni, & teſtamentis extraneorum nihil capiant ſint perpetuò egentes, & pauperes.* Ex quibus verbis cõſtat ampliùs punitos filios quàm filios hæretici, quod & notauit Anton. Gom. *de delictis, c. 2. n. 13.* Menoch. *conſ. 175. n. 2. & ſeqq. lib. 3.* Decian. *tract. crim. lib. 7. c. 31. n. 2.* Farinac. *de crimine læſæ maieſt. q. 116. n. 75.* Sanch. *lib. 2. c. 29. n. 13.* cùm filij hæreticorum ſecundùm probabiliorem ſententiam ſuprà poſitam non priuentur ſuccedere ex teſtamento, & ab inteſtato aſcendentibus conſanguineis, & extraneis catholicis. Aduerto tamen, ſi tempore, quo pater crimen commiſit, hæreditas matris, vel auitæ ſit filio delata etiamſi illius profeſſionẽ nondum apprehenderit non videtur illa priuandus ex crimine paterno, quia iam habet ius quæſitum ad illam: iure autẽ quæſito non priuatur filius ob crimen patris. ſic Grammat. *deciſ. 6. num. 13 in fine* per textum *in l. 2. ff. de interdict. & relegat.* Farinac. *de crim. læſæ maieſt. q. 116. num. 110.*

2 Sed quid de filiabus, an hæ ob delictum paterntis priuentur ſucceſſione; Et quidem indubitatum eſt legitimam in bonis paternis obtinere, ac ſi pater non deliquiſſet: habetur expreſsè *d. l. quiſquis §. ad filias C. ad leg. Iul. maieſt.* & redditur ibi ratio huius ſpecialis fauoris, *quia filia propter ſexus infirmitatem minus auſura creduntur, quàm maſculi.* ſic pluribus relatis notauit Farinac. *q. 116. n. 94.* Ant. Gom. *tom. 3. var. c. 2. n. 13. verſ. filia verò* Peregr. *de iure fiſci. lib. 3. c. 9. n. 8.* Dec. *tract. crim. lib. 7. c. 41. n. 13.* Dixi legitimam in bonis maternis obtinere. Nam licet *in d. l. quiſquis*, ſolùm quarta bonorũ maternorum pars filiabus concedatur id eſt, quæ ſola illa quarta pars erat legitima ex iure communi. At cùm iure noſtro regio deducta quinta parte bonorum omnes aliæ quatuor partes ſint filiorum legitimæ efficiuntur ſanè omnes has à matre accipere poſſe filiam, ac ſi eius parens, reus non fuiſſet maieſtatis: ſic notauit Greg. Lop. *l. 2. t. 2. p. 7. gloſſ. penult.* noſter Mol. *tom. 3. de iuſt. diſp. 658. n. 13. in priori part.* Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 29. n. 10.* imò ex bonis parentis condemnati filias fœminas dotandas eſſe firmat pluribus Farin. *1 p. t. de delictis & pœnis q. 24. n. 47.* Adde ſucceſſione ſolùm parentis condemnati priuari, eo quòd bona illius ſint fiſco addicta. Aliorum autẽ cõſanguineorum, vel extraneorum ſucceſſione minimè priuatas eſſe, quia textus *in dicta l. quiſquis*, diſtinguit inter filios, & filias: & filios affirmat hac ſuccedendi poteſtate priuari. Cùm ergo nihil de filiabus decernat, comprehendi non debẽt in lege ita rigida, & acerba: ſic Greg. Lop. & Mol. & Sanch. *ſup.* Clar. *pract. §. læſa maieſt. n. 10. verſic hæ autem pœnæ* Gig. *de crim. læſ. maieſt. q. 41.* Dec. *tr. crim. lib. 7. c. 41. ſub n. 12.* Farinac. *q. 116. n. 96.*

3 An autem hi filij ſicut priuantur ſucceſſione priuentur etiam qualibet donatione inter viuos. Priuari inclinat Gigas *de crim. læſæ maieſt. lib. 3. rub. de pœnis, quas filij incurrunt. q. 2. in fine.* motus, quia ratio expreſſa text. *in dict. l. quiſquis*, æquè militat in donatione, ac in ſucceſſione. Excludũtur enim filij à ſucceſſione matris, & aliorum, vt ſint perpetuò egentes, & pauperes perpetuaque egeſtate ſordentes, ita quod mors ſit eis ſolatium, & vita ſupplicium. Quæ ratio omninò fruſtratur, ſi capaces ſint recipiendi aliquid ex donatione. Verùm à communi benigna, & fauorabili Doctorum ſententia recedendum non eſt, ſed omnino affirmandum hos filios, ſicut & filios hæreticorum capaces eſſe cuiuslibet donationis inter viuos, quia ſupradicta lex nihil de donatione loquitur, ſed ſolùm de ſucceſſione. At ſucceſſio teſtati, & inteſtati nihil cõmune habet cum donatione *l. verba contraxerunt, ff. de verb. ſignific.* Quapropter ex incapacitate ſuccedẽdi ex teſtamento, vel ab inteſtato inferri non poteſt incapacitas acquirendi ex donatione, *l. inter ſtipulantem §. ſacram. ff. de verbũ obligat.* Neque obſtat militare in præſenti eãdem rationem in donatione, ac in ſucceſſione, vt diſpoſitionem ſupradictæ legis ad donationem extendamus, quia cùm ſit lex ſummè pœnalis, & odioſa, non debet ex identitate rationis extenſa cõcedi. Quòd ſi dicas in præſenti non tam ex extenſione rationis, quàm ex diſpoſitione ipſius legis donationem comprehendi, illis, inquam verbis, *ſint perpetuò egentes, &c.* quibus Imperator videtur velle filios ſic delinquentis in paupertate perpetua exiſtere. Reſpondemus, cùm hoc clarè non conſtet, ſed ſub dubio in dubio materia pœnali non eſſe extenſionem faciendam, ſed iuxta ſuperiorem diſpoſitionem verba illa limitanda eſſe; ita vt ſit ſenſus. Hi filij ſint perpetuò egẽtes reſpectu ſucceſſionis quod etſi ex priuatione ſucceſſionis ſatis colligebatur ad ampliorẽ declarationem

affirmandum

est, verba illa addita esse: & ita docent Gregor. Lop. Mol. *suprà*, & Sanch. *n.*11. Farinac. *q.*116. *n.*112. Decian. *n.*21. Peregr. *de iure fisci, lib.*3. *tit.*9. *n.*11. & alij apud ipsos.

4 Notanter dixi hos filios priuatos non esse donatione inter viuos, & tacite insinuirem priuatos esse donatione causa mortis; quia hæc sapit vltimam voluntatem, & æquualer successioni ex testamento. *§.1. Instit. de donationib. l. fin. C. de donat. causa mortis.* Bald. & alij *in l. tamius. §. filius ff. de donat. causa mortis*, & tradit Farinac. *d. q.*116. *n.*114. cum Gigant. *de crim. læsæ maiest. l.*3. *rub. de pœnis quas incurrit filij. q.*3. Dec. *d. l.*7. *c.*41. *n.*22.

5 Secunda pœna, quam ij filij incurrunt, in qua hæretico rum filios excedunt est infamia: habetur expresse *in dicta l. quisquis §. filij vero. C. ad leg. Iul. maiest.* ibi *infamia eos paterna, semper comitetur*, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta peruenire: & notant ibi glossa, & omnes. Debet tamen delictum ita esse notorium, vt nulla tergiuersatione celari possit, imò probabile est debere esse notorium per sententiam, quia vsque sententia accedat, non videtur delictum satis probatum, ad hanc pœnam aliis à delinquente imponendam. Ex hac pœna infertur non posse ad sacros ordines, & dignitates ecclesiasticas promoueri, Nimirùm lex ciuilis non possit pœnam irregularitatis imponere: at hæc imposita est à lege Ecclesiastica omnibus infamibus, ea de causa ij eam contrahunt: sic Gigas *de crimine læsæ maiest. lib.*3. *rub. de pœnis quas filij incurrunt q.*1. *n.*6. *& q.*12. *n.*5. Ant. Gom. *tom.*3. *var. c.*2. *n.*13. *vers. & insuper.* Decian. *tract. crimin. lib.*7. *cap.*41. *n.*30. Farinacius *quæst.*118. *n.*83. Peregrin. *de iure fisci, lib.*3. *tit.*9. *num.*1.

Fœminæ filiæ ab hac pœna infamiæ omnino sunt liberæ, quia *in suprà dicta l. quisquis*, non exprimuntur filiæ in hac pœna, sed solum filij, & ita tenet Gig. *suprà q.*14. Decian. *n.*12. Farinac. *num.*97. & alij apud ipsos. Sub hac pœna infamiæ plures aliæ comprehenduntur, cum infamibus plura sint interdicta.

6 Sed dubium est, qui nomine filiorum comprehendantur in his pœnis statutis *in l. quisquis*. Et dicendum est primo comprehendi emancipatos post delictum, quia præsumuntur in fraudem emancipati secus si multo tempore ante delicti conspirationem colligitur ex *l. quisquis §. emancipationes*, & ibi glossa *in verbo non valeat C. ad leg. Iul. maiest.* sic alios referens docet Farinac. *q.*116. *n.*84. *& 85.* Bilard. ad Clar. *§. læsa maiest. n.*20. Gigas *de crim. læsa maiest. rub. de pœnis, quas filij incurrant q.*6. Diaz *reg.*165. *in* 2. *limititas vers. sublima primò.* Secundò comprehenduntur filij naturales, & spurij si certò constat parentem delinquentem fuisse ne plus honoris daretur luxuriæ, quàm castitati: & tradit Gigas *suprà. q.*7. Clarus *pract. §. læsa maiest n.*11. Decian. *tract. crim l.*7. *c.*41. *n.*5. Farinac *n.*86. Tertiò comprehenduntur filij post delictum parentum geniti non antea, etsi contrarium sit satis probabile. Moueor legibus regiis, quibus id decidi videtur, specialiter *l.*5 *t.*27 *p.*2. & tradit incertus author. *de crim. læsa maiest. q.*7. *p.*1. Clar. *pract. §. læsa maiest n.*12. *vers. fuit etiã* Cæuallos multos referens, & latè probans *pract. q. c.*653. Farinac. *q.*116. *n.*92. Diaz *reg.*165. *in* 2 *limit. vers.* 2. *sublimitas.*

7 Quartò non comprehenduntur clerici, quia ratione dignitatis videntur exèptisic Gigas *de crimine læsæ. maiest. lib.*3. *rub. de pœnis, quas filij incurrunt, quæst.*9. Boërius *tract de seditione q.*6. *post. n.*3. *& n.*23. *in fine.* Farinacius *q.*116. *n* 117 Bellam. *in c. si quis n.*3. *fine.*6. *q.*1. ac proinde ij clerici nec sunt inhabiles ad beneficia, nec priuantur acquisitis. Adde probabile satis esse clericum non posse in Principem sæcularem crimen læsæ maiestatis committere, quia illi non subditur, vt multis relatis firmat. Farinacius *q.*112. *num.*231. Ergo multo minus committi poterit in præiudicium filij clerici non delinquentis.

Quinò non comprehenduntur nepotes, quia *in dict. l. quisquis* solum mentio filiorum facta est. At sub nomine filij in materia odiosa non veniunt nepotes, vt latè probat incertus author. *de crimine læsæ maiest. q* 6. *per tot.* Decian *tract. crim lib.*7. *cap.*41. *n.*7. Adde vt in crimine hæresis ad nepotes via masculina descendente pœnæ fuit necessarium exprimi. Ergo cùm in præsenti non exprimantur nisi filij, solos filios comprehendit. Video tamen communiter Doctores filios committentis crimen læsæ maiestatis humanæ æquiparate cum filiis hæreticorum ac proinde sicut pœnæ hæreticorum extenduntur ad filios, & nepotes via masculina descendentes, & ad solos filios via fœminea, sic de iis filiis censent dicendum: ita Farinac. *q.* 116. *n.*89. Anton. Gom. *de delict. tom.*3. *cap.*2. *n.*15. Clarus *pract. §. læsa maiest. n.*13. *vers. præterea quæro.* Peregrin. *de iure fisc. lib.*3. *tit.*9. *n.*5. Sed non video fundamentum firmum huius æquiparationis.

8 Sextò non leue dubium est, an comprehendantur filiæ in his pœnis etiamsi mater crimen læsæ maiestatis commiserit quia nihil in suprà dicta *l. quisquis*, statuitur pro filiis, cùm mater hoc crimen commiserit: forte reputatum fuit leuioris considerationis, & ratò contingentis neque propter illud timendum filios, & filias ausuros esse maternam audaciam imitari: sic Albert *in dict. l. quisquis n.*4. *vers. c. quarit glossa.* Odofred. *ibi num.*4. *ante finem, vers. sed quæro.* Salicet. *n* 9 *vers. adhuc quæro.* Decian. *tract. crimin. lib.*7. *cap.*41. *n.*14. Gigas *de crimine læsa maiest. lib.*3 *rubr. de pœnis, quas filij incurrunt quæst.*17. *n.*3. *& seqq.* quamuis alij plures, quos refert, & sequitur Farinacius *quæst.* 116. *n* 98. defendant contrarium.

9 Denique duo sunt maximè aduertenda. Primo plures Doctores non infimæ notæ affirmare pœnas cõtentas *in dict. l. quisquis*, aduersus filios committentis crimen læsæ maiestatis consuetudine abrogatas esse: sic docent relato Angelo *in l. fallaciter, n.*4. *C. de abolit.* Boërius *tractat. de sedit. quæst.*6 *post. n.*11 *&* 23. Socin. *consil.*275. *num* 3. *in fine, & num.*4. *lib.*2. Gigas *de crimine læsæ maiestatis, lib* 3 *rub. de pœnis quas filij incurrunt, q.*23 *n.*3. Alciat. *consil.* 457 *n.*6. vbi inter alia affirmat non reperiri, qui viderit supradictas pœnas seruari. Idem censet Clarus *pract §. læsæ maiestatis. num.*15. *vers. vnum tamen.* Roland. *consil.*74 *n.*2. *& seq. lib.*3. Hieron. Cæuallos *pract. quæst cap.*653. *num.*38. *vers. c. & pœnam*, quos omnes refert, & sequitur Farinacius *q.*116. *n.*144. *& seq.* vbi affirmat in iudicando minimè esse ab his Doctoribus de hac consuetudine attestãtibus recedendum

10 Secundò est aduertendum casu quo supradictæ pœnæ ad filios committentis crimen læsæ maiestatis extendantur, debere crimen esse contra Imperatorem seu Regem aut eius lateri assistentem, vt multis relatis docet Farinacius *suprà n.*125. quod manifestè probatur ex *l. eorum. ff. ad legem Iuliã maiest.* iuncta glossa, vbi expressè decidit bona damnatorum ex hoc crimine fisco applicari, si damnati non habeant filios, secus si habeãt: quæ decisio contraria est dispositioni *l. quisquis, & l.*1. *C. de bonis, quæ liberis, & l* 4. *ff. de interdict.* ac proinde dicendum est has leges loqui de crimine læsæ maiestatis commisso contra Principem, & *l. eorum* loqui in aliis casibus læsæ maiestatis expressis in *l.*1. 2. 3 *ff. ad legem Iuliam maiest.* vt bene aduertit Clarus *practic. §. læsa maiestatis, n.*15 *vers. vnum tamen.* Adde legem *quisquis*, solum loqui de crimine læsæ maiestatis cõmisso aduersus Imperatorem, & consiliarios & senatores eius, cõsque qui ipsi militant: at nostrum non est leges, & præcipuè pœnales ad alias personas extendere præter ibidem comprehensas. Ergo non potest extendi ad crimen læsæ maiestatis commissum aduersus rempublicam, vel Principem inferiorem Imperatore, etiãsi superiorem non recognoscat: quod optimè, & acutè notauit Fachin *lib* 9. *controuersiarum, capite* 32.

DISPVTATIO VI.

De modo iudicialiter procedendi in causis fidei.

HVic disputationi deseruire possunt plura, quæ in superioribus dicta sunt. Quæ autem desiderari possunt, subiiciemus.

PVNCTVM I.

Qua ratione in crimine hæresis summariè, & sine figura iudicij procedatur.

1 *Posse Inquisitores procedere simpliciter, & de pleno, absque iudiciali strepitu, est decisum variis textibus.*
2 *Non arctantur ad sic procedendum.*
3 *Explicatur quid importet supradicta clausula, simpliciter & de plano & absque iudiciali strepitu.*
4 *Integra remanere debent quæ sunt iuris naturalis.*
5 *Omitti potest libellus, & litis contestatio.*
6 *Agitari, & sententiari potest hac causa diebus feriatis.*
7 *Amputatur dilationum materia.*
8 *Citatio requiritur, sed vnica sufficit.*
9 *Iuramentum calumniæ præstari debet, quamuis si omittatur, non obiude processus vitabitur.*
10 *Conceduntur ter defensiones legitimæ, citantur partes ad audiendam sententiam, & sententia pronunciatur in scriptis.*

1 IN crimine hæresis procedi posse simpliciter, & de pleno & absque aduocatorum, ac iudiciorum strepitu, & figura, decidit expressè *in cap statuta. in princ. de hæreticis, in* 6. & notant omnes, & extat constitutio Alexand. V. anno 1251. incipiens, *Cupientes inquisitionis negotium*, & alia Vrbani IV. anno 1261. cuius initium est, *Licet ex omnibus, versic insuper ductu negotio.* quæ referuntur à Pegna inter litteras Apostolicas, & quarum ipse mentionem faciat 3. *part. direct. quæst* 54. *cõment.*193. Neque audiendus est Decian. *tract. crim. l.*5. *c.*34 *n* 9. affirmans hoc priuilegium Inquisitoribus concessũ intelligendũ esse quoad leuia, & non multum præiudicialia: non autem in præiudicialibus, motus ea ratione, quia crimen hæresis grauissimum est, & multũ infamat, ac proinde non debet arbitrio Inquisitoris remitti, vt sic in illo in toto negotio procedat, præcipue cùm *in c. vt officium, §.*1. *de hæreticis in* 6. dicatur in hoc crimine procedendũ esse iuxta canonicas sanctiones, & *in §. si vero*, dicitur, iuxta formam Ecclesiæ. Non, inquam, audiendus est, quia expressè cõtradicit textui affirmanti sine vlla limitatione, quod in inquisitionis

hæreticæ prauitatis negotio procedi poſſet ſimpliciter, & de pleno, &c. & ita ſine vlla limitatione tradunt Scaccia *de iudic c.52. n.2.* Repert. Inquiſit. *verbo ordo, verſic. ſed quoad telam iudiciariam.* Rojas *ſingul.* 145. *n.* 13. Pegna *d. comment.* 103. Farinacius *quæſt.* 85. *num.* 13 Neque obſtat textus *in cap. vt officium* quia iuxta canonicas ſanctiones proceditur, cùm proceditur ex priuilegio, & conſtitutione Sedis Apoſtolicæ ſimpliciter, de pleno, & ſine figura iudicij.

2 Verùm etſi Inquiſitores poſſint hoc priuilegio in cauſis fidei decidendis vti, non tamen obligantur ad ſic procedendum, quia *in dict. cap ſtatutum* dicitur, *concedimus*, quòd in inquiſitionis hæreticæ prauitatis negotio procedi poſſit ſimpliciter, & de pleno. Quæ verba non iudicant obligationem, ſed licentiã, & ita tradit Albertin. *tractat. de agnoſcend. aſſert. cathol. & hereticа quæſt.* 34. *n.* 30. Vmbert Locat. *iudic inquiſit. verbo inquiſitor, n.* 18. *fine* Zanch *tract. de hæreticis, cap.* 9. *in princ.* Farinacius *quæſt.* 185. *num.* 19. Sig. ſmund. Scaccia *de ind. cap.* 52. *n.* 2. *verſ. quin imò poterit.*

3 Sed inquires, quid importet ſupradicta clauſula, vt procedi poſſit ſimpliciter, & de pleno, & abſque Aduocatorum, & iudiciorum ſtrepitu & figura?

Reſpondet optimè Clemens V. *in Clement. ſæpe contingit, de verborum ſignificat.* vt videlicet iudex, cui talitèr cauſa committitur, neceſſario libellum non exigat, litis conteſtationẽ non poſtulet, tempore etiam feriarum ob neceſſitates hominum indultarum à iure procedere valeat, amputet dilationum materiã, litem, quantum poterit, faciat breuiorem, appellationes dilatorias, & fruſtratoria repellendo, partium, Aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, teſtiumque ſuperfluam multitudinem refrænando. Non tamen ſic iudex litem abbreuiet, quin probationes neceſſariæ, & defenſiones legitimæ admittantur. Citationem verò, ac præſtationem iuramenti de calumnia, vel malitia, ſiue de veritate dicenda, ſic veritas occultetur, per commiſſionem huiuſmodi intelligimus nõ excludi. Verùm quia iuxta petitionis formam pronuntiatio ſequi debet, pro parte agentis, & etiam rei, ſi quid petere voluerit, eſt in ipſo litis exordio petitio facienda, ſiue ſcriptis, ſiue verbo, actis tamen continuò, (vt ſuper quibus poſitiones, & articuli formari debeant, poſsit haberi plenior certitudo, & vt fiat definitio clarior) inſerenda. Et quia poſitiones ad faciliorem expeditionem litium propter partium confeſſiones, & articulos ad clariorem probationem vſus longæuus in cauſis admiſit, Nos vſum huiuſmodi obſeruare volentes ſtatuimus, vt iudex ſic deputatus à nobis (niſi aliud de partium voluntate procedat) ad dandum ſimul vtroſque terminum dare poſſit, & ad exhibendum omnia acta, & munimenta, quibus partes vti volunt in cauſa, poſt datione articulorum, diem certam: quandocunque ſibi videbitur, valeat aſſignare, eo ſaluo quòd vbi remiſſionem fieri contingeret pro teſtibus producendis, poſſint etiam inſtrumenta produci, aſſignatione huiuſmodi non obſtante. Interrogabit etiam partes ſiue ad earum partes ſiue ad earum inſtantiam ſiue ex officio vbicumque hoc æquitas ſuadebit. Sententiã verò definitiuam, citatis ad id licèt non peremptoriè partibus in ſcriptis, & prout magis ſibi placuerit, ſtans, vel ſedens proferat, etiamſi ei videbitur, concluſione non facta, prout ex petitione, & probatione, & aliis actis in cauſa fuerit facienda. Quæ omnia etiam in illis caſibus, in quibus per aliam conſtitutionem noſtram, vel aliàs procedi poteſt, ſimpliciter, & de pleno, ac ſine ſtrepitu, & figura iudicij volumus obſeruari. Si tamen in præmiſſis caſibus ſolemnis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obſeruetur non erit proceſſus propter hoc irritus, neque etiam irritandus Hæc Clemens V.

4 Ex qua conſtitutione primò conſtat integra remanere quæ ſunt iuris naturalis: ſiquidem probationes neceſſariæ ad veritatem indagandam omittit non debent citatióque partium, & illarum defenſio legitimè conceduntur, ſolùm enim ſublatæ cenſentur ſolemnitates, quæ ex iure poſitiuo expoſtulantur. ſic Eymetic. 3 *part directorij. quæſt.* 55. & ibi Pegna *comment.* 104. *in fine* Paramus *de origine ſanctæ Inquiſitionis. lib.* 3. *quæſt.* 4 *rubr. de forma, & ordine iudiciario, n.* 45. Vmbert Locat. *in iudic. inquiſit. verbo de pleno.* Farinacius *q.* 185 *n.* 14. *&* 16. Albertin. *tr. de agnoſc. aſſertion cathol. q.* 34. *n.* 31.

5 Quæ autem ſolemnitates ſint admiſſæ, & quæ omiſſæ, non eſt facilè explicatu. Primò omitti poteſt libellus etiam parte petente. At omitti non poteſt petitio in actis ſcribenda, quia iuxta petitionis formam pronuntiatio ſequi debet: & notauit glo. *in ſupradicta Cle. verbo neceſſario. in fine, & in verbo pronuntiatio*, vbi optimas rationes adducit, quare petitio in actis ſcribi debeat. Menochius *de arbitrariis lib.* 1. *quæſt.* 18 *per totũ.* Secundò omitti poteſt litis cõteſtatio: ſic tradit Pegna *director.* 2. *part. cõment.* 19. Sigiſmund. Scaccia *tractat. de iudiciis, c.* 103. *num.* 10. Menochius *ſuprà* Farinacius *de hæreſi, quæſt.* 185. *n.* 17. Dacian. *tract crimin. lib* 5. *cap.* 26. *n.* 11. *& cap.* 34. *n.* 5. Neque obſtat textus *in cap. cum contumacia, de hæreticis, in* 6. vbi inquiſitus citari deber, vt de fide reſpondeat, per quem textum affirmat. Caret jus *tractat de hæreticis n.* 111. requiri litis conteſtationem, ſi delinquens præſens ſit. Non, inquam, obſtat, quia ex ſupradicto textu ſolùm infertur citandum eſſe reum, inferendo cauſam in citatione. Dubitat autem gloſſa, an ex eo quòd in iis cauſis litis conteſtatio poſſit omitti, poſſint etiam negari deliberatoriæ à reo petitæ, ſiquidem in aliis cauſis, in quibus figura iudicij ſeruatur, concedendæ, ſunt, ſi petantur, vt notatur *cap cùm accuſatus* 3. *quæſt.* 3. arguit pro, & contra gloſſa, nec reſoluit. At credo deliberatorias aliquas arbitrio iudicis dandas eſſe, quæ in defenſionem ipſius vitæ fuerint neceſſariæ: cum enim ipſe reus poſſit iudicem recuſare, ſi ſuſpectus ſit, poſſitque actorem reconuenire, neceſſariò ad hos, & alios effectus deliberatoria concedenda eſt.

6 Tertiò agitari, & ſententiari poteſt hæc cauſa feriis ob neceſſitatem hominum inductis, quales ſunt vindemiarum, & meſſium, etiamſi partes renuant, quod in aliis cauſis fieri non poteſt: ſic expreſsè *Clement. ſuprà. & gloſſa ibi, verbo ob neceſſitatem.* An autem feriis inductis in honorem Dei, & Sanctorum, & ob coronationem Principis repentinè inductis poſſit hic iudex procedere? Negat gloſſa. At contrarium credo practicari fauore fidei: & probat *cap fin de feriis*, vbi ſententia in feriis prolata inualida eſt, niſi neceſſitas vrgeat, & pietas ſuadeat: ſed pietati, & religioni conuenit cauſam fidei abbreuiare. Ergo ex hac parte omnibus feriis tractari poterit.

7 Quartò amputat dilationum materiam, abbreuiat litem, exceptiones, appellationéſque fruſtratorias repellit, reſecat iurgia, teſtium multitudinem refrænat. Quæ omnia licet in omni cauſa, in qua figura iudicij ſeruatur, obſeruanda ſint, ſtrictiùs tamen in hac cauſa, in qua de pleno, ſimpliciter, & ſummariè proceditur, vt benè dixit gloſſa *verbo exceptiones.*

8 Quintò requiritur citatio, ſed ſufficit vnica, cùm aliàs in principio cauſæ requiratur trina, vel peremptoria, vt *in cap. quoniam, §. porrò, vt lite non conteſt.* & habetur *cap. de illicita, 24. quæſt.* 3.

9 Sextò expoſtulatur iuramentum calumniæ, veritatis, & malitiæ, quamuis ſi tacitè omittantur, non videatur obinde proceſſus vitiatus, *c.* 1. *de iuramento calumniæ, in* 6. & tradit gloſſa *ſupradict. Clement. verbo non excludi.*

10 Septimò conceduntur reo defenſiones legitimæ, & tempus neceſſarium ad illam faciendam, admitti debet appellatio ab interlocutoria, aliàs contra ius procederetur: & tradit Pegna, 3. *part. comm.* 103.

Octauò citantur partes ad audiendam ſententiam, ſicut in aliis cauſis: ar in hac non citantur peremptoriè, quia non concluditur cauſa, ſed locus datur nouis probationibus, & defenſionibus, & notauit gloſſa *ibi, verbo concluſione.*

Nonò ſententia ferenda ſemper eſt in ſcriptis, aliàs nullius valoris, ſicut in aliis cauſis ordinem iudiciarium ſeruantibus: & fuit maximè conueniens, ne veritas occultaretur. Vide præter DD. ſuprà relatos, ſpecialiter gloſſam.

PVNCTVM II.

De modo procedendi in crimine hæreſis via accuſationis.

1 *Hic modus procedendi non eſt in vſu.*
2 *Si tamen quis illum ſubire velit, admittẽdus eſt neque ad pœnam talionis cogetur ſe ſubſcribere, tametſi grauiter arbitrio Inquiſitoris debeat puniri, ſi in probatione deficit.*
3 *Si ſe ad pœnam talionis ſubſcr. pſit, & in probatione defecit, tametſi aliqui ſentiant ad illam eſſe condemnandum, probabilius eſt oppoſitum.*
4 *Expenditur modus inſtituendi hanc accuſationem.*
5 *Accuſare omnes poſſunt.*
6 *Infames laici contra clericum, pupilli, & minores cum, authoritate tutoris excommunicati, ſi alij non ſint.*
7 *Inimicus capitalis admitti etiam poteſt ad accuſandum, cautè tamen.*

1 COmmuniter Doctores aduertunt hunc modum procedendi in crimine hæreſis conſuetudine eſſe abrogatum quia in hoc tribunali publicus eſt miniſter conſtitutus, quem vulgò *fiſcalem* dicimus, qui perſonam accuſatoris ſubit, & reos accuſat, nec ſe ad pœnam talionis ſubſcribit, aut ad alias quas falſi accuſatores pati ſolent, vt optimè notauit Pegna. *direct. 3. part comment.* 14. *numer.* 67. *verſic. ſed cùm hodie.* Decianus *tractat. crimin. lib.* 15. *capit* 28. *numer.* 8. *in fine.* Farinacius *quæſtion.* 165. *num.* 40. Paramus *de origine ſanctæ Inquiſitionis. libr.* 3. *quæſtion.* 9. *numer.* 15. *& ſequentib.* Scaccia *de ind. capite* 52. *numer.* 6. *& ſequentib.* Ratio autem, quare pœnis accuſatoris non probantis hic miniſter fiſcalis non ſubiiciatur, eſt, quia neceſſitate officij ob bonum publicum accuſat, & quia nunquam accuſat, niſi teſtes habeat. Quapropter iurat ſe accuſare non ex malitia, ſed ex neceſſitate officij compulſus.

2 Verum ſi aliquis officium accuſatoris inſter, & requirat

se velle subire, acquiescat Inquisitor, & accusatio proponatur in scriptis, iuxta textum *in capite* 1. 2. *quæstion.* 8. ibi, *Accusatorum persona nunquam recipiantur sine scripto.* Sed hoc scriptum sufficit, si fiat à Notario proposita querela ab accusatore coram iudice; quia in hoc crimine procedi potest summariè, de pleno, & absque strepitu iudicij. *cap. fin. de hæreticis, in 6.* & tradit Pegna *dicto comment.* 14. *versic. vbi autem* Paramus *de orig. Sanctæ Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 9. *num.* 10. Farinacius *num.* 42. Insuper hic accusator non est obligatus se subscribere ad pœnam talionis: tum quia hæc pœna in cæteris criminibus sublata est; ne crimina crescant, si è republica tollantur accusatores, vt verè tolluntur ex parte, si timent in probatione deficientes huic pœnæ subiectos esse, vt latiùs probat Couarr. *lib.* 2. *variarum, cap.* 9. *num.* 1. Simancas *de catholic. instit. titul.* 64. *num.* 93. Rojas *singul. fidei, singul.* 6. Pegna *suprà vers. his positis.* Tum etiam, quia in hoc crimine non est necesse subscriptionem facere, cùm in eo procedatur summariè, & absque figura iudicij, ex cuius concessione hæc subscriptio tollatur, vt benè notauit Pegna 3. *part. quæst.* 55. *comment.* 104. *vers. itaque.* Param. *de ord. inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *rubr. de forma, & ordine iud. sancti officij, num.* 16. *&* 17. *& quæst.* 9. *num.* 12. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 33. At esto ad pœnam talionis accusator non se subscribat, ac proinde illam subire non debeat; nihilominus si defecerit in probatione, grauiter puniendus est arbitrio Inquisitorum, quia habetur vt calumniator, & tanquam calumniator, puniendus est. sic docuit Rojas *suprà singu.* 8. Pegna 3. *part. comment.* 14. *vers. ex his.* Farinac. *num.* 37. Non tamen caret probabilitate pœna talionis puniendum esse, si ex malitia probatum fuerit innocentem falsò accusasse iuxta constitutionem Pij V. quæ est eius 5. in Bullario: vbi statuit Pontifex denuntiantem per calumniam ad pœnam talionis esse subiectum, quod à fortiori dicendum videtur de accusatore, & notauit Farinac. *num.* 39.

3 Sed quid dicendum, si ad pœnam talionis se subscripsit, & in probatione defecit, crimine puniendus ea pœna cùm ipse sibi eam voluerit imponi?

Respondeo cum Pegna *in suprad. comment.* 14. *vers. sed quid*, & Farinacio *num.* 37. adhuc eam subire non debere, sed mitiùs puniendum esse. Non quia dignus non sit, sed quia Ecclesia vult misericordiam cum illo exercere, & non rigorosam iustitiam, iuxta textum *in cap. super his, de accusationib.* ibi, *Ad extraordinariam pœnam, secundùm arbitrium iudiciis discreti citra vinculum inscriptionis est excipiens adstringendus, defecerit in probando.* Item testis falsus nunquam punitur talionis pœna, sed minori, quàm testificatus subirer, si verum esset crimen obiectum. Ergo idem de accusatore dicendum est, cùm minus noceat accusato, quàm testis. Quod certissimum est, casu quo accusator vnum testem produxisset, aut saltem probasset se à fide dignis audiuisse; quia tunc dici non potest integrè in probatione deficere, cum saltem ex parte delictum probet. sic ex Bart. Baldo, & aliis notat Pegna *dict. comment.* 14. dicens esse legitimè obseruandum.

4. Modus autem instituendi hanc accusationem tradit Eymer. 3. *part. direct. num.* 67. & ibi Pegna *num.* 71 *rubr. de modo continuandi processum.* Ludouic. à Paramo *de origine sanct. Inquisit. lib* 3 *quæst.* 9 *num.* 17. *& seq.* vbi *num* 93. aduertit esse necessarium in accusatione exprimi locum loci, vt loquuntur Canonistæ, id est, specialem locum, vt v. g. domum Ecclesiam talis ciuitatis, & tempus præcisum commissi criminis, sed tantum mensem, & annum, oppidum, & ciuitatem, &c. tum ne accusatus in notitiam testium, antequam producantur, deueniat: tum quia solemnitates *l. Libellorum, ff. de accusationibus.* non sunt in hoc crimine obseruandæ necessariò. *c. fin. de hæreticis in 6.* At esto in accusationis libello non exprimatur locus; dies præcisus commissi criminis: at in capitulis productis ad probationem criminis apponi debent, vt bene ex Decian. *tract. crim. l* 5. *cap.* 28. *n.* 10. tradit Farinacius *q.* 185. *n.* 30.

5. Quod si roges, quibus competat accusatio?

Respondeo competere omnibus indifferenter, quia vt optimè traditur *in lib. Manichæos* § 1. *C. de hæreticis.* hoc crimen publicum est, & omnium fertur iniuriam, eo quòd in religionem diuinam committatur. Publici autem criminis, & in omnium iniuriam cadentis omnibus competit accusatio. sic Repert. Inquisit. *verbo accusatio, versic nota quod in isto crimine.* Carrer. *tract. de hæret. à n.* 107.

6 Hinc fit admitti infames laicos contra clericum, pupillos, & minores, non tamen sine autoritate tutoris, & curatoris bene tamen filiosfamilias absque patris consensu: sic alios referens docet Farinacius *hæresi, quæst.* 185. *num.* 23. Excommunicati autem excommunicatione maiori, si denuntiati sint, vel publici percussores clerici, repellendi videntur, dum in excommunicatione existunt, quia in iudicio esse non possunt, ipsisque ius petentibus denegatur *cap. intelleximus, de iudic. cap.* 1. *eodem titul. lib.* 6. *cap. significauit, & cap. cùm inter, de exceptionibus, cap. determinus, de sent. excomm.* & aliis, & tradit pluribus relatis Petrus à Placha *lib.* 4. *delictorum, c.* 44. *n.* 10. Clarus *practicarum q.* 14 *vers. quæro nunquid excommunicatio.* Cæterum credo admitti posse in defectum, argumento ducto ex *cap. in fidei fauorem de hæreticis in* 6. vbi in fauorem fidei ne crimen hæresis maneat impunitum, excommuncati admittuntur in testes. Ergo possunt in accusatores admitti, præcipuè cùm non putant ius proprium læsum resarcire, quod illis esset negandum, sed petant reparationem iuris publici, & religionis.

7. De inimico autem capitali est grauius difficultas, an ad accusandum in hoc crimine excepto admitti possit? Negat Carrer. *tr. de hæreticis, n.* 17. *vers. item à prædictis.* Campeg. *in addition ad Zanch. tract. de hæreticis, litt. D. in verbo omnis* Eymeric. *direct.* 3. *part.* 9. 67. *vers. respondemus, in fine* & ibi Pegna *comment.* 116. *in fin.* Ratio esse potest. Primò, quia inimicus non præsumitur procedere zelo iustitiæ, sed amore vindictæ, ac proinde præsumitur calumniator. Secundò, quia in quolibet delicto, quantumuis grauis inimicus capitalis repellitur à testimonio dicendo, ex textu *in lib.* 3. & ibi Doctores. *ff. de testibus, lib.* 1. § *præterea. ff. de quæstionibus. authent. si testis productus, C. de testibus*, sed repulsus a testimonio repellitur ab accusatione, *cap. testes.* 2. *quæst.* 7 *cap. sanè.* 15. *quæst.* 3. *cap. super prudentia*, 12. *quæst.* 2. & tradit latè Decian. *tractat. crimin. lib.* 3. *cap.* 25. *per totum, & cap.* 26. *n.* 1. *& seqq.* Verùm credat probabilius inimicum admitti posse, caute tamen, & vt suspectus. sic Clarus *pract.* 14. *vers. viterius dixi*, Gigas *de crimine lesæ maiestatis, lib.* 2. *rubr. qui accusare possunt, q.* 6. *n.* 13 Decian. *crimin. lib* 3. *cap.* 25. *n.* 7. Parisius. *cons.* 2. *n* 54. *&* 75. *lib.* 4 Farinac. *q.* 185. *n.* 29. *q.* 12. *n.* 39. *lib.* 1. *praxis.* Probo, quia hoc crimen in omnium iniuriam cedit, vt habetur *libro Manichæos. C. de hæreticis.* Ergo prosequens illius vindictam iniuriam omnium censeri debet prosequi, vtpote principaliorem propriè. Ergo non propriam. Tum quia si ad hoc crimen accusandum non admittitur inimicus, difficilè inuenietur, qui accuset. Tum denique, quia accusator non probat, sed exhibet probationem. Ergo si accusator fidem non faciat, quia non assumitur, vt testis, nulla est efficax ratio illum excludendi, præcipuè cùm ex illius admissione possit damno publico præcaueri.

Punctum III.

De modo procedendi in hæresis crimine per denuntiationem.

1 *Denuntiator non tenetur probare: at si probetur calumniosè denuntiasse, grauiter punitur.*
2 *Forma denuntiationis, & stylus ea seruandus.*
3 *Facta denuntiatione Inquisitor procedit non ad instantiam partis sed ex officio.*
4 *Admittuntur in hoc crimine ad denuntiandum omnes, tametsi absentes, debent tamen litteras subscribere.*

1. Hic est vsitatus modus in hoc crimine procedendi, cùm denuntianti non sit ita periculosus, vtpote qui ex consuetudine recepta non subeat probandi onus, sed iudici hanc obligationem remittat, vt benè dicit Eymer. *tertia parte directorij rubr. de secundo modo procedendi in causa fidei per denuntiationem. n.* 68. & ibi Pegna *comment.* 15. *versis his peractis.* Ludouicus Peramo *de origine sanctæ Inquisitionis, lib.* 3. *quæstione* 8. *num.* 21. *&* 22. Farinacius *de hæresi, quæstion.* 185. *numer.* 71. Scaccia *de iudic. capit.* 72. Verùm etsi probare non teneatur, si tamen conuincatur falsò denuntiasse, tanquam calumniator arbitrio Inquisitoris Puniendus est, quia hic denuntiator, non suam, nec suorum iniuriam prosequitur, sed communem religionis, assumitur in testem ex generali consuetudine inquisitionis, vt notauit Simancas *catholic. institut. titul.* 19. *rubr. de denuntiat. num.* 17. *& tit.* 64. *rubr. de testibus, num.* 55. Repertus Inquisitor *verbo accusatio, & verbo testis.* Ergo tanquam testis falsus puniendus est. Adde ex sola ipsa denuntiatione, si falsum deponat, grauissimè lædit delatum, cum aperiat viam iudici inquisitionem specialem aduersus illum faciendi meritò ergo puniri debet vt calumniator. Pegna ad Eymericum *tertia parte directorij rubr. de duodecimo modo terminandi processum. comment.* 40. *versic. ad hæc* imò ex constitutione Pij V. quæ est eius 5. in Bullaria, *versicul monemus præterea*, si fortè in viridi esset obseruantia, pœna talionis punitur, qui per calumniam probatus sit denuntiasse.

2 Forma denuntiationis, & stylus, quem Inquisitores seruare debent in recipiendis denuntiationibus, optimè ponitur ab Eymer. 3. *part. direct. num.* 68. & ibi Pegna *comment.* 15. In primis enim denuntiatio facienda est in scriptis, vel saltem verbis, quæ à Notario in scriptis statim redigantur, vt tradunt

ſupradicti. Doctores, & confirmat vſus. Secundò debet iurare denuntiationem factam. Tertiò eſt conueniens, vt talis denuntiatio recipiatur præſentibus honeſtis perſonis, iuxta *cap. vt officium, de haret. in 6.* conſuetudine obſeruatum non ſit.

3. Facta autem denuntiatione Inquiſitor procedit non ad inſtantiam partis, ſed ex officio, examinando teſtes, quos denuntiator allegauit, vel alios, ex quibus veritas cognoſci poſſit. Quòd ſi denuntiator teſtes alios non nominet, ſed ſolum ipſe de viſu deponat; non debet Inquiſitor ſtatim ad inquiſitionem ſpecialem procedere, ſi denuntiatus ſit nobilis, religioſus, aut aliàs non ſuſpectus, ob grauem infamiam inde oborturam, ſed matura deliberatione dictum denuntiantis debet expendere.

4. Admittuntur in hoc crimine ad denuntiandum omnes etiamſi fuerint abſentes, modò proprio nomine, & iuramento denuntiationem firment. Simancas *catholic. inſtitution. tractat.* 43. *rubric. de ordine procedendi. numer.* 10. Farinacius *quæſt.* 185. *numer.* 66. Quòd ſi proprio nomine litteras non ſubſcripſerint, repellenda omnino eſt denuntiatio, neque alicuius momenti æſtimanda, quia præſumitur falſa. Aliàs daretur occaſio improbis probos infamandi, vt bene dixit Simancas *in enchirid. violatæ religion. titul.* 22. *rubric. de inquiſition. ordin. numer.* 8. Farinacius *numer.* 68. Limitat tamen Paramus *de origine ſanctæ Inquiſitionis, lib.* 3. *quæſt.* 6. *num.* 93. vt intelligatur, quando in illis litteris nulli eſſent nominati teſtes. Nam ſi teſtes nominentur, exiſtimat poſſe Inquiſitores ad illorum examinationem procedere. Sed non placet limitatio, quia nominatio illa teſtium non eſt authentica, ſed potiùs ſuſpecta, vtpote à perſona incognita. Ergo non poteſt ſufficere iudici, vt inquiſitionem ſpecialem faciat, quæ de ſe infamationem prærequirit: & ita docet Farinacius *q.* 185. *num.* 68.

PVNCTVM IV.

Qua ratione per inquiſitionem procedatur.

1 *Duplex eſt inquiſitiò generalis, & ſpecialis & quid ad generalem requiratur.*
2 *Quid ad ſpecialem inquiſitionem.*
3 *Ex leuibus indiciis non eſt capiendus reus.*

1 HÆc eſt tertia via, & ſatis vſitata, qua Inquiſitores in cauſa fidei procedunt. Duplicem Doctores inquiſitionem diſtinguunt, generalem vnam, alteram ſpecialem. Generalis inquiſitio eſt, in qua aduersùs nullum delinquentem expreſsè proceditur; ſed ſolùm in genere proponitur, ſi fortè aliqui ſint occulti, vt manifeſtentur. Ad hanc ergo inquiſitionem non eſt neceſſe aliquam informationem procedere, cùm nemini iniuriosa ſit, & potiùs ad præcauenda mala reipublicæ & delinquentes coërcendos inſtituta ſit. Quapropter ipſe Inquiſitor ſæpe in anno hanc inquiſitionem generalem facere debet, prout faciunt ſuis edictis, iuxta textum *in cap. excommunicamus. l.* 1. *§. adiicimus, & §. vltimo de hæreticis.*

2 Specialis autem inquiſitio eſt quando aduersùs aliquem ſpecialem, & nominatum Inquiſitor procedit; tum ipſum interrogando, tum examinando teſtes. Hæc autem inſtitui non poteſt, niſi infamia præcedat, iuxta textum *in cap. qualiter, & quando, de accuſationibus* & tradit Simancas *de catholic. inſtitution. titul.* 44. *numer.* 8. Quæ autem infamia ſufficiat, non eſt conſtans apud omnes. Reputarem oriri debere ex grauibus indiciis. Ex leuibus enim, quæ delicto graui annexa non ſunt, moueri non debet iudex ad ſuſpicandum, & dubitandum tam graue crimen de homine Chriſtiano, vt latiùs diximus, cùm de pœnis, quas incurrunt ſuſpecti, locuti ſumus.

3 Vnum tamen eſt omnino certum, etiamſi leuia indicia, quæ annexa non ſunt graui delicto, aperiant viam indici ad inquiſitionem faciendami; non tamen ex illis moueri iudex poteſt ad capturam rei. Hæc enim captura cùm ſit ita delinquenti moleſta, damnoſa, & infamatoria, neceſſariò expoſtulat, aut delictum eſſe plenè probatum, aut ſaltem de illo ſint indicia, diſpoſitionéſque vehementes probatæ: imò ſi eſt perſona nobilis, religioſa, & honeſtæ vitæ, non debent Inquiſitores abſque conſilio ſupremi Senatus ad capturam procedere, niſi fortè fuga timeatur. ſic doctè tradit Eymeric. 3. *part. director. rubric. de forma examinationis teſtium, num.* 37. & ibi Pegna *comment.* 17. *verſicul. ergo in hoc articulo, & 3. parte quæſt.* 59. *comment.* 59. *com.* 108. *verſ. primum ergo.* Rojas *tractat. de hæreticis, 2. part. aſſert.* 1. *num.* 1. *& ſequentibus* Farinacius *de hæreſi, quæſt.* 185. *num.* 7. Simancas *catholic. inſtitut. titul.* 16. *rubric. de cuſtodia reorum, num.* 1. *& ſequenti & præcipuè titul.* 43 *rubric. de ordine procedendi, n.* 12. *& in enchirid. violatæ religit.* 25. *rubr. de comprehendendis n.* 1. *& ſeqq.* Ludouicus à Paramo *de origine ſanctæ Inquiſitionis, lib.* 3. *quæſt.* 4. *rubr. de forma, & ordine iudiciario ſancti officij, n* 30. Sigiſmund. Scaccia *tract. iud. cap* 44. *per totum,* & alij communiter.

PVNCTVM V.

De citatione facienda reo.

1 *Semper reus citandus eſt.*
2 *Citari autem debet primò abſque cauſæ expreſſione, ſi non timetur fuga.*
3 *Si citatus verbaliter non comparet, capiendus eſt. ſin minus, citandus cauſæ expreſſione, & vnica citatio ſufficit, ex conſuetudine tamen trina habetur.*
4 *Citatio non ſolùm ad conteſtandam litem, ſed magis ad ſententiam requiritur.*

1 QVocumque modo inquiſitores procedant, accuſatione, denuntiatione, aut inquiſitione, ſemper reus citandus verbaliter eſt, quia eius res familiaris, honor, & vita periclitatur. Quapropter poteſtatem habere debet ſe defendendi. habetur *cap. quiſquis Epiſcopus, 4. quæſt. 5. cap. venerabilis, de dolo, & contum.* & tradit Decian. *tract. crim lib. 5. cap* 32. *n.* 1. Paramus *de origine ſanctæ inquiſit. lib.* 3 *quæſt.* 4. *n.* 6. Farin. *q.* 165. *n.* 154. Pegna ad Eymeric. 3. *part. director. comment.* 17. *verſ. rurſus.*

2 In hac autem inquiſitione verbali, (de qua loquimur) ſi inquiſitus comparet, nec de illo timetur fuga, citandus eſt abſque cauſæ expreſſione; ſolum in genere proponendo, velint Inquiſitores ab eo aliqua ſcire; ne detur occaſio capiendi fugam: ſic Brunus *tractat. de hæreticis, lib.* 4. *cap.* 6. Pegna ad Eymeric. *de director. 3. part. comment.* 33. *n.* 131. Paramus *de origine ſanctæ Inquiſitionis, lib.* 3. *quæſt* 4. *rubr. de forma, & ordine iudiciario, n.* 34. Simancas *catholic. inſt. tit.* 43. *rubr. de modo procedendi, num.* 12. *fine.* Quòd ſi ex hac ſola citatione generali fuga prudenter timeatur, capiendus eſt reus omiſſa verbali citatione, ex textu *in l. nullus, C. de exhibendis reis. & l. fin. C. de cuſtodia reorum.* & notauit Pegna *tertia parte director. comm.* 17. *n.* 73. *verſ. rurſus.*

3 Facta hac verbali, & generali citatione, ſi inquiſitus non comparet capiendus eſt, ſi (capi poteſt,) ſin minus citandus non cauſæ expreſſione, videlicet vt de fide reſpondeat: iuxta textum in *cap. cùm contumacia, de hæreticis, in* 6. ſic Scaccia *de iudic. cap.* 43. *n.* 9. Farinacius *quæſt.* 185. *num.* 114. Pegna *dicto comment.* 33. *num.* 131. *verſic. ſit tamen.* Hæc citatio, ſi rigorem ſpectemus, vnica ſufficit, quæ tribus æquiualet, ſignato termino competenti, & peremptorio ad comparendum, quia nullibi, habetur expreſsè in hoc caſu trinam expoſtulari, præcipuè cùm in hoc crimine non arcteur iudex ſolemnitatibus à iure aliàs requiſitis. At ex conſuetudine aduersùs abſentem contumacem trina citatio expediri ſoler, ſignato in qualibet illarum termino competenti, vt ſic proceſſus, & ſententia magis iuſtificetur. ſic Rojas *ſing.* 29. Paramus *de origine inquiſit. lib.* 3. 4. *n.* 65. Farin. *q.* 185. *n.* 117. *&* 157. Simmancas *de catholic. inſtit.* 14. *rubr. de contumacibus n.* 6. *& in enchirid. viol. relig. tit.* 45. *rubr. de abſentibus, n.* 3. *&* 4.

Forma ſeruanda in hac citatione optimè ponitur ab Eymeric. *director.* 3. *part. à numer.* 130. & à Pegna *ibi, comment.* 33.

4 Non ſolùm ad conteſtandam litem, & firmandum proceſſum, citatio eſt omnino neceſſaria, ſed multò magis ad ſententiam pronuntiandam. Nec enim validè ſententia proferri poteſt, quin priùs reus citetur expreſsè ad illam audiendam, vt ſatis colligitur ex *clement. ſæpè, de verborum ſignificat. circa finem.* ibi, *ſententiam definitiuam (citatis ad id licet non peremptoriè partibus) proferat.* ſic Pegna aliis relatis 3. *part. direct comm.* 40. *n.* 165. *verſ. rurſus, & ſequentibus* Paramus *de origine inquiſit. lib.* 3. *quæſt.* 4. *rubric. de expeditione proceſſus, num.* 19. Decian. *tractat. crimin. lib.* 5. *cap.* 38. *numer.* 27. Farinacius *quæſtion.* 185. *numer.* 155. Carrer. *tractat. de hæretic. num.* 128.

PVNCTVM VI.

De defenſionibus concedendis reo, antequam condemnetur, vel abſoluatur.

1 *Defenſiones, exceptionèſque legitimæ, & tempus aptum ad illarum probationem reo ſunt concedendo.*
2 *Sint danda ha defenſiones reo confeſſo, vel conuicto Propenitur dubitandi ratio.*

3 *Probabilius est dandas esse.*
4 *Reo concedenda est indiciorum, & probationum aduersantium copia.*
5 *Dandus est reo aduocatus.*
6 *Reo inquisito minori 25. annis, dandus est curator.*
7 *Quid si minor habeat patrem, debeat ne pater curatoris officium subire? probabilius credo non posse.*

1 NEmini potest esse dubium defensiones, exceptionesq; legitimas, & tempus aptum ad illas probandas esse reo concedendum; quia hoc iuri naturali debetur. colligitur ex *Clement. pastoralis, §. caterum, de sentent. & re iudic. & Clem. saepe, de verborum signif. l. vt vim.* & ibi communiter Doctores, *ff. de iusti. & iur.* sic multis relatis docent Pegna 3. *part. direct. comm. 28. vers. ac defensiones iuris.* Simancas *cathol. inst. tit. 17. n. 53.* Calder. *tract. de hæreticis rubr. de materia processuum. n. 3.* Bossius *tit. de hæreticis n. 9. vers. nec etiam defensio.* Farinacius *q. 185. n. 210.* Quod adeò verum est, vt reo non petenti debeant supradictæ defensiones ex officio iudicis concedi iuxta textum *in Latsi non defendantur. ff. de pœnis & auth. qui semel, C. quomodo, & quando iudex.* Ratio est: nam iudex ex officio tenetur rei defensiones quærere, eo quod teneatur veritatem investigare; sed nulla alia via aptior ad veritatem enucleandam esse potest, quam concessio defensionum iure debitarum. Ergo. & ita tradit alios referens Farinacius *lib. 1. prax. tit. 5. q. 39. à n. 97. & in crimine hæresis q. 185. n. 211.*

2 Dubium tamen est, an reo confesso, vel conuicto dandæ sint hæ defensiones, tum ante sententiam, tum post sententiam. Ratio dubitandi est primò, quia defensio conceditur, cùm delictum defendi potest. At si reus conuictus de delicto est propria confessione, vel testibus, delictum defendi non potest, non ergo debet illi defensio concedi. Secundò in notoriis & omnino manifestis non dantur defensiones; sed nihil est magis notorium, aut manifestum, quàm id quod testibus, aut propria confessione rei in iudicio est probatum. Item in crimine hæresis ex sola confessione propria potest iudex ad condemnationem procedere, quia est crimen in animo existens, ac proinde sola confessione sufficienter probatum; vt ex Baldo, Felino, & aliis tradit Pegna *direct. 3. part. comment. c. 28. n. 117. vers. & quamquam.* Quod secus est in aliis criminibus, in quibus non sufficit sola delinquentis confessio, nisi de corpore delicti constet, ex *l. 1. §. item illud ff. ad senatusconsc. Syllanian.* ergo reo confitenti delictum superflua est omnis defensio; cùm nulla sit, quæ validam hanc probationem infirmare possit. & ita tradit Carrer. *tract. de hæret. n. 131.* Vmbert. Locat, *in iudicial. inquisit. verbo defensiones, n. 1. vers. 1.* Campeg. *in addit. ad Zanch. tr. de hæret. cap. 9. vers. indiciorum vero copiam.* Eymer. *direct. 3. p. n. 117. in fine,* fauet Pegna *com 28. vers. his ergo.*

3 Nihilominus probabilius censeo dandas esse reo defensiones, siue delictum confessus sit, siue testibus probatum. sic docet pegna *supradicto loco,* motus ea congruentia, ne delinquens vllo tempore conqueratur se iniustè damnatum esse. Item quia multa opponi possunt aduersùs propriam confessionem, & à fortiori aduersùs testium probationem. Quis enim non videat opponi posse timore esse factam. Ergo non obstante propria confessione, & testium probatione dandæ sunt reo defensiones: consentit Farin. *q. 185. n. 213.* Extendenda tamen est hæc doctrina non solum ante sententiam, sed etiam post illam, quia sententia hæc non transit in iudicatum, sed reuocabilis est, Ergo ex hac parte procedere demus, ac si data non fuisset.

4 Ex his sit primo reo concedendam esse indiciorum, & probationum aduersantium copiam, tacitis nominibus deponentium alias non valebit se defendere, cùm præcipua defensio consistat in pargendis contrariis indiciis, & depositionibus contrariorum infirmandis: sic Simanc. *in enchirid tit. 35. rub. de testib. num. 12.* Zanch. *tract. de hæret. cap. 9. n. 6.* Pegna 3. *part. comment 110. fine, vers. hoc exploratum est.* Farin. *q. 39. n. 154. & q. 185. n. 212.* & alij apud ipsos.

5 Secundò sit, reo dandum esse Aduocatum, seu Aduocatos, vtriusque iuris peritum, & fidei zelatorem, & nullo modo de legalitate suspectum, non enim debet esse hæreticus, nec de hæresi diffamatus, ex text. *in excommunicamus, 1. de hæreticis, §. credentes,* imò potiùs oportet, vt ab originariis Christianis sumpti ducat, ne ob infectum sanguinem infideliter officium suum exequatur. Hunc autem Aduocatum dandum esse inquisitis de hæresi, non tamen confessis, & conuictis, & vsus probat, & ipsa ratio naturalis suadet; cum reus sæpe vel ob imperitiam, vel ob afflictionem carceris ignoret modum se defendendi. Officium huius aduocati, qui in præsentia Inquisitoris patrocinari reo debet, est persuadere reo, vt hæresim fateatur (si fortè conuictus) & pœnitentiam expostulet, & quidquid reus responderit, fiscali manifestabit: sic optimè tradit Pegna 3 *part. direct. n. 117. comm. 28. vers. & sic conceditur* Simanc. *de cath. inst. tit. 5. rubr. de aduocatis, n. 3. & 4. & in enchirid. tit. 42. rubr. de Aduocatis* n. 2. Vmbert. Loc. *verbo aduocatus. n. 1. & verbo defensiones.* Farinac. *q. 197. n. 77.* Neque aduersùs hæc obstat textus *in cap. fin. de hæreticis, in 6.* vbi conceditur Inquisitoribus, vt in causis fidei absque Aduocatorum, & iudiciorum strepitu, & figura procedere possint. Quia procedere possunt absque Aduocatis, dum illorum officium non reputatur defensioni rei necessarium, eáque de causa non datur inquisitis de hæresi Aduocatus, quosque ter moniti ab Inquisitoribus de veritate dicenda negant crimen obiectum: tum inquam, propter suspicionem, & dubium ex negatione prouenies, quod crimen obiectum verum non sit datur illis Aduocatus. Vnde si manifestè constet inquisitum hæreticum esse, nullus Aduocatus eius patrocinium subire posset, quia esset hæreticorum fautor, & defensor, & perpetuæ infamiæ subiaceret, ex text *in cap. si aduersus, de hæreticis.* sic Doctores supra relati. Vide Farinacium *suprà n. 72.* Quod dictum est de Aduocato, dicendum esset de procuratore, si ad rei defensionem necessarium existimetur. At ratiò, vel nunquam necessarius est, tum quia Aduocatus eius vices supplet tum quia ipsimet Inquisitores procurant, reum defendere, si capax est defensionis, & ibi Pegna *in supradict. comment. 128. vers. & procurator,* nota ex Madtiliana instructione *cap. 35.* procuratorem his reis assignari non esse vsu, nisi in aliquo casu vrgentis necessariis arbitrio Inquisitorum.

6 Fit tertiò, reo inquisito minori 25. annis dandum esse curatorem, vt eius authoritate accusationi respondeat, ex textu expresso *in l. clarum, C. de authorit. præstanda,* & ibi notat glossa, Salicet. Angel. & omnes. Aliàs responsio minoris facta absque hac solemnitate etiam in crimine hæresis, nullius erit momenti, ac proinde ex illo neque absolui, nec condemnari poterit: si relati Matth. de Afflictis *dec. 208.* & Anton. Gomez *tom. 5. var. cap. 1 de delictis, cap. 64. & 65. in fine.* Alexand. *consil. 115.* & Carneo *consil. 198. lib. 4.* tradit Pegna *direct. 3. parte. comment. 28. num. 117. vers. hoc tamen non omittam.* Officium curatoris est sua authoritate, & præsentia personam inquisiti legitimare ad respondendum. Quapropter interponit suam authoritatem super hoc articulo, an licitè interrogandus sit? Item an præstare debeat iuramentum de veritate dicenda? non tamen necessarium est, imò nec conueniens præsentem esse, quando inquisitus super facto proprio respondet, quia secundum propriam notitiam, non aliunde submini strata m respondere debet, & ita aliis relatis probat Anton. Gomez *num. 65. in medio.*

7 Quòd si minor inquisitus patrem habeat, ad ipsum specialiter, non pertinet tale officium, quia pater in litibus, & causis criminalibus filij non est administrator, vt ex Bart. *in l. fin §. papillus ff. de verb. obligat.* Baldo *in l. cum oportet §. cùm tacitus in fine, C. de bonis quæ liberis* tradit Gomez *tom 3. var. cap. 1. n. 64.* Sed an possit pater ab Inquisitoribus spectato rigore iuris in curatorem filij nominari, affirmat Anton. Gomez *ibi,* generaliter loquens. At credo nullo modo nominandum esse, quia regulariter est suspectus, vt potius filio, quam fidei, & religioni faueat, & ita vidi practicari.

PVNCTVM VII.

De appellatione, an, & quando in crimine hæresis interponi, & admitti possit.

1 *Appellatio hæresis denegatur.*
2 *Concedenda tamen est hæredibus, quando ex præsumptione iuris hæreticus condemnatur.*
3 *Hæretico condemnato via querelæ, & supplicationis licet Principem adire, tametsi aliis contrarium placeat.*
4 *Appellatio conceditur à sententiis interlocutoriis, tametsi à sententia declaratoria hæresis non concedatur.*
5 *A sententia seu decreto tortura datur appellatio.*
6 *Explicatur ad quem est appellandum in his sententiis interlocutoriis.*
7 *Inquisitor interposita appellatione procedere potest aduersùs appellantem, si ex alia noua causa denuntiatus sit.*

1 REgula generalis est beneficium appellationis hæreticis, & eorum fautoribus denegari, ex text. expresso, *in cap. vt inquisitionis, de hæreticis in 6.* ibi, *cùm tam secundum ordinationem prædecessorum nostrorum, quàm secundùm legem imperialem, appellationis, & proclamationis beneficium expresè sit hæreticis, & credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus & defensoribus interdictum.* Ratio huius est, quia appellatio introducta est, ne innocentes grauentur, *cap. ad nostram, de hæreticis.* At hæretici in causa hæresis innocentes non sunt; sed potius nocentes toti Ecclesiæ, Non ergo debet eis appellatio concedi. Ex qua ratione fit, vt appellatio hæreticis denegetur, debere ipsos, vt tales ab Ecclesia reputari. Quod fieri, non potest, quousque sententia declaratoria criminis succedat, illa tamen facta iam sunt manifesti hæretici, quibus ne leuis detur suspicio, quod Ecclesia fauere velit omnino? denegat eis, postquam sic sunt declarati, beneficium appellationis ita Doctores omnes, quos in re clara libens omitto.

Hinc

Hinc fit pronuntiata sententia diffinitiua aduersùs hæreticum posse statim executioni mandari, nec opus esse expectare terminum decem dierum à iure concessum ad appellandum, cùm appellatio esse non possit. Vmbert. Locat. *in iud inquis. verbo appellare. & in verbo sent n* 3. Rojas *sing.* 179 *n.* 2. Dec. *tr. crim. lib.* 5. *cap* 20. *n.* 26 *& cap.* 58. *n.* 1. Paramus *de origine sanctæ Inqui. lib.* 3. *q.* 4. *rubr. de expeditione processus in causis fidei n.* 58.

2 Sed quid si hæreticus declaretur talis, non ob propriam confessionem, aut testium manifestam probationem, sed ex præsumptione iuris, quia in contumaciam damnatus est, vel quia seipsum occidit ante causam finitam, vel alia via ex qua ius præsumit delictum.

Respondeo ex rationabili causa interponi posse ab hæredibus appellationem, debereque superiorem illi deferre; quia aliqua dubitatio est, an hæreticus sit, & locus esse potest defensionis. sic Simanc. *de cath. inst. tit.* 6. *n.* 7. *&* 8. *& in enchirid. tit.* 65. *rubr. de appell. n.* 6. Decian. *tr. crim. lib.* 5. *c.* 58. *n* 4. Farin. *q.* 185. *n.* 230.

3 Dubium tamen est, an hæretico sic condemnato liceat Principem superiorem adire via quærelæ, & supplicationis, vt sententia data quam iniustam esse prætendit, reuocetur, & annulletur? Negat Simanc. *cath. inst. tit.* 6. *rubr. de appell. n.* 2. Carr. *tr. de hæret. n.* 130. Ratio esse potest primò, quia indignus est beneficio Ecclesiastico, qui iam ab Ecclesia est inimicus declaratus. Secundò, quia in sententia de crimine lata non admittitur supplicatio ad demonstrandum errorem; sed solùm ad gratiam, & remissionem impetrandam à Principe: imò neque hæc supplicatio in crimine læsæ maiestatis admittitur, vt videtur sancitum *in l. quisquis. §. denique.* ibi, *sine venia. Cod. ad leg. Iuliam maiest* & probat Rebuff. *comm. ad const. regias Galliæ tom.* 1. *tr. de suppl. in præfat. n.* 71. Men. *de arbitr. q.* 70. *n.* 44. At credo contrarium esse probabilius, primò, quia interdicta appellatione non censetur recursus ad Principem interdictus in causis grauis præiudicii, vt latè probat Roland. *cons.* 94. *n.* 1. *& seq. lib.* 1. Men. *de arbitr. q.* 70. *n.* 18. Secundò superior iudex non prohibetur de prætensa iniusta sententia cognoscere, & eam reuocare; quia hoc rectæ gubernationi conuenit. Ergo non sunt prohibiti rei ad eum supplices & quæruli pro tali cognitione, & reuocatione accedere. Tertiò ipsemet iudex superior supplicati potest à sententia à se lata, vt iterum illam recognoscat; & si inuenerit iniustitiam, reuocet, & annulle t. Ergo id à fortiori fieri poterit in sententia lata inferioris & ita tradit in crimine hæresis Felin. *in cap. ad abolendam. n.* 3. *in fine, de hæreticis vers. sed aduerte.* Rojas *sing.* 19 *n.* 5. *& seq.* Dec *tr. crim. lib.* 5. *cap.* 58. *n.* 5. Farin. *q.* 185. *de hæres, n.* 233.

4 Verùm etsi hæreticis appellatio non concedatur à sententia declaratoria hæresis: & à sententiis, & actibus interlocutoriis omnino cõceditur, tradunt omnes Doctores, vt testatur Rojas *sing.* 19. Simanc. *cath. inst. tit.* 9. *rubr. de app. n.* 3. *& in enchirid. tit.* 65. *eadem rubr. de appell n.* 2. Eymer. 3 *p. direct. rubr. de appell. n.* 121. & ibi Pegna *com.* 31. *vers. ab interlocutoriis* Farin. *q.* 185. *n* 232. Param *de orig. sanctæ Inquisit lib.* 3. *q.* 4. *n.* 60. & alij plures. Ratio esse potest, quia huiusmodi actus, & interlocutoriæ sententiæ ad inuestigandam veritatem, an reus co.nmiserit hæresim, procedunt. Dum ergo id certum non est, sed aliqua tergiuersatione celari possit, beneficium appellationis, non debet denegari. Debet tamen in appellatione inseri, & allegari causa appellationis, aliàs appellatio non subsistet, *cap vt debitus. cap. cùm remissam, c. cùm sit Romana, de app.* & tradit Bonifacius de Vitalis *Clem. appellanti de appellationibus, à n.* 24. Pegna *direct.* 3. *part comm.* 31. *vers. n autem* Farinac. multis exornans *q.* 101. *tit. de variis, ac diuersis quæstionibus n.* 158. *& de hæres, q.* 185. *n.* 232.

5 Hinc infertur in sententia, seu decreto torturæ dati posse appellationem; quia est actus interlocutorius ad eruendam veritatem: & probat manifestè textus *in l.* 2. *C. de appell. recip.* ibi, *ante sententiam appellari potest si quæstionem in ciuili negotio habendam iudex interlocutus sit, vel in criminali si contra leges iudex hoc faciat.* sic tradit Pegna *loc. alleg.* Simanc. *in ench. viol. rel. tit.* 52. *rub. de torm. n.* 11. *& tit.* 65. *rub. de app. n.* 2. Farin. *q.* 185. *n.* 139. Clar. *pr. §. fin. q.* 64. *vers. sed quid agendum.* Verùm etsi regulariter per appellationem à sententia interlocutoria non ligentur manus iudicis, sed possit in causa procedere quousque à superiore inhibeatur: hoc tamen fallit in decreto torturæ, eo quòd continet damnum irreparabile, vt cum Lancel. *tr. de attentati. c.* 12. *lim.* 1. *n* 1. probat Far. *q.* 38. *n.* 12. Solùm excipiendus est casus, quo euidenter constat friuolam allegari causam appellationis: tunc enim omnino reiicienda est appellatio. & ad torturam procedendum, vt generaliter scripsit Foller. *crim. verbo si confitebuntur in* 3. *p. tertia partis post n.* 50. & probat text. *in c. cum appellationibus de app. in* 6. vbi appellationibus friuolis nec iura deferunt, & ex textu *in l.* 2. *ff. de app. recip.* argumento à contratio sensu à verbis legis, quod in iure est efficax, cum enim lex dicat recipiendam esse appellationé si contra legem iudex faciat, efficitur sanè reiiciendam esse, si iustè, & debitè procedat: & in propriis terminis hæresis docuit Pegna 3. *com.* 31. *vers. quadam autem sunt.* vbi ad propositum refert. instructionem Madrilianam editam anno 1561. *c.* 50. quam vbique seruandam esse docet, consentit Fari. *de hæres. q.* 185 *n.* 235. Deinde esto iudex ad quem debeat cognoscere, an legitimè appellatum sit? quando dubium est, an subsistat appellatio. At in causa manifesta friuolæ appellationis iudex à quo cognoscit. Aliàs nunquam esset verum reiicere posse iudicem à quo appellationem, & in executione sententiæ interlocutoriæ procederè, sic aliis relatis Farin. *lib.* 1. *praxis, tit.* 5. *q.* 38. *n.* 29. Dixi, in causa manifesta friuolæ appellationis; quia in casu dubio, siue dubium sit iuris, siue facti, iudex à quo supersedere debet, & expectare, quid iudex ad quem pronunciet, ne periculo exponatur grauandi iniustè innocentem in iis quæ irreparabilia sunt, sic Farinac. *q.* 38. *n.* 30. Pegna 3. *p. direct. com.* 31. *vers. quædam autem.*

6 Sed inquires ad quem sit appellandum ab iis interlocutoriis sententiis, & quoties in causis fidei permittitur appellatio? Cui dubitationi breuiter respondeo in Hispania ad Inquisitorem generalem, qui visis actis, & processu in senatu inquisitionis, appellationem vt illegitimam repellit, vel illam iudicat admittendam, in Italia ad senatum Sacrosanctæ Romanæ inquisitionis. At in aliis partibus credo ad Pontificem appellandum esse, quod omnino certum est, si sententia à solo Inquisitore lata sit, quia à delegato ad delegantem appellatio facienda est. ex *c super quæst. §. porrò, de officio delegati Imperator. ff. de appl. præcipimus. §. huic C de appell.* & Inquisitor Sedis Apostolicæ est delegatus. Si verò sententia lata sit ab Episcopo, & Inquisitore simul, cum tunc vt delegati Sedis Apostolicæ procedant, ad Sedem Apostolicam prouocandum est. Et idem est, cùm Episcopus procedit aduersùs exemptos. Quapropter solùm est difficultas, quando Episcopus ratione officij, & ex iure ordinario aduersùs hæreticos non exemptos procederet. In quo casu Pegna *dicto com.* 31. *circa medium* Farin. *q.* 185. *n.* 240. probabilius existimant ad Sedem Apostolicam esse prouocandum, cuius est causas graues terminare. At grauissima est causa, quæ fidem spectat Nihilominus non carer probabilitate ad Metropolitanum posse appellari, vel ad Pontificem, omisso Metropolitano, sicut in aliis causis, iuxta *c. si duobus, de app. c quoties. c. ad Romanam. 2. q. 6.* Neque obstat textus *in c. maiores, de baptismo.* vbi decidit causas graues non nisi Pontificis auctoritate terminandas esse, quia iudicare de legitimitate appellationis, & de causa, ob quam appellatur, non est ita grauis, quæ Pontificis authoritatem expostuler; aliàs neque in prima instantia ab Episcopo iudicati, & terminari possit. Si enim controuersia esset, an hoc, vel illud de fide sit, huius quæstionis terminatio Pontificem spectaret, vtpote summæ Ecclesiæ necessaria. At quando controuersia est, an aduersùs fidem hic deliquerit, quæ potius est quæstio de facto, quam de iure, decisio illius non est ita Ecclesiæ necessaria, quæ non possit ab aliis præter Pontificem decidi.

7 Aduerto tamen posse Inquisitorem interposita appellatione, imò illa admissa procedere aduersùs appellantem, si ex alia causa scilicet ex alia noua hæresi fuerit appellans denunciatus; quia appellatio solum suspendit exercitium iurisdictionis in illa causa, in qua contingit appellatio, non in aliis. Excipe nisi causa appellationis fuerit suspicio iudicis; tunc enim, quia æqualiter in omnibus causis procedit, non poterit iudex reum compellere ad respondendum in aliis causis, nisi forte fuerint adeò graues & manifestæ, vt ipsamet grauitate, & manifestatione reus condemnatus existat, vt probat text. *in cap proposuit de app in fin.* ibi, *iudex tamen, à quo appellatur (quia illi omnino suspectus est) non debet ad respondendum super aliis compellere, nisi pro crimine adeò grauj, & manifesto, quo ipso actu meritò sit damnãd.*

PVNCTVM VIII.

De recusatione Inquisitoris, quando fieri possit à reo.

1 *Inquisitor recusari potest, tametsi multi contrarium sentiant.*
2 *Grauis causa ad hanc recusationem expostulatur.*
3 *Quis debet cognoscere de causa recusationis.*

1 Non desunt graues Doctores, qui negant recusari posse, eo quòd sit delegatus ad vniuersitatem causarum qui ordinario comparatur, in quem recusatio cadere non potest, vt dixit Sigismund. Scaccia *tr. de iud. cap.* 67. *n.* 7. Menoch. *de arbitr. q.* 37. *in fine. num.* 4. *lib.* 1. Rojas *singul.* 100. *& in tr. de hæretic.* 2. *part. de priuileg. inquisit. n.* 435. At quia consuetudine receptum est recusationem fieri, & admitti, plutésque Doctores non infimæ notæ sentiunt id fieri posse allegata, inquam, causa recusationis, vt multis comprobat Eymeric. 3 *part. direct. n.* 120. & Pegna *comm.* 30. Farin. *de hæres, q.* 185. *n.* 236. Simanc *cathol. inst. tit.* 17. *rub. de defensione reorum. n.* 51. *& in enchirid. viol. relig. tit.* 47. *rub. de defensionib. n.* 26. & alij Ideo videndum est, quid in ea obseruandum sit.

2 Primò statuendum est pro certo, grauem causam ad hanc recusationem expostulari, cum enim Inquisitoris officium, non nisi prudentia, doctrina, & virtute præditis concedatur, præsumi non potest suspectus ex leui causa, sic Eymer. Pegna. Sym. &

Farina

Farinacius *supra*. Causam autem grauem vocant relati Doctores inimicitiam capitalem, aut grauem.

3 Secundò dicendum est facta recusatione, etsi de rigore iuris arbitri essent eligendi, vnus ex parte iudicis recusati, alius ex parte rei recusantis, qui de causa allegata in recusatione cognoscerent. At decentius, & honestius est, ne iudicium illudatur, néve negotiũ catholicæ religionis differatur, niue passi sine causa inquisitores recusentur, vt causa ad supremum senatum remittatur, qui cognita summariè causa recusationis eam admittat vel repellat, prout in Hispania ex Madriliana instructione seruari testatur Pegna *dicto commen.* 30. Farinacius *n.* 239. Interim tamen Inquisitor recusatus procedere non debet, sed si habet collegam, collega procedat, sin minus, causa quiescat. Quæ omnia procedunt, cùm dubium est causam recusationis esse legitimam; secus si iudicio prudentem manifestè constet friuolam esse, & inanem, & solùm fuisse appositam ad iudicium subterfugiendum, causámque detinendam.

PVNCTVM. IX.

De tortura inferenda in crimine hæresis.

1 *Tortura in hoc crimine inferri potest, quando alia legitima probatio deficit.*
2 *Debent tamen precedere legitima indicia, & sufficienter probata.*
3 *Vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti non sufficit ad torturam.*
4 *Si plures, quàm duo testes singulares concurrerent ad probationem indiciorum, posset reus subiici torturæ.*
5 *Dictum vnius testis de corpore delicti sufficit ad subiiciendum reum tortura tametsi alij contrarium sentiant. Intelligitur dummodo testis sit omni exceptione maior, & reus non sit probatæ virtutis.*
6 *Socius criminis non probet indicium sufficiens ad torturam.*
7 *Probet tamen, si alio adminiculo iuuetur.*
8 *Quid debeat index perpendere in depositione socij criminis.*
9 *Fama qua ratione præbeas indicium sufficiens ad torturam.*
10 *Confessio extraiudicialis sufficiens est indicium ad torturam.*
11 *Sola variatio, & vacillatio non præbet indicium sufficiens ad torturam tametsi probabiliter alij contrarium defendant.*
12 *In crimine hæresis omnes aliàs exempti torquendi sunt.*
13 *Aliquibus placet leuius esse torquendos, sed non est eorum dictum in iure fundatum.*
14 *Minores, senes, & valetudinarij torqueri possunt pro qualitate virium, excepta muliere prægnante.*
15 *Reus in tormentis delictum fassus debet ratificari, aliàs ex eius confessione ibi facta condemnari non potest.*
16 *Facta ratificatione si pœnitentiam expostulat, admittendus est, nisi fuerit relapsus. si in errore perstitit, debent adduci Doctores, qui illum conuincant.*
17 *Si accedente tempore ratificationis reus reuocat, subiiciendus torturæ iterum est.*
18 *Si tortus sufficienter sit, & in negatiua perstitet, absoluendus est.*
19 *Reo conuicto, & confesso, potest tortura inferri pro habendis complicibus.*
20 *Quoties agitur an reus subiiciendus sit tortura debet eius Aduocatus assistere.*

1 NEmini dubium est torturam inferri posse in hoc crimine, cùm alia via veritas haberi non potest. nam priùs tentanda sunt omnia alia remedia & in omnium defectum, h uius acris, rigidi, periculosi, & fallacis vsus conceditur. Cõuicto enim, & confesso non est tortura inferenda, quia tunc iam de delicto constat, & tortura, vt probetur delictũ, & inuestigetur veritas occulta, adhibetur iuxta textum *in l. vlt. C. de quæst.* ibi, *& ex his ea quæ occulta sunt, reuelari, & l. edict. vers. si de quæst. & l. diuus Pius, eodem tit.* & aliis quæ congerit Anton. Gom. *tom. 3. variarum. c. 13. n. 20.* constat. Modos inferendi torturam, & diligentias anteriores faciendi, vt veritas eruatur, optimè tradit Eymeric. *director. 3. part. sub. de tertio modo terminandi processum, num. 151. & sequentib.* & ibi Pegna *in addition. comment. 39.* Anton. Gommez *tom. 3. variarum. cap. 13. n. 23. & 24.*

2 Nunquam tamen in crimine hæresis, sicut neque in alio crimine tortura infligi potest, nisi præcedant sufficientia, & legitima delicti indicia, sic latè Marsilius *l. 1. ff. de quæstionibus & conf. 49. num. 9. conf. 50. num. 3.* Menochius alios referens. *de arbitrar. libr. 1. quæstione 84. à n. 1.* & redditur ratio, quia à tortura, quæ est damnum irreparabile, inchoandum non est *l. 1. ff. de qu.* Tortura enim in subsidium aliarũ probationum deficiẽtium assumitur ad veritatem manifestandam. Hæc autem indicia, torturam præcendentia debent sufficienter esse probata; dum enim probata non sunt, indicia esse non possunt. Quapropter crede quodlibet indicium de se ad torturam inferendam sufficiens probandum esse duobus, vel pluribus testibus; alias non plene probandum erit, vt pluribus exornat Anton. Gomez *variarũ resolutionum. tom. 3. cap. 3. rubr. de tortura reorum, n. 18.* Clarus *practicarum quæst. 22. in princ.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 270. n. 23.* Farinacius *lib. 1. quæst. 37. à num. 13.*

3 Quocirca vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti, v.g. de confessione extraiudiciali, de fama, de fuga, aut alio simili, insufficiens est, vt aliis relatis docent supradicti Doctores, quibus adde Mascard. *de probationibus. lib. 1. concl. 462. num. 18. & 19. & conclus. 894. num. 1. & 4. lib. 2. & concl. 1385. n. 32. lib. 3.* Pegna ad Eymer. *direct. 3. part. quæst. 61. comment 100. versic. iam indicia.* Marti. Delrio *disquisit. magic lib. 5. in 2. appendice. quæst. 10*, Roias *tract. de hæreticis. part. 2. n. 289.* Quod intelligendum censeo, etiamsi adesset alius testis deponens de alio indicio, ita vt essent duo testes singulares, quilibet de suo indicio deponẽs, non redderent reum subiectum torturæ; quia vtraque illa depositio non æquiualet probationi concludenti factæ à testibus contestibus, vt pluribus comprobat, probat, & exornat Farinac. *q. 37. num. 38.*

4 At si testes singulares plures quàm duo concurrerent ad probationem indiciorum, ipsique essent probatæ vitæ, omnique exceptione maiores, sufficienter ex eorum depositione reus subiici posset torturæ, quia verisimile non est tot testes talia deposuisse, nisi reus culpabilis existeret. Item cuiuslibet testis depositio, etsi non concludenter probet indicium, aliquam tamen, etsi leuem, facit præsumptionẽ. Ergo multiplicatis his depositionibus, ex illis resultare potest maior præsumptio, quam ex probatione concludenti vnius tantùm indicii, sic Albertin. *tract. de agnoscend. assert. cathol. & haret qu 25. n. 20.* Carret. *pract in 2. tr. de indic. & tortura, §. quæ autem, & qualia debeant esse iudicia, n. 6. 8. & 9.* Clarus *in pract. q. 21. vers. sed pone quod vnus* Farinac. *loco allegato, n. 38.* Adde ad torturam regulariter sufficere vnum indicium, sit proximum, & illatiuum delicti, & bene probatum: sic post alios Anton. Gomez *tom 3. variarum. cap. 13. n. 8.* Gigas *de crimine læsæ maiest. q. 1. n. 16.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 331. & de præsumpt. l. 1. q. 89. n. 14.* Farinac. *q. 37. n. 47.*

5 Quæ autem sint hæc indicia, quorum quodlibet sufficiens sit torturæ subiiciendi reum, examinandum est. Et primò dubitatur de depositione vnius testis de delicto, v.g. deponit Petrus te hæresim prædicasse, aut idola adorasse, vel quid simile hæreticale fecisse: præbetne eius depositiò sufficiens indicium ad te torquendum? Non desunt negantes, nisi simul cum depositione vnius testis de delicto fuerit, vel aliud indicium, præsumptióque cõcurrat. sic Marsilius *cons. 102. n. 10.* Notuell. *pract. in rub. de testibus in mat crimin. n. 49.* Ratio esse potest, quia tortura est pœna grauissima, quæ reo imponenda non videtur, nisi delictũ sit plusquam semiplenè probatum. Item dictum vnius testis in criminalibus non semiplenè probet, etsi probat in ciuilibus: quibus fauet Albertin. *tract de agnosc assert. q. 34. n. 39.* Viui. *comm. opin. verbo testis vnius de visu n. 2. & seq.* Eymer. *3. p. q. 16. vers. 3.* Nihilominus à communi sententia recedendum non est, quæ affirmat dictum vnius testis de corpore delicti deponentis sufficiens esse indiciũ ad torturam. Debet tamen testis esse omni exceptione maior. Ratio est, quia tam in ciuilibus, quàm in criminalibus testis vnus semiplenè probat, cùm duo probent concludenter, vt multis relatis docent Anton. Gomez *tom. 3. var. c. 12. n. 2. sua. vers. animaduertendum tamen.* Pegna *direct. 3. p. comm. 110. in medio, vers. cæterum.* Menoch. *de præsump. l. 1. q. 89. n. 7.* Farin. *q. 36. n. 229.* Et ita in propris terminis hæresis, sufficere vnius testis omni exceptione maioris depositionẽ docuit post alios Simanc. *cathol. instit. t. 65. rubr. de tormentis, n. 23. & seq.* Eymer. *direct. inquisit. 3. p. q. 61. n. 3. vers. secunda regula & n. 8. §. vers. septimà regula*, & ibi Pegna *comm. 110. vers. primo. & seq.* Farin. *q. 185. n. 129.* Zanch *tract. de hæretic. c. 9.* & ibi Campeg *in addit. litt. E. vers. numquid poterit torqueri*: & alij. Notanter dixi, si testis sit omni exceptione maior, nam si aliquem defectũ patiatur cùm tunc non semiplenè probet, nullo modo seipso solo indicium faciet ad torturam. sic Farinac. *supra n. 131.* & latiùs dixi *quæst. 37. n. 65. & 61.* Carre. *tract. de hæret. n. 118.* Pegna *dicto comm. 110. vers. secunda regula.* Gabr. *consil. 178. n. 6. lib. 1.* Adde neque vnum testem omni exceptione maiorem sufficere ad torquendum reum, si reus denunciatus sit bonæ famæ, & virtutis apud omnes: Quia bona opinio infirmat dictum testis, & præsumptionem constituit in contrarium: sic Simanc *de catholic. instit. tit. 56. n. 23. & in enchirid. tit. 52. n. 13.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 36.* Pegna *3. p. direct quæst. 61. comm. 110. vers. non dubio tamen.* Farinac. *de hæres, quæst. 185. n. 132.*

6 Hinc infertur socium criminis deponentem de delicto non præbere sufficientem probationem ad torturam, quia esto in hoc crimine ob fidei fautorem testis aliàs inhabilis admittatur, non tamen admittitur vt integrè probans, & tanquam omni exceptione maior, vt tradit Marsil. *cons. 199. n. 15. volum. 2.* Grammat. *cons. 59. n. 1.* Hilppo. Riminal. *consil. crimin. diuers. cons. 84. n. 9.* Anton. Gom. *tom. 3. rub. de probationib. delictorum. n. 23.* Bossius. *de indiciis, & considerationib. ante torturam, num. 166. & 177.*

vers.

vers. non tamen credas. At ad torturam requiritur ad minus semiplena probatio delicti. Cùm ergo hæc ex depositione socij criminis, & testis patientis defectum, & suspicionem non habeatur; efficitur sanè non posse ex illo reum torturæ subiici, & ita multis relatis docet generaliter Farinacius *quæst.* 43. *num.* 75. *& num.* 147. *& in crimine hæresis, q.* 185. *n.* 151. Simanc. *catthol. institit.* 65. *rub. de torm. n.* 26. *& in enchir. viol. relig. t.* 52. *rub. de torm. n.* 14. Pegn. *addit. direct. p. q.* 61. *com.* 110. *vers. An autem socius criminis.* Mart. delrio *disquisit. magic. lib.* 5. *q.* 3. *& lib.* 5. *in* 2. *appen. q.* 1.

7 Verùm si dictum socij criminis alio adminiculo iuuetur, sine dubio tenendũ est præstare sufficiens indicium ad torturam: tenent supradicti Doctores, quia ratione adiuncti suppletur testis defectus. Quod autem adminiculum debeat esse, vt ex illo, & ex depositione testis defectuosi resultet integrum indicium aduersùs nominatum, non est certa regula definitum: ac proinde arbitrio iudicis prudentis regulandum est, vt dixit Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *casu.* 474. *num* 47. *& seqq.* Mascard. *concl.* 1311. *sub. num.* 53. Hoc autem arbitrium, vt benè dicit Farinacius. *quæst.* 43. *num.* 162. non ex proprio marte sumendum est; sed ex sententia, & dictis Doctorum. Quapropter ipse aliquos casus adducit, ex quibus constare potest, quibus indiciis adminiculata depositio socij criminis inferat torturam aduersùs depositum. Præcipui, & nostro instituto deseruientes sint. Primus si cum nominatione socij criminis concurrant testes de auditu. tunc enim sufficit talis nominatio ad torquendum reum: quia licèt testes de auditu non faciant indicium ad torturam, nec probent. *l testium. ff. de testib. l. si arbiter. ff de probationib. c. licèt ex quadam de testib.* At cùm negari non possit facere aliqualem præsumptionem: illa præsumptio iuncta cum depositione socij criminis æquialet depositioni testis omnis exceptione maioris. Secundus est, quando cum dicto socij criminis concurrit fama contra nominatum ob rationem supradictam, quia fama supplet defectum ponentis. Tertius si cum supradicta depositione concurrat fuga nominati. Quartus si concurrat stricta amicitia, & intima familiaritas nominati cum nominante; quia habere cum sceleratis hanc amicitiam malum est, & non leue reddit indicium ad torturam imò in crimine hæresis est speciale delictum cum hæreticis familiaritatem habere. Quintum addere possumus si depositioni vnius socij criminis, alia alterius socij iungatur, & duo socij criminis, deponant, quia tunc duplex illa depositio integri testis depositioni videtur æquialere: sic Pegna *director.* 3. *part. q.* 61. *comm.* 110. *ad finem vers. si tamen duo socij*, Mart. Delrio. *lib.* 5. *de disquisit. mag. sect.* 5. *vers. ad torturam & lib.* 5. *in* 2. *appen. q.* 1. *concl.* 2. *& seq.* Farinacius *q.* 185. *num.* 152.

8 Aduertendum tamen est, vt socij criminis depositio aliis indiciis adminiculata faciat plenũ ad torturam indicium debere iudicem satis perpendere qualitatem personæ nominatæ, & nominantis, & modum depositionis: ita vt ex illis certò credat depositionem esse veram, & nominatum delinquentem esse: quod satis colligitur ex textu *in c. in fidei fauorem de hæreticis in* 6. ibi *postquam dixit ob fidei fauorem testes aliàs inhabiles, admitti*, subdit, *Si ex verisimilibus coniecturis, & ex n. testiũ aut personarum iam deponentium quàm eorum contra quos deponitur qualitate ac aliis circũstãtiis sic testificãtes falsa nõ dicere præsumãtur* sic Menoch. *de arbit. lib.* 2. *casu* 474. *n.* 58. Mascard. *de probationib. lib.* 1. *concl.* 158. *n.* 3. *& l.* 3. *concl.* 1311. *n.* 45. Farinac. *q.* 43. *n.* 177. Rol. *consil.* 73. *n.* 25. *&* 37. & alij apud ipsos.

9 Secundò dubitatur de fama, an sola illa sufficiens præbeat indicium ad torturam: quando oritur à fide dignis, & ritè probata est? Videtur affirmatiuè respondendum esse, eo quòd talis fama semiplenè probet. Verùm omnino tenendum est solam famam insufficientem esse nisi aliis indiciis adiuuetur, quia fama est indicium remotum, & fallaciæ subiectum, ac proinde insufficiens subiiciendi infamatum tam graui pœnæ. Neque sola illa semiplenam probationem constituit. Quocirca v. fama præbeat indicium sufficiens torturæ debet esse ita vehemens, hoc est, ex tali fundamento firmo, & ratione orta, vt meritò ipsum fundamentum, & causa reddat ipsam famam veresimilem, vel vt alio adminiculo adiuuata, & coniuncta semiplenè saltem probet delictum: sic Clarus *pract. § fin. q.* 21. *versic. fama sola.* Pegna. 3. *p. direct. comm.* 110. *vers. tertia regula.* Farinac. *q.* 47. *n.* 4 *iuncto. n.* 17. Menoch. *lib.* 1. *præsumpt. q.* 89. *num.* 28. Sigismund. Scaccia *de iudic. cap.* 95. *n.* 1. *vers. si sumus in crimine hæresis.* Mart. delrio *disquisit mag. lib.* 5. *in* 2. *append. q.* 7. *& dicto lib.* 5. *sect.* 3. *sub. vers. ad torturam*, & alij plures apud ipsos.

10 Tertiò dubitatur de confessione extraiudicialis, de qua cum communi sententia censeo sufficere, quia est indicium satis proximum, & illatiuum delicti: nemo enim præsumi potest sibi falsò crimen imponere si ex glossa *in l. e. quinto. ff. de adult.* Bart. Bald. & aliis docet Ant. Gom. *tom* 3. *var. cap.* 13. *n.* 8. *&* 9. Carrer. *pract. crim. n.* 121. *vers. septimum iudicium.* Iulius Clarus *pract. §. fin. q.* 21. *vers. confessio extraiudicialis.* Farinacius *q.* 37. *n.* 47. Pegna *direct.* 3 *part comm.* 110. *circa fin. versic. ergo præter memorata indic.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 89. *n.* 14. *& seqq.*

11 Quartò dubitatur de variatione, & vacillatione in respõdendo, an hoc indicium sufficiens sit ad torturam? & sermo est de variatione in delicto, vel circumstantiis ipsum inferentibus. Respondeo probabilius esse (etsi contrarium sit satis probabile) solam variationem siue in tormentis, siue extrà non præbere indicium sufficiens ad torturam, quia variatio, & mendacium in confessione, de se est signum remotum delicti, & non proximum, & concludens. At ad torturam requitur indicium vehemens, vrgens, & luce clarius. Ergo Neque obstat testem varium ob variationem torquendum esse *l. qui falsa vel varia ff. de testib. l. ex libero, ff. de q.* quia torquetur eo quòd eius dictum non valet, nisi tormentis firmatum; non enim erat conueniens, vt aduersùs tertium valeret dictum testis mutabilis: ac cùm cuiusque dictum aduersùs se ipsum valeat *l. de state, § 1. ff. de interrog. action.* non est opus tormenti ad dictum illius firmandum. Verùm si ipsamet variatio, & mendacium alio indicio adiuuetur, tunc erit sufficiens ad torturam: sic pluribus relaris comprobat Farinacius *q.* 52. *num.* 22. *iuncto n.* 29. Neque etiam obstat reum confitentem crimen in tormentis, & ductum ad locum, quo se ratificare debet, si reuocat confessionem factam torqueri iterum posse, vt tenet communis sententia cum Marsil. *pract. crim. §. quoniam n.* 3. *vers. & in hac quæstione, & in. l. repeti. num.* 11. *& seqq. ff. de quæstionib.* quia alias nũquam reus confessionem factam ratificaret, sciens ex non ratificata confessione damnari non posse? neque etiam subiici posse torturæ: & sic delicta impunita remanerent. Non, inquam, obstat, vt dicamus reum ex sola variatione torturæ esse subiiciendum, quia in hoc casu non tam ob variationem, quàm vt primo dicto valorem, & firmitatem tribuat, subiicitur: cùm enim dicta in tormentis non valeant, nisi ratifica, cogitur tormentis ratificari. Item non propter variationem, sed propter nouum indicium ex confessione facta in tormentis ortum torquetur. Nunquam tamen tormentum vltra tertiam vicem repetendum est; imo neque vltra secundam, ex sola non ratificatione, etiãsi in tormento positus iterum fateatur crimen, & postea neget; quia secunda confessio eadem est cum prima in tormentis facta, ac proinde non constituit nouum ad torturam indicium, vt benè considerabit alios referens, Farinacius *quæst.* 38. *num.* 99. pluries enim reum tormentis subiicere, non humanum, sed inhumanum, & crudelissimum est, & proprium carnificum.

12 Rursus dicendum est de personis, quæ torturæ subiici possunt. Variæ sunt personæ à tortura exemptæ: tum ratione officij, & dignitatis, tum ratione ætatis, & dignitatis, tum ratione ætatis, & corporis valetudinis. Regula ergo generalis est personas exemptas ratione officij, & dignitatis, quales sunt clerici, religiosi, milites, decuriones, nobiles, si in crimen hæresis delinquant, torqueri possunt: probat textus *in l. de minore ff. de quæstionib. & in l. si quis alicui, & in l.* [illegible] *C. ad leg. Iuliã maiest.* text. *in l. etsi exepta. C. de malefic. & mathemat.* sic tradit Ant. Gom. *tom.* 3. *variarum cap.* 18. *rubr. de tortura, reorum num.* 3. *ad finem.* Bossius *in titul de indic. & considerat. ante torturam n.* 115. Simanc. *catholi. institit. tit.* 65. *rubr. de torment. n.* 44. *& seqq. & in enchir. violata relig. tit.* 52. *num.* 20. Francis. Pegna *direct.* 3. *part. comm.* 39. *n.* 156. *vers. scio quæstum esse & q.* 61. *comm.* 110. *vers. his constitutis* Farinac. *de indiciis, & tortura quæst.* 41. *n.* 100. *& de hæres, q.* 185. *num.* 125. Dec. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 20. *num.* 22. *& cap.* 33. *num.* 11. Rojas *singul.* 208. & alij apud ipsos.

13 Aliquibus tamen videtur hos Ieuius, quàm alios torquendos esse sic docuit Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.* 5. *in* 2. *append. quæst.* 23. & loquens de clericis tradit Gig. *de crim. læsa maiest. lib.* 2. *quæst.* 28. *n.* 5. Simanc. *de hæreticis tit.* 65. *num.* 49. Clarus *pract. §. fin. quæst.* 64. *versic. Sed an clericis in fine* Salzedo *pract. c.* 125. *n.* 6. vbi alios adducit concordantes, *litt. D. p.* 413. & videtur probari ex textu *in cap. illi qui* 5. *q.* 5. cùm enim ibi dicatur torturam clerico inferendam esse per religiosum torrorem, tacitè insinuatur cum pietate, & religione, & non cum rigore, & crudelitate esse inferendam. Item quia dignitati aliquid deferendum est. Si enim ob atrocitatem criminis non eximantur ij à tortura; saltem conuenit, vt à rigore illius eximantur. Fateor piam esse, & fauorabilem hanc sententiam; at parum in iure fundatam. Nam textus supradictus *in cap. illi qui* solùm incidat clericum torquendum esse, religioso, seu Ecclesiastico tortore non laico, vti dixit glossa *ibi* Gigas *n.* 6 *supra.* Carrer. *p. crimin. in* 2. *tract. de indic. & tortura, § circa tertium qua persone*, &c. *n.* 29. Quod iam vsu. & consuetudine est abrogatum, vt aliis docet Clar. *pract. § fin. q.* 64. *versic. sed hic quæro*, Sigismund. Scaccia *de iud. lib.* 1. *c.* 10 *num.* 41. Farinacius *de indiciis, & tortura q.* 41. *n.* 15. At nullo modo ex dicto textu, neque ex alio probatur clericos, nobiles, & quoslibet alios tatione officij, & dignitatis à tortura exemptos mitius torquendos esse in hoc crimine: cum enim hæ personæ, vt pote digniores, & de republica, ac Ecclesia amplius bene meritæ grauius delinquant, quàm cæteri, qui his obligationibus carent: tortura, quæ iuxta grauitatem criminis mensuranda est, grauior illis debetur: sic Franc. Cason. *tract. at. de torment. cap.* 11. *rubr. de non torquendo clericũ, n.* 5. Foller. *pract. crim. cap.* 31. *versic. tormenti: mox subiiciatur, n.* 7. Farinacius. *de indic & tortura, quæst.* 41. *n.* 12. *&* 13.

14 Difficultas autem est de personis exemptis ob periculum vitæ propriæ, vel alienæ, vt sunt minores 14. annorum, & fœnes, & valetudinarii, & mulieres prægnantes. An, inquam, si omne

omnes in criminibus excepti, præcipuè in hoc crimine hæresis, torqueri possint? Negat Anton. Gomez, *tom. 3. cap. 13. n. 3. in fine vers. quod tamen intelligo.* Et reddit rationem, quia exemptio hæc tum personarum à tortura fit ob periculũ vitæ propriæ, vel alienæ; quod periculum æquè in omni crimine procedit, & consentire videtur Pegna *1. p. direct. comment. 110. circa medium vers. quod autem.* Nihilominus credo hos omnes torqueri posse (excepta muliere prægnante) si tortura ea cautela, & moderatione adhibeatur, vt secundùm Medicorum consilium, nullũ inde periculum mortis timeatur, sic Simancas *de hæret. c. 65. n. 45.* Petr. à Placha *in epitome delict. lib. 1. c. 32. n. 12. in fine.* Carrer. *in pract. crimin. in 2. tract. de iudic. & tortura, §. circa tertiũ quæ personæ torqueri possunt, n. 37. vers. fallit in criminibus exceptu.* Pegna. *3. direct. comment. 39. n. 156. vers. scio quæsitum esse* Farinacius *indic. quæst. 41. num. 13. & de hæresi. quæst. 185. num. 125.* Fundamentum desumitur ex *l. de minore. ff. de q.* vbi exempto minore 14. annorum à tortura, subdit, Consultus non procedere exemptionem in crimine læsæ maiestatis? in quo omnes omnino si ad testimonium prouocentur, cùm res exegerit, torqueantur. Sigitur torqueri possunt pro testimonio dicendo in crimine excepto, à fortiori ob suspicionem commissi criminis. Nec valet dicere, hos, inquã, torquendos esse tortura relata *in l. §. impuberi, ff. ad Syllan.* vbi cauetur impuberes terreri posse, habena, vel ferula cæsi, quia hic terror, & cæsio etiam extra crimina excepta conceditur. Item quia textus *in l. de minore.* absolutè dicit torquendos, Terror autem, & ferulæ cæsio non reputatur tortura, vt ex lapsa dicta *l. 1.* manifestè colligitur. Inquit enim textus. Impuberi autem vitum in supplicio parcimus, an verò etiã in quæstione? est magis est vt de impubere nec quæstio habeatur, aliàs solet hoc in vsu obseruari, vt impuberes non torqueantur, terreri tamen solet, & habena, vel ferula cæsi: Ecce quia ratione terror, & cæsio ferulæ tortura non reputatur. Dixi, *excepta muliere prægnante*, quæ propter partus periculum non solùm à tortura; sed etiam à terrore illius excusatur, eo quòd ex terrore abortus sequi potest sicut ex ipsa tortura. Vnde prohibita tortura, & hic terror prohibetur, tum quia est eadem ratio, tum quia prohibito fine, prohibeti videntur media ad illum. *l. oratio ff. de sponsalib. l. cùm lex, ff. de fideiussorib l. cùm delictum ff. de pactu.* & tradit expessè Anton. Gomez *tom. 4. var. c. 13. de tortura reorum n. 4. vers. & ita debet procedere* Farin. *q. 41. de indiciis & tortura. num. 84. & 108* Pegna *3. p. comm. 34. col si quis autem.*

15 Restat quid faciendum sit de reo negante, vel confitente in tormentis. Et in primis aduerto confessionem factam in tormentis debere ratificari; aliàs ex illa condemnari non poterit: vt tradit ex omnium scientia Eymeric. *direct. 3. p. rubr. de tertio modo terminandi processum, n. 157. vers. si autem in quæst.* Farinac. *de hæresi. quæst. 185. num. 150.* Vt autem ad ratificationem iudex reus, caute Inquisitor procedat, primò interrogando eum in genere, an confessionem factam approbet, deinde eam in particulari proponat, & per extensum legat, & perquirat, an quæ lecta sunt, sint ea, quæ fassus sit.

16 Quo facto si reus in tormentis confessionem suo tempore scilicet post. 24. horas ratificauerit, & pœnitens absolutionem petierit, abiurare debet suos errores, & pœnitentia iniuncta ab excommunicatione incursa publicè absoluendus, nisi fuerit relapsus quia tunc curiæ sæculari est tradendus iuxta superiùs dicta. Si verò ratificans confessionem in suo errore persistere vult, neque ab illo recedere, variis modis conuincendus; præcipuè adducendi Doctores, qui cum illo disputent, eiusque rationes dissoluant; ac tandem argumentis omnino vincant. Quòd si se victum non protestetur, sed pertinax perstiterit, curiæ sæculari puniendus tradetur.

17 Verùm si accedente tempore ratificationis reus confessionem factam reuocauerit, iterũ torturæ subiiciendus est, non tantum quia reuocauit, sed quia ex confessione priùs facta nouum iudicij criminis commissi dedit. Nunquam tamen, vt iam dixi, vltra tertiam vicẽ subiiciendus torturæ est; præcipuè si prima vice tormentum sustinuit, quæcũs indicia postulabant, vt multis allegatis aduertit Farin. *quæst 38. n. 97. &* 105. At si reus in tortura negauit, subiiciterum torturæ non potest, nisi fuerint noua indicia vigentia, & à primis diuersa, iuxta textũ *in l. vnius. §. 1. ff. de quæstionibus euidentioribus argumentis oppressus repeti in quæst. potest. ver. nisi priùs iuxta qualitatem indiciorum, & grauitatẽ delicti tortus non fuerit.* quia tunc non tam repetitur, quàm de nouo tortura continuatur; qualiber enim ex his causis existente torqueri potest. At illis cessantibus abstinendũ est à tortortura, vt aliis allegatis docent Meno. *de arbitr. l. 2. casu 272. n. 5. 6. & 7.* Farinac. *indiciis. q. 38. à n. 71. præcipuè n. 83.* Cùm autem dico reum subiici iterum torturæ posse; debet intelligi, si valeat sustinere absque vitæ, vel membrorum periculo: sunt enim aliqui ita debiles, vt etiam si leuiter torti fuerint, nouam torturam absque periculo probabili sustinere non possint, iis tamen danda non est, vt colligitur satis *in l. vnius §. 1. ff. de quæstionib.* ibi, *maximè si in tormentis animus, corpúsque durauerit.* Semper enim præ oculis habenda sunt illa verba Iurisconsulti *in l. quæst. modum, ff. de quæstionib.* Quæstionem habere oportet, vt seruus saluus sit vel innocentiæ, vel supplicio: sic Pegna *3 p. com. 39. num. 156. vers. unum tamen* pluribus relatis Farinac *quæst. 38. num. 82.*

18 Sed quid si tortus in negatiua semper perstiterit, absoluendus ne est, an potius indicenda purgatio, vel abiuratio? Respondeo, si insufficienter tortus fuit ob debilitatem, vel aliam causam; & indicia sunt vrgentia & vehementia, abiurare debet: at si sufficienter tortus fuit, credo liberum esse dimittendum, & sententiam absolutoriam, si petierit, esse concedendam. Prior pars probatur, quia aliqua via debent indicia illa purgari, & cùm tortura purgata non sint, iustum est, vt aburatione purgentur. At quando tortura indicis correspondet, plenè illa purgat; purgatis autem indiciis remanet reus absoluendus, ex vulgari axiomate, Actore non probante reus debet absolui *l. actor. C. de probat. l. qui accusare, C. de edendo* sic pluribus cõprobat Simanc. *catholic. institit. tit. 56. rubr. de purgat. canonica n. 17. & in enchirid. tit. 42. rubr. de torm. n. 40. & t. 54 rubr de purgat. n. 16.* Pegna *3. p. direct. cõm. 39. n. 156. circa finem vers. ic etsi omnino requiratur. & 2. p. comm. 14 ad c. inter sollicitudines, de purgat canon vers. atque ex hac interpretatione,* Farinac. *q. 185. n. 128.* Rojas *tract. de hæretic. 2. p. num. 306.*

19 Tandem inquires, an reo conuicto, & confesso pro habendis complicibus tortura inferri possit? Respondeo posse, si semiplenè probatum fuerit complices habuisse, quia non reuelare complices (quando tenetur, & de illis rogatur) est delictum fautoriæ, Ergo super hoc delicto semiplenè probato torqueri potest. At si nulla probatio sociorum præcessit, non video qua ratione subiici torturæ possit ob illos reuelandos; cùm non detur præsumptio, quòd delictum committat. sic Simanc. *catholic. instit. tit. 43. num. 27. & seq & tit. 65. num. 59. & 60 & in enchirid. tit. 29. num. 12. & tit. 53. num. 30. & 31.* Didac. Caltera *quæst. crim. rubr. de hæretic, cap. 1. num. 57.* Farinac. aliis relatis *de hæresi, quæst. 185 num. 133.*

20 Pro complemento huius materiæ placet aduertere cum Repert. inquisit. *verbo aduocatus §. sed an aduocatus. & verbo tortura §. an aduocatus.* Pegna *direct. 3. p. comm. 110. in fine vers. postremò videndum.* Quoties disputatur, an reus subiiciendus sit torturæ, debere eius Aduocatum assistere, vt reum possit à tortura defendere, si viderit indicia insufficientia esse: cùm enim tortura grauè præiudicium reo afferat. contra rationem, & æquitatem esset, si indefensus illam cogeretur subire.

PVNCTVM X.

De probatione requisita in crimine hæresis.

1 *Ad condemnandum reum, vt hæreticum, hæresis debet sufficienter probari, ad illum vt suspectum, sufficiunt præsumptiones iuris.*

2 *Scriptura verbis, & facti a hæresis probatur, & quali a hæc sint*

3 *Aduersus huiusmodi facta, vel dicta non admittitur in contrarium probatio, vis ad sũmum cõiecturalis ex metu.*

4 *Confitens facta hæreticalia, & negans intentionem condemnandus est vt vehementer de hæresi suspectus si comparet ante denuntiationem.*

5 *Si citatus compares, & negas intentionem, torquendus es, & in negatiua persistens tanquam suspectus de hæresi vehementer condemnandus iuxta plurium sententiam.*

6 *Probabilius censeo tanquam hæreticum negatiuum esse puniendum.*

7 *Duæ probationes semiplenæ non iunguntur ad vnam integram efficiendam, tametsi aliqui contrarium sentiant.*

8 *Contra accusatorem, & fiscum in fauorem rei sufficit semiplena probatio, vt in pœnam ordinariam condemnari non possit.*

1 DVbitant Doctores, an hæresis crimen debeat plenè, & concludenter probari, an solùm sufficiant præsumptiones? Cui dubitationi communis responsio est ad condemnandum hæreticum tanquam hæreticum plenam, & concludentem probationem requiri; ad illum verò condemnandum vt suspectum, præsumptiones iuris sufficere. Priorem partem docent post alios, quos allegant Simancas *cathol inst. tit. 50 rub de præsumpt n. 21. & seqq. & in enchir. viol. relig. t. 40. ead rub. de præsumpt n. 1.* Rojas *tract. de hæret. 2. p. assert. 6. n. 150.* Dec. *tract. crim. lib. 5. cap. 35. n. 20. vers. imò quòd non sufficiant.* Farin. *q. 187. n. 2 5. &* 38. & videtur decidi expressè *in c. litt de præsumpt.* ibi *Quocirca mandamus, quatenus eum propter solam suspicionem quamuis vehementem noluimus illum de tam graui crimine condẽnari.* Ratio est, quia hoc delictum grauissimum est; & grauissimis pœnis punitur. Iustum ergo est, ne aliquis ex sola præsumptione illius, illud commisisse declaretur. Adde, in reliquis delictis probationes luce meridiana clariores expostulantur, vt tenent omnes, & est decisio textus *in l. sciant cuncti quæ est fin. C. de probat.* & habetur *cap. sciant cuncti, 2. q. vlt.* Ergo à fortiori in hoc delicto reliquorum grauissimo. Secundam partem, scilicet præsũptiones iuris sufficere ad condemnandũ reum tãquam suspectũ videtur res indubitata, cùm præsũptiones illiũ inspectũ reddãt nulla ergo iniuria illi irrogatur, si sic suspectus declaretur, & vt talis puniatur abiuratione, & pœna extraordinaria iuxta textum

in c. accuſatus in princip. de hæreticis, in 6. in illis verbis *licèt ante abiurationem ſuâ hæreſis crimen plenè probatum non fuerit contrà ipſum*, ſic Albert. *tract. de agnoſcend. aſſert. cathol. & hæret q.* 34 *n.* 56. Menochius *conſil.* 82. *n.* 144. *l.* 1. Pegna *direct.* 2. *p. comment.* 80. *verſic. ſed hanc ſententiam* Simancas *catholic. inſtitut. tit.* 50. *rubr de præſumpt.* 51. *n.* 21. *& tit.* 51. *n.* 12. Rojas *de hæret. 1. part. n.* 304. *& ſeq.* Farinacius *de hæreſi. q.* 187. *numer.* 9. 40. *&* 42.

2 Sed inquires primò, quibus modis hæreſis crimen probetur?

Reſpondeo tripliciter, ſcriptura, verbis, & factis, quia omnibus iis modis, & non aliis hoc crimen committi poteſt. Et primò ſcriptura probatur eſſe commiſſum, ſi probas alicuius ſcripturam hæreſim continentem propria manu ſcriptam, vel ſubſcriptam eſſe, ſcriò & accuratè, vel teſtibus comprobes ab ipſo ſic fuiſſe dictatam. Secus verò ſi ſcripta ſit in chartulis, ſeu memorialibus indigeſtis, & inemendatis, & quibus non eſt vltima manus impoſita; quia tunc non ex animo errandi, ſed ex ignorantia proceſſiſſe cenſendum eſt. ſic ex Nauarr. *lib.* 5. *conſi.* 6. *num* 1. *& ſeqq de hæret* notat Farinacius. *q.* 187. *num.* 11. Secundò probari poteſt verbis, ſi probes verba hæreſim clarè ſignificantia affectiuè & ex animo eſſe ab aliquo prolata. Dixi, clarè ſignificantia; nam ſi dubia ſint interpretari debent, vt potius excludant delictum, quàm illud conſtituant: vt optimè probat Rojas *de hæretic. 1. part. n.* 200. *& ſeqq.* Pegna *direct.* 3. *part. q.* 62. *comm.* 111. *verſic. ſed cùm in dictis.* quod intelligendum eſt vt ipſi Doctores notant, quando proferens non eſſet aliàs ſuſpectus, vel generis, aut nationis infectæ, & conſentit Farinacius *quæſt.* 187. *num.* 14. Tertiò probari poteſt factis, ſi probes aliquem ea facta feciſſe, quæ errorem, exprimant manifeſtè, neque in bonam partem, & ſenſum accipi poſſint; qualia ſunt, ſe circumeidere, purificationes Iudæorum facere, communionem ab hæreticis more ſuo recipere, conſolationem in extremis poſtulare, genua dæmonibus flectere. & Mahometo reuerentiam exhibere: cùm enim hæreſis in animo conſiſtat, & animus factis potius, quàm verbis declaretur, ex *c. dilecti de appellationibus* ſit ſanè factis hæreticum probari. ſic Simancas *cathol inſtit. t.* 20. *rubr de hæreſi, n.* 15. *in fine.* Eymer. *direct. 2. part. q.* 34. *n.* 1. *& q.* 50. *n.* 3. & ibidem vtroque loco Pegna, Param *de origin. inquiſit. lib.* 3 *q.* 9 *n.* 117. Farinacius *q.* 187 *num.* 16 & alij innumeri apud ipſos. Quibus autem teſtibus hæc verba, vel facta probari debeant, vt tanquam hæreticus condemnari poſſit, dicemus diſput. ſequent. punct. de teſtibus.

3 Secundò inquires, an aduersùs hæc facta, vel verba admitti poſſit probatio in contrarium: quæ nulla alia eſſe poteſt, niſi probando te non ex animo, & voluntate aſſentiendi talibus errotibus, ſed ex ignorantia, & ſimplicitate ob amorem lucri, aut mali timotem, vel alio humano reſpectu te illa exteriùs ſimulaſſe; Et in primis certum eſt hoc difficillimè probari poſſe, cùm intentio ſoli Deo nota ſit. Quapropter cenſeo ſolùm te id probare coniecturaliter poſſe, ſi probes, te illa ex timore præſtitiſſe, & illo remoto ſtatim ab illa iniquitate ceſſaſſe, & quàm primum potuiſti, pœnitentiam pro illius remiſſione ab Inquiſitoribus poſtulaſſe. Extra hunc verò caſum aduersùs hanc vehementem, ſeu violentam præſumptionem, neſcio qua ratione poſſis probationes veroſimiles adhibere, vt rectè dixit Rojas *tr. de hæret. 1. p. n.* 326. Nam ignorantia in iis rebus ita manifeſtis contra fidem ratò præſumitur.

4 Hinc infertur deciſio illius grauiſſimæ quæſtionis, an confitens facta, vel verba hæreticalia, & intentionem negans, tanquam negatiuus hæreticus condemnandus ſit, aè proinde curiæ ſæculari relaxandus? In qua quæſtione omiſſis variis Doctorum placitis dicendum cenſeo, ſi ſponte, antequam denuntiatus ſis, compareas, condemnandum eſſe non vt hæreticum, ſed vt hæreſis ſuſpectum vehementer, & ſic in pœnam extraordinariam, ſcilicet abiurationis de vehementi, & aliam pecuniariam: qui enim ſic ſe manifeſtat, præſumi debet veritatem integrè manifeſtare: ſiquidem nullam vtilitatem ex illa dimidiata confeſſione conſequi poterat. ſic practicari vidi Compoſtellæ anno 1619. circa quendam, qui hæreticales Iudæorum ritus fecit, illóſque Inquiſitoribus manifeſtauit, negata intentione crudelitatis, abiuraſſe de vehementi, & trecentos ducatos ſoluiſſe fiſco Regis, & & ſumptibus Officij ſancti, & inſuper à ſua villa duobus annis fuit exilio mulctatus. Credo tamen hunc metu ſuperuenturæ teſtificationis ſe detuliſſe, & ita effectus probauit: poſtea enim teſtificatus fuit non ſolùm de factis, ſed de intentione ſæpiùs declarata: ob quam teſtificationem iterum fuit in ſecretum carcerem receptus, & in negatiua perſeuerans, tortus eſt, & tandem confeſſis & pœnitentiam expoſtulatus publicè errores abiurauit, & bonis omnibus publicatis perpetuo carceri fuit addictus.

5 Quòd ſi iam citatus venias, & hæreticales ritus feciſſe fatearis, neges tamen feciſſe ex intentione, & animo ſic credendi, nullam rationabilem cauſam adducens huius negaræ intentionis, & affirmant Pegna 2. *p. comm.* 59 *in medio, verſ. quòd ſi non compareant ſponte* & Simanc. *catholic. inſtit. c.* 65. *n.* 52. torquendum eſſe, etſi in negatiua perſeueres, condemnandum vt hæreſis ſuſpectum; quia cùm de mala intentione requiſita omnino ad hæreſim non videaris conuictus, neque confeſſus, non eſt cur dicamus vt hæreticum eſſe puniendum.

6 Nihilominus probabilius exiſtimo te ſic negantem intentionem, & ritus hæreticales fatentem, tanquam hæreticum negatiuum eſſe puniendum. Moueor, quia ſatis conuinceris de mala intentione, conuictus de hæreticali facto ſponteneo; factum enim malum, & damnoſum ex mala intentione factum eſſe ſupponitur *cap. 1. de præſumpt.* Ergo dum non probas contrarium, huic claræ, & manifeſtæ probationi ſtandum eſt. Item ſi ex negata intentione ceſſaret negatio hæreſis ex verbis, vel factis hæreticalibus, aperta eſſet via omnibus hæreticis vitandi condemnationem; cùm omnes ſe excuſare poſſent abſque mala intentione verba illa protuliſſe, & facta præſtitiſſe. Hoc autem videtur abſurdum. Ergo non eſt dicendum hanc fallaciam tibi patrocinari poſſe. Denique Pegna, & Simancas admittunt te condemnari debere in abiuratione de vehementi, & in alia extraordinaria pœna, exilij, pecuniæ, fuſtigationis, vel tri remis ſi poſt torturam in negatiua perſeueras. Et reddunt rationem, quia per torturam non ſufficienter purgatur ſuſpicio ita vehemens prauæ intentionis, quæ ex factis hæreticalibus prouenit. Ergo ſignum eſt te torquendum non fore, ſed tanquam hæreticum condemnandum; tortura enim ad purganda indicia aſſumitur. Si ergo per nullam torturam hæc indicia purgari poſſunt, quia ſunt ita vrgentia, adhibenda non eſt, ſed ſtatim ad condemnationem procedendum. Neque obſtat, ex præſumptionibus neminem ſaltem in pœna corporali, & ordinaria condemnari debere: vt multis relatis probat Farinac. *tota q* 86. *præſertim n.* 110. Non inquam, obſtat, quia facta, & verba hæreticalia dici non debent præſumptiones delicti, ſed legitimæ illius probationes. Adde duplicem eſſe præſumptionem, aliam iuris, & de iure, ſeu ab ipſo iure approbatam: & licèt aduersùs iuris præſumptionem probatio in contrarium admittatur: at aduersùs præſumptionem iuris, & de iure nulla probatio in contrarium admittitur: vt multis relatis probat Anton. Gomez 3. *var. cap.* 12. *rub. de probatione delicti num.* 25. vnde *in n.* 26. *§. aduertendum*, concludit habentem contra ſe præſumptionem iuris; & de iure torquendum non eſſe, ſed pœna ordinaria plectendum. Secus de illo, qui ſolùm præſumptiones iuris, ſeu hominis habet. At in præſenti caſu ius ipſum reputat hæreticum eſſe, qui verba, & facta hæreticalia præſtat; iuxta illum textum *in cap. hæreticus 24. quæſt.* 3. ibi, hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatúſque ſui gratia, falſas, vel nouas opiniones, vel gignit, vel ſequitur, & idem habetur *cap. inter hæreſim, in princ. eadem cauſa, & quæſt.* Et ratio eſt clara, cùm nulla alia via diſtingui Catholici ab hæreticis poſſint, intento enim ſoli Deo nota eſt. Ergo qui contra ſe hanc præſumptionem à iure approbatam habet, non erit torquendus, ſed curiæ ſæculari, vt impœnitens negatiuus relinquendus: ſic Arnold Albert. *tract. de agnoſcend. aſſert. cathol. q* 8. *n.* 12. *& quæſt.* 32. *num.* 17. *q.* 34. *n.* 53. Rojas *tract. de haret. 1. p. num* 276. *& ſeq. &* n. 583. *& ſeq.* Graffis *lib* 4 *ſuarum deciſ. cap.* 18. *num.* 28. Simancas *in enchirid. tit.* 29. *rubr. de confeſſis num.* 8. Repert. *verbo confeſſio, verſic. nota ſingulare.*

7 Tertiò inquires, an duæ ſemiplenæ probationes iungantur ad vnam integram in hoc crimine efficiendam, reúmque pœna ordinaria condemnandum? Dixi, *ordinaria.* Nam extraordinaria certum eſt condemnari poſſe: non ſolùm ex duplici ſemiplena probatione, ſed etiam ex præſumptionibus, & dubitatis indiciis, ex *cap. accedens, de accuſat. cap. ſignificaſti, de adulteriis, cap. afferre de præſumptionib cap. de hoc, de ſimonia.* Affirmant ergo plures, quando vtraque probatio ad eundem finem tendit, quod in præſenti materia ſemper verum habet, cùm omnes actus hæreticales conueniant in remouendo delictum à gremio, & vnitate Eccleſiæ Repert. Inquiſit. *verbo probationes, verſ. ſed quæritur. ibi.* Quintil. Mandoſ. *in addit. litt. F.* At longè probabilius exiſtimo nequaquam coniungi duas imperfectas probationes ad plenam probationem efficiendam; quia cùm quælibet in ſuo ordine diuerſa ſit, non apparet quomodo cum alia coniungi poſſit; & ita pluribus relatis tenet Anton. Gomez *tom.* 3 *var. cap.* 12. *n.* 25. cum gloſſa *in cap. veniens, l.* 1. *de reſtib.* Farinac. *de reo confeſſo, & conuicto q* 86. *n.* 22. *&* q. 187. *n.* 7. & dicemus latiùs, cùm de teſtibus fuerit ſermo.

8 Quartò inquires, an in fauorem rei, & contra accuſatorem, & fiſcum, ſit ſufficiens probatio, quæ ex præſumptione, aliſíve indiciis, & ſemiplena probatione oritur?

Reſpondeo ſufficere, vt in pœnam ordinariam condemnari non poſſit, quantumuis accuſator, & fiſcus haberent probatam ſuam intentionem; quia negari non poteſt ex ſupradicta probatione defenſiua probationem fiſci obnubilari, ac proinde non eſſe luce meridiana clariorem, & conſequenter neque ſufficientem ad delinquentis condemnationem; ſic docuit Bart. *in l. non ſolùm. §. ſed vt probari, n.* 1. *& ſeq. ff. de noui operis nunciat.* quem ſequuti ſunt ferè omnes ſcribentes *in cap. in præſentia. de probat.* Abbas *n.* 6. Felin. *num.* 13 Borelus *n.* 31. Decius *num* 151. Parisius *num* 31. & pluribus aliis comprobat Menoch. *de præſumpt. lib.* 5. *præſumpt.* 48. *n.* 8. Fatinacius *q.* 86. *n.* 76.

PVNCTVM

PVNCTVM XI.

De sententia ferenda in crimine hæresis.

1 *Duplex est sententia condemnatoria, & absolutoria.*
2 *Vtraque sententia ex consilio peritorum pronunciari debet, & qui ibi sint.*
3 *Debet iis integrè processus manifestari tacitis nominibus testium, tametsi qualitates illius omninò debeat illis declarari.*
4 *Si Inquisitores ad sententiam procedunt, nullo peritorum consilio requisito, probabilius est nullam esse sententiam.*
5 *Horum tamen consilium sequi non obligantur Inquisitores; esto contra plures teneantur.*
6 *Absolutoria & condemnatoria sententia in scriptis debet proferri.*
7 *Prolatio sententiæ non est necessariò facienda ab ipsomet Inquisitore, si per Notarium fiat.*
8 *In absolutoria sententia non sunt proferendi specialiter errores, de quibus reus fuit accusatus.*
9 *Non debet reus in hac absolutoria sententia innocens proferri, sed ab instantia iudicij absolui. Excipe casu quo manifestè fuit probatum testes, & accusatores falsù dixisse.*
10 *Reo absoluto, si nova probationes superueniant, poterit reus examinari, & iudicari.*
11 *Condemnatus pœna arbitraria, eò quòd delictum plenè probatū nō sit, si superueniant legitimæ probationes, & pœna arbitraria nō sit executioni mandata, poterit reus in pœnam ordinariam puniri. Secus si mandata sit executioni.*
12 *Plures censent nullum esse sententiam condemnatoriā hæretici impœnitentis, nisi fiat in præsentia iudicis secularis.*
13 *Probabilius est valere.*
14 *Tro stylo seruando in sententiis videndi sunt DD.*

1 DVplex est sententia: alia quæ absoluit reum, alia quæ illum condemnat. De vtraque est dicendum, quia ratione fieri debeat. Sed prius, quæ vtrique sententiæ communia sunt, explicemus.

2 Commune est tam absolutoriæ, quàm condemnatoriæ sententiæ, vt ex consilio peritorum pronuntietur: vt bene notauit Pegna 3. *p. direct. comm.* 126. *& ne verbo peritis verò.* Cū enim res, quæ tractatur, grauis sit, expedit maximè vt plurium ad illam definiendam consilium expostuletur, quia ibi salus, vbi multa consilia: & decidit. *in c. vt commissi, de hæreticis, in 6. ibi aduocādi quoquo, prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis assistant & in huiusmodi sententiis præbeant cōsilij opportunum, ac eis quod super his vobis humiliter pareant, in virtute obedientiæ iniungenda.* Idem habetur *c. statuta, § iubemus, de hæret. in 6. de ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationē procedi volumus,* & notant omnes Doctores in sequent. referendi. Hi autem periti, qui possunt esse tum Theologi, tum Canonistæ, & Legistæ, præstare consilium tenentur Inquisitoris mandato, etiamsi eis nullum si salarium assignatum, nullave pecunia detur: quia *in supradicto cap. vt commissi,* absolute dicitur posse Inquisitores in virtute obedientiæ iniungere Aduocatis, vt consilium præbeant nulla solutionis mentione facta. Item quia fidei negotium omnes defendere, & procurare tenentur independenter à solutione. Verum est tamen, si sponte offeratur salarium, vel pretium, posse illud recipi pro labore impenso, quia in hoc nulla apparet indecentia sic Zanch. *tr. de hæret. cap.* 15. *n.* 3. Dec. *tr. crim. l.* 5. *c.* 24. *n.* 10. Farinac. *c.* 185. *n.* 190. Simanc. *catholic. instit. tit.* 21. *rubr. de ministris, n.* 13.

3 Debet tamen iis ministris totus processus legi, & manifestari; aliàs consilium præbere non poterunt iuxta merita causæ quod expresse decidit *supradict. c. fin. § iubemus, de hæreticis, in 6.* ibi, siue Episcopus, siue Inquisitores processerint, aliquibus aliis personis prouidis, & honestis, iurisque peritis (quas ad hoc vocari, & eis per totū *processum super quo deliberandum est seriosè manifestari, ac integraliter explicari,* & de ipsorum consilio ad ferendam sententiam, vt condemnationem procedi volumus) experiantur, &c. sic docet Eymer. *direct. 3. part. q.* 79. & ibi Pegna *comment.* 128. Paramus *de origine sanctæ Inquisitionis, l. 3. q. 4. rubr. de forma, & ordine iudic. sancti officij, n.* 56. Neque inde fit nomina testium, & delatorum peritis manifestanda esse. Tum quia sæpè integra notitia processus dari potest absque hac manifestatione. tum & præcipuè, quia ita consuetudine receptum est, esto in *c. statuta,* exprimi nomina peritis, & non reis præcipi videatur. sic docuit Pegna aduersus Eymeric. 3. *part. direct.* 280. *comm.* 129. Farinacius *quæst.* 185. *n.* 196. Qualitates autem testium omnino debent peritis manifestari, videlicet, an, sint graues, docti, probatæ vitæ, vel econtra, an sint plebei infames, socij criminum, inimici, &c. Hoc enim necessarium est, vt sciant, quantum singulis detrahendum sit, quantumve deferendum, & ex hac cogitione inferant causam ritè esse probatam. sic Pegna, & Farinacius *suprà.* Qui optimè addunt causa legitima interedente posse, & debere Inquisitorem, reorum, testium, delatorumque nomina peritis aliisve viris probis manifestare: nempe cùm dubium est de inimicitia inter eos, & peritis satis supradictas personas cognoscunt; quia tunc illa manifestatio ad decidendam causam omnino videtur necessaria, vel saltem summè conueniens. Debet tamen inquisitor iis peritis sub iuramento, imò sub pœna excommunicationis, si opus sit, secretum indicare, iuxta textum *in cap. statuta, de hæret. in 6.*

4 Quòd si Inquisitores ad sententiam procedant, nullo peritorum consilio requisito; credo probabilius nullam fore sententiam, quia *in c. vt commissi,* & sepeciali ter *in c. statuta.* Inquisitoribus præcipitur hos peritos aduocare, & ex eorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedere, quod mandatum videtur inducere formam, cuius omissio annullat actum, iuxta ea quæ dixi *tract. de legib.* Neque obstat, quòd *in cap. vt commissi,* Inquisitoribus detur facultas vocandi peritos (prout expedierit) quasi tacitè insinuans non esse vocandos, si iudicatum fuerit non expedire. Non, inquam, obstat; quia verbum illud, *prout expedierit,* non refertur ad solam definitiuam sententiam pronunciandam: quasi tunc libetum Inquisitoribus sit iudicare, an expediat peritos vocare. Hoc enim eorum iudicio, & voluntati non videtur remissum; cùm expressè ad hanc sententiam pronuntiandam dicat Pontifex, *Iubemus peritos adduci, & ex eorū consilio se velle, vt ad sententiā, vel condēnationem procedatur,* sed referuntur ad totā causā, in qua quoties Inquisitoribus expedire visū fuerit vocare peritos, facultas eis conceditur vocandi.

5 Grauior tamen est dubitatio, an peritorum consilium sequi Inquisitores teneantur? Affirmatiuè respōdet Albert. *tract. de agnoscend. assert. cathol. q. 26. n. 11. & seqq. & in c. quoniam, de hæretica, l. 6. quæst.* 10. Decian. *tract. crim. l.* 5. *c.* 24. *num.* 16. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 192. Ratio desumitur ex supradictis verbis textus *in c. statuta,* vbi dicitur. *Et ex ipsorum consilio ad sententiam, vel condēnationē procedi volumus,* quæ verba indicare videntur obligationem sequendi peritorum consilium. Si enim à peritorum consilio recedere fas esset Inquisitoribus, eorum sententia non diceretur ex consilio peritorum procedere, sed potius contra illorum consilium. Cæterum dicendum est obligatos non esse Inquisitores peritorum consilio acquiescere, sed posse, si sibi æquius, & verius visum fuerit, pronuntiare contrarium. sic Simancas *catholic. institut. t.* 41. *rubr. de ministris, n.* 14. Rojas *tract. de hæreticis. 1. part. n.* 409. *iuncto n.* 422. *& sing.* 99. *n.* 2. Pegna *direct. 3. p. comm.* 127. *per totum.* Lœlius Zechius *summ. 1. p. t. de fide, rubr. de hæresi, c.* 11. *n.* 14 *vers. & sententia de eorum consilio.* Burlatus *consil.* 90. *n.* 36. *& seqq.* Locatus *in opere iudic. verbo consilium n.* 5. Compegius apud Zanch. *c.* 15. quæ sententia decisa est in Hispania per Madrillianam instructionem editam anno 1561. cap. 66. dicentem in omnibus casibus, in quibus contigerit discordia sententiarum, seu opinionum, inter Inquisitores, & ordinarium, vel aliquem ipsorum, vel in definitione causæ, aut in quolibet alio actu, vel sententia interlocutoria causa ad Senatum mitti debet. Sed si Inquisitores, & ordinarius fuerint conformes, quamuis consultores discrepent, & sint numero plures, decretum Inquisitorum, & ordinarij executioni mandetur. Fundamentum est, quia *in supradicto cap. statuta,* solùm mandatur sententiam ex consilio peritorum procedi quod intelligi satis potest ex consilio requisito, etiamsi non obtemperato: quæ explicatio, vt benignior, & dignitati Inquisitorum conuenientior amplectenda est. Idem si periti vocati inter se dissentiant quorum tunc consilium sequendum est? Si dicas maioris partis, Rogo, vnde constat talis obligatio? cùm ergo nullibi inueniatur nullo modo asserenda est. Adde si obligatio esset Inquisitoribus sequendi peritorum consilium, periti potius essent iudices, quàm Inquisitores; cùm iuxta eorum consilium necessariò sententia proferenda esset, ipsisque Inquisitoribus solùm executio videretur concessa. Verum etsi de necessitate sequendum non sit peritorum consilium quia illorum consilium est, Ex decentia tamen, & prudentia sequi conuenit: vt rectè dixit Ancharan. *cap. si ad Episcopum, notab. 8. vers. circa secundùm, in fine, ne sede vacante, lib. 6.* Imò quoties Inquisitori, ordinario manifesta ratio in contrarium non vrget, tutius, & verius est consilio peritorum acquiescere debere Inquisitores, præcipuè si omnes periti in consilio præstando conueniant: non quia eorum consilium, & suffragium decisiuum sit (non enim est nisi consultiuum) sed quia præsumitur veritati esse conforme.

6 Secundum commune est tam absolutoriæ, quàm condemnatoriæ sententiæ, vt in scriptis proferatur: vt sic de eius iustitia constet, neque occultari possit, & aliter prolata sententia nullius erit effectus, vt manifestè constat ex *Clement. sæpè de verborum significat.* ibi, *Sententiam definitiuam citatis ad id licèt non peremptorie partibus in scriptis, & prout magis sibi placuerit, stans, vel sedens proferat,* & notat ibi glossa *verbo in scriptis* Pegna *direct. 3. part. comm.* 40. *n.* 165. *vers. præterea in scriptis.* Farinacius *quæst.* 185. *num.* 166. Boërius *decision.* 255. *num.* 10. Decianus *tract. crim. lib. 5. cap.* 38 *num.* 20. contra Brunum *tract. de hæreticis, lib. 4. cap.* 10. Item ex conuenientia, etsi non ex necessitate proferenda est de die, & non de nocte; non enim vllo textu cauetur necessariò diurno tempore sententiam esse proferendam: sic relatis Abbate, & Felino *in cap. consuluit, de officio delegati,* tradit Pegna *suprà vers. iam sententia reorum* Farinacius *num.* 165.

7 Tertiò, prolatio huius sententiæ, illiúsque recitatio non est necessariò facienda ab ipsomet inquisitore, sed, per Notarium; aut alium fieri potest, & de consuetudine fit: cùm enim huiusmodi sentẽtiæ in Ecclesia, vel publico cadahalto publicari soleant, vbi innumerus populus concurrit, assumitur Notarius clarum, & sonoram vocem habens ad illarum publicationem: idque conforme est textu *in cap. vt commissi de hæret. in 6.* Vbi inquisitoribus conceditur facultas committendi citationes & denuntiationes sententiarum: & licèt nomine denuntiationum intimatio, seu notificatio sententiæ reo factæ intelligatur, non tamen illius publicatio; vt pluribus comprobat Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 38. num. 16.* Attamen cùm simul intimetur reo, & publicetur sententia: cùm enim publicè legitur, fit sanè per alios ab inquisitoribus id fieri posse. Et ita decisum est ab Vrbano IV. constitutione edita anno 1261. incipiẽte, *Licèt ex omnibus, versic. vt ergo*, quam refert Pegna *in fine director inter litteras Apostolicas* & tradit alios referẽs, Pegna. *5. part. direct. cõm. 40. circa fin. vers. & quamquam.* Farin. *q. 185. num. 171.* Rojas *singul. 94. n. 1. & seqq.* Simancas *cathol. institut. titul. 60. rubr. de sententia, num. 1.* Conrad. Brunus *tract de hæret. lib 4. c. 10.* his positis, quæ communia sunt absolutoriæ, & condemnatoriæ sententiæ, si de qualibet in particulari loquamur.

8 Dicendum est primò, si proferenda est absolutoria sententia, eo quòd nihil aduersùs delatum probatum fuerit, eritres, de quibus fuit accusatus, non esse specialiter, & in particulari exprimendos. Nullius enim vtilitatis est eorum expressio, sed potiùs videtur damnum absoluendo afferre: vtpote quæ audientibus potest suspicionem generare, sic ex quadam Madrilliana instructione edita anno 1561. c. 62. docuit Pegna *3. p. direct. comm. 37. vers. attendentes.* Farinacius *q. 185. n. 175.*

9 Secundò dicendum est in hac sententia absolutoria non debere reum vt innocentem, & à culpa immunem proferri, sed solùm ab instantia iudicij absolui, eo quòd nihil aduersùs illum probatum fuerit? quia contingere potest, vt quod modo probatum non est, postea probetur, & reum modò absolutum postea condemnare. At non est decens diuersas sententias in eodem iudicio pronuntiare. Ergo vt hæc diuersitas vitetur, quoad fieri possit, expedit delatum non absolutè absoluere; neque vt innocentem declarare, sed solùm absoluere ab instantia iudicij, & declarare nihil aduersùs illum esse probatum, quæ absolutio, & declaratio contraria non est condemnationi postea ex nouis probationibus succedenti: sic alios referens docuit Pegna. *3. p direct. comm. 37. vers. caueatur.* cum Eymer. *3. p. rubr. de forma absoluendi delatum, n. 143 & in addit. ad Conrad. Brun. tract. de hæret. lib. 4. cap. 8. in fide addit. versic. cùm verò* Farin. *q. 185. num. 172.* Sigismund. Scaccia *tract. de iud. cap. 59. n. 1.* Solùm in vno casu censeo admittendum delatum declarari posse innocentem, & vt talem à iudicio absolui, nempe cùm manifestè probatum fuerit delatorem, & testes falsum dixisse, quia tunc nullum videtur adesse probabile periculum retractandi sententiam absolutoriam, cùm de iniquitate testium, & delatorum constet, & de innocentia delati: sic Pegna *3. part. comm. 37. in fine. vers quòd verò.* Farinacius *n. 173.* Martin. Deltio. Iesuita. *disquis. mag. lib. 5. sect. 14 ad fin. vers. & sic intellige.* Dixi cùm manifestè probatum fuerit testes, & delatorem falsum dixisse, cuius probatio si oriatur ex eo quòd dicta sua retractent, maxima circumspectione opus est, ne fortè corrupti pretio faciant, sic aduertit Pegna *suprà.*

10 Tertiò dicendum est, si reo absoluto, & tanquam innocenti declarato superueniant nouæ delicti probationes, poterit non obstante priori sententia absolutoria denuò inquiri, examinari, & condemnati, quia fauore fidei nunquam transit in hoc crimine sententia in iudicatum, quod Pius V. sua constitutione edita anno 1567. incipiente, *Inter multiplices curas* definiuit sic alios referens docuit Pegna *3. p. direct. rubr. de primo modo finiendi processum, com. 37. vers. sed quid si absoluatur.* Simanc. *de cathol. institt. tit. 60. n. 13.* Farinac. *q. 185. n. 197.* Sigismund. Scaccia *tract. de iud. c. 95.* Ex his infertur probationes superuenientes coniungi posse cum præcedentibus insufficientibus, & ob quarum insufficientiam absolutus fuit reus ab instantia iudicij. Nam licèt citatio, & litis contestatio tunc facta perit, eo quòd peremptà instantia, pereant acta ordinaria, quæ instantiam illam sequuntur, *l. properandum, §. etsi quidem de iud. c. l. cùm lite mortua, ff. iudicatum solui.* attamen non pereunt, quæ licis decisionẽ spectant, vt sunt confessiones, probationes, declarationes testium & similia, ex *suprad. l. properandũ, §. vlt. de iudiciis ex l iubemus C. de liberali causa* & tradit optime Alexand. *consil 58. incipiẽte Visa petitione lib. 1.* Pegna *direct. 3. p. q. 62. com. 92. post medium vers. quòd si fortassis.* Farinac *q. 185. num. 200.* Simanc. *catholic. inst. tit. 18. rubr. de defuncto, n. 20.*

Verum loquendo de sententia condemnatoria declarata hæresi delinquentis, simul etiam declarantur omnes pœnæ ipso iure annexæ tali delicto, nec opus est illas exprimere. Secus verò de pœnis inferendis, quæ specialem requirunt expressionem, & condemnationem: sic Dec. *tract. crim. lib. 5. c. 38. n. 15. vers. & ideo quoad pœnas impositas.* Gundilaluus *tract. de hæret. q. 15. n. 1. fine.* Farinacius *q. 185. n. 164. & 168.* Vmbert. Locat. *in iud. inquisit. verbo sententia, num. 20.*

11 Dubium tamen est, an condemnatus pœna arbitria eo quòd legitimæ criminis probationes non extiterint, possit iterum pœna ordinaria puniri, superueniente postea legitima criminis probatione. In qua re omissis variis sententiis distinguendũ censeo: aut pœna arbitria est executioni mandata, vel non: Si est executioni mandata, censeo nullo modo posse reum pœna ordinaria puniri ob tale delictum legitimè probatum, sed à pœna ordinaria detrahendum est, quantum arbitria importat, quia aliàs sequeretur pro vno delicto reũ grauius quàm dignus sit puniri: siquidem punitur pœna ordinaria commensurata delicto, & pœna alia arbitria contra textum *in c. non afferamus, 24. q. 1.* Verùm si pœna arbitria non est executioni mandata, tunc pœna ordinaria reus puniri poterit superueniente legitima probatione; quia est noua sententia, & nouum iudicium, & pœna non excedit delictum. sicque vidi in hoc tribunali inquisitionis practicatum contra quendam hæreticum, qui primò abiurauit de vehementi, & aliqua pœna pecuniaria fuit condemnatus ob non plene delictum probatum; postea verò superuenientibus legitimis probationibus hæreticus declaratus fuit, & omnia eius bona fisco addicta, & Ecclesiæ reconciliatus. Rojas etsi dubius *tractat. de capite. 2. assertio. 5. numero. 391. & seqq.* Farinacius *quæstio 185. num 199.*

12 Dubium est, an sententia condemnatoria hæretici impœnitentis in præsentia iudicis sæcularis fieri debeat: ita vt aliàs pronuntiata nullius sit valoris? Affirmatiuam partem probat textus *in c. ad abolendam. de hæret.* vbi dicit Pontifex hos tradẽdos esse, & reliquendos curiæ sæculari debita animaduersione puniendos, quod non videtur fieri posse, nisi ipsa curia sæcularis assistat. Clarius habetur *c. excõmunicamus § damnati. eod. tit.* vbi, *dãnati*, (scilic. de hæresi) *præsentibus sæcularibus potestatibus*, aut eorum balliuis relinquantur animaduersione debita puniendi & *in c. nouimus, de verb. signific.* loquens de clerico degradando & curiæ sæculari tradendo; dicitur cùm ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus, eius est degradatio celebrandi *sæculari potestate præsente.* Ergo iudex Ecclesiasticus omittẽs hãc præsentiã curiæ sæcularis in remissione delinquẽtis ei facta, grauiter peccare videtur. & nulla est eius remissio, vtpote facta contra formam, & modum sibi præscriptum: quo cessante corruit actus, argument *l. cũ hi §. si prator. ff. de trãsact. & c. quia propter, de elect.* & habetur *c. nihil. c. primates, 2. quæst. 1.* vbi sententia data sine accusatore, & sine eo quòd reus confessus fuerit delictum, aut per testes conuictus irrita decernitur; quia statutum est sic fieri debere.

13 Cæterum dicendum est absque hac præsentia validè posse sententiam pronuntiari, sic docuit doctissimus Franciscus Pegna *3. part. direct. cõment. 48. n. 210. versic. ac præsente potestate curiæ sæcularis.* Ratio est, quia præsentia iudicis sæcularis solùm expostulatur in prolatione sententiæ, vt executioni statim, & sine dilatione mandetur, nã iudex sæcularis in hoc crimine iudicãdo, vtpote Ecclesiastico, nulla ratione se intromittere potest. Ergo independenter à præsentia valida est sententia, cùm non ob eius valorem, sed ob eius executionem præsentia iudicis sæcularis expostulata fit, & ex hac ratione dissoluitur contrarium fudamentũ. Fatemur namque omissionem modi, & formæ præscriptæ in pronuntianda sententia illam annullare, si substantialis sit: at in præsenti substantialis non est ad valorem sententiæ præsentia iudicis. Tum quia nõ pro sententia expostulatur, sed pro debita illius executione. Tum quia præscribitur aliàs habenti iurisdictionem: & si non potest præscribi, vt substantialis, sed solùm vt accidentalis; ac proinde vitiare non potest actum iuxta glossam *Clemẽt. 1. verbo inhibẽtes, circa medium de iure patronatu.* Episcopus autem, & Inquisitor, qui iurisdictione quasi ordinaria in crimine hæresis gaudent, potestatem habent inquirendi examinandi, & condemnandi delinquentes ratione officij sibi commissi. Ergo præsentia iudicis sæcularis expostulari non potest, vt necessaria valori sententiæ. Adde si hæc presentia necessaria foret, faciè possent sæculares impedire hæretici condemnationem subterfugientes comparare prolationi sententiæ, ipsique Inquisitores multum à potestate laica dependerent; quod videtur cedere in detrimentũ fidei, & potestatis Ecclesiasticæ. Quapropter si iudex laicus præsens esse non possit, vel nolit, (quod tamen contingere potest) poterit Inquisitor in eius absentia sententiam proferre, & per Notarium intimare, & condemnati eius potestati relinquere. At si faciè præsens condemnationi esse potest, credo non licere Inquisitori eius præsentiam in prolatione sententiæ condemnatoriæ subterfugere, quia id ad minus videntur connotere textus *in c. excommunicamus c. ad abolendam, de hæret. & c. nouimus. de verb. signific.*

14 Denique si de fhio seruando in sententiis condemnatoriis, & absolutoriis loquamur, nihil occurrit aduertẽdum notatu dignum; sed videndi sunt Eymeric. *director. inquisit. 3. p. n. 141.* & pluribus sequentibus, vbi de tredecim modis finiendi processum in causa fidei, & ibi Franciscus Pegna, Vmber. Locat. *post indic. inquisit. à fol. 488. & seqq.* Simancas *catholic institut. c. 60. de sententijs & in enchirid tit. 64. ead. m. rubr. de sententijs.* Parmus *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 3. quæst. 4. rubric. de expeditione processus in causis fidei*, & alij.

PVNCTVM

Punctvm III.

In crimine hæresis qui sint iudices, & quâ ratione, possint procedere.

IVdices fidei enumerari solent Pontifex maximus, Episcopus, Capitulum Sede vacante, Inquisitor, & delegati ab ipsis, & extra hos nullus alius.

§. I.

De Pontifice, Episcopo, & Capitulo Sede vacante, qua ratione sint iudices in causa fidei.

1 Pontifex est iudex supremus, Legatus à latere de iure, at ex consuetudine.
2 Episcopus ratione muneris est competens iudex in suæ diœcesi, ordinarius respectu subditorum, delegatus comparatione exemptorum.
3 Debet Episcopus in causis fidei seruare modum, quem Inquisitores seruare tenentur.
4 Non potest spectato iuris rigore procedere absque consilio Capituli, bene tamen ex consuetudine.
5 Quod dicitur de Episcopo, dicendum est de Capitulo Sede vacante quoad subditos.
6 Quod exemptos probabilius est non habere Capitulum iurisdictionem tametsi alij contrarium sentiant.
7 Capitulum exercet hanc iurisdictionem non per se, sed per vicarium specialiter deputatum.
8 Vicarius generalis Capituli, vel Episcopi, non est competens iudex hæreticorum, nisi specialiter designetur.

1 POntificem maximũ iuridicem esse omnium supremum, ab illoque omnem illorum iurisdictionem spiritualem dependere, certa fides est Legatus à latere, etsi de iure in hæreticos animaduertere possit, quia vices summi Pontificis plenissime gerit attamen sine speciali commissione summi Pontificis, vel supremi tribunalis sanctæ Inquisitionis, ex consuetudine id facere non potest Farinac. *quæst.* 186. *num.* 4.

2 Episcopus ratione officij, & sui muneris est competens iudex omnium hæreticorum suæ diœcesis: iuxta textum *in Clement. 1. §. propter quod de hæret.* ibi, *tam per diœcesanos Episcopi, quia ad ipsum spectat hæreses extirpare, & bonum fidei promouere.* sic Azor. 1. *p. l.* 8. *c.* 18. *q.* 2. Farinac. *n.* 5. Gundisalu. *tract. de hæreticis, q.* 7. *n.* 8. *vers. item Episcopus*, & alij apud ipsos. Sed an sit iudex ordinarius, vel delegatus? Distinguendum est inter subditos, & exemptos. Respectu subditorum certum est esse ordinarium quia ex proprio officio, & munere illi competit: & tradit Pegna 3. *p. direct. q* 1. *comm.* 50. *in princ.* Farinac *n.* 6. Simancas *in enchirid tit de Episcopis, n.* 2. *&* 3. Decian. *tr. crim. l.* 5. *c.* 1. *n.* 4. *in princ.* Petr. Gregor. *syntagm. iuris, l.* 33. *c.* 7. *n.* 4. *vers. ad Episcopos.* & alij. At comparatione exemptorum maior est dubitatio. Hostien. *in c. ad abolendam de hæret. n.* 13. dicit esse iudicem ordinarium: motus, quia eo ipso generaliter, & vniuersaliter ei concessa est delegatio. Sed quando iurisdictio delegata alicui non ratione personæ sed dignitatis, non delegata sed ordinaria iurisdictio dicenda est, & potestatis ordinariæ iura habet (sequitur vt malitis relatis probat Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 40. *n.* 14. Cum ergo talis sit iurisdictio concessa Episcopis in crimine hæresis, comparatione exemptorum dicetur esse ordinariam. Nihilominus dicẽdum est comparatione exemptorum iudicem delegatum Episcopum esse, non ordinarium, quod videtur expresse decidi *in c. ad abolendam in fine §. si qui verò de hæreticis*, vbi inquit: Si qui verò fuerint qui à lege diœcesanæ iurisdictionis exempti, soli subiaceant Sedis Apostolicæ potestati, nihilominus in his, quæ sunt contra hæreticos statuta, Episcoporum subeant iudicium, & *eis in hac parte tanquam à Sede Apostolica delegatis*, non obstantibus libertatis suæ priuilegiis obiequantumlibet: & ibi notat glossa, Ioann. Andr. Abbas, Felin. & omnes communiter prout illos refert, & sequitur Farinacius *q.* 186. *n.* 7. Sanch. *tract. de haret c.* 8. *n.* 3. Simanc. *cathol. instit tit.* 25. *rub. de Episcopis, num.* 6. Carter. *tract. de hæretic. n.* 65. Gundisalu. *eodem tract., quæst.* 7. *numero.* 14. Decian. *tractatu crimin. libro.* 5. *capite.* 21. *numero.* 4. Verum etsi hæc iurisdictio absolutè delegata sit, quia tamen non est delegata personæ, sed dignitati, & tam præsentibus, quàm futuris iurisdictionis ordinariæ priuilegiis gaudet quoad delegationem. At quod appellatio sortitur naturam iurisdictionis delegatæ, & sic non appellatur à sententia interlocutoria Episcopi ad Archiepiscopum, sed ad Pontificem delegantem: vt tenent Vmbert. Locatus *in iudicialibus inquisit. verbo appellare, numero.* 1. *vers. sed eo casu.* Simancas *catholicis, institutionibus, tit.* 6. *rubr. de appellatione num.* 3. Zanch. *cap.* 28. *num.* 3. *&* 4. Farinacius *quæst.* 185. *num.* 240. *& quæst.* 186. *num.* 9.

3 Modus autem procedendi in crimine hæresis, quem seruare debet Episcopus, est idem cum modo procedendi, quem seruant Inquisitores, quia ita decisum est *in cap. per hoc, §. fin. de hæreticis, in* 6. Siue autem ordinaria, siue delegata Episcopi potestate procedant, *illum in procedendo modũ obseruent, quem Inquisitores possunt, & debent* per iura communia vel per speciales concessiones, seu ordinationes Sedis Apostolicæ obseruare: & notat ibi glossa, Germinian. & Franc. & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quæst.* 186. *num.* 16. Simancas *catholic. institut. tit.* 25. *rubr. de Episcopis, num.* 4. *in fine, vers. præterea eundem ordinem.* Ioan. Calderin. *tractat. de hæreticis rubr. de proces. inquisit. num.* 1.

4 Sed dubium est, an possit absque consilio sui Capituli procedere?

Respondeo spectato iuris rigore non posse; quia *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, dicitur, vt id fiat cum consilio clericorum: at attenta consuetudine posse; sic alios referens testatur Farinacius *quæst.* 186. *num* 14. *&* 15.

5 Quod dictum est de Episcopo, dicendum est de Capitulo Sede vacante, esse quidem iudicem ordinarium: iuxta textum *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, ibi, *vel clerici ipsi Sede vacante*, & notat ibi glossa, Hostiens. Anton. de Butrio, & alij, quos refert, & sequitur Farinacius *quæst.* 186. *num.* 177. Simancas *catholicis instituti s tit. de Episcopis, num.* 6. *versic. Capitulum quoque Sede vacante.* Decian. *tract. criminis lib.* 5. *cap.* 21. *num.* 13. Gundisalu. *tractat. de hæreticis, capit.* 7. *numero.* 8. *vers. & etiam Capitulum.* Carrerius *eodem tract. de hæreticis, numero.* 66. *&* 70. Nomine Sedis vacantis intelligo non solùm quando sedes vacat absolutè, sed etiam quando diœcesis ab Episcopo gubernari non potest, vt si Episcopus captiuus esset, vel de Episcopatu prouisus non administraret ob non expeditas literas; quia tunc quoad administrationem, & gubernationem verè dicitur Sedes vacare: & ita tenet Decian. *suprà, num.* 13. Carrer. *num.* 66. Farinacius alios referens *n.* 179. & expresse glossa *in Clement. 1. de hæret. verbo vacante.*

6 An autem sit iudex respectu exemptorum, non est constans sententia Mariar. Socin. *in dict. cap. ad abolendam n.* 44. affirmat attento rigore iuris id sustineri posse: cui consentire videtur Cardinal. Zabatella *in Clement. 1. de hæreticis, §. duro, n.* 60. *in* 8. *q.* cùm enim *in supradict. cap. ad abolendum*, eodem modo de clericis Sede vacante dicantur esse iudices causarum hæreticalium, ac dictum est de Episcopo: fit sanè sicut Episcopo competit iurisdictio respectu exemptorum; ita etiam competere Capitulo.

Nihilominus etsi hoc satis sit probabile: at probabilius est oppositum; tum quia sic communiter Doctores affirmant. Tum quia Capitulum non succedit Episcopo, nisi in his, quæ Episcopo competerunt iure ordinario, & non ex delegatione. At iurisdictio in exemptos ex delegatione competit, vt probauimus ex *dicto, cap. ad abolendam.* Ergo, & ita tenet in dicto cap. Abbas *num.* 17. Ancharan. *n.* 10. *versic. si autem non iure suo.* Ioan. Andr. *num.* 15. Henric. Boich. *n.* 25. Cardinal. Zabarella *§. si qui, vers. circa secundam quæstionem.* Ioan. de Anania *n.* 19. *vers. in his verò.* Decian. *tract crim lib.* 5. *c.* 21. *n.* 14. Carrer. *tract. de haret. n* 66. Farinacius *q.* 186. *n.* 182. Idem quod dictum est de Capitulo esse quidem iudicem ordinarium circa causas fidei, dicendum est de habentibus iurisdictionem quasi episcopalem, vt de aliquibus Prioribus, & Abbatibus exemptis sic tradit Ludouic. Molin. Iesuita *tract. 5. de iust. disp. 28. n.* 11.

7 Modus autem, quem seruat Capitulum in exercenda hac iurisdictione in causis hæreticalibus non est per se, sed per vicarium ad id specialiter deputatum colligitur ex *Clement. 1. §. propter, de hæreticis*, vbi cauetur non posse Inquisitores procedere ad decisionem causarum, sine Episcopo, vel eius officiali, aut Capitulo vicario Sede vacante. Vbi notandum est nunquam dixisse textum sine Capitulo, & eius vicario, sed solùm sine vicario seu delegato Capituli Sede vacante, quasi tacitè insinuans Capitulum per se hanc iurisdictionem exercere non posse. Neque deest ratio congruentiæ, quia aliàs secretum vix seruari possit, neque causæ ita breui tempore decidi: sic expresse docet Farinac. *q.* 186. *n.* 180. Bonifac. de Vitalinis *dict. Clement. 1. n.* 48. *&* 50. An autem debeat huiusmodi vicarius consilium vicinorum Episcoporum requirere? Credo non debere, neque esse in vsu, quia *in supradict. c. ad abolendam*, solùm dicitur hoc consilium requirendum esse si oportuerit, cuius iudicium Capitulo relinquetur. Neque contradicit Hostiens. Ioann. Andr. & Abbas *in supradict. cap.* quia solùm cùm oportuerit: asserunt consilium vicinorum Episcoporum expostulandum esse.

8 Vicarius generalis Episcopi, vel Capituli Sede vacante non est competens iudex hæreticorum nisi ad id specialiter deputetur quia ob grauitatem criminis specialem requirit commissionem, vt colligitur ex Trident. *sess* 24. *c.* 6. *de reform.* ibi, *ipsis Episcopis, & non eorum vicariis sit permissum* sic tradit Ioan. de Imola *Clement. 1. n.* 19. *de hæret.* & ibi Cardinal. Zabarella *in §. duro, n.* 6. *in* 12. *q.* Vmbert. Locat. *in iud. inquisit. verbo Episcopus n.* 6. Repert Inquisit. *verbo cognoscere, vers. sed an vicarius* Gundis. *tract de hæretic. quæst.* 7. *n.* 14. Decian. *tract. crim. lib.* 5. *c.* 21. *num.* 7. Augustinus Barbosa 3 *p. de potestate Episc. allegat.* 85. *num.* 54. Farinacius *de hæresi, quæst.* 189 *n.* 13. *&* 181.

§. II.

De Inquisitore, eiúsque commissariis, & de eorum potestate,

1 *Inquisitor est præcipuus iudex in hac causa, qui cognoscit de hæresi, & illi annexis.*
2 *Est iudex delegatus, non ordinarius.*
3 *Inquisitores electi ab aliis Inquisitoribus, sint ne delegati Sedis Apostolicæ, examinatur.*
4 *Verius est delegatos esse.*
5 *Potestas Inquisitoris ad omnes personas quacumque dignitate fulgentes extenditur.*
6 *Excipiuntur Episcopi, sed possunt dicta testium aduersùs eos recipere, vt Pontificem consulant.*
7 *Excipiuntur item Legati, Nuntij, aliique Sedis Apostolicæ officiales.*
8 *Excipiuntur ipsimet Inquisitores.*
9 *Inquisitores procedunt in causis criminalibus suorum familiarium priuatiuè.*
10 *Pœnitentium causæ criminales, & ciuiles, non subduntur indicibus fidei, sed propriis.*
11 *In regno Aragoniæ lata est Inquisitorum potestas.*
12 *Vices suas possunt Inquisitores aliis committere.*
13 *Commissarij ab Inquisitoribus electi, non possunt alios subdelegare.*
14 *Plures Inquisitores pro vna prouincia electi possunt simul, & separatim procedere.*
15 *Excipe, nisi Pontifex aliquè pro speciali causa designasset.*
16 *Iurisdictio Inquisitoris morte delegantis etiam re integra non spirat.*
17 *Quod intelligatur, tametsi delegatio facta esset ad beneplacitum non Sedis, sed Pontificis.*
18 *A solo Pontifice Inquisitorum iurisdictio reuocari potest.*
19 *Quid dicendum de Inquisitoribus electis ab Inquisitore generali, an possint absque legitima causa remoueri, vel de vno loco in alium transferri.*
20 *Dicendum est non posse absque legitima causa inuitum remoueri, neque transferri.*
21 *Expenduntur causæ, ex quibus hæc remotio fieri potest.*
22 *Ad mutationem ex vno loco in alium sufficit conuenientia sancti Officij, tametsi nulla culpa Inquisitoris intercedat.*
23 *Explicatur quis possit Inquisitores tum seculares, tum religiosos punire.*
24 *Quadragesimum annum attingere debet electus ab alio, quàm à pontifice. In Hispania sufficit, si attingat trigesimũ.*
25 *Expenduntur alia qualitates in Inquisitoribus requisita.*
26 *Commissarij sufficit, si tregesimum annum attingant.*

1 PRæcipuus iudex in hac causa est delegatus à Pontifice, qui nomine Inquisitoris insignitur, iuxta text. *in Clem. 1. §. propter. de hæret.* ibi *tam per diœcesanos Episcopos, quàm per Inquisitores.* Hic autem Inquisitor cognoscere potest non tolùm de causa hæresis, sed etiam de omnibus connexis, dependentibus, & incidentibus illius: ex iis quæ latè refert Aret. *cons.* 83. Dec. *tract. crim. lib.* 5. *c.* 22. *n.* 12. Farin. *de hæres. q.* 186. *n.* 26. Eymericus 3. *p. direct. n.* 37. *in fine*, & ibi Pegna *comm.* 10. *vers. in prædictis omnibus*, vbi remissiuè tradit quæ sint emergentia, connexa, & dependentia. Et ratio est manifesta, quia concessa iurisdictione, & cognitione causæ principali, conceduntur emergentia, incidentia, connexa, & dependentia ab illa. *leg. nulli, Codic. de iudiciis, Clem. dispendiosam, in verbo summariè, n* 20. Dec. *in c. past. n.* 4. *in fine, de appellation.* & aliis pluribus relatis à Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 45 *n.* 9. vbi concludit, iudicem habentem liberum arbitrium ad procedendum in causa principali, posse eodem modo procedere in accessoria.

2 Circa Inquisitorum iurisdictionem, & potestatem plures veniunt quæstiones decidendæ. Prima an Inquisitor iudex sit ordinarius, vel delegatus? Dicendum est delegatum esse, quia esto delegatus sit ad vniuersitatem personarum; quia tamen ad solam causam hæresis, & illius connexa delegatus est, ideo iudex delegatus, & non ordinarius dicendus est; vt multis relatis docent Pegna cum Eymerico 3. *p. direct. q.* 4. *comm.* 3. Ioan. Azor. 1. *lib.* 8. *c.* 18 *q.* 6. Farin. *q.* 186 *n.* 39. Scacc. *de iudic. c.* 67. *n.* 5. Ludouic. Molin. Iesuita *tract.* 5 *de iust. disp.* 28. *n.* 4. & satis probatur ex litteris Vrb. IV. & Clement. IV. relatis à Franc. Pegna *in fine direct.* vbi dicitur: Prouidemus igitur ibid. ad præsens personas aliquas circumspectas pro tanto negotio deputari, & *capit. ne aliquis de hæret. in* 6. vocatur officium Inquisitoris ab Apostolica Sede commissum: & quia vt tale debeat morte delegantis spirare quoad negotia integra, fauore fidei cauetur perpetuò duraturum: quod necessarium non foret, si iurisdictionis ordinariæ esset. Negari tamen non potest pluribus priuilegiis ordinariæ iurisdictionis gaudere: tum quia in causa fidei plures causæ continentur, ita vt delagatus ad illam causam ad vniuersitatem causarum delegatus dici possit: tum quia vicariis suas vices committunt tum quia eius iurisdictio non spirat morte delegantis, etiam re non cœpta, quæ omnia à fortiori procedunt in Inquisitore generali Hispaniarum, cuius officium perpetuum est: & in quo vno mortuo, vel inde deposita promotione, vel ascensu ad alia, vel alia ratione alius sufficitur: quod ordinariæ iurisdictioni proprium est. Quàpropter hoc officium habet perfectiones iurisdictionis delegatæ, & ordinariæ, sublatis cuiusbibet imperfectionibus, vt ex sequentibus constabit.

3 Verùm, quia sæpè Inquisitores non à Sede Apostolica immediatè eliguntur, & instituuntur, sed ab aliis, qui ad id authoritatem à Sede Apostolica obtinent. Dubium est, an ij electi debeant dici delegati à Sede Apostolica, & ab illa authoritatem habere; an verò ab illis, qui eos eligunt? Constat autem tempore innocentij IV. & Clementis IV. Generalibus, & Prouincialibus ordinum Diui Dominici, & Francisci datum esse ab iis Pontificibus priuilegium eligendi, & instituendi aliquos religiosos Inquisitores pro suis prouinciis, quibus præcrant; quarum institutionum mentionem fecit Pegna *director. 3. part. q.* 3. *comment.* 52. Azor. 2. *part. lib.* 8. *c.* 18. *q.* 5. Farinacius *q.* 186. *n.* 30. Et licèt in tota Italia, & Hispania iam cessauerit in his Prælatis hæc potestas eligendi Inquisitores, & ad illustrissimos Cardinales generales Inquisitores totius orbis deuenit pro tota Italia, & in Hispania ad quendam præsidem supremi Senatus Inquisitorem generalem vocatum electum à Rege, & à Sede Apostolica confirmatum, & approbatum: huic enim Sedes Apostolica committit potestatem eligendi Inquisitores omnium tribunalium, & visitatores inquisitionum, cum ea dependentia, & iubordinatione, vt possit eos de loco in locum mutare, aut causa interueniente deponere, & punire, & modum procedendi præscribere, & eas causas, quæ sibi placuerint reseruare; ac denique vt ad ipsum tanquam ad superiorem ex omnibus Inquisitoribus appelletur, quia in illo tota residet iurisdictio circa res fidei. Cum ergo hoc ita sit, videntur Inquisitores sic nominari delegati esse Inquisitoris generalis, non Sedis Apostolicæ, à qua solùm subdelagati videntur existere: cùm ab illa non immediatè, sed mediatè recipiant iudicandi facultatem. Item hoc declarat modus, quem Inquisitor generalis seruat in assignandis iis particularibus Inquisitoribus: inquit enim (vt testatur Simancas *catholic. inst. tit.* 34. *n.* 15.) Committimus vobis vices nostras, donec ad nos duxerimus eas reuocandas. Quo ergo modo clarioti poterat subdelegare? Et ita hos Inquisitores particulares esse subdelegatos, affirmat, & probat Simanc. *suprà.*

4 Nihilominus tamen communior, veriórque sententia affirmat omnes Inquisitores particulares, etiamsi à Cardinalibus supremæ inquisitionis, vel à generali Hispaniarum Inquisitores eligantur, delegatores esse Sedis Apostolicæ: sic tenent alios referentes Pegna cum Eymer. 3. *p. dir. q.* 3. *com.* 52. *in prine* Vmbert. Locat *in iudic. inquisit. verbo Inquisitor, n.* 5. *vers. qui quidem inquisit. & vers. vnde inquisitores.* Repert. *verbo inquisit. vers. an inquisitores* Lœlius Zech *sum.* 1. *p. tit. de fide, rub. de hæres. c.* 11 *n.* 13. *vers. & sunt delegati Papæ.* Rojas *singul.* 114 *n.* 4. & *tract. de hæreticis*, 1. *part. n* 438. Farinacius *quæst.* 186. *num.* 41. Ludouic. Molin. Iesuita. *tract.* 5. *de iust. disp.* 28. *n.* 7. *vers. verùm autem.* Probatque potest primò ex *Clement.* 1. §. *propter, de hæretic. & ex c. per hoc, de hæret. in* 6. vbi loquens de Inquisitoribus absolutè, qui cum Episcopis procedere debent, affirmat esse à Sede Apostolica deputatos, & ita *in supract. Clement.* notarunt Cardin. Zabarella *n.* 2. *in* 4. *notab.* Bonifac. de vitalinis *num* 3. Imola *Clement.* 2. *de hæretic. n.* 9 *ante finem.* Secundò probatur expressiùs ex constitutione Alexandri. IV. edita anno 1258. incipiente, *Quod super* §. *adiecistis*, quam refert Pegna post direct. inter litteras Apostolicas. Vbi postquam Pontifex Priori ordinis Prædicatorũ facultatem concessit in hæreticos animaduertendi, tam per se, quàm per alios ab ipso electos, illósque amouendi, & loco illorum alios substituendi, quotiescumque viderit expedire subiungit. Ipsi tamen Priori, & aliis sic assumptis committendi dumtaxat citationes, ac examinationes testium, cùm de huiusmodi crimine, ac circunstantiis eius inquiritur, ac denuntiationes sententiarum, quas super his contra quoslibet contigerit fieri, & iis similia faciendi *conceditur ab eadem sede facultas* Ecce quomodo æquè prior, & alij ab ipso electi à Sede Apostolica accipiunt facultatem. Tertiò, Inquisitores particularium Inquisitionum nomine proprio, & authoritate Apostolica, & non nomine Inquisitoris generalis sententias aduersùs reos pronunciant. Ergo signum est à Sede Apostolica delegatos esse. Quartò, non arctantur ad publicandas, & denuntiandas sententias per scipsos, sed de facto per alios in publico theatro pronuntiant, vt in antecedenti puncto diximus: quod illis nullo modo liceret, nisi à Sede Apostolica delegati existerent. Quintò hi Inquisitores possunt alios subdelegare, vt dicemus: sed subdelegatus alium subdelegare non potest, aliàs daretur processus in infinitum, cum non occurrat ratio, quare ille secundus subdelegatus subdelegare non possit. Ergo dicendum est hos Inquisitores non esse subdelegatos, sed delegatos à Principe. Sextò, iurisdictio Inquisitorum, non expirat morte, aut depositione generalis Inquisitoris illum eligentis, etiam re integra. At si subdelegatus existeret, expiraret potiùs, vel vt melius dicam in illum iurisdictio transmissa non esset: iuxta textum *capite quamuis, de officio deleg. lib.* 6. Ergo dicendum est esse delegatos à Sede Apostolica

Septimò

Septimò, Inquisitores supremi Senatus non sunt delegati ab Inquisitore generali, sed à Pontifice, etiamsi ab Inquisitore generali nominentur; aliàs non daretur appellatio ad eorum tribunal à sententiis reliquorum tribunalium; quia ab vno subdelegato ad alium subdelegatum dari non potest appellatio: sed necessariò danda est ad subdelegantem. Ergo similiter dicendum est de reliquis Inquisitoribus esse quidem à Pontifice delegatos, ab ipsoque habere iurisdictionem facta nominatione, & electione Inquisitoris generalis. Neque obstat habere illam dependenter ab Inquisitore generali, quia hoc modo potuit committi, vt rectiùs, & securius in causa fidei procedatur. Neque etiam obstat, quòd Inquisitor generalis in electione dicat vices suas committere, quia illud dicit, vt intelligatur iurisdictionem concessam esse ab eo dependentem.

1 Secunda quæstio est, ad quas personas hæc Inquisitorum potestas extendatur? Respondeo ad omnes in sua prouincia existentes, vel delinquentes, siue sæculares sint, siue religiosi, aut alijs exempti, decidit *cap. vt officium. §. denique, de haret in 6. cap. accusatores, in fine. cap. ad abolendam, de hæreticis*, & tridant omnes quo verum est, etiamsi religiosi à suis Prælatis præuenti essent, adhuc per Inquisitores iudicandi sunt, illisque sunt hæreles denunciandæ iuxta rescriptum Pij IV. incipiens, *Pastoris etenim est*, & aliud Pauli III. editum anno 1542. incipiens *In Apostolici culminis*, quorum tenorem refert Pegna post directi, inter litteras Apostolicas, & notat aliis relatis Farinac. *quæst. 186. n. 26.* Azor. 1 *p. lib. 8. c. 18. q. 12.* Adde iam ab omnibus Prælatis subiatam esse potestatem cognoscendi de hæresi suorum subditorum, ex constitutione Pauli V. provt testatur Farinac. *de hæres. quæst. 128. fine*, Episcopisque, & Inquisitoribus hoc esse remissum. In Hispaniis autem merito sancitum est, vt Inquisitores particulares nullum religiosum, nullumve nobilem; aut aliqua ratione insignem comprehendant, quin prius certiorem faciant Inquisitorem generalem, & eius supremum Senatum, missis ad eos indicijs, & probationibus habitis contra talem reum, & ex eorum præcripto procedatur, & non aliter: sic relato Simanc. *cathol. instit. tit. 34. n. 33* Pegna 3. *p. comm. 77.* docet Ludouic. Molin. *tract. 5. de instit. disp. 28 num 18.* A qua regula solùm est excipiendus casus periculi fugæ, vel alterius grauis mali: sic præcitati Doctores.

2 Ab hac vniuersalitate personarum excipiuntur primò Episcopi, aduersus quos non potest Inquisitor etiam generalis procedere, nisi de expressa Sedis Apostolicæ facultate; sed negotium debet ad Pontificem remitti, vt quid faciendum sit, prouideat: iuxta text. *in cap Inquisitores de hæreticis, in 6.* ibi Inquisitores hæreticæ prauitatis ab Apostolica Sede, seu ab alio, vel aliis quibuslibet deputati de huiusmodi crimine inquirere *contra Episcopos nequeunt*, aut eius prætextu procedere contra eos, nisi in literis commissionis Apostolicæ, quòd hoc possint, concedatur expressè. Si tamen Inquisitores ipsi Episcopos, vel alios superiores Prælatos sciuerint, vel inuenerint crimen hæreseos commisisse aut eos de hoc diffamatos existere, vel suspectos, id tenentur Sedi Apostolicæ denunciare. Nomine Episcoporum intelliguntur titulares, quia verè sunt Episcopi. Item electi, & à Sede Apostolica confirmati, etiamsi consecrati non sint, quia iurisdictionem Episcopalem habent. Secus verò dicendum est de electis, & nondum à Sede Apostolica confirmatis: sic Simancas *cathol. instit. tit. 25. n. 11. & 12.* Ludouic. Molin. *tract. 5. de inst. disp. 28. n. 19.* Verùm etsi hoc ita sit, possunt tamen Inquisitores dicta rethuin cõtra Episcopos recipere, vt certiorem Pontificem faciant, ad eumque dicta testium transmittant. Non enim alia via scire, aut inuenire possunt Episcopos hæreticos esse, aut de hæresi suspectos, vt teneantur Sedi Apostolicæ denunciare: sic Simanc. *suprà n. 8. & in enchirid. viol. relig. tit. 8 n. 2.* Ludouic. Molin. n. 19. Pegna *in addit. ad* Eymer. 3. *p. direct. q. 27. com. 76.* Farinacius *quæst. 186. n. 116.* Decian. *tract. crimin. lib. 5. cap. 23. n. 2.* Lœlius Zech *summ. 1. p. tit. de fide. rubr de hæresi, cap. 11. n. 13. vers. neque etiam contra Episcopum.* Secundò, possunt Inquisitores Episcopum suspectum de fuga, clarè cognitum hæreticum carcere, & carceratum, ad Pontificem mittere, & à fortiori si grauia mala ex dilatione comprehensionis sequerentur, vt si interim timeretur plures esse seducendos; quia tunc ex benigna interpretatione Summi Pontificis censentur ij casus concessi, & à generali prohibitione procedendi aduersùs Episcopos excepti: sic Simanc. Molin. Pegna. Lœlius, Zech. & Farinacius *suprà*. Debet tamen hoc periculum esse clarè cognitum: nam in dubio standum est probationi. Aduerto tamen, etsi Inquisitor non possit aduersùs Episcopum procedere? poterit tamen alius Episcopus, si in eius diœcesi Episcopus hæresis suspectus, assistat, aut crimen committat, quia tunc ex delegatione, iuxta *cap. ad abolendam.* videtur iurisdictionem habere: sic tradit Farinacius *quæst. 186. n. 122.* cum Repert. Inquisit. *verbo Episcopus, versic. ad secundam.* Gundisalu. *tract. de hæret. q. 6. n. 16.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 21. num. 5.*

3 Secundò excipiuntur Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ, aliique eiusdem Sedis officiales, aduersùs quos non possunt Inquisitores, neque ordinarij procedere, nisi de licentia expressa Sedis Apostolicæ: bene tamen possunt aduersùs eos (modò Episcopi non sint) inquirere, & se informare, vt informationes ad Pontificem transmittant: habetur expressè *in extrauag. Ioan. XXII. cùm Matthæus, de hæret.* Nomine Nuntij intelligitur Legatus Sedis Apostolicæ, iuxta textum *in c. nobilissimus, 97. distinct.* Nomine vero officialium Sedis Apostolicæ intelliguntur signati à Sede Apostolica ad aliquas causas Sedem Apostolicam, eiusque honorem, & dignitatem spectantes, non autem ad causas patticulares inter partes decidendas; quia ij non negotium Sedis Apostolicæ, sed particularium personarum agunt; ac proinde priuilegio officialibus Sedis Apostolicæ concesso gaudere non debent: sic Pegna relatis Lapo, & Decio tradit 3. *p. direct. q. 26. com. m. 73.* Molin. *tract. 5. de iustit. disp. 28. n. 20.*

4 Tertiò excipiuntur ipsimet Inquisitores, aduersùs quos alij Inquisitores procedere non possunt, tum quia sunt à Sede Apostolica delegati; tum quia par in parem non habet imperium & ita docet Pegna cum Eymer. 3. *part. direct. q. 30. comment. 79.* Farinacius *quæst. 186. num. 126.* Molin. *tract. 5. disp. 28. num 21.* Hoc autem intelligendum est durante Inquisitionis officio: nam si ab illo remoueantur, vt Hispania Inquisitor generalis remouere facilè potest, potent tunc alius Inquisitor aduersùs eum procedere: imò si Inquisitores particulares delegati non sint à Sede Apostolica, sed subdelegati ab Inquisitore generali, vt Simancas contendit, poterit Inquisitor generalis eos in carcerem mittere, & punire, ita Molin. *suprà*. Vnum tamen est omnino certum extra crimen hæresis delinquentes Hispanos posse ab inquisitore generali, & eius supremo Senatu coërceri, & puniri ob commissionem à Sede Apostolica illi factam, vt testatur Pegna 3. *p. direct. q. 12. com. 61. versic. in Hispania.* Maior tamen est dubitat o, an Episcopi possint aduersùs Inquisitores de hæresi suspectos procedere? Affirmant Repert. Inquisit. *verbo Episcopus, versic. primo* Zanch. *de hæreticis, cap. 8. n 9.* Gundilalus *eodem tracti quæst 7 num. 17* Decian. *tract. crim. lib. 5 cap. 21 n. 6.* negant Gem niam. *n. m 5. vers. sed quæro de hæret. in 6.* Locat. *in iudic. inquisit. verbo Inquisitor, n. 15.* Quintilian. Mandos. *in addit ad Rupert verbo Episcopus.* Alij distinctione vtuntur de hæresi occulta, & manifesta: & circa manifestam hæresim affirmant procedere posse Episcopum; secus in occulta. Cæterùm tenendum est absolutè nullo modo aduersùs Inquisitorem posse Episcopum procedere, sed solùm informationes capere, & ad Sedem Apostolicam eas transmittere, nisi in casu per epiikeiam excepto, quando scilicet Inquisitor hæreses seminasset, vel seminare permitteret, & delinquentes hæreticos impunitos dimitteret, vel alia horrenda faceret, quia durante inquisitionis officio officialis est Sedis Apostolicæ: ac proinde comprehenditur sub extrauag. Ioannis XXII. in qua cauetur aduersùs Nuntios, officialésq; Sedis Apostolicæ non posse ordinarios procedere in hoc hæresis crimine, nisi tantum recipiendo informationes: sic expressè Ioan. Azor. 1 *part. lib 8 cap. 18. quæst. 14.* Molin. *de iust. tract. 5. disp. 28 num. 21.* Farinacius *quæst. 186. num. 124. & 131.*

9 Tertia quæstio. an Inquisitorum iurisdictio sit non solùm in causis fidei, sed in aliis causis, tum ciuilibus, tum criminalibus?

Respondeo iurisdictionem habere in causis criminalibus suorum familiarum, & officialium priuatiuè, ita vt alij iudices non se intromittere possint in illis iudicandis, solùm enim poterunt capere delinquentes: at illos captos tenentur remittere in quisitorum iudicio sic Simancas *cathol. instit tit. 41. rubr. de ministris n. 16. & seq.* Rojas *singul.* 101. Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis, lib. 5. q. 6. n. 17.* Farinacius *q. 186 n. 38.* Ab hac tamen potestate excipiuntur ommittentes crimen læsæ maiestatis, rebellionis, seditionis publicæ, proditionis, raptus mandatorum regalium despectus, & eorum iudicibus resistentiæ, effractionis, seu violationis Ecclesiæ, aut monasterij incendiarij, vel denique committentes crimen nefandum & his similia. Expedit enim hæc à iudice sæculari qui pœnam mortis imponere potest, iudicari ne prætextu exemptionis auderent hæc committere: sic relati Doctores. In causis autem ciuilibus solùm credo habere iurisdictionem respectu officialium, qui sunt à secretis; ij enim solùm conueniri, & conuenire debitores possunt coram Inquisitoribus, non autem alij officiales externi.

10 Maior autem est dubitatio de reconciliatis, dum habitum penitent æ gestant, & generaliter de quibuscúmque pœnitẽtibus dum pœnitẽtiam exequuntur, an ij in causis ciuilibus & criminalibus Inquisitorum iudicio subdantur? Affirmat Hostiens *in sum. tit. de foro comp. §. ex præmissis.* Ant. Buttius *in c. 2 de foro competent. col 2.* Barbatia *ibi n. 61.* & alij Mouentur ex text. *in cap. aliud 11. q. 1.* quod repetitur *in c. aliud de pœnit dist. 1.* quod est Leonis Papæ ex *epist. 91. ad Rusticũ Narbonẽsem Episcopũ, c. 8.* vbi postquam reprehenderat eos, qui ob segnitiem differũt pœnitẽtiam impositam agere cõcludit in hæc verba. Aliud quidem est debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore cõtemnere; sed illicitorũ veniã postulãtes oportet multis etiã à licitis abstinere dicẽte Apostolo: *Multa mihi licent, sed non omnia expediunt.* Vnde si quis pœnitẽs habeat causam; quàm negligere forte nõ debeat, *melius expedit Ecclesiasticum quàm forense, iudicium* ex hoc testimonio infert Gratian. *ibi* nõ propter criminalem tantùm, sed generaliter propter quãlibet causã tam ciuilẽ quàm criminalem hoc esse intelligendum, atque adeò pœnitentem expedire potiùs Ecclesiasticum, quàm forense iudicium

adire. Ergo laicus pœnitens subditus est Ecclesiastico iudicio,& non sæculari. Aliqui tamen authores supradictum textum intelligunt non de quolibet publico pœnitenti solemniter, cuius meminit textus *in c.fin.*50.*distinct.*& differt à pœnitentia publica, & priuata ob certos ritus, & cæremonias, quas exercere debet, prout optimè expendit Couarr,*var resol.lib.*2.*cap.*10.*n.*3.quia pœnitentia solemnis ima non est in vsu, sic intelligunt glossi. *in dict.c.aliud* Calderin.*cons.*7.*tit.de iudic.*Repert.Inquisit. *verbo pœnitentiam pecuniariam.*

Verùm ex supradicto textu nullo modo censeo colligi posse pœnitentes laicos subditos esse in ciuilibus & criminalibus Ecclesiastico,iudicio,& multo minùs iudicio Inquisitorum. Primò, quia, vt ex relatis verbis constat, datur consilium pœnitenti vt Ecclesiasticum iudicium adeat potius quàm forense : at hoc consilium iis pœnitentibus conuenire non potest.Nam vel sunt actores, vel rei : si actores sint,debent reum vocare apud ipsius rei iudicem,neque potest in hoc variare, vt tenent ferè omnes Doctores *in dict.cap.aliud.*Si autem ipse pœnitens reus sit, necessariò conueniendus est apud suum iudicem;& sic conuentus non poterit iudicium subterfugere:atque adeò non verificari poterit,quod ipse pœnitens eligere poterit iudicium Ecclesiasticũ, potius quàm forense.Dices verificari posse, quia pœnitens laicus & subditus est sæculari iudicio,& subditus Ecclesiasticoisi, hoc eligat,eo quòd dum est in pœnitentia, videtur esse pauper miserabilisque persona, ob cuius rationem sub protectione Ecclesiæ videtur constituitiuxta textum *in c.*2.*& seq.*87.*distinct.* Sed facilè respondetur.Nam esto hic pœnitens sub paupere,miserabilique persona cõprehendatur; adhuc conuenire non potest coram Ecclesiastico iudice laicum,nisi prius probauerit iudicem sæcularem negligentem esse in administratione iustitiæ, iuxta textum *in c.nouit.de iudiciis.*probata autem negligentia, & remissione iudicis sæcularis poterit coram Ecclesiastico conueniri, iuxta textum *in c.ex tenore,de foro cõpetenti.c.significantibus*, vbi glossa,*de offic.deleg.*& tradit optimè Couarr.*pract q.c.*6. *n.*1.*vers.imò*, *& in hoc tractatu.* Secundò multi Doctores sentiunt illum textũ intelligi de pœnitente aliquo religioso,qui pœnitentiæ habitum assumpsit, ratione cuius est constitutus Ecclesiastica persona,vti tradit Simancas *catholic.institut titul.*47. *n.*21.Pegna *direct.*3.*part.quæst.*97.*comment.*146.*circa medium, vers.denique non obstat.*De hoc enim dicunt Doctores,si habeat causam ; quam fortè negligere non debeat, possit reum laicum vocatũ ad Ecclesiasticum iudicium,si ipse vocatus consentiat,secus si renuat, cùm non possit ratione pœnitentiæ maius priuilegium habere,quàm habeat sacerdos, qui reum laicum vocare non potest ad iudicium Ecclesiasticum ipso renuente.At ex hoc intellectu approbato à glossa.Dominic.Præposito,& Turrecrem, nullo modo infertur pœnitentem lacium Ecclesiæ reconciliatũ, & pœnitentiæ iudicialis habitum gestantem posse conueniri,vel conuenire coram iudice Ecclesiastico;quia laicus reconciliatus non est persona religiosa,neque talis habitus imposito illum religiosum,aut Ecclesiasticum constituit. Ergo ex hoc rextu non infertur hos pœnitentes iudicio.Inquisitorum subdi.Neque video si Ecclesiastici sint pœnitentes, quare deberent Inquisitoribus, & non Episcopo subdi,tum in causis ciuilibus,tum in criminalibus,Quapropter si genuinam interpretationem textus velimus habere, necessariò supponendum est loqui Pontificem Leonem de pœnitente actore, quia in illo textu datur libertas eligendi iudicium,& consilium eligendi Ecclesiasticum; potius quàm forense :at actori datur liberum arbitrium eligendi iudicium,aut illud omittendi,non autem reo datur optio declinandi iudicium sæculare,si ad illud pertineat,quia laicus est, vel Ecclesiasticus : si Ecclesiasticus sit, cùm nullo textu, vel ratione eximatur.Posito, inquam, loqui Pontificem de pœnitente actore,dicendum est hunc pœnitentem posse debita iusta reposcere: at quia peccatorum veniam postulat,melius facit, si ab hac petitione abstineat. Nam esto habeat causam,quam fortè non debeat negligere , expedit illum , vt Ecclesiasticum iudicium adeat,& non forense,hoc est vt pœnitentiæ iudicium exequatur : & iudicio forensi,hoc est,exactioni, & petitioni iudiciali, siue per Ecclesiasticos iudices,siue per sæculares facienda sit,non se immisceat , quousque tempus pœnitentiæ adimpleat.Neque nouum videri debet alicui,vt iudicium Ecclesiasticum pro iudicio pœnitentiæ , seu pro executione pœnitentiæ iniunctæ vsurpemus,vt vsurpat Couarr.*pract.q.cap.*34.*circa finem numer.*4. *versbinc sequitur.*

Dissoluto ergo hoc fundamento , cùm nullum aliud sit, ex quo colligi possit pœnitẽtes laicos iudicio Ecclesiastico in ciuilibus,vel in criminalibus subditos esse, affirmandum est , nequaquam Inquisitorum iudicio subdi,sed à suis iudicibus iudicandos fore, sicut si pœnitentialem habitum non gestarent. sic docuit Rojas *singul.*98.Simancas *catholic.institut.s.*47.*rubr.de pœnitent.conuersis.num.*18.*& seq.*Decianus *tract.at crimin.libr.*5. *cap.*23 *num.*15 Couarruuias *pract.quæst.cap.*34.*à numer.* 3.*& præcipuè n.*5.Pegna *direct.*3.*par.quæst.*97.*comment.*146.*circa medium,vers.in altera ergo quæstionis parte.*Ratio à priori est ; quia Inquisitoribus prohibita est cognitio aliarum causarum ab hæresi,seu quæ hæresim concernunt,*c.accusatus.*§.*sanè de hæretic.in*6,Sed ex eo quòd causæ agitandæ sint pœnitentium, non efficitur esse causas hæresis,neque hæresim concernere. Ergo ad Inquisitores pertinere non possunt ex iure cõmuni.Restat ergo,vt ex aliquo priuilegio pertineant, quod nullum esse apparet.Neque deest pro hac parte ratio congruentiæ:si enim ij pœnitentes Inquisitorum iudicio subderentur,ex delicto cõmedum reportarent ; siquidem consequerentur priuilegium exemptionis à propriis iudicibus,quod familiares,& officiales Inquisitionis ob seruitia exhibita,& exhibenda consequuntur , quod videtur absurdum,item datur illis occasio delinquendi dum viderent ab Inquisitoribus non esse ita seuerè puniendos pro suis excessibus, ac si propriis iudicibus subderentur.

11 In regno tamen Aragoniæ, Valen.& Barcin. Inquisitores ex particulari priuilegio summi Pontificis,& Hispaniarum Regis cognoscunt de committentibus nefandum crimen quicumque sint:& aperitur via cognitioni huius criminis,ex depositione vnius testis etiam complicis,qua dispositione,facta si adsint aliquæ aliæ præsumptiones de delicto commisso,comprehenditur,& in carceribus secretis detruditur, examinatur , si neget, vocatur testis, & in eius præsentia ptocuratur conuinci:quòd si in negatiua perseueret, & rationes testis vrgentes sint, quæstioni exponitur , quam si vincat,liber dimittitur : at si delictum fateatur,& maior sit viginticuinque annis, curiæ sæculari relaxatur in actu publico; si delictum tribus testibus comproberur, etiamsi singulares sint. relaxandus est quantumuis neget, iuxta legem regni editam anno 1598.si minor est viginticuinque annis flagellis cæditur, & tritemibus addicitur. Simul cum inquisitoribus de hoc delicto Cæsar Augustæ cognoscit ordinarius Ecclesiasticus , sicut in causis fidei: at Barcinonæ cognoscit sæcularis iudex simul cum Inquisitore.Nunquam ob delictum bestialitatis crematur animal in tribunali Inquisitionis,forte ne à denunciando aliqui huius occasione retardentur.

12 Quarta quæstio, an possint Inquisitores vices suas aliis committere.Certum est posse,quia,ita supponitur *in c ne aliqui. de hæretic.e.vt cõmissi.§.comittendi,de hæretic.in* 6.*& in Clement.*1.*eod.tit.*§.*porrò.*ibi inquisitoris,vel suorum commissariorũ ordinatio referatur,*& deinde coram dictis Inquisitoribus,& substitutis ab eis.& in §.verũ* dicitur Inquisitoribus prædictis ac aliis ad dicti executionẽ officij *substituẽdis ab eis & in Clement.* 2.*eod tit.de hæret.*ibi,super hoc *deputatis cõmissarij.* Id ipsũ probant constitutiones Clement.V I I.& Pij I I.quarum meminit Pegna *direct.*3 *p.q.*13.*comm.*62. Ioan. Azor. 1.*p. instit.c.*1.18.*q.* 10. Sed dubium est, an possint non solùm iis commissaris , & vicariis electis delegare receptiones denuntiationum inquisitionum , formationes testium examinationem , sed etiam definitiuam sententiam aduersùs quemcunque reum.Et ratio dubitandi oritur ex Vrbani I V. rescripto quodam incipiente , *Licet ex omnibus*, cuius meminit Pegna *direct.*3.*p.n.*37.*com.*10.Vmbert. Locat. *in ind.inquisit.verbo inquisitor.n.*4.Calderin. *tract. de hæret.vnd.de officio vicarij*, *n.*1.*& seq.* In quo rescripto solùm ad præparatoria sententiæ plena facultas conceditur. Ergo tacitè negatur de sententia. Nihilominus dicendum est (spectato iure & rigore) posse Inquisitorem non solùm vnum,sed plures vicarios, si id expedire iudicauerit,substituere, quibus integrè vices suas committat etiam vsque ad sententiæ definitiuæ prolationem sic docet Eymer.& Pegna *loco allegato.* Farinac. pluribus comprobans, *q.*186.*n.*29. Mol.*tract.*5.*de iust.disp.* 28.*n.*8. Azor.1. *p.lib.*8.*c.*8.*q.*10. Ratio est , quàm tradit Eymer.3.*p.direct.q.*15. quia Inquisitor vt diximus, est delegatus Sedis Apostolicæ;sed delegatus potest subdelegare,& alteri vices suas plenè cõmittere ex *cap.super.quæst.de offic.iudic.deleg.* Ergo Verùm etsi hoc ita sit nunquam tamen Inquisitores deberent commissariis pro sententiis pronuntiandis, præcipuè aduersus relapsos,& impœnitentes vices suas committere ; quia cùm de vita hominis agatur,altiori examine, quam eo quod fieri potest per vicarium indigemimò est cõueniens,vt nec examinatio testiũ illis concedatur, nisi fortè in aliquo casu graui & vrgenti,quando neque ipsi testes ad Inquisitorem accedere facilè possunt, neque Inquisitor ad illos sicut in Hispania eatrum est quadam Hispalensi institutione edita anno 1484.*cap.*17.cuius meminit Pegna *dict direct.*3.*part. cap.*37.*comm.*10. Quapropter in Hispania solùm commissarius conceditur ex officio denuntiationes recipere,vt testatur Molin. *dict.disp.*28.*n.*8.*in fine.*

13 Huiusmodi autem commissarij generaliter constituti ab Inquisitore etiam cũ potestate pronuntiandi definitiuam sententiam nullo modo possunt alteri vices suas,neque in totum,neque in parte subdelegare,ita cum glossa *c.super.quæst.* §.*porrò,verbo transfert,de offic.deleg.* & glossa *in c.cùm causam verbo delegatus, de appellat.* Ioan.Andr. Albertin. Panormit. Alexand. & communi sententia tradit Pegna 3 *p.direct q.*15 *com.*64. Mol. *suprà n* 8.*in medio* & Azor.*q.*10. Probant primò , quia si commissarius , qui est subdelegatus , posset alium subdelegare , hic secundus subdelegatus posset alium subdelegare , & sic in infinitum,cùm nulla excogitari possit ratio,ob quam magis primus, quàm reliqui subdelegare possit. Processum autem in infinitum iura abhorrent, ac vitare præcipiunt *l. fideicommissum* , §.*qui*, *ff. de legatis* 3. Ergo Secundò , lex delegatis a principe concedit potestatem subdelegandi,quam tamen potestatem alijs delegatis, vel subdelegatis non concedit. Ergo signum est esse

quia

quasi priuilegium personale delegatorum, quod in alios transmitti non potest, iuxta textum *cap. priuilegium de reg. iur. in 6.* notantque glossa *in cap. quam sit, de elect. in 6.* & Bart. *in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap.*

14 Quinta quæstio est, an si plures Inquisitores pro vna prouincia eligãtur, quilibet independenter ab alio procedere possit? Certa regula est & posse simul, & separatim procedere, prout sibi magis expedire visum fuerit habetur expressè *in cap. vt officium. de haret. in 6.* ibi, Mandamus quatenus vbique in præfata prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, prout negotij vtilitas suadebit contra hæreticos, credentes receptatores fautores, & defensores eorum, nec non contra infamatos de hæresi, vel suspectos iuxta sanctiones canonicas procedatis, & redditur ratio in supradicto textu, vt sic officium inquisitionis efficacius impleatur, & liberius res fidei tractentur, & hæretici, eorumque fautores pluribus iudicibus comprimãtur: sic pluribus comprobat Farinacius *quæst. 186. num. 24.* Pegna cum Eymer. *3 part. direct. quæst. 46. comm. 95.* Molin. *tract. 5. de iust. disp. 28. n. 9.* vbi aduertunt reum ab vno Inquisitore punitum ab alio puniri non posse, quia pro vno delicto vnica pœna illi correspondere reus afficiendus est, non pluribus. In Hispaniis autem ex quadam instructione Toletana, cuius meminit Rojas *singul. 27. num. 6.* & Farinacius *suprà*, quando duo, vel plures Inquisitores vnius districtu præsentes sunt, non potest vnus sine altero ad captum procedere, neque ad purgationem indicendam, neque ad publicationem testium, neque ad copiam actorum reo decernendam, & multo minus ad sententiam. Denique seruare tenentur formam ab Inquisitore generali eis præscriptam, qua dependenter, vt diximus, ab illo recipiunt iurisdictionem.

15 Quòd si Pontifex contra aliquem, vel aliquos specialiter, & expressè Inquisitorem designasset: tunc reliqui Inquisitores generaliter designati, de tali causa cognoscere nullatenus possent, etiãsi cognoscere incepissent; quia illa delegationes speciali facta, censetur Pontifex illam causam sibi, & illi delegato specialiter aduocare, & consequenter aliis potestatem cognoscendi interdicere: sic aliis relatis docet Pegna *dict. q. 46. com 45. vers. sed oritur.* Molin *suprà n. 9.* Farinacius *quæst. 186. n. 25.* & probat textus *in cap. vt nostrum de appellationib. & in cap studuisti. de offic. delegat.* Ex quo fit si hic Inquisitor specialiter designatus obeat, vel alia via iurisdictio illius esset, non posse Inquisitores generaliter designatos, neque Episcopum de illa causa cognoscere: quia iam fuit Pontifici aduocata, & ab eorum iurisdictione sublata: sic Molin. *d. disp. 28. num 9.*

Ad huius autem causæ cognitionem, si hic Inquisitor specialis indigeat informationibus, & depositionibus factis apud alios Inquisitores potest illos compellere, vt ea sibi exhibeant iuxta textum *in cap. vt commissi, versic. nec non de hæreticis, in 6.* & iuxta constitutionem Bonifac. VIII. & Alexand. IV. quarum meminit Pegna *3 part. com. 88. super q. 39.* Molin. *dict. num. 9.* Saccia *de iudic. cap. 67. n. 10.* Farinacius *quæst. 186. n. 25* Addunt tamen, & bene Molin. & Pegna *suprà*, modestè procedendum esse in hac parte. Primò enim instrumẽta petenda sunt amicabiliter, quòd si huic petitioni acquiescere noluerint, expedit Romanum Pontificem consulere, neque illo inconsulto vi compellendi sunt, nisi in aliquo casu raro, & vrgenti.

16 Sexta difficultas, an expiret iurisdictio morte delegantis? Respondeo, si absolutè institutus est, non expirat etiam re integra In quo ob fauorem filij iurisdictioni ordinariæ comparatur habetur expressè *in cap. ne aliquis de hæretic in 6.* ibi, præsenti declaramus edicto ipsum officium non solum quoad negotia viuente mandatore incepta, imò etiam *quoad integra, & non capta, & quod plus est quantum ad ea, quæ tunc nequaquam emerserant in fauorem fidei post committentis obitum durare* & notant ibi glossa, & Doctores omnes. Quod intelligendum est non solùm de Inquisitoribus à summo Pontifice immediatè electis, sed etiam de Inquisitoribus, à Cardinalibus, & generali Hispaniarum Inquisitore nominatis, quia omnes hi delegati sunt à Pontifice, & tradit expressè cum Eymer. Pegna *3. part. direct. quæst. 7. & 8. comment. 56. & 57.* Farinacius *q. 186. n. 20.* Azor. *1. part institutionum moralium cap. 28. q. 7.* Lœlius Zechius *sum. 1. part tit de fide rubr. de hæresi, cap. 11. num. 13. vers. ne eorum potestas.*

17 Solum est dubium, si ad beneplacitum non quidem Sedis Apostolicæ, sed Pontificis esset delegatio facta, an tunc expiret morte delegantis? Affirmat Ioan Andr. *in dict. c. ne aliquis de haret in 6. in glos. 1.* Geminian. *n. 4. versic. & intellige præmissa.* Francus *num. 2. vers. in glossa prima.* Nicol. Arelatens. *not ab. 4. num. 3.* Decian. *tract. crim lib. 5. cap. 20. n. 8. versic. fallit tamen, & cap. 22. num. 19.* Silvest. *verbo hæreticus, §. 2. num. 3.* quo videtur sequi Farinacius *de hæresi, quæst. 185. num. 22. & 23.* Mouentur ex *cap. si gratiosè, de rescriptis, in 6.* vbi delegati ad beneplacitum Sedis non finiuntur morte delegantis secus si ad beneplacitũ Romani Pontificis. Cæterum verius iurisdictionem sic delegati non expirare, nisi id in litteris delegationis expressum fuerit, semper enim ob singularem fidei fauorem censenda est data iurisdictio ad beneplacitum sedis etiamsi sub verbo Romani Pontificis concedatur. Aliàs contingere casus posset in quo hæreses extirpari non possent, quia cessat qui poterat hæreticos inquirere, aut inquisitos punire, quod non est admittendum: & ita docet Francisc. Pegna *direct. 3. p. q. 7. com. 56. vers. sed ve verum fatear.* Azor. 1 *p. instit. moral. lib. 8. cap. 18. quæst. 7.* quos refert, neque impugnat Farinac. *suprà, num. 23.*

18 Septima quæstio, à quo reuocari possit Inquisitorum iurisdictio? Clarum est reuocari posse à Pontifice, qui eam concedit. Sed cùm olim Inquisitores non solùm à Pontifice eligerentur, sed etiam à ministro generali, & prouinciali, eiusque ministris, tam in ordine D. Dominici, quàm Francisci, meritò concessum fuit iis superioribus posse à se electos authoritate Apostolica remouere, cùm id sibi visum fuerit expedire: sic ex priuilegiis concessis iis ordinibus, & ex constitutione Innocent. edita anno 1254. incipiente, *Licèt ex omnibus*, & ex alia constitutione Clement. IV. edita anno 1265. similiter incipiente, *Licèt ex omnibus*, & aliis probat Pegna *3 p. direct. q. 9. com. 58.* Farinacius *quæst. 186. num. 32.* Azor. 1 *p. lib. 8. cap. 18. q. 9.* At cùm hodie Inquisitores ab iis prouincialibus, aut generalibus non eligantur, sed pro tota Italia ab Illustrissimis Cardinalibus vniuersali Inquisitioni præsidentibus, & in Hispania ab Inquisitore generali, ij tantum à se electos poterunt de vno loco in alium transferre, & ab officio remouere, cùm id visum fuerit expedire: sic notant relati Doctores.

19 Sed dubium est, an sine vlla causa, sed solo libero eligentium arbitrio possint huiusmodi Inquisitores electi ex vno loco in alium transferri, vel ab officio remoueri? Ratio dubitandi est; quia in litteris electionis horum Inquisitorum dicitur esse electos, dum nostra voluntas fuerit: quæ verba videntur indicare liberum, & absolutum arbitrium non iure, & æquitate regularum: vt multis exornat Menoch. *lib. 1. de arbitrar. q. 7. num 2.* At quoties in pleno, & libero arbitrio alicuius negotium situm est expedire illud potest pro voluntate nullis legibus subiecta; secluso tamen dolo, vt rectè expendit idem Menoch. *q. 6.* Ergo Inquisitores electi à Cardinalibus, & ab Inquisitore generali, mutari de loco in locum, & ab officio remoueri pro libera voluntate eligentium possunt: & ita videtur sentire Ludou. c. Molin. *de iust. tract. 5. disp. 28 num. 7. vers. neque obstat, & vers. confirmare possumus, circa finem.* In his enim locis, & alibi affirmat hos Inquisitores esse amobiles ad nutum Inquisitoris generalis.

20 Cæterum omnino dicendum est, non posse absque causa legitima intercedente Inquisitorem inuitum de vno loco in aliũ transferri, aut ab officio remoueri. Moueor, quia in supradictis decretis, & constitutionibus, in quibus potestas conceditur mutandi, & remouendi Inquisitores electos, semper adduntur illa verba, *si ita expedire visum fuerit vel si ita vobis videbitur.* At hæc verba non indicant plenum arbitrium, sed arbitrium regularum iure, & æquitate. Primò enim verbum *expedire* conuenientiam ipsius officij continet, iuxta *cap. non solum, de regular. lib. 6.* & tradit alios referens Menoch. *lib. 1. de arbitr. q. 8. n. 5* Pegna *direct 3. p quæst. 10. com. 69. vers. quæ autem sint causa.* Deinde verbum illud *si ita vobis videatur*, etiam denotat boni viri arbitrium, ac proinde ratione, & lege regularum: vt alios referens probat Menoch. *dicta q. 8. n. 2. ex l. si fideicõmissaria libertas 2. in princ. ff. de fideicommissar. libertatib. & l. fideicommissa §. quamquam, de legat 3.* & tradit Pegna *loco allegato.* Adde etsi Inquisitoris generalis, & illustrissimorũ Cardinalium arbitrio commissa esset potestas mutandi, vel remouendi Inquisitorem electum, adhuc credendum non est, liberum illis esse, prout sibi placuerit, facere; sed omnino eorum placitum iure, & æquitate firmari debet, vt satis colligitur ex iis quæ adducit Menoch. *quæst. 8. à n. 7.* vbi probat causam commissam ad beneplacitum alicuius esse commissam secũdùm boni viri arbitrium. Et idem est, quando eius potestati committitur, vt ex Bart. Ang. Gozadino probat idem Menoch. *num 47.* Denique quòd causa aliqua reuocaretur ad hanc mutationem, vel remotionem faciendam, officio Inquisitionis conueniẽtius est: tum quia Inquisitores amplius reuerebuntur: tum quia exactius negotia fidei tractabũt, videntes non prohibitos, sed ex causa remouendos esse docent generaliter loquentes Eymer. *direct. 3. p. quæst. 10.* & ibi Pegna *com. 59.* Vmbert. Locat. *in iudic inquisit. verbo inquisit. n. 38. vers. Nota tamen, & n. 40. per totum* Farinac. *quæst. 186. n. 33.* Azor. 1. *p. lib. 8. cap. 18. quæst. 9. vers. si quæras.* Lœlius Zech. *sum. 1 p. tit. de fide rub. de hæresi cap. 11 num. 13. vers. & Inquisitores.* Neque obstat quòd Inquisitor generalis in delegatione dixerit vices suas committere, dum ipse non reuocauerit, seu ad suum beneplacitum adhũc non potest sine iusta causa ab officio remouere, quia concessio facta ad beneplacitum perpetua esse dicitur vt probat Menoch. *q. 69.* & beneplacitum significat arbitrium boni viri, vt tradit idem Menoch. *quæst. 6. num. 10.* & faciunt pro hac parte ea quæ adducit *q. 55. num. 11. & 12.*

21 Quòd si inquiras quæ sint causæ, ex quibus Inquisitores ab officio remoueri possunt, vel ab vno loco in alium transferri? Respondeo ad remouendum ab officio Inquisitorem tres causas in genere à Doctoribus expostulari, ad quas omnes reducuntur, impotentia, negligentia, & iniquitas maxime prætextu officij commissa, quarum quælibet per se sufficiens est: sic Eymer. *direct. 3. p. q. 12. num. 5.* Pegna *comm. 61.* Lœlius Zech. Azor, & Farinac. *suprà*, Et quidem impotentiam præbere sufficientem

cientem causam remotionis nemini dubium est, cùm officium datur ob exercitium, vnde impotens illud exercere priuari illo debet. Sub impotentia comprehenditur infirmitas senectus, ignorantia, quæ officio exercendo obstant. Iusirmitas non quidem temporalis, sed perpetua, aut quasi perpetua: hæc enim est, quæ absolutè ineptum reddit officio exercendo. Alia verò temporalis non absolutè, sed secundùm quid, quo tempore scilicet limitatio, reddit sic effectum impeditum pro quo tempore limitatio constituere vicarium potest, & impotentiam supplere, sicuti si ob iustas causas pro limitato tempore absens esset. Senectus, si rectum iudicium, & precedentem deliberationem tollat, aliàs non. Ignotantia, si adeo grauis sit, vt ignorent ea, quæ ad exercendum hoc officium requirantur; neque enim fas est Inquisitoribus omnia consultorum consilio remittere, quasi ipsi solùm essent Inquisitores, & non iudices; ipsi enim scientiam habere debent qua possunt rationes perpendere, & difficultates examinare, & quod iuri, & æquitati conformius est iudicare aliàs inepti sunt officio exercendo, & in peccato mortali constituti, meritóque remouendi. Secunda causa est negligentia, quæ in quolibet officio sufficientem præbet occasionem, vt remoueatur ab illo, qui illam committit, *cap. si qui Episcopi 1. q. 1. l. vlt. ff. vbi pupill. educari debent l. carceri, ff. de cust. reorum, & l. si quos C. de offic præfecti prætorio.* & scribunt Roman. *cons. 467.* glossa *in c. excõmunicamus verbo neglexit de hæret.* Baid. & Iason. *in l. argentarius §. vlt. ff. de edendo* ex illo text. Alexand. *l. p. 5.* & ibi Iason. *n. 9. in fine* Dec. ibi *6. not ab. C. de pactis.* Iul. Clar. *lib. 5. sentent. iuris §. fin. q. 73. vers. item iudex* Menoch. *de arb. lib. 1. q. 55. n. 14. & lib. 2. casu 341. num. 1.* Hæc autem negligentia non solùm contingit, quando aduersus hæreticos, aut de hæresi suspectos non procedit, sed etiam quando non procedit debito tempore, ob quam remissionem fortè capiendus aufugit, aut aufugere poterat, vel interim hæreses disseminauit. Adde cùm hoc sit grauissimum crimen, & reipublicæ Christianæ pernicioſissimum, quælibet negligentia in illo extirpando graue crimen reputatur, & meritò occasionem præbet ab officio negligentem remouendi. Quòd si hæc negligentia odij gratia, vel amoris lucri causa procedat, vltra debitam remotionem ab officio, si fuerit Episcopus suspenditur ipso facto per triennium ab officio; reliqui vero excommunicationem Pontificiam reseruatam incurrunt: habetur *Clement. 1. §. verum de hæreticis in fine.* Adde, ex quocumque fine Episcopus, & Inquisitor negligentes fuerint in hæreticis inquirendis, & puniendis, si eorum negligentia grauis fuerit, fautoriam hæresis incurrunt ex text. *in c. qui potest obuiare 23. q. 3. cap. quanta de sentent. excommunicat.* & aliis relatis docet Farinacius *quæst. 186. num. 147.* Meritò ergo ob tale crimen deponendi sunt ab officio, vt multis relatis docet idem Farinacius *quæst. 182. n. 24.* Tertia causa est iniquitas, quæ si prætextu officij commissa est, manifestissimam præbet occasionem remouendi ab officio iniquum. Non enim meretur officium retinere, qui in officium delinquit, præcipuè in officium ita sacrum, & ab omni iniquitate alienum: sic docet Menochius *lib. 1. de arbitr. q. 55. num. 15.* Roman. *consil. 467. fine.* Pegna *dicta 3. part. direct. quæst. 12. com. 61. post medium, vers. denique* Farinacius *quæst. 186. n. 34.* Hinc infertur, si illicitè pecuniam extorqueas sacri Officij prætextu, dignus es, vt officio remoueatis, & traditur expresè *in Clement. 2. de hæreticis.* vbi postquam sententiam excommunicationis aduersùs Inquisitores, & commissarios pecuniam illicitè extorquentes tulit, mandat eos ab officio remouere, & amotos aliis pœnis arbitrariis puniri. Sub nomine pecuniæ quælibet res pretio æstimabilis intelligitur sic glossa *in supradicta Clement. verbo pecuniam.* Farinacius *quæst. 186 num. 139.* Pegna *direct. 3. p. quæst. 12. comment. 61. post medium, vers. nomine pecuniæ.* Thom. Sanchez plures referens *lib. 2. c. 20 n. 9.* Dixi, si prætextu officij iniquiras commissa est; quia hoc crimen est, quod præcipuam occasionem præbet ab officio remouendi eum, qui illud committit. At cùm hoc officium Inquisitoris expostulet viros prudentia doctrina, & omni virtute conspicuos; iuxta constitutionem Vrbani IV incipientem, *Præ cunctis* cuius meminit Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo Inquisitor num. 3.* & tradit Simanc. *cathol. instit. tit. 34. n. 9. & 10. & in enchirid. tit. 7. num. 2.* Eymer. *3. part. direct q. 1.* Farinacius *q. 186. n. 54.* meritò infectus graui aliquo crimine, quodcumque sit, præcipuè si scandalum generat, ab officio remoueri debet.

22 Hucusque diximus de causis, ob quas ab officio Inquisitor remouere possit. At si loquamur non de remotione ab officio, sed de mutatione ex vno loco in alium, dicendum est posse Cardinales illustrissimos, & Inquisitorem generalem Hispaniarum Inquisitores à se electos mutare etiamsi nullam culpam commiserint, si videant officio inquisitionis talem mutationem conuenientiorem esse: ersi ei, qui mutandus est non sit ita conueniens; quia hoc expedit potestati gubernatiuæ illis commissæ. Neque ad hanc mutationem faciendã opus illis est conuenientiam iuridicè probare: aliàs rarò possent mutare inuitos, & transferre Inquisitores ad loca infesta, vbi fortè eorum industria necessaria est: hinc que sequeretur causam fidei maximè periclitari. Quapropter hoc negotium eorum conscientiæ, & prudentiæ est relictum, qui re maturè cognita, vt decet; non odio ducti, sed zelo dei accensi hanc faciant mutationem.

23 Octaua quæstio est, quis possit delinquentes Inquisitores punire: Vt respondeam, distinguendum est inter Inquisitores religiosos, & sæculares clericos, & inter delictum in officio vel extra. Si Inquisitores clerici sint sæculares, à Cardinalibus sanctæ Romanæ inquisitionis electi ab iis puniri debent, quocumque modo delinquant, quia iis sunt subiecti. Si à generali Hispanarum Inquisitore electi sunt, ab ipso puniri possunt, ob eandem rationem. At si Inquisitores sint religiosi, cum ratione religionis suis superioribus subdantur existimat Eymeric. *director. 3. part. quæst. 12. num. 1.* & Vmbert. Locat. *in iudicial. inquisit. verbo Inquisitor, num. 40.* posse à suis superioribus coërceri, & puniri, si extra suum officium, & contra regularem obseruantiam delinquant. Secus si in proprio officio, quia in illo à propriis Prælatis exempti sunt, ex constitutione Alexandri IV. & Clementis IV. quarum meminit Eymer. *3. part. direct. q. 11.* & ibi Pegna *comm. 50.* Decian. *tract. crim lib. 5. cap. 22. num. 33.* Farinacius *quæst. 186. num. 128.* Cæterum credo non solùm delinquentes in proprio officio, sed nec delinquentes extrà posse à suis Prælatis puniri, pœna inquam quæ aliquo modo retardere possit proprij officij exercitium. Ratio est, quia in supradictis constitutionibus eximuntur Inquisitores in suo officio exercendo à Prælatorum obedientia, ita vt ipsis Prælatis grauiter iniungatur, ne dictos Inquisitores ab executione sui officij directè, vel indirectè impediant. Si autem possent culpas extra officium commissas punire consequenter possent indirectè eorum officium impedire. Ne ergo admittamus inconueniens, quod Pontifices in dictis constitutionibus vitare curarunt dicendum est nullo modo posse hos Inquisitores à suis Prælatis puniri pœna, quæ aliquo modo exercitium sancti officij retardet: sic docet Farinacius *q. 196. n. 132.* vbi inquit. Tu verò dicas, quòd licet Inquisitores teneantur parere suis superioribus regularibus in his quæ regulæ obseruantiam, & alia per quæ directè, aut indirectè sanctum Officium non impeditur, respiciunt, & propterea in delictis extra officium per eosdem superiores moneri, & reprehendi: non tamen puto, quòd dicti superiores possint eos punire, & consequenter ab eorum officio per indirectum retrahere, sed bene poterũt assumere informationes, illásque ad supremum tribunal transmittere expectans quid sibi ab eodem tribunali supremo mandetur, aliàs esset inuenta aperta via impediendi officium Inquisitionis per indirectum. Hæc Farinacius.

24 Nona quæstio est de ætate, & qualitate requisitis in eo cui est Inquisitoris officium commissum. Qua in re dicendum est: Spectato iure communi quadragesimum annum attingere debet Inquisitor ab alio quàm à Pontifice electus: habetur expresè *Clement. 2 hæreticis* ibi, *Statuimus nullis ex tunc, nisi qui quadragesimum ætatis annum attigerunt efficium inquisitionis prædicta committi Inquisitoribus,* & ibi notarũt glossa & omnes. Aliàs electio facta nulla esse videtur vtpote facta contra formam præscriptam, & conditionem à iure requisitam: sic glossa *in dicta Clement. verbo cõmitti,* & ibi Ancharan. *post. n. 2. vers. quarit Paul.* Cardinal. Zabarella *n. 3. vers. tertiò quæro* Ioan. de Imola *n. 5.* & Bonifacius de Vitalinis *n. 27.* Farin. *q. 186. num. 50.* Ab hac conclusione excipit Simanc. *cathol. instit. tit. 34. n. 12.* Inquisitores Hispanos, qui ex speciali summi Pontificis decreto eligi possunt annum trigesimum attingentes. Subdit tamen Pegna 3 *part. direct. quæst. 2. comm. 51. vers.* Simancas hoc priuilegium se non vidisse; & quamuis in Hispania sic fiat alibi ius commune seruandum esse in quo tamen iusta causa intercedente dispensari poterit à Pontifice, expectata personæ eligendæ probitate, doctrina, ac prudentia. Ratio verò quare hæc tam matura ætas in Inquisitore requiratur, cùm in Episcopo hoc officium exercente requisita non sit, sed solùm annus trigesimus, traditur optimè à Panormitano *cap. cùm in cunctis §. 1. num. 6. de electione.* quia de Episcoporum moribus, doctrina, & prudentia sit ante electionem accurata indagatio, quæ tamen non præmittitur in electione Inquisitoris, idcóque in Episcopo tanquam in persona aliàs cognita idonea, non est requisitus ad officium Inquisitoris annus 40. qui tamen requisitus est in Inquisitore, aliàs idoneo non probato.

Notanter dixi requiri annum 40. in Inquisitoribus electis ab alio, quam à Pontifice: quia de illis tantùm loquitur textus in *Clement. 2.* vt constat ex illis verbis, *committi Inquisitoribus,* quæ explicans glossa verbo *committi*, inquit per Prælatos pronunciales, vel ministros illorum ordinũ, quibus deputatio talium à Sede Apostolica est commissa. Quocirca si à Pontifice immediatè eligantur non videtur necessarium annum 40. attingere sed in quacumque ætate eligantur, valet eorum electio, etiam ignorante Pontifice ætatem sic Farinac. *quæst. 186 n. 13.* cum Bonifacio de Vitalinis *in supradict. Clement. 2. n. 4. vers. vnde si Papa &* subdit Farinac. hoc procedere in Inquisitoribus electis à consistorio Cardinalium, quia eliguntur de scientia summi Pontificis.

25 Præter ætatem aliæ qualitates in Inquisitore requiruntur: nempe probitas vitæ, doctrina non vulgaris, & prudentia non mediocris cùm enim hoc officium omnibus antecellat, quid mirum si illius præfecti commune genus hominum debeant excedere? Quapropter Eymer. huius tribunalis satis bene me-

ritus,

ritus, 3. *part. director. quæst.* 1. dixit Inquisitorem debere esse conuersatione honestum, prudentia circumspectum, constantia firmum, sacra doctrina fidei eminenter eruditum, & virtutibus circumfultum: quod ibi confirmat Pegna *comm.* 50. Simancas *cathol. instit. tit.* 34. *rubr. de inquisit. Apostol. n.* 9. & 10. & *in enchirid. violat. relig. tit.* 7. *rubr. de inquisit. n.* 2. Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo Inquisitor. n.* 3. vbi adducit constitutionem Vrbani IV. incipientem, *Præcunctis*, in qua hæ qualitates minis verbis expostulantur. Quòd si roges, an scientia Theologiæ, vel iuris canonici poliere debeat? Respondeo vtraque debere, Theologia, vt hæreses cognoscat, iure canonico, vt causas, & lites decidere valeat: sic Azor 1. *p. instit. lib.* 8. *cap.* 18. *quæst.* 3. Farinacius *q.* 186. *n.* 54. *fine.*

26 Sed quid dicendum de commissariis Inquisitorum, & Episcoporum? Glossa, & Ioann. Andr. *in dicta Clement.* 2. *de hæreticis*, eandem ætatem, & qualitatem expostulat, ac in Inquisitoribus, quia loco Inquisitorum substituuntur, & substitutus naturam principalis sapere debet *l. parabolam, C. de Episcopis, & clericis.* Cæterum dicendum est sufficere annum 30. attingere, quia ita statutum est à Clemente VII. in constitutione incipiente *Cum sicut*, relata à Pegna inter litteras Apostolicas, cuiusque meminit ipse *in director.* 3. *part. quæst* 13. & 16. *comment.* 62. & 65. vbi inquit Pontifex Decernimus insuper, vt vestros vicarios siue commissarios instituere valeatis viros scientia probos, prouidos, aptos, & idoneos, dummodo *ætatis trigesimum annum attigerint*, sic norant Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo Inquisitor n.* 4. *in fine*, Ioan Azor. 1 *p. lib.* 8. *c.* 18. *q.* 4. *vers. quarto deinde* Molin. *de iustit. tract.* 5 *disp.* 28. *in fine. num.* 23. Nonnemum est minorem ætatem in commissario, quàm Inquisitore requiri, cùm tamen illis committatur integra Inquisitorum potestas. De aliis autem qualitatibus constat debere esse doctos, probos, & idoneos officio exercendo. Quapropter semper soler eligi clericus qui in illa ciuitate, & Ecclesia aliquam dignitatem præeminentem habeat: sic Farinacius *quæst.* 186. *num.* 55.

Punctum XIII.

Quem modum seruare debeant Inquisitores, & Episcopi in hæreticis inquirendis, & puniendis.

1 *Statuitur à Bonifac. VIII. & Clem. V. aliisque Pontificibus*
2 *Iurisdictio delegata inquisitoris, non derogat iurisdictioni diœcesani Episcopi.*
3 *Citatus ab Inquisitore & ab Episcopo pro eodem tempore, potest comparere coram quo maluerit si exemptus sit, si tamen subditus Episcopi, communis sententia defendit debere coram Inquisitore.*
4 *Non caret probabilitate posse adire, quem maluerit.*
5 *Commissary citatio præferenda ne sit citationi ordinarij? Sub distinctione respondetur.*
6 *In Hispania cessat hæc controuersia.*
7 *Si Inquisitor, & Episcopus diuisim procedant, debent sibi communicare processus.*
8 *Non potest Inquisitor sine ordinario neque ordinarius sine Inquisitore reum tradere duro carceri.*
9 *Item neque tormentis subiicere.*
10 *Neque potest Inquisitor sine Episcopi consensu priuare reum beneficiis acquisitis.*
11 *Obligatur Episcopus requirere Inquisitorem, & Inquisitor Episcopum, quoties vnus sine alio procedere non potest.*
12 *Quid si requisitus non comparet vel non vult venire, &c.*
13 *Quando hæc obligatio requirendi tum in Inquisitore, tum in Episcopo procedat.*
14 *In Hispania nullus hæreticus relaxatur, nisi consulto supremo Senatu.*
15 *Quid faciendum cùm Episcopus, & Inquisitor discordant.*
16 *Suspectum de hæresi non potest Episcopus sine Inquisitore aut contra ad abiurationem cogere.*
17 *Neque hæreticum pœnitentem.*
18 *Quod si de facto sit fuerit coactus abiurare, & denuò in, hæresim incidit non contrahit pœnas relapsi.*
19 *Sententiam absolutoriam tum definitiuam tum interlocutoriam in Hispania non potest Episcopus sine Inquisitore, aut contrà proferre Idem censeo iure communi.*
20 *Proponitur contraria sententia & validissimè probatur.*
21 *Pœnitentiam iniunctam ab Inquisitore, & Episcopo, non potest vnus illorum mutare. Et quid in Hispania.*

1 Bonifacius VIII. *in cap. per hoc de hæret. in* 6. respondet ex delegatione Inquisitoris ab Apostolica Sede generaliter facta in aliqua prouincia, ciuitate, vel diœcesi, nihil diœcesanis Episcopis derogari, quin & ipsi authoritate ordinaria, vel delegata procedere possint. Deinde subdit, vt inquisitionis negotiũ efficacius, melius, vtiliúsque procedat possunt Episcopus, & Inquisitor communiter, vel diuisim inquirere citare, capere, carceri recludere hæreticos, testes examinare, & alia quæ ad sententiam requiruntur. Sententia autem per vtrosque simul proferenda est, ad cuius prolationẽ, si diuisim processerint, tenentur sibi inuicem communicare processus, vt per hoc possit melius veritas inueniri quòd si in sententia ferenda non conuenerint per vtrosque negotium sufficienter instructum ad Sedem Apostolicam remitti debet. Siue autem ordinaria, siue delegata Episcopi potestate procedant, rescriptum Inquisitoribus modum à iure communi, & Sedis Apostolicæ rescriptis obseruare tenentur Clemens verò V. in Concilio Viennensi, *in Clement. 1. multorum, de hæreticis*, postquam retulit multorum querelas, quòd Inquisitores metas suæ iurisdictionis excesserint, in fidelium detrimentum subiungit, vt negotium inquisitionis huiusmodi eò prosperetur felicius, quò deinceps eiusdem labis indagatio solemnius diligentiùs, & cautiùs peragatur ipsum tam per diœcesanos Episcopos, quàm per Inquisitores à Sede Apostolica deputatos (omni carnali amore, odio, vel timore, ac cuiuslibet commodi temporalis affectione semotis) decernimus exercerisic quòd quilibet de prædictis sine alio citare possit, & arrestare, siue capere, ac tutæ custodiæ mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manicis ferrei si ei visum fuerit faciendũ, super quo ipsius conscientiam oneramus, nec non inquirere cõtra illos, de quibus pro huiusmodi negotio secundùm Deum, & iustitiam viderit expedire. Duro tamen tradere carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiã videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel episcopali Sede vacante Capituli super hoc delegato, si sui ad inuicem copiam habere valeant, intra octo dierũ spatium postquã se inuicem requisierint non valebit, & si secus præsumptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso iure. Verùm si Episcopus, vel eius Capituli Sede vacante delegatus cum Inquisitore, aut Inquisitor cum altero eorundem propter præmissa nequeat, aut nolit personaliter conuenire, possit Episcopus, vel eius, seu Capituli Sede vacante delegatus Inquisitor, & Inquisitor Episcopo, vel eius delegato, seu Sede vacante illi, qui ad hoc per Capitulum Sede vacante fuerit deputatus, super illis committere vices suas vel suum significare per litteras consilium & consensum. Hæc in dictis textib.

2 Ex iis infertur primò iurisdictionem delegatam generaliter Inquisitori pro aliqua diœcesi non derogare iurisdictioni diœcesani Episcopi quia vtrique in solidum concessa est. Secus verò dicendum esset, si commissio restricta esset ad certas personas, certáque hæresis crimina, quia per illam specialem commissionem ordinariorum, aliorúmque Inquisitorum potestas censetur restricta: sic glossa *in d. cap. per hoc, verbo generaliter, de hæret. in* 6. & ibi Aacharan. Gemin. Archidiac. Imola Zatabella, Bonifac. Vitalin. quos refert, & sequitur Farinacius *q.* 89. *n.* 59.

3 Hinc oritur quæstio, an citatus ab Inquisitore, & ab Episcopo pro eodem tempore teneatur cõparere coram Inquisitore, omissa Episcopi citatione, vel possit eligere quem maluerit? Et quidem si Episcopus non iure proprio sed ex delegatione procedit, quis citatus exemptus alias est ab eius iurisdictione, tunc certum est posse citatum eligere quem maluerit, cùm non possit coram vtroque simul comparere: sic Ioann. Azor 1. *p. lib.* 8. *c.* 18. *q.* 8. Lœlius Zech. 1 *p. sum. tit. de fide, rubr. de hæresi c.* 11. *n.* 13. *vers. secundò dicendum est* Farinac. *q.* 186. *n.* 95. Ne autem in hoc casu videatur mandatum vnius contemnere expedit comparens coram vno, coram alio protestari impotentiam comparendi, etsi ad id non teneatur: sic Eymer 2. *p. direct. q.* 45. *n.* 3. At si Episcopus, (& idem est de quolibet alio iurisdictionem episcopalem habente) procedat aduersùs sibi subditos, & consequenter ex iurisdictione propria communis sententia tenet debere citatum coram Inquisitore cõparere: sic multis relatis docet Pegna cum Eymer. *direct.* 3 *p. q.* 5. *n.* 4. & 5. *com.* 54. Simanc. *cathol. inst. t.* 43. *rub. de modo procedendi.* Ludou. à Paramo *de orig. sanctæ Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *rubr. de forma, & ordine iudic.* Farinac. *q.* 186. *n.* 87. & *seq.* Azor *tom.* 1 *inst. moral lib.* 8. *c.* 18. *q.* 8. Mouentur, quia delegatus summi Pontificis vices summi Pontificis habet, & illum repræsentat. Ergo ei obediendum est tanquam Pontifici præcipienti, quodlibet alio iudice posthabito. Ob quam rationem *in c. sanè, de offic. delegat.* dicitur iurisdictionem delegati in causa delegationis maiorem esse qualibet alia iurisdictione. Cùm ergo Episcopus in sibi subditos non tanquam delegatus sed tanquam ordinarius procedat, Inquisitor autem procedat, vt Pontificis delegatus; efficitur sanè citatum comparere debere coram Inquisitore, & non coram Episcopo Et confirmo ex *l. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio*, vbi dicitur, qui mandatam iurisdictionem suscepit proprium nihil habet, sed eius qui mandauit iurisdictione vtitur. Ergo Inquisitor cui iurisdictio mandata est à Pontifice iurisdictione Pontificis vtitur, & non propria: at Episcopus vtitur iurisdictione propria. Ergo præualere debet Pontificia iurisdictio iurisdictioni episcopali.

4 Cæterùm etsi hæc sententia tenenda sit, & in praxi sequenda; at probabilitate non caret liberum esse citato adire iudicem, quem maluerit; quia pares esse videntur Inquisitor, & Episcopus in iurisdictione, siquidem quilibet in solidũ, & independenter ab alio reum citare, & examinare potest. Et cùm vterque ad proferendam sententiam iunguntur, & discordant, nullus præualer, aduersùs alium, quæ sunt signa æqualis iurisdictionis. Neque obstat text. *in c. sanè. de off. deleg. & in suprad l.* 1. an videtur loqui de legato, cui demãdata est iurisdictio priuatiuè respectu aliorum

rum, non de delegato, cui cumulatiuè cum ordinario, & in subsidium, & adiutorium illius conceditur iurisdictio. Cùm ergo Inquisitor hoc modo delegatus sit respectu Episcopi, seu episcopalem iurisdictionem habentis; efficitur neq; esse illo superiorem, neque eius citationem citationi ordinarij præferri debere, & ita tenet Ludouic. Molin. *tract. 5. de inst. disp. 28. n. 17. vers. mihi sub aliorm iudicio.*

5 Sed inquires, an ex suppositione, quòd Inquisitor sit ordinario superior, eiusque citatio præferenda, idem dicendum sit de commissariis? Communiter distinguunt Doctores inter commissarium electum ab Inquisitore, vel à Pontifice. Et de commissario electo ab Inquisitore negant superiorem esse ordinario, eiusque citationem citationi ordinarij præferendam. Mouentur ex doctrina Bart. *in l. filius. l. vicarius, l. filius, ff. de legationib.* vbi vicerector constitutus à rectore non gaudet priuilegiis, & immunitatibus rectoris: & consequenter commissarius ab Inquisitore constitutus non gaudebit eius immunitate, & priuilegiis: ac proinde non erit ordinario superior, neque eius citatio citationi ordinarij præualebit. Verùm si commissarius ab ipsomet Pontifice eligatur, etiamsi tunc subdelegatus sit, quia à Principe est subdelegatus, eandem cum delegato prærogatiuam habet, ex *l. vlt C. vt dignitatum ord. seruetur. l. 12. & l. suggerente, C. de officio eius, qui vicem alicuius iudicis obtinet.* & tradit Abbas, & Decius *in dicta c. fun.* & alij relati à Doctoribus statim referendis. Ergò sicut ipse Inquisitor superior est ordinario, & præualet eius citatio; sic commissarius à Pontifice electus superior esse debet, & eius citatio præualere: & ita tradit alios referens Pegna 3. *p. direct. q. 5. comm. 54 vers. n. autē.* Ioan Azor. 1 *p. l. 8. 18. q. vers. quares itidem* Farinac. *q. 186. n. 91.* Cæterùm pace tantorum virorum credo probabilius commissarium, siue electus sit à Pontifice, siue ab ipsomet Inquisitore præferendum esse ordinario, si supponamus Inquisitorem ordinario præferri. Moueor, quia subdelegatus delegati Pontificis summum ipsum Pontificem repræsentat, & vices ipsius gerit, sicut & ipse delegatus, & eisdem priuilegiis gaudet: quod constat. Quare si priuatiuè delegato cōcessa esset in aliqua causa iurisdictio, ipséque alium substitueret substitutus procedere poterat cum iurisdictione priuatiua aliorum, ac poterat ipse delegans, ac proinde sicut ipse delegans est superior, sic substitutus. Neque obstat doctrina Bartoli *in supra d. l. filius*, quia loquitur in casu lōgè diuerso. Fateor, inquam, rectorem, seu iudicem ordinarium, si eligat substitutum extra casum necessitatis ratione morbi, vel absentiæ, & absque expressa Principis facultate non gaudere substituendi priuilegiis, & immunitatibus substituentis, nec dici debere iudicem ordinarium, sed delegatum. Verùm si ex priuilegio Principis eligat substitutum, vt loco ipsius causas cognoscat, & decidat, eisdem priuilegiis, & prærogatiuis gaudet delegans: vt ipsemet Bart. tradit *in l. nec quicquā, §. vbi decretum. n. 6.* iunctis iis quæ dixerat *l. observare. n. 3. & 5 ff. de offic. proconsul.* & tradit pluribus relatis Maranta *de ordine iudic. p. 4. dist. 5. n.* 17. Cùm ergo Inquisitoribus cōcessum sit à Sede Apostolica commissarios eligere, quibus suas vices integrè committere possint, efficitur sanè eandē prærogatiuam electos habere ac habent ipsi Inquisitores eligentes, & ita tradit Molin. *tr. 5. de iust. disp. 28. n. 27. versic. quod sapientissimus*, &c.

6 Aduerto tamen in Hispania hanc dubitationem sublatam esse, eo quòd ex recepta consuetudine, imò ex priuilegio Sedis Apostolicæ non possunt ordinarij citare, capere, & in carcerem detrudere delinquentes, sed depositiones testium, seu denunciationes, si aliquæ apud ipsos fiant, debent inquisitoribus transmittere, quibus in hac parte concessa est integra iurisdictio, & ab ordinariis sublata: sic docet Molin. *tr. 5. de iust. disp. 28. nu. 13. vers. ha autem & n. 14. in fine.* & ex parte consentit Azor. cum Simanc. *lib. 8. c. 18. quæst. 8.* Nam licèt neget priuilegium esse à Sede Apostolica, affirmat tamen ex consuetudine, & præscripto Regis sic obseruari.

7 Secundò infertur Inquisitore, & Episcopo procedente diuisim (quod contingit, cùm vterque procedit seperatim formando diuersum, & distinctum processum) teneri sibi inuicem communicare processus, vt sic veritas meliùs eluceſcat, & sententia sine errore proferatur: iuxta dictum textum *in c. per hoc.* Hæc tamen communicatio non solùm est facienda in fine litis, quando nihil superest faciendum, nisi ad diffinitiuam sententiam procedere, sed etiam quando vnus commodè procedere non potest, nisi visis processu, & actis alterius, & postulat sibi ostendi: in quo casu semel tantùm (ne fraudi locus sit) in toto negotio copia tribuenda est: habetur expressè *in extrauag. 1. de haret. inter cōmunes.* Vnde cùm ad torturam rei Inquisitor sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore procedere non possit, vt dicemus, efficitur sanè tunc faciendum esse processūs communicationem: aliàs imprudenter procederent non visis indiciis; & probationibus ad torturam: sic Pegna 3. *part. director. quæst. 53 comm. 10.* Repert. Inquisit. *verbo communicare, §. sed quomodo* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. in verbo tortura, n. 9.* Campeg. *in additionibus ad Zanch. tract. de haret. c. 8. litt. F. verb processum, versic. siquaris an ante torturā.* Farin *de hæres. q. 186. num. 86.* Molin. *de iustitia tractat. 5. disp. 28. numer. 11.* Secus verò dicendum videtur, si testis torquendus esset, quia tunc nulla videtur processus communicatio necessaria, cùm vnus sine alio procedere possit. sic Pegna Farinacius, & Molin. *suprà*, & Decianus *tract. crim. lib. 5. cap. 21. num. 23.* Hodie tamen præcipuè in Hispania tota hæc communicatio processum cessat, siquidem solùm Inquisitores processus faciunt, & illis factis vocant ordinarios, illisque eos ostendunt, & ex illis sententiam simul cum Inquisitore proferunt quod vbique seruari conuenit, vt bene dixit Pegna 3. *part. quæst. 52. comm. 101.* Molin. *disp. 28. num. 14. fine.*

8 Tertiò infertur ex *supradict. Clement. 1.* non posse Inquisitorem sine ordinario, neque ordinarium sine Inquisitore, etiam quocumque illorum solo procedente, duro tradere reum carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam videatur: ex cuius prohibitione non sequitur reum inclusum in carcere secuto à fuga expositum tamē aliorum communicationi non posse in alium strictum, & durum carcerem mutari: tunc enim non ad pœnam mutatur, sed ad debitam, rationabilémque custodiam: sic aliis relatis docet Farinac. *quæst. 186. n. 75.* clarius Molin. *de iust. tr. 5. disp. 28. n. 13. vers. mihi verò.*

9 Quartò infertur non posse Inquisitorem sine Episcopo diœcesano, aut eius officiali, vel episcopali Sede vacante Capituli super hoc delegato, aut econtra reum tormentis subiicere, aut condemnare: quod si secus fiat, nullum est, & irritum ipso iure: sic expressè *in dict. Clement. 1.* Ex quo plures Doctores sunt, si in tali tormento reus confiteatur confessionem sic factam illi non nocere; quia est extorta contra iuris ordinem, ac proinde nullius momenti, etiamsi ratificata fuerit: sic alios referens docet Farinacius *de hæresi q. 186. n. 71. & 72.*

10 Quintò infertur non posse Inquisitorem sine Episcopi consensu vel eo absente sine consensu vicarij priuare hæreticum beneficiis, & dignitatibus Ecclesiasticis ante hæresim possessis. Probo, tum quia est quædam hæretici condemnatio, & pœnæ impositio, quæ ex *dict. Clement. 1.* fieri non potest ab Inquisitore solo tum quia expressè id cauetur *in cap. vt commissi de haret. in 6.* ibi *priuandi praterea, vel priuates nunciandi dignitatibus aut aliis beneficiis Ecclesiasticis diœcesanorum, vel eis absentibus vicariorum suorum consilio* & notatur ibi glossa Archid. Germinian. & alij, quos refert, & sequitur Farin. *q. 186. n. 77.* Simancas *cathol. instit. tit. 46 rub. de pœnis n. 71.* Sanch. *tract. de haret. cap. 18. n. 6.* Dixi non posse inquisitorem sine Episcopi, aut eius vicarij consilio hæreticum dignitatibus Ecclesiasticis priuare: nam si dignitates sæculares sint, glossa *in dict. cap. vt commissi* & Archidiaconus *n. 4.* Farinacius *n. 78.* Decianus *tract. crim. lib. 5. cap. 21. num. 19.* existimant nullum esse necessarium Episcopi consilium. At credo hoc intelligendum esse, non esse necessarium ex vi, & dispositione *dict. cap. vt commissi*, in quo solùm consilium, non consensus videtur requisitus. Verùm ex *dicta Clement. 1. & dict. cap. per hoc, de hæreticis in 6.* non solùm consilium, sed consensus Episcopi requisitus est ad quamlibet hæretici priuationem factam ab inquisitore, cùm ibidem expressè caueatur non posse contra hæreticū sententiam proferri nisi diœcesano requisito.

11 Sextò infertur, obligatum esse inquisitorem requirere Episcopum, vel econtra quoties vnus sine alio procedere non potest: sic habetur *in dict. Clement. 1.* Hæc autem requisitio semel tantùm facienda est, quia ibi non cauetur pluries esse faciendam: neque oportet in requisitione exprimere, vt intra octo dies compareat, cùm hoc tempus ab ipso iure sit præceptum, quod currit à puncto requisitionis: sic glossa *in dicta Clement. verbo requisierint*, & ibi Ioan. de Imola *n. 12.* Cardinal. Zabarella *§ duro, n. 11. in 19. quæst.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 29 n. 6. vers. sed sufficiet.* Farinac. *q. 186. a num. 98. & segg.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo expectare, vers. sufficit.* Campeg. *in addit. ad Zanch. tract. de haret. c. 8. litt. D. in verbo torquere vers. & sufficit semel.* Item hæc requisitio fieri potest vel per nuntium, vel per epistolam, & ad domum, quia in iure non est forma præscripta. Ergo quæliber sufficit ita Vmbert. Locat. Campeg. Decian. & Farinacius *suprà*, vbi *n. 162* cum Bonifacio Vital. affirmat requisitum debere accedere ad locum, vbi est requirens, & processus formatus, secus si vterque diuisim processit: quia tunc communis locus eligendus est, nisi obstet consuetudo: & placet. In Hispania autem semper Episcopus, vel eius officialis ad tribunal inquisitionis accedit requisitus quia (vt dixi) solùm Inquisitores processus faciunt. Quòd si Episcopus requisitus ab Inquisitore, vel econtra Inquisitor requisitus ab Episcopo (vbi Episcopi independenter ab Inquisitoribus procedunt) noluerit, vel non potuerit conuenire, poterit vnus alteri committere vices suas, vel suum significare per litteras consilium, & consensum: sic *in dicta Clem.* Notanda est dictio disiunctiua *vel*: non enim dixit Pontifex requisitum committere posse requirenti vices suas, & simul consilium, & consensum significare sed vnum ex illis posse; quia id sufficit, & vno communicato alterum superfluit: ad quid enim vices deseruiunt, si consilium, & consensum significat. Item quia nemini videtur concessum per se, & per alium in causa procedere; si autem requisitus, & vices committere posset requirenti, & simul præstare consilium, & consensum, & per se ratione consilij, & per alium ex delegatione facta procederet; atque adeò quasi duplici voto. Ergo dicendum

cendum est vnum tantum ex illis posse : sic glossa *in d. Clement. verbo consensum* quam immeritò impugnat Bonifac. de Vital. n.70. Farinacius *q.*186.*n.*107.

12 Verùm si requisitus non potuerit, aut noluerit conuenire & insuper vices suas intra octo dies à puncto requisitionis alicui non commiserit, aut tum consilium, & consensum non significauerit, eo ipso requirens poterit ad sententiam procedere, ex *supradicta Clement.* vbi notant glossa *verbo consensum, in fine*, Ancharan. *num* 4. Imola *num.*13. Bonifacius Vitalinis *n.*55.63. & 70. Zabarella *n.*11. & alij, quos refert, & sequitur Farinac. *quæst.*186. *num.* 108. Limitant tamen aliqui, nisi impotentia consentiendi, vel significandi consilium ex infirmitate proueniat: sic Bonifacius de Vitalinis *dicta Clement.* 1. *num.* 75. *vers. si propter infirmitatem.* Farinacius *dict. q.*186 *num.* 97. At talis limitatio mihi non probatur, sicut nec reliquis Doctoribus; cùm textus *in dicta Clement.* dixerit procedere posse requirentem, si requisitus intra octo dies non potuerit, aut noluerit conuenire. Cùm ergo hæc facultas sit in fauorem fidei, vt causæ reorum citiùs expediantur ex quacumque causa impotentia proueniat, censenda est concessa. Adde textum generaliter dixisse : si non poterit conuenire, vel consensum significare : &c. Cur ergo de impotentia ob absentiam intelligi debet, & non de impotentia ob infirmitatem, Quòd si transactis illis octo diebus requisitus conueniat, vel consensum præbeat, aut vices committat, si res sit integra admitti debet: sic ex Anchar. & Zabarella docet Farinac. *num.*110. quia terminus ille non ad excludendum requisitum, sed eumque iurisdictionem priuandum concessus est, sed ne fidei negotium impediatur, si requirens procedere solus non posset: quod tamen non impeditur ex eo quòd requisitus admittatur, cùm lata sententia non est. At si requisitus conueniat lata iam sententia, non poterit præstare suum consensum, aut vices committere: quia non debet iterum causa iudicari, cùm verè, & firmiter iudicata sit, sic post Ancharan. Ioan. de Imola, & Zabarel. *in dicta Clement.* tenet Farinacius *n.*111. Squillicens. *tract. de fide orthod. cap.*40. *sub.n.*1. Repert. Inquisit. *verbo Inquisitor. sub. vers. in quibus possit procedere Inquisitor. post princip.*

13 Aduertendum tamen est obligationem in Inquisitore requirendi Episcopum, & econtrà procedere, quando requisitus haberi potest; secus verò si haberi non possit. iuxta textum *in dicta Clement.* ibi, *si sui ad inuicem copiam habere valeant.* Dicitur autem copia requisiti non haberi, si fuerit absens extra prouinciam, vel diœcesim, nullo relicto delegato. sic Bonifac. de Vitalanis *in d. Clement. 1. n.*65. imò etiam intra ipsam diœcesim ita remotus ab Inquisitore esse potest, vt meritò dici possit illius copiam haberi non posse. Quocirca arbitrio prudentis hoc mensurandum est, vt tradit Vmbert. Locat. *in iud. inquisit. verbo expectare vers. idem fiat* Farinacius alios referens *q.*186. *n.*86. An autem in isto casu requirendum sit Capitulum? non caret difficultate, quia videtur esse quasi sedes vacans. At omnino tenendum est requiri non debere, quia solùm requirendū est Capitulum, seu (vt melius dicam) delegatus ipsius Sede vacante aut quasi. Ex sola remota absentia extra diœcesim non est Sedes iudicans, vt de se constat, neque etiam est quasi vacans, cùm hæc solum contingit ex captiuitate Præsidis, aut quando pro episcopatu non sunt litteræ expeditæ. Ergo sic Ioan. de Imola *dict. Clement. 1. de hæret. n.*14. *vers. si autem* Bonifacius Vitalin. *n.*61. & 75. Cardin Zabarella *n.*11. *in* 14. *q.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo expectare, vers. si autem.* Farinacius *quæst.* 186. *num* 96.

14 Secundò est aduertendum in Hispania nullum hæreticum brachio sæculari relaxari posse, etiam consentientibus Inquisitoribus, & Episcopis, nisi consulto supremo Inquisitore, eiusque Senatu, vt habetur in quadam Madriliana instructione edita anno 1561. cap. 66. relata à Pegna 3 *part. direct. quæst.*50. *comm.* 96. & à Molin *tract. 5. de iustit. disp.* 28. *num.*14. *circa finem.* ibi enim dicitur. Verumtamen in causis grauissimis non debent vota Inquisitorum, ordinarij, & consultorum executioni mandari, etiamsi fuerint conformia in consulto Senatu, & solitum est, & iussum fieri. Causa autem grauissima meritò reputatur aliquem vita priuari,

15 Sed quid faciendum, cùm Inquisitor, & ordinarius discordant in his, ad quæ vterque simul concurrere debent? Respondeo, spectato iure communi Pontifex est consulendus ipsique causa cum summaria informatione est remittenda, iuxta dictum textum *in c. per hoc, de hæret. in 6.* ibi, *in qua (scilicet sententia) ferenda. si non conuenerint. per vtrosque negotium sufficienter instructum ad Sedem Apostolicā remittatur* Et licet supradictus textus solum loquatur de sententia diffinitiua causa est, quia illo tempore solùm ad diffinitiuam sententiam conuenire tenebantur Inquisitor, & Episcopus. At cùm ex *Clement. 1.* non solùm ad diffinitiuam sententiam, sed etiam ad interlocutoriam torturæ condemnationis in pœnam mancipationis, vt duriori carcere ad custodiam irrequisiti, & ad pœnam destinati teneantur vterque concurrere, efficitur sanè, si in aliquo ex iis discordet Episcopus, & Inquisitor, Pontifici esse causam remittendam, sic Molin. *tract. 5. de iustit. disp.* 28 *num.*14. Eymeric. *quæst.*50 & Pegna *ibi, comment. 99. vers. iam illud.* Farinacius pluribus comprobans *quæst.*186. *n.* 64. In Hispania autem causa remittitur Inquisitori generali, & eius Senatui, & prout ipsis videtur, executioni mandatur: sic relati Doctores. Quod sine speciali commissione Sedis Apostolicæ fieri nequit, ob præiudicium ordinariorum, vt bene aduertit Molin *supra illo n.*14. *fine.* testaturque se à fide dignis accepisse, esse in hac parte à Sede Apostolica priuilegium concessum.

16 Triplex tamen restat examinanda difficultas. Prima, an Inquisitor sine Episcopo, vel econtrà possit suspectum vehementer de hæresi cogere abiurare? Et quidem in Hispania manifestè constat id fieri non posse, sed ordinarium ab Inquisitore esse vocandum. At attento iure communi fieri posse affirmat Campeg. *in addit. ad Zanch tract. de hæret. c.*8. *litt. E. verb. definitiuam*, & in puncto iuris affirmat Pegna *loco infrà alleganáis*, veriorem esse hanc sententiam. Neque fundamento destituitur, quia hæc abiuratio non est contra reum, sed pro reo, cùm ratione illius suspicionem purget, & Ecclesiæ rei incorporetur. Cæterùm omnino dicendum est, minimè posse à solo Inquisitore, siue Episcopo, vel econtrà fieri abiurationem. Primò, quia hæc abiuratio ignominiosa est delinquenti, eiusque consanguineis, illùmque reddit obnoxium morti, si in crimen abiuratum incidat. Ergo reputari debet grauissima pœna, quam delinquentes vitare conantur, potius quàm torturam. Sed reum condemnare ad pœnam non licet Inquisitori sine Episcopo, Ergo neque licet ad hanc abiurationem. Secundò, quia abiuratio esse non sit contra reum qua parte per illam purgat suspicionem, est tamen contra illum, quatenus infamem, & pœnæ relapsi subiectum reddit: sicuti tortura non est contra reum, qua parte per illam purgat indicia, est tamen contra illum, quatenus dolorem infert. Esse autem hoc modo contra reum sufficit, vt non possit Inquisitor sine Episcopo, vel econtra in torturā imponenda procedere. Ergo etiam sufficit, vt non possit purgationem, abiurationemque indicere: sic docuit vt turius, & iecurius, & in praxi magis receptum cum Eymer. Pegna 3. *p direct. de secundo modo terminandi processum fidei. n* 144. *vers. circa istam, & q.*48. *com.* 97. *vers. an autem* Farinacius pluribus relatis *q.*186. *n* 79. Azor 1. *p. l.*8. *c.*18. *q.*16. Paramus *de origine sanctæ inquisitionis, l.*3. *q.*4. *rub de expeditione processus in causa fidei, n.*2. Molin. *tract.*5. *de iust disp.*28. *n.*16. *vers. idem dicendum.*

17 Ex his infertur à fortiori, nequaquam posse Inquisitorem sine Episcopo, vel eius delegato hæretico pœnitenti abiurationem indicere, quia hæc abiuratio indicitur per sententiam, qua declaratur reum hæreticum fuisse, simulque ex vi illius omnia bona confiscantur, & subiectus redditur morti, si relabatur, quæ omnia grauissimæ pœnæ sunt, ideòque non debent Inquisitores sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore procedere. Excipit tamen ab hac doctrina Molin. *dict. disp.* 28. *n.*16. *vers. idem dicendum*, eum qui captus à Mauris Mahometanam hæresim professus fuit, & aufugit & sponte ad tribunal sanctæ Inquisitionis accedit delicta manifestans, & pœnitentiam expostulans. Hunc ergo dicit posse ab Inquisitoribus absque ordinario reconciliari; tum quia secretò reconciliatur, hæreséque abiurat; tum quia nulla est dubitatio hunc ad reconciliationem esse admittendum, quæ videtur esse causa, ob quam præsentia ordinaria expostulatur: & ita testatur Lusitaniæ vidisse quendam captiuum redeuntem ad fidem sic abiurasse. Cæterùm neque hæc exceptio mihi probatur. Nam verè hic abiurans subditur pœnæ mortis, si relabatur, declaratùrque in excommunicationem incidisse, eiusque bona fisco esse addicta. Cùm ergo hæc omnia pœnæ sint grauissimæ, non debent ab Inquisitoribus tantùm imponi. Et ratio omnium est, quia *in supradict. c. per hoc, & d. Clement. 1.* prohibetur, ne Inquisitores ad sententiam contra reos procedant sine Episcopis neque Episcopi sine Inquisitoribus. At hæc indicta abiuratio etsi non sit coram populo, sed solùm in tribunali, est sententia contra reum, si quidem illum excommunicatum declarat, & pœnis hæretici subiectum. Ergo non potest ab vno sine alio proferri. Quapropter nullus alius Doctor hanc exceptionem apposuit. Neque valet dicere certum, & indubitatum esse talem reum ad reconciliationem esse admittendum, vt inde dicamus non debere Inquisitorem requirere Episcopum. Nam etiam est certum pœnitentem hæreticum publicum ad reconciliationem admitti debere; neque tamen inde fit posse sine Episcopo ab Inquisitore admitti.

18 Sed quid dicendum, si de facto contingeret Episcopum sine Inquisitore, aut Inquisitorem sine Episcopo reum ad abiurationem cogere, talis sic abiurans maneret ne subiectus pœnæ relapsi? Affirmat Pegna 3 *part direct. quæst.* 47. *comment.* 97. *vers. rursus dico*; quia nullibi cautum est hanc abiurationem factam coram solo Inquisitore, vel Episcopo nullam esse, etiamsi cautum sit fieri non debere coram vno solo. Nihilominus contrarium reputo probabilius, quia *in dict. Clement. 1. de hæreticis*, §. *duro*, postquam Pontifex dixerat non posse Inquisitorem absque ordinario, vel econtrà ad sententiam contra reos procedere, concludit: *non valebit, & si secus præsumptum fuerit, irritum sit, & inane.* Sed id quod irritum, & inane est, nullum præstat effectum. Ergo hæc abiurationis sententia non subiicit reum obnoxium pœnæ relapsi, qui est effectus legitimæ abiurationis.

19 Secunda difficultas est an sententiam diffinitiuam, qua reus absoluitur, vel interlocutoriam, quæ vim sententiæ diffinitiuæ habet, qua similiter reus absoluitur à tortura, vel alio actu, & pœna possit Inquisitor sine Episcopo, vel eius delegato, aut econtrà proferre? Certum est in Hispania id fieri non posse, quia ita cauetur in instructionibus datis particularibus Inquisitoribus quas ipsi obseruare tenentur, eo quòd iuxta illas iurisdictio ab Inquisitore generali conceditur sic Simancas *cathol instit.tit.3. rubr.de absolutionib.n.9.& in enchirid.viol.relig.tit.51.rub.de absol.n.2.* At spectato iure communi aliqua maior est dubitatio. Simancas *locis allegatis*, negatio fieri posse Rojas *singul.27.n.7.* Vmbert. Locat. *post. iudic. Inquisit. quæstione* 29. vbi dicit hanc esse æquiorem opinionem licèt contrariâ vertiorem. Quintil. Mandos. *in addit ad Repert. Inquisit. verbo Inquisit. litt.C.* Carrerius *tract.de hæreticis,n.72.* Lœnius Zechius *summ.1.part. tit.de fide, cap.11.rub.de hæres, n.14.post princ.* Ioan.Azor 1. *part. lib 8.cap.18.q.16.* dicit hanc esse tutiorem, æquiorémque opinionem, licèt contraria sit magis iuri conformis. Fundamentum esse potest, quia antequam Inquisitor proferat contra reum sententiam, debet Episcopum requirere, & inter se communicare processum, & examinare an reus sit condemnandus, vel absoluendus. Ergo assistentia vtriusque non tam est pro actu sententiæ, quàm pro antecedenti ad ipsam, ne aliquis error committatur absoluendo eum, qui fortè damnari debet, & condemnando eum, qui debebat absolui. Ergo nullo modo licet Inquisitori ad absolutoriam sententiam procedere ipso irrequisito. Secundò, si valida esset sententia diffinitiua, qua solus Inquisitor reum absoluit absoluit, aut qua absoluit à tortura, cùm inter se conuenient de reo condemnando, vel absoluendo, & discordant, causa non debebat remitti Pontifici, contra textum *in c.per hæc* sed absolutoria præualere debebat, vtpote quæ non est contra reum. Propter hæc censeo hanc sententiam in praxi seruandam omnino esse quam sic reputat seruandam Pegna *direct.3.p.q.48. comm.97.vers. ex his omnibus*, licet contrariam sententiam in punct. iuris vertiorem esse affirmet.

20 At quia negari non potest contrariam sententiam communem esse, & à grauissimis Doctoribus approbatam, placet eorum fundamentum referre, quod sic se habet. A iure antiquo recedendum non est, nisi in quantum iure nouo expressè correctum inuenitur, *l sancimus, C. de testament. l. præcipimus, de appellat. authent de non alien. aut permut. rebus Ecclesiast. §. fin. cap. ad nostram, de regular.* At iure antiquo indubitatum est Episcopum se solo posse totum negotium fidei definire. Ergo etiam poterit iure nouo, dum non inueniatur expressè prohibitum. Sed in iure nouo non inuenitur Inquisitori, neque Episcopo prohibitum absolutoriam sententiam proferre, sed solùm condemnatoriam. Solùm enim prohibentur proferre sententiam contra reos, vt constat ex *dicta Clement.1.* ibi, *neque ad sententiam procedere contra eos.* Ergo pro reis bene poterit quilibet sententiam absolutoriam proferre. Et confirmo. Ratio ob quam *in dicta Clement.* prohibitum fuit Inquisitori sine Episcopo, & Episcopo sine Inquisitore, reos duro carceri tradere, tormentis exponere, contra reos sententiam ferre, fuit satisfacere querelæ multorum, de molestiis, & vexationibus factis ab Inquisitoribus prætextu Inquisitionis officij, in cuius exercitio metas iurisdictionis sibi cõmissas excedebant. At hæc satisfactio omnino cessat, cùm reus absoluitur: neque enim de absolutione fuit querimonia facta, sed de condemnatione iniusta. Ergo de absolutione nihil in illa Clementina dispositum fuit. Ergo stare debemus dispositioni iuris antiqui cõcedentis cuilibet indepẽdenter ab alio posse procedere. Deinde, quia argumentũ à cõtrario non est leue in iure, quando contrariũ dispositioni iuris antiqui conforme est. In dictis autẽ text. *per hoc. & Clement.1. multorũ de hæret.* solùm prohibitũ inuenitur Inquisitori ferre contra reos sententiã sine Episcopo. Ergo tacitè concedit pro eis ferri. Ad idem est argumentum desumptũ ex rescripto Vrbani IV. incipiente, *Pro cunctis §. si vero & Clement.7. incipiente, Cùm sicut.* quorum meminit Pegna *loco allegato*, vbi inquit Pontifex: Cõtra huiusmodi exemptos vsque ad sententiã diffinitiuam, ad quam ferendam, si fuerit cõdemnatoria, cùm cõsensu ordinarij procedatis. Tacitè ergo insinuat, si absolutoria foret, consensũ ordinarij nõ requiri. Neque in contrariũ vrget text. *in c. per hoc, de hæret. in 6.* vbi absolutè cauetur de qualibet sententia danda per Episcopum & Inquisitorem, simul proferri debere. Non, inquam, obstat: nam licèt ille textus loquitur tam de sententia contra reos, quàm pro reis; tamen in casu speciali, scilicet cùm Inquisitor, & Episcopus diuisim procedunt, in quo si vnus alteri non defert, statuit Pontifex, vt simul per vtrosque sententia proferatur. Ergo cùm aliquis illorum solus procedit ex *suprad. cap.* non tenetur neque processum alteri cõmunicare, neque ad sententiam proferendam illum vocare. Ex dicta autem Clementina 1. solùm tenetur, quando aduersùs reos procedit. Ergo si in illorum fauorem sententiam profert, vocare diœcesanum non tenetur: & ita docent pluribus relatis cum glossa *in dicta Clement.* Eymer, & Pegna *3.part.direct.q.48.comm.97.* Iulius Clarus *pract.crim.§. hæresis, num.5. vers. sed quis in fine* Farinacius *quæst.186.num.60.* Ludouic. Molin. *tract.5.de iust.disp 28.num.15.*

Fateor fundamentum efficax esse, sed non ob illud recedendum esse à sententia negante posse Inquisitorem sine Episcopo, vel vice versa reos absoluere. Quia licet textus de sola sententia condemnatoria expressè loquatur; inditectè tamen loquitur de qualibet sententia ob communicationem, & examinationem processus sententiæ prærequisitam.

21 Tertia difficultas est, an pœnitentia carceris, triremis portationis vestis cruce signate imposita ab Inquisitore, & diœcesano simul possit à quolibet illorũ mutari, & relaxari? Huic difficultati antecedenti disp. satisfecimus, ibi enim resoluimus iure communi spectato vtrumque simul debere concurrere, ex *cap.vt commissi, de haret. in 6.* Aliàs frustrà vtriusque authoritas in illius impositione expostularetur, si quilibet posset postea relaxare, & occasio daretur fraudi, cùm quilibet consentire posset condemnationi, quam reputat iniustam, sub prætextu, quòd statim eam reuocare, aut mutare poterit, nihilque in hac parte firmũ esset, & ita vitra Doctores ibidem relatos pluribus firmat Farinacius *q.186.num.76.* In Hispania autem ex speciali summi Pontificis priuilegio (vt credendum est) solus Inquisitor generalis mutandi, & relaxandi pœnitentias delinquentibus impositas facultatem habet, vt testatur Farinacius *suprà.* & Simancas *cathol.instit.tit.16.rubr de custodia reorum, num.20.*

PVNCTVM XIV.

Qua ratione iudex sæcularis se gerere debeat in causa hæresis.

1 *Statuitur forma præscripta à Bonifacio VIII.*
2 *Iudex secularis in cognitione huius criminis nulla ratione se intromittere potest.*
3 *Non potest Princeps secularis statuta cõcedere quibus hoc crimen puniatur, si aliquo modo contraria sint legibus Ecclesiasticis.*
4 *Bene tamẽ si augeãt, & promoueãt modũ procedẽdi Ecclesiæ.*
5 *Non possunt iudices laici examinare causas, & processus illorum qui sibi relaxantur à iudicibus fidei.*
6 *Tenentur morte afficere reos sibi puniendos traditos.*
7 *Sed quid reum falsò condemnatum agnoscat? Sub distinctione respondetur. Si absque examinatione processus cognoscatur, (quod rarò fieri potest) supersedere debet. Secus si indiget processu examinatione.*
8 *Proponuntur aliquot obiectiones, qua difficilem reddunt superiorem doctrinam.*
9 *Iudex laicus si vocetur ab Inquisitore pro reis capiendis, tenetur auxilium præstare.*
10 *Iudex secularis renuens obedire, aut sententiam ab inquisitore prolatam omittens exequi, cogendus est excommunicatione, aliisque pœnis.*

1 OPrimè traditur à Bonifacio VIII. *in cap. vt inquisitionis de haret. in 6.* vbi in primis approbat leges Federici Romanorum Imperatoris in deuotionem Romanæ Ecclesiæ promulgatas, quatenus Dei, & Ecclesiæ sanctæ suæ honorem promouent: & hæreticorum exterminium prosequuntur, & statutis canonicis non obsistunt. Secundò vniuersas sæculi potestates, & dominos temporales monet Inquisitoribus, & ipsi parere in inuestigatione, capturaque hæreticorum. Tertiò mandat præfatis potestatibus, vt condemnatos ab Episcopo, vel Inquisitore sibique relictos puniendos, sine dilatione, animaduersione, debitè puniendos, remota qualibet appellatione, vel proclamatione. Quartò prohibet districtiùs ne de hoc crimine, vtpote Ecclesiastico cognoscant, néve delinquentes à carcere liberent, neve condemnatoriam sententiam retardent. Quòd si contra supradicta præsumpserint, excommunicatione innodantur, etsi in illa per annum steterint, tanquam hæretici sunt condemnandi.

2 Ex hac decisione infertur primò, sæcularem iudicem in cognitione huius criminis vtpote Ecclesiasticì, nulla ratione, neque directè, neque indirectè se intromittere posse, vti expressè definitum fuit *in cap.vt inquisitionis* ibi. *Prohibemus ne ipsi de hoc crimine (cùm merè sit Ecclesiasticum) quoquo modo cognoscant, vel iudicent.* Notanda sunt verba, *quoquo modo*, quæ omnem cognitionem etiã incidentem excludunt, vt dixit glossa *ibi*, & Ioan. Andr. *col.fin.in fine* Geminian. *n.4.* Parisius *cons.a. n.107.lib.4.* Farinacius *q.186.n.154.* Simancas *cathol. instit. tit. 36.rubr.de iud cibus sæcularibus, n.1.& in enchirid. viol.relig. tit 66.rubr de iudicibus sæcularib.num.1.*

3 Secundò infertur non posse Principes, iudicésque sæculares statuta concedere, quibus præscribatur modus procedendi, vel puniendi hoc crimen, si diuersus est ab eo, quem Ecclesia obtinuerit, quia hoc esset de crimine cognoscere, & falcẽ mittere in aduenam messem: quòdque expressè prohibetur *in cap statutum ciuitatis de haret. in 6.* Deinde quia præscribere modũ procedendi in crimine hæresis ad iurisdictionem Ecclesiasticam pertinet, cùm crimen sit Ecclesiasticum. Ergo nequaquam licet iudicibus sæcularibus statuta cõcedere, quibus talis modus procedẽdi præscribatur. Adde statuta laicorũ concernentia Ecclesiasticam iurisdictionem, nulla sunt, nullíusque effectus, dum à Romano Pontifice

tiſice non approbantur, ex *dicto cap. vt inquiſitionis, in princ. & cap. quæ in Eccleſiarum, de conſtitutionib.* & notant gloſſa, & Doctores ibi, quos refert Declanus *tract. crim. lib. 5. cap. 26. num. 4.* Boſſius *tit. de hæreticis, num.* 13. & 14. Cum ergo ſtatuta præſcribentia modum procedendi in crimine hæreſis, Eccleſiaſticam iuriſdictionem concernant, nulla erunt, ſi à iudicibus laicis fiant.

4 Dixi nulla eſſe ſtatuta laicorum præſcribentia modum diſtinctum procedendi in crimine hæreſis ab eo, quem Eccleſia obſeruat. Nam ſi ſtatuta ſolùm augeant, & promouent talem procedendi, & puniendi modum, valida ſunt, firma, & laudabilia, quia hæc non cedunt in diminutionem Eccleſiaſticæ iuriſdictionis: ſed potiùs in illius augmentum. Cur ergo valere non debent? Et ita validas, & laudabiles eſſe leges augentes pœnas per ius canonicum hæreticis impoſitas, aut impoſitas ab Eccleſiaſticis iudicibus obſeruari mandates probat optimè doctiſſimus Pegna *3. part. direct. q. 86. com. 135. verſ. de principibus ſæcularibus.* Carer. *tract. de hæreticis, n. 64.* Declanus *tract. crimin. lib. 5. c. 25. n. 2. verſ. ſed & canoniſtarum.* Farinacius *de hæreſi, quæſt. 186. num. 153.*

5 Tertiò infertur non poſſe iudices laicos, & ſæculares magiſtratus examinare cauſas, & proceſſus hæreticorum, qui ſibi à iudicibus Eccleſiaſticis puniendi committantur; quia hoc eſſet contra prohibitionem *ſupradicto capite vt Inquiſitionis*, in quo ſibi mandatur, vt reos relictos recipiant indilate animaueríione debita puniendos. Neque de tali crimine vtpote Eccleſiaſtico cognoſcant, aut quoquo modo iudicent, neque executionem ſententiæ adimplere detrectent, vel aliàs directè, vel indirectè impediant. Si autem reos ſibi commiſſos, & eorum cauſas iterum poſſent examinare, non diceretur recipere reos animadueríione debita puniendos, ſed potiùs examinandos, vt puniantur, vel à punitione liberentur. Item iam executionem ſententiæ latæ adimplere detrectent, ac tandem de hæreſis crimine vere cognoſcerent: quod omnino eis eſt prohibitum. ſic gloſſa *ibi, in verbo indilatè, verſ. vnde ſententia* Ioannes Andreas *n. 1. ante finem, columna 2. poſt medium, verſ. captione.* Franc. *n. 5. verſ. tertio nota.* Vmbert. Locat. *in iudic. inquiſit. verbo iudex, num. 57. verſ. quomodo autem.* Ioannes Calderinus *tract. de hæreticis rub. de pœnis hæreticorum num. 40.* Pegna multis relatis, *3. part. direct. quæſt. 66. comment. 85. verſ. de canoniſta*, & aliis pluribus firmat Farinacius *quæſt. 97. de pœnis temperandis, n. 103. & de hæreſi, quæſt. 186. num. 161.*

6 Quartò infertur obligatos eſſe iudices laicos debita animaduerſione punire, hoc eſt, pœna mortis hæreticos ſibi puniendos commiſſos; quia hæc eſt pœna aduerſùs illos per leges imperiales à Pontificibus approbatas ſtatuta: quam pœnam tenentur ſtatim, & abſque vlla dilatione exequi: ſic habetur *in dicto c. vt inquiſit. §. prohibemus de hæret. in 6.* Dicetur autem ſtatim, & ſine vlla dilatione exequi, ſi intra ſex dies executioni mandetur, quia ex reſcripto Innocentij VIII. incipiente, *Dilectus filius*, cuiuſque meminit Pegna, & Farinacius ſtatim referendi hoc ſpatium conceditur. Inquit enim. Eiſdem officialibus ſæcularibus ſub excommunicationis pœna, & aliis cenſuris Eccleſiaſticis præcipiatis, atque mandetis, vt infrà ſex dies, poſtquam legitimè fuerint requiſiti, ſine aliqua dictorum proceſſuum per vos agitatorum viſione, ſententias per vos latas contra huiuſmodi hæreticos prompè exequantur appellatione remota: & tradit Farinacius *quæſt. 97. num. 105. & de hæreſi, quæſt. 186. num. 162. & 165.* Diaz. *pract. crim. canon. cap. 144. num. 2.* Pegna *3. part. direct. quæſt. 36. comment. 85. verſ. ex quibus declaratur.*

7 Sed quid dicendum, ſi iudex laicus cognoſcat hæreticum falſis teſtibus eſſe condemnatum, poterit tunc exequi ſententiam, aut poterit ab illa ſuperſedere, aut quid debet facere? Grauiſſima eſt quæſtio, quæ alibi ex profeſſo agitanda eſt. Pendet enim ex illa quæſtione an innocentem probatum nocentem poſſit iudex condemnare, & executor ſententiam exequi, quàm late diſputat Leſſius *de iuſtitia libro 2. cap. 29. dubio 10.* Breuiter ergo reſpondeo, ſi euidenter, & abſque vlla tergiuerſatione, vilue proceſſus viſione malitiam cognoſcat, ab executione ſententiæ abſtinere debet. Satis enim probabile eſt innocentem, vt talem cognitam condemnari non poſſe; eſto nocens probatus ſit. At ſi malitia non ſit clara, & aperta, vt ſeſe obiciat, ſed altiori examine indigeat, abſque dubio iudex ſæcularis tenetur ſententiam latam exequi, quia ipſe examinare non poteſt proceſſum, neque poteſt prætextu iniuſtæ condemnationis executionem retardere. Idem quod dicimus de iniuſta ſententia ob innocentiam delinquentis, dicendum videtur: cùm euidenter conſtat de nullitate ſententiæ ob non ſeruatum iuris ordinem, vel quia fuit lata à iudice incompetente, & carente prorſus iuriſdictione, quia tunc non ex authoritate publica, quæ nulla eſt, ſed ex propria reus condemnaretur, quod eſt iniquum, ac proinde executor ab executione ſuperſedere debet: ſic tradit in vtroque caſu Repert. Inquiſitor. *verbo executor verſ. ex prædict.* Conrad. Brun. *tract. de hæret. part. 4. cap. 15. num. 10. 12. & 13.* Declanus *tract. crim. lib. 5. cap. 25. num. 3. & 4.* Gundiſalu. *de hæreticis q. 19. num. 6. & 7.* & faciunt ea quæ tradit Farinacius *de pœnis temper. quæſt. 97. num. 77. 88. 92. 93. & 94.* Verùm ſi nullitas ſententiæ ex ſe euidenter non appareat, nullo modo licet ſæculari iudici executionem ſententiæ contra hæreticum differre prætextu nullitatis. Neque enim fas eſt tali iudici probationes recipere etiam ad effectum ſuperſedendi à ſententiæ executione, & cauſam remittendi ſuperiori: nam eſto in aliis delictis hoc fieri poſſit, quando incontinenti probationes offeruntur, vt optimè docet Nauarr. *in c. cùm contingat in primo rem. n. 7. & num. 8. de reſcript.* Sazeido *in addit. ad pract.* Bernard. Diaz. *cap. 154. num. 14.* & alij, quos citat Farinac. *q. 97. n. 91. & 92.* At in crimine hæreſis ob fauorem fidei hoc prohibitum eſſe videtur ex reſcripto Innocentij VIII. *ſuprà allegato*, & tradit Simancas *cathol. inſtit. tit. 36. num. 7.* Farinacius *q. 97. num. 180.*

8 Sed aduerſùs ſupradicta acriter pugnat Simancas *cathol. inſtit. tit. 36. de iudicibus ſæcularibus, à num. 6. & in enchirid. viol. relig. tit. 66. rub. de ſententijs à num. 4.* cui fauet Farinac. *q. 79. pœnis temper. n. 107. & 108. & de hæreſi q. 186. n. 168. & 169.* Affirmant namque iudicem ſæcularem quantumcumque noſcat iniuſtitiam, vel nullitatem ſententiæ iudicis Eccleſiaſtici, non poſſe ab eius executione abſtinere. Mouentur, quia vel cognoſcit iniuſtitiam ex actis, vel aliunde. Ex actis cognoſcere non poteſt, cùm apud ipſum facta non fuerint, neque ipſi competit illa examinare, quòd ſi ea vt priuatus legit, ex eius ſcientia, vtpote priuata moueri non poteſt ad ſententiæ executionem ſuſpendendam, cùm in executione ſententiæ gubernari non debeat ob ſcientiam priuatam, ſed publicam: ſicut iudex ſententiæ prolatione non mouentur ex ſcientia priuata, ſed ex publica, quâ conſtituunt teſtes, & probationes. Verùm hoc fundamentum non eſt ſatis firmum. Concedo namque iniuſtitiam, vel nullitatem ſententiæ cognoſci non poſſe ab executore per ſcientiam publicam, ob rationem dictam, ſed neceſſariò cognoſcendam eſſe per ſcientiam priuatam. At hæc cognitio ſufficit, vt nequaquam poſſet executor ad executionem rei iniquæ, qualis eſt vita priuare innocentem. Neque hoc honeſtati poteſt ex ſcientia publica, quæ in errore fundatur, & veritati cognoſcitur euidenter contraria. Sicuti præceptum Regis bellum iniuſtum aggredientis non honeſtaret militis pugnationem ſcientis eſſe bellum iniuſtum: vt bene expendit Leſſius *dict. dub. 10. num 83.* loquens in propriis terminis de executore ſententiæ euidenter iniuſtæ. Aliud fundamentum maiorem difficultatem habere poteſt deſumitur namque ex textu *in cap. paſtoralis, §. quia verò, de officio, & poteſtate iudic. deleg.* vbi in hæc verba Innocentij III. prorumpit. Quia verò ſæpè contingit, quòd executio ſententiæ ordinario demandatur, quæſiuiſti, an ſi ipſam iniuſtã eſſe cognouerit, debeat eam executioni mandare, an ſit ei potiùs ſubſiſtendum? Attendentes itaque, quòd non cognitio, ſed executio tantùm demandatur eidem, Reſpondemus *quòd cùm ordinarius teneatur obſequi delegato: eiſ ſciat ſententiam illam iniuſtam, exequi nihilominus tenetur eandẽ niſi apud eum efficere poſſit, vt ab hoc onere ipſũ abſoluat.* Cùm ergo iudici laico ſolùm executio, & nulla cognitio demandetur; efficitur etiamſi cognoſcat ſententiam latam contra hæreticum iniuſtam eſſe debere illam exequi. Sed neque hoc fundamentum continet. Reſpondeo namque debere merum executorem exequi ſententiam delegati iniuſtam, quæ ſolùm eſt iniuſta in iis, quæ condemnatus cedere poteſt. At cùm in priuatione vitæ cedere nullatenus poſſit, nequit, ſi iniuſta ſententia lata eſt, executioni mandare, quæ ſolutio colligitur manifeſtè ex gloſſa *in ſupradict. text. verbo etſi ſciat. in fine.* Inquit enim Nota. Non ſemper obediendum eſt iudici, ſi euidenter iniquum eſt mandatum ipſius, ſiue contra ius *c. quod culpat. 23. q. 1.* Secus ſi aliàs fuerit iniuſtum *c. lex æterna, c. cùm miniſter. 23. q. 5.* quia hoc præceptum iam non dicitur iniquum, ſed iuſtum ex iuris rigore, & exequendum. Nam ex quo ſententia lata eſt, licèt iniuſta, & contra ius litigatoris à qua non eſt appellatum, elapſo decennio de iuris rigore mandanda eſt executioni argum. *l. vlt. C. vt lite pendente.* Spontanea enim appellationis omiſſio turpitudinem purgat, quæ ſententiæ inerat. argum. *l. ſi ob turpem. ff. de condict. ob turpem cauſam.* vel ſi appellauit ſecundò, & ſuccubuit, & hoc etiam de rigore iuris introductum eſt, ne lites protrahant, &c. Ecce qua ratione iuxta gloſſã ſupradictus textus loquitur de ſententia iniuſta, id eſt, lata contra ius litigatoris, cui iuri ipſe cedere poteſt; ſecus de ſententia iniuſta, quæ iniquitatem continet, qualis eſt priuare vita innocentem ſic taliter cognitum. Item eo loco dixerat gloſſa executorem non teneri ſententiam latam exequi, ſi ſciat illam nullam, vt ſi eſſet lata authoritate falſarum litterarum, eo quòd iudex falſis inſtrumentis, vel dolo aduerſarij vſurpauit iuriſdictionem: in quo caſu ſuperſedere debet ab executione, ſi incontinenti hæc coram executore obiiciuntur; poterit enim illas recipere, vt cauſam ſuperiori referat, quod intelligendum eſt, vt dixi in aliis criminibus ab hæreſi, in quo nulla cognitio iudicialis haberi à laico poteſt.

9 Quintò infertur iudicem laicum vocatum ab Inquiſitore in auxilium pro capiendis hæreticis, illiſque cuſtodiendis, teneri fauorem præſtare, ex ſuprad. text. *vt inquiſitionis*, & ex conſtitutione Innocent. IV. Vrbani IV. & Martini V. quarum meminit Vmbert. Locat. *in iud. inquiſit. verb. iudex, num. 57. verſ. ſed quid ſit laicus.* Farinacius *q. 186. n. 160.*

10 Sextò infertur, ſi iudex ſæcularis auxilium hoc præſtare recuſauerit,

recusauerit, vel sententiam ab Inquisitore latam executioni mandare distulerit, pœna excommunicationis cogendus est, & aliis arbitrariis pœnis, pro qualitate dilationis, & contumaciæ. sic Pegna 3. *parte directorij quæstione* 36. *comm.* 85. *vers. ergo Inquisitor.* Farinacius *quæst.* 186. *num.* 163. Adde huiusmodi recusantes exequi sententiam ab Inquisitoribus latam, vel omittentes fauorem præstare hæreticis puniendis, cùm sint requisiti, suspecti redduntur fautoriæ, ac proinde tanquam contra fautores hæreticorum procedi potest aduersùs illos: sic Pegna *dicto comment.* 85. *vers. sed pauca.* Iacobus Graffis *lib.* 4 *decisionum, cap.* 18. *num.* 22. Farinacius *quæst.* 186 *num.* 164. Quòd si roges, quomodo Inquisitor cogere poterit absque irregularitatis timore iudicem laicum, vt exequatur sententiam in hæreticos sibi traditos, optimè respondet Pegna *dicto com.* 85. *in fine.* Neque enim expresè præcipere debet iudici laico, vt pœnam mortis in illos exequatur, sed solùm vt sententiam à se latam exequatur, vel melius vt seruet constitutiones, & leges aduersùs hæreticos editas. Nam in hoc modo compulsionis cùm mors directè petita non sit, nulla est occasio irregularitatis contrahendæ.

PVNCTVM XV.

De test. bus in causa hæresis.

LAtissima est hæc materia, quæ si pro dignitate tractanda esset, volumine integro indigebat. Principaliora illius referam, non tam disputando, quàm summando, ita vt nihil omittatur ex iis, quæ ad perfectam cognitionem modi procedendi in hoc sanctissimo inquisitionis tribunali requiruntur. Vt autem cum distinctione procedamus, per varios paragraphos discursus diuidendus est.

§. I.

Qui possint esse testes in causa fidei.

1 *Omnes admittuntur præter capitales inimicos.*
2 *Expenduntur testes aliàs inhabiles, qui in hac causa admittuntur. Primò infames, criminosi, socij criminum.*
3 *Admittuntur periurij.*
4 *Admittuntur Iudæi aduersùs Christianos apostatantes.*
5 *Item hæreticus.*
6 *Item domestici, familiares, & consanguinei.*
7 *Mulier admittitur.*
8 *Item minor 14. annorum.*
9 *Nullus præter inimicum excluditur.*
10 *Quid sit inimicus? Intelligitur de inimico vero, & suspecto.*
11 *Excluditur inimicus reconciliatus de recenti.*
12 *Non debet esse inimicitia à parte procurata.*

1 CRimen hæresis ita graue est, & reipublicæ perniciosum, vt meritò in eius detestationem testes aliàs inhabiles admittantur, vt sic faciliùs delictum puniri possit, & extirpari. Quo circa omnes præter capitales inimicos admitti posse in hac causa, docet Vmbertus Locatus *in iudic. inquisit. verbo exceptio. num.* 4. *vers. verùm quia.* Repertus Inquisitor *in verbo exceptiones. vers. item solum. & verbo testis, vers. nota.* & alij discursu referendi, quod examinatione indiget.

2 Primò ergo admittuntur excommunicati, criminosi, infames, socij criminum, qui aliàs erant inhabiles, habetur expresè *in capite in fidei fauorem, de hæreticis, in* 6. & notant omnes.

3 Secundò admittuntur periuri, etiamsi pœnitentiam non egerint periurij; ex textu *in c. accusatus. §. licet, de hæret. in* 6. Nam licèt periurus à testimonio repellatur, quia de veritate suspectus est *cap. testimonium, de testibus.* At fauore fidei ad testimonium dicendum contra se, & contra alios admittitur, quoties ex circumstantiis, & indiciis colligitur vera deponere: sic Glossa, & omnes *in supradicto capite*, & optimè tradit Gundisl. *tract. de hæreticis, quæst.* 13. *num.* 12. Gigas *de crimine læsæ maiest. lib.* 2. *tit. quomodo, & per quos probetur q.* 11. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 82. *&* 91. Pegna 3. *part. directorij, quæst.* 65. *comm.* 114. Sed est aduertendum non quemlibet periurum ad testificandum admitti, sed solùm eum, qui primò celauit veritatem, & postea zelo fidei eam manifestare intendit; quia huic tantùm periuro conceditur eius testimonium valere, *in dicto c. accusatus.* Quocirca si in alio casu periurus extitit, aut de falso damnatus fuit, eius testimonium non admittitur etiam in causa hæresis quia in hac causa non omnes inhabiles admitti debent, sed tantùm illi, qui à iure conceduntur admittendi, aliàs si omnes indifferenter possent admitti, non leui periculo calumniæ fideles innocentes exponerentur, vt benè comprobat, & defendit Decianus *tract. crim. libr.* 5. *cap.* 35. *num.* 14. & ex illo Farinacius *quæst.* 188. *num.* 77. *&* 92. vbi dicit sibi videri hanc limitationem verissimam.

4 Tertiò aduersùs Christianos iudaizantes, vel quomodocunque à fide apostatantes admittuntur Iudæi in testes, ne hoc tam graue crimen defectu probationum impunitum relinquatur: habetur expresè *in cap. contra Christianos, de hæret. in* 6. ibi, *per Christianos, seu Iudæos commissi*, & tradit ibi glossa, Archidiac. Geminian, & alij, quos refert, & sequitur Pegna 2. *part. directorij comment.* 13. *ad cap. contra Christianos.* Gundisalu. *tract. de hæreticis q.* 13 *num.* 10. Gigas *tract. de crim. læsæ maiest. lib.* 2. *tit. quomodo, & per quos probetur, quæst.* 10. Farinacius *de hæresi, quæst.* 184. *num.* 124.

5 Quartò, ob eandem rationem hæreticus in testem admittitur contra fidelem in causa fidei: si enim Iudæus, infidelisque admittitur, quare non hæreticus? Neque obstat aduersùs hoc, & superiùs dictum textus *in cap. dubius, de hæret.* vbi dicitur, *Nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.* ergo eis nulla fides est habenda. Non, inquam, obstat, quia ex eo quod eis omnino credendum non sit, non infertur nulla ratione esse credendos; sed solùm infertur non esse eis omninò, integrè, plenè, & perfectè credendum: ac proinde eorum testimonium non esse plenum, & perfectum, sed imperfectum. Et secundùm hanc rationem in hoc crimine valere eorum testimonium, & praxis inquisitionis docet, vbi hæretici aduersùs fidelem de hæresi deponunt, eorumque depositio aliqualem probationem facit: & ita tradit Pegna aduersùs Eymericum, 3. *part. quæst.* 68. *comment.* 117. *vers. quantum verò* Simancas *catholicis institutionibus, tit.* 64. *rub. de testibus, à num.* 43. *& sequent.* Lœlius Zechius *in summ.* 1. *part. tit. de fide, rubric. de hæres. cap.* 11. *num.* 14. *vers. hæreticus etiam.* Farinacius *q.* 186. *n.* 116. *& latiùs quæst.* 56. *n.* 27. Mascardus *de probationib. conclus.* 857. *num.* 9.

6 Quintò, domestici familiares, & consanguinei aduersùs alios domesticos, familiares, & consanguineos admitti in testes in criminibus exceptis possunt, imò seruus aduersùs dominum, pater aduersùs filium, & filius aduersùs patrem, vxor aduersùs maritum, & maritus aduersùs vxorem. *leg. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* Oportet enim Ecclesia hoc tam graue crimen in suis filiis omnino præcauere, & si commissum fuerit punire. Ne ergo desint illi probationes, testes, qui aliàs repellunturi, admittit. Adde hos testes alienos esse à suspicione, cùm contra sibi coniunctos testimonium dicunt. Deinde domestici melius quàm alij domesticorum mores, & facta cognoscere possunt. Ergo per illos aptiùs, quàm per alios probari delictum domesticorum potest *l. sensus. C. de repudiis cap. tertio loco, de probationib.* & tradit Pegna 3. *part. directi. q.* 70. *comm.* 119. *vers. horum sententia*, vbi optimè explicat, qui dicantur familiares. Farinacius *quæst.* 188. *num.* 143. Mascardus *de probation. lib.* 2. *conclus.* 857. *num.* 22 Rojas *singul.* 197. Lœlius Zechius 1. *part. tit. de fide, rubric. capite* 11. *numero* 14. *vers. quo verò ad domesticos.*

7 Sextò mulier etiamsi à testimonio in causa sanguinis repellatur, eo quòd ob fragilitatem sexus, præsumatur eius testimonium infirmum, iuxta textum expressum *in cap. forum. vers. fin. de verbor. significat.* & textum *in cap. mulierem.* 33. *q.* 5. & vtroque loco glossa quod intelligendum est, si ad instantiam accusatoris producta sit in testem; secus si iudex ex officio examinauerit, vt ex glossa, & aliis *in cap. quoniam, de verb. significat.* notant Farinacius *q.* 59. *n.* 9. & Mascardus *lib.* 2. *concl.* 762. *n.* 21. Nihilominus in crimine hæresis, aliisque exceptis criminibus non est dubium admitti, ex textu *in cap. tanta, cap. per tuas de simonia*, & ibi glossa, & DD. & tradit plures referens Mascard. *supr. n.* 22. Farinac. *n.* 10. Simanc. *catholi. instit. c.* 61.

8 Septimò minores 14. annorum, & cuiuscunque ætatis sint, si sint doli capaces in hoc crimine ad testificandum admittuntur imo ad id possunt cogi, & torqueri, ex textu *in leg. de minore in princ. ff. de quæstionib.* Si enim in crimine læsæ maiestatis humanæ hoc procedit, à fortiori in crimine læsæ maiestatis diuinæ procedere debet; & notauit Farinacius *de hæresi. quæst.* 188. *num.* 75. *fine.* Aduertit tamen Mascardus *conclus.* 462. *num.* 5. debere deponere cum authoritate tutoris, aliàs nullum esse eius testimonium, ex *l. clarum. C. de authorit. præstanda.* Sed hoc requisitum in practica non seruari testatus Farinac. *q.* 54. *n.* 4.

9 Ex his omnibus videtur inferri ferè nullum alium nisi inimicum à testificando in crimine hæresis repelli. Hunc autem prorsus repelli omnes Doctores admittunt; eo quòd inimicus sæpè falsum deponere, non verum dicere præsumitur creditur enim non ex zelo iustitiæ, sed ex vindicta procedere: facitque text. in *c. si testes, 4. q. 3. c. meminimus, c. eum oporteat, de accusationib.* Si enim ob inimicitiam ab accusado quis repellitur. *cap. per tuas, c. licèt Hali, de Simonia*, à fortiori à testificando repelli debet, in qua actione grauiùs nocere potest. Aduertendum tamen est non quemlibet inimicum, sed capitalem, à testimonio dicendo excludi. Cùm enim hoc delictum grauissimum sit, non est præsumendum absolutè testem, qui grauiter offensus non est, falsò testificari. Sed quia pro qualitate inimicitiæ falsitatis præsumptio, oritur, ea de causa etsi eius testimonium admittatur, admittitur tamen tanquam infirmum, & ita docet Eymericus 3. *part. rub. de defensionib. reorum n.* 18. *vers. primò*, & ibi Pegna *comm.* 28. *vers.*

versillis tamen exceptionibus. & q. 67. com. 116. v. causas verò. Campeg. *in addit. ad Zanch. tract. de hæretic. c. 13 in verbo conspiratores. vers. primo & seq.* Farinac. *q. 188 n. 110.* Vmbert. Locat. *in indic. inquisit. verbo inimicitia n. 3. & 2.* Paul. *consil. 2. n. 46. in fin & seq. l. 4.* Decian. *tract. crimin. l. 5, c. 35 n. 10. vers. ad. nunc tamen. index* Qui autem dicatur capitalis inimicus, quare inimicitiæ capitalis causæ sint, late expendit Pegna *d. com. 16.* Petrus Binsfeld. *de conf. ff. maleficio in 2. membr. post 6. conclus. principalem. 2 dubio. vers. verùm* Lælius Zech. *sum. 1 p tit. de fide rub de hæresi, c. 11. n. 14. vers. inimici tamen capitales.*

10 Secundò aduertunt aliqui Doctores de vero inimico conclusionem esse intelligendam, uon de inimico suspecto, qualis est, qui cum meo inimico affinitatem vel amicitiam strictam contraxit. de hoc enim dicunt admitti posse, si Inquisitori visum fuerit esse de illius fide multum diminuatur. sic Campeg *in addit. ad Zanch. tract. de hæretic. 31. vers. testium quoque impedimentum.* Ioan. Calderin. *tract. de hæret. rub. de his quæ pertinent ad executionem officij n. 8. &* 10. Farinac. *q. 188 num. 107. & q. 54. n. 43. &* 46. At probabilius credo oppositum: qui enim cum meo inimico amicitiam strictam, & parentelam, seu confœderationem contraxit, vous cũ illo effectus est, ac proinde eadem qualitates accepit, idemque de vtroque præsumi debet. sic Hieron. Gabr. *cons. 178. n. 8 & 24. l. 1.* Pegna *dict. cõm. 116 vers. item præsumitur.* vbi enim probat à testimonio repelli, Primò qui cũ meis inimicis commorantur, *cap. accusatoribus. 3. q. 5. cap. repelluntur. cum oporteat, de accusationibus.* Secundò amicus intimus inimici mei, quia verè est meus inimicus. Tertiò qui affinitatẽ cũ meis inimicis contraxit, ex doctrina Baldi, *in l. liberi. C. de inofficioso testamento.*

11 Tertiò aduertunt excludi inimicum etiam reconciliatum quod intelligendum est de reconciliatione recenti, ob timorem ne adhuc in animo reliquiæ inimicitiæ perseuerent, & occasione accepa vindictã sumat falsum deponens. Secus verò de reconciliatione antiqua, & bene fundata, quia tunc nulla est inimicitiæ suspicio rationabilis, & consequenter nulla causa, ob quam à testimonio sit repellendus. sic Pegna *dict. cõmẽt. 116. circa finem, vers. superiora tamen* Mascard. *de probationibus. l. 2. cõclus. 857. n. 47. & seqq.* Ioan. à Rojas *singul. 299. n. 4. & in tract. at. de hæretic. 2. part. num. 233.* Farin. *quæst. 188 num. 105.* & innumeros refereus, *quæst. 54 num. 59.* Quando autem dicatur reconciliatio recens, vel antiqua, sitque bene fundata, arbitrio iudicis relinquitur, vt testatur Pegna *suprà* Farinacius. *dict. quæst. 54. num. 10.* Clarus *in practic. §. fi. q. 24. versic. sed quid si sequta sit reconciliatio, in fine.* Campeg. *de testibus regul. 23 in 3 fallent. & reg. 26. in 3. fallent.* Adde hanc reconciliationẽ nũquam præsumi, ideòque alleganti incumbit onus probandi; quia semel inimicus probatus perseuerare in inimicitia præsumitur. *l. in ipsius.* & ibi Bald. *C. familiæ erciscundæ.* & tradit Menochius *de præsumpt. l. 5 præsumpt. 42. num. 7.* Farinacius *q. 64. n. 62.* Decian. *tract. at. crimin lib. 3 c. 25. num 86.*

12 Quartò aduertunt Doctores, & optimè, non debere inimicitiã esse à parte procuratam. Si enim procurata fuit ad repellendum testem, qui crimen manifestaturus erat, non debet illi prodesse; quia non est iustum, vt ex sua iniquitate commodum reporter, sic Anton. Gomez. *tom 3. variarum resolutionum, c. 12. num. 14. versicitem etiam.* Pegna 5. *part. director. comment. 116. circa finem. vers. rursus non procedunt* Mascard. *de probatio. l. 2. conclus. 847. num. 54.* Farinacius pluribus relatis *q. 54. num. 64.* An autem inimicitia si procurata per fraudem, iudicis arbitrio relinquitur, sic alios referens Farinacius *num. 65.* Nunquam tamen creditur testi dicenti partem inimicitiã procurasse, debet enim aliunde quam ex suo dicto probari. sic ex Rojas testatur Crescent. *decis. 3 n. 5. & seq. in tit. de testibus.*

§. II.

Quomodo supradicti testes aliàs inhabiles deponere debeant.

1 *Hi testes ad solam probationem delicti, non ad illius circũstantias admittuntur.*
2 *Proponitur quædam obiectio. & fit illi satis*
3 *Negant plures admitti hos testes inhabiles, si via accusationis procedatur.*
4 *Probabilius est oppositum.*
5 *Communis sententia negat hos inhabiles admittendos esse absque tortura.*
6 *Contrarium dicendum est.*
7 *Admittuntur suprà dicti, tametsi aliæ adsint probationes.*
8 *Admitti possunt tam contra reos, quàm pro ipsis*
9 *In fauorem rei consanguinei admitti possunt. sed non tanquam integri testes. sed tanquam testes diminuti.*

1 PRima difficultas est, an admittendi sint hi testes inhabiles non solum ad probationẽ delicti, sed etiã ad circumstantias illius intrinsecas delictumque inferentes; secus verò ad circumstantias extrinsecas. etiamsi delicto præsupponantur necessariò exemplis explico. Hæresis punienda ab Ecclesia committi non potest nisi à baptizato; testes autẽ criminosi, & aliàs inhabiles etsi ad hæresim probandam admittantur, non videntur admittendi ad probandum Baptismum; quia Baptismus cũ hæresi nihil commune habet, quia ex Baptismo hæresis non infertur, neque econtrà, bene tamen admittuntur ad probanda iudicia, ex quibus hæresis infertur. v. g. ad probandam familiaritatem cum hæreticis, conuenticula, secreta, & alia huiusmodi? quia hæc delictum inferunt, & sunt de illius intrinseca substantia. Confirmo ex doctrina Bart. *in quæstionibus. ff. ad legem Iuliam maiest.* vbi affirmat admitti infames ad probandum rectorem cuiusdã prouinciæ non admisisse successorem Regem; ac proinde læsæ maiestatis crimẽ commisisse, etsi non admittantur ad probandum legitimum successorem esse; cùm tamen esse legitimum successorem necessariò præsupponatur ad crimen læsæ maiestatis committendum. Secundò confirmo ex Baldo *in authent. si testis productus. n. 7. C. de testibus*, vbi si statuto admittantur infames ad probandum adulterium, non inde infertur admittiad probandum matrimonium adesse, cum tamen sine matrimonio adulterium esse non possit, & ratio omnium est, quia nec matrimonium infert adulterium, neque successio in regno infert repulsam subditorum, neque cum his delicti aliquid commune habent. sic doctissimus Farinacius *l 2. praxis, tit. 6. q 56. de testibus, à num. 78* & faciunt ea, quæ adduxit *q. 62. n. 69.* vbi loquens de casu, in quo testes inhabiles admittuntur, si veritas aliter probari non potest, concludit huiusmodi conditionem; quia extrinseca est negotio, pro quo ipsi admittuntur, ab aliis quam ab ipsorum testimonio probanda est.

2 Sed obiicies. Qui dat formam, dat consequentia ad formam: & vno concesso, conceduntur ea, sine quibus esse non potest, aliàs videtur diminuta, imò inutilis concessio: & habetur *l. 2. iuri dictio. ff. de iurisdict. non iudicum, l. aa legatũ, l. ad rem mobilẽ. ff. de procuratoribus.* Sed crimen hæresis punibile ab Ecclesia esse non potest, nisi à baptizato. Ergo concesso infamibus, vt esse testes possint in hoc crimine, conceditur simul ei, vt possint testificari ea, sine quibus istare crimẽ nullatenus potest. Propter hanc rationem Angel. *in l. famosi. n 3 ff. ad legem iuliã maiest.* Salycet *in authent si dicatur. n. 11. C. de testibus.* Gigas *de crimine læsæ maiest. 2 rubr. quomodo. & per quos crimen læsæ maiest. probetur. q. 5. per totam* Bossius *in tit. de crimine læsæ maiest. n 111. in fine*, existimant testes admissos ad probandum aliquod delictum, admitti debere ad probandum ea omnia, sine quibus delictum esse non potest, quia omnia illa dicunt, substantialia. Cæterum ego cum suprà dicto Farinac. Bart. & Bald. existimo nullo modo substantialia delicti dici debere ea, quæ in alio genere delicto præsupponuntur, sed solùm illa, quæ præsupponuntur delicto, tanquam illatiua illius. Esse autem baptizatum non infert hæresim, neque illius est pars; neque matrimonium infert adulterium, neque successio in regno infert rebellionem subditi; ideo ex concessione facta testibus aliàs inhabilibus, vt testentur de hæresi; de adulterio, de rebellione, non conceditur testari de illis sic præsuppositis. Neque aduersus hæc pugnat vulgatis regula, concesso vno concedi simul ea, sine quibus esse non potest, quia intelligitur de iis, quæ sunt in eodem genere, & quæ se mutuò inferunt.

3 Secunda difficultas est, an ij inhabiles admittantur, si via accusationis procedatur. Plures negant admitti posse: ita Glossa *in dicto c. in fidei fauorem, verbo inquisit.* Ioan. Andr. *n. 3. fine* Geminian *n. 7.* Franc. *num. 3.* Mascard. *de probationib. l. 2. conclus. 857. n. 3.* Decian. *tract. crimin lib. 5. cap. 35. num. 2. &* 8. *& c. 27. num. 5. & cap. 29. num 5.* Repert. Inquisit. *verbo testes. vers. nota distinctionem.* contentit Farinac. *de hæresi q. 188. num. 78.* Mouentur, quia ij inhabiles à testimonio dicendo sunt excluſi. *c. testes. 2. q. 7. cap. 1. de præscriptionib. c. licet, de probationib. c. testimonium. de testibus.* Ergo in tantũ admitti poterunt, in quantum eis fuerit à lege concessum. At *in suprad. c. in fidei fauorẽ*, solùm eis conceditur, cùm iudex via inquisitionis procedit, quia solùm de illo modo procedendi textus loquitur: vt constat ex illis verbis, *in negat. inquisiti* Ergo cùm sit à regula generali exceptio, non debet extendi ad accusationem. Deinde accusatio non est fauorabilis vt inquisitio, *cap si quis Episcopus. 2. quæst. 7.* Ergo priuilegium pro inquisitione concessum non debet ad accusationem extendi. Denique si in accusatione ij testes admiterentur, eorum admissio non tam in fauorem fidei, quàm in fauorem accusatoris redundaret, cuius fauore non intendit; & hæc sententia est satis probabilis.

4 Nihilominus contrariam probabiliorem reputo. Non enim censeo priuilegium admittendi inhabiles testes in crimine hæresis voluisse Pontificem arctare ad casum, in quo via inquisitionis proceditur, aliàs hoc expressisset. Neque ex verbis suprad. textus, *in fidei fauorem*, hæc restrictio colligitur. Inquit enim Pontifex, In fidei fauorem concedimus, *vt in negotio inquisitio. hæretica prauitatis*, excommunicati, & participes, vel socij criminũ ad testimonium admittantur. Cùm enim dixit, *in negotio inquisitionis* quid commune dixit, siue via inquisitionis, siue accusationis procedatur, quocunque enim modo Inquisitor procedat, hæreticam

prauitatem inquirit, & in negotio inquiſitionis verſatur. Cur ergo priuilegium in fidei fauorem conceſſum, limitandum eſt ad caſum, in quo via inquiſitionis, in negotio inquiſitionis procedatur, cum poſſit intelligi de quocunque modo procedendi? & ita intelligi affirmat Archidic. *in dicto c. in fidei fauorem. n.* 2. & 3. Gundiſalu. *tract. de hæretic. q.* 13 *num.* 16. & 17. Carrer. *tract. de hæretic. num.* 120. Rojas *ſingu.* 188. *n.* 6. & *ſeqq* & *ſingul.* 191 *n.* 3. & *ſingul.* 84. *num.* 4 & plures alij relati à Maſcard. *l.* 2. *concluſ.* 857. *num.* 31. Gundiſalu. *tract. de hæretic. q.* 13 *n.* 17. & conſentit Farinac. *de teſtib quæſt.* 62 *n.* 89.

5 Tertia difficultas eſt, an ini inhabiles admitti debeant abſque tortura in hoc crimine excepto. Negat communis ſententia generaliter loquens in criminibus exceptis, prout videre eſt ex pluribus, quos refert Farinac. *de teſtib quæſt.* 56. *num.* 55. & 57. & *quæſt.* 62. 72. *n.* 23. & *ſeqq.* & ſpecialiter loquens de crimine hæreſis docet Cæpeg. *in audit ad Zanch. tract. de hæretic. c.* 9 *litt. C in verbo inquiſitor. verſ. ad ſunt inſuper.* Martin del Rio *diſquiſit magic. l.* 5. *ſect* 3. *verſ. ſed quadam, in* 2. *appendice. q.* 61. Montemar. *in pract Archiepiſcop. cap.* 84. *num* 11. fauet Greg. de Valent. *tom.* 3. *diſp.* 6. *q.* 13. *p.* 4. *v. cæterum in fine.* Subdit tamen ſufficere torturæ metum Gundiſalu. *tract. de hæretic q.* 13. *n.* 5. Clar. *pract. crimin. q.* 21. *verſ. ſuam etiam.* Et hanc eſſe veram opinionem tenet Pegna ſtatim allegandus. Aduertunt tamen omnes leuiter eſſe hos teſtes torquendos. Fundamentum præcipuũ ſumitur ex *l. ob crimen* § *ſi ea rei conditio ff. de teſtib.* vbi ad literam dicitur: Si ea rei conditio ſit, vbi araneariũ teſtem, vel vilem perſonam admittere cogimus, ſine tormentis, teſtimonio eius credendum non eſt: quæ lex approbatur *in c. ſi teſtes,* 4. *quæſt.* 3. *in medio.*

6 Cæterùm credo hos excommunicatos, infames, criminoſos, ſocios criminis, ſeu aliàs inhabiles perſonas admitti poſſe, & regulariter ſic admittendos eſſe in teſtes ſine tortura, quoties ex officio examinantur, vel ipſi fauorem fidei, & ex propria conſcientia coacti deponunt. Non enim videtur iuſtum torquere teſtem, cuius nulla intereſt teſtimonium, bonoque communi, & reipublicæ fauet. Aliàs ſi teſtes hi ſcirent ſuum teſtimonium admittendum non eſſe, niſi prius tormentis examinentur, & firmentur, à teſtificando omnino auerterentur, quod in graue reipublicæ, & religionis detrimentũ cederet. Neque obſtat lex imperialis à iure canonico approbata, nam loquitur de teſte producto à parte in ſui fauorem, vel ab accuſatore pro ſua intentione fundanda. Huic enim teſti, quem iudex admittere cogitur, credi non debet abſque tortura, & meritò; quia ipſe non partes iudicis ſed rei, vel accuſatoris facit; ac proinde ſuſpectus de veritate redditur v. tra inhabilitatem, quam habet: debet ergo illam ſuſpicionem tormento purgare. Secus verò dicendum eſt de teſtibus ex officio iudicis examinatis, & qui ſeſe zelo fidei, & reipublicæ teſtificando offerunt; & ita hos teſtes admitti ſine tortura regulariter eſt praxis vniuerſalis inquiſitionis, prout teſtatur Farinac. *quæſt.* 188 *n.* 68. & ego in Hiſpania ſic præcticari vidi, & latè defendit Simanc. *cathol inſtit. t.* 64. *rub. de teſtib. n* 38. & *ſeqq.* & *in enchirid: viol. relig. tit* 35. *rub de teſtib. n.* 18. & *in additõ. ad Zanch. in tract de hæretic. c.* 2. Pegna 3. *p. direct. q.* 64 *com.* 113. *v. illa eſt etiam.* vbi licèt contrariam ſententiam dicat eſſe veram, at hanc eſſe benigniorem, & fauorabiliorem fidei; ac proinde ſequendã. Et concedit in aliquo caſu arbitrio iudicis teſtem torqueri poſſe Lœlius Zech. *ſum. t. p. t. de fide rub. de hæret. c.* 11. *nu.* 14. *verſ. & idem ſi ſit ſocius criminis.* Maſcard. *de probation. l.* 2. *concluſ.* 857. *num.* 3. Rojas *tract. de hæretic. p.* 2 *num.* 153. & *ſeq.* Sigiſmund. Scaccia. *tract. de iudic. c.* 82. *num.* 3.

7 Quarta difficultas eſt, an huiuſmodi teſtes inhabiles infames, criminoſi, ſocij criminis, excõmunicati admittantur in defectum aliarum probationum? Non deſunt, qui cenſeant ſolùm in illo caſu admitti debere, vt docuit Eymeric *p. direct q.* 69. quia ſolùm in illo caſu reputatur eorũ admiſſio neceſſaria. Cæterùm omnino talis ſententia reiicienda eſt, quia contraria videtur textui, *in fidei fauorẽ*, vbi dicit Põtifex, in fidei fauoré hos admitti poſſe præſertim in defectum aliarum probationum; aduerbium enim *præſertim* ampliatiuum eſt, & denotat in omni caſu admitẽdos eſſe, maximè in illo, Dictiones enim *maximè, & præſertim,* explicant caſum minus dubitabilem, & implicant, ſeu ſupponunt magis dubitabilem, vt copiosè ſcribit Alberic. *in ſuo dictionario, in verbo præſertim;* & multis relatis docet Gutierr. *l* 1. *canon. qq. c.* 20. *à num.* 5. & optimè probat Sanch. *l* 2. *de matrim. diſp.* 39. *n.* 6. *in prine.* ex textu *in cap litteras de reſtit. ſpoliat* vbi de conſcio impedimenti conſanguinitatis, præſertim in gradibus diuina lege prohibitis, decidit reddere non poſſe. Ex quo textu arguit neque etiam reddere poſſe, ſi impedimentum ſit ex gradibus humana lege prohibitis. Ergo ſimiliter in noſtro caſu dicendum eſt. Deinde teſtes infames, & aliàs inhabiles admitti, cùm veritas aliter haberi non poſſit, iure cõmuni ſancitum eſt. *c. veniens el* 2. *de teſtib. c. fin. de teſt. cogẽd.* & ibi Abbas *in* 2. *not. & in l. conſenſu* § *ſuper plagij. C. de repudij*, & aliis pluribus legibus, & Doctoribus comprobat Farina *q.* 62 *n.* 50. Ergo non eſſet ſpecialis fauor fidei hos admittere, ſi ſolùm admittendi eſſent in aliarum probationum defectum, contra textum *in c. in fidei fauorem.* Et ita hos eſſe admittendos, ſiue adſint aliæ probationes, ſiue deficiant, docuit Ioann. Andr. *in dict. c. in fidei fauorem, n.* 3. Vmbert. Locat. *in indic. inquiſit. verbo excommunicati, num* 4. Sylueſt. *verbo hæreticus.* § 2. *n.* 6. *in princ.* Repert. inquiſit. *verbo teſtes, ſub verſ. eſt tamen* Farinacius *q.* 188. Sigiſmund. Scaccia *de iudic. c.* 82. *n.* 2. *in fine, verſ. vel ponderando illud aduerbium præſertim* Simancas *in enchirid. viol. relig. tit.* 35. *rub. de teſtibus n.* 17. Decian. *tract. crim. lib.* 5. *cap.* 35. *n.* 1. & alij.

8 Quinta difficultas eſt, an hi teſtes poſſint admitti in hæretici defenſionem, ſi ab ipſo inducantur? Negant Farinacius *q.* 188. *n.* 81. Gundiſalu *tract. de hæret. q.* 13. *n.* 14. Repert. Inquiſit. *verbo teſtes verſ. an illi teſtes inhabiles* Boſſius *tit. de hæreticis num.* 3. *verſ non admittuntur tales teſtes ad defenſionem.* Ioan. à Rojas *ſingul.* 188. *n.* 9. & 10. & *tract. de hæret. part.* 2. *n.* 177. *aſſert.* 49. & faciunt ſcripta per Crottum *de teſtib.* 104. & Gigas *de crimine læſa maieſtatis lib.* 2. *rub. quomodo. & per quos crimen læſa maieſtatis probetur q.* 17. Mouctur ex *dicto cap in fidei fauorem* vbi in fauorem fidei conceditur hos ad teſtimonium admitti contra hæreticos, credentes, fautores, defenſores, &c Ergo per argumentum à contrario admitti non poſſunt pro ipſis. Cæterum credo pro ipſis admitti poſſe, etſi non faciant plenam fidem præcipuè cùm defenſio aliter haberi non poteſt: ſi enim ob fauorem fici, & actoris ad probationẽ criminis admittuntur, cur admitti non debent in fauorem delinquentis ad eius innocentiam probandam? Neque textus *in fidei fauorem,* contrarius eſt, quia fauor fidei eſt hos teſtes inhabiles admitti, etiam dum eſſe non poſſint aliæ probationes. At in hæretici defenſionem ſolùm in aliarum probationum defectum: & ita tradit expreſsè Anton. Gomez *tom* 3. *variarum c.* 12. *rubr. de probationib. delict. n.* 23. Fatinacius ſibi contrarius *q.* 62. *n.* 97. & facit textus *in cap. litteras, de præſumptionibus*, vbi frater in crimine hæreſis admittitur ad purgationem fratris, cùm omnes domeſtici iure ciuili, & canonico à teſtimonio in fauorem ipſorum domeſticorum repelluntur, vt conſtat ex *l. teſtes, ff. de teſtibus, & cap. ſi teſtes* § *teſtes* 4. *quæſt.* 3.

9 Sed quid de familiaribus, conſanguineis, & domeſticis, valet enim eorum teſtimonium, ſi pro reo inducantur? Negant plures, quos congerit Maſcard *de probat. lib.* 2. *concluſ.* 857. *num.* 24. Crottus *tract de teſtibus n.* 104. Farinacius *de hæreſi q.* 188. *n.* 149. & mouentur ex *cap. filij, de hæret. in* 6. vbi loquens de eo, qui tempore mortis conſolationem (ſeu verius deſolationem) ab hæreticis poſtulauit, quem non eſſe tunc ſanæ mentis probare nitebantur filij vel hæredes, dicitur caſu quo id probandum ſit non per vxores, filios, familiares, vel de ſuis aliquos: ſed per teſtes alios fide dignos, & ſpecialiter fideizelatores probandum eſſe. Et ratio eſt, quia ij ob conſanguinitatem, amicitiam, vel ſubiectionem præſumuntur veritatem occulaturos, cùm ſua intereſſit delinquentem à delicto liberare. Cæterùm credo hos admittendos non eſſe tanquam integros teſtes ob nuper dictam rationem. At vt teſtes diminutæ veritatis, ſeu non integræ opinionis admitti poſſe ad innocentiam probandam, cùm nullo iure expreſſo reperiantur excluſi, imò potius admiſſi, *in cap. litteras, de præſumptionibus.* Neque obeſt textus *in cap. filij.* Intelligi enim poteſt primò non eſſe admittendos tanquam teſtes integros, & plena fide dignos, vel ad reprobationem aliorum teſtium, quibus probatum fuit defunctum ſanæ mentis fuiſſe, cùm more hæreticorum conſolationem in extremis poſtulauit, in quo caſu domeſtici à teſtimonio dicendo excluduntur, quia receptum eſt à communi ſententia teſtes reprobatorios debere eſſe omni exceptione maiores, ex textu *in c.* 1 & *ibi gloſſa, in verbo Stephanus Papa, de exceptionibus* & tradit Speculator *in tit de teſtibus reprobatoriis, in princip. & n.* 3. Rota *tit. de reſcript. in antiquis, deciſ* 22. Grammatic. *conſil.* 12. *num.* 31. Boërius *deciſ.* 40. *n.* 130. Hippolyt. Riminald. aliis relatis *conſil* 809. *n.* 70. *lib.* 7. quæ doctrina à fortiori procedit, ſi agatur de reprobandis teſtibus omni exceptione maioribus. Tunc enim ciarum eſt teſtes reprobatorios ſimilis qualitatis eſſe debere, ex *l. nihil tam. naturale, ff. de regulis iuris*, Abſurdum enim eſt quemlibet obligatum eſſe probare cauſam per teſtes omni exceptione maiores, & aduerſarium illos reprobare poſſe per teſtes diminutæ opinionis. Non igitur ex ſupradicto textu *in cap filij* infertur innocentiam rei probari nullatenus poſſe; ſed ſolùm infertur non poſſe probari reprobando teſtes legitimos, quibus rei malitia probata eſt: & ita hanc ſententiam defendit Gabr. *lib* 7. *conclu.* 22. *n.* 7. *verſ contrarium voluit.* Campegius *de teſtibus regul.* 5 *in* 9 *fallentia.* Maſcard. *de probatinibus, lib* 2. *concluſ.* 857. *n.* 27. & 28. Lœlius Zechius *ſum.* 1. *part. tit. de fide rub de hæreſi, c.* 11. *n.* 14. *verſ. quòd verò ad domeſticos.* Farinac. Pegna 3. *p. direct. com.* 119. *verſ. & quamuis*, vbi admittit teſtes domeſticos, ſi probatæ vitæ ſint, & maximè, ſi cum alio omni exceptione maiore iunguntur Farinacius *de teſtib q.* 54. *n.* 118. & *q.* 55. *n.* 73. & *de hæreſi, q.* 188. *n.* 150. & 151.

§. III.

Qua ratione examinandi sunt supradicti testes, eorumque testimonium publicandum.

1 *Omnes compelli possunt (exceptis capitalibus inimicis) tametsi absint, & extra iurisdictionem Inquisitoris existant.*
2 *Debent per litteras requisitorias citari, & vocari.*
3 *Possunt examinari lite non contestata, & parte non citata.*
4 *Apponitur limitatio cùm pars est potens, sed non admittitur.*
5 *Testes examinati parte non citata, iterum examinandi sunt, si pars aliquid opponit.*
6 *Testes cùm ex prima instantia examinantur, debent examinari coram Notario, & duabus personis discretis spectato iure, at vsus contrarium obtinuit.*
7 *Facta testium depositio, publicanda est reo tacitis nominibus testium.*
8 *Testes non sunt cum reo confrontandi, nisi in duplici casu.*

1 COncors est omnium sententia compelli posse omnes (inimicis capitalibus exceptis) ad testificandum de hæreticæ pravitatis crimine, quoties ad cognitionem veritatis id expedire visum fuerit Inquisitori, ita vt cogi possit frater aduersus fratrem, & filius aduersùs patrem, & vxor aduersùs maritum: sic pluribus firmat Farinacius *quæstione. 188. numero 2.* Neque defendere se potest vocatus ex eo quòd extra terminos iurisdictionis Inquisitoris existat vltra duas dietas in quo casu testis compelli non potest ad comparendum *cap. nonnulli, de reseript. cap. fraternitatem, eodem tit. in 6.* quia fauore fidei hoc priuilegium æquitibus inditum est, & Inquisitoribus (& idem est de Episcopis in causa fidei procedentibus) concessum, vt possint testem quantumcumque absentem vocare, & citare, & ad comparendum compellere, iuxta textum *in cap. vt officium paragrapho denique, de hæreticis in 6.* & ibi notant omnes, & specialiter Simancas *catholicis institutionib. tit. 34. rubr. de Inquisitoribus Apostolicis, num. 14.* Rojas *singul. 95.* Eymer. & Pegna *tertia parte. quæstione 74. commentario 123.* Cautè tamen, & prudenter, vt bene dicit Pegna, agendum est, præcipuè cum viris illustribus, qui potius rogandi, quàm trahendi sunt, & aliquando conuenientius erit, vt Inquisitor ad examinandum testem adeat vt si sit mulier honesta, aut religiosa, quam non decet domo exire, & in iudicium trahi, vel alteri vices committat, quas committere posse diximus ex rescripto Vrbani quarti incipiente *licet ex omnibus*, & tradit Pegna *tertia parte, commentario decimo.* Farinac. *quæst 188. num. 20 & 21.*

2 Rursus hæc vocatio, & citatio testis extra iurisdictionem Inquisitoris existentis fieri debet ab Inquisitore per litteras requisitorias ab Episcopo, vel Inquisitore illius diœcesis, ne videatur eorum iurisdictionem offendere: in hac tamen requisitione non est illi opus processum transmittere Inquisitore, vel Episcopo requisito, sed eo ipso, quòd Inquisitor dixerit sibi opus esse hoc, vel illo teste, pro causa fidei, expedienda, tenetur requisitus Episcopus testem transmittere; aliàs censebitur impedire inquisitionis officium: sic notauit Pegna *dicto commentario. 123. vers. neque Episcopus*, & ex illo Farinacius *quæstione. 188. num. 4.*

3 Testes in hoc crimine examinari possunt lite non contestata, & parte non citata; quia in hac causa non arctatur Inquisitor formam iudicialem seruare, sed procedere potest sumpliciter, & de plano *cap. finali de hæretic. in 6.* & tradit Rojas *singul. 125.* Marsil. *pract. crim. paragrapho diligenter. n. 158.* Simancas *catholicis institut onibus, titulo 64. rubr de testibus, numero. 15. & in enchiridium, tit. 35. eadem rubrica de testibus, num 8.* Farinacius *quæst. 188. n. 15.* Pegna *2. part. direct commentario 19. in capit. veritatis, de dol. & cont.* & alij apud ipsos.

Difficultas est, an sic examinari probent? Videtur negare Farinacius, & Pegna *loco allegato*, & Arnoldus, & Albertinus; siquidem dicit debere testem repeti parte citata, vt probent contra inquisitum, & solùm ad inquirendum iuuare. Cæterùm credo sic examinatos non solùm iuuare ad inquirendum, sed etiam probare contra reum; aliàs nullus esset fidei fauor factus, cùm in qualibet causa testes examinati parte non citata, liteque non contestata iuuent ad inquirendum, specialiter contra reum. Neque inde fit posse reum ex talium dispositione, absque citatione condemnari; quia ad condemnationem non solùm requiritur probatio delicti, sed probatio delicti ab inquisito non confitenti, ad cuius effectum necessaria est citatio. Deinde, quia satis recepta sententia est, & in generalis inquisitionis supremo tribunali practicata, testes examinatos parte non citata repetendos non esse, saltem cùm inquisitus annuit eorum examinationi, neque repeti postulat, vt aliis relatis optimè docet Farinacius *quæstione 72. numero 149. & de hæresi, quæst. 188. num. 27 vers. contrarium.* Ergo signum est valere depositionem testium parte non citata: & ita tenet Mascardus *lib. 1. in præfat. quæstione 5. numero 41.* Placha *in epitom. delict. cap. 19. numero 17. vers. quod conuinci posset.* Farinacius *quæstione 72. numero 115. & de hæresi, quæstione 188 numero 14.* Simancas *catholic testit. tit. 64 rub. de testibus num 16. & 28.* Rojas *singul. 196.* Decianus *tract. crim. lib. 5. cap. 20. num. 24.* & alij apud ipsos.

4 Limitant tamen Rojas *suprà num. 6.* Decianus *cap. 35. num. 15.* Patisius *in consil. 2. num. 7.* & alij relati à Farinacio *quæstione 72. numero 116.* vt intelligatur, quando inquisitus est potens, & ob eius potentiam timetur aliquod testibus damnum euenturum, ob quam rationem nomina testium non publicantur. Verùm probabilius existimo etiam remota potentia inquisiti non requiri citationem rei ad valorem depositionis testium antea factæ, sed solùm, vt ipse opponat, si quid habet aduersum; sic Simancas *loco allegato.* Calderinus *tract. de hæreticis rubric. de mat. proces. inquisit. numero 2.* Cattetius *tractatu de hæreticis, numero 121.* Bart Comen. *lucerna inquisit. verbo tortura, numero 51.* Repertus inquisitor, *verbo testes, vers. item nota*

5 Ex his infertur decisio illius quæstionis, an testes examinati parte non citata, sint iterum post citationem examinandi?

Et respondeo cum communiori sententia iterum examinandos esse, si inquisitus, & citatus aliquod opposuit, vel interrogatoria dedit, quibus veritas amplius inuestiganda sit. Nam si oppositionibus, & interrogationibus requisiti non satisfaciant testes, eorum depositio antea facta multum infirmatur. Debent ergo iterum examinari, vt depositiones factæ firmæ permaneant. sic Arnoldus, Albertinus *tract. de agnoscend. assertione cathol. & hæretica, quæstione 34. à numero 16. & seqq.* supponit Pegna *2 parte directorij, commentario 19 ad cap. veritatis, de dolo, & contum* Sigismundus Scaccia *tractatu de iudic. cap. 98. n. 7. vers. si loquimur.* Farinacius *quæst. 188. num. 22.* Dixi, examinandos iterum esse, quando inquisitus dictis testium se opposuit, & interrogatoria dedit; secus verò si nihil horum fecerit, quia tunc repeti examen necesse non est, cùm eorum depositio non infirmetur, vt multis allegatis docet Farinacius *quæst. 72. numero 149. & de hæresi, quæst. 188. num. 27. fine.* Ex officio tamen iudicis repeti potuerunt, & sæpe repetuntur in criminalibus, quoties de grauissimo præiudicio inquisiti agitur, vt bene notauit ex Montemar. *in pract. Archiepiscop. cap. 84 num. 5.* Farinacius *de hæresi, dict. quæst. 188. num. 27.* & sæuent quæ dixit *quæst. 73. n. 9.* Quando autem testes iam examinati iterum examini subiiciuntur, debent summatim referre primam depositionem, quin eis legatur, vel ostendatur, neque satisfacient, si se generaliter ad prima dicta referant. Nam esto in aliis depositionibus hoc fieri possit, ob variationis periculum euitandum, iuxta consilium Bart. *in l. eos qui diuersa n. 6. ff. de falsis.* At in crimine hæresis, vbi ex testium depositione tã graue damnum inquisito prouenit, quodque vitare facilè non potest, eo quòd nomina testium non publicentur, neque illorum copia detur inquisito, necessarium est in secundo examine deponere, ac si tunc primò testis examinatus fuisset, vt sic veritas melius cognoscatur: sic Simancas *in enchir. vielat. relig. tit. 35. rubr. de testib. n. 10.* Rojas *singul. 206.* Farinacius *q. 188. n. 35.* Solùm in casu quo longum tempus inter primam, & secundam depositionem præcessit, poterit tunc testis deponere, prout recordatur, addens ex integro se remittere ad primam depositionem, & per illam velle hanc secundam corrigi, si forte in aliquo fuerit illi contraria: ratione enim præsumptæ obliuionis hoc potest admitti. Rojas, & Farinacius *suprà.*

6 Item cùm testes ex prima instantia examinandi sunt, aut eorum examen repetendum, debent coram Notario, & duabus discretis, religiosisque personis examinari: quòd si Notarius deficiat, potest eius defectus aliis duobus viris honestis suppleri: habetur expressè *in c. vt officium, haret. in 6. §. verum.* Nomine religiosæ personæ, intelliguntur honestæ, siue clerici, siue laici sint, quæ si in fine depositionis, & postea per Notarium lectæ, à teste confirmatæ assistat, satisfacient depositioni supradicti, text. sic Eymer. *3. p direct. rub. quot personæ esse debeant in examinatione testium, n. 81.* & ibi Pegna *comm. 20.* Aduerto tamen tamò ad examinationem rei, & testis has personas adhiberi, sed vius obtinuit in præsentia Notarij, & fiscalis tantùm examinari Quapropter Franc. Pegna cum Eymer. *3. p. direct. q 63. com. 112.* existimat has personas solùm ex consilio non ex præcepto adhibendas esse. Dixi, si Notarius deficiat, eius defectum suppleri posse duobus viris honestis, quorum vnus scribere debet, & alter scripta subscribere: neque opus est vtrumque dicta testium scriptis mandare: sic Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit verbo Inquisitor. num. 29.* Pegna & Farinacius *suprà*, & alij apud ipsos.

7 Facta autem testium depositione reo publicanda est, suppressis nominibus testium, & delatorum: ex text. expresso *in c. fin. de hæret. in 6.* & hoc ob fauorem fidei, ne testes arceantur à depositione tã grauis criminis. Ex qua ratione infertur manifestè dandam non esse delato copiam cognominum testium, neque ali-

quarum circumstantiarum depositionis, ex quibus deuenire potest in notitiam aduersùs illum deponentis sic Eymer. 3 *p. direct. n.* 119. & ibi Pegna *comm.* 29. *& q.* 75. *comm.* 124. Lorius Zechius *sum.* 1 *part. tit. de fide, rub. de hæresi, cap.* 11. *n.* 14 *vers. id quoque* Farinacius *de hæresi q.* 188. *n.* 7. *&* 8.

Hæc autem doctrina procedit, quoties periculum testis, & delatoris ex publicatione timetur. Nam si nullum adsit periculum publicari nomina debent, sicut in aliis iudiciis, vt expressè dicitur *in suprad. textu.* Cæterùm iam vsus obtinuit semper hoc periculum præsumi, etiamsi inquisitus potens non sit, quia eius consanguinei vel eius socij, & complices potentes esse possunt ad vindicandum. Item est periculũ non leuis in religione detrimenti, si testes occultent delictum, quod aliàs manifestarent scienes publicados non esse. Adde, vt tota ratio dubitandi in hac parte, ipsisque Inquisitoribus scrupulus auferatur, extat constitutio Pij IV. incipiens, *Cùm sicut* quia sancitum est obligatos nunquam esse Inquisitores nomina testium delato publicare. sic Simanc. *in enchirid. tit.* 35 *rub. de testib. n.* 14. *&* 15. Repert. *verbo nomina, vers. nunc videndum* Franciscus Pegna 3. *part. director. q.* 75. *comm.* 124. *vers. tametsi verò.* Farinac. *q.* 188. *n.* 12. Rojas *tract. de hæretic p.* 2. *n.* 98. Ludouic. à Paramo *de origine sanctæ Inquisitionis lib.* 3. *q.* 4. *rubr. de expedit. proceſſ. num.* 48.

8 Hinc à fortiori infertur testes non esse cum reo confrontandos. Nam esto in aliis iudiciis, causis hoc sæpè expediat, vt reus sic faciliùs conuincatur, & veritatẽ negare non audeat, iuxta textum *in l. si postulauerit, §. q. ff. ad legem Iuliam de adulter.* ibi, *quæstioni interesse iubentur reus, reáve, & patroni eorum, & qui crimen detulerit.* Tamen fauore fidei ne hac occasione abstinerent à delicto manifestando expediens fuit eos ab hac confrontationis obligatione liberare: sic docuit Pegna 3. *part. direct. comm.* 23. *n.* 101. *vers. aliàs explicare potest, & comm* 48. *n.* 109. *vers. te citari*, &c. Montemaran. *pract. Archiepisc. c.* 84. *n.* 6. Farinacius *de hæresi, quæst.* 188. *num.* 28. affirmantes imprudentissimè facturum Inquisitorem, si testes renuentes confrontare compelleret extra duplicem casum. Primò cùm testis est simul socius criminis, quia tunc ratione societatis in delicto, & non ratione testimonij confrontare compelleretur. Neque in hac compulsione videtur sequi aliquod considerabile inconueniens, cùm testis seipsum simul condemnet, & reus obligatus sit ipsum deponentem manifestare: sic Pegna *direct.* 3. *p.* 48. *vers. sit secundum axioma.* Montemaran. *pract. Archiepiscop. cap.* 84. *num.* 6. Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.* 5. *in* 2. *appendice, quæstio.* 39. Farinac. *q.* 188. *n.* 30. Secundus casus est, quando dubium est de testium falsitate, neque apparet via, qua tollatur dubium, & veritas eluceſcat; poterunt tunc Inquisitores ad confrontationem testes compellere, ne innocens damnetur. Hoc tamen magna prudentia, & cautela faciendum est, & præcauendum omnino periculum testium. Quapropter censent infra referendi Doctores hanc confrontationem faciendã non esse ab Episcopo sine Inquisitore, vel econtrà; quia est res grauissima: imò in generali totius orbis inquisitionis tribunali nunquam hæc confrontatio fit, nisi ex decreto illustrissimorum Cardinalium ibi præsidentium: sic docuit Pegna, & Farinacius *suprà.*

§. IV.

Testes criminosi, & aliàs inhabiles, & singulares qua ratione in hoc delicto probent.

1 *Hi testes non integrè probant, & aliqua inde inferuntur.*
2 *Quis sit testis singularis.*
3 *Quotuplex singularitas in testificando.*
4 *Testes singulares singularitate obstatiua nihil probant.*
5 *Testes singulares singularitate cumulata, vel diuersificatiua probant, vt reus subiici possit quæstionibus, vel vt condemnetur in pœnam extraordinariam.*
6 *In dubio, an testes de diuersis, an de vno actu deponant, præsumendi sunt de vno actu deponere.*
7 *Duo testes singulares omni exceptione maiores sufficiunt ex plurium sententia ad reum condemnandum.*
8 *Probabilius est oppositum.*
9 *Testes deponentes de quodam actu hæreticali variantes in loco, & tempore, affirmant aliqui esse contestes.*
10 *Contrarium probabilius est, esse scilicet singulares.*
11 *Satisfit fundam num.* 9. *adducto.*
12 *At si vnus testu deponit de actu hæreticali tali loco, & tempore; & alius deponit, neque tempus designat, nec locum, contestes debent reputari.*
13 *Testes deponentes de eadem hæresi, & vobis discordantes contestes sunt.*
14 *Ex depositione singulari trium, vel quatuor testium omni exceptione maiorum, affirmant plures te condemnari posse in pœna ordinaria.*
15 *Probabilius est oppositum.*
16 *Satisfit contrario fundamento num.* 14. *adducto.*

1 DE testibus aliàs inhabilibus, vt sunt excommunicati, criminosi, socij criminis, Iudæi, & hæretici cõtra Christum, & alios, quos suprà meminimus, communis, & recepta sententia est non integrè delictum probare, quia licèt fauore fidei ad testificandum admittantur, admittuntur tamen vt periculo falsitatis dicẽdæ subiecti, neque enim hoc periculum quod intrinsecum est, purgari potest admissione: sic pluribus comprobant Farinacius *quæst.* 188. *n.* 83. Pegna *direct.* 3. *part. q.* 64. *comm.* 113. *vers. cæteris tamen.* Mascard. *de probationibus lib.* 2. *conclus.* 857. *num.* 38. Ex quo fit duplici testẽ conteste, socius criminis, aut aliàs inhabilibus non posse reum ad pœnam ordinariam condemnari, etiamsi indicia, & circumstantiæ concurrant, quibus præsumi potest veritatem deponere; quia huiusmodi indicia, & circunstantiæ expostulantur, vt eorum dictum admitti possit; non autem expostulantur, vt integrè probent: vt legenti textum *in dicto cap. in fidei fauorem*, facilè constare potest, & tradunt relati Doctores. Quocirca depositio vnius inhabilis rarò ad torturã sufficit, nisi aliis adminiculis, & præsumptionibus gravibus adiuuetur. Depositio duorum sufficiet ad torturam, vel ad condemnandum reum in pœna extraordinaria. Trium, vel quatuor depositio ad condemnationem ordinariam sufficiens? quia multitudine deponentium inhabilitas illorum reparatur, sic Pegna Mascard. & Farinacius *suprà*, & alij apud ipsos, & tradit optimè loquens de crimine magiæ Mart. Delr. *disquis. mag. lib* 5. *in* 2. *appendice, q.* 12. 13. 14. *&* 15. Adde neque etiam probari delictum plenè, & perfectè esto cum teste aliàs inhabili cõcurrat testis omino integer, & validè dignus; quia ex dignitate vnius non reparatur alterius defectus bene tamen reparatur, si cum vtriusque depositione aliæ circumstantiæ. & indicia concurrerẽt: sic docuit optimè alios referens Pegna 3 *p. direct. q.* 64. *com.* 113. *vers. sit iam tertium.* Farinacius *quæst.* 188. *n.* 69.

2 Difficultas autem grauissima est de testibus singularibus habilibus. & fide dignis, an ij plenè probent delictum? Pro cuius decisione. Præmitto primò testem singularem dici, cuius depositio contestem non habet, vel vt clariùs dicam, cuius depositio cum nullius alterius depositione coniungitur, sed ab omni alia distincta est sic ex Bald *in l. de quibus n.* 39 *ff. de legib.* tradit Petr. Anton. Petra *tr. de fideicomiss q.* 12 *n.* 462 Pegna 3 *p. direct. q.* 72. *com.* 121. *col.* 2. *vers. test. singul.* Farin. *de test. q.* 64. *à n.* 26 *&* 27.

3 Præmitto secundò triplicem enumerari à Doctoribus testium singularitatem, obstatiuam scilcet, adminicularem, seu cumulatiuam, & diuersificatiuam: sic ex Bald. *in capite licet causam, num.* 11. *in principiis de probationibus*, tradit Rojas *de hæreticis*, 2 *part. assert. 6. n.* 122. Pegna *dicto comment.* 121. *col* 1. *vers. sed quo apertius.* Farinacius *quæst.* 64 *num.* 4. & alij apud ipsos. Obstatiua singularitas est cuius dictum alterius dicto obstat, & repugnat. E contra verò adminiculata, seu cumulata singularitas est, cuius dictum alterius dicto fauet, & patrocinatur: vt si vnus deponat vidisse delinquere, alius deponat se audiuisse; vnius enim dictum alterius dicto fauet. Diuersificatiua singularitas illa est, cùm ex testium depositionibus diuersus actus in specie, & in substantia colligitur. Vt si vnus diceret te cõfisse hæresim tali die, & tempore, alius verò deponat alio loco, & tempore. Hæ igitur depositiones arguunt diuersas hæreses factas fuisse, aliàs si solum de vnico, eodémque actu testes vellent deponere, sibi ipsi obstarent, & singularitatem obstatiuam in suis depositionibus haberent: sic multis relatis docent Pegna & Farinac. *suprà.*

4 Præmitto tertiò testes singulares singularitate obstatiua nihil probare; quia sibi inuicem aduersantur, & vnius dictum aliorum dictum infirmat, ac proinde minus probant plures, quam vnus tantùm: sic post alios Rojas *tract. de hæretici*, 2. *p. assert. 6. n.* 121. Albertin. *in cap.* 1 *quæst.* 16. *n.* 62. *vers. & in hac singulariter habet locum, de hæret. in* 6. Farinacius alios referens *quæst.* 64. *n.* 41. Quòd si testes sint singulares singularitate cumulata, vel adminiculata sibi inuicem adiuuant, & licèt concludenter ex illis delictum non probetur, probatur tamen efficaciùs, vt de se constat, siquidem testis deponens de auditu coadiuuat deponentem de visu, & deponens de fama fauet deponentem de facto: sic Caccialup. *in l. admonendi n.* 86. *in fine vers. dici etiam* Gabr. *de probationib. lib.* 2. *conclus.* 1. *n.* 5. Petra *de fideicommiss. q.* 12. *n.* 507. *& seqq.* & multis aliis exornat Farinac. *quæst.* 64. *n.* 113. *&* 126. *& seqq.* Idem licèt non ita efficaciter reputo dicendum in testibus deponentibus singularitate diuersificatiua, cùm ex vnius dicto alterius dictum non infirmetur, sed potiùs faueatur: sic Pegna 3. *part direct. com.* 121 *vers. vltimò est diuersificatiua.* Gabriel. *tit. de testib. l.* 1. *conclus.* 2. *n.* 9. & hæc non infringit dicta testium.

5 Præmitto quartò testes singulares, singalaritate cumulata, vel diuersificatiua, licèt delictum plenè non probent quoad pœnam ordinariam probant tamen, vt reus subiici possit quæstionibus, & in pœnam extraordinariam puniri, quia delictum ex illorum depositionibus est plusquam semiplenè probatum: sic Pegna *dicto comm.* 121. *col.* 8. *&* 9. *circa fin. com.* Mascard. *de probationib lib.* 2. *conclus.* 856. *n.* 12. *& seqq.* Parisius *cons.* 2. *n.* 93. *lib.* 4. Calderin. *tract. de haret. rubr. de sentent. inquisit. num.* 1. Farinac. *q.* 64 *n.* 218. *& de hæresi, q.* 188. *num.* 163.

6 Præmitto quintò in dubio, an testes de diuersis actibus, vel de vno tantùm deponentes, si in loco, & tempore conueniant præsumendi sunt de vnico tantùm actu deponere, ac proinde esse contestes, & non singulares. Ratio est, quia pluralitas

pluralitas actuum non præsumitur, ex *c. cùm Ioannes, de fide instrumentor.* At si in loco, & tempore diuersi sint, & ex diuersitate diuersitas actuum inferatur, præsumendi sunt de pluribus actibus testari, & non de vno, ac proinde esse singulares. sic pluribus relatis firmat Farinacius *quæst. 64. n. 317. & seqq. vsque ad finem quæst.* iis positis,

7 Prima difficultas est. Si duo testes omni exceptione maiores aduersùs te deponant, quotum vnusquisque de suo actu hæreticali diuerso depositione facit, redderis ne de hæresi conuictus, & subiectus condemnatio i in pœnam ordinariam?

Affirmant plures relati à Mascardo *conclus. 856. n. 8* Farinacius *quæst. 64. num. 205. & de hæresi quæst. 188. num. 155.* Pegna *director. 3 p. comment. 121. versic. ergo quantum ad primum.* Philippo Portio *l. 1. commun. opin regul. 34. versic. contrariam opinionem*, ipsòque sequitur Anton. Gomez *tom. 3. c. 12. num. 12. ante medium, versic. secus tamen est.* Mouentur, quia huiusmodi testes licèt non concludenter probent aliquâ hæresim in specie, probant tamen in genere, quia probant te hæreticum esse, siquidem per quamlibet hæresim hæreticus es. Et in hac generalitate concordes, & contestes esse videntur, & hoc fortiori militat: si propositiones hæreticales à te firmatæ, vel actus hæreticales facti ad vnam sectam pertineant. v. g. si vnus testis adiunxit te deposuit ex obseruatione legis antiquæ Sabbatum custodisse, alius ieiunasse, vel te circumcidi permisisse. Nam tunc videtis coniunctus esse de illa secta, vt in hoc casu speciali tradit Simancas *in enchirid. violata. relig. t. 37. rubr. de testibus singularibus num. 11. & tractat. de hæret, tit. 94. num. 75.* Menochius *consil. 83. num. 138. lib. 1.* Farinacius *de hæresi. quæst. 188. num. 157.* Petra *de fideicommiss. q. 12. n. 700. vers. & hæc consideratio.* Alberin. *c. 1. quæst. 96. num. 81. de hæretic. in 6.* Conrad Brunus *tractat. de hæreticis, lib. 4. c. 9. ad finem*, sequentes Salycetum *in l. Titium, num. 16. C. de testibus.*

8 Cæterùm probabilius credo, & in practica omnino tenendum ex vi supradictarum depositionum præcisè te non esse sufficienter conuictum hæresis, vt pœnam ordinariam luere possis: sic pluribus firmant Roias *tractat. de hæreticis, 2. part. assert. 6. num. 141. & sequentibus & num 145.* dixit contrariam sententiam periculosam esse Pegna *directorij. tertia parte commentario 121. versic. cæterùm omissa.* Mascard. *de probationib. cõclus. 856. numer. 13. & 14.* Ratio à priori est, quia esse non potest genus nisi in aliqua specie, neque species nisi sit in aliquo indiuiduo. Ergo non potes probari hæreticus in genere, quin probetis aliquo actu indiuiduo hæresim commisisse: atqui concludenter de nullo actu hæreticali in indiuiduo conuinceris per duos testes, vt casus supponit. Ergo nunquam redderis sufficienter ex eorum testimonio conuictus.

9 Secunda difficultas est, an si duo testes deponant te Mahometum adorasse, vel in obseruationem suæ legis cæremonias, & lauatoria fecisse, deponunt tamen de loco, & tempore diuerso, an debeant dici contestes, vel singulares? Ratio difficultatis est; quia vterque testis concordat in vna, & eadem hæresi, scilicet in adoratione Mahometi: discordat tamen in loco & tempore quæ discordantia videtur esse extrinseca, ac proinde insufficiens infirmare eorum testimonium. Probant ergo concludent. Item vel illi duo testes deponunt de eodem actu hæreticali, vel de diuerso. Si de eodem actu deponunt, iam testes contestes sunt; si autem de diuersis actibus est depositio, cùm huiusmodi actus ad eundem finem tendant, & ad eandem hæresim pertineant, æquiualenter de eodem actu deponunt. Et confirmo. Si vnus testis probaret te furatum esse pallium à Petro die Iouis, & alius deponat die Veneris sequenti apud te retentum vidisse, manifestè videtis conuictus de furto, etiamsi de diuersis actibus fuerit facta depositio; quia in eadem materia, & in eadem specie furti conueniunt. Similiter ergo videtur dicendi de depositione facta alicuius hæresis specialis. Et ita per hos duos testes probari integrè te hæreticum esse, & vt talem condemnari posse, defendit Conrad, Brunus *l. 4. de hæreticis, cap. 9. non longè à fine.* Albertin. *tractat. de agnoscend. assert. q. 14. num. 2.* Simancas, *de catholic. institut. tit. 64. num. 75. & 76.* & adducit pro se D. Tom. *2. 2. quæst. 70. art. 2.*

10 At tenendum est hos duos testes singulares esse, neque omnino, & plenè hæresim probare: sic docuit aliis relatis sapientissimus, & satis de inquisitione benemeritus, Pegna *3. part. direct. coment. 121. circa medium, versic. omissa igitur.* vbi probat manifestè cum Caietano, & Soto D. Thom. huius esse sententiæ, eandem acriter defendit Roias vocans contrariam, periculosam, *de hæret. assert. 6. n. 145.* Mascard *de probatio l. 2. concl. 856. n. 13.* Farinacius *q. 64. n. 217. versic. verò*, & pro hac opinione facit expresè textus *in cap. nihilominus. 3. quæst. 9.* ibi neque iterum voces, tanquam plurium admittuntur, quos temporum diuersitas simul interfuisse prohibuit; & notat ibi glossa, & alij innumeri, quos referendo sequitur Farinacius *dict. quæst. 64. num. 74.* Ratio ea est, quia testes deponentes de hæresi commissa diuerso loco, & tempore non deponunt de eodem numero actu, sed de diuerso, cùm impossibile sit eundem actum. v. g. eandem propositionem hæreticalè longo tempore, imò vix vnico die continuari. Sed testes deponentes de diuerso actu singulares sunt & non concordes. Ergo non plenè probant. Neque obstat teimpus, & locum non esse de substantia hæresis, neque esse articulata; quia sufficit quòd tempus, & locus inducant diuersitatem hæresis, vt depositiones singulares sint, & non contestes, vt ex Aymon. Albertin. & aliis notauit Farinacius *disp. quæst. 64. num. 80.*

11 Ad rationem dubitandi respondeo, etsi temporis & loci, diuersitas extrinseca sit hæresi, non tamen est extrinseca, quoad depositionem, cum faciat diuersas depositiones. Adde hanc diuersitatem temporis, & loci non extrinsecam, sed intrinsecam hæresi quoad eius individuitatem videri: siquidem pro varietate temporis, & loci diuersa numero hæresis constituitur. Ad primâ confirmationem dico de diuersis actibus deponere, etsi tendant ad eundem finem, ad eandemque hæresim in specie pertineant: sicut si quilibet testis de homicidio commisso hoc mense testaretur, & alius de commisso mense antecedenti deponerent, namque de diuersis homicidijs, & sic essent singulares, singularitate diuersificatiua, quòd si de vno tantum vellent deponere, sibi ipsis obstarent, & fidem tollerent. Ad secundam confirmationem concedo illos duos testes integrè probare tuttum: quia probant de eodem actu continuo, non de diuerso: etenim eiusdem rei est idem actus continuus cùm prima illius vsurpatione. Quotiescumque autem testes deponunt de eodem actu continuo, non singulares, sed contestes dicunt. vt tradit glossa *in d. c. nihilominus, 3. q. 9. verbo simul, vers. si tamè aliquem actum continuum.* & ibi præpon. *n. 7.* Caccia. sup. *in l. admonendi. n. 84. ante med. vers. si verò non est factum instantaneum. ff. de iureiur.* Pet. *de fideicom. q. 13. n. 625. & 647. & n. 701. & 721. in princ.* & aliis in locis, plures refert Farin *q. 64. n. 9. & 91.* pluribus comprobat testes deponentes per foramen vnum post alium adulterium, copulam vel alium actum vidisse, integrè probare; quia ex quo vident vnum actum continuatum, simul videre dicuntur, vt optimè tradit alios referens Pegna *dict. comment. 21 post med. vers. postremò illud hoc loco.* Anton. Gom. *tom. 3. tubr. de probat. delicti. c. 12. n. 12. vers. item etiam intelligo.* Mascard. *de probationib. dib 1. conl. 59. n. 17. & 18. & concl. 65. n. 2.* At in nostro casu, cùm in tam diuerso tempore, & loco eadem numero hæresis continuari non possit, efficitur sanè sic deponentes de diuersa de posuisse, atque adeo singulares testes esse.

12 Sed inquires. Quid si vnus testis deponant te Mahometum adorasse tali loco, & tempore, & alius deponat de eadem adoratione absolutè, absque signatione loci & temporis, quia illorum non recordatur, an huiusmodi testes contestes sint, & non singulares?

Respondeo esse contestes, sed non integrè, ideòque non plenè ex illis delictum probari. Priorem partem, scilicet esse contestes. defendit Petra *de fidei comm. q. 12. n. 493. 756. & 877.* Crotus *de testib. p. 7. n. 321. in princ. vers. tertia sit concl.* Farin. aliis relatis *q. 64. n. 74.* Et ratio est, quia testis deponens de delicto absque signatione temporis, conuenit cum deponente de eodem delicto facta temporis signatione; cùm vterque de eodem delicto deponat. Ergo in illa depositione in quantum ad substantiam, contestes sunt. Secundam verò partem, scilicet non esse integrè contestes ex se patet, quia ad hanc integritatem nihil speciale habere debebat vna depositio ab alia: at vna depositio signat tempus, & locum, quod alia non signat. Ergo. Item quia ex huiusmodi defectu tale testimonium non est plenum. Nam licèt in ciuilibus necessarium non sit testi deponenti signare locum, & tempus præcipuè si antiquum sit, nec de illis interrogatur. At in criminalibus, vbi clariores probationes requiruntur, necessarium est? alias testi deponenti de dilecto, loco, & tempore non signato fides integra non haberur, vt pluribus relatis defendit Farinacius *quæst. 64. num. 107.*

13 Tertia difficultas est, an duo testes deponentes de eadem hæresi cõmissa eodem loco, & tempore, si in verbis discordent, facient plenam probationem? v. g. vnus deponit de tali loco, & tempore dixisse imagines venerandas non esse, alius deponit te dixisse inutile & abolendum esse vsum sacrarum imaginum, qua in re Arnold, Albertin *cap. 1. quæst. 16. n. 42. de hæreticis, in 6. & tract. de agnoscend. assert. cathol q. 34. n. 47.* existimat hos contestes nõ esse, sed singulares, hæresimque non plenè probare. Mouetur, quia hæresis verbis commissa, in verbis consistit: at in verbis huiusmodi testes conformes non sunt; ergo non sunt contestes. Cæterùm omnino affirmandum est hos testes contestes esse, & plenè delictum probare, docuit Pegna *3. part. direct. q. 72. comment. 121. post. medium, vers. verùm tamen.* Roias *tract. de hæret. part. 2. assert. 6. n. 132.* Mascard. *concl 856. n. 18.* Farinac. *q. 64. n. 60 & 212. & quæst. 65. n. 22.* & adducitur Bald. *in c. bona. de elect.* vbi dixit, quod si sunt duo testes, quorum vnus deponit, quòd Titius promisit Seio duos solidos alter verò quod promisit 24. denarios, vtique isti testes erũt contestes, & probabunt, nisi interrogati essent de qualitate vocis, & verborum formalitate: & facit textus *in c. nihil obstat, de verb. signif.* ibi, *nihil obstat narrandi diuersitas, vbi eadem dicuntur.* Ratio autem est, quia ea verba licèt materialiter distincta sint, formaliter tamè eadem sunt, quia eundem sensum, eandemque significationem habent in qua significatione vis verborũ consistit. *c. intelligentia. c. præterea, de verborum significat.* Ergo testes de illis deponentes, non diuersi formaliter sunt, sed potiùs similes, & conformes

Deinde

Deinde depositio facta per eadem formalia verba, suspicionem arguit falsitatis, ex textu *in lib.* 3 §.1. ibi, *vnum, eundemque praemedium sermonem*, & ibi Doctores *ff. de testibus*. Petra *de fideicommiss. quaest.* 12. *num.* 1311. *&* 1312. Mascard. *lib.* 2. *de probat. concl.* 745. *num.* 16. *& lib.* 3. *conc.* 1368. *n.* 6. Farinacius pluribus exornans *q.* 65. *n.* 24. Ergo discordia in cortice verborum cum omnimoda conuenientia in sensu infirmare non potest, testimonium deponentium, sed potiùs illud facit credibilius, vt rectè ex D. Thom. 2. 2. *q.* 70. *art.* 2. *ad.* 2 *ad.* 2. *argum.* & ex Soto *de iustit. l.* 5. *q.* 7. *art.* 2. *ad.* 1 *. argum.* probat Pegna *dict. comm.* 121. *circa finem, vers. simò vsque adeò*. Item satis receptum est inter Doctores modicam contrarietatem testium eorum fidem non infirmare, vt constat ex pluribus, quos referunt Mascard. *de probation. lib.* 3. *concl.* 1361. *n.* 5. *in fine*. Farin. *q.* 65 *num.* 34. Sed nulla potest esse minor diuersitas, & extra rei substantiam, quam diuersitas materialis verborum. Ergo. Adde testes tunc dici conformes, quando inferunt identitatem facti, singulares, quando ex eorum dictis recepit factum separationem, sic Faller. *in practic crimin. verbo idem quod commisit falsitatem. n.* 28. Vivian. *in commun. opin. verbo testes singulares non faciunt fidem, n.* 5. & tradit Caccialup. *in l admonendi. n.* 87. *post med. vers. & quando testis, & n.* 89. *in princ.* At ex horum depositione non infertur separata haeresis, sed potiùs vna, & eadem cogitio. Aduertendũ tamen est, si testes de verborum formalitate examinati essent, & vnus de vnis verbis, alius de aliis deponeret, in tali casu nihil probarent, quia tunc in substantia depositionis discordes essent. sic docuit Riminald. *concil.* 549. *n.* 7. *lib.* 3. Roland. *cons.* 33. *n.* 22. *vsque ad finem. lib.* 2. Farin. *quaest.* 64. *n.* 68. *&* 69. Mascard. *de probat. concl.* 856. *n.* 19. *& concl.* 1361. *n.* 9. *& concl.* 1368. *num.* 7. Petra *in tract. de fideicom q.* 12. *n.* 533. *& n.* 316. 894. *&* 1292.

14 Quarta difficultas est in tribus, vel quatuor testibus singularibus omni exceptione maioribus, quorum quilibet de sua propositione, vel actu haereticali deponit; sufficienter censearis conuictus ad poenam ordinariã? Affirmant plures nec poenitendi Doctores. Cæpol. *cons.* 3. *in fine*. Martil. *cons.* 1. *n.* 71. *& singul.* 14. *incipiente, Vulgatum. & tritum est*. Caccialup. *in repetit. l. admonendi, ff. de iureiur. vers. patet. igitur*. Franc. Brunus *tract. de indic. & tortur. p.* 1. *q.* 2. *n.* 6. Simanc. *tract. de haret. sit.* 64. *n.* 77. Tiraquel. *de poenis temper. caus.* 51. *n.* 106. & alij relati à Pegna, & Farin. *locis statim allegandis*. Fundamentũ praecipuum esse potest, quia testes singularitate diuersificatiua deponentes mutuò se iuuãt, & depositionem probabiliorem faciunt. Ergo ex hoc adminiculo, & adiutorio probari integrè delictum potest. Itè quia non est credibile tot testes spectatae virtutis, & prudentiae falsũ deponere. Adde manifestum inconueniens, scilicet posse haereticum plures è populo peruertere, & ad suam falsam opinionem trahere, quin posset conuinci, si vnumquemque solum doceret.

15 Cæterum credo ex multitudine testium singularium neminem, vt haereticum in poenam ordinariam condemnari posse sic tenuit Beroius *in c. licet causam n.* 43. *vers. istud tamen dictũ, de probat.* Ctot. *de testib. p.* 7. *n.* 326. *vers. sed credo illam non esse veram*. Peg. 3 *prat. direct. commẽt.* 12. 3. *vers. atque vt in hac quoque causa*. Rojas *tr. de haret. p.* 2. *assert.* 6. *n.* 146 *& seq.* Farin. *q.* 64. *n.* 305. & fauet Concilium Narbonense, & Biterrense, prout refert Pegna *supra*. Ratio praecipua est, quia non potest integrè, & plenè probari quis haereticus, quin de illo haeresis integrè, & plenè probetur. At cùm testes sunt singulares, haeresis plenè probari non potest, quia haec probari non potest, nisi probato actu haereticali. Cùm ergo nullus actus haereticalis integrè, & plene probetur; efficitur sanè haeresim nunquam esse plenè probatam. Et confirmo. Vnius depositio cum alterius depositione non coniungitur, quia sunt de re omnino distincta. Si ergo prima depositio in se imperfecta est, & delictum plenè non probat, ex aduentu alterius, quae de re alia distincta deponit, perfecta reddi non potest. Adde communem illam doctrinam glossae *in cap. veniens, ol* 1. *verbo illorum. de testibus*, quamque tradit Bart. *in l. si quis ex argentarijs*, §. 1. *ff. de edendo*. Ex pluribus, inquam imperfectis probationibus in criminalibus, non coalescere vnam perfectam, sed semper imperfectas remanere. Denique in aliis criminibus non conceditur perfecta probatio ex multitudine testium singularium. Ergo à fortiori non est concedenda in hoc haeresis crimine, in quo tot genera poenarum concurrunt, & vberiores, clariorésque probationes requiruntur propter truncatam, & deminutam defensionem reorum quibus nomine testium non publicantur. Saepè enim testes, qui aliàs reputantur omni exceptione maiores, iudicarentur inhabiles, & defectuosi, si reo manifestarentur, quia obijcere poterat defectum nobis ignotum.

16 Neque obstat fundamentum contrarium. Fateor namque depositiones singulares se mutuò aliqua ratione iuuare, quatenus quaelibet magis firma, & probabilis redditur ex alterius consortio, sed talis maior firmitas, & probabilitas cùm sit orta à causa extrinseca, scilicet ab alia depositione extrinseca, & accidentaria, non extrahit primam depositionem v.g. à probatione imperfecta quam habet, sed illam in suo modo probandi relinquit, ideoque ex multitudine depositionum singularium, quae imperfectae sunt nunquam vna probatio integra, & perfecta consurgere potest. argument. *l. vnic. C. qui num. tutel. se excus. & l. sanimus. §. si quis autem C. de donationib.* Ad confirmationem concedo delictum sic probatum praesumi verè esse comissũ, ideoque reus illud negans torquẽdus est, quòd si post quaestionem adhuc in negatiua perseueret, abiurare debet de vehementi, ob vehementem delicti praesumptionẽ, quae per torturam in hoc casu purgari satis non potuit, & insuper poterit condemnari in aliqua pecuniaria poena, vel in poena carceris, triremis, iuxta delicti, & personae qualitatẽ, & testimonia, quae contra se habet, qua condemnatione fit satis inconuenienti allegato pro prima sententia, sic docuit alios referens Farinacius *q.* 64. *n.* 218. *&* 219. Mascard. *de probat. lib.* 1 *conclus.* 856. *n.* 12 *& seq. specialiter num.* 25. *&* 26. Pegna *dict. comment.* 121. *post. medium vers. quoties quis.*

§. V.

An duo testes contestes omni exceptione maiores ad probationem plenam huius delicti sufficiant.

1 *Sufficere probatur spectato iuris rigore.*
2 *At in practica nunquam executioni mandatur, si reus probata vita sit.*

1 TEstes omni exceptione maiores sunt, qui nullam exceptionem patiuntur, *c. licet, de testibus*. Hos ergo & necessarios esse, & ad probationẽ huius criminis sufficere, manifestè videtur probare text. *in c. nullam, §. sed hoc, in fin. 2. q.* 4. ibi, *Duorum, vel trium, testium quilibet iure conuinci. & damari poterit*, iuxta Euangelium dicens, *In ore duorum, vel trium stat omne verbũ*. A qua generali regula nullibi inuenitur haeresis crimen excepture: & ita hanc sententiam, vtpote cõmunem, pluribus exornant Albertin *in repet. c. 1. de haereticis. n.* 6. *q.* 16. *n.* 131. Anton. Gomez *tom.* 3. *variarum. c.* 12. *num.* 9. Pegna 3. *part. director. quaest.* 71. cum Eymer. *ibi, comment.* 120. *vers. horum omnium sententia*. Farin. *quaest.* 63. *num.* 233. *seqq. & de haeresi, quaest.* 188. *num.* 55. Lælius Zech. 1 *part. tit. de fide, rubr. de haeresi, cap.* 11. *num.* 14. *versic. quo verò ad numerum*. Cæuallos *in com. contra cumu. quaest.* 721. *n.* 1. Simancas *catholic. institut. titul.* 51. *rubr. de probationib. n.* 8. *& tit.* 64. *rubr. de testibus, n.* 36. *& enchirid. tit.* 34. *rubr. de probationib. n.* 4. & alij apud ipsos.

Neque aduersùs hoc obstat textus *in cap. prasul. 2. q.* 4. vbi ad conuincendum Cardinalem, si Episcopus sit, testes 72. requiruntur, si presbyter, 44, si Diaconus vrbis Romanæ, 72. si subdiaconus, acolytus, exorcista, lector, aut ostiarius, 7. Non, inquam, obstat tũ quia ille text. solùm loquitur de Cardinalibus, ob eius excellentẽ dignitatem, cui haec prærogatiua debetur, vt non i ta facilè condemnetur. Tum, praecipuè, quia non loquitur textus de testibus fide dignis, sed de testibus inhabilibus qui cùm à testimonio repellantur, micùm non est, si tot requirantur ad plenam fidem aduersùs Cardinalem. Quòd autem supradictus text. loquatur de testibus inhabilibus constat ex *dict. c. nullam*, ibi: Sed hoc patitur ob priuilegio de clericis Romanæ Ecclesiæ intelligitur, *vel propter improbitatẽ quorumdam*, qui cùm non sint spectatæ vitæ, & scientiæ, in accusationem ministrorum de repente prosiliunt; quorum verò vita adeò laudabilis est, vt omnibus imitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum testimonio duorum, vel trium testium quilibet iure conuinci, & damnari poterit. Ex quibus verbis manifestè constat dispositionem *c. prasul*, emanasse ad reprimendam malitiam aliquorum hominum perditorum, qui aduersùs Cardinales, clericósque Romanæ Ecclesiæ prosiliebant accusantes eos, vt hac ratione ab officio remouerentur, ac proinde de his testibus talis numerus copiosus expostulatur ad Cardinalem conuincendum. Adde consuetudine iam recepta supradictam dispositionem *c. prasul.* omnino cessasse sic Decius *inc. at si clerici, de iudic. in* 6. Beroius *ibi, n.* 8. *vers. Decius*, Iulius Clarus *practic. crimin. §. fin q* 86. *versic. debet etiam scire*, plures referens Farinacius *quaestio.* 65. *n* 244.

2 Verùm etsi hoc ita sit spectato iuris rigore posse, inquam ex duorum probatorum testimonio reum conuinci, & in poenam ordinariam condemnari. at crederem, si deliquens probatæ vitæ sit, id nunquam fieri debere, se opportere tres, vel quatuor testes adesse, vel saltem aliqua alia iudicia, & circumstantias, quibus praesumatur delictum esse commissum. Ratio ea esse videtur quia in hoc crimine minuitur multum defensio rei, cùm in eius praesentia testes non examinentur; neque eorum nomina illi manifestentur, quibus fortè poterat aliquem defectum obiicere, ob quem eorum testimonium non leuiter infirmaret. Qua propter Guido Falcon, relatus à Pegna *dicto cõment.* 121. *in princip.* dixit duos illos testes, vix duos esse, eo quòd vigente necessitate ordo truncatur. sic docuit Eymeric. 3. *part. q.* 71. & ibi Pegna *comm.* 120 *circa finem, versic. quamuis autem hos vera sint*. Rojas *tract. de haereticis, asser.* 4 *n.* 103. & fauent relati à Farina. *q.* 188. *n.* 56. *&* 57. Dixi, duobus testibus reum bonae opinionis conuictum non debere damnari in poenam ordinariam, quia in aliqui poenam extraordinariam, arbitrio iudicis optimè potest, vt aduertunt relati Doctores, & supponunt omnes.

§. VI.

§. VI.

Qua pœna afficiendus sit testis in hoc tribunali falsum deponens.

1 *Qui dicatur testis falsus.*
2 *Testis falsus potest ab Inquisitore torqueri & puniri.*
3 *An possit inquisitor sine Episcopo, vel econtra hunc testem punire? Sub distinctione respondetur.*
4 *Testis falsus in crimine hæresis pœna mortis afficiendus est ex plurium sententia.*
5 *At ex consuetudine receptum est pœna arbitraria puniri.*
6 *Excipe nisi ille contra quem deposuit, vt negatiuus fuerit morte affectus.*
7 *Si testificatus punitus non est, testis non est in pœnam talionu condemnandus, etiam spectato iuris rigore.*
8 *Nulla est differentia inter testem falsum imponentem hæresim nunquam damnato, vel iam de illa damnato.*
9 *Pœna arbitraria puniendus est testis falsus defensione inquisiti.*
10 *Proponitur obiectio, & soluitur.*
11 *Contra huiusmodi testem tanquã contra fautorem hæretic. Inquisitor procedere potest.*
12 *Non euitabit pœnas, tametsi nulla sit eius depositio.*
13 *Quid si testis se ipsum detulit? Pœna est arbitraria puniendus, & mitius.*
14 *Dicta de testibus extenduntur ad corrumpentes, mandantes, consulentes, &c.*
15 *Filius, & nepos testis falsò condemnati non sunt infames, neque alia pœnu subiiciuntur, quibus subiiciuntur hæreticorum filij.*

1 PRæmitto testem falsum dici non solùm eũ, qui mendacium dicit, sed etiam, qui veritatem occultat: habetur expressè *c.1. de crimine falsi.* ibi, vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit, quia & ille prodesse non vult, & ille nocere desiderat. Et hos esse falsos testes testatur Farin. *q.67. n.220.* nullum habere contradictorem. Modus autem imponendi falsum in crimine hæresis est, si propositionem hæreticalem, quam alius recitãdo, vel interrogando protulit, tu testes affirmatiuè protulisse; falsa enim est talis depositio, & crimen non commissum imponis, sic Pegna 3 *part. director q.37. comm. 122. versnec modo sunt* Farin. *q.188. n.42.* Simancas *cathol. inst. tit.64. rubr. de testib. n.89. versit. est quoque falsus testis.*

2 Præmitto secundò testem falsum ab Inquisitore torqueri, & puniri posse. Nam licet satis inter DD. controuersum sit, an delegatus possit testem alioqui sibi non subditum punire, si in suo tribunali delinquat? Communior sententia defendit, si sit delegatus à Principe id facere posse; vt defendunt pluribus relatis Couarr. *pract. quæst. cap.18. num.8. versf. quamobrem.* Farinacius *quæst.67. n.50. & seqq.* Pegna *supra. versf. quantum ad primum.* Ergo à fortiori id facere poterit Inquisitor; quia non solùm est de egatus Principis, scilicet Pontificis ad vnam causam, sed etiam ad plures causas criminales. Deinde, quia consuetudine receptum est habere Inquisitores hanc potestatem, quam consuetudinem retinetur adesse Pegna *loco allegato*, & Farinac. *de hæresi quæst.188. n.40.* Adde pro maiori securitate illis hanc potestatem esse concessam à Leone X. rescripto incipiente, *Intelleximus* edito anno 1518, cuius tenorem refert Pegna *in fine directorij, inter litteras Apostolicas, & supradicto comm. 122.* & consentit Farinacius *supra.*

3 Dubium tamen est, an solus Inquisitor, vel solus Episcopus possit hunc testem falsum torquere, & punire? Et quidem si torquendus esset non vt reus, sed vt testis pro depositionis factæ firmitate, certum est à quolibet illorum in causa procedente torqueri posse; quia quilibet illorum potestatem habet inquirendi, & examinandi veritatem, quousque causa in statu sententiæ constituatur. Constat autem ad hunc effectum necessariam esse sæpe testis torturam. Efficitur ergo à quolibet illorum dari posse hic si torquendus esset vt reus, quod contingit, cùm specialiter contra illum de nouo formatur processus; tunc ab vtroque simul, scilicet Inquisitore, & Episcopo torquendus est, neque potest vnus sine alio, iuxta expressum textum *in Clem. 1. de hæret. § præterea versdure tamẽ tradere carceri,* & sic expressè Eymer. 3 *part. direct q.73. n.4.* Pegna *dict. comm. 122. col.1. versf. atteritum est.* Verum si de punitione loquamur, fateor spectato iuris rigore posse Inquisitorem sine Episcopo, & econtra testem coram se notorie, & manifestè falsum punire pœna extraordinaria, quia hæc potestas cuilibet delegato Principis in causa criminali conceditur, vt pluribus exornant Clarus *in tract. § fin q.38. versf. sed quæro numquid in fine.* Couarr. *pract. c.18 n.8.* Farinac. *q.67. num.48. & seq.* & de quolibet delegato habente iurisdictionem puniendi delicta optimè probat Fachin *lib.9. cap.26. ex l. nullum C. de testibus.* Nihilominus, quia stat rescriptum Leonis X. remissum ad Inquisitores Aragoniæ 1520. cuius meminit Pegna, *dicto comm.122. circa finem, versf. illa etiam est.* in quo cauetur, ne possint Inquisitores sine Episcopis hunc testem falsum damnare, ideo dicendum est ita obseruari debere: & ita defendit tanquam tutius Pegna *supradicto loco.* Farinacius *q.188. n.41.* At cùm supradictum rescriptum iurisdictioni ordinariæ, & delegatæ, aliquo modo præiudicet; limitat enim Inquisitori, & Episcopo potestatem puniendi testes falsos; quam ius illis in integrum concedit; ideo ad alios Inquisitores, & Episcopos præter deputatos Aragoniæ videtur non esse extendendum, de illis namque solis loquitur Leo X. vt testatur Pegna *supra.* Aduerto tamen, si aliquando contingat testem falsum fæculari iudici tradi morte puniendum, id debere ab Inquisitoribus particularibus fieri, consulto supremo senatu, & non aliter, quia cùm agatur de vita hominis, quæ est res grauissima, neque ita certum est in iure hac pœna testem falsum esse afficiendum, expedit maximè ne cuiuslibet Inquisitoris particularis iudicio imponatur. sic Pegna *dict. com. 122. versf. iam quamuis.* Salzedo *cap.93. versf. in Romana.* Farinac. *q.188. n.53. pract.*

4 Difficultas est, an testis falsò hæresim alicui imponens pœna mortis damnandus sit, & curiæ fæculari relinquendus? Affirmatiuam partem tenet Simanc. *cathol inst. tit.64. rubr. de testibus, n.86. iuncto n.90 & inenchirid. viol. relig. tit.38 rubr. de testibus n.2. &* 3. Salzedo *pract. in addit. ad Bernad Diaz. cap.93. versfhic sanè.* Anton. Gomez *in l. Tauri 83. n. in fine.* Rojas *tract. de hæreticis part.2. assert.8 n.156. & seqq.* Lœlius Zech. *in summ. 1. part. tit. de fide, rubr. de hæresi, cap.11. n.4.* Mouentur primò, quia in reliquis causis testis falsum imponens punitur eadem pœna, qua puniendus erat testificatus; si verum esset obiecta ei, vt decidit expressè *in l.1 § præterea ff. de sicariis.* ibi; *qui falsum testimonium dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio rei capitalis damnaretur & in c. satis hinc in fine, 33. q.5.* postquam dixerat August. virum falsò accusantem de adulterio vxorem suam non debere pœna mortis damnari, subditur. In aliis autem falsis eum, qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quæ à si probaretur, ius fit, occidi, eadem plecti iubemus pœna, qua fuerat, si verum esset, testis plectendus Et concordat *lex regia, 83. Tauri.* ibi, *quando se probare que algun testigo depuso falsamente contra alguna persona en alguna causa criminal, en lo qual sino se aueriguasse su dicho ser falso aquel, o aquellos cõtra quien depusò merecio pena de muerte. Otra pena corporal, que ad tal testigo ou riguãdose como fue falso, le sea dada la misma pena cõtra persona, y bienes, como se le debiera dara aquellos, o aquellos contra quiẽ depusò, siendo su dicho verdadero, y assi que en aquellos contra quien depusò no se execute la tal pena, pues pro ellos no quedò de darsela lo qual mandamos que se execute en todos los delictos de qualquier calidad que sean.* Cum ergo hæresis crimen sit omnium grauissimum, vtpote reipublicæ religionisque Christianæ summè perniciosum efficitur sanè testẽ deponentem falsò pœna mortis damnari non debere; quia illa est pœna, quæ imponenda erat testificato, si crimen obiectum verum esset. Secundò probatur ex rescripto Leonis X. *supra allegato*, in quo Pontifex Inquisitoribus remittit punitionem testis falsi pro qualitate criminis & circunstantiarũ, etiam vsque ad traditionem & remissionem faciendam brachio fæculari, & hoc absque irregularitatis periculo: sed nullus excogitari potest casus, in quo hæc pœna testi falsò imponenda sit, nisi cùm is, de quo deponitur, illã subire debebat, si verum esset obiectum. Ergo in illo casu pœna mortis testis falsus puniri debet. Notanter dixi testem falsum puniendum esse pœna mortis. si testificatus illam subire debebat, si vera fuisset depositio: quòd non potest verificari, nisi cùm hæresim alicui imponit: nam si de alio crimine inferiori, ob quod testificato pœna mortis imponenda non est; clarum est neque testi esse imponendam, sed aliam mitiorem iudicis arbitrio, verbi gratia fustigationis, triremis, vel exilij, & pecuniæ sic Simancas *cathol. inst. tit.64. rubr. de testib. n.90 & 91.* Pegna *dicto comm. 122. versf. cæterùm, versf. quod si leuiter nocuerit.* Ignatius Lop. de Salzedo *cap.93. versf. quibus assimilari possunt.* Lœlius Zech. *1. p. de fide, rubr. de hæresi, cap 11. num.14. versf. quod si testes,* Farinacius *quæst.188. num 51.*

5 Nihilominus contraria sententia de consuetudine recepta est scilicet testem falsum in crimine hæresis pœna arbitraria puniri, quæ ratò, vel nunquam extenditur ad mortis pœnam, sed ad fustigationem, vel triremis, vel vtramque pœnam simul: sic Ignat. Lop. *sup. c.93. versf. in Romana quidem curia* Farin. *q.188. n.39. & de test. q.67. n.29.* Et fundamentũ esse potest; quia is cui falsò hæresis crimen imponitur, etiamsi verum esset, mortem necessariò non subiret, sed pœnitens illã euitare posset; nisi esset relapsus. Ergo testi non est pœna mortis absolutè imponenda, sed alia mitior, æqualis illi, quàm hæreticus verus & pœnitens subire debebat.

6 Dicendum tamen est primò, Pœnæ mortis, & curiæ fæculari omnino tradendum esse testem falsò alicui hæresim imponentem, ob cuius depositionem curiæ fæculari vt negatiuus fuit condemnatus, & obiit: sic ex rescripto Leonis X. docet Pegna *d. com. 122. versf. illi verò, post prin.* Farin. *de test. q.67. n.21 iunct. n.14.* vbi pluribus Doctoribus, & text. confirmat & ita in tribunali Inquisitionis Logronen. practicatum fuit. Et in hoc casu est veriſſima communis sententia, quæ negat testem falsum admittendum esse ad pœnitentiam, sicut hæreticus admittitur ad reconciliationem de qua Bald. Cynus, Ioan. Andr. Pancmit. & alij

in

in c. excõmunicamus. l. 2. de hæreticis. & tradit Pegna 3 *p. direct. comm.* 122 *circa finem. vers. quæsitum est.* Farinac. *q.* 188. *n.* 43. Anton. Gom. *leg* 83. *Tauri. num.* 8. & tradunt omnes Doctores, *num* 3. relati. Ratio est, quia ille non solùm vt testis falsus, sed vt verè homicida puniendus est. Idem crederem dicendum, si in carcere existens testificatus obiret; quia credendum est testem falsum causam illius mortis fuisse.

7 Dico secundò, si testis falsò hæresim alicui imponeret, si tamen veritas manifesta, est antequam pœnam testificatus subiret, probabilius existimo, etiam attento iuris rigore non debere pœna mortis affici. Probo, quia pœna talionis saltem in foro Ecclesiastico non est recepta. Neque in hoc casu est aliquis textus, cogens illam imponere. Nam textus relatus *in c. satis hinc*, præterquam quòd non est Pontificius, sed Augustini, non probat eadem pœna plectendum esse testem, qua plectendus erat testificatus, si de facto plexus non fuit. Imò potiùs contrarium colligitur ex illis verbis, *eiũ qui testimonio falso cuiquã nocuerit*, quæ nocumentum non attentatum, sed cum effectu important. Item rescriptum Leonis X. hoc clarius indicat, vbi conceditur facultas liberè procedẽdi absque timore irregularitatis contra eos, qui vel tacendo verum, vel falsum deponendo, vel instigando ad hanc falsam depositionem occiderunt, aut membro aliquo mutilarunt aut bonis suis omnibus, vel maiori parte spoliarunt, &c. Ecce qua ratione de teste cum effectu damnificante rescriptum intelligitur. Solùm video legem regiam Tauri nobis contrariam esse: sed cùm illa in crimine hæresis vtpote Ecclesiastico, nequaquam disponere possit; efficitur sanè in hoc crimine pœnam mortis exequendam non esse, quando cum effectu in testificatũ executa non est, licèt exequenda foret, si verum esset obiectum: & ita tenet hanc sententiam Farinacius *q.* 188. *num.* 48. *& quæst.* 67. *num.* 16 *&* 17. Et loquens generaliter de teste in causa capitali falsò deponente, in qua effectus non est sequutus, affirmat pœna capitali non esse puniendum; quia ex consuetudine effectus non sequito effectu, non punitur eadem pœna. Non enim iustum est eadem pœna punire testem deponentem falsò, ob cuius depositionem nullum testificato damnum irrogatum est, qua punitur testis ob cuius depositionem falsam testificato mors successit.

8 Dico tertiò, nullam esse differentiam inter testem imponentem falsò hæresim alicui de hæresi nunquam damnato, vel imponẽtem falsò hæresim alicui iam de illa damnato; quia in vtroque casu testificatus morti erat tradendus, si firma maneret falsa testis depositio. Nam vterque debebat mori, vt impœnitens negatiuus; cùm secundùm probabilem sententiam nemini liceat fateri crimen hæresis non commissum. Ergo si testis falsò imponens crimen aliàs damnato, morte plectendus est, etiam plecti debet eadem morte imponens crimen ei, qui nunquam damnatus fuit. Fateor tamen in imponente falsò crimen ei qui aliàs de hæresi fuit damnatus, efficaciùs procedere, cùm hic nulla via à morte liberari posset nisi falsitas, & mendacium detegeretur, Nam siue neget hæresim impositam, siue illam fateatur mortem euitare non potest; quia in vno damnaretur vt negatiuus, in alio vt relapsus. At testificato de hæresi, aliàs de illa nunquam condemnato superit via euadendi mortem, si crimen fateatur. Quod an fieri possit, in sequentibus examinabimus.

9 Dico quartò, si testis pro defensione inquisiti falsum deponat v. g. negando hæresim, quam sibi constat commisisse, obligatusque est reuelare, pœna arbitraria puniendus est, dummodo non accedat ad pœnam mortis, nisi fortè contingeret aliquis casus extraordinarius; in quo ex falsa depositione testis, & veritatis occultatione graue damnum reipublicæ immineret. Sic docuit Simanc. *cathol instit tit. 64. rubr. de testib. n.* 90. vbi testatur sibi ita rescriptum esse à supremo Senatu inquisitionis & in Toletana institutione 4. *c.* 11. ita haberi. Idem docet *in enchir. id. violat. relig. tit.* 38 *eadem rubr. de testibus. n.* 4 Farinacius *quæst.* 188. *num* 49. & loquens generaliter de testibus *quæst.* 67 *n.* 18. multis relatis exornat. Mouetur, quia nullo textu cautũ inuenio hanc pœnam imponendam esse testi in defensionem falsi testificanti. Nam rescriptum Leonis X. in quo æqualiter de depositione falsa contra reos, vel in eorum fauorem loquitur, hanc pœnam illis nõ imponit; solùm enim ibi arbitraria pœna decernit omnes illos esse puniendos vsque ad relaxationem brachio sæculari, quod nequaquam potest intelligi, quòd hæc relaxatio omnibus debeatur; sufficit, si debeatur illis, qui sua depositione causa fuerunt, vt aliquis morti iniustæ traderetur; textus autem *in l. 1. §. praterea, ff. de sicar.* & textus *in. c satis hinc. 33. q. 5.* expresè loquitur de teste deponente contra reum, non pro reo. Ergo ex huiusmodi depositione non est inferenda testi tam grauis pœna, sed fustigationis, vel tritemis, vel vtraque simul.

10 Sed obicies: Grauiori supplicio est dignus, qui grauiùs offendit; sed qui deponit falsum, occultando hæresim, grauiùs delinquit, quam si deponeret falsum illam reuelando; nam ille offendit diuinam maiestatem, hic humanam. Ergo grauiùs puniri debet. Et confirmo. Qui contra fiscum, & rempublicam deponit, grauissima pœna est dignus, quam qui contra priuatum, ex text. *in authent multo magis. C. de sacro sanct. Eccles.* Sed hic occultans veritatem contra fiscum, rẽpublicamque falsum deponit. Ergo Adde causa esse, vt ille hæreticus defetus, & alij per ipsũ morte perpetua damnentur. Si ergo cùm est occasio temporalis damnationis vita priuandus venit, à fortiori cùm est causa in pluribus damnationis æternæ. Propter hæc Pegna 3. *part director. comment.* 122. *versic par ratio eorum*, existimat curiæ sæculari tradendum esse hunc falsum testem: consentit Lœlius Zechius *summ* 1. *part. titul. de fide, rubr. de hæresi, cap.* 11. *num.* 14. *vers. quod si testes.*

Verùm retinenda est nostra sententia, vtpote æquior, & benignior, & in practica omnino recepta. Et ad obiectionem omnino respondeo. Primo sæpè grauiora peccata leuioribus pœnis humanis puniri, vel quia grauiora illa peccata non sunt ita frequentia, vel quia non reputantur reipublicæ ita damnosa, vt patet in periurio, & sacrilegio, quod leuiori pœna punitur, quàm homicidium, vel adulterium, cùm tamen sint grauiora peccata; & diuinam maiestatem offendunt directè. Secundo respondeo non esse ita certum grauiùs diuinam maiestatem offendere, qui per falsam depositionem hæreticum occultat, quàm qui catholicum hæreticum facit reputari: cùm hic non solùm hominem, sed etiam Deum, & rempublicam grauissimè offendat.

11 Fateor tamen contra huiusmodi testem falsò hæresim occultantem, posse processum formari de crimine fautoriæ, & tanquam fautorem hæreticum damnari. Illa tamen tunc non erit condemnatio ob præcisam falsitatem, sed potiùs ob fauorem & auxilium ei hæretico præstitum.

12 Aduertendum omnino est, si testis falsus se ipsum detulit, & complices si fortè habuit plenè manifestauit, mitiùs cum illo agendum esse, neque vllo modo morti tradendum, nisi in casu quo testificatus mortem subiisset, sed vel carceri vel exilio, vel triremibus damnari debet, sic colligitur ex Pegna 3. *p. direct. com.* 122. *circa fin. vers. cùm verò iudices, & vers. multis modis.* Simanc. *catholic. instit tit.* 64. *num.* 95. alios referens Farinac. *q.* 188. *num.* 43.

13 Secundò aduerto, si ex aliquo capite testis depositio nulla fuit, non obstante falsi pœnam integrè euitabit, sed solum ordinariam. At extraordinaria arbitrio iudicis puniri debet, quia verè tentauit iniuriam irrogare, & falsitatem commisit, & iudicium offendit: sic ex pluribus firmat Farinacius *quæst.* 67. *tote* §. 6. *n.* 193 *& specialiter* 219.

14 Dico quintò, quod dictum est de testibus falsis, dicendum est de corrumpentibus eos prece, aut pretio, vt falsum dicant. Item de mandantibus, aut persuadentibus ad falsum testimonium, aut etiam de mandantibus alicui, vt testes corumpat, quia ij omnes efficaciores, & principaliores causæ falsitatis esse videntur. & ita habetur expresè in rescripto Leonis X. ibi, *qui ad talia committenda minis cogunt, vel pecunia alliciunt*, &c. & infra, *aut alium ad falsum deponendum, aut verũ tacendum induxisse.* & notauit Pegna *dict. comment.* 122. *post medium, vers. atque hoc ipsum.* Salzedo *practic. c.* 93. *vers. & quod de testibus.* Farin. *q.* 188. *n.* 44. Lœlius Zechius *sum. 1. p. tit. de fide, rubr. de hæresi c.* 11. *n.* 14. *vers. quòd si testes.* Simanc. *cathol instit. tit.* 64. *rubr. de testibus. n.* 96 *& in enchir. titul.* 38. *eadem rubr. de testibus. n.* 8.

15 Dico vltimò. Filius, & nepos falsi testis in crimine hæresis condemnati etiam ad pœnam mortis non reddit infamis, neque aliis pœnis obnoxius, quibus hæreticorum filij reddũtur: quia nullibi cautum inuenitur, & pœnæ extendendæ non sunt, sed potiùs restringendæ, iuxta textum *in c. odia de reg. iur. in 6.* hic tradit Pegna *dict. comm.* 122. *in fin. versic. postremò quæsitum est.* Sanchez *l.* 3. *c.* 27. *n.* 25. Farinacius *quæst.* 188 *num.* 54. Simanc. *cathol. instit. tit.* 64. *rubr. de testib. n.* 92 *& in enchirid. tit.* 38. *eadem rubr. de testib. n.* 3. Lœlius Zech. *sum* 1. *p. tit. de fide, rubr. de hæresi, c.* 11. *n.* 14. *vers. quòd si testes falsum deponant.*

Punctum XVI.

De reo hæretico.

Reus in hoc tribunali & potest esse hæreticus, vel de hæresi suspectus ob fautoriam. De hæretico, vel de hæresi suspecto ob fautoriam, qua ratione aduersùs illũ Inquisitores procedant, satis in superioribus dictum est, omnia enim quæ de inquisitione, accusatione, & denunciatione, hæreticorumque pœnis diximus huic deseruiunt instituto. Sed pro illius complemento aliquæ restant difficultate examinandæ.

§. I.

De reo confitente, & reuocante.

1 *Si fassus. sit hæresim, ex illa confessione condemnari potest.*
2 *Debet tamen confessio esse specialis, qua specialem hæresim declaret.*
3 *Si reuocet confessionem in continenti, vel probet ex errore falsum esse, valida est reuocatio.*
4 *Reuocatio non in continenti facta, neque errore probato non excusat, tametsi alij contrarium sentiant.*

1 Contingit

1 CONtingit sæpe hæresim quem fateri, & postea reuocati confessionem factam. Dubium ergo est, an possit à iudicibus fidei hic reus condemnari? Et quidem si confessionem non reuocet, clarum est, ex illa condemnari posse; quia nulla clarior probatio huius delicti esse potest, quàm illa, quæ ex proprio delinquentis ore habetur ad tex. *in c. vestra. cap. fin. de habitat. clericorum, & mulier. & l. 1. C. de confessis, l. qui sententiam, C. de pœnis*, Et licèt in aliis delictis sola confessio, cùm de corpore delicti non constat, insufficiens videatur ad condemnandum *l. 1. § item illud. ff. ad senatusconsult. Syllanian.* vbi Bart. & Bald. *in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugitatiuis* & Ange. *in l. 1. C. de confessis.* At cùm hoc crimen interius potius, quàm exterius perficiatur, nulla de corpore delicti probatio requiritur, sed sola confessionne delinquentis probatum esse creditur: vt aliis relatis docet Pegna *direct. 3. p. n. 117. tit de defensionib. reorum, com 28. in prin. vers. & quamquam* Simanc. *catholi. instit. tit. 13. rub. de confessis, n. 1.* Mascard. *de probationib. lib. 1. conclus. 859. n. 1. & seqq.* Farin. *q. 188. n. 73.* Martin. del Rio *disquisit. lib. 5. sect. 11.* Rojas *tr. de hæret. 2. p. n. 255.*

2 Debet tamen hæc confessio specialis esse, scilicet quæ sufficienter hæresim aliquam specialem declaret, aliàs insufficiès erit condemnationi. Quapropter si quis solùm generaliter diceret se hæreticum fuisse, nisi hæresim declaret, non sufficiet hæc confessio, vt tanquam hæreticus condemnetur, quia fortè ex errore procedet, quo existimat hæresim, quæ verè hæresis non est. Valeret autem si diceret se Lutheranum esse; quia tunc iam exprimit errores, quibus fuit assentitus: sic Simanc. *catholi. instit. tit. 13. n. 3. & 4. & in euchirid. tit. 29. n. 2.* Farinac. *n. 74.* Dec. *tr. crim. in lib. 7. c. 35. de hæretic. 2. p. num 268.*

3 Quòd si confessionem factam reuocet, distinguendum est si illam reuocat incontinenti, & in præsentia iudicis, ex illa condemnari non potest, quia credendum est ex lapsu linguæ, vel ex metu, aut timore, vel ex alia causa extrinseca factam fuisse: sic Rojas *tract. de hæret. 2. p. n. 260.* & multis allegatis docet Farin. *q. 81.* vbi de reo confesso, & conuicto *n. 348.* Si autem iam fuit à iudice, vel à fiscali acceptata, tunc si reuocat, errore probato, valida est reuocatio; neque ex prima confessione condemnari potest: sic Simanc. *tit. 13. n. 13. & 14.* Farin. *de hæresi q. 188. n. 75. & 81.* vbi de reo confesso, & conuicto agit. Debet autem non solùm errorem probare, sed probare causam quare sic erraut. Hoc autem sufficienter probatur, si probet metum vel à iudice, vel ab alio extrinseco illatum. Item si multum tempus præcessit, in quo obliuio præsumi potest: sic multos referens Farin. *d. q. 81. n. 344.*

4 Quòd si reuocatio neque in continenti fit, neque errore probato, adhuc existimat Didac. Cantera *quæst. criminal. rub. de hæreticis, cap. 1. n. 70.* efficacem esse ad infirmandam primam confessionem, ita vt ex illa non possit reus curiæ sæculari tradi; nisi fortè constaret ex malitia reuocationem factam esse: quia prima confessio eatenus efficax est ad sic confessum condemnandum, quatenus in suo robore, & firmitate persistit. At ex reuocatione facta minuitur eius firmitas, cùm tota firmitas confessionis ex approbatione confitentis prouenit. Ergo tota eius firmitas destruitur ex eiusdem reprobatione. Cæterùm hæc sententia nulla ratione sustinenda est, sed omnino dicendum cum Farinac. *q. 188. n. 75.* nullius valoris esse reuocationem confessionis sponte factæ errore non probato; sed illa reuocatione non obstante posse, & debere sic confessum curiæ sæculari tradi tanquam impœnitentem, si vel ipsam confessionem factam non approbet, & criminis pœnitentiam expostulat, vel errorem in præcedenti confessione commissum non ostendit. Et ratio est manifesta, quia prima illa confessio semper firma persistit, quoties error in ea commissus non ostenditur; quia nullus præsumitur contra se dicere testimonium falsum, eáque de causa qui reuocat errore non probato, neque causa allegata erroris audiendus non est. Aliàs nullus hæreticus confessus damnari posset, cùm omnes ante damnationem reuocare confessionem possent: sic tradit Iugarios in genere de cuiuslibet delicti cõfessione Paris de Puteo *de syndicatu, verbo tortus, c. 8. n. 1. vers. at si confessionem reuoc.* Cauer. *tract. in 1. tract. de appellation. § tertius casus, n 23. ad fin. & in 3 tract. de homicid. p. 11. excusat. & n. 24.* Monticel. *reg. 40. n. 7. vers. quod verum* Franc. Personal. *de indiciis, & tortura, post num. 81.* quos refert & sequitur Farinac *q. 81. num. 344.* & faciunt omnia, quæ adducit toto illo *cap. 9.*

§. II.

De obligatione hæretici dicendi verum, cùm à iudicibus fidei interrogatur.

1 *Obligatus es fateri veritatem, si legitimè interrogaris.*
2 *Si testibus contestibus conuictus es, & ob hanc causam mortis damnaris, teneris crimen fateri, esto ex tali confessione mortem non euites.*
3 *Crimen tibi falsò impositum possis ne fateri ad euitandam mortem examinatur, & decisio Doctoribus remittitur.*
4 *An ob vitanda grauia tormẽta possis crimẽ tibi falsò impositũ fateri. Proponitur dubitandi ratio.*
5 *Approbatur vnico casu excepto.*

1 DEficere potest reus in veritate, vel negãdo crimen cõmissum, vel sibi falsum imponendo, & de vtroque est dicendum. Primò dubitatur, an hæresim probatam testibus teneatis fateri? Non est dubium te obligatum esse illam fateri, si verè commisisti, iudice legitimè interrogante: quia si in aliis delictis hæc obligatio inest, à fortiori crimine hæresis. Solùm videris excusatus in casu quo ex confessione pœna mortis tibi esset imponenda, & negando delictum hanc pœnam euitares, tunc si doleas de peccato, & tibi supperat alia via impetrandi absolutionem ab incursa excommunicatione, probabilitatenon videtur carere te posse in respondendo amphibologia vti; vt benè probat Lessius *lib. 2. de iustitia cap. 31. dub. 3. num. 16. secunda editione* quæ omnia latiùs examinabimus *in tractatu de iudice, teste, & reo.*

2 At si testibus contestibus conuictus es, & ob hanc rationem tanquam negatiuus damnaris, credo te obligatum esse sub mortali crimen fateri publicè, neque posse alia via à peccatis absolui: sic docuit Thomas Sanchez *lib. 3. in Decalog. cap. 7. num. 11. fine, vers. hinc excipiendus.* Ratio est, quia media illa confessione euitare potes mortem tibi imminentem, quam euitare tenetis si commodè potes, quia non es dominus vitæ, & dato quod euitare non posses, eo quòd sis relapsus, vel quia non præsumeris ex vero corde conuerti, cùm ita tardè ad pœnitentiam accesseris; at euitas ne æstimeris impœnitens & pertinax decedere è vita; ad quam existimationem grauissimum fundamentum præbes. Teneris ergo hoc scandalum euitare. Neque obstat te in aliis delictis obligatum non esse post condemnationem confiteri delictum priùs negatum, quia ex illorum negatione non causas scandalum, sicuti causas in negatione hæresis, neque testibus, iudici, aut alteri tertio damnum infers, vt latè expendit Sanchez *loco allegato suprà.*

3 Secundò dubitatur, an si falsis testibus conuictus sis, & ob eam causam damnaris, possis ad euitandam mortem confiteri crimen tibi falsò impositum? Negat Pegna *tertia parte directorij, num 210. commentario 48. versic. quamobrem.* Sotus *libro 4. de iustitia, & iure. quæstione 2. artitulo 3. conclusione 4.* Couarruuias *libro 1. variarum, capite 2. numero 8.* Mouetur, tum quia si crimen fateris non commissum, mentiris: mendacium autem illicitum semper est, & in materia graui mortale peccatum. Ergo. Tum quia licet pro tuendo honore possis diuitias effundere, & pro tuenda vita honorem, vtpote rem inferioris ordinis. Hoc autem intelligitur, quando honorem, & diuitias proprias effundis. Secus verò si honor, & diuitiæ alienæ sint. At qui crimen hæresis sibi imponit, non solùm eius honorem, & famam lædit, sed etiam filiorum, & nepotum, & consanguineorum. Ergo ex hac parte à criminis confessione impeditur.

Verùm hæ rationes non videntur conuincere. Non prima, quia fateri optimè potes crimen nõ commissum absque mendacio, si subintelligas te commisisse non verè, sed præsumptiuè, & aliorum æstimatione. Non secunda, quia ex confessione criminis non infamas filios, & consanguineos, imò potiùs minuis infamiam, quæ ex condemnatione ob probationem testium illis prouenire debet. Nam si condemnaris vt negatiuus, filij, & nepotes ab officiis, & beneficiis manent exclusi; secus verò, si facta confessione ad pœnitentiam reciperis. Ergo illa confessio potius vtilitatem, quàm damnum affert. Deinde si moriaris negatiuus, omnes præsumunt te impœnitentem, & hæreticum mori, ac proinde scandalum omnibus es; facta autem confessione & ad pœnitentiam receptus hoc scandalum reparas, & omnino tollis. Ergo poteris fateri crimen. Adde, quilibet tenetur suam vitam conseruare, quando commodè potest, sed fatendo crimen sic probatum conseruas vitam, quam negando crimen, omnino perdis, & ex tali confessione, vt probatum est, nullum tibi, neque consanguineis damnum accrescit. Ergo non solùm potes crimen sic probatum fateri, sed videris teneri. Propter hæc salua pace tantorum virorum reputarem securè & probabilitet posse impositum crimen admittere, & pro illo pœnitentiam expostulare. Decisionem tamen remitto iudicio Ecclesiæ, & Doctorum.

4 Tertiò dubitatur, an ob vitanda grauia tormenta, possis hæresim non commissam, at semiplenè probatam fateri, & misericordiam expostulare?

Ratio dubitandi est, quia ob hanc causam potes tibi crimen homicidij, aut furti imponere, etiamsi inde mortis sis damnandus, quia cum tanto dolore, & labore non teneris vitam, & honorem conseruare. Sicuti non teneris scisicionem membrorum pati, vt vitam conserues. Neque illud est te ipsum occidere, sed potiùs ab vna continua, & molesta occisione liberare. Iudici autem, & testibus non facis iniuriam, cùm ipsi intentum habeant, si crimen fateatis. Ergo nulla superest ratio, ob quam sit illicitum, & ita cum Toleto, Augustino, & Sylvest. docet Lessius *lib. 2. c. 11. dub. 7. num 41.* Ergo idem est dicendum in crimine hæresis, præcipuè cùm ex eius confessione, sic ex animo; & corde fiat, non mors, sed vita conceditur. Quòd si dicas illiciram esse hanc confessionem, tum ob infamiam, quæ consanguineis

accrescit; tum ob scandalum, quod præbes te delinquentem effiendo, facilè respondeti potest. Quia sæpè infamia, quæ aliis accrescit, non est tantæ considerationis, ac sunt tormenta, & dolores, quos negans sustinere debebas: ideoque pensanda sunt, & prudentis arbitrio ponderanda, vt dicit Lessius *suprà num.* 50. Adde tibi imponendo falsum crimen non videris directè consanguineos infamare, & ius illorum lædere; aliàs cùm ipsummet crimen committeres, contra iustitiam debitam honori consanguineorum peccares, & in confessione manifestare deberes, quos haberes consanguineos, vt sic plenè iniustitia facta cognosceretur, quod est inauditum. Non ergo peccas contra ius debitum consanguineis, fatendo crimen falsum, sed ad summum peccas aduersùs charitatem tibi, & illis debitam. At hæc charitas, imò iustitia non videtur cum tam graui damno, & dolore obligare, sicuti non obligat proprio honori; ergo neque alieno. Scandalum autem ex huiusmodi confessione non videtur sequi: tum quia multi censere possunt te falsum esse delictum, non quia commisisti, sed quia tormenta timuisti. Tum etiam; quia si ex confessione delicti aliquod scandalum sequitur, & occasio præberur aliis id ipsum committendi, pœnitentia, & dolore illius sufficiéter reparatur. Ergo ex nullo capite hoc esse illicitum apparet.

5 Fateor hanc rationem dubitandi efficacem esse, ac proinde censerem te posse sic reputatum delinquentem crimen tibi falsò impositum approbare ob grauissima, & penè insuperabilia tormenta vitanda. Debes tamen in approbatione vitare mendacium amphibologia vtens. Solùm autem hoc limitandum censerem, si nobilis multò sis, familiámque habeas nobilissimam, & de republica benemeritam: tunc enim deberes atrocissima sustinere tormenta, ne falsò crimine tibi imposito familiam maculares; quia bonum commune reipublicæ etiam cum vitæ dispendio conseruare, & illæsum custodire teneris. sic colligitur hæc doctrina ex Lessio *lib. 2. c. 11. dub. 7. in fin. n. 50.*

§. III.

De hæretico absente contumace.

1 *Qua ratione citandus est.*
2 *Ad huius defensionem admittitur excusator.*
3 *Qua bona huius absentis sequestrantur.*
4 *Reus mortuus intra annum, neque eius delictum plenè probatum, sistit iudicium, neque vlterius ad condemnationem procedit.*

1 CVm aduersùs absentem proceditur, si delictum plenè probatum non est, citatur publicè in Ecclesia, vt intra 30. dies compareat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ: quæ citatio tribus vicibus fit in qua idem tempus assignatur, & in qualibet illarum denuo accusatur eius cõtumacia, quo termino transacto declaratur reus in excommunicationem incidisse, & annus integer speratur, an compareat: quo non comparente, tanquam hæreticus contumax damnatur, eiusque effigies, seu statua curiæ sæculari comburenda traditur, & bona fisco applicantur à die testificationis, secundùm Farinacium *quæst.* 190. §. 12. *num* 21. Quod si delictum absentis contumacis plenè probatum sit, non speratur annus ad eius condemnationem: vt bene dixit Simancas *in enchiridium, titul. 46. num. 5.* sed accusata eius contumacia in tribunali ad sententiam publicam proceditur.

2 Ad huius defensionem admittitur excusator allegans reũ sic citatum non posse intra terminum signatum comparere, & pro qualitate excusationum solet prorogari terminus ad comparendum. Et sic in quadam causa, in Compostellana inquisitione anno 1619 fuit ex decreto supremi Senatus prorogatus terminus quatuor mensium.

3 Bona horum absentium in tertium possessorem translata licèt de rigore iuris sequestrari non debeant, si tamen paulò ante citationem fuga præcessit, probarique facilè possunt, quæ bona sint, sequestrari debent: sic responsum fuit à supremo Senatu inquisitionis, Inquisitoribus Galletiæ anno 1620. At si fugit reus tempore quo captura exequenda erat, sequestrantur bona pro derelicto habita, vel quæ in potestate vxoris, & filiorum repetiuntur. Quòd si hæc discerni non possint, sequestrantur omnia, quæ in eius domo reperiuntur, quia omnia illa esse fugitiui præsumuntur.

4 Si reus contumax moriatur intra annum, & eius delictum plenè, & concludenter probatum non est, sed contra illum, tanquam contra suspectum procedebatur; tunc sistendum est, neque vlteriùs ad condemnationem deueniendum, nisi superueniant claræ & legitimæ probationes. Farinac. *q.* 197. *n.* 103. Si autem transacto anno contumacię obierit, communior sententia est condemnari posse, vt *in paragrapho sequenti* dicemus.

§. IV.

De hæretico defuncto, qua ratione aduersùs illum procedi possit.

1 *Morte non extinguitur hoc crimen.*
2 *Vt defunctus hæreticus damnetur, debent adesse clara & dilucida probationes.*
3 *Quæ sint huius clara probationes.*
4 *Pendente processu, si moriatur reus, memoria non damnatur, nisi adsint clara probationes.*
5 *Si in excommunicatione ob causam fidei per annum insordescit, puniri potest.*
6 *Aduersùs fautores hæreticorum non proceditur post mortem.*
7 *Ad condemnationem defuncti hæretici, citari debent filij & hæredes.*
8 *Non tenentur hi comparere per se, sufficit si per procuratorem.*
9 *Quilibet volens defendere defunctum hæreticum admittitur.*
10 *Facto processu reus absolui potest, vel condemnandus, neque causa haberi potest in pendenti.*
11 *Possitne procedi aduersùs hæreticum defunctum, tametsi dilucidè non sit eius hæresis probata? Affirmatiuè. suspendetur.*
12 *Dum causa agitur, bona non sunt sequestranda à tertio possessoribus.*
13 *Firmato processu, & hæresi plenè probata damnandus est, & eius bona fisco applicanda.*
14 *Si tamen non probatur delictum, neque speratur breui probandum absoluendus est reus.*
15 *Si hæreticus pœnitentiam in extremis expostulauerit, nunquam est damnandus.*
16 *Quo tempore præscribatur, ne contra defunctum procedi possit? Probabilius est quadriennio præscribi.*

1 DIcendum est primò etsi omnia crimina committentis morte extinguantur *l. defuncto ff. de publicis iudiciis, l. prima, cum aliis C. si reus, vel accusator mortuus fuerit l. prima, C. ne ex delicto defunctorum*, & aliis non tamen extinguitur hoc crimen, sicut nec crimen læsæ maiestatis humanæ ex *l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest.* & est text. expressus *in l. Manichæos. §. 2. vers. in mortem. C. de hæreticis.* ibi in morteni quoque inquisito extendatur. nam si in crimimbus maiestatis licet memoriam accusare defuncti, non immeritò & hic debet subire tale iudicium. Idem habetur clarè *in cap accusatus paragrapho in eo verò, de hæreticis in 6. & cap. si quis Episcopus eodem tit. de hæretic. cap fin. 24. q. 3. cap. filij, de hæreticis in 6.* & aliis pluribus, quæ congerit Farinac. *q. 10. num. 36.*

2 Dico secundò, vt hæreticus defunctus damnetur requiruntur claræ, & dilucidæ probationes in hæresi decessisse; si enim viuens damnari non potest, nisi legitimè confessus, vel convictus à fortiori nec defunctus, qui iure se defendendi carer. Dices damnari non posse vt hæreticum: at benè vt de hæresi suspectum Respondeo nulla ratione id sustineri posse, quia solùm in suppositis textibus conceditur aduersùs hæreticum condemnatio, non aduersùs hæresis suspectum, & infamatum: quod constat, quia ad confiscationem bonorum proceditur: ex *dicto cap. accusatus.* quæ confiscatio suspecto de hæresi conuenire non potest. Item quia suspiciones hæresis morte delinquentis extinguntur ex *dicto cap. accusatus. §. si verò* & ita tenet Simanc. *cathol. instit. tit. 18. rubr. de defunctis, num. 15. & tit. 46. rubr. de pœnis n. 77. & in enchirid. tit 62. rubr. de mortuis n. 6.* Farinac. *q. 197. num. 103.* Pegna 3. *direct. com. 92. vers. & ratio quidem* Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo cadauera num. 1. fine, verbo filij num 13. & verbo defunctus vers. secundo, in fine.*

3 Hæresis autem plenè, & sufficienter probatur, si illam viuens confessus nec pœnituit; quia tunc tanquam pertinax, qui noluit Ecclesiæ reconciliari, condemnandus est. Ad huius probationem reducitur, si in carcere existens seipsum interemit; quia illa est quædam criminis confessio: credendum est enim ex conscientia criminis se interfecisse, neque voluisse de illo pœnitere; sic Gundisalu. *tract de haret. quæst. 22. n. 1. in fine. vers. conuincitur autem.* Pegna 3. *p. com 42. vers. quod ipsum in eo & vers. de illo qui in carcere.* Farinacius *quæst. 197. num 90.* Simancas *tit. 18. cathol. instit. num. 31.* Secundò probatur testibus, qui debent esse omni exceptione maiores, alias plenè, & concludenter non probabunt.

4 Hinc fit si pendente processu mortuus fuerit inquisitus, eius memoria damnari non poterit, nisi aliunde plenè, & concludenter hæresis probata fuerit, tum quia infamatus de hæresi, hæreticus non est, tum quia eo ipso hæres defuncti censetur innocentiam probasse, dum malitia defuncti plenè probata non est: sic ex Simanca, Deciano, & aliis notauit Farinacius *quæst. 197. num. 99.*

5 Dubium

7 Dubium est, an hæresis probata sit sufficienter, ex eo quòd probetur extitisse quis contumax per annum in excommunicatione ob causam fidei, & sic mortuum esse? Et ratio dubij est, quia ille non est verè hæreticus, sed solùm iuris fictione. Ergo lex eximens crimen hæresis à generali regula, qua omnia crimina morte delinquentis extinguntur, de vero crimine hæresis, & non præsumpto, debet intelligi. At credo probabilius sufficienter hæresim illius probari. Si enim illa probatio viuente delinquente sufficeret ad illum tanquã hæreticum declarandum & condemnandum, cur mortuo ipso sufficere non debet? Siquidem iam à iure illa contumacia tanquam legitima probatio hæresis, & non tantùm suspicionis illius admissa est: & ita tenet Ciarus *pract. §. hæresis, n. 19. vers. item de crimine, in fin.* Decian. *tract. crim. lib. 5. c. 57. n. 6.* Farina. *q. 197. n. 93.*

6 Et secundò aduersùs fautores, defensores, receptatores hæreticorum nequaquam post mortem procedi posse: habetur expresse *c. accusatus, §. si verò, de hæret. in 6.* ibi eius hæredibus non est satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. Et ratio est clara, quia non sunt hæretici, sed de hæresi suspecti. Solum autem crimen hæresis post mortem delinquentis puniendum seruatur. Ergo non horum crimen: & ita pluribus relatis docet Pegna *comm. 92. ante medium, vers. alterum cap.* Simanc. *cathol. instit. tit. 4. rubr. de accusat. num. 5.* Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 51. num. 35.* Farinac. *q. 197. n. 104.*

7 Dico tertiò. Hæretici memoria condemnari non potest, nisi prius citentur filij, & hæredes, quorum interest, siue sint præsentes, siue absentes, siue certi, siue incerti; quia iusta defensio nemini est deneganda. Cùm ergo filij, & hæredes grauissimam damnum patiantur ex defuncti condemnatione, tum infamatum in bonis, quæ ab illis auferuntur, citari debent, vt si velint inquisitum defendere, allegare possint, si quid habeant in eius defensionem. Vt autem hoc facere possint, danda est illis copia iudiciorum, & accusationum, quia nullus excogitari potest aptior modus defendendi defunctum, quàm probationes in contrarium infirmando: sic Decian. *tract. crim. lib. 5. cap. 57. num. 8.* Pegna *3. part. direct. comm. 92. circa fin. vers. cùm reus moritur.* Farinac. *quæst. 197. num. 106.*

8 Hi verò filij, & hæredes non tenentur per se comparere; sufficit, si per procuratorem compareant, & sic comparendo audiendi sunt: sic Farinac. *suprà num. 83. & num. 106.* Simanc. *in enchiridium, tit. 43. rub. de procuratoribus, num. 3.* Solùm à defensione hæretici defuncti, qui consolationem in extremis ab hæreticis expostulauit, excluduntur filij, eiusque domestici, nisi velint probare non sanæ mentis hæc fecisse, iuxta *cap. filij, de hæreticis in 6.* quæ prohibitio ad aliam quamcumque defensionem non extenditur, vt ex Deciano notauit Farinacius *q. 197. num. 111.*

9 Dubium tamen est, an quilibet è populo volens hæreticum defunctum defendere, admitti debeat? Negat Ioannes Rojas *singul. 39.* Neque ratio ei deest, nam si filius non est, neque hæres, neque illius consanguineus, sua non interest illius condemnatio. Ergo assumens illius partes videtur esse hæreticorum fautor, & defensor. Cæterùm communis sententia, & tenenda asserit, quemlibet volentem sic citatum defendere, admitti debere. Ratio est, quia vtiliter gerit negotium Ecclesiæ, & religionis; cùm enim Ecclesia suis edictis citet ad comparendum eos, qui defunctum velint defendere, & casu quo nullus compareat, ex officio signat defensorem, vt Doctores statim allegandi tradunt, efficitur sanè assumentem defensionis officium, negotium Ecclesiæ facere, & non proprium. Adde. Appellatio cuilibet pro morte damnato admitti solet. Ergo etiam admitti debet hæc defensio, cùm vtraque in charitate fundetur. Neque obstat dici posse hæreticorum defensor, quia vsquedum condemnatus sit, non constat hæreticum esse: solùm enim constat ipsum, eiusque filios, hæredes; & consanguineos in summo discrimine, & periculo grauissimi damni versari, quod si iustè auerti potest, charitas petit, vt auertatur. sic. Simanc. *cathol. instit. cap. 18. num. 15. & in enchiridium tit. 62. rub. de mortuo, num. 8.* Decianus *tract. crim. lib. 5. cap. 37. n. 31.* Farinac. *q. 197. numero 108.* Pegna *directorij 3. part. quæstione 92. vers. eo termino elapso, & sequentibus* Gundisalu. *tract. de hæreticis, quæst. 22. num. 9.*

10 Dico quartò. Facta citatione, & processu formato ea breuitate, qua fieri possit, vel reus defunctus absoluendus est, vel condemnandus: neque enim in suspenso causam Inquisitores habere possunt, quia id cederet in grauissimum filiorum, & hæredum præiudicium, quibus & matrimonia, & contractus celebrare multum ex illa suspensione impediretur; cùm nullus auderet contrahere cum illis, quorum ascendens periculo damnationis est expositus, & quorum contractus periculum rescissionis subeunt, quorumque diuitiæ auferendæ sunt: sic ex Abulensi instructione an. 1498 lata pro Inquisitoribus Hispanis notauit Pegna *dicto commentario 92. versic. obseruandum etiam censeo.*

11 Nunquam tamen debent Inquisitores defunctum citare, & causam contra eius memoriam prosequi, nisi plenam, dilucidamque probationem in hæresi decessisse habeatur. sic notauit Rojas *tract. de hæreticis, 2. p. num 30.* & adducit instructionem Granatensem, Hispalensem, & Madrilianam Simancas *cathol. instit. tit. 18. rubric. de defunctis, num. 12. & 19. in enchiridium, tit. 62. rub. de mortuis, num. 3.* Farinacius *q. 197. num. 120.* Pegia *3. part. direct. comm. 92. post medium, vers. in hac causa.* Sed certè spectato iuris rigore censeo aduersùs hæreticum, semiplenè probatum, inquiri posse, & causam agere: si enim aduersùs illum viuentem instituta erat inquisitio, & processu pendenti mortuus fuit, poterit Inquisitor prosequi? quia semper censetur prosequi causam aduersùs hæreticum: sic Decianus *lib. 5. crim. cap. 57. num. 6. & 9.* Farinacius *quæst. 197. num. 99. & 100.* Alias si semper causa defuncti ante citationem, hæredum plenè probari debet, frustraneè ad eius defensionem hæredes citantur.

12 Interim tamen quo casu formatur, quousque sententia accedat, non sunt bona à possessoribus sequestranda, quia ipsi non deliquerunt, & cùm ritè possederint, non debent in casu dubio illorum vsu priuari. sic Pegna *dict. comment. 92. versic. tametsi verò* Farinacius *quæst. 197. num. 102.*

13 Formato ergo processu, si hæresis est plenè probata, damnandus est, eiusque bona fisco sunt applicanda, etiamsi ad tertium deuenerint possessorem, & eius ossa exhumanda, si fortè à Catholicis possunt distingui; ac tandem eius effigiem, seu statuam comburendam: sic plurimi ralat. a Farinacio *quæst. 197. num 92. & 94. & quæst. 10. num. 38.* Forma autem sententiæ optima est, quæ deducitur ex ea, quæ lata fuit in Concilio Constantiensi, *sessione 8.* aduersùs Ioannem Vvicleff. hæreticum quam refert Pegna *dict. comm. 92. circa fin.*

14 Quòd si hæresis plenè probata non sit, neque speratur breuissimo tempore probanda, absoluendus est reus, ne eius fama patiatur detrimentum, néve filij & hæredes grauentur. In hac enim absolutione nullum Ecclesiæ, neque fisco sequitur inconueniens: siquidem superuenientibus nouis probationibus, ex illis, iunctis iis, quæ antea erant in processu, poterit sic absolutus condemnari, vt bene aduertit Pegna *suprà dict. comm. 92. postmed. vers. quòd si fortassis.*

15 Notanter semper fuit locutus de hæretico sic decedente nam si in extremis signa contritionis exhibuit, & iudicialiter ob temporis angustiam absolui non potuit, nequaquam eius memoria est damnanda, sed potiùs debet ad reconciliationem admitti, ex text. *in cap. à nobis, el 2. de sent. excom.* & argumento à contrario sensu colligitur ex *cap. filij, de hæret. in 6.* & multis exornat Vmbert. Locat. *in iudic. inquisit. verbo caducum, n. 1. fin. & verbo filij. n. 13. fin. & verbo Inquisitor, num. 25.* Farinacius *quæst. 193. num. 20. & 21.*

16 Dico vltimò varias esse Doctorum sententias, super tempus, in quo præscribitur, ne contra defunctum procedi possit. Aliqui enim neque contemnendi Doctores affirmant quinquennio præscribi, alij viceunio, alij tricennio, alij quadricennio, alij denique existimant nullo tempore præscribi, quorum opiniones refert Vmbert. Locat. *in iud. inquisit. verbo cadauera. num. 5.* Decian. *tract. crim. lib. 5. c. 57. num. 12.* Rojas *tract. de hæret. 2. parte num. 193. & singul. 50.* Pegna *3. part. direct. comm. 92. vers. his ita positis, & sequentib.* Farinacius *quæst. 193. à num. 112. & quæst. 10. num. 82.* In qua diuersitate ista mihi verior sententia apparet, quæ affirmat solo quadricennio præscribi: cùm enim ius confiscandi bona hæreticorum dixerimus quadricennio præscribi, & hoc ius sit accessorium memoriæ defuncti damnatæ, efficitur & toto illo tempore memoriam defuncti damnari posse: sic pluribus comprobat Rojas *suprà.* Mascardus *de probationibus libro 1. conclusion. 112. num. 19.* & Farinacius *quæst. 10. num. 82. vers. tu dic.* Neque audiendi sunt Doctores, qui inter damnationem memoriæ defuncti, & confiscationem suorum bonorum constituunt differentiam: ij sunt Baiardus ad Clarum, *§. hæresis. num. 27.* Felinus *cap. cùm nobis, de præscript. num. 52.* relatus à Deciano *lib. 5. criminalium, cap. 57. num. 12. ante medium*, qui affirmant quinquennio præscribi in damnatione memoriæ defuncti, & in confiscatione quadricennio. Alij è contra in confiscatione dicunt quadricennio præscribi, iuxta textum *in cap. 2. de præscript. lib. 6.* In damnatione autem memoriæ, & in aliis hæreticorum pœnis nullo tempore præscribi: sic Pegna *supradicto comment. 92. circa principium vers. his ita positis.* Thomas Sanchez *lib. 2. cap. 22. numero 42.* Azorius *3. p. instit. lib. 1. cap. 18. vers. nihilominus.* Graffis *lib. 2. suarum decisionum, cap. 11. n. 12. vers. & hæc intellige.* Non, inquam, inaudiendi sunt, tum quia, vt bene dicit Farinacius *quæst. 197. num. 116.* hæc distinctio nec iure, nec ratione fundatur, tum quia confiscatio accessoria est memoriæ defuncti condemnatæ, taliter quòd non requiritur specialis sententia super bonorum confiscatione, sed eo ipso, quòd memoria defuncti damnatur, bona ipsius manent fisco addicta, & illa liberè occupat. Ergo si memoria defuncti non nisi infrà quinquennium damnari potest, neque confiscatio vltrà locum habebit, vel econtra si memoria defuncti damnari potest, & confiscatio, quæ illi accessoria est, semper intrare debet.

§. V.

De reo adorante dæmonem ſeu de lamiis, vulgò *Bruxas*.

1 *Qui adorat dæmonem, præter bonorum confiſcationem, aliàs pœnas incurrit.*
2 *Ad horum capturam liquidiores probationes, quàm in aliis delictis requiruntur.*
3 *Si ipſi rei ſe detulerint, ad reconciliationem ſecretam admittuntur.*
4 *Quando abſolutio ad cautelam, & abiuratio commiſſariis remittatur.*

1 SI exhibeat cultum dæmoni, ex affectu illum reuerendi abſque intellectus errore, etſi hæreticus non ſit, qua tamen eſt verus idololatra, incurrit præter bonorum publicationem, alias pœnas aduersùs hæreticos latas, & extrauag. Ioann. XXII. quæ incipit, *Super illius ſpecula*, quamque ad verbum refert Pegna *direct. inquiſit. 2. p. q. 43 poſt n. 9.* eſto aliqui dicant vſu non eſſe receptam. Quòd ſi reueretur dæmonem ex metu vel auaritia, vel ex alio affectu, ſupradictam pœnam excommunicationis non incurrit, quia non eſt verus idololatra. Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 10.*

2 Ad horum capturam grauiſſima indicia, & probationes liquidiores, & clariores quàm in aliis delictis requiruntur ob periculum falſitatis, quod experientia teſte compertum eſt. Quapropter ex depoſitione præciſa complicum, qui de aliquo teſtantur ad fuiſſe in conuentu, & congregatione lamiarum adorantium dæmonẽ, ibique adoraſſe, non capitur reus, quia ſæpè per illuſionem dæmonis, aliqui probatæ virtutis in hoc conuentu apparere videntur; cùm tamen verè non appareant. Item ſæpè exiſtimant lamias corporaliter apparere, cùm ſolùm in repræſẽtatione adſint ſic Farin. *q. 185. n. 152. fine, & q. 188. n. 76. verſ. imò ſi ex depoſit.* Quapropter niſi cum illorum depoſitione cõſtet ſimul de aliquo actu exteriori v.g. de nece alicuius hominis, vel aliquorũ animalium, vel apud teſtificatum appareant aliqua vnguenta, & animalia immunda, nempe bufones, & angues ex quibus vehemẽs præſumptio delicti oriatur, nunquã capturæ traditur, iuxta quandam Madrilianam inſtructionem, quæ eſt 15. & 20. circa lamias, editam anno 1612. occaſione cuiuſdam actus publici Logronenſi ciuitate celebrati, in quo plures condemnati ſunt, & poſtea compertum fuit plures fallacias in condemnatione adfuiſſe, ob quas bona eorum, qui ibidem damnati ſunt, fiſco addicta non fuerunt neque eorum ſententiæ Eccleſiæ fuerunt affixæ, & inſuper reconciliati, declarati fuerunt habiles cuilibet Inquiſitionis officio.

3 Si huiuſmodi lamiæ ſeipſas detulerint, & faſſæ fuerint dæmonem adoraſſe, illique credidiſſe, & à noſtra fide verè & ex animo apoſtataſſe, ad reconciliationem admittuntur ſecretam, iuxta practicam inquiſitionis Hiſpaniæ, neque eorum bona confiſcantur, neque habitus pœnitentialis eis imponitur. habetur in inſtructione Madriliana 14. edita anno 1613. Quòd ſi hæ poſt hanc abiurationem relabantur, etſi de rigore iuris tanquam relapſæ brachio ſæculari tradendæ eſſent, nihilominus in Hiſpania, iuxta inſtructionem ſupradictam, & aliàs inquiſitioni Logronenſi remiſſas ad reconciliationem admittuntur bis, & ter. Si autem hi delinquentes in minori ætate, v. g. ante 12. vel 14. annum deliquerint, ſolùm ad cautelam abſoluuntur, eſto in aliis delictis; ſi fuerint doli capaces abſolutio abſolutè concedatur, iuxta ſupradictam inſtructionem.

4 Verùm ſi hi delinquentes, & ſpontaneè confitentes fateantur tantùm adfuiſſe in conuentu, & congregatione lamiarum adorantium dæmonem, abſque apoſtaſia à fide, tunc abſolutio ad cautelam, & abiuratio commiſſariis remitti ſolet.

§. VI.

De Iudæis, Mauris, aliiſque infidelibus non baptizatis.

1 *Si noſtram fidem, & religionem directè offendant, iudicibus fidei tradunturpuniendi.*
2 *Idem eſt, ſi contra noſtram fidem, & ſuam delinquit.*
3 *Qui communiter reputatur baptizatus, & aduerſus noſtram fidem delinquit, punitur.*
4 *Ab Inquiſitore ſimul cum ordinario puniendi ſunt.*

1 ALicui videri poſſet hos nequaquam à iudicibus fide puniri poſſe, quia ſunt extra Eccleſiam: quod quidem ſolùm verum eſt, quando aduersùs ſuam legem, & non ſpecialiter aduersùs noſtrã delinquũt. At cùm ſæpè noſtrã religionẽ offendant, iudicibus fidei ad quos pertinet illam cuſtodire immaculatam, & à quibuſuis contrariis defendere ſubiecti ſunt, ob hanc rationem colligitur hæc poteſtas, ex *c. contra Chriſtianos de hæret. in 6.* & ex extrauag. Greg. XI. incipiente, *Admodũ dolẽter audiuimus*, & ex cõſtitutione Greg. XIII. edita an. 1581. incipiente, *Antiqua Iudæorum improbitas*, quæ referuntur à Pegna inter litteras Apoſtolicas, *in fine direct.* Quocirca ſi aliquis Iudæus, non baptizatus violat Eccleſias, ſacramenta contemnit, & irridet, blaſphemias in Chriſtum iactat, pro qualitate criminis puniri debet. Item ſi perſuadet Chriſtianos vt fidem abnegent, & abnegantes recipit, & abſcondit, fauorémque præſtat hæreticis, ne ab Inquiſitorib. capiantur, tanquam fautores hæreticorum puniendus eſt, pœna ſcilicet arbitraria, fuſtigationis triremis, exilij, pecuniæ, necnon & alia atrociori, prout, Inquiſitoribus viſum fuerit, etiam vſque ad relaxationem: ſic habetur expreſsè in ſupradictis decretis, & tradit Hippolyt. Riminald. *conſ. crim. diuerſ. 83. n. 4. lib. 2.* Campeg. *in addit. ad Zanch. tr. de hæret. q. 9. n. 11.* Rojas *tr. de hæret. 1. p. n. 557. & ſeq.* Farin. *q. 178. §. 6. n. 143.* Eymer. *direct. 2. p. q. 46 per totam.* & ibi Pegna *com. 71. & com. 69. verſ. tertium eſt, & ſeqq.* Azor. *inſtitut. moral. 1. p. lib. 8. c. 22. rubr. de obſtinata Iudæorum perfidia, q. 12.* & alij apud ipſos.

2 Maior difficultas eſt, ſi Iudæus, & paganus in iis, quæ ſunt noſtræ, & ſuæ fidei communia delinquit, an tunc, ab Inquiſitoribus puniri poſſit? v. g. ſi neget Deum eſſe, dæmones adoret, inuocet, & ſacrificia eis offerat, qua in re, etſi aliqui contrarium aſſerant, omnino dicendum eſt ab Inquiſitoribus puniri poſſe, neque de hac re licet dubitare cùm expreſsè decretum ſit à Greg. X. in dicta conſtitutione, incipiente, *Antiqua Iudæorum improbitas*, vbi recenſentur caſus, in quibus Inquiſitores poſſunt aduersùs Iudæos, aliosque infideles procedere. Et primo loco punitur is, de quo agimus per hæc verba: Si quis Iudæus, aut infidelis in his, quæ circa fidem cum illis nobis ſunt cõmunia veluti, Deum, vnum, æternum, omnipotentem, creatorem omnium viſibilium, & inuiſibilium, & ſimilia non eſſe aſſeruerit, prædicauerit, vel priuatim alicui inſinuauerit, Inquiſitorum hæreticæ prauitatis iudicio ſubiacebit, &c. Et ita notant referentes ſupradictam conſtitutionẽ, Pegna *2. p direct. q 46. com. 71 poſt prime*, Farinac. *q. 178. n. 146.* Azor. *1 p. lib. 8. c. 22. q. 12.* Didac. Cantera *in ſum. qq. crim. rubr. de har. c. 1 n. 72.* Ratio eſt, quia ſic delinquendo noſtram fidem oppugnant: & offendunt. Competit ergo iudicibus fidei eam defendere, & offenſorem punire, & media offenſorum punitione audaciam aliorum reprimere. Debent autem hæc delicta in præſentia Chriſtianorum fieri, vt ſic cenſeantur malo ſuo exemplo Chriſtianos mouere; aliàs non videtur eſſe ſpecialis offenſio, & oppugnatio fidei, neque locus defenſionis ſit Pegna *dict. com. 71. verſ. ſi ergo, in fine.* Omitto plures rextus, & rationes, quibus hæc doctrina impugnari poteſt; quia illis omnibus ſatisfacit plenè Eymer. *dicta. q. 46.* De forma autem abiurandi hos errores, vide Pegnam *ſuprad. comm. 71. in fine.*

3 Rurſus contingere poteſt aliquem baptizatum non eſſe. At in communi hominum æſtimatione ſic reputari, quia inter Chriſtianos nutritus eſt, qui quidem ſi aduersùs noſtram fidem delinquit, etſi hæreticus non ſit, tanquam hæreticus eſt puniendus, quia offendit religionem noſtram quam exteriùs ſaltem profitetur: ſic Farin. *q. 17. P. n. 135.* Simanc. *cathol. inſt. tit. 31. rubr. de har. n. 5* Azor *1 p. lib. 8. c. 9. q. 3. verſ. ſi quæras.* Et iuxta hanc doctrinam Cæſaraugustæ anno 1619 quidam Maurus, qui aduersùs noſtram fidem deliquit, recenciliatus eſt, etiamſi allegauit baptizatum non eſſe, in cuius confirmationem in libro ſuæ parochiæ non fuit inuentus ſcriptus.

4 Denique aduerte quoties hi Iudæi, & infideles puniendi ſunt, ab Inquiſitore ſimul cum ordinario puniri debere, neque poſſe vnum ſine alio, iuxta *Clem. 1. §. duro, de har.* ſic Squillicen *tract. de fide cathol. c. 46. ad fin.* Pegna *2 p direct. q 44 com. 69 in medio, verſ. illud hic non eſt omittendum.* Farin. *q. 178. n. 147.*

§. VII.

De fautoribus hæreticorum impedientibus & vſurpantibus S. Inquiſitionis officium.

1 *Examinari debet, an fautor ſit factus hæretico quia talis an quatenus amicus, vel conſanguineus.*
2 *Idem eſt de impediente officium inquiſitionis.*
3 *Quæ pœnæ ſint iis impoſitæ, & qua ratione contingat ſanctum Officium impedire.*
4 *Vſurpans officium inquiſitionis ab Inquiſitoribus punitur pro qualitate cauſæ.*

1 EXactè inueſtigandum eſt, an fauor præſtitus ſit hæreticis, quatenus tales ſunt, an ſolùm quatenus ſunt conſanguinei, vel amici: nam in vno caſu contrahunt pœnas fautoribus impoſitas, videlicet excommunicationem, & alias arbitrio iudicis imponendas, pro qualitate criminis, ſcilicet pecuniæ, triremis, fuſtigationis, & ſimilium, & de leui abiurant. In alio autem caſu à ſupradictis pœnis excuſantur, vt latiùs diximus, cùm de his ſuſpectis in fide ſermonem inſtituimus. Modos cognoſcendi, qui fautores hæreticorum ſint, recenſet Farinacius *quæſt. 182. num 10.* Pegna *directi. 2. p. q. 53. comm. 73. verſ. ſecundò, & ſeqq.*

2 Idem

2 Idem quod dictum est de fautoribus, dicendum est de impedientibus inquisitionis officium; verè enim hæreticorum fautores sunt, & de hæresi suspecti, & grauiùs delinquunt quibullibet aliis fautoribus, & sic grauiùs puniendi sunt.

3 Quapropter ex constitutione Innoc. IV. edita anno 1252. & Clem. IV. edita anno 1265. vtraque incipiente. *Ad extirpanda*, quasque refert Pegna, inter litteras Apostolicas, *& in direct.* 2. *p.* 352. *com.* 77. Qui hæreticum captum de manibus ministri eripere ausus fuerit, vel impedierit ne capiatur, vel aliquo modo auxilium, consilium, vel fauorem ad liberandũ præstiterit, siue id faciat vi, & armis, siue clamoribus, & monitionibus, quibus auditis fugit delinquens, perpetuò relegatur cum publicatione bonorum. At huic delicto Pius V. in quadam sua constitutione edita anno 1569. incipiente, *Si de protegendis*, præcedentium confirmatio pœnam mortis, & confiscationis bonorum, ac reliquas omnes pœnas, quibus rei latæ maiestatis humanæ afficiuntur, imposuit: cuius Bullæ tenorem refert Pegna inter litteras Apostolicas, illiusque mentionem facit Farin. *de haret. q.* 182. *n.* 96. Eam tamen hanc partem mortis nunquam ob hoc crimen præcisè imponi, nisi in aliquo casu raro, & extraordinario, in quo si mul cum defensione hæretici occisio, seu grauis alicuius ministri inquisitionis vulneratio coniungeretur, tunc enim sic delinquens curiæ seculari relaxatur, esto fateatur se hæreticum esse, & pœnitentiam expostuler, & ad reconciliationem admittatur. At idem est qui fingeret se esse hæreticum illum capiendum, & loco illius se submitteret, vel alium submittere faceret, vt sic hæreticum à potestate inquisitionis liberet; hic enim tanquam fautor hæreticorum, & inquisitionis officij impeditor puniendus est. Ex supradictis autem constitutionibus Innoc. IV. & Clement. IV. qui sic se supponit, carceri perpetuo mancipatur; qui verò alterum submittit, publicatis bonis omnibus, in perpetuum relegatur, & suppositus si fuit in dolo, mancipatur perpetuo carceri. sic notauit Farinac. *q.* 182. *n.* 98.

4 Rursus huic tribunali subiectus est reus vsurpans officium Inquisitoris Notarij, aut alterius ministri, qua offendit sanctissimam huius tribunalis iurisdictionem; meritòque ab eius iudicibus coërceri debet. Sed qua pœna puniatur, non constat. Examinandũ enim est diligenter causa vsurpationis: nam si officium vsurpauit, vt se ab aliquo periculo, in quod fuit iniectus, liberaret, nec alicui nocuit, leuiter est puniendus; reprehensione aliqua verbali secretò in tribunali facta, & pœna aliqua pecuniaria, vel exilio per aliquot annos; sic colligitur ex iis, quæ tradit Menoch. *de arbitr. l.* 2. *cas.* 306. *à num.* 14. vbi probat falsitatem, quæ nemini nocuit, nec nocere potest, non pœna falsi, sed aliqua extraordinaria puniri. At si officium inquisitionis vsurpauit, vt aliquos terreret, & concuteret, vel pecunias extorqueret, aut alia crimina præstaret, in actu publico est producendus, ibique legenda est eius sententia, vt aliquoties vidi. Sententia autem solet esse pecuniaria, fustigationis, & triremis pro qualitate delicti. sic docuit Simancas *catholic. institit. tit.* 46. *col.* vlt *& in enchirid. c.* vlt. *n.* 15. & probat authoritate Iulij Clari *l.* 5. *recept. sent. tit. ad leg. Cornel. testamentariã*, qui ita scriptum relquit: Qui insignibus altioris ordinis vtuntur, mi itiamve confingunt, quo quem terrent, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur.

§. VIII.

De reo ducente secundam vxorem viuente prima.

1 *Iudicibus fidei puniendus, subiicitur hic delinquens.*
2 *Pœna huius criminis est arbitraria: in aliquibus partibus abiurant de vehementi, in Hispania de leui.*
3 *Procedunt tam in viro ducente vxorem, quàm in vxore ducente virum.*
4 *Religiosus ducens vxorem, grauius punitur.*

1 QVòd Inquisitores aduersùs hos delinquentes procedant, tanquam aduersùs hæresis suspectos, & malè de sacramento matrimonij sentientes, nulla est dubitatio, vt testatur Farinac. *q.* 178. *num.* 68. & tradit Pegna 2. *part. directorij. quæst.* 56. *com.* 81. *post medium. versic. de eo.* Couart. *epitom. de sponsalib.* 2. *p.* 67. §. 3. *n.* 6. *versic. suspectos etiam hæreseos.* Albertin. *tractat. de agnoscend. assert. q.* 23. Simanc. *catholic. institut. tit.* 40. *& in enchirid. tit.* 12. *rubr. de nefariis nuptiis n.* 5. Rojas *singul.* 98. *n.* 4. Menoch. *de præsumpt. l.* 5. *præsumpt.* 6. *n.* 37. *& de arbitr. libr.* 2. *cas.* 420. *num.* 14. & alij apud ipsos. Quod venit intelligendum, siue secundum matrimonium palam, siue secretò contrahatur, quia hoc non tollit suspicionem, licèt ex parte minuat. Simancas *catholic. institut. c.* 40. *num* 4. Salzedo *in pract. crimin. c.* 8. *littera B. versic. ne illud.* Farinac. *de delictis carnis. q.* 140. *numer.* 24. Item procedit cõclusio, posse scilicet Inquisitores aduersùs hos delinquentes procedere, etiamsi secundum matrimonium aliàs sit irritum, vt quia erat consanguinea, vel religiosa, aut alio impedimento ligata; quia in præsenti non tam matrimonium in effectu, quàm in affectu punitur, ex *l. eũ qui duas, Codic. ad legẽ Iuliam. de adulter. auth. incestas, Cod. de iniustis nupt. c. nuper, de bigamis*, & notauit Anton. Gomez *leg.* 80. *Tauri n.* 30 Albertin. *de agnoscend. assert. cathol. q.* 23. *n.* 10. Farinacius alios referens, *q.* 140. vbi de delictis carnis, *n.* 25. Quocirca reus, vt effugiat hoc iudicium, probare tenetur ignoranter processisse quæ ignorantia non probatur, ex eo quòd nullo tempore coniux prima absens fuerit; quia insuper debet probare certum nuntium accepisse de illius abitu, iuxta text. *in c. præsentia, de sponsalibus*, vel probare tenetur primum matrimonium nullum fuisse, & quousque hoc probet, Inquisitorum iudicio subditur ob hæresis suspicionem: nullitate autem probata cessat Inquisitor, & succedit Episcopus, qui sic contrahentem debet punire, iuxta textum *in c. cùm in Apostolica, de sponsalib.* eo quòd absque declaratione Ecclesiæ nullitatis prioris matrimonij, ausus fuerit secundum contrahere, sic notauit Farinacius *de hæresi, quæst.* 172. *n.* 72.

2 Pœna huius criminis arbitraria est in Italia, aliisque locis abiurant de vehementi, vt testatur Pegna *dicto comm.* 81. *post medium, versic. de eo*, Farinac. *de hæres, q.* 178. *num.* 68. *fine.* At in Hispania de leui tantùm abiurant; & si plebei sint, flagellis cæduntur, & quinquennio triremibus addicuntur: si nobiles, aliis pœnis pecuniariis, exilioque damnantur. Simancas *cathol. institit. tit.* 40. *num.* 6. *& in enchirid. tit.* 12. *n.* 6. Farinac. *q.* 178. *num.* 74.

Aduerto tamen si hic delinquens antequam testificeatus sit, seipsum inquisitoribus detulit, & crimen manifestauit, mitiùs esse puniendum: Putarem sanè primò in carceribus secretis recludendum non esse, dum eius causa agitur, sed in aliqua particulari domo, vt Compostellæ obseruatum vidi. Secundò existimarem, etiam si plebeius sit, flagellis non debere cædi, sed exilio, aliquaque pœna pecuniaria condemnari. Et idem est dicendum de eo, qui aliqua apparenti ratione ductus de morte prioris coniugis, probat secundum matrimonium contraxisse.

3 Secundò aduerto supradicta tam in viro ducente vxorem quàm in vxore ducente virum procedere. sic Simanc. *cathol. institit. tit.* 40. *n.* 5. Farin. *q.* 178. *n.* 73.

4 Ad huiusmodi crimen reduci potest, si religiosus siue laicus sit, siue clericus ducat vxorem: punitur enim ab inquisitoribus eadem pœna qua binas nuptias contrahens, & grauiori ob suspicionem grauiorem Lutheranæ hæresis. Cætera *quæst. crim. de haret. n.* 70. *&* 71. *fol.* 431.

§. IX.

De reo non Sacerdote Missam celebrante, aut aliud sacramentum ministrante.

1 *Hic est de hæresi suspectus.*
2 *Pœna mortis pluribus in locis punitur, aliis verò, vt in Hispania arbitraria pœna.*

1 HVnc de hæresi suspectum, nemini esse potest dubium, ac proinde inquisitorũ iurisdictioni subiectum, committit enim crimen falsi in re grauissima, vsurpans officium, & iurisdictionem à se prorsus alienam. sic Bernard. Diaz *pract. crim. c.* 12. *n.* 3. & ibi Salzedo alios adducens Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cas.* 320. *n.* 13. *&* 14. Solùm potest esse aliqua dubitatio, si quis ex intentione iudendi, vel irridendi hæc sacramenta ministraret, & talis intentio omnibus adstantibus patefieret; quia tunc non videtur puniendus, tam vt alienæ, sacræque iurisdictionis vsurpator, quàm vt irrisor.

2 Sed qua pœna puniendus is sit?

Respondeo pœna mortis puniendum esse; ac proinde brachio seculari tradendum, vbicumque receptæ sint constitutiones Pontificiæ. Nam sic delinquenti pœnam mortis esse imponendam statuit, Paul. IV. in sua constitutione edita 20. Maij anno 1557. & in alia edita 17. Februarij anno 1559 quarum mentionem facit *iudicial. inquisit. rubr. sine ordinibus celebrantes f. mihi* 475. Salzedo *supr.* Idem statuit Clem. VIII. in sua constitutione editæ 5. Decembris anno 1601. incipiente, *Etsi aliàs*, cuius meminit Farin. *q.* 193. *n.* 39. Et merito hæc pœna puniri debet; quia est nefas omnino grauissimum, quale antiqui Pontifices nunquam committendum præsumpserunt, & fortè ob eandem causam huic crimini pœnam non statuerunt, vt dicit Bernard. Diaz *pract. dict. c.* 12. *in princ.* Sed cùm his temporibus malitia hominum creuerit, & in omne malum, scelusque propendeant, aliqua pœna graui coërceri iustissimum fuit. Dixi pœnam mortis huic crimini imponendam esse, vbi constitutiones Pontificiæ receptæ sunt: quod dixi, quia in Inquisitionibus Hispaniæ video supradictas Bullas quoad relaxationem cutiæ læculari ob huiusmodi crimen receptas non esse; ac proinde solùm pœna arbitraria sic delinquentem esse puniendum. sic Bernad. Diaz *allegato loco*, & Menoch. *suprà casu* 320. *num.* 14. Hæc autem pœna arbitraria regulariter est in actu publico, abiutare de leui, flagellis cæd, & triremibus addici, & ab ordinibus perpetuò priuari. Aliquando hæc pœna minuitur, & in exiliũ, & pecuniã conuertitur, tumsi delinquens nobilis sit, neque in actu fuit specialis

malitia; tum si sit ita rusticus, vt non tam ex malitia, quàm ex aliquali ignorantia processisse videatur. Et ita vidi quendã adolescentem simplicem, qui annali reclusione in monasterium, & pœna pecuniaria damnatus fuit, eo quòd fingens se sacerdotem, alterius confessionem excepit, vt postea illum irrideret.

§. X.

De transmittentibus arma, equos, bellicáque tormenta hostibus nostræ religionis.

Inquisitoribus Hispaniæ hoc crimen committentes subiiciuntur, & pœnis arbitrariis puniuntur.

INquisitores Hispani de hoc crimine cognoscunt ob suspicionem hæresis. Videtur enim sic delinquentes fautores hæreticorum esse; & ita in carceribus secretis recluduntur, dum eorum causa agitur. Illa concluſa, simul cum ordinario (quod semper intelligitur) pronuntiatur sententia, quæ regulariter in tribunali tantùm pronuntiatur, & non in actu publico nisi in aliquo casu grauiori, & extraordinario. Huius autem pœna est, si vilis persona est, fustibus cæsi sin minus exilio, & pecunia, in ea quantitate, qua equi, armáque valebant, & insuper omnia illa confiscantur: quòd si iam fuerint transmissa, pœna pecuniaria duplicatur. Et scio quendam religiosum ob hoc crimen ex consilio supremi Senatus condemnatum fuisse in sexcentis scutis, & in annua in suo conuentu reclusione, & suspensione interim ab officio: quam condemnationem adimpleuit, & pecuniam ex reditu sibi obuenturo duobus annis soluit. Antiquitus abiurabant de leui, modò non est in vsu.

DISPVTATIO IX.

De Confessario ad Venerem incitante.

PLACVIT pro complemento huius tractatus aliquando latiùs examinare, qua ratione Inquisitores de hoc crimine cognoscant, & quando alij teneantur sic delinquentes Inquisitoribus denuntiare, & quibus pœnis delinquentes affici debeant.

PVNCTVM I.

Quid in hac re à summis Pontificibus, & ab Inquisitoribus statutum sit.

1 *Quid statuerit Pius IV.*
2 *Quid Clemens VIII.*
3 *Quid Gregorius XV.*
4 *Solicitatio ad Venerem, non ad alia crimina in supradictis decretis cauetur.*
5 *In Bulla Pij IV. & Clementis VIII. sola solicitatio mulieris cauetur. At in Bulla Gregorij cuiusque persona, siue fœmina siue viri.*
6 *Ex decreto Pij VI. & Clementis VIII. solus Confessarius & in confessione delinquens venit puniendus. At ex Gregorij decreto si ante, vel post confessionem immediatè delinquat.*
7 *In decreto Pij IV. & Clementis VIII nulla pœnitenti imponitur obligatio denuntiandi, prater eam, quo iure inest. Secus ex decreto Gregorij.*
8 *In Bulla Pij IV. & Clementis VIII. committitur hac cognitio priuatiuè Inquisitoribus. At in Bulla Gregorij etiam ordinariis.*
9 *Bulla Gregorij in Hispaniarum regnis non videtur recepta.*
10 *Inquisitores quid circa hoc crimẽ in suis edictis præcipiãt.*
11 *Colligitur stricta obligatio in pœnitente denuntiandi Confessarium, & quàm graue crimen hoc sit.*

1 PAramus *de origine inquisitionis l. 3. q. 10. in fin.* Cotiolanus *de casibus reseruatis. part. 1. sect. 2. art. 22. f. 235.* Ioan. Sanc. *in suis selectis disputationibus. disp. 11. numero 18.* referunt Bullam Pij IV. & Clementis VIII. de hac re in Bulla inquam, Pij IV. quæ incipit, *Venerabili fratri, Archiepiscopo. Hispalensi Hispaniarum hæretica prauitatis Inquisitori generali. quaque fuit edita, & publicata die 16. Aprilis anno 1561.* Solùm tribuitur Inquisitori generali iurisdictio cognoscendi, & puniendi per se, vel per alios à se deputatos, delinquentes sacerdotes tam sæculares, quàm regulares regnorum Hispaniæ, qui sacramento Pœnitentiæ in actu audiendi confessiones abutuntur; mulieres videlicet pœnitentes ad actus inhonestos, dum earũ audiunt confessiones, alliciendo, & prouocando, seu allicere, & prouocare tentando, & procurando. Superiis autem (ait Pontifex) diligenter inquiras, & iuxta facultatum tibi contra hæreticos, aut de hæresi quouis modo suspectos, à Sede Apostolica concessarum continentiam & tenorem procedas.

2 Clemens verò VIII. vti infertur in decreto supremi Senatus inquisitionis edito die 3. mensis Decembris, anno Domini 1592. solùm statuit Inquisitore generalem in Hispania procedere posse aduersùs quoslibet presbyteros sæculares, & regulares in sacramento Pœnitentiæ, seu in actu confessionis sacramentalis, solicitantes mulieres pœnitentes ad impudicitiam, seu peccata carnis, sicut & in aliis causis ad sanctissimum inquisitionis officium pertinentibus, vt hactenus fecit, etiam priuatiuè, quoad superiores regularium, cuiusuis ordinis, & congregationis, etiamsi mendicantium existant, ipsosque regulares non eximi ab onere deferendi, seu denuntiandi huiusmodi delinquentes eidem sancto Officio, quemadmodum in aliis casibus, & causis sanctæ inquisitionis, in quibus alij Christi fideles de iure tenentur.

3 At Gregorius XV. die 30. Augusti, anno 1622. & sui Pontificatus anno 2. constitutionem edidit aduersus solicitantes sacerdotes; & primò refert, & confirmat Bullam Pij IV. nuper relatam: illámque non solùm in prædictis Hispaniarum regnis sed in quibuslibet Christiani orbis partibus firmiter, & inuiolabiliter obseruari præcipit, & mandat. Secundò, ne de pœna his delinquentibus imponenda, & de modo procedendi ab aliquo dubitari possit, statuit, quòd omnes, & singuli sacerdotes, tam exempti, quàm non exempti, qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta, siue inter se, siue cum aliis quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, siue ante, vel post, immediatè, seu occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi, etiam ipsa confessione non sequuta; siue extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque, vbi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, solicitare, vel prouocare tentauerint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint in officio sanctæ inquisitionis seuerissimè puniantur. Tertiò apponit modum cognoscendi de tali delicto, remitti enim eius cognitionem tam Inquisitoribus, quàm locorum ordinariis, simul, vel separatis. Ait enim Pontifex: Omnes hæreticæ prauitatis Inquisitores, & locorum ordinarios vniuersi orbis Christiani, in suis quemque diœcesibus, & territoriis per has nostras litteras etiam priuatiuè, quoad omnes alios specialiter, ac perpetuò iudices delegamus, vt super his contra prædictos simul, vel separatim in omnibus, prout in causis fidei iuxta sacrorum canonum formam, nec non officij inquisitionis constitutiones, &c. diligenter inquirant, & procedant. Quartò qui in aliquo ex huiusmodi nefariis excessibus culpabiles fuerint reperti pro criminũ qualitate, & circũstantiis puniendi sunt, scilicet suspensione ab executione ordinis, priuatione beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcumque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, necnon vocis activæ, & passiuæ; si regulares fuerint, exilij, damnationis ad triremes, carceris perpetui; imò si pro delicti grauitate maiores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione curiæ sæculari puniendi tradantur. Quintò, datur facultas venerabilibus fratribus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, ne delictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei tã pernicioſum remaneat ob probationum defectum impunitum, cùm difficilis sit probationis, testibus etiam singularibus, concurrentibus, præsumptionibus, indiciis, & aliis adminiculis delictum probatum esse abitrio suo iudicandi, & curiæ sæculari, vt dictum est, reum tradendum esse pronuntiandi. Sextò mandat omnibus Confessariis, vt suos pœnitentes, quos nouerint fuisse ab aliis, vt suprà, solicitatos, moneant de obligatione denuntiandi solicitantes, seu, vt præfertur, tractantes, Inquisitoribus, seu locorum ordinariis prædictis: quòd si hoc officium prætermiserint, vel pœnitentes docuerint, non teneri ad denuntiandum Confessarios solicitantes, seu tractantes, vt supra, iidem locorum ordinarij, & Inquisitores illos pro modo culpæ punire non negligant.

4 Circa suprædicta decreta notandum est solùm in illis præcaueri solicitationem ad Venerem; non tamen ad alia crimina etsi grauiora sint; quia non est æquè periculum de illis, ac de solicitatione ad Venerem.

5 Secundò aduerte, in Bulla Pij IV. & in decreto Clementis VIII, solùm de solicitatione mulieris habetur sermo. At in Bulla Gregorij XV. cuiusuis solicitatio præcauetur, vt constat ex illis verbis. *Qui personas, qua cumque illa sint, ad inhonesta, &c.*

6 Tertiò nota ex decreto Pij IV. & Clementis VIII. Sacerdos in confessione solicitans veniebat puniendus. At ex decreto Gregorij siue in confessione, siue extra, vel post, immediatè siue in confessionario, seu loco confessionibus deputato, siue alibi simul ans audire confessiones, & pœnitentem solicitans, aut cum eo inhonesta tractans, venit puniendus.

7 Quartò in decreto Pij IV. & Clementis VIII. nulla obligatio præter eam, quæ iure naturæ inest, imponebatur pœnitenti confessarium denuntiandi. At in decreto Gregorij præsupponitur pœnitentes teneri Confessarium sic solicitantem denuntiare

tiæ, & insuper mandatur omnibus Confessariis, vt eos de tali obligatione moneant.

8 Quintò in Bulla Pij IV. & in decreto Clementis, solùm committitur cognitio huius delicti Inquisitori generali Hispaniarum, & ab eo deputatis. At in decreto Gregorij omnibus Inquisitoribus totius orbis Christiani. & locorum ordinariis, simul, vel separatim datur facultas cognoscendi.

9 Hinc orta est difficultas, an Bulla Gregorij Hispaniarum fœcerdores liget, tum quia in Hispaniis non est publicata, tum quia non videtur recepta?

Et quidem non esse in Hispania publicatam, in causa esse non potest, quominus obliget. Sufficit enim Romæ publicatam esse, vt post sex menses Hispanos liget, iuxta dicta in materia de legibus. Quòd verò ab Inquisitoribus Hispaniæ recepta non sit, mihi maximè probatur: ita enim mihi retulit Doctor. Isidorus de San-Vincente Inquisitor Cæsar Augustanus, vir pius, & doctus, & materiis inquisitionis satis versatus. Cùm enim in Bulla Gregor. Inquisitores locorum ordinariis æquales fiant, nolunt hanc Bullam recipere, quæ illis in hac parte derogat iurisdictioni concessa à Pio IV. & Clemente VIII. vt ipsi soli de hoc crimine cognoscant. Item si hæc Bulla esset in Hispania recepta, in edictis, quæ ab Inquisitore generali in quolibet tribunali quotannis leguntur, illius notitia daretur, præcipuè apponeretur clausula, quia intelligerent sacerdotes simulantes audire confessiones, & pœnitentes solicitantes puniendos esse. Deinde hæc Bulla Gregorij parum, vel nihil iurisdictionem inquisitorum extendebat: nam iam ipsi Hispaniarum Inquisitores à paritate rationis iurisdictionem sibi concessam à Pio IV. contra solicitantes fœminas, etiam ad viros solicitatos extendebant, vt dicemus, & ex alia parte eorum iurisdictio limitatur, quatenus ordinariis locorum committitur æquè, ac illis. Ergo non est mirum, si renuant illam recipere. Denique non leuis est difficultas, qua ratione sacerdos simulans audire confessiones, & pœnitentem solicitans, debeat à pœnitente denuntiari? Nam vel pœnitens simulationi illius cooperatur, vel non? Si socius est simulationis, nullo modo obligari potest denuntiare sacerdotem, quia obligaretur denuntiare seipsum: quod si ipse pœnitens simulationi non cooperatur, sed Sacerdos fingens se paratum confessiones audire, pœnitentem bona fide accedentem solicitat, iam hic Sacerdos in confessione, seu proximè ad illam censetur solicitare; de quo casu Hispaniarum Inquisitores cognoscunt, & pœnitentes obligati sunt denuntiare Confessarium sic solicitantem.

10 Inquisitores autem Hispaniarum pro executione iurisdictionis à Pio IV. & Clemente VIII. sibi concessæ quotannis edicta euulgant, in quibus sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, mandatur cuilibet scienti tale crimen, vt ad inquisitionis tribunal deferat, ibi: *Si sabeis, ò auois oido dezir, que algun Confessor, ò Confessores clerigos, ò religiosos, de qualquier estado, ò condicion que sean en el acto de la confession, ò proximente à ella ayan solicitado à sus hijas de confession, prouocando las con echos, ò palabras para actos torpes, y deshonestos*; & inferius circa finem edicti dicitur: *So pena de excommunion mayor* latæ sententiæ trina canonica monitione præmissa, *mandamos à todos, y qualesquier de vos, que si supieredes, ò vuieredes echo, visto, ò oido dezir que alguna persona aya echo, dicho, tenido, ò afirmado alguna cosa de las arriba declaradas, ò otra qualquiera que sea contra nuestra santa fee catholica, y lo que tiene, predica, y enseña nuestra santa madre Yglesia de Roma, assi de viuos presentes ò ausentes, como de difuntos, sin communicarlo con persona alguna (porque assi conuiene) vengais, y parezcais ante nos personalmente, ò ante nuestro comissario à dezirlo, y manifestarlo, dentro de seys dias primeros siguientes despues que esta nuestra carta fuere leyda, y publicada, ò como della supieredes en qualquier manera.* Insuper mandatur Confessariis, ne pœnitentes sic obligatos denuntiare absoluant à peccatis, quin prius denuntiationem faciant, ibi, *Mandamos, ò prohibimos so la dicha pena à todos, y qualesquier Confessores, clerigos, ò religiosos, que no absuelvan à persona alguna, que cerca de lo sobo dicho esté culpada, ò no vbiere dicho, y manifestado en el santo Oficio, lo que dello supiere, ò vbiere oydo dezir, antes la remitan ante nos*, &c.

11 Ex quo decreto satis colligitur, quàm stricta obligatio sit in pœnitente Confessarium sic solicitantem denuntiandi, & quàm efficaciter Ecclesia intendat huic crimini remedium adhibere. Est enim hoc crimen nimis execrandum contra sacramentum eucharistiæ, eiusque institutionem. Sacramentum namque institutum est in remedium, & medicinam peccatorum, reconciliationem cum Deo, & reparationem gratiæ deperditæ. Quid igitur iniquius loco medicinæ venenum propinare, & loco reconciliationis nouam iniuriam inferre, & loco gratiæ reparandæ nouam occasionem perditionis accumulare? Quæ omnia optimè appositè Pius IV. Clemens VIII. & Gregor. XV. in suis decretis.

Punctum II.

An Sacerdos fœminam, vel virum ad nefandum congressum inducens, vel ad alios actus inhonestos, denuntiandus sit Inquisitoribus.

1 *Stante Bulla Gregorij clarum est esse denuntiandum.*
2 *At attenta Bulla Pij IV. & Clementis VIII. aliqui censent non esse denuntiandum.*
3 *Contrarium tenendum est.*

1 NOn loquor de obligatione naturali cuilibet fideli insita denũtiandi delinquentem, qui per correctionem fraternam non emendatur. Nam hæc obligatio per regulas generales correctionis, & denuntiationis metienda est. Loquor, inquam, de obligatione denuntiandi orta ex Bullis Pontificis, & ex edicto inquisitorum, cui excommunicatio est annexa. De hac igitur obligatione dicendum est in illis partibus, in quibus Bulla Gregorij recepta est, sacerdotem solicitantem virum ad inhonestos actus denuntiandum esse. Nam Gregorius non de fœminis solicitati; tantùm loquutus est, sed de quocunque pœnitente: Ait enim, *Omnes, & singuli sacerdotes, qui personas, quacumque illa sint, ad inhonesta solicitare*, &c. vbi notanter appositi, *personas, quacumque illa sint*, vt intelligeretur non solùm fœminas, sed viros comprehendere.

2 Difficultas autem est, an ex Bulla Pij IV. & Clementis VIII. Inquisitores Hispaniarum ius habeant cognoscendi de solicitante viros in confessione, ad ipsósque sic solicitans deferri debeat? Ratio dubitandi esse videtur, quia Pius IV. & Clemens VIII. solùm de solicitante fœminas in suis decretis loquuti sunt, vt ex verbis suprà relatis constat. Ergo non debet tale decretum extendi ad solicitationem virorum. Nam licèt hoc decretum videatur sacramento Pœnitentiæ fauorabile; at sacerdotibus est onerosum, cùm illos tribunali inquisitionis puniendos subdat, cuius punitio ob infamiam, quam secum trahit, maximè grauis censetur. Et etiam locorũ ordinariis odiosum, cùm delinquentes à sua iurisdictione excludat, & Inquisitoribus puniendos tradat. Ergo non est vltra proprietatem verborum extendendum: priuilegium namque derogans iuri alterius quæsito non extendendum est, sed potiùs limitandum *cap. ex tuarum de authoritate, & vsu pallij, & cap. licèt in corrigendis, de offic. ordinarij, l. 2. §. merito, & §. si qui, ff. ne quid in loco publico.* Vnde in vniuersum præsumitur non esse mentem Principis ius tertij lædere *l. nec, C. de emancipat. liberorum.* Ergo cùm per huiusmodi priuilegium Inquisitoribus concessum ordinarij lædantur in sua iurisdictione, non debet tale priuilegium extendi. Et confirmatur. Si Inquisitores Hispani priuatiuè de solicitantibus viros sicut & fœminas possunt cognoscere, quare in edictis solùm de solicitantibus fœminas loquuntur? Bene enim possent per verba generalia edicta promulgare, dicentes denũtiandos esse sacerdotes, qui pœnitentes in confessione solicitauerint, & sic tradit Fagundez *de præceptis Ecclesiæ, 2. p. lib. 4. c. 3. n. 31. post medium.*

3 Nihilominus pro certo tenendum est Inquisitores Hispanos, ex vi suprà dicti breuis Pij IV. & Clementis VIII. cognoscere posse de solicitantibus fœminas, & viros ad turpes actus tenerique ex mandato inquisitionis sic solicitatos denuntiare solicitantes ita Quaranta *verbo ordo, & verbo Confessor, in fin.* Ludou. Lopez *1. part. instructorij c. 35. vers. at hic iam in fine* Salzedo *in pract. c. 82. vers. deponantur.* Graffis *1. tom. consil. cons. 1. de cognat. spirit. in fine, à n. 45.* Manuel Rodriquez *tom. 1 regul. q. 50. art. 4. in fine, & tom. 2. q. 27. art. 3.* Coriolan. *de casib. reseruatis p. 1. sect. 4. à n. 22. fol. 236.* Acunea *de Confessore solicitante, quæst. 6. à n. 6.* & affirmat idem iudicasse Suarez consultum, Ioan. Sanchez *disp. 11. select. n. 12.*

Ratio præcipua conclusionis est, quia finis præcipuus constitutionum in fauorem est sacramenti Pœnitentiæ, vt scilicet puriùs, & honestiùs, & maiori cum fructu animarum tractetur, vt constat ex decretis suprà allegatis, quibus abusus sacramenti Pœnitentiæ, & illius iniuria per sacerdotes solicitantes facta coërceri procuratur. Quando autem alicuius constitutionis finis præcipuus fauorabilis est, etiamsi in alterius pœnam, & grauamen redundet, extendenda est constitutio, & non limitanda, præcipuè quando odium à fauore distingui nequit, vt in præsenti contingit, in quo non potest distingui fauor factus sacramento Pœnitentiæ, vt Inquisitores de sacerdotibus solicitantibus viros in confessione cognoscant, quin in grauamen, & pœnam solicitantis redundet, & diminutionem iurisdictionis ordinariis concessæ hanc doctrinam optimè probat Thomas Sanch. *lib. 1. de matrim. disp. 1 n. 4. ex glossa in c. si propter, de rescriptis, in 6. verbo primi anni.* vbi illam constitutionẽ retinentem fructus vacaturæ Episcopo mortuo appellat fauorabilem, quia principaliter edita est in fauorem Episcopi, vt debita persoluat, quamuis in eorum damnum, quibus obuenire debebat, redundet, & tenet ibi Dominic. *n. 9.* & Francus *n. 9.* Couarr. *1 var. c. 11. num. 5.* Mandosius *reg. 10. de annali, q. 3. n. 7.* Flamin. *de resignat. l. 4. be-*

neficij, lib.12.q.2.n.23. Ioan. Salas *de legib. tract.14. disp.21. sect. 4.n.20.* Cùm ergo constitutio de solicitantibus fœminas loquatur, & fauorabilis sit sacramento, ad vitos solicitatos extendenda est. Et confirmo. lex priuilegium, & quælibet alia dispositio extendenda est ad causam, vbi est eadem, & maior ratio secùdùm satis probabilem sententiam, vt optimè probat Rebellus *1. lib. de obligat. iust. q.6. sect.4* aliis relatis Salas *de legib. tract.14. sect 5. à num.11.* Ioann. Sanchez *disp.11. select. à n.12.* qui varios casus in confirmationem huius principij adducunt. Cùm ergo huiusmodi constitutio maiori ratione procedat in solicitantibus viros, quàm fœminas, cùm delictum grauiùs sit, & eiusdem rationis; efficitur sanè esse ad huiusmodi crimen extendendam. Neque obstat bulla, & edicta Inquisitorum tantummodo loqui de solicitantibus fœminas. Nam fœminæ exempli gratia appositæ fuerunt, legésque attendunt ad ea, quæ frequèrius cõtingunt, eáque prohibent nominatim *l. nam ad ea. ff. de legib.* & per hæc patet responsio ad rationem dubitandi in contrarium adductam.

Punctum III.

An Confessarius solicitans fœminam, vel virum ad actus, solùm venialiter inhonestos, denuntiandus sit sub graui culpa.

1 *Affirmant aliqui.*
2 *Venialia peccata contra castitatem non sunt mortalia, tametsi in sacramento fiant.*
3 *Non obligatur sub graui culpa sic sol citantem denuntiare, quando constat pœnitenti de animo confessarij.*
4 *Satisfit contraria rationi.*

1 Ioan. Sanch. *disp.11. select. n.22.* cum Serephino à Freytas *quæst.7. num.33.* affirmat. Mouetur, quia tangere manum, vel mamillas fœminæ, digitos intorquere; vellicare in genere castitatis, peccata venialia sunt, quando ob solam delectationem absque vlteriori fine, vel periculo pollutionis habentur, vt aliis allegatis docet Thom. Sanch. *lib.9. de matrim. disp.46. n.1. 16.* Salas *1.2. tom.2.q.64. tract.13. disp.6. sect. 20, n.146. & sect.21. n.149.* Freytas *q.7. n.28.* At si hæc fiant in confessione ante, vel post immediatè, peccata mortalia sunt contra religionem ob indecentiam sacramento factam, sicut intra genus temperantiæ leue peccatum esset modicum cibi sumere, at in ratione sacrilegij grauissimum esse, si illo sumpto ad Eucharistiam accederes.

2 Verùm non caret difficultate hæc doctrina. Nam ex iure naturali, & diuino peccata de se venialia in materia castitatis, eo quòd fiant in sacramento Pœnitentiæ, non redduntur mortalia contra religionem: aliàs quodlibet peccatum veniale in materia iustitiæ, humilitatis, & patientiæ, factum in sacramento Pœnitentiæ esset mortale sacrilegium, quod nemo concedit: cùm æquè iure naturali & diuino omnia prohibeantur. Restat ergo vt ex iure positiuo hæc prohibitio oriatur. At ex supradictis decretis Pij IV. Clementis VIII. & Gregorij XV. non fit aliqua specialis prohibitio de peccatis venialibus, sed solùm prohibetur id quod de se malum, & inhonestum est; imò quia malum, & inhonestum est, idem prohibetur. Ergo si solùm est malum, & inhonestum in ratione peccati venialis, in ratione peccati venialis prohibetur ob religionem. Sicut cùm prohibetur percussio clerici ob reuerentiam ordini debitam, non prohibetur quælibet leuis percussio sub graui culpa, si leue sit; quia hæc omnia prohibentur, quia mala sunt, & consequenter eo modo quo mala sunt, eo modo ob reuerentiam sacramenti prohibentur. Adde, ex supradictis decreti Pontificum nequaquam colligi potest eos intendisse, veniale contra castitatem, fieri mortale contra religionem; imò potius contrarium non leuiter colligitur. Nam in Bulla Pij IV. dicitur sacerdotes denuntiandos esse, cui mulieres pœnitentes ad actus inhonestos prouocant, & loco *reconciliationis cum Deo grauiori peccatorum mole eas onerant, & in manibus diaboli tradunt.* Quæ verba necessariò respiciunt actus inhonestos, qui peccata mortalia sunt: nam per venialia nec traduntur in manibus diaboli, nec grauiori mole onerantur. Clemens verò VIII. nihil aliud fecit, quàm renouare supradictum decretum. Gregor. verò XV. in sua constitutione vocauit impium hoc, ac nefandum scelus, & illud facientem infernalem, veneficum, & proditorem execrabilem, quæ cum inductione ad peccatum veniale nequaquam videntur cohærere.

3 Propter hæc non improbabile videri potest, si sacerdos pœnitentem tractibus aliis honestis tangat, qui ex circunstantiis solùm peccatta venialia sint, & ipse pœnitens intelligat sacerdotem nullo modo habere animum vlteriùs progrediendi, neque pœnitens periculum consentiendi in graue crimen, non committit peccatum mortale contra religionem; sicut neque contra castitatem, neque fore denuntiandum sub graui culpa. Verùm si ex circunstantiis colligeretur animus sacerdotis vlteriùs progrediendi, censenda esset talis solicitatio grauis, quia sufficienter præsumit pœnitens ad graue crimen sacerdotem voluisse ipsum inducere.

4 Ad rationem in contrarium respondeo, illa quæ secundùm se peccata sunt venialia, vel nulla peccata, posse fieri peccata mortalia in materia religionis: vt in exemplo adducto, de cibo sumpto ante Eucharistiam. Sed hoc est quando non prohibentur qua ratione in se mala sunt, sed solùm ob reuerentiam sacris debitam. At quando solùm prohibentur, qua ratione mala sunt ne fiant in sacramento, sequuntur naturam, quam habent. Vnde si peccata venialia sunt in ratione iustitiæ, vel castitatis, peccata venialia sunt in materia religionis: si verò mortalia, peccata mortalia sunt in materia religionis.

Punctum IV.

An si pœnitenti tribuas in confessione chartam postea legendam, in qua ad Venerem inciteś, censearis solicitator in confessione, ac proinde denuntiandus, & puniendus.

1 *Placet alicui sic esse affirmandum.*
2 *Proponuntur rationes in contrarium.*
3 *Videtur ob illas pars negans probabilis.*

1 Videtur absolutè affirmandum, quia traditio illa chartæ est incepta solicitatio, & negati non potest per illam iniuriam fieri sacramento: si quidem tempore quo monendus erat pœnitens de mutatione vitæ in melius, instrumentum tradatur ei, quo saucietur. sic Ioan. Sanch. *disp.11. select.n.31.*

2 Sed obstat primò, quia talis chartæ traditio est solum causa solicitationis, non verò solicitatio. Non enim tunc quando traditur charta, mouetur pœnitens ad malum, vt suppono. Ergo tunc non solicitatur: solicitatio namque est inductio, & motio voluntatis alienæ; cùm autem non moueatur pœnitentis voluntas in confessione, sed extra, quando scilicet legit chartam efficitur in confessione non fuisse factam solicitationem, ac proinde non fore ex obligatione denuntiandum. Confirmo, vt Sacerdos subiiciatur pœnis contentis in Bullis aduersùs solicitantes, requiritur vt delictum solicitationis, in ratione solicitationis sit completum: sicut requiritur homicidium completum, vt irregularitas homicidij contrahatur, & percussio clerici, vt excommunicatio liget, neque sufficit causam dedisse his delictis. Cùm igitur in traditione chartæ non sit solicitatio completa, imò neque solicitatio, non erit Sacerdos sic peccans denuntiandus; & puniendus ex rigore decreti inquisitionis.

Secundò finis præcipuè intentus in Bullis aduersùs solicitantes non procedit in hoc casu. Finis enim est, ne pœnitentes loco reconciliationis grauioribus peccatis onerentur & loco medicinæ venenum eis propinetur. At in supradicto casu cessat hic finis, cùm absolute per confessionem pœnitens cum Deo reconcilietur, & medicina, & non venenum ei propinetur cui reconciliationi, & medicinæ charta tradita non obstat. Et explico hoc exemplo. Si enim chartam amatoriam tribueres pœnitenti dandam alteri personæ legendam, quamque velles prouocare ad malum, quis diceret te venenum in confessione huic pœnitenti propinasse, cùm ipse ignarus sit, quid charta contineat, neque obinde impediatur à reconciliatione cum Deo? Ergo similiter dicendum videtur, quando charta traditur pœnitenti legenda ab ipso, quia vsque dum legit non propinatur illi venenum. Item talis actio prout est facta in confessione indifferens omnino est in foro externo, neque ab alio quàm à tradente malitia eius cognoscitur. Ergo non venit denuntianda. Solùm enim actio, quæ mala apparet in sacramento, quæque pœnitentem in sacramento maculare potest, denuntiari debet.

3 Hæ rationes probabilem videntur reddere partem negantem, talem scilicet traditionem chartæ non esse solicitationem comprehensam in Bullis, si charta non immediatè post susceptum sacramentum legatur; sed transacto iam tempore. Verùm quia hoc delictum grauissimum, & pernicioſissimum est, præcaueri debet, & coërceri omnis occasio illud committendi.

Punctum V.

Explicantur aliqui casus, in quibus dubium est, an interueniat solicitatio comprehensa in Bullis.

1 *Si fœminam incites, vt alium in copulam admittat, denuntiandus es.*
2 *Si solicites, vt mediet, esto probabile aliquibus videatur non fore denuntiandum ex decreto Clementis. At probabilius censeo oppositum.*
3 *Si fœmina solicites ad Venerem, & tu rennas contentus tactibus, aliqui existimant te esse denuntiandum.*
4 *Verius censeo oppositum.*

Primus

1 PRimus est, si in alterius gratiam fiat solicitatio.v.g. si fœminam instiges, vt alium in copulam admittat. Et quidē in hoc casu censendum est esse solicitationem comprehensam in Bullis, cùm vere pœnitentem ad turpes actus inducas, per accidens quę est, sint tecum exercendi, vel cum alio. ita docet Ioan. Sanchez *disput.11.num.43.* cum Acunea *quæst.17. num.5.* Seraphin, Freytas *numero 13.* Graffis *cons. 1 numero 41. in fine, de cognat. spirit.*

2 Secundus ex, si fœminam solicites, non quidem tibi, neque alteri copulandam, sed vt mediet, & intercedat, vt alia fœmina in fornicationem consentiat. Et quidem vbi decretum Gregorij XV. receptum est, omnino affirmandum est, esse solicitationem ibi prohibitam, & denuntiandam. Ait enim Pontifex, *denuntiandos esse sacerdotes, qui ad inhonesta, siue inter se siue cum aliis perpetranda solicitauerint.* Itémque qui cum pœnitentibus illicitos & inhonestos sermones, siue tractatus habeāt. Verùm ex constitutione Pij IV. & Clementis VIII. & ex decreto Inquisitorum existimat Acunea *q.17.n.8.* & Freytas *n.14.* probabile esse non esse solicitationem ibi cōprehensam, neque talem Confessarium sic solicitantem denuntiandum inquisitioni, quia hæc solicitatio cùm non sit ad exequendum carnis flagitium cum pœnitente, non videtur in Bullis prohibita. Mihi tamen videtur probabilius & esse solicitationem ibi comprehensam, & esse denuntiandam. Nam ex supradictis Bullis, & ex edicto Inquisitorum mandantur denuntiari sacerdotes, qui *mulieres pœnitentes ad actus inhonestos prouocant, seu alliciūt.* Qui autem prouocat pœnitentem, vt medier, absolute prouocat ad actus inhonestos: illa enim mediatio actus inhonestus est, & eiusdem speciei cum crimine perpetrando. Item tota ratio prohibendi solicitationem pœnitenti factam procedit in præsenti, cùm venenum propinet ei Confessarius, cui debebat antidotum salutis propinare, & loco reconciliationis grauem peccati molem imponat, tantique limpidissimo lutum admisceat. Ergo cùm hoc decretū sit institutū in fauorem sacramenti Pœnitentiæ, non limitandum est, sed potius extendendū, vt diximus.

3 Tertius casus est, si fœmina te soliciter ad congressum, tu verò renuas intendens solum tactibus oblectari, & ad illos solos fœminam prouoces, denuntiandus ne sis? Ioan. Sanchez *disp.11. n.28. in fine.* existimat te denuntiandum; quia tam à copula, quàm ab osculis, & tactibus auertere poteras fœminam, ergo cùm ad actus prouocas, malè facis. Et confirmat. Si enim fœmina te prouocaret ad sodomiticum congressum, tu vero renuens ad naturalem incitares, nemini est dubium denuntiandum fore; quia talis prouocatio mala est. Esto enim licitum sit minus malum alteri consulere, vt maius vitetur, quando alia via vitari non potest. At cùm quilibet in se ipso vitare possit maius malum, sine effectione minoris, nullo modo licet minus efficere. Non enim licet fœminæ inductæ ad nefandum congressum offerre vas naturale, vt præpositum seruet, quia talis oblatio intrinsecè mala est, sic in præsenti non licet tibi inducto ad congressum solum tactibus delectari, & ad illos pœnitentem inducere. Ergo vetis denuntiandus.

4 Verum mihi se offert contrarium dicendum. Fateor namque si fœmina prouocaret Confessarium ad Sodomiam, ipse verò ad naturalem congressum incitaret, vel econtra, fore Confessarium denuntiandum; quia absolutè Confessarius inductor est ad malum, ad quod non est à pœnitente prouocatus. At quando solum remit congressum, volens se tactibus tantùm delectari, non censetur Confessarius solicitare ad malum, sed solicitationi factæ à fœmina consentire. Fœmina enim inducens ad congressum, tacitè, & in virtute inducit ad oscula & tactus, vt potè præuia ad illum; eáque de causa manifestato congressu in confessione nulla est obligatio confitendi tactus, & oscula, vt latius in materia de confession. Ergo Confessarius suadens solùm tactus, renuens viterius prosequi, non persuadet fœminam, ad congressum solicitantem, aliquod malum ad quod ipsa non induxerit. imò si bene perpendatur, solùm persuader fœminam, vt contenta sit solicitatione ad tactus, & oscula, neque vltra velit procedere. Deinde ipse Ioan. Sanc. *illa disp. 11. n.16.* affirmat, si adinuicem fiat solicitatio, à fœmina primò, à confessario deinde, ita vt mutuò se pellieant ad turpis actus complementum, non fore denuntiandum confessarium, quia illa non est prouocatio ex parte confessarij, sed in prouocationem factam consentire, & illum continuare. idémque docet Acunea *q.11. n.1.* sed quando confessarius prouocatus ad congressum persuadet solum tactus, & oscula, in dimidiatam prouocationem consentit. Ergo non venit denuntiandus.

PVNCTVM VI.

An sola solicitatio ad Venerem sit denuntianda Inquisitoribus.

1 *Proponitur dubitandi ratio. ob quam probabile est omnem prauam solicitationem denuntiandam esse*
2 *Probabilius est hanc obligationem imponendam non esse pœnitentibus.*
3 *In vsu aliorum sacramentorum solicatio ad Venerem non venit Inquisitoribus necessariò denuntianda.*
4 *Venit tamen sic delinquens denuntiandus superiori, vt illum corrigat.*

1 RAtio dubitandi est, quia ideo hæc denuntiantur, quia sic solicitantes de hæresi sunt suspecti, præbent enim fundamentum saltem leue, vt de illis suspicio formetur, non bene de sacramentis sentire. Sed hæc ratio æquè procedit, si ad furtum, vel homicidium, vel aliud quoduis maleficium inducant: imò maior malitia videtur adesse in inductione ad hæc peccata, quàm in inductione ad luxuriam, cùm inductio ad luxuriam magis ex passione procedat quàm ex malitia.

Propter hanc rationem existimat Pegna *in direct. inquisit. 2. p. comm. 81. versic. ille quoque,* Inquisitoribus subiici sic pœnitentē ad quælibet peccata solicitantes.

2 Verùm etsi probabiliter dici posset ob facultatem generalem Inquisitoribus datam cognoscendi de hæresi suspectis, posse cognoscere de iis solicitātibus, si deferantur. At credo nullo modo teneri pœnitentes sic cōfessarium solicitantem Inquisitoribus denūtiare; quia nullibi cautum est talem denuntiationem esse faciendam, neque in breuibus Pontificum, neque in edictis Inquisitorum; omnia enim hoc solùm de solicitantibus ad actus inhonestos loquuntur; quia ob fragilitatem naturæ frequentius hæc solicitatio contingere poterat. & maius in ea periculum consentienti: & ita docet Ledesm *de matrimon. q.56. art.2. §. & non est idem.* Param. *d.2. quæst.10. num.121, & 122.* Acunea *quæst.9 num. 3 & 6.* Ioann. Sanchez *disput.11. num.23.*

3 Neque item solicitatio ad Venerem in aliorum sacramentorum denuntianda necessariò venit Inquisitoribus; quia nullibi de huiusmodi delicto specialiter cautum est denunciationem fieri. ita A Acunea *q.19. numero.6.* Freytas *num.10.* Ioann. Sanchez *disp.11 n.42.*

4 Aduerto tamen solicitantem ad Venerem in vsu aliorum sacramentorū, vel in confessione ad aliquod maleficium, fore denunciandum suo superiori, vt illum corrigat, & emendet, & iniuriam sacramenti caueat, seruatis tamen conditionibus requisitis in denunciatione facienda, de quibus in materia correctionis fraternæ, & denunciationis iudicialis.

PVNCTVM VII.

Quæ solicitatio censenda sit facta, ante, vel pòst, immediatè ad confessionem, vt denuntiari debeat Inquisitoribus.

1 *Ex decreto Clemen. non constabat denuntiandum Inquisitoribus esse Confessarium, ante, vel post confessionem delinquentem. At ex edicto Inquisitorum constat.*
2 *Quid si antè, vel post immediatè ad confessionē solicitaret.*
3 *Ante confessionem solicitat Confessarius, tametsi confessio non sequatur.*
4 *Intelligi debet, dum modo fœmina vellet statim confiteri.*
5 *Non est solicitatio ante confessionem denuntianda, si illo tempore neque fœmina, nec sacerdos de confessione facienda statim cogitarunt, tametsi de facto confessio sequatur.*
6 *Sed quid si fœminam volentem confiteri dissuadeas confessionem, animo incitandi postea ad libidinem? Si animum non manifestas, non est solicitatio denuntianda, secus si animum manifestes.*
7 *Proponitur quædam obiectio.*
8 *Fit illi satis.*

1 EX decreto Pij IV. & Clem. VIII. non constabat expressis verbis solicitationem factam ante, vel post confessionem esse denuntiandam: eáque de causa motus est Fagundez *de præceptis Ecclesiæ, 2. p. l.4. cap.3. num.31.* affirmare nullam esse obligationem denuntiandi, nisi solicitatio in ipso actu confessionis fiat, hoc est post signum crucis, & ante absolutionem. At ex constitutione Gregor. XV. & ex edicto Inquisitorum constat fore denuntiandum.

2 Illa ergo dicitur solicitatio ante, vel post confessionem immediatè, quando inter solicitationem, & confessionem nihil aliud meditat, ita vt, neque confessarius, neque fœmina ad extraneos actus diuerterint, ita Ioan. Sanch. *disput. 11. num. 49.* cum Freytas *quæst 5 n.20.* Paramo *lib. 3 quæst. 10. num. 47.* Vnde si absolutione impensa aliquis illorum ad extraneum actum diuerterit, & sic diuersus, vel fœminam diuersam statim solicitauerit, non dicendus est incontinenti solicitari sic Ioan. Sanch. *suprà* cum Ægidio *de priuileg honest artic. 11. n.19.*

3 Vt verò ante confessionem solicitare dicatur confessarius, nullo modo requiritur confessionem ipsam sequi: sufficit enim, si fœminā accedentem confiteri persuadeat Venerem & cōfessionem dissuadeat, quia tunc confessarius laqueum parat, vbi à laqueis pœnitentem liberare debebat. Quapropter Gregor. XV. in sua constitutione apposuit puniendū esse solicitantem occasione confessionis

ne confessionis,etiam ipsa confessione non sequuta.

4 Hoc tamen intelligendum est(vt benè supradictus Sanch. aduertit)quando fœmina vellet statim confiteri : nam si diceret confessario se velle in crastinum confiteri,& tunc occasione huius dicti confessarius confessionem dissuadeat,& de venereis tractet, talis solicitatio non est proxima confessioni faciendæ;sed solùm est proxima conuentioni de confessione,ac proinde non delinquit in confessione,nec proximè ad illam,& sic non est denunciandus. Aliàs si diceret fœmina se velle transacto anno confiteri,& sacerdos confessionem dissuaderet,& de Venere tractaret,peccaret aduersùs bullas latas contra solicitantes;quod nullus dicet.

5 Item non est solicitatio proximè ad confessionem,quando tempore solicitationis,neque fœmina,neque sacerdos de confessione facienda cogitarunt,etiamsi immediatè sequatur confessio, quia talis confessio ortum habet ex eo quòd fœmina de delicto dolorem concepit,vúltque citò à peccato liberari per confessionem,cui voluntati satiùs erit(ait Sanchez)cosentire. Ego tamen existimo cautè procedi debere,ne sacramentum Pœnitentiæ absque vero dolore fiat. Quare ministrandum non esset, nisi signa satis aperta doloris ostenderet.

9 Difficultas in hac parte non leuis est,an si fœminæ dicenti se velle statim confiteri confessionem dissuadeas,animo eam postea alliciendi ad impudicos actus;talis dissuasio censeatur solicitatio in cõfessione? Et quidem si animus non manifestatur fœminæ,certum est non esse solicitationem:at si animus sufficienter fœminæ manifestatur,taliter quòd ipsa possit intelligere dissuasionem confessioni oriri ex animo ad Venerem alliciendi,etsi tunc cumilla tractes,existimat Ioan.Sanchez *disput.11.num.49.* esse veram solicitationem denunciandam,quia illa dissuasio sic declarata est vera inductio, & prouocatio ad peccatum;si enim dissuadens confessionem diceres fœminæ te illius amore esse captũ,ideóque nolle eam confiteri,verè solicitares. Ergo similiter solicitas,si aliis signis talem animum declaras.

7 Sed obijcies. Dissuasio confessionis etiam ex prauo animo non potest esse solicitatio exterior, nisi quatenus talis animus declaratur:at huiusmodi declaratio est per signa quasi indifferentia;& non clara,& manifesta;colligit enim,v.g.fœmina prauum affectum Confessarij,ex eo quòd aspectu blando,& alacri eam alloquatur,& nullam causam negandæ confessionis præbeat quæ signa satis non demonstrant prauum affectum. Ergo talis dissuasio confessionis,& confusa animi praui manifestatio,non est vera solicitatio,ac proinde nec denuntianda ; sicut non est vera hæresis denuntianda;quæ per verba sufficienter expressiua mentis non fit,neque casus reseruatus,qui in opus exterius non transit manifestè.

8 Respondeo, etsi alicui probabile posset videri Confessarium dissuadentem fœminæ confessionem, & manifestantem prauum animum per verba, vel signa alioquin honesta,seu indifferentia,quorum determinatio ad malum non ex illis præcisè. sed ex aliis adiunctis à fœmina colligatur, non fore denuntiandum,mihi dicendum videtur esse denuntiandum. Nam etsi aliis illa verba vel signa quasi indifferentia sint;at fœminæ hic,& nũc indifferentia non sunt,sed determinata ad malũ,& expressiua satis prauæ voluntatis Confessarij. Ergo saltem respectu fœminæ constituunt solicitationem exteriorem, cùm ab illa cognita sint vt talia. Ergo est peccatum exterius consummatum, & denuntiandum.

Punctum VIII.

An solicitatio facta simulando confessionem denuntianda sit.

1 *Qualiter simulatio confessionis in præsenti contingere potest.*
2 *Si vterque in simulatione conuenit, Confessarius & pœnitens,nemini incumbit obligatio denuntiandi.*
3 *Grauiter peccant aduersùs religionem sic intemperatè loquentes.*
4 *Si pœnitens accedat animo tractandi alia negotia, & ad Venerem incitetur à Confessario,est obligatio in pœnitente denuntiandi iuxta constitutionem Gregorij.*
5 *At ex decreto Pij IV. & Clement.VIII. cessat obligatio.*

1 NOn voco simulatam confessionem eam,qua quis accedit absque vero dolore peccatorum,volens tantùm sua peccata sacramentaliter confiteri,quia talis confessio vera confessio est,vt diximus in materia de pœnitentia. Quapropter si fœminam sic accedentem solicitares,absque dubio denuntiandus esses, & puniendus : ita relato Acunea *q.14 n.* 10. docet Ioan. Sanchez *disp.11.n.41.*

Simulatio igitur confessionis dupliciter solùm potest contingere. Primò,si vterque tam pœnitens,quàm Sacerdos,vt liberiùs de rebus inhonestis tractent,simulant confessionem. Secundò, si pœnitens non animo confitendi,sed alia negotia tractandi accedat ad Confessatium, cùm tamen ab iis qui videtur intelligatur ad confessionem accedere ; tunc, inquam, simulatur confessio.

2 Dico ergo primò, si vterque in simulatione confessionis conuenerunt,vt liberiùs de rebus inhonestis tractarent, nemini incumbit obligatio denuntiandi, non Sacerdoti,vt de se constat, neque pœnitenti,aliàs esset obligatus denuntiare se ipsum. Neque hæc solicitatio est propria Sacerdotis, potius quàm pœnitentis, sed est mutua solicitatio, ac proinde in solicitationem sibi factam vterque consentit.

3 Aduertendum tamen est vtrumque tam Confessatium quàm pœnitentem grauiter non solùm aduersùs temperantiam, sed etiam aduersùs religionẽ debitam Pœnitentiæ sacramento peccare in tali allocutione lasciua. Nam sacramento Pœnitentiæ debita est illa exterior reuerentia,& cæremonia,vt scilicet pœnitentes flexis genibus, detecto capite, & supplex ad pedes Confessarij accedat pro consequenda venia peccatorum. Qui ergo hanc cæremoniam inhonestæ locutioni arrogat,& sacramentum ipsum iure suo spoliat, & grauiter lædit, cùm sub habitu sacramenti, & illius prætextu scelus nefarium committat. sic Ioan. Sanchez *in select. disp.35.n.5.*

4 Dico secundò, si pœnitens bono animo accedat alia negotia à confessione tractaturus, Sacerdos verò occasione arrepta ad Venerem inducat; tunc obligatio est in pœnitente solicitato denuntiandi Sacerdotem, iuxta constitutionem Greg. XV. inquit enim : Qui personas, quæcumque illæ sint,ad inhonesta siue inter se ; siue cum aliis quomodolibet perpetrandi in actu sacramentalis confessionis, siue ante, vel post, immediatè, seu *occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi.* etiam ipsa confessione non sequuta, siue extra occasionem confessionis, in confessionario, aut in loco quocumque vbi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessiones audiendas electo,*simulantes ibid. confessiones audire,* solicitare, vel prouocare tentauerint,aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint, in officio sanctæ Inquisitionis seuerissimè puniantur. Cùm igitur in præsenti Sacerdos simulet audire confessiones,vt suppono, eo quòd sit in loco illis audiendis destinato, & pœnitens aliàs negatiua tractaturus flexis genibus assistat,vel alio modo quo videntes intelligant confessionẽ fieri, & tunc solicitat, absque dubio cõmittit in constitutionẽ Greg. ac proinde denuntiandus, & ita tradit Ioan. Sanc. *disp.11.n.40 66. & 68.*

Aduertendum tamen est optimè posse Sacerdotẽ cum fœmina de rebus inhonestis in cõfessionario tractare,quin simulatio vlla sit confessionis audiendæ,& tunc denuntiandus non est,quia non quælibet solicitatio in confessionario facta cauetur illo decreto Greg.sed solicitatio,quæ simulationẽ confessionis trahat,vt constat ex illis verbis, *simulantes ibidem confessiones audire.*

5 Dico tertiò,vbi Bulla Greg. recepta non est, non tenetur supradicta fœmina solicitata Sacerdotem Inquisitoribus denuntiare;quia talis solicitatio non est facta in confessione, cùm hæc non interueniat, neque proximè ad illam faciendam:cum fœmina nullam(vt suppono) voluntatẽ confitendi sacerdoti declarauerit. Ex decreto autem Pij IV. Clem. VIII.& ex edicto Inquisitorum solùm prohibetur,& denuntianda mandatur solicitatio facta in confessione vel proximè ad illam : & ita docet Acunea *de solicitat q.14.n. 6.* id colligens ex Suar. *tom.4. de pœnitent.disp.33.sect.2 n.4.* Henriq. *summ.lib.6. c.21.n.4.* Ioan. Sanc. *suprà n.* 40.

Punctum IX.

Qui nomine confessarij, seu sacerdotis solicitantis veniant intelligendi ex supradictis decretis.

1 *Sacerdos tametsi iurisdictione careat intelligitur.*
2 *Episcopi,Nuntij,officiales que sedis Apostolicæ non sunt Inquisitoribus denuntiandi.*
3 *Inquisitores Hispani an sint denuntiandi, & cui? Sub distinctione respondetur.*
4 *Possunt tamen Inquisitores recipere dicta testium, vt Pontificem vel Inquisitorem generalem de delicto denuncianti certiore m faciant.*
5 *Laici fingentes se sacerdotes, & confessionem excipiunt;si solicitent, non sunt ex hoc decreto denunciandi.*
6 *Item, neque est denunciandus interpres.*
7 *Neque pœnitentem si confessarium solicitet, tenetur confessarius ex vi bullarum denunciare.*

1 CErtum esse debet sacerdotem iurisdictione ad audiendas confessiones carentem, si exponatur illas audire,& pœnitentem soliciret, fore denunciandũ quia absolutè censetur confessarius,cùm potestatem ordinis habeat,& possit à peccatis venialibus, & mortalibus confessis absoluere.& ab omnibus in articulo mortis. Aliàs posset quilibet sacerdos solicitans affirmare ausũ fuisse solocitare pœnitentẽ.eo quòd iurisdictionem non haberet ad absoluendum à peccatis, quæ sibi erãt confessa,quod esset eludere decreta Inquisitionis, & constitutiones Pontificum

&

& ita relato Acunea *quæst.14.n.5.* Freytas *num.13.* docet Ioan. Sanch. *disp.11.num.38.* Et quidem iuxta constitutionem Gregor. nemini potest esse dubium talem sacerdotem comprehendi, cùm hic sacerdos simulet se audire confessiones, & sic simulans ad Venerem ineitet pœnitentem.

2 Quòd si confessarius solicitans sit Episcopus, non est à fœmina solicitata Inquisitoribus denũciandus; quia Episcopus Inquisitoribus non est subiectus. *ex.c. Inquisitores. de hæretic. in 6.* & Trident *sess.24.c.5. de reform.* Si enim in delicto hæresis Inquisitoribus non subduntur, à fortiori neque in delicto suspicionis hæresis habente. Nomine Episcopi Inquisitoribus non subditi comprehenduntur Episcopi titulares, quia verè sunt Episcopi: ita Ludouic. de Mol. *tom.6. de iust. tract.5. disput.28. n.* 19. Acunea *quæst.12. num.7.* Ioan. Sanch. *disp.11. num.33.* Comprehenduntur item Episcopi electi, & à sede Apostolica approbati, etiã si confecrati non sint. ita Mol. *suprà*, quòd si solùm sint electi, Inquisitoribus subduntur, ac proinde sicut quilibet alius sacerdos debet denunciari, ita Acunea *q. 11. num. 13.* Freytas *num. 31.* Ioan. Sanchez *num.35.* Molin. *num.20.* Deinde Nuntij, seu Legati Sedis Apostolicæ, aliique eiusdem sedis ministri, & officiales non sunt denuntiandi Inquisitoribus, aut ordinariis, quia non subduntur Inquisitoribus; aut ordinariis in vllo etiã grauissimo delicto, constat ex *extrauag. cùm Matthæus. de hæretic.* & tradit Ludouic. Molin. *tract.5. de iustit. disp.28. n.20.* Farinac. *de hæresi, q.176.* Decian. *tom.1. crimin l.5. c.23. num.10.* Ioan. Sanchez *disp. 11. num.33.* Vocantur delegati Sedis Apostolicæ, seu ministri, & officiales ipsius, qui nomine Sedis Apostolicæ ad negotium Sedi Apostolicæ pertinens tractandum mittuntur. Non autẽ illi, qui ad causas particulares inter alios iudicandas, ac dirimendas quotidie à Sede Apostolica mittuntur: hi enim non negotium Sedis Apostolicæ sed personarum particularium, authoritate tamen Sedis Apostolicæ agunt. ita Molin. *tract.5. disp.28 num.20.*

3 Sed quid dicendum, si aliquis ex Inquisitoribus Hispaniæ fœminam in confessione solicitauerit, est ne tribunali denunciandus, vel ordinario?

Respondeo nullo modo tribunali, vel Episcopo esse denunciandum, si vera est sententia Eymeric. *lib.3. direct. inquisit. q.30.* & cũ eo Pegna *schol.79.* dicentis hos annumerandos esse inter delegatos Sedis Apostolicæ, eiúsque officiales. Quòd si vera est sententia Simanc. *tit.25.* dicentis hos esse subdelegatos, ac cõmissarios, Inquisitoris generalis, tunc denuntiandũ fore non quidem Episcopo, neque alteri Inquisitori quia eis non subditur, sed supremo senatui vel Inquisitori generali, cui omnes subduntur, ita Molin. *suprà.*

4 Aduertendum tamen est, etsi Episopi, & Inquisitores denuntiandi non sint, vt corrigantur, vel puniantur ab aliis Inquisitoribus, possunt tamen Inquisitores, (si denuntiatio fit) depositiones testiũ accipere sedi Apostolicæ, vel generali Inquisitori remittendas: ita relato Simanc. docet Mol. *tract.14 de iustit. disp.28. num.19.* Ioan 4. Sanch. *disput.11. n.35.* Acunea *q.12. num.9. & 10.*

5 Laici fingentes se sacerdotes, & confessiones excipientes si solicitent, non veniunt denũtiandi ex supradictis decretis, quia solùm loquuntur de sacerdotibus, non de illis, qui se sacerdotes fingunt, quique confessarij propriè non sunt, neque confessio illis facta est sacramentalis, neque obligationem sigilli propriè inducit. ita Acunea. *quæst.13. n.5.* Ioan Sanch. *disp.11 n. 36.* Vetũ etiã si laici solicitantes denuntiandi non sint ex bulla lata aduersus solicitantes. At ex constitutione Gregor XIII. lata aduersus eos, qui se sacerdotes simulant, & sub tali simulatione confessiones excipiunt, denuntiandi sunt. Requiritur tamen, vt non solùm confessiones ambierint, sed etiam absolutionem impenderint, vt benè notauit Acunea *quæst.13. n.17.* Ioan. Sanch *disp.11. n. 36.* ideòque in edicto Inquisitorum dicitur denuntiandum esse illũ, qui cùm sacris initiatus non sit, aliquod sacramentum administrauit. Non autem censetur sacramentum Pœnitentiæ administrasse, quousque absolutionem impenderit.

6 Interpres quicunque sit, etiamsi sit sacerdos, si pœnitentem in confessione soliciter, denuntiandus non est, ex tenore bullarum; quia absolutè non est confessarius, sed potius ex parte pœnitentis se tenet. ita Ioan Sanch. *disp.11. n.10 & 37.* esto contra teneat Seraphin Freytas *in addition.* ad Acuneam *q.15. num.37.*

7 Pœnitens quicunque sit, si confessarium soliciter, nullo modo à confessario est sub obligatione Bullarum, & decreti Inquisitorum denuntiandus; quia hæc non aduersus pœnitentes, sed aduersus confessarios pœnitentes, solicitantes lata sunt, vt ex ipsis apertè constat, ita Acunea *quæst.9. n.35.* & 6. Ioan. Sanch. *disput.11. n.24.*

PVNCTVM X.

Quando cesset obligatio denuntiandi Sacerdotem hoc crimen solicitationis committentem.

1 *Cessat, si Sacerdos emendatus sit, neque periculũ sit recidiuæ.*
2 *Cessat. si correctione fraterna emendandus speratur, & spes debet esse certa.*
3 *Alij excusant, quoties Sacerdos de hoc delicto infamatus non est. Non admittitur excusatio.*
4 *Deinde excusant alij à denuntiatione facienda Inquisitoribus, si Episcopo denuncties. Non approbatur in Hispania.*
5 *Item excusant, si secretò sciueris solicitationem. Sed non probatur excusatio.*

1 DE hac dubitatione satis dictũ est in disput. de correctione fraterna denuntiationi præmittenda, & ex ibi dictis satis constat. Primò ergo cessat obligatio denuntiandi, si Sacerdos emendatus præsumatur, neque periculũ sit recidiuæ; cùm decreta Põtificum in hoc delicto non tam punitionem delinquentis Sacerdotis, quàm reuerentiam sacramenti attenderint, ideoque diximus esse decreta fauorabilia, & ampliandа, non restringenda. Hoc tamen intelligendum est, quando ex mandato Inquisitorũ aliud non constat, ipsi enim ad punitionem delicti commissi, & in aliorum exemplum, & coërtionem imperare possent vt delicta iam emendata sibi manifestentur: tunc enim scientes obligati essent manifestare, si delictum laboraret infamia, vel aliquo modo publicum esset, alias minimè.

2 Secundò videtur dicendum cessare obligationem denuntiationis, si correctione fraterna integrè emendandus speretur; quia ex iure naturali tenemur reuerentiæ sacramẽti prouidere, minori damno proximi, quo fieri possit. sic alijs relatis docet in casu præcedenti. Fagundez *de 5. præcepto. 2. part. l. 4 cap.31 n.1.* Raro tamen existimo hanc emẽdationem hac correctione secreta sperari posse, ac proinde raro cessare obligationem.

3 Tertiò excusat Fagundez ab hac denuntiatione facienda, quoties Sacerdos aliquo modo de tali delicto infamatus nõ est; quia Bulla Clementis VIII. petit Sacerdotem esse infamatum. Inquit enim, *de quomodolibet infamatis*, & quia denuntiatio præcepta sub excõmunicatione regulariter non obligat de delictis occultis, & quæ probari non possunt, excepto crimine hæresis, ne denuntiator reputetur. Cenedo *collect.20. n.3.* Hentiq. *de excõmunicat. l.13. c.18. n.3.* Nauarr. *c.25. n.46.* Sotus *de tegendo secreto. n.31. q.1. concl.4.* Verùm hæc excusatio mihi non probatur: tũ quia raro fœmina solicitata tenebitur denuntiationem facere, si quidem hoc crimen secretissimè committitur, neque alius à solicitato illud solet cognoscere, neque infamationem contingere nisi cùm delictum denuntiatum est. Tum quia hæc denuntiatio ad præcauendum delictum, & impediendam irreuerentiam sacramenti ordinatur: in quo casu non est necessarium delictum publicum esse, præcipuè cùm nullus adsit timor, vt denuntiator pro calumniatore habeatur: siquidem non induit personam accusatoris, sed delatoris, & testis, vt latius *in tract. de correct. f. vlt.* diximus. Neque obstant verba Clementis, mandat enim denuntiare quilibet Sacerdotem de hoc crimine quomodolibet infamatum, id est, infamatum apud solicitatam personam: nam aduerbium illud, *quomodolibet*, restringit infamiam, vt non accipiatur in rigorosa sua significatione. Item dici potest hunc quomodolibet infamatum præcipuè esse denuntiandum.

4 Quarto excusat Fagundez ab obligatione denuntiandi Inquisitoribus, si Episcopo denuncties. Sentit enim supradict. Doctor *Clement.* 8. non abstulisse ab ordinarijs facultatem de hoc crimine cognoscendi, sed eam simul tradidisse Inquisitoribus. Ergo non arctaris ad tribunal inquisitionis recurrere, sed poteris ad ordinarij tribunal accedere. quo tribunali denuntiationem acceptante cessat tibi obligatio ad inquisitionem recurrendi.

Cæterùm neque hæc excusatio mihi probatur. Existimo namque Clementẽ VIII. ab ordinarijs abstulisse cognitionem huius criminis, & priuatiuè concessisse Inquisitoribus. Tum quia nunquã ordinarij in Hispania de hoc crimine cognoscũt, sed solùm Inquisitores. Consuetudo autem est optima legũ intrepres. Item constitutio Gregor. XV. de hac materia loquens ideo ab Inquisitoribus Hispaniæ recepta non est, quia æquè ipsis, & ordinariis concedit facultatem procedendi in hoc crimine. Tum denique quia Inquisitores cùm de hoc crimine, iudicant, ordinarium vocant, & simul cum illo causam decidunt, sicuti in causis fidei. Ergo signum est neque ordinarium sine Inquisitoribus, neque Inquisitores sine ordinario posse in hac causa in Hispania procedere; ac proinde Inquisitoribus, & non ordinario denuntiatio est facienda, quia formare processum ipsis independenter ab ordnario competit.

5 Quintò excusat Fagundez ab obligatione denuntiationis si sub secreto naturali sciueris solicitationẽ; quia huiusmodi secretum non vergit in detrimentũ proximi, & ex alia parte obligatio illius est de iure naturali, denuntiatio de iure tantùm positiuo;

tiuo, & humano. Ergo fortius vinculum iuris naturalis prævalere debet minus forti. At neque hæc excusatio mihi placet, quia secretum seruare non debes, quoties cedit eius obseruatio in dãnum commune. Sed non denuntiare solicitantem non emendatum vergit in damnum sacramenti Pœnitentiæ & illuc accedentium, quibus venenum loco medicinæ paratur. Ergo non teneris illud obseruare vt latius diximus *p. 14. de correct.*

PVNCTVM XI.

Quibus pœnis, & qua ratione Inquisitores in hoc crimine procedant.

1 *Quousque reus duobus testibus testificatus sit, non recluditur in carcerem.*
2 *Causa concluſa vocantur consultores Ecclesiastici, vt ex eorum consilio proferatur sententia, & qua forma profertur.*
3 *Si ante testificationem reus se defert, non recluditur, & facta grauis reprehensione dimittitur.*
4 *Quid si reus neget, cùm ex duobus testibus eius delictum probatum.*

1 QVousque reus duobus testibus, vel tribus testificatus sit, non recluditur in carcerem, quia cùm hi testes singulares sint, & regulariter præsumptio stet pro Sacerdote, requiritur probatio efficacior, quàm in aliis delictis. Quapropter in Hispania non solent particulares Inquisitores sine consilio supremi Senatus aliquem specialiter religiosum in carcerem secretum detrudere. Si autem personæ testificantes non sint satis qualificatæ, propria domus, vel ciuitas assignatur reo pro carcere: interim tamen quo agitatur causa, prohibetur delinquens à Missæ celebratione, administratione que sacramentorum, & prædicatione.

2 Causa concluſa vocantur consultores Ecclesiastici tantum, & ex eorum consilio Inquisitor, & ordinarius proferunt sententiam, illámque reo denuntiant in tribunali secreto. Nam licèt Didac. Cantera *in quæst. de hæretic. n. 95. fol. 426.* sentiat in publico actu fidei legi debere, triremibus sic delinquentem esse condemnandum, eius sententia in praxi non est recepta, & meritò, ne plures sumpta inde occasione à receptione sacramentorum abstineant, neve hæretici, qui sic pœnitentiam detestantur, Confessores irrideant. Legitur ergo sententia secreto tribunali præsentibus duobus cuiusuis ordinis religiosis Confessariis, ibique grauiter reprehensus abiurat de leui, & ab audiendis cõfessionibus, & prædicatione, verbis Dei perpetuò priuatur, si casus grauis sit, hoc est, si plures solicitauit, solicitationis effectum est consequutus: si autem casus ita grauis non est, aliquibus annis priuatur ab excipiendis virorum confessionibus, & in perpetuum mulierum, & vno, vel duobus annis in aliquod monasterium recluditur; quòd si religiosus sit, præcipitur, vt in choro, & refectorio, alisque locis communibus vltimam sedem habeat, voce actiua, & passiua interim priuatus. Et aliquoties hæc sententia iterum per secretarium in suo conuentu, præsentibus omnibus religiosis legitur, vt illis in exemplum sit, & delinquenti in confusionem. Quòd si solicitatio ad plures personas se extendit, & cum illis turpitudines graues commisit, ab omnibus religiosis post lectam sententiam flagellatur. Addo me vidisse aliquos ob hoc crimen relegatos, & triremibus addictos, maximè cùm solicitatio virorum fuit. In qua solicitatione, si actus consummatus fuit, in Aragoniæ regno, curiæ sæculari delinquens traditur; quia ibidem ex speciali breui Sedis Apostolicæ Inquisitores de hoc crimine cognoscunt.

3 Si autem delinquens ante duorum testium depositionem se Inquisitoribus detulit, in carcerem secretum non recluditur, sed lite contestata, & causa concluſa, vt dictum est, abiurat de leui, & ab audiendis confessionibus priuatur, neque aliæ pœnæ ei imponuntur. Et hoc procedit, etiamsi plures solicitasset: quòd si semel tantum solicitauit, & ante vllius testis depositionem se detulit, grauiter reprehenditur, neque vltrà punitur. Et idem fit in casu, quo solicitatæ personæ examinatæ negant solicitationem sibi factam esse.

4 Verùm si reus negat delictum duobus testibus singularibus sibi probatum, Inquisitores inuestigent diligenter qualitatem testium, & animaduertant an aliquibus indiciis verosimilibus suas depositiones comprobent, & si sic reperierint, etiamsi reus neget, dummodo ob inimicitiam testes non repellat, illum damnent, vt abiuret de leui, & ab audiendis confessionibus abstineat. Nunquam tamen torturæ reum subiiciant, quia hoc crimen pœnæ corporali regulariter non subiicitur, ideòque pro eruenda veritate quæstionari non debet.

TRACTATVS QVINTVS
ET
DISPVTATIO VNICA

De virtute ſpei, & ei annexis, & contrariis.

PAVLVS 1. *Cor.* 13. poſt virtutem fidei ſpem enumerat, quia obiectum cognitum, & nobis conueniens ſperamus. Præmittit ſpem charitati; tum quia charitate eſt inferior, tum quia ſine charitate eſſe poteſt, vt contingit in peccatoribus fidelibus, qui media pœnitentia ſperant conſequi ſalutem. At charitas ſine fide, & ſpe, in hac vita eſſe non poteſt.

PVNCTVM I.

Quid ſit ſpes, quod eius obiectum, & quomodo à fide diſtinguatur.

1 *Definitur ſpes.*
2 *Obiectum materiale ſpei eſt, quod ipſa virtus obtinere intendit.*
3 *Arguitur Deum non eſſe immediatum obiectum ſpei.*
4 *Deum viſum eſſe immediatum obiectum ſpei defenditur.*
5 *Satisfit rationi dubitandi num. 3. adductæ.*
6 *Deus viſus quatenus eſt nobis conueniës, eſt formale obiectū ſpei.*
7 *In quo ſpes à fide, & charitate diſtinguatur.*
8 *Diſtinguitur ab his virtutibus diſtinctione reali.*

1 NOmen ſpei multipliciter accipitur. Sed omiſſis variis acceptionibus, de quibus expoſitores cum Magiſtr. *in 3. ſent. diſt. 61.* & cum D. Th. 2. 2. *q. 17. art. 1. & ſeq.* ſpes in præſenti accipitur pro habitu, ſeu virtute theologica, qua bona ſupernaturalia, præſertim beatitudinem ſperamus, iuxta illud ad Rom. 8. *Quod non videmus ſperamus.* & 1. Petri 1. *Regenerauit nos in ſpem viuam per reſurrectionē Ieſu Chriſti ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem*, &c. & clariùs ad Rom. 5. *Gloriamur in ſpe gloriæ, ſecundum ſpem vitæ æternæ, quam promiſit qui non mentitur Deus.* Ex quibus locis conſtat dari quandam virtutem, qua hæc omnia bona, præſertim ſupernaturalē beatitudinē à Deo conſequendā ſperamus.

2 Hinc fit obiectum materiale huius virtutis, ſeu materiam eius eſſe quidquid ipſa virtus obtinere intēdit. Hoc autem primò eſt gloria, ſeu beatitudo æterna, ſecundò omnia alia, quæ huius conſecutioni deſeruiunt. Et quidem quòd primarium eius obiectum ſit gloria, probat tum locus Pauli ad Rom. 5. *Gloriamur in ſpe gloriæ ſecundum ſpem vitæ æternæ*; faciens enim mentionem ſolius gloriæ denotat gloriam ad minus eſſe ſpeciale, & præcipuum illius obiectum. Tum, quia gloria eſt vltimus noſtræ vitæ finis, quem procurare non poſſumus, niſi ſperemus. Sed quia hic finis conſequi non poteſt, niſi auxiliis diuinis, gratia; reliquiſque ſupernaturalibus donis, hæc omnia ad virtutem ſpei ſecundariò pertinent; quia ad eandem virtutem, quam pertinet procurare finem, pertinent & media ad ipſum finem, cùm intentio finis ſit implicita mediorum intentio. Adde hoc expreſsè videri definitum in Trid. *ſeſſ. 6. cap. 6.* vbi loquens de modo, quo ad iuſtitiam peccatores diſponuntur. Dixit primò, diſponi per fidem credentes vera eſſe quæ diuinitùs reuelata, & promiſſa ſunt: atque illud in primis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, &c. Secundò in ſpem eriguntur fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore. Tertiò illūmque tanquam iuſtitiæ fontem diligere incipiunt, &c. Ecce qua ratione non ſolùm beatitudo, ſed quæ beatitudini deſeruiunt, obiectum ſunt virtutis ſpei, ſic omnes DD. Catholici. Quocirca ſi beneficia aliqua creata ſperaremus cōſequi à Deo ſine ordine ſaltem implicito ad beatitudinem, talis ſpes & deſiderium ad ſpem theologicam non pertineret, quia in tantum ad ipſam poteſt pertinere, quatenus ad beatitudinem conſequendam conducere poteſt, & ſub hac ratione ſperatur, ſic notauit Coninch. *diſp. 19. dub. 4. n. 58.*

Sed quia in beatitudine conſiderari poteſt & Deus qui videtur, & viſio ipſius, dubium eſt, quòd nam ſit horum obiectum ſpei?

3 Et ratio dubitandi eſt primò, quia obiectum ſpei communiter dicitur eſſe obiectum arduum, abſens, & futurum: ſed ſola eius nobis eſt abſens, futura, & difficilis. Ergo ſola illa eſt obiectum immediatum ſpei, & Deus mediatus, ſcilicet vt terminus huius viſionis. Secundò in beatis gaudium, & fruitio eſt de viſione, non de Deo, & in damnatis triſtitia, & deſperatio eſt de carentia viſionis, non de carentia Dei, Deo enim non carent: Ergo in præſenti vita ſpes debet eſſe non de Deo, ſed de eius viſione, quia idem quod in hac vita ſperatur, eodem in patria fruimur. Tertiò referre Deum ad nos ipſos videtur inordinatum, quia ipſe eſt vltimus omnium finis, ſed ſpes refert obiectum quod ſperat ad commodum, vtilitatem ſperantis, quia illud amat vt bonum proprium, & hac ratione à charitate diſtinguitur, cuius obiectum amatur propter bonitatem in ipſo exiſtentem: Ergo. Quartò amor concupiſcentiæ, qui eſt ſpei proprius, non poteſt ferri in ea, quæ ſuppoſito ſunt nobis diſtincta, quia ea non videntur poſſe eſſe bonum noſtrum, niſi ratione alicuius effectus nobis inhærentis, ſicuti ignis non eſt nobis bonum, niſi ratione caloris nobis inhærentis.

Cæterùm communis & veriſſima ſententia eſt præcipuum obiectum ſpei eſſe Deum ipſum, ſimul tamen cum eius viſione: ita D. Th. 2. 2. *q. 17. art. 2. & 5.* & ibi Caiet. Suar. *diſp. 1. de virtute ſpei, ſect. 1. n. 4.* Vàlent. 2. 2. *diſp. 2. q. 1. p. 1. pag. 445. verſ. nos verò.* Coninch. *diſp. 19. de ſpe, dub. 3. conc. 1. n. 44.* Ratio præcipua eſt, quia ſperans beatitudinem, non ſperat Deum in ſe, neque illud petit, neque etiam ſperat, aut petit viſionem eius à Deo ſeparatam, ſed petit, & ſperat vtrumque ſimul, ſicuti auarus non petit, & ſperat pecunias exiſtere, ſed petit illas poſſidere. Poſſidere autem pecunias æquè immediatè includit pecunias, & illarum poſſeſſionem. Ergo in vtrumque noſtra ſpes fertur. Deinde ſi Deus non eſſet noſtræ ſpei immediatum obiectum, ſed ſolùm terminus immediatus obiecti, non eſſet ſpes virtus theologica, hac enim ratione religio à virtute theologica excluditur, quia ſolùm attingit Deum vt obiectum cui reuerentia, & honor exhibetur, & honor, & reuerentia eſt eius immediatum obiectum. At ſecundum communem Theologorum ſententiam tres ſunt theologicæ virtutes, fides, ſpes, & charitas. Ergo ſi fides, & charitas Deum immediatè attingunt, etiam & ſpes illum attingere debet.

5 Neque argumenta in contrarium obſtant. Fateor obiectum ſpei eſſe abſens, arduum, & futurum, quia licet Deus in ſe non ſit abſens, neque difficilis, neque futurus, eſt tamen Deus viſus, ſufficit enim quòd ratione viſionis ſit nobis abſens, & difficilis, vt abſolutè hoc complexum Deus viſus nobis dicatur abſens, & difficilis, & futurus: ſicuti auaro appetenti pecunias dici poſſunt eſſe ab illo abſentes, quia illarum poſſeſſio abſens ab illo eſt. Adde cùm obiectum ſpei dicitur abſens, arduum, & futurum, non intelligas ferri in has rationes tanquam in formale obiecti conſtitutiuum; non enim ſperas, neque deſideras abſentiam, neque arduitatem, neque fruitionem; imò velles hæc omnia non eſſe, ſed illud obiectum, quod apprehendis arduum, abſens, & difficile acquiſitu, hoc ſperas conſequi. Ad ſecundum dico, fruitionem, & gaudium beatorum non eſſe præciſè, imò nec primariò de viſione, ſed potiùs de Deo per viſionem poſſeſſo, ideo enim gaudent ſe habere viſionem, quia per illam poſſident Deum. Et idem eſt in damnatis, carent enim Deo, qui ſit illorum merces, eſto non careant Deo, qui ſit eorum delictorum vindex. Ad tertium referre Deum ad nos ipſos, tanquam in finem eſſe quidem inordinatum, at referre Deum vltimum finem nobis, id eſt, noſtræ vtilitati inordinatum non eſt; ſicuti Deus ipſe nobis detulit filium ſuum, id eſt, in noſtram vtilitatem, & remedium; non tamen detulit nobis, vt non eſſemus illius finis. Spes ergo refert Deum nobis, id eſt, deſiderat, & ſperat conſequi nobis Deum, non tamen deſiderat, aut ſperat nos, noſtramque vtilitatem eſſe finem Dei acquiſiti ad hoc enim neceſſarium erat noſtram vtilitatem Deo ipſo præferre, quod abſit. Ad quartum nego omnia quæ ſunt à nobis ſuppoſito diſtincta non poſſe nobis eſſe bona, & appetibilia; ſunt etenim vt patet in auaro, & in ebrio, quibus vinum, & pecunia ſunt bona appetibilia, & viſus, auditus, & guſtus appetūt obiecta à ſe diſtincta, illāque reputāt bonum proprium. Fateor tamen aliquādo bonum aliquod nō eſſe per ſubiectum appetitus, ſed medio effectu producto, vt in exēplo allegato de igne, quem frigidus ad effectum ſe calefaciendi non appetit immediatè, ſed mediatè, ſecus ad alios effectus, quibus ipſa ſubſtantia ignis omnino neceſſaria eſt.

6. Ex his constat quod sit obiectum formale spei, affirmo, inquam, esse Deum visum nobis conuenientem. Nam illud est formale obiectum alicuius voluntatis actus, quod mouet ad sui appetitum, & desiderium. At Deus visus mouet nostram voluntatem, vt ipsum appetat & desideret, quia sibi est bonum conueniens. Ergo hoc est obiectum formale spei, & ita tenent cum D. Thom. ferè omnes eius expositores, Bannes *art.5. versic.nota secundò.* Suar.*disp.1.de spe,sect.2.concl.3.* Coninch.*disp.19.dub.4.n.52.* & alij apud ipsos.

7 Ex obiecto materiali, & formali huius virtutis infertur distinctio quam habet à fide, & charitate. Nam licèt fides, & charitas Deum respiciant, illúmque habeant pro formali obiecto,sub diuersa tamen ratione, ac spes.Nam fides respicit Deum, vt testificantem verum, charitas ipsum respicit,vt in se summum bonum, summoque amore dignum. Spes attendit ipsum Deum, vt bonum sperantis, sic has virtutes distinguunt supradicti DD. Valent.*disp.2.q.1.punct.2.in princ.* Suar.*suprà,tota sect.3.* Coninch. *dub.4. in fine.*

8 Quòd si inquiras, an hæc distinctio sit realis, vel tantùm rationis?Respondeo realem esse, neque enim sola rationis distinctio videtur sufficere ad numerum constituendum. Atqui ex sententia Pauli 1. *Corinth.13.* fides, spes, & charitas constituunt ternarium numerum virtutum. Ergo sunt inter se realiter distinctæ. Adde in quolibet peccante mortaliter perit charitas,& non perit fides, neque spes. Ergo distinguuntur adinuicem realiter,sic Suarez *sect.3. fine.*

PVNCTVM II.

Quid sint actus spei.

1 *Duplex est actus prosequutionis, & fugæ.*
2 *Desiderare beatitudinem alicui potest esse actus spei si illam vt tibi conuenientem desideres, si vt alteri conuenientem, erit actus charitatis.*
3 *Desperare de beatitudine alicuius absque rationabili causa, est peccatum contra charitatem,vel iustitiam, vel fidem,secundum rationem,quam habes ad desperandum.*
4 *Ex gratia Dei, & ex nostris meritis sperandæ est beatitudo.*
5 *Bonum temporale sperare potes virtute spei.*
6 *Obseruare iustitiam ex timore gehennæ actus esse potest virtutis spei.*

1 REspondeo in genere duplicem esse actum, alium prosecutionis in bonum sibi conueniens, alium fugæ à malo sibi disconuenienti.Actus prosecutionis vocatur,spes,actus fugæ vocatur timor. Ad eandem enim virtutem pertinet amare bonum & odio habere contrarium,quia sub eadem ratione vterque actus versatur, & inter se sunt ita subordinati,vt vnus alterum necessariò inferat. Ergo ad eandem virtutem pertinet sperare bonum sibi conueniens, & timere malum contrarium; vterque enim actus proprium commodum respicit. sic tradunt ferè omnes DD. cum Diuo Thoma 2.2.q.17.& 19. Difficultas autem solùm versatur in explicando, qui sint ij actus : prosecutionis, & fugæ, seu spei,& timoris.

2. Et primò dubitatur circa actus prosecutionis, an tantùm circa nostram beatitudinem, an etiam circa alienam spes versari possit; Quod est inquirere, an sperare, seu desiderare alicui beatitudinem sit actus spei? Qua in re omissis variis argumentis, quæ inutiliter congerunt aliqui DD.respondeo cum distinctione. si desideres beatitudinem alterius,quatenus tibi bona est,quia sic accidentaliter saltem tua beatitudo crescit, tale desiderium est actus spei; si verò illam desideres, quia illi bona est, erit actus charitatis,sic docent expressè cum Diuo Thoma & Aug. Valent. *2.2.disp.2.q.1.p.1.pag.446.verf.tertia particula.* Vasq. *in 3.p.tom.1. disp.43.cap.2.num.6.& 7.* Coninch. *disp.19. de spe, dub.5.num.64. in concluf.* Suarez *disp.1. sect. 3. num. 19.* Ratio prioris partis est, quia si beatitudinem alterius appetis, quia tibi conueniens est, potius bonum tibi, quàm alteri appetis. Ergo ille appetitus ex amore concupiscentiæ, & non ex charitate, & amicitia procedit, sicuti si tuo mancipio, aut equo salùtem appeteres, quia tibi conuenit, non tam bonum illorum, quàm proprium procuras. Econtra verò si beatitudinem alterius opres, quia illi bona est,& conueniens, illius bonum optas, non proprium; ac proinde non ex amore concupiscentiæ, sed beneuolentiæ, & amicitiæ procedit,& consequenter spes esse non potest, sed erit charitas, quæ sit virtus Theologica, vel moralis. Nam velle bonum proximo, quia illi bonum est regulariter ex honesta quadam amicitia, non ex charitate,virtute theologica procedit, & notauit Coninchus, *disp.19.de spe,dub.1.num.13. & dub. 5. num. 67.* Neque obstat dictum.DAuguſt.*serm.11.de verbis Domini*, asserentis de nullius salute esse desperandum, vt inde colligamus ad virtutem theologicam spei pertinere sperare aliorum salutem,loquitur enim Diuus Auguſt. in latiori significatione spei, qua comprehendit bonum quodlibet speratum.

3 Quòd si inquiras cui virtuti contradicas, cùm absque rationabili causa de proximi salute desperas? Respondet optimè Coninch.*disp.19 dub.5. num. 68.* attendendam esse rationem, ob quam desperas. Nam si desperas, quia credis Deum non illi adfuturum suis auxiliis, & erras contra fidem, cùm ex illa tenearis credere omnibus Deum esse paratum,& insuper offendis diuinam pietatem,& benignitatem,illíque iniuriosus es sic malè sentiens; Si autem desperas de proximi salute, quia credis ex sua negligentia,vel malitia omissurum necessaria ad salutem, peccas contra charitatem, vel iustitiam proximi, timeré de illo in re tam graui iudicando absque fundamento, quod esse non potest absque reuelatione nam etiamsi perditissimus sit potest conuerti, & salutem consequi. Quòd si ex odio, quo proximum prosequeris, talis desperatio procedit, contra charitatem illi debitam peccabis.

4 Secundò dubitatur, an speranti beatitudinem licitum sit illam sperare ex suis meritis, an solùm ex promissione, & gratia Dei?Respondeo principaliter debere sperare ex gratia Dei, cuius promissione,secundariò ex suis meritis, vt à gratia Dei profectis;sic omnes Catholici cum diuo Thoma *q.17. art.4.* Ratio est manifesta, quia inde speramus beatitudinem, vnde illam consequi possumus; sed ex gratia Dei primò, & secundariò ex nostris operibus, vt gratia Dei profectis consequi possumus æternam salutem;ergo ex vtroque simul illam sperare possumus.Pluribus locis Scripturæ confirmare poteram, breuitatis causa omitto, quia res est clara videatur Valent. *part.1. circa fin.* Hinc fit certitudinem nostræ spei fundari in auxiliis diuinis, & nostris operibus ex gratia Dei factis, quia ex his causis beatitudo obtinetur, & Deus illam sic dare promisit. Et quidem de auxilio diuino constat ex illo Trid.*sess.6.c.13.* ibi. *Vnumquemque in Dei auxilio firmissimam spem reponere debet.* Quòd autem etiam in operibus diuina gratia fulcitis hæc spes niti debeat, probat Paul. ad Rom.5.*Gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio spem,spes autem non confunditur.* & 1.Ioan.3.*Si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam habemus apud Deum*, & illud 2.ad Timoth. *Bonum certamen certaui, fidem seruaui*, &c. Secundò fit posse nos operari bene intuitu, & spe consequendi æternam beatitudinem; siquidem beatitudo in præmium offertur bene operantibus ex diuina gratia:& docuit Trident. *sess.6. c.11.in fine.* ibi, Cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam,& constat ex illo Psalm. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes in æternum propter retributionem.*

5 Tertiò dubitatur, an ex virtute spei sperare possis mercedem aliquam temporalem bonis operibus consequendam, v. g. salutem temporalem; ieiunio, oratione, & eleemosyna?Suppono licitum tibi esse ieiunium, orationem, & eleemosynam ad hæc consequenda referre, quia licitum tibi est hæc à Deo petere. Ergo etiam licitum tibi est eius voluntatem inflectere his bonis operibus. Item Deus promittit obseruantibus mandata bona temporalia daturum.Ergo licitum tibi est obseruare mandata, vt sic promissum cõsequaris.Neque obinde debes dici seruus,& mercenarius, quia non seruis Deo ob illam retributionem tẽporalem animo non aliàs illi seruiendi, sed potius paratus es saltem habitualiter omnia eius mandata seruare,etsi nullum temporale commodum tibi dedisset. Neque item obstat, quòd rem superioris ordinis ad inferiorem referas, quando res superioris ordinis ex relatione ad inferiorem non omnino perit, vt patet in præsenti, non enim perit oratio, & eleemosyna ob talem relationem, sed apud Deum locum habet,aliàs tibi non liceret docere pueros ob, aliquod temporale commodum, sufficit enim si hæc omnia actu vel habitu ad Deum referantur. Hoc suppositò, respondeo, si temporale commodum,quod consequi optas mediis bonis operibus, velis illud obtinere, vt sic facilius beatitudinem consequaris,actus erit virtutis spei saltem imperatus, quia ab eodem motiuo procedit. At si ex nulla relatione ad beatitudinem procedit, credo non tam ad virtutem spei theologicam, quàm moralem id pertinere posse, sic Suar. *disp.1. de spe, sect.5.fine.*

6 Quartò dubitatur circa mali fugam, an sit actus spei obseruare iustitiam ex præcisò timore gehennæ?Et quidem si ita ex timore gehennæ iustitiam obseruares, vt voluntatem haberes iustitiam non obseruandi, si gehenna non esset, clarum est timorem illum esse malum, & peccatum, quia tunc gehennam præfers mandatorum obseruationi, & consequenter Deo, qui debet esse semper noster vltimus finis. In quo sensu dixit D. Th. *2.2.q.19.art.4.* seruilitatem semper esse malam quod clarius explicuit Auguſt.*in lib.nat.& grat.c.57.* dum dixit, Sub lege est qui timore supplicij, quod lex minatur,non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccari, nondum liber,nec alienus à voluntate peccandi: in ipsa enim voluntate reus est, qua mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, vt liberè faciat, quod occultè desiderat. At si ex timore gehennæ mandata diuina obseruas, aliquin obseruanda, etiamsi gehenna non esset, actum virtutis spei efficis. Vt quid enim Deus nos timore pœnarum continere voluit in iustitia si ex illarum timore moueri non possemus? Quapropter Trid.*sess.6.can.8.* contra Lutherum, definit:*Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores facere,anathema sit.*

PVNCTVM

PVNCTVM III.

In quibus habitus spei, & timoris insit.

1. *In beatis non est propriissimus actus spei, remanet tamen habitus quoad substantiam.*
2. *Idem dicendum est de timore.*
3. *Qui amor sit in beatis.*
4. *Christus Dominus dum fuit in hac vita mortali habuit habitum spei.*
5. *Animæ in purgatorio existentes, habent propriissimum actum spei.*
6. *Damnati actu, & habitu spei carent.*
7. *Viatores iusti habent habitum spei, imò & peccatores, quorum peccatum virtuti spei non sit contrarium.*

DE beatis, & de damnatis, & animabus in Purgatorio existentibus potest esse dubitatio.

1. Dico ergo primò, in beatis non esse propriissimum actum, spei, remanere tamen habitum quoad substantiam, etsi non quoad denominationem; hanc conclusionem defendit Suarez *tom.1. in 3.part.quæst.7.in explicat.art.4. & disp.1.de fide,sect.8. num.5.* Coninchus *disp.19.dub.10. num.* 130. & 131. Priorem partem huius conclusionis probo, quia propriissimus actus spei est velle, & sperare Dei possessionem. Atqui beati iam possident Deum, & certò sciunt semper possessuros. Ergo defecit in illis obiectum huius proprij actus, atque illum habere non possunt, & in hoc sensu loquitur Paul. 1. *Corinth.* 13. & Pontifices, cùm dicunt fidem, & spem in patria euacuari, manere tamen charitatem, non enim manet spes secundùm ipsius denominationem, quia non manet secundùm suum proprium actum. Secundam partem, scilicet ibi remanere habitum spei quoad substantiam, sic probo. Nam beati plures actus eliciunt pertinentes ad virtutem spei. Primò gaudent de Deo possesso, quatenus sibi conueniens est, qui actus necessariò procedit ab eadem virtute, à qua procedebat illius amor, & desiderium. Secundò sperant beatitudinem sui corporis, & licèt huiusmodi beatitudinem sciant futuram esse infallibiliter, & sine difficultate acquirendam, quia tamen acquirenda est ex auxilio supernaturali naturæ indebito, ea de causa dici potest ad virtutem spei pertinere. Tertiò sperare possunt, & optare beatitudinem aliorum, non solùm ex amore charitatis, & amicitiæ, sed etiam ex amore concupiscentiæ, quatenus sibi conueniens est; eo quòd ex aliorum consortio crescit saltem accidentaliter eorum beatitudo.

2. Quòd si de timore orto ex virtute spei loquamur, idem dicendum est, quod dixi de actu spei non esse in beatis secundùm proprium actum, quia beati cognoscunt sibi esse impossibilem priuationem Dei, æternámque damnationem, non igitur illam timere possunt. Timor enim propriè est alicuius mali possibilis imminentis. Eadem ratione videtur excludendus timor filialis, qui propriè est culpæ, quatenus est offensa Dei, & etiam pœnæ per illam incursæ, prout separat à diuina possessione, & eius honore, quia æquè beatis pœna, & culpa est impossibilis, illiúsque impossibilitatem cognoscunt, non igitur illa timere possunt. Adde securitatem timori contrariari: sed beati omnino sunt securi à culpa, & pœna, susceptæ pœnæ, & culpæ, secundùm quamcumque rationem. Ergo non possunt secundùm aliquam rationem illa timere. Denique qui timet aliquod malum anxius est, ne illi eueniat: at beati nullam anxietatem patiuntur, quia sunt omnino securi tum à pœna, tum à culpa. Neque item indigent aliqua constantia, aut fortitudine ad vitandum malum. Ergo non timent.

3. Dices timorem Domini sanctum permanere in sæculum sæculi, vt testatur Dauid *Psalm.* 18. & de Christo dixit Esaias repleuisse eum Dominum spiritu sui timoris, & Angeli, vt canit Ecclesia, tremunt, & contremiscunt. Ergo aliquis timor saltem filialis affirmandus est beatis residere.

Respondeo supradicta conuincere in beatis aliquem timorem esse statuendum, non strictum, & qualem Philosophi agnouerunt, ob illius beatissimi status securitatem, sed qualem Catholici agnoscunt possibilem cum perfectione illius. Primò ergo concedendus est beatis timor reuerentialis ortus ex cognitione diuinæ excellentiæ, & propriæ vilitatis, cùm enim beati perfectissimè Deum, & se ipsos cognoscant, videántque se nimis improportionatos diuinæ familiaritati; efficitur sanè ei trementes assistere, non tamen anxios, & perturbatos, sed cum summa pace, & securitate. Hæc igitur reuerentia simul cum humilitate dici communiter solet timor; non quia sit timor alicuius mali, sed quia est reuerentia admiratione plena, in quo sensu credo dixisse Petrum Christo Luc.5. *Exi à me Domine, quia peccator sum, stupor enim circumdederat eum*; non ob aliquod malum, quod timeret sibi fieri posse, sed ob vehementem cognitionem diuinæ excellentiæ, & propriæ iniquitatis, & sic intelligendus est Psalm. cùm dixit, timorem Domini permanere in sæculum sæculi, & Ecclesia affirmans Angelos in conspectu diuinæ maiestatis tremere, & contremiscere. At hic timor, qui nihil aliud est, quàm summa religio humilitati coniuncta, non procedit ab habitu spei spei, sed ab habitu religionis, & humilitatis. Secundò concedendus est filialis timor, quo culpam, vt summum malum & diuinæ bonitati contrariũ fugiant. Neque obstat cognoscere se esse à tã graui malo omnino securos, quia sufficit, quòd attẽta precisè eorum natura illis possibilis sit: hæc enim possibilitas remota sufficiens videtur causare fugã in voluntate beati, & experientia cõpertum est nos tremere, & pauere viso leone, aut alia fera ligata, à qua tamen scimus certò esse securos, quia sufficit apprehẽdere illud malũ nostræ naturæ possibile esse. Fateor exemplum non esse adæquatum, tum quia timendo feram anxiamur, & augustiamur, quod tamen in beatis non contingit, tum quia malum, quod à fera nobis prouenire potest, absolutè est possibile, vel quia possibile est à ligatura dissolui, vel me illi coniungi. At beati cognoscunt culpam, & priuationem, Dei illis esse impossibilem propter quæ credo absoluto actu timoris refugere non posse, bene tamen per quemdam simplicem actum, & quasi conditionatum. Et in hoc sensu non reputo inconueniens, quòd refugiant pœnam damni, & sensus, cùm etiam apprehendere possint, suæ naturæ præcisè spectatæ possibilem esse. Esto Valent. *disp. 2.q.1. p.5.* & Coninch. *disp. 20. de timore, dub.9.n.93.* censeant illius non habere timorem, etiam secundùm hanc imperfectam rationem, quia sunt Deo intimè vniti, & de sua incolumitate parum, de diuino honore multùm soliciti.

4. Ex his constat primò, in Christo Domino, cùm in hac vita exstitit spem fuisse quoad habitum, secundùm substantiam, siquidem gaudsus fuit de visione beata, tum ob gloriam Patris, tum quia illi erat bonum proprium. Et insuper spem habuit consequendi gloriam sui corporis, exaltationémque sui nominis, quibus perfectiùs Deo vniretur. Neque obstat cognouisse Christum illa omnia esse certò consecuturũ nec timuisse amittere, eo quòd virtute, suppositoque diuino erat roboratus, quia ad rationem spei non videtur necessaria contingentia, sed solùm possibilitas cum difficultate. Fuit autem Christo Domino gloria sui corporis, exaltatióque nominis possibilis consequi cum graui difficultate, & arduitate, siquidem summis doloribus, & morte acerbissima illa consequi debuit, iuxta illud Lucæ vlt. *Oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam.* Ergo licèt in aliis beatis non esset agnoscendus habitus spei secundùm suam denominationem, quia neque sperant gloriam animæ, cùm iam habeant, neque gloriam corporis, vt rem arduam, & difficilem, cùm absque vllo labore eam debent consequi, in Christo agnoscendus est habitus spei quoad gloriam sui corporis, propriíque nominis exaltationem sic docuit D. Thom. *3.p.q.7.art.4.* & ibid. Suar. *in comm.* Vasq. *disp.43.c.2.* Coninch. *de spe disp.19.dub.11 concl.1.2.* & 3. De actu timoris idem quod dictum est de aliis beatis, dicendum est de Christo Domino: neque video aliquid vltra notatu dignum.

5. Secundò constat quid dicendum sit de animabus in Purgatorio existentibus, an, inquam, iis non solùm habitus, sed verus actus spei insit. Aliquibus videtur ab illis huiusmodi actum esse remouendum: nam licèt beatitudò illis sit possibilis, & absens, quia tamen sunt de illius consecutione omnino certæ, non videntur illius propriè habere spem, cuius obiectum debet esse aliquo modo speranti contingens, sic Lorca. *2.2 sect.2. disp.9.n.7.* & 8. Cæterum verius est propriissimum actum spei habere, quia illis beatitudo est possibilis, absens, & acquisitu difficilis, siquidem pati debent tot grauissima tormenta pro illius consecutione. Quòd autem certò sciant se consecuturas, hoc in causa esse non potest quominùs illam sperare possint; certitudo enim non tollit spem, sed tollit anxietatem, & turbationem; aliàs careret spe consequendi beatitudinem, cui esset reuelata eius futura consecutio. Et ita in animabus Purgatorij esse veram spem beatitudinis, docuit D. Th. communiter receptus *2.2.q.18.art.3.in fin. corp.* & tradit Coninch. *disp.19.dub.11.n.146.* Suar. *disp.1. de spe.sect.8.n.4.* De actu timoris idem proportionaliter dicendum est, quod de beatis diximus, cùm ipsæ animæ sint omnino ex diuina reuelatione certæ, neque culpam, neque damnationem incursuras.

6. Rursus de damnatis dicendum est carere non solùm actu proprio spei, sed etiam ipsius habitus secundum substantiam, tum quia ij sciunt beatitudinem sibi esse impossibilem. Nequeunt ergo illam efficaciter desiderare, aut sperare, aut de illa gaudere. Inefficaciter autem bene possunt desiderare esse beatos, sed ob hoc inefficax, & imperfectum desiderium non est illis concedendus habitus spei, præcipuè cùm ipsi sint indigni quolibet supernaturali dono. sic Valent. *2.2.disp.2.q.1.p.3.* Coninch. *disput.19.dub.12. concl.3.num.* 150.

7. Tandem de viatoribus dicendum est si iusti sint, de fide est, esse in illis habitum proprium spei, & timoris, quia ij, vt dixit Trid. ad iustificationem disponuntur. si autem sint peccatores, non obinde spem amittunt, colligitur apertè ex Trid. *sess.6.c.7.* docente per fidem, & spem nos non esse Christo perfectè vnitos, nisi accesserit charitas. Supponit ergo posse nos imperfectè vniri, atque adeò fidem & spem habere posse sine charitate. Clarius *session 14. cap.4.* loquens de attritione cum spe veniæ, dixit esse donum Spiritus sancti nondum inhabitantis. Separatur fides, & spes à charitate, & ita tradunt omnes Catholici. Verùm si peccatum sit infidelitatis, spes omnino deperditur: nam sublata fide omnia supernaturalia dona virtutis pereunt; quia illorum

illorum est fundamentum, & radix, vt dixit Trident. *sess.6. c. 8.* Item si peccatum sit desperationis, spes amittitur, quia illi specialiter est contrariũ: sic supponunt omnes, vt videre est in Suar. *disp.1.de spe.sect.8.in princ.* Coninch.19.*disp.19. dub.11.*

PVNCTVM IV.

An sit, & quando obliget præceptum spei.

1. *Præceptum spei negatiuum semper obligat, affirmatiuum aliquando.*
2. *Obligat quoties necessarium est ad orationem, pœnitentiam, vel tentationem vincendam.*
3. *De directa obligatione proponuntur variæ sententiæ, sed refelluntur.*
4. *Concluditur nullum esse tempus determinatum, sed prudentis arbitrio mensurandum esse.*
5. *De timore tam filiali, quàm seruili est præceptum.*
6. *Sed non videtur esse præceptum de exercendis his actibus formaliter.*
7. *Rarò homines nisi perditissimi executionem huius præcepti omittunt.*

1. PRæceptum spei & potest esse affirmatiuum, & negatiuum. Negatiuum semper obligat, quia semper obligamur non desperare de diuina misericordia, & consecutione æternæ vitæ. Præceptum spei affirmatiuum non est constans apud Doctores quo tempore obliget, etsi apud omnes cum D.Thom.22.*q.*22.*a.*1. sit receptum aliquando obligare, ex illo Psalm.4. *Sperate in Domino* & ad Titum 2. *Expectantes beatam fidem,* & ad Roman.15. *Vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus.* Non enim sine spe beatitudinis, beatitudo obtineri potest, est enim anchora firmissima nostræ vitæ spiritualis. Et quidem si de tempore huius obligationis loquamur.

2. Primò certum est obligare præceptum spei, quoties sine illo debita oratio, pœnitentia, & tentationis victoria obtineri non potest, quia præceptum obligans ad aliquem finem, obligat simul ad ponenda media necessaria ad illum finem. At hæc obligatio non tam est ex præcepto spei, quàm ex præcepto pœnitentiæ, orationis, & tentationis vincendæ; ac proinde eius omissio non est specialiter contra spem, sed contra pœnitentiam, vel orationem, & ita non est in confessione manifestanda, sic Banncz 2.2.*q.*22.*art.*1.*dub.*2. Sanchez *lib.*2.*in Decal. c.*33. *n.*3.*in medio, & fine.* Suar.*disp.*2.*de spe, sect.*1.*n.*2. *&* 3.

3. De directa autem obligatione spei plures censent adesse, cùm primum rationis vsum assequeris, quia eo tempore teneris te ad Deum conuertere, quod fieri non potest, quin in ipsum speres. sic Bannes 2.2.*q.*22.*art.*1. *dub.*2. Aragon. *ibi.* Petr.de Ledesm.2.*tom.sum.tr.*2.*c.*4.*concl.*3. Cæterùm hoc dictum non satisfacit, tum quia hæc non est obligatio directa, sed conuersionis, quæ si fieri posset sine spe, nullum de spe esset præceptum. Tum quia conuersio perfecta videtur fieri posse sine speciali actu spei, eo ipso, quòd Deum cognoscas vt summum bonum, illumque ames super omnia; quod enim impedire potest, quominus fidem amor subsequatur, nullo actu spei formaliter, & distincto; sufficit enim regulariter actum spei mediatè, vt dicamus spem inter fidem, & charitatem medium locum tenere. Adde pro illo instanti vsu rationis non adesse hoc cõuersionis præceptum, secundùm probabilem sententiam, sed necessarium est, vt tempus aliquod arbitrio prudentis decurrat. Ergo non adest directa spei obligatio: & ita tenet Valent.2.2.*disp.*2. *q.*4.*p.*1. Sanchez *lib.*2. *Decalog. cap.*33.*n.*3. Alij secundò dicunt te obligatum esse actum spei eliccere, quoties graui tentatione desperationis vexaris, nisi animum actu spei contrario firmes, quia eodem precepto, quo teneris non desperare, teneris & sperare quando sperare, medium est necessarium ne desperes. sic docent Bãnes 2.2.*q.*22.*art.*1.*dud.*2. Valent. *p.*1. Sanchez *n.*3. Bonacina *disp.*3.*q.*3.*p.*2.*n.*2. Fateor hoc verissimũ esse, sed rogo, quando actus spei reputari posset medium necessarium ad vincendam desperationis tentationem? Quis enim hoc inuestigare poterit? cùm sint plurima alia media à Deo instituta ad qualibet grauem desperationis tentationem vincendam, tum oratio, tum consideratio, tum fides, tum amor, tum denique imaginationis diuersio. Non ergo hoc tempus obligationis est cognitu facile. Tertiò alij dicunt te obligatũ esse spem habere, quoties obligaris, vel vis aliquid à Deo petere; quia sine se consequendi peritum, non videris posse debitè petere. sic Coninch.*disp.* 19.*dub.*9.*n.*117. Sed neque hoc dictum satisfacit. Primò, quia tũc non est obligatio directa spei, sed indirecta, quatenus est medium necessarium ad orationem. Quod inde constat, quia si orationem debitam omittas, non peccas contra virtutem spei, sed contra religionem, cuius actum exercere tenebaris. Secundò, quia stare optimè potest te obligatum esse ad orationem aliquam faciendam, non tamen esse obligatum, neque indirectè ad habendum formalem actum spei, sufficit, si illum habeas implicitum, & virtualem, vt dixit Suarez *disput. 2. de spe, sect.*1. *num.*2. Qui enim petit à Deo beneficiũ aliquod, non tenetur illud petere ex amore sui, & ex relatione ad beatitudinem sibi conuenientem potest enim illud petere, & sperare consequi ex amore amicitiæ, vel alio honesto fine. Non ergo obligatur elicere formalem actum spei.

4. Restat ergo, vt dicamus nullum esse tempus determinatum in quo huiusmodi præceptum obliget, sed prudentis arbitrio mensurandum esse, nec permittendum longo tempore differri: Suarez *disp.*2. *de spe, sect.*1.*num.*3.

Regulariter huic præcepto positiuo omnes satisfaciunt, Primò satisfaciunt, cum de peccatis dolent, quia vix, aut nunquam omittunt actum formalem spei, quo eriguntur, vt dixit Conc. *sess.*6.*c.*6. ad peccata detestanda, nouámque vitã inchoandam. Secundò huic obligationi faciunt satis, cùm propositum habent nunquàm peccandi mortaliter: hoc enim propositum etsi aliquoties ex Dei amore perfecto procedat, sæpè illum gignunt ex amore imperfecto considerant enim æternam retributionem, quam peccatis amittunt, & ex illius consideratione in spem vitæ æternæ, vt sibi conuenientis, eriguntur, & peccata detestantur. Neque enim in hac vita tot difficultatibus plena sine spe aliqua retributionis sæpè repetita conseruari homines possunt in diuina gratia, aut longo tempore peccata vitare. Vide Coninch. *disp.* 19. *dub.*9.*num.* 114.

5. Rursus de actu timoris inquiri potest, an sit præceptum, & quando obliget? Esse quidem præceptum videtur satis colligi ex illo Sapientiæ 1. vers.27. & 28. *Qui sine timore est, non poterit iustificari.* Cùm autem iustificatio necessaria sit ad salutem, efficitur sanè & timorem, sine quo ipsa esse non potest, necessarium esse: & tradit D.Thom. 22.*q.*22 *art.* 2. Sanch.*lib.cap.*33.*n.*4. Suar. *disp.*2. *de spe, sect.*1.*num.*4.

Sed quia est duplex timor honestus, alius filialis, alius terribilis, de vtroque affirmandum est esse præceptum. Filialis timor Dei, quo ex amore Dei times, & fugis eius offensam, sicuti legitimus filius patrem timet offendere, quia illum amore complectitur. Seruilis autem timor honestus est, quo times more seruorum offendere Deum ob pœnam, quam inde incurris, in quo affectu potius tuæ incolumitati, quàm diuino honori consulis. De vtroque ergo timore afferunt D.Thom.Sanch. & Suar. *suprà*, esse præceptum. Nam de timore filiali videtur traditum Deuteron. 10. *Quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?* de seruili timore Matth.10. & Luc. 12. illis verbis, *eum timete, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*, & colligitur ex Trident. *sess.*6.*cap.*6. definiente ad iustificationem impij hanc timorem gehennæ concurrere.

6. Cæterum cùm necessarium non sit ad iustificationem impij aliquem ex his timoribus expresè, & formaliter concurrere, sed sufficit, si virtualiter insit, vt notauit Valent. *disp.* 2. *de spe, q.*4.*p.* 2. efficitur sanè nullum adesse præceptum expressum exercendi hos timores formaliter. Sed tunc satis exercentur, cùm opera aliàs præcepta executioni mandantur. sic Valent. *suprà*, & Sanch. *lib.* 2. *c.* 33. *n.* 4. Dices, sæpè graui tentatione vexaris, eamque vincis, timens ne Deum offendas, néve pœnam inferni incurras; alioquin non victurus. Ergo huiusmodi timor obligat in præsenti casu. Respondeo obligare non ex præcepto speciali spei, & timoris, sed ex præcepto illius virtutis, aduersùs quam tentaris. Quod manifestè probatur ex eo, quòd si tentationi consentias, non aduersùs virtutem spei peccas, sed solùm aduersus illam virtutem, cuius erat tentatio, eámque solam culpam teneris in confessione manifestare; quia ille defectus timoris solùm est conditio quædam generalis continens animum à peccatis, sicut diuinorum beneficiorum consideratio; ac proinde sicut defectus huius considerationis non constituit specialem culpam neque etiam defectus timoris illam constituere potest.

7. Addo denique etsi de timore tam filiali, quàm seruili speciale præceptum, & formale daretur, crederem rarò homines, nisi perditissimi sint, illius executionem omittere. Nam cùm hæc obligatio non pro singulis mensibus, neque annis deberet constitui, sed aliquoties tantùm in vita prudentium arbitrio, rarò omitti potest. Quis enim est, nisi deprauatissimus sit, & Dei summè oblitus, qui aliquoties in vita non omittat Dei offensam, tum ob Dei bonitatem, & amorem, tum ob pœnas inferni vitandas quique non doleat de peccatis his motiuis excitatus, Ergo non sunt in huius præcepti executione scrupuli iniiciendi.

PVNCTVM V.

De desperatione spei virtuti contraria.

1. *Definitur desperatio.*
2. *Neque in actu iudicij quo iudicas te non esse saluandum; neque in nolitione beatitudinis consistit desperatio.*
3. *In quo desperatio formaliter consistat.*
4. *Præsupponit iudicium vel de difficultate, vel de impossibilitate beatitudinis.*
5. *Desperatio semper est mortale peccatum.*
6. *Quid dicendum de illo, cui Deus suam damnationẽ reuelaret.*
7. *Negatur possibilitas casus.*

8. Ab aliis Doctoribus admittitur saltem de potentia Dei.
9. Illo casu admisso expenditur aliquorum placitum de disperatione.
10. Quid dicendum sit explicatur.

1 DEfinitio desperationis desumi debet ex contrarietate quam habet cum spe. Quare cùm spem dixerimus consistere in voluntate efficaci obtinendi beatitudinem, illamque procurandi, desperatio consistit in voluntate efficaci nolendi beatitudinis persecutionem, sic enim desperatio spei erit directè contraria.

2. Vt autem hoc plenius intelligatur, aduertendum est aliquos affirmare desperationem consistere aut in nolitione beatitudinis, sicuti spes consistit in illius volitione; aut desperationem consistere in actu intellectus, quo iudicas te non esse saluandum, sicuti spes supponit actum fidei, quo credis saluari posse. sic Almain. *tract. 1. mor. cap. 1.* Cæterùm hic modus explicandi desperationem communiter à Doctoribus reiicitur. Primò enim consistere non potest in nolitione beatitudinis. Tum quia nullus est, qui beatitudinem possit nolle cùm in beatitudine nulla ratio mali apprehendatur, qua est fugæ obiectum, vt benè dixit Vasq. 1. 2. *disp. 19. num. 7.* Tum quia desperatio est solùm illius rei, quam aliquis vult, & appetit sequi. Ergo si de facto non vis beatitudinem, quia tibi ex aliqua ignorantia non placet, illam non desperas, sed tanquam malam respuis. Secundò in actu intellectus, quo iudicas te non esse saluandum, consistere desperatio nequaquam potest, quia desperatio est contraria spei, & cùm spes sit in voluntate, desperatio in eadem potentia residere debet. Deinde vel iudicas te non esse saluandum, quantumcunque cum diuina gratia adiuues facias quod possis, vel iudicas non esse saluandum, quia determinas media necessaria ad salutem non apponere. Primum iudicium est hæreticum, ac proinde in illo desperatio consistere non potest, aliàs desperatio cum hæresi confunderetur, contra receptam sententiam distinguentem desperationem ab hæresi, & affirmantem manere posse fidem in homine absque spe propter peccatum desperationis. Secundum iudicium etsi hæreticum non sit, non constituit desperationem, sed ad summum desperationi supponitur; nam posito illo iudicio adhuc non cogeris desperare, quia ab illo iudicio non necessitaris, sed potiùs poteris dicere, faciam quantum potuero, vt saluer. Ergo in illo iudicio desperatio consistere non potest. Regulariter autem ex illo iudicio sequitur desperatio, vt benè dixit Suarez *disp. 2. de spe, sect. 2. n. 2.* Sanchez *lib. 2. cap. 33. n. 6.* Adde nullum ex his iudiciis ad desperationem necessario requiri, sed aliud iudicium efformatum de difficultate beatitudinis consequendæ sufficit ad illius desperationem, vt iam dicam.

3. Dicendum ergo est desperationem consistere in duplici actu voluntatis, vel in vno actu cum duplici respectu, Primò consistit in quadam voluntate efficaci, & positiua omittendi pro tota vita media necessaria ad salutem, quia tibi difficilia apparent, & tuis appetitibus sunt contraria. Secundò consistit in ipsiusmet beatitudinis fuga, & recessu, quatenus enim ille actus beatitudinem respicit, dicitur propriè desperatio, quia beatitudinem desperat, qui non vult illam prosequi, quatenus verò respicit mediorum executionem, quæ ad beatitudinem requiruntur, dicitur nolitio, quia absolutè non vult media beatitudini necessaria exequi. sic Coninch. *disp. 20. dub. 10. à n. 74.*

4. Hinc infertur ad desperationem sufficere iudicium, quo iudices beatitudinis consecutionem tibi esse arduam, & difficilem, cùm ex hoc iudicio moueri possis ad nolendum illam procurare, & consequenter ad desperandam illius consecutionem. sic Coninch. *n. 81.* Debes tamen, vt bene notat ipse Coninch *n. 82.* carere iudicio te beatitudinem esse consecuturum. Nam hoc iudicio stante desperare nequam posses, sed potiùs sperare tibi necessarium erit, si aliquem actum eliciturus eras. Aliquando desperatio oritur ex iudicio falso, & erroneo, quo iudicas tuam salutem impossibilem; si ex hoc iudicio nascatur, supponit hæresim, si ex aliis iudiciis ortum habeat, supponit te nimis peccato deditum. Iuxta illud ad Ephes. 4. *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auarittam,* & illud Ierem. 18. *Desperauimus, post cogitationes nostras ibimus.*

5. Sed inquires, an desperatio semper sit mortale peccatum? Affirmatiuè omnes respondent, vt testatur Sanch. *l. 2. cap. 33. n. 3.* Suarez *disp. 2. sect. 2. n. 4.* Valent. *disp. 2. q. 3. p. 1. circa finem.* Et ratio est manifesta, quia non potest inueniri prauitas materiæ in voluntate deficiendi integrè à prosecutione æternæ vitæ.

6. Sed aduersùs hanc resolutionem obstat vulgaris casus de eo, cui Deus fore condemnandum reuelaret, quia hic non videtur peccaturus in desperatione, siquidem iam illam sperare non potest, vtpote certò sciens non consecuturus: nam, vt dixit D. August. *in enchirid. cap. 8.* Quid sperari potest, quod non creditur? Quasi dicefet, si non credis consecuturum beatitudinem, quomodo illam sperare potes? Ergo non peccas in illius desperatione, cùm desperatio nihil aliud sit, quàm voluntas non prosequendi, seu conandi ad beatitudinem.

7. Facilis erat huius argumenti solutio, si casum esse possibilem negaremus, vt negat Bonauent. 1. *distinctione vltima, circa litteram,* & ibi Gregor. *quæstione vltima paulò ante fin.* D. Thom. *ibid. art. 4. ad 2.* vocat casum quasi impossibilem Dionys. Richel. *dialog. de iud. animæ art. 5.* Altisiodor. *lib. 3. tr. c. 6. q. 5. paulò ante fin.* Et mouentur, quia talis reuelatio diuinæ bonitati, & sapientiæ repugnat. Tum quia constituit hominem in occasione vehementi desperandi de diuina misericordia, & committendi plurima peccata, tum quia impedit serium, & fortem conatum in beatitudinem quem habere non potest, si sciat beatitudinem non esse consequuturum.

8. At plures DD. hunc casum esse possibilem admittunt saltem de potentia Dei, sic relato D. Thom. Maior. & Gabr. docent Suar. *disp. 2. de spe, sect. 2. n. 6.* Coninch. *disp. 20. dub. 12. n. 91.* Vasq. *1. 2. disp. 72. n. 15.* Bonac. *disp. 3. q. 3. p. 2. n. 4.* Lorca *2. 2. q. 22. art. 1. sect. 2. disp. 18.* & alij. Et mouentur, quia in hoc nulla videtur implicatio, nec repugnantia: nam licèt ille homo ex tali reuelatione constituatur in grauissima, & vehementi occasione peccata multiplicandi, & de diuina misericordia desperandi, Deo illa peccata non sunt tribuenda, quia ipse Deus obligatus non erat illa impedire, aut à tali reuelatione, & occasione cessare, cùm grauissima causa motus, scilicet ostensione diuinæ iustitiæ id effecerit. Quoties ergo peccata ex alicuius actione per accidens sequuntur, & præter ipsius intentionem, ipsi non tribuuntur, si obligatus non fuit ab actione cessare. Item ex illa reuelatione nequaquam impeditur habere firmum conatum in beatitudinem, quantum est ex parte sua licèt attenta humana fragilitate sit difficillimum. Ergo ex nullo capite implicat talis reuelatio, præcipuè si fiat homini peccatori in vindictam peccati commissi, & ad terrorem aliis incutiendum.

Dixi, reuelationem posse fieri præcipuè homini peccatori in vindictam peccati commissi. Nam iusto vix credo posse talem reuelationem fieri, quia nulla videtur adesse honesta causa, qua Deus moueatur illam ponere in amico suo. Nam præcipua, & potissima causa, quæ excogitari potest, est peccati proprij vindicta, quæ in homine iusto non habeat locum. sic Coninch. *disp. 20. dub. 12. n. 93.* Et confirmo. Quæ enim implicatio esse potest, quod Antichristo reueletur sua impœnitentia finalis, & æterna damnatio, siquidem illa impœnitentia non ex reuelatione, sed ex malitia illius prouenire debet, eodem modo, ac si nulla esset facta reuelatio, quia reuelatio, sicuti & scientia Dei, non immutat causarum operationem, sed potiùs illam obiectiuè supponit.

9. Posito ergo Deum alicui suam damnationem absolutam reuelasse, (quod rarò, vel nunquam præsumendum est fieri) argumento respondet Coninch. *disp. 20. dub. 13. concl. 2. n. 109.* Bonacina *disputation. 3. quæstion. 3. part. 2. numer. 4.* concedendo totum, & affirmando desperationem tunc non esse peccatum, si procedat ex iudicio; quo credis illam non esse ex tua infirmitate consecuturum, non ex iudicio quo credas misericordiam Dei tibi paratam non esse. Quod probant, quia sciens absolutè tuam condemnationem sperare non potes aliter esse futurum. Ergo licitè desperas, quia voluntas non sperandi, est desperatio formaliter. Hæc autem desperatio non est intrinsecè mala, sed illa solùm est mala, quæ esset de Deo eiusque misericordia. Dices. Ergo inde infertur me non teneri, imò. nec posse ad beatitudinem conari, quia serius conatus ad beatitudinem esse non potest, cum iudicio certo de illius non consecutione. Item infertur me non peccaturum consentientem tentationi, quia hanc vincere non possum sine serio conatu de beatitudinem, quam tamen habere non debeo; Coninch. *disp. 20. toto dub. 12. 13. & 14.* sequelam admittit, motus, ea præcipuè ratione, quia ad serium conatum ad beatitudinẽ requiritur necessariò iudicare probabiliter saltem tibi esse possibilem beatitudinem consequi: at qui certò scit non esse illam consequuturum, non potest iudicare probabiliter esse sibi possibile illam consequi. Ergo non potest ad illam efficaciter moueri. Secundam consequentiam latè disputat Coninch. *dub. 14.* & ob illã affirmat nemini posse reuelari à Deo propriũ, & speciale peccatum in aliquo determinato tempore faciendum, ob quod sit condemnandus quia ex tali reuelatione tolleretur serius conatus, qui necessarius est ad vitandum illud; ac proinde impediretur moraliter potentia illud vitandi, & consequenter cessaret ratio peccati. Quod si obiicias, ex præscientia Dei de tuo peccato futuro non impeditur tua libertas ad illud vitandum. Ergo neque etiam ex illa præscientia tibi manifestata, cùm semper obiectum supponat: & modum operandi non immutet; Respondet Coninch. *dub. 14. n. 117* negando consequentiam, & rationem differentiæ assignat, quia præscientia Dei nihil in re causat: at reuelatio causat iudicium, quo iudicas tibi peccatum esse vitatu impossibile, & consequenter tollit vires, & conatum ad illud vitandum.

10. Cæterùm aliter respondendum censeo. Affirmo namque cum iudicio certo de damnatione posse quantum est ex parte tua serium conatum habere pro illius consecutione; quia illa damnatio non euenit ex aliqua causa, quæ tibi necessitatem inferat, sed euenit ex tua libera voluntate te ad peccatũ determinante. Ergo antecedenter ad illius determinationem conari potes, vt te non determines; quid enim impedit; Non iudiciũ, quo iudicas te non euitaturum, quia hoc iudicium supponit tuam liberam determinationem, cum omnibus causis, quæ ad illam concurrant, & cùm omnes hæ vim, & necessitatem voluntati non inferant, iudicas te liberè esse determinandum. Ergo cum hoc iudicio stare potest aliud iudiciũ, quo iudicares te posse non determinari, atque adeò possibile esse tibi non condemnari. Ergo serium conatum habere

potes pro vitando peccato, & condemnatione. Dices ad aliquem finem consequendum te non posse eligere medium quod hic, & nunc inutile reputas ad illius consecutionem. Ergo non poteris seriò, & constanter eligere medium ad vitandum peccatum, & condemnationem, quod attentis his circunstantiis inutile reputas. Respondeo, quando inutilitas medij, aliunde, quàm ex tua voluntate prouenit, fateor te seriò, & efficaciter conari non posse ad finis consecutionem pro illo medio. At si medium esse inutile non aliunde quàm ex tua voluntate prouenit, optimè poteris conari finis consecutionem medio illo, cùm hoc obiectum non excedat tuam voluntatem, & potentiam.

PVNCTVM VI.

De præsumptione, quæ virtuti spei contraria est.

1. *Quotupliciter præsumptio sumitur.*
2. *Graue est peccatum.*
3. *Præsumptio contraria spei quibus modis committatur.*
4. *Qua præsumptione amittatur spes.*

1. PRæsumptio multipliciter sumitur. Primò pro spe, & fiducia consequendi à Deo auxilium opportunum, iuxta illud Iudith 6. *Non derelinquis præsumentes de te*, & cap. 9. *Exaudi me miseram deprecantem, & de tua venia præsumentem.* Secundò sumitur præsumptio pro iudicio ex coniecturis formato, quod pro qualitate coniecturarum aliquando est certum, aliquando probabile. Hinc orta est communis Iurisperitorum distinctio præsumptionis in violentam, vehementem, & leuem, de qua in vlt. disputat. præced. tractat. latè diximus. Tertiò sumitur præsumptio pro vitio oppositio humilitati, & magnanimitati, de quo D. Thom. q. 130. Quartò sumitur præsumptio pro vitio oppositio virtuti Theologicæ spei. De præsumptione secundum hanc vltimam acceptionem est in præsenti agendum. Est ergo hæc præsumptio spes obtinendi à Deo gratiam, & gloriam, reliqua quæ supernaturalia dona, aliter quàm ipse obtinenda statuit: sic omnes DD. cum D. Thom. 2.2. q. 21. Cùm enim spes sit voluntas obtinendi à Deo gratiam, & gloriam mediis ab ipso institutis, & præsumptio alia via obtinere intendat, spei opponitur.

2. Hanc autem esse grauissimum peccatum constat, tum ex Eccles. 18. *Vidi præsumptionem cordis eorum, quàm mala est*; tum ex manifesta ratione, quia voluntas obtinendi dona supernaturalia præter ordinem diuinæ prouidentiæ & est illusoria, inutilis, & diuinæ sapientiæ, & potentiæ contraria. Ergo habet malitiam ita grauem, vt nisi ex defectu plenæ deliberationis excusari non possit à mortali: sic Bannes 2.2. *disp. q. 22. dub. 2.* Valent. *disput. 2. q. 3. p. 2.* Sanch. *lib. 2. c. 33. n. 7. vers. est itaque semper.* Bonac. *disp. 3. q. 3. de spe. p. 1. n. 5.* Azor. 1. *p. lib. 9. c. 2. q. 7.* Tolet. *lib. 4. c. 7. num. 9.* & alij apud ipsos.

3 Hæc præsumptio contraria spei theologicæ multipliciter committi potest. Primò si præsumas, vt Pelagius, propriis viribus beatitudinem consequi. Ad idem est, si spem colloces in creaturis, tanquam in auxilio sufficienti ex se ad salutem, quia nulla creatura nisi cum Dei adiutorio salutem tibi impertiri potest. At inuocare creaturas, & in illorum præsentia sperare, vt simul cum Deo te adiuuent, etiamsi Dei expressè memor non sis, nulla præsumptio est, quia sufficit virtute, & interpretatiuè Deum in adiutorium expostulari. sic aliis relatis Sanch. *lib. 2. c. 33. n. 7.* Secundò committi potest præsumptio, si, vt Lutherus, præsumas sine pœnitentia remissionem peccatorum, & sine meritis gloriam obtinere. Ad idem reduci potest, si ea spe obtinendi in fine vitæ peccatorum remissionem, differas pœnitere; quia nimium de diuina misericordia præsumis, siquidem præsumis misericordiam obtinere, diuinam misericordiam irritando. Non enim iustum est, vt misericordiam inueniat qui ex illa occasionem sumpsit multiplicandi peccata, ex qua debebat à peccato abstinere. At hoc peccatum credo non esse propriè contra spem, siquidem non speras misericordiam consequi mediis peccatis de præsenti commissis, sed pœnitentia illorum, quam existimas facturus diuina gratia adiutus. Etsi tamen hoc peccatum contra virtutem pœnitentiæ, si illam differat vltra tempus obligationis, & contra alias virtutes si in contrariis vitiis perseuerare intendis. sic Sanchez *lib. 2. 33. n. 7.* Bonac. *disp. 3. q. 3. de spe. p. 1. n. 6.*

4. Sed inquires, an hoc peccatum præsumptionis ita sit contrarium spei, vt illam corrumpat? Respondeo si more Pelagij & Lutheri præsumas, credens propriis viribus, vel sine meritis beatitudinem consecuturus manifestũ est te amittere spem, quia amittis fidem, sine qua spes non est, neque vlla virtus, & docent omnes. At hæc amissio virtutis spei non prouenit propriè ex præsumptione contraria spei, sed ex hæresi, quæ præsumptionem antecedit. Quocirca si hæc præsumptio sine iudicio erroneo intellectus haberetur, vt communiter haberi solet, cùm ita speras beatitudinem consequi, ac si illam propriis viribus, vel sine meritis iudicares assequendam, spem non destruis, etsi illi aduerseris per excessum, quia non per quodcunque peccatum spei contrarium perit spes, sicut neque fides per quamcunque infidelitatem, vt bene notauit Coninch. 2.2. *disp. 16. dub. 4. in princ. n. 25.* sed per solum illud peccatum, quo cum compati nulla ratione potest spes, quod non est aliud nisi desperatio. Cum præsumptione autem secluso errore intellectus optimè compati potest spes, cùm tam spes, quàm præsumptio conueniant in obiecto formali sperato, quod est beatitudo, vt bonum proprium, & solùm differant, quia diuerso modo illam consequi sperant. sic Suar. *disp. 2. de spe, sect. 3. n. 4.* Valent. 2.2. *disp. 2. q. 3. p. 2.* Turrian. *q. 21. art. 2.* Coninch. *disp. 20. dub. 15. n. 149.* Sanchez *lib. 2. c. 33. n. 5.*

TRA

TRACTATVS SEXTVS
DE CHARITATE,
ET EI ANNEXIS,
ET CONTRARIIS.

PROOEMIVM.

POST Fidem, & Spem, agimus de Charitate, non quia Charitas illis sit inferior, cùm potiùs omnium virtutum suprema sit, sed quia generatione est posterior, vt constat ex Tridentino, *sessione 6. capite 7.* De hac virtute latissimè tractant Theologi cum Magistris, *in 3. à distinctione 27. vsque ad 37.* & cum Diuo Thoma, *1. 2. à quæstione 23. vsque ad 44.* Nos verò sex disputationibus hunc tractatum absoluemus, omissis scholasticis quæstionibus de augmento, & decremento Charitatis.

Prima erit de præcepto charitatis erga Deum, & proximum.
Secunda de externo effectu charitatis, qui est eleemosyna.
Tertia de alio effectu, qui est correctio fraterna.
Quarta de quibusdam vitiis charitati contrariis.
Quinta de bello, rixa, & duello.
Sexta de scandalo.

DISPVTATIO I.

De præcepto Charitatis.

PVNCTVM I.

Quid sit charitas, quod eius obiectum, & qua ratione à fide & spe distinguatur.

1. *Charitas sumitur pro actu, & pro habitu.*
2. *Qua ratione charitas definiatur.*
3. *Per charitatem amatur Deus amore beneuolentiæ.*
4. *Proponitur obiectio non posse inter Deum, & hominem veram amicitiam intercedere. Et sit illi satis.*
5. *Primarium obiectum charitatis est Deus Secundarium proximus, quatenus ad Deum refertur.*

CHARITAS aliquando pro actu, aliquando pro habitu sumitur. De vtraque acceptione accipi potest illud ad Colossens. 3. *Super omnia hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* & 1. ad Timoth. 1. *Finis præcepti est charitas.* Specialiter de actu locutus est Christus Dominus, *Matth. 22.* cùm dixit, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum, sicut te ipsum.* De habitu locutus est Paulus ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &* 1. Corinth. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas.*

2. Hæc autem definitur, vt sit virtus theologalis, & supernaturalis, qua amatur Deus amore supernaturali beneuolentiæ, & proximus propter ipsum. Esse virtutem theologalem, & supernaturalem constat, quia Deum immediatè respicit, & in illius summa perfectione complacet, quod est quid honestissimum; imò esse virtutem omnium perfectissimam inde probatur, quia eo virtus perfectior est, quo perfectiùs nostram voluntatem diuinæ subiicit, & conformat, cùm diuina voluntas nostræ voluntatis regula sit, & mensura: at charitate perfectiùs Deo subiicimur, eiusque diuinæ voluntati conformamur, quàm per reliquas alias virtutes; siquidem charitas in omnibus, & per omnia intendit Deo complacere, eiusque voluntatem exequi, & hoc absque vllo respectu proprij commodi, sicuti habet spes. Ergo est virtus omnium perfectissima, & ita videtur definitum à Christo Domino, *Matth. 22.* cùm dixit, diligere Deum esse maximum, & primum mandatum, & à Paulo 1. Corinth. 13. *Maior autem horum est charitas,* & ad Romanos 13. *Plenitudo legis est dilectio.*

3 Dixi esse virtutem, qua amatur Deus amore beneuolentiæ, vt distinctus ab amore concupiscentiæ, in eo consistit, vt velis amico bonum, quia illi bonum est, non quia tibi commodum est, cùm autem Deo seruire vis, quia ipse quolibet obsequio dignissimus est, amore beneuolentiæ illum prosequeris. Et idem est, si ex eodem affectu velis proximo beatitudinem, non quia proximo bona est, sed quia est gratum, & iucundum Deo illam habere proximum. Adde non solùm esse virtutem, qua amatur Deus amore beneuolentiæ, sed etiam qua amatur amore amicitiæ. Est, enim vera amicitia inter Deum, & hominem, iuxta illud Ioan. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis;* & ratione constat. Nam vera amicitia in eo consistit, vt velis amico bonum, quia illi bonum est, ipséque vicissim tibi bonum velit, quia tibi bonum est. Hoc autem totum reperitur in iustis qui Deum amant: cúmque esse ita perfectissimum gaudent, quia illi bonum est. Similiter etiam Deus hominem iustum amat, de eiúsque iustitia gaudet, quia homini bona est; & licèt huiusmodi iustitiam ad se, suamque gloriam referat, hoc non obest rectæ amicitiæ quia illum non refert ad se, quasi illa indigeat, sed quia ipse totius bonitatis est principium, & finis, sicuti Petrum veræ amicitiæ amore prosequeris, etsi eius amorem in Deum, tanquam in vltimum finem referas.

4 Dices, de ratione amicitiæ est æqualitas, vt dixit Aristot. 8. *Et hic cap.* 5. sed inter dominum, & seruum, inter Regem, & subditũ, & à fortiori inter Deũ, & homines non potest esse æqualitas. Ergo non potest esse vera amicitia. Respondeo verum esse inter dominum, & seruum, inter Regem, & subditum; & inter Deum, & homines in pura natura constitutos non posse veram amicitiam intercedere. At si dominus seruum, & Rex subditum

eximat ab statu subiectionis & seruitutis, illúmque in altiori gradu constituat, & aliquo modo sibi similem faciat, vera amicitia intercedere inter illos potest, vt sæpè intercedit. Deus autem media charitate diffusa in humanis cordibus homines eleuat supra statum suæ naturæ, illósque quodammodo sibi similes facit, iuxta illud 2. Petri 1. *Maxima, & pretiosa nobis promissa donauit, & per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ.* Ergo vera amicitia inter Deum, & hominem intercedere potest. Secundò respondeo ad rationem amicitiæ non requiri vt supponat æqualitatem, sed sufficit, si illam aliquo modo constituat, quod facit Deus charitatem infundendo. Respondeo tertiò ad amicitiam non requiri æqualitatem omnimodam, sed sufficere secundùm quandam proportionem, qua ratione inter Regem, & subditum, & inter patrem, & filium esse potest vera amicitia, etsi non reperiatur omnimoda æqualitas, quia est amicitia supereminentiæ, vt dixit Aristot. 8. *Ethic. cap.* 7.

5. Ex iis constat quodnam sit charitatis obiectum est enim primarium obiectum Deus ipse secundùm omnes suas perfectiones, secundarium proximus, quatenus Deo refertur, illiúsque beatitudinem participare potest. Vt autem proximus per charitatem diligatur, non debet diligi propter aliquam bonitatem in ipso existentem sine respectu ad Deum, quia tunc non charitate, sed amicitia, quæ est virtus moralis, amaretur. Debet ergo amari propter bonitatem relatam ad Deum, scilicet quia est creatura Dei, & filius eius adoptiuus, vel quia Deo placet, vt sic ametur, &c. Ex quo fit nullum actum charitatis theologicæ virtutis habere veram rationem amicitiæ erga proximum, sed solùm circa Deum quia per virtutem theologicam non desideramus bonum proximo, quia bonum illius est, sed quia in bonum Dei cedit, scilicet in eius honorem, & gloriam. Ergo talis amor non est amor amicitiæ erga proximum, sed circa Deum, sicuti non est amor amicitiæ erga seruum, cùm illi bonum desideras, quia cedit in bonum domini, cuius ipse seruus est. ita docuit Vasquez *tom.* 1. *in* 3. *p. disp.* 98. *cap.* 2. Lessius *de iustit. cap.* 36. *num.* 23. Coninch. *disp.* 24. *de obiecto charitatis dubitandi* 1. *numero* 19. 20. & 23.

PVNCTVM II.

An sit speciale præceptum dilectionis Dei.

1. *Esse speciale præceptum dilectionis defendunt Doctores communiter.*
2. *Quibus impugnetur hoc speciale præceptum.*
3. *Defenditur communis sententia.*
4. *Satisfit rationibus n.* 2. *adductis.*
5. *Explicatur modus huius præcepti.*
6. *An peccet aduersus hoc præceptum, qui vellet in hac vita perpetuò manere.*

1. LAtum esse speciale præceptum de diligendo Deum tenent cum D. Thom. omnes eius expositores, Valent. *disp.* 3. *quæst.* 19. *p.* 1. Lorca *sect.* 3. *disp.* 47. Torres *disp.* 97. *dub.* 1. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 2. *n.* 28. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 1. Probant ex illo Deuteronom. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua,* &c. & ex illo Matth. 22. vbi loquens Christus de præcepto dilectionis dixit esse maximum, & primum mandatum. Neque deest ratio conueniens: si enim de fide, & spe, vt iam diximus, datur speciale præceptum, quomodo negandum esset charitati, quæ nos Deo perfectius vnit?

2. Dices supradictas solùm probare dari præceptum de habenda charitate, vtpote ad salutem omnino necessaria, at non probare dari speciale præceptum de aliquo actu interno amoris, quo Deum aliquando ames. Primò, quia in Decalogo non continetur tale præceptum. Ergo signum est præceptum charitatis non esse præceptum aliquod speciale aliquo speciali tempore implendum, sed generale omnium præceptorum. Sicuti præceptum de proximi dilectione, quod Christus dicit esse secundum præceptum, non est speciale præceptum, sed in Decalogi præceptis continetur. Et confirmatur, quia in his duobus præceptis vniuersa lex pendet, & Prophetæ. Ergo hæc duo præcepta in reliquis omnibus imbibuntur, neque sunt ab illis distincta. Secundò, quia *Ioann.* 14. dicitur, *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me*, & alibi, *plenitudo legis est dilectio.* Ergo obseruantia mandatorum est dilectionis præceptum, & non aliud distinctum. Et confirmo ex illo 1. Ioann. 3. *Qui non diligit, manet in morte*, quod intelligi non potest de actuali dilectione, sed solùm de habituali; alias continuè, & incessanter deberemus Deum actualiter diligere, quod in hac vita est impossibile. Confirmo secundò ex illo Deuter. 10. *Nunc Israël audi, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?* In quibus verbis etsi videatur dilectio Dei tanquam quid distinctum præcipi à reliquis viis mandatorum Dei. At si benè perpendatur, contrarium colligitur, siquidem ibi præcipitur timere Deum, vt quid distinctum, cùm tamen diximus suprà de timore non esse speciale præceptum, sed per reliqua vagari. Quare illa omnia verba eundem sensum habent, scilicet Deum non offendere, sed omnia eius mandata obseruare. Tertiò in lege gratiæ solùm dantur præcepta de mediis necessariis ad salutem: at dilectio actualis Dei super omnia non videtur necessaria ad salutem, cùm in sacramento Pœnitentiæ per attritionem consequi gratiam possis, qua obtenta obtines salutem. Quartò, si daretur hoc præceptum speciale, non solùm esset de diligendo Deum, sed de diligendo Deum ex toto corde, & ex tota anima, &c. iuxta locum relatum *Deuteron.* 6. & *Matth.* 22. At amare Deum in hac vita ex toto corde, & ex tota anima videtur impossibile; vt tradit Augustinus. *lib. de perfect. iustit. ratiocinat.* 17. vbi inquit, Cùm adhuc aliquid est carnali concupiscenti, quod vel continendo frænetur, (vt contingit in hac vita) non omnino ex tota anima diligitur Deus. Augustinum sequitur D. Bernard. *sermone* 50. *in Cant.* explicans illa verba, *Ordinauit in me charitatem.* Est (inquit) charitas in actu, est & in affectu, & de illa quidem quæ operis est, puto datam legem esse hominibus, mandatúmque firmatum: nam in affectu quis ita habet, vt mandatur? Ergo illa mandatur vt meritum, ista vt præmium datur, & infrà. Quomodo ergo iubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Ex quibus verbis videtur clarè Augustinus, & Bernard. sentire charitatem secundùm affectum non præcipi in hac vita, sed solùm in opere, hoc est, in executione mandatorum Dei. Propter hæc affirmant aliqui non dari de dilectione Dei, & proximi speciale præceptum, sed esse generale indistinctum à reliquis, sic Vasquez *tom. de pœnitent. quæst.* 90. *artic.* 1. *dub.* 4. *num.* 40. Molin. 1. *part. q.* 63. *art.* 2. & 3. *disput. vnica, membr.* 2. §. *id etiam quod affirmant.* Iansenius *concord. Euangel. c.* 81. Maldonat. *Matt.* 22. *vers.* 39. dicit hæc duo præcepta maxima totius legis præcepta à Christo Domino dici, non quod distincta ab aliis præceptis sint, sed cæterorum compendium. Ioann. Sanchez *in select. disp.* 1. *n.* 21.

3. Sed his non obstantibus retinenda est communis sententia, asserens præceptum dilectionis esse speciale, & non tantùm generale de omnibus præceptis. Moueor primò, & præcipuè, quia ita communis sententia affirmat. Secundò, ex illo *Matth.* 22. vbi dixit Christus esse maximum, & primum mandatum; quod dici non posset, si non esset distinctum à reliquis, & illorum radix, & principium. Tertiò, quia Deus est obiectum summo amore dignum, tum ob perfectiones, quas in se habet, tum ob beneficia, quæ hominibus confert. Ergo decebat naturæ rationali imperare, vt hoc obiectum amaret. Quartò, amare hoc obiectum est naturæ rationali summè conforme. Ergo si ita amandum homini repræsentetur, & ipse per totam viam eius amorem appellat, iniuriam censendus est Deo facere. Adde, nihil gratius est Deo, quàm noster animus, & voluntas, iuxta illud, *Fili pone me super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.* At per dilectionem totus animus, & voluntas Deo perfectissimè conceditur, non sic per reliquarum virtutum actus. Ergo dicendum est esse de dilectione actuali præceptum.

4. Neque argumenta in contrarium conuincunt, etsi difficilia sint.

Ad primum fateor in Decalogi præceptis non contineri formaliter præceptum de dilectione Dei, & proximi, sed potiùs esse præambula ad omnia illa vt docuit D. Thom. 2. 2. *q.* 44. *art.* 1. *ad* 3. & 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 4. *ad.* 1. Nauar. *cap.* 11. *num.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. in præfatione.* Nam tria prima præcepta Decalogi non sunt de diligendo Deum, sed de illo honorando adoratione latriæ, iuramento, obseruatione festorum, ac proinde non ad charitatem, sed ad religionem propriè pertinent. Reliqua, quarto excepto, quæ proximos respiciunt, negatiua sunt, non occides, non fornicaberis non furtum facies, &c. Quare beneficentia, & misericordia in illis expressè non continetur. Restat ergo, vt dicamus, hæc duo præcepta amoris Dei, & proximi ad reliqua omnia præambula esse, & in illis tanquam in primis principiis ineludi, ac proinde obseruatis illis duobus præceptis omnia obseruantur, quia in illis duobus vniuersa lex pendet, & Prophetæ.

Dices pendere vniuersam legem ex dilectione Dei, & proximi non actuali, sed habituali: fiquidem ad obseruationem reliquorum mandatorum non requiritur, vt actu diligas Deum, vel proximum; alias peccando contra religionem, vel iustitiam, peccares etiam contra speciale præceptum charitatis, Ergo signum est præceptum de charitate non esse de charitate actuali, sed habituali.

Respondeo vniuersam legem pendere ex præcepto dilectionis Dei, & proximi, non quatenus affirmatiuum est tantùm, sed potiùs quatenus est negatiuum, nam secundùm hanc rationem obligat, vt nec Deum, nec proximum offendamus, & obligat semper, & pro semper, & secundùm hanc rationem est generale præceptum reliquis præceptis commune, & in illis imbibitum: secundum autem quod affirmatiuum est, à reliquis distinguitur.

Ad secundum cum suis confirmationibus eodem modo respondemus seruantem præcepta diligere Deum non positiuo, & formali actu dilectionis, nisi præceptum sit de dilectione, sed solùm virtualiter, & interpretatiuè, quatenus interpretatiuè potest Deum diligere, qui eius voluntatem exequitur.

Quartum argumentum petit, vt explicetur modus huius præcepti, quidvè intelligatur illis verbis *ex toto corde, & ex tota anima,* &c.

&c. Pro quo supponendum est nos posse Deum amare supernaturali amore, appretiatiuo, aut intensiuo. Amore appretiatiuo amamus Deum; si eum omnibus aliis rebus præferamus, & ita ex illius amore affecti simus, vt velimus omnia perdere, potiùs quàm ipsum. Intensiuo autem amore super omnia amamus, si feruentiori, intensioríque actu, quàm omnia alia diligamus. Contingere autem potest, & sæpè ita contingit, vt rem aliquam ames præ omnibus appretiatiuo amore, non tamen intensiuo, & econtra, vt eam ames intensiuo, & non appretiatiuo, vt bene dixit Valent. *disp. 3. qu. 4. punct. 1. vers. sed vt præterea.* Præceptum ergo de diligendo Deum super omnia de amore appretiatiuo, & non de amore intensiuo intelligitur. Nam de illo amore intelligitur præceptum, quod de se efficax est ad omnia præcepta seruanda: sed hic est amor appretiatiuus; quia habens illum, præfert Deum omnibus aliis rebus. Ergo de illo amore præceptum intelligitur. Adde, de intensione amoris præceptum non datur, tum quia non datur de amore ita intenso, quin vlla ratione intensior esse possit; aliàs omnes hoc præceptum exequentes amarent Deum ita intensè, ac Christus amauit. Neque datur de amore ita intenso, qui expleat totam efficaciam auxilij, aliàs habens auxilium ad amandum Deum amore intenso vt octo, si illum amaret, vt quatuor, non diceretur præcepto charitatis satisfacere. Neque etiam datur de amore, qui in intensione præcedat omnes alios creatos amores; aliàs dolens filius qui de patris morte, & condemnatione doleret æquè intensè ac de suis peccatis, non amaret Deum super omnia. Adde peccaturum, si de facto intensiùs patrem, aut matrem amaret plusquàm Deum iuxta illud Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrē plusquàm me, non est me dignus.* Quę omnia sunt absurda. Ergo manifestum est non de intensione, sed de æstimatione præceptum dilectionis esse intelligendum: & ita aliis relatis docet Sanchez *lib. 2. in Decalog. c. 35. num. 2.* Bonac. *disp. 3. q. 4. de charit. punct. 1.* Vasquez 1.2. *disp. 164. c. 3.* Coninch. *disp. 25. dub. 1. num. 14. & seqq.* Suarez *disp. 5. de charitate sect. 2.* & alij apud ipsos. Quocirca argumento respondemus præcipi quidem hominibus amare Deum super omnia ex toto corde, & ex tota anima secundùm æstimationem, non secundùm intensionem; cùm Bernard. & August. dixit hoc præceptum non impleri in hac vita, sed in futura, intelligendi sunt non de materia præcepti, sed de fine ipsius precepti. Materia, inquam huius præcepti est amor Dei appretiatiuus, & hic in hac vita impletur. Finis verò illius præcepti est Deo pro viribus incontinenter adhærere, qui finis solùm in cœlo à Sanctis obtinetur, sic explicant August. & Bernard. Valent. 2.2. *disp. 3. q. 19. pun. 1. vers. itaque cum August.* Coninch. *disp. 24. de charit. dub. 2. n. 35. in fine.*

6 Aduersùs hoc præceptum affirmat Sanchez *lib. 2. c. 35. in fine, num. 11.* cum Nauarr. *summ. cap. 11. num. 20.* Ledesm. *in summ. sacrament. vbi de confess. post. dub. 12. in interrogat. circa primum præceptum.* Man. 1. *tom. sum. c. 11. fine* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 1. fine.* peccare mortaliter eum, qui deliberatè vellit in hac vita perpetuò manere, quia præfert Deo, eiúsque visioni & frutioni delitias huius seculi. At desiderare longam vitam affirmat vacare culpa. Sed hoc dictum non vniuersaliter approbo, si enim ex eo quòd velis in hac vita perpetuo durare, inferrur te delitias humanas diuinæ frutioni præferre, etiam cùm longam vitam desideras, præfers pro illo tempore delitias humanas diuinæ fruitioni. Ergo hoc etiam sufficit vt pecces, quia summa peruersitas est pro vno, & minimo instanti diuinam fruitionem humanæ voluptati postponere. Quapropter cùm vitam sine termino desideres, solùm videris desiderare hac vita non priuari. Hoc autem per se malum non est, sed potiùs bonum. Ergo, Adde te nescire, an post hanc vitam saluandus sis, an condemnandus. Ergo cum desideras in hac vita perpetuò manere, potes illud desiderare, vt periculum condemnationis fugias: sed hoc periculum fugere non est malum. Ergo non est peccatum mortale tale desiderium absolutum. Ergo solùm esse potest, cum de facto præponis tuam vitam huius sæculi bonis, quæ tibi Deus in æternum præparauit, quod rarò, vel nunquam nisi sceleratissimo accidit.

Punctvm III.

An hoc præceptum dilectionis sit præceptum de dilectione naturali, vel supernaturali.

1. *Quid sentiat Valentia.*
2. *Neque est præceptum directè de dilectione naturali, neque de supernaturali determinatè.*
3. *Satisfit cuidam obiectioni.*

1. REspondet Valent. 2.2. *disp. 3. quæst. 19. punct. 1. versic. dico secundò.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 33. n. 4.* per se obligare ad amorem supernaturalem; in aliquibus casibus amore naturali esse contentum. Priorem partem probant, quia dilectio Dei debet esse ex fide non ficta, 1. *ad Timoth.* 1. hoc est, procedens ex cognitione supernaturali fidei, & circa obiectum supernaturale. Ergo debet esse supernaturalis. Item hæc dilectio est necessaria ad salutem, sed quidquid ad salutem necessarium est, supernaturale est. Ergo Posteriorem partem probant, quia sæpè dilectio expostulatur solum ad impediendam Dei offensam, tuendúmque diuinum honorem: sed ad hunc effectum sufficit naturalis dilectio. Ergo non præcipitur supernaturalis.

2 Cæterùm dicendum est te directè non obligari ad amorem supernaturalem, neque ad amorem naturalem, sed solùm vt ames Deum super omnia ob eius infinitam bonitatem, quantum cum Dei gratia possis. Ex hac obligationis satisfactione oritur, vt illum ames supernaturali amore, si habitum supernaturalem habeas, vel auxilium Dei extrinseco supernaturali præueniens: si autem illis careas, amabis Deum naturali amore. Et ratio est manifesta, quia in tua potestate situm non est Deum amore supernaturali, potiùs quàm naturali prosequi, quia cùm hæc differentia non tam ex obiecto formali, quàm ex principio influente in actum procedat, & hæc principia non cognoscas neque tuæ voluntati in operatione subdantur, vt possis vti pro libito principio naturali, supernaturali excluso. Efficitur sanè supernaturalem amorem directè præcipi non posse, sed solùm indirectè, quatenus præcipitur tibi, vt ames Deum, quantum cum gratia possis; aliàs cognosceres te esse in gratia, sicuti cognoscis præcepto amandi Deum te satisfecisse.

3 Neque obstat præcipi dilectionem, quæ ex fide supernaturali oriatur, quæque ad salutem necessaria sit, quia non præcipitur directè, sed indirectè. Non enim præcipi tibi potest directè præstare, quod nullo modo cognoscis. At non cognoscis te supernaturali cognitione insigniri. Ergo non potest tibi directè præcipi amor ex supernaturali cognitione procedens sic docet, & bene probat Ægidius de Coninch. *disp. 24. de charitate, dub. 2. n. 23.*

Punctvm IV.

Quo tempore hoc præceptum dilectionis obliget.

1. *Qui autument obligare in primo instanti vsus rationis.*
2. *Non admittitur hac obligatio.*
3. *Fit satis rationibus n. 1. adductis.*
4. *Repellitur solum pro fine vita obligare hoc præceptum.*
5. *Neque approbatur semel tantùm in vita hoc præceptū obligare.*
6. *Quolibet die festiuo non obligat hoc præceptum.*
7. *Neque etiam obligat, cùm Baptismus suscipiendus est.*
8. *Neque item cùm Eucharistia suscipitur.*
9. *Expenduntur aliquot casus, in quibus hæc obligatio à Doctoribus agnoscitur, sed non approbantur.*
10. *Licet ne vltra tres annos differri.*
11. *Rarò fidelis hoc positiuum præceptum violat.*

1. LOquimur de præcepto dilectionis affirmatiuo (quia negatiuum semper obligat.) De hoc ergo præcepto variè Doctores sentiunt. Primò tempus, quo assignari solet, est cùm primum rationis vsum assequeris. sic Bannes 2.2. *quæst. 44. art. 1. dub. 1. ad 3.* Nauarr. *summ. c. 11. n. 8.* Tolet. *lib. 4. summ. c. 9. n. 9* & communiter omnes expositores, D. Thom. 1.2. *quæst. 89. artic. 6.* Vbi sanctus Doctor asserit illo tempore quemlibet obligatum esse se ad Deum conuertere, & omnia sua in eum tanquam in vltimum finem dirigere, quia consentaneum est creaturæ rationali, vt suum creatorem recognoscat, & amet. Mouentur autem ad hanc obligationem statuendam, tum ob rationem dictam, tum ob inconueniens, quod videtur sequi, si pro illo tempore hæc obligatio negetur. Contingere enim potest, vt existens in originali, & ad rationis vsum accedens, peccet venialiter proferendo scilicet aliquod otiosum verbum, aut officiosum mendacium, & cum tali peccato originali, & veniali è vita discedat. Hoc autem est inconueniens, quia tali peccatori non est locus assignatus, siquidem neque est infernus; illuc enim soli decedentes in mortali adeunt. Neque limbus; quia ibi non est pœna sensus, qua indiget veniale; neque est Purgatorium, vbi solùm amici Dei purgantur. Ergo non est concedendus huiusmodi casus. Deinde, quia Innocentius III. *in cap. maiores, de Baptismo. §. sed adhuc,* declarat dormienti adulto non remitti peccatum originale, quia hoc sine actuali mortali remitti non potest, ad cuius remissionem dormiens non se disposuit. Sentit ergo in adultis originale esse non posse sine actuali mortali.

2. Cæterùm hæc argumenta non conuincunt, vt hanc obligationem ita grauem pro illo instanti asseramus. Nam licèt conueniens sit, vt quilibet se, suaque omnia in Deum dirigat, cùm primum rationis vsum assequitur. At hoc ex obligatione fieri nec suauitati legis diuinæ, nec imbecillitati humanæ consonum esse potest, imò potiùs videtur impossibile; nisi aliquo superiore, & extraordinario lumine illustretur. Quod sic probo. Nam ad executionem huius præcepti requiritur illius perfecta cognitio; at ante vsum rationis nequeunt pueri perfectè cognoscere quomodo sit Deus super omnia diligendus, accedente verò vsu rationis, si tunc ligantur præcepto, ligantur sine illius cognitione. Itè nullus est qui cognoscat primum instans suæ rationis principium. Quomodo ergo ligati præcepto pro illo tempore potest? Hæc quidem ratio conuincit (meo iudicio) si sumatur instans rationis

Physicum

Physicum: at si moraliter sumatur pro aliquibus horis, vel diebus, etsi non ita conuincat, suo etiam modo efficaciam habet. Nam breui illo tempore vix possunt pueri instrui perfectè, in iis quæ necessaria sunt ad illius executionem. Deinde rarò, vel nunquam instruuntur, quod est signum sufficiens non adesse pro illo tempore talem in pueris obligationem, sic docent alios referentes Azor. 1. *part. lib.* 4. *cap.* 10. *quæst.* 6. *&* *lib.* 9. *c.* 4. *quæst.* 1. Valent. 2. 2. *disp.* 5. *quæst.* 19. *punct.* 3. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 35. *num.* 7. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 3. *num.* 48. Suarez 4. *tom. de pœnit. disp.* 11. *sect.* 1. *n.* 14. *&* 15. *&* *de charit. disp.* 5 *sect.* 3. *n.* 2.

3 Ad rationem aduersam respondemus admittendo dari posse in homine existente in originali peccatum veniale, priusquàm mortale, quod necessariò asserendum est, etiamsi concedamus pro illo principio vsus rationis dari præceptum affirmatiuum dilectionis, siquidem ex defectu plenæ deliberationis potest illud præceptum omitti, cuius omissio, vt bene dicit Sanchez *suprà*, solùm venialis erit. Item poterit hæc obligatio præcipuè inter barbaros inuincibiliter ignorari: stante autem tali ignorantia inuincibili nullum in eius omissione committitur peccatum. Ergo poterunt tunc venialiter peccare, peccato mortali non commisso, atque adeò cum originali, & veniali solùm decedere. Ergo tam in sententia contraria, quàm in nostra assignandus est locus, quo debeat decedens in originali, & veniali macula adire. Dupliciter ergo argumento respondemus. Primò ad diuinam prouidentiam pertinere, ne permittat aliquem solo veniali, & originali maculatum è vita decedere, sic Sanchez cum aliis *dicto n.* 7. At hoc gratis videtur excogitatum ad enodandam difficultatem. Quare secundò, & probabilius respondeo admittendo casum, posse, inquam, aliquem cum originali peccato, & veniali tantùm moti, ipsúmque ad limbum puerorum accessurum, ibique aliqua pœna, & temporali pœna confusionis orta ex displicentia sui ob illam maculam esse puniendum, sic Suarez *tom.* 4. *de pœnitent. disput.* 11. *numer.* 18. Coninch. *disput.* 24. *de charitate*, *dub.* 8. *n.* 40. *&* 41.

4 Secundum tempus huius obligationis assignant aliqui solùm pro fine vitæ, sic Vasquez *tom. de pœnitent. quæst.* 86. *artic.* 2. *dub.* 6. *num.* 11. & hoc speculatiuè loquendo iudicat verius Ioann. Sanchez *in select. disp.* 1. *num.* 21. §. *neque frangitur*, sed immeritò in illud solùm tempus obligationem reiiciunt, cùm hoc præceptum imponatur ad rectam vitæ institutionem, dirigendásque nostras actiones in suum debitum finem, gratiam & amicitiam cum Deo conseruandam, quæ omnia potius in principio, quàm in fine vitæ locum habent, sic Thomas Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 8. Suarez *de charit. disp.* 5 *sect.* 3. *num.* 1. Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 19. *punct.* 1. *vers. septimus casus.*

5 Tertium tempus huius obligationis, alij, quos tacito nomine refert Sotus *lib.* 1. *de natura, & gratia c.* 22. *versic. dicamus ergo*, assignant indeterminatum, & vnicum tantum, ita vt qui semel in vita huic præcepto satisfecit non teneatur amplius illo, consentit Ioan. Sanchez *dicta disput.* 1. *num.* 21. quia cùm nullum tempus signet Deus, quo debeat diligi, sed liberum homini relinquit, vt tempore à se electo obligationem exequatur, efficitur mortis tempore obligatum esse, si antea obligationem non impleuit, quia vltra illud tempus non restat aliud eligendum. At hoc dictum communiter à Doctoribus reprobatur, vt testantur Sanchez, Valent. Saa, Coninch. & alij, tum quia permittit in finem vitæ hanc obligationem reiici, neque arctat ibi exercendum esse, si antea de curtu temporis alli aliquando satisfeciti. Item derogat maximè amicitiæ diuinæ, vt semel tantùm in vita ad sui exercitium obliget, si enim alia præcepta non vnico actu contenta sunt, sed plures expostulant, cur hoc præceptum omnium dignissimum vnico actu contentum erit.

6 Quartò alij per contrarium extremum affirmant tempus huius obligationis esse quemlibet diem festiuum, ita Sotus *in* 3. *dist.* 27. *quæst. vnica. ad* 3. §. *quantum ad secundum.* Tabien. *verbo charitas. quæst.* 20. Angel. *verbo feria, num*, 41. Gabr. *in* 3. *distinct.* 37. *quæst. vnic. art.* 3. Almain. *quæst. vnica.* Fundamentum, quia Deus non tam honorandus est externo cultu, quàm interno, corpore, quàm mente. Sed præcipuus cultus internus, qui Deo exhiberi potest, est dilectio super omnia. Ergo hæc est illo tempore præcepta. Sed hanc obligationem communiter Doctores reiiciunt, quia non quælibet honoratio interna, quæ diebus festis fieri potest præcipitur, sed solùm quæ necessaria est, vt ab opere seruili abstineas, & Missæ sacrificio interfis, quia solùm hæc præcepta sunt tam diuino præcepto sanctificandi festa, quàm Ecclesiastico. Sed hæc præstari possunt, vt de se constat, sine actu dilectionis, & ab homine in mortali existente. Ergo. Adde nullum esse, qui de hac omissione fact: die festo se accuset. Ergo credibile non est hanc esse obligationem; alias parochi tenerentur suos fideles de illa monere & ad illius implerionem excitare, quod videmus non fieri, sic docent cum D. Thom. Couarr. Nauarr. Soto, & aliis, Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 8. Suarez *disput.* 5. *sect.* 3. *numer.* 1. Coninch. *disput.* 24. *dub.* 3. *numer.* 43. Bonacina *disput.* 3. *quæst.* 4. *de charit. punct.* 2.

7 Quintò alij dicunt adultos recipientes Baptismum obligatos esse hoc præcepto, quia suscipiens Baptismum se seruum Christi profitetur, in eiúsque obsequio promittit toto vitæ tempore perseueraturum; decet ergo, vt hoc propositum firmet diuino amore. Item cùm quis se militiæ adscribit, debet se, suásque omnia in Principem referre. Ergo miles Christianus, qui in Baptismo suum nomen Christo concedit, omnia in illius obsequium referre tenetur, sic Sotus *lib.* 1. *de natura, & gratia cap.* 22. *versic. dicamus ergo, casu* 1. *&* *lib.* 2. *de iustit. quæst.* 1. *art.* 10. *versic. responsio harum.* Valent. *disp.* 3. *quæst.* 19. *punct.* 1. *versic. secundus casus.* Sed neque hæc obligatio à Doctoribus admittitur, quia ad dignè suscipiendum Baptismum, sufficit attritio concepta ex metu pœnæ, quæ amorem Dei super omnia non includit. At respondet Valent. *suprà*, solùm probare amorem Dei super omnia non requiri tanquam dispositionem ad dignè sacramentum suscipiendum, bene tamen necessarium esse, vt quis ritè, & firmiter se proficeatur Dei seruum in Ecclesia Christi, cui se aggregat. Cæterum neque ad hunc effectum censeo amorem Dei necessarium esse, etsi sit conuenientissimus: nam ipsius Baptismi susceptione cum attritione debita satis se seruum Christi ponitetur, & firmum animum habet nunquam ab illius obsequio recedendi, neque opus est militi Christiano omnia in Deum expresè referre, sufficit si virtualiter referat, per propositum, quod habet eius voluntati perpetuò obsequuturum, sic aliis relatis, docent Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 9. *versic. secundus casus.* Suarez *disput.* 5. *de charitate*, *sect.* 3. *num.* 2. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 3. *n.* 44.

8 Sextò defendunt alij, quoties Euchatistia sumenda est, obligare hoc præceptum, vt sic cum Deo intimè vniamur, sic Bannes 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. *dub.* 1. *ad tertium.* Sed est obligatio sine fundamento, quia ex Paulo iuncto Trident. solùm habetur debere se hominem probare ad Eucharistiam media confessione, si conscientiam habet peccati mortalis; neque vllibi affirmatum est per dilectionem actualem esse probandum peccato mortali carentem; & ita hanc obligationem reprobant ex communi sententia Sanchez *suprà n.* 8. Azor. *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 4. *quæst.* 1.

9 Septimò alij dicunt obligare hoc præceptum. Primò, cùm martyrium subeundum, vel aliud egregium, difficiléque opus aggrediendum, quia expedit tunc firmare animum Dei obsequio, sic relato Soto docet Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 19. *punct.* 1. *vers. quintus casus.* Sed esto conuenientiam agnoscam, obligationem improbo, quia nullo fundamento nititur, oratione enim, aliisque virtutum actibus te munire potes, sic Suarez *disp.* 5. *de charitate*, *sect.* 3. *num.* 2. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 3. *n.* 45.

Secundò, si beneficium magnum à Deo acceperis, quia expedit redamare, qui te ita amauit, sic Sotus *lib.* 2. *quæst.* 3. *art.* 10. *versic. responsio horum.* Valent. *punct.* 1. *casu* 4. Tolet. *lib.* 4. *cap.* 9. *num.* 10. subdit Valent. Si beneficium est naturale ad amorem naturalem obligare, si supernaturale, ad supernaturalem. Sed meritò hunc casum Sanchez *dict. cap.* 35. *num.* 9. Suarez, & Coninch. *suprà*, reiiciunt, vtpote firmo fundamento carentem, quia ex beneficij receptione solùm iure naturæ ad gratias referendas obligari potes, & hoc non immediat post acceptum beneficium, potest enim absque mortali aliquandiu differri.

Tertiò dicunt obligare hoc præceptum, quoties audis blasphemantes, & Deo grauem iniuriam inferentes, vt media tua dilectione iniuriam factam quasi repares. sic Sotus *dicto art.* 10. Nauarr. *cap.* 11. *num.* 10. Valent. *dicto punct.* 1. *casu* 6. Sed immeritò hæc obligatio charitati imponitur, cum si aliqua est, religioni adscribenda sit, cui incumbit diuinum honorem defendere, & illi aduersum impedire quoad possis. Quocirca vt hæc obligatio etiam religione sit, debet honor diuinus periclitari, nisi tu eius partes assumas. sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 9. *vers. sextum tempus.* Coninch. *disp.* 14. *dub.* 3. *n.* 4.

Quartò obligare hoc præceptum asserunt, cùm graues insurgunt tentationes, specialiter odij Dei, & illis est periculum contendendi: sic Sanchez *n.* 9. *fine.* Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate*, *punct.* 2. *n.* 2. At credo hoc verum non esse regulariter, quia aliis viis superari tentatio potest, consideratione scilicet gloriæ promissæ vincenti, & pœnarum inferni succumbenti; quare nisi dilectio Dei medium esset necessarium (quod rarò, vel nunquam præsumi potest,) illius obligatio ob tentationes vincendas affirmari non debet. sic Coninch. *disp.* 24. *dub.* 3. *n.* 45. *&* 55. Suar. *disp.* 5. *de charitate. sect.* 3. *n.* 3. *vers. alij addunt.*

Quintò asserunt alij, instante periculo mortis, etiamsi peccati mortalis conscius non sis, imò etiamsi illius conscius sacramentaliter confitearis, te obligatum esse Deum super omnia diligere, sic Valent. *disp.* 3. *quæst.* 19. *pun.* 3. *casu* 7. Suarez *disp.* 5. *de charitate*, *sect.* 3. *num.* 3. Coninch. *disp.* 24. *dub.* 3. *num.* 51. Mouentur, quia licèt certum sit attritionem cum sacramento conferre gratiam; tibi non constat talem attritionem habere, eniti debes ad contritionem, vt sic saltem attritionè habeas: agitur enim tunc de æternona salute, quam oportet omnibus modis securam reddere. Secundò si in illo periculo, & necessitate omittis contritionem, contentus attritione; dignus videris, vt nec attritionè habeas. Tertiò tibi attritione; dignus videris, vt nec attritionè habeas. Tertiò tibi dæmon grauissimas tentationes immittit, sciens modicum tempus habere: debes ergo animum in diuino obsequio firmare meliori modo, quo possis. Adde te velle cum Deo perpetuam amicitiam habere. Expedit ergo vt in fine vitæ illam habeas post vitam continuandam. Fateor hanc obligationem esse satis probabilem, & in praxi semper consulédam. At non est omnino certa, si peccati mortalis conscius non es, nam illam reiiciunt. Azor. *tom.* 2. *lib.* 9. *cap.* 4. *quæst.* 1. Sanchez *lib.* 2. *c.* 35. *num.* 9. *versic. octauus tempus*,

tempus, & probari potest infirmando rationes contrarias. Nam si ob incertitudinem attritionis, & gratiæ obtentæ, debes contritionem, & amorem Dei super omnia procurare, cùm de illo amore nunquam certus sis, non solùm semel, sed iterum obligatus eris contritionem elicere. Nam cùm de salute in æternum perdenda agatur, omnibus modis tibi possibilibus secura reddenda est. Item nullius peccati mortalis conscius obligatus esses non solùm dilectionem habere, sed & sacramentum Pœnitentiæ recipere, vt illa via securam redderes salutem, quæ fortè sacramento non recepto periclitaretur, quæ concedenda non sunt. Deinde ad tentationes vincendas dilectio Dei super omnia necessaria non est, vt ipsémet Coninch. fatetur, cùm possis recordatione diuini iudicij, & spe salutis æternæ te munire. Quòd autem conueniat ea firmare animum, vt sic omnibus modis securus sis, non probat te obligatum esse, aliàs probaret te obligatum esse actus omnium virtutum exercere, præcipuè illarum, aduersùs quas tentationes insurgunt, siquidem hoc exercitio securior eris. Ergo omnem securitatem possibilem in illo casu non videris teneri præstare, sufficit si præstes, quæ moralem securitatem constituunt; cùm autem sacramenti Pœnitentiæ receptio cum attritione supernaturali hanc faciat securitatem, non videris ad dilectionem Dei obligatus conari.

10 Quapropter vt certum tempus huius obligationis signemus, distinguo duplicem obligationem, aliam, quæ per se, & ex vi charitatis oritur, aliam, quæ per accidens ratione alterius adiuncti, cui charitas dilectio necessaria est. Quando enim dilectio non est per se, sed aliunde necessaria, si illam omittas, non aduersùs charitatem, sed aduersùs aliquam virtutem peccas. Exemplo declaro. Existis in mortali, vis ministrare, aut recipere aliquod sacramentum, teneris peccatum expellere ex anima, vt dignè ministres, quod nisi media attritione cum sacramento pœnitentiæ, vel contritione, quæ amorem Dei super omnia includit fieri non potest. Si igitur tunc omittas hæc media assumere, & sacramenta ministres, non aduersus charitatem sed aduersus religionem peccabis, quia ex religione obligatio habendi dilectionem, casu quo sacramentum Pœnitentiæ non recipiebatur, ortum habebat. Sed de hac obligatione in præsenti non est sermo sed de illa, quæ per se, & ex vi charitatis oritur. Hac ergo obligatione existimo quemliber adultum teneri, non singulis annis, vt placuit Petro de Ledesma 2. *tom. summ. tract. 6. cap. 5. post. 6. conclus.* quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur, sed aliquoties in vita, ita vt non multo tempore hoc exercitium differatur; signate autem hoc tempus, fieri non potest, sed prudentis arbitrio mensurandum est; reputatem autem dilationem trium annorum esse grauem. Nam qui tanto tempore diuinam bonitatem non reclamat, eam videtur contemnere, & in periculo eam offendendi, & humanis rebus postponendi constitui. sic Coninch. *disp. 24. dub. 3. num. 51.* Suarez *de charitate, disp. 5. sect. 3. num. 4.*

11 Aduerto tamen rarò quemlibet fidelem, nisi moribus deprauatus sit, huius peccati reum existere; quia sæpè conatur contritione se ad absolutionem disponere, sæpéque beneficia diuina, & summam bonitatem considerat, quibus ad effectum debitum amicitiæ excitatur.

PVNCTVM V.

Vtrum teneamur ex charitate proximum diligere.

1. *Quid sit proximus.*
2. *De fide est te esse obligatum proximum diligere.*
3. *Proponitur ratio dubitandi, an obligeris ad aliquem internum amorem.*
4. *Amore Dei potest amori proximi satisfieri.*
5. *Satisfit rationi dubitandi n. 3. adductæ.*

1. PRæmittendum est, qui nomine proximi intelligantur? Hi sunt qui supernaturalis beatitudinis sunt capaces. sic Doctores cum August. *lib. 1. de doctrin. Christ. cap.* 23. 26. & 30. Quapropter fidelis, & infidelis, peccator, & inimicus prædestinatus & reprobus nomine proximi veniunt intelligendi, quia omnes hi, dum in hac vita degunt, capaces sunt beatitudinis, illisque beatitudinem velle potes: quòd si tibi reuelatum esset aliquem esse reprobum, & condemnandum, adhuc circa illum charitatem exercere potes, quia & velle potes absolutè, ne plura peccata committat, & simplici affectu vt beatitudinem assequatur, absolutè tamen ex suppositione, quòd reprobus sit, velle non poteris illi beatitudinem, quia velles impossibile, scilicet reuelationem non esse veram. Pari ratione de damnatis (qui etiam suo modo proximi nobis sunt) velle potes, nè tot peccata committant, & simplici affectu desiderare illius beatitudinem, non tamen absolutè, quia absolutè est impossibilis. sic Suarez *disp. 1. de charitate, sect. 1. à n. 1.* Hoc posito.

2 Dicendum est te obligatum esse ex charitate proximum, sicut te ipsum diligere, habetur Matth. 22. *Diliges proximum tuũ, sicut te ipsum*, vbi particula *sicut*, non qualitatem, sed similitudinem denotat, quod frequens est in scriptura, iuxta illud Ioan. 13. & 15. *Hic est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*; & illud Matth. 5. *Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est* & tradit pluribus exornans Athanas. *serm. 4. contra Arianum, circa medium.* Diuus Thomas 2. 2. *quæstione* 44. *art. 7.*

3 Difficultas est, an ad aliquem amorem internum procedentem ex charitate obligeris? Et ratio dubitandi est, quia eodem modo de præcepto dilectionis proximi locutus est Christus, iuxta illud *Matth.* 22. ac de præcepto dilectionis Dei, cum enim dixisset, *Diliges Dominum Deum tuum*, &c. *hoc est maximum, & primum mandatum.* statim subiungit, *Secundum autem simile est huic. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* sed præceptum dilectionis Dei obligat ad actum internum. Ergo & præceptum dilectionis proximi ad actum interiorem obligabit. Item filius patrem, vxor maritum, beneficiatus benefactorem, & similes tenentur interno affectu prosequi, quia beneficia accepta, & obligationes impositæ non solùm ad exteriorem gratitudinem, sed etiam ad interiorem mouent, incitant, ac deuinciunt. Ergo iam charitas obligare potest ad actum internum: quod si in aliquibus proximis hoc verum habet, in omnibus habere debet, cùm præceptum charitatis omnibus generale sit, & solum respicit proximum, quatenus ad imaginem, & similitudinem Dei factus est.

4 Hæc ratio omnino conuincit te obligatum esse amare proximum, illiúsque bonum desiderare. Sed huic obligationi credo fieri satis amore ipsius Dei, qui saltem virtualiter est amor proximi, iuxta illud Ioannis 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Qui enim Deo placere in omnibus intendit, eiúsque voluntatem exequi, necessariò salutem proximorum velle debet, illámque procurare, prout cognouerit Deo placere. Amare autem proximum amore interno distincto ab amore ipsius Dei, credo te non obligari, nisi fortè fuerit aliquando necessarius ad aliqua opera debita exhibenda. sic docent Scotus *in 3. distinct. 30. §. quantum ad hoc, circa medium.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 25. art. 8. in corp.* Lorca 2. 2. *sect. 3. disput. 58. num. 10.* Suarez *de charitate disput. 5. sect. 4. num. 4.* Coninch. *disp. 24. dub. 4. concl. 1. & 2. num. 66. & 67.* Ratio est, quia ex charitate solùm teneris diligere Deum, vel proximum, quatenus talis dilectio in illorum bonum cedit: at actus internus, præcisè in bonum proximi non cedit cùm illi ineognitus sit; cedit tamen in honorem Dei, cui omnia patent. Ergo respectu Dei teneris amorem internum habere, & respectu proximi solùm quatenus est necessarius, ad vitandum odium; vel opera misericordiæ, & signa beneuolentiæ illi debita exhibenda: fauentque huic sententiæ omnia, quæ de dilectione proximi tradit. *Ioann. 1. cap. 3. & 4.* & Paulus *ad Roman.* 13. & alibi. Nam si bene expendantur, totum præceptum dilectionis proximi in operibus misericordiæ constituunt.

5 Ad rationem dubitandi respondeo, præceptum dilectionis proximi esse simile præcepto dilectionis Dei, & esse idem cum illo, quoad actum internum, quia eodem actu, quo diligimus Deum diligimus & proximum, quod respiciens *Ioan. 1. epist. c. 4.* non dixit, hæc mandata habemus à Deo, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum; sed dixit, *hoc mandatum habemus à Deo*, qui si vnum, & non duplex sit mandatum. Est autem mandatum proximi simile mandato Dei, & ab illo distinctum secundùm opera externa. Alia enim sunt, quæ hominibus exhiberi debent, alia quæ Deo. Sed quia horum operum exhibitio à iure naturæ, & diuino procedit, ex eodem respectu, scilicet Dei super omnia dilecti, ideò vnum præceptum alteri dicitur esse simile.

PVNCTVM VI.

Qua ratione cum inimicis, & peccatoribus procedere debeas, ne charitatis præceptum offendas.

1. *Obligatio est diligendi peccatores, & inimicos.*
2. *Non potes peccatori, vel inimico velle malum, qua malum illius est.*
3. *Neque potes velle vindicari, sed teneris ex corde remittere offensam, imò neque præbere aliis fundamentum suspicandi te non remittere.*
4. *Quid debeas facere, ne hoc fundamentum præbeas.*
5. *Per se non teneris inimicum occurrentem salutare; at aliquando teneris.*
6. *Si ipse te prius salutauit regulariter teneris.*
7. *Si inimicus veniam postulet, teneris signa exhibere amicitia.*
8. *Non teneris satisfactionem debitam pro iniuria remittere.*
9. *Si offensor satisfactionem exhibeat, vel iniuria satisfieri non possit, adhuc potes accusationem instituere, & satisfactionem à iudice expostulare.*
10. *Cùm duo se offendunt, quis teneatur prius veniam petere.*
11. *Quando offendens proximum obligatus sit veniam petere.*
12. *Aliquando teneris alloqui inimicum, si inde sciat ab odio fore, vt desistat.*

Certum

1. CErtum est secundùm fidem te obligatum esse tam iure naturæ, quàm diuino, peccatores, & inimicos diligere, quia sunt verè proximi ad imaginem Dei creati, & supernaturalium bonorum capaces, ob quæ redduntur amore digni. Neque enim obligaris amare peccatorem, quatenus peccator est, neque inimicum, quatenus inimicus est: hoc enim esset te obligare amare culpam, & Dei offensam; sed obligaris amare illos, quia tibi proximi sunt, & naturæ conformes. Conclusio satis probatur ex illo *Luca 6.* vbi loquens Christus de dilectione inimicorum, dixit, *prout vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter*, & Matth. 5. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui oderunt vos*, &c. Cùm autem Christus Dominus nullum morale præceptum, præter ea quæ sunt sacramentorum, tulerit in lege gratiæ, quòd iure naturæ latum non esset, vt cum D. Thom. 1.2. *quæst.* 108. omnes supponunt, efficitur sanè hoc præceptum dilectionis inimicorum iure naturæ haberi. Neque obstat lege veteri odium inimicorum videri præceptum illis verbis Matth. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quia nulla in parte veteris Testamenti habentur, sed à Phariſæis, & Scribis erat introductum vt probat Ianſen. *in ſua concordia, c.* 40. Lyra *ſuper illum locum.* Lorca 2.2. *ſect.* 3. *diſp.* 23. *n.* 13. Adde antiquis non esse præceptum, aut permissum odium inimicitiæ respectu alicuius inimici. Voco odium inimicitiæ, quo scilicet velles inimico malum, qua malum illius est: quia hoc permitti non poterat, vtpote intrinsecè malum & nullo bono fini deseruiens; bene tamen permitti, & præceptum fuit odium abominationis, quo scilicet aliquem tanquam nobis malum, & infestum aduersamur, & cupimus omnino destrui, & perire; & hoc odium non fuit antiquis permissum respectu cuiuslibet inimici, sed respectu illius, qui legem Dei auersabatur, & Iudæos ad idololatriam excitabat, quales erant Chananæi, quibus cum amicitiam inire Iudæi erant prohibiti; imo potiùs tenebantur eos auersari, & pro viribus delere. *Exod. 34. nu. 16. Regum. 11. verſ.* 2. & tradit Gregor. *homil.* 38. *in Euangel. poſt initium.* Hoc autem odium abominationis honesto fine habitum, quodque potiùs in operibus externis, quàm in interno affectu consistit, non est intrinsecè malum. Lege tamen gratiæ etiam hoc odium inimicorum sublatum est, vt Ecclesiæ minus conueniens.

2 Ex hac obligatione primò infertur, te non posse peccatori, neque inimico velle malum aliquod, qua malum illius est, quia hoc est intrinsecè malum, & nulla ratione honestari potest. Quòd si obiicias, sæpè in Scriptura conceditur mala grauissima peccatoribus imprecari, vt Psalm. 9. *Conuertantur peccatores in infernum*, & Psalm. 18. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius cùm iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum*, quæ certè grauissima mala sunt, & ad Galat. 5. *Vtinam & abſcondantur qui vos conturbant.* Facilè respondetur, nō enim illa mala peccatoribus imprecamur, quatenus illis mala sunt, sed quatenus per illa diuina iustitia ostenditur, & alij eorum punitione corriguntur, ipsique à peccando cessant. Quo titulo ipsemet Deus hæc mala peccatoribus infligit, non autem ex odio illorum, quia vt dicitur Sapient. 1. *Non delectatur in perditione impiorum.* Item hæc mala non tam imprecantur, quàm prædicuntur, etsi per modum imprecationis prædictio fiat: sæpè optatiuus modus in Scriptura pro indicatiuo vsurpatur, vt tradit Augustinus *Pſalm.* 108. & Hieronymus *Pſalm.* 11. super illud, *Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa*, & super *cap.* 1. *Thren.* & Gregor. *lib.* 15. *moralium, cap.* 23. Deinde in sensu formali solent illæ imprecationes accipi, ita vt sensus sit, pereant peccatores, & condemnentur, quatenus peccatores sunt, id est, eorum culpæ, non tamen quatenus ad naturam Dei creati sunt. sic exponunt Origen. *lib.* 8. *in epiſt. ad Roman. ſuper cap.* 11. Euthym. *Pſalm.* 43. Hieronym. *in cap.* 3. *Ezech. & cap.* 4 *Daniel.* & has omnes explicationes admittit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 25. *art.* 6. *& quæſt.* 83. *art.* 8.

3 Secundò sequitur te obligatum esse iniurianti remittere ex corde offensam, etiamsi non petat, quod est dicere te obligatum esse abstinere à volitione vindictæ, qua malum iniuriantis est, conclusio constat ex nuper dictis, & videtur de fide ex illo *Matth.* 18. vbi Christus minatur tradendos esse tortoribus qui ex corde iniurias acceptas non remiserint, & tradit Nauarr. *cap.* 14. *num.* 25. Lorca 2.2. *ſect.* 3. *diſput.* 25. *num* 33. Suarez *diſp.* 3. *ſect.* 5. *n.* 9. Valentia *diſp.* 3. *quæſt.* 3. *verſic. ſecundò quæritur.* Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 6. *num.* 82.

Addendumque est te non solùm obligatum esse ex corde remittere offensam, sed te ita cum inimico portare, vt neque ipsi, neque aliis præbeas fundamentum suspicandi rancorem, & inimicitiam habere, quia ex obligatione charitatis teneris nemini scandalum esse. Ex quo fit, si ipse veniam petat, & doleat de iniuria facta, te obligatum esse significare illi te ex animo deposuisse odium, quia si id non significas, præbes sufficiens fundamentum vt omnes intelligant te verè illius esse inimicum, illique malum velle, & consequenter illi scandalum est, & occasio, vt inimicitia perseueret: sic ex Diuo Thoma tradit Suarez *diſp.* 5. *ſect.* 5. *num.* 6. Valent. 2.2. *diſp.* 3. *quæſt.* 3. *punct.* 2. *circa fin.* Coninch. *diſput.* 2. *dub.* 6. *num.* 93.

4 Sed inquires, quid debeas facere ne præbeas fundamentum suspicandi te odio prosequi inimicum?

Respondeo nulla regula certa id præscribi, posse sed prudentia arbitrio spectatis circunstantiis esse mensurandum. Placet tamen aliquos casus subiungere, ex quibus alij contingentes decidi possunt. Et imò, non licèt tibi inimicum, quia inimicus est, excludere ab oratione, beneficio, auxilio, opere in gratiam alicuius communitatis facto, cuius ipse inimicus est pars, quia eo ipso significas te inimicum odisse, oiúsque odium excitas, & pronocas. Et in hoc sensu dixit Christus *Matth.* 5. nos debere orare pro persecutoribus, & illis benefacere, hoc est, quando pro aliis oramus, aliisque benefacimus.

Dices te obligatum non esse salutare, eleemosynam distribuere, sed gratis, & pro libito facis. Ergo potes his, & non aliis conferre.

Respondeo negando consequentiam, si ea exceptio est odij signum; sæpè enim obligatus non es orare: at si oras, debes attentè orare. Si ergo dicendum est, etsi obligatus non sis orare, eleemosynámque communitati tribuere; si tamen tribuas, debes omnibus tribuere, ne des inimico occasionem offensæ, & aliis fundamentum suspicandi te rancorem non deposuisse, sic ex communi sententia docet Suarez *diſp.* 5. *de charitate, ſect.* 5. *n.* 7. Valent. 2.2. *diſp.* 3. *quæſt.* 3. *punct.* 2. *circa finem; verſic. tertio ſequitur.* Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 6. *à n.* 85. cum diuo Thoma, *quæſt.* 25. *art.* 9. & eius expositor. Dixi te non posse absque peccato à communi oratione, & beneficio inimicum excludere qua inimicus est. Nam si illum ex alia causa honesta excludis, illámque causam aliis manifestas, non peccas; quia solùm peccare potes, eo quòd signum præbeas inimicitiæ, & inimicum ad odium excites, quod cessat, quando titulo honesto facis exclusionem. Hinc est, si beneficium impartiendum omnibus non suppetit, poteris omittere calumniatores, & aliis conferre, item si scires interceſſionem tuam pro omnibus factam, non omnibus profuturam, poteris pro amicis impendere, inimicis exclusis, quia tunc non excludis inimicos, quia inimici, sed quia pallium breue est; & multos operire non potest, quo in casu prudentia dictat, vt potiùs amicis, quàm inimicis faueas, sic Valent. & Coninch. *ſuprà*, cum D. Thom. Bannes, & Lorca *ibi.*

5 Secundus casus est de obligatione salutandi inimicum, cùm tibi occurrit. Dico ergo per se nullam esse talem obligationem, quia per se omissio salutationis non est signum odij, neque ad odium excitat, cùm debita non est, & liberè omitti potest. Non enim omnes, qui tibi occurrunt, salutare teneris, neque ex salutationis omissione censeris insalutatum odisse. At inimicis non teneris specialia signa amicitiæ exhibere, cùm ratione inimicitiæ potiùs indigniores sunt constituti. Ergo non teneris per se inimicum occurrentem salutare, sic Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 6. *num.* 91. Bonacina *diſp.* 3. *quæſt.* 4. *de charitate, punct.* 3. *num.* 3. Suar. *diſp.* 5. *ſect.* 5. *num.* 8. Dixi per se non esse odij signum: nam aliquando esse potest, scilicet cùm inimicitia est publica, & ante inimicitiam solitus fueris inimicum occurrentem salutare, si tunc salutationem omittas, sine dubio scandalum generas, & sufficiens præbes fundamentum suspicandi ob solam inimicitiam omittere, quod à fortiori militat, si inimicus sit superior, si tunc salutare omittas, illum censeris contemnere, & odij fomitem ministrabis, sic Valent. 2.2. *diſp.* 3. *quæſt.* 3. *punct.* 2. *verſic. hinc ſequitur.* Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 6. *num.* 91. Lorca *diſp.* 25. *numer.* 28. Bonac. *ſuprà*, & alij.

6 Sed quid si ipse inimicus te salutauit.

Respondeo, regulariter loquendo, te obligatum esse resalutare, quòd si non facias, non solùm contra vrbanitatem peccas, sed etiam contra charitatem, quia posita inimicitia, censeris omittere ob inimici contemptum, illíque occasionem præbes in inimicitia perseuerandi, sic Suarez *diſp.* 5. *ſect.* 5. *n.* 8. Coninch. Valent. Lorca, Bonacina *ſuprà*. Emanuel Saà *in vtraque editione, verbo charitas, num.* 9. Excipi tamen debet casus, in quo secluſa inimicitia non soleres salutantem resalutare, qui casus rarùs est, & solùm habere potest locum in homine tibi longè inferiori; tunc enim nec contemptus, neque odij potest esse signum omissio resalutationis, sic expresè Coninch. *n.* 91. cum Bannes, Valent. Lorca, Nauarr. & Bonac. *diſp.* 3. *q.* 4. *de charitate, punct.* 3. *n.* 4.

7 Tertius casus est de inimico veniam postulante, & dicendum est te obligatum esse aliqua signa exhibere, quibus significes illum in amicitiam recipere, quia omissio talis signi in illa occasione esset signum rancoris, & odij, sic Suarez *dicta diſp.* 5. *ſect.* 5. *n.* 9. Bonac. *punct.* 3. *n.* 5. Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 6. *n.* 95. Emanuel Saà *verbo charitas, n.* 8. & alij apud ipsos. Excipit autem Coninch. ab hac obligatione superiorem offensum, affirmat namque hunc posse aliquantulum retardare remissionem, & animum offensum ostendere, vt subditus grauitatem suæ culpæ apprehendat, illámque iterum fugiat; quia tunc illa ostensio non est signum inimicitiæ, sed potiùs amicitiæ, cùm in bonum subditi fiat, sicuti fecit Dauid cum Absalom, cui diu suum conspectum distulit. Item illa ostensio est quædam culpæ punitio, quæ superioribus, & non aliis permissa est. Cauendum tamen est, vt bene ipse Coninch. aduertit, ne ex dolo fiat, & ne ex illo oriri intelligatur, néve subditus nimis exalperetur, consentit Emanuel Saà *ſuprà in edit. Complutenſi*, cum dixit, si scandalum absit, & sit aliqua occasio negandi salutationem salutanti, & veniam postulanti, qui negaret non esse condemnandum, sufficit enim (inquit) non odisse, & paratum esse in necessitate, vt proximo subuenire.

8 Verùm

8 Verùm in hac significatione amicitiæ non comprehenditur remissio satisfactionis debitæ pro iniuria. Sed non obstante petitione veniæ illiúsque concessione, potest offensus satisfactionem debitam petere coram magistratu? quia petit quod sibi debetur, & quod magistratus facere tenetur. sic post alios tradit Valentia 2.2. *disputat. 3. quæst. 3. punct. 2. circa finem* Suarez *disputat. 5. sect. 3. num. 10.* Bonacina *disp. 5. quæst. 4. de charitate, punct. 3. n. 5.* Coninch. *disp. 24. dub. 6. a num. 96.* Cauendus tamen est nimius rigor in hac satisfactione petenda, semper enim Christianus pietatem redolere debet.

9 Sed quid si offensor vltra humilem petitionem veniæ offerat satisfactionem iniuriæ factæ sufficientem prudentis arbitrio vel iniuria talis conditionis sit, vt reparari non possit, vt contingit in morte filij, vel parentis, poteris ne in iis casibus prosequi actionem iniuriarum coram iudice.

Videtur negandum, ex *cap. si quis constitutus, 90. dist.* vbi Fabian. Papa dicit: Si quis ob iniuriam acceptam grauiter contristatus est, & satisfactionem oblatam noluerit admittere, grauissimis pœnis ad id est compellendus. Secundò videris procedere ex affectu vindictæ, cùm absque vlla propria vtilitate damnum alteri procures, illique præbes sufficiens odij excitatiuum. Tertiò, quia contra consilium Christi procedis, debebas enim percutienti in vna maxilla, præbere illi alteram; non tamen procurare, vt grauiùs percutiatur. sic docent Beia 1. *part. sum. cas.* 10. Azor. 3. *part. lib.* 12. *c.* 13. *quæst.* 7. inclinat. Sylvest. *verbo charitas, quæst.* 9.

Fateor regulariter hoc consulendum esse, quia ratus est, qui ex amore iustitiæ, & non potiùs ex affectu vindictæ punitionem iniuriantis petit. Cæterùm si protesteris non ex affectu vindictæ, sed iustitiæ te accusationem instituere, & punitionem iniuriantis petere, vrgendus non es, vt desistas, neque ob id est neganda absolutio. Ratio est, quia iudices sunt constituti à Republica, vt delinquentes puniant, & offensis satisfactionem exhibeant. Ergo offensus petens hanc punitionem, & satisfactionem. non petit aliquid illicitum, sed potiùs quod iustitiæ vindicatiuæ conforme est. Ergo hæc petitio non debet reprehendi signum vindictæ, neque odij excitatiuum. Adde sæpè esse conueniens reipublicæ, ne offensus ab accusatione desistat. Nam illo desistente solent criminosi facilè veniam impetrare, & audaciores fieri ad similia committenda. Vt ergo ipsi, & alij arceantur, & reipublicæ scandalo fiat satis, expedit offensam prosequi actione iniuriarum, & ita tradit expresè Suarez *disput. 5. de charitate, sect. 5. fin.* Coninch. *disput. 14. dub. 6. num. 103.* Lorca *sect. 3. disput. 25. n. 3.* Bonacina *disput. 2. selectarum, num. 11.* vbi addit licitum tibi esse non solum coram iudice petere vindictam iniuriantis, hoc est punitionem debitam, sed etiam à Deo, dummodo non excedas in petitione vindictæ vltra meritum culpæ, quia petis quoddam opus virtutis, scilicet delinquentis punitionem factam ab eo, qui potestatem habet puniendi. Neque obstant superiùs adducta. Nam *cap. si quis constitutus*, solùm probat grauiter compellendum esse eum, qui satisfactionem iniuriantis non vult admittere, vt odium deponat. sic explicat Valentia 2. 2. *disput. 3. q. 2. punct. 2. circa finem, versic. neque Sylvest.* Ad secundum nego te procedere ex affectu vindictæ, sed ex affectu iustitiæ. Ad tertium sufficit non esse contra Christi præceptum, vt licitè fieri possit. Adde neque esse contra consilium, si ratio boni communis, & non tantùm proprij sui commodi intercedit, vt sæpè potest contingere.

10 Quartus casus est, cùm duo se inuicem offendunt, quis teneatur priùs petere veniam, aut satisfactionem exhibere pro iniuria illata? Respondeo per se, & cæteris paribus obligatum esse, qui priùs iniuriam intulit, quia priùs obligationem satisfaciendi contraxit, & alter aduersùs illum ius petendæ satisfactionis acquisiuit. sic Nauarr. *cap. 14. num. 25.* Coninch, *disp. 24. dub. 6. num. 99.* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. de charit. part. 3. num. 6.* At si prior offendens leuem iniuriam intulit, & posterior grauiorem, vel prior est longè nobilior, secundus inferior, non videtur obligatus priùs satisfactionem exhibere, sed illam suspendere potest, quousque alius sibi debitam exhibeat. sic Bonacina, & Coninch. *supra*, & Reginaldus *lib. 17. num. 125.* Et idem videtur dicendum; si præsumat petita venia, & satisfactione pro sua parte exhibita alium non correspondurum: tunc enim titulo recompensationis retinere quasi in depositum satisfactionem poterit, quousque videat alium paratum debitam exhibere: sic Bonacina *supra.*

11 Sed inquires, an offendens obligatus sit semper veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, neque possit absolui, si id facere nolit? Respondeo sæpè ab obligatione petendi veniam, & satisfactionem exhibendi excusari offendentem, idcóque posse absolui. Primò excusatur in casu proximè dicto, quando alius intulit grauiorem iniuriam, vel præsumit sibi illatæ non satisfacturum. Secundò si læsus non sit contentus satisfactione prudentis arbitrio competente, sed exigat immoderatam, qualis esset, si vellet vt aliquo modo infami peteret veniam, quia ante sententiam iudicis, ad hæc tam ardua, & difficilia nullus tenetur. sic Coninchus *disputatione 24. dubio 6. numero 100.* Tertiò si pensatis circunstantiis censeatur læsus satisfactionem remisisse, aut de illa parum curare, quod fieri intelligitur, si non exigat, cùm facilè possit, vel cum lædente ita amicabiliter pertractet, ac si nullam iniuriam accepisset. sic Coninchus *supra numero 100.* Extra hos ergo, & similes casus, si offendens nolit veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, nequaquam absolui debet, quia non potest esse contritus, cùm nolit obligationi debitæ satisfacere. sic Sylvester *verbo iniuria, quæstione 5.* Coninchus *disputatione 24. dubio 6. num. 100.*

Dixi veniam petere, aut satisfactionem competentem exhibere, non enim semper ad petitionem veniæ obligatur, vt contingit, cùm offendens est superior, quem non decet se ita subdito submittere, nisi fortè iniuria grauis sit. Debet tamen semper offendens satisfactionem competentem dare prudentis arbitrio, spectata qualitate personarum, & iniuriæ factæ.

12 Quintus casus est, an si scias alloquendo inimicum, & alias signa beneuolentiæ illi exhibendo ab odio fore, vt desistat, præstare tenearis. Respondeo cum distinctione, si grauem difficultatem in iis exhibendis censeas, cogendus non es, quia non videris teneri cum tanta difficultate salutem inimici procurare. sic expresè Coninch. *disputatione 24. dubio 6. numero 92.* & indicat Suarez *disputatione 5. sectione 5. numero 8.* vbi solùm inquit, aliquando hæc pro salute inimici facienda esse. Verùm si tibi hæc præstare grauiter molestum non est, sine dubio teneris, quia bonum spirituale inimici, sicuti & cuiuslibet proximi procurare debes, etiam cum aliquo tuo incommodo, aliàs non esset nobis præceptum, *Exod.* 23. leuare asinum inimici iacentem sub onere, & *Prouerbio* 25. esurientem inimicum cibare. sic Suarez *supra*, & Coninchus *numero 97.* & Bonacina alios referens *disputatione 3. quæstione 4. de charitate, parte tertia, numero 3.*

PVNCTVM VII.

Vtrum in bonis spiritualibus teneamur nos ipsos in amore apreciatiuo præferre omnibus proximis.

1 *Quæ sint bona spiritualia.*
2 *Obligaris velle potiùs tibi gratiam, & gloriam, quàm reliquis omnibus.*
3 *Proponitur quadam obiectio de facto Moysis, & Pauli.*
4 *Pro aliquo tempore licitum tibi est velle beatitudine carere, vt saluti proximorum prouideas.*
5 *In bonis spiritualibus non obligatoriè potes alios tibi præferre.*

1 BOna spiritualia sunt in duplici differentia, alia, quæ quis sibi, & proximis velle debet, alia quæ nec sibi, nec proximis velle tenetur. Explico. Ex charitate teneris velle gratiam, & gloriam tam tibi, quàm cuilibet proximo, & omnibus illius impedimentis carere. Summam autem gratiam, & gloriam, & quæ ad hanc perfectionem conducunt, qualia sunt euangelica consilia, neque tibi, neque alteri regulariter obligatus es velle.

2 Dico ergo primò Obligatus es velle potiùs tibi gratiam, & gloriam, quàm reliquis omnibus, etiam vniuersò mundo. Conclusio est certa, quam tradit D. Thom. 2. 2. *quæst. 26, art. 4.* Valent. *disp. 3. quæst. 4. p. 3. conclus. 2.* Suarez *disp. 9. de charit. sect. 1. num. 2.* Coninch. *disp. 25. dub. 5. conclus. 4. & 6.* & alij apud ipsos. Ratio est, tum quia norma, & regula diligendi proximum est amor suæ ipsius, Matth. 22. *Diliges proximum, sicut te ipsum.* Ergo dilectio tui præferenda est. Tum quia charitas magis inclinat ad procurandam sui conseruationem, & augmentum, quam ad procurandam conseruationem, & augmentum aliorum, in quibus ipsa non residet, quia ad proprium augmentum inclinat per se, ad aliorum augmentum per accidens. Ergo velle priùs debes tibi gratiam, quam aliis. Ergo non potes velle gratia carere, vt alij eam consequantur. Adde te non posse gratiam, & beatitudinem amittere, nisi peccatum mortale committendo: ad hoc secundùm fidem, & iam si totus mundus saluus fieret, committi non debet. Ergo neque potest velle gratiam, & beatitudinem amittere, vt totus mundus saluus fiat. Sed demus sine peccato gratiam, & gloriam amitti posse, adhuc non potes velle ipsis carere, vt alij ea consequantur. Tum quia hæc carentia non potest esse medium proportionatum ad huius finis consecutionem, potiùs enim possessio charitatis, quàm illius carentia est medium, vt in aliis similem charitatem excites. Tum quia charitas ipsa obligat subiectum, in quo residet, vt sui conseruationem, & augmentum primò procuret. Tum denique quia gratius Deo est, vt quilibet procuret Deum amare quoad possit, quàm vt procuret, vt alij ament, seipso neglecto iuxta illud Matth. 16. *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur; anima verò suæ detrimentum patiatur.*

3 Neque obstat Moysen *Deuteron.* 32. elegisse potiùs beatitudine carere, quàm populum condemnatum relinquere. Dixit enim Deo, *Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro vita.* & Paulum voluisse anathema esse à Christo pro fratribus, quia omissis aliis explicationibus, quæ suprà dictis locis adhibent expositores communiter, ea mihi magis probatur, quæ cum Augustino *quæstione 147. super Exod.* affirmat, neque Paulum, neque Moysen voluisse absolutè beatitudine carere, sed per quandam exaggerationem, & filialem confidentiam fuisse locutos, scientes non esse beatitudine priuandos, dixisséque Deo, sic salutem proximorum desideramus vt si per impossibile vnum è duobus est faciendum, concedatur aliis æterna salus, etiamsi nos à visione tua excludas, quod scimus facturum non esse; sicut si amicissimo diceres: Parce his rebellibus, vel dele me de tua amicitia, aut me cum illis interfice. Non enim vis mori, neque amicitia illius priuari, etiam si ille petitionem non concedat, sed per exaggerationem loqueris, vt declares te desiderare aliorum venlam, ac desideras vitam, eiúsque amicitiam.

4 Verum est, licitum tibi esse, & laudabile velle pro aliquo tempore pati dilationem beatitudinis, vt proximorum saluti prouideas, sicut fecit Paulus *ad Philippens.* 1.[4] Coarctor è duobus desiderium habens, dissolui, & esse cum Christo, permanere autem in carne necessarium propter vos, & de S. Martino testatur in eius vita Bernard. morientem dixisse: Si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, & sic de aliis. Quia carentia beatitudinis pro aliquo tempore determinato compensatur sufficienter voluntate aliorum, & meritorum proprio incremento. Nunquam tamen tibi licet velle nec pro vna hora, gratia, & charitate carere, etiamsi absque peccato futurum esset; quia non est medium ad salutem aliorum proportionatum, & præterea est contra inclinationem charitatis, quæ per huiusmodi desiderium sui sui destructionem tenderet. sic docet, & latè probat Valentina. 2. 2. *disputatione 3. quæstione. 4. puncto 3. concl.* 2.

5 Dico secundò. Si bona spiritualia sunt extra obligationem, poteris absque peccato alios tibi præferre. sic Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 4. punct. 3. concl.* 1. Et ratio est manifesta, quia si nulla est obligatio procurandi illa bona nec tibi, neque aliis, sed pro libito ea tibi, & aliis procurare potes; quod illa aliis procures, & non tibi, non obinde atqui potes, sed potius laudari, quia opus laudabile facis. Nihilominus verum est charitatem inclinare, vt potiùs tibi, quàm aliis, hæc quæ ad perfectionem attinent, procures. Sed quia ad hæc non obligaris, ideo potes absque peccato procurare aliis, & non tibi: At si benè aduertitur, & tibi procuras perfectionem: non enim potes aliorum perfectionem promouere, quin tuam etiam promoueas.

Punctum VIII.

Vtrùm in temporalibus bonis debeamus nos ipsos magis diligere: quàm proximum.

1 *Pro bono reipublicæ, bona fortunæ, imò & vitam expendere debes.*
2 *In æquali tui, & alterius particularis necessitate, non teneris alium tibi præferre.*
3 *In bonis fortunæ potes proximum tibi præferre.*
4 *Proponuntur variæ sententiæ, affirmans, & negans te constitutum in æquali necessitate bonorum, quæ conseruare teneris, posse alium tibi præferre.*
5 *Conciliantur hæ sententiæ.*
6 *Satisfit rationibus n. 4. adductis.*
7 *Oppetere mortem, & exponere te periculo vitæ ob conseruandam vitam proximi extranei non est mortale, sed cauenda est cooperatio.*

1. PRæmitto certa, vt gradum faciam ad dubia, & controuersa. Primò certum est te debere in æquali tui, & reipublicæ necessitate non solùm bona fortunæ, sed etiam vitam expendere pro reipublicæ conseruatione. sic D. Thom. ab omnibus receptus 2. 2. *quæst.* 29. *art.* 3. quia bonum commune præferendum est speciali, & pars exponenda est ob conseruationem totius. Dixi, in æquali necessitate. Nam si respublica solùm grauiter, & non extremè indigeat, probabilitate non caret te obligatum non esse vitam expendere; quia tunc extrema tua necessitas præponderat graui reipublicæ. Item ius conseruandi vitam est homini maximè connaturale. Ergo non est obligandus amittere ob quamlibet reipublicæ necessitatem, sed solùm ob extremam. sic Suarez 2. 2. *disput. 9. de charitate, sect. 3. num.* 1. Quod dictum est de republica, dicendum est de Principe, seu alia persona reipublicæ necessaria, si verè necessaria est, quia idipsum est reipublicæ prouidere. sic Suarez *suprà.* Valent. *disp. 3. quæst. 4. punct. 2. conclus. 4. fine.*

2 Secundò est certum, in æquali necessitate tui, & cuiuslibet priuati te posse tibi, & non alteri prouidere, imò hoc charitati esse conformius, quæ inclinat potiùs ad sui, quam ad aliorum amorem, iuxta illud Matthæi 19. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* sic D. Thom. *suprà art.* 4. Coninch. *disp. 6. num.* 79. Suarez *disput. 9. sect.* 3. & alij. Si verò necessitates dispares sunt, vt si proximus sit in extrema, tu verò in graui, ipse in periculo manifesto vitæ, tu in periculo solùm probabili, poteris illum succurrere. At credo te non teneri, quòd possis, probatur, quia iuxta ordinem charitatis est, vt bonum maius proximi præoptio præferatur. At negari non potest vitam proximi, quæ alia via conseruari non potest, maius bonum esse, quàm exclusio probabilis periculi vitæ propriæ, sicut grauius malum est mors certa quàm periculum illius. Ergo charitati conforme est, si periculo probabili te exponas ob vitandum certum tui proximi. sic tradit Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 4. conclus. 3. versic. secundò sequitur.* & hinc est te posse cum periculo vitæ inseruire peste infectis. Quòd autem non tenearis, probo quia præceptum de conseruanda vita alterius non potest cum graui detrimento propriæ obligare: esset enim nimis asperum, & durum præceptum. At qui se exponit periculo probabili amittendi vitam propriam ob conseruationem alienæ, graue detrimentum patitur. Ergo ad hoc non est obligandus. sic Emanuel Saa *verbo charitas, num. 2. in vtraque editione* cum Nauart. *cap. 24. num. 9.* Tolet. *libro 4. capite 10. numer. 4.* Lopez 1. *part. capit. 67.* An verò si proximus in periculo vitæ verletur, tu verò in periculo admittendi fortunæ bona, tenearis illi succurrere, constabit ex iis, quæ disput. seq. de eleemosyna trademus.

3 Tertiò est certum in bonis, quæ ex obligatione conservare non tenemur, posse proximum nobis præferre. Quapropter licet nobis proximo egenti donare etiam ea, quæ nostro statui necessaria sunt, loquor de homine libero, non de patrefamilias, cui alia via hæc prohiberi possent. sic Coninch. *disp. 25. dub. 6. num. 79.*

4 Dubium igitur est, an pecces contra charitatem, si constitutus in æquali necessitate bonorum, quæ ex obligatione conseruare debes, vt vitæ, & corporis, cedas tui conseruationi, vt vita, & corpus proximi conseruetur?

Sunt qui affirmant te peccare, ea præcipuè ratione moti, quia charitas obligat propriam, & alienam vitam conseruare, & cæteris paribus potiùs obligat propriam, deinde alienam, quia, vt ait D. Thomas 2. 2. *q. 26. artic. 4.* propria vita magis illi coniuncta est. Ergo contra charitatis obligationem procedis, si hanc ordinem peruertis. Ergo peccas. sic Paludanus 4. *distinct. 15 quæst. 3. art. 2. concl.* 3. Gabriel. *ibidem distinct. 16. quæst. 4. artic. 2. conclus.* 1. & videtur esse Augustini *lib. de mendac. cap. 6.* vbi ait: Si quis exponat vitam corporalem propriam pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut se ipsum, sed plusquàm se ipsum, quod sanæ doctrinæ regulam excedit. Ergo est contra regulam charitatis. Econtra alij negant te peccare, sed potiùs dicunt te opus laudabile facere. Mouentur, quia non teneris ita propriam vitam conseruare, quin possis eam periculo exponere ob aliquem honestum finem, vt multis exemplis Lessius *lib. 2. c. 9. dub. 5. à num.* 27. confirmat. Sed conseruare vitam proximi est honestus finis, & proprius virtutis charitatis, & fortitudinis. Ergo non peccas, si ob hunc finem exponas propriam. Deinde pro conseruatione tui status, acquisitione honoris, & rerum fortunæ potes laudabiliter vitam exponere. Ergo à fortiori pro conseruatione vitæ proximi, quod maius bonum est. Denique pro conseruando statu, rebúsque fortunæ alicuius domini se exponit famulus certissimis vitæ periculis, & stipendium accipit, vt sic obligetur. Ergo si id faciat ex liberalitate, laudabilior erit. & ita tenet Lessius *lib. 2. capite 9. dub. 6. numer. 29.* Coninch. aliis relatis *disput. 25. dubitatio. 6. num.* 81.

5 Alij supradictas sententias conciliant, & primam sententiam procedere dicunt, quoties nulla specialis ratio adest exponendi vitam propriam, nisi conseruatio alienæ, vt contingit cùm illam exponis pro extraneo, nec tibi amico, nec benefactore, neque specialiter reipublicæ necessario. Secundam sententiam dicunt procedere, cùm aliqua specialis ratio intercedit, scilicet ostendere amico debitum amici officium, gratificari illi beneficia, prouidere alicui vtilitati communi, quia tunc non amas proximum plusquàm te, sed opus virtutis amas præ vita, vt dixit D. Thom. suprà relatus. sic Suar. *disput. 9. de charit. sect. 3. num.* 7. Valent. *disputatio 3. quæstione. 4. conclusion. 3.* & hic modus dicendi mihi probabilior apparet argumentis pro vtraque sententia adductis.

6 Neque aduersùs hunc modum dicendi vrgent rationes allegatæ pro sententia Lessij, & Coninch. Negamus namque conseruationem vitæ proximi amissione propriæ esse finem honestum, quia est contra ordinem debitum charitatis. Erit autem finis honestus, si cum conseruatione vitæ proximi, ostensio amicitiæ, gratitudinis ad beneficia, fidelitatis, aut alterius virtutis coniungatur, vt contingit in omnibus exemplis allatis à Lessio, & quæ adducta sunt in confirmationem illius negatiuæ sententiæ.

Quod

Quòd si obicias: Si aliquis culpabiliter, vel inculpabiliter, te inuadat, cuius ictum declinare non potes, nisi illum occidas, licèt tibi abstinere ab illius occasione, & permittere, vt te occidat. Ergo iam conseruatio præcisa vitæ alienæ est honestus finis ad permittendam propriam mortem.

Respondeò negando consequentiam: non enim permittis te occidi ob alterius vitæ conseruationem præcisè: sed ne alium occidas: est enim occisio cuilibet hominis ita grauis, dura, & terribilis, vt actus sit pietatis ab illa abstinere, etiamsi tibi liceat: permittere ergo tuam mortem ob huiusmodi finem actus est laudabilis.

7. Aduertit tamen Suarez *disp. 9. sect. 3. num. 7.* non esse peccatum mortale, sed solum veniale oppetere mortem, & exponere vitam propriam, pro conseruanda præcisè vita proximi extranei, quia licèt charitas obliget prius amare seipsum, quàm proximum in æquali necessitate etiam temporali, non tamen sub graui obligatione hunc ordinem imponit, sed sub leui. Secundò aduertit esse cauendum ne ponatur ad mortem propriam cooperaris, existimat autem & bene te cooperaturum, si proximo periclanti in mare, cederes tabulæ iam à te occupatæ, vt ipse se saluaret, sciens te inde esse periclitaturum: quia illa cessio est quædam positiua in vndis immersio, quæ tibi non licet. Secus verò si tabula à te occupata non esset, poteras tunc permittere ab alio occupari, quia tunc non cooperaris morti propriæ, sed abstines à conseruatione vitæ ob alterius vitæ conseruationem, & tradit Vasquez *opusc. de eleemos. cap. 2. num. 2.* Hæc omnia dicta sunt de homine libero, cuius vita aliis necessaria non est. Nam si aliis necessaria est, vt filiis, & vxori, & consanguineis tum ad bonum spirituale, tum ad temporale, nullo modo liceret pro vita alterius priuatihominis propriam exponere, sed grauiter talis peccaret: non enim cum tantorum detrimento vitæ alterius succurrere debebat. sic Coninch. *disp. 23. dub. 5. in fine, n. 84.* Bonacina *disp. 3. q. 4. de charit. p. 4. fine, n. 6.*

Punctum IX.

An ex charitate obligeris, & quando, salutem spiritualem proximorum bonis propriis temporalibus, fortunæ, & vitæ præferre.

1 *Præmittuntur tria certissima.*
2 *Statuitur regula ab omnibus recepta te obligatum esse salutem spiritualem cuiuslibet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre.*
3 *Hæc obligatio vrget in extrema proximi necessitate.*
4 *Si Petro dormienti; & in peccato mortali existenti scires mortem euenturam, teneris cum periculo vitæ impedire.*
5 *Idem est de infante Christiani filio.*
6 *Homini peccatori in extremis, non teneris semper cum periculo vitæ pœnitentiæ sacramentum ministrare.*
7 *Te inuadentem bene potes occidere, tametsi in peccato moriatur.*
8 *Examinantur tres casus positi à Valentia.*
9 *Extrema casum extremum non teneris cum graui iactura succurrere proximo priuato in spiritualibus.*
10 *Proximo communi, scilicet reipublicæ, teneris tum periculo vitæ succurrere.*
11 *Cuilibet proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris cum leui tuo detrimento succurrere.*
12 *Si superior, & pastor sis, teneris cum periculo vitæ graui spirituali necessitati proximi subuenire.*
13 *Non potes tempore pestis fugere.*

1 PRæmitto primò. Nomine *proximorum*, vt constat ex sæpè dictis, non solùm quilibet particularis homo intelligitur, sed à fortiori quælibet communitas, respublica, & regnum. Item loqui possumus de obligatione hominis particularis, & priuati, vel de obligatione superioris, Principis, & pastoris.

Secundò præmitto triplicem esse necessitatem proximi de tuo auxilio leuem, grauem, & extremam. Leuis est, quam proximus leui conatu, & facili negotio absque tuo auxilio repellere potest. Grauis, quæ sine tuo auxilio non nisi graui conatu, & difficultet ab illa se potest proximus liberare. Extrema est solum periculum æternæ damnationis, à quo proximus absque tuo auxilio vel se omnino eripere non potest, vel cum tanta difficultate vt prudentis iudicio reputetur moraliter insuperabile, ac proinde omnino impossibile.

Præmitto tertiò, vt proximo obligeris succurrere cum iactura propria, duo tibi debent esse moraliter certa. Primò proximum indigere tuo auxilio, quia alius non adest, qui succurrat. Secundò, auxilium tuum fore profuturum. In his tribus suppositis omnes conueniunt, vt videre est in Doctoribus in discursu referendis.

2 Regula ergo certissima, & ab omnibus catholicis recepta est, te obligatum esse salutem spiritualem cuius libet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre, ita vt si opus sit hæc omnia expendere pro illius consecutione, id debeas facere. Probatur ex illo Ioann. 14. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* At Christus dilexit nos expendendo propriam vitam pro nostra spirituali salute. Ergo sic debemus proximos diligere. Et confirmatur ex illo Ioann. cap. 3. *In hoc cognouimus charitatem Dei, quia ille animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere*, quem locum expendens Augustinus *libro de mendacio cap. 6.* dixit, temporalem vitam suam, pro æterna proximi non dubitabit Christianus amittere. Ratio est, quia bona spiritualia, & maximè æterna excellentiora, & Deo gratiora sunt quolibet temporali bono, etiam proprio. Ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

Difficultas autem est, quibus cuentibus id necessariò faciendum sit, quod sequentibus conclusionibus explicabimus.

3 Prima conclusio est, in extrema proximi necessitate debes non solùm bona temporalia, sed etiam vitam expendere, si tibi spes est fore profuturum, sic cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 26. art. 5.* tradunt omnes eius expositores, Caietanus, Bannes, Aragon, & alij Valent. *disp. 3. quæst. 4. punct. 4. assert. 5.* Tortes *disp. 87. dub. 2. conclus. 3.* Lorca *sect. 3. disp. 28. memb. 2.* Azor. *tom. 2. lib. 12. cap. 4.* Tolet. *lib. 4. summ. cap. 10.* Coninch. *disp. 25. dub. 7. num. 86.* Suarez *de charitate, disp. 9. sect. 2. num. 2.* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 4. num. 2.* Ratio est, quia præceptum expendendi vitam propriam pro salute proximi in aliquo casu obligat; aliàs superuacaneum esset. Ergo ad minus obligare debes in casu extremæ necessitatis.

4 Ex quo infero primò. Si Petro dormienti, & phrænesi laboranti, & in peccato mortali existenti mortem scires euenturamsiue à se, siue ab alio, teneris cum periculo vitæ impedire si potes & moraliter certus es à peccato postea esse liberandum, aliàs non' quia hæc est extrema necessitas, sic Coninch. *n. 87.* Suarez *disp. 9. sect. 2. n. 3.*

5 Infero secundò. Si infans filius Christiani fidelis sit morti proximus, indigeatque Baptismo, quem absque periculo vitæ conferre non potes, neque alius sit, qui conferat; teneris cum periculo vitæ conferre; quia illa est extrema necessitas, à qua non potest infans se liberare. Neque obstat illam necessitatem prouenire ab extrinseca aliqua causa, scilicet à tyranno impediente Baptismum, ob cuius rationem negat Sotus *relect. de secret. membr. 2. quæst. 2. post. 6. conclus.* non esse hunc casum extremæ necessitatis per se, sed per accidens, quia impertinens est, à quo & quomodo proueniat necessitas, vt deobligeris: si de facto necessitas vrget. sic Nauarr. *cap. 24. num. 6.* Lorca 2. 2. *sect. 5. disp. 28. num. 32.* Coninch. *disp. 25. dub. 7. num. 88.* Suarez *disput. 9. sect. 2. num 3.* Bonacina *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 4. num. 2.* Valent. *disp. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 3. in fine*, Dixi si infans sit illius Christiani fidelis. nam si filius ethnici sit, non est constans inter Doctores, an parentibus inuitis possit baptizari. In illo ergo casu, in quo baptizari potest, teneris cum periculo vitæ Baptismum illi conferre. sic Suarez *suprà*. Posse autem baptizari, quoties absque vi illata parentibus, & graui illorum perturbatione fieri potest, communior ferè sententia. sic Coninch. *suprà*. Scio tamen Emanuelem Saa *verbo charitas, num. 4. in vtraque editione*, reputare te non esse obligatum puero huic Baptismum conferre cum periculo vitæ, alioqui enim teneretur mater grauida permittere se secare, vt filius in vtero existens baptizaretur, alioquin sine Baptismo moriturus, quod non est concedendum.

6 Tertiò infero quid dicendum sit de eo, qui diu vixit in consuetudine peccandi, & morte proximus petit Confessarium, à quo absoluatur, an debeas parocho, neque alio succurrente, absolutionem concedere cum periculo propriæ vitæ? affirmat Bannes 2. 2. *quæst. 28. art. 1.* Suarez *suprà num. 3.* Valent. *disput. 3. versic. quartus casus*, quia huic difficillimum est habere contritionem. Ergo reputanda est illa extrema necessitas.

Sed credo hoc solum esse intelligendum in homine rustico, aut prorsus ignaro ad iustificationem extra sacramentum requiri contritionem, quia huic moraliter impossibile est contritionem habere, cùm eius menti obligatio habendi contritionem non occurrat. sic Coninch. *disput. 23. de charitate, dub. 7. num. 90.* cum Nauarr. *cap. 24. num. 9.* & indicat Bonacina *num. 2.* quatenus dicit requiri ad extremam necessitatem, vt non valeat actum contritionis elicere. Aliàs si cuilibet perenti absolutionem deberes cum periculo vitæ impendere, ne ob defectum contritionis in æternum pereat, siue dubio obligatus esses tempore pestis, & inuasionis hostilis deficientibus parochis cum periculo propriæ vitæ sic oppressis sacramenta ministrare. neque posse fugere, quod Doctores communiter negant.

7. Quartò infero quid dicendum sit de eo, qui te inuadit, cuius ictum declinare non potes, nisi occidas. Reputo te posse occidere, quia illa extrema necessitas non est, cùm ab illa se liberare possit, sed potius est extrema malitia. sic Coninchus. 5. *numero 95. fine.* Bonacina *disputatione. 3. quæstione 4. puncto 4. numero secundo, fine.* Sed quid si inuasor ebrius sit, aut phræneticus, teneris ne tunc te permitti occidi, ne in peccato alius moriatur?

Respondeo te non teneri, quia nec reputare debes alium esse in peccato, neque si est, postea esse conterendum; neque te ita esse dispositum, vt mortem subitaneam, & non præmeditatam subire possis sine periculo damnationis.

8 Quintò infero quid dicendum sit de tribus illis casibus relatis à Valent. *suprà*, in quibus ipse agnoscit extremam necessitatem? Primus est de illis rusticis, qui à concionatore hæretico reducuntur, neque est, qui valeat eos ab ignorantia liberare. Secundus de celebrantibus aliquem contractum vsurarum ex ignorantia vincibili, in qua creduntur perseueraturi, nisi tu succurras. Tertius de filia, quam pater ob paupertatem læsioni tradit contra eius voluntatem.

Respondeo in supradictis nullam adesse extremam necessitatem. Nam vel illi seducti ignorantia vincibili laborant, vel non, si non; non committunt peccatum, si laborant vincibili ignorantia absolutè, etiamsi cum difficultate ab illa se liberare possunt. Ergo non est extrema necessitas. Filia verò etsi aliquo modo coacta ob parentis reuerentiam peccato consentiat: at liberè consentit, & potest sustinendo iram parentis à peccato abstinere. Ergo extrema necessitate non laborat. Adde præsumi non posse supradictos semper in peccato esse perseueraturos, neque aliquando esse à Deo illuminandos. Et ita à necessitate extrema, & obligatione succurrendi cum periculo vitæ. hos casus excludit Coninch. *dict. disp. 25. dub. 7. num. 94.*

9 Dico secundò. Extra casum extremæ necessitatis non teneris cum periculo mortali propriæ vitæ, aut amissionis membrorum, aut graui iactura bonorum fortunæ succurrere proximo in spiritualibus. sic D. Thom. 2.2. *quæst. 46. art. 5. ad 3.* Nauarr. *c. 14. num. 11.* Coninch *disp. 25. dub. 7. nu. 96.* Valent. 2.2. *disp. 3. quæst. 4. punct. 3. vers. secundò dico. post 5. assertionem.* Suarez *disp. 9. de charitate sect. 1. num. 4.* Bonacina *disp. 3. quæst. d. pun. 4. num. 2.* Eman. Saa *verbo charitas. num. 2. & 5.* Ratio est, quia non decet suauitati legis Euangelicæ ob necessitatem proximi, à qua ipse se potest liberare; te esse arctandum ad propriæ vitæ, bonorumque fortunæ amissionem: ius enim conseruandi propriam vitam, & ea quæ vitæ sunt necessaria, est maximè naturale. Non ergo amittendum est ob necessitates passim occurrentes, quales sunt graues proximorum necessitates. Hinc infero te non esse obligatum cum periculo vitæ, vel iactura graui honoris, & diuitiarum peccatum proximi impedire, tum quia cùm ipse peccat, non laborat extrema, sed ad summum graui necessitate. Tum quia potest postea se ab illo peccato per pœnitentiam liberare. Secundò infero te non teneri ad Indos proficiscì, quia neque ipsi laborant extrema necessitate: cùm sint alij qui succurrant ex obligatione, neque est moraliter certum te posse succurrere. Ergo non teneris ob eorum salutem procurandam periculum nauigationis subire, & exilium ita graue pati. sic Bonacina. *disp. 3. quæst. 4. de charit. part. 4. num. 2. fine.*

10 Dico tertiò. Proximo communi (hoc est reipublibæ) in graui necessitate constituto teneris etiam cum periculo propriæ vitæ succurrere. sic Coninch. *disp. 25 dub. 7. n. 99. & 100.* Bonacina *suprà num. 5.* & Suar. *disput. 9 sect. 2. num. 4.* vt probabile defendit. Ratio est, quia vix fieri potest rempublicam pati grauem in spiritualibus necessitatem, quin plures particulares patiantur extremam. Deinde illa necessitas communis est grauissimum damnum, cui meritò succurri debet amissione vitæ alicuius particularis, quæ minus damnum est. Adde cùm vitia in communitate grassantur, & plures peruertuntur, honor diuinus periclitatur. Teneris ergo pro illius defensione periculum vitæ subire. Ex quo fit, si scias concionatorem paruam doctrinam in populo seminare, pluresque esse peruertendos, & spem habeas impediendi, si te opponas, te obligatum esse. sic Suar. & Coninch. *suprà*, quia tunc pro fide periculum subis. Fit secundò, si in persecutione, aut hostili incursione plebs aliqua cateret, qui illi sacramenta ministraret, & ex alia parte grauibus periculis peccandi, amittendi que fidem esset exposita, videris teneri cum periculo vitæ.

Dixi, in graui necessitate constituto reipublicæ te obligatum esse cum graui tuo detrimento succurrere: nam si leuem tantùm necessitatem patiatur, obligandus non es ob illius remedium grauem iacturam etiam bonorum fortunæ pati. Non enim iustum est tibi grauem obligationem imponi ob necessitatem, cui facilè ab ipso patiente succurri potest. sic supponunt DD. suprà relati, & expressè tradit Bonac. *disp. 3. q. 4. de charit. part. 4. n. 5.*

11 Dico quartò cuicunque proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris succurrere cum leui tuo detrimento, seu patienti leuem necessitatem. sic Coninch. Suar. *disp. 25. dub. 7. n. 99. & 110.* Suar. *disp. 9. sect. 2. de charit. n. 3. conclus. 4.* Eman. Saa *verbo charitas. nu. 5.* Valent. *disp. 3. quæst. 4. part. 3. post conclus. vers. tertiò dico.* Ratio est, quia grauis necessitas spiritualis bonum est superioris ordinis, quod præferri debet cuilibet iacturæ temporali leui; si enim cum tuus inimicus grauem necessitatem temporalem patitur, teneris, si absque tuo detrimento potes, succurrere, vt patet ex illo Exod. 23. *Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te, non pertransibis, sed subleuabis cum eo,* & Prouerb. 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.* Ergo à fortiori teneberis, cùm in rebus spiritualibus grauiter indiget.

12 Dico quintò, si de te principe, pastore, & superiore loquamur, teneris cum periculo vitæ propriæ graui necessitati spirituali cuiuslibet subditi occurrere, si moraliter speras remedium profuturum. sic D. Thom. 2.2. *q. 26. art. 5.* & cum eo expositores communiter. Valent. *disp. 3. quæst. 4. part. 3. circa fin.* Suar. *disp. 9. sect. 2. num. 4.* Coninch. *disp. 25. dub. 7. num. 101.* Bonacina *disput. 1. quæst. 4. de charit. punct. 4. num. 5.* & videtur esse sententia Augustini. *epist. 101. ad Honoratum.* Ratio est, quia ij ratione officij, & ob stipendium à subditis acceptum obligantur cum proprio detrimento illorum spirituali necessitati succurrere. Item ij arctiùs obligantur, quàm reliqui priuati; sed priuatus obligatur proximorum spirituali necessitati extremæ succurrere. Ergo ij obligantur occurrere graui. Dixi te pastorem cum periculo vitæ propriæ obligatum esse spirituali necessitati graui cuiuslibet subditi occurrere. Quod intelligendum est, nisi ex occursu reliqui graue damnum patiantur: vt contingeret, si tua vita esset necessaria reipublicæ, & ob bonum vnius illam exponeres. Imprudenter sanè, & contra charitatem faceres salute vnius damnationem multorum comparare; sic colligitur ex Coninch. *disput. 25. dub. 7. n. 96. fine. vers. excipiendus tamen casus.*

13 Hinc fit primò tempore pestis non posse te pastorem fugere, nisi relicto alio, qui vices tui gerat sufficienter, quia grauiter indigent subditi administratione sacramentorum, reliquisque spiritualibus subsidiis ad salutem. Et idem est si hæretici peruertunt plebem. Officium enim boni pastoris, vt dixit Christus, *Ioann. 10.* est, animam suam dare pro ouibus suis. sic Valentia, *punct. 3. circa finem.* Bonacina *num. 5.* Coninch. *dub. 7. num. 102.* Suarez *sect. 2. num. 4.* Fit secundò instanti tali necessitate, & inuitis subditis te non posse officio, & beneficio renunciare, sicut nec miles renunciare potest militiæ instante necessitate pugnæ. Aliàs nullus esset pastor obligatus ouibus assistere, cùm possit facilè hoc remedio ad fugiendum vti. sic Coninch. & Valent. *suprà.* Excipe tamen nisi sit alius idoneus, qui ad suscipiendum officium sponte se offerat, neque subditi possint esse rationabiliter inuiti, siquidem eorum necessitati sufficienter prouidetur. sic Valent. *dicta disp. 3. qu. 4. part. 3 fine.*

PVNCTVM X.

An possis, vel tenearis vnum proximum præ alio diligere.

1 *Teneris vnum proximum præ alio diligere.*
2 *Satisfit cuidam obiectioni.*
3 *Obligatus es præferre eum, qui tibi coniunctior est.*
4 *Comparationi Dei vnica est coniunctio in specie, tametsi varij gradus. At comparatione diligentis multiplex est coniunctio.*
5 *Proximus pati potest necessitatem in temporalibus, vel spiritualibus bonis.*
6 *Necessitas proximi, alia grauis, alia extrema, & quando, in vtroque proximo est grauis, potest esse in vno grauior.*
7 *Coniunctio naturalis præferenda est spirituali.*
8 *Satisfit obiectioni.*
9 *Consanguinei peccatores tum in spiritualibus, tum in temporalibus præferendi sunt extraneis sanctioribus.*
10 *Amici aliquando præferuntur consanguineis.*
11 *Frater amico, & benefactori in extrema necessitate præferendus est.*
12 *Pater, vxor, illius frater, creditori sunt præferendi.*
13 *Coniuncti in eodem ordine qui sint aliis præferendi.*
14 *Non est mortale ponere ordinem inuertere.*
15 *Quod dicitur de consanguineis, dicendum est de reliquis.*
16 *Benefactor beneficiato præferendus est, iustus iniusto, fidelis infideli.*

1 CErtissimum est te posse & aliquando teneri vnum proximum præ alio diligere, quia vnus præ alio tibi, & Deo coniunctior est, sic cum D. Thoma 2.2. *q. 26. art. 6.* tradunt omnes eius expositores. Valent. *disp. 3. q. 4. p. 4.* Torres *disp. 76.* Suarez *de fide, disp. 9. sect. 4. à num. 2.* Coninch. *disput. 25. dub. 8. præcipuè num. 112.* Bonacina *disp. 3. q. 4. de charitate punct. 5.* Quod non solùm intelligendum est de dilectione in effectu, id est, in exteriori beneficentia. In quo nullus cõtradicit; cùm manifestum sit existente patre, aut matre, & alio homine ignoto in extrema necessitate corporis, vel animæ, neque possim vtrique succurrere, sed necessariò vnus omittendus sit, debere omittere extraneum, & coniuncto succurrere, vt dixit D. Aug. *lib. 1. de doctrina Christiana, c. 28.* cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, quibus pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictus, tibi quasi quadam sorte iunguntur. Non solùm, inquam, intelligenda est conclusio de dilectione in effectu, sed etiam in affecta. Neque enim in effectu vnum præ alio diligere potes, quin simul in affectu illum præ alio diligas, quia diligere in effectu vnum præ alio, est conferre illi bonum aliquod altero omisso; ita diligere in affectu vnum præ alio, est velle conferre illi bonum altero omisso. Ergo impossibile est posse te, & teneri vnum proximum diligere præ alio in effectu, quin simul in affectu tenearis.

2 Neque aduersùs hæc obstat Augustinus *loco relato*, cùm dixit omnes

omnes hęmsines æquè diligendi sunt, sed cùm omnibus prodesse non possis, &c. Vbi videtur distinguere dilectionem à beneficentia, & in dilectione affirmat omnes debere esse æquales, secus in beneficentia, quòd clariùs dicit *c. 6. ad Galat.* super illa verba, *Operamur bonum ad omnes, maximè ad domesticos fidei.* Omnibus (inquit) pari dilectione vita optanda est, etsi non omnibus eadem possint exhiberi dilectionis officia. Non, inquam, hæc obstant. Omnes enim ex parte nostra sunt æqualiter diligendi, quia omnibus debemus velle æquè benefacere, si omnibus possumus. At casu quo omnibus prodesse non possimus, tenemur coniunctiorem minus coniuncto præferre, & hoc velle.

3 Difficultas autem est, qui proximi, & quibus in euentibus præferendi aliis sint? Et casus procedit, cùm obligatus es omnibus benefacere, neque potes; sed necessario aliquis omittendus est, quis debeat omitti?

Pro quo suppono primò, charitatem semper obligare ad præferendum eum, qui tibi coniunctior est altero non ita coniuncto; quia, vt rectè ait D. Thom. 2.2. *q.26. art.6.* cùm est aliquis ordo seruandus, ille præferendus est, qui principio ordinis fuerit coniunctior. Dupliciter autem quis esse potest coniunctior principio charitatis, iuxta duplex charitatis principium. Primò si sit coniunctior diligenti. Secundò si sit coniunctior Deo, propter quem omnia diliguntur. Contingit autem sæpè esse quem diligenti coniunctiorem, quia est consanguineus, & alter extraneus, & Deo minùs coniunctum, quia est minùs sanctus, & tunc est difficultas infrà examinanda, quæ coniunctio præponderet.

4 Secundò suppono coniunctionem respectu Dei vnicam esse in specie, quæ fit per sanctitatem: in hac tamen sunt varij gradus, iuxta maiorem, vel minorem sanctitatem, ita vt ille erit Deo coniunctior, qui magis sanctus est, & ille minùs coniunctus, qui minùs sanctus est. At respectu diligentis multiplex est coniunctio; alia naturalis, vt consanguinitatis; alia humana, vt amicitiæ, patriæ, societatis, alia spiritualis, qualis est inter omnes fideles, & præcipuè inter eos, qui eiusdem religionis sunt, inter Confessarium, & pœnitentem, inter prædicatorem, & suo medio conuersam ad fidem, & maximè superiorem, & subditum.

5 Tertiò suppono proximos pati posse necessitatem tui auxilij in diuersorum bonorum genere, alius in spiritualibus, alius in temporalibus, & alius extremè indigere potest, alius solùm grauiter. Et quidem in hac compatatione attendendæ sunt regulæ superiori puncto positæ. Ex illis enim constat necessitatem extremam spiritualem cuilibet temporali necessitati etiam coniunctissimi esse præferendam, siquidem propriæ vitæ præferitur: si autem spiritualis necessitas solùm grauis sit; sicut cum iactura suorum bonorum graui occurrere non obligaris, ita neque cum iactura illorum, qui tibi coniuncti sunt; si tamen patiens spiritualem necessitatem, æquè tibi coniunctus est, ac patiens temporalem, sine dubio ille huic est præferendus.

6 Quartò suppono necessitatem proximorum posse esse vnam etiam in eodem genere bonorum: nam in vno potest esse extrema, in alio grauis, & quando in vtroque est grauis, vna potest esse alia maior. Item possunt proximi, se inuicem in coniunctionibus excedere, ita vt coniunctior in consanguinitate, in amicitia & in spirituali vinculo sit omnino inferior. Quapropter vix potest tunc definiri, quis debeat in amore præferri; quia satis tunc dubium est, quis absolutè principio charitatis sit coniunctior. Pensandæ tamen sunt circumstantiæ occurrentes, tum necessitatis, tum spei futuri fructus, tum præcipuè ex cuius salute maior aliorum speratur fructus: & ex his iudicium ferendum est. sic Suarez *disp. 9. sect. 4. n. 1. fine.* His positis comparando naturaliter coniunctos cum spiritualiter iunctis.

7 Primò dubitatur, an coniunctio naturalis præferenda sit spirituali? v.g. an pater naturalis præferendus sit spirituali, etiam pastori, & filius naturalis spirituali subdito, & sic de reliquis?

Respondeo coniunctionem naturalem per se esse necessariò præferendam; quia hæc est intimior coniunctio, antiquior, & immutabilior, & maiori beneficio fundata: sic Suarez *disp. 9. sect. 4. n. 11.* Coninch. *disp. 25. n. 149. & 161.* Et quidem in necessitatibus temporalibus credo omnino certum debere patrem carnalem spirituali præferri, & filium naturalem spirituali subdito, & sic de reliquis. Solùm de necessitate spirituali censent aliqui patrem spiritualem esse præferendum. sic Bonacina *disp. 3. q. 4. de charitate, punct. 5. in fine.* cum Abulens. *in Matth. q. 66.* & Reginald. *lib. 4. n. 317.* Valent. *disp. 3. q. 4. punct. 5. versic. tertiò sequitur.* quia in spiritualibus bonis videtur pater spiritualis tibi coniunctior, quàm carnalis. At omninò tenendum est contrarium cum Suarez *supra, & num. 19.* Coninch. & aliis ab eis relatis, quia carnalis coniunctio non solùm obligat ad prouidendum sic coniunctis in bonis temporalibus, sed præcipuè in spiritualibus, vtpote magis necessariis. Ergo obligat ad præferendum hos sic naturaliter coniunctos eis, qui solùm extrinsecè; & in spiritu coniuncti sunt.

8 Neque obstat Ambrosius *lib. 1. offic. cap. 8.* quem sequitur D. Thom. *q. 26. art. 8. ad 1.* dicentem. Neque enim minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quàm si in coniugio suscepissem, non enim vehementior est natura ad diligendum, quàm gratia: plus certè diligere debemus, quos perpetuò nobiscum putamus futuros, quàm quos tantùm in hoc sæculo. Non inquam, obstat; quia S. Ambrosius loquitur de amore, quem ipse erga filios spirituales habebat, neque agit de obligatione illos præ aliis amandi; cùm autem dicit plus esse diligendos, quos perpetuò nobiscum putamus futuros, quàm tantum in hoc sæculo, loqui potest vel de amore complacentiæ, vel certè extra casum necessitatis, vel non comparat spiritualiter coniunctos cum carnaliter iunctis, sed absolutè sanctos cum peccatoribus, & tunc certum est sanctos esse magis diligendos.

Item non obstat Prælatum obligatum esse sibi subditis prouidere in graui necessitate, vt inde colligatur subditos filiis naturalibus, aut saltem fratribus naturalibus, aliisque consanguineis remotis, tum in temporalibus, tum in spiritualibus esse præferendos, quia si loquamur de consanguineis intra primũ gradum omnino, tam in temporalibus, quàm in spiritualibus sunt præferendi illis, quorum cura tibi commissa est, quia non censeris illorum iura suscipere derogando obligationi naturali debitæ iis subueniendi. Extra primum gradum non est ita certum, cùm non sit ita stricta coniunctio, & ita poterit obligatione subueniendi subditis vinci. sic Suarez *disp. 9. sect. 4. n. 12.* Coninch. *disp. 25. dub. 9. n. 168. & 169. iuncto, n. 151.* Si autem loquamur de subditis religiosis, valde probabile reputat Coninch. *n. 152. & 171.* posse, & debere Prælatum illis prius prouidere, quàm quibuscumque consanguineis (excepto parente) tam in temporali necessitate, quàm in spirituali, quia ipsi se totos religioni tradiderunt; & loco parentis religionem susceperunt, & sub ea cura eos religio recepit.

9 Sed quid si consanguinei sint minus sancti, vel fortè peccatores, præferendi sunt extraneis sanctioribus? Affirmat Gabr. *in 3. distin. 29. art. 2. concl. 7.* & ibi Magist. Mouentur, quia sunt Deo magis coniuncti. Sed charitas primò respicit Deum. Ergo primò respicit, qui Deo coniunctiores sunt. Item sanctiores diliguntur à Deo præ aliis. Ergo qui eos præ aliis diligeret, voluntati diuinæ se conformaret. Nihilominus dicendum est consanguineos, etsi peccatores sint, sanctioribus extraneis esse præferendos, tum in spiritualibus, tum in temporalibus in casu necessitatis, & in quo semper loquimur. sic Suarez *disp. 9. sect. 2. n. 19.* Coninch. *disp. 25. dub. 9. n. 140.* cum D. Thom. communiter recepto *q. 26. art. 7.* Ratio est, quia ex charitate obligaris sanguine iunctis, quia tibi iuncti sunt succurrere. At sanctitas non tibi inducit hanc obligationem. Ergo. Item charitas naturam perficit, sed natura inclinat amare tibi coniunctos sanguine, potius quàm meliores, & sanctiores. Ergo sunt in dilectione præferendi.

Neque obstant contraria.

Ad primum dico sanctiores esse Deo magis coniunctos, & obiecta magis diligibilia secundùm se, ac proinde magis amanda esse amore complacentiæ, non approbationis: at non esse obiecta, quæ ex obligatione sint magis diligenda amore absoluto, & appretiatiuo. Aliàs obligatus esses sanctiores diligere, illisque prouidere, potius quàm tibi in peccato existenti.

Ad secundum dico Deum amare sanctiorem præ minus sancto, at tu non tenetis amare illum, nisi solùm amore complacentiæ, at amore absoluto, & desiderio efficaci minus sancto tibi coniuncto potes desiderare eam, & maiorem sanctitatem, quia in hoc desiderio diuinæ voluntati te conformas. Adde rationem diligendi esse Deum, sed obligatio vnum præ alio diligendi non tam ex coniunctione ad Deum, quàm ex coniunctione ad diligentem desumenda est.

10 Secundò dubitatur comparando naturaliter iunctos cum iunctis humana coniunctione, an coniunctio naturalis semper præferenda sit humanæ coniunctioni? v.g. an pater, frater, vel consanguineus præferendus sit amico, & benefactori?

Respondeo omnes hos non esse necessariò præferendos, sæpè enim amicitia ita arcta esse potest, & beneficentia ita eximia, vt coniunctionem consanguinei intra secundum gradum euincar. sic docet Valent. 2.2. *disp. 3. q. 4. punct. 5. versic. quartò sequitur.* Bannes 2.2. *q. 26. art. 8. in fine, dub. 1.* Coninch. *disp. 25. dub. 9. n. 156.* Solùm est dubium de consanguineis in primo gradu, nempe de filio respectu patris, & de patre respectu filij, & de fratribus inter se, an ij necessariò debeant semper præferri amico, & benefactori insigni? De patre, filio, & vxore ferè omnes Doctores sentiunt esse necessariò præferendos cuilibet amico, & benefactori ob horum strictissimam coniunctionem, sic docent cum D. Thom. 2.2. *q. 26. art. 6. & 9.* omnes eius expositores. Coninch. *disp. 25. dub. 9. à n. 153.* Valent. 2.2. *disp. 3. q. 4 punct. 5. versic. quintò sequitur.* & alij apud ipsos. Neque enim, vt ait Aristot. 8. *ethic. cap. vlt.* Diis, parentibúsque possunt reddi æqualia. Solùm in casu quo pater, filius, & vxor obligationi debitæ sui muneris non satisfecerint, sed potiùs contrarium facere procurauerint, existimant plures Doctores te posse amicum, & benefactorem insignem illis præferre, non tamen ad id teneri. sic Suarez *disp. 9. de charitate, sect. 4. num. 15.* Coninch. aliis relatis *disput. 25. dub. 9. à numer. 155.* Valentius *disput. 3. quæstio. 4. punctum 5. versic. nihilominus.* Quòd possis præferre probo; quia licèt vna virtus excellentior alia sit, ex suo genere: at in individuo potest inferior vincere superiorem, saltem quoad obligationem exercendi proprium actum, vt contingit in die festo, cuius obligatio audiendi sacrum cessare solet ob exercitium virtutis misericordiæ cum proximo grauiter meo auxilio indigente. Ergo licèt pietas in parentem, filium, & vxorem longè superet virtutem amicitiæ, & gratitudinis,

At ita poteſt eſſe debita amicitia,& gratitudo ob ſingularia beneficia,vt vincat pietatem, quæ attentis circumſtantiis videtur indebita. Quòd verò non tenearis amicum , & benefactorem præponere ſupradictis conſanguineis probo,quia eſto conſanguineus ob mala opera in te facta aliquid de iure ſibi debito amiſerit, remittere illis poſſum , & ius illæſum, & integrum, quod à natura habent, conſeruare.

11 Quòd ſi fratrem compares cum amico, & benefactore. Affirmat Lorca 2.2.q.26.art.9.n.4.raro fore peccatum mortale amico,& benefactori poſtponere, iuxta illud *Prouerb.*18.Vir amabilis ad ſocietatem magis amicus erit, quàm frater. Dicendum tamen eſt ſemper eſſe peccatum mortale in extrema neceſſitate præferre amicum , & benefactorem fratri , niſi in caſu ſuperiùs dicto, cùm frater iura fraternitatis violaſſet, vel amicus eſſet inſignißimus benefactor , quia coniunctio fraternitatis eſt nimis ſtricta, quam derogari non decet ob quæcùmque ſigna amicitiæ , & beneuolentiæ. Adde, ad exaggerandam alicuius amicitiam vtimur comparatione fraternæ dilectionis,& affirmamus illos amare, ac ſi fratres eſſent. Ergo fratres amicis per ſe ſunt neceſſariò præferendi. Neque obſtat locus Prouerb. ibi enim tantùm ſignificatur ſocietate amici nos magis delectari , quàm cuiuſlibet conſanguinei,vel ſignificat interdum amicum eſſe nobis fideliorem, & vtiliorem fratre.Ex quo tamen non ſequitur eſſe in neceſſitate præferendum.

12 Hinc infertur , quid dicendum ſit de patre , vxore, filio, & fratre comparatis cum creditore ?

Reſpondeo hos in extrema neceſſitate exiſtentes creditori eſſe præferendos , quia ceſſat obligatio ſoluendi debitum , cùm hos habes extremè indigentes. ita Torres *diſp.*82.*dub.*9.*ad fin.*Bonac. *diſp.*3.q.4 *punct.*4.*n.*3.Leſſius *l.*2.*c.*16.*n.*14.Coninch.*diſp.*25.*dub.*9. *n.*168. & 169. Imò ſi graui neceſſitate laborant, non videtur improbabile hos creditori ſimili neceſſitate laboranti poſſe præferri , quia tui neceſſitas grauis excuſat à reſtitutione debiti antea contracti,vt defendit Leſſius *lib.*2.*cap.*16.*dub.*1.*n.*20. Ergo etiam neceſſitas horum, qui ita tibi coniuncti ſunt;reputare enim potes propriam eorum neceſſitatem.

13 Tertiò dubitatur comparando coniunctos in eodem ordine , quos debeas præferre , cùm omnibus occurrere non poſſis; Communis eſt ſententia in coniunctione naturali patrem omnibus eſſe præferendum , ſecundò matrem, tertiò vxorem , quartò filios, quia illo ordine ſunt tibi coniunctiores. ſic Coninch. *diſp.* 25.*de charitate,dub.*9.*num.*149. Bonacina *diſp.*3. *quæſt.*4. *punct.*5. *numer.*2.Suarez *diſput.*9.*ſect.*4.*à num.*5.Valent.2.2.*diſp.*3.*quæſt.*4. *patt.* 5. *poſt medium.* Sed aliqui Doctores hunc ordinem inuertunt. Affirmant namque matrem patri eſſe præferendam , tum quia magis amat filium , tum quia in eius educatione plus laborat.

Sed abſolutè retinenda eſt communis ſententia ; neque enim hæ rationes præponderant ei , quàm pater pro ſe habet, ſcilicet eſſe filij principium : ob cuius cauſam tenetur arctiùs,quàm mater filio prouidere, & illius curam gerere : Alij affirmant vxorem parentibus eſſe præferendam , iuxta illud Geneſ. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ,* & Matth.19. *Iam non ſunt duo,ſed vna caro.*Sed quilibet ſe ipſum præferre debet parenti. Ergo etiam vxorem præferre debet. Cæterùm hæc non conuincunt ; quia hæc ſolùm probant quoad electionem ſtatus vxorem eſſe præferendam , & quoad ea , quæ ad gubernationem domus pertinent , non tamen quoad extremam neceſſitatem. Alij deinde præponunt filios, tum parentibus, tum vxori?parentibus præponunt, quia amor filiorum eſt antiquior,& cura illis prouidendi arctior eſt in patre , quam in filio reſpectu parentis,iuxta illud 2.ad Conrinth.12.*Nec enim debent filij parentibus theſaurizare , ſed parentes filiis.* Vxori autem præponunt ob eandem rationem , & quia vxor aſſumitur propter filios gignendos.ſic Valent. 2.2. *diſp.*3.*quæſt.*4. *punct.*5. *verſic.decimò ſequitur.* At credo parentes ſemper eſſe præferendos filiis in caſu neceſſitatis , tum quia beneficium à patre acceptum, eſt omnium maximum,ſiquidem ex illo habes eſſe. Ergo ſicut Deus omnibus præferendus eſt,quia tibi contulit eſſe, ita ſuo modo tuus pater omnibus præferri debet;tum quia occiſio patris,aut illius maledictio grauius peccatum eſt,quàm occiſio,& maledictio filij, vt conſtat *Exod.*12. *& Leuit.*20.Ergo auxilium pro conſeruanda illorum vita magis eſt debitum. Fateor tamen appetitum ſæpe inclinare magis ad amorem filiorum,quàm parentum;eáque de cauſa facilius patrem amare filium, quàm è contra : non tamen inde infertur patrem non eſſe præferendum;cùm charitas, & inclinatio rationalis naturæ ad patrem potiùs , quàm ad filium propendeat. Neque obſtat locus Pauli *ad Corinth.*12.quia ſolùm probat extra neceſſitatem filios , præcipuè non emancipatos eſſe parentibus præferendos , quia filiis ſub cura, & prouidentia parentum exiſtentibus tenetur pater,tum in temporalibus,tum in ſpiritualibus prouidere , & inuigilare pro maiore illorum profectu. Adde, neque etiam extra neceſſitatem in temporalibus tenetur filius , erſi poſſit prius aliis filiis prouidere, quàm parenti, quia prouidendo parenti , prouidet & ſibi , cùm bona parentis iure hæreditatis ad ipſum deueniant , & nemo tenetur aliis cum iactura propriorum bonorum extra neceſſitatem occurrere.ſic Coninch. *diſp.*25. *dub.* 6. *n.*146.

De vxore non eſt ita certum, an debeat filiis præferri ? Credo probabilius cum Suarez,Bonacina,Coninch.& aliis eſſe præferendam, tum quia eſt principium filiotum , tum quia eſt tibi intimo vinculo coniuncta. Neque ſolùm propter filios aſſumitur, ſed ad vitæ ſolatium. Copula autem eſt , quæ propter filios gignendos, vel ſedandas tentationes aſſumenda tantùm eſt.

14 Aduerte tamen inter hos conſanguineos ita ſtrictè iunctos non eſſe mortale , aſſignatum ordinem inuertere ; quia excęſſus coniunctionis non eſt ita grauis,& quia non eſt ſatis conſtans,qui exceedant.ſic Bonac.*diſp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n.*2.Suar. *diſp.*9. *ſect.*4. *n.*8. Secundò aduerto ſupradictum ordinem ſeruandum eſſe , cæteris paribus. Nam ſi pater ſit crudelis, & mater benefica , ſine dubio mater præferenda eſt,quia vltra vinculum coniunctionis naturalis addidit beneuolentiæ vinculum.ſic D.Thom. *q.*26.*art.*10. Reginald.*lib.*4.*n.*311.Bonac.*diſp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n.*2.

15 Quod dictum eſt de his conſanguineis , dicendum eſt de reliquis,illos eſſe aliis præferendos,cæteris paribus,qui tibi magis coniuncti ſunt ; & proportione ſeruata , dicendum eſt de tibi coniunctis ſpirituali titulo ; patrem, inquam, ſpiritualem præferendum eſſe filio ſpirituali,& hunc fratribus ſpiritualibus.ſic Bonacina *ſuprà num.*4.At ſi filius ſpiritualis non tantùm ſit filius in lata ſignificatione , qualis eſt tua induſtria ad fidem conuerſus, ſed etiam ſtricta,videlicet quia ſub tua cura eſt, quia illius es paſtor, cenſeo eius bonum patri ſpirituali præferendum eſſe ; quia pater ſpiritualis non eſt tibi commendatus,ſed potiùs tu ipſi:ſubditus autem tibi omnino commendatus eſt. Ergo teneris ſubditum præferre cuilibet alij , qui tibi naturaliter non eſt coniunctus.

16 Duplex reſtat comparatio. Prima benefactoris cum beneficiato,qui debeat præferri ?

Reſpondeo benefactorem ex hoc titulo ſemper præferri debere;quia beneficium acceptum obligat recipientem , vt gratum ſe benefactori oſtendat. At beneficium datum non obligat ad vllam gratitudinem. Cum hoc tamen ſtat, beneficiatum ſæpè ardentiùs diligi à benefactore,vt rectè probat D.Thomas 2.2. *q.*26. *art.*12. Valent.*diſp.*3.*q.*4. *punct.*5. *in fine, verſic. vndecimò ſequitur* Suar. *diſp.*9.*ſect.* 4.*n.*9.

Secunda comparatio eſt peccatoris cum iuſto,fidelis cum infideli.Et reſpondeo cæteris paribus fidelem,& iuſtum peccatori,& ipſifideli eſſe præferendum,ſicut & magis iuſtum minus iuſto,quia in illo genere coniunctionis arctiùs ſibi iunguntur , & videtur conſtare ex illo ad Galat. 6. *Dum tempus habemus operemur bonum,*ad omnes,maximè ad domeſticos fidei.ſic ex communi ſententia tradit Coninch.*diſp.*25.*dub.*9.*num.*142. Cæterum credo te poſſe,(etſi non tenearis) peccatorem in extrema neceſſitate temporali laborantem præferre homini iuſto : quia in peccatore eſt periculum æternæ condemnationis ; quod non adeſt in iuſto. Deinde quia in peccatore videtur ſimul cum corporali neceſſitate adeſſe ſpiritualem.ſic Bonac.*diſp.*3.*q.*4.*punct.*5.*n.*3.*fine.*

DISPVTATIO II.

De externo effectu charitatis,qui eſt eleemoſyna.

VARII enumerantur effectus charitatis,alij interni alij externi. Interni ſunt complacentia,deſiderium, gaudium, in bono Dei, & proximi, miſericordia in proximum,quæ conſiſtit in compaſſione alienæ miſeriæ:de quibus effectibus nihil ſpeciale notandum occurrit,videatur D.Thom.2.2. *q.*27.28.29.*&* 30. vbi eos optimè explicat.ſilij ſunt effectus externi charitatis,in quibus explicandis DD.ſermonem protendunt.Primus eſt generalis,qui eſt beneficentia,quæ,vt ait D.Thom.*q.*31.communiter receptus, conſiſtit in faciendo alicui bene : at quia dupliciter proximo facere bene potes,corporaliter,inquam,& ſpiritualiter , ideo beneficentia diuiditur in corporalem,& ſpiritualem.Corporalis beneficentia arrogat ſibi nomen eleemoſynæ , ſpiritualis beneficentia vocatur correptio ; & iuxta hanc diuiſionem diſputatio erit de eleemoſyna, ſequens de correptione.

PVNCTVM I.

Quid ſit eleemoſyna , & quotuplex.

1 *Expenditur definitio eleemoſynæ,& à quâ virtute procedat.*
2 *Duplex eſt beneficentia,corporalis,& ſpiritualis,& vtraque explicatur.*

1 ELeemoſyna eſt alienæ miſeriæ ſubleuatio. ſic diuus Thom. 2.2. *quæſt.*31. *art.* 1. & cum eo omnes Doctores. Hæc ſubleuatio ſi procedat ex voluntate præcisè , qua tibi aliena miſeria diſplicet,eámque remouere intendis , erit actus exterior virtutis moralis

moralis charitatis, scilicet misericordiæ. Si autem procedit ex voluntate placendi Deo ? placet enim ipsi, vt proximis ab ipso creatis benefacias, eorúmque miseriam subleues, erit actus charitatis theologicæ. Potes aliquando miseriam pauperis subleuare ex affectu aliarum virtutum, verbi gratia ex affectu satisfaciendi Deo, & tunc erit actus imperatus à virtute pœnitentiæ ; vel ex affectu recognoscendi Deum, vt tui superiorem, omniúmque Dominum : & tunc erit actus imperatus à virtute religionis. Semper tamen externa subleuatio miseriæ procedit immediatè à virtute misericordiæ, vel charitatis, quia semper procedit ex amore, quo intendis à proximo malum remouere, quæ voluntas, cùm sit voluntas benefaciendi illi, semper est voluntas charitatis theologicæ, vel moralis. Neque est inconueniens inferiorem virtutem imperare posse superiori, quia non imperat superiori, nisi media voluntate, cui omnes virtutes subordinantur ; & solùm imperat, quatenus sibi vtilis est ad proprium finem consequendum. Cùm autem superior virtus sæpè vtilis sit inferiori virtuti ad suum finem consequendum, poterit inferior virtus superiori imperare. Quod exemplo virtutis pœnitentiæ est manifestum. Ex affectu enim satisfaciendi Deo potes Deum amare super omnia, qui est actus charitatis. Item ex affectu virtutis spei, qua pœnas inferni vitare intendis, potes velle ita conteri, vt extra sacramentum gratiam consequaris, quod nisi per contritionem, quæ à charitate procedit, fieri non potest. Ita ergo poteris velle miseriam subleuare, & actum charitatis theologicæ, vel moralis virtutis elicere. Et in his communiter Doctores consentiunt (paucis exceptis,) vt videre est apud interpretes, D. Thom. 2. 2. *q.* 31. *art.* 1. specialiter Valent. *disp.* 3. *q.* 9. *punct.* 1. Coninch. *disp.* 27. *dub.* 2.

2 Duplex est in genere beneficientia, sicut est duplex proximi miseria, alia est corporalis, alia spiritualis : vtraque autem plures actus habet, iuxta plures proximi necessitates : hos comprehendit D. Thom. communiter receptus. 2. 2. *quæst.* 31. *art.* 2. sequentibus versibus.

Visito, pato, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Consule, castiga, dimitte, remitte, fer, ora.

quæque in Catechismis catholicis continentur. Corporales sunt visitare infirmos, subleuando eorum infirmitatem opera & cura eis impensa ; potum sitienti, & cibum egenti tribuere, captiuum redimere, nudum operire, peregrinum recipere, mortuum sepelire. Hinc constat sepelire mortuos opus esse misericordiæ, quia subleuat magnam miseriam, qualis est sepultura carere, & quia excitat fideles ad memoriam, vt pro defunctis orationes fundant. Qua de causa in Scriptura, & à sanctis Patribus plurimùm hoc opus commendatur, vt pluribus exornat Valent. *disp.* 3. *qu.* 9. *punct.* 2. Vnde peccatum erit mortale insepultum corpus relinquere, quod sine graui tuo incommodo sepeliri potest. sic Bannes 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 2. *conclus.* 2. Torres *disput.* 81. *dub.* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate. punct.* 6. *nu.* 1. Valent. *suprà, versic ex quibus sanè testimoniis.* Coninch. *disp.* 25. *dub.* 3. *num.* 21. *fine.* Spirituales sunt docere ignorantem, consilium egenti præbere, errantem punire, iniuriam remittere, mœstum consolari, patienter aduersitates & proximiorum molestias ferre, pro viuis, & defunctis orare. Alia dantur tam spiritualia, quàm corporalia opera, quæ expressè in supradictis non continentur, vt rectè probat Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 9. *punct.* 2. Sed quia hæc sunt præcipua, & ad hæc reduci possunt, ea de causa retinenda est hæc communis diuisio, quámque Catechismus Pij V. approbauit. Neque video difficultatem alicuius momenti, in qua necesse sit immorari. Solùm aduerto in præsenti disputatione esse præcipuè sermonem de eleemosyna corporali : in sequenti, vbi agemus de correptione delinquentis, de eleemosyna spirituali.

Esse de eleemosyna præceptum tam diuinum, quàm naturale, nulli Catholico esse potest dubium. Nàm ipsa ratio nobis dictat proximum esse amandum, quod fieri non potest, si in necessitate constituto non succurras. Non enim amor verbo, & lingua, sed opere, & veritate ostendendus est, *Ioann.* 1. *cap.* 3. In Scriptura autem toties necessitas eleemosynæ commendatur, vt superuacaneum censeam immorari in eius probatione. Pro omnibus testimoniis, quæ adduci possunt sufficiat locus. *Matth.* 25. vbi Christus Dominus testatur in extremo iudicio sententiam damnationis, vel salutis pronunciaturum, iuxta illius studium, vel negligentiam. Qua via ergo commendari eleemosyna amplius posset ? Difficultas solùm versatur in explicando tempus huius obligationis, quod in sequentibus præstare conabimur.

PVNCTVM II.

Quando obliget præceptum eleemosynæ.

1. *Triplex est proximi necessitas, extrema, grauis, & communis, & qualibet explicatur.*
2. *Bona ex quibus est facienda eleemosyna, alia sunt necessaria, alia superflua, & qua hæc sint.*
3. *Non est obligatio ex charitate inquirendi egenum proximum, sufficit si paratus sis subuenire, secus si paratus sis.*
4. *Obligatio ex charitate solùm est, quando proximus patitur necessitatem, aliàs non subleuandam.*
5. *In extrema necessitate ex necessariis statui, & superfluis naturæ teneris proximo subuenire.*
6. *Satis est probabile ex necessariis statui non esse obligationem subueniendi proximo extremam necessitatem patienti.*
7. *Non es obligatus magnas diuitias pro rédimenda vita particularis proximi expendere.*
8. *Pro salute proximi non es obligatus Medicos à longè vocare, & medicinas exquisitas afferre.*
9. *Condemnato iustè ad mortem non teneris subuenire, tametsi facilè possis.*
10. *Extra, extremam necessitatem aliqui negant te esse obligatum eleemosynam facere.*
11. *Proponitur secunda sententia affirmans.*
12. *Tertia sententia media via procedit.*
13. *Sub graui culpa obligaris proximo grauiter indigenti subuenire ex superfluis tuo statui.*
14. *Proponitur quædam obiectio, & fit illi satis.*
15. *In communi necessitate pauperum aliquando obligaris eleemosynam facere de superfluis.*
16. *Fit satis argum. num.* 10. *& seqq. adductis.*
17. *Eleemosyna in propellenda proximi aduersitate, & subleuanda eius necessitate sita est.*

1 PRo huius explicatione præmitto primò triplicem esse proximi necessitatem, aliam extremam, aliam grauem, aliam communem. Extrema est, si proximus in probabili, & moraliter certo periculo vitæ versetur, nisi illi succurras. Ad hæc reduci potest periculum mutilationis membri, perpetuí carceris, aut alicuius infirmitatis perpetuæ ; quia hæc morti comparantur, ideóque à Doctoribus necessitas horum euentuum vocatur quasi externa. Grauis necessitas est, in qua proximus periculum moraliter certum subiit alicuius damni, tum in corpore, tum in honore, tum in pecunia ; à quo tamen nisi adiuuetur, se liberare non potest. Communis necessitas est, quam pauperes communiter patiuntur, cuique non possunt succurrere, nisi cum magna difficultate, & extraordinaria diligentia, sic Valent. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 9. *toto punct.* 4. Coninch. *disp.* 25. *dub.* 8. *à n.* 112. Vasquez *in opusc. de eleemosyna, c.* 3. *dub.* 3. *sub n.* 8. Suar. *disp.* 7. *sect.* 1. *n.* 4.

2 Secundò præmitto. Bona, ex quibus facienda est eleemosyna, in duplici sunt differentia, Alia sunt superflua, seu non necessaria vitæ tuæ, & tuorum. Alia sunt superflua, seu non necessaria tuo statui. Illa autem dicuntur bona non necessaria vitæ tuæ, sine quibus propriam vitam, & illorum, qui ad te pertinent, conseruare potes. Illa verò dicuntur non necessaria statui, sine quibus status conseruari potest. Ita supradicti Doctores, & ex ipsis terminis liquet. Sed est aduertendum necessaria ad statum non spectanda esse, præcipuè ex præsenti conditione, sed ex ea, quæ probabiliter futura est ; quare quæ necessaria sunt ad infirmitatem, aut casum aliquem probabiliter contingentem, vel ad filios, aut domesticos in statu constituendos, vel ad conseruandum statum altiorem, ad quem credis probabiliter promouendum, absolutè necessaria statui dici debent. sic Coninch. *disp.* 25. *dub.* 8. *n.* 110. Suarez *disp.* 7. *de charitate, sect.* 3. *n.* 9. Vasquez *de eleemosyna, c.* 1. *dub.* 3. *num.* 9. *&* 27. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 6. *num.* 5. Deinde est aduertendum plura bona neque esse ita necessaria statui, quin sine illis conseruari possit, licèt non æquè bene, neque etiam esse ita superflua, quin statui conuenientia sint : colligitur ex supradictis Doctoribus, cùm dicunt necessaria statui non consistere in indiuisibili, sed latitudinem pati, & tradit expressè Valent. *disput.* 3. *q.* 9. *punct.* 4. *versic. qua in re iudicanda.* Bannes 2. 2. *q.* 32. *art.* 6. *dub.* 2. Torres *disp.* 82. *dub.* 4. Lorca *disp.* 39. *num.* 35. Coninch. *disp.* 27. *dub.* 8. *conclus.* 2. *num.* 130. Quapropter dici possunt statui absolutè necessaria, si pulchritudini eius, & decentiæ necessaria sint. Ex quibus fit, (vt bene dicit Coninch. *suprà* & Vasquez *num.* 27.) rarò affirmari posse quemlibet habere statui suo superflua, quia rarò de aliqua affirmari non potest ea bona quæ habet, nec sibi, nec suis ad casus probabiliter contingentes, & statum altiorem procurandum necessaria non esse.

3 Tertiò præmitto tibi non esse obligationem ex charitate inquirendi egenum proximum, vt subuenias, sufficit, si paratus sis subuenire, cùm tibi eius necessitas moraliter constet : quia præceptum eleemosynæ solùm obligat necessitati vitæ subuenire, quod non leuiter colligitur ex illis verbis 1. Ioann. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo,* &c. quasi excusatus sit, si non viderit. Dixi ex charitate te non esse obligatum inquirere : nam si officium habeas prælati, debes inquirere, quomodo se habeant subditi, & illorum necessitates inuestigare, quia illorum curam geris. sic Valentia 2. 2. *disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 4. *circa principium, vers. prima circumstantia.* Nauart. *c.* 24. *num.* 9. Ioann. Medin. *de eleemosyna, quæst.* 37. *§. ad id autem.* Malderus *quæst.* 32. *art.* 6. *dub.* 2. *in princip.* Vasquez *in opuscul. de eleemosyna, capite* 1. *dubio* 3. *numer.* 25. *& capite* 4. *numer.* 14. Corduba *quæstion. lib.* 2. *quæst.* 14. Bonacina *disput.* 3. *quæstion.* 4. *puncto* 6. *numer.* 10. Suarez *disputation.* 7. *de charitate, section.* 1. *numer.* 6. Quomodo autem constare tibi debeat de necessitate

proximi, vt obligatus sis subuenire, certa regula definiri non potest; sed prudentis arbitrio mensurandum est. Illud certum, non sufficere testimonium patientis necessitatem, quia in causa propria infirmum est ob præsumptam simulationem. sic Bonacina *disp.3.quæst.4.de charitate,punct.6.num.* 3. cum Malder. 2.2. *q.32. art.6.dub.2.ad finem.*

4 Quartò præmitto te solùm esse obligatum proximo subuenire, cùm eius necessitas tibi nota est, cognoscis alia via non esse subleuandam, si enim probabiliter præsumis alium succursurum, non erit auxilium tuum necessarium; atque adeò respectu tui non erit ille proximus in necessitate. sic Nauarr. *cap.* 24. *n.* 5. Valent. 2.2. *disp.3.quæst.9.pun.4.versic.tertiò denique circumstantia.* Coninch. *disp.27.dub.8.num.*116. & fauet D. Thom. *quæst.* 32. *artic.*5. *ad tertium*, cùm dicit tunc obligare eleemosynam, quando apparet euidens, & vrgens necessitas, nec apparet in promptu, qui ei subueniat, his positis.

5 Dicendum est in extrema proximi necessitate te obligatum esse ex necessariis, hoc est, conuenientibus statui, & superfluis naturæ eleemosynam facere. Aliàs nullum esset eleemosynæ præceptum, si pro hoc tempore non obligaret. Neque charitati fieret satis, si bona temporalia tibi non simpliciter necessaria pro vita tui proximi non expenderes. sic ferè omnes Doctores, cum D. Thom. 2.2. *qu.*34. *artic.*5. *in corp.* qui licèt *artic.* 6. dicat hoc esse opus laudabile succurrere proximo ex superfluis naturæ, & statui necessariis, non intendit affirmare esse opus consilij, sed esse opus licitum, & laudabile, vt bene aduertit Ioan. Medin. *de eleemosyna, quæst.* 3. §. *verum.* Valent. 2.2. *disput.* 3. *quæst.* 9 *punct.* 4. *versic.neque sane est probabilis,col.*602.

6 Verùm si bona expendenda ita sunt tuo, tuorumque statui necessaria, vt absque illis nulla ratione conseruari status possit, sed necessariò ab illo cadere debes; censeo esse satis probabile te non esse obligatum ea in proximo particulari extremam necessitatem patiente expendere. sic latè, & optimè probat Ægidius Coninch. *disput.*27. *dub.*8. *à num.*134. *concluſ.* 4. Primò, quia non videtur te obligandum esse vitam proximi conseruare cum tam graui tuo detrimento, quale est te fieri miserum. Secundò, quia non teneris arctiùs vitam proximi conseruare, quàm propriam; sed propriam non teneris conseruare cum amissione proprij status, aliàs omnes tuas opes deberes expendere in curatione alicuius infirmitatis, si scires hac via sanandum esse, & è contra moriendum. Item deberes te, & tuos in mendicitatem reducere, si alia via non posses à morte minata tibi ab inimico liberari: quæ omnino videtur falsa. Tertiò, quia reipublicæ vtilius videtur nobilem retinere statum, quàm priuatum pauperem vita finiri. Ergo non tenetur quilibet nobilis, & dues à suo statu cadere, vt vitam cuiuslibet conseruet. Neque obstat vitam esse bonum longè nobilius omnibus fortunæ bonis, vt teneatis omnia tua bona pro vita cuiuslibet expendere; quia si non potes illa expendere, quin tuam vitam facias miseram non teneris te miserum reddere, vt alium in vita conserues. Esset enim te obligare ad malum æquè graue sustinendum, ac est illud, quod à proximo vitare contendis, quod nullo modo charitas dictare potest.

7 Imò addendum existimo te non esse obligatum magnas, opulentásque diuitias expendere. v.g. ter, vel quatuor mille aureos pro redimenda vita cuiuslibet priuati, etiamsi obinde ab statu cadere non debeas. sic expressè tradit Coninch. *disp.illa* 27. *dub.*8. *num.*143. *concluſ.*6. & faciunt, quæ tradit Suarez *disp.*7. *de charitate, sect.*4. *num.* 4. Ratio est, quia ille sumptus in morali æstimatione, & quoad vtilitatem reipublicæ pretiosior est vita hominis priuati.

8 Ex quo fit, si proximus infirmetur, te non esse obligatum Medicos longè distantes vocare, & medicinas exquisitas afferre, etiamsi scires hac via esse curandum, & è contra moriendum. Quia non teneris de vita proximi ita esse solicitum. Neque charitas obligat extraordinariis mediis proximo succurrere, sed solùm ordinariis, & communibus. sic Coninch. *num.*145. Fit secundò patienti periculum vitæ ab inimicis, ni magnam summam expendas, te non esse obligatum expendere, etiamsi obinde ab statu cadere non debeas, quia aliàs facili negotio possunt inimici rempublicam inopem reddere, obligando ciues ad grauem summam expendendam minando mortem captiuis.

9 Quæ diximus intelligenda sunt de patiente necessitatem extremam à causa naturali intrinseca, vel à causa extrinseca iusta. Nam si à causa extrinseca iusta necessitas inferatur, nullo modo teneris subvenire, hinc est te non esse obligatum condemnato iustè vt fame pereat, cibum præbere, & condemnato ad triremes, & perpetuum carcerem pecunia liberare, esto possis. Ratio est, quia reipublicæ æquè vtile est, & fortè vtilius, vt delinquens pœnam debitam sustineat, quàm eum à tali pœna liberum reddere. Item ipse condemnatus non tenetur se à tali morte liberare, etsi possit; sed potest illam patienter sustinere. Ergo neque tu teneris, sic Nauarr. *cap. non in inferenda,* 23. *q.* 5. *num.*24. Malder. *de virtut. tract.*3. *c.*1. *dub.* 15. Emanuel Saa *verbo charitas, num.*6. Ioann. Sanchez *in select. disput.4.num.6.* & 7. Bonacina *disput.3.quæst.4.de charitate, punct.6. num.* 17. Poteris tamen si non sis minister iustitiæ, aut speciali interdictus sic condemnato, vt fame pereat, cibum subministrare, sicut enim condemnatus potest illum sumere, & procurare ob ius conseruandi vitam, etiam tu potes illi in hac causa iuuare, quia solùm condemnatur ad patiendum. Dixi te posse, nisi sis minister iustitiæ, aut specialiter interdictus. Quia tunc ratione officij, cui executio iustitiæ competit, vel ratione specialis præcepti impediris. sic Bannes 2.2. *quæst.*32. *dub.* 3. Sotus 5. *de institt. quæst.*5. *art.vlt.* Reginald. *lib.*4. *cap.* 25. *numero.* 256. Tolet. *libro* 4. *caput.* 31. Bonacina *supra numero.* 17.

10 Maior difficultas est, an extra necessitatem extremam obligeris eleemosynam facere?

Variæ sunt sententiæ. Prima negat te esse obligatum sub graui culpa sic Gabr. *in* 4. *distinct.*16. *quæst.*4. *artic.*2. *concluſ.*4. Medin. *C. de pœniten. tractat.*5. *quæst. de necessitate dandi eleemosynam,* §. *quod in controuersia est.* Gerson. 2. *part. alphabet.*32. *tit.*4. O. & alij plures quos referunt Vasquez. *opusc. de eleemosyna c.* 1. *dub.*1. & *c.*3. *dub.*4. *n.*14. Azor. 2. *part. lib.*12. *cap.*7. *quæst.*2. Suar. *disp.*7. *sect.*3. *in princip.* Coninch. *disp.*27. *dub.*8. *à n.*118. & eam probabilem reputat Bonacina *disp.*3. *quæst.*4. *punct.*6. *n.*8. *versic.ad primum argumentum.* Mouetur primò, quia charitas te obligare, non potest ad subueniendum proximo, magis quàm ad subueniendum tibi. At tibi non es obligatus subuenire in graui necessitate; sed eam libenter pati potes propter Deum. Ergo nec proximo teneris. Secundò, si graui necessitati proximi esses obligatus succurrere, cùm hæ necessitates sæpiùs occurrant, non posses filiis thesaurizare, neque diuitias ad fundandam Ecclesiam obseruare. Tertiò non apparent bona, ex quibus teneatis hanc eleemosynam facere. Nam ex bonis tuo statui necessariis teneri non potes; aliàs obligatus esses cum æquali damno proprio, subuenire alieno. Superflua autem statui rarò, vel nunquam habes.

11 Secunda sententia affirmat te esse obligatum sub mortali, si habeas superflua statui, paupertibus, quos elegeris, distribuere siue in graui siue in communi necessitate; secùs verò si solùm necessaria statui habeas, sic Caiet. 2.2. *q.*32. *art.*5. & *in opuscul. de præcepto eleemosynæ, præcipuè cap.*3. 4. & 22. Valentia *disp.*3. *quæst.*9 *puncto* 4. §. 2. *versic. secunda sententia, pag.*606. & alij plures, quos refert Bannes *quæst.*32. *art.*6 *dub.*2. Torres *disp.*81. *dub.*2. Reginald. *lib.*4. *c.*20. *num.*252. Lorca *disp.*36. *n.*14. & 22. eamque defendit Bonacina, vt satis probabilem *suprà n.* 8. Et videtur satis probari ex illo *Lucæ* 11. vbi Christus Pharisæis consuluit, vt è rapina, & iniquitate se liberarent; eleemosynam facerent de iis, quæ sibi supererant. Neque illud videtur consilium, sed præceptum, siquidem illud non implentes pleni iudicantur rapina, & iniquitate. Item *Luca* 3. mittitur in ignem arbor non faciens fructum bonum: tunc autem censeris, vt ex ipso contextu constat non facere fructum bonum, cùm duas tunicas habens, neges nullam habenti, & habens escas, neges egenti. Ratio pro hac sententia est, quia iure gentium dominia rerum introducta sunt: at credendum est esse taliter introducta, vt quisque assumat quæ sibi necessaria sunt, reliqua egentibus distribuat: aliàs inordinata esset diuisio rerum, & contra ordinem charitatis. Ergo ex eo præcisè quòd quis habeat superflua, cogitur in pauperes distribuere.

12 Tertia sententia media via procedit. Affirmat namque in graui proximi necessitate te esse obligatum ex superfluo statui eleemosynam facere, secùs in communi necessitate, sic Couarruuias 3. *variarum, cap.*14. Petr. Nauar. *lib.*3. *de restitut. cap.*1. *num.* 358. Malder. *quæst.*32. *art.*6. *dub.*4. *propositi.* 1. & 2. & alij plures relati à Suarez *disput.*7. *de charitate sect.*3. *n.*5. Ratio est, quia diuites dominium habent omnium illorum, quæ iusto titulo possident, etiamsi suo statui superflua sint; aliàs peccabunt contra iustitiam ea retinendo, & debebunt ea distribuere; etiamsi nullus existeret, qui necessitatem pateretur. Quòd si præter superfluitatem bonorum ex parte tua, requiritur necessitas ex parte recipientis eleemosynam, spectanda est, quænam sit necessitas; nam si hæc sit grauis, videtur grauiter obligare, si leuis, & communis, leuiter.

13 Dicendum ergo est te obligatum esse sub graui culpa eleemosynam facere proximo grauiter indigenti ex bonis, quæ tuo statui præsenti superfunt, sic Couarruuias *lib.* 3. *variarum, cap.*14. *num.*5. Bellarmin. *lib.*3. *de bonis operibus, cap.*7. Valent. 2.2. *disput.*3. *quæst.*9 *punct.*4. *circa finem, versic. secunda sententia.* Torres *disput.*82. *dub.*1. Lorca *sect.*3. *disput.*39. *num.*22. Suarez *disput.*7. *sect.*3. *num.*5. Coninch. *disput.*27. *dub.*8. *num.*125. & 130. Et probari potest primò ex illo 1. Ioan. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatè habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* quasi diceret, non manet charitas Dei in illo, qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & non succurrit: neque dixit necessitatem extremam, vt innueret grauem sufficere. Item *Matth.*18. damnatus fuit seruus, quia non fuit misertus conserui sui grauiter indigentis, & *Matthæi*, 25. damnantur in iudicio homines, quia nec cibarunt famelicum, nec potarunt sitientem, nec vestierunt nudum, nec receperunt peregrinum, &c. Quæ cùm passim occurrant, non debent intelligi esse necessitatis extremæ. Idem constat *Exod.*22. & *Deuteron.*22. vbi mandatis leuare asinum proximi cadentem, & reddere vestimentum in pignus acceptum ei, qui non habet aliud, quo se operiat. Ratio est, quia charitas te obligat, vt proximi damnum graue vitare procures, quando sine tuo graui damno id facere potes, ideoque si videas domum proximi comburi, & facilè possis impedire, peccas mortaliter si non impedias, sed expendendo aliqua bona, quæ tuo

tuo ſtatui præſenti neceſſaria non ſunt, & ex alia parte non ſunt in graui quantitate, non pateris aliquod graue damnum. Ergo obligatus es ea expendere.

14 Dices, nullus tenetur ſe impotentem reddere ad altiorem ſtatum acquirendum ob ſubleuandam grauem proximi neceſſitatem, quia nullus tenetur cum graui iactura propria alieno malo ſuccurrere. At eſt grauis iactura amiſſio altioris ſtatus. Ergo ſi bona expendenda ſunt tibi neceſſaria ad altiorem ſtatum acquirendum, non poteris teneri illa expendere, quamuis ad præſentem ſtatum conſeruandum non ſint tibi neceſſaria. Fateor hoc argumentum non parum vrgere, ac proinde videri excuſatos à graui culpa non ſuccurrentes proximorum neceſſitatibus ex bonis, quæ putant ſibi neceſſaria ad altiorem ſtatum acquirendum, quando habent ius ad conquirendum illum altiorem ſtatum per illa bona: quod notanter dico propter bona titulo Eccleſiaſtici beneficij comparata, quæ non videntur conceſſa, vt mediis illis pares viam ad altiorem ſtatum, ſed ad præſentem conſeruandum, vt dicemus. At quia hinc ſequitur raro diuites obligatos eſſe ad eleemoſynam faciendam, ſi ſolùm ex ſuperfluo ſtatus præſentis, & futuri tenentur, vt dicit Vaſquez *de eleemoſyna, cap. 1. dub. 3. num. 27. & 33.* quia vt ipſemet dicit *cap. 4. num. 14.* vix in ſæcularibus etiam Regibus ſuperfluum inuenitur, cùm nullus ferè ſit, qui in altiorem gradum ſibi, & domeſticis procurare non poſſit, vel cuius opes ad fundationem alicuius collegij, vel monaſterij non ſint deſtinatæ. Ideo cenſeo ad obligationem eleemoſynæ faciendæ in graui neceſſitate non eſſe attendendum ſtatum futurum, quem procurare potes, ſed præſentem, quem habes, cui præſenti ſi illa bona tibi ſuperſunt, ita vt abſque illis ſine ſpeciali detrimento tuus præſens ſtatus conſeruari poſſit tenearis eleemoſynam facere. ſic Coninch. *diſput. 27 dub. 8. num. 130.* cum Bannes *2.2. quæſt. 32. art. 6. dub. 2.* Torres *diſputat. 82. dub. 4.* Lorca *diſput. 39. num. 55.* Suarez *diſput. 7. de charitate ſect. 3. n. 11.*

15 Secundò dico in communi neceſſitate pauperum te obligatum eſſe eleemoſynam facere aliquoties ex bonis, quæ tibi neceſſaria non ſunt ad præſentem, & futurum prærenſum ſtatum acquirendum, & conſeruandum, eſto ſint neceſſaria, vt commodiùs illos ſtatus ſuſtinere poſſis. ſic Valent. *2.2. diſp. 27. dub. 8. conc. 3. num. 131.* Suarez *diſput. 7. ſect. 3. num. 7.* Bonacina *diſp. 3. quæſtione 4. punct. 6. verſic. tertia ſententia, numero. 8.* & alij apud ipſos.

Ratio eſt, quia diues habens ſic ſuperflua, & eleemoſynam omittens longo tempore pluribus egenis expoſtulantibus reipublicæ graue detrimentum infert, cùm totum onus aſendi pauperes in ipſam transferat, neque illi ſubſidium præſtet, cùm poſſit. Neque obſtat omiſſionem cuiuſlibet eleemoſynæ non eſſe peccatum mortale, imò nec veniale, quando voluntatem habes aliis ſuccurrendi, & de facto aliis ſuccurris: ſecus verò, ſi illa voluntate cares, & nemini intendis ſuccurrere, quia in priori caſu iam aliquo modo leuas onus reipublicæ, eique ſubſidium præſtas. At in ſecundo rempublicam grauas, & te inhumanum, & durum oſtendis, & aliis impieratis exemplum præbes.

16 Argumentis, quæ in confirmationem prædictarum ſententiarum addiximus, facilè reſpondetur, quatenus nobis aduerſa ſunt.

Ad primum primæ ſententiæ reſpondeo te non eſſe obligatum propriæ neceſſitati graui ſuccurrere, quia es dominus tuorum bonorum fortunæ, & honoris: at eſſe obligatum alienæ, quia alienis cedere non potes ſicut propriis. Vnde ſicut in bonis corporis, quia illorum dominium non habes; teneris tibi ſuccurrere, ſi graui neceſſitate vexeris, ita debes proximo in bonis fortunæ, quorum dominium non habes; quæ omnia confirmantur exemplo creditoris, & debitoris, creditor enim remittere debitum poteſt, at in ſi debitor es, teneris ſoluere, ſic patiens grauem in bonis fortunæ neceſſitatem poteſt ob rectum finem ſuſtinere: at tu non potes remedium ſubtrahere, dum de illius voluntate tibi non conſtat.

Ad ſecundum dico graues neceſſitates non ita paſſim occurrere, vt te impediant ab illis operibus bonis: at ſi de facto occurrant, non poteris ad fundandas Eccleſias, vel collegia diuitias obtentare, vt relato Azor. docet Bonacina *diſput. 3. quæſt. 4. de charitate punct. 6. num. 9. verſic. ſecundo*; bene tamen quæ neceſſaria ſunt ad filios, & domeſticos in ſtatu conſtituendos, quia hæc pertinent ad proprium ſtatum conſeruandum.

Ad tertium ſatis conſtat, ex quibus bonis ſuccurrere debeas graui neceſſitati, ſcilicet ex iis, quæ tibi, tuorumque ſtatui ſimpliciter neceſſaria non ſunt; ſed abſque illis poſſis ſine graui detrimento conſeruari. Argumenta autem ſecundæ & tertiæ ſententiæ ex probationibus noſtrarum concluſionum ſufficienter explicantur.

17 Adnertò eleemoſynam verſari in propellenda proximi aduerſitate, & ſubleuanda eius neceſſitate; quia eſt actus miſericordiæ, & compaſſionis. Quapropter neceſſarium eſt, vt neceſſitas præſens ſit, non prærerita. Ex quo fit, ſi proximus infirmetur, teneris curare illum, ſi alius non ſit, qui illius curam gerat. Et idem eſt ſi indiget tuo patrocinio ad famam, vel diuitias tibi iniuſtè ablatas recuperandas, quia verè nunquam illas amiſit. Secus verò eſt, ſi caſu, vel iuſtè famam, & diuitias amiſiſſet, non teneris, etſi facilè poſſis procurare, vt recuperet; quia illa recuperatio eſt lucri acquiſitio, eleemoſyna autem non ordinatur ad lucrum proximo acquirendum, ſed ad damnum pendens impediendum, ſic optimè Vaſquez *in opuſcul. de eleemoſyna, c. 1. dub. 3. n. 27. 28. & 35.* Bonacina *diſp. 3. q. 4. de charit. punct. 6. n. 9.*

PVNCTVM III.

An in caſibus, in quibus obligaris eleemoſynam facere, tenearis ex iuſtitia, an ſolùm ex charitate.

1 *Qui, & quibus probent te ex iuſtitia obligatum eſſe.*
2 *Affirmandum eſt te ſolùm obligari ex charitate.*
3 *Satisfit argum. num. 1. adductis.*

1 NOn deſunt Doctores, qui hanc obligationem ex iuſtitia adſtruant, ſic Caietan. *2.2. quæſt. 18.* Aragon. *quæſt. 32. art. 5.* Turrecrem. *c. ſi fœneraueris, 86. diſtinct.* Sarmiento *lib. 1. de Eccleſiaſticis redditibus p. 3. c. 4. n. 1. & ſeqq.* & fauet Auguſtinus *Pſalm. 147.* explicans illud, confortauit ſeras portarum tuarum, vbi inquit: Superflua diuiti neceſſaria ſunt pauperi, aliena retinet, qui iſta tenet. Item Ambroſius *ſermone. 18. ſub finem*, & Baſilius in illud Lucæ 12. *Deſtruam horrea mea*, & alij Patres vocant retinentes bona in iis occaſionibus eſſe raptores, & aliena retinere, & D. Thomas *2.2. quæſt. 118. artic. 4. ad ſecundum*, vocat hoc debitum legale; quod diſtinguit contra debitum morale, ac proinde eſſe ex iuſtitia. Probatur autem hæc ſententia primò, quia ex iure naturæ omnia erant communia ante diuiſionem, iuſque gentium diuiſionem introduxit, ſed non eſt credendum diuiſionem introduxiſſe cum violatione charitatis. Ergo cùm charitas obligat relinquere egenti bona neceſſaria, iam illa bona ceſſant eſſe illius, cui iure gentium fuerunt applicata. Ergo manent communia, ac proinde illius, qui illis eget. Secundo laborans extrema neceſſitate, imò & graui poteſt abſque iniuſtitia, & peccato ſurripere bona ibi neceſſaria, neque tu impedire potes. Ergo ſignum eſt illius eſſe, ac ſi à nullo poſſiderentur. Tertiò iudex cogere poteſt ſic habentem ſuperflua, vt egenti ſuccurrat, ab illoque bona tanquam iniuſtè detenta auferre. Ergo ipſe ante talem coactionem tenetur.

2 Nihilominus cum communi ſententia affirmo te ſolùm ex charitate, & non ex iuſtitia obligatum eſſe eleemoſynam facere, ſic Ioan. Med. *C. de reſtit. quæſt. 3. cauſa 1.* Nauarr. *cap. 24. num. 7. & 8. & tract. de redditibus quæſt. 1. num. 16. & in cap intræ verba, num. 714. & in apolog. contra Sarmient. quæſt. 2. mon. 2.* Torres *2. 2. diſp. 82. dub. 3.* Lorca *ſect. 6. diſp. 39. num. 45.* Vaſq. *in opuſcul. de eleemoſyna, cap. 1. dub. 5. ſub num. 17.* Coniuch. *diſput. 27. dub. 7. n. 104.* Reginald. *p. 1. lib. 4. cap. 20. ſect. 4. num. 264.* Suar. *diſp. 7. ſect. vlt. de charit.* Bonac. *diſp. 3. q. 4. de charit. p. 6. num. 29.* & alij. Ratio ea eſt, quia proximus duplici tantùm genere bonorum indigere poteſt ad propellendam neceſſitatem, ſcilicet tuis actionibus perſonalibus, vel bonis fortunæ à te iam poſſeſſis: nullum autem ex iis bonis teneris ex iuſtitia in eius obſequium impedire, ſed ſolùm ex charitate. Ergo. Et quidem de actionibus perſonalibus videtur res manifeſta. Non enim ob neceſſitatem alterius amittis libertatem tibi à natura donatam, neque ſeruus indigentis efficeris, ſed æquè liber manes, & æquè dominium retines tuarum actionum, ac ſi nullus eis indigeret. Ergo non peccas contra iuſtitiam eas actiones denegando. De bonis autem à te iam poſſeſſis ſic probo, quia licèt iure naturæ illa bona ante poſſeſſionem nullius eſſent, ideoque dicuntur communia: at ſemel à te accepta, & collecta tua ſunt. Neque ob indigentiam alterius deſinunt eſſe tua, quod à fortiori militat in pecuniis, veſtibus, & cibis, quæ tua, vel tuorum induſtria, & labore comparata ſunt, ac proinde ſunt fructus magna ex parte perſonales, quorum dominio priuari non potes ob vllius indigentiam.

3 Neque contra hanc doctrinam procedunt Auguſtinus, Ambroſius, & Baſilius, aliique Patres affirmantes rapinam committere, qui negat pauperi debita, quia per quandam exaggerationem loquuntur vocantes rapinam, & furtum, quod eſt ex charitate debitum D. autem Thom. dixit eſſe debitum legale, hoc eſt, à lege charitatis introductum, non autem iuſtitiæ commutatiuæ. Eſto è contra omne debitum iuſtitiæ commutatiuæ ſit debitum legale. Neque obſtat debitum legale diſtinguere, contra debitum morale, quia morale debitum, vocat debitum ex quadam decentia, & honeſtate; Debitum autem legale eſt debitum ſtrictum, quia eſt debitum ex rigoroſa lege.

Ad primum contrarium concedo ius gentium, ſeu naturale non introduxiſſe diuiſionem rerum cum violatione charitatis; non tamen inde fit reliquiſſe res extra dominium poſſidentis, ſed ſolùm obligaſſe poſſidentem, vt eas ex charitate egenis impertiretur. Dicuntur autem fieri communes in neceſſitate, quia charitas, quæ non quærit quæ ſua ſunt, eas communes facit, ratione cuius egens poteſt eis vti abſque vlla domini iniuſtitia, quia ipſe dominus in tali vſu teneretur ex charitate conſentire, quòd ſi de facto repugnet, obſtare non poteſt, quo minus egens iure ſibi à charitate conceſſo vratur, quia eſt repugnantia contra charitatem, ac proinde

nullius

nullius momenti. Ex quo patet.

Ad secundum argumentum sic accipientem in extrema necessitate res sibi necessarias non peccare contra iustitiam, quia tu debebas eas illi ex charitate concedere, neque sic accipientem impedire potes, quia ea conditione ab authore naturæ donata sunt, vt ex charitate impertiri indigenti teneatis.

Ad tertium concedo à iudice cogi posse diuitem superflua habentem, vt egenis succurrat, sicuti potest cogi ebrius, ne se inebrier, vel fornicans ne fornicetur, quia iudici comperit leges omnes facere obseruari.

PVNCTVM IV.

Vtrùm satisfacias obligationi eleemosynæ, si tua, qua proximus indiget, mutues, vel dilata solutione vendas, vel dones sub conditione, vt reddat acceptum, si ad pinguiorem fortunam venerit.

1 *Si proximus indiget non re, sed vsu, sufficit, si vsum dones, tametsi non rem.*
2 *Si proximus indigens habet alibi bona, satisfacis mutuando vel vendendo.*
3 *In quo sita sit controuersia.*
4 *Qui affirmant, & quibus probent te satisfacere mutuando verè, egenti.*
5 *Probabilius est te obligatum esse donare extremè indigenti.*
6 *Idem est dicendum de patiente grauem necessitatem, tametsi alii qui contrarium sentiant.*
7 *Cùm obligaris mutuare, non potes lucrum cessans deducere in pactum.*
8 *Omittens dare eleemosynam, cùm ex charitate tenetur, non tenetur ad damna.*

1. HAc in re primò certum est, si proximus non re, sed vsu illius indigeat, te non esse obligatum rem donare, sed solùm vsum. Explico. Indiget proximus equo, veste, aut alia re, quæ transacta necessitate perseuerat, non teneris ei vestem, aut equum donare, sed sufficit, si dones illius vsum, quia solus vsus est illi necessarius: charitas enim solùm obligat, vt proximi necessitati succurras, non autem, vt proximum dites. sic Valent. 2. 2. *disput. 3. qu. 9. p. 4. vers. septimò certissimum est, iuncto vers. ac per hoc patet responsio.* Suarez *disput. 7. de charit. sect. 5. num. 4.* Vasq. *opusc. de eleemosyna. cap. 1. dub. 6. num. 51.* Coninch, *disput. 27. dub. 9. nu. 147.* Bonac. *disp. 3. quæst. 4. de charit. p. 6. num. 16.*

2 Secundò certum est, si proximus tua re, vsúque illius indigeat hîc, & nunc, habeátque alibi bona, quibus satisfacere possit, vel spem proximam habendi ex successione, vel labore proprio, & industria à suo statu non aliena, satisfacies obligationi eleemosynæ, mutuando, vel commodando, vel vendendo. sic Valent. *vers. septimò certissimum.* Coninch. *num. 149.* Suarez *num. 3.* Bonac. *num. 15.* Vasq. *num. 53.* Ratio est, quia hic non est absolutè pauper, cùm non simpliciter indigeat, indiget enim tantùm pro determinato aliquo loco, & tempore. Ergo non teneris illi absolutè donare. Item habens alibi plura bona diues est absolutè, non igitur respectu illius obligare potest eleemosynæ gratuitæ præceptum. Quòd si alibi non habeat bona, habeat tamen spem habendi, cùm illa spes pretio sit æstimabilis, absolutè dici potest de præsenti bona habere, quibus imponi possit obligatio satisfaciendi. Item si proximi necessitati subuenire potes te seruando indemnem, quæ ratio esse potest, quominus facere non possis? Quæ omnia confirmantur, *Genes. 25.* exemplo Iacob, qui esuienti fratri cibum vendidit, & exemplo Ioseph. *Genes. 41. & 42.* qui ab Ægyptiis fame laborantibus pro frumento tradito terras accepit, & exemplo Tobiæ, qui Gabelo sub chirographo mutuum dedit; quia ij omnes non erant absolutè, & simpliciter pauperes, cùm bona aliunde haberent.

3 Controuersia ergo est, an proximo existenti in extrema necessitate, quique neque habet aliunde bona, quibus sibi tradium reddere possit, neque spem habendi illa absque notabili difficultate, teneatis gratis dare, vel satisfacis mutuando?

4 Affirmant plures te satisfacere mutuando, neque teneri gratis dare. Sic Nauarr. *cap. 17. num. 61. & cap. 24. num. 5.* Couarruuias *regul. peccatum, 2. part. §. 1. n. 4.* Tolet. *lib. 5. cap. 24.* sequuti Adrian. *quolibet. 1. artic. 2. circa medium, & in 4. in mat. de restitut. quæst. 33.* Mouentur, quia solùm teneris necessitati proximi subuenire, & hæc subuenitur æquè mutuo, ac donatione. Ergo potes quod malueris eligere. Item facta mutuatione tollitur necessitas proximi: sublata autem necessitate non obligat eleemosyna. Ergo. Hanc tamen sententiam approbant grauissimi Doctores sub quadam limitatione, scilicet vt mutuum non sit absolutum, sed conditionatum, scilicet si proximus ad lautiorem fortunam deuenerit. Sic Vasquez *in opusc. de eleemosyna, cap. 1. dub. 6. num. 54.* Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 16. dub. 1. num. 11.* Et mouentur quia hac via satisfacis præcepto eleemosynæ, cùm gratis dones, quæ proximo necessaria sunt: cui donationi non obstat grauamen impositum restituendi acceptum, casu quo venerit ad pinguiorem fortunam. Quòd verò mutuum absolutum esse non possit, probant, quia si absolutè mutuares, obligares egenum transacta necessitate, vt pro viribus conaretur satisfacere obligationi contractæ, ipsúmque à religione, statúque perfectionis, assumendo impedires, si manens in sæculo posset acceptum reddere. At executio vnius præcepti non debet alterius executionem impedire. Ergo executio præcepti eleemosynæ non debet obligare accipientem absolute, vt reddat acceptum. Ex obligatione autem sub conditione non impeditur ab statu perfectionis. Ergo bene potest eleemosyna tribui sub hac obligatione conditionata, & non absoluta.

5 Dicendum ergo existimo probabilius esse, te non posse sub obligatione absoluta, aut conditionata ei, qui extremè indiget, & verè pauper est, succurrere sic pluribus relatis docet Valent. *2. 2. disput. 3. quæst. 9. punct. 4. versic. septimò certissimum est.* Torres *disput. 82. dub. 6. & 7.* Ægidius Coninch. *disput. 27. dub. 9. nu. 153.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. punct. 6. num. 15.* Reginaldus *lib. 4. cap. 20. num. 260.* Suarez *disput. 7. sect. 5. num. 2.* Ratio præcipua est, quia Scripturæ, & Patres nomine eleemosynæ præcipuè intelligunt donationem absolutam sine vllo onere, & obligatione retributionis, vt colligitur ex parabola incidentis in latrones, *Luce 10.* cui nulla fuit imposita obligatio reddendi acceptum. & ex modo loquendi Patrum, qui dicunt diuites superflua dispensantes, non bona propria, sed pauperum dispensare. Si autem pauperibus imponi posset obligatio reddendi acceptum etiam sub conditione, non bona ipsorum, sed potiùs diuitum dispensarentur. Vt ergo hanc obligationem excluderent, videntur vsi fuisse illo modo loquendi. Secundò, vel accipiens eleemosynam spem habet absque magna difficultate fore, vt possit acceptum restituere, vel non? si habet, iam non est re, & spe pauper, & ita poteris illi non donare, sed absolutè mutuare; si autem caret tali spe, illi obligatio absoluta imponi non potest: tum quia esset contra charitatem talis impositio, cùm ex charitate teneatis proximum à graui necessitate, seu difficultate liberare, si facile possis: tum quia esset inutilis talis obligatio quam ipse subire non tenetur ob opus ex charitate sibi debitum. Imponere autem obligationem sub conditione, expectando præcisè casum fortuitum, si fortè, inquam proximus ad lautiorem fortunam venerit præterquam quod auà rissimi est, tollit liberalitatem, quam Patres in eleemosyna faciendo recognoscunt. Adde, illud onus, & obligatio etiam sub illa conditione imposita pretio est æstimabilis. Ergo tribuens eleemosynam sub hoc onere non gratis tribuit. Ergo præceptum eleemosynæ nunquam obligabit ad gratuitam, & liberalem donationem: nam si in aliquo casu obligare posset, maximè cum proximus eget extremè, & re, & spe pauper est. Dicere autem hoc præceptum nunquam obligare ad liberalem, & absolutam donationem nec pium est, nec practicè probabile, affirmat Suarez *suprà.* Ergo. Neque obstant in contrarium adducta.

Ad primum nego te solùm teneri subuenire necessitati proximi, sed debes eam debito modo iuxta regulas charitatis subuenire.

Ad secundum concedo facta mutuatione tolli necessitatem, sed nego mutuationem valere, quia contra charitatem est, quod non solùm procedit in mutuatione absoluta, sed etiam conditionata vt ex probatione nostræ sententiæ liquet.

6 Sed inquires, an idem dicendum sit de eleemosyna facienda patienti grauem necessitatem, vel communi? Negat tam de communi, quàm de graui necessitate Lorca *2. 2. sect. 3. disput. 19. num. 53.* Mouetur, quia iis non debetur sustentatio æquè ac patientibus necessitatem extremam. Ergo quomodocúmque eis subueniatur, siue gratis, siue ex mutuo fit satis huic obligationi. At credo idem prorsus dicendum esse in vtraque necessitate, cùm obligatus es subuenire: quia ratio, ob quam asseruimus in necessitate extrema te esse obligatum donatione, & non mutuo proximo succurrere, est, quia erat friuola, & nulla obligatio, cui nulla erat spes satisfaciendi, sed cùm pateris grauem, vel communem necessitatem, tanquam verè pauper cares spe satisfaciendi acceptum in remedium illius. Ergo si obligatus es in extrema necessitate per donationem succurrere, etiam in iis es obligatus. Adde, eleemosynæ, quæ pro iis necessitatibus præcipuè communibus subleuandis impertiuntur, ita leues sunt, & modicæ, vt ridiculum videatur velle accipientem ad restituendum obligare, cùm nullæ sit spes fore, vt possint sine notabili difficultate acceptum restituere. Item ab authore naturæ omnia hæc temporalia conceduntur ad subleuandas hominum indigentias. Ergo posita indigentia in proximo, ei debent ex charitate donari. Vnde enim constat, quòd possint mutari? sic Coninch. *disput. 27. dub. 8. n. 153. & 155.* Suarez *disput. 7. sect. 5. n. 7.* Valent. *2. 2. disput. 3. quæst. 9. punct. 4. versic. septimò certissimum.* Neque obstat fundamentum contrarium. Fateor non æquè deberi sustentationem grauem necessitatem patienti, ac patienti extremam; sed quia vtrique absolutè debetur, esto vni strictius quàm alteri, ideo affirmo te obligatum esse in vtraque necessitate constituto gratis succurrere.

7 Secundò inquires, an in iis casibus, in quibus debes eleemosynam mutui facere, possis lucrum cessans deducere in pa-

ctum

ctum, affirmat Bonacina *disp.3 quæst.4. de charitate,punct.6. §.n. 16. versic. sed mihi probabilius.* Mouentur, quia non peccas contra iustitiam, cùm non tenearis ex iustitia ad mutuandum sine pacto. Dicendum tamen est nullo modo te posse ad lucrum cessans obligare mutuatarium, quia in tantum obligare potes, in quantum licitè lucrum poteras acquirere. At stante necessitate mutuandi non poteras lucrum acquirere, quia tenebaris mutuare, ergo, sic Vasq. *de eleemosyn. cap.1.dub.6. num.57. fine.*

10. Tertiò inquires, an omittens dare eleemosynam, cùm teneatur ex charitate, obligatus sit restituere damna inde consurgentia;

Respondeo probabilius esse non teneri; quia obligatio restituendi solùm oritur ex læsione iustitiæ. sic Couar. 2.*var. cap.*14. *num.*5. Nauarr.*cap.*24.*num.* 7. Suarez *disputatio.*7.*de charit sect.*6. *num.*2.

PVNCTVM. V.

Qua ratione Ecclesiastici arctiùs obligentur, quàm sæculares, ad eleemosynam.

1 *In omnibus casibus, in quibus laici obligantur, obligantur & clerici, Et in quo difficultas consistat.*
2 *Bona clericorum sunt in triplici differentia. Et qua hæc sint.*
3 *Ex bonis patrimonialibus, aut quasi non alio titulo obligantur clerici eleemosynam facere quàm laici.*
4 *Clericus ex patrimonialibus bonis in sui sustentationem insumens potest ex redditibus beneficij tantundem in vsus, quos voluerit expendere.*
5 *Idem est si parce viuendo minus insumat in sui sustentationem, quàm insumere posset.*
6 *Beneficiati tenetur ex redditibus beneficij, quæ sibi supersunt, in eleemosynam, vel pia opera expendere sub obligatione peccati mortalis.*
7 *Qua sit grauis, quantitas, quam expendens beneficiatus in vsus profanos, peccatum mortale committit.*
8 *Quæ reputentur debita cuicunque beneficiato pro congrua eius sustentatione.*
9 *Pro qualitate beneficij maior, vel minor quantitas assignanda est beneficiato pro congrua eius sustentatione.*
10 *Quo clericus est nobilior, & doctior, eo plus assignandum est pro congrua eius sustentatione, tametsi aliqui contrarium sentiant.*
11. *Non sunt facilè beneficiati donantes consanguineis condemnandi.*

1. NOn est dubium in omnibus casibus, in quibus laici obligantur eleemosynam facere, Ecclesiasticos arctiùs obligatos esse, quia ratione status debent esse patres pauperum, & aliis exemplum, vt benè dixit Suarez *disp. 7. de charit.sect.6.n.*3. controuersia enim solùm est, an in aliis casibus obligentur: cùm enim ex satis probabili sententia sæculares obligati non sint in graui necessitate constitutis succurrere ex iis, quæ sibi necessaria sunt tàm ad præsentem statum cum decentia conseruandum, quàm ad altiorem probabiliter obuenturum, & constitutis in communi necessitate, ferè nullus est, qui affirmet ex iis bonis sibi ad statum præsentem, vel futurum necessariis obligatos esse. Est difficultas an idem dicendum sit in personis Ecclesiasticis? Pro cuius decisione.

2 Præmitto triplicia bona habere posse clericum. Primò, bona patrimonialia, quæ successione obueniunt: ad quæ reducûntur, quæ donatione, labore, & industria sunt acquisita. Secundò, bona intuitu Ecclesiastici ministerij acquisita, v. g. stipendia pro celebratione Missarum, pro verbi Dei prædicatione, pro administratione sacramentorum, etiamsi hæc omnia ex obligatione fiant. Item quæ dantur pro vicaria temporia; & hæc vocantur quasi patrimonialia. Tertiò, sunt bona merè Ecclesiastica, scilicet ex beneficio percepta, qualia sunt annui fructus ex decimis, capellaniis, aliisque piis legatis beneficio annexis. sic Cordub.*lib.*1. *qu.*18.*in princ.* Nauarr. *tract. de redditib. qu.*1.*n.*4. Coninch. *disp.* 27.*de charit,dub.*11.*n.*173. Vasq. *opusc.de redditib.c.*1. §.2.*dub.*1.*nu.* 16. Lessius *lib.*2. *cap.*4. *dub.* 6. *in princ. num.*35. Molin. *de iustit. tract.*2.*disp.*142.*in princ.*

3. Secundò præmitto ex bonis primi, & secundi generis, scilicet patrimonialibus, non alia via obligantur clerici eleemosynam facere, ac obligantur laici, quia eodem modo illa possident, ac si laici essent, illorúmque plenum habent dominium, & liberam dispositionem, cùm sint industriæ fructus; dantur enim illa bona à fidelibus in stipendium, & mercedem operis impensi sine vllo onere, & obligatione: sic ex omnium sententia testatur Vasquez, Coninch. & Lessius *suprà.* Ex quo infertur posse clericum ex iis bonis cõsanguineos ditare, & ad altiorem statum promouere, sicut quilibet alius sæcularis; quia solùm ex redditibus beneficij, quæ bona sunt merè Ecclesiastica, hoc illi est prohibitũ à Trident. *sess.*25. *c.*1.*de reformat.* sic Doctores statim referẽdi.

4 Secundò infero, si clericus hæc bona patrimonialia, vel quasi patrimonialia in suam sustentationem insumat poterit compensare ex redditibus beneficij, & ex illis tantundem in vsus, quos voluerit insumere: quia integra sustentatio beneficiato debetur ex fructibus beneficij. Ergo si aliunde eam accipit, poterit compensare. Et idem est, si in opera pia fructus patrimoniales consumat, poterit tantundem ex fructibus beneficiij accipere, quæ in opera pia debebant impendi. Excipe, nisi expressam voluntatem habuisset non faciendi recompensationem; nam in casu dubio præsumendum est habuisse; nemo enim præsumendus est se velle iure suo priuare, sic ex Nauarr. & aliis affirmat Molin. *tract.*2. *de iustit. disput.* 145. *in princ.* Lessius *lib.*2. *cap.* 4. *dubitatio* 6. *num.*38.

5 Tertiò infero, si beneficiatus parcè viuendo minus insumat, quàm insumere posset in suam conguam sustentationem; poterit de sic reseruatis disponere, ac de bonis patrimonialibus, seu quasi, quia sic reseruata computari debent, vt fructus industriæ, & laboris, sic Couarruu. *in c. cùm in officio, de testament.n.*2. Nauarr.*cap.*25.*n.*127.*& in apolog.de redditibus quæst.*1. *monito* 30. *& seq.& monito* 78. optimè Molin.*lib.*2.*de primogen.cap.*10. *n.*50. & noster Molin. Iesuita *tract.*2.*de iustit.disp.*145.*vers.hinc vult.& latius disp.*146.*in princ.* Lessius *lib.*2.*c.*4.*dub.*6.*n.*39. Coninch.*disp.* 27. *dub.* 11. *num.* 197. Vasquez *de eleemosyna, cap.* 4. *num.*18. his præmissis.

6 Dicendum est beneficiarios teneri sub mortali eleemosynam facere, vel in alia pia opera expendere omnia bona, quæ ex fructibus beneficij suæ congruæ sustentationi supersunt, est ferè omnium sententia, vt testatur Vasq. *de eleemos. cap.*4.*n.*8. Valent.2.2. *disput.*3.*quæst.*4.*& disp.*10.*q.*3.*p.*7.*vers. sextò certum est.* Coninch. *disp.*27.*dub.*11.*n.*192. Mol.*de iustit.tract.*2.*disp* 144. *vers. prior vero eiusdem sententia.* Lessius *de iustit.lib.*2.*c.*4. *dub.*6.*n.*47. & alij innumeri.

Fundamentum præcipuum sumitur ex Trident. *sess* 25.*cap.*1. *de reformat.* vbi sancta Synodus omnino Episcopis interdicit; ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresque suos augere studeant, cùm & Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, eis, vt pauperibus distribuant, & paulo inferiùs subiungit. Quæ verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solùm in quibuscunque Ecclesiastica beneficia, tam sæcularia, quam regularia obtinentibus, pro gradu suæ conditionis obseruari. sed etiam ad sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinales, pertinere decernit. Ex quibus verbis, quæ strictissimum præceptum continent, constat manifestè non licere beneficiatiis ex redditibus Ecclesiæ, hoc est, ex fructibus beneficij aliquid in profanos vsus expendere, cùm donatio facta consanguineis, quæ profana, prodque non est, prohibeatur. Secundò probo ex ipsomet statu. Sunt enim beneficiarij præcipuè curam animarum habentes, patres pauperum, iuxta Trident. *sess.*28. *cap.*1. Ratione cuius debent pietate, & misericordia prælucere, & aliis esse in exemplum. Ergo secluso præcepto positiuo, ex ipsomet statu est illis obligatio dandi eleemosynam, amplius quàm laici. Tertiò, quia bona beneficij non censentur data à fidelibus, nisi in sustentationem ministrorum, & ad pauperum miseriam subleuandam, bonáque opera facienda. Ergo qui in alios vsus insumeret, aduersùs hanc intentionem peccaret: sicuti peccat collega, qui in aliquo collegio, & vniuersitate alitur eo fine, vt studeat, & postea reipublicæ prosit, si otio vacet, & tempus terat, quia defraudat grauiter intentionem fundatoris collegij, qui sustentationem illi suppeditat, vt studeat, non vt otiosus sit, & forte luxuriosus. Quapropter non est audiendus Lessius existimans iure tantùm positiuo sub graui culpa obligatum esse beneficiarium, omnia quæ sibi supersunt congruæ sustentationi, in pauperes, piosque vsus insumere, non autem iure naturali. Quia licèt hoc sit aliqua inordinatio, non tamen (inquit) videtur mortifera. Dicendum ergo est esse mortiferam, si in graui quantitate fiat, cùm reliqui Doctores id asseuerent: ita vt Vasquez *de eleemosyna, c.*4. *num.*13. dicat se nullum legisse, qui assereret iure tantùm humano ad id teneri. Ex quo fit grauiter peccare, tum ob scandalum, tum aduersùs præceptum Trident. tum aduersùs ius naturale, qui hæc superflua sui status in quantitate graui, donaret venatoribus, histrionibus, aucupibus, parasitis, & similibus, quia neque est opus pium, neque statum Ecclesiasticum decet. sic expresè Vasquez *de eleemosyna, cap.*4. *num.*17. Secundò fit Ecclesiasticos obligatos esse amplius quàm laicos necessitatibus pauperum subuenire, Nam obligantur pauperum necessitates inquirere, ne fortè ratione illarum à recto iustitiæ tramite deflectant. sic Valentia 2.2. *disput.* 10. *quæst.* 3. *punct.*7.*versic.sextò certum est.* Vasquez *de eleem syna,c* 4.*num.*14. Secundò obligantur omnia, quæ suo statui præsenti supersunt, in eleemosynas, aliáve pia opera insumere, cùm tamen laici non obligentur superflua status præsentis, si necessaria sunt, futuro præsente insumere; quia ex beneficij fructibus non licet beneficiato aliorum statum quærere, sed præsentem decenter sustentare, cùm tamen id laicis liceat. sic Vasquez *suprà.* Ad præsentem autem statum pertinet non solùm prouidere suis, suorúmque necessitatibus præsentibus, sed etiam verosimiliter futuris.

7 Dixi, peccare mortaliter beneficiatum, ex fructibus beneficij congruæ sustentationi superfluis, expendentem in profanos

vsus

vsus in graui quantitate: quæ autem hæc sit? arbitrio prudentis est mensurandum; illa enim in præsenti videretur necessaria, quæ tertiam vel quartam partem horum annuorum reddituum expenderet, aliàs non potest dici notabilis excessus, sic Coninch. *disp.* 27. *dub.* 11. *n.* 177. *& 193. fine, & dub.* 8. *num.* 108. Molinus *tractat.* 2. *disputatio.* 144. *post medium, versic. prior verò eiusdem sententiæ tract.* 2.

2 Sed inquires, quæ reputentur cuiusque beneficiati congruæ sustentationi debita, vt inde constet quæ teneatur in pia opera expendere?

Respondeo non posse certa regula definiri: non solùm quia pro varietate temporum, loci, & personarum plus, minúsve vni, quàm alteri requiritur: sed quia intra latitudinem congruæ sustentationis dari potest infimum, medium, & summum, sicut in pretiis rerum venalium cernitur. Verbi gratia, infimum congruæ sustentationi designatur 500. medium 600. supremum 700. poterit beneficiatus 700. insumere, quòd si aliquid inde subtrahit, poterit vt fructus industriæ, & laboris in quoslibet vsus expendere, & ad ditandos consanguineos obseruare: sic ex Nauarr. tradit Lessius *lib.* 2. *c.* 4. *dub.* 6. *numero* 40. Molin. *tract.* 2. *de iustit. disput.* 149. *versicul. illud quoque.* Coninch. *disputatione* 27. *dubio* 11. *num.* 177.

9 Aduerto tamen pro qualitate beneficij congruam sustentationem beneficiatio esse assignandam; ac proinde maiorem familiam, splendidiorem mensam, & supellectilem deberi Episcopo, quàm Decano, & huic quàm canonico eiusdem Ecclesiæ, & sic de aliis. In hac autem congrua sustentatione clauduntur non solùm ea, quæ necessaria sunt ad se, suámque familiam alendam, sed etiam ea quæ necessaria sunt ad aliqua moderata conuiuia amicis, & consanguineis exhibenda, pro beneficij qualitate, hospitésque recipiendos, quos recipere cogit vrbanitas; cum illísque aliqualiter recreari. Non enim credendum est Ecclesiam obligare suos ministros, austeram, & agrestem vitam degere, sic Molin. *dicta disp.* 145. *versic. tertium est.* Ob eandem rationem in congrua sustentatione (inquit Molina,) clauduntur non solùm donationes remuneratoriæ, sed etiam liberales, iuxta beneficij qualitatem. Et quidem de donatione remuneratoria meritis proportionata est res indubitata; cùm hæc sit ex gratitudine debita, & aliquando sub culpa veniali Donatio autem liberalis si moderata sit, expedit beneficiarij statui, & conditioni, tum ad animos conciliandos, tum ad beneuolentiam ostendendam, essétque nimis durum obligare beneficiarios, ne ex redditibus beneficij aliquid possint hac ratione insumere: & consentit Valent. 2. 2. *disp.* 10. *quæst.* 3. *punct.* 7. *versic. itaque.* Quapropter regula generalis congruæ sustentationis ea est quæ non excedit sumptus solitos fieri à viris timoratis eiusdem status, & conditionis. Ii semper præ oculis habendi sunt, & spectandi quam familiam habeant, quem victum, quem vestitum, ac supellectilem, quot item conuiuia, aut donationes faciant, & munuscula mittant, quæ ab omnibus approbantur, & iis te conformare poteris. Vnde cùm beneficiati timorati si beneficium pingue obtineant, vel ad dignitatem episcopalem euehantur, soleant parentibus, fratribus, aliísque propinquis consanguineis, si fortè in paupertate degunt, alimenta subministrare, quibus paupertatem expellant, imò quibus possint viuere ita honestè, vt dedecus non sit beneficiario eos propinquos habere. Idem tu facere potes; & tradit Nauarr. *q.* 1. *de redditibus monast.* 77. *numero* 5. Molin. *disp.* 146. *versic. dubium est.* Coninch. *disput.* 27. *dub.* 11. *num.* 185. Tolet. *lib.* 8. *summ. cap.* 38. Ex eadem ratione poteris ex fructibus beneficij filios spurios alere, si (quod absit) habeas, quia posito delicto illis sustentatio iure naturæ debetur: imò illis debetur sustentatio iuxta qualitatem beneficiarij, ita vt maior debeatur dos filiæ spuriæ sacerdotis nobilis, quàm pauperis, infimáque conditionis, intra limites tamen filiæ spuriæ, quæ longè inferioris conditionis est, ac filia legitima, sic Molin. *disp. illa* 149. *in fine.* Qui antecedenti versiculo hanc doctrinam limitat, vt intelligatur casu quo beneficiarius non habeat alia bona, quibus possit hæc alimenta filiis spuriis præbere, quia si alia habet, ad illa filius habet ius, ac proinde pauper dici non potest. Fateor hoc semper esse consulendum. At non audeo affirmare ex obligatione faciendum esse, quia filius spurius ad omnia bona parentis æquale ius habet, quia solùm habet ius respectu personæ parentis, vt sibi detur sustentatio. Item ipse parens obligatus est alere filios spurios. Ergo ex fructibus beneficij eos alere potest, etiamsi alia bona habeat, quia omnia onera, quæ beneficiario sunt annexa, ex fructibus beneficij adimplere potest, aliàs non posset donationes remuneratorias facere ex fructibus beneficij, si alia bona patrimonialia haberet, & docet Valent. 2. 2. *disp.* 10. *quæst.* 3. *p.* 7. *vers. neque ij solum Ecclesiastici.*

10 Solùm est dubium, an quo clericus est nobilior, & doctior, eo plus illi pro congrua sustentatione sit assignandum?

Negat Lorca 2. 2. *sect.* 3. *disp.* 40. *n.* 59. quia beneficij fructus dantur pro competenti beneficiati sustentatione, quatenus beneficiatus est. Ergo non possunt ex maiori nobilitate, aut doctrina crescere, quia ex illis non crescit dignitas officij, ad cuius conseruationem fructus ordinantur.

Contraria nihilominus sententia tenenda est, quia sic est in praxi recepta, satísque colligitur ex *cap. de multa, de prabend.* vb Innocent. III. cum Concilio Lateranen. statuit in pluralitate beneficiorum posse cum valde nobilibus, seu notabiliter doctis dispensari: inutilis autem esset dispensatio, si plusquam alij in suam congruam sustentationem insumere non possent: consentítque Trident. *sess.* 24. *cap.* 17. *& extranag. execrabilis, de prabendis, inter communes,* vbi ab irritatione dispensationum, quas ibi commemorat, excipit Cardinales S. Rom. Ecclesiæ, ob vtilitatem, quam Ecclesiæ afferunt, & filios Regum propter sublimitatem eorum, ac generis claritatem. Est ergo hæc causa sufficiens, vt plus possint insumere. Ratio autem ea est, quia hæ personæ ratione suæ nobilitatis, & doctrinæ regulariter plus aliis Ecclesiæ prosunt, tum authoritate, tum doctrina, cedit enim in honorem, & authoritatem Ecclesiæ habere beneficiatos valdè nobiles, & doctos, cuius authoritate, & doctrina facilè ab aduersis se possit tueri. Ergo quo plus Ecclesiæ prosunt, eo maiorem ab illa sustentationem merentur. iuxta illud 1. ad Timoth. 5. *qui bene præsunt presbyteri, duplici honore,* id est, stipendio, *digni habeantur.* Nunquam tamen ob nobilitatem excedere possunt limites humilitatis, & paupertatis Christianæ. Semper enim pro oculis habenda est regula à Trident. *sess.* 25. *c.* 1. *de reformat.* tradita, vt scilicet non solùm Episcopi, & alij beneficiati modesta supellectili, & mensa, ac frugi victu contenti sint: verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat, quod à sancto hoc instituto sit alienum, quódque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.

Attendendum tamen est, ne fabrica Ecclesiæ, & ornatus obinde periclitetur: hæc enim præferenda sunt. Non enim decet ob splendidiorem ministri sustentationem, Ecclesiam ruere, & immundam esse permittere, & ita tradit Ægid. de Coninch. *tract.* 2. *disp.* 145. *post medium vers. dubium est hoc loco,* adducitque Nauarr. *in apolog. de redditib. q.* 1. *monito* 82. *n.* 7. Argumentum in contrarium non obstat. Dantur enim fructus beneficij in sustentationem beneficiati, quatenus beneficiatus Ecclesiæ vtilis est: cùm autem valdè nobilior, & doctor, sit Ecclesiæ vtilior, maiores illi fructus in sustentationem debentur.

11 Ex his constat non esse facilè condemnandos beneficiatos, qui suos consanguineos ditant, & statum augent, maioratúmque instituunt; quia credendum est eos facere non ex redditibus beneficij, sed ex aliis bonis patrimonialibus, seu quasi patrimonialibus: ipsi tamen tenentur scandalum vitare, quoad possint, & omnia, quæ sibi ex fructibus beneficij supersunt, fideliter in pauperes, operáque pia expendere.

PVNCTVM VI.

An beneficiatus peccet contra iustitiam, & ad restitutionem teneatur, si quæ ex fructibus beneficij suæ congruæ sustentationi supersunt in profanos vsus insumat.

1 *Ex quo pendeat decisio huius difficultatis.*
2 *Tempore nascentis Ecclesiæ, & pluribus annis sequentibus aliter, ac nunc redditur beneficiorum erant diuisi. Neque dominium illorum beneficiati habebant.*
3 *Facta diuisione pars cuilibet assignata pro congrua eius sustentatione beneficiarij est propria, & illius habet dominium, quidquid contrà sentiat Nauarr.*
4 *Proponitur sententia affirmans te esse obligatum ex iustitia expendere in pauperes quæ supersunt.*
5 *Probabilius est oppositum.*
6 *Satisfit rationibus num.* 4. *adductis.*

1 PEndet magna ex parte huius puncti decisio ex illa quæstione, an beneficiatus dominium integrum habeat suorum reddituum. Nam si illud habet, difficile est ex iustitia obligare illum in vsus pios superflua expendere; si verò dominio caret, & penes pauperes existit, ipséque pauperum dispensator est, nullus dubitare potest peccare contra iustitiam denegando pauperibus ius debitum.

2 Pro cuius decisione supponendum est cum omnibus Doctoribus tempore nascentis Ecclesiæ, & vsque ad tempus Simplicij, qui anno 471. Ecclesiam gubernauit, clericos in communi viuere, nullúmque reddituum beneficiorum habuisse dominium, sed Episcopus omnia administrabat, & ex illis sibi, clericis, & fabricæ, quæ iudicabat necessaria, conecedebat, reliqua in pauperes expendebat constat ex tota causa 12. *quæst.* 1. Sed quia in hac partitione non ita fideliter Episcopi procedebat, multæque querimoniæ essent obortæ pro parte clericorum, fabricæ, & pauperum; ideo Simplicius Pontifex *in c. de redditibus,* 12. *q.* 2. in quatuor partes fructus diuisit. Primam assignauit Pontifici. Secundum clericis pro meriti qualitate distribuendam. Tertiam fabricæ, Quartam pauperibus. Idémque confirmauit Gelasius I. *in cap. vobis enim, & 4. seqq.* 12. *quæst.* 2. & Gregor. Magnus *in cap. cognouimus, eadem causa, & quæst.* Postea verò successu temporis

alia

aliæ diuisiones pro locorum commoditate fuerunt factæ, de quibus Gratian. *in cap. constitutum. 16. q. 1.* & constat ex *cap. requisisti, de testament.* vbi dicitur, tertia, vel quarta pars ad Episcopos pertineat secundùm consuetudinem, & *in cap. antiquos, 10. qu. 1.* ex Concilio Aureliano, media pars eorum, quæ offerebantur, Episcopo contingebat. Ex hac igitur varietate factum est, vt ferè in nulla Ecclesia pars pauperibus designata reperiatur intacta; sed potiùs cum aliis partibus permixta. Igitur ante hanc bonorum partitionem omnes affirmant neque Episcopum, neque clericos reddituum habere dominium, præcipuè cùm satis receptum sit omnes voto paupertatis adstringi, ac proinde quidquid superaret ex iustitia debebat diuidi, tum pauperibus fabricæ, aliisque clericis.

3 Facta autem diuisione etsi Nauarr. cum aliis *q. 2. de redditibus, ferè per totam*, contendat beneficiatos non esse dominos, sed dispensatores reddituum, qui sibi applicantur; contrarium omnino dicendum est, esse, inquam verè dominos illius partis, quæ sibi pro congrua sustentatione est assignata. Tum quia est illis assignata in præmium, & retributionem iusti laboris impensi; tum quia inutilis esset talis diuisio, si dominium non comparenti. Tum quia diuisio rerum communium, & illarum assignatio cuilibet facta dominium transfert, iuxta *l. 1. C. communia vtriusque iudicij.* Diuisionem prædiorum (inquit lex) vicem emptionis obtinere placuit. Adde hoc satis colligi ex *cap. vnico, de clericis non residentibus. lib. 6.* & ex Trident. *sess. 22. cap. 3. de reformatione, & sess. 21. c. 1. de reformat.* vbi expresè dicitur: Absentes nullo modo fructus, & prouentus faciant suos, neque illorum dominium acquirant. Supponit ergo Concilium interessentes facere fructus suos, & dominium acquirere: aliàs ridicula esset priuatio dominij facta à Concilio, si absentes aliàs incapaces illius essent. Item *sess. 24. c. 12. de reformat.* mandatur omnibus prouisis de beneficiis, etiam animarum habentibus, dignitatibus, aut canonicatibus, fidei professionem facere intra duos menses à die adeptæ possessionis, aliàs non facient fructus suos. Item in eodem cap. mandatur ne obtinentes in cathedralibus, aut collegiatis Ecclesiis canonicatus, dignitates, aut portiones, vltra tres menses absint quolibet anno; alioquin primo anno priuetur vnusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ fecit suos. Quòd si iterum eadem fuerit vsus negligentia, priuetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit, quæ verba lucratum esse, suòsque fecisse fructus, indicant sanè comparasse illorum dominium: & ita tenet, latéque defendit Sarmiento *4. part. de redditibus, cap. 1. & sequent.* Sotus *lib. 10. de iustit. qu. 4. art. 3.* Couarruuias *cap. cùm in officijs, de testament. num. 3.* Vasquez *de reddit. cap. 1. §. 2. n. 27.* Molin. *tractat. 2. disput. 243.* Ægidius de Coninch. *disp. 27. dub. 11. num. 185.* Valent. *disp. 10. quæst. 3. punct. 7. versic. quidquid autem sit de hoc.*

4 Difficultas autem est, an teneatis ex iustitia sub obligatione restituendi, quæ tibi, tuæque congruæ sustentationi supersunt, pauperibus exhibere. Stat enim optimè dominium illorum fructuum acquirere posse, & hanc obligationem habere, quia potuit clericis hoc dominium ab Ecclesia concedi sub hoc onere, & obligatione. Hinc ergo oritur ratio dubitandi: posuit enim Ecclesia clericis & Episcopis fructus beneficij concedere in tam ampla magnitudine, quæ regulariter præmium, vt mercedem laboris impensi excedat cum hoc onere, & obligatione, vt si ex illis aliquid supersit congruæ sustentationi non necessarium, pauperibus impendatur. Ergo credendum est ita factum esse. Tum quia hæc dispositio pauperibus fauorabilior erat. Tum quia hac ratione pars fructuum, quæ tibi erat antea applicata, non omnino extinguebatur. Tum quia sancti Patres hoc satis indicant, vocantes clericos fures, & latrones, si fructus beneficiorum malè expendant, vt videri potest pluribus in textibus, *16. qu. 1. & 12. quæst. 1.* præcipuè constat ex *cap. præcipimus, cap. ex his, cap. habebat, cap. conuenienter, cap. ordinamus, distinct. 42. cap. gloria, §. amico, 12. quæst. 2.* & apud Bernard. *epist. 2. & 42. & in serm. Ecce nos reliquimus omnia, & toto lib. de consideral. ad Eugen.* Tum denique, quia non satis intelligi potest, qua ratione beneficiarij obligari sint iure naturali, & diuino ad hæc superflua expendenda in pios vsus, magis quàm reliqua alia bona patrimonialia: si enim omnes fructus beneficiorum dantur beneficiario in præmium officij impensi, sic etiam dantur ob Missas, administrationem sacramentorum, prædicationem, &c. aliquæ eleemosynæ speciales. Ergo sicut potest liberè de his acquisitis disponere, poterit etiam de fructibus beneficij, aut vnde constat specialis horum prohibitio? Ergo dicendum est beneficiatos ex iustitia obligari superflua impia opera expendere, & contra facientes ad restitutionem teneri, si aliunde bona habeant, ipsósque sic accipientes non esse in conscientia tutos. sic pluribus relatis defendit Nauarr. *cap. vltim. 16. qu. 1. in quæst. 2. monito 7.* & alij plures, quos refert, sed non sequitur, Molin. *de primogen. lib. 2. c. 10. num. 52.* & noster Molin. *tract. 2. de iust. disp. 144. in princ.* Couarr. *cap. cùm in officio, de testament. n. 2.*

5 Nihilominus his temporibus contraria sententia communior est, quámque reputo probabiliorem, cum Couarr. & vtroque Molin. *supra*, Soto *lib. 10. de iustit. quæst. 4. art. 3.* & 4. Francisc. Sarmiento *cap. si priuatum, 12. quæstionib. 1. & capite, nulli, 12.*

q. 3. & de redditibus, 2. part. cap. 1. & 2. & p. 4. cap. 1. Ægidius Coninch. *disp. 27. dub. 11. num. 185.* Lessio *lib. 2. cap. 4. dub. 6. num. 43.* Valent. *2. 2. disput. 10. quæst. 3. punct. 7. post medium*, & alij apud ipsos.

Ratio præcipua est, quia non est imponenda obligatio iustitiæ sine manifesto textu, vel ratione: at nullus est textus, neque efficax ratio hanc obligationem persuadés. Ergo. Et quidem quòd nullus sit textus, inde conuincitur, Nam esto in supradictis decretis vocentur clerici profanè expendentes bona, raptores, & homicidæ pauperum, id non conuincit: tum quia per exaggerationem dictum est; tum quia de sæcularibus auaris id ipsum sæpè Patres testantur, vt dicit D. Thomas *2. 2. quæst. 185. artic. 7. ad primum.* Quos certum est ex iustitia obligatos non esse superflua expendere: cùm autem dicitur in aliis decretis Ecclesiasticos non dominos, sed administratores esse, vt *in cap. qui Christi, 12. quæst. 2. & cap. res Ecclesiæ, 12. quæst. 1.* vel intelligendum est de bonis ipsius Ecclesiæ, vel de redditibus ante diuisionem, vel facta diuisione de redditibus fabricæ applicatis, vel denique si de applicatis ipsis clericis intelligatur, dicendum est non esse dominos absolutos, quin habeant strictissimam obligationem misericordiæ in pauperes superflua expendendi. Quòd autem nulla adsit ratio efficax obligationem iustitiæ persuadens, sic probo. Hæc enim obligatio oriri debet ex eo quòd ij fructus dati sint à fidelibus, vel ab Ecclesia sub hoc onere, & obligatione: nullibi autem constat sic data esse à populo, sed potiùs constat absolutè esse donata in sustentationem ministri, & vt ipsi Deo famularentur feruentiùs, maioréque cum splendore procederent, & apud populum honorabiliores existerent. Adde. Fructus beneficij præcipuè consistant in decimis, primitiis, & oblationibus, quæ tamen non liberaliter, sed ex debito iustitiæ dantur à populo ministris Dei. Ergo in his non potest populus obligationem aliquam iustitiæ imponere. Ab Ecclesia autem non constat sub prædicto onere data esse fructus, imò potiùs contrarium non leuiter colligitur ex eo quòd Ecclesia non rescindat donationes profanas, & excessiuas factas à clericis in detrimentum pauperum: si enim pauperes ius iustitiæ haberent ad superflua sustentationi ministrorum, non est credendum Ecclesiam permissuram eos sæpè ita defraudari. Item possent pauperes clam surripere, si ipsis constaret diuitem non esse erogaturum, & soluentes decimas partem reseruare, vt pauperibus tribuant; illósque indemnes seruent; & denique concederetur pauperibus actio in iudicio contra clericos non erogantes: quæ omnia absurda sunt. Non igitur dicendum est, ex iustitia pauperibus superflua deberi.

2 Neque obstant in contrarium adducta: licèt enim pauperibus fauorabilior esset applicatio fructuum sub onere pauperibus expendendi quæ superfint: at ministris Ecclesiæ est odiosior, quod sufficit, vt sic applicati non sint: obligatio autem ministrorum ex charitate expendendi superflua beneficiorum non prouenit tam ex donatione, seu modo, quo fructus recipiunt, quàm ex statu clericali, quem habent. Hic autem status obligat ipsos bona propria illius, qualia sunt beneficij fructus, in opera pia expendere, non autem obligat eo stricto rigore bona per industriam, aut specialem laborem acquisita.

Quòd si inquiras, quid factum est de parte illa pauperibus olim assignata, videtur enim permixta cum parte beneficiariis competente, ac proinde teneri beneficiarios illam ex iustitia pauperibus tribuere?

Respondeo hoc argumentum probare obligatos esse beneficiarios illam partem pauperibus tribuere, etiamsi ad suam sustentationem superflueret. Deinde dico illam partem Episcopis, clericis, & fabricis esse applicatam, ac proinde obligationem inter omnes æqualiter diuidi. Tertiò respondeo cum Soto *supra*, ex illa parte pauperum hospitalia esse fundata, vel potiùs ad Principes, & Reges sæculares deuenisse ob Ecclesiæ defensionem.

PVNCTVM VII.

An quæ dicta sunt de beneficiariis, intelligi debeant de pensionarijs.

1 *Proponuntur varia sententiæ.*
2 *Conciliantur iuxta diuersitatem pensionum Ecclesiastica, vel sæcularis.*

1 NEgat Vasquez *opuscul. de eleemosyna, cap. 4. fine, num. 22.* vbi dicit se nullum vidisse authorem obligantem pensionarios ex charitate adhuc ad vberiores, vel alias eleemosynas, quàm alios sæculares. Licèt enim (inquit) bona sint Ecclesiastica, dantur tamen in pensionem propter bonum Ecclesiæ, & in ipsorum alimentum, & sustentationem. Status autem pensionarij (si aliàs beneficiatus non sit) non obligat specialiter. Contrarium defendit, Nauarr. *in apolog. quæst. 1. monito 80. & in opuscul. de spoliis clericorum paragrapho 1. num. 6. & paragrapho 7. num. 7.* vbi pensionarios beneficiatis æquiparat, sed latiùs id probat *tractat. de redditibus,*

quæst.1. monito 32. iis argumentis. Primò, quia hæc obligatio est annexa redditibus beneficiorum. Ergo ad quoscumque transeunt, debent cum hoc onere transire, argum. *cap. litteris de pignoribus, cap. pastoralis de decimis.* Secundò non potest pensionarius ex pensione aliter disponere, quam vult Pontifex, qui concedit solùm pro alimentis. Ergo tacitè insinuat nolle vt eos prodigant, *cap.1. 12. distinct.* & §.1.44. *distinct.* Tertiò remedium ordinarium fauorabilius est extraordinario, ex *glossa penultim. Clement. 2. de officio ordinar.* At redditus pensionum est extraordinarius, redditus verò beneficiorum est ordinarius. Si ergo redditus beneficiorum hoc onus habent, non debent pensionum redditus ab illo eximi. Quartò ei qui minus præmij meretur, non debet plus dari. argument. §. 1. *Institut. de iustitia, & iure, & l. iustitia, ff. eod. tit.* minus autem meretur pensionarius, qui non tenetur dicere officium diuinum, neque seruire, quàm beneficiatus, qui ad vtrumque Ergo. Quintò sequeretur pensionarium posse pro libito de fructibus pensionis in vita, & in morte disponere tanquam de patrimonio suo, quod est alienum à praxi recepta, & contra constitutionem Pij V. quam refert Nauarr. §. 1. *num. 6.* & §. 8. vbi æquè eximit ab spoliis beneficiatos, & pensionarios, cuius beneficium; aut pensio triginta ducatorum de camera non excedit, quia non præsumuntur habere spolia, quibus tam tenues redditus sunt concessi.

2 Dicendum tamen est duplicem esse pensionem ex beneficij fructibus concessam, aliam sæcularem, aliam Ecclesiasticam, vt aliis relatis bene docet Garcia *de benefic. 1. part. cap. 1. à n. 1. præcipuè à n.* 8. De pensione sæculari procedit opinio Vasquez, at de pensione Ecclesiastica opinio Nauarri. Ecclesiastica pensio est, quasi quoddam beneficium, illiúsque naturam imitatur, ac proinde quidquid obligationis beneficiato imponitur ex fructibus beneficij, imponi etiam debet pensionario; & ita notauit Molin. *tract. 2. de iustit. disp. 145. post princip. vers. ex eadem Bulla.*

PVNCTVM VIII.

Quid dicendum sit de beneficiariis religiosis.

1 *Religiosi assumpti ad beneficium sæculare, vel regulare non habent dominium redditiuum beneficij, sed penes monasterium est.*

2 *Religiosus Episcopus eodem modo, ac alij sæculares Episcopi, habet dominium redditiuum beneficij secundùm plurium sententiam.*

3 *Contrarium defenditur.*

4 *Fit satis fundam. n. 2. adductis.*

5 *Religiosus Episcopus prodigè disponens de Ecclesiasticis redditibus, contra iustitiam peccat, & accipiens ad restitutionem tenetur.*

1 CErtum est religiosos assumptos ad aliquod beneficium sæculare, vel regulare, nullum habere dominium redditiuum beneficij sed penes monasterium esse, ipsíque solùm administrationem concedi ad vsus pios, & non aliter. Quocirca si aliquid in profanos insumant, peccabunt mortaliter; tum contra votum paupertatis, tum contra iustitiam, & alienatio facta nulla est. Hoc tamen (inquit Vasquez *de redditibus, c. 3. dub. 8.*) intelligendum est de religiosis assumptis ad beneficium sæculare, vel regulare ad nutum amobile: nam si beneficium sit perpetuum, neque per superiorem religionis amoueri possint, credit verè dominos esse, & eodem modo de redditibus beneficij disponere posse, ac possunt alij clerici sæculares beneficiati. Sed contrarium omnino dicendum est, cùm nullus sit textus, neque ratio efficax persuadens eos à voto paupertatis liberos esse, quod ex dicendis de religiosis Episcopis ampliùs constabit, neque vllus alius est Doctor, qui eos à paupertatis voto eximat, sed potiùs dicunt omnes verè manere religiosos, vt videre est apud Sanchez *lib. 6. c. 6. n. 36.*

2 De religiosis ergo ad statum Episcopalem assumptis non desunt Doctores, qui affirmant eodem modo de bonis Ecclesiasticis disponere posse, ac alios Episcopos sæculares, quia illorum habent dominium, & administrationem, sic docent Sotus *lib. 7. de iustit. quæst. 4. art. 2. ad vltim. & lib. vltim. quæst. vltim. art. vltim. col. 4.* Vasquez 1. 2. *quæst. 96. art. 4. disp. 165. cap. 6. num. 91. ad finem, & n. 104. & in opuscul. de redditibus c. 3. dub. 7.* Michaël Medin. *de sacram. hom. contin. lib. 5. cap. 26.* Angles *floribus, 2. part. quæst. vnica, de voto, art. 2. post. 3. difficult. dub. 5.* Palaz 4. *distinct. 38. disput. 2. fol. 384. col. 1. initio.* Gratian. *regul. 310. num. 4.* Mouentur primò, & præcipuè ex *cap. statutum, 18. quæst. 1.* vbi dicitur statutum est, & secundùm sanctos Patres à Synodo confirmatum est, vt monachus, quem electio canonica à iugo regulæ monasticæ absoluit, & sacra ordinatio de monacho Episcopum fecit, velut legitimus hæres, paternam sibi hæreditatem postea iure vendicandi potestatem habeat. In quibus verbis videtur clarè exprimi habere dominium hæreditatis paternæ. Primò, quia dicitur esse legitimus hæres, si autem monasterium, vel Ecclesia acquireret dominium, ipsa, & non ipse legitimus hæres diceretur, sicut dicitur de monacho existente in monasterio. Secundò, quia conceditur potestas vindicandi hæreditatem paternam, non Ecclesiæ, sed sibi; vindicare enim, sibique acquirere proprium est veri domini. *l. in rem actio, ff. de rei vindicat.* Tertiò, quia non cogitur paternam hæreditatem vindicare, sed potestatem habet illam vendicandi, ac proinde illam renuntiare potest, quod nequaquam fieret, si dominus non esset. Secundò mouentur, quia non apparet apud quem dominium illius hæreditatis existat, non apud pauperes, tum quia est communitas nimis indeterminata, tum quia non posset in alios vsus Episcopus religiosus expendere. Neque item est apud Ecclesiam vniuersalem, à quo non fuit ipsi applicata. Neque item apud Ecclesiam illam particularem, ad quam assumptus est, alias non liceret transitato ad aliam Ecclesiam deferre secum hæreditatem, sicut transitato è monasterio ad Episcopatum non licet deferre secum, quæ in monasterio acquisiuit. Neque obstat obligatum esse Episcopum ea bona relinquere Ecclesiæ; quia hoc solùm probat non habere liberam facultatem disponendi in morte; & meritò, quia cùm ratione Ecclesiæ dominium illorum acquisiuerit, ad ipsam Ecclesiam iustissimum est, vt perueniant. Tertiò cùm voto paupertatis compati non potest dispositio bonorum perpetua, & independens ab aliquo superiore: at religiosus factus Episcopus habet iure diuino administrationem, & dispositionem bonorum, quæ ab ipso auferri nullatenus potest, nisi in pœnam alicuius grauis delicti. Ergo.

3 Nihilominus recedendum non est à communi sententia, quæ affirmat religiosum factum Episcopum, & obstrictum voto paupertatis manere, & consequenter incapacem dominij proprij. sic tenet diuus Thomas 2. 2. *quæstion. 185. art. 8.* ibi Caietan. Valent. *disp. 10. quæst. 3. punct. 8. col. 3.* Couarruuias *c. 1. de testament. num. 18.* Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 10. num. 28.* Ægid. de Coninch. *disp. 27. dub. 11. num. 200.* Thomas Sanchez pluribus relatis *lib. 6. in Decalog. cap. 6. num. 8.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap. 4. dub. 5. n. 29. & c. 41. dub. 11. num. 92.* Nauarr. *comment. 1. de regula, num. 31. & comment. 2. num. 17. & comment. 3. num. 46. & lib. de redditibus Ecclesiast quæst. 1. monito 11. n. 1. & 2. & monito 52. num. 1.* Sarmiento *de redditibus, 1. part. cap. 1. n. 10. & in defens. illius prima part. mon. 11. n. 2. & 3.* & alij.

Probo, quia religiosus factus Episcopus verus religiosus existit; aliàs non obligaretur habitum suæ religionis portare: sed de essentia religionis non solùm est votum castitatis, sed etiam paupertatis, & obedientiæ. *cap. cùm ad monasterium, de statutis monachorum, fine.* Ergo sic factus Episcopus omnia hæc vota retinet. Secundò, quia vota religiosorum in tantum dispensari poterant, quatenus obstarent muneri Episcopali, sed abdicatio dominij non obstat huic muneri concessa libera facultate administrandi redditus Episcopales, cæteráque bona in quoslibet decentes vsus. Ergo non est dicendum in voto paupertatis dispensatos esse.

4 Neque obstant in contrarium adducta.

Ad primum desumptum ex *cap. statum*, respondeo religiosum factum Episcopum esse legitimum hæredem, sibique vendicare hæreditatem non pro se, sed pro sua Ecclesia, sicut existens in monasterio ius successionis habet, & hæreditatem sibi vendicat non pro se, sed pro monasterio, iuxta *l. Deo nobis, 56. §. hoc etiam, C. de Episcop. & cleric.* vbi cauetur, ne parentes priuent filios religiosos hæreditate sibi obueniente, & subditur. Sin verò vltimam voluntatem parentes, neque testamento, neque alio vltimo elogio declarasse monstrati fuerint, omnem parentum substantiam hæredes, quibus ab intestato competit, secundùm leges nostras sibi defendant, nullo impedimento ex sanctimoniali conuersatione generato, siue soli, siue cum aliis ad successionem vocantur. Neque ex illis verbis, potestatem habeat vindicandi, inferrur non debere de facto vindicare, sed explicatur, quod difficultatem ingerere poterat. Adde, etsi posset non vendicare, sed renuntiare. inde non infertur illius habere dominium, sed plenam, & liberam administrationem.

Ad secundum dico, dominium illius hæreditatis esse apud Ecclesiam, ad quam assumptus est, sed cum potestate libera transferendi, dum viuit, in aliam Ecclesiam, & in quodlibet pium opus. In morte autem Ecclesiæ relinqui debet, non vt liberè Ecclesiæ donatum, sed vt proprium Ecclesiæ, vt satis indicant illa verba textus, iuncta glossa, *ad altare ad quod sanctificatur, & intitulatur secundum sacros canones restituat.* Verbum enim *restituat.* Ecclesiæ esse proprium indicat.

Ad tertium nego cum voto paupertatis compati non posse dispositionem liberam perpetuam in vsus pios bonorum Ecclesiasticorum, alias religiosus ad parochiale beneficium assumptus, quo priuari nullatenus possit, nisi ob vrgentem causam, religiosus non esset, cùm haberet ius perpetuum disponendi de bonis: quod autem hæc perpetuitas ex iure diuino, vel humano prouenit, impertinens esse videtur.

5 Ex his infertur religiosum Episcopum prodigè disponentem res Ecclesiasticas, & bona sibi obuenientia contra iustitiam peccare, & accipientem obligatum esse restituere, nisi Ecclesia remittat, quia caret bonorum dominio, & sola administratio ad honestos vsus illi est concessa, sic Lessius *lib. 2. de iustit. c. 4. dub. 5. n. 19.* Thomas Sanchez *lib. 6. in Decal. c. 6. n. 13.* Coninch. *disp. 27. dub. 11. à n. 200.*

PVNCTVM

PVNCTVM IX.

An pauperi patienti extremam, vel grauem necessitatem, liceat aliena surripere, eáque consumere.

1 *In extrema necessitate potest, si alia via succurrere sibi non valet.*
2 *An teneatur prius rogare diuites, vt sibi succurrant.*
3 *Non potest per vim à domino impediri, quin pauper sibi succurrat extremè indigens.*
4 *In graui necessitate plures censent inuito domino non posse aliena surripi.*
5 *Probabilius est oppositum.*
6 *Satisfit fundam. num. 4. adducto*
7. *Si proximus in eadem necessitate existit, non potes ab illo rem surripere.*
8 *Expenditur, an tenearis reddere debitum Petro, eo indigente aequaliter.*

1 IN extrema necessitate ferè omnes Doctores affirmant, si alia via sibi succurrere non potest; quia quilibet habet strictissimum ius, propriam vitam defendendi, & consequenter assumendi quæ ad hanc defensionem necessaria sunt. Item diues à quo assumit pauper bona, habet obligationem ea ipsi donandi. Ergo non est præsumendus inuitus, vel saltem non erit rationabiliter. Adde omnia in illa necessitate facta esse communia ab authore naturæ cùm ad conseruandam hominum vitam ea produxerit; & sub hoc onere certis dominis tradiderit.

2 Dixi, si alia via sibi succurrere non potest. Nam si rogando amicabiliter diuitem, vt succurrat, potest sibi prouidere, nullatenus licet ab eo bona clam auferre, quia nemini licet aliena surripere, cùm propria per donationem habere possit, sic supponunt omnes, & expressè notauit Coninch. *disp. 27. dub. 10. num. 118.* Lessius *lib. 2. cap. 12. dub. 12. num. 66.* vbi dicit omissionem huius conditionis non videri peccatum mortale, si scandalum absit, quia siue dominus concedat, siue non, potest accipere pauper sibi necessaria. Ergo est solum inordinatio in modo quæ non videtur ita grauis. Addit verò Coninch ab hac petitione non excusari pauperem, etiamsi nobilis familiæ sit, & valde pudeat mendicari; quia in tanta necessitate pudor ille (inquit) vincendus est, & aliquibus diuitibus necessitas manifestanda, præcipuè cum huiusmodi necessitas non ex culpa euenire soleat. At hoc durum mihi videtur, quia inde obligaretur pro remedio suæ necessitatis extremæ, grauem saltem iubire, qualis est ab statu cadere mendicando, quod aliqui ita ægrè ferrent, ac ipsam mortem. Quare Lessius dixit virum honestæ conditionis non teneri ostiatim mendicare, fauetque Lorca 2. 2. *sect. 3. disput. 39. membr. 1. num. 9.* reputans eum esse in extrema necessitate, qui est in certo periculo ita decidendi ex honesto statu, vt non possit vitam sustentare, nisi discendo artem mechanicam, aut mendicando, quod licèt verum non sit, probat tamen esse grauissimum malum. Ergo si ob vitandam grauem necessitatem potest proximus aliena surripere, poterit ob vitandam extremam, absque obligatione mendicandi. Quocirca solùm existimo obligari posse pauperem vni, vel alteri diuiti secretò necessitatem manifestare, si probabiliter credat eos hac via esse succursuros; quia hæc manifestatio non videtur grauiter ignominiosa, neque grauem pudorem causare.

3 Hinc fit sic accipientem non posse à domino impediri, quòd si impediat eum repellendo, iniustus est, & hanc iniustitiam potest accipiens propellere, etiam diuitem occidendo, si opus sit. sic Lessius *lib. 2. cap. 12. dub. 12. num. 69.* Coninch. *disp. 27. dub. 10. num. 169.*

4 In graui verò necessitate est inter Doctores controuersia, an licitum sit aliena inuito domino surripere? Negare videtur D. Thomas *2. 2. quæst. 66. artic. 7.* & ibi Caietanus, Sotus *lib. 5. de iustit. quæst. 3. artic. 4.* Couuarruuias *regul. peccatum, part. 2. §. 1. n. 3.* & supponit Suarez *disp. 7. de charitate, sect. 5. num. 8.* & fauet *cap. si quis, 3. de furtis*, vbi imponit pœnitentiam furanti in necessitate graui: dicitur enim, si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel panes, pœniteat tres hebdomadas, & si reddiderit, non cogatur ieiunare. Ratio autem est, quia pauperi non licet surripere, nisi in quantum diues obligatus est illi dare, aliàs esset bellum iustum ex vtraque parte, sed diues obligatus non est huic patienti grauem necessitatem dare, sed potest eo omisso alium eligere. Ergo. Quòd si dicas id verum esse, cùm dominus non habet bona, quibus possit omnibus patientibus grauem necessitatem subuenire, secus si illa habeat. Hinc sumo argumentum: Pauperi constare non potest diuitem habere bona superflua status, quibus omnibus egenis grauiter succurrere possit, cùm necessitates graues frequentes sint, imò contrarium debet præsumere. Ergo stante hac ignorantia non habet ius aliena surripiendi.

5 Nihilominus probabilius censeo patientem grauem necessitatem, si alia via succurri non potest, posse clam à diuite aliena surripere. sic docuit Nauarr. *cap. 17. num. 5.* Petrus Nauarr. *lib. 2. de restit. cap. 1. num. 574.* Lessius *lib. 2. cap. 12. dub. 12. num. 71.* Vasquez *cap. 1. de eleemosyna, dub. 7. num. 60.* Coninch. *disput. 27. dub. 10. num. 162.*

Ratio sumitur ex contrario fundamento. Est enim insita diuiti obligatio ex charitate succurrendi cuilibet patienti grauem necessitatem, sicut patienti extremam, si commodè potest. Hoc autem sufficienter pauperi constat, si illi constet de sua graui necessitate, & de potentia diuitis, & ignoret, an alij patiantur eandem, secumque concurrant: iis enim conditionibus positis, tenetur diues succurrere, & in acceptis à paupere consentire. Ergo pauper accipiens non peccat. Quòd si de facto plures patientes grauem necessitatem concurrant, & cognitæ sint à diuite, quibus omnibus satisfacere non potest ex bonis, quæ sibi supersunt, sed solùm vni, vel alteri, credo tunc non posse pauperem clam surripere, si ipsi non constat nolle aliis diuitem eleemosynam impertiri, quia in tantum potest, in quantum diues tenetur. At in tali casu diues non tenetur ei eleemosynam concedere, sed potest eam aliis seruare. Ergo. Neque obstat patientem extremam necessitatem posse à diuite clam necessaria surripere, etiamsi plures alij similem necessitatem patientes concurrant, & diues non possit omnibus prouidere, quia ius conseruandi vitam, quia est nimis exemptum, hanc tribuit facultatem, neque vllus conqueri rationabiliter potest, quòd sic conseruare studeat. sic Vasquez *de eleemosyna, cap. 1. dub. 7. num. 62.* Fateor tamen ob hanc rationem etiam in graui necessitate esse probabile. Nam cùm diues omnibus illis diuisim teneatur prouidere, qui præuenit accipiendo, iure à natura sibi concesso videtur vti.

6 Neque nostræ sententiæ obstat, *cap. si quis.* nam, vt rectè explicat D. Thomas *2. 2. quæst. 66. artic. 1.* & ex illo Vasquez *Dicto dubio 7. num. 65.* Lessius *lib. 2. cap. 12. dub. 12. fine.* Coninch. *disput. 27. dub. 10.* & alij. Loquitur textus, quando furtum commissum est propter necessitatem communem, non tamen vrgentem, & grauem: cùm verò dicitur, si restituerit, non ieiunet, indicatur duplicem esse furanti extra grauem, & extremam necessitatem pœnitentiam imponendam. Primò trium hebdomadarum pœnitentiam. Secundò ieiunium, quæ ieiunij pœnitentia restituendi statim non imponitur. Quòd si velis loqui textum de furante in graui & extrema necessitate, respondere debes. Primo peccasse sic furantem, qua indebitè alienam rem vsurpauit, quia fortè rogando poterat obtinere. Secundò impositam esse pœnitentiam non ob peccatum, sed ob peccati similitudinem. Adde textum non esse Pontificium, neque ex aliquo Concilio desumptum, sed ex pœnitentiali Theodori. Ratio autem, qua illa sententia nitebatur, satis ex probatione conclusionis nostræ dissoluta est.

7 Aduerto tamen primò, te non posse etiam in extrema necessitate constitutum, surripere rem alienam ab alio æquè illa indigente, quia tunc ipse non teneretur tibi dare, & ratione possessionis ius acquisiuit prælationis. Secundò aduerto rem valdè pretiosam te non posse ab illo sumere, vt tuæ necessitati satisfacias, quia, vt suprà dixi *punct. 4.* non tenetur diues cum tam graui iactura bonorum tuæ necessitati prouidere, quia id cedit in reipublicæ damnum.

8 Dices. Ergo debens ex furto Petro magnam quantitatem, tenetur cum tali periculo Petro reddere, si videat Petrum in æquali necessitate existere, quia retentio est primæ acceptionis continuatio. Si ergo non licet primò accipere, neque licebit acceptum retinere, concedit Lorca *2. 2. disp. 38. n. 11.* quoties res debita Petro in specie existit, quia Petrus habet ius in specie eam vendicandi, quo iure non videtur priuandus ob necessitatem possidentis, cùm ipse ea æquè indigeat, & possessio iniusta non debet raptori prodesse, & domino nocere, & hoc mihi probabilius videtur, si vterque creditor, & debitor in necessitate concurrant, neque priùs debitor, quàm creditor, consentit Vasquez *de eleemosyna, cap. 1. dub. 9. num. 71.* esto censeam satis probabile oppositum, vt affirmat Lessius *lib. 2. cap. 16. dub. 1. num. 13.* & Coninch. *disp. 27. dub. 10. n. 171* Qui mouentur ex eo, quòd pro eo tempore cessat vis, & potestas dominij iure gentium introducta; & res fiunt quoad vsum primò capientis, & possidentis. Sed respondeti potest hoc esse verum, si capiat, si possideat iustè: at capiens, & possidens per furtum, non capit, neque possidet iustè, neque tollit domini possessionem. Necessitas autem superueniens non potest facere, vt iustè possideat, si simul cum necessitate domini concurrat. Ergo.

PVNCTVM X.

An consumens rem alienam in necessitate, teneatis restituere, si ad pinguiorem veneris fortunam.

1 *Ex quo pendeat resolutio huius difficultatis.*
2 *Si alienum habeas ex contractu transferente dominium, teneris, secus si habeas alienum ex contractu non transferente dominium.*
3 *Si ex delicto alienum habeas, communior sententia docet te esse obligatum restituere. Contrarium est satis probabile.*

1 REsolutio huius puncti pendet ex dictis *punct. 4.* vt benè aduertit Coninch. *disput. 27. dub. 10. n. 161. & 164. concl. 2.* Vasq. *opuscul. de eleemos. dub. 8. n. 67.* ibi enim asseruimus plures esse casus, in quibus debebat dues gratis omnino, & sine obligatione eleemosynam concedere, & plures esse, in quibus poterat obligationem restituendi imponere. In iis ergo casibus, in quibus hæc obligatio imponi potest, si rem accipias secretè, teneris, cùm ad pinguiorem veneris fortunam, restituere, quia non potes alia via accipere, quàm ipse tenetur præstare. Neque præsumi potest nolle diuitem sibi rem restitui, cùm id velle possit.

2 Difficultas ergo est, an si alienam rem ante necessitatem possideas, & in necessitate constitutus illam consumas, excuseris à restitutione, sicut si tunc accipiens rem illam consumpsisses? Qua in re certum est, si rem possessam & tibi necessariam habebas ex contractu transferente dominium, qualis est mutuum, vel venditio, teneri restituere, quia tunc non consumis alienum, sed proprium, & obligatio ex contractu reddendi rem perseuerat. Coninch. *disput. 27. dub. 10. n. 167.* Vasquez *de eleemosyna, capite 1. dub. 8.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 6. num. 16.* & alij apud ipsos. Si autem ex contractu non transferente dominium habebas, verbi gratia, ex commodato, vel depositio, censeo probabilius te non esse obligatum restituere, quia nec restituere teneris ex re accepta, cùm nihil illius supersit, vt suppono, neque ex iniusta acceptione, cùm nulla fuerit, neque etiam ex contractu priùs facto, hic enim solùm obligare potest ad reddendam rem, quando culpa depositarij periit; secus si absque illius culpa, vt in præsenti contingi, & ita tradunt plures relati ab Azorio *lib. 12. c. 8. quæst. 7.* Torres *disp. 82. dub. 7. ad finem*, quibus accedit Petr. Nauarr. *lib. 4. de restit. c. 4. n. 26.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. punct. 6. num. 26.* Lessius *lib. 2. c. 16. dub. 1. num. 5.*

3 Quòd si rem alienam tibi necessariam habes ex delicto furti, vel rapinæ; communior sententia tenet te obligatum esse transacta necessitate similem restituere, quia esto licitè illam consumas in necessitate: at obligatio ante necessitatem contracta ex iniusta acceptione non periit, sed suspenditur. sic Vasquez *illo dub. 8. fine, num. 68.* affirmans neminem contradicere. Bonacina *dict. num. 16.* Petrus Lorca *disp. 38. num. 14.* & alij plures apud ipsos. Ratio est, quia ad subleuandam necessitatem opus non est debitum extingui, sufficit eius restitutionem impedire. Verùm contrarium censeo satis probabiliter, & forte probabilius dici posse, cum Petro Nauarr. *lib. 4. cap. 4. num. 24. & 25.* Coninchus *disput. 27. dub. 10. num. 66.* quia sic consumens rem videris satisfacere obligationi restituendi antea contractæ, cùm rem consumas, sicuti dominus tenetur velle consumi, si apud ipsum staret. Et confirmo. Ab onere restituendi rem, liberatur iniquus detentor, si absque eius culpa periit res furto ablata, eodem modo apud dominium existens peritura, vt benè probat Lessius *lib. 2. cap. 12. dub. 15.* Atqui si res illa apud dominum existeret, eodem modo periret, ac periit apud te iniquum detentorem, cùm ipse dominus teneretur tibi in necessitate extrema existentia donare, Ergo.

PVNCTVM XI.

Vtrùm existens in necessitate, tenearis rem alienam restituere creditori, necessitate simili laboranti, vel possis restitutionem omittere.

1 *Non teneris, si alienum retines ex contractu.*
2 *Si retines ex delicto, neque res existit in specie, non teneris.*
3 *Secus, si res aliena in propria existit specie.*
4 *Idem quod dictum est de tua necessitate, dicendum est de necessitate illorum, qui tibi in primo gradu coniuncti sunt.*

1 DVpliciter rem alienam retinere potes, vel ex contractu, vel ex delicto. Si habes ex contractu, probabilius censeo non solùm in extrema, sed etiam in graui necessitate te non esse obligatum restituere; quia in pari casu melior est conditio possidentis, quod est manifestum, si habes rem ex contractu transferente dominium. At si habes rem ex contractu depositi, precarij, commodati, quibus dominium non transfertur, neque finitum est tempus contractus, est probabilius, quia licèt dominium apud te non sit, est tamen iusta possessio, & vsus pro eo tempore. Ergo potes te, eousque creditori præferre. sic Vasquez *in opusc. de eleemos. c. 1. dub. 9. n. 73.* Bonacina *disp. 3. q. 4. de charit. punct. 6. n. 24.*

2 Si autem ex delicto debeas, distinguendum est, vel res debita existit in specie, vel non? Si non existit, non teneris tunc cum æquali tua iactura restitutionem facere, quia & dominium, & possessio tibi fauent, nec potes dici retinere alienum, sed proprium cum obligatione reddendi ablatum; quæ obligatio ob necessitatem suspenditur. Quod non solùm existimo verum in extrema necessitate, sed etiam in graui; grauis enim necessitas eo modo, quo extrema, facit omnia communia. sic Lessius *lib. 2. c. 16. dub. 1. num. 20.* Limita, nisi causa fueris necessitatis creditoris quia tunc debes cum iactura propria æqualem creditoris reparare, quia est melior illius conditio. sic Bonacina *disp. 3. q. 4. de charit. punct. 6. n. 14.*

3 Si verò res debita ex delicto in propria existit specie, placet mihi sententia Vasquez *de eleemosyna, cap. 1. dub. 9. num. 70. & 71.* & Lorcæ *2. 2. disput. 38. num. 10.* Nauarr. *cap. 17. num. 60.* te esse obligatum restituere creditori, si creditor priùs actu, vel eodem tempore in necessitatem incidit; quia nō est æquum ob vsurpatam possessionem te velle creditori simili necessitate laboranti præferre. Si autem tu priùs in necessitatem incidisti, quia ratione necessitatis possides rem; seu rei vsum iustè, illam possessionem continuare censeris, quando alius in necessitatem incidit, & obinde à restitutione excusaris.

4 Quæ dicta sunt de tua propria necessitate, dicendum est de necessitate parentis, aut, filiorum, vxoris, imò & fratrum: ius enim fauendi iis tibi ita coniunctis præferendum videtur creditori sic pluribus relatis Bonacina *disp. 3. q. 4. de charitate, punct. 6. n. 14.* quamuis Vasquez *de eleemosyna, c. 1. dub. 9. n. 74.* in fratre limiter, cui creditorem existimat esse præferendum.

PVNCTVM XII.

Ex quibus bonis facienda est eleemosyna.

1 *Facienda est ex propriis in casu graui, & extremæ necessitatis, & alienis quando patiens necessitatem habet ius surripiendi.*
2 *Quid dicendum de bonis à communitate possessis. Qua ratione de illis facienda sit eleemosyna ab hominibus illius communitatis.*
3 *Quid illicitè, & turpiter acquisitis.*

1 FAciendam esse eleemosynam ex propriis, & quorum habes administrationem, & non ex alienis nemini est dubium. Non enim iniustitia committenda est, vt charitati subuenias, vt rectè docuit Augustinus *in lib. 50. homil. homil. 7.* relatus *in cap. fortè, 14. quæst. 5.* Solùm casus extremæ necessitatis excipitur, ad cuius medium aliena accipere potes, si alia via nequit prouideri. In casu grauis necessitatis solùm hæc habent locum, quando vrget præceptum eleemosynæ, & ipse patiens necessitatem illam ab inuito accipere poterat. Vasquez *de eleemos. c. 2. dub. 2.*

2 Ex his infertur, quid dicendum sit de bonis, quæ ab aliqua communitate possidentur? Dupliciter enim possideri possunt, vel collegialiter, vel particulariter: collegialiter possidentur, cùm non in singulos diuiduntur, sed à communitate, vel eius, qui illius curam gerit, dispensantur. Particulariter possidentur, cùm in singulos distribuenda sunt, singulíque illius communitatis ius habent, vt sibi signata portio detur. Si bona collegialiter possidentur, poterit communitas, seu maior illius pars, vel qui illius curam gerit, facere eas eleemosynas, quæ rectæ gubernationi illius communitatis expedire visæ fuerint *cap. cùm in cunctis, de his quæ fiunt à maiori parte capituli.* At si bona particulariter possidentur, necessariò requiritur consensus omnium illius communitatis, vt eleemosyna concedatur, quia cùm ad quemlibet sua pars pertineat, nequit sine eius consensu defraudari, colligitur ex *cap. cùm omnes, de constitutionibus.* sic Ioann. Medina *de eleemosyna, cap. 4.* Valent. *2. 2. disp. 3. q. 6. punct. 5. versic. secundò.* Vasquez *in opuscul. de eleemosyna, c. 4. n. 2.* vbi subdit cum Ioan. Medin. quamuis portionarij non habeant vocem in Capitulo, si bona eroganda in eleemosynas in illos essent diuidenda, nequaquam sine illorum consensu posse erogari. At credo in hac parte consuetudini esse standum: cedunt enim portionarij huic iuri, cùm Ecclesiam ingrediuntur, in qua non habent vocem in Capitulo, vt possit Capitulum ex bonis communibus, ad ipsósque pertinentibus eleemosynas facere, prout rectæ gubernationi expedire visum fuerit. Alias deberet Capitulum explorare consensum non solùm præsentium, sed absentium, vt aliquam eleemosynam faceret, quod est contra vsum receptum.

3 Secundò infertur, quid dicendum sit de illicitè, & turpiter acquisitis, an possis facere eleemosynam? Pro cuius decisione, suppono dupliciter te posse rem alienam illicitè acquirere. Primò vsura, furto, & rapina. Secundò præmio & mercede alicuius illicitæ actionis; scilicet, fornicationis, occisionis, iniustæ sententiæ, beneficij, Ecclesiasticæ collationis. Si furto, vsura, & rapina res acquisita est, & in specie existit, extra supradictum casum extremæ, vel grauis necessitatis non potes eleemosynam facere, sed debes domino restituere. Secus verò, si iam non existit in specie, neque ex eleemosyna impotens redderis ad restitutionem faciendam, quia tunc ex propriis eleemosynam facis, absque damno creditoris. Vasquez *c. 2. de eleemosyna, dub. vlt.* Suarez *disp. 7. sect. 2. de charitate, n. 6. & 9.* Si autem impotens redderis ad restitutionem, clarum est te non posse eleemosynam facere. Dubium tamen non leue est, an recipiens tenearis, si mala fide accepisti, credens dantem reddi impotentem ad restituendum? Et quidem teneris; quia cooperaris damno creditoris; eius debitum deteriorando. Si bona fide recepisti, & consumpsisti, non videris teneri; quia nec ratione rei acceptæ, quæ non existit, nec ratione iniustæ acceptionis, quæ nulla

nulla fuit, teneris. Si autem res accepta consumpta non est, aut si consumpta est, ditior es factus, ob cuius causam in æquiualenti perseuerat, alicui videberis esse obligatus, quia res illa obligata est creditori, neque cum illius damno tibi donari poterat. Ergo potest à creditore vindicari. Ergo tu teneris creditori reddere. Et confirmo. Si à principio rem accepisses, credens dantem impotentem reddi ad restituendum, esset iniusta acceptio, & obligatus esses creditori reddere. Ergo etiam es obligatus, cùm illam retines, & scis ex illius retentione creditori damnum parari. Et hoc mihi dicendum videtur cum Suarez *disput. 27. sect. 2. de charitate, num.* 10. Quamuis non careat difficultate, cùm bona specialiter obligata non acceperis; quia tunc tota obligatio debitoris esse videtur personalis, cui ipse satisfacere tenetur ex bonis, quæ habet, neque bona ipsius postquam sunt alienata, videntur cum illo onere transire, alias vindicari possent. Quòd si præmio, & mercede alicuius illicitæ actionis iam executæ acquisitum sit, poteris ex illis eleemosynam facere, quia dominium illorum acquisiuisti, neque teneris danti restituere. Non enim tenetur meretrix pretium sui corporis, neque iudex pretium iniquæ sententiæ restituere danti, postquam meretrix sui corporis copiam fecit, & iudex iniquam sententiam tulit. Ægidius Coninch. *disputat. 27. dub. 12. num.* 210. Lessius *lib. 2. cap. 14. dub. 8.* Excipio simoniacè acquisita ob beneficium, quæ restituenda sunt Ecclesiæ ante iudicis sententiam, vt in disputatione de simonia dicemus.

PVNCTVM XIII.

Qui eleemosynam facere possint.

1 *De quibus personis sit controuersia.*
2 *Seruus mancipium non potest facere eleemosynam, nisi ex consensu domini, censetur dominus consentire si sibi ex assignatis ad sustentationem subtrahat, vt expendat.*
3 *Enumerantur plures alij, casus in quibus seruus dominium bonorum acquirit, & illorum eleemosynam facere potest.*
4 *Quòd dicitur de seruis mancipiis, dicendum est de famulis.*
5 *Prodigus magnam eleemosynam facere non potest, bene paruam & suo statui conuenientem.*
6 *Minor & pupillus similiter absque tutoris, vel curatoris consensu, non possunt magnam eleemosynam facere. At si faciant, factum tenet, quousque repetatur.*
7 *Tutores, & curatores ex bonis illorum, quorum habent curam, moderatas eleemosynas facere possunt.*
8 *Filiusfamilias, etiamsi pubes sit, ex bonis profectitiis, aut aduentitiis, non potest facere eleemosynam, nisi quatenus pater præsumitur consensurus, secus de bonis castrensibus.*
9 *Religiosus superior eleemosynas facere potest ex bonis, quæ decenti sustentationi religiosorum superfunt. Alij verò religiosi solum ex præsumpto superioris consensu.*
10 *Vxor de bonis propriis eleemosynam facere potest, & quæ hæc sint.*
11 *Secus de dote, & bonis communibus, absque mariti consensu.*
12 *Limitatur doctrina, ne procedat in eleemosynis paruis, & quæ alia femineæ suæ qualitatis facere solent.*
13 *Item cum maritus est amens, vel absens.*
14 *Deinde cùm sit eleemosyna ad auertendum malum, vel impetrandum bonum, sed prudenter est concedendum.*
15 *Item cum maritus bona dissipat.*
16 *Tandem, vt non procedat si parentes, vel filij ex priori matrimonio indigeant.*
17 *Debet vxor computare in sua parte, dissoluto matrimonio, quæ sibi dedit.*
18 *Succurrere indigenti, eleemosyna confidente in actionibus necessarijs, quilibet potest.*
19 *De quibus bonis quis disponere potest, si habet ascendentes, vel descendentes.*
20 *Eleemosynas moderatas non tenetur quis computare in quinta, vel tertia parte bonorum, secus excedentes.*

1 CVm eleemosyna liberalis quædam donatio sit, dominiumque transferat in accipientem: clarum est, extra casum necessitatis fieri non posse ab alio, quàm à dominio rei donatæ, liberam illius administrationem habente, nisi ex præsumpta domini voluntate. Hinc oritur difficultas de seruis, & famulis, de filiisfamilias, de minoribus, & pupillis, de prodigo sub curatore constitutis, de religiosis, de vxore, qua ratione eleemosynas aliquas facere possint, cùm non habeant bona propria, vel si illa habeant, non habeant liberam illorum administrationem?

2 Et primò videndum est de seruis, & famulis. De quibus recepta est omnium sententia, seruum mancipium non habere bonorum dominium, sed esse apud dominum, cuius ipse est seruus, habetur expressè. *Institut. per quas personas, §. item nobis, & leg. placet. ff. de acquirenda hæreditate, leg. id vestimentum ff. de peculio. & cap. cùm olim, de priuilegiis, leg. 7. tit. 21. part. 4.* Ratio colligitur ex *supradicta lege, id vestimentum.* Si enim seruus domini est, & à domino possidetur. Ergo bona ipsius serui domini sunt, & à domino possideri debent. Ex qua doctrina infertur non posse seruum vllam eleemosynam facere, nisi ex consensu tacito, vel expresso domini. Dominus autem semper consentire censetur in eleemosynam factam de pecunia, aut cibis in sustentationem serui designatis: designans enim pecuniam illam in sustentationem, totum illud dispositioni serui remittere videtur. Quare si seruus sibi aliquid subtrahit, ex illo eleemosynam facere potest.

3 Secundò facere eleemosynam potest ex peculio proprio, si habeat: habere autem illud potest. Primò, si ab aliis sibi donatum est, ea conditione tacita, vel expressa, ne in potestatem domini deueniat. Quod contingit, cùm seruo datur in gratitudinem alicuius obsequij, absque præiudicio domini facti. Secundò, si ab ipso domino concessum est vel gratis, vel in præmium alicuius extraordinarij laboris. Tertiò, si in compensationem iniuriæ factæ ei donatum est. Quartò, si pecunia sic accepta aliquid acquisiuit. Ex his enim bonis eleemosynam facere potest pro libito: tum quia multorum sententia est, perfectum habere illorum bonorum dominium, & administrationem, neque posse à domino absque iniustitia impediri, quia leges decernentes seruum non posse sibi, sed domino acquirere, non sunt cum eo rigore receptæ: aliàs nunquam se posset seruus redimere, neque contra dominum actionem habere, neque cum eo contrahere, contra *l. vix, §3. ff. de iudic.* Adde esto in supradictis casibus non haberet seruus illorum bonorum dominium, negari non potest habere administrationem, quam saltem ex fidelitate impedire non potest dominus, ac proinde eleemosynam pro libito facere ex illis potest. sic Ægidius de Coninch. *dub. 5. n. 46.* Suarez *disp. 7. sect. 2. n. 2.*

4 Idem quod dictum est de seruis mancipiis, dicendum est de famulis; facere, inquam, posse eleemosynam ex bonis propriis, secus ex bonis dominorum, nisi rationabiliter præsumant ratum habituros. sic Coninch. *suprà, n. 50.*

5 Prodigus, cui datus est curator, & bonorum administratio est interdicta, nequaquam potest facere eleemosynam magnam: constat ex *l. 2. ff. de curatorib. furios.* paruas autem eleemosynas, & suo statui conuenientes facere poterit; quia in iis non videtur sibi præiudicare, neque officium curatoris eludere.

6 Minor, & pupillus eadem ratione non poterunt absque tutorum, vel curatorum consensu magnam, & excedentem eleemosynam facere, quia non habent expeditam suorum bonorum administrationem. At poterunt eas eleemosynas facere, quas alij eiusdem conditionis facere solent: quia in iis faciendis tutor, vel curator consentire debet. sic Coninch. *disp. 27. dub. 5. n. 61.* Quòd si de facto aliquam grauem, & magnam eleemosynam faciant, factum tenebit, neque obligatus est recipiens reddere, quousque repetatur à curatore, vel à minore petente restitutionem in integrum: quia sunt accepta à vero domino. sic Molin. *tract. 2. disput. 277. num.* 2. Sanchez plures referens *lib. 6. disp. 38. num. 1.* Anton. Gomez 2. *variarum, cap. 14.* Lessius *lib. 2. cap. 18. num. 81.*

7 Tutores, & curatores, & omnes illi, quibus alienorum bonorum cura demandata est, possunt moderatas eleemosynas facere; quia id pertinet ad rectam bonorum administrationem, quæ illis commissa est, & in bonum pupilli, & minoris cedunt, ipsique consentire tenentur. sic Azor. *2. p. lib. 12. cap. 10. q. 3.* Lorca *2. 2. disp. 40. memb. 1.* Vasquez *opusc. de eleemos. c. 4. n. 2.* Bonac. *disp. 3. q. 4. de charit. p. 6. n. 26.*

8 Filiusfamilias etiamsi impubes sit, non potest ex bonis profectitiis, aut aduentitiis eleemosynam facere, nisi quatenus præsumitur patet consensurus: quia horum bonorum dominium, vel saltem vlus fructus apud patrem residet. Præsumitur autem pater consentire, si ex datis sibi ad congruam sustentationem honestámve recreationem aliquid subtrahat, vt in eleemosynam expendat. sic Coninch. *disp. 27. dub. 5. num.* 58. Vasquez *cap. 4. de eleemos. num. 3.* De bonis autem castrensibus, aut quasi, poterunt, quas voluerint, eleemosynas facere, quia plena eorum administratio illis competit, quod intelligendum esse dicit Coninch. de filiis pauperibus; nam si impuberes sint, existimat non esse facilè permittendum dare magnas eleemosynas ob iudicij imbecillitatem, argum. *leg. fin. C. de testam. milit.* vbi denegatur potestas testandi tribuno militi etiam de bonis castrensibus, eo quòd stabilem mentem nondum sit adeptus. sed, vt benè aduertit Lessius *lib. 2. cap. 18. dub. 11. num.* 78. supradicta lux solùm locum habere potest in testamento, vel in donatione facta extraneo, non tamen ad causas pias, qualis est eleemosyna; si tamen hæ eleemosynæ in damnum graue ipsius filijfamilias cedant, poterit petere restitutionem in integrum, & illas non vt eleemosynas, sed vt donationes prodigas reuocare, Lessius *lib. 2. cap. 17. dub. 9.*

9 Religiosus superior, cui bonorum conuentus administratio commissa est, aliquas eleemosynas facere potest ex his, quæ decenti subditorum sustentationi supersunt: quia in iis conuentus consentire debet, & ad rectam illius administrationem pertinet. Item solùm prohibetur profanas donationes facere, vt constat ex Bulla Clem. VIII. *de largitione munerum*, edita anno 1594. cuius meminit Quaranta, *verbo largitio munerum pag.* 361. Ergo donationes ad pias causas ei tacitè conceduntur. Alij autem religiosi subditi nullas facere eleemosynas possunt, nisi ex tacito, aut expresso superioris consensu: censetur autem superior

consentire aliquibus eleemosynis religioso statui conuenientibus, ex eis, quæ eis ad viaticum, vel congruam sustentationem extra monasterium existentibus conceduntur, quia datur illis libera tunc illorum bonorum administratio, sic ex omnium sententia Suar. *disp.7.sect.2.n.3.* Vasquez *de eleemos.c.4.n.3.* Ratò tamen præsumitur consentire, vt existentes in monasterio eleemosynam faciant ex iis, quæ sibi ad victum apponuntur, quia obstat hæc dispositio rectæ domus gubernationi: sic Lorca 2.2. *disp.3.sect.36.n.6.* Torres *disp.84.dub.2.* Coninch. *disp.27.dub.5.n.47.* Lessius *lib.2.c.18.dub.11.n.85.*

10 Restat dicendum de vxore, de qua duo sunt certa. Primò certum est vxorem habentem aliqua bona, quorum dominium, & administratio ipsi competit, posse de illis disponere, prout voluerit. Hæc bona sunt, si quæ ad matrimonium tulit præter dotem, quæque vocantur bona paraphernalia. Item si quæ labore suo, & industria lucrata est, ad quem laborem ipsa non tenebatur, cùm (vt suppono) sufficientem dotem attulerit pro oneribus matrimonij. Tertiò, si ex assignatis à marito in sustentationem aliquid subtrahit, quia videtur illud suo labore esse acquisitum, vel ex consensu tacito viri disponi, sic ex D. Thoma, Paludan. Nauarr. & aliis docet Nauarr. *opusc.de eleemos.c.4.n.4.* & 6. Coninch. *disp.27.dub.5.n.91.* Lessius *lib.2.c.12.dub.14.n.84.* Bonacina *disp.2. de restit.quæst.10. punct.2.à n.5. & 9.versicul.quartò.* Aduerto tamen hoc verum esse spectato iure communi. Nam in Hilpania aliter est dicendum, cùm non solùm dotis, sed etiam paraphernalium bonorum administratio ad maritum pertinet, & omnia lucra constante matrimonio communia sunt vtrique coniugi, sic Vasq. *suprà.* Probabile tamen est hanc dispositionem regiam solùm habere locum in vxore nuptiis iam celebratis, vel in sponsis matrimonio consummato, secus in sponsis etiam de præsenti nondum cognitis, nec traductis ad domum. Couarr. *2.p.decret.c.7.§.1. n.4.* Valent. *2.2.disp.3.q.9.p.6.fine.*

11 Secundò certum est apud omnes vxorem non posse dotare, nec de bonis communibus eleemosynam facere absque viri consensu, quia esto habeat illius dominium, non tamen habet administrationem.

12 Hoc tamen limitandum est. Primò, vt non procedat de eleemosynis paruis, quas aliæ fœminæ suæ qualitatis facere solent: nam has posse vxorem facere ferè omnes admittunt, quia in iis consentire debet vir ob consuetudinem receptam, & quia hæc eleemosynæ largitio pertinet ad congruam, & decoram mulieris sustentationem, quam præstare vir tenetur, neque censendus est per absolutam prohibitionem has prohibere, sed solùm magnam, & excessiuam, sic ex Nauarr. Augustt. & Sylvest. docet Suar. *disp.7.sect.2.n.5.* Vasquez *de eleemos.c.4.n.4.* Coninch. *disp.27.dub. 5.n.52.* Lessius *lib.2.c.42.dub.14.n.85.* Bonacina *disp.2.q.10.de restit.part.2.n.6.*

13 Secundò limitant aliqui, ne procedat, cùm maritus est diu absens, vel amens, quia tunc competit vxori bonorum administratio, ac proinde eleemosynarum elargitio, sic Nauarr. *summ.c. 17.n.154.* Vasquez *n.6.* Coninch. *suprà n 54.* Sed subdit Nauarr. non debere excedere quantitatem, quæ à marito sui compote, vel præsente daretur. At Lessius *lib.2.c.12.dub.14.n.86.* cum Palud. Sylvest. & Angel. & Coninch. *suprà* Bonacina *n.9. vers.quintò*, doctrinam fatmant siue hac limitatione, sed absolutè dicunt eas eleemosynas facere posse, quæ sibi regulante prudentia visa fuerint conuenire. At mihi dicendum videtur cum Vasquez doctrinam Nauarri veram esse in casu absentiæ mariti, doctrinam Lessij, Paludani, & aliorum in casu amentiæ; quia in casu absentiæ mariti, est à marito vxori concessa administratio, & nomine mariti administrat, ipse enim est, qui administrationem retinet, licèt illam ob absentiam exercere non possit: non igitur vxor alio modo administrare potest, quàm sibi à marito fuerit præscriptum, vel quem intelligit marito placitum esse. At in casu amicitiæ, cùm ipsa sit à iure simpliciter administratrix, poterit, prout prudentia dictabit, eleemosynas facere.

14 Tertiò limitant, vt non procedat, si eleemosynas faciat ad auertendum malum aliquod temporale, vel spirituale sibi, vel marito imminens, impetrandúmque à Deo, sui suorúmque conuersionem. Quia licèt in iis maritus non consentiat, consentire debet, quia vtiliter eius gerit negotium, sic Lessius *lib.2.c.12.dub.24. n.85.vers. sextò.* Suarez *disp.7.sect.2.n.5.* Nauarr. *c.17.n.153.* Vasq. *in opusc.de eleemos.c.4.n.5.* Bonacina *disp.2. de restit.q.10 p.2.n.9. vers.tertiò*, & fauet exemplum Abigail 1.Reg.25. quæ laudabiliter munera obtulit Dauid, ne in suum maritum ampliùs sæuiret. Hæc tamen limitatio sic absolutè sumpta mihi nullo modo probatur, quia aperit viam vxoribus omnia bona liberè expendendi in pauperes putantes id sibi licere, vt à Deo impetrent gratiam, ne maritus vitiosus & inhonestus sit. Quocirca, vt benè dixit Coninch. *disp.27. dub.5. n.56.* solùm in casu aliquo rarò id est permittendum. Neque exemplum Abigail vrget, quia tunc donatio illa fuit necessarium medium ad temperandam iram Dauid. At eleemosyna regulariter non est medium vnicum, & efficax ad impetrandam peccatoris conuersionem, cùm orationibus, ieiuniis, & sacramentorum receptione id obtineri possit.

15 Quartò limitant, & benè, vt non procedat, cùm maritus bona dissipat ludo frequenti, comparationibus, luxuriis, & similibus; hinc enim vxor partem sibi contingentem surripere potest, vt se indemnem seruet, & ex illa eleemosynas, facere, quantum decens suæ familiæ sustentatio permiserit: quia marito non est concessa bonorum communium dissipatio, sed ministratio, de cuius essentia est, vt cedat in rei administratæ commodum. Cùm ergo tunc ipse maritus non administret, sed dissipet, poterit vxor partem, quæ sibi contingit, accipere administrandam, neque tenetur in dissipationem consentire, sic Lessius *lib.2. c.12. dub.14.n. 87.* Coninch. *disp.27.dub.5.n.58.* Bonacina *disp.2.de restit.q.10.pun. 2.n.9.versic. sextò.*

16 Quintò limitant, vt non procedat, si parentes eius, vel filij ex priori matrimonio habiti patiantur necessitatem, neque habeat bona propria, ex quibus illis prouideri possit, poterit tunc ex bonis communibus petita priùs à marito licentia: quia æquum non est eius bona accipere, ipso renuente, si ipso consentiente accipi possunt. Crederem tamen non peccare mortaliter, etiamsi hanc licentiam petere omittat, quia vir non est, neque esse potest inuitus in tali eleemosyna: siquidem negata licentia poterit vxor clam surripere, vt obligationem naturalem alendi sic sibi coniunctos exequatur, sic Lessius *n.78.* Bonacina *n.9.* Nauarr. *lib.3. de restit.c.1.n.161.* Quam doctrinam extendunt supradicti Doctores ad fratres ob naturalem coniunctionem; spectat enim ad decentem vxoris statum, ipsiúsque honorem, ne fratres suos permittat egere, cum bona habeat, ex quibus possit succurrere; fauétque *l.mutuæ 71.§.1. ff.de iure dotium*, ibi, manente matrimonio non perdituræ vxori ob has causas dos reddi potest, vt se, suósque alat, vt fundum idoneum emat, vt in exilium, vel in insulam relegato parenti præstet alimoniam, vt egentem virum, fratrem, sororémve sustineat.

17 Debet tamen vxor, quæ sic dederit, computare in sua parte, quando dissoluto matrimonio ad partitionem venerit cum viri hæredibus; quia non est æquum, vt ex alieno consanguineis succurrat, cùm habet propria, sic Lessius, & Bonacina *suprà.*

18 Tandem aduerto sermonem hucusque esse de eleemosyna, quæ fit per pecuniam, aut simile. Nam si de eleemosyna in actionibus humanis consistente loquamur, certum est, vxorem, filiumfamilias, religiosum, seruum posse liberè illam præstare, dummodo nihil deroget imperio illorum, quibus subditur, sic Suarez *disp. 7.sect.2. n.2.*

19 Sed inquires, an eleemosynæ coniugum computandæ sint in parte, de qua possunt liberè disponere?

Spectato iure regio Castellæ nullus, qui legitimos descendentes habeat, potest vltra quintam bonorum partem aliis extraneis liberaliter donare *l.30.Tauri*, quæ est *l.13.tit.9.lib.5.compilat.* si tamen caret filiis, & habet parentes, solùm de tertia disponere potest. *l.6.Tauri*, hodie *l.1.tit.8. lib.5.compilat.* Dubium ergo est, an debeant eleemosynæ in vita factæ computari in hac tertia, vel quinta parte; ita vt si excedant, non possit quis amplius disponere, sicut computantur in morte?

20 Breuiter respondeo (latiùs tractandum in materia de donationibus) si eleemosynæ excessiuæ grauiter non appareant, sed potiùs prudentis arbitrio videantur moderatæ, & conuenientes conditioni, qualitati donantis, eiúsque possibilitati nequaquam computandæ sunt, in quinta, vel tertia bonorum parte, de quibus liberè potest disponere, sed ex toto aceruo possessionis detrahendæ sunt, tanquam ea, quæ rigorosè sunt debita. Ratio est, quia harum eleemosynarum elargitio ad rectam domus gubernationem, decentemque sustentationem donantis pertinet: quæ ratio cessat, cùm eleemosynæ sunt excessiuæ. Præterea excessiuis eleemosynis defraudari hæredes possunt omni sua hæreditate, secus eleemosynis moderatis, sic docent Molin. *tom.2.tract.2.disp.282.§. dubium est.* Thomas Sanchez alios referens *lib. 6. de matrimon. disp. 36. n.6.& 11.*

PVNCTVM XIV.

Quibus danda sit eleemosyna.

1 *Facienda est indigenti, modò non foueat eius iniquitatem.*
2 *Vagabundis non est facienda eleemosyna, nisi grauiter indigeant.*
3 *Simulato pauperi vera est eleemosyna; qui affirment.*
4 *Ex hac doctrina inferunt non esse obligatum restituere, tametsi obligatus sit deceptionem tollere.*
5 *Probabilius est nullam esse eleemosynam ficto pauperi concessam, ipsúmque obligatum esse restituere.*
6 *Satisfit fundam.num.3.adducto.*
7 *Facienda est restitutio domino, vel veris pauperibus.*
8 *Quibus pauperibus distribuenda est eleemosyna, cùm à testatore mandatum est in pauperes distribui, & quid de filio spurio testatoris.*
9 *Vna taantùm non potest integra eleemosyna distribuenda in pauperes concedi, neque alis pauperibus à designatis.*
10 *Executor potest suis consanguineis pauperibus eleemosynam in pauperes determinatos distribuendam concedere, fraude cessante.*

1 COnstat apud omnes dandam esse pauperi indigenti, siue iustus sit, siue iniustus, siue amicus, siue inimicus, modò

modò non credatur iniquitatem, & inimicitiam de eleemosyna fouendam esse, quia tunc nullo modo facienda est illi eleemosyna, vt dicit Augustinus *epist. 48. ad Vincentium Donatistam, paulo post initium*, vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quàm esurienti panis frangitur, si iniustitiæ seductus acquiescat: & tradit Vasquez *opuscul. de eleemosyna, cap. 3. dub. 4. num. 9.* Medin. *C. de eleemos. cap. 7.* Coninch. *disput. 27. dub. 6. numero 70.* quia anima, plusquam corpus diligenda est.

2 Ex his infertur patientibus necessitatem non ob amorem virtutis, sed ob otium, tædiumque laboris, quales sunt vagabundi, quique regulariter vitiis pleni sunt: non debet eleemosyna concedi. quia sic fouetur eorum malitia. Sotus *in deliberat. causa pauper. cap. 3.* Lorca *2. 2. sect. 13. disput. 37. num. 10.* Vasquez *tractat. de eleemos. cap. 2. dub. 1.* Coninch. *disput. 27. dub. 6. n. 69.* & probat. *authent. de quæstore, collat. 6. & l. 1. 2. 3. & 6. lib. 6. nouæ compilationis.* Excipe, nisi in grauem necessitatem incidissent, & eleemosyna sic data credetur ad meliorem frugem esse reducendos; quia in tali casu prodest eleemosyna corpori, & animæ, sic Coninch, Lorca, & alij *suprà*. Qui bene aduertunt, pauperes nobis occurrentes non esse facilè huius qualitatis præsumendos: fieret enim illis iniuria manifesta, si absque sufficienti fundamento putarentur otio torpentes, & laboris tædio eleemosynam expostulare: potius enim credendum est ex necessitate, vel amore virtutis sic victum quærere.

3 Difficultas est, an eleemosyna data pauperi simulato, dominium in illum transferat? Affirmat Lessius *lib. 2, de iustit. c. 18. dub. vlt. in fine, num. 132.* Ægid. de Coninch. *disp. 27. dub. 6.* cum Soto *lib. 9. de iustit. quæst. 7. artic. 3. sub finem.* Mouentur, quia si error non procedit circa substantiam actus, sed circa accidentia, non reddit actum ipso iure irritum, sed solum irritandum oro voluntate decepti. Sed talis videtur esse huiusmodi error, quia substantia eleemosynæ non petit paupertatem veram, sed sufficit existimata; quia non minus apud Deum valet donatio facta vero pauperi, quàm ficto, si fictio prorsus ignoratur. Et confirmatur quia alias donatio facta paupertatem simulanti esset nulla, si donaturus non esses: si simulationem cognosceres: & matrimonium cum ignobili, & paupere contractum inualidum esset, si existimabas nobilem esse diuitem, & beneficij collatio facta ignoranti, & moribus deprauato, nulla esset, si existimabas esse doctum, & probum: quæ omnia videntur difficilia. Ergo dicendum est absolutè illam donationem validam esse.

4 Hinc inferunt Coninch, & Lessius sic eleemosynam accipientem non esse obligatum directè eam restituere, quia illius habet dominium; obligatum tamen esse deceptionem tollere, quia iniustè alium decepit, & ad sibi donandum per fraudem induxit; vt sublata deceptione donans liber maneat ad confirmandam donationem, vel ad illam repetendam. Quòd si noluerit huic obligationi satisfacere, debet reddere acceptum. Si tamen fraus donanti manifestari non potest, neque acceptum restitui, poterit accipiens retinere, neque in pauperes obligatus est expendere; quia pauperes nullum ius acquisierunt. Sotus verò absolutè affirmat nullam esse in accipiente restitutionis obligationem; quia causa finalis illius donationis, quæ fuit charitas Dei, verè extitit, etiamsi impulsiua defecerit deficiente vera paupertate in accipiente eleemosynam.

5 Nihilominus dicendum est eleemosynam datam ficto pauperi nullam esse, & obligatum esse accipientem restituere sic acceptum. sic Nauarr. *cap. 17. n. 107.* Medin. *Cod. de restit. quæst. 124.* Adrian. *in 4. tractat. de restit. quæst.* quæ incipit, *Consequenter quæro, vtrùm indistinctè tenetur homo quidquid simulatione,* Sotus *4. distinct. 15. quæst. 2. artic. 3.* Angel. *verbo restitutio, 1. verbo turpe lucrum, §. 3.* Caietanus *in summ. verbo restitutio, cap. vlt. casu 4.* Vasquez *de eleemosyna cap. 3. dub. vlt. num. 12. & 15.* & alij. Ratio est, quia error hic commissus, est substantialis, & reddit actum quoad substantiam inuoluntarium. Ergo nullum. Antecedens probo. Quia eleemosyna essentialiter respicit miseriæ releuationem. Ergo si nulla est miseria, quæ releuetur, nulla esse potest eleemosyna. Neque obstat quoad Deum habere illam donationem eleemosynæ meritum; quia ad hunc finem sufficit esse existimatam miseriam, quia Deus solùm intentionem donantis spectat: at in re non est illa donatio vera eleemosyna, cùm in re non sit vlla miseriæ releuatio. Quod exemplo adorantis hostiam non consecratam existimando esse consecratam illustrari potest; ille enim externus cultus meritum adorationis, & religionis habet: in re tamen non est vera religio, cum nihil sit in illa hostia religione dignum.

6 Ex his dissoluitur contrarium fundamentum. Ad confirmationem nego simulationem sanctitatis reddere eleemosynam nullam, quia sanctitas non pertinet ad eleemosynæ substantiam, sicut pertinet paupertas. Et idem est de matrimonio cum ignobili, & paupere, quia non est conditio, cui de iure, aut ex natura rei contrahens debet inniti, collatio autem beneficij facta ignoranti, vel improbo erit nulla, si ignorantia, aut improbitas tanta est, vt tollat à recipiente dignitatem, & sufficientiam; secus aliter. Quocirca vt contractus nullus sit ob aliquam conditionem tacitam vel falsò expressam; videndum est, an sit conditio illa cui contrahens inniti debeat iure ipso. Nam si talis sit reddit donationem irritam, secus econtra. Hinc est collationem beneficij factam insufficienti, simulato sufficienti nullam esse, quia sufficientia est à iure requisita, vt valida sit. Secus verò, si se amicum, consanguineum, aut pauperem simulasset, & matrimonium liberæ personæ cum seruo ignorata seruitute nullum est, quia est conditio à iure requisita, secus si ignoraretur esse pauper, nobilis aut moribus deprauatis.

7 Cui autem facienda sit hæc restitutio? variant supradicti Doctores, Nauarrus, Caietanus, & Medina existimant pauperibus esse faciendam? quia sic executioni mandatur voluntas donantis: hæc enim facit à se dominium abdicare, & pauperibus tribuere quæ voluntas ob simulatam paupertatem non potuit obtinere effectum. Alij dicunt donanti debere restitui, præcipuè si res sit magni momenti. sic Lessius, Sotus & alij. Existimo tamen cum Vasquez *illo cap. 3. dub. vltim. fine, num. 24.* vtrique restitui posse & domino, & pauperibus, cui simulatus pauper voluerit. Domino, quia illius est: pauperibus, quia dum non constat voluntatem retractasse, censetur perseuerare in priori voluntate, quæ fuit velle rem illam à se abdicare, & pauperibus tribuere. Ergo pauper fictus reddens veris pauperibus, voluntatem domini exequitur, & iuxta eius beneplacitum de re disponit.

9 Secunda difficultas est, quibus pauperibus distribuenda eleemosyna sit, cùm quis à testatore potestatem habeat aliquam pecuniam in pauperes distribuendi? Certum est explorandam esse, quoad fieri possit, voluntatem committentis, quia nomine ipsius fit distributio, eius tamen voluntas præsumitur esse, vt pauperes consanguinei exteris præferantur, & inter exteros, pauperiores & nobiliores, quia charitati hæc distributio conformior est. sic Augustinus Barbosa *3. part. de potestate Episc. allegat. 83. num. 17. & 18.* Solùm ab hac regula videtur excipiendus filius spurius testatoris, qui in distributione bonorum pauperibus relictorum eligi non potest ab executore. sic Menochius *lib. 4. præsumpt. quæst. 96. num. 12.* Gutierrez *practic. lib. 4. quæst. 55. num. 22.* & alij, quos sequitur, & refert Barbosa *dicta allegat. 83. num. 24.* Quod intelligendum est, si vltra alimenta ei donentur. Nam alimenta ei debentur, & testator obligatus erat relinquere. Quapropter executor optimè voluntatem testatoris in hac parte præsumere potest, & debet: sic aliis relatis docet Matien. *l. 7. glossa 5. num. 3. tit. 8. lib. 5. recopilat.*

9 Vni tantùm integrum legatum non est concedendum, si in pauperes mandetur distribui: videtur enim pauperum communitati iniuria fieri. Menochius *de præsumption. lib. 4. quæst. 125. num. 20.* Cenedo *practic. & canon. quæst. lib. 1. quæst. 35. num. 15.* Augustinus Barbosa *suprà num. 18.* Et ob eandem rationem, si determinatos pauperes testator elegerit, non poterit executor aliis donare, quia ius ex electione acquisierunt. Quod non solùm verum habet, cùm quilibet determinatè eligitur, sed cùm eliguntur sub aliqua ratione communi, v. g. si eligantur pauperes alicuius ciuitatis, non poterit aliis alterius ciuitati distribui. Hinc est legatum factum pauperibus concurrentibus ad portam testatoris, non posse infirmis existentibus in hospitali distribui. sic Barbosa *dicta alleg. 83. n. 20.* cum Marc. Anton. Genuens. *practic. Ecclesiast. quæst. 214. per totam*; & à fortiori legatum distribuendum pauperibus verecundis (vulgò *en vergonsantes*) non poterit his, qui ostiatim postulant, & multò minus mendicantibus religiosis distribui.

10 An verò executor sibi, suisque consanguineis distribuere legatum possit? Credo posse fraude omnino cessante. Gonzalez *ad regul. 8. cancellaria, glossa. 2. num. 54. & 55.* Augustinus Barbosa *3 part. de potestate Episcopi, allegat. 83. num. 22. & 23.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. de charitate, punct. 6. num. 27.* Suarez *disput. 7. de charitate sect. 1. num. 9.* Ratio est, quia si executor, eiúsque consanguinei verè indigeant, verà pauperes sunt. Ergo eleemosyna illis facta, pauperibus fit. Ergo iuxta voluntatem testatoris. Neque enim præsumendum est testatorem voluisse concludere executorem ob executoris officium à iure sibi alias competente ad eleemosynam illam. Ne que obstat hunc executorem, si à Confessario imponatur in pœnitentiam, vt aliquid in pauperes distribuat, non posse satisfacere subueniendo sibi, etsi possit satisfacere subueniendo consanguineis; quia vt bene dicit Suarez *suprà*, est subuentio sibi facta contra intentionem Confessarij; eo quòd non sit pœnalis, quæ ad pœnitentiam requiritur. At cùm ex præscripto testatoris distribuenda eleemosyna est per executorem, non mandatur executori eleemosyna ipsi pœnalis, sed eleemosyna,

PVNCTVM VLT.

De eleemosynarum quæstoribus.

1 *Qui sint eleemosynarum quæstores.*
2 *Quæ prohibeantur eleemosynarum quæstoribus.*
3 *Religiosi mendicantes non possunt ab ordinariis locorum impediri, ne pro suis conuentibus eleemosynas petant.*
4 *Si nulla mercede accepta, neque indulgentiis publicatis eleemosynas petas in fauorem alicuius pij operis, non indiges licentia ordinarij.*
5 *Ipse ordinarius potest tibi hanc petitionem prohibere, quoúsque constet nullum periculum subesse.*

6 *Episcopus non potest licentiam postulandi concedere, si ex postulatione quæstum sibi quærit postulans, vel indulgentias publicat. Secus si probata vita sit, neque signa quæstoris gerit.*

7 *Quid Lusitania, & Castella regno sancitum sit de his quæstoribus.*

8 *Episcopus in eleemosynarum quæstores animaduertere potest, tametsi exempti sint.*

1 QVæstores eleemosynarum illi propriè dicuntur, qui eleemosynas quærendo, vtilitatem sibi quærunt, vt tradit, ex Baldo *consil. 27. volum 1.* Barbosa *3. part. de potestate Episc. allegat. 109. num. 6.* Quod dupliciter fit. Primò, si pio loco obligentur se daturos tantam quantitatem, modò illis concedatur integra eleemosyna, quam sperant consequi. Secundò, si pius locus obligetur dare aliquam mercedem pro eleemosynæ petitione.

2 Hi ergo eleemosynarum quæstores, quia falsas reliquias, indulgentias, & facultates publicabant, indecenterque viuebant cum non leui reipublicæ Christianæ detrimento: ideo *in cap. cùm ex eo, de pœnitent. & remissionibus, & Clement. 2. eodem titulo*, statutum est, ne absque facultate Sedis Apostolicæ, vel diœcesani Episcopi hoc munus gerant, & tunc ne aliud prædicent, nec populo proponant, præter id quod in supradicta facultate continetur: quibus decretis inhærens Tridentin. *sess. 5. de reformatione, c. 21 in fine*, statuit, ne quæstores eleemosynarum, qui quæstuarij vulgò dicuntur, cuiuscumque conditionis existant, nullo modo nec per alium prædicare præsumant, & contrà facientes ab Episcopis, & ordinariis locorum, priuilegiis quibuscumque non obstantibus, opportunis remediis omnino arceantur. At quia hæc prohibitio sufficiens non fuit, vt eorum malitiæ remedium poneretur, sed potius magno fidelium scandalo quotidie augebatur, absque vlla spe emendationis, ideo Tridentin. *sess. 21. cap. 9. de reformatione*, statuit, vt posthac in quibuscumque Christianæ religionis locis eorum nomen, atque vsus penitus aboleatur, neque ad officium huiusmodi exercendum vllatenus admittantur, non obstantibus priuilegiis, Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, piis locis quibuslibet, cuiuscumque gradus, status, & dignitatis personis concessis, aut consuetudinibus etiam immemorabilibus.

3 Circa huiusmodi decretum dubium exortum est, an regulares mendicantes impediri possint ab ordinario, ne eleemosynas pro suis conuentibus petant? Alicui videbitur id fieri posse; quia reuocantur in dicto decreto omnia priuilegia, tam monasteriis, quam singularibus personis cuiuscumque conditionis existant, concessa. Cæterùm omnino tenendum est, non posse ab ordinariis locorum talem petitionem impediri, sic optimè probat Nauarr. *lib. 3. de regularib. cap. 79. n. 4.* Emanuel Rodriguez *tom. 2. qu. regul. q. 57. art. 7.* Barbosa *3. part. allegat. 109. num. 7.* Ratio est manifesta, tum quia à Sede Apostolica constituuntur mendicantes. Ergo nequit ab ordinario illis prohiberi mendicatio. Tum quia non sibi, sed communitati eleemosynas quærunt, cùm proprium habere non possint, Ergo non sunt propriè quæstores prohibiti à Concilio; Tum denique, quia ita sacra Concilij Congregatio declarauit, anno 1621. vt testatur Barbosa in hæc verba. Sacra Congregatio Cardinalium Concilij Tridentini interpretum censuit fratres ordinum mendicantium nequaquam posse ab Episcopis prohiberi quominus per se ipsos in diœcesibus, vbi habent conuentus, eleemosynas quærant: sed tantùm si extra loca vbi monasteria existant, quæritare voluerint, teneri suorum superiorum licentiam ordinario ostendere. Ecce qua ratione solùm possunt ordinarij examinare licentias horum fratrum, si extra loca, vbi sunt conuentus, quærant eleemosynas: quòd si compertum fuerit, licentiam à suis Prælatis habere, impediri non possunt.

4 Secundum dubium est, an possis eleemosynas petere tibi pauperi, vel alteri pio loco necessitatem patienti absque vlla Pontificis, & diœcesani licentia.

Respondeo posse, si nulla mercede accepta, neque indulgentiis, publicatis petas. Tum quia à Concilio non prohibentur eleemosynarum quæstores, qui absque vlla fraude gratis eleemosynas colligunt, & indigentibus distribuunt. Sed ad summum prohibentur, qui ex ipsis eleemosynis alteri quæstis sibi lucrum quærunt, & quæstum intendunt, vt bene ait Tuscus *tom. 6. verbo quæstores, concl. 46.* Tum quia non vtcumque videntur ij quæstores prohibiti, sed illi tantùm, qui prædicando, vel publicando indulgentias concessas eis, qui manus porrexerint adiutrices; piis locis, quorum ipsi sunt quæstores, & pro quibus eleemosynas petunt. sic Nauarrus, *dicto consilio. 79. de regulariter aliàs 33. de pœnitent. & remissione*, Emmanuel Rodrig. *tomus 2. quæst. 57. numero 5.* qui inde colligunt. Nam decretum Tridentin. expeditum fuit ad declarationem, & confirmationem, *cap. cùm ex eo, & clem. abusionibus, de pœnitent. & remissionib.* qui textus ponuntur sub titulo *de pœnitent. & remission.* & in capitulis, qui tractant de indulgentiis, & de vsu, vel abusu quæstorum in illis prædicandis. Item colligunt ex fine prædicti decreti Tridentini, quatenus prohibet in vltimis verbis publicari indulgentias per quæstores, & permittit earum publicationem per deputatos ab ordinariis cum consensu duorum ex Capitulo. Tum quia vsu receptum est, plures quærere eleemosynas pro hospitali necessitatem patiente, pro pauperibus in carcere constitutis, pro virginibus, & viduis honestis, ac proinde pro quibusuis egenis: qui quæstores non exterminantur, sed potiùs fouentur, & laudantur à Prælatis Ecclesiæ, populóque Christiano, vtpote qui opus pietati, & charitati maximè consentaneum præstent. Signum ergo est hos quæstores non esse prohibitos, sed illos tantùm, qui lucrum temporale intendentes, mercede accepta huic operi incumbunt; vel, vt placet Nauarr. & Rodrig. qui insuper indulgentias, & gratias prædicant concessas eis, qui manus adiutrices sibi porrexerint: quod non leuiter indicauit Concilium, cùm in principio illius capitis dixerit, multa in diuersis Conciliis, Lateranens. Lugdunens. & Vienen. aduersùs prauos eleemosynarum quæstorum abusus remedia esse adhibita, tacitè insinuans nihil aliud intendi, quàm prauos vsus, & consuetudines quæstorum remouere, & cùm subdit nomen quæstorum, & vsum penitus abolendum, neque ad supradictum officium vllatenus admittendos, satis denotat quæstoris officio abutentes exterminari debere; non illos, qui pietate ducti officium nulla mercede accepta, nulla indulgentia publicata, exercent: sic docent Tuschus, Nauarrus. Rodrig. *locis citatis.* Augustt. Barbosa *3. p. de potestate Episcop. allegat. 109. n. 5. 6. & 7. & in remissionibus ad Concilium sess. 21. c. 9.* Emanuel Saa *verbo quæstuarij in vtraque editione*, inquit. Quæstuarij eleemosynam nullibi admittendi ex Concilio Tridentino, vbi tamen non prohibentur, qui sine indulgentiarum publicatione petunt pro se, aut loco pio, quive collectas eleemosynas in pios vsus erogant.

5 Verùm etsi supradictum officium seruatis supradictis conditionibus absque diœcesani licentia exercere potest. Nihilominus diœcesanus poterit, & meritò tibi prohibere exercendum, quousque sibi compertum sit nullum periculum scandali in tali exercitio adesse, seruatque conditiones omnes, sub quibus facultas postulandi solet concedi, vt statim dicam. Ratio est, quia ad locorum ordinarios spectat licentias, & facultates concedere eleemosynas per loca quæritandi Franciscus Leo *in thesauro fori Ecclesiast. p. 4. c. 2. n. 146.* Barbosa *allegat. 109. num. 8.* Ergo etiam ad ipsos ordinarios spectat postulantes examinare, & prohibere qui sibi non satisfecerint: aliàs non erit satis huic ministerio consultum, & respublica multitudine postulationum grauari poterit.

6 Tertiò dubitatur, an possit Episcopus licentiam concedere postulandi eleemosynas pro aliquo pio opere?

Respondeo nequaquam posse, si postulans quæstum ex postulatione quærit, aut indulgentias, & facultates postulando publicat; quia Concilium hunc quæstorum vsum, & nomen penitus aboleri intendit, & cùm alicui concedit ex licentia ordinarij pœnitentias publicari, ne populus Christianus hoc thesauro defraudetur, subiungit id fieri debere nulla mercede accepta, vt sic cœlestes thesauros non ad quæstum, sed ad pietatē omnes intelligant exerceri. Vnde Pius V. omnes indulgentias à se, & prædecessoribus suis cōcessas, & in posterum cōcedendas quibuslibet personis, & locis, pro quibus obtinendis manus sunt porrigendæ adiutrices, etiamsi ab ipsa sede Apostolica facultatem quæstuandi habuerint, sanctissimè, & prudentissimè reuocauit: testatur Gallet. *in Margarita casuum conscientia, verbo indulgentia primo* Barbosa *allegat. 109. n. 12.* Emmanuel Saa *verbo quæstuarij n. 2. in vtraque edit.* Verùm si postulans neque indulgentias publicat, neque quæstum quærit, poterit ordinarius ei dare licentiam petendi, dummodo honestæ, probatæque vitæ sit, nec nomen, aut signum quæstoris gerat, sed eleemosynarum collectoris. Quapropter, non debet priuilegiis, aut reliquias circumferre, neque campanulam pulsare, aliaue instrumenta, & insignia quæstorum gerere ad excitandas personas, nec minis, aut terroribus ad eleemosynas mouere, neque eleemosynam tanquam debitā, aut solitam petere, neque vlli arte, aut prætextu dicendi orationes Beati Antonij, aut alterius sancti vel aliter pecuniam extorquere; sed simpliciter, modestè, & diligenter recipere quod sibi liberaliter fuerit oblatum. Neque debet super iis eleemosynis vllam conuentionem quouis modo facere, etiam in vtilitatem supradicti loci pij: sic decisum refert à sacra Congregatione Zerola *1. p. praxis episcop. verbo quæstores.* Barbosa *allegat. 109. n. 11. & in remission. Concilij, sess. 21.*

7 Vt autem omnes abusus horum quæstorum penitus aboleantur prudentissimè in Lusitanio regno *l. 5. tit. 10. 3. & in legibus Castellæ l. 1. tit. 9. l. 1. & leg. 37. tit. 6. nouæ compilat.* statutum est, ne petitoria cuiusvis sancti permittantur à magistratibus regiis, nisi regiæ litteræ ostendantur, quibus expresse nominetur persona, quæ eleemosynam quæsitura est; neque per se, neque per alios concionetur, aut indulgentias publicet. Quòd si aliter fiat, omnes eleemosynæ ab eo quæsitæ quæstori redemptionis captiuorum applicentur: sic aliis relatis docet Barbosa *dicta allegat. 109. n. 13. & in remiss. Con. sess. 5. cap. 2. de reformat.*

8 Quartò dubitatur, an Episcopus animaduertere possit in prauos eleemosynarum quæstores, etiamsi laici sint, aut exempti?

Respondeo esse omnino certum animaduertere posse, non obstante quolibet priuilegio, vel exēptione: sic definitur *in Clement. abusibus, de pœnitent. & remission.* ibi. Quæstores autem, qui deinceps in præmissis, vel aliquo præmissorum deliquerint, vel aliàs etiam quibuscunque suis priuilegiis abusi fuerint, sic per

locorum

socorum Episcopo puniri volumus (nullo prorsus eisdem quæstoribus in hac parte priuilegio suffragante, (quod à suis temerariis ausibus qui vbique, vt communis habet assertio, nimis exciuerunt, pœnæ formidine propensius compescantur, & notat Abbas ipsa sede Apostolica *cap. tuarum n. 1. de priuilegiis.*

DISPVTATIO III.

De alio externo charitatis effectu, qui est correctio.

EX supradictæ disputationis principio satis constat, opera misericordiæ spiritualis enumerari septem, scilicet, remittere iniuriam inimici, illam patienter ferre, orare pro ipso, & pro aliis fratribus, miserum consolari, delinquentem punire, consulere, & corrigere. De remissione iniuriæ satis diximus, cùm de dilectione inimicorum haberemus sermonem, de oratione *tract. 7. de religione* agendum est. De consolatione miseri nihil speciale occurrit propter generalem doctrinam sæpe positam de eleemosyna corporali, esse, inquam, solatium adhibendum misero, si illo grauiter indigeat, & sine graui tua iactura comedere possit. Punire autem delinquentem potius ad officium iudicis, quàm priuati pertinet; si tamen hæc punitio decretaria sit, sub correctione fraterna comprehenditur, sicut & solatium.

PVNCTVM V.

Quid sit correctio, & an sit in præcepto, & cuius virtutis actus.

1 *Correctio est sermo, quo proximum niteris emendare.*
2 *Alia est correctio fraterna, alia iuridica.*
3 *Præceptum est correctionis fraternæ.*
4 *Satisfit quibusdam tacitis obiectionibus.*
5 *Seruanda sunt aliquot conditiones, vt obliget hoc præceptum.*
6 *Oritur ex virtute charitatis hoc præceptum.*
7 *Impleri potest per actum elicitum à charitate, vel à virtute misericordiæ.*
8 *Satisfieri huic præcepto potest, etiamsi ex prauo motiuo correctionem facias.*

1 NOmine correctionis in præsenti venit intelligendus quicunque sermo, quo proximum niteris emendare, siue emendatio sequatur, siue non: ita cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *artic.* 1. & communi Theologorum, docet Greg. de Valent. *disp.* 3. *quæst.* 10. *p.* 1.

2 Duplex est correctio. Alia est correctio fraterna, alia iuridica; correctio fraterna est, qua primò, & per se intendis bonum proximi; correctio verò iuridica, qua per se spectas bonum aliorum, qui per peccatum vnius scandalizantur, & bonum commune, quod turbari cuiusque peccato solet; ideóque hæc correctio ad iustitiam vindicatiuam spectat. Correctio fraterna exerceri potest à patre in patrem, & ab inferiore in superiorem, & à superiori in inferiorem, quia ad illius exercitium nulla requiritur iurisdictio. At iudicialis correctio non potest esse ab alio, quàm à superiore potestatem iurisdictionis habente, in præsenti igitur sermo est præcipuè de correctione fraterna, non de iuridica. Agendumque est, an, & quando obliget, & quomodo.

3 Esse præceptum correctionis fraternæ nemini Catholicorum potest esse dubium; vt latè probat Valen. *disp.* 3. *q.* 10. *p.* 2. Tortez *disp.* 86. *dub.* 1. Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 10. *cap.* 7. *num.* 10. & constat ex illis verbis sæpiùs repetitis *Ecclesiast.* 19. *Corripe amicum, corripe proximum,* & traditur expresè ab Anacleto Papa, *in cap. tam Sacerdotes. 24. q.* 3. Fundamentúmque habet in illo charitatis præcepto, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Cùm enim si rectè diligis, velle debes peccatum non committere, illúdque procurare, ne animam occidas; idem debes velle, & procurare tuo proximo. Item ex charitatis, seu misericordiæ præcepto teneris proximi miseriam subleuare, si commodè potes: sed nulla maior miseria esse potest, quàm peccatum, & regulariter ad illud auertendum est medium vnicum correctio. Ergo teneris illam adhibere. Item ex amore in Deum teneris eius iniurias, & offensas impedire, si commodè possis.

4 Neque obstat ruinam spiritualem esse proximo voluntariam, vt ab obligatione illam præcauendi excuseris; quia licèt sit voluntaria, ab illa voluntate debes illum remouere, si commodè potes: ille enim etsi possit à peccato desistere, ac difficulter potest ob peccati illecebras, vel ob determinationem suæ prauæ voluntatis: hanc autem difficultatem obligaris iuuare vincendam, vt benè dixit *Valen. disput. 3. q. 10. p. 2. pag. 663. 5. Respondeo.*

Neque etiam obstat habenti bona propria te non teneri ex propriis eleemosynam facere, quia non censetur esse in necessitate tuorum bonorum constitutus, teneris, inquam, ei propria bona ministrare, quia illis indiget, non tuis. At constitutus in periculo peccandi, & in peccatum vel ex passione vel ex malitia propensus, tuis monitis indiget, vt corrigatur. Teneris ergo illum corrigere. Ita Lorca 2. 2. *quæst.* 33. *disp.* 41. *n.* 17. *fine.*

5 Hoc autem præceptum (vt de te constat) affirmatiuum est, ac proinde obligat solùm, cùm aliquæ circumstantiæ, & conditiones interueniunt. Tres sunt potissimæ. Prima, vt proximus sit in graui necessitate spirituali constitutus. Secunda, vt possis absque graui tuo, tuorúmque incommodo ei subuenire. Tertia, vt fructus ex tali correctione speretur. De quibus conditionibus in discursu disputationis est agendum.

6 Sed inquires, ex qua virtute oriatur hoc præceptum? Aliqui dicunt oriri ex illa virtute, aduersus quam proximus peccat; quia quælibet virtus nos inclinat non solùm in nobis eius honestatem conseruare & contraria fugere, sed etiam in aliis.

Cæterum omnino tenendum est cum D. Thom. ferè ab omnibus recepto, 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 1. ex charitate Dei, & proximi hoc præceptum correctionis oriri; quia hæc virtus obligat quodlibet malum Dei, & proximi auertere; quoad fieri possit. Sed peccatum est vtrique malum, ergo obligat illud auertere. Auerti autem debet correctione. Ergo obligat ad correctionem exercendam. Neque obstat quamlibet virtutem nos inclinare, vt eius honestatem tam in nobis, quàm in aliis procuremus conseruare. Quia esto ad id inclinet, non tamen obligat, aliàs contra honestatem peccares; quoties luxuriantem non impedires, & contra iustitiam, quoties furantem non corrigeres. Quod non est dicendum; quia neque omissione correctionis luxuriosi es intemperans, neque iniustus ex omissione correctionis iniusti: vt benè notauit. Ægid. de Coninch. 2. 2. *disp.* 28. *dub.* 2. *n.* 12.

7 Cùm verò huiusmodi præceptum impletur, impleri potest per actum elicitum à charitate, & per actum misericordiæ, quæ reputatur virtus distincta. Si ex amore Dei, & desiderio, quo velis Deum non offendi, corripias proximum, actum charitatis elicis. Si verò ex voluntate subleuandi illum à miseria procedis, actum misericordiæ facis: & ita explicandus est D. Thom. cùm dicit esse actum charitatis, vt benè notauit Valentin. *disp.* 3. *quæst.* 10. *par.* 1. *pag.* 651.

8 Vnum tamen est omnino certum, & indubitatum, ad satisfactionem huius præcepti non requiri necessariò correctionem fieri ex hoc, vel illo motiuo charitatis, vel misericordiæ. Nam etiamsi ex malo motiuo procedas, satisfacere potes præcepto correctionis, sicuti satisfaceres præcepto ieiunij, vel Missæ audiendæ, vel eleemosynæ erogandæ, etiamsi ex prauo fine ieiunares, Missam audires, vel eleemosynam tribueres. Et ratio omnium est, quia hæc præcepta non sunt de actibus virtutis residentibus in voluntate, sed de actibus externis misericordiæ, temperantiæ, vel religionis, qui integri esse possunt, etiamsi à voluntate deprauentur, vt latiùs in materia de legibus; & docet in præsenti Bannes 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 2. Ludouicus Torres *ibi disputat.* 86. *dub.* 1. *pag.* 1078.

PVNCTVM II.

Quem proximum ex supradicto præcepto obligeris corripere.

1 *Exponitur status quæstionis.*
2 *Circa proximum qui peccatum non commisit, tametsi in occasione committendi illud versetur, non est propriè correctio.*
3 *Secus si peccatum commisit, & in periculo est illud iterum committendi.*
4 *Si proximus publicè peccat, & à republica permittitur, corripiendus est, si spes sit emendæ.*
5 *Peccatorem in peccato habituali existentem, absque periculo committendi peccatum aliquod actuale, aliqui affirmant esse obligationem correctionis.*
6 *Contrarium, vt probabilius defenditur.*
7 *Satisfit fundam. n. 5. adducto.*

1 DVplicem statum proximus habere potest. Primò potest esse in peccato. Secundò in illius occasione. In peccato esse potest habitualiter tantùm, absque periculo iterum illud committendi, vel cum tali periculo.

2 Si proximus peccatum nullum commisit: at in periculo, & occasione illud committendi versatur. Propriè præceptum correctionis, quatenus correctio est, non te obligat; quia dignus non est correctione, seu reprehensione, qui non deliquit: eáque de causa Christus Dominus non dixit, si peccaturus est frater tuus corripe illum, sed *si peccauerit in te*, tacitè inultus correctionem lapsam supponere. At esto hoc præceptum non te obliget proximum corripere, obligaris tamen ex charitate Dei, & proximi eius peccatum quoad fieri potest, impedire; qui tunc non vi correctionis, sed vi defensionis honoris diuini, & boni proximi

obligaris

obligaris. Ægid. de Coninch. *disput. 28. de correctione, dub. 3. num. 35.* Suar. *tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 8. n. 3. & 8.*

3 At si proximus peccauit, & insuper est in periculo iterum labendi omnes Doctores censent tunc propriè esse obligationem correctionis, quia proximus est in graui miseria. Tum ob peccatum commissum, tum ob periculum simile committendi. Item honor diuinus ibi periclitatur.

4 Sed quid si proximus non secretè, sed publicè peccat, & à magistratibus sic permittitur, teneris ne illum corripere, si spes esset fructus? Videris obligatus non esse, quia te opponis licitæ magistratus permissioni. Vemetij occasio, vt in rempublicam maiora mala ingrediantur. Cæterùm dicendum est te obligatum esse. Sic Ægid. de Coninch. *disput. 28. de corrept. dub. 3. numero 33.* Ratio est, quia & Deus offenditur, ac proximus sibi malum infert. Ergo si hæc auertere potes absque periculo grauioris mali, obligaris. Quòd autem id fieri possit, constat, quia conuersione vnius, vel alterius non tollitur, quin aliis pluribus peccatoribus permissio malè viuendi à magistratibus concedatur, ex quo manifestè constat differentia, quare magistratus non teneatur hos peccatores impedire, & remouere, sed possit illos permittere, tu verò tenearis vnum, vel alium corrigere quia magistratus non potest vnum, vel alterum corrigere, quin omnes impediat, cùm non adest ratio, ob quam potius vni, quàm alteri permissionem concedat. At ex correctione vnius non obligaris omnes corrigere, neque ex vnius correctione, omnes correcti manebunt.

5 Quòd si proximus peccauit, cares tamen periculo iterum labendi; dubium est, an tenearis illum corrigere?

Bannes, 2. 2. *quæst. 32. art. 3. dub. 1. ad 4.* & Valent. *disp. 3. quæst. 10. part. 2. pag. 662.* Bonac. *disp. 3. quæst. 4. part. 7. num. 4.* & ex parte consentit Suar. *de charit. disp. 8. sect. 3. num. 8.* affirmant obligatum te esse corrigere proximum in peccato habituali existentem, etiamsi ipse non teneatur tunc de illo pœnitere, si speres tua correctione fore, vt pœniteat, Mouentur, quia existens in peccato existit in periculo damnationis, quo nulla est maior miseria. Ergo cùm correctio ad subleuandam miseriam proximi dirigatur, efficitur tanè ad hominem existentem in peccato habituali dirigi. Adsunt enim ibi omnes circumstantiæ ad obligationem huius præcepti inducendam, videlicet proximum esse in graui miseria, & te posse absque tuo incommodo ab illa eum liberare. Quòd verò ipse proximus non teneatur tunc à peccato surgere; in causa non videtur esse, quominus tu non tenearis resurrectionem procurare; ipse enim cedere potest iuri suo, & gratiæ sibi donandæ: ac tu non potes cedere bono alterius ex tua correctione sperato. Deinde obligatio peccatoris surgendi à peccato, & obligatio illum corrigendi, à diuersis virtutibus ortum habent; obligatio enim in peccatore surgendi à peccato habituali, vel ex virtute charitatis, qua ipsum tenetur diligere, vel ex virtute pœnitentiæ, qua tenetur Deo pro peccato facto satisfacere, oritur; at obligatio illum corrigendi ex misericordia nascitur, quæ attendit miseriam proximi subleuare. Ergo cùm hæ obligationes diuersæ sint, stare optimè potest obligatio misericordiæ absque obligatione charitatis, atque adeò te esse obligatum corrigere, etiamsi alius non sit obligatus à peccato surgere.

6 Nihilominus etsi supradicta sententia probabilis sit, probabiliorem existimo contrariam, nempe peccatum mortale, quatenus tale est, non esse materiam præcepti correctionis, sed solùm esse, quando timetur non fore corripiendum proximum suo tempore de illo: quare si à se vel alio speratur suo tempore corripiendus, non teneris illum de præsenti corrigere, etsi possis: ita docet Abulen. *in Matth. 18. quæstio 83.* Glossa *in cap. si peccauerit, 2. quæst. 1.* Reginald. *lib. 1. cap. 25. num. 332.* Sotus *de tegendo secreto, quæst. 2. concl. 2.* Lorca 2. 2. *quæstio 33. articul. 5. disp. 41. num. 3.* Eman. Saa, *verbo correctio. num. 1. & nu. 5. in editione Romana.* Villalobos. *tom. 2. sum. tract. 4. difficult. 2. num. 4.* nobiscum consentit Suar. *disput. 8 sect. 3. num. 7.* vbi ait. Si videas proximum peccasse, & probabiliter existimas suo tempore acturum pœnitentiam, & ex hoc peccato non sumpturum occasionem peccandi, non teneris illum corrigere: idem tenet Torres, 2. 2. *quæst. 33. disput. 86. dub. 2. pag. 1079.* Ægid. de Coninch. *disput. 28. dub. 9. numero 117.*

Ratio est, quia non censetur proximus in graui necessitate esse cõstitutus, nisi ex occasione peccari commissi, sumat occasionem illud peccatum committendi, aut probabiliter existimetur ita permansurũ in illo peccato, vt suo tempore de illo non doleat: quod iam est nouum peccatum. Extra hoc periculum perseuerantia in peccato, etiamsi grauis miseria sit, non tamen ex misericordia videris obligatus procurare illam tollere; si enim ipse ex charitate sui, quæ strictius obligat, non obligatur statim illam miseriã depellere, quare tu misericordia obligandus es procurare? Non enim cohærere videntur te esse obligatum corrigere, & alium non esse obligatum admittere correctionem. Cùm igitur peccator non statim ac peccat, teneatur de peccato conteri, (vt ferè omnes doctores fatentur. cum D. Thom. *4. distin. 17. quæst. 3. art. 1. quæstiuncula 2. ad 4.* Sotus, *ibid. quæstio 2. articul. 6.* Dur. *quæstio. 10.* Ioan. Med. *Codic. de pœnit. quæst. 6.* Nauarr. *in sum. capit. 1. num. 27. & 29.* Suar. *de pœnitent. disp. 15 sect. 5.*) non tenetur correctionem admittere, quæ sibi tunc adhibetur. Ergo nec tu videris obligatus illi correctionem facere. Et confirmo. Peccatum proximi non potes tollere per correctionem immediatè, sed media voluntate ipsius peccatoris. Ergo quando peccator non tenetur apponere suam voluntatem ad tollendum peccatum, non teneris tunc correctionem apponere, cùm correctio ad tollendum peccatum proximi ordinetur, quod tolli non potest nisi media voluntate ipsius. Quòdque satis à Christo Domino videtur insinuatum illis verbis, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te, & ipsum solum; si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos testes: si illos non audierit, dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* Si enim ipse peccator nec te, neque testes, neque Ecclesiam tenetur audire, quomodo iudicandus es sicut ethnicus, & publicanus? Ergo quando nullo modo obligatur correctionem admittere, præceptum correctionis videtur cessare.

8 Argumento pro contraria sententia respondeo, existentem in peccato mortali habituali in graui miseria existere, at non in graui necessitate ab illa surgendi, cùm non instet tempus pœnitendi, & existimetur illo adueniente fore vt pœniteat. Ex eo autem, quòd proximus potest absque peccato cedere bono per correctionem sperato, non obligaris ei illud procurare, quia media eius voluntate procurare debebas. Ad confirmationem dico obligationem in peccatore surgendi à peccato, & in corrigente illum corripiendi, à diuersis virtutibus oriri. At vna obligatio cum alia connexa est; quia correctio media voluntate correcti effectum habere debet, cuius voluntas nisi arctetur correctionem admittere, obligatio in corripiente efficax esse non potest.

PVNCTVM III.

Sitne proximus constitutus in obligatione peccandi venialiter, corrigendus ex obligatione.

1 *Esse obligationem sub veniali aliqui docent.*
2 *Contraria sententia communis est.*
3 *Prima sententia probabilior videtur.*
4 *Satisfit rationi, num. 2. adductæ.*
5 *Intelligenda sunt supradicta de peccato veniali, ex quo lapsu in mortale non timetur.*
6 *Si peccans venialiter subditus sit & ex eius peccatis religiosa disciplina labefactatur, Prælatus, mortaliter peccat non corrigens. Et idem est de aliis vicem Prælati gerentibus.*
7 *Ex sola dissimulatione peccatorum venialium si occulta sint, non peccat Prælatus grauiter.*

1 ESSE sub obligatione venialis corrigendum, docet Caler. *sum verbo correctio fraterna* Sotus. *l. de tegendo secreto. 2. quæst. 2. concl. 3.* Valen. 2. 2. *quæst. part. 2. circa finem.* Villalobos. *tom. 2. sum. tract. 4. difficult. 2. num. 5.* Lorca, *disp. 41. num. 9. inclinat* Suar. *disp. 8. de charit. sect. 2. num 6. in medio.* Ratio, quia hæc est quædam miseria, & maioris momenti, quam quælibet temporalis. Ergo si absque incommodo potes præcauere, cur non tenendus es?

2 Contrariam sententiam cõmuniter docent Doctores Paludan. *4. dist. 19. quæst. 3. num. 4.* Alen. *lib. 2. sum. tract. 6.* Bannes *quæst. 32. art. 2. dub. 1.* Azor. *lib. 12. cap. 4. quæst. 4.* Torres *quæstio 33. disp. 86. dub. 2. §. deinde.* Reginald. *lib. 4. cap. 25. numer. 333.* Bonac. *disp. 3. qu. 4. part. 7. num. 3.* Saa *in sum. Romana, verbo correctio. n. 5. in addit. ibi si crimen sit veniale, non est adhibenda correctio.* Quod intelligi poterat de obligatione mortali sicuti dicit Sylvest. *verbo correctio quæst. 1.* Mouentur, quia per peccatum veniale frater non est perditus. Ergo correctio, quæ ad lucrandum fratrem ordinatur, ex illo Matth. 18. *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum,* in peccatis venialibus locum habere non potest. Secundò à peccatis venialibus facillimo negotio se potest quis liberare, vel in sacramento, vel extrà. Ergo non indiget auxilio alterius. Tertiò esset graue iugum hanc obligationem hominibus imponere, cùm omnes in periculo peccandi venialiter frequenter sint.

3 Fateor equidem ratione ductus probabiliorem mihi videri primam sententiam. Esse, inquam, peccatum veniale non corrigere proximum in occasione peccandi venialiter constitutum, si speras fructum ex tali correctione. Et absque incommodo illam potes efficere. Moueor ratione adducta à Valen. Charitas, & amicitia, & misericordia in proximum non solùm te obligat, ne illi consulas, vel adiues ad peccandum venialiter, sed etiam ne permittas cadere, cùm commodè pores à casu remouere: sicuti in temporalibus non solùm obligaris damnum etiam leue non inferre proximo, sed etiam præcauere, cùm possis. Deinde vnusquisque tenetur proximum, sicut seipsum diligere, volendo scilicet proximo ea, quæ tenetur velle sibi: sed tenetur quis sub peccato veniali velle in effectu, & procurare sibi immunitatem à quouis peccato veniali. Ergo etiam proximo. Dixi te obligatum esse sub veniali corrigere proximum venialiter peccantem, si speras fructum ex tali correctione, & absque incommodo illam præstare potes: quæ conditiones raro succedunt, vt optimè expendit Ægid. de Coninch. *disp. 28. à n. 27. & seqq.* ac proinde regulariter excusaris à correctione peccantis venialiter.

4 Argumenta

4 Argumenta pro secunda sententia facta non vrgent. Fateor Christum Dominum Matth.18.locutum fuisse de correctione peccantis mortaliter,non venialiter. At inde non infertur non esse præceptum de corrigendo fratre peccante venialiter in illo præcepto tacitè inclusum , non quidem sub culpa grauj,sed leuj; quia leuiter, & secundùm quid per peccatum veniale deperditur frater, & sic per correctionem lucratur. Ad secundum respondeo facile posse peccantem venialiter se à peccato liberare , vt verò facilius liberetur,seu vt efficaciter libetetur,indigeat correctione. Ad tertium dico non esse graue iugum , quia nec sæpè speratur fructus ex correctione,neque constat de periculo proximi,neque facilè absque verecundia eum potes corrigere.

5 Hæc dicta sunt de correctione peccati venialis,ex quo non timetur lapsus in mortale, nam si hic timetur, non leuis,sed grauis obligatio erit illud corrigendi , pro grauitate periculi , vt supradicti Doctores docent.

6 Sed quid dicendum, si peccans venialiter subditus sit,& ob eius nimiam licentiam aliis ruina paratur,vel religiosa obseruantia labefactatur ? Dicendum est teneri Prælatum non solùm sub obligatione peccati venialis, sed mortalis,tales defectus veniales corrigere.Sic Sotus *q.2.concl.3.de secreto.* Lorca 2.2. *qu.33.disp.45. n.4.*Bannes *de charit.art.2.dub.2.* Torres *disp.86.dub.2.§.3.dicendum,* Suar. *disp.8.de charit.sect.2.n.6.circa finem.* Eman. Saa *verbe correctio. n.5. in edit. Roman.* ibi *simplex veniale in Prælato regulari necessaria materia correctionis.* Ægid. de Coninch. *disp.28. dub.5.n.* 24. vbi extendit obligationem ad quemlibet priuatum. Ratio est , quia obligatio non tam est ex præcepto correctionis, quæ bono spirituali proximi attendit , quàm ex obligatione officij superioris, quo tenetur religiosam disciplinam conseruare, & nullo modo labefactandam permittere. At ex permissione defectuum venialium, si graues sint , & nociui , solet religiosa disciplina nimium labefactari. Tenetur ergo Prælatus hanc diminutionem præcauere ; Iudices verò sæculares non ita arctantur hac obligatione corrigendi in subditis peccata venialia, nisi defectus essent reipublicæ graue nocumentum inferentes.

Syndici, visitatores , & alij vices Prælati gerentes tenebuntur Prælatum de defectibus admonere ; & si in hac parte nimium dissimulent, & ex eorum dissimulatione religiosa obseruantia in communitate labefactari prudenter timeatur , peccabunt grauiter.Sicut & Prælatus peccaret sciens tales defectus,& non corrigens,cùm posset:ita Suar. & Lorca, & Ægid. *supra.*

7 Ex sola tamen dissimulatione cum aliquo horum defectuum,si occulti sint,non existimo Prælatum peccaturum grauiter,cùm ex illis , vtpote occultis , non detur aliis occasio ruinæ, neque obillas , disciplina religiosa labefactetur , neque ipse religiosus in periculo proximo sit cadendi à statu religioso , vt suppono.Colligitur ex Bonac. *disp.3. q.4.puncto.7.* asserente peccata venialia non esse corrigenda sub obligatione, nisi forte talia sint, vt proximè disponant ad mortalia , aut magnum aliis afferant detrimentum.Et Suar. *disp.8.sect.2. n.6. circa finem.* Tunc maximè (inquit) poterit esse obligatio in Prælato sub mortali corrigendi venialia , quando defectus sint generales communitatis, quòd si in communitatem non redundant , neque ex illis salus proximi in discrimine vertitur , non agnosco ex quo capite obligatio corrigendi sub mortali possit oriri. Idem colligitur ex Torres *disp.86.dub.2. fine.* vbi postquam dixit superiores religionum obligari sub mortali ad reprehendendas consuetudines aliquas contrarias religioni subditorum.Idem dicerem ego de obligatione Prælati ad reprehendendum aliquem fraterna correctione propter aliquod genus peccati venialis nociuum religioni. v. g. propter impudica aliqua verba,aut consuetudinem iurandi , aut simile quid,quod religiosum maximè dedecet. Ecce quia ratione ex omnibus iis auctoribus constat Prælatum non esse sub mortali obligatum corrigere defectus veniales, nisi tales sint,qui religioni ob malum exemplum noceant.

Punctum IV.

An necessariò requiratur , vt obliget correctionis præceptum , cognitio in corrigente de fratris delicto, & in ipso fratre cognitio illius.

1 *Cognitio moraliter certa de peccato gratis prærequiritur ad correctionis obligationem.*
2 *Si proximus ex ignorantia inuincibili peccat,plures censent non esse necessario corrigendum.*
3 *Probabilius existimo corrigendum esse.*

1 FEre omnes Doctores sentiunt non posse esse obligationem certam de corrigendo fratre absque notitia moraliter certa de eius miseria, & necessitate : ita Adrian. 4. *quæst.de correctione.* Nauarr.*cap.24.n.12.* Suar.*aliis relatis,disp.8.sect. 3. num.1.* Lorca 2.2.*q.33.art.5.disp.44.num.4.* Eman. Saa.*verbo correctio,in editione Romana,*ibi.*si mortale incertum,non est adhibenda correctio,*Villabos.*t.2. sum.tract.4 difficult.3.num.1.*Ægid.de Coninch.*disp.28. dub.6.n.87.*adducique potest Sotus *de secret.memb.2.q.2. concl. 4.* & Torrez 2.2.*q.33.disp.86.dub.3.in principio* dicentes requiri , & sufficere notitiam probabilem & prudentem , cùm enim dicunt prudentem;necessariò expostulare debe nt notitiam delicti commissi,& committendi moraliter certam. Aliàs corripiens sine hac certitudine non amorem , sed iram,& odium in fratre excitaret, cùm illi peccatum fortè non commissum obiiceret,facillimóque negotio correctio eludi posset : & probari videtur satis ex illo Matth.18.*si peccauerit in te frater tuus* id est,te sciente,vt explicat August.

2 Difficultas maior est,an excuseris à correctione eo quòd proximus delictum non cognoscit ? Et quidem si id procedat ex ignorantia vincibili,& culpabili , clarum est te obinde excusari non posse , cùm illa ignorantia non excuset proximum à peccato. At si ex ignorantia inuincibili legem transgrediatur , plures Doctores docent te obligatum non esse. Qua ratione dicunt nullam esse obligationem monendi comedentes carnes die Veneris , vel non audientem Missam die festo , si ignorantia inuincibili præcepti laborat. Tum quia proximus non est absolutè in statu spiritualis miseriæ,cùm non peccet , tum etiam quia præceptum correctionis est de peccato proximi , iuxta illud , *si peccauerit in te.* Ergo vbi non adest peccatum , non est obligatio; & ita tenet loquens de ignorantia iuris positiui Bannes , *dub.3. q.33.art.5.* Nauarr. *cap.24. numero 12. & 13. &* Valen. *disputatio. 3. quæstione 10.pun.2.§. cùm tamen* Villalobos *tract.4. difficult.4.numero 6.*Bonacina *disputatione 3.de charitate q.4. p.7.nu.* 10. de qualibet ignorantia id affirmat, modò non vergat in graue detrimentum ipsius delinquentis,vel tertij,neque obligatus sit ex officio.

3 Ego verò existimo siue obligatus sit ex officio , siue non, siue ignorantia sit iuris positiui , siue naturalis , si ex monitione speratur fructus, te teneri , sic transgredientem legem , monere. Tum ob reuerentiam ipsius legis, tum quia illa ignorantia absolutè malum quoddam est , esto nen impu tur culpæ. Ergo est materia doctrinæ , vel correctionis . & obiectum spiritualis eleemosynæ.Adde regulariter ex transgressione materiali legis fit quis facilis ad formalem illius transgressionem. Ergo si commodè potest hoc periculum vitare , quæ causa esse potest , vt excuseris ? Denique si transgredientes legem non corrigis, cùm possis, tacitè denotas eam transgressionem approbare , & scandalum generas. Et quidem si ex officio obligeris , vt si sis superior parochus , confessarius , & dominus ; ferè omnes Doctores tenent te obligatum esse , quia ratione officij teneris subditos instruere in obseruatione præceptorum. Item teneris procurare,ne aliis scandali occasionem præbeant,quod spè transgressione materiali legis causatur. Deinde impedire,ne alij intelligant subditorum errores te approbare:sic Thom.Sanch.*lib.2.de matrim.disput.38.numer.5.*Valen,22.*disput.3.quæst.*10.*p.2.§.tertiò certum est.* Et adducit Gregor. Hom. 11.*in* Ezech.& Paulum Æbonum 20. *Non enim subterfugi, quò minus annunciarem omne consilium Dei vobis.*Bonac. *disput.3.de charit. quæst. 4.p.7.n.*10.At quando ex officio non obligaris, docet Lorca *disput. 41.numer.15.*Suar. *disp.8.sect.1. numer.6.*Azor.*lib.12.cap.15.quæst.4. &* 5. Valen & Villalobos. *supra.* Plures tamen ex iis Doctoribus solùm in iure diuino , & naturali id admittunt : nam in ignorantia iuris positiui iam diximus sentire non esse obligationem monendi : sed quia eadem videtur esse ratio de vtroque , scilicet reuerentia legis , & trangressio materialis illius,& malitia ignorantiæ , ideò de omnibus dicimus esse obligationem monendi , seu corrigendi : & ita tenet Coninch,*disp.28.dub.4.à n.38.*

Punctum V.

An requiratur necessariò spes fructus , vt correctio sit in præcepto , & quæ spes futura sit.

1 *Spes fructus necessaria requiritur.*
2 *Non est opus statim fructum sperare, sufficit, si decursu temporis speretur.*
3 *Spes fructus probabilis sufficit ad obligationem correctionis.*
4 *Quando dubius est, an correctio profutura, vel obfutura sit,nulla est obligatio.*
5 *Secus si dubius sis de profectu, at securus non illaturus damnum.*
6 *In extrema necessitate in dubio de profectu , & de nocumento adhibenda est correctio.*

1 COmmunis sententia affirmat cum D.Thom.2.2. *q. 33. art. 6.* necessariò requiri spem fructus , aliàs correctio esset otiosa,ideòque dixit August.*cap.si quis , de pœnitent.dist.7. Si scirem non tibi prodesse , non te admonerem.* Neque aduersus hanc communem doctrinam obstat Sanch. *lib. 2. de matr. disp.38.num.2.* affirmans laborantem ignorantia vincibili , & culpabili , si ad confessarium accedat , monendum esse,etiamsi confessarius iudicet non profuturam monitionem ; quia vt bene ipse Sanch,explicat, etsi non prosit monitio , vt à peccato desistat,

pro

prodest tamen, vt stimulis agitetur, & præcipuè ne querelas formet negatæ sibi absolutionis, quare non tam ex præcepto correctionis, quàm ex obligatione confessarij succurrendus est pœnitens.

2 Aduertendum tamen est non requiri necessariò fructum ex correctione statim sperari: sufficit, si decursu temporis speretur, ita Suar. *de charit. disp.8. sect.3. num.4.* & relato Sylvest. Adrian. Nauarr. & D. Thom. docet Ioann. Sanch. *disp. 6. select. num. 9. §. aduertendum.* Thom. Sanch. *lib 3. de matrim. disp. 13. num. 3.* alios plures referens. Quare si persona talis est, qua cum possis in correctione progredi, & sperares per tertiam correctionem fore emendandum, debes primam & secundam apponere, quia iam erant illæ correctiones necessariæ. At hoc nimis metaphysicum est. Quis enim sibi persuadere potest illam tertiam correctionem non habituram effectum, nisi præcedentibus duabus primis, aut vnde probabiliter cognosci potest non repulsurum peccatorem illam tertiam correctionem, sicut & duas primas? Si igitur ex alio capite præsumitur peccatorem tempore illius tertiæ correctionis fore dispositum, & correctioni obtemperaturum, omittatur correctio vsque ad illud tempus, siquidem antecedentes correctiones nullius sunt effectus: & ita sentit Ægidius de Coninch, *disputatione vigesima octaua, de correctione dub. 6. numer.* 104.

3 Difficultas autem est, quæ spes requiratur, an debeat esse certa, vel sufficiat probabilis, aut dubia? Et certam debere esse tradit Caietan. *in sum. verbo correctio.* Recepta tamen omnium sententia est non requiri omnino certam, aliàs nunquam correctio apponeretur, cùm hæc certitudo esse non possit, siquidem est de re ab alterius voluntate dependenti. Quare sufficit probabile esse correctionem profuturam, & non obfuturam, vt obligeris corrigere: ita tradit D. Thom. *2.2. quæst.33. art.2. ad 3.* Bannes hic *art.2. dub. vlt.* Torres, *disp.86. dub.3. §. sed difficultas est.* Valen. *disp 3. q.10. p.2. pag.665. §. altero modo.* Adrian, Sotus, & alij, quos refert, & sequitur Suar. *disp.8. sect.3. num.* 3. & probatur ex D. Augustin. *1. de ciuit. Dei. cap.* 9. vbi damnat eos, qui metuunt leuiter proximum corripere, cùm fortasse possent corripiendo corrigere: & paulo inferiùs monet abstinendum non esse à correctione, quia inquit, *Semper incertum est, an voluntatem sit peccator in melius mutaturus.* Confirmarique potest exemplo Medici, qui ægro tenetur corporalem medicinam præbere, quam credit profuturam, & cognoscit non obfuturam. Ergo etiam Medicus spiritualis tenebitur medicinam probabiliter salutiferam peccatori offerre, cùm sciat nullum ex illa damnum esse accepturum.

Quòd si probabiliter tibi persuadeas nihil effecturum per correctionem, non teneris illam apponere: ita expressè docet Valen. *2.2. quæst.10. disp.3. p.2. §. tertia circumstantia. pag.657.* cum Richard. *4. dist.19. art.2. q.1.* & Dur. *ibidem. qu. 3. art. 3.* & aliis communiter, quia tunc cessat finis intrinsecus correctionis, saltem in prudenti æstimatione, neque enim ad actionem inutilem obligatio esse potest.

4 Item quando dubius es, an correctio nocitura, vel profutura sit, ferè omnes conueniunt omittendam esse? & in hoc sensu dixit Caietan. debere esse certam spem fructus, id est, sine dubitatione nocumenti: sita aliis relatis docent Suar. *de charit. disput.8. sect.3. num.3.* Bonac. *supra num. 6.* Lorca *2.2. q. 33. art.6. disp. 44. n.9.* Valen. *ibi disp 3. q.10. p.2. pag.664. §. sed si attentè legantur* Bannes. *2. 2. q.33. art.2. ad finem.* Villalob. tanquam probabile, *t.2. sum. tract.4. difficult.3. n.4.* Coninch. *disp.28. dub.6. numer.92.* Ratio quia in dubio nocumenti, vel fructus non est, vnde correctionis obligatio oriatur, quæ ad fructum, vt ad finem tendit, quæ doctrina, vt benè aduertit Valen. suprà, vera est; etiam si minus dubites de correctionis emolumento: sufficit enim si de nocumento dubites, vt obligatio cesset. Nocumentum voco non aliquam tristitiam, mœrorem, vel iram cum aliqua leui culpa, quia hæc non reputantur vt nocumenta, comparatione fructus ex correctione sperati, vt benè aduertit Suares *disputatione octaua, de charitate, sectione tertia, numero* 5. Sed nocumentum, quod debet timeri, est graue damnum in correcto, scilicet nouum peccatum graue, vel noua obstinatio in peccato, de quo fit correctio.

5 Aduertit tamen Valen. *suprà p.2. pag.665. §. altero modo.* cum Adrian. & Caietano, Dubius de profectu correctionis, certus tamen non obfuturam tenetur corrigere, sicut Medicus tenetur medicinam ægroto adhibere, de qua certus est non obfuturam, sperat tametsi sub dubio profuturam.

6 Sed quid dicendum in casu, quo peccator sit in extremis, & æquè dubitas de fructu correctionis, ac de illius nocumento?

Pro certo tenendum est adhibendam esse correctionem ita Lorca. Suar. Bonac. Bannes, Valen, Villalobos, Coninch. *suprà* quia nocumentum non adhibita correctione est certum, grauissimum. & irreparabile, vtpote damnatio æterna. Nocumentum verò ex correctione timendum non est ita graue, quod abundè non compensetur spe, etsi dubia illud nocumentum æternum reparandi. Ergo teneris corrigere, vt repares non solùm præsens peccatum, sed æternam damnationem: sicuti Medicus ægrotanti, etiam de salute desperato potest, & debet dubiam medicinam applicare, quia nocumentum quod per illam medicinæ applicationem timetur addendum, nullius est considerationis, & fructus esse potest maximus. Item ex duobus malis minus est eligendum. Sed minus malum est, quod ipse aliquod peccatum committat, quàm quod in æternum damnetur. Ergo primò curandum est æternam damnationem vitare.

PVNCTVM VI.

Quæ causæ ab obligatione correctionis excusent.

1 *Extra casum extremæ necessitatis excusaris à correctione ob graue detrimentum honoris, vitæ & fortunæ.*
2 *Plurimi à mortali excusantur non adhibentes correctionem.*
3 *At in casu extremæ necessitatis plures censent cum periculo vitæ obligare correctionem.*
4 *Expenduntur aliqui casus, in quibus obligatio corripiendi cum periculo vitæ asseritur ab aliquibus Doctoribus.*
5 *Si proximus ab alio, vel à se corrigendus est, non obligaris corrigere.*
6 *Si speras proximum alio tempore fructuosius esse corripiendum, excusaris à correctione statim facienda.*
7 *Quod est verum, tametsi proximus intermedio tempore peccatum aliquod committat.*

1 EXtra casum extremum, qualis est, si proximus moriturus est in peccato mortali, non existente correctione, ferè omnes Doctores conueniunt excusarum te esse à correctione ob graue damnum vitæ, honoris vel fortunæ, quia præcepta non ita grauiter obligant, lex enim Christi suauis est; ita relato Arag. Valen. Reginaldo, Bannes, Maldero, Nauarro, docuit Bonac. *de charit. disp.3. q.4 p.7. num.11.* Nauarr. *de restit. lib. 2. cap.4. dub. 12. n.107. 2. edit.* Coninch. *disp.28 dub.6. num.124.*

2 Ex supradicto principio plurimi non corrigentes proximum excusantur saltem à mortali; pudor illos, & verecundia occupat ne corrigant: vincere autem pudorem, & verecundiam non facilè possunt, qua ratione in materia detractionis excusamus à peccato mortali audientes detractorem, & præ verecundia illum non corripientes: & hac de causa dixit Eman. Saa *verbo correctio. n.2.* omittere correctionem frequenter veniale peccatum est. Et in propriis terminis ob pudorem, & verecundiam excusari à correctione docet Valen. *disp.3. q.10. p.2. pag. 662. §. quartò certum est.* cum D. Thom. *art.2. ad 3.* & Caietan. *ibi, & in sum. verbo correctio fraterna* Suar. *disp.7. de correct. sect.3. num.5.* Ioann. Sanch. *disp.6 select. n.9.* Debet tamen pudor, & verecundia alicuius momenti esse, quem facilè cordatus vincere non potest. Neque enim ob leuem pudorem & verecundiam omittenda est correctio, aliàs nunquam fieret. Si enim, vt benedicit Ægid. de Coninch. *2.2. disp.28. de corrept. dub.6. n. 126.* in communibus necessitatibus tenetur primatus corripere peccantem, etsi credat se ideò deridendum, aut aliquas iniurias auditurum; aut aliquod odium non ita sibi nociuum excitaturum, modò speret ex correctione fratris lucrum: à fortiori obligatus erit, tametsi aliquem pudorem patiatur.

3 Verùm si proximus sit in extremis, & moraliter existimetur certum correctione posita in gratia decessurum, secus verò in peccato moriturum, plures Doctores existimant te obligarum esse corrigere etiam cum periculo vitæ propriæ: ita Bonac. *loco allegato. n.11.* Bannes *2.2. q.33. art.3. dub.4.* Sotus. *memb.2. q.2. concl. 6.* Nauarr. *sum. c.24. n.12.* Valen. *disp.3. q. 10. p.2. pag.665. §. tertia sententia,* Torres *2.2. q.33. d.87. dub.2.* Ægid. de Coninch. *d.18. dub. 6. n.124. & 126.* & dixerat *disp.25. n.86.* colligitur ex Suar. *disp.9. de charit. sect.2. n.3. fine.* Probant, quia salus æterna proximi temporali vitæ præferenda est, iuxta illud 1. Ioann. 3. *& nos debemus pro fratribus animas ponere.* Exemplum est de puero in extremis constituto, quem baptizare teneris cum periculo propriæ vitæ, ne in peccato originali decedat, & adulto in extremis existenti, cuique difficilis sit contritio, teneris sacramentum ministrare.

4 At hæc exempla non leuem patiuntur difficultatem. Admitto gratis te teneri baptizare paruulum iam animam agentem, quia non habet aliud medium, quo à peccato liberetur, & vitam consequatur. Contrarium enim defendit Sotus *de secreto memb.2. q.2 post 6. conclus.* Saa *verbo charitas, num.4.* Arenalo de *correct. fraterna, fol.174.* Ioan. Sanch. *disp.10. select. numero. 10. circa medium.* At adulto, cui etsi difficilis sit contritio, est tamen possibilis, non videris cum periculo vitæ obligatus illi sacramenta ministrare, multo minus correctionem, quia solùm grauiter, & non extremè indiget hoc medio correctionis, eáque de causa, Eman. Saa *verbo correctio. n.1. in edit. Romana,* dixit cum Victoria, priuatum non teneri cum periculo vitæ corrigere. Valen. *disp.3. q.10. p.2. pag.663. §. & quidem,* affirmat ex malitia peccantem nunquam laborare necessitate extrema. Idem dixit Villalob. *t.2. sum. tra.4. difficult.5. n.6. circa finem.* casum hunc de necessitate extrema ratò, vel nunquam contingere; ipse enim solùm agnoscit, quando proximus laboraret ignorantia vincibili alicuius necessarij

necessarij ad salutem, & te de illius notitia rogaret. Lorca *item disp. 28. memb. 2. & disp. 45. num. 7.* acriter defendit nunquam dari extremam necessitatem correctionis, siue peccator ex malitia, siue ex ignorantia, aut passione peccet, cùm semper diuinis auxiliis adiutus possit à peccato surgere, & vitam consequi. Quare si non consequatur; ipsi tribuendum est, non omittenti corrigere, cùm ob periculum vitæ excusetur. Excipiendi tamen sunt ab hac doctrina Prælati superiores, & omnes illi, quibus ex officio cura subditorum incumbit, qui graui necessitate intercedente tenentur vitam corporalem pro salute spirituali subditorum offerre, vt latiùs supradictum est de ordine charitatis, & docent Bannes, Sotus, Nauarr. & Valen. Torres, & Villalob. *suprà*.

3 Rursus est difficultas; an obligeris corripere proximum quem speras ab alio, vel à se esse corrigendum? & omissis aliorum placitis, respondeo cum Caiet. *verbo correctio.* & Valen. 2. 2. *disp. 3. quæst. 10. part. 26. § quinta circumstantia pag. 658.* Emmanuel Saa *verbo correctio* 1. Torres *disputat. 86. dub. 2. §. deinde.* Villalobos *tom. 2. summ. tractat. 4. difficultat. 1. num. 1.* Coninch. *disputat. 28. dub. 6. num 115.* deobligatum te esse corrigere, si probabiliter intelligas alterius ope, vel sua sponte se emendaturum, quia iam intelligis alium tua correctione non indigere, sicuti non teneris corporalem eleemosynam præbere pauperi, qui sibi potest necessaria acquirere, vel alij sunt qui ei ministrent.

4 Deinde excusaris à correctione statim facienda, si speres alio tempore fructuosiùs proximum esse corripiendum; quia in tali dilatione negotium proximi facis, eiúsque vtilitati videris prospicere. ita D. August. *lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 9.* D. Thom. *quæst. 33. art. 2. ad 3.* Syluest. *verbo correctio. n. 2. fine.* Nauarr. *c. 24. n. 13.* Valent. *disp. 3. quæst. 10. part. 2. §. sexta circumstantia pag. 658.* Eman. Saa *verbo correctio. n. 5. in edit. Romana.* Torres *disp. 86. dub. 2. §. deinde.*

5 Quæ doctrina etiam habet verum, casu quo illo intermedio tempore proximus peccatum committat; hoc enim damnum abundè videtur compensandum certitudine de maiori profectu, & resurrectione firma à peccato ita Sotus *q. 2. de tegend. secreto concluf. 6.* Adrian. *4. qu. de correct.* Torres *suprà. §. restat*, & fauet D. Thom. *4. dist. 19. q. 2. art. 2. quæstiuncula 1. ad 5.* & tenet expressè Villalob. *tom. 2. summ. tract. 4. difficult. 3. num. 6.*

PVNCTVM VII.

Quæ personæ teneantur corrigere, & quæ sint corrigendæ.

1 *Omnes obligati sunt proximum corrigere.*
2 *Peccator publicus regulariter à correctione deobligatur, aliquando tamen tenetur.*
3 *Peccator occultus obligatus est corrigere.*
4 *Ob correctionem faciendam extra casum extremæ necessitatis non est obligatus peccator de proprio peccato pœnitere, nisi Prælatus sit.*
5 *In extremis plures DD. affirmant.*
6 *Difficilis tamen est doctrina, & contrarium videtur probabilius.*
7 *Concionator, & iudex delicta corrigentes in peccato, mortaliter non peccant.*
8 *Prælati, aliique superiores specialem habent obligationem, & ex qua virtute hæc obligatio oriatur.*
9 *Omnes tam fideles, quàm infideles corrigendi sunt.*
10 *Prælati à subditis corrigi possunt, humili tamen obsecratione.*

1 CErtum est omnes obligatos esse, cum sit præceptum naturale, & diuinum omnes adstringens; vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo, *Ecclesiast. 17.* Item omnes obligati sunt Deum, & proximum amare; sed ex amore Dei, & proximi nascitur malum vtriusque impedire quantum fieri possit. Ergo nascitur obligatio proximum corripiendi, quia sæpè ad impediendam iniuriam Dei, & malum proximi, correctio est vnicum medium.

2 Solùm de peccatore est dubium; obligatúsne sit corrigere dum in peccato existit. Et videtur non esse, quia ipse indiget, correctione, ineptúsque est ad corrigendum, cùm ei dici possit, *O Hypocrita eiice prius trabem de oculo tuo, & tunc prospicies, vt educas festucam de oculo fratris tui;* & illud, *Medice cura te ipsum.* Hæc ratio omnino conuincit peccatorem publicum, vel notum correcto regulariter deobligatum esse à correctione, vtpote ineptum, & à quo nullus fructus speratur. Verùm vt rectè Diuus Thomas *in præsenti articulo quinto.* Torres *ibi disputatione 88. dubio secundo.* Valentia *disputatione tertia, quæstione decima parte tertia, paragrapho non enim vult. pagina 667.* Si peccator corrigat delinquentem non exprobrando eius peccatum, neque se iustiorem ostendendo, sed potiùs cognoscendo, & suam indignitatem per humilitatem ostendendo, absque dubio efficaciter potest corrigere, & in tali casu nemini esse potest dubium obligatum esse præcepto correctionis, vt suprà dicti Doctores docent.

1 Ex quo à fortiori constat peccatorem occultum obligatum cur corrigere, quia potest ex tali correctione fructus sperari; & ita tradit Sylueſter, Ricardus, Paludanus, & Sabinus, quos refert, & sequitur Suarez *disputatione 8. sectione 4. numero 6. de charitate*, Sotus *de secreto membr. 2. quæst. 3. concluſ. 6.* Torres, & Valent. *suprà*.

4 Sed quid si ob peccatum proprium ineptus sis correctioni, teneríne de illo pœnitentiam facere, vt sic fructuosè possis corrigere indigentem; præcipuè si probabiliter intelligas moriturum in peccato, nisi correctionem sic adhibeas? Suarez *disputatione 8. sectione 4. numero 7.* existimat extra casum extremum te non teneri ob correctionem faciendam de peccato proprio pœnitere, consentit Lorca 2. 2. *quæstione 33. articulo 5. disputatione. 42. numero 12. fine.* Sotus *relect. de secreto. membro 2. quæstione 3. conclusione 6.* Valentia *disputatione 1. quæstione 10. pagina 3.* Bannes *quæstione 33. articulo 5.* Coninchus *disp. 28. dubio 7. nu. 32.* Ratio, quia absque pœnitentia proximum sufficit corrigere per humilitatem, secundò & præcipuè, quia nullus tenetur diuitias quærere, etiamsi prodigè consumpsisset, vt eleemosynam grauiter indigenti faciat.

Ab hac doctrina excipiunt supradicti Doctores, Suarez, Sotus, Lorca, & Villalobos, cum communi, *4. difficultat. 8. numero. 1.* Prælatum, cui ex officio incumbit correctio, qui aut officium debet deponere, aut se in statu apto correctioni constituere.

5 Dixi; extra casum extremum: nam si proximus constitutus in extremis, correctione indigeat, & fructus ob peccatum corripientis impediatur, affirmat Suarez *suprà*, Torres *artic. 5. dubio 2. disputatione 88.* Bannes *ibi. conclusione 5.* Villabos *suprà, difficultat. 8. num. 2.* te obligatum esse pœnitere quia charitas obligat misereri proximo, eiusque fragilitati attemperari.

6 Fateor hanc doctrinam mihi difficilem esse. Nam (vt ipse Suarez concedit) peccator tenetur admittere correctionem à quocunque fiat, præcipue in articulo mortis, & ex alia parte corrigens sufficienter quid faciendum sit, proponit temperando humilitate sermonis indignitatem suam. Ergo satisfacit præcepto correctionis, sicut satisfacit præcepto Eleemosynæ corporalis, illam tribuens, existens in peccato. Item correptus non potest aduersùs sic corripientem retorquere argumentum, vt seipsum curet, cùm facilè satisfieri possit se corripiendum, & emendandum fore, si in simili necessitate esset constitutus. Facit ergo quantum videtur necessarium, vt correctio fructuosa sit, si verò fructum non habet, ex malitia correcti, & non ex defectu corrigentis prouenit. Et ita mihi videtur dicendum ratione præcepti correctionis raro, vel nunquam te, nisi Prælatus sis, esse obligatum pœnitere; ratione verò scandali obligatio esse potest cùm tuo peccato, & malo exemplo facis, vt alius peccatis inhæreat: & ita expressè docet Valentia *disputatione 3. quæstione 10. pag. 3. paragrapho inde verè asseruit.* Sotus *pagina 6. 8.* Ægidius de Coninch. *secunda secundæ disputatione 28. dubio septimo à numero. 132.*

7 De concionatore, & de iudice delicta corrigentibus, plures Doctores affirmant peccare mortaliter, si in peccato corrigunt, quia sunt actiones, quasi sacræ à peccatoribus non exercendæ, ita Caietanus 2. 2. *quæstionibus*, 187. *articul. 1. & 3. pag. 9. 64. articul. 6.* & insinuat ibi. Diuus, Thomas. Silues. *verbo correctionem*, *numero* 16. loquens de correctione iudiciali.

Contrarium omnino est dicendum, quia supradictæ actiones ne sunt annexæ ordinibus sacris ex institutione Christi; nec sunt ita sacræ, quin à peccatore effici possint. Nulla ergo efficax ratio est obligandi concionatores, & iudices gratiam habere, vt peccata publica corrigant, & ita tenet Suar. *disp. 8. sect. 4. num. 6.* & loquens de concionatore *tom. 3. in 3. pag. disp. 16. sect. 3. in fine* Solut. *4. dist. 1. quæst. 5. art.* Med. *de pœnit. tractat. 2. q. 6.* Torres 2. 2. *quæstion. 33. artic. 5. disputat. 88. dub. 2.* Villalobos *tractat. 4. diff. 8. num. 3.*

8 Tandem aduertendum est, etsi omnes obligentur corrigere peccatores; at Prælati, & Superiores respectu subditorum, patres respectu filiorum, maritus respectu vxoris, tutor respectu minoris, dominus respectu mancipij arctiori vinculo tenentur, vt constat ex *cap. quamuis causa de reg. iuris.* & tradit D. Thom. 2. 2. *quæst. 33. art. 3. ad 1.* & cum eo Doctores communiter. Aliqui volunt hanc strictiorem obligationem ex misericordia oriri. vt Sotus *de secreto memb. 2. quæst. 1. concl. 2.* Lorca *disp. 42. num. 4.* Alij & rectiùs, vt Caietan. *art. 2. in respons. ad 4.* Coninch. *disp. 28. num. 74.* ex iustitia quia oritur ex officio. Officium enim illud ea conditione à communitate datur, vt superior subditorum vitia corrigat, eorúmque salutem procuret. Vnum tamen est, in quo omnes debent conuenire, teneri Prælatum, patrem, maritum & dominum omittentem correctionem subditorum, cùm deberent apponere, manifestare in confessione hanc circunstantiam officij, seu personæ: ita docet Suar. *disp. 8. sect. 4. num. 5.* Torres 2. 2. *disputation. 87. dub. 1.* Valentia *disputation. 3. quæstion. 10. part. 3. §. sed hæc forte, pag. 670.* Inclinat Ægidius de Coninch. 2. 2. *disp. 28. dub. 5. num. 38.* Ioann. Sanch. *disp. 6. select. num. 9.* qui hanc obligationem non agnoscit in domino respectu famulorum ob salarium seruientium, quia horum actiones non sunt specialiter

domino subordinatæ, & sub illius cura. Quod verò dicit Villalobos debere dominum à suo seruitio famulum expellere, si videat domi occasionem habere peccandi, laudo si faciat, obligationem tamen non agnosco, præcipuè si domino vtilis sit famulus, quia non tenetur occasionem peccatorum cum suo damno remouere, & fortè expulsus liberiùs peccabit: & ita tenet Arag. 2.2. *quæst.33.art.4. ad finem.*

9 Quòd si de personis corrigendis loquamur, omnes tam fideles, quàm infideles sunt corrigendi: Nam licet infideles non sint fratres per gratiam, sunt tamen per naturam, & cuilibet incumbit onus eorum salutem procurandi. Ita omnes Catholici.

10 Difficultas est de Prælatis, an sint à subditis corrigendi? Et quidem debere corrigi, si delinquant, est expressa decisio Gregorij in *cap.sicut 2.quæst.7.* ibi sicut laudabile, & discretum est reuerentiam, & honorem exhibere maioribus: ita rectitudinis, & Dei timoris est, si quæ in eis sunt, quæ indigent correctione nulla dissimulatione postponere; cùm & proximi sint, & arctiùs teneamur eos diligere. Aduertendum tamen est hanc correctionem faciendam esse cum magna prudentia, & humilitate, & potiùs obsecrando, quàm increpando. Aliàs nullius effectus erit. Itémque secretò, & non publicè; ex decreto Innocencij III. ex *cap.cùm ex iniuncto, de hæreticis* & facit ad id *cap.sententia, cap. qualis.2.quæst.7.* Quod intelligi debet, nisi peccata sint scandalosa, & publica: tunc enim publicè argui debent, etiamsi nulla speretur emendatio. Deinde captari debent tempora, quibus creduntur magis esse dispositi: & generaliter in hac correctione summa prudentia opus est: & in iis Doctores conueniunt cum D. Th. 2.2. *quæst 33.art.4.* Valent. *ibi disput.3.quæst.10. part.4.* Bannes & Caietanus *ibi* Torres *disput.88. dub.1.* Lorca *disput. 43.* Ægidius de Coninch. *disput.28.dub.4. art....num.52.*

PVNCTVM VIII.

An ordo correctionis fraternæ assignatus à Christo Domino, Matth. 28. sit in præcepto?

1 *Quis sit ordo correctionis à Christo constitutus.*
2 *Ad quem finem est inductio testium.*
3 *Seruandus est hic ordo, quando adsunt aliqua circunstantia.*
4 *In hoc ordine non constituit Christus nouum præceptum, sed præceptum naturale correctionis declarauit.*
5 *Satisfit quibusdam obiectionibus.*

1 ORdo correctionis consistit primò, vt peccantem admoneas secretò, & absque vllo teste, iuxta illud. *si peccauerit in te* id est, te sciente) *corripe inter te ipsum solum. Quòd si te non audierit induces testes, vnum, vel duos: si illos non audit, dices Ecclesiæ: si Ecclesiam non audit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.*

2 Testes inducis, vt te adiuuent in correctione delinquentis, fortè enim peccator etsi te contempserit, testes reuerebitur. Quapropter solùm sunt inducendi, quando certò ex eorum inductione speretur vtilitas delinquentis, vt bene aduertit Lorca 2.2. *quæst.33.art.8. disp.46. num.20.* Quòd si delictum testibus est notum, aut talis naturæ, vt possis Prælato denunciare, inducis testes, vt testificentur te satisfecisse officio, & obligationi corrigendi secretò, ne postea ob non præmissam correctionem à denunciatione facienda repellaris, iuxta *cap.cùm dilectus, de accusationibus*: & tradit Chrysostomus *hom.61. in* Matth. & ex Hieron. & August. Valent. *disp.3.quæst.10. part.5.§. posset enim, pag. 683.* Nunquam tamen inducuntur, vt testes in iudicio possint esse; quia hoc est extra finem correctionis fraternæ, & daretur occasio proximo negandi delictum, neque admittendi correctionem, si intelligeret testes in iudicio contra illum esse deposituros. Quare cùm Christus dicit, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, ideò dixit, quia in ore duorum, vel trium faciliùs persuadebitur correptus id quod agit & malum esse, & emendatione dignum. Facta inductione testium, si adhuc delinquens non corrigatur, dicendum est Ecclesiæ, hoc est, Prælato, & superiori, qui nomine Ecclesiæ intelligitur, vt infrà dicemus.

3 Non defuerunt Doctores, qui saltem tanquam probabile defendunt supradictum ordinem non esse sub præcepto seruandum, sed solùm sub consilio: ita Bernardin. de Areualo *tract. de correct. fraterna*, & Salmer. *tom.4. in Euangel. part.3. tract.11.* qui varias rationes, & testimonia adducunt ad hanc probabilitatem adstruendam: sed omnes illæ solùm probant hunc ordinem non esse semper seruandum, sed debitis temporibus, & circumstantiis, quando scilicet est secretum delictum, & per correctionem secretam sufficienter emendandum præsumitur, neque alia ratio. boni communi, aut cessio iuris cogit illum omittere: sic Lorca 2.2. *quæst.33.art.8. disp.46.sect.3. membr.2. artic.num.26.* Torres *disput.89.dub.2. concl.2. & 3.* Bannes *art 8. dub.2. concl.4.* Valent. *disp.3.quæst.10. part.5. certum est pag.676.* Villalobos *tract.4. diff.9.* Ægidius de Coninch. *disp. 28. dub.8. num.138.* Suarez *tom. 4. de relig. lib.10. cap.7. num.10.*

4 Quare pro certo tenendum est cum supradictis Doctoribus, & aliis pluribus, quos ipsi referunt, Christum Dominum in supradicto loco Matth. & tradidisse præceptum correctionis, & declarasse modum, quo debet fieri. Non quia nouum aliquod præceptum tulerit, quod ex ipsa lege naturæ non oriatur, sed quia præceptum à lege naturæ obscuriùs traditum clariùs explicuit, ipsa enim natura dictat corrigendum esse proximum cum minori damno famæ, & honoris, quo fieri possit, ac proinde si absque testium inductione corrigi potest, ipsa natura dicta, vt corrigatur, & si solùm vnicus testis sufficit, vt quid duo sunt adducendi? & si iis adductis emendatur, quare Ecclesiæ denuntiandus est? Est ergo hic ordo in præcepto. Et ita definitum videtur ab Innocentio III. *in capit. Nouit, de iudic. & cap.cùm ex iniuncto, de hæreticis*, & ab Alexandro III. *in capit. licèt Heli, de simonia.*

5 Neque obstat verba Christi non videri generalia, cùm solùm de peccatis, quæ sunt iniuriosa corrigenti loqui videantur, in quibus secreta correctio vix habet locum, sed illa omissa potest ad denuntiationem procedi. Non inquam, obstat, nam esto de solis illis peccatis expressè loquatur Christus Dominus, ex communi sensu Ecclesiæ ad omnia alia peccata, quæ proximus committit te sciente, extenduntur: sicuti *Matth. 25.* Operibus tantùm misericordiæ promittitur vita æterna, & tamen inde inferunt omnes Patres de reliquis bonis operibus idem esse dicendum; quia est æqua, vel efficacior ratio: ita in præsenti. Si enim in iniuriis propriis, in quibus expeti potest iudicialis satisfactio; potest aliquando, & debet iniuriatus corrigere delinquentem, vt tradit D. Thom. 2.2. *qu. 33. art.7. in corp.* & Bannes *artic.8. dub.1. §. deinde probatur.* Torres *disp. 89. circa fin.* à fortiori in peccatis aliis poterit, & debebit hanc correctionem apponere. Præterea illud *in te*, non debet explicari contra te, vt communiter sonat, quasi tibi aliquam specialem iniuriam intulisset, sed, vt explicat Lyra, Glossa, Hugo Cardinalis, & Augustinus *sermon.16. de verbis Domini*, id, coram te, te sciente; qui enim te sciente peccat, quasi te contemnit, ac proinde in te peccat, seu contra te; vel dici potest in te peccare, quatenus te ad peccatum incitat, & suo malo exemplo mouet ad peccandum: sic ex Augusto, Anselmo, Chrysostomo, & aliis explicat Lorca *disp.46. membr.1. num.12.* & optimè Suarez *tom.4. de relig. lib.10. c.7. annot.12.*

PVNCTVM IX.

An renuntiari possit ab aliquo, vt secum hic ordo seruetur, quando aliàs ex præcepto diuino seruandus erat.

1 *Negatiuè aliqui respondent & quibus probent.*
2 *Pro certo tenendum est Socios renuntiari posse.*
3 *Satisfit rationibus contrariis.*
4 *Nemini licitum est impugnare qualibet quæsito colore hanc iuris cessionem.*
5 *Proponitur quædam obiectio, an ex cessione iuris manifestari possint delicta superiori, quæ aliàs ex charitate manifestari non poterant.*
6 *Satisfit supradictæ obiectioni.*
7 *Religiosi Societatis Iesu cedunt iuri in ordine ad correctionem fraternam non iudicialem.*

1 PHilarcus *de officio Sacerdotis tom.1. part.1. lib.4. cap.14. statim in princip.* & Lorca 2.2. *quæstion. 33. artic. 8. disputat. 47. numer.13.* acriter defendunt hoc ius renuntiari non posse, primò. Nam esto quilibet dominus sit propriæ famæ, ac proinde ob aliquem honestum finem pati posset in illa detrimentum. At præceptum diuinum de ordine in correctione seruando non solùm attendit famam proximi, vt quàm minus fieri possit lædatur, sed præcipuè attendit bonum ipsius correctionis, vt meliùs, & congruentiùs fiat, & pacem, & quietem communitatum, & euitationem rixarum, & aliorum defectuum, quæ ex manifestatione occultorum oriri possunt: cui iuri non videtur posse cedere quilibet priuatus. Secundò sæpè Prælatus erit minus aptus ad corrigendum alio particulari; tum quia gratus non est delinquenti, tum ob eius imperitiam, & fortè prauum affectum. Ergo in tali casu non esset licitum omissa priuata correctione vtili ad denunciationem inutilem deuenire. Ergo in hoc casu non potuit subditus renunciare ius quod habet de secreta sibi monitione facienda; aliàs esset renunciatio prodiga famæ, & perniciosa. Cùm autem in qualibet religione plures esse possint Prælati inefficaciores in corrigendis secretis aliquorum culpis, quàm alij particulares, effici videtur non posse generatim hoc ius renuntiari.

2 Nihilominus certa sententia est posse quemlibet, & totam aliquam communitatem (vti facit sanctissima religio Societatis Iesu) renuntiare iuri, quod habet, vt sibi peccata secretò corrigantur, antequam ad Prælatum deferantur, ipse deferens nullius culpæ reus sit, etiamsi correctionem non præmiserit: ita docuit Thomas Sanchez *lib.6. summ. cap. 18.* Valentia 2.2. *disp.3. quæst.10. part.5. pag. 678. §. quintus casus.* Torres *de charitate, quæstione 33. articulo 7. disputatione 89. dubio 4. circa finem* Suarez *disp.8.*

disput. 8. de charit. sect. 6. num. 12. & n. 17. & tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 7. num. 28. Ribadeneira *de instituto Societatis, c. 34.* Ægidius de Coninch. *2. 2. disput. 28. dub. 13. num. 297.* Alphonsus Rodrig. *tom. 3. in lib. de spiritualib. monitis, c. 6. de correct. fraterna, tract. 8.* Cantarelus *in præcepti Decalogi. lib. 2. cap. 69. num. 211.* Ioannes Sanchez *disp. 46. select. num. 28.* Petrus de Ledesma *sum. 2. to. tit. 4. cap. 4 post conclus. 24. difficult. 6. pag. 291.* Bannes *2. 2. quæst. 33. art. 8. dub. 2. in respons. ad 2. part. prioris confirmat. 7. argum. vers. sum ad aliud.* Ij tamen Doctores, Ledesma, & Bannes addunt sibi maximè dubium esse, an conueniens sit talem renunciationem ab aliqua tota communitate fieri; quia & executio est difficilis, & subditi turbari possunt scientes suos defectus occultos Prælato manifestari: sed hæc inconuenientia, & rationes nullius sunt momenti, vt rectè expendit Valent. Torres, Ægidius, & Suarez *suprà*.

Ratio præcipua huius conclusionis est. Quilibet potest ob honestos fines detrimentum in fama, & honore pati, (vt ex communi sententia suppono) etiamsi dominus non sit famæ propriæ, & honoris. Ergo potest renunciare ius quod habet, vt sibi fama integra conseruetur in correctione ob honestos fines, quales sunt maior spiritualis correcti profectus, maiorque securitas à recidiuo, submissio, & humilitas propria, integritas communitatis. Negari enim non potest religiosos maiori circumspectione processuros, si sciant peccata propria occulta à quolibet sciente extra confessionem, vel gratia petendi auxilium, esse superioribus manifestanda, omissa correctione securiores esse à recidiuo, & communitatem magis indemnem seruari. Ergo ob huiusmodi honestos fines possunt famæ detrimentum pati. Confirmo. Si proximus ob fines supradictos manifestaret proprium peccatum Prælato, nónne laudandus esset? Ergo etiamsi ex consensu ipsius eius peccatum superiori manifestes ob supradictos fines, opus laudabile facies. Tandem si proximus iam famam apud Prælatum amisisset rectè posses cum illo agere de eius peccato, si in tali tractatione operaris ex bono fine. Ergo idem videtur dicendum, quando ipse proximus non vult seruare suam famam apud Prælatum, sed iusta de causa tibi facit potestatem eius.

3. Ad primum argumentum contrarium admitto finem præcepti non solùm esse conseruationem famæ correcti, sed bonum ipsius correctionis, & pacem, & quietem communitatum. At hic finis obtinetur, quando ex voluntate ipsius correcti delictum superiori manifestas; sicuti obtinetur finis præcepti seruandi sigilli in confessione, qui est non solùm conseruare famam proximi (aliàs, & benè dicit Thomas Sanchez, ob bonum commune rumpi posset) sed est facilitas ipsius sacramenti, & rectus illius vsus, qui obtinetur, vel vt melius dicam, nullo modo læditur, quando ex voluntate pœnitentis culpæ manifestantur. Ad secundum respondeo, cessionem iuris factam à subditis religiosis Societatis Iesu esse prudentem, & non temerariam; ac proinde etsi generatim fiat, subintelligitur fieri seruato fine præcipuo correctionis, qui est correctio, & emendatio delicti, quem finem si certum sit per Prælatum non esse obtinendum vel non esse obtinendum ita benè, ac per inferiorem, vel de illo dubium est (quod rarò contingere potest, præcipuè in nostra Societate, vbi superiores tot informationibus de vita, & moribus factis apponuntur nequaquam tunc censetur quis cedere iuri conseruandæ famæ; ita tenet cum Abulens. *cap. 18. in Matth. quæst. 98. ad fin.* Thomas Sanchez *lib. 6. sum. cap. 18. num. 47.* Idémque colligitur ex Valent. Suarez, & Torrez *suprà*. Semper enim supponunt melius à Prælato subditum esse corrigendum, & præcauendum à recidiuo, quam ab alio subdito, cui facilè potest se emendatum simulare. Quapropter concludit Torres *dub. illo 4. §. addendum*, tunc posse fieri denunciationem Prælato vt patri, quando habet multum odium contra subditum, & talis est, qui ex affectu verè paterno inferiori suo delinquenti tanquam dilecto filio curabit remedium afferre: qui etiam tenax sit secreti; & de fama subditi curam habeat, iuxta doctrinam S. Thom. *quodlib. 11. art. 13.*

4 Ex dictis infertur nemini licere hanc nostram regulam de cessione iuris, & manifestatione delicti, quouis disputandi, vel etiam veritatis indagandæ quæsito colore directè, vel indirectè, impugnare, aut conradicere. Tum quia à Paulo III. & Iulio III. nostrum institutum fuit approbatum, & confirmatum, & in eo omnes eius constitutiones, præcipuè quæ contradictionē patiebantur. Tū quia Greg. XIII. in sua bulla, quæ incipit, *Ascendente Domino*, prohibet sub pœna excommunicationis hanc impugnationem nostri instituti, ac cuiuscunque constitutionis, vt constat ex illius verbis, quæ ad longum refert, Petrus de Ribadeneyra *libro 3. vitæ S. Patris nostri Ignatij. cap. 23.* Tum quia de facto idem Gregorius damnauit libellum cuiusdam, qui hanc nostram regulam, & constitutionem impugnauit, vt testatur Turrianus *2. 2. disp. 89. dub. 5.* Alphonsus Rodrig. *in exercitio perfect. 3. part. tract. 8. cap. 6.* Ægidius de Coninch. *disp. 28. dub. 12. num. 1. in fine.* Suarez *tom 4. de relig. lib. 10. num. 1. in fine.* Neque obstat constitutionem Carthusianam de non comedendis carnibus in periculo vitæ, à multis impugnari, tametsi à Sede Apostolica confirmata sit. Ergo etiamsi nostra constitutio confirmata sit à Sede Apostolica, impugnari poterit. Non, inquam, obstat, quia illa constitutio Carthusianorum non est expressè à Sede Apostolica approbata, & confirmata. Nam quando Carthusianorum institutum confirmatum fuit ab Alexandro III. & Cœlestino III. non erat illa constitutio sancita: vt testatur Petrus Sutor. *lib. 2. tractat. 3. cap. 8.* fuit enim hæc sancita anno Domini, 1294. in capitulo quodam generali ferè centesimo anno post ordinis institutionem, & approbationem. At nostra constitutio erat sancita, & satis controuersa, cùm institutum nostrum à Iulio III. & Gregor. XIII. approbatum fuit. Tum quia Gregor. XIII. & Iulius III. non solùm nostrum institutum vtcumque approbarunt, sed etiam omnes illius constitutiones, articulos &c. Quæ tam exacta approbatio in Carthusianorum instituto non reperitur. Tum denique quia Pontifex prohibet de hac, & de qualibet constitutione sub prætextu disputationis quomodolibet impugnare, quæ prohibitio non est facta in constitutione Carthusianorum.

5 Aduersùs supradicta obiici potest sequi ex cessione iuris facta in Societate Iesu non dare aliis potestatem specialem manifestandi delicta superiori, quæ ex ipsa correctionis natura non habeatur, ac proinde neminem cedere, vt sua delicta superiori manifestentur, si ex præcepto diuino manifestari non poterant. Sequelam probo. Quando melius per correctionem secretam intelligitur emendandus frater, quam per correctionem superioris, vel de hoc dubium est, non intelligitur frater cessisse secretæ correctioni fraternæ, quia esset iniqua cessio, & contra charitatem, & bonum proprium. Quando verò melius per Prælatum intelligeretur corrigendus, posses omissa correctione secreta delicta Prælato manifestare, etiamsi ipse iuri non cessisset, vti affirmat Ricardus *in 4. distinct. 19. quæst. 1. art. 4.* & Suarez *de charitate, disput. 8. sect. 6. num. 17. & tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 9. & 10. per totum* quia læsio honoris, & famæ proximi ex delatione ad superiorem contingens, abunde compensatur maiori fructu, & spirituali proximi profectu. Quando æque bene per secretam correctionem, nullo modo peccator censetur cedere iuri conseruandæ famæ, quia in tantum cedit, in quantum ad sui profectum, & emendationem delicti necessaria est, & expediens: non autem est necessaria, neque expediens talis manifestatio, si æque bene per secretam correctionem, ac per Prælatum omnis fructus, & iuris det aliis facultatem manifestandi delicta superiori, si ex ipsa correctionis natura illam non habent.

6 Fateor equidem cessionem iuris non dare aliis potestatem manifestandi delicta, quæ manifestari non possent, cessione iuris non obstante, nisi in casu dubio de emendatione, vt infrà dicemus. At quia sine hac cessione multi Doctores affirmant, vt sequenti puncto videbimus, non posse peccata occulta ad Prælatum vt Patrem deferri, non præmissa secreta correctione, etiamsi Prælatus maiori cum vtilitate, & fructu delinquentem esset correcturus & posita cessione iuris, certius est, & ferè indubitatum posse tunc peccata ad Prælatum, vt Patrem deferri, omissa secreta correctione, quia in illo casu nulla irrogatur peccanti iniuria, cùm ex eius voluntate rationabiliter habita ob maiorem fructum, & spiritualem profectum delicta manifestentur. Ideo in religione Societatis Iesu omnibus mandatur hæc cessio.

7 Aduertendum tamen est cum Suar. *tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 12. num 3. & 35.* Thom. Sanch. *lib. 6. sum. cap. 18. num. 48.* religiosos Societatis Iesu solùm cedere, & consentire, vt eorum delicta deferantur Prælato, tanquam patri, non tanquam iudici. Probat Sanch. quia in dubio præsumitur actus ita gestus, vt sit minus quoad fieri possit onerosus agenti, vt multis probat Menoch. *de præsumptio. lib. 6. tota præsumpt. 9.* & semper præsumitur gestus eo modo, quo agenti vtilior esse possit, tradit Bartol. *l. gerit. num. 21. ff. de acquir. hæred.* Tiraquel. *de retractu lignagier. §. 30. glossa 1. num. 34.* Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 156. n. 16.* Cùm verò in renunciatione religiosorum Societatis tantùm fiat mentio de denunciatione faciēda superiori, neque explicetur, an fiat vt patri, vel vt iudici explicanda est, vt fiat solùm vt patri, quia ita vtilior, & minus onerosa est renuntianti, fauetque *reg. 9. & 10. sum. constitutionum Societatis*, vbi dicitur, vt debito cum amore, & charitate omnes iuuerit se corrigi; non autem esset, (vt bene dicit Sanch.) debitus amor, sed summus rigor, si omissa secreta correctione, Prælato vt iudici peccata deferrentur. Item hæc renunciatio fit ad maiorem spiritus profectum, vt constat ex *regula dicta*, tum ex §. 8. *cap. 4. examinis* tum ex *decreto 52. V I. congregationis*, qui finis est prius correctionis fraternæ, non iudicialis, quæ propriè punitionem respicit.

PVNCTVM X.

An quodlibet peccatum, quantumuis secretum, post Prælato deferri, omissa secreta correctione, quando existimatur Prælatus meliùs delinquentem correcturus.

1 *Stante cessione iuris id certum est.*
2 *Illa secluſa plures DD. negant.*
3 *Contrarium est probabilius.*
4 *In religionibus semper præsumendum est Prælatum meliùs correcturum.*

1 STante cessione iuris nemini potest esse dubium te posse peccatum proximi ad Prælatum, vt patrem in hoc casu deferre: ita expressè Valent. *part.5. pag.687. §.respondeo*, Suar. Torres, Sanchez, suprà allegati.

2 Verùm cessione iuris non posita negant Adrian. IV. *quæst. de correct fraterna. §. probuius decisione.* Sotus *de secreto. membr. 2. q.4. dub.3. statim in princ.* Nauarr. *cap. inter verba. & 11. quæst.3. in 2. edit. concl.1. col.44. n.113.* Nauarra *de restitut. lib.2. c.4 an nouæ edit. part.2. dub.12. n.120.* Petrus de Ledesma *tom.2. summ. tract.4. fol.292. difficult.6. concl.24.* Lorca *2.2. quæst.33. art.8. sect.3. disp.47, dub.10. & n.7.* Negant, inquam, ij DD. te posse peccatum proximi ad Prælatum, etiam vt patrem deferre, si sufficienter ex tua admonitione speras vtilitatem, etiamsi Prælatus aptior videatur ad correctionem. Quia manifestatione criminis Prælato facta lædis proximi famam. Ergo cùm hæc læsio non sit necessaria ad eius correctionem, non est cur apponatur.

3 Nihilominus dicendum existimo omitti posse correctionem secretam in hoc casu, Prælatóque vt patri manifestari delictum posse: ita expressè cum Ricardo, & diuo Thoma affirmat Suarez *disput.8. de charit. sect.6. nu.17. latius, tom.4. de relig. lib.10. toto cap.9. & 10.* Moueor ex eo, quòd Medicus corporalis prudenter vtitur acerbiori medicina, quamuis non sit valde necessaria, si tamen est valde vtilis. Ergo etiam si correctio per Prælatum non sit necessaria simpliciter, si tamen est valde vtilis, & efficacior secreta correctione, poteris hac omissa delictum ad Prælatum deferre. Quod religionibus, vt benè dicit Suarez hæc sententia sequenda est, in aliis verò, quia magis sunt sui iuris, nisi fructus notabilis speretur pro certo, non est admittenda.

4 Addendum tamen est in religionibus, præcipuè in Societate, semper præsumendum esse meliùs subditum delinquentem per Prælatum corripiendum esse, quàm à quolibet particulari, dum contrarium non constat. Tum quia Prælatus occasiones peccati remouere potest, quas non potest alius subditus. Tum quia ipse Prælatus pœnitentias, & remedia applicare potest, quæ per alios subditos non possunt applicari. Tum quia difficiliùs subditus simulare potest Prælato emendationem, quam tamen facili negotio simulare potest alteri fratri, sic latè expendit Ægidius de Coninch. 2. 2. *disput. 28. dub. 11. n. 202.* Suarez *tom.4. de relig. lib.10. cap.9. num.11.*

PVNCTVM XI.

Quid possit Prælatus facere ex denunciatione sibi vt patri facta de peccato subditi.

1 *Non potest Prælatus ex tali denunciatione iudicialiter procedere.*
2 *Aliqua tamen moderata pœnitentia potest Prælatus delinquentem punire.*
3 *Potest subditum à loco, & officio remouere, si hoc absque infamia fieri potest.*
4 *Quæ prudentia debeant Superiores in hoc procedere.*
5 *Potest Prælatus alicui, vel aliquibus viris grauibus delictum subditi manifestare, si hoc necessarium est ad eius correctionem.*
6 *Rector collegij Prouincialis manifestans delictum sui subditi, quem absque tali manifestatione emendare potest, non videtur mortaliter peccare.*
7 *Probabilius est oppositum.*
8 *Potest Prælatus subdito delinquenti socium designare fidelem, qui eius actiones exploret, & Prælato deferat.*
9 *An possit Prælatus significare socio designato se malè de subdito sentire, vt sic diligentius vigilet?*
10 *Item potest Prælatus subditum delinquentem coram duobus, vel tribus testibus reprehendere.*
11 *Si per denunciationem paternam remedium non adhibetur sufficiens, & delictum vergit in damnum communicatis, vel tertiæ personæ, tenetur denuntians iudicialem denunciationem facere.*

1 CErtum est non posse Prælatum ex tali denunciatione procedere iudicialiter, & delinquentem punire: ita omnes Doctores, vt videre est apud Suarez *disp. 8. de charitate, sect. vlt. num.18. & tom. 4. de relig. cap.12. num.36. & 41.* Bannes *dub.4. conclus.2.* Petrus de Ledesma *tractat.4. de correct. concl.25 fol.292.* quia tunc delicta non manifestantur Prælato iudicanda, & punienda, sed paterno amore corrigenda. Quapropter diuus Thomas *2.2. quæstion.33. art. 8. ad 4.* Ricardus *artic. 3. quæst. 2. ad 2.* Adrianus *in fine quæst. de correct.* Gab. *lect.74. littera T.* Syluester *verbo correctio. dub.5.* Armilla *num.3.* Antoninus §.4. Sotus *membro 2. quæst.4. ad 3.* Lorca *2.2. quæst.33. art. 8. disput.46. numer.24.* Ægidius de Coninch. *2.2. disputat.28. dub.10. numer.176.* Suarez *tom.4. de relig. lib. 10. cap.10. num.2. & 4.* affirmant denunciationem Prælato, vt patri factam pertinere ad illum secundum gradum correctionis fraternæ, quo mandatur à Christo Domino adhiberi testes, si secretò corripientem peccans non audierit. Nam quando Christus dicit, si testes peccans non audierit, dicendum esse Ecclesiæ, idem est, ac si diceret dicendum esse Prælato, vt iudici, siquidem habetur peccans, vt Ethnicus, & Publicanus, ac proinde vt excommunicatus, si Ecclesiam non audit, quod absque iudicio, & causæ cognitione fieri non potest: & ita docuit diuus Thomas *quæst.33. art.7. & 8.* Lorca *disput.46. sect.3. membr. 2. num. 23.* & testatur esse communem. Idem tradit Ricardus 4. *distinct.19. art.3. quæst.2. ad 2.* Chrysostomus, Durandus, Adrianus, Syluester, Gab. & alij, quos refert & sequitur Valent. *disput.3. quæst.10. part.5. pag. 683.* Probatique potest ex *cap. nouit, de iudic. cap. cùm ex iniuncto, de haret. cap. dicit Heli, de simonia.*

2 Verùm ex hac denunciatione potest Prælatus hac moderata pœnitentia delinquentem punire, quæ neque infamiam irroget, neque delictum, si graue est, manifestet. Esset enim contra ius delicto non probato illud punire, ac si probatum esset, & secretò manifestatum ad correctionem, per pœnitentiam euulgare. At aliqua punitio pro delictis, quæ nullam irrogant infamiam, & quæ solent communiter à religiosis committi, limites correctionis fraternæ non excedit, sicuti in parte carnali cum filiis contingit. Si verò delictum graue sit, præcipuè si probari potest, ad pœnitentiam aliquam secretam potest procedere, quæ magis correctiua, & præseruatiua delicti sit, quàm punitiua. Suar. *tom.4. de relig. lib.10. cap.18. num.37.* & in hoc sensu dixit Villagutier *in sua pract. lib.2. tit. de denuntiat. euangel. cap.4. Conclus. 1. pag.103.* propter denunciationem factam Prælato, vt patri, non posse Prælatum procedere ad pœnitentiam, sed ad compunctionem eius secretis correctionibus elaborare, vt dicitur *in cap. si tantùm in 6. quæst.2.* & est Concilij Varensis, *& cap. placuit.6. q.2. & cap. erubescant.32. dist.* Intelligitur enim de pœnitentia purè punitiua, non correctiua. Eandem doctrinam tradit Sotus *de teguendo secreto memb.2. q.4. concl.7.* Suarez *de charit. disp.8 sect. vlt. n.18. & tom.4. de relig. cap.10. n.13.* Petrus de Ledesma *2. tom sum. tract.4. concl.26. pag.293.* Valent. *disp.3. quæst.10. part.5. vers. ostauo igitur. pag. 685.* Villalobos *tom.2. tract. 4. difficult. 14.* consentit congregatio VII. generalis Societatis Iesu in explicatione decreti, 49. de manifestatione delicti, *c.15. part.2. n.61.*

3 Secundò, potest Prælatus, cui vt Patri reuelatum est crimen subditi illum à loco, vel ministerio aliquo remouere; quando munus ex solo nutu superioris pendet, & fieri potest remotio sine vlla sui infamia omnibus circumstantiis prudenter consideratis: ita expressè Suarez *tom. de relig. lib.10.12.11. & c.12. n.18.* Torres *2.2. q.33. disp.89. dub. 4. §. secundò aduertendum.* Probátque ex *cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* vbi Pontifex dicit ordinem correctionis non esse semper cum personis religiosis seruandum, quia facilius, & liberius possunt à suis administrationibus remoueri: & tradit Congregatio, *vbi suprà n.5.* & habetur *in 6. Congregat. decreto 61, de manifestat. delicti.* Ratio huius conclusionis in promptu est: nam esto delictum non fuerit commissum, nulla delinquentia superiori irrogatur iniuria in remotione à tali loco, & officio; cùm pro sua voluntate id posset efficere; & ex alia parte potest esse maximè vtilis ad præcauendum damnum ergo sufficienter honestatur.

4 Debent tamen superiores maxima prudentia, & animaduersione procedere, tum in examinando, an necessarium sit ad emendationem fratris, & præcauendum damnum, illum ab officio & occupatione, & habitatione remouere. Nam si hoc necessarium non sit, aut valde vtile, nequaquam debet id superior præstare, quia est medium nimis asperum, & rigorosum, sed potiùs debet cum eodem modo tractare, & honorare, vt colligitur ex Calisto Papa relato *in cap. ponderet. 50. dist.* ibi, *Si aliquis lapsus quocunque modo fuerit, portemus eum, & paterno corripiamus affectu, & paulo inferius.* Porrò S. Dauid de mortiferis criminibus egit pœnitentiam, & tamen in honore permansit. Deinde debent superiores vigilare, ne fortè delatoris inuidia, aut odio alio motus, delictum alteri imposuerit, aut commissum exaggerauerit, vt *in decreto 8. VII. Congregationis* Societatis, *dicitur*: ibi, caueant superiores, ne faciles delatoribus aures præbeant, disquirántque singula, donec delatæ rei cognitionem veniant, vt aut innocentem liberent, aut noxium, falsúmque delatorem pro rei magnitudine puniant. Quapropter ob vnius dictum, nisi aliæ præsumptiones concurrerent, nunquam censerem debere superiorem ab officio, & loco subditum remouere. Est enim res nimis grauis, & quæ subditos valde contristare possit.

Quod

Quòd si hoc fiat absque culpa, iam ex se apparet, quàm graue sit innocentem in re punire, nocente delatore manente indemni: & colligitur ex Suar. *tom.4.de relig.lib.10. c.12.n.37.*

5 Tertiò potest Prælatus, cui delictum, vt patri est manifestatum dicere alicui, vel aliquibus ex suis consultoribus, si hoc necessarium iudicat ad remedium adhibendum; quia in hac manifestatione vtilitatem spiritualem delinquentis respicit, quæ leui illi detrimento famæ anteponenda est: ita expresè Torres 2.2.*q.*33. *disp.*89.*dub.*4.*circa fin.* & tradit Congregatio *vbi suprà num.*3. & 4. & in Congregat. 6. *decreto.* 62. ibi habita ratione finis denuntiationis paternæ potest ipsum delatum aliquando monere, & corrigere secretò coram duobus testibus, vt ex Euangelio cum sancto Thoma docent DD. Item & de remedio consulere imponendo secretum iis, cum quibus communicat.

6 Sed dubium est, an si superior immediatus collegij possit se solo delinquentem à reincidentia præcauere, peccet manifestando delictum Prouinciali? Videtur enim peccare, quia iam illa manifestatio delicti, & amissio famæ non habet finem paternæ delationis, quæ est fratris lucrum, cùm absque illa lucratus sit. Taciteque id insinuatur in supradicta Congregat. VI. *decreto* 63. *Potest etiam vnus superior dicere rem sic delatam, & notam alteri superiori eiusdem delati, quando res ita postulauerit ad finem paternæ delationis.* Ergo è contra quando id non expostulat, nequaquam poterit. Dices, etsi non expostuletur vt necessarium, expostulatur vt conueniens, ne Prouincialis ignarus huius delicti delinquentem exponat aliis similibus, vel grauioribus committendis. Fateor ob hanc rationem probabile esse nullum peccatum in tali manifestatione committi. Si enim probabile esse diximus in materia detractionis reuelare peccatum vni, vel duobus viris grauibus, qui magis prodesse possunt, quàm obesse, non fore peccatum mortale, etiam ex leuitate, & loquacitate reueletur, a fortiori probabile erit, quando ex recto fine manifestatur, & ex alia parte non leuis conuenientia intercedit.

7 Verùm quia inde ostium aperitur manifestandi pluribus delictum commissum, probabilius existimo non licere Prouincialem monere: nam si solùm ob maiorem securitatem à recidiuo, & non ob necessitatem, quæ appareat, licet monere: etiamsi licebit monere quemlibet superiorem immediatum, quem delinquens habeat, & Prouincialem sequentem, cùm tunc securior erit delinquens à recidiuo, quod quidem non est concedendum. Eáque de causa dixit eadem Congregatio. VI. *decreto* 60. & Congregatio. VII. *decreto de manifestat. delicti. cap.*15. *num.*2. sine vrgenti necessitate, & magna vtilitate nemini esse crimen delati reuelandum. Expende verba, *sine vrgenti necessitate, & magna vtilitate*, quæ non conuenientiam, sed necessitatem indicant.

6 Quartò potest Prælatus subdito delinquenti socium designare fidelem, qui eius actiones exploret, & referat superiori: ita Bannes 2.2.*q.*33.*art.*3.*dub.*2. Torres *ibi disp.* 89. *dub.* 5. Ratio est, quia superior ratione sui officij obligatus est viram subditorum inquirere, quia eius curæ commissi sunt, quod aliis priuatis datum non est. Quapropter D. Greg. *lib.*2.*regist. epist.*52. nullo modo excusat Prælatum à correctione subditorum ex eo, quòd dicat se subditorum delicta nescire. Inquit enim: Quæ potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedat, & pastor nescit? Ergo signum ciarum est teneri pastorem vigilare, & examinare, an lupus oues comedat, & damnum inferat.

9 Addunt præterea Bannes & Torres, primò posse Prælatum socio significare aliquam malam de subdito suspicionem habere: dicendo *ob seruà illum* si iam apud Prælatum subditus diffamatus sit, secus è contra; Secundò, dicunt posse sic designatum non præmissa correctione delictum fratris superiori, vt patri deferre. Verumque dictum non vndique probo. Non primum: si enim absque malæ opinionis significatione potest socio vigilantia commendari, quæ causa esse potest honestans infamationem? Neque etiam probo secundum. Nam si delinquens correctione fraterna sufficienter intelligetur emendàdus æquè bene ac per Prælatum, (quod rarò succedet,) non debet Prælato denunciari; nam esto apud Prælatum grauata sit eius opinio, non est dubium, quin multò ampliùs per repetitionem delicti grauetur quæ si excusari potest, charitas id exigit. Verùm si superior corrigens delinquentem de eius emendatione non manet securus, existimo posse socio exploratori significare, te non rectè de tali subdito sentire; ac proinde necessariam esse vigilantiam super illum, vt sic aperiatur via socio deferendi superiori crimen, si viderit. Nam in tali casu socius præsumere non debet se posse efficaciter corrigere, cùm præsumere debeat monitum fuisse, & non esse, emendatum. Ergo absque præmissa correctione debet tunc manifestare, & Prælatus poterit sub præcepto ad eius manifestationem obligare. Tum quia nomine Prælati delictum cognoscit? tum quia præsumere non potest rationabiliter correctione secreta esse sufficienter emendandum.

10 Quintò potest Prælatus (si ei moraliter constet de delicto subditi, saltem per delationem vnius testis oculati, de quo nulla potest esse suscipio falsum impositurus) grauiter subditum reprehendere etiam coram duobus, vel tribus testibus: si id iudicauerit expedire ad eum confundendum, & commouendum. Secundò, poterit ob eandem rationem pœnitentiam aliquam iniungere, iciunium vel flagellationem. Tertiò nimis eum terrere. Quartò præcipere etiam sub excommunicatione ipso facto incurrenda, ne talem locum suspectum adeat, néve cum tali persona loquatur: quod præceptum poterit imponere coram ipso delatore, & testibus, vt sic de eius transgressione clariùs constet, quia hæc omnia non excedunt paternam correctionem, & potestatem, quam habet pater in filios: & ex alia parte semiplena probatio delicti sufficit ad hæc præstanda; vt optimè, & prudentissimè notauit ferè eisdem verbis Franciscus Suarez *cap.*4.*de relig.lib.*10. *cap.*10.*num.*14. & *cap.*12.*num.*37.

11 Sextò, si delictum in damnum communitatis, vel tertij cedit, & via denunciationis paternæ, ei remedium sufficiens non adhibetur, vel quia subditus durus est, negátque delictum, & emendationem non promittit, poterit Prælatus præcipere delatori, vt relicta denunciatione fraterna ad iudicialem transeat, cui præcepto tenebitur obedire, nisi ob graue periculum sibi imminens excuseturus. Nam, vt rectè dicitur *decreto* 58. *congregat.*6. ibi Quando prudenter iudicaretur non posse adhiberi sufficiens remedium, quo prouideatur bono communi, vel tertiæ personæ, nisi assumatur in ea re officium iudicis; tunc tenebitur subditus ad denunciationem iudicialem superiori faciendam. Et ratio est, quia bonum commune, & innocentis tertij, particulari nocentis præferendum est. Item potest Prælatus creare Fiscalem, qui denunciationis officium sumat, & facta per illum denunciatione examinare delatorem tanquam testem qui veritatem tenetur fateri, nisi ob aliquod graue periculum à testimonio dicendo excusetur: Et facta hac testificatione procedet ad examinandum delinquentem, cui processus legendum est, vt clarè illi constet Prælatum iuridicè interrogare, & sic veritatem fateri teneatur, sic Suarez *tom.*4.*de relig.lib.* 10.*cap.*12.*num.*44.*iunct.num.*30. vbi aduertit aliis relatis non esse necessarium dare reo copiam, nominum testium, sed satis esse si testificationes declarentur, suppressis testium nominibus. Quod certè verissimum est, præcipuè in Societate, vbi non est necesse seruare exactè formam iudicij, sed proceditur summariè, & de plano. Adde in omni iudicio religioso existimat Suarez *dicto loco*, non esse necessarium nomina testium declarare reo, non solùm vt teneatur veritatem fateri, sed etiam vt se possit defendere, quia regulariter plura inde inconuenientia sequuntur.

PVNCTVM XII.

An si frater emendatus sit de delicto, possis Prælato patri denunciare, vt sic securior sit à recidiuo.

1 *Proponitur prima sententia affirmans.*
2 *Negat secunda sententia.*
3 *Tertia sententia approbat primam in casu cessionis iuris, illo excluso approbat secundam.*
4 *Resoluitur probabilius esse fratrem emendatum, & nullum periculum relabendi habentem non esse denunciandum superiori, neque cessionem iuris in Societate ad hunc casum se extendere.*
5 *Stante periculo denunciandus est, & quod sit probabile periculum.*
6 *Expenditur quid faciendum sit, cùm est dubium, an delinquens emendatus sit.*

1 PRima sententia affirmat, quam tenet Ricard. *in* 4. *distinct.* 19.*art.*3. *qu.* 1. *in corp.* Gab. *in canone Missa lect.* 74. *litt.* V. Rosella, *verbo inquisitio.* Angel. *verbo denunciatio.n.*10. Graffis 1. *part. decisionum lib.* 2. *cap.*69. *num.*30. Idem docet, quando Prælatus denunciare iubet. Gerson. 2. *part. titul. de correct. proximi. Alphab.* 34. *litt. T. vers. tuum peccatum.* & videtur consentire Alphons. Villagut. *lib.* 2. *titul. de denunciat. Euangel. conclus.* 5. *pag.*94. & 96. Ratio esse potest: nam talis manifestatio potest prodesse, & non obesse, prodest enim, vt prælatus occasiones, & pericula iterum labendi remoueat, & ex alia parte parum, vel nihil obest; cùm ex scientia illius delicti ad punitionem procedere non possit.

2 Secunda sententia negat Prælato esse denunciandum: ita Adrian. *quæst. de correct.* §. *pro huius decis.* Sotus *relect. de secreto. membr.*2. *quæst.*4. *conclus.*4. Nauarr. *sum.cap.*24.*num.vltim. fine.* Arag. 2.2. *quæstion.*33. *art.*7. *fine.* Valent. *disp.*3. *quæst.*10.*p.*5.§. *sed rectius hoc negant. pag.*686. Nauarr. *lib.*2. *de restit. cap.* 4. *part.*2. *dub.*12.*n.*120. D. Thom. Antonin. Sylvest. & alij quos refert, & sequitur Thom. Sanch. *lib.*6. *Decalog. c.*18.*n.*49. & *n.*60. Eman. Saa *verb. correctio, nu.*4. Probatur, primò ex verbis Christi dicentis, *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum*; quasi dicat ibi esse sistendum, cùm ad lucrum fratris correctio ordinetur. Secundò, fama apud Prælatum pluris æstimatur à subditis, & ægriùs ferunt apud illum infamari propter eius dependentiam, quàm apud plures socios. Ergo ob solam maiorem securitatem licita esse non potest talis infamatio. Nemini enim licet bona temporalia à proximo auferre eo fine, vt securior sit in virtute, aliàs liceret diuitias ab eo auferre, & pauperibus dare, vt pro illo orent, vt ex Adriano infert Valent. *suprà.*

1. Tertia sententia distinguit, aut proximus qui peccauit, renunciauit ius sibi conseruandi famam, vel non; Si non renunciauit, vera est sententia; si tamen renunciauit, vt renunciant religiosi Societatis Iesu vera est prima sententia: ita docet expresè Valent. *disp. 3. quæst. 10. p. 5. pag. 787. §. respondeo per distinctionem.* Et videtur consentire Suar. *tom. 4. de relig. cap. 10. num. 11. & 12.* Probat Valent. quia ipse delinquens quantumuis emendatus sit, potest laudabiliter peccatum suum Prælato deferre, vt illum à recidiuo caueat maiori cum securitate. Ergo etiam poterit alius de illius consensu peccatum Prælato deferre, consentit enim iam ob rectum finem in iactura propriæ famæ. Quòd autem religiosi Societatis Iesu ob huiusmodi finem iuri sibi conseruandæ famæ cedant, non probat Valent. sed supponit: probari tamen potest ex *reg. 9. summar, constit.* ibi enim dicitur, *Ad maiorem spiritus profectum, & præcipuè ad maiorem summissionem, & humilitatem propriam conuentus esse quisque debet, vt omnes errores, & defectus ipsius, & res quæcunque quæ notata in eo, & obseruata fuerint, superioribus per quemuis, qui extra confessionem eas acceperit, manifestentur.* Ergo siue sit emendatus, siue non, poterunt delicta superioribus manifestari ad maiorem subditorum profectum, & maiorem eorum humilitatem, & submissionem. Item negari non potest prouidentiam Prælati esse maximè necessariam ad tollendas occasiones iterum relabendi; Ergo delatio ad Prælatum esto necessaria non sit ad emendam fratris, est tamen necessaria, vel saltem valde vtilis ad illius securitatem, & bono communi religionis prospiciendum. Deinde quilibet religiosus (maximè in Societate) tenetur totam suam conscientiam Prælato aperire, omnésque suos errores, defectus, & peccata manifestare, vt constat ex Examine *cap. 4. §. 34. 35. & 39.* vt sic melius regi, & gubernari possit, & in viam domini dirigi. Ergo conqueri non potest, quòd alius eos errores, defectus, & peccata Prælato manifestet ob prædictum finem, siquidem præstat quod ipse debebat præstare. Adde repugnantem huic manifestationi meritò timeri posse non esse emendatum.

4 Verùm mihi probabilius videtur, si certò tibi constat proximum emendatum esse, neque probabile periculum habere relabendi, nullo modo posse eorum delicta superiori manifestare. vt securior sit, nisi ipse expresè, in tali manifestatione consentiret, neque consensus in societate præstitus ad hunc casum censendus est extendi: ita tenent Doctores relati pro secunda sententia, & loquens de nostra Societate Thomas Sanchez *suprà*, & probatur. Nam finis præcipuus in societate, ob quem mandantur delicta superioribus deferri, est correctio ipsius delinquentis, quod abundè constat ex *reg. 30. sequenti ad nuper positam*, vbi dicitur, *Boni etiam omnes consulant ab aliis corrigi, & ad aliorum correctionem iuuare debito cum amore, ad maiorem spiritus profectum.* Si ergo frater correctus omnino est, & emendatus: neque periculum sit recidiui, cessat finis, ob quem consentit delicta superioribus deferre. Et confirmo. Si enim ob maiorem securitatem, maiorémque humilitatem, & submissionem propriam cessante fine correctionis liceret delicta fratris emendati superiori deferre; liceret, inquam, non vni, sed pluribus superioribus manifestare; vt sic delinquens ampliùs humiliaretur, & securior à reincidentia esset, quòd nullus debet concedere, & expresè constat contrarium ex declaratione supradictarum regularum facta à Congregatione VII. *c. 14 & 15.* vbi *in n. 2.* dicitur, quando ob fines, & rationes allatas (quæ sunt profectus spiritualis subditorum, & bonum commune religionis) existimat reuelandum, tunc iis tantùm manifestare oportebit, qui remedio adhibendo prodesse poterunt, & *num. 5.* iterum repetit licere superiori ob prædictum finem secretò peragere quæcunque iudicauerit expedire ad remedium. Ergo cessante remedio, quia iam frater est emendatus, nemini poterit ampliùs eius delictum manifestari: Ergo maior profectus, humilitas, & submissio solùm intenduntur, quatenus ad emendationem, & correctionem delicti necessaria sunt.

5 Dixi, nisi proximus periculum habeat relabendi, si præteritus eius lapsus superiori non manifestetur. Nam stante periculo manifestandus est, vt præseruet, quod sentit expresè Valent. cum Adriano, Soto, & diuo Thoma. *disput. 3. quæst. 10. part. 5. pag. 787. §. quod si.* Et probat. Nam etiam ob huiusmodi finem liceret cuilibet priuato, sine cuius ope non reputaretur proximus immunis à relapsu delictum indicare.

Probabile periculum relapsus voco, quando ita proximus occasionibus peccati innodatus sit, vt moraliter loquèdo iudicetur casurus, nisi ab illis diuertatur: nam de alio periculo magis remoto non est curandum, cùm omnibus tale periculum insit ex fragilitate naturæ. Quapropter Petrus de Ledesma *tom. 2. summ. tract. 4. concl. 24. difficult. 6. pag. 290.* affirmat, si scias religiosum in luxuriam incidisse non ex malitia hoc est ex consuetudine, sed ex fragilitate humana propter occasionem sibi obtaram te non debere Prælato denunciare, si à te corrigi potest, quia tunc non censetur esse in probabili periculo cadendi. At si ex malitia, & prauа consuetudine peccat, affirmat denunciandum fore, quia rarò præsumi potest emendatus; sed potiùs in morali periculo iterum & sæpè cadendi versari. Addo in nostra Societate propter confessionem iuris, etiamsi ex fragilitate peccet, denunciari posse, quia semper præsumi debet melius à Prælato, quàm ab alio socio corrigendum fore, & quando hic maior profectus correctionis interuenit, iam proximus cessit iuri sibi conseruandæ famæ apud Prælatum. Et in hoc sensu verum est quod dicit Suarez *suprà*.

6. Sed quid dicendum, quando dubium est, an delinquens emendatus sit?

Respondeo, si delictum est tantùm in damnum ipsius delinquentis, qui iuri famæ non cessit, non teneris vllo modo deferre Prælato, imò nec potes; quia hæc delatio honestatur ob bonum ipsius delinquentis; cùm autem ignoretur, an bonum ipsius sit, ignoratur, an sit ratio honestans infamationem. Ergo non poteris apud Prælatum infamare proximum, cùm infamatio sit certa, & ratio excusans dubia. Si tamen cessit iuri famæ, benè poteris, quia adest finis correctionis saltem sub dubio, ac proinde sufficiens honestandi actionem. Verùm si delicta in damnum tertij, vel communitatis sint, qualia censet Thomas Sanchez *lib. 6. Decalogi. cap. 18. num. 50.* & Suarez *de char. t. disp. 8 sect. 6. num. 12.* esse ferè omnia religiosorum externa peccata. Tunc, inquam, denuncianda sunt Prælato casu quo dubium sit, an sit delinquens emendatus & timeatur recidiuum, nisi prælato manifestetur, quia damnum communitati, vel tertio faciendum, etiam sub dubio præponderat famæ particularis delinquentis, habet enim ipsa communitas, vel tertius innocens ius, vt sibi ab imminenti damno præseruetur, etiamsi hoc sit cum aliqua iactura honoris alicuius nocent. argum. *cap. qui cum, de furtis:* & ita docet Thomas Sanchez *lib. 6 Decalogi, cap. 18. num. 47.* Lorca. *2. 2. quæstion. 33. art. 8 disput. 47. num. 20. reg. 4.* Petrus de Nauarra *lib. 2. de restitut. cap. 4. num. 71. in 2. edit.*

PVNCTVM XIII.

An licita sit denunciatio iudicialis de secretis delictis, omissa correctione secreta, & inductione, testium.

1, *Publicum, & secretum multipliciter sumitur.*
2. *Peccata alia sunt in damnum solius peccantis, alia in damnum tertiæ personæ, alia in damnum communitatis, & qua hæc sint.*
3 *Peccata notoria possunt non præmissa correctione iudicialiter denunciari.*
4. *Obligatio huius denunciationis est, cùm adest præceptum superioris, vel cum proximus correctione fraterna non censetur emendandus.*
5 *Peccata, quæ à te, & ab alio sciuntur, denuncianda sunt iudicialiter, si in damnum tertij vergant.*
6 *Si delicta solum sunt in damnum delinquentis, præmittenda est secreta correctio, & inductio testium, antequam iudicialiter denuncientur, si probabiliter existimatur correctio, vel inductio testium profutura.*
7 *Notatur quædam differentia inter peccata, quæ in damnum tertij vergunt, & quæ solum peccanti nocent*
8 *Peccata omninò secreta, & quæ in damnum communitatis, vel tertij vergunt, si per secretam correctionem emendari possint, non sunt iudicialiter denuncianda.*
9 *Si est præsumptio non esse delinquentem corrigendum adhuc plures censent non posse fieri denunciationem iudicialem.*
10 *Contrarium est tenendum.*
11 *Cum Prælati præcipiunt sibi delicta denunciari absque communicatione cum aliena persona, intelligitur præceptum de delictis, quæ tibi certè constat esse denuncianda, secus de illis, de quibus dubius es.*
12. *Rarò in propriis iniuriis est obligatio corripiendi delinquentem.*

1. PRimò, multipliciter posse sumi secretum, & publicum, vt constat ex iis, quæ tradit glossa, & Panormit. *in cap. ex litterarum, de Temp. ord. & cap. vestra de cohabitat. cleric. & mulier.* Sylvest *verbo occultum, verbo manifestum, verbo notorium*, Sotus *de regendo secreto. membr. 2. in princ.* Nauarr. *summ. c. 27. n. 125.* Valent. *2. 2. disp. 3. q. 10. part. 5. pag. 667.* Villalobos *tract. 4. de correct. difficult. 30.* Suar. Lorca, & alij infrà referendi. Specialiter sunt tres gradus publici, & tres gradus secreti, vt dicit Villalob. *supra*, & Lorca *disp. 47. sect. 3. num. 3.* Suarez *de charit. disp. 8. sect. 6. in princ.* Primus gradus publici est, quando à duobus scitur, & tunc dicitur in iure probabile, quia probari delictum sufficienter potest, etsi nulla eius infamia sit. Secundus gradus publici est, quando non solùm probari potest, quia pluribus est notum, sed eius versetur infamia: & hoc dicitur à iure famosum, vel manifestum. Tertius gradus est, quando est notorium, quòdque nullo modo celari potest, nec negari ab eo, qui commisit: & hoc dupliciter contingit, vel notorium notorietate iuris, vel facti. Notorium notorietate iuris, est, quod iam est per sententiã declaratum, Notoriũ notorietate facti quod à maiore parte cõmunitatis, oppidi, collegij, vel viciniæ cognoscitur, modò communitas excedat decem personas, quæ omnia in materia detractionis aduertimus. Opposito modo contingit secretum, illud

Illud namque est primò, quod in iudicio probari non potest. Secundò, quod etsi probari possit, non laborat infamia. Tertiò, quod probati facilè potest, etsi aliqua tergiuersatione celetur, neque est maiori parti communitatis notum.

2 Pono secundò, ex supradictis Doctoribus, & communi sententia quædam esse peccata, quæ in damnum solius peccantis cedunt, quædam quæ in damnum tertij, quædam quæ in damnum commune. Illa dicuntur peccata cedentia in damnum solius peccantis, quæ solum peccantem lædunt, v.g. fornicatio, ebrietas, consuetudo vexandi. alia dicuntur in damnum tertij, quia tertium lædunt, qualia sunt adulterium, homicidium, furtum, detractio. alia lædunt communitatem, vel in temporalibus, qualia sunt proditio, institutio falsæ monetæ, subornatio ad officia, ex qua sequitur dari indignis, vel omitti digniores, in spiritualibus, vt falsa doctrina, qua fides, vel mores corrumpuntur: ita ferè omnes Doctores, vt videre est in Petro & Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 4. artic. num. 50. & præcipuè nu. 69. in noua edit.* Et licèt omnia peccata scandalosa in perniciem sint reipublicæ, non tamen propriè dicuntur esse contra bonum commune quia eorum immediatum obiectum, non est aliquod bonum commune, quod per ipsa lædatur, quod necessariò requisitum erat, vt dicerentur propriè esse in damnum communitatis, vt aduertit Villalobos *tract. 4. difficult. 11. num. 1.* Suar. verò *de char. disp. 8. sect. 6. n. 12.* & Thom. Sanch. *lib. 6. Decal. cap. 18. n. 50.* aduertunt peccata à sæcularibus commissa, quæque solùm committentem lædunt reri fiant à religiosis, dicenda esse peccata contra communitatem, quia communitatem in honore, & fama lædunt. Vnde si religiosus aliquis fornicetur, ebrius sit, aut passim iuret, honor religionis non leuiter labefactatur, & vix fieri potest, vt alios ad sui imitationem non perttrahat, propter intimam inter religiosos communicationem. Fateor hanc doctrinam verissimam esse, si intelligatur de læsione non quidem directa, sed indirecta communitatis. Indirectè enim quodlibet peccatum religiosi in actum exteriorem prodiens religionis honorem lædit: at hæc læsio non est sufficiens, vt omnia religiosorum peccata censeantur esse in damnum communitatis, & tanquam de proditione, vel hæresis sit de illis iudicandum. Nam hoc modo nullum est peccatum quod in damnum commune non vergat, cùm ferè nullum sit, quo non lædatur aliqua communitas, in qua peccans viuit. Si enim sit Ecclesiasticus contemnitur status à sæcularibus, si sæcularis, consanguinei. Quapropter Suar. *tom. 4. de relig lib. 10. cap. 12. num. 10.* dixit non omnia peccata religiosorum censenda esse vergere in damnum communitatis ratione obiecti, neque ratione scandali. & Congreg. VI. *decreto 57.* & Congregatio VII. *in cap. 15. de manifest. delict. n. 7.* enumerans delicta, quæ in detrimentum boni communis, vel in damnum imminens tertiæ personæ vergunt ea enumerauit, quæ directè sunt infectiua aliorum, & nociua bono religionis, scilicet, *lapsus carnis cum tertio, seminatio discordiarum inter fratres, furtum, impugnatio, vel machinatio contra institutum, aut superiorem, præsertim generalem, consuetudo detrahendi, aut susurrandi, & similia.* His positis.

3 Dico primò peccata notoria, hoc est, quæ in præsentia multorum, vel alio modo à pluribus cognoscuntur, possunt statim non præmissa correctione fraterna iudicialiter denunciari, conueniunt omnes cum D. Tho. *q. 33. art. 7. in princ.* iuxta illud Pauli 1. ad Timoth. 5. *Peccantem coram omnibus argue; vt ceteri, timorem habeant.* Ratio est. Qui enim in publico peccat, eo ipso renuntiat iura secreti, neque sperari potest corrigendus per monitionem secretam, cùm præsentiam hominum, & leges monentes non sit veritus. Secundò, In tali denunciatione non solùm emendatio fratris intenditur, sed etiam intenditur reparatio scandali dati media punitione; hac enim punitione à peccato deterrentur, quantum per malum exemplum videbantur incitari.

4 Obligatio autem denunciandi hæc peccata tunc erit, quando adest præceptum superioris, vel quando ex illis imminet damnum tertio, aut communitati, quodque per denunciationem potest reparari. Si verò peccata non sint in damnum tertij, sed solùm in damnum ipsius delinquentis, & præsumitur emendandus per correctionem, eo quòd peccatum non tam ex malitia, quàm ex ignorantia processit, tentanda videtur secreta correctio, antequam denuncietur, vt euitentur damna, & denunciatione prouenientia: ita relato Adriano, & Paludano docet Lorca 2. 2. *q. 33. artic. 8. disp. 47. n. 17.* Cordub. *in annotat. ad Sotum, memb. 2. c. 4. concl. 1.* Nauarra *lib. 1. de restit. cap. 4. dub. 8. n. 66. in 2. edit.* Villalob. *1. 2. sum. tract. 4. diff. 10. n. 2.* Suar. *tom. 3. de relig. lib. 20. cap. 12. n. 36.* Hoc intelligendum est, nisi adsit præceptum denunciationis, quod absque dubio implendum est non obstante secreta correctione, & emendatione proximi ob finem prædictum, ne delicta maneant impunita, & videntes timorem habeant.

5 Dico secundò. Peccata, quæ partim sunt secreta, partim publica, qualia sunt, quæ non solùm à te, sed etiam ab alio sciuntur, quæque in iure vocantur probabilia, denuncianda statim sunt, si in damnum tertij vergant. Neque opus est præmittere correctionem secretam, inductionem vt testium, nisi casu quo firmiter credatur correctionem secretam profuturam: ita Suar. *disputatio. 8. de charit. sectio. 6. num. 7. & de religio. tom. 4. lib. 10. cap. 12. numero 35. & 42.* Ægid. de Coninch. 2. 2. *disp. 28. dub. 8. articul. n. 147.* Villalob. *tract. 4. de correct. difficul. 12.* Lorca *disp. 47. n. 20.* affirmat esse omnium Doctorum. Ratio, quia per denuntiationem & defenditur, innocens, & corrigitur delinquens, qui nec corrigendus intelligitur, neque innocens sufficienter defendendus, nisi denuncietur. Vnde si firmiter credatur profutura correctio, & innocens defensus per monitionem, non debet fieri denunciatio iuridica: ita aliis relatis docent Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 4. n. 70. & seq. secunda edit.* Villalob. *tract. 4. de correct. diffic. 12. n. 1.* Suar. *dicto cap. 22. n. 42.* & Coninch. *suprà.* In peccatis autem, quæ sunt contra bonum commune, vt hæresis, & proditio, rarò, vel nunquam præsumi potest correctio delinquentis ex secreta monitione, ideóque denunciandus statim est delinquens, vt bono communi prouideatur, & maximè stante præcepto denunciandi lato à iure, & ab Inquisitoribus. Inquisitores enim nolunt cuilibet particulari committerere iudicium ferre, an per secretam correctionem delinquens hereticus possit emendari, sed ipsi iudices esse volunt, ac proinde etsi in aliquo casu crederes emendandum per tuam secretam correctionem, adhuc non teneris corrigere, sed debes statim denunciare: vt docet Arcualo *de correct. fol. 188.* Seraphynus Fæytas. *quæst. 18 num. 30.* Lessius *de iust. cap. 30. dub. 6.* Villalob. *tom. 2. tract. 4. diff. 11.* Suar. *de fide disput. 20 sect. 4. n. 11. & tom. 4. de relig. lib. 10. c. 12. n. 42.* Ægid. de Coninch. *supra.* Ioann. Sanch. *select. disp. 11. n. 56.* qui hanc doctrinam extendit ad peccata suspicionem hæresis habentia, qualia sunt, quæ in edictis Inquisitorum apponuntur.

6 At si delicta solùm sunt in damnum delinquentis, præmittenda est ex præcepto diuino secreta correctio & inductio, testium, antequam iudicialiter denuncientur, si probabiliter existimatur correctio, vel inductio testium profutura. ita Soto *de secreto. memb. 2. quæst. 4 concl. 2. & 3.* Nauarr. *sum. cap. 24. num. 14.* & aliis pluribus relatis Lorca *disp. 47. numero 19.* Suarez *tomo 4. de religion. libro 10. capite 12. numero 36.* Villalob. *tom. 2. sum. tract. 4. difficult. 10. n. 3.* & testantur esse communem. Ratio est, quia denunciatio iudicialis tendit ad bonum commune delicto delinquentis damnificatum, per punitionem reparandum, & secundariò ad delinquentem corrigendum. Cùm ergo per huiusmodi peccata bonum commune non sit læsum, & ex aliaparte non appareat necessitas iudicialis denunciationis ad delinquentis correctionem, nequaquam debet fieri, quin secretò priùs corripiatur. Secundò si in iis peccatis non est seruandus ordo correctionis, in nullis venit ex necessitate seruandus. Nam in peccatis omnino secretis rarò potest ad denunciationem iudicialem procedi, in omnino publicis non est præmittenda secreta, neque inductio testium. Ergo ne dicamus processum correctionis à Christo præscriptum fore inutilem, affirmandum est in iis peccatis, quæ partim sunt secreta, partim publica, seruari optimè posse.

7 Est tamen magna differentia inter hæc peccata, quæ solùm paccanti nocumentum afferunt, & inter illa quæ aliis nocent. In peccatis enim solùm peccanti damnificantibus sufficit probabilis spes, seu non desperatio fructus, vt correctio secreta debeat ex præcepto diuino præmitti. At in peccatis damnum tertio afferentibus requiritur moralis certitudo, seu spes certissima de correctione, & deuitatione omnium damnorum, quæ timentur: ita cum Ricar. *dist. 18. art. 3. q. 1.* docuit Suar. *de charit. disp. 8. sect. 6. n. 6. pag. 760.* Quapropter, vt benè aduertit Lorca supra in iis peccatis, quæ partim sunt secreta, partim publica, quæque peccanti solùm inferunt damnum, regulariter loquendo seruandum esse ordinem à Christo præscriptum.

8 Grauissima tamen est difficultas, an in delictis omnino secretis, qualia sunt quæ ab vno præter committentem sciuntur sint iudicialiter denuncianda, si in damnum tertij, vel communitatis vergant? Et quidem si per monitionem secretam delinquenti, vel alteri tertio factam sufficienter intelligitur damnum imminens reparari, clarum est non habere locum iudicialem denunciationem: hæc enim solùm apponi potest in præsenti ad impediendum damnum tertij, vel communitatis. Si ergo hoc impeditur sufficienter medio alio non ita nociuo, & infamatorio delinquentis, illud medium debet apponi, & denunciatio iudicialis omitti; debet enim proximus mederi minori damno, quo potest: excipiendum tamen est crimen hæresis ob ea, quæ ibi diximus.

9 At si præsumitur delinquens non corrigendus per secretam monitionem illi, vel tertio, cui damnum parat factam, plures Doctores videntur affirmare non posse ad denunciationem iudicialem deuenire, sed debere dicere Prælato, vt patri, vel aliis, vt obseruent, & possint esse testes in iudicio: ita Duran. *in 4. dist. 16. q. 4.* Soto *de secreto memb. 2. quæst. 4. concl. 2.* expresè Nauarra *lib. 3. de restit. cap. 2. num. 358. in 2. edit.* Henriq. aliis relatis, *lib. 13. de excommunicat. cap. 18. num. 3.* Eman. Saa *verbo censura, num. 4. & in edit. Romana, verbo correctio, nu. 5. & verbo denunciatio,* Suar. *de Charit. disp. 8. sect. 6. num. 6, fine,* loquens de delictis, quæ cedunt in commune damnum, dicit: si occulta penitus sunt, hoc est, si nullus alius præter te sciat, superiorem esse admonendum, vt vigilet. Infertur ergo non esse admonendum, vt possit iudicare. & *num. 10.* loquens de edictis sanctæ Inquisitionis ait. Si delicta non sint talia, vt via Inquisitionis possint Inquisitores de illis interrogare iuridicè, tunc credendum est eos procedere secundùm ordinem fraternæ correctionis. Et hic ordo seruandus est, vt D. Tho. *art. 7.*

in solut. ad 5. explicat, neque aliud expedit, aut necessarium est communi bono, cui sufficit, vt publica delicta puniantur, & occulta conuenienti ordine charitatis cohibeantur. Neque enim per se loquendo habent superiores ius ad punienda peccata occulta, Thom. Sanchez *lib. 6. decal. c. 18. num.* 56. vbi crimen ambitionis in societate reputat, & optimè esse directè in damnum commune, affirmat, inquam, fore denunciandum, etiamsi secretum sit, & probari non possit; quia non fit, (inquit denunciatio Præposito generali vt iudici, sed vt patri: neque enim ex tali denunciatione punire publicè potest delinquentem, & inhabilem reddere. Ergo sentit Thom. Sanch. delicta omnino secreta, quæque probari non possunt, non posse iudicialiter denunciari, præcipuè si ex tali denunciatione punitio sequenda foret. Loyca 2. 2. *q.* 33. *art.* 8. *disp.* 47. *num.* 6. affirmat omnes fine controuersia ita sentire & *num.* 15. dicit Prælatos religiosorum rarò posse præcipere, vt aliquid occultum sibi etiam vt patri manifestetur: quoniam non potest illis satis constare, vtrum res in eo statu sit, vt subditus licitè occultum prodat, & magnam occasionem perplexitatis illi præbent, & ideò optima regula est illa. S. Thom. *art.* 8. *in solut. ad* 1. Prælatum tunc solùm posse præcipere, quando potest inquirere, potest autem, quando adest denunciator, aut infamia, quod intelligendum est tam de paterna, quàm de iudiciali inquisitione; quia, S. Thom. indistinctè, & vniuersim loquitur *& num.* 16. vbi dubitat, an sicut non licet deferre ad iudicium hoc genus occulti denunciando, ita etiam non liceat testificando? Et respondet eandem esse rationem, quoniam nemo testificari potest, nisi crimen probabile, quia adest alius testis, vel saltem infamia. & *nu.* 21. dicit. Si superior præcipiat denunciare, quantumcúnque absolutè præcipiat, non obligat, nisi circa crimen, quod probari potest, & seruato correctionis ordine; aliàs esset præceptum iniustum. Alphons. de Villagota *in sua pract. canon. lib. 2. tract. de denunciat. Euangelica, pag.* 94. *concl.* 5. *c.* 4. *&* 5. *concl.* 4 *pag.* 101. latè probat cum Panormit. & aliis delictum, quod non potest probari, quia nullus alius præter denuntiantem scit, non posse iudicialiter denunciari: *ex capite, hoc videtur, 22. quæst.* 5. *& ex capite, erubescant, 37. distinctio,* vbi Vrbanus. De manifestis loquimur, secretum cognitor Deus, & *in capite plerunque. 1. quæstio.* 7. dicit, S. August. plerunque boni viri propterea sufferunt aliorum peccata, & tacent, quia deferuntur à publicis documentis, quibus ea, quæ ipsi sciunt, probare iudicibus non possunt. Ratio horum Doctorum ea est, quia non potest esse iudicium sine sufficienti probatione. Ergo vbi hæc est impossibilis, cessat obligatio denunciandi, quæ ad iudicium complendum ordinatur. Neque obstare videtur aduersus hanc doctrinam vsus Prælatorum peccata omnino occulta sibi denunciari præcipientium, vbi certum est non præcipi denunciationem paternam, sed iudicialem, siquidem coram Secretario, & propria manu signatur denunciatio, & illa facta sine vlla correctione secreta Fiscalis accusat, & denunciantem, vt testem præsentat, & delinquens capitur, & punitur. Non, inquam, obstat hic vsus, nam Prælati procedunt via inquisitionis generalis, ipse autem denuncians debet videre, quæ denunciare debet; non enim iudices limites charitatis fraternæ in illis casibus, in quibus obligat, transgredi intendunt, neque peccata, quæ probabilia non sunt, sed penitus occulta volunt ad suum tribunal deferri, vt optimè dixit D. Tho. 2. 2. *quæst.* 33. *articl.* 7. *ad* 5. Talium enim peccatorum dum probabilia non sunt, solùm est iudex ipse Deus, cui omnia sunt manifesta:

10 Verùm meo iudicio omnino dicendum est te posse, & debere delinquentem aduersus tertiam personam, vel commune bonum Prælato vt iudici denunciare, si alia via tibi non suppetit damnum impediendi, etiamsi probare non possis, sed solus tu sis, qui noueris, modò non noueris per confessionem, & manifestatio delicti sufficiat damnum impedire aliquomodo, etsi non perfectè: ita expressè docet Syluest. *verbo correptio, quæst.* 5. Eman. Saa, *in edit. Rom. verbo denunciatio.* Valen. *disp.* 3. *quæst.* 10. *p.* 5. *pag.* 677. Villalob. *tom.* 2. *sum. tract.* 4. *diffic.* 11. *n.* 2. *&* 4. & testatur esse communem, Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 30. *dub.* 2. *num.* 13. *& dub.* 6. *num.* 43. & multis allegatis Thom. Sanch. *lib.* 3. *de matr. disp.* 13. *art. num.* 2. vbi volentes contrahere cum impedimento, etiam si impedimentum infamatorium sit, probat esse denunciandos iudici, quantumuis occultum impedimentum sit, probarique non possit, fauetque Congregatio. V II. *illo decreto de manifestat. delicti c.* 15. 1. *p. n.* 8. vbi dicit, quando prudenter iudicaretur non posse adhiberi sufficiens remedium, quo bono communi, vel tertiæ personæ prouideatur, nisi assumatur in ea re persona iudicis, tunc tenebitur subditus ad iudicialem denunciationem superiori faciendam, & loquitur congregatio in toto illo decreto de delictis occultis omnino.

Ratio conclusionis est, quia hæc denunciatio non tam ad punitionem delinquentis, quàm ad præcauendum damnum, quod intendit inferre, ordinatur. Ergo non est curandum, quòd ipse delinquens infametur, vel vexetur per denunciationem, hæc enim consequuntur per accidens; quod enim primò intenditur, est defensio innocentis, vel boni communis. Neque obstat delictum probari non posse, vt sciens non teneatur denunciare, quia non denunciat, vt probet delictum, sed vt damnum impediat, quod per denunciationem impeditur, & licèt sufficienter per denunciationem damnum non impediretur, nihilominus deberes denunciare, quia per denunciationem aperis viam iudici, vt inquirat, & quærat media impediendi, vt optimè notauit Thom. Sanch. *lib.* 3. *de matr. disp.* 18. *n.* 2. Eman. Saa *suprà, verbo denunciatio.* Neque Doctores suprà relatos sentio nobis dissentire: non enim credibile est illos velle non esse denunciandum delinquentem, qui ciuitatem pararet incendere, si alia via præter denunciationem iudicialem non suppetit impediendi damnum. Esset enim iniquum non facere bono communi ob delinquentis detrimentum. Quare debent intelligi de denunciatione ad punitionem, non de denunciatione ad præcauendum malum impendens requisita.

11 Solùm aduerto, quando Prælati, seu Inquisitores mandant denunciationem sibi fieri de iis, & aliis delictis, absque eo quod cum aliquo communices: hoc intelligi debet de delictis, quæ tibi certò constant in edictis contineri, quæque tibi mandantur denunciari. Nam si dubius es an peccata, quæ scis, sint contenta in edictis vel non, poteris absque dubio consulere confessarium, vel virum doctum; neque hanc communicationem intendunt Inquisitores prohibere, vt aduertit Ioan. Sanch. *select. disputatio* 11. *n.* 57. cum Areualo *de correct. fraterna. fol.* 188. & Bannes 2. 2. *q.* 33. *art.* 8. *dub. ad* 7. *argum.*

12. Sed inquires quid dicendum in propriis iniuriis? Respondeo, rarò in his est obligatio corripiendi secretò delinquentem: quia rarò inuenitur iniuriatus, cui graue non sit iniuriantem fraternaliter corrigere, & cuius correctio ab iniuriato admittatur. Potest tamen iniuriatus satisfactionem expostulare apud iudicem, si alia via non ei ostendatur, & denunciare delinquentem in omnibus casibus, in quibus diximus denunciari posse delicta alteri damnum inferentia, ita ex Atag. 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 1. docet Villalob. *tom.* 2. *sum. tract.* 4. *diff.* 12. *num.* 2.

PVNCTVM XIV.

Quando cesset obligatio denunciationis iuridicæ.

1 *Delinquentes, quorum delicta non laborant infamia, & constat emendatos esse, non sunt iudicialiter denunciandi, & quid dicendum, de crimine hæresis.*

2 *Quando præsumi potest delinquens emendatus, vt cesset obligatio denunciationis.*

3 *Delictum à duobus vel tribus notum, si iudex ad punitionem procedit, non est denunciandum.*

4 *Neque item est denunciandum, si sub secreto delictum accepisti, modo delictum non cedat in damnum tertij.*

5 *Accepta in compensationem non sunt manifestanda ob præceptum latum de reuelandis furtis.*

6 *Quid præceptum sit de manifestando accepta tametsi accepta sint in recompensationem?*

7 *Si tibi graue damnum ex denunciatione imminet non teneris denunciare, vel si compellendus es probare, nec potes.*

8 *Tandem excusaris à iuridica denunciatione, si à fide digno non acceperis.*

1 DElinquentes, quorum delicta non laborant infamia, si constat emendatos esse, esto fuerint delicta in damnum tertij, vel communitatis, denuncianda non sunt; est ferè omnium sententia, vt constat ex Doctoribus in superiori puncto pro nostra conclusione allegatis. Nam ea de causa delicta secreta dicimus posse iudicibus manifestari, vt impediant damnum tertio, vel communitati impendens. Si igitur iam cessauit damnum, cessat & ratio iustificans manifestationem. Præterea quia in tali casu iudex solùm procedit ad punitionem, quando verò iudex ad punitionem procedit, requiritur delinquentem infamia laborare, vt est decisio in *c. inquisitionis* § *tertio. de accusat.* & probat bene Lessius *lib.* 2. *c.* 19. *dub.* 15. *n.* 121. & dicemus *disp. de iudice*, & in propriis terminis docet Suar. *de charit. disp.* 8. *sect.* 9. *n.* 10. Cordub. *in sum. q.* 64. *p.* 2. & Nauarr *lib.* 2. *de restitutio. capite* 4. *dub.* 10. *n.* 98. Hæc enim delicta iam emendata habentur, ac si non essent commissa, Solum ab hac regula generali excipit Suar. *disputat.* 20. *sectio.* 4. *numero* 13. & Ioann. Sanch. *disp.* 11. *numero* 51. crimen hæresis propter eius atrocitatem, & infectionem; quod licèt iure naturæ denunciandum non sit, si iam sit emendatum, at ex vi præcepti ecclesiastici affirmat denunciandum fore. Quæ doctrina vera est, si ponamus esse delictum probabile: nam cùm in illo casu possit sciens denunciare ad punitionem, debet emendatus denunciare, & hoc modo explico Eman. Saa. *verbo denunciatio, in edit. Romana*, affirmantem cum Toleto, Soto, & Nauarr. hæreticum, quem scis resipuisse, non teneris denunciare. De aliis verò delictis plures Doctores non infimæ notæ censent stante emendatione nullo modo esse denuncianda, si occulta sint, hoc est, si infamia non laborant: ita innumeris relatis. Thom. Sanch. *lib.* 6. *decal. c.* 18. *n.* 49. Nauarra *lib.* 2. *de restit. c.* 4. *num.* 120. *in* 2. *edit.* Ioan. Sanch. *disp.* 11. *n.* 51.

2 Sed inquires, quando præsumi potest delinquens emendatus? Respondeo prudentis arbitrio esse relinquendum; si enim omnino appareant occasiones sublatæ, præsumenda est emendatio. Ex solo decursu temporis, nisi longum sit, non est præsumenda correctio. Quando verò post commissum delictum longum

gum tempus præcessit, præsumendus est delinquens correctus, nisi aliundè constet reincidentia: ita expresè Ioan. Sanch. *disp.* 11. *dubit. n.* 52. loquens de denunciatione solicitationis factæ à confessario, & affirmat cum Acunea *tract. de confessar. solicitantibus, q.* 2. *num.* 15. *ad* tribunal inquisitionis non esse deferendos, quando longum tempus præcessit à commisso delicto. Et explicans statim quid censeatur longum tempus, affirmat tres annos sufficere ad emendationem præsumendam in criminoso, ex Mascard. *concl.* 600. *numero* 14. Alciat. *reg.* 2. *præsumpt.* 7. Farinac. *in praxi, quæst.* 21. *artic. num.* 26. *& dec.* 52. *num.* 10. *lib.* 1. vbi agit de suspecto de hæresi, qui abiurauit; tenet eandem sententiam, & adducit hos Doctores Seraphinus Frustas *in addit. ad Acuneam, quæstione* 3. *num.* 32. *& 33.*

4 Secundus casus, in quo cessat denunciationis iuridicæ obligatio, est quando delictum duobus, vel tribus tantùm est notum, & iudex ad pœnam procedere intendit: tunc enim non est manifestandum: ita cum Corduba *in sum. quæst.* 64. *p.* 2. *tenet* Nauarra. *lib.* 2. *de restitut. cap.* 4. *dub.* 10. *num.* 99. *in* 2. *edit.* Nauarr. *cap. inter verba concl.* 6. *n.* 21. *& in rub. de iudiciis num.* 87. & aliis relatis Lessius *de iustit. lib.* 2. *capit.* 29. *dub.* 18. *concl.* 2. *in.* 109. 2. *edit.* Quod intelligendum est cum supradictis Doctoribus de delictis, quæ in damnum tertij non vergunt: de iis enim absque infamia non iustè procedit iudex inquirendo, quia infamia est, quæ inquisitioni aperit viam, ex *capite qualiter & quando el.* 2. *de accusat.* & dato quòd ipse iudex iustè procederet, adhuc tu iustè tacere: quia ratio boni communis non exigit punitionem delinquentis, quotiesque à populo delictum sciatur, & delinquens infamatus sit: ita aliis relatis Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 30. *dub.* 6. *num.* 47. *secunda edit.* Si verò delicta in damnum tertij sint, neque emendata teneris vt dictum est, denunciare iuridicè, si alia correctio, vel denunciatio paterna non appareat sufficiens.

Tertius casus excusans à denunciatione facienda, est, si sub secreto delictum accepisti, quia tibi ratione petendi consilium, vel remedium est manifestatum: tunc enim etiam præcedente infamia, semiplena probatione, non teneris delictum, imò nec potes manifestare, & peccares non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, & ad restitutionem damnorum teneris, ita docere videtur D. Thom. 1. 2. *quæstio.* 10. *artic.* 1. *ad* 2. Cordub. *in sum. quæstio.* 64. *casu* 3. *& lib. qq. quæstio.* 43. *dub.* 2. *pag.* 346. *col.* 1. Nauarrus *cap.* 25. *numero* 41. *&* 46. *casu.* 7. *& capit.* 18. *numero* 52. *& numero* 60. Petrus Nauarra aliis relatis, *lib.* 2. *de restit. capit.* 4. *numero* 102. 2. *edit.* Eman. Saa, cum aliis *verbo iudiciales actus.* §. *restit. numero* 6. Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 30. *dub.* 6. *numero* 45. Ratio, quia esto bonum commune expostulet delinquentem infamatum puniri, non tamen expostulat vt iuuet ad punitionem; qui sub secreto, & occasione remedij cognouit; arcerentur enim miseri à consilio, vel remedio petendo. Vnde in nostra Societate, vbi quilibet potest defectus aliorum Prælato deferre, vt patri, ad maiorem delinquentis profectum. Excipitur hic casus, in quo sub secreto gratia petendi consilium acceperis; vt expresè habetur *decreto* 54. *congregat.* 6. *& can.* 10. *illius congregat.* §. 2. & notauit Sanc. *tom.* 4. *de relig. lib.* 20. *c.* 7. *n.* 23.

Hæc tamen doctrina vera est de delictis, quæ in damnum tertij non vergunt, nam si huius conditionis sint & damnum imminear reipublicæ, vel tertio, teneris, si ipse non desistit manifestare, quantumuis sub secreto acceperis, modò non sit sub sigillo confessionis, dignus est enim vt sibi frangatur fides etiam iurata, ob reparationem damni reipublicæ, vel tertij innocentis sic. Eman. Saa, Nauarra, Lessius, *suprà*, & innumeris, vt solet, allegatis, Tho. Sanch. *l.* 3. *de matr. disp.* 23. *art. num.* 6. Ex qua doctrina explicat Nauarra. Iulium Clarum *lib.* 5. *sentent.* §. *fin. quæst.* 27. & Socin. *lib.* 4. *cons.* 102. asserentes non teneri quamuis ex præcepto superioris, manifestare rem furtiuam, si habeat ab ipso fure, & non aliundè: intelligitur, enim quando fur desistit, & restituit, quia tunc non ad emendationem, sed ad punitionem procederet iudex.

5 Quartus casus est, quando quis rem alienam accepit in recompensationem sui debiti, modò debitum sit ex iustitia, & liquidum, & aliæ adsint circunstantiæ honestantes compensationem, de quibus in materia de restitut. tunc enim neque teneris de te, nec de alio debitum manifestare, etiamsi sub iuramento, & excommunicatione præcipiaris, ita relato Corduba *q.* 64. *casu.* 4. *& q.* 111. *ad finem Syassi. &* 63. Vbi loquitur de exhibenda scriptura in tuum damnum. Nauar. *cap.* 17. *n.* 114. Med. *Cod. de restit. q.* 3. *casu.* 12. *& q.* 11. docet Petr. de Nauarra *lib.* 2. *de restit. cap.* 4. *n.* 105. *in* 2. *edit.* Lessius. *lib.* 2. *de iustit. c.* 30. *dub.* 6 *n.* 50. *secunda edit.* Tho. Sanch. *lib.* 3. *de matr. disp.* 13. *in casu simili, n* 3. Eman. Saa *censura, numero* 3. Ratio, quia excommunicatio fertur ibi ob furtum manifestandum, & in tali casu nullum fuit commissum, siquidem non alienum, sed proprium accepit. Ergo excommunicatio, & præceptum ad illum non extenditur.

6 Sed quid si mandaris reuelare acceptum ab alio, etiamsi scias in recompensationem accepisse, qualiter solet mandari ab auditoribus Romanæ curiæ ob vitandas fraudes, quæ spe contingunt accipiendo in recompensationem, quod nullo modo debitum erat? Angel. *verbo furtum, &* Nauarr. *cap.* 17. *n.* 124. *& cap* 25. *n.* 46. absolutè docent neque in hoc casu scientes teneri reuelare, cùm ex eius reuelatione, multæ molestiæ recompensantibus sibi debita oriantur. Quod intelligendum est, quando tibi constare in recompensationem legitimam accepisse, nam si dubitas, an iustè alius fecerit recompensationem, debes, nisi dubium deponas, manifestare, quia præceptum est clarum, & ratio excusans dubia, ac proinde possidet. præceptum, ita Petr. de Nauarra *lib.* 2. *de restitutio. cap.* 4. *num.* 206. *in* 2. *edit.*

7 Quintus casus est, quando cogendus esses probare, quod denuncias, cùm re vera non posses, vel aliud detrimentum tibi ex denunciatione veniret: cum graui enim detrimento non teneris damnum alteri impendens impedire, nisi fortè esset damnum commune, quod ex tua denunciatione esset impediendum: tunc enim teneteris aliquod damnum pati vt euitaretur: secus econtra, ita cum Corduba, & Nauarro, tenet Petr. de Nauarra *supra n.* 107. Eman. Saa *verbo iudiciales actus n.* 3. Couarruu. *tract. q. q.* 18. Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 30. *dub.* 6. *n.* 50. §. *sexto in* 2. *edit.* & in casu simili Thomas Sanchez *libro* 3. *de matrimonio, disp.* 23. *num.* 4.

8 Sextus casus est, si iubeas denunciare crimen, quocunque modo scias, non debes denunciare, si à fide dignis non accepisti, vel si non recordaris, à quo acceperis. Notaberis enim Ieuitatis, & proximo damnum sine vlla vtilitate inferres, & fortè sine fundamento: ita relato Corduba docet Nauarra. *lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 10. *num.* 108. 2. *edit.* Lessius *suprà* §. *septimo.* Thom. Sanch. *concl.* 2. *num.* 7.

PVNCTVM XVI.

An accusationem debeat præcedere secreta correctio.

1 *Negatur à pluribus præmittendam esse secretam correctionem accusationi.*
2 *Oppositum affirmatur ab aliis.*
3 *Media procedunt; via qui dicunt non esse præmittendam correctionem ex iustitia, benè tamen ex charitate.*
4 *Probabilius est non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam esse accusare delictum, quod etsi probari possit, non laboret infamia.*
5 *Quoties à iure datur facultas accusandi non est peccatum contra charitatem accusare.*

PLures Doctores negant præmittendam esse correctionem secretam accusationi, Nam accusans non tam intendit emendationem delinquentis, quàm punitionem delicti commissi, & satisfactionem offensæ factæ tertio, vel reipublicæ. Non ergo adstringitur corrigere, etiam correctio ad emendationem tendat. Deinde committens delictum coram aliis, rempublicam offendit: habet ergo quilibet ex republica ius eum accusandi, vt damnum quod per peccatum respublica accepit, per punitionem delinquentis reparetur: per peccatū enim incitati fuerunt homines ad similia patranda. debent ergo deterreri, & coerceri per punitionem ipsius: sic docuit Adrian. *in.* 4 *de correct. fraterna. col.* 17, *vers. ad.* 2. Sotus *de tegendo secreto memb.* 2. *q.* 1. Nauarr. *cap.* 18. *num.* 10. Cordub. *de detract. q.* 2. *concl.* 4, *& quæst.* 3. *concl.* 4. & Scoto *in.* 4. *dist.* 15, & Driedo *de libert. Christiana. lib.* 2. *cap.* 10. & colligitur ex *cap. qualiter & quando* 2. *de accusat.* vbi dicitur. Accusationem legitimam debet præcedere inscriptio, & denunciationem charitatiua monitio. Solùm ergo ad denunciationem; & non ad accusationem secreta correctio est præmittenda.

2. Alij Doctores per oppositum affirmant præmittendam esse monitionem, si emendatio fratris ex illa speratur, ita Dur. *in* 4. *dist.* 19. *q.* 4. *ad.* 1. Sylvest. *verbo accusatio. q.* 3. Caiet. 2. 2. *q.* 33 *art.* 7. Lorca, *ibi art.* 8. *disp.* 47. *n.* 27. & fauere videtur D. Thom. *art.* 7. cùm vtramque opinionem retulerit, & nullam improbauerit. At solutiad 3. insinuat à contrario sensu, cùm delictum non est famosum, habere locum verba Christi, Matth. 18. Ratio huius sententiæ est, quia charitas id videtur exigere.

3 Media via alij Doctores procedunt. Affirmant namque non esse præmittendam correctionem ex iustitia, quando delictum est probabile, esse tamen præmittendam ex charitate, si frater intelligitur emendandus priuatis monitis: ita Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 30. *dub.* 2. Nauarr. *l.* 2. *de restit. c.* 4. *dub.* 13. *n.* 130. *& 131 in* 2. *edit.*

4 Dicendum tamen in hac re existimo: & quælibet ex iis sententiis sit satis probabilis; at mihi probabilius est non solùm esse contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, delictum accusare, quod etsi probari possit, infamia non laborat Ratio est, quia infamia aperit viam iudici ad punitionem, Ergo tibi etiam ad accusandum. Ergo vsque sit infamia, clausa tibi est porta accusationis. Excipo. nisi contra tertium directè: tunc enim accusario, quia non ad punitionem tantum, sed ad correctionem ordinatur, institui potest eo ipso quo possis probare, vt latiùs *in disp. de accusat.* Deinde punitio publica est ad reparationem iniuriæ factæ reipublicæ, vel alicui tertio. Peccata autem, quæ indirectè non sunt contra rempublicam, vel tertium, non censentur reipublicæ, vel tertio iniuriam facere. Ergo non est circa illa punitio publica quærenda,

3 Secundò

5 Secundò dico, quoties à iure tibi datur facultas accusandi, non peccas contra charitatem etsi accuses non enim iustitia aduersus charitatem esse potest. Vnde etsi videatur contra charitatem esse delinquentem accusare, quem correctione secreta emendare poteras, at verè non est contra charitatem, cùm ipse se delinquendo huiusmodi damno exposuit, & bono communi, quod per accusationem intenditur, sufficienter compensatur. Adde, manifestatio secreti delicti de se non est contra charitatem, quatenus charitas est virtus specialis, sed est contra iustitiam. Ergo si secludamus à tali manifestatione peccatum iniustitiæ, & peccatum contra charitatem demus secludere. Denique si contra charitatem esset accusatio delicti, quod potest correctione secreta præcaueri, esset contra præceptum Domini latum, Matth. 18. at ibi non loquitur Christus de accusatione, sed de denunciatione Euangelica, quæ potius ad correctionem, quàm ad punitionem procedit. Ergo.

PVNCTVM XVI.

Vtrùm iudex teneatur repellere denunciationem sibi factam de delicto, eo quòd illius secreta correctio non præcesserit.

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Lorca sentit obligatum esse iudicem, si commodè potest, denunciationem repellere. At si denuncians perstitit, admittere debere denunciationem.*
3 *Tenetur iudex denunciationem admittere, tametsi denuncians non probauerit denunciationem præcessisse.*
4 *Satisfit rationi dubitandi, n. 1. adductæ.*

1 RAtio dubitandi desumitur *ex cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* ibi enim dicitur denunciationem debere præcedere charitatiuam monitionem, iuxta textum Euangelicum: vbi primò corrigendus est frater secretò, deinde adhibendi sunt testes, postea si illos non audierit, dicendum esse Ecclesiæ. Ergo omittens hos actus aduersus ius diuinum. Naturale, & Canonicum, denunciat. Ergo repellenda est eius denunciatio vt illicita, & contra charitatem, & iustitiam. Ergo non potest iudex illam admittere aliàs fauebit peccato denunciantis. Confirmo *in supradicto cap.* eodem modo dicitur debere charitatiuam monitionem præcedere denunciationem, quo inscriptio accusationem, & clamosa insinuatio inquisitionem, sed sine inscriptione accusatio nulla est, & sine clamosa insinuatione nulla inquisitio. Ergo nulla erit denunciatio sine charitatiua monitione. Confirmo secundò, ex doctrina Baldi *in leg. 1. ff. de liber. & posthum.* formam datam à lege, vel statuto non debere omitti, & ex tex. notandus *in leg. magis puto. §. penult. ff. ne rebus eorum.* Sed monitio secreta videtur tradi à Christo Domino pro forma, antequam denunciatio Ecclesiæ fiat. Ergo est nulla denunciatio monitione omissa, & ita videtur tenere Felin. *in cap. nouit, de iudicis col. penult.*

2 In hac quæstione Lorca 2. 2. *quæst. 33. art. 8. disp. 47. num.* 29. affirmat iudicem obligatum esse in quantum commodè possit impedire denunciationem taliter factam. At si denuncians non vult desistere, posse illam admittere, etsi requiratur eius officium, teneri admittere. Prima pars probatur ratione dubitandi. Secunda ex eo quòd denunciatio iuridica non habet dependentiam à secreta correctione, neque iure naturæ, neque diuino, neque canonico, cùm nullibi ob eius omissionem irrita reddatur. Non in iure canonico) de quo poterat esse dubium.) Nam *in capit. qualiter & quando* dicitur, denunciationem debere præcedere secretam monitionem, sicut accusationem libellus: sed non dicitur debere præcedere eodem ordine necessitatis, aliàs deberet constare semper, cùm denunciatio fit præcisè, secretam correctionem testésque fuisse inductos: quod est contra praxim. Quapropter *cap. licet Heli, de simonia*, cùm Abbas Pomposianus ad summum Pontificem delatus esset ob varia crimina, & ipse opposuisset secretò non fuisse correctum, & delatores testarentur correxisse: Pontifex nihil de hoc puncto curauit, sed ad causæ decisionem processit. Verum est processisse ex officio ob clamorosam de delictis insinuationem, ac proinde non videtur huiusmodi res adæquatè probare denunciationem valere omissa correctione.

3 Quapropter censeo dicendum teneri iudicem denunciationem admittere, etsi denuncians non probauerit monitionem præcessisse, quod mihi persuadet vsus iudicum nihil de monitione interrogantium. Fateor tamen ipsum denunciantem non præmissa correctione, cùm deberet præmittere, peccare, & iniustitiam facere, at validè denunciare. Quia aliud est esse iniustam denunciationem, aliud esse validam. Verùm si iudici aliquo modo constaret monitionem secretam non fuisse præmissam, casu quo esset præmittenda, (quod difficilè constare potest) existimo denunciationem omnino esse repellendam à iudicio, vtpote iniustam, & contra præceptum Domini: ita tradit expressè Glossa *in cap. cùm dilectus, 2. de accusat.* per text. ibi si constiterit præfatum Episcopum de iam dictis excessibus non fuisse prænonitum ab eisdem, à denunciatione repellatis eosdem *& cap. qualiter eodem titul. cn. licet Heli de Simoniæ* Suar. *tom. 4. de relig. lib. 10. cap. 8. fin. num.* 15. Valen. *disp. 3. quæst. 10. p. 5. §. posset etiam pag. 682. & 683.* Alfonsus de Villagutt. *in sua pract. l. 2. tit. de denunciat. Euangel. cap. 9. concl. 4. pag. 10. q. & pag. 113. concl. 3.* addit debere iudicem, antequam denunciationem admittat, interrogare denunciantem, an præmiserit secretam correctionem, testésque induxerit; quod si ita fecisse non probauerit, causámque omissionis legitimam non allegauerit, omnino esse repellendum. Sed quod diximus verius est ob vsum receptum.

4 Ad rationem dubitandi patet ex dictis: mandatur enim ille ordo correctionis secretæ præmitti denunciationi, vt licita, & iusta denunciatio fiat, non vt valida, cùm non possit denunciatio iuridica dependere à monitione secreta, quæ eo ipso, quo secretè fit, non potest de illa constare.

DISPVTATIO IV.

De odio, inuidia, discordia, schismate, aliisque charitati contrariis.

SIcvt charitas plures actus habet tam internos, quàm externos, de quibus in superioribus dictum est, sic etiam habet plura vitia sibi contraria, scilicet odium Dei, & proximi, inuidiam, acidiam, discordiam, contentionem, schisma, rixam, seditionem, bellum, & scandalum, de omnibus his hac disputatione agemus. Solùm de scandalo, quia materia latior est, in sequentem disputationem reseruamus.

PVNCTVM I.

De odio Dei, & proximi, quid sit, & quale peccatum.

1 *Odium est charitati contrarium, & est duplex, abominatio, & inimicitia.*
2 *Proponuntur quædam obiectiones, & fit illis satis.*
3 *Quodcunque ex iis odiis circa Deum est mortale, neque fieri potest veniale ex leuitate materiæ.*
4 *Circa proximum aliquando esse potest veniale.*
5 *Odium proximi differt specie ab odio Dei.*
6 *In odio proximi qui censeant non esse plures actus specie distinctos.*
7 *Probabilius est oppositum.*
8 *Quæ ratione odium proximi ab ira, & indignatione, appetitúsque vindictæ distinguatur?*
9 *Enumerantur plures casus, in quibus licitum est proximo velle malum.*
10 *An optare mortem, vel de illa gaudere ob hæreditatem habendam liceat, proponitur negans sententia.*
11 *Contrarium vt probabile defenditur, si cum debita fiat moderatione.*
12 *Satisfit contrario fundam. n. 10. adducto.*

1 ODium charitati oppositum est, velle alicui malum. quia malum illius est. Dupliciter contingit. Primò abominando ipsam personam tanquam tibi contrariam, & desiderando, vt non sit, & hic actus est odium abominationis. Secundò, desiderando illi aliquod malum ex supradicta abominatione, quod vocatur odium inimicitiæ. Sic omnes Doctores in discursu referendi? Vtrumque odium versari posse circa Deum, & circa proximum de fide est. Circa proximum versatur, si ob malum, quod in ipso residet, vel ob iniuriam tibi illatam aduerseris, velisque illum perimere, aut aliquod aliud malum illi euenire. Circa Deum versatur; non quatenus in se est, quia vt sic nihil mali habere potest, sed quatenus te punit, tibique difficilia imperat: ob has enim rationes potes illum aduersari, & quantum in te est velle, vt non sit.

2 Quòd si obiicias. Nullus potest velle alteri malum, nisi illud malum sibi esse bonum apprehendat. At in aduersione Dei, eiusque inimicitia nulla ratio boni esse potest. Ergo. Respondeo nullam rationem boni esse, apprehendi tamen, & existimari quod sufficit, vt possit Deus odio haberi à non videntibus ipsum. At illi qui Deum clarè vident, cùm videant obiectum summè diligibile, nequeunt illum odio habere: sic D. Thom. 2. 2. *quæstione 34. art. 1.* & ibi, Caietanus, Valen. *disputatione 3. quæstione 11. p. 1. in fin.*

Si instes, Secundò, qui alterum odit, & aduersatur, est ob aliquod malum in eo existens: at in Deo nullum malum esse potest. Ergo non est capax odij, & auersionis? Respondeo non semper esse necessarium ad odium, vt malum existat in persona, quæ odio habetur, sufficit, si malum aliquod causet. Quapropter est in

in Deo nullum malum esse possit, quia non potest vllo bono carere; at potest esse causa alicuius mali, pœnæ, & tibi iniucundi, & ob hanc rationem potes ex peruersione tuæ voluntatis illum odio habere.

3 Quodcumque ex iis odiis, si circa Deum versetur, est mortale peccatum, iuxta illud Num. 10. *Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Deute. 32. *Hu, qui oderunt me, retribuam.* & Psal. 138. *Nonne qui oderunt te Domine oderam.* & alibi imò ex genere suo est peccatum omnium maximum, quia directè opponitur charitati, quæ est præcipua virtus, & quia per se, & directè auertit hominem à Deo summo bono; cùm tamen reliqua peccata solùm consentire ab ipso auertant, quatenus peruersè feruntur in obiectum diuinæ voluntati contrarium: ratione cuius amicitia cum Deo dissoluitur, vt ex D. Tho. 2.2. *q.* 34. *art.* 2. benè notauit Valen. *disp.* 3. *q.* 11. *p.* 2. *vers.* 3. Torres *disp.* 91. *dub.* 2. Bonacina. *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. p. vlt. num.* 1. Addo odium contra Deum ita esse graue peccatum, vt fieri non possit leue ex leuitate materiæ, sic Torres 2.2. *disp.* 91. *dub.* 1. *vers. sed quæro potest.* Bonac. *num.* 3. Ratio est manifesta; quia cùm Deus in se summè bonus sit, & iustissimè in suis actionibus procedat, grauissimam iniuriam illi infers, si illum aliqua ratione aduerseris, & quantum in te est, cupies non esse, ex talique affectu aliquod malum etiam leuissimum illi velis, cum ab omni malo summè alienus sit.

4 Si autem odium circa proximum versetur, etiam est graue peccatum iuxta illud Leuit 19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo,* & 1. Ioann. 2. *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit in tenebris est.* Ratio est, quia velle creaturæ rationali aliquod malum, qua illi malum est, sistendo ibi, inordinata est voluntas. Ergo nequaquam licet. Hoc autem odium proximi aliquando esse potest veniale peccatum, non solùm ob defectum plenæ deliberationis, sed etiam ob materiæ leuitatem. Vt si quis proximum absque iusta ratione leuiter auersetur, eiúsque præsentiam fugiat, malúmque aliquod leue exoptet. Sic Tolet. *lib. de septem peccatis cap.* 79. Conich. *disp.* 28. *dub.* 3. *n.* 60. Eman. Saa. *verbo indignatio.* Torres 2.2. *disp.* 1. *dub.* 1. Reginald. *lib.* 17. *c.* 10. *num.* 109. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt. num.* 6. Valen. *disp.* 3. *q.* 11. *p.* 2. *in fine. vers.* 6. *dico.* Ratio est, quia in hac displicentia personæ, & in hoc prauo desiderio, non fit grauis iniuria proximo, sicuti fit ipsi Deo quia proximus capax est mali, secus verò Deus, cuius tabernaculo flagellum non appropinquauit.

5 Sed inquires, an odium proximi differat specie ab odio Dei? Respondeo differre, quia licèt vtrumque charitati opponatur, at diuersimodè opponitur. Vnum enim offendit directè maiestatem Dei, aliud indirectè. Quapropter in confessione debes illa distinguere, vt rectè notauit Valen. 2.2. *disp.* 3. *q.* 11. *p.* 2 *vers. quartò dico.* Bonacina, *suprad. numer.* 10. Coninch. *disputatio.* 29. *de charitate, habitat.* 3. *num.* 61. Torres *disp.* 91. *dub.* 61. *ad finem.* Bannes *dub.* 2. *concl.* 3.

6 Maior difficultas est de odio proximi, an in illo sint plures actus specie distincti?

Negat Caietan. 2.2. *q.* 34. *art.* 6. *id. vlt.* Bonac. & Torres suprà. & Valen. *disp.* 3. *q.* 11. *p.* 2. *vers. quinto dico.* Mouentur, quia odium non sumit speciem, neque indiuiduitatem ex obiectio materiali, sed formali; obiectum autem formale semper est idem, scilicet displicentia personæ. Ergo quantumuis obiecta materialia varientur, non variatur actus. Hinc inferunt supradicti Doctores te non esse obligatum in confessione manifestare quæ mala proximo desideraſti, sed satisfacere, si dicas te odio proximum toties fuisse prosecutum, optando illi graue malum; quia omnia illa mala sub eadem ratione appetita sunt scilicet, quia proximo mala erant.

7 Cæterùm mihi omnino dicendum videtur contrarium cum Suar. *disp.* 6. *de charit. sect.* 2. *num.* 2. Ægid. de Coninch. *disp.* 29. *dub.* 3 *num.* 61. Moueor, quia vnum odium proximi ab alio differre potest, tùm ex fine quo proximum odio habes, tùm ex parte mali, quod illi optas. Ex parte finis differt, si proximum auerseris, quia est Dei imago ad beatitudinem creatus, qualiter Dæmones nos odio habent, aut quia tibi aliquam iniuriam intulit; vtrumque enim odium, est odium proximi, etiamsi proximum ex odio Dei oriundum habeat. Negari ergo non potest vnum actum ab alio differre. Neque credo hoc à Caietano, Bonac. & Torres improbari. Ex parte verò mali, quod proximo optas, etiam specie videntur differre. Quis enim neget optare inimico ob displicentiam illius æternam condemnationem, esse diuersum peccatum in confessione manifestandum ab eo, cùm solùm amissionem status, & temporalis vitæ desideras; cùm bonitate diuersæ rationis priuet. Et confirmo. Voluntas inferendi proximo malum in vita, diuersum peccatum est, à voluntate inferendi malum in fama, & honore, aut pecuniis. Ergo etiam voluntates quibus hæc mala appetuntur euenire, diuersæ sunt. Et ratio est, quia species odij inimicitiæ non sumitur præcisè ex displicentia, & auersione personæ, quam auersaris, sed ex malo, quod illi desideras. Aliàs nullum odium proximi esset odium inimicitiæ, sed solùm odium abominationis. Ex quo infertur in confessione omnino explicanda esse, vt expressè docent Coninch. & Suar. *supr.*

8 Secundò inquires, qua ratione odium proximi ab ira, & indignatione, appetitúque vindictæ distinguatur? Distingui affirmant ferè omnes Doctores; quia habent diuersas rationes formales. Odium enim est auersio personæ, & ex illius auersione, & displicentia illi malum velle, qua illi malum est sine vlla mensura. Esse autem alteri malum apprehendit odiens tanquam bonum proprium. Dixi sine vlla mensura, quia ea quæ per se appetuntur mensuram non habent in appetitione. At ira est appetitus irrationalis, & immoderatus vindictæ ob iniuriam sibi ab altero illatam. Ex quo fit non appetere malum alterius absolutè, sicut odium, sed secundùm mensuram iniuriæ, illíque satisfacere intendit. Est tamen peccatum de se graue, quia modum excedit satisfactionis: etsi aliquando ob imperfectionem actus tùm ex parte rationis, tùm ex parte obiecti, veniale sit. Indignatio verò peccaminosa, est dolor, quòd bona temporalia indigni habeant. Aduerte tamen sæpe indignationem & iram posse licitè haberi, si modum non excedat, iuxta illud. *irascimini, & nolite peccare.* Ex quibus omnibus fit longè odium proximi ab ira, seu appetitu vindictæ, & ab indignatione differre, vt notauit Suar. *disp.* 6. *de charit. sect.* 2. *n.* 4. Azor. *tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 12. *q.* 2. *& c.* 17. *q.* 2. Bonac. *de charit. disp.* 3. *q.* 11. *p. vlt. n.* 8. Ægid. de Coninch. *disp.* 29. *dub.* 1. *n.* 21. Lessius *lib.* 4. *c.* 4. *dub.* 4. *n.* 27.

9 Dixi in principio odium proximi esse, velle illi malum, qua illi est. Quia vt sic tibi esse bonum, apprehendis, vt tacitè inuerem, si ob aliquem finem extrinsecum bonum illi velis malum excusari te posse ab odio, & à peccato primò enim tibi licet ex amore virtutis auersari peccatores, quatenus tales sunt, iuxta illud, *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Imitaris enim hac in parte Deum, cui odio est impius, & impietas eius, Tolet. *l.* 4. *c.* 11. *in princ.* Secundò ex zelo iustitiæ tibi licet gaudere, & desiderare punitionem, & mortem malefactorum à publica potestate infligendam: non qua mala sunt ipsis, sed quatenus sunt pœnæ peccatis debitæ, actúsque iustitiæ vindicatiuæ, & in aliorum exemplum; vt omnes supponunt cum Lessio *lib.* 2. *de iustit. c.* 17. *dub.* 4. *n.* 21. Ledesm. 2. *p. sum. tract.* 17. *conc.* 3. Tolet. *lib.* 4 *sum. c.* 11. Ioann. Sanch. *disp.* 2. *select. n.* 11. Ex qua doctrina infert licitum tibi esse desiderare, & à Deo petere vindictam iniuriantibus, dummodò non excedas in petitione vindictæ mensuram culpæ, quia petis punitionem peccati à potestate superiori faciendam, non ex odio, sed ex zelo iustitiæ vindicatiuæ, Tertiò ex charitate proximorum licet tibi desiderare, & gaudere de morte peccatoris scandalosi, ne aliis occasio sit ruinæ: sic Nauarr. *c.* 15. *n.* 19. Tolet. *de septem pecc. mort. c.* 66. *& lib.* 4. *c.* 11. Reginald *lib.* 17. *n.* 116. Ioan Sanch. *disp.* 2. *select. n.* 6. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt. n.* 7. Quarto ex charitate circa ipsum delinquentem, licet tibi velle infirmitatem, pecuniarum amissionem, vt à peccatis desistat, quia illi maius bonum desideras. Tolet. & Bonac. *supr.* Eadem ratione desiderare illi potes mortem, si videas non conuertendum, ne grauior illi sit condemnatio. Nauarr. *supr.* Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt. n.* 7. *vers. tertio.* Et generaliter ex bono spirituali proprio, vel alieno licitum tibi est hæc mala pœnæ aliis in efficaci affectu velle, quia in hoc appetitu spirituale bonum temporali præfertur. Ergo ex hac parte inordinatus esse non potest.

10 Maior est difficultas, an ob bonum temporale & aliquando inferioris ordinis liceat tibi malum aliquod graue temporale proximi desiderare, & de illo gaudere, & de bono ipsius, tristari, quia tibi impedimento est ad boni temporalis consecutionem, v. g. An possis desiderare mortem alicuius, vt illi in bonis succedas, vel ne in eo sustentando, vel curando graueris; Negat Nauarr. *cap.* 15. *num.* 10. & affirmat esse omnium. Ratio esse potest, quia est charitate obligaris præfere vitam proximi tuis diuitiis, temporalique emolumento. Si autem ob habendam hæreditatem illius mortem oppetis, iam temporale emolumentum vitæ proximi præfers; quod esse contra charitatem videtur.

11 Nihilominus credo, si cum debita moderatione facias, te posse absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illámque in efficaci effectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum inde secutum. Sic docere videtur Eman. Saa. *verbo charitas, in vtraque editione. n.* 8. vbi absolutè dicit te posse proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem ob reipublicæ bonum, & hosti tibi alioqui valdè nociuo mortem, non odio sed vtrandum damnum tuum, item de morte eius gaudere ob bonum inde secutum, Azor. 1. *p. sum. lib.* 3. *c.* 12. *q.* 2. & Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt. n.* 7. affirmant licere matri mortem filiarum optare, eo quòd ob deformitatem, vel inopiam non possit eas iuxta suum desidrium nuptui tradere. Et idem esse dicunt, si ob illarum causam malè tractaretur à marito, posset illarum mortem optare, vt ab illo damno liberaretur: consentit iis Ioann. Sanch. *disp.* 2. *select. n.* 9, vbi inquit. Licitum est optare tibi, vel proximo mortem ob vitandam molestam infirmitatem, mendicitatem, vitam pœnalem à marito inflictam, & alia huius generis, dummodò desideres, vt à Deo infligenda, non ab homine iniustè, vel à dæmone. Ratio est, quia huiusmodi desiderium, & gaudium de malo proximi, non tam est desiderium, & gaudium de malo illius, quam de bono inde sequuturo. Ergo non habet malitiam; quia illam habere non potest, nisi finis illius malus sit, cùm tota species actus inefficacis ex fine desumatur. Et confirmo. Tibi licitum est, hæreditatem oprare, bonorem

appetere

appetere ad actus virtutis præstandos. Item carere molesta infirmitate, inopia, aliisque malis, vt liberiùs Deo seruire possis. Cognoscis autem hæc omnia consequi te non posse, nisi Deus è vita præsenti proximum tollet. Poteris ergo ex supradicto fine, & ob illius consecutionem proximi mortem desiderare, & de illa succedente gaudere; quia non gaudes de illa, quatenus proximo mala est, ibi sistendo (hoc enim esset malum) sed gaudes de illa, quatenus est causa tui emolumenti, & secundùm hanc rationem bona esse videtur, & appetibilis. Secus verò esset, si velles proximo absolutè, & efficaciter mortem, quia talis voluntas illicita & peccaminosa esset, sub quocunque motiuo illa haberes, quia velles illam inferre, & consequenter velles homicidium, quod semper illicitum est.

12 Neque obstat fundamentum contrarium. Concedo te debere bonis fortunæ vitam proximi præferre, quoad effectum, & voluntatem efficacem, ac proinde teneris bona fortunæ exponere, vt vitam proximi conserues. Secus de inefficaci affectu, & simplici complacentia dicendum est, quia respicit obiectum secundùm se, & ex illius bonitate sumit speciem, non ex illius executione.

PVNCTVM II.

De inuidia, qua ratione sit peccatum charitati contrarium.

1 *Inuidia quid sit.*
2 *Multipliciter de bono alterius dolere, & tristari potest absque inuidia.*
3 *Tristari de bono alterius, quia tibi bonum proprium diminuit, est inuidia, & peccatum ex genere suo mortale.*
4 *Non deest, qui sentiat inuidiam solùm esse mortale, cùm ex illa moueris ad iniustè remouendum proximi bonum.*
5 *Non admittitur hæc sententia.*
6 *Sæpè inuidia est veniale peccatum.*
7 *Inuidia est vnum ex vitiis capitalibus.*

1 INuidia est tristitia de bono alterius quatenus per se, & ratione sui proprium nostrum diminuit. Vel est gaudium de malo illius, quatenus per se, & ratione sui nostrum malum diminuit. Sic Doctores communiter cum D. Thoma 2.2. *quæstione 36. art. 1.*

2 Pro explicatione huius definitionis aduerte, multipliciter te dolere posse de bono alterius, & de illius malis gaudere. Primò, si doleas, quia bonum illius est, & gaudeas de malo, quia malum illius est. Et sic dolor, & gaudium ad odium pertinent. Secundò, si doleas de bono alterius, quia inde per accidens sequitur tibi aliquod nocumentum, & hic dolor non est peccatum inuidiæ, sed sæpè licitum esse potest, si nocumentum, quod times, licitè refugis, quia tunc non tam doles de bono alterius, quàm de tuo damno. Tolet. *de septem peccat. cap. 63. vers. primo. & cap. 64.* Tertiò, dolere potes de bono alterius, non quia in illo est, sed quia tu illo cares, qui dolor non est inuidia, sed æmulatio, quæ bona esse potest, si dolor moderatus sit, & circa res appetendas versetur. Tolet. *c. 65.* Si circa res improportionatas, vt cùm videris Regem & Pontificem, doles quòd non sis, est venialis; si circa res turpes, aut illicitas, pro qualitate malitiæ peccatum erit. Tolet. *de septem peccatis, cap. 63.* Quartò, esse potest dolor de bono alterius, quia illo indignus est. Hic autem dolor, qui vocatur Nemesis, seu indignatio, & esse potest bonus, & malus: bonus esse potest, si cum debita moderatione doleas, tristeris & indigneris, quòd beneficia publica, & officia reipublicæ indigni possideant: quia tunc doles, & tristaris de aliqua actione peccaminosa, & mala, qualis est indigna horum bonorum possessio. Sic Tolet. *de septem peccat. mor. cap. 64. & c. 65.* Erit autem malus saltem venialiter hic dolor, si doleas, quòd mali pecunias possideant, & bonis fortunæ fruantur, ea tantùm præcisè ratione, quia mali sunt. Sic D. Tho. 2.2. *q. 36. art. 2.* & ibi Caietan. Lessius. *lib. 4. cap. 4. dub. 4. n. 27.* Ægid. Coninch. *disp. 30. de charit. dub. 2. n. 26.* Suar. *disp. 6. de charit. sect. 4.* 3. Tolet. *cap. 65.* aduersùs Petr. de Lorca, negantem esse peccatum. Sed ratio nostra, quia mali & peccatores iustè possident diuitias, & honores, (vt suppono.) Ergo inde non potest sumi causa honesta ad dolendum; videris enim diuinam prouidentiam incusare. Aliàs si casu perderent, non deberes impedire, posses tamen dolere, & tristari; quòd diuitias possideant peccatores, si inde sumant occasionem peccandi, & tunc ex affectu charitatis procederes. Tolet. *c. 63.* Item si doleres, eo quòd ob eam causam iusti homines illis diuitiis priuantur, quia tunc esset actus misericordiæ in iustos. Suar. *sect. 4. n. 2.* Item posses inefficaciter tristari ob defectum conuenientis proportionis, qui adest, cùm ij peccatores diuitiis abundant, & iusti illis carent. Valen. 2. 2. *disp. 1. q. 13. p. 2. circa finem.*

3 Quintò, denique potes dolere de bono alterius, eo quòd per se, & ratione sui proprium tuum bonum diminuat: bonum, inquam, alterius potest esse occasio diminuendi proprium tuum bonum, sine eo quòd aliquam vim tibi inferat, actionémque iniuriosam exerceat: vt patet si existente te in aliqua ciuitate, in qua nimis doctus, & peritus reputabaris, accederent alij æquè docti, tua doctrina, & peritia non tanti, vt antea æstimabitur; quia non est ita rara. Ecce quia ratione bonum alterius per se proprium tuum diminuat. Si ergo doleas de bono alterius, quia huius diminutionis est causa, inuidus es; & peccas, & ex genere suo mortaliter. ita D. Tho. 2.2. *q. 36. art. 2. &* 3. Valen. *disp. 1. q. 13. p. 2. in princ.* Ægid. de Coninch. *dip. 30. dub. 2. n. 20.* Nauarr. *c. 23. n. 128.* Bonac. *disputatio 3. quæstione 4. de charit. puncto vltimo §. 2. numero 3.* Reginald. *lib. 17. numero 129.* Suar. *disp. 3. q. 4. de charit p. vlt. §. 2. n. 4.* & alij communiter. Ratio est, quia hoc vitium est charitati contrarium, cùm de bono proximi tristetur, & de malo illius gaudeat, quòd verò gaudeas de malo illius, vel tristeris de bono quia proprium tuum bonum, vel malum diminuit, non est sufficiens causa honestandi actum. Fateor enim imminutionem propriæ excellentiæ malum esse, & dignum, vt de illo tristeris: sed quia non solùm de illo, sed de bono proximi per se, & non per accidens tristaris, quia per se, & immediatè hanc imminutionem causat, ea de causa hæc tristitia mala est. Quòd autem ex suo genere peccatum mortale sit, videtur constare ex illo *ad Rom. 1.* vbi plenos inuidia tradit Deus in reprobum sensum.

4 Lorca verò, 2.2. *q. 36. in addit. ad 3. art.* affirmat inuidiam solùm esse mortale, cùm ita vehementer bono proximi inuides, vt ex illo affectu mouearis ad iniustè remouendum proximi bonum, secus si absque hoc periculo inuideas, sicuti auaritia, & vana gloria, in qua non sunt peccata mortalia, nisi aliqua circumstantia mortali vestiantur. Et probari, potest, quia dolere de bono proximi, quatenus tuum bonum diminuit, non est absolutè de bono proximi dolere de illo, quatenus hunc effectum causet, & licèt non causet media actione iniuriosa, negari tamen non potest esse tibi molestum, & iniucundum. Siquidem tollit opinionem, & honorem singularem antea à te possessum. Ergo talis tristitia, & dolor non videtur inordinatus, vt peccatum mortale constituat. Adde, si doleas de bono alterius, quia inde proximus occasionem sumit te vexandi, non peccas, quia doles præcipuè de tuo incommodo. Ergo idem erit, cùm doles, quatenus ex se causat tibi incommodum. Nam esse causam per se, vel per accidens parum videtur referre.

5 Nihilominus retinenda est communis sententia ob rationem ibi dictam, ex qua fundamentum pro sententia Lorcæ solutum est. Aliàs si fundamentum illud verum esset, non solùm probaret inuidiam peccatum mortale non esse, sed neque esse peccatum, nisi moueatur inuidus ad remouendum iniustè à proximo bonum; quia dolere de bono alterius, si moderatè fiat, quatenus inde per accidens sumit alius occasionem me damnificandi, non est peccatum, vt suprà dixi.

6 Aduerte sæpè inuidiam peccatum esse veniale tum ob imperfectionem consensus, tum ob leuitatem materiæ, vt in pueris contingit Ægid. Coninc. *dub. 2. n. 25.* Bonac. *§. 2. n. 4.* Valen. *p. 2. prop. 3.* Sæpè transit in æmulationem, & tunc non est peccatum, sicuti solent mercatores inuidere, quòd alij eiusdem conditionis merces vendant, & lucrentur, & ipsi non; non enim tam dolent de alieno lucro, quàm quod ipsi eo careant: est tamen periculosus affectus ob singularem lucri appetitum. Coninch. *supr. n. 23.*

7 Computatur inuidia inter vitia capitalia, quia ex illa, tanquam ex radice alia vitia pullulant, scilicet odium proximi, susurratio, detractio, gaudium in aduersis, tristitia in prosperis. De quibus S. Tho. *q. 36. art. 4.* & ibi Caiet. Lorca, Torres, & alij, Tolet. *de peccat. cap. 67.*

PVNCTVM III.

De Acedia, qua ratione peccatum sit charitati oppositum.

1 *Definitur Acedia.*
2 *Acedia specialis charitati contraria est dolere esse à Deo creatum sub obligatione seruandi præcepta.*
3 *Dolere de præceptorum obseruatione ob illorum molestiam est acedia generalis.*
4 *Aliquando acedia generalis est peccatum veniale, aliquando nullum.*
5 *Acedia specialis semper est mortalis, nisi excusetur ex defectu pleni consensus.*
6 *Quæ vitia ex acedia oriantur, & eorum malitia expenditur.*

1 ACedia est tristitia de bono spirituali diuino, & ex fine creationis nobis necessario; colligitur hæc definitio ex D. Thom. 2.2. *q. 35. art. 2. in corp. & art. 3. ad 2.* & ibi fere omnes expositores.

2 Pro cuius explicatione aduerte te à Deo esse creatum, vt filius illius sis adoptiuus, beatitudinisque hæres: ad cuius consecutionem plura sunt necessaria simpliciter, plura secundùm quid, plura conuenientia. Necessaria sunt simpliciter, quæ sub præcepto graui prohibentur, vel imperantur; secundùm quid sunt necessaria, quæ sub leui culpa mandantur. Conuenientia dicuntur, quæ obseruantiam mandatorum promouent, quæque vocantur consilia. Si igitur doleas, quòd sic creatus sis, vt temeris amis-

cus

cus esse Dei, eiusque mandata obseruare, sin minus, æterno supplicio puniri, peccas peccato acediæ specialis, &, grauissimæ, quia est contemptus maiestatis diuinæ, cuius amicitiam refugis, & postponis executioni tuarum passionum, & voluptatum. Est tamen hoc peccatum contra charitatem, quia proprium charitatis est gaudere de amicitia Dei, eiusque fruitione. Ergo contrarium illi erit de iis dolere, & tristari, etiamsi occasio illius tristitiæ sit labor illius consecutioni annexus.

3 Notanter dixi te peccare peccato acediæ specialis, si doleas te esse creatum in finem ita excellentem, vt tenearis mandata diuina ad illius consecutionem obseruare, sin minus æternis suppliciis addici, vt tacitè insinuatem esse aliam generalem, quæ per alia vitia vagatur. Si enim doleas de ieiunio ob illius molestiam, talis tristitia temperantiæ opponitur; si doleas restituere ob affectum diuitiarum, pugnas cum iustitia, & sic de reliquis virtutibus; sicut enim quælibet virtus habet circa suum obiectum varios actus, tum desiderij, tum gaudij, ita vitium ei oppositum oppositos actus habet: sic ex D. Thoma. 2.2. *q.* 3. *art.* 2. notat Valent. *disp.* 3. *q.* 12. *p.* 1. *circa princ. vers. secundò*, Suar. *disp.* 6. *de char. sect.* 3. *num.* 3. Coninch. *disp.* 50. *dub.* 1. *n.* 8. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *de char. p. vlt.* §. 3. *n.* 4. Ad idem reducitur acedia consiliorum, qua quis tristatur de obligatione, quam habet seruandi consilia, vt contingit in religioso, qui ob molestias, & difficultates, quas in religione sumit, tristatur, quòd statum illum perfectionis assumpserit. Sic Suar. *n.* 4. Coninch. *n.* 9. Valent. *vers. tertiò sequitur.*

4 Hæc ergo acedia generalis non semper est peccatum mortale, sed aliquando veniale, & aliquando nullum: vt rectè ex D. Thoma, & Caiet. supradicti DD. aduertunt. Est igitur peccatum veniale, si tristetur de obiecto, quod solùm sub veniali exequi teneris. Caiet. *verbo acedia.* Valent. *disp.* 3. *q.* 12. *vers. tert.* Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *part. vlt.* §. 3. *n.* 3. Item si tristetur de obiecto grauiter præcepto non secundùm se, sed ob aliquam illius circumstantiam, temporis, vel loci, vt si tristeris, quod tali die sit præceptum ieiunij, tali hora concio habeatur: sic Reginaldus. *lib.* 17. *n.* 168. Tolet. *de septem peccat. mortal. c.* 69. Bonacina *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. part. vlt.* §. 3. *n.* 3. Nullum tamen erit peccatum, si de obseruatione consiliorum tædeas, qua ratione excusatis à peccato dolens te esse religiosum sacerdotem, si absque periculo transgrediendi præcepta contingat. Sic Suar. *disp.* 6. *sect.* 3. *nu.* 4. Coninch. *disp.* 30. *dub.* 1. *num.* 9. Valent. *suprà*, quia cùm nulla sit obligatio suscipiendi talem statum, nulla est obligatio de illo suscepto gaudendi, aut de illo non dolendi: Est tamen hic affectus nimis periculosus, vt bene dicunt Suar. & Coninch. *suprà*, quia aperit viam deserendi statum.

5 Acedia tamen specialis, quæ charitati contraria est, & de fine supernaturali necessariò dolet, est semper mortalis, nisi ob defectum pleni consensus excusetur, quia materia est grauissima & in grauissimam Dei iniuriam, & contemptum cedit. Ex hac ergo acedia speciali ferè omnia vitia oriuntur. Quem enim tædet amicitia Dei, eiusque beatitudo ob laboriosam consecutionem sunt necessaria, ac proinde omnes virtutes, paratque viam omnibus contrariis.

6 Sex tamen speciales filias acediæ enumerauit S. Gregor. *lib.* 31. *mor. cap.* 31. D. Thom. *art.* 4. & 5. & ex illis Tolet. *capit.* 70. Valent. *part.* 1. *in fin.* Reg. *num.* 108. Prima. Malitia, hoc est detestatio, & odium bonorum spiritualium in se, vt si velis, ea non esse, non impleuisse mandata, non fuisse ad finem supernaturalem creatum, non cognouisse Deum, quæ sunt grauissima peccata, odij Dei, & beneficiorum diuinorum contemptus. Secunda, est rancor erga eos, qui te ad spiritualia mouent, & inducunt, qui si simul prorumpat in odium, quo illis aliquod malum graue desideres, erit mortale, secus è contra. Tolet. *suprà*. Tertia, pusillanimitas erga bona spiritualia, quia ardua sunt, quæ si non sunt præcepta, non erit mortalis, si tamen sunt præcepta, erit torpor, quæ est quarta filia acediæ consistens in negligentia sui, omissione que diuinorum præceptorum, & est mortale. Quinta, est euagatio mentis ad alias res illicitas, quæ oblectant, & hæc aliquando est mortalis, aliquando venialis, prout sunt res, quibus quis per cogitationem delectatur: cum hac autem euagatione coniungi solet defectus attentionis debitæ rebus spiritualibus exercenda sunt, vt est Missam die festo audire, horas canonicas ex præcepto recitare, talis defectus voluntatis notabilis peccatum mortale constituit, secus si hæc ex præcepto exercenda non sunt.

Punctum IV.

De discordia, & contentione, & quomodo charitati opponantur.

1 *Discordia definitur.*
2 *Est peccatum charitati contrarium.*
3 *Ex suo genere mortale, aliquando esse potest veniale.*
4 *Contentio charitati contraria definitur.*
5 *Ex suo genere est peccatum mortale.*
6 *Proponitur obiectio, & sit illi satis.*

1 Discordia est dissensio voluntatis à voluntate proximi circa bonum, quod velle ex charitate teneris, non enim est dissensio intellectus, sed voluntatis, quia dissensio intellectus in rebus fidei, est peccatum contrarium, non charitate, & ita vocatur hæresis, non discordia; in aliis verò opinionibus, & iudiciis, rarò est peccatum, nisi scandalum causet, aut pacem turbet, Dixi esse dissensionem voluntatis, circa bonum quod velle teneris, nam si velle non teneris, quod alius intendit, nullum erit peccatum ab eius voluntate discordare; hac enim ratione non peccas contemnens consilia amici de religioso statu suscipiendo. Aliquando etiam erit bonum discordare à voluntate alterius quia alterius voluntas mala est, prout hæc omnia notauit Valentia. *disp.* 3. *q.* 14. *p.* 1. *vers. diximus, & seqq.* Coninch. *disp.* 30. *de charitat. dub.* 3. Suar. *disp.* 11. *de charit. sect. vn.*

2 Discordia ergo voluntatum, circa bonum, quod velle ex charitate teneris, peccatum est charitati contrarium, cùm enim proprium sit charitatis voluntates vnire, & ex pluribus vnam efficere, charitati opponitur, qui voluntates diuidit. præcipuè in iis ad quæ charitas obligat: cum autem charitas obliget communitatis necessitatem prouidere, postposita vtilitate speciali, & necessitatem cuiusque particularis, quando facilè possis si procuratibus hæc opponas, contra charitatem peccas. Dices, sæpè hæc procurare est obligatio iustitiæ, vt contingit in iis, qui ex officio tenentur bona communitatis, & subditorum procurare. Ergo non est peccatum contra charitatem, sed contra iustitiam in iis discordia. Respondeo, negando consequentiam: non enim est inconueniens vnum numero actum physicum in duplici specie morali existere; atque adeò & esse contra charitatem, & contra iustitiam. Est quidem contra charitatem illa voluntatum oppositio, quia bonum commune impeditur ob vtilitatem propriam. Est contra iustitiam; quia impeditur executio obligationis iustitiæ prospiciendi bono publico ex officio orta. Deinde addo sæpè dissensionem voluntaris non contra charitatem, sed contra alias virtutes esse, verbi gratia, dissentit subditus à voluntate superioris, cui se conformare tenetur, peccat aduersùs virtutem illam, in qua est res præcepta. Idem dissentit debitor à voluntate creditoris debitum exigentis, peccat contra iustitiam, & sic de aliis Quapropter dixi discordiam charitati contrariam, esse dissensionem voluntatis in re, quam ex charitate velle teneris.

3 Hinc constat ex suo genere graue peccatum esse discordiam, tum quia charitati opponitur, tum quia inter peccata, quæ à regno Dei excludunt, illam enumerauit Apostolus *ad Galat.* 5. Tum quia seminatorem discordiarum inter fratres, summè Deus abominatur, *Prouerb.* 6. dixi ex suo genere: nam aliquando ex defectu pleni consensus, & ex materiæ leuitate contingit esse veniale, vt notauit Valentia, & Coninchus *suprà*. Bonacina *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. part. vlt.* §. 4. *n.* 2. Suarez *disp.* 11. *sect. vnica. n.* 4. vbi infert consulentem testatorem, ne relinquat hæredem, quem volebat, & electorem, ne eligat ad beneficium, quem eligere intendebat, non peccaturum mortaliter, si absque odio, inuidia, & iniuria fiat, & sæpè nullum esse peccatum, si aliqua rationabili causa moueatur: quia secluſa necessitate non teneris proximo subuenire, illique benefacere; ac pro inde nec consentire in voluntate illius, qui illi subuenire, & benefacere intendit.

4 Contentio charitati contraria, effectus est discordiæ. In præsenti definitur, vt sit concertatio quædam verborum cum proximo ad impugnandam veritatem. Sic ex Diuo Thoma 2.2. *quæst.* 38. *art.* 1. & 2. docet Valentia *disputat.* 3. *quæst.* 14. *part.* 2. Suarez *disp.* 11. *sect. vnica num.* 5. & 6. Coninchus *disp.* 30. *dub.* 4. Bonacina *disput.* 3. *qu.* 4. *part. vlt.* §. 4. *n.* 4. & alij communiter. Dixi ad impugnandam veritatem, vt excluderem contentionem, quæ pro veritate defendenda, indaganda, aut aliquo modo clarificanda desumitur, vt fieri solet in ordinatiis disputationibus, quia hæc non est contentio vitiosa, nisi ex aliquo accidenti extrinseco vitium illi contingat. Requiritur ergo, vt altercatio sit ad veritatem oppugnandam. Hanc ergo oppugnare potes. Primò, si eam clarè cognoscas, & hæc est formalissima contentio. Secundò, si dubius de illa sis, & tunc est virtualis oppugnatio veritatis, siquidem absque præuio examine verùmne sit, an falsum, quod oppugnas, contentionem assumis. Tertiò, cùm sub prætextu iniquo falsitatis veritatem impugnas, & falsum persuadere procuras, vti faciunt hæretici.

5 Hanc triplicem altercationem esse peccatum, & ex genere suo graue, fatentur ferè omnes Doctores cum Diuo Thoma, *quæst.* 38. *artic.* 2. & videtur probari ex illo ad Romanos 1. plenos inuidia, homicidio, contentione. Hæc contentio inter peccata grauia enumerata est. Item est etiam peccatum contra charitatem. Tum quia animos diuidit, & disiungit. Tum & præcipuè, quia ex charitate teneris abstinere à nocumento proximi. Est autem non leue nocumentum falsa illum docere, & errores persuadere.

6 Dices, oppugnatio veritatis pertinentis ad fidem, & rectam morum institutionem contra fidem est. Oppugnatio verò veritatis Philosophicæ contra virtutem veritatis. Item decipere proximum contra iustitiam est, cùm vnusquisque ius habeat, ne ab alio lædatur, præcipuè in potentiis superioribus animæ. Ergo nulla datur impugnatio veritatis aduersùs charitatem directe. Respondeo, me hoc argumento conuinci impugnationem veritatis tunc solùm esse contra charitatem, quando fit ex animo alteri contradicendi, & à communi, & verò aliorum sensu separâdi. Sed sic finis, ratiò dicit Suar. *illa disp.* 11. *sect. vnic. n.* 6. & 7. & peccatum

mortale. Erit autem peccatum contra fidem, si veritatem fidei oppugnes, aut aliquo modo opprimas, & obscurcias; & contra iustitiam in re graui, si proximum in iis decipias. In aliis autem materiis rarò oppugnatio veritatis est peccatum mortale; quia rarò fit cum notabili proximi detrimento, quod ad peccatū mortale requiritur. Sic Suar. Valent. Bonac. Coninch. *locis citatis.*

PVNCTVM V.

De schismate, quid sit & quale peccatum.

1 *Schisma est diuisio ab Ecclesia, eiúsque capite.*
2 *Dupliciter contingit.*
3 *A subiectione Pontificis te separare potes directè, vel indirectè. Et quibus modis contingat?*
4 *Pontifex ab vnitate Ecclesiæ te separare potest.*
5 *Peccatum schismatis grauissimum est.*
6 *Aliqui à communione fidelium se separant, quid sit schisma, & quales ij sunt?*
7 *Nolens exequi mandatum Pontificis, quia difficile non est schismaticus.*
8 *Neque est schismaticus qui dominium Pontificis in aliquam ciuitatem non recognoscit.*
9 *Item schismaticus non est qui non obedit Pontifici, quem probabiliter credit legitimum non esse.*
10 *Peccans mortaliter non est schismaticus.*

1 SChisma in præsenti sumitur pro scissione, vel diuisione ab Ecclesia, eiúsque capite; cùm enim Ecclesia vna sit, ac proinde indiuisa, constans ex fidelibus, tanquam membris, & ex Christo, eiúsque Vicario, tanquam capite, qui se ab huiusmodi membris, vel capite separat, schismaticus est.

2 Dupliciter te ab Ecclesia separare potes, iuxta duplicem vnionem, quam Ecclesia in se retinet. Primò, vt deserendo fidem, quæ vnica est in Ecclesia, tunc hæreticus es, & consequenter schismaticus, quia à præcipua vnitate Ecclesiæ, quæ desumitur à fide te separas. Secundò, te separare ab Ecclesia potes deserendo eius vnitatem, quam fideles omnes inter se habent cum suo capite, tum in sacramentis, & cultu diuino, tum in subiectione, & subordinatione ad suum caput. Si enim sacramentorum vsum contemnis, religiosùmque cultum omittis, & Christi Vicario tanquam vero capiti te subiicere non vis, iam exinde non communicas cum reliquis fidelibus, sed potiùs ab eorum communione te separas, ac proinde schisma committis. Requiritur ergo ad verum schisma rebellio in Pontificem, vel Ecclesiam, quæ rebellio in eo sita est; vt quis verbis, vel factis ostendat se nolle Ecclesiam, vel Pontificem, qua talis est, recognoscere: sic ex omnium sententia tradit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. *& ibi* Caietan Valent. *disp.* 3. *quæst.* 15. *part.* 1. *præcipuè propos.* 3. Suarez *disp.* 12. *sect.* 1. *à num.* 1. *& seqq. præcipuè* 13. *&* 8. Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *num.* 36. *&* 24. Sanchez *lib.* 2. *decalog. cap.* 36. *à num.* 1. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, part. vlt.* §. 5. *propos.* 1 Farinac. plures referens, *q.* 184. *n.* 2. *&* 3.

3 Dupliciter autem te potes à subiectione Pontificis, & Ecclesiæ vnitate diuidere. Primò, directè secundò, indirectè. Directè te diuidis, cùm expressè, & formaliter intendis non recognoscere Pontificem, vt superiorem; indirectè, cùm facto ipso ostendis non recognoscere: quod videtur contingere existentibus in Anglia, & exhibẽtibus Regi obedientiæ signa, quibus testantur esse Christi Vicarium in spiritualibus, quamuis interiùs sic esse nullo modo credant, quia seiunctio ab vnitate Ecclesiæ, eiúsque obedientia, in opere ipso externo cõsistit; ac proinde ij verè schismatici sunt, esto non sint hæretici, Sic Suar. *de cens. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 13. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 36. *n.* 14. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt.* §. 5. *num.* 9. *vers. hinc patet.* Item indirecta recessio ab Ecclesia contingit iis, qui præsumunt absque debita authoritate congregare Synodos vniuersales, vel eas postquam per legitimam authoritatem dissolutæ sint, prosequi: Sic Caietan, *dict. quæstion.* 29. *art.* 1. Valent. *part.* 1. *propos.* 3. *vers. Nam qui separant.* Suar. *de charit. dis.* 12. *sect.* 1. *num.* 2. Sanchez *num.* 5. Coninch. *num.* 38. Rursus quælibet ex his dissentionibus, tam directa, quàm indirecta, potest dupliciter contingere, primò, mixta hæresi, secundò sine vlla. Mixta hæresi contingit, si cùm te subtrahis ab obedientia Pontificis, & vnitate Ecclesiæ, negas eius vnitatem, vel Pontificis prælationem. Sine hæresi stat schisma, cùm & vnitatem Ecclesiæ recognoscis, & Pontificis prælationem, non vis tamen illi ex malitia subiici, & in hac subiectione cum reliquis membris Ecclesiæ communicare: sic Sanch. *cap.* 36. *num* 8. Valent. *d. propos.* 3. Tolet. *de casibus cœnæ Domini, conclus.* 3. *excommunicat.* 1. Bonac *dis.* 3. *quæst.* 4. *part. vlt.* §. 5. *numer.* 5. Farinac *quæst.* 184. *num.* 2.

4 Quocirca quicunque ab vnitate Ecclesiæ, sub capite se separat, schismaticus est. An autem possit Pontifex sic te separare, dubitant aliqui. Tenendum tamen est posse, quia potest nolle cum fidelibus in sacramentis, & cultu diuino communicare, ac proinde te separat ab ipso, & à Christi capite. Adde non esse de essentia schismatis separationem à Pontifice, cùm sede vacante committi possit; sufficit enim esse separationem ab vnitate, quam fideles inter se, & cum Christi capite habent. Sic bene probat Valent. *disp.* 3. *quæst.* 15. *p.* 1. *propos.* 5. Coninchus *disputat.* 30. *numer.* 41.

5 Esse autem schisma grauissimum peccatum charitati contrarium nulli dubium esse potest. quia scindit quantum est de se vnitatem Ecclesiæ, quam charitas constituit. Neque dari posse credo leuitatem materiæ in hac parte, quia nunquam leue esse potest, te seiungere ab vniuersa Ecclesia, & superiorem illius non recognoscere, etiam in re leuissima. Est enim summa arrogantia, & diabolica superbia, & Ecclesiæ Dei grauissimus contemptus. Sic Valent. *supræ. p.* 2. *in princ.* Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *de charit. part. vlt.* §. 5. *propos.* 2.

6 Verùm quia aliqui à communione fidelium se separant, qui tamen propriè schismatici non sunt, placet illos enumerare, ne æquiuocatio contingat. Primò, si te separes ab vnius Episcopi, & Cleri obedientia, & communicatione, si simul cum aliis Ecclesiis, & Pontifice communicas, non eris schismaticus, quia non te separas ab vnitate Ecclesiæ. At si ille Episcopus, & Clerus cum aliis Ecclesiis, & Pontifice communicat in illa re, in qua tu communicare non vis, schismaticus eris, si ab illius obedientia te separas. Quia implicitè, te separas ab vnitate Ecclesiæ, cùm tota Ecclesia tibi resistat. Sic Val. *post.* 3. *propos. it. vers. item eadem ratione.* Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *n.* 40 Lorca *disp.* 48. *num.* 11. Farinac. *q.* 184. *num.* 27. *&* 30.

7 Secundò infero, te non esse schismaticum, si Pontificis mandatum non impleas; eo quod tibi videatur difficile, & arduum, vel extra Pontificis potestatem, vel in odium illius, & vindictam, quia cum hac inobedientia stat recognitio prælationis Pontificiæ, ac proinde debita illi in aliis materiis subiectio; aliàs quilibet transgressor Ecclesiastici præcepti esset schismaticus, quod non est dicendum. Sic D. Thom. 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. & ibi Caietan. *dub.* 2. Bannes *ibid. ad fin.* Valent. *propos.* 3. Sanch. *num.* 4. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt.* §. 5. *n.* 2. *vers. sextò*, Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *n.* 42. Farin. *q.* 184. *num.* 11. Azor. 1. *p. lib.* 8. *cap.* 20. *q.* 4.

8 Tertiò, infero te non esse schismaticum, eo quod dominium Pontificis in aliquam ciuitatem non recognoscas, & ob illam causam nolis mandatis parere quia hæc non est separatio ab vnitate Ecclesiæ, eiúsque capite, quatenus illius caput est. Sic Sanch. *n.* 4. Bonac. *vers. septimò*, & alij apud ipsos.

9 Quartò, infero te non esse schismaticum, cùm te subtrahis ab obedientia Pontificis, quem probabiliter credis talem non esse, quia tunc nõ peccas. Non enim teneris obedire superiori, nisi tibi priùs morali certitudine constet superiorem esse. Valent *propos.* 5. Sanch. *n.* 3. Bonac. *vers. octauo.* Coninch. *n.* 42. Suar *disp.* 12. *sect.* 1. *in fin.* imò potiùs foueres schisma, si dubio Põtifici te subiiceres. Vnde cùm aliquis in Pontificem est electus, de cuius canonica electione non satis constat, non tenetur Ecclesia illum vt Pontificem acceptare. illique obedire. & consequenter neque ipse potest efficium Pontificis exercere, cùm ad hoc officium necessariò spectet posse cogere subditos, vt sibi obediãt; imò potiùs teneretur ipse iuri illi dubio cedere, vt Ecclesia de pastore prouideat; caret enim illo, dum dubium habet: sic ex Caiet. bene notauit Coninch. *disp.* 30. *dub.* 5. *n.* 44. vbi *n.* 45, dixit aliquando pontificem, de cuius canonica electione prudenter dubitari non potest, obligatũ esse cedere iuri quod habet, & renũciare Pontificatũ, si alia via cognoscit Ecclesiam non esse pacem habituram. Quia officium boni pastoris est animam ponere pro ouibus suis, *Ioan.* 10. Ergo à fortiori honorem, & authoritatem. Item pro bono communi quilibet tenetur proprium expendere. Ergo authoritatem Pontificiam tenetur Pontifex expendere pro pace Ecclesiæ, quæ bonum commune est.

10 Quintò, infero peccantem mortaliter non esse schismaticum, quia non se separat ab vnitate Ecclesiæ, quæ in fidè, & sacramentorum vsu, cum debita ad Christum, eiúsque vicarium subiectione constitit. Sic Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *p. vlt.* §. 5. *vers. tertiò. propositi.* 1. cum Reginald. *lib.* 9. *n.* 258. Farinac, *q.* 184. *n.* 25.

Sextò, excommunicatum non esse schismaticum propriè, quia non separat ipse, sed potiùs separatur à communione fidelium. Sic Bonac & Reginald. *suprà.* Farinac. multos referens *num.* 26.

PVNCTVM VI.

Quæ sint pœnæ schismaticorum.

1 *Explicatur prima pœna, quæ est priuatio potestatis ordinis, & iurisdictionis.*
2 *An hæc priuatio contingat schismaticis non denunciatis? Refertur quadruplex sententia.*
3 *Approbatur secunda sententia, priuari scilicet ipso facto quemlibet schismaticum occultum.*
4 *Secunda pœna schismaticorum est excommunicatio ipso facto.*
5 *Comprehendit non solùm schismaticos hæreticos, sed eos qui suspicionem hæresis habent.*
6 *An quilibet inobediens Pontifici, hanc excommunicationem contrahat? Proponitur sententia, affirmans.*
7 *Solùm schismaticus proprie hanc contrahit excommunicationem.*
8 *Fautores, receptatores schismaticorum non ligantur hac bulla excommunicationis.*
9 *Schismatici, qui hæretici non sunt, absolui possunt semel in vita, & semel in morte virtute Cruciatæ, vel Iubilæi casu Cœna concedentis.*

10 Tertia

10 *Tertia pœna est inhabilitas ad beneficia.*
11 *Pœnitentibus schismaticis & Ecclesiæ reconciliatis tollitur hac inhabilitas secundum probabilem sententiam.*
12 *Probabilius est dispensatione indigere.*
13 *Quis possit dispensare.*
14 *Probabile est occultum schismaticum dispensatione non indigere.*
15 *Beneficia ante schisma obtenta non priuatur schismaticus, nisi hæreticus sit.*
16 *Quarta pœna enumeratur ab aliquibus irregularitas, sed non approbatur.*
17 *Quinta pœna est suspensio ordinis à schismaticis scienter recepti.*
18 *Sexta vt collatio beneficiorum ab eis facta irritetur.*
19 *Septima est suspicio hæresis vehemens.*
20 *Octaua est subiectio Ecclesiasticis iudicibus pro pœna sustinenda.*

1 PRima pœna, quæ enumerari potest, est priuatio potestatis Ecclesiasticæ, ordinis, & iurisdictionis. De potestate ordinis consistente in spirituali charactere certum est apud catholicos non posse priuari schismaticum; quia non potest priuari charactere, à quo talis potestas prouenit, vt constat ex *cap. ordinationes 9. quæst. 1.* In iis enim operatur homo, vt dicit D. Thom. statim allegandus vt instrumentum Dei, ideoque effectus sacramentales ob culpam conferentis non cessantiat bene priuari potest, & de facto priuatur legitimo vsu talis potestatis. Non enim licet ipsi eam potestatem exercere, dum est in schismate, sic ex D. Thom. *quæst. 39. art. 3.* Turrecremata *lib. 4. sum. part. 1. cap. 7.* & aliis Doctoribus probat Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 15. punct. 3. in princ.* Farinac. *quæst.* 184. *num.* 45. De potestate iurisdictionis fere omnes DD. conueniunt schismaticum priuatum esse ipso iure, & merito, quia indignus est frui potestate Ecclesiæ, qui se pertinaciter abilla separat. Vnde non potest excommunicare, absoluere, indulgentias, & beneficia conferre, & alia, quæ iurisdictionem requirunt: sed omnia illa inualida sunt, nisi aliunde ex communi errore ob titulum præsumptum iurisdictio concedatur. Sic Diuus Thomas 2. 2. *quæst. 39. art. 3.* Valent. *disp. 3. quæst. 15. part. 3. vers. tertia certum est. & vers. controuersum autem est, & seq.* Azor. 1. *part. lib. 8. cap. 20. quæst. 9 & 12.* Decian. *tract. crim. lib. 5. ca. 67. num. 8. & seq.* Farinac. *de hæresi quæst.* 184. *num.* 43. & probatur manifestè ex text. *in cap. 1. de schismaticis*, vbi dicitur ordinationes ab Octauiano, & Guidone hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus (id est, quod executionem earum legitimam, vt bene cum glossa notat Valent. *suprà*) adiicientes, vt qui dignitates Ecclesiasticas, seu beneficia per dictos schismaticos acceperunt, careant impetratis; alienationes quoque quæ per eosdem schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine vllo onere reuertantur. Atidem est text. *in cap. Nouatianus 7. quæst. 1.* vbi Cyprian. dixit. Qui nec vnitatem spiritus, nec conuentionis pacem asserit, & se ab Ecclesiæ vinculo, & à sacerdotum collegio separat, neque Episcopi potestatem habere potest, neque honorem; *& cap. didicimus 24. quæst. 1.* idem Cyprian inquit. Didicimus omnes omnino hæreticos, & schismaticos nihil habere potestatis, & iuris. Idem habetur *cap. audiuimus eadem causa & q.*

2 Dubium tamen est, an hac potestate iurisdictionis priuentur schismatici manifesti, & occulti, vel necessariò debeant esse publicè denunciati, iuxta *extrauag. de euitando scandalo*; Concilij Constantini.

Qua in re quadruplex est sententia. Prima negat ipso facto priuari, sed esse per sententiam priuandos, quia nullibi habetur ipso iure priuatos esse. Sic Caiet. *tract. de authorit. Papæ & concilij cap. 20. 21. 22.* Cano. *lib. 4. de locis cap. 2. & cap. vlt. ad argum. 12.* Sotus *in 4. dist. 22. quæst. 2. art. 2.* Secunda concedit priuari ipso facto iurisdictionis potestate quemlibet schismaticum, quamtumuis occultum. Sic D. Thom. 2. 2. *quæst. 39. art. 3.* Turrecrem. *lib. 4. sum. part. 2. cap. 20.* Castro. *lib. 2. de iusta hæretic. punit. cap. 23.* & 24. Azor. 1. *part. lib. 8. cap. 2. quæst. 9. in fine.* Mouentur, quia occultus schismaticus exterior ab vnitate Ecclesiæ & subordinatione ad illius caput se subtrahit. Ergo indignus est, cui iurisdictio ab Ecclesia concedatur. Tertia negat occultum schismaticum priuari iurisdictione, concedit manifestum, siue sit manifestus per sententiam, siue ex facto proprio. Sic Valent. 2. 2. *disp. 3. q. 15. part. 1. vers. tertia sententia.* Et probat, quia dum est occultus aliquis, cum Ecclesia vnionem retinet, ac proinde iurisdictionem ab illa accipere potest. Deinde quia textus hanc priuationem imponentes, loquuntur de hæreticis, & schismaticis publicis, non occultis, vt expendenti eos patebit. Quarta sententia dicit post Concilium Constantiense nullum schismaticum iurisdictione priuari, qui denunciatus non sit, aut manifestus clerici percussor. Quia cùm solùm hos vitare teneamur, solum ij carere debent iurisdictione nobis conueniente. Sic Bonac. *disp. 3. quæst. 4. de charit. part. vlt. q. 6. n. 8.*

3 Inter has sententias secunda D. Thomæ mihi magis probatur, quia text. *in cap. 1. de schismaticis, cap. Nouitianus, cap. audiuimus & cap. didicimus*, expresse notant ipso iure hanc priuationem incurri: dicunt enim ordinationes esse irritas, & conferentem nihil habere iuris, & potestatis, & ex alia parte, hanc priuationem ad omnes schismaticos extendi probat textus *in c. didicimus*, omnes omnino hæreticos, & schismaticos nihil habere potestatis, & iuris. Verùm vt huiusmodi priuatio iurisdictionis effectum habeat, necessaria est saltem declaratoria sententia criminis, vt ex iis quæ diximus de hac pœna hæreticorum constare potest, & tradit in præsenti Suarez *disp. 12. sect. 2. n. 2.*

4 Secunda pœna schismatici est excommunicatio, de qua satis controuersum est, an olim fuerit ipso iure imposita, an imponenda per sententiam, vt videre est in Azorio 1. *part. lib. 8. cap. 20. quæst. 6.* Farinac. *quæst.* 184. *numer. 37. & 38.* Sed iam nemini est locus dubitandi esse schismaticis excommunicationem impositam in bulla Cœnæ Domini, *clausula prima in fine*: vbi inquit Pontifex. Excommunicamus, & anathematizamus schismaticos, & eos, qui se à nostra, & à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.

5 Circa quam excommunicationem, primò dubitatur, an comprehendat schismaticos non hæreticos? Negat Tolet. *in edit. Lugdunens. lib. 4. sum. c. 11. fine.* Vbi dicitur, qui credit potestatem Papæ, ex passione aliqua motus, ab illius obedientia se subtrahit, iste est purè schismaticus, quia schisma est contra vnitatem charitatis, non contra fidem, & tale schisma substat excommunicatione Papali, non quidem in Cœna Domini, nisi sit cum hæresi, sed à iure, quod habetur *c. licet, de electione, & c. nulli dist. 19.* At vt rectè Azor. *suprà, quæst. 6.* ex iis capitibus non colligitur excommunicationem ipso facto quemlibet schismaticum contrahere; quia *c. licet*, loquitur in casu speciali, scilicet de Cardinalibus, qui post electum Pontificem ex duarum partium consensu, alium ex tertia parte in Pontificem recipiunt, & simul eum qui electioni consentit, & vt Pontificem se gerit. *Caput verò, nulli fas est*, solùm habet schismaticos esse excommunicatione expellendos. Idem habetur ex *cap. 1. de schismat. cap. de liguribus 23. q. 5.* & tradit Abbas *in rubr. de schismat. n. 2.* & multis relatis, Garcia 11. *part. de benef. c. 10. n. 156. & seq.* Quocirca dicendum est schismaticos, non hæreticos ipso iure excommunicatos non esse, quod pluribus firmat Farinac. *q.* 184. *n.* 59. aut dicendum est, esse excommunicatos in clausula Bullæ cœnæ Domini, vt verè dici debet. Nam cùm in dicta bulla schismatici ipso iure excommunicentur, & nomine schismaticorum non solùm schismatici hæretici, sed etiam qui hæretici non sunt, suspicionem tamen hæresis habent, propriè intelliguntur; efficitur sanè eos omnes excommunicatos esse, & ita renent alios referentes Azor. 1. *part. lib. 8. cap. 20. quæst. 5.* Valentia 3. *tom. disp. 3. quæst. 15. part. 3. vers. tertiò certum est.* Sanchez *lib. 2. c. 36. num. 11. iunct. num. 14.* Suarez 5. *tom. de cens. disp. 21. sect. 2. num. 18. & de charit. disp. 12. sect. 2. in princip.* Bonacina *disputation. 3. quæstion. 4. de charitat. part. vlt. §... num. 9.*

6 Secundò, dubium circa prædictam excommunicationem est, an non solùm schismaticus propriè, qualem esse diximus puncto præcedenti: sed etiam qui quomodolibet Pontifici inobediens est, hanc pœnam excommunicationis contrahat?

Affirmat Farinacius sibi contrarius *quæst. 184. num. 1. in fine.* & adducit Tolet. *lib. 1 cap. 19. num. 10. & 11. & lib. 4., cap. 12. num. 2.* Sed in editione Lugdunensi, in primo nihil dicit, in secundo dicit contrarium. Probari tamen potest, ex eo quod in bulla Pontifex excommunicat schismaticos, & eos, qui se ab eius, & cuiusuis Pontificis pro tempore existentis, obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt. Cùm ergo nihil in Pontificis decretis superfluum esse dicendum sit, efficitur non solùm recedentes à Pontificis obedientia tanquam à Vicario, sed quomodocunque recedentes intelligi debere. Nam recedentes pertinaciter ob obedientia Pontificis, tanquam à Vicario Christi, & Ecclesiæ capite, sub schismaticorum nomine comprehensi erant. Vt quid ergo reliqua verba adduntur?

7 Nihilominus affirmandum est, solùm schismaticè recedentes hac excommunicatione ligari. Sic Azor. 1. *part. lib. 8. cap. 20. quæst. 5.* Suarez *de censuris disput. 21. sect. 2. num. 12.* Thomas Sanchez *lib. 2. cap. 36. num. 12.* & testatur esse omnium Bonacina *disput. 3. qu. 4. de charit. part. vltim. §. 5. num. 9.* Ratio est, quia recessus à Sedis Apostolicæ obedientia, propriè non stat cum illius recognitione. Ergo dum Pontificem, vt superiorem recognoscis, etiamsi illi ob aliquam causam inobedies, à Pontifice vt talis non videris absolutè recedere; ac proinde excommunicationem illam non contrahis. Quocirca etsi sub nomine schismaticorum ij recedentes comprehensi erant, fuerunt tamen expressi ad maiorem charitatem, specialem timorem incutiendum, ita Suarez, Sanchez, & Bonacina, alios referentes *suprà*.

7 Aduertunt supradicti DD. hac excommunicatione bullæ non ligari fautores, defensores, receptatores schismaticorum, quia in supradicta bulla non exprimuntur, & exprimuntur hæreticorum fautores, & in odiosis non est vltra propietatem verborum extensio facienda; ligantur tamen excommunicatione non reseruata, per textum *in cap. licet, de elect. c. 1. de schismaticis in 6.* tradit Siluester *verbo schisma. n. 5.* Decianus *tractat crimin. lib. 5. cap. 65. num. 6. & cap. 67. sub num. 2.* Farinacius *quæstion. 184. num. 17. & 18.* Sed clarior est ex constitutione Pauli IV. quæ incipit, *Cùm ex Apostolatus officio*, vbi excommunicantur, aliisque pœnis afficiuntur fautores schismaticorum, vt bene notauit Bonacina *suprà*.

9 Schismatici, qui hæretici non sunt, absolui possunt semel in vita, & semel in morte virtute Cruciatæ: & similiter absolui possunt virtute Iubilæi, vel priuilegij casus cœnæ concedentis; quia sola hæresis ob eius grauitatem reseruatur. sic Sanchez *lib.2.cap.36.num.17.*

10 Tertia pœna schismaticorum est inhabilitas ad beneficia Ecclesiastica in posterum habenda: constat ex text. *in cap. quia diligentia, de electione*, vbi schismatico in Episcopum electo dispensatiuè, confirmare permittitur. Non igitur valida erit electio ante dispensationem: & ita tradit glossa *ibi*, & omnes.

11 Dubium est, an pœnitentibus schismaticis, & Ecclesiæ reconciliatis tollatur hæc inhabilitas. Affirmare videtur Decianus *tract.crim.lib.5. cap 54. num.15. & 16.* Conrad. Brunus *tractat. de hæretic.lib.3.cap.7.* Bursatus *cons.14. numer.34.* Quintil. Mandos. *in addit. ad Repert. inquisitor. verbo abiuratio, littera A. vers.pulchra etiam.* Farinacius plures referens, *qu.189. & qu.193. num.66.* Ratio est, quia hæc inhabilitas procedit ex schismate. Ergo illo sublato cessat. Neque obstare videtur text. *in dict. cap. quia diligentia*; quia electio illius schismatici in Episcopum, fortè fuit durante schismate, ideoque indiguit confirmatione, & dispensatione, quibus tamen non indigeret, si sublato schismate, & Ecclesiæ reconciliato, electio facta esset. Neque etiam obstat text. *c.vnic.de schismaticis in 6.* vbi schismatici, & eorum fautores perpetuò inhabiles ad beneficia declarantur, quia loquitur text. de casu speciali, in quo duo Cardinales noluerunt Pontificem canonicè electum recognoscere, & alium in Pontificem elegerunt.

12 Nihilominus probabilius, & securius censeo, schismaticum Ecclesiæ reconciliatum adhuc inhabilem esse ad beneficia Ecclesiastica, nisi per Pontificem, aut vices ipsius habentem, fuerit dispensatus: sic docet Azor. 1. *part. lib.8.cap.20 quæst.8.* & testatur esse communi sensu receptam. Sanchez *lib. 2. cap.36. n.18.* Bonacina *disp.3.quæst. 4. de charit.part.vlt.§.5. num.10.* Pegna *direct.2.part.quæst.48.comment.73.in medio.* Suarez *de censuris, disputatio. 43. sect. 2. num. 7.* Farinacius pluribus relatis, *quæst.184. num.36.* Moueor ex *supradicto cap. quia diligentia*, vbi glossa expresè dicit abiurato schismate in Episcopum electum fuisse, & nihilominus indiguit dispensatione; ergo signum est inhabilem emansisse.

13 Dixi huius inhabilitatis neminem à Pontifice, aut vices ipsius habente dispensare posse, quia eius est soluere, cuius fuit ligare. Habet tamen Episcopus ex *decreto Tridentini sess.24. c.6.* concedente casus occultos, potestatem ad dispensandum, in quacumque inhabilitate ad beneficia ex delicto occulto prouenientes. Quare si delictum schismatici occultum sit, poterit ab Episcopo schismaticus ad vnitatem Ecclesiæ rediens habilis reddi, sic Sanchez, & Bonacina *suprà*. Si tamen schisma publicum sit, non desunt Doctores, qui affirment posse Episcopum dispensare ad beneficia omnia præter episcopatum, & dignitatem exemptam, si scienter ordinem à schismaticis non receperint: sic tradit Abbas *in cap.2.de schismat.num.7.* Decius *cap.at si clerici.§.de adulteriis. de iudiciis num.124. & in cap.quia diligentia, de electione num.17.* vbi indistinctè tenet sufficere dispensationem Episcopi; consentit Lambertinus *1.part. 2. lib. quæst.9. art.8.* & vt probabile reputat glossa *cap.5. de schismaticis.* Sed huius potestatis nullum apparet in iure firmum fundamentum; ac proinde dicendum est non posse ab alio, quàm à Pontifice dispensare: & tradit vltra Sanchez, & Bonacina *locis citatis.* Garcia 1. *parte de beneficiis, cap.10. num.164.* glossa *cap.2.de schismaticis, in fine.* Farinacius *quæst.184. num.36.*

14 Adde esse probabile hunc occultum schismaticum, & Ecclesiæ reconciliatum dispensatione non indigere; quia pœna inhabilitatis non cuilibet schismatico videtur imposita, sed publico, & manifesto: qualis erat ille Episcopus relatus *in capit. quia diligentia*; quare occultus, & maximè emendatus, & conuersus hanc pœnam nullo modo contrahit, vt multis probat etiam de hæretico, Garcia 11. *part.de benefic. cap.10. n.83.* & specialiter de schismatico, *num.162.*

15 De beneficiis ante schisma obtentis reputat Rebuffus *in praxi beneficiar. titul.de modis amittendi beneficia*, & Flamin. Parisius *lib.3.de resignat.qu.1.num.36.* Farinacius *quæst.184.num.42.* priuatum manere schismaticum, ex *cap.nos consuetudinem 12.dist. & c.quia diligentia, de electione*, & præcipuè ex *cap.vnico, de schismat.in 6.* ibi, omnibus beneficiis perpetuò priuantes, & inhabiles reddentes ad habenda. At dicendum est, si schisma hæresi coniunctum non sit, hanc priuationem non inducere, quia supradicti text. *quia diligentia & cap.nos consuetudinem* non loquuntur de beneficiis antea obtentis, & *cap.nos consuetudinem* loquitur de hæreticis *cap.vnicum, de schismat.* loquitur in casu speciali, quo postposita electione canonica alicuius Pontificis alius eligitur, & ita schismaticum, non hæreticum, priuatum non esse beneficiis antea obtentis, docet Garcia 11. *part. de benef. cap.10. n.151.* Sanchez *lib.2.cap.36. n.19.* Bonacina *disp.3.quæst.4.de charitate, part. vlt.§.5.num.10.*

16 Quarta pœna, quæ secundùm plures Doctores schismaticis imponitur, est irregularitas: sic ex plurium sententia defendit Azor. *lib.8.instit.cap.20.quæst.8.* Pegna 2. *part.direct.qu.84. cum.78.* At vt rectè expendit Sanchez nullus est text. ex quo hæc irregularitas clarè colligatur, & cùm irregularitas non incurratur, nisi in casibus à iure expressis, efficitur sanè schismaticos irregulares non esse. Sic Sanchez *lib.2.c.36.n.10. fine*, Suarez *de cens. disp.43.sect.2.n.7.* Bonacina *disp.3.quæst.4.de charitate, punct.vlt. §.5.n.12.*

Aduertit tamen & bene, Sanchez, & Bonacina, *suprà*, si schisma notorium sit, illo durante schismaticum irregularem esse irregularitate generali proueniente ex crimine notorio depositione digno, hæc tamen irregularitas per pœnitentiam aboletur.

17 Quinta pœna est suspensio ordinis à schismaticis scientes recepti, ex *cap.1. & 2.de schismaticis, & cap.ordinationes.9.qu.1.* sic Suar. *disp.23.de cens.sect.3.num.4.* Sanchez *lib.2.cap.36.num.20.* Bonacina *disp.3.quæst.4 part.vlt.§.5.num.13.* Farinacius *quæst.183. num.43. & 44.*

18 Sexta pœna est, vt collatio beneficiorum ab eis facta irritetur, *cap.1.de schismat.* ibi, *careant impetratis.* sic Suar. Sanchez, Bonac. & Farinac. *suprà.* Aduerte pro his duabus pœnis debere schismaticos notorios esse secundùm satis probabilem sententiam declaratos. Azor. *suprà, quæst.11.* Bonacina *n.13.* Nam *in cap. ordinationes.9.quæst.1.in princ.* sic cauetur. Tum quia videntur fideles post concilium Constantiense obligati non esse vitare illos, quousque denunciati sint. Denique non carent potestate iurisdictionis, vt diximus in prima pœna, quousque eorum crimen declaratum sit. Adde has pœnas solùm videri impositas recipientibus scienter ordines, seu beneficia à schismaticis hæreticis, vt satis colligitur ex *cap.1. de schismaticis, cap.ordinationes.9.quæst.1.* Nam in iure hæreticus, & schismaticus æquiparantur, ex *cap. frimissimè, de hæreticis*, & multis exornat Farinacius *quæst.184. numero 53.*

19 Septima pœna est suspicio hæresis, & meo iudicio vehemens: nam licèt aliquando contingat dari schisma absque intellectus errore, vt dictum est, tarò tamen contingit, ac proinde omnis schismaticus non solùm abiurare tenetur schisma, sed etiam hæresis suspicionem, vt bene notat Pegna 2. *part.direct.quæst.48. com.73.* Vgolin. *tract.de cens.Pontifici reseruatis, 2.part in glossa, nec non schismaticos.* Farinacius *quæstion. 184. num. 35. & latius 13.* Menochius *de præsumptione. libr. 5. præsumpt. 6. numer.24.* vbi dicit schismaticos, vel schismaticorum sequaces esse vehementer de hæresi suspectos.

20 Octaua pœna schismaticorum est, esse subiectos iudici Ecclesiastico, vt pro qualitate criminis eos puniat, tum pœna pecuniaria, tum exilio, tum carcere, tum triremibus, imò & relaxatione brachio sæculari, si pertinaces existant. sic Bernard. Dia. *in pract.cap.112. num.1. & seq.* Farinac. *quæst 184. num. 51.* Valent. *disp.3. quæst.15. part.3. vers. quintò certum est, & colligitur ex cap. de liguribus, 23.qu.5.cap.non vos, 23. qu.5.cap.in vnione domini, 23. distinct.*

DISPVTATIO V.

De bello, rixa, & duello, quatenus Charitati contraria sunt.

DISPVTATIO de bello, rixa, & duello potiùs ad virtutem iustitiæ, quàm charitatis videbatur pertinere, sed quia D. Thomas 2.2. *quæst.* 40. & eius interpretes communiter agentes de charitate, de iis tractant, vtpote contrariis paci, quæ est charitatis effectus, ideo moueor de illis in præsenti habere sermonem.

PVNCTVM I.

Quid sit bellum, & an licitum sit.

1 *Vnde dicitur bellum, & qua ratione definiatur.*
2 *Bellum aliud est offensiuum, aliud defensiuum.*
3 *De fide est licitum esse bellum, si conditiones debitæ seruentur.*
4 *Aliquando est in præcepto.*
5 *Proponuntur quædam hæreticorum argumenta.*
6 *Fit illis satis.*
7 *Tres conditiones sunt ad iustum bellum requisitæ, & quæ ha sint.*

1 BEllum dicitur, vt Priscian. sentit per antiphrasim, quasi nihil belli, & pulchri habeat per se. Non enim bellum per se est appetibile; imò potiùs quantum fieri possit vitandum, ob grauissima mala, quæ secum trahit: cædumtur enim multi, & sæpè innocentes, vrbes deripiuntur, diuinæ dilapidantur, & regna poreunt; non igitur appeti debet per se sed eo modo, quo medicina appetitur. Alij è contra à bello, & cono deducunt, quia ex fine bono, & pulchro fit, qualis est propulsare iniuriã, pacem obtinere. Alij, vt Festus, à belluis deriuant, quia belluarum est mutuo se laniatu cõficere, Sed vndecunque bellũ dicatur, cõmuniter à DD. definitur

definitur, vt sit discordia hostium arma sibi mutuò inferentium, cui opponitur pax, vel est conflictus ipse, & hostium congressio, quæ & pugna dicitur. Debet tamen versari inter duos Principes supremos, vel respublicas: nam quando discordia inter Principem, & suam rempublicam, vel inter ciues, & rempubliam habetur, est seditio. Si autem inter priuatas personas, rixa vocatur, vel duellum.

2. Duplex autem est bellum, iuxta duplicem causam, ob quam sumi potest, aliud est defensiuum, aliud offensiuum est, defensiuum est, cùm in defensionem vitæ, honoris, & fortunæ assumitur, vt si quis te vellet vita, vel honore priuare, vel à possessione diuitiarum deiicere. Tu verò vt impedias iniuriam, arma assumis, bellum geris defensiuum. Offensiuum, seu aggressiuum est, cùm in satisfactionem iniuriæ iam factæ, & ad illam vindicandam fit. Vocari etiam potest huiusmodi bellum aliquo modo defensiuum, quatenus vindicatione iniuriæ factæ defenduntur iniuriati, ne simili iniuria iterum afficiantur. Negari enim non potest vindicatione iniuriæ factæ contineri iniuriantes, & alios à simili iniuria committenda.

3 Dicendum ergo est de fide, licitum esse bellum cuilibet reipublicæ etiam Christianæ, si conditiones seruentur, quas in sequentibus opponemus. Conclusionem multis locis sacræ Scripturæ tam veteris, quàm noui Testamenti aduersùs hæreticos, exornant Doctores in præsenti, specialiter Valent. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *part.* 1. Suar. *disp.* 13. *de charit. sect.* 1. Ægid. de coninch. *disp.* 31. *dub.* 1. Mol. *de Iustit. tract.* 2. *disput.* 99. Ex veteri namque Testamento constat bella esse licita, siquidem illa gerentes reputati sunt viri sanctissimi, vt Abraham, qui Deo proregente hostes *Genes.* 14. Moyses, Iosue, Dauid, Samson, Gedeon, Machabæi, & alij, qui etiam iussu Domini bella gesserunt. Et in nouo Testamento, *Luce* 3. militibus rogantibus, quid sibi faciendum esset, vt diuinum iudicium, & condemnationem vitarent, non illis fuit mandatum arma deponere; imò potiùs illis dictum fuit, vt suis stipendiis contenti essent. Ex quo manifestè inferebatur licitè in bello perseuerare, aliàs stipendia accipere non possent. Item *Matth.* 8. laudat Christus fidem Centurionis, & *Act.* 10. Cornelius Centurio erat vir religiosus, ac timens Deum, & absque depositione militiæ baptizatus est, accepitque Spiritum sanctum. Ergo militia licita est. Nam vt dicit D. Augustin. *epist.* 5. *ad Marcellin.* Si Christianis bella prohiberentur, primum concilium accipientibus fidem esse debebat, vt arma deponerent, & à militia se subtraherent. Alia induci possent ex Paulo *ad Rom.* 13. & 1. *Petr.* 2. vbi magistratus, & duces, ministri Dei, & à Deo missi in vindictam malefactorum vocantur. Plura item in confirmationem huius veritatis adducit Gratian. ex Patribus, præcipuè August. 23. *quæst.* 1. & 2. Et quidem de bello defensiuo euidenter probatur. Nam cuilibet iure naturali permissum est se ab iniuria defendere & iniuriam factam amouere, ageréque pro illius recompensatione, dum illam iniuriator tenetur præstare, quia dum non præstat, iniuriam factam continuat. Sed hæc omnia sæpè fieri non possunt absque bello, cùm pars offendens superiorem non habet. Ergo bellum licitum est ad huiusmodi finem consequendum. Eadem ratione de bello aggressiuo probari potest: cuilibet enim reipublicæ concessum est, vt se incolumem seruet, & iniurias faciendas propulset, iniuriatorésque fræner, & contineat. At ad huiusmodi finem consequendum sæpè necessarium est iniurias acceptas vindicare, & punire. Nam si semel illata iniuria scirent malefactores nullam sibi punitionem esse inferendam, audaciores redderentur, & viam haberent apertam multiplicandi crimina, & nouas iniurias probis viris inferendi, nullaque respublica tuta esse posset.

Ex qua ratione non solùm constat licitum esse posse bellum, sed etiam aliquando esse in præcepto; quia ex præcepto charitatis, & iustitiæ tenentur gubernatores ciuitatis bono ipsius prospicere, ad cuius finem sæpè necessarium erit bella mouere & iniurias vindicare. Sic Suarez *disp.* 13. *de charitat. sect.* 2. *numer.* 4. & Molina *tract.* 2. *de iustit. disp.* 99. *vers. statuenda nihilominus*, & *vers. ad testamenta.*

Restat satisfacere friuolis quibusdam argumentis hæreticorum, & præcipuè Lutheri intendentis bella esse Christianis interdicta. Primum desumitur ex variis locis scripturæ. Nam Isaiæ secundo, de tempore legis gratiæ dicitur, *conflabunt gladios suos in vomeres & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentē gladium, & non exercebuntur vltra ad prælium.* & Micheæ 4, *Non sumet gens aduersus gentem gladium & non discet bellierare*, & *sedebit vir subitus vineæ suæ*, &c. & *Matth.* 5. Iubemur non resistere malo, sed si quis nos percusserit in vna maxilla, præbeamus illi alteram: & *Matth.* 26. dicitur Petro vt conuertat gladium in locum suum, quia omnes qui acceperint gladio peribũt, & ad Rom. 12. *nulli malum pro malo reddentes.* Et infrà *Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuã.* Corinth. 12. & ad Ephes. 6. *Arma militiæ Christianæ non carnalia, sed spiritualia sunt.* Ergo ex iis omnibus infertur, bellũ procul à Christianis esse debere. Secundũ argumentum desumitur ex variis testimoniis Patrum, quorum aliqua referuntur à Gratiano *de consecratione, dist.* 5. Specialiter *capite si qui verò, & capite, contrarium, capite, falsas.* In quibus redeuntes in militiam, postquam se Deo maciparunt, condemnantur.

Tertiò, Bellum causa est multorum innocentium cædis, direptionis reipublicæ, deuastationis regni, imò plurimorum peccatorum quibus milites solent esse inuoluti. Ergo est illicitum. Quartò, est contrarium paci, quæ est charitas affectus. Ergo est per se malum. Quintò, videtur contrarium præcepto diligendi inimicos. Sextò, videtur contra diuinam voluntatem intendentem peccata Christianorum bellis, & calamitatibus punire, si vi, & armis propulsare conamur.

Sed hæc facilè diluuntur. Ad primum dici posset omnia illa loca scripturæ solùm probare arma regulariter assumenda non esse, sed solùm necessitate vrgente, & quando aliter fieri non potest. Ad loca Isaiæ, & Micheæ respondeo, prædici ibi tempore Christi *esse* summam pacem, sicuti fuit eo nascente, non tamen prædictum est successu temporis bella non esse assumenda. Ad locum *Matth.* 5. respondeo esse consilium percutienti vnam maxillam, præbere illi alteram, & hoc non semper. Aliàs iniquè fecisset Paulus. *Act.* 23. qui percussus in facie ob mandatum Principis sacerdotum, non præbuit alteram maxillam, sed potiùs dixit, *Percutiat te Deus paries dealbate*, Christus Dominus seruo Principis sacerdotis percutienti non obtulit aliam maxillam, imò potius increpauit, dicens. *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo. si autem bene cur me cædis?* Ergo ex illo loco non infertur esse semper consilium se offerre post vnam receptam iniuriam alteri simili. Solùm enim Christus Dominus persuadere nos voluit, vt recipientes iniuriam parati simus aliam grauiorem, si inferatur, patienter sustinere; non autem voluit, vt semper permittamus inferri; vt rectè D. Augustin. *epist.* 5. *ad Marcellin.* arguit. Ad locum *Matth.* 26. reprehensus est Petrus, tum quia contra Dei voluntatem procedebat, scire enim debebat se voluntariè morti offerre; tum inutilis eius defensio contra tot milites sic armatos, potius enim ex illa irritandi essent in Christum quàm coërcendi. Cùm verò subiungitur *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt*, intelligitur de recipientibus in vindictam propriam, & propria auctoritate, vel ad defensionem innocentis omnino inutilem. Eadem solutio adhibenda est verbis Pauli ad *Rom.* 12. cùm autem dicit ad Corinth. & ad Ephes. arma militiæ nostræ esse spiritualia, & non carnalia, intendit docere Christi regnum non temporale, sed spirituale, & non armis, & bellis augendum esse, sed prædicatione, miraculis, & vitæ exemplo. Item in loco ad Corinth. loquitur de armis, quibus Ecclesiæ principes vtuntur aduersùs subditos rebelles, quæ sunt censuræ Ecclesiasticæ; aliæque spirituales pœnæ. In loco autem ad Ephes. agit de armis, quibus diabolo resistendum est, quæ sunt orationes, pœnitentiæ, & similes.

Ad secundum, respondeo aliquibus illicitum esse bellum ob circumstantiam, qualiter antiquo tempore illicitum erat eis, qui ex præcepto Ecclesiæ publicam agebant pœnitentiam, non enim licitum illis erat ea pœnitentia non peracta ad bellum proficisci, nisi necessitas vrgeret, & tunc ex concilio Episcopi, vt dicitur *in cap. falsas, de consecrat. dist.* 5. Aliis illicitum erat bellum ob professionem vitæ religiosæ, quam deserere, & militiæ sæculari se addicere non conueniebat. Aliis verò erat illicitum, quia redeuntes ad militiam profitebantur fidem deserere, & iussa Imperatorum religionem Christianam persequentium exequi velle; vt colligitur satis ex illo *capite, si qui verò*, qui est. 11. Concilij Nicæni.

Ad Tertium, dico probare bellum per se non esse appetendum sed solùm esse appetendum, quando non est aliud remedium, vt benè dixit August. *epist.* 207. ad Bonifacium Comitem. Pacem (inquit) habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Mala verò quæ ex bello iusto inferuntur, per accidens sunt, & maiora essent, si bellum non moueretur, vt benè expendit August. *in capite, quid culpatur.* 23. *quæst.* 1.

Ad Quartum, nego bellum iustum esse contrarium paci, imò potiùs pacem obtinere, vt dixit Philosoph. *lib.* 7. *polit. c.* 14. & 15. & August. *epist.* 207. ad Bonif. Dicitur autem contrarium paci, tum quia multipliciter iniustum esse solet, tum quia materialiter, & secundùm rem procedit ex dissensione voluntatis vnius ad alterum.

Ad Quintum, nego esse contrarium præcepto dilectionis inimicorum, aliàs iudex non posset malefactores punire. Præceptum enim dilectionis solùm obligat, ne velis malum inferre inimicis, quatenus malum est: at inferre illis malum, quia illis, & reipublicæ bonum est, non est contra debitam illorum dilectionem. Est enim bonum illis, vt ab iniutia desistant, timeántque similem committere. Est etiam bonum reipublicæ, quæ hac ratione se in pace conseruat.

Ad Sextum, nego esse contra diuinam voluntatem resistere iniuriis, & calamitatibus, quæ iniusto bello nobis inferuntur, quia Deus solùm permittit ea inferre, si nos non cauerimus; non autem præcipit, & à fortiori non prohibet, ne ea impediamus. Aliàs non liceret remedia illa adhibere, vt pestis, inopia, falsáque testimonia vitarentur.

7 Dixi bellum esse iustum, & licitum, seruatis tamen aliquibus conditionibus; Tres enumerantur à Doctoribus, Prima legitima authoritas, Secunda, iusta causa, & titulus bellandi. Tertia, debitus modus in illius prosecutione. Sic D. August. *lib.* 22. *contra Faust. tom. c.* 74. & 75. Suar. *disp.* 13. *de charit. sect.* 1. *in fin.* Valen. 2.2.

disp.5.quæst.16.part.2.in princ. Coninch. *disp.31.dub.1.in fine.* Bonacina *disp.2. de restit. qu.vlt.part. vlt.* §. 2. & alij. Addunt verò aliqui quartam conditionem, vt ex debito fine fiat, *ex cap. quid culpatur 23.quæst.1.* qui si de fine extrinseco operantis loquuntur, necessaria specialiter non est; cùm ex tali fine non reddatur bellum iniustum. Neque iudex qui animo vindictæ punit iuxta iuris regulas delinquentem, iniustitiam committeret, esto contra charitatem faciat, & peccet, ille ergo finis ad honestatem actionis operantis, non ad iustitiam belli expostulatur. Coninch. *suprà.* Valentia *disp.5.quæst.16.part.2. circa finem vers. decimo certum est.* Si autem de fine intrinseco ipsius belli loquantur, ad secundam conditionem reducitur, quia idem est finis, ac causa, titulúsque bellandi. De iis ergo conditionibus in sequentibus est agendum.

Punctum II.

Quæ authoritas ad bellum requisita sit.

1 *Quilibet habet authoritatem bellum purè defensiuum inducendi.*
2 *Bellum aggressiuum solus Princeps, vel respublica superiorem non recognoscens indicere potest.*
3 *Aliqua ex superiori doctrina notabilia inferuntur.*
4 *Consuetudine introduci potest, vt respublica inconsulto suo Principe bellum moueat. Et qua ratione hoc verum sit.*
5 *Quid dicendum in casu quo superior vindicare noluerit iniuriam reipublicæ sibi subditæ.*
6 *Pontifex habet ius indicendi bellum, quando bonum Ecclesiæ id postulat.*

1 SI de bello purè defensiuo loquamur, constat apud omnes in quolibet residere authoritatem illud indicendi. Quia cuilibet à natura concessum est ius se defendendi, & iniurias propulsandi. Sic DD. statim referendi. Quapropter de bello aggressiuo est difficultas, penes quem hæc potestas resideat?

2 Regula est ab omnibus recepta residere solùm in Principe, vel republica in causis ciuilibus, & criminibus superiorem non recognoscente, sic D. Thomas 2.2. *quæst.* 40. *art.*1. & ibi Caietanus, Aragonius, Bannes, & alij. Valentia *disput.* 3. *qu.*16. *part.*2. *vers. itaque secundò.* Suarez *disp.*13. *de charitate sect.*2. *art.*...*num.*1. Ægidius de Coninch. *disp.*32. *dub.*3. *num.* 53. Couarruuias *reg. peccatum, part.*2. §. 9. *num.*... Bonacina *disp.*2. *de restit. quæst. vlt. part. vlt. paragrapho* 2. *numer.*4. Molina *tractat.*2. *disputat.* 100. & alij apud ipsos, & deciditur ab Augusto *cap. quid culpatur*, 23. q. 1.

Ratio est, quia in qualibet republica residet potestas puniendi delicta suorum ciuium, vt hac ratione in pace conseruentur, & malefactores contineantur, ergo in illa residere debet potestas vindicandi iniurias, puniendique malefactores alterius reipublicæ non habentis superiorem, & illos coërcendi. Nam hæc potestas penes aliquem residere debet, cùm necessaria omnino sit, vt in pace conseruetur. At residere non potest talis potestas in republica iniuriante, quia ipsa sui ipsius vindex esse non potest. Restat ergo vt in republica iniuriata resideat, cui ratione iniuriæ acceptæ subditur respublica iniurians.

3 Ex qua ratione manifestè constat, si aliqua ciuitas Principi, vel reipublicæ supremæ subiecta, iniuriam intulerit alteri supremo Principi, vel reipublicæ, non posse hunc aduersùs ciuitatem illam mouere bellum, quin priùs apud eius superiorem ius expostuler. Quia penes illum residet potestas vindicatiua criminum, quæ à subditis committuntur. Quod si respublica, vel superior ille Princeps vindicare noluerit, poterit tunc respublica damnum passa non solùm aduersùs ciuitatem iniuriantem, sed aduersùs rempublicam, & superiorem nolentem sibi ius dicere, bellum mouere, vt benè tradit Augustinus relatus *in c. Dominus 23. quæst.*1. Mol. *tract.*2. *de iustitia, disput.*100. *vers. illud tamen.* Coninch. *dub.* 3. *numer.* 58. Secundò, constat rempublicam, vel Principem subditum iniuriatum ab alio Principe, vel republica suprema non posse propria authoritate bellum mouere aduersùs illum, sed necessariò requirere debet sibi superiorem, qui partes ipsius assumat, & satisfactionem exigat, sic omnes Doctores in principio relati. Ratio est manifesta, quia ideo respublica perfecta, quæ est illa, in qua omnes causæ terminantur, potestatem habet vindicandi proprias iniurias, quia non habet superiorem, qui illam defendat, & cuius authoritate id faciat. Ergo respublica imperfecta, quæ superiorem habet obligatum illam defendere, non poterit propria authoritate bellum mouere. Vsurpatur enim ius sui superioris, & rempublicam perturbaret.

4 Duplicem limitationem huic secundæ illationi adhibent Doctores: prima vt intelligatur, nisi aliter consuetudine præscriptum sit. Posse enim, consuetudine præscribi, vt vna ciuitas inconsulto suo Principe bellum moueat aduersùs sui offensores, probatur ex eo, quia ratione consuetudinis censetur ex voluntate sui Principis mouere: sic Caietanus 2. 2. *quæst.*40. *art.*1. Lorca *ibi. disput.*50. *num.*12. Coninchus *disput.* 31. *dub.*8. *fine. num.*64. Victor. *in relect. de iure belli. n.*9. Molina *tract.*2. *disput.*100. *vers. victoria in relect.* Et placet mihi duplici sub limitatione apposita, prima, vt consuetudo legitimè introducta sit. Nam si eius introductioni Princeps repugnauit, potiùs seditio, & rebellio, quàm consuetudo legitima dicenda est; ac proinde nullum ius tribuere potest, sic Caietanus, & Mol. *suprà.* Secunda, vt intelligatur de authoritate mouendi bellum aduersùs non subditos ipsi Regi. Nam si tam pugnantes, quàm oppugnati eidem superiori subiecti sunt, contra rationem naturalem videtur esse consuetudo propias iniurias vindicandi, cùm authoritate superioris vindicari possent. Neque Princeps est censendus vnquam consensisse, sed potiùs omninò repugnasse, cùm tale bellum, cum sit bellum ciuile, & inter partes eiusdem reipublicæ perfectæ, in eius perniciem, & perturbationem totius regni cedit: sic Suarez *disp.*18. *de charitate, sect.*2. *num.*2.

5 Secundam limitationem, quàm ex Victor. suprà, aliqui addunt, est, vt procedat extra casum necessitatis. Nam si superior vindicare noluerit iniuriam factam reipublicæ sibi subditæ, poterit tunc illa respublica aduersùs offensores bellum mouere, ne insatisfacta maneat. Cæterùm hæc limitatio absolutè probanda non est, præcipuè inter subditos eiusdem Principis ob grauissima mala quæ inde oriri possunt; aliàs cuilibet particulari, præcipuè patrisamilias licebit se vindicare, si eius Princeps noluerit ius sibi dicere, quod est absurdum. Quocirca solùm in casu, in quo bellum reputaretur omninò necessarium ad coërcendos malefactores, ne nouam iniuriam inferant, poterit illa inferior respublica bellum mouere, quia tunc non in vindictam, & punitionem iniuriæ illatæ assumitur, sed in defensionem, quod à iure naturali concessum est. sic Molin. *dicta disp.*100. *vers. Idem Victor.* (inquit enim) quando ita necesse esset, vt ab iniuriis inferendis se continerent. Coninch. *dub. illo* 3. *n.*61. Suarez *sect.*2. *n.*2.

6 Aduerto tamen Pontificem non solùm habere ius indicendi bellum, sicut quilibet alius princeps supremus, sed etiam quando bonum totius Ecclesiæ id necessariò expostulat, habet potestatem prohibendi Christianis Principibus, ne bellum gerant, cui præcepto ipsi obedire tenentur. Quod si rebelles sint, & bellum moueant, peccabunt non solùm contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, quia ius bellandi illis ob bonum publicum ablatum est. sic Suar. *disp.*18. *de charit. sect.*2. *in fine.*

Punctum III.

Quæ sit causa iusta, iustusque titulus bellandi.

1 *Triplex est causa iusta, iustúsque titulus belli.*
2 *Iniuria qua bellum honestare potest, debet esse grauissima.*
3 *Enumerantur aliquot iniuria bellum honestantes.*
4 *Quid de impedientibus mercaturam, venationem, piscationem in suo regno? Affirmatur non esse causam iustam belli, nisi id debitum sit.*
5 *Ob solam iniuriam impediendam, reparandam, vel vindicandam bellum moueri potest.*
6 *Aduersùs occidantes innocentes, & impedientes Euangelij prædicationem bellum moueri potest.*
7 *Ob idololatriam, infidelitatem, & alia peccata contra naturam impedienda bellum moueri potest.*
8 *Quomodo tibi debet constare de iusta causa bellandi, respondetur remissiuè. Requiritur tamen, vt claris probationibus possidentem conuincere possis ad te regnum pertinere.*
9 *An ex vtraque parte possit dari iustus titulus bellandi? Proponitur ratio dubitandi.*
10 *Resoluitur per se, & secluſa ignorantia dari non posse.*
11 *Satisfit rationibus contrariis n.*9. *adductis.*
12 *Ad honestandum bellum iniuria materialis sufficit.*
13 *An oblata ab aduersario satisfactione sufficienti, debeas ab illo desistere. Distinguit Caietanus de satisfactione ante bellum inceptum, vel post.*
14 *Non approbatur eius distinctio sed quocunque tempore offeratur satisfactio plena, debet ab illo desistere.*
15 *Sed quid dicendum, quando pars rebellis digna est morte ob iniuriam illatam? Probabilius est non esse obligationem acceptandi satisfactionem aliam.*
16 *Hoc verum est spectato iustitiæ rigore, at ex charitate sæpè erit obligatio.*
17 *Stante iusta causa bellandi, potest bellum iniustè fieri, si adsit minima spes victoriæ, & parum vtilitatis ex bello speretur.*
18 *Si damna, quæ ex bello sequuntur, præualeant vtilitati quæ ex victoria speratur, illicitum est bellum. Item si religio Christiana minuenda est, & hæretici potentiores futuri.*

1 CAusa iusta, iustúsque titulus bellandi triplex est. Iniuriam imminentem impedire, illatam resarcire, & illam vindicare. sic D. Augustinus relatus. *in capite Dominus* 23. *quæstione prima.* & ex illo Diuus Thomas ab omnibus receptus, *secunda secundæ, quæstione* 40. *articulo primo.* Titulus primus, & secundus belli est clarissimus. Nam quælibet respublica ius habet se defendendi, in qua defensione continetur iniuriam imminentem impedire, & sibi factam reparare; nam dum iniurians

iniurians non repa rat iniuriam, continuat. Potest ergo respublica titulo defensionis propriæ hanc reparationem procurare bello, si ad id necessarium est; quia procurans hanc reparationem, à continuatione iniuriæ se defendit. Titulus autem tertius etiam est sufficiens, vt probaui in puncto præcedenti, cùm in nullo alio, nisi in republica offensa possit residere potestas vindicandi iniurias factas ab alia republica superiorem non habente. Neque obstat eandem rempublicam, vel supremum Principem esse iudicem simul & vindicem propriæ iniuriæ, quod videtur inconueniens ob probabile periculum excessus. Non inquam obstat, quia respublica, vel supremus Princeps non proprio consilio, sed communi sui regni ducitur in hac vindicta, & non tam propriam, quam communem causam agit; secus verò contingit in priuato, ob idque non versatur tantum periculum excessus. Adde, persona priuata potest manu sui superioris se satisfacere. Quod si aliquando superior nolit ius illi dicere, per accidens est, & patienter debet tolerare. At respublica suprema, cùm superiorem non habeat, ipsa sui ipsius debet esse vindex.

2 Qualis autem debeat esse iniuria, quæ bellum honestare potest? Constat apud omnes debere esse grauissimam; Nam cùm in bello nocentibus, & innocentibus plura mala, & pericula tam mortis, tum deuastationis bonorum fortunæ contingant, meritò grauem causam expostulant: sicut enim pro leui delicto, non licet iudici malefactorem mortis pœna punire; ita non licet bellum, quæ grauissima pœna est, inferre. Sed pro mensura peccati debet esse & plagarum modus. *Deut.* 25. sic ex communi sententia docet Victor. *de iure belli, num.* 14. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 51. Mol. *tract.* 2. 2. *disputatione* 102. *vers. illud est.* Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 2. Valen. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 16. *p* 2. *vers. tertio*: vbi inquit, Ad bellum iustè inferendum, non sufficit qualiscunque iniuria, sed quæ vel absolutè, vel ob aliquas circumstantias sit vel maior, vel certè non minor, quàm damna, quæ solet bellum afferre.

3 Aduerto tamen cum Suar. aliquando leuem apparere iniuriam, quæ spectatis omnibus circumstantiis grauis est, quia viam aperit grauioribus malis; sic non est reputanda leuis iniuria occupatio vnius minimi oppidi; illiúsque deuastatio, quia est gradus domini coatemptus. Quapropter Mol. *disp.* 140. Coninc. *n.* 52. Valen. *puncto* 2. *vers. extra controuersiam.* Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt.* §. 2. *in prin.* & alij referunt iniurias, ob quas bellum indici potest: primò iniusta aggressio reipublicæ. Secundò, Rebellio subditorum. Tertiò, Publica in Principem contumelia, vel in sibi subditos, quia est illorum custos, & defensor. Quartò, occupatio iniqua alicuius ciuitatis: Quintò, violatio fœderis initi in re magni momenti. Sextò, denegatio eorum, quæ iure gentium omnibus videntur licere, qualis est transitus necessarius per alienas terras, hinc enim si absque causa iusta negetur, præbet sufficientem causam bellandi. Sic Mol. Victor. Valen. & Bonac. *suprà*, & probat manifestè August. *in cap. notandum* 22. *q.* 2. Ex illo loci *Num.* 21. vbi filij Israël aduersùs regem Amorreorum mouerunt bella, quia ei transitus innoxius denegatus fuit, qui iure humanæ societatis aquissimo patere debebat. Debent tamen transeuntes omnem securitatem facere; alias iustè illis poterit denegari: qua ratione sæpè armatis denegatur, quia ferè semper periculum timetur, vt benè dixit Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *n.* 51.

4 Hanc causam extendit Victor. 2. *p. de Indis insulanis in princ.* vt comprehendat, si aliqua respublica. v. g. Indica, vel Veneta, non permittat ciues alterius reipublicæ ibi peregrinari, mercaturam exercere, per flumina illius religionis nauigare, piscari, mineralia effodere, gemmas, & aurum extrahere, præcipuè, si hæc aliis exteris concessa sint, quia iure gentium hæc omnia videntur deberi. At hæc extensio admittenda non est; cum nullo iure probari possit tale commercium cuilibet exitero deberi, præcipuè cùm illa respublica grauissimas causas habere possit denegandi externis id quo indigent domestici, sic latè Mol. *tract.* 2. *disp.* 105. *vers. at nobis contrarium.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 52. maximè cùm ex tali commercio sæpe damna propriis, ciuibus proueniant. Adde si aliquibus ex suis subditis ob aliquam causam in aliorum vtilitatem potest respublica commercium, & nauigationem, piscationem, & alia eiusmodi interdicere, cur non poterit exteris, quibus prouidere, reipublicæ non incumbit? Restat ergo, vt solum bellum inferri possit, cùm ius debitum violatur. Pro hac ergo violatione impedienda, reparanda, & vindicanda bellum mouere potest non solùm aduersùs præcipuos offensores, sed etiam aduersùs eorum fautores, defensores, & receptores: quia hac ratione ipsi iniuriosi sunt, sic Mol. *tract.* 2. *de iust. disputatione* 104. *vers. quarta, & quinta.* Valen. *puncto* 2. *versicul. quarto. ex sexto.* Coninch. *num.* 24. & 26. & 53. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. p. vlt. num.* 6. & alij.

5 Dixi causam iustam belli esse iniuriam impediendam, reparandam, vel vindicandam, vt inde colligatur ob nullam aliam causam bellum moueri posse, quia bellum est actus iustitiæ, quo bellans intendit ius suum illæsum seruare. Ergo vbi nullum ius læditur, nulla est occasio bellandi, sic supponunt Doctores relati, Mol. *disp.* 104. & 105. Bonac. *supra.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 54. Suar. *de charit. disput.* 13. *sect.* 4. *artic. numer.* 3. & *sect.* 5. *num.* 6.

6 Hinc infero te posse bellum mouere aduersùs eos, qui innocentes occidunt, ad idololatriam cogunt, aut alias iniustitias committunt; quia suscipis bellum in defensionem proximi, & nomine illius. sic Mol. *disp.* 106. *concl.* 3. Suar. *de charit. disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 5. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. p. vlt.* §. 2. *in fine.* Eadem ratione mouere bellum potes aduersùs eos, qui prædicationem Euangelij impediunt, concionatores iniurijs afficiunt, religionem Christianam blasphemant, quia hæc est defensio Christianæ fidei, vt latè diximus, cùm de fide ageremus, & tradit in præsenti Suar. *sect.* 5. *in fine.* Bonac. *suprà.*

7 Secundò, infero ob idololatriam, infidelitatem, & alia peccata contra naturam te non posse bellum suscipere aduersùs eos, qui nullo modo tibi subditi sunt sic Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. p. vlt.* §. 2. *num.* 13. Mol. *disp.* 106. Valen. *disp.* 1. *q.* 10. *p.* 7. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *num.* 54. Suar. *disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 3. Ratio est manifesta, quia nemo puniri potest, nisi punienti subditus sit, quia punitio actus est iurisdictionis, quia est actus vindicatiuæ iustitiæ. Subditus autem esse potest vel ratione personæ, vel ratione delicti, qui ergo ex persona alteri non subiicitur ex ratione delicti subiici illi non potest, nisi delictum contra illum sit, illiúsque ius violet; alias quælibet respublica aduersùs aliam mouere bellum continuò posset ob peccata, quæ ciues committunt: quod est omnino absurdum. Non enim Deus omnibus potestatem dedit suas iniurias vindicandi. Hinc à fortiori colligitur non esse iustum titulum barbaram gentem debellandi, vt aptiore, & politico modo gubernentur, si eorum vita aliis iniuriosa non sit. sic Mol. *disp.* 105. *in fine.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *in fine num.* 54. Suar. *de charit. disput.* 13. *sect.* 5. *numer.* 5. Sed vt clarius suprædicta doctrina innotescat, enodandæ sunt aliquot difficultates circa causam iustam belli.

8 Prima difficultas est, quâ ratione tibi constare debeat de iusto titulo bellandi, vt possis bellum inferre? Cui difficultati pro tenuitate nostri ingenij satisfecimus *tract. de conscient. disp. puncto* 7. & 8. *disp.* 3 *p.* 4. tam de inferente bellum, quam de militibus pugnantibus, quomodo debeant examinare causam belli. Solum aduerto te non posse alium à possessione regni deturbare ex eo, quòd credas regnum ad te pertinere, nisi simul valeas claris probationibus conuincere; quia dum possidenti hæc non ostenduntur, non tenetur se regno priuare, sed potest se vi aduersùs inuadentem tueri. Ergo inuadens non potest illum expellere. Alias bellum non solùm materialiter, sed formaliter iustum daretur ex vtraque parte, quod non est admittendum. Quod si probationes claræ sint, ipse tamen vel ob ingenij hebetudinem, vel ob passionem, vel quia malè consulitur, illis non acquiescit, poteris tunc debellare, quia præsumere potes ex malitia procedere, vel ex ignorantia, quæ tibi præiudicare non debet sic benè docet Coninch. *disp.* 31. *de char. dub.* 2. *art. num.* 44.

9 Secunda difficultas est, an dari possit iustus titulus bellandi ex vtraque parte. Videtur inquam, dari posse. Primò sæpè oppugnans, & oppugnatus non peccant belligerando; eo quòd vterque probabiliter credit sibi regnum pertinere. Ergo ex parte vtriusque est iustus titulus. Secundò, Oppugnans ciuitatem interficere potest innocentes, si alia via non potest illam subiicere, At innocentes possunt se ab oppugnatione defendere. Item condemnatus ad mortem ob delictum falsò probatum potest resistere executioni sententiæ. Ergo. Item captiuus ius habet fugiendi, & dominus ius detinendi. Et eadem est ratio de reo in carcerem detruso, qui ius habet fugiendi, cùm tamen iudex habeat ius illum detinendi, & puniendi si fugerit. Datur ergo titulus bellandi iustus ex vtraque parte, iustúmque bellum, etiam nulla intercedente ignorantia.

10 Dicendum tamen est dari non posse per se, & secluſa ignorantia iustum titulum belli ex vtraque parte circa eandem rem: sic supponit ex communi sententia Valen. *disp.* 3. *qu.* 17. *puncto* 2. *vers. nonò certum est.* Rationem reddit, quia nulla virtus potest habere actus sibi contrarios, aliàs secum pugnaret, & bonum bono contradiceret. Ergo iustitia, quæ tibi præbet titulum iustum possidendi, v. g. ciuitatem, & oppugnandi ibi existentes, non potest tribuere iustum titulum oppugnatis tibi contradicendi. Item iustitia vindicatiua, quæ tibi præbet ius puniendi delinquentem, non potest tribuere ius delinquenti resistendi punitioni.

11 Neque obstant contraria.

Ad primum; concedo, sæpè oppugnantem, & oppugnatum non peccare, quia ex ignorantia inuincibili iuris procedunt. Hoc tamen non probat ex vtraque parte dari iustum titulum, sed ex vna parte dari, & in alia præsumi, & ratione illius præsumptionis potest ille actus ad iustitiam pertinere.

Ad secundum, admitto innocentes oppugnari, quatenus sunt mixti nocentibus, & nequeunt nocentes alia via oppugnari? Et vt sic ipsis non conceditur ius resistendi, conceditur tamen ius fugiendi, quod oppugnatores impedire non possunt, imò potius debent fauere. Similiter delinquenti non conceditur ius resistendi magistratui in executione sententiæ: esto concedatur ius fugiendi sententiam, & captiuo conceditur ius fugiendi, non tamen resistendi detentioni, & punitioni quæ licèt aliquam contrarietatis speciem habeant, verè contraria non sunt, neque dicè tè inter se pugnant, vt benè aduertit Valen. *sup.* & Lessius *lib.* 2. *de iustit. c.* 13. *num.* 30.

12 Sed obiicies. Ergo falsò dictum est iniuriam esse vnicam belli causam, siquidem ille qui non peccat, tibi iniuriosus non est

quia non est, iniustus. Respondeo dupliciter sumi posse iniuriam, aliam formalem, & peccaminosam, aliam materialem & sine peccato contingentem. Ad bellum ergo defensiuum, seu reparatiuum quælibet ex iis sufficit; quia finis huiusmodi belli est ius proprium illæsum seruare, & læsum reparare; cui fini parùm refert lædat ne cum peccato vel sine illo: Si tamen bellum vindicatiuum sit, id est, ad vindicandam iniuriam factam, hoc fieri nullatenus potest nisi peccaminosa iniuria commissa sit, quia pœna præcipuè ita grauis, qualis est belli indictio necessariò culpam grauem, quam puniat, supponere debet. Sic Mol. *disp.* 102. *per totam.* Inter bella, illa est notanda differentia, quòd ex bello procedente contra aduersarios inuincibili ignorantia laborantes non potest bellator exigere expensas belli, neque aliquid aliud præter id, super quo bellum mouetur; Secus verò cùm culpa committitur, quia ipsi oppugnati nec tenentur ratione rei acceptæ, neque ratione acceptionis. sic Mol. *disp.* 102. *post med.*

Tertia difficultas est, an oblata ab aduersario sufficienti satisfactione, teneris ab illo desistere?

13 Caietan. *in sum. verbo bellum*, distinguit de oblata satisfactione ante bellum inceptum, vel postquam cœptum est, dicitque te obligatum esse à bello desistere, si ante bellum offeratur ab aduersario sufficiens satisfactio, & damna illata tibi compenset. Quia tunc bellum non est tibi necessarium sed voluntarium ac proinde erit illicitum, quia sola necessitate assumi potest. *c. noli.* 23. q. 1. Si verò satisfactio offeratur post bellum inceptum, affirmat Caiet. non esse obligatum satisfactionem acceptare, quia iam aduersarij non sunt in statu satisfaciendi sed satis patiendi. Idem reputat probabile Eman. Saa, *in vtraque edit. verbo bellum. num. 9.*

14 Dicendum tamen est quocunque tempore ab aduersariis debita satisfactio offeratur, debere à bello desistere si securè potes, & absque periculo perdendi victoriam: sic docent ex communi sententia Mol. *disp.* 103. *in medio vers. belli causa.* Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto.* 2. *vers. hic autem controuersia est* Coninch. *disp.* 33. *dub.* 2. *n.* 37. Suar. *disp.* 13. *de char. sect.* 7. *art. n.* 3. & alij apud ipsos. Ratio est, quia bellum solùm necessitate, non voluntate suscipitur vt dixit D. August. *epist.* 207. *ad Bonifac. comitem* & refertur *in cap. noli* 23. *q.* 1. Sed cùm debita satisfactio offertur, cessat omnis necessitas bellandi. Ergo contra iustitiam peccas, si tunc bellum prosequaris. Aduerto tamen sub debita satisfactione comprehendi, vt non solùm tibi reddantur omnia illa quæ tua sunt, sed etiam soluantur expensæ in bello factæ, & pericula, & molestiæ, quibus te & tuos exposuisti, & iniuriæ factæ compensentur. Quia cùm ad hæc omnia ius habeas. omnia hæc compensari debent priusquam teneatis à bello cessare. insuperque petere potes quidquid in posterum tibi necessarium est, vt securè viuas, & pacem obtineas, quia hic est præcipuus belli scopus. Quæ omnia ipso conflictu, & belli congressu ferè sunt impossibilia, ideóque fortè dixit Caiet. nunc aduersarium potius esse in statu satis patiendi, quàm satisfaciendi, quia vix est possibile offerre tunc satisfactionem, quæ iudicetur præ angustia temporis tum sufficiens, tum secura; sic Doctores supra relati.

15 Sed quid si pars rebellis ob iniurias illatas digna sit morte, ita vt post partam victoriam absque vllo periculo possis illam perimere, petit tamen veniam, & in quantum potest, se tibi submittit, & iniuriam pecuniis, tributis, & aliis eiusmodi compensat, & pignora præbet quibus te securum reddit à timore in posterum similis iniuriæ. Dubium ergo est, an tenearis hanc satisfactionem acceptare, & è bello desistere, vel possis bellum mouere, quousque tibi tradantur nocentes iugulandi? Ratio dubitandi est, quia factus es iudex rebellium ob iniuriam acceptam, illiusque vindex: sed iudex non tenetur acceptare satisfactionem oblatam à delinquente, sed pro grauitate delicti pœnam illi infligere potest, quæ sibi magis placuerit modò limites iustitiæ non excedat. Ergo sic dicendum est in casu præsenti. Neque valet dicere te esse iudicem extraordinarium, & in defectum, quòd pars aduersa non habet superiorem. Nam præterquam quod sublite est, an dæbeat iudex extraordinarius, vel ordinarius vocari ratione delicti, & iniuriæ acceptæ: nihilominus eo ipso quod iudex est constitutus in defectum superioris, videris illius vices habere, & sicut superior non teneretur acceptare satisfactionem illam, sed posset in aliorum exemplum pœnam promeritam nocentibus inferre, sic videris tu posse, sic spectato iuris rigore affirmat Mol. *tract. 2. de iust disp.* 103. *post. med. vers. dubium est. & seqq.* Bannes. 2. 2. *q.* 40. *art.* 1. *dub.* 2. *concl.* 4. Lorca. *disp.* 49. *num.* 6. *& disp.* 52. *num.* 3. *& disp.* 53. *num.* 12. Et mihi placet hic modus dicendi, quamuis difficilem reputet Coninch. *disp.* 31. *dub.* 2. *à num.* 29. *& dub.* 7. *à n.* 106. motus ea præcipuè ratione, quia bellum contra non subditos non potest indici ad vindicandam iniuriam, nisi quatenus iniuriato necessarium est, vel ad reparationem honoris, vel ad futuram securitatem, quia vt dicit August. dicto *cap. nulli bellum.* sine necessitate indici non potest. Aliàs (inquit) obligati essent nocentes seipsos tradere iugulandos, neque possent vi resistere, neque alius illos defendere Sed hæc omnia infirma sunt; pugnant enim contra sententiam affirmantem bellum esse actum vindicatiuæ iustitiæ, quod stare non potest, si iniuriæ vindicandæ solùm essent, quatenus earum vindicatio necessaria est ad reparationem iuris læsi, quia tunc potiùs commutatiuam iustitiam, & legalem, quàm vindicatiuam exerces. Vt ergo firmum sit, bellum esse iustitiæ vindicatiuæ actum, affirmandum est bellantem non solùm reparationem sui honoris, & securitatem in futurum intendere posse, sed etiam debitam pœnam iniuriantibus infligere, quod ex Adriano notat Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *p.* 3. *vers. secundo.* Neque inde fit teneri nocentes se tradere iugulandos; sufficit enim si vi, & armis non resistant, quia ius conseruandi vitam vtpote naturæ conforme, aliis iuribus præponderat.

16 Aduerto tamen etsi spectato iustitiæ rigore non teneatis illam satisfactionem admittere, at spectato iure charitatis sæpè teneris: charitas enim postulat sic afflictis, & humiliatis minuere rigorem, ne in desperationem veniant, neve tot mala contingant, quæ secum trahit bellum: sic Coninch. *dicta disp.* 31. *dub.* 2. *n.* 26. Mol. *disp.* 41. 103. *circa finem vers. hinc credo.*

17 Quarta difficultas est, an stante iusta causa bellandi aduersùs aliquem illicitè moueas bellum?

Respondet Caiet. 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 4 *n.* 74. illicite moueri, si minima subsit spes victoriæ: quia tunc temeritatis argueris, & iniurioſus tuis existes, cùm eos periculis grauissimis exponas ob exiguam vtilitatem. Cæterùm, vt bene dicit Suar. *disp.* 13. *de charit. sect.* 4. *in fine.* omnia pensanda sunt, & videndum, an spes victoriæ præualeat, damnis, quæ timentur: nam si spes præualet, tentari bellum potest; sin minus, cessandum à bello, inquam, aggressiuo; secus à defensiuo, quia hoc cum aliquali spe victoriæ tentandum est, quia necessitatis, non voluntatis est. Ex quo fit verum non esse, quod Caiet. affirmat, requiri moralem certitudinem victoriæ, vt bellum possit indici, quia solùm probabilis spes victoriæ potest præualere damnis, quæ ab aduersariis timentur. Item quia bono reipublicæ maximè expedire potest, vt inimici intelligant te non esse pusillanimem, & timidum, sed forti animo, audacem, periculaque contemnere. Denique rarò liceret Regi minus potenti bellum potentiori indicere, si moralis certitudo victoriæ necessaria esset, cùm hæc à minus potenti ferè nunquam haberi posset.

18 Ex aliis autem capitibus potest bellum illicitum esse, & contra iustitiam stante iusta causa bellandi. Primò erit illicitum, & contra iustitiam, si damna, quæ ex bello sequuntur, propriæ reipublicæ præualeant vtilitati victoriæ speratæ, quia Princeps in suis communibus actionibus tenetur prouidere potius bono suæ reipublicæ, quàm proprio. A republica enim accipit potestatem gubernandi non pro suo libito, & vtilitate, sed pro bono ipsius reipublicæ, quòd si contra faciat, & contempta vtilitate reipublicæ, propriæ acquisiscat, non Rex, sed tyrannus erit. sic Mol. *disp.* 102. *in fine.* Suar. *de char. disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 8. Secundò, illicitum erit bellum, & contra charitatem debitam bono communi, si eredat inde religionem Christianam minuendam esse, & hostes Ecclesiæ potentiores futuros, & fortè nostra inuasuros, & occupaturos. tunc, inquam, Princeps Christianus læsus suis commodis cedere debet, vt bonum commune religionis non ita grauiter pereat, ad quod præstandum compelli potest à Pontifice, etiam sublato iure bellandi: Sic Victor. *de iure belli. n.* 33. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 4. *num.* 72. Suar. *disp.* 13. *de charit.* 1. *sect.* 4. *n.* 8. Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16 *puncto.* 2. *vers. octauo certum est.* Mol. *tract.* 2. *de iust. disput.* 107. *vers. rectè admonet.* Tertiò, illicitum esse potest bellum, & contra charitatem debitam, si ob leue tui commodum grauissima mala reipublicæ aduersæ inferres, præcipuè si ipsa pro viribus tibi satisfacit. Suar. *suprà.*

PVNCTVM IV.

Qui modus seruandus sit in bello, vt licitè fiat.

1 *Ante bellum competit Principi examinare iustam causam bellandi, non autem ducibus, & militibus.*
2 *Ea licent, principi, ducibus, & militibus in bello, & post bellum, quæ necessaria sunt ad finem belli consequendum.*
3 *Duces, & milites ex mandato Principis debent procedere, aliàs contra iustitiam peccabunt cum obligatione restituendi.*
4 *In bello licitum est insidiis, & stratagematibus vti, nisi fidem dedisses illis non vtendi.*
5 *Nocentes hostes licet bellanti occidere.*
6 *Non tamen decet Christianam pietatem multos, etsi dignos morte occidere.*
7 *Innocentes directè occidi non possunt, bene tamen indirectè.*
8 *Proponitur quædam obiectio probans innocentes directè occidi posse. Et sit illi satis.*
9 *Probatur innocentes posse indirectè occidi.*
10 *Explicatur, qui reputentur innocentes, quos non potest bellator vita directè priuare.*
11 *Licitum est libertate priuare hostes, & in seruitutem redigere.*
12 *Ab hoc iure excipiuntur Christiani capti ab aliis Christianis, nisi fuerint à fide apostata.*
13 *Innocentes optimè possunt in seruitutem redigi, si respublica digna est hac pœna.*
14 *An capti bello iusto possint fugere, & possis eos ad fugam iuuare*

Proponitur

Proponitur sententia negans.

15 *Affirmans sententia defenditur, nisi fidem seruus dederis de non fugiendo.*

16 *Satisfit contrariis n.14 adductis.*

17 *Bona hostium etiam illorum, qui, innocentes sunt, occupari à victore possunt.*

18 *Bona Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum innocentium ab hac regula excipiuntur.*

19 *Per accidens deuastari occupariue possunt, si necessarium fuerit ad finem belli consequendum.*

20 *Idem est dicendum de cuiuscunque innocentis bonis.*

21 *Victoria reportata probabilius est te teneri iis satisfacere, tametsi ex occupatione horum bonorum ditior non euaseris.*

22 *Repressalia seu impignorationes licitæ, sunt seruatis aliquibus conditionibus.*

23 *Bona in bello capta, si immobilia sunt, pertinent ad principem, si mobilia, sunt capientium, nisi aliter consuetudo obtinuerit.*

24 *Si malè à captis possideantur, & immobilia sunt, reddenda sunt dominis, si mobilia, iure naturæ dominis prioribus reddi debent. At iure Cæsareo sunt capientium si ad præsidia, locaue tuta deportarunt.*

25 *Excipiuntur ea, quibus priuilegium postliminij est concessum.*

26 *Ea quæ iure Cæsareo concessa sunt legibus Castellæ, & aliorum regnorum approbantur.*

27 *Tria aduertenda sunt pro explicatione superioris doctrinæ.*

28 *Licitum est ciuitatem aliquam dari militibus in prædam.*

29 *Qua ratione Princeps compositionem facere possit cum alio Principe iniuste bellante.*

Hæc conditio explicatur, explicatis iis, quæ contingere possunt ante bellum, in bello, & post bellum. tum Principi, tum Ducibus, tum militibus.

1 ANte bellum tenetur Princeps, examinare iustam belli causam, illámque aduersariæ parti proponere, vt eidem iustitia belli constet, si compensationem debitam nolit facere. Quia nemo potest bellum indicere, nisi necessitate coactus; sic ex August. *ex cap.* Molin. 25. tradit Suar. *disp.* 13. *de bello. sect.* 7. *numero* 3. Ducibus autem, & militibus non competit causam iusti belli examinare, sed quoties de iniustitia non constat, præsumere debent iustam esse, vt latiùs diximus *tract. de conscien. disp.* 2. *p.* 8. & *disp.* 3. *part.* 14. & probat optimè Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 6. *n.* 11. & 12. Quod præcipuè verum est, quando non sponte, sed præcepto coacti bellum suscipiunt, vt benè dicit Coninch. *disp.* 31. *dub.* 3. *n.* 84.

2 In bello autem, & post bellum, dicendum est ea omnia licere Principi, & ex eius mandato ducibus, & militibus, quæ ad finem belli consequendum necessaria, vel conuenientia sunt ad reparationem acceptæ iniuriæ, ad illius vindicationem ad pacem, securitatem firmandam: sic ex omnium sententia tradit Victor. *relect. de iure belli, n.* 37. & *seq.* Sylvest. *verbo bellum.* 1. *concl.* 2. & Valen. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 15. *puncto* 3. *assert.* 1. Mol. *tract.* 2. *de iustit. disp.* 117. *in princ.* Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. puncto vlt.* § 3. *n.* 14. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 6. *n.* 108. Suar. *de charit. disp.* 13. *sect.* 7. *n.* 6. & 7. Ratio est manifesta, quia si finis licet, & media ad illum consequendum licere debent. Vnde licet hostium bona vsurpare, agros vastare, arcem occupare, ciuitatem diripere, si hæc omnia iudicantur apta ad suptadictos fines.

3 Notanter dixi licere ducibus, & militibus, ex mandato Principis: nam si contra eius voluntatem saltem præsumptam bellum moueant, vel aliqua damna inferant, contra iustitiam facient cum obligatione restituendi. Quia ipsis datum non est, bellum mouere. neque iniurias sibi factas vindicare. Aduerto tamen aliquando hanc damnorum illationem militibus prohiberi, non in gratiam hostium, sed in ipsorum, & reipublicæ vtilitatem, ne, inquam, disciplina militaris deferatur, néue exercitus damnum aliquod patiatur, néve hostes irritentur; tunc enim nulla erit obligatio militibus restituendi damna, quæ inferunt, quia præsumendum est, sic esse voluntatem Principis, postquam iam illata sunt; sic Mol. *tract.* 2. *de iustit. disp.* 10. Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt.* § 3. *n.* 16.

Vt ergo hæc doctrina clariùs elucescat, aliquæ speciales difficultates, notandæ sunt breuiter.

4 Prima, an liceat vti in bello insidiis, & stratagematibus? Respondeo licere, si apta reputentur ad victoriam consequendam, quia hoc per se malum non est, non enim est mendacium, sed simulatio, occultioque veritatis, quæ ex honesta causa sæpè licet, & tradit Ang. *relatus in cap. Dominus.* 23. *q.* 2. exemplo Iosue 8. cui præcepit Dominus insidiis vti ad expugnandam ciuitatem ait. Si enim licet hostes occidere, vt victoria obtineatur, quanto magis permittere, vt decipiantur. Excipiendus est casus, quo fidem dedisses hosti, non vtendi insidiis, quia tunc deberes fidem seruare, & promissa implere, vt benè dicit D. Thom. 2. 2. *q.* 40. *art.* 3. nisi forte coactus dedisses, quia coactio promissionem annullat, vt diximus. *tract.* 2. *de peccat.* aut si promissio in graue damnum boni communis, reipublicæ, vel religionis cederet, quia tunc etiam iuramento firmata impleri non deberet, vel tandem si hostis violaret in toto, vel ex parte, fidem vicissim datam. Non enim negranti fidem, fides seruanda est; quia hæ promissiones habent tacitam conditionem, dummodò promissarius promissis steterit. Et in iis conueniunt Doctores, vt videre est apud Valen. *disp.* 3. *q.* 16. *puncto* 3. *illat.* 1. Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. p. vlt.* § 3. *n.* 16. Mol. *disp.* 111. *in princ.* Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *num.* 23.

5 Secunda difficultas est, an liceat bellanti hostes occidere? De nocentibus, & rebellibus nulla est dubitatio occidi posse, tam in ipso pugnæ congressu, quàm post victoriam partam, si eorum mors necessaria sit ad vindicandam iniuriam, pacem, & securitatem in posterum stabiliendam; sic Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *p.* 3. *vers. septimo infero.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *n.* 119. Suar. *disput.* 13. *sect.* 7. *n.* 7. Bonac. *disput.* 2. *de restit. q. vlt. p.* 12. § 3. *num.* 21. vbi alios refert. Ratio est, quia si tuus licet, & media licere debent. Item parta victoria jam hostes vincenti subduntur, & vincens est eorum iudex, & superior. Poterit ergo in pœnam delicti commissi eos inficere, si delictum morte dignum sit. Quod verum habet, etiamsi nocentes hostes se dederint inimicis, adhuc enim morte plecti possunt, si digni sunt, nisi forte sub promissione vitæ se dederint, quia tunc seruanda est; sic Bonac. *disput.* 2. *de restit. q. vlt. sect.* 1. *puncto* 12. § 3. *numero* 25. Mol. *tractat.* 2. *disputat.* 122. *in fine.* Valen. *disput.* 3. *quæst.* 16. *puncto* 3. *sub.* 7. *infero, vers. secundo, pag.* 722.

6 Aduertendum tamen est, si multi nocentes sint, & omnes digni sint morte, & illa affici possent, spectato iustitiæ rigore, non tamen sic esse afficiendos. Quia crudelitatem redoleret, & in detrimentum boni communis, & religionis cederet, nisi forte ad firmandam pacem hoc simpliciter iudicaretur necessarium. Non enim decet Christianum sic exardescere aduersùs iam victos, & humiliatos, sufficeret tamen ad aliorum exemplum, præcipuos punire, & multitudini parcere, sic Victor. *de iure belli. num.* 44. Valen. & Coninch. *suprà.* & optimè Mol. *disp.* 122. *concl.* 2. 3. & 4.

7 Quòd si de innocentibus loquamur constat apud omnes per se, & directè occidi non posse, benè tamen indirectè: sic pluribus relatis docent Couarruu. *reg. peccatum* 2 *part.* § 3. *n.* 4. Franciscus Victor. *de iure belli. à n.* 35. Mol. *disp.* 119. *concl.* 1. & 2. Suar. *disp.* 13. *sect.* 7. *à num.* 15. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *puncto* 12. § 3. *num.* 17. Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *part.* 3. *vers. tertiò infero.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 120. & *alij.* Priorem partem probo, quia occisio hominis per te mala est, & prohibita, nisi à potestate publica ex causa legitima fiat. At nulla est causa legitima interficiendi innocentem. Nam si aliqua esse posset, maximè culpa totius ciuitatis, cuius ipsi sunt partes, sed hæc esse non potest, quia ipsi immunes fuerunt ab illa culpa. Ergo ob illam non possunt ipsi vita priuari, argum. *de Vteron.* 24. vbi ob peccatum patris, nequit filius occidi, & ratio est, quia neque pater est dominus, neque esse potest vitæ filij, neque respublica vitæ suorum ciuium. Quando enim ob peccatum vnius alter punitur, semper puniri debet in bonis, quæ ad ipsum delinquentem aliquo modo possint pertinere, & quorum ipse dominus fieri possit, & non in aliis, quia delinquens est, qui ibi præcipuè punitur, priuando ob eius causam innocentem honore, bonis fortunæ & libertate. Cùm ergo nunquam dominus esse possit vitæ alterius, efficitur ob eius causam priuari non posse. Confirmarique potest exemplo Ambrosij relati *in c. cum apud Thessaloniram* 11. *q.* 3. excommunicantis, & grauiter reprehendentis Theodosium Imperatorem, eo quòd innocentes cum nocentibus inuolueret in pœna mortis, ob rebellionem ciuitatis. Quod si in aliquibus locis scripturæ videantur innocentes absque peccato fuisse interfecti à populo Israëlitico, vt *Iosue* 6. & 1. *Reg.* 15. id dicendum est, fuisse factum ex speciali concessione Dei ob peccata illatum nationum; cùm enim sit dominus omnium vitæ, potest, prout sibi placuerit eam eripere, eripiendámque concedere.

8 Dices. Finis belli non soltùm est recompensatio iniuriæ factæ, illiúsque vindicatio, sed pax, & securitas in futurum; sed timeri satis potest, si relinquantur viui, qui modò innocentes sunt, successu temporis nocentes esse futuros, & pacem turbaturos. Ergo ob huiusmodi finem occidi poterunt. Videtur enim hæc occisio esse quædam anticipata defensio, & omnino necessaria?

Respondeo, ob huiusmodi causam nullo modo licere innocentem occidere, quia aliàs liceret tibi priuato viro, quemlibet occidere, si aliquam leuissimam suspicionem haberes successo temporis esse contra te arma sumpturum, quod absurdum est. Non enim licet in defensionem propriam alterum priuare vita nisi occidendus aggressor sit. Qui autem innocens est, neque de facto te aggreditur; imò nec voluntatem habet te aggrediendi, aggressor non est. Ergo aduersus illum non est locus defensioni. Quapropter Franc. Victor. *in relect. de iure belli, n.* 38. Valen. *puncto* 3. *vers. nam si hæc.* Mol. *disp.* 119. *vers. vt verò*, & alij reprobant, vt omnino illicitam, & intolerabilem occisionem infantium in bello Saracenorum, timore ne postquam adulti sint, Christianos infestent, maiorum suorum exempla sequentes. Non enim licet pœnam infligere ob culpam non commissam, & forte non commissendam; præcipuè cùm aliæ dentur viæ præcauendi hæc mala, scilicet priuando infantes illos sua libertate, omnibúsque fortunæ bonis, quod statim dicemus fieri posse.

6 Secundam partem conclusionis, scilicet, innocentes posse per

per accidens, & præter intentionem occidi, ex eo constat, quia hæc indirecta occisio sæpè est necessaria ad belli finem consequendum, quia sæpè innocentes ita mixti sunt nocentibus, vt nequeant ij oppugnari, & vinci, nisi cum periculo, & occisione innocentium. Si ergo finis belli tibi licitus est, & media sine quibus consequi non potest, licent. Adde talem occisionem non esse tibi imputandam, cùm tu illam non intendas, sed solùm permittas vtens iure debito. Quod si obiicias. Illi innocentes se iustè à morte possent defendere. Ergo iniustè tu illos aggrederis occidendos; aliàs non esset iusta defensio. Respondeo, negando, se posse defendere te aggrediendo, tibique resistendo, quia si hoc facerent, iam fierent nocentes. Concedo tamen posse se defendere, pura, inquam, defensione, si hæc illis, aliqua ratione prodesse potest. Aduerto tamen semper considerandum esse, an finis belli præponderet innocentium morti, & damnis alij inferendis, quia non est licitum tuam vtilitatem propriam cum iactura aliorum grauissima quærere vt ex Victor. *relect. de iure belli, num.* 37. notauit Valen. *disp.* 3. *qu.*16. *puncto* 3. *vers. diximus.*

10 Sed inquires qui reputentur innocentes, quos nullo modo potest bellator priuare vitæ? Respondeo, iure naturali reputari infantes, & mulieres, & qui non possunt arma sumere, bellumque iuuare. Videturque probari ex illo Deuteron. 20. *Percutietis omne quod in ea est generis masculini absque mulieribus, & infantibus*, quasi reliqui omnes præter hos reputentur nocentes, & ij innocentes. Verùm vt benè aduertit Mol. *disp.* 119. *vers. hinc infert Victor.* sæpè mulieres adultas bellum iuuare, vel portando merces, vel seruando sarcinas, imò propria manu pugnando. Quapropter inter infantes innocentes reputari non debent, si hostes comitentur, vel intra vrbem obsessam resideant, sed potiùs præsumendum est nocentes esse. Secus verò si non constet hostes fuisse comitatas. Item reputantur innocentes, dum aliud non constat, qui non sunt ciues reipublicæ oppugnatæ, vt sunt aduenæ & peregrini, & mercatores non habentes domicilium; sed casuibi mercemonia portantes, & quasi in transitu existentes. Iure autem gentium inter innocentes computantur legati, siue oratores, de quibus *cap. Paternarum* 24. *quæst.* 3. *& cap. illi qui eadem causa. & quæst.* quia nisi præsumerentur innoxij, non possent munus suum debitè exercere. Inter Christianos monachi, presbyteri, & conuersi, reputantur innocentes, dum contrarium non probatur, quia, in ordine ad bellum non sunt partes reipublicæ, cùm bellum illis sit prohibitum *cap. cognouimus, de treug. & pace.* ibi, Innouamus, vt Presbyteri, Monachi, Conuersi, peregrini, Mercatores, Rustici euntes, & redeuntes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, securitate congrua lætentur. Et in iis consentiunt Doctores, Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto* 3. *vers. quinam* Suar. *de charit. disp.* 13. *sect.* 8. *num* 10. Mol. *de iust. disp.* 110. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *p* 12 §. 3. *num.* 17.

11 Quarta difficultas, an liceat in bello libertate priuare hostes, & in seruitutem redigere? Si rei naturam spectemus, certissimum est apud omnes licere, quoties in recompensationem iniuriæ factæ, & satisfactionem damnorum quæ victor passus est fuerit necessarium. Si enim victor priuare vita hostes potest, à fortiori poterit libertate, & habetur. §. *item ea quæ ab hostibus. Instit. de rerum diuis.* ibi. Quæ ab hostibus capimus, iure gentium nostra fiunt adeò vt liberi homines in seruitutem nostram redigantur. Item traditur *l. naturalem.* §. *vlt. & l. transfugam. ff. de acquir. rerum domin. l. si quid bello, l. hoctes, ff. de captiuis & postlim. reuersis* consentit *cap. ius gentium dist.* 1. *& cap. ditat.* 23. *quæst.* 5.

12 Ab hoc autem iure excipiuntur Christiani capti ab aliis Christianis, & eorum filij qui non possunt in seruitutè redigi ob consuetudinem inter eos præscriptam; possunt tamen detineri aliquantulum, dum pecunia aliqua in præmium capientium conceditur, sic alios referens docet. Couarr. *reg. peccatum.* 2. *part.* §. 11. *num.* 1. *&* 6. Mol. *disp.* 117. *concl.* 4. Bona. *disp.* 2. *de restit. sect.* 1. *puncto* 12. *num* 21. Valen. *disp.* 3 *quæst.* 16 *puncto* 3. *vers. quinta assertio.* Suar. *disp.* 13. *de bello sect.* 7. *num.* 13. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 120. Hoc tamen priuilegio non gaudent Christiani apostatæ à Fide, siue subditi sint bellantis, siue non; quia quod in fauorem Fidei introductum est, non debet prodesse iis, qui Fidem abiurarunt, Suar. & Valent. *suprà.* Hæreticis autè receptum est prodesse. quia ij aliquomodo Christum fatentur Suar. *loco citato* Filiis autem Apostatæ, & Hæretici, qui Fidem non relinquunt, certum est prodesse.

13 aliqui dubitant, an innocentes in seruitutem redigi possint, eo quòd neminem soleat Respublica libertate priuare, nisi ob eius culpam? Dicendum tamen est rectè posse, si iniuria ciuitatis aduersæ hanc pœnam mereatur, sic Victor. *de iure belli. num.* 42. Molin. *tit de iustit. disp.* 120. Eman. Saa *verbo bellū. nū.* 2. Coninch. *disp.* 21. *dub.* 7. *num.* 112. *&* 119. *& seqq.* Ratio est, quia libertas inter bona fortunæ, quorum Respublica dominium habet, computatur, quia respublica illorum bonorum habet dominium, quorum habent eius subditi: sed quilibet subditus propriæ libertatis dominium habet, illamque vendere potest necessitate vrgente. Ergo respublica idem facere poterit, & confirmo. Pater necessitate vrgente potest filium libertate priuare, & creditor debitorem inpotentem soluere, si ius positiuum non obstaret: Ergo à fortiori poterit respublica quemlibet ciuem, cùm quilibet debeat satisfacere pro debito reipublicæ, vt pote pars ipsius. Adde, receptissimum esse tradi infantes obsides inimico nolenti aliter à bello desistere, qui tamen in arctam, & sæpè in perpetuam seruitutem reducuntur: quod est quoddam genus seruitutis, & priuationis libertatis.

14 Sed inquires, an ij captiui possint fugere; illósque possis ad fugam iuuare? Suppono esse captos bello iusto; nam si iniusto capti essent, quales sunt omnes Christiani à Mauris, & Turcis: clarum est fugere posse, quia iniustè detinentur, & laudabile opus charitatis esse illos fugientes iuuare, & à possidentibus eripere. De seruis autem bello iusto captis censet Nauarr. *c.* 17. *num* 103. *&* 104. & plures alij relati à Couarruu. Valen. Lessio, statim referendis, fugere non posse; quòd si seruus Christianus sit, & ab infideli domino fugiat, obligatum esse mittere pretium non tamen reddere ob periculum peruersionis. Probat Nauarr. suam sententiam. Primò, quia seruus pretio emptus fugere non potest, ergo nec bello captus. Tum quia potior titulus seruitutis est, qui ob bonum commune reipublicæ introducitur, quàm qui priuata authoritate comparatur. Tum quia nulla datur distinctio inter seruum emptitium, aut bello comparatum. Secundò, hæc seruitus est quædam pœna à republica imposita iis, quibus fortè pœna mortis debebatur ob iniuriam illatam, & ex pietate, & misericordia in hanc leuiorem pœnam commutatur. Ergo facta commutatione, & pœna seruitutis imposita, non licet damnatis fugere ab illa, aliàs liceret cuilibet damnato ad triremes, aut in exilium ab eo fugere. Tertiò fugientem seruum potest dominus castigare. Ergo signum est commisisse culpam in fuga. Item potest illum vi, & armis, si opus fuerit, reducere neque potest repugnare; aliàs daretur bellum iustum ex vtraque parte. Ergo seruus non habet ius fugiendi. Tandem probatur. ex Concilio Gangiensi *cap.* 5. *relato in cap. si quis seruum.* 16. *quæst* 4. vbi anathemate damnatur, si quis seruum prætextu diuini cultus doceat dominum contemnere proprium, vt discedat ab eius obsequio, ne ei beneuolentia, & omni honore deseruiat. Si igitur consuli non potest fuga, ergo neque exequi, & *l.* 1. *C. de seruis fugitiuis*, dicitur fugitiuus seruus furtum sui facere domino. Neque ibi distinguitur de seruo empto, & de seruo bello capto.

15 Nihilominus communior sententia est, & tenenda, licitè posse seruum bello captum fugere ad suos, seu ad aliquam ciuitatem amicam, in qua tuti sint, sic aliis relatis docet Couarruu. *reg. peccatum.* 2. *p.* §. 11. *num.* 6. *& lib* 1. *var. resolu cap.* 2. *numero.* 10. Bannes 2. 2. *q.* 40. *art.* 1. *dub.* 3. Valen. *disp.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 3. *circa finem. vers. alterum dubium.* Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 5. *dub.* 5. *num.* 24. Eman. Saa *verb. bellum, nu.* 7. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect* 1. *par* 12. *nu.* 26. Ratio desumitur ex §. *Item ea quæ ab hostibus, Instit. de rerum diuis.* vbi de seruis bello captis dicitur, si nostram potestatem euadant, & ad suos redeant, pristinum statum accipiant, id est, consequantur libertatem, quam antea habebant. Ergo tacitè illis conceditur facultas fugiendi à confinibus dominorum, aliàs irrationabilis esset lex, quæ concederet libertatē in præmium actionis iniquæ, & quæ hac via ad malum incitabat. Quod intelligendum est, etiamsi captus bello, pretio vendatur, semel & iterum, quia nunquam venditur, nisi seruitus bello comparata, atque adeò semper retinet priuilegium seruituris belli. Et idem est de prole, si quam habeat, quia non debet esse deterioris conditionis. Sic Lessius *loco citato. num* 25. Notanter dixi licitum esse seruo bello capto fugere ad suos, vt indicarem aliam fugam intra confines dominorum, cùm ex illa libertas non obtineatur, illicitam esse, & sic intelligit Couarru. *supra textum in l.* 1. *C. de seruis fugitiuis, & cap. ius gentium. dist.* 1. *& leg.* 23. *tit.* 14. *par.* 7.

Limitanda tamen est hæc doctrina, vt procedat, nisi fidem seruus dederit non fugiendi quia tunc speciali titulo fidelitatis, & maximè si iuramento firmatus esset, tenetur à fuga abstinere, sic Valent. Lessius, Bonac. & Couarr. *suprà.*

16 Neque obstant contraria. Ad primum concedo seruum, qui per iustam emptionem seruus factus est, non posse à domino fugere, quia receptum est emptionem fuisse factam pro iure seruitutis perpetuæ. Quod tamē aliter cōstat de seruo bello capto, cuius seruitutis titulus nobilior est. Quapropter huic à finibus dominorum ad suos permittitur fugere, non tamen seruo empticio. A qua regula excipi debet casus, quo dominus seruum ad peccatum incitaret, neque rogatus vellet desistere, tunc enim liceret seruo cuicunque fugam arripere, si non habeat aliud commodius medium ad vitandum animæ periculum: sic ex omnium sententia tradit Nauarr. *cap.* 17. *num.* 102. & Lessius *lib.* 2. *cap.* 5. *dub.* 5. *num.* 19. Eadem est ratio (inquit Lessius, & benè) si inhumaniter tractetur, vt si fame, sitì, frigore, & verberibus sine sufficienti causa affligatur) quia tunc iniustosus illi est dominus, à qua iniuria iure defensionis se potest eripere per fugam, cùm alia via non suppetit. In iis ergo casibus non consequitur seruus libertatem, sed potiùs tenetur redire cessante periculo similis tractationis, & inductionis. Nisi fortè (subdit Lessius) fuerit iniuria tanta, vt meritò libertate sit compensanda.

Ad secundum admitto seruitutem esse pœnam impositam ob delictum, sed quia imposita est ea conditione, vt condemnatus seruus liber ab illa existat, si ad suos reuertatur, ea de causa licet reuertere. Ad tertium, admitto posse dominum hunc fugitiuum seruum, dum est intra suam ditionem castigare, tum quia

absolutè

absolutè est seruus, & sibi subditus, neque tenetur præsumere animo reuertendi ad suos, fugam arripuisse, sed potiùs animo vagandi. Tum quia acquieuit probabili Nauarri, & aliorum sententiæ non posse fugere. Tum & præcipuè, quia non castigat illum ob culpam commissam, sed obseruandum ius proprium terrendo seruum à simili fuga. Tum denique, quia sub hac conditione videtur illi concessa fuga, vt si intercipiatur, puniri grauiter possit. Ad confirmationem concedo posse dominum vi, & armis, si opus est, fugientem seruum reducere, dum non peruenit ad suos, neque posse seruum resistere. Nego tamen inde inferri non habere ius fugiendi, quia habet ius fugiendi, dum à domino non impeditur.

Ad vlt. dico in Concilio Gangiensi, non reprobari concilium absolutum darum seruo fugiendi dominum, sed datum praetextu religionis Christianæ, quasi religio Christiana obstet seruituti.

Ad leg. 1. respondeo, seruum fugientem à domino animo diuagandi intra illius confines, furtum facere, secus si ad suos perrexerit, vel loquitur de seruo emptitio, non de seruo bello capto.

Quinta difficultas, qua ratione liceat hostium bona occupare? Non est dubium posse à Principe indicente bellum occupari omnia bona hostium, quæ necessaria sunt tum ad reparationem iniuriæ acceptæ, illámque vindicandam, tum ad securitatem in posterum futuram: qua de causa licet arcem, & ciuitatem occupare, pecuniæ summam exigere & tributa imponere soluenda in futuum & vt hæc impleantur exigere obsides, sic latiùs Mol. *d.* 117. Suar. *d.* 13. *sect.* 7. *de Charit. num.* 20. & omnes. Quod non solum verum habet in bonis hostium nocentium, sed etiam innocentium, si necessaria sunt ad supradictos fines vindictæ, & securitatis, quia tunc non puniuntur innocentes, sed punitur respublica in ipsis, cuius sunt partes sic Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto* 3. *vers. quarò infero.* Victor. *de iure belli nu.* 40. Couarruu. *reg. peccatum.* 2. *p.* §. 9. *num.* 4. Molin. *disp.* 122. *concl.* 4. Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *num.* 12. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *& num.* 113. Ab hac tamen regula excipiuntur: primò, animalia, quibus rustici euntes, & redeunt arant, & semina portant in agrum, ex decreto Alex. III. *in cap. innouamus. de treuga & pace.*

18 Item excipiuntur ab hac regula bona Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum innocentium, quæ ob delictum ciuitatis occupari non possunt. Tum quia sunt specialiter dedicata, & à iurisdictione sæculari exempta, ac proinde non debent ob delictum aliorum grauari. Tum quia Ecclesiastici partem constituunt distinctam à republica ciuili. Ergo propter eius culpam puniri non debent, sic ex communi sententia docet Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 3. *vers. hic autem.* Suar. *disp.* 13. *de charit. sect.* 7. *num.* 14. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 117. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *punct.* 12. §. 3. *num.* 18. Mol. *disp.* 122. *concl.* Addit præterea Suar. *ibi* cum Syluest. *verbo bellum, in fine*, hoc priuilegio immunitatis gaudere omnia bona, quorumcunque sint, si in Ecclesia ad custodiam reponantur, quod piè dictum est.

19 Verùm etsi hoc ita sit, per accidens tamen Ecclesia, eiúsque bona, diripi, comburi, & deuastari possunt, si hoc necessarium fuerit ad finem belli consequendum, pacémve firmandam. Item possunt hostes ex Ecclesia extrahi, & in illa occidi, si prius ipsa Ecclesia abusi sunt, tanquam arce, & castro ad repugnandum, quia eo ipso amittunt priuilegium immunitatis, vt colligitur ex *cap. sanctorum Patrum*, 10. *quæst.* 1. quod tamen non amittunt, si illam munierint ad præcisam Ecclesiasticorum innocentúmque defensionem: sic Syluest. *verbo bellum*, 3. *quæst.* 6. & 8. Suar. *disp.* 13. *sect.* 7. *num.* 14. Bonac. *dicto num.* 18. & 19. Valen. *p.* 3. *vers. hic autem* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 118.

20 Idem dicendum est de cuiuscunque innocentis bonis, etiamsi pars non sit reipublicæ aduersæ, possunt, inquam, deuastari, & occupari, non per se, sed per accidens, in quantum fuerit necessarium ad finem belli consequendum. Quod à fortiori procedit si credas illis bonis aduersarium vsurum, vt te iniustè oppugnet, quia tunc est quædam naturalis defensio, sic Valen. *vers. quarto infero.* Mol. *disp.* 122. *in princ.*

21 An autem teneatis iis satisfacere victoria reportata, si dictior ob illorum bonorum occupationem, aut deuastationem non euasisti. Variant Doctores. Negant te esse obligatum: Mol *disp.* 122. *concl.* 2. Bonac. *disp.* 2. *de restit. q. vlt. sect.* 1. *p.* 12. *n.* 19. quia non apparet ex quo capite ad restitutionem teneatis, non ratione rei acceptæ, quæ non extat, neque ratione iniustæ acceptionis, quæ nulla fuit. At contrarium mihi dicendum videtur. Existimo namque te esse obligatum reparare. Primò, ex bonis hostis, si aliqua sint, quia hic causa fuit iniusta horum damnorum, tu verò illius bona occupans eandem obliganti non contrahis, & colligitur ex Mol. *supra.* Quòd si bona hostis non acceperis sufficientia ad reparationem tuæ iniuriæ, & aliorum damnorum, credo ex propriis bonis te esse obligatum satisfacere, quia innocens, & qui pars non erat reipublicæ offendentis non tenebatur tibi donare sua bona, vt tu ius proprium recuperares, quia non eras absolutè, & simpliciter pauper, sufficiebat enim ea tibi mutuare, atqs adeò ex tacito contractu manes obligatus.

22 Hinc resoluitur dubium de repressaliis, an licitæ sint? Repressaliæ, seu impignorationes vocantur bona quæ innocens respublica, & iniuriam passa, assumit à ciuibus reipublicæ nocentis in pignus satisfactionis, sibi, suisque ciuibus debitæ. Contingit enim aliquando Gallos, v. g. damnum inferre Castellæ, de oppidis, vel eius incolis, monetur Rex Galliæ de iniuria facta, vt fieri satisfactionem procuret, ipse verò negligit. Tunc Rex Castellæ, permittens, sic nocentibus, non valet obtinere satisfactionem; vt innocentium bona occupentur, repressalias concedit, quod omnino videtur licitum, quia illa bona vsurpata sub domino sunt reipublicæ Gallæ, qui culpabilis exiit, dum non procurat, vt sibi subditi satisfaciant iniuriis illatis alterius reipublicæ ciuibus. Ergo hæc respublica innocens, & iniuriata in suis ciuibus punire poterit rempublicam iniuriantem, eius ciues innocentes, si opus est, grauando, & bonis priuando, iuxta sententiam August. *in cap. Dominus*, 23. *q.* 2. vbi iustam esse causam belli affirmat, si respublica vindicare negligat, quod à suis improbè factum est, Sic Victor. *de iure belli n.* 42. Couarruu. *reg. peccatum* 2. *p.* §. 9. *n.* 4. Valen. *disp.* 3. *q.* 16. *p.* 3. *vers. Quinto infero.* Mol. *disp.* 122. *concl.* 4. *vers. confirmatur verò.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 3. *n.* 132. vbi *n.* 133. optimè aduertit sex conditiones requiri, vt repressaliæ licitæ sint. Prima quòd de iniuria facta manifestè constet; manifestè enim constare debet ciues alterius reipublicæ, iniustè vsurpare bona ciuium huius reipublicæ, vel detinere, nolléque soluere debita. Aliàs iniquum esset dubium debitum compensatione certa reparare. Debet autem hæc iniuria grauis esse, præcipuè si bona vsurpanda sunt ab innocentibus, quia multis scandalis, & iniuriis est expositus hic modus recuperandi debitum. Mol. *suprà vers. licet autem.* Secunda, vt superior delinquentem monere debeat de iniuria facta, vt fieri satisfactionem mandet, alias iniquè vexares innocentes, & alienam iurisdictionem sine occasione vsurpares. Aduertit tamen Molina, & benè *disp.* 122. *vers. ad quem pertinet*, si dum hæc satisfactio à superiore petitur, adsint mercatores illius reipublicæ, quæ damnum iutulit, periculumque sit, ne dum satisfactio petitur, illi recedant, & fortè debitum non facilè recuperetur re posse illos detinere, illiusque bona sequestrare expectans rei euentum, præcipuè si credis damnum esse illatum authoritate Principis, est n. hæc iusta defensio. Tertia, debet tibi constare culpabiliter Princ. nolle premere subditos vt satisfaciãt, quia aliàs in eius defectum bona innocentium non subrogantur satisfactionis. Quarta, Princeps reipublicæ læsæ debet adiri, & facultatem concedere repressalias capiendi, quia solus is qui bellum mouere potest eas concedere. Quinta, Ne plus damni alteri reipublicæ inferatur, quàm necessarium sit ad plenam satisfactionem. Sexta, ne concedatur in personas Ecclesiasticas innocentes, quia hæ exemptæ sunt sub pœna excommunicationis. *c. vnico de Iniuriis in 6.* & notauit Valent. *disp.* 3. *quæst.* 16. *puncto* 5 *vers.* 5. *infero.*

His ergo conditionibus positis repressaliæ, seu pignorationes licitæ sunt. Quocirca cùm in *cap.* 1. *Authent. vt non fiant pign. collat.* 5. *nouella* 52. *& l. vn. Cod. vt nullus ex vicinit.* dicitur æquitati contrarium esse pro alienis debitis alios molestari; intelligendum est, quando propria authoritate, & non ex facultate Principis, & seruatis supradictis conditionibus fit.

23 Denique pro complemento hujus difficultatis inquires. Primò ad quem bona capta in bello pertineant; an, inquam, ad Principem, an ad milites? Et quidem si bona immobilia sunt; constat apud omnes ad Principem pertinere in satisfactionem iniuriæ acceptæ, recompensationem expensarum, & periculorum, quæ in bello subiit, ex *l. si captiuis.* & tradit cum communi sententia Couarruu. *reg. peccatum* 5. 11. *art. n.* 1. *præcipuè n.* 6. & 7. Valen. *disp.* 3. *q.* 16. *puncto* 3. *vers. quarta propositio.* Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *nu.* 121. Bonac. *d.* 2. *de restit. q. vlt. sect.* 1. *pag.* 12. *n.* 22. Si verò bona mobilia sunt regulariter fiunt capientium, nisi alicubi sit contraria consuetudo, vt hac ratione ad pugnam excitentur milites, & animosiores fiant; sic Couarruu. Valent. Coninch. Bonac. & alij *suprà.* Vide *tit.* 26. *part.* 2. *nostrarum legum*, vbi varia de diuidenda præda statuuntur.

24 Sed quid dicendum, si ea, quæ ab hostibus eripiuntur, ipsorum hostium non sint, sed furto, & rapina sublata, qualia sunt ea quæ Turcæ à Christianis accipiunt? An inquam, hæc restituenda sunt veris dominis, vel possint præliantes bello iusto ea sibi retinere? Cui difficultati respondeo, si bona immobilia sunt, reddenda esse prioribus dominis, est communis sententia, cum Glossa *leg.* 2. *ff. de captiuis*, tradit Couarruu. *reg. peccatum.* 3. *p.* §. 11. *n.* 7. Valen. *suprà.* Mol. *disp.* 118. §. *his ita explicatis*, & probat *lex captiuus* §. *expulsis hostibus ff. de captiu. & postlim. reuersis, & lex Pomponius ff. de acquir. rerum domin.* Si verò bona capta ab hostibus mobilia, sunt, probabile reputat Valen. cum Couarruu. *suprà* non esse prioribus Dominis restituenda, consentit Eman. Saa. *edit. Complut. verbo bellum, n* 4. At distinguendum censeo cũ Mol *tota disp.* 118. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *art.* ... *n.* 122. iure naturæ prioribus Dominis esse restituenda, quia non amiserunt dominium. Iure tamen Cæsareo capientium fieri, si hostes ea deportarunt ad præsidia, locave tuta; quia tunc reputantur, ac si essent ipsorum hostium propria, secus si in ea loca non deportarunt, aut veri Domini eos fuerunt insecuti, quia tunc non possunt reputari quieti illorum possessores, constat ex *l. si quid bello*, 18. *iuncta postlimin.* 5. *ff. de captiuis, & postlim. reuers.*

25 Ab hoc tamen iure excipiebantur aliqua, quibus priuilegium

gium postliminij erat concessum: hoc autem priuilegium in eo situm erat, vt ea quæ illo gaudebant, si ab hostibus capiebantur, ob cuius capturam, quasi extra limen, & terminum regni constituebantur, cùm postea redibant, siue bello extincto ab hostium potestate, siue alia ratione quacunque reputabantur ac si nunquam in hostium potestatem deuenissent, sed eundem statum obtinebant, quem habebant ante capturam. Ea verò quæ hoc priuilegio gaudebant, sunt. Primo, homines, siue serui, siue liberi; liberi redibant ad suam libertatem, serui ad suam pristinam seruitutem, hoc est, ad priorem dominum, seu illius hæredes. Quòd si pretio aliquis eo ab hostibus redemisset, si intra tres annos à domino pretium redemptori offerebatur, obligatus erat redemptor seruos tradere, secus elapso triennio constat *l. in bello*, §. *si quis seruum. ff. de Captiu. & postlim. reuers. iuncta leg. ab hostibus 2. l. eodem tit.* Secundò, gaudebant priuilegio postliminij, naues aptæ vsibus belli, secus piscatoriæ aliæ agiles, quæ recreationis causa parantur. Tertiò, equi, vel equæ freni patientes. ita habetur *l. 2. ff. de captiuis. & postlim. reuers.*

26 Hæc quæ de mobilibus iure Cæsareo statuta extant, statutis aliorum regnorum confirmata sunt, præcipuè in hoc regno Castellæ *leg. 26. tit. 26. part. 2.* vbi solùm requiritur, quòd res sublata ab hostibus cum ipsis pernoctauerit, etiamsi ad locum tutum perducta non esset. Potuerunt autem leges ob bonum commune militiæ, hæc militibus donare, & à veris dominis auferre, tum vt ipsi milites hac ratione animosiores essent in pugna, tum ne scrupulis agitarentur, an rei captæ dominium hostes haberent, tum ob vitandas lites in hac inuestigatione.

27 Aduerto tamen cum eisdem Doctoribus Molina, & Coninch. suprà. Primo has leges per se non extendi ad bona sublata ab iis, qui subiecti non sunt iuri Cæsareo, & Castellæ; quare si bona, quæ Hispanus vsurpat à Turcis, Turcæ accepissent à Gallis, non videtur ex vi harum legum retinere posse. Neque econtra Gallus, si vsurpat bona Hispanorum à Turcis, quia Hispanus, & Gallus non eidem iuri subduntur. At credo in omni ferè natione ius hoc approbante consuetudine esse introductum, vt placet Em. Saa. *verbo bellum, nu. 4.* Secundò aduerto hoc priuilegium esse concessum militibus hæc bona ab hostibus eripientibus; non tamen si emptione, aut donatione accipiant, quia tunc debent prioribus dominis restituere. Esto contrarium placeat Eman. Saa. *loco citato tit. Complut.* quod in Romana expunctum est. Tertiò, aduerto, si credatur Dominum non esse recuperaturum rem ab hostibus malè possessam, vt ferè semper contingit, poteris eam ab illis vili pretio emere ea, intentione, vt si dominus comparauerit, illi reddas, quia in hoc nullam illi irrogas iniuriam, sed potius vtiliter eius negotium geris. Quapropter si ipse postea velit rem sibi reddi reddere tibi debet pretium pro illa datum, tam in foro conscientiæ, quàm exteriori. Tum quia hostis non tenetur de euictione, tum quia nomine ipsius & ex præsumpta eius voluntate pretium dedisti. Mol. & Coninch. *supra* Vasq. *de restit. cap. 9. §. 2. dub. 5. n. 28* Bonac. alios referens *disput. 2. de restit. q. vlt. sect. 1. puncto 12. num. 14.* Idem est dicendum de iis rebus cultui diuino dicatis, quas hæretici vsurpant à Catholicis, & vili pretio vendunt, poteris, inquam, illas emere ex præsumpta dominorum voluntate: credendum enim est dominos Catholicos potiùs velle, vt vili pretio emantur, & cultui diuino applicentur, quàm quòd ab hæreticis detineantur, & in vsus profanos insumantur. sic Mol. *d. disp. 118. fine.*

28 Sexta difficultas est, an possit, & deceat ciuitatem aliquam, vel aliquas dari in prædam militibus? Respondeo per se posse, & aliquando conuenire, si nimis rebellis fuit, & iniuriosa, vt sic aliis ciuitatibus sit in exemplum. Regulariter tamen id non decet, quia hac occasione multa patrantur scelera à militibus, extorquendo pecunias à captiuis, & eorum mulieres, & filias violando. Quapropter debet Princeps, & dux, qui hanc potestatem militibus concedit, vigilare summè, ne hæc scelera committantur, & committentes grauissimo supplicio punire, vt alij in officio contineantur; aliàs reus erit totius damni; sic ex Syluest. Victor. & communi sententia notat Valen. *disp. 3. q. 16. p. 3. vers. sexto, infero.* Coninch. *disp. 31. dub. 7. num. 12.* Mol. *tract. 2. disp. 122. in princ.* Bonac. *disp. 2. de restit. q. vlt. sect. 1. pag. 12. n. 20. 29.* Septima difficultas est, possit ne Princeps compositionem facere cum alio Principe iniuste bellante, damnorum quæ sui subditi acceperunt? Respondeo, si ipsi subditi liberè consentiant, certum est posse; si autem ipsi renuant; nulla est remissio, nisi bono communi, pacique reipublicæ expediat? quia Princeps ex officio tenetur subditos defendere, & iniuriantes cogere ad satisfaciendum quod si absque rationabili causa omittat, iniuriosus illis est. Stante autem bono communi reipublicæ, potest Princeps subditis inuitis compositionem, & remissionem facere, quia potestatem habet cogendi subditos, vt pro bono communi aliquam iacturam patiantur: sic aliis relatis Sylvest. *verbo bellum tom. quæst. 12.* Mol. *disp. 123. concl. 1. & 4.* Bonac. *d. 2. de restit. quæst. vlt. sect. 22. §. 3. in fine.* Damna verò facta Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis non potest sæcularis Princeps remittere sine consensu Prælati Ecclesiastici, etiamsi bono communi expediat, quia eius iurisdictioni subiecta non sunt: debet tamen Prælatus remissioni consentire, si id bono communi expedit, & præcipuè si ex continuatione belli, & ius damnum Ecclesiis immineat, vt ferè semper cõtingit. sic Mol. *sup.*

PVNCTVM V.

Expenduntur specialiùs peccata, quæ in bello Principes, duces, & milites solent committere.

1 *Si iniustum est bellum, peccat Princeps contra iustitiam, cum obligatione restituendi damna inde sequuta.*
2 *Si iustum est bellum, peccat Princeps si stipendia militibus non concedit statuto tempore. Item si temerè exercitum periculo exponit.*
3 *Duces, & ministri Principis grauissimè peccant, si plures milites repræsentent, quàm secum habeant. Item enumerantur alia peccata, quæ solent committere.*
4 *Expenduntur peccata, quæ milites committere solent.*

1 SI iniustè bellum moueat Princeps, clarum est & peccare contra iustitiam, aduersùs oppugnatos, & aduersùs sibi subditos, & iis omnibus esse obligatum satisfacere damna, quæ inde receperunt, quia fuit illorum iniusta causa. Ab hac tamen obligatione satisfaciendi subditis liberaretur Princeps, si ipsi absque vlla coactione scientes belli iniustitiam illud aggrederentur, quia tunc ipsi sibi damna pararunt. sic Mol. *tractat. de iustit. disput. 123. concl. 2.*

2 At posito iusto bello, Princeps peccat, si stipendia militibus non concedat, in pretium laborum, & periculorum, quæ miles subit: imò obligatus est, vt quantum fieri potest illa reddat statuto tempore, quia sic pactus, & sub hac conditione miles se militiæ tradidit: sic omnes Doctores. Adde hoc stipendium deberi, etiamsi infirmus existat. Sylvest. *verbo miles, num. 8.* Eman. Saa *verbo bellum, num. 15.* Ex quo fit posse militem occulta compensatione vti, si alia via stipendia obtinere non potest. Mol. *disp. 116. in princ.* Secundò fit teneri Principem resarcire omnia damna, quæ milites pressi necessitate patiuntur, & aliis inferunt. Solent etiam ob hanc causam propria vili pretio vendere, infirmari, & à lucro cessare. Item solent vicinos populos molestare, & ab eis indebita extorquere, exercitum concitare, & in rebellionem prodire, & rempublicam periculo exponere, & alia multa quorum omnium Princeps causa iniusta est, resarcireque tenetur. Idem & de iis qui à Principe destinati sunt ad hæc stipendia militibus soluenda, si culpabiles existant, quia ad hanc iniustitiam concurrunt Coninch. *disp. 31. dub. 7. num. 95.* Deinde peccare potest Princeps cum obligatione restituendi, si sine causa, & temerè exercitum periculo maximo exponeret. Non enim dominus est vitæ subditorum, sed gubernator, neque pro suo arbitratu bona illorum potest expendere, sed prout communi bono necessarium fuerit, aliàs non Rex, sed tyrannus erit. Valen. *d. quæst. 16. p. 3. vers. item peccaret.*

3 Duces verò, & ministri Principis peccant grauissimè, si plures milites repræsentent, quàm secum habeant, vt sic plura stipendia accipiant, & sibi retineant. Nam præterquam quòd ea à Principe iniustè surripiunt, grauissimorum damnorum sunt causa. Nam Princeps credens tot milites adesse, non procurat alios milites submittere ad castrum defendendum, inimicósque oppugnandos, qui necessarij erant eáque de causa non solùm non reportat victoriam, quam verè reportaret, sed sæpè castrum ab inimicis occupatur, vel milites grauiter cæduntur, & respublica, religióque Christiana in maximo periculo constituitur, eiisque hostes exardescunt, & insolentiores fiunt. proh dolor! Tenentur ergo duces hoc crimen committentes hæc omnia reparare; sic Mol. *d. 116. vers. solet.* Coninch. *disp. 31. dub. 7. num. 100.* Bonac. *disp. 2. de restit. quæst. vlt. sect. 1. puncto 12. §. 3. num. 27.* Secundò, peccant duces, & ministri Principis, si ob negligentiam, vel ob furtum, necessaria ad bellum parantes, parent cibum, & potum, aliáque huiusmodi corrupta ex qua mors militibus prouenit, aliáque damna enumerata sequantur. Et idem est, si ob eandem causam simulent se præparasse ea, quæ ad bellum sunt necessaria ex voluntate Principis; cùm tamen in minori quantitate præparata sint, aut si præparent ea, quæ victoriæ consequendæ necessaria, sunt dolosa, & falsa. Molina *dicta disp. 116. vers. non dissimile.* Bonac. *suprà.* Tertiò, peccant duces transeuntes cum suo exercitu tenentes loca vicina suspensa, neque manifestantes, quo sint diuersuri, vt sic accedat, & offerat, vnusquisque locus magnam quantitatem, ne illuc exercitus transeat; quia hac via regnum grauatur iniustè, tum grauando populum, apud quem diuertit exercitus, tum accipiendo ab aliis illam summam. Et licèt ducibus concessa sit electio vnius populi præ alio, quando onus non potest in omnes æqualiter diuidi: non tamen est illis concessum, neque conceditur potuit, vt hanc electionem venalem faciant, & sibi pretium retineant. Expediebat namque potiùs si vnus populus grauabatur, hospitando exercitum, reliqui ad eius leuamen concurrerent, media aliqua contributione. Mol. *disp. 116. vers. molestum* Coninch. *disp. 31. dub. 7. num. 100.* Bonac. *dicta disp. 2. de restit. quæst. vlt. sect. 1. puncto 12. num. 27.* Quartò, peccant duces signantes suos famulos in milites, & centuriones, vt stipendium à Principe signatum imminuant, & sibi illam partem reseruent nisi constet ipso

ipsos gratis ducibus donare, quod raro est credendum : Bonacina, supra.

4 Milites verò primò peccant contra fortitudinem, si temerè, & absque vlla necessitate periculo vitæ se exponerent. At quando est probabilis spes cum proprio, vel aliquorum damno fructum copiosum esse consecuturos, laudabile erit, & actus fortitudinis se morti periculo tradi, sicuti fecerunt viri fortissimi, sic Valent. *disp.3. quæst. 16.pag.3. assert. 2. vers.item peccarent.* Secundò peccant milites, si stationem, & pugnam deserant, etsi adsit euidens mortis periculum, quia ad hoc munus obeundum ob bonum reipublicæ se obligarunt, & stipendia accipiunt. Tertiò, tenentur defendere arces, & locum sibi demandatum, quotum spes aliqua subest resistendi. Aliàs obligantur omnia damna inde prouenientia reparare, & capitis pœna plectuntur, vtpote rei læsæ maiestatis. *tom.3.ff.ad leg.Iul.maiest.* quod si nulla est spes se posse hostibus resistere, non tenentur mortem expectare, quia esset frustanea, inutilis, & nociua talis expectatio, & contra charitatem sibi debitam, ac proinde ad id se obligare non potuerunt, Mol. *disp.116.in princ.* Coninch. *disput.31. de bello dub.7. num.97.* Quartò, peccant milites mortaliter, & contra iustitiam, si sine Ducis, aut Principis facultate castra deserant, quia sub hac obligatione sunt conducti: si enim hæc facultas discedendi libera esset cuilibet militi, non posset Dux securè ad bellum procedere, cùm enim existimaret sufficientem numerum habere ad pugnam, se vacuum, & inermem inueniret; eaque de causa meritò pœna capitis, vel triremis, & infamiæ plectitur, sic discedens, vt tradit Glossa *cap.iuc militare dist.1. verb deseratur.* Neque Dux in concedenda hac licentia facilis esse debet, præcipuè cùm miles nulli pugnæ interfuit, quia inde non paruum reipublicæ, & Principi damnum prouenit, qui tot sumptus fecit in milite sustentando, & asportando absque vlla vtilitate. At si miles aliquibus annis suo officio satisfecit, expedit rationabili aliqua causa intercedente, vt ei facilè licentia discedendi concedatur. Nam vt benè dicit Mol. *suprà*, hæc facultas viam aperit, vt alij se militiæ dedicent, & difficultas omnino præcludet. Quintò, peccant milites, si vltra debitum sibi stipendium aliquid accipiant: Lucæ 3. *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.* Quapropter si aliquid accipiunt præter id quod ex consuetudine iam recepta illis debitum est, peccant, & obligati sunt ea dantibus restituere, nisi manifestè constet gratis donare, quod raro est præsumendum; concedunt enim timore maioris mali. Neque excusantur ex eo quòd Princeps eis stipendia non soluat, quia non obinde hospites grauandi sunt, excusarentur tamen, si presti extrema, vel graui necessitate facerent. Reputaretur autem grauis necessitas, & sufficiens, si vel petire, vel deserere castra cogerentur, quod si fieri non potest sine magno sui vel reipublicæ damno. Princeps autem hæc omnia damna tenetur reparare, cùm ob eius causam data sint. Sextò, peccant milites facientes sibi plures domos signari, quibus hospitentur, intendentes in vna solùm hospitari, & ab aliis pecunias recipere, ne ibi commorentur, iniustissimè enim tales pecunias recipiunt, & obligati sunt eas restituere, & eandem obligationem subiit, qui eis chirographa diuersa concessit, cùm fuerit causa huius iniquæ vexationis. Vide Molinam *dicta disp.116.* Coninch. *disput.32. dub.7. art....num.94.* Bonacina *disp.2. de restit. qu. vltim.sect.1. punct.12. §.3.*

Punctum VI.

Quæ personæ in bello pugnare possint.

1 *Omnes pugnare possunt, nisi eis sit specialiter prohibitum.*
2 *Episcopis, clericis, monachis, seu religiosis prohibitum est propria manu pugnare.*
3 *An monachi laici, & clerici in minoribus sub hac prohibitione contineantur? Negant aliqui.*
4 *Approbatur eorum sententia in eis, qui priuilegio fori non gaudent. Approbatur in iis, qui tali gaudeant priuilegio.*
5 *Possunt clerici in sacris, bello assistere, & ad pugnam hortari milites, consolari, &c.*
6 *Neque ad hæc officia exercenda indigent licentia sui Episcopi.*
7 *Ad se, suosque defendendos propria manu clerici pugnare possunt.*
8 *Neque obinde irregulares sunt censendi.*
9 *Solus Pontifex dispensare potest, vt clericus bello præsit, vel propria manu pugnet.*
10 *Infidales, & hæreticos ad bellum vocare, esto per se illicitum non sit, regulariter tamen est illicitum.*
11 *In bello iniusto nemo pugnare potest. Timore mortis aliqui excusantur.*
12 *Occurrente necessitate omni tempore pugnandum est: extra illam diebus festis pugnari non potest.*

1 SI bellum iustum sit, omnes in eo pugnare, adiuuareque possunt, nisi eis specialiter sit prohibitum, quia exercere actionem licitam, ad illamque iuuare per se laudabile est. Videamus ergo quibusnam hoc sit prohibitum, & quo iure?

2 Respondeo, Episcopis clericis, & monachis, seu religiosis prohibitum est propria manu pugnare, vel exercitum ducere neque aliis inuenitur facta prohibitio. De monachis etiam laicis habetur expressè, *cap. eos qui 20.quæst. 3.* De clericis *cap. clerici cap. quicunque ex cler. 23. quæst. 8.* & aliis, sub quibus religiosi comprehendi poterant. Quod non possint exercitum ducere, habetur *cap.sententiam 9. ne clerici, vel monachi.* Congruentia prohibitionis; quia clerici, & religiosi dicati sunt Deo seruire, à qua professione sæcularis pugna multùm reuocat. Item clerici sunt ministri Christi, ipsumque repræsentant, qui proprium sanguinem pro aliorum salute effudit. Ergo non licet alienum effundere. Hæc autem prohibitio iure positiuo facta grauis est, & ad culpam lethalem obligat clericos in sacris constitutos quod satis indicant grauissimæ pœnæ clericis pugnantibus impositæ. Priuantur namque vsu suorum ordinum; recluduntur in monasterio, & si in bello moriantur, pro illis non offertur sacrificium & oblatio, vt constat ex allegatis textibus. Peccant ergo mortaliter, & ita tradunt ferè omnes Doctores etiam de constitutis in ordine subdiaconatus D.Thom.2.2. *qu.40. art.2. & ibi.* Caiet. Sylvest. *verbo bellum 3. qu. 2.* Couarruu. *Clem. si furiosus 2. pag. §.3.num.2.* Valent. *disp.3. quæst.16.4.in princ.* Bonac. *disp.2. de rest. quæst.vlt.sect.1.12. §. 4.* Suar. *de bello disp.13 sect.3. num. 5.* Molin. *de iust.tract.2.disp.108.circa fin.vers. secundum est,* Coninch. *disp. 31. dub.6.n.86.* & alij.

3 Sed difficultas est, an monachi laici, & clerici in minoribus ordinibus constituti hac prohibitione rigorosa contineantur?

Negant Couarruu. & Bonac. *suprà*, & Lorca 2.2. *sect.3 .disp.51. num.12.* Et mouentur, quia consuetudine receptum est hos canones ad illos non extendi: quare dicit Couarruu. de clericis eodem modo ac laicos pugnare posse: consentit Franciscus Suarez nisi habeant beneficium Ecclesiasticum, quia tunc ratione beneficij ad altiorem ordinem aspirare debent, aut saltem debent impedimentum non apponere.

4 Cæterum sententia Molinæ in hac parte mihi magis probatur, quam etiam approbat Coninch. *num. 87.* Affirmat namque clericum in minoribus constitutum priuilegio fori non gaudentem, ad bellum procedere posse æquè ac laicum, quia tanquam laicus reputatur. Neque canones aduersùs illum procedunt, saltem ex consuetudine recepta. Si autem priuilegio fori gaudet, peccat, quia cùm ex officio deputatus sit Ecclesiæ seruire, indecens est ad militiam sæcularem se transferre. Non autem videtur hæc grauis culpa, quia longè est à ministerio altaris, & repræsentatione Christi, ob cuius causam prohibitio facta est. Quod etiam de beneficiato in minoribus constituto dicendum credo, peccare, inquam, tantùm venialiter, sed grauius; tùm quia nullus text. specialiter de eo loquitur; tùm quia beneficium solùm obligat, vt non apponas impedimentum ad officium eius exercendum, casu quo retinere illud velis. At potes procedere ad bellum animo relinquendi beneficium, si impedimentum irregularitatis in bello contrahas. Ergo ex beneficio non videris mortaliter peccare. De Religiosis laicis maior est dubitatio, an peccatum mortale committant, si ad bellum procedant, quia *cap.eos qui 20. quæst, 3.* mandantur excommunicari, quod non fieret, nisi graue esset peccatum. Sed dicendum est non obinde præcisè excommunicari, sed quia apostatando à religione se militiæ, & publicis honoribus tradiderunt. Quocirca ex processu ac bellum solùm venialiter existimo peccaturos, grauius tamen quàm beneficiatos clericos.

Dixi non posse clericos in sacris constitutos propria manu pugnare, vel exercitum ducere, aut pugnantibus, percutientibusque præsse, vt inde colligeres posse bello interesse, vt subsidia spiritualia ministrent, milites consolentur, & ad pugnam excitent, modò non excitent specialiter, & expresè ad occisionem, & mutilationem inimicorum; quia hæc officia aliena non sunt à clerici statu, & ita tradunt Couarruu. Coninch. Bonac. Valent. Suar. *& alij suprà*, & constat ex *cap.omni timore, cap.hortatu, cap. præterea, & aliis 2. 3. quæst. 8.* Neque obstat text. *in cap. quod in dubiis, de pœnis,* vbi Innocent. III. eodem modo deponi mandat eos sacerdote, qui gubernant naues ad pugnam, & personaliter exercent conflictum, quàm eos, qui alios incitant ad pugnandum. Non, inquam, obstat, quia, vt benè dicit glossa, loquitur text. de bello iniusto, non iusto. argum. *cap.sicut dignum. §.quæ verò de homicid. & l.item.* Mela, *§.item cum a ad l. Aquil.*

6 Vt autem clerici hoc officium exerceant, non indigent speciali licentia sui Prælati, quia nullo iure cauetur hanc illis esse necessarium. Nam text. *in cap. reprehensibile, & cap. quo ausu 23. quæst. 8.* qui ad hoc probandum adducuntur, non conuincunt. Nam *in cap.reprehensibile*, reprehenduntur Episcopi, non quia ad bellum ob consolandos milites, eosque ad pugnam hortandos sine licentia profecti fuerint, sed quia ibi sicut reliqui milites pugnauerint: & quia hac occasione impediti non venerint ad Concilium, quod Summus Pontifex Romæ congregauit. Text. verò *in cap.quo ausu*, non de profectione ad bellum, sed ad Imperatoris Ecclesiam loquitur, & grauiter reprehenditur à Pontifice Episcopus, qui eius mandatum contemnit ob Imperatoris iussa exequenda, præcipuè, cùm canones euidenter præcipiant nullum omninò Episcopotum, qui Leuitica portione sunt contenti, nisi Summo Pontifice viso, atque consulto ad comitatum, hoc est, ad Imperialem aulam debere contendere.

7 Verùm vrgente necessitate possunt clerici in sacris constituti, & religiosi propria manu pugnare, & occidere, verbi gratia, ad se, suósque defendendos, qua lex Ecclesiastica prohibere non debet, quod iure naturali conceditur, & à fortiori possunt pro patria, & bono communi reipublicæ, & fidei pugnare, si aliter in periculo graui hæc constituantur, ac denique pugnare possunt pro victoria obtinenda, à qua pax reipublicæ, fideique progressus non leuiter pendet: imò in iis casibus non solùm possunt, sed tenentur pugnare. Non enim lex Ecclesiastica aduersari poterat legi naturali, sed potiùs illam perficit, sicut gratia perficit naturam: & ita tradunt communiter Doctores. Mol. *disp.* 108. *post medium vers. sunt verò*, Valentian. *disput.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 4. *vers. secundo, & seq.* Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *punct.* 12. §. 4. Suar. *de bello disp.* 13. *sect.* 3. *numer.* 9. Coninch. *disput.* 31. *dub.* 6. *num.* 91. & alij apud ipsos.

8 An verò in huiusmodi casibus aliquam irregularitatem contrahant clerici pugnantes? Dixi *in tractatu de irregularitate*, non contrahere; & tradit aliis relatis Coninch. *de sacrament. disp.* 18. *num.* 88. 89. *& 97. & disp.* 31. *de bello. dub.* 6. *num.* 91. Couarruu. *clement. si furiosus. 2. part.* 3. *num.* 2. *&* §. 4. *numer.* 9 *&* 3. *part.* §. *vnic num.* 5. Valentia 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 4. *circa fin. vers. sed contraria sententia* Suarez *disp.* 13. *de bello. sect.* 3. *num.* 6. 7. & alij.

9 Sed inquires. Qui potest dispensare, vt clericus in sacris propria manu pugnet, vel pugnantibus præsit? Respondeo solum Pontificem, quia in lege superioris nequit inferior, nisi ex superioris commissione. At nullum vestigium huius commissionis inuenimus datam Episcopis. Ergo nequeunt in hac dispensatione se intromittere: & ita tradit Bannes 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. *dub.* 2. Azor. 3. *part. lib.* 2. *cap.* 16. Bonacin. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *punct.* 12. *num.* 29. §. 4.

10 Rursus aliæ sunt personæ, quæ ob eorum malitiam dubitari potest, an sint exclusæ à bello iusto Christianorum: ij sunt infideles, cùm enim ex eorum consortio grauissima mala reipublicæ proueniant, meritò excludendi sunt à bello aduersùs Christianos facto. Nam licèt per se illicitum non sit hos infideles in tui adiutorium, & defensionem vocare, per accidens tamen regulariter est illicitum: assumunt enim inde occasionem profanandi sacra, destruendi templa, violandi virgines, & alia innumera flagitia committendi, ob quæ Princeps catholicus quoad fieri potest, eos vitare debet. Et multò fortiùs debet se abstinere à præstando iis infidelibus adiutorium, cùm aduersùs catholicos pugnant, etiamsi ex parte infidelium videatur bellum esse iustum; quia bonum religionis omnibus aliis præferri debet: in iis consentiunt, Doctores Reginald. *tom.* 2. *prax. lib.* 21. *num.* 100. Rodriguez 1. *part. sum.* 126. *vu.* 2. Mol. *tract.* 2. *de iust. disput.* 112. *fine.* Ægid. de Coninch. *disp.* 31. *de bello, dub.* 7. *num.* 102. Bonac. *disp.* 2. *de restit. quæst. vlt. sect.* 1. *part.* 12. §. 2. *nu.* 6. Suarez *de bello disp.* 13. *sect.* 7. *fine num.* 25.

11 Hucusque de pugnantibus in bello iusto dictum est, at si bellum iniustum sit, clarum est neminem pugnare posse, & omnia damna facta, pro viribus reparanda esse. Solùm est dubium de iis, qui pugnant ob metum mortis, amissionis membrorum aut alterius similis damni, quales sunt captiui in nauibus Turcarum remigantes: an ratione huius metus à culpa, & obligatione restituendi excusentur? Sed de iis disput. seq. *de scandalo* latiùs dicetur.

12 Restat dicendum, quo tempore pugnandum est? Respondeo occurrente necessitate omni tempore. Extra necessitatem probabilius est die festo pugnari non posse, quia est opus seruile, vt dixi, cùm de obseruatione festorum egi. Ab Aduentu autem vsque ad Octauam Epiphaniæ, & à Septuagesima vsque ad Octauam Paschæ prohibetur præliatio ab Alex. III. *in cap. treugas, de treuga & pace*, sub grauibus pœnis, & comminatione excommunicationis. Verùm hoc præceptum receptum non fuit, vt testatur glossa *ibi*, & tradit Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 16. *part.* 5. *fine.* Suar. *disp.* 13. *de bello, sect.* 7. *num.* 24.

PVNCTVM VII.

De quibusdam bellis particularibus iniustis, scilicet seditione, rixa, & duello.

1 *Quid sit seditio.*
2 *Proponitur quædam obiectio, vt clarius seditionis definitio constet, & sit illi satis.*
3 *Rixa, seu duellum, quid sit, exponitur.*
4 *Enumerantur causæ, ob quas suscipi potest duellum, & dubitatur an sint sufficientes ad illud honestandum?*
5 *Ostentare vires, & voluptatem spectantibus causare, insufficiens causa est.*
6 *Veritatem aliquam duello firmare non solùm illicitum, sed superstitiosum est.*
7 *Vindicatio propriæ iniuriæ illicita est per duellum.*
8 *Defensio honoris proprij, quem videris amittere, si oblatum duellum respuas, non est censenda sufficiens causa honestandi duellum.*
9 *Si aliquis tibi minatur mortem, vel grauem iacturam honoris, vel diuitiarum, nisi duellum acceptes, acceptare illud potes.*
10 *Excipe, nisi cum aliquo innocente procuret, vt pugnes.*
11 *Ad euitandam mortem, ad quam es condemnatus, an licitè possis duellum acceptare? Tenent aliqui, & quibus defendant.*
12 *Contrarium tenendum est.*
13 *Si mineris de iniusta accusatione, nisi duellum acceptes cum accusatore poteris acceptare.*
14 *In defensionem diuini honoris aliquando admitti potest duellum.*
15 *Ob terminandum bellum, licitum est admittere duellum ex parte iustè bellantis.*
16 *Licitum est in hoc casu obligare mulieres, ne pugnantibus succurrant.*
17 *Enumerantur pœnæ impositæ duellantibus absque causa legitima.*
18 *Non prohibetur sub prædictis censuris qualibet pugna, sed pugna ex condicto loco, & tempore determinato.*
19 *Excommunicatio, quam duellantes incurrunt, est res creata virtute Trident. Absolui possunt ab Episcopo, si occultum sit duellum; virtute Cruciatæ, etiamsi publicum sit semel in vita, & semel in morte.*
20 *Quæ causæ excusent Principem ab hac excommunicatione incurrenda, ex eo quòd duellum permittat.*
21 *Reliquæ pœnæ præter excommunicationem, suspensionem, & interdictum indigent declaratione iudicis vt incurrantur.*

1 SEditio est bellum aggressiuum vnius partis reipublicæ aduersùs aliam, vel aduersùs suum Principem. Hæc semper est illicita, vtpote pacì, & iustitiæ contraria; cùm enim nulla pars reipublicæ authoritatem habeat indicendi bellum, sed hæc residеat in Principe, seu republica perfecta, sit sanè contra charitatem, & iustitiam procedere illam Reipublicæ partem, quæ hoc bellum mouet.

2 Dices: Contingere potest, quòd vna pars reipublicæ aliam infestet, iniuriosaque sit, & Princeps rogatus non impediat. Poterit ergo tunc ciuitas offensa offendentem debellare? Item potest Princeps non Rex, sed tyrannus esse, sed mouere bellum aduersùs tyrannum cuilibet reipublicæ parti licet. Ergo non est dicenda seditio bellum vnius partis reipublicæ aduersùs aliam, neque aduersùs Principem?

Facilis est horum solutio. Notanter enim dixi, seditionem esse bellum non quodcunque, sed aggressiuum, vt inde colligeres, si pars aliqua reipublicæ bellum moueat, quatenus ad sui defensionem necessarium est, & non aliter, non seditiosè procedere, sicut nec quælibet persona particularis seditionem committit, cùm se ab inuadente defendit, potiùs namque ex parte inuadentis stat seditio. Eodem modo respondendum est ad confirmationem. Dupliciter enim Rex tyrannus esse potest. Primò, quia regnum iure sibi non debitum vsurpauit. Secundò, quoad regimen, quia in illo iniuriosè procedit. Si tyrannus est, primo modo tota respublica, & quælibet eius pars expellere eum à possessione potest. Tunc enim non mouet bellum aduersùs suum Principem, & Dominum, sed aduersùs latronem dominium vsurpantem, ipseque fictus Rex est, qui seditionem committit, & illius est causa. Nam ex parte illum debellantium solùm est defensio. Si autem Rex secundo modo tantum tyrannus existat, tunc patientes iniuriam se bello tantum defensiuo munire possunt, non tamen illis licitum est suum Principem, vt verè dominum aggredi; altàs seditionem, & rebellionem propriè committerent. Tota autem respublica illum regno priuare potest, si in eius perniciem gubernaret, quia rex à republica authoritatem accepit in ædificationem reipublicæ, non in eius destructionem, sic optimè Suarez *disp.* 13. *de bello. sect.* 8.

3 Rixa est priuatum bellum, priuatáque authoritate assumptum, quo vnus alterum lædere conatur. Ex parte inuadentis est per se peccatum mortale, nisi leuitas materiæ excuset; vt in pueris rixantibus, sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 14. *art.* 1. *& omnes.* Hæc rixa, seu priuatum bellum quid commune est ad duellum, & ad diffidationem. Duellum vocatur rixa, seu pugna duorum ex condicto, publicis quibusdam conditionibus interpositis. Diffidatio dicitur pugna, quæ sine his conditionibus, ex conuentione tamen partium assumitur, quæque vocatur priuatum duellum. Videndum ergo est, an hoc duellum, siue publicum, siue priuatum licitum aliquando sit?

Decisio huius difficultatis pendet ex causa, quæ ad duellum, suscipiendum occurrere potest. Nam si nulla inueniatur legitima, duellum semper erit illicitum; si tamen aliqua legitima inueniatur, tunc licebit duellum sicut bellum, licèt legitima causa intercedente; secus si causa deficiat.

4 Octo ergo causæ occurrere possunt ad suscipiendum duellum, de quibus Doctores dubitant, an sint legitimæ? Prima est, vana ostentatio virium, acquisitióque nominis, & honoris viri robusti. Secunda, causare voluptatem spectantibus, illisque se gratum præbere. Tertia terminatio alicuius litis ciuilis, vel criminalis. Quarta, vindicatio iniuriæ factæ, illiusque reparatio. Quinta, defensio proprij honoris, quem videris amittere, si oblatum duellum respuas. Sexta, periculum vitæ, honoris, vel bonorum fortunæ, quod necessariò subire debes, nisi duellum accepres. Septima, defensio diuini honoris, quem alius blasphemiis, & irrisionis

trisionibus, aliisque peccatis lædere intendit, nisi duellum accepies. Octaua, terminatio belli inter hostes, & resolutio illius in duellum.

5 Prima, & secunda causa ab omnibus insufficientes iudicantur ad honestandum duellum, cùm enim in illo euidens periculum vitæ, tam propriæ, quàm alienæ insit, neque ob finem ita inutilem suscipi. Vnde & bellicum exercitium mortale peccatum est, si cum euidenti periculo vitæ susciptatur, & in illo morientes Ecclesiastica priuantur sepultura, *cap.1. de Torneam.* sic expressè Caiet.2.2.*qu.*95. *art.*8. *circa solut. ad* 33. *in secunda causa, & in sum.verbo duellum.* Nauarra *cap.*15. *fine.* Valentia 2.2. *disputat.*3. *qu.*17. *punct.*1. *in causa quinta, & sexta.* Suarez *disput.* 13. *de bello, sect.vlt.n.*1. Coninch. *disp.*32. *dub.* 2.*n.* 5. Petr. Nauarra *lib.*2. *de restit.c.*3. *in* 2. *part.dub.*13.*n.*296. Sanchez *lib.*2. *in Decal. c.*39. *num.*12.

6 Tertia causa est, ob quam propriè dicitur duellum, cùm enim inter aliquos controuersia esset, neque sufficienter veritas ostendebatur, resoluebatur lis in duellum, vt is qui victor in eo euadere, reputaretur verum dicere, qui verò succumberet, falsum. Duellum ergo assumptum ex hac causa non solùm illicitum, sed superstitiosum est, & vt tale damnatum, *cap.* 1. *&* 2. *de purgat. vulg. & cap. Monomachiam.* 2. *quæst.* 5. Est enim medium omnino inefficax, & improportionatum ad veritatem indagandam. Neque enim Deus victoriam promisit daturus innocenti: neque iustum est eam ab illo sperare medio ità indebito, & atroci. Caietanus, Suarez, & Nauarra *suprà.* Coninchus *num.*13. Sanchez *num.*3. Valent. *dict. punct.*1. *vers. Nec tertiò:* & alij plures.

7 Quarta causa, quæ est vindicatio iniuriæ factæ, illiúsque reparatio, etiam insufficiens iudicatur ab omnibus supradictis Doctoribus ad honestandum duellum. Quia nemini particulari licet ob vindicandam propriam iniuriam alterum occidere. Ergo nec procurare: ad hoc enim officium Principis est constitutum. Adde huiusmodi effectus non certò per duellum obtinetur, cùm sæpè qui putatur victurus, succumbat.

8 Quinta, aliquibus videtur sufficiens, vt licitè suscipiatur duellum; cùm enim respuentes duellum ignaui, & timidi reputentur, neque possint absque rubore coram sociis comparere, quia eis non creditur respuisse ob vitandam Dei offensam, sed solùm ob timorem: fit sanè grauem inde iacturam honoris pati. Ergo vt hanc euitent, poterunt duellum admittere. Hac enim ratione vir nobilis non tenetur fugere aggredientem, etsi posset (vt communior fert sententia) quia fuga illi est ignominiosa: Ergo similiter prouocatus ad duellum non tenetur respuere, quia talis repulsa illi est ignominiosa? At dicendum omnino est, ex hac causa nullo modo honestari duellum posse: sic Caiet. *art.*8. *circa solut. ad* 3. Suar.*n.*5. Sanch.*n.*9. Valen. *punct.*1. *vers. nec secùdo.* Nauarr. *dub.*13.*n.*286. Coninch. *disp.*32. *dub.*2. *n.*8. & alij apud ipsos. Ratio est, quia tibi illicitum est mortem alteri infligere, illámque procurare nisi in tui defensionem. At illa acceptatio duelli non est defensio tui honoris, non enim datur defensio, vbi non est aggressio. At inuitans ad duellum non aggreditur tuum honorem, potiùs enim ex repulsa duelli, quàm ex eius inuitatione amissio honoris sequitur. Neque ipse cogit ad pugnam, sed suadet. Vbi ergo tibi infertur vis, quam possis repellere? Nullibi certè. Secus verò est de viro nobili, quem alius aggreditur: tunc enim in aggressione patitur vim, quam non tenetur fuga sibi ignominiosa declinare, sed occisione poterit auertere.

9 Sexta causa, quæ est periculum vitæ, honoris, & fortunarum, magis est controuersia inter doctores. Aliqui enim illam sufficientem iudicant ad honestandum duellum. Alij negant. Alij distinguunt inter periculum vitæ, & honoris, fortunarúmque, & dicunt periculum vitæ sufficere ad acceptandum duellum; secus periculum aliarum rerũ. Vt ergo cum distinctione procedamus, proponendi sunt casus, in quibus hoc periculum necessariò quis subire potest, & offertur duellum ad illius euasionem. Primò, si minetur tibi aliquis mortem, aut falsum testimonium, aut grauem iacturam diuitiarum, nisi duellum cùm illo acceptes, & credas sine dubio tibi illud malum inferendum esse recusato duello; in hoc casu tibi licitum est duellum acceptare, imò ad illud inuitare, quia non inuitas ad malum, sed ad minus malum; neque enim legis periculum mortis absolutè, sed certum periculum mortis, infamiæ, amissionem bonorum commutas in periculum dubium, & incertum. sic Sanchez *lib.*2. *cap.*39. *num.*8. Valent.2.2. *disp.*3. *quæst.*17. *punct.*1. *vers. talis autem casus* Coninch. *disp.*32. *dub.*2.*n.*4. *in septimo casu, & n.*17. & clariùs Lessius *lib.*2. *iust.c.*9. *dub.*8.*n.*49.

10 Quòd si hic iniustus aggressor tuæ vitæ, honoris, vel diuitiarum; vellet duellum initi non secum, sed cum alio tertio innocente. Maior est difficultas, an posses cum illo tertio pugnare, vt ab iniusta vexatione te liberes? Et ratio difficultatis est, quia tibi concessum est prouidere tuæ vitæ, cum iactura proximi præcipuè cùm talis iactura non sit intenta, sed permissa, & ita vt probabile sentit Valentia 2.2. *disp.*3. *quæst.*17. *punct.*1. *paulo post principium vers. ponunt etiam*, & absolutè Caiet. 2.2. *quæst.* 95. *artic.*8. *circa solut. ad* 3. Sanchez *lib.*1. *in decal.c.*39. *num.*4. Nauarr. *lib.*2. *de restit. cap.*3. *in* 2. *part. dub.* 13. *num.*295. Tolet. *lib.*5. *sum. cap.*6.*n.*31. At dicendum est nequaquam tibi licere. Non enim licet tibi directè innocentem interimere, vt vitam conserues. Ergo si ille tertius te non aggrediturr, non licet tibi illum impetere eiúsque mortem procurare: quod maximè procedit, quando ipse coactus duellum amitteret. Neque te excusare potes, affirmant, aggressorem medio illo tertio innocente te impetere, quia ille tertius non impetit, sed potiùs tu illum impetis, & aggrederis. Nequis ergo id præstare, vt damnum euites: & ita tenet Syluest. alios referens *verbo duellum*, *quæst.*2. D. Anton. 3. *part. tit.*4. *cap. vlt.*§. *vlt.* Tabiena. *verbo duellum q.*3.*n.*4. Armilla *ibi.n.* 5. Henriq. *quodlib.*5. *q.*32. Abulen.1. *Reg.c.*17. *q. vlt.*

11 Secundus casus est, cùm iniquè es accusatus, & condemnatus, vel credis certò esse condemnandum, & offertur tibi duellum ab accusatore, vel iudice, si velis à condemnatione liberari.

In hoc Nauarr. *cap.*11.*n.*39. *& cap.*15. *num.* 9. Sanch. *lib.*2. *c.*39. *n.*8. Coninch. *disp.*32. *dub.*2.*n.*17. Petr. Nauarra. *suprà. num.* 289. Mol. *tract.*3. *de iustit. disp.*17. *num.*7. & Lessius *lib.*2. *cap.* 9. *dub.* 8. *nu.*47. existimant te licitè acceptare posse duellum ad euitandam condemnationem mortis, mutilationis membrorum, infamiam, grauémque fortunarum iacturam. Probant, quia tibi licitum est occidere eum, qui tuam vitam, honorem, vel diuitias aggreditur, à cuius aggressione nequis alia via liberari: sed huiusmodi accusatór iniquis testibus tuam vitam, honorem, & diuitias aggreditur. Ergo potes illum duello perimere, cùm non suppetat tibi alia via euadendi periculum, nisi interficiendo insectantem, videris posse interficere, quia est iusta defensio. Ergo sic dicendum in nostro casu. Ex hoc inferunt Coninch. Petr. Nauarra, Sanch. Mol. & alij apud ipsos, non solùm licitum esse acceptare duellum, vel illud indicere ad hanc iniuriam propulsandam, sed te posse occultè calumniatorem occidere, si alia via non supperit euadendi periculum, quia illa non est occisio, sed defensio: imò Nauarra *dicto lib.*2. *de restit.c.*3. *dub.*13.*n.*290. & Sanch. *dicto c.*39.*n.*8. *fine*, affirmat te obligatum esse non acceptare duellum, si calumniatorem secretò interimere potes, quia nec te exponis periculo vitæ, & ab alio tollis occasionem committendi nouum peccatum, duellum acceptando, vel offerendo.

Caietan. verò 2.2.*q.*65. *art.*8. *ad* 3. *in* 4. *causa*, limitat supradictam doctrinam, vt procedat si duellum initur ex consensu Principis, quia aliàs non videtur concedendum. Secundò, limitat, vt procedat in causa criminali, non in ciuili, quia defensio armata solùm licet, cùm alius te armis oppugnat. In causa criminali accusator iniustus te oppugnat armis, & gladio iudicis: in causa autem ciuili nulla sunt arma; quia nulla est ibi condemnatio ad mortem, neque mutilationem, cui dicendi modo adhæret Valen.2.2.*disp.*3.*q.*17. *part.*1. *vers. est autem assertio, & vers. talis autem casus*, Nauarr. *c.*11.*n.*39. *& c.*15.*n.*9.

12 Cæterum dicendum existimò primò, nec posse Principem in supradicto casu offerre tibi duellum, neque te posse illud acceptare: sic Abulen.1. *Reg.c.*17.*q. vlt.* Solon.2.2.*q.*64. *art.*3. *controu.* 3. Suar. *de bello. disp.*13. *sect. vlt. a. num.*5. Probo. Nam, vel tu es dignus condemnatione secundùm allegata, & probata, vel non? Si dignus es condemnatione, etsi nullam tibi irroget iniuriam Princeps, condemnationem debitam in duellum commutans; at grauem irrogat accusatori, quocum duellum inire debet, cùm absque causa legitima probata, illum manifesto vitæ periculo permittat exponi. Quòd si accusator in illud periculum liberè consentiat; esto ei Princeps iniuriosus non sit, est tamen reipublicæ, cuius administrationem gerit; cùm absque causa publica, & legitimo periculo vitæ permittat exponi sibi subditum. Si verò dignus non es condemnatione, & nihilominus iudex te vult condemnare, & offert duellum loco condemnationis, adhuc existimo te non posse illud acceptare, nisi fortè ille, quocum duellum ineundum est, sit dignus condemnatione, & in duellum eius condemnatio commutetur, vel te ipsum aggrediatur. Nam extra hos casus iniustè illum oppugnas, illúmque perimere intendis ob conseruationem tuæ vitæ: licèt enim in aliquo casu tibi permissum sit innocentem occidere, vt vitam conserues; debet esse casus, ex quo sequatur occisio per accidens ad tuam actionem, vt contingit, cùm fugis inimicum, in medio itinere est innocens constitutus, quem perimere debes, si cursum prosequeris, vel cùm arcem oppugnas, in qua innocens residet; in iis enim licita est innocentis occisio, quia ad pugnam, & fugam necessariam per accidens sequitur: vt bene probat Lessius *li.*2.*c.*9. *dub.*8. *a...n.*57. At acceptatio, vel indictio duelli per se inferunt periculum occisionis. Nequeunt ergo hæc liberè fieri contra innocentem.

13 Secundò dico, si duellum oblatum sic tibi ab accusatore iniusto, & promittit se cessaturum ab iniqua actione, si admittis, secus si respuis. Videris posse illud admittere, quia neque ipsi irrogas iniuriam occidendo, cùm ipse se tali periculo exposuerit, neque tu malè facis periculum tale suscipiens, eiúsque occisionem procurans, cùm in defensionem propriam, & ad vitandam iniuriam facias. Et confirmo. Si aliquis iniustè aggrederetur te infamare in platea de graui crimine, neque alia via vellet desistere, nisi duellum admitteres, vel offerres. Posses quidem illud admittere, & offerre, vt honorem defenderes, & à calumnia te liberares. Ergo à fortiori poteris, cùm apud iudicem te infamare intendit, cùm hæc infamatio magis publica sit, & grauioris damni periculo exposita. Quòd si dicas, tibi non licere alium occidere, nisi in defensionem. In præsenti autem casu

non videris te defendere ab accusatore,sed potiùs illum aggredi, quia accusator non aggreditur armis, sed lingua, & calumnia: lingua autem non videtur coërcenda; neque calumnia diluenda armis, sed testibus, & rationibus? Respondeo, si testibus, & rationibus coërceri non potest, & dissolui calumnia, armis fieri potest, quia à natura concessum est illis mediis uti, quæ ad propulsandam iniuriam necessaria fuerint.sic P.Nauarr.Mol.Lessius, Coninch. Sanch. *suprà*.

Neque approbo dictum Petri Nauarræ, & Sanchez, nempe te esse obligatum occidere calumniatorem,si occultè potes non admisso duello, quia ex occulta occisione calumniatoris infertur eius perpetua condemnatio,quam fortè in duello pugnans euitabit,vt bene dicit Coninch.*disp.32.dub.2.n.20.*

14 Septima causa, ob quam videtur admitti posse duellum, est in defensionem diuini honoris, si aliàs à peccatis desistere non vult, nisi cum illo duellum ineas. Sed distinguenda sunt peccata, alia quæ cedunt in iniuriam proximi, boni communis, & religionis,alia quæ solùm peccanti nocent. Ob peccata: quæ solùm nocent peccanti, clarum est te non posse duellum admittere.Ob peccata verò,quæ cedunt in iniuriam grauem proximi, & boni communis,& religionis;poteris præcipuè authoritate Principis duellum admittere,si alia via tibi non suppetit defensionis; quia ob hanc rationem licet tibi iniuriantem occidere;quis enim negare potest te non posse hæreticum occidere, si à conculcatione Sacramenti, & profanatione rerum sacratum desistere non vult? Defendis enim tunc diuinum honorem.

15 Octaua causa est terminatio belli inter hostes, & resolutio illius in duellum,& hanc esse causam sufficientem honestandi duellum ex parte illius Principis, qui iustum bellum gerit, nullus dubitare potest, seruata tamen hac conditione, vt non trahat victoriam ad statum magis dubium, quàm per bellum. Nam posita hac conditione vitantur plures cædes,pluraque damna vtrinque contingentia in bello, & omnia reducuntur ad paucos.Secus verò esset si spes victoriæ minueretur: grauissimè enim peccaret Princeps, aduersùs suam rempublicam, certam victoriam, quam per bellum haberet, in incertam duelli commutans, peccaretque item aduersùs duellantes, cùm eos periculo interitus exponeret absque causa legitima.Item licet Principi accepta re,& indicere bellum ad debilitandos hostium animos, & roborandos propriorum milites; quando id videt esse sibi ad bellum necessarium, quia est pars belli, & ad victoriam consequendam sæpè conueniens,ac proinde ex eisdem conditionibus, quibus honestatur bellum,& ipsum duellum tunc honestatur:Sic Suarez *disp.13.de bello, sect. vlt. num.9.* Sanchez *lib.2.c.39.num.15.& 16.* Valent. 2.2. *disp.3. quæst.17. punct.1.vers. talis autem casus* Petrus Nauarr. *lib.2.c.3. in 2. part.dub.13. num.294.* Coninch. *disput.32. dub.2.num.28.*

16 Quòd si inquiras, an in hoc casu liceat militibus, & Principi se obligare ad non succurrendum sociis, si succumbant? Respondeo licere, quia aliquando licitum est, & permissum te obligare abstinere ab auxilio ferendo periclitanti, si illud præstare non potes absque graui damno proprio, vel boni communis. Cùm ergo in præsenti non possint milites defendere socios, nisi violent fidem datam, totumque exercitum periculo exponant, fit sanè cessare posse ab hac defensione, & ita Sanchez notauit *lib.2.in Decal.c.39. nu.17.* Suarez *disp.13.de bello, sect.vlt. fine.* Coninch. *disp.32.dub.2.n.28.*

17 Sed inquires,quæ pœnæ sint impositæ duellantibus absque causa legitima? Respondeo varias pœnas esse impositas à Conc. Trid. *sess.25.c.19.de reform.* Primò,aduersùs quoscunque dominos temporales, siue Reges, siue Imperatores, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, fertur excommunicatio,& iurisdictione, & dominio ciuitatis,castri, aut loci ab Ecclesia obtenti,in quo,vel apud quem duellum fieri permittitur,priuantur, etsi feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur. Secundò aduersùs pugnam committentes, eorumque patrinos fertur excommunicatio, & pœna confiscationis bonorum, ac infamiæ perpetuæ, & vt homicidiæ mandantur puniri,& si decesserint in ipso conflictu, careant Ecclesiastica sepultura. Tertiò,aduersùs eos, qui consilium in causa duelli dederint, aut alia quacunque ratione ad id quemque suaserint fertur excommunicatio. Gregor.verò XIII. in sua constit.quæ est 82.in ordine,incipiente, *Ad tollendum detestabilem duellorum vsum*, extendit supradictas pœnas, vt locum habeant in duellis priuatis, hoc est,in loco priuato,& non tuto commissis,& absque patrinis, sociisve ad id vocatis,ac sine prouocatoris litteris,& cartellis,& etiam si duellantes duellum, seu pugnam non perfecerint, si per ipsos non steterit, quominus dictum duellum perfectum non fuerit. Insuper Clemens VIII. anno 1592.Kalend.17.Septemb. prædictam constitutionem Greg. XIII. pluribus aliis modis extendit,& excommunicationis absolutionem sibi reseruat. Quas omnes constitutiones bene explicat Cenedo *ad decreta, collect.* 117.P.Cæuallos *tract.de omni genere homicidij, art....n.76.* Valer. Reginald.*praxi.lib.21.c.7. art...n.73.* Sanchez *lib.2. cap.19. art..., n.19.* August.Barbosa *in remiss.Concilij. & de potest. Episc.3.part. alleg.50.n.120..*& alij apud ipsos.

18 Primum, & præcipuum,quod in illis obseruari debet, est, non prohiberi sub prædictis censuris quamlibet pugnam, sed pugnam ex condicto loco, & tempore determinato. Quocirca si aliquis accepta iniuria, & calore iracundiæ prouocet offendentem statim ad pugnam, non dicitur commisisse duellum, quia non fuit pugna ex condicto, vt bene probat Farinac. ex verbis Bullæ *lib.1.conf.9.n.35.* Sanchez *n.28.* Secus verò dicendum esset, si accepta iniuria diceret offendenti: Exeamus hinc, scilicet ex platea, vbi sunt multi, qui nos impedire possunt, & eamus in agrum,& pugnabimus: tunc enim illa pugna iam est ex condicto, hoc est, ex pacto, & conuentione,loco, & tempore signato, ac proinde subiecta pœnis supradictæ bullæ Clementis VIII. Idem est, si diceret inermi: Vade, assume arma, hic te expecto: quia iam signat locum & tempus præsens. Sanch.*loc.cit.*

19 Secundò, aduerte excommunicationem, quam duellantes, eorumque socij,& patroni, & Principes concedentes locum, seu non impedientes, cùm possint,& quicunque alij ad id auxilium, vel consilium præstantes incurrunt, esse Pontifici reseruatam, ex bulla Clementis VIII. At poterit Episcopus ab ea absoluere virtute Trident. si duellum occultum sit, quia non intelligitur ex supradicta bulla hoc Trident. decretum abrogatum. sic Sanchez *lib.2.c.30.n.27.* Bonac. *de cens. disp.2.q.6. punct.2.nu.15.* Barbos.3. *part.alleg.50. num 120. fine.* Item virtute bullæ Cruciatæ poterit Confessarius electus ab hac excommunicatione semel in vita,& semel in morte absoluere, quia excusa hæresi, omnes aliæ censuræ conceduntur.Neque est verisimile,velle Pontificem supradictum priuilegium limitare: sic Sanchez *suprà*.

20 Tertiò, aduerte excusari à supradicta excommunicatione lata in Trident.& aliis decretis Pontificiis, Principem Christianum, qui locum infidelibus concedere ad duellum, quia Trid. expressè dixit, *inter Christianos*,sic relato Deltio affirmat Sanchez *num.29.* Barbosa *in remiss. Concilij*, Secus verò affirmant, si Christiano pugnaturo cum infideli in suo regno locum Princeps concederet. Secundò, excusatur princeps à supradicta excommunicatione, & pœnis, si iustam habeat causam permittendi duellum,quia cùm illa permissio licita sit,nõ potest pœna puniri. Posse tamen aliquando adesse causam, quæ hanc honestet permissionem,non videtur posse dubitari, cùm sæpè occurrat occasio permittendi aliqua mala, vt maiora euitentur. Tertiòexcusantur à supradicta excommunicatione, & pœnis casu spectantes duellum, quia fortuitò illac transibant,quia in bulla Greg.XIII. expostulantur, vt ex proposito spectent, aliàs hac visione non videntur ad pugnam incitare. Sanchez *num. 31.* Quartò, excusantur comitantes pugnaturos, si animo impediendi pugnam comitentur, quia ij dici non possunt socij illorum esse,sed aduersarij, neque auxilium illis præbere, sed impedimentum. Adde talem comitatum laudabilem esse, & fortè ex obligatione suscipiendum. Ergo pœna affici non debet,sed præmio. Sanchez.

21 Quartò, aduerte cum eodem Sanchez. *num. 32.* reliquas pœnas, præter excommunicationem, suspensionem, & interdictum, relatas in supradicto decreto Tridentini, & bullis Pontificum indigere sententia iudicis saltem declaratoria criminis,vt incurrantur. Quod de infamia, proscriptione bonorum, amissioneque loci, in quo duellum committitur, est certum, cùm priuent iure acquisito. Et idem est ob eandem rationem de inhabilitate ad beneficia obtenta. At de inhabilitate ad beneficia,& officia obtinenda probabile reputat cum Mol.& Nauarr.similiter indigere sententia iudicis, quia non est vsu receptum absque illa incurri.

DISPVTATIO VI.

De scandalo Charitati contrario.

GRAVISSIMA est hæc disputatio, & multùm necessaria ad regulandas humanas actiones,sed vt distinctè procedamus. Videndum est primò, quid sit scandalum, & aduersùs quam virtutem procedat. Secundò, quæ actiones ratione scandali illiciræ sunt. Tertiò, quæ causæ excusent ab scandalo dato.

PVNCTVM I.

Quid sit scandalum, & aduersùs quam virtutem procedat?

1 *Duplex est scandalum,actiuum,& passiuum,& vtrumq; definitur.*
2 *Triplici ter ruina proximi intendi potest.*
3 *Nunquam est scandalum, nisi ruina spiritualis proximi succedat,vel timeatur probabiliter successura. Excipe,nisi directè velit proximum cadere.*
4 *Aliqua notabilia inferuntur.*
5 *Proponitur quædam obiectio,& sit illi satis.*
6 *Scandalum passiuum non aduersatur speciali virtuti,sed per omnia vitia vagatur.*
7 *Scandalum actiuum, si directè volitum sit hoc est,ex affectu, vt proximus ruat, speciale est peccatum.*

§ 1

8 *Si verbis, & factis moueas aliquem ad peccatum, ea intentione, quia est malum illius, teneris in confessione intentionem exprimere.*

1 DVplex est scandalum, aliud actiuum, aliud passiuum. Actiuum, quod propriè scandalum est, definit D. Thom. ab omnibus receptus 2. 2. *quæst.* 43. 1. Hieron. & gloss. *Matth.* 18. esse opus minus rectum præbens proximo occasionem ruinæ. Nomine *operis*, intelligo verba, vel facta, vel eorum omissiones, quodliber horum, si proximo præbeat occasionem ruinæ, scandalum actiuum erit. Dicitur minus rectum, quia ad peccatum scandali actiui necessariò requiritur opus scandalizans esse malum, vel mali speciem habere. Quapropter quando in se non est malum, neque mali speciem habet, vt contingebat in actionibus Christi Domini, & Apostolorum, non censetur tunc præbere occasionem ruinæ, etsi alij inde accipiant. Passiuum scandalum est, ipsa ruina proximi, quæ aliquando dicitur scandalum Pharisæorum, aliquando pusillorum. Scandalum Pharisæorum dicitur, quia ruit proximus nulla data occasione legitima, sed ex malitia ipsius vt faciebant Pharisæi. Pusillorum scandalum est, quando ex opere alias bono, sumit proximus occasionem ruinæ, vel quia fragilis est, sicuti ex ornatu fœminæ licito, labi potest fragilis ex fragilitate, prauus ex malitia, & qui licere ignorat ex ignorantia. sic D. Basil. *in reg. breuior. interrogat.* 64.

2 Secundò, suppono tripliciter te posse ruinam proximi intendere. Primò, directè intendendo ruinam illius, quatenus ruina illius, & hoc modo dæmones nostros casus intendunt. Secundò etiam directè intendendo ad ruinam, non ex affectu vt ruat, sed quia talis ruina tibi, vel alteri vtilis est. Tertiò, intendere potes ruinam proximi indirectè, hoc est intendendo actionem, ex qua præuides proximum casurum.

3 Tertiò, suppono nunquam scandalum contingere, nisi ruina spiritualis proximi succedat, vel probabiliter timeatur successura: quando enim hæc cessant, cessat & scandalum, vt vniuersi tradunt cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 43. *art.* 1. Quod intelligendum est de scandalo, seu ruina proximi indirectè volita. Nam si directè velis proximum cadere, vel suadeas casurum, etiamsi ipse sinus futurus sit, committis peccatum scandali Quis firmior Christo Domino in subeunda morte ob redemptionem generis humani? & tamen quia Petrus *Matth.* 26 *num.* 2. 2. persuadebat ei à morte abstinere, meruit audire, *Vade post me Satana, scandalum es mihi*; quia directè malum persuadebat, etsi Petro malum esse non videretur, ac proinde credo non peccasse; procedebat enim talis persuasio ex nimio in Christum amore, neque tamen sciebat à Patre æterno esse mortem Christo imperatam. Verùm si sciret imperatam esse, neque Christum illam licitè omittere posse, & peteret omitti, quis potest dubitare peccaturum peccato scandali? Verùm si solùm intendis ruinam proximi indirectè, quatenus occasionem aliquam intendis, ex qua proximus occasionem sumere potest cadendi, si de facto non se tibi offerat probabilis illius casus, non committis peccatum scandali, vt vniuersi tradunt Doctores cum D. Thom. *suprà*

4 Ex quo fit primò, plures coram aliis peccantes excusari à peccato scandali, vel quia videntes ita sunt in bono stabiles, vt nullo modo peccatis visis censeantur ad peccatum moueri, vel ita sunt deperditi, vt peccatum aliorum nihil illos immutet. Sic optimè tradit Nauarr. *c. consideret. §. animaduerte, num.* 9. *de pœnit. & in sum. cap.* 6. *num.* 19 *&* c. 14. *n.* 28. & ex illo Sanch. *lib.* 1. *in Decal. c.* 6. *n.* 9. Salas *t.* 1. *in* 1. *tract.* 4. *disp.* 3. *sect.* 4. *n.* 84. Bonac. *disp.* 2. *de pecc. p.* 4. *q.* 1. *§. vnic. n.* 43. Plures referens Ioan. Sanch. *disp.* 46. *select. n.* 11. Fit secundò, si ex dicto, vel facto nihil aliud præter admirationem, & rumorem in videntibus excitetur, non debes censeri peccari scandalum commisisse, vt benè notauit Ioan. Sanch. *disp.* 46. *select. n.* 45. quia admiratio, rumor, & suspicio de delicto, si fundamentum præbes non est peccatum, & consequenter causa non est ruinæ spiritualis proximi.

5 Dices: Ergo si die Veneris coram aliis carnes comedas, non censeberis scandalum dare, siquidem ex illa actione potiùs excitatur in videntibus horror, & detestatio, seu admiratio conscientiæ tam perditæ, quàm propositum carnes comedendi, similiter si religiosus frequenter mulierem suspectam inuiseret, alij religiosi non inde mouenter ad peccatum, sed potiùs religiosi libertatem detestentur, & tamen scandalum censetur hic religiosus præbere; vt benè probat Nauarr. *sum. c.* 14. *n.* 31. & tradit Siluest. *verb. scandalum. q.* 2. *fin.* Ergo ad rationem scandali non est necessarium esse proximo occasionem ruinæ spiritualis, & peccati?

Respondeo, si ex supradictis casibus solùm detestatio peccati vel admiratio oriretur, & ex visitatione fœminæ à religioso facta aliquis rumor, & suspicio de delicto nasceretur; censeo nullo modo te peccato scandali peccaturũ; tradit Suar. *de char. disp.* 10. *sect.* 1. *n.* 1. Ioan Sanch. *disp.* 48. *select. n.* 45. *& clarius disp.* 46. *n.* 11. At quia tarò contingit ex supradictis actionibus non dari videntibus, aut scientibus occasionem alicuius ruinæ spiritualis, scilicet viuendi liberiùs, vel contemnendi religionem religiosásque personas: idcò regulariter dixit benè Nauarr. *suprà*, scandalum præbere, qui absque causa necessaria, vel vtili alicuius mulieris suspectæ consuetudine familiari vtitur, & qui frequenter moniales debitam clausuram non obseruantes, inuisit, ex qua visitatione frequenti populus accipit occasionem detrahendi, & murmurandi, etiamsi alioqui castè viuat, & recta intentione loca illa frequentet. Item, qui domi suæ habet aliquam mulierem, de qua populus sinistrè aliquid suspicatur. siue sit cognata, siue extranea, etiamsi alioqui nec cogitatione cùm ea peccet; quia non est præsumendum ex his actibus solam admirationem, & rumorem oriri, vel sinistram suspicionem, & locutionem, sed aliud peccatum graue, quale est religiosi status; & virtutis contemptus, & intentio liberiùs vitam agendi.

6 Quartò, suppono scandalum passiuum non aduersari speciali alicui virtuti, sed per omnia vitia vagari: scandalum enim passiuum, nihil aliud est, quàm peccatum scandalizati, quod aliquando est aduersùs temperantiam, aliquando aduersùs iustitiam, aliquando aduersùs religionem, & in hoc omnes Doctores conueniunt. Solùm de scandalo actiuo est difficultas, an speciali alicui virtuti aduersetur, sitque speciale peccatum.

7 In qua re certum est, esse speciale peccatum contrarium beneficentiæ, & misericordiæ, & ex suo genere mortale scandalum directè volitum, hoc est, ex affectu, vt proximus ruat. Hic tamen affectus deprauatus haberi potest, vel ex displicentia proximi, vel aliunde; si ex displicentia proximi habeatur, erit actus odij charitati contrarius, si tamen aliunde habeatur, quia tibi, vel alteri est vtilis ruina; tunc erit contrarius formaliter beneficentiæ, seu misericordiæ; misericordia enim inclinat miseriam à proximo remouere, quia illius malum est, neque necessarium est, vt talis remotio fiat ex complacentia ipsius, esset enim actus charitatis: sufficit si oriatur ex amore concupiscentiæ, quia scilicet tibi vtilis est, ita tradit optimè Vasquez 1. 2. *disp.* 102. *c.* 5. *n.* 14. *& cap.* 6. *num.* 19. *&* 20. & probatur ex D. Thom. communiter recepto 2. 2. *quæst.* 43. *art.* 3. affirmat enim scandalum per se, seu quo directè ruina proximi intenditur, vt malum illius, opponi correptioni, & correptio necessariò versatur directè circa spiritualis nocumenti remotionem, non ex complacentia personæ, sed alia ratione; efficitur scandalum versari circa nocumentum ipsius personæ directè intentum, non ex displicentia ipsius, sed aliunde. Quòd autem hoc sit speciale peccatum, nemini esse potest dubium: habet enim specialem deformitatem affectus ille, quo ruina proximi, vt malum illius est, intenditur. Ergo necessariò est dicendus aduersari alicui virtuti, non charitati formaliter, siquidem non est ex displicentia personæ. Ergo alteri. Ergo beneficentiæ, seu misericordiæ, quia nulla alia videtur esse, cui possit aduersari.

Dices aduersari virtuti, quam scandalizatus lædit, vt si scandalizatus ruit in libidinem, intentio, vt ruat in libidinem castitati aduersatur. Fateor quidem castitati aduersari, sed dico habere præterea supradictam malitiam contrariam charitati, seu beneficentiæ, & misericordiæ. Nam intendere huiusmodi ruinam spiritualem, quia malum proximi est, est specialis deformitas, & contraria castitati, quia ille finis formalis non magis opponitur castitati, quàm iustitiæ. Ergo assignare debemus aliquam virtutem, cui specialiter opponatur, quæ non apparet alia præter beneficentiam, & misericordiam.

8 Ex quo fit, si verbis, vel factis aliquem moueas ad peccatum ea intentione deprauata, quia malum illius est, non solùm te esse obligatum confiteri peccatum, ad quod mouisti, sed illam deprauatam intentionem. Sic Sanch. *l.* 1. *in Dec. c.* 6. *n.* 3. 6. *&* 8. Vasq. 1. 2. *disp.* 102. *c.* 5. *n.* 5. *&* c. 4. *n.* 20. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 4. *§. vnic. num.* 3. *vers. hinc colligitur.* Quòd si illa deprauata intentio fuit ex displicentia personæ, à fortiori teneris id exprimere, quia talis intentio aduersatur tunc charitati, estque actus specialis odij proximi, vt benè Vasq. Sanch. *suprà*.

PVNCTVM VII.

An inducere aliquem ad veniale peccatum, ea intentione deprauata, quia malum illius est, esse possit veniale peccatum.

1 *Negant aliqui. Sed eorum ratio infirma est.*
2 *Efficacior ratio proponitur.*
3 *Contraria sententia, scilicet talem affectum esse posse peccatum veniale, approbatur.*
4 *Satisfit fundam. n.* 2. *adducto.*

1 REspondet Vasq. 1. 2. *disp.* 102. *c.* 7. *n.* 23. *&* 24. Ægid. de Coninch. 2. 2. *disp.* 32. *dub.* 5. *n.* 53. *non posse*. Ratio esse potest, quia velle directè alicui veniale peccatum, est velle illi grauius nocumentum quolibet alio bono temporali, cùm peccatum veniale quolibet alio temporali nocumento præferendum sit.

Sed hæc ratio infirma est, probaret enim non solùm te peccare mortaliter, quando directè induceres ad peccatum veniale ex affectu damnificandi proximum, sed etiam quando huiusmodi affectum non haberes, siquidem tunc causa es proximo grauioris damni quolibet alio temporali. Item probaret, omittentem recitare breuem aliquam orationem ex iustitia debitam peccaturum mortaliter, quia priuat proximum emolumento

grauiore quolibet bono temporali. Non enim metienda est grauitas, vel leuitas huius obligationis, ex grauitate materiæ spiritualis, comparatione temporalis. Nam secundùm hanc comparationem certum est leuissimum damnũ spirituale præferendum esse cuilibet temporali. Sed consideranda est materia secundùm se, & videndum, an in suo ordine sit grauis, vel leuis: cùm autem peccatum veniale in genere damnorum spiritualium leue sit, efficitur ex hac parte non posse esse peccatum mortale.

2 Mihi tamen aliunde difficultatem ingerit. Fateor namque inducere aliquem ad peccatum veniale, veniale solùm esse: at inducere ex affectu illum damnificandi, graue esse videtur, quia talis affectus non videtur posse prouenire nisi ex odio Dei, aut proximi, aut ex desiderio placendi dæmoni. Ex quocunque autem horum affectuum proueniat, grauem deordinationem continet. Ergo: Dices posse prouenire ex affectu vindictæ, quo appetis alium maculari peccato veniali, quia malum illius est. Item potest prouenire ex displicentia personæ, quæ non videtur grauem malitiam continere. Sed contrà, quia illa displicentia, & ille appetitus contrarij sunt charitati, vel misericordiæ virtuti directè. Ergo habent deordinationem grauem: sicut enim transgressio alicuius leuis præcepti ex contemp. illius mortale est ex communi sententia; ita inductio ad veniale ex voluntate Damnificandi proximum, mortale erit. Item, si pecces venialiter ex contemptu alicuius beneficij à Deo accepti, ingratitudinem formaliter committis, & tamen ille contemptus mortalis est. Ergo etiamsi ad veniale inducas, si tamen inducas ex affectu damnificandi proximum, talis affectus mortalis erit, est enim diaboli proprium.

3 Nihilominus à communi sententia affirmante peccatum veniale esse talem affectum deprauatum recedendum non est, docet Diuus Thomas 2.2. *quæst.* 43. *artic.* 4. Nauarr. *cap.* 14. *nu.* 29. Azorius *tom.* 1. *iustit. moral. lib.* 4. *cap.* 20. *quæst.* 3. Bonacina *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *part.* 2. §. *vnic. n.* 10. Suarez *de charit. disp.* 10. *sect.* 1. *num.* 4. Sanchez plures referens, *lib.* 1. *in Decal. cap.* 6. *nu.* 10. Lorca 2.2. *quæst.* 43. *in sum. quæst. nu.* 6. Salas. 1.2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *n.* 142. *vers. sed hæc.* Et ratio est, quia talis affectus non videtur habere obiectum graue, quia solùm habet pro obiecto damnificationem proximi non grauem: sed leuem: sicuti si velles Petrum aliquo veniali peccato infici, & ex hoc affectu persuaderes illi dicere verbum otiosum, talis persuasio ex supradicto affectu non videtur vllo modo grauis esse. Non enim grauis est ex obiecto ad quod persuades, cùm hoc sit verbum otiosum, neque etiam ex ratione formali persuadendi, cùm hæc solùm sit peccatum veniale.

4 Neque obstat ratio contraria. Concedo enim affectum damnificandi proximo in aliquo veniali peccato etiam ex displicentia personæ posse esse veniale, sicuti suprà diximus de contemptu præcepti leuis. Contemptus verò beneficij à Deo accepti grauis semper est, quia tacitè Deus contemnitur, cui summa reuerentia debetur, quod in hominibus aliter contingit.

PVNCTVM III.

An si velis, vel inducas proximum ad peccatum, non quia malum illius est, sed quia tibi, vel alteri est vtile, pecces peccato speciali scandali.

1 *Certum est te peccare eadem specie peccati, qua proximus peccat, & obligatum esse in confessione manifestare.*
2 *Proponitur quædam obiectio, an teneatis ad restitutionem, si malo exemplo ad furtum induxeris? Et sit illi satis.*
3 *Si aliquem prauo exemplo, vel consilio ad furtum incites, simulque cum illo fureris, obligatus es totum in confessione manifestare.*
4 *Quid dicendum de peccatis, quæ sine complice patrari non possunt: An teneatis inductionem manifestare. Resoluitur vt probabilius te obligatum esse.*
5 *Plures DD. affirmant esse speciale peccatum, talem inductionem aduersùs virtutem misericordiæ. Et quibus probent.*
6 *Plures alij DD. censent non esse speciale peccatum scandali.*
7 *Pro resolutione præmittitur te posse dupliciter virtuti contrariari. Primò, eius præceptis. Secundò, eius fini.*
8 *Ex tali inductione contrarius es obligationi charitatis, & misericordiæ, non tamen eius formali obiecto.*
9 *Aduersùs quamlibet virtutem dupliciter peccare potes omissione actus debiti, vel illi contrario. Et quæ sit hæc differentia.*
10 *Soluuntur ex dictis fundamenta vtriusque sententiæ.*

1 CErtum est apud omnes, si velis, vel consulas proximo aliquod peccatum te peccare eadem specie peccati, qua ipse proximus peccat; quia illud intendis. Deinde etiam est certum, si tuo exemplo alium ad peccandum incites, specialem malitiam contrahere necessariò in confessione manifestandam, quia saltem indirectè vis proximi peccatum, illiusque es causa moralis. Ex quo mihi videtur pro certo habendum te peccare illa specie peccati, qua peccat is, cui malum exemplum præbes, quia illud peccatum tibi est voluntarium: sic Vasquez alios referens, 1. 2. *disp.* 102. *c.* 7. *n.* 33. Bonacina *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *part.* 2. §. *vnic. n.* 12. Azorius *tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 20. *q.* 6. *fine.* Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. c.* 6. *n.* 4. *& seqq.* esto contrà teneat Salas. 1.2. *tom.* 2. *tract.* 23. *disput.* 5. *sect.* 15. *n.* 134. Nec refert induxeris, ne opere aliàs bono, vel de se malo; nam quomodocumque inducas, & pertrahas proximum ad peccatum, peccati proximi reus eris, quia illius es causa, vt bene probat Valentia 2. 2. *disp.* 3. *q.* 18. *part.* 2. Vasquez *suprà c.* 1. *n.* 1. & 2. Sanchez *n.* 2. Lorca *q.* 43. *art.* 6. *disp.* 56. *n.* 5. asserens contrarium esse improbabile.

2 Dices: Ergo si proximus peccat peccato iniustitiæ, v. g. furti, vel homicidij, & tu consilio, vel opere, aliàs præmo, illius fuisti causa, teneberis damna ex tali furto, vel homicidio reparare, siquidem illorum fuisti causa, peccando, inquam, contra iustitiam.

Respondeo, si consilio, vel mandato, illorum causa fuisti, non est dubium te teneri, quia tunc directè cooperatus fuisti furto, vel homicidio. Item si subministrasti materiam, vt gladium, scalam, aliámve actionem furto, vel homicidio concurrentem absque iusta causa: sic Valent. 2.2. *disp.* 5. *qu.* 21. *part.* 4. *vers. vnde ad argum.* Sotus *lib.* 4. *de iustit. q.* 7. *art.* 1. *ad* 1. Arag. 2.2. *q.* 62. *art.* 5. *ibi.* Salon. *controuers.* 2. Bannes *dub.* 2. Sanchez alios referens. *lib.* 1. *in Decal.* 7. *n.* 19. At si solùm prauo exemplo ad furtum induxeris, non videris te teneri restituere, quia is cui damnum est illatum, ius non habet te obligandi abstinere ab actione, ex qua alius tertius sumit occasionem malum inferendi; peccat tamen contra iustitiam, quia ad hoc peccatum sufficit, si indirectè malum proximi intendatur, seu occasionem illius dederis, sicuti si absque causa iusta induceres aliquem, vt tibi sub vsuris mutuaret, peccares contra iustitiam, non quia tibi facis iniuriam, nemo enim se lædere potest, vt dixit Arist. 5. *Ethic. c.* 6. Sed quia ex occasio, vt alius tibi faciat; at non teneris restituere, quia tibi obligari non poteras. Ergo bene poteris prauo exemplo contra iustitiam peccare, quin obligeris restituere: & ita tenet Vasquez *disp* 102. *c.* 7. *n.* 21. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. c.* 6. *nu.* 5. Suarez *de char. disp.* 10. *de scand. sect.* 2. *n.* 9. Bonac. *de restit. disp.* 1. *q.* 2. *pag.* 12. *n...& disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *pag.* 2. §. *vnic. n.* 40.

3 Hinc infertur, si aliquem consilio, vel prauo exemplo ad furtum incites, simúlque cum illo fureris, teneris in confessione dicere non solùm te furatum esse, sed etiam ad furtum, quod re ipsa sequutum fuit, aliùm induxisse. Probatur manifestè, quia furtum tuum esse poterat, quin alterum induceres. Ergo ex manifestatione à te facti, non manifestatur inductio, & peccatum alterius, cuius fuisti causa. Azor. *tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 16. *quæst.* 2. 3. & 4. Vasq. 1.2. *d.* 102. *c.* 3. *n.* 5. Sanchez *c.* 6. *n.* 6. Ægid. de Coninc. 2.2. *disp. d.* 5. *n.* 56.

4 Solùm de peccato, quod sine complice patrari non potest est difficultas, an tenearis in confessionem manifestare, v. g. si induxeris aliquem ad tecum fornicandum, an tenearis in confessione manifestare inductionem, vel sufficiat dicere te fornicatum esse? Ratio difficultatis est, quia talis inductio ad peccatum subsecutum refertur. Ergo manifestato peccato ea quæ ad ipsum referuntur, censeri debent manifestata: ideò enim actus, osculæ, & amplexus præcedentes coitum non obligamur ex communi sententia manifestare coitu subsequuto, quia ex manifestatione coitus censentur alia manifestata. Et præterea, quia tota malitia horum actuum sumitur ex obiecto, cuius sunt dispositiones, sed similiter tota malitia inductionis sumitur ex actu ad quem inducit. Ergo manifestato actu, inductio debet censeri manifestata: & ita tenet Vasq. *de pœnit. quæst.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *& dub.* 5. *num.* 34. & est probabile. At probabilius est te obligatum esse manifestare, quia manifestata copula non manifestatur inductio, cùm fieri possit absque inductione, vt regulariter in fœmina contingit, quæ non inducit, sed est inducta. In viris autem, quia regulariter inducunt, fortè hanc inductionem non erit opus manifestare, quia subintelligitur, cùm contrarium non exprimitur: sic Sanch. *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *n.* 14. *fine.* Ægid. de Coninch. *disp.* 32. *dub.* 5. *num.* 55.

5 Quocirca solùm est difficultas, an supradictum consilium, vel inductio indirecta, sit speciale peccatum scandali contrarium virtuti charitatis, & misericordiæ.

Plures DD. affirmant etiam esse speciale peccatum scandali aduersùs beneficentiam, vel misericordiam, ita Suar. *de charit. disp.* 10. *sect.* 2. *n.* 3. Nauarr. *in man. c.* 6. *nu.* 19. Valent. 2.2. *disp.* 3. §. 18. *pag.* 2. Ægid. de Coninch. *disp.* 31. *dub.* 5. *art... n.* 45. Salas. 1.2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 15. *n.* 132. *& n.* 127. plures pro hac sententia refert, qui bene possent explicari de generali scandalo, & non specialis limitat tamen Salas, *num.* 133. suam sententiam, vt solùm sit speciale peccatum scandali, quando efficaciter proximum ad peccatum pertraheres taliter, quod difficillimum esset non consentire. Vnde dicit, si sollicites mulierem etiam nuptam ad peccatum, non intendendo vt finem, ruinam ipsius non habere, speciè necessariò confitendam, si mulieri non esset difficillimum sollicitationem respuere. Probant supradicti Doctores suam sententiam, quia sufficit ad contrahendam aliquius peccati malitiam, si illud intendatur; cui illa malitia est necessariò coniuncta. Vt si intendas fornicationem cum vxorata, peccas iniustitiæ peccato, quia intendis aliquã actionẽ cui iniustitia est annexa: sed cuilibet peccato proximi est cõiunctũ damnũ ipsius, in quo scandalũ cõsistit. Ergo

intendens

intendens peccatum proximi, peccas peccato scandali. Et confirmo: si consulas alicui iniustitiam, vel libidinem, non est dubium quin consulas, quod malum illius est: Ergo non solùm peccas contra iustitiam, vel temperantiam, sed aduersus charitatem, vel misericordiam. Probo consequentiam, quia charitas, vel misericordia te obligat succurrere proximo in necessitatibus tam spiritualibus, quam corporalibus. Neque ad satisfaciendum huic obligationi necessarium est, vt succurras proximo ex intentione subleuandi eius miseriam, sed quomodocunque succurras, satisfacies obligationi, sicuti aduersus illam peccas ex quocunque fine succurrere ommittas. Ergo etiam ex quocunque fine damnum temporale, vel spirituale proximo inferas; peccabis aduersus misericordiam, quia misericordia efficacius te obligat, ne proximo damnum inferas, quàm vt illi in necessitatibus subuenias. Item tota malitia scandali sita est in actu externo inducente proximum ad peccandum: sed hic actus externus eodem modo inducit ad peccatum, siue procedat ex intentione ruinæ proximi, siue illa intentione careat. Ergo peccatum scandali non pendet ab hac intentione. Denique si scias ex aliqua actione tibi imminere mortem, peccat contra charitatem sui, si illam faciat. Ergo à fortiori peccabit contra charitatem sui sciens ex aliqua actione sibi mortem animi imminere: Sed charitas proximi eodem modo obligat. Ergo ex illa teneris nihil facere, quod in damnum proximi grauior cedat, Ergo aduersus charitatem peccas proximum scandalizando.

6 Cæterùm alij plures Doctores censent non esse speciale peccatum scandali; sed solùm generale, atque adeò consulentem alicui, vt peccet non peccare alia specie peccati præter illam in qua est peccatum, ad quod consulit. v.g. Persuades alicui fornicationem, peccas aduersus temperantiam, non aduersus charitatem, aut misericordiam, si ruinam proximi formaliter non intendis: & à fortiori si ex tua actione, siue mala siue speciem mali habente, ipse proximus sumat occasionem peccandi. non peccas alio speciali peccato præter illud, in quo ipsa actio est, & in qua est peccatum, ad quod inclinat: sic docet, & latè probat Vasq. 1. 2. d. 102. cap. 4. & seqq. Sanch. *lib. 1. cap. 6. num. 3. Azor. tom. 1. lib. 3. instit. cap. 7. quæst. 1. fine & cap. 20. quæst. 6. fine & 2. 1. lib. 12. cap. 16. quæst. 2. &* 4 plures refert Salas *tract. 1. 3. d. 5. sect. 15. num.* 124. & valde probabile reputat Bona. *de peccat. d. 2. quæst. 4. p. §. vn. nu. 13. vers. mihi tamen*: & est sententia expressa D. Thom. 2. 2. *quæst.* 43. *art. 3.* vt bene probat Vasq. *suprà.*

Probatur primò, quia si malum proximi specialiter non intendatur non potest lædi positiuè virtus beneficentiæ, & misericordiæ: beneficentia enim non respicit pro obiecto proprio ipsius proximo benefacere, sed benefacere illi, quia bonum illius est, & misericordia non respicit pro obiecto remotionem mali à proximo vtcunque, sed quatenus illi malo. Nam remouere malum, & benefacere proximo, æquè est obiectum charitatis, ac misericordiæ, gratitudinis, & aliarum virtutum. Ergo vt hæ virtutes distinguantur, necessariò concedendum est, misericordiam intendere subleuare miseriam proximi, quia talis subleuatio bona illi est. Ergo actus, qui positiuè debet opponi huic virtuti, necessariò debet esse actus, qui velit miseriam proximo inferre, quia mala illi est. Secundò probo, ab inconuenienti, quia sequeretur ex opposita sententia consulentem alicui fornicationem grauius peccare, quàm ipse, qui fornicatur. Nam qui fornicatur solùm aduersùs temperantiam peccat; at qui consulit, non solum aduersùs temperantiam, sed etiam aduersùs misericordiam, vel charitatem peccat. Ergo grauius peccat. Peccat inquam aduersùs temperantiam, quia est causa fornicationis alterius, & peccat aduersùs misericordiam, vel beneficentiam, quia damnum infert. Ergo grauius. Item si solùm ad contrahendam malitiam oppositam alicui virtuti sufficit velle obiectum, quod illi est materialiter contrarium, vt in præsenti sufficit, vel damnificare Petro, non quia damnum illius est, sed qua mihi est vtile; quod obiectum solum est materialiter contrarium virtuti beneficentiæ, & misericordiæ, & charitatis; efficitur sanè consulentem alicui furtum, peccare & peccato iniustitiæ, quod de se constat, & peccato maleficentiæ, & immisericordiæ, & ingratitudinis, si sit benefactor, & odij aduersùs charitatem, quia illud obiectum potest esse obiectum materiale omnium illarum virtutum. Deinde sequitur fornicantem, seu intendentem fornicari ex affectu voluptatis, peccare alia peccatis specie præter intemperantiam, scilicet aduersùs charitatem, & misericordiam, quia sibi malum infert, & aduersus gratitudinem Deo debitam de beneficentiâ accepta. Ergo ne sic multiplicentur peccata, dicendum est tam consulentem fornicationem, quàm illam committentem non peccare aduersùs charitatem, neque aduersùs misericordiam, quoties malum, quatenus malum est, non intenditur.

7 Pro resolutione aduerte dupliciter te posse alicui virtuti contrariari; Primò, si contrarius sis eius præceptis, & obligationibus. Secundò si contrarius sis non solum eius præceptis, sed etiam eius formali obiecto. Explico exemplis: Charitas Dei & proximi te obligat illos non offendere, si autem illos offendis, aduersus charitatem peccas: at eius formali obiecto contrarius non es, nisi tali offensam ex displicentia Dei, vel proximi velis. Item virtus obedientiæ te obligat præceptis superioris obedire, vnde si illam violas, aduersus obedientiæ obligationem facis; at non facis aduersùs formale obiectum ipsius, nisi ea violes, quatenus præcepta sunt, & consequenter non facis aduersùs ipsam virtutem formaliter. His positis.

8 Dicendum est, cùm alium tuo exemplo ad peccandum inducis, te peccare contra obligationem charitatis Dei, & proximi, & contra obligationem misericordiæ, & contra obligationem obedientiæ Deo debitæ, & contra obligationem gratitudinis ob beneficia accepta; quia hæc sunt species, & circunstantiæ generales omnium peccatorum, in quo cum prima sententia cõueniõ. At non peccas contra formale obiectum charitatis, seu misericordiæ in quo secunda sententia mihi placet. Nam ad peccandum contra formale obiectum charitatis Dei, vel proximi, non sufficit facere illi malum, sed insuper requiritur, vt illi fiat ex displicentia personæ. Sunt enim aliquæ virtutes, quæ in voluntate consummantur, qualis sunt charitas, obedientia, gratitudo, misericordia. Vt ergo iis vitia contrarientur formaliter debent esse ex contrario motiuo, obiecto, circa quod ipsæ virtutes procedunt. Explico. Ex gratitudine obligaris Deo seruire ob beneficia accepta; Vt igitur gratitudinis actum exerceas, debes seruitia præstare in beneficij accepti, gratiam, & recognitionem: aliàs non eris formaliter gratus. Item obligat te obedientia mandatis superioris obedire; at si vis formalem actum obedientiæ exercere, debes obedire superiori, quia tibi præceptum imponit. Sic ergo dicendum est de actibus contrarijs his virtutibus: si enim peccas post beneficium, & gratiam acceptam, obligationem gratitudinis violas; quia contra obligationem debitam ex gratitudine facis; at non te opponis gratitudini formaliter, quia ad hoc necessarium erat, vt ex contemptu beneficij, & gratiæ accepræ peccares, vt docuit D. Tho. 3. *p. q.* 88. *art.* 4. & pluribus relatis Vasq. *suprà. c.* 5. *n.* 4. Item inobedientia formalis non est, quoties præcepta superioris transgrederis; aliàs omnia peccata essent inobedientiæ formales, sed tunc est, quando transgrederis præceptum ex intentione transgrediendi seu contradicendi superioris mandato, sicuti neque obedientia formalis est, nisi quando obedis præcepto ex intentione obediendi te superiori: ita docuit D. Tho. 22. *q.* 104. *a.* 2. *ad* 1. Inobedientia tamen est, & contra obligationem obedientiæ facis, ita similiter non peccas peccato contra beneficentiam, & misericordiam formaliter, quando ruinam, hoc est, peccatum proximi intendis, nisi intendas, quatenus ruina, & malum illius est; quia alio modo misericordiæ, seu charitati formaliter non opponitur. At verè contra obligationem charitatis, & misericordiæ facis. Secus est de aliis virtutibus, quæ in opere externo consummantur, vt iustitia, pietas, temperantia, & aliæ similes; cum enim iustitia non respiciat, nisi æqualitatem, quandocumque aliquis æqualitatem constituit, motus ob honestatem ipsius actum iustitiæ elicit, sic quoties inæqualitatem constituit, iniustitiam formaliter committit. At non est sic in misericordia, charitate, obedientia, & gratitudine quæ necessariò respiciunt propria obiecta sub aliqua ratione formali.

9 Rursus aduerte dupliciter te posse peccare aduersus aliquam virtutem, vel omittendo actum debitum, vel positiuè contrarium efficiendo: si per omissionem pecces, non requiritur vt sub motiuo contrario virtuti operaris; quia virtutes non semper imperant actus proprios ipsius, sed obiectis materialibus contentæ sunt. Non enim cùm tibi imperatur ieiunium, imperatur abstinentia sub motiuo temperantiæ, vel sub motiuo obedientiæ: solùm enim abstinentia secundùm se tibi imperatur. Quare etsi malo fine ieiunes, præcepto satisfacis, vt diximus. Item cùm ex virtute misericordiæ, vel charitatis obligaris Petro necessitatem patienti subuenire, non obligaris subuenire ex motiuo charitatis, vel misericordiæ: quia non obligaris actum internum misericordiæ, vel charitatis elicere, sed actum externum, qui est subuentio necessitatis, qui idem est, siue hoc, siue illo fine fiat; ac proinde benè poteris peccare omissione aduersùs charitatem vel misericordiam, quin destruas obiectum formale harum virtutum. Secus verò dicendum esset, si peccares per actum contrariè oppositum charitati, vel misericordiæ, quia tunc deberes operari ex contrario motiuo illius.

10 Fundamenta vtriusque sententiæ ex dictis manent soluta. Prima enim sententia solùm probabat illum actum scandalosum contrarium esse charitati proximi, misericordiæ, aliisque virtutibus: quod credo esse verissimum quoad obligationem harum virtutum, tametsi non sit contrarius earum formali obiecto, quod ad peccatum non requiritur, quia ad peccandum contra aliquam virtutem minus necessarium est, quàm ad operandum ex illa. Secunda sententia solùm probabat inductionem illam ad peccatum non esse formaliter contrariam charitati, quod fatemur libenter; at quia est contraria eius obligationi, hoc sufficit, vt absolutè contra illam sit, & talis actus dici possit contra charitatem esse. Neque obstat vnicum actum plures malitias habere, & pluribus virtutibus esse contrarium, quia hoc non est inconueniens in circunstantiis generalibus omnium peccatorum. Neque inde fit consulentem fornicationem grauiùs peccare quàm fornicantem, quia esto contra temperantiam peccet, at non ita directè, ac ipse fornicator. Item etsi peccet contra charitatem proximi, ipse fornicator peccat contra charitatem sui.

vocet amasium talí hora, & sic vocatum capiat, & puniat, vt videre est in Azeued. *lib. 8. recopilat. titul. 20. leg. 2. num. 17.* & alij ab ipso relatis. Sed ea Doctorum iudicio submitto.

PVNCTVM VI.

Vtrùm pecces peccato scandali, si parato graue peccatum committere; suadeas committere leuius.

1 *Si recta via possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo, non licet tibi minus peccatum suadere.*
2 *Determinatum occidere Petrum non licet tibi ad vulnerationem Pauli incitare.*
3 *Quid, si Paulus pro conseruanda vita Petri teneretur propriam exponere, vel saltem suas diuitias, posses ne consulere tunc hoc minus malum? Resolutur te non posse.*
4 *Determinatum vni ex pluribus iniuriam inferre, non licet tibi inclinare in aliquem aliorum, tametsi minus damnum, quàm alij patiantur.*
5 *Determinato perpetrare graue malum, licet tibi materiam minoris mali proponere.*
6 *Ponitur prima sententia, licere persuadere minus malum parato maius committere.*
7 *Proponitur secunda sententia negans.*
8 *Parato grauius, & leuius peccatum committere, licet tibi ad leuius persuadere, & in hoc sensu admittitur. Prima sententia.*
9 *Si paratus non sit leuius peccatum committere, non tibi est licitum ad illud persuadere, etiam sub fine, vt à maiori desistat.*
10 *Satisfit argum. num. 6. adducta.*
11 *Quid, si volenti furripere nummos pauperi roges, vt in diuite furripiat, non determinando diuitem? affirmant plures licitum esse.*
12 *Sub distinctione respondetur.*
13 *Teneris ratione huius concilij restituere, tametsi contrarium sentiat Sanch.*

1 VT certa ab incertis seperemus, Primò certum, est, te non posse minus malum suadere, si alia via possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo. Quia tunc simpliciter non erat necessaria suasio illius minoris mali, cùm alia via honesta grauius euitari possit: & ita tenet expresse Mol. *2. tit. de iust. tract. 2. disp. 935. §. hac tamen conclusione.* Thom. Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. num. 15.* & 21. Lessius *l. 2. de iustit. c. 13. l. 23. n. 19.* neque vllus in hac parte dissentit.

2 Secundò, certum est, determinato occidere Petrum, nullo modo licere consulere, vt Paulum eius consanguinem enecet, vel percutiat, & volenti à Paulo furari centum persuadere, vtá Ioanne quinquaginta furetur, quamuis contra teneat Vasq. *in opusc. de scandalo dub. 2. numero 14. §. mihi tamen videtur.* Quia sic consulens infert tertio damnum, quod ipse non tenebatur subire; non enim tenebatur diuitias suas offerre, vt alterius indemnes seruaret, neque vitam suam exponere, vt alterius vitam conseruaret. Ergo si medio tuo consilio causa es illius damni, profectò peccas, & ad restitutionem teneris: & hac ratione plures condemnant factum Loth, qui Sodomitis volentibus irruere in hospites, obtulit filias struprandas, non enim iniuria filiarum debebat prauam voluntatem Sodomitarum auertere, & ita tradit Lessius *lib. 2. c. 13. dub. 3. num. 20.* Petr. Nauarr. *l. 5. de restitut. cap. 4. numero 24. in secunda edit.* Mol. *suprà.* Sanch. plures referens. *numero 4.*

3 Dices. Ergo quando Petrus tenetur suam vitam vel diuitias exponere, vt grauissimum damnum alicuius euitaretur, posses volenti hoc grauissimum efficere, persuadere, vt Petro diuitias vel vitam auferat, quia de hac persuasione conqueri non potest, cum ex illa non obligetur damnum aliquod pati, quod ipse alias pati obligatus non esset? Concedit Vasq. *in opusc. de scand. dub. 2. fine.* Nauarr. *l. 3. cap. 4. notab. 4. num. 23. in secunda edit.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. num. 24.* Bonac. *de restit. disp. 1. quæst. 2. pag. 7. n. 14.* Lessius *n. 21.* Sed credo contrarium esse probabilius: nam esto Petrus teneatur vitam, vel diuitias suas exponere ad vitandum graue reipublicæ damnum: at ipse inferens non potest illi tale damnum efficere, sed peccat grauiter. Ergo tu non poteris consulere talem damni illationem, ad summum enim poteris materiam minoris peccati proponere, vt statim dicemus, non ad illam inclinare.

4 Sed quid si dubius sit aliquis, cui debeat iniuriam inferre, determinatus tamen inferre vni illorum, poteris ne suadere, quod minus est, v. g. Determinatus est furari, vel à Petro diuite, vel à Paulo paupere licebit ne tibi consulere, vt Petro diuiti furetur? Respondeo licitum tibi esse solùm in genere consulere, minus peccatum esse à diuite, quàm à paupere furari, & casu quo ipse determinatus sit furari, peccatum minus cõmittat: in hoc enim nulla apparet turpitudo, cùm alterius voluntati determinationem electionis etiam minoris mali relinquas. Verùm non poteris consulere, vt à diuite furetur, & pauperem relinquat; quia huius furti determinati causa eris, quod furtum fortè non foret, si tuum consilium non adesset, eáque de causa dices de re meritò conqueri potest, tui causa illi damnum factum esse, fortè non faciendum; & ita tenet Nauarra, & Sanch. *suprà.* & Lessius *l. 2. cap. 13. dub. 3. n. 22.*

5 Tertiò, Certum est determinato perpetrare graue malum, licitum esse materiam minoris mali proponere, vt sic retrahatur à maiori malo committendo. v. g. Sodomiam intentanti, licebit tibi fornicationis materiam proponere, & determinato homicidium facere, vt bona furetur, licebit tibi proponere, quo modo exercendo vsuras possit bona consequi, quia hanc propositionem non inducis directè ad fornicationem, neque ad vsuras, sed solùm viam ostendis, qua grauius peccatum euitari possit, & licèt via mala sit, at tu non inclinas, vt illac pergat, sed solùm dicis illam esse viam grauioris peccati vitandi. quod verum est; & ita tenet Couarruu. *4. decret. 1. p. cap. 4. in princ. n. vlt. ad finem.* Caiet. *2. 2. q. 78. artic. 4. notab. 3. ad finem.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 21. p. 4. §. & hoc ipsum.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 19.* Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 22.* & Doctores statim referendi. Et in hoc sensu excusant plures factum illud Loth. *Genes. 19.* Dicunt namque Loth, solùm in oblatione filiarum obtulisse nefandis illis viris materiam expendendæ libidinis minorem illa, quam ipsi intentabant: at nullo modo persuasisse, aut consuluisse, vt facerent? id enim prauæ illorum voluntati reliquit: & probabile est ita Loth excusari posse, ex animi perturbatione, qua non attendit parentum obligationem esse tuendi pudicitiam filiarum, neque eas tanto periculo exponendi, vel quia solum ad declarandam immunitatem sceleris, quod Sodomitæ intentabant, obtulerit filias, non quia intelligeret inde eas alicui periculo exponi: sicuti soles dicere iracundo Interfice me, & ne illi damnum faciat non intendis, vt te interficiat, sed solùm declarare affectum, quem habes retrahendi alterum à peccato. Excusari autem debere Loth à peccato in hoc facto, mihi certum apparet: & *2. Petri 2.* vbi nominatur Loth iustus, cùm è Sodomis eductus fuit, quo tempore filias obtulit. Signum ergo est in tali oblatione mortaliter non peccasse,

6 Difficultas ergo est, an determinato graue peccatum facere liceat expresse consulere, & persuadere, vt minus efficiat, si alia via diuerti non potest? Prima sententia tenet id licere, quia non persuades minus malum absolutè, sed sub conditione, quod aliud grauius sit effecturus. Sed casu quo grauius sit effecturus, bonum est illi persuadere, vt minori malo contentus sit, quia in hoc vtiliter eius, & Dei negotium geritur. Ergo non peccas, & ita tenet Sanch. plures referens, *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 15.* Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 19.* Rebellius, *lib. 2. q. 13. sect. 4. num. 21.* Mol. *t. 2. disp. 335. n. 3. & tom. 3. tract. 2. disp. 730. n. 3.* Bonac. *cum aliis d. 1. de restit. q. 2. p. 7. n. 8.* Vasq. *in opusc. de scand. dub. 1. & 2.* Vasq. lequitur, & quasi transcribit omnia, quæ de scandalo affert Basil. de Leon. *lib. 5. de matr. cap. 18. §. 5. n. 26.* & videtur esse sententia D. Aug. relati *in cap. si quod verius est, 33. q. 2.* vbi loquens de volente occidere vxorem, & ducere concubinam, dixit vtrumque nefarium esse, nec debere vnum pro altero perpetrare, sed vtrumque vitare, sed si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Ecce qua ratione Augustinus consulit minus malum parato maius facere.

7 Secunda sententia docet nullo modo licere minus malum consulere parato maius efficere. Quia illud consilium & de minori malo absolutè est de malo: comparatiuum enim supponit positiuum, sed consulere absolutè malum, est illicitum. Ergo. Secundò, electio libera leuioris mali nunquam est licita, quantumcumque à determinato grauius committere. Ergo nunquam erit licitum consilium illius. Consilium enim nunquam potest licitum esse de materia, quæ nunquam potest esse licita: & ita tenet Caietan. *2. 2. quæstione 78. art. 4. notab. 3. ad finem.* Couarruu. *4. decret. 1. part. capite 4. in princ. n. vltim. ad finem.* Sylvest. *matrimonium 7. quæst. 5. dicto 9.* Eman. Saa. *verbo peccatum. num. 8.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 21. p. 4.* Conrad. *de contract. lib. q. 26. corol. 1. & 2.* quæ infert ex *2. concluſ.*

8 In hac re primo dicendum existimo priorem sententiam esse veram, si consulas, & persuadeas minus malum ei, qui non solùm grauius, sed etiam minus paratus erat efficere; quia in tali non consulis ad minus malum, sed ad caeteri am præcisè maioris; neque determinas delinquentis voluntatem ad minus malum, sed potius retrahis à graui committendo: quod hoc exemplo manifestatur. Determinatus erat Petrus occidere Franciscum, vt ab illo furetur pecunias, persuades, vt contentus sit furto, relinquat occasionem, intendit occidere, rogas, vt contentus sit vulnerare: in hoc enim consilio nemini damnum inferes, non Petro, siquidem curas ne tot criminibus eius anima maculetur, neque Francisco, cùm vtiliter eius negotium facias. Ex quo fit licere tibi non solùm consulere furtum Petro in illo casu, sed ad eam actionem materialiter sumptam adiuuare, eo quod non adiuues in actione, quæ de se illicita & mala sit, sed potiùs, vt à re procedit, bona & honesta est, siquidem procedit ex tacito, & præsumpto consensu domini, qui vt mortem euitet, cenetur tibi facultatem donare adiuuandi furem, vt tali adiutorio impedia-

ne

PVNCTVM IV.

An ex peccato publicè facto malitia scandali oriatur?

1 *Proponitur, ratio dubitandi.*
2 *Peccatum publicum malitiam generalem scandali habet.*
3 *Peccatum publicè tenetur in confessione hanc circumstantiam manifestare.*
4 *Si tuo facto nullum scias mouendum ad peccatum, vel solùm mouendum ad veniale, non peccas nisi venialiter.*

1 RAtio dubitandi est, quia tunc nescis quis mouendus sit ex prauo tuo exemplo ad peccatum, quæ peccata occasione tui prauiexempli efficienda sint. Ergo prauum tuum exemplum scandali malitiam habere non potest. Probo consequentiam, quia nullam malitiam contrahere quis potest, quin prius illam cognoscat & sibi repræsentetur: cum autem nulla malitia tibi specialiter repræsentetur, nullam specialiter contrahis: dicere autem, quod omnes malitias contrahis videtur ridiculum. Item certum tibi esse potest non omnes videntes esse mouendos ex tuo peccato ad peccatum, sed ad summum aliquos: nescis tamen qui sint. Ergo Tale scandalum, neque speciem, neque numerum peccati habet determinatum: & videtur ita sentire. Nauarr. *sum. cap.* 14. *num.* 33. Vbi ad peccatum mortale requirit certam aliquam personam esse inducendam, neque sufficere (inquit) credere aliquem generaliter peccaturum. Sicuti nec sufficit ad peccatum suspicari aliquem malè viuere in aliquo oppido, etsi nulla sit ad malè suspicandum ratio, *cap. Offitij de electione.* Esset tamen, si in particulari de aliquo malè suspicaretur.

2 Nihilominus dicendum omnino est peccatum publicum malitiam generalem scandali habere; quia negari non potest de se mouere ad malum, & ad contemnendam virtutem & liberiùs viuendum, & per accidens omnino esse, si nullus ex illo moueatur, per se tamen est, vt aliqui moueantur. Ergo iam peccans causa est huius mali. Quod autem in particulari nescias; ad quod peccatum videntes mouendi sunt, & qui sint mouendi, non obstat, quominus determinatam malitiam scandali contrahas, sicuti contraheres, si aliquos absque vlla determinatione persuaderes, vt peccatum mortale committerent, talis persuasio & vna est, & vnam malitiam habet, etsi obiectum videatur esse nimis commune, & confusum: quæ autem hæc malitia sit reputo esse malitiam aduersus charitatem reductiuè: charitas enim vt regina omnium virtutum obligat ne fiat aliquid, quo Deus offendatur, & eius diuina amicitia deperdatur. Ergo qui daret occasionem, vt Deus offendatur, & eius diuina amicitia dissoluatur, aduersùs charitatem procedit. Ergo peccas peccato scandali: & ita tenet Azor. *to. 2. instit. moral. 12. cap. 16. quæst. 3.* Bannes, 2. 2. *q.* 43. *art.* 4. Petr. de Ledesm. *2. to. sum. tract. 4. cap. 5. dub. 3.* Bonac. *disp. 2. de peccat. q. 4. p. 2. §. vnico. n.* 14. Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 7. numero 7. & numero* 20. & colligitur ex Nauarr. *capite* 14. *n.* 44. *vers. viceſimo octauo.*

3 Ex quo fit te peccantem publicè teneri fateri in confessione, publicè peccasse, quia cum non sciatur, quot personæ mouendæ sint ex tuo malo exemplo debes periculum explicare: si enim scires, quot personæ mouerentur, & ad quæ peccata, & numerum personarum, & speciem peccatorum tenebaris explicare: alias non satisfacis, siquidem non declaras speciem peccati neque numerum peccatorum: ita Sanch. *n.* 9. Bonac. *n.* 42. & 44. Vasq. *12. disp. 102. cap. 6. num.* 8. Ioan. Sanch. *disput. 46. select. num.* 11.

4 Fit Secundò, si tuo facto quantumuis prauo, scias videntes vel non esse mouendos ad malum, vel solum esse mouendos ad veniale peccatum, solùm peccatum veniale scandali habebis, quia in tantum peccas hoc peccato, in quantum causa moralis es peccati aliorum. Ergo si solùm credis alios ad veniale tantum peccatum mouendos esse, venialiter tantùm peccabis, & ita docet Sanch. *libro primo, in Decalog. capite sexto, numero decimo,* Bonac, *disputatione secunda, de peccat. quæstione quarta, parte secunda, §. vnico, numero vndecimo, versicul. hinc sequitur.* Ioannes Sanchez *suprà.*

PVNCTVM V.

Vtrùm pecces peccato scandali, offerens alteri occasionem peccandi, vel oblatam non tollis, cùm possis?

1 *Quo fine id fieri possit, & an quilibet rectus finis excuset.*
2 *Permittere peccatum alterius, vt deprehensus in illo puniatur, est peccatum.*
3 *Permittere, vt deprehensus corrigatur efficacius, licitum est. Debet tamen certò de correctione constare.*
4 *Permittere peccatum, vt te indemnem serues, licet.*
5 *Offerre occasionem peccandi ob prædictos fines non est licitum.*
6 *Contrarium defenditur ab aliquibus. Et expenduntur aliqua quæ probabilem reddere videntur supradictam sententiam.*

1 SI ea intentione, vt delinquat, non auferas ab illo occasionem peccandi, clarum est te peccare ob circumstantiam prauifinis. Dubium tamen est, an si aliquo recto fine mouearis, à peccato excuseris? Moueri tamen potes, vel vt deprehensus in delicto puniatur, vel vt corrigatur, vel vt te indemnem seruares: quocunque enim ex iis modis mouearis, non videris peccato alterius consentire, sed permittere.

2 Dicendum tamen est, si permittas peccatum alteriùs, solùm vt deprehensus illo puniatur, peccas: quia non videtur hæc sufficiens causa honestandi permissionem: pœna enim non est per se digna, vt appetatur, cum solùm ob peccatum possit imponi: imò cum antecedenter ad peccatum, pœnam peccati intendis, tacitè ipsum peccatum censeris intendere: sic tenet Med. *C. de rest. q.* 12. Sanch. *l.* 10. *de matr. disp. 12. n.* 52. Bonac. *disp. 2. de peccat. q. 4. p. 2. §. vnico. n.* 28. Affirmant namque peccati mortalis reos esse custodes cum se abscondentes, vt viatores illuc ingredientes compellantur ad pœnæ solutionem, quod est satis durum.

3 Verùm si permittas peccatum alterius, vt sic deprehensus corrigatur, constat ex his quæ diximus, *disp. de correct. punct.* 6. licitè fieri posse, quia tunc videtur sufficiens causa honestandi permissionem correctio absoluta delinquentis: tradit vltra Doctores ibi relatos. Nauarr. *sum. c.* 17. *n.* 123. Nauarra, *lib. 3. de restit. c.* 4. *n.* 103. 2. *edit.* Valent. 2. 2. *disp. 5. q. 6. p. 5. dub. 7. in fine.* Sanch. alios referens *de matr. l.* 10. *disp.* 12. *n.* 52. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *p.* 2. *§. vnico n.* 28. Mol. *tract. 3. disp. 739. n.* 8. Ioann. Sanch. *disp.* 11. *n. vlt.* Debet tamen ferè certo constare, de emendatione futura, vt sic emendationis firmioris, & efficacioris spe compensetur sufficienter permissio delicti præsentis.

4. Dico Secundò vt te indemnem serues, potes delictum permittere, qua ratione potest maritus suspicans vxoris adulterium, vel illius secretò conscius, adhibere secum testes, quibus possit adulterium probare, & diuortium facere. Cùm enim grauissima viro irrogetur iniuria, si vxor adulterium committat, & cogatur simul cum illa cohabitare: poterit hanc iniuriam, propulsare, & cum non appareat alia via commoda qua propulsare possit, nisi permittendo peccatum, & testibus comprobando delictum, licebit permittere, & testes adhibere: & ita tradit Nauarra. *num.* 104. Sanch. *n.* 52. Bonac. *numer.* 33. Mol. *tract. 3. de iustit. disp.* 55. *in fine.*

Difficultas est, an liceat ob prædictos fines offerre delinquentibus occasionem delicti committendi?

5 Communis sententia negat id esse licitum, quia id non est permittere malum, sed ad malum cooperari: ita Eman. Saa *verbo peccatum n.* 2. Sanch. *lib.* 10. *de matr. disp.* 12. *n.* 53. Bonac. *de peccat. disp. 2. q. 4. p. 2. §. vnico n.* 28. & 34. Ex quo inferunt. Bonac. & Sanch. non licere marito pacisci cum vxore, vt amasio eius castitatem violare tentanti, conniueat, concedens tempus, & locum, non vt adulterium perficiat, sed vt in crimine deprehendatur, quia talis oblatio est tacita, imò expressa acceptatio adulterij intentati, quod de se est illicitum.

6 Verùm Petr. Nauarra *lib. 3. de restit. cap.* 41. *part. dub. vlt. n.* 104. *in 2. edit.* existimat licere, sed tamè offerre delinquentibus occasionem peccandi; Et probari potest, Primò quia offerri potest occasio medio aliquo indifferenti, vt contingit, si pater volens deprehendere filium furantem, relinquat clauem in arca quasi oblitam, apponátque nummos eo in loco, quo commodè illos possit surripere, & surreptionis conuinci, tunc, inquam, actionem præstat differentem, & in hoc casu tenet Ioan. Sanch. *disp. 35. circa finem,* cum aliis. Item si mulier sollicitata ab aliquo, cuius non possit importunitatem repellere, vtatur æquiuocatione aliqua, qua sollicitanti videatur annuere, in re tamè non annuat, non videtur peccare. Si enim dicat sollicitanti placet mihi, vt tali hora, & tempore venias: ostium apertum erit, Verba hæc indifferentia sunt, & licèt sonent sollicitanti acceptationem adulterij, at re vera acceptatio non sunt. Ergo licitè poterit illis vti, cùm sufficientem causam habeat vtendi æquiuocatione. Deinde esto illa verba attentis circumstantiis videantur esse acceptatio adulterij intentati. At re benè perpensa, acceptatio non sunt. eò quòd sæpè soleant non ad adulterium perficiendum, sed ad puniendum intentatum assumi. Non enim dicit mulier: contenta sum, vt tu prauam voluntatem exequaris, sed solùm dicit: contenta sum, vt tu hac nocte venias: quæ verba indifferentia sunt, vt veniat ad adulterium, vel ad recipiendam illius punitionem, qua mulier pellat molestiam, & defendat honorem. Adde *l. qui seruo. 20. Cod. de furtis*, vbi dicitur posse seruum requisitum ab aliquo de furto committendo nunciare domino, & de consensu domini aliqua ferre ei, à quo fuit requisitus, vt sic deprehendatur in furto suadens. Ergo signum est consensum domini non fuisse verum consensum, sed permissionem, ita similiter in casu de adulterio non est censenda vera acceptatio, & cooperatio, sed permissio. Hæ sunt, quæ aliquo modo probabilem videntur reddere supradictam sententiam non solùm in foro externo, in quo talis consensus non obstat accusationi furis & adulteri, sed etiam in foro conscientiæ. Doctores enim, quos refert Sanch. si rectè videantur, non distinguunt de foro externo, & de foro conscientiæ, sed absolutè dicunt posse maritum cum vxore pacisci, vt

voceat

vocet amasium talí hora, & sic vocatum capiat, & puniat, vt videre est in Azeued. *lib. 8. recopilat. titul. 20. leg. 2. num. 17.* & alij ab ipso relatis. Sed ea Doctorum iudicio submitto.

PVNCTVM VI.

Vtrùm pecces peccato scandali, si parato graue peccatum committere; suadeas committere leuius.

1 *Si recta via possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo, non licet tibi minus peccatum suadere.*
2 *Determinatum occidere Petrum non licet tibi ad vulnerationem Pauli incitare.*
3 *Quid, si Paulus pro conseruanda vita Petri teneretur propriam exponere, vel saltem suas diuitias, posses ne consulere tunc hoc minus malum? Resolutur te non posse.*
4 *Determinatum vni ex pluribus iniuriam inferre, non licet tibi inclinare in aliquem aliorum, tametsi minus damnum, quàm alij patiantur.*
5 *Determinato perpetrare graue malum, licet tibi materiam minoris mali proponere.*
6 *Ponitur prima sententia, licere persuadere minus malum parato maius committere.*
7 *Proponitur secunda sententia negans.*
8 *Parato grauius, & leuius peccatum committere, licet tibi ad leuius persuadere, & in hoc sensu admittitur. Prima sententia.*
9 *Si paratus non sit leuius peccatum committere, non tibi est licitum ad illud persuadere, etiam sub fine, vt à maiori desistat.*
10 *Satisfit argum. num. 6. adducta.*
11 *Quid, si volenti furripere nummos pauperi roges, vt in diuite furripiat, non determinando diuitem? affirmant plures licitum esse.*
12 *Sub distinctione respondetur.*
13 *Teneris ratione huius concilij restituere, tametsi contrarium sentiat Sanch.*

1 VT certa ab incertis seperemus, Primò certum, est, te non posse minus malum suadere, si alia via possis diuertere proximum à grauiori peccato committendo. Quia tunc simpliciter non erat necessaria suasio illius minoris mali, cùm alia via honesta grauius euitari possit: & ita tenet expresse Mol. *2. tit. de iust. tract. 2. disp. 935. §. hac tamen conclusione.* Thom. Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. num. 15.* & 21. Lessius *l. 2. de iustit. c. 13. l. 23. n. 19.* neque vllus in hac parte dissentit.

2 Secundò, certum est, determinato occidere Petrum, nullo modo licere consulere, vt Paulum eius consanguinem enecet, vel percutiat, & volenti à Paulo furari centum persuadere, vtá Ioanne quinquaginta furetur, quamuis contra teneat Vasq. *in opusc. de scandalo dub. 2. numero 14. §. mihi tamen videtur.* Quia sic consulens infert tertio damnum, quod ipse non tenebatur subire; non enim tenebatur diuitias suas offerre, vt alterius indemnes seruaret, neque vitam suam exponere, vt alterius vitam conseruaret. Ergo si medio tuo consilio causa es illius damni, profectò peccas, & ad restitutionem teneris: & hac ratione plures condemnant factum Loth, qui Sodomitis volentibus irruere in hospites, obtulit filias struprandas, non enim iniuria filiarum debebat prauam voluntatem Sodomitarum auertere, & ita tradit Lessius *lib. 2. c. 13. dub. 3. num. 20.* Petr. Nauarr. *l. 5. de restitut. cap. 4. numero 24. in secunda edit.* Mol. *suprà.* Sanch. plures referens. *numero 4.*

3 Dices. Ergo quando Petrus tenetur suam vitam vel diuitias exponere, vt grauissimum damnum alicuius euitaretur, posses volenti hoc grauissimum efficere, persuadere, vt Petro diuitias vel vitam auferat, quia de hac persuasione conqueri non potest, cum ex illa non obligetur damnum aliquod pati, quod ipse alias pati obligatus non esset? Concedit Vasq. *in opusc. de scand. dub. 2. fine.* Nauarr. *l. 3. cap. 4. notab. 4. num. 23. in secunda edit.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. num. 24.* Bonac. *de restit. disp. 1. quæst. 2. pag. 7. n. 14.* Lessius *n. 21.* Sed credo contrarium esse probabilius: nam esto Petrus teneatur vitam, vel diuitias suas exponere ad vitandum graue reipublicæ damnum: at ipse inferens non potest illi tale damnum efficere, sed peccat grauiter. Ergo tu non poteris consulere talem damni illationem, ad summum enim poteris materiam minoris peccati proponere, vt statim dicemus, non ad illam inclinare.

4 Sed quid si dubius sit aliquis, cui debeat iniuriam inferre, determinatus tamen inferre vni illorum, poteris ne suadere, quod minus est, v. g. Determinatus est furari, vel à Petro diuite, vel à Paulo paupere licebit ne tibi consulere, vt Petro diuiti furetur? Respondeo licitum tibi esse solùm in genere consulere, minus peccatum esse à diuite, quàm à paupere furari, & casu quo ipse determinatus sit furari, peccatum minus cõmittat: in hoc enim nulla apparet turpitudo, cùm alterius voluntati determinationem electionis etiam minoris mali relinquas. Verùm non poteris consulere, vt à diuite furetur, & pauperem relinquat; quia huius furti determinati causa eris, quod furtum fortè non foret, si tuum consilium non adesset, eáque de causa dices de re meritò conqueri potest, tui causa illi damnum factum esse, fortè non faciendum; & ita tenet Nauarra, & Sanch. *suprà.* & Lessius *l. 2. cap. 13. dub. 3. n. 22.*

5 Tertiò, Certum est determinato perpetrare graue malum, licitum esse materiam minoris mali proponere, vt sic retrahatur à maiori malo committendo. v. g. Sodomiam intentanti, licebit tibi fornicationis materiam proponere, & determinato homicidium facere, vt bona furetur, licebit tibi proponere, quo modo exercendo vsuras possit bona consequi, quia hanc propositionem non inducis directè ad fornicationem, neque ad vsuras, sed solùm viam ostendis, qua grauius peccatum euitari possit, & licèt via mala sit, at tu non inclinas, vt illac pergat, sed solùm dicis illam esse viam grauioris peccati vitandi. quod verum est; & ita tenet Couarruu. *4. decret. 1. p. cap. 4. in princ. n. vlt. ad finem.* Caiet. *2. 2. q. 78. artic. 4. notab. 3. ad finem.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 21. p. 4. §. & hoc ipsum.* Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 19.* Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 22.* & Doctores statim referendi. Et in hoc sensu excusant plures factum illud Loth. *Genes. 19.* Dicunt namque Loth, solùm in oblatione filiarum obtulisse nefandis illis viris materiam expendendæ libidinis minorem illa, quam ipsi intentabant: at nullo modo persuasisse, aut consuluisse, vt facerent? id enim prauæ illorum voluntati reliquit: & probabile est ita Loth excusari posse, ex animi perturbatione, qua non attendit parentum obligationem esse tuendi pudicitiam filiarum, neque eas tanto periculo exponendi, vel quia solum ad declarandam immunitatem sceleris, quod Sodomitæ intentabant, obtulerit filias, non quia intelligeret inde eas alicui periculo exponi: sicuti soles dicere iracundo Interfice me, & ne illi damnum faciat non intendis, vt te interficiat, sed solùm declarare affectum, quem habes retrahendi alterum à peccato. Excusari autem debere Loth à peccato in hoc facto, mihi certum apparet: & *2. Petri 2.* vbi nominatur Loth iustus, cùm è Sodomis eductus fuit, quo tempore filias obtulit. Signum ergo est in tali oblatione mortaliter non peccasse,

6 Difficultas ergo est, an determinato graue peccatum facere liceat expresse consulere, & persuadere, vt minus efficiat, si alia via diuerti non potest? Prima sententia tenet id licere, quia non persuades minus malum absolutè, sed sub conditione, quod aliud grauius sit effecturus. Sed casu quo grauius sit effecturus, bonum est illi persuadere, vt minori malo contentus sit, quia in hoc vtiliter eius, & Dei negotium geritur. Ergo non peccas, & ita tenet Sanch. plures referens, *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 15.* Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 3. n. 19.* Rebellius, *lib. 2. q. 13. sect. 4. num. 21.* Mol. *t. 2. disp. 335. n. 3. & tom. 3. tract. 2. disp. 730. n. 3.* Bonac. *cum aliis d. 1. de restit. q. 2. p. 7. n. 8.* Vasq. *in opusc. de scand. dub. 1. & 2.* Vasq. lequitur, & quasi transcribit omnia, quæ de scandalo affert Basil. de Leon. *lib. 5. de matr. cap. 18. §. 5. n. 26.* & videtur esse sententia D. Aug. relati *in cap. si quod verius est, 33. q. 2.* vbi loquens de volente occidere vxorem, & ducere concubinam, dixit vtrumque nefarium esse, nec debere vnum pro altero perpetrare, sed vtrumque vitare, sed si facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium. Ecce qua ratione Augustinus consulit minus malum parato maius facere.

7 Secunda sententia docet nullo modo licere minus malum consulere parato maius efficere. Quia illud consilium & de minori malo absolutè est de malo: comparatiuum enim supponit positiuum, sed consulere absolutè malum, est illicitum. Ergo. Secundò, electio libera leuioris mali nunquam est licita, quantumcumque à determinato grauius committere. Ergo nunquam erit licitum consilium illius. Consilium enim nunquam potest licitum esse de materia, quæ nunquam potest esse licita: & ita tenet Caietan. *2. 2. quæstione 78. art. 4. notab. 3. ad finem.* Couarruu. *4. decret. 1. part. capite 4. in princ. n. vltim. ad finem.* Sylvest. *matrimonium 7. quæst. 5. dicto 9.* Eman. Saa. *verbo peccatum. num. 8.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 21. p. 4.* Conrad. *de contract. lib. q. 26. corol. 1. & 2.* quæ infert ex *2. concluſ.*

8 In hac re primo dicendum existimo priorem sententiam esse veram, si consulas, & persuadeas minus malum ei, qui non solùm grauius, sed etiam minus paratus erat efficere; quia in tali non consulis ad minus malum, sed ad caeteri am præcisè maioris; neque determinas delinquentis voluntatem ad minus malum, sed potius retrahis à graui committendo: quod hoc exemplo manifestatur. Determinatus erat Petrus occidere Franciscum, vt ab illo furetur pecunias, persuades, vt contentus sit furto, relinquat occasionem, intendit occidere, rogas, vt contentus sit vulnerare: in hoc enim consilio nemini damnum inferes, non Petro, siquidem curas ne tot criminibus eius anima maculetur, neque Francisco, cùm vtiliter eius negotium facias. Ex quo fit licere tibi non solùm consulere furtum Petro in illo casu, sed ad eam actionem materialiter sumptam adiuuare, eo quod non adiuues in actione, quæ de se illicita & mala sit, sed potiùs, vt à re procedit, bona & honesta est, siquidem procedit ex tacito, & præsumpto consensu domini, qui vt mortem euitet, cenetur tibi facultatem donare adiuuandi furem, vt tali adiutorio impedia-

ne

tur eius occisio : & ita tenet Sanchez , *numero* , 18. Bonacina, *numero 9.* Vasquez , *de scandalis libro. 2. numero.* 13. At in iis,in quibus ipse facultatem concedere non potest,vt in vulneratione sui,non licebit tibi adiuuare,etsi possis consulere,quia adiuuares ad id,quod est intrinsecè malum;sic notauit.Vasq.Bonac.& alij *suprà*.

9 Dico, Secundò , non licet tibi consulere minus malum ei, qui paratus non erat illud efficere:Itaque non licet tibi fornicationem suadere ei qui paratus est committere adulterium , vel sodomiam:sic Doctores secundæ sententiæ,& ex Doctoribus primæ tenet Nauarra *lib.3.de restit.cap.4.notab.4.num.*23.Carbon.*de rest.quæst.69.post.3.concl.*Probo,quia iam illius peccati,quod consulis,verè tu causa es,& verè peccatorem ad illud inducis etiamsi recto fine procedas. Ergo peccas. Item ille peccator non recto medio vtitur ad vitandum malum graue , operando minus.Ergo neque tu rectè illi consulis , cum consulis operationem minoris mali,vt grauius euitet.Iis argumentis pressi Doctores,primæ sententiæ dicunt in persuasione minoris mali,non malum persuaderi,sed electionem,seu antepositionem minoris ad maius:quæ antepositio ex suppositione determinationis voluntatis ad maius malum necessariò facienda est , si rectè procedatur. At quis non videat hoc esse illudere verbis ; cum enim electio minoris mali quantuncunque à praua , & determinata voluntate mali maioris procedat,mala sit persuasio,& consilium illius mala semper erit. Neque vnquam datur præceptum eligendi minus malum , sed potius datur præceptum abstinendi ab illo,& à grauiori.

10 Neque obstat argumentum pro prima sententia factum, Dicimus namque persuadere minus malum,sub quacunque conditione fiat , esse intrinsecè malum, neque honestari vllo modo posse.Ad locum D.Aug.relati *in c.si quod verius.* Respondeo cum glossa ibi verbo adulterium loqui non consulendo,sed permittendo, vel dicere possumus Augustin. ibi tantum intendisse rectius facturum,si adulterium faceret,quàm si faceret homicidium,sicuti dixit Epiphan.*lib.2.contra hæreses.hæresi.* 61. *pag. 6.tom.*1. Melius est vnum peccatum habere,& non plura,id est , minus malum est sic etiam poterit dici minus malum, quam consulere grauius:at non esse malum tale consilium non videtur ex Aug. deduci , nisi solum sit consilium ad minus malum , quatenus minus est , seu quatenus dicit præcisè carentiam maioris.At qui persuader furtum occidere volenti, non solùm persuadet carentiam homicidij, sed etiam malitiam furti, quæ etsi retrahat ab homicidio,non tamen est formalis carentia illius.

11 Sed inquires. An possis volenti surripere nummos pauperi ,rogare, vt à diuite surripiat, non determinando diuitis personam ? In qua re Tom.Sanch. *lib.7.de matr.disp.* 11.*num.*24.*fine*, &.*num.*25.*cum* Mol. *tract.* 2.*de iust. disp.* 335. §. *hæc tamen conclusione* sentit non esse culpam,quia tunc nullius damni videris causa , damni pauperis repulsor. Item quia non inducis ad aliquod peccatum , ad quod ipse fur inductus non sit, sed potius eius prauam voluntatem temperas : ipse enim cùm ad furandum à paupere inductus sit, absolutè inductus est ad furtum committendum , quia in quolibet individuo species, & genus continentur. Ergo cum rogas , vt à furto pauperis abstineat, & furtum diuitis committat , cùm non determines , cui diuiti faciendum sit, relinquis eius voluntatem in determinatione priori. Ergo non peccas.

12 Verùm in hoc casu dupliciter te potes habere , vel consulendo furtum diuiti , vel illud proponendo. Et quidem si solùm proponas conuenientiam,quæ relucet in anteponendo pauperem diuiti : vt si dicas,minus peccatum est minòrque iniuria irrogatur diuiti,quam pauperi,ac proinde casu quo vnum illorum sit faciendum minus malum est eligere furtum diuitis , quàm pauperis, nulla est culpa in tali repræsentatione , quia ibi tunc non est consilium; neque inductio, aut persuasio , vt de se constat. At si verè inducis ad furtum diuitis , sine dubio peccas. Quod probo ; quia tuum consilium tendit ad commutandam prauam voluntatem furis,non in aliquod bonum, sed in aliud malum etsi minus; tendit enim loco furti faciendi pauperi , subrogare furtum faciendum diuiti. Ergo prætendis ad aliud furtum , ab eo ad quod fur erat determinatus , determinare.Ergo peccas : quia esse personam diuitis indeterminatam non obstat, quominus furtum , ad quod inducis aliud sit ab eo , ad quod erat priùs fur determinatus , & à quo prætendis remouere. Adde si induceres ad furtum determinando personam,omnes præter Vasq. conueniunt te peccaturum quia iniuriam irrogas, eo quod causa determinata sis illius damni,quod alias non esset faciendum, si tuum consilium non adesset; sed quando non determinas personam , etiam es causa damni, etsi non determinati vagè sumpti hoc est huius, vel illius diuitis, Ergo peccas : Meritò enim omnes diuites de te conqueri possunt. quod voluntatem furis ad illos inclinaueris , alias non incli, nandam.

13 An verò tenearis ratione huius consilij restituere , si furtum alicui diuiti factum sit ? Tom.Sanchez etsi consideret si consulentem peccare non obligaret ad restitutionem, siquidem *lib.7. de matr. disp.* 11. *num.* 23.affirmat consulentem minus damnum ei qui alia via auerti non potest à maiore , non esse obligatum restituere : quia consilium (inquit) bonum est in substantia cùm sit e minori malo comparatione maioris:& solum sit malum in modo,quia est contra charitatem,quæ obligat,vt omnia mala vitentur.At dicendum existimo obligationem esse restituendi si diuiti factum sit damnum:quia fuisti positiua causa illius nam licèt non fueris causa , vt huic diuiti, potius quàm alteri damnum sit factum,quia tamen fuisti causa,vt aliqui diuiti fieret,consequenter fuisti causa huius in particulari. Quis enim neget te obligatum esse restituere, si aliquem non cogitantem de furto ad furandum inducas , etsi innominata persona,cui debeat furtum fieri ? Ergo hæc vniuersalitas non obest obligationi.

Punctum VII.

An mulier se ornans & virorum aspectibus se offerens, peccet peccato scandali.

1 *Si ornatus est iuxta communem vsum , tametsi superfluus sit, non est peccatum mortale.*
2 *Mulier sciens turpiter ab aliquo amari,non peccat moraliter in sententia Nauarri,eius conspectui se præsentans.*
3 *Debet tamen honesta causa duci,vt à mortali excusetur.*
4 *Si nulla honesta causa,sed solum vanitate ducta turpiter amanti se offerat,mortaliter peccat.*
5 *Proponitur quædam obiectio & fit illi satis.*
6 *Si animo roborandi turpem amorem se præsentet , mortaliter peccat.*
7 *Exponitur factum Iudith , quod huic doctrinæ videatur obstare.*

1 SI ornatus est iuxta qualitatem personæ ,& communem vsum,nullum est peccatum se ita ornare,& aspectibus virorum offerre,modò absit praua intentio;etiamsi sciret turpiter ab aliquibus esse amandum, esset enim graue onus mulieres obligare semper inornatas procedere , vel domi inclusas esse,nullíque virorum aspectibus offerri. Quòd si ornatus superfluus , sit , non existimo ex hac parte peccatum mortale esse, sed solùm veniale, vt docet Caietan.2.2.*quæst.*169.*art.*2.Nauarr.*sum.cap.*23.*num.*19. *& seqq.*& Sanch,*lib.*1.*in Decal.cap.*6.*num.*17.ex communi sententia Bonac.*de matr. quæst.* 4.*part.*9.*num.*17.quia sunt tot mulieres ita se superfluè ornantes , vt vix de nulla affirmari possit grauem occasionem peccandi tribuere.

2 Quare solùm controuersia esse potest , an quando mulier sciret se ab aliquo turpiter amari, peccet,se ornando , eiúsque aspectui offerendo ?Nauarr.*sum.cap.*23.*num.*29. *& seqq.* latè probat non esse mortale , neque peccatum alterius ei esse tribuendum; etiamsi nuda pectora ostentet , vt pulchrior videatur.

3 At si res exactè consideretur , existimo authores dissentire non posse : omnes enim ad liberandam puellam à peccato scandali , rationem honestam excogitare debent,& illa interueniente, eam à mortali excusant : cessante verò causa honesta , eam condemnare debent, Caietan.*emm.*2.2.*quæst.*154. *art.*4. *fine. & quæst.* 169.*art.*2.*ad* 5.*dub.* & Armilla *sum. verbo ornatus.num.*3. *& verbo scandalum num.* 3. & Tom.Sanchez. *l.*1. *in decal. cap.* 6. *num.*17. excusantes hanc fœminam à mortali. Fundantur in eo , quòd durum est priuare fœminam libertate propria , & iure quod habet egrediendi è domo , standi ad ostium, vel feneſtram ob malitiam adolescentis eam turpiter amantis. Quare Ludouic. Lop. 1. *part. instruct.cap.*20. *fine*, solùm obligat semel,aut iterum se domi continere,non tamen semper.Nauarr. verò *cap.* 14. *num.* 37, Corduba *sum. quæst.*5. *fol.*30. Azor.2.*tom.sum.lib.*12.*cap. vlt.quæst.*12. & alij relati à Sanch.*suprà. num.*16.excusent à mortali ob causam necessariam vrbanitatis , ne scilicet inurbana censeretur , si vicinas,vel amicas non inuiseret. Idemque est dicendum de alia simili causa.

4 Quocirca dicendum est , si nulla necessitate , vel vtilate sed solùm ducta vanitate , aspectui viri eam turpiter adamantis se offerat, peccat mortaliter : ita expressè Sanch. *suprà num.*17. Vasq. *quæst.* 43. *a.*8. *dub.* 2. *num.* 27. & conuenire debent omnes Doctores. Probo , quia ex obligatione charitatis quilibet tenetur vitare ruinam proximi,si commodè possit: Potest autem commodè,quando absque iactura alicuius rei necessariæ ,vel vtilis potest. Ergo tenetur.

5 Dices priuari libertate , & iure quod habet hac , & illac discurrendi. Ergo semper adest causa iusta excusans. Respondeo si in huiusmodi cursu aliquis honestus finis adesset, qui non est solùm exercitium libertatis , vtpote commune actibus bonis , & malis : fateor non debere ob malitiam adolescentis priuari ; quia priuatur aliqua sibi vtili , & necessaria : at priuari cursu impertinenti , & otioso , non debet fœmina vt molestum reputare ; & licèt illa reputet molestum , non obinde excusari potest à scandalo,quia non habet honestam causam excusationis : non enim est honesta causa quam ipsa de se vitare tenetur.

6 Vnum tamen est omnino certum , si puella se præsentet viro , animo excitandi , & roborandi turpem amorem , peccare mortaliter , quia finis à quo actus sumit speciem , iniquus est.

7 Aduersùs hæc obstare videtur factum Iudith , quæ videtur se ornasse animo excitandi Holofernem ad libidinem: notauit enim *c.9. Capiatur laqueo oculorum suorum in me.* Sed in hac ora-

tione

tione, quæ tam ex feruenti charitate, & recta intentatione processit, nullo modo admittendum est peccatum, neque etiam in ornatu, cui Dominus contulit splendorem. Nam vt text. dixit, omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat, Orauit ergo Dominum, vt Holofernes caperetur laqueo oculorum suorum ad amorem, & familiaritatem honestam, non ad libidinem: ita glossa in præsenti, quæ optimè hunc locum explicat, & liberat Iudith à calumnia, & peccato.

PVNCTVM VIII.

An vendens vel subministrans indifferentia, ex quibus proximus sumit occasionem peccandi, peccet peccato scandali

1 *Quæ sint indifferentia.*
2 *Hæc indifferentia aliqua sunt, quæ omni tempore in malum destinantur, alia pro aliquo tempore, alia in bonum vsum regulariter fiunt.*
3 *Si vendas res, quæ communiter in malum vsum distinantur, vel semper, vel occasione temporis, debet tibi constare moraliter, eum cui vendis non esse illis malè vsurum*
4 *Explicatur, quomodo id tibi moraliter constare possit.*
5 *Si res in bonum vsum communiter ordinantur, licet tibi vendere & subministrare, quoties non constat de abusu petentis.*
6 *Si credas proximum iis indifferentibus male vsurum, teneris si commodè potes, ea illi non vendere.*
7 *Contrarium defundunt aliqui Doctores. Sed immeritò.*
8 *Quæ causa sufficiat ad honestandam subministrationem horum indifferentium, non potest certa regula definiri.*

1 INdifferentia voco, quæ bono & malo vsui deseruire possunt, Idoli venditio, ædificatio templi, remigatio, & alia plura, & possunt in bonum fieri, & in malum: Si enim venditur idolum reseruandum in memoriam antiquitatis, & in detestationem cæcitatis, & irrisionem illorum, qui tale adorarunt, venditio bona est. Si verò vendatur adorandum, & colendum, mala est. Ergo cùm venditio ex se non habeat magis hunc prauum vsum, quàm bonum, sed id habeat ex animo vendentis, vel ementis, efficitur ex se indifferens esse, vt rectè dixit Sylvest. *verbo infidelitas. q.* 4. Valen. 2.2. *disp.* 1. *q.* 10. *p.* 5. *ad finem* Suar. *disp.* 10. *de charit. sect.* 4. *numero* 6. Sanchez *libro* 1. *in decal. capite* 7. *numero* 6.

2 Ex iis autem indifferentibus, alia sunt, quæ regulariter in malum vsum omni tempore destinantur, alia quæ solùm aliquo tempore, alia quæ potius in bonum. Venditio veneni, Idoli, clauium falsæ, regulariter in malum vsum omni tempore deseruiunt, etsi aliquibus personis in bonum possint deseruire. Econtrà venditio armorum, animalium, & aliarum rerum, quæ communiter venduntur, & emuntur, in bonum vsum destinantur; aliqui tamen malè illis vtuntur. Carnium comestio in Quadragesima omnibus communiter prohibetur, ac proinde earum præparatio, & venditio, communiter illo tempore in malum vsum destinantur.

3 Dico ergo. Primò si vendas res, quæ communiter in malum vsum destinantur, vel semper, vel occasione temporis, non potes illas vendere, aut præparare, quin tibi moraliter constet eum cui venduntur, aut præparantur, bene illis vsurum. Quia alias peccatum alterius tibi imputabitur, cùm ei materiam subministres: ita expresè Suar. *d.* 20. *de charit. sect.* 4 *n.* 6. Sanch. *l.* 1. *in decal. c.* 7. *n.* 3. & 7 Nauarr. *c.* 17. *n.* 36. Eman. Saa. edit. Rom. *verbo peccatum, n.* 10. & de venditione veneni, quod coloribus & medicinis conficiendis deseruit, res est clara non licere vendere nisi illi, de quib. non præsumitur illud velle ad malum vsum: quod docuit Salon. 12. *q.* 77. *a.* 4. *controu.* 16. *tertio corol.* Mol. *t.* 2. *de iust. d* 340. *ad finem* Sanch. *n.* 17.

4 Quòd si roges quando tibi moraliter constabit alium non in malum, sed in bonum vsum supradictis rebus debere vti? Respondeo, ex qualitate personarum, & modo petendi colligendum esse, communiter tamen præsumendum est de bono vsu, si publicè, absque affectatione secreti petantur: raro enim quis ita audax est, vt si delictum velit efficere, non curet secretum: hac enim ratione caupones, & macelli vendentes carnes tempore ieiunij, & cœnâ porrigentes petentibus, excusantur à peccato scandali, quia præsumuntur petentes non soluere ieiunium, sed ratione priuilegij, vel alterius causæ excusari, quam excusationem ipsi caupones examinare non tenentur, quia fieri commodè nunquam potest: ita ex Caiet. 2.2. *quæstione* 147. *art.* 4. *notauit* Suar. *d.* 20 *de charit. sect.* 4. *n.* 3. & *tradit alios referens* Sanch. *l.* 1. *Decal. c.* 7. *num.* 34.

5 Dico. Secundò, si res communiter in bonum vsum ordinetur licebit tibi illa vendere, & subministrare, quoties non constat de abusu petentis: quia horum venditio, & subministratio solùm esse poterat mala quatenus intentioni prauæ deseruiret. Hæc tamen intentio de nullo debet præsumi. Ergo: & ita ex communi sententia cum D. Tho. 2.2. *quæst.* 78. *art.* 4 & *quæst* 169. *art.* 2. *docet.* Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 3. Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 3. Nauarr. *c.* 17. *n.* 195. *c.* 19. *n.* 16. & *cap.* 21. *n.* 26. & *cap.* 23. *n.* 90. Bonac. *d.* 2. *de pecc. q.* 4. *p.* 2. *§. vn. n.* 17. *vers. qui vero:* & in hoc sensu dixit Eman. Saa. *verbo. peccatum, n.* 11. Non esse mortale facere ea, quibus alij possunt bene, & malè vti, etsi plures malè vtantur, vt aleas, gladios, fucum &c.

6 Quòd si credas proximum malè vsurum iis indifferentibus, teneris, si commodè potes, ea illi non vendere, vel subministrare, quia cùm ex charitate obligeris proximi peccatum impedire, si possis à fortiori obligaris materiam peccati non subministrare, Sylvest. *verbo infidelitas, q.* 4. *verbo art. q.* 3. Suar *alios referent sect.* 4. *num.* 4. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 34. Dixi, si commodè possis: nam si absque tuo detrimento non possis: ab eorum venditione, vel subministratione cessare, non peccas subministrando, quia in tantùm peccare potes, in quantum media illa venditione, vel subministratione peccatum alterius censeris causare, siquidem subministratio ex se mala non est. At cùm tibi talis subministratio vtilis, vel necessaria est, causare non censeris peccatum alterius, sed potius censeris vti tuo iure, & libertate peccatum alterius permittere, vt benè docuit Thom. Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 7. *n.* 9. & 11. & Suar. *d.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 4. Bonac. *disp.* 2. *de peccat. quæstione* 4. *p.* 2. *§. vnico, num.* 17. *vers. tertio.*

7 Contrà videtur tenere Man. 1. *tom. sum. in secunda edit. c.* 23. *n.* 8. Petr. de Ledesm. 2. *tom. tract.* 27. *c.* 2. *dub.* 4. Salon. 2.2. *q.* 7. *art.* 4. *controu.* 6. *post.* 3. *conclus.* & Caiet. 2.2. *q.* 147. *art.* 4. *fine.* Ii omnes affirmant tabernarios, & caupones posse liberè cibaria ministrare, & vendere iis, qui ieiunium soluunt, quia neque inducunt ad ieiunium violandum, sed actionem de se honestam, & deseruientem sustentationi naturæ faciunt. At credo debere causam legitimam intercedere, quæ actionem honestet, cùm non solùm non impedias peccatum, sed materiam illi subministres: & ita docuit Valen. 2.2. *disp.* 9. *q.* 2. *puncto.* 3. *circa finem* Lessius *lib.* 4. *de iustit. capit.* 2. *dubio* 4. *numero* 24. Sanch. *in decal. libro.* 1. *capite* 7. *numero.* 34.

8 Quocirca tota difficultas est examinare, quæ necessitas, vel vtilitas sufficiat excusare te vendentem, vel subministrantem indifferentia, ex quibus proximus malè vtitur? In qua re certum est non eandem causam pro omnibus esse requisitam: aliæ enim sunt actiones, quæ solum in detrimentum spirituale illius, cui materia subministratur, cedunt, vt delatio concubinæ, qua dominus vti vult, aliæ quæ in detrimentum, & iniusticiam tertij, vt si velit mutilare, vel occidere, vel alias iniurias facere. Item alia est subministratio remota, alia proximior. Remotam voco, conducere domum meretrici, lectum sternere. Proximiorem voco, si eam comiteris domino copulandam. Item vel est paratus proximus committere delictum, vel non? Quotiescunque ergo delictum virtuti excellentiori aduersatur, vel subministratio proximiùs peccato accedit, vel proximus paratus non est, grauiorem causam excusationis requirit in eo, qui materiam subministrat. Quæ autem hæc sit, præscribi non potest certa regula, sed prudentis arbitrio pensandum est, iuxta grauitatem peccati committendi, & occasionem à se datam, & præparationem illius; ex casibus specialibus infra subiiciendis elucidabitur. sic Sanchez *c.* 7. *n.* 12. Suar. *de charit. disp.* 10. *sect.* 3. *n.* 4. Bonac. *n.* 19. Vnum tamen est certum, si ex delicto damnum alicui innocenti est inferendum, debere maximè attendi, quam graue sit; fortè enim ita graue erit, vt meritò debeas pati iacturam grauem diuitiarum, vt illud euites, tradit Sanch. *suprà. numero* 18. Suar. *sect.* 4. *numero* 4. Bonac. *num.* 20.

PVNCTVM IX.

An ministrans indifferentia excuseris à peccato, eo quòd proximus aliàs erat transgressurus præceptum, tametsi tu illa indifferentia non ministrares.

1 *Proponitur casus.*
2 *Plures censent in hoc casu non esse scandalum mortale.*
3 *Proponitur sententia Thom. Sanch.*
4 *Probabilius est non sufficienter honestari cooperationem harum actionum, ex eo quod alius peccaturus sit.*
5 *Satisfit rationibus contrariis. n.* 2. *adductis.*

1 VIolaturus erat Petrus ieiunium, etsi tu illi cœnam non apponeres, occisurus Paulum, etsi gladium non ministrares, furtum commissurus, etsi scalam non adhiberes. Excusaris ne à mortali, apponendo cœnam, tribuendo gladium, scalam adhibendo? Notanter apposui, apponendo cœnam, non inuitando ad illam: nam inuitare ad cœnam est inuitare ad id, quod hic & nunc nulla ratione honestum fieri potest; ac proinde est inuitare ad peccatum; secus verò est de præparatione illius; illa enim præparata, non obligatur Petrus illam assumere; sed potest relinquere, & pauperibus ieiunio deobligatis tribuere.

2 Plures existimant in hoc casu non esse scandalum mortale.

ita

ita. Man. 1. *tom. sum. cap* 23. *num.* 8. *in* 2. *edit.* Petr. de Ledesm. 2. *tom sum. tract.* 27. *cap.* 2. *dub.* 4. Lessius *lib.* 4. *de iustit. cap.* 2. *dub.* 4. *n.* 24. Caiet. 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *in fine.* Omnes ij affirmant inuitantem ad cœnam die ieiunij, vel porrigentem illam ei qui alibi cœnaturus est excusari à peccato. Idémque deberent dicere de aliis actionibus supra positis. Ratio, quia illæ actiones de se malæ non sunt; aliàs nunquam possent honestari. Ergò solùm sunt malæ, quia mouent, & adiuuant in mala operatione: at hoc non contingit, quando ipse operans eodem modo malè operaturus esset secluſis tuis actionibus, ac illis positis. Ergo illæ actiones non videntur esse causa malæ operationis. Confirmo. Si associares furem, vel homicidam non teneris ad restitutionem, quando eodem modo furtum, vel homicidium patraretur, ac si socius non fuisses, quia tunc non censeris furti, vel homicidij causa esse. Ergo neque peccas mortaliter peccato scandali, quod consistit in eo, quod causa fueris peccati alterius. Secundò, ab iis actionibus indifferentibus eatenus potes obligari abstinere, quatenus excusas illarum abstinentia peccatum proximi, at in præsenti non excusatur. Ergo non obligaris abstinere.

3 Thom. Sanch. *libro* 1. *in Decal. capite* 7. *numero* 16. distinguit duplex genus actionum indifferentium. Aliæ quæ remotè tantùm ordinantur ad peccatum alterius, quales sunt vendere agnum sacrificaturo Idolo, apponere mensam, præparare cibaria soluturo ieiunium. Aliæ, quæ proximius peccato alterius accedunt, quales sunt scalam admouere furari volenti, humeris sustentare, vt per fenestram ingrediatur, præbere gladium sic determinato occidere, inuitare ad cœnam præparatam soluturo ieiunium. Si de iis vltimis actionibus sermo sit, existimat Sanch. te non excusari à peccato mortali generalis scandali, ex eo solum quod proximus peccaturus sit, quia hæ actiones ita proximè peccato accedunt, vt malæ, nisi aliqua vrgenti causa excusentur. At de actionibus primi generis affirmat probabilius sibi videri non esse culpam mortalem, sed solum venialem. Esse autem culpam venialem probabile semper est, te non ministrante materiam alium non ita intentè, & affectuosè peccaturum. Tuque negotio est quoddam monitionis genus, quod etsi non sufficiat à peccato præsenti reuocare, fortè à futuro reuocabit. Addit amorem Dei non solùm inclinare ad cooperandum bono, etiam quando alij cooperatores existant, sed etiam ad vitandam diuinam offensam, etiam quando alij non desint, qui cooperentur. Quòd autem non sit mortalis culpa probat; quia videtur hæc leuis cooperatio: consentit Bonac. *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *par.* 2. §. *vnico. n.* 35. *& seqq.*

4 Verùm mihi probabilius est non sufficienter excusari supradictas actiones à mortali, ex eo solum quod proximus aliis actionibus vsurus esset, si tuæ non adessent: quia hæc conditionalis non tollit, quominus tu causa sis illius peccati, & sis eodem modo causa, ac si proximus aliis actionibus adiutus peccaturus non esset: quod sic probo: quia si proximus v. g. alibi non esset soluturus ieiunium, & tu nulla causa intercedente cœnam subministrares, ferè omnes conueniunt te peccaturum, quia aliquo modo concurris peccato alterius. At quod alibi proximus soluturus sit ieiunium; non immutat tuum concursum, qui in subministratione cœnæ consistit. Ergo eodem modo concurris. Præterea contra distinctionem Sanchez est, quia tota malitia harum actionum indifferentium sumitur à peccato, quod adiuuant: cum autem hoc graue sit, vt supponimus, semper debet dare malitiam grauem. Ergo vel esse alibi proximum peccatum excusat, ne peccatum proximi iis actionibus indifferentibus tribuat malitiam, vel si non excusat, non poterit illam minuere. Adde esse proximum eodem modo peccaturum, esto tu non ministres necessaria peccato, est contingens, & fortè ita non erit, poterit enim alia via impediri à peccato, vel Dei inspiratione remoueri, quantumuis modò sit determinatus. Ergo quantum est ex te teneris hunc effectum bonum possibilem promouere, & impedimentum ei non apponere: & ita tenet Suar. *disp.* 10. *de charit. sect.* 9. *n.* 2. *& sect.* 4. *n.* 5.

5 Neque obstant rationes contrariæ. Nego enim iis actionibus indifferentibus te non concurrere peccato alterius, ac si alibi proximus peccaturus non esset: Ad confirmationem concedo te socium furis, vel homicidam non teneri ad damna ex furto, vel homicidio subsecuta, si tua societas necessaria, vel vtilis non fuit ad furtum, vel homicidium patrandum, vel ad patrandum animosiori, & vehementiori animo, quia tunc ad furtum, ve homicidium positiuè non concurristi. At si tua societas licèt indeterminatè necessaria, vel vtilis fuerit, quia scilicet sine illa, vel alia delictum patratum non esset, existimo sine dubio restitutioni te esse obnoxium, quia tunc positiuè concurristi. Qua ratione præbens scalam, gladium, & alia instrumenta necessaria parato occidere, vel furari, iudicio obligatum esse ad damna subsequuta, quantumuis alius præberet. Præterea esto concederemus te socium furis, vel homicidæ non esse obligatum restituere damna, quæ fur, vel homicida causat, quando aliàs furtum, vel homicidium esset sequendum non obstante tua societate; at non probat te non peccare contra charitatem, si possis peccatum proximi impedire, quia authoritatem peccato præbes. Adde esto, associando non pecces in illo casu, tua societas nullo modo concurrit furto, vel homicidio, sed est omnino per accidens. At ministrans indifferentia, quæ necessaria sunt ad peccatum, verè concurris ad illud, licèt enim non possis impedire peccatum, quia alius esset eadem ministraturus: at hoc non tollit, quominus verè concurras. Deinde impedires hoc numero peccatum, quod tibi modò; tanquam causæ indirectæ imputatur. Ad secundum dico. Scandali generalis malitia non consistit in eo quod peccarum absolutè non impediatur, sed in eo quod ad peccatum non concurras.

Punctum X.

An excuseris à peccato scandali eo quòd proximus paratus sit peccare.

1 *Si opus, quod petis sine peccato fieri non potest, peccas ea specie peccati, qua opus petitum.*
2 *Non potes inuitare ad cœnam soluturum ieiunium, tametsi Nauarr. & Caiet. contrarium sentiant.*
3 *Talis petitio generalem malitiam scandali habet, maximè, si aliàs non peccaret deficiente tali petitione.*
4 *Petere actionem licitam, à qua alius separare potest malitiam, communiter Doctores censent licere.*
5 *Sed hoc intelligendum est causa iusta intercedente, aliàs non.*

1 SI opus, quod ab illo petis, ipse nullo modo absque peccato efficere potest, manifestum est te peccare ea specie peccati, qua est peccatum quod petis, vt si petis à Petro, vt furer falsò, maleficium alio maleficio dissoluat, occidat, fornicetur, &c. peccas ea specie peccati, qua Petrum peccare inuendis, teneriſque in confessione manifestare talem petitionem. Nam esto scires euidenter Petrum tale delictum esse effecturum, neque tua petitione moueri, nihilominus tua petitio mala est vtpote de obiecto malo.

2 Hinc infertur an possis Petro determinato soluere ieiunium inuitare ad cœnam? Caiet. 2. 2. *quæst.* 147. *a.* 4. Nauarr. *c.* 21. *n.* 23. *&* 24. affirmat licere. Mouentur, quia inuitas ad Cœnam, non quatenus est solutio ieiunij, sed quatenus est sustentatio humanæ naturæ. Item inuitas vsurarium ad mutuum, & ethnicum ad iuramentum, quæ tamen debent malè præstare, & tamen non peccas. Adde martyres incitasse carnifices, vt sibi tormenta duriora inferrent, quæ tamen licitè inferre non poterant. Ergo bene potes inuitare ad actum qui aliàs peccaminosus futurus sit. Nihilominus dicendum existimo nullo modo tibi licere inuitare ad cœnam eum, qui aliàs soluturus est ieiunium, quia inuitas ad actum, à quo alius separare non potest malitiam. Ergo peccas. Quid enim interest actui esse malum ex obiecto, vel esse malum ex præcepto, si de facto ab illo malitia separari non potest? Ergo cùm ab hac cœna, ad quam inuitas, separari non possit malitia, inuitando ad cœnam ad malum inuitas. Ergo peccas, & ita tenet Vasq. *q.* 43. *art.* 1. *de scand. dub.* 3. *numero* 17. Neque obstant contraria. Ad primum, dico te peccare etsi inuites ad cœnam quatenus est sustentatio naturæ, quia ab illa cœna tali tempore facta, inseparabilis est malitia, sicuti peccares, si ad fornicationem inuitares, etsi solum inuites, quia est coitus aptus generationi. Ad secundum dico optimè posse ab ethnico petri iuramentum, & ab vsurario mutuum, quia non petis rem à qua malitia separari non potest: in iuramento enim hic, & nunc facto, & in mutuo hic, & nunc concesso non inuoluitur malum vllum, at à cœna, quam petis nullo modo separari potest malitia. Ad tertium respondeo, martyres excusati ex bona fide, & zelo religionis, quo putabant opus esse constantiæ tyrannos ad tormenta prouocare, ex se tamen nullo modo licebat.

3 Quòd verò talis petitio dici debeat generalem malitiam scandali habere. Est quæstio de nomine cum certum sit habere malitiam, quam habet actio, quæ est scandalosa, siquidem habet malitiam illius peccati, ad quod refertur. Distinguendum tamen censeo. Dupliciter paratus quis esse potest committere peccatum. Primò, quasi in habitu, seu sub conditione, si ei offerarur occasio, qualiter meretrix, & vsurarius sunt parati. Secundò, nulla adhibita conditione, sed ita paratus est exequi tale peccatum; vt moraliter loquendo executurus sit, sicuti cum aliquis determinatus est occidere inimicum. Si à parato primo modo petas delictum, censeo petitionem tuam esse scandalosam, quia causa es huius peccati, quod aliàs non efficeretur. At si à parato secundo modo petas, etsi pecces peccato, quo alius peccaret, non debet tamen dici propriè scandalum, quia scandalum actiuum influit, & causat ruinam proximi, & ita videtur loqui Suarez 4. *tom. in* 3. *part. disput.* 22. *sect.* 4. *num.* 18. vbi dicit non adesse circumstantiam scandali, si petas ab omnino parato, *& disp.* 10. *de char. sect.* 3. *num.* 2. vbi affirmat adesse scandalum, si hic & nunc peccatum non esset committendum, nisi peteres, quantumuis esset paratissimus: neque videtur contrarius Thoma Sanchez *libr.* 1. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 14. sed potiùs fauet nostræ sententiæ, cum probet voluntatem peccandi stare oprimè posse, quin peccatum hic, & nunc efficeretur, nisi adesset petitio. Ergo iam petitio inducit

dalacie ad peccatum, ac proinde est scandalosa in illo casu.

4 Maior difficultas est de inductione indirecta, scilicet peccando rem indifferentem, an scilicet tunc excuseris à peccato scandali, si proximus omnino paratus sit peccare? v.g. Petis à misero peccatore tibi Sacramẽta ministrare, quæ scis in peccato ministraturum; petis ab vsurario mutuum, quod scis non concedendum absque vsuris? Communiter Doctores dicunt licere, quia petis quod tibi vtile est, & alius rectè præstare potest, quod si non præstat, sibi imputet, sic D. Th. 2.2. q. 78. a. 4. & ibi Cajet. Navar. c. 14. n. 59. & c. 17. n. 262. Sot. l. 6. de iustit. q. 1. a. 5. Eman. Saa edit. Rom. verbo, peccatum. n. 12. in addit.

5 Verùm hoc intelligendum est si causa rationabilis adsit petitionem si æquè bene, & facilè ab alio sacramentum, vel mutuum accipere poteras, nõ video, quomodo te à peccato mortali excuses, siquidem causa es, quod alius hic, nunc peccatum mortale committat, alias non commissurus, & amor diuinus, & misericordia in proximum te obligat vitare, quantumcunque alius ex malitia peccet, peccata tua, & aliena, quæ commodè possis, & ita tradit Navar. *sum. c. 21. n. 26.* Suar. *t. 3. in p. d. 18. sect. 1. c. 2. & de char. d. 10 sect. 3. n. 2.* Sanch. *l. 1. in decal. c. 7. n. 21.* Val. *2.2. c. 5. q. 21. p. 4. vers. Nec satis erit.* Bonac. *d. 2. de pec. q. 4. p. 5. vnico n. 2. ver. Addo.* Vasq. *de scandalo. q. 43 art. 8. dub. 3.* Quocirca mihi non probatur, quod dicunt Cajet. & Navar. *supra vbi c. 17. n. 226.* esse solùm peccatum veniale petere mutuũ ab vsurario, si ad expendendum in ludis, & negociatione superflua peteres, quia tunc nulla est causa honestans permissionem petendi, vt benè aduertit Basil. de Leon. *l. 5. de matr. c. 18. n. 50.*

Punctum XI.

Qua ratione filij, famuli, & serui possint parentibus, & dominis ministrare in eorum peccatis? Et quid de capitis remigantibus in bello iniusto.

1 *Si ministratio est in re de se mala, clarum est esse peccatum.*
2 *In quo est difficultas.*
3 *Premittitur distinctio actionum deseruientium proximè, vel remotè malo vsui.*
4 *Actiones remotè deseruientes excusat filiatio, & famulatus*
5 *Indifferentia proximiora peccato aliæ causæ grauiorẽ præter generalẽ famulatus, & filiationis expostulãt ad eorũ honestatẽ.*
6 *Quid dicendum, si dominus velit, vt illum comiteris, cum libidinem aggreditur? Sub distinctione respondetur.*
7 *Quid de scribẽtibus, vel deferẽtibus litteras amatorias vel inuitatorias ad duellũ? Si deferenti non constat de eorũ malitia deferre potest. Secus si cõstat, & proponitur ratio cõtraria.*
8 *Si famulus es alicuius gentilis, potes eum ad templa idolorum comitari, modò non videaris idolum adorare sed vrbanum esse. Et explicatur locus 4. Reg. 5.*
9 *Si ministeria iniuriosa actioni deseruiãt grauis causa expostulatur ad eorum honestatẽ, & comparare debes grauitatem tui damni, cum damno proximi innocentis.*
10 *Remigantes in triremibus Turcarum, esto aliqui condemnent, probabilius est timore mortis excusari posse à cẽsura & peccato.*
11 *Excipe nisi sciat vnusquisque grauissimũ damnũ reipublicæ Christianæ euitãdũ esse, nisi is se remiget quòd rarò cõtingit.*
12 *Quid de aliis actionibus iniuriosis, effractione domus, deuastatione diuitiarum, &c. Probabilius videtur timore mortis honestari posse.*

1 Si ministratio sit in re de se mala, & turpi, nemini est dubium esse graue peccatum, vt si dominum concubinam quæras, illamque inuites ad copulam domini, si dominum in ea adiuues, qua intendit occidere inimicum, simul cum illo pugnando, &c. Hæc enim intrinsecè mala sunt.

2 Quare difficultas est, quando ministratio est rerum indifferentium de se, & abest praua intentio. An inquam ratione filiationis, famulatus, vel seruitutis, excusari possis illa ministrando, esto scias dominum, vel parentem talibus rebus vsurum fore ad peccatum?

3 Distinguendum censeo iuxta superius dicta de actionibus nimis indifferentibus bono, & malo vsui, & de actionibus, etsi indifferentibus proximè tamen malo vsui deseruientibus. Item de actionibus innocenti iniuriosis, & de actionibus solùm peccanti damnosis.

4 Si ministres indifferentia, quæ reputantur remota actioni peccati, ratio famulatus, filiationis &c. sufficit te excusare. Indifferentia, nimis remota voco, cibos condire, mensæ ministrare, lectum concubinæ sternere, illam ornare, equum, quo vsura est præparare, ianuam domus illi aperire, deferre munuscula, internuncia, vbi tabitares, & alia similia. Hæc enim omnia non videntur ita proximè peccato accedere, quin honestari possint ex obiectione debita domino, & parenti: & ita tradit Navarr. *c. 10. n. 16.* Azor. *2. to. instit. moral. l. 12. c. 11. q. 8.* Saa *verb. peccatum n. 9.* Sanc. alios referens. *l. 1. in Decal. c. 7. n. 24. 27. 29. & 30.*

5 Si indifferentia proximiora peccato subministres, aliam etiam grauiorem honestandi administrationem expostulo qualis esset, sit paret torui is oculis te aspiceret, & timeres maltractari, vel si dominus à domo sua te expelleret, & expulsus cogeretis mendicare, vel penuriam pati, præcipuè cum non ita facilè alium dominum inuenias, qui similia, vel peiora ministeria non petat, vel si in eius domo te sustinet id fit te obiurgando, & increpando, vel debita mercede defraudando: Si enim aliquod ex iis damnis tibi prouenit, eo quod non ministres actiones indifferentes de se, & prauo vsui ex malitia domini deseruientes, poteris illa ministrare quia tunc non censeris peccato illius cooperari, sed potius permittere. Vnde licet tibi tali vrgenti occasione presso concubinam portare, signare locum domino, vbi sit. Item dicere concubinæ, dominus meus dicit, vt illum hac nocte expectes, vel eum videas. Item domino ascendere volenti per fenestram, ad rem habendam cum fœmina, poteris pedem sustinere, scalam apponere, quia sunt actiones de se indifferentes; & ita tradit Nauarr. *lib. 5 consil. in secunda edit. con. 5. de pœnit. circa finem.* vbi postquam plures ex his casibus apposuisset, concludit. Ex his videtur colligi ratio defendendi omnes prædictos à peccato saltem mortifero, modò, vt in casu proponitur, non placeat eis peccatum, & faciant obsequia prædicta ob aliquem bonum finem, puta eo quod habeant illa causa officij sui, vel iustam mercedem: licet enim hæc officia, & obsequia sint valde coniuncta peccato, non tamen sunt secundùm se, & suapte natura peccata, & ideò seiungi possunt à peccato per finem diuersum, & seiunctum. Hæc Nauarr. & idem tradit *in con. 6. seq.* & licèt *in cons. 4.* visus fuerit contrarium dicere, loquitur quando ob malum finem hæc ministrantur; eandem doctrinam docet Azor. *tom. 2. instit moral. lib. 12. c. vltim. quæst. 8.* Petr. Nauarr. *de restit. l. 3. c. 4. dub. 4. fine. n. 51.* Sanc. *l. 3. c. 4. dub. 4 fine. num. 25.* Rebell. *de obligat iust. 1. part l. 2. quæst. 14. sect 7. n. 53. vers. Hinc etiam.*

6 Quod si dominus libidinem aggressurus petat, vt illum comiteris, & custodias, existimat Thom. Sanch. *illo cap. 7 num. 23.* esse omnino illicitum, si custodias, & comitatus dirigatur, vt inuadas alios concubinæ competitores, cum illisque pugnaturus: hoc enim de se constat esse intrinsecè malum. At si solum vt custodias herum, si forte aliquis illum damnificare intendit, vel moneas, vt aufugiat, cum adest qui illum offendere possit, censet aliquando tibi licere, quia est quid indifferens talis custodia. Atqui maximo te periculo exponis non solùm dominum defendendi, sed etiam excedendi modum defensionis, & ex alia parte tali securitate posita, dominus maiori libidine peccat, quàm si timoribus agitaretur, ideò maxima causa tibi necessaria est. Non explicat autem Thom. Sanch. quæ hæc sit: existimarem tamen debere esse si timeres non obediendo grauem iacturam in bonis fortunæ, honoris, vel corporis: leuior enim causa non videtur sufficiens.

7 Sed quid dicendum, si cogaris scribere, vel deferre litteras amatorias continentes turpia, & mouentia ad libidinem? Thom. Sanch. *lib. 1. in decal. cap. 7. num. 26* existimat hæc prorsus esse illicita, neque vnquam honestari posse: idem tenet Bonac. *q. 4. de matr. p. 14. n. 6.* Rebell. *1. p. de obligat. iustit. lib. 2. q. 14. n. 53. fine.* quia verba turpia sunt intrinsecè mala, nisi inter coniugatos, aut sponsos de futuro. Ergo idem erit de scriptis. Idem à fortiori dicendum est de scriptis ad duellum prouocantibus, qualia essent, si in eis diceretur: Conueniamus cras tali hora, & tali loco pugnaturi; quia hæc nulli bono vsui possunt deseruire. At hæc difficultatem ingerunt. Quia hæc scribere, vel deferre non videntur intrinsecè mala, si absit à te malus finis: turpia enim verba scribi possunt, sicuti scribunt Doctores, ad ponderandam malitiam illorum, qui ea ex malo fine proferunt, possuntque scribi, & dici non tanquam ex proprio marte, sed ex alieno. Item non seriò, sed irrisorie. Ergo scribere hæc verba turpia de se non est intrinsecè malum, quia solùm sunt turpia, & mala, quatenus à prauo animo procedunt, & in prauum finem diriguntur. Ergo secluso hoc animo, & hoc prauo fine mala non esse videntur; & à fortiori neque erit intrinsecè malum scripta illa deferre ad concubinam, poterat enim illa deferre, non vt moueatur ad coitum, sed vt illam irrideat, & comburat. Ergo illa actio deferendi, quatenus à te procedit bono vsui deseruire potest. Et idem esse videtur de scriptis ad duellum prouocantibus, & ideò Eman. Saa *verbo peccatum n. 9. edit. Complut.* excusat famulos has litteras amatoris deferentes & licèt Nauarr. *libro quinto, cons. 5. de pœnitent. fine,* dãnet mo?raliter scribere concubinæ litteras, vt post cœnam peccet, ideò damnat, quia est circumstantia mali finis. Ergo si hic finis malus cessat ex parte scribentis, seu deferentis, cessabit ex parte illius peccatum. Neque obinde debent dici ij deferentes lenones, quia hæc faciunt necessitate pressi, non vt prauam fieri intentionem promoueant. Hæc sub dubitatione dicta sint. Vnum tamen est certum, hæc nunquam honestari posse, nisi vrgens causa intercedat. Secundò existimo, si dubium tibi negatiuum, vel probabile tibi sit, an hæc scripta contineant verba inuitantia ad libidinem, v. l ad duellum, poteris, si famulus sis, deferre, quia in casu dubij ratione subiectionis: potes, imò pluribus Doctoribus placet te obligatum esse obedire: & ita de hoc casu expresse tradit Rebell. *1. p. lib. 2. de oblig. iust. q. 14 n. 53. fine.*

8 Rursus si famulus sis alicuius gentilis poteris dominum ad idolorum templa comitari, & genu flectente domino, tu similiter genu flectere, taliter quod ex tali genuflexione non intelligaris idolum adorare, sed solum vrbanum esse, & debitum domino obsequium, præstare: nam si videntes intelligunt te idolo genu flectere, ex nulla causa tibi esset licitum, quia est intrinsecè malum exteriorem cultum, & reuerentiam idolo exhibere, & iuxta hæc intelligenda est petitio Naaman ab Eliseo, vt adorante eius domino in templo Remmon, ipse similiter adoraret, 4. *Reg.* 5 *n.* 18. Si enim loquebatur de adoratione idolo exhibenda, omnino erat illicitum; & quod videatur loqui probat, quia petiuit ab Eliseo, vt deprecaretur Dominum sibi ignoſci pro hac adoratione. Et propheta non approbans, sed permittens dixit, *Vade in pace.* Si autem non de adoratione Idolo facienda, sed de adoratione reuerentiali, & vrbana domino facienda loqueretur, vt locutum fuisse dicunt Lyra *ibi.* Azor. *tom.* 5. *instit. lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 7. Sanchez alios referens, *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 21. *& lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 14. Suarez *defensio. fidei lib.* 6. *cap.* 9. *& disp.* 10. *de char. sect.* 3. *num* 5. Rebell. 1. *part. lib.* 2. *de oblig. quæst.* 14. *sect.* 7. *num* 53. Dicendum est approbari potuisse ab Eliseo. Aduertit tamen & optimè Suar. *illa sect.* 3. *num.* 5. facili negotio posse Naaman declarare ex vrbanitate genuflexionem procedere, siquidem publicè se profitebatur cultorem veri Dei, cui vt creditur, templum exædificauit, siquidem ad hunc finem terram ex Hierusalem adduxit.

9 Si verò de ministeriis iniurioſæ actioni deseruientibus loquamur, & hæc indifferentia sint, sicuti sunt comitari furem, vel occisorem, sustentare scalam, dare gladium occidere volenti, & similia, etsi possint in aliquo casu honestari, at hic debet esse grauissimus, & longè maior quàm in superioribus actionibus, quia tunc non solùm agitur de vitando heri peccato, sed præcipuè de vitando periculo, & damno innocentis. Quocirca spectandum est damnum innocentis, & comparandum cum damno, quod tibi euenire potest ex cessatione talis ministerij; nam si damnum innocentis est vitæ, & tuum in pecuniis, & non multum graue, cui dubium esse potest te obligatum esse abstinere, & pati illud damnum ne innocens pereat? & ita tenet Sanch. *lib.* 1 *in Decal. cap.* 7. *n.* 12. 18. 22. 27. neque est qui contradicat. Quod autem admouere scalam furanti, tradere ensem volenti occidere, vel ostendere vbi sit inimicus, sint actiones de se indifferentes probatur, quia possunt bono vsui deseruire, & solùm ex malitia alterius in malum detorquentur: & ita tradit D. Thom 4. *dist.* 23 *q.* 2. *art.* 2. *quæst.* 3. Eman Saa *verbo peccatum n.* 9 Salas 1. 2. *tract.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. Vega. *lib.* 5. *sum cap.* 440. Sanch. *lib. in Decal. cap.* 7. *num.* 18. *fine.* Vasq. *de scand. quæst.* 43. *art.* 8. *dub.* 7. *de restit. cap.* 9. *§.* 1. *dub.* 2. *num.* 39.

10 Hinc oritur non leue dubium quæ causa sufficiens sit, vt à culpa liberentur captiui Christiani remigantes in Turcarum triremibus, vel apponentes scalas ad occupandam ciuitatem, vel porrigentes arma, ad Christianos occidendos.

Plures Doctores tenent nullam adesse causam excusantem à culpa, etsi à censura excuset: ita docuit Vgolin. *de censur. Papæ referu part.* 2 *c.* 3. *§.* 2. *vers. a comues eorum fautores* Tolet. *sum. in exposit. bullæ Cœnæ. excom.* 5. *fine.* Nauarr. *sum. cap.* 27. *num.* 63. *& cap. ita quorundam de Iudæis. not ab.* 11. *n.* 10. Suar. *tom* 5 *in* 3 *p. disputatione* 21. *sect.* 2. *n.* 60. *& seqq.* Pedraza. *mandato.* 7. *num* 29.

Mouentur, quia cooperari bello iniusto, rapinæ, & decisioni innocentis est intrinsecè malum, sed illi miseri captiui remigantes, & alia facientes hanc cooperationem videntur præstare. Ergo. Verùm probabilius multo est nullam culpam commitere hos remigantes, si timore mortis, vel alterius grauissimi damni remigent, aliáve officia indifferentia præstent: quia ij non directè, sed indirectè cooperantur: cooperatio autem indirecta si sit per actionem de se indifferentem honestari potest causa graui intercedente, vt de cooperatione indirecta ad libidinem, ad intemperantiam, ad irreligionem admittunt communiter Doctores. Ergo. Quod autem remigatio, & alia huiusmodi prout à captiuis procedit actio sit indifferens, inde constat Quia ipsi nihil aliud faciunt, quàm applicare nauem, scalas apponere, propugnacula deferre, quibus factis poterant Turcæ nullum damnum Christianis facere. Ergo actio prout ab illis procedit, non trahit damnum necessariò. Secus est de emissione sagittæ, vel bombardæ, hæc enim secum necessariò trahunt damnum proximi in vita, ac proinde intrinsecè mala sunt, neque vnquam honestari possunt. Petrus de Nauarra *lib.* 3. *de restit. in* 21. *c* 4. *dub.* 4. *n.* 51. 2. *edit.* Cordub. *quæst.* 137. *dub* 2. Salas 21. *tit.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. *num.* 30. *corol.* 1. Molina *tit.* 1. *de iustit. disp.* 115. *Concl.* 1. Lessius *lib.* 2. *de iust c.* 9. *dub.* 18. *n.* 122. *& cap.* 13. *dub.* 3. *num.* 30. Sanch. alios referens *lib.* 1 *in decal. cap.* 7. *nu.* 18. Rebell. 1. *p. de obligat. iustit. lib.* 2. *q.* 14. *sect.* 7. *n.* 52. Vasq. *q.* 43. *art* 8. *de scand. dub.* 7. *& tract. de restit. cap.* 9. *dub.* 2. *§.* 1. *num.* 39.

11 Limitant tamen bene Salas, Sanch. Mol. Lessius, Rebell. Vasq. non excusari timore mortis remigantes, si videant damnum graue reipublicæ Christianæ ipsis non remigantibus euitari posse, quia tunc tenentur propriam vitam ob commune bonum exponere. At rarò, vel nunquam hic casus potest contingere, in quo aliquis in particulari obligatus maneat. Quia tarò potetit aliquis sibi persuadere alios cessaturos fore à remigando, si ipse cesset, & sola cessatione ipsius damnum commune euitari.

12 Maior mihi est dubitatio de aliis actionibus directè, & per se proximo iniuriosis, quales sunt eius domum perfringere, deuastare, bona furripere: hæc enim non videntur vllo modo honestari posse: & ita docet Ægid. de Conine. *disp.* 31. *de char. dub.* 7. *n.* 104. referens Lorca. *disp.* 51. Cæterum timore mortis hæc honestari posse docet optimè Mol. *tit.* 2. *de iust. disp.* 115. *concl.* 4. Quia tibi licitum est exteriis bonis proximi vti, prout necessarium est ad vitandam extremam necessitatem, sed illa deuastare, capere, & asportare, tradereque minanti mortem est tibi necessarium ad illam vitandam. Ergo id facere potes. Neque dominus illatum rerum debet esse inuitus, sed potius debet ex charitate consentire, neque actionem prout à te fit iniuriosam reputare, consentit ex parte Lessius *l.* 2. *de iustit. c* 18. *dub.* 3. *num* 30. affirmans has actiones iniuriosas esse, nisi forte facias animo compensandi, quia tunc dominus debet permittere, ne grauissimum malum incurras.

Punctum XII.

Quæ causa excuset locantes, & vendentes domos, cibaria, vestes, meretricibus, & vsurariis, quæ meretricum patronos, quæ pingentes Adonidem nudum, vel concubinam amasio.

1 *De locatione, & venditione domus, vestium, & alimentorum communis tenet sententia absque vlla causa te liberè facere posse.*
2 *Imò carius potes locare domum iis peccatoribus quàm aliis honestis personis.*
3 *Si tua domus aptior est ad malam negociationem vel turpitudinem, non licet tibi si commodè potes, illis concedere.*
4 *Vsurariis alienigenis domus locari non possunt.*
5 *Patroni meretricum si contenti essent officio sibi à republica designato sustineri possent. At vt ipsi se gerunt vix absolui possunt.*
6 *Pingentes Adonidem concubinam amasio, idolum Ethnico excusari possunt, si grauissimo metu compellantur, non aliter.*
7 *Satisfit obiectioni cuiusdam doctoris.*

1 COmmunis sententia docet nullam causam ad hoc requiri, sed libere te posse locare, & vendere domum, cibaria & vestes meretricibus, & vsurariis, ad illorum habitaculum, & sustentationem. Primò, Quia hæc nimis à peccato remota sunt, cum non sint illius materia, neque occasio, Sanch. *lib.* 1 *in decal. cap.* 7. *num.* 20. Lessius *lib.* 2. *de iust. cap* 24. *dub.* 7. Vasq. *de scand. quæst.* 43. *art.* 8 *dub.* 5 *fine.* Rebell. *lib.* 14. *quæst.* 17. *num* 8. Bonac. *quæst.* 4. *de matrim. p* 14. *num.* 5. Valent. 3 *tit. disput.* 5. *quæst.* 20. *p.* 5. *pag.* 1133. *vers. ic. Ex hoc autem. & quæst.* 21. *puncto* 4. *circa finem* Azor 2. *tit. instit. lib* 12. *cap. vlt. quæst.* 3. Secundò, Vteris iure proprio res tuas locando & vendendo. Tertiò, Peccatum illorum non teneris impedire. Siquidem nec respublica impedit, cum possit, imò ea permittit ob grauiora mala vitanda. Hæ rationes probant te posse iis vendere, locare domum, vestes & alimenta, esto æquè benè aliis possis locare.

2 Aduertit tamen Nauarr. *sum. cap.* 17 *num.* 195 *§. respondimus*, non licere tibi domum locare meretricibus carius, quàm locaretur honestis, eo quod magis lucrentur, quia videris esse particeps lucri obuenientis ex peccato. Verum hæc limitatio mihi non probatur, quia neque talis locatio est contra castitatem, neque contra iustitiam, non contra castitatem, quia sicut locare domum, & recipere pretium locationis, etiamsi sit pretium ex turpitudine acquisitum, non est contra castitatem, neque etiam est recipere maius pretium, quia non ob turpitudinem, sed ob dominum locatam recipitur. Item hæc difficultas inueniendi domos accommodatas potius retardat à meretricio, quàm compellit. Quòd verò non sit contra iustitiam inde constat, quia ex habitatione meretricis, & vsurarij domus vilescit, & consequenter minoris posteà conducenda est, & ratione huius damni poteris pluris locare meretrici, quam fœminæ honestæ.

3 Verum etsi hoc ita sit, si tamen tua domus aptior sit ad

ad illam exercandam negotiationem, & turpitudinem, existimo re teneri nec vendere, nec locare iis perditis personis si inuenias alias, quibus loces: quia lege charitatis teneris vitare peccata, quæ possis absque tuo graui detrimento, præcipuè cum respublica sofum intendat iis habitationem concedere ad viuendum, non aptitudinem ad peccandum & ita tenet Bonac. Valen. Sanch. Rebell. *suprà*. Idem quod dictum est de hac domo, dicendum est de vestibus, quæ magis ad ornatum, & ad iuuenum animos alliciendos deseruire possunt, quàm ad necessitatem.

4 Aduertendum tamen est vsurariis alienigenis, hoc est, qui ex alio regno originem trahunt, nullo modo posse domus locari, vel alio modo ad habitandum concedi, quia ita cauetur, *cap. vsurarum. 1. de vsuris. in 6.* vbi contrafacientibus, si Episcopi, suspensionis pœna imponitur ipso facto, minores excommunicantur, communitas interdicitur, laici ab ordinatio per censuras debent compesci. Addit verò Lessius *lib. 2. c. 24. d. 7. fine.* hanc constitutionem multis in locis non seruari, quia passim à principibus, & republica admittuntur ij vsurarij Episcopis minimè contradicentibus. Sed forte non aduertunt, an alienigenæ sint.

5 Patroni meretricum (quos vulgo *padres de las mancebias* appellant) destinati sunt à republica solum vt meretrices fierent incolumes, & morbo contagioso laborantes expellant, si contenti essent hac vili occupatione, possent sustineri, vt ait Petr. de Ledesma, & Man. docet Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 7. n. 32.* At limites illius excedunt, & pluribus meretricum peccatis implicantur, quia fauent pulchrioribus, & quæ quæstum maiorem comparant, illasque ad nundinas deferunt, & videndas exponunt, & pluribus viis curant, ne à tam turpi lucro recedant: ob quæ optimè dixit Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 7. num. 32.* difficillimo negotio hos abolim posse.

6 Pingens concubinam, illiúsque picturam amasio tribuens. Et idem est de pictura Idoli ad petitionem ethnici, quamvis actio de se indifferens sit, & bono vsui deseruire possit, ac proinde ex aliqua graui causa honestari, vt docet Thom. Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 7.* quia tamen fomentum est, & incitatiuum turpis amoris, vel idololatriæ, mortale peccatum esset, nisi pressus aliqua grauissima causa faceres. Hæc autem causa grauis non est amissio lucri ex tali pictura, aliis semper tibi liceret hæc pingere. Quare illam solum causam sufficientem putarem, quæ grauem metum mortis vel vulnerationis valeret incutere: Fabricatio enim eius picturæ, illiúsque donatio homini sic deperdito, est quasi donatio gladij parato occidere, & ita sine vlla distinctione esse peccatum mortale, docent Azor. *tom. 2. instit. moral. lib. 12. cap. vlt. q. 9* Bonacina *disp. 2. peccat. q. 4. p. 2. §. vnic. c. 29.*

7 Coninch verò *disp. 18. de infidelit. dub. 18. n. 213.* credit eo nullum metum licere pingere idolum, vestem sacerdotalem facere ad petitionem infidelis, quia in illis circunstantiis ordit illa fabricatio in honorem falsi cultus, & est quædam illius professio: siquidem famularis infideli, & vt illius instrumentum agis, cùm agis ad eius petitionem. Quapropter plures sculptores maluerunt grauissima tormenta perpeti, quàm idola ad petitionem Imperatorum fabricare, sicut de Marco Arethusæ Episcopo testatur Theodor. *lib. 3. histor. cap. 5.* At credo grauissimo metu excusari posse, si à te non expostulatur fieri in contemptum religionis, neque scandalum adsit ve ita contemnere. Nam fabricatio idoli, & concubinæ pictura intrinsecè mala non est, sed sæpè honestari potest. Quòd autem fiat ad petitionem illius, qui illa ad malum finem vsurus est, non constituit in fabricante malitiam, quia ipse non famulatur petenti in illa mala intentione, sed in re petita, & hoc ex merit, neque agit vt instrumentum mali operis, sed operis indifferentis.

Punctum XIII.

Quæ causa excuset deponentem pecunias apud Vsurarium, quibus creditur vti debere ad vsuram, & deponentem vinum apud tabernarium, qui creditur venditurus fore mixtum aqua.

1 *Probabilius est causam grauem in deponente pecunias requiri.*

2 *Si tabernarius vendit vinum mixtum aqua, quod tu habes apud illum depositum, pro viribus venditionem impedire teneris, si scias, & ad restitutionem obligaris: si te ignorante contingat venditio restituere debes, in quo fueris factus locupletior.*

3 *Vinum his simulationibus vendere non potes, si commodè possis venditionem excusare.*

ETsi Caietan. Aragon, Bannes, & alij relati à Sanchez *lib. 1. in Decal cap 7. n. 36.* nullam causam in deponente pecunias expostulent; quia hæc pecuniarum depositio non videtur vsurarum causa, sicut nec locatio domus. Nihilominus tamen probabilius existimo, cum Sanchez *suprà*. Nauar. *sum. cap. 14. n. 40. vers. duodecimò.* Molin. *to. 2. de iust. disp. 331. vers. de eo qui apud vsurarium.* Valent. *2. 2. disp. 5. q. 21. p. vlt. fine.* Rebello. *de inst. p. 2. lib. 8. q. 16 sect. 4. n. 20.* requiri necessariò causam grauem, si cessante tua depositione vsuræ non exercentur, vel non exercerentur in tanta quantitate: quia in præsenti non solum est obligatio vitandi peccatum vsurarij, sed etiam damnum, quod recipiunt mutuatarij. Quapropter Vasquez existimat deponentem obligatum esse restituere vsuras, quas mutuans accepit ex tua pecunia mutuata, quia præbuisti materiam iniustitiæ, sicuti obligaris, cùm præbes ensem volenti occidere inimicum. Idem tenet Basil. de Leon *Lib. 5. de matrim. cap. 18. §. 4. n. 23.* Dura tamen est obligatio, neque ab aliis Doctoribus admittitur, quia deposita pecunia est causa nimis remota fœnoris: indiget enim voluntate fœneratoris, & voluntate fœnus concedentis. Quæ autem causa grauis sit honestandi hanc depositionem, affirmo esse securitatem pecuniæ, si enim tibi ad huiusmodi finem necessarium est deponere pecuniam apud prædictum numularium, neque inuenis alium apud quem securam serues, poteris absque peccato deponere, neque vsuræ inde acceptæ tibi debet imputari.

2 Aliter de depositione vini philosophandum est, si vinum apud tabernarium deponas, ipséque vendat aqua mixtum, & conscius sis illius delicti grauiter peccas, si pro viribus non impedis, quia cùm vinum sit tuum, & non tabernarij, tu propriè vendis, & non ille, ac proindè omnia damna teneris reparare. Quòd si ipse te ignorante vendidit, teneberis restituere ea in quibus factus fueris locupletior.

3 Verum si vinum apud tabernarios non fuit depositum, sed à te venditum; sciebas tamen tabernarios iterum vendituros non purum, sed aqua mixtum, vel alio modo simulatum. Tunc dicendum est te obligatum esse ex charitate iis simulatoribus vinum non vendere: si alios inuenias, de quibus iure non præsumis simulationem, quia teneris quoad possis peccata impedire, & præcipuè, quæ in damnum tertij vergunt. At si cogeris vinum inuenditum habere, cùm hoc tibi graue, & molestum futurum sit, poteris peccatum illorum permittere vtendo iure tuo. Sic Sanchez *lib. 1. cap. 7. n. 37.*

Punctum XIV.

Quæ causa excuset tabernarios, caupones vendendentes vinum scienter inebriaturis, cibaria soluturis ieiunium.

1 *In vendente vinum inebriaturis causa grauis desideratur. Et quæ hæc sit.*

2 *In vendente cibaria soluturis ieiunium, minor causa, sed grauis desideratur, qualis est diminutio emptorum ex denegata venditione: nunquam tamen est censenda sufficiens causa amissio lucri quod ex cœna vendita prouenire potest.*

1 IN vendentibus vinum inebriaturis constat debere esse causam grauem, qualis esset, si timeres ab ementibus affici iniuria, eo quod vinum denegares, vel multum diminuendos esse emptores: cùm enim ebrietas peccatum sit non solum ebrio damnosum, sed periculosum aliis; hanc grauem causam expostulat submistratio materiæ illius: illa autem causa posita, cum venditio de se sit res indifferens, honestari sufficienter potest: & ita relato Valent. *2. 2. disp. 5. quæst. 21. punct. 4. vers. vnde ad argumentum.* Caiet. & Man. tenet Sanch. *l. 1. in Decal. c. 7. num. 33.*

2 In vendentibus item cibaria soluturis ieiunium etiam causa desideratur minor, quàm in supradicta venditione vini, quia solutio ieiunij non est peccatum aliis periculosum, causa tamen est sufficiens, si ob denegata cibaria, timeres diminutionem emptorum, præcipuè cum raro ex tua denegatione vitatio peccati obtineatur, alij enim te deficiente cibaria ministrabunt & ita aliis relatis docet Sanchez *num. 34.* Nunquam tamen existimarem esse sufficientem causam amissionem lucri quod tibi ex cœna vendita soluturis ieiunium prouenire potest, quia hoc leuissimum quid est, vt propter illud graue peccatum permittendum sit, & materia illius submini-strandi.

PVNCTVM XV.

An sit aliqua causa excusans præbentem munera concubinæ iudicis, ab illaque petentem, vt iudicem in negotio interpellet.

1 *Sanchez. sentit nullam esse posse causam excusantem.*
2 *Tametsi hoc consulendum sit. Probabilius censeo causam excusantem adesse posse.*

1 SAnchez *lib.1. cap.7. num.38.* existimat nullam esse posse causam has actiones excusantem, eo quod petitur à concubina, quod ipsa licite præstare non potest: non enim ipsa licitè potest inuisere iudicem, illive scribere, aut internuncium mittere, siquidem iis omnibus fouet turpem amorem, & saltè se, & iudicem periculo peccandi exponit. Item, quia videtur inordinatum turpi amore concubinæ causam, & iura defendere.

2 Hæ rationes probant sanè semper ita consulendum esse. At si negotium graue sit, videasque iudicem non tibi esse propitium; speres autem intercessione concubinæ gratum fore, neque alia via appareat, quo possis illum ad seruandum tuum ius inflectere, crederem tibi licere petere à concubina, vt in tali negotio intercedat quia non petis aliquid, quod ipsa licitè præstare non possit. Nam licèt illa intercessione iudex, vel concubina foueant turpem amorem, hoc tu non intendis, neque illius momenti es causa. Nam stante illa intercessione adhuc iudex, & concubina poterant à praua voluntate se continere. Ergo intercessio de se mala non est. Quòd verò media illa intercessione concubina, & iudex periculo peccandi exponantur, non obstat quominus id licitè fieri possit vrgente graui causa: nam, vt diximus *in tract. 2. de peccat. disp. 2. p. 9. §. 3.* licitum est ob grauem causam sæpe periculo peccandi te exponere, quia periculum peccati in tali casu non est peccatum. Neque etiam reputari debet inordinatum, obligatione, & amore ex peccatis iam factis acquisito vti aliquando ad bonum finem, scilicet vt iustitia seruetur, & vnicuique suum ius reddatur & ita tradit Bonacina *disp. 2. de peccat. quæst. 4. punct. 2. §. vnico, num. 24.*

PVNCTVM XVI.

An opus consilij, vel præcepti ob scandalum fratris omitti debeat.

1 *Præceptum negatiuum nunquam est omittendum.*
2 *Præcepta affirmatiua, si positiua sint, plures Doctores censent ob scandalum omitti posse.*
3 *Probabilius censeo nulla præcepta omittenda esse.*
4 *Fœmina non tenetur cessare à Missa præcepta, eo quòd sciat ab alio turpiter amari.*
5 *Satisfit argum. num. 3. adductis.*
6 *Opera consilij non sunt omittenda ob scandalum ex malitia, differenda tamen ob scandalum ex infirmitate.*
7 *Fœmina non debet nisi ad summum aliquoties à Missæ auditione, vel recreatione honesta cessare ob turpem alterius amorem.*

1 SI præceptum sit negatiuum, constat ob nullam causam omitti posse eius obseruantiam, non enim potes fornicari, occidere, furari, vel aliam prauam actionem efficere ad vitandum proximi scandalum, quia non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona.

2 De præcepto affirmatiuo potest esse dubitatio, an aliquando cesset eius obligatio ob scandalum vitandum; Couarr. *reg. peccatum, 1. p. à n. 4.* affirmat ob scandalum cessare obseruantiam præcepti affirmatiui, & aliquando naturalis; consentit ex parte Suar. *disp. 10. de scand. sect. 4. n. 9. & 10.* Valent *t. 3. disp. 3. p. 4. q. 18. §. 2.* Saa *verbo Missa auditio, n. 3.* Lorca *q. 43. in sum. q. n. 10.* Fauent plures Doctores dicentes ob scandalum omitti posse integritatem confessionis. Syluest. *confessio 1. q. 18.* Sotus *in 4. dist. 18. q. 2. art. 5.* Medin. *C. de Confess. q. de integritate confessionis semper seruanda* Nauarr. *c. 7. n. 3.* Petr. de Soto *lect. 10. de confess.* Canus *in relect. de pœnit. p. 5.*

Mouentur, quia obligatio præcepti naturalis præferenda est obligationi præcepti positiui, sed obligatio vitandi scandalū est præcepti naturalis. Ergo omittenda est obligatio præcepti positiui ob obseruantiam præcepti naturalis. Confirmo ex *cap. duo mala, 13. dist.* vbi cum duo mala occurrunt, cauetur minus esse eligendum: sed minus malum est non obseruare positiua præcepta, quàm naturalia. Ergo cum vitatio scandali sit de præcepto naturali, præferenda est eius obseruatio præcepto positiuo. Secundò vita spiritualis proximi excellentior est corporali: sed ob vitam corporalem proximi tuendam omitti debet obseruatio præcepti positiui, v.g. ieiunij, vel Missæ. Ergo etiam ob conseruandam vitam spiritualem ipsius. Tertiò sæpè plura præcepta ob vitanda scandala cessant, quæ aliàs obligarent. Correctio proximi cessat, si ipse correctione obstinatior futurus est, punitio delinquentis, si inde debet insurgere seditio in republica. Ergo etiam præceptum sacri, vel ieiunij poterit cessare, si inde proximus scandalizandus est.

3 Nihilominus dicendum existimo ob vitandum præcisè scandalum, non esse omittenda vlla præcepta. ita D. Thom. *2. 2. q. 43. a. 7.* Anton. *3. p. t. 7. c. 4. §. 5* Nauarr. *sum. c. 14. n. 44. vers. vigesimo septimò.* Vasq. pluribus relatis *q. 43. art. 7. dub. 1. n. 4.* Basil. de Leon *lib. 5. de matr. c. 18. §. 2. n. 7.* & sumitur ex *c. quòd scandalizauerit, de reg. iur.* ibi, vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur: & videtur tradi ab Innocent. III *c. cum ex iniuncto, de noui operis nunciat. circa med.* opera illa quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sunt pro vitando scandalo dimittenda, neque ea debent pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali committi non possunt: & licèt Couarr. *in reg. peccatum, 1 p. n. 4. & seqq.* & Suarez *de charit. disp. 10. de scand. n. 9.* affirment loqui Pontificem de præceptis, quæ occurrente occasione scandali obligant: hoc tamen, vt bene dixit Vasquez *suprà*, sustineri non potest. Esset enim friuola responsio Pontificis, si affirmaret ea præcepta seruanda esse occurrente scandalo, quæ re vera in ea occasione obligant, neque hoc ignorare potuit Episcopus, cui Pontifex scribebat. Voluit ergo eum instruere de aliqua re, quæ difficultatem habere posset? ac proinde doctrinam generalem tradidit, dicens, ob scandalum non esse præcepta omittenda. Ratio autem quare occurrente scandalo præcepta non cessent, ea est, quia scandalum tunc non est datum, sed acceptum: non enim scandalum censetur dare, qui præceptum sibi impositum exequitur, executio namque præcepti neque est mala, neque speciem mali habet. Item obligatio cuiusque de vitando scandalo, est obligatio secundaria; prius enim tenetur quis propriæ saluti consulere, quàm alienæ, & præcepta sibi imposita adimplere, quàm curare, vt alius adimpleat: hic enim est rectus ordo charitatis. Ergo non poterit præcepta sibi imposita omittere, vt alius præceptis sibi impositis satisfaciat. Et confirmo Si Petrus, qui tibi est inimicus, omittat Missam, eo quòd tu ad illam accedis, non poteris vllo modo Missam omittere, vt ille Missam audiat. Ergo ob scandalum nom sunt omittenda præcepta.

4 Ex quo fit fœminam credentem turpiter à viro adamari, non obinde teneri relinquere Missam die festo, quia ipsa exequendo præceptum non censetur probare occasionem peccandi, sed alium illam artipere ex sua malitia. sic Suar. *tom. 3. in 3. p. disp. 88. sect. 6. §. quartum c.*

5 Argumenta contraria non vrgent.

Ad primum concedo gratis præceptum naturale præferendum esse positiuo. At nego adesse obligationem vitandi scandali, quando adest obseruantia præcepti positiui: non enim vitatio scandali obligat semper, & pro sèper, sed quando adsunt aliquæ circumstantiæ, quarum vna est esse sine proprio dāno. Sicuti præceptum est naturale, ne proximus infametur non vtcùque, sed absque rationabili causa. Ad confirmationem concedo ex duobus malis minus esse eligendum. At concurrente præcepto positiuo cessat circumstantia necessaria, vt præceptum de vitando scandalo obliget, & consequenter iam cessat comparatio.

Ad secundum fateor vitam spiritualem proximi excellentiorem esse corporali. At quia vita spiritualis proximi propria voluntate amittitur, ideo non tenemur ob illius conseruationem omittere obseruantiam præcepti positiui. Dices, etiam vita corporalis propria voluntate amitti potest, vt si quis se vellet occidere, & tamen ad impediendum huiusmodi damnum, potes, & debes. Missæ, vel ieiunij præceptum omittere. Ergo amitti propria voluntate spiritualem vitam non obest obligationi omittendi obseruantiam præcepti positiui; Respondeo primò, esse per accidens propria voluntate temporalem vitam amitti, per se autem spiritualē talem, quod alio modo amitti non potest. Secundò respondeo, ad conseruandam vitam temporalem alterius obligaris virtute misericordiæ, quæ primò, & per se obligat, & cum hæc obligatio maior sit & efficacior obligatione audiendi Missam vel ieiunandi, iuxta illud, Misericordiam volo, & non sacrificium, ideò anteponenda est eius obseruantia. At impedire peccatum alterius, & eius vitam spiritualem conseruare, cum non te obliget directè primò, & per se, sed secundariò, ideò non debes præceptorum obseruationem ob eius causam omittere. Non enim obligaris impedire peccatum alterius, nisi cessando ab opere, quod agitur: at nulla virtus per se obligat cessare ab opribus præceptis, vt impediatur proximi peccatum, quia non est medium proportionatum.

Ad tertium nego vllum præceptū cessare præcisè ob vitandum scandalum; correctionis enim præceptum cessat, cum proximus obstinatior est futurus, quia materia illius est emendatio fratris, quæ cum non speretur, cessat obligatio; punitio enim delinquentis in bonum reipublicæ ordinatur. Ergo cum ex illa maius damnum reipublicæ prouenit, cessabit eius obligatio. At obligatio audiendi Missam, v.g. non attendit an proximus inde scandalizandus sit, vel non & ita semper obligat quocunque scandalo posito. Si autem proximus ex adimpletione præcepti sumeret occasionem peccandi contra iustitiam, tunc teneris abstinere à præcepto

præcepto positiuo audiendi Missam, vt præcaueres iniustum peccatum ipsius, non quatenus peccatum ipsius est, sed quatenus tale peccatum redundat in damnum tertii, cuius vitæ, honoris, & famæ primò, & per se teneris prospicere.

6 De operibus verò sub consilio, an omittenda sint ob scandalum, distinguendum est, si scandalizatus peccet ex malitia, vel ignorantia affectata, quod contingit, cum ex prauo affectu, & malo habitu peccat, nullo modo omittenda sunt opera consilij. Non enim iustum est malitiæ alterius, eum damno nostro spirituali, imò nec temporali consulere; aliis quilibet posset sua malitia bona spiritualia, & temporalia nobis impedire & probari sufficienter posset ex illo *Matth.* 15. vbi Christus de scandalo Pharisæorum non curauit, dicens: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Verum si ex ignorantia, seu passione peccat, omitti debent, aut differri opera consilij, quousque frater admoneatur, quia charitas postulat, vt aliquo modo infirmitati proximi, eiusve ignorantiæ indulgeamus, omittendo, vel differendo pro aliquo tempore ea, quæ nobis ad salutem necessaria non sunt. Neque tunc obligaris omittere absolutè opus consilij, sed illud commutare in melius, scilicet in præcauendo proximum à peccato, eáque de causa dixit Ioã. Sanch. *in select. disp.* 37. *n.* 10. ab operibus consilij nõ esse abstinendũ ob scandalũ ex malitia: ob scandalũ ex infirmitate semel, & iterum: ita tradit S. Thom. 2. 2. q. 43. *art.* 7. & 8. Vasquez *ibi opusc. de scand. dub.* 2. *n.* 10. *uersus igitur opinio.* Suarez *de charit. disp.* 10. *sect.* 4 *n.* 8. Lacta 2. 2. *q* 43 *in summ. quæst. num.* 11. Basil. de Leon *lib.* 5 *cap.* 18.

7 Ex iis infero posse mulierem ornatam iuxta consuetudinem patriæ domo exire causa audiendi Missam, vel se reuerendi, etiamsi sciat aliquẽ & aliquos ex malitia peccaturos si sciret aliquos ex infirmitate peccaturos, debet aliquoties se abstinere. Aduertit tamen Vasquez *num.* 28. nunquam timendum esse peccatum ex infirmitate, vel ignorantia, nisi cognoscatur qualitas, & conditio personæ, de qua timetur.

PVNCTVM XVII.

An iacturam rerum temporalium facere debeas, ne proximus peccet.

Rarò, vel nunquam ad id obligatus es.

RAtiõ, vel nunquam teneris in propriis bonis iacturam grauem facere, ne proximus etiam ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi, quia generaliter loquendo, non teneris peccatum alterius accusare, cum graui tuo incommodo, & detrimento; reputatur enim tunc talis excusatio moraliter impossibilis, vt dixit Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 7. *num.* 11. Si verò dominus non est bonorum, sed dispensator, & administrator, à fortiori non debes iacturam facere bonorum, quorum habes administrationem, vt peccatum proximi euites, quia ob vitandam ruinam alterius non videtur tibi cessare obligatio prospiciendi pro illis bonis. Adde, tunc solùm censeris dare scandalum, & proximi peccatum velle, quando absque iusta causa peccatum eius non impedis, sed quando cessas impedire, ne Ecclesia, vel pupillus iacturam patiatur in bonis, quorum tu habes administrationem, iustam causam habes non impediendi. Ergo tunc scandalum non causas, ita Suarez *disp.* 10. *de charit. sect.* 4. *n.* 10. Basil de Leon *lib.* 5. *donatr. cap.* 18. §. 3. *num.* 15. vbi addunt interdum licere pati iacturam in propriis bonis (de quo nemini est dubium) ne proximus peccet, sed etiam in bonis alienis, quorum tu habes administrationem: & hac ratione excusant à præcepto Pontificem, qui simulat, vel conniuet, quando Princeps sæcularis vsurpat bona temporalia Ecclesiæ, ne scilicet grauiora damna innocentibus fiant. Et hæc de charitate, quæ vtinam in cordibus nostris semper inhabitet.

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM, quæ hac prima parte tractantur.

Prior numerus paginam, posterior eiusdem paginæ sectionem demonstrat, at vbi vnus solus est numerus, is intelligitur esse sectionis proximè prænotatæ paginæ.

A

Abbatissa.

Abbatissa an habeat iurisdictionem. 112.28

Absolutio

Absolutio ab excommunicatione propter hæresim incursa committitur Episcopis à Tridentino. 299.1
Nomine Episcopi veniunt electi, & confirmati, neque est necesse, vt sint consecrati. 299.2
Non venit Capitulum Sede vacante. 299.3
Abbates & alij Prælati inferiores iurisdictionem Episcopalem habentes comprehenduntur. 300.4
Prælati regulares non comprehenduntur sub nomine Episcopi quoad hanc facultatem, ex probabiliori sententia; ex decreto, & Bulla Pij V. comprehenduntur. 300.5
Archiepiscopus suffraganeos absoluere potest, cùm sibi subduntur. 300.7
Hanc facultatem exercere potest Episcopus in sibi subditos, & non in alios. 300.8
Episcopus absolui potest à Confessore electo, si fortè in hæresim incidat, & ibi quid possit circa religiosos exemptos. 300.9
Non est necessaria confessio sacramentalis, vt absolutio concedatur. 300.10
Non potest Episcopus extra diœcesim absoluere. 301.13
Debet hæresis & delictum occultum, quod hoc sit. 301.14
Item neque deductum ad contentionum forum. 301.15
Quid si in iudicio non fuit probatum, vel reus iam fuit absolutus. 301.16
Quid si fuit condemnatus. 302.17
Probabile est posse Episcopum committere hanc absolutionem hæresis. 302.19
Probabilius est oppositum. 302.20
Sitne hæc facultas absoluendi reuocata per Bullam; Negant plures. 302.21.
Probabilius videtur reuocatam esse 303.22
Relinquitur Episcopis potestas pro foro externo absoluendi. Excipe in regnis Hispaniæ, in quibus non nisi cum Inquisitore, & in tribunali. 303.23.
Absolutio ab hæresi pro foro externo Inquisitoribus committitur. 303.1
In foro conscientiæ probabilius est nullum Inquisitorem hac facultate gaudere. 304.3
Absolutio data ab Inquisitoribus hæretico fictè conuerso valida non est. 304.5
Quid si hæreticus diminutè delicta manifestauit; Sub distinctione respondetur. 304.6
Absolutio ab hæresi committitur ex speciali priuilegio Religiosis Societatis IESV. 305.1
Explicatur qua ratione hæc facultas concedatur. 305.2.
Superioribus Societatis datur facultas absoluendi ab excommunicatione incursa ob lectionem librorum prohibitorum 305.3.
Absolutio concessa à reseruatis non comprehendit reseruata in Bulla Cœnæ. 305.1.
Neque concessa de reseruatis in Bulla Cœnæ comprehendit hæresim. 305.2.
Absoluere pro articulo mortis hæreticum quilibet Sacerdos potest. 306.3
Explicatur qualis censeatur articulus mortis. 306.2
Fœmina partui proxima absolui potest. Idem est de nauigatione longa, itinere, & morbo periculoso. 306.3.
Plures Doctores censent impedimentum perpetuum reputandum esse articulum mortis pro aliis criminibus ab hæresi. 306.4
Pro hæresi etiam videtur idem esse asserendum. 306.5
Si potes superiorem vocare, vel ab illo medio Confessario facultatem obtinere, plures affirmant te esse obligatum hanc præstare diligentiam, neque te posse ab alio absolutionem obtinere. 306.6.
Probabilius est oppositum. 306.7
Simplex sacerdos, tametsi superior adsit, potest in articulo mortis absolutioem concedere, ex probabili sententia. 307.8
Probabilius est oppositum. 307.9
Teneris ne ad Episcopum accedere. 307.11
Si incepta fuit confessio cum simplici sacerdote, non teneris proprio confiteri, tametsi postea veniat. 307.12
Teneris ex duobus sacerdotibus vno priuilegium habente absoluendi à reseruatis, alio non, eligere priuilegiatum. 307.13
Qui sacerdotes non sunt, potestatem non habent absoluendi ab hæresi excommunicatione. 307.14
Vt hæc absolutio in Iubilæo concedatur, debet triplex conditio seruari. 308.15
Specialiter debet fieri parti offensæ satisfactio. ibid.
Secundò debet absolutus præstare iuramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ. 308.16
Tertiò debet comparere coram reseruante, quando commode possit. 308.17
Explicatur obligatio huius iuramenti. 308.18
Si ex malitia, vel ignorantia Confessoris hoc iuramentum non exposcatur, manet reus absolutus, sed cum obligatione comparendi. 308.19
Non comparenti, cum ad id obligatur, imponitur similis ei, à qua primò fuit absolutus. 309.20
Potest fieri satis huic obligationi comparendi, si per procuratorem compareas. 309.21
Satisfacies huic obligationi comparendi, si absolutionem obtineas ab habente priuilegium absoluendi. 309.22
Absolui potest hæreticus vrgenti causa recipiendi sacramenta, quin sit iudicialiter ab hæresi absolutus. 309.§.6. per totum.

Acedia.

Acedia quid sit. 456.1
Acedia specialis charitati contraria est dolere te esse à Deo creatum sub obligatione seruandi præcepta. 456.2.
Dolere de præceptorum obseruatione ob illorum molestiam est acedia generalis. 457.3
Aliquando acedia generalis est peccatum veniale, aliquando nullum. 457.4
Acedia specialis semper est mortale, nisi excusetur ex defectu pleni consensus. Quæ vitia ex acedia oriantur, & eorum malitia expenditur. 457.5

Accusatio.

Accusationis via procedere in crimine hæresis non est in vsu. 366.1
Si tamen hunc modum procedendi quis subire velit, admittendus est, neque ad pœnam talionis tenetur se subscribere, tametsi grauiter puniendus sit, si in probatione desecit. 366.2
Si se subscripsit ad pœnam talionis, adhuc non est condemnandus

Index rerum.

nandus. 366. 3
Expenditur modus instituendi hanc accusationem. 364.4
Accusare in crimine hæresis omnes possunt. 5. & seqq. 367. 5. & seq.
Accusationi qualiter præmittenda sit secreta correctio, & quibus in delictis, & an ex charitate, vel ex iustitia. 453. & sequen.
Quoties à iure datur facultas accusandi, non est peccatum contra charitatem accusare. 454.5

Aduocatus.

Aduocatus bene potest esse contra reum in causa probabili. 16.2.
Item potest iam vnam, iam alteram partem defendendam suscipere, cum vtraque est probabilis. 16.3.
In regno Castellæ suscepto patrocinio vnius non potest contrarium suscipere. 16.4.& 5.

Alienatio.

Sires, quam sub dubio possides, an sit tua, alienes contractu oneroso, debes monere emptorem de dubio. 28.13
Quas alienationes factas à delinquentibus reuocet fiscus, latè explicatur. 339.5
In iis alienationibus rescindendis modum debet fiscus seruare.
Si enim pretium formaliter, vel æquiualenter in potestate delinquentis existit, reddi debet à fisco, cum alienatio rescindetur. 342.1
Et quando dicatur pretium stare in potestate delinquentis saltem æquiualenter. 342.2
Onus probandi pretium in vtilitatem delinquentis versum esse non fisco, sed prætendenti sibi restitui incumbit. 342.3
Non tenetur fiscus in hoc casu contractum rescindere 342.4
Si pretium non probatur in vtilitatem delinquentis versum esse; non videtur fiscus obligatus pretium restituere, tametsi possessor bona fide contractum celebrauerit. 342.6
Alienationes factæ à delinquente, cuius bona non publicantur ipso iure, sed veniunt publicandæ, validæ sunt vtroque foro. 344.1
Quod verum est, esto sint factæ in fisci fraudem. 344.2
Post delictum commissum eodem modo valent alienationes, ac ante delictum. 344.4
Apponuntur aliquot limitationes, sed non approbantur. 344.5. & seqq.
Alienationes factæ post sententiam condemnatoriam, à qua appellarum non est, reuocari possunt. 344.8
Alienatio in fraudem fisci reuocari potest. 345.9
Quomodo probetur fraus. 345.10
Vt fraus ante delictum præsumatur, probandum est tempore alienationis adesse causam impellentem ad delictum. 345.11
Alienatio omnium bonorum ante delictum non est sufficiens ad probandam fraudem. 345.12
Neque item alienatio fundi, in cuius possessione delinquens existit, & fructus percipit. 345.13
Neque item quòd alienatio clandestinè facta sit. 347.14
Neque quòd delictum post alienationem statim fuerit sequutum. 345.15
Quibus indiciis manifestè fraus in alienatione præsumatur. 345.16
Post delictum quælibet ex supradictis coniecturis est sufficiens ad fraudem præsumendam. 345.17
Vt donatio reuocari possit facta ex fraude, non est necesse donatarium participem esse fraudis, secus verò in alienatione ex contractu oneroso. 346.18
Alienationem reuocat fiscus in sui fraudem factam, non solum quoad rei substantiam, sed etiam quoad fructus in illa pendentes. 346.20
Non potest fiscus reuocare alienationes facta in sui fraudem via executiua, sed ordinaria, quando res translatæ sunt in tertium possessorem. 346.21

Alimenta.

Alimenta quilibet parens tenetur filio præstare. 20.15
Qui teneatur filium illegitimum alere, de quo dubitatur. 20.14.

Applicatio.

Appellatio denegatur hæreticis. 369.1
Concedenda tamen est hæreticis, quando ex præsumptione iuris hæreticus condemnatur. 370.2
Licet tamen hæretico condemnato via querelæ, & supplicationis Principem adire, tametsi aliis contrarium placeat. 370.3
Appellatio conceditur à sententiis interlocutoriis, esto à sententia declaratoria hæresis non concedatur. 370.4
Datur à sententia, seu decreto torturæ. 370.5
Applicatur ad quem sit appellandum in his sententiis interlocutoriis. 370.6
Inquisitor interposita appellatione procedere potest aduersus appellantem, si ex alia noua causa denuntiatus sit. 370.7

B

Beatificatio Sanctorum.

BEatificatio Sanctorum quid? & qua ratione distinguatur à canonizatione. 246.1
Temerarium, & scandalosum est asserere Pontificem in beatificatione Sanctorum errare posse. 246.3
Eadem certitudine tenendum est non posse Pontificem errare in beatificatione, ac in canonizatione. 246.4
Liceatne aliis ab iis, quibus facultas conceditur, sanctum beatificatum venerari? Proponitur dubitandi ratio. 246.5
Resoluitur longe pius, & probabilius esse ex deuotione omnibus æquanimiter licere. 247.7.8

Bellum.

Bellum quid sit, & vnde dicatur. 460.1
Aliud est defensiuum, aliud offensiuum. 461.2
De fide est licitum esse, si conditiones debitæ seruentur. 461.3
Aliquando est in præcepto. 462.4
Tres conditiones sunt ad bellum requisitæ, & quæ hæ sint. 461.7
Quilibet habet authoritatem bellum purè defensiuum indicendi. 462.1
Aggressiuum solum Princeps, vel Respublica superiorem non recognoscens. 462.2
Consuetudine introduci potest, vt respublica inconsulto suo Principe bellum moueat. 462.4
Quid dicendum in casu quo superior vindicare noluerit iniuriam reipublicæ sibi subditæ. 462.5
Pontifex habet ius indicendi bellum, quando bonum Ecclesiæ id postulat. 462.6
Belli iusta causa triplex est. 462.1
Iniuria quæ bellum honestare potest, debet esse grauissima. 463.2
Enumerantur aliquæ iniuriæ bellum honestantes. 463.3
Quid de impedientibus mercaturam, venationem, piscationem in suo regno, Affirmatur non esse causam iustam belli, nisi debitum sit. 463.4
Ob solam iniuriam impediendam, reparandam, vel vindicandam bellum moueri potest. 463.5
Aduersùs occidentes innocentes, & impedientes Euangelium, bellum moueri potest. 463.6
Ob idololatriam, infidelitatem, & alia peccata contra naturam impedienda, bellum non potest moueri. 463.7
Qualiter constare debeat de causa bellandi. 463.8
An ex vtraque parte dari possit iustum bellum. Resoluitur secluſa ignorantia hon esse possibile. 463.10.& 11
Ad honestandum bellum iniuria materialis sufficit. 463.12
An oblata ab aduersario satisfactione sufficiente debeas à bello desistere. 464.13.& 14
Sed quid dicendum, quando pars rebellis digna est morte, ob iniuriam illatam? Probabilius est non esse obligationem acceptandi satisfactionem aliam. 464.15
Quod verum est spectato iustitiæ rigore: at ex charitate sæpe erit obligatio. 464.16
Stante iusta causa bellandi potest bellum iniustè fieri, si adsit minima spes victoriæ, & parum vtilitatis ex bello speretur. 464.17
Si damna, quæ ex bello sequuntur, prævaleant vtilitati, quæ ex victoria speratur, illicitum est bellum. Item si Religio Christiana minuenda est, & hæretici potentiores futuri. 464.18
Ante bellum competit Principi examinare iustam causam bellandi, non autem ducibus, & militibus. 465.1
Ea licent Principi, ducibus, & militibus in bello, quæ necessaria sunt ad finem belli consequendum. 465.2
Duces & milites ex mandato Principis debent procedere, aliàs contra iustitiam peccabunt cum obligatione restituendi. 465.3
in Bello licitum est insidiis, & stratagematis vti nisi fidem dedisses illis non vtendi. 465.4
Nocentes hostes licet bellanti occidere. 465.5
Non tamen decet Christianam pietatem multos, etsi dignos morte occidere. 465.6
Innocentes directè occidi non possunt, benè tamen indirectè. 465.7.8.& 9
Explicatur, qui reputentur innocentes, quos non potest bellator ita directè priuare. 465.10
Licitum est libertate priuare hostes, & in seruitutem redigere. 466.11
Ab hoc iure excipiuntur Christiani capti ab aliis Christianis, nisi fuerint à fide apostatæ. 466.12
Innocentes optimè possuntis seruitutem redigi, si respublica digna est hac pœna. 466.13

Index rerum.

An capti bello iusto possint fugere, & possis eos ad fugam iuuare. 466.14.15.16
Bona hostium, etiam illorum, qui innocentes sunt, occupari à victore possunt. 467.17
Bona Ecclesiæ: & Ecclesiasticorum innocentium ab hac regula excipiuntur. 467.18
Per accidens occupari, deuastarique possunt, si necessarium fuerit ad finem belli consequendum. 467.19
Idem est dicendum de cuiuscumque innocentis bonis. 467.20
Victoria reportata probabilius est te teneri satisfacere iis; tametsi ex occupatione horum bonorum ditior non euaseris. 467.21
Repressalia, seu impignorationes licitæ sunt, seruatis aliquibus conditionibus. 467.22
Bona in bello capta, si immobilia sunt, pertinent ad Principem: si mobilia, fiunt capientium, nisi aliter consuetudo obtinuerit. 467.23
Si male à captis possideantur, & immobilia sint, reddenda sunt dominis: si mobilia, iure naturæ dominis prioribus reddi debent. At iure Cæsareo fiunt capientium, si ad præsidia, locaue tuta sunt deportata. 467.24
Excipiuntur ea, quibus priuilegium postliminij est concessum. 467.25
Ea quæ iure Cæsareo concessa sunt legibus castellæ, & aliorum regnorum approbantur. 468.26
Aduertuntur aliqua pro superiori doctrina. 468.27
Licitum est ciuitatem aliquam dari in prædam militibus. 468.28
Qua ratione Princeps compositionem facere possit cum alio Principe iniuste bellante. 468.29
Bellum si iniustum est, peccat Princeps contra iustitiam cum obligatione restituendi damna secuta 468.1
Si iustum est bellum, peccat princeps, si stipendia militibus non concedit statuto tempore. Item si temerè exercitum periculo exponit. 468.2
Duces & ministri Principis grauissimè peccant, si plures milites repræsentent, quàm secum habeant, ibique enumerantur alia peccata, quæ solent committere. 468.3
Expenduntur peccata militum. 469.4
in Bello omnes pugnare possunt, nisi eis sit specialiter prohibitum. 653.1
Episcopis, clericis, monachis, religiosis prohibitum est propria manu pugnare. 2
An clerici in minoribus, & monachi laici sub hac prohibitione comprehendantur negant aliqui. 3
Approbatur eorum sententia in iis, qui priuilegio fori non gaudent. Reprobatur in iis, qui tali gaudent priuilegio. 4
Possunt Clerici in sacris bello assistere, & ad pugnam hortari, milites consolari. 5
Neque ad hæc officia exercenda indigent licentia Episcopi. 6
Ad se, suosque defendendos possunt propria manu clerici pugnare. 7
Neque obinde irregulares sunt. 8
Solus Pontifex dispensare potest, vt clericus bello præsit, vel propria manu pugnet. 9
Infideles & hæreticos ad bellum vocare, esto per se illicitum non sit, regulariter tamen est illicitum. 10
in Bello iniusto nemo pugnare potest timore mortis aliqui excusantur. 11
Occurrente necessitate omni tempore pugnandum est, extra illam diebus festis pugnari non potest. 12
Si Rex habeat opinionem probabilem sibi licere vrbem ab alio possessam occupare, poterit pro illius occupatione bellum mouere. 11.1
Si probabilitas est ex parte facti, aut iuris, nequit possessor à possessione deturbari ante datam sententiam. 11.2
Apud quem iudicem sit mouenda lis, & controuersia definienda. 11.4.& seq.
Quod sit ius probabile, & litigiosum, neque armis definiendum. 14.12
Quando alicui competit regnum certò, & alius est in possessione, monendus est possessor, & rationes sunt allegandæ, antequam bellum inferatur. 13.13
Quoties miles non constat de iniustitia belli, si subditus est, tenetur militare. 13.1
Miles non subdito constare debet de belli iustitia. 13.3
Milites dubij de iustitia belli, siue subditi, siue non, militare non tenentur quousque examen præmittant de iniustitia belli. 29.2
Si milites subditi sint, neque habeant aliquam firmam rationem dubitandi, dubium debent deponere, & militare. 29.3

C

Charitas.

CHaritas quid sit, & qualiter sumatur. 415.1
Illa amatur Deus amore benevolentiæ. 435.3
Primarium illius obiectum est Deus, secundarium proximus, quatenus ad Deum refertur. 416.3
Charitatis Dei est speciale præceptum. ibid.1.& seqq.4
Explicatur modus huius præcepti. 416.5
Peccetne aduersùs hoc præceptum, qui vellet in hac vita perpetuò manere. 417.6
Hoc præceptum non est de dilectione naturali, neque supernaturali determinatè. 417.2
Aliquoties in vita hoc præceptum obligat, & expenduntur tempora huius obligationis. ibid. p. 4. per totum. 418.4
ex Charitate obligaris proximum diligere. 419.1
Explicatur quis sit proximus. 419.1
Amore Dei potest amori proximi satisfieri. 419.4
Charitas te obligat diligere peccatores, & inimicos. 420.1
Peccatori, & inimico non potes velle malum, qua malum illius est. 420.2
Neque potes velle vindicari; sed teneris ex corde remittere offensam, imò neque præbere aliis fundamentum suspicandi te non remittere. 420.3
Quid debeas facere, ne hoc fundamentum præbeas. 420.4
Per se non teneris inimicum occurrentem salutare, aliquando teneris inimicum occurrentem salutare, aliquando teneris. 420.5
Si ipse te prius salutauit, regulariter teneris, 420.6
Si inimicus veniam postulet, teneris signa exhibere amicitiæ. 420.7
Non teneris satisfactionem debitam pro injuria remittere. 428.8
Si offensor satisfactionem exhibeat, vel iniuria satisfieri non possit, adhuc potes accusationem instituere, & satisfactionem à iudice expostulare. 421.9
Cùm duo se offendunt, quis teneatur priùs pecuniam petere. 421.10
Quando offendens proximum obligatus sit veniam petere. 421.11
Aliquando teneris alioqui inimicum, si inde scias ab odio vt desistat. 421.12
Charitas te obligat velle tibi potius gratiam, & gloriam, quam reliquis omnibus. 421.1
Pro aliquo tempore licitum est tibi velle beatitudine carere, vt saluti proximorum prouideas. 422.4
In bonis spiritualibus non obligatoriis potes alios tibi præferre. 422.1
Charitate obligaris pro bono Reipubl. bona fortunæ, imò & vitam expendere. 422.2
In æquali tui, & alterius necessitate, non teneris alium tibi præferre. 422.2
In bonis fortunæ potes proximum tibi præferre. 422.
Proponuntur variæ sententiæ, affirmans & negans te constitutum in æquali necessitate bonorum, quæ conseruare teneris, posse alium tibi præferre. 422.4
Conciliantur sententiæ, & fit satis rationibus oppositis. 422.5
Oppetere mortem, & exponere te periculo vitæ ob conseruandam vitam proximi extranei, non est mortale, sed cuenda est cooperatio. 423.7
Charitate astringeris salutem spiritualem cuiuslibet proximi tuis bonis temporalibus fortunæ, & vitæ præferre. 423.2
Hæc obligatio vrget in extrema proximi necessitate. 423.3
Si Petro dormienti, & in peccato mortali existenti scires mortem euenturam, teneris cum periculo vitæ impedire. 423.4
Idem est de infanti Christiani filio. 423.5
Homini peccatori in extremis non teneris semper cum periculo vitæ pœnitentiæ sacramenta ministrare. 423.6
Te inuadentem bene potes occidere, tametsi in peccato moriatur. 423.7
Extra casum extremum non teneris cum graui iactura succurrere proximo priuato in spiritualibus. 424.8.& 9
Proximo commum, scilicet reipubl. teneris cum periculo vitæ succurrere. 424.10
Cuilibet proximo grauem necessitatem spiritualem patienti teneris cum leui tuo detrimento succurrere. Si superior & pastor sis, teneris cum periculo vitæ graui necessitati spirituali proximi subuenire. 424.12
Non potes tempore pestis fugere. 424.13
Charitas te obligat vnum proximum præ alio diligere. 424.1. & 2.
Obligatus es præferre eum, qui tibi coniunctus est. 425.3
Comparatione rei vnica est coniunctio in specie, tametsi varij gradus: at comparatione diligentis, multiplex est coniunctio

coniunctio. 425.4
Proximus pati potest necessitatem in temporalibus, vel spiritualibus bonis. 425.5
Necessitas proximi alia grauis, alia extrema, & quando in vtroque proximo est grauis, potest esse in vno grauior 425.6
Coniunctio naturalis præferenda est spirituali. 425.7
Consanguinei peccatores tum in spiritualibus, tum in temporalibus præferendi sunt extraneis sanctioribus. 425.9
Amici aliquando præferuntur consanguineis. 425.10
Frater amico, & benefactori in extrema necessitate præferendus est. 426.11
Pater, vxor, filius, frater creditori sunt præferendi. 426.12
Coniuncti in eodem ordine qui sint aliis præferendi. 426.13
Non est mortale positum ordinem inuertere. 426.14
Quod dicitur de consanguineis, dicendum est de reliquis, 426.15
Benefactor beneficito præferendus est, iustus iniusto, fidelis infideli. 426.16

Citatio.

Citatio semper reo facienda est. 368.1
Citari autem debet primò in crimine hæresis absque causæ expressione, si non timetur fuga. 368.2
Si citatus verbaliter non comparet, capiendus est, sin minus, citandus causæ expressione, & vnica citatio sufficit: ex consuetudine tamen trina habetur. 368.3
Citatio non solum ad contestandam litem, sed magis ad sententiam requiritur. 368.4

Clausula.

Vt omnes defectus iuris, & facti suppleantur, æquiualet clausulæ. Ex certa scientia. 153.6
Quid operetur clausula, vt brachium sæculare inuocari possit. 159.7
An debeat iudex sæculatis certificari de iustificatione causæ, vt teneatur auxilium præstare. Negant aliqui. Probabilius est ostendendam esse iustificationem per summariam informationem, vel authenticam ostensionem litterarum. 159.8
Clausula, Ex certa scientia, in rescripto posita operatur solum quoad vsus ibi expressos. 224.9

Clerici.

Legibus Ecclesiasticam libertatem violantibus ligari non possunt, secus legibus, quæ eorum statui contieniunt. 123.1
his legibus ita grauiter, ac laici obligantur clerici. 123.2
Vade hæc oblatio nascatur. Resoluitur ex potestate legislatoris. 122.3.4.& 6
A potestate coërciua, & punitiua omnino clerici sunt exempti. 124.7
Qualiter teneatur eleemosynam facere. 431. p. 5. & seqq.
Vide verb. *Eleemosyna.*

Commendatitia littera.

Commendatitiæ aliæ sunt generales, aliæ speciales. 206.1
Si ex commendatione generali res alicui committantur, non tenetur commendans de damno sequuto. 206.2
Excipe, nisi dolo fecerit. 206.3
at Commendatione speciali, si contineat verum, obligatio non nascitur, nisi verba denotent voluisse commendantem obligationem subire. 206.4

Concilium.

Concilium triplex est, Generale, Prouinciale, & Episcopale. 248.1
Concilio non potest Pontifex delegare potestatem definiendi infallibiliter res fidei. 248.2
De fide est Concilium, à Pontifice confirmatum authoritatis esse infallibilis. 248.3
Ante confirmationem nullam habet authoritatem infallibilem. 248.4
Idem dicendum est de vnanimi consensu Patrum, & Doctorum, ac dicitur de Concilio. 249.§.8 per totum.

Condemnatus.

Condemnatus iudici resistere non potest. 129.1
Et quid si sententia in falsa præsumptione fundetur. ibid. & seqq.

Confessarius.

Confessarius quando absoluere possit, vel teneatur pœnitentem sequentem opinionem probabilem. 7.1. & seqq.
Confessarius solicitans ad Venerem Inquisitoribus puniendus subiicitur. 402.1.2 3.4
An sola mulieris solicitatio puniatur. 402.5
Item an sufficiat ante, vel post confessionem solicitauerit. 402.6
Cognitio huius criminis priuatiuè committitur Inquisitoribus ex Bulla Clementis, secus ex Bulla Gregorij. Qualiter denunciandus sit. 403. 11
Solicitans ad nefandum congressum denuntiandus est. 403.1 & seqq.
Solicitans ad actus solum venialiter inhonestos, si de animo constet, non videtur sub graui culpa denuntiandus. 403. & seqq.
Tribuens chartam pœnitenti postea legendam continentem solicitationem, non videtur in confessione solicitasse. Contrarium tamen securius est. 404.4
Si fœminam incitat, vt admittat alium in copulam, denuntiandus est. 405.1
Item si solicitet vt mediet. 405.2
Si fœmina solicitet ad Venerem, & Confessor tactibus contentus sit, non videtur denuntiandus. 405. 6
Sola solicitatio ad Venerem, & in confessione facta ante, vel post, venit Inquisitoribus denuntianda. 405.6
Et quæ censeatur solicitatio facta ante, vel post immediatè ad confessionem. 405.p.7
Quæ solicitatio simulando confessionem debeat denuntiari. 406.p.8
Confessarius solicitans debet esse sacerdos: nam laicus fingens se sacerdotem, non est ex hoc decreto denuntiandus. 406.p.9
Cessat præceptum denuntiandi, si sacerdos emendatus sit, neque periculum recidiui sit. 407.1
Item si correctione fraterna emendandus speratur, & spes sit certa. 407..2
Alij alias excusationes apponunt, sed non approbantur. 4073 & seqq.
Quibus pœnis afficiatur Confessarius solicitans. 408.p.11

Confiscatio.

Confiscationis pœna est hæreticis iure ciuili, & canonico imposita. 312.1.
In eius executione leges canonicæ præferendæ sunt. 313.2
Omnia bona hæretici cadunt sub hac pœna. ibid.1
Bona in potestate hæretici existentia, si illius non sunt, non confiscantur. 313.2
Debent tamen actu esse, nec sufficit fuisse, nisi in fraudem fisci alienata sint. 313.3
Ex quibus casibus fraus præsumatur. 313.4
Bona donata causa mortis, cadúntne sub confiscationem. 313.p.3
Donata sub conditione, cuius conditio purgatur posito delicto, sub confiscationem cadunt. 313.5
Bona requisita post delictum, & latam sententiam non publicantur. 314.3
Acquisita intermedio tempore inter delictum, & sententiam, plures censent publicari. 314.4
Probabilius censeo oppositum. 314.5.6
Bona sub conditione futura debita communis sententia defendit non publicari. 414.1
Debita hæretico ex testamento non transeunt in fiscum. 314.2
Debita ex contractu transeunt in fiscum, tamen conditio post commissum delictum, & condemnationem implea-tur. 315.3
Iuris patronatus non datur propria confiscatio, sed illius extinctio. 315.1
Intelligendum est, dummodo non sint alij compatroni, vel alij ab instituto vocati. 315.2
Si ius patronatus ad extraneos hæredes transire non potest, neque potest confiscationi subiici. 315.3
Apponitur quædam limitatio de confiscatione perpetua, secus ad vitam, sed reiicitur. 316.4
Ius patronatus ad hæredes extraneos transmissibile publicatis omnibus bonis per iudicem Ecclesiasticum publicatur. 316.5
Si iudex laicus sit, & reus laicus, & publicentur omnia bona, ius patronatus non manet directè publicatum, benè tamen indirectè. 316.6
Quando censeatur ius patronatus directè, quando indirectè publicari. 316.7
Iudice laico publicante delinquentium bona, vel illa vendente, ius patronatus publicari alij negant, alij affirmant 316.8
Sub distinctione respondetur: si annexum sit alicui villæ publicari, secus si personam comitetur. 316.9
Limitant aliqui de confiscatione perpetua, secus de temporali, sed non admittitur limitatio. 316.10
Confiscatis à iudice laico bonis, possitne iudex Ecclesiasticus ius patronatus confiscare? Alij affirmant, alij negant media via tenenda est. 316.11
Pensiones non comprehenduntur sub confiscatione à iudice laico, benè tamen Ecclesiastico, & qua ratione. 316.12
Bona fidei commisso subiecta, vel alienari prohibita, non cadunt sub confiscationem. 317.1
Intelligitur casu quo testator prohibuerit alienationem in fauorem alterius à delinquente. 317.3
Item vt alienationis prohibitio perpetua sit, & non pro vita tantum delinquentis. 317.3
Subintelligitur, nisi testator etiam alienationem pro vita prohibuerit

hibuerit. 317. 4
Delinquens potest fideicommissum retinere, quousque per sententiam declaretur. 317.5
Ob crimen hæresis, læsæ majestatis, & Sodomiæ aliqui existimant confiscari maioratum, sed repellitur eorum dictum, quando institutus est maioratus ex propriis bonis 318. 8
Idem est si ex bonis à Rege donatis, & non sub titulo maioratus institutus sit. 318. 9
Si sub titulo maioratus à Rege donata sunt, sub confiscationem cadunt bona illa, ex quibus maioratus constitutus est, vt affirmant plures Doctores. 316.10
Probabilius censeo oppositum. 319.11
Si in facultate regia, qua fuit majoratus institutus, cauetur, vt transeat ad fiscum, si possessor crimen læsæ maiestatis commiserit; confiscatur maioratus. 319. 12
Secus si hæc clausula apposita non sit in concessione 319. 1
In casu dubio, an maioratus ex regia facultate institutus sit: An ex iure communi præsumi debet, non ex regia facultate, sed ex iure communi institutus. 420.14
Maioratus ex regia facultate institutus, qui ex dispositione iuris communis institui poterat, non cadit sub confiscationem. 420.15
Maioratus ex regia fecultate institutus ex omnibus bonis, qui tamen ex tertia, & quinta parte institui poterat, an confiscationi subiiciatur quoad tertium,& quintum? Negat Sanchez. 420.16
Sed contrarium nobis probatur,saltè in duplici casu. 420.17
Quòd si protestetur se instituere maioratum tum ex regia facultate, tum ex legali, provt sibi, suisque hæredibus vtilius sit,tunc confiscationi subiicitur illa in parte,in qua ex regia facultate, secus in alia. 420.18
Quod dicitur de maioratu, dicendum est de regno. 420. 19
Quando maioratus in perpetuum publicatur, finitur maioratus, & fiunt bona libera. 420.20
Maioratus dupliciter institui potest, testamento, & contractu tum reuocabili, tum irreuocabili. 321.1
Item institui potest ante commissum delictum, vel post illud. 321.2
Delictum aliud est, cui est confiscatio ipso iure annexa: aliud, cui est, imponenda. 321.3
Si de bonis habitis tempore delicti, cui est confiscatio ipso iure annexa, instituas maioratum, nulla est institutio, & confiscationi non obest,si tu delinquas. 321.4
Si bona non publicantur ipso iure, valet maioratus institutio, neque confiscatur per delictum instituentis, si contractu irreuocabili, vel reuocabili fuit institutum. Secus si ex testamento. 321.5.& 6
Si ante delictum contractu irreuocabili instituatur, non subiicitur confiscationi. 321.7
Quid si delinquens reuocet maioratum? Probabilius est ad fiscum pertinere, non obstante distinctione assignata à Sanchez. 321 8.& 9
Prædia, ex quibus censum soluis, sub confiscationem cadunt. 322.3
Emphyteusis ad extraneos hæredes transmissibilis non cedit sub confiscationem. 322.4
Durante vita emphyteutæ non transeunt ad fiscum commoditates, sed ad dominum, secundum probabilem sententiam. 322.5
Sed probabilius censeo transire ad fiscum. 322.6
Emphyteusis ad extraneos hæredes transitoria ad fiscum transit. 323.8
Non competit Ecclesiæ ius reuocandi emphyteusim in fiscum translatum. 323.9
Admissa sententia probabili posse Ecclesiam intra biennium recuperare emphyteusim, potuit aduersus lapsum biennij restitui, in opinione Sanchez. 323.11
Sed contrarium est dicendum. 323.12
De melioramentis factis in prædio emphyteutico ad quem pertineant,an ad Ecclesiam reuocantem. 324.13.14
Emphyteuta perdens emphyteusim ob non solutam pensionem ad dominum pertinent meliorameuta. 324.15
Si dominus emphyteusis crimen committat, ob quod bona illius publicantur, publicatur Emphyteusis quoad dominium directum. 324.16
Feudum ad hæredes extraneos intranſmissibile nequaquam in fiscum transit. 324.2
Si publicatio feudi fiat ob delictum commissum aduersus dominum, domino pertinet, & ad ipsum deuoluitur. 324. 3
Idem est si feudum hæreditarium tibi concessum est: secus est, si concessum sit tibi, tuisque agnatis, in probabili sententia. 324.4 & 5
Feudum ad extraneos hæredes transitorium,ad fiscum transit. 325.6
Confiscatio non comprehendit filij familias legitimam ob eius delictum. 326.5
Neque ipsius bona profectitia. 326.6
Neque peculium aduentitium. 326.8
Quid intelligatur casu quo pater habeat vsum fructum 326. 10
Sed non approbatur. 327.11
Aliæ limitationes apponuntur, sed non approbantur. 327.12.& seqq.
Neque publicantur bona castrensia, sed patri deferuntur. 328.20
Ampliatur doctrina, tametsi filius condemnatus filios habeat, adhuc non publicatur castrense. 328.22
In crimine læsæ Majestatis datur Publicatio. 328.23
Confiscatio ob delictum parentis non comprehendit bona castrensia filij. 330.8
Neque bona aduentitia quoad proprietatem:at quoad vsumfructum probabilius est publicari. 330.9
Peculium profect tium an publicetur publicatis bonis parentis? Proponitur dubitandi ratio. 330.13
Temperatur vt non procedat in delicto, per quod soluitur patria potestas. 330.14
Probabilius est suptradictum peculium publicari publicatis bonis parentis. 331.15
Legitima & alimenta filio debita non publicantur. 331.17
Excipe in bonis maternis ob matris delictum. 331.18
Item non procedit in filiis conceptis post condemnationem 331.19
Neque item procedit in crimine hæresis. 331.20
Neque in crimine læsæ maiestatis commisso contra Principem. 331.21
Filiis fœminis reseruatur legitima de bonis matemis ob parentum delictum. 331.22
Quid debeatur ex bonis parentis. 332.23
Non caret probabilitate reseruanda esse alimenta filiis parentum committentium crimen læsæ maiestatis. 332.24
Possunt huiusmodi filij, quibus non reseruantur alimenta, absconderе sibi ad victum grauiter necessaria. 332.25
Confiscatio ob delictum mariti non comprehendit bona vxoris. 332.1
Quapropter non comprehendit dotem. 332.2
Neque bona paraphernalia, neque alio titulo vxori quæsita. 332. 3
Potest vxor innocens publicatis bonis mariti sua bona propria authoritate capere. 333.4
Qua ratione mulier debeat probare bona habere, ne fiscus vsurpet. 333.5
Quid teneatur fiscus facere, dum non soluit. 333.6
Confiscatio bonorum mariti non solum comprehendit dotem, reliquaque bona vxoris quoad proprietatem, sed etiam quoad vsumfructum. 333.7
Publicatis bonis mariti, non publicatur quarta pars illorum bonorum debita vxori inopi. 333.8
Quod limitatur,vt non procedat,quando mulier bis nupsisset. 333.9
Confiscatio ob vxoris delictum ad eius omnia bona extenditur, si vidua sit. 334.1
Si constante matrimonio delinquat, non publicatur eius dos spectato iure communi, exceptis quinque casibus. 334.2
Attento iure Castellæ dos publicari potest. 334.3
Nunquam confiscatio extenditur vltra id quod vxor iure proprium. 334.4
Quando publicatur dos,etiam vsusfructus publicatur.435.56 & seqq.
Quòd si pactum esset inter virum & vxorem,vt committente aliquo, illorum delictum confiscatione dignum, bona illius transirent ad alium, Affirmant plures non impedit confiscationem. 335.8
Sed probabilius est impediri. 335.9
Confiscatio ob clerici delictum non comprehendit bona Ecclesiæ. 335.1
Comprehendit tamen bona patrimonialia. 335.2
Acquisita titulo beneficij probabilius est non publicari spectato iure communi, sed Ecclesiæ applicanda esse. 335.3
In Hispania, vbi de his bonis testatur, & fiscus ea vsurpare potest. 335.4
Confiscatio bonorum delinquentis existentium in alieno territorio à iudice confiscante, si fiat rigore iuris communis comprehenduntur. 335.1
Secus si rigore statuti non vigentis illo in loco, vbi bona sita sunt. 336.ibid.
At si fiat confiscatio iure speciali vigente in territorio, vbi bona sita sunt, sub distinctione respondetur. 336.2
Executio confiscationis nunquam fit, nisi per officiales illius loci, in quo bona sita sunt. 336.3
Confiscatio ob hæresim extenditur ad omnes Christianos Rom. Pontifici subiectos. p.16
Confiscatio imposita ipso iure ob crimen læsæ maiestatis præcipue

Index rerum.

què diuinæ, an priuet delinquentem dominio suorum bonorum. Arguitur pro, & contrà, & conciliantur sententiæ. p.17.per totum.
Confiscatio ipso iure delicto annexa non obligat delinquentem sua bona fisco tradere ante sententiam, tametsi alij contrà sentiant. 339.1
At sententia posita non potest delinquens bona occultare. 340.5
Non tamen tenetur ea fisco offerre, secundum communem sententiam, quæ difficultatem habet. 340.6
Si eius impediat malitiosè sententiam declaratoriam, aliqui existimant esse obligationem. Probabilius est oppositum. 340.7.& 8.
Quid dicendum de procuratore, iudice, aliisque ministris iustitiæ, an sint obligati satisfacere fisco, cum malitiosè confiscationem omittunt. 340.9.
Confiscatio ipso iure delicto annexa non impedit delinquentem, quin possit ante sententiam sua bona alienare, tametsi alij contra sentiant. 341.2
Sed non sunt alienationes ita validæ, quin fiscus eas reuocare possit. 341.4
Excipe, nisi possessores præscripserint. 341.5
Tempus ad præscriptionem in crimine hæresis quadragenarium est. 341.6
Limitatur ab aliquibus, nisi fisco Regis sint applicata, quia tunc quinquennium sufficere dicunt Non admittitur limitatio. 341.7
Deinde limitant, vt præscripto procedat post mortem delinquentis, secus in eius vita. Non videtur approbanda limitatio in rigore. 341.8
Notandæ sunt aliquæ conditiones, quas præscribentes habere debent, vt illis faueat præscriptio. 340.9.
In aliis criminibus ab hæresi non præscribitur minori tempore, quàm vicesimo. 340.10
Fiscus non potest petere bona à tertio possessore in ipsius fraudem alienata nisi infra annum vtilem. 340.11
Fisco non datur restitutio aduersùs præscribentes. bona, quæ illis competebant. 340.12
Alienationes factæ necessariò reuocari non possunt à fisco. 340.13
& explicatur quæ sint alienationes necessariæ, Item non reuocantur alienationes factæ à marito bonorum vxoris, quæ constante matrimonio acquisita sunt. 341.15
Alienationes gratuitæ hotum bonorum reuocari possunt, vt pote quæ præsumuntur in fraudem. 341.16
Quid si maritus conscius fuit vxoris criminis, verum est reuocari tunc posse. 341.17
Quid si incidat in hæresim, & reconcilietur. 341.18
Sola alienatio de bonis post delictum facta est reuocabilis 341.19
Non reuocantur alienationes factæ à reo per potestatem publicam absoluto. 341.20
Licita est hæc alienatio. 341.21.& 22
Teneris tamen vitium manifestare, quando adest periculum reuocationis, & inferuntur aliqua notabilia 342.13
Confiscatio bonorum delinquentis condemnati in contumaciam ob causam fidei, facienda est à tempore quo probationes signant delictum commissum esse, non à tempore latæ sententiæ. 346.p.22.per totum.
Confiscata bona variè sunt à Pontificibus applicata. 347.1. & seqq.
In Hispania fisco regio integrè applicantur. 348.5
Quid in aliis regnis. 348.5

Conscientia.

Conscientia quid sit, & quotuplex, & de conscientia practica & speculatiua, & an inter se pugnent. 1.1
Obligatio est obediendi conscientiæ erranti, dum non deponitur. 2.1
Procedit doctrina de conscientia errante inuincibiliter. 2.2
Operans ex conscientia errante inuincibiliter, operatur in eadem specie virtutis, qua operatur, si à Deo res esset præcepta. 2.6
Aliquando est veniale, aliquando mortale conscientiæ erranti non parere, & quando hæc contingat. 2.1
Quid si tibi proponatur malum absque vlla distinctione an sit mortale, vel veniale. 2.2
Probabilius est non esse peccatum agere contra conscientiam solum habitu erantem. 2.3
Quando conscientia errans proponit vtramque partem contradictionis esse malum, nullum est peccatum. 3.2
Aliquando est grauius, aliquando leuius peccatum sequi conscientiam erantem vincibiliter, quam illam non sequi. 3.2
Sime obediendum conscientiæ erranti, vel superiori contrarium præcipienti. 4.4
Pro libito deponi non potest errans conscientia. 4.5

Consuetudo.

Quid sit, & qua ratione differat ab vsu, stylo, & præscriptione. 137.1.& seqq.
Consuetudo alia est canonica, alia ciuilis, alia totius Ecclesiæ, alia alicuius prouinciæ, seu diœcesis. Alia secundum legem, alia præter legem, alia contra legem. 137.4
Consuetudo rationabilis est, quæ est de se honesta, & vtilis reipublicæ. 138.2
Quando censeatur bono communi expedire. 138.4
In dubio præsumenda est bono communi expediens. 138.5
Introducentes consuetudinem contra legem, an peccent 138.6
Consuetudo decennio sufficienter præscribitur. 139.5
Nunquam debet interrumpi. 140.11
Ad illius constitutionem expostulatur actuum frequentia, & quot hi sint. 140.1
Debent decennio durare. 141.6
Non est necesse in contradictorio iudicio approbari 141.9
At est necessarium esse liberos, & consequenter vt ex errore, aut ignorantia procedant. 141.11
Item procedant ex intentione introducendi consuetudinem 142.12.&13
Quomodo cognoscetur consuetudo inducta ex intétione liberali. ibid.
Actus, quibus consuetudo introducitur, debent esse externi, vniformes, & pacifici. 142.14
Consensus legislatoris requiritur. 142.1
Sed hic sufficit consensus in lege, alius expressus non requiritur. 142.3
Ab vna persona non potest consuetudo introduci. 143.1
A communitate perfecta introduci potest. 143.22
Regnum & prouincia superiorem recognoscens, neque habens authoritatem condendi legem, potest consuetudinem introducere. 143.4
Debet esse introducta à maiori parte communitatis. 143.5
Consuetudinis effectus præcipuus est obligatio, quæ ad pœnam, & non ad culpam extendi potest. 144.1
Consuetudo in vnius ciuitatis aliam non obligat. 144.2
Quando in vna ciuitate non est lex, neque consuetudo, recurrere debet iudex ad vicinas ciuitates, non ex obligatione, sed ex æquitate 144.3
Alius consuetudinis effectus est abrogare legem. 144.1
Quod intelligitur de lege præcipiente, & pœnali 144.2
Potest abrogare pœnam legis manente legis obligatione. 144.3.
Econtra potest abrogare legem, manente obligatione ad pœnam. 144.4
Item potest abrogate legem irritantem. 144.5
Quid dicendum de lege prohibente consuetudinem contrariam. 145.6.& seqq.
Lex improbans consuetudinem per generalia verba non solùm de consuetudine præterita, sed de futura intelligitur. 145.8
Aduersùs legem improbantem consuetudinem vt reipublicæ inconuenientem non potest consuetudo introduci, nisi res ita mutentur, vt prudenter possit legislator velle legi derogare. 145.10
Potest præualere consuetudo aduersùs legem verfantem circa sacramentalia. 145.11
Item non caret probabilitate aduersùs ius gentium præualere posse. 146.12.& 13
Consuetudinis item effectus est interpretari legem. 146.1
Sed hæc interpretatio potest esse authentica, vel probabilis, & quomodo differant. 146.2
Authentica interpretatio requirit decennium, secus probabilis, seu coniecturalis. 1463
Hinc fit secundum consuetudinem receptam debere iudicem arbitrum iudicare, in quem est factum compromissum de iudicio ferendo secundum ius. 146.4
Secundum consuetudinem sunt contractus regulandi 146.5
Iudicium externum, & internum iudicandum est secundum consuetudinem. 147.7
Alius item consuetudinis effectus est irritatio actus, cui effectui plures limitationes apponuntur, sed non approbantur. 147.§.4.per totum.
Consuetudo per legem abrogatur, & qualiter hoc contingat. 147.§.1.
Alia consuetudine abrogari consuetudo potest. 104.1
Debet esse contraria consuetudo abrogans præ existenti abrogandæ, & quomodo contingat. 47.2
Solo decennio abrogatur, 148.5.
Consuetudinem probare tenetur allegans. 149.1
Excipitur consuetudo notoria. 149.2
Idem de ordine procedendi in iudicio. 149.3
Idem est de stylo fori, & curiæ. 149.4
Excipitur item consuetudo, de qua est dubium, an sit rationabilis 149.1
Consuetudo, quæ ab allegante probanda est plenè probare debet. 149.65

Index rerum.

An vnus testis semiplenè consuetudinem probet. 149.7
Duobus testibus plenè consuetudo probatur, debent tamen deponere de frequentia actuum, & diuturnitate temporis. 150.8
Doctori excellenti de consuetudine testanti credendum est præsumptiuè, non concludenter. 150.9
Testantes Doctores de consuetudine integrè illam probant 150.10
Vni Doctori in foro conscientiæ, dum alij non contradicunt, integrè fides adhibenda est. 150.11

Contemptus.

Qua ratione legis contemptus contingat. 60.1
Si iungitur transgressioni legis, est duplex peccatum. 61.2
In qua specie peccati contemptus sit 61.3
Circa præcepta & consilia versari potest. 61.4
Contemptus formalis semper est mortale peccatum. 61.4

Contentio.

Charitati contraria quæ sit. 457.4
Ex suo genere est graue peccatum. 457.5

Contractus.

Si fiant spe acquirendi præmium, validi sunt. 34.3

Cooperatio.

His, qui non comprehenduntur sub præcepto, vel lege, poteris subministrare, & adiuuare in actione prohibita, secus, qui excusantur. 115.10
Licet infidelibus, pueris, amentibus cibos vetitos subministrare: non tamen licet infideles, vel amentes in monasteria monialium introducere. 115.11
Neque licet ignorantibus esse diem ieiunii cibos vetitos ministrare, & ad comedendum inducere. 115.12
Pueros ante septennium bene potes ad monasteria monialium introducere, non tamen amentes. 115.13
Nonlicet tibi inuitare ad copulam amentes, ebrios, nec pueros rationis vsu carentes. 116.14

Correctio.

Correctio quid sit. 441.1
Alia est fraterna, alia iuridica. 441.2
Illius est præceptum. 441.3
Seruandæ tamen sunt aliquæ conditiones. 441.5
Oritur ex charitate hoc præceptum. 441.6
Impleri potest per actum elicitum à charitate vel misericordia. 441.7
Satisfieri huic præcepto potest, esto ex prauo motiuo correctionem facias. 441.8
Proximo, qui peccatum commisit, & in periculo est committendi, debetur correctio. 441.2. & 3
Si proximus publicè peccat, corripiendus est, si est spes emendæ. 442.4
Peccatorem in peccato habituali existentem absque periculo peccatum actuale comittendi, non est obligatio corripiendi. 442.6
Constitutus in actione peccati venialis corripiendus est, vt probabilius defenditur. 442.3. & seqq.
Si peccans venialiter subditus sit, & eius peccatis religiosa disciplina labefactetur, Prælatus mortaliter peccat non corrigens. Eridem est de aliis vicem Prælati gerentibus. 443.6
Ex sola dissimulatione peccatorum venialium, si occulta sint, non peccat Prælatus grauiter. 443.7
Correctionis obligatio prærequirit cognitionem de peccato proximi mortaliter certam, 443.
Si proximus ex ignorantia peccat, corrigendus est. 443.2 & 3.
Item requirit correctio spem fructus. 443.1
Sed sufficit decursu temporis sperari. 444.2
& sperari sub probabilitate. 444.3
Quando est dubiũ, an correctio obfutura, vel profutura est, nulla est obligatio. 444.4
Secus si dubium sit de profectu, & securitas de damno. 444.5
In extrema necessitate in dubio de profectu, & de nocumento, adhibenda est correctio. 444.6
à Correctione excusaris extra casum necessitatis extremæ ob graue nocumentum honoris, vitæ &, fortunæ. 444.1. & seqq.
& quando hæc contingat. ibid.
Si proximus ab alio, vel à te corripiendus est, non obligaris corrigere. 445.5
Si speras proximum alio tempore fructuosius esse emendandum, excusaris à correctione statim facienda. 445.6
Quod est verum, tametsi proximus intermedio tempore peccatum aliquod committat. 445.7
Corrigere proximum omnes obligantur. 445.1
Peccator publicus regulariter à correctione deobligatur: aliquando tamen tenetur. 445.2
Occultus peccator obligatur. 445.3
ob Correctionem non est obligatio pœnitentiæ, nisi in Prælato
Quid in extrema necessitate. 445.5.& 6
Concionator, & iudex delicta corrigens in peccatore non peccat mortaliter. 445.7
Prælati aliique superiores specialem habent obligationem; & ex qua virtute oriatur hæc obligatio. 445.8
Omnes tam infideles, quàm fideles corrigendi sunt. 446.9
Prælati à subditis corrigi possunt, humili tamen obsecratione 446.10
Correctionis fraternæ ordo à Christo institutus. 446.1
Non constituit Christus speciale præceptum, sed materiale declarauit. 445.4
Vt tamen obliget, seruandæ sunt aliquot circumstantiæ, 446.3
Huic ordini, vt secum seruetur, cedere quis potest. 447.3
Neque licitum est talem cessionem impugnare. An ex cessione iuris manifestari possint delicta superiori aliàs non manifestanda. 447.5.& 6
Societatis IESV religiosi cedunt iuri in ordine ad correctionem fraternam non iudicialem. 447.7
Quoties Prælatus melius correcturus est, potes omissa secreta correctione ei secretum peccatum proximi manifestare. 448.1
Prælatus ex tali denuntiatione non potest iudicialiter procedere. ibid. 1.
Potest tamen delinquentem moderata pœna punire. 448.2
& subditum à loco, & officio remouere, absque infamia fieri potest. 448.3
Debet tamen prudenter procedere. 448.4
Debet alicui, vel aliquibus delictum manifestare, & hoc necessarium est ad correctionem. 448.5.
Rector collegij, qui poterat subditum emendare absque manifestatione Prouinciali, peccat grauiter si manifestat 449.6.& 7.
Item subdito delinquenti potest socium designare fidelem, qui eius actiones exploret, & Prælato deferat. 449.8.
An possit Prælatus significare designato se male de subdito sentire, vt sic diligentius vigilet. 449.9
Potest Prælatus subditum delinquentem coram duobus, vel tribus testibus reprehendere. 449.10
Si per denuntiationem paternam remedium non adhibeatur sufficiens, & delictum vergit in damnum communitatis, vel tertiæ personæ, tenetur denuntiationem iudicialem facere. 449.11
Fratrem emendatum, neque habentem periculum relabendi non debes denuntiare. 450.4
Stante periculo denuntiandus est, quod sit probabile periculum. 450.5
Quid, cum est dubium, an delinquens emendatus sit. 6

D

Decisiones Rotæ.

DEcisiones Rotæ non habent vim legis, tametsi magnæ sint auctoritatis. 141.7

Declarationes Cardinalium.

An vim legis habeant, & quam authoritatem sortiantur 198.3.& seqq.

Delectatio.

Quæ sit differentia inter delectationem, & desiderium. 65.1
Delectatio de cogitatione obiecti mali, mala non est 65.2
Idem dicendum, si delecteris de modo aliquo mirabili, & artificioso. 66.3.
Quomodo sit cognoscendum, procedat ne delectatio ex artificio, ex cogitatione, vel ex obiecto malo. 66.5
Semper est mala delectatio de obiecto formaliter malo 66.6
Nulla delectatio deliberatè quæsita de obiecto graui in personis solutis in materia luxuriæ, venialis est ex leuitate materiæ. 67.4
Non est licitum delectari, de copula sub conditione, si licita sit. 67.5
Viduis nullo modo licet de copula habita tempore matrimonii delectari. 67.7.& seqq.
Delectari de pollutione naturaliter contingente non licet, tametsi liceat illam ob aliquem honestum finem desiderare, aut de ea sic contingente ob eundem finem honestum gaudere. 67.10
Idem est dicendum de aliis materiis. 68.11
Quid de coniugibus ligatis voto castitatis. 68.12
Quid si ex alio impedimento extrinseco copula illicita sit 68.13.
Quid quando est dubium de valore matrimonii, ob quod dubium interdicta est debita petitio. 68.14. & 15.
Quid quando dubius coniux non est de valore matrimonij. 68.17

Index rerum.

Delectatio in coitu aliorum illicita est. 68.18
In alijs maternis a luxuria delectatio de opere bono licita est. 69.20
Si de opere ex aliqua circumstantia malo, quatenus malum est delecteris, peccas. 69.21
De obiecto iure positiuo prohibito, potest esse delectatio absque peccato. 69.22
Delectatio & desiderium obiecti mali sub conditione auferente eius malitiam, si obiectum sit solo iure positiuo prohibitum, non est peccatum. 69.2
Sitit prohibitum iure naturæ, probabilius est esse peccatum, probabile honestari posse. 69.3.4.& seqq.
Delectatio morosa non de turpi obiecto habeat ne omnes species malitiæ, quas haberet desiderium illius. 70.§ 4.per totum.
Delectatio appetitus sensitiui cum commotione corporis renuente voluntate non constituit peccatum. 71.1
Si non refrænat iilius voluntas, cùm possit, peccat venialiter. 72.6

Delegatio, Delegatus

Delegatio si personalis est, expirat morte delegati, vel eius officio finito, secus realis. 180.1
Si sub nomine proprio delegatio fiat, regulariter censenda est personalis. 180.2
est sub nomine dignitatis realis, & ad successores transit 180.3
Extenditur siue res integra sit, siue non. 180.4
Item esto sit consanguineus delegantis. 180.6
Si in commissione exprimatur nomé proprium, & nomen dignitatis, censenda est commissio personalis. Apponitur limitatio. 180.7 & 8
Commissiones factæ Legato non transeunt ad successorem 181.2
Commissiones factæ Canonico transeunt ad successorem in Ecclesia, vbi est certus numerus Canonicorum. 181.3
Iudici synodali facta commissio ad successorem non transit, 181.4
Commissiones vicario Episcopi factæ de rigore iuris non debebant transire ad successores: at transeunt ex consuetudine. 181.5.& 6.
Commissiones factæ vicario, seu officiali Episcopi, non possunt expediri ab Episcopo, etiam mortuo vicario, vel ab officio remoto. 181.7
Neque Nuntius, seu Legatus sedis Apostolicæ. 181.8
Neque Auditur Cameræ Apostolicus. 182.9
Neque Officialis, seu vicarius Capituli sede vacante. 182.10
Cùm duo sunt officiales, principalior eligi debet, si æquè principales, in rescriptis gratiæ qui ibet eligi potest. In contentiosis variant Doctores. Probabilius est recurrendum esse ad delegantem. 182.12
Electo vno officiali in rescripris pro foro externo, non potest alius aduti, secus in foro pœnitentiæ. 182.13
Non potest Episcopus ab vno has commissiones auferre, & alteri committere, si in officio vicariatus illum retineat. 182.14
Qui sub nomine vicarij, cui delegantur dispensationes, intelligantur. 182.15
Vicarij foranei non possunt commissiones factas diœcesano expedire 183.16
Delegatus, cui sunt commissa rescripta Pontificia si remoueatur à dignitate, non potest expedire litteras dispensationis, si commissio facta est ratione officij, secus si commissio rationalis. 183.1.2.& 3.
Etsi per se non si delegatus priuatus fuerit in pœnam dignitate, vel transierit ad statum incompatibilem. 183.5.& 6

Denuntiatio.

Denuntiare teneris omnes apostatas à fide, etiamsi tu solus noueris. 291.2
Quomodo facienda est hæc denuntiatio. 291.3
An excuseris ab hac obligatione, si speres correctione fraterna hærenem emendandum? Affirmant aliqui. 291.4
Opposita sententia, vt probabiliot, & religioni fauorabilior defenditur. 291.5
Hæreticus emendatus an denuntiandus sit 292.6 & seqq
In casu dubio semper intelligitur iudex non ad vindictam, sed ad correctionem procedere. 292.8
Quid si sub decreto acceperis. 292.9
Ratione damni excusari aliquando potes à denuntiatione, sed prudentia opus est. 292.10
Socios criminis regulariter non es obligatus manifestare 292.11
Propinquos, & sanguine iunctos hæreticos tenetur quis denuntiare. 292.12
Quid dicendum de filio respectu patris, aut contra; Negant aliqui. 292.13
Probabilius est obligatum esse casu quo alia via non possit hæresim impedire. 292.14
Filius in hoc casu à pœnis latis aduersùs filios hæretici liberatur. 292.15
Quid dicendum de vxore respectu mariti. 293.16
Inquisitoribus non sunt denuntiandi, qui eis non subduntur 293.17
Vnde Episcopi non sunt iis denuntiandi, & qui nomine Episcopi comprehendantur. 293.18
Item nec Nuntius, nec officialis Pontificis. 293.19
Teneris tamen illos Inquisitoribus denuntiare, si ad Pontificem non est recursus. 293.20
Expenduntur pœnæ latæ aduersùs omittentes denuntiationem, cùm obligati sunt. 298.21
Denuntiator in crimine non tenetur probare. At si probetur in crimine hæresis calumniosè denuntiasse grauiter punitur. 368.1
Denuntiationis forma, & stylus in ea seruandus. 368.2
Denuntiatione facta Inquisitor procedit ex officio 368.3
ad Denuntiationem omnes admittuntur, tametsi absentes debent tamen litteras subscribere. 368.4
Quando sit obligatio denuntiandi Confessarium solicitantem ad Venerem in confessione. 402. disp.9.per totum
Denuntiari iudicialiter possunt peccata notoria, non præmissa correctione fraterna, 451.3
Obligatio huius denuntiationis est, cum adest præceptum superioris, vel cùm proximus correctione fraterna non censetur emendandus. 451.4
Peccata quæ à te, & ab alio sciuntur, denutiandasunt iudicialiter, si in damnum tertij vergunt. 451.5
Si delicta solùm sunt in damnum delinquentis, præmittenda est secreta correctio, & inductio testium, antequã iudicialiter denuntietur, si probabiliter existimatur correctio, vel inductio testium profutura. 451.6
Notatur quædam differentia in materia denuntiationis inter peccata, quæ in damnum tertij vergunt, & quæ solùm peccanti nocent. 451.7
Peccata omnino secreta, & quæ in damnum communitatis, vel tertij vergunt, si per secretam correctionem emendari possunt, non sunt iudicialiter denuntianda. 451.8
Si est præsumptio non esse delinquentem corrigendum, adhuc plures censent non posse fieri denuntiationem iudicialem. 451.9
Contrarium est tenendum. 452.10
Cùm Prælati præcipiunt delicta sibi denuntiari absque communicatione eum aliqua persona, intelligitur præceptum de delictis, quæ tibi certò constat este denuntianda. Secus de illis de quibus dubius es. 452.11
Ratò in propriis iniuriis est obligatio corripiendi delinquentem. 452.12
Denuntiandi non sunt delinquentes, quorum delicta non laborant infamia, & constat emendatos esse. 452.1 & ibi de hæresi.
Quando præsumitur delinquens emendatus, vt cesset obligatio denuntiationis. 452.2
Delictum à duobus, vel tribus notum, si iudex procedit ad punitionem, non est iudicialiter denuntiandum. 453.3
Neque etiam est denuntiandum, si sub secreto delictum acceperis, modò delictum non cedat in damnum tertij. 453.4
Accepta in recompensationem non sunt denuntianda ex præcepto lato de reuelandis furtis. 453.5
Quid si præceptum sit de manifestando accepta, esto accepta sint in recompensationem, 453.9
Si tibi graue damnum ex denuntiatione imminet, non teneris denuntiare: vel si compellendus es probare, nec potes. 453.7
Tandem excusaris à iuridica denuntiatione, si à fide dignis non acceperis. 453.8
Tenetur iudex denuntiationem admittere, esto denuntians non probauerit correctionem fraternam præcessisse. 454. p.16.per totum.

Desperatio.

Desperatio quid sit, & in quo consistat. 413.1.& seqq.
Semper est mortale peccatum. 413.5
Quid dicendũ de eo, cui Deus suam damnationem reuelaret latè examinatur. 413.6.& seqq.

Discordia.

Discordia quid sit. 457.1
Est peccatum charitati contrarium. 457.2

Index rerum.

Ex suo genere mortale, aliquando esse potest veniale. 457.3

Dispensatio.

Dispensatio quid sit. 206.1.& seqq.
Differt ab absolutione,à peccatis,& censuris. 207.5
A simplici licentia requisita per legem. 207.6
A legis abrogatione,& derogatione. 207.7
A priuilegio. 207.8
Legis dispensatio multum differt à dispensatione voti,& iuramenti. 207.9
Dispensatio in nullo iure naturali cadere potest. 208.5
Expenditur quorum peccatorum naturalium possint Prælati facere dispensationem indirectam. 208.7
In iure diuino positiuo solus Deus dispensat. 209.1
Sed non est credendum dispensare, nisi sic Ecclesia declauerit. 209.2
Regibus aliisque sæcularibus Pontificibus non est concessa potestas dispensandi in iure diuino positiuo. 209.3
Imò neque Pontifici est data talis potestas. 209.4.& seqq.
Dispensandi potestas in propriis legibus, cuilibet legislatori competit. 210.1
Pontifex in suis legibus, & in legibus Concilij,& in legibus aliorum Pontificum potest dispensare. 210.2
Episcopus in legibus diœcesanæ Synodi. 210.3
Aliqui limitant, nisi iuramento sint constitutiones firmatæ. Sed non approbatur limitatio. 210.4
Secundo limitant, nisi constitutiones transierint in contractum Explicatur limitatio. 210.5
Tertio limitant, nisi fuerint constitutiones à superiore confirmatæ: sed intelligendum est de vera confirmatione. 210.6
In legibus superioris inferiores non habent potestatem dispensandi, nisi expresse,vel tacitè eis fuerit concessum. 210.7.8.& 9
Episcopus in legibus Concilij prouincialis non potest aliter dispensare quàm potest in legibus Pontificiis. 211 10
Idem dicendum est,de Archiepiscopo,qui tali Concilio præfuit. 211.1
Cùm lex superioris dicit vt dispensari possit,possunt inferiores dispensare. 212.1
Item cùm materia legis leuis est. 212.4
Item si casus frequentes sint. 212.5
Item quando leges sunt illius prouinciæ propriæ, non aliis communes. 212.6
Item in extraordinario aliquo euentu. 212.7
& cùm dubium est esse necessariam dispensationem. 213.10. & 11
Deinde si consuetudine sit præscriptum posse inferiores in lege superioris dispensare. ibid.
Hæc potestas ordinaria est. 213.12
Neque pendet à Capitulo. 213.13
Potestatem dispensandi in pœnis habet legislator, & ante patratum delictum, & post. 213.2
Pœnas annexas delicto non possunt inferiores impedire. 213.3.
Pœna à lege statuta, & quæ executioni mandanda est per iudicem, augeri, aut minui non potest ab eo sine causa. 213.4
Apponuntur aliquot limitationes. 214.5
Post latam sententiam, & pœnam inflictam,nullus iudex inconsulto Principe potest augere, vel minuere pœnam,spectato iure ciuili,secus iure canonico. 214.6
Hæc potestas competit Capitulo sede vacante, & omnibus illis,qui episcopali gaudent potestate. 214.7
Quid de Prælatis religiosorum. 214.8
Prælatus non potest secum dispensare in pœna, quæ illi per sententiam fuerit imposita. 214.10
Item debet fieri dispensatio absque tertij præiudicio. 214.11
& in criminibus,quæ non sunt adulterio maiora. 214.12
Pœnam religiosi condemnati à Rectore,non potest Prælatus prouincialis remente Rectore tollere. 214.13
Potestatem dispensandi secum in legibus,votis,& iuramentis quilibet superior habet non solùm de dispensatione indirecta,sed directa. 214.1& 2
Quod de Prælatis religiosorum etiam intelligitur. 215.3
In censuris non admittitur hæc potestas directa. 215.4
Probabile est posse in irregularitate,inhabilitate,& depositione ipso iure contractis. 215.5
Cùm vagis nullibi habentibus domicilium certum est posse superiorem illius loci, in quo de præsenti residet, dispensare. 216.1
Cum forensibus dubium est, placet nobis in lege municipali, & communi dispensare posse. 216.5
In votis,iuramentis,aliisque impedimentis ex sola habitatione transeunte non videtur acquiri sufficiens titulus ad dispensandum. 216.6
Imò neque ex habitatione diuturna, si domiciliaris non sit. 216.7
Cum subditis suffraganeis expenditur, quando possit Metropolitanus dispensare. 216.1.& 2
Cum religiosis exemptis potest suus Prælatus dispensare ibidem.
Ab Episcopo non possunt hi religiosi dispensari absque suorum Prælatorum licentia. 217.3
Si iniustè hæc licentia negatur, potest religiosus Episcopum adire: secus si iustè negetur, & in casu dubio præsumendum est iustè negari. 217.4
Si non potest Prælatus religiosorum adiri, poterit tunc Episcopus. 217.5
Limitatur, nisi religiosus possit adire intra religionem superiorem alium Prælatum. 217.6
Quando nullus religionis Prælatus cum religiosis dispensare potest,potest religiosus de licentia sui prælati Episcopum adire. 217.7.
Ex priuilegiis religiosorum omnes possunt de licentia sui Prælati Episcopum adire pro dispensatione obtinenda, tametsi iure communi eis prohibitum sit. 218.8
Religiosi & seculares subiecti Prælatis ordinum mitigatorum, quibus non competit potestas absoluendi, & dispensandi in Trident. concessa, possunt de licentia suorum Prælatorum adire Episcopum. 218.9
Dispensatio in lege propria vt valida sit, nullam causam expostulat. 218.1
Sine causa concedens dispensationem peccat. 218.2
Aliquibus placet hoc peccatum mortale esse. 218.4
Probabilius est esse tantùm veniale. 218.5
Quid dicendum de Principe sine causa dispensante. 218.6
Dispensatio in lege diuina, & naturali, sine causa data, inualida est. 219.1
Idem est de dispensatione inferioris in lege superioris. 219.2
Aliqui temperant, nisi inferior habeat plenitudinem potestatis. Sed reiicitur. 219.3
Deinde limitant alij,nisi in facultate dispensandi exprimantur nomina, quibus dispensatio est concedenda, & non exprimatur causæ cognitio. Sed non admittitur limitatio. 219.4
Sicut neque admittitur, esto bona fide præcesserit,existimans adesse causam. 219.5
Inferior dispensans in lege superioris absque causa,mortaliter peccat. 219.9
Non potest certa regula definiri, quæ sit legitima causa dispensandi in legibus superioris. 219.7
Dispensationem condere an teneatur superior, cùm adest eius concessionis legitima causa. 220.8
Resoluitur aliquando posse dispensationem concedere, aliquando esse obligatum. 220.9
Quando hæc contingant. 220.10
Quid dicendum de delegato, an teneatur dispensare, cùm adest causa legitima. 220.11
Dispensandi potestatem habentes possunt dispensaturis imponere aliquam mulctam pecuniariam,si dispensent in votis,vel quoties ex onere imposito integratur causa dispensationis 220.1
In casibus tamen, in quibus debetur dispensatio, non possunt mulctam imponere: secus in illis,in quibus denegare possunt. 221.3
Inferior non potest sub onere aliquo, & pecuniaria mulcta dispensationem concedere, vt probabilius defenditur.221 3.4.& 5.
Dispensandi potestatem se habere asserenti potest in foro conscientiæ credi,sed non est obligatio. 221.1.&4
In foro externo nemini est credendum, nisi instrumentum concessionis ostendat. 221.2
Limitatur in iis, quæ graue præiudicium causare possunt; secus in iis,quæ nullum, vel minimum. 221.3
Creditur Episcopo non subditum ordinanti, si dicat in uito de licentia proprij Episcopi fecisse. 221.5
Item de Pœnitentiario dicente vnæ vocis oraculo sibi concessam potestatem absoluendi à reseruatis. 221.6
Dispensationis forma nulla est præscripta, sed illa sufficit,quæ mentem dispensantis exprimit. 222.1
Ad valorem dispensationis cum absenti, mandatum eius non requiritur. 222.2
Non tamen habet effectum, quousque dispensando innotescat. 222.3
Gratia impetrata valet absque tuo mandato; secus illius acceptatio. 222.4
Dispensationem tacitam concedere quilibet in suis legibus, & in legibus superioris potest. 222.1
Cognoscitur tacita dispensatio, si tibi à Prælato mandetur actus, qui sine dispensatione fieri non potest. 222.2
Deinde si videat te dispoui ad operandum contra legem, & non impedit cùm facile possit. 222.3
Quando taciturnitas, & dissimulatio Prælati censeatur sufficiens signum dispensationis. 223.4.& 5

Ratihabitio

Index rerum.

Ratihabitio, & præsumptio excusans ab obligatione non debet subsequi actum, sed antecedere. 223.6
Dispensationem præcedere debet causæ cognitio. 223.1
Si absque illa legislator in propriis legibus dispenset, valida est dispensatio. 223.2
Secus si inferior in lege superioris dispenset, tametsi causa existat. 223.3.& 4
Cognitio causæ requisita ad dispensationem non est necesse vt iudicialis sit. 224.5.& 6
Quomodo in foro externo probandum sit adfuisse causam dispensationis. 224.7
Si Prælatus affirmet præcessisse causæ cognitionem in foro conscientiæ, optime ei credi potest. 224.1
In foro externo si in propria lege dispenset. At si causam ex facto alieno pendentem alleget ad dispensandum, tametsi præsumptionem faciat, datur probatio in contrarium. 224.2
In dispensatione legis superioris credendum est asserenti habuisse causam ad dispensandum, donec contrarium probetur. 224.3
Debet tamen declarare saltem in genere causam, aliàs probabilius est non esse credendum causam adesse. 225.4
Dispensationis expeditio non omnibus conceditur, sed aliquibus, & seruatis quibusdam conditionibus, & quæ hæ sint. 225.9.15
Cùm dispensatio pro foro conscientiæ conceditur, committitur expedienda magistro in Theologia, vel Doctori iuris canonici, & ab ordinario approbato. 225.1
Sacerdotes Societatis IESV habent priuilegium has dispensationes expediendi, quamuis non sint gradu Doctoris, vel Magistri insigniti. 225.2
Potest dispensandus relicto vno dispensante alium adire in dispensationibus concessis pro foro interno, secus pro foro externo. 225.3
Præmittere debet dispensans causæ cognitionem, aliàs nulla est dispensatio. At dicto tametsi non iurato dispensatori creditur, & explicantur aliæ conditiones. 225.4
Non est necesse absolutionem sacramentalem præmitti. 226.6
Qua ratione facienda sit commutatio in pia opera. 7
An necessariò litteræ dilaniandæ sint. 226.8
Impedimentum dispensandum debet esse occultum. 226.9
Neque ad contentiosum forum deductum. 226.10
Quid si deductum fuit, & non fuit probatum integrè, sed semiplenè. 226.11
Quid si plenè probatum, & punitum. 226.12
Qua ratione coniux impedimenti ignarus conscius debet esse malitatis prioris matrimonij. 227.13
Quid de potestate legitimandi prolem in his dispensationibus concessis. 227.14
Si pro foro externo dispensatio committitur expedienda, explicantur qualitates delegati. 227.1
Ex quibus causis, & quibus modis hæc dispensatio concedenda sit. 227 3
Possintne delegari hæ dispensationes? Proponitur dubitandi ratio. 227.2
Resolvitur examinationem testium, veritatis indagationem delegari posse, non absolutionem, neque dispensationem, neque prolis legitimationem. 227.4
Dispensatio per metum extorta, si causa legitima intercedat, non est irrita. 228.1
Secus si non adest causa, nisi in propria lege dispensatio concedatur. 228.2
Debet tamen dispensans absolutam voluntatem habere dispensandi. 228.3
Dispensatio per errorem, vel ignorantiam, quæ tollat voluntatem, nulla est. 228.1
Non est necesse mentionem facere alio tempore, negatam esse dispensationem. 230.1
Sine dispensatio nulla, ex eo quòd taceas aliam ibi esse in ea materia concessam. 230.2
Resolvitur vt probabilius non esse. 231.3
Limitatur, nisi prima dispensatio fuerit in præiudicium tertij, quia tunc debet illius mentionem facere. 231.4
Idem est, si est necessarium, vt Princeps qualitatem, & quantitatem gratiæ intelligas, & explicatur exemplis. 231.5
Item si necessarium est, vt impedimentum dispensandi integrè cognoscatur. 232.6
Valet secunda dispensatio sine mentione primæ, quoties ad tollendos scrupulos, vel dubium secunda impetratur. 232 7
Sed quid si obtinens secundam dispensationem priori vsus non fuerit? Affirmat Sanchez priorem euanescere. 232.8
Sed probabilius est secundam esse inualidam, casu quo prima extincta non sit impedimento perpetuo. 232.9
Duplici impedimento ligatus, debeatne vtriusque mentionem facere? Prima sententia negat. 232.10
Secunda probabilior affirmat. 232.11

Quid si habeas votum castitatis, & velis cum consanguinea contrahere, an possis voti dispensationem impetrare, tacito impedimento consanguinitatis; Resolvitur posse in aliquo casu. 233.12
Quid si habeas votum religionis, & castitatis. 233.13
Si impedimenta irritatione tolli debent, non est necessariò facienda mentio illorum in impetratione dispensationis. 233.14
Quid si impedimentum sit aliud publicum, aliud occultum. 233.15
Quid dicendum in dispensatione irregularitatis, & aliarum pœnarum. 233.16
Dispensatio sæpe vitiatur ex falsi expressione. 234.1
Si ex causa vera, & falsa integratur sufficiens causa dispensationi, dispensatio corruit. At si vera causa allegata sufficiens est, ex falsa superaddita non vitiatur dispensatio, secundùm communiorem sententiam. 234.2
In casu dubio sitne falsa causa allegata finalis, vel motiua, præsumitur motiua. 234.3
Quid si causa falsis testibus probetur. 234.4
Subreptio commissa in vna parte rescripti non vitiat solum rescriptum, si per ignorantiam etiam culpabilem, modò non sit crassa, subreptio commissa sit. 234.5
Vitiat tamen, si ex fraude, & malitia procedatur. 234.6
Debet tamen vna pars cum alia coniunctionem habere. 234.7
Et explicatur exemplis. 235.8.& seqq.
Non perit dispensatio per renuntiationem tacitam, nisi acceptetur à concedente. 185.11. & 12
Quare si obtinuisti dispensationem, vt duceres Mariam, & aliam duxisti, ea mortua potes priorem ducere. 185.13
Et si dispensatus ad beneficia ad nuptias transisti, non ob id cassatur dispensatio, sed mortua vxore illa vti poteris 185.14
Dispensatione concessa ab inferiori in lege superioris, non potest illam reuocare, vt probabilius defenditur. 190.2.& 3
Quid dicendum de inferiore Prælato, an illius superior possit reuocare dispensationem ab illo factam. 190.5.

Dispensandi potestas.

Latè est interpretanda, si detur personis non expressis? 167.2
Expressis personis strictè interpretanda est. 167.5
Concessa Episcopis in Trident. sess. 24. c. 6. late est interpretanda. 167.6
Idem est de potestate concessa per Iubilæum, & Bullam Cruciatæ. 167.7
Quid de potestate concessa alicui eligendi Confessorem, an sit intelligenda de peccatis commissis, vel committendis. Resolvitur de commissis tantùm, si in bonum ipsius concessa sit potestas. 167.8
Potest Episcopus dispensandi potestatem committere vicario generali, & speciali personæ. 302.13

Disputatio.

Cum infidelibus & hæreticis de rebus fidei aliquando est licita, aliquando illicita. 271.1.& seq.
Potest esse licita, vel illicita ex fine, & quando hæc contingat. 271.2
Ex parte dispensantis licita est, si doctus sit, nulláque lege positiua impediatur. 271.3
Laicus, tametsi doctus, prohibitus est dispensare. 271.4
Intelligitur prohibitio de disputatione formali. 271.5
Neque intelligitur prohibitio in casu necessitatis, vel grauis, vel euidentis vtilitatis. 272.6
Item intelligitur prohibitio de disputatione assumpta à laico propria authoritate. 272.7
Neque extenditur ad terras, in quibus hæretici cum Catholicis passim permixti sint. 272.8
Ex parte audientium licita est disputatio, si cum eorum fructu fiat, & quando hoc contingat. 272.9
Qui modus seruandus sit, vt licita sit disputatio. 272.10

Dubium.

Aliud est de iure, aliud de facto: aliud speculatiuum, aliud practicum & quæ hæc sint. 16.2.& 3
Cum dubio speculatiuo adsit iudicium practicum de recta operatione. 16.4
Operari cum dubio practico, est intrinsecè malum. 17.5
Dubitans speculatiuè de aliquo præcepto, si rationabiliter dubium non deponat, obligatus est partem tutiorem eligere. 17.6
Quæ sit pars tutior. 17.7
Dubius an sit res sua, si illam bona fide possidet, facta sufficienti diligentia, si vincere dubium non potest, eam potest, retinere. 17.4
Suborta dubitatione debet fieri diligentia ad inuestigandum verum dominum. 18.7
Si hanc diligentiam omittas, cùm dominus comparêre poterat, teneris ad restitutionem. 18.8

Si hanc diligentiam omittas, cùm dominus comparere poterat:teneris ad restitutionem. 18.8
Si præmissa debita diligentia propendes magis rem alienam esse,aliqui affirmant te obligatum esse restituere,vel saltem dijudicere.Probabilius est oppositum, 18.10.& 11
Si certum tibi constat debitum contraxisse, dubitas autem an solueris, teneris soluere. 18. 14
Monere debes emptorem de dubio, si rem alienes contractu oneroso. 18.13
Si à possessore bonæ fidei rem furto accepisti, & dubitas an eius sit,teneris integram ei reddere. 18.1
Si titulo emptionis, vel donationis rem sub dubio furtiuam possederis,& facta diligentia dubium persistit, teneris dijudere inter eos,de quibus dubitas. 18.2
Tentatisne de damno sequuto, cùm dubitas, an illius fueris causa,consilij mandati,adiutorij &c. 19.1 & seqq.
Dubius an sua culpa perierit res deposita, vel commodata,non tenetur ad restitutionem. 19.4
& quid in foro externo. ibid.
Si facta sufficienti diligentia dubius es de lege, vel præcepto non teneris illo. 26.1
Idem est si dubites, an se extendat lex ad aliquem casum, 26.2
Quid si dubites an sit lex vsu recepta. 26.3.& 4
Si certus es de lege, dubius autem an ob aliquam causam, eximaris,teneris. 22.5
Idem est si dubites an satisfeceris. 22. 7
Quid si dubites an sonuerit 12.hora noctis vt possis cœnare,vel carnes comedere?sub distinctione respondetur.23.6
Dubitans an expleuerit 21. annum, ieiunio non tenetur. 23.7
Dubius an comederis, vel biberis post 12 horam noctis , communicare non potes , secundum probabiliorem sententiam. 23.9
Dubius an obligatus sit recitare ob tenuitatem beneficij,tenetur recitare. 23.11
Excusatus es à voto , promissione & iuramento, si dubius es an ea emiseris. 23.2.& 3
Si dubius fueris de intentione,non excusatus. 24.4
Dubius,an cum ambiguitate iuraueris,eo quòd metu extortum tibi sit iuramentum,non te obligat. 24.6
Dubius an expleueris septennium,non est certum te obligatum esse iudicare expleuisse. 25. 3
Dubius an fueris perfectè liber ad votum, iuramentum & promissionem,credere potes non fuisse. 25.7
Dubius de materia voti,iuramenti,aut promissionis,an licita sit, teneris si superior consuli potest.Secus si consuli non potest,& vrgeat tempus promissionem exequendi. 26.1.& 2

Duellum.

Duellum quid sit, expenduntúrque causæ , ob quas honestari possit, 470.4
Ostentare vires, & voluptatem spectantibus causare insufficiens causa est. 471.5
Veritatem aliquam duello firmare non solùm illicitum , sed superstitiosum est. 471.6
Vindicatio propriæ iniuriæ illicita est per duellum. 471.7
Defensio honoris proprij, quem videris amittere , si oblatum respuis , non est censenda sufficiens causa honestandi duellum. 471. 8
Si aliquis tibi minatur mortem vel grauem iacturam honoris, vel diuitiarum, nisi duellum acceptes acceptare illud potes 471.9.
Excipe , nisi cum aliquo innocente procuret , vt pugnes. 471.10.
Ad euitandam mortem, ad quam es condemnatus , an licitè possis duellum acceptare ? tenent aliqui , & quibus defendant. 471.11
Sed contrarium dicendum est. 471.12
Si mineris de iniusta accusatione , nisi duellum acceptes cum accusatore, poteris accepta re. 471.13
In defensionem diuini honoris aliquando admitti potest duellum. 472. 14
Ob terminandum bellum licet admittere duellum ex parte iusti bellantis. 472.15
Licitum est in hoc casu obligare milites, ne pugnantibus succurrant. 472. 16
Enumerantur pœnæ impositæ duellantibus absque causa legitima. 472.17
Non prohibetur sub censura quælibet pugna sed pugna ex condicto loco,& tempore determinato. 472.18
Excommunicatio , quam duellantes incurrunt , est reseruata virtute Trident. Absolui potest ab Episcopo,si occultum sit duellum virtute Cruciatæ,etiamsi publicum sit semel in vita,& semel in morte. 472. 19
Quæ causæ excusent Principem ab hac excommunicatione incurrenda, ex eo quòd duellum permittat. 472.20
Reliquæ pœnæ præter excommunicationem , suspensionem, & interdictum, indigent declaratione iudicis, vt incurrantur. 472.21

E

Ecclesia

ECclesia variis modis sumitur. 240.1
Illius membra non sunt propriè catechumeni,bene tamen hæretici ,excommunicati,& peccatores. 240.2
Ecclesiæ proprietates sunt septem,& explicantur. 240.3
Sola congregatio fidelium Romano Pontifici obediens est vera Ecclesia. 241. 4
in Ecclesia necessariò constituenda est regula infallibilis veritatis. 241 1
Hæc regula non est sola sacra Scriptura. 241.2
Hæc regula in nullo alio præter Romanum Pontificem residet. 241.4

Electio

Electio an facta ex metu,si sit maioris mali,vt minus vitetur,cadat in virum constantem? 34.3
Electio minoris mali comparatione maioris peccatum est non aduersùs electionem , sed aduersus virtutem , qua cum pugnat malum electum. 74.4
Qui maius malum eligeret relicto minori , aduersùs illam virtutem peccaret,aduersùs quam est malum electum.74.6
Remanente vno Cardinali in conclaui aliis decedentibus, probabilius est non posse Pontificem ab eo eligi. 111.10

Eleemosyna.

Eleemosyna quid sit,& qua virtute procedat. 426.1
Duplex est beneficentia, corporalis, & spiritualis, & vtraque explicatur. 427.2
Obligatio dandi eleemosynam est quando proximus patitur necessitatem alias non subleuandam. 428.4
In externa necessitate,ex necessariis statui, & superfluis naturæ teneris proximo subuenire. 428.5
Satis est probabile ex necessariis statui non esse obligationem subueniendi proximo extremam necessitatem patienti. 428.6
Non es obligatus magnas diuitias pro redimenda vita particularis proximi expendere. 428.7
Pro salute prox mi non es obligatus Medicos à longè vocare & medicinas exqu sitas afferre. 428.8
Condemnato iustè ad mortem non teneris subuenire,tamen si facilè possis. 428.9
Extra extremam necessitatem aliqui negant te esse obligatum Eleemosynam facere. 428.10
Sed non admittitur. 428.12. & seqq.
In communi necessitate pauperum aliquando obligaris eleemosynam facere de superfluis. 429.15
Eleemosyna in propellenda proximi necessitate, eiusque necessitudine subleuanda sita est. 429.16
In casibus in quibus obligatus eleemosynam facere,teneris solùm ex charitate. 429.2
Si proximus indiget non te,sed vsu,sufficit,si vsum dones, tametsi non rem. 430.1
Si proximus indigens habeat alibi bona,satisfacis mutuando vel vendendo. 430. 2
Extremè indigenti Probabilius est te obligatum esse donare. 430.5
Idem est dicendum de pariente grauem necessitatem. 430.6
Cùm obligaris mutuare, non potes lucrum cessans deducere in pactum. 430.7
Omittens dare eleemosynam cùm ex charitate teneatur , non tenetur ad damna. 431.3
Si Ecclesiasticus es,in omnibus casibus,in quibus laicus obligatur,obligatus manes. 431.1
Ex bonis patrimonialibus, aut quasi,non alio titulo obligantur clerici eleemosynam facere ; quàm laici. 431.3
Clericus ex patrimonialibus bonis in sui sustentationem assumens , potest ex redditibus sui beneficij tantundem in vsus, quo voluerit, expendere 431.4
Idem est,si parcè eruendo in sui sustentationem minus insumat quam insumere possit. 431.5
Beneficiati tenentur ex redditibus beneficij,quæ sibi superfluunt in eleemosynam,vel pia opera expendere,sub obligatione peccati mortalis. 431.6
Quæ sit grauis quantitas , quam expendere beneficiatus in vsus profanos,peccatum mortale constituat. 431.7
Quæ reputentur debita cuilibet beneficiato pro congrua eius sustentatione. 431.8
Pro qualitate beneficij maior, vel minor quantitas assignata est beneficiato pro congrua eius sustentatione. 431.9

Qui

Index rerum.

Quo clericus est nobilior, & doctior, eo plus assignandum est pro congrua eius sustentatione: tametsi aliqui contra sentiant. 432.10
Non sunt facile beneficiati condemnandi, si donent consanguineis. 432.11
Beneficiatus non est obligatus ex iustitia expendere in eleemosynam quæ sibi supersunt, sed ex charitate. 433.4.& 5
Idem est de clerico pensionario. 433.p.7. per totum
Qualiter religiosus obligetur eleemosynam facere, si beneficiatus, vel Episcopus sit. 434.p.8. per totum
Eleemosyna facienda est ex propriis, in casu grauis, & extremæ necessitatis ex alienis quando patiens necessitatem habet ius furripiendi. 436.1
Quid dicendum de bonis à communitate possessis: qua ratione de illis facienda sit eleemosyna ab hominibus illius communitatis. 436.2
Quid de illicitè & turpiter acquisitis. 436.3
Eleemosynam non potest facere seruus mancipium, nisi ex consensu domini. 437.2
Censetur tamen dominus consentire, si sibi ex assignatis ad sustentationem subtrahat, vt expendat. 437.2.& 3
Idem dicitur de famulis. 437.4
Prodigus magnam eleemosynam facere non potest, bene parum, & suo statui conuenientem. 437.5
Minor & pupillus similiter absque curatoris, vel tutoris consensu non possunt magnam eleemosynam facere. At si faciant, factum tenet, quousque repetatur. 437.6
Tutores & curatores ex bonis illorum, quorum habent curam, moderatas eleemosynas facere possunt. 437.7
Filius familias, etiamsi pubes sit, ex bonis profectitiis, aut aduentitiis non potest facere eleemosynam, nisi quatenus dominus, pater præsumitur consensurus: secus de bonis castrensibus. 421.8.
Religiosus superior eleemosynam facere potest ex bonis quæ decenti sustentationi religiosorum supersunt. Alij verò religiosi solùm ex præsumpto superioris consensu 437.9
Vxor de bonis propriis eleemosynam facere potest. 438.10
Secus de dote, & de bonis communibus absque mariti consensu. 438.11
Sed non procedit in eleemosynis paruis, & quas aliæ fœminæ suæ qualitatis facere solent. 438.12
Item cùm maritus est amens, vel absens. 438.13
Deinde cùm sit eleemosyna ad auertendum malum, vel impetrandum bonum, sed prudenter est concedendum. 438.14
Item cùm maritus bona dissipat. 438.15
Tandem non procedit, cùm parentes, vel filij ex priori matrimonio indigeant. 438.16
Debet vxor computare in sua parte dissoluto matrimonio quæ sic dedit. 438.17
Succurrere indigenti eleemosyna consistente in actionibus necessariis quilibet potest. 438.18
De quibus bonis quilibet disponere possit, si habet ascendentes, vel descendentes. 438.19,
Eleemosynas moderatas non tenetur quis computare in quinta vel tertia parte bonorum, secus excedentes. 438.20
Eleemosyna facienda est indigenti, modò non foueat eius iniquitatem. 438.1
Vagabundis non est facienda, nisi grauiter indigeant. 439.2
Ficto pauperi nulla est eleemosyna, sed recipiens tenetur vel domino, vel veris pauperibus reddere. 439.3
Quibus distribuenda sit eleemosyna, cùm à testatore mandatum est in pauperes distribui, & quid de filio spurio testatoris. 439.8
Vni tantùm non potest integra eleemosyna distribuenda in pauperes concedi. 439.9.
Item neque aliis assignatis. ibid.
Executor potest suis consanguineis pauperibus eleemosynam in pauperes concedere fraude cessante. 439.10
Eleemosynarum quæstores qui sint, & quæ illis sint prohibita. 440.1
Religiosi mendicantes non possunt ab ordinariis impediri, ne pro suis conuentibus eleemosynam petant. 440.3
Si nulla mercede accepta, neque indulgentiis publicatis eleemosynam petas in fauorem alicuius pij operis, non indiges licentia ordinarij. 440.4
Ipse ordinarius potest sibi hanc petitionem prohibere, quousque constet nullum periculum subesse. 440.5
Episcopus non potest licentiam postulandi concedere, si ex postulatione quæstum sibi quærat postulans, vel indulgentias postulat. Secus si probatæ vitæ, sit, neque signa quæstoris gerit. 440.6
Quid in Lusitania, & Castellæ regno sancitum sit de his quæstoribus. 440.7
Episcopus in eleemosynarum quæstores, esto exemptos, animaduertere potest. 440.8

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I.

Emphyteusis

Emphyteusis quid sit, & qua ratione amitti possit. 321.p.8 per totum.

Emptor.

Emptor bonæ fidei diceris, cùm nulla ratio conuincens se tibi offert, rem emptam esse furtiuam. 18.4
Si rem furtiuam emas, vt domino reddas, non peccas. 18.5

Epiikeia.

Epiikeia quid sit, & an detur in casu dubio, 22.1
Non licet vti Epiikeia in casu dubio, si consuli potest superior. 22.2
Quando turpior consuli non potest, affirmant aliqui. 22.3
Seruanda tamen est lex. 22.4
Epiikeia licet vti non solùm in casu, in quo obseruantia legis iniqua esset, sed etiam iniqua esset difficultas 199.3
Causa in hac interpretatione debet esse ad minus probabilis, 199.4

Excommunicatio.

Excommunicatio lata aduersùs colloquentes cum monialibus ligat beneficiarios, tametsi monasteria extra diœcesim existat. Defenditur vt probabile. 121.17
Excommunicans nulliter, non contrahit pœnam suspensionis c.1 de sent. excommun. in 6. 136.3
Excommunicatus extra causam fidei, si in excommunicatione per annum perseuerat, habetur pro confesso, & potest condemnari. 298.2
Debet tamen annus computari non à die incursæ excommunicationis, sed à die declarationis. Item debet esse continuus, & toto illo tempore cum potestate comparendi, 298.3
Potes nihilominus probare innocentiam. 298.4
Hic excommunicatus extra causam fidei sic perseuerans est de hæresi suspectus. 298.5
Suspicio hæc esto leuis sit, sufficit ad indicendam purgationem. 298.6
Excommunicati ob causam fidei, qui dicantur. 298.7
Suptadictus si per annum in excommunicatione insorduerit, tanquam hæreticus est damnandus. 298.8
Iudicis arbitrio relinquitur, quanto tempore expectare debeat post annum, vt sic hæreticum condemnet. 299.9
Quid si elapso anno contumaciæ comparet? Explicatur in quo debeat condemnari, 299.10
Quid si ante anni lapsum. 299.10

F

Festum.

die FEsto laborans pluries, tametsi singulis vicibus, parum, violare potest festum. 64.7
Non tamen si est causa vt plures parum singuli laborent 64.8

Feudum.

Feudum quid sit, & qua ratione amittatur. 324. p. 9. per totum.

Fideiussor.

Fideiussor delinquentis tenetur satisfacere creditoribus casu quo fiscus non satisfecerit. 350.16

Fidelis.

Non licet fideli cum infidelibus communicare in ritibus, & superstitioso cultu. 278.1
Non licet Catholico infidelem admittere ad sacramentorum receptionem. 278.2
Si infideli imminet peruersionis periculum, iure naturæ prohibita est communicatio. 278.3
Iure Ecclesiastico prohibitum est fideli admittere non baptizatum ad sacrificium Missæ, bene tamen ad orationem 278.4
Fidelis tenetur vitare hæreticum denuntiatum in quacumque communicatione non necessaria. 278.5
Enumerantur casus, in quibus videtur communicatio fidelis cum infideli prohibita. 279.6
Familiaritas cum Iudæis de se periculosa prohibetur. 279.7
Alij casus solùm prohibentur, cùm iure naturæ prohibitio accedit. Excipe vnum, vel alterum. 279.8
Esus azymorum prohibetur, si fiat ritu Iudaico, & non aliter. 279.9
Non licet Iudæum, vel Sarracenum ad medendum vocare nisi vrgente causa. 279.10.
Item neque medicinas ab ipso applicatas recipere. 279.11
Ingressus in balneum cum Iudæo, qua ratione prohibeatur 279.12
Quid de conuiuiis. 279.13

Index rerum.

Nutrire filios Iudæorum extra illorum domus non videtur prohibitum. 280. 14.
Quid de famulatu. 280.15.
Non licet Christiano Iudæos hæredes, vel legatarios facere. 280.16
Quando sit peccatum mortale in supradictis casibus communicatio. 280.17.
Supradictæ prohibitiones de solis Iudæis intelliguntur, & vt probabilius defenditur. 280.18
Quis possit in supradictorum casuum communicatione dispensare. 281.19

Fides.

Fidei nomen multipliciter vsurpatur. 236.1
Declaratur propria fidei acceptio, eiusque definitio. 236.2
Fidei obiectum formale est Deus reuelans. 237.3
Propositio Ecclesiæ ad fidem requiritur. 237.3
Explicatur quid sit hæc propositio, quomodo ad obiectum formale fidei non pertineat, tametsi conditio illius sit. 237.4
Reuelatio diuina omnimodam habet certitudinem. 237.1. & 3.
Nunquam Deus potest alicui falsum manifestare. 237.2.
Fidei obiectum materiale debet esse non visum. 238.1.
Stante cognitione euidenti de alio obiecto, plures censent non posse illius dari fidem. 238.2
Probabilius est oppositum. 238. 3
Est euidenter credibile 238. 1
Non est necessarium vt quis fide diuina credat cognoscere euidenter fidei credibilitatem. 239.3
Fidei obiectum nullum aliud est præter contentum in Symbolo Apostolorum, sacris litteris, & Apostolicis traditionibus 239. 1
Nulla veritas credenda proponitur fidelibus necessaria ad salutem, quæ Apostolis incognita fuerit 239.3
Fides residet potentiæ intellectiuæ, & est habitus practicus, & speculatiuus 249. 1
Fides alia est perfecta, alia imperfecta, alia viua, alia mortua 249.2
Ad Fidei assensum aliquis habitus in voluntate requiritur 250.3
In Angelis, primis nostris parentibus resedit fides Dei vnius & trini. 250. 4.
In damnatis nulla est supernaturalis fides. 250.6.
In beatis neque quoad actum; neque quoad habitum fides residet 250. 7.
Secus in animabus Purgatorij 250.8
In hæreticis non manet fides 250.9
Fidei actus expostulat iudicium intellectus de euidentia credibilitatis rerum fidei 250. 1
Ex parte voluntatis prærequirit piam affectionem. 250.2
Explicatur ad quam virtutem supradicti actus pertineant. 251. 3
Fidei actus non solum est supernaturalis quoad modum, sed etiam in sua substantia 251.4
Si fiat à peccatore est meritorius de congruo, si ab homine iusto, de condigno 151. 5
Fides initium est nostræ salutis 251. 6
Fides in habitu, siue in actu omnibus est necessaria ad salutem, necessitate medij 251.2
Diuersimodè adultis, & paruulis est fides necessaria. 251.3
Proponitur obiectio de nutrito in aruis, & fit illi satis 252.4
Fidem actualem aliquorum mysteriorum debet quis habere. 252.1
Ante promulgationem Euangelij necessaria, & sufficiens erat fides explicita de Deo, & implicita Christi mediatoris. 252.2
In quo implicita Christi cognitio consistat. 252.3
Facta promulgatione Euangelij explicita notitia Trinitatis, & Christi necessaria est ad salutem, necessitate præcepti, non tamen medij, vt probabilius defenditur. 252. 4 & seqq
Quæ in Symbolo Apostolorum continentur, quilibet Christianus obligatus est ex præcepto explicitè credere. 253.1. & 3
Explicatur quæ notitia horum sufficiat. 254.5
Quid de sacramentis, de operibus misericordiæ, de præceptis Decalogi, & Ecclesiæ. 254.6. & seqq.
Quæ scientia in Prælatis & pastoribus debeat esse, horum mysteriorum fidei. 255.11.
Fidei supradicta mysteria tenetur fidelis addiscere, cum primum vsum rationis habet 255. 1
Ab illo tempore tenentur parochi, parentes, domini sibi subditos docere 256.2
Potest Episcopus obligare supradictos, vt suo muneri satisfaciant, sub excommunicationis pœna. 256.3
Possitne dari ignorantia inuincibilis horum mysteriorum 256.4. & seqq.
Qualiter cum ignorante se debeat gerere Confessarius 256.7
Fidei actum obligatur quis aliquãdo exercere. 257.1. & seqq
In primis infideles obligantur, cùm illis fides sufficienter proponitur. 257.4
Fideles cum rationis vsum attingunt, illisque sufficienter mysteria fidei proponuntur. 257.5.
Nullus infidelis tenetur præbere auditum cuilibet prædicanti 258.7
Neque tenetur ei assensum præbere, quousque probet fidem quam prædicat esse euidenter credibilem. 258.8
Quilibet infidelis, Maurus & hæreticus dubius, an secure procedat, tenetur inuestigare veritatem, alioquin culpæ reus est. 258.9
Non omnibus fidelibus æqualis propositio sufficit ad credendum. 258.10
Quæ propositio sufficiat infidelibus, & quæ fidelibus ad credendum. 258. 11. & seqq.
Fidei externæ confessionis duplex est præceptum, aliud negatiuum, aliud positiuum. 259.1
Præceptum negatiuum semper obligat. 259. 2
Distinguitur duplex negatio, directa & indirecta. 259. 1
Sæpe negare te esse Christianum, clericum, religiosum, pro negatione nationis vsurpatur. 259. 4
Præceptum, affirmatiuum fidei aliquando obligat. 259.5
Obligat te infidelem, cum fides tibi sufficienter proponitur. 259. 6
Item obligat, cum talis cõfessio est necessaria ad defensionem fidei. 259. 7
Item cum necessaria est, vt aliqui in fidei confessione perseuerent. 260.8
Extra supradictos casus non apparet, quando obliget confessionis fidei præceptum positiuum. 260.9
Si generaliter de fide examineris, non teneris semper illam fateri, sed aliquando. 260.2
Si in particulari rogeris, non licet tibi negare, neque cum æquiuocatione respondere, ita vt apparcas fidei negator. 260.3
Secus si responsionem declinare potes, quin negator appareas. 260. 4
Non est negatio fidei fugere tyrannum. 260.p. 15. per totam.
Nullo modo vti licet verbis, vel factis quæ spectatis circumstantiis nullum aliam significationem habeat præter cultum falsæ religionis. 261.3
Potes vti vestibus, & signis propriis infidelium, vel hæreticorum, vt fidem occultes, cum non vergit præceptum fidei confitendæ. 262.2
Sed non licet vti vestibus, & signis institutis ad falsæ religionis professionem. 261.5.6.7.8
Cibis vetitis transiens per terras infidelium vti potes si absque graui iactura eos respuere non possis. 263 9
Licet tibi templa Gentilium, vel hæreticorum ingredi, ob cuiusdam obsequii ciuilis exercitium. Secus in signum falsi cultus. 263. 10. & 11.
Concionibus hæreticorum assistere licet, si causa vrgat, qualis non est sola curiositas. 264.2
Vbi Princeps generaliter imperat omnes assistere in cultum falsæ sectæ, vt in Anglia, nequaquam licitum est. 264.13
Non licet Eucharistiam de manu hæretici accipere, neque matrimonium coram illo ex præscripto Regis celebrare 264.14.
Conuiuiis nuptialibus licet assistere, & contrahentibus bene precari. 264. 15
Omittere signum ex præscripto Regis impositum ad significandum te fidelem esse licet tibi. 264. 15
Fidei professionem facere obligat aliquos Trident. 265. p. 19
Obligat, inquam, prouisos de beneficijs curam animarum habentes. 265.3
Item canonicos, & dignitates Ecclesiarum cathedralium 265. 4
Item prælatos regulares quorumcunque ordinum, tametsi ex consuetudine in aliquibus religionibus excusentur. 266.5
Item docentes artes liberales. 266. 6
Si obtento canonicatu, vel beneficio professionem, feceris aliqui te excusant à professione facienda, si similem canonicatum, vel beneficium obtineas. Probabilius est oppositum. 266. 7 8
Vnica fidei professione pluribus titulis satisfacere potes. 266.
Quis modus seruandus sit in professione facienda. 266.
Fierine possit per procuratorem, affirmatur vt probabilius 266. 10
Limitatur doctrina à Sanch. in Episcopis, sed non videtur approbanda. 266. 11
Asserenti se fidei professionem fecisse credendum est. 266.12
Ex bulla Pij IV. & V. variæ sunt pœnæ impositæ omittentibus fidei professionem. Sed non videntur receptæ. 266.13
Tridentinum imponit priuationem fructuum, & possessionem beneficij

Index rerum

beneficij decernit non suffragari. 266. 14
Explicatur quid sit possessionem non suffragari. 267.15
Nulla expectata sententia tenetur sic omittens fructus restituere, secùs in probabilem sententiam. Probabilius est requiri sententiam declaratoriam criminis. 267. 16
Iqeltigitur si culpabiliter omiseris fidei professionem. 267.17
Sub nomine fructuum in hac pœna non veniunt distributiones quotidianæ, neque anniuersaria. 267.18
Quibus sit facienda fructuum restitutio. 267. 19

Filius.

Filius in casu dubio legitimus est reputandus. 19
Prætendens ordines, aut beneficium, reputandus est legitimus donec de contrario non fuerit infamatus. 29.4
Filius viduæ, quæ à contracto matrimonio peperit, reputandus est esse filius mariti, qui actualiter in possessione matrimonii est. 20.7
Ille est filius legitimus, qui nascitur ex vxore in domo mariti cohabitantibus simul. 20.8
Ex tractatu parentum sumitur sufficiens signum ad reputandum filium legitimum. 20.9
Qua ratione nominatio constituat sufficiens signum reputandi filium legitimum. 20. 10
Fama aliis coniecturis fulcita est signum legitimationis. 20. 11
Insinuatio illius tanquam filii facta à parte significat esse eius filium. 20.22
Si vna coniectura non præbet sufficientem probationem, aliis adiunctis probari potest. 20.13
Quibus modis exeat filius à patria potestate. 325.4
Filij & nepotes hæreticorum nulla pœna corporali ob delictum parentum afficiuntur. 361.1
Non priuantur bonis propriis, neque potestate succedendi in maioratu. 361. 2
Non successione auorum, aliorúmque consanguineorum. 361.3
Bonis parentis hæretici omnino priuantur. 361. 4
Excipe iure naturæ debita alimenta. 361.5
Contrahunt irregularitatem 361.6
& inhabilitatem ad Ecclesiastica beneficia, & pensiones, 361.7
Item ad officia publica. 361.8
Extendunt aliqui hanc pœnam ad beneficia acquisita antequam patet declaratur hæreticus. Sed non admittitur extensio. 361.9
Pœnam infamiæ non contrahunt, tametsi aliqui consentiant. 361.10
Filij hæretici in contumaciam damnati non contrahunt has pœnas. 362,12
Filij siue ante, siue post commissum delictum, contrahant pœnas illis propias, Varie examinatur, & sub distinctione respondetur. 362.14
Filij parentis committentis crimen læsæ maiestatis humanæ priuantur successione parentis, & aliorum extraneorum. 364.1
Filij obtinent legitimam in bonis maternis. 364.2
Non priuantur filij donatione inter viuos. 364.3
Bene tamen donatione causa mortis, 365. 4
Contrahunt infamiam filij, sed non filiæ, 365. 5
Sub iis pœnis comprehenduntur filij emancipati, spurij post delictum parentum geniti, non antea. 365. 6.
Non comprehenduntur clerici, neque nepotes. 365.7
Filiæ satis dubium est, an comprehendantur. 365.8
Plures Doctores censent supradictas pœnas consuetudine abrogatas esse. 365.9
Casu tamen quo contrahuntur, debet crimen esse aduersus Imperatorem, Regem, aut eius lateri assistentem. 365.10

Fiscus

Fiscus vendicat rem cum augmento illi coniuncto, solutis expensis: secus cum augmento separato. 343,8
Quid de fructibus perceptis. 343.9
Quando censeatur possessor fructus mala fide consumere, vt possit fiscus eos vindicare. 343. 10
Nullo modo potest fiscus vindicare fructus, qui ex re percipi potuerunt. 343. 11
Excipe, nisi possessor in iusto titulo rem à delinquente accepisset. 343.12
Quatter fiscus reuocet alienationes factas in sui fraudem. 343.p.21.per totam.
Tenetur satis facere omnia debita delinquenti contracta ante delictum, si publicet eius bona. 349. 1
Si publicet partem, pro parte tenetur. 349. 2
Fisco incumbit onus probandi debita contracta esse post delict. 149.4
Satisfacere debet creditoribus, quos constat tales esse facta summaria informatione. 340. 95
Debet satisfacere pro viribus bonorum confiscatorum, & non vltra, tametsi non confecerit inuentarium. 349. 6
Item debet satisfacere ex bonis confiscatis, & incorporatis, non ex bonis postea confiscandis, 349.7
Item ex bonis sitis in illo territorio, vbi adsunt creditores 249. 8
Debet item satisfacere prius fiscus, quàm fideiussor delinquentis. 350. 9.
Fiscus conueniri potest via executiua, si delinquens eadem conueniri poterat. 350. 10
Fiscus prius creditoribus, quam sibi pro expensis factis satisfacere debet. 350. 11

Forma

Forma quid sit, & quotuplex. Alia est substantialis, alia accidentalis. 132. 1
Quomodo cognoscatur, an sit substantialis, vel accidentalis. 132. 2
Non est substantialis, cùm datur potestas, & præcipitur apponi, quod de iure inest. 132. 3
Hinc Episcopus excommunicatus non seruata forma præscripta cap. 1. de sent. excomm. in 6. validè, esto illicitè excommunicat. 132.4
Processus factus omisso iuramento valet. 132.5
Item habenti potestatem audiendi confessiones, si superior præcipiat, ne audiat fœminarum valet confessio, esto illicite faciat. 132.6
Quid cùm committitur tibi facultas, vt facias actum ex consilio peritorum, & omittis consilium. 132. 7
Quid si statutum mandet fieri actum certo loco, & tempore. 132.8
In casu dubio sitne forma substantialis, vel accidentalis substantialis debet præsumi. 132.9
Omissio leuis formæ substantialis reddit actum nullum. 135.2
Ad vnguem est forma seruanda. 135.3

Fuga.

Fugere tyrannum in Christianos sæuientem, ne te de fide examinet, illicitum est. 260.1
Aliquando licitum est non fugere, tametsi periculum vitæ immineat. 260. 2
Regulariter obligaris te occultare, & dissimulare, & quando hoc contingat. 260. 3
Pastor & prælatus fugere potest, si ouibus satis prouisum non sit. Secus si illius præsentia grauiter oues indigeant. 260.5

Furtum

Furtum non committit extremam necessitatem patiens, & aliena surripiens. 435.1

H

Hæresis, & Hæreticus.

HÆresis quid sit. 286. 1
Quælibet ignorantia excusat ab hæresi, iure Ecclesiastico punita. 287.3 &.4
In foro externo allegans ignorantiam non creditur. 286. 5
Si moneatur quis ab Episcopo, Inquisitore, alióque viro docto de suo errore, reputandus est in foro externo & interno hæreticus. 287.6
Qua ratione protestatio fidei excuset ab hæresi. 287. 7
Dubitans infide hæreticus est. 288. 9
Circa obiectum fidei sufficienter propositum non potest esse opinio. 288.11
Hæreticus est dissentiens speciali reuelationi sufficienter propositæ. 288.14
Examinatur, an incidat in pœnas hæreticis positas. 288.15
Dissentiens à fide verbo, vel facto, sed mente illam retinens non incidit in pœnas hæreticorum, neque est propriè hæreticus. 289.16
In foro externo alleganti hanc fictionem non creditur. 289.17
Negans propositionem theologicam hæreticus præsumitur. 289.19
Ad committendam hæresim non requiritur Baptismus, bene tamen ad hæresim ab Ecclesia punibilem. 289. 20
Hæresis interiùs tantùm consummata pœnis Ecclesiæ non subiicitur, vt probabilius defenditur. 289. 1.
Quibus in casibus non est censendus qui hæreticus exterior 290. 4
Hæreticus alius est affirmatiuus, alius negatiuus 290. 5
Hæreticus credens qui reputetur. 291. 1
An bis audiens concionem hæretici condemnandus sit, vt illi credas; distinctione resoluitur. 294. 2
Item receptator, defensor. 294.4. & seqq.
Omittens denuntiare, vel capere hæreticum, cum ex officio non tenetur non dicitur fautor. Secus si ex officio, vel mandato Inquisitorum teneatur. 294. 7
Non desunt qui existiment te fautorem hæretici non esse, esto foueas, si tamen non foueas animo fauendi hæresi. 295.8
Contrarium est probabilius, modò auxilium cedat in hæresis fauorem. 295.9
Quid si auxilium hæretico præstitisti, vt à iustitia liberares & non obtinuisti? adhuc censendus es fautor hæretici in

Index rerum.

probabili sententia. 295.10
Probabilius est oppositum. 295.11
An sufficiat fauere hæretico præsumpto, vt fautor hæretici dicaris. 295.12
Excusatne à fautoria esse consanguineum, vel affinem hæreticum cui fauet. 295.13
Hæreticorum fautores quibus pœnis afficiantur. 296,1
An illas incurrant, antequam notati sint, & in excomunicatione per annum insorduerint, 296.2
Fautor hæreticorum contrahit suspicionem hæresis pro qualitate fautoriæ. 296.3
Arbitrio iudicis est puniendus. 296 4
Episcopus negligens in puniendis hæreticis, vt fautor illorum est puniendus. 296.5
Ciuitates Episcopali dignitate sunt priuandæ. 296.6
Domini temporales requisiti. si per annum negligentes fuerint priuantur dominio, & aliis committitur. 296.7
Hæretici afficiuntur excommunicutionis pœna. 297.1
Hæc excommunicatio non constituit hæreticum vitandum, quousque denuntiatus sit. 297.2
Quid si declares aliquem esse hæreticum, an eo ipso vitandus sit? 297.3 .& seqq.
Hæreticus absolutus in foro conscientiæ non excusatur subire iudicium fori externi. 305.3
Hæreticus priuatur officiis, & muneribus sacris. item Ecclesiastica sepultura. si notorius sit. 310.1
Non solum publicus hæreticus, sed occultus est irregulatis. 310.2
Ab hac irregularitate ex delicto occulto proueniente probabilius est Episcopum absoluere posse. 310.3
Hæreticus item est infamis, si eius delictum notorium si notorietate facti, vel iuris. 310.4
Item hæreticus inhabilis est ad beneficia publica. 310.1
ab Hæresi absolutus, & Ecclesiæ reconciliatus, si publicum fuit delictum, nequit beneficia Ecclesiastica obtinere, nisi in irregularitate dispensetur Si occultum fuit delictum, probabile est non fuisse impeditum. 310.2
Beneficiis rité obtentis plures Doctores affirmant non esse priuatum ipso iure, sed venire priuandum. 310.3
Probabilius est oppositum. 311.4
Requiritur tamen sententia declaratoria criminis. 311.5
Huius priuationis expenditur multiplex effectus. 311.6
Sed quid si ex toto corde hæreticus conuertatur? Proponuntur variæ sententiæ non esse beneficiis priuandum. 311.6
Quid sentiendum sit. 312.8
Priuatur hæreticus aliis officiis, & publicis muneribus. 312.9
Qua ratione pœna confiscationis bonorum afficiatur hæreticus 312.tota disp.
Vide v. *Confiscatio*,
Spectato iuris rigore nunquam hæreticus hanc pœnam vitapotest. 348.1,
Ex misericordia remitti potest, si antequam denuntiatus, vel accusatus sit: pœniteat, 348.2
Secus verò dicendum existimo, si post publicata dicta testium misericordiam expostulet. 348.3
Facta confiscatione liberatur hæreticus à satisfactione exhibenda creditoribus, tametsi ad pinguiorem fortunam deuentat. 350.12
At si confiscatio non fuit omnium bonorum, sed partis, pro illa parte tenetur hæreticus, satis facere. 350.13
Si ex gratia Principis reddita sunt bona delinquenti, tenetur satisfacere creditoribus. 350.15
Hæreticis sunt aliæ pœnæ præter confiscationem impositæ. 351.p.26
Est enim pœna imposita incapacitatis testandi, sed non est testamentumnullum, sed annullandum. 351.1
Secundò priuatur hæreticus successione ex testamento, vel ab intestato. 351.2
Hæreticus durante hæresi, restituere debet hæreditatem hæredibus ab intestato, ex communi sententia, quæ difficultatem habet. 351.5.& seqq.
Hæreticus Ecclesiæ reconciliatus capax est hæreditatis & legati. 352.7
Bene potest hæreticus hære ditatem repudiare. 352.8
Legato alimentorum capax est hæreticus, quia non publicatur. 352.9
Communis sententia tenet eandem incapacitatem habere hæreticum respectn donationis, vt habet respectu legati 352.10
Spectato iuris rigore contrarium est probabilius. 352.11
Tertiò punitur hæreticus, vt eius filij eximantur à patria potestate. 353.12
Non potest filio impuberi pupillariter substituere. 353.13
Neque obligatus est filius parenti hæretico alimenta præbere extremam necessitatem. 353.14
Hæreticorum fautores hac pœna non afficiuntur. 353.15
Quarto punitur hæreticus priuatione dominii in seruos, sed non habet locum hæc pœna ante sententiam declaratoriam criminis, 353.16
Quintò punitur amissione cuiuslibet iuris, & obligationis, sed requiritur sententia declaratoria crimininis. 353.19.& 20
Debitores verò non eximuntur à debiti obligatione, sed transit in fiscum: 354.21
Sextò hæretico seruanda non est fides, neque securitas promissa subintelligitur à priuata persona, non publica 354.22
Septimò destruitur eius domus, in qua conuenticula fecit, vel se occultauit. 154.25
Rursus hæreticis pœna carceris imponitur. 354.1
Hanc pœnam potest Episcopus cum Inquisitoribus mitigare 354.2
Qualis debet esse carcer, ad quem hæreticus condemnetur 354.3
Post condemnationem mitigatio pœnæpenes solum Inquisitorem generalem in Hispania residet. 354.4
Hæricis item imponi potest pœna mortis. 355.1
De facto imponitur hæreticis impœnitentibus, & pertinacibus. 355.3
Item hæreticis negatiuis, hoc est, fictione iuris impœnitentibus. 355.4
Item diminuto confitenti. 355.5
Item si in iudicio manifestet errores, & postea neget 356.6
Deinde si sit relapsus. 356.7
Quis sit relapsus explicatur. 356.8
Hereticis relapsis danda sunt sacramenta. 357.14
Hæresiarchæ tradendi sunt brachio sæculari, qui probent. 357.16
Probabilius est spectato iuris rigore oppositum. 357.17
Hæretici conuersi ante sententiam debent ad reconciliationem admitti 357.18
Si post sententiam conuertuntur, admittendi non sunt 357.19
Quid de illo, qui iam in tabulatu sperans audire sententiam conuertitur. 358.20
Hæreticis. item pœnitentibus, in signum delicti commissi, & pœnitentiam acceptam saccus benedictus imponitur. 358.1
Hæreticus pœnitentiam implere omittens, non debet vt relapsus condemnari. 358.3
Hæreticus si fassus sit hæresim, ex illa confessione condemnari potest. 397.1
Debet tamen confessio esse specialis, quę specialem hæresim declaret. 397.2
Si reuocet confessionem incontinenti, vel probet ex errore fassum esse valida est reuocatio. 397.3
Reuocatio non incontinenti facta, neque errore probato, non excusat: esto alij contrà sentiant 397.4
Hæreticus obligatus est veritatem fateri, cùm à iudicibus fidei interrogatur. 397.1
Si testibus contestibus conuictus est, & ob hanc causam morti damnatur, tenetur crimen fateri esto ex tali confessione mortem non euitet. 397.2
Crimen falsò impositum possitne fateri; Examinatur & decisio Doctoribus remittitur. 397.3
An ob vitanda grauia tormenta possit quis crimen fateri falsò impositum; Proponitur dubitandi ratio. 397.4
Approbatur, vnico casu excepto. 398.5
Hæreticus absens contumax qua ratione cauendus sit 398.1
Ad huius defensionem admittitur excusator. 398.2
Quæ bona huius absentis sequestrantur. 398.3
De reo mortuo intra annum, neque eius delictum plene probatum, sistit iudicium, neque vlteriùs ad condemnationem proceditur. 398.4
Hæreticus defunctus damnari potest. 398.1
Vt defunctus hæreticus damnetur, debent adesse claræ, & dilucidæ probationes, 398.2
Quæ sint huius claræ probationes. 398.3
Pendente processu, si moriatur reus, memoria non damnatur, nisi adsint claræ probationes. 398.4
Si in excõmunicatione ob causam fidei per annum insordecit, puniri potest 399.5
Aduersùs fautores hæreticorum non proceditur post mortem. 399.6
Ad condemnationem defuncti hæretici citari debent filij, & hæredes 399.7
Non tenentur hi comparere per se, sufficit si per procuratorem. 399.8
Quilibet volens defendere defunctum hæreticum admittitur 399.9
Facto processu reus absoluendus est, vel condemnandus, neque causa haberi potest in pendenti. 399.10
Possitne procedi aduersùs hæreticum defunctum, esto dilucidè non sit eius hæresis probata? Affirmatiuè respondetur. 399.11.
Dum causa agitur, bona non sunt sequestranda à tertiis possessoribus

Index rerum.

sessoribus. 399.12
Firmato processu,& hæresi plenè probata damnandus est,& eius bona fisco applicanda. 399. 13
Si tamen comprobatur delictum, neque separatur breui probandum,absoluendus est reus. 399.14
Si hæreticus in extremis pœnitentiam expostulauit.nunquam est damnandus. 399,15
Quo tempore præscribatur ne, contra defunctum procedi possit:Probabilius est quadriennio præscribi. 399.16

I

Iactantia

Iactantia si sit de obiecto malo peccatum est. 72.1
Si de dexteris, aliisque circumstantiis peccati extrinsecis iactatis, idque audientes intelligant, excusari à graui peccato potes. 72.2
Si alius te de peccato laudet,& laudes acceptes,peccas. 72.3
Idem est si tu alium laudas,vel quod non commiserit,exprobras. 72.4
In donis naturalibus immoderata iactantia per se est veniale peccatum. 72.6
Aliquando est mortale,vt si in damnum tertij vergat. 73.7
Quærere ab hominibus æstimationem, & gloriam ex virtute aliquando licet. 73.8
Humanas laudes propter se appetere illicitum est. 73.9
Quid dicendum, si ob gloriam humanam captandam fingeres opera virtutis. 73.10

Ieiunium.

Comedens sæpe die ieiunij, tametsi singulis vicibus parum, violare grauiter ieiunij præceptum potest, 64.5
Intemperanter sæpiùs comedens peruenire potest ad mortale. 64.6
Qui causa est, vt plures die ieiunij modicum accipiant, non peccat mortaliter. 64.9
Non potes sumere ientaculum manè vbi ieiunium obligat, tametsi nocte peruenturus sis ad locum,vbi ieiunium non obligat,esto contrà teneant aliqui Doctores. 65.10
Cùm manè deobligatus fuisti à ieiunio, non teneris vespere illud seruare,defenditur vt probabilius. 65.11

Ignorantia.

Ignorantia quid sit. 47.1
Alia est vincibilis, alia inuincibilis, & qualiter differant. 47.2
An detur ignorantia vincibilis, quæ non sit crassa & supina, 48.3
Triplex ignorantia culpabilis distinguitur. 47.4
Quando dicatur vincibilis. 48.5
Quarum rerum censearis habere ignorantiam inuincibilem. 48.6
Parochianus ignorans festa, & ieiunia in hebdomada occurrentia,quando censeatur habere ignorantiam inuincibilem. 48.7
Ignorantia vincibilis non excusat culpam, illam tamen minuit 49.1.& 2
Possint hæc ignorantia ex mortali veniale facere. 49.3
Ignorantia inuincibilis legis imponentis pœnam à pœna excusat. 49.ibidem.2
Idem est,si adest ignorantia facti. 50.3
Quid dicendum si solùm ignoras pœnam à lege impositam. 50.4
In censuris excusat. 50.5
& probabile est ad irregularitatem extendi. 50.6
Item ad alias pœnas delicti grauitatem secundùm se excedentes est probabile extendi. 50.7
Si lex petat scientiam, præsumptionem, aut temeritatem ad incurrendam, pœnam,ignorantia ab illa excusat. 51.2
Allegari potest ignorantia excusans à legis transgressione in foro externo. 51.2
Qualiter ignorantia probanda sit. 52.4
Iuramentum nõ sufficit ad ignorantiæ probationem,si alia via ignorantia probari potest. Et quid specialiter in lege sufficienter promulgata. 52.5
Ignorantia facti sufficienter probatur iuramento. 52.7

Infidelitas, & infidelis.

Quid sit infidelitas,& quotuplex. 267.1 & seqq.
Probabilius est non distingui essentialiter Iudaismum, paganismum & hæresim. 268.4
An satisfacias confessioni,si dicas te deserere fidem,quin declares paganismo,vel Iudaismo,vel hæresi feciſſe. 268.8
Comprehenditur sub his tribus omnis infidelitas. 268.8
Quid de apostasia dicendum est. 268.10
Hæresis est omnium grauior infidelitas,tametsi paganismus magis extendatur. 269.2
Infidelis habere potest ignorantiam inuincibilem mysteriorum Trinitatis,& Incarnationis. 269.1
Circa quodlibet mysterium lumine naturæ notum potest esse ignorantia inuincibilis. 269.2
Cum hac ignorantia potest culpabiliter aliis erroribus inuolui. 269.3
Proponitur obiectio, an hic peccet contra fidem, & illam perdat. 269.4
Fit satis tali obiectioni. 269.5
Infidelis multa bona opera moralia præstare potest. 270.2
Infideles non subditi nequaquam compelli possunt ad audiendam fidem. 270.3
Subditi infideles compelli possunt à Principe Christiano,non est improbabile. 272.4
Probabilius est oppositum. 272.5
Compelli possunt infideles,ne prædicatorem legis Euangelicæ impediant. 273.6
Quid si non fiat resistentia blasphemiis, & irrisione,sed sola expulsione prædicatoris? Proponitur dubitandi ratio. 273.7
Probabilius est posse compelli. 273.8
Licitum est Ecclesiæ mittere prædicatores militibus associatos,ne illis iniuria fiat. Cauendum tamen ne fit aggressio,& violentia. 273.9.
Infidelis hæreticus tametsi per iniuriam baptizatus, compelli potest ad recipiendam fidem. 274.1.
Reliqui infideles cogi non possunt. 274.3
Qua ratione indirectè possit Ecclesia,& Princeps sibi subditos ad fidem compellere. 274.4 & 5
Infidelem non subditum sola lege charitatis tenetur Princeps,& Ecclesia ab errore remouere,at subditum specialiter tenetur. 275.1
Si errores infidelium non sunt contrarij rationi naturali sed solùm nostræ fidei,non possunt cogi à Principe,vt illos deserant. 275.2
Non potest Princeps Christianus cogere infideles non subditos, vt errores contrarios rationi naturali deserant, & ob hanc causam eos oppugnare. 276.4
Excipiuntur peccata directè nociua nostræ fidei,& religioni. 276.5
Infideles baptizati priuari possunt, & de facto priuantur dominio,& iurisdictione in fideles. 277.1
Infideles Christiano Principi subiecti non possunt in Christianos iurisdictionem habere. 277.2
Infidelis subditus Christiano Principi priuatur dominio serui eo ipso quo seruus ad fidem conuertatur. 277.3
Supradicti infideles subditi Christiano Principi priuantur famulatu fidelium 277.4
Filius infidelis si baptizetur,liberatur à patria potestate. 277.5
Infidelis Princeps Christiano Principi non subiectus nequaquam priuatur potestate gubernatiua in fideles. 277.7
Excipe,nisi adsit periculum peruersionis 277.7
Quid dicendum de potestate dominatiua? Plures censent priuari infideles in seruos fideles. 278.8
Contrarium est dicendum. 278.9
Ratione periculi peruersionis, si proximum,& morale sit,eximi poterit seruus à seruitute. 278.11
Infidelis non baptizatus, nostram fidem & religionem directè offendit,iudicibus fidei subditur puniendus. 400.1
Idem est si contra nostram fidem,& suam delinquat. 400.2
Qui communiter reputatur baptizatus, si aduersus nostram fidem delinquit,punitur. 400.3
Ab Inquisitore simul cum ordinario puniendus est. 400.4

Iniuria.

Quando teneatur quis eam remittere, & signa remissionis præbere? Et quando veniam expostulare. 419. p.6. per totam.
Vide verb. *Charitas.*

Inquisitio,

Inquisitio duplex est generalis,& specialis. 368.1
Quid ad vtrumque requiratur. 368.2 & 3
Ex ieuibus indiciis non est capiendus reus. 368.4

Inquisitores.

Aduersùs non exequentes pœnitentias procedere possunt. 358.2
Accusari possunt, tametsi multi contrarium sentiant. 370.1
Grauis causa ad hanc recusationem expostulatur. 370.2
Quis debeat cognoscere de causa recusationis. 371.3
Inquisitor est præcipuus iudex in causa hæresis,qui de ea cognoscit,& de illi annexis. 378.1
Est iudex delegatus,non ordinarius. 378.2
Electi Inquisitores ab aliis Inquisitoribus sunt Sedis Apostolicæ delegati, vt probabilius defenditur. 378.3.& 4
Inquisitoris potestas ad omnes extenditur. 379.5
Excipiuntur Episcopi, sed possunt delicta testium aduersus eos recipere, vt Pontificem consulant. 379.6
Excipiuntur Legati, Nuntij,aliique Sedis Apostolicæ officiales. 379.7
Excipiuntur ipsimet Inquisitores. 379.8
Alij excipiunt Regem,sed immerito. 379.9
Inquisitores procedunt in causis suorum familiarium priuatiuè 379.10

Pœnitentium causæ criminales, & ciuiles non subduntur Inquisitoribus, sed iudicibus propriis, 389. 11
In regno Aragoniæ lata est Inquisitorum potestas. 389.12
Vices suas possunt Inquisitores aliis committere. 389.13
Commissarij ab Inquisitoribus electi non possunt alios subdelegare. 381.14
Plures Inquisitores pro vna prouincia electi possunt simul & separatim procedere. 381.15
Excipe, nisi Pontifex aliquem pro speciali causa designasset. 381.16
Iurisdictio Inquisitoris morte delegantis etiam re integra non expirat. 381.17
Quod intelligitur, esto, delegatio esset facta ad beneplacitum Pontificis. 381.18
A solo pontifice iurisdictio Inquisitoris reuocari potest. 381.19
Quid dicendum de Inquisitoribus electis ab Inquisitore generali? Non possunt, inquã, absque legitima causa remoueri, aut aliò transferri 381.20.& 21
Expenduntur causæ, ex quibus hæc remotio, seu translatio fieri potest. 381.22,& 23
Explicatur quis possit tum sæculares Inquisitores, tum religiosos punire. 382.24
Inquisitor attingere debet quadragesimum annum, in Hispania sufficit si attingat trigesimum. 382.25
Expenduntur aliæ qualitates Inquisitoribus requisitæ. 382.26
Sufficit, si trigesimum annum attigant. 382.27

Inuidia.

Inuidia quid sit. 456.1
De bono alterius dolere & tristari potest absque inuidia, 456.2
Tristari de bono alterius, quia tibi bonum proprium diminuit, est inuidia,& peccatum ex genere suo mortale. 456.3
Non deest qui sentiat inuidiam solum esse mortale, cùm ex illa moueris ad iniuste remouendum proximi bonum. 456.4
Non admittitur. 456.5
Sæpe inuidia est veniale peccatum. 456.6
Est vnum ex vitiis capitalibus. 456.7

Irritatio.

Irritatio actus sæpe inducitur non vt pœna, sed vt forma & quando hæc contingat. 126.2
Quæ sit irritatio? quotuplex, & an lex irritans dicatur pœnalis, vel fauorabilis. 131.p.7.per totam
Dupliciter irritatio contingit, vel ipso facto, vel expectata sententia, 130.2.ibid.
Non irritatur actus eo solùm quod sit prohibitus. 132.2
Et quid dicendum in nostro regno, 132.3
Si irritatio succedit actui iam facto ob omissionem formæ accidentalis, non habet effectum quousque à iudice declaratur. 133.1
Quando irritatio comitatur actum, vel illum antecedit & in odium transgredientis imponitur, probabile est non habere effectum ante sententiam. 133.2
Si irritatio ferenda sit à iudice omnibus illis modis impeditur quibus impeditur sententia. 134.1
Si iniquis mediis aduersùs iudicium impedias irritationis sententiam, non teneris contractum rescindere. Secus si aduersus emptorem. 134.4.& 5
Quid in casu beneficij. 134.6
Irritatio in pœnam delicti commissi imposita ipso iure cessat, cessante delicto. 184.7
Secus si ob bonum publicum sit imposita, tunc enim nulla ratione cessat etiam cessante delicto. 135.8
Si in fauorem priuatæ personæ feratur, illa renuntiante cessat. 135.9

Iudex

Potest iuxta aliorum opinionem probabilem iudicare, relicta ea quæ sibi probabilior apparet. 15.7
Debet ferre sententiam secundum ea quæ allegata sunt, non quæ allegari possunt. 16.9
Iudex in causa fidei est Pontifex, legatus à latere de iure, non ex consuetudine. 377.1
Episcopus ratione muneris est competens iudex in sua diœcesi, ordinarius respectu subditorum, delegatus compatatione exemptorum. 377.2
Episcopus debet seruare modum in procedendo, quem Inquisitores seruare tenentur. 377.3
Non potes spectato iuris rigore procedere absque consilio Capituli, bene tamen ex consuetudine. Quod dicitur de Episcopo, dicendum est de Capitulo sede vacante quoad subditos. 377.5
Quoad exemptos probabilius est non habere Capitulum iurisdictionem, tametsi alij contrarium sentiant. 377.6
Modus exercendi Capitum hanc iurisdictionem non est per se, sed per vicarium specialiter deputatum. 377.7
Vicarius generalis Capituli, vel Episcopi non est competens iudex hæreticorum, nisi specialiter deputetur. 379.8
Item Inquisitores sunt iudices, & qua ratione 378. §.2.per totum.

Iudex secularis.

In causa hæresis nulla ratione se intromittere potest. 386.2
Non potest Princeps sæcularis statuta cõdere, quibus hoc crimen puniatur, si aliqua ratione contraria sunt legibus Ecclesiasticis. 386.3
Bene tamen si augeant, & promoueant modum procedendi Ecclesiæ. 387.4
Non possunt iudices laici examinare causas,& processus illorum, qui sibi relaxantur à iudicibus fidei. 387.5
Tenentur morte afficere reos sibi puniendos traditos. 387.6
Sed quid si vnum falsò condemnatum agnoscant? Sub distinctione respondetur, si absque examinatione processus cognoscatur, quod raro fieri potest, superiedere debent, secus si indigent processus examinatione. 387.7
Iudex laicus si vocetur ab Inquisitore pro reis capiendis, tenetur auxilium præstare. 387.9
Iudex sæcularis veniens obedire, aut sententiam ab Inquisitore prolatam omittens exequi, cogendus est excommunicatione, aliisque pœnis. 387.10

Iudicium.

In causa fidei fieri potest simpliciter,&de plano 365.1.& 2
Explicatur quid sit hic modus procedendi, & quæ in illo seruari debent. 366.3
Integra debent remanere quæ sunt iuris naturalis. 366.4
Omitti potest libellus, & litis contestatio. 366.5
Agitari,& sententiari potest diebus feriatis. 366.6
Amputatur dilationum materia. 366.7
Citatio requiritur, sed sufficit vna. 366.8
Iuramentum calumniæ præstari debet, quamuis si omittatur, non obinde processus vitiabatur. 366.8
Conceduntur reo defensiones, legitimæ, citantur partes ad audiendam sententiam, & sententia pronunciatur in scriptis. 366.10
Citatus ab Inquisitore, & ab Episcopo pro eodem tempore, potest comparere coram quo maluerit, si exemptus sin si tamen subditus Episcopi, commnis sententia defendit coram Inquisitore. 383.3
Non caret probabilitate posse aditi quem maluerit. 383.4
Commissarij citatio præferenda ne sit citationi ordinarij: sub distinctione respondetur. 384.5
In Hispania cessat hæc controuersia. 384.6
Si Inquisitor & Episcopus diuisim procedant, debent sibi communicare processus. 384.7
Non potest Inquisitor sine ordinario, neque ordinarius sine Inquisitore reum tradere duro carceri. 384.8
Item neque tormentis subijcere. 384.9
Neque potest Inquisitor sine Episcopo priuare reum beneficiis acquisitis. 384.10
Obligatur Episcopus requirere Inquisitorem, & Inquisitor Epipcopum, quoties vnus sine alio procedere non potest. 384.11
Quid si inquisitus non comparet, vel non vult venire, &c. 385.12
Quando hæc obligatio requirendi tum in Inquisitore, tum in Episcopo procedat 381.13
In Hispania nullus hæreticus relaxatur, nisi supremo senatu consulto. 385.14
Quid faciendum, cùm Inquisitor, & Episcopus discordant 385.15
Suspectum de hæresi non potest Inquisitor sine Episcopo aut contra ad abiurationem cogere. 385.16
Neque hæreticum pœnitentem. 385.17
Quod si de facto sic fuerit coactus abiurare,& denuò in hæresim incidit, non contrahit pœnas relapsi. 385.18
Sententiam absolutoriam tum definitiuam, tum interlocutoriam, in Hispania non potest Episcopus sine Inquisitore, aut econtra proferre. Idem censeo iure communi. 386.19
Proponitur contraria sententia, & validissimè probatur. 386.20
Pœnitentiam iniunctam ab inquisitore, & Episcopo, non potest vnus mutare,& quid in Hispania. 386.21

Iurisdictio.

Delegati iurisdictio, quando expiret finita iurisdictione in delegante, latè examinatur. 177.85

Ius.

Ius gentium quid sit. 83.1
Quomodo à iure naturali & ciuili distinguatur. ibid.& seq. 207.1
Ius naturale quid sit. 207.1
Aliqua dicuntur de iure naturali non præceptiuo, sed consultiuo. 208.2
Ius præceptiuum mutari non potest, secus ius concessiuum. 208.3

Index rerum.

L

Lex.

Legis contempus qualiter contingat.
Vide verbo *Contemptus*.
Quid lex sit, & quomodo à consilio, petitione, & præcepto differat. 81.2.& 3
Semper debet esse iusta, & rationabilis, & bono communi conueniens. 81.4
Ab eo ferenda est, qui curam communitatis habet, debet esse promulgata. 82.9
Aliæque conditiones legis breuiter apponuntur. 83.10
Lex alia est diuina, alia naturalis, alia humana, 82.1
Quæ sit lex diuina. 82.2
Quæ naturalis. 82.2
Quæ positiua, & quotuplex. 83 4
Quæ odiosa, quæ fauorabilis. 83.6
Expiciatur actus legis, & an inhal as & irritatio actus legis sit. 84.p.4. per totum.
Legis materia debet esse honesta. 84.1.& 2
Expenditur differentia legis canonicæ à ciuili. 84.3
Ecclesiasticus quando vtatur lege ciuili. 84.4
Lex nulla humana imperare potest directè actus internos. 85.3
Bene tamen indirectè 86.4
Lex vt obligationem indicat, scripturam non requirit. 86.2
Item neque necessariò requirit consultationem. 86.4
Lex est sententia declaratoria ipsius. 87.1
Item sententia decisiua litis, & qua ratione hoc intelligatur 87.2.& seqq.
Verba quæ legem constituunt, clara debet esse. 88.1
& quæ hæc sint. ibid. per totum.
Lex publicari debet, ea publicatione, quæ sufficiat, vt in notitiam communitatis deueniat. 89. 1
Non est necessarium cuilibet in particulari publicari. 89.3
Publicanda sunt omnia quæ vim legis habent. 89.4
Publicanda est lex reuocatoria. 89.5
Quid dicendum de regulis cancellariæ. 89.6
Leges ciuiles latæ pro vna prouincia, sufficit si in ciuitate metropoli publicentur. 89. 2
Si pro diuersis prouinciis fiant, in qualibet prouincia debent publicari solemniter, & tunc non nisi post duos menses à publicatione incipiunt obligare. 89.3
Excipe, nisi aliud expresè conster à legislatoris voluntate. 96.4
Quid si Princeps intendat statim à promulgatione ligare subditos, an maneant ligati, qui nouerint? 90,5. & seqq.
Lex canonica vt obliget, sufficit Romæ publicari. 91. 2
Statim Romanos obligat 91. 3
Quid dicendum de lege municipali, & qualibet constitutione Principis. 91. 4
& an ignorantes inde obligentur. 91.6
Acceptatio populi ad legem cononicam non est adæquate necessaria, sed potest Pontifex fideles contradicentes obligare. 91.1
Si tempus instat obseruandæ legis, non potest eius obseruantia præteriri, sub prætextu non esse acceptatam à populo. 92.3
Limitatur in legibus difficilis obseruationis. 92.4
Si maiori parte populi lex non obseruatur tempore ad præscriptionem requisito, lex cessat obligare. 92.5
Lex ciuilis, si de facto vsu recepta non est, cessat eius obligatio. 93.9
Quid necessarium est ad non vsum inducendum. 93.10
Dum lex vlu, vel desuetudine abrogata non est, obligat. 93.11
Si maior pars populi resistit legi, & Principes punitur, reliqui à lege exeuntur. 93. 12
Facta supplicatione, vel appellatione ad Principem pro legis reuocatione lex durat. 94.14
Si tamen Princeps, audita petitione, censetur legem reuocare. 94.15
Lex ciuilis & canonica obligant in conscientia, & ad peccatum, 94.2
Lex iniusta ex parte rei præceptæ, nullam inducit obligationem. 96.8
Item iuris est de legibus latis à carente potestate. 96.9
Quid dicendum de legibus tyranni? 96. 10
Lex fundata in falsa præsumptione non obligat. 96. 12
Intelligendum est de præsumptione facti, & delicti non de præsumptione vera periculi. 96. 13
Quid de lege inæqualiter subditos grauante. 97. 14
Signa ex quibus obligatio legis colligitur, sunt ex communi cauto maior legi apposita, suspensio, interdictum, irregularitates, depositio, degradatio, priuatio beneficij. 97.1 & seqq.

Temporalis pœna legi imposita non videtur sufficiens signum obligationis. 97.6
Si legislator nolit ad pœnam obligare, tametsi verbis præceptis vtatur, non obligat. 98.9
Si verba legis indifferentia sunt, probabilius est non obligare Excipe, nisi consuetudine aliter esset introductum 98.10
Ex grauissima pœna temporali non inducitur signum sufficiens obligationis, esto alij contrà sentiant. 99.12
Cum periculo vitæ potest lex humana obligare. 99.1
Declaratur quando hæc potestas Principi data sit. 99.2 & 3
Intentio faciendi rem præceptam est intentio satisfaciendi præcepto, vel legi. 100.2
Si ita rem præceptam exequeris, vt velis non exequi, si possis, peccas. 100.3
Aliud est non violare præceptum, aliud illud implere. 100.4
Si coactus facias rem præceptam coactione non tollente libertatem, præcepto satisfacis? secus si libertatem, tollat 100. 5
Non est necessarium habere intentionem expressam satisfaciendi Præcepto vt præcepto fiat satis. 101.8
Si rem præceptam facias tametsi expresè dicas te nolle præcepto satisfacere, vere præcepto satisfacis. 101.12
Opere bono ex se, vitiata tamen aliqua circumstantia, satisfieri legi posse. 104.2 & seqq.
Pluribus obligationibus ex iustitia non potes vnico actu satisfacere secus si diuersarum sint virtutum. 105.p.13
Explicatur doctrina multiplici exemplo.
Pluribus actibus eodem tempore factis, potes pluribus præceptis facere satis. 105 1.& seqq.
Lex naturalis obligat per se omnia impedimenta tollere, secus præceptum positiuum. 104.2
Potestas leges ciuiles condendi est à republica. 105.2
Qua ratione hæc potestas sit à Deo. 105.3
Non habet Pontifex potestatem leges ciuiles condendi, obligantes totum orbem. 106.1
In terris sibi subiectis leges ciuiles condere potest. 106 3
Item hanc potestatem habet Imperator comparatione regnorum, quæ sibi subduntur. 106.4
Secus extra illa. 106.5
Bene potest leges facere obligantes illis in regnis, in quæ habet directum dominium, tametsi immediate non gubernet. 106.6
Deficientibus legibus propriis ditionis Pontificiæ & Lusitaniæ leges imperatoriæ in causis decidendis obligant, secus in Hispania, & Gallia. 107.7
Iudices Hispani obligati sunt sequi ius ciuile, deficiente proprio, vt probabilius defenditur. 107.9
Ob transgressionem legum ciuilium, si non procedat aduersùs ius naturale, nulla pœna debetur. 107.11
Quid sequendum est, cum ius ciuile contrarium est Pontificio ciuili. 107.12
Rex, & supremus Princeps leges ciuiles ferre potest. 107.1
Aliquando illas ferre non potest independenter à regno. 107. 2
Regina si domina est regni, & viro soluta, leges ferre potest. 107.3
Matrimonio adstrictam probabilius est etiam gaudere hac potestate. 108.6
Qui subditos habent ratione dominij, & non iurisdictionis, leges ferre non possunt. 108.8
In quo potestas dominij & iurisdictionis distinguantur. 108. 9
Communitates perfectæ, seu supremam habentes iurisdictionem, leges ferre possunt. 108.10
Secus quæ in Principem potestatem transtulerunt, nisi ex priuilegio, vel vsu contrarium constet. 108.11
Leges canonicas condendi Pontifex potestatem habet. 109 1
Non pendet in hac potestate à Concilio. 109.2
Neque à concilio & consilio Cardinalium. 109.3
Episcopus in suo episcopatu leges ferre potest, ex potestate à Pontifice accepta. 109.4
Hanc habet potestatem electus & confirmatus. 110.7
In rebus grauioribus non potest inconsulto Pontifice, & quæ hæ res grauiores sint. 110.8
Quando Pontifex consuli non potest, potest dispensare, non legem Pontificiam abrogare. 110.9
Consensu cleri fieri, aut Capituli non indiget Episcopus ad legem ferendam. 110.10
Quid dicendum de Archiepiscopo, Patriarcha, qua ratione leges ferre possunt. 110.11
Legatus leges ferre potest. 110.12
Primas Patrib. non est data potestas leges ferendi. 110.13
Concilium sine authoritate Pontificis congregatum leges non potest ferre. 110.14
Item neque congregatum eius authoritate, nisi facta à Pontifice approbatione. 111.15
Quid de Concilio tempore schismatis, vel morte Pontificis congregato

congregato. 111.16
A concilio ad Pontificem datur appellatio, non econtra. 111.17
Concilia prouincialia, nationalia, & diœcesana, quomodo leges ferant. 111.18
Congregatio Cardinalium an ferat leges 111.19
Capitulum sede vacante leges ferre potest. 111.22
Capitulum viuente Episcopo nullam videtur habere potestatem condendi leges, etiam obligantes ipsos capitulares. 112.24
Tenendum tamen est oppositum. 112.25
Qua ratione Ecclesiæ collegiatæ, vniuersitates, collegia, confraternitates leges ferre possunt. 112.26
Communitates religiosorum habent potestatem leges ferendi. 112.27
Quibus delegari à pontifice possit potestas leges ferendi pro tota Ecclesia. 112.29.&30
An fœminis delegari possit. 112.31
Legibus propriis legislator solùm tenetur ex directiua obligatione. 113.2
Hæc non est grauis obligatio seclusò scandalo. 113.4
Respectu legum inferiorum non inest hæc Principi obligatio. 113.5
Ad pœnam nullus legislator obligati potest. 114.9
Vxor legislatoris beneficio ipsius exempta præsumitur. 114.10
Infideles nullis Ecclesiasticis legibus tenentur. 114.1
Ebrij, amentes, & ignorantes inuincibiliter à lege excusantur. 114.2
Pueri ante rationis vsum, qui est regulariter septennio completo, legibus Ecclesiasticis non tenentur. 114.3
Post vsum rationis obligantur. 114.5
Quid dicendum de Eucharistiæ præcepto. 114.6.&7
Leges respicientes delictum in territorio commissum, ligant subditum extra existentem. 121.13
Hinc beneficiarius absens ligatur excommunicatione lata aduersùs absentes, & fur existens extra territorium ligatur excommunicatione lata aduersùs illum ob delictum in territorio commissum. 121.14.& 15
Lex irritans actum ob non seruatam formam habeatne effectum in conscientia? Arguitur non habere, probabilius est habere effectum. 133.5.& 7
Lex irritans actum non prohibet illius executionem formaliter. 133.1
Cum lege irritante sæpe prohibitiua coniungitur 134.4
Lex irritans non habet effectum ante tempus obligationis, nisi expressè declaretur. 135.2
Lex non censetur pœnam ipso iure imponere, si loquatur per verba indifferentia. 136.1
Apponuntur aliquot limitationes, sed repelluntur. 136.3 & seqq.
Si sub verbis de præsenti pœna imponitur, intelligitur ipso iure. 136.5
Si sub verbis imperatiuis directis in iudicem imponatur, non est pœna ipso iure; secus si sub verbis directis in rem 136.7
Explicantur verba quibus lex censetur annullare actum, aut pœnam imponere. 136.p.17. per totam
Lex improbans consuetudinem, de qua consuetudine intelligatur. 145.8
Lex potest abrogare consuetudinem, 147.1
Debet tamen esse consuetudini contraria. 147.3
Quapropter lege vniuersali consuetudo vniuersalis abrogatur. 147.3
Non tamen lege vniuersali derogatur consuetudo alicuius loci, neque statutum. 148.4
Lege speciali facta à Principe pro aliqua prouincia, probabile est non derogari illius prouinciæ consuetudinem, nisi lex contineat clausulam derogatoriam. 148.6.
Hæc tamen consuetudo, quæ per legem non derogatur, debet esse legitimè præscripta. Defenditur vt probabilius 148.8
Sub clausula generali reuocante consuetudinem non venit immemorialis. 148.10
Lex per non vsum abrogatur, qualiter verum sit. 149.6
Lex cessat ex cessatione causæ finalis adæquatæ. 194.4
Si cessat adæquatus finis pro determinato tempore, vel in parte legis, pro illo tempore, & illa parte cessat lex, seu suspenditur. 194.7
Cessatio finis legis non debet toti communitati constare, vt singulares eximantur, sed sufficit vt cuilibet constet 194.8
Si cesset finis legis in aliquo speciali casu, non cessat lex 194.9.10.& 11
Lex valida, & vtilis abrogari potest.
Vt honestè fiat abrogatio, requiritur causa bono communi prospiciens. 195.2,
Sine causa abrogatio legis ab eo, qui illam tulit, valida est tametsi illicita. 195.3
Quæ publicatio in abrogatione requiratur. 195.4.5.& 6
Lex posterior priorem abrogat, si in corpore iuris prior fuerit inserta. 196.7
Limitatur, nisi iuramento firmata fuerit. 196.8
Posterior abrogat priorem, dummodo illi contraria sit neque patiatur interpretationem 196.9
Lex abroganda specialis, vel generalis extra corpus iuris non abrogatur nisi illius fiat mentio saltem in genere. 196.10
Lex specialis pro aliquo loco vel speciali materia tametsi corpori iuris fuerit inserta, non abrogatur lege contraria, nisi illius fiat mentio saltem in genere. 196.11
Legem abrogare potest, qui illam tulit, vel eius successor 196.1
Inferior non potest legem superioris abrogare. 196.2
Quid respectu sui territorij. 196.3
Quid de statutis confirmatis à superiore. 197.7
Leges, seu constitutiones factas in Synodo diœcesana potest Episcopus abrogare. 197.9.& 10
Legem interpretari authenticè solus conditor legis, vel illius successor, aut illorum superior potest. 198.1
Hæc interpretatio publicanda est, sicut & lex. 198.2
Iudicibus inferioribus non licet legem authenticè declarare. 199.7
Quid de Cardinalibus declarantibus Tridentini Concilium. 198.3.& seqq.
Legem doctrinaliter interpretari cuilibet licet. 199.1
Pluribus placet non esse licitum à verbis legis deuiare. 199.2
Vti licet epiikeia non solùm in casu, in quo obseruantia legis iniqua esset, sed etiam in quo esset difficilius. 199.3
Causa in hac interpretatione debet ad minus esse probabilis. 199.4
Quando prohibetur à lege eius interpretatio, solùm censetur prohibita interpretatio friuola, & contra mentem legis. 199.5 & 6
Aliquando prohibetur interpretatio typis mandata, & ex professo 200.7
In legis interpretatione quæ regulæ seruandæ sint. 200.1
Si de intentione legislatoris constet, illi standum est. 200 ibid.
Seruanda est verborum proprietas. 200.2
Quod est verum, etiamsi legislator extra legem dicat se aliter intelligere. 200.3
Limitant aliqui in lege correctoria, sed non probatur 200.4
At limitandum est nisi ex proprietate verborum sequeretur absurdum. 200.5
Item nisi reddatur lex inutilis. 201.6
Proprietas verborum naturalis est quæ seruari debet 201.7
Quod est intelligendum de lege præceptiua. & finali, non de fauorabili; hæc enim ad ciuilem etiam significationem extenditur. 201.8
Quidsi duplicem habet significationem. 201.9
Legislatoris intētio, & materia legis ex proœmio desumitur. 201.10
Interpretatio in lege fauorabili extendenda est, in pœnali limitanda. 201.11
Quoties de obligatione agitur, stricta interpretatio facienda est. 201.12
Correctio legis omnino est vitanda quoad fieri possit. 201.13
Lex noua debet secundùm antiquam interpretari. 201.14
Legis extensio an fiat ad casum sub lata verborum forma non comprehensum, ob similitudinem vel identitatem rationis. 202.1.& 2
In legibus irritatoris, & pœnalibus non datur extensio ad casum non comprehensum. 202.3
Neque in legibus correctoriis. 202.4
At corrigens vnum æquiparatis, aliud censetur corrigere 202.5
In legibus exorbitantibus non datur extensio. 202.6
Neque etiam in fauorabilibus est admittenda extensio. 203.7
Excipe, nisi iniustitia, vel absurditas sequatur. 203.8
Dispositum in vno correlatiuo, censetur in alio dispositum. 203.9
Idem in æquiparatis. 203.10
Idem in connexis. 203.11
Idem in mensurante & mensurato. 203.12
Sæpe lex casum nominat specialem exempli, & demonstrationis causa. 203.13
Tametsi lex non extendatur ad casum similem. At iudex in iudicando pro illo debet sententiam ferre, si aliqua alia lege non fuerit decisum. 203.14
Legis extensio posítne fieri ad præterita: Præmittitur distinctio de lege declaratiua, & constitutiua, dicitur declaratiuam legem propriè legem non esse. 204.1
Lex

Index rerum.

Lex noui iuris constitutiua non trahitur ad præterita. 204.2
Neque quatenus præceptiua est. 204.3
Quatenus pœnam imponit potest trahi ad præterita. 204.4
Lex irritans aliquando trahi potest ad præterita, rarò tamen. 204.5
Lex declaratoria quatenus talis, futura, & præterita comprehendit. 204.6
Lex statutum, constitutio non censetur extendi ad actum inchoatum ante illam legem si perfectus sit, secus si imperfectus. 204.7
Explicatur doctrina prima in lege dante formam testamentis, & contractibus. 204.8
Deinde in statuto determinante, vt vir lucretur tertiam partem dotis vxoris præcedentis, an, inquam, tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statutum. 205.9
Itè declaratur in statuto prohibente extrahi merces, si eas extrahere incepisti? 205.10
Quid de statuto imponente pœnam, an extendatur ad delicta ante statum commissa. 205.11
Et quid de statuto concedente delinquentibus remissionem pœnæ, an extendatur ad delinquentes solum præteritos, vel etiam ad futuros. 205.12
Loquens lex de præteritis, ad omnia extenditur. 205.13
Excipiuntur præterita iam decisa. 205.14
Item coniusa in causa. 205.15.
Item decisa per sententiam, tametsi ab ea fuerit appellatum. 205.16
Quid in prima instantia. 205.17
Probabilius est non extendi ad præcedentia in iudicio. 205.18

Libertas.

Ex quibus causis dici possit. 24.1
Regulariter subdita passio iracundiæ non tollit deliberationem requisitam ad votum, iuramentum & promissionem 25.10
Non est argumentum firmum deesse libertatem, quòd pœnitens rei iam factæ. 25.11

Liberum.

Liberum quid sit, & quotuplex, & qua ratione à voluntario distinguatur. 31.1.& 2.

Libri

Libri hæreticorum tantùm in Bulla Cœnæ prohibentur. 281.1
Non comprehenditur liber Catholici tametsi per ignorantiam erroribus mixtus sit. 281.2
Comprehenditur liber manuscriptus. 281.3
Comprehenditur epistola, concio, quæstio, aliáque breuis scriptura. 281.4
Non videtur contrarium improbabile. 281.5
Secundùm expurgatorium Romanum omnia hæc prohibentur. 282.6
Sub prohibitione Bullæ solùm comprehenduntur libri hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes. 282.7
Librorum horum lectio prohibetur, & quæ sit. 282.1.& 2
An Si alium audias legentem, vites censuram. 282.3.4.& 5
Examinatur, an excuseris à censura, & peccato mortali ob paruitatem materiæ & quæ sit. 283.6
Item prohibetur retentio horum librorum. 283.7
Quid si ad confutandos errores absque periculo peruersionis retineas. 283.8
Quid si breui tempore retineas. 283.10.11
Excusas censuram Bullæ si comburis librum, sed non excusas censuram latam à Iulio I I I.& Paulo V. 283.12
Item prohibetur impressio horum librorum, & qui sub hac actione comprehendantur. 283.13
Item prohibetur defensio horum librorum. 284.14
Quid de transcriptione, venditione, asportatione horum librorum. 284.15
Libri ij omnibus prohibentur. 284.1
Ex speciali priuilegio Inquisitores eximuntur. 284.2
Extenditur facultas ad commissarios. 294.3
Limitatur doctrina in regno Hispaniæ. 284.4
Nullus præter Pontificem dare potest facultatem legendi libros hæreticorum. 284.5
Librorum horum prohibitio sub excommunicatione reseruata, illos legentes aut retinentes, defraudantes, &c. sunt de hæresi suspecti, & tanquam hæreticorum fautores puniendi sunt. 284.1
Componens scienter librum hæreticorum, vt hæreticus puniendus est. 284.2
Transcribens suspicionem hæresis contrahit. 284.3
Imprimentes vlra excommunicationem pœnas ordinaria sunt afficiendi. 284.4
Retinens, vendens, asportans, suspectus est de hæresi. 284.5
Arbitrio iudicis relinquitur, an suspicio sit grauis, vehemens, vel leuis. 284.6
His pœnis solum fideles baptizati afficiuntur. 284.7

Locus.

Qui sit locus exemptus. 123.30

M

Matrimonium.

Matrimonium contrahentes clandestinum inualidum, non contrahunt pœnas iure antiquo latas. 135.p.15.2
Nubens mulier scienter hæretico dotem perdit. 333.10
Negat Sanchez alia bona extra dotem amittere. 334.11
Probabilius est oppositum. 334.12
Quid si à principio ignoranter processit, non debent eius bona publicari; Quid si maritus ducat vxorem hæreticam priuandus ne sit bonis, sicut de vxore heretico nubente? Negat Sanchez. 334.15
Probabilius videtur oppositum. 334.16

Medicus.

Tenetur Medicus medicinam certam relicta probabili & dubia adhibere infirmo. 13.1
Quando nullum est medicamentum certum, tenetur Medicus applicare dubium. 13.2
Experientiam facere medicamentorum, an sint salutaria, vel nociua, illicitum est. 13.3
Non licet medicinam infirmo desperato applicare, de qua æquè dubitatur, an nocitura, vel profutura sit. 14.5
Potest Medicus vti medicina quam minus probabiliter credit profuturam, si alij probabilius profuturam existimant. 14.19
Medicinas assignatas à Medico non debet infirmatius omittere ob causas, quæ sibi videntur. 14.10

Metus.

Metus quid sit, & quotuplex. 34.1.& 2.
An causet inuoluntarium. 34.4
Quæ sint conditiones requisitæ ad metum. 35.1
Grauem metum quæ indicant ex communi sententia 35.2
Timor infamiæ cadit in virum constantem, idem est de metu excommunicationis iniustæ. 35.4
Reuerentialis timor nisi aliud adiungatur non videtur cadere in virum constantem. 36.6
Quando preces importunæ inducant metum grauem. 36.7
Oportet vt minans malum præsumatur illud executurus, & quando hoc præsumi potest. 36.9.
Ex ordine ad patientem metum grauitas metus desumitur. 36.10.& 11
Sufficit si in persona filiorum, nepotum, &c. malum timeatur 37.12
Arbitrio prudentis grauitas metus desumitur. 37.13
Metus iniustè incussus ad extorquendum contractum, non reddit contractum iure naturæ nullum, sed rescindendum. 37.p.8
Neque etiam iure positiuo, & quæ excipiantur. 38.1.&2
Quid de contractu sponsalium? de promissione dotis, de constitutione procuratoris? de iurisdictione data, vel prorogata? de sententia per metum lata? de renunciatione beneficij, de metu incusso ad contrahendum matrimonium cum aliqua indeterminata? 38.3.& seqq.
Omnes contractus ex metu, cui tu causam dedisti, sunt validi 41.1
Quid dicendum de matrimonio, & professione? Probabilius est non irritari ex hoc metu. 41.3
Valet matrimonium condemnati ad mortem, cui offertur libertas, si ducat filiam, aut consanguineam occisi 42.1
Quid dicendum de Medico nolente te mederi, nisi ducas eius filiam. 42.2
Quid de iudice extorquente iustè matrimonium secundùm allegata & probata, iniustè tamen secundùm rem. 42.3
Metus leuis neque iure naturæ, neque positiuo irritat contractus 42.1
An officio prætoris, vel in foro conscientiæ rescindendi sint 43.2
Metu reuerentiali filius, vel mulier contrahens non tenetur implere contractum. 43.3
Idem est de consentiente precibus importunis. 43.4
Metus mortis, & cuiusuis damni minuit culpam. 44.2
Non excusat culpam in his quæ sunt intrinsecè mala. 44.3
Quid dicendum de homicidio? De comestione carnis humanæ? De tyranno minante mortem nisi illam comedat, De obseruatione præcepti diuini? De exercitio potestatis ecclesiasticæ? De obseruatione humani præcepti? 44.4 & seqq.
Metum allegans probare debet. 45.1
Probabilis iis quæ inducunt grauem metum, metus probatur 45.2
Coniecturis probatur. 46.3
Sufficiens coniectura est, si præcessit tractatus de te cogendo 46.4

Item si fuisti reclusus. 46.5
Pœnitentia actus facti iudicat aliqualiter coactè actum fuisse. 46.6
Iudicis arbitrio relinquitur qualis sit probatio metus. 46.7
Sintne duo testes deponentes de metu præferendi multis negantibus. 46.8
Quando censeatur metus purgatus. 46.9.

Missa.

Si in tua parochia sit dies festiuus, & extrà non: non teneris Missam audire, dùm ibi assistis, neque illam expectare. 120.6
Si plures Missæ dicantur à mane vsque ad 12. non potes hora octaua exire Missa non audita, secundum satis probabilem sententiam. 120.7
Probabilius est oppositum. 120.8

Motus proprius.

Testibus probari non potest, benè tamen scientia. 224.8

N

Necessitas extrema.

In NEcessitate extrema potest aliena surripere. eáque consumere, si alia via tibi succurrere non vales. 435.1
An tenearis prius rogare diuites, vt tibi succurrant. 435.2
Non potes per vim à domino impediri. 435.3
In graui necessitate possunt aliena surripi. 435.4
Excipe nisi proximus eandem necessitatem patiatur. 435.7
Extenditur an tenearis reddere debitum Petro, eo indigente æqualiter. 435.8
Si in supradicta necessitate rem alienam consumas, teneris restituere, si ad pinguiorem fortunam veneris, modò alienum habeas ex contractu transferente dominium. 436.2
Si alienum retines ex contractu non teneris creditori simili necessitate laboranti restituere. 436.1
Si retines ex delicto, neque res existit in specie, non teneris restituere. 436.2
Secus si res aliena propria existit in specie. 436.3
Idem quod dicitur de tua necessitate, dicendum est de necessitate illorum qui tibi in primo gradu coniuncti sunt. 436.4

O

Obedientia.

OBedire quando subditus in casu dubio teneatur superiori præcipienti. Vide *Subditus.*

Odium.

Odium est charitati contrarium, est duplex, ab ominationis & inimicitiæ. 454.1.&.2
Quodcunque ex iis odiis circa Deum est mortale, neque fieri potest veniale ex leuitate materiæ. 455.3
Circa proximum aliquando esse potest veniale. 455.4
Odium proximi differt specie ab odio Dei. 455.5
In odio proximi sunt plures actus specie distincti. 455.6.&.7
Qua ratione odium proximi ab ira, & indignatione, appetituque vindictæ distinguatur. 455.8
Numerantur plures casus, in quibus licitum est velle proximo malum. 455.9
An optare mortem, vel de illa gaudere ob hæreditatem habendam, sit graue peccatum. 455.11. & 12

Opinio.

Quæ sit probabilis? & an vnius Doctoris dictum constituat opinionem probabilem. 4.2.&.3
Factum vnius Doctoris opinionem probabilem non constituit. 5.6
Probabilior opinio est, quæ ratione firmiori fulcitur, regulariter, quæ à plurib. approbatur. 5.8
Opinio communis est, quæ communiter à Doctoribus rem ex professo tractantibus defenditur. 5.10
Regulariter hæc opinio particulari est præferenda. 5.12
Eligi potest opinio probabilis relicta probabiliori. 5.2
In casu grauis necessitatis non solùm potest, sed illius est obligatio. 6.5
Ex hac opinione probabili etiam in materia iustitiæ consilium dare potes. 6.1
Docere opiniones improbabiles lethale peccatum est. 7.8 & 10
Quid in materia Logicæ & Grammaticæ.
Potest Confessarius ordinarius, & delegatus absoluere pœnitentem sequentem opinionem probabilem. 7.1
Incepta confessione non solùm potest, sed tenetur.
In administratione sacramentorum probabilius videtur uti opinione probabili, relicta probabiliori, nisi in casibus, quibus ab Ecclesia per speciale præceptum, aut consuetudinem aliter cautum sit 8.5.& in seqq. Explicantur casus prohibiti.

P

Peccatum.

PEccatum originale quid sit; variæ sententiæ apponuntur 53.2
Resoluitur esse priuationem iustitiæ debitæ. 53.3
Priuat regno Dei. 54.1
Causa est mortis, & rebellionis appetitus. 54.2
Afficit omnes personas descendentes per seminalem propagationem, excepta sanctissima Maria Virgine. 54.1
Non solùm ab originali, sed etiam à debito illud contrahendi aliqui Doctores sanctissimam Virginem excipiunt. 54.2
Probabilius est non debere ab hoc debito eximi. 54.3
Peccatum definitur esse dictum factum, vel concupitum contra legem Dei. 55.1.& 2
Comprehendit tam mortale, quàm veniale. 55.4
Expenditur quid sit peccatum habituale. ibid.
Expenditur differentia mortalis à veniali. 56.1
& an pro aliquo determinato tempore priuet veniale gloria. 56.2.
Peccatum quod ex genere suo est mortale, aliquando potest esse veniale, & contra. 56.4
Potest, inquam, mortale fieri veniale ex defectu plenæ deliberationis. 56.2
Apponuntur signa perfectæ, vel imperfectæ libertatis. 56.5
Quæ peccata non possint esse leuia ex prauitate materiæ. 57.1
Grauitas, vel leuitas materiæ sumitur ex obiecto, quatenus fini intento à legislatore conducit, vt exemplis explicatur 57.4
Non est verum affirmare grauem materiam esse, quæ est totius præcepti violatio, leuem quæ est pars illius. 58.7
Ex intentione legislatoris circa materiam leuem, non potest esse grauis obligatio. 59.2
At circa materiam grauem bene potest esse leuis obligatio. 59.4
Veniale peccatum fieri potest mortale ex fine. 60.1
Si finis est venialis, & medium mortale, solùm ex parte medij est mortale. 60.3.& 4
Veniale peccatum ex periculo incidendi in mortale esse potest mortale. 61.1
& quod sit periculum proximum peccandi. 61.2
Propositum omnia venialia committendi non est mortale. 62.4
Ob causam iustam potest quis se periculo peccandi exponere, & qualiter contingat, pluréisque casus explicantur. 62.7. & seqq.
Veniale peccatum ex sola multiplicitate non potest fieri mortale. 64.1
Hæc fallit in peccatis, quæ ex parte materiæ vniuntur. 64.4
Peccata non multiplicantur ex multiplicitate præcipientium 74.2
Multiplicantur tamen ex distinctione formali, non materiali rei præceptæ. 74.4
Vnde distinctio numerica in ordine ad confessionem adiumatur. 75.p.2. per totum.
& explicatur doctrina pluribus exemplis. 76.p.3
Peccata sunt in grauitate inæqualia. 79.1
Ex variis capitibus eius grauitas desumitur. 79.2
Peccatum infertotis speciei superare potest aliud peccatum grauius ex obiecto. 79.3
Peccatum actuale diminuit inclinationem virtutis. 79.1
Priuat gratia & virtutibus infusis. 80.2
Destinat peccatorem ad pœnam æternam. 80.3
Venialis peccati non est proprius effectus pœna æterna. 80.5
Qua ratione vnum peccatum esse possit pœna alterius peccati. 80.6
Nota & infamia peccantis effectus est peccati. 80.7

Peregrinus.

Peregrinus, & forensis tenetur legibus loci illius quà transit, si illuc accedit animo perpetuò manendi. 116.1
Idem iuris est si intendat ibi maiori parte anni commorari. 116.2
Quilibet peregrinus tenetur legibus statuentibus solemitates in contractibus. 116.3
Tenetur legibus loci, qua transit, si eædem vigent in tuo territorio. 116.6
Idem est de legibus iuris communis, tametsi in proprio territorio non vigeant ob consuetudinem contrariam. 117.8
Idem de legibus bonum speciale ciuitatis respicientibus. 116.7.
Aliis legibus variant Doctores, probabilius est omnibus peregrinum teneri. 117.&

Index rerum.

& intelligitur hæc obligatio tam quoad culpam, quàm quoad pœnam. 118.13
Procedit resolutio, tametsi lex pro solis aduenis lata esset 118.14
Idem est de præcepto, ac sententia, an de statuto, & lege. 118.15
Delinquens in suo loco, si aliò accedat, non potest à iudice illius loci puniri. 118.16.
Nullus peregrinus & forensis tenetur legibus suæ patriæ, cùm extra illam existat. 120.1
Quod verum habet, tametsi animo eximendi se ab obligatione patriam reliquerit. 120.4
Si iam impleuit præceptum ieiunij, communionis, & festi in loco sui domicilij, non tenetur illud seruare, secluso scandalo, cum peruenit ad locum, vbi tunc viget. 121.12
Si censura imposita est alicui delicto, & illud inchoas in tuo territorio, perficis extra censura, non ligaris, tametsi alij contrà sentiant. 122.21
A quo possint peregrini dispensari in legibus, votis, & iuramentis, aliisque censuris, & impedimentis, 215.§.2. per totum.

Pœna

Quæ officium iudicis requirit, extra territorium imponi non potest. 122. 25
Potest imponi à iudice in quo delictum consummatum est, & etiam ab eo in quo fuit inchoactum, si ibi habeat domicilium. 124.26
Item esto domicilium non habeat, communis sententia docet posse puniri delinquentem à iudice, in quo delictum fuit attentatum, sed ob delictum, quod alibi consummauit. 122.17
Pœna alia est priuatiua, alia positiua, alia ipso iure lata, alia ferenda. 125.1
Ad pœnam tam priuatiuam, quàm positiuam potest legislator obligare ipso facto per legem. 126.4
Subintelligitur doctrina de pœna moderata, non de ea in qua vita, fama, aut honor grauiter pereclitatur. 126.5
Pœnæ excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis sæpè ipso facto incurritur. 126.1
Pœna conditionalis ante iudicis sententiam obligat. 126.3
Pœnæ ad sui executionem postulantes actionem non contrahuntur ante sententiam saltem declaratoriam. 127.6
Pœnæ impedientes ius quærendum ante sententiam contrahuntur. 127.7
Item nulla est pœna priuans iure quæsita quæ ante sententiam declaratoriam contrahuntur. 127.8
Excipe pœnam qua coniuges incestuosi petitione debiti priuantur. 127.9
Pœna apposita ex mutuo contrahentium consensu debetur ante sententiam iudicis si expresse ad id se obligarunt. 128.1
Cum non est hæc expressa obligatio non debetur, quousque à iudice sic declaratum fuerit. 129.4
Huius pœnæ conuentionalis dari potest præscriptio. 129.5
Ad executionem pœnæ mortis, mutilationis, &c. nullus obligari potest. 129.2
Quid dicendum de pœna verberationis, exilij, carceris, & pecuniæ. 129.3.& seqq.
A pœna debita potest legislator reum eximere causa intercedente, vt absque illa peccat. 130.1
Iudex inferior tenetur exequi pœnam à lege præscriptam. 130.2
Pro delicto alterius nullus pœnam subire potest. 130.1
Actui imposita actui, qui non obstante prohibitione fieri validus potest non efficit inualidum. 135.p.15
Pœna imposita actui inualido inualidum facit. 136.4
Debet tamen esse inualidum ex illa ratione, qua imponitur pœna. 136.5

Pontifex.

Errare non potest in articulis fidei proponendis. 241.5 & seqq.
De fide est hunc numero Pontificem esse verum Pontificem 241.9 & seqq.
In sententia aliqua ferenda circa res gestas potest Pontifex ex ignorantia, vel malitia errare. 245.1
Non errare potest secundùm prudentiam in multiplicandis legibus circa res agendas. 235.2
Non potest statuere obseruandum ab vniuersali Ecclesia quod malum sit, & ratione d sonum. 245.3.& 4
Extenditur doctrina ad leges pro vna prouincia factas. 245.
Pontifex errare non potest in canonizatione Sanctorum probabilis est de fide esse. 245.1
Soli Pontifici competit canonizatio Sanctorum, & de illius

differentia à beatificatione. 246. 1. & seqq.
& quomodo in beatificatione errare non possit, & qua certitudine id tenendum sit. 246.4
Nequaquam Pontifex potest approbare religionem aliquam vt consentaneam legi euangelicæ, quæ verè non sit. 247.1
Neque in approbatione religionum secundum leges prudentiæ præsumendum est Pontificem errare. 248.4

Possessio.

In materia iustitiæ est sufficiens titulus deponendi dubiam conscientiam. 17. 1. & seqq.
Vt in aliis materiis à iustitia etiam est sufficiens titulus 21.1
Possessio est, pro qua est iuris præsumptio. 21.2
Si legitima sit, titulus est sufficiens non solùm ad retentionem rei, sed ad illius alienationem.

Potestas.

Dominij, & iurisdictionis potestas in quo distinguantur. 108,9

Præsumptio

Quotupliciter sumatur. 414.1
Graue est peccatum. 414.2
Contraria ipsi quibus modis contingat. 414.3
Qua præsumptione amittatur spes. 414.4

Priuilegium

Expenditur eius definitio. 150.1
Qua ratione dicatur lex priuata. 150.2
Non debent dici priuilegia leges pœnales. 151.4
Eius differentia à lege, dispensatione, gratia, & rescripto apponitur. 151.5
Priuilegium aliud est personale, aliud reale, & qua ratione inter se distinguantur. 151.1.& seqq.
Quid si dubium sit an sit reale, vel personale. 152.5.& 6
Si probabile tibi sit esse reale. esto probabilius sit esse personale, poteris reale iudicare. 152.7
Idem est si tibi possideti vt reale subotiatur dubium esse personale, poteris reale iudicare. 152.8
Aliud est priuilegium perpetuum, aliud temporale, & qualiter contingat. 152. p.2 per totum.
Item aliud est priuilegium, gratiosum, aliud remuneratorium, aliud conuentionale aliud purum, & explicantur. 153.1
Quodlibet ex his potest esse reale & personale. 153.1
& quid in casu dubio censendum sit. 153.5
Aliud deinde est priuilegium affirmatiuum, & negatiuum, cõmune & singulare, fauorabile, & odiosum, & de illorum differentia. 153.p.4
Deinde aliud est priuilegium scriptum, & non scriptum pro foro conscientiæ, & externo. 154.p.5
Qualiter transumpto fides adhibenda sit. 154.1
Consuetudine comparari potest priuilegium. 154.2
Priuilegium pro foro conscientiæ, neque pro foro pœnitentiæ non importat necessarium forum sacramentale. 155.5.& 6
Præterea aliud est priuilegium ad instantiam patris, aliud motu proprio concessum. & quæ hæc sit. 155.1
Probarine possit testibus, priuilegium esse motu proprio concessum. 155.2
Clausula motus proprij tollit vitium subreptionis. 155.4
Intelligitur, si nulla facta est à te supplicatio. 155.4
Ex aliis capitibus potest tale priuilegium infirmari: tametsi careat vitio subreptionis. 155.5
Si concedens priuilegium motu proprio exprimat in concessione falsitatem nullum est. 155.6
Si supplicationem facias diminutam, & concedens apponat clausulam, Ex motu proprio, probabilius censeo valere. 156.7
Rursus aliud est priuilegium absolutum, aliud sub conditione aut modo concessum, & qualiter hæc contingant. 156.1
Quando omissio operis, sub cuius onere priuilegium fuit cõcessum, irriret eius vsum. 156.2
Si detur tibi facultas dispensandi absoluendi cum consilio alicuius, & omittas consilium, nulla est dispensatio. 159.3
Intelligitur doctrina de opere expostulato, quod de iure non inest. 156.4
Item aliud est priuilegium, quod vocatur ad instar, & quale hoc sit. 156.1
Debet habere effectum priuilegium ad cuius, similitudinem est concessum, alias non tenet concessio. 156.2.& 3
An sub illa forma, Concedo tibi cathedram, canonicatum, sicuti habuit tuus prædecessor, censeantur concessæ facultates personales prædecessoris. 157.5
Deinde aliud priuilegium solet per communicationem concedi, & quotupliciter contingat. 157.1

Index rerum.

Nunquam priuilegium vni religioni concessum, censetur alteri communicari, si obseruantia regularis inde diminuitur. 257.2

Quid si in ipsis priuilegiis caueatur, vt non censeantur aliis communicata. 157.3

Restrictio facta religiosis Societatis Iesv, ne possint suis priuilegiis vti, nisi à Præposito generali fuerint communicata, non communicatur aliis religiosis, tametsi priuilegia communicentur. 157.4

Priuilegia, jubilæa, & gratiæ concessæ alicui religioni in honorem alicuius sancti, proprij ad alias, transfertur in communicatione, proportione seruata. 157.5

Denique aliud est priuilegium concessum in forma communi, vel ex certa scientia, & explicantur. 158.1.&2

Si ex certa scientia priuilegium confirmetur, renouat iam amissum. 158.3

Non censetur confirmari, si subreptione fuit impetratum aut Concilio generali derogarum. 158.4

Si inseratur priuilegium confirmandum in confirmatione, tametsi nullum sit, valet confirmatio. Defenditur vt probabilius. 158.5

Clausula, vt omnes defectus iuris, & facti suppleantur, æquialet clausulæ, Ex certa scientia. 158.6

Ad priuilegij concessionem non est opus scriptura. 159.1

An locum habeat in beneficiis. 159.3

An in facultate non residendi. 159.4

An in facultate ingrediendi monasteria monialium. 159.5

An in iudicibus à Romano Pontifice designatis. 159.6

An in remissionibus delictorum in nostro regno. 159.7

An in gratia, quæ consistit in iure ad agendum. 159.8

Priuilegij, promulgatio, seu illius notitia requiritur, vt alij priuilegiatum non impediant, & quæ hæc debeat esse. 160.1

Non censetur priuilegium concessum, quousque illius notitiam habeas. 160.& 3.seqq

Non expostulat priuilegium notitiam illorum, in quorum damnum cedit. 161.7

Excipe, nisi priuilegio tollatur alicuius quæsitum. 161.8

Hæc scientia priuilegij requiritur in priuilegiato directè secus in indirectè priuilegiato. 161.9

Priuilegij acceptatio sufficit, si facta sit per procuratorem, nuntium, &c. 161.10

Priuilegium nullus alius præter legislatorem concedere potest, neque aliis, nisi subditis. 162.1.& 2

Ad eius licitam concessionem semper causa requiritur. 162.p.5.1

Secus ad eius valorem. 163.2

Neque sine causa datum præsumitur. ibid.

Priuilegium valet pro omni loco concedentis. 163.1

Si pro aliquo loco limitatur à concedente, extra illum non potest extendi. 163.2

Si priuilegiũ sit dispensatio alicuius impedimenti, aut inhabilitatis, valet pro omni loco, ac si nullum fuisset impedimentum. 163.3

Si vsus concedentis non est extra territorium concedentis prohibitus iure communi, aut speciali constitutione illius loci poteris vti illo. 163.4

Secus si obstat legibus, & constitutionibus contractum respicientibus. 163.5

Expenditur vti ne possis priuilegio ab Episcopo concesso, si eius vsus obstet legibus communibus, vel municipalibus illius loci qua transis: Defenditur vt probabilius te vti non posse. Si vsus aduersetur speciali constitutioni illius loci, secus si communi. 162.6.7.&8

Priuilegio proprio nullus tenetur vti. 164.1

Excipe, nisi per priuilegium legi subiiciatur, cùm antea subiectus non esset. 164.2.& 3

Positne priuilegiatus, vti suo priuilegio aduersùs pariter priuilegiatum. 164.p.8. per tot.

Priuilegium verbis claris concessum interpretatione non indiget, in dubio potius menti, quàm verbis inhærendum est, & ex supplicatione colligenda concessio. 165.p.9.1

Derogans iuri communi, vel alteri nocens. secundùm hanc partem odiosum est. Aliquando quando vni est odiosum, alteri est fauorabile, & tunc est mixtum. 165.2

In priuilegij interpretatione seruanda est verborum proprietas, quæ desumenda est ex vsu, & stylo concedentis 165.3

Non est facienda ita stricta priuilegij interpretatio, vt reddat priuilegium inutile. 165.4

& ibi extenditur priuilegium ad necessariè connexa. Quæ sit lata interpretatio, quæ stricta. 165.5

Priuilegium quod in nullius præiudicium cedit, latè est interpretandum. 166.1

Derogans iuri communi, regulariter est strictè interpretandum, 166.2

& explicatur exemplis. 166.3

An extendatur hæc doctrina ad priuilegium derogans statuto aut consuetudini speciali. 166.4

Latè interpretandum est, si cedat in fauorem religionis, vel piæ causæ. 166.5

Item si sit insertum in iure communi. 166.6

Item si ex certa scientia concessum sit. 166.5

Priuilegium derogans alterius iuri strictè interpretandum est. 166.8

Quid de priuilegio ad lites, ad beneficia, &c. ibi

Non est necesse priuilegium derogans iuri communi, habere clausulam derogatoriam expresè. 166.9

Excipe, nisi ius commune priuilegio restituat. 167.10

Derogans tamen iuri alterius, debet habere clausulam derogatoriam. 167.11

Priuilegium fauorabile non extenditur ad alios præter expressos & qui hi sint. 168.1.& 2

Neque extenditur ad casus alios, vel personas, in quibus est similis, vel efficacior ratio. 169.1.& seqq.

Quid de potestate legitimandi adulterinum, & incestuosum, si vtrunque vitium in eadem persona concurrat. 170.6 7.8

Priuilegium amittitur multipliciter. 170.1

Pro limitato tempore concessum. illo transacto finitur 170.2

Idem est, quando deficit conditio priuilegio inhærens 170.3

Quando priuilegium conceditur ad aliquid agendum, non finitur actu inualido. 170.4

An vnico actu finiatur, latè examinatur. 170.5

Si priuilegium nondum sit integrè concessum, cùm cessat causa finalis, cessat priuilegium. 172.1

Causa hæc finalis verificãda est, cum Romæ priuilegium conceditur, & cum ab ordinario expeditur. 172.2

Priuilegia non habentia tractum successiuum, si tempore concessionis adest causa finalis, valent tametsi postea cesset. 172.3

Quando priuilegium, seu dispensatio ad effectum non est perducta, non cessat, etsi cesset causa. 173.5

Priuilegium & dispensatio de obligatione diuidua, & ob causam similiter diuiduam cessat cessante causa. 174.6

Si causa concessionis integrè existit, cùm conceditur priuilegium, vel dispensatio, non cessat, cessante causa successu temporis. 175.7

Peccetne vtens priuilegio, vel dispensatione cessante causa illius. 174.10

Priuilegium in bonum commune concessum renuntiari non potest. 183.1

Quocirca clericus renunciare non potest priuilegio fori, & canonis. 184.2

Renunciatio priuilegij non est vsus illius. 184.4

Ad renunciationem requiritur voluntas libera renunciantis. 184.5

Electus renuens consentire electioni, mutata voluntate consentire potest. 184.8

Debet renunciatio acceptari à concedente priuilegium. 185.10

Quæ sit renunciatio tacita. 185.11

Nisi acceptetur à concedente, non habet effectum. 185.12

Priuilegia, quæ in aliorum grauamen non cedunt, non perduntur per non vsum. 186.3

Quæ cedunt tunc amittuntur, quando grauati præscribunt 186.1

Excipe nisi in priuilegio fuerit appositum, vt vtatis illo tum arbitratu. 186.5

Decennium affirmat communis sententia sufficere, vt grauati præscribant aduersus priuilegiatum priuilegio non vtentem. 186.6

Resoluitur dari non posse regulam generalem, sed aliquando decennium, aliquando vicennium, & vltra est requisitum 186.7

Amittuntur tunc priuilegia tam in foro conscientiæ, quàm in externo. 187.8

Priuilegium si solum fauorem priuilegiati respicit, non amittitur per actum contrarium. 187.1

Amittitur tamen si tractum successiuum non habet. 187.2

Quæ cedunt in aliorum grauamen non amittuntur, nisi qui præscribant. 187.3

Quoad valorem actuum, quibus priuilegio contradicis, cessat priuilegium, tametsi alij non præscripserint 187.4

Si habes priuilegium non soluendi vectigalia, & permittas te scribi in libro, vbi cæteri priuilegiati scribuntur, nõ amittis priuilegium. 187.1

Idem si priuilegium habeas ne eligaris ad munera publica, & permittis te eligi. 187.5

Idem est de communitate exempta à decimis, si semel, vel iterum soluat. 187.7

Quæ

Index rerum.

Quæ requirantur ad præscriptionem contra priuilegiatum. 187.8
Quid dicendum, si condemneris ante præscriptionem in amissione priuilegij. 187.9
Item priuilegium amitti potest per illius abusum, & quibus modis abusus contingat. 187.1
Si loquamur de amissione per sententiam, dignus est illa qui priuilegio concesso abutitur quocunque modo. 187.2
Ipso facto propter abusum non priuatur quis priuilegio nisi ex verbis priuilegij aliud constet. 187.3
Explicatur supradicta doctrina discurrendo per abusus communiter contingentes. 188.4
Priuilegium datum ad aliquem vsum validè reuocari potest absque causa, sed peccatum veniale committitur. 188.1
Transferens dominium in priuilegiatum nequit à concedente, neque ab eius successione reuocari. 188.2
Expenditur quæ causa sufficiat ad reuocandum priuilegium acceptatum, cuius priuilegiatus habet dominium. 189.4
Princeps reuocans priuilegium, quod sine causa reuocare non potest, tenetur probare causam à die reuocationis. 189.5
An requiratur ad huius reuocationem vltra legitimam causam compensatio priuilegij? Probabilius est non requiri. 189.6
Priuilegium onerosum, & remuneratorium non potest reuocari, nisi causa boni communis intercedat, & satisfactio reuocanti exhibeatur. 189.1
Hinc dispensationes concessæ pro foro externo reuocari non possunt, nisi supradictæ conditiones intercedant. 189.2
Priuilegia concessa in bulla non reuocantur animo iubilæi 189.3
Extenditur doctrina ad priuilegium remuneratorium. 189.4
Probabilitate non caret ad huius reuocationem requiri compensationem. 189.5
Quid necessarium est, vt priuilegium censeatur in remunerationem concessum. 190.6
Censentur ne probata merita, si concedens ad esse affirmet; 190.7
Priuilegia gratuita, onerosa, & remuneratoria, casu quo reuocabilia sunt, reuocare potest concedens & eius in dignitate successor. 190.1
Priuilegia qualiter reuocanda sint. 190.1
Clausula generalis in reuocatione expressa sufficit. 191.2
Excipiuntur priuilegia concessa per modum contractus oneris, siue remunerationis. 191.3
Item priuilegia habentia clausulam, vt non possint derogari. 191.4
Item priuilegia in corpore iuris. 191.5
Quid si priuilegia sint in Concilio generali, debet expresse illius mentio fieri. 19.16
Subimitanda hæc sunt, nisi aliter constet de voluntate derogantis, 191.7
Derogatio tacita, quæ consistit in contrarietate posterioris priuilegij cum antiquo, derogat antiquum, si concedatur ex scientia prioris priuilegij. 191.8
Quando præsumatur hæc scientia, distinguitur ad eius expectationem triplex derogationis modus. 191.9
Si priuilegium insertum sit in corpore iuris, lege vniuersali contraria derogatur, secus si extra corpus iuris sit. 191.10
Idem dicendum cùm alio priuilegio contrario derogatur, si in corpore iuris sit insertum. 192.11
Extra corpus iuris priuilegium non derogatur nisi illius fiat mentio, aliqui docent. 192.13
Probabilius est secundum priuilegium valere, non obstante generali priori. 192.14
per sententiam reuocatur priuilegium, si reus condemnetur in illius amissione. 192.17
Priuilegij reuocatio si facienda est per legem, indiget ea publicatione, qua lex. 193.1
Si priuatum sit, non habet effectum quousque priuilegiato innotescat. 193.2
Debet innotescere per nuntium, vel epistolam, aut rescriptum ad id specialiter destinatum. 193.4

Probatio.

Ad condemnandum reum vt hæreticum debet esse clara & manifesta. 373.1
Ad condemnandum reum vt suspectum hæresis sufficiunt Præsumptiones iuris. ibid.
Hæresis probatur scriptura, verbis, & factis, & qualia hæc sint. 374.2
Aduersùs verba, & facta clara non admittitur probatio nisi ad summum coniecturalis ex metu. 374.3
Confitens facta hæreticalia, & negans intentionem, condemnandus est vt vehementer de hæresi suspectus, si comparet ante denuntiationem. 374.4
Si citatus comparet, & negat intentionem, torquendus est, & in negatiua persistens tanquam suspectus vehementer est damnandus secundùm plurium sententiam, 347.5
Probabilius censeo tanquam hæreticum negatiuum esse puniendum. 374.6
Duæ probationes semiplenæ, non iunguntur ad vnam integram efficiendam, tametsi aliqui contra sentiant. 374.7
Contra accusatores, & fiscum in fauorem rei sufficit semiplena probatio, vt in pœnam ordinariam condemnati non possit. 374.8

Propositio.

Propositio contraria fidei est hæresis. 285.1
Propositio hæretica omnimodam contradictionem habet cum obiecto fidei. 286.3
Propositio erronea contradicit obiecto fidei, non immediatè, sed mediatè. 286.4
Hæresim sapit propositio quæ per consequentias moraliter certa obiecto fidei contradicit. 286.5
Male sonans propositio duplicem sensum habet, Catholicum, & hereticum, sed frequentiùs in malum accipitur sensum. 286.6
Temeraria est, quæ sine regula rationis procedit. 286.7
Scandalosa si occasio sit alteri errandi, vel malè de fide sentiendi. 286.8
In qualificandis propositionibus etiam committi possunt supradicti defectus. 286.9

Pueri.

Pueri ante pubertatem non adstringuntur censuris ab homine latis. 115.8
Imò neque videntur adstringi censuris à iure, excepta excommunicatione ob pensionem clerici. 115.9

R

Relapsus.

Relapsus hæreticus quis sit, & qua pœna afficiatur. 356.1 & seqq.

Religiosi.

Legibus ciuilibus eodem modo obligantur ac clerici. 125, 10
Constitutionibus Episcopalibus deobligantur, exceptis casibus à iure expressis. 125.11
A quo possint religiosi in legibus, votis, iuramentis, & aliis pœnis dispensari. 217.§.4. per tot.
Qualiter possint eleemosynam facere, si beneficiati, aut Episcopi sint. 434.p.8. per tot.

Repressalia.

Repressalia licita sunt seruatis aliquibus conditionibus. 465. 22.

Rescriptum.

in Rescriptis iustitiæ per solam citationem iuridicam fiunt; plures desinere rem esse integram, & perpetuam iurisdictionem. 174.1.
Probabilius est sufficere iudicem iurisdictione incepisse vti tametsi citationem non fecerit, sed quia commune est citationem requiri, illud est sequendum. 175.2.
Citatio debet esse egressa à delegato, & parti intimata, 175.3.&4
Neque requiritur trina etiam in casibus, in quibus per edictum quis citari potest. 175.5
Non perpetuatur iurisdictio eo quòd delegatus subdelegauerit tametsi fiat partibus præsentibus. 175.5
Per rescripti præsentationem non firmatur iurisdictio. 175.7

Index rerum.

An per vnam citationem firmetur iurisdictio rescripti plures causas continentis. 175.8
Quid si constituaris iudex delegatus ad vniuersitatem causarum, & citationem in vna causa facias? Affirmandum est iurisdictionem circa omnes firmatam esse. 175.9
Si causa commissa non indiget citatione prima muneris executione facta, firmatur iurisdictio. 176.10
In Rescriptis gratiæ ex vocatione partis dicitur negotium cœptum. 176.11
Quando censeatur rescriptum continere gratiam factam, quando faciendam. 176.§.2 per tot.
Non intelligitur gratia facta, quousque acceptata sit. 176.5
Rescriptum iustitiæ perit finita iurisdictione in delegante, si res delegata integra sit, secus si non sit integra. 177.1
Quod procedit tametsi delegatus ignoret iurisdictionem delegantis expirasse. ibid.
Quid si ignorantia populi committatur. 177.2
Extenditur doctrina etiamsi sit delegatus à Principe, & etiamsi dixerit delegans, quousque reuocauero, imò etiamsi partes consentiant. 177.3
Quid si delegatus aliquem subdelegauit, probabilius est Ipirare iurisdictionem in subdelegato morte delegantis. 177.4.&5
Quid si primus delegans moriatur, postquam subdelegatus vti incepit iurisdictione. 177.6&7
Rescriptum gratiæ finita iurisdictione concedentis, non spirat, si gratia facta sit; secus si sit facienda. 178.1
Hinc licentia tibi data ad audiendas confessiones, non perit morte concedentis. 178.3
Quid si indultum sit de absolutione facienda certæ personæ? Communis sententia docet perire morte concedentis re integra. 178.4
Non videtur carere oppositum Probabilitate, non est tamen consulendum. 178.5
Item non perit facultas tibi concessa eligendi Confessorem. 178.7
Idem de dispensationibus commissis ordinario, si Preces veritate nitantur. 179.8
Quid de mandato, vt prouideatis in aliquo beneficio tunc vacante. 179.9.&10.
Facultas & licentia testandi Episcopis concessa non expirat 179.11
Idem est de facultate à Rege concessa instituendi maioratum 179.12
Rescriptum gratiæ pro limitato tempore concessum non expirat morte concedentis, quousque tempus finiatur. 179.1
Sed quid si concessum sit sub hac forma, ad annum, ad meum beneplacitum? Affirmant plures prorogari post annum, si Princeps viuus. 179.2
Oppositum est probabilius. 179.3
Gratia, dum fuerit nostra voluntas, ad beneplacitum nostrum, perit morte concedentis. 180.4
Non caret probabilitate oppositum. 180.5
Rescriptum gratiæ, & iustitiæ morte delegati, vel eius finito officio, quando expiret. 180.§ 6.per totum.
Rescriptum gratiæ per subreptionem obtentum ipso iure est nullum, rescriptum iustitiæ venit annullandum. 228.2
Debet in rescripto attendi quod sit primo concessum, vt intelligatur quando est rescriptum gratiæ, quando iustitiæ. 228.3
Taciturnitas veritatis, vel expressio falsitatis reddit supradicto modo rescriptum nullum, quamuis in causa non sis. 229.4.
Si deceptio committatur circa substantialia, vel circa personam, cui committitur rescriptum annullatum, & explicatur exemplis de substantialibus in materia rescripti. 229.5
Explicatur de errore commisso circa personam. 229.6
Quid si ex errore concedens dispensationem intelligat esse alium ab eo, cui re vera concedit? Affirmat Sanchez valere dispensationem. 229.7
Probabilius est oppositum. 229.8
Rescriptum sæpè vitiatur ex suppressione veritatis, vel expressione falsitatis circa causam finalem, quando hoc contingat, variant Doctores. 230.1.&2
Probabilius est ex sola taciturnitate veritatis, quæ iure debebat exprimi, & ex sola expressione falsitatis, quæ iure taceri debeat, reddi rescriptum subreptitium. 230.3
Expressio & taciturnitas veri debet esse circa causam finalem. 230.4
Nomine iuris intelligitur non solùm ius scriptum, sed etiam stylus Principis concedentis. 230.5
Subreptio commissa in vna parte rescripti non vitiat totum rescriptum, si per ignorantiam etiam culpabilem modò non sit crassa subreptio commissa. 234.5
Vitiat tamen si ex malitia & fraude procedatur, 234.6
Debet tamen vna pars cum alia coniunctionem habere, & ad eundem finem ordinari. 234.7
Impetrans rescriptum ad primum beneficium vacaturum, tacito defectu legitimæ ætatis ad curatum, valet ad simplex. 235.8
Impetrans dispensationem voti, & consanguinitatis ad matrimonium falsò allegata causa circa votum, rescriptum vitiatur. 235.9
Rescriptum hoc modo vitiatum non habet effectum, quousque vitium commissum in illa parte rescripti declaretur. 235.10

Restitutio.

Obnoxia restitutioni non sunt extorta blanditiis 41.4
Quid si iustè malum mineris absque animo inferendi retinere possis, quæ si extorques. 42.5

Reus.

Semper citandus est, & qua ratione fieri debeat citatio 368.p.5.per totum.
Defensiones, exceptionésque legitimæ, & tempus apeum ad illarum probationem reo sunt concedendæ. 369.1
Dandæ sunt hæ defensiones, reo, tametsi conuicto & confesso. 369.3
Reo concedenda est indiciorum, & probationum aduersantium copia. 369.4
Item dandus est reo Aduocatus. 369.5
Reo inquisito minori 25 annis dandus est curator. 369.6
Quid si minor habeat patrem, debeatne pater curatoris officium subire. Probabilius est non posse. 369.7
Reus adorans dæmonem præter bonorum confiscationem alias pœnas incurrit, 400.1
Ad huius capturam liquidiores probationes, quàm in aliis delictis requiruntur. 400.2
Si se deruit ad reconciliationem, secretum admittitur. 400.3
Quando huius absolutio ad cautelam, & abiuratio commissariis remittatur. 400.4
Reus officium inquisitionis impediens, examinati debet, qua ratione impediat. 400.1.&2
Qualiter hoc contingat, & quæ pœnæ sint impedientibus impositæ. 401.3
Vsurpans officium Inquisitoris ab Inquisitore, punitur pro qualitate. 401.4
Reus ducens secundam vxorem viuente prima, iudicibus fidei puniendus subiicitur. 401.1
Huius pœna est arbitraria. 401.2
Procedit tam in vito, quàm in vxore. 40.3
Religiosus ducens vxorem grauiùs punitur. 401.4
Reus non sacerdos Missam celebrans, suspectus est de hæresi. 401.8.§.9.1
Pluribus in locis pœna mortis punitur, aliis verò, vt in Hispania, arbitraria. 401.2
Transmittens arma, equos, bellicáque instrumenta hostibus nostræ religionis, subiiciuntur puniendi Inquisitoribus. 402.§.10

S

Scandalum.

SCandalum quid sit. 473.1
Duplex est, actiuum, & passiuum. 473.1
Non aduersatur passiuum speciali virtuti, sed per omnia vitia vagatur. 473.6
Actiuum si directè volitum sit; hoc est, ex affectu vt proximus ruat, speciale est peccatum. 473.7
Si verbis, vel factis moueas aliquem ad peccatum, ea intentione, quia est malum illius, teneris in confessione expetitione, quia est malum illius, teneris in confessione expetimere. 473.8
Inducere ad peccatum veniale, quia malum proximi est. esse potest veniale. 473. per totum
Si iudices proximum, non quia malum illius est, sed quia tibi, vel alteri est vtile, peccas ea specie peccati, qua proximus. 474.1
& ibi expenditur qua ratione inductionem hanc tenearis in confessione manifestare, & quibus in casibus 474.2
An verò sit speciale peccatum aduersùs virtutem misericordiæ

Index rerum.

diæ? Arguitur pro, & contra, & resoluitur apposita quadam speciali doctrina. 474. 5
Scandali generalem malitiam habet peccatum publicè factum. 476.2
Teneriſque in confeſſione manifeſtare. 476.3
Si ſcires (quod rarò vel nunquam fieri poteſt) neminem mouendum eſſe ad malum, non peccas tunc peccato ſcandali. 376.4
Scandalum eſt permittere peccatum alterius, vt deprehenſus in illo puniatur. 476.p. 5.2
Permittere vt deprehenſus corrigatur, licitum eſt. Debet tamen certò de correctione conſtare. 476.3
Permittere peccatum, vt indemnem ſeruet, licet. ibid.
Offerre occaſionem peccandi ob prædictos fines non licet. 476.5
Expenduntur aliquæ rationes contrariæ. 476.6
Scandalum eſt, ſi recta via poſſis diuertere proximum à grauiori peccato, ſtradeas minus. 477. 1
Determinatum occidere Petrum non licet tibi ad vulnerationem Petri incitare. 477. 2
Quid ſi Paulus pro conſeruanda vita Petri teneretur propriam exponere, vel diuitias exponere, poſſesne conſulere tunc hoc minus malum; Reſoluitur te non poſſe. 477.3
Determinatum vni ex pluribus iniuriam inferre, non licet tibi inclinare ad aliquem illorum, eſto minus quàm alij patiatur damni. 447.4
Determinato perpetrare graue malum licet tibi materiam minoris mali proponere. 477.5
An id liceat perſuadere? Arguitur pro & contra, & reſoluitur ſub diſtinctione. 477.6
Quid ſi volenti furtipere nummos pauperi roges vt à diuite furripiat non determinando diuitem? Affirmant plures licitum eſſe. 478 11
Sub diſtinctione reſpondetur. 478. 12
Tenens ratione huius conſilij reſtituere, eſto contrà teneat Sanchez. 478.13
Mollet ſciens ab aliquo turpiter amari, non peccat mortaliter in ſententia Nauarri eius conſpectui ſe præſentans 478.2
Debet tamen honeſta cauſa duci. 478.3
Si nulla honeſta cauſa, ſed ſolùm vanitate ducatur, mortaliter peccat. 478.4
Item ſi animo roborandi turpem amorem. 478.6
Expenditur factum in die. 478 7
Si vendas rem, quæ communiter in malum vſum deſtinatur, vel ſemper, vel occaſione temporis, debet tibi conſtare moraliter eum cui vendis non eſſe illa malè vſurum. 479.3
Explicatur quomodo id tibi conſtare poſſit. 479.4
Res in bonum vſum communiter ordinentur, licet tibi vendere, vel ſubminiſtrare, quoties non conſtat de abuſu parentis. 479. 5
Si credas proximum iis indifferentibus malè vſurum, teneris ſi commodè poſſis ea illi non vendere. 479.6
Contrarium aliqui defendunt, ſed immeritò. 479.7
Quæ cauſa ſufficiat ad honeſtandam indifferentium adminiſtationem non poteſt certa regula definiri. 479.8
Miniſtrans indifferentia non excuſatur à peccato, ex eo quòd proximus aliàs peccaturus eſſet. 479. p.9. per totum.
Item nec potes inuitare ad cœnam ſoluturo iciunium. 490 2
Potes tamen petere actionem à qua alius ſperare poteſt malitiam. 479.4
Sed hoc intelligitur cauſa iuſta intercedente. 479.5
Expenduntur cauſæ ob quas famuli filij poſſunt parentibus, & dominis in peccatis miniſtrare. 481.p.11 per totum.
Quæ ſit ſubminiſtratio proxima, quæ remota, & quæ cauſæ has ſubminiſtrationes valeant honeſtare. ibid.
Locare, vendere domus, veſtes, alimenta peccatoribus, communis ſententia tenet licere abſque nulla ſpeciali cauſa. 482.p.12
Imo captius peccatoribus publicis quamquam à iis honeſtis perſonis locari & vendi poſſunt. 482. 2
Si tua domus aptior eſt ad malam negotiationem, vel turpitudinem, non licet tibi ſi commodè potes illis concedere. 482. 3
Viatoribus alienigenis domus locari non poſſunt. 483.4
Patroni meretricum ſi contenti eſſent officio ſibi à republica aſſignato, ſuſtineri poſſent: at vt ipſi ſe gerunt vix abſolui poſſunt. 483.5
Pingentes Adonidem, concubinam lenoni, idolum ethnico, an honeſtari poſſint. 483.6. & 7
Deponens pecuniam apud vſuratium, quibus ſcis malè vſurum, peccas, ſi abſque graui cauſa facias. 483.p.13.1
Si tabernarius vendit vinum mixtum aqua, quod, tu habes apud illum depoſitum, pro viribus debes venditionem impedire: ſi te ignorante facta non venditio, reſtituere debes, in quo factus es locupletior. 483.2
Vinum his ſimulatoribus vendere non potes, ſi commodè poſſis venditionem excuſare. 483.3
Vendens vinum inebriaturis cauſam grauem habere debet vt excuſetur. 483. p. 14.1
In vendente cibaria ſoluturis iciunium minor cauſa, ſed grauis deſideratur, qualis eſt diminutio emptorum ex denegata venditione, nunquam tamen eſt cenſenda ſufficiens cauſa amiſſio lucri, quod ex cœna vendita prouenire poteſt. 483.2
Poſsitne dari aliqua cauſa excuſans præbentem munera concubinæ iudicis, ab illâque petentem, vt iudicem in negotio interpellat. 484.p.15
ob Scandalum vitandum nulla ſunt præcepta omittenda 384.p.16.1
Conſilij opera non ſunt omittenda ob ſcandalum ex malitia. differenda tamen ob ſcandalum ex infirmitate. 485.6
An fœmina teneatur abſtinere à Miſſæ auditione ob turpem alicuius amorem. 485. 7
Rarò, vel nunquam obligatus es iacturam rerum temporalium facere, ne proximus peccet. 485.17

Schiſma.

Eſt diuiſio ab Eccleſia, eiúſque capite. 458.1
Dupliciter contingit. 458.2
A ſubiectione Pontificis ſeparare potes directè, & indirectè, quibus modis contingat. 458. 3
Pontifex ab vnitate Eccleſiæ ſe ſeparare poteſt. 458.4
Peccatum ſchiſmatis eſt grauiſſimum. 458.5
Aliqui à communione Eccleſiæ ſe ſeparant quin ſint ſchiſmatici, & qui ij ſint. 458.6
Nolens exequi mandatum Pontificis, quia difficile eſt ſchiſmaticus. 458.7
Neque eſt ſchiſmaticus qui dominum Pontificis in aliquam ciuitatem non recognoſcit. 458.8
Item neque eſt qui non obedit Pontifici, quem probabiliter credit talem non eſſe. 458. 9
Peccans mortaliter non eſt ſchiſmaticus, 458.10
Schiſmaticorum pœnæ plures ſunt. 459.1
Prima eſt priuatio poteſtatis, ordinis, & iuriſdictionis. 459.ibid.
Contingat ne hæc priuatio ſchiſmaticis non denuntiatis? Refertur quadruplex ſententia, & approbatur occultum ſchiſmaticum priuari. 459.2.& 3
Secunda pœna eſt excommunicatio ipſo facto. 459.4
Comprehendit non ſolùm ſchiſmaticos hæreticos, ſed eos, qui hæreſis ſuſpicionem habent. 459.5
An quilibet inobediens Pontifici hanc excommunicationem contrahat. 439.6.& 7
Schiſmaticorum fautores & receptatores non ligantur hac excommunicatione Bullæ. 459.8
Schiſmatici qui hæretici non ſunt, abſolui poſſunt ſemel in vita, & ſemel inmorte virtute Cruciatæ, vel iubilæi concedentis caſus Cœnæ. 460. 9
Tertia pœna eſt inhabilitas ad beneficia. 460.10
Pœnitentibus ſchiſmaticis, & Eccleſiæ reconciliatis tollitur hæc inhabilitas ſecundùm probabilem ſententiam. 460.11
Probabi ius eſt diſpenſatione indigere. 460.12
Quis poſſit diſpenſare. 460. 13
Probabile eſt occultum ſchiſmaticum d ſpenſatione n on indigere. 460. 14
Beneficiis ante ſchiſma obtentis non priuatur ſchiſmaticus, niſi hæreticus ſit. 46015
Quarta pœna enumeratur ab aliquibus irregularitas, ſed non approbatur. 460 16
Quinta eſt ſuſpenſio ordinis à ſchiſmatico ſcienter recepti 460.17
Sexta vt collatio beneficiorum ab iis facta irritetur. 460 18
Septima eſt ſuſpicio hæreſis vehemens. 460.19
Octaua eſt ſubiectio Eccleſiaſticis iudicibus pro pœna ſuſtinenda. 460. 20

Index rerum.

Scriptura.

Qualiter ad legem requisita sit. 87.p.7.per tot.
& qualiter ad priuilegium. 159.1

Scrupulus

Scrupulus quid sit. 29.1
Contra illam agere licitum est,& laudabile. 29.2
Quomodo scrupulus cognoscendus sit. 30.1
Si sit in rebus efficiendis,non debet scrupulosus se in earum examinatione detinere. 30.2
De rebus præteritis non debet casum facere, nisi res clara sit. 30.3
Confessiones non debent scrupulosi repetere. 30.4
Neque illorum dubia Confessarius semper audire. 30.5
Eorum dubitationes in mitiorem partem interpretandæ sunt. 30.6

Sententia.

Sententia duplex est,condemnatoria,& absolutoria. 375.1
Vtraque in crimine hæresis ex iudicio peritorum pronuntiari debet,& qui ij sint. 375.2
Debet iis integrè processus manifestari, tacitis nominibus testium, tametsi qualitates illius omnino debeant illis declarari. 375.3
Si Inquisitores ad sententiam procedant, nullo peritorum consilio requisito,probabilius est nullam esse sententiam 375.4
Horum tamen consilium sequi non obligantur Inquisitores,esto, contrà plures sentiant. 375.5
Resolutoria, & condemnatoria sententia in scriptis debet proferri. 375.6
Prolatio sententiæ non est necessariò facienda ab ipsomet Inquisitore,sufficit si per Notarium fiat. 376.7
In absolutoria sententia non sunt proferendi specialiter errores,de quibus reus fuit accusatus. 376.8
Non debet reus in hac absolutoria sententia innocens proferri, sed ab instantia iudicij absolui. Excipe casum quo manifestè fuit probatum testem, accusatorem falsò dixisse. 376.9
Reo absoluto, si nouæ probationes superueniant, poterit iterum examinari & judicari. 376.10
Condemnatus pœna arbitraria, eo quò delictum plenè probatum non fuit, si superueniant legitimæ probationes,& pœna arbitraria non sit executioni mandata, poterit reus in pœnam ordinariam puniri, secus si mandata sit executioni. 376.11
Plures censent nullam esse sententiam condemnatoriam hæretici impœnitentis, nisi fiat in præsentia iudicis sæcularis. 376.12
Probabilius est oppositum. 376.13
Quid de stylo seruando in sententiis. 376.14

Seruus

Seruus Christianus ob hæresim domini obtinet libertatem, paganus in seruitudinem fisci transit. 353.14

Solicitatio ad Venerem.

Si in confessione fiat, Inquisitoribus subiicitur, & qualiter denuntiari debeat. Vide verb. *Confessarius.*

Spes.

Spes quid sit,quod eius obiectum materiale. 409.1.& 2.
Deus visus immediatum obiectum spei. 409.3
Deus visus quatenus est nobis conueniens, est formale obiectum spei. 410.6
In quo spes à fide,& charitate distinguatur. 410.7
Distinguitur ab his virtutibus distinctione reali. 410.8
Spei duplex est actus;prosecutionis,& fugæ. 410.1
Desiderare beatitudinem alicui, potest esse actus spei, si illam vt tibi conuenientem desideret, si vt alteri conuenientem erit actus charitatis. 410.2
Ex gratia Dei,& ex nostris moribus speranda est beatitudo. 410.4
Bonum temporale sperari potest virtute spei 410.5
Obseruare iustitiam ex timore gehennæ actus esse potest virtutis spei. 410.6
Spei actus propriissimus non est in beatis, bene tamen habitus quoad substantiam. 411.1
Idem dicendum est de timore. Christus Dominus dum fuit in hac vita mortali habuit habitum spei. 411.4
Animæ in Purgatorio habent proprissimum actum spei. 411.5
Viatores iusti habent habitum spei, imò & peccatores quorum peccatum virtuti spei, contrarium non fit. 411.7
Spei præceptum negatiuum semper obligat, affirmatiuum aliquando. 412.1
Obligat,quoties necessaria est ad orationem, pœnitentiam, vel tentationem vincendam. 412.2
Pro directa obligatione nullum est tempus determinatum, sed prudentis arbitrio. 412.4
Rarò homines,nisi perditissimi, executionem huius præcepti omittunt. 412.7

Statutum.

Statuto municipali obligari potest subditus absens ad id quod cedit in vtilitatem grauem municipij. 121.16
Ratione rei sitæ ligari potest absens statuto municipali. 122.19
Non ligantur absentes statuto municipali, quod specialiter in damnum communitatis non cedit, tametsi contrarium sit satis probabile. 122.20. &seqq.

Stylus curiæ

Constituatne legem. 141.8

Subditus.

Contra propriam opinionem tenetur superiori præcipienti obedire,tametsi existimet probabilius præceptum illicitum esse. 10.4
Contrarium non videtur improbabile. 10.5
Si sub opinione probabili est superiorem non esse legitimum, probabilius est te non esse obligatum obedire. 11.7.& 9
Dubitantem an res sibi præcepta licita sit,vel superiori potestatem excedere,communis sententia defendit obligatum esse. 26.1
Religiosum dubitantem de honestate præcepti, non videtur improbabile deobligatum esse. 27.8
Probabilius est obligatum esse in casu dubio consulere viros doctos. 27.10
Tenetur subditus obedire superiori præcipienti rem ex qua dubitat,an terminos suæ iurisdictionis excedat. 27.28. 11,
Subintelligitur, si dubius sit post factam diligentiam nam ante illam,si præcipiat,probabilius est non teneri subditum obedire. 28.13
In supradicto casu dubio non tenetur subditus obedire, si damnum graue ei ex obedientia resultet. 29.17
Idem est,si præceptum superioris sit nimis molestum, & durum. 29.18

Suspicio

Suspicio hæresis quotuplex sit. 358.1
Explicatur ibi magna,leuis,vehemens, violenta. 359. 2.& 3
Leuis suspicio non sufficit ad condemnationem. 359.4
Sufficit ad interrogandum reum si oriatur ex delicto, cui a iure est talis suspicio annexa.
Suspectus leuiter suspicione iuridica abiurat de leui. 359.8
Pro crimine inducente suspicionem leuem, condemnari potest reus ad aliquam pœnam pecuniariam, vel carceris pro aliquo tempore. 360.9
Suspectus vehementer ad quæ condemnari potest. 360 10
Quid si suspicio ex fautoria hæresi oriatur. 360.11
Suspectus violenter,vt hæreticus damnari potest. 360. 12.

T

Tactus

TActus in absentia coniugis absque periculo pollutionis licent. 68.16

Testamentum.

Si fiat à Principe, absque solemnitate valet non tamen valet testamentum in fauorem Principis factum, nisi spe præmij dispensauerit.

Index rerum.

dispensauerit. 114.8

Testis

In causa hæresis omnes admittuntur. 388.1
Excipiuntur capitales inimici. ibid
Quis sit inimicus? Intelligitur de inimico vero, & suspecto. 389.10
Excluditur inimicus reconciliatus de recenti 389.11
Non debet esse inimicitia à parte procurata. 389.12
Hi testes aliàs inhabiles ad solam probationem delicti, non ad alias circunstantias admittuntur. 389.1
Negant plures admitti, si via accusationis procedatur. 389.3
Probabilius est oppositum. 389.4
Communis sententia negat hos admittendos esse absque tortura. 390.5
Contrarium est dicendum. 390.6
Admittuntur tametsi aliæ adsint probationes. 390.7
Admitti possunt tam contra reos, quam pro ipsis. 390.8
In fauorem rei consanguinei admitti possunt, sed non tanquam integri testes, sed tanquam diminuti. 390.9
Testis in causa hæresis compelli possunt ad testandum, esto absint, & extra iurisdictionem Inquisitoris existant. 391.1
Debent per litteras requisitorias stari, & vocari. 391.2
Possunt examinari lite non contestata, & parte non citata. 391.3
Testes examinati parte non citata, iterum examinandi sunt, si pars aliquid opponit. 391.5
Testes cum ex prima instantia examinantur, examinari debent coram Notario, & duabus personis discretis, spectato iure: at vsus contrarium obtinuit. 391.6
Facta testium depositio publicanda est reo suppressis nominibus testium. 391.7
Testes non sunt cum reo confrontandi, nisi in duplici casu 392.8
Testes criminosi, & aliàs inhabiles, singulares non integre probant. 392.1
Quis sit testis singularis. 392.2
Quotplex sit singularitas in testificando. 392.3
Testes singulares singularitate obstatiua, nihil probant 392.4
Testes singulares singularitate cumulata, vel diuersificatiua probant, vt reus subiici possit quæstionibus, vel vt condemnetur in pœnam extraordinariam. 392.5
In dubio antestes de diuersis, an de vno actu deponant, præsumendi sunt de vno actu deponere. 392.6
Duo testes singulares omni exceptione maiores, sufficiunt ex plurium sententia ad reum condemnandum. 393.7
Probabilius est oppositum. 393.8
Testes deponentes de quodam actu hæreticali, variantes in loco, & tempore, affirmant aliqui esse contestes. 393.9
Probabilius est esse singulares. 393.10
Etsi vnus testis deponit de actu hæreticali tali loco & tempore, & alius de illo deponit, neque tempus designat, neque locum, contestes debent reputari. 393.12
Testes deponentes de eadem hæresi, & verbis discordantes, contestes sunt. 393.13
In depositione singulari trium, vel quatuor testium omni exceptione maiorum, affirmant plures reum condemnari posse in pœna ordinaria. 394.14
Probabilius est oppositum. 394.15. & 16
Duo testes contestes omni exceptione maiores ad probationem plenam huius delicti sufficiunt. 394.1
At in practica nunquam executioni mandatur, si reus probatæ vitæ sit. 394.2
Testis in tribunali inquisitionis falsus qui. 395.1
Potest ab Inquisitore torqueri & puniri. 395.2
An possit Inquisitor sine Episcopo, vel econtrà hunc testem punire? Sub distinctione respondetur. 395.3
Testis falsus in crimine hæresis pœna mortis afficiendus est ex plurium sententia. 395.4
Atex consuetudine receptum est pœna arbitraria puniri. 395.5
Excipe, nisi ille contra quem deposuit, negatiuus fuerit morte affectus. 359.6
Si testificatus punitus non est, testis non est in pœnam talionis condemnandus, etiam spectato iuris rigore 396.7
Nulla est differentia inter testem falsò deponentem hæresim nunquam damnato, vel iam de illa damnato. 396.8
Pœna arbitraria puniendus est testis falsus pro defensione inquisiti. 396.9
Contra eiusmodi testem, tanquam contra fautorem hæretici Inquisitor procedet. 396.11
Non euitabit pœnas, tametsi nulla sit eius depositio. 396.12
Quid si testis seipsum detulit, pœna est arbitraria puniendus & mitiùs. 396.13
Quæ dicuntur de testibus, extenduntur ad illos corrumpentes consulentes, &c. 396.14
Filius & nepotes testis falsi condemnati non sunt infames neque aliis pœnis subiiciuntur, quibus subiiciuntur hæreticorum filij. 396.15

Timor.

Qui sit in beatis. 411.2 & 3
Timoris tam filialis, quàm seruilis datur præceptum 412.5
Sed non videtur esse præceptum de exercendis iis actibus formaliter. 412.6
Rarò homines nisi perditissimi executionem huius præcepti omittunt. 412.7

Tortura.

Tortura in crimine hæresis inferri potest, quando alia legitima probatio deficit. 371.1
Debent tamen præcedere legitima indicia, & sufficienter probata. 371.2
Vnus testis deponens non de delicto, sed de indiciis delicti non sufficiet ad torturam. 371.3
Si plures quàm duo testes singulares concurrerunt ad probationem indiciorum, posset reus subiici torturæ. 371.4
Dictum vnius testis de corpore delicti sufficit ad subiiciendum reum torturæ, tametsi alij contrarium sentiant. Intelligitur dummodo testis sit omni exceptione maior, & reus non sit probatæ virtutis. 371.5
Si eius criminis non præbet sufficiens indicium ad torturam. 371.6
Præbet tamen, si alio adminiculo adiuuetur. 272.7
Quid debeat iudex perpendere in depositione loci criminis, 372.8.
Fama qua ratione præbeat indicium sufficiens ad torturam, 372.9
Confessio extraiudicialis est sufficiens indicium ad torturam. 372.10
Sola variatio, & vacillatio non præbet sufficiens indicium ad torturam, esto probabiliter alij contrarium defendant. 372.11
In crimine omnes aliàs exempti torquendi sunt. 372.12
Aliquibus placet hos leuiter esse torquendos, sed eorum dictum non est in iure fundatum. 372.13
Minores, senes, & valetudinarij torqueri possunt pro qualitate vitium, excepta muliere prægnante. 372.14
Reus in tormentis dictum fassus debet ratificare, aliàs ex eius confessione ibi facta condemnari non potest. 373.15
Facta ratificatione si pœnitentiam expostulet, admittendus est, nisi fuerit relapsus, si in errore perstitit, debent adduci Doctores, qui illum conuincant. 373.16
Si accedente tempore ratificationis reus reuocet, subiiciendus torturæ illorum est. 373.17
Si tortus sufficienter sit, & in negatiua perstitit, absoluendus est. 373.18
Reo conuicto & confesso potest tortura inferri pro habendis complicibus. 373.19
Quoties agitur, an reus subiiciendus sit torturæ, debet eius Aduocatus assistere. 373.20

Tyrannus.

Tyrannus an peccet condens leges. 96.11

V

Vagus

VAgus qui sit. 119.1
Tenetur legibus loci quà transit. 119.2
Potest puniri à iudice loci, in quo capitur, tametsi forensis & peregrinus non possit. 119.4
Probabilius est remittendum esse ad locum delicti, si petatur à iudice illius. 119.5
Qui superior possit cum illo in lege, voto, & iuramento dispensare, 216.1

Vis, & violentia.

Hæ nunquam præsumuntur. 33.4

Voluntas

Index rerum.

Voluntas

Quando in virtute censeatur permanere. 32.1
Non censetur permanere ex eo quòd retracta non sit. 32.2
Euentus contingens quando euitari non potest, non addit malitiam causæ prius appositæ. 32.3
Non censetur voluntarius retractata voluntate. 32.4
Euentus ortus ex causa voluntaria, qui impediri non potest, non est peccatum, ex plurium sententia. Probabilius est peccatum esse. 33.5. & 6
Effectus ex praua causa voluntaria orti manifestandi sunt in confessione. 33.7
Quoad naturam inclinationem voluntas nunquam patitur vim. 33.1
Quoad appetitum elicitum vim pati potest. 33.2
A nullo agente creato necessitari potest. 33.3
Ira, concupiscentia, aliáve passio auget voluntarium, minuit liberum. 33.2

Votum

Omittens singulis diebus orationem Dominicam, quam tenetur ex voto recitare, quam culpam committat. 64.9
Violans pluria leuia vota eodem die non peccat mortaliter. 65.11

Vsusfructus.

Vsusfructus finitur, quoties vsufructuarius patitur maximam, aut mediam capitis diminutionem, & quæ hæc sint. 329.1
Sintne hæc correcta per authent. *Sed hodie.* 329.2
Concluditur non esse correcta. 329.3
Bene tamen in regno Castellæ. 329.4
Si delictum vsufructuarij habet annexam maximam, aut mediam capitis diminutionem, non publicatur vsufructus, sed finitur spectato iure communi. 329.5
In regno Castellæ negant aliqui publicari. 329.6
Probabilius est publicari. 329.7
An committere parte delictum, cuius ratione exit filius à patria potestate, extinguatur in parte vsusfructus bonorum, quæ filius, ante delictum acquisiuit. 330.10 11. & 13

FINIS.

DE
CASTRO
PALAO
TOM.
I. II. III.

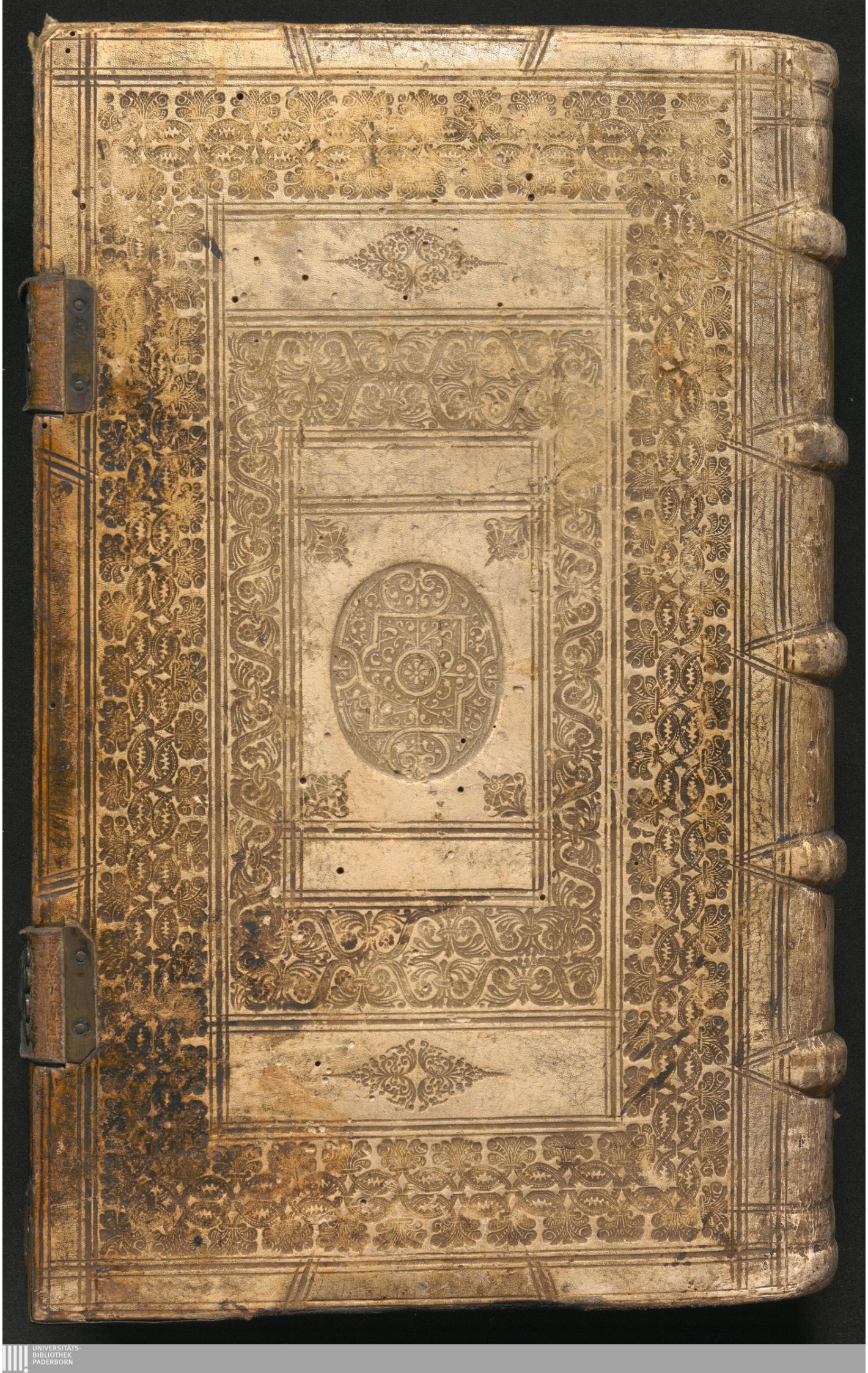
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DE
CASTRO
PALAO
TOM.
I. II. III

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DE
CASTRO
PALAO
TOM.
I. II. III.


UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN





UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN


CASTRO
PALAT
TOM.
I. II. III.
EIV